

**T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
HADİS BİLİMDALI**

**HADİS İLMİ AÇISINDAN
OSMANLI MANZUM HADİS EDEBİYATINDA
YER ALAN RİVÂYETLER**

HAZIRLAYAN: MUSTAFA YÜCEER

DOKTORA TEZİ

**DANIŞMAN:
PROF. DR. MUHİTTİN UYSAL**

KONYA – 2020

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Bilimsel Etik Sayfası

Öğrencinin	Adı Soyadı	MUSTAFA YÜCEER		
	Numarası	158106033003		
	Ana Bilim / Bilim Dalı	TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI/HADİS BİLİM DALI		
	Programı	Tezli Yüksek Lisans		
		Doktora	X	
Tezin Adı	HADİS İLMİ AÇISINDAN OSMANLI MANZUM HADİS EDEBİYATINDA YER ALAN RİVÂYETLER			

Bu tezin hazırlanmasında bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığını bildiririm.

Mustafa YÜCEER
İmzası

ÖZET

Öğrencinin	Adı Soyadı	MUSTAFA YÜCEER		
	Numarası	158106033003		
	Ana Bilim / Bilim Dalı	TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI/HADİS BİLİM DALI		
	Programı	Tezli Yüksek Lisans		
		Doktora	X	
	Tez Danışmanı	Prof. Dr. Muhittin UYSAL		
Tezin Adı	HADİS İLMİ AÇISINDAN OSMANLI MANZUM HADİS EDEBİYATINDA YER ALAN RİVÂYETLER			

Muhaddislerce zayıf kabul edilen ve kırk hadis ezberleme/ortaya koyma neticesinde Hz. Peygamberin şefaatine ulaşmayı müjdeleyen bir rivâyet, hicrî II. asırdan itibaren kırk hadis telifinin önünü açan etkenlerden olmuştur. Abdurrahman Câmî tarafından manzum olarak telif edilen bir kırk hadis etkisi ise henüz hayatta iken kendisinin göstermiş ve Türkçe başta olmak üzere Çağatayca ve Arapça'ya da tercüme edilmiştir.

Osmanlı döneminde sosyal hayatın dili olan şiir, devlet yönetiminden medreselere kadar pek çok kişi ve kurumu etkilemiştir. Daha çok Kur'an ve Sünnet etrafında şekillenen Divan Edebiyatında, na't, hilye, manzum ilmihal ve manzum kırk hadisler, bir tür haline gelmiş; özellikle kırk hadis telif etme geleneği, Câmî tercümelerinin de etkisi ile şairlerin kayıtsız kalmadıkları bir tür olmuştur.

İlk örnekleri XV. asırda ortaya konan manzum kırk hadislerde yer alan rivâyetlerin tespit, tahrîc ve muhteva tenkidi bu çalışmanın konusudur. Tekrarlarıyla beraber 76 adet kırk, yüz ve bin hadiste geçen 4417 rivâyet, hadis ilminin kuralları ile incelenerek konu tasnifleri yapılmıştır. Rivayetlerin sıhhat durumlarının belirtilmesi bir yana Osmanlı medreselerinde müderrislik başta olmak üzere kâtiplik, kadılık ve kazaskerlik gibi devletin önemli kademelerinde görev yapmış kırk hadis müelliflerinin, hadisleri anlama ve anlamlandırma çabaları ortaya çıkarılmıştır. Bu anlamda sıhhat durumları sahih, zayıf ve mevzu olan aynı konudaki farklı rivâyetlere bakış açıları tespit edilirken şairlerin zihin dünyalarında hikemî/irfânî geleneğin büyük bir yer tuttuğu gözlemlenmiştir. Ahlak, Allah-kul ilişkisi ile bireylerin dünya ve ahiret mutluluğunu sağlayacağı var sayılan rivâyetler sıklıkla kullanılmış ve hadis rivâyetinde dikkat edilmesi gereken kurallara -birkaç eser hariç- genellikle riayet edilmemiştir. Çalışmanın sonunda rivâyetlerin sıhhat durumları ve konu tasniflerini gösteren bir tablo eklenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Hadis, Osmanlı Dönemi, şiir, kırk hadis, tahrîc

ABSTRACT

Author's	Name and Surname	MUSTAFA YÜCEER		
	Student Number	158106033003		
	Department	TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI/HADİS BİLİM DALI		
	Study Programme	Master's Degree (M.A.)		
		Doctoral Degree (Ph.D.)	X	
	Supervisor	Prof. Dr. Muhittin UYSAL		
Title of the Thesis/Dissertation	NARRATIONS IN OTTOMAN VERSE HADITH LITERATURE WITH RESPECT TO HADITH DICIPLINE			

A hadith narration came up in second century as factor that affected the compiling of forty hadiths. This hadith, in addition to announcing good news (shafaa) from Prophet in memorising/compiling is accepted as weak hadith. One of the forty hadiths books is belonged to Abdurrahman Cami. This book written as verse was translated into firstly Turkish then Arabic and Chagatay language and was famous at that time.

The Poem which the language of social life in Ottoman era, affected a lot of person or institution. The Divan literature which shaped generally in The Qur'an and Sunnah emerged as a type which has many subtypes like compiling the forty hadith books. The poets feeld themselves as a debtor in forming of the forty hadith book with affects of Cami's book translations.

The determining and making the takhrij and content criticism of the hadiths which in the forty hadiths books that came up first examples of them in the fifteenth centuries is subject of this study. 4417 narration taking part with repetitions in seventy six 'forty hadith book', a hundred hadith book and a thousand hadith book were evaluated and classified according to the science of hadith. By this work we analized the understanding and interpretation of Ottoman entellectuals about these hadiths and we discussed about the validity these hadiths. We concluded that the wisdomary tradition has a huge place according to them on the commentary of the hadiths that are fabricated, weak and valid. The hadiths were used oftenly which has subject like the God and the God-human relationship and the obtaining of World and hereafter's interests. But the rules of the hadith science was ignored except very few books. At the end of the study, a table showing the validaty or invalidaty status and classifications of narrations was added.

Keywords: Hadith, Ottoman era, poem, forty hadith, takhrij

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR	XI
ÖNSÖZ	XII
GİRİŞ	
1. ARAŞTIRMANIN KONUSU, ÖNEMİ VE AMACI	
1. 1. Araştırmanın Konusu.....	1
1. 2. Araştırmanın Önemi.....	2
1. 3. Araştırmanın Amacı.....	3
1. 4. Araştırma Konusuyla İlgili Yapılan Belli Başlı Araştırmalar.....	5
2. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ VE VERİ ANALİZİ	
2. 1. Yöntem.....	6
2. 2. Veri Analizi.....	6

BİRİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL ÇERÇEVE-TARİHİ SÜREÇ

1. KIRK HADİS GELENEĞİNİN OLUŞUMU	11
1. 1. Kırk Hadis Geleneğine Dayanak Alınan “Ümmetimden kim din işleriyle ilgili kırk hadis ezberlerse” Rivâyetinin Tahrîc, İsnad ve Metin Analizi	24
1. 1. 1. Rivâyetin Tespit, Tahrîc ve İsnad Tenkîdi.....	25
1. 1. 2. Rivâyette Yer Alan İdrâc ve Lafız Farklılıkları.....	48
1. 1. 3. Muhaddislerin Rivâyetle İlgili Değerlendirmeleri.....	50
1. 2. Muhtevâsı Bakımından “Men Hafıza” Rivâyeti	52
1. 3. “Men Hafıza” Rivâyeti ve Kırk Hadis Geleneğine Etkisi	55
2. TÜRK İSLAM EDEBİYATINDA BİR TÜR OLARAK KIRK HADİSLER	57
2. 1. Türk İslam Edebiyatı ve Kırk Hadis Geleneği	57
2. 2. Kırk Hadis Müelliflerinin Entelektüel Kimlikleri	62

İKİNCİ BÖLÜM

MANZUM KIRK, YÜZ VE BİN HADİSLERDE YER ALAN RİVÂYETLER (TESPİT, TAHRÎC VE TENKÎD)

1. MANZUM KIRK HADİSLERDE GEÇEN RİVÂYETLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ	68
1. 1. Abdurrahman Câmî’ye ait Çihil Hadis ve Türkçe Tercümeleleri	68
1. 2. XV. Asır Manzum Kırk Hadis Metinleri	80
1. 2. 1. Kemâl Ümmî, <i>Kırk Armağan</i>	80
1. 3. XVI. Asır Manzum Kırk Hadis Metinleri	80

1. 3. 1. Hazînî, <i>Tercüme-i Hadîs-i Erba'in</i>	80
1. 3. 2. Usûlî, <i>Tercüme-i Hadîs-i Erba'in</i>	80
1. 3. 3. Melâmî Dede, <i>Tercüme-i Hadîs-i Erba'in</i>	82
1. 3. 4. Merdümî, <i>Tuhfetü'l-İslâm</i>	83
1. 3. 5. Yahya Nev'î, <i>Tercüme-i Ehâdis-i Hazret-i Nebi</i>	86
1. 3. 6. Abdülmecid b. Şeyh Nasûh, <i>Arafatü'l-Ârifîn</i>	87
1. 3. 7. Âşık Çelebi, <i>Hadîs-i Erbaîn Tercümesi</i>	91
1. 3. 8. Gelibolulu Mustafa Âlî.....	102
1. 3. 8. 1. <i>Birinci Kırk Hadis</i>	103
1. 3. 8. 2. <i>İkinci Kırk Hadis</i>	108
1. 3. 9. Yenipazarlı Vâlî.....	112
1. 3. 9. 1. <i>Birinci Kırk Hadis</i>	113
1. 3. 9. 2. <i>İkinci Kırk Hadis</i>	115
1. 3. 10. Fevrî Ahmed.....	116
1. 3. 10. 1. <i>Birinci Kırk Hadis</i>	117
1. 3. 10. 2. <i>İkinci Kırk Hadis</i>	120
1. 3. 11. Azmî Pir Mehmed, <i>Tercüme-i Manzume-i Ehadîs-i Erba'in</i>	124
1. 3. 12. Ahterî, Muslihiddîn Mustafa b. Şemseddin, <i>Manzum Kırk Hadis</i>	126
1. 3. 13. Harîmî, Alî Dede Bosnevî, <i>Tercüme-i Hadîs-i Erbaîn</i>	130
1. 3. 14. Hilâlî, İstanbul'lu Ramazan Çelebi, <i>Tercüme-i Hadîs-i Erba'in</i>	139
1. 3. 15. Rıhletî, <i>Tercüme-i Hadis-i Erbaîn</i>	139
1. 3. 16. Muhammed el-Bosnevî, <i>Şerh ve Tercüme-i Hadîs-i Erba'in</i>	146
1. 3. 17. Derviş Ali b. Hacı Mustafa, <i>Amâil-i fezâil-i cihad</i>	150
1. 3. 18. Mustafa, <i>Tercüme-i Hadîs-i Erba'in</i>	153
1. 3. 19. Lütî, <i>Tercüme-i Hadîs-i Erba'in</i>	157
1. 3. 20. Sirâcî, <i>Tercüme-i Hadîs-i Erba'in</i>	162
1. 3. 21. Ahmed, [Mevlânâ Cemâl Efendi, İdris-i Bitlisî] <i>Çihil Hadis</i>	162
1. 4. XVII. Asır Manzum Kırk Hadis Metinleri.....	165
1. 4. 1. Fethi Karamânî, Bülbülcüzâde Abdülkerîm Efendi, <i>Tercüme-i Hadîs-i Hamsîn</i>	165
1. 4. 2. Hâkânî Mehmede Bey, <i>Mitfâh-i Fütühât</i>	166
1. 4. 3. Haydarzâde Feyzî Kefevî.....	168
1. 4. 3. 1. <i>Birinci Kırk Hadis</i>	169
1. 4. 3. 2. <i>İkinci Kırk Hadis: Ravzatu'l-'İbâd</i>	172
1. 4. 4. Sehmî Mehmed Çelebi, <i>Tercüme-i Hadîs-i Erba'in</i>	179
1. 4. 5. Kemaleddin Mehmed -Taşköprizâde-, <i>Mişkâtü'l Miskiyeti'l-Hitâm fi Ehâdisi Seyyidi'l-Enâm</i>	182
1. 4. 6. Okçuzâde Mehmet Şâhi, <i>Ahsenu'l-Hadîs</i>	189
1. 5. XVIII. Asır Manzum Kırk Hadis Metinleri.....	193
1. 5. 1. Osmanzâde Tâib, <i>Sihhat-Âbâd</i>	193
1. 5. 2. Manastırlı Hasan b. Ali, <i>Tercüme-i Hadîs-i Erba'in</i>	196
1. 5. 3. Seyyid Vehbî, <i>Hadis-i Erba'in</i>	200
1. 5. 4. Urfalı Ömer Nüzhet Efendi, <i>Hadis-i Erba'in</i>	201
1. 5. 5. Hasan b. Mûsâ, <i>Manzum Kırk Hadîs</i>	205
1. 5. 6. Nazîr(â) İbrahim Gülşenî, <i>Risâle-i Ehâdis-i Erba'in-i Sülâsiyye</i>	209
1. 5. 7. İbrahim Hanif, <i>ed-Dürrü's-Semîn fi Şerhi'l-Erba'in</i>	216

1. 6. XIX. Asır Manzum Kırk Hadis Metinleri	221
1. 6. 1. Şeyhî, <i>Tercüme-i Hadîs-i Erba'în</i>	221
1. 6. 2. Hikmet, <i>Tercüme-i Hadîs-i Erba'în</i>	223
1. 7. Telif Tarihi Tespit Edilemeyen Manzum Kırk Hadisler.....	224
1. 7. 1. İlâhî, Kırk Hadîs Tercümeleri	224
1. 7. 1. 1. <i>Birinci Kırk Hadis: Tercüme-i Ehadîs-i Erba'în</i>	224
1. 7. 1. 2. <i>İkinci Kırk Hadis</i>	227
1. 7. 1. 3. <i>Üçüncü Kırk Hadis</i>	228
1. 7. 2. Ali b. Ahmed, <i>Nazm-ı Hadîs-i Şerîf</i>	228
1. 7. 3. Âmikî, <i>Manzum Kırk Hadîs Tercümesi</i>	232
1. 7. 4. Hâkî, <i>Tercüme-i Hadîs-i Erba'în</i>	233
1. 7. 5. Muhyî, <i>Tercüme-i Hadîs-i Erba'în</i>	236
1. 7. 6. Revâhî, <i>Tenvîru'l-Ebsâr</i>	238
1. 7. 7. Sebzî Selanikli Selâmizâde, <i>Zübdetü'l-İrfân</i>	242
1. 7. 8. Mustafa b. Şeyh Mahmûd el-Ârif Nushî, <i>Tercüme-i Hadîs-i Erba'în</i>	246
1. 8. Müellifi Tespit Edilemeyen Manzum Kırk Hadisler	251
1. 8. 1. Birinci Anonim, <i>Ehâdîs-i Şerife Mea Tercüme-i Manzûme</i>	251
1. 8. 2. İkinci Anonim, <i>Kırk Hadis</i>	253
1. 8. 3. Üçüncü Anonim, <i>Tercüme-i Hadîs-i Erba'în Bî't-Türkî</i>	256
1. 8. 4. Dördüncü Anonim, <i>Kırk Hadis</i>	260
1. 8. 5. Beşinci Anonim, <i>Kırk Hadis</i>	262
1. 8. 6. Altıncı Anonim, <i>Kırk Hadis</i>	264
2. MANZUM YÜZ HADİSLERDE GEÇEN RİVÂYETLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ	265
2. 1. XV. Asır –XVII. Asır Arası Manzum Yüz Hadis Metinleri.....	265
2. 1. 1. Hatipoğlu, <i>Ferahnâme</i>	265
2. 1. 2. Kadrî, <i>Manzum Yüz Hadis Tercümesi</i>	269
2. 1. 3. Latîfî, <i>Sübhâtü'l-Uşşâk</i>	276
2. 1. 4. Halvetî Muhyî, <i>Gül-i Sad-Berg</i>	278
2. 2. XVII. Asır –XVIII. Asır Arası Manzum Yüz Hadis Metinleri.....	283
2. 2. 1. Muhammed Visâlî, <i>Gül-i Sad-Berg</i>	283
2. 2. 2. İsmail Belîğ, <i>Gül-i Sad-Berg</i>	288
3. MANZUM BİN HADİSLERDE GEÇEN RİVÂYETLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ	296
3. 1. İsmail Sâdık Kemâl, <i>Bin Ehâdîs Şerhi (Âsâr-ı Kemal)</i>.....	296
3. 2. <i>Bin Ehâdîs Şerhi</i>'nde Yer Alan Makbul Rivâyetler	328
4. MANZUM HADİSLERDE YER ALAN RİVÂYETLERİN SİHHAT DURUMLARI VE KAYNAKLARI	337
4. 1. Kaynakları Bakımından Manzum Hadis Edebiyatı	338
4. 2. Sıhhat Değerleri Bakımından Manzum Hadis Edebiyatı	344
DEĞERLENDİRME	349

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

MUHTEVASI VE KONULARI AÇISINDAN MANZUM HADİS EDEBİYATI

A. ASIRLARA GÖRE KONU TASNİFİ VE MUHTEVA DEĞERLENDİRMESİ	354
1. XV. ASIR	354
1. 1. Muhammed Hatipoğlu, <i>Ferahnâme</i>	354
1. 2. Abdurrahman Câmî, <i>Çihil Hadis</i>	356
2. XVI. ASIR.....	359
2. 1. Usûlî, <i>Tercüme-i Hadîs-i Erba 'în</i>	359
2. 2. Melâmî Dede, <i>Tercüme-i Hadîs-i Erba 'în</i>	361
2. 3. Merdûmî, <i>Tuhfetü 'l-İslâm</i>	362
2. 4. Yahyâ Nev'î, <i>Tercüme-i Ehâdîs-i Hazreti Nebî</i>	363
2. 5. Abdülmecid b. Şeyh Nâsûh, <i>Arafatü 'l-Ârifîn</i>	364
2. 6. Âşık Çelebi, <i>Hadîs-i Erba 'în Tercümesi</i>	368
2. 7. Gelibolulu Mustafa Âlî, <i>Kırk Hadîs Tercümeleri</i>	369
2. 8. Yenipazarlı Vâlî, <i>Kırk Hadîs Tercümeleri</i>	371
2. 9. Fevrî Ahmed, <i>Kırk Hadîs Tercümeleri</i>	373
2. 10. Azmî Pir Mehmed, <i>Tercüme-i Manzûme-i Ehadîs-i Erba 'în</i>	374
2. 11. Ahterî, <i>Manzum Kırk Hadîs</i>	374
2. 12. Hilâlî, <i>Tercüme-i Hadîs-i Erba 'în</i>	375
2. 13. Harîmî, Alî Dede Bosnevî, <i>Tercüme-i Hadîs-i Erba 'în</i>	376
2. 14. Rihletî, <i>Tercüme-i Hadîs-i Erba 'în</i>	378
2. 15. Muhammed el-Bosnevî, <i>Şerh ve Tercüme-i Hadîs-i Erba 'în</i>	379
2. 16. Derviş Ali b. Hacı Mustafa, <i>Amâil-i fezâil-i cihad</i>	381
2. 17. Mustafa, <i>Tercüme-i Hadîs-i Erba 'în</i>	382
2. 18. Sirâcî, <i>Tercüme-i Hadîs-i Erba 'în</i>	382
2. 19. Ahmed, [Mevlânâ Cemâl Efendi, İdris-i Bitlisî] <i>Çihil Hadis</i>	383
2. 20. Lutfî, <i>Tercüme-i Hadîs-i Erba 'în; Latîfî, Sübhatü 'l-Uşşâk</i>	384
2. 21. Kadrî, <i>Manzum Yüz Hadis Tercümesi</i>	387
2. 22. Halvetî, <i>Gül-i Sad-Berg</i>	389
3. XVII. ASIR	390
3. 1. Fethi Karamânî, <i>Tercüme-i Hadîs-i Hamsîn</i>	390
3. 2. Hâkânî Mehmed Bey, <i>Mitfâh-i Fütühât</i>	392
3. 3. Haydarzâde Feyzî Kefevî, <i>Kırk Hadîs Tercümeleri</i>	393
3. 4. Sehmî Mehmed Çelebi, <i>Manzum Hadîs-i Erba 'în Tercümesi</i>	395
3. 5. Kemaleddin Mehmed (Taşköprizâde), <i>Mişkâtü 'l Miskiyeti 'l-Hitâm fi Ehâdisi Seyyidi 'l-Enâm</i>	396
3. 6. Okçuzâde Mehmet Şâhi, <i>Ahsenü 'l-Hadîs</i>	398
3. 7. Muhammed Visâlî, <i>Gül-i Sad-Berg</i>	401
4. XVIII. ASIR	402
4. 1. Osmanzâde Tâib, <i>Sihhat-Âbâd</i>	402
4. 2. Manastırlı Hasan b. Ali, <i>Tercüme-i Hadîs-i Erba 'în</i>	406
4. 3. Seyyid Vehbî, <i>Hadis-i Erba 'în</i>	408
4. 4. Urfalı Ömer Nüzhet Efendi, <i>Hadis-i Erba 'în</i>	408

4. 5. Hasan b. Mûsâ, <i>Manzum Kırk Hadîs</i>	409
4. 6. Nazîr(â) İbrahim Gülşenî, <i>Risâle-i Ehâdîs-i Erbaîn-i Sülâsiyye</i>	410
4. 7. İbrahim Hanîf, <i>ed-Dürrü's-Semîn fi Şerhi'l-Erba'în</i>	411
4. 8. İsmail Belîğ, <i>Gül-i Sad-Berg</i>	413
5. XIX. ASIR	414
5. 1. Şeyhî, <i>Tercüme-i Hadîs-i Erba'în</i>	414
5. 2. Hikmet, <i>Tercüme-i Hadîs-i Erba'în</i>	415
6. TELİF TARİHİ TESPİT EDİLEMİYEN ESERLER	416
6. 1. İlahî, <i>Kırk Hadîs Tercümeleri</i>	416
6. 2. Ali b. Ahmed, <i>Nazm-ı Hadîs-i Şerîf</i>	418
6. 3. Hâkî, <i>Tercüme-i Hadîs-i Erba'în</i>	419
6. 4. Muhyî, <i>Tercüme-i Hadîs-i Erba'în</i>	420
6. 5. Revâhî, <i>Tenvîru'l-Ebsâr</i>	421
6. 6. Sebzî Selanikli Selâmizâde, <i>Zübdetü'l-İrfân</i>	423
6. 7. Mustafa b. Şeyh Mahmûd el-Ârif Nushî, <i>Tercüme-i Hadîs-i Erba'în</i>	425
7. MÜELLİFİ TESPİT EDİLEMİYEN ESERLER -Anonim Kırk Hadisler-	426
8. İSMAİL SÂDİK KEMÂL, BİN EHÂDÎS ŞERHİ	428
B. MANZUM HADİS EDEBİYATI GELENEĞİNİN TAŞIYICI UNSURU OLARAK OTORİTELEŞEN RİVÂYETLER	436
1. Otoriteleşen Makbul rivâyetler	437
a. Allah-Kul İlişkisi.....	437
b. Ahlak.....	439
c. Fıkıh-İbadet.....	441
d. Kur'an-Âlim-İlim.....	442
f. Diğer Konular: Kabir, Kadın, Nazar.....	444
2. Otoriteleşen Merdûd rivâyetler	448
a. Allah-Kul İlişkisi.....	448
b. Ahlak-Dünya.....	449
c. Âlim-İlim.....	450
d. Diğer Konular: Kader, Tevessül, Tıp.....	451
C. MANZUM HADİS EDEBİYATINDA HİKMETLİ SÖZLERİN KULLANIMI VE Şİİ KAYNAKLARDA YER ALAN RİVÂYETLER	454
1. On İki İmama Nispet Edilen Sözler ile Şîi Kaynaklarda Yer Alan Rivâyetler	454
2. Filozoflara Ait Sözler	456
3. Atasözü, Deyim ve Şiirler	457
SONUÇ	460
BİBLİYOGRAFYA	465

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 2. 1. Rivâyetlerin kaynaklara göre dağılımı (asırlar ekseninde)	343
Şekil 2. 2. Rivâyetlerin sıhhat durumlarının asırlara göre genel dağılımı- I	348
Şekil 2. 3. Rivâyetlerin sıhhat durumlarının asırlara göre genel dağılımı- II	349
Şekil 3. 1. Câmî'nin Çihil Hadis'inde konu dağılımı.....	357
Şekil 3. 2. Melâmî Dede'nin Tercüme-i Hadîs-i Erba'in'inde konu dağılımı	362
Şekil 3. 3. Abdülmecid b. Şeyh Nâsûh, Arafatü'l-Ârifin'inde konu dağılımı	365
Şekil 3. 4. Âşık Çelebî'nin Hadîs-i Erba'in Tercümesi'nde konu dağılımı	368
Şekil 3. 5. Yenipazarlı Vâlî'nin Kırk Hadîs Tercümeleri'nde konu dağılımı	371
Şekil 3. 6. Fevrî'nin Kırk Hadîs Tercümeleri'nde konu dağılımı	373
Şekil 3. 7. Hilâlî'nin Tercüme-i Hadîs-i Erba'in'inde konu dağılımı	376
Şekil 3. 8. Bosnevî'nin Şerh ve Tercüme-i Hadîs-i Erba'in'inde konu dağılımı	380
Şekil 3. 9. Derviş Ali b. Hacı Mustafa, Amâil-i fezâil-i cihad'ında konu dağılımı.....	381
Şekil 3. 10. Ahmed'in, Çihil Hadis'inde konu dağılımı	383
Şekil 3. 11. Latîfi'nin Sübhatü'l-Uşşak'ında konu dağılımı	384
Şekil 3. 12. Lütîfi'nin Tercüme-i Hadîs-i Erba'in'inde konu dağılımı	386
Şekil 3. 13. Kadri'nin, Manzum Yüz Hadis Tercümesi'nde konu dağılımı	387
Şekil 3. 14. Halvetî'nin Gül-i Sad-Berg'inde konu dağılımı	389
Şekil 3. 15. Fethi Karamânî'nin, Tercüme-i Hadîs-i Hamsîn'inde konu dağılımı	391
Şekil 3. 16. Feyzî Kefevî'nin, I. Kırk Hadîs Tercümesi'nde konu dağılımı	393
Şekil 3. 17. Haydarzâde Feyzî Kefevî'nin, Ravzatü'l-'İbâd'ının konu dağılımı	394
Şekil 3. 18. Sehmî'nin, Manzum Hadîs-i Erba'in Tercümesi'nde konu dağılımı	395
Şekil 3. 19. Okçuzâde Mehmet Şâhi'nin, Ahsenü'l-Hadîs'inde konu dağılımı	400
Şekil 3. 20. Muhammed Visâlî'nin, Gül-i Sad-Berg'inde konu dağılımı	400
Şekil 3. 21. Osmanzâde Tâib'in, Sıhhat-Âbâd'ında konu dağılımı.....	402
Şekil 3. 22. Manastırlı'nın, Tercüme-i Hadîs-i Erba'in'inde konu dağılımı	406
Şekil 3. 23. Seyyid Vehbî'nin, Hadîs-i Erba'in'inde konu dağılımı	407
Şekil 3. 24. Urfalı Ömer Nüzhet'in, Hadîs-i Erba'in'inde konu dağılımı	408
Şekil 3. 25. Hasan b. Mûsâ'nın, Manzum Kırk Hadîs'inde konu dağılımı	409
Şekil 3. 26. Gülşenî'nin, Risâle-i Ehâdîs-i Erba'in Sülâsiyye'inde konu dağılımı	411
Şekil 3. 27. İbrahim Hanîf'in, ed-Dürrü's-Semîn'inde konu dağılımı	412
Şekil 3. 28. İsmail Belîğ'in Gül-i Sad-Berg'inde konu dağılımı	413
Şekil 3. 29. Hikmet'in, Tercüme-i Hadîs-i Erba'in'inde konu dağılımı	415
Şekil 3. 30. İlahî'ye ait kırk hadislerin konu dağılımı.....	417
Şekil 3. 31. Ali b. Ahmed'in, Nazm-ı Hadîs-i Şerîf'inde konu dağılımı	417
Şekil 3. 32. Hâkî'in, Tercüme-i Hadîs-i Erba'in'inde konu dağılımı.....	419
Şekil 3. 33. Muhyî'nin, Tercüme-i Hadîs-i Erba'in'inde konu dağılımı.....	420
Şekil 3. 34. Revâhî'nin, Tenvîru'l-Ebsâr'ında konu dağılımı	423
Şekil 3. 35. Sebzî Selanikli Selâmizâde'nin, Zübdetü'l-İrfân'ında konu dağılımı	424
Şekil 3. 36. Müellifi tespit edilemeyen anonim kırk hadislerde konu dağılımı	426
Şekil 3. 37. İsmail Sâdık Kemâl'in, Bin Ehâdîs Şerhi'nde konu dağılımı	432

EK'LER

Tablo 1 Câmî'nin Eseri Etrafında Oluşturulan Kırk Hadis Tercümeleri	79
Tablo 2 İsmail Sâdık Kemâl'in Bin Ehâdîs Şerhi'nde Yer Alan Rivâyetler	329
Tablo 3 Rivâyetlerin Temel Hadis Kitaplarındaki Yerlerine Göre Dağılımı	339
Tablo 4 Rivâyetlerin Sıhhat Durumlarına Göre Dağılımı.....	344
Tablo 5 Osmanlı Manzum Hadis Edebiyatında Yer Alan Rivâyetlerin Konu Tasnifi I.....	510
Tablo 6 Osmanlı Manzum Hadis Edebiyatında Yer Alan Rivâyetlerin Konu Tasnifi II.....	511
Tablo 7 Osmanlı Manzum Hadis Edebiyatında Yer Alan Rivâyetler.....	516
Tablo 8 Mevzu/Aslı Yok, Bulunamayan ve Selefîn Sözü Olarak Tespit Edilen Rivâyetler	650
ÖZGEÇMİŞ	670

KISALTMALAR

AKM	: Atatürk Kültür Merkezi
b.	: bin
bkz.	: Bakınız
Bs.	: Basım
c.	: Cilt
çev.	: Çeviren
DİA	: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi
DİB	: Diyanet İşleri Başkanlığı
DTCF	: Dil Tarih Coğrafya Fakültesi
ed.	: Editör
Haz.	: Hazırlayan
Hz.	: Hazreti
H. No.	: Hadis No
nr.	: Numara
Nşr.	: Neşreden
R. No.	: Râvî No
TDV	: Türkiye Diyanet Vakfı
Thk.	: Tahkik
ts.	: Tarihsiz
ö.	: Ölüm Tarihi
vb.	: ve benzeri
vd.	: ve diğerleri

ÖNSÖZ

Hız. Peygamber, âlemlere rahmet olarak gönderilmiş ve İslam Dinini tebliğ görevini hakkıyla yerine getirmiştir. Onun hayatı, peygamberlik görevi, sözleri ve fiilleri nesiller boyu dilden dile, gönülden gönüle aktarıla gelmiştir. Hız. Peygamber için kimi zaman *na't* okunmuş, kimi zaman *şemâil* yazılmıştır. Doğumuna *mevlîd-i nebîler* nazmedilmiş, onun vasfını anlatmak için *hilye-i şerifler* kaleme alınmıştır. Edipler bir rivâyetten aldıkları ilham ile Hız. Peygamber'e izafe edilen rivâyetleri, nazma çekmeyi önemsemişler ve bu sayede Türk-İslam Edebiyatı'nın bir türü olarak kırk hadis geleneği günümüze kadar devam etmiştir.

XV. asırda Abdurrahman Câmî'nin manzum olarak kaleme aldığı *Çihil Hadis* tercümesiyle birlikte Osmanlı münevverlerinin de ilgili gösterdiği manzum kırk hadis telif ve tercüme geleneği, Hız. Peygamber'in şefaatine ulaşma düşüncesi başta olmak üzere hayır dua alma ve rivâyetlerin kolay ezberlenmesine katkı sunma gibi nedenlerle ortaya çıkmıştır.

Osmanlı sosyal hayatının dili olan şiir ile dini hayatın *anlatıcı* ve *taşıyıcı* unsuru kabul edilen hadis üzerine kurgulanan manzum kırk hadis telifi, daha çok ilmiye sınıfının ilgi alanına girmiştir. Tercüme-i hâllerinden elde edilen bilgilere göre medrese eğitimi görmüş; devlet kademelerinde müderrislik, kadılık ve kazaskerlik gibi görevler yapmış kırk hadis müelliflerinin dil, üslup ve şiire olan hâkimiyetlerinden ziyade hadis bilgileri ile rivâyetleri anlama ve anlamlandırma biçimleri önem arz etmektedir.

Türk İslam Edebiyatı ve Divan Edebiyatı gibi alanlarda yapılan tenkitli neşirler sayesinde Osmanlı döneminde telif edilen pek çok dini, edebî ve tarihî çalışma gün yüzüne çıkarılmıştır. Bu çalışmaların ontolojik ve epistemolojik açıdan değerlendirilmesi ile birlikte geleneği anlama ve geleceği doğru bilgilerle inşa etmenin kapısı aralanacaktır. Muhtelif disiplinler arasındaki yöntem farklılıkları dikkate alınarak öncelikle doğru bilginin temini, daha sonra bu bilginin anlaşılma biçiminin tespiti, farklı alanların ortak noktalarını ilmî kurallar çerçevesinde ortaya çıkartacak ve anlatının tarihi seyrine teolojik, sosyolojik, edebiyat ve kültür tarihi bağlamında katkılar sunacaktır.

Bu çalışmada estetik yönü şiir, kaynağı hadisle şekillenen Osmanlı dönemi manzum hadis edebiyatı, rivâyetlerin ontolojik tespitlerinin yapıldığı Hadis Bilim Dalı'nın metotları ile incelenmiştir. Şiir-hadis ilişkisinin özellikle bu yönünü tespit etme düşüncesiyle kurgulanan çalışmada giriş ve üç bölüm yer almaktadır.

Giriş kısmında araştırmanın konusu, önemi ve amacı belirtilmiş ayrıca araştırmanın yöntemi ile araştırma üzerine yapılmış çalışmalar hakkında bilgi verilmiştir.

Birinci Bölümde kırk hadis geleneğinin tarihi süreci, literatürü ve geleneğin oluşumunda birincil öneme sahip olan "*Ümmetimden kim din işleriyle ilgili kırk hadis ezberlerse...*" rivâyetinin tespit, tahrîc, isnad tenkîdi ve muhteva analizi gerçekleştirilmiştir. Ayrıca Türk İslam Edebiyatı'nda kırk hadislerin bir tür olarak

kabul edilmesi ve kırk hadis müelliflerinin entelektüel kimlikleri bu bölümde ele alınan diğer konulardır.

İkinci Bölüm çalışmanın merkezini oluşturmaktadır. Burada 76 eserde yer alan 4417 rivâyetin tespit, tahrîc ve tenkidi asırlara göre yapılmış; kırk, yüz ve bin hadislerde yer alan rivâyetler alt başlıklar halinde ele alınmıştır. Bölümün sonunda rivâyetlerin kaynak değerleri ve sıhhat durumlarını gösteren tablo ve grafiklerle elde edilen veriler analiz edilmiştir.

Üçüncü Bölümde muhtevâ ve konu tasnifi açısından manzum hadis edebiyatı ele alınarak kırk hadisler, asırlara göre hadis ilmi açısından incelenmiştir. Tarihi süreçte otoriteleşen rivâyetler, makbul ve merdud olmaları bakımından kategorize edilerek tahlil edilirken; manzum hadis edebiyatında sadece Şii kaynaklarda, hikmetli sözlerde veya şiir, atasözü ve deyimlerde tespit edilen metinler de değerlendirilmiştir. Bölümün sonunda sonraki araştırmalara öncü olması için genellikle irfânî geleneğe ait metinlerde karşımıza çıkan filozoflara ait bazı metinlere de işaret edilmiştir.

Çalışmanın sonuna rivâyetlerin tamamının yer aldığı kapsamlı bir tablo eklenerek manzum kırk hadisler başta olmak üzere edebiyat literatüründe kullanılan rivâyetlere dair kapsamlı bir tablo/fihrist hazırlanmıştır.

Konunun tespitinden itibaren çalışmanın her safhasında gerekli desteği büyük bir özveri ile sunan, çalışmanın seyrini titizlikle kontrol eden ve yapıcı tenkitleriyle olgunlaşmasını sağlayan danışmanım Prof. Dr. Muhittin Uysal hocam başta olmak üzere Prof. Dr. Bilal Saklan, Prof. Dr. Seyit Avcı, Prof. Dr. Recep Tuzcu, Prof. Dr. Mahmut Yeşil, Prof. Dr. Harun Reşit Demirel, Prof. Dr. Fikret Karapınar, Prof. Dr. Adil Yavuz, Prof. Dr. Mehmet Eren, Prof. Dr. Huriye Martı, Doç. Dr. Murat Ak, Doç. Dr. Ömer Özpınar, Doç. Dr. Yusuf Acar, Doç. Dr. Musa Erkaya, Dr. Mustafa Karabacak, Dr. İsmail Kurt ve Dr. Taha Çelik'e; bu çalışmanın ilmi bir kimlik kazanması için kıymetli vakitlerini benimle paylaşan Araştırma Görevlisi hocalarım Sami Bayrakcı, Esat Sabırlı, Cemal Kalkan, Kemal Taşkın, Mustafa Ölmez, Süleyman Şahin, Abdullah Karaca, Furkan Çakır ve Abdullah Yıldız'a teşekkür eder, ömürlerine bereket dilerim. Yazma nüshaların temininde destek veren Slovakya/Bratislava Büyükelçiliğimiz başta olmak üzere Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı bünyesinde faaliyet gösteren kütüphanelerin görevlilerine ve Mehmet Fatih Kaya'ya; Arapça metinlerin tashihinde yardımcı olan Doç. Dr. Dhurgham Manhal Muhammed'e ve ilim yolunda kendilerinden istifade ettiğim Dr. Nureddin Boyacılar'ın şahsında Selçuk Dini Yüksek İhtisas Merkezi hocalarına da ayrıca teşekkür ederim. Bununla birlikte zamanlarından tasarruf etmek zorunda kalarak gerekli ilgi ve alakayı yeterince gösteremediğim eşime, çocuklarım Taha Yusuf ile Muhammed Fatih'e; annem, babam ve kardeşlerime şükran ve minnetlerimi arz ederim.

Vâhibü'l-idrâk müzdâd eylesin iz'ânımızı.

Mustafa Yüceer

Konya- 2020

GİRİŞ

1. ARAŞTIRMANIN KONUSU, ÖNEMİ VE AMACI

1. 1. Araştırmanın Konusu

Osmanlı'nın kuruluşundan itibaren kaleme alınan ve ilk örnekleri XV. asırda görülen manzum kırk, yüz ve bin hadisler¹ menşei itibariyle Hz. Peygamber'in söz, fiil ve takrirlerinden oluşmaktadır.² Abdurrahman Câmî'ye (ö. 898/1492) ait Farsça bir kırk hadis,³ Osmanlı Türkçesine manzum olarak tercüme edilmiş ve bu tercümeyle birlikte Osmanlı coğrafyasının her köşesinde telif veya tercüme kırk hadis çalışmaları kaleme alınmıştır.⁴

Ülkemizde manzum kırk hadisler üzerine çalışmalar genellikle Türk Dili ve Edebiyatı ile Türk İslam Edebiyatı alanlarında tenkitli neşir ya da makale düzeyinde yapılmaktadır. Her iki alanın kendi kuramsal metotları ile kavramsal ilkeleri bulunduğu aşikârdır. Ancak bu türün özünü hadis olarak verilen metinler oluşturmaktadır. Bu yüzden kırk hadisler, her ne kadar edebî bir tür⁵ olarak kabul edilmiş olsa da Hadis Bilim Dalı'nın doğrudan ilgi alanına girmektedir.

Kırk hadisler manzum, mensur ve manzum ile mensur karışık olmak üzere üç kısımdır. Manzum kırk hadislerde geçen rivâyetlerin sıhhat durumlarını değerlendirmek çalışmanın konuları arasında yer almaktadır. Bu rivâyetlerin

¹ Kırk hadis: Kırk sayısının tercih edilmesinde tahrîci ayrıntılı olarak birinci bölümde yapılacak olan bir rivâyet belirleyici olmuştur. Çalışmada yüz ve bin rakamlarıyla oluşturulmuş eserler de incelenecektir. Türk İslam Edebiyatında kırk hadisler bir tür olduğu ve bu türün içinde muhtelif sayılarda eserler telif edildiği için kırk hadis tanımımız sadece kırk rivâyetten oluşan metinleri değil bu türün içindeki muhtelif sayılarla oluşturulmuş metinleri de kapsamaktadır. Bundan sonraki kısımlarda kırk hadis kavramı manzum kırk, yüz, bin ve farklı sayılardaki tercümeleri içine alacak şekilde kullanılacaktır.

² Türk İslam Edebiyatında Hz. Ali vecizeleri de kırk hadislerle beraber "sad kelime, mie kelime" başlıkları altında manzum tercüme edilmiştir. Bu anlamda bazı kırk hadislerde Hz. Ali'ye atfedilen bu vecizler, sanki hadis gibi kabul edilerek nakledilmiştir. Ayrıca mevkuf bazı rivâyetlerin de Hz. Peygamber'e isnad edilerek tercüme edilmesi söz konusudur. Bu ve benzeri ayırt edici özellikler çalışma boyunca göz önünde tutularak hareket edilecektir. Hz. Ali vecizeleri için bkz. Adem Ceyhan, *Türk Edebiyatı'nda Hazret-i Ali Vecizeleri* (Ankara: Öncü, 2006).

³ Hadis-i Erbaîn. Çihil Hadîs diye de anılan bu risâle, kırk hadisin Farsça manzum tercümelerinden ibarettir. Eser Erbaîn adıyla Tahran'da (1295) taş basması olarak neşredilmiştir. Abdurrahman Câmî, *Hadis-i Erbaîn*, Mevlânâ Müzesi, 648; Abüdülkadir Karahan, "Câmî'nin Arba'in'i ve Türkçe Tercümeleri", *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi* 4 (1952), 345-371; Ömer Okumuş, "Câmî, Abdurrahman", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı, 1993), 98.

⁴ Abüdülkadir Karahan, *İslâm-Türk Edebiyatında Kırk Hadis* (Ankara: DİB Yayınları, 1991).

⁵ Türk İslam Edebiyatı'nda kırk hadislerin edebi bir tür olması ile ilgili bkz. H. İbrahim Şener - Alim Yıldız, *Türk İslam Edebiyatı* (İstanbul: Rağbet, 2006), 199.

muhtevasına yönelik değerlendirmeler hadis ilminin kuralları ve kavramlarıyla gerçekleştirilecektir. Ayrıca rivâyetlerle ilgili tablolar oluşturulacak ve bu tablolar istatistik ilminin ölçütlerinden istifade edilerek değerlendirilecektir. Mensur olarak kaleme alınmış eserler doktora tezi seviyesinde ayrıca çalışılması gerektiği için bu çalışmanın dışında tutulacaktır.

Kırk hadislerin muhtevaları dönemin dini, siyasî ve sosyolojik unsurlarını değerlendirme imkânı verecektir. Rivâyetlerin muhteva tenkidi ve kırk hadislerin şerh geleneğine etkisi hadis ilminin tarihi seyri açısından oldukça önemlidir. Ayrıca dini, siyasî, tarihî ve sosyolojik etmenlerin rivâyetlerin tercihinde ne kadar etkili olduğunu tespit etmek konunun ikinci derecedeki problemini teşkil etmektedir.

1. 2. Araştırmanın Önemi

Kuruluşundan itibaren dini merkeze alan Osmanlı'nın imparatorluk seviyesine çıkmasıyla birlikte dini metinlerin okunması, okutulması, tercüme edilmesi ve telif eserlerin üretilmesi artarak devam etmiştir. Medeniyetimizi oluşturan bu eserlerin büyük bir kısmı henüz yazma seviyesinde olup gün yüzüne çıkmamıştır. Var olanların tetkik edilerek günümüze aktarılması, genelde İslam medeniyetinin yeniden canlanmasına, özelde ise kendi coğrafyamızın bilgi birikimine katkı sağlayacaktır.

Medeniyetimizi oluşturan dini içerikli metinlerin akademik açıdan incelenmesi devam etmektedir. Tasavvufla ilgili metinlerin Hadis ilmiyle ilişkisi doktora seviyesinde incelenirken,⁶ manzum edebî metinlerin hadisle ilişkisi henüz tetkik edilmemiştir. Edebi metinlerin doğrudan hadisle ilişkisinin bulunduğu en belirgin türü kırk hadislerdir. Bu yüzden interdisipliner bir bilim dalı olan hadisin diğer alanlardaki kullanımının tespiti, tahrîci ve tenkidi, rivâyetlerin Hadis ilmi kaidelerine göre değerlendirilmesini sağlarken, özellikle problemlili rivâyetlerin bundan sonraki süreçte daha dikkatli kullanılmasını teşvik edecektir.

---

⁶ Abdullah Aydın, *Doğuş Devrinde Tasavvuf ve Hadis*, (Ankara: Seha Neşriyat, 1986); Bilal Saklan, *Kütü'l-kulûb'daki Tasavvufî Hadislerin Hadis Metodolojisi Açısından Değeri* (Konya: Selçuk Üniversitesi, Doktora Tezi, 1989); Ahmet Yıldırım, *Tasavvufun Temel Öğretilerinin Hadislerdeki Dayanakları* (Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı, 2009); Muhittin Uysal, *Tasavvuf Kültüründe Hadis (Tasavvuf Kaynaklarındaki Tartışmalı Rivâyetler)* (İstanbul: Ensar Neşriyat, 2012); Seyit Avcı, *Sûfîlerin Hadis Anlayışı, (Bursevî Örneği)*, (Konya: Ensar Yayıncılık, 2004)

Bu araştırma tamamlandığında bir edebiyatçı, sosyolog veya siyaset tarihçisi Osmanlı dönemi şairlerinin eserlerinde hadisleri nasıl kullandıklarını, seçtikleri rivâyetlerin konu analizlerini ve nelerden etkilendiklerini görmüş olacaktır.

1. 3. Araştırmanın Amacı

İnsanın duygu ve hislerini söz, yazı veya başka şekillerle ifade etmesi gayet tabiîdir. Ancak bu ifadeye mesnet teşkil eden bilgilerin doğru ve güvenilir olması son derece önemlidir. Gerek sözlü gerek yazılı olsun herhangi bir metnin kaynak olarak doğru ve güvenilir bilgilerden oluşması o metnin değerinin belirlenmesinde önemli bir ölçüttür. Çünkü kaynağı güvenilir olmayan çalışmaların etkileşimleri de aynı şekilde güven vermemektedir. Buradan hareketle Hz. Peygamber'e isnad edilen bilgilerin de aynı şekilde doğruluğu tespit edilmeli ve ona göre kullanılmalıdır. Bu amaca hizmet etmek için tarihi süreçte O'na atfedilen her sözün doğruluğu ve güvenilirliği konusunda ciltler dolusu eserler telif edilmiş, tahrîc, cerh ve ta'dil, isnad kontrolü ve muhteva tenkîdi gibi metotlar geliştirilmiştir.

İlimlerin tasnif dönemlerinin tamamlanmasından sonra dîne ait kavramların, ayet ve hadislerin gerek nazım gerek nesir türü eserlerde kullanımları daha da artmıştır. Bunun neticesinde asırlar boyu pek çok edip, şair ve mutasavvıfın sözleri etrafında dini hayatlar şekillenmiştir.

Sözlü eserlerin icra edildiği mecliste bulunanlar o an söylenenlerden bazı bilgiler elde etmiş ve sonraki nesillere bu bilgileri aktarmışlardır. Aynı şekilde yazılı metinler hem yazıldıkları çağı hem de sonraki çağları etkilemiştir. Dîne ait kaynaklarda yer alan hatalar, âlimlerin gayretleriyle en alt seviyelerde tutulmuştur. Ancak dini asıllar referans alınarak oluşturulmuş edebî eserlerde bu gayret ne kadar gösterilebilmiştir?

Türklerin İslâmiyet'i kabul etmeleriyle birlikte oluşturulan edebî metinlerde hadisler ve siyer-i nebîye ait bilgiler yoğun bir şekilde işlenmiştir. Bu bilgiler bazen *iktibas* sanatıyla bazen *telmih* veya *mülemma*⁷ yoluyla olmuştur. Çalışmanın konusuna

⁷ İktibas: Bir ayeti, hadisi veya bir sözü tam veya yarım olarak anlamlı bir biçimde aktarma, ödünç alma sanatıdır. Tam metin aktarılanlara İktibas-ı tam, eksik veya yarım aktarılanlara iktibas-ı nakis denir. Amaç sözü süslemek ve manayı vurgulamaktır. Örnek: Hazretin nâsa budur telkini/ Utlubu'l-ilme velev bi's-Sîni. (Nâbî) أطلبوا العلم ولو بالصين hadis olarak verilen bu metin tam bir iktibas yapılmıştır. Ancak rivâyet hakkında batıl, aslı yok, zayıf ve mevzu hükümleri mevcuttur. Bkz Ebû Hâtim Muhammed b. Hibbân b. Ahmed el-Büstî İbn Hibbân, *Kitâbü'l-mecrûhîn mine'l-muhaddisîn*, thk. Muhammed Abdülmecid es-Selefi (Riyad: Dârü's-Sâmi'î, 2000), 1: 89; Ebü'l-Fadl Celâlüddîn Abdurrahmân b. Ebî

medar olan kırk hadis türünde, tam veya nakıs iktibas sanatının kullanımı yanında hadis metninin tamamı veya bir kısmı zikredildikten sonra nazmen tercüme etme belirgin bir şekilde kullanılmıştır. Söz konusu eserlerde Hz. Peygamber'e izafe edilen rivâyetlerin ne kadar doğru kullanıldığı problem olarak karşımızda durmaktadır. Edipler oluşturdukları metinlerde hadislerden faydalanırken hangi ölçütleri dikkate almışlardır? Hadislerin sıhhat durumu ve edebi metinlerdeki kullanımı arasında ne tür bir ilişki kurulmuştur? Müellifler, dini bilgilerini yazdıkları eserlere ne kadar yansıtmıştır? Edebiyatın tarihi sürecinde hadislerin kullanımı konusunda ne tür bir yol izlenmiştir? Hadislerin kullanımında mezhep-meşrep faktörleri etkili midir? Sıhhat derecesi zayıf kabul edilen veya mevzu olduğuna dair hükümler olan hadislerin edebî eserlerde kullanımı ne kadardır? Buna benzer soruların cevabının aranacağı bu çalışmada Osmanlı manzum hadis edebiyatı eserlerinde yer alan rivâyetler tespit edilip tahrîcleri yapılacaktır.

Rivâyetler üzerine yapılacak olan muhteva tenkidi, altı asırlık ilmî birikimin rivâyet kullanım şekillerini metin örnekle değerlendirmelerle anlamayı gerekli kılacaktır. Ediplerin hadisleri nazmetme gayeleri ile hadis rivâyetinde dikkat edilmesi gereken kurallar arasındaki bağın kurulması, sosyolojik analizlerle temellendirilecektir.

Kırk hadislerin kendi içindeki bütünlükleri ve diğer ediplerin eserleriyle karşılaştırılması neticesinde, taklit edilerek oluşturulmuş metinler ile orijinal telifler ayrıştırılacaktır. Dinî, siyasî veya tarihî bir olayın rivâyetleri tercih etmeye etkileri tespit edilerek hicri IX. ile XIV. asır arasında dönemsel karşılaştırmalar yapılacak ve ortak rivâyetler üzerinde değerlendirilmelerde bulunulacaktır. Çalışmanın sonunda ulaşılabilen manzum kırk hadislerin derlendiği bir tablo hazırlanacaktır. Bu tabloda rivâyetlerin bütününe gözlemlenmesi mümkün olacaktır. Netice itibariyle hadislerin tashih işlemi, ediplerin hadis bilgisi ve kültürünün ortaya çıkmasını sağlayacaktır.

Bekr b. Muhammed el-Hudayrî es-Suyûtî, *el-Le`âli'l-masnû'a fi'l-ahbâri (ehâdisi)'l-mevdû'a*, thk. Ebû Abdurrahman Salah b. Muhammed (Beyrut: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1996), 1: 193; Telmih: İnsanlar tarafından bilinen, geçmişteki bir olaya, ünlü bir kişiye, bir inanca, bir atasözüne veya bir şiiire işaret etme sanatıdır. Örnek: Hatı Hızr, ağzı Meryem, sözi İsa, lebi Yahyâ/ Özi Yusuf, gözi Mûsâ, zihî, zî Havvâ'dur. Mülemma: Arapça, Farsça ve Türkçe karışık dizelerden meydana getirilmiş şiiir türüdür. Örnek: Eyyüha'r-râğîbûne fi'l-evkât/ Edrikkûha fe-mâ madâ kad fât/ Fevt-i fırsat me-kün çü vakt-i safâst/ki besî hest der-cihân âfât. Hasan Aktaş, *Klasik Türk Şiirinde Edebi Sanatlar* (Edirne: Yort Savul Yayınları, 2004), 201.

Ayrıca kullandıkları metinlerin hadis ilmine göre incelenmesi bu eserlerin yeni bir formatta okunmasına imkân verecektir.

1. 4. Araştırma Konusuyla İlgili Yapılan Belli Başlı Araştırmalar

Manzum kırk hadisler edebi bir tür olmaları sebebiyle Türk İslam Edebiyatı veya Türk Dili ve Edebiyatı bölümlerinde konuyla ilgili çalışmalar yapılmaktadır. Manzum kırk hadislerin tenkitli neşri ülkemizde son yıllarda makale olarak yayımlanmaktadır. Konu ile ilgili ilk çalışma Prof. Dr. Abdulkadir Karahan'ın 1954 yılında yayımlanan *İslam-Türk Edebiyatında Kırk Hadis Toplama, Tercüme ve Şerhleri* adlı kitabıdır. Alanın ilk eseri olması bakımından son derece önemlidir. Arapça, Farsça ve Türkçe yazılan kırk hadisleri ele alan eser, sonraki dönem araştırmacılara ilham olmuş ve pek çok çalışmada bu kitaba atıfta bulunulmuştur.

Tespit edebildiğimiz kadarıyla manzum ve manzum-mensur karışık 69 adet kırk, 6 adet yüz ve 1 adet bin hadis telif/tercüme edilmiştir. İdris Söylemez'in "*Türk İslam Edebiyatında Manzum Kırk Hadisler*" isimli doktora tezi, kırk hadislerin tenkitli neşrini hedeflemektedir. Prof. Dr. Orhan Bilgin danışmanlığında Nihat Öztoprak bir doktora tezi hazırlamıştır. 6 adet yüz hadisin neşrini de içeren çalışmanın ismi "*Klasik Türk Edebiyatında Manzum Yüz Hadisler*" başlığını taşımaktadır. Fatih Işıl "*Edebiyatımızda Hadis-i Şerîfler ve Âsâr-ı Kemâl'deki Bin Ehâdis Şerhi (İnceleme-Transkripsiyonlu Metin)*" isimli yüksek lisans tezini tenkitli neşir olarak tamamlamıştır. Bu üç tez, Türk İslam Edebiyatı Bilim Dalı'nın kuralları ile çalışılmıştır. Mensur kırk hadislerle ilgili Hadis Bilim Dalı'nda yüksek lisans tezleri hazırlanmış; yazma nüshası bulunan kırk hadisler, makaleler ile neşredilmiştir. Ayrıca Dr. Fahreddin Yıldız'ın "*İslâmî İlimler, Divan Edebiyatı ve Tasavvuf Geleneğindeki Yeriyle Tarihten Günümüze Popüler Hadis Kitapları: Kırk Hadisler*" isimli çalışması konunun bibliyografik olarak ele alındığı makale düzeyinde bir araştırmadır. Selahattin Yıldırım'ın hadis alanında yaptığı "*Osmanlı Dönemi Anadolu Muhaddisleri (h.VII-IX. Asır)*" adlı doktora çalışması da bibliyografya eksenli olup muhaddisler kaydıyla edipleri ve edebi türleri dışarıda bırakmaktadır. Mustafa Celil Altuntaş'ın "*Osmanlı Döneminde Hadis İlmi*" konulu doktora tezi, hadis tarihi ve literatürü bağlamında Osmanlı dönemini incelerken Osmanlı eğitim sisteminde hadisin rolünü, okutulan hadis eserlerini ve hadisçilerin icazetlerini tanıtmaya bakımdan alana önemli katkılar sunmaktadır. Hadis alanında çalışmaları olan Prof. Dr. Ali Çelik'in

“*Manzum Hadis Tercümeleri ve Latîfi'nin Sübhâtu'l Uşşâk'ı*” adıyla yayımlanmış bir çalışması bulunmaktadır. Bunun yanında yaklaşık otuz makalede manzum kırk hadisler ve müellifleri tanıtılmış, eserlerin tenkitli neşri gerçekleştirilmiştir. Bu çalışmaların en önemli eksiği hadis olarak verilen rivâyetlerin mahiyetine yönelik bir değerlendirme içermemeleridir. Sonuç olarak Hadis Bilim Dalı’nda ve bu ilmin kuram ve kavramları çerçevesinde manzum kırk hadislerin tamamına yönelik doğrudan yapılmış akademik bir çalışmaya rastlanılamamıştır.

2. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ VE VERİ ANALİZİ

2. 1. Yöntem

Çalışmanın birinci bölümünde kırk hadis türünün oluşumu, tarihi süreçte ele alınacak ve din-edebiyat ilişkisinin kurulduğu zeminin mahiyeti değerlendirilecektir. İkinci bölümde edebî-dini karakteri olan, telif/tercüme edildiği asırlara damgasını vurmuş, otoritelerce kabul görmüş ve günümüze ulaşmış kırk, yüz ve bin hadisler asırlara göre eser merkezli genel bir tasnife tabi tutulacaktır. Çalışmada 76 eser, hadis ilminin ölçütlerine göre incelenecektir. Bu bağlamda eserlerde geçen ortak rivâyetler, sıhhati konusunda müsellemlerin olduğu rivâyetler ve sıhhati konusunda hadis otoritelerinin zayıf/mevzu gördükleri rivâyetler şeklinde bir ayırım yapılacaktır.

Üçüncü bölümde tahrîci yapılan rivâyetlerin muhtevâlarına yönelik değerlendirmeler, başta Hadis olmak üzere Temel İslam Bilimlerinin rivâyetleri inceleme yöntem ve metotları gözetilerek gerçekleştirilecektir. Bir önceki bölümde hadislerin tespit, tahrîc ve tenkidinde tümevarım metodu kullanılırken burada tündengelim metodu ön planda tutulacak ve her ilmin kendi ölçütleri esas alınacaktır.

Değerlendirmeler kısmında, tahrîc işleminde verilen hükümlerle muhteva tenkidi arasındaki ilişkinin belirginleşmesi için betimsel istatistik merkezli bir okuma yapılacaktır. Çalışmanın sonunda rivâyetlerin konusu, türü, sıhhati ve hangi metinlerde geçtiği gibi özel bilgileri içeren bir tablo hazırlanacaktır.

2. 2. Veri Analizi

Çalışmamız hicri II. asırda kaleme alınmış eserlerden başlayarak günümüzdeki çalışmaları kapsayacak ve Osmanlı döneminde altı asırlık bir zaman diliminde oluşmuş seksen kadar telif/tercüme eserin incelenmesini konu edinecektir. Bu

anlamda çalışmanın doğrudan ilgi alanına giren manzum kırk, yüz ve bin hadisler iki türlü elde edilebilmektedir.

1- Matbu eserlerde yer alan rivâyetler.

Ülkemizde manzum kırk hadisler makale veya tez olarak neşredilmektedir. Yaptığımız araştırmaya göre bu çalışmalarda hadislerle ilgili teknik bir bilgiden ziyade ulaşılabilen Türkçe kaynaklardan bilgiler aktarılmış, hadislerin sıhhati, sened durumu vb. konularda bir bilgi verilmemiştir. Yapılan tez ve makalelerden hareketle ilgili metinler incelenerek mevcut nüshaları kontrol edilecek ve hadis metinleri tespit edilecektir.

2- Yazma eserlerde yer alan rivâyetler.

Kırk hadislerden henüz tenkitli neşri yapılmayan metinler bu çalışma etrafında tespit edilerek tahlil edilecek ve rivâyetler bu çalışmaya dâhil edilerek değerlendirilecektir.

Araştırmada kavramsal çerçeve ve tarihi süreç ortaya konulduktan sonra kırk hadis türünün oluşumuna etki eden unsurlar tespit edilerek edebiyat literatüründe kırk hadis konusu işlenecektir. Akabinde kırk hadislerde yer alan rivâyetlerin tespit ve tahrîcleri gerçekleştirilecek ve muhteva değerlendirmeleri yapılacaktır. Kırk hadislerin tespitinde literatür merkezli incelemeler öne çıkarken çalışmada takip edilecek rivâyet analiz usûlü (tahrîc metodu) ise maddeler halinde şöyledir:

- 1- Kırk hadislerde geçen rivâyetlerin tespiti yapıldıktan sonra tercümeleri yapılacaktır.
- 2- Bazı hadisler uzun bir hadisten iktibas edilmektedir. Hadislerin tamamının zikredilmesi gereken yerde hadisler tespit edilecek ve sahâbî râvîsi veya râvîleri belirtilecektir.
- 3- Temel hadis kaynaklarında geçen hadislerle kırk hadis eserlerinde tespit ettiğimiz rivâyetler arasında lafız farklılıkları varsa onlara değinilecektir.
- 4- Temel hadis kitapları *Kütüb-i Tis 'a* esas alınarak temel hadis kitapları taranacaktır. Öncelikle hadis olarak verilen metinlerin temel hadis kitaplarındaki yerleri gösterilecek, hakkında zayıf, hasen gibi hükümler verilen rivâyetlerin senedleri zikredilecektir. Tirmizî'nin (ö. 279/893) hükümleri belirtilecek, İbn Mâce (ö. 273/886) ile Ebû Dâvûd (ö. 275/889) rivâyetlerinde Hattâbî (ö. 388/998), Münziri (ö. 656/1258), Bûsîrî (ö. 840/1436) ve Elbânî'nin (ö. 1420/1999) hükümleri göz önünde bulundurulacaktır. Taberânî'nin (ö. 360/971) rivâyetlerinde Heysemî'nin (ö. 807/1404)

hükümleri esas alınacaktır. Hâkim en-Nîsâbûrî'nin (ö. 405/1014) *el-Müstedrek*'inde geçen hadisler hakkında Zehebî'nin (ö. 748/1348) görüşlerine başvurulacaktır. Ahmed b. Hanbel (ö. 241/855) ve İbn Hibbân'ın (ö. 354/968), rivâyetlerinde Şuayb el-Arnâvut'un hükümleri tercih edilecektir. Eğer *Kütüb-i Tis 'a* kitapları içinde birden çok eserde hadis metni bulunmuşsa Buhârî (ö. 256/870), veya Müslim'in (ö. 261/875) sıhhatinde ittifak olduğu için bu iki eser tercih edilerek diğerleri ise sadece o hadis rivâyet ettikleri bilgisi verilmek suretiyle zikredilecektir. Fakat sonraki âlimlerin o metinlerle ilgili görüşlerine yer verilmeyecektir. Bu anlamda tahrîcin ilk aşaması gerçekleştirilecek ve hadis olarak verilen metinlerin temel hadis kitaplarındaki yerleri tespit edilmiş olacaktır.

5- Temel hadis kitaplarında bulunamayan metinler, sonraki dönemlerde yazılan eserlerde taranacak, Zehebî, İbn Hacer el-Askalânî (ö. 852/1448), Heysemî ve Suyûtî (ö. 911/1515) gibi âlimlerin bu rivâyetlerle ilgili hükümleri değerlendirilecektir.

6- Ayrıca temel hadis kitaplarında zayıf olduğuna dair hükümlerin bulunduğu hadis metinleri hakkında daha sonra yapılan tahrîc çalışmaları da dikkate alınacaktır.

7- Duafâ ve mevdu'ât türü kaynaklardan Ukaylî'nin (ö. 322/926), "*Kitâbü'd-Dua'fâ*," İbn Adî'nin el-Kâmil (ö. 365/976) ve İbnü'l-Cevzî'nin (ö. 597/1201) "*el-Mevdu'ât*" isimli çalışmaları, zevâid türü eserlerden Heysemî'nin "*Mecmau'z-Zevâid*'i", halk dilinde dolaşan rivâyetleri derleyen Sehâvî'nin (ö. 902/1497) "*el-Makâsıdu'l-Hasene*" ve Aclûnî'nin (ö. 1162/1749) "*Keşfu'l-Hafâ*" adlı eserleri, hüküm verilirken başvurulacak öncelikli kaynaklarımızdır. Bilgiye ulaşma noktasında son dönem telif edilen mevdu'ât eserleri ile illel kitaplarından da faydalanılacaktır.

8- *el-Mu'cemü'l-müfehres li-elfâzi'l-hadisi'n-nebevî*, *Miftâh-u künûzi's-sünne*, *Mevsûatu etrafî'l-hadis*, hadisleri bulmak için kullanacağımız kitaplardır. Ayrıca Şâmîle, el-Esfâr ve Cevâmiu'l-Kelîm gibi bilgisayar programlarından dorar.net, sunnah.one, wqf.me, shiaonlinelibrary.com ve hadithtransmitters.hawramani.com gibi web sitelerinden istifade edilecektir.

9- Hadislerin birden çok rivâyeti olduğu tespit edildiği zaman her râvînin senedi hakkında hükümler verilecek ve değerlendirmeler ona göre yapılacaktır.

10- Temel hadis kaynaklarında geçen rivâyetlerden, hakkında tenkit olmayanların sadece sahâbî râvîsi zikredilecek; hakkında herhangi bir tenkit bulunan senedin râvîleri hakkında ise ayrıntılı bilgi aktarılacaktır.

11- Zayıf ve hasen hadislerin senedlerini ihtiyaç halinde zikretmek suretiyle kaynaklardaki yerleri gösterilecek, imkânlar ölçüsünde zayıf hadislerin mütâbî' veya şâhidi varsa belirtilecektir. Cerh ve ta'dil âlimlerinin müteşeddid, mütevassıt ve mütesahil olarak kategorize edilmeleri hüküm verirken dikkate alınacaktır. Yahya b. Main (ö. 233/848), Ahmed b. Hanbel, Buhârî, Ebû Hatim (ö. 277/890), İbn Hibbân, İbn Adî ve Dârekutnî (ö. 385/995) gibi ilk dönem, Nevevî (ö. 676/1277), Zehebî, İbn Hacer, Aynî (ö. 855/1451), Irâkî (ö. 806/1404) ve Suyûtî gibi orta dönem, Şevkânî (ö. 1250/1834), Ebü'l-Feyz el-Gumârî (ö. 1379/1960), Elbânî, Şuayb el-Arnâvut (ö. 1438/2016) ve Hüseyin Selim Esed gibi son dönem âlimlerin görüşlerine bakılarak ortak bir hüküm tespitine gidilecektir. Zayıf hadislerle ilgili cerh-ta'dil âlimlerinin verdikleri hükümler, değerlendirme ölçütünde etkili olacaktır.

12- Çalışma boyunca verilen hükümler şu anda var olan ve ulaşabilen kaynaklar doğrultusunda olup, cerh-ta'dil âlimlerinin görüşleri etrafında şekillenecektir.

13- Dipnotlar ile kaynakçanın oluşturulmasında İsnad atıf sistemi esas alınacaktır. Eserler ilk geçtikleri yerde tam künye ile zikredilip daha sonra kısa başlıklar ile belirtilecektir. *Kütüb-i Sitte* müelliflerinin diğer eserleri isimleriyle zikredilecek onun dışında *Concordance* metodu (kitap ismi bâb numarası, Müslim'in *Sahîh*'inde kitap ismi, hadis numarası) takip edilecektir. Örnek olarak "Buhârî, Ezan 5" denildiğinde *el-Câmiu's-sahîh* adlı eseri kastedilmektedir. Dârimî'nin kitabı için de aynı üslup söz konusudur. Taberânî'nin eserleri "*el-Meâcim*" ayrı ayrı zikredilecek; İbn Hibbân'ın *et-Tekâsım ve'l-enva'* adlı eseri "*es-Sahîh*" olarak verilecektir.

14- Çalışmamızın tahrîcle ilgili kısmında meşhur kitaplar üzerine yapılmış tahrîc kitaplarından da faydalanılacaktır.

15- Rivâyetlerin çok olmasından dolayı sahih ve hasen hükmü verilen makbul rivâyetlerin tahrîc bilgileri, tezin içinde istatistiksel verilerle sadece hangi eserde yer aldıklarına işaret edilerek belirtilecektir. Üçüncü bölümde muhteva değerlendirmesinde ve çalışmanın sonunda bütün rivâyetlerin yer aldığı tabloda bu rivâyetlere yer verilecektir.

16- Problemler rivâyetlerin tahrîclerinde zayıf hükmü verilenlerin zayıflık sebebi belirtilerek rical-tabakat kitaplarından râvîler hakkında dipnotta değerlendirmeler yapılacaktır. Mevzu/aslı yok hükmü verilenlerin sebebine işaret edilirken merfu kabul edilerek tercüme edilen ancak mevkufla olduğu tespit edilen metinler de tahrîc edilerek

sıhhat durumları belirtilecektir. Temel hadis kitapları dışında tespit edilen metinler "Bulunamayan Rivayetler" alt başlığı ile gösterilerek hangi kaynaklarda geçiyorsa o bilgi aktarılacaktır. Bu rivâyetlere mevzu hükmü verilmeyecek ancak temel hadis kitaplarında ulaşamadığı için -kaynak, sened ve râvî bilgisi tespit edilene kadar- problemlili kabul edilecektir. Birden çok rivâyetin tek bir hadis gibi tercüme edildiği yerlerde tespit edilen rivâyetler ayrıştırılarak dipnotta tahrîc bilgileri verilecektir. Bu anlamda kırk hadis müelliflerinin seçmiş oldukları tek rivâyet ise bulunamayanların içinde zikredilecektir.

17- Üçüncü bölümde konu tasnifi ve muhteva tespiti yapılırken örnekleme yöntemi takip edilerek tekrara düşülmeyecektir. Otoriteleşen rivâyetlerin incelemesinde de en çok tekrar eden rivâyetler asırlara göre birer örnek verilmek suretiyle yetinilecektir.

18- Muhteva tespiti yapılırken rivâyetlerin birinci derecede vurgu yaptığı konular ana başlığı oluşturacak ancak önermelerin sonuçları da tasnifte dikkate alınarak rivâyetlerin muhtevalarına yönelik ilişki ağları kurgulanacaktır. Allah, din, kulların fiilleri, sosyal hayat, ahlak, peygamber ve ahiret gibi 28 ana başlık ile bu başlıklarla ilişkili 204 alt başlıkta bir rivâyetin birden çok konu etrafında ortaya koyduğu ilişki ağı tespit edilecektir.

Tahrîc metodu başta olmak üzere çalışmanın yöntemine dair verilen bu bilgilerden sonra kırk hadis geleneğinin oluşumu ve Osmanlı'ya intikali ele alınacak ayrıca bu türün tarihi sürecinde belirgin etkisi olan "men hafıza" rivayeti sened, metin ve muhteva açısından detaylı bir şekilde incelenecektir. Bununla birlikte Osmanlı münevverlerinin entelektüel kimlikleri, hadis ilminin Osmanlı medreselerine etkisi/katkısı ve Türk İslam Edebiyatında kırk hadis telif etme geleneği üzerinde durulacaktır.

BİRİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL ÇERÇEVE-TARİHİ SÜREÇ

1. KIRK HADİS GELENEĞİNİN OLUŞUMU

Rivâyetlerin tedvin dönemi ile birlikte hadis musannefâtı kendi içinde kategorilere ayrılmaya başlamıştır. Câmî, sünen, mu‘cem gibi eserlerin telifinden hemen önce Abdullah b. Mübârek’e (ö. 181/797) nispet edilen bir kırk hadis varlığı hicri II. asırdan itibaren hadis edebiyatında kırk hadislerin oluşmaya başladığını göstermektedir. Tasnif dönemi hadis edebiyatında belirli konularla ilgili rivâyetlerin bir araya getirilme düşüncesi, kırk hadis geleneğinin oluşumuna etki eden önemli faktörlerden birisidir. Âlimler, pek çok konuyu bir araya getirme düşünceleri ile bir konunun bütün yönlerini ortaya koyacak metinleri tespit etmeyi amaçlamış ve bundan dolayı rivâyetler arasında bir bağ/anlam arayışına girmişlerdir. Bunun neticesinde tevhid, iman, ahkâm, ibadet, zühd ve rekâik gibi başlıkların altında rivâyetler kendi içlerinde tasnif edilmiştir. Bu tasnifler bir ihtiyaç/arayış neticesinde yapılırken kırk hadis türünün ortaya çıkmasının arkasındaki etken “men hafıza” rivâyeti olarak bilinen hadistir. Kırk hadis ezberlemeyi teşvik eden bu rivâyetten alınan ilham ile hicri II. asırdan başlayarak günümüze kadar kırk hadisler telif edilegelmiştir. Belki de rivâyetin sonunda zikredilen ahiret günü Hz. Peygamber’in şefaati edeceği muştusu, bu türün pek çok kimse tarafından benimsenmesine neden olmuştur.

Kırk hadis geleneğinin oluşum süreci ve literatürünün ortaya çıkması için söz konusu geleneğin Osmanlı dönemine kadar geçirdiği aşamaları göstermek adına yazma nüshası bulunan veya matbu olarak telif edilen çalışmalar incelenerek bu çalışmalardan günümüze kadar ulaşanlarla ilgili genel bir değerlendirme yapılacaktır.

Kırk hadislerin, Abdurrahman Câmî’ye (ö. 898/1492) ait Farsça kırk hadisinin tercümesi ile Osmanlı coğrafyasına bir tür olarak girmesini Osmanlı dönemi manzum hadis edebiyatının başlangıç noktası kabul ettiğimiz için, hicri IX. asır öncesi kırk hadisler incelememize ışık tutacaktır.

Bu konu hakkında daha önce yapılmış çalışmaların, literal anlamda yeterli bilgiyi muhtevi olmasından dolayı yeri geldiğinde meşyaha, bernâmece, fihrist/fehrese,

yazmalara ait kataloglar, tez ve makalelere atıflar yapılarak kırk hadis literatürünün ortaya çıkmasına katkı sağlanacaktır.⁸

Az önce işaret edildiği üzere hicri ikinci asrın önemli muhaddislerinden Abdullah b. Mübârek'e nispet edilen bir kırk hadis, bu türün ilk örneği kabul edilmektedir.⁹ Bu eser, 17 rivâyeti muhtevi bir şekilde eksik olarak basılmıştır.¹⁰ Hicri III. asırda yaşayan Muhammed b. Eslem et-Tûsî'ye (ö. 242/856) ait *el-Erbaûn*, fıkıh bablarına göre telif edilen ilk eserdir.¹¹ Hicri IV. asırda Hasen b. Süfyân b. Âmir eş-Şeybânî'ye (ö. 303/916) ait kırk beş hadisten oluşan *Kitâbü'l-Erba'în*, Tûsî'nin eseri gibi baplara ayrılmış olup baş kısmında iman babı, niyet hadisi, Müslümanlara eziyet vermeme, onların ihtiyaçlarını giderme gibi konular işlenmiş; akabinde abdest, namaz, oruç, hac, zekât, cihad, vasiyet ve talak ile ilgili hadisler aktarılmıştır. Tûsî'nin eseri ile tasnif bakımından benzerlik göstermekle birlikte, her iki eserde de mestler üzerine mesh etmekle ilgili rivâyet özellikle kullanılmıştır.¹² Ayrıca Tûsî'nin eserinde “men hafıza” rivâyetinin Enes b. Mâlik'ten gelen senedi, Hasan b. Süfyan'ın eserinde ise ayrıca İbn Abbas senedi de yer almaktadır.

⁸ Hadis edebiyatında kırk hadislerle ilgili literatür çalışmaları daha çok meşyaha, bernamec, sebet, fehrese türü eserlerde ve yazma eserlere ait kataloglarda yer almaktadır. Yaptığımız araştırma neticesinde kırk hadislerin ilk dönemden itibaren tasnif edildiği başlıca kaynaklar şunlardır:

- 1- Vâdiâşi: *el-Bernâmeç*
- 2- Tüceybî: *el-Bernâmeç*
- 3- Zehebî: *es-Siyer*
- 4- Siracüddîn el-Kazvînî: *el-Meşyaha*
- 5- İbn Hacer: *el-Mu'cemü'l-müfehres*
- 6- Kâtip Çelebi: *Keşfü'z-zünûn*
- 7- Rûdânî: *Sılatü'l-halef*
- 8- Muhammed b. Cafer el-Kettânî: *er-Risâletü'l-Mustatrafe*
- 9- Brockelmann: *Geschichte der Arabischen Litteratur* (GAL)
- 10- Abdülhay el-Kettânî: *Fihriüsü'l-Fehâris*
- 11- Zirikli: *el-'Alâm*
- 12- Abdülkadri Karahan: *İslam-Türk Edebiyatında Kırk Hadis*
- 13- Fuat Sezgin: *Geschichte des Arabischen Schrifttums* (GAS)

⁹ Ebû Abdillâh Muhammed b. Ca'fer b. İdrîs el-Hasenî el-Kettânî, *er-Risâletü'l-mustatrafe* (*Hadis Literatürü*), çev. Yusuf Özbek (İstanbul: İz Yayıncılık, ts.), 193; Karahan, *Kırk Hadis*, 43; M.Yaşar Kandemir, “Kırk Hadis”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı, 2002).

¹⁰ Hasan Ahmed Buhârî, *İmâm Abdullah b. el-Mübârek el-Mervezî el-Muhaddis en-Nâkîd* (Riyad: Mektebetü'r-Rüşd, 2003).

¹¹ Ebu'l-Hasen Muhammed b. Eslem b. Sâlim b. Yezid el-Kindî et-Tûsî, *el-Erbaûn*, thk. Meşal b. Bânî el-Cibrîn el-Matîrî (Beyrut: Dâru İbn Hazm, 2000).

¹² Ebü'l-Abbâs el-Hasen b. Süfyân b. Âmir eş-Şeybânî Hasan b. Süfyan, *Kitâbü'l-Erbaîn*, thk. Muhammed b. Nâsır el-Acemî (Beyrut: Dârü'l-Beşâiri'l-İslâmiyye, 1414).

Hicri IV. asırda telif edilen bir başka eser, Ebû Bekir el-Âcurrî'nin (ö. 360/970), *el-Erbaûn* adlı çalışması olup iki kez neşredilmiştir. Namaz, oruç, hac ve cihâd başta olmak üzere aşere-i mübeşşerenin cennetle müjdelenmesi gibi rivâyetlerin yer aldığı eser, sahih hadislerle birlikte mevzu kabul edilen rivâyetleri de içinde barındırmaktadır.¹³

İbnü'l-Mukrî el-İsfahânî'nin (ö. 381/991) eseri, ilim öğrenmenin farz olduğuna dair rivâyetle başlamaktadır. Hz. Peygamber'in sözlerinin sonraki nesillere aktarmanın önemine dair rivâyet ve "men hafıza" rivâyetinin Ebû Hüreyre'den nakledilen tariki sebab-i telif olarak kabul edilebilir. Daha sonra İslam'ın şartları ve kadere iman konularını ele alan rivâyetler zikredilmiş, akabinde abdestle ilgili rivâyetlere yer verilmiştir. Eserin diğer rivâyetleri namaz, oruç, zekât, hac, nasihat ve zikirle ilgili nakillerden oluşmaktadır.¹⁴

Büreyd b. Abdullah b. Ebû Bürde, dedesi Ebû Bürde aracılığıyla Ebû Mûsâ el-Eşarî'den naklettiği rivâyetleri, kendisine nispet edilen *el-Müsned* adlı eserde bir araya getirmiştir. Dârekutnî'nin bu eserden derlediği kırk hadisinde rivâyetlerin farklı senedleri ve lafızlarını zikrederek toplam 104 metin, kaynakları belirtilerek nakledilmiştir.¹⁵

Mâlînî (ö. 412/1021), başta Fudayl b. İyâz (ö. 187/803) olmak üzere Ma'rûf el-Kerhî (ö. 200/815-16), Sehl et-Tüsterî (ö. 283/896) ve Cüneyd el-Bağdâdî (ö. 297/909) gibi kırk sûfi'den naklettiği rivâyetlerle bir kırk hadis telif etmiştir. Genelde ahlakla ilgili rivâyetlerin yer aldığı çalışmada müminin firaseti, iman, sabır, şükür, zikir ve dört halifenin fazileti gibi konular işlenmiş, bununla birlikte temizlik, gusül ve abdestle alakalı rivâyetlere de yer verilmiştir.¹⁶ Yine tasavvufu ilgili çalışmalarıyla bilinen mutasavvıflardan Sülemî (ö. 412/1021), sûfi literatürde görmeye alışkın olduğumuz rivâyetlerin çoğunlukta olduğu bir kırk hadis telif etmiştir.¹⁷

¹³ Ebû Bekr Muhammed b. Hüseyin b. Abdillâh el-Âcurrî, *el-Erbaûne hadîsen*, thk. Bedr b. Abdullah el-Bedr (Riyad: Advâü's-Selef, 2000).

¹⁴ Ebû Bekr Muhammed b. İbrâhîm b. Alî el-İsfahânî İbnü'l-Mukrî, *el-Erbaûn*, thk. Muhammed Ziyad Ömer (S. Arabistan: Mektebetü'l-Abikan, 2001).

¹⁵ Ebü'l-Hasen Alî b. Ömer b. Ahmed ed-Dârekutnî, *el-Erbaûn (Min Müsnedi Büreyd b. Abdullah b. Ebî Bürde) [Ebü'l-Ganâim el-Hâşimî riayeti]*, thk. Muhammed b. Abdülkerim b. Ubeyd (Mekke: Câmiatü Ümmü'l-Kurâ, 1420).

¹⁶ Ebû Saîd Ahmed b. Muhammed b. Ahmed el-Mâlînî, *Kitâbü'l-erbaûn fî şuyûhi's-sûfiyye*, thk. Âmir Hasan Sabri (Beyrut: Dârü'l-Beşâiri'l-İslâmiyye, 1997).

¹⁷ Muhammed b. Hasan b. Muhammed b. Musa b. Halid b. Sâlim en-Nisâbûrî es-Sülemî, *el-Erbaûn fî't-tasavvuf* (Haydarabad: Dâiratü'l-Maârifî'l-Osmâniyye, 1981); Bu eser Niyazi Beki tarafından Yüksek

Ebû Nuaym el-İsfahânî'nin, (ö. 430/1038) sûfi âlimlerden derlediği *Kitâbü'l-erba'în*'i, ahlak, ibadet ve Allah'a yaklaştıracak ameller başta olmak üzere, dine dair çeşitli konuları içermektedir. Matbu nüshanın zeylinde Şerefüddîn el-Makdisî'nin (ö. 611/1214) *Kitâbü'l-erba'în fî fadli'd-duâi ve 'd-dâin* isimli eserinin bir parçası da neşredilmiş olup 9 rivâyet yer almaktadır.¹⁸

Beyhakî'nin (ö. 458/1066), *Kitabü'l-Erba'în (es-suğrâ)* isimli kırk hadisi, genel ahlak kurallarını içeren rivâyetler ağırlıklı olmak üzere, tevhid, tövbe, istikamet üzere olma, şükür, ihlas, kadere rıza, helal kazanç, kanaatkarlık, tevekkül, anne-babaya iyilik, sıla-i rahim, çocuklara karşı iyi muamele, komşulara iyi davranma, misafire ikramda bulunma, insanlara karşı merhametli olma, birbirini sevme ve güzel konuşma gibi konuları bir araya getirmiştir. Beyhakî, söz konusu konuları birer bab haline getirmiş, her babın kendi içinde birden fazla rivâyeti senediyle birlikte zikrederek rivâyetlere dair tahrîc bilgilerini ilgili rivâyetten sonra vermiş ve bu anlamda konulu bir kırk hadis eseri ortaya koymuştur. Eserde 40 konu başlığında 125 rivâyet nakledilmiştir.¹⁹

İbn Ved'ân'a (ö. 494/1101) nispet edilen *el-Erba'üne'l-Ved'âniyye* adlı çalışma Hz. Peygamber'in zühd ve ahlakla ilgi konuşmalarını içerdiği için *Hutabü'l-erba'în* olarak bilinir.²⁰ Öğrencisi ve kitabın tek râvîsi olan Ebû Tâhir es-Silefi (ö. 576/1180) ve Zehebî gibi âlimler onun mecruh bir râvî olduğunun yanı sıra hadis uydurduğuna dair görüşler de belirtmişlerdir. Silefi, onun hakkında "*el-Erba'ün*'u telif ettiğinde aşırı yapmacıklık ve senedlerle ilgili özensiz tavırları yalancılığını ortaya çıkardı" diyerek hocasını açık bir şekilde tenkit etmiştir. Söz konusu eserin İbn Ved'ân gibi yalancı kabul edilen Zeyd b. Rifaâ el-Hâşimî'ye ait olduğu ifade edilmiş ve risaleyi İbn Ved'ân'ın amcası çalmış ve bazı değişiklikler yapmıştır. Bu görüşe göre İbn Ved'ân'a bu risale amcası aracılığıyla ulaşmıştır. Bir diğer görüşe göre de İbn

---

Lisans Tezi olarak çalışılmıştır. Niyazi Beki, *es-Sülemi ve Kitabü'l-Erba'în li's-Sufiyye İsimli Hadis Kitabı* (İstanbul: Marmara Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 1990).

¹⁸ Ahmed b. Abdillâh b. İshâk el-İsfahânî Ebû Nuaym, *el-Erba'ün alâ mezhebi'l-mütehakkikîn mine's-süfiyyeti*, thk. Bedr b. Abdullah el-Bedr (Beyrut: Dâru İbn Hazm, 1993).

¹⁹ Ebû Bekr Ahmed b. el-Hüseyn b. Ali el-Beyhakî, *Kitâbü'l-Erba'üne's-suğrâ (Zeyli: Kitâbü şifâi'z-zemîn bi tahrîci'l-erba'în)*, thk. Ebû İshâk el-Huveynî (Beyrut: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1988).

²⁰ Muhammed b. Ali b. Ubeydullah b. Ahmed b. Sâlih b. Süleyman el-Mevsîlî İbn Ved'an, *el-Erbe'üne'l-Ved'âniyye*, el-Mektebetü'l-Ezheriyye, 4681; Muhammed b. Ali b. Ubeydullah b. Ahmed b. Sâlih b. Süleyman el-Mevsîlî İbn Ved'an, *el-Erba'üne'l-Ved'âniyye (el-Mevdû'a)*, thk. Ali b. Hasan b. Ali b. Abdülhamid el-Eseri (Beyrut: el-Mektebü'l-İslâmî, 1986).

Rifâa'dan kendisinin hırsızlık yaptığı, kitabın önsözünü kaldırarak İbn Rifâa'ya kadar birkaç râvî eklediği, Hz. Peygamber'in sözlerine filozofların ve Lokman Hekim'in hikmetli sözlerini karıştırarak uzun rivâyetler eklediği belirtilmiştir.²¹ Eser, "men hafıza" rivâyetinin Ebû Said el-Hudrî ve Abdullah b. Ömer tarikleri zikredilerek başlamıştır. Rivâyetler, "eyyühe'n-nâs" ifadeleri ile zühd konularını içeren hutbelerden seçilmiştir.²² Karahan, bu eserin Ebü'l-Hasan el-Havrânî tarafından şerh edilmesi ve İbn Ved'ân'ın isminin kırk hadis literatüründe sıkça kullanılmasından hareketle onun önemli bir kırk hadis müellifi olduğu sonucuna varmıştır ki, başta kendi öğrencisi Silefi'nin görüşleri olmak üzere söz konusu şahsın yalancılığı ve hırsızlığı muhakkik âlimler tarafından belirtilmiştir.²³ Eser, Mehmed Şefik Arvâsî (ö. 1390/1970) tarafından önce tahkik edilmiş akabinde şerhiyle birlikte tercüme edilerek neşredilmiştir.²⁴

Ebü'l-Fütûh et-Tâî'nin (ö. 555/1160) eserinin ismi *Kitâbü'l-erba'in fi irşâdi's-sâirîn ilâ menâzili'l-müttekîn* olup her biri farklı hocası ve farklı sahâbîden naklettiği rivâyetlerden oluşmaktadır. Eser'in sebep-i telifi "men hafıza" rivâyeti olup müellif kitabın tertibine riayet etmek ve Hz. Ebû Bekir'in faziletine dikkat çekmek için *niyet hadisinden* önce Hz. Ebû Bekir'den gelen namazın akabinde okunacak dua ile ilgili bir rivâyeti nakletmiş, akabinde *niyet hadisini* zikretmiştir. Kırk hadiste namaz ve adabı, namazların cem edilmesi, oruç, cihad, gibi konuların yanında, ta'zir cezalarının miktarı, istinca ve teyemmümün süresi ile ilgili rivâyetler de nakledilmiştir.²⁵

²¹ Ebû Abdillâh Şemsüddîn Muhammed b. Ahmed b. Osmân et-Türkmânî el-Fârikî ed-Dımaşkî ez-Zehebî, *Mîzânü'l-İ'tidâl fi nakdi'r-ricâl veylühü Zeylû Mîzân'il-İ'tidâl*, thk. Ali Muhammed Muavvad - Âdil Ahmed Abdülmevcûd (Beyrut: Dârü'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1995), 3: 657; Ebû Abdillâh Şemsüddîn Muhammed b. Ahmed b. Osmân et-Türkmânî el-Fârikî ed-Dımaşkî ez-Zehebî, *Siyerü 'Âlâmi'n-nübelâ*, thk. Şuayb el-Arnâvut v.dğr. (Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1985), 19: 164-165. Zehebî, es-Siyer adlı eserine İbn Ved'ân'ı şöhretinden dolayı aldığını belirtmiş, el-Mîzân'da tenkit ettiğini, onun sika olmadığını ifade etmiştir. Emin Aşıkutlu, "İbn Ved'ân", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı, 1999), 440-441.

²² Karahan, *Kırk Hadis*, 50.

²³ Karahan, *Kırk Hadis*, 51.

²⁴ Mehmet Şefik el-Arvâsî, *el-Hutabü'n-Nebeviyye* (İstanbul: Salah Bilici Kitabevi, 1965); Muhammed b. Ali b. Ubeydullah b. Ahmed b. Sâlih b. Süleyman el-Mevsîlî İbn Ved'an, *Peygamber Efendimizden Hutbeler ve Sohbetler*, çev. Mehmet Şefik Arvâsî (İstanbul: Erkam Yayınları, 1982).

²⁵ Mecdüddîn Muhammed b. Muhammed b. Ali el-Hemedânî Ebü'l-Feth et-Tâî, *Kitâbü'l-erba'in fi irşâdi's-sâirîn ilâ menâzili'l-müttekîn*, thk. Abdüssetâr Ebû Gudde (Bahreyn: Dârü'l-Beşâiri'l-İslâmiyye, 1999).

Ebû Tâhir es-Silefi'ye ait üç kırk hadisin varlığından bahsedilmektedir.²⁶ *Erba'üne'l-büldâniyye* ismiyle meşhur olan eser, Silefi'nin seyahatleri esnasında derlediği rivâyetleri beldelelere göre ayırarak kırk farklı belde bulunan kırk farklı hocadan aldığı kırk hadisin bir araya getirilmesi ile oluşmuştur. Bu çalışma, kendinden sonra böyle bir geleneğin başlamasına öncülük etmiştir. Eserde yer alan rivâyetler Ebû'l-Kâsım İbn Asâkîr tarafından tahrîc edilmiştir.²⁷ Silefi'nin diğer eserleri *Erba'üne hadisen fi hakki'l-fukarâ* ve *Cüz' fihî erba'üne hadisen min Müsned-i Selmâni'l-Fârisî* ismiyle hazırlanmış olup henüz neşredilmemiştir.²⁸

Ebû'l-Kâsım İbn Asâkîr'in (ö. 576/1176) tespit edilen yedi kırk hadisi vardır.²⁹ Bunlardan en meşhuru *el-Erba'üne'l-büldâniyye* adlı eseri olup tıpkı Silefi'nin hazırladığı kırk hadis gibi tertip edilmiş ayrıca kırk farklı sahâbîden nakledilmek suretiyle biraz daha özgün olması hedeflenmiştir. Mukaddime olarak yazdığı giriş kısmında âlî isnadla hadis naklinin önemini vurgulamış ve “men hafıza” rivâyetinin kendisine ulaşan merfu senedlerini zikretmiştir. Eser Mekke'de aldığı rivâyetle başlar ki o da “*niyet hadisi*”dir. Rivâyeti naklettikten sonra Abdurrahman b. Mehdî'nin (ö. 198/813-14) “kim bir kitap yazmak isterse önce *niyet hadisi* ile başlasın” sözünü zikrederek bu rivâyeti seçme nedenini zımnen belirtmiştir.

Eserde Medine, Mina, Dımeşk, Kûfe, Bağdat, Cey, İsfahan, Merv, Nîsâbûr, Herat, Bûşanc, Bûn, Buğa, Serahs, Azcâh, Meyhene, Tâburan, Nôkân, Sânzvar, Husr, Bistâm, Dâmağân, Simnân, Rey, Zencân, Ebher, Tebrîz, Merend, Huveyy, Cîrbâzakân, Hemedân, Müşkân, Rûzerrâver, Esdâbâd, Hulvân, Ârcîş, Enbar, Rahabe ve Rakka şehirlerinde bulunan kırk hocadan, kırk ayrı hadis, kırk sahâbî aracılığıyla

²⁶ Kettânî, *er-Risâletü'l-mustatrafe (Hadis Literatürü)*, 194-195.

²⁷ Ebû Tâhir Sadrüddîn Ahmed b. Muhammed b. Silefe es-Silefi, *Erba'üne'l-büldâniyye (Kitâbü'l-Erba'in el-müstagnî bi-ta'yîni mâ fihî 'ani'l-mu'in)*, thk. Muhammed İdris Zübeyr (Lahor, ts.).

²⁸ Ebû Tâhir Sadrüddîn Ahmed b. Muhammed b. Silefe es-Silefi, *Erba'üne hadisen fi hakki'l-fukarâ*, Dârül-Kütübî'l-Mısıriyye, 48; Kâsım b. Yusuf es-Sebtî et-Tüceybî, *Bernâmec et-Tüceybî*, thk. Abdülhafız Mansur (Libya: Dârü'l-Arabiyyeti'l-Kitab, 1981), 166.

²⁹ İbn Asâkîr'in kırk hadislerine dair bilgiler şu şekildedir:

1- el-Erba'ünü't-tivâl mine'l-ehâdîsi's-sihâh ve'l-garâibi'l-âvâl

2- Erba'üne hadisen fi'l-hassi ale'l-cihâd

3- el-Erba'ünü'l-ebdâli'l-avâlî

4- el-Erba'ünü'l-müsâvât

5- el-Erba'ün hadisen mine'l-müsâvât müstahrecetün min sikati'r-ruvât

7- *el-Erba'üne'l-büldâniyye (Kitâbü'l-erba'in an erba'in min erba'in li-erba'in fi erbain)*

6- Erba'ün hadisen mine'l-müsâvât ve'l-müsâfahât min hadisi Ebî Sa'd Abdülkerim b. Muhammed b. Mansur es-Semânî an şuyûhihi

nakledilmiştir. Eser, Taberânî'nin İbn Abbâs'tan naklettiği,³⁰ aynı zamanda Saffât Suresi'nin sonundaki ayetleri içeren³¹ *سُبْحَانَ رَبِّكَ رَبِّ الْعِزَّةِ عَمَّا يَصِفُونَ وَسَلَامٌ عَلَى الْمُرْسَلِينَ وَالْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ* rivâyetinin Ebû Said el-Hudrî'den nakledilmesiyle tamamlanmıştır. Eserin sonunda yedi farklı sema kaydı bulunmaktadır.³²

Nizâmiye Medreseleri'nde müderrislik yapan Radyüddîn Ebü'l-Hayr Ahmed b. İsmail el-Kazvîni'ye (ö. 590/1194) ait, tespit edilen on kırk hadis bulunmaktadır. Dört halifenin her birinin fazileti ile ilgili kırk hadislerinin yanında, Hz. Ebû Bekir ve Hz. Ömer'in fazileti hakkında bir kırk hadis telif etmiş ve konulu eserler ortaya koymaya çalışmıştır. Söz konusu çalışmalar henüz neşredilmemiştir.³³

İbn Ebi's-Sayfî el-Yemenî (ö. 606-7/1210), *Erba'üne hadisen an erba'îne şeyhen min erba'îne medîneten* ismini verdiği eserde kırk farklı şehirdeki kırk hocadan

³⁰ Ebü'l-Kâsım Müsnidü'd-dünyâ Süleymân b. Ahmed b. Eyyûb et-Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebîr*, thk. Hamdi Abdülmecid es-Silefi (Kahire: Mektebetü İbn Teymiyye, 1994), 11: 95.

³¹ Halil Altuntaş - Muzaffer Şahin, *Kur'an-ı Kerim Meali* (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2011), Saffat 37/180-182.

³² Ebü'l-Kâsım Alî b. el-Hasen b. Hibetillâh b. Abdillâh b. Hüseyin ed-Dımaşkî eş-Şâfî İbn Asâkîr, *el-Erba'üne'l-büldâniye*, thk. Abdülhâc Muhammed el-Harîrî (Beyrut: el-Mektebü'l-İslâmî, 1993), 162, 164, 170.

³³ Siracüddin Ömer b. Ali el-Kazvîni, *Meşyaha*, thk. Âmir Hasan Sabri (Beyrut: Dâru'l-Beşâiri'l-İslâmiyye, 2005), 451; Kettânî, *er-Risâletü'l-mustatrafe (Hadis Literatürü)*, 197, (18 ve 19. dipnotlar). Ebü'l-Hayr'ın kırk hadisleri ile ilgili bilgiler şu şekildedir:

1- Kitâbü'l-erbaün fi'l-ecvibeti'n-nebeviyyeti ani'l-esileti'z-Zeynebiyye

2- el-Erbaün fi mebnâni'l-ahbârî'l-müsnedeti ani'n-nebiyyi'l-muhtâr

3- el-Erbaün el-Müsemmâ bi-muhtârî ehâdisi's-sâdıkî'l-masduki fi fadli's-Siddik ve'l-Fâruk. Hz. Ebû Bekir ve Hz. Ömer ile ilgili 40 başlıkta 100 kadar merfû rivâyeti içeren eserin yazma nüshası Süleymaniye Ktb., Şehit Ali Paşa Blm., 539/11 numarada yer almaktadır.

4- el-Erbaüne'l-müntekâ fi menâkibi Aliyyi'l-Murtazâ aleyhi rıdvânü'l-aliyyi'l-'alâ. Hz. Ali ile ilgili 40 başlıkta 50 kadar rivâyeti içeren eserin yazma nüshası Süleymaniye Ktb., Şehit Ali Paşa Blm., 539/13 numarada yer almaktadır.

5- el-Erbaüne'l-muhammesât fi fadâili'l-İmâm zi'n-nüreyn Osman b. Afvân. Hz. Osman ile ilgili 40 başlıkta 60 kadar rivâyeti içeren eserin yazma nüshası Yazma nüshası Süleymaniye Ktb., Şehit Ali Paşa Blm., 539/12 numarada yer almaktadır.

6- el-Erbaün el-Mevsûm bi-tuhfeti'l-ahyâr fi muaşşerâti'l-ahbâr

7- el-Erbaün fi beyâni adedeyn: Hamşete aşer fi'l-müseddesât, ve hamsin ve 'ısrıyne fi'l-müsebbeât el-müştemileti alâ hısâli'l-hayrât müsnedeten ilâ seyyidi'l-beriyât

8- el-Erbaüne hadisen mâ elkâ rasülüllah mine'l-mesâil ale's-sahâbeti li'l-ifâdeti

9- el-Erbaüne'l-müsemmâ bi'l-bürhâni'l-envâr fi fadâili's-Siddiki'l-Ekber. Hz. Ebû Bekir'in fazileti ile ilgili 40 başlıkta 100 kadar merfû rivâyeti içeren eserin yazma nüshası Süleymaniye Ktb., Şehit Ali Paşa Blm., 539/7 numarada yer almaktadır.

10- el-Erbaüne'l-müsemmâ bi'l-bürhâni'l-envâr fi fadâili Ömer b. el-Hattâb aleyhi rıdvânü'l-kerîmi'l-vehhâb. Hz. Ömer ile ilgili 40 başlıkta 50 kadar merfû rivâyeti içeren eserin yazma nüshası Süleymaniye Ktb., Şehit Ali Paşa Blm., 539/11 numarada yer almaktadır.

naklettiği rivâyetleri bir araya getirmiştir. Rivâyet naklettiği hocaların çoğunluğu Yemen bölgesindedir. Eser henüz neşredilmemiştir.³⁴

Ebü Muhammed Abdülkadir er-Ruhâvî (ö. 612/1215) hicri V. asırda İslam dünyasına gelen haçlıların Urfa bölgesine kurdukları kontluğa göç eden Hristiyan bir ailenin çocuğu olarak dünyaya gelmiştir. İmâdüddîn Zengi'nin (ö. 541/1146) haçlılara ait bu kontluğu yıkması sonucu ailesi ile birlikte esir düşünce Ebü'l-Fehm oğullarının kölesi olmuş daha sonra Müslüman olduğu için azat edilmiştir. İbn Asâkîr ve Silefi'nin öğrencisi, İbnü's-Salah (ö. 643/1245), İbn Nukta (ö. 629/1231) ve Mecdüddîn İbn Teymiyye'nin (ö. 652/1254) hocası olan Ruhâvî, Musul'da bulunan Muzafferiyeye Medresesi'nde müderrislik yapmıştır. *el-Erba 'üne 'l-büldâniyye*³⁵ ismi ile meşhur olan eserde müellif, gittiği kırk beldede kendilerinden hadis rivâyetinde bulunduğu kırk hocasının kırk farklı rivâyetini kırk farklı senedle nakletmiştir.

Ruhâvî'nin eserinin diğer kırk hadislerden ayrıldığı en önemli özellik, senedlerde geçen râvîlerin sadece bir kere zikredilmiş olmasıdır. Kırk hadis teliflerinde bu ilk ve Zehebî'nin ifadesiyle de son olan orijinal bir durumdur. Kendisinden sonra pek çok şehrin yıkılması ile birlikte böyle bir kırk hadis telifi gerçekleştirilememiştir. Henüz neşredilmeyen eserin bazı kısımlarına dair yazma nüshasının, Zâhiriyye Kütüphanesi 72 numarada yer alan mecmuanın 10a-29b numaralı varakları arasında yer aldığı ifade edilmiştir.³⁶

Hız. Hüseyin'in soyundan gelen Fahrüddîn İbn Asâkîr (ö. 620/1223), Hz. Peygamber'in eşlerinin faziletlerine dair bir kırk hadis telif etmiştir. 7 rivâyet Hz. Hatice, 20 rivâyet Hz. Aişe, 2 rivâyet Zeyneb b. Cahş, 2 rivâyet Safiyye b. Huyeyy, 1 rivâyet Hafsa, Ümmü Seleme, Cüveyriye b. Hâris ve Meymune b. Hâris'in faziletine dair iken 5 rivâyet ise hepsinin faziletine dair genel rivâyetlerden oluşmaktadır. Eserde rivâyetlerin farklı varyantları da zikredilmiştir.³⁷

³⁴ Abdülhay b. Abdülkebir el-Kettânî, *Fihrisü 'l-fehâris ve 'l-esbât* (Beyrut: Dârü'l-Garbi'l-İslâmî, 1982), 716; Kettânî, *er-Risâletü 'l-mustatrafе* (*Hadis Literatürü*), 196.

³⁵ Eser, farklı adlarla kayıtlara geçmiştir:

1- *el-Erba 'üne 'l-mütebayinetü 'l-esânîd*,

2- *Erba 'üne 'l-büldâni 'l-mütebayineti 'l-esânîd ve levâhikuhâ ve müte 'allegâtühâ*,

3- *Kitâbü 'l-Erba 'üne 'l-mütebayineti 'l-isnâd ve 'l-bilâd*

³⁶ Zehebî, *es-Siyer*, 22:71-72; Kettânî, *er-Risâletü 'l-mustatrafе* (*Hadis Literatürü*), 197; Hayati Yılmaz, "Ruhâvî", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı, 2003).

³⁷ Ebü Mansur Abdurrahman b. Hasan Fahrüddîn İbn Asâkîr, *Kitâbü 'l-erbaîn fî menâkibi ümmühâti 'l-müminîn*, thk. Muhammed Mutî' - Gazve Büdeyr (Dimeşk: Dârü'l-Fikr, 1986).

Münzirî'nin senedlerini hazfederek tertip ettiği *Erba'üne hadîs fi'stinâ'î'l-ma'rûf* isimli kırk hadisi, daha çok insanlar arasındaki ilişkilerin nasıl olması gerektiğini ifade eden rivâyetlerden oluşmaktadır. Münzirî'den yaklaşık iki asır sonra Ebû Abdullah es-Sülemî (ö. 803/1400) eseri şerh ederek rivâyetlerin tahrîcini gerçekleştirmiştir. Hicri 875/1470'te vefat eden Ebu'z-Zeyd es-Sa'lebî ise bu şerhi ihtisar etmiştir.³⁸

Hadis ilmi ile ilgisi olan âlimlerin kırk hadis geleneğine önem vermelerine etki eden en kıymetli eser, Nevevî'nin 42 rivâyetten oluşan çalışmasıdır.³⁹ İbnü's-Salâh, hadis imlâ meclisinde fikhın temel kurallarının esasını belirleyen "cevâmiu'l-kelîm" kabul edilen 26 rivâyet naklederek *el-Ehâdisü'l-külliyye* isimli eseri meydana getirmiş, Nevevî ise bu rivâyetlere 16 hadis daha ekleyerek kırk hadisini oluşturmuştur. Eser, İslam coğrafyasında emsalsiz bir ilgiyle kabul görmüş, çok kısa zamanda şerh edilmiş ve diğer dillere tercüme yapılmıştır. Pek çok şerhi bulunan esere İbn Receb el-Hanbelî (ö. 795/1393) tarafından 8 rivâyet daha eklenerek, rivâyetlerin sıhhat durumları, farklı tarikleri ve fıkıh ilmiyle ilişkileri de belirtilerek şerh edilmiştir.⁴⁰ Karahan, Nevevî'nin eseri üzerine yapılan çalışmalar hakkında değerli bilgiler vermiş ve kimliği tespit edilen 41, kimliği tespit edilemeyen 8 olmak üzere toplam 49 şârih zikretmiş ayrıca eser üzerine yapılan tâlikât ve haşiyelerden de bahsetmiştir.⁴¹

Nevevî'nin eseri üzerine çalışma yapan müelliflerden diğerleri İbn Dakîkî'l-'Yd, (ö. 702/1302), İbn Cemâa (ö. 767/1366), Teftâzânî (ö. 792/1390), İbn Receb el-Hanbelî, İbnü'l-Mülakkın (ö. 804/1401), İbnü'l-İrâkî (ö. 826/1423), Zekeriyâ el-Ensârî (ö. 926/1520), İbn Hacer el-Heytemî (ö. 974/1567), Molla Muslihuddîn Lârî (ö. 979/1572), Aliyyü'l-Kârî (ö. 1014/1605), el-Münâvî (ö. 1031/1622), İsmâil Hakkı Bursevî (ö. 1137/1725) ve Muhammed Abdülhâdî es-Sindî (ö. 1138/1726)'dir.⁴²

³⁸ Ebû Muhammed Zekiyüddîn Abdülazîm b. Abdilkavî b. Abdillâh el-Münzirî, *Erba'üne hadîs fi'stinâ'î'l-ma'rûf*, thk. Muhammed b. Tavî et-Tancı (Fas: Vizâratü'l-Evkâf, 1985).

³⁹ Ebû Zekeriyâ Yahyâ b. Şeref b. Mürî en-Nevevî, *el-Erba'üne'n-Neveviyye*, thk. Kusayy Muhammed Nurs el-Hallâk - Enver b. Ebî Bekr (Cidde: Dârü'l-Minhâc, 2009).

⁴⁰ Ebü'l-Ferec Zeynüddîn Abdurrahmân b. Ahmed b. Abdirrahmân el-Bağdâdî ed-Dimaşkî İbn Receb el-Hanbelî, *Câmi'u'l-'ulûm ve'l-hikem fi şerhi hamsîne hadîsen min cevâmi'i'l-kilem*, thk. Şuayb el-Arnâvut (Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 2001), 1: 56.

⁴¹ Karahan, *Kırk Hadis*, 62-64.

⁴² Karahan, *Kırk Hadis*, 62-64; Kandemir, "DİA", 2002.

Başta Türkçe olmak üzere İtalyanca, İngilizce, Fransızca, Urduca ve Farsça gibi pek çok dile çevrilen eser üzerine, doktora çalışmaları da yapılmıştır.⁴³ Tespit edebildiğimiz kadarıyla Osmanlı manzum edebiyatında sadece İsmail Sâdık Kemal (ö. 1310/1892), *Bin Ehâdis Şerhi* adlı eserinde, Nevevî'nin kırk hadisini nazma çekmiştir.⁴⁴

Nevevî'nin kırk hadisine şerhi de bulunan⁴⁵ İbn Dakîki'l-İyd, kendisi ile Hz. Peygamber arasında dokuz râvî bulunan rivâyetlerden (tüsâiyyât) oluşturduğu *el-Erbabûne't-tüsâiyyât* adlı eserini hocalarından kıraat yoluyla tahammül etmiştir. Eserde Hz. Peygamber'in emir ve yasakları başta olmak üzere, ahlakî öğütler içeren rivâyetler ve dua cümleleri de yer almaktadır. Ayrıca, Hz. Peygamber'e ait bazı özelliklerin ifade edildiği rivâyetler ile zâlim de olsa kardeşe yardım etme, bir işe sağdan başlama, Medine'nin harem bölgesi olması, evlenirken ikramda bulunma, seferin süresi ve namazın kılınışı gibi rivâyetler de tercih edilmiştir.⁴⁶

İbn Teymiyye'nin (ö. 728/1328), kırk farklı hocasından muttasıl bir senedle Hz. Peygamber'e ulaşan sahih rivâyetleri seçerek tertip ettiği *el-Erbaûn* adlı eseri bize öğrencisi Zehebî rivâyeti ile ulaştırmıştır. İbn Teymiyye eserin tertibinde üç kadın hocasından aldığı rivâyetleri de tercih etmiştir. Farklı hocalardan aldığı rivâyetleri bir araya getirdiği için Şam'ın faziletinden nafîle oruca, ahlakî rivâyetlerden sadık rüyaya kadar pek çok konu ele alınmıştır.⁴⁷ İbn Hacer el-Askalânî, kırk hadis literatürüne 10 eser ile katkıda bulunmuştur. Bunlardan bazıları şunlardır:

1- *el-İmtâ bi'l-erba'îne'l-mütebâyineti (bi-şarti)'s-semâ*: İbn Hacer, sema yoluyla ve âlî bir isnadla kırk ayrı hocadan işittiği onların da kırk ayrı sahâbîden naklettikleri 45 rivâyeti bir araya getirmiştir. Rivâyetlerin sıhhatine yönelik

⁴³ Babanzâde Ahmet Nâim, *Kırk Hadis* (İstanbul: Matbaa-i Âmire, 1341); Muhammed Ali Sabri, *Quaranta hadith : testo dei quaranta detti del profeta Muhammad raccolti dall'Imam An-Nawawi* (Roma: CESI, 1982); Eric F. F. Bishop, "The Forty (Two) Traditions of an-Nawawi", *The Muslim Word* 2/29 (1939), 163-177; M. S. Hâlid Alevî, *Al-Lari's Commentary to the Arbain an-Nawawi-A Critical Edition with Introduction* (Edinburgh University, Doktora Tezi, 1980).

⁴⁴ İsmail Sâdık Kemâl, *Âsâr-ı Kemâl* (İstanbul: Süleymaniye Kütüphanesi, Düğümlü Baba Koleksiyonu, 67).

⁴⁵ Ebü'l-Feth Takıyyüddîn Muhammed b. Alî b. Vehb el-Kuşeyrî el-Kûsî İbn Dakîki'l-İyd, *Şerhu'l-erbaîne hadîsen en-Neveviyye* (Meke: Mektebetü'l-Faysaliyye, ts.).

⁴⁶ Ebü'l-Feth Takıyyüddîn Muhammed b. Alî b. Vehb el-Kuşeyrî el-Kûsî İbn Dakîki'l-İyd, *el-Erba'üne't-tüsâiyyetü'l-isnâd*, thk. Hüseyin Süleyman Mehdî (Beyrut: Dârü'l-Beşâiri'l-İslâmiyye, 2012).

⁴⁷ Ebü'l-Abbâs Takıyyüddîn Ahmed b. Abdilhalîm b. Mecdiddîn Abdisselâm el-Harrânî İbn Teymiyye, *el-Erbaüne hadîsen (Zehebî rivâyeti)*, thk. Abdülaziz es-Seyravân (Beyrut: Dârü'l-Kalem, 1986).

değerlendirmeler de yapan İbn Hacer, seçtiği rivâyetlerin *Kütüb-i Sitte* eserlerinde veya mezhep imamlarının çalışmalarında yer almasını şart koşturmuş. Eserde ilk on rivâyet, Aşere-i Mübeşşere'den nakledilmiş, daha sonra “elif” harfinden başlayarak “ye” harfine kadar sahâbî isimlerine göre bir tasnifle rivâyette bulunmuştur. Örneğin “tâ” harfinde Talk b. Ali, “kaf” harfinde Katâde b. Milhân gibi sahâbîler tercih edilmiştir. Eserin sonunda İbn Ömer, İbn Abbas gibi sahâbîlerden de rivâyetler vardır. Ayrıca bazı hadislerle ilgili verdiği cevaplar, Yezid hakkındaki görüşleri, umre ve tavaf ile ölümlerin arkasından ağlama gibi konular da zikredilmiştir.⁴⁸

2- *Avâlî Müslim*: Erba'üne hadîs müntekât min Sahîhi Müslim: Buhârî ve Müslim'in müttefakun aleyh hadislerinden Müslim'in bir râvî ile Buhârî'dan daha âlî senedle tahrîc ettiği 40 rivâyeti derlemiştir. Her hadisten sonra Buhârî'nin senedini zikretmiş, rivâyete dair iki kitaptan tahrîc bilgisini vermiş ve zaman zaman sanki Buhârî'nin hadisi Müslim'den işittiğini “فَكَأَنَّه سَمِعَ مِنْ مُسْلِمٍ” ifadesini kullanarak belirtmiştir.⁴⁹

3. *el-Erba'ün fî red'i'l-mücrim an sebbi'l-müslim*: İbn Hacer, yaşadığı dönemde kendisine yapılan haksızlıklar üzerine telif ettiği eserde özellikle kardeşlik hukuku, gıybetin kötülüğü, Müslümanların birbirleriyle olan ilişkileri ile ilgili rivâyetleri seçerek haksızca eleştirilere bir kırk hadisle cevap vermek istemiştir.⁵⁰ Bu üç eserle birlikte İbn Hacer'in henüz neşri gerçekleşmeyen yedi kırk hadisi mevcuttur.⁵¹

Suyûtî'nin 5 kırk hadisi tespit edilmiştir.⁵² Bunlardan Dârü'l-Kütübî'l-Mısriyye'de yer alan *Erba'üne hadisen min rivâyeti Mâlik an Nâfi' an İbn Ömer* adlı

⁴⁸ Ebü'l-Fadl Şihâbüddîn Ahmed b. Ali b. Muhammed el-Askalânî İbn Hacer, *el-İmtâ bi'l-erba'üne'l-mütebayineti (bi-şarti)'s-semâ (veylühü esilehün min hattı's-Şeyh el-Askalânî*, thk. Ebü Abdullah Muhammed Hasan İsmail (Beyrut: Dârü'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1997).

⁴⁹ Ebü'l-Fadl Şihâbüddîn Ahmed b. Ali b. Muhammed el-Askalânî İbn Hacer, *Avâlî Müslim: Erba'üne hadîsen müntekât min Sahîhi'l-Müslim*, thk. Kemal Yûsuf el-Hût (Beyrut: Müessesetü'l-Kütübî's-Sekâfiyye, 1988).

⁵⁰ Ebü'l-Fadl Şihâbüddîn Ahmed b. Ali b. Muhammed el-Askalânî İbn Hacer, *el-Erba'ün fî red'i'l-mücrim an sebbi'l-müslim*, thk. eş-Şeyh el-Huveynî es-Silefî (Beyrut: Müessesetü'l-Kütübî's-Sekâfiyye, 1986).

⁵¹ 1. Tahrîcü'l-Erba'üne'n-Neveviyye bi'l-esânîdi'l-'aliyye. 2. el-Erba'üne'l-mühezzebe bi'l-ehâdîsi'l-mülakkabe. 3. Ziyâ'ü'l-eyyâm (enâm) bi-'avâlî şeyhi'l-İslâm el-Bulkînî. 4. el-Erba'üne'l-müctâze 'an şüyûhi'l-icâze. 5. el-Erba'üne'l-müntekât min 'avâlî el-Leys b. Sa'd. 6. el-Erba'ün min mesmû'î İbni'd-Dâ'im mine't-Terüüb li't-Teymî. 7. Erba'ün hadîs mine'l-vuhdân min Müsnedi Ahmed b. Hanbel. M.Yaşar Kandemir, “İbn Hacer el-Askalânî”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı, 1999); Kettânî, *er-Risâletü'l-mustatrafe (Hadis Literatürü)*, 200.

⁵² Suyûtî'nin diğer eserleri şunlardır: 1- Erba'ün, 2- Erba'ün hadisen fî taylasân. 3- Erba'ün hadisen fî ref'i'l-yedeyn fi'd-duâ. 4- Erba'ün hadisen fî fadli'l-cihâd. Kettânî, *er-Risâletü'l-mustatrafe (Hadis Literatürü)*, 207; Karahan, bu sayıyı 6 olarak zikretmiş fakat eserlerin isim, künye ve yer bilgilerine dair bilgi vermemiştir. Karahan, *Kırk Hadis*, 74.

eser, isminden de anlaşılacağı üzere “silsiletü’z-zehab” kabul edilen senedlerden biri olan Mâlik> Nâfi’> İbn Ömer tarikiyle gelen rivâyetlerden oluşmaktadır. Müellif aynı râvîler aracılığıyla ulaştığı rivâyetlerin senedini ilk hadiste zikretmiştir. Rivâyetler daha çok fıkıh konularını içermekte, abdest, namaz, oruç, hac, zekât, helaller ve haramlar, cihad, nikah, alışveriş ve bazı tavsiyeler içeren metinlerden oluşmaktadır.⁵³

Buraya kadar hicri II. asırdan Osmanlı’nın kuruluşuna kadar geçen sürede içeriklerine ulaşılan kırk hadislerle ilgili bir değerlendirme yapılmıştır. Hicri X. asra kadar telif edilen eserlerde dînin genel konularını merkeze alma düşüncesi ile belirli bir konunun tercih edilmesi veya bir şehirden, hocadan yahut sahâbîden alınan rivâyetleri nakletme gibi bir metodun benimsendiği göze çarpmaktadır. Öncelikle senedlerin kısa tutularak âlî isnad ile Hz. Peygamber’e ulaşma arzusuna kırk hadis telifinde de dikkat edildiği ifade edilebilir.

el-Erbaûne’l-büldâniye ismi etrafında oluşan çalışmalarda ise farklı şehirlerdeki farklı hocaların farklı rivâyetlerini bir araya getirme düşüncesinin eserlerin tertibinde önemli rol oynadığı söylenebilir. Ayrıca fıkıh bablarına göre tasnif edilen eserlerde “mestler üzerine mesh etme”, “seferde namazların kısaltılması” ve “namazların cem edilmesi” gibi güncel tartışmalara ışık tutacağı düşünülen rivâyetlerin tercih edildiğini de dile getirmek mümkündür. Daha sonraki asırlarda telif edilen kırk hadislerden bazıları da dört halifenin ve Hz. Peygamber’in eşlerinin fazileti gibi şahıslara yönelik rivâyetlerin bir araya getirildiği eserlerdir. Bununla birlikte “niyet hadisi” olarak bilinen rivâyetin, bazı kırk hadislerde ilk rivâyet olarak tercih edilmesi ve bunun sebebinin izah edilmesi, müelliflerin gelenek ile bağlarını güçlü bir şekilde devam ettirme arzularını ortaya koymaktadır.

Çalışmaların tamamının odak noktasında ahlâkî öğütleri içeren rivâyetlerin varlığı, “men hafıza” rivâyetinin muştusuna kavuşma arzusunun yansıması olarak yorumlanabilir. İlerleyen sayfalarda görüleceği üzere Osmanlı’ya kadar telif edilen kırk hadislerde yer alan rivâyetler ile Osmanlı döneminde telif edilen kırk hadislerde bulunan metinlerin büyük ölçüde benzeştiğini ifade etmek mümkündür. Başlangıçtan

⁵³ Ebü’l-Fadl Celâlüddîn Abdurrahmân b. Ebî Bekr b. Muhammed el-Hudayrî es-Suyûtî, “Erbaûne hadisen min rivâyeti Mâlik an Nâfi’ an İbn Ömer”, çev. Muhammed Âl Rihâb, <https://www.alukah.net/sharia/0/93944/#ixzz4RV1J17HZ> (02 Ocak 2020); Ebü’l-Fadl Celâlüddîn Abdurrahmân b. Ebî Bekr b. Muhammed el-Hudayrî es-Suyûtî, *Erbaûne hadisen min rivâyeti Mâlik an Nâfi’ an İbn Ömer adlı eser* (Mısır: Dârül-Kütübî’l-Mısriyye, Kahire yazmaları, 7: 48, 608).

itibaren kırk hadis geleneğinde telif edilmiş ama günümüze kadar ulaşamamış veya henüz yazma olarak kütüphanelerde bulunan pek çok eser mevcuttur. İbn Hacer, *el-Mu'cemü'l-müesses* adlı eserinde 95 kırk hadis zikretmiştir.⁵⁴ Kâtib Çelebi'nin (ö. 1067/1657) bibliyografik çalışması *Keşfü'z-zunûn*'da 72 kırk hadis ele alınıp ayrıca Nevevî'nin şerhlerinden de bahsedilmiştir.⁵⁵ Rûdânî (ö. 1094/1683), *Sılatü'l-halef*'te 135 kırk hadise dair bilgi vermiştir.⁵⁶

Hadis literatürüne dair telif edilen *er-Risâletü'l-mustatrafe* adlı eserde Muhammed b. Cafer el-Kettânî (ö. 1345/1927), yirmi beş kırk hadis ile ilgili bilgi aktardıktan sonra okuyucuyu daha fazla eser/müellif bilgisi için *Keşfü'z-zunûn* ile *Sılatü'l-halef* adlı eserlere yönlendirmiştir. Eseri tercüme eden Yusuf Özbek, her iki eserde yer alan bilgilerle beraber yaptığı geniş bir araştırma ile iki yüz kadar kırk hadis hakkında bilgi vermiştir. Kurgusunu *Keşfü'z-zunûn*'a göre yapan Abdülkadir Karahan, Nevevî öncesi döneme ait otuz sekiz, Nevevî'nin yaşadığı hicri VII. asra ait 20 olmak üzere, toplam 58 kırk hadisin varlığından bahsetmiş,⁵⁷ bunlardan Âcurrî, İbn Ved'ân ve Silefî'nin kırk hadislerini incelemiştir. Ayrıca Karahan, başlangıçtan günümüze Arapça telif edilen 123 kırk hadis müellifi ve 41 Nevevî şârihi tespit etmiştir.⁵⁸ Bu çalışma, Osmanlı dönemi manzum hadis edebiyatında yer alan rivâyetleri hadis ilmi açısından incelediği için kırk hadislerin tamamını burada zikretmek çalışmayı amacından uzaklaştırıcaktır. Dolayısıyla kırk hadis türünün teşekkülü ve geçirdiği evreleri göstermek adına, daha çok hadis ilminde otorite kabul edilen âlimlerin eserleri tanıtılmıştır. Kırk hadis literatürünün tamamına dair geniş bilgi için yukarıda zikredilen kitaplar detaylı bir şekilde incelenebilir.

Kırk hadis geleneğinin oluşumuna dair zikredilen literatür bilgileri ve eser değerlendirmelerinden sonra, telif edilen kırk hadislerin neredeyse tamamında ve bu çalışmaya konu olan manzum kırk hadislerde de nakledilen; ancak muhaddislerin zayıf kabul ettikleri “men hafıza” rivâyeti, hadis ilmi açısından incelenecektir. Öncelikle

⁵⁴ Ebü'l-Fadl Şihâbüddîn Ahmed b. Alî b. Muhammed el-Askalânî İbn Hacer, *el-Mu'cemü'l-müesses li-mu'cemi'l-müfehres*, thk. Yusuf Abdurrahman Maraşlı (Beyrut: Dârü'l-Ma'rife, 1993), 3: 118-121.

⁵⁵ Kâtib Çelebi, *Keşfü'z-zunûn an esâmi'l-kütübi ve'l-fünûn*, thk. Şerefettin Yaltkaya - Rifat Bilge (İstanbul: Maârif Matbası, 1941), 52-61.

⁵⁶ Muhammed b. Süleyman Rûdânî, *Sılatü'l-halef bi-mevsûli's-selef*, thk. Muhammed Hacî (Beyrut: Dârü'l-Garbi'l-İslâmî, 1988), 72-92.

⁵⁷ Karahan, *Kırk Hadis*, 71-73.

⁵⁸ Karahan, *Kırk Hadis*, 43-54.

sened ve metin tespiti ile rivâyetin tahrîci yapılacak daha sonra farklı senedlerdeki râvîler, cerh-ta‘dil ilmi açısından değerlendirilecektir.

1. 1. Kırk Hadis Geleneğine Dayanak Alınan “Ümmetinden kim din işleriyle ilgili kırk hadis ezberlerse”⁵⁹ Rivâyetinin Tahrîc, İsnad ve Metin Analizi

Nevevî'nin kırk hadis mukaddimesinde dokuz sahâbîden nakledildiği bilgisini verdiği “men hafıza” rivâyetinin, 13 sahâbîden 28 farklı senedle rivâyet edildiği tespit edilmiştir. Rivâyet, hicri üçüncü asırdan sonra telif edilen eserlerde yer alırken, aynı asırda yaşayan cerh-ta‘dil âlimlerinin görüşlerine de konu olmuştur. Rivâyetin senedli bir şekilde yer aldığı eserler şunlardır:

- 1- Muhammed b. Eslem et-Tûsî (ö. 242/856), *el-Erba ‘ûn*.
- 2- Hasen b. Süfyân b. Âmir eş-Şeybânî (ö. 303/916), *Kitâbü 'l-Erba 'în*.
- 3- İbn Hibbân el-Büstî, (ö. 354/965), *el-Mecrûhîn*.
- 4- er-Râmhürmüzî el-Fârisî (ö. 360/971), *el-Muhaddisü 'l-fâsıl beyne 'r-râvî ve 'l-vâ 'î*.
- 5- İbn Adî (ö. 365/976), *el-Kâmil fî du 'afâ 'i 'r-ricâl*.
- 6- Ebû Nuaym el-İsfahânî, (ö. 430/1038), *Hiyetü 'l-Evliyâ*.
- 7- Beyhakî, (ö. 458/1066) *eş-Şuabü 'l-İman*.
- 8- Hatîb el-Bağdâdî (ö. 463/1071), *Şerefü Ashâbi 'l-Hadis*.
- 9- İbn Abdilber en-Nemerî (ö. 463/1071), *Câmiu beyâni 'l-ilm ve fazlihî*.
- 10- İbn Ved‘ân (ö. 494/1100), *el-Erba ‘ûne 'l-Ved‘âniyye*.
- 11- Kâdî İyaz (ö. 544/1149), *el-İlma ‘*.
- 12- İbn Asâkîr, (ö. 571/1176), *el-Erba ‘ûn fî 'l-hassi ale 'l-cihâd, Mu 'cemü 'ş-şuyûh*
- 13- Ebû Tâhir es-Silefî, (ö. 576/1180), *Erba ‘ûne 'l-büldâniyye*.
- 14- Ebü'l-Ferec İbnü'l-Cevzî (ö. 597/1201), *el- 'İlelü 'l-mütenâhiye*.
- 15- Sadruddîn el-Bekrî, (ö. 656/1258), *Kitâbü 'l-erba 'îne hadisen*.

Kronolojik açıdan bakıldığında bu çalışmalar, hicri III. asırdan itibaren telif edilmiş olup daha çok kırk hadis ve duafâ literatürü içinde yer alan kitaplardan oluşmaktadır. Bununla birlikte az da olsa usule dair eserlerde de rivâyete temas edildiği görülmektedir. Sonraki dönem çalışmalarda rivâyetin kaynağı olarak bu eserler belirtilmiş ve rivâyetin tenkidinde özellikle İbn Abdilber ile İbnü'l-Cevzî'nin

⁵⁹ Çalışma boyunca bu ifade "men hafıza" terkihi ile kullanılacaktır.

tahlillerine değer verilmiştir. Nevevî, kırk hadis çalışmasının mukaddimesinde bu rivâyetin 9 sahâbîden nakledildiğine işaret ederken; İbn Hacer, rivâyetin senedlerini bir çalışmada topladığını belirtmiştir. Aliyyü'l-Kârî ise senedinin sıhhatine yönelik müspet değerlendirmelerde bulunmuştur. Bu bilgiler ışığında zikredilen kaynaklarda yer alan “men hafıza” rivâyetinin senedleri, farklı metinlerdeki lafız farklılıkları incelenecek ve muhtevası değerlendirilecektir.

1. 1. 1. Rivâyetin Tespit, Tahrîc ve İsnad Tenkîdi

Temel hadis kaynaklarında hicrî dördüncü asırdan itibaren yer alan “men hafıza” rivâyetinin sahâbî râvîlerine göre tasnifi yapıp rivâyetin tahrîc edildiği kaynaklar zikredilecek akabinde her rivâyetin senedi ve râvîlerine dair detaylı bir tahrîc çalışması yapılacaktır. Bu anlamda senedler tabloda gösterilerek ortak râvîler tespit edilecektir. İsnad tenkitinde sadece problemlî râvîlere dair bilgiler verilecek ve bu rivâyetin hükmüne dair bir kanaat belirtilecektir.

a) Hz. Ali Rivâyeti.

مَنْ حَفِظَ عَلَيَّ أُمَّتِي أَرْبَعِينَ حَدِيثًا يَنْتَفِعُونَ بِهَا، بَعَثَ اللَّهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ فَقِيهَاً عَالِمًا

Kim ümmetimin faydalanacağı kırk hadis ezberlerse kıyamet günü Allah, onu fakih ve âlim olarak diriltir.

İbnü'l-Cevzî, Ebü'l-Kâsım Abdullah b. Âmir et-Tâî'nin tahrîc ettiğini belirtmiştir. Hadis hafızları, et-Tâî'nin babası aracılığı ile Ehl-i beyt'ten batıl rivâyetlerin yer aldığı bir nüsha naklettiğine işaret ettikten sonra bu rivâyeti Abbâd b. Suheyb (ö. 242/856) ile Abdülmelik b. Hârûn'un babaları aracılığı ile dedelerinden rivâyet ettiğini söylemişlerdir.⁶⁰

Hz. Ali rivâyetinin senedinde Ehl-i beyt ile bağı olan râvîler yer almaktadır. Ancak aşağıda tabloda da görüleceği üzere sened, Ali b. Mûsâ er-Rıdâ'dan hadis cüzü uyduran bir râvî tarafından Ehl-i beyt imamlarına nispet edilerek düzenlenmiştir. Rivâyetin isnad şeması şu şekildedir:

⁶⁰ Ebü'l-Ferec Cemâlüddîn Abdurrahmân b. Alî b. Muhammed el-Bağdâdî İbnü'l-Cevzî, *el-'İlelü'l-mütenâhiye fi'l-ehâdisi'l-vâhiye*, thk. İrşâdü'l-Hakk el-Eserî (Lahor: Dâru Neşri'l-Kütübi'l-İslâmiyye, 1979), 1: 111.

İbnü'l-Cevzî, Zehebî ve İbn Hacer, Ebü'l-Kâsım Âmir et-Tâî'nin, babası >Ali b. Mûsâ er-Rıdâ aracılığı Ehl-i beyt'ten *Müsnedü Rıdâ*, *Sahîfetü İmâm Rıdâ* adı verilen hadis cüzünü uydurduğunu belirtirken; Hasan b. Ali ez-Zührî, et-Tâî'nin ümmî olduğunu ve (hadis rivâyetinde) kabul görmediğini ifade etmişlerdir.⁶¹

Ahmed b. Âmir b. Süleyman, *muammerûndan* olup Samarra'da ikamet etmiş ve Ali b. Mûsâ er-Rıdâ'dan hadis nakletmiştir.⁶² Sehâvî, Suyûtî ve Fettenî (ö. 986/1578) gibi âlimler kendisini hadis uydurmakla itham etmişlerdir.⁶³

Ali b. Mûsâ er-Rıdâ, hakkında İbn Hibbân, babası Mûsâ b. Ca'fer'den farklı rivâyetler naklettiğini, hadis rivâyetinde vehme düştüğünü ve hata yaptığını belirtirken Semânî (ö. 562/1166), bu bilgilerle birlikte soyunun temiz, ilim ehlinden faziletli bir kimse olduğunu ifade etmiştir.⁶⁴

Zehebî ve İbn Hacer, Ali b. Mûsâ'dan Ebü's-Salt, Dâvûd b. Süleyman el-Kazvînî, Ahmed b. Âmir ve Ali b. Mehdî el-Kâdî gibi kimselerin hadis uydurmakla

⁶¹ İbnü'l-Cevzî, *el-İlel*, 1: 112; Zehebî, *el-Mizân*, 2: 390; Ebü'l-Fadl Şihâbüddîn Ahmed b. Alî b. Muhammed el-Askalânî İbn Hacer, *Lisânü'l-Mizân*, thk. Abdülfettah Ebû Guddê (Beyrut: Dârü'l-Beşâiri'l-İslâmiyye, 2002), 4: 425.

⁶² Ebû Bekr Ahmed b. Alî b. Sâbit el-Hatîb el-Bağdâdî, *Târîhu medîneti's-selâm (Târîhu Bağdâd)*, thk. Mustafa Abdülkâdir Atâ (Beyrut: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1417), 5: 551.

⁶³ Cemâlüddîn Muhammed Tâhir b. Alî el-Fettenî, *Tezkiretü'l-Mevdü'ât* (Kahire: İdâretü't-Tıbâ'ati'l-Münîre, 1343), 1: 28, 365.

⁶⁴ İbn Hibbân, *el-Mecrûhîn*, 2: 106; Ebû Sa'd Abdülkerîm b. Muhammed b. Mansûr el-Mervezî es-Sem'ânî, *el-Ensâb*, thk. Abdurrahman b. Yahyâ el-Muallimî el-Yemânî (Haydarabad: Dâiratü'l-Maârifî'l-Osmâniyye, 1962), 6: 139-140.

itham edildiklerini söyledikten sonra rivâyetle ilgili sorunun senedin nispet edilmesi ile ilgili olduğunu ve bu kimselerden kaynaklandığını belirtmişlerdir.⁶⁵

Mûsâ b. Câfer hakkında İbn Ebî Hâtim (ö. 327/938) sika derken, Zehebî ve İbn Hacer'in sadûk ve âbid olduğuna dair görüşleri bulunmaktadır.⁶⁶ Ukaylî'nin onunla ilgili kullandığı “gayr-i mahfûz” ifadesi tenkit edilmiştir.⁶⁷ Bu görüşü Şuayb el-Arnâvut ve Beşşâr Avvâd Ma'rûf tashih etmişlerdir. Senedin diğer râvîleri Ehl-i beyt'in önde gelen imamları olup sika kabul edilmişlerdir.⁶⁸

el-Bekrî'nin (ö. 656/1258) senedi de aynı tarikle gelmektedir. Ayrıca İbnü'l-Cevzî ve el-Bekrî'nin eserlerinde sened zikretmeksizin Abbâd b. Suheyb'in de rivâyet ettiği bilgisi vardır. Abbâd hakkında Ahmed b. Hanbel, yalan rivâyetlere sahip olduğunu belirtirken Buhârî, hadislerinin terk edildiğini dile getirmiştir.⁶⁹ Ali b. el-Medîni “ذَهَبٌ حَدِيثُهُ” /hadisi boşa gitti, terk edilir yazılmaz” ifadesiyle cerh ederken İbn Hibbân, Kaderiyye'den ve bid'atçı kabul etmiştir. Bununla birlikte Ebû Dâvûd, “sadûk, Kaderî” tanımlaması yaparken İbn Adî, “zayıf olmakla birlikte hadisleri yazılabilir” demiştir.⁷⁰

el-Bekrî'nin belirttiğine göre Hz. Ali rivâyetini nakleden bir başka râvî Abdülmelik b. Hârûn'dur. Münekkitler tarafından babası aracılığıyla dedelerinden hadis uydurmakla itham edilmiştir. Yahyâ b. Maîn, “kezzâb”, Ebû Hâtim, “metrûkü'l-hadîs”, İbn Hibbân, “hadis uydurur”, es-Saîdî, “deccâl, kezzâb” ifadeleri ile cerh ederlerken Buhârî, kendisine göre cerhin en ağır ifadesi “münkerü'l-hadîs” ile değerlendirmiştir.⁷¹ Bu bilgiler ışığında Ehl-i beyt imamlarından geldiği iddia edilen Hz. Ali rivâyetinde Abdullah b. Ahmed ve babası Ahmed b. Âmir et-Tâî'nin hadis uydurmakla itham edildikleri tespit edilmiştir. Rivâyet bu senedle mevzudur.

⁶⁵ Zehebî, *el-Mizân*, 3: 158; Ebü'l-Fadl Şihâbüddîn Ahmed b. Alî b. Muhammed el-Askalânî İbn Hacer, *Takrîbü't-Tehzîb*, thk. Muhammed Avvâme (Suriye: Dârü'r-Rüşeyd, 1986), 405.

⁶⁶ Ebû Muhammed Abdurrahmân b. Muhammed b. İdrîs er-Râzî İbn Ebî Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dîl*, thk. Abdurrahman b. Yahyâ el-Muallimî el-Yemânî (Haydarabad, 1953), 8: 139; Zehebî, *el-Mizân*, 4: 201; İbn Hacer, *et-Takrîb*, 505.

⁶⁷ Ebû Ca'fer Muhammed b. Amr b. Mûsâ el-Ukaylî, *Kitâbu'd-duâfâi'l-kebîr*, thk. Abdülmü'tî Emîn Kal'acî (Beyrut: Dârü'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1984), 4: 155-156.

⁶⁸ Şuayb el-Arnâvut - Beşşâr Avvâd Ma'rûf, *Tahrîru Takrîbü't-tehzîb* (Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1997), 3: 428. Görüşlerini Ebû Hâtim'e göre ortaya koymuşlardır.

⁶⁹ Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmâîl b. İbrâhîm el-Cu'fî el-Buhârî, *ed-Duâfâu's-sağîr*, thk. Ebû Abdullah Ahmed b. İbrahim b. Ebü'l-Ayneyn (Mektebetü İbn Abbas, 2005), 87.

⁷⁰ Zehebî, *el-Mizân*, 2: 367; İbn Hacer, *Lisânü'l-Mizân*, 4: 390.

⁷¹ Buhârî, *ed-Duâfâu's-sağîr*, 89; Zehebî, *el-Mizân*, 2: 666; İbn Hacer, *Lisânü'l-Mizân*, 5: 276.

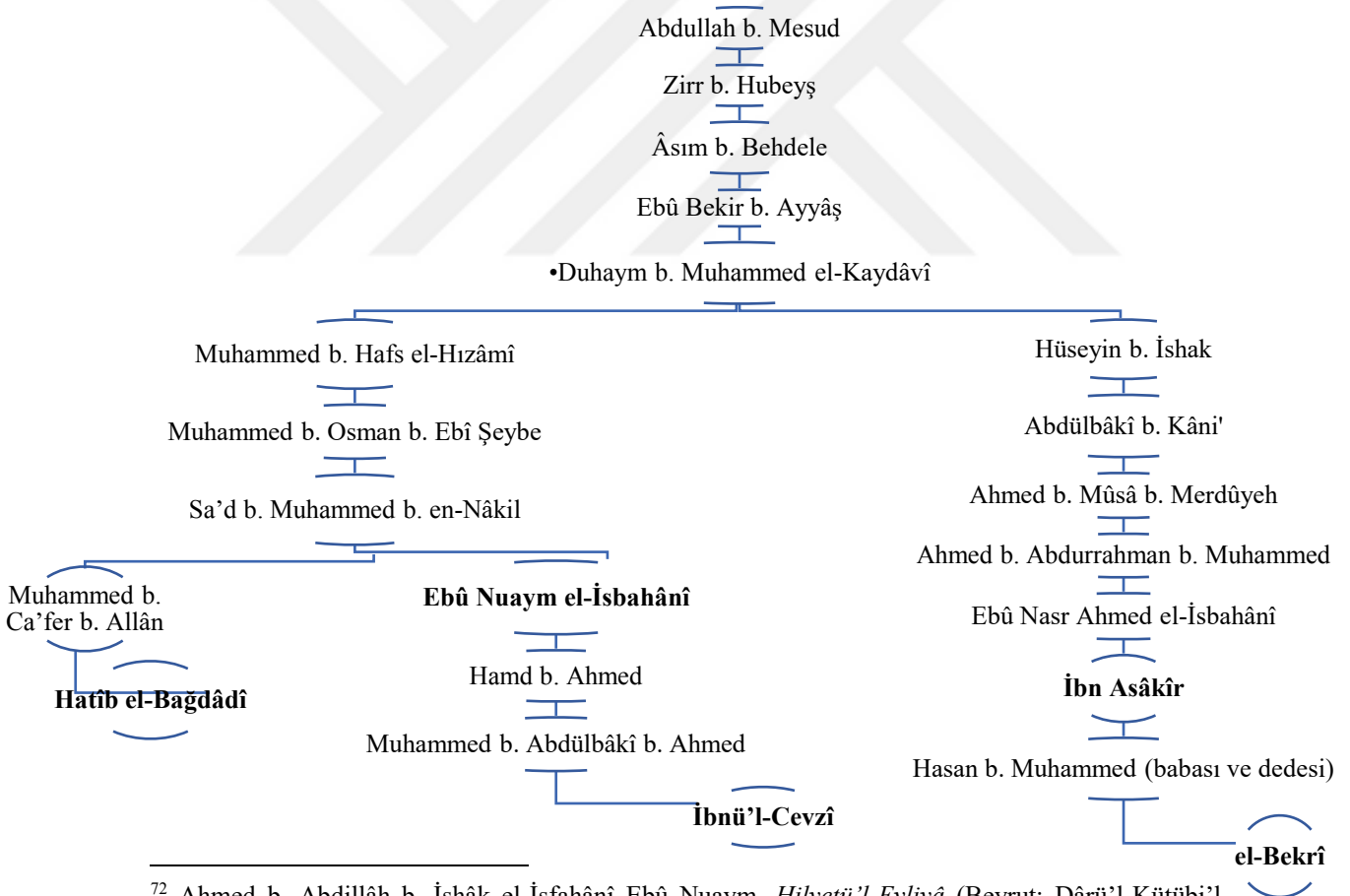
b) Abdullah b. Mesud Rivâyeti.

مَنْ حَفِظَ عَلَى أُمَّتِي أَرْبَعِينَ حَدِيثًا يُنْفَعُهُمُ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ بِهَا، قِيلَ لَهُ: أَدْخَلَ مِنْ أَيِّ أَبْوَابِ الْجَنَّةِ شِئْتَ

Ümmetimden kim kırk hadis ezberlerse Allah bu sayede ona fayda sağlar ve kendisine “istediğin kapısından cennete gir” denilir.

Ebû Nuaym, Hatîb el-Bağdâdî, Ebû Mansûr İbn Asâkîr ve İbnü'l-Cevzî nakletmişlerdir.⁷²

Ebû Nuaym, Hatîb el-Bağdâdî ve İbnü'l-Cevzî rivâyetlerinin odak râvîsi “meçhûlü'l-hâl kabul edilen Sa'd b. Muhammed'dir. İbnü'l-Cevzî, Ebû Nuaym'ın tahrîc ettiği rivâyeti, onun da bulunduğu senedle kendi hocalarından aktarmıştır. İbn Asâkîr'in rivâyeti diğerlerinin senedi ile biraz daha yukarıda hadis uydurmakla itham edilen Duhaym b. Muhammed el-Kaydâvî'de birleşmektedir.⁷³ el-Bekrî de İbn Asâkîr'in bulunduğu bir senedle tahrîc etmiştir. Rivâyetin isnad şeması şu şekildedir:

⁷² Ahmed b. Abdillâh b. İshâk el-İsfahânî Ebû Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ* (Beyrut: Dârü'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1409), 4: 189; Ebû Bekr Ahmed b. Alî b. Sâbit el-Bağdâdî Hatîb el-Bağdâdî, *Şerefu ashâbi'l-hadis*, thk. M. Sait Hatipoğlu (Ankara: Ankara Üniversitesi Yayınları, 1972), 20; İbnü'l-Cevzî, *el-İlel*, 1: 112; İbn Asâkîr, *Kitâbü'l-erbaîn fi menâkibi ümmühâti'l müminîn*, 33.

⁷³ Bazı kaynaklarda ismi Abdurrahman b. Muhammed el-Esedî olarak geçmektedir. Nisbeti, Lisânü'l-Mizân'da Kaydâvî, el-İlel'de Saydâvî, Hilye'de Kayravânî şeklindedir. İbn Hacer, *Lisânü'l-Mizân*, 2: 588; İbnü'l-Cevzî, *el-İlel*, 1: 112; Ebû Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, 4: 189.

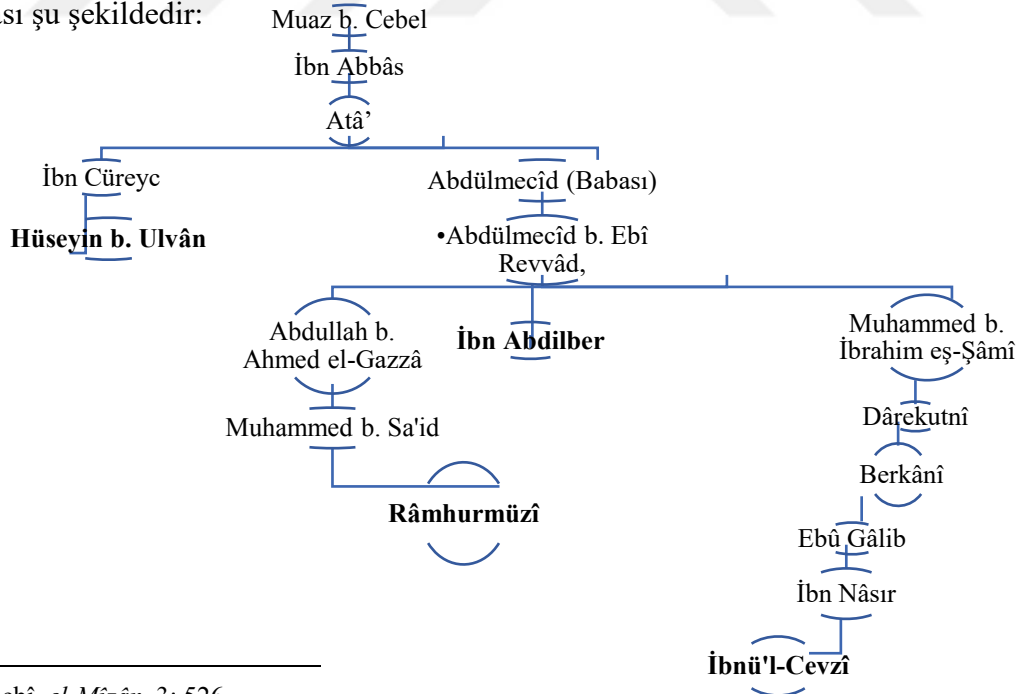
İki farklı senedle beş muhaddisin naklettiği rivâyetin odak noktasında yer alan Muhammed b. Hafs el-Hızâmî ile hocası Duhaym b. Muhammed el-Hızâmî hakkında Zehebî, uydurdukları bir kırk hadis risalesinin bulunduğunu ifade etmiştir.⁷⁴ Rivâyet bu senedle mevzu hükmündedir.

c) Muâz b. Cebel Rivâyeti.

مَنْ حَفِظَ عَلَىٰ أُمَّتِي أَرْبَعِينَ حَدِيثًا مِنْ أَمْرِ دِينِهَا، بَعَثَ اللَّهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ فَيَقِيهَا عَالِمًا

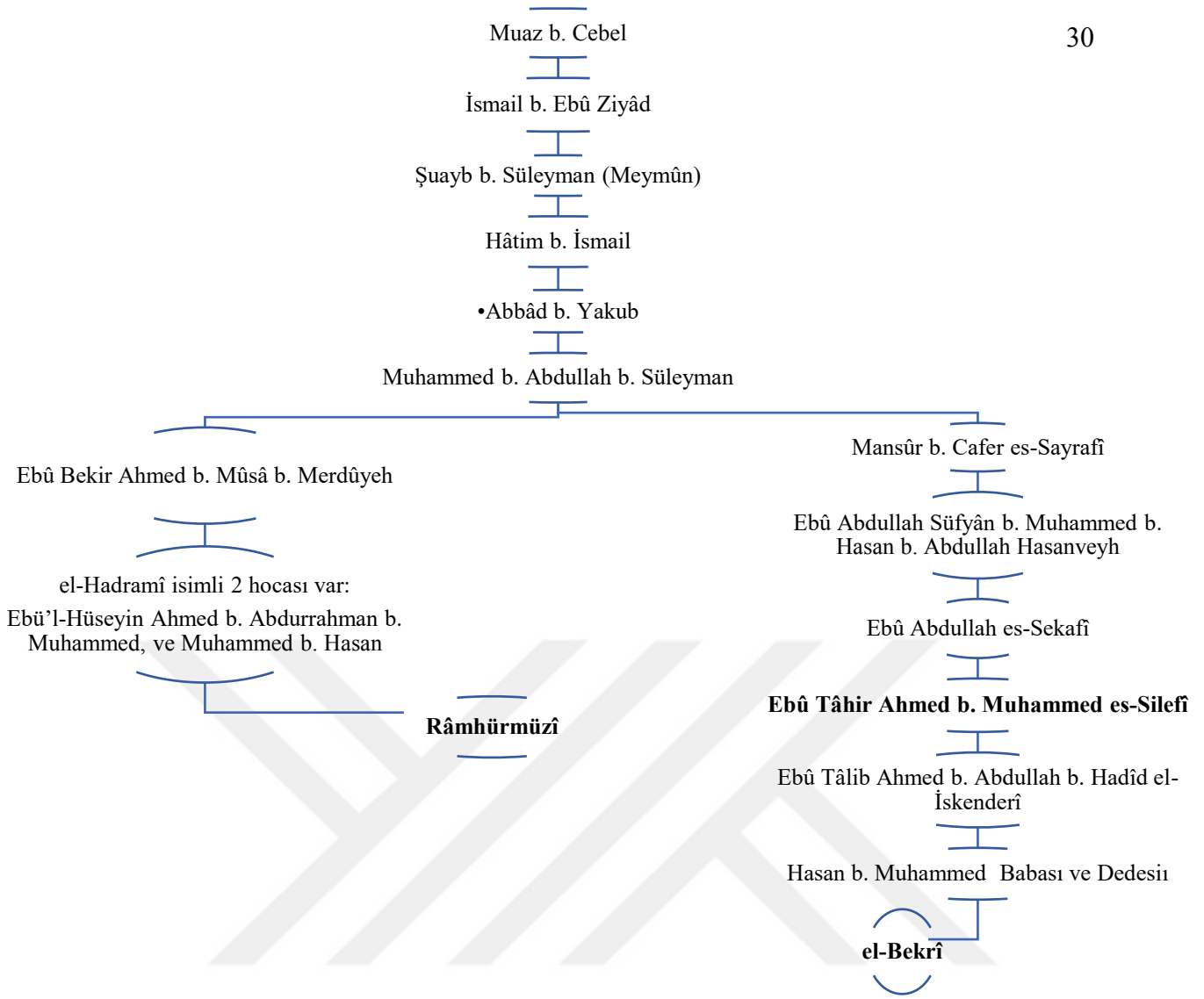
Ümmetinden kim din işleriyle ilgili kırk hadis ezberlerse kıyamet günü Allah Teâlâ onu âlim ve fakih olarak diriltir.

Râmhurmüzi, İbnü'l-Cevzî ve Ebû Tâhir es-Silefî bu lafızla nakledeken Râmhurmüzi ve İbn Abdilber, “حَفِظَ” fiilinin yerine “تَعَلَّمَ” fiilini kullanmış ve kıyamet günü fakih ve âlimler topluluğu ile birlikte diriltileceklerini belirten ifadelerle de “بَعَثَهُ” tahrîc etmişlerdir.⁷⁵ İki farklı tarikle gelen rivâyetin isnad şeması şu şekildedir:

⁷⁴ Zehebî, *el-Mîzân*, 3: 526.

⁷⁵ Ebû Muhammed İbn Hallâd el-Hasen b. Abdirrahmân b. Hallâd el-Fârisî er-Râmhurmüzi, *el-Muhaddisü'l-fâsil beyne'r-râvî ve'l-vâ'i*, thk. Muhammed Acac el-Hatib (Beyrut: Dâru'l-Fikr, 1404), 172-173; Ebû Ömer Cemâlüddîn Yûsuf b. Abdillâh b. Muhammed b. Abdilber en-Nemerî İbn Abdilber, *Câmi'u beyâni'l-'ilm ve fadlihî ve mâ yenbağî fi rivâyetihî ve hamlihî*, thk. Ebü'l-Eşbel ez-Züheyrî (S. Arabistan: Dâru İbnü'l-Cevzî, 1994); İbnü'l-Cevzî, *el-İlel*, 1: 112.

Râmhürmüzî ve es-Silefi' den nakledilen ilk rivâyetin senedinde yer alan İsmail b. Ziyâd hakkında İbn Hibbân, “deccâl” hükmü verip kitaplarda ondan nakilde bulunulmaması gerektiğini belirtirken; Dârekutnî, “kezzâb ve metruk” olduğunu ifade etmiştir. İbnü'l-Cevzî, bu rivâyete maktû' (munkatı' manasında) hükmü vermiştir. Ayrıca İbn Abbas'ın Muaz'dan hadis naklettiğine dair bilgi de yoktur.⁷⁶ Rivâyeti ondan nakleden Şuayb b. Süleyman hakkında bir bilgi bulunmamaktadır. Bu yönüyle meçhul bir râvî vardır. Ancak Şuayb b. Meymûn isminde bir öğrencisi vardır ve “zayıf, münkerü'l-hadis” kabul edilmiştir ki bu yönüyle de zayıf bir râvî vardır.⁷⁷

⁷⁶ İbn Hibbân, *el-Mecrûhîn*, 1: 129; Ebû Ahmed Abdullah b. Adî b. Abdillâh el-Cürcânî İbn Adî, *el-Kâmil fî du'afâi'r-ricâl*, thk. Âdil Ahmed Abdülmevcûd - Ali Muhammed Muavvad (Beyrut: Dârü'l-Kütübî'l-İlmiyye, ts.), 1: 510; İbnü'l-Cevzî, *el-İlel*, 1: 119; Zehebî, *el-Mizân*, 1: 231; Ebü'l-Fadl Şihâbüddîn Ahmed b. Alî b. Muhammed el-Askalânî İbn Hacer, *Tehzîbü't-tehzîb* (Kahire: Dârü'l-Kitâbi'l-İslâmiyye, 1993), 1: 298.

⁷⁷ İbn Hibbân, *el-Mecrûhîn*, 1: 362; İbn Adî, *el-Kâmil*, 5: 5; Zehebî, *el-Mizân*, 2: 278.

Aynı senedde yer alan Abbâd b. Yakub, bazı münekkitlerce sika kabul edilmekle birlikte, Hz. Osman'a şetmettiği, dînin bazı kurallarını hafife aldığı ve Şiiliği benimsemesinin yanında propagandasını da yaptığı zikredilmiştir. Senedin daha sonraki râvîlerinin incelenmesine gerek kalmaksızın rivâyetin mevzu olduğu tespit edilmiştir.⁷⁸

İbnü'l-Cevzî'nin naklettiği senedde yer alan Muhammed b. İbrahim eş-Şâmî, hakkında İbn Hibban "hadis uydurur" ifadesini kullanmış ve kendisinden hadis rivâyetinin uygun olmadığını belirtmiştir.⁷⁹ Rivâyeti İbn Cüreyc aracılığıyla nakleden Hüseyin b. Ulvân hakkında İbn Hibbân ve İbn Adî, bu râvînin hadis uydurduğunu belirtirken Dârekutnî, "metruk" hükmü vermiştir. Her iki sened mevzu hükmündedir.⁸⁰

Râmhurmezî ve İbn Abdilber'in Abdülmecid b. Ebî Revvâd'dan naklettikleri rivâyetin senedinde yer alan Revvâd ve babası hakkında Mürciî olduklarına yönelik tenkitler bulunmakla birlikte, "sadûk, çok hata yapan, metrûk" gibi ifadeler kullanılmıştır. İbn Ebî Revvâd'ı, Yahyâ b. Saîd el-Kattân (ö. 198/813), "kezzâb" lafzı ile cerh etmiş, Ebû Dâvûd, Ahmed b. Hanbel ve Yahya b. Maîn ise onun sika olduğunu fakat Mürciîlik propagandası yaptığını, bazen de hadis rivâyetinde hatalı davrandığını belirtmişlerdir. İbn Abdilber rivâyetinin senedi, İbn Ebî Revvâd'dan sonra zikredilmemiştir. Yapılan değerlendirmeler ışığında Muaz rivâyetinin sadece bu senedi zayıf kabul edilmiştir.

d) Ebü'd-Derdâ Rivâyeti.

مَنْ حَفِظَ عَلَى أُمَّتِي أَرْبَعِينَ حَدِيثًا مِنْ أَمْرِ دِينِهَا، بَعَثَ اللَّهُ فَقِيهًا، وَكُنْتُ لَهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ شَافِعًا وَشَهِيدًا

Ümmetimden kim din işleriyle ilgili kırk hadis ezberlerse kıyamet günü Allah Teâlâ onu fakih olarak diriltir. Ben de ona kıyamet günü şefaet eder şahitlik yaparım.

Ebû Bekir el-Bezzâz eş-Şâfî (ö. 354/965), İbn Hibbân, es-Silefî ve İbnü'l-Cevzî rivâyet etmişlerdir.⁸¹

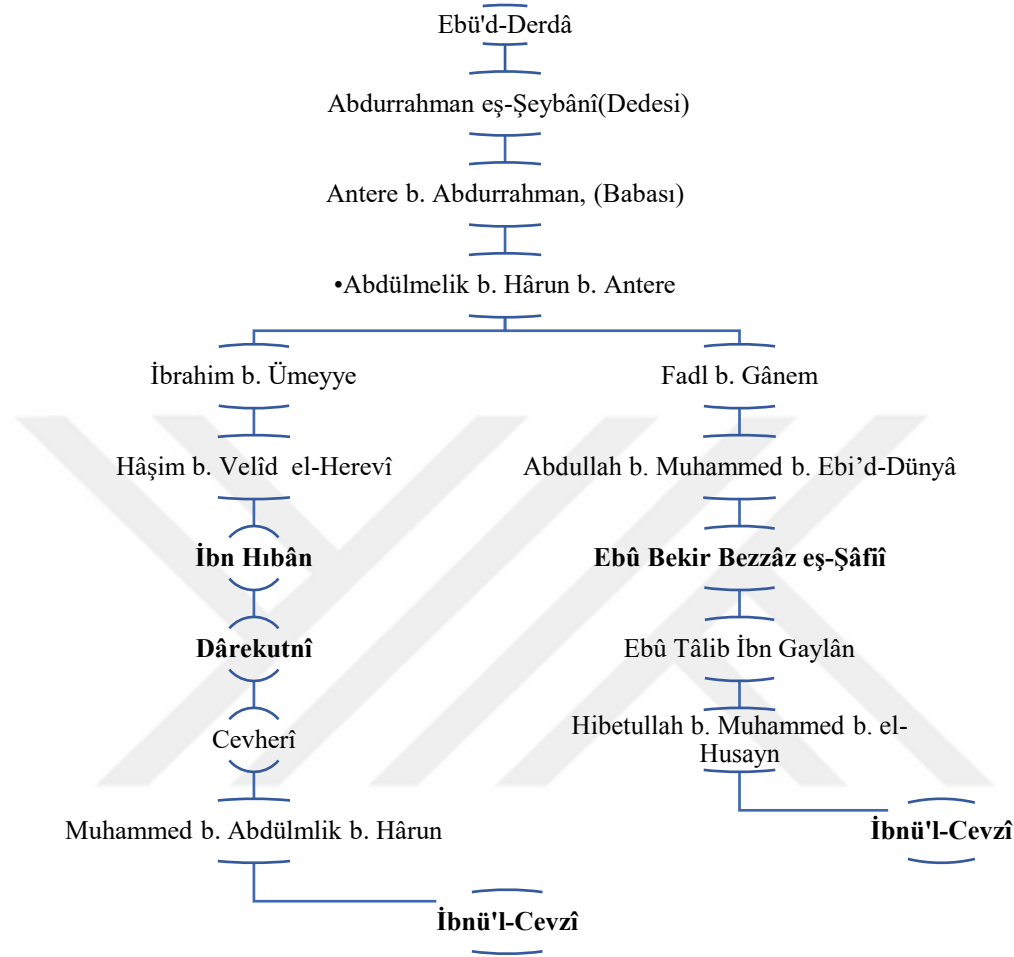
⁷⁸ İbn Hibbân, *el-Mecrûhîn*, 5: 559; İbn Adî, *el-Kâmil*, 2: 172; Zehebî, *el-Mizân*, 2: 379.

⁷⁹ İbn Hibbân, *el-Mecrûhîn*, 2: 301.

⁸⁰ İbn Hibbân, *el-Mecrûhîn*, 1: 244-245; İbn Adî, *el-Kâmil*, 3: 231; Ebü'l-Hasen Alî b. Ömer b. Ahmed ed-Dârekutnî, *Ta'likâtü'd-Dârekutnî ale'l-Mecrûhîn li-İbn Hibbân*, thk. Halil b. Muhammed el-Arabî (Kahire: Dârü'l-Kitâbi'l-İslâmiyye, 1994), 74.

⁸¹ Muhammed b. Abdullah b. İbrahim b. Abdeveyh el-Bağdâdî Ebû Bekir eş-Şâfî, *Kitâbü'l-Fevâid (Gaylâniyât)*, thk. Hilmi Kâmil (Riyad: Dâru İbnü'l-Cevzî, 1997), 1: 370; İbn Hibbân, *el-Mecrûhîn*, 2: 133; Silefî, *Erba'üne'l-büldâniyye (Kitâbü'l-Erba'in el-müstagnî bi-ta'yîni mâ fîhi 'ani'l-mu'in)*, 72; İbnü'l-Cevzî, *el-İlel*, 1: 113.

Rivâyeti, birden çok kişinin kendisinden aldığı odak râvî, Abdülmelik b. Harun b. Antere'dir. Tek bir senedle gelen rivâyetin isnad şeması şu şekildedir:

Rivâyetin odak noktasında yer alan Abdülmelik b. Harun b. Antere, Yahyâ b. Mâîn, es-Sa'dî, İbn Hibân ve İbn Adî tarafından “vadda’, deccâl, kezzâb” gibi cerhin en ağır ifadeleri ile tenkit edilmiştir. Ahmed b. Hanbel, Ebû Hâtim ve Dârekutnî, zayıf ve metruk kabul etmişlerdir. Rivâyet bu senedlerle mevzudur.⁸²

e) Abdullah b. Ömer Rivâyeti.

Abdullah b. Ömer'den farklı lafızlarla iki rivâyetin nakledildiği tespit edilmiştir:

1. Rivâyet:

مَنْ حَفِظَ عَلَى أُمَّتِي أَرْبَعِينَ حَدِيثًا مِنَ السُّنَّةِ، حَتَّى يُؤَدِّيَ إِلَيْهِمْ كُنْتُ لَهُ شَفِيعًا أَوْ شَهِيدًا يَوْمَ الْقِيَامَةِ

Ümmetimden kim sünnetten kırk hadisi onlara nakletmek için ezberlerse kıyamet günü onun şefaatchisi veya şahidi olurum.

⁸² İbn Hibân, *el-Mecrûhîn*, 2: 133; İbn Adî, *el-Kâmil*, 6: 529; Zehebî, *el-Mîzân*, 2: 666; İbn Hacer, *Lisânü'l-Mîzân*, 4: 71.

İbn Abdilber, İbnü'l-Cevzî ve el-Bekrî rivâyet etmişlerdir.⁸³

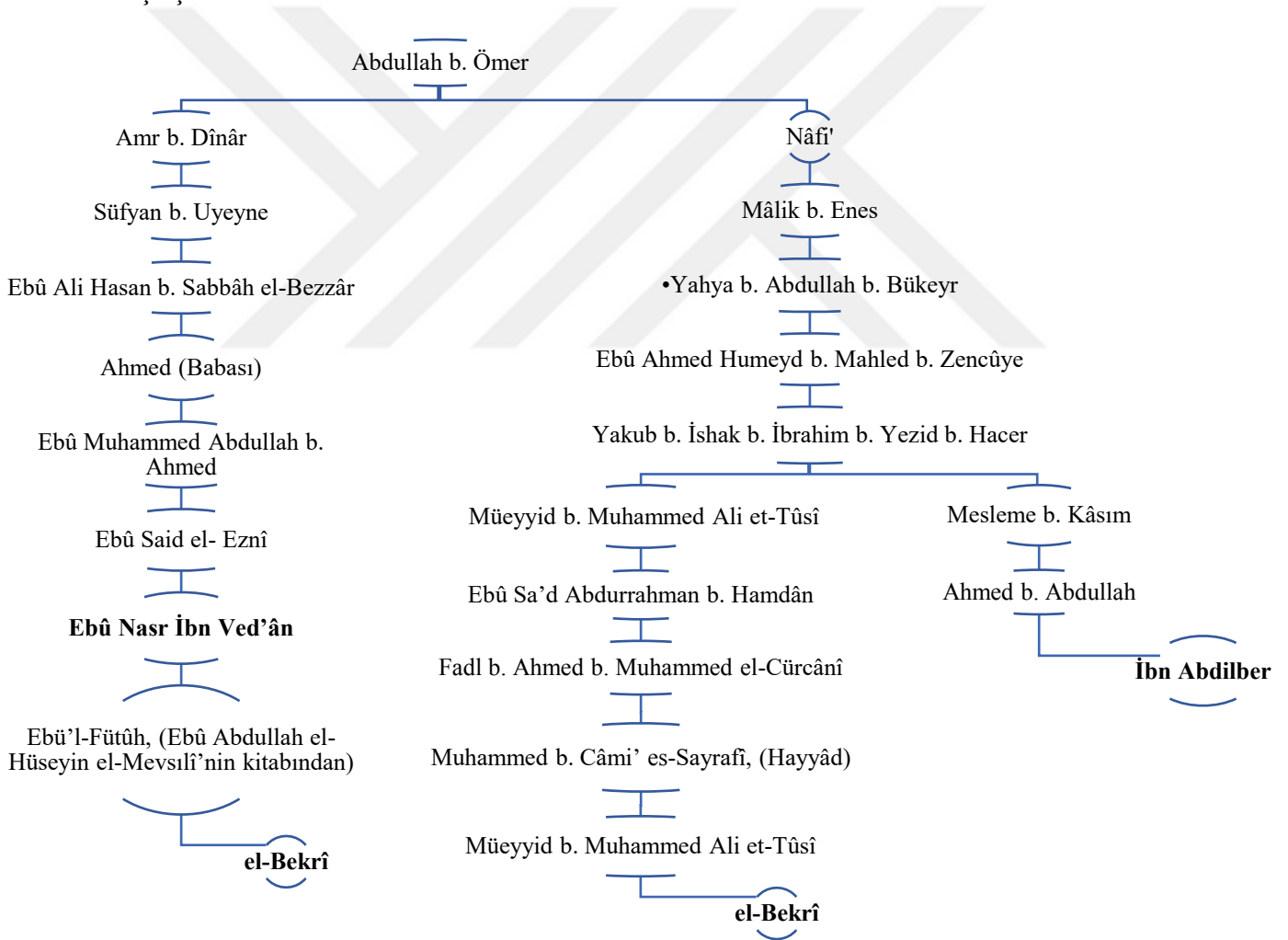
2. Rivâyet:

مَنْ نَقَلَ عَنِّي إِلَى مَنْ لَمْ يَلْحَقْنِي مِنْ أُمَّتِي أَرْبَعِينَ حَدِيثًا، كُتِبَ فِي رُؤْمَةِ الْعُلَمَاءِ، وَحُسِرَ فِي جُمْلَةِ الشُّهَدَاءِ

Kim benden (sünnetimden) kırk hadisi, ümmetimden beni göremeyen kimselere naklederse âlimler topluluğuna yazılır ve şehitlerle birlikte haşrolur.

el-Bekrî, bu rivâyeti yalancılığı kabul edilen İbn Ved'ân'ın bulunduğu bir senedle nakletmiştir.⁸⁴

İbnü'l-Cevzî, sened zikretmeksizin meçhul râvîleri olduğunu belirtirken İbn Abdilber, İbn Ved'ân ve el-Bekrî'den iki farklı senedle gelen rivâyetin isnad şeması şu şekildedir:

⁸³ İbn Abdilber, *Câmi'ü beyâni'l-ilm*, 1: 193; İbnü'l-Cevzî, *el-İlel*, 1: 120; Hasan b. Muhammed b. Muhammed et-Teymî Sadruddîn el-Bekrî, *Kitâbü'l-erbaîne hadîsen*, thk. Muhammed Mahfuz (Beirut: Dârü'l-Garbi'l-İslâmî, 1980), 33.

⁸⁴ Sadruddîn el-Bekrî, *Kitâbü'l-erbaîne hadîsen*, 34.

İbn Abdilber, bu tariki “men hafıza” rivâyetinin en sağlam senedi kabul etmiş ancak Yahya b. Abdullah b. Bükeyr’in zaptının tam olmadığını ve Mâlik b. Enes’in böyle bir rivâyetinin bilinmediğini, ondan rivâyet edenin hata yaptığını, ayrıca kendisine ait olmayan bir metni Mâlik’e izafe ettiğini söylemiştir.⁸⁵ İbn Abdilber ve el-Bekrî’nin senedinde yer alan Yakub b. İshak b. Hacer el-Askalânî, hadis uyduran biri kabul edilerek “kezzâb” ifadesiyle cerh edilmiştir. Zehebî ve İbn Hacer, söz konusu râvînin biyografisinde “men kezebe” rivâyetinin İbn Abdilber’den gelen İbn Ömer tarikini örnek olarak zikretmişlerdir.⁸⁶

İbn Ved’ân’ın naklettiği rivâyet, söz konusu râvî hadis uyduran biri kabul edildiği için mevzudur.⁸⁷ Dolayısıyla iki farklı senedle dört eserde tahrîc edilen İbn Ömer rivâyeti mevzu hükmündedir.

f) Abdullah b. Abbas Rivâyeti.

İbn Abbas’tan farklı lafızlarla iki rivâyetin nakledildiği tespit edilmiştir:

1. Rivâyet:

مَنْ حَفِظَ عَلَيَّ أُمَّتِي أَرْبَعِينَ حَدِيثًا، بَعَثَ اللَّهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ فَقِيهًا عَالِمًا

Ümmetimden kim kırk hadis ezberlerse kıyamet günü Allah Teâlâ onu âlim ve fakih olarak diriltir.

İbn Hibbân ve İbnü’l-Cevzî, tahrîc etmiştir.⁸⁸

2. Rivâyet:

مَنْ حَفِظَ عَلَيَّ أُمَّتِي أَرْبَعِينَ حَدِيثًا مِنَ السُّنَّةِ، كُنْتُ لَهُ شَفِيعًا يَوْمَ الْقِيَامَةِ

Ümmetimden kim sünnetten kırk hadis ezberlerse kıyamet günü onun şefaatchisi olurum.

Hasan b. Süfyân’ın tahrîc ettiği rivâyeti, İbn Adî, Hatîb el-Bağdâdî, İbn Abdilber, İbnü’l-Cevzî ve el-Bekrî, Hasan b. Süfyân’ın da yer aldığı senedle nakletmişlerdir. Kâdı İyaz, son kısmını “كُنْتُ لَهُ شَفِيعًا مِنَ النَّارِ” ifadeleriyle tahrîc etmişlerdir.⁸⁹

⁸⁵ İbn Abdilber, *Câmi’u beyâni’l-’ilm*, 1: 193.

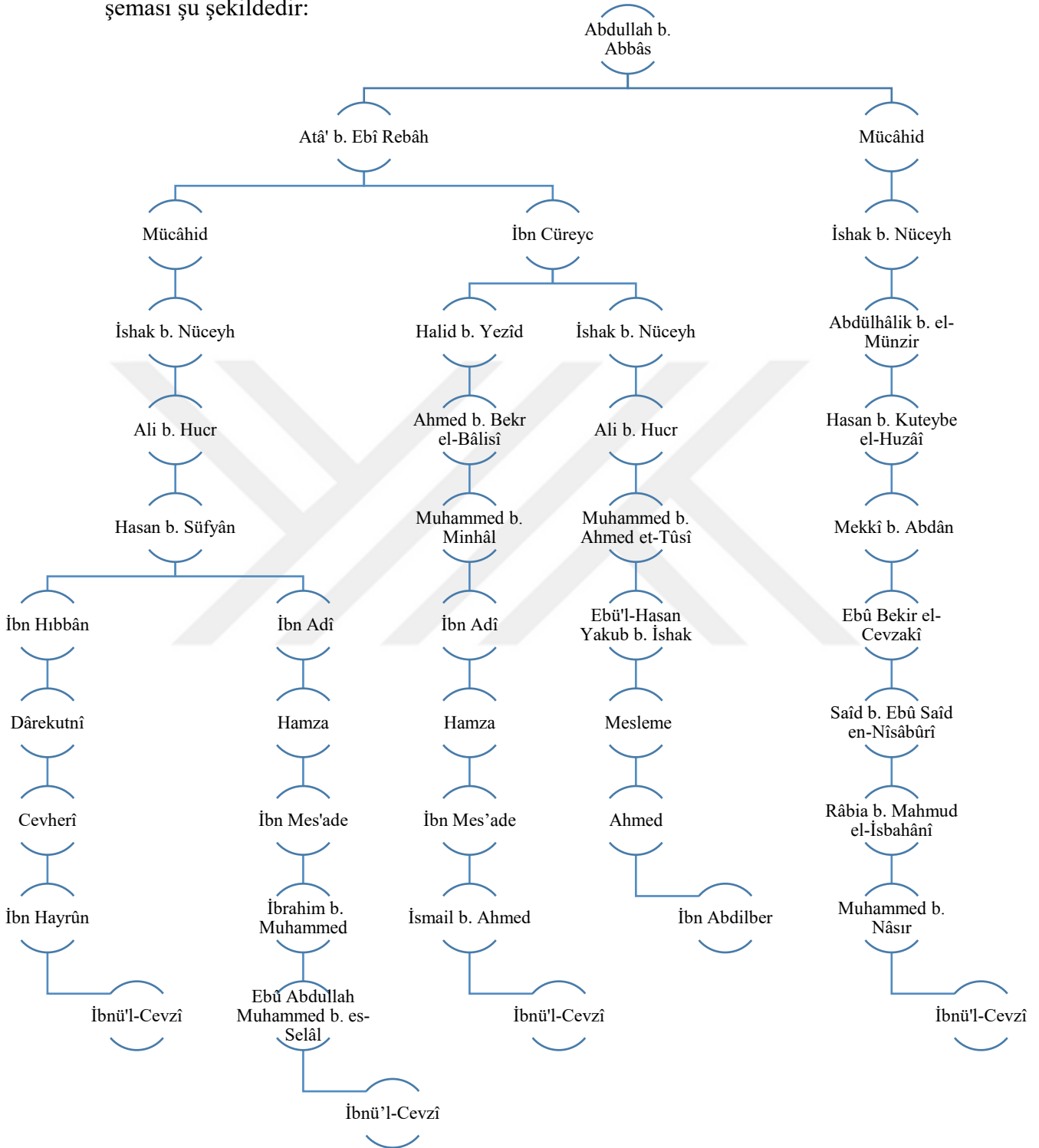
⁸⁶ Zehebî, *el-Mizân*, 4: 449; İbn Hacer, *Lisânü’l-Mizân*, 6: 335.

⁸⁷ Zehebî, *el-Mizân*, 3: 657; Zehebî, *es-Siyer*, 19: 164-165.

⁸⁸ İbnü’l-Cevzî, *el-’İlel*, 1: 115.

⁸⁹ Hasan b. Süfyân, *Kitâbü’l-Erbâin*, 86; İbn Adî, *el-Kâmil*, 1: 537, 3: 436; İbn Abdilber, *Câmi’u beyâni’l-’ilm*, 1: 196; Hatîb el-Bağdâdî, *Şerefü ashâbi’l-hadîs*, 20; Ebü’l-Fadl İyâz b. Mûsâ b. İyâz el-Yahsubî Kâdı İyâz, *el-İlmâ’ ilâ ma’rifeti usûli’r-rivâyeti ve takyîdi’s-semâ’*, thk. Seyyid Ahmet Sakr (Kâhire: Dârü’t-Turâs, 1970), 23; İbnü’l-Cevzî, *el-’İlel*, 1: 116; Sadruddîn el-Bekrî, *Kitâbü’l-erbaîne hadîsen*, 30-31.

Rivâyetin, iki farklı senedle nakledilen 4 tariki tespit edilmiştir. Rivâyetin isnad şeması şu şekildedir:

İbn Abbâs rivâyetinin odak noktasında yer alan İshak b. Nuceyh el-Maltî'yi Yahya b. Saïd el-Kattân, Ahmed b. Hanbel, Nesâî gibi âlimler “insanların en yalancısı,

kezzâb, deccâl” gibi ifadelerle cerh etmişlerdir.⁹⁰İbn Adî'nin de bulunduğu senedle İbnü'l-Cevzî'nin naklettiği tarihte yer alan Hâlid b. Yezîd, “yalancı, daîfü'l-hadîs, meçhul” kabul edilmiştir. İbn Abbâs rivâyeti mevzu hükmündedir.⁹¹

g) Enes b. Mâlik Rivâyeti.

Enes b. Mâlik'ten farklı lafızlarla yedi rivâyetin nakledildiği tespit edilmiştir:

1. Rivâyet:

مَنْ حَفِظَ عَلَى أُمَّتِي أَرْبَعِينَ حَدِيثًا مِمَّا يَحْتَاجُونَ إِلَيْهِ مِنَ الْحَلَالِ وَالْحَرَامِ، كَتَبَ اللَّهُ فَقِيهًا عَالِمًا

Ümmetime nakletmek üzere, kim helal ve haramlardan ihtiyaç duyacakları kırk hadis ezberlerse Allah Teâlâ onu fakih ve âlim olarak yazar.

Hasan b. Süfyân ve İbnü'l-Cevzî rivâyet etmiştir.⁹²

2. Rivâyet:

مَنْ حَفِظَ عَلَى أُمَّتِي أَرْبَعِينَ حَدِيثًا مِنْ أَمْرِ دِينِهِمْ، بَعَثَ اللَّهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ فَقِيهًا عَالِمًا

Kim ümmetimin din işleriyle ilgili kırk hadis ezberlerse kıyamet günü Allah Teâlâ onu fakih ve âlim olarak diriltir.

Hatîb el-Bağdâdî ve el-Bekrî rivâyet etmiştir.⁹³

3. Rivâyet:

مَنْ حَمَلَ عَلَى أُمَّتِي أَرْبَعِينَ حَدِيثًا، بَعَثَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ يَوْمَ الْقِيَامَةِ فَقِيهًا عَالِمًا

Ümmetime kim kırk hadis naklederse kıyamet günü Allah Teâlâ onu fakih ve âlim olarak diriltir.

İbn Adî, İbn Abdilber ve İbnü'l-Cevzî, rivâyet etmiştir.⁹⁴

4. Rivâyet:

مَنْ حَمَلَ عَلَى أُمَّتِي أَرْبَعِينَ حَدِيثًا، لَقِيَ اللَّهَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ فَقِيهًا عَالِمًا

Ümmetime kim kırk hadis naklederse kıyamet günü Allah Teâlâ onu fakih ve âlim olarak karşılar.

İbn Abdilber ve İbnü'l-Cevzî, rivâyet etmiştir.⁹⁵

5. Rivâyet:

مَنْ حَمَلَ عَلَى أُمَّتِي أَرْبَعِينَ حَدِيثًا مِنْ أَمْرِ دِينِهَا، بَعَثَ اللَّهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ شَرِيفًا عَالِمًا

⁹⁰ Zehebî, *el-Mîzân*, 1: 201.

⁹¹ İbn Adî, *el-Kâmil*, 3: 436; Zehebî, *el-Mîzân*, 1: 646; İbn Hacer, *Lisânü'l-Mîzân*, 2: 389.

⁹² Hasan b. Süfyân, *Kitâbü'l-Erbain*, 86; İbnü'l-Cevzî, *el-İlel*, 1: 120.

⁹³ Hatîb el-Bağdâdî, *Şerefü ashâbi'l-hadîs*, 19; Sadruddîn el-Bekrî, *Kitâbü'l-erbaîne hadîsen*, 44-45.

⁹⁴ İbn Adî, *el-Kâmil*, 6: 115; İbn Abdilber, *Câmi'ü beyâni'l-'ilm*, 1: 192; İbnü'l-Cevzî, *el-İlel*, 1: 118.

⁹⁵ İbn Abdilber, *Câmi'ü beyâni'l-'ilm*, 1: 192; İbnü'l-Cevzî, *el-İlel*, 1: 118.

Ümmetinden kim din işleriyle ilgili kırk hadis ezberlerse kıyamet günü Allah Teâlâ onu fakih ve âlim olarak diriltir.

el-Bekrî, rivâyet etmiştir.⁹⁶

6. Rivâyet:

مَنْ حَمَلَ عَلَى أُمَّتِي أَرْبَعِينَ حَدِيثًا مِنْ أَمْرِ دِينِهِمْ، بَعَثَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ يَوْمَ الْقِيَامَةِ فَقِيهًا

Kim ümmetimin din işleriyle ilgili kırk hadis ezberlerse kıyamet günü Allah Teâlâ onu fakih olarak diriltir.

İbnü'l-Cevzî, rivâyet etmiştir.⁹⁷

7. Rivâyet:

مَا مِنْ مُسْلِمٍ يَحْفَظُ عَلَى أُمَّتِي أَرْبَعِينَ حَدِيثًا، يُعَلِّمُهُمْ بِهَا أَمْرَ دِينِهِمْ، إِلَّا جِيءَ بِهَا يَوْمَ الْقِيَامَةِ، فَقِيلَ لَهُ: اشْفَعْ لِمَنْ شِئْتَ

Kim ümmetimin din işlerini onlara öğretmek üzere kırk hadis ezberlerse kıyamet günü onunla getirilir ve kendisine: “dilediğin kimseye şefaet et” denilir.

İbn Abdilber, rivâyet etmiştir.⁹⁸

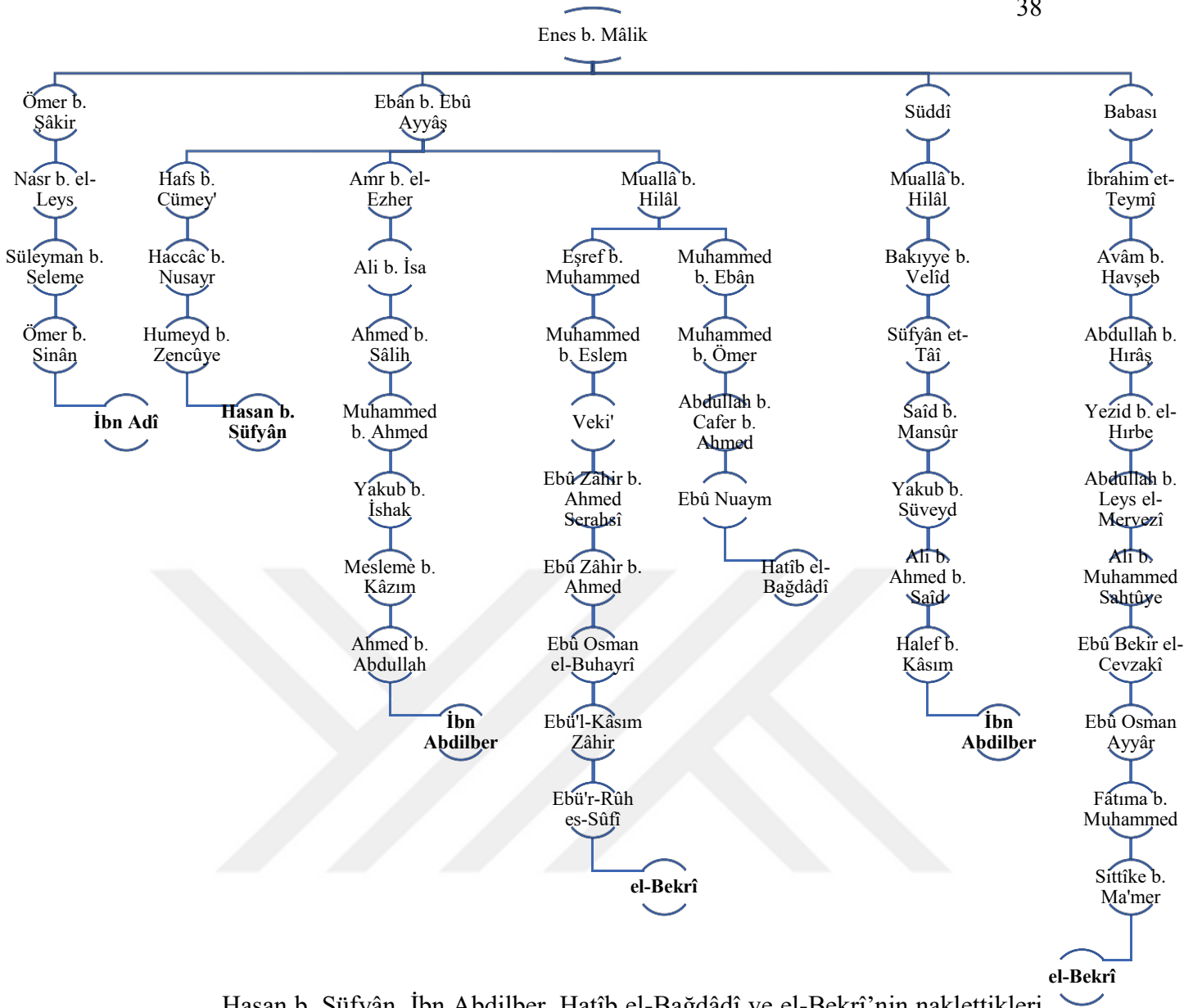
Enes b. Mâlik'ten nakledilen rivâyetler, İbn Adî, Hasan b. Süfyân, İbn Abdilber ve el-Bekrî aracılığı ile (Cevzakî'den nakille) günümüze ulaşmıştır. İbnü'l-Cevzî, İbn Adî ve Hasan b. Süfyân senedini kendi hocalarından naklederken; el-Bekrî, Cevzakî senedi ile kendi hocalarından başka bir sened nakletmiş ve bu konuda Enes b. Mâlik'ten bir kitabı dolduracak kadar rivâyetin olduğunu belirtmiştir. Hatip el-Bağdâdî, Ebû Nuaym aracılığı ile rivâyet etmiştir.

İbnü'l-Cevzî, mevzu olduğunu hissettirecek bir ifade olarak (بِسَنَدٍ مُطْلَمٍ) terkiibini kullanmış ve senedlerini zikretmeksizin iki rivâyetin nakledildiği bilgisini vermiştir. Onun Ebû Dâvûd el-A'mâ > Enes b. Mâlik tariki ile nakledildiği bilgisini verdiği rivâyet, İbn Adî'nin farklı senedle rivâyet ettiği metinle aynıdır. Diğer rivâyet ise İbn Abdilber'den gelen Muallâ b. Hilâl > Süddî > Enes b. Malik senedidir. Rivâyetin Enes b. Mâlik'ten Ömer b. Şâkir, Ebân b. Ayyâş, Süddî ve İbrahim et-Teymî'nin babası aracılığı ile nakledilen yedi farklı tarikine yönelik isnad şeması şu şekildedir:

⁹⁶ Sadruddîn el-Bekrî, *Kitâbü'l-erbaîne hadîsen*, 44.

⁹⁷ İbnü'l-Cevzî, *el-İlel*, 1: 118-120.

⁹⁸ İbn Abdilber, *Câmi'u beyâni'l-'ilm*, 1:195.

Hasan b. Süfyân, İbn Abdilber, Hatîb el-Bağdâdî ve el-Bekrî'nin naklettikleri senedin odak râvîsi Ebân b. Ayyâş'tır. Yahyâ b. Said el-Kattân, Ahmed b. Hanbel, İbn Maîn, Fellâs (ö. 249/864), Nesâî (ö. 303/915), İbn Adî ve Dârekutnî gibi âlimler “metrûkü'l-hadîs” ifadesiyle cerh ederken Ebân b. Ebû Ayyâş'ı en ağır cerhle Şu'be b. Haccâc tenkit etmiştir. “Yetmiş büyük günah işlemek bana Ebân b. Ebû Ayyâş'tan hadis rivâyet etmekten daha sevimlidir” ifadesi başta olmak üzere “Eşegimin bevlini içmek, yetmiş defa zina etmek, Ebân b. Ebû Ayyâş bana rivâyet etti demekten daha sevimlidir” ifadeleri ona aittir. “Eğer hayâ etmesem onun cenaze namazını kılmazdım” diyecek kadar sert ifadeler kullanmıştır.⁹⁹

Hasan b. Süfyân senesinde yer alan Hafs b. Cümei, hakkında Ebû Zür'a, Ebû Hâtım ve İbn Hibbân hadis rivâyetinde çok hata yaptığını belirterek onun rivâyetinin

⁹⁹ İbn Ebî Hâtım, *el-Cerh ve't-ta'dîl*, 1: 134; İbn Adî, *el-Kâmil*, 2: 57-67; Ebû Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, 7: 154; Zehebî, *el-Mizân*, 1: 11; İbn Hacer, *Lisânü'l-Mizân*, 1: 230.

delil olmayacağını ifade etmişlerdir.¹⁰⁰ Aynı seneddeki Haccâc b. Nusayr, zayıf kabul edilen râvîlerdendir.¹⁰¹

İbn Abdilber'in, es-Süddî aracılığıyla Hatîb el-Bağdâdî ve el-Bekrî'nin Ebân aracılığıyla naklettikleri rivâyetin senedinde yer alan Muallâ b. Hilâl hakkında İbnü'l-Mübârek, Yahyâ b. Saîd el-Kattân, Ali b. Medînî (ö. 234/848-49), Ahmed b. Hanbel, İbn Maîn, Buhârî ve Nesâî gibi âlimler hadis uydurduğunu söyleyerek yalancı olduğunu belirtmişlerdir.¹⁰²

İbn Abdilber'in naklettiği diğer bir rivâyetin senedinde yer alan Amr b. el-Ezher hakkında Ahmed b. Hanbel, İbn Maîn ve Buhârî hadis uyduran biri olduğunu ifade ederlerken Ebû Hâtim, Ebû Said el-Haddâd'ın yalancılıkla tenkit ettiğini söyledikten sonra "metrûkü'l-hadîs" kabul etmiştir.¹⁰³

İbn Adî, senedinde yer alan Süleyman b. Seleme hakkında Ebû Hâtim, "metruk", İbnü'l-Cüneyd (ö. 270/884), "kezzâb", Nesâî ise "leyse bi-şey" ifadelerini kullanmışlardır.¹⁰⁴ el-Bekrî'nin, Cevzakî aracılığı ile naklettiği rivâyetin senedinde yer alan Abdullah b. Hırâş hakkında Ali b. el-Medînî, "kezzâb" Ebû Hâtim, "zâhibü'l-hadîs", Ebû Zür'a (ö. 264/878), "leyse bi-şey" ifadeleriyle cerh ederlerken, Buhârî "münkerü'l-hadîs" hükmü vermiştir. İbn Adî, rivâyetlerinin çoğunun "gayr-ı mahfuz" olduğuna işaret ederken İbn Hibbân, *es-Sikât* adlı eserinde ona muhtemelen sehven yer vermiştir.¹⁰⁵

Rivâyetlerin senedleri incelendiğinde Hasan b. Süfyân ve el-Bekrî'nin senedleri münkerü'l-hadîs, zayıf ve metruk kabul edilen râvîlerden dolayı çok zayıf hükmünde iken diğer senedlerde hadis uydurmakla tenkit edilen râvîler bulunduğundan dolayı mevzu hükmündedir.

¹⁰⁰ İbn Hibbân, *el-Mecrûhîn*, 1: 256; İbnü'l-Cevzî, *el-İlel*, 1: 120; Zehebî, *el-Mizân*, 1: 556; İbn Hacer, *et-Takrîb*, 95.

¹⁰¹ Zehebî, *el-Mizân*, 1: 465.

¹⁰² İbn Ebî Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dîl*, 8: 331-332; Zehebî, *el-Mizân*, 4: 152; İbn Hacer, *Tehzîbü't-tehzîb*, 10: 241.

¹⁰³ İbn Ebî Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dîl*, 6: 221; İbn Hibbân, *el-Mecrûhîn*, 2: 78; Zehebî, *el-Mizân*, 3: 245; İbn Hacer, *Lisânü'l-Mizân*, 6: 187.

¹⁰⁴ İbn Ebî Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dîl*, 4: 121-122; İbn Hibbân, *el-Mecrûhîn*, 3: 32; Zehebî, *el-Mizân*, 2: 210; İbn Hacer, *Lisânü'l-Mizân*, 4: 155.

¹⁰⁵ Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmâîl b. İbrâhîm el-Cu'fi el-Buhârî, *Kitâbü't-târîhi'l-kebîr*, thk. Muhammed Abdulmuîd Hân (Haydarabad: Dâiratü'l-Maârifî'l-Osmâniyye, ts.), 5: 80; Ebû Hâtim Muhammed b. Hibbân b. Ahmed el-Büstî İbn Hibbân, *es-Sikât mine's-sahâbe ve't-tâbi'in ve etbâ'î't-tâbi'in*, thk. Muhammed Abdürreşîd (Haydarabad: Dâiratü'l-Maârifî'l-Osmâniyye, 1973), 7: 52; Zehebî, *el-Mizân*, 2: 413; İbn Hacer, *Tehzîbü't-tehzîb*, 5: 198.

h) Ebû Hüreyre Rivâyeti.

Ebû Hüreyre'den farklı lafızlarla üç rivâyetin nakledildiği tespit edilmiştir:

1. Rivâyet:

مَنْ حَفِظَ عَلَى أُمَّتِي أَرْبَعِينَ حَدِيثًا فِيمَا يَنْفَعُهُمْ فِي أَمْرِ دِينِهِمْ، بُعِثَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ مِنَ الْعُلَمَاءِ، وَفَضَّلَ الْعَالِمِ عَلَى الْعَابِدِ بِأَرْبَعِينَ دَرَجَةً، اللَّهُ أَعْلَمُ بِمَا بَيْنَ كُلِّ دَرَجَتَيْنِ

Kim ümmetimin din işlerinde kendilerine fayda verecek kırk hadis ezberlerse kıyamet günü âlim olarak diriltilir. Âlimin, abide kırk derece üstünlüğü vardır. Her derece arasındaki değeri en iyi bilen Allah'tır.

Râmhürmüzî, İbn Adî, İbn Abdilber, İbn Asâkîr ve İbnü'l-Cevzî tarafından nakledilmiştir.¹⁰⁶

2. Rivâyet:

مَنْ تَعَلَّمَ عَلَى أُمَّتِي أَرْبَعِينَ حَدِيثًا يَنْفَعُهُ اللَّهُ بِهَا فِي دِينِهَا كَانَ قَفِيهَا عَالِمًا

Ümmetimden kim din işlerinde kendilerine fayda verecek kırk hadis öğrenirse fakih ve âlim olur.

İbn Adî, İbn Abdilber ve İbnü'l-Cevzî nakletmiştir. İbn Abdilber rivâyetinde “يُنْفَعُ اللَّهُ بِهَا فِي دِينِهَا” ifadesi yerine “يُنْفَعُ فِي دِينِهَا” ifadesi zikredilmiştir.¹⁰⁷

3. Rivâyet:

مَنْ حَفِظَ عَلَى أُمَّتِي أَرْبَعِينَ حَدِيثًا مِنَ السُّنَّةِ كُنْتُ لَهُ شَفِيعًا يَوْمَ الْقِيَامَةِ

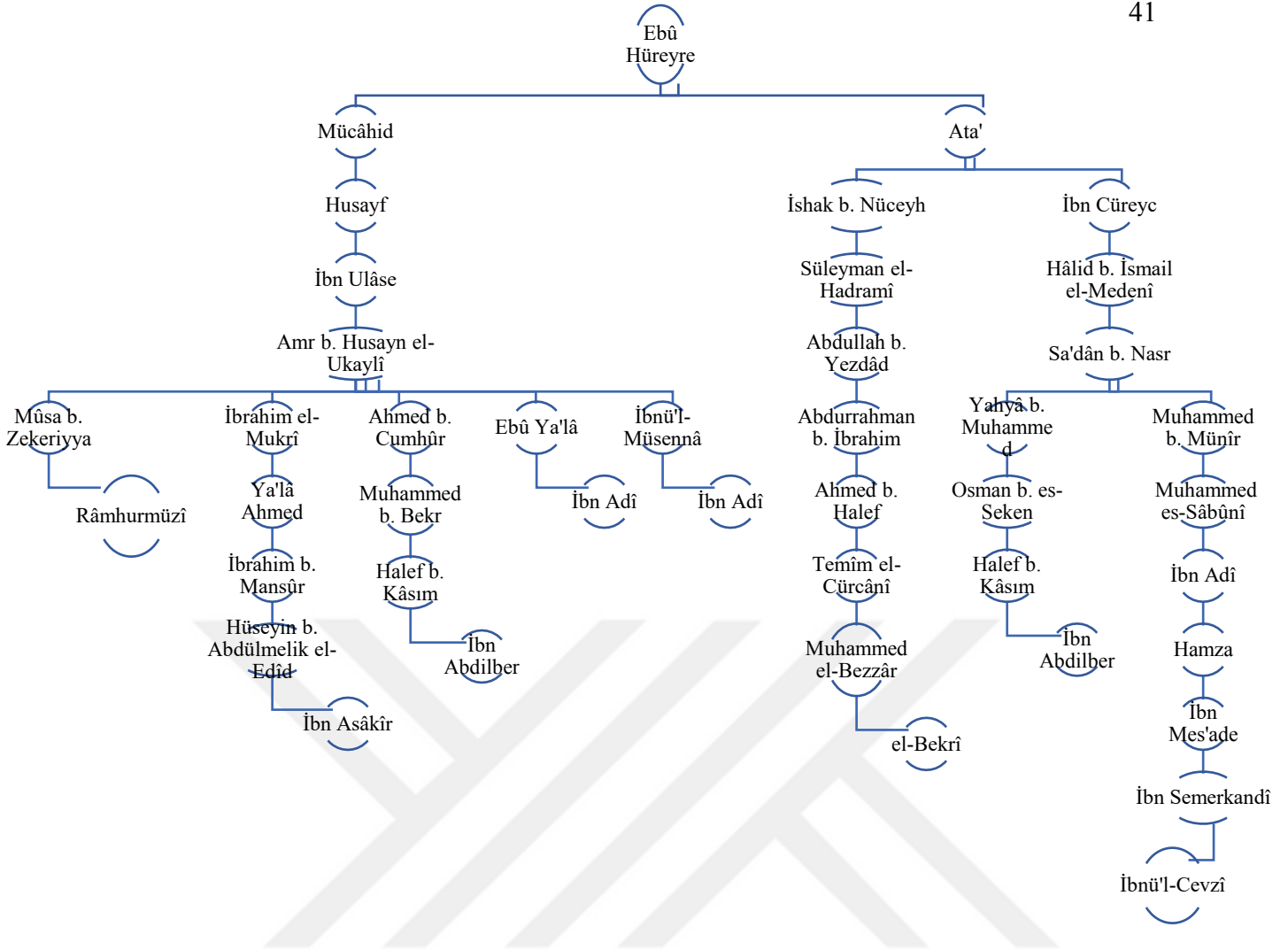
Ümmetimden kim sünnetten kırk hadis ezberlerse kıyamet günü onun şefaatchisi olurum.

Temel hadis kitaplarında sadece el-Bekrî rivâyet etmiştir.¹⁰⁸ Atâ' ve Mücâhid aracılığıyla gelen rivâyetin isnad şeması şu şekildedir:

¹⁰⁶ Râmhürmüzî, *el-Muhaddisü'l-fâsil beyne'r-râvî ve'l-vâ'i*, 173; İbn Adî, *el-Kâmil*, 6: 257, 7: 454; İbn Abdilber, *Câmi'ü beyâni'l-'ilm*, 1: 43; Ebü'l-Kâsım Alî b. el-Hasen b. Hibetillâh b. Abdillâh b. Hüseyin ed-Dimaşkî eş-Şâfî İbn Asâkîr, *Erbaüne hadisen fi'l-hassi ale'l-cihâd*, thk. Abdullah b. Yusuf (Kuveyt: Dâru Hulefâi lil-Kitabi'l-İslâmî, 1984), 49; İbnü'l-Cevzî, *el-İlel*, 1: 114.

¹⁰⁷ İbn Adî, *el-Kâmil*, 3: 477; İbn Abdilber, *Câmi'ü beyâni'l-'ilm*, 1: 197; İbnü'l-Cevzî, *el-İlel*, 1: 114.

¹⁰⁸ Sadruddîn el-Bekrî, *Kitâbü'l-erbaüne hadisen*, 38.

Ebû Hüreyre > Mücâhid aracılığı ile gelen senedde yer alan İbn Ulâse ve Amr b. Husayn hadis münekkitlerince tenkit edilmiştir. İbn Ulâse hakkında, İbn Maîn, İbn Sa'd (ö. 230/845), "sika", Ebû Zür'a, "sâlih", hükümleri verirken, Buhârî hıfzında zayıflık olduğuna işaret etmiştir. Ebû Hâtîm, rivâyetleri delil olarak kullanılmaz hükmünü vermiş; İbn Adî, sika râvîlerden naklettiği rivâyetlerin dışındakilerin münker olduğunu söylerken, Dârekutnî, metruk kabul etmiş, el-Ezdî ise "rivâyetleri kendisinin yalancı olduğuna işaret etmektedir" demiştir.

İbn Hibbân'ın, sika râvîlerden hadis uydurduğunu belirttiği İbn Ulâse hakkında Zehebî, İbn Maîn'in görüşü etrafında bir kanaat dile getirmiş ve kendisinden hadis rivâyet eden Amr b. Husayn'ın yalancı olduğunu bizim de tahrîcini yaptığımız rivâyet örneğinde ortaya koymuştur.¹⁰⁹

¹⁰⁹ İbn Hibbân, *el-Mecrûhîn*, 2: 279; İbn Adî, *el-Kâmil*, 7: 453-454; İbnü'l-Cevzî, *el-İlel*, 1: 119; Zehebî, *el-Mizân*, 3: 594; İbn Hacer, *Tehzîbü't-tehzîb*, 9: 269.

Amr b. Husayn, hakkında genel kanaat, zayıf ve hadis uyduran biri olarak kabul edilmesidir. Ebû Hâtim, rivâyetlerine metruk, münker ve değersiz hükmü atfederken, İbn Adî sika olmadığını, rivâyetlerinin problemlili olduğunu belirtmiş, Dârekutnî metruk, Hatîb ise yalancı hükmü vermiştir. Zehebî, hadis uydurduğunu dile getirmiştir.¹¹⁰

el-Bekrî'nin rivâyetinde bulunan İshak b. Nuceyh el-Maltî'yle ilgili değerlendirmeye, İbn Abbas rivâyetinde zikredilmişti. Söz konusu râvî Yahya b. Saîd el-Kattân, Ahmed b. Hanbel, Nesâî gibi âlimler tarafından “insanların en yalancısı, kezzâb, deccâl” gibi ifadelerle cerh edilmiştir.¹¹¹

İbn Abdilber ve İbn Adî'nin Atâ b. Ebî Rebâh (ö. 114/732) aracılığı ile naklettikleri rivâyette yer alan Ebü'l-Velid Hâlid b. İsmail el-Mahzûmî hakkında İbn Adî, “sika râvîlerden yalan haber nakleder”, İbn Hibbân, “rivâyetleri ile delil getirmek caiz değil”, İbnü's-Seken (ö. 353/964), “münkerü'l-hadîs” demiş; Dârekutnî ise “metruk” hükmü vermiştir.¹¹² Rivâyetin odak noktasında yer alan râvîlerin hadis uydurmakla itham edildiği aşikâr olup Ebû Hüreyre senediyle gelen bu tarik, mevzu hükmündedir.

1) Ebû Ümâme Rivâyeti.

مَنْ حَفِظَ عَلَىٰ أُمَّتِي حَدِيثًا فِيمَا يَنْوِبُهُمْ وَيَنْفَعُهُمْ فِي أَمْرِ دِينِهِمْ حَسَرَ اللَّهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ فَقِيهًا

Kim ümmetimin din işlerinde kendilerine fayda verecek kırk hadisi ezberler ve onlara sımsıkı sarılırsa kıyamet günü Allah Teâlâ onu fakih olarak diriltir.

Ebû Ümâme rivâyeti, Ma'mer b. Râşid (ö. 153/770) ve Abdürrezzâk es-Sanânî'nin (ö. 211/826-27) de bulunduğu bir senedle İbnü'l-Cevzî ve el-Bekrî tarafından tahrîc edilmiştir.¹¹³ Ma'mer'in talebesi Abdürrezzâk aracılığı ile günümüze ulaşan *el-Câmi'* adlı eseri ile Abdürrezzâk'ın *el-Musannef*, *el-Emâlî* ve *et-Tefsîr* adlı eserlerinde bu rivâyet yer almamaktadır. Rivâyetin isnad şeması şu şekildedir:

¹¹⁰ İbn Adî, *el-Kâmil*, 6: 256; Zehebî, *el-Mîzân*, 3: 252; İbn Hacer, *Tehzîbü't-tehzîb*, 8: 21.

¹¹¹ Zehebî, *el-Mîzân*, 1: 201.

¹¹² İbn Hibbân, *el-Mecrûhîn*, 1: 282-283; İbn Adî, *el-Kâmil*, 3: 475; İbnü'l-Cevzî, *el-İlel*, 1: 119; Zehebî, *el-Mîzân*, 1: 627; İbn Hacer, *Lisânü'l-Mîzân*, 2: 372-373.

¹¹³ İbnü'l-Cevzî, *el-İlel*, 1: 115; Sadruddîn el-Bekrî, *Kitâbü'l-erbaîne hadîsen*, 42.

el-Bekrî ve İbnü'l-Cevzî'nin rivâyeti el-Ensârî'ye kadar aynı râvîlerden nakledilmiştir. Rivâyeti, Ebû Ümâme'den nakleden Ebû Gâlib Saîd b. el-Hazver, hakkında Abdullah b. Mübârek “irmi bihî/rivâyetlerini terk et”, Yahyâ b. Maîn “salih”, Buhârî, “leyse bi'l-kavî”, Nesâî, “zayıf”, Ebû Hâtim, “leyse bi'l-kavî” derken, İbn Hibbân sika râvîlerin dışında hadis naklettiği zaman delil olarak kullanılamayacağını haber vermiştir.

İbn Adî ise rivâyetlerinde bir problem olmadığını belirtmiştir. Zehebî ve İbn Hacer'in genel kanaati cerhe yönelik olup sadûk/hata yapan bir râvî olduğu yönündedir.¹¹⁴

¹¹⁴ Buhârî, *el-Kebîr*, 3: 134; Ebû Abdîrahmân Ahmed b. Şuayb b. Alî en-Nesâî, *Kitâbu'd-duafâi ve'l-mecrûhîn*, thk. Bûrân ed-Dannâvî - Kemal Yûsuf el-Hût (Lübnan: Müessesetü'l-Kütübi's-Sekâfiyye, ts.), 77; İbn Ebî Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dîl*, 3: 315; İbn Adî, *el-Kâmil*, 3: 396-398; İbnü'l-Cevzî, *el-İlel*, 1: 120; Zehebî, *el-Mîzân*, 1: 476, 4: 560; İbn Hacer, *Lisânu'l-Mîzân*, 2: 244; İbn Hacer, *Tehzîbü't-tehzîb*, 12: 197.

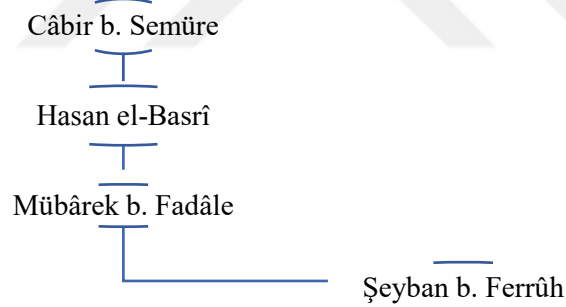
Senedin diğer râvîsi Ali b. Hasan es-Saffâr hakkında İbn Maîn “sika değil” ifadesini kullanmıştır.¹¹⁵ İbnü'l-Cevzî'nin, İbn Adî tarafından söylendiğini belirttiği “bu râvînin rivâyetleri ancak insanlara ne kadar problemlili olduklarını göstermek için nakledilir” ifadeleri, *el-Kâmil* adlı eserde tespit edilememiştir.¹¹⁶ Bununla birlikte Zehebî, tahrîcini yaptığımız “men hafıza” rivâyetinden dolayı es-Saffâr'ın tenkit edildiğini söylemiştir.¹¹⁷ Zikredilen bilgilere göre Ebû Ümâme rivâyetinin senedinde hadis uydurmakla itham edilen herhangi bir râvî bulunmamaktadır. Ancak iki râvî hakkında hadis münekkitleri cerh belirten ifadeler kullanmışlardır. Rivâyet bu senedlerle zayıf hükmündedir.

i) Câbir b. Semüre Rivâyeti.

مَنْ تَرَكَ أَرْبَعِينَ حَدِيثًا بَعْدَ مَوْتِهِ، فَهُوَ رَفِيقِي فِي الْجَنَّةِ

Kim öldükten sonrası için kırk hadis geride bırakırsa benim cennette arkadaşımıdır.

Hadis kaynaklarında muttasıl bir senedle tespit edemediğimiz bu rivâyet hakkında İbnü'l-Cevzî, meçhul râvîlerin bu metni Şeybân b. Ferrûh'a isnad ettiklerini belirtmiştir.¹¹⁸ Bu senedle nakledilen rivâyet mevzu hükmündedir. Rivâyetin isnad şeması şu şekildedir:

j) Abdullah b. Amr b. el-Âs Rivâyeti.

مَنْ كَتَبَ أَرْبَعِينَ حَدِيثًا، رَجَاءً أَنْ يَغْفِرَ اللَّهُ لَهُ، غُفِرَ لَهُ، وَأَعْطَاهُ ثَوَابَ الشُّهَدَاءِ قُتِلُوا بِعِبَادَانٍ وَعَسَقَلَانِ

Kim Allah'tan mağfiret umarak kırk hadis yazarsa ona mağfiret edilir. Ve kendisine Askalân ve Abâdân'da şehit olanların sevabı verilir.

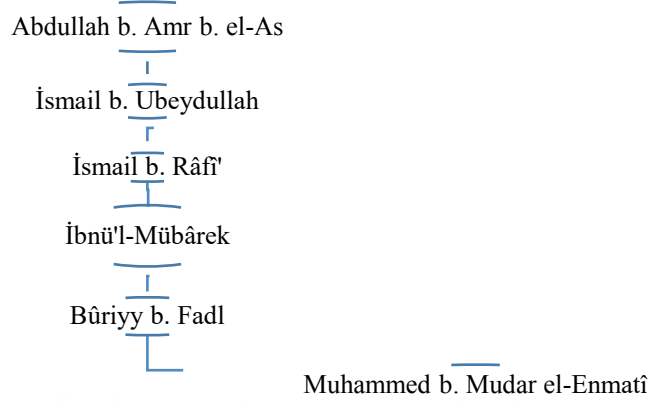
¹¹⁵ İbn Ebî Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dil*, 6: 180; Zehebî, *el-Mizân*, 3: 121; Ebü'l-Vefâ Burhânüddin İbrâhîm b. Muhammed b. Halil el-Halebî Sibt İbnü'l-'Acemî, *el-Keşfü'l-hasîs ammen rumiye bi-vad'i'l-hadis*, thk. Subhi es-Sâmarrâî (Beyrut: Âlemü'l-Kütüb, 1987), 185; İbn Hacer, *Lisânü'l-Mizân*, 4: 216.

¹¹⁶ İbnü'l-Cevzî, *el-'İlel*, 1: 120.

¹¹⁷ Zehebî, *el-Mizân*, 3: 121.

¹¹⁸ İbnü'l-Cevzî, *el-'İlel*, 1: 117.

İbnü'l-Cevzî'nin, meçhul râvîlerin bulunduğu senedle Muhammed b. Mudar'ın, (Nadr) Hz. Peygamber'e izafe ederek naklettiği bilgisini verdiği rivâyetin¹¹⁹ isnad şeması şu şekildedir:

İbnü'l-Cevzî, Muhammed b. Mudar ve Bûriyy b. Fadl'ın meçhul olduklarını belirtmiştir. Bûriyy b. Fadl hakkında Zehebî, “kim olduğu bilinmiyor, haberi batıldır” dedikten sonra Abdullah b. Amr b. el-As rivâyetini zikretmiş, bu rivâyeti kendisinden nakleden Muhammed b. Mudar el-Enmâtî'nin teferrüd ettiğini belirterek ikisinden birinin bu rivâyeti uydurduğunu söylemiştir.¹²⁰

k) Ebû Saîd el-Hudrî Rivâyeti.

Ebû Saîd el-Hudrî'den farklı lafızlarla nakledilen iki rivâyet tespit edilmiştir:

1. Rivâyet:

كُلُّ مَنْ حَفِظَ عَلَى أُمَّتِي أَرْبَعِينَ حَدِيثًا، مِمَّا يَنْفَعُهُمُ اللَّهُ بِهِ فِي أَمْرِ دِينِهِمْ، بَعَثَهُ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ يَوْمَ الْقِيَامَةِ فِيهَا عَالِمًا، وَكُنْتُ لَهُ شَفِيعًا وَشَهِيدًا

Ümmetimin din işlerinde kendilerine fayda verecek kırk hadisini ezberleyen herkesi, Allah Teâlâ, kıyamet günü fakih ve âlim olarak diriltir. Bende onun (onlar) için şefaâtçi ve şahit olurum.

2. Rivâyet:

مَنْ حَفِظَ عَلَى أُمَّتِي أَرْبَعِينَ حَدِيثًا مِنْ سُنَّتِي، أَدْخَلْتُهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ فِي شَفَاعَتِي

Ümmetimden kim sünnetimden kırk hadis ezberlerse kıyamet günü onu şefaatime dâhil ederim.

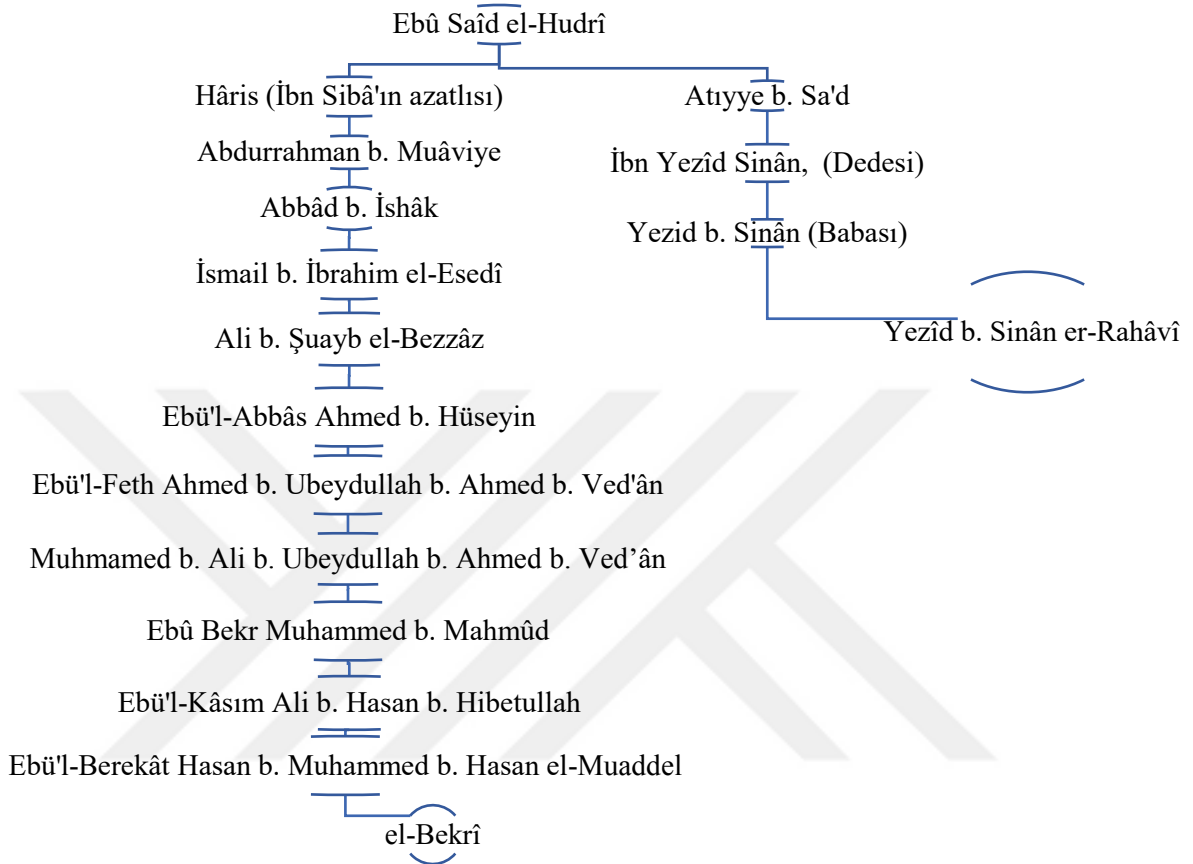
İbnü'l-Cevzî iki rivâyeti de naklederken, el-Bekrî, İbn Ved'ân'ın bulunduğu bir senedle sadece ikinci rivâyeti nakletmiştir.¹²¹ Ayrıca İbn Ved'ân'ın eserinin râvîsi

¹¹⁹ İbnü'l-Cevzî, *el-İlel*, 1: 117.

¹²⁰ İbnü'l-Cevzî, *el-İlel*, 1: 120; Zehebî, *el-Mizân*, 1: 356; Sibt İbnü'l-'Acemî, *el-Keşf*, 79.

¹²¹ İbnü'l-Cevzî, *el-İlel*, 1: 113-114, 119; Sadruddîn el-Bekrî, *Kitâbü'l-erbaîne hadîsen*, 40-41.

olan Ebû Tâhir es-Silefî, eserin başında muttasıl senedle rivâyet edildiğini söylemiştir.¹²² Rivâyetin isnad şeması şu şekildedir:

el-Bekrî'nin senedinde yer alan İbn Ved'ân'ın yalancı olduğuna dair bilgi daha önce İbn Ömer rivâyetinde zikredilmişti. Muhammed b. Yezîd > babası > dedesi > Atıyye senediyle nakledilen rivâyette yer alan Muhammed b. Yezîd hakkında, Ebû Dâvûd, Nesâî ve Dârekutnî zayıf bir râvî olduğuna işaret etmişlerdir.

Ebû Hâtim, salih bir kimse olduğunu ancak hadis rivâyetinde babasından daha çok hata içinde bulunduğunu belirtmiştir. İbn Hibbân'ın *es-Sikât* adlı eserinde zikretmesi babasından yaptığı rivâyetlerin münker olduğuna işaret etmek içindir. Yezîd b. Sinân, (Babası) hakkında Ahmed b. Hanbel, İbn Maîn, Ali b. el-Medînî, Ebû Hâtim ve Ebû Zür'a gibi âlimler zayıf hükmü verirken, Buhârî sadûk olduğuna işaret etmiştir.¹²³ İbn Yezîd Sinân (Dedesi) ile Atıyye b. Sa'd, zayıf kabul edilen diğer râvîler

¹²² İbn Ved'an, *el-Erbe'üne'l-Ved'âniyye*, 4681, 1a.

¹²³ Ebû İsa Muhammed b. İsa b. Sevre es-Sülemî et-Tirmizî, *'İlelü't-Tirmizî, (el-Kebîr)*, thk. Subhi es-Sâmarrâî vd. (Beirut: Âlemü'l-Kütüb, 1409), 113; İbn Ebî Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dîl*, 9: 266; İbn Adî,

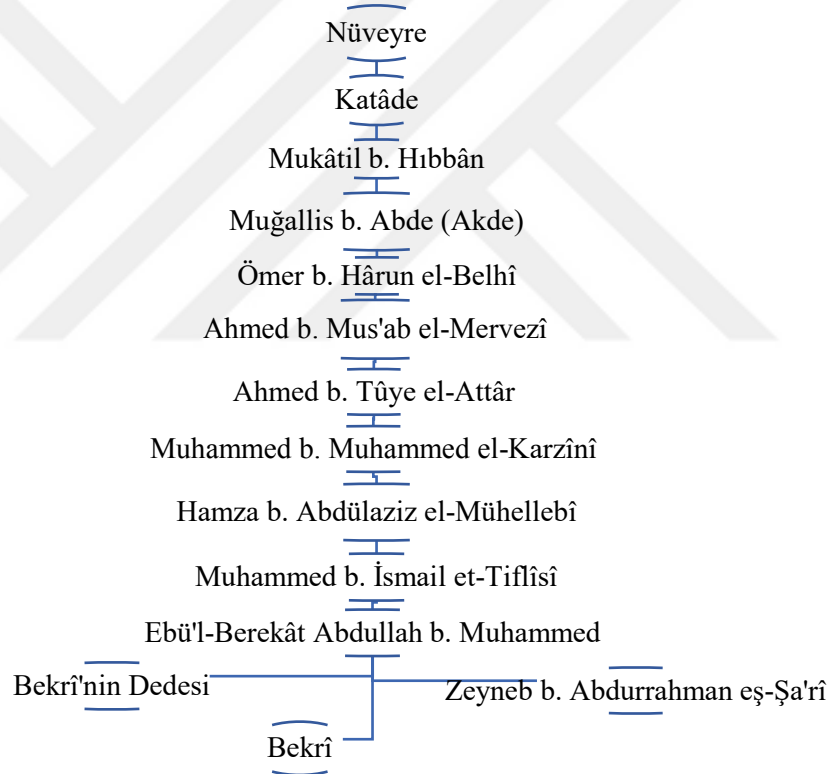
olmakla birlikte senedin muttasıl olmamasından dolayı meçhul râvîlerin varlığı söz konusudur. Sened bu şekliyle zayıf kabul edilmiştir.

1) Nüveyre Rivâyeti.

مَنْ حَفِظَ عَلَىٰ أُمَّتِي أَرْبَعِينَ حَدِيثًا فِي دِينِهَا، حُثِرَ مَعَ الْعُلَمَاءِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ

Kim ümmetimin dini ile ilgili kırk hadis ezberlerse kıyamet günü âlimlerle beraber diriltilir.

İbnü'l-Cevzî, söz konusu rivâyet hakkında hadis rivâyeti bilinmeyen birinin Ömer b. Hârûn el-Belhî'ye isnad ettiğini söyledikten sonra Nüveyre'ye kadar bir sened zikretmiştir. el-Bekrî'de İbnü'l-Cevzî'nin tahrîc ettiği bu senedle kendi hocalarından nakletmiştir.¹²⁴ Söz konusu rivâyetin isnad şeması şu şekildedir:

el-Bekrî'nin, dedesi ve Zeyneb b. Abdurrahman aracılığıyla naklettiği rivâyetin senedinde yer alan Ömer b. İbrahim (İbnü'l-Cevzî, Ömer b. Harun demiştir ki doğrusu da budur) için Dârekutnî “hadis uyduran bir kimsedir” bilgisini vermiştir.¹²⁵ Aynı şekilde Ömer b. Hârûn hakkında Abdurrahman b. Mehdî, Ahmed b. Hanbel ve Nesâî

el-Kâmil, 9: 152-153; İbnü'l-Cevzî, *el-İlel*, 1: 113-114; Zehebî, *el-Mîzân*, 4: 69; İbn Hacer, *Lisânü'l-Mîzân*, 4: 243.

¹²⁴ İbnü'l-Cevzî, *el-İlel*, 1: 121; Sadruddîn el-Bekrî, *Kitâbü'l-erbaîne hadîsen*, 45-46.

¹²⁵ Zehebî, *el-Mîzân*, 3: 179; İbn Hacer, *Lisânü'l-Mîzân*, 4: 280.

“metrûkü'l-hâl” derken, Yahyâ b. Maîn hadis uydurduğunu söylemiştir.¹²⁶ Ahmed b. Mus'ab'ın tercümesinde Zehebî, Ömer b. Hârûn'dan batıl rivâyetleri olduğuna dair bilgi vererek râvînin kimliğini belirgin hale getirmiştir.¹²⁷

Netice itibariyle râvîler farklı olup Ömer b. Hârûn veya Ömer b. İbrahim de olsa her ikisinin ağır cerhe uğramalarından dolayı rivâyet, mevzu hükmündedir.

1. 1. 2. Rivâyette Yer Alan İdrâc ve Lafız Farklılıkları

Rivâyet ilimlerinde mana ile rivâyetin varlığı bir gerçektir. Bununla birlikte bazı sened ve metinlere sonradan eklenen idrâclar şahıs veya metinlerde olabilmektedir. Daha çok sıhhatinde problem olmayan rivâyetlerde yer alan ziyadeler idrâc ile açıklanırken, aynı zamanda “ziyâdetü's-sika” kavramı ile güvenilir bir râvînin ziyadesi tartışılmış ve makbul olduğuna dair görüşler de belirtilmiştir. İncelemekte olduğumuz “men hafıza” rivâyetinin zayıf ve mevzu senedlerle nakledildiği bilgisini vermiştik.

Şimdi ilgili rivâyetin orijinal halini tespit etmeye çalışılacak ve zayıf kabul edilen rivâyetlerden hareketle bir metin inşasına gidilecektir. Bununla birlikte pek çok müellif tarafından bu rivâyetin farklı sahâbîlerden gelen tarikleri esas alındığı için mevzu kabul edilen haberlerin de yer aldığı tasnifler yapılacaktır.

Tahrîci yapılan rivâyetlerin muhtevalarına göre ayrımı yapıldığında kırk hadis ezberleyen/öğrenen kimselere yönelik kıyamet günü gerçekleşeceği var sayılan beş ayrı olayın müjdelendiği tespit edilmiştir.

- a) Fakîh, âlim ve şerif olarak diriltilmeyi haber veren rivâyetler.
- b) Hz. Peygamber'in kırk hadis ezberleyene şefaate edeceğini aktaran rivâyetler.
- c) Kırk hadis ezberleyene dilediği kimseye şefaate etme hakkının verileceğini anlatan rivâyetler.
- d) Hz. Peygamber'in cennette arkadaşı olacağı muştusunu veren rivâyetler.
- e) Günahlarının affedileceği ve kendisine şehit sevabı verileceğine dair rivâyetler.

Bu tasnif geliştirilerek birkaç madde daha ilave edilerek detaylandırılabilir. Şöyle ki bir kısım rivâyetlerde fakih/âlim olarak diriltilmenin yanında Hz. Peygamber'in şefaatinin o kimse için olacağı beraber zikredilmiştir. Bazı rivâyetlerde

¹²⁶ İbn Hacer, *Tehzîbü't-tehzîb*, 7: 501-504.

¹²⁷ Zehebî, *el-Mîzân*, 1: 156; İbn Hacer, *Lisânü'l-Mîzân*, 1: 311.

fakih olarak diriltileceği bilgisi verilirken, bazı rivâyetlerde ise fakihlerle birlikte diriltileceği söylenmiştir. Şefaât müjdesinin olduğu rivâyetlerin birkaçında Hz. Peygamber'in o kimse için şahit olacağı da zikredilmektedir.

Rivâyete dair bir başka tasnif, ezberlenmesi gereken hadislerin ne olacağı sorusuyla ilgilidir. Ezberlenecek rivâyetlerin nereden alınacağı konusu başta olmak üzere şu beş alan ve illet tespit edilmiştir:

- a) Kendileriyle fayda bulunacak kırk hadisler.
- b) Dîn işleriyle ilgili fayda verecek kırk hadisler.
- c) Sünnetten (genel manada) kırk hadisler.
- d) Helal ve haramlara dair bilgisine ihtiyaç duyulan kırk hadisler.
- e) Kişinin dini hakkında kırk hadisler.

Konuların dağılımına bakıldığında dikkat çeken husus tercih edilen rivâyetlerin merkezinde din ve dîne ait alt başlıkların bulunmasıdır. Bununla birlikte *sünnet* kelimesinin zikredilmesinden *hadis* manasının kast edildiği var sayılarak husûsî bir anlam yüklenildiğini de belirtmek gerekir.

Tahrîc bilgisi verilen rivâyetler incelendiğinde en çok “حَفِظَ” fiilinin kullanıldığı görülmektedir. Aynı manayı karşılayan “حَمَلَ” fiili ile ezberlemekten daha çok iyice kavrayarak nakletmeyi ve öğrenmeyi ifade eden “تَعَلَّمَ” fiili de tercih edilmiştir. Bir rivâyette kırk hadis yazma tavsiye edilmiş ve bunun için “كَتَبَ” fiili kullanılmıştır. Öldükten sonra geride bir kırk hadis bırakmak ile ilgili rivâyet ise “تَرَكَ” fiili ile başlamaktadır.

Rivâyetlerin tasnifine dair verilen bu bilgiler ışığında mevzu hükmü verilen rivâyetleri dışarda tutarak zayıf kabul edilen üç rivâyetin içinde Ebû Saîd el-Hudrî'den nakledilen metnin diğer iki rivâyetten daha genel manada olduğu ve yukarıda zikredilen unsurlardan birden çoğunu kapsadığını belirtebiliriz. Söz konusu rivâyeti burada tekrar zikretmek konunun anlaşılmasına katkı sağlayacaktır.

“Kim ümmetimin din işlerinde onlara fayda verecek kırk hadis ezberlerse kıyamet günü Allah Teâlâ fakih ve âlim olarak diriltir. Bende onun (onlar) için şefaâtçi ve şahit olurum.”

Rivâyetin diğer zayıf tariklerinde şefaât ve şahitlik konusu zikredilmezken Muaz rivâyetinde fakih ve âlim, Ebû Ümâme rivâyetinde ise sadece fakih olarak

diriltileceği ifade edilmiştir. Muaz b. Cebel rivâyetinin bir senedinde ayrıca fakih ve âlimler zümresiyle birlikte diriltileceği de belirtilmiştir.

Zayıf rivâyetlerde yer alan bilgileri esas alarak yaptığımız metin tercihinin göre mevzu hükmü verilen diğer rivâyetlerde, müdrec kabul edilmesi gereken ziyadeler bulunmaktadır. Buna göre mevzu hükmü verilen Ebû Hüreyre rivâyetinin devamında bulunan “*Âlimin, abide kırk derece üstünlüğü vardır. Her derece arasındaki değeri en iyi bilen Allah'tır*” ibaresi diğer tariklerde yer almamaktadır.

Sadece *fakih* ve *âlim* ifadesinin zikredilip *şefaât* ile *şehit* ifadelerinin zikredilmediği metinlerde ihtisar/taktî' olduğu düşünülebilir. Bu manayı muhteva olmayan ama kırk hadis ezberlenmesi neticesinde Hz. Peygamber'e cennette arkadaş olma, şehit sevabı elde etme ve affedilme gibi ifadelerin yer aldığı metinler mevzu hükmünde kabul edildiği için ilgili tasnifin dışında kalmışlardır.

Rivâyetin temel hadis kitaplarında tespit edilen sened ve metinlerinin etrafında cerh-ta'dil münekkittleri bu rivâyetle ilgili bazı değerlendirmeler yapmışlardır. Şimdi bu değerlendirmeler hakkında bilgi verilecektir.

1. 1. 3. Muhaddislerin Rivâyetle İlgili Değerlendirmeleri

Ahmed b. Hanbel, “men hafıza” rivâyetinin metninin halk arasında meşhur olduğunu ancak sahih bir isnadının bulunmadığını belirtmiştir.¹²⁸ Dârekutnî, bütün senedlerinin zayıf olduğuna işaret ettikten sonra bu zayıf senedlerle bir şeyin sabit olamayacağını söylemiştir.¹²⁹ İbnü's-Seken ve İbnü'l-Cevzî, Hz. Peygamber'den sahih olarak naklinin tespit edilemediğini ifade etmişlerdir.¹³⁰

Beyhakî, metin meşhur olmakla beraber senedin zayıflığını vurgulamıştır.¹³¹ Nevevî, tariklerinin çok olmasına rağmen âlimlerin bu hadisi zayıf kabul ettiklerini dile getirmiştir.¹³² İbn Asâkîr, pek çok sahâbîden nakledildiğini, senedlerin zayıf olmasına rağmen birbirini desteklediğini ve Muaz rivâyetinin en sağlam senedle tahrîc edildiğini aktarmıştır. İbn Dakîki'l-Îyd, rivâyetin senedlerinde bulunan râvîlerin ya

¹²⁸ Muhammed b. Abdullah el-Hatîb el-Umerî et-Tebrizî, *Mişkâtü'l-Mesâbih*, thk. Muhammed Nâsiruddîn Elbânî (Beirut: el-Müessesetü'l-Arabiyye, 1985), 1: 86.

¹²⁹ İbnü'l-Cevzî, *el-İlel*, 1: 121.

¹³⁰ İbn Abdilber, *Câmi'u beyâni'l-'ilm*, 1: 44; İbnü'l-Cevzî, *el-İlel*, 1: 122.

¹³¹ Ebû Bekr Ahmed b. el-Hüseyn b. Alî Beyhakî, *el-Câmiu li-şuabi'l-îmân*, thk. Abdulali Abdulhamîd Hâmid (Riyad: Mektebetü'r-Rüşd, 2003), 3: 240.

¹³² Nevevî, *el-Erbaûne'n-Neveviyye*, 38.

meçhul kimseler olduğunu veya hadis rivâyetinde zayıflıkları meşhur olanlar tarafından nakledildiğini teyit etmiştir.¹³³

Bûsîrî ve İbnü'l-Mülakkın, pek çok senedle ve farklı lafızlarla rivâyet edildiğini, senedlerindeki bu çokluğa rağmen âlimlerin zayıf kabul ettiklerini belirtmişlerdir. İbn Hacer, “men hafıza” rivâyetinin bütün tariklerini bir risalede topladığını, hepsinin illetli olup sağlam bir senedinin bulunmadığını ortaya koymuştur.¹³⁴

Sonraki dönemlerde Zerkeşî (ö. 794/1392), Irâkî, Sehâvî, Suyûtî, Fettenî, Zürkânî (ö. 1122/1710), Aclûnî ve Münâvî, gibi âlimler zayıf hükmü verirken; Elbânî mevzu olduğunu belirtmiştir.¹³⁵

Değerlendirme

Nakleden sahâbî sayısı esas alındığında mütevâtir kabul edilmesi gereken “men hafıza” rivâyetinin 13 sahâbîden 28 farklı tarihi tespit edilmiştir. Tahrîc bilgisi, râvî tenkîdi ve isnad şemalarını gösterdiğimiz rivâyetin Ebû Said el-Hudrî ve Ebû Ümâme'den gelen rivâyetleri zayıf kabul edilmiştir. Muaz b. Cebel'den iki farklı tarikle gelen rivâyetten Râmhurmüzî ve İbn Abdilber'in Atâ' > İbn Abbâs senediyle

¹³³ İbn Dakîkî'l-İyd, *Şerhu'l-erbaîne hadîsen en-Neveviyye*, 22.

¹³⁴ Ebü'l-Abbâs Şihâbüddîn Ahmed b. Ebî Bekr b. İsmâîl el-Bûsîrî, *İthâfû'l-hıyere bi-zevâ'idü'l-mesânîdi'l-aşere*, thk. Dârü'l-Mişkât (Riyad: Dârü'l-Vatan, 1999), 1: 209; Ebü'l-Fadl Şihâbüddîn Ahmed b. Alî b. Muhammed el-Askalânî İbn Hacer, *Telhîsü'l-habîr fî tahrîci ehâdisi'l-Râfî'l-Kebîr*, thk. Ebû Âsım Hasan b. Abbas b. Kutub (Mısır: Dârü'l-Kurtuba, 1995), 3: 202; Ebû Hafs Sirâcüddîn Ömer b. Alî b. Ahmed el-Ensârî el-Mısrî İbnü'l-Mülakkın, *el-Bedrü'l-münîr fî tahrîci'l-ehâdisi ve'l-âsârî'l-vâkı'ati fî ş-Şerhi'l-Kebîr*, thk. Mustafa Ebü'l-Gayd vd. (Riyad: Dârü'l-Hicret, 2004), 7: 228.

¹³⁵ Ebü Abdillâh Bedrüddîn Muhammed b. Bahâdır b. Abdillâh et-Türkî el-Mısrî el-Minhâcî ez-Zerkeşî, *et-Tezkire fî'l-ehâdisi'l-müştehire (el-Le'âli'l-mensûre fî'l-ehâdisi'l-meşhûre, el-Fevâ'idü'l-mensûre fî'l-ehâdisi'l-meşhûre)*, thk. Muhammed Abdülkadir Atâ (Beyrut: Dârü'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1986), 193; Ebü'l-Fadl Zeynüddîn Abdürrahîm b. el-Hüseyn b. Abdürrahmân el-İrâkî, *el-Muğni an hamli'l-esfâr fî'l-esfâr fî tahrîci mâ fî'l-İhyâ'i mine'l-ahbâr* (Riyad: Mektebetü Taberiyye, 1995), 13; Ebü'l-Hayr Şemsüddîn Muhammed b. Abdürrahmân b. Muhammed es-Sehâvî, *el-Mekâsîdü'l-hasene*, thk. Muhammed Osman el-Haş (Beyrut: Dârü'l-Kitâbî'l-Arabî, 1985), 645; Ebü'l-Hayr Şemsüddîn Muhammed b. Abdürrahmân b. Muhammed es-Sehâvî, *Fethu'l-muğis bi şerhi Elfiyeti'l-hadîs*, thk. Ali Hüseyin Ali (Mısır: Mektebetü's-Sünne, 2003), 1: 97; Ebü'l-Fadl Celâlüddîn Abdürrahmân b. Ebî Bekr b. Muhammed el-Hudayrî es-Suyûtî, *ed-Dürerü'l-müntesire fî'l-ehâdisi'l-müştehire*, thk. Muhammed b. Lutfî es-Sabbâğ (Riyad: 'Imâdetü Şüûni'l-Mektebât, 1983)183; Ebü'l-Fadl Celâlüddîn Abdürrahmân b. Ebî Bekr b. Muhammed el-Hudayrî es-Suyûtî, *el-Câmiu's-sağîr fî ehâdisi'l-beşîri'n-nezir* (Beyrut: Dârü'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1990), 12335, 12336; Fettenî, *Tezkiretü'l-Mevdû'ât*, 27; Ebü'l-Fidâ İsmâîl b. Muhammed b. Abdilhâdî el-Cerrâhî el-Aclûnî, *Keşfü'l-hafâ ve müzîlu'l-ilbâs amme'stehera mine'l-ehâdisi alâ elsineti'n-nâs* (Beyrut: Mektebetü'l-Kudsî, 1351), 2: 246; Ebü Abdillâh Muhammed b. Abdilbâkî b. Yûsuf ez-Zürkânî, *Muhtasarü'l-Makâsîdü'l-hasene*, thk. Muhammed b. Lutfî es-Sabbâğ (Beyrut: el-Mektebû'l-İslâmî, 1989); Muhammed Nâsıruddîn Elbânî, *Silsiletü'l-ehâdisi'd-daîfe ve'l-mevdûa' ve eseruha's-seyyi' fî'l-ümme* (Riyad: Mektebetü'l-Maârif, 1988), 10: 104; Zeynüddîn Muhammed Abdürraûf b. Tâcîl'ârifin b. Nûriddîn Alî el-Haddâdî el-Münâvî, *Feydu'l-Kadîr şerhu'l-Câmi'i's-sağîr* (Beyrut: Dârü'l-Ma'rife, 1972), 1: 41, 6: 118.

tahrîc ettikleri rivâyet de zayıf hükmündedir. Bununla birlikte diğer sahâbîlerden nakledilen 25 rivâyetin senedinde hadis uyduran veya hadis uydurmakla itham edilen râvîlerin varlığından dolayı söz konusu senedlerin mevzu olduğu yönünde bir kanaat oluşmuştur.

Şöhret bulması açısından pek çok eserde, kullanım açısından yüzlerce kırk hadiste ve içerdiği anlam bakımından nesilden nesle aktarılan “men hafıza” rivâyeti, hadis ilmi açısından zayıf ve mevzu hükümleri ile değerlendirilmiştir.

Her ne kadar zayıf hükmü verilse de “men hafıza” rivâyetinin ortaya çıkardığı kırk hadis türü, bu rivâyetin içerdiği anlamın muktezasına uygun hareket etme bilincini de beraberinde getirmiş olması gerekir. Kırk hadis müelliflerinin en temel hedeflerinin Allah rızasını kazanmak olduğunu var sayarak geleneğin oluşumunda bu rivâyetin ne ölçüde etkili olduğu çalışmaya konu olan kırk hadislerin dibaceleri ve mukaddimleri ile sebab-i telif bölümlerinden tespit edilecektir.

1. 2. Muhtevâsı Bakımından “Men Hafıza” Rivâyeti

Önceki kısımda “men hafıza” rivâyetinin senedleri ile lafız farklılıkları gösterilmişti. Yapılan araştırma neticesinde, kırk hadis ezberleyen/ortaya koyan kimselere, Hz. Peygamber’in şefaati ve şahitliği ile kıyamet günü fakih ve âlimlerle birlikte diriltileceklerinin müjdelendiği tespit edilmiştir. Bu müjdenin önermeleri rivâyetin içinde şu şekilde yer almaktadır:

Öncelikle rivâyet, kırk hadis ezberleme şartıyla başlamaktadır. حَفِظَ fiili bünyesinde *koruma, saklama, esirgeme, ezberleme, muhafaza etme, himaye etme ve belleme* manalarını barındırmaktadır. Tîbî (ö. 743/1343), “زَقَبَ” fiili ile aynı manada olduğunu belirterek zımında *koruma* manasının varlığına işaret etmiştir. Bazı rivâyetlerde “تَعَلَّمَ” fiilinin tercih edilmesi *öğrenme/belleme* manasının kast edildiği izlenimini verirken bazı rivâyetlerde de “حَمَلَ” fiilinin kullanılması *bulundurma/nakletme* anlamlarına delalet etmektedir. Mevzu da olsa bir rivâyetin “كَتَبَ” fiili ile başlaması, müelliflerin hiçbir hadis ezberlemeden, rivâyetlerin sened ve râvîlerini bilmeden kırk hadis yazmalarının önünü açmıştır.

Aliyyü'l-Kârî, “حَفِظَ” fiilinde bulunan ve mübtedâya dönen merfû bir zamirden hal olmasının caiz olduğunu belirterek “مَنْ جَمَعَ أَحَادِيثَ مُتَفَرِّقَةً مُرَاقِبًا لِإِيَّاهَا” *kim farklı konularda (muktezasına uygun hareket ederek) koruyup gözettiği hadisleri bir araya getirirse* manasına geldiğini ifade etmiştir. Nevevî, *hıfz* kelimesinden kast edilenin

ezberlemeden, manasını bilme de Müslümanlara kırk hadis nakletmek olduğunu dile getirmiştir. Bununla onlara fayda sağlanmış olur ki kendisinin de kırk hadis oluştururken esas aldığı “*benden bir hadis nakledenin Allah yüzünü ak etsin*” manasına gelen rivâyetle ortak paydada buluşulmuş olur. Aliyyü’l-Kârî manasını anlamadan aktarmanın uygun olmadığını *fakih ve âlimlerden olma/onlarla birlikte dirilme* ifadelerini de göz önünde bulundurarak dile getirmiş ve ilmin bir şeyi bilme, anlama manasını da delil getirerek bu tanıma uymadığını söylemiştir. Dolayısıyla “حَفْظٌ” fiilinin ezberleme manasının yanı sıra belleme, koruma, himaye etme, yazma, amel etme ve aktarma gibi manalarda anlaşıldığı söylenebilir.¹³⁶

Dîn işleriyle ilgili kendilerine fayda verecek kırk hadis ifadesinden dini meseleler kast edilmiş ve itikat, ibadet veya ilim gibi ihbârî konulardaki rivâyetler dışarda tutulmak istenmiştir. Ancak kırk hadis geleneğinde rivâyetlerin tercih edildiği konulara bakıldığında böyle bir ayırımın gözetilmediği rahatlıkla ifade edilebilir.

Daha çok mevzu rivâyetlerde yer alan *sünnetimden kırk hadis* tanımlaması, din işleriyle ilgili kaydın belirginleşmesi için sonraki dönemlerde rivâyete eklenmiş olabileceğini akla getirmektedir.

Kendilerine fayda verecek ifadesi hem bu dünya hem de ahiret için anlaşılabilir. Birazdan tahlilinde de görüleceği üzere rivâyetin ikinci bölümü, ahiret hayatında elde edilecek mükafatları barındırmaktadır. Dîn, ahiret hayatından önce Müslümanların dünya hayatında huzurlu ve mutlu olmalarını hedefler. Bu yüzden *kendilerine fayda verecek* ifadesinden dünyevî ve uhrevî fayda kastedilmektedir.

“حَفْظٌ” fiilinin dilbilgisine yönelik yapılan bu tahlil ile ezberlenmesi gereken kırk hadislerin konusuna dair zikredilen ifadelerin, rivâyetin dolaylı da olsa eğitici yönünü ortaya koyduğuna ve hem bu dünyada hem de ahirette huzurlu bir hayatın yaşanmasında dinin etkisinin bulunduğu işaret edilmektedir.

Rivâyetin birinci bölümü şart cümlesiyle başlamış ve ikinci bölümde şartın cevabı zikredilmiştir. Bu cevabın iki şekilde nakledildiği söylenebilir:

1- Kıyamet günü fakih ve âlim olarak diriltirme/fakih ve âlimlerle birlikte diriltirme.

¹³⁶ Ebü’l-Hasen Nûrüddîn Alî b. Sultân Muhammed el-Herevî Aliyyü’l-Kârî, *Mirkâtü’l-mefâtîh şerhu Mişkâti’l-Mesâbih* (Beirut: Dârü’l-Fikr, 1994), 1: 328.

“فَقُّةٌ” kelimesi sözlükte bir şeyi bilme, iyi ve eksiksiz anlama, derinlemesine kavrama manalarına gelmektedir.¹³⁷ Sonraki dönemlerde ilmî bir disiplin haline gelmesi, dine dair konularda ince anlayış sahibi kimselerin ortaya koyduğu bilgilerle ilişkilidir. “men hafıza” rivâyetinde âlimler ve fakihlerle birlikte diriltileceği ifadesini de fıkıh ilminde uzman olmaktan ziyade lügavî manada anlamak mümkündür.¹³⁸ Bazı tariklerde zikredilen âlim ve fakih olma ifadesini de “Allah bir kimse için hayır dilerse onu dinde ince anlayış/fakih kılar”¹³⁹ rivâyetinin muktezasına göre değerlendirilmek gerekir.

Âlimlerin üstünlüğü, kıyamet günü onlara verilecek değerın büyüklüğü, kıyamet günü Allah’ın dilemesi ile şefaata edebileceklerine dair bilgiler,¹⁴⁰ kırk hadis müelliflerinin de böylesine önemli bir konuma ulaşma isteklerinde etkili olmuştur.

2- Hz. Peygamber’in şefaatine nail olma ve şahitliği.

“شَفَعٌ” kökünden türeyen şefaata kelimesinin manalarından biri de suçun bağışlanması veya isteklerin yerine getirilmesi için bir kimseye aracılık etme manasındadır. Daha çok kıyamet günü peygamberlerin veya şefaata hakkı verilen kimselerin müminlerin bağışlanmalarını Allah’tan istemeleri şeklinde kullanılır.¹⁴¹

“Men hafıza” rivâyetinde Hz. Peygamber’in kırk hadis ezberleyenlere kıyamet günü şefaata edeceği bilgisi, hadis münekkitletince zayıf/mevzu kabul edilen rivâyetlerde tespit edilmiştir. Bilginin varlığına dair böyle bir problemin olması onun değerini de olumsuz etkilemektedir. Burada akla Hz. Peygamber’in şefaata edip etmeyeceğinden ziyade, zayıf kabul edilen bir rivâyetle böyle bir müjdenin kabul edilmesinin imkânı ile ilgili bir soru gelmektedir. Zayıf hadisle, ahkâm ve itikada dair

¹³⁷ Râgıb el-İsfahânî, *el-Müfredât fî garîbi’l-Kur’ân*, thk. Ebü’l-Kâsım Hüseyin b. Muhammed Safvan Adnân ed-Dâvûdî (Beyrut: Dârü’l-Kalem, 1412), 642-643; Ebü’l-Fadl Cemâlüddîn Muhammed b. Mükerrrem b. Alî b. Ahmed el-Ensârî er-Rüveyfî İbn Manzûr, *Lisânü’l-Arab* (Beyrut: Dâru Sâdır, 1414), 13: 552.

¹³⁸ Hıfz, Fehm, Fıkh konularında detaylı bilgi için bkz. Mehmet Görmez, *Sünnet ve Hadisin Anlaşılması ve Yorumlanmasında Metodoloji Sorunu* (Ankara: Otto Yayınları, 2014), 38-44.

¹³⁹ Ebü Abdillâh Muhammed b. İsmâîl b. İbrâhîm el-Cu’fî el-Buhârî, *el-Camiu ’l-müsnedü’s-sahîhu ’l-muhtasaru min umûri Rasûlillahi ve sünenihi ve eyyâmihi* (Riyad: Dârü’s-Selâm, 1419), İlim 10; Ebü’l-Hüseyin Müslim b. el-Haccâc b. el-Kuşeyrî el-Müslim, *el-Müsnedü’s-sahîhu ’l-muhtasaru mine’s-süneni bi-nakli’l-adli ani’l-adli an Rasûlillahi* (Riyad: Dârü’s-Selâm, 1419), İmâre 175.

¹⁴⁰ Âlimlerin vasfı, üstünlükleri ve İslam’ın âlimlere verdiği değerlerle ilgili rivâyetlerin değerlendirmesi için bkz. Mustafa Canlı, “Rivâyetlerde Âlim Portresi”, *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 17/2 (13 M.S.), 43-70.

¹⁴¹ Râgıb el-İsfahânî, *el-Müfredât fî garîbi’l-Kur’ân*, 457-458; İbn Manzûr, *Lisânü’l-Arab*, 8: 184.

konularda amel edilemeyeceği konusunda âlimlerin birkaçı hariç tamamı ittifak halindedir.

Hiz. Peygamber'in şefaata edeceğine dair makbul rivâyetler bulunmaktadır. Bununla birlikte Allah'ın dilediği kuluna şefaata etme hakkı vereceği de ilgili ayetlerde zikredilmektedir. Kırk hadis ezberleyenlere böyle bir müjde verilmiş midir? Zayıf hadisle amel meselesinde âlimlerin görüşlerini, bu rivâyetle ilgili elimizdeki verilere uyguladığımızda bu önermenin kesin bilgi ifade etmesi zor gözükmektedir. Çünkü şefaata konusu gayba imanla alakalı olup itikâdî konularla ilişkilidir. Şefaatin ontolojik açıdan varlığı bir yana kırk hadis ezberleyenlere şefaata edileceği bilgisinin hadis tekniği açısından tespiti ve teyidi oldukça zordur.

Hiz. Peygamber'in kıyamet günü şahitliği konusunda "*Her bir ümmetten bir şahit getirdiğimiz ve seni de onlara şahit tuttuğumuz zaman halleri nice olacak!*" ayeti delil olarak zikredilebilir. Bu ve benzeri pek çok ayette şahitlik, lehte ve aleyhte olması yönüyle değerlendirilebilir. Aleyhte şahitliğin konusunu Hiz. Peygamber'in tebliğini yaptığı dinin emir ve yasaklarına riayet etmeme oluştururken; lehte şahitliği kulların durumları, amelleri ve sözlerinin doğruluğunu ortaya koyma ile zor durumda kalan ümmete yardım etme gibi konular oluşturmaktadır. Bu rivâyette yer alan şahitlik, bir önceki kavramla birlikte zikredilmiş olup gayba imanla alakalı bir noktaya tekabül etmektedir.

1. 3. "Men Hafıza" Rivâyeti ve Kırk Hadis Geleneğine Etkisi

Karahan'ın da isabetle belirttiği gibi kırk hadislerin telif ve tercümesinde rol oynayan faktörlerin başında "men hafıza" rivâyetinin muştusuna mazhar olma düşüncesi vardır.¹⁴² Bu düşünce kırk hadislerin mukaddimelerinde açık bir şekilde dile getirilmiş, ilgili rivâyetin muhtevasında belirtilen başta Hiz. Peygamber'in şefaatine nâil olma arzusu ile kıyamet günü fakih ve âlimlerle birlikte diriltirme fikri, müelliflerin zihin dünyasında her daim var olagelmiştir. Nevevî, "men hafıza" rivâyetinin zayıflığına dair yaptığı değerlendirmeden sonra kırk hadis telif etme sebebini Tirmizî, Ebû Dâvûd ve İbn Mâce'nin benzer lafızlarla tahrîc ettikleri "*Benden bir hadis işitip onu ezberleyerek başkasına ulaştıran kimselerin Allah yüzünü ak*

¹⁴² Karahan, *Kırk Hadis*, 12.

etsin”¹⁴³ rivâyetiyle izah etmiştir.¹⁴⁴ Bu düşüncenin Osmanlı döneminde telif edilen kırk hadislerde öne çıkmadığı görülmektedir. Kırk hadislerin mukaddimelerinden elde ettiğimiz verilere göre müelliflerin genel kabulü “men hafıza” rivâyetini esas alan bir bakış açısıyla eserlerini ortaya koyma şeklindedir. Söz konusu rivâyetin kırk hadis telifine mesned teşkil ettiği eserlerin girişleri manzum veya mensur kaleme alınmıştır.

Kırk hadisın Osmanlı coğrafyasına girmesinin öncüsü kabul edilen Abdurrahman Câmî’ye ait Farsça çihil hadis tercümesinin mensur mukaddimesinde “men hafıza” rivâyeti zikredilmiştir. Daha sonra pek çok tercümesi yapılan bu eserin mukaddimesi Fuzûlî, Rihletî, Nâbî, Seyyid İbrahim ve Zühdî tarafından Câmî’ye sadık kalınarak mensur olarak tercüme edilirken; Nevâî, Sirâcî ve Şirvanlı Hatipoğlu tarafından manzum olarak tercüme edilmiş ve “men hafıza” rivâyetine telmihte bulunulmuştur.

XVI. asır manzum hadis edebiyatında mukaddimleri tespit edilen yirmi kırk hadis çalışmasına baktığımızda Usfurî’nin mensur olarak kaleme aldığı eseri nazma çeken Hazînî, mukaddimedede Usfurî’nin naklettiği “men hafıza” rivâyetini manzum olarak tercüme etmiştir. Melâmî Dede, Âşık Çelebi, Fevrî, Azmî, Ahterî, Bosnevî, Derviş b. Ali ve Ahmed’in kırk hadislerinin mukaddimelerinde bu rivâyet, mensur olarak zikredilmiş ve daha çok Arapça ifade edilmiştir. Merdûmî, Yahyâ Nev’î, Nushî, Gelibolulu Âlî, Vâlî, Bursevî, Sirâcî ve Lütfî’nin mukaddimelerinde ise rivâyet, nazma çekilerek Osmanlı Türkçesine tercüme edilmiştir.

XVII. asır manzum hadis edebiyatında telif/tercüme edilen kırk hadislerde mukaddime/dîbâce bölümleri daha çok mensur yazılmış olup Hâkânî manzum, Feyzi Kefevî ise kırk hadisinin birinde manzum-mensur karışık mukaddime yazmış olup ilgili rivâyeti nazma çekmişlerdir. Fethi Karamânî, Feyzi Kefevî, Okçuzâde ve Sehmî, mensur mukaddimelerinde “men hafıza” rivâyetini sebep-i telif olarak zikretmişlerdir.

XVIII. asır manzum hadis edebiyatında mukaddimler manzum olarak telif edilmiş ve Hasan b. Mûsâ, Manastırlı Ali, Nüzhet ve Osmanzâde Tâib, “men hafıza” rivâyetini şiirle tercüme etmişlerdir.

¹⁴³ Ebû İsa Muhammed b. İsa b. Sevre es-Sülemî et-Tirmizî, *el-Câmîu’l-muhtasaru mine’s-süneni an Rasûlillah*, (Riyad: Dâru’s-Selâm, 1419), İlim 7; Süleymân b. el-Eş‘as b. İshâk es-Sicistânî el-Ezdî Ebû Dâvûd, *es-Sünen* (Riyad: Dâru’s-Selâm, 1419), İlim 10; Ebû Abdillâh Muhammed b. Yezîd Mâce el-Kazvîni İbn Mâce, *es-Sünen* (Riyad: Dâru’s-Selâm, 1419), Sünne 18.

¹⁴⁴ Nevevî, *el-Erbaüne’n-Neveviyye*, 43.

XIX. asırda Şeyhî ve Hikmet'e ait eserlerde de söz konusu rivâyet manzum olarak kullanılmıştır.

Osmanlı döneminde telif edilen yüz hadislerde de bu durum değişmeden devam etmektedir. Mukaddimesi bulunan eserlerden Latîfi, İsmail Belîğ ve Halvetî, manzum; Visâlî ise mensur olarak “men hafıza” rivâyetinin karşılığına ulaşmak istediklerini belirtmişlerdir.

Çalışmaya konu olan eserlerin neredeyse tamamında bu rivâyet, mukaddime veya eserin içinde bir rivâyet olarak zikredilmiştir. Yaptığımız incelemeye göre ilgili rivâyete dair tariklerin farklı lafızlarının kullanıldığı, bazı mukaddimelerde birden çok sahâbîden nakledildiği ve uydurma kabul edilen senedlerin de sebep-i teliflerde yer aldığı söylenebilir. Kırk hadis telif geleneğinde temel gaye bu rivâyetle doğrudan ilişkili olurken, kırk hadislerin günahlara kefarete olmasından, devrin padişahının veya önemli bir devlet adamının hastalıklardan şifa bulmasına kadar pek çok sebep, bu türün yaygınlaşmasına katkı sağlamıştır. Son olarak kırk hadis telifinde kısa ve özlü metinlerin seçilmesi, öğrencilerin veya halkın ezberlemesine ya da hadis öğrenmelerine katkı sağlama düşüncesinden kaynaklandığı ifade edilebilir.

Konunun tarihi süreci ve kavramsal çerçevesinin belirlendiği bu bölümde kırk hadislerin doğuşu, muhaddisler başta olmak üzere belirli özellikleri bulunan kırk hadislerin tanıtımı, geleneğin oluşmasına katkı sağlayan “men hafıza” rivâyetinin detaylı tahrîci, muhaddislerin bu rivâyetle ilgili görüşleri ile söz konusu rivâyetin muhteva analizi yapılmış ve Osmanlı dönemi manzum hadis edebiyatının ortaya çıkışındaki etkisi tespit edilmiştir. Şimdi edebiyat literatüründe bir tür olarak kırk hadislerin şekilsel özellikleri ile kırk hadis müelliflerinin entelektüel kimlikleri incelenecektir.

2. TÜRK İSLAM EDEBİYATINDA BİR TÜR OLARAK KIRK HADİSLER

2. 1. Türk İslam Edebiyatı ve Kırk Hadis Geleneği

Düşünce, fikir ve hayaller, duygular aracılığıyla heyecan, estetik ve zevk verecek tarzda ifade edilirse sanat ortaya çıkar. Sanatın sözlü veya yazılı biçimine edebiyat denir. Türkler, İslamiyet'i kabul etmeleriyle birlikte önceden beri süregelen edebiyat anlayışlarına dahil olan Allah, peygamber, kutsal kitap gibi kavramların etkisiyle düşünce dünyalarında köklü değişiklikler yapmışlardır. Yaşam biçimlerinde etkisini gösteren bu değişiklikler sanat, estetik ve zevklerinin mahiyetini de değiştirmiş

ve İslam medeniyetinin kültür havzasında sanatın Allah ve din için yapılması gerektiği düşünülmüştür. Bu noktadan hareketle Allah ve Peygamber tasavvuru edebî eserlerin şekillenmesinde öncü bir etki yaparken Kur'an ve sünnet etrafında oluşan dini hayat, eserlerin karakteristik özelliklerini belirlemiştir. Karahanlı Devleti (840-1212) ile başlayıp Selçuklu (1040-1308) ve Osmanlı ile zirveye ulaşan devletleşme süreci, İslam'ın birleştirici yönünün de olumlu etkisiyle Tanzimat dönemine kadar halkın ve aydınların daha çok din merkezli düşüncelerini, sosyal ve kültürel hayatı bu çizgide devam ettirmelerini sağlamıştır.

İslam medeniyeti ve İran kültürünün etkisiyle XIII. asırdan itibaren ortaya çıkan ve Tanzimat dönemine kadar devam eden Divan Edebiyatı daha çok tarihi verileri esas alırken Türk İslam Edebiyatı, Türklerin Müslüman olmalarıyla başlamış ve dini merkeze almıştır. Tanzimat dönemiyle birlikte Divân Edebiyatının işlevini yitirdiği kabul edilirken Türk İslam Edebiyatı günümüzde de değişerek ve gelişerek varlığını devam ettirmektedir. Ayrıca Divan Edebiyatı, kendi iç dinamikleriyle belli başlı tür ve eserler etrafında şekillenirken Türk İslam Edebiyatı, Divan Edebiyatını da kapsayacak şekilde daha geniş bir zamanı, şahısları ve olayları ele almıştır.

Tarihi açıdan edebiyatın geçirdiği aşamalar, Cumhuriyet sonrası çalışmalarda Türklerin Müslüman olmadan önce, Müslüman olduktan sonra ve Batı etkisinde geliştirdikleri edebiyat şeklinde taksim edilmiş ve M. Fuad Köprülü, Ali Nihad Tarlan, Nihad Sâmî Banarlı gibi Cumhuriyet dönemi araştırmacıları Türk İslam Edebiyatını bir bilim dalı haline getirmişlerdir. Başlığında yer alan Türk kaydı bir ırkın tespitinden çok coğrafyanın, kültürün ve milliliğin ifadesidir. Nitekim XVI. asırdan itibaren telif edilen eserlere bakıldığında farklı etnik yapılara mensup pek çok müellif, dini konularda Türkçe, Çağatayca, Arapça ve Farsça eserler ortaya koymuşlardır. İslam kaydı ise ilgili metinlerin din ve dinin alt başlığı kabul edilecek türlerde olduğunu ihtirâzî bir kayıtla tespit etmektedir. Dolayısıyla Türk İslam Edebiyatı, dinle ilgili metinler etrafında oluşurken tabii olarak başta Kur'an ve sünnet olmak üzere, siyer, peygamber kıssaları, fıkıh, tefsir, akâid ve tasavvuf gibi ilim dallarıyla birlikte şekillenmiştir. Müelliflerin zihin dünyalarında dine ait unsurların edebî şekle dönüşerek hayata aksetmesi pek çok tür ile gerçekleşmiştir. Başlangıçtan itibaren eserlerin pek çoğuna besmele, hamdele ve salvele ile başlanmış tevhid/münâcaât bölümleri ile Allah'ın varlığı, birliği ikrar edilerek dua ve niyazda bulunulmuştur.

Bununla birlikte Hz. Peygamber'e olan sevgi ve hürmet dile getirilmiş, ona övgülerde bulunulmuş, sahâbî ve sonraki din büyükleri daima hayırla anılmıştır. Müelliflerin dini anlama, yaşama ve yaşadığı dönem başta olmak üzere insanlara Allah'ı, peygamberi anlatma çabaları Türk İslam Edebiyatı'nda dört ana başlıkta değerlendirebileceğimiz şu türleri doğurmuştur:

1- Allah'ın zâtı ve sıfatları ile ona niyâz etme ile ilgili eserler.

Tevhid, ilâhî, ihlasnâme ve münâcâtlar, Allah'ın varlığı ve birliği başta olmak üzere, İhlas suresinin muhtevasının anlatılması, ona dua ve niyazları konu edindir. Sadece bu eserler değil Türk İslam Edebiyatı'nın sahasına giren çalışmaların neredeyse tamamında bu konular mukaddimelerde zikredilir.¹⁴⁵

2- Hz. Peygamber başta olmak üzere Peygamberlerle ilgili eserler.

Türk İslam Edebiyatı'nın en çok türü bu konudur. Başta na't¹⁴⁶ olmak üzere mevlid-i nebî, hilye, kırk hadis, esmâ-i nebî, mîracnâme, mucizât-ı nebî ve sîretü'n-nebî gibi türler, Hz. Peygamber'in fiziki özellikleri, hayatı, sözleri, fiilleri ve mucizeleri gibi bilgiler bu türden eserlerde zikredilir.¹⁴⁷

3- Müslümanların önemli kabul ettikleri şahsiyetlerle ilgili eserler.

Menâkıbnâme ve velâyetnâmeler daha çok tarikat büyükleri ve adamlarının biyografilerini, kerametlerini ve mücadelelerini konu alan eserlerdir.¹⁴⁸

¹⁴⁵ Tevhid, ilâhî ve mûnaacat hakkında detaylı bilgi için bkz. Şerife Uzun, *16. Yüzyıl Klasik Türk Edebiyatında Tevhid* (Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2013); Murat Özgökmen, *Türk İslam Edebiyatında İlâhiler, Nefesler ve Deviyeler* (Konya: Selçuk Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2009); Abdülhakim Koçin, *Türk Edebiyatında Münâcât* (Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2011).

¹⁴⁶ Türk İslam Edebiyatı'nda na't geleneği hakkında detaylı bilgi için bkz. Murat Ak, *Şair ve Peygamber Na't Geleneğinde Hz. Peygamber İmgesi* (İstanbul: Ketebe Yayınları, 2018).

¹⁴⁷ Hz. Peygamber'le ilgili farklı nazım türleri hakkında detaylı bilgi için bkz. Ümran Ay, *Münîri'nin (ö. 1521/?) Manzum Siyer-i Nebî'si Cilt 1 (İnceleme-Metin)* (İstanbul: Marmara Üniversitesi, Doktora Tezi, 2007); M.Fatih Köksal, *Mevlid-nâme* (Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2011); Mehtap Erdoğan, *Türk Edebiyatında Manzum Hilyeler* (İstanbul: Kitabevi, 2013); Alptekin Dursunoğlu, *Hilye-i Hakanî (Transkripsiyonlu Metin)* (Erzurum: Atatürk Üniversitesi, Bitirme Tezi, 1986); Mehtap Erdoğan, "Hâkim Mehmed Efendi'nin Manzum Hilyesi", *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* XI/1 (2007), 317-358; Zülfikar Güngör, *Türk Edebiyatında Türkçe Manzum Hilye-i Nebvîler ve Nesîmî Mehmed'in Gülistân-ı Şemâil'i* (Ankara: Ankara Üniversitesi, Doktora Tezi, 2000); Metin Akar, *Türk Edebiyatında Manzum Mi'râc-nâmeler* (Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 1987); Bekir Belenkuyu, "Edebiyatımızda Esmâ-i Nebî-Peygamberimiz'in (s.a.v.) İsimleri ve Esmâ-i Nebî Metinleri", *Turkish Studies International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic* 10/4 (2015), 167-196; Numan Külekçi, *Hilye-i Hakanî Mehmed Bey* (Erzurum: Atatürk Üniversitesi Yayınları, 1988); Emine Yeniterzi, *Divan Şiirinde Na't* (Konya: Selçuk Üniversitesi, Doktora Tezi, 1989).

¹⁴⁸ Manzum menâkıbnâme ve velâyetnâme örnekleri için bkz. Niyâzî, *Mansûr-Nâme (Hallâc-ı Mansûr'un Manzum Menâkıbnâmesi)*, thk. Mustafa Tatçı (Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları: 1994, ts.); Sedat Kardeş, *Ali Nihani'nin Manzum Hacı Bektaş-ı Veli Velâyetnamesi* (Grafiker Yayınları, 2018).

4- Dîni inanç ve düşünceleri konu edinen çalışmalar.

Yirmiden fazla türü olan bu eserlerden bazıları nasihatnâme,¹⁴⁹ gazavatnâme, fütüvvetnâme, şefaathâme, telkinnâme, tarikatnâme, kıyâmetnâme ve mahşernâme gibi eserlerdir.¹⁵⁰

Türk İslam Edebiyatı'nın türleri ile ilgili yapılan bu taksim, kesin ve tek düze değildir. Her grubun diğeriyle ilişkisi bulunabilir. Söz gelimi Peygamber kıssalarını konu edinen bir eserde üçüncü grup ve dördüncü grubun doğrudan etkileşimi olabilir. Yine peygamberlerin vahiy ile ilişkileri dolayısıyla birinci grubun konularıyla da alaka kurulabilir. Çalışmamıza konu olan kırk hadislerin konu dağılımı her ne kadar Hz. Peygamber ile ilgili başlıkta zikredilse de dînin bütün alanlarını kapsadığını söyleyebiliriz.

Türk İslam Edebiyatı'nda yer alan türlere dair genel bilgiler verdikten sonra şimdi kırk hadis türünün telif sebepleri, şekilsel özellikleri ve müelliflerinin entelektüel kimlikleri hakkında bilgi verilecektir.

“Men hafıza” rivâyeti bu türün ortaya çıkarak yaygınlaşmasının en önemli nedeni kabul edilmiştir. Bununla birlikte kırk hadis mukaddimelerinde müelliflerin zikrettikleri başka telif sebepleri de bulunmaktadır. Karahan başta olmak üzere konu ile ilgilenen araştırmacıların tespitleri şunlardır:

- 1- Hayır dua alma.
- 2- İyi olarak anılma, hayırla yâd edilme.
- 3- Hz. Peygamber'e tabi olma ve bunu gösterme isteği.
- 4- Hz. Peygamber'in rûhâniyetine tevessülde bulunma ve sıkıntılardan kurtulma çabası.
- 5- Boşa geçen ömrün pişmanlıklarından kurtulma gayesi.
- 6- İnsanlara fayda sağlama.
- 7- Daha önce kırk hadis telif edenlerin yolundan gitme, onlara tabi olma.

¹⁴⁹ Manzum nasihatnâme konusunda örnek metin için bkz. Murat Ak, *Maksûd-ı Nasihat Osmanlı'nın Son Döneminde Manzum Bir Nasihatnâme (İnceleme-Metin- Tıpkıbasım-Dizin)* (Konya: Çizgi Kitabevi, 2018).

¹⁵⁰ Gazavatnâme, fütüvvetnâme şefaathâme ve tarikatnâme ile ilgili bkz. Prizenli Sûzî Çelebi, *Gazavatnâme* (İstanbul: Millet Kütüphanesi, Manzum Eserler Bölümü, 1339); Yahya b. Halil el-Burgâzî, “Burgazî ve Fütüvvet-nâmesi”, *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası* 15/1-4 (54 1953), 76-154; Şahin Köktürk, “Şefaathâme ve Pir Muhammed'in Şefaathâmesi”, *Turkish Studies International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic* 9/6 (2014), 761-771; Aziz Mahmud Hüdâî, *Tarikatnâme*, haz. Nevzat Özkan (İstanbul: Bilge Kültür Sanat, 2014).

8- Kendisinden kırk hadis yazmasını talep edenlerin ricasını yerine getirme.

9- Öğrenciler başta olmak üzere hadis ezberleyeceklerle ezber yapmalarını kolaylaştırma fikri.

10- Hadis ilmi ve edebiyat sahasında yeteneğini gösterme düşüncesi.

11- İlim ehli arasında rütbe kazanmak veya var olan konumunu pekiştirmek.

12- Devlet ricâline hoş görünmek, onlardan maddî-manevî destek görme.

13- Devlet başkanının veya bir yetkilinin kırk hadis yazmasını istemesi.

14- Kendisinin ilgi duyduğu bir konuda hadis ezberleme veya derleme arzusu.

15- Belirli bir konunun anlaşılması için o konuyla ilgili rivâyetleri toplama.

Edebiyat literatüründe kırk hadislerin telif sebepleri ile ilgili zikredilen bu sebepler, örnekler eşliğinde detaylı bir şekilde şimdiye kadar yapılan çalışmalarda incelenmiştir.¹⁵¹

Kırk hadislerin tasnif edilme biçimleri ile şekilsel özelliklerini Karahan, manzum, mensur ve manzum-mensur karışık olmak üzere üç farklı kırk hadis türü olduğunu belirtmiştir. Manzum-mensur karışık telif edilen eserler, sayı itibarıyla az olmakla birlikte rivâyetin mensur tercümesi yapılmış daha sonra rivâyetin manası veya muhtevası nazma çekilmiştir.

Konuların dağılımı ve seçilen rivâyetlerin tasnifine göre bir ayırım yapıldığında şu başlıklar öne çıkmaktadır:

- 1- Kutsî rivâyetlerden oluşanlar
- 2- İslam dînin şartları ve iman konularının yer aldığı rivâyetler
- 3- İslam hukukunun temel prensiplerine mesnet teşkil eden rivâyetler
- 4- Hz. Peygamber'in hutbelerinin yer aldığı rivâyetler
- 5- Buhârî ve Müslim'in birlikte naklettiği müttefakun aleyh rivâyetler
- 6- Suyûtî'nin, *el-Câmiu's-Sağîr* adlı eserinden seçilenler
- 7- Cihâdın faziletini anlatan rivâyetler
- 8- Kısa, özlü bir şekilde nakledilen cevâmiu'l-keîm türü rivâyetler
- 9- Devlet başkanına itaati öğütleyen rivâyetler
- 10- Belirli bölgelerde yer alan râvîlerden nakledilen rivâyetler
- 11- Farklı şehirlerde hadis öğrenilen hocaların rivâyetleri

¹⁵¹ Karahan, *Kırk Hadis*, 3-17; İdris Söylemez, *Türk-İslam Edebiyatında Manzum Kırk Hadisler (İnceleme-Metin)* (Cumhuriyet Üniversitesi, Doktora Tezi, 2017), 3-7.

- 12- Hz. Peygamber'in eşlerinin faziletlerine dair rivâyetler
  - 13- Sahâbe ve dört halifenin faziletiyle ilgili rivâyetler
  - 14- İlim ve âlimin önemini konu alan rivâyetler
  - 15- Fakirliği övdüğü var sayılan rivâyetler
  - 16- Kur'an sûrelerinin faziletiyle ilgili rivâyetler
  - 17- Noktasız harflerden oluşan rivâyetler
  - 18- Mizah konularının yer aldığı rivâyetler
  - 19- Tıp konularının geçtiği rivâyetler
  - 20- Sosyal hayata dair ve ahlâkî unsurların konu edildiği rivâyetler
  - 21- Belirli topluluk ve şehirlerin faziletine dair rivâyetler
  - 22- Senesinde yedi râvînin yer aldığı senedle nakledilen rivâyetler
  - 23- Kırk farklı senedle, kırk farklı râvî aracılığıyla kırk farklı sahâbîden kırk farklı şehirde dinlenen rivâyetler
  - 24- Kırk ayetin tefsirini konu edinen rivâyetler
  - 25- Allah'ı zikretmenin faziletine dair rivâyetler
  - 26- Hz. Peygamber'e salât ve selam getirmenin faziletine dair rivâyetler
- Günümüze ulaşım tenkitli neşri gerçekleştirilen kırk hadislerin yanında henüz yazma halinde bulunan eserler incelendiğinde bu sayı daha da artabilir.

Kırk hadis türünün ortaya çıkışında dış etmenlerle beraber bu eserleri meydana getiren müelliflerin bilgi birikimi de önem arz etmektedir. Özellikle Osmanlı münevverlerinin hadis ilmi ile ilişkisini tespit etmek, söz konusu eserlerin tetkikini derinleştirecektir.

2. 2. Kırk Hadis Müelliflerinin Entelektüel Kimlikleri

Kur'an ve sünneti merkeze alan dini ilimlerin teşekkülünden sonra başlangıçta câmii ve mescitlerde kurulan ilim halkaları sonraları medreselerde kurulmuştur. Osmanlı medreselerinde öğrencilerin aklî ilimlerle birlikte fıkıh, tefsir ve hadis gibi naklî ilimlerden de istifade etmeleri düşünüldüğü için yükselme döneminden itibaren Osmanlı ilmiye sınıfının yetişme merkezi bu medreseler olmuştur.

Çalışmaya konu olan kırk hadis müelliflerinin şiirle ilgilenmelerinin yanı sıra hadis ilmi ile ilgilenmeleri de söz konusudur. Ortaya koydukları eserlerde kullanılan rivâyetlerin seçiminde en çok ihtiyaç duydukları ilim hadistir. Bu kısımda müelliflerin biyografilerinde yer alan bilgiler ışığında almış oldukları eğitimler ile entelektüel

kimlikleri analiz edilecek ve hadis ilmine vukûfiyetleri tespit edilecektir.

Osmanlı dönemi münevverlerinin yetiştiği kurum, başlangıçtan itibaren medresedir. İzmit'te Süleyman Paşa, İznik'te Orhan Gâzi Medreseleri XIV. asrın başlarında inşa edilmiş, Fâtih Sultan Mehmed tarafından programı da belirlenen Sahn-ı Semân Medreseleri ihtisaslaşmanın önünü açmıştır.¹⁵² Naklî ilimlerle birlikte aklî ilimler de medrese müfredatlarına girmiş, yükselme döneminin zirvesi kabul edilen Kânûnî döneminde Süleymâniye Medreseleri kurumsallaşmayı sağlamıştır. Medreseler, Selçuklulardan alınan tecrübe ve bilgi ile daha çok Hanefî-Mâtürîdî çizgiye göre şekillendirilmiştir. İlk dârü'l-hadislerin Nurettin Zengi (ö. 569/1174) ile açılmasından sonra bu faaliyet Osmanlı'da artarak devam etmiş ve hadis alanında ihtisaslaşma noktasında eğitim veren dârü'l-hadisler büyük şehirlerde aktif olarak hizmet vermişlerdir.

Osmanlı medreselerinde verilen eğitim, âlî ilimler, âlet ilimleri ve cüziyyât başlıkları altında toplanabilir. Âlî ilimleri tefsir, fıkıh ve hadis; âlet ilimlerini sarf, nahiv, belâgat ve mantık; cüziyyâtı ise matematik, astronomi, hesap, hendese ve hikmet gibi ilimler oluşturmaktadır. Bu ilimlerin muhtasar, mutavassıt ve mutavvel seviyede farklı kitapları bulunmaktadır. Ayrıca bu ilimler, yalnız bir medresenin değil alt seviyeden başlayarak ihtisas eğitimi verilen medreselere doğru artan bir çizgi de farklı medreselerin eğitim müfredatında gelişerek devam etmektedir.¹⁵³

Medreselerin dereceleri, *Hâşiye-i Tecrîd* Medresesi gibi okutulan kitabın adı verilenler, medreselerde görev yapan müderrislerin aldıkları günlük ücretlerle 20'li, 40'lı medrese gibi ücrete göre belirlenenler ile hâriç, dâhil, Sahn, Süleymâniye, dârü'l-hadis gibi statülerine göre tasnif edilenler olmak üzere üç yaklaşımla belirlenmiştir.¹⁵⁴

Söz gelimi 20 akçe ile görevlendirme yapılan bir medrese 20'li olarak kabul edilmiş ve okutulan kitaplarla eğitim süresi ona göre belirlenmiştir. Bu derece 60'lı

¹⁵² Selahattin Yıldırım, *Osmanlı Dönemi Anadolu Muhaddisleri (Hicrî VII-IX. Asır)* (İstanbul: Marmara Üniversitesi, Doktora Tezi, 1994), 28.

¹⁵³ Salih Karacabey, "Osmanlı Medreselerinin Son Dönemi'nde Hadis Öğretimi", *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 8/8 (1999), 149-169; Mefail Hızlı, "Osmanlı Medreselerinde Okutulan Dersler ve Eserler", *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 17/2 (2008), 25-46; Murat Çelik, *Osmanlı Medreseleri ve Avrupa Üniversiteleri (1450-1600)* (İstanbul: Küre Yayınları, 2019), 380-385; Mustafa Celil Altuntaş, *Osmanlı Döneminde Hadis İlmi* (İstanbul Üniversitesi, Doktora Tezi, 2018), 175-179.

¹⁵⁴ Mehmet İşpirli, "Medrese", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı, 2003), 327-328.

medreselere kadar devam etmiş akabinde *Sahn-ı Seman*, *Süleymaniye*, *Dâru'l-hadis* gibi ihtisas eğitim verilen medreselerde 100 akçeye kadar ücret verilen hocalar görevlendirilmiş ve müfredatları da buna göre düzenlenmiştir.

Gerek dâru'l-hadisler gerek diğer medreselerin hadis müfredatında Buhârî ve Müslim'in *es-Sahih* adlı eserleri, Kâdı İyâz'ın *eş-Şifâ*, Begavî'nin (ö. 516/1122) *Mesâbîhü's-sünne*, Sagânî'nin (ö. 650/1252) *Meşârikü'l-envâr*, Münzirî'nin *et-Terğîb ve't-terhîb*, İbn Melek'in (ö. 821/1418'den sonra) *Meşârikü'l-envâr* üzerine yazdığı şerh *Mebârikü'l-ezhâr* ve Suyûtî'nin *el-Câmiu's-Sağîr* adlı eserlerinden bazı bölümlerin okutulması yer almaktadır. Bazı müderrislerin gayreti ile *Mesâbîhü's-sünne* gibi eserlerin bitirildiği de söylenebilir. Sayılan eserler içinde Buhârî, Müslim, Begavî ve Sagânî'nin eserleri Fatih tarafından *Sahn-ı Semân* müfredatına alınmış ve her dersten önce bu kitaplardan hadis okunması istenmiştir. Bu durum özellikle hadislerin senedsiz zikredildiği son iki eserin Osmanlı medreselerinde baş ucu kitabı haline gelmesine neden olmuş ve pek çok kimse tarafından şerh edilmiştir.

Hadis usulü ile ilgili okutulan eserler, medreselerin derecelerine göre değişkenlik göstermekle beraber İbnü'l-Esir'in (ö. 606/1210) *el-Câmiu'l-usûl* (mebâdî/mukaddime kısmı),¹⁵⁵ İbnü's-Salâh'ın *Ulûmü'l-Hadis* ve İbn Hacer'in *Nuhbetü'l-Fiker* adlı eserleri okutulmuştur. Sonraki dönemlerde İbn Hacer'in eseri üzerine yapılan şerhler ve tercümelere de faydalanılmıştır.¹⁵⁶

Osmanlı medrese sistemi ve okutulan hadis kitaplarına dair yapılan bu girişin sebebi yaptığımız araştırmaya göre kırk hadis telif eden şairlerin neredeyse tamamının medrese eğitimi görmüş olmalarından dolayıdır. Aldıkları eğitimin devamında mülâzemet sistemi ile müderris veya kadı olan medrese mezunları, devletin muhtelif kademelerinde vazife alarak bu görevlerini de yerine getiriyorlardı.

¹⁵⁵ Rezîn b. Muâviye es-Sarakustî'nin (ö. 535/1140) Kütüb-i sitte'yi bir araya getirme arzusuyla oluşturduğu *et-Tecrîd li's-sahih ve's-sünen* adlı eserinde gördüğü eksiklikleri gidererek yeni bir tertiple ve garib kelimeleri de izah ederek düzenleyen İbnü'l-Esir'in bu eserinin tamamının okutulması mümkün değildir. Eserin mebâdî kısmı hadis usulü ile ilgili olup medreselerde bu bölüm okutulmuştur. Konu ile ilgili yapılan çalışmalarda bu eserin tamamının okutulduğuna dair Hızlı ve Çelik'in verdiği bilgi eksiktir. Hızlı, "Osmanlı Medreselerinde Okutulan Dersler ve Eserler", 37; Çelik, *Osmanlı Medreseleri ve Avrupa Üniversiteleri (1450-1600)*, 382.

¹⁵⁶ Hızlı, "Osmanlı Medreselerinde Okutulan Dersler ve Eserler", 36-37; Çelik, *Osmanlı Medreseleri ve Avrupa Üniversiteleri (1450-1600)*, 382. (Çelik, Mefâil Hızlı'nın makalesinden yaptığı alıntı da onun usul kitaplarının altında zikrettiği siyer konusunda yazılan Halebî'nin "İhsâü'l-Uyûn" adlı eserini sehven hadis usulü ile ilgili eserde zikretmiştir.); İşpirli, "DİA", 2003, 328-329.

Biyografilerinde verilen bilgiye göre XVI. asır müelliflerinden Merdûmî, medrese eğitimi görmüş ve kadılığa kadar yükselmiştir. Aynı dönem şairlerden Nev'î, devrin önemli âlimlerinden ilim aldıktan sonra müderrislik yapmış, Bağdat kadılığına tayin edilmiş ve şehzâde hocalığı görevini ifa etmiştir. Abdülmecid b. Şeyh Nâsuh, fıkıh, tefsir, hadis gibi alanlarda eserler telif eden âlim bir şahsiyettir. Âşık Çelebi, Yenipazarlı Vâlî ve Fevrî, kadılık görevine kadar yükselirken Gelibolulu Âlî, müderrislik ve kadılık görevleri talep etmiş ancak bunları elde edemeyince defterdârlık ve sancak beyliği yapmıştır. Bu asırda kırk hadis telif edenlerden Azmî ve Ahterî, müderrislik yaparken, Harîmî Ali Dede ise tekke şeyhliğinde bulunmuştur.

XVII. asra baktığımızda Sehmî ve Kemaleddîn Mehmed, kadılık yaparken, Fehti Karamânî müderris, Hâkânî, sancak beyi ve Okçuzâde ise defterdarlık vazifelerine kadar yükselbilmişlerdir. Bu asırda yaşayan Feyzi Kefevî, müderrislik göreviyle birlikte şeyhlik de yapmıştır.

XVIII. asırda kırk hadis telif edenlerden Osmanzâde Tâib, Manastırlı Ali, Seyyid Vehbî, İbrahim Gülşenî ve İbrahim Hanif kadılık makamına kadar yükselirken; Urfalı Ömer Nüzhet mühürdânlık, devatdârlık ve kîsedârlık görevlerinde çalışmıştır.

Manzum yüz hadis müelliflerinden Muhammed Visâlî, kadılık yapmış; Latîfî ve İsmail Belîğ ise imâret kâtipliğine kadar yükselmiştir. Manzum bin hadis müellifi İsmail Sâdik Kemâl, Rumeli Beylerbeyliği ve Meclis-i Âyân üyeliği görevlerinde bulunmuştur.

Hayatlarına dair bilgiye ulaşamayan müelliflerin de büyük ölçüde medrese, tekke veya câmilerde dini ilimler aldıkları, en azından din/edebî eser üretecek seviyede bilgi birikimlerinin olması imkân dâhilindedir. Dikkat edilirse kırk hadis telif edenlerin büyük bölümünün Osmanlı devlet teşkilatında kritik görevlere talip oldukları görülecektir. Her biri uzun yıllar müderrislik yapacak seviyede ilim ehli kimselerdir. Edebiyat ve şiire dair bilgileri onları tezkire veya dîvân yazmakla sınırlamamış, dini metinleri okuyup anlayarak Arapçadan manzum olarak tercüme etmelerine de katkı sağlamıştır.

Kırk hadis müelliflerinden tekke kültürüne aidiyet duyanların sayısı da çoktur. Bazıları tekke şeyhliği yapacak seviyeye ulaşırken bir kısmı da *Halvetîlik*, *Gülşenîlik*, *Celvetîlik* ve *Mevlevîlik* gibi tasavvuf ekollerine intisap ederek entelektüel kimliklerini bu ekollerin düşünce biçimleriyle şekillendirmişlerdir.

Osmanlı şair ve ilim adamının bir özelliği de cihada katılmalarıdır. Pek çok memleketi, insanı ve olayı müşahede imkânı veren bu yolculuklar onların zihin dünyasında yeni ufuklar açmıştır. Derviş b. Ali'nin cihadın faziletine dair rivâyetlerden oluşan bir kırk hadis telif etmesi bunun yansıması kabul edilebilir.

Entelektüel bir devlet adamı olan; yaşadıkları dönemin önde gelen âlimlerinden mülâzemet alan ve şair kimlikleri ile ön plana çıkan kırk hadis müelliflerinin, eserlerine seçtikleri rivâyetlere dair tercih metotları ve almış oldukları hadis ilimlerini bu tercihe yansıtmaları, kendilerinden beklenen meziyetlerdir. Bu çalışmanın da cevabını aradığı en önemli soru, ilmi yetkinliğini ortaya koyduğumuz müelliflerin bu sınır ve ölçüye ne kadar riayet ettiklerinin tespit edilmesidir.

İlk örneğini Abdullah b. Mübârek'in verdiği kırk hadislere dair literatür, bu literatürün oluşma gerekçeleri, “men hafıza” rivâyetinin temel hadis kitaplarından tespit, tahrîc, isnad tenkidi ve bir tür olarak kırk hadis telifinin Türk İslam Edebiyatı'ndaki konumu ile kırk hadis müelliflerinin entelektüel kimliklerinin tespiti, çalışmanın kavramsal çerçevesinin yanında tarihi sürecini de ortaya koymaktadır. Bu bilgiler ışığında sonraki bölümde, asırlara göre tasnifi yapılan kırk hadislerde yer alan rivâyetlerin hadis ilmi kriterlerine göre tahrîc ve değerlendirmeleri yapılacaktır.

İKİNCİ BÖLÜM
MANZUM KIRK, YÜZ VE BİN HADİSLERDE YER ALAN RİVÂYETLER
(TESPİT, TAHRİC VE TENKİD)

Osmanlı coğrafyasında telif edilen manzum kırk hadislerin oranı, yüz ve bin hadislere göre daha fazladır. Abdurrahman Câmî'nin kırk hadisinin Farsçadan tercüme edilmesiyle birlikte XV. asırdan itibaren XX. asra kadar kırk hadislerin telif/tercüme faaliyetleri devam etmiştir.

Yapılan araştırma neticesinde 69 manzum kırk hadise ulaşılrken 6 adet yüz ve 1 adet bin hadis tespit edilmiştir. Kırk hadislerde tekrarlarıyla beraber 2790, yüz hadislerde 606, bin hadiste ise 1020 rivâyet olmak üzere Hz. Peygamber'den nakledildiği kabul edilerek söz konusu eserlerde tam bir iktibasla mısra' haline getirilip aruzun ilgili veznine uyarlanan veya kısmî iktibasla nazmedilen ya da önce hadis metninin zikredilip akabinde tercüme edildiği 4417 metin tespit edilmiştir. Bu metinlerden mükerrer rivâyetler çıkartıldığında tahrîci yapılması gereken rivâyet sayısı 2640'tır.

Çalışmaya konu olan rivâyetlerin oldukça fazla olması, rivâyetlerin tahrîc ve analizine doğrudan etki ederek çalışmanın hacmini genişletmektedir. Ayrıca manzum kırk hadis literatüründe telif edilen çalışmaların dibace, tercüme ve hâtimelerinde müstakil inceleme gerektiren bilgiler de bulunmaktadır. Bu gibi etmenler göz önünde bulundurularak manzum hadis edebiyatında yer alan rivâyetlerden makbul kabul edilenlerin tahrîc bilgileri yansıtılmadan sadece sonuçları verilecektir. Merdud kabul edilen rivâyetler ise araştırmanın yönteminde belirtilen esaslara göre tahrîc edilecektir. Rivâyetlerin sıhhat durumlarının istatistiksel analizleri, kaynak değerleri, seçilme kriterlerinin belirginlikleri ve konu dağılımları ile ilgili genel bir değerlendirme yapılarak söz konusu bilgiler bölüm sonunda tablo ve grafiklerle ortaya konulacaktır.

Şimdi Câmî'nin kırk hadisi ile başlayıp sırasıyla kırk, yüz ve bin hadisler; asırlara göre tespit edilerek tahrîc ve tenkitleri gerçekleştirilecektir.

1. MANZUM KIRK HADİSLERDE GEÇEN RİVÂYETLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ

1. 1. Abdurrahman Câmî'ye (ö. 898/1492) ait *Çihil Hadis* ve Türkçe Tercümeleri

Adı Nureddîn b. Abdurrahman b. Ahmed olan şair, Harcird'de doğdu. Câm şehrine nisbetle Câmî olarak tanındı. XV. asırdan itibaren pek çok divan şairini de etkileyen Câmî 1492'de Herat'ta vefat etti.

Türk-İslam Edebiyatı kırk hadis türünün oluşumunda en büyük etkiyi, kuşkusuz Abdurrahman Câmî'nin Farsça kaleme aldığı *Çihil Hadis*'i etrafında yapılmış tercümeleler meydana getirmiştir. Câmî henüz hayatta iken yapılmaya başlayan tercümeleler, tespit edebildiğimiz kadarıyla 13 tanedir.¹⁵⁷ İlk Câmî tercümesi aynı zamanda arkadaşı da olan Ali Şîr Nevâî (ö. 906/1501) tarafından Çağatay Türkçesine yapılmıştır. Sırasıyla Fuzûlî (ö. 963/1556), Rihletî (XVI. asır), Urfalı Nâbî (ö. 1124/1712), Antakyalı Münif (ö.1156/1742), Seyyid İbrahim (ö. 1197/1783), İsmail Müfid Efendi, (ö. 1217/1802) Zühdî, (ö. 1854/1914); Sirâcî (XVI. asır), Şirvanlı Hatipoğlu, ile İbrî'nin telif tarihi belli olmayan Câmî Tercümesi ve müellifi bilinmeyen bir Câmî tercümesi bulunmaktadır.

Söz konusu tercümelelerde bulunan rivâyetler, Câmî'nin eserinden birebir alınmış ve nazmedilmiştir.¹⁵⁸ Dolayısıyla Câmî'nin eserine aldığı hadislerin tahrîcleri yapıldığı zaman Câmî tercümelerinde yer alan 520 rivâyetin tahrîcleri de tamamlanmış olacaktır. Bu minvalde yapılan tahrîc neticesine göre hasen veya sahih hükmü verilen rivâyetlerin tahrîc bilgilerini zikretmek yerine neticeleri yansıtılacaktır. Rivâyetlerin muhtevaları ile ilgili değerlendirmeler ise üçüncü bölümde yapılacak zayıf, mevzu, selefê ait söz ve bulunamayan rivâyetlerin tahrîc bilgileri ise zikredilecektir.

Câmî tercümelerinde bulunan 19 makbul rivâyetten 8'i müttefakun aleyh iken 1'i Müslim'in, *el-Câmiu's-Sahîh*'inde, 4'ü Ahmed b. Hanbel'in, 1'i Ebû Ya'lâ'nın (ö. 307/919) *el-Müsned* adlı eserlerinde; 3'ü Tirmizî'nin, 1'i İbn Mâce'nin, *es-Sünen* adlı eserlerinde, 1'i de Taberânî'nin, *el-Evsât* adlı eserinde yer almaktadır.

19 zayıf, 1 mevzu ve 1 bulunamayan olmak üzere toplam 40 rivâyetin tercüme

¹⁵⁷ İsmail Sâdık Kemal'lin 1011 hadisinin 42 ile 82. Hadisleri de Câmî tercümesidir.

¹⁵⁸ Sirâcî'nin kırk hadisinde yer alan “*Şüphesiz Allah sizin suretlerinize ve mallarınıza bakmaz; kalplerinize ve amellerinize bakar*” rivaeti ile “*Bir kimseyi ameli yavaşlatmışsa, onu nesebi hızlandıramaz*” rivâyetleri Câmî'nin eserinde yer almamaktadır. Sirâcî'nin eserinde yer alan bu rivâyetleri Müslim, tahrîc etmiştir.

edildiği eserinde yer alan rivâyetlerin tahrîc bilgileri şu şekildedir:

a) Zayıf rivâyetler

1. İki özellik vardır ki bunlar müminde bulunmaz: kötü ahlak ve cimrilik!¹⁵⁹

Ebû Dâvûd et-Tayâlisî (ö. 204/819), Ahmed b. Hanbel, Abd b. Humeyd (ö. 249/863-64), Buhârî, Tirmizî ve Dûlâbî (ö. 310/923), Ebû Said el-Hudrî'den rivâyet etmişlerdir.¹⁶⁰ Buhârî, senesinde bulunan Sadaka b. Mûsâ ed-Dakîkî es-Sülemî'nin isim ve nesebini belirterek cerh veya ta'dile dair bir bilgi vermezken Nesâî, İbn Ebî Hâtim, İbn Adî, Ebû Ubeyd el-Âcurrî (hicrî IV. asrın başı), Sadaka b. Mûsâ'nın zayıf bir râvî olduğunu belirtmişlerdir. Mizzî (ö. 742/1341), Zehebî ve İbn Hacer, onun hakkında cerh-ta'dil âlimlerinin görüşlerini zikrederek zayıf bir râvî olduğuna işaret etmişlerdir. Suyûtî, bu senede sahih derken; Elbânî hem Tirmizî hem de Buhârî rivâyetine zayıf hükmü vermiştir.¹⁶¹

2. Söz verme borç yerine geçer.¹⁶²

¹⁵⁹ حَصَلْنَا لَا يَجْتَمِعَانِ فِي مُؤْمِنٍ: الْخُلُقُ، وَسُوءُ الْخُلُقِ Bu rivâyet Câmî dışında Sebzî, Ahteri, Hakani ve Visâli'nin eserlerinde de yer almaktadır.

¹⁶⁰ Süleyman b. Dâvûd b. el-Cârûd et-Tayâlisî, *Müsnedü Ebî Dâvûd et-Tayâlisî*, thk. Muhammed b. Muhsin et-Türkî, 1. Bs, 4 c. (Hicr: Dârü'l-Hicr, ts.), 3:680; Ebû Abdillâh Ahmed b. Muhammed b. Hanbel eş-Şeybânî el-Mervezî Ahmed b. Hanbel, *ez-Zühd*, 1. Bs (Beyrut: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1420), 200, H.No:1380; Ebû Muhammed Abd b. Humeyd b. Nasr el-Kissî (el-Keşşî) Abd Humeyd, *el-Müntehab min Müsnedi Abd b. Humeyd*, thk. Abdullah b. Mustafa el-Adevî, 2. Bs (Riyad: Dârü'l-Balansiye, 2002), 2:125, H.No:994; Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmâil b. İbrâhîm Cu'fî Buhârî el-Buhârî, *el-Edebü'l-Müfred*, thk. Muhammed Fuad Abdülbâkî, 3. Bs (Beyrut: Dârü'l-Beşâiri'l-İslâmiyye, 1989), 106, H.No:282; Ebû İsa Muhammed b. İsa b. Sevre es-Sülemî et-Tirmizî, *Sünenü't-Tirmizî*, thk. Ahmed Muhammed Şâkir v.dğr., 2. Bs, 5 c. (Halep: Mustafa el-Bâbî el-Halebî, 1975), Birr 41; Ebû Bişr Muhammed b. Ahmed b. Hammâd el-Verrâk ed-Dûlâbî-Dûlâbî, *el-Künâ ve'l-Esmâ*, 1. Bs (Beyrut: Darü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1999), 2:263. Tirmizî, Sadaka b. Mûsâ'nın rivâyette tek kalmasından dolayı garib olarak değerlendirmiştir.

¹⁶¹ Buhârî, *el-Kebîr*, 4:297, R.No: 2887. Nesâî, *ed-Duafâ*, 138, R.No:322; İbn Ebî Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dil*, 4:422, R.No:1895; İbn Adî, *el-Kâmil*, 5:118, R.No:925; Ebû Ubeyd Muhammed b. Ali b. Osman el-Âcurrî, *Suâlâtü Ebî Ubeyd el-Âcurrî Ebâ Dâvûd*, thk. Abdülâlim Abdülhakîm el-Bestevî (Lübnan: Müessesetü'r-Reyyân, 1997), 2:54, R.No: 1103; Ebû'l-Haccâc Cemâlüddîn Yûsuf b. Abdîrahmân b. Yûsuf el-Mizzî, *Tehzîbü'l-Kemâl fi esmâi'r-ricâl*, thk. Beşşâr Avvâd Ma'ruf (Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1983), 13:149-151, R.No: 2870; Zehebî, *el-Mizân*, 2:312, R.No:3879; İbn Hacer, *Tehzîbü't-tehzîb*, 4:418, R.No:821; Muhammed Nâsiruddîn Elbânî, *Daifü Süneni't-Tirmizî* (Riyad: Mektebetü'l-Maârif, 2000), 186, H.No:1962; Suyûtî, *es-Sağîr*, 367, H.No:3799; Muhammed Nâsiruddîn Elbânî, *Daifü'l-Edebi'l-Müfred li'l-İmâm'il-Buhârî* (Riyad: Mektebetü'd-Delîl, 1998), 41, H.No:45.

¹⁶² الْعِدَّةُ دَيْنٌ Bu rivâyet Câmî dışında Merdûmî, Vâlî I, Azmî, Lütfî, Seyyid Vehbî, Latîfî, Hâkânî, İbrahim Hanîf'in eserlerinde yer almaktadır.

Taberânî Abdullah b. Mesud ve Hz. Ali'den;¹⁶³ İbn Asâkîr,¹⁶⁴ Kudâî (ö. 454/1062) ve Deylemî (ö. 558/1163),¹⁶⁵ Hz. Ali'den rivâyet etmişlerdir. Irâkî, senesinde meçhul râvîler bulunmaktadır derken; Suyûtî, İbn Asâkir'den gelen rivâyete zayıf, Hz. Ali ve İbn Mesud rivâyetlerine hasen hükmü vermiş; Elbânî ise zayıf olduğunu ifade etmiştir. Taberânî rivâyetinde *teferrüd* bulunmakla beraber Hamza b. Dâvud zayıf kabul edilmiştir.¹⁶⁶ Ayrıca Ebû Dâvûd'un, Hasan el-Basrî'den *الْعِدَّةُ عَطِيَّةٌ* lafızıyla *mürsel bir* rivâyeti bulunmakla birlikte Harâitî (ö. 327/939) de *الْعِدَّةُ عَطِيَّةٌ* lafızıyla rivâyet etmiştir.¹⁶⁷

3. Mecliste konuşulanlar emanettir.¹⁶⁸

Ahmed b. Hanbel, Harâitî, Ebû Dâvûd ve Beyhakî, Câbir b. Abdullah'tan rivâyet etmişlerdir.¹⁶⁹ Senesinde Câbir b. Abdullah'ın kardeşinin oğlu şeklinde yer alan râvî, meçhul kabul edilmiştir. Hadisin geriye kalan kısmında haram bir kanın

¹⁶³ Taberânî'nin senedi Hamza b. Dâvûd b. Süleyman b. El-Hakem b. El-Haccâc b. Yûsuf es-Sekafî el-İblî > Sa'îd b. Mâlik b. İsâ el-İblî > Abdullah b. Muhammed b. El-Eş'as el-Haddânî > el-Âmeş > İbrahim > 'Alkame > İbn Mesud ve Hz. Ali şeklindedir. el-Haddânî'nin 'Âmeş'ten; Sa'îd b. Mâlik b. İsâ'nın ise el-Haddânî'nin rivâyetinde tek kaldığını belirterek rivâyetin sadece bu senedle geldiğini belirtmiştir. Heysemî, Hamza b. Dâvud'u Dârekutnî'nin zayıf olarak kabul ettiğini ifade etmiştir. Ebû'l-Kâsım Müsnidü'd-dünyâ Süleymân b. Ahmed b. Eyyûb et-Taberânî, *el-Mu'cemü'l-ıvsat*, thk. Târık b. İvadullah b. Muhammed - Abdülmuhsin b. İbrahim el-Huseynî (Kahire: Dârü'l-Haremeyn, 1995), 4:23, H.No: 3513, 3514; Ebû'l-Kâsım Müsnidü'd-dünyâ Süleymân b. Ahmed b. Eyyûb et-Taberânî, *er-Ravdü'd-dânî ile 'l-Mu'cemi's-sağîr li 't-Taberânî*, thk. Muhammed Şekûr Mahmûd el-Hâc Emîr (Beyrut: el-Mektebü'l-İslâmî, 1985), 1,256, H.No:419; Ebû'l-Hasen Nûrüdîn Alî b. Ebî Bekr b. Süleymân el-Heysemî, *Mecma'u'z-zevâ'id ve menba'u'l-fevâ'id*, thk. Hüsâmeddin el-Kudsî (Beyrut: Mektebetü'l-Kudsî, 1994), 4: 166.

¹⁶⁴ Ebû'l-Kâsım Alî b. el-Hasen b. Hibetillâh b. Abdillâh b. Hüseyin ed-Dımaşkî eş-Şâfî İbn Asâkîr, *Târîhu Dimeşk*, thk. Muhibbüddin Ebû Saîd Ömer b. Garâme el-Amrevî (Beyrut: Dârü'l-Fikr, 1995), 52, 293, H.No:11020.

¹⁶⁵ Ebû Abdillâh Muhammed b. Selâme b. Ca'fer el-Kudâî, *Müsnedü's-şihâb*, thk. Hamdi Abdülmecid es-Silefî (Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1985), 1: 40, H.No:5; Ebû Şücâ' Şîrûye b. Şehredâr b. Şîrûye ed-Deylemî, *el-Firdevs bi me'sûri'l-ahbâr*, thk. Saîd b. Besyûnî Zağlûl (Beyrut: Dârü'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1995), 3: 82, H.No: 4228.

¹⁶⁶ Irâkî, *el-Muğnî* 1:494-495, H.No: 1890,1891; Suyûtî, *es-Sağîr*, 2,109, H.No: 5682, 5683. Muhammed Nâsiruddîn Elbânî, *Daîfü'l-Câmi'i's-Sağîr* (Beyrut: el-Mektebü'l-İslâmî, 1988), 312, H.No: 3853, 3854.

¹⁶⁷ Ebû Dâvûd Süleymân b. el-Eş'as b. İshâk es-Sicistânî el-Ezdzî Ebû Dâvûd, *el-Merâsîl*, thk. Şuayb el-Arnâvut (Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1988), 352, H.No: 522; Ebû Bekr Muhammed b. Ca'fer b. Muhammed es-Sâmerrî el-Harâitî, *Mekârimü'l-ahlâk ve me'âliyehâ ve mahmûdu tarâikahâ*, thk. Abdullah b. Becâş b. Sâbit el-Himyerî (Riyad: Mektebetü'r-Rüşd, 2006), 1: 394, H.No: 208.

¹⁶⁸ *المجالس بالأمانة* bu rivâyet Câmî dışında Âlî II, Hakânî, Sehmî, Vehbî, Anonim III ve Halvetî'nin eserlerinde yer almaktadır.

¹⁶⁹ Ebû Abdillâh Ahmed b. Muhammed b. Hanbel eş-Şeybânî el-Mervezî Ahmed b. Hanbel, *Müsnedü'l-İmâm Ahmed b. Hanbel*, thk. Şuayb el-Arnâvut - Âdil Mürşid (Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1995), 23: 45, H.No:14693; Harâitî, *Mekârim*, 2: 1616, H.No:243; Ebû Dâvûd, *es-Sünen*, Edeb 37; Ebû Bekr Ahmed b. el-Hüseyin b. Alî el-Beyhakî, *es-Sünenü'l-Kübrâ*, thk. Muhammed Abdülkadir Atâ (Beyrut: Dârü'l-Kütübî'l-İlmiyye, 2003), 10:247; Beyhakî, *eş-Şuab*, 13:502, H.No: 10679.

akıtıldığı, zinanın yapıldığı ve haksız yere bir malın alındığı üç meclis istisna edilmiştir. Ayrıca bu rivâyetin Hz. Ali ve Abdullah b. Mesud'dan nakledilen farklı tarikleri de bulunmaktadır. Hz. Ali rivâyetinde yer alan Hüseyin b. Abdullah ed-Dumeyre, münkerü'l-hadis kabul edilmiştir.¹⁷⁰

4. Cömertlik kazançtır.¹⁷¹

Kudâî ve Deylemî'nin,¹⁷² Abdullah b. Ömer'den naklettikleri rivâyetin senedinde yer alan Abdullah b. İbrahim, tenkid edilmiştir.¹⁷³

5. Ziyarete ara sıra git ki muhabbetin artsın.¹⁷⁴

Ebû Hüreyre,¹⁷⁵ Câbir b. Abdullah,¹⁷⁶ Hubeyb b. Mesleme,¹⁷⁷ Ali b. Ebî

¹⁷⁰ Ukaylî, *ed-Duâfâ*, 1:247; Kudâî, *eş-Şihâb*, 1:37, H.No:2; Hatîb el-Bağdâdî, *Târîh*, 11:169.

¹⁷¹ السَّمَاخُ رِبَاخُ bu rivâyet Câmî dışında G.Ali.B.Mustafa, Azmî ve Hakani'nin eserlerinde yer almaktadır.

¹⁷² Kudâî, *eş-Şihâb*, 1: 48, H.No:23; Deylemî, *el-Firdevs*, 2:347.

¹⁷³ Senedinde bulunan Abdullah b. İbrahim hakkında Münâvî, İbn Hacer'in, "metruk"; Hakim'in, "munker"; İbn Adî'nin ise "yada'u'l-hadis" ifadeleriyle tenkid ettiklerini belirtirken Suyûtî, hasen, Elbânî ve Hamdi Abdülmecid es-Silefî zayıf hükmü vermişlerdir. Münâvî, *Feydu'l-Kadîr*, 4:145, H.No:4824; Suyûtî, *es-Sağîr*, H.No:4824; Elbânî, *ed-Daife*, 4:62, H.No:1557.

¹⁷⁴ تَزِدُّ حُبًّا bu rivâyet Câmî dışında Azmî, Hâkânî, Sebzî, Kadîrî, Visâlî ve Latîfî'nin eserlerinde yer almaktadır.

¹⁷⁵ Ahmed b. Abdillâh b. İshâk el-İsfahânî Ebû Nuaym, *Müsnedü'l-İmâm Ebî Hanîfe* (Riyad: Mektebetü'l-Kevser, 1994), 139; Tayâlisî, *el-Müsned*, 4:268, H.No:2658; Taberânî, *el-Evsat*, 2:210, H.No: 1754; Ebû İshâk İbrâhîm b. İshâk b. İbrâhîm el-Harbî, *Garîbü'l-hadis*, thk. Süleyman İbrahim el-Âyid (Mekke: Câmîatü Ümmü'l-Kurâ, 1405), 2:609; Ebû'l-Hasen Alî b. Ömer b. Ahmed ed-Dârekutnî, *Min hadisi Ebî't-Tâhir Muhammed b. Ahmed b. Abdullah ez-Zühelî*, thk. Hamdi Abdülmecid es-Silefî (Kuveyt: Dârü'l-Hulefâ li'l-Kütübi'l-İslâmî, 1406), 39, H.No: 113; Ebû Bekr Muhammed b. Ca'fer b. Muhammed es-Sâmerî el-Harâitî, *İ'tilalü'l-Kulûb*, thk. Hamdi Demirtaş (Mekke: Nizâr Mustafâ el-Bâz, 2000), 2:295; Ebû Muhammed Abdullah b. Muhammed b. Ca'fer b. Hayyân el-Ensârî el-İsfahânî Ebu's-Şeyh, *Kitâbü'l-emsâl fi'l-hadisi'n-nebevî*, thk. Abdulalî Abdulhamîd Hâmid (Bombay: Dârü's-Selefiyye, 1987), 12, H.No:14,15,16; Kudâî, *eş-Şihâb*, 1:366, H.No: 629, 630, 631; Ebû Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, 3:322; Beyhakî, *eş-Şuab*, 10: 565, 566, 570; İbn Adî, *el-Kâmil*, 2: 171, 4:63, 5:173. Ebû Hureyre senedinin farklı varyantları vardır. En meşhurları şunlardır: 1. Talha b. Amr > Ata b. Ebî Rebâh. Talha b. Amr el-Hadramî, el-Mekkî hakkında Ahmed b. Hanbel, Nesâî metrûku'l-hadis, Yahya b. Maîn zayıf, Buhârî ve Ali b. El-Medînî leyse bi-şey hükmü vermiştir. 2. el-'Arrac > Ebû Yûnus > Ebû Hureyre; 3. Hasan el-Basrî > Ebû Hureyre; 4. İsmail b. Verdân > Ebû Hureyre; 5. Yahya b. Abdullah el-Kuleyb, Muhammed b. Suleyman es-Sanânî, Ahmed b. Yusuf el-Hazzâk > Aburrezzâk > Hemmâm b. Munebbih > Ebû Hureyre senetleri de bulunmakla beraber hepsi hakkında zayıf hükmü verilmiştir. İlgili hükümler için bkz. İbnü'l-Cevzî, *el-İlel*, 2:252-257, H.No: 1232,1233, 1234, 1235, 1236,1237, 1238, 1240; Zehebî, *el-Mizân*, 7:197.

¹⁷⁶ Ebu's-Şeyh, *el-Emsâl*, 1:52.

¹⁷⁷ Taberânî, *el-Kebîr*, 4: 21, H.No: 3535; Taberânî, *el-Evsat*, 3:48, H.No:3052; Taberânî, *es-Sağîr*, 1. 187, H.No:296; İbn Adî, *el-Kâmil*, 4: 63,250; Ebû'l-Kâsım Temmâm b. Muhammed b. Abdillâh el-Becelî er-Râzî ed-Dımaşkî et-Temmâm, *el-Fevâid*, thk. Hamdi Abdülmecid es-Silefî (Riyad: Mektebetü'r-Rüşd, 1412), 1:99, H.No:227; Ebû Abdillâh Muhammed b. Abdillâh b. Muhammed el-Hâkim en-Nisâbü'rî, *el-Müstedrek ale's-Sahîhayn*, thk. Mustafa Abdülkâdir Atâ (Beyrut: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1990), 3:390, H.No: 5477; İbnü'l-Cevzî, *el-İlel*, 2: 252-257, H.No:1239; İbn Asâkîr, *Târîhu Dimeşk*, 22:358.

Tâlip,¹⁷⁸ Abdullah b. Ömer,¹⁷⁹ Abdullah b. Amr,¹⁸⁰ Ebû Zer, Behz b. Hâkim'in babası aracılığıyla dedesi ile Hz. Aişe'den¹⁸¹ nakledilen rivâyetin bütün senedleri zayıf hükmündedir.¹⁸²

¹⁷⁸ Ebû Bekr Abdullah b. Muhammed b. Ubeyd el-Kureşî el-Bağdâdî İbn Ebü'd-Dünyâ, *el-İhvân*, thk. Mustafa Abdülkâdir Atâ (Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1988), 156, H.No:104; İbnü'l-Cevzî, *el-İlel*, 2:252, H.No:1231; Ali b. Ebî Tâlip senedi Kâsım b. Gusn > Abdurrahman b. İshak > Nu'man b. Sa'd şeklindedir. Abdurrahman b. İshak hakkında Ahmed b. Hanbel munkurul hadis, Yahya b. Main ve Nesâî, zayıf, Buhârî ise "fihi nazar" hükmü vermiştir. Bkz. Ukaylî, *ed-Duâfâ*, 1: 101, R.No: 108; Kasım b. Gusn hakkında Ahmed b. Hanbel, münker hadisleri rivâyet ediyor derken Ebû Zur'a leyse bi'l-kavî demiştir. Bkz. İbn Adî, *el-Kâmil*, 7: 152, R.No:1080.

¹⁷⁹ Taberânî, *el-Evsat*, 3:248, H.No:3052; İbn Adî, *el-Kâmil*,4:302. Senedinde bulunan İbn Lehîa'dan dolayı zayıf kabul edilmiştir.

¹⁸⁰ Ebu's-Şeyh, *el-Emsâl*, 1: 22-27; İbn Adî, *el-Kâmil*, 5:165; İbn Ebü'd-Dünyâ, *el-İhvân*, 104; İbnü'l-Cevzî, *el-İlel*, 2:252, H.No:1233; Temmâm, *el-Fevâid*, 1:61-62, 215, 216, 217; Hatîb el-Bağdâdî, *Târîh*, 9:300. Abdullah b. Amr'ın rivâyeti كنا نقول في الجاهلية زر عبا تزدد حبا فقال لنا النبي صلى الله عليه وسلم زر عبا تزدد حبا şeklinde olup Suveyd b. Saîd el-Haddesânî>Dimâm b. İsmâil > Ebû Kubeyl el-Muâfirî > Abdullah b. Amr senediyle gelmektedir. İbn Ebî Hâtim babasına bu hadisi sorduğunda Ebû Hâtim sahih olmadığını söylemiştir. Bkz; Ebû Muhammed Abdurrahmân b. Muhammed b. İdrîs er-Râzî İbn Ebî Hâtim, *Kitâbü'l-İlel*, thk. Sa'd b. Abdullah el-Humeyyid - Hâlid b. Abdurrahman el-Cüreysî (Riyad: Matâbi'i'l-Humeydî, 2006), 5:542, H.No:2172.

¹⁸¹ Ebû Bekr Ahmed b. Amr b. Abdilhâlik el-Basrî Bezzâr, *el-Bahru 'z-zehhâr (Müsnedü'l-Bezzâr)*, thk. Mahfûzu'r-Rahmân Zeynu'l-lâh v.dğr., 1. Bs, 18 c. (Medine: Mektebetü'l-Ulûm ve'l-Hikem, 2009), 9: 380, H.No: 3963; Temmâm, *el-Fevâid*, 1, 61-62, 215, 216, 217; İbn Asâkir, *Târîhu Dimeşk*, 27: 44; Ukaylî, *ed-Duâfâ*, 5:47, H.No: 4820; İbn Adî, *el-Kâmil*, 4: 302; Ebu's-Şeyh, *el-Emsâl*, 1: 22-27; Beyhakî, *eş-Şuab*, 6: 326, H.No:8362; Kudâî, *eş-Şihâb*, 1: 367, H.No: 632. Bezzâr'm senendi, Abbâs b. Yezîd el-Bahrânî > Avbed b. Ebî Imrân el-Cuvenî > Babası Ebû Imrân > Abdulla b. es-Sâmî > Ebû Zer şeklinde olup senedin yalnız bu tarikte gelmiştir. Bezzâr, senedinde bulunan Ebû Imran'dan sadece oğlu Avbed'in rivâyet ettiğini onun da kuvvetli bir râvî olmadığını belirtmiştir. Ebû Zer rivâyetinde de kaydı vardır. Heysemî, Ebû Hureyre, Ebû Zer ve Hubeyb b. Seleme'den gelen Bezzâr ile Taberânî rivâyetlerinin zayıf; Taberânî'nin İbn Ömer'den gelen rivâyetinde yer alan İbn Lehîa'nın hasen, diğer râvîlerinin sika ve Abdullah b. Amr senedinin iyi olduğunu ifade etmiştir. Bkz; Heysemî, *el-Mecma'*, 8: 175, H.No: 13604, 13605, 13606, 13607, 13608.

¹⁸² Pek çok sahabîden gelen bu rivâyeti Kettânî, mütevâtir kabul ederken Zerkeşî, Ebû Hureyre senedine sahih hükmü vermiştir. Münzirî, Abdullah b. Amr rivâyetinin sahih senedine ulaşamadığını ama hasen senedlerinin olduğunu belirtmiştir. İbnü'l-Kayserânî, Zehebî ve Bûsîrî, senedlerin tamamında problem olduğunu belirtmiştir. Sağânî mevzu hükmü vermiştir. İbnü'l-Cevzî, Hz. Peygamber'den bu konuda bir rivâyetin olmadığını belirtmiştir. İbn Hacer, çoğunluğu garip olan birden çok senedle varid olduğunu senedlerin birbirini desteklemede çok yeterli olmadığını ifade etmiştir. el-Gazzî, senedlerinin hadisi kuvvetlendirdiğini belirtirken Zürkânî, hasen li-gayrihi Elbânî, sahih ve hasen hükümleri vermiştir. Suyûtî, hasen hükmü vermiştir. Münâvî, senedleriyle ilgili genel bir bilgi verip Bezzâr'ın ifade ettiği gibi bu konuda sahih hadis bulamadığını ancak Taberânî rivâyetlerinin hasen derecesinde olduğunu ifade etmiştir. Gumârî, Münâvî'nin yaptığı tahrîci delilleriyle tenkit etmiş, gözlemediği hataları sekiz madde ile anlatmış ve hadisin sahih olduğunu belirtmiştir. Zehebî, *el-Mizân*, 2: 341, 3: 304, 359, 4:341; Ebü'l-Fazl İbnü'l-Kayserânî Muhammed b. Tâhir b. Alî el-Makdisî eş-Şeybânî İbnü'l-Kayserânî, *Zahîretü'l-huffâz el-muhrec 'ale'l-hurûf ve'l-elfâz*, thk. Abdurrahman b. Abdülcebbâr el-Firyevâî, 1. Bs, 5 c. (Riyad: Dâru's-Selef, 1996), 3:1417, H.No: 3105; Ebü'l-Fadl Muhammed b. Tâhir b. Alî el-Makdisî eş-Şeybânî İbnü'l-Kayserânî, *Kitabü ma 'rifeti't-tezkire fi'l-ehâdîsi'l-mevdüa'*, thk. İmâdüddin Ahmed Haydar, 1. Bs (Beyrut: Mektebetü Kütübi's-Sekâkifiyye, 1985), 156, H.No: 467; Bûsrî, *el-İthâf*, 5:496, H.No: 5104; Ebü'l-Fedâil Radıyyüddîn (Radî) Hasen b. Muhammed b. Hasen Sağânî, *ed-Dürrü'l-mültekat fi tebyîni'l-galat veylühü el-Mevdü'ât*, thk. Abdullah Kâdî, 1. Bs (Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1985), 26, H.No: 25; İbnü'l-Cevzî, *el-İlel*, 2: 739, 740,741; Ebû Muhammed Zekiyyüddîn Abdülazîm b. Abdilkavî b. Abdillâh Münzirî, *et-Terğîb ve't-terhîb*, thk. İbrahim Şemsü'd-dîn, 1. Bs, 4 c. (Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1417), 3: 248-249; Ebü'l-Fadl Şihâbüddîn Ahmed b.

6. *Kendi kusuru başkalarının kusuruyla uğraşmasına mâni olan kimseye ne mutlu!*¹⁸³

Enes b. Mâlik,¹⁸⁴ Ebû Hüreyre¹⁸⁵ ve Hasan b. Ali b. Ebî Tâlip'ten¹⁸⁶ rivâyet edilmiştir.¹⁸⁷

7. *Asıl zenginlik insanların elindekilerden ümidi kesmektir.*¹⁸⁸

Alî b. Muhammed el-Askalânî İbn Hacer, *Fethü'l-Bârî bi Sahîhi'l-Buhârî*, thk. Muhammed Fuad Abdülbâkî v.dğr., 1. Bs, 13 c. (Beirut: Dârü'l-Ma'rife, 1379), 10: 498; Ebü'l-Mekârim (Ebü's-Suûd Gazzî Ebü'l-Mehâsin) Necmüddîn Muhammed b. Muhammed el-Âmirî el-Gazzî ed-Dımaşkî, *İtkânü mâ yahsünü mine'l-ahbâri'd-dâ'ireti 'ale'l-elsün*, thk. Halîl b. Muhammed el-Arabî, 1. Bs, 2 c. (Kahire: el-Fârûku'l-Hadîse, 1995), 1:288; Zürkânî, *el-Muhtasar*, 134, H.No: 508; Sehâvî, *el-Makâsıd*, 376, H.No: 537; Zerkeşî, *el-Le'âlî*, 1:73; Münâvî, *Feydu'l-Kadîr*, 4:62, H.No: 4555; Ebü'l-Feyz Ahmed b. Muhammed b. es-Sıddîk Gumârî, *el-Müdâvî li-'ileli'l-Câmi's-sağîr ve şerhi'l-Münâvî*, 1. Bs, 6 c. (Mısır: Dârü'l-Kütüb, 1996), 4: 163-167, H.No: 193; Ebü Abdillâh Muhammed b. Ca'fer b. İdrîs el-Hasenî Kettânî, *Nazmü'l-mütenâsir mine'l-hadîsi'l-mütevâtir*, 2. Bs (Mısır: Dârü'l-Kütübü'l-Selefiyye, 1983), 185, H.No: 219; Muhammed Nâsiruddîn Elbânî, *Sahîhü'l-Câmi'i's-Sağîr ve ziyâdetüh*, 3. Bs, 2 c. (Beirut: Mektebü'l-İslâmî, 1988), 1:667, H.No: 3568; Muhammed Nâsiruddîn Elbânî, *Sahîhü't-Terğîb ve't-Terhîb*, 5. Bs, 3 c. (Riyad: Mektebetü'l-Maârif, 1982), 2: 689, H.No: 2583, 2584, 2585. Elbânî'nin hasen hükmü verdiği rivâyet mevkuf olup şu şekildedir: دخلت أنا وعبيد بن عمير على عائشة فقالت لعبيد بن عمير قد أن لك أن تزورنا فقال أقول يا أمه كما قال الأول زر غيا تزد حيا

طوبى لمن شغلته عنه عن غيوب الناس¹⁸³ Bu rivâyet Câmî Merdumi, Azmi, Lütfî, Anonim 1, Latîfî, Hakani, Halvetî'nin eserlerinde yer almaktadır.

¹⁸⁴ Bezzâr, Deylemî ve Kudâî rivâyet etmiştir. Bezzâr'ın senedi Muhammed b. Abdurrahman el-Mufaddal > Velid b. el-Mühelleb > en-Nadr b. Muhriz > Muhammed b. el-Münkedir > Enes b. Mâlik şeklindedir. İbn Hibbân Nadr b. Muhriz'i münkerül hadis olarak tanımlarken Heysemî zayıf olduğunu kabul etmiştir. İbn Asâkîr bu rivâyeti Ebu'l-Hayr er-Rifâ'nın uydurduğunu İbn Vad'an'ın ise ondan çaldığını belirtmiştir. İbn Hacer hasen hükmü vermiştir. Bezzâr, *el-Müsned*, 12, 348, H.No: 6237; İbn Hibbân, *el-Mecrühîn*, 1:90; Deylemî, *el-Firdevs*, 2: 44, H.No: 3929; Kudâî, *eş-Şihâb*, 1:358, H.No: 614; Ebü'l-Kâsım Alî b. el-Hasen b. Hibetillâh b. Abdillâh b. Hüseyin ed-Dımaşkî eş-Şâfî İbn Asâkîr, *Mu'cemü's-şüyüh*, thk. Vefâ Takiyyüddîn (Dımeşk: Dârü'l-Beşâir, 2000), 2:1052; Beyhakî, *eş-Suab*, 10: 142, H.No:10079; İbnü'l-Kayserânî, *el-Ma'rife*, 150, H.No: 351; Ebü'l-Fadl Şihâbüddîn Ahmed b. Alî b. Muhammed el-Askalânî İbn Hacer, *Bülûğu'l-merâm min edilleti'l-ahkâm*, thk. Semir b. Emin ez-Zührî (Riyad: Dârü'l-Felek, 2003), 455, H.No: 1524; Heysemî, *el-Mecma'*, 11: 116, 17700.

¹⁸⁵ Temmâm, *el-Fevâid*, 1: 451-452.

¹⁸⁶ Ebü Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, 3: 201. Rivâyetin garib olduğunu belirten müellif Enes rivâyetine atf yapmıştır.

¹⁸⁷ Farklı tarikleri olan rivâyetin senedinde Ebân b. Ayyâş yer almaktadır. İbnü'l-Cevzî, Enes rivâyetine "sahih değildir, Hz.Peygamberin sözü değildir" hükmünü verirken, İbnü'l-Kayserânî, Ebân b. Ayyâş'ın metruk olduğunu belirtmiştir. İrâkî, Hasan b. Ali b. Ebî Tâlip ve Enes rivâyetine zayıf derken Suyûtî, Enes rivâyetine sahih; İbn Deybâ' hasen, Münâvî ve Elbânî ise zayıf hükmü vermişlerdir. İbnü'l-Cevzî, *el-İlel*, 2: 343, H.No: 1385; Ebü'l-Ferec Cemâlüddîn Abdurrahmân b. Alî b. Muhammed el-Bağdâdî İbnü'l-Cevzî, *Kitâbü'l-Mevdû'ât mine'l-ehâdisi'l-merfûât*, thk. Nureddin Boyacılar (Riyad: Advâü's-Selâf, 1997), 3: 440-442, H.No: 1672; İbnü'l-Kayserânî, *ez-Zahîre*, 3: 1290, 5: 2750; İrâkî, *el-Muğnî*, 1:183; Ebü Abdillâh (Ebü'l-Ferec İbnü'd-Deyba Ebü Muhammed) Vecîhüddîn Abdurrahmân b. Alî eş-Şeybânî eş-Şâfî ez-Zebidî el-Abderî, *Temyîzü't-tayyib mine'l-habîs mimmâ yedûru 'alâ elsineti'n-nâs mine'l-hadîs* (Beirut: Dârü'l-Kitâbi'l-Arabî, 1985), 103; Suyûtî, *es-Sağîr*, 2: 83, H.No: 5306; Münâvî, *Feydu'l-Kadîr*, 4:281, H.No: 5306; Elbânî, *Daifü'l-Câmi'i's-Sağîr*, 2: 298, H.No: 3643.

¹⁸⁸ العنى: Bu rivâyet Câmî, Azmî, Ahterî ve Hâkânî'nin eserlerinde yer almaktadır. Hadis zayıf olmakla beraber bu manaya gelen *أيسن ممّا في أيدي الناس تعش غيباً* "İnsanların elinde bulunanlara umut bağlama ki zengin yaşayasın," *عليك بالإيسن ممّا في أيدي الناس* "İnsanların elindekilerden ümit kesmelisin" ve *اجمع اليأس ممّا في أيدي الناس فإنه هو الغناء* "İnsanların elindekilerden ümit kes! Zira bu gerçek manada zenginliktir" rivâyetleri de bulunmaktadır.

Taberânî, Hatîb el-Bağdâdî, Ebû Nuaym ve Kudâî'nin, Abdullah b. Mesud'dan naklettikleri rivâyet, senesinde metruk râvî bulunduğu için zayıf kabul edilmiştir.¹⁸⁹

8. *Borç, dini sorumluluğu gerektirir.*¹⁹⁰

Ebû Nuaym ve Kudâî, Muaz b. Cebel'den rivâyet etmişlerdir.¹⁹¹

9. *Kanâat tükenmez bir hazinedir.*¹⁹²

Kudâî, Enes b. Mâlik'ten rivâyet ederken İbn Adî, Taberânî, Ebû's-Şeyh (ö. 369/979) ve Deylemî, Câbir b. Abdullah'tan rivâyet etmişlerdir.¹⁹³

10. *Sabah uykusu rızka manidir.*¹⁹⁴

Ahmed b. Hanbel, Beyhakî, İbn Adî, Kudâî ve Ebû Nuaym, Osman b. Afvân'dan rivâyet etmişlerdir.¹⁹⁵

¹⁸⁹ Taberânî, *el-Kebîr*, 10: 139, H.No: 10339; Ebû Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, 4: 188; Kudâî, *eş-Şihâb*, 1:46, H.No:199; Temmâm, *el-Fevâid*, 2, 249, H.No:1753; Ebû Süleymân Hamd (Ahmed) b. Muhammed b. İbrâhîm b. Hattâb el-Büstî el-Hattâbî, *Kitâbü'l-'Uzle*, thk. Yâsîn Muhammed es-Sevvâs (Beyrut: Dâru İbn Kesîr, 1987), 106. İbn Hacer, Heysemî, İbn Mesud senedinin râvîlerinden İbrahim b. Ziyâd el-'İclî'nin metruk olduğunu ifade ederken, Suyûtî, Aclûnî, Şevkânî ve Elbânî bu rivâyete zayıf hükmü vermişlerdir. Sağânî, mevzu hükmü vermiştir. Sağânî, *el-Mevdû'ât*, 21, H.No: 11; İbn Hacer, *Lisânü'l-Mizân*, 1:286, R.No: 137; Heysemî, *el-Mecma'*, 10: 286, H.No: 18064; Suyûtî, *es-Sağîr*, H.No: 5793; Münâvî, *Feydû'l-Kadîr*, 4: 414; Aclûnî, *el-Keşf*, 2: 82, H.No: 1815; Ebû Abdillâh Muhammed b. Alî b. Muhammed es-San'ânî el-Yemenî eş-Şevkânî, *el-Fevâidi'l-mecmûa fi'l-ehâdîsi'l-mevdû'a*, thk. Abdurrahman b. Yahyâ el-Muallimî el-Yemânî (Beyrut: Dârü'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1995), 1: 67, H.No: 19; Elbânî, *Daifü'l-Câmi'i's-Sağîr*, H.No: 3940.

¹⁹⁰ الدَّيْنُ شَيْنٌ الدَّيْنُ شَيْنٌ Bu rivâyet Câmî, Azmî, Hakânî, Vehbî, Kadîrî, Halvetî, Âlî II ve Sehmî'nin eserlerinde yer almaktadır.

¹⁹¹ Ahmed b. Abdillâh b. İshâk el-İsfahânî Ebû Nuaym, *Ma'rifetü's-sahâbe*, thk. Âdil b. Yusuf el-'Azzâzî, 1. Bs, 7 c. (Riyad: Dârü'l-Vatan, 1998), 5: 2469, H.No: 6017; Kudâî, *eş-Şihâb*, 1:53, H.No:31. Muaz b. Cebel'den nakledilen rivâyetin senedi, Muhammed b. Abdullah b. Ömer el-Cevâribî > Hüseyin b. İsmail > Abdullah b. Şebîb > Said b. Mansur > İsmail b. Ayyâş > Safvan b. Amr > Abdurrahman b. Malik b. Yuhâmîr > Malik (babası) > Muaz b. Cebel şeklindedir. Zehebî, Abdullah b. Şebîb'in, zayıf bir râvî olduğunu, sâriku'l-hadis olmakla itham edildiğini belirtmiştir. Suyûtî sahih, Elbânî zayıf hükmü vermişlerdir. Hadis çok zayıftır; Zehebî, *el-Mizân*, 4: 119, R.No: 4381; Suyûtî, *es-Sağîr*, 405, H.No: 4303; Elbânî, *Daifü'l-Câmi'i's-Sağîr*, 251. Elbânî'nin bu rivâyete mevzu hükmü verdiği yerlerde vardır. Bkz; Elbânî, *ed-Daife*, 1:684, H.No: 472.

¹⁹² القنَاعَةُ: كُنْزٌ لَا يَفْنَى Bu rivâyet Câmî, Fevrî, Azmî, Bosnevî, Manastırlı Ali, Hanîf, Anonim II, Kadîrî, Halvetî, Visâlî, Merdumi, Ahterî, Hâkânî ve Latîfî'nin eserlerinde yer almaktadır. Rivâyet bazı eserlerde كُنْزٌ لَا يَفْنَى veya مَالٌ لَا يَفْنَى şeklinde yer almaktadır.

¹⁹³ İbn Adî, *el-Kâmil*, 5: 317; Taberânî, *el-Evsat*, 7:83, H.No: 6922; Kudâî, *eş-Şihâb*, 1: 72, H.No:43; Deylemî, *el-Firdevs*, 3: 236, H.No: 4699; Ebu's-Şeyh, *el-Emsâl*, 109, H.No: 75. Ukaylî, zayıf hükmü verirken İbn Ebî Hâtîm bâtil demiştir. Heysemî, Taberânî rivâyetinde yer alan Halid b. İsmail el-Mahzûmî'nin metruk bir râvî olduğunu belirtmiştir. Suyûtî hasen, Elbânî zayıf hükmü vermiştir. Bkz. İbn Ebî Hâtîm, *el-İlel*, 5:73, H.No:1813; Ukaylî, *ed-Duâfâ*, 2: 233, R.No: 782; Heysemî, *el-Mecma'*, 10: 259; Suyûtî, *es-Sağîr*, H.No:8213; Elbânî, *ed-Daife*, 8: 380, H.No:3907; Elbânî, *Daifü'l-Câmi'i's-Sağîr*, 552, H.No:3775.

¹⁹⁴ تَمَنَعُ الرَّزْقِ: الصَّبْحَةُ Bu rivâyet Câmî, Merdûmî, Azmî, Ahterî, Lütfî, Hakânî, Hanîf, Anonim I, Latîfî ve Visâlî'nin eserlerinde yer almaktadır.

¹⁹⁵ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 1:547-549, H.No: 530, 533; Beyhakî, *eş-Şuab*, 6: 401-402, H.No: 4402; İbn Adî, *el-Kâmil*, 1, 531; Ebû Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, 4: 25; Kudâî, *eş-Şihâb*, 1:73, H.No: 65. Senesinde bulunan İsmail b. Ayyâş ve İshak b. Ebî Ferve tenkid edilmiştir. Heysemî, İshak b. Ebî Ferve'nin zayıf bir râvî olduğunu belirtmiştir. Şuayb el-Arnâvut neredeyse mevzuya benzeyecek şekilde

11. *Vaiz (nasihat) olarak ölüm yeter.*¹⁹⁶

Ebû Saîd İbnu'l-Arabî (ö. 341/952) ve Kudâî,¹⁹⁷ Ammar b. Yâsir'den¹⁹⁸ merfu; Ahmed b. Hanbel ve İbn Ebi'd-Dünyâ (ö. 281/894), Yâsir'den; Ebû Nuaym, Ebû Derdâ'dan, Nuaym b. Hammâd (ö. 228/843) ise Abdullah b. Mesud'dan mevkuf senedle rivâyet etmişlerdir.¹⁹⁹

12. *Allah güler yüzlü kimseyi sever.*²⁰⁰

Harâitî, Deylemî, Beyhakî ve Kudâî, Ebû Hüreyre'den rivâyet etmişlerdir.²⁰¹

13. *Hayrı güzel yüzlülerde arayınız.*²⁰²

çok zayıf olduğunu ifade etmiştir. Bu rivâyet Ahmed b. Hanbel'in oğlunun Müsned'e ziyadesidir. Ebû Nuaym'ın rivâyetinde yer alan Süleyman b. Erkam metruk bir râvidir. İbnü'l-Cevzî, *el-İlel*, 2: 207; Heysemî, *el-Mecma'*, 10, 62; Âmir Hasan Sabri (hzr.), *Zevâidü Abdullah b. Ahmed b. Hanbel fi'l-Müsned*, 1. Bs (Beyrut: Dâru'l-Beşâiri'l-İslâmiyye, 1990), 309.

¹⁹⁶ كفى بالموت واعظاً Bu rivâyet Câmî, Azmî, Ahterî, Anonim I, Latîfî, Halvetî, ve İ. Belîğ'in eserlerinde yer almaktadır.

¹⁹⁷ Ebû Saîd Ahmed b. Muhammed b. Ziyâd el-Basrî İbnü'l-Arabî, *Kitâbü'l-Mu'cem*, thk. Abdülmuhsin b. İbrahim el-Huseynî (S. Arabistan: Dâru İbnü'l-Cevzî, 1997), 2: 512, H.No: 992. (Eseri tahkik/tahrîc eden Abdülmuhsin b. İbrahim b. Ahmed el-Huseynî merfû olarak mevzu olduğunu, doğrusunun mevkuf olarak kabul edilmesi gerektiğini Elbânî'den nakletmiştir.); Kudâî, *eş-Şihâb*, 2: 302-303, H.No: 1410. (es-Silefî zayıf).

¹⁹⁸ Rivâyetin senedi Üneys Ebû Ömer el-Müstemlî > Dâvûd b. Rüşeyd > Rebî b. Bedr > Yunus > Hasan el-Basrî > Ammar b. Yâsir şeklinde olup Rebî b. Bedr hakkında Yahya b. Main ليس بشئ bir şey değil derken Nesâî ve Fesevî metruk hükmü vermiştir. Mizzî, *Tehzîbü'l-Kemâl*, 9: 63-66, R.No: 1754; Suyûtî ve Elbânî, zayıf hükmü verirken Münâvî, Fudayl b. İyaz'ın sözü olduğunu ifade ederek Rebî ile ilgili tenkitleri zikretmiştir. Suyûtî, *es-Sağîr*, H.No: 9670; Elbânî, *ed-Daîfe*, 2: 1, H.No: 502.

¹⁹⁹ Ebû Abdîrrahmân b. Vâzih el-Hanzalî el-Mervezî Abdullah b. Mübârek, *ez-Zühd ve'r-rekâik*, ed. Habîbü'r-Rahmân el-Âzamî (Beyrut, ts.), 2: 37; Ahmed b. Hanbel, *ez-Zühd*, 145, H.No: 985; Ebû Bekr Abdullah b. Muhammed b. Ubeyd el-Kureşî el-Bağdâdî İbn Ebû'd-Dünyâ, *Kitâbü'l-Yakîn*, thk. Mustafa Abdülkâdir Atâ (Beyrut: Mektebetü Kütübî's-Sekâkifiyye, 1993), 31, H.No: 32; Ebû Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, 1: 217.

²⁰⁰ إن الله يُحبُّ السَّهْلَ الطَّلَقَ Bu rivâyet Câmî ve Hâkânî'nin eserlerinde yer almaktadır.

²⁰¹ Harâitî, *Mekârim*, 63, H.No: 144; Deylemî, *el-Firdevs*, 1: 156, H.No: 574; Beyhakî, *eş-Şuab*, 10: 402, H.No: 7697; Kudâî, *eş-Şihâb*, 2: 154, H.No: 1083, 1084. İbn Adî, senedine yer alan Cüveybir b. Sa'd'ın hadisinin zayıf olduğunu ifade etmiştir. İbn Kayserânî, Irâkî, İbn Bedran ve Elbânî, zayıf hükmü vermişlerdir. ; İbn Adî, *el-Kâmil*, 2: 341; İbnü'l-Kayserânî, *ez-Zahîre*, 2: 606, H.No: 1013; Irâkî, *el-Muğnî*, 1: 493, H.No: 1884; Abdülkâdir b. Ahmed b. Mustafâ ed-Dûmî ed-Dımaşkı İbn Bedrân, *Şerhü Kitâbi's-Şihâb*, thk. Nûreddîn Tâlib (Kuveyt: Vizâratü'l-Evkâf, 2007), 241, H. No: 235; Elbânî, *ed-Daîfe*, 7: 123, H.No: 3124; Elbânî, *Daîfü'l-Câmi'i's-Sağîr*, 245, H.No: 1700.

²⁰² اطلبوا الخير عند جسان الوجوه Bu rivâyet Câmî, Fevrî, Şeyhî, Anonim I, Anonim II, Kadîrî, Latîfî, Visâlî, Ahterî ve Hâkânî'nin eserlerinde yer almaktadır.

H. Aişe,²⁰³ İbn Abbas,²⁰⁴ İbn Ömer,²⁰⁵ Enes b. Mâlik,²⁰⁶ Câbir b. Abdullah,²⁰⁷ Ebû Bekre,²⁰⁸ Ebû Mus'ab el-Ensârî²⁰⁹ ve Ebû Hüreyre'den rivâyet edilmiştir.²¹⁰

14. İhtiyatlı olmak şüpheyi gerekli kılar.²¹¹

Hasan el-Basrî (ö. 110/728)²¹² ve Abdurrahman b. Âiz'den²¹³ nakledilen rivâyetin mürsel senedle geldiği ve Arapların darb-ı mesellerinden²¹⁴ olduğu ifade edilmiştir.²¹⁵

15. İlmi esirgemek helal (uygun) değildir.²¹⁶

Deylemî, Ebû Hüreyre'den; Kudâî, Enes b. Mâlik'ten rivâyet etmiştir.²¹⁷

²⁰³ Ebû Abdillâh Ahmed b. Muhammed b. Hanbel eş-Şeybânî el-Mervezî Ahmed b. Hanbel, *Ma'rifetü's-Sahâbe*, thk. Vasiyullah Muhammed Abbas (Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1983), 2:726, H.No: 1246; Buhârî, *el-Kebîr*, 1: 51, H.No: 106; Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmâil b. İbrâhîm el-Cu'fî el-Buhârî, *et-Târîhü's-sağîr*, thk. Mahmud İbrahim Zâyed (Beyrut: Dârü'l-Ma'rife, 1986), 2:162; Ebu's-Şeyh, *el-Emsâl*, 106, H.No: 67; Ahmed b. Alî b. el-Müsennâ et-Temîmî el-Mevsîlî Ebû Ya'lâ, *Müsnedü Ebî Ya'lâ el-Mevsîlî*, thk. Hüseyin Selim Esed (Beyrut: Dârü'l-Me'mûn, 1989), 8: 198, H.No: 4759; Beyhakî, *eş-Şuab*, 5: 176, H.No: 3263; İbn Asâkîr, *Târîhu Dimeşk*, 51: 157.

²⁰⁴ Taberânî, *el-Kebîr*, 11, 81, H.No: 11110; Beyhakî, *eş-Şuab*, 5: 176, H.No: 3264; Hatîb el-Bağdâdî, *Târîh*, 7: 11; İbn Asâkîr, *Târîhu Dimeşk*, 36:225.

²⁰⁵ Abd b. Humeyd, *el-Müsned*, 2: 17, H.No: 749; İbn Adî, *el-Kâmil*, 6: 189; Ebu's-Şeyh, *el-Emsâl*, 92, H.No: 63; Kudâî, *eş-Şihâb*, 1: 384, H.No: 661.

²⁰⁶ İbn Asâkîr, *Târîhu Dimeşk*, 57:8.

²⁰⁷ Taberânî, *el-Evsat*, 6, 176, H.No: 6117; Ebû Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, 3: 156; İbn Asâkîr, *Târîhu Dimeşk*, 57:8; Ebû'l-Hasen Nûrüddîn Alî b. Ebî Bekr b. Süleymân el-Heysemî, *Keşfü'l-estâr an zevâidi Müsnedi'l-Bezzâr*, thk. Habîbü'r-Rahmân el-Âzamî (Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1979), 2: 398: 1948.

²⁰⁸ Temmâm, *el-Fevâid*, 2: 298, H.No: 1798.

²⁰⁹ Ebû Ya'kûb İshâk b. İbrâhîm b. Mahled et-Temîmî el-Hanzalî el-Mervezî İshak b. Râhûye, *Müsnedü İshak b. Râhûye*, thk. Abdülgafur b. Abdülhak (Medine: Mektebetü'l-İman, 1991), 3: 947, H.No: 1651; Ebû Nuaym, *Ma'rifetü's-sahâbe*, 6: 3031, H.No: 7026. Ebû Mus'ab'ın sahâbî olmadığına dair görüşler mevcuttur. Bkz. İbn Hacer, *Lisânü'l-Mizân*, 9: 63, H.No: 9080.

²¹⁰ Deylemî, *el-Firdevs*, 1, 79, H.No: 240.

²¹¹ الحزْمُ سُوءُ الظَّنِّ Bu rivâyet Câmî ve Hâkânî'nin eserlerinde yer almaktadır. Bu sözün mevkuf olarak Ali b. Ebî Tâlip'ten nakledildiği gözlemlenmiştir. Ayrıca Abdurrahman b. Âiz'den gelen rivâyet de mürsel hükmündedir. Hadis olarak böyle bir sözün varlığından söz etmek çok güç görünmekle birlikte mürsel senedle gelen rivâyet ise zayıftır.

²¹² Ebû Bekr Abdullah b. Muhammed b. Ubeyd el-Kureşî el-Bağdâdî İbn Ebü'd-Dünyâ, *Müdarâtü'n-nâs*, thk. Muhemmed Hayr Ramazan Yusuf (Beyrut: Dâru İbn Hazm, 1998), 94, H.No: 114.

²¹³ Abdurrahman b. Âiz'in sahabeliği konusunda ihtilaf vardır. İbn Ebî Hâtîm onun tâbiinden olduğunu dolayısıyla bu rivâyetin mürsel olduğu bilgisini Ebû Hâtîm'den nakille aktarmıştır. Ebû Muhammed Abdurrahmân b. Muhammed b. İdrîs er-Râzî İbn Ebî Hâtîm, *el-Merâsil*, thk. Şükrüllah Nîmetüllah Kocanî (Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1397), 1: 124, H.No: 444.

²¹⁴ İbrahim b. El-Harbî ve Beyhakî, Arapların العقل التجارب والحزم سوء الظن dediklerini ifade etmişlerdir. Cahiliyye toplumunda yaşayan Eksem b. Sayfî (ö.612) isimli bir şairin عصفمة الظن وسوء الظن ورطة وسوء الظن عصفمة الظن şeklinde bir özlü sözü bulunmaktadır. Harbî, *Garîbü'l-hadîs*, 5, 212; Beyhakî, *eş-Şuab*, 6: 374, H.No: 4356.

²¹⁵ Suyûtî, *es-Sağîr*, 1: 355, H.No: 4356; Aclûnî, *el-Keşf*, 1: 351; Şevkânî, *el-Fevâid*, 1: 94; Elbânî, *ed-Daife*, 3, 291; Elbânî, *Daifü'l-Câmî'i's-Sağîr*, 1: 233; Zürkânî, *el-Muhtasar*, 376.

²¹⁶ العلم لا يجلب منعه Bu rivâyet Câmî ve İlâhî'nin eserlerinde yer almaktadır.

²¹⁷ Kudâî, *eş-Şihâb*, 1, 84, H.No: 84. Deylemî, *Firdevs* 2/304, (Elbânî, *ed-Daife*, 8:416'dan naklen) Elimizde bulunan el-Firdevs nüshalarında bu rivâyet yer almamaktadır. Bununla birlikte sayfa ve cilt numarasını Elbânî zikretmiş, Sehâvî, Suyûtî, Münâvî ve Aclûnî gibi alimler Deylemî'nin Ebû

18. *Harama bakmak, şeytanın zehirli oklarından bir oktur.*²²³

Taberânî, Abdullah b. Mesud'dan; Kudâî ise İbn Ömer ve Huzeýfe'den rivâyet etmiştir.²²⁴

19. *Başkasından öğüt dinleyen kişi mutludur.*²²⁵

İbn Mâce, İbn Ebî Âsım (ö. 287/900) ve Kudâî,²²⁶ Abdullah b. Mesud'dan; Ebü's-Şeyh,²²⁷ Ebû'd-Derdâ'dan; Mâverdî (ö. 450/1058) ise Zeyd b. Halid el-Cühenî'den rivâyet etmişlerdir.²²⁸ Müslim başta olmak üzere Taberânî ve Beyhakî, İbn Mesud'dan mevkuf senedle nekletmişlerdir.²²⁹

b) Mevzular

20. *Cömertliğin âfeti başa kakmadır.*²³⁰

Taberânî, Beyhakî ve Kudâî'nin Hz. Ali'den naklettikleri rivâyet,²³¹ senedinde bulunan Ebû Recâ' Muhammed b. Abdullah el-Hıntî'nin (el-Habtî) "kezzâb" olarak nitelendirilen bir râvî olmasından dolayı mevzu kabul edilmiştir.²³²

Ebû Bekir el-Ebherî'nin (ö. 375/986) Hz. Peygamber'in Hz. Ali'ye vasiyeti olarak naklettiği rivâyet mevzu hükmündedir.²³³

²²³ النُّظْرَةُ سَهْمٌ مَسْمُومٌ مِنْ سِهَامِ إِبْلِيسَ Bu rivâyet Câmî, Azmî ve Hâkânî'nin eserlerinde yer almaktadır.

²²⁴ Taberânî, *el-Kebîr*, 10: 173, H.No: 10362; Kudâî, *eş-Şihâb* 1: 195, H.No: 292, 293. Heysemî zayıf hükmü vermiştir. Heysemî, *el-Mecma'*, 8: 122, H.No: 12946.

²²⁵ السَّعِيدُ مَنْ وَعَظَ بغيره Bu rivâyet Câmî, Azmî ve Hâkânî'nin eserlerinde yer almaktadır.

²²⁶ İbn Mâce, *es-Sünen*, Sünnet 46; Ebû Bekr Ahmed b. Amr b. ed-Dahhâk b. Mahled eş-Şeybânî İbn Ebû Âsım, *Kitâbü's-sünne (ve meahü zülâlü'l-Cenne fi tahrîci's-Sünne)*, thk. Muhammed Nâsiruddîn Elbânî, 1. Bs, 2 c. (Beyrut: el-Mektebü'l-İslâmî, 1980), 1: 78-79, (Elbânî: zayıf); Kudâî, *eş-Şihâb*, 1: 79, H.No: 76. Bûsîrî, senedinde yer alan Ubeyd b. Meymûn'un Ebû Hâtim tarafından meçhul bir râvî olarak tanımlandığını belirterek zayıf hükmü vermiştir. ; Ebû'l-Abbâs Şihâbüddîn Ahmed b. Ebî Bekr b. İsmâîl Bûsîrî, *Misbâhü'z-zücâce fi zevâidi İbn Mâce*, thk. 'Ivaz b. Ahmed eş-Şehrî, 1. Bs, 2 c. (Medine: el-Câmiatü'l-İslâmiyye, 2004), 1: 112.

²²⁷ Ebu's-Şeyh, *el-Emsâl*, 295.

²²⁸ Ebû'l-Hasen Alî b. Muhammed b. Habîb el-Basrî el-Mâverdî, *Edebü'd-dünyâ ve'd-dîn* (Cidde: Dâru'l-Minhâc, 2013), 582. Sağânî, mevzu hükmü vermiştir. ; Sağânî, *el-Mevdü'ât*, 18, H.No: 2.

²²⁹ Müslim, Kader 3; Taberânî, *el-Evsat*, 8: 31, H.No: 7871; Ebû Bekr Ahmed b. el-Hüseyn b. Alî el-Beyhakî, *el-Medhal ile's-Süneni'l-kübrâ*, thk. Muhammed Zıyâü'r-Rahmân el-Âzamî (Kuveyt: Dâru'l-Hulefâ li'l-Kütübi'l-İslâmî, 2015), 185, H.No: 203; Ebû Nuaym, *Ma'rifetü's-sahâbe*, 2: 693, H.No: 1866. Merfû senedi zayıf olan rivâyetin, mevkuf senedi sahih kabul edilmiştir. .

²³⁰ أفة السَّمَّاحِ العنُّ Bu rivâyet, Câmî, Âlî I, Azmî, Ahterî, Hâkânî, Sehmî ve Vehbî'nin eserlerinde yer almaktadır.

²³¹ Taberânî, *el-Kebîr*, 3: 68, H.No: 2688; Kudâî, *eş-Şihâb*, 1: 78, H.No: 74; Beyhakî, *eş-Şuab*, 6: 358, H.No: 4326.

²³² Heysemî, *el-Mecma'*, 10: 283-283, H.No: 18038; Suyûtî, *es-Sağîr*, H.No: 1022; Elbânî, *ed-Daîfe*, 3: 467, H.No: 1302; Elbânî, *Daîfü'l-Câmi'i's-Sağîr*, 4: 9.

²³³ Muhammed b. Abdullah b. Muhammed b. Salih Ebû Bekir et-Temîmî el-Ebherî, *el-Kitâb (mine'l-fovâidi'l-garâibi'l-Hassan)*, thk. Hüsam Muhammed Bukrays (Kuveyt: Dâru İylâfi'd-Düveliyye, 1999), 35, H.No: 17. Senedinde bulunan Hammâd b. Amr en-Nâsîbî hadis uydurmacılıkla itham edilmiştir. Elbânî, *ed-Daîfe*, 3: 468.

c) Bulunamayan Rivâyetler

21. Temizliğe devam et ki rızkın bol olsun.²³⁴

Halid b. Velid'den nakledildiği ifade edilen rivâyete²³⁵ temel hadis kitaplarında ulaşılamamıştır.

Tablo 1 Câmî'nin Eseri Etrafında Oluşturulan Kırk Hadis Tercümelere

Sahih	Zayıf	Mevzu	Bulunamayan	Toplam
19	19	1	1	40
% 45	% 45	% 5	% 5	% 100

Tabloda verilen bilgileri incelediğimizde eserde 1 mevzu haber bulunurken 1 rivâyetle ilgili hüküm verilebilecek bilgiler yeterli değildir. 19 zayıf hükmün içinde çok zayıf rivâyetler bulunmakla birlikte başka rivâyetlerle desteklenerek li-gayrihi hasen seviyesine çıkabilecek hadisler de yer almaktadır. Eserdeki zayıf rivâyetler konuları itibariyle akaid ve ahkama delalet etmeyen fadâil türü metinlerden oluştuğu için belirli şartlar dahilinde amele konu olabilirler. Buradan hareketle eserde yer alan rivâyetlerin 19'u (% 45) makbul olup hasen veya sahih hadislerdir. Sahih haberlerin 1'i hariç tamamı Kütüb-i Tis'a eserlerinde yer alırken; 8 rivâyet muttefakun aleyh kabul edilmiştir. Sonuç itibariyle Câmî'nin kırk hadisi etrafında oluşan rivâyetlerin 1'i mevzu olmakla birlikte çoğunun makbul oldukları söylenebilir.

XV. asırda bir tür olarak ortaya çıkan manzum kırk hadis telif etme geleneğinin ilk örneği olarak kabul edebileceğimiz Câmî Tercümelere'nde yer alan rivâyetlerin tahrîcleri gerçekleştirildikten sonra XV. asırdan itibaren şairler tarafından telif veya tercüme edilen kırk hadislerdeki rivâyetlerin incelenmesine geçilecektir. Öncelikle

²³⁴ دُمُّ عَلَى الطَّهَارَةِ، يُوسَعُ عَلَيْكَ الرَّزْقُ Bu rivâyet, Câmî, Nev'î, Fevri II, Azmî, Ahterî, Lütfî, Hakânî, Nushî, Latîfî ve Visâlî'nin eserlerinde yer almaktadır

²³⁵ Halid b. Velid, bir ârâbînin Hz. Peygamber'e gelip kendisine dünya ve ahirette faydalı olacak şeyleri sorduğu uzunca bir rivâyette ârâbînin Allah'ın rızkını genişletmesini istemesi üzerine Hz. Peygamber'in "Temizliğe devam et ki rızkın bol olsun" şeklinde cevap verdiğini rivâyet etmiştir. Temel hadis kaynaklarında yer almayan bu rivâyetle ilgili bilgilere Muttakî el-Hindî aracılığıyla ulaşmaktayız. Suyûtî, İbnu'l-Kammâh'ın el-Mecmû isimli eserinde kendi hattıyla yazdığı bilgiyi paylaşmıştır: Ebu'l-Abbâs el-Müstagfirî, Mısır'da Ebû Hâmid el-Mısırî'den ilim talep ettiği zaman ondan Halid b. Velid'den nakledilen bu rivâyetin senedini öğrenmek isteyince hocası bir yıl oruç tutmasını isteyerek bir yılın neticesinde hadisin senedini Halid'e ulaşacak şekilde el-Müstagfirî'ye vermiştir. el-Müstagfirî ile ilgili Zehebî'nin "saduktur, bazı konularda mevzu hadis rivâyet eder" bilgisi vardır. Münâvî, ظهور الطعام يزيد في الطعام rivâyetinin açıklamasında bu metni nakletmekle yetinmiştir. Münâvî, Feydu'l-Kadîr, 4: 273; Alî b. Hüsâmiddîn b. Abdilmelik b. Kadîhân Müttakî el-Hindî, Kenzü'l-ummâl fî süneni'l-akvâl ve'l-efâl, thk. Bekrî Hayyânî - Saffet es-Sekkâ (Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1401), 16: 127, H.No: 44154.

manzum bir kırk hadisin henüz tespit edilemediği XV. asırla ilgili bir bilgi verilecek akabinde en çok kırk hadis tespit ettiğimiz XVI. asırdaki metinler ele alınacaktır.

1. 2. XV. Asır Manzum Kırk Hadis Metinleri

1. 2. 1. Kemâl Ümmî (ö. 815/1412), *Kırk Armağan*

Bazı divan nüshalarında yer aldığı gibi müstakil nüshası da bulunan eser, yaklaşık 200 beyitlik bir mesnevîdir. Konusu ölümle ilgili bir hadisin şerhinden ibarettir. Abdülkadir Karahan bunu kırk hadis tercümesi olarak tanıtmıştır.²³⁶ Vasfi Mahir Kocatürk, şairin bu eserini ömrünün sonlarına doğru yazdığını söyler. Menziller halinde kaleme alınan mesnevîde ölüme hazırlanan kimselerin sahip olması gereken özellikler on grupta dört armağandan meydana geldiği için kitap Kırk Armağan adını almıştır. Dolayısıyla her ne kadar kırk hadis gibi anılsa da bu eser, bizim çalışmamızla doğrudan ilgili değildir.

1. 3. XVI. Asır Manzum Kırk Hadis Metinleri

1. 3. 1. Hazînî (XVI. Asır), *Tercüme-i Hadîs-i Erba'in*.

Hayatı hakkında elimizde kesin bilgi bulunmayan Hazînî, hatime kısmında verdiği tarihe göre eserini 930/1524 tarihinde tamamlamıştır.

Uşfurî'nin mensûr olarak tertip ettiği Kırk Hadis çalışmasının mesnevî tarzında nazma çekilmesi ile oluşturulan, 3800 beyitin yer aldığı bu çalışma, tenkitli olarak neşredilirken;²³⁷ Uşfurî'nin eseri de tahkik edilmiştir.²³⁸ Uşfurî'nin eserinde yer alan rivâyetlerin tahrîcleri, tahkikli neşirle birlikte yapılmıştır. Her iki neşrin ilim alemine katkısı yeterli olduğundan bu çalışmanın hacmi de göz önünde tutularak tekrara düşmemek adına Hazînî'nin eseri gerek tahrîc gerek muhtevası itibariyle ilgili çalışmadan alınan verilerle değerlendirmeye esas teşkil edecektir.

1. 3. 2. Usûlî (ö. 945/1538), *Tercüme-i Hadîs-i Erba'in*.

Rumeli bölgesi şairlerinden Gülşenî dergâhına mensup olan Usûlî'nin²³⁹ kırk

²³⁶ Karahan, *Kırk Hadis*, 146-149.

²³⁷ İsmail Avcı, *Hazînî ve Manzum Şerh-i Hadîs-i Erba'in Tercümesi* (Balıkesir Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2007).

²³⁸ Hasan Hüseyin Durak, *Uşfurî'nin Kırk Hadis Şerhi'nin Tahkik, Tahriç, Terceme ve Tenkidi* (Uludağ Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2002).

²³⁹ Hayatı için bkz. Mustafa İsen, *Usûlî Dîvânı* (Ankara: Akçağ, 1990), 11-25; Mustafa İsen, *Nesimî'nin Rumeli'li Bir İzleyicisi: Usûlî* (İstanbul: Kapı, 2009), 167-172.

hadisi daha önce üç defa neşredilmiştir.²⁴⁰ 9 yazma nüshası tespit edilen eserde 69 rivâyet yer alırken, bazı nüshaların sonuna Hz. Ali'ye atfedilen 10 adet söz de eklenmiştir.²⁴¹ Bununla birlikte İdris Söylemez'in, Usûlî'ye ait kabul ederek neşrettiği yazmada 72 rivâyet yer almaktadır.²⁴² Ayrıca İlmî mahlaslı bir şaire ait olduğu ifade edilen nüshada yer alan 80 rivâyet de manzum yüz hadisler içinde neşr edilmiştir.²⁴³

Usûlî'de yer alan metinlerin²⁴⁴ dağılımına baktığımızda rivâyetlerin neredeyse tamamı Buhârî ve Müslim'in *es-Sahih*'leri başta olmak üzere *Kütüb-i Tis'a* eserlerinede yer almaktadır. Kırk hadis geleneğinde sebab-i teliflerde belirtilen

²⁴⁰ Gürer Gülsevin, *Usûlî'nin 120 Hadis Tercümesi*, (XVI. yüzyıl) (Afyon: Kocatepe Üniversitesi Yayınları, 1995); Adem Ceyhan, "Usûlî'nin Hadis ve Vecize Tercümelere", *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi* 30/ (31 Temmuz 2012), 147-188; Söylemez, *Manzum Kırk Hadisler*, 175.

²⁴¹ Bazı yazma kataloglarında 78 rakamı zikredilirken, Karahan 2x40=80; Gürer Gülsevin 120 rivâyet olduğunu belirtmiştir. Karahan, *Kırk Hadis*, 170; Komisyon, *İstanbul Kütüphaneleri Türkçe Yazma Divanlar Kataloğu* (Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, 1947), 1: 112; Gülsevin, *Usûlî'nin 120 Hadis Tercümesi*, (XVI. yüzyıl).

²⁴² Usûlî'ye ait on nüshanın varlığından bahseden Söylemez, nüshalara ait bir tavsifte bulunmamıştır. Adem Ceyhan ise altı nüshayı karşılaştırarak eseri neşretmiştir. Tavsifini yaptığı nüshalara ait bilgiler şu şekildedir: 1. Millet Kütüphanesi, Ali Emirî 31, 2b-11b; 2. Süleymaniye Kütüphanesi: Bağdatlı Vehbi, 1554/3, 49b-56a; 3. Köprülü, 362, 22-24; 4. Laleli 494; 5. Hacı Mahmut Efendi, 6415, 53-58, "bu yazmadaki 40 hadis, Usûlî'ye ait olup toplam 55 rivâyetten oluşmaktadır"; 6. Tercüman Gazetesi, Y-131, 23-30; Milli Kütüphane: 7. 06 Mil Yz. A 4420, 16a-23b; 8. 06 Mil Yz A 4274/1, 2a-8b; 9. 06 Mil Yz. A 666, 1b-11b. Son üç nüsha Söylemez, Donuk ve Ceyhan ile bizim kullandıklarımızdır. Ceyhan'ın kataloglardan tespit ettiğine göre Usûlî mahlasının geçmediği bir takım nüshaların ona ait olanlarla mukayesesi neticesinde 69 rivâyetin olması gerektiği ifade edilerek söz konusu rakam temellendirmiştir. Bu çalışmada da Ceyhan'ın verdiği bilgi doğru kabul edilerek hareket edilmiştir. Çünkü Söylemez'in verdiği bilgilere göre bahsettiği on nüsha ile ilgili bir karşılaştırma ve rivâyetlerin sayısı ile ilgili bir tanımlama bulunmadığından vermiş olduğu bilgi ilmi değildir. Ayrıca aynı kütüphanenin 06 Mil Yz. A 4420 numarada yer alan mecmuanın 16a-23b varaklarına bakıldığında Usûlî'ye ait 69 hadis ve 10 tane Hz. Ali sözünün olduğu görülecektir. Kataloglarda bu numarada Latîfî'nin Sübhâtü'l-Uşşâk'ının zikredilmesi Usûlî'den önce onun eserinin yer almasından dolayıdır. Bazı nüshalarda doğrudan isminin geçmemesi böyle bir karışıklığa neden olmakla birlikte yaptığımız inceleme neticesinde Usûlî'nin eserinin 69 rivâyet ve 10 Hz. Ali sözünden oluştuğunu ifade edebiliriz. Söylemez, *Manzum Kırk Hadisler*, 175, 542; Ceyhan, "Usûlî'nin Hadis ve Vecize Tercümelere", 183.

²⁴³ Suat Donuk, "İlmî Mahlaslı Bir Şaire Atfedilen Manzum Yüz Hadis Tercümesi", *ASOBİD* 1/2 (Aralık 2017), 55. 97. Donuk'un verdiği bilgiye göre İlmî'ye ait bu yazma Milli Kütüphane'de 06 Mil Yz A 4274/1 numaralı mecmuanın 2a-8b varakları arasında yer almaktadır. İdris Söylemez'de aynı kütüphanenin 06 Mil Yz. A 666 numarada yer alan mecmuanın 1b-11b varakları arasında yer alan kırk hadisin Usûlî'ye ait olduğunu belirtmiştir. İki nüsha ile Ali Emirî 31, 2b-11b'de yer alan nüsha karşılaştırıldığında üçünün de Usûlî'ye ait olduğu görülecektir. Donuk'un ifadesinden hareketle sadece ferağ kaydında yer alan *تم الأحاديث الشريف العلمي أفندي* ifadesi dışında İlmî'ye ait olduğuna dair bir bilgi yoktur. Ancak Usûlî'de yer alan rivâyetler ile İlmî'ye ait olduğu söylenen nüshadaki rivâyetler ve tercümelere (birkaç fazlalık dışında) birebir aynıdır. Söylemez'in kullandığı nüshada Hz. Ali sözleri yer almazken, Donuk'un kullandığı nüshada yer alan rivâyetler mevcuttur. Rivâyetlerin sıralaması ise Söylemez ile Donuk'un eserlerinde neredeyse aynıdır. Kanaatimizce İlmî'ye ait olduğu iddia edilen bu nüsha da Usûlî'ye aittir.

²⁴⁴ Esas aldığımız nüshada Hz. Ali'ye isnad edilen sözler ayrıca zikredildiği için tahrîce dahil edilmemiştir.

amaçlar dikkate alındığında bu eser, sahih rivâyetlerle oluşturulmuş nadir kırk hadis çalışmalarından biridir. Usûlî'nin eserindeki rivâyetlerden bulunamayan bir rivâyet hariç tamamı makbul olup 33'ü müttefakun aleyh hükmünde olup diğer rivâyetlerin 15'i Buhârî, 20'si Müslim'in *es-Sahîh* adlı eserlerinde yer almaktadır.

a) Bulunamayan Rivâyetler

22. *Kişinin Müslümanlığı (İslam'ın) şartlarına bağlılığıyla bilinir.*²⁴⁵

1. 3. 3. Melâmî Dede (ö. 960/1553), *Tercüme-i Hadîs-i Erba'in*.

Sultan Semâî Dîvânî'nin -Dîvâne Mehmed Çelebi- (ö. 936/1529) müntesiplerinden Abdülkerim el-Hüseynî, biraz şakacı, nüktedan mizaca sahip olmasından ötürü Melâmî mahlasını kullanmış Mevlevî şairlerdendir.²⁴⁶ Tercüme ve şerh ettiği kırk hadis risalesi, nazım-nesir karışık olup 1553'te Mehmed Paşa'nın -Sokullu- (ö. 987/1579)²⁴⁷ işareti ile telif edilmiştir.²⁴⁸ Eser her birinde 2 rivâyet bulunan 20 baktan müteşekkildir. Melâmî Dede, ilim babında zikrettiği bir hadisin şerhinde, devrin âlimlerinden olduğunu ifade etmiştir.²⁴⁹ Seçilen hadislerde bu durum açık bir şekilde görülmektedir. Zira Melâmî Dede'nin eseri hadis ilmi açısından incelendiğinde eserde yer alan rivâyetlerden hüküm verilemeyen 1 rivâyet hariç²⁵⁰ makbul hadislerden oluşmaktadır. Eserdeki sahih rivâyetlerden 1'i Buhârî'nin 7'si Müslim'in *es-Sahîh* adlı eserlerinde yer alırken 10 rivâyet, müttefakun aleyh hükmündedir. Bunların dışında

²⁴⁵ Usûlî'de yer alan bu rivâyet, İlmî'ye ait olduğu iddia edilen nüshada da aynı tercümeyle yer almaktadır.

²⁴⁶ Karahan, *Kırk Hadis*, 165; Haluk İpekten vd., *Tezkirelere Göre Divan Edebiyatı İsimler Sözlüğü* (Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1988), 283; Esrâr Dede, *Tezkire-i Şu'ârâ-yı Mevleviyye* (Ankara: AKM Yayınları, 2000).

²⁴⁷ O dönemde birkaç Mehmed Paşa mevcut olup Aşık Çelebi'nin Sokullu'ya bir kırk hadis sunması ve Paşa'nın böyle eserlere teveccüh göstermesi bilgisinden hareketle Melâmî Dede'nin sebep-i telif kabilinden "men hafıza" hadisini zikrettiği yerde Mehmed Paşa'nın işaretiyle bu işe giriştiğini söylemesi bu eserin de Sokullu Mehmed Paşa'ya ithaf edildiğini hissettirmektedir. Karahan, *Kırk Hadis*, 173.

²⁴⁸ Eserin tek nüshası Ankara Üniversitesi DTCF İsmail Saib Sencer yazmaları arasında 5163 numarada yer almaktadır. Karahan, *Kırk Hadis*, 163; Ayrıca bu eser Ankara İlahiyat Fakültesi'nde 1975 yılında Mahmud Esad Coşan'ın danışmanlığında Lisans Tezi olarak çalışılmıştır. Bir transkripsiyon çalışması olan tezde hadislerin tahrirlerine dair bir bilgi verilmemiştir. Selahattin Babacan, *Manzum ve Mensur Tercüme ve Şerh-i Hadîs-i Erba'in li-Cenâbi Melâmî Dede'nin Transkripsiyonu* (Ankara Üniversitesi, Lisans Tezi, 1975).

²⁴⁹ Melâmî Dede, *Tercüme-i Hadîs-i Erba'in* (Ankara: Ankara Üniversitesi DTCF Kütüphanesi, İsmail Saib Sencer, 5163), vr 5b.

²⁵⁰ *Şükreden bir zengin kıldığı iki rekâtlık namaz, Allah'a dünya ve içindekilerden daha sevimlidir.* Hiçbir kaynakta bulunamadığı için hüküm verilemeyen rivâyet Rihletî'nin fakirlikle ilgili telif ettiği kırk hadisinde geçmektedir. Rivâyetin tamamı için 200 no'lu rivâyete bakınız.

temel hadis kitaplarında makbul olduğuna dair görüş bildirilen rivâyet sayısı 21 olup²⁵¹ tamamı *Kütüb-i Tis'a* eserlerinde yer alan rivâyetlerdir. -Mâlik b. Enes (ö. 179/795), *Muvatta*, (1), Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, (14), Tirmizî, *es-Sünen* (5), Ebû Dâvûd, *es-Sünen*, (1)- Tahrîcin neticesi bize kırk hadislerde olması gereken ve bu türlerin telif amacına uygun bir kırk hadis telifinin başarıyla gerçekleştirildiğini göstermektedir ki ilerleyen bölümlerde görüleceği üzere tamamı makbul rivâyetlerden oluşan manzum kırk hadisler oldukça azdır.

1. 3. 4. Merdümî (ö. 971/1563), *Tuhfetü'l-İslâm*

İstanbul'da dünyaya gelen, Galata emini Ali Çelebi'in oğlu Merdümî, kadılık yaptı. En son Üsküp kadısı iken vefat etti.²⁵² Merdümî'nin şiirlerini bir araya getirdiği divanı konusunda bilgi bulunmazken ayet ve hadisleri ikişer beyitle tercüme ettiği *Tuhfetü'l-İslâm* adında bir eseri vardır. Merdümî, bu eserine aldığı ayet ve hadislerin ikişer beyitle tercümesini yapmıştır. Birçok yazma nüshası bulunan eserin²⁵³ ilmi neşri gerçekleştirilmiştir.²⁵⁴

Tuhfetü'l-İslâm'da tercüme edilen makbul 30 rivâyetten 14'ü müttefakun aleyhtir. Makbul rivâyetlerden 1'i Buhârî'nin, 7'si Müslim'in *es-Sahih* adlı eserlerinde, 2'si Ahmed b. Hanbel'in, 1'i Bezzâr'ın (ö. 292/905) *el-Müsned* adlı eserlerinde; 2'si Tirmizî'nin, 1'i Nesâî'in, 1'i İbn Mâce'nin *es-Sünen* adlı eserlerinde 1 rivâyet de Ebû'l-Fadl er-Râzî'nin eserinde yer almaktadır. 7 zayıf, 2 mevzu ve 1 bulunamayan olmak üzere toplam 40 rivâyetin bulunduğu eserde daha önce

²⁵¹ Eserde yer alan Âlimin âbide üstünlüğü, benim ümmetime üstünlüğüm gibidir. rivâyetinin "Âlimin âbide üstünlüğü benim içinizdeki seviye bakımından en düşüğünüze üstünlüğüm gibidir" rivâyetiyle karıştığını düşünmekteyiz. Birinci rivâyet, bu lafızla temel hadis kitaplarında bulunmazken daha çok zayıf ve mevzu rivâyetlerin yer aldığı eserlerde zikredilmiştir. Nushî'nin eserinde de yer alan bu metnin tahrîc bilgisi için 558 no'lu rivâyete bakınız. Tirmizî'nin, hasen-sahih-garib kabul ettiği ikinci rivâyet ise Ebû Ümâme el-Bâhili'den tahrîc edilmiş olup makbul bir rivâyettir. Bkz. Tirmizî, İlim 19.

²⁵² Riyâzî Muhammed Efendi, *Riyâzu's-Şu'arâ* (Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 2017), 295; İpekten vd., *Tezkirelere Göre Divan Edebiyatı İsimler Sözlüğü*, 284; Mehmet Nâil Tuman, *Tuhfe-i Nâilî- Dîvân Şâirlerinin Muhtasar Biyografileri*. (Ankara: Bizim Büro Yayınları, 2001), 2:950; Latîfî, *Tezkiretü's-Şu'arâ ve Tabsıratü'n-Nuzamâ* (Ankara: AKM Yayınları, 2000), 497; Mustafa İsen, *Künhü'l-Ahbâr'ın Tezkire Kısmı* (Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1994), 273; Cinânî, Merdümî'nin vefatına şu beyitleri nazmetmiştir: Merdümî kim fâzıl-ı dehr idi bir mahdûm idi İtirâf eyledi herkes fazlına bi-iştibâh Sofyada kâdı iken bu hânedân-ı dehrden Azm-i ukbâ eyledi nâ-geh irüp emr-i ilâhî Hâtif-i gabybî didi bu rihletün târihini Çeşmüni yumdun cihândan Merdümî hayfa vü âh. Cihan Okuyucu, *Cinânî (Hayatı, Eserleri, Dîvânının Tenkidli Metni)* (Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 1994), 409.

²⁵³ Merdümî, *Tuhfetü'l-İslâm* (İstanbul: Millet Kütüphanesi, Manzum Eserler Bölümü, 808).

²⁵⁴ Ahmet Sevgi, *Merdümî-Tuhfetü'l-İslâm (Kırk Ayet ve Kırk Hadis Tercümesi)* (Konya: Selçuk Üniversitesi Yayınları, 1993).

geçmeyen²⁵⁵ rivâyetlerin tahrîc bilgileri şu şekildedir:

a) Zayıf rivâyetler

23. *Allah katında amellerin en faziletlisi, müminin kalbini sevindirmektir.*²⁵⁶

Taberânî, bu lafızla İbn Abbâs'tan; Ebû Nuaym, benzer lafızla İbn Ömer'den rivâyet etmişlerdir.²⁵⁷

24. *Namaz dînin direğidir; kim namazını kılarsa dînini ayakta tutar, kim de namazı terk ederse dînini yıkar.*²⁵⁸

Tefsir kitaplarında Bakara Suresi 3. ayetin tefsiri yapılırken başvurulan bu rivâyeti,²⁵⁹ İbn Şâhîn (ö. 385/996) ve Deylemî, Hz. Ali'den; Beyhakî, Hz. Ömer'den rivâyet ederken, İbn Zencûye (ö. 251/86) ve Taberî (ö. 310/923)²⁶⁰ Meymûn b. Mihrân>Ebû Zerr, senediyle “Namaz, İslâm'ın direğidir” ifadesiyle rivâyet etmişlerdir.²⁶¹

²⁵⁵ Tahrîc bilgisi verilmesi gereken 10 rivâyetin 4'üne dair tahrîc bilgileri daha önce geçmiş olup zayıflar için 2, 6, 9 ve 10 no'lu rivâyetlere bakınız.

²⁵⁶ *إن من موجبات المغفرة: إدخال أفضل الأعمال عند الله: إدخال السرور في قلب المؤمن* Bu rivâyet Halvetî'nin eserinde *إدخال* ifadesiyle yer almaktadır.

²⁵⁷ Taberânî, *el-Evsat*, 8:45, H.No: 7911; Ebû Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, 4: 348. İsmail b. Amr el-Becelî zayıf kabul edilirken Münzirî, Hz. Ömer ve İbn Abbâs'tan merfû, Muhammed b. Münkedir'den mürsel senedle gelen rivâyetlerle ilgili hasen olma ihtimalleri yok demiştir. Dimyâtî iki rivâyetle ilgili de senedi sıkıntılı/sakîm derken, Irâkî ve Elbânî, zayıf hükmü vermişlerdir. Ebû Muhammed Şerefüddîn Abdülmü'min b. Halef b. Ebi'l-Hasen Dimyâtî, *el-Metcerü'r-râbih fi sevâbi'l-'ameli's-sâlih*, 5. Bs (Mekke: Mektebetü'n-Nahda, 1994), 293, H.No:592; Münzirî, *et-Terğîb ve't-terhib*, 3: 246; Heysemî, *el-Mecma'*, 8: 193, H.No: 13718; Irâkî, *el-Muğnî*, 670, H.No: 12; Elbânî, *Daifü'l-Câmi'i's-Sağîr*, 158; Elbânî, *ed-Daife*, 2163.

²⁵⁸ *الصلاة عماد الدين، فمن أقامها؛ فقد أقام الدين، ومن تركها؛ فقد هدم الدين* Bu rivâyet, Manastırlı, Sâdık Kemal, Merdûmî, Nüzhet, Anonim V ve Gülşenî'nin eserlerinde yer almaktadır.

²⁵⁹ “Onlar gayba inanır, namazlarını kılar ve kendilerine verilenlerden infak ederler” ayetinin tefsirinde *الصلاة عماد الدين والزكاة قنطرة الإسلام* ifadesi delil olarak kullanılmıştır. Bkz. Ebû'l-Kâsım Mahmûd b. Ömer b. Muhammed el-Hârizmî ez-Zemaşerî, *el-Keşşâf 'an hakâ'iki gavâmizi't-tenzil ve 'uyûni'l-ekâvil fi vücûhi't-te'vil* (Beyrut: Dârü'l-Kitâbi'l-Arabî, 1407), 1: 37; Ebû Abdillâh (Ebû'l-Fadl) Fahrüddîn Muhammed b. Ömer b. Hüseyin et-Taberîstânî er-Râzî, *Mefâtihu'l-Gayb* (Beyrut: Dâru lhyâi't-Turâsi'l-Arabî, 1420), 2: 269.

²⁶⁰ Ebû Ahmed Humejd b. Mahled b. Kuteybe el-Horasânî İbn Zencûye, *el-Emvâl*, thk. Şâkir Zîb Feyyâz (Mekke: Câmiatü Ümmü'l-Kurâ, 1986), 2: 769, H.No: 1330; Ebû Hafs Ömer b. Ahmed b. Osmân el-Bağdâdî İbn Şâhin, *et-Terğîb fi fezâ'ili'l-a'mâl ve sevâbi zâlik* (Beyrut: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 2004), 130, H.No.444; Ebû Ca'fer Muhammed b. Cerîr b. Yezîd el-Âmülî el-Bağdâdî et-Taberî, *Câmiu'l-beyân an te'vili âyi'l-Kur'an*, thk. Abdullah b. Abdülmuhsin et-Türkî (Hicr: Dârü'l-Hicr, 2001), 5: 576; Deylemî, *el-Firdevs*, 2: 404; Beyhakî, *eş-Şuab*, 4:300, H.No:2550.

²⁶¹ Beyhakî'nin görüşüne göre senette yer alan İkrime, Hz.Ömer'den hadis işitmemiştir. Bu yüzden sahâbî râvisinin Hz. Ömer'in oğlu İbn Ömer olması muhtemeldir. Bu inkitadan dolayı İbnü's- Salâh, Irâkî, Nevevî, Sehâvî, Suyûtî ve Elbânî, zayıf hükmü vermişlerdir. Gazzâlî namaz babının ikinci hadisi olarak bu rivâyeti zikretmiştir. Hüccetü'l-İslâm Ebû Hâmid Muhammed b. Muhammed b. Muhammed b. Ahmed et-Tûsî el-Gazzâlî, *el-Vasîtü fi'l-mezheb*, thk. Ahmed Muhammed İbrahim (Riyad: Dârü's-Selâm, 1997), 2: 5, (hâmişinde Nevevî, et-Tenkîh); Ebû Amr Takıyyüddîn Osmân b. Salâhiddîn Abdirrahmân b. Mûsâ eş-Şehrezûrî İbnü's-Salâh, *Şerhu Müşkili'l-Vasît*, thk. Muhammed Bilal b. Muhammed Emin - Abdülmunim Halife Ahmed Bilal (Riyad: Dâru Künûzi İşbiliyye, 2011), 2:5; Irâkî,

25. *Kim sadece beni ziyaret etmeyi arzulararak ziyaretime gelse kıyamet günü onun için şefaati olurum.*²⁶²

Taberânî ve Ebû Nuaym,²⁶³ Abdullah b. Ömer'den rivâyet etmişlerdir. Heysemî, râvîlerden Müslim b. Sâlim el-Cühenî'nin zayıf olduğunu belirtmiştir. İbnu'l-Mülakkın, İbnü's-Seken'in *es-Sıhah* isimli eserinde rivâyet ettiğini belirtmiş, İbn Teymiyye ve Elbânî, zayıf olduğunu söylemişlerdir.²⁶⁴

b) Mevzular

26. *Fakirlik övüncümdür. Ben onunla övünürüm.*²⁶⁵

Tasavvuf ve Edebiyat literatüründe çok rastlanan bu rivâyetin hadis kitaplarında bir aslı bulunmamaktadır. Bu lafız hakkında Sağânî, İbn Teymiyye, İbnu'l-Mülakkın, İbn Hacer, Sehâvî ve Aliyyü'l-Kârî gibi âlimler mevzû/aslı yok hükmü vermişlerdir.²⁶⁶

27. *Zemzem ve cehennem ateşi, bir kulun karnında asla bir arada olmaz.*²⁶⁷

Deylemî'nin, İbn Abbâs'tan senesinde Muhammed b. Fazl el-Buhârî'nin bulunduğu rivâyeti, İbn Fazl'ın hadis uydurmakla itham edilen biri olmasından dolayı mevzudur. Deylemî'den önce bu metni nakleden İbnü'l-Cenedî'nin (ö. 396/1005) senesinde de aynı kişi bulunmaktadır.²⁶⁸ İbnü'l-Arrâk (ö. 963/1556) ve Şevkânî,

el-Muğnî, 1: 174; Sehâvî, *el-Makâsîd*, 427, H.No: 632; Suyûtî, *es-Sağîr*, 8004, 8005; Ebü'l-Hasen Nûrüddîn Alî b. Sultân Muhammed el-Herevî Aliyyü'l-Kârî, *el-Esrârü'l-merfû'a fi'l-ahbâri'l-mevdû'a*, thk. Muhammed b. Lütfî es-Sabbağ (Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1971), 236, H.No: 271; Elbânî, *ed-Daife*, 3805, 6967; Elbânî, *Daifu'l-Câmi'i's-Sağîr*, 3566. Hz. Ömer rivâyeti'nde inkıta bulunmaktadır. Hz.Ali rivâyeti için Elbânî zayıf hükmü vermiştir. Ebû Zerr rivâyetinde yer alan Meymûn b. Mihrân hicri 40'ta dünyaya gelmiştir. Ebû Zerr'in hicri 32'de vefat ettiğinden dolayı kendisinden hadis rivâyet etmesi imkansızdır. Dolayısıyla üç senette de kopukluk bulunmaktadır. Meymun b. Mihran hakkında bilgi için bkz. Buhârî, *el-Kebîr*, 7: 338, R.No: 1455.

²⁶² مَنْ جَاءَنِي زَائِرًا لَا يَهْمُهُ إِلَّا زِيَارَتِي؛ كَانَ حَقًّا عَلَيَّ أَنْ أَكُونَ شَفِيعًا لَهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ

²⁶³ Taberânî, *el-Kebîr*, 12: 291, H.No: 13149; Ebû Nuaym, *Târîhu İsfahan*, 2: 276.

²⁶⁴ Heysemî, *el-Mecma'*, 4: 5; Ebû Hafs Sirâcüddîn Ömer b. Alî b. Ahmed el-Ensârî el-Mısrî İbnü'l-Mülakkîn, *Tuhfetü'l-muhtâc ilâ edilleti'l-Minhâc*, thk. Abdullah Saâf el-Lihyânî (Mekke: Dâru Hira, 1406), 2: 190, H.No: 1150; Ebü'l-Abbâs Takıyyüddîn Ahmed b. Abdilhalîm b. Mecciddîn Abdisselâm el-Harrânî İbn Teymiyye, *Mecmû'u'l-Fetâvâ*, thk. Abdurrahman b. Muhammed b. Kasım (Medine: Mücemme'l-Melik Fehd, 2004), 27: 28; Elbânî, *ed-Daife*, 12: 520, H.No: 5732.

²⁶⁵ لا يَجْتَمِعُ مَاءُ زَمْزَمَ، وَنَارُ جَهَنَّمَ فِي جَوْفِ عَبْدٍ أَبَدًا

²⁶⁶ Sağânî, *el-Mevdû'ât*, 52, H.No: 77; İbn Teymiyye, *el-Fetâvâ*, 11: 117; İbnü'l-Mülakkın, *el-Bedrî'l-Münîr*, 8: 587; İbn Hacer, *et-Telhis*; Sehâvî, *el-Makâsîd*, 480, H.No: 745; Aliyyü'l-Kârî, *el-Esrâr*, 255, H.No: 320; Aclûnî, *el-Kesf* Aclûnî, ayrıca bu manaya gelen تحفة المؤمن الفقير rivâyetini zikretmiştir. 2: 87, H.No: 1835.

²⁶⁷ لا يَجْتَمِعُ مَاءُ زَمْزَمَ، وَنَارُ جَهَنَّمَ فِي جَوْفِ عَبْدٍ أَبَدًا

²⁶⁸ Deylemî, *el-Firdevs*, 5: 155. İbnü'l-Cenedî, *el-Fevâidü'l-Hisâni'l-Garâib* H.No: 18; Yazma olarak 48 rivâyetin bulunduğu risalenin Cevâmiu'l-Kelim programı için dizgisi yapılmış olup henüz matbu değildir.

mevzu olduğunu belirtmişlerdir.²⁶⁹ Temel hadis kitaplarında yer almayan bu rivâyet mevzudur.²⁷⁰

c) Bulunamayan Rivâyetler

28. *Lailaheillallah diyen kimse dışında herkes bu dünyadan susuz gider.*²⁷¹

1. 3. 5. Yahya Nev'î (ö.1007/1599), *Tercüme-i Ehâdis-i Hazret-i Nebi*

Ankara'lı bir ailenin çocuğu olan Nev'î'nin asıl adı Yahyâ olup babası, Malkara'ya yerleşmiş Nasuh Halife'nin oğlu Pîr Ali'dir. 1533 yılında Malkara'da dünyaya gelen müellif, eğitiminin bir kısmını babasından almış, devrin önemli âlimlerinden ilim öğrenmiş, Mecdî (ö. 999/1591), Bâkî (ö. 1008/1699) ve Hoca Sâdeddin (ö. 1008/1599) gibi şairler ile arkadaşlık kurmuştur. Muhtelif yerlerde müderrislik görevinde bulunan, her ne kadar gitmese de Bağdat'a kadı tayin edilen, ayrıca şehzade hocalığı yapan Nev'î, sûfî meşreb olup Şeyh Şaban'ı Velî'ye (ö. 976/1569) intisap etmiştir.

Arapça ve Farsça bilen, aldığı tasavvufî terbiyeye uygun şiirler kaleme alan müellif, XVI. asırda kendi kimliğine kavuşan divan edebiyatının önemli şairlerinden kabul edilmektedir. 30 kadar eseri olduğu kayda geçmiştir. *Dîvân*'ı başta olmak üzere *Kırk Hadis Tercümesi* ve *Hasbihâl* manzum eserleridir. *Fususul-Hikem Tercümesi*'nin yanında Türkçe ve Arapça mensur eserleri de vardır.²⁷²

Kırk Hadis Tercümesi'ni²⁷³ 1569'da Gelibolu'da Mesih Paşa Medresesi'nde

²⁶⁹ İbn Arrâk, *et-Tenzîh*2: 175; Şevkânî, *el-Fevâid*, 112.

²⁷⁰ Mevzu olan metnin hicri yedinci asırdan itibaren zemzem içmeyi teşvik için kullanıldığı görülmektedir. Bkz. Cemâlüddin Muhammed b. Muhibbüddin Ahmed b. Abdullah el-Mekki eş-Şâfiî et-Taberi, *et-Teşvik ile'l-Beyti'l-'Atik*, thk. Ebû Abdullah Muhammed Hasan İsmail (Beyrut: Dârü'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1998), 213.

²⁷¹ يَخْرُجُ مِنَ الدُّنْيَا عَطْشَانًا، إِلا مَنْ قَالَ: لا إِلَهَ إِلا اللَّهُ

²⁷² Hayatı ve eserleri hakkında detaylı bilgi için bkz. Mustafa Nejat Sefercioğlu, *Nev'î Dîvânı'nın Tahlili* (Ankara: Akçağ, 2001), 1-19; Mustafa Nejat Sefercioğlu, "Nev'î", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı, 2007), 33: 52-54; Abüdülkadir Karahan, "Nev'î", *İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 1964), 9: 224-226; Hasibe Mazıoğlu, "Nev'î'nin Hayatı ve Kişiliği", *Journal of Turkish Studies (TUBA)* 28/1 (2004), 137-167; Yahya Nev'î, *Nev'î Dîvânı (Tenkitli Neşir)* (İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, 1977), 7-8; Bursalı Mehmet Tahir, *Osmanlı Müellifleri* (İstanbul: Meral, 1971), 2: 251-252.

²⁷³ Bilinen tek nüshası Üsküdar Hacı Selim Ağa, Kemankes 50, numaralı yazmanın 3a-9b varakları arasındadır. Farklı zamanlarda eser üzerine iki yüksek lisans tez çalışması yapılmış ve makale olarak ayrıca neşredilmiştir. Gülçin Aras, *Nev'î'nin Nevâ-yı Uşşak ve Tercüme-i Hadis-i Erbaîn Adlı Eserleri* (Marmara Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 1997); Semra Köse, *Nev'î'nin Nevâ-yı Uşşak, Tercüme-i Hadis-i Erbaîn ve Faslün fi Fazileti'l-Işk Adlı Eserleri*, (2001: Marmara Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, ts.); Ali Sever, "Malkaralı Şair Nev'î'nin Manzum Kırk Hadis Tercümesinin Neşri Ve Tahlili", *Tasavvur / Tekirdağ İlahiyat Dergisi* 4/1 (30 Haziran 2018), 219-256.

müderriş iken kıta nazım Şeklinde oluşturmuştur. Hayatı ve ilmi kişiliği ile ilgili bu kısa bilgiden sonra kırk hadisinde yer alan rivâyetlere iliŐkin bilgiler Şu Şekildedir. Müderriş bir Şair olan Nev’î’nin ilimle iştigal etmesi eserini telif ederken gÖzettiği hassasiyet aÇısından önemlidir. ŞÖyle ki eserde 19 müttefakun aleyh kabul edilen hadis bulunurken; 2 Buhârî’nin, 15 Müslim’in *es-Sahih* adlı eserlerinde tahrîc edilen rivâyet yer almaktadır. Bununla birlikte 2 rivâyet Ahmed b. Hanbel’in *el-Müsned’inde* yer alırken, 1’i zayıf, diğeri bulunamayan 2 rivâyetin²⁷⁴ dışında tahrîci yapılan rivâyetlerin tamamının sahih hadislerden oluşması, Nev’î’nin hadis ilmiyle doğrudan ilgilendiğini ve amacına uygun bir kırk hadis telif etmek işin rivâyetlerin seÇiminde özel bir hassasiyet gÖsterdiğini ortaya koymaktadır.

a) Zayıf Rivâyetler

29. *En doğru rüya, seher vakti görölendir.*²⁷⁵

Ahmed b. Hanbel, Dârimî, Tirmizî, Ebû Ya’lâ ve İbn Hibbân, Ebû Said el-Hudrî’den rivâyet etmişlerdir.²⁷⁶ Rivâyetlerin tamamında yer alan Cerrâd’ın, Ebû’l-Heşem’den rivâyeti tenkid edilmiştir.²⁷⁷

1. 3. 6. Abdülmecid b. Şeyh Nasûh (ö. 978/1588), *Arafatü’l-Ârifin*.

Aslen Tosya’lı olan Abdülmecid Efendi, tefsir başta olmak üzere fıkıh, hadis, kelim, tasavvuf ve tarih ile ilgili eserler verecek kadar kendini yetiŐtirmiŐ bir âlimdir. Tasavvufla ilişkisi Tâcü’d-dîn İbrahim Karamânî’nin dergahında başlamış olup daha sonra Bursa’da bulunan Zeyniyye tekkesinin postniŐinliĐini üç yıl kadar üstlenmiŐtir. Hicri 931’de İstanbul’da bulunduğunu, bir eserinin sonuna düştüğü kayıttan anlamaktayız ki bu onun İstanbul’un ilim ortamından istifade ettiğini gÖstermektedir. Babasının vefatından sonra Tosya’ya dönen Nasûh 978 yılında orada vefat etmiştir.²⁷⁸

²⁷⁴ Bulunamayan rivâyetin tahrîc bilgisi işin 21 no’lu rivâyete bakınız.

²⁷⁵ *أَصْدَقُ الْمَنَامَاتِ فِي السَّحَرِ* Bu rivâyet, Nev’î tarafından

²⁷⁶ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 17: 341, H.No: 11240, 18: 193, H.No: 11650; Tirmizî, *Rüya* 3; Ebû Muhammed Abdullah b. Abdirrahmân b. el-Fadl ed-Dârimî, thk. Hüseyin Selim Esed (S. Arabistan: Dârü’l-Muğnî, 2000), *Rüya* 9; Ebû Ya’lâ, *el-Müsned*, 2: 509; Ebû Hâtim Muhammed b. Hibbân b. Ahmed el-Büstî İbn Hibbân, *el-İhsân fî takrîbi Sahîhi İbn Hibbân bi tertîbi İbn Belban*, thk. Şuayb el-Arnaut (Bey: Müessesetü’r-Risâle, 1988), 13:407, H.No: 6041.

²⁷⁷ İbn Adî, *el-Kâmil*, 4: 10; Zehebî, *el-Mizân*, 2: 25; Elbânî, *ed-Daife*, 4: 218.

²⁷⁸ Hayatı ve eserleri hakkında detaylı bilgi işin bkz. Ufuk Hayta - Abdülhamit Birışık, “Hayatı ve Eserleriyle Abdülmecid b. Şeyh Nasûh Tosyevî ve Cevâhiru’l-Kur’ân ve Zevâhiru’l-Furkân Adlı Tefsir Risâlesinin İlmî Değeri”, *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 16/2 (01 Haziran 2007), 343-367; Muammer Erbaş, “Bir Osmanlı Müfessiri: Abdülmecid b. eş-Şeyh Nasûh b. İsrâil (ö.973/1565) ve Eserleri”, *Dokuz Eylöl Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 24 (2006), 161-186; Serhat Küçük, “Şeyh Nasûh Efendi Ve Hadis Risâlesi Üzerine”, *Sufi Araştırmaları* 4/8 (2013), 49-64; Halil İbrahim

Âlim, müfessir ve sûfî olarak tanıtılan Abdülmecid Efendi'nin pek çoğu henüz yazma olan elli beş eseri tespit edilmiştir.²⁷⁹

Hadisle ilgili beş eseri olan²⁸⁰ müellifin *Arafâtü'l-Ârifin* isimli manzum-mensur karışık kırk hadisinin ilmî neşri henüz yapılmamış olup²⁸¹ Karahan tarafından ilmî/edebî olmadığı yönde tenkid edilmiştir.²⁸²

Risaleyi hadis ilmi açısından incelediğimizde 16 müttefakun aleyh rivâyet tercih edilirken; 6 Buhârî'nin 13 Müslim'in *es-Sahîh* adlı eserlerinde yer alan rivâyetlerin tercüme edildiğini görmekteyiz. Toplam 35 rivâyet, bu iki müellif tarafından tahrîc edilmiştir. Eserin 27. rivâyeti mevcut nüshada yer almazken eserde yer alan 1 rivâyet, Tirmizî tarafından nakledilmiştir. Bununla birlikte biri mevzu diğeri merfu senedi bulunamayan iki rivâyet, sadece Sayrafi'nin eserinde yer almaktadır. Mevzu kabul edilen diğeri bir rivâyet ise rüyada görülmüştür. Eserde yer alan rivâyetlerin tahrîc bilgileri şu şekildedir:

a) Mevzu rivâyetler

30. Allah huzuruna gelen iki kula cennete girmelerini emreder. Onlar

Demirkazık, "Mecdi'nin Mirâciyesi", *Turkish Studies International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic* 10/8 (2015), 849-856; Kâtip Çelebi, *el-Keşf*, 1: 65, 852, 863, 880; Bağdatlı İsmail Paşa, *Hediyyetü'l- 'ârifin, esmâ'ü'l-müellifin ve âsârü'l-musannifin*, thk. Rıfat Bilge vd. (İstanbul: Maârif Matbası, 1951), 1:620; Ömer Rıza Kehhâle, *Mu'cemü'l-mü'ellifin: Terâcimü musannifi'l-kütübi'l- 'Arabîyye* (Beyrut: Dâru İhyâi't-Turâsi'l-Arabî, 1957), 6: 171.

²⁷⁹ Hayta - Birışık, "Hayatı ve Eserleriyle Abdülmecid b. Şeyh Nasûh Tosyevî ve Cevâhiru'l-Kur'ân ve Zevâhiru'l-Furkân Adlı Tefsir Risâlesinin İlmî Değeri", 349-353.

²⁸⁰ Birışık ve Hayta'nın hadisle ilgili tespit ettikleri eserler şunlardır: 1. Safâu's-sâlihîn: Manisa İl Halk Kütüphanesi, nr. 8066/3, vr. 87b-133a, 2. Sürûrü'n-nâzirîn: Manisa İl Halk Kütüphanesi, nr. 8066/4 vr. 134b-175a. Eserin diğeri nüshaları Kastamonu İl Halk Kütüphanesi, nr. 3761/4 ve Nevşehir Ürgüp Tahsin Ağa İlçe Halk Kütüphanesi, nr. 427/3 "Erbaüne hadîsen" adıyla kayıtlıdır. 3. Risâle mine'l-ehâdisi'l-kudsîyye: Yapı Kredi Bankası Sermet Çifter Araştırma Kütüphanesi, nr. 161, vr. 1b-19b. Müelliflerin mevcut olmadığını belirttikleri bu çalışma, aynı kütüphanede bulunan 154 no'lu mecmuanın içinde yer almaktadır. Ayrıca ilmî neşri Serhat Küçük tarafından gerçekleştirilmiştir. 4. Tekmiletü'l-beyân: Yapı Kredi Bankası Sermet Çifter Araştırma Kütüphanesi, nr. 793. Diğeri nüshası: Atıf Efendi, nr. 379. 5. Arafâtü'l-ârifin li'l-vukûf fi mevki'î ibâdeti rabbi'l-âlemîn: Süleymaniye Kütüphanesi, Reşid Efendi, nr. 136, Diğeri nüshası: İstanbul Üniversitesi Merkez Kütüphane, Türkçe Yazmalar, nr. 558. (Arafâtü'l-ârifin fi tercemeti ehâdisi'l-erbaîn adıyla kayıtlı). Detaylı bilgi için bkz. Erbaş, "Bir Osmanlı Müfessiri: Abdülmecid b. eş-Şeyh Nasûh b. İsrâil (ö.973/1565) ve Eserleri", 352.

²⁸¹ İdris Söylemez, tezinde bu eserin mukaddimesi ile sadece şiirlerini transkript etmiştir. Söylemez, *Manzum Kırk Hadisler*, 325-347.

²⁸² Karahan bu eseri tedris, talim ve edebî açıdan ehemmiyetsiz bir risale olarak kabul etmekle birlikte, böyle kırk hadislerden ayrı ayrı bahsetmenin itnâba düşmek olduğunu ifade etmiş; fakat tarihi sürece katkı sağlar umuduyla birkaç cümleyle tanıtmıştır. Eserde yer alan rivâyetlerden ilkinin mevzu olmasından hareketle diğelerinin de öyle olduğunu düşünmesi kanaatimizce doğru bir yaklaşım değildir. Zira eserde iki rivâyet mevzu olup geri kalanları makbuldür. Ayrıcamüellifin eserde izlediği yöntemde de görüleceği üzere eserin küçük çapta da olsa hadis şerhi özelliği taşıdığı muhakkaktır. Bu konuda kişinin eşi ile ilişkiye gireceği zaman okuması istenen dua ile ilgili rivâyetin incelenmesi yeterli olacaktır. Karahan, *Kırk Hadis*, 174- 175.

*karşılığı cennet olacak bir amel işlememişken oraya nasıl girebiliriz, diye sorunca Allah Teâlâ: “Ey kullarım! Cennete giriniz! Çünkü ben adı Ahmed ve Muhammed olanları cehenneme sokmamaya yemin ettim” diye cevap verir.*²⁸³

Eserin ilk rivâyeti olan ve Kastallânî'nin (ö. 923/1517) Hz. Peygamber'in isminin bu dünyada ve ahirette fayda verip uğur getireceğine delil olarak zikrettiği bu metni, en erken Sayrafi'nin “فَضَائِلُ التَّسْمِيَةِ بِأَحْمَدَ وَمُحَمَّدَ” isimli eserinde senediyle bulabilmekteyiz.²⁸⁴ Deylemî ve Kâdı Mâristân'ın (ö. 535/1140) da aynı sahâbîden sened zikretmeksizin naklettikleri rivâyet hakkında İbnü'l-Cevzî, Suyûtî ve İbnü'l-Arrâk, mevzu hükmü vermişlerdir.²⁸⁵

31. *Ahmed b. Sehl, naklettiğine göre rüyasında (vefat eden) Yahya b. Ektem'i gördü ve Allah'ın ona nasıl davrandığını sordu. Yahya b. Ektem: Allah beni huzuruna aldı ve bana “Ey kötü yaşlı! Şunları yaptın şunları da yaptın (huzuruma günahlar ile geldin)” deyince ben: Ya rabbi! Bana senden gelen haber başkaydı diye cevap verdim. Allah o sözüm nedir diye sordu ben ise Abdurrezzak bana Ma'mer'den, o, Zührî'den, Zührî, Urve'den, Urve, Hz. Aişe'den, o senin peygamberinden, Peygamberin Cibril aracılığı ile senin: “İslam yolunda bir teli ağaran kimseye eziyet etmekten hayâ ederim sözünü ulaştırdılar bende (bu özellikleri taşıyan) bir yaşlıyım şeklinde cevap verdim. Bunun üzerine Allah, Abdürrezzâk, Ma'mer, Zührî, Urve, Hz. Aişe, Hz. Peygamber, Cibril ve kendisinin doğru söylediklerini belirterek şöyle buyurdu: Ey Yahya! Ben İslam yolunda yaşlanan (saçı ağaran) kimseye azap etmem diyerek (kitabı sağ taraftan verilenlerle birlikte) cennete girmemi emretti.*²⁸⁶

²⁸³ يُوقِفُ عَبْدَانَ بَيْنَ يَدَيْ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ، فَيَأْمُرُ بِهِمَا إِلَى الْجَنَّةِ، فَيَقُولَانِ: رَبَّنَا بِمَ اسْتَأْهَلْنَا مِنْكَ الْجَنَّةَ، وَلَمْ نَعْمَلْ عَمَلًا يُجَازِنَا الْجَنَّةَ؟ فَيَقُولُ: عَمَلٌ لَمْ يَكُنْ لَكَ مِنْهُ أَحَدٌ وَلَا مُحَمَّدٌ. Bu rivâyet, Tâib'in eserinde de yer almaktadır.

²⁸⁴ Ebû Abdullah Hüseyin b. Ahmed b. Abdullah b. Bekîr el-Bağdâdî es-Sayrafi, *Fadâilü't-tesmiye bi Ahmed ve Muhammed*, thk. Ebû Meryem Mecdî Fethî es-Seyyid (Tanta: es-Sahâbetü li't-türâs, 1990), 16, H.No: 1. Rivâyetin senedi Sayrafi> Ahmed b. Nasr b. Abdullah b. el-Feth > Dedesi Sadaka b. Mûsâ el-Ğanevî > Babası Mûsâ > Humeyd et-Tavîl > Enes b. Mâlik şeklindedir.

²⁸⁵ Deylemî, *el-Firdevs*, 5: 485, H.No: 8837; Muhammed b. Abdülbâki b. Muhammed el-Ensârî el-Ka'bî Kâdı Maristân, *el-Meşyahatü'l-kübrâ (Ehâdisü's-şüyûhi's-sikât)*, thk. eş-Şerif Hâtim b. Ârif el-Avni (Dâru Âlemi'l-Fevâid, 1422); İbnü'l-Cevzî, *el-Mevdû'ât*, 1: 241, H.No: 326; Suyûtî, *el-Le'âlî*, 97; İbn Arrâk, *et-Tenzîh*, 1: 173, H.No: 12; Senedinde bulunan Sadaka b. Mûsâ el-Ğanevî hakkında hadis otoritelerinin tenkitleri hakkında bkz Zehebî, *el-Mizân*, 2: 313.

²⁸⁶ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ سَهْلِ الرَّاهِدِ قَالَ رَأَيْتُ بَحْبِيَّ بْنَ أَكْتَمِ فِي الْمَنَامِ فَقُلْتُ لَهُ مَا فَعَلَ بِكَ رَبُّكَ؟ قَالَ: دَعَانِي وَقَالَ: يَا شَيْخَ السُّوءِ فَعَلْتُ وَقَعَلْتُ فَقُلْتُ يَا رَبِّ مَا بِهَذَا حَدَّثْتَ عَنْكَ؟ قَالَ: فِيمَ حَدَّثْتُ عَنِّي؟ قُلْتُ، حَدَّثَنِي عَبْدُ الرَّزَّاقِ عَنْ مَعْمَرٍ عَنِ الرَّهْرِِيِّ عَنْ عُرْوَةَ عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ

Ebü'l-Leys es-Semerkindî'nin (ö. 373/983) eserinde tespit edilen rivâyette isimleri zikredilen Ma'mer ve Abdürrezzâk, kendi eserlerinde böyle bir rivâyet zikretmemişlerdir. Semerkandî'nin senedi Ebû Ya'lâ Hüseyin b. Muhammed en-Nîsâbûrî > Bedîl b. Muhammed el-İsferâyîni > Hüseyin b. Ömer el-Kûfî > Harun b. Muhammed > Ahmed b. Sehl şeklindedir.²⁸⁷ Daha sonra bu rivâyeti Gazzâlî (ö. 505/1111), ölüm ve sonrası ile ilgili kaleme aldığı eserde sened zikretmeksizin nakletmiştir.²⁸⁸

Suyûtî ve Aclûnî, sened tahlili yapmadan eserlerinde yer vermişlerdir.²⁸⁹ Ebü'l-Leys'in rivâyeti naklettiği Ebû Ya'lâ, meçhul bir râvîdir.²⁹⁰ Onun dışındaki râvîlerle ilgili nesep ve künye bilgisi başta olmak üzere hadis rivâyetindeki konularını da ortaya koyacak herhangi bir cerh-ta'dil bilgisi bulunmamaktadır. *el-Musannef* ve *el-Câmî*'de bu rivâyetin yer almaması bizim için önemli bir karinedir. Ayrıca Ahmed b. Sehl'in rüyasında gördüğü bir olayı rivâyet olarak kabul etmek hadis ilmi açısından doğru değil hatta mevzudur. Bununla birlikte bu konuda İslam'a hizmet ederek bir ömür geçirenlerin kıyamet günü elde edecekleri mükâfata yönelik sahih rivâyetler mevcuttur.²⁹¹

b) Bulunamayan Rivâyetler

32. İsmi Muhammed olan bir kişiyi kıyamet günü Allah'ın huzuruna getirdiklerinde Allah: “En sevdiğimin adını taşıdığın halde bana âsî olmaktan neden hayâ etmedin. Oysa ben habibimle aynı ismi taşıdığın için sana azâb etmekten hayâ ediyorum” buyurur.²⁹²

الله عنها عن النبي صلى الله عليه وسلم عن جبريل عنك جل جلالك أنك قلت: ما من مسلم يشيب شبية في الإسلام وأنا أريد أن أعذبه إلا وأنا أستحيي أن أعذبه وأنا شيخ كبير، فقال صدق عند الرزاق وصدق معمر وصدق الزهري وصدق عروة وصدق عائشة وصدق النبي وصدق جبريل وصدق أنا يا يحيى إني لا أعذب من شاب في الإسلام ثم أمر بي ذات اليمين إلى الجنة

²⁸⁷ Ebü'l-Leys İmâmü'l-hüdâ Nasr b. Muhammed b. Ahmed b. İbrâhîm es-Semerkindî, *Tenbîhü'l-gâfilîn*, thk. Hüseyin Abdülhamid en-Neyl (Dârü'l-Erkam, 1414), 66.

²⁸⁸ Hüccetü'l-İslâm Ebû Hâmid Muhammed b. Muhammed b. Muhammed b. Ahmed et-Tûsî el-Gazzâlî, *ed-Dürretü'l-fâhire fi keşfi ulûmi'l-âhire*, thk. Lucien Gauthier (Beyrut: el-Mektebetü's-Sekâfiyye, 1997), 27,28.

²⁸⁹ Suyûtî, *el-Le'âlî*, 1: 125,126; Aclûnî, *el-Keşf*, 1:277.

²⁹⁰ Zehebî, *es-Siyer*, 6: 241.

²⁹¹ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 11:253,256; Ebû Dâvûd, Tereccül 17.

²⁹² يُؤْتَى بِرَجُلٍ يَوْمَ الْقِيَامَةِ اسْمُهُ مُحَمَّدٌ، فَيَقُولُ اللَّهُ تَعَالَى: أَمَا اسْتَحْيَيْتَ إِذْ عَصَيْتَنِي، وَأَنْتَ سَمِّيَ حَبِيبِي، فَأَنَا اسْتَحْيَيْتَ أَنْ أُعَذِّبَكَ وَأَنْتَ سَمِّيَ حَبِيبِي

Eserde ikinci sırada yer alan bu rivâyetin merfu bir senedi bulunmazken Sayrafi'nin (ö. 388/988), Hasan el-Basrî'den farklı lafızlarla ancak benzer manada bir rivâyeti naklettiğini söyleyebiliriz.²⁹³

Tahrîc neticesine göre üçü hariç makbul rivâyetlerden oluşan *Arâfâtü'l-Ârifin*, rivâyetlerin seçimi göz önünde tutulduğunda kırk hadis geleneği içinde hadis ilmi kriterlerine göre olumlu bir konumdadır.

1. 3. 7. Âşık Çelebi (ö. 979/1571), *Hadîs-i Erbaîn Tercümesi*.

Babasının düşürdüğü feyz-i ilâhi tarihine göre 1520'de Kosava/Prizen'de dünyaya gelen Âşık Çelebi'nin adı Pir Mehmed olup tezkire ve dîvân sahibidir. Kâtiplik yaparak başladığı çalışma hayatında kadılığa kadar yükselmiş, Üsküp kadılığı başta olmak üzere pek çok yerde bu görevi îfa etmiştir. *Meşâîürü's-Şuarâ* isimli eserinde zikrettiği hocaları arasında Taşkoprizâde (ö. 968/1561) ve Ebu's-Suûd Efendi (ö. 982/1574) de yer almaktadır. Devrin şairlerinden Zâtî (ö. 953/1546), Taşlıcalı Yahya (ö. 990/1582), Hayâlî (ö. 964/1556-57) ve Rahîkî (ö. 953/1546) ile arkadaşlık yapmıştır. Üsküp'te zatülcenb/akciğer iltihabı hastalığından kurutulamayan şair, 1572'de burada vefat etmiştir.²⁹⁴ Çelebi üzerine yapılan çalışmalarda 12 eserinin olduğu belirtilmiştir.²⁹⁵ Kırk hadis eseri arkadaşlık ilişkisi de olan Kemalpaşazâde'nin (ö. 940/1534) kırk hadislerinden yaptığı tercümelerdir.²⁹⁶ Karahan'ın Âşık Çelebi'ye

²⁹³ Sayrafi, *Fadâilü't-tesmiye bi Ahmed ve Muhammed*, 27, H.No: 17. Hasan el-Basrî'den nakille gelen rivâyet şu şekildedir: إن الله يوقف عبدا بين يديه يوم القيامة، اسمه أحمد أو محمد فيقول الله: عدي، أما استحييت مني وكنت تعصيني واسمك على اسم حبيبي محمد قال: فينكس العبد رأسه، ويقول جبريل: مثل ذلك، فيقول الله: يا جبريل، خل بين عدي وحبيبي إني أستحيي أن أعذب من الناس من كان اسمه على اسم حبيبي محمد.

²⁹⁴ Günay Kut, "Âşık Çelebi", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı, 1991); Mehmet Fuat Köprülü, "Âşık Çelebi", *İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 1965); Bursalı Mehmet Tahir, *Osmanlı Müellifleri*, 2: 19-20; Latîfi, *Tezkiretü's-Şu'arâ ve Tabsiratü'n-Nuzamâ*, 6-11; Filiz Kılıç vd., *Şair Tezkireleri*, ed. Mustafa İsen (Ankara: Grafiker Yayınları, 2011), 57; es-Seyyid Pir Mehmed b. Çelebi Âşık Çelebi, *Âşık Çelebi Dîvânı* (Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 2017), 3-4; es-Seyyid Pir Mehmed b. Çelebi Âşık Çelebi, *Meşâîürü's-Şu'arâ* (Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 2018), 5-6.

²⁹⁵ Meşâîü's-Şuarâ adlı tezkiresi 1568 yılında tamamlanmış ve II. Selim'e sunulmuştur. Mukaddime ve şair biyografileri yer alan eser, Filiz Kılıç tarafından doktora tezi olarak hazırlanmış ve tenkidli neşri gerçekleştirilmiştir. Filiz Kılıç, *Meşâ'irü's-Şu'ara (inceleme tenkitli metin)* (Ankara: Gazi Üniversitesi, Doktora Tezi, 1994); Çelebi'nin şiirlerinin büyük bir kısmını topladığı Dîvân'ın tek nüshası Millet Kütüphanesi Alî Emîrî bölümünde 263 numarada bulunmaktadır. Filiz Kılıç tarafından yüksek lisans tezi olarak hazırlanan Dîvân, Kültür Bakanlığı yayınları arasından e-kitap olarak yayımlanmıştır. Ravzâtü's-Şühedâ, Şakaiku'n-Nu'mâniye, et-Tibre'l-Mesbûk, Ravzu'l-Ahyâr, Miracu'l-Ayâle ve Minhacü'l-adâle, Şerh-i Ehâdîsî Erbaîn, Zeyl-i Şakayık, Mecmua-i Sükûk (ilâm) ve elimizde bulunmayan Sigetvarnâme ile Şehrengiz-i Bursa adlı mesnevileri başlıca eserleri arasındadır. Filiz Kılıç, *Âşık Çelebi Dîvânı* (Ankara: Gazi Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 1988).

²⁹⁶ Atâî'nin verdiği bilgiye göre İbn Kemalpaşa'nın Arapça olarak telif ettiği kırk hadislerin Türkçe'ye tercümesinin dışında Çelebi'nin kendisine ait derlediği bir kırk hadisi de bulunmaktadır. Kendi

yöneltiği tenkitlerden birisi Kemalpaşazâde'nin kırk hadisinde yer alan rivâyetlerin tamamını almadığı yöndedir.²⁹⁷ İlk bakışta bu bilgi doğru gibi görünse de Kemalpaşazâde'nin tespit edilen 4 kırk hadisi vardır²⁹⁸ ve yaptığımız tahrîc ile Âşık Çelebi'nin rivâyetlerin tamamını bu dört kırk hadisin ikisinden seçtiğini söylemek mümkündür.

Kadılık görevi yapacak kadar ilmî yetkinliği olan Çelebi'nin eseri, aslında Kemalpaşazâde'nin kırk hadislerinden tercüme edilmiştir. Dolayısıyla burada onunla birlikte Kemalpaşazâde'nin hadisçiliği değerlendirilmiş olacaktır. Konuyla ilgili yapılan yüksek lisans tezi başta olmak üzere Kemalpaşazâde'nin tahkik edilen kırk hadisleri de incelenmiştir. Âşık Çelebi'nin bu tercümesinde bulunan rivâyetlerin 1'i müttefakun aleyh iken 1'i Buhârî'nin 2'si Müslim'in *es-Sahih*'lerinde, 8'i Ahmed b. Hanbel'in *el-Müsned*'inde, 1'i Tirmizî'nin, 1'i de Ebû Dâvûd'un *es-Sünen* adlı eserlerinde yer alan sahih rivâyetlerden oluşmaktadır. Bununla birlikte manzum kırk hadis geleneği içinde zayıf, mevzu, selefte ait söz ile senedine veya râvîsine ulaşamayan rivâyetlerin en yoğun olduğu eserlerden birisi Âşık Çelebi'nin derlediği bu tercümedir. 10 zayıf, 6 mevzu, 4 selefte ait söz ve 6 bulunamayan olmak üzere toplam 40 rivâyetin tercüme edildiği eserin 26 problemlili rivâyetine dair tahrîc bilgileri şu şekildedir:

a) Zayıf rivâyetler

33. Konuşmadan önce selam vermek gerekir.²⁹⁹

Tirmizî, Ebû Ya'lâ ve Kudâî'nin, Câbir b. Abdullah'tan naklettikleri rivâyet, senedinde münkerü'l-hadis olan bir râvîden dolayı tenkid edilmiştir.³⁰⁰

derlemesine henüz ulaşamazken İbn Kemalpaşa tercümesi matbudur. Nev'îzâde Atâî, *Zeyl-i Şekâik* (İstanbul: Âmire, 1268), 161-163; Kut, "DİA", 549.

²⁹⁷ Ayrıca Karahan, edebi yönden büyük bir şair olduğunu kabul ettiği Aşık Çelebi'nin kırk hadis tercümesinde ortaya koyduğu şairliği birkaç yönden tenkid etmiş, şayet Çelebi'ye aitse edebi açıdan değerinin düşük olma nedenini izaha çalışmıştır. Karahan, *Kırk Hadis*, 175-178.

²⁹⁸ Kahraman Bulgurcu'nun İbn Kemalpaşa'nın hadisçiliği ve kırk kadislerinde yer alan rivâyetlerin tahrîci ile ilgili yüksek lisans tezi bulunmaktadır. bkz. Kahraman Bulgurcu, *Kemalpaşazâde'nin Hadis İlimindeki Yeri (Kırk Hadisler örneği)* (Konya: Selçuk Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2004); Ayrıca İbn Kemal Paşa'nın kırk hadislerinin iki farklı tahkiki neşredilmiştir. Ahmed Şemseddin Kemalpaşzâde, *el-Erbainiyyât fi'l-Hadîsi'n-Nebeviyy's-Şerîf*, thk. Mâhir Edîb Habûş (Dârü'l-Lübâb, 2016); Ahmed Şemseddin Kemalpaşzâde, *Erbau erbainiyyât ve şurühuhâ*, thk. Muhittin Uysal (Konya: Aybil Yayınları, 2017).

²⁹⁹ Bu rivâyet, Âşık Çelebi, Fevrî I, Azmî, Mustafa, Gülşenî, Muhyî ve Belîğ'in eserlerinde yer almaktadır.

³⁰⁰ Tirmizî, İsti'zân 11. (münker); Ebû Ya'lâ, *el-Müsned*, 4: 448; Kudâî, *eş-Şihâb*, 1: 56, H.No: 34; Tirmizî rivâyetinin senedinde bulunan Muhammed b. Zâdân'ın münker'ül-hadis olduğuna dair görüşler

34. *İmam (hutbeye) çıktığında namaz ve konuşma yoktur.*³⁰¹

Taberânî'nin benzer lafızlarla İbn Ömer'den naklettiği rivâyet, senesinde metruk bir râvî olduğu için tenkid edilmiştir.³⁰²

35. *İsrarla işlendiği sürece hiçbir günahın küçüklüğünden söz edilemez;*

*istiğfar edildiği zaman da hiçbir günahın büyüklüğü söz konusu olmaz.*³⁰³

Kudâî ve Deylemî'nin İbn Abbas'tan rivâyet ettikleri bu hadis hakkında muhaddisler, zayıf hükmü vermiştir.³⁰⁴

36. *Seferde oruç tutmak, evde oruç bozmak gibidir.*³⁰⁵

Taberî ve Hatîb'in bu lafızla, İbn Mâce'nin benzer bir lafızla Abdurrahman b. Avf'tan naklettikleri rivâyet,³⁰⁶ senesinde kopukluk olduğu için tenkid edilmiştir.³⁰⁷ Nesâî, Abdurrahman b. Avf'tan, Beyhakî ise Mûsa b. Eyyûb'tan mevkûf senedle rivâyet etmişlerdir.³⁰⁸

37. *Üç şey vardır ki orucu bozmaz: kusma, hacamat ve ihtilam olmak.*³⁰⁹

Tirmizî, Beyhakî ve Dârekutnî, Ebû Said el-Hudrî'den; Taberânî, Sevbân'dan,

bulunmaktadır. Elbânî, mevzû, Nevevî ve Hüseyin Selim Esed, zayıf hükmü vermişlerdir. Ebû Zekeriyâ Yahyâ b. Şeref b. Mürî en-Nevevî, *el-Ezkâr*, thk. Âmir b. Ali Yâsin (Riyad: Dâru İbn Huzeyme, 2001), 457, H.No: 741; Zehebî, *el-Mizân*, 3: 546; İbn Hacer, *et-Takrîb*, 433, R.No:5206.

³⁰¹ Bu rivâyeti Âşık Çelebi, Mustafa ve Muhyî eserlerinde tercüme etmişlerdir.

³⁰² Taberânî, *el-Kebîr*, 13: 75; Heysemî, senesinde bulunan Eyyûb b. Nühayk'in metruk bir râvî olduğunu belirtmiştir. Heysemî, *el-Mecma'*, 2: 184.

³⁰³ Bu rivâyet Âşık Çelebi, Fevrî, Azmî ve Mustafa'nın eserlerinde yer almaktadır.

³⁰⁴ Kudâî, *eş-Şihâb*, 2:44, 853; Deylemî, *el-Firdevs*, 5:199; İbn Receb el-Hanbelî, *Câmi'u'l-'ulûm*, 1: 449, 2: 534; Irâkî, *el-Muğnî*, 3: 1352; Sehâvî, *el-Makâsîd*, 726; Aclûnî, *el-Keşf*, 2: 448; Ebû Abdillâh İzzüddîn Muhammed b. İbrâhîm b. Alî el-Yemânî İbnü'l-Vezîr, *el-'Avâsım ve'l-kavâsım fi'z-zeb'an sünneti Ebi'l-Kâsım*, thk. Şuayb el-Arnâvut (Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1994), 9: 176.

³⁰⁵ Âşık Çelebi, Âlî II, Fevrî I ve Mustafa'nın eserlerinde yer almıştır.

³⁰⁶ İbn Mâce, Sıyâm 11; Taberî, *et-Tefsir*, 3, 463; Hatîb el-Bağdâdî, *Târîh*, 11: 382.

³⁰⁷ İbnü'l-Kayserânî, *ez-Zahire*, 3: 1515; Ebü'l-Hasen Alî b. Muhammed b. Abdilmelik el-Kutâmî el-Fâsî İbnü'l-Kattân, *Beyânü'l-vehm ve'l-ihâmi'l-vâkı'ayn fî kitâbi'l-Ahkâm*, thk. Hüseyin Âyt Saîd (Riyad: Dâru Taybe, 1418), 4: 85; Ebü'l-Fidâ' İmâdüddîn İsmâîl b. Şihâbiddîn Ömer b. Kesîr b. Dav' b. Kesîr el-Kaysî el-Kureşî el-Busrâvî ed-Dimaşkî eş-Şâfî İbn Kesîr, *İrşâdü'l-fakîh ilâ ma'rifeti edilleti'r-Tenbîh*, thk. Behcet Yusuf Hamed (Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1996), 1: 281; İbn Hacer, *et-Telhis*, 2: 394; İbn Hacer, *el-Feth*, 4: 184.

³⁰⁸ Ebû Abdirrahmân Ahmed b. Şuayb b. Alî Nesâî, *el-Müctebâ mine's-süneni an Rasûlillah*, 1. Bs (Riyad: Dâru's-Selâm, 1419), Sıyâm 53; Beyhakî, *el-Kübrâ*, 4:411; Mevkuf senedle gelen rivâyetin zayıflığı hakkında bkz. Muhammed Nâsiruddîn Elbânî, *Sahîhu ve Daîfu Süneni en-Nesâî*, 5. Bs (Riyad: Mektebetü'l-Maârif, 1998), H.No: 2284,2285.

³⁰⁹ Bu rivâyet Âşık Çelebi, Mustafa ve Muhyî'nin eserlerinde yer almaktadır.

Bezzâr ise İbn Abbâs'tan nakletmişlerdir.³¹⁰ Senedinde bulunan Abdurrahman b. Yezid b. Eslem'den dolayı zayıf kabul edilmiştir.³¹¹

38. Kurban olarak büyük hayvanları tercih edin, çünkü onlar sırat üzerinde sizin (büyük ve değerli) bineklerinizdir.³¹²

Bu lafızla hadis kitaplarında yer almayan rivâyetin aynı manaya gelen استفر هوا kelimesiyle başlayan tarikini Deylemî, Ebû Hüreyre'den rivâyet etmiş olup³¹³ senedinde yer alan Yahya b. Abdullah'tan dolayı zayıf hükmü verilmiştir.³¹⁴

39. Hastalığın (salgın/veba) yaklaşması kişinin sonunun gelmesine sebep olur.³¹⁵

Ferve b. Müseyk'in hastalık bulaşan arazileriyle ilgili sorduğu soruya Hz. Peygamber'in cevap olarak verdiği bu rivâyeti, Abdürrezzak, Ahmed b. Hanbel, Buhârî, Ebû Dâvûd ve Beyhakî rivâyet etmişlerdir.³¹⁶

40. Kaderden sakınmak onun gerçekleşmesine engel olmaz.³¹⁷

Taberânî, Hâkim ve Hatîb el-Bağdâdî'nin, Hz. Aişe'den bu lafızla; Ahmed b. Hanbel'in, Muaz b. Cebel'den; Bezzâr'ın ise Ebû Hüreyre'den benzer lafızlarla

³¹⁰ Tirmizî, Savm 24, (gayri mahfuz); Taberânî, *el-Evsat*, 6: 380; Ebû'l-Hasen Alî b. Ömer b. Ahmed ed-Dârekutnî, *Sünenü'd-Dârekutnî*, thk. Şuayb el-Arnâvut (Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 2005), 1: 152; Bezzâr, *el-Müsned*, 11: 95, H.No: 4809.

³¹¹ İbn Hibbân, *el-Mecrûhîn*, 2: 58; İbnü'l-Kayserânî, *ez-Zahîre*, 2: 1188; İbnü'l-Kayserânî, *el-Ma'rife*, 173; Zehebî, *el-Mizân*, 2: 566; Bu konuda Hz. Peygamber'in bir sahabisinden Ebû Dâvud'un rivâyet ettiği *لَا يَفْطِرُ مَنْ قَاءَ وَلَا مَنْ اِخْتَلَمَ وَلَا مَنْ اِخْتَجَمَ* hadisinin daha doğru olduğuna dair görüşler bulunmaktadır. Bkz. İbnü'l-Mülakkın, *el-Bedrü'l-Münîr*, 5: 674-676.

³¹² *عَظُمُوا ضَحَايَاكُمْ؛ فَإِنَّهَا عَلَى الصِّرَاطِ مَطَابِئُكُمْ* Bu rivâyet Âşık Çelebi ve Mustafa'nın eserlerinde yer almıştır.

³¹³ Deylemî, *el-Firdevs*, 1: 73, H.No: 268.

³¹⁴ İbnü'l-Mülakkın, *el-Bedrü'l-Münîr*, 9: 273; İbn Hacer, *et-Telhîs*, 4: 250-251; Sehâvî, *el-Makâsîd*, 1: 114, H.No: 108; Suyûtî, *ed-Dürer*, 71, H.No: 83; Aclûnî, *el-Keşf*, 1: 133; Zürkânî, *el-Muhtasar*, 96; Elbânî, *ed-Daîfe*, 1: 173, H.No: 74, 3: 411, H.No: 1255; İbn Hacer, hasen; Bûsîrî, Elbânî ve Şuayb el-Arnâvut zayıf hükmü vermişlerdir. Bûsîrî, *el-İthâf*, 4: 40; Ebû'l-Fadl Şihâbüddîn Ahmed b. Alî b. Muhammed el-Askalânî İbn Hacer, *Hidâyetü'r-ruvât ilâ tahrîci ehâdîsi'l-Mesâbîh ve'l-Mişkât*, thk. Alî b. Hasan b. Ali b. Abdülhamid el-Eserî (Demmâm: Dârü İbn Kayyım ve Dârü İbn Affân, 2001), 4: 291; Elbânî, *ed-Daîfe*, 1720; Ebû Abdillâh Muhammed b. Alî b. Muhammed es-San'ânî el-Yemenî eş-Şevkânî, *Neylü'l-evtâr şerhu Münteka'l-ahbâr*, thk. Isâmuddîn es-Sabâbitî (Mısır: Dârü'l-Hadîs, 1993), 7: 375.

³¹⁵ *إِنَّ مِنَ الْقَرَفِ التَّلَفُ* Bu rivâyet, Âşık Çelebi ile birlikte Sehmî'nin eserinde de benzer bir lafızla yer almaktadır.

³¹⁶ Ebû Bekr Abdürrezzâk b. Hemmâm b. Nâfi' es-San'ânî el-Himyerî Abdürrezzâk, *el-Musannef fi'l-hadîs*, thk. Habîburrahman el-A'zamî (Beyrut: el-Mektebü'l-İslâmî, 1403), 11: 149; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 25: 18, H.No: 15983, (Ş. Arnâvut: zayıf); Buhârî, *el-Kebîr*, 8: 286, R.No: 3024; Ebû Dâvûd, Tipp 34; Beyhakî, *el-Kübrâ*, 9: 583, H.No: 19582.

³¹⁷ *لَا يُغْنِي حَذْرٌ مِنَ الْقَدْرِ شَيْئًا* Bu rivâyet Âşık Çelebi, Fevrî I, Nüzhet, Azmî, Gülşenî ve Halvetî'nin eserlerinde yer almaktadır. Hâkî ve Muhyî'nin eserlerinde ise *لَا يَنْفَعُ الْحَذْرُ* şeklindedir.

naklettikleri rivâyet,³¹⁸ senedlerinde bulunan râvîlerden dolayı tenkid edilmiştir.³¹⁹

41. *Müminler alçakgönüllü ve yumuşak huyludur.*³²⁰

Ukaylî, Beyhakî, Deylemî ve Kudâî, Abdullah b. Ömer'den hadisleri münker olan Abdullah b. Abdülaziz bulunduğu bir senedle rivâyet ederlerken, Abdullah b. Mübârek, Beyhakî, Begavî ve Ebû Nuaym, Mekhûl'den mürsel senedle rivâyet etmişlerdir.³²¹

42. *Evden önce komşu, yoldan önce yol arkadaşı gerekir.*³²²

Cerh ve ta'dil âlimlerinin zayıf hükmü verdiği rivâyeti İbn Ebî Hayseme, Taberânî, Kudâî ve Ebü's-Şeyh, Râfi' b. Hadîc'ten başında التَّمِسُوا kaydı ile rivâyet etmişlerdir.³²³ Hatîb el-Bağdâdî ve Deylemî, Hz. Ali'den sonunda الرَّأْدُ قَبْلَ الرَّجِيلِ ilavesiyle birlikte rivâyet etmiştir.³²⁴

b) Mevzu rivâyetler

³¹⁸ Rivâyetin tamamı şu şekildedir: لا يغني حذر عن قدر والدعاء ينفع مما نزل ومما لم ينزل، وإن البلاء ينزل فيلقاه الدعاء Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 36: 370, H.No: 22044, (Ş.Arnavut: zayıf); Bezzâr, *el-Müsned*, 14: 400; Taberânî, *el-Kebîr*, 20: 201; Taberânî, *el-Evsat*, 3: 66, H.No: 2498; Hâkim en-Nisâbüri, *el-Müstedrek*, 1: 669, H.No: 1813; Hatîb el-Bağdâdî, *Târih*, 8: 454.

³¹⁹ Hz. Aişe rivâyetinin senedinde bulunan Zekeriyya b. Manzûr, hadis otoritelerince tenkit edilmiştir. Muaz rivâyeti, İsmail b. Ayyâş'ın Hicazlılardan rivâyetinin zayıf olması ve Şehr b. Havşeb'in Muaz'dan işitmediğinden dolayı tenkide uğrarken Ebû Hureyre rivâyetinde yer alan İbrahim b. Has'am'ın metruk bir râvî oluşu ile tenkide uğramıştır. İbn Adî, *el-Kâmil*, 4: 170; İbnü'l-Cevzî, *el-İlel*, 2: 359-360, H.No: 1411; İbnü'l-Kayserânî, *Zahîre*, 5: 2724; Zehebî, *el-Mizân*, 2, 78; İbnü'l-Mülakkîn, *el-Bedrü'l-Münîr*, 9, 173; Ebü'l-Fadl Şihâbüddîn Ahmed b. Ali b. Muhammed el-Askalânî İbn Hacer, *el-Metâlibü'l-âliye bi-zevâ'idü'l-mesânidi's-semâniye*, 1. Bs, 19 c. (S. Arabistan: Dârü'l-Âsime-Dârü'l-Gays, 1419), 13: 903, H.No: 3369; Heysemî, *el-Mecma'*, 8: 209, H.No: 11904, 10: 149, H.No: 17191, 17192, 17193; Elbânî, *ed-Daîfe*, 14: 594, H.No: 6764; Elbânî, *Daîfü'l-Câmi'i's-Sağîr*, 691, H.No: 4785.

³²⁰ المُمُونُ هَيُّونَ لِيُنُونَ، مثلُ الجَمَلِ الأَنفِ، إن قَدَّتْهُ الأَنفُ، وإن أُنخِطَهُ عَلَى صَخْرَةٍ اسْتَنَّاخَ المُمُونُ هَيُّونَ لِيُنُونَ، المُمُونُونَ هَيُّونُونَ هَيُّونُونَ لِيُنُونَ

³²¹ İbnü'l-Mübârek, *ez-Zühed ve'r-rekâik*, 130, H.No: 387; Ukaylî, *ed-Duâfâ*, 2: 279; Beyhakî, *eş-Suab*, 10: 447, H.No: 7777; Kudâî, *eş-Şihâb*, 1:114, H.No: 139; Deylemî, *el-Firdevs*, 4:188, H.No: 6583; Ebû Muhammed Muhyissünne el-Hüseyn b. Mes'ûd b. Muhammed el-Ferrâ'Beğavî, *Şerhu's-sünne*, thk. Züheyr eş-Şâviş ve Şuayb el-Arnaut, 2. Bs, 15 c. (Beyrut: el-Mektebü'l-İslâmî, 1983), 6: 480; Ebû Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, 5: 180. Ukaylî, güvenilir râvîlerden bu konuda bir rivâyet olmadığını belirtmiştir. Şuayb el-Arnaut zayıf hükmü vermiştir. Mürsel senedin daha sıhhatli olduğu görüşünde bulunan âlimlerin yanında bu rivâyetin hasen li-gayrihi olduğunu savunanlar da bulunmaktadır.

³²² الجَارُ ثُمَّ الدَّارُ، والرَّفِيقُ ثُمَّ الطَّرِيقُ Bu rivâyet Âşık Çelebi, Fevrî I ve Hasan B. Musa'nın eserlerinde yer almaktadır.

³²³ Taberânî, *el-Kebîr*, 4: 268; Ebû Bekr Ahmed b. Ebî Hayseme Züheyr b. Harb en-Nesâî İbn Ebî Hayseme, *et-Târihü'l-kebîr*, thk. Salah b. Fethi Helel (Kahire: el-Fâruku'l-Hadîse, 2006), 2: 705; Ebu's-Şeyh, *el-Emsâl*, 273, H.No: 232; Kudâî, *eş-Şihâb*, 1: 412, H.No: 709.

³²⁴ Hatîb el-Bağdâdî, *el-Câmi'*, 2: 234; Deylemî, *el-Firdevs*, 2: 119, H.No:2624; Hz.Ali rivâyetine Sehâvî, Gazzî, Zürkânî, Aclûnî ve Elbânî; Râfi' b. Hudeyc rivâyetine, Zehebî, Heysemî, Zerkeşi, Gazzî ve Elbânî zayıf hükmü vermişlerdir. Ebân b. Muhibir'in metruk olduğuna dair görüşler bulunmaktadır. Zehebî, *el-Mizân*, 1: 15, 2: 159; İbn Hacer, *Lisânü'l-Mizân*, 1: 25, 3: 43; Sehâvî, *el-Makâsîd*, 110; Aclûnî, *el-Keşf*, 1: 179, 203; Elbânî, *ed-Daîfe*, 6:195, H.No: 2674, 2675; Zerkeşi, *el-Le'âlî*, 120; Gazzî, *el-İtkân*, 1: 212.

43. *Sünnetimi terk eden kimseye şefaati haram olur.*³²⁵

En erken İmamzade'nin (ö. 573/1177) eserinde bulabildiğimiz bu metin, sûfi düşüncenin hâkim olduğu Tefsir kitaplarında ve Zeydî kaynaklarda yer alırken; temel hadis kitaplarında sened ve metin olarak aslı yoktur.³²⁶

44. *Kabirleri ziyaret edin ve yeniden diriliş gününü düşünün.*³²⁷

Deylemî ve Beyhakî, Enes b. Mâlik'ten bu lafızla naklettikleri rivâyet,³²⁸ senedinde hadis uydurmakla itham olunan Muhammed b. Yunus'un bulunmasından dolayı mevzu hükmündedir.³²⁹

45. *İşlerinizde acze düşüp şaşırduğunuz zaman kabir ehlerinden yardım dileyin.*³³⁰

İbn Teymiyye, bu lafız ve mana ile gelen rivâyetleri mevzu kabul etmiştir.³³¹ Kemâlpaşazâde, kırk hadisinde (üçüncü hadis) senedsiz zikredip kabir ehli ile yardım isteyen arasında rûhânî bir bağın kurulduğunu ifade ederek bu hadisi şerhetmiştir.³³² Aliyyü'l-Kârî, temriz sigasıyla (denildi ki) senedsiz zikretmiştir.³³³ Aclûnî, Kemalpaşazâde'nin rivâyet ettiği bilgisini vermekle yetinmiştir.³³⁴ Leknevî (1848-1886) mevzû olduğunu kabul etmekle birlikte, fiiliyatta gerçekleşebileceğine dair birtakım yorumlar yapmıştır.³³⁵

³²⁵ من ضَيَّعَ سُنَّتِي؛ حَرَمْتُ عَلَيْهِ شَفَاعَتِي Bu rivâyet, Âşık Çelebi, Hâkî, Mustafa ve İlâhî'nin eserlerinde geçmektedir.

³²⁶ Ebü'l-Mehâsin Rûknü'l-İslâm Sedîdüddîn Muhammed b. Ebî Bekr İbrâhîm eş-Şargî el-Buhârî İmamzâde, *Şîr'atü'l-İslâm ilâ dâri's-selâm* (İstanbul: Erenler Vakfı, ts.), 24; Ebü'l-Hasan Abdullah İbn Miftâh, *el-Müntezu'l-muhtâr mine'l-ğay-si'l-midrâr (Şerhu'l-eshâr)* (Mektebetü't-Türâsi'l-İslâmî, 2003), I, 90; Ya'kub b. Seyyid Ali er-Rûmî el-Bursevî Seyyid Ali-zâde, *Mefâtihi'l-cinân şerhu Şîr'atü'l-İslâm* (İstanbul: Mektebetü'l-Hakîka, 2014), 10; İsmail Hakkı Bursevî, *Rûhu'l-beyân fî tefsîri'l-Kur'ân* (Beyrut: Dâru İhyâi't-Türâsi'l-Arabî, ts.), 2: 231.

³²⁷ فاعْتَبِرْ فِي الْقُبُورِ، فاعْتَبِرْ فِي النَّشُورِ Bu rivâyet, Âşık Çelebi, Fevrî ve Kefevî'nin eserlerinde yer almaktadır.

³²⁸ Deylemî, *el-Firdevs*, 1: 434; Beyhakî, *eş-Şuab*, 11: 471, H.No: 8852; İbn Hibbân, aynı sahabiden gelen rivâyetin senedinde bulunan Muhammed b. Yunus Ebü'l Abbas el-Kedimî'nin hadis uydurduğunu söylerken Zehebî ve İbnü'l-Kayserânî, İbn Yunus'un metruk olduğunu, sika râvîlerden hadis uydurduğunu belirtmişlerdir. Suyûtî, zayıf, Aclûnî ve Elbânî ise mevzu hükmü vermiştir. İbn Hibbân, *el-Mecrûhîn*, 2: 312-314.

³²⁹ Zehebî, *el-Mizân*; İbnü'l-Kayserânî, *el-Ma'rife*, 62, H. No: 126; Suyûtî, *es-Sağîr*, 1935; Aclûnî, *el-Keşf*, 1: 139; Elbânî, *ed-Daîfe*, 6: 314, H.No: 2799.

³³⁰ إِذَا تَحَيَّرْتُمْ فِي الْأُمُورِ، فاسْتَعِينُوا مِنْ أَهْلِ الْقُبُورِ Bu rivâyet, Âşık Çelebi, Hâkî, Anonim IV, Anonim V, İsmail Sâdık Kemâl ve Visâlî'nin eserlerinde geçmektedir.

³³¹ İbn Teymiyye, *el-Fetâvâ*, 1: 356. İbn Teymiyye'de geçen ibare إِذَا أَعْيَبْتُمْ الْأُمُورَ şeklinde.

³³² Ahmed Şemseddin Kemalpaşazâde, *Hadîsi Erbaîn Tercümesi*, çev. es-Seyyid Pir Mehmed b. Çelebi Âşık Çelebi (İstanbul: Cemal Efendi Matbaası, 1316), 26, H.No: 27.

³³³ Aliyyü'l-Kârî, *el-Mirkât*, 4: 221.

³³⁴ Aclûnî, *el-Keşf*, 1: 85, H.No: 213.

³³⁵ Mevlânâ Hamdullah ed-Dâcvî, *el-Besâir li münkiri't-tevessül bi ehli'l-mekâbir* (Seheranfur: Câmiatü Mazhari'l-Ulûm, 2012), 130, (Leknevî, *Mecmûatü'l-Fetâvâ*'dan naklen 141-142. Üç farklı nüshası)

46. *Yaşlılığa rağmen ayıplıdır. (Bu yaşta bu kötülük, olacak iş değildir).*³³⁶

Yaşlılığa ulaşmasına rağmen kendisini kötülüklerden alıkoymayan kimseler için söylenen bu lafız hadis kitaplarında herhangi bir senedle yer almadığı için aslı yok hükmündedir.³³⁷

47. *Mercimek yemenizi tavsiye ediyorum. Zira o mübarek ve kutsal bir yemektir.*³³⁸

Sağânî, İbnü'l-Cevzî, İbn Kayyım (ö. 751/1350), Suyûtî, Aliyyü'l-Kârî ve Elbânî, gibi âlimler ittifakla mevzû olduğuna hükmetmişlerdir.³³⁹

48. *Sabah yemeğini terk etmek kişiyi hasta eder. Akşam yemeğini terk ise ihtiyarlık sebebidir.*³⁴⁰

Hadis olarak verilen metnin ikinci kısmını Tirmizî, Enes b. Mâlik'ten senedinde zayıf kabul edilen bir râvî aracılığıyla nakletmiştir.³⁴¹ Birinci kısmın hadis kitaplarında aslı yoktur.³⁴²

incelediğimiz eserde bu bilgiye ulaşamadık) Kabir ehlerinden yardım dileme, istigâse olarak kabul edilmektedir. Bu konuda detaylı bilgi için bkz. Zekeriya Güler, “Vesile ve Tevessül Hadislerinin Kaynak Değeri”, *Tasavvuf: İlmî ve Akademik Araştırma Dergisi* IV/10 (2003), 45-98, 81-82; Şemseddin Selefi el-Afgânî, *Cühûdü'l-ulemâi'l-Hanefiyye fi İbtâli akâidi'l-kuburiyye* (Riyad: Dârü's-Sâmi'î, 1996), 1277; Doktora çalışması olan bu eserde söz konusu rivâyetin İbn Teymiyye'den alınan nakillerle mevzû olduğu aktarıldıktan sonra, İbn Kemâl Paşa'nın kabirlerden medet uman, aşırı sûfi, bidat ehli, mâtürîdî ve cehmî olduğu bilgisi verilmektedir. Günümüzde bu rivâyetin keşfen sahih olabileceğini, manasının dinin naslarına uygun olduğunu savunan görüşler bulunmaktadır. Bkz. Hüseyin Avni, “Kabir Ehlerinden Yardım İsteyiniz” Sözü, Gerçekten Sâbit Bir Hadis midir?”, *Gurabâ Mecmuası* 5 (Erişim 27 Eylül 2019).

³³⁶ Şeybî ve Şeybî Bu rivâyet, Âşık Çelebi ve Schmî'nin eserlerinde geçmektedir.

³³⁷ Sehâvî, *el-Makâsid*, 411, H.No:608; Aclûnî, *el-Keşf*, 2: 16: H.No: 1575; Aliyyü'l-Kârî, *el-Esrâr*, 228, H.No: 253; Ebü'l-Mehâsin Şemsüddîn Muhammed b. Halîl b. İbrâhîm et-Trablusî el-Kâvukcî, *el-Lü'lü'ü'l-merisü' fimâ lâ asle lehü ev bi-aslihi mevdü'*, thk. Fevâz Ahmed Zemerlî (Beyrut: Dârü'l-Beşâiri'l-İslâmiyye, 1994), 105, 283; Deylemî'nin Câbir'den gelen ve mevzu kabul edilen bu manadaki rivâyeti من لم يرع عند الشيب، ولم يستح من العيب، ولم يخش الله بالعيب؛ فليس الله عز وجل فيه حاجة حاجة el-Firdevs, 3: 623; Elbânî, *ed-Daîfe*, 12: 441, H.No: 5695, (mevzu).

³³⁸ عَلَيْنِكُم بِالْعَدْسِ؛ فَانِهِ مُبَارَكٌ وَمُقَدَّسٌ

³³⁹ Sağânî, *el-Mevdû'ât*, 67: 116; İbnü'l-Cevzî, *el-Mevdû'ât*, 3: 113, H.No 1325; Ebû Abdillâh Şemsüddîn Muhammed b. Ebî Bekr b. Eyyûb ez-Züraî ed-Dımaşkî el-Hanbelî İbn Kayyım, *el-Menârü'l-münîf fi's-sahîh ve'd-da'if*, thk. Abdülfettâh Ebû Gudde (Halep: Mektebetü'l-Matbûati'l-İslâmî, 1970), 51, H.No: 57; Suyûtî, *el-Le'âlî*, 2: 179-180; Abdullah b. Mübârek, bu sözü bildircin eti ve kudret helvasını mercimeğe tercih eden Yahudileri benimseyenler tarafından uydurduğunu söylemiştir. Aliyyü'l-Kârî, *el-Esrâr*, 426 .

³⁴⁰ تَرَكَ الْغَدَاءَ مَسْقَمَةً، وَتَرَكَ الْعِشَاءَ مَهْرَمَةً Bu rivâyet, Âşık Çelebi, Tâib, Lütfî, Anonim I ve Latîfî'nin eserlerinde geçmektedir.

³⁴¹ Tirmizî, Etıme 46 (Anbese b. Abdurrahman'dan dolayı Tirmizî, münker hükmü vermiştir.).

³⁴² İbn Asâkîr, Abdullah b. Cerrâd'dan, senedinde tenkide uğrayan Ya'lâ b. el-Eşdak'ın bulunduğu bir senedle ve قطع العروق مسقمة şeklinde rivâyet etmiştir. Sübkî, bunun senedini bulamadığını belirtirken, İbnü'l-Kayserânî zayıf; Elbânî ise mevzu hükmü vermiştir. İbn Asâkîr, *Târîhu Dımeşk*, 27, 240, H.No: 5793; İbn Adî, *el-Kâmil*, 9: 184; İbnü'l-Kayserânî, *Zahîre*, 3: 1683; Ebû Nasr Tâcüddîn Abdülvehhâb b. Alî b. Abdülkâfi Sübkî, *Tabakâtü's-Şâfi'iyyeti'l-kübrâ*, thk. Abdülfettâh Muhammed el-Hulv ve

c) Selefe ait sözler

Âşık Çelebi'nin merfu hadis kabul ederek tercüme ettiği ancak yapılan tahrîc neticesinde sahabî başta olmak üzere tâbiun ve sonraki dönem âlimleri tarafından söylendiği tespit edilen 4 rivâyet bulunmaktadır.

49. *Azaptan önce gelen uyarıcı insanlara tövbe fırsatı vermiştir.*³⁴³

Temel hadis kitaplarında yer almayan bu söz, oğlu Yezid'in halifeliğini kabul ettirmek amacıyla Abdullah b. Ömer, Abdullah b. Zübeyr, Abdurrahman b. Ebî Bekir gibi sahâbînin ileri gelenlerinin çocuklarına yaptığı bir konuşmada Muâviye b. Ebî Süfyân tarafından söylenmiştir.³⁴⁴

50. *Yöneticinin/emirin engellemesi, Kur'an'ın engellemesinden daha etkilidir.*³⁴⁵

İbn Şebbe (ö. 262/876), Hz. Osman'ın sözü olarak rivâyet etmiştir. *el-Müdevvene*'de Kâsım> Mâlik> Hz. Osman senediyle rivâyet edilmiştir.³⁴⁶ İbn Abdilber, bu lafızla Hz. Osman'ın sözü olarak rivâyet ederken,³⁴⁷ aynı manaya gelen başka bir rivâyeti, Hatîb el-Bağdâdî, Hz. Ömer'in sözü olarak nakletmiştir.³⁴⁸

Mahmûd Muhammed et-Tanâhî, 2. Bs, 10 c. (Riyad: Dârü'l-Hicr, 1413), 6: 309; Elbânî, *ed-Daîfe*, 9: 58, H.No:4058.

³⁴³ قد أعذر من أنذر Bu rivâyet Âşık Çelebi, Mustafa ve Sehmî'nin eserlerinde yer almaktadır.

³⁴⁴ Ebû Amr Halîfe b. Hayyât b. Halîfe eş-Şeybânî el-Basrî Halîfe b. Hayyât, *Târihu Halîfe b. Hayyât*, thk. Ekrem Ziya el-Umerî (Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1397), 216; Ebü'l-Hasen İzzüddîn Alî b. Muhammed b. Muhammed eş-Şeybânî el-Cezerî İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil fi't-târih*, thk. Ömer Abdüsselam Tedmürî (Beyrut: Dârü'l-Kitâbi'l-Arabî, 1997), 3: 103; Ebü Abdillâh Şemsüddîn Muhammed b. Ahmed b. Osmân et-Türkmânî el-Fârikî ed-Dimaşkî ez-Zehebî, *Târihu'l-İslâm ve vefeyâtü'l-(tabakâtü'l-)meşâhîr ve'l-a'lâm*, thk. Ömer Abdüsselam Tedmürî (Beyrut: Dârü'l-Kitâbi'l-Arabî, 1993), 4: 152.

³⁴⁵ ما يَزَعُ السُّلْطَانُ أَكْثَرَ مِمَّا يَزَعُ الْقُرْآنُ Âşık Çelebi, Fevrî II ve Mustafa'nın eserlerinde yer almaktadır.

³⁴⁶ Ebû Zeyd Ömer b. Şebbe en-Nümeyrî el-Basrî İbn Şebbe, *Târihu'l-Medîneti'l-münevvere*, thk. Fehîm Muhammed Şeltût, 4 c. (Cidde, 1979), 3:988. Senedi Musa b. İsmail > Hammâd b. Seleme > Yahya b. Said el-Ensârî>Hz. Osman şeklinde olup Yahya b. Said'in Hz. Osman'la likası olmadığından senedde bir inkita söz konusudur.

³⁴⁷ Ebû Ömer Cemâlüddîn Yûsuf b. Abdillâh b. Muhammed b. Abdilberr en-Nemerî İbn Abdilber, *et-Temhîd limâ fi'l-Muvafta' mine'l-me'ânî ve'l-esânîd*, thk. Mustafa b. Ahmed el-Alevî - Muhammed Abdülbekir el-Bekrî (Mağrib: Vizâratü'l-Evkâf, 1387), 1: 118.

³⁴⁸ Hatîb el-Bağdâdî, *Târih*, 16: 76, H.No: 7344; Hatîb'in senedinde yer alan Heysem b. Adî'yi hadis otoriteleri, yalan uyduran ve metrükü'l-hadis olarak nitelendirmişlerdir. Bkz. Ahmed Muhammed Nur Seyf, *Yahyâ b. Main ve Târihuhü (Dirâse, Tertip ve Tahkîk)*, 2. Bs, 4 c. (S. Arabistan: Merkezü'l-Bahsi'l-İlmî, 1979), 3: 363, R.No: 1767; İbn Ebî Hâtîm, *el-Cerh ve't-ta'dîl*, 9: 85, R.No: 350. Temel hadis kitaplarında Hz. Peygamber'e ait olmayan bu rivâyet, aynı manaya gelecek şekilde değişik lafızlarla Hz. Ömer ve Hz. Osman'ın sözü olarak rivâyet edilirken bazı tefsir kitaplarında da senedsiz bir şekilde zikredilmiştir. Bkz. Ebû İshâk Ahmed b. Muhammed b. İbrâhîm en-Nîsâbü'rî Sa'lebî, *el-Keşf ve'l-beyân 'an tefsîri'l-Kur'an*, thk. Muhammed b. Âşûr, 1. Bs, 10 c. (Beyrut: Dârü İhyâi't-Turâsi'l-Arabî, 2002), 7: 195; Ebü'l-Muzaffer Mansûr b. Muhammed b. Abdilcebbâr et-Temîmî el-Mervezî Sem'ânî, *Tefsîrü'l-Kur'an (Kitâbü't-Tefsîr)*, thk. Ebû Temîm Yâsir b. İbrâhîm ve Ebû Bilâl Ganîm b. Abbas, 1. Bs, 6 c. (Riyad: Dârü'l-Vatan, 1997), 4: 84.

51. *Köylerde yaşayanlar (sükûnet açısından) kabirdekiler gibidir.*³⁴⁹

Nevevî, Hz. Ömer'in sözü olduğunu söylerken;³⁵⁰ el-Ezherî, Muaviye'nin sözü olarak nakletmiştir.³⁵¹

52. *Küçükken öğrenilen ilim, taşa kazıma gibidir.*³⁵²

Benzer bir lafzı Heysemî'nin belirttiği üzere Taberânî, Ebû'd-Derdâ'dan zayıf bir senedle rivâyet etmiştir.³⁵³ Ali b. Ca'd (ö. 230/844-45) ve İbn Sa'd, Katâde'nin sözü, Dûlâbî, Beyhakî ve İbn Abdilber ise Hasan el-Basrî'nin sözü olarak rivâyet etmişlerdir.³⁵⁴ Aynı manaya gelen başka bir rivâyet ise İbn Abbâs'tan, Hatîb el-Bağdâdî aracılığıyla nakledilmiştir.³⁵⁵ Hasan el-Basrî'nin sözü olarak kabul gören bu lafzın hadis olarak bir aslı yoktur.³⁵⁶

d) Bulunamayan Rivâyetler

Tahrîc neticesinde ortaya çıkan tabloya göre Âşık Çelebi'nin derlediği rivâyetlerin problemleri metinlerden seçildiğini ifade etmiştik. Bununla birlikte hicri X. asırda telif edilen eserde 6 rivâyetin hadis kitaplarında yer almadığını müşahade ettik. Bu rivâyetlerden bir tanesine herhangi bir hadis kitabında ulaşılamazken diğerlerinin daha çok fıkıh ve tefsir kitaplarında geçtiğini tespit ettik. Şimdi bu rivâyetlere dair bilgiler verilecektir:

³⁴⁹ *أهل الكُفُور، هُمُ أَهْلُ الْقُبُورِ* Âşık Çelebi, Fevrî I ve Anonim II'nin eserlerinde yer almaktadır. Rivâyet, bazı metinlerde "Ehli küfür ibaresinden kasıt, kabir ehlidir" şeklinde tercüme edilmiştir.

³⁵⁰ Nevevî, mut'a nikahı ile ilgili konuda *كفر* fiilinin şehirden uzakta yaşayan köylüler ve cahiliye dönemindeki şirk/küfür toplumunu örneklemek için Hz. Ömer'den bu eseri nakletmiştir. Ebû Zekeriyâ Yahyâ b. Şeref b. Mürî Nevevî, *el-Minhâc fî şerhi Sahîhi Müslim b. Haccâc* (Beyrut: Dâru İhyâi't-Turâsi'l-Arabî, 1392), 8: 204.

³⁵¹ Ebû Mansûr Muhammed b. Ahmed b. Ezher el-Herevî el-Ezherî, *Tehzîbü'l-luğa'*, thk. Abdüsselâm Muhammed Hârûn (Riyad: Dâru İhyâi't-Turâsi'l-Arabî, ts.), 10: 114; Bu manaya yakın Buhârî, Taberânî ve Deylemî'nin Sevbân'dan naklettikleri *ساكن الكفور كساكن القبور* şeklinde rivâyetleri bulunmaktadır. Buhârî, *el-Edeb*, 298, H.No: 579; Taberânî, *el-Evsat*, 5: 121, H.No: 4851; Deylemî, *el-Firdevs*, 5: 46, H.No: 7415.

³⁵² *العلم في الصغر، كالنقش في الحجر* Bu rivâyet, Âşık Çelebi, Fevrî I ve Muhyî'nin eserlerinde yer almaktadır.

³⁵³ İlmi küçük yaşta öğrenen kişinin örneği sanki o ilmi taşa işlemek gibidir. Büyük yaşta öğrenen kişinin örneği ise sanki o ilmi suya yazmak gibidir. Heysemî, *el-Mecma'*, 1, 125.

³⁵⁴ Ebû'l-Hasen el-Cevherî Ali b. el-Ca'd, *Müsnedü İbn Ca'd*, thk. Âmir Ahmed Haydar (Beyrut: Müessesetü Nâdir, 1990), 162, H.No: 1044; bû Abdillâh Muhammed b. Sa'd b. Menî' el-Kâtib el-Hâşimî el-Basrî el-Bağdâdî İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*, thk. Muhammed Abdülbekir el-Bekrî (Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1990), 7: 171; Dûlâbî, *el-Künâ*, 2: 639, H.No: 1041; Beyhakî, *el-Medhal*, 375, H.No: 640; İbn Abdilber, *Câmi'u beyâni'l-ilm*, 1:357.

³⁵⁵ Hatîb el-Bağdâdî, *el-Câmi'*, 1: 310. Hatîb'in merfu olarak rivâyeti *حفظ الغلام الصغير كالنقش في الحجر* şeklindedir.

³⁵⁶ Ebû'l-Abbâs Takıyyüddîn Ahmed b. Abdilhalîm b. Mecdiddîn Abdüsselâm el-Harrânî İbn Teymiyye, *Minhâcü's-sünneti'l-nebeviyye fî nakdi kelâmi's-Şi'ati'l-Kaderiyye*, thk. Muhammed Râşid Sâlim (S. Arabistan: Câmiatü'l-İmâm Muhammed b. Suud, 1986), 7: 526.

53. *Kim komşusuna eziyet ederse Allah Teâlâ da eziyet edenin evine komşusunu varis kılar.*³⁵⁷

Zemahşerî'nin (ö. 538/1144) İbrahim Suresi'nin tefsirinde hadis olarak zikrettiği bu metin,³⁵⁸ herhangi bir sened ve metinle hadis kitaplarında yer almamaktadır. İbn Hacer, Âmirî (ö. 1143/1730) ve Aclûnî hadis olarak bulunmadığına dair bilgiler vermişlerdir.³⁵⁹

54. *Evlatlarımız ciğer parelerimizdir.*³⁶⁰

Dil ve edebiyat kitaplarında şiiirden bir kısım,³⁶¹ fıkıh ve tefsir kitaplarında hadis olarak geçen,³⁶² ancak herhangi bir senedi ve râvîsi olmayan bu metin, İbn Kemal Paşa'nın eserinde Hz. Peygamber'in torunlarını kucağına aldığı zaman söylediğinin bilgisi Serahsî'den nakille geçmektedir.³⁶³

55. *Çalgı aletlerini (zurna vb) kırmak ve domuzları öldürmek için gönderildim.*³⁶⁴

el-Bahru'r-Râik ve *Rûhu'l-Beyân*³⁶⁵ gibi eserlerde bu lafızla hadis olarak verilen metnin sened ve râvîsine ulaşlamamıştır.³⁶⁶

Kemalpaşazâde'nin Hanefî geleneği öncelemesinin de etkisiyle özellikle Serahsî (ö. 483/1090) merkezli rivâyetler seçtiğini söyleyebiliriz. Bununla birlikte Muhammed b. Hasan eş-Şeybânî'den (ö. 189/805) senedsiz ve râvîsi olmaksızın iki

³⁵⁷ Bu rivâyet Âşık Çelebi, Fevrî I, Muhyî ve Sebzi'nin eserlerinde yer almaktadır.

³⁵⁸ Zemahşerî, *el-Keşşâf*, 2:547.

³⁵⁹ Ebû'l-Fadl Şihâbüddin Ahmed b. Alî b. Muhammed el-Askalânî İbn Hacer, *el-Kâfi eş-şâfî ehâdisi'l-Keşşâf* (Beirut: Dâru İhyâi't-Turâsi'l-Arabî, 1418), 157; Ahmed b Abdülkerim el-Gazzî el-Âmirî, *el-Ceddü'l-hâsis fî beyâni mâ leysi bi hadis*, thk. Bekir Abdullah Ebû Zeyd (Riyad: Dâru Râye, 1412), 214, H.No: 466; Aclûnî, *el-Keşf*, 2: 219.

³⁶⁰ Rivâyet, Âşık Çelebi ve Sehmî'nin eserlerinde yer almaktadır.

³⁶¹ Bu lafız Müslüman şair, Hattân b. Muallâ'ya ait bir şiiirde *على الأرض* şeklinde geçmektedir. bkz. Ebû Bekr Muhammed b. Dâvûd b. Alî el-İsfahânî ez-Zâhirî, *Kitâbü'z-zehre*, thk. İbrâhim es-Sâmerrâî (Ürdün: Mektebetü'l-Menâr, 1985), 2: 660; Ebû Muhammed Abdullah b. Müslim b. Kuteybe ed-Dîneverî İbn Kuteybe, *'Uyûnü'l-ahbâr*, thk. Yûsuf Ali Tavîl (Beirut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1986), 3: 109; Râgıb el-İsfahânî, *el-Müfredât fî garîbi'l-Kur'ân*, 489; Ebû Gays Muhammed Hayrûddîn b. Mahmûd b. Muhammed b. Alî b. Fâris ed-Dîmaşkî ez-Zirikli, *el-A'lâm* (Beirut: Dâru'l-İlim li'l-Melâyîn, 2002), 2: 263.

³⁶² Râzî, *Mefâtihu'l-Gayb*, 29: 516; Ebû Bekr Şemsü'l-eimme Muhammed b. Ebî Sehl Ahmed es-Serahsî, *el-Mebsût* (Beirut: Dâru'l-Ma'rife, 1993), 30: 288.

³⁶³ Kemalpaşzâde, *Hadîsi Erbaîn Tercümesi*, 33; Aclûnî, *el-Keşf*, 1: 262, H.No: 816.

³⁶⁴ بُعِثْتُ لِكْسْرِ الْمَزَامِيرِ، وَقَتْلِ الْخِنَازِيرِ

³⁶⁵ Zeynüddîn b. İbrâhim b. Muhammed el-Mısrî İbn Nuceym, *el-Bahru'r-râik şerhu Kenzü'd-dekâik (Minhatü'l-Hâlik haşiyesi ile birlikte)* (Mısır: Dâru'l-Kitâbi'l-İslâmiyye, 1334), 8: 142; İsmail Hakkı Bursevî, *Rûhu'l-beyân*, 5: 181, 7: 67.

³⁶⁶ Ahmed b. Hanbel, benzer lafızla ilk kısmını وَأَمْرُنِي أَنْ أَمْحَقَ الْمَزَامِيرَ Ebû Ümâme'den rivâyet etmiştir. Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 36: 551, 22218, (Ş. el-Arnâvut: zayıf); Ayrıca İbn Adî'nin Hz. Ali'den naklettiği ve senedinde metruk, münkerü'l-hadis gibi tenkitlere uğrayan Muhammed b. el-Fürât'ın bulunduğu بِعِثْتُ لِكْسْرِ الْمَزَامِيرِ لَفْظًا بِعِثْتُ رَبِّي عَزَّ وَجَلَّ بِمَحَقِّ الْمَزَامِيرِ lafzıyla bir rivâyeti de bulunmaktadır. İbn Adî, *el-Kâmil*, 7: 317.

rivâyet nakletmiş, Âşık Çelebi’de bunları eserine alarak tercüme etmiştir. Her iki rivâyette Hz. Peygamber’in seriyye göndermesi ile ilgili babta zirkedilmiş olup tahrîc bilgileri şu şekildedir:

56. Eşit olarak paylaşır ve yönetimin altındaki kişiler için adaleti gözet.³⁶⁷

eş-Şeybânî, bu ifadeyi başında *خَيْرُ أَمْرٍ السُّرَايَا زَيْدُ بْنُ حَارِثَةَ* ibaresiyle birlikte nakletmiştir.³⁶⁸

57. Günün ilk vakti kazanç ya da kurtuluş vaktidir.³⁶⁹

eş-Şeybânî, Hz. Peygamber’in sözü olarak zikrettiği bu metnin senedine dair bir bilgiye ulaşılammıştır.³⁷⁰

58. Hastalığın baş sebebi çok yemektir, en iyi ilacı ise perhizdir.³⁷¹

Âşık Çelebi’nin eserini değerlendirdiğimizde 14’ü hariç diğerlerinin problemlili olduğunu söyleyebiliriz. Osmanlı devrinde önemli şehirlerde kadılık görevi yapacak donanıma sahip bir şairin bu kadar problemlili rivâyeti tercüme etmesini şu şekilde izah edebiliriz: Öncelikle seçmiş olduğu rivâyetleri Şeyhülislam olan Kemalpaşazâde’nin eserlerinden alması, derlediği rivâyetlerin sahih olduğuna ön kabul ile yaklaşmasına neden olmuştur. Zira “sahih, müseccâ ve fasih kırk hadisi şerhleriyle birlikte tercüme ettiğini” eserin girişinde zikretmiştir.³⁷² Buradan hareketle müellifin, Kemalpaşazâde’nin bilgisine ve rivâyetleri seçmede ilmî yetkinliğine güvenerek onun eserinde yer alan rivâyetleri araştırma ihtiyacı hissetmediğini belirtebiliriz.

Abdülkadir Karahan’ın eserle ilgili edebî yönden, dil ve üslup hakkındaki tenkidlerini bir kenara bırakarak hadislerle ilgili yaptığı “İbn Kemal’in eserlerindeki hadisleri atlayarak nereden alındığı belli olmayan rivâyetleri esere alarak sanki onun eserini yanlış tercüme etmiş,”³⁷³ görüşüne katılmadığımızı ifade edelim. Bize göre Karahan sadece Kemalpaşazâde’nin bir kırk hadisi ile Çelebi’nin tercümesini

³⁶⁷ *أقسم بالسَّوِيَّةِ، واعِدِلْ فِي الرَّعِيَّةِ* Rivâyet, Âşık Çelebi, Âlî I ve Mustafa’nın eserlerinde yer almaktadır.

³⁶⁸ Ebû Bekr Şemsü’l-eimme Muhammed b. Ebî Sehl Ahmed es-Serahsî, *Şerhu’s-Siyeri’l-kebîr*, thk. Abdullah Muhammed Hasan İsmail eş-Şâfiî (Beyrut: Dârü’l-Kütübi’l-İlmiyye, ts.), 1: 51. Tahrîce dair bu bilgi, Muhammed b. Hasan eş-Şeybânî’nin eseri günümüze ulaşmadığı içine Serahsî’nin bu eser üzerine yaptığı şerhten nakledilmiştir. Eser hakkında bilgi için bkz. Ahmet Yaman, “es-Siyerü’l-Kebîr”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı, 2007), 327-329.

³⁶⁹ *البُكَرَةُ رِيَّاحٌ أَوْ نَجَاحٌ* Rivâyet, Âşık Çelebi, Fevrî II, Mustafa, Tâib ve Hâkî’nin eserinde geçmektedir.

³⁷⁰ Serahsî, *Şerhu’s-Siyeri’l-kebîr*, 1: 51.

³⁷¹ *رأس الداء الامتلاء، ورأس الدواء الاحتماء* Rivâyet, Âşık Çelebi, Fevrî I, Azmî, Tâib, Muhyî ve Anonim II’nin eserlerinde yer almaktadır.

³⁷² Kemalpaşazâde, *Hadîsi Erbaîn Tercümesi*, 4.

³⁷³ Karahan, *Kırk Hadis*, 176.

kiyaslayarak bu sonuca varmıştır. Oysa Çelebi, dört kırk hadisi olan İbn Kemal'in eserlerinden seçmeler yaparak bu tercümeyle meydana getirmiştir. Sonuç itibariyle İbn Kemal'in hadislerin tamamını sahih ve makbul rivâyetlerden seçmemesi, Çelebi'nin de Şeyhülislam'ın hadis bilgisine güvenerek rivâyetleri tetkik etmemesi üzerine ortaya problemlili bir kırk hadisin çıktığını ifade edebiliriz.

1. 3. 8. Gelibolulu Mustafa Âlî (ö. 1008/1600).

Asıl adı Mustafa olan ancak daha çok memleketi ve mahlası ile anılan Osmanlı şair ve tarihçisi Âlî, 25 Nisan 1541'de Gelibolu'da doğdu. Medrese eğitiminin yanında devrin şairleri Hayâlî ve Surûrî'den istifade etti. Kadılık ve müderrislik talebi kabul edilmeyince divan katipliği görevlerini yerine getirdi. Daha sonra defterdârlık ve sancak beyliği görevlerini de yerine getiren Âlî, Cidde'de 1600 yılında vefat etti.³⁷⁴

Resmi görevlerinde pek başarılı olamayan şairin, tarihçiliği öne çıkmakla beraber, çoğunluğu bir makama gelebilmek için devrin yetkililerine sunduğu manzumensur 60 kadar eserinden bahsedilmektedir.³⁷⁵

Kırk hadis geleneği içinde kendisinden sonra belki de birkaç şairin başarabildiği bir yöntem geliştiren Âlî, hadisleri aruz kalıplarına uyacak şekilde şiirin içinde zikretme başarısını göstermiş ve hadisleri aruzun on altı bahrine uygulamıştır. Bu yöntemle iki kırk hadis telif eden Âlî'nin iki eserinin de tenkitli neşri gerçekleştirilmiştir.³⁷⁶ Birinci kırk hadisini 1597'de, ikinci kırk hadisini bundan sonra

³⁷⁴ Kasım Ertaş, "Gelibolulu Mustafa Âlî'nin Hayatı Ve Eserleri", *The Journal of Academic Social Science Studies* 6/3 (2013), 191-211; Hasan Aksoy, *Mustafa Ali'nin Manzum Kırk Hadis Tercümeleri* (İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Tesisleri, 1991); Bekir Kütükoğlu, "Âlî Mustafa Efendi (hayatı)", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı, 1989), 2: 416-418; Gelibolulu Ali Mustafa, *Menâkıb-ı hünerverân* (İstanbul: Türk Tarih Encümeni, 1926), 3; Cornell H. Fleischer, *Bureaucrat and intellectual in the ottoman empire the historian Mustafa Ali*, çev. Ayla Ortaç (İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 1996), 11; Kınalızâde Hasan Çelebi, *Tezkiretü'ş-Şuara* (1978: Türk Tarih Kurumu, 1989), 2: 591-595; Nihal Atsız, *Âlî Bibliyografyası* (İstanbul: Süleymaniye Kütüphanesi Yayınları, 1968), 1-14; Bursalı Mehmet Tahir, *Osmanlı Müellifleri*, 3:12-19.

³⁷⁵ Kütükoğlu, "DİA", 416; Gelibolulu Ali Mustafa, *Menâkıb-ı hünerverân*, 3-133; Atsız, *Âlî Bibliyografyası*, 10-13; Mustafa İsen, *Gelibolulu Mustafa Âlî* (Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 1988), 11; Gelibolulu Mustafa Âlî, *Gelibolulu Mustafa Âlî ve Mevâidü'n-nefâis fi kavâidi'l-mecâlîs*, hzr. Mehmet Şeker, (Ankara: Türk Tarih Kurumu, 1997).

³⁷⁶ Aksoy, *Mustafa Ali'nin Manzum Kırk Hadis Tercümeleri*. Kırk Hadis'in nüshaları Millet Kütüphanesi, Ali Emîri, 825; Süleymaniye Kütüphanesi, Fatih, 5427, 156b-159b; Şehid Ali Paşa, 2791, 56b-64b] bölümlerinde bulunmaktadır. 2.Kırk hadisin tek nüshası da Şehid Ali Paşa, 2791'de bulunan 1. Kırk hadisten sonra 66a- 74b arasındadır. Hasan Aksoy tarafından Mustafa Âlî'nin Manzum Kırk Hadis Tercümeleri adıyla doçentlik tezi olarak basılan eserde önce kırk hadisler ve Türk Edebiyatı'nda kırk hadislerle ilgili bir değerlendirme yapılmış daha sonra Âlî'nin hayatı, şahsiyeti ve eserleri ile ilgili bilgi verilmiş ve kırk hadis nüshaları tanıtılmıştır. Eser, iki kırk hadisin ilmî neşri ile bitmektedir. Âlî'nin hadisçiliği etrafında yapılan bir diğer çalışmanın künye bilgisi şu şekildedir; Habil Nazlıgül,

1597-1600 arasında yazan Âlî, ikincisini Vâlide Sultan aracılığıyla III. Mehmed'e sunmuştur.³⁷⁷

Eserlerin tenkitli neşri gerçekleştirilirken kırk hadislerin edebî açıdan değerlendirilmesi ön planda tutulmuş, bununla birlikte eserlerde yer alan rivâyetlerle ilgili genel bir tahrîc çalışması yapılmış; fakat rivâyetlerin sıhhat durumları ve râvîler hakkında herhangi bir bilgi verilmemiştir.³⁷⁸ Âlî'nin eserlerinde yer alan rivâyetlerden hadis otoritelerinin tenkid ettiklerine dair tahrîc bilgileri bu çalışmanın sonucuna etki edeceğinden ilgili rivâyetlerin burada zikredilmesi önem arz etmektedir.

1. 3. 8. 1. Birinci Kırk Hadis.

Tahrîc bilgilerine geçmeden önce Âlî'nin kırk hadis geleneğinde rivâyetleri aruz kalıplarına uyarlayarak kıta içinde nazmettiğini fade etmiştik. Bir kıtasını örnek olarak zikrediyoruz:

ترك سنتله دونمه گمراه | قل اطاعت اول فخر درگاه | بگا عصيان خدايه در ديمه دور | من عصاني فقد عصى
الله

İki kırk hadiste de takdirle karşılanan bu üslubu dikkatle takip eden müellifin hadisleri kullanırken takip ettiği metot ise bir o kadar problemlidir. Kullandığı rivâyetleri seçerken hadis ilminin kurallarına çok itibar etmediği 25 makbul rivâyetin yanında kullandığı 15 problemlilikte rivâyetten anlaşılmaktadır. Eserde hadis olarak verilen metinlerin 14'ü müttefakun aleyh iken 2'si Buhârî, 4'ü, Müslim'in *es-Sahîh*

“Gelibolulu Mustafa Âlî'nin Hadis Bilgisi ve Yorumları Işığında Hadislere Tarihsel Bakış”, *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 9 (2000), 403-433 Bu çalışma daha önce sunulan bir tebliğin (Erciyes Üniversitesi, Uluslararası Gelibolulu Mustafa Âlî Sempozyumu, Kayseri, 21-22 Ekim 1999) makale haline getirilmesi ile neşredilmiştir. Yazar, Aksoy'un çalışmasına atıfla onun yaptığı tahrîce güvendiğini, kanaatinin onun sonuçları ile benzerlik arzettiğini belirtmiş, çalışmasında 1- Âlî'nin hadis bilgisinin tesbiti; 2- O devirde kendisinin sahabî olduğunu belirten Reten isimli şahsı görmesinden hareketle bunu eserlerinde hikaye etmesi ve sahte sahabîlik meselesi; 3- Hadisleri kullanımındaki isabetsizlikler ile Mısır hakkında kullandığı mevzu rivâyetler; 4- Âlî'nin Hz. Peygamber algısı, hadisleri yorumlama kabiliyeti ve hadislere tarihsel bakışı ile ilgili konular üzerinde durmuştur.

³⁷⁷ Divanı'nda bahsettiğine göre 1598'de iki ayrı manzum eseri padişaha sunulmak üzere göndermiştir. (İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, 768, 74a-75a) Ömer Faruk Akün, “Âli Mustafa Efendi (edebî yönü)”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı, 1989), 416-421; Aksoy, *Mustafa Ali'nin Manzum Kırk Hadis Tercümelere*, 24.

³⁷⁸ Aksoy, *Mustafa Ali'nin Manzum Kırk Hadis Tercümelere*, 31-75. Hâbil Nazlıgül'ün bu eserin tahrirlerine güvenmesi kanaatimizce doğru değildir. Tarafımızca yapılan tahrirlerde görüleceği üzere bizim mevzu olduğunu tespit ettiğimiz rivâyete Aksoy, Buhârî'den kaynak gösterebilmiştir. Ayrıca bulunmayan veya mevzu olduğu tespit edilen 19 rivâyete dair herhangi bir bilgi verilmemiştir. Bu metinlerden bazıları hakkında sadece Keşfü'l-Hafâ'dan yer bilgisi verilmek suretiyle yetinilmiştir. Birde eserin kaynakçasında hadis kitapları zikredilmemiştir ki bu durum rivâyetlerin karşılaştırma yapılmasının önünde bir engel teşkil etmektedir.

adlı eserlerinde, 4'ü Ahmed b. Hanbel'in *el-Müsned*'inde, 1'i de Taberânî'nin *el-Evsat* adlı eserinde yer alan sahih rivâyetlerden oluşmaktadır. 4 zayıf, 5 mevzu haber ile 1 adet selef ait söz tespit edilirken; 5 metnin temel hadis kitaplarında yer almaması son derece önemlidir. Eserin arka planında Câmî'nin rivâyetlerinin izlerini görmek mümkündür. Bununla birlikte bir rivâyeti eserin başında ve sonunda nazmederken bir diğerini de ikiye bölerek ayrı ayrı manzum hale getirmiştir.³⁷⁹ Eserde yer alan ve tahrîc bilgisi daha önce geçmeyen³⁸⁰ rivâyetlere dair bilgiler şu şekildedir:

a) Zayıf rivâyetler

59. İlmi yazarak kayıtlayınız.³⁸¹

Hadis olarak verilen bu metni merfu senedle Ebu Cafer Lüveyn, Hakîm et-Tirmizî (ö. 320/932), Hatîb el-Bağdâdî³⁸² ve Kudâî, Enes b. Mâlik'ten rivâyet etmişlerdir.³⁸³

İbn Şâhin, ve İbn Abdilber, Lüveyn aracılığıyla rivâyet ederken, İbn Adî, İbn Abbas'tan rivâyet etmiştir.³⁸⁴ Her iki sahabîden gelen rivâyet tenkid edilirken³⁸⁵ Dârimî

³⁷⁹ “Kolaylaştırınız zorlaştırmayınız, müjdeleyiniz nefret ettirmeyiniz” hadisi iki ayrı kitada tercüme edilmiştir. Ayrıca “lezzetleri yok eden ölümü çokça hatırlayınız” rivâyeti de eserin başında ve sonunda tekrar edilmiştir. Dolayısıyla 1. Kırk hadisi 38 rivâyetten oluşmaktadır.

³⁸⁰ Tahrîc edilmesi gereken 15 rivâyetten 4'üne dair tahrîc bilgileri daha önce geçmiş olup zayıflar için 4 ve 17'nolu rivâyetlere; mevzular için 20'nolu rivâyete, bulunamayanlar için 54 no'lu rivâyetlere bakınız.

³⁸¹ قَيُّوْا الْعِلْمَ بِالْكِتَابَةِ Bu rivâyet Âlî I, Sehmî ve Vehbî'nin eserlerinde yer almaktadır.

³⁸² Hatîb el-Bağdâdî, Takyîdü'l-İlim" isimli bir kitap telif etmiş ve “ilmi yazıyla kayıt altına alınız” hadisi hakkında bir fasıl yazmış, mana olarak benzer hadisleri tahrîc etmekle beraber bu rivâyeti Amr b. Şuayb'ın babasının dedesinden (Abdullah b. Amr b. el-As) ve Lüveyn'inde yer aldığı senedle Enes'ten rivâyet etmiştir. Ebû Bekr Ahmed b. Alî b. Sâbit el-Bağdâdî Hatîb el-Bağdâdî, *Takyîdü'l-İlim*, thk. Sa'd Abdülgaffar Ali, 1. Bs (Kahire: Dârü'l-İstikâme, 2008), 79-82; Hatîb el-Bağdâdî, *el-Câmi* '228, H.No: 440; Hatîb el-Bağdâdî, *Târîh*, 11: 234; Amr'ın dedesinden gelen bu rivâyette yer alan İsmail b. Yayha'nın teferrüd etmesi söz konusudur. Bkz. Ebü'l-Fadl İbnü'l-Kayserânî Muhammed b. Tâhir b. Alî el-Makdisî eş-Şeybânî İbnü'l-Kayserânî, *Etrâfü'l-garâib ve'l-efrâd*, thk. Mahmud Muhammed Mahmud Hasan Nassâr ve es-Seyyid Yûsuf, 1. Bs, 5 c. (Beyrut: Dârü'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1998), 1: 280, 4: 31.

³⁸³ Ebû Ca'fer Muhammed b. Süleyman b. Habîb b. Cübeyr el-Esedî el-Masîsî el-Lüveyn, *Cüz (Hadîsü el-Masîsî Lüveyn)*, thk. Ebû Abdurrahman Mis'ad b. Abdülhamid es-Sa'denî (Riyad: Advâü's-Selef, 1997), 67, H.No: 54; Ebû Abdillâh Muhammed b. Alî b. Hasen Hakîm et-Tirmizî, *Nevâdirü'l-usûl fi ma'rifeti ahbâri'r-Resûl*, thk. Abdurrahman Umeyre (Beyrut: Dârü'l-Cebel, 1992), 1: 169; Kudâî, *eş-Şihâb*, 1: 370.

³⁸⁴ Ebû Hafs Ömer b. Ahmed b. Osmân el-Bağdâdî İbn Şâhin, *Nâsihu'l-hadis ve mensühuh*, thk. Semir b. Emin ez-Zührî (Zerka: Mektebetü'l-Menâr, 1988), 466, H.No: 624; Râmhürmüzî, *el-Muhaddisü'l-fâsil beyne'r-râvî ve'l-vâ'i*, 368; İbn Adî, *el-Kâmil*, 3: 277; İbn Abdilber, *Câmi'u beyâni'l-ilm*, 1: 306, H.No: 395; Senedinde bulunan Hafs b. Ömer'i münkerü'l-hadis olarak değerlendirmiştir. İbnü'l-Kayserânî, Hafs'ın zayıf bir râvî olduğunu Buhârî ve Nesâî'den aktarmıştır. İbnü'l-Kayserânî, *ez-Zahîre*, 3: 1712-1713.

³⁸⁵ İbnü'l-Cevzî, her iki sahabîden gelen rivâyetleri senedleriyle beraber inceleyerek zayıf olduğuna işaret etmiş, Zehebî de zayıf olduğunu belirtmiştir Suyûtî ve Elbânî, bu rivâyete sahih hükmü vermiştir.

(ö. 255/869) ve Taberânî, Enes b. Mâlik'in sözü olarak rivâyet etmişlerdir.³⁸⁶

60. En efdal dini hayat, vera ' ilkesine uygun yaşamaktır.³⁸⁷

Taberânî, Kudâî ve Hatîb el-Bağdâdî, Abdullah b. Ömer'den rivâyet etmişlerdir.³⁸⁸ Hicri IV. asır kitaplarında yer alan bu rivâyetin senedinde bulunan Muhammed b. Ebî Leylâ, hadis otoritelerince tenkîd edilmiştir.³⁸⁹

b) Mevzu rivâyetler

61. Sizi töhmet altına itecek yerlerde bulunmaktan sakınınız.³⁹⁰

İrâkî, Sübkî (ö. 771/1370), Aliyyü'l-Kârî ve Elbânî hadis olarak aslı olmadığını belirtmişlerdir.³⁹¹

62. İnsanların en faziletli olanları, en akıllı olanlardır.³⁹²

Ebû Muhammed el-Hâris (ö. 282/895), İbn Abbas'tan rivâyet etmiştir.³⁹³ İbn Hacer, el-Hâris'in eserine Dâvûd b. el-Muhabber'den³⁹⁴ otuz kadar mevzu haber aldığını belirtmiştir. Söz konusu rivâyet, onlardan biri olup hadis münekkitleri mevzu olduğunu ifade etmişlerdir.³⁹⁵

İbnü'l-Cevzî, *el-İlel*, 1: 77-78; Zehebî, *el-Mizân*, 2: 541; Suyûtî, *es-Sağîr*, 7884; Elbânî, *Sahihü'l-Câmi 'i's-Sağîr ve ziyâdetüh*, 2:816.

³⁸⁶ Ebû Muhammed Abdullah b. Abdurrahmân b. el-Fadl Dârimî, thk. Hüseyin Selim Esed, 1. Bs, 4 c. (S. Arabistan: Dâru'l-Muğni, 2000), Mukaddime 43. İbn Ömer ve Enes b. Mâlik'ten mevkuf senedle gelen rivâyetlere Hüseyin Selim Esed zayıf hükmü vermiştir. Taberânî, *el-Kebîr*, 1: 246; Heysemî, senedinin sika olduğunu belirtmiştir. Heysemî, *el-Mecma'*, 1: 152.

³⁸⁷ أفضل الدين الورع Bu rivâyet, Âlî I, Sehmî ve Vehbî'nin eserinde yer almaktadır.

³⁸⁸ Taberânî, *el-Evsat*, 9: 107, H.No: 9264; Taberânî, *es-Sağîr*, 2: 251; Ebû Bekr Ahmed b. Alî b. Sâbit el-Hatîb el-Bağdâdî, *el-Fakîh ve'l-mütefakkîh*, thk. Ebû Abdurrahman Âdil b. Yusuf (S. Arabistan: Dâru İbnü'l-Cevzî, 1421), 1: 114; Kudâî, *eş-Şihâb*, 2: 249, H.No: 1290; Ayrıca ملاك الدين الورع lafzıyla da tahrîc edilmiştir. Taberânî, *el-Kebîr*, 11: 38.

³⁸⁹ Münzîrî, *et-Terğîb ve't-terhîb*, 1: 52, 2: 352; Heysemî, *el-Mecma'*, 1: 125; Hasan b. Ahmed b. Yusuf b. Muhammed b. Ahmed es-San'ânî er-Rubâî, *Fethü'l-Gaffâr*, thk. Ali el-'Imrân (Dâru Âlemi'l-Fevâid, 1427), 4: 280; Muhammed Nâsiruddîn Elbânî, *Daifü't-Terğîb ve't-Terhîb* (Riyad: Mektebetü'r-Riyad, ts.), 1: 271, H.No: 1083; Elbânî, *Daifü'l-Câmi 'i's-Sağîr*, 145.

³⁹⁰ اتقوا من مواضع النهم Bu rivâyet, Âlî I, Sehmî ve Vehbî'nin eserlerinde yer almaktadır.

³⁹¹ İrâkî, *el-Muğni*, 2: 914; Sübkî, *et-Tabakât*, 4: 332; Aliyyü'l-Kârî, *el-Esrâr*, 80, H.No: 10; Elbânî, *ed-Daife*, 1: 230, H.No: 113.

³⁹² أفضل الناس، أعدل الناس

³⁹³ Ebû Muhammed b. Muhammed b. Dâhir (Ebî Üsâme) et-Temîmî el-Hâris, *Müsnedü'l-Hâris* (Buiyyetü'l-bâhis 'an zevâ'idi Müsnedi'l-Hâris), thk. Hüseyin Ahmed Sâlih el-Bâkerî (Medine: Merkezü Hidmeti's-Sünne, 1992), 2: 812.

³⁹⁴ Dâvûd b. el-Muhabber Kahdam b. Süleyman et-Tâî'nin Kitâbü'l-Akl diye bir eserinin olduğu söylenmiştir. Hakkında ta'dil ifade eden lafızlar bulunmakla birlikte hadis uyduran bir kimse olduğuna dair tenkitlerde bulunmaktadır. bkz. Mizzî, *Tehzîbü'l-Kemâl*, 8: 443, R.No: 1784.

³⁹⁵ İbn Hacer, *el-Metâlib*, 13: 717; Aclûnî, *el-Keşf*, 2: 409; Aliyyü'l-Kârî, *el-Esrâr*, 412; Ebü'l-Hasen Nûriddîn Alî b. Sultân Muhammed el-Herevî Aliyyü'l-Kârî, *el-Masnû' fi ma'rifeti'l-hadîsi'l-mevdû'*, thk. Abdülfettah Ebû Gudde (Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1398), 256; Kâvukcî, *el-Lü'lü'ü*, 41, H.No: 54; Bûsîrî, zayıf hükmü vermiştir. Bûsîrî, *el-İthâf*, 4: 21, H.No: 5225; Hasan Aksoy, bu rivâyetin dipnotunda hadisi Buhârî ve Dârimî'nin tahrîc ettiklerini belirtmiştir. (Buhârî, Cihâd 2; Dârimî, Cihâd

63. Kadınlar şeytanın tuzaklarıdır. Onlarla istişarede bulunun ancak dediklerinin aksini yapın.³⁹⁶

İki bölümden oluşan ve Hz. Peygamber'in hutbede zikrettiğine dair bilgilerin bulunduğu bu metnin ilk kısmı edebiyat ve emsâl kitaplarında geçmektedir.³⁹⁷ Ayrıca Deylemî ve Teymî'nin, Halid b. Zeyd el-Cühenî'den naklettikleri zayıf rivâyetler de bulunmaktadır.³⁹⁸ Bazı kaynaklarda Abdullah b. Mesud'un hutbede bu ifadeyi zikrettiği nakledilmiştir.³⁹⁹ İkinci bölümde geçen kadınlarla istişare edip aksini yapmanın belirtildiği rivâyet hakkında hadis âlimleri, ittifakla mevzu hükmü vermişlerdir.⁴⁰⁰ Cahiliyye dönemi adetlerinin bir yansıması olduğu kesin olan her iki metinde İslam'ın temel ilkelerine uymadığı, gerek Kur'an ayetleri gerekse sahih hadisler tarafından ortaya konulmuştur.⁴⁰¹ Hz. Peygamber'in uygulamalarına baktığımız zaman, onun işlerinde kadınlarla istişare ettiğini, kadınları şeytanın tuzağı olarak görmediğini, aksine Allah'ın bir nimet ve emanet olarak insanlığa lütfettiği bir varlık olarak kabul ettiğini, ayrıca onlara şefkat ve merhametle davrandığını görürüz.⁴⁰²

64. Nasıl davranırsan, öyle muâmele görürsün.⁴⁰³

Buhârî'nin bab başlığında zikrettiği bu ibareyi Ma'mer b. Râşid, Ebû

6) Yaptığımız araştırmaya göre Buhârî ve Dârimî'de bu konuda bir rivâyet bulunmamaktadır. Aksoy, *Mustafa Ali'nin Manzum Kırk Hadis Tercümeleleri*, 46.

³⁹⁶ Bu rivâyet, Âli ve Hatipoğlu'nun eserlerinde yer almaktadır.

³⁹⁷ Ebû Ubeyd el-Kâsım b. Sellâm b. Miskîn el-Herevî Kâsım b. Sellâm, *el-Emsâl*, ed. Abdülmecid Katâmiş (Beyrut: Dârü'l-Me'mûn, 1980), 110; İbn Manzûr, *Lisânü'l-Arab*, 11: 136.

³⁹⁸ Deylemî, *el-Firdevs*, 2: 372; Ebû'l-Kâsım Kıvâmü's-sünne İsmâil b. Muhammed b. el-Fadl et-Talhî el-İsfahânî et-Teymî, *Kitâbü't-Terğîb ve't-terhîb*, thk. Eymen b. Sâlih b. Şa'bân (Kahire: Dârü'l-Hadîs, 1993), 2: 106.

³⁹⁹ Ebû Bekr Abdullah b. Muhammed b. Ebî Şeybe İbrâhîm el-Absî el-Kûfi İbn Ebî Şeybe, *el-Musannef fi'l-ehâdis ve'l-âsâr*, thk. Kemâl Yûsuf el-Hût (Riyad: Mektebetü'r-Rüşd, 1989), 7: 106; Süleymân b. el-Eş'as b. İshâk es-Sicistânî el-Ezdî Ebû Dâvûd, *ez-Zühd*, thk. Ebû Temîm Yâsir b. İbrâhîm - Ebû Bilâl Ganîm b. Abbas (Hulvan: Dârü'l-Mişkât, 1993), 160.

⁴⁰⁰ Aliyyü'l-Kârî, *el-Esrâr*, 222, H.No: 240; Sehâvî, *el-Makâsîd*, 400, H.No: 585; Suyûtî, *ed-Dürer*, 134, H.No: 267.

⁴⁰¹ Bu konuda detaylı bilgi için bkz. Mustafa Çelik, *Uydurma Hadislerle Kadın Aleyhtarlığı* (İstanbul: Ölçü, 1995); Hidayet Şefkatli Tuksal, *Kadın Karşıtı Söylemin İslam Geleneğindeki İzdüşümü* (Ankara: Kitabiyat, 2001); Ali Osman Ateş, *Hadis Temelli Kalıp Yargılarda Kadın* (İstanbul: Beyan, 2001); Huriye Martı, *Hakları ve Saygınlıklarıyla İslamda Kadın* (Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı, 2018).

⁴⁰² Bu konuda İbn Abbas'tan rivâyet edilen "Sizin en hayırlınız ailesine karşı en hayırlı davrananınızdır. Ben de aileme karşı en hayırlı olanıyım" hadisini zikredebiliriz. İbn Mâce, Nikâh 50.

⁴⁰³ كَمَا تَدِينُ تُدَانُ

Kılâbe'den rivâyet etmiştir.⁴⁰⁴ İbn Ebî Âsım'ın Enes b. Mâlik'ten rivâyet ettiği Allah'ın Hz. Mûsâ'ya hitaben söylediği var sayılan rivâyet,⁴⁰⁵ Zehebî, İbn Hacer, Sehâvî ve Aclûnî gibi âlimler tarafından mevzu kabul edilmiştir.⁴⁰⁶ Bu metnin Tevrat ve İncil'de yazılı olduğuna dair rivâyetler de vardır.⁴⁰⁷

c) Bulunamayan Rivâyetler

65. *Sulh hükümlerin başıdır.*⁴⁰⁸

İslam öncesi Arapların kullandığı bir deyim olarak kayda geçmiştir.⁴⁰⁹

66. *Rızkını kazanmaya çalışanı Allah sever.*⁴¹⁰

Özellikle Osmanlı döneminde arastaların girişine, câmilerin duvarlarına yazılıp asılan bu rivâyet, Tefsir kitaplarında, Şii kaynaklarda ve *Mesnevî*'de geçmekle beraber hadis olarak bulunamamıştır.⁴¹¹

67. *İnsanların hayırda öncüsü, insanların en şerefliyelerindendir.*⁴¹²

68. *Az ye! Çok yaşa!*⁴¹³

Münâvî'nin *Feydu'l-Kadîr* adlı eserinde deyim olarak zikredilmektedir.⁴¹⁴

d) Selefe ait sözer

69. *Sizi aciz/çaresiz bırakacak yerlerde oyalanmayın.*⁴¹⁵

Abdürrezzak ve İbn Ebî Şeybe (ö. 235/849), Hz. Ömer'in sözü olarak rivâyet

⁴⁰⁴ Buhârî, Tefsir 1; Abdürrezzâk, *el-Musannef*, 11: 178, (Musannef'in içinde); Ebû Bekr Ahmed b. el-Hüseyn b. Alî el-Beyhakî, *Kitâbü Esmâi'l-lâhi ve Sıfâtihî (el-Esmâ ve's-Sıfat)*, thk. Muhammed Muhibbüddîn Ebû'z-Zeyd (Mısır: Dârü's-Şühedâ, ts.), 1: 306.

⁴⁰⁵ Ebû Bekr Ahmed b. Amr b. ed-Dahhâk b. Mahled eş-Şeybânî İbn Ebî Âsım, *Kitâbü's-Sünne*, thk. Muhammed Nâsirüddîn Elbânî (Beyrut: el-Mektebü'l-İslâmî, 1400), 1: 305.

⁴⁰⁶ Zehebî, *el-Mizân*, 2: 160; İbn Hacer, *el-Kâfi*, 8; Sehâvî, *el-Makâsîd*, 518, H.No: 834; Aclûnî, *el-Keşf*, 2: 126.

⁴⁰⁷ Mâlik b. Dinâr, Tevrat'ta, Fadâle b. Ubeyd'de İncil'de yazdığını ifade etmişlerdir. bkz. Muhammed b. İdrîs b. Münzir er-Râzî Ebû Hâtim, *ez-Zühhd*, thk. Münzir Selîm Muhammed ed-Dûmî (Riyad: Dâru Atlas, 2000), 67, H.No: 76; Deylemî, *el-Firdevs*, 4: 124.

⁴⁰⁸ الصُّلْحُ سَيْدُ الْأَحْكَامِ Bu rivâyet, Âlî I, Sehmî ve Vehbî'nin eserlerinde yer almaktadır.

⁴⁰⁹ Cevâd Ali, *el-Mufasssal fi târihi'l-'Arab kable'l-İslâm* (Dârü's-Sâkî, 2001), 10: 280.

⁴¹⁰ الكاسِبُ حَبِيبُ اللَّهِ Bu rivâyet, Âlî I, Bosnevî, Ahmed, Sehmî Vehbî, Hanif Muhyî, Anonim I, Latîfî Visâlî'nin eserlerinde yer almaktadır.

⁴¹¹ Kazanan Allah'ın sevgilisidir" işaretini dinle; tevekkülden dolayı "Teşebbüs hususunda tembel olma!" dedi. Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî, *Mesnevî*, çev. Veled İzbudak (İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 1995), 1: 73, (914.Beyit); Ebü's-Senâ Şihâbüddîn Mahmûd b. Abdillâh b. Mahmûd el-Hüseynî el-Âlûsî, *Rûhu'l-me'ânî fi tefsîri'l-Kur'ânî'l-'azîm ve's-seb'i'l-mesânî*, thk. Ali Abdülbârî 'Atıyye (Beyrut: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1415), 10: 315; Âyetullâh Ebü'l-Kâsım b. Alî Ekber b. Hâşim Müsevî el-Hûî, *Misbâhu'l-fekâhe fi'l-mu'âmelât* (Kum: Mektebetü'd-Dâverî, ts.), 3. 793.

⁴¹² أولُ النَّاسِ، أَشْرَفُ النَّاسِ

⁴¹³ كُلُّ قَلِيلًا؛ تَعِشْ طَوِيلًا

⁴¹⁴ Münâvî, *Feydu'l-Kadîr*, 1: 293.

⁴¹⁵ لَا تَلْتَبُّوا بَدَارَ مَعْجَزَةٍ

etmişlerdir.⁴¹⁶

1. 3. 8. 2. İkinci Kırk Hadis.

Âlî'ye ait ikinci eserde tercüme edilen metinlerin 11'i müttefakun aleyh iken 4'ü Buhârî'nin, 3'ü Müslim'in *es-Sahîh* adlı eserlerinde, 3'ü Ahmed b. Hanbel'in *el-Müsned*'inde, 1'i Tirmizî'nin, 1'i de İbn Mâce'nin *es-Sünen* adlı eserlerinde yer alan sahih rivâyetlerden oluşmaktadır.

8 zayıf, 6 mevzu, rivâyetin yer aldığı eserde 3 rivâyet bulunamayanlar arasındadır. Buna göre daha önce tahrîc bilgisi verilmeyen⁴¹⁷ rivâyetlerin bilgileri şu şekildedir:

a) Zayıf rivâyetler

70. *Çalgının olduğu her yerde şeytan da vardır.*⁴¹⁸

Ebû Dâvûd, el-Fâkihî (ö. 353/964), Begavî ve Deylemî, Hz. Ömer'den rivâyet etmişlerdir.⁴¹⁹ Râvîlerden bazılarının meçhul olması ve senedindeki kopukluk dolayısıyla rivâyet, hadis otoritelerince tenkid edilmiş olup zayıftır.⁴²⁰

71. *İyi zanda bulunmak, iyi ibadetlerdendir.*⁴²¹

Ahmed b. Hanbel, Ebû Dâvûd, Tirmizî, İbn Hibbân ve Hâkim, Ebû Hüreyre'den rivâyet etmişlerdir.⁴²² Hadisle ilgili sahih ve hasen hükümleri bulunmakla birlikte senedinde bulunan Şüteyr b. Nehâr'dan dolayı zayıf kabul edilmiştir.⁴²³

⁴¹⁶ Abdürrezzâk, *el-Musannef*, 5: 162, H.No: 9250; İbn Ebî Şeybe, *el-Musannef*, 173, H.No: 90.

⁴¹⁷ Tahrîc bilgisi verilmesi gereken 17 rivâyetin 4'üne dair tahrîc bilgileri daha önce geçmiş olup zayıflar için 3, 8, 29 ve 36 no'lu rivâyetlere bakınız.

⁴¹⁸ مَعَ كُلِّ جَرِيْسٍ شَيْطَانٌ

⁴¹⁹ Ebû Dâvûd, Hâtem 6; Ebû Muhammed Abdullah b. Muhammed b. Abbas el-Mekkî el-Fâkihî, *Fevâid*, thk. Muhammed b. Abdullah b. Âyız el-Gabânî (Riyad: Mektebetü'r-Rüşd, 1998), 193, H.No: 52; Begavî, *Şerhu's-sünne*, 2: 26; Deylemî, *el-Firdevs*, 4: 171.

⁴²⁰ Münzirî, senedinde bulunan İbn Zübeyr'in Hz. Ömer'e ulaşmadığını belirtmiştir. Münzirî, *et-Terğîb ve't-terhib*, 4: 40; Sadreddin Muhammed b. İbrâhim b. İshak es-Sülemî el-Münâvî (İbn Hacer'in hocası), *Keşfü'l-menâhic ve't-tenâkih fî tahrîci'l-ehâdisi'l-Mesâbih*, thk. Muhammed İshak Muhammed İbrahim (Riyad: Dârü'l-Arabiyye, 1425), 4: 38; İbn Hacer, *Hidâyetü'r-ruvât*, 4: 223; Rubâî, *Fethü'l-Gaffâr*, 2: 26-27.

⁴²¹ حُسْنُ الظَّنِّ مِنْ حُسْنِ الْعِبَادَةِ Bu rivâyet Âlî, Halvetî ve Tâib'in eserlerinde yer almaktadır.

⁴²² Abd b. Humeyd, *el-Müsned*, 2: 336; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 13: 388, H.No: 7956, 8036, 14: 328, H.No: 8709, 15: 160, H.No: 9280, 16: 238, H.No: 10364 ; Ebû Dâvûd, Edeb 89; Tirmizî, Zühd 154; İbn Hibbân, *es-Sahîh*, 2: 399; Hâkim en-Nisâbüri, *el-Müstedrek*, 4: 269.

⁴²³ Münzirî'nin sahih, Bûsirî'nin hasen hükmü verdiği rivâyete Münâvî, Elbânî ve Ş. el-Arnâvut ise senedinde bulunan Şüteyr b. Nehâr'dan dolayı zayıf hükmü vermişlerdir. Bu rivâyetin senedinde bulunan Şüteyr b. Nehâr'dan kaynaklı bir problem bulunmaktadır. Hâkim'in, Müslim'in şartına uygun kabul ederek rivâyet etmesi ve Zehebî'nin bunu ikrar etmesinin nedeni Müslim'in râvîlerinden olan Şüteyr b. Şekel ile karıştırılma ihtimalinden dolayıdır. Şüteyr b. Nehâr'ın ismi Sümeyr şeklinde de okunmuş olup Zehebî نكرة ifadesiyle meçhul olduğunu belirtmiştir. Rivâyete sahih veya hasen diyenlerin bu ayrıma dikkat etmediklerini düşünmekteyiz. Münzirî, *et-Terğîb ve't-terhib*, 4: 135; Bûsirî, *el-İthâf*,

72. *Yumuşak başlılık (uyumluluk) hikmetin başıdır.*⁴²⁴

Harâitî, Kudâî ve Deylemî'nin Cerir b. Abdullah'tan naklettikleri bu rivâyet,⁴²⁵ Urve'den gelen bir bilgiye göre Tevrat'ta bulunmaktadır.⁴²⁶ Senedinde bulunan Ali b. el-Ârabî tenkide uğrayan bir râvîdir.⁴²⁷

73. *Cennet cömertler yurduudur.*⁴²⁸

İbn Adî, İbn Hibbân, Harâitî, Deylemî ve Kudâî'nin⁴²⁹ Hz. Aişe'den naklettikleri bu rivâyet, senedinde bulunan Cehdar lakaplı Abdurrahman b. el-Hâris'ten dolayı zayıf hükmündedir. Ayrıca Hatîb el-Bağdâdî'nin Enes b. Mâlik'ten naklettiği rivâyetlerde yer alan Muhammed b. Velid ve Abdullah b. Muhammed b. Vehb ed-Dîneverî'den dolayı zayıf kabul edilmiştir.⁴³⁰

b) Mevzular

74. *Müminin kalbi Allah'ın arşıdır.*⁴³¹

Aliyyü'l-Kârî, temrîz sigasıyla zikretmiş, Sağânî, mevzu hükmü vermiştir.⁴³² Tasavvuf kitaplarında ve Şii kaynaklarda yer alan bu rivâyet, mevzudur.⁴³³

2: 412, 4: 159; Zehebî, *el-Mizân*, 2: 234; Münâvî (İbn Hacer'in hocası), *el-Keşf*, 4: 330; İbn Hacer, *Hidâyetü'r-ruvât*, 4: 453; Elbânî, *ed-Daîfe*, 7: 140, H.No:3150.

⁴²⁴ الرَّفُّقُ رَأْسُ الْحِكْمَةِ Bu rivâyet, Âlî II, Hasan b. Musa, Gülşenî, Anonim III , Belîğ ve İsmail Sâdık Kemâl'in eserlerinde yer almaktadır.

⁴²⁵ Harâitî, *Mekârim*, 225, H.No: 676; Kudâî, *eş-Şihâb*, 1: 64, H.No: 51; Deylemî, *el-Firdevs*, 2: 288.

⁴²⁶ Hişâm babası Urve'den naklettiğine göre bu ifade Tevrat'ta yazılıdır. İbn Ebî Şeybe, *el-Musannef*, 5, 209.

⁴²⁷ Suyûtî, rivâyete dair tahrîc bilgisi vermezken Münâvî, İbn Hibbân, Kudâî ve Deylemî'nin rivâyet ettiği bilgisini vermiştir. Ali b. el-'Arabî hakkında bilgi veren tek kişi Elbânî'dir. Suyûtî, *es-Sağîr*, 4529; Münâvî, *Feydu'l-Kadîr*, 4: 56; Elbânî, *ed-Daîfe*, 4: 75.

⁴²⁸ الْجَنَّةُ دَارُ الْأَسْخِيَاءِ Bu rivâyet, Âlî II, Ahmed, Kefevî I, Tâib, Şeyhî, İlâhî I ve Sebzi başta olmak üzere Vâlî'nin iki eserinde de yer almaktadır.

⁴²⁹ İbn Adî, *el-Kâmil*, 1: 307; İbn Hibbân, *es-Sikât*, 8: 35; Harâitî, *Mekârim*, 197, H.No: 597; Kudâî, *eş-Şihâb*, 1: 100; Deylemî, *el-Firdevs*, 2: 115.

⁴³⁰ Sağânî, *el-Mevdû'ât*, 19, H.No: 4, (mevzu); İbnü'l-Cevzî, *el-Mevdû'ât*, 2: 542, 1115, (N. Boyacılar: zayıf); Ebü'l-Hasen Alî b. Ömer b. Ahmed ed-Dârekutnî, *el-İlelü'l-Vâride fi'l-ehâdisi'n-nebeviyye*, thk. Mahfûzu'r-Rahmân Zeynu'l-lâh - Muhammed b. Sâlih b. Muhammed ed-Debbâsî (Riyad-Demmâm: Dâru Taybe-Dâru İbnü'l-Cevzî, 1405), 14: 125; İbn Adî, *el-Kâmil*, 5: 517; Ebû Bekr Ahmed b. Alî b. Sâbit el-Hatîb el-Bağdâdî, *el-Bühalâ*, thk. Bessâm Abdülvehhab el-Câbî (Beyrut: Dâru İbn Hazm, 2000), 51; Ebü'l-Hasen Alî b. Ömer b. Ahmed ed-Dârekutnî, *el-Müstecâd min fi'lâti'l-ecvâd*, thk. Ümmü Abdullah b. Mahrûs el-Asalî (Kahire: Dâru Sa'd, 1992), 35, H.No: 16; Zehebî, *el-Mizân*, 1: 116; İbn Hacer, *Lisânü'l-Mizân*, 5: 27; İbnü'l-Kayserânî, *ez-Zahîre*, 2: 1233; Irâkî, *el-Muğnî*, 3: 303; Suyûtî, *el-Le'âlî*, 2: 81; Elbânî, *ed-Daîfe*, 7: 476.

⁴³¹ قَلْبُ الْمُؤْمِنِ: عَرْشُ اللَّهِ Bu rivâyet, Âlî II, Sehmî, Vehbî, Hanif, Anonim I ve Latîfî'nin eserlerinde yer almaktadır.

⁴³² Sağânî, *el-Mevdû'ât*, H.No: 70, (Mevduât'ın içinde); Aliyyü'l-Kârî, *el-Mirkât*, 1: 60; Aclûnî, *el-Keşf*, 2: 100, H.No:1886.

⁴³³ Muhammed Bâkır b. Muhammed Takî b. Maksûd Alî el-Meclisî, *Bihârü'l-envâri'l-câmi'a li-düreri ahbâri'l-e'immeti'l-ethâr*, thk. Muhammed el-Bâkır vd. (Beyrut: Müessesütü'l-'Alemî, 2008), 55: 29; Uysal, *Tasavvuf Kültüründe Hadis (Tasavvuf Kaynaklarındaki Tartışmalı Rivâyetler)*, 529.

75. Kadının cihadı, kocasına iyi eşlik yapmasıyla gerçekleşir.⁴³⁴

Beyhakî ve İbn Abdilber, Hz. Hüseyin'den rivâyet etmişlerdir.⁴³⁵ İbn Hibbân, İbnü'l-Cevzî, İbnü'l-Kayserânî (ö. 507/1113), Suyûtî ve İbn Arrâk mevzu hükmü vermişlerdir.⁴³⁶

76. Güzel ahlak hikmetin başıdır.⁴³⁷

Temel hadis kitaplarında yer almayan bu rivâyet, İbn Fâtik (V./XI. asır) tarafından Sokrates'in sözü olarak nakledilmiştir. Rivâyet mevzudur.⁴³⁸

77. Zahmette rahmet vardır.⁴³⁹

Semhûdî (ö. 911/1506), Aliyyü'l-Kârî, Gazzî, Zürkânî, Aclûnî ve Kâvukcî (ö. 1305/1888), mevzu hükmü vermişlerdir.⁴⁴⁰

78. Soğuk dinin düşmanıdır.⁴⁴¹

İbnü'd-Deyba (ö. 944/1537), Aliyyü'l-Kârî, Gazzî ve Kâvukcî, mevzu hükmü vermişlerdir.⁴⁴²

79. Beşikten mezara kadar ilmi talep ediniz.⁴⁴³

⁴³⁴ جهاد المرأة: حُسْنُ التَّبَعْلِ

⁴³⁵ Beyhakî, *eş-Şuab*, 2: 415; İbn Abdilber, *et-Temhîd limâ fi'l-Muvatta' mine'l-me'ânî ve'l-esânîd*, 21: 20.

⁴³⁶ Senesinde bulunan Ahmed b. Dâvûd b. Abdülgaffâr'dan dolayı bu hüküm verilmiştir. İbn Hibbân, *el-Mecrûhîn*, 1: 147; İbnü'l-Cevzî, *el-Mevdû'ât*, 2: 481-482; İbnü'l-Kayserânî, *el-Ma'rife*, 16, H.No: 19; Suyûtî, *el-Le'âlî*, 2: 60; İbn Arrâk, *et-Tenzih*, 2: 130; Sübkî, *et-Tabakât*, 4: 361.

⁴³⁷ حُسْنُ الْخُلُقِ رَأْسُ الْحِكْمَةِ

⁴³⁸ Ebü'l-Vefâ Mahmûdü'd-devle el-Emîr Mübeşşir b. Fâtik el-Âmirî İbn Fâtik, *Muhtârü'l-hikem ve mehâsinü'l-keîm*, thk. Abdurrahman Bedevî (Beyrut: el-Müessesetü'l-Arabiyye, 1980), 110.

⁴³⁹ الزَّحْمَةُ رَحْمَةٌ Bu rivâyet, Âlî II, Azmî ve Mustafâ'nın eserlerinde yer almaktadır.

⁴⁴⁰ Sehâvî, *el-Makâsîd*, 276, H.No: 576, (Sehâvî, manasının sahih olduğunu belirtmiş ve namaz kılarken yaşanan fizik zorlukla kıyaslamıştır.); Ebü'l-Hasen Nürüddîn Alî b. Abdillâh b. Ahmed b. Alî el-Hasenî es-Semhûdî, *el-Gummâz 'ale'l-lümmâz fi'l-ehâdisi'l-müştehire fi'l-mevdû'âti'l-meşhûrât*, thk. Muhammed Abdülkadir Atâ (Beyrut: Dârü'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1986), 114, H.No: 114; Aliyyü'l-Kârî, *el-Esrâr*, 211, H.No: 219; Gazzî, *el-İtkân*, 1: 287; Zürkânî, *el-Muhtasar*, 507; Aclûnî, *el-Kesf*, 1: 437; Kâvukcî, *el-Lü'lü'ü*, 91, H.No: 230.

⁴⁴¹ الزُّرْدُ عِنْدَ الدِّينِ

⁴⁴² İbnü'd-Deyba, *et-Temyîz*, 54, (Said b. Abdurrahman ed-Dimeşki'nin sözü olduğunu belirtmiştir); Aliyyü'l-Kârî, *el-Esrâr*, 148, H.No: 118; Gazzî, *el-İtkân*, 1: 181; Kâvukcî, *el-Lü'lü'ü*, 62, H.No: 131.

⁴⁴³ اطلبوا العلم من المهدي إلى اللحد Bu rivâyet, Âlî II, Ahterî, Lütîfî, Sehmî, Kefevî I, Vehbî, Hanif, Şeyhî, Latîfî ve İsmail Sâdik Kemal'in eserlerinde yer almaktadır. Osmanlı döneminde yaygın olarak kullanılan rivâyetlerden olan bu metin, günümüzde de pek çok kimse tarafından hadis olarak zikredilmektedir. Örneğin 28.04.2018 tarihinde Diyanet İşleri Başkanı, Ankara İlahiyat Fakültesi'nde Cuma namazında okuduğu hutbede bu metni hadis olarak zikretmiştir. İlme teşvik açıdan bir kıymeti ve ilmin hayat boyu devam etmesi gerektiğini ifade eden bu metin, hadis olarak Hz. Peygamber tarafından söylenmemiş olup mevzu hükmündedir. Bununla birlikte Ahmed b. Hanbel'in söylediğine dair bilgiler bulunmaktadır. Ancak oğlu Salih'in verdiği bilgiye göre yanında hokka gören bir kimse babasına ilimde ulaştığı noktayı hatırlatmış, Müslümanların imamı olduğunu hala mürekkep ve hokkayla uğraşmasınıninin sebebini sormuş bunun üzerine İbn Hanbel, مَعِيَ الْمُحِبَّةُ إِلَى الْمُقْبِرَةِ ifadesini kullanmıştır. Bu ifadeden

Hadis olarak Kâtip Çelebi'nin eserinde nakledildiğini tespit edebildiğimiz rivâyetle ilgili mevdû'at kitaplarında ve halk dilinde meşhur rivâyetleri derleyen eserlerde bir bilgi yer almazken, Abdülfettâh Ebû Gudde (ö. 1917-1997), mevzu hükmü vermiştir.⁴⁴⁴

c) Bulunamayan Rivâyetler

80. Doğruluk, dinin başıdır.⁴⁴⁵

Şii kitaplarda Hz. Ali sözü kabul edilen rivâyet, bazı eserlerde cahiliye döneminde yaşayan Lüceym b. Sa'b'ın sözü olarak geçmektedir.⁴⁴⁶

81. Kendini muhasebeye çeken kurtuluşa erer.⁴⁴⁷

Hadis olarak verilen metin, Meclisî'nin (ö. 1110/1698-99) *Bihârü'l-envâr* adlı eserinde yer almaktadır.⁴⁴⁸

82. İnsanın rahat etmesi dilini muhafaza etmesine bağlıdır.⁴⁴⁹

Sadece 23 makbul rivâyetin yer aldığı ikinci kırk hadisin tahrîciyle birlikte Âlî'nin hadisçiliği hakkında şu bilgiyi zikretmek faydalı olacaktır. Medrese eğitimi görmüş, müderris/kâdı olmak için uğraşmış şairliğinin yanında tarihçi kimliği de olan Âlî'nin hadis bilgisi, aynı dönemde kırk hadis telif/tercüme eden Âşık Çelebi gibi vasatın altındadır. Eserine aldığı hadisleri seçerken hiçbir ilmî kriter gözetmemiş, edebî kaygılarla hareket ederek, rivâyetleri vezne uygun hale getirme çabası içine girmiştir. Böylece her iki eser de edebî zevk ve estetik açıdan kıymetli hale gelirken, seçilen rivâyetlerin yarısının problemlili metinlerden oluşmasına ve hadis ilmi açısından düşük bir dereceye sahip olmasına neden olmuştur.

Yaşadığı dönemde sahâbilik iddiasında bulunan bir kişiyi gördüğü için kendisini bahtiyar hisseden Âlî,⁴⁵⁰ bu davranışı ile hadis usulü kriterlerine göre cerh

---

beşikten mezara kadar ilim öğrenmek kast edildiği aşikâr olmakla beraber hadis olarak verilen metinle bir ilgisi bulunmamaktadır.

⁴⁴⁴ Kâtip Çelebi, *el-Keşf*, 1: 51; Abdülfettâh Ebû Gudde, *Kıymetü'z-zemen 'inde'l-ulemâ* (Halep: Mektebetü'l-Matbûati'l-İslâmî, ts.), 29.

⁴⁴⁵ الصِّدْقُ رَأْسُ الدِّينِ

⁴⁴⁶ Muhammed er-Reyşehrî, *Mizânü'l-Hikme* (Kum: Dârü'l-Hadîs, 1422), 5: 2084; Ebü'l-Kâsım Mahmûd b. Ömer b. Muhammed el-Hârizmî ez-Zemahşerî, *Rebî'u'l-ibrâr ve nusûsü'l-ahbâr* (Beyrut: Müessesütü'l-'Alemlî, 1412), 3: 155.

⁴⁴⁷ مَنْ خَاسَبَ نَفْسَهُ سَلِمَ

⁴⁴⁸ Meclisî, *el-Bihâr*, 71: 286.

⁴⁴⁹ رَاحَةُ الْإِنْسَانِ فِي جَفْظِ اللِّسَانِ Bu rivâyet, Âlî II, Lütfî, Sehmi, Vehbi, Anonim I ve Latifi'nin eserinde yer almaktadır.

⁴⁵⁰ Aksoy, *Mustafa Ali'nin Manzum Kırk Hadis Tercümeleleri*, 34-37; Nazlıgül, "Gelibolulu Mustafa Âlî'nin Hadis Bilgisi ve Yorumları Işığında Hadislere Tarihsel Bakış", 407. Âlî'nin gördüğünü iddia

edilebilir. Ayrıca iki eserinde toplam 10 rivâyetin mevzu, 9 rivâyetin ise hadis kitaplarında yer almayan metinlerden seçilmesi, Hz. Peygamber'e yalan isnadı gibi büyük bir sorumluluğu doğururken, hadis ilmi açısından olumsuz bir tabloyu da ortaya çıkarmaktadır.

Meslekten hadisçi olmayan, medrese eğitimi olsa dahi kırk hadis telif ederken hadis ilmi kriterlerine uymayan Âlî, devrin edebî çevrelerinden olumlu görüş alma, hayatı boyunca övünmeyi sevdiği için estetik açıdan kusursuz görünen bir eser telif etme çabası ve sultanın vereceği maddi-manevi rütbeyi elde etmek için, görsel açıdan doyurucu fakat hadis ilmi açısından büyük ölçüde kıymetsiz bir metin inşa etmiştir.⁴⁵¹

1. 3. 9. Yenipazarlı Vâlî (ö. 1007/1598).

Kaynaklarda adı Ahmed olarak zikredilen Vâlî, 1571-72 yıllarında Yenipazar'da dünyaya gelmiştir.⁴⁵² Hocası Sâdeddîn Efendi'den ilim tahsil eden ve muhtelif yerlerde kadılık görevinde bulunan şair, Yenipazar'da 1598-99 yılında vefat etmiştir.⁴⁵³

Vâlî'nin *Hüsn ü Dil* isimli mesnevîsi ve iki adet *Manzum Kırk Hadis*

---

ettiği Hintli Baba Reten adında sahabilik iddia eden şahıs 700 yıl yaşadığını söylemektedir. Bu bilginin medrese okumuş biri tarafından kabul edilerek böyle sahtekar birini sahâbi olarak görüşünü ikrar ederek kırk hadis içerisinde övünçle bahsetmesinin ilmi bir yönü olmamakla beraber cerh edilmeyi gerektirici bir sebeptir. Sahte sahabilerle ilgili bkz. Nevzat Aşık, "Sahte Sahâbiler", *Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 5 (1989); Seyit Avcı, "Hz. Peygamber Döneminden Sonra Sahâbilik İddiası", *İstem* 4 (2004), 219-235.

⁴⁵¹ Âlî'nin hadisçiliği ile ilgili karşılaştırmalı tenkit örnekleri için bkz. Nazlıgül, "Gelibolulu Mustafa Âlî'nin Hadis Bilgisi ve Yorumları Işığında Hadislere Tarihsel Bakış", 410-412. Nazlıgül, Âlî'yi, sahâbi gördüğünü iddia etme, uydurma hadis kullanımı, rivâyetlerin kaynaklarına dair bilgi vermeme ve hadisleri seçerken dikkatsiz davranma konularında eleştirmektedir.

⁴⁵² Doğum tarihi Hüsn ü Dil adlı eserinde yer alan beyitlerde eseri 23 yaşında 1593-94 yıllarında telif ettiğine dair bilgiler bulunmaktadır. bkz. M.Fatih Köksal, *Yenipazarlı Vâlî-Hüsn ü Dil Mesnevisi (İnceleme-Tenkitletli Metin-Dizin)* (İstanbul: Kitabevi, 2004).

⁴⁵³ Hayatı hakkında detaylı bilgi için bkz. Vasfi Mahir Kocatürk, *Türk Edebiyatı Tarihi* (Ankara: Edebiyat Yayınevi, 1970), 384; M.Fatih Köksal, "Yenipazarlı Vâlî'nin Manzum İlk Kırk Hadis Tercümesi", *Gazi Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi Özel Sayı* (2007), 237-251; M.Fatih Köksal, "Vâlî", *Türk Dünyası Edebiyatçılar Yazarlar ve Şairler Ansiklopedisi* (Ankara: AKM Yayınları, 2007), 8: 495-496; Kınalızâde Hasan Çelebi, *Tezkiretü's-Şuara*, 2:1033; Beyânî, *Tezkiretü's-Şu'arâ* (Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 2008), 226; Şemseddin Sâmî, *Kâmusu'l-Âlâm* (İstanbul: Mehran, 1306), 6: 4671-4672.

*Tercümesi*⁴⁵⁴ bulunmaktadır.⁴⁵⁵ Tenkitli neşrin gerçekleştirildiği makalelerde detaylı bir hadis tahrîcine yer verilmemiştir.

1. 3. 9. 1. *Birinci Kırk Hadis.*

Vâli'nin birinci kırk hadisinde yer alan 31 rivâyet sahih hükmünde olup 18'i müttefakun aleyh iken 4 rivâyet Buhârî'nin, 5 rivâyet Müslim'in *es-Sahîh* adlı eserlerinde, 2 rivâyet Ahmed b. Hanbel'in *el-Müsned*'inde, 2 rivâyet ise Tirmizî'in *es-Sünen* adlı eserinde yer almaktadır. Eserde yer alan 3 rivâyet hadis kitaplarında yer almazken, 2 rivâyetin mevzu, 4 rivâyetin de zayıf hükmünde olduğu tespit edilmiştir. Daha önce geçmeyen⁴⁵⁶ rivâyetlerin tahrîcileri şu şekildedir:

a) Zayıf rivâyetler

83. *Mütevâzî kimseyi Allah yüceltir. Kibirli kimseyi ise yere batırır.*⁴⁵⁷

Kudâî'nin, Hz. Ömer'den⁴⁵⁸ Taberânî'nin, Hz. Aîşe'den,⁴⁵⁹ Ebû Nuaym'ın⁴⁶⁰ ise Evs b. Havlî'den naklettikleri bu rivâyetin senedine sahih,⁴⁶¹ hasen⁴⁶² hükümleri verilmekle beraber, hadis zayıf kabul edilmiştir.⁴⁶³

⁴⁵⁴ 1. Kırk Hadis; Süleymaniye Kütüphanesi, Fatih Bölümü, 5427 numarada yer alırken 2. Kırk Hadis; aynı kütüphanenin Aşir Efendi Bölümünde 438 numarada yer alan mecmuanın 1a-9b varakları arasında bulunmaktadır. Her iki risalenin tenkidli neşrini M. Fatih Köksal gerçekleştirmiştir. Köksal, “Yenipazarlı Vâli'nin Manzum İlk Kırk Hadis Tercümesi”; M.Fatih Köksal, “Yenipazarlı Vâli'nin İkinci Kırk Hadis Manzumesi”, *M. Ali Tanyeri Anısına Makaleler*, ed. Hatice Aynur vd. (İstanbul: Ülke Armağan, 2015), 215-230.

⁴⁵⁵ Hüsn ü Dil: İran'lı şair Nişâbüri'nin Hüsn ü Dil adlı eserinden tercüme edilen simgesel bir aşk hikayesinin anlatıldığı yaklaşık 3500 beyitten oluşan bir mesnevidir. Bu eser M.Fatih Köksal tarafından yayımlanmıştır. Manzum Kırk Hadis Tercümeleri'nin yanında Köksal'ın verdiği bilgiye göre Aşk-nâme ve Le'âl-i Aşk adlı iki eserinin varlığından bahsedilmekle birlikte henüz nüshalarına ulaşmamıştır. Köksal, *Yenipazarlı Vâli-Hüsn ü Dil Mesnevisi (İnceleme-Tenkitli Metin-Dizin)*.

⁴⁵⁶ Tahrîc bilgisi verilmesi gereken 9 rivâyetin 2'sine dair tahrîc bilgileri daha önce geçmiş olup zayıflar için 2 ve 73 no'lu rivâyetlere bakınız.

⁴⁵⁷ *مَنْ تَوَاضَعَ لِلَّهِ، رَفَعَهُ اللَّهُ، وَمَنْ تَكَبَّرَ؛ وَضَعَهُ اللَّهُ* Bu rivâyet, Vâli I, Fevrî I, Azmî, Ahterî, Lütfî, Ahmed, Tâib, Nüzhet, Hanif, Hâkî, Revâhî, Anonim I, Anonim II, Anonim IV, Latîfî ve Visâlî'nin eserlerinde yer almaktadır.

⁴⁵⁸ Kudâî, *eş-Şihâb*, 1: 219; İbn Hacer, senedinde bulunan Said b. Selâm'ın zayıf bir râvî olduğunu belirterek merfû senedinin münker olduğunu söylemiştir. Ebü'l-Fadl Şihâbüddîn Ahmed b. Alî b. Muhammed el-Askalânî İbn Hacer, *el-Emâli'l-mutlaka*, thk. Hamdi Abdülmecid es-Silefî (Beyrut: el-Mektebü'l-İslâmî, 1995), 87.

⁴⁵⁹ Taberânî, *el-Evsat*, 5: 139; Heysemî, senedinde bulunan Nuaym el-Anberî'nin zayıf bir râvî olduğunu belirtmiştir. Heysemî, *el-Mecma'*, 10: 325; *Mecma'* X, 325. Nuaym el-Anberî hakkında serikatü'l hadis ithamları ve bu rivâyetin zayıf olduğuna dair görüşler için bkz. İbnü'l-Cevzî, *el-Mevdû'ât*, 3: 161.

⁴⁶⁰ Ebû Nuaym, *Ma'rifetü's-sahâbe*, 1: 302.

⁴⁶¹ Irâkî, *el-Muğnî*, 1: 57.

⁴⁶² İbn Hacer, *el-Emâli'l-mutlaka*, 89.

⁴⁶³ Ahmed b. Hanbel ve İbn Mâce, İbn Lehîa'nın bulunduğu bir senedle Ebû Said el-Hudrî'den aynı manaya gelen *درجۃ یضعه الله به درجۃ من يتكبر على الله* lafzıyla zayıf bir hadis

84. Gıybet zinadan (sonuç itibariyle) daha şiddetlidir.⁴⁶⁴

Taberânî, İbn Hibbân ile Beyhakî'nin, Ebû Said el-Hudrî'den ve Câbir b. Abdullah'tan naklettikleri rivâyetin⁴⁶⁵ senesinde yer alan Abbâd b. Kesîr el-Basrî'nin münkerül hadis kabul edilmesinden dolayı hadise zayıf hükmü verilmiştir.⁴⁶⁶ Kaldı ki rivâyetin muhtevası da tartışmaya açıktır.

b) Mevzular

85. Merhamet et ki merhamet edilesin.⁴⁶⁷

İbn Âsım ve Ebû Nuaym, Enes b. Mâlik'ten naklettikleri, Allah'ın Musa peygambere, kendi gölgesinin dışında hiçbir gölgenin bulunmadığı kıyamet gününde gölgesinin altına girmesi için bazı tavsiyelerle birlikte Muhammed ümmetine dair bir takım özelliklerden bahsettiği, Hz. Musa'nın da Hz. Muhammed'in ümmeti olmayı arzuladığını beyan ettiği uzunca bir rivâyetin içinde bu ifade de yer almaktadır.⁴⁶⁸ Senesinde bulunan Ebû Eyyüb el-Habâirî tenkid edildiğinden bu hadise zayıf, hatta mevzu hükmü verilmiştir.⁴⁶⁹

86. Dünya sevgisi her hatanın başıdır.⁴⁷⁰

İbn Ebî'd-Dünyâ, el-Mehravanî (ö. 468/1076) ve Beyhakî, Hasan el-Basrî'den mürsel olarak rivâyet etmişlerdir.⁴⁷¹ Hadis münekkitleri merfu olarak rivâyetine mevzu

---

rivâyet etmişlerdir. Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 18: 250, H.No: 11724, (Ş. el-Arnaut: zayıf); İbn Mâce, *Zühd* 16.

⁴⁶⁴ Taberânî, *el-Evsat*, 4: 348; İbn Hibbân, *el-Mecrühîn*, 2: 167-168; Beyhakî, *eş-Şuab*, 5: 2298.

⁴⁶⁵ Abbâd b. Kesîr es-Sekafî el-Mısırî, münkerü'l-hadis kabul edilmiştir. Hakkında yapılan tenkitler için bkz. Sağânî, *el-Mevdû'ât*, 5: 121-122; Sağânî, *el-Mevdû'ât*, H.No: 95; İbnü'l-Kayserânî, *el-Ma'rife*, 425, H.No: 1108; Zehebî, *el-Mizân*, 2: 371-372; Heysemî, *el-Mecma'*, 8: 91-92; Elbânî, *ed-Daife*, 4: 325, H.No: 1846.

⁴⁶⁶ ارحم؛ تُرحم

⁴⁶⁷ İbn Ebî Âsım, *Kitâbü's-Sünne*, 1: 305, H.No: 696, (Elbanî: mevzu); Ebû Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, 3: 375.

⁴⁶⁸ Zehebî, *el-Mizân*, 2: 210; İbn Arrâk, *et-Tenzih*1, 245.

⁴⁶⁹ Bu rivâyet, Vâlî I, Azmî, Ahterî, Lütîfî, Şeyhî, İlâhî I, Ali b. Ahmed, Anonim I, Hatipoğlu, Kadri, Latîfî, Halvetî, Visâlî, İsmail Sâdik Kemâl'in eserinde bu lafızla yer alan rivâyet Muhyî'nin eserinde تَرَكَ الدُّنْيَا رَأْسَ كُلِّ عِبَادَةٍ Anonim II. Kırk Hadis'te ise كَمَا أَنْ تَرَكَهَا رَأْسَ كُلِّ فَصِيلَةٍ ziyadesiyle yer almaktadır.

⁴⁷⁰ Ebû Bekr Abdullah b. Muhammed b. Ubeyd el-Kureşî el-Bağdâdî İbn Ebü'd-Dünyâ, *Zemmü'd-dünyâ*, thk. Muhammed Abdülkadir Atâ (Beyrut: Müessesetü'l-Kütübi's-Sekâfiyye, 1993), 212; Ebû Bekr Abdullah b. Muhammed b. Ubeyd el-Kureşî el-Bağdâdî İbn Ebü'd-Dünyâ, *ez-Zühd* (Dimeşk: Dâru İbn Kesîr, 1999), 16, 9; Ebü'l-Kâsım Yûsuf b. Muhammed el-Mehrevânî, *el-Fevâ'idü'l-müntehabe es-sihâh ve'l-garâ'ib (el-Mehrevâniyyât)*, thk. Suûd b. 'Iyd b. Umeyr b. Âmir (Medine: el-Câmiatü'l-İslâmiyye, 2002), 2: 740.

hükmü vermişlerdir.⁴⁷² Ebû Nuaym'ın Hz. İsa'nın sözü olarak rivâyet ettiği metin tenkit edilmiştir.⁴⁷³

c) Bulunamayan Rivâyetler

87. *Mümin daima yokluk, zillet ya da hastalık içindedir*⁴⁷⁴

Aclûnî, rivâyetle ilgili “durumunu bilmiyorum” demiştir.⁴⁷⁵

88. *Yalancı benim ümmetinden değildir*⁴⁷⁶

89. *İlimle diri olan sonsuza dek ebedileşir*⁴⁷⁷

1. 3. 9. 2. İkinci Kırk Hadis.

Vâlî'nin ikinci kırk hadisinde 41 rivâyet yer almaktadır. Bu sayının Nevevî'nin *Kırk Hadisi*'nden mülhem olması ihtimal dahilindedir. Ayrıca eserde yer alan rivâyetlerden sadece 4'ü zayıf hükmünde olup diğerleri sahih/makbul kabul edilmiştir. 18 rivâyet müttefakun aleyh iken, 2 rivâyet Buhârî'nin, 9 rivâyet Müslim'in *es-Sahîh* adlı eserlerinde, 7 rivâyet Ahmed b. Hanbel'in *el-Müsned*'inde, 1 rivâyet ise Tirmizî'nin *es-Sünen* adlı eserinde yer almaktadır. Daha önce geçmeyen⁴⁷⁸ rivâyetlerin tahrîc bilgileri şu şekildedir:

a) Zayıf rivâyetler

90. *Bir fakih şeytana karşı bin abidden daha güçlüdür.*⁴⁷⁹

Buhârî, Tirmizî, İbn Mâce, Taberânî ve Beyhakî'nin, İbn Abbâs'tan naklettikleri ettikleri bu rivâyet,⁴⁸⁰ senesinde bulunan Ravh b. Cenâh'tan dolayı zayıf kabul edilmiştir.⁴⁸¹ Taberânî, Dârekutnî ve Kudâî'nin, Ebû Hüreyre'den naklettikleri

⁴⁷² Sağâni, *el-Mevdû'ât*, H.No: 35; İbn Teymiyye, *el-Fetâvâ*, 11: 107, (Cündeb b. Abdullah el-Beceli'nin sözü olduğunu ifade etmiştir); Irâkî, *el-Muğnî*, 3: 249; Zerkeşi, *el-Le'âlî*, 122; Suyûtî, *es-Sağîr*, 6428; Aliyyü'l-Kârî, *el-Esrâr* 179.

⁴⁷³ Ebû Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, 4: 388. Senesinde bulunan İsmail b. Amr'ın Sevrî'den rivâyetleri tenkit edilmiştir. bkz. İbn Ebî Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dîl*, 2: 190; İbn Adî, *el-Kâmil*, 1: 131.

⁴⁷⁴ فَيَقِيهِ وَاجِدُ أَشَدُّ عَلَى الشَّيْطَانِ مِنْ أَلْفِ عَابِدٍ Vâlî I, Bu rivâyet, Anonim II ve Hanif'in eserlerinde yer almaktadır.

⁴⁷⁵ Aclûnî, *el-Kesf*, 2: 386.

⁴⁷⁶ الكَذَابُ لَيْسَ مِنْ أُمَّتِي Bu rivâyet Vâlî ve İlâhî'nin I. Kırk Hadis'lerinde yer almaktadır.

⁴⁷⁷ مَنْ صَارَ حَيًّا بِالْعِلْمِ؛ لَمْ يَمُتْ أَبَدًا

⁴⁷⁸ Zayıf hükmünde olan "Cennet cömertler yurdudur" rivâyeti Vâlî'nin iki eserinde de yer almaktadır. Tahrîc bilgisi için 73 no'lu rivâyete bakınız.

⁴⁷⁹ فَيَقِيهِ وَاجِدُ أَشَدُّ عَلَى الشَّيْطَانِ مِنْ أَلْفِ عَابِدٍ

⁴⁸⁰ Buhârî, *el-Kebîr*, 3: 308; Tirmizî, *İlim* 19, (garib); İbn Mâce, *Mukaddime* 39; Taberânî, *el-Kebîr*, 11: 78; Beyhakî, *eş-Şuab*, 3: 232.

⁴⁸¹ Ravh b. Cenâh ile ilgili tenkidler için bkz. İbn Hibbân, *el-Mecrûhîn*, 1: 374; İbn Adî, *el-Kâmil*, 3: 145; Rivâyeti zayıf kabul edenler için bkz. İbnü'l-Kayserânî, *ez-Zahîre*, 3: 1628; İbnü'l-Kayserânî, *el-Ma'rife*, 224; İbnü'l-Cevzî, *el-İlel*, 1: 126; Zehebî, *el-Mîzân*, 2: 58; Irâkî, *el-Muğnî*, 1: 13; Sehâvî, *el-Makâsîd*, 534; Aclûnî, *el-Kesf*, 2: 144.

rivâyet de zayıf hükmündedir.⁴⁸²

91. Cömert bir cahil, Allah'a, cimri bir âbidden daha sevimlidir.⁴⁸³

Tirmizî, Taberî, İbn Adî, Ukaylî ve Begavî'nin, Ebû Hüreyre'den; Beyhakî'nin, Câbir b. Abdullah'tan; Hatîb el-Bağdâdî'nin de Hz. Aişe'den naklettiği rivâyet,⁴⁸⁴ senedleri itibariyle tenkit edilmiş olup zayıf hükmündedir.⁴⁸⁵

92. Kim ilim talep ederse o ilim, geçmişte yaptıklarına kefarettir.⁴⁸⁶

Dârimî, Tirmizî, Begavî ve Ebû Nuaym'ın, Sahbere'den naklettikleri bu rivâyet,⁴⁸⁷ senesinde bulunan bazı râvîlerden dolayı zayıf kabul edilmiştir.⁴⁸⁸

1. 3. 10. Fevrî Ahmed (ö. 978/1571).

Arnavutluk/Draç'ta Hristiyan bir ailenin çocuğu olarak doğan Fevrî, devşirme usulüyle İstanbul'a getirildi. Müslüman olduktan sonra Ahmed adını alan müellif, erken yaşta ilim tahsiline başlamış olup himayesi altında bulunduğu Lütfî Paşa'ya "sûsen" redifli bir kaside sunarak özgürlüğüne kavuşmuştur.

Taşköprizâde Ahmed Efendi başta olmak üzere Dursun Efendi ve Abdülbâki Efendi'den ilim öğrenen Fevrî, tayininin gecikmesinden dolayı Bursa kadısı Bostan Çelebi'ye o dönemin öğretim sistemindeki aksaklıklardan da bahseden manzum bir şikayetname sunmuştur. Hac dönüşü Ebu's-Suûd Efendi'ye Arapça bir kaside sunmuş, neticesinde Edirne Anbar Kadı Medresesi'ne müderris tayin edilmiştir. İstanbul, Bursa ve Edirne Medreseleri'nde uzun yıllar müderrislik yapan Fevrî, Şam kadılığı görevine

⁴⁸² Taberânî, *el-Evsat*, 6: 194, (Yezid b. İyaz teferrüd etmiştir.); Dârekutnî, *es-Sünen*, 4: 55; Kudâî, *eş-Şihâb*, 1: 150; Heysemî, *el-Mecma'*, 1: 121. Yezid b. İyaz'ın "kezzâb" olduğunu belirtmiştir.

⁴⁸³ الجَاهِلُ السَّخِيُّ أَحَبُّ إِلَى اللَّهِ مِنَ الْعَائِدِ الْبِخِيلِ Bu rivâyet Vâlî II, Şeyhî ve Visâlî'nin eserlerinde yer almaktadır.

⁴⁸⁴ Tirmizî, *Birr* 40; İbn Adî, *el-Kâmil*, 4: 460; Ukaylî, *ed-Duâfâ*, 2: 117; Ebû Muhammed Muhyissünne el-Hüseyn b. Mes'ûd b. Muhammed el-Ferrâ' el-Begavî, *Mesâbihü's-sünne*, thk. Muhammed Selim İbrahim Samarra - Cemal Hamdî ez-Zehebî (Beyrut: Dârü'l-Ma'rife, 1987), 2: 41; Beyhakî, *eş-Suab*, 13: 291; Hatîb el-Bağdâdî, *el-Bühalâ*, 63-65. Senesinde bulunan Said el-Varrâk ve Anbes b. Abdülvâhid el-Kuraşî tenkide uğramıştır.

⁴⁸⁵ İbnü'l-Kayserânî, *ez-Zahîre*, 3: 1489; Münâvî (İbn Hacer'in hocası), *el-Keşf*, 2: 124; İbn Hacer, *Hidâyetü'r-ruvât*, 2: 279; Ebû Abdillâh Şemsüddîn Muhammed b. Müflih b. Muhammed el-Makdisî er-Râmîni İbn Müflih, *el-Âdâbü's-şer'iyye* (Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1999), 3: 301; Elbânî, *ed-Daîfe*, 1: 285, H.No: 154.

⁴⁸⁶ Bu rivâyet, Vâlî ve İlâhî'nin eserlerinde tercüme edilmiştir.

⁴⁸⁷ Dârimî, *Mukaddime* 46, (H.Selim Esed: zayıf); Tirmizî, *İlim* 2, (zayıf); Begavî, *Mesâbihü's-sünne*, 1: 173; Ebû Nuaym, *Ma'rifetü's-sahâbe*, 3: 1441.

⁴⁸⁸ Bu rivâyetin zayıf olduğuna dair görüşler için bkz. Münâvî (İbn Hacer'in hocası), *el-Keşf*, 1: 162; Ebû Abdillâh Şemsüddîn Muhammed b. Ebî Bekr b. Eyyûb ez-Zürâî ed-Dımaşkı el-Hanbelî İbn Kayyim, *Miftâhu dâri's-sa'âde ve menşûru velâyeti'l-'ilm (elviyeti'l-'ilm) ve'l-irâde*, thk. Abdurrahman b. Hasan b. Kâdir (Beyrut: Dâru Âlemi'l-Fevâid, 1432), 1: 211; Elbânî, *ed-Daîfe*, H.No:5017; Elbânî, *Daîfü Süneni't-Tirmizî*, 314.

getirilmiş, burada 1571 yılında vefat etmiştir.⁴⁸⁹ Daha çok âlim kimliği ile şöhret bulan Fevrî'nin hacimli bir dîvanıyla⁴⁹⁰ birlikte bazı Arapça eserleri ve iki manzum kırk hadisi vardır.⁴⁹¹

1. 3. 10. 1. Birinci Kırk Hadis.

43 rivâyetin yer aldığı eserde 22 rivâyet sahih/makbul iken 21 rivâyet zayıf, mevzu, selefe ait sözler ve bulunamayan rivâyetlerden oluşmaktadır. Fevrî'nin eserinde tercüme ettiği rivâyetlerden 10'u müttefakun aleyh iken 2'si Buhârî'nin, 5'i Müslim'in *es-Sahîh* adlı eserlerinde, 1'i Ahmed b. Hanbel'in, *el-Müsned*'inde; 2'si Tirmizî'nin, 1'i de İbn Mâce'nin, *es-Sünen* adlı eserlerinde yer alan sahih rivâyetlerden oluşmaktadır. 11 zayıf, 6 mevzu, 1 selef sözü ve 3 bulunamayan olmak üzere toplam 43 rivâyetin tercüme edildiği eserde daha önce geçmeyen⁴⁹² rivâyetlerin

⁴⁸⁹ Fevrî'nin ölümüne "Fevrî bereft" cümlesiyle "Revân oldu bekâ darına Fevrî" mısraı tarih düşürülmüştür. Mehmet Kalpaklı, *Fevrî; Hayatı-Şahsiyeti-Eserleri* (İstanbul: Mimar Sinan Üniversitesi, Doktora Tezi, 1986); Mehmet Kalpaklı, "Fevrî", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı, 1995), 12: 505-506; Nev'izâde Atâî, *Zeyl-i Şekâik*, 1: 142; Ali Nihad Tarlan, *Şiir Mecmualarında XVI. ve XVII. Asır Divan Şiiri (Rahmî ve Fevrî)* (İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları, 1948), 55-110; Kocatürk, *Türk Edebiyatı Tarihi*, 352-356, 412-413; Bursalı Mehmet Tahir, *Osmanlı Müellifleri*, 1: 315-316; Latîfi, *Tezkiretü 'ş-Şu'arâ ve Tabsratü'n-Nuzamâ*, 422; İsen, *Kühü'l-Ahbâr'ın Tezkire Kısmı*, 321-323; Âşık Çelebi, *Meşâirü 'ş-Şu'arâ*, 531-535; Kınalızâde Hasan Çelebi, *Tezkiretü 'ş-Şu'ara*, 2: 589-590; Beyânî, *Tezkiretü 'ş-Şu'arâ*, 154.

⁴⁹⁰ Divan: Beyit sayısı 3000'i bulan elli kadar kaside, 710 gazel, 69 musammat, 41 kıta ve 45 müfredle oldukça hacimli bir divandır. (Yazma nüshaları için bk. Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Revan Köşkü, nr. 763; Süleymaniye Kütüphanesi, Lala İsmâil, nr. 474; Atatürk Üniversitesi Kütüphanesi, Ağâh Sırrı Levend, nr. 501; İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, Türkçe Yazmalar Bölümü, nr. 2873; Edirne Selimiye Kütüphanesi, nr. 2301). Bunun dışında hat sanatıyla ilgili Risâle fi ilmi'l-hutût (Köprülü Kütüphanesi, nr. 361). Müellifin Arapça yazılmış bir hat risâlesi daha vardır (Süleymaniye Kütüphanesi, Esad Efendi, nr. 3754, vr. 53-57). Ahlâk-ı Süleymânî (İstanbul Üniversitesi, nr. 2549; Edirne Selimiye Kütüphanesi, nr. 2145; Süleymaniye Kütüphanesi, Ayasofya, nr. 2823, Esad Efendi, nr. 2512). Eserde Kanûnî'nin şiirleri açıklanarak onun dünya görüşü anlatılmıştır. Fevrî'nin Tefsiru sûreti'l-Mülk adlı bir risâlesiyle (Köprülü Kütüphanesi, nr. 1602, vr. 92a-94a) Risâle-i Kalemîyye ve Risâle-i Seyfiyye (Süleymaniye Kütüphanesi, Esad Efendi, nr. 3415, vr. 31b-36a, 58b-65a) gibi bazı Arapça eserleri de vardır (diğer risâleleri için bkz. Süleymaniye Kütüphanesi, Pertev Paşa, nr. 584, vr. 30a-54a; Reşid Efendi, nr. 1046, vr. 127-131; İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, Arapça Yazmalar Bölümü, nr. 1547). Kaynaklarda Fevrî'nin Dürerü'l-hükkâm ile Gurerü'l-ahkâm'a ve Beyzâvî'nin Envârü't-tenzîl adlı tefsirine hâşiyeleri, ayrıca Miftâhu'l-meânî adıyla kaleme aldığı bir Farsça-Türkçe lügatı olduğu da zikredilmektedir. Vasfi Mahir Kocatürk, onun Sokullu Mehmed Paşa'yı anlatan Ahlâk-ı Mehmed Paşa adlı mensur bir eserinden bahseder. Kalpaklı, "DİA", 12: 506.

⁴⁹¹ Kühl-i Dîde-i A'yân'ın tenkitli neşri Hasan Aksoy tarafından iki farklı nüshası karşılaştırılarak yapılmıştır. Bkz. Hasan Aksoy, "Fevrî'nin Manzum Kırk Hadis Tercümesi (Kühl-i Dîde-i A'yân)", *Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 13-14-15 (1997 1995), 121-130, 121-130; İkinci Kırk hadis Topkapı Sarayı El Yazmaları Revan Köşkü Bölümü, 1990, no'lu mecmuanın 40b-50b varakları arasında yer almaktadır. Kalpaklı bu hadisi, birincinin farklı bir nüshası olarak tavsif etse de Aksoy, Fevrî'ye nisbet etmiştir. Kalpaklı, "DİA", 12: 505-506; Aksoy, "Fevrî'nin Manzum Kırk Hadis Tercümesi (Kühl-i Dîde-i A'yân)", 121.

⁴⁹² Tahrîc bilgisi verilmesi gereken 21 rivâyetin 14'üne dair tahrîc bilgileri daha önce geçmiş olup zayıflar için 9, 33, 34, 36, 39, 40, 41 ve 82 no'lu rivâyetlere; mevzular için 26, 43 ve 51 no'lu rivâyetlere; selefın sözü için 50 no'lu rivâyete ve bulunamayanlar için 52 ve 57 no'lu rivâyetlere bakınız.

tahrîc bilgileri şu şekildedir:

a) Zayıf rivâyetler

93. *İstişare eden pişman olmaz, istihare yapan hayal kırıklığına uğramaz.*⁴⁹³

Taberânî, Kudâî ve Deylemî'nin⁴⁹⁴ Enes b. Mâlik'ten naklettikleri rivâyet, zayıftır.⁴⁹⁵

94. *Dünyaya tamah etme ki Allah seni sevsin. İnsanların sahip olduklarına karşı tamah etme ki insanlar seni sevsin.*⁴⁹⁶

İbn Mâce, Taberânî, Hâkim, Ebû Nuaym, Kudâî, Beyhakî ve Begavî'nin, Sehl b. Sa'd'dan naklettikleri rivâyet,⁴⁹⁷ senesinde bulunan Hâlid b. Amr'dan dolayı tenkid edilmiştir.⁴⁹⁸

95. *Allah, Musa'ya şöyle vahyetti: Ey Musa! Kim hükümlerime rıza göstermez, imtihanıma sabretmez, nimetlerime şükretmezse göğümün altından çıksın ve kendine başka rab bulsun.*⁴⁹⁹

İbn Hibbân, Taberânî ve Ebû Nuaym'ın, Ebû Hind ed-Dârî'den naklettikleri bu rivâyet,⁵⁰⁰ senesinde bulunan Saîd b. Ziyâd b. Fâid ve babasından dolayı zayıf kabul edilmiştir.⁵⁰¹

b) Mevzular

⁴⁹³ Bu rivâyet, Fevrî I, Bosnevî, Ahmed, Muhyî, İsmail Sâdık Kemâl'in eserlerinde yer alırken Belîğ'in eserinde *ما نَدِمَ مَنْ اسْتَشَارَ* kısmı yer almaktadır.

⁴⁹⁴ Taberânî, *el-Evsat*, 4: 365; Taberânî, *es-Sağîr*, 2: 175; Kudâî, *eş-Şihâb*, 2: 7, 774; Deylemî, *el-Firdevs*, 4: 74, H.No: 6230.

⁴⁹⁵ Senesinde bulunan Abdüsselam b. Abdullah cerh edilmiştir. bkz. Heysemî, *el-Mecma'*, 8:96, 2: 280; İbn Hacer, *Lisânü'l-Mizân*, 4: 445; Aclûnî, *el-Keşf*, 2: 185; Elbânî, *ed-Daîfe*, 2: 78, H.No: 611.

⁴⁹⁶ Rivâyet ayrıca Anonim II. Kırk Hadis'te " إن أردت " از هد في الدنيا؛ يُحبك الله، وازهد فيما عند الناس؛ يُحبك الناس " ifadesiyle geçmektedir.

⁴⁹⁷ İbn Mâce, Zühd I; Taberânî, *el-Kebîr*, 4: 193; Hâkim en-Nisâbüri, *el-Müstedrek*, 4: 348, (Zehebî, Hâlid b. Amr için "hadis uyduran bir kimsedir" demiştir.); Ebû Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, 7: 136; Kudâî, *eş-Şihâb*, 1: 373; Beyhakî, *eş-Şuab*, 13, 115; Begavî, *Şerhu's-sünne*, 14: 238.

⁴⁹⁸ Nevevî'nin kırk hadisinde 31. Hadis olan bu rivâyette yer alan Halid b. Amr, hadis uydurmakla tenkid edilmiştir. İbn Adî, *el-Kâmil*, 3: 458; Ukaylî, *ed-Duâfâ*, 2: 11; Yapılan tenkitlerin yanında Suyûtî ve Elbânî sahih hükmü vermişlerdir. Suyûtî, *es-Sağîr*, 922; Muhammed Nâsiruddîn Elbânî, *Silsiletü'l-ehâdisi's-sahiha ve şey'un min fikhiha ve fevâidiha* (Riyad: Mektebetü'l-Maârif, 2000),944.

⁴⁹⁹ *أوحى الله تعالى إلى موسى، فقال: يا موسى من لم يرض بقضائي، ولم يصبر على بلائي، ولم يشكر على نعمائي؛ فأخْرِجْ مِنْ تَحْتِ سَمَاوِي، وَلِيَطْلُبْ رَبًّا سِوَايَ*

⁵⁰⁰ İbn Hibbân, *el-Mecrûhîn*, 1: 327; Taberânî, *el-Kebîr*, 22: 320; Ebû Nuaym, *Ma'rifetü's-sahâbe*, 6: 3047, H.No: 7054; Ebû Ömer Cemâlüddîn Yûsuf b. Abdillâh b. Muhammed b. Abdilber en-Nemerî İbn Abdilber, *el-İstî'âb fî ma'rifeti'l-ashâb*, thk. Ali Muhammed el-Bicâvî (Beirut: Dârü'l-Cil, 1992), 1: 187.

⁵⁰¹ Saîd b. Ziyâd b. Fâid ve babası Ziyâd, tenkid edilmiştir. Irâkî, *el-Muğnî*, 1712; Ebû'l-Fadl Şihâbüddîn Ahmed b. Alî b. Muhammed el-Askalânî İbn Hacer, *el-İsâbe fî temyizi's-sahâbe*, thk. Âdil Ahmed Abdülmevcûd - Ali Muhammed Muavvad (Beirut: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1415), 7: 364; Heysemî, *el-Mecma'*, 7: 207; Elbânî, *ed-Daîfe*, 2: 3, 505.

96. *İlmi Çin'de bile olsa talep ediniz.*⁵⁰²

Bezzâr'ın, terk edilmesi gereken rivâyetler içinde zikrettiği⁵⁰³ bu metni, Beyhakî, İbn Abdilber, el-Mâristân, Hatîb el-Bağdâdî ve Ebû Nuaym, Enes b. Mâlik'ten rivâyet etmişlerdir.⁵⁰⁴ Beyhakî'nin metni meşhur senedi zayıf dediği rivâyet, senedinde bulunan Tarîf b. Selmân Ebû-Âtike'den dolayı tenkid edilmiştir.⁵⁰⁵ Ayrıca İbn Adî, Ebû Hüreyre'den naklettiği rivâyetin senedinde bulunan Cüveybirî'nin hadis uydurduğunu ifade etmiştir.⁵⁰⁶ Bazı münekkitler de bu rivâyetin batıl, mevzu ve hadis olarak aslının olmadığını söylemişlerdir.⁵⁰⁷

97. *Kim iyilerle beraber olursa vakar kazanır. Kim de kötülerle birlikte bulunursa hakir olur.*⁵⁰⁸

Sünnî ve Şii kaynaklarda Câfer Sâdık'ın Musa Kâzım'a vasiyeti olarak kabul edilen bir metinde *مَنْ دَاخَلَ السُّفَهَاءَ حُيِّرَ وَمَنْ خَالَطَ الْعُلَمَاءَ وَفِرَّ* ifadesiyle yer alan rivâyetin hadis kaynaklarında aslı yoktur.⁵⁰⁹

98. *Akıllı kişinin düşmanlığı cahilin dostluğundan daha iyidir.*⁵¹⁰

Hâşimî'nin (ö. 373/983) *el-Emsâl*'inde yer alan metnin hadis olarak aslı yoktur.⁵¹¹

c) Bulunamayan Rivâyetler

⁵⁰² *اطلبوا العلم ولو بالحنين* Bu rivâyet, Fevrî I, Kefevî I, Revâhî, Anonim IV ve Visâli'nin eserlerinde yer almaktadır.

⁵⁰³ Bezzâr, *el-Müsned*, 1: 74. Senedinde bulunan Ebû'l-Âtike'nin kim olduğunu ve hadisi nereden aldığını bilmediğini belirterek aslının olmadığını söylemiştir.

⁵⁰⁴ Beyhakî, *el-Medhal*, 241; Beyhakî, *eş-Şuab*, 3: 193; İbn Abdilber, *Câmi'u beyâni'l-ilm*, 1:28, 30, 37; Kâdî Maristân, *el-Meşyâhatü'l-kübrâ (Ehâdisü's-şü'yühi's-sikât)*, 2: 1158; Ebû Bekr Ahmed b. Alî b. Sâbit el-Hatîb el-Bağdâdî, *er-Rihle fî talebi'l-hadis*, thk. Nureddin Itr (Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1975), 75-76; Ebû Nuaym, *Târîhu İsfahan*, 2: 124.

⁵⁰⁵ Ukaylî, *ed-Duâfâ*, 2: 230; İbn Hibbân, *el-Mecrûhîn*, 1: 382; İbnü'l-Cevzî, *el-Mevdû'ât*, 1-347-349, Ebû'l-Âtike aracılığıyla Enes'ten üç rivâyeti nakledip aslının olmadığını belirtmiştir. İbnü'l-Kayserânî, *el-Ma'rife*, 61.

⁵⁰⁶ İbn Adî, *el-Kâmil*, 1: 292.

⁵⁰⁷ İbn Teymiyye, *el-Fetâvâ*, 18:382; Elbânî, *ed-Daîfe*, 1: 600, H.No: 416.

⁵⁰⁸ *مَنْ خَالَطَ الْأَخْيَارَ؛ وَفِرَّ، وَمَنْ خَالَطَ الْأَنْدَالَ؛ حُيِّرَ* Bu rivâyet, Fevrî I, Ahmed, Hâkî ve Kadri'nin eserlerinde yer almaktadır.

⁵⁰⁹ Ebû'l-Abbâs Şemsüddîn Ahmed b. Muhammed b. İbrâhîm b. Ebî Bekr el-Bermekî el-İrbilî İbn Hallikân, *Vefeyâtü'l-a'yân ve enbâ'ü ebnâ'î z-zamân*, thk. İhsan Abbâs (Beyrut: Dâru Sâdir, 1978), 1: 435; Ebû Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, 3: 195; Seyyid Şihâbüddîn Muhammed Hüseyin b. Mahmûd b. Alî el-Hüseyinî Mar'aşî, *Şerhu İhkâki'l-hak* (Kum: Matba'a Sadra, 1413), 32: 810; Abdülhalim el-Cündî, *el-İmâm Cafer es-Sâdık*, thk. Kemal Sâdık (Abbâs el-Musevi) (Kum: Müessesetü Ensaryan, 2007), 175.

⁵¹⁰ *مُعَادَاةُ الْعَاقِلِ أَسْلَمٌ مِنْ مُؤَاوَاةِ الْجَاهِلِ* Fevrî, Bosnevî ve Ahmed'in eserlerinde yer almaktadır.

⁵¹¹ Zeyd b. Abdullah b. Mesûd b. Rifâ' Ebû'l-Hayr el-Hâşimî, *el-Emsâl* (Dîmeşk: Dâru Sa'dü'd-Dîn, 1423), 247.

99. *Dünyada çok gülen ahirette çok ağlar.*⁵¹²

1. 3. 10. 2. İkinci Kırk Hadis.

Fevrî'nin ikinci kırk hadisinde yer alan 22 makbul rivâyetin 9'u müttefakun aleyh iken 5'i Müslim'in *es-Sahîh*'inde, 5'i Ahmed b. Hanbel'in, *el-Müsned*'inde; 2'si Tirmizî'nin, 1'i de İbn Mâce'nin, *es-Sünen* adlı eserlerinde yer alan sahih rivâyetlerden oluşmaktadır. 8 zayıf, 2 mevzu, 2 selefe ait söz, 1 mevkuf ve 5 bulunamayan olmak üzere toplam 40 rivâyetin tercüme edildiği eserde daha önce geçmeyen⁵¹³ rivâyetlerin tahrîc bilgileri şu şekildedir:

a) Zayıf rivâyetler

100. *Yanında daha ehil biri varken başkasını bir işe tayin eden kimse, Allah ve Resulüne ve bütün Müslümanlara ihanet etmiş olur.*⁵¹⁴

Bu lafızla Hanefî fıkıh kitaplarında geçen rivâyeti,⁵¹⁵ dördüncü asır hadis metinlerinde İbn Ebî Âsım, Ukaylî, İbn Adî ve Hâkim⁵¹⁶ Abdullah b. Abbas'tan tenkid edilen bir senedle rivâyet etmişlerdir.⁵¹⁷

101. *Abdullah b. Cerad'dan gelen rivâyete göre o Hz. Peygamber'e şöyle sordum dedi: Ey Allah'ın Resulü! Mümin zina yapabilir mi? diye sordum, "yapabilir" dedi. Peki hırsızlık yapabilir mi? diye sordum, "yapabilir" dedi. Yalan söyler mi? diye sorunca "hayır" diye cevap verip "Yalanı ancak Allah'ın ayetlerine inanmayanlar uydurur. İşte onlar yalancıların ta kendileridir" ayetini okudu.*⁵¹⁸

⁵¹² مَنْ ضَحِكَ كَثِيرًا فِي الدُّنْيَا، بَكَى كَثِيرًا فِي الْآخِرَةِ Bu rivâyet, Sebzî'nin eserinde de yer almaktadır.

⁵¹³ Tahrîc bilgisi verilmesi gereken 17 rivâyetin 5'ine dair tahrîc bilgileri daha önce geçmiş olup zayıflar için 13 ve 17 no'lu rivâyetlere; selefe ait sözler için 49 no'lu rivâyete; bulunamayanlar için 21 ve 56 no'lu rivâyetlere bakınız.

⁵¹⁴ مَنْ قَلَّدَ إِنْسَانًا عَمَلًا، وَفِي رَعِيَّتِهِ مَنْ هُوَ أَوْلَىٰ مِنْهُ؛ فَقَدْ خَانَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَجَمَاعَةَ الْمُسْلِمِينَ

⁵¹⁵ Ebü'l-Hasen Burhânüddîn Alî b. Ebî Bekr b. Abdilcelîl el-Fergânî el-Merginânî, *el-Hidâye fî şerhi Bidâyetü'l-mübtedî*, thk. Tılâl Yusuf (Beyrut: Dâru İhyâi't-Turâsi'l-Arabî, ts.), 3: 101; Ebü'l-Fadl Mecdüddin Abdullah b. Mahmûd b. Mevdûd el-Mevsîlî, *el-İhtiyâr li-ta'lîli'l-Muhtâr*, thk. Mahmûd Ebû Dakka (Kahire: Matbaatü'l-Halebî, 1937), 2: 84; Abdülganî b. Tâlib b. Hammâde el-Guneymî ed-Dimaşkî el-Meydânî, *el-Lübâb fî şerhi'l-Kitâb*, thk. Muhammed Muhyiddin Abdülhamîd (Beyrut: Mektebetü'l-İlmiyye, 1985), 4: 78.

⁵¹⁶ İbn Ebî Âsım, *Kitâbü's-Sünne*, 2: 627; Ukaylî, *ed-Duâfâ*, 1: 247; İbn Adî, *el-Kâmil*, 3: 219; Hâkim en-Nisâbü'rî, *el-Müstedrek*, 4: 104, (Zehebî, senedinde bulunan Hüseyin b. Kays'ın zayıf olduğunu belirtmiştir.).

⁵¹⁷ Tahrîci yapılan ve hadis kitaplarında aynı manaya gelen rivâyet; مَنْ اسْتَعْمَلَ رَجُلًا عَلَىٰ عَصَابَةٍ وَفِي تَلْكَ الْعَصَابَةِ شَيْءٌ مِنَ الْكُذْبِ، فَقَدْ خَانَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَجَمَاعَةَ الْمُسْلِمِينَ şeklinde. Elbânî, *ed-Daîfe*, 10:48, H.No: 4545.

⁵¹⁸ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ جِرَادٍ قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ الْمُؤْمِنُ يَزْنِي؟ قَالَ: قَدْ يَكُونُ ذَلِكَ، قُلْتُ: الْمُؤْمِنُ يَسْرِقُ؟ قَالَ: قَدْ يَكُونُ ذَلِكَ، قُلْتُ: الْمُؤْمِنُ يَكْذِبُ؟ قَالَ: لَا، قَالَ اللَّهُ تَعَالَى: إِنَّمَا يَفْتَرِي الْكُذْبَ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِآيَاتِ اللَّهِ وَأُولَئِكَ هُمُ الْكَافِرُونَ

Ya'lâ b. el-Eşdak'ın⁵¹⁹ bulunduğu bir senedle Abdullah b. Cerâd'dan rivâyet edilen bu metin,⁵²⁰ hadis otoritelerince zayıf kabul edilmiştir.⁵²¹ Ayrıca Buhârî ve Müslim'in rivâyet ettiği başka bir hadisle çelişmektedir.⁵²²

102. *Kibirsiz olmak, yün elbise giymek, fakir müminlerle oturmak, eşeklere binmek ve ailenizle birlikte yediğiniz deve eti sadakadır.*⁵²³

Beyhakî ve Ebû Nuaym'ın,⁵²⁴ Ebû Hüreyre'ten rivâyet ettikleri bu metin senedindeki kopukluktan dolayı tenkid edilmiştir.⁵²⁵

103. *İki yüzlü olan kişinin kıyamet günü Allah katında yüzü olamaz.*⁵²⁶

Kâdı İyaz'ın *eş-Şifâ*'da⁵²⁷ senedsiz olarak naklettiği bu rivâyetin tahrîcini yaparken Suyûtî, Ammâr'dan benzer lafızla Ebû Dâvûd'un naklettiği başka bir rivâyeti vermiş ve bu rivâyete dair bir bilgi zikretmemiştir.⁵²⁸

104. *Dağın yerinden oynadığını işittiğinizde onu tasdik edin. Bir kimsenin huyunun değiştiğini işittiğinizde buna inanmayın. Zira o kişi eninde sonunda yaratıldığı huy/karakterin gereğine göre hareket eder.*⁵²⁹

Ahmed b. Hanbel, Ebû'd-Derdâ'dan rivâyet ettiği bu hadiste Zührî'den (ö.

⁵¹⁹ Ya'lâ b. el-Eşdak: çok zayıf ve hadis uydurmakla itham edilmiştir. Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmâil b. İbrâhîm el-Cu'fî el-Buhârî, *et-Târîhü'l-evsat*, thk. Mahmud İbrahim Zâyed (Halep: Dârü'l-Va'y, 1977), 2: 179; İbn Ebî Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dîl*, 9: 303; İbn Hibbân, *el-Mecrûhîn*, 3: 141-142.

⁵²⁰ Cemâlüddin Muhammed b. Muhibbüddin Ahmed b. Abdullah el-Mekkî eş-Şâfiî et-Taberi, *Tehzîbü'l-âsar ve'tafsîlü's-sâbit 'an Resûlillâhi sallallâhu 'aleyhi ve sellem mine'l-ahbâr*, thk. Mahmud Muhammed Şakir (Kahire: Matbaatü'l-Medenî, 1982), 3: 135; Ebû Bekr Muhammed b. Ca'fer b. Muhammed es-Sâmerrî Harâtî, *Mesâvi'l-ahlâk ve mezmûmühâ*, thk. Mustafa b. Ebû'n-Nasr eş-Şelebî (Cidde: Mektebetü's-Sevâdî, 1993), 69, 127; İbn Asâkir, *Târîhu Dimeşk*, 27: 241; Ebû Muhammed Muhyissünne el-Hüseyn b. Mes'ûd b. Muhammed el-Ferrâ' el-Begavî, *Mu'cemü's-sahâbe*, thk. Muhammed el-Emîn b. Muhammed (Kuveyt: Dârü'l-Beyan, 2000), 4: 244, H.No 1732; Ebû Bekr Ahmed b. Alî b. Sâbit el-Bağdâdî Hatip el-Bağdâdî, *el-Müttefik ve'l-müfterik*, thk. Muhammed Sâdik el-Hâmîdî (Dimeşk: Dârü'l-Kâdirî, 1997), 1: 352.

⁵²¹ Irâkî, *el-Muğnî*, 1026; Elbânî, *ed-Daîfe*, 12: 29-30.

⁵²² Buhârî ve Müslim'in Ebû Hüreyre'den naklettikleri rivâyet şu şekildedir: لا يَزْنِي الزَّانِي حِينَ يَزْنِي وَهُوَ مُؤْمِنٌ، وَلَا يَسْرُبُ الخَمْرَ حِينَ يَسْرُبُ وَهُوَ مُؤْمِنٌ، وَلَا يَسْرِقُ حِينَ يَسْرِقُ وَهُوَ مُؤْمِنٌ. Buhârî, *Mezâlim* 31; Müslim, *İman* 132.

⁵²³ براءة من الكبائر، لباس الصوف، ومجالسة فقراء المؤمنين، وركوب الجمار، وعتاق البعير، وأكل أحدكم مع عياله صدقة

⁵²⁴ Beyhakî, *eş-Suab*, 8: 237, 10:483; Ebû Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, 3: 229, (Ebû Nuaym, merfu senedini işitmediğini Zeyd'den mürsel senedle geldiğini söylemiştir.

⁵²⁵ Münzîrî, *et-Terğîb ve't-terhîb*, 3: 79; Elbânî, *ed-Daîfe*, 4: 167, H.No: 1671; Sûfi elbisesi giyenlerin, fakirlerin sofrasına oturanların kibirden berî olduklarına dair gelen Câbir rivâyeti de tenkid edilmiştir. bkz. Bûsîrî, *el-İthâf*, 3: 417; İbn Hacer, *el-Metâlib*, 11: 730.

⁵²⁶ ذُو الوَجْهِينِ لَا يَكُونُ وَجْبِيهَا عِنْدَ اللَّهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ

⁵²⁷ Ebû'l-Fadl İyâz b. Mûsâ b. İyâz el-Yahsubî Kâdı İyâz, *eş-Şifâ bi-ta'rîfi hukuki'l-Mustafâ* (Ammân: Dârü'l-Fayhâ, 1407), 1: 175.

⁵²⁸ Ebû'l-Fadl Celâlüddîn Abdurrahmân b. Ebî Bekr b. Muhammed el-Hudayrî es-Suyûtî, *Menâhilü's-safâ fi tahrîci ehâdisi's-Şifâ*, thk. Semir el-Kâdî (Lübnan: Müessesetü'l-Kütübî's-Sekâfiyye, 1988), 51.

⁵²⁹ إِذَا سَمِعْتُمْ يَجْبَلُ زَالَ عَنْ مَكَانِهِ فَصَدِّقُوا، وَإِذَا سَمِعْتُمْ يَرْجُلُ زَالَ عَنْ خَلْقِهِ فَلَا تُصَدِّقُوا؛ فَإِنَّهُ سَيَعُودُ عَلَى مَا جَبَلُ عَلَيْهِ

124/742) kaynaklanan bir kopukluk nedeniyle sened tenkid edilmiştir.⁵³⁰

105. *Kim dünyayı severse ahiretini ikinci plana atar (zarar verir). Kim de ahiretini severse ebedi olanı yok olana tercih etmiş olur. Dolayısıyla fânî olana karşılık bâki olanı tercih edin!*⁵³¹

Ahmed b. Hanbel, Abd b. Humeyd, İbn Ebî Âsım, İbn Hibbân, Hâkim, Begavî ve Kudâî, Ebû Mûsâ el-Eşarî'den nakletmişlerdir.⁵³²

b) Mevzular

106. *Talak üzerine yemin etme fasıkların alametlerindedir.*⁵³³

Sehâvî, Zürcânî, Aliyyü'l-Kârî ve Kâvukcî aslının olmadığını belirtmişlerdir.⁵³⁴

107. *Adalet, Allah'ın emrine saygılı olmak ve kullarına şefkat göstermektir.*⁵³⁵

Sağânî, mevzu hükmü vermiş, Sehâvî, Zürcânî, Aliyyü'l-Kârî ve Kâvukcî hadis olarak bilinmediğini, bazı kimselerin sözü olduğunu ifade etmişlerdir.⁵³⁶

c) Bulunamayan Rivâyetler

108. *Bir süre/an adaletli davranmak, yetmiş yıl ibadetten daha hayırlıdır.*⁵³⁷

Bu lafızla tefsir kitaplarında sened ve râvîsiz zikredilen rivâyet,⁵³⁸ *altmış yıl ibadetten daha hayırlıdır* lafzıyla Ebû Nuaym tarafından Ebû Hüreyre'den zayıf

⁵³⁰ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 45: 491; Heysemî, *el-Mecma'*, 7: 196; İbn Müflih, *el-Âdâbü's-şer'iyye*, 2: 197; İbn Hacer, *Hidâyetü'r-ruvât*, 1: 112; Sehâvî, *el-Makâsıd*, 217, H.No: 262; Gazzî, *el-İtkân*, 1: 167.

⁵³¹ Rivâyet ayrıca Kefevî'nin eserinde de yer almaktadır.

⁵³² Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 32: 470-470, (Ş.Arnavut: hasen li-gayrihi); Abd b. Humeyd, *el-Müsned*, 568; İbn Hibbân, *es-Sahîh*, 709; Hâkim en-Nisâbü'rî, *el-Müstedrek*, 4: 319, (Zehebî: Munkatı); Heysemî, *el-Mecma'*, 10:149, (Heysemî, râvîlerinin tamamının sika olduğunu belirtmiştir. Bu durum inkita olmadığı anlamına gelmez. Ebû Hâtîm'den Muttalib b. Abdullah'ın Câbir'den gelen rivâyetlerinde ittisal olduğu kabul edilirken, diğerlerinden gelen rivâyetinde bir irsalin varlığından söz edilmiştir. Senedinde bulunan Muttalib b. Hantab b. el-Hâris'in Ebû Mûsâ el-Eşarî rivâyetlerinde bir inkita söz konusudur. Bununla birlikte İbn Ebî Âsım'ın Ebû Hüreyre'den gelen rivâyet, bu hadisi destekleyerek hasen li-gayrihi seviyesine çıkarmaktadır).

⁵³³ Bu rivâyet, Fevrî II, Muhyî ve Mustafa'nın eserlerinde yer almaktadır.

⁵³⁴ Sehâvî, *el-Makâsıd*, 437, H.No: 656; Zürcânî, *el-Muhtasar*, 610; Aliyyü'l-Kârî, *el-Esrâr*, 240, H.No: 280; Kâvukcî, *el-Lü'lü'ü*, 115, H.No: 319.

⁵³⁵ العَدَالَةُ: التَّعْظِيمُ لِأَمْرِ اللَّهِ، وَشَفَقَةٌ عَلَى خَلْقِ اللَّهِ

⁵³⁶ Sağânî'nin eserinde العدالة lafzının yerine الدين ifadesi vardır. Sağânî, *el-Mevdû'ât*, 64, H.No: 107; Sehâvî, *el-Makâsıd*, 407, 598; Zürcânî, *el-Muhtasar*, 559; Aliyyü'l-Kârî, *el-Esrâr*, 227, H.No: 245; Kâvukcî, *el-Lü'lü'ü*, 104, H.No: 277, (Lafiz الله تعظيم لأمر الله şeklinde zikredilmiştir).

⁵³⁷ Bu rivâyet, Fevrî II, Hâkî, Muhyî, Latîfî ve Visâlî'nin eserlerinde yer almaktadır.

⁵³⁸ İsmail Hakkı Bursevî, *Rûhu'l-beyân*, 6:41.

senedle nakledilmiş olup⁵³⁹ zayıf hükmündedir.⁵⁴⁰

109. *Âlim su kaynağı gibidir*⁵⁴¹

Zemaşerî'nin Rahman suresinin tefsirinde *مَثَلُ الْعَالِمِ كَمَثَلِ الْحَمَّةِ* ifadesiyle naklettiği metin hakkında İbn Hacer, hadis olarak bulamadım derken;⁵⁴² garîbü'l hadis eserlerinde *الْحَمَّة* kelimesinin açıklamasında delil olarak zikredilmiştir.⁵⁴³

110. *Hiz. Peygamber, hırsıklık yapan bir kimseye çok beddeua eden Hiz.*

*Aişe'ye hitaben şöyle buyurdu: Bir kimsenin aleyhinde bedduada bulunarak onun kötü emelini sıradanlaştırma!*⁵⁴⁴

Garîbü'l-hadîsler başta olmak üzere sözlüklerde *سبخ* maddesinde örnek olarak zikredilmiştir.⁵⁴⁵

d) Selefe ait sözler

111. *Cimri kimseye malının başına bir musibetin geleceğini veya varislerin konacağını müjdele!*⁵⁴⁶

Şii kaynaklarda Hz. Ali'nin sözü olarak geçen bu rivâyeti⁵⁴⁷ Hatîb el-Bağdâdî ve İbn Müflih (ö. 763/1362), Abdullah b. Mu'tez'in sözü olarak nakletmişlerdir.⁵⁴⁸

e) Mevkuf rivâyetler

112. *İşlerin hayırlısı itidalli olandır.*⁵⁴⁹

⁵³⁹ Ahmed b. Abdillâh b. İshâk el-İsfahânî Ebû Nuaym, *Fadiletü'l-âdilîn mine'l-vülât*, thk. Meşhûr Hasan Mahmud Süleyman (Riyad: Dâru'l-Vatan, 1997), 116.

⁵⁴⁰ Bûsîrî, *el-İthâf*, 5:40, (İsbahânî'nin zayıf senetle rivâyet ettiği bilgisini vermiştir.); Ebû Muhammed Cemâlüddîn Abdullah b. Yûsuf b. Muhammed ez-Zeylaî, *Nasbü'r-râye li-tahrîci ehâdîsi'l-Hidâye*, thk. Muhammed Avvâme (Beirut: Dâru Reyân, 1997), 4: 67, (Zeylaî, bir sene ibadetten daha hayırlıdır ibaresiyle zikrettiği rivâyetten sonra "غريب بهذا اللفظ" diyerek İbn Abbas'tan benzer manada bir rivâyeti İshak b. Râhûye'nin tahrîc ettiği bilgisini vermiştir).

⁵⁴¹ *العالم كالحمة*

⁵⁴² (Eseri tahkik eden muhakkikler bu rivâyetin tahrîcinde "es-Sihâh" isimli sözlükten "الحمة" kelimesinin zabtını tespit etmişler ve "العالم كالحمة" rivâyetini zikretmekle yetinmişlerdir) Zemaşerî, *el-Keşşâf*, 6: 33; İbn Hacer, *el-Kâfi*, 287.

⁵⁴³ Ebû Ubeyd el-Kâsım b. Sellâm b. Miskîn el-Herevî Kâsım b. Sellâm, *Garîbü'l-hadis*, thk. Muhammed Abdulmuîd Hân (Haydarabad: Dâiratü'l-Maârifî'l-Osmâniyye, 1964), 3: 201.

⁵⁴⁴ قال لعائشة حين دعت على سارق سرقها: لا تُسبخي عنه بدعايك عليه

⁵⁴⁵ Kâsım b. Sellâm, *Garîbü'l-hadis*, 1:33; Ebû Muhammed Abdullah b. Müslim b. Kuteybe ed-Dîneverî İbn Kuteybe, *Garîbü'l-hadis*, thk. Abdullah el-Cabûrî (Bağdat: Matbaatü'l-Ânî, 1397), 3:740; Ebû's-Seâdât Mecdüddîn el-Mübârek b. Esîrüddîn Muhammed b. Muhammed eş-Şeybânî el-Cezerî İbnü'l-Esîr, *en-Nihâye fi garîbi'l-hadis*, thk. Tâhir Ahmed ez-Zâvî - Mahmud Muhammed et-Tanâhî (Beirut: el-Mektebetü'l-İlmiyye, 1979), 2:332.

⁵⁴⁶ بَشِّرْ مَالَ الْبَخِيلِ بِحَادِبٍ، أَوْ وَارِثٍ

⁵⁴⁷ Kemâlüddîn Meysem b. Ali el-Bahrânî İbn Meysem, *Mie Kelime li'l-İmâm Ali b. Ebî Tâlib ve şerhuha*, thk. Mir Celaeddin el-Hüseyni el-Ermevî (Beirut: Müessesütü'l-'Alemlî, 1992), 93.

⁵⁴⁸ Hatîb el-Bağdâdî, *el-Bühâlâ*, 222, H.No: 312; İbn Müflih, *el-Âdâbü's-şer'iyye*, 3: 317.

⁵⁴⁹ خَيْرُ الْأُمُورِ أَوْسَطُهَا Bu rivâyet ayrıca Anonim II. Kırk Hadis'te yer almaktadır.

Tefsir, kelam ve fıkıh, başta olmak üzere pek çok eserde yer alan⁵⁵⁰ bu ifadeyi Beyhakî, Amr b. el-Hâris'ten mu'dal, Mutarrif'ten ise mevkuf olarak rivâyet etmiştir.⁵⁵¹

Fevrî, medrese geleneğini temsil ettiğini düşündüğümüz bir şair/âlim olmasına rağmen iki kırk hadisinde de görüldüğü üzere problemlili rivâyetler kullanmıştır. Rivâyetlerin tercihinde özellikle ilk kırk hadisinde arkadaşı Âşık Çelebi'nin bariz etkisinin olduğunu söyleyebiliriz. Zira bu eserde yer alan rivâyetlerden 16'sı aynı zamanda Âşık Çelebi'nin eserlerinde de vardır. Bu durum bize Kemalpaşazâde'nin seçtiği rivâyetlerin sorgulanmadan Fevrî tarafından da kullanıldığını göstermektedir. İki eserde 8 mevzu 8 bulunamayan rivâyetin yer alması ise hadislerin seçiminde ilmi kaygı gözetilmeden özensiz davranıldığını göstermektedir.

1. 3. 11. Azmî Pir Mehmed (ö.990/1582), *Tercüme-i Manzume-i Ehadîs-i Erba'în*.

XVI. asır şairlerinden Azmî, defterdar Pir Ahmed Çelebi'nin oğludur. Kınalızâde Ali Çelebi'nin yanında yetişmiştir. Sahn-ı Seman müderrisliği başta olmak üzere İstanbul'da değişik medreselerde müderrislik görevinde bulunan şair, şehzade muallimliği ve müfettişlik gibi görevleri yerine getirmiştir. 1582'de veba hastalığından vefat eden şair, Edirne Dârülhadîs'inde de iki yıl görev yapmıştır.⁵⁵²

Divân'ı başta olmak üzere Hüseyin Vâiz Kâşifi'nin (ö. 910/1504-1505) *Ahlâkı Muhsinî*'nin mensur tercümesi, 49 beyitlik bir mesnevîsi ve Assâr-ı Tebrizî'ye (ö. 784/1382) ait *Mihr ü Müşteri*'den tercümleri bulunan Pir Mehmed'in, kırk hadis tercümesiyle ilgili aidiyet tartışmaları bulunmaktadır. Mensur bir mukaddime ile başlayan kırk hadis, Mustafa Paşa'ya sunulmuştur.⁵⁵³ Azmî'nin tercüme ettiği makbul

⁵⁵⁰ Serahsî, *el-Mebsût*, 3: 165; Ebû Bekir b. Ali b. Muhammed el-Haddâd, *el-Cevheretü'n-neyyire* (Matbaatü Hayriyye, 1322), 2: 206; Sa'düddîn Mes'ûd b. Fahriddîn Ömer b. Burhâniddîn Abdillâh el-Herevî el-Horâsânî et-Teftazânî, *et-Telvîh ilâ keşfi hakâ'iki't-Tenkîh* (Kahire: Dâru Subeyh, 1957), 2: 97; İbn Teymiyye, *el-Minhac*, 3: 469; Râzî, *Mefâtihu'l-Gayb*, 4: 84.

⁵⁵¹ Beyhakî, *el-Kübrâ*, 3: 387; Beyhakî, *eş-Şuab*, 5: 261.

⁵⁵² Nev'îzâde Atâî, *Zeyl-i Şekâik*, 1: 267; Adem Ceyhan, "Âlim ve Şair Bir Osmanlı Müderrisi: Pir Mehmed Azmî Bey ve Eserleri", *Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi* 1 (1999), 243-286, 243-286; Adem Ceyhan, *On Altıncı Asır Osmanlı Âlimlerinden Azmî Pir Mehmed Bey ve Divânı* (Manisa, 2006); Beyânî, *Tezkiretü's-Şu'arâ*, 1124; Kılıç, *Meşa'irü's-Şu'ara (inceleme tenkitli metin)*, 464-466; Bursalı Mehmet Tahir, *Osmanlı Müellifleri*, 2: 246; Agâh Sırrı Levend, *Türk Edebiyatı Tarihi* (Ankara: Türk Tarih Kurumu, 1988), 133; Kınalızâde Hasan Çelebi, *Tezkiretü's-Şuara*, 2:624-627.

⁵⁵³ Azmî mahlaslı bir şaire ait Manzum Kırk Hadis Tercümesi Ahmet Sevgi tarafından Priştineli Azmî'ye ait kabul edilerek neşredilirken Adem Ceyhan tarafından kuvvetli deliller ortaya koyulak bizimde tercih ettiğimiz üzere Azmî Pir Mehmed Çelebi'ye ait kabul edilerek neşredilmiştir. İki tarafın iddiaları ve bu iddialara cevaplar için bkz. Ahmet Sevgi, "Azmî'nin Hadîs-i Erba'în Tercümesi", *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Türkiyat Araştırmaları Dergisi* 9 (2001), 107-132, 107-

rivâyetlerden 5'i müttefakun aleyh iken 4'ü Buhârî'nin, 1'i Müslim'in *es-Sahîh* adlı eserlerinde, 3'ü Ahmed b. Hanbel'in, 1'i Bezzâr'ın *el-Müsned* adlı eserlerinde, 2'si Tirmizî'nin, 1'i de Nesâî'nin *es-Sünen* adlı eserlerinde yer almaktadır. Eserde 4 mevzu, 16 zayıf ve 3 bulunamayan rivâyet yer almaktadır.

Kırk hadisin rivâyet dağılımına baktığımızda 19 rivâyet Câmî'nin eserinde, 8 rivâyet Merdûmî'nin eserinde ve 11 rivâyet ise Fevrî'nin eserinde ortaktır. Dolayısıyla başta Câmî olmak üzere bu eserlerin Azmî'nin hadisleri tercih etmesinde etkili oldukları söylenebilir.⁵⁵⁴

Azmî'nin eserinde problemlili kabul edilen rivâyet sayısı 22 olup daha önce geçmeyen⁵⁵⁵ 1 zayıf, 1 mevzu ve 1 bulunamayan rivâyetin tahrîc bilgileri şu şekildedir:

a) Zayıf rivâyetler

113. *Yalnız kalmak kötü arkadaştan daha iyidir.*⁵⁵⁶

Deylemî'nin, Ebû Hüreyre'den; Dûlâbî, Hâkim ve İbn Asâkir'in, Ebû Zer'den naklettikleri rivâyet, zayıf kabul edilmiştir.⁵⁵⁷

b) Mevzular

114. *Kim bana bir salavat getirirse zerre miktarı günahı kalmaz.*⁵⁵⁸

Küçük bir iş karşılığında büyük vaatlerin verileceğine dair zikredilen ve dinin sâbitelerine de ters olan bu rivâyete, Sağânî ve Aclûnî mevzu hükmü vermişlerdir.⁵⁵⁹

c) Bulunamayan Rivâyetler

115. *Abdest müminin silahıdır. Oruç kalkandır.*⁵⁶⁰

132; Adem Ceyhan, "Azmî'nin Kırk Hadis Tercümesi", *Prof. Dr. Abdülkadir Karahan'ın Anısına Uluslararası Divan Edebiyatı Sempozyumu 27-28 Mayıs 2008, Beykoz Belediyesi Kültür Yayınları*, (2008), 131-154.

⁵⁵⁴ Adem Ceyhan, elindeki bilgilerden hareketle önce bu eseri Câmî Tercümesi olarak tanıtmış daha sonra yaptığı araştırmalar neticesinde öyle olmadığını belirtmiştir. Ceyhan, "Azmî'nin Kırk Hadis Tercümesi", 131-154.

⁵⁵⁵ Tahrîc edilmesi gereken 23 rivâyetin 19'u daha önce geçmiş olup zayıflar için 2, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 18, 19, 33, 35, 39, 82; mevzular için 20, 76 ve 85; bulunamayanlar için 21 ve 57 no'lu rivâyetlere bakınız.

⁵⁵⁶ الوَحْدَةُ خَيْرٌ مِنْ جَلِيسِ السُّوءِ Rivâyet, Azmî, Vehbî ve Latîfî'nin eserlerinde yer almaktadır.

⁵⁵⁷ Deylemî, *el-Firdevs*, 4: 433; Dûlâbî, *el-Künâ*, 3: 989, H.No: 1734; Harâitî, *Mekârim*, 246, H.No: 853; Hâkim en-Nisâbüri, *el-Müstedrek*, 3: 384, (Zehebî: sahih değil); İbn Asâkir, *Târîhu Dimeşk*, 36: 260, 59: 356.

⁵⁵⁸ مَنْ صَلَّى عَلَيَّ مَرَّةً؛ لَمْ يَبْقَ مِنْ ذُنُوبِهِ ذَرَّةٌ Bu rivâyet, Azmî, Lütfî, Şeyhî, Hâkî ve Latîfî'nin eserinde yer almaktadır.

⁵⁵⁹ Sağânî, *el-Mevdû'ât*, 41, H.No: 46; Aclûnî, *el-Keşf*, 2: 257.

⁵⁶⁰ وَالصَّوْمُ جُنَّةٌ Bu rivâyet, Azmî, Belîğ ve Visâlî'nin eserlerinde yer almaktadır.

Hadis olarak verilen metnin Oruç kalkandır kısmı sahih olup birden çok sahabiden rivâyet edilmiştir. Bkz. Tirmizî, Savm 55; Nesâî, Sıyam 43; İbn Mâce, Fiten 12.

Abdestin müminin silahı olduğunu ifade eden kısım hadis kitaplarında yer almamaktadır.⁵⁶¹

1. 3. 12. Ahterî, Muslihiddîn Mustafa b. Şemseddin, (ö. 968/1560-61),⁵⁶² *Manzum Kırk Hadîs*.

Kânûnî dönemi şair/yazarlarından Afyon/Karahisar'da doğan Ahterî, ilk eğitimini burada tamamladıktan sonra Kütahya'ya gitmiş orada Kazasker Halil Efendi tarafından yaptırılan Haliliye Medresesi'nden icazet almış ve bu medresede emekli oluncaya kadar müderrislik yapmıştır. Arap Dili, Siyer ve Fıkıh alanlarında eserler veren Ahterî'nin *Manzum Kırk Hadisi*'nin tek nüshası Yapı Kredi Araştırma Kütüphanesi 786/8 numarada yer almaktadır. Tenkitli neşri gerçekleştirilen eserde Ahterî, 5 müttefakun aleyh rivâyet kullanırken 2'si Buhârî'in, 1'i Müslim'in *es-Sahîh* adlı eserlerinde, 2'si Ahmed b. Hanbel'in *el-Müsned*'inde 1'i de Taberânî'nin *el-Kebîr* adlı eserinde yer alan rivâyetleri tercih etmiştir.

Eserde yer alan 7 rivâyete hadis külliyyatında ulaşılamazken 14 rivâyetin zayıf, 9 rivâyetin mevzu olduğu tespit edilmiştir. Merfu kabul edilerek zikredilen 3 rivâyet ise selefte ait sözlerden oluşmaktadır. 44 rivâyetin tahrîc edildiği eserde daha önce geçmeyen rivâyetlerin⁵⁶³ tahrîc bilgileri şu şekildedir.

a) Zayıf rivâyetler

116. *Biri mal kazanmak diğeri ilim öğrenmek için hırslanan iki kimse doymak nedir bilmez.*⁵⁶⁴

Benzer lafızlarla İbn Mesud,⁵⁶⁵ İbn Abbas⁵⁶⁶ ve Enes b. Mâlik'ten⁵⁶⁷ nakledilen

⁵⁶¹ Bu ifade Ebû Ya'lâ'nın rivâyetiyle Hz. Ali'nin sözü şeklinde nakledilmiş olup dua müminin silahıdır ifadesiyle geçmektedir. Elbânî mevzu hükmü vermiştir. Elbânî, *ed-Daîfe*, 1: 327-328, H.No: 179,180.

⁵⁶² Mehmet Tahir vefat tarihini h.986/1578 olarak vermektedir. 15 akçe ile tekâud olması doğum tarihi olarak gösterilen h.903 esas alındığında Tahir'in verdiği bilgi daha doğru kabul edilebilir. Bursalı Mehmet Tahir, *Osmanlı Müellifleri*, 2: 246; Recep Dikici, *Ahterî ve Manzûm Kırk Hadis Tercümesi* (İstanbul: Ravza, 2012),19.

⁵⁶³ Tahrîc bilgisi verilmesi gereken 33 rivâyetin 14'üne dair tahrîc bilgileri daha önce geçmiş olup zayıflar için 1, 6, 7, 9, 10, 11, 13, 16, 17, 82; mevzular için 20, 79 ve 86; bulunamayanlar için 21 no'lu rivâyetlere bakınız.

⁵⁶⁴ مَنُهِمَانِ لَا يَشْبَعَانِ: مَنْهُورٌ مِنْ مَالٍ، وَمَنْهُورٌ مِنْ عِلْمٍ

⁵⁶⁵ İbn Hibbân, *el-Mecrûhîn*, 2: 22; Taberânî, *el-Kebîr*, 10: 180; İbn Adî, *el-Kâmil*, 4: 139; Irâkî, *el-Muğnî*, 1188.

⁵⁶⁶ Bezzâr, *el-Müsned*, 11: 1468; İbn Hacer, *el-Metâlib*, 3: 321.

⁵⁶⁷ İbn Adî, *el-Kâmil*, 7: 558; Hâkim en-Nisâbü'rî, *el-Müstedrek*, 1: 169, (Zehebî: sahih); Beyhakî, *eş-Şuab*, 12: 497.

rivâyet hakkında zayıf hükmü verilmiştir.⁵⁶⁸

117. *Bir kavme misafir geldiğinde rızkıyla beraber gelir. Giderken de o kavmin günahlarını götürür.*⁵⁶⁹

Deylemî'nin, Ebû Zerr ve Enes b. Mâlik'ten benzer lafızlarla bu manada naklettiği⁵⁷⁰ rivâyet hakkında zayıf hükmü verilmiştir.⁵⁷¹

118. *İnsanlar iki kısımdır. Âlim olanlar ve ilimle uğraşanlar. Geri kalanlar ise hiçtir.*⁵⁷²

Benzer lafızlara bu manayı karşılayacak şekilde Taberânî ve Ebû Nuaym, Abdullah b. Mesud'dan merfu; Beyhakî⁵⁷³ ise Ebu'd-Derdâ'dan mevkuf senedle nakletmişlerdir.⁵⁷⁴

119. *İlim talep etme kadın erkek her müslüman üzerine farzdır.*⁵⁷⁵

Hz. Ali, Enes b. Mâlik, İbn Mesud, Ebû Said el-Hudrî, İbn Ömer, Câbir b. Abdullah ve İbn Abbâs'tan rivâyet edilen bu metnin مُسْلِمَةٌ ifadesi kaynaklarda geçmemektedir.⁵⁷⁶ İbn Abdilber, Enes rivâyetinin illetlerini belirtirken İbnü'l-Cevzî, bu rivâyetle ilgili yedi sahâbîden yirmi beş farklı sened naklederek bu senedlerde yer alan râvîlerin problemlerini zikretmiştir.⁵⁷⁷

120. *İnsanların en kötüsü tek başına yemek yiyendir.*⁵⁷⁸

İbn Asâkir'in, Muaz b. Cebel'den; Ebû Nuaym'ın, İbn Abbas'tan bu manaya

⁵⁶⁸ İbnü'l-Cevzî, *el-İlel*, 1: 94-95; İbnü'l-Kayserânî, *ez-Zahîre*, 4: 2439; İbnü'l-Kayserânî, *el-Ma'rife*, 196; Heysemî, *el-Mecma'*, 1: 140; Suyûtî, *ed-Dürer*, 130; Gazzî, *el-İtkân*, 2: 645.

⁵⁶⁹ خَرَجَ بِذُنُوبِ أَهْلِهِ نَزَلَ بِرِزْقِهِ، وَإِذَا خَرَجَ، خَرَجَ بِذُنُوبِ أَهْلِهِ Bu rivâyet Ahterî, Hâkî ve Visâlî'nin eserlerinde yer almaktadır.

⁵⁷⁰ Deylemî, *el-Firdevs*, 2: 432, (Deylemî'nin rivâyeti “الضيف يأتي برزقه ويرتحل بذنوب القوم” ifadesiyle tahrîc edilmiştir.

⁵⁷¹ Sehâvî, *el-Makâsîd*, 85; Suyûtî, *es-Sagîr*, 1354; Zürkânî, *el-Muhtasar*, 56; Elbânî, *ed-Daîfe*, 5: 138.

⁵⁷² النَّاسُ رِجَالٌ عَالِمٌ وَمُتَعَلِّمٌ وَلَا خَيْرَ فِيمَا النَّاسُ اثْنَانِ: عَالِمٌ وَمُتَعَلِّمٌ، وَالْبَاقِي هَمَجٌ Bu rivâyete dair tahrîci yapılan metin سَوَاهِمًا şeklindedir. Benzer biçimde Anonim IV ve Visâlî'nin eserlerinde de yer almaktadır.

⁵⁷³ Taberânî, *el-Kebîr*, 10: 201; Taberânî, *el-Evsat*, 7: 307; Ebû Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, 1: 376; Beyhakî, *el-Medhal ile's-Süneni'l-kübrâ*, 269; Elbânî, Ebu'd-Derdâ rivâyetine seneddeki kopukluktan dolayı zayıf hükmü vermiştir Elbânî, *İrvâü'l-galîl fi tahrîci ehâdîsi'l-Menâri's-sebîl*, 2: 141.

⁵⁷⁴ İbn Mesud rivâyetlerinin senedinde bulunan Nehşel b. Saîd ve Rebî' b. Bedr yalıncılıkla itham edilmişlerdir. Heysemî, *el-Mecma'*, 1: 122, (mevzu); Suyûtî, *es-Sagîr*, 9285; Elbânî, *ed-Daîfe*, 11: 373, (mevzu).

⁵⁷⁵ طَلَبُ الْعِلْمِ فَرِيضَةٌ عَلَى كُلِّ مُسْلِمٍ وَمُسْلِمَةٍ Bu rivâyet, Ahterî, Lütfî, Ahmed, Manastırlı, Nüzhet, Ali b. Ahmed, Revâhî, Latîfî ve Visâlî'nin eserlerinde yer almaktadır.

⁵⁷⁶ İbn Mâce, *Mukaddime*, 17; Bezzâr, *el-Müsned*, 1: 64; Ebû Ya'lâ, *el-Müsned*, 5: 223, 283, (H.Selim Esed: zayıf); Taberânî, *el-Evsat*, 1: 7, 2: 289, 297, 3: 57, 4: 245, 6:96, 8: 195, 258, 347; Ebû Nuaym, *Müsnedü'l-İmâm Ebî Hanîfe*, 24; Beyhakî, *eş-Şuab*, 3: 193, 195.

⁵⁷⁷ İbn Abdilber, *Câmi'u beyâni'l-'ilm*, 1: 23-57; İbnü'l-Cevzî, *el-İlel*, 1: 54-66.

⁵⁷⁸ مَنْ أَكَلَ وَحْدَهُ شَرُّ النَّاسِ، مَنْ أَكَلَ وَحْدَهُ Bu rivâyeti Ahterî, Kadri ve Belîğ tercüme etmişlerdir. Bazı eserlerde الْخُبْزُ ifadesi yer almazken; tahrîci yapılan rivâyet kaynaklarda أَلَا أَتَيْتُكَ بِشَرِّ النَّاسِ مَنْ أَكَلَ وَحْدَهُ ifadesiyle yer almaktadır.

gelen rivâyetleri zayıf kabul edilmiştir.⁵⁷⁹

b) Mevzular

121. *Dünya (ahirete götüren) bir köprüdür imarıyla uğraşmayın, üzerinden geçin gidin.*⁵⁸⁰

Deylemî'nin sened zikretmeksizin İbn Ömer'den naklettiği rivâyete⁵⁸¹ Sağânî, mevzu hükmü verirken, Sehâvî, İbn Ömer'den rivâyet edildiğini söylemiştir.⁵⁸² Ebû Nuaym, Yahya b. Muaz'ın sözü olduğunu ifade ederken,⁵⁸³ bazı kaynaklarda da Hz. İsa'nın sözü olduğu ifade edilmiştir.⁵⁸⁴

122. *Dünya ahiretin tarlasıdır.*⁵⁸⁵

Sağânî'nin mevzu dediği bu rivâyet hakkında Irâkî, Sübkî, Sehâvî ve Aliyyü'l-Kârî aslı olmadığı için bulamadıklarını ifade etmişlerdir.⁵⁸⁶

123. *Cimri abid olsa da cennete, cömert fasık olsa da cehenneme girmez.*⁵⁸⁷

Aliyyü'l-Kârî, aslının olmadığını ifade etmiştir.⁵⁸⁸

124. *Büyüklik taslayana (kibirleşene) karşı büyüklik taslamak sadakadır.*⁵⁸⁹

Aliyyü'l-Kârî aslının olmadığını veya mevzu olduğunu ifade etmiştir.⁵⁹⁰

125. *Allah, surf malı için zengin kimseye tevâzûda bulunan fakire lânet eder.*⁵⁹¹

Ebû Zer'den rivâyet edildiği ifade edilen bu metne mevzu hükmü

⁵⁷⁹ İbn Asâkîr, *Târîhu Dimeşk*, 51: 133; Ebû Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, 3: 218; Elbânî, *ed-Daîfe*, 14: 2246; Aynî; sadece zenginlerin çağrılıp fakirlerin terkedildiği yemeğin en kötü yemek olarak kabul edildiğini anlatan rivâyetin şerhinde bu metni Beydâvî'den alıntı ile كما يقال ifadesiyle nakletmiştir. Ebû Muhammed (Ebû's-Senâ) Bedrüddîn Mahmûd b. Ahmed b. Mûsâ b. Ahmed el-Aynî, *Umdetü'l-kârî şerhu Sahîhi'l-Buhârî* (Beirut: Dâru İhyâi't-Turâsi'l-Arabî, ts.), 3: 218.

⁵⁸⁰ لا نَعْمُرُهَا وَلا نَعْمُرُهَا، فَاعْتَبِرُوا، فَاعْتَبِرُوا، فَاعْتَبِرُوا، فَاعْتَبِرُوا، فَاعْتَبِرُوا، فَاعْتَبِرُوا Bu rivâyeti Ahterî, Kadri ve Visâlî tercüme etmişlerdir.

⁵⁸¹ Deylemî, *el-Firdevs*, 2: 228.

⁵⁸² Sağânî, *el-Mevdû'ât*, 38, H.No: 37; Sehâvî, *el-Makâsîd*, 351, H.No: 497.

⁵⁸³ Ebû Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, 10: 53.

⁵⁸⁴ Mâverdî, *Edebü'd-dünyâ ve'd-dîn*, 109; Hüccetü'l-İslâm Ebû Hâmid Muhammed b. Muhammed b. Muhammed b. Ahmed et-Tûsî el-Gazzâlî, *İhyâü ulûmi'd-dîn* (Cidde: Dârü'l-Minhâc, 2011), 6: 62.

⁵⁸⁵ الدُّنْيَا مَرْزَعَةُ الْآخِرَةِ Bu rivâyet, Ahterî, Hanif, Şeyhî, Ali b. Ahmed, Revâhî, Anonim II, Kadri, Visâlî ve İsmail Sâdık Kemâl'in eserlerinde yer almaktadır.

⁵⁸⁶ Sağânî, *el-Mevdû'ât*, 64: H.No: 106; Irâkî, *el-Muğnî*, 1354; Sübkî, *et-Tabakât*, 6: 356; Sehâvî, *el-Makâsîd*, 351, H.No:497; Aliyyü'l-Kârî, *el-Esrâr*, 345, H.No: 491.

⁵⁸⁷ البَخِيلُ لَا يَدْخُلُ الْجَنَّةَ، وَإِنْ كَانَ عَابِدًا، وَالسَّخِيُّ لَا يَدْخُلُ النَّارَ، وَإِنْ كَانَ فَاسِقًا Bu rivâyeti Visâlî'de tercüme etmiştir.

⁵⁸⁸ Aliyyü'l-Kârî, *el-Esrâr*, 148, H.No: 117.

⁵⁸⁹ رِوَايَةُ أَهْتَرِي، أَنَوْنِيمِ أِو، كَادِرِي وَوِصَالِي نِينِ عَسَرَلِينِدِ يَرِ أَلْمَاكْتَادِرِ.

⁵⁹⁰ Aliyyü'l-Kârî, *el-Esrâr*, 163, H.No: 142.

⁵⁹¹ لَعَنَ اللهُ فُقَيْرًا تَوَاصَعًا لِعَنِي لِأَجْلِ مَالِهِ Bu rivâyeti Ahterî, Manastırlı, İlâhî I ve Ahmed tercüme etmiştir.

verilmiştir.⁵⁹²

126. *Dünyayı terk etmek her ibadetin başıdır.*⁵⁹³

Dünyaya meylin her türlü kötülüğün başı olduğuna işaret eden bir rivâyetin şerhinde Aliyyü'l-Kârî, söz konusu rivâyetin mefhumundan dünyalık işleri terk etmenin bütün ibadetlerin başı olduğunu çıkartmış ve dünyaya meyletmemeyi vurgulamak için bu ifadeyi kullanmıştır.⁵⁹⁴

c) Bulunamayan Rivâyetler

127. *Kim bir şeyi azimle isterse isteğine erişir. Kim de bir kapıyı açmak için ısrarlı bir şekilde çalarsa o kapıdan girer*⁵⁹⁵

Şii kaynaklarda Hz. Ali'nin sözü olarak zikredilmektedir.⁵⁹⁶

128. *Kafir de olsa misafire ikram ediniz*⁵⁹⁷

Şii kaynaklarda Hz. Peygamber'in Hz. Ali'ye nasihatleri içinde yer almaktadır.⁵⁹⁸

129. *Çok dilenmek/istemek fakirliğe yol açar.*⁵⁹⁹

130. *Asıl zenginlik mal zenginliğinde değil gönül zenginliğindedir.*⁶⁰⁰

131. *Zenginlik ile zina bir arada bulunmaz. Kuşluk namazı ile fakirlik de bir arada bulunmaz.*⁶⁰¹

132. *Öğrenin! Sihri bile.*⁶⁰²

Selefe ait sözler

133. *Şöhret afettir. Sabırlı olmak ise rahatlıktır*⁶⁰³

Aliyyü'l-Kârî ve Kavukcî tarafından salih kimselerin sözü olduğu ifade edilmiştir.⁶⁰⁴

⁵⁹² İbnü'l-Cevzî, *el-Mevdû'ât*, 3: 377, H.No: 1617; Suyûtî, *el-Le'âlî*, 2: 323; İbn Arrâk, *et-Tenzîh*, 2: 287; Kâvukcî, *el-Lü'lü'ü*, 178, H.No: 550.

⁵⁹³ كَثْرَةُ السُّؤَالِ يَجْرُ إِلَى الْفَقْرِ Bu rivâyeti Ahterî, Şeyhî, Visâlî ve Halvetî tercüme etmiştir.

⁵⁹⁴ Aliyyü'l-Kârî, *el-Mirkât*, 4:123.

⁵⁹⁵ مَنْ طَلَبَ شَيْئًا وَجَدَهُ، وَمَنْ قَرَعَ أَبَا وَلَجٍ؛ وَلَجٌ Rivâyetin ilk kısmını Kadrî de tercüme etmiştir.

⁵⁹⁶ Cevad b. Abbâs el-Kerbelâî, *el-Envârü's-sâtia fî şerhi ziyâreti'l-câmia* (Kum: Dârü'l-Hadîs, ts.), 2: 317.

⁵⁹⁷ أكرموا الضيف، ولو كان كافرا Rivâyeti Ahterî, Hâkânî, Manastırlı ve Visâlî tercüme etmiştir.

⁵⁹⁸ Meclisî, *el-Bihâr*, 62: 370.

⁵⁹⁹ كَثْرَةُ السُّؤَالِ يَجْرُ إِلَى الْفَقْرِ

⁶⁰⁰ الْغِنَاءُ: غِنَى الْقَلْبِ، لَا غِنَى الْمَالِ

⁶⁰¹ لَا غِنَاءَ مَعَ الرِّئَا، وَلَا فَقْرَ مَعَ الضُّحَى

⁶⁰² تَعَلَّمُوا حَتَّى السِّحْرِ

⁶⁰³ الشُّهُرَةُ أَفَّةٌ وَالْحَمُولُ رَاحَةٌ Tamamı Ahterî, Kadrî ve Visâlî'de yer alırken "Şöhret afettir" kısmı Sehmî, Anonim I, Vehbî ve Latîfî'nin eserlerinde tercüm edilmiştir.

⁶⁰⁴ Aliyyü'l-Kârî, *el-Esrâr*, 188, H.No: 192; Kâvukcî, *el-Lü'lü'ü*, 77: H.No: 186.

134. *Dünyanın izzeti mal ile, ahiretin izzeti amel ile dir.*⁶⁰⁵

Hadis olarak senedi bulunmamakla birlikte, Hz. Ömer'in sözü şeklinde nakledilmiştir.⁶⁰⁶

135. *Uyku yedi kısımdır: zikir meclisinde gaflet uykusu, namaz vaktinde sekâvet uykusu, sabah vakti lânet uykusu, fecirden sonra ukubet uykusu, öğleden önce rahatlama uykusu, ikindiden sonra rahmet uykusu ve Cuma günü dirilme/haşr uykusu.*⁶⁰⁷

Temel hadis kitaplarında yer almayan bu rivâyet, el-İclî'nin sözü olarak geçmektedir.⁶⁰⁸

Ahterî'nin eserinde geçen rivâyetlere baktığımızda Câmî'nin etkisini ve tenkide uğramış rivâyetleri kullandığını görmekteyiz. Sahih/makbul kabul edilen rivâyetlerin, eserin 4/1'ine tekabül etmesi, hadis ilmi açısından önemli bir problemdir. Özellikle 8 rivâyetin mevzu, 8 rivâyetin de hadis kitaplarında yer almayan metinlerden seçilmiş olması, eserin kırk hadis diye isimlendirilmesine engel olacak niteliktedir. Bu yönüyle eserin edebi yönünden ziyade rivâyetlerin sıhhatine dair ortaya çıkan bu problem ön planda tutulmalıdır.

1. 3. 13. Harîmî, Alî Dede Bosnevî (ö.1007/1598), *Tercüme-i Hadîs-i Erbaûn*.

Bosna/Mostar'da doğan Harîmî,⁶⁰⁹ İstanbul'a gelerek çeşitli âlimlerden ilim tahsil etmiş, tasavvufa yönelerek Bosnalı Bâlî Efendi'nin halifesi, Halvetî şeyhi Nüreddînzâde'ye intisap etmiştir. Sigetvar'da Kânûnî için inşa edilen türbenin yanında uzun süre şeyhlik yaptığı için türbe şeyhi olarak bilindi. Hac görevini yerine getiren, Varadin Seferine katılan Alî Dede, 1598'de vefat etti.⁶¹⁰

⁶⁰⁵ عز الدنيا بالمال وعز الآخرة بالأعمال

⁶⁰⁶ Ebü'l-Fadl Şihâbüddîn Ahmed b. Alî b. Muhammed el-Askalânî İbn Hacer, *Nasâihü'l-ibâd fî beyâni elfâzi münebbihâti ale'l-isti'dâti li yevmi'l-meâd*, thk. Muhammed b. Ömer en-Nevevî (Beyrut: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, ts.), 10.

⁶⁰⁷ النَّوْمُ سَبْعَةٌ: نَوْمُ الْعُقَلَّةِ فِي مَجْلِسِ الذِّكْرِ، وَنَوْمُ الشَّقَاوَةِ فِي وَقْتِ الصَّلَاةِ، وَنَوْمُ اللَّعْنَةِ فِي وَقْتِ الصُّبْحِ، وَنَوْمُ الْعُقُوبَةِ بَعْدَ الْفَجْرِ، وَنَوْمُ الرَّاحَةِ قَبْلَ الطَّهْرِ، وَنَوْمُ الرَّحْمَةِ بَعْدَ الْعَصْرِ، وَنَوْمُ الْحَشْرِ فِي يَوْمِ الْجُمُعَةِ

⁶⁰⁸ Süleyman b. Ömer b. Mansur el-İclî, *Hâşiyetü'l-Cemel alâ şerhi'l-Minhâc*, thk. Abdürrezâk Gâlib Mehdî (Beyrut: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, ts.), 1: 429.

⁶⁰⁹ Adem Ceyhan, "Harîmî'nin Hz. Ali'den Kırk Vecize Tercümesi", *Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 2 (2003), 45-58.

⁶¹⁰ Mehmed Süreyya, *Sicilli Osmânî yâhud Tezkire-i Meşâhîr-i Osmâniyye*, ed. Nuri Akbayar (İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 1996); Bursalı Mehmet Tahir, *Osmanlı Müellifleri*, 1: 47; Ceyhan, "Harîmî'nin Hz. Ali'den Kırk Vecize Tercümesi", 45-47; Franz Babinger, *Osmanlı Tarih Yazarları ve Eserleri*, çev. Coşkun Üçok (Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1992), 133; Nev'îzâde Atâî, *Zeyl-i Şekâik*, 1:465-466.

İbn Sînâ'nın (ö. 428/1037) *Kasîde-i Rûhâniyye*'sinin tercümesi başta olmak üzere Hz. Ali'ye ait olduğu ifade edilen *Kırk Söz*, *Kırk Hikmetli Arapça Söz* ve *Manzum Kırk Hadis Tercümesi* başlıca eserleridir.⁶¹¹

Tercüme-i Hadîs-i Erbaîn: Tek nüshası Mısır Dâru'l-Kütübi'l-Mısrıyye, Türkî Talat 125 numarada bulunan yazmanın 62b-74a varakları arasında yer alan eserin tenkitli neşri henüz yapılmamıştır. Suyûtî'nin *el-İtkân* isimli Kur'an ilimlerine dair telif ettiği eserin Kur'an ayet ve surelerinin faziletine dair bölümünün manzum Türkçesi kabul edebileceğimiz bu eserde Harîmî, *el-İtkân*'da Kur'an okumanın, sûre ve ayetlerin faziletiyle ilgili hadisleri iki beyitle tercüme edip nazma çekerek manzum bir kırk hadis tercümesi telif etmeyi amaçlamıştır.

Bu doğrultuda seçtiği rivâyetlerden 1'i Buhârî'nin *el-Câmiu's-Sahîh*'inde 3'ü Ahmed b. Hanbel'in *el-Müsned*'inde, 1'i Tirmizî'nin, 1'i Nesâî'nin *es-Sünen* adlı eserlerinde 3'ü de Taberânî'nin *el-Kebîr* adlı eserinde yer almaktadır. Geriye kalan 31 rivâyetin 21'i zayıf, 5'i mevzu, 3'ü selefte ait söz, 2'si de bulunamayan rivâyetlerden oluşup tahrîc bilgileri sırasıyla şu şekildedir:

a) Zayıf rivâyetler

136. *Her kapının anahtarı "bismillahirrahmanirrahim" dir.*⁶¹²

Hatîb el-Bağdâdî'nin, Muhammed el-Bâkır'dan mu'dal senedle naklettiği rivâyetin sahâbî râvîsi, zikredilmemiş olup zayıftır.⁶¹³

137. *Fatiha suresi bütün hastalıklara şifadır.*⁶¹⁴

Dârimî, Beyhakî ve Begavî,⁶¹⁵ Abdülmelik b. Umeyr'den mürsel senedle rivâyet etmişlerdir.⁶¹⁶

138. *Ümmetim için en kıymetli amellerden birisi, Kur'an-ı Kerim'e*

⁶¹¹ Mehmet Serhan Tayşi, "Ali Dede, Bosnevî", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı, 1989).

⁶¹² بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ مِفْتَاحُ كُلِّ بَابٍ Rivâyeti ayrıca Tâib, Nüzhet ve Nushî tercüme etmiştir.

⁶¹³ Hatîb el-Bağdâdî, *el-Câmi*, 1: 264, H.No.: 549; Suyûtî, *es-Sağîr*, 6082; Elbânî, *ed-Daîfe*, 4: 226, H.No:1741.

⁶¹⁴ فَاتِحَةُ الْكِتَابِ تُعْدِلُ ثُلُثَ الْقُرْآنِ، وَفَاتِحَةُ الْكِتَابِ شِفَاءٌ مِنْ كُلِّ دَاءٍ Rivâyet Nushî'nine eserinde فَاتِحَةُ الْكِتَابِ شِفَاءٌ مِنْ كُلِّ دَاءٍ şeklinde başında Kur'an'ın üçte birine denk olduğu bilgisiyle nakledilmiştir.

⁶¹⁵ Dârimî, *Fadâilü'l-Kur'an* 13; Beyhakî, *eş-Şuab*, 4: 43; Begavî, *Şerhu's-sünne*, 4: 451; Tebrizî, *Mişkâtü'l-Mesâbîh*, 1: 667, (Elbânî: zayıf, mürsel).

⁶¹⁶ İbn Hacer, *Hidâyetü'r-ruvât*, 2: 386; Suyûtî, *es-Sağîr*, 8385; Elbânî, *Daîfü'l-Câmi'i's-Sağîr*, 576; Gazzî, *el-İtkân*, 1, 373.

*bakararak okumaktır.*⁶¹⁷

Hakîm et-Tirmizî, Ubâde b. Sâmit'ten,⁶¹⁸ Kudâî ve Beyhakî ise Numan b. Beşir'den rivâyet etmişlerdir.⁶¹⁹

139. *Kur'an, ardısıra hiçbir fakirliğin olmadığı bir zenginliktir. Ondan öte zenginlik olmaz.*⁶²⁰

Taberânî, Beyhakî ve Kudâî'nin,⁶²¹ Enes b. Mâlik'ten rivâyet ettikleri bu metin, Yezîd b. Ebân'dan dolayı zayıf kabul edilmiştir.⁶²²

140. *Allah'ın kitabından bir ayeti öğrenip amel etmek, yüz rekât namazdan daha hayırlıdır.*⁶²³

İbn Mâce ve Deylemî,⁶²⁴ Ebû Zer'den rivâyet etmişlerdir.⁶²⁵

141. *Cennetteki derecelerin sayısı Kur'an ayetlerinin sayısı kadardır.*⁶²⁶

İbn Ebî Şeybe'nin⁶²⁷ Hz. Aişe'den mevkuf; Beyhakî ve Deylemî'nin merfu senedle naklettikleri bu rivâyet, münker ve zayıf kabul edilmiştir.⁶²⁸

142. *Kim Kur'an okur, ezberler, helalini helal, haramını haram kabul ederse Allah onu cennetine koyar ve onu ailesinden cehennemlik olan on kişiye de şefaathçi kılar.*⁶²⁹

Tirmizî, İbn Mâce ve İbn Asâkir'in,⁶³⁰ Hz. Ali'den naklettikleri bu rivâyet, senedinde bulunan Hafs b. Süleyman'dan dolayı tenkid edilmiştir.⁶³¹

⁶¹⁷ أفضل العبادة: قراءة القرآن Bu rivâyet Visâlî ve Belîğ'in eserinde قراءة القرآن ifadesiyle yer almaktadır.

⁶¹⁸ Hakîm et-Tirmizî, *Nevâdirü'l-usûl*, 3: 255; Suyûtî, *es-Sağîr*, 2973; Elbânî, *Daifü'l-Câmi'i's-Sağîr*, 148.

⁶¹⁹ Kudâî, *eş-Şihâb*, 2: 246; Beyhakî, *eş-Şuab*, 3: 395; Elbânî, *ed-Daife*, 6: 24.

⁶²⁰ القرآن غنى لا فقر بعده، ولا غنى ذوته

⁶²¹ Taberânî, *el-Kebîr*, 1: 255; Beyhakî, *eş-Şuab*, 4: 190; Kudâî, *eş-Şihâb*, 1: 86.

⁶²² İbn Adî, *el-Kâmil*, 5: 25; Bûsîrî, *el-İthâf*, 6: 322; Irâkî, *el-Muğnî*, 1469; Heysemî, *el-Mecma'*, 7: 158; Elbânî, *ed-Daife*, 4: 62.

⁶²³ فَتَعَلَّمَ آيَةً مِنْ كِتَابِ اللَّهِ خَيْرٌ لَكَ مِنْ أَنْ تُصَلِّيَ مِائَةَ رِivâyet kaynaklarda وَالْعَمَلُ بِهَا خَيْرٌ مِنْ مِائَةِ رِكَعَةٍ şeklinde geçmektedir.

⁶²⁴ İbn Mâce, Mukaddime 38; Deylemî, *el-Firdevs*, 5: 338. ifadesi kaynaklarda yer almamaktadır.

⁶²⁵ Dimyâtî, *el-Metcer*, 21, H.No:191; Bûsîrî, *el-Misbâh*, 1: 201.

⁶²⁶ عدد درجات الجنة بعدد آي القرآن

⁶²⁷ İbn Ebî Şeybe, *el-Musannef*, 6: 120; Deylemî, *el-Firdevs*, 3: 58; Deylemî, *el-Firdevs*, 3: 58.

⁶²⁸ Senedinde bulunan Muhammed b. Ravh zayıf kabul edilmiştir. Suyûtî, *es-Sağîr*, 6: 120; Elbânî, *ed-Daife*, 8: 320.

⁶²⁹ مَنْ قَرَأَ الْقُرْآنَ فَاسْتَنْطَهَرَهُ، فَأَحَلَّ حَلَالَهُ، وَحَرَّمَ حَرَامَهُ؛ أَدْخَلَهُ اللَّهُ الْجَنَّةَ، وَشَفَعَهُ فِي عَشْرَةِ مَنْ أَهْلَ بَيْتِهِ كُلُّهُمْ قَدْ وَجِبَتْ لَهُ النَّارُ

⁶³⁰ Tirmizî, *Fadâilü'l-Kur'an* 13; İbn Mâce, Mukaddime 16; İbn Asâkir, *Târihu Dimeşk*, 17: 442-443.

⁶³¹ Senedinde yer alan Hafs b. Süleyman zayıf kabul edilmiştir. İbn Adî, *el-Kâmil*, 3: 269; Dimyâtî, *el-Metcer*, 191.

143. *Amellerin en hayırlısı 'الْحَلُّ ve 'الرَّخْلَةُ' dür. Bu ikisi nedir diye sorulunca Hz. Peygamber: "Kur'an'ı açmak (başlamak) ve onu bitirmek (hatim etmektir) buyurdu.*⁶³²

Tirmizî, Taberânî, Hâkim, Beyhakî ve Ebû Nuaym'ın İbn Abbas'tan naklettikleri rivâyet, senedinde bulunan Sâlih el-Mürri'den dolayı zayıf hükmündedir.⁶³³ Ayrıca bu rivâyetin Ebû Hüreyre,⁶³⁴ Enes b. Mâlik,⁶³⁵ Zeyd b. Eslem, (mürsel) Osman b. Hâlid el-Emevî, (mu'dal) ve İskenderiye'li bir adamdan, (mu'dal)⁶³⁶ nakledilen mütâbîleri de tenkit edilerek zayıf kabul edilmiştir.⁶³⁷

144. *Kur'an'ı hüzünlü bir sesle okuyunuz. Çünkü o, hüznle nazil olmuştur.*⁶³⁸

Taberânî ve Ebû Nuaym'ın,⁶³⁹ Büreyde el-Eslemî'den naklettikleri bu metnin senedinde bulunan İsmail b. Seyf, hadis rivâyetinde zayıf kabul edilmiştir.⁶⁴⁰

145. *Kur'an'ın her ayeti cennette bir derece ve evlerinizin aydınlığıdır.*⁶⁴¹

Abdullah b. Mübârek'in, Abdullah b. Amr'ın sözü olarak rivâyet ettiği bu metni Beyhakî benzer lafızlarla merfu senedle aynı sahâbîden nakletmiştir. Senedinde bulunan Reşdîn b. Sa'd zayıf, Huyey b. Abdullah sadûk bir râvî olup rivâyet zayıftır.⁶⁴²

146. *Kur'an, Allah'a göklerde, yeryüzünde ve içinde bulunanlardan daha sevimidir.*⁶⁴³

Dârimî ve Ebu'l-Fadl er-Râzî (ö. 454/1062), İbn Ömer'den rivâyet etmişlerdir.

⁶³² خَيْرُ الْأَعْمَالِ الْحَلُّ وَالرَّخْلَةُ، قِيلَ: مَا الْحَلُّ وَالرَّخْلَةُ، قَالَ: افْتَتَحَ الْقُرْآنَ وَخَتَمَهُ

⁶³³ Tirmizî, Kırâat 13, (garib, sahih değil); Taberânî, *el-Kebîr*, 12:168; Ebû Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, 2:60, (garib); Beyhakî, *eş-Şuab*, 3:382, H.No: 1846; Hâkim en-Nisâbüri, *el-Müstedrek*, 1:757.

⁶³⁴ Senedinde bulunan Mikdâm b. Dâvûd tenkid edilmiştir. Hâkim en-Nisâbüri, *el-Müstedrek*, 1: 758 (Zehebî: sahih değil).

⁶³⁵ Deylemî, *el-Firdevs*, 2:178; Zehebî, *el-Mizân*, 1:316, Senedinde bulunan Bişr b. Hüseyin tenkit edilmiştir.

⁶³⁶ Abdullah b. Mübârek, *ez-Zühed ve'r-rekâik*, 1:276, H.No: 800.

⁶³⁷ Elbânî, *es-Sahîha*, 4: 315, H.No: 1834, Tirmizî'nin, Sâlih el-Mürri'nin de bulunduğu mürsel bir senetle naklettiği ve merfu rivâyetine tercih ettiği benzer manadaki rivâyet hakkında Elbânî'nin, mevsul rivâyetin daha doğru olduğunu ifade etmesi, mürsel rivâyetin dört farklı güvenilir mütâbî rivâyetle desteklenmesinden dolayı kanaatimizce doğru değildir.

⁶³⁸ أَقْرَأُوا الْقُرْآنَ بِالْخُرْنِ؛ فَإِنَّهُ نَزَلَ بِالْخُرْنِ

⁶³⁹ Taberânî, *el-Evsat*, 3: 193; Ebû Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, 6:196.

⁶⁴⁰ İsmail b. Seyf Ebû İshak el-Kat'î, hakkında bilgi için bkz. Zehebî, *el-Mizân*, 1:233; Heysemî, *el-Mecma'*, 7:169-170; Elbânî, *ed-Daîfe*, 6:33, H.No:2523.

⁶⁴¹ كُلُّ آيَةٍ مِنَ الْقُرْآنِ دَرَجَةٌ فِي الْجَنَّةِ، وَمَصْنَبٌ فِي بُيُوتِكُمْ

⁶⁴² Abdullah b. Mübârek, *ez-Zühed ve'r-rekâik*, 1:272, H.No: 789; Beyhakî, *eş-Şuab*, 3: 381, H.No:1845; Suyûtî, *es-Sağîr*, 9693, (Suyûtî, Ebû Nuaym'ın Hilve'de rivâyet ettiği bilgisini vermiştir. Mevcut Hilve nüshalarında bu rivâyet yer almamaktadır); Elbânî, *Daîfü'l-Câmi'i's-Sağîr*, 4209.

⁶⁴³ الْقُرْآنُ أَحَبُّ إِلَيَّ مِنَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ، وَمَنْ فِيهِنَّ

Dârimî'nin senedinde yer alan Abdullah b. Sâlih "seyyiü'l-hıfz" kabul edilirken, senedde meçhul bir râvî de vardır. Ebu'l-Fadl er-Râzî senedinin râvîlerinden Ebü'l-Heysen Halid el-Medâinî ise tenkide uğramıştır.⁶⁴⁴

147. *İçinde Kur'an okunan evin hayrı çok olur. İçinde Kur'an okunmayan evin hayrı da az olur.*⁶⁴⁵

Bezzâr ve Deylemî, Enes b. Mâlik'ten rivâyet etmişlerdir. Senedinde yer alan Amr b. Nehbân zayıf kabul edilmiştir.⁶⁴⁶

148. *Dünyada Kur'an'ı öğrenen çocuğun babasına kıyamet günü cennette tac ile teveccüh gösterilir.*⁶⁴⁷

Taberânî'nin, Ebû Hüreyre'den naklettiği bu rivâyet, senedinde bulunan Câbir b. Süleym'den dolayı zayıf kabul edilmiştir.⁶⁴⁸

149. *Kur'an okunan evi melekler tıpkı yıldızların yer ehline yukardan baktıkları gibi temaşa ederler.*⁶⁴⁹

Beyhakî ve Firyâbî (ö. 301/913), bu lafızla Hz. Aişe'den nakletmişlerdir.⁶⁵⁰ Zehebî, evlerin kabir edinme meselesinde delil olarak zikrettiği benzer manadaki Hz. Aişe rivâyeti için "senedi temiz, metni güzel" ifadelerini kullanmıştır.⁶⁵¹ Ayrıca *فيه البيت* *فيه الله* ifadesiyle Sâbit b. Ebû Humejdâ'nın naklettiği rivâyetin hükmü de zayıftır.⁶⁵²

150. *Kur'an'ı ezberleyenler, hiçbir gölgenin olmadığı kıyamette Allah'ın gölgesi altındadır.*⁶⁵³

Suyûtî'nin verdiği bilgiye göre Şîrâzî, İbn Neccâr ve Deylemî, Hz. Ali'den nakletmişlerdir. Münâvî ve Elbânî zayıf hükmü verirken Gumârî, senedinde yer alan İmam Câfer Sâdık'ın Zehebî'nin tenkitlerine maruz kalarak bu rivâyetin zayıf olma

⁶⁴⁴ Dârimî, *Fadâilü'l-Kur'an* 7, (H.Selim Esed: zayıf); Ebü'l-Fadl Abdurrahmân b. Ahmed b. el-Hasen b. Bündâr el-İclî er-Râzî, *Fadâilü'l-Kur'an ve tilâvetühü*, thk. Âmir Hasan Sabri (Beyrut: Dârü'l-Beşâiri'l-İslâmiyye, 1994), 71-72, H.No: 28.

⁶⁴⁵ *إِنَّ الْبَيْتَ الَّذِي يُقْرَأُ فِيهِ الْقُرْآنُ؛ يَكْتُمُ خَيْرُهُ، وَالْبَيْتَ الَّذِي لَا يُقْرَأُ فِيهِ الْقُرْآنُ؛ يَقُولُ خَيْرُهُ*

⁶⁴⁶ Bezzâr, *el-Müsned*, 13: 205; Deylemî, *el-Firdevs*, 1:81, (Câbir'den nakledildiğini de belirtmiştir.); Heysemî, *el-Mecma'*, 7: 171; Elbânî, *ed-Daîfe*, 6: 415, H.No:2882.

⁶⁴⁷ *مَا مِنْ رَجُلٍ يُعَلِّمُ وَلَدَهُ الْقُرْآنَ فِي الدُّنْيَا؛ إِلَّا تَوَجَّهَ أَبُوهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ بِتَاجٍ فِي الْجَنَّةِ*

⁶⁴⁸ Taberânî, *el-Evsat*, 1:36; Heysemî, *el-Mecma'*, 7:169.

⁶⁴⁹ *الْبَيْتُ الَّذِي يُقْرَأُ فِيهِ الْقُرْآنُ يَتَرَاءَى لِأَهْلِ السَّمَاءِ، كَمَا تَتَرَاءَى النَّجْمُ لِأَهْلِ الْأَرْضِ*

⁶⁵⁰ Beyhakî, *eş-Şuab*, 3: 370; Ebû Bekr Ca'fer b. Muhammed b. el-Hasen el-Firyâbî, *Fadâilü'l-Kur'an*, thk. Yûsuf Osman Fadlullah Cibrîl (Riyad: Mektebetü'r-Rüşd, 1989), 35.

⁶⁵¹ Zehebî, *es-Siyer*, 8:30.

⁶⁵² Ebû Nuaym, *Ma'rifetü's-sahâbe*, 3: 1440, H.No: 3653; Elbânî, *ed-Daîfe*, 7: 396, H.No: 3383.

⁶⁵³ *حَمَلَةُ الْقُرْآنِ فِي ظِلِّ اللَّهِ، يَوْمَ لَا ظِلَّ إِلَّا ظِلُّهُ*

sebebi kabul edilmesine şiddetle karşı çıkmış, Münâvî'yi mecnun olmakla itham etmiş ayrıca Zehebî'yi ise ümmetin imametine icma ettiği ehl-i beyitten önemli bir zatı cerh ettiği için tenkit etmiştir.⁶⁵⁴ Elbânî, senedinde yer alan Muhârik b. Abdurrahman, Sâlih b. Ebi'l-Esved ve Hasan b. Hüseyin'in tenkide uğrayan râvîler olduğunu ifade etmiştir.

151. *Kur'an'ın diğer kelimelere üstünlüğü, Allah'ın bütün mahlûkata üstünlüğü gibidir.*⁶⁵⁵

H. Osman,⁶⁵⁶ Ebû Hüreyre⁶⁵⁷ ve Ebû Said el-Hudrî'den⁶⁵⁸ nakledilmiştir.⁶⁵⁹ Tirmizî'nin Ebû Said el-Hudrî'den naklettiği rivâyet, Atiyye el-Avfi'den dolayı tenkit edilmiştir. Ebû Hüreyre rivâyetinin senedinde bulunan Ömer b. Saîd, zayıf bir râvîdir.⁶⁶⁰

152. *Kim Kur'an'ı bir araya getirirse (cem ederse) onun Allah katında makbul bir duası vardır.*⁶⁶¹

Taberânî, İbn Adî ve Hatîb el-Bağdâdî,⁶⁶² Câbir b. Abdullah'tan nakletmişlerdir.⁶⁶³

153. *Kim Kur'an okursa gönlü nübüvvet derecesine ulaştırılır, ancak kendisine vahiy indirilmez.*⁶⁶⁴

Taberânî, Hâkim ve Beyhakî,⁶⁶⁵ Abdullah b. Amr b. el-As'tan rivâyet

⁶⁵⁴ Suyûtî'nin verdiği bilgiye göre Şîrâzî, el-Fevâid adlı eserinde bu hadisi tahrîc etmiştir. Şîrâzî'nin eserine ulaşamazken el-Firdevs'in elimizdeki nüshalarında bu rivâyete ulaşılammıştır. Suyûtî, *es-Sağîr*, 1263; Münâvî, *Feydu'l-Kadîr*, 1:225; Elbânî, *ed-Daîfe*, 5: 181, (Elbânî, senedinde yer alan Muhârik b. Abdurrahman, Sâlih b. Ebi'l-Esved ve Hasan b. Hüseyin'in tenkide uğrayan râvîler olduğunu ifade etmiştir.); Elbânî, *Daîfü'l-Câmi'i's-Sağîr*, 251; Gumârî, *el-Müdüvî*, 2: 250-252.

⁶⁵⁵ *كَفَضَلُ اللهُ عَلَى خَلْقِهِ* Rivâyet ayrıca Nushî'nin eserinde yer almaktadır.

⁶⁵⁶ Beyhakî, *el-Esmâ*, 1: 579; Ebû Abdillâh Ubeydullah b. Muhammed b. Muhammed el-Ukberî İbn Batta, *el-İbâne 'an şer'i'ati'l-fıraki'n-nâciye ve mücânebeti'l-fıraki'l-mezmûme*, thk. Rîdâ Mut'î vd. (Riyad: Dârü'r-Reyye, ts.), 5: 227.

⁶⁵⁷ Ebû Abdirrahmân Abdullah b. Ahmed b. Muhammed b. Hanbel eş-Şeybânî Abdullah b. Ahmed, *Kitâbü's-Sünne*, thk. Muhammed b. Saîd b. Sâlim el-Kahtânî (Demmâm: Dâru İbni'l-Kayyim, 1986), 1: 149; Ahmed b. Alî b. el-Müsennâ et-Temîmî el-Mevsîlî Ebû Ya'lâ, *el-Mu'cem*, thk. İrşâdü'l-Hakk el-Eserî (Faysalabad: İdâretü'l-Ulûmî'l-Eseriyye, 1407), 240; İbn Adî, *el-Kâmil*, 6: 98; Beyhakî, *eş-Şuab*, 3: 501.

⁶⁵⁸ Tirmizî, *Fadâilü'l-Kur'an* 25, (hasen-garib); İbn Batta, *el-İbâne*, 5: 225.

⁶⁵⁹ Senedinde bulunan Eşas b. Câbir tenkit edilmiş rivâyete zayıf hükmü verilmiştir. Dârekutnî, *el-İlelü'l-Vâride fi'l-ehâdisi'n-nebeviyye*, 11: 28; Elbânî, *ed-Daîfe*, 3: 505; Buhârî, sened zirketmeksizin Abdurrahman b. es-Sülemî'nin sözü olarak nakletmiştir. Buhârî, *Halku efâli'l-ibâd*, 40.

⁶⁶⁰ Senedinde bulunan Amr b. Saîd, "metrûkü'l-hadis" kabul edilmiştir. bkz. İbnü'l-Kayserânî, *ez-Zahîre*, 3:1625-1626, H.No: 3620; İbn Hacer, *el-Feth*, 9:66.

⁶⁶¹ *مَنْ جَمَعَ الْقُرْآنَ؛ كَانَتْ لَهُ عِنْدَ اللَّهِ دَعْوَةٌ مَسْتَجَابَةٌ*

⁶⁶² Taberânî, *el-Evsat*, 6:354; İbn Adî, *el-Kâmil*, 8:189.

⁶⁶³ İbnü'l-Kayserânî, *ez-Zahîre*, 4:2363; Heysemî, *el-Mecma'*, 7:162-163; Zehebî, *el-Mizân*, 4:173.

⁶⁶⁴ *مَنْ قَرَأَ الْقُرْآنَ؛ فَقَدْ اسْتَدْرَجَ النَّبُوَّةَ بَيْنَ جَنْبَيْهِ، إِلَّا أَنَّهُ لَا يُرْحَى إِلَيْهِ*

⁶⁶⁵ Hâkim en-Nîsâbü'rî, *el-Müstedrek*, 1: 758; Beyhakî, *eş-Şuab*, 4: 77; Beyhakî, *el-Esmâ*, 2: 13.

etmişlerdir.⁶⁶⁶

154. *Kur'an okuduğunuz zaman ağlayın. Eğer ağlayamıyorsanız ağlıyormuş gibi bir hâle bürünün (o hüznü hissederek okuyun).*⁶⁶⁷

İbn Mâce, Ebû Ya'lâ, Bezzâr ve Beyhakî,⁶⁶⁸ Sa'd b. Ebî Vakkâs'tan nakletmişlerdir.⁶⁶⁹

155. *Siz Allah'tan sadır olandan daha faziletli bir şeyle huzuruna çıkamazsınız ki o, Kur'an'dır.*⁶⁷⁰

Hâkim ile Beyhakî, Ebû Zer'den merfu,⁶⁷¹ Abdullah b. Ahmed ve Ebû Dâvûd ise Cübeyr b. Nüfeyr'den mürsel senedle nakletmişlerdir.⁶⁷²

156. *Gerçek şu ki Allah, Kur'an'ı kalbinde taşıyan kimseye azap etmez.*⁶⁷³

Ebû Ümâme el-Bâhilî'den Dârimî ve Buhârî, mevkuf; Temmâm ve İbn Asâkir, merfu senedle nakletmişlerdir.⁶⁷⁴

b) Mevzular

157. *Kim Kur'an'ı sabırla Allah rızası için okursa onun için okuduğu her harfe karşılık bir huri vardır.*⁶⁷⁵

Taberânî ve Deylemî,⁶⁷⁶ Hz. Ömer'den rivâyet etmişlerdir.⁶⁷⁷

158. *Kur'an'ı ezberleyen kimsenin ezberlemeyenlere üstünlüğü,*

⁶⁶⁶ Elbânî, *ed-Daîfe*, 11: 199, H.No: 5118.

⁶⁶⁷ إِذَا قَرَأْتُمُوهُ فَابْكُوا؛ فَإِنْ لَمْ تَبْكُوا، فَتَبَاكُوا

⁶⁶⁸ İbn Mâce, Salât 176; Ebû Ya'lâ, *el-Müsned*, 2: 49, (H.Selim Esed: hasen); Beyhakî, *el-Kübrâ*, 10: 391; Bezzâr, *el-Müsned*, 4: 69.

⁶⁶⁹ İbn Mâce rivâyetinde yer alan İsmail b. Râfi' " zayıf, metrük" kabul edilirken Bezzâr'ın senedinde yer alan Abdurrahman b. Ebî Bekir "leyyinü'l-hadis, zayıf" kabul edilmiştir. Bûsîrî, *el-Misbâh*, 1: 157; Ebû Muhammed Cemâluddîn Abdullah b. Yûsuf b. Muhammed ez-Zeylâi, *Tahrîcü'l-ehâdisi ve'l-âsâri'l-vâkı'a fi tefsiri'l-Keşşâfi'z-Zemahşerî*, thk. Abdullah b. Abdurrahman es-Said (Riyad: Dâru İbn Huzeyme, 1414), 2: 329; İbn Hacer, *el-Kâfi*, 180; Elbânî, *ed-Daîfe*, 14: 28, H.No: 6511.

⁶⁷⁰ إِنْكُمْ لَا تُزَجَعُونَ إِلَى اللَّهِ بِشَيْءٍ أَفْضَلُ مِمَّا خَرَجَ مِنْهُ، يَعْنِي الْقُرْآنَ

⁶⁷¹ Hâkim en-Nisâbûrî, *el-Müstedrek*, 1: 741; Beyhakî, *el-Esmâ*, 1: 576, H.No: 503.

⁶⁷² Ebû Dâvûd, *el-Merâsil*, 361, H.No: 538; Ahmed b. Hanbel, *ez-Zühed*, 32, H.No: 195; Suyûtî, *es-Sağîr*, 4852; Elbânî, *Daîfü'l-Câmi'i's-Sağîr*, 269, H.No: 2042.

⁶⁷³ إِنْ اللَّهُ لَا يُعَذِّبُ قَلْبًا وَعَى الْقُرْآنَ

⁶⁷⁴ Rivâyetin tamamı şu şekildedir: اقْرءوا القرآن ولا تغرنكم هذه المصاحف المعلقة، فإن الله لا يعذب قلبا وعى القرآن. Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmâil b. İbrâhîm Cu'fi Buhârî, *Halku efâli'l-ibâd*, thk. Abdurrahman Umeyre, 1. Bs (Riyad: Dâru'l-Maârif, t.y.), 87; Temmâm, *el-Fevâid*, 2: 261; Ahmed b. Muhammed el-Makdisî el-Hanbelî İbn Kudâme, *Muhtasaru Minhâci'l-Kâsîdîn*, thk. Şuayb el-Arnâvut, 1. Bs (Beyrut: Dâru'l-Beyan, 1978), 50, (Ş.Arnâvut: sahih değil); Elbânî, *ed-Daîfe*, 6: 395, H.No: 2865, (Senedinde bulunan Mesleme b. Ali metrük bir râvidir).

⁶⁷⁵ مَنْ قَرَأَ الْقُرْآنَ صَابِرًا مُحْتَسِبًا؛ كَانَ لَهُ بِكُلِّ حَرْفٍ زَوْجَةٌ مِنَ الْحُورِ الْعِينِ

⁶⁷⁶ Rivâyetin tamamı şu şekildedir: فمن قرأه صابرا محتسبا كان له بكل حرف زوجة من الحور العين Taberânî, *el-Evsat*, 6: 361; Deylemî, *el-Firdevs*, 3: 320, H.No: 4680.

⁶⁷⁷ Zehebî, *el-Mizân*, 3: 639; Heysemî, *el-Mecma'*, 7: 166; Suyûtî, *es-Sağîr*, 6166; Elbânî, *ed-Daîfe*, 9: 70, H.No.: 4073.

yaratıcının (Allah'ın) yaratılanlara (mahlûkâta) üstünlüğü gibidir.⁶⁷⁸

Deylemî,⁶⁷⁹ Abdullah b. Abbâs'tan rivâyet etmiştir.⁶⁸⁰

159. *Kim besmeleyi güzel bir şekilde yazarsa kendisine mağfiret edilir.*⁶⁸¹

İbn Adî, İbn Şâhin ve Hatîb el-Bağdâdî,⁶⁸² Enes b. Mâlik'ten rivâyet etmişlerdir.⁶⁸³

160. *Kur'an ehli cennetin seçkinleridir.*⁶⁸⁴

Deylemî'nin Enes b. Mâlik'ten,⁶⁸⁵ naklettiği rivâyette yer alan Mücâşî b. Amr'ın hadis uydurduğuna dair görüşler bulunmaktadır.⁶⁸⁶ Taberânî'nin Hüseyin b. Ali'den,⁶⁸⁷ Ebû Nuaym'ın Ebû Hüreyre'den aktardığı rivâyetler de tenkit edilmiştir.⁶⁸⁸

161. *Allah katında şefaata edenler içerisinde nebiler, melekler ve bunların dışındakiler de dahil olmak üzere Kur'an'dan daha üstünü yoktur.*⁶⁸⁹

Gazzâlî'nin *İhyâ'*sında yer alan bu rivâyetin Saîd b. Selim'in mürseli olduğu ifade edilirken, Sübkî aslının olmadığını belirtmiştir.⁶⁹⁰

c) Selefe ait sözler

162. *Hastanın yanında Kur'an okunursa bu sebeple bir rahatlama meydana gelir ki en hayırlı deva Kur'an'dır.*⁶⁹¹

Ebû Ubeyd Kâsım b. Sellâm (ö. 224/838) ve Beyhakî, Talha b. Mutarrîf'in sözü

⁶⁷⁸ فَضَّلْ حَمَلَةَ الْقُرْآنِ عَلَى الَّذِي لَمْ يَحْمَلْهُ، كَفَضْلِ الْخَالِقِ عَلَى الْمَخْلُوقِ

⁶⁷⁹ Deylemî, *el-Firdevs*, 3: 127, H.No: 4342.

⁶⁸⁰ Senesinde bulunan Muhammed b. Temîm, hadis uydurmakla itham edilmiştir. Suyûtî, *es-Sağîr*, 8407; Münâvî, *Feydu'l-Kadîr*, 4: 436; Şevkânî, *el-Fevâid*, 310; İbn Arrâk, *et-Tenzîh*, 1: 308; Elbânî, *ed-Daîfe*, 1: 571, H.No: 396; Elbânî, *Daîfü'l-Câmi'i's-Sağîr*, 3974.

⁶⁸¹ مَنْ كَتَبَ بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ فَجَوَّدَهُ؛ غَيْرَ لَهُ

⁶⁸² Kaynaklarda bu konuyla alakası bulunan rivâyet şu şekildedir: مَنْ رَفَعَ قَرطاسًا مِنَ الْأَرْضِ فِيهِ بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ لَمْ يَكُنْ مِنَ الَّذِينَ يَكْتَبُونَ بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ إِلَّا جَلَّ اللَّهُ كِتَابَهُ عِنْدَ اللَّهِ مِنْ

⁶⁸³ İbnü'l-Cevzî, *el-Mevdû'ât*, 1: 369; Zehebî, *el-Mîzân*, 3: 189; İbn Hacer, *Lisânü'l-Mîzân*, 6: 89; Suyûtî, *el-Le'âlî*, 1: 184; Gazzî, *el-İtkân*, 2: 616; Elbânî, *ed-Daîfe*, 1: 483, H.No: 268.

⁶⁸⁴ أَهْلُ الْقُرْآنِ عُرْفَاءُ الْجَنَّةِ

⁶⁸⁵ Deylemî, *el-Firdevs*, 2: 135.

⁶⁸⁶ İbn Hibbân, *el-Mecrûhîn*, 3: 18; İbnü'l-Cevzî, *el-Mevdû'ât*, 1: 253, 414, (N.Boyacılar, İbn Neccâr'ın et-Tarih'inde Hz. Ali'den bir rivâyetin bulunduğunu ancak senedince Mücâşî'nin varlığından dolayı o rivâyetin de mevzu kabul edildiğini belirterek bu rivâyetin sened ve metninin mevzu olduğuna işaret etmiştir. Suyûtî, *el-Le'âlî*, 1: 223-224.

⁶⁸⁷ Rivâyet şu şekildedir: حَمَلَةُ الْقُرْآنِ عُرْفَاءُ أَهْلِ الْجَنَّةِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ Taberânî, *el-Kebîr*, 3: 132; Senesinde bulunan İshak b. İbrahim zayıf bir râvidir. Heysemî, *el-Mecma'*, 7: 161.

⁶⁸⁸ Ebû Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, 6: 65; Senesinde bulunan Hafs b. Cüme' el-İclî ve Şehr b. Havşeb tenkid edilmişlerdir. Zehebî, *el-Mîzân*, 1:556.

⁶⁸⁹ مَا مِنْ شَفِيعٍ أَعْظَمَ عِنْدَ اللَّهِ مَنْزِلَةً مِنَ الْقُرْآنِ، لَا نَبِيٍّ، وَلَا مَلَكٍ، وَلَا غَيْرُهُ

⁶⁹⁰ Gazzâlî, *İhyâü ulûmi'd-dîn*, 2: 259; Irâkî, *el-Muğni*, 1: 323; Sehâvî, *el-Makâsıd*, 42; Aclûnî, *el-Kesf*, 1: 21, H.No: 21; Sübkî, *et-Tabakât*, 6: 300.

⁶⁹¹ إِذَا قُرئَ الْقُرْآنُ عِنْدَ الْمَرِيضِ؛ وَجَدَ لَذَلِكَ خَفَّةً؛ خَيْرَ الدَّوَاءِ الْقُرْآنَ

olarak nakletmişlerdir.⁶⁹²

163. *Gerçek şu ki Kur'an'ın hatmi esasında rahmet iner.*⁶⁹³

Dârimî, Mücahid'in sözü olarak nakletmiştir.⁶⁹⁴

164. *Kim Kur'an okur akabinde dua ederse, duasına dört bin melek:*

“âmin” der.⁶⁹⁵

Dârimî'nin Humejd el-Ârac'ın sözü olarak naklettiği rivâyetin senedinde bulunan Kada' b. Süveyd zayıf kabul edilmiştir.⁶⁹⁶

d) Bulunamayan Rivâyetler

165. *Kim iki yüz ayet okursa kıyamet günü Kur'an onunla hesaplaşmaz.*⁶⁹⁷

Taberânî'nin İbn Mesud'dan sahih kabul edilen bir senedle naklettiği, Hârîmî'nin taktî' yaparak ikiye ayırıp tercüme ettiği, sahih olduğu için çalışmanın bu kısmında zikredilmeyen “*Kim gece-gündüz elli ayet okursa gafillerden yazılmaz. Kim yüz ayet okursa Allah'a itaat edenlerin arasına yazılır. Kim üç yüz ayet okursa onun için bir yük sevap (قِنطَار) vardır. Kim de yedi yüz ayet okursa kurtuluşa erer*”⁶⁹⁸ rivâyeti, İbnü's-Sünnî'nin (ö. 364/975) eserinde hadisin son iki bölümünün yerine “*iki yüz ayet okuyanla Kur'an'ın hesaplaşmayacağı ve beş yüz ayet okuyana pek çok malın verileceği*” ifadeleriyle Enes b. Mâlik'ten nakledilmiştir.⁶⁹⁹

166. *Kim Kur'an'ı ezberlerken ölürse, kabrinden ehliyle beraber diriltileceği zamana kadar ezberin kalanını tamamlatması için bir melek onunla görevlendirilmiştir.*⁷⁰⁰

⁶⁹² Ebû Ubeyd el-Kâsım b. Sellâm b. Miskîn el-Herevî Kâsım b. Sellâm, *Fadâilü'l-Kur'an*, thk. Mervân el-Atiyye vd. (Dimeşk: Dâru İbn Kesîr, 1995), 484; Beyhakî, *eş-Şuab*, 4: 171, H.No: 2343.

⁶⁹³ *إِنَّ الرَّحْمَةَ تَنْزِلُ عِنْدَ خَتْمِ الْقُرْآنِ*

⁶⁹⁴ Dârimî, *Fadâilü'l-Kur'an* 33, (H.Selim Esed: sahih); Ebü'l-Fadl Şihâbüddîn Ahmed b. Alî b. Muhammed el-Askalânî İbn Hacer, *Netâicü'l-efkâr fî tahrîci ehâdîsi'l-Ezkâr*, thk. Hamdi Abdülmecid es-Silefî (Beyrut: Dâru İbn Kesîr, 2008), 3: 176-177.

⁶⁹⁵ *مَنْ قَرَأَ الْقُرْآنَ، ثُمَّ دَعَا؛ أَمَّنَ عَلَى ذَعَائِهِ أَرْبَعَةَ أَلْفِ مَلَكٍ*

⁶⁹⁶ Dârimî, *Fadâilü'l-Kur'an* 33, (H.Selim Esed: zayıf); İbn Hacer, *Netâicü'l-efkâr*, 3: 177.

⁶⁹⁷ *مَنْ قَرَأَ مِائَتِي آيَةٍ؛ لَمْ يُحَاجَّهُ الْقُرْآنُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ*

⁶⁹⁸ Taberânî, *el-Kebîr*, 9: 158; Heysemî, *el-Mecma'*, 2: 268, (sahih).

⁶⁹⁹ Ebû Bekr Ahmed b. Muhammed b. İshâk ed-Dîneverî İbnü's-Sünnî, *'Amelü'l-yevm ve'l-leyle*, thk. Ebû Muhammed Abdurrahman Kevser el-Ber'î (Beyrut: Dâru'l-Kible, 1989), 671; İbn Hacer, *Netâicü'l-efkâr* 3:248; Muhyiddîn Muhammed b. Alî b. Muhammed el-Arabî et-Tâî el-Hâtimî İbnü'l-Arâbî, *el-Fütûhâtü'l-Mekkiyye*, thk. Ahmed Şemsüddîn (Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1999), 3: 175.

⁷⁰⁰ *مَنْ مَاتَ قَبْلَ أَنْ يَسْتَنْظِرَ الْقُرْآنَ؛ أَمَرَ حَفَظَتُهُ أَنْ يَعْلَمُوهُ فِي قَبْرِهِ، حَتَّى يُبْعَثَ مَعَ أَهْلِهِ*

1. 3. 14. Hilâlî, İstanbul’lu Ramazan Çelebi (XVI. Asır), *Tercüme-i Hadîs-i Erba’in*.

Ahdî’nin (ö. 1002/1593-94) verdiği bilgiye göre XVI. asır şairlerinden Hilâlî olarak bilinen müellif, İstanbul’da doğmuştur. “Kaşî Hilâl” nâmıyla bilinen şairin adı, Ramazan olup sarayda silahdar sınıfına mensuptur. Arapça ve Farsça bilen müellifin, şiir bilgisi iyi seviyededir.⁷⁰¹

Manzum kırk hadis mukaddimesinde devrin padişahından “hâdimu’l-hameyni’ş-şerifeyn” ifadesiyle bahsetmektedir. Geçim sıkıntısı yaşadığı bir dönemde kendisinden makam talebinde bulunduğu Şeyhülislam Bostanzâde Muhiddin Efendi’nin Rumeli Kazaskeri olduğunu belirttikten sonra yazmaya cüret ettiği kırk hadisini kabul ederse mutluluk duyacağını belirtmiştir.⁷⁰²

Kırk hadis tercümelerinde dikkat edilmesi gereken durumların başında şüphesiz hadislerin sıhhat durumları gelmelidir. Tercümeğe esas teşkil edecek rivâyetlerin seçiminde sadece makbul hadisleri tercih etme düşüncesini daha önce Usûlî’de görmüştük. Yapılan tahrîc neticesine göre Hilâlî’nin eserine seçtiği rivâyetlerde de aynı hassasiyeti gösterdiğini ifade edebiliriz. Eserde yer alan 40 rivâyetin tamamı sahih olup 24’ü müttefakun aleyhtir. 5’i Buhârî’nin, 10’u Müslim’in *es-Sahîh* adlı eserlerinde, 1’i de Tirmizî’nin *es-Sünen*’inde yer alan rivâyetlerin tercih edildiği risalede 39 rivâyet, Buhârî ve Müslim aracılığıyla bize ulaşan hadislerden oluşmaktadır.

1. 3. 15. Rihletî (XVI. Asır) *Tercüme-i Hadis-i Erbain*.

Doğum tarihi belli olmayan Balıkesir’li Rihletî’nin elde bulunan eserlerinden elde edilen bilgiye göre XVI. asırda yaşadığını ifade edebiliriz.⁷⁰³ Biri *Câmî Tercümesi* olmak üzere Farsçadan iki kırk hadis tercüme etmiştir. Bunun yanında *Tercemetü’l-Leâlî*’nin *Nesrû’l-Leâlî* isimli Farsça tercümesini de Türkçe nazma çekmiştir. *Câmî*

⁷⁰¹ Süleyman Solmaz, *Ahdî ve Gülşeni Şu’arâsı (İnceleme-Metin)* (Ankara: AKM Yayınları, 2005), 302; Gıynaş, *Tuhfe-i Nâilî*’den nakille 16. Asırda Hilâlî mahlaslı dört şairin var olduğunu belirttikten sonra söz konusu kırk hadisin İstanbul’lu Ramazan Hilâlî’nin olması gerektiğini kesin olmayan bir dille ifade etmiştir. Kamil Ali Gıynaş, “Hilâlî’nin Manzum Kırk Hadis Tercümesi”, *Turkish Studies International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic* 7/1 (2012), 1133-1157, 1135.

⁷⁰² Gıynaş, “Hilâlî’nin Manzum Kırk Hadis Tercümesi”, 1135.

⁷⁰³ Ceyhan, *Türk Edebiyatı’nda Hazret-i Ali Vecizeleri*; Karahan, *Kırk Hadis*, 201-206; Karahan, “Câmî’nin Arba’in’i ve Türkçe Tercümelere”, 345-371.

Tercümesi olan kırk hadisi daha önce neşredilirken,⁷⁰⁴ dervişlik, fakirliğin övülmesi gibi konuların ele alındığı, Farsçadan tercüme olan eser, DTCF Kütüphanesi, İsmail Saib Bölümü 3254 numarada yer almaktadır. Henüz tenkitli neşri gerçekleştirilmeyen bu eser fakirliği öven rivâyetlerden oluşmaktadır. İslam’da fakirliğin övüldüğüne dair bazı tartışmalı rivâyetler bulunmakla beraber zühd ile fakirlik arasında bir kavram kargaşasının varlığından bahsedilebilir. Tasavvufun önemli terimlerinden olan fakr hali, kırk hadislerde de varlığını gösterir nitelikte olup Rıhletî’nin eserinde hadislerin sıhhatine, aslının/kaynağının olmasına dair ilmi bir kaygı gösterilmemiştir. Nitekim Rıhletî’nin eserinde sadece 2 rivâyet sahih hükmünde olup⁷⁰⁵ geriye kalan 38 rivâyetin 4’ü zayıf, 3’ü mevzu ve 31’i temel hadis kitaplarında bulunamayan metinlerden oluşmaktadır. Fakirlerin Allah’ın yeryüzündeki halifeleri olduklarını ifade eden rivâyet, 10 ve 29. hadislerde iki defa tercüme edilmiştir.⁷⁰⁶ Söz konusu rivâyetlerin sırasıyla tahrîc bilgileri şu şekildedir:

a) Zayıf rivâyetler

167. *Allah bir kulunu severse onu imtihan eder. Onu çok seviyorsa imtihanı daha şiddetli olur. “Ey Allah’ın resulü! Bu imtihan nasıldır?” diye sorulunca: “Geride malını ve ehlini bırakmaz” buyurdu.*⁷⁰⁷

Taberânî,⁷⁰⁸ İbn Ebî Asım, Dûlâbî ve Deylemî,⁷⁰⁹ Ebû ‘İnebe el-Havlânî’den nakletmişlerdir.⁷¹⁰

168. *Ey Bilal! Allah'a zengin biri olarak değil; fakir olarak kavuş!*⁷¹¹

⁷⁰⁴ Yazma nüshası Süleymaniye Kütüphanesi, Esad Efendi, No. 1350, vr. 57b-65b arasındadır. Ahmet Sevgi, *Molla Câmi'nin Erba'in'i ve Manzûm Türkçe Tercümeleri* (Konya, 2000).

⁷⁰⁵ Söz konusu rivâyetler "Kim bir kavime benzerse ondandır" ve dünya ile insanların ellerindekilere karşı zahid olmayı tavsiye eden rivâyetlerdir.

⁷⁰⁶ Bulunamayan bu metin için 191 no'lu rivâyete bakınız.

⁷⁰⁷ *إذا أحبَّ اللهُ عبداً ابتلاه، وإذا أحبَّه حُبَّ البالغِ أفتناه، قيل: يا رسول الله وما افتناؤه؟ قال: لم يُتركْ له أهلاً ولا مَالاً*

⁷⁰⁸ Heysemî, *el-Mecma'*, 2: 291, (Heysemî, Taberânî'nin bu rivâyeti el-Kebîr adlı eserinde zikrettiğini belirtmiş, hocası İbrahim b. Muhammed el-Hımsî'nin zayıf kabul edildiğini ifade etmiştir. el-Kebîr'in matbu nüshasında bu rivâyet bulunamamıştır.)

⁷⁰⁹ Dûlâbî, *el-Künâ*, 1: 136; Deylemî, *el-Firdevs*, 1: 250; Ebû Bekr Ahmed b. Amr b. ed-Dahhâk b. Mahled eş-Şeybânî İbn Ebî Âsım, *Kitâbu'l-âhâd ve'l-mesânî*, thk. Bâsım Faysal Ahmed el-Cevâbire (Riyad: Dârü'r-Reyye, 1991), 4: 444.

⁷¹⁰ İbnü'l-Cevzî, *el-Mevdû'ât*, 3: 482, (N. Boyacılar, İbnü'l-Cevzî'nin senedinde yer alan Yemân b. Adî'den dolayı mevzu hükmü verdiği rivâyetin şahitleri olduğunu belirtmiş, Taberânî rivâyetini Heysemî'den nakille aktarmıştır. Söz konusu rivâyetin senedi, Taberânî'nin hocası hariç sika râvîlerden oluştuğu için hadis zayıf hükmünde kabul edilmiştir); Yemân b. Adî, Ahmed b. Hanbel ve Dârekutnî tarafından yalancılıkla tenkid edilirken Ebû Hâtîm “sadûk” olduğunu ifade etmiştir. Ayrıca İbn Mâce'nin râvilerindedir. Suyûtî, *el-Le'âlî*, 2:152; Şevkânî, *el-Fevâid*, 508; Elbânî, *ed-Daîfe*, 7: 271.

⁷¹¹ *يا بلال إلقِ الله فقيراً، ولا تَلقَهُ غنياً*

Bu lafızla Hâkim ve İbn Asâkîr, benzer lafızlarla Taberânî ve Ebû Nuaym, Bilal b. Rebâh'tan nakletmişlerdir.⁷¹²

169. *Fakirlik insanlar nezdinde çirkin kabul edilir. Fakat kıyamet günü Allah katında güzel bir haslettir.*⁷¹³

Deylemî, Enes b. Mâlik'ten nakletmiştir.⁷¹⁴

170. *İnsanlar fakirleri azarlayıp dünyayı imar etmede gösterişe kapılınca ve para biriktirmeye de odaklandıklarında Allah onlara kıtlık, sultanın zulmü, hâkimlerin ihaneti ve düşmanların hiddetini gönderir.*⁷¹⁵

Bu lafızla Deylemî,⁷¹⁶ (fakirler yerine âlimler ifadesiyle) benzer manada bir rivâyeti Hâkim,⁷¹⁷ Hz. Ali'den nakletmişlerdir.⁷¹⁸

Eserde yer alıp mevzu hükmü verilen ve aslı bulunamayan rivâyetlerden bir kısmına mevzu hükmü verilirken bir kısmının tefsir, tasavvuf ve vaaz kitaplarında yer aldığı görülmüştür.

b) Mevzular

171. *Hizmetkâr kimse müminlere hizmet ettiği müddetçe Allah'ın güvencesi (eman) altındadır. Hizmetkârın bu hizmetine karşılık gündüzleri oruç tutan, geceleri ibadet eden, hac ve umre ibadetini yerine getiren ve Allah yolunda ribatlarda görevde bulunan kimselerin ecrinden verilir. Kıyamet günü müjdeler olsun hizmet edene. Daha sonra Hz. Peygamber: "kıyamet günü hizmet edene bir engel yoktur, azap yoktur" dedikten sonra Enes: "bu hizmet eden kişi facir ise de böyle mi?" diye sorunca Hz. Peygamber: "Ey Enes! Kötü olan hizmetkâr Allah katında müctehit âbitten ve Allah için ilim öğretenen daha üstündür. Onun için, doğru bir şekilde hizmet*

⁷¹² Taberânî, *el-Kebîr*, 1: 341; Ebû Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, 1: 149; Hâkim en-Nisâbüri, *el-Müstedrek*, 4: 252, (Zehebi: "واه" ifadesiyle Hâkim'i tenkit etmiştir); İbn Asâkîr, *Târîhu Dimeşk*, 10: 465; Elbânî, *ed-Daîfe*, 14: 537, H.No: 6742.

⁷¹³ الْفَقْرُ شَيْنٌ عِنْدَ النَّاسِ، وَرَيْئٌ عِنْدَ اللَّهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ

⁷¹⁴ Deylemî, *el-Firdevs*, 3: 154, H.No: 4418; Suyûtî, *es-Sağîr*, 8462; Elbânî, *ed-Daîfe*, 9:30, H.No: 4028; Senedinde bulunan Sem'an b. Mehdî hadis uydurmakla tenkit edilmiştir. Elbânî, *Daîfü'l-Câmi'i's-Sağîr*, 4031, (mevzu).

⁷¹⁵ إِذَا أَبْغَضَ النَّاسُ فَقَرَاءَهُمْ، وَأَطْهَرُوا عِمَارَتِ الدُّنْيَا، وَتَكَابَرُوا عَلَى جَمْعِ الدَّرَاهِمِ؛ رَمَاهُمُ اللَّهُ تَعَالَى بِأَرْبَعِ خِصَالٍ: بِالْقَحْطِ مِنَ الزَّمَانِ، وَالْجَوْرِ مِنَ السُّلْطَانِ، وَالخِيَانَةَ مِنَ الْخُكَّامِ، وَالشُّوْكَةَ مِنَ الْأَعْدَاءِ

⁷¹⁶ Irâkî, Deylemî'nin rivâyet ettiğini, münker olduğunu ifade etmiştir. Irâkî, *el-Muğni*, 1550.

⁷¹⁷ Hâkim en-Nisâbüri, *el-Müstedrek*, 4: 361, H.No: 7923, (Zehebi: münker, batıl).

⁷¹⁸ Sübkî, *et-Tabakât*, 6: 367, (Sübkî senedini bulamadığını ifade etmiştir.) ; Elbânî, *ed-Daîfe*, 4: 36, 1528.

*ettiği kişilerin her birinin sevabının aynısı vardır.” buyurdu.*⁷¹⁹

Zehebî'nin verdiği bilgiye göre Sem'an b. Mehdî, Enes b. Malik'ten hadis uyduran bir kimsedir.⁷²⁰ İbn Hacer, söz konusu rivâyetlerin üç yüz kadar olduğunu, çoğunun mevzu olduğunu belirttikten sonra örnek olarak bazılarını zikretmiştir. Tahrici yapılan bu rivâyet birkaç metnin bir araya gelmesinden oluşmaktadır. Enes b. Mâlik'ten rivâyet edildiği söylenen bu metne mevzu hükmü verilmiştir.⁷²¹

172. *Her şeyin bir anahtarı vardır. Cennetin anahtarı ise yaşadıkları hayata sabreden fakir ve miskinleri sevmektir ki Allah kıyamet günü onların yanındadır.*⁷²²

Abdullah b. Ömer'den rivâyet edildiği söylenen bu metin, münker ve mevzu kabul edilmiştir.⁷²³

173. *Fakirlere el uzat. Çünkü onların kıyamet günü (devleti) gücü olacaktır. O gün fakirler bir araya getirilir ve onlara: “İnsanlara bakınız. Sizi dünyada yedirip içiren, giydirip kuşatan ve bir sıkıntınızı gideren kimsenin elinden tutarak cennete gidiniz” denilir.*⁷²⁴

Abdullah b. Abbâs'tan rivâyet edildiği söylenen bu metin, münker ve mevzu kabul edilmiştir.⁷²⁵

Temel hadis kitaplarında yer almayan ve mevzu olduğuna dair bir bilgi bulunmamakla birlikte aslı yok hükmünde kabul ettiğimiz rivâyetler tefsir, tasavvuf ve vaaz kitaplarında yer almaktadır. Rihletî'nin kaynaklarının tespit edilmesi adına bu rivâyetler, mevzu ve bulunamayanlar arasında zikredilecektir.

c) Bulunamayan Rivâyetler

⁷¹⁹ الخادِمُ فِي أَمَانِ اللَّهِ تَعَالَى، مَا دَامَ الْخَادِمُ فِي خِدْمَةِ الْمُؤْمِنِ، وَلِلْخَادِمِ فِي خِدْمَتِهِ أَجْرُ الصَّائِمِ بِالنَّهَارِ، وَالْقَائِمِ بِاللَّيْلِ، وَكَأَجْرِ الْخَاجِ وَالْمُعْتَمِرِ، وَكَأَجْرِ الْمُرَابِطِينَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ؛ فَطُوبَى لِلْخَادِمِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ ثُمَّ قَالَ لَيْسَ لِلْخَادِمِ حِجَابٌ، وَلَا عَذَابٌ، فَقَالَ أَنَسٌ: وَإِنْ كَانَ فَاجِرًا، فَقَالَ عَلَيْهِ السَّلَامُ: يَا أَنَسُ الْخَادِمُ السُّوءُ أَفْضَلُ عِنْدَ اللَّهِ تَعَالَى مِنْ غَائِدٍ مُجْتَهِدٍ، وَمِنْ مُعَلِّمٍ مُحْتَسِبٍ، وَلَهُ الْأَجْرُ، كَأَجْرِ مَنْ يَخْدُمُهُمْ صِدْقًا

⁷²⁰ Zehebî, *el-Mizân*, 2: 234.

⁷²¹ İbn Hacer, *Lisânü'l-Mizân*, 4: 191.

⁷²² إِنَّ لِكُلِّ شَيْءٍ مِفْتَاحًا، وَمِفْتَاحُ الْجَنَّةِ حُبُّ الْمَسَاكِينِ وَالْفُقَرَاءِ؛ لَصَبْرُهُمْ، هُمْ جُلَسَاءُ اللَّهِ تَعَالَى يَوْمَ الْقِيَامَةِ

⁷²³ Senesinde bulunan Ahmed b. Davud b. Abdülgaffar, (كذاب) yalancı kabul edilmiştir. İbn Hibbân, *el-Mecrûhin*, 1: 146-147; İbnü'l-Kayserânî, *ez-Zahîre*, 4: 1953; İbnü'l-Cevzî, *el-Mevdü'ât*, 3: 141; Zehebî, *el-Mizân*, 4: 125.

⁷²⁴ اتَّخَذَ الْأَيَادِي عِنْدَ الْفُقَرَاءِ؛ فَإِنَّ لَهُمْ دَوْلَةً، إِذَا كَانَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ، يُجْمَعُ الْفُقَرَاءُ، فَيَقِيلُ لَهُمْ: تَصَفَّحُوا الْوُجُوهُ؛ فَكُلُّ مَنْ أَطْعَمَكُمْ لُقْمَةً، أَوْ سَقَاكُمْ شَرْبَةً فِي الدُّنْيَا، أَوْ كَسَاكُمْ جِرْقَةً، أَوْ دَفَعَ عَنْكُمْ غَنِيَّةً؛ فَخَذَ بِيَدِهِ وَأَدْخَلَ الْجَنَّةَ

⁷²⁵ Senesinde bulunan Musa b. Muhammed b. Atâ' Ebû Tâhir el-Makdisi hadis uydurmakla itham edilmiştir. İbn Adî, *el-Kâmil*, 7: 64; İbnü'l-Cevzî, *el-'İlel*, 2: 25; İbnü'l-Kayserânî, *ez-Zahîre*, 2: 958; Zehebî, *el-Mizân*, 4: 219; Elbânî, *ed-Daîfe*, 13: 616, H.No: 6284.

Rıhletî'nin eserinde yer alan rivâyetler büyük ölçüde Gazzâlî'nin *İhyâ'*sında yer almaktadır. Aşağıda yer alan dört rivâyet bu eserde zikredilmiş olup hadis kaynaklarında asılları yoktur.⁷²⁶

174. *Şayet durumuna razı olursa fakirden daha üstün kimse yoktur.*⁷²⁷

175. *Allah'ın en sevdiği kul, Allah'tan razı alan, verdiği rızka kanaat eden fakirdir.*⁷²⁸

176. *Bu ümmetin en hayırlısı fakirleri, cennete en hızlı girip istirahat edecekleri ise zayıflarıdır.*⁷²⁹

177. *Allah, bazı peygamberlerine “haşmetimden sakının yoksa gözümden düşersiniz de dünyayı başınıza yıkarım” diye vahyetti.*⁷³⁰

Aşağıda zikredilen ve Zeydî âlim Hasan b. Muhammed ed-Deylemî'nin (ö. 711/1311) eserinde bulunan rivâyetler, asli kaynaklarda bulunmamakla birlikte mevdû'at literatürü veya meşhur eserlerin yer aldığı kaynaklarda da herhangi bir bilgi bulunmamaktadır.⁷³¹

178. *Fakir, insanların açlık ve hastalığını bilmedikleri kimsedir. Allah mahlûkatı yeryüzünün toprağından fakirleri ve nebileri ise cennet toprağından yarattı. Kim Allah ile olan sözünü tutmak isterse fakirlere ikram etsin.*⁷³²

179. *Dünya ve ahirette zenginliğin lambası, (güvencesi) fakirlerdir. Şayet fakirler olmasa zenginler helak olurdu. Dünyada zenginliğin ikbali sonsuz değil, ahirette fakirliğin karşılığı ise sonsuzdur.*⁷³³

180. *Allah, zengine zenginliği için ikram edene, fakire fakirliği için aşağılayana lânet eder. Bu işi ancak münafıklar yapar. Zengine zenginliğinden dolayı ikram eden, fakiri fakirliğinden dolayı küçümseyen*

⁷²⁶ İhyâ'da hadis olarak zikredilen bir rivâyetleri Sübkî aslımı bulamadığı metinler içinde zikretmiştir. Gazzâlî, *İhyâü ulûmi'd-dîn*, 4: 243; Sübkî, *et-Tabakât*, 6: 366-368.

⁷²⁷ لا فضل من الفقير؛ إذا كان راضياً

⁷²⁸ أحبُّ العبادِ إلى الله تعالى: الفقيرُ القانعُ برزقِهِ، الرَّاضي عن الله تعالى

⁷²⁹ خَيْرُ هذه الأُمَّةِ فُقَرَاؤُها، وأسْرَعُهَا تَصَنُّعًا في الجَنَّةِ ضِعْفَاؤُها

⁷³⁰ أوْحَى اللهُ تعالى إلى بعضِ انبيائِهِ: احذِرْ أنْ أمْتَنَكَ؛ فَتَسْقُطَ مِنْ عَيْنِي، فَأَصْبَبَ عَلَيْكَ الدُّنْيَا صَبًّا

⁷³¹ Hasan b. Ebü'l-Hasan Muhammed ed-Deylemî, *İrşâdû'l-kulûb*, thk. Seyyid Haşim Meylânî (Tahrân: Dârü'l-Ûsve, 1424), 364.

⁷³² الفقيرُ هو الذي لا يَعْلَمُ النَّاسَ جُوعَةَ وَمَرَضَهُ، وَخَلَقَ اللهُ الخَلْقَ مِنْ طِينِ الأَرْضِ، وَخَلَقَ الأنبياءَ والفقراءَ مِنْ طِينِ الجَنَّةِ، فمن أَرَادَ أن يَكُونَ في عهدِ اللهِ؛ فَلْيُكْرِمِ الفقراءَ

⁷³³ سِرَاجُ الأَغْنِيَاءِ في الدُّنْيَا والأخِرَةِ: الفقراءُ، لَوْلَا الفقراءُ لَهَلَكَ الأَغْنِيَاءُ، ودَوْلَةُ الأَغْنِيَاءِ في الدُّنْيَا لا بقاءَ لها، ودَوْلَةُ الفقراءَ في الأخرَةِ لا فَنَاءَ لها

*kimse, yerde ve gökte Allah'ın ve nebilerin düşmanı olarak adlandırılır. Duasına icabet olunmaz ve ihtiyaçları da giderilmez.*⁷³⁴

181. *Kim haksız yere fakir bir mümine eziyet ederse, sanki Ka'be'yi ve Beyti Ma'mur'u on kere yıkmış ve mukarreb meleklerden bin tanesini öldürmüş gibidir.*⁷³⁵

182. *Mümin fakirin değeri Allah katında yedi kat gök ve yerden, meleklerden ve dağlardan daha büyüktür.*⁷³⁶

Rıhletî'nin nereden aldığını tespit edemediğimiz ve temel hadis kitapları başta olmak üzere, klasik literatürde herhangi bir eserde aslını da bulamadığımız rivâyetlere dair bilgiler şu şekildedir:

183. *Allah'ın fakir ve miskinlere her gün beş kere (rahmet)bakışı vardır. Her bakışta yedi kez mağfiret eder.*⁷³⁷

184. *En faziletli konum üç tanedir: fakirlik, ilim ve zühd ehli olmak.*⁷³⁸

185. *Allah'a ulaştıran yol, fakirlerle yakın olmaktan geçer.*⁷³⁹

186. *Cennetin sekiz kapısı vardır. Yedi tanesi fakirler, bir tanesi zenginler içindir. Cehennem yedi kapısı vardır ki bunlar fakirlere haram kılınmıştır.*⁷⁴⁰

187. *Allah'ın fakirler için istigfarda bulunan ve onlara ahirette şefaah edecek melekleri vardır. Melekler kime şefaah ederse onun hali çok güzel olur.*⁷⁴¹

188. *Fakirlik dünyada zillet, ahirette ise övünçtür. Zenginlik ise ahirette zillet dünyada övünçtür.*⁷⁴²

189. *Fakire başa kakan dünya ve ahirette lânetlenmiştir. Anne-babasına, kardeşlerine başa kakan meleklerden ve rahmetten uzak, ateşe yakındır. Onun duasına icabet edilmez, ihtiyacı giderilmez. Allah, ne dünyada ne*

⁷³⁴ لَعَنَ اللَّهُ مَنْ أَكْرَمَ الْغَنِيِّ لِيَغْنَاهُ، وَلَعَنَ اللَّهُ مَنْ أَهَانَ الْفَقِيرَ لِفَقْرِهِ، فَلَا يَفْعَلُ ذَلِكَ إِلَّا الْمُنَافِقُونَ، وَمَنْ أَكْرَمَ الْغَنِيَّ لِيَغْنَاهُ، وَأَهَانَ الْفَقِيرَ لِفَقْرِهِ سَمِّيَ فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ: عَدُوَّ اللَّهِ، وَعَدُوَّ الْأَنْبِيَاءِ، وَلَا يُسْتَجَابُ لَهُ دَعْوَةٌ، وَلَا يُفْضَى لِحُجَّتِهِ

⁷³⁵ مَنْ آذَى فَفِيرًا مُؤْمِنًا بغيرِ حَقٍّ؛ فَكَأَنَّمَا هَدَمَ الْكَعْبَةَ عَشْرَ مَرَّاتٍ، وَالْبَيْتَ الْمَعْمُورَ، وَكَأَنَّمَا قَتَلَ أَلْفَ مَلَائِكَةٍ مِنَ الْمُقَرَّبِينَ

⁷³⁶ حُرْمَةُ الْفَقِيرِ الْمُؤْمِنِ أَعْظَمُ عِنْدَ اللَّهِ مِنْ سَبْعِ سَمَاوَاتٍ، وَمَنْ سَبَعَ أَرْضِينَ وَالْمَلَائِكَةَ وَالْجِبَالَ

⁷³⁷ إِنْ لَمْ تَبَارَكَ وَتَعَالَى نَطْرَاتٌ، يَنْظُرُ إِلَى الْفُقَرَاءِ وَالْمَسَاكِينِ، فِي كُلِّ يَوْمٍ خَمْسِينَ مَرَّاتٍ، فَيَعْفُو لَهُمْ فِي كُلِّ نَظْرَةٍ سَبْعِينَ مَرَّاتٍ

⁷³⁸ أَفْضَلُ الْجَزْفِ ثَلَاثٌ: الْفَقْرُ، وَالْعِلْمُ، وَالرُّهُدُ

⁷³⁹ الْوَسِيلَةُ إِلَى اللَّهِ: التَّقَرُّبُ إِلَى الْفُقَرَاءِ

⁷⁴⁰ إِنْ لِلْجَنَّةِ ثَمَانِيَةَ أَبْوَابٍ، سَبْعَةٌ مِنْهَا لِلْفُقَرَاءِ، وَوَاحِدٌ مِنْهَا لِلْأَغْنِيَاءِ، وَالنَّارُ سَبْعَةُ أَبْوَابٍ، وَهِيَ مُحْرَمَةٌ عَلَى الْفُقَرَاءِ

⁷⁴¹ إِنْ لَمْ تَعَالَى مَلَائِكَةٌ يَسْتَغْفِرُونَ لِلْفُقَرَاءِ، وَيَسْتَعْفُونَ لَهُمْ فِي الْآخِرَةِ، فَمَنْ شَفَعَتْ لَهُمْ الْمَلَائِكَةُ لِمَا أَحْسَنَ حَالَهُ

⁷⁴² الْفَقْرُ دُلٌّ فِي الدُّنْيَا، وَفَخْرٌ فِي الْآخِرَةِ، وَالْغِنَى دُلٌّ فِي الْآخِرَةِ، وَفَخْرٌ فِي الدُّنْيَا

- de ahirette ona (rahmet nazarıyla) bakmaz.⁷⁴³
190. Bir adam Hz. Peygamber'e gelerek: "fakirlik nedir?" diye sordu. Hz. Peygamber: "Allah'ın kerametlerinden bir keramettir," dedi. O kişi tekrar "fakirlik nedir" diye sorunca Hz. Peygamber: "Allah'ın ancak göndermiş olduğu nebilere ve Allah katından değerli olan kullarına verdiği bir durumdur." diye cevap verdi.⁷⁴⁴
191. Fakirler, Allah'ın yeryüzündeki halifeleridir. Onlara ihanet eden Allah'a ihanet eder. Onlarla iyi geçinenlerin (anlaşanlar) cennete girmelerine Allah kefil olur.⁷⁴⁵
192. Tasavvuf ehline, susuzlara ve açlara ta'nda bulunmayın. Onların ahlakları nebilerin ahlakı gibidir.⁷⁴⁶
193. Tasavvuf ehlinden aç ve susuz kimselerden dua isteyiniz. Allah onları kollar ve dualarına çabucak icabet eder.⁷⁴⁷
194. Allah, meleklerine karşı şu beş kimseyle övünür: Mücahidler, Allah için mütevazı olan genç, fakirlere bol infak eden başa kakmayan zengin, yalnız başınayken Allah korkusuyla ağlayan kimse.⁷⁴⁸
195. Şu üç kimse kıyamet günü insanlara nebilerin şefaati gibi şefaahat hakkı verilir: âlim, hizmetkâr ve sabreden fakir.⁷⁴⁹
196. Allah, bu ümmeti âlimleri ve fakirleri sebebiyle (rahmetle) dikkate alır. Âlimler benim varislerim, fakirler ise benim ahabımdır.⁷⁵⁰
197. Allah mahlûkatı yeryüzünün toprağından fakirleri ve nebileri ise cennet toprağından yarattı. Kim Allah ile olan sözünü tutmak isterse fakirlere ikram etsin.⁷⁵¹

743 الْمَنَانُ عَلَى الْفُقَرَاءِ مَلْعُونٌ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ، وَالْمَنَانُ عَلَى أَبَوَيْهِ وَإِخْوَتِهِ بَعِيدٌ مِنَ الرَّحْمَةِ، وَبَعِيدٌ مِنَ الْمَلَائِكَةِ قَرِيبٌ إِلَى النَّارِ، وَلَا يُسْتَجَابُ لَهُ دَعْوَةٌ، وَلَا تُقْصَى لَهُ حَاجَةٌ، وَلَا يَنْظُرُ اللَّهُ تَعَالَى إِلَيْهِ، لَا فِي الدُّنْيَا، وَلَا فِي الْآخِرَةِ

744 جَاءَ رَجُلٌ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ، ثُمَّ قَالَ: مَا الْفَقْرُ، قَالَ: كَرَامَةٌ مِنْ كَرَامَاتِ اللَّهِ تَعَالَى، ثُمَّ قَالَ: مَا الْفَقْرُ، قَالَ: شَيْءٌ لَا يُغْطِيهِ اللَّهُ إِلَّا نَبِيًّا مُرْسَلًا، أَوْ عَبْدًا كَرِيمًا عَلَى اللَّهِ تَعَالَى

745 Bu rivâyet eserde iki defa zikredilmiştir. فَمَنْ تَهَاوَنَ بِهِمْ؛ تَهَاوَنَ اللَّهُ بِهِ، وَمَنْ تَعَاهَدَهُمْ؛ كَفَلَهُ اللَّهُ تَعَالَى فِي الْجَنَّةِ

746 لَا تَفْقُوا عَلَى أَهْلِ التَّصَوُّفِ، وَأَصْحَابِ الْجُوعِ وَالْعَطَشِ؛ فَأَخْلَقَهُمْ أَخْلَاقَ النَّبِيِّينَ

747 ارْغَبُوا فِي دُعَاءِ أَهْلِ التَّصَوُّفِ، وَأَهْلِ الْجُوعِ وَالْعَطَشِ؛ فَإِنَّ اللَّهَ يَنْظُرُ إِلَيْهِمْ وَيُسْرِعُ فِي إِجَابَتِهِمْ

748 يَبَاهِي اللَّهُ تَعَالَى عَلَى الْمَلَائِكَةِ بِخَمْسَةِ نَفَرٍ: بِالْمُجَاهِدِينَ، وَبِالسَّابِّ الَّذِي يَتَوَاضَعُ لِلَّهِ، وَبِالْعَنِيِّ الَّذِي يُعْطِي الْفُقَرَاءَ كَثِيرًا وَلَا يَمُنُّ عَلَيْهِمْ، وَرَجُلٌ يَبْكِي مِنْ خَشْيَةِ اللَّهِ فِي خَلْوَاتِهِ

749 ثَلَاثَةٌ يَشْفَعُونَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ فِي النَّاسِ، مِثْلَ شَفَاعَةِ النَّبِيِّينَ: الْعَالِمُ، وَالْخَادِمُ، وَالْفَقِيرُ الصَّابِرُ

750 إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى يَنْظُرُ هَذِهِ الْأُمَّةَ بِالْعُلَمَاءِ وَالْفُقَرَاءِ؛ فَإِنَّ الْعُلَمَاءَ وَارِثِي، وَالْفُقَرَاءَ أَحْبَابِي

751 خَلَقَ اللَّهُ الْخَلْقَ مِنْ طِينِ الْأَرْضِ، وَخَلَقَ الْفُقَرَاءَ وَالْأَنْبِيَاءَ مِنْ طِينِ الْجَنَّةِ، فَمَنْ أَرَادَ أَنْ يَكُونَ فِي عَهْدِ اللَّهِ؛ فَلْيَكْرِمْ الْفُقَرَاءَ

198. *Fakirlerin gülmesi ibadet, sevinçleri tesbih ve uykuları sadakadır. Kıyamet günü Allah günde üç defa onlara bakacaktır.*⁷⁵²
199. *Allah'ın fakirler için istiğfarda bulunan ve onlara şefa'at eden melekleri vardır.*⁷⁵³
200. *Hz. Musa: "Ey rabbim! Yarattıklarından sana sevimli olan kimlerdir. Ta ki bende onları seveyim" diye niyazda bulununca Allah: "fakirliğinde sadık (doğru) olan ve musibetlere sabırlı her fakir ki Allah'ın her türlü imtihanına karşı sabreder" şeklinde cevap vermiştir.*⁷⁵⁴
201. *Şükreden bir zengin kıldığı iki rekâtlik namaz, Allah'a dünya ve içindekilerden daha sevimlidir. Haline sabreden bir fakirin kıldığı iki rekâtlik namaz ise şükreden bir zengin kıldığı namazdan yetmiş rekât daha sevimlidir.*⁷⁵⁵
202. *Fakirleri sevmek gönderilmişlerin (peygamberlerin) ahlakıdır. Onlarla yakın olup bir arada olmak salih kimselerin ahlakındandır. Onlardan uzaklaşmak ise münafikların tavırlarındandır.*⁷⁵⁶
203. *Fakirin zengine üstünlüğü sanki benim bütün mahlûkata üstünlüğüm gibidir.*⁷⁵⁷
- 1. 3. 16. Muhammed el-Bosnevî, (ö.1572'den sonra) Şerh ve Tercüme-i Hadîs-i Erba'in.**

Hayatına dair bilgi bulamadığımız Muhammed Bosnevî'ye ait kırk hadisin tek nüshası Bratislava Üniversitesi Kütüphanesi, Türkçe Yazmalar Bölümü 399 (TF42) numarada kayıtlı bulunan bir mecmuanın içerisinde 31b-33b varakları arasındadır. Mensur bir mukeddime ile başlayan eserin sebab-i telifi "men hafıza" rivâyeti ve müminlerden hayır dua beklentisidir.⁷⁵⁸

⁷⁵² الفقراء ضحكهم عبادة، وفرحهم تسبيح، وتومهم صدقة، ينظر الله تعالى إليهم في كل يوم ثلاث مرات

⁷⁵³ إن الله ملائكة يستغفرون للفقراء، ويشفعون لهم

⁷⁵⁴ قال موسى عليه السلام: يا رب من أجباؤك من خلقك؛ حتى أجبتهم لأجلك، فقال: كل فقير، أي فقير صادق إلى فقره، صابر لما أصابه في الله

⁷⁵⁵ ركعتان من غني شاكِر أحب إلى الله تعالى من الدنيا وما فيها، وركعتان من فقير صابر أحب إلى الله تعالى من سبعين ركعة من غني شاكِر

Rivâyetin ilk kısmı Melâmî Dede'nin eserinde de yer almaktadır. İkinci kısmı orada bulunmadığı için tamamı burada zikredilmiştir.

⁷⁵⁶ حُبُّ الْفُقَرَاءِ مِنْ أَخْلَاقِ الْمُرْسَلِينَ، وَمُجَالَسَتِهِمْ مِنْ أَخْلَاقِ الصَّالِحِينَ، وَالْفِرَارُ مِنْهُمْ مِنْ أَخْلَاقِ الْمُنَافِقِينَ

⁷⁵⁷ فَضْلُ الْفُقَرَاءِ عَلَى الْأَغْنِيَاءِ، كَفَضْلِي عَلَى جَمِيعِ الْخَلَائِقِ

⁷⁵⁸ Vefat tarihi (1572'den sonra) ifadesi kataloglarda geçmektedir. Bkz. Jozef Blaskovic vd., *Arabische Türkische und Persische Handschriften der Universitaetsbibliothek in Bratislava = Arabske, Turecke a Perzske Rukopisy Univerzitetnej kniznice v Bratislave* (Bratislava: Die Universitätsbibliothek, 1961), 288; İdris Söylemez, bu eserle ilgili Sadık Yazar'dan nakille bilgi vermeye yetinip kırk hadise ait nüshayı

Bosnevî'nin eserinde 5 müttefakun aleyh rivâyet vardır. Ayrıca 3'ü Buhârî'nin, 1'i Müslim'in *es-Sahîh* adlı eserlerinde, 6'sı Ahmed b. Hanbel'in *el-Müsned*'inde, 3'ü Tirmizî'nin *es-Sünen*'inde, 1'i de Taberânî'nin *el-Kebîr* adlı eserinde yer alan rivâyetler olmak üzere toplam 19 sahih hadis yer almaktadır. Kalan 21 rivâyetin 8'i zayıf, 7'i mevzu kabul edilirken 6 rivâyet, temel hadis kitaplarında bulunamamıştır. Daha önce geçmeyen⁷⁵⁹ rivâyetlerin tahrîc bilgileri şu şekildedir:

a) Zayıf rivâyetler

204. *Kabrîmi ziyaret eden kimseye şefaati vacip olur.*⁷⁶⁰

Ukaylî, İbn Adî, Dûlâbî ve Dârekutnî'nin⁷⁶¹ Abdullah b. Ömer'den naklettikleri bu rivâyete mevzu,⁷⁶² zayıf,⁷⁶³ hasen⁷⁶⁴ ve sahih⁷⁶⁵ hükümleri verilmiştir. Senedinde bulunan Musa b. Hilal tenkid edilmiştir. Nevevî, İbn Hacer ve Heysemî'nin rivâyete ilgili zayıf görüşleri, bu konuda belirleyici unsur kabul edildiği için söz konusu rivâyet zayıf hükmündedir.

205. *Kabir azabı gıybet ve söz taşımadan dolaydır.*⁷⁶⁶

temin edemediğini ifade etmiştir. Söyler, *Manzum Kırk Hadisler*, 227; Sadık Yazar ise kütüphanenin katalogunda yer alan bilgileri aktarmıştır. Sadık Yazar, *Anadolu Sahası Klâsik Türk Edebiyatında Tercüme ve Şerh Geleneği* (İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Doktora Tezi, 2011), 726. Bratislava Üniversitesi Kütüphanesinde yer alan Bosnevî'ye ait yazma için tarafımızca Türkiye Cumhuriyeti Bratislava Büyükelçiliği ile irtibata geçilmiş ve Büyükelçiliğimiz çalışanlarının girişimleri sayesinde ilgili kütüphaneden söz konusu yazma tarafımıza bir gün içerisinde gönderilmiştir. Bu anlamda Büyükelçiliğimiz başta olmak üzere devletimizin çalışmamıza bu özel ve anlamlı katkısını burada minnetle belirtmek isterim. Kataloglarda Türkçe Yazmalar 399 numara olarak belirtilen yazma, ilgili kütüphanede TF42 numarada yer alan mecmua içinde bulunurken müellifin ismi kütüphanede Muhammed el-Bosnevî şeklinde kayıtlıdır.

⁷⁵⁹ Tahrîc bilgisi verilmesi gereken 21 rivâyetten 4'üne dair bilgiler daha önce geçmiş olup zayıflar için 9 ve 93; mevzular için 98 ve bulunamayanlar için 66 no'lu rivâyetlere bakınız.

⁷⁶⁰ *وَجِبَتْ لَهُ شَفَاعَتِي* Bu rivâyeti Bosnevî, Hanif, Ahmed ve Revâhî tercüme etmiştir.

⁷⁶¹ Ukaylî, *ed-Duâfâ*, 4: 170; İbn Adî, *el-Kâmil*, 8: 69; Dârekutnî, 3: 334; Dûlâbî, *el-Künâ*, 2: 64.

⁷⁶² Elbânî, *el-İrvâ*, 4: 335-337; Elbânî, *ed-Daîfe*, 12: 551; Elbânî, *Daîfü'l-Câmi'i's-Sağîr* 808, H.No:5607; Abdülaziz b. Abdullah b. Abdurrahman İbn Baz, *Mecmû'u Fetâvâ*, thk. Muhammed b. Sa'd eş-Şüveyrî (Beyrut: Riâsetü İdâretü'l-Buhûsi'l-İlmiyye, 1421), 16: 113-114.

⁷⁶³ Zehebî, *el-Mizân*, 4: 266; İbnü'l-Kattân, *el-Beyân*, 4: 200, 5: 141; İbn Teymiyye, *el-Fetâvâ*, 27: 24-25; Heysemî, *el-Mecma'*, 2: 4, (Bezzâr'ın naklettiğini belirtmiş, zayıf kabul etmiştir.); Suyûtî, *es-Sağîr*, 12382; Gazzî, *el-İtkân*, 2: 588; Şemsüddin Muhammed b. Ahmed el-Hanbelî İbn Abdilhâdî, *es-Sârimü'l-münkî fi'r-reddi ale's-Sübki*, thk. Ukayl b. Muhammed b. Zeyd el-Yemânî (Beyrut: Müessesetü'r-Reyyân, 2003), 21, 43; Ebü'l-Fadl Şihâbüddîn Ahmed b. Alî b. Muhammed el-Askalânî İbn Hacer, *İthâfî'l-mehera bi'l-fevâidi'l-mübtekirati min etrâfi'l-aşere*, thk. Züheyr b. Nâsır v.dğr. (Medine: Mecmau'l-Meliki'l-Fahd, 1994), 9: 123; Ebü Zekeriyâ Yahyâ b. Şeref b. Mürî en-Nevevî, *el-Mecmû' şerhu'l-Muhezzeb* (Dârü'l-Fikir, ts.), 8: 212.

⁷⁶⁴ Zürkânî, *el-Muhtasar*, 1029.

⁷⁶⁵ İbnü'l-Mülakkın, *el-Bedrü'l-Münîr*, 6: 296.

⁷⁶⁶ *عَذَابُ الْقَبْرِ مِنَ الْغَيْبَةِ وَالنَّمِيمَةِ* Bu rivâyeti ayrıca Ahmed'de tercüme etmiş olup "*Dikkat ediniz! Yalan yüz karasıdır. Kabir azabı gıybet ve söz taşımadan dolaydır.*" şeklinde ikiye taksim edilerek nazma çekilmiştir.

Ebû Ya'lâ, İbn Adî ve Beyhakî'nin Ebû Berze el-Eslemî'den rivâyet ettikleri bu metin,⁷⁶⁷ çok zayıf ve mevzu kabul edilmiştir.⁷⁶⁸

206. Temizlik imana götürür.⁷⁶⁹

Taberânî, Ebû Nuaym ve Deylemî,⁷⁷⁰ İbn Mesud'dan nakletmişlerdir.⁷⁷¹

207. Günahın kefareti pişman olmaktır.⁷⁷²

Ahmed b. Hanbel, Taberânî, Beyhakî ve Kudâî,⁷⁷³ Abdullah b. Abbâs'tan nakletmişlerdir.⁷⁷⁴

208. Her şeyin bir cilası vardır. Kalbin cilası da Allah'ı zikretmektir.⁷⁷⁵

Beyhakî'nin Abdullah b. Amr'dan naklettiği rivâyetin senedinde bulunan Sa'd b. Sinan tenkid edilmiştir. Rivâyete mevzu hükmü de verilmiştir.⁷⁷⁶

209. En faziletli sadaka dil ile yapılandır (güzel söz).⁷⁷⁷

Taberânî ve Kudâî, Semüre b. Cündeb'ten nakletmişlerdir.⁷⁷⁸

b) Mevzu rivâyetler

210. Öfke anında öfkesini kontrol altına alan kimseye Allah'ın muhabbeti vacip olur.⁷⁷⁹

⁷⁶⁷ Ebû Ya'lâ, *el-Müsned*, 13: 435, (H.Selim Esed: Çok zayıf); İbn Hibbân, *es-Sahih*, 13: 44, (Ş. Arnaut: zayıf); İbn Adî, *el-Kâmil*, 4: 134, (gayr-i mahfuz); Beyhakî, *eş-Şuab*, 6: 456.

⁷⁶⁸ Senedinde yer alan Ziyâd b. el-Münzir'i, Yahyâ b. Maîn yalancı, Nesâî metrûk, İbn Hibbân Râfizî, hadis uyduran bir kimse olarak cerh etmişlerdir. İbnü'l-Kayserânî, *ez-Zahîre*2: 1047; Zehebî, *el-Mizân*, 2: 93; Heysemî, *el-Mecma'*, 8: 91; Elbânî, *Daifü'l-Câmi'is-Sağîr*, 624, H.No: 4297, (mevzu).

⁷⁶⁹ *الْبُحْبُوحُ إِلَى الْإِيمَانِ* Bosnevî ve Ahmed'in eserlerinde yer alan rivâyet, الطَّهْرُ شَطْرُ الْإِيمَانِ şeklinde sahih senetle nakledilmiştir.

⁷⁷⁰ Taberânî, *el-Evsat*, 7: 215, H.No: 7311; Ebû Nuaym, *Târihu İsfahan*, 1: 224; Deylemî, *el-Firdevs*, 2: 55, H.No: 2309.

⁷⁷¹ Senedinde bulunan İbrahim b. Hayyân'ı İbn Adî, zayıf hadis rivâyet etmekle itham etmiştir. İbn Adî, *el-Kâmil*, 1: 410; Heysemî, *el-Mecma'*, 1: 236; Irâkî, *el-Muğnî*, 1: 60, 148; Aliyyü'l-Kârî, *el-Esrâr*, 152; Elbânî, *ed-Daife*, 11: 441.

⁷⁷² *كَفَّارَةُ الذَّنْبِ الدَّامَةُ* Rivâyeti Bosnevî, Ahmed, Sebzî, Anonim II ve Halvetî eserlerinde tercüme edilmiştir.

⁷⁷³ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 4: 379, (Ş. Arnaut: sened zayıf, rivâyet hasen li-gayrihi); Taberânî, *el-Kebîr*, 12: 172; Beyhakî, *eş-Şuab*, 9: 266; Kudâî, *eş-Şihâb*, 1: 80.

⁷⁷⁴ Senedinde bulunan Yahya b. Amr b. Mâlik en-Nükri'nin İbn Main, Ebû Zür'â, Nesâî, İbn Hanbel zayıf bir râvî olduğunu ifade etmişlerdir. Zehebî, *el-Mizân*, 3: 299; Heysemî, *el-Mecma'*, 10: 99.

⁷⁷⁵ *أَفْضَلُ الصَّدَقَةِ اللِّسَانُ قِيلَ يَا رَسُولَ اللَّهِ مَا صَدَقَةُ اللِّسَانِ قَالَ: الشَّفَاعَةُ تُفَكُّ بِهَا الْأَسِيرَ، وَتُخَوِّنُ أَفْضَلُ الصَّدَقَةِ اللِّسَانُ* Rivâyet, Bosnevî, İlahî I ve Ahmed'in eserlerinde yer almaktadır.

⁷⁷⁶ Beyhakî, *eş-Şuab*, 2:62. Senedinde bulunan Sa'd b. Sinan tenkid edilmiştir. Münzirî, *et-Terğîb ve't-terhîb*, 2: 354; Dimyâtî, *el-Mecma'*, 204; Elbânî, *ed-Daife*, 10: 774.

⁷⁷⁷ *أَفْضَلُ الصَّدَقَةِ اللِّسَانُ* Rivâyet Bosnevî ve Ahmed'in eserinde geçmektedir.

⁷⁷⁸ Taberânî ve Kudâî, Semüre b. Cündeb'ten en faziletli sadakanın dil ile olduğunu belirten bir rivâyet nakledilmiş olup senedinde bulunan senedinde bulunan Ebû Bekir el-Hüzelî zayıf kabul edilmiştir. Rivâyetin tamamı şu şekildedir: *أَفْضَلُ الصَّدَقَةِ اللِّسَانُ قِيلَ يَا رَسُولَ اللَّهِ مَا صَدَقَةُ اللِّسَانِ قَالَ: الشَّفَاعَةُ تُفَكُّ بِهَا الْأَسِيرَ، وَتُخَوِّنُ أَفْضَلُ الصَّدَقَةِ اللِّسَانُ قِيلَ يَا رَسُولَ اللَّهِ مَا صَدَقَةُ اللِّسَانِ قَالَ: الشَّفَاعَةُ تُفَكُّ بِهَا الْأَسِيرَ، وَتُخَوِّنُ أَفْضَلُ الصَّدَقَةِ اللِّسَانُ* Taberânî, *el-Kebîr*, 7:230; Kudâî, *eş-Şihâb*, 2: 243; Heysemî, *el-Mecma'*, 8: 194.

⁷⁷⁹ *وَجِبَتْ مَحَبَّةُ اللَّهِ عَلَى مَنْ أَعْضِبَ، فَحَلِمَ* Rivâyet ayrıca Ahmed'in eserinde tercüme edilmiştir.

İbn Adî, Ebû Nuaym ve Kudâî'nin⁷⁸⁰ Hz. Aişe'den naklettikleri bu rivâyete; münker ve mevzu hükümleri verilmiştir.⁷⁸¹

211. *En güzel şey güzel ahlaktır.*⁷⁸²

Ebû Bekir Tarîsisî, İbn Asâkîr ve Kudâî'nin Hz. Hasan'dan naklettiği bu metin, müselsel hadis olup senedindeki râvîlerin geneli Hasan ismindedir.⁷⁸³ Ne var ki senedinde bulunan Hasan b. Dinâr, hadis uydurmakla itham olunmuştur.⁷⁸⁴

212. *Duayı terk etmek günahdır.*⁷⁸⁵

Taberânî'nin⁷⁸⁶ Ebû Said el-Hudrî'den rivâyet ettiği bu metin zayıf,⁷⁸⁷ batıl,⁷⁸⁸ mevzu⁷⁸⁹ kabul edilmiştir.

213. *Müminlere karşı güzel zanda bulununuz!*⁷⁹⁰

Âdâb kitaplarında yer alan bu metin,⁷⁹¹ İbn Ebî Hâtim'in *Tefsiri*'nde Said b. Cübeyr'in sözü olarak Nur Suresi 26. âyetin izahında yer almaktadır. Tâbiînden olan bu zâtın bir ayetin tefsirinde zikrettiği bu metin, maktu haber kabul edilmekle birlikte, merfu olarak aslı yoktur.⁷⁹²

214. *Açlık amellerin en değerlisidir.*⁷⁹³

Hadis olarak verilen metnin aslı yoktur.⁷⁹⁴

⁷⁸⁰ İbn Adî, *el-Kâmil*, 8:112; Ebû Nuaym, *Târîhu İsfahan*, 2: 100; Kudâî, *eş-Şihâb*, 1: 333.

⁷⁸¹ İbnü'l-Kayserânî, *ez-Zahîre*, 2: 2548, (münker); Zehebî, *el-Mizân*, 1: 97, 4:125, (batıl-mevzu); Elbânî, *ed-Daîfe*, 2: 173, (mevzu).

⁷⁸² Rivâyet ayrıca Ahmed'in eserinde tercüme edilmiştir. الخلق الحسن: الخلق الحسن

⁷⁸³ Ebû Bekir Tarîsisî, *Müselselât ve hadîsü'd-dabb* (Dârül-Kütübî'z-Zâhiriyye, Mecâmî'ül-Mektebül-Ömeriyye, 3787/51), 124b; İbn Asâkîr, *Târîhu Dimeşk*, 13: 117-118; Kudâî, *eş-Şihâb*, 2: 108.

⁷⁸⁴ Ebü'l-Ferec Cemâlüddîn Abdurrahmân b. Alî b. Muhammed el-Bağdâdî İbnü'l-Cevzî, *Müselselât* (Erişim 15 Ekim 2019), 15b; İbn Bedrân, *Şerhü Kitâbi's-Şihâb*, 209; Alemü'd-dîn Ebü'l-Fadl Muhammed Yâsin b. Muhammed İsâ el-Mekkî el-Fâdânî, *el-Ucâle fi'l-ehâdîsi'l-müselsele* (Dımeşk: Dâru'l-Beşâir, 1985), 79.

⁷⁸⁵ Rivâyet ayrıca Ahmed'in eserinde tercüme edilmiştir. تَرَكَ الدُّعَاءَ مَعْصِيَةً

⁷⁸⁶ Taberânî, *es-Sağîr*, 2:21, H.No:708.

⁷⁸⁷ Heysemî, *el-Mecma'*, 4:75; Suyûtî, *es-Sağîr*, 3388.

⁷⁸⁸ Senedinde bulunan İsmail b. Yahyâ et-Temîmî, tenkit edilmiş olup bu senedle batıl hükmü verilmiştir. İbn Adî, *el-Kâmil*, 1: 494; İbnü'l-Kayserânî, *Zahîre*, 1:558.

⁷⁸⁹ Elbânî, *ed-Daîfe*, 1: 330, H.No: 181.

⁷⁹⁰ لَوْلَا إِذْ سَمِعْتُمُوهُ ظَنَّ الْمُؤْمِنُونَ وَالْمُؤْمِنَاتُ بِأَنفُسِهِمْ خَيْرًا Nur suresi 12.ayette geçen ظَنُّوا بِالْمُؤْمِنِينَ خَيْرًا ifadesinden hareketle bu ifadenin söylenmiş olması muhtemeldir.

⁷⁹¹ Burhanü'd-dîn Zernüci, *Ta'limü'l-müte'allim tarika't-teallüm* (İstanbul: Kitap Kalbi, 2016), 70.

⁷⁹² Ebû Muhammed Abdurrahmân b. Muhammed b. İdris er-Râzî İbn Ebî Hâtim, *Tefsîrü'l-Kur'âni'l-Azîm*, thk. Esad Muhammed et-Tayyib (S. Arabistan: Mektebetü Nizâr Mustafa, 1419), 8: 2563, H.No: 14325.

⁷⁹³ سَيِّدُ الْأَعْمَالِ الْجُوعُ

⁷⁹⁴ Irâkî, *el-Muğni*, 2: 965; Sübkî, *et-Tabakât*, 4:334; Elbânî, *ed-Daîfe*, 1:417, H.No: 248.

215. *Cömert'in yemeği deva, cimrinin yemeği ise derttir.*⁷⁹⁵

Hatîb el-Bağdâdî ve Deylemî'nin,⁷⁹⁶ İbn Ömer'den naklettikleri rivâyet, zayıf, batıl ve mevzu kabul edilmiştir.⁷⁹⁷

c) Bulunamayan Rivâyetler

216. *Cömert, Allah'a yakındır. Ben de ona yakınım.*⁷⁹⁸

217. *Ayakta su içen kimseyi Allah çaresi olmayan bir hastalıkla imtihan eder.*⁷⁹⁹

218. *Bir âlimi hakir gören kimse münafik ve melûndur.*⁸⁰⁰

219. *Güzel zanda bulunmak imandandır.*⁸⁰¹

220. *Kişinin dilini sadakaya alıştırması mutluluğuna vesiledir.*⁸⁰²

1. 3. 17. Derviş Ali b. Hacı Mustafa (XVI. Asır), *Amâil-i fezâil-i cihad*.

Cihâdın faziletini anlatan metinlerden derlenen bu kırk hadiste 6 rivâyet, müttefakun aleyhtir. Geriye kalan 21 makbul rivâyetin 7'si Buhârî'nin, 5'i Müslim'in *es-Sahîh* adlı eserlerinde, 5'i Ahmed b. Hanbel'in *el-Müsned*'inde, 1'i Nesâî'nin *es-Sünen*'inde, 2'si Taberânî'nin *el-Evsat*'ında 1'i de Hâkim'in *el-Müstedrek* adlı eserinde yer almaktadır.

Eserde 4 zayıf, 2 mevzu, 1 mevkuf ve 6 bulunamayan metinle birlikte toplam 40 rivâyet tercüme edilmiş olup tahrîc bilgileri şu şekildedir:

a) Zayıf rivâyetler

221. *Gazilerin en hayırlısı gazilere hizmet edendir. Sonra da gazilere haber getirendir.*⁸⁰³

Taberânî'nin Ebû Hüreyre'den naklettiği rivâyet, senesinde bulunan Anbese b.

⁷⁹⁵ Rivâyet, Bosnevî, Ahmed, Hasan b. Musa, Hâkî ve Kadri'nin eserlerinde tercüme edilmiştir.

⁷⁹⁶ Hatîb el-Bağdâdî, *el-Bühalâ*, 50, 51; Deylemî, *el-Firdevs*, 2: 455,456.

⁷⁹⁷ Zehebî, *Târîhu'l-İslâm*, 21:310; İbn Hacer, *Lisânü'l-Mizân*, 1: 611; Aliyyü'l-Kârî, *el-Esrâr*, 240, H.No: 270; Elbânî, *ed-Daîfe*, 8: 288, H.No: 3824.

⁷⁹⁸ Rivâyet, Bosnevî, Lütfî, Ahmed, Manastırlı, Anonim I ve Latîfî'nin eserlerinde yer almaktadır.

⁷⁹⁹ مَنْ شَرِبَ مَاءً قَانِمًا؛ ابْتَلَاهُ اللَّهُ بِبَلَاءٍ لَا دَوَاءَ لَهُ

⁸⁰⁰ Rivâyet ayrıca Ahmed'in eserinde tercüme edilmiştir.

⁸⁰¹ Rivâyet ayrıca Kadri'nin eserinde tercüme edilmiştir.

⁸⁰² Bu rivâyet Bosnevî, İlâhî I ve Kadri'nin eserinde yer almaktadır.

⁸⁰³ أفضل العزاة خادمهم، ثم الذي يأتيهم بالأخبار

Mihran'dan dolayı zayıf kabul edilmiştir.⁸⁰⁴

222. *Müminin amellerinden en güzeli cihaddır.*⁸⁰⁵

Taberânî ve Ebû Nuaym'ın, Bilâl b. Rebâh'tan naklettikleri rivâyet, ⁸⁰⁶ senesinde bulunan Abdurrahman b. Sa'd'dan dolayı zayıf kabul edilmiştir.⁸⁰⁷

223. *Tebuk seferinde hac için izin isteyenler çoğalınca Hz. Peygamber:*

“*Bu gazve, hac yapmak isteyenler için kırk hac ibadetinden daha hayırlıdır*” buyurdu.⁸⁰⁸

Ebû Dâvûd, Said b. Mansûr (ö. 227/842) ve Havlânî'nin (ö. 370/981), Mekhûl'den mürsel senedle naklettikleri rivâyet,⁸⁰⁹ zayıf kabul edilmiştir.⁸¹⁰

224. *Ümmetimden bir kimseler çıkacak ki her türlü şey onlara kapanacak, hakları ellerinden alınacak ve hak ettikleri kendilerine verilmeyecek. İşte onlar bendendir, ben de onlardanım.*⁸¹¹

Abdullah b. Mübârek'in,⁸¹² Yezid b. Ukaylî'den naklettiği rivâyet, mürsel olup zayıf hükmündedir.⁸¹³

b) Mevzular

225. *Allah yolunda gaza eden kimse, boynunda kılıcı olduğu müddetçe melekler kendisine salât eder.*⁸¹⁴

Hatîb el-Bağdâdî'nin Enes b. Mâlik'ten rivâyet ettiği metin,⁸¹⁵ mevzu kabul

⁸⁰⁴ Taberânî, *el-Evsat*, 5: 176; Senesinde bulunan Anbese b. Mihrân zayıf kabul edilmiştir. Heysemî, *el-Mecma'*, 5: 290; Sehâvî, *el-Makâsîd*, 396; Gazzî, *el-İtkân*, 1: 303; Aclûnî, *el-Keşf*, 1: 463; Elbânî, *es-Sahîha*, 6: 357, H.No: 2832.

⁸⁰⁵ أَفْضَلُ عَمَلِ الْمُؤْمِنِ: الْجِهَادُ

⁸⁰⁶ İbn Adî, *el-Kâmil*, 5: 509; Taberânî, *el-Kebîr*, 1:338; Ebû Nuaym, *Ma'rifetü's-sahâbe*, 2:1265.

⁸⁰⁷ Senesinde bulunan Abdurrahman b. Sa'd hakkında bilgi için bkz. İbnü'l-Kayserânî, *ez-Zahîre*, 1: 531; Heysemî, *el-Mecma'*, 5:274; Elbânî, *ed-Daîfe*, 6:550, H.No: 2979.

⁸⁰⁸ كَثُرَ الْمُسْتَأْذِنُونَ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ إِلَى الْحَجِّ فِي غَزْوَةِ ثُبُوكَ، قَالَ غَزْوَةٌ لِمَنْ قَدْ حَجَّ أَفْضَلُ مِنْ أَرْبَعِينَ حَجَّةً

⁸⁰⁹ Ebû Osmân Şu'be el-Horasânî Saîd b. Mansûr, *es-Sünen*, thk. Habîbü'r-Rahmân el-Âzamî (Hind: Dârü's-Selefiyye, 1982), 2:168; Ebû Dâvûd, *el-Merâsîl*, 233, H.No: 304; Ebû Ali Abdülcebbar b. Abdullah b. Muhammed b. Abdurrahim b. Dâvûd ed-Dârânî el-Havlânî, *Târîhu Dâryâ*, thk. Saîd Afgânî (Dimeşk: Dârü'l-Fikr, 1950), 91.

⁸¹⁰ Senesinde bulunan İsmail b. Ayyâş, kendi beldesindekilerden yaptığı rivâyetlerde sadûk kabul edilmiştir. Bu senedde yer alan Hişâm b. el-Gâzi'de Dimeşk'lidir. Bûsîrî, *el-İthâf*, 5: 94, (Abdullah b. Amr'dan benzer manada şahitlerinin olduğunu ifade etmiştir); Elbânî, *ed-Daîfe*, 3: 673, H.No: 1481.

⁸¹¹ سَيَكُونُ فِي أُمَّتِي قَوْمٌ يُسَدُّ بِهِمُ التُّغُورُ، نُوْحِدُ مِنْهُمْ الْحُقُوقُ، وَلَا يُؤْتَوْنَ حَقَّهِمْ؛ أَوْلَانِكَ مِنِّي وَأَنَا مِنْهُمْ، وَأَنَا مِنْهُمْ

⁸¹² Ebû Abdîrrahmân b. Vâzih el-Hanzalî el-Mervezî Abdullah b. Mübârek, *el-Cihâd*, thk. Nezîh Hammâd (Tunus: ed-Dârü't-Tunusiyye, 1972), 148, H.No: 185.

⁸¹³ Yezid'in sahabeliği konusunda ilk dönem alimlerinin görüşleri için bkz. Buhârî, *el-Kebîr*, 8.352; İbn Hacer, *el-İsâbe*, 6:566.

⁸¹⁴ لَا تَزَالُ الْمَلَائِكَةُ تُصَلِّي عَلَى الْغَازِي؛ مَا دَامَ حَمَائِلُ سَيْفِهِ فِي عُنُقِهِ

⁸¹⁵ Hatîb el-Bağdâdî, *Târîh*, 14:166.

edilmiştir.⁸¹⁶

226. *Herkesin bir mesleği varken benim fakirlik ve cihad olmak üzere iki mesleğim bulunmaktadır. Bunları seven beni sevmiş gibidir. Bunlardan nefret eden benden nefret etmiş gibidir.*⁸¹⁷

İrâkî, Sübkî ve Elbânî'ye göre bu rivâyetin aslı yoktur.⁸¹⁸

c) Mevkuf rivâyetler

227. *Allah yolunda bir kırbaç yemek, peş peşe hac yapmaktan daha sevimlidir.*⁸¹⁹

Abdullah b. Mübârek, İbn Ebî Şeybe ve Taberânî'nin verdiği bilgiye göre Abdullah b. Mesud'un sözü olarak (mevkuf) nakledilirken,⁸²⁰ İbn Ebî Şeybe, Hz. Aişe'den benzer manada mevkuf senedle başka bir rivâyeti de nakletmiştir.⁸²¹

d) Bulunamayan Rivâyetler

228. *Denizde şehit olan kimse susuzluk anında soğuk su içen kimsenin hissettiği gibi karada şehit olan ise karıncanın ısırığında hissettiği gibi, hisseder (silahın acısını bilmez).*⁸²²

229. *Bir adam yularlı bir deve (dişi) ile gelerek: bu deve Allah yoluna (sadaka)dır dedi. Bunun üzerine Hz. Peygamber: Senin için kıyamet günü hepsi yularlı yedi yüz deve verilecek buyurdu.*⁸²³

230. *İnsanlar kıyamet günü hesabın şiddetiyle meşgulken, cihad emrine uymaları ve Allah'tan hakkıyla sakınmaları sayesinde nice müfrezeler cennete girer.*⁸²⁴

231. *İnsanlar kıyamet günü hesaplarıyla uğraşırken cihad ehli halkalar kurmuş bir şekilde yaptıkları cihadları konuşurlar (o günün derdi*

⁸¹⁶ Senedinde bulunan Yahya b. Anbese, yalancı "kذاب" olarak nitelendirilmiştir. İbn Hibbân, *el-Mecrûhîn*, 3:124,125; İbnü'l-Cevzî, *el-Mevdû'ât*, 2: 614; Zehebî, *el-Mizân*, 4: 401; İbn Arrâk, *et-Tenzih*, 2: 177; Şevkânî, *el-Fevâid*, 208.

⁸¹⁷ *إِنَّ لِكُلِّ أَحَدٍ جِرْفَةً، وَجِرْفَتِي اثْنَتَانِ: الْفَقْرُ، وَالْجِهَادُ، فَمَنْ أَحَبَّهُمَا؛ فَقَدْ أَحَبَّنِي، وَمَنْ أَبْغَضَهُمَا؛ فَقَدْ أَبْغَضَنِي.*

⁸¹⁸ İrâkî, *el-Muğnî*, 3: 1546; Sübkî, *et-Tabakât*, 6:366; Elbânî, *ed-Daife*, 2:40, H.No: 566.

⁸¹⁹ *لأن أمتع بسوط في سبيل الله، أحب إلي من حجة في إثر حجة*

⁸²⁰ Abdullah b. Mübârek, *el-Cihâd*, 199, H.No: 226; İbn Ebî Şeybe, *el-Musanef*, 4: 211; Taberânî, *el-Kebîr*, 9: 111; Heysemî, *el-Mecma'*, 5: 287.

⁸²¹ İbn Ebî Şeybe, *el-Musanef*, 3: 108.

⁸²² *شَهِيدُ الْبَحْرِ لَا يَعْلَمُ السَّلَاحَ، إِلَّا كَثْرِيَّةَ مَاءٍ بَارِدٍ عَلَى الظَّمَاءِ، وَشَهِيدُ الْبَرِّ لَا يَعْلَمُ السَّلَاحَ، إِلَّا كَعَادَةِ تَمَلَّةٍ*

⁸²³ *جاء رجلٌ بِنَاقَةٍ مَخْطُومَةٍ، فقال: هذه في سبيل الله، فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم: لك بها يوم القيامة سنغ مائة ناقة كلها*

مخطومة

⁸²⁴ *يدخل الجنة سرايا، والناس في شدة الحساب من أمر بالجهاد والخشي عليه*

onlardan uzaktır).⁸²⁵

232. *Kim Allah yolunda kılıç kuşanırsa o kılıç kendisi için cehennem ateşine karşı bir kalkan olur. Yine kim Allah yolunda mızrak taşırsa o mızrak kıyamet günü kendisi için bir bayrak gibi olur.*⁸²⁶

İbnü'n-Nehhâs (ö. 814/1411), Ebû Bekir en-Nakkâş'ın (ö. 351/962) *Şifâü's-Sudûr* isimli eserinde⁸²⁷ bu metni İbn Abbâs'tan rivâyet ettiğini söylemesine rağmen temel hadis kitaplarında bu rivâyete dair bir bilgi bulunamamıştır.⁸²⁸

233. *Mücahidlere eziyet vermekten çekinin. Çünkü Allah nebler ve resuller için gazap ettiği gibi mücahidler için de gazap eder. Nebi ve resullerin duasına icabet ettiği gibi onların da duasına icabet eder. Güneş, Allah katında mücahitten daha saygıdeğer olan hiçbir kimse üzerine doğmamış ve batmamıştır.*⁸²⁹

Son kısmı hadis kitaplarında yer almayan bu metnin ilk bölümünü Deylemî, Hz. Ali'den rivâyet etmiştir.⁸³⁰

1. 3. 18. Mustafa (XVI. Asır), *Tercüme-i Hadîs-i Erba'in*.

Temmet kaydı تَمَّتْ الْكِتَابُ بِعَوْنِ اللَّهِ الْمَلِكِ الْمَطْلُوبِ فِي وَقْتِ الْعَصْرِ مِنْ يَدِ الْحَقِيرِ الْفَقِيرِ مُصْطَفَىٰ şeklinde olup hicri 1005 verilen bir kırk hadis, Süleymaniye Kütüphanesi, Serez 4002 numarada bulunan mecmuanın 114b-117b varakları arasında yer almaktadır. Bu ifadeden hareketle eserin sahibinin kimliğinin tespiti mümkün olmamakla birlikte, en azından XVI. asırdan önce telif edildiği tespit edilmiştir. Mustafa isimli kişinin, müellif mi yoksa müstensih mi olduğu belli değildir. Edebiyatımızda kırk hadis telif etmesi ihtimal dahilinde olan Mustafa isimli 28 şairin varlığından bahsedilmekle beraber bu eserin onlardan birine

⁸²⁵ النَّاسُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ فِي الْحَسَابِ، وَأَهْلُ الْجِهَادِ خُلُقٌ خَلِيقٌ يَتَذَكَّرُونَ الْجِهَادَ

من تَقَلَّدَ سَيْفًا فِي سَبِيلِ اللَّهِ؛ كَانَ لَهُ جُنَّةٌ مِنَ النَّارِ، وَمَنْ حَمَلَ رُمْحًا فِي سَبِيلِ اللَّهِ؛ كَانَ لَهُ عَلَمًا يَوْمَ الْقِيَامَةِ

⁸²⁷ Bir tefsir eseri olan *Şifâü's-Sudûr* üzerine yapılmış doktora çalışması bulunmasına rağmen henüz gün yüzüne çıkarılamamıştır. Ali İbrahim en-Nâcih, *Ebû Bekir en-Nakkâş ve menhecühü fi't-tefsîr* (Mekke: Ümmü'l Kura, Doktora Tezi, 1985).

⁸²⁸ Ebû Zekeriyâ Muhyiddin Ahmed b. İbrâhîm b. Muhammed ed-Dımaşkî ed-Dimyâtî İbnü'n-Nehhâs, *Meşâri'u'l-eşvâk ilâ mesâri'i'l-'uşşâk ve müsîrû'l-ğarâm ilâ dâri's-selâm* (Beyrut: Dârü'l-Beşâiri'l-İslâmiyye, 1990), 1:497.

⁸²⁹ اتقوا أذى المجاهدين؛ فإن الله يَغْضِبُ للمجاهدين، كما يَغْضِبُ للأنبياء ورُسُولِهِ، وَيَسْتَجِيبُ لهم، كما يستجيب للأنبياء ورُسُولِهِ، ولا طَلَعَتْ شَمْسٌ ولا غَرَبَتْ على أحد أكرم على الله من مُجَاهِدٍ

⁸³⁰ Deylemî, *el-Firdevs*, 95.

⁸³¹ İdris Söylemez, bu kısmı “gaferallahu lehu vâlideyne vâsen ileyhumâ ve ileyha sene 1005 (hicri)” şeklinde okumuştur ki bu yanlış bir okumadır. Söylemez, *Manzum Kırk Hadisler*, 224.

aidiyetinin tespiti mümkün gözükmemektedir.⁸³²

Mukaddimesi bulunmayan eserde önce rivâyetler zikredilmiş akabinde kıta nazım biçimi ile tercümelere yer verilmiştir. Şimdilik Mustafa isimli birine ait kabul edilen kırk hadiste 15 sahih, 11 zayıf, 4 mevzu, 2 selefeye ait söz, 1 mevkuf ve 9 bulunamayan olmak üzere toplam 42 rivâyet yer almaktadır. Sahih rivâyetlerin 3'ü müttefakun aleyh iken 1'i Buhârî'nin *el-Câmiu's-Sahîh*'inde 6'sı Ahmed b. Hanbel'in *el-Müsned*'inde, 1'i Dârimî'nin 2'si Tirmizî'nin *es-Sünen* adlı eserlerinde 1'i Taberânî'nin *el-Kebîr*'inde 1'i de Hâkim'in *el-Müstedrek* adlı eserinde yera almaktadır. Eserde daha önce geçemeyen rivâyetlerin⁸³³ tahrîc bilgileri şu şekildedir:

a) Zayıf rivâyetler

234. *Nalinler (ayakkabı) islandığı vakit namaz binekte kılınır.*⁸³⁴

İbn Hacer ve İbnü'l-Mülakkın, bu lafızla bir hadis bulamadıklarını söylerken,⁸³⁵ Hâkim ve İbn Huzeyme'den bu manaya gelen rivâyet, *إِذَا كَانَ الْمَطْرُ وَابِلًا*,⁸³⁶ *إِذَا كَانَ النَّصْفُ مِنَ الشَّعْبَانِ* şeklinde olup senedine bulunan Nâsîh b. el-Âlâî'den dolayı zayıftır.⁸³⁷ Aynı manayı destekleyen Ahmed b. Hanbel, Buhârî ve Müslim rivâyetleri de vardır.⁸³⁷

235. *Şaban ayı bittiği vakit başka oruç yoktur, sadece Ramazan orucu tutulabilir.*⁸³⁸

Hidâye şerhlerinde⁸³⁹ bu lafızla hadis olarak zikredilen metin, hadis kitaplarında yer almamakla birlikte yakın manaya gelecek şekilde *إِذَا كَانَ النَّصْفُ مِنَ الشَّعْبَانِ*

⁸³² Bünyamin Yuvacı, *Tuhfe-i Nâilî (Metin ve Muhtevâ, II.Cilt, s.735-999)* (Sivas: Cumhuriyet Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2014); Söylemez, *Manzum Kırk Hadisler*, 225.

⁸³³ Tahrîc bilgisi verilmesi gereken 27 rivâyetin 13'üne dair tahrîc bilgileri daha önce geçmiş olup zayıflar için 33, 34, 35, 36, 37 ve 38; mevzular için 43, 77 ve 106; bulunamayanlar için 56 ve 57 selefeye ait sözler için 49 ve 50 no'lu rivâyetlere bakınız.

⁸³⁴ *إِذَا ابْتَلَّتِ الْجَعَالُ؛ فَالصَّلَاةُ فِي الرَّحَالِ*

⁸³⁵ İbnü'l-Mülakkın, *el-Bedrü'l-Münîr*, 4:419; İbn Hacer, *et-Telhîs*, 2:78.

⁸³⁶ Ebû Bekr Muhammed b. İshâk b. Huzeyme es-Sülemî en-Nisâbü'rî İbn Huzeyme, *Sahîhu İbn Huzeyme*, thk. Muhammed Mustafa el-'Azamî (Beyrut: el-Mektebü'l-İslâmî, 1975), 3:178ü ('Azamî: zayıf); Hâkim en-Nisâbü'rî, *el-Müstedrek*, 1:431, (Zehebî: zayıf).

⁸³⁷ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 10:65, 31:388, 33: 282,327, 342, 369,393, 38: 217, 34: 308, 310, 315, 316, 317, 320; Buhârî, Ezan 18; Müslim, Salâtü'l-Müsâfirîn 3; Aliyyü'l-Kârî, Mirkât isimli eserinde bu hadis için müttefakun aleyh hükmü vermiştir. Onun kastettiği hadis, Buhârî ve Müslim'in rivâyet ettikleri, *إِذَا ابْتَلَّتِ الْجَعَالُ؛ فَالصَّلَاةُ فِي الرَّحَالِ* rivâyeti olup mana açısından bu metne yakındır. Bkz. Aliyyü'l-Kârî, *el-Mirkât*, 3: 834.

⁸³⁸ *إِذَا ابْتَلَّتِ الْجَعَالُ؛ فَالصَّلَاةُ فِي الرَّحَالِ؛ إِلَّا رَمَضَانَ*

⁸³⁹ Muhammed b. Muhammed b. Mahmud Ekmelüd'dîn er-Rûmî el-Bâbertî, *el-'Inâye şerhu'l-Hidâye* (Dârü'l-Fikir, ts.), 4: 13; Ebû Muhammed (Ebü's-Senâ) Bedrüddîn Mahmûd b. Ahmed b. Mûsâ b. Ahmed el-Aynî, *el-Binâye şerhu'l-Hidâye* (Beyrut: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 2000), 2:308.

فَلَا صَوْمَ حَتَّىٰ يَجِيءَ رَمَضَانُ ifadesiyle, Ebû Hüreyre'den rivâyet edilmiştir.⁸⁴⁰

236. *Ürküp kaçmasından dolayı hayvana vurulabilir, ancak tökezlemesinden dolayı vurulamaz.*⁸⁴¹

İbn Ömer ve Ebû Said el-Hudrî'den gelen rivâyet,⁸⁴² tenkid edilmiştir.⁸⁴³ Bununla birlikte Mu'tezilî âlim el-Bermekî yolculuk esnasında bineğinin ürkerek kaçması neticesinde Hz. Peygamber'in "hayvana ayağı tökezleyince vurun, ürküp kaçtığı zaman vurmayın" dediğini İbn Kuteybe nakletmiştir. Bu durum söz konusu rivâyetle çelişmektedir. Ayrıca İbn Kuteybe (ö. 276/889), Hz. Peygamber'den böyle bir hadisin vârid olup olmadığını bilmediğini ifade etmiş ve Bermekî'nin hata ettiğini belirtmiştir.⁸⁴⁴

237. *Hz. Peygamber: ben zina ile değil nikahlı bir ilişki neticesinde doğdum.*⁸⁴⁵

Hz. Aişe,⁸⁴⁶ Hz. Ali,⁸⁴⁷ İbn Abbâs,⁸⁴⁸ Cafer b. Muhammed babası aracılığıyla⁸⁴⁹ ve Enes b. Mâlik'ten⁸⁵⁰ farklı lafızlar ama aynı mana içeren rivâyetler bulunmakla birlikte hepsinin senedleri tenkid edilmiştir⁸⁵¹

238. *Süt emme (insan) tabiatını değiştirir.*⁸⁵²

Ebû Saîd İbnü'l-Arâbî ve Kudâî'nin,⁸⁵³ İbn Abbas'tan; Deylemî'nin ise İbn

⁸⁴⁰ İbn Mâce, Sıyâm 5, (lafız İbn Mâce'ye aittir) Tirmizî *إذا بقي نصف من شعبان فلا تصوموا* ifadesiyle tahrîc etmiştir. Tirmizî, Savm, 38, (hasen-sahih).

⁸⁴¹ تُصْرَبُ الدَّابَّةُ عَلَى النَّقَارِ، وَلَا تُصْرَبُ عَلَى الْعِثَارِ

⁸⁴² İbn Adî, *el-Kâmil*, 5:542.

⁸⁴³ Senesinde bulunan Abbad b. Kesîr zayıf kabul edilmiştir. Bkz. Zehebî, *el-Mizân*, 2: 374; İbnü'l-Kaysrânî, *ez-Zahîre*, 1: 412, (Ebû Said el-Hudrî'den).

⁸⁴⁴ Ebû Muhammed Abdullah b. Müslim b. Kuteybe ed-Dîneverî İbn Kuteybe, *Te'vîlü muhtelifi'l-hadîs* (el-Mektebü'l-İslâmî, 1999), 101.

⁸⁴⁵ وَلِدْتُ مِنَ النَّكَاحِ، لَا مِنَ السَّقَاحِ

⁸⁴⁶ İbn Sa'd, *et-Tabakât*, 1: 51; İbn Asâkîr, *Târîhu Dimeşk*, 3:401.

⁸⁴⁷ Taberânî, *el-Evsat*, 5:80; İbn Asâkîr, *Târîhu Dimeşk*, 3:402.

⁸⁴⁸ Taberânî, *el-Kebîr*, 10:329; Beyhakî, *el-Kübrâ*, 7:308; Heysemî, *el-Mecma'*7:217, Senesinde bulunan el-Medîni tenkid edilmiştir.

⁸⁴⁹ Abdürrezzâk, *el-Musannef*, 7: 303; İbn Asâkîr, *Târîhu Dimeşk*, 3: 403.

⁸⁵⁰ Ebû Bekr Ahmed b. el-Hüseyn b. Ali el-Beyhakî, *Delâilü'n-nübüvve ve ma'rifetü ahvâli sâhibü's-şerîa* (Beyrut: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1405), 1: 174.

⁸⁵¹ İbnü'l-Mülakkın, *el-Bedrü'l-Münîr*, 7: 634-637; İbn Hacer, *et-Telhîs*, 3: 361; Ebû'l-Fidâ' İmâdüddin İsmâil b. Şihâbiddîn Ömer b. Kesîr b. Dav' b. Kesîr el-Kaysî el-Kureşî el-Busrâvî ed-Dımaşkî eş-Şâfî İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-nihâye*, thk. Ali Şîrî (Dâru İhyâi't-Turâsî'l-Arabî, 1988), 2: 322; Elbânî, *el-İrvâ*, 6: 331-334.

⁸⁵² رِوَايَةُ مُسْتَفَا، إِسْمَاعِيلَ سَادِكِ كَمَالِ، تَائِبِ وَبَلِغِ'İN ESERLERİNDE YER ALMAKTADIR.

⁸⁵³ Kudâî, *eş-Şihâb*, 1: 56, H.No: 35; İbnü'l-Arabî, *el-Mu'cem*, 1: 138, 323.

Ömer'den naklettikleri bu metin,⁸⁵⁴ tenkid edilmiştir.⁸⁵⁵

b) Mevzular

239. *Eğer (at) üzerine (kendini göstermek kastıyla) binen kadına Allah lânet etmiştir.*⁸⁵⁶

Merğînânî'nin (ö. 593/1197) talak konusunda delil olarak zikrettiği bu metin temel hadis kitaplarında yer almamaktadır. Zeylaî, İbn Hacer ve Aliyyü'l-Kârî, "aslı yok, garib, senedine ulaşamadım" gibi hükümler vermişlerdir.⁸⁵⁷

c) Mevkuf rivâyetler

240. *Ekinin yeşerdiği vakitte (zamanında) zayıf düşmeden, çürüyüp yok olmadan önce cihad ediniz. O cihad tatlıdır.*⁸⁵⁸

Hz. Ömer'den mevkuf olarak rivâyet edilmiştir.⁸⁵⁹

d) Bulunamayan Rivâyetler

241. *Kadınlar öşür vermez ve zekât toplama yerlerine de gitmez (buldukları yerlerden alınır).*⁸⁶⁰

Zemahşerî, Veda Haccı günü söylendiğini ifade etmiştir.⁸⁶¹

242. *Onlar hacı değil, hacılara hizmet eden yol arkadaşlarıdır.*⁸⁶²

Zemahşerî, İbn Ömer'in hacılara söylediğini ifade etmiştir.⁸⁶³

⁸⁵⁴ Deylemî, *el-Firdevs*, 2: 280, H.No: 3299.

⁸⁵⁵ Zehebî, *el-Mizân*, 2: 96; Suyûtî, *es-Sağîr*, 6901; İbn Bedrân, *Şerhü Kitâbi 'ş-Şihâb*, 47; Elbânî, *ed-Daîfe*, 4:65, 8:141.

⁸⁵⁶ لَعَنَ اللَّهُ الْفُرُوجَ عَلَى السُّرُوجِ

⁸⁵⁷ Zeylaî, *Nasbü'r-râye*, 3: 228; Ebü'l-Fadl Şihâbüddîn Ahmed b. Alî b. Muhammed el-Askalânî İbn Hacer, *ed-Dirâye fî tahrîci ehâdisi'l-Hidâye*, thk. es-Seyyid Abdullah Hâşim el-Yemânî (Beirut: Dârü'l-Ma'rife, ts.), 2: 71; Aliyyü'l-Kârî, *el-Esrâr*, 282; Benzer manaya gelen نَهَى رَسُولُ اللَّهِ ذَوَاتِ الْفُرُوجِ عَنْ بَرَكِنِ السُّرُوجِ şeklindeki İbn Abbâs rivâyeti senedinde bulunan Ali b. Ebî'l-Kuraşî'nin münker ve meçhul bir râvî olmasından dolayı tenkid edilmiştir. bkz. İbn Adî, *el-Kâmil*, 4: 318; Zehebî, *el-Mizân*, 3: 147.

⁸⁵⁸ اغزوا، والغزوة حلو خضير، قبل أن يكون ثماما، ثم رماما، ثم يكون خطاما

عَلَيْكُمْ بِالْجِهَادِ، مَا دَامَ حُلُوهَا خَضِرًا قَبْلَ أَنْ يَكُونَ ثَمَامًا، أَوْ يَكُونَ رَمَامًا، أَوْ يَكُونَ حُطَامًا، فَإِذَا انْتَهَتِ الْمَغَارِي وَأُكِلَتِ الْغَنَائِمُ وَاسْتُجِلَّتِ الْحُرْمُ، فَعَلَيْكُمْ بِالرِّبَاطِ فَإِنَّهُ أَفْضَلُ غَزْوِكُمْ

⁸⁵⁹ Abdürrezzâk, *el-Musannef*, 5:282.

⁸⁶⁰ النِّسَاءُ لَا يُعَسَّرْنَ، وَلَا يُخَسَّرْنَ

⁸⁶¹ İbn Kemalpaşa, Zemahşerî'den nakille bu hadisi kırk hadisinde kullanırken, Zemahşerî, rivâyetin Veda Haccı günü söylendiğini ifade etmiştir. Bkz. Ebü'l-Kâsım Mahmûd b. Ömer b. Muhammed el-Hârîzmî ez-Zemahşerî, *el-Fâik fî garibi'l-hadis*, thk. Ali Muhammed el-Bîcâvî - Muhammed Ebü'l-Fadl İbrahim (Lübnan: Dârü'l-Ma'rife, ts.), 2: 402.

⁸⁶² هُوَ لَاءِ الدَّاجِ، وَلَيْسُوا بِالْحَاجِ

⁸⁶³ Zemahşerî, İbn Ömer'in bazı hacıların kılık-kıyafetlerindeki uygunsuzluğa işaret etmek için bu ifadeyi söylediğini nakleder. Bkz. Zemahşerî, *el-Fâik*, 1: 412.

243. *Evliliği def ile de olsa ilan edip duyurunuz.*⁸⁶⁴

244. *Nimet külfete göredir.*⁸⁶⁵

Mecelle'de külli kaide olan bu metin, temel hadis külliyatında yer almamaktadır.⁸⁶⁶

245. *Harac (vergi) almak ancak devletin korumasından dolayıdır.*⁸⁶⁷

246. *Allah zevkine düşkün çokça boşayan kimseye lânet eder.*⁸⁶⁸

247. *Bizim ilklerimiz faziletliydimler, sonrakiler ise insanlara karışmayanlardı.*⁸⁶⁹

1. 3. 19. Lütî, (XVI. Asır) *Tercüme-i Hadîs-i Erba'în.*

Kırk hadis mukaddimesinde eserin Yemen Fatihî olarak bilinen Koca Sinan Paşa'ya (ö. 1004/1596)⁸⁷⁰ sunulmasından dolayı XVI. asırda yaşadığını kabul ettiğimiz Lütî mahlaslı şairin kimliği tespit edilememiştir. Eserin tenkitli neşrini gerçekleştiren İsmail Avcı⁸⁷¹ başta olmak üzere kaynakların verdiği bilgiye göre kırk hadisin, XVI. asırda yaşadığı tespit edilen Lütî-i Acem ve Lütî-i Kâdî'dan birine ait olması ihtimal dahilinde olmakla birlikte Sinan Paşa'nın şairleri kollamasından hareketle yanında bulunan bir başka şaire ait olması da mümkündür.⁸⁷²

Lütî'nin kırk hadisinde yer alan rivâyetlerin, çalışmanın sonraki bölümlerinde gelecek olan *Tezkire* sahibi Latîfî'nin *Sübhatü'l-Uşşâk* isimli yüz hadisinde yer alan rivâyetler ile birebir örtüşüğünü belirtmekte fayda vardır.

Lütî mahlaslı şairin eserinde, iki beyitlik kıtalar halinde tercüme ettiği makbul

⁸⁶⁴ اعْلَنُوا الرِّقَاتِ، ولو بالذَّتِ Tirmizî'nin Hz. Aişe'den bu manaya gelen ve garib hükmü verdiği şu rivâyeti vardır: "Nikah işlerinizi ilan ediniz. Onu mescidlerde gerçekleştiriniz ve onun ilanında defî kullanınız." Tirmizî, Nikah 6.

⁸⁶⁵ العُتْمُ بِالْعُرْمِ

⁸⁶⁶ Bu ifadenin delillendirilmesinde kullanılan rivâyet بالخراج الشكلindedir. Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 40: 272; Tirmizî, *Büyu*' 53; Ebû Dâvûd, *Büyu*' 71; Nesâî, *Büyu*' 15; İbn Mâce, *Ticaret* 43.

⁸⁶⁷ لا جَبَانِيَّةَ إِلَّا بِجَمَانِيَّةِ

⁸⁶⁸ لَعَنَ اللهُ كُلَّ ذُوَاقٍ مَطْلَاقٍ

⁸⁶⁹ كَانَ أَوْلَانَا فَضُولًا، وَأَخْرَجْنَا قَدُورًا

⁸⁷⁰ III. Murat ve III. Mehmed dönemlerinde beş defa sadrazamlık görevine getirilmiş, Koca, Yemen ve Tunus Fatihî lakaplarıyla anılan Osmanlı sadrazamı için bkz. Mehmet İşpirlî, "Koca Sinan Paşa", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı, 2002), 137-139.

⁸⁷¹ Tek nüshası Millî Kütüphane 06 Mil Yz A 8851 numarada yer alan mecmuanın 1b-9b varakları arasında bulunan eserin tenkitli neşri bir makale ile gerçekleştirilmiştir. Bkz. İsmail Avcı, "16. Asır Şairlerinden Lütî'nin Manzum Kırk Hadisi", *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi* 16 (2016), 1-32.

⁸⁷² Bu asırda yaşamış bir başka şair Lütî-i Acem'dir. Tezkireci Ahdî'nin (öl. 1002/1593-4) çağdaşı ve bizzat gördüğü şairlerden olan Lütî'nin Mısır ve Şam civarında bulunduğu, İstanbul'da bir süre kaldığı ve şiir vadisinde pek başarılı olamadığından İstanbul şairleri arasında alaya alındığı, bu sebeple tekrar Şam'a döndüğü Ahdî'de kayıtlıdır. Solmaz, *Ahdî ve Gülşeni Şu'arâsı (İnceleme-Metin)*, 25, 506.

12 rivâyetten 1'i müttefakun aleyh iken 1'i Buhârî'nin, 2'si Müslim'in *es-Sahîh* adlı eserlerinde, 4'ü Ahmed b. Hanbel'in, 1'i Bezzâr'ın *el-Müsned* adlı eserlerinde, 1'i Tirmizî'in, 1'i İbn Mâce'nin *es-Sünen* adlı eserlerinde, 1'i de Taberânî'nin *el-Kebîr* adlı eserinde yer almaktadır. Bununla birlikte 16 zayıf, 6 mevzu ve 6 bulunamayan rivâyet, eserin hadis ilmi açısından değerini düşürmektedir. Daha önce geçmeyen⁸⁷³ problemlili rivâyetlerin tahrîc bilgileri şu şekildedir.

a) Zayıf rivâyetler

248. *Allah ile konuşmak isteyen Kur'an okusun.*⁸⁷⁴

Hatîb el-Bağdâdî ve Deylemî'nin, Enes b. Mâlik'ten naklettikleri rivâyetin senedinde yer alan Hasan b. Zeyd zayıf kabul edilmiştir.⁸⁷⁵

249. *Sultana sövmeyiniz! Çünkü o yeryüzünde Allah'ın gölgesidir.*⁸⁷⁶

İbn Ebî Âsım, Ukaylî, Beyhakî ve Kudâî'nin, Ebû Ubeyde b. Cerrâh'tan naklettikleri rivâyetin senedinde yer alan İsmail b. Râfi' ve Mûsa b. Ya'kub ez-Zem'î tenkide uğramışlardır.⁸⁷⁷

250. *Zekât İslam'ın köprüsüdür.*⁸⁷⁸

Taberânî, Beyhakî, Kudâî ve Deylemî'nin Ebu'd-Derdâ'dan naklettikleri rivâyet,⁸⁷⁹ senedinde bulunan Dahhâk b. Humra (Hamza) tenkide uğradığı için zayıf hükmündedir.⁸⁸⁰

251. *Kim kendisini Beytullah'a ulaştıracak kadar ulaşım imkânı ve yiyeceğe sahip olduktan sonra hacetmemişse, onun Yahudi veya Hristiyan olarak ölmesi arasında fark yoktur.*⁸⁸¹

⁸⁷³ Tahrîc bilgisi verilmesi gereken 28 rivâyetin 11'ine dair tahrîc bilgileri daha önce geçmiş olup zayıflar için 2,6,10, 83, 119; mevzular için 48, 79, 86, 114 ve bulunamayanlar için 21,82 ve 216 no'lu rivâyetlere bakınız.

⁸⁷⁴ Rivâyet ayrıca Latîfi'nin eserinde de yer almaktadır.

⁸⁷⁵ Hatîb el-Bağdâdî, *Târîh*, 7:249; Deylemî, *el-Firdevs*, 1:302; Elbânî, *ed-Daîfe*, 4:321.

⁸⁷⁶ Bu rivâyeti Lütfî, Kefevî, Latîfi ve Halvetî tercüme etmiştir.

⁸⁷⁷ İbn Ebî Âsım, *Kitâbü's-Sünne*, 2: 487, (Elbânî: zayıf); Ukaylî, *ed-Duâfâ*, 3:59; Beyhakî, *eş-Şuab*, 9:478; Kudâî, *eş-Şihâb*, 2:79; Deylemî, *el-Firdevs*, 5: 11, H.No: 7291; Elbânî, *ed-Daîfe*, 5: 289-290; İbn Bedrân, *Şerhü Kitâbi's-Şihâb*, 174.

⁸⁷⁸ Rivâyet, Lütfî, Manastırlı, Nüzhet, Nushî ve Latîfi'nin eserlerinde tercüme edilmiştir.

⁸⁷⁹ Taberânî, *el-Evsat*, 8:380; Beyhakî, *eş-Şuab*, 5:20; Kudâî, *eş-Şihâb*, 1:183; Deylemî, *el-Firdevs*, 2:299.

⁸⁸⁰ İbnü'l-Cevzî, *el-'İlel*, 2:2, H.No: 814, (sahih değil); Zeylaî, *Tahrîcü ehâdisi'l-Keşşâf*, 1:43; İbn Hacer, *el-Kâfi*, 11, H.No: 9; Sehâvî, *el-Makâsıd*, 377; Elbânî, *ed-Daîfe*, 11:113, H.No: 5068.

⁸⁸¹ Rivâyet ayrıca Latîfi'nin eserinde de yer almaktadır.

Tirmizî, Bezzâr ve Ukaylî'nin, Hz. Ali'den naklettikleri rivâyet,⁸⁸² senesinde bulunan Hilal b. Abdullah ve el-Hâris'ten dolayı zayıf kabul edilmiştir.⁸⁸³

252. *Güzel ahlak dinin yarısıdır.*⁸⁸⁴

Ukaylî, Deylemî ve Hatîb el-Bağdâdî,⁸⁸⁵ Enes b. Mâlik'ten nakletmişlerdir.⁸⁸⁶

253. *Aşırı mizah yapmak insanın vakarını giderir.*⁸⁸⁷

Ukaylî, Taberânî ve İbn Asâkîr, Ebû Hüreyre'den⁸⁸⁸ nakletmişlerdir.⁸⁸⁹

254. *Dilenciyi yarım hurma bile de olsa boş çevirme.*⁸⁹⁰

Kudâî ve Beyhakî, bu lafızla, Hz. Aişe'den, Tirmizî, لَا تَرُدُّ الْمَسْكِينِ ifadesiyle Enes b. Mâlik'ten rivâyet etmişlerdir.⁸⁹¹

255. *Kötü ahlak, sirkenin balı bozup ifsat ettiği gibi ameli ifsat eder.*⁸⁹²

Ukaylî, İbn Hibbân ile Ebû's-Şeyh'in, Ebû Hüreyre'den⁸⁹³ naklettikleri rivâyet, senesinde bulunan Nadr b. Ma'bed'in tenkid edilmesinden dolayı zayıf hükmündedir. Ayrıca Abd b. Humeyd'in, İbn Ömer'den naklettiği rivâyetin senesinde yer alan Dâvûd b. Muhabber zayıf kabul edilmiştir.⁸⁹⁴

256. *Öfke anında (gereğini yapabilecekken) öfkesini tutabilen kişinin kalbini Allah güven ve iman ile doldurur.*⁸⁹⁵

Abdürrezzâk, Buhârî ve Ukaylî'nin, Ebû Hüreyre'den naklettikleri rivâyet

⁸⁸² Tirmizî, Hac 3, (Hilal b. Abdullah, mechûl, Hâris, zayıf, hadise garib hükmü vermiştir); Bezzâr, *el-Müsned*, 3:87, H.No: 861; Ukaylî, *ed-Duâfâ*, 3:384.

⁸⁸³ İbnü'l-Cevzî, *el-Mevdû'ât*, 2: 580-584, (mevzu); İbnü'l-Mülakkın, *el-Bedrü'l-Münîr*, 6:43; Münâvî (İbn Hacer'in hocası), *el-Keşf*, 2:358; Elbânî, *Daifü Süneni't-Tirmizî*, 2: 312.

⁸⁸⁴ Bu rivâyet, Lütfi, Sehmi, Vehbi, Latîfi ve Belîğ'in eserlerinde yer almaktadır.

⁸⁸⁵ Ukaylî, *ed-Duâfâ*, 2:19; Hatîb el-Bağdâdî, *Târîh*, 12:12; Deylemî, *el-Firdevs*, 1:12, 2:140.

⁸⁸⁶ Senesinde bulunan Ya'kub b. İbrahim hakkında Dârekutnî zayıf demiştir. Elbânî, *ed-Daife*, 5:486, H. No: 2466.

⁸⁸⁷ Rivâyet, Lütfi, Anonim I ve Latîfi'nin eserinde tercüme edilmiştir.

⁸⁸⁸ Ukaylî, *ed-Duâfâ*, 3:316; Taberânî, *el-Evsat*, 6:334; İbn Asâkîr, *Târîhu Dimeşk*, 24:456.

⁸⁸⁹ Abdülevvel el-Muallim'in teferrüd ettiği belirtilmiştir. Heysemî, senesinde meçhul râvîlerin olduğunu ifade etmiştir. Heysemî, *el-Mecma'*, 10:302.

⁸⁹⁰ Rivâyet, Lütfi, Anonim I ve Latîfi'nin eserinde tercüme edilmiştir.

⁸⁹¹ Tirmizî, Zühd 37, (garib); Beyhakî, *eş-Şuab*, 5:81; Kudâî, *eş-Şihâb*, 2:82; Senesinde bulunan Hâris b. Nu'mân münkerü'l-hadis olarak nitelendirilmiştir. İbnü'l-Cevzî, *el-Mevdû'ât*, 3:382.

⁸⁹² Rivâyet, Lütfi ve Latîfi'nin eserlerinde yer almaktadır.

⁸⁹³ Ukaylî, *ed-Duâfâ*, 4:291; İbn Hibbân, *el-Mecrûhîn*, 3:51; Ebu's-Şeyh, *el-Emsâl*, 333, H.No: 284; Nadr b. Ma'bed, sikalardan kalb yaparak hadis rivâyet ettiği için tenkit edilmiştir. İbnü'l-Kayserânî, *el-Ma'rife*, 159, H.No: 483; İbn Hacer, *Lisânü'l-Mizân*, 8: 283.

⁸⁹⁴ Abd b. Humeyd, *el-Müsned*, 2: 37; Senesinde bulunan Dâvûd b. Muhabber zayıf kabul edilmiştir. Bûsîrî, *el-İthâf*, 6: 16.

⁸⁹⁵ Rivâyet, Lütfi, Kefevî ve Latîfi'nin eserlerinde yer almaktadır.

zayıf kabul edilmiştir.⁸⁹⁶ Kudâî'nin bu lafızla naklettiği rivâyetin sahâbî râvîsi belli olmamakla beraber senedinde bulunan Süveyd b. Vehb, sahâbînin çocuklarından birinden nakletmiştir.⁸⁹⁷

257. *İki kişinin barışmasını sağlayan kimse şehit sevabını hak eder.*⁸⁹⁸

Muhammed b. Münkedir (ö. 131/748), mescidin yanında iki kişinin tartıştığına şahit olmuş ve onlar aralarında anlaşınca kadar yanlarında kalmaya devam etmiştir. Ona göre Ebû Hüreyre, Hz. Peygamber'den bu hadisi rivâyet etmiştir. Bu bilgiyi Kurtubî (ö. 671/1273), Ebû Mutî' Mekhul b. el-Mufaddâl en-Neseffî'nin (ö. 318/930), *el-Lü'lüyyât* isimli eserinde Ebû Hüreyre'den rivâyet ettiğini, kendisinin de musannifin hattıyla yazılmış bir varakta bu rivâyeti bulduğunu söylemiştir.⁸⁹⁹

258. *Bilgiyle yapılan az amel aslında çoktur. Cehaletle yapılan çok amel aslında azdır.*⁹⁰⁰

Kudâî, bu lafızla Abdullah b. Mesud'dan naklederken⁹⁰¹ Hakîm et-Tirmizî ve İbn Abdilber, Enes b. Mâlik'ten aynı manaya gelen *قليل العمل ينفع مع العلم وكثير العمل لا ينفع* *قليل العمل مع الجهل* lafzıyla rivâyet etmişlerdir.⁹⁰² Hadis olarak verilen bu metnin senedi de tenkide uğramıştır.⁹⁰³

b) Mevzular

259. *Kim Allah'tan (hakkıyla) korkarsa her şey ondan korkar. Kim de*

⁸⁹⁶ Ebû Bekr Abdürrezzâk b. Hemmâm b. Nâfi' es-San'ânî el-Himyerî Abdürrezzâk, *Tefsîrû Abdürrezzâk*, thk. Mahmud Muhammed Abduh (Beyrut: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1419), 1:413; Buhârî, *el-Kebîr*, 6:123; Ukaylî, *ed-Duâfâ*, 3:102; Rivâyeti en erken tahrîc eden Abdürrezzâk'ın senedinde yer alan Şam'lı Abdülcilil tenkide uğramış olup Buhârî tarafından hadisine itibar edilemeyeceği ifade edilmiştir. Zeylai, *Tahrîcû ehâdisi'l-Keşşâf*, 1:224; İbn Hacer, *el-Kâfi*, 56; Elbânî, *ed-Daîfe*, 4:385, H.No: 1912.

⁸⁹⁷ Kudâî, *eş-Şihâb*, 1; 269; Senedinde gerek sahâbi gerek ondan hadisi alan râvînin meçhul olmasından dolayı zayıftır. İbn Bedrân, *Şerhü Kitâbi's-Şihâb*, 63.

⁸⁹⁸ *مَنْ أَصْلَحَ بَيْنَ اثْنَيْنِ؛ اسْتَوْجِبَ ثَوَابَ الشَّهِيدِ* Bu rivâyet, Lütfî, Vehbî, Anonim I, Latîfî'nin eserlerinde yer almaktadır.

⁸⁹⁹ Ebû Abdillâh Muhammed b. Ahmed b. Ebî Bekr b. Ferh el-Kurtubî, *el-Câmi' li-ahkâmi'l-Kur'an*, thk. Ahmed el-Berdûnî - İbrahim Atfîş (Kahire: Dârü'l-Kütübi'l-Mısriyye, 1964), 5: 385.

⁹⁰⁰ *أَفْضَلُ الْعَمَلِ: الْعِلْمُ: الْعَمَلُ قَلِيلٌ مَعَ الْعِلْمِ، مَعَ الْعِلْمِ كَثِيرٌ، وَكَثِيرٌ مَعَ الْجَهْلِ قَلِيلٌ* Bu rivâyet, Lütfî, Hasan b. Musa, Latîfî ve Halvetî'nin eserlerinde tercüme edilmiştir. Ayrıca İsmail Sâdık Kemâl'in eserinde rivâyetin başında *أَفْضَلُ الْعَمَلِ: الْعِلْمُ: الْعَمَلُ قَلِيلٌ مَعَ الْعِلْمِ، مَعَ الْعِلْمِ كَثِيرٌ، وَكَثِيرٌ مَعَ الْجَهْلِ قَلِيلٌ* "En faziletli amel, Allah'ı bilmektir" ibaresi de mevcuttur.

⁹⁰¹ Kudâî, *eş-Şihâb*, 2:121; İbn Bedrân, *Şerhü Kitâbi's-Şihâb*, 220.

⁹⁰² Hakîm et-Tirmizî, *Nevâdirü'l-usûl*, 4:101; İbn Abdilber, *Câmi'u beyâni'l-'ilm*, 202, H. No: 214.

⁹⁰³ Senedinde bulunan Abbâd b. Abdussamed hakkında Buhârî münkerü'l-hadis ifadesini kullanmıştır. Yine ondan hadis rivâyet eden Müemmel b. Abdurrahman es-Sekafî, Ebû Hatim'in zayıf kabul ettiği râvîlerdendir. İbn Hibbân, Kuteybe>Gâlib b. Vezîr> Müemmel > Abbâd> Enes senediyle mevzu rivâyetlerin nakledildiğini belirtmiştir. Irâkî, *el-Muğnî*, 1:19; Gazzî, *el-İtkân*, 1:378; Elbânî, *ed-Daîfe*, 14: 1133 .

*Allah'tan başka her şeyden korkarsa, o her şeyden korkar (korkak olur).*⁹⁰⁴

Deylemî ve Kudâî'nin⁹⁰⁵ Vâsıla b. el-Eska'dan naklettikleri bu rivâyet, münker ve mevzu olarak kabul edilmiştir.⁹⁰⁶

260. *Bir zengine zenginliğinden ötürü ikram edenin dininin üçte biri gider.*⁹⁰⁷

Bu ifade hadis kitaplarında yer almamaktadır.⁹⁰⁸ İbnü'l-Cevzî, Aliyyü'l-Kârî, Gazzî, Suyûtî, Zürkânî ve Kâvukcî, merfu senedle gelen rivâyete mevzu hükümü vererek, İbn Mesud'dan mevkuf olarak rivâyet edildiğini ifade etmişlerdir.⁹⁰⁹

261. *Babanın çocuğuna duası, peygamberin ümmetine duası gibidir.*⁹¹⁰

Ebû Nuaym ve Deylemî'nin Enes b. Malik'ten naklettikleri⁹¹¹ bu metin hakkında mevzu ve batıl hükümleri bulunmaktadır.⁹¹²

c) Bulunamayan Rivâyetler

262. *Gıybetten bir kelime terk etmek, Allah'a bin rekât namazdan daha sevimlidir.*⁹¹³

263. *Kim bir Müslüman kardeşinin dünyada ihtiyacını giderirse Allah da ahirette onun yetmiş ihtiyacını giderir.*⁹¹⁴

264. *Başına gelen musibetlere sabreden kimseye Allah (sabrının) karşılığını verir.*⁹¹⁵

⁹⁰⁴ Bu rivâyet, Lütfî, Anonim I, Anonim III, Latîfî ve Kadri'nin eserlerinde tercüme edilmiştir.

⁹⁰⁵ Deylemî, *el-Firdevs*, 3: 496; Kudâî, *eş-Şihâb*, 1:265.

⁹⁰⁶ Irâkî, *el-Muğnî*, 2:181; Münzirî, *et-Terğîb ve't-terhîb*, 4:134; Elbânî, *ed-Daîfe*, 1: 697.

⁹⁰⁷ Rivâyet, Lütfî, Anonim I ve Latîfî'nin eserinde tercüme edilmiştir.

⁹⁰⁸ Bu manaya yakın olan *مَنْ تَوَاضَعَ لِغَنِيِّ الْأَجْلِ غَنَاهُ دَهَبٌ ثَلَاثًا دِينِيهِ* ifadesinin tahrîci yapılmıştır.

⁹⁰⁹ Senedinde bulunan Ömer b. es-Subh, yalancılıkla ve güvenilir kimselerden hadis uydurmakla tenkit edilmiştir. İbnü'l-Cevzî, *el-Mevdû'ât*, 3: 377; Suyûtî, *el-Le'âlî*, 2: 323; İbn Arrâk, *et-Tenzîh*, 2:287; Şevkânî, *el-Fevâid*, 239; Aliyyü'l-Kârî, *el-Esrâr*, 326; Gazzî, *el-İtkân*, 2:574; Kâvukcî, *el-Lü'lü'ü*, 178. Abdullâh b. Mesud'dan mevkuf senedle rivâyet edildiği belirtilmiştir.

⁹¹⁰ Rivâyet, Lütfî, Anonim I ve Latîfî'nin eserinde tercüme edilmiştir.

⁹¹¹ Ebû Nuaym, *Târîhu İsfahan*, 1:226; Deylemî, *el-Firdevs*, 2:212.

⁹¹² Senedinde bulunan Sa'd Ebû Habîb tenkide uğramış olup bu rivâyete Ahmed b. Hanbel, batıl hükümü vermiştir. İbnü'l-Cevzî, *el-Mevdû'ât*, 3:286; İbn Arrâk, *et-Tenzîh*, 2:282; Suyûtî, *el-Le'âlî*, 2:250; Aclûnî, *el-Keşf*, 1:405; Elbânî, *ed-Daîfe*, 2: 203.

⁹¹³ Rivâyet, Lütfî ve Latîfî'nin eserinde tercüme edilmiştir.

⁹¹⁴ Rivâyet, ayrıca Kadri'nin eserinde yer almaktadır. Latîfî'nin eserinde *"Kim bir Müslüman kardeşinin ihtiyacını giderirse Allah da onun ihtiyacını giderir"* şeklinde gelen rivâyet kullanılmıştır.

⁹¹⁵ Rivâyet, Lütfî ve Latîfî'nin eserinde tercüme edilmiştir.

1. 3. 20. Sirâcî (XVI. Asır), *Tercüme-i Hadîs-i Erba'în*.

Câmî Tercümeleri'nde Sirâcî mahlaslı bir şaire ait kırk hadis tercümesi zikredilmiştir.⁹¹⁶ İstanbul Üniversitesi Yazma Eserler Kütüphanesi Türkçe Yazmaları Bölümü 9503 numarada yer alan *Divan*'ın başında Sirâcî'ye ait 64 rivâyetin yer aldığı manzum kırk hadis telif edilmiştir.⁹¹⁷ Şair, *Dîvân*'a başlamadan önce sebep-i telif kabilinden şöyle bir giriş yapmıştır:⁹¹⁸

Cem' idüp nice hadîs-i mu'teber / Kıldum ânı tercüme budur haber
Münderic zımnında nice nush u pend / İki beyit ile ona kıldum bülend
Eyledüm ol dürr için azm-i sadef / Tâ hadîs ile sözüm bula şeref
Söyledüm dîvânıma ünvân için / Okuyanlardan dua ihsan için

Eserin yazım tarihi belli olmamakla beraber istinsah tarihi *Divan*'ın sonunda hicri 1055 olarak verilmiştir. Aruzun "fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün" kalıbıyla dörtlükler halinde yazılan kırk hadis, Usûlî'nin Buhârî ve Müslim'in *es-Sahîh* adlı eserlerinden 69 hadis seçerek telif ettiği eserde yer alan rivâyetleri barındırmaktadır.⁹¹⁹ Bazı rivâyetler eserin derkenarına sonradan yazılmış olup hatime kısmının derkenarında da Hz. Ali'ye ait olduğu kabul edilen sözlerden bazıları tercüme edilmiştir. Bu yönüyle eser, Usûlî'nin kırk hadis çalışmasına benzetilmek istenmiştir.

1. 3. 21. Ahmed (XVI. Asır) [Mevlânâ Cemâl Efendi, İdris-i Bitlisî] *Çihil Hadis*.

Ahmet Sevgi'nin, Mevlânâ Cemal Efendi'ye,⁹²⁰ Bülent Akot'un, İdris-i Bitlisî'ye,⁹²¹ Sadık Yazar'ın ise temin ettiği on kadar nüshanın mensur

⁹¹⁶ Alim Yıldız, Sivas Ziyabey Kütüphanesi 57 numarada yer alan mecmuanın 199a- 206 b varakları arasında bulunan eseri neşretmiştir. Bkz. Alim Yıldız, "Sirâcî'nin Manzum Kırk Hadis Tercümesi", *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 15/1 (2011), 127-150.

⁹¹⁷ Sirâcî, *Tercüme-i Hadîs-i Erba'în* (İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Nadir Eserler Kütüphanesi, Türkçe Yazmalar, 9503), 1a-8b.

⁹¹⁸ Sirâcî, *Tercüme-i Hadîs-i Erba'în* (Türkçe Yazmalar, 9503), 2a.

⁹¹⁹ Eserde yer alan rivâyetler için Tablo VII'ye bakınız.

⁹²⁰ Ahmet Sevgi, Yusuf Ağa Kütüphanesi'nde bulunan nüshada yer alan أحاديث أربعين قد جمعها مولانا جمال أفندي ifadesinden hareketle Mevlânâ Cemâl Halife'ye nispet etmiştir. Ahmet Sevgi, "Mevlânâ Cemâl Efendi'nin Manzum Kırk Hadis Tercümesi", *İslâmî Kültür, Sanat ve Edebiyat* 3 (1988), 25-28, 25.

⁹²¹ Bülent Akot, Millet Kütüphanesi, Ali Emîrî Koleksiyonu 810 numarada yer alan nüshayı üzerinde İdris-i Bitlisî yazmasından dolayı İdris-i Bitlisî'ye ait kabul ederek neşretmiştir. İdris Söylemez aynı nüshayı mensur mukaddimesinde yer alan bir ifadeden hareketle Ahmet isimli bir şaire nispet etmenin daha doğru olduğunu belirtmiştir. Ahmet Özdemir, Ali Emîrî Koleksiyonu'nda bulunan risaleyi İdris Bitlisî'ye ait kabul ederek rivâyetler üzerinde bir makale neşretmiştir. Bülent Akot, "Mevlânâ İdris-i Bitlisî ve Manzum Kırk Hadis Tercümesi: Hadîs-i Çihil", *İslâmî Araştırmalar Dergisi* 23/1 (2012), 28-41; Ahmet Özdemir, "Hadis Edebiyatında İdris-İ Bitlisî'nin Hadîs-İ Çihil Adlı Eserinin Değerlendirilmesi", *Şarkiyat* 11/1 (2019), 171-185.

mukaddimelerinden hareketle Ahmed isimli bir şaire nispet ettikleri kırk hadisin⁹²² müellifi bilinmese de dil hususiyetleri göz önünde bulundurularak XVI. asırda telif edildiğini ifade edebiliriz. Millet Kütüphanesi, Ali Emîrî koleksiyonu 810 numarada yer alan eserin mensur mukaddimesindeki *وَكَانَ عِنْدَ النَّاسِ أَحْمَدُ هَذَا حَقِيرًا مِنَ الْأَحْقَارِ وَقَلِيلًا مِنَ الرَّبِّ الْأَجَلِيلِ* ifadeleri Ahmet isimli bir şaire ait olduğunu ortaya koymaktadır.⁹²³

Mukaddimede “men hafıza” hadisinin müjdesine nail olmayı arzuladığını belirten şair, aruzun "fâ'ilâtün fa'ilatün fâ'ilâtün fâ'ilün" kalıbıyla beyitler halinde eserini oluşturmuştur.

Ahmed isimli şairin kırk hadisinde 3'ü müttefakun aleyh olmak üzere toplam 9 makbul rivâyet vardır. Geriye kalan 31 rivâyetin 12'si zayıf, 8'i mevzu ve 10'u bulunamayan rivâyetlerden oluşmaktadır. Eserde yer alan rivâyetlerin Muhammed Bosnevî'nin eserinde yer alan metinlerle büyük ölçüde aynı olduğu söylenebilir. Tekrarlar hariç⁹²⁴ problemli rivâyetlerin tahrîc bilgileri şu şekildedir:

a) Zayıf rivâyetler

265. *İmanın alameti namazdır.*⁹²⁵

Ebû Saîd İbnü'l-Arâbî, İbn Şâhin, İbn Adî, Ukaylî, Hatîb el-Bağdâdî, Kudâî ve Deylemî, Ebû Said el-Hudrî'den nakletmişlerdir.⁹²⁶

266. *Rahatlık zamanına kadar sabırla beklemek ibadettir.*⁹²⁷

Hz. Ali, İbn Ömer, İbn Abbas, Abdullah b. Mesud ve Enes b. Mâlik'ten nakledilen metin⁹²⁸ tenkid edilmiştir.⁹²⁹

⁹²² Yazar, *Anadolu Sahası*, 746. Süleymaniye Kütüphanesi'nde yer alan nüshaları şu koleksiyonlarda bulunmaktadır: Harput 341, Tercüman 131; Yazma Bağışlar 3159; Bağdatlı Vehbî, 1565/5; Esad Efendi 3729/25; Hacı Mahmud Efendi 1313/8; Hacı Beşir Ağa 654/13; Hacı Beşir Ağa 398/2. Fatih 5435/16; Fatih 4379/12.

⁹²³ Ahmed, *Tercüme-i hadîs-i çihil* (İstanbul: Millet Kütüphanesi, Ali Emîrî Bölümü, 810), 1b-2a.

⁹²⁴ Tahrîc bilgisi verilmesi gereken 31 rivâyetin 21'ine dair tahrîc bilgileri daha önce geçmiş olup zayıflar için 73, 83, 93, 119, 204, 205, 206, 207, 208 ve 209 no'lu rivâyetlere; mevzular için 97, 98, 125, 210, 211, 212 ve 215 no'lu rivâyetlere ve bulunamayanlar için 212,214,216 ile 217 no'lu rivâyetlere bakınız.

⁹²⁵ *عَلَّمَ الْإِيمَانَ الصَّلَاةَ* Ali b. Ahmed ve Anonim II. Kırk Hadis'te de tercüme edilen rivâyetin tamamı şu şekildedir: *عَلَّمَ الْإِيمَانَ الصَّلَاةَ فَمَنْ فَرَّغَ لَهَا قَلْبَهُ وَحَافِظَ عَلَيْهَا لِحَيْثُهَا وَوَقْتِهَا وَسُنَّتِهَا فَهُوَ مُؤْمِنٌ*

⁹²⁶ İbnü'l-Arâbî, *el-Mu'cem*, 1: 191; İbn Şâhin, *et-Terğîb*, 21; Tarîf b. Şihâb zayıf kabul edilmiştir. İbn Adî, *el-Kâmil*, 5: 187; Ukaylî, *ed-Duâfâ*, 2: 229; Hatîb el-Bağdâdî, *Târîh*, 11, 111; Kudâî, *eş-Şihâb*, 1: 131; Deylemî, *el-Firdevs*, 3: 41.

⁹²⁷ *انتظارُ الفرج بالصبرِ عبادةٌ* Bu rivâyet Ahmed, Anonim II ve Nüzhet'in eserlerinde tercüme edilmiştir.

⁹²⁸ Kudâî, *eş-Şihâb*, 1: 62-63; Beyhakî, *eş-Şuab*, 12: 356-358; İbn Asâkîr, *Târîhu Dimeşk*, 22: 323; İbn Adî, *el-Kâmil*, 2: 266, 3: 27, 4: 297, 6: 458.

⁹²⁹ Zehebî, *el-Mizân*, 1: 334, 2, 210, (batıl); Irâkî, *el-Muğnî*, 1412; Elbânî, *ed-Daîfe*, 4: 72-74.

267. *Güven (emanet) rızkı genişletir. İhanet fakirliğe neden olur.*⁹³⁰

Gülâbâdî (ö. 380/990) ve Kudâî'nin bu lafızla Hz. Ali'den, Deylemî'nin benzer lafızlarla Câbir b. Abdullah'tan naklettiği rivâyet, İbn Lehîa'dan dolayı zayıf kabul edilmiştir.⁹³¹

b) Mevzular

268. *Dostu olmayan kişi, sadece sol eli olana benzer.*⁹³²

Şihâbüddin el-İşbihî (ö. 850/1446), Hz. Ali'nin sözü olarak tahrîc etse de yapılan araştırma neticesinde temel hadis kitaplarında zikredilmeyen bu rivâyetin hadis olarak aslı yoktur.⁹³³

c) Bulunamayan Rivâyetler

269. *Bütün edebin başı az konuşmaktır.*⁹³⁴

270. *Bütün ilaçların başı az yemektir.*⁹³⁵

271. *Komşusuna ikramda bulunan kimseye cennet vacip olur.*⁹³⁶

272. *Âlimin ölümüne üzülmeyen kimsede münâfıklık alameti vardır (münâfık olur).*⁹³⁷

273. *Cimri ateştedir, arkadaşı İblis'tir.*⁹³⁸

274. *Âlimleri hakir gören dinine, emirleri hakir gören dünyasına zarar verir.*⁹³⁹

⁹³⁰ Rivâyet, Ahmed, Kadri ve Halvetî'nin eserlerinde yer almaktadır.

⁹³¹ Ebû Bekr Tâcülislâm Muhammed b. Ebû İshâk İbrâhîm b. Ya'kûb el-Buhârî el-Gülâbâdî, *Me'âni'l-ahbâr (Bahrü'l-fevâ'id)*, thk. Vecîhî Kemâlüddîn Zeki (Kahire: Dârü's-Selâm, 2008), 159; Kudâî, *eş-Şihâb*, 1: 54, 72; Deylemî, *el-Firdevs*, 1: 121; Hz. Ali rivâyetinde yer alan İbn Lehîa tenkit edilirken Deylemî'nin Câbir'den rivâyeti *الفقر تجلب الرزق والخيانة تجلب الفقر* şeklinde olup senedinde bulunan el-Gıfârî meçhul olduğu için o da zayıf hükmündedir. İbn Bedrân, *Şerhü Kitâbi's-Şihâb*, 244; Münâvî, *Feydu'l-Kadîr*, 3: 83, (hasen); Elbânî, *ed-Daîfe*, 4: 93. Münâvî'nin görüşünü tenkit ederek zayıf olduğunu ifade etmiştir.

⁹³² Bu rivâyet Ahmed ve Anonim II'nin eserlerinde tercüme edilmiştir.

⁹³³ Şihâbüddin Muhammed b. Ahmed b. Mansur el-İşbihî, *el-Müstadrâf min külli fennin mustazraf* (Beyrut: Âlemü'l-Kütüb, 1419), 130.

⁹³⁴ Rivâyet ayrıca Manastırlı'nın eserinde tercüme edilmiştir.

⁹³⁵ Rivâyet, Ahmed, Manastırlı ve Muhyî'nin eserlerinde yer almaktadır.

⁹³⁶ Rivâyet ayrıca İlahî'nin eserinde tercüme edilmiştir.

⁹³⁷ Rivâyet, Ahmed, İlahî I ve Sebzi'nin eserinde tercüme edilmiştir.

⁹³⁸ Rivâyet, Ahmed, Manastırlı ve İlahî'nin eserlerinde yer almaktadır.

⁹³⁹ من استخف بالعلماء خسر الدين، ومن استخف بالأمرء خسر الدنيا

1. 4. XVII. Asır Manzum Kırk Hadis Metinleri

1. 4. 1. Fethi Karamânî, Bülbülcüzâde Abdülkerîm Efendi (ö. 1106/1694), *Tercüme-i Hadîs-i Hamsîn*.

İlim sahibi bir zât olan Abdülatîf Karamânî'nin oğlu olan müellif, erken yaşta başladığı eğitim hayatında Şeyhülislam Koca Yahya Efendi (ö. 1053/1644) gibi devrin önemli âlimlerinden ders görmüş, akabinde Haliç Medresesi başta olmak üzere muhtelif medreselerde müderrislik yapmıştır. Daha sonra tasavvufa yönelerek (Sivâsîler ailesinden) Abdülhahad Nûrî'ye (ö. 1061/1651) intisap ederek Halvetî tarikatına girmiş ve 20 Ekim 1694 tarihinde İstanbul'da vefat etmiştir.⁹⁴⁰

Eserine münacaat kabilinden bir giriş mesnevisi ile başlayan ve daha sonra manzum-mensur karışık mukaddime kabul edeceğimiz bir bölümde adının Mehmed Fethi olduğunu öğrendiğimiz Karamânî, ilmiye sınıfındandır.

Bu bölümde *Meşâriku'l-Envar* okuttuğunu, bir sürü eserler tercüme ettiğini ve birde kırk hadisi olmasını arzuladığını, bunun sayesinde affedilmeyi umduğunu ifade etmiştir.⁹⁴¹ Mukaddimedede “men hafıza” rivâyetini nazma çeken akabinde “Feilâtun Mefâilün Feilün” vezni ve kıta nazım biçimiyle eserini oluşturan müellif, orta kabiliyette bir münevver kabul edilmiştir.⁹⁴²

Fethi Karamânî'ye ait 51 rivâyetin tercüme edildiği eserde yer alan 49 makbul rivâyetten 24'ü müttefakun aleyh iken geriye kalanlardan 8'i Buhârî'nin, 14'ü Müslim'in *es-Sahîh* adlı eserlerinde, 3'ü de Ahmed b. Hanbel'in *el-Müsned*'inde yer almaktadır. Eserde yer alan biri zayıf diğeri bulunamayan iki rivâyetin tahrîc bilgisi şu şekildedir:

a) Zayıf rivâyetler

275. *Müminin firâsetinden (dikkatli olmasından) sakının. Çünkü o Allah'ın nuru ile bakar.*⁹⁴³

⁹⁴⁰ Bursalı Mehmet Tahir, *Osmanlı Müellifleri*, 1: 96; Yazar, *Anadolu Sahası*, 741; Söylemez, *Manzum Kırk Hadisler*, 244; Pervin Çapan, *Mustafa Safâyi Efendi Tezkire-i Safâyi: Nuhbetu'l-Âsâr Min Fevâidi'l-Eşâr İnceleme-Metin-İndeks*, (Ankara: AKM Yayınları, 2005), 461; Sâlim Efendi, *Tezkiretü'ş-Şuarâ* (Ankara: AKM Yayınları, 2005), 541-542.

⁹⁴¹ Bülbülcüzâde Abdülkerim Fethi Karamânî, *Tercüme-i Hadîs-i Hamsîn* (Süleymaniye Kütüphanesi, Pertev Paşa Bölümü, 608).

⁹⁴² Karahan, *Kırk Hadis*, 245-246.

⁹⁴³ Rivâyet, Karamânî, Tâib ve Anonim V eserlerinde yer almaktadır.

Ebû Hüreyre,⁹⁴⁴ Ebû Ümâme,⁹⁴⁵ Sevbân,⁹⁴⁶ İbn Ömer⁹⁴⁷ ve Ebû Said el-Hudrî'den⁹⁴⁸ nakledilen rivâyet, zayıf kabul edilmiştir.⁹⁴⁹

Bulunamayan Rivâyetler

276. *Kişinin mahareti, rızkının durumuna bağlıdır.*⁹⁵⁰

1. 4. 2. Hâkânî Mehmede Bey (ö. 1015/1606), *Miftâh-i Fütühât*.

Hilye türünün Türk Edebiyatında ilk örneğini veren Hâkânî mahlaslı Mehmed Bey, İstanbul'da doğmuştur. Saraya yakın bir ortamda yetişen Mehmed Bey, Sadrazam Ayas Paşa (ö. 946/1539) ahfadındandır. İyi bir eğitim, entelektüel bir ortam ve saray çevresinin de etkisiyle devletin çeşitli kademelerinde görev yapmış ve sancak beyliğine kadar ilerlemiştir. Hakanî, Dîvân-ı Hümâyun memurlarının ikamet ettiği Edirnekapi'da yaşamış ve hac görevini ifa ettikten sonra burada vefat etmiştir. Mezarı Mihrimâh Sultan Camii haziresindedir.⁹⁵¹

Bilinen üç eseri bulunan Hâkânî, kırk hadisini⁹⁵² 1603 yılında Hz. Peygamber'in doğum gecesinde tamamlayarak Sadrazam Cigalazâde Sinân Paşa'ya

⁹⁴⁴ Ebu's-Şeyh, *el-Emsâl*, 164: H.No: 126.

⁹⁴⁵ Taberânî, *el-Evsat*, 3:312; İbn Adî, *el-Kâmil*, 5:345, 8:145.

⁹⁴⁶ Taberî, *et-Tefsir*, 17:122.

⁹⁴⁷ Ebû Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, 4: 94.

⁹⁴⁸ Buhârî, *el-Kebîr*, 7:354; Tirmizî, *Tefsir* 16, (garib); Taberânî, *el-Evsat*, 8:23; Ebu's-Şeyh, *el-Emsâl*, 165, H.No: 127.

⁹⁴⁹ İbnü'l-Cevzî, *el-Mevdû'ât*, 3: 389-392, Sevbân rivâyeti hariç dört sahabiden gelen rivâyetin senetlerini zikrederek bu rivâyeti eserine alan İbnü'l-Cevzî'ye eserin muhakkiki N. Boyacılar itiraz ederek hadisin aslının olduğunu, hadisi destekleyen şahitlerin bulunduğunu belirtmiş ve hasen li-gayrihi olabileceğine işaret etmiştir. Sağânî, *el-Mevdû'ât*, 51; Sehâvî, *el-Makâsid*, 59; Aclûnî, *el-Keşf*, 1:42; Elbânî, *ed-Daife*, 4: 299-302. Ebû Said rivâyetinin senedinde yer alan Atıyye el-'Avfi, zayıf, müdellis; Ebû Ümâme rivâyetinin senedinde yer alan Ebû Sâlih Abdullah b. Sâlih, sadûk, çok hata yapan; Ebû Hüreyre rivâyetinin senedinde yer alan Ebû Muâz Süleyman b. Erkâm, metruk; İbn Ömer rivâyetinin senedinde yer alan Fûrât b. es-Sâib, metruk, münker; Sevbân rivâyetinin senedinde yera alan Süleyman b. Seleme, münkerü'l-hadîs olarak tenkit edilmişlerdir. Hadis zayıftır.

⁹⁵⁰ حَدِّقْ الْمَرْءَ مَحْبُوسٌ عَلَى رِزْقِهِ

⁹⁵¹ Mustafa Uzun, "Hâkânî Mehmed Bey", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı, 1997), 166-168; Söylemez, *Manzum Kırk Hadisler*, 228-230; Yazar, *Anadolu Sahası*, 734; Müzahir Kılıç, *Hâkânî Mehmed Bey, Miftâh-ı Fütühât Hadîs-i Erba'in Manzum Tercümesi* (Erzurum: Atatürk, Yüksek Lisans Tezi, 1993); Erdoğan, *Türk Edebiyatında Manzum Hilyeler*, 245; Selahattin Yıldırım, *Osmanlı'da Kırk Hadîs Çalışmaları 1* (İstanbul: Dârülhadis Yayınları, 2000), 125.

⁹⁵² 1. Hilye-i Hâkânî: Matbu nüshaları arasında en dikkat çekici olanı, 1264'te Râcih Efendi tarafından Tabhâne-i Âmire'de yapılmış ilk baskısıdır. Yeni harflerle iki neşri ise Numan Külekçi (Erzurum 1988) ve İskender Pala (İstanbul 1991) tarafından gerçekleştirilmiştir. 2. Dîvân: Daha çok gazellerden oluşmaktadır. Çeşitli nüshaları Türkiye Kütüphanelerinde bulunan eserin tenkitli neşri, Abdülkerim Gülhan tarafından doktora tezi olarak çalışılmıştır. 3. Miftâhu'l-fütühât: Çalışmamıza konu olan kırk hadis türündeki bu eseri üzerine bir lisans bir yüksek lisans çalışması yapılmıştır. Bkz. Sadık Tiryaki, *Hâkânî Mehmed Bey, Kırk Hadîs Tercümesi* (İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Lisans Tezi, 1977); Kılıç, *Hâkânî Mehmed Bey, Miftâh-ı Fütühât Hadîs-i Erba'in Manzum Tercümesi*; Uzun, "DİA", 166-168.

(ö. 1014/1606) sunmuştur. Tevhid ve na't kısmından sonra III. Mehmed'e ve eseri sunduğu vezire medhiyeler düzen müellif, her hadisi 10 beyitle tercüme etmiştir. Akabinde çeşitli hikayeler, enbiya ve evliya menkıbelerini 40-50 beyitle nazma çekerek rivâyetlerin şerhinde kullanmıştır. Rivâyetlerin 10'u hariç tamamı Câmî'nin eseriyle aynı olup kendisini de hayır dua ile anmıştır.⁹⁵³

Hakânî'nin eserinde bulunan 17 sahih rivâyetin 7'si müttefakun aleyh iken 2'si Müslim'in *es-Sahîh*'inde, 2'si Ahmed b. Hanbel'in *el-Müsned*'inde, 4'ü Tirmizî'in *es-Sünen*'inde, 2'si de Taberânî'nin *el-Evsat* ve *el-Kebîr* adlı eserlerinde yer almaktadır. 16 zayıf, 5 mevzu, 1 selefte ait söz ve 3 bulunamayan metinle birlikte toplam 42 rivâyetin tercüme edildiği eserde daha önce geçmeyen rivâyetlerin⁹⁵⁴ tahrîc bilgileri şu şekildedir:

a) Selefte ait sözler

277. *İnsan Allah'ın binasıdır. Kim Allah'ın binasını yıkmaya kalkışırsa o mel'undur.*⁹⁵⁵

Tefsir kitaplarında zikredilen bu rivâyeti İbnü'l-Esîr, Hz. Süleyman'ın sözü olarak nakletmiştir.⁹⁵⁶

b) Mevzular

278. *İhtiyaçlarınızı giderirken gizliliğe dikkat ediniz.*⁹⁵⁷

İbn Adî, İbn Hibbân, Ukaylî, Taberânî ve Ebû Nuaym,⁹⁵⁸ Muaz b. Cebel'den Hatîb el-Bağdâdî, İbn Abbâs'tan nakletmiştir.⁹⁵⁹ Her iki senede mevzu kabul edilmiştir.⁹⁶⁰

279. *Şu dört gruba kıyamet günü şefaati olacağım. Benim soyumdan*

⁹⁵³ Hazret-i Câmînün ola rûhî şâd Tarz-ı 'Acmde idüben ictihâd Hâkânî Mehmed Bey, *Miftâh-ı fütühât* (İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Nadir Eserler Kütüphanesi, Nadir Eserler Bölümü, T69), vr 7.

⁹⁵⁴ Tahrîc bilgisi verilmesi gereken 24 rivâyetin 18'ine dair tahrîc bilgileri daha önce geçmiş olup zayıflar için 1,2,3,4,5,6,7,8,9,10,12,13,14,17 ve 18 no'lu rivâyetlere, mevzular için 20'nolu rivâyete, bulunamayanlar için 21 ve 128 no'lu rivâyetlere bakınız.

⁹⁵⁵ الإنسانُ نبیانُ الرَّبِّ، من هَدَمَ بُنْيَانَ الرَّبِّ فَهُوَ مَلْعُونٌ

⁹⁵⁶ Râzî, *Mefâtihu'l-Gayb*, 1:201; İbnü'l-Esîr, *en-Nihâye fi garîbi'l-hadis*, 1:158.

⁹⁵⁷ اسْتَعِينُوا عَلَى قَضَاءِ حَوَائِجِكُمْ بِالْكَتْمَانِ

⁹⁵⁸ İbn Adî, *el-Kâmil*, 3:232; İbn Hibbân, *el-Mecrûhin*, 1:321; Taberânî, *el-Kebîr*, 2:292; Taberânî, *es-Sağîr*, 2:292; Ebû Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, 5:215. Senesinde bulunan Saîd b. Sellâm el-Attâr hadis uydurmakla tenkid edilmiştir.

⁹⁵⁹ Hatîb el-Bağdâdî, *Târîh*, 8:56. Senesinde bulunan Hüseyin b. Ubeydullah hadis uydurmakla tenkid edilmiştir.

⁹⁶⁰ İbnü'l-Cevzî, *el-Mevdû'ât*, 2:503-506; Zehebî, *el-Mizân*, 2:141, R.No: 3195; Irâkî, *el-Muğni*, 1086; Aclûnî, *el-Keşf*, 1:123; Zürcânî, *el-Muhtasar*, 95.

*gelenlere ikram eden, onların ihtiyaçlarını gideren, onlara işlerinde yardımcı olan ve onları dili ve kalbi ile seven.*⁹⁶¹

Şii âlim ‘Imâdüddîn et-Taberî’nin (ö. 554/1159) Hz. Ali’den merfu olarak naklettiği⁹⁶² rivâyet hakkında mevzu hükmü verilmiştir.⁹⁶³

280. *Hz. Peygamber’in ailesine bir günlük sevgide bulunmak bir yıllık ibadetten hayırlıdır.*⁹⁶⁴

Deylemî’nin İbn Mesud’dan naklettiği rivâyet,⁹⁶⁵ daha çok Şii kitaplarda⁹⁶⁶ yer alırken İbn Teymiyye, mevzu hükmü vermiştir.⁹⁶⁷

281. *Olgun (cömert) kimse hesaplaşmada kolaylık gösterir.*⁹⁶⁸

Gazzâlî’nin *İhyâ*’sında Enes b. Mâlik’ten nakledilen rivâyet hakkında Irâkî “aslı yok, senedini bulamadım” demiştir.⁹⁶⁹

c) Bulunamayan Rivâyetler

282. *Çocuklarınıza şiir öğretiniz. Çünkü şiir zihni açar ve cesaret verir.*⁹⁷⁰

1. 4. 3. Haydarzâde Feyzî Kefevî (ö. 1614 veya 1643),

Kırım’ın Kefe şehrinde doğan Kefevî’nin asıl adı Mehmed Feyzullah’tır. Kefe ve İstanbul’da ilim tahsil eden şair, Arapça ve Farsça başta olmak üzere mantık, belagat, hukuk ve hat gibi alanlarda kendini yetiştirdi. Halvetî tarikatında şeyhlik görevinde de bulunan Feyzî, Kefe’de uzun zaman müderrislik ve vaizlik yaptıktan sonra İstanbul’a geldi ve 1614 veya 1643’te burada vefat etti.⁹⁷¹

⁹⁶¹ أَرْبَعَةٌ أَنَا لَهُمْ شَفِيعٌ يَوْمَ الْقِيَامَةِ الْمُكْرَمُ لِذُرِّيَّتِي وَالْقَاصِي لَهُمْ حَوَاجِبِهِمْ وَالسَّاعِي لَهُمْ فِي أُمُورِهِمْ وَالْخُبُّ لَهُمْ بِقَلْبِهِ وَلِسَانِهِ

⁹⁶² ‘Imâdüd-dîn Ebî Ca’fer Muhammed b. Ebî’l-Kâsım Taberî, *Bişâretü’l-Mustafa li-şî’ati’l-Murtazâ*, thk. Cevâd el-Kayyûmî el-İsfahânî, 2. Bs (Kum: Müessesetü’n-Neşri’l-İslâmî, 1422), 69. Şii kitaplarında yer alan bu rivâyetin senedi Hz. Ali soyundan gelen râvîlerden oluşmaktadır. 6. Asır’da yaşayan Taberî bu hadisi hicri 509 yılında hocası Ebû Tâlib Yahyâ b. Muhammed b. el-Hüseyn e-Taberî’den, hocasının evinde hocasından lafzen ve kıraaten almıştır. Senedinde bulunan Ali b. Mûsâ e-Rızâ, münker rivâyetlerde bulunduğu için tenkit edilmiştir. Meclisî, *el-Bihâr*, 27:78.

⁹⁶³ İbn Hacer, *Lisânü’l-Mizân*, 1: 684; Şevkânî, *el-Fevâid*, 979.

⁹⁶⁴ حُبُّ آلِ مُحَمَّدٍ يَوْمًا خَيْرٌ مِنْ عِبَادَةِ سَنَةٍ

⁹⁶⁵ Deylemî, *el-Firdevs*, 2:142.

⁹⁶⁶ Meclisî, *el-Bihâr*, 27:104.

⁹⁶⁷ İbn Teymiyye, *el-Minhac*, 5:75-76.

⁹⁶⁸ الْكَرِيمُ إِذَا خَاسَبَ سَامَخَ

⁹⁶⁹ Gazzâlî, *İhyâü ulûmi’d-dîn*, 4:149; Irâkî, *el-Muğni*, 1496.

⁹⁷⁰ عَلِّمُوا أَوْلَادَكُمْ بِالشِّعْرِ فَإِنَّهُ يَغْطِقُ الدَّهْنَ وَيُورَثُ الشَّجَاعَةَ

⁹⁷¹ Kâtip Çelebi, *el-Keşf*, 1: 806; Muvaffak Eflatun, *Feyzî-i Kefevi Divanı: Tahlil-Metin* (Ankara: Gazi Üniversitesi, Doktora Tezi, 2003); Cemal Kurnaz - Halil Çeltik, *Osmanlı Dönemi Kırım Edebiyatı* (Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1997), 11; Bursalı Mehmet Tahir, *Osmanlı Müellifleri*, 1: 108; Bağdatlı İsmail Paşa, *Hediyyetü’l-’ârifin*, 2: 266; Yıldırım, *Osmanlı’da Kırk Hadîs Çalışmaları 1*, 140.

İki kırk hadisi olan Kefevî birincisinde⁹⁷² 15 ayrı aruz kalıbı kullanmıştır. Mensur mukaddimesinde muteber kitaplardan rivâyetleri seçtiğini belirtmesine rağmen bunda pek başarılı olamamıştır.⁹⁷³

1. 4. 3. 1. Birinci Kırk Hadis

Kefevî'nin birinci kırk hadisinde bulunan 19 sahih rivâyetin 4'ü müttefakun aleyh iken 2'si Buhârî'nin 2'si Müslim'in *es-Sahîh* adlı eserlerinde, 4'ü Ahmed b. Hanbel'in, 1'i İshak b. Râhuye'nin (ö. 238/853), 1'i Ebû Ya'lâ'nın *el-Müsned* adlı eserlerinde, 1'i Tirmizî'nin *es-Sünen*'inde, 1'i Taberânî'nin *el-Kebîr*'inde, 1'i İbn Hibbân'ın *es-Sahîh*'inde, 2'si de Beyhakî'nin *eş-Şuabu'l-Îmân* adlı eserinde yer almaktadır. 13 zayıf, 3 mevzu, 3 mevkuf ve bulunamayan 2 metinle birlikte toplam 40 rivâyetin tercüme edildiği risalenin daha önce geçmeyen⁹⁷⁴ rivâyetlerine dair tahrîc bilgileri şu şekildedir:

a) Zayıf rivâyetler

283. *İnsanların en hayırlısı zühd ehli mümindir.*⁹⁷⁵

Ebu Ubeyd Kâsım b. Sellâm'ın senedsiz naklettiği⁹⁷⁶ rivâyet hakkında Suyûtî, Deylemî'nin, Ebû Hüreyre'den naklettiği bilgisini vererek zayıf olduğuna işaret etmiştir.⁹⁷⁷

284. *Oruç tutun sıhhat bulun.*⁹⁷⁸

Hiz. Ali,⁹⁷⁹ İbn Abbâs,⁹⁸⁰ İbn Ömer⁹⁸¹ ve Ebû Hüreyre'den⁹⁸² nakledilen rivâyet zayıf hükmündedir.

285. *Kur'an okurken sesinizi güzelleştiriniz.*⁹⁸³

⁹⁷² Feyzî Kefevî, *Kırk Hadis* (Ankara: Milli Kütüphane, Manisa El Yazmaları, 45 HK 4480, 202b-210b).

⁹⁷³ Karahan, *Kırk Hadis*, 218-220; Yazar, *Anadolu Sahası*, 736; Söylemez, *Manzum Kırk Hadisler*, 236.

⁹⁷⁴ Tahrîc bilgisi verilmesi gereken 21 rivâyetin 6'sına dair tahrîc bilgileri daha önce geçmiş olup zayıflar için 17, 73 ve 249; mevzular için 44, 79 ve 96 no'lu rivâyetlere bakınız.

⁹⁷⁵ أفضل الناس مؤمن مزهد Rivâyet ayrıca Okçuzâde'nin eserinde de yer almaktadır.

⁹⁷⁶ Kâsım b. Sellâm, *Garîbü'l-hadis*, 1: 237.

⁹⁷⁷ Suyûtî, *es-Sağîr*, 1297; Münâvî, *Feydu'l-Kadir*, 2:50; Elbânî, *ed-Daîfe*, 6: 28-29. Senesinde bulunan Hüseyin b. Harun meçhul bir râvîdir.

⁹⁷⁸ صوموا تصحوا

⁹⁷⁹ İbn Adî, *el-Kâmil*, 3: 227; Senesinde bulunan Hüseyin b. Ali b. ez-Zumeyre, münkerü'l-hadis kabul edilmiştir. İbnü'l-Kayserânî, *ez-Zahîre*, 3: 1429.

⁹⁸⁰ İbn Adî, *el-Kâmil*, 8: 324; Senesinde bulunan Nehşel b. Saîd metruk bir râvîdir. İbnü'l-Kayserânî, *ez-Zahîre*, 3: 1428.

⁹⁸¹ Taberânî, *el-Evsat*, 7: 245.

⁹⁸² Senesinde bulunan Züheyr b. Muhammed tenkit edilmiştir. Ukaylî, *ed-Duâfâ*, 2: 92; Taberânî, *el-Evsat*, 8: 174; Elbânî, *Daîfü'l-Câmi'i's-Sağîr*, 3504, (zayıf); Elbânî, *ed-Daîfe*, 5188, (münker).

⁹⁸³ أحسنوا الأصوات بالقرآن Rivâyet ayrıca Belîğ'in eserinde de yer almaktadır.

Taberânî ve İbn Adî'nin İbn Abbâs'tan naklettikleri rivâyet,⁹⁸⁴ zayıf kabul edilmiştir.⁹⁸⁵

286. *Her an, hayatınız boyunca hayırları araştırınız.*⁹⁸⁶

Kudâî, Deylemî, Beyhakî, Begavî ve İbn Asâkîr'in⁹⁸⁷ Enes b. Mâlik'ten; İbn Ebî'd-Dünyâ ve Beyhakî'nin Ebû Hüreyre'den⁹⁸⁸ naklettikleri rivâyet zayıftır.⁹⁸⁹

287. *Özür dilemeni gerektirecek işlerden sakın!*⁹⁹⁰

Bu lafızla Ziyâü'd-dîn el-Makdisî'nin (ö. 643/1245) Enes b. Mâlik'ten,⁹⁹¹ benzer lafızlarla Ahmed b. Hanbel'in, Eyyüp el-Ensârî'den naklettikleri rivâyet zayıftır.⁹⁹²

288. *Ticaret yapan rızıklanır, karaborsacılık yapan mel'undur.*⁹⁹³

Dârimî, İbn Mâce, Abd b. Humejd ve Beyhakî,⁹⁹⁴ Hz. Ömer'den nakletmişlerdir.⁹⁹⁵

289. *Bir kavmin şerefli si size geldiği zaman ona ikramda bulunun.*⁹⁹⁶

Hz. Aişe,⁹⁹⁷ Ebû Katâde,⁹⁹⁸ Adî b. Hâtim,⁹⁹⁹ Cerir b. Abdullah,¹⁰⁰⁰ Ebû

⁹⁸⁴ İbn Adî, *el-Kâmil*, 4: 435, İbn Adî'nin rivâyeti “زينوا الأصوات بالقرآن” şeklindedir. Taberânî, *el-Kebîr*, 12: 118.

⁹⁸⁵ İbnü'l-Kayserânî, *ez-Zahîre*, 3: 1422; Sehâvî, *el-Makâsîd*, 280; Suyûtî, *es-Sağîr*, 257; Elbânî, *ed-Daîfe*, 1881.

⁹⁸⁶ اطلبوا الخيرَ دهركم كله Rivâyet ayrıca Okçuzâde'nin eserinde de yer almaktadır.

⁹⁸⁷ Kudâî, *eş-Şihâb*, 1: 407, 701; Deylemî, *el-Firdevs*, 1: 79; Beyhakî, *eş-Şuab*.

⁹⁸⁸ Ebû Bekr Abdullah b. Muhammed b. Ubeyd el-Kureşî el-Bağdâdî İbn Ebü'd-Dünyâ, *el-Ferec ba'de's-şiddeti*, thk. Ebû Huzeyfe Abdullah b. Âliye (Mısır: Dârü'r-Reyyân li't-Türâs, 1988), 44, H.No: 27; Beyhakî, *eş-Şuab*, 2: 372.

⁹⁸⁹ Suyûtî, *es-Sağîr*, 1108; Münâvî, *Feydu'l-Kadîr*, 1: 541; Elbânî, *ed-Daîfe*, 6: 314.

⁹⁹⁰ إِيَّاكَ وَمَا يَعْتَدُرُ مِنْهُ

⁹⁹¹ Ziyâü'd-dîn Ebû Abdullah Muhammed b. Abdülvâhid el-Makdisî, *el-Müstahrec mine'l-ehâdisi'l-muhtâra mimma lem yahrüchü'l-Buhârî ve Müslim fi Sahihayhimâ* (Beyrut: Dâru Hızır, 2000), 6: 188, H.No: 2199.

⁹⁹² Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 38: 484-485, (Ş.Arnavut: zayıf) Senesinde bulunan Ali b. Âsım zayıf bir ravdir. Ayrıca Osman b. Cübeyr mechul kabul edilmiştir. İbn Hanbel'in lafzı *ولا تكلم بكلام تعتذر منه غدا* şeklindedir.

⁹⁹³ الجالبُ مزْرُوقٌ، والمُحتَكِرُ مَلْعُونٌ Rivâyet ayrıca Kadri'nin eserinde de yer almaktadır.

⁹⁹⁴ Dârimî, *Büyu*' 12, (H.Selim Esed: zayıf); İbn Mâce, *Ticâret* 6; Abd b. Humejd, *el-Müsned*, 1: 89; Beyhakî, *el-Kübrâ*, 6: 50, H.No: 11151.

⁹⁹⁵ Senesinde bulunan Ali b. Sâlim b. Sevbân ve Ali b. Zeyd b. Cüdân zayıf kabul edilmişlerdir. Ayrıca hadisi Hz. Ömer'den nakleden Said b. el-Müseyyeb'in ondan hadis işitmesi tartışmalı bir konudur. Ukaylî, *ed-Duâfâ*, 3: 231; İbnü'l-Kayserânî, *ez-Zahîre*, 2: 1230; Bûsîrî, *el-Misbâh*, 3: 10; Zehebî, *el-Mizân*, 3: 130; İbnü'l-Mülakkın, *el-Bedri'l-Münîr*, 6: 505.

⁹⁹⁶ إِذَا أَتَاكُمْ كَرِيمٌ قَوْمٍ؛ فَأَكْرَمُوهُ

⁹⁹⁷ Ukaylî, *ed-Duâfâ*, 2: 121.

⁹⁹⁸ İbn Ebî Hâtim, *el-İlel*, 6: 312; Ukaylî, *ed-Duâfâ*, 2: 121; İbn Adî, *el-Kâmil*, 1: 290.

⁹⁹⁹ Ukaylî, *ed-Duâfâ*, 4: 160; İbn Adî, *el-Kâmil*, 3: 400; Kudâî, *eş-Şihâb*, 1: 443, H.No: 763.

¹⁰⁰⁰ İbn Ebî Hâtim, *el-İlel*, 6: 287; Bezzâr, *el-Müsned*, 14: 342; Taberânî, *el-Kebîr*, 2: 325; Taberânî, *el-Evsat*, 5: 315; Taberânî, *es-Sağîr*, 2: 67; Kudâî, *eş-Şihâb*, 1: 444; Begavî, *Şerhu's-sünne*, 13: 128.

Hüreyre,¹⁰⁰¹ İbn Abbâs¹⁰⁰² Muaz b. Cebel¹⁰⁰³ ve İbn Ömer'den¹⁰⁰⁴ merfu; Şa'bî'den (ö. 104/722)¹⁰⁰⁵ mürsel senedle nakledilen rivâyetin farklı senedlerine, mevzu, zayıf, hasen, sahih ve mütavetir hükümleri verilebilmiştir. Bütün senedler bir arada değerlendirildiğinde rivâyet, zayıf kabul edilmiştir.¹⁰⁰⁶

290. *İnsanlarla iyi geçinmeye çalışmak için (müdârâ) gönderildim.*¹⁰⁰⁷

Beyhakî'nin bu lafızla Câbir'den; İbn Adî'nin benzer lafızla Hz. Aişe'den¹⁰⁰⁸ naklettikleri rivâyet tenkid edilmiştir.¹⁰⁰⁹

291. *Rızka yeryüzünün yeşilliklerinde (derinliklerinde) arayınız.*¹⁰¹⁰

Ahmed b. Hanbel, Ebû Ya'lâ ve Beyhakî'nin Hz. Aişe'den¹⁰¹¹ naklettikleri rivâyet zayıf hükmündedir.¹⁰¹²

292. *Babaya itaat etmek Allah'a itaat etmektir.*¹⁰¹³

Taberânî'nin, Ebû Hüreyre'den rivâyet ettiği metin,¹⁰¹⁴ zayıf kabul

¹⁰⁰¹ Bezzâr, *el-Müsned*, 14: 342; Taberânî, *el-Evsat*, 5: 315; İbn Adî, *el-Kâmil*, 3: 400, 8: 225.

¹⁰⁰² Taberânî, *el-Evsat*, 5: 369; Taberânî, *el-Kebîr*, 11: 304, 17: 360; Ukaylî, *ed-Duâfâ*, 3: 330.

¹⁰⁰³ Taberânî, *el-Kebîr*, 20: 104; İbn Adî, *el-Kâmil*, 5: 351.

¹⁰⁰⁴ İbn Mâce, *Edeb* 9; Bezzâr, *el-Müsned*, 13: 188; İbn Adî, *el-Kâmil*, 4: 426; Kudâî, *eş-Şihâb*, 1: 444.

¹⁰⁰⁵ İbn Ebî Şeybe, *el-Musannef*, 5: 234; Ebû Dâvûd, *el-Merâsil*, 347.

¹⁰⁰⁶ Bu hadisi eserlerinde değerlendiren ilk dönem cerh ve tadil alimleri, rivâyetin tahrîc edildiği önceki dipnotlarda zayıf olduğuna işaret etmişlerdir. Hicri beşinci asırdan sonra mevzu, münker, zayıf, hasen, sahih ve mütevatir gibi hükümler verilmiştir. Pek çok sahabiden nakledilen rivâyetin farklı senedleri ve hükümleri için bkz. İbnü'l-Cevzî, *el-Mevdû'ât*, 3: 293; İbnü'l-Kayserânî, *Zahîre*, 1: 264; Sağânî, *el-Mevdû'ât*, 63; Zehebî, *el-Mizân*, 2: 158, 4: 324; Nevevî, *el-Mecmû' şerhu'l-Mühezzeb*, 6: 3275; Heysemî, *el-Mecma'*, 8: 18,19; İbn Hacer, *el-İsâbe*, 1: 232, 4: 370, 7: 361; İbn Hacer, *Lisânü'l-Mizân*, 3: 383; İbn Hacer, *Tehzîbü't-tehzîb*, 2: 74; İbn Hacer, *et-Telhîs*, 4: 1427; Sehâvî, *el-Makâsîd*, 53; Suyûtî, *es-Sağîr*, 344, (sahih); Suyûtî, *el-Le'âlî*, 2: 299, (Rivâyet eden sahâbi sayısı itibarıyla mütevatir); Elbânî, *es-Sahîha*, 1205.

¹⁰⁰⁷ Rivâyet Anonim III. Kırk Hadis'te *إِنَّ اللَّهَ أَمَرَنِي بِمُدَارَاةِ النَّاسِ* ifadesiyle yera almaktadır.

¹⁰⁰⁸ Beyhakî, *eş-Şuab*, 11: 35; İbn Adî, *el-Kâmil*, 2: 170. Hz. Aişe rivâyeti *إِنَّ اللَّهَ تَبَارَكَ وَتَعَالَى أَمَرَنِي بِمُدَارَاةِ النَّاسِ* şeklinde dir.

¹⁰⁰⁹ Elbânî, *ed-Daîfe*, 2: 136. Cabir rivâyetinin senedinde bulunan Ubeydullah b. el-Lü'lü' es-Sûfî hadis uydurmakla tenkid edilmiştir. Hz. Aişe senedinde yer alan Bişr b. Ubeyd münkerü'l-hadis kabul edilmiştir. İbnü'l-Kayserânî, *ez-Zahîre*, 1: 571; Zehebî, *el-Mizân*, 1: 320; Ebû'l-Fadl Celâlüddîn Abdurrahmân b. Ebî Bekr b. Muhammed el-Hudayrî es-Suyûtî, *ed-Dürü'l-mensûr fi't-tefsîri bi'l-me'sûr* (Beyrut: Dârü'l-Fikr, ts.), 4: 88.

¹⁰¹⁰ *اطَّلَبُوا الرِّزْقَ فِي خَبَايَا الْأَرْضِ* Rivâyet ayrıca Okçuzâde'nin eserinde de yer almaktadır.

¹⁰¹¹ Ebû Abdillâh Ahmed b. Muhammed b. Hanbel eş-Şeybânî el-Mervezî Ahmed b. Hanbel, *Fadâilü's-sahâbe*, thk. Vasiyullah Muhammed Abbas (Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1993), 1: 313; Ebû Ya'lâ, *el-Müsned*, 7, 347, (H.Selim Esed: zayıf); Taberânî, *el-Evsat*, 1: 247, 8: 101; Ebû Nuaym, *Târîhu İsfahan*, 2: 213.

¹⁰¹² Senedinde bulunan Hişâm b. Abdullah, Hişâm b. Urve'den deferrüd etmiştir. Bu rivâyetin Urve'nin sözü olduğuna dair görüşler bulunmaktadır. İbn Hibbân, *el-Mecrûhîn*, 3: 91; İbnü'l-Kayserânî, *el-Ma'rife*, 101; İbnü'l-Cevzî, *el-İlel*, 1: 113; Heysemî, *el-Mecma'*, 4: 63; İbn Hacer, *el-Metâlib*, 7: 231; Elbânî, *ed-Daîfe*, 5: 510.

¹⁰¹³ *طَاعَةُ اللَّهِ طَاعَةُ الْوَالِدِ* Ayrıca Okçuzâde'nin eserinde de yer alan rivâyetin tamamı *طَاعَةُ اللَّهِ طَاعَةُ الْوَالِدِ وَالطَّاعَةُ لِلَّهِ مَعْصِيَةُ الْوَالِدِ* şeklindedir.

¹⁰¹⁴ Taberânî, *el-Evsat*, 2: 369.

edilmiştir.¹⁰¹⁵

b) Mevkuf rivâyetler

293. *Kaza geldiği vakit gözler görmez olur.*¹⁰¹⁶

Tefsir kitaplarında senedsiz olarak zikredilen bu rivâyeti Hâkim, İbn Abbâs'tan nakletmiştir.¹⁰¹⁷

294. *Arkadaşı, arkadaşıyla değerlendirin. (tanıyın).*¹⁰¹⁸

İbn Adî ve İbn Batta (ö. 387/997),¹⁰¹⁹ Abdullah b. Mesud'dan nakletmişlerdir.¹⁰²⁰

295. *En hayırlınız dünyaya karşı en çok zühd göstereninizdir.*¹⁰²¹

Beyhakî ile İbn Ebî Dünyâ'nın Hasan el-Basrî'den¹⁰²² naklettikleri rivâyet, maktu' kabul edilmiştir.¹⁰²³

c) Bulunamayan Rivâyetler

296. *Allah'tan başkasında izzet arayan zelil olur.*¹⁰²⁴

297. *Bir şeyi bulamayışın (ondan) korunmadan dolayısıdır.*¹⁰²⁵

1. 4. 3. 2. İkinci Kırk Hadis: Ravzatu'l-'İbâd

Aruzun “fe'ilâtün mefâ'ilün fe'ilün” kalıbı ve mesnevî nazım biçimiyle yazılan eserde Giray Han övülmüştür. Tercümede yer alan rivâyetler yedi beyitle manzum olarak tercüme edildikten sonra, okuyucuya nasihat ettiği pend kısmına geçilmiş

¹⁰¹⁵ Senedinde bulunan Ahmed b. İbrahim b. Abdullah b. Keysân hadis rivâyetinde biraz gevşek kabul edilirken İsmail b. Amr el-Beceli'yi İbn Hibbân güvenilir, Ebû Zür'a ise zayıf kabul etmiştir. Heysemî, *el-Mecma'*, 8: 137-138; Suyûtî, *es-Sağîr*, 5227, (hasen); Elbânî, *Daîfü'l-Câmi'i's-Sağîr*, 528, H. No: 3606, (zayıf).

¹⁰¹⁶ إِذَا نَزَلَ الْقَضَاءُ؛ أَعْمِيَ الْبَصَرُ

¹⁰¹⁷ Hâkim en-Nisâbûrî, *el-Müstedrek*, 2: 440; Ebû Muhammed Muhyissünne el-Hüseyn b. Mes'ûd b. Muhammed el-Ferrâ' el-Begavî, *Meâlimü't-tenzil fî tefsîri'l-Kur'ân*, thk. Muhammed Abdullah en-Nemr vd. (Riyad: Dâru Taybe, 1997), 6: 153; Sehâvî, *el-Makâsîd*, 80.

¹⁰¹⁸ اعْتَبِرُوا الصَّاحِبَ بِالصَّاحِبِ

¹⁰¹⁹ İbn Batta, *el-İbâne*, 2: 478; İbn Adî, *el-Kâmil*, 2: 412; Beyhakî, *eş-Şuab*, 12: 46.

¹⁰²⁰ Suyûtî, *es-Sağîr*, 4098; Elbânî, *ed-Daîfe*, 14: 1119, (mevkûf-zayıf).

¹⁰²¹ أَرَاهُكُمْ فِي الدُّنْيَا رِوَايَةٌ أَيْضًا مِنْ أَوْقُذَادِهِ 'nın eserinde de yer almaktadır.

¹⁰²² İbn Ebû'd-Dünyâ, *ez-Zühd*, 61; Beyhakî, *eş-Şuab*, 13: 115.

¹⁰²³ Hasan el-Basrî'den maktu senedle gelen rivâyetin mürsel olduğuna dair görüşler vardır. Dolayısıyla merfu ama zayıf hükmünde olması da ihtimal dahilindedir. Suyûtî, *es-Sağîr*, 4098; Elbânî, *ed-Daîfe*, 8: 68, 3577.

¹⁰²⁴ مَنْ اعْتَرَّ بِالْعَبِيدِ أَذْلَهُ اللَّهُ مِنْ اعْتَرَّ بِغَيْرِ اللَّهِ ذَلِكَ

¹⁰²⁵ إِنَّ مِنَ الْأَعْيِ الْأَتْجُدِ

akabinde ilgili rivâyetle ilgili bir hikâye anlatılmıştır. Ayrıca münâcât kısmında beş beyitlik gazeller zikredilmiştir.¹⁰²⁶

Kefevî'nin eserinde tercüme ettiği rivâyetlerden 2'si Buhârî'nin *el-Câmiu's-Sahîh*'inde, 1'i Abdürrezzâk'ın, 1'i İbn Ebî Şeybe'nin *el-Musannef* adlı eserlerinde, 4'ü Ahmed b. Hanbel'in 1'i Ebû Ya'lâ'nın *el-Müsned* adlı eserlerinde, 1'i Tirmizî'nin, 1'i İbn Mâce'nin *es-Sünen* adlı eserlerinde, 2'si de İbn Hibbân'ın *es-Sahîh* adlı eserinde yer almaktadır. Toplam 40 rivâyetin yer aldığı eserde geriye kalan 27 rivâyetin 16'sı zayıf, 2'si mevzu, 2'si de selefe ait söz iken 7 rivâyet, temel hadis kitaplarında bulunmamıştır. Kefevî'nin eserini oluştururken tercih ettiği rivâyetlerden daha önce geçmeyenlerin¹⁰²⁷ tahrîc bilgileri şu şekildedir:

a) Zayıf rivâyetler

298. *Beni Allah'a yaklaştıracak bir ilmi artırmadığım o gün geldiğinde Allah bana (çok tekrarlayarak, usandırarak) güneşin doğuşunu göstermesin.*¹⁰²⁸

Ebû Nuaym, bu lafızla; İshak b. Râhûye, Taberânî, İbn Abdilber ve Hatîb el-Bağdâdî, *بِقَرْنِي إِلَى اللَّهِ* ifadesi olmaksızın¹⁰²⁹ Hz. Aişe'den nakletmişlerdir.¹⁰³⁰

299. *Sultan rahmanın yeryüzündeki gölgesidir. Halkının mazlumlara ona sığınır. Eğer adaletli olursa kendisi için ecir vardır. Halkı için de şükür gerekir. Eğer zulmederse kendisi için bir yük (günah) vardır. Halkı için de sabır vardır.*¹⁰³¹

İbn Zencûye, Bezzâr, İbn Adî, Beyhakî ve Deylemî,¹⁰³² Abdullah b. Ömer'den

¹⁰²⁶ Millet Kütüphanesi Reşid Efendi 137 numara ve İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi Türkçe Yazmaları 4097 numarada yer alan mecmuanın 100b-119b varakları arasında yer almaktadır. Yazar, *Anadolu Sahası*, 736; Karahan, *Kırk Hadis*, 220-224.

¹⁰²⁷ Bulunamayan 1 rivâyet daha önce Rihletî'nin eserinde 190. Rivâyette geçmiştir.

¹⁰²⁸ Rivâyet kaynaklarda *إِذَا أَتَى عَلَيَّ يَوْمٌ لَا أَرْدَادَ فِيهِ عِلْمًا بِقَرْنِي إِلَى اللَّهِ تَعَالَى؛ فَلَا بُورِكَ لِي فِي طُلُوعِ الشَّمْسِ ذَلِكَ الْيَوْمِ* ifadesiyle geçmektedir.

¹⁰²⁹ İshak b. Râhûye, *el-Müsned*, 2: 553; Senedinde bulunan Hakem b. Abdullah, Zührî'den teferrüd etmiştir. Taberânî, *el-Evsat*, 6: 367; Ebû Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, 8: 188, (garib); İbn Abdilber, *Câmi'u beyâni'l-ilm*, 1: 259; Hatîb el-Bağdâdî, *Târîh*, 6: 97.

¹⁰³⁰ Senedinde bulunan Hakem b. Abdullah el-Hattâf, hadis uydurmakla itham edilmiştir. Dârekutnî'nin verdiği bilgiye göre Zührî aracılığıyla Said b. el-Müseyyeb'ten 50 kadar aslı olmayan rivâyet nakletmiştir. İbn Kayyim, *Miftâhu dâri's-sa'âde ve menşûru velâyeti'l-ilm (elviyeti'l-ilm) ve'l-irâde*, 1: 122; İrâkî, *el-Muğni*, 1: 13; Suyûtî, *es-Sağîr*, 1:292; Aclûnî, *el-Keşf*, 2:126; Şevkânî, *el-Fevâid*, 275; Elbânî, *es-Sahîha*, 1: 157.

¹⁰³¹ *السُّلْطَانُ ظِلُّ الرَّحْمَانِ فِي الْأَرْضِ، بِأَوِي إِلَيْهِ كُلُّ مَظْلُومٍ مِنْ عِبَادِهِ، فَإِنْ عَدَلَ؛ كَانَ لَهُ الْأَجْرُ، وَعَلَى رَعِيَّتِهِ الشُّكْرُ، وَإِنْ جَارَ؛ كَانَ عَلَيْهِ الْإِصْرُ، وَعَلَى الرَّعِيَّةِ الصَّبْرُ*

¹⁰³² İbn Zencûye, *el-Emvâl*, 1, 77, H.No: 23; Bezzâr, *el-Müsned*, 12: 17; Hakîm et-Tirmizî, *Nevâdirü'l-usûl*, 4: 153; İbn Adî, *el-Kâmil*, 4: 402; Beyhakî, *eş-Şuab*, 9: 475.

nakletmişlerdir.¹⁰³³

300. *Kim günahından dolayı kardeşini ayıplarsa o günahı işlemeden ölmez.*¹⁰³⁴

Tirmizî, İbn Adî, İbn Hibbân, Taberânî, Begavî ve Hatîb,¹⁰³⁵ Muaz b. Cebel'den nakletmişlerdir.¹⁰³⁶

301. *Allah'ın zatı hariç herşeyi düşünebilirsiniz. Yedi kat semadan Allah'ın kürsüsüne kadar yedi bin nur vardır ki Allah bu kürsünün üzerindedir.*¹⁰³⁷

Ebü's-Şeyh, Deylemî, merfû, Beyhakî, mevkuf senedle İbn Abbâs'tan¹⁰³⁸ nakletmişlerdir.¹⁰³⁹

302. *Kişi dünyada tanıdığı bir kimsenin kabrinden geçerken selam verirse (kabirde bulunan) o kimse (selam vereni) tanır ve selamını alır.*¹⁰⁴⁰

İbn Hibbân, Hatîb el-Bağdâdî, Temmâm ve İbn Asâkir,¹⁰⁴¹ Ebû Hüreyre'den nakletmişlerdir.¹⁰⁴²

303. *Âşık olup bu aşkı gizleyip iffetini koruyarak ölen kimse şehit hükmündedir.*¹⁰⁴³

İbn Hibbân, Hatîb, Gülabâdî ve İbn Asâkir,¹⁰⁴⁴ İbn Abbâs'tan, Hatîb ayrıca Hz.

¹⁰³³ Senedinde bulunan Sinan b. Saîd, münker /metrükü'l-hadîs kabul edilmiştir. İbnü'l-Kayserânî, *ez-Zahîre*, 3. 1492; Irâkî, *el-Muğnî*, 1441; Heysemî, *el-Mecma'*, 5: 196; Elbânî, *ed-Daîfe*, 2: 69-70, (mevzu).

¹⁰³⁴ من عَيْرِ أَخَاهُ بَدَنَّبٍ؛ لَمْ يَمُتْ حَتَّى يَمُتْهُ

¹⁰³⁵ Tirmizî, Sifatü'l-Kiyâmet 53, (Garib) Senedinde bulunan Halid b. Ma'dân, Muaz b. Cebel'den hadis işitmediği için senedde inkıta vardır; İbn Hibbân, *el-Mecrûhîn*, 2: 288; İbn Adî, *el-Kâmil*, 7: 373; Taberânî, *el-Evsat*, 8: 191; Hatîb el-Bağdâdî, *Târîh*, 3: 142; Beğavî, *Şerhu's-sünne*, 13: 140.

¹⁰³⁶ İbnü'l-Kayserânî, *el-Ma'rife*, 224; İbnü'l-Cevzî, *el-Mevdü'ât*, 3: 278; Sağânî, *el-Mevdü'ât*, 45; İbn Hacer, *Bülûğu'l-merâm*, 456; Sehâvî, *el-Makâsîd*, 660; Suyûtî, *es-Sağîr*, 12485; Şevkânî, *el-Fevâid*, 229; Elbânî, *ed-Daîfe*, 1: 327, H.No: 178, (mevzu).

¹⁰³⁷ تَفَكَّرُوا فِي كُلِّ شَيْءٍ، وَلَا تَفَكَّرُوا فِي ذَاتِ اللَّهِ، فَإِنَّ بَيْنَ السَّمَاءِ السَّابِعَةِ إِلَى كُرْسِيِّهِ سَبْعَةَ أَلْفِ نُورٍ، وَهُوَ فَوْقَ ذَلِكَ

¹⁰³⁸ Ebû Muhammed Abdullah b. Muhammed b. Ca'fer b. Hayyân el-Ensârî el-İsfahânî Ebu's-Şeyh, *el-Azame*, thk. Rıdâullah b. Muhammed İdrîs el-Mübârekfûrî (Riyad: Dârü'l-Âsîme, 1408), 2: 212; Deylemî, *el-Firdevs*, 2: 56; Beyhakî, *el-Esmâ*, 2: 323, H.No: 887, (mevkuf).

¹⁰³⁹ Ebü'l-Abbâs Takıyyüddîn Ahmed b. Abdilhalîm b. Mecdiddîn Abdisselâm el-Harrânî İbn Teymiyye, *Beyânü telbîsi'l-Cehmiyye fî te'sîsi bida'ihimü'l-Kelâmiyye*, thk. Mecmûatün mine'l-muhakkikîn (Medine: Mecmau'l-Meliki'l-Fahd, 1426), 1: 128-133; Elbânî, *es-Sahîha*, 4: 396; Elbânî, *Daîfü'l-Câmi'i's-Sağîr*, 2472.

¹⁰⁴⁰ ما من عبد يمُرُّ بقبر رجلٍ كان يعرفه في الدنيا فيسلم عليه إلا عزفه وردَّ عليه السلام

¹⁰⁴¹ İbn Hibbân, *el-Mecrûhîn*, 2: 58; Hatîb el-Bağdâdî, *Târîh*, 6: 135; Temmâm, *el-Fevâid*, 1: 63; İbn Asâkir, *Târîhu Dimesk*, 10: 380.

¹⁰⁴² Senedinde bulunan Abdurrahman b. Zeyd b. Eslem tenkid edilmiştir. İbnü'l-Kayserânî, *el-Ma'rife*, 281; Zehebî, *el-Mîzân*, 2: 565; Suyûtî, *es-Sağîr*, 11989; Elbânî, *ed-Daîfe*, 9: 474-476, H.No: 4493.

¹⁰⁴³ Rivâyet ayrıca Visâlî'nin eserinde yer almaktadır. فَهُوَ شَهِيدٌ وَعَفَتْ فَمَاتَ؛ فَهُوَ شَهِيدٌ

¹⁰⁴⁴ İbn Hibbân, *el-Mecrûhîn*, 1: 352; Hatîb el-Bağdâdî, *Târîh*, 2:253, 5: 363, 6: 48, 11: 295, 12: 475, 13: 185; Gülabâdî, *Me'âni'l-ahbâr (Bahrü'l-fevâ'id)*, 1:91, 2: 752; İbn Asâkir, *Târîhu Dimesk*, 43: 195.

Aişe'den nakletmiştir.¹⁰⁴⁵

304. *Sizin en hayırlı arkadaşınız, görüntüsüyle Allah'ı hatırlatan, (bilgisi) düşüncesi ile ilminizi artıran ve ameliyle ahireti hatırlatan kimsedir.*¹⁰⁴⁶

Abd b. Humeyd, Ebû Ya'lâ ve Beyhakî,¹⁰⁴⁷ Abdullah b. Abbâs'tan nakletmişlerdir.¹⁰⁴⁸

305. *-Bile isteye- kim bir vakit namaz kılmazsa (kıyamet günü) Allah onu öfkeyle karşılayacaktır.*¹⁰⁴⁹

Taberânî ve Ziyâü'd-dîn el-Makdisî, bu lafızla; Beyhakî, benzer bir lafızla İbn Abbâs'tan¹⁰⁵⁰ nakletmişlerdir.¹⁰⁵¹

306. *Allah'ın, hiçbir gözün görmediği, hiçbir kulağın işitmediği, hiçbir beşerin tasavvur edemediği ancak oruç tutanların oturabileceği bir sofrası vardır.*¹⁰⁵²

Taberânî ve Deylemî,¹⁰⁵³ Enes'ten nakletmişlerdir.¹⁰⁵⁴

307. *Karşılığını Allah'tan bekleyerek Medine'de beni ziyaret eden kimseye*

¹⁰⁴⁵ Senedinde bulunan Süveyd b. Sa'd, tedlis, sirket ve münkerü'lü hadis olmak gibi cerh ifade eden cümlelerle tenkid edilmiştir. İbnü'l-Kayserânî, *el-Ma'rife*, 224; İbnü'l-Cevzî, *el-İlel*, 2: 284-286. İbnü'l-Cevzî, İbn Abbâs'tan ikisinde Süveyd b. Sa'd'ın bulunduğu farklı senet nakletmiştir. İkisine mevzu hükmü verirken üçüncü senette yer alan Ya'kub b. İsa'nın tenkit edildiğini ifade etmiştir. İbn Teymiyye, *el-Fetâvâ*, 10:133; Ebû Abdillâh Şemsüddîn Muhammed b. Ebî Bekr b. Eyyûb ez-Zürâî ed-Dımaşkî el-Hanbelî İbn Kayyim, *Zâdü'l-me'âd fi hedyi hayri'l-ibâd*, thk. Şuayb el-Arnaût - Abdülkâdir el-Arnaût (Riyad: Müessesetü'r-Risâle, 1998), 4: 252-254; İbnü'l-Mülakkın, *el-Bedrü'l-Münîr*, 5: 371-372; Ahmed Sıddık el-Gumârî bu hadis ile ilgili bir eser telif etmiş, sahih, hatta mütevatir olduğuna işaret etmiştir. Ebü'l-Feyz Ahmed b. Muhammed b. es-Sıddık el-Gumârî, *Deru'd-da'f an hadîsi men 'aşika fe'af*, thk. İyâd Ahmed el-Gavc (Kahire: Dâru'l-İmâm et-Tirmizî, 1996), 15-135.

¹⁰⁴⁶ خَيْرٌ خُلْسَانِكُمْ مَنْ ذَكَرَكُمْ اللَّهَ رُوَيْتُهُ، وَزَادَ فِي عَمَلِكُمْ مَنْطِقَهُ، وَذَكَرَكُمْ الْآخِرَةَ عَمَلُهُ

¹⁰⁴⁷ Abd b. Humeyd, *el-Müsned*, 213, H.No: 631; Ebû Ya'lâ, *el-Müsned*, 4: 326, (H.Selim Esed: Mübârek b. Hassân, leyyinü'l-hadis); Beyhakî, *es-Şuab*, 12: 48-49. Beyhakî, Mâlik b. Mağvel aracılığıyla Hz. İsa'dan bu manda bir rivâyet tahrîc etmiştir.

¹⁰⁴⁸ Senedinde bulunan Mübârek b. Hassân, leyyinü'l-hadis kabul edilmiştir. Heysemî, tevsik edliğine dair bilgi paylaşırken İbn Hacer, hadis rivâyetinde gevşek olduğunu ifade etmiştir. İbn Adî, *el-Kâmil*, 8: 29; Heysemî, *el-Mecma'*, 10: 226; İbn Hacer, *et-Takrîb*, 518, R.No: 6362; Elbânî, *ed-Daîfe*, 6: 357; Elbânî, *Daîfü'l-Câmi'i's-Sağîr*, 2907.

¹⁰⁴⁹ مَنْ تَرَكَ صَلَاةً، لَقِيَ اللَّهَ وَهُوَ عَلَيْهِ غَضَبَانِ

¹⁰⁵⁰ Taberânî, *el-Kebîr*, 11: 294; Makdisî, *el-Muhtâra*, 12: 87; Beyhakî, *el-Kübrâ*, 2: 438.

¹⁰⁵¹ Heysemî, *el-Mecma'*, 10: 79. Senedinde bulunan Sehl b. Abdullah meçhul bir râvidir. Heysemî'nin geri kalan râvileri Buhârî ve Müslim'in râvileri arasında zikretmesi bir hatadır. Çünkü Muhammed b. Abdullah el-Mahrumî sadece Nesâî'nin râvileri arasındadır. Bununla birlikte senedinde bulunan Semmâk b. Harb, hadis rivâyetinde zayıf kabul edilmiştir. Münâvî, *Feydu'l-Kadîr*, 6: 101-102; Suyûtî, *es-Sağîr*8585; Elbânî, *ed-Daîfe*, 10, 79-80.

¹⁰⁵² إِنَّ اللَّهَ مَا يَدَّ عَلَيَّهَا مَا لَا عَيْنٌ رَأَتْ، وَلَا أُذُنٌ سَمِعَتْ، وَلَا خَطَرَ عَلَى قَلْبٍ يَشْرُ، لَا يَفْعُدُ عَلَيَّهَا إِلَّا الصَّالِمُونَ

¹⁰⁵³ Taberânî, *el-Evsat*, 9: 170; Deylemî, *el-Firdevs*, 2: 410.

¹⁰⁵⁴ Senedinde bulunan Ebû Bekir el-Ansî ve Abdülmecid b. Kesîr meçhul râvidir. Heysemî, *el-Mecma'*, 3: 182; Suyûtî, *es-Sağîr*, 3559; Elbânî, *ed-Daîfe*, 8: 280.

*Kıyamet günü şefa'at eder, onu gözetin olurum.*¹⁰⁵⁵

Ebû'l-Kâsım es-Sehmî ve Beyhakî,¹⁰⁵⁶ Enes b. Mâlik'ten nakletmişlerdir.¹⁰⁵⁷

308. *Namazı olmayanın imanı, zekât vermeyenin de namazı (kemâl bakımından tam) olmaz.*¹⁰⁵⁸

Taberânî, İbn Ömer'den; İbn Asâkir, Ebû Bekir b. Huveytib'den benzer lafızlarla nakletmişlerdir.¹⁰⁵⁹

309. *Duadan önce Hz. Peygamber'e ve âline salat getirinceye kadar her duanın göğ'e ulaşmasında bir engel vardır. Salavat getirilince bu engel ortadan kalkar ve dua semaya ulaşır. Eğer salat getirilmezse dua bu engele takılır ve geri döner.*¹⁰⁶⁰

Beyhakî'in, Hz. Ali'den naklettikleri rivâyetin senedinde bulunan Hâris b. el-'Aver tenkîd edilmiştir.¹⁰⁶¹

310. *Şu dört şeyin sevgisi yalnız müminin kalbinde bir araya gelirken münafıklar bunları sevmez. Ebû Bekir, Ömer, Osman ve Ali'nin sevgisi. Onları sevmek imandan, onlara buğzetmek ise küfürdendir.*¹⁰⁶²

İbn Asâkir ve Deylemî'nin Enes b. Mâlik'ten naklettikleri rivâyet, tenkit

¹⁰⁵⁵ مَنْ زَارَنِي بِالْمَدِينَةِ مُحْتَسِبًا؛ كُنْتُ لَهُ شَهِيدًا، وَشَفِيعًا يَوْمَ الْقِيَامَةِ مَنْ زَارَنِي فِي الْمَدِينَةِ مُحْتَسِبًا؛ كَانَ فِي جَوَارِي، وَكُنْتُ لَهُ شَفِيعًا يَوْمَ الْقِيَامَةِ

¹⁰⁵⁶ Beyhakî, *eş-Şuab*, 6: 50; Ebû'l-Kâsım Hamza b. Yusuf b. İbrâhim el-Kuraşî el-Cürçânî es-Sehmî, *Târîhu Cürçân*, thk. Muhammed Abdulmu'îd Hân (Beyrut: Âlemü'l-Kütüb, 1987), 220.

¹⁰⁵⁷ Senedinde bulunan Süleyman b. Yezîd el-Ka'bî tenkide uğramıştır. Sehmî'nin eserinde bu râvînin isminin el-Kelbî olarak yazımı hatalıdır. İbn Hacer, senedinin zayıf olduğunu belirtmiş, İbn Ebî'd-Dünyâ'nın Kitâbü'l-Kubûr isimli eserinde bu rivâyeti tahrîc ettiğini söylemiştir. el-Kubûr'un matbu nüshasında bu rivâyet yer almamaktadır. İbn Hacer, *et-Telhis*, 2: 509. Suyûtî, *es-Sağîr*, 5607; Elbânî, *ed-Daîfe*, 10: 112. Taberânî'nin İbn Ömer'den benzer manada bir rivâyetine de zayıf hükmü verilmiştir. 12: 520.

¹⁰⁵⁸ لَا إِيمَانَ لِمَنْ لَا أَمَانَةَ لَهُ، وَلَا صَلَاةَ لِمَنْ لَا إِيمَانَ لَهُ، وَلَا صَلَاةَ لِمَنْ لَا زَكَاتَ لَهُ لِمَنْ لَا طُهُورَ لَهُ، وَلَا بَيْنَ لِمَنْ لَا صَلَاةَ لَهُ، إِنَّمَا مَوْضِعُ الصَّلَاةِ مِنَ الدِّينِ كَمَوْضِعِ الرَّأْسِ مِنَ الْجَسَدِ

¹⁰⁵⁹ Taberânî, *el-Evsat*, 2: 383; İbn Batta, *el-İbâne*, 2: 798. Rivâyetin baş tarafını tahrîc etmiştir. İbn Asâkir, *Târîhu Dimeşk*, 27: 18. Senedinde bulunan İbnü'z-Zübeyr'in mevlası Sadaka'dan dolayı garib hükmü vermiştir. İbn Ömer rivâyetinin senedinde bulunan Hüseyin b. el-Hakem el-Hibrî tenkit edilmiştir. Heysemî, *el-Mecma'*, 1: 292; Suyûtî, *es-Sağîr*, 9686; Elbânî, *Daîfü'l-Câmi'i's-Sağîr*, 6178, (zayıf); Bezzâr, Ebû Hureyre'den benzer manalarda bir rivâyet nakletmiştir. Söz konusu rivâyetin senedinde bulunan Abdullah b. Saîd b. Ebî Saîd tenkit edilmiştir. Bezzâr, *el-Müsne'd*, 15: 176; Heysemî, *el-Mecma'*, 1: 292.

¹⁰⁶⁰ مَا مِنْ دُعَاءٍ إِلَّا بَيْنَهُ وَبَيْنَ السَّمَاءِ حِجَابٌ حَتَّى يُصَلِّيَ عَلَى النَّبِيِّ مُحَمَّدٍ، وَعَلَى آلِ مُحَمَّدٍ، فَإِذَا فَعَلَ ذَلِكَ؛ انْتَرَقَ الْحِجَابَ، وَدَخَلَ أَرْبَعَةَ لَا يَجْتَمِعُ حُبُّهُمْ إِلَّا فِي قَلْبِ مُؤْمِنٍ، وَلَا يُجِبُّهُمْ مُنَافِقٌ: أَبُو بَكْرٍ، وَعَمْرٌ، وَعِثْمَانُ، وَعَلِيٌّ، حُبُّهُمْ مِنَ الْإِيمَانِ، وَبُغْضُهُمْ مِنَ الْكُفْرِ

¹⁰⁶¹ Beyhakî, *eş-Şuab*, 3: 136; Senedinde bulunan el-Hâris el-'Aver tenkit edilmiştir. Ebû'l-Hayr Şemsüddîn Muhammed b. Abdirrahmân b. Muhammed es-Sehâvî, *el-Kavlü'l-bedî' fi's-salâti ale'n-nebî*, thk. Muhammed Avvâme (Medine: Müessesstü'r-Reyyân, 2002).

¹⁰⁶² مَا مِنْ دُعَاءٍ إِلَّا بَيْنَهُ وَبَيْنَ السَّمَاءِ حِجَابٌ حَتَّى يُصَلِّيَ عَلَى النَّبِيِّ مُحَمَّدٍ، وَعَلَى آلِ مُحَمَّدٍ، فَإِذَا فَعَلَ ذَلِكَ؛ انْتَرَقَ الْحِجَابَ، وَدَخَلَ أَرْبَعَةَ لَا يَجْتَمِعُ حُبُّهُمْ إِلَّا فِي قَلْبِ مُؤْمِنٍ، وَلَا يُجِبُّهُمْ مُنَافِقٌ: أَبُو بَكْرٍ، وَعَمْرٌ، وَعِثْمَانُ، وَعَلِيٌّ، حُبُّهُمْ مِنَ الْإِيمَانِ، وَبُغْضُهُمْ مِنَ الْكُفْرِ

edilmiştir.¹⁰⁶³

311. *Sadaka vermede aceleci olunuz. Çünkü belalar sadakanın önüne geçemez. (sadaka belaya engel olur).*¹⁰⁶⁴

Taberânî ve Dimyatî (ö. 705/1306), Hz. Ali'den; İbn Adî, Beyhakî ve Deylemî,¹⁰⁶⁵ Enes b. Mâlik'ten nakletmişlerdir.¹⁰⁶⁶

312. *Öd ağacının¹⁰⁶⁷ balı bozması gibi hasette imanı bozar.*¹⁰⁶⁸

Deylemî'nin bu lafızla, Taberânî ve Temmâm'ın العصب ifadesiyle Muâviye b. Hayde'den¹⁰⁶⁹ naklettikleri rivâyet, hadis otoritelerince zayıf kabul edilmiştir.¹⁰⁷⁰

b) Mevzular

313. *Allah'ın sevdiği iki özellik; güzel ahlak ve cesarettir. Sevmediği iki özellik ise kötü ahlak ve buğz etmedir,*¹⁰⁷¹

Beyhakî, Deylemî ve Ebü'l-Kâsım el-İsfahânî'nin (ö. 535/1140)¹⁰⁷² Abdullah b. Amr'dan naklettikleri metin, senedinde hadis uydurmakla itham olunan Muhammed

¹⁰⁶³ İbn Asâkîr, *Târîhu Dimeşk*, 39: 126, 128, 129; Deylemî, *el-Firdevs*, 1: 378; Elbânî, *ed-Daife*, 6: 265. Senedinde bulunan Ebû Halef, Yahyâ b. Main tarafından yalancılıkla itham edilirken Ebû Abdullah el-Ezdî, metrükü'l-hadis kabul edilmiştir.

¹⁰⁶⁴ Rivâyet ayrıca Hatipoğlu'nun eserinde tercüme edilmiştir. *فإنَّ البلاء لا يَخْطَى الصَّدَقَةَ*

¹⁰⁶⁵ İbn Adî, *el-Kâmil*, 4: 225; Taberânî, *el-Evsat*, 6: 9; Dimyâtî, *el-Metcer*, 107; Beyhakî, *el-Kübrâ*, 4: 318; Beyhakî, *eş-Şuab*, 5: 53; Deylemî, *el-Firdevs*, 2: 8.

¹⁰⁶⁶ Enes b. Mâlik senedinin odak noktası Muhtâr b. Fülful'den dört farklı kişi bu hadisi rivâyet etmişlerdir. İbnü'l-Cevzî haklarında cerh bilgilerini zikrederek mevzu hükmü vermiştir. Nureddin Boyacılar, Taberânî'nin Hz. Ali'den nakledilen ve senedinde bulunan İsa b. Abdullah'ın tenkit edilmesinden dolayı zayıf kabul edilen rivâyetini şahit olarak getirip rivâyetin zayıf olduğuna hükmetmiştir. Sonraki dönem cerh-ta'dil alimleri de Enes rivâyetine mevzu, Hz. Ali rivâyetine zayıf hükmü vermişlerdir. İbnü'l-Kayserânî, *ez-Zahire*, 2: 1190-1191; İbnü'l-Cevzî, *el-Mevdû'ât*, 2: 481; Heysemî, *el-Mecma'*, 3: 110; Sehâvî, *el-Makâsîd*, 232; Şevkânî, *el-Fevâid*, 61-62; Aliyyü'l-Kârî, *el-Esrâr*, 147; Elbânî, *Daifü'l-Câmi'i's-Sağîr*, 2317, (zayıf).

¹⁰⁶⁷ Pek çok tercümede الصبر ifadesi beklemek olarak tercüme edilmiştir ki bu hatadır. Öd ağacı, zambakgiller familyasından olup sarımsabır olarak da bilinen bir bitki türüdür. Yapraklarının suyla ıslatılıp elde edilen userenin güneşte yoğunlaştırılmasıyla elde edilen özün balı bozduğu söylenmektedir. Rivâyette acı olan bu özün tatlı olan balı bozması gibi güzel olan imanın haset gibi çirkin bir fiille zarar göreceği belirtilmiştir.

¹⁰⁶⁸ الحَسَدُ يُفْسِدُ الْإِيمَانَ، كَمَا يُفْسِدُ الصَّبْرُ الْعَسَلَ

¹⁰⁶⁹ Deylemî, *el-Firdevs*, 3: 114; Taberânî'nin rivâyeti şu şekildedir: انَّ الْغَضَبَ يُفْسِدُ الْأَمْرَ كَمَا يُفْسِدُ الْخَلُّ الْعَسَلَ. Taberânî, *el-Kebîr*, 19: 417; Temmâm, *el-Fevâid*, 1: 128.

¹⁰⁷⁰ Senedinde bulunan Hişâm b. Ammâr zayıf kabul edilirken; Muhayyes b. Temîm meçhul kabul edilmiştir. İbn Ebî Hâtim, *el-İlel*, 3: 543; İbn Ebî Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dil*, 8:442; Irâkî, *el-Muğnî*, 1068; Sehâvî, *el-Makâsîd*, 305; Aclûnî, *el-Keşf*, 1: 356; Elbânî, *ed-Daife*, 8: 21.

¹⁰⁷¹ rivâyetin tamamı خُلُقَانٌ يُجْبُهُمَا اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ: حُسْنُ الْخُلُقِ، وَالشَّجَاعَةُ، وَخُلُقَانٌ يُبْغِضُهُمَا اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ: سُوءُ الْخُلُقِ، وَالْبُغْضُ

şu şekildedir: خُلُقَانٌ يُجْبُهُمَا اللَّهُ، وَخُلُقَانٌ يُبْغِضُهُمَا اللَّهُ، فَأَمَّا اللَّذَانِ يُجْبُهُمَا اللَّهُ: فَالسَّخَاءُ وَالسَّمَاخَةُ، وَأَمَّا اللَّذَانِ يُبْغِضُهُمَا اللَّهُ فَسُوءُ الْخُلُقِ وَالْبُخْلُ، وَإِذَا أَرَادَ اللَّهُ بَعْضَ خَيْرٍ اسْتَعْمَلَهُ عَلَى قَضَاءِ حَوَائِجِ النَّاسِ

¹⁰⁷² Beyhakî, *eş-Şuab*, 10: 116; Deylemî, *el-Firdevs*, 2: 199; İsmail b. Muhammed b. Fadl b. Ali el-Kuraşî et-Talhî et-Teymî Ebü'l-Kâsım el-İsfahânî, *et-Tergîb ve't-terhîb*, thk. Eymen b. Sâlih b. Şa'bân (Kahire: Dârü'l-Hadîs, 1993), 2: 63.

b. Yunus el-Küdeymî yüzünden mevzu kabul edilmiştir.¹⁰⁷³

314. *Allah Teâlâ, hikmet ve kudreti ile sevinç ve huzuru rızasında ve imanda kalmışken öfke ve zorluğu ise şüphe ve kızgınlıkta kalmıştır.*¹⁰⁷⁴

Sülemî, Beyhakî ve Ebû Nuaym'ın, Ebû Said el-Hudrî'den; Ebû Nuaym ve Taberânî'nin, İbn Mesud'dan; İbn Ved'an'ın ise Enes b.Malik'ten¹⁰⁷⁵ naklettikleri rivâyet, mevzu kabul edilmiştir.¹⁰⁷⁶

c) Selefe ait sözler

315. *Hakîmlerin sözleri kalplerindedir. Konuşmak istediklerinde kalplerine yönelirler. Lehlerinde ise konuşur; aleyhlerinde ise susarlar.*¹⁰⁷⁷

Abdullah b. Mübârek, İbn Ebî Şeybe ve Haraitî, Hasan el-Basrî'nin sözü olarak nakletmişlerdir.¹⁰⁷⁸

316. *Farz olan hac ibadetinden başka Allah yolunda yapılan gazve bin hacdan daha faziletlidir.*¹⁰⁷⁹

Hicri IV. asır âlimlerinden İbn Ebî Zemenin (ö. 399/1008), başta olmak üzere İbn Nehhâs gibi âlimlerin cihada teşvikle ilgili bölümlerde zikrettikleri bu rivâyet, Ka'bü'l-Ahbâr'ın sözü olarak nakledilmiştir.¹⁰⁸⁰

d) Bulunmayanlar

317. *İnsanoğlunun karnına haram bir lokma girdiği zaman o lokma karnında bulunduğu sürece yerde ve gökte bulunan melekler ona lânet*

¹⁰⁷³ Senedinde bulunan Muhammed b. Yunus el-Küdeymî, yalancılıkla itham edilmiştir. Irâkî, *el-Muğnî*, 1149; Elbânî, *ed-Daîfe*, 1706.

¹⁰⁷⁴ إِنَّ اللَّهَ بِحُكْمِهِ وَجَلَالِهِ جَعَلَ الرُّوحَ وَالْفَرْحَ فِي الرِّضَاءِ وَالْبَقِينَ وَجَعَلَ الْعَمَّ وَالْحَزْنَ فِي الشُّكِّ وَالسَّخَطِ

¹⁰⁷⁵ Taberânî, *el-Kebîr*, 10: 215; İbn Ved'an, *el-Erbe'üne'l-Ved'âniyye*, 4681, 9b, 30. rivâyet; Beyhakî, *eş-Şuab*, 1: 382; Muhammed b. Hasan b. Muhammed b. Musa b. Halid b. Sâlim en-Nisâbûrî es-Sülemî, *Tabakâtü's-süfiyye*, thk. Mustafa Abdülkâdir Atâ (Beyrut: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1998), 69; Ebû Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, 4: 121.

¹⁰⁷⁶ Senedinde bulunan Muhammed b. Mervân hadis uydurmakla tenkit edilmiştir. Bûsîrî, *el-İthâf*, 3: 271; Heysemî, *el-Mecma'*, 4: 71, (mevzu); Elbânî, *ed-Daîfe*, 3: 673-674.

¹⁰⁷⁷ Rivâyetin tamamını لِسَانُ الْحَكِيمِ مِنْ وِرَاءِ قَلْبِهِ، فَإِذَا أَرَادَ أَنْ يَتَكَلَّمَ رَجَعَ إِلَى قَلْبِهِ، فَإِنْ كَانَ لَهُ؛ يَتَكَلَّمُ، وَإِنْ كَانَ عَلَيْهِ؛ أَمْسَكَ إِنَّ لِسَانَ الْحَكِيمِ مِنْ وِرَاءِ قَلْبِهِ فَإِذَا أَرَادَ أَنْ يَتَكَلَّمَ رَجَعَ إِلَى قَلْبِهِ فَإِنْ كَانَ لَهُ قَالَ وَإِنْ كَانَ عَلَيْهِ أَمْسَكَ وَإِنَّ الْجَاهِلَ قَلْبُهُ فِي طَرْفِ لِسَانِهِ لَا يَرْجِعُ إِلَى الْقَلْبِ فَمَا أَتَى عَلَى لِسَانِهِ تَكَلَّمَ بِهِ

¹⁰⁷⁸ Abdullah b. Mübârek, *ez-Zühd ve'r-rekâik*, 1: 131, H.No 390; İbn Ebî Şeybe, *el-Musannef*, 7: 236; Haraitî, *I'tilâlü'l-Kulûb*, 1: 31.

¹⁰⁷⁹ غَرُورَةٌ فِي سَبِيلِ اللَّهِ بَعْدَ حَجَّةِ الْإِسْلَامِ، أَفْضَلُ مِنْ أَلْفِ حَجَّةٍ Bu rivâyetin benzeri Derviş b. Ali'de kırk hacdan daha faziletlidir ifadeleriyle Tebuk seferi hakkında yer almaktadır.

¹⁰⁸⁰ Ebû Abdillâh Muhammed b. Abdillâh b. Îsâ el-Mürri el-Kurtubî İbn Ebî Zemenin, *Kudvetü'l-ğâzî*, thk. Âişe es-Süleyman (Beyrut: Dârü'l-Garbi'l-İslâmî, 1989), 149; İbnü'n-Nehhâs, *Meşâri'u'l-eşvâk*, 1: 195.

eder. Tövbe ettiği zaman Allah tövbesini kabul eder. Tövbe etmeden o hal üzere ölürse varacağı yer cehennemdir.¹⁰⁸¹

Şii âlimlerin eserinde yer alan bu rivâyet, hadis kitaplarında yer almamaktadır.¹⁰⁸²

318. Kıyamet günü ihlas ve şirk emekleyerek Allah'ın huzuruna gelir. Allah, "ihlasa sen ve ehlin cennete girin, şirke de sen ve ehlin de ateşe girin" diye seslenir.¹⁰⁸³

319. Selamet birlik olmaktır. İkilikte âfet vardır. Bedenleriniz insanların içinde ama kalpleriniz Allah'la birlikte olsun.¹⁰⁸⁴

320. Allah'ın gönderdiği bütün peygamberler tevazu sahibidir. Allah katında insanların en hayırlısı tevazu sahibi olanlardır.¹⁰⁸⁵

321. Beyt-i Harâm'ına (Kabe'ye) yürüyen ayaklara Allah azapta bulunmaz.¹⁰⁸⁶

Temel hadis kitaplarında bu rivâyetin sened ve metnine ulaşılamazken İbn Melezkâde (ö. 854/1450), Ebû'd-Derdâ'dan nakletmiştir.¹⁰⁸⁷

322. Bir kimsenin eksiksiz bir abdest aldığı vakit, iki abdest arasındaki günahların denizdeki köpük kadar da olsa silineceğini, Cebrail bana haber verdi.¹⁰⁸⁸

1. 4. 4. Sehmî Mehmed Çelebi, (ö. 1055/1645) Tercüme-i Hadis-i Erba'în.

Ahmed veya Mehmed isimli Bursa doğumlu şair, Sehmî mahlasını kullanmış, yeteneği sayesinde padişahın kâtipleri arasında yer almıştır. Kasidelerinde bahsettiği devrin Şeyhülislamı Çivizâde'den (ö. 995/1587) ders almış, kadılık görevlerinde bulunmuştur. 1645'te İstanbul'da vefat eden şairin belâğat konusunda bilgili olduğu

1081 إذا وقعتْ لُقْمَةٌ مِنْ الْحَرَامِ فِي بَطْنِ ابْنِ آدَمَ؛ يَلْعَنُهُ كُلُّ مَلَكٍ فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ مَا دَامَتْ تِلْكَ اللَّقْمَةُ فِي بَطْنِهِ، فَإِذَا تَابَ؛ تَابَ اللَّهُ عَلَيْهِ، وَإِنْ مَاتَ عَلَى تِلْكَ الْحَالَةِ؛ فَمَأْوَاهُ جَهَنَّمُ

1082 Meclisî, *el-Bihâr*, 63: 314.

1083 إذا كان يوم القيامة يجيء الإخلاص والشرك يحبوان بين يدي الرب، فيقول ربُّ جل جلاله الإخلاص: انطلق أنت وأهلك إلى الجنة، ويقول إلى الشرك: انطلق أنت وأهلك إلى النار

1084 السَّلَامَةُ فِي الْوُحْدَةِ، وَالْعَافِيَةُ بَيْنَ الْإِثْنَيْنِ، وَلَتَكُنْ أَبْدَانُكُمْ فِي النَّاسِ، وَقُلُوبُكُمْ مَعَ اللَّهِ

1085 مَا بَعَثَ اللَّهُ نَبِيًّا قَطُّ، إِلَّا كَانَ مُتَوَاضِعًا، وَخَيْرُ النَّاسِ عِنْدَ اللَّهِ تَعَالَى: مَنْ كَانَ مُتَوَاضِعًا

1086 لَا يُعَذِّبُ اللَّهُ قَدَمَيْنِ مَسَّيَا إِلَى بَيْتِ اللَّهِ الْحَرَامِ

1087 Muhammed Abdüllatif b. Feriştah İbn Melezkâde, *Ravdatü'l-müttakîn fî masnû'âti rabbi'l-âlemîn*, thk. Selim Muhammed (Beyrut: Dârü'l-Kütübü'l-İlmiyye, 2018), 58.

1088 أخبرني جبريل: أن مَنْ تَوَضَّأَ فَأَسْتَبَّحَ وَضُوءًا؛ غُفِرَ لَهُ كُلُّ ذَنْبٍ مَا بَيْنَ الْوَضُوءِ إِلَى الْوَضُوءِ، وَإِنْ كَانَ مِثْلَ رَبِّدِ الْبَحْرِ

ifade edilmiştir.¹⁰⁸⁹

Divan sahibi¹⁰⁹⁰ şairlerden olan Sehmî'nin kırk hadisi daha önce neşredilmiştir.¹⁰⁹¹ Manzum-mensur bir mukaddime ile başlayan eser, Gelibolulu Âlî'de ilk örneğini gördüğümüz kıta içinde rivâyeti zikrederek kırk hadis oluşturma geleneğine uymaktadır. Bu durum birden fazla kalıp kullanmasına neden olmuştur.

Sehmî'nin eserinde yer alan 10 makbul rivâyetten 3'ü müttefakun aleyh iken 1'i Buhârî'nin, 1'i Müslim'in *es-Sahîh* adlı eserlerinde, 2'si Ahmed b. Hanbel'in, 1'i Ebû Ya'lâ'nın *el-Müsned* adlı eserlerinde, 1'i İbn Mâce'nin *es-Sünen*'inde 1'i de Tahâvî'nin (ö. 321/933) *Şerhu Müşkili'l-Âsâr* adlı eserinde yer almaktadır. 8 zayıf, 6 mevzu, 4 selefeye ait söz ve bulunamayan 12 rivâyetle birlikte toplam 40 rivâyetin tercüme edildiği eserde daha önce geçmeyen¹⁰⁹² rivâyetlerin tahrîc bilgileri şu şekildedir:

a) Zayıf Rivâyetler

323. *Tedbir yaşamın yarısıdır (önemlidir).*¹⁰⁹³

Kudâî ve Deylemî'nin, Hz. Ali'den naklettikleri rivâyet,¹⁰⁹⁴ İbn Lehîa'dan dolayı zayıf kabul edilmiştir.¹⁰⁹⁵

324. *İçki bütün kötülükleri bünyesinde barındırır (bir araya getirir).*¹⁰⁹⁶

Dârekutnî ve Kudâî,¹⁰⁹⁷ Hâlid b. Zeyd'den; Beykakî ve İbn Asâkir Ukbe b. Âmir el-Cühenî'den merfu senedle; İbn Ebî Şeybe ve İbn Asâkir ise Abdullah b. Mesud'dan mevkuf senedle nakletmişlerdir.¹⁰⁹⁸

¹⁰⁸⁹ Osmanlı Müellifleri isimli eserde Sehinî olarak verilmiştir. Bursalı Mehmet Tahir, *Osmanlı Müellifleri*, 2: 350; Çapan, *Mustafa Safâyi Efendi Tezkire-i Safâyi: Nuhbetü'l-Âsâr Min Fevâidi'l-Eşâr İnceleme-Metin-İndeks*, İsmaili Belîğ, *Güldeste-i Riyâz-ı İrfân ve Vefeyât-ı Dânişverân-ı Nâdiredân (Tıpkı basım)* (Ankara: Anıl Matbaası, 1998).

¹⁰⁹⁰ Elif Dirican, *Sehmî Dîvânı* (Ankara: Gazi Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2006).

¹⁰⁹¹ Cemal Bayak, "Sehmi ve Manzum Hadîs-i Erba'in Tercümesi", *Turkish Studies International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic* 10/8 (2015), 597-622.

¹⁰⁹² Tahrîc bilgisi verilmesi gereken 30 rivâyetin 16'sına dair tahrîc bilgileri daha önce geçmiş olup zayıflar için 3, 8, 39, 59, 60 ve 252; mevzular için 20, 46, 61, 74 ve 79; selefeye ait sözler için 49 ve 133; bulunamayanlar için 54, 65, 66 ve 82 no'lu rivâyetlere bakınız.

¹⁰⁹³ التذبير نصف العيش

¹⁰⁹⁴ Kudâî, *eş-Şihâb*, 1: 54; Deylemî, *el-Firdevs*, 2: 75.

¹⁰⁹⁵ Senedinde bulunan İshak b. İbrahim eş-Şâmî meçhul kabul edilmiştir. Ayrıca İbn Lehîa (Abdullah) zayıf bir râvidir. İbn Bedrân, *Şerhü Kitâbi's-Şihâb*, 45; Elbânî, *ed-Daîfe*, 4: 64.

¹⁰⁹⁶ الخمر جماع الإثم Rivâyet, Sehmî, Vehbî, Hatipoğlu ve Latîfi'nin eserinde tercüme edilmiştir.

¹⁰⁹⁷ Dârekutnî, *es-Sünen*, 5: 444; Kudâî, *eş-Şihâb*, 1: 67.

¹⁰⁹⁸ Hatîp et-Tebrizî, Huzeyfe'den merfu olarak nakledildiğini belirtirken senedine dair bir bilgi vermemiştir. Hâlid b. Zeyd senedinde yer alan Abdullah b. Mus'ab b. Hâlid b. Zeyd ve babası meçhul râvilerdir. İbn Ebî Şeybe, *el-Musannef*, 7: 106; Beyhakî, *Delâilü'n-nübüvve ve ma'rifetü ahvâli sâhibü's-şerîa*, 5: 241-242; İbn Asâkir, *Târîhu Dimesk*, 33: 179-180, 51: 240; Tebrizî, *Mişkâtü'l-*

b) Mevzu rivâyetler

325. *Sözün afeti yalan söylemektir.*¹⁰⁹⁹

Taberânî, Beyhakî ve Kudâî'nin Hz. Ali'den naklettikleri rivâyet,¹¹⁰⁰ senesinde bulunan Ebû Recâ' Muhammed b. Abdullah el-Hıntî'nin (el-Habtî) "kezzâb" olarak nitelendirilen bir râvî olmasından dolayı mevzu kabul edilmiştir.¹¹⁰¹

Ebû Bekir el-Ebherî'nin Hz. Peygamber'in Hz. Ali'ye vasiyeti olarak naklettiği rivâyet de mevzu hükmündedir.¹¹⁰²

c) Selefte ait sözler

326. *Hasetle rahatlık bir arada bulunmaz.*¹¹⁰³

327. *Yalan söylemeyi alışkanlık haline getirende (iyi huy, karakter) mürüvvet bulunmaz.*¹¹⁰⁴

Şii kaynaklarda Hz. Ali'ye ait yüz sözün içinde yer alan ve tek bir sözün ikiye bölünmüş şekli olan bu iki rivâyetin yapılan tahrîc neticesinde Ahnef b. Kays'ın sözü oldukları tespit edilmiştir.¹¹⁰⁵

d) Bulunamayan Rivâyetler

328. *Tamah eden zelil olur.*¹¹⁰⁶

329. *Rahatlık, her şeyden ümit kesmektedir.*¹¹⁰⁷

330. *Aşırı yemek yeme ile sıhhat bir arada olmaz.*¹¹⁰⁸

Mesâbih, 3: 1437; Elbânî, Ebü'l-Kâsım b. Ebî Ka'neb'in, Ebü'l-Kâsım b. el-Eşyeb'in hadislerini naklettiği eserinde (2/5, 1/6) bu rivâyeti Abdullah b. Nâfi' es-Sâîğ'dan iki farklı senedle tahrîc ettiği bilgisini vermiş, zayıf olduğuna işaret etmiştir. Elbânî, *ed-Daîfe*, 5: 79-81; Suyûtî, *es-Sağîr*, 3164.

¹⁰⁹⁹ أَفَةُ الْخَيْبِ الْكَنْبِ Rivâyet ayrıca Vehbî'nin eserinde de yer almaktadır.

¹¹⁰⁰ Taberânî, *el-Kebîr*, 3: 68, H.No: 2688; Kudâî, *eş-Şihâb*, 1: 78, H.No: 74; Beyhakî, *eş-Şuab*, 6: 358, H.No: 4326.

¹¹⁰¹ Heysemî, *el-Mecma'*, 10: 283-283, H.No: 18038; Suyûtî, *es-Sağîr*, H.No: 1022; Elbânî, *ed-Daîfe*, 3: 467, H.No: 1302; Elbânî, *Daîfü'l-Câmi'i's-Sağîr*, 4: 9.

¹¹⁰² Ebherî, *el-Kitab*, 35, H.No: 17. Senesinde bulunan Hammâd b. Amr en-Nâsibî hadis uydurmacılıkla itham edilmiştir. Elbânî, *ed-Daîfe*, 3: 468.

¹¹⁰³ لا راحة مع الحسد Bu rivâyeti Vehbî de tercüme etmiştir.

¹¹⁰⁴ لا مروة للكذب لا Bir önceki rivâyetin devamı olan bu metin ayrıca Vehbî ve Sebzi'nin eserlerinde de tercüme edilmiştir.

¹¹⁰⁵ İbn Abdîrabbih, Hz. Ali'den nakletmiştir. Ebû Ömer Şihâbüddîn Ahmed b. Muhammed b. Abdîrabbih b. Habîb el-Kurtubî el-Endelüsî İbn Abdîrabbih, *el-İkdü'l-ferîd*, thk. Müfîd Muhammed Kumeyha - Abdülmecid et-Terhîni (Riyad: Mektebetü'l-Maârif, 1404), 2: 170; Ahnef b. Kays'ın sözü olarak nakledilen rivâyet şu şekildedir: لا مروة لكذب ولا راحة لحسود ولا جيلة لخبيل ولا سؤدد لسيء الخلق ولا إزاء لمول Beyhakî, *eş-Şuab*, 11: 46; İbn Asâkîr, *Târîhu Dimeşk*, 24: 335.

¹¹⁰⁶ ذل من طمع؛ ذل من قنع ذل من طمع ifadesiyle Hâkî ve Kadri tercüme etmiştir.

¹¹⁰⁷ الراحة مع اليأس Rivâyeti tercüm eden diğer müellif Vehbî olup onun tercümesi راحة اليأس şeklindedir.

¹¹⁰⁸ لا صحة مع النهم Bu rivâyeti Vehbî de tercüme etmiştir.

Bu üç rivâyet, Şii kaynaklarda Hz. Ali'ye ait yüz sözün içinde yer almaktadır.¹¹⁰⁹

331. *-Alışverişte- hile ve sahtekârlık yasaktır.*¹¹¹⁰

Temel hadis külliyyatında bulamadığımız bu rivâyet, Tîbî'nin, *Şerhu'l-Mişkât* adlı eserinde,¹¹¹¹ fıkıh kitaplarının alışveriş bölümlerinde,¹¹¹² garîbü'l-hadislerde¹¹¹³ ve lügat kitaplarında¹¹¹⁴ yer almaktadır.

332. *Cimrilik ve iyilik bir arada bulunmaz.*¹¹¹⁵

333. *Misafîr, cennete yol göstericidir (cennete götürür).*¹¹¹⁶

334. *En faziletli amel, su dağıtmaktır.*¹¹¹⁷

335. *Bir kimsenin ikiyüzlü davranması zilletidir.*¹¹¹⁸

1. 4. 5. Kemaleddin Mehmed -Taşköprizâde- (ö.1030/1621), Mişkâtü'l Miskiyeti'l-Hitâm fi Ehâdisi Seyyidi'l-Enâm.

Şakâyyık ve Miftâhü's-Sa'âde kitaplarıyla tanınan meşhur Taşköprizâde Ahmed'in oğlu olan Kemâleddîn, 1560'ta İstanbul'da doğdu. Babası başta olmak üzere Ebu's-Suûd Efendi'den mülâzemet alıp Aziz Mahmud Hüdâî (ö. 1038/1628), Şeyh Ahmed Buhârî gibi önemli şahsiyetlerde tahsile devam etti. Sırasıyla Unkapanı, Yeni Ali Paşa, Hasekî, Sahn-ı Semân ve Şehzâde Mehmed Medreselerinde müderrislik görevinde bulundu. Daha sonra Selânik, Üsküdar, Halep, Şam, Bursa, Galata ve İstanbul kadılıklarında görev yaptı. Kemâleddin Mehmed, Anadolu ve Rumeli kazaskerliği görevlerinde bulunmuş Şeyhülislamlık vaadiyle verdiği bir fetva¹¹¹⁹

¹¹⁰⁹ İbn Meysem, *Mie Kelime*, Hz. Ali'ye isnad edilen yüz sözün içinde 16, 19 ve 47. rivâyetlerdir.

¹¹¹⁰ لَا شَرِّبَ وَلَا زُؤِبَ

¹¹¹¹ Şerefüddin Hüseyin b. Abdullah b. Muhammed et-Tîbî, *Şerhü't-Tîbî alâ Mişkâti'l-Mesâbih*, thk. Abdülhamid Hindâvî (Riyad: Mektebetü Nizâr Mustafa, 1997), 7: 2119.

¹¹¹² Ebü'l-Hasen Alî b. Muhammed b. Habîb el-Basrî el-Mâverdî, *el-Hâvi'l-kebîr*, thk. Ali Muhammed Muavvaz - Âdil Ahmed Abdülmevcûd (Beyrut: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1999), 5: 269.

¹¹¹³ Zemahşerî, *el-Fâik*, 2: 269; İbn Kesir, *el-Bidâye ve'n-nihâye*, 2: 507.

¹¹¹⁴ İbn Manzûr, *Lisânü'l-Arab*, 1: 439.

¹¹¹⁵ لَا بِرٍّ مَعَ الشُّحِّ Rivâyet, Vehbî'nin eserinde de tercüme etmiştir.

¹¹¹⁶ الضَّيْفُ دَلِيلُ الْجَنَّةِ Rivâyet, Vehbî'nin eserinde de tercüme etmiştir.

¹¹¹⁷ أَفْضَلُ الْأَعْمَالِ سَقْيُ الْمَاءِ En faziletli sadakanın su dağıtmak olduğuna dair rivâyetler vardır. Rivâyet, Sehmî ve Vehbî'nin eserlerinde yer almaktadır.

¹¹¹⁸ رِفَاقُ الْمَرْءِ ذَلَّةٌ Rivâyet, Vehbî'nin eserinde de tercüme etmiştir.

¹¹¹⁹ III. Mehmed'in 1595'te tahta çıkışında on dokuz şehzadesini boğdurmasının yol açtığı büyük infialden sonra I. Ahmed döneminde kardeş katline son verilerek hânedanın en büyük üyesinin saltanata intikali ilkesi benimsenmiştir. II. Osman, kardeşi Şehzade Mehmed'i bertaraf etmeye karar verip Şeyhülislâm Hocazâde Esad Efendi'den katl fetvası talep etmiş, ancak Esad Efendi bunu şer'i şerîfe ve teamüle aykırı bularak fetva vermemiştir, bunun üzerine padişah muhtemelen şeyhülislâmlik vaadiyle Rumeli Kazaskeri Kemâleddin Efendi'den fetva almıştı. Bu durum devlet ricâli ve ulemâ çevrelerinde

infiiale neden olmuştur. II. Osman döneminde Leh seferine katılmış yolda hastalanarak İstanbul'a dönüşte 22 Ağustos 1621'de vefat etmiş, naaşı Âşık Paşa Camii hazînesine defnedilmiştir.¹¹²⁰

Kemalî mahlası ile şiirler yazan Taşköprizâde'nin kırk hadisi aslında Hüseyin Vaiz Kâşifi'nin “*er-Risâletü'l-‘aliyye fi'l-ehâdisi'n-nebeviyye*” adlı Farsça eserden yapılmış kısmî tercümedir. Eserde Hz. Ali'nin faziletiyle ilgili rivâyetler yer almaktadır. I. Ahmed'in tercüme etmesini istemesi üzerine bu hadis risalesini tercüme eden Kemaleddîn Mehmed, eserde yer alan rivâyetlerin çoğunun problemlili metinlerden oluşması üzerine “مَنْ كَذَّبَ” hadisini de zikrederek makbul olduğunu düşündüğü rivâyetlerden seçme yaparak Hz. Ali ile ilgili on rivâyeti seçmiş daha sonra diğer üç halife ile ilgili otuz rivâyet daha seçerek manzum-mensur karışık tercüme etmiştir.

Taşköprizâde Kemaleddin'in eserinde yer alan 19 makbul rivâyetten 3'ü müttefakun aleyh iken 1'i Buhârî'nin, 2'si Müslim'in *es-Sahîh* adlı eserlerinde, 8'i Ahmed b. Hanbel'in, *el-Müsned*'inde, eserlerinde, 4'ü Tirmizî'nin *es-Sünen*'inde, 1'i de Ebû Nuaym'ın *Hilyetü'l-Evliyâ* adlı eserinde yer almaktadır.

13 zayıf, 5 mevzu ve bulunamayan 3 metinle birlikte toplam 40 rivâyetin yer aldığı kırk hadiste Taşköprizâde'nin tercih ettiği rivâyetler, daha önce telif edilen eserlerde tercüme edilmemiş olup tahrîc bilgileri şu şekildedir:

a) Zayıf rivâyetler

336. *Ey Ebû Bekir! Sen var ya, ümmetinden cennete girecek ilk kişisin.*¹¹²¹

tepkıyla karşılanmış ve kazaskerin makam hırsıyla hareket ettiği ifade edilmiştir. Mehmet Akman, *Osmanlı Devleti'nde Kardeş Katli* (İstanbul: Eren, 1997), 105-106.

¹¹²⁰ Nev'izâde Atâî, *Zeyl-i Şekâik*, 2: 641-642; Mustafa Sefa Çakır, *Taşköprizâde Kemaleddin Mehmed bin Ahmed'in Şerh-i Ehâdis-i Erbain Tercümesi* (Samsun: 19 Mayıs Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2014); Yıldırım, *Osmanlı'da Kırk Hadis Çalışmaları 1*, 129; Ahmed Paşa Hasan Beyzâde, *Hasan Beyzâde Târihi* (Ankara: Türk Tarih Kurumu, 2004), 2: 927; *Topçular Kâtibi 'Abdülkâdir (Kadri) Efendi Tarihi, (Metin ve Tahlil)* (Ankara: Türk Tarih Kurumu, 2003), 375, 405, 564, 710, 740, 755; İbrahim Peçevî, *Peçevî Tarihi* (Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1981), 2: 348; Na'ima Mustafa Efend, *Târih-i Naimâ* (Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 2007), 2: 460; Selânikî Mustafa Efendi, *Târih-i Selânikî* (Ankara: Türk Tarih Kurumu, 1999), 1: 241, 312; 2: 447, 605, 606, 638, 720, 741, 764, 769, 787; Mehmet İşpirli, “Taşköprizâde Kemaleddin Efendi”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı, 2011); Bursalı Mehmet Tahir, *Osmanlı Müellifleri*, 1: 445; Karahan, *Kırk Hadis*, 214-215; Cahit Baltacı, *XV-XVI. Asırlarda Osmanlı Medreseleri* (İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, 2005), 2: 476, 661, 738, 779.

¹¹²¹ أَنَابِي جَبْرِيْلُ عَلَيْهِ السَّلَامُ فَأَخَذَ بِيَدِي، فَأَرَانِي بِبَابِ الْجَنَّةِ الَّذِي تَدْخُلُ مِنْهُ أُمَّتِي، فَقَالَ: أَبُو بَكْرٍ: وَدِدْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ، أَنِّي كُنْتُ مَعَكَ حَتَّى أَنْظُرَ إِلَيْهِ، قَالَ: فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: أَمَا إِنَّكَ يَا أَبَا بَكْرٍ أَوَّلُ مَنْ يَدْخُلُ الْجَنَّةَ مِنْ أُمَّتِي

Ahmed b. Hanbel, Ebû Dâvûd, İbn Şâhin, Begavî, İbn Beşrân (ö. 430/1039), Ebû Nuaym ve İbn Asâkir,¹¹²² Ebû Hüreyre'den nakletmişlerdir.¹¹²³

337. *Ebû Bekir'in içinde bulunduğu bir toplulukta başkasının imam olması uygun değildir.*¹¹²⁴

Tirmizî, İbn Adî ve Begavî,¹¹²⁵ Hz. Aişe'den rivâyet etmişlerdir.¹¹²⁶

338. *Ben peygamber olarak gönderilmeseydim, Ömer size peygamber olurdu.*¹¹²⁷

Hz. Ebû Bekir, Ebû Hüreyre,¹¹²⁸ Bilâl b. Rebâh¹¹²⁹ Ebû Sadi el-Hudrî,¹¹³⁰ 'İsme b. Mâlik¹¹³¹ ve Ukbe b. Âmir'den,¹¹³² nakledilmiştir.¹¹³³

339. *Güneş, Ömer'den daha hayırlı bir kimse üzerine doğmamıştır.*¹¹³⁴

¹¹²² Ahmed b. Hanbel, *Fadâilü's-sahâbe*, 1: 221; Ebû Dâvûd, *Sünnet* 9, (Elbânî, Ş. Arnavut: zayıf); Begavî, *Mesâbihü's-sünne*, 4: 153; İbn Asâkir, *Târîhu Dimeşk*, 30: 104-105; Ebû Hafs Ömer b. Ahmed b. Osmân el-Bağdâdî İbn Şâhin, *Şerhu mezâhibi Ehli's-sünne ve ma'rifeti şerâ'i'i'd-dîn ve't-temessüki bi's-sünen*, thk. Âdil Muhammed (Kahire: Dârü'l-Kurtuba, 1995), 132, H.No: 96; Ahmed b. Abdillâh b. İshâk el-İsfahânî Ebû Nuaym, *Fedâ'ilü'l-hulefâ'i'l-erba'a ve gayrihim*, thk. Sâlih b. Muhammed el-Ukayl (Medine: Dârü'l-Buhârî, 1997), 49, H.No: 30; Ebû'l-Kâsım Abdülmelik b. Muhammed b. Abdullah el-Bağdâdî İbn Beşrân, *Emâli*, thk. Ebû Abdurrahman Âdil b. Yusuf (Riyad: Dârü'l-Vatan, 1997), 62: 94.

¹¹²³ Senedinde bulunan Yezid b. Abdurrahman Ebû Hâlid ed-Dâlânî'nin hadis rivâyetinde hata yapan, tedliste bulunan bir kimse olduğuna dair tenkitler vardır. İbn Hibbân, *el-Mecrûhîn*, 3: 105; İbn Hacer, *et-Takrib*, 636, R.No: 8072; Mizzî, *Tehzîbü'l-Kemâl*, 30: 273-275; Ebû Abdillâh Şemsüddîn Muhammed b. Ahmed b. Osmân et-Türkmânî el-Fârikî ed-Dımaşkî ez-Zehebî, *el-Kâşif fi ma'rifeti men lehü riyâyetün fi'l-Kütübi's-Sitteti*, thk. Muhammed Avvâme - Ahmed Muhammed el-Hatîb (Cidde: Dârü'l-Kible, 1992), 2: 422; İbn Hacer, *Hidâyetü'r-ruvât*, 5: 396; Elbânî, *ed-Daife*, 4: 229, H.No: 1745.

¹¹²⁴ لا يُنْبِغِي لِقَوْمٍ فِيهِمْ أَبُو بَكْرٍ؛ أَنْ يُؤْمَهُمْ غَيْرُهُ

¹¹²⁵ Tirmizî, *Menâkib* 16, (garib); İbn Adî, *el-Kâmil*, 6: 419; Begavî, *Mesâbihü's-sünne*, 4: 51.

¹¹²⁶ Senedinde bulunan İsa b. Meymûn tenkid edilmiştir. Buhârî, *el-Kebîr*, 6: 401; Nesâî, *ed-Duafa*, 76; İbnü'l-Cevzî, *el-İlel*, 1: 188; İbnü'l-Kayserânî, *ez-Zahîre*, 5: 2738; İbnü'l-Cevzî, *el-Mevdû'ât*, 2: 62; Zehebî, *el-Mizân*, 3: 27; Suyûtî, *el-Le'âlî*, 1: 274.

¹¹²⁷ لَوْ لَمْ أُبْعَثْ فِيكُمْ، لُبِعِثَ عُمَرُ

¹¹²⁸ Deylemî, *el-Firdevs*, 3: 372.

¹¹²⁹ İbn Adî, *el-Kâmil*, 4: 75; İbn Asâkir, *Târîhu Dimeşk*, 44: 116.

¹¹³⁰ Taberânî, *el-Evsat*; Senedinde bulunan Abdülmun'im b. Beşîr zayıf bir râvîdir. Heysemî, *el-Mecma'*, 9: 68.

¹¹³¹ Taberânî, *el-Kebîr*, 17: 180; Senedinde bulunan Fadl b. Muhtar tenkid edilmiştir. Heysemî, *el-Mecma'*, 17: 180.

¹¹³² Ahmed b. Hanbel, *Fadâilü's-sahâbe*, 1: 428; İbn Adî, *el-Kâmil*, 4: 80, 5: 324; İbn Asâkir, *Târîhu Dimeşk*, 44: 114.

¹¹³³ Bilâl b. Rebâh senedinde bulunan Zekeriyâ b. Yahyâ el-Vakâr hadis uydurmakla Ukbe rivâyetinde yer alan Abdullah b. Vâkid el-Harrânî ise metrük olmakla tenkid edilmişlerdir. İbnü'l-Cevzî, Taberânî rivâyetlerini zikretmeksizin mevzu hükmü vermiştir. Taberânî rivâyetlerinin senedleri zayıf olmasından dolayı bu metnin bir aslının olduğu ama zayıf senedle nakledildiğini ifade edebiliriz. İbnü'l-Cevzî, *el-Mevdû'ât*, 2: 65; Ebû Abdillâh Şemsüddîn Muhammed b. Ahmed b. Osmân ez-Zehebî et-Türkmânî el-Fârikî ed-Dımaşkî Zehebî, *Telhîsu Kitâbi'l-Mevdû'ât*, thk. Ebû Temîm Yâsir b. İbrâhim, 1. Bs (Riyad: Mektebetü'r-Rüşd, 1998), 99; İbnü'l-Kayserânî, *Zahîre*, 4: 2003; Suyûtî, *el-Le'âlî*, 1: 271; İbn Arrâk, *et-Tenzîh*, 1: 373; Şevkânî, *el-Fevâid*, 336.

¹¹³⁴ مَا طَلَعَتِ الشَّمْسُ عَلَى خَيْرٍ مِنْ عُمَرَ

Tirmizî, Bezzâr ve İbn Ebî Âsım,¹¹³⁵ Hz. Ebû Bekir ve Câbir b. Abdullah'tan nakletmişlerdir.¹¹³⁶

340. *Ömer'in öfkesinden sakının. Zira o öfkelenince Allah da öfkelenir.*¹¹³⁷

Hatîb el-Bağdâdî, İbn Şâhin ve Deylemî,¹¹³⁸ Hz. Ali'den nakletmişlerdir.¹¹³⁹

341. *Ömer b. Hattâb, cennet ehline yol gösterendir.*¹¹⁴⁰

Ahmed b. Hanbel, Âcurrî, İbn Şâhin, Bezzâr, Hatîb ve İbn Asâkir, İbn Ömer'den; Ebû Nuaym ve Deylemî, Ebû Hüreyre'den; İbn Asâkir ise Sa'b b. Cessâme'den¹¹⁴¹ nakletmişlerdir.¹¹⁴²

342. *Bütün nebilerin bir dostu vardır. Benim dostum da (cennette)*

*Osman'dır.*¹¹⁴³

Ahmed b. Hanbel ve Tirmizî, Talhâ b. Ubeydullah'tan; Ahmed b. Hanbel, İbn Mâce, İbn Ebî Âsım, Ebû Ya'lâ, Ukaylî ve İbn Adî, Ebû Hüreyre'den¹¹⁴⁴ nakletmişlerdir.¹¹⁴⁵

343. *Benim üçüncü bir kızım daha olsaydı onu da Osman'la evlendirirdim.*¹¹⁴⁶

¹¹³⁵ Tirmizî, Menâkıb 18, (garib); Bezzâr, *el-Müsned*, 1: 159; İbn Ebî Âsım, *Kitâbü's-Sünne*, 2: 586; Hâkim en-Nîsâbü'rî, *el-Müstedrek*, 3: 96, (Zehebi: mevzuya benziyor).

¹¹³⁶ Senesinde bulunan Muhammed b. Münkedir'in yeğeni Abdurahman meçhul olmakla tenkid edilmiştir. Ukaylî, *ed-Duâfâ*, 3: 4; Zehebî, *el-Mîzân*, 2: 603; Suyûtî, *es-Sağîr*, 7918; Elbânî, *ed-Daife*, 3: 533, H.No: 1357, (mevzu).

¹¹³⁷ اتَّقُوا غَضَبَ عُمَرَ؛ فَإِنَّ اللَّهَ يَغْضَبُ إِذَا غَضِبَ عُمَرُ

¹¹³⁸ Hatîb el-Bağdâdî, *Târîh*, 5: 430; İbn Şâhin, *Şerh*, 127; Deylemî, *el-Firdevs*, 1: 94; Ebû Nuaym, *el-Fedâil*, 71; İbn Asâkir, *Târîhu Dimeşk*, 44: 72.

¹¹³⁹ Senesinde bulunan Ebû Lokman Muhammed b. Abdullah el-Nahhâs, tenkid edilmiştir. İbnü'l-Cevzî, *el-İlel*, 1: 191; Zehebî, *el-Mîzân*, 3: 604; İbn Hacer, *Lisânü'l-Mîzân*, 6: 242.

¹¹⁴⁰ عُمَرُ ابْنُ الْخَطَّابِ سِرَاجُ أَهْلِ الْجَنَّةِ

¹¹⁴¹ Ahmed b. Hanbel, *Fadâilü's-sahâbe*, 1: 428; Ebû Bekir Muhammed b. Hüseyin el-Âcurri, *eş-Şerîa*, thk. Abdullah b. Ömer b. Süleyman (Riyad: Dâru'l-Vatan, 1999), 4: 1914; İbn Şâhin, *Şerh*, 170; Keşfü'l-Estâr'dan naklen Heysemî, *Keşfü'l-estâr*, 2502; Hatîb el-Bağdâdî, *Târîh*, 12: 49; İbn Asâkir, *Târîhu Dimeşk*, 44: 116, 167, (garib); Ebû Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, 6: 333; Ebû Nuaym, *el-Fedâil*, 71; Deylemî, *el-Firdevs*, 3: 55.

¹¹⁴² Senesinde bulunan Abdullah b. İbrahim b. Ebî Amr el-Gıfârî ve Abdurrahman b. Zeyd b. Eslem tenkid edilmiştir. İbnü'l-Kayserânî, *Etrâfü'l-garâib ve'l-efrâd*, 3: 143-144; Sağânî, *el-Mevdû'ât*, 46; Heysemî, *el-Mecma'*, 9: 74; Heysemî, *Keşfü'l-estâr*, 3: 174; Suyûtî, *es-Sağîr*, 8243; Elbânî, *ed-Daife*, 8: 391; Elbânî, *Daifü'l-Câmi'i's-Sağîr*, 3806.

¹¹⁴³ لِكُلِّ نَبِيٍّ رَفِيقٌ، وَالرَّفِيقُ يَعْنِي فِي الْجَنَّةِ عُثْمَانُ

¹¹⁴⁴ Ahmed b. Hanbel, *Fadâilü's-sahâbe*, 1: 401, 466, 502, 514, 519, 521; Tirmizî, Menâkıb 19, (garib-munkatî); İbn Mâce, Mukaddime 14; İbn Ebî Âsım, *Kitâbü's-Sünne*, 2: 589; Ebû Ya'lâ, *el-Müsned*, 2: 28, (H.Selim Esed: zayıf); Ukaylî, *ed-Duâfâ*, 3: 199; İbn Adî, *el-Kâmil*, 5: 1882.

¹¹⁴⁵ Talha rivâyeti inkıtadan, Ebû Hüreyre rivâyeti ise senesinde bulunan Osman b. Hâlid'den dolayı tenkid edilmiştir. Bûsîrî, *el-Misbâh*, 1: 18; İbnü'l-Cevzî, *el-İlel*, 1: 201; İbnü'l-Kayserânî, *ez-Zahîre*, 4: 1955; Zehebî, *el-Mîzân*, 3: 32; Elbânî, *ed-Daife*, 5: 315-317.

¹¹⁴⁶ Rivâyetin devamında Hz. Peygamber'in Hz. Osman'ı kızlarıyla vahiy olarak evlendirdiği ifadesi de bulunmaktadır.

Ahmed b. Hanbel, Abdullah b. Hasan'dan, İbn Mende (ö. 395/1005) ve İbn Asâkir, Enes b. Mâlik'ten; Taberânî, 'Isme b. Mâlik'ten; Ahmed b. Hanbel'in oğlu Abdullah b. Ahmed ve İbn Batta el-Ukberî ise Abdullah b. el-Hurr'dan nakletmişlerdir.¹¹⁴⁷

344. *Allah'im! Ali'yi göstermeden benim canımı alma.*¹¹⁴⁸

Ahmed b. Hanbel, Tirmizî, Taberânî ve Begavî,¹¹⁴⁹ Ümmü Atıyye el-Ensariyye'den nakletmişlerdir.¹¹⁵⁰

345. *Ey Ali! Sen benim dünyada ve ahirette kardeşimsin.*¹¹⁵¹

Tirmizî, Taberânî, İbn Adî ve Hâkim,¹¹⁵² İbn Ömer'den nakletmişlerdir.¹¹⁵³

346. *Ali'nin Müslümanlar üzerindeki hakkı babanın çocuğu üzerindeki hakkı gibidir.*¹¹⁵⁴

İbn Adî, İbn Hibbân ve İbn Meğâzilî (ö. 483/1090),¹¹⁵⁵ Hz. Ali'den nakletmişlerdir.¹¹⁵⁶

347. *Ey Ali! Sen dünyada da ahirette de öndersin.*¹¹⁵⁷

¹¹⁴⁷ Abdullah b. Hasan "بلغني" ifadesiyle hadisi Hz. Peygamber'den nakletmiştir. Ahmed b. Hanbel, *Fadâilü's-sahâbe*, 1: 481; Ebû Abdîrahmân Abdullah b. Ahmed b. Muhammed b. Hanbel eş-Şeybânî Abdullah b. Ahmed, *Fadâilü Osman b. Afvân*, thk. Ebû Mus'ab Tal'at b. Fuâd el-Halvânî (S. Arabistan: Dâru Mâcid, 2000), 162; İbn Batta, *el-İbâne*, 8: 62; Taberânî, *el-Kebîr*, 17: 184; Ebû Abdullah Muhammed b. İshak b. Yahya el-İsbahânî İbn Mende, *Ma'rifetü's-sahâbe*, thk. Âmir Hasan Sabri (Câmiatü'l-İmâretü'l-Arabî'l-Müttehide, 2005), 930; İbn Asâkir, *Târihu Dimeşk*, 3: 127; Senedinde bulunan Fadl b. Muhtâr zayıf kabul edilmiştir. Heysemî, *el-Mecma'*, 9: 83; Elbânî, *ed-Daîfe*, 8: 452, (mevzu).

¹¹⁴⁸ اللَّهُمَّ لَا تُمَتِّنِي حَتَّى تُرِيَنِي عَلِيًّا

¹¹⁴⁹ Ahmed b. Hanbel, *Fadâilü's-sahâbe*, 2: 609; Tirmizî, Menâkıb 20, (hasen-garib); Taberânî, *el-Evsat*, 3: 48; Taberânî, *el-Kebîr*, 15: 68; Begavî, *Mesâbihü's-sünne*, 4: 176.

¹¹⁵⁰ Senedinde meçhul râvîlerin varlığı ve Ebû Asım'ın teferrüdü dolayısıyla tenkid edilmiştir. Ebü'l-'Alâ Muhammed Abdurrahman b. Abdürrahim Mübârekfûrî, *Tuhfetü'l-ahvezî bi şerhi Câmiu't-Tirmizî*, 1. Bs, 10 c. (Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, t.y.), 10: 165; Elbânî, *Daîfü Süneni't-Tirmizî*, 504.

¹¹⁵¹ أَخِي رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بَيْنَ أَصْحَابِهِ حَتَّى يَقِيَّ عَلِيٌّ فَقَالَ: أَنْتَ أَخِي فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ

¹¹⁵² Tirmizî, Menâkıb 20, (hasen-garib); İbn Adî, *el-Kâmil*, 2: 419; Taberânî, *el-Kebîr*, 9: 112, (Bişr b. Avn teferrüd etmiştir.); Hâkim en-Nîsâbü'rî, *el-Müstedrek*, 3: 15-16, (Zehebî, Cemî b. Umeyr ve İshak b. Bişr el-Kâhilî'nin tenkide uğradığını ifade etmiştir.).

¹¹⁵³ Senedinde bulunan Hakîm b. Cübeyr ve Cemî b. Umeyr, tenkid edilmiştir. İbnü'l-Kayserânî, *ez-Zahîre*, 1: 190; Zehebî, *el-Mîzân*, 1: 421; Münâvî (İbn Hacer'in hocası), *el-Keşf*, 5: 291; Elbânî, *Daîfü Süneni't-Tirmizî*, 500.

¹¹⁵⁴ حَقُّ عَلِيٍّ عَلَى الْمُسْلِمِينَ، حَقُّ الْوَالِدِ عَلَى الْوَلَدِ

¹¹⁵⁵ İbn Adî, *el-Kâmil*, 4: 425; İbn Hibbân, *el-Mecrûhîn*, 2: 122; Ali b. Muhammed b. Muhammed b. Tayyib b. Ebî Ya'lâ el-Vâsitî el-Mâlikî İbn Megâzilî, *Menâkıbü Ali b. Ebî Tâlib*, thk. Ebû Abdurrahman Türkî b. Abdullah el-Vâdiî, 1. Bs (San'a: Dâru'l-Âsâr, 2003), 98.

¹¹⁵⁶ Senedinde bulunan İsa b. Abdullah b. Muhammed tenkid edilmiştir. İbnü'l-Kayserânî, *ez-Zahîre*, 3: 1248; Zehebî, *el-Mîzân*, 3: 316; İbn Hacer, *Lisânü'l-Mîzân*, 6: 269-270.

¹¹⁵⁷ أَنْتَ سَيِّدٌ فِي الدُّنْيَا، وَسَيِّدٌ فِي الْآخِرَةِ

Ahmed b. Hanbel, İbn Adî ve İbn Meğâzilî,¹¹⁵⁸ İbn Abbâs'tan nakletmişlerdir.¹¹⁵⁹

348. *Allah'im ben Osman'dan razıyım, sen de ondan razı ol.*¹¹⁶⁰

İbn Şâhin, Ebû Nuaym ve İbn Asâkir, Hz. Aişe'den nakletmişlerdir.¹¹⁶¹

b) Mevzular

349. *Cebrail bana geldi ve: "Ey Muhammed! Allah Ebû Bekir'le istişare etmeni emrediyor" dedi.*¹¹⁶²

Ukbe b. Âmir'den rivâyet edildiği ifade edilen metin mevzu hükmündedir.¹¹⁶³

350. *Bütün nebilerin bir vârisi ve vasîsi vardır. Benim vârisim ve vasîm ise Ali'dir.*¹¹⁶⁴

Begavî, İbn Adî ve Deylemî'nin,¹¹⁶⁵ Büreyde el-Eslemî'den naklettikleri¹¹⁶⁶ rivâyet, mevzudur.

351. *Ben ilmin şehriyim, Ali ise kapısıdır.*¹¹⁶⁷

İbn Adî, Taberânî, Hâkim ve Hatîb'in¹¹⁶⁸ İbn Abbâs'tan; Hatîb, İbn Meğâzilî ve İbnü'l-Mukrî'nin (ö. 381/991), Câbir b. Abdullah'tan¹¹⁶⁹ naklettikleri rivâyet,

¹¹⁵⁸ Ahmed b. Hanbel, *Fadâilü's-sahâbe*, 2: 642; İbn Adî, *el-Kâmil*, 6: 539; Ali b. Muhammed b. Muhammed b. Tayyib b. Ebî Ya'lâ el-Vâsîfî el-Mâlikî İbn Meğâzilî, *Menâkibü Ali b. Ebî Tâlib*, thk. Ebû Abdurrahman Türkî b. Abdullah el-Vâdiî (San'a: Dârü'l-Âsâr, 2003), 160.

¹¹⁵⁹ Senesinde bulunan Ebü'l-Ezher Ahmed b. el-Ezher, Abdürrezzâk'tan hadis uydurmakla tenkid edilmiş, Yahyâ b. Main onu cerh etmiştir. İbnü'l-Kayserânî, *ez-Zahîre*2: 885; İbnü'l-Cevzî, *el-İlel*, 1: 219; Zehebî, *el-Mizân*, 2: 613.

¹¹⁶⁰ اللَّهُمَّ، إِنِّي قَدْ رَضَيْتُ عَنْ عُثْمَانَ، فَارْضَ عَنْهُ

¹¹⁶¹ Senesinde bulunan Muhammed b. Ya'lâ tenkid edilmiştir. İbn Şâhin, *Şerh*, 1: 135-137; Ebû Nuaym, *el-Fedâil*, 52; İbn Asâkir, *Târîhu Dimeşk*, 39: 53-53.

¹¹⁶² أتاني جبريل، فقال: يا محمد إن الله تعالى أمرك أن تستشير أبا بكر

¹¹⁶³ İbn Adî ve Dârekutnî, senesinde bulunan Muhammed b. Abdurrahman b. Gazavan'ın hadis uydurduğuna işaret etmişlerdir. bkz. Zehebî, *el-Mizân*, 3: 625-626; İbn Hacer, *Lisânü'l-Mizân*, 7: 295-296.

¹¹⁶⁴ لِكُلِّ نَبِيٍّ وَصِيٌّ وَوَارِثٌ، وَإِنْ عَلِيًّا وَصِيٍّ وَوَارِثِي

¹¹⁶⁵ Begavî, *Mu'cemü's-sahâbe*, 4: 363; İbn Adî, *el-Kâmil*, 5: 21; Deylemî, *el-Firdevs*, 3: 336.

¹¹⁶⁶ Ali b. Mücâhid ve Muhammed b. Humejd hadis uydurmakla tenkid edilmiştir. Ebû Abdillâh Hüseyin b. İbrâhîm b. Hüseyin el-Hemedânî el-Cûzekânî, *Ehâdisü'l-ebâtîl ve'l-menâkîr ve's-sihâh ve'l-meşâhîr*, thk. Abdurrahman b. Abdülcebbar el-Firyevâî (Riyad: Dârü's-Sâmi'i, 2002), 2: 188-190; İbnü'l-Cevzî, *el-Mevdü'ât*, 2: 1149-150; Zehebî, *el-Mizân*, 2: 273; Suyûtî, *el-Le'âlî*, 1:328; Elbânî, *ed-Daîfe*, 10: 694-697.

¹¹⁶⁷ أنا مدينة العلم، وعليٌّ بابها

¹¹⁶⁸ Taberânî, *el-Kebîr*, 11: 65; Hâkim en-Nîsâbü'rî, *el-Müstedrek*, 3: 137-138, (Zehebî: mevzu); İbn Adî, *el-Kâmil*, 6: 131; Hatîb el-Bağdâdî, *Târîh*, 5: 110.

¹¹⁶⁹ İbn Meğâzilî, *Menâkibü Ali b. Ebî Tâlib*, 135-136; Ebû Bekr Muhammed b. İbrâhîm b. Alî el-İsfahânî İbnü'l-Mukrî, *el-Mu'cem*, thk. Ebû Abdurrahman Adil b. Sa'd (Riyad: Mektebetü'r-Rüşd, 1998), 84, H.No: 175; Hatîb el-Bağdâdî, *Târîh*, 3: 181.

mevzu kabul edilmiştir.¹¹⁷⁰

352. *Ali'nin izin verdikleri hariç hiç kimsenin sırrattan geçmesi mümkün değildir,*¹¹⁷¹

Muhibbüddîn et-Taberî (ö. 694/1295) ve İbn Hacer el-Heytemî'nin, Hz. Ebû Bekir'den naklettikleri¹¹⁷² rivâyet, mevzu/aslı yok hükmündedir.¹¹⁷³

353. *Osman'ın gazaplandığına Allah da gazaplanır.*¹¹⁷⁴

Tirmizî'nin Câbir b. Abdullah'tan naklettiği rivâyet, Muhammed b. Ziyâd'ın müttehem bi'l-kizb olmasından dolayı mevzu kabul edilmiştir.¹¹⁷⁵

c) Bulunamayan Rivâyetler

Taşköprizâde'nin verdiği bilgiye göre Muhibbüddin et-Taberî bu üç rivâyeti *er-Riyâdü'n-nâdire* adlı eserinde zikretmiştir.¹¹⁷⁶ Eserde yaptığımız incelemeye göre söz konusu rivâyetlerden ikisinin Ömer b. Muhammed b. Hadr el-Mellâ'nın *Vesîletü'l-müteabbidîn ilâ mütâbe'ati seyyidi'l-mürselîn* adlı eserinden alındığı belirtilmiş, üçüncüsü ise Radıyyüddîn Kazvîni el-Hâkimî'nin *el-Erba'ûn fî fadâili Osmân* adlı eserinden nakledilmiştir. el-Mellâ'nın eserinin yazma nüshasında râvî ve sened bilgisi bulunmazken Kazvîni'nin eserine ulaşamadığı için bu üç rivâyet hakkında cerh-ta'dil bilgisine konu olacak bir bilgi verilmemiştir.

¹¹⁷⁰ İbnü'l-Cevzî, her iki sahâbîden nakledilen rivâyeti bütün tarikleriyle inceleyerek mevzu hükmü vermiştir. İbnü'l-Cevzî, *el-Mevdü'ât*, 1:350-355; Zehebî senedinde bulunan Ebû Salt el-Herevî'yi Yahya b. Maîn'in bir görüşünde sika kabul etmesine rağmen Râfîzî kabul ederek mevzu hükmü vermiştir. Zehebî, *Telhîsu Kitâbi'l-Mevdü'ât*, 116.

¹¹⁷¹ لا يَجُوزُ أَخَذُ الصِّرَاطِ، إِلَّا مَنْ كُتِبَ لَهُ عَلَى الْجَوَازِ

¹¹⁷² Ebü'l-Abbâs (Ebû Ca'fer) Muhibbüddîn Ahmed b. Abdillâh b. Muhammed et-Taberî, *er-Riyâdü'n-nâdire fî fedâ'il (menâkıb)i'l-'aşere* (Beyrut: Dârü'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1984), 3: 137; Hatîb el-Bağdâdî, *Târîh*, 10: 355, (mevzu); Ebü'l-Abbâs Şihâbüddîn Ahmed b. Muhammed b. Muhammed el-Heytemî es-Sa'dî İbn Hacer el-Heytemî, *es-Savâ'iku'l-muhrika*, thk. Abdurrahman b. Abdullah et-Türkî (Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1997), 2: 369; İbn Asâkîr, *Târîhu Dimeşk*, 44: 254.

¹¹⁷³ Senedinde bulunan Amr b. Vâsıl'ın hadis uyduran bir râvîdir. İbnü'l-Cevzî, *el-Mevdü'ât*, 2: 186. İbnü'l-Cevzî, bu manaya gelen rivâyetleri bir araya getirerek mevzu hükmü vermiştir. Zehebî, *el-Mizân*, 5: 339; İbn Hacer, *Lisânü'l-Mizân*, 6: 155.

¹¹⁷⁴ أَنبَى رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِجَنَازَةِ رَجُلٍ لِيُصَلِّيَ عَلَيْهِ فَلَمْ يُصَلِّ عَلَيْهِ، فَقِيلَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ مَا رَأَيْتَكَ تَرَكْتَ الصَّلَاةَ عَلَى أَحَدٍ قَبْلَ هَذَا؟ قَالَ: إِنَّهُ كَانَ يُبَغِّضُ عَثْمَانَ فَأَبْغَضَهُ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ

¹¹⁷⁵ Tirmizî, Menâkıb 19, (garib); Suyûtî, İbnü'l-Cevzî'yi tenkit ederek Muhammed b. Ziyâd'ın el-Yeşkürî isminde bir râvî olup Meymûn'un arkadaşı olduğunu belirterek zayıf hükmü vermiştir. Ancak Zehebî, el-Kuraşî olduğunu ve hadis uydurmakla tenkit edildiğini ifade ederken İbn Hacer, el-Yeşkürî olduğunu ve hadis uydurduğunu belirtmiştir. Söz konusu râvî hakkında Ahmed b. Hanbel, kezzâb, habîs, yadav'l-hadis/hadis uyduran; Buhârî ve Nesâî ise hadis uyduran bir kimse olduğuna hükmetmişlerdir. Suyûtî, *el-Le'âlî*, 1: 315; Zehebî, *el-Mizân*, 3:553; İbn Hacer, *Lisânü'l-Mizân*, 9: 171; Nesâî, *ed-Duafâ*, 603; el-Yeşkürî ve el-Kuraşî arasındaki fark için bkz. İbn Adî, *el-Kâmil*, 3:73-73.

¹¹⁷⁶ Taberî, *er-Riyâdü'n-nâdire fî fedâ'il (menâkıb)i'l-'aşere*, 2: 30, 40.

354. *Kıyamet günü ümmetinden cehenneme girmesi vacip olan mizandaki yetmiş bin kişiye Osman şefaata edecektir.*¹¹⁷⁷
355. *Osman, Hz. İbrahim'e (Allah'ın selamı üzerine olsun) benziyor. Birtakım melekler ondan hayâ etmektedirler.*¹¹⁷⁸
356. *Osman, kıyamet günü Rebi' ve Mudar kabileleri sayısı kadar kimseye şefaata eder.*¹¹⁷⁹

1. 4. 6. Okçuzâde Mehmet Şâhi (ö. 1039/1630), Ahsenu'l-Hadîs.

Okçuzâde Mehmed Paşa'nın oğlu Şâhî, 970/1562-63'te İstanbul'da doğdu. Şeyhülislâm Mâlûlzâde Mehmed Efendi'den (ö. 993/1585) mülâzemet aldı. III. Mehmed, II. Osman ve I. Mustafa dönemlerinde yaşayan müellif, Divan-ı Hümâyun kâtipliği, baştezkirecilik, reisülküttaplık, defter eminliği, nişancılık ve defterdarlık görevlerinde bulunmuştur.¹¹⁸⁰ Vefatına “azimet etkîya” ifadesi tarih olarak düşürülen müellif, 1630'da İstanbul'da vefat etmiştir. Aziz Mahmud Hüdâî'nin kurduğu Celvetiye tarikatına mensub olan Şâhî, ona olan sevgisini *Ahsenü'l-Hadîs*'in başında dile getirmiş, Hüdâî de bu esere bir takriz yazmıştır.

Dönemin önde gelen münşîlerinden ve hattatlarından kabul edilen Şâhî'nin *Ahsenü'l-Hadîs* isimli eseri tasavvufî şerhler ve hikâyelerle zenginleştirilmiş kırk hadis tercümesidir.

Ahsenü'l-Hadis hicri 1313'te İstanbul'da İkdâm Matbaası'nda basılmış olup Yılmaz Öksüz tarafından tamamlanan doktora tez çalışması ile tenkitli neşri de gerçekleşmiştir.¹¹⁸¹ Bununla birlikte manzum kısmı kırk âyet tercümesiyle birlikte “*en-Nazmü'l-mübîn fi âyâtî'l-erba'in ve ahsenü'l-hadîs fi'l-ehâdisi'l-erba'in*” adıyla

¹¹⁷⁷ لَيْشْفَعُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ فِي سَبْعِينَ أَلْفًا عِنْدَ الْمِيزَانِ مِنْ أُمَّتِي اسْتَوْجِبَ النَّارُ

¹¹⁷⁸ Eserde bu şekilde yer alan rivâyetin faili olan Hz. Osman ibaresi yazılmamıştır. Rivâyeti tespit ettiğimiz er-Riyâdû'n-nadire'de metin şu şekildedir: نَظَرَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِلَى عَثْمَانَ فَقَالَ: شَبِيهَ إِبْرَاهِيمَ وَإِنَّ الْمَلَائِكَةَ لَتَسْتَحْيِي مِنْهُ شَبَاهَ إِبْرَاهِيمَ صَلَوَاتِ اللَّهِ عَلَيْهِ وَإِنْ الْمَلَائِكَةَ لَتَسْتَحْيِي مِنْهُ

¹¹⁷⁹ يَشْفَعُ عَثْمَانُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ فِي مِثْلِ رِبِيعَةَ وَمُضَرَ

¹¹⁸⁰ Christine Woodhead, “Okçuzâde Mehmet Şâhî”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı, 2007), 335-336; Karahan, *Kırk Hadis*, 218-222; Ahmet Sevgi, “Okçuzade'nin Manzum Kırk Ayet Tercümesi”, *Türkiyat Araştırmaları Dergisi* 1 (1994), 145-155; Alim Yıldız, “Okçuzâde Mehmed Şâhî ve Manzum Kırk Hadis Tercümesi: Ahsenü'l-Hadîs”, *Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 7 (2003), 91-124; Kınalızâde Hasan Çelebi, *Tezkiretü's-Şuara*, 1:514-515; Nev'îzâde Atâî, *Zeyl-i Şekâik*, 2: 730-731; Mehmed Süreyya, *Sicilli Osmânî*, 4: 1079; Beyânî, *Tezkiretü's-Şu'arâ*, 100; Bursalı Mehmet Tahir, *Osmanlı Müellifleri*, 2: 293; Selânîkî Mustafa Efendi, *Târih-i Selânîkî*, 2: 650, 655, 705, 719, 739, 808, 848, 856.

¹¹⁸¹ Yılmaz Öksüz, *Okçuzâde Mehmed Şâhî'nin Ahsenü'l-Hadîs'i (İnceleme- Metin)* (Sivas: Cumhuriyet Üniversitesi, 2016).

Mekteb-i Sultânî muallimlerinden Hâfız Refî‘ tarafından yayımlanmıştır.¹¹⁸²

Kıta nazım biçimiyle yazılan, rivâyetlerin üçüncü veya dördüncü mısra‘da aruzun muhtelif kalıplarına uygun düşürmek suretiyle tercüme edilen eserde, metinlerin çoğu *el-Câmiu’s-Sağîr*’den alınırken, Suyûtî’nin işaret ettiği kaynaklara dair bilgiler de verilmiştir. Karahan, Şâhî’nin bu eserini başarılı, hadislerin şerhlerini yaparken kullandığı dili ise son derece ağıdalı bulmaktadır.¹¹⁸³

Okçuzâde’nin eserindeki makbul 19 rivâyetten 9’u müttefakun aleyh iken 2’si Buhârî’nin, 2’si Müslim’in *es-Sahîh* adlı eserlerinde, 4’ü Ahmed b. Hanbel’in *el-Müsned*’inde, 2’si de Tirmizî’nin *es-Sünen* adlı eserinde yer almaktadır.

Ahsenü’l-Hadîs’te 15 zayıf, 2 mevkuf/z, 3 selefte ait söz ve 1 bulunamayan olmak üzere 40 rivâyet tercüme edilmiş olup daha önce geçmeyen¹¹⁸⁴ rivâyetlerin tahrîc bilgileri şu şekildedir:

a) Zayıf rivâyetler

357. *İslam’ın (hayâ) bağı çekip alınmıştır.*¹¹⁸⁵
İbn Mâce ve Beyhakî,¹¹⁸⁶ İbn Ömer’den nakletmişlerdir.¹¹⁸⁷
358. *İlim talep eden rahmet talep eder.*¹¹⁸⁸
Deylemî,¹¹⁸⁹ Enes b. Mâlik’ten nakletmiştir.¹¹⁹⁰
359. *Kadir gecesi aydınlık bir gecedir. Güneş ışıksız olarak doğar.*¹¹⁹¹
Taberânî ve Ebû Tahir el-Muhallas,¹¹⁹² Vâsıla b. el-Eska’dan

¹¹⁸² Yıldız, “Okçuzâde Mehmed Şâhî ve Manzum Kırk Hadis Tercümesi: Ahsenü’l-Hadîs”, 91-95.

¹¹⁸³ Karahan, *Kırk Hadis*, 221; Yıldız, “Okçuzâde Mehmed Şâhî ve Manzum Kırk Hadis Tercümesi: Ahsenü’l-Hadîs”, 101-103.

¹¹⁸⁴ Tahrîc bilgisi verilmesi gereken 21 rivâyetin 6’sına dair tahrîc bilgileri daha önce geçmiş olup zayıflar için 283, 286, 291 ve 292 no’lu rivâyetlere; mevküfler için 294 ve 295 no’lu rivâyetlere bakınız.

¹¹⁸⁵ نَزَعَتْ مِنْهُ رَبَقَةَ الْإِسْلَامِ

¹¹⁸⁶ İbn Mâce, Fiten 27; Beyhakî, *eş-Şuab*, 9: 479, 10: 6, 10: 65.

¹¹⁸⁷ Senedinde bulunan Said b. Sinan, münkerü’l-hadis, metrükü’l-hadis kabul edilmiştir. Bûsîrî, *el-Misbâh*, 4:195; İbn Receb el-Hanbelî, *Câmi’u’l-’ulûm*, 1: 498; Elbânî, *ed-Daîfe*, 7: 44.

¹¹⁸⁸ طَالِبُ الْعِلْمِ، طَالِبُ الرَّحْمَةِ

¹¹⁸⁹ Deylemî, *el-Firdevs*, 2: 440.

¹¹⁹⁰ Suyûtî, *es-Sağîr*, 5253; Münâvî, *Feydu’l-Kadîr*, 4: 263; Ebû’l-Feyz Ahmed b. Muhammed b. es-Siddîk el-Gumârî, *el-Muğîr ale’l-ehâdîsi’l-mevdû’ati fi’l-Câmiu’s-sağîr* (Beyrut: Dârü’r-Râidi’l-Arabî, 1982), 66, (mevzu); Elbânî, *Daifü’l-Câmi’i’s-Sağîr*, 3610.

¹¹⁹¹ لَيْلَةُ الْقَدْرِ لَيْلَةٌ بِلُجَّةٍ تَطْلُعُ الشَّمْسُ لَا شُعَاعَ لَهَا

Rivâyetin tamamı şu şekildedir: لَيْلَةُ الْقَدْرِ لَيْلَةٌ بِلُجَّةٍ، لَا حَارَّةٌ وَلَا بَارِدَةٌ، وَلَا سَحَابٌ فِيهَا، وَلَا مَطَرٌ، وَلَا رِيحٌ، وَلَا يُزْمَى فِيهَا بِنَجْمٍ، وَمِنْ عَلَامَةِ يَوْمِهَا تَطْلُعُ الشَّمْسُ لَا شُعَاعَ لَهَا

¹¹⁹² Taberânî, *el-Kebîr*, 22: 59; Muhammed b. Abdurrahman b. Abbas b. Abdurrahman b. Zekeriyya el-Bağdâdî el-Muhallâs, *el-Muhallasıyât ve eczâün uhrâ li-Ebî Tâhir el-Muhallas*, thk. Nebil Sa’düddîn Cerrâz (Katar: Vizâratü’l-Evkâf, 2008), 2: 268, H.No.: 1522.

nakletmişlerdir.¹¹⁹³

360. *Zenginlerin yanına az girip çıkın (sık gidip gelmeyin).*¹¹⁹⁴

Hâkim, Beyhakî ve İbn Adî,¹¹⁹⁵ Abdullah b. eş-Şihhîr'den nakletmişlerdir.¹¹⁹⁶

361. *Kazançların en kötüsü faizden elde edilen, malların en kötüsü ise yetim malı gasp ederek elde edilendir.*¹¹⁹⁷

Hâlid b. Zeyd'den, Beykakî ve İbn Asâkir; Ukbe b. Âmir el-Cühenî'den merfu, Abdullah b. Mesud'dan mevkuf senedle, İbn Ebî Şeybe, Ebû Nuaym ve İbn Asâkir, nakletmişlerdir.¹¹⁹⁸

362. *İnsanlar ancak onlarla (Kureyş ile) düzelir.*¹¹⁹⁹

İbn Adî, Hz. Aişe'den nakletmiştir.¹²⁰⁰

363. *Fakihler, (âlimler) peygamberlerin emindedir.*¹²⁰¹

Deylemî, Huzeyfe ve Enes b. Mâlik'ten;¹²⁰² el-Askerî ve ed-Dabyî¹²⁰³ ise Hz. Ali'den nakletmişlerdir.¹²⁰⁴ Ebû Nuaym'ın rivâyeti Cafer b. Muhammed'in sözü olarak

¹¹⁹³ Senedine bulunan Beşr b. Avn ve Bekkâr b. Temîm zayıf kabul edilmişlerdir. Ebü'l-Fadl Zeynüddîn Abdürrahîm b. el-Hüseyn b. Abdürrahmân el-İrâkî, *Fadâilü ve alâmâtü Leyleti'l-Kadr*, thk. Muhammed Seyyid İbrahim (Kahire: Mektebetü'l-Kur'an, ts.), 52-53; Heysemî, *el-Mecma'*, 3: 179; Elbânî, *ed-Daîfe*, 9: 292-293; Ahmed b. Hanbel, Ubâde b. Sâmî'ten bu manayı destekleyen makbul bir rivâyeti tahrîc etmiştir. Bkz. Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 37: 45.

¹¹⁹⁴ أَقْلُوا الدُّخُولَ عَلَى الْأَغْنِيَاءِ Rivâyet ayrıca İsmail Sâdik Kemâl'in eserinde tercüme edilmiştir.

¹¹⁹⁵ Hâkim en-Nîsâbü'rî, *el-Müstedrek*, 4: 347, (Zehebî: sahih hükmü vermiştir. Hâkim'in senedinde kopukluk vardır. Ammâr b. ez-Zerbî'nin düştüğü ifade edilmiştir. Beyhakî, *eş-Şuab*, 12: 506; İbn Adî, *el-Kâmil*, 6: 145.

¹¹⁹⁶ Senedinde bulunan Ammar b. ez-Zerbî, tenkid edilmiştir. İbnü'l-Kayserânî, *ez-Zahire*, 1: 442; Zehebî, *el-Mizân*, 5: 164; İbn Hacer, *Lisânü'l-Mizân*, 6: 45; Elbânî, *ed-Daîfe*, 6: 397.

¹¹⁹⁷ شَرُّ الْمَكَاسِبِ، كَسْبُ الرِّبَا، وَشَرُّ الْمَأْكَلِ، مَالُ الْيَتِيمِ

¹¹⁹⁸ Hatîp et-Tebrizî, Huzeyfe'den merfu olarak nakledildiğini belirtirken senedine dair bir bilgi vermemiştir. Hâlid b. Zeyd senedinde yer alan Abdullah b. Mus'ab b. Hâlid b. Zeyd ve babası meçhul râvîlerdir. İbn Ebî Şeybe, *el-Musannef*, 7: 106; Ebû Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, 1: 138; Beyhakî, *Delâilü'n-nübüvve ve ma'rifetü ahvâli sâhibü's-şerîa*, 5: 241-242; İbn Asâkir, *Târihu Dimeşk*, 33: 179-180, 51: 240; Tebrizî, *Mişkâtü'l-Mesâbih*, 3: 1437; Elbânî, Ebü'l-Kâsım b. Ebî Ka'neb'in, Ebü'l-Kâsım b. el-Eşyeb'in hadislerini naklettiği eserinde (2/5, 1/6) bu rivâyeti Abdullah b. Nâfi' es-Sâiğ'dan iki farklı senedle tahrîc ettiği bilgisini vermiş, zayıf olduğuna işaret etmiştir. Elbânî, *ed-Daîfe*, 5: 79-81; Suyûtî, *es-Sağîr*, 3164.

¹¹⁹⁹ فُرَيْشٌ مَلْحٌ النَّاسِ، وَلَا يَصْلُحُ النَّاسُ إِلَّا بِهِمْ وَلَا يُعْطَى إِلَّا عَلَيْهِمْ كَمَا أَنَّ الطَّعَامَ لَا يَصْلُحُ النَّاسُ إِلَّا بِهِمْ Rivâyetin tamamı لَا يَصْلُحُ النَّاسُ إِلَّا بِالْمَلْحِ şeklinde.

¹²⁰⁰ Senedinde bulunan Gufra b. Rebâh'ın (Bilâl b. Rebâh'ın kardeşi) azatlısı Ömer b. Abdullah zayıf kabul edilmiştir. İbn Adî, *el-Kâmil*, 6: 69-70; Suyûtî, *es-Sağîr*, 8518; Elbânî, *Daîfü'l-Câmi'i's-Sağîr*, 596.

¹²⁰¹ أَلْفَقَهَاءُ أَمْنَاءِ الرُّسُلِ

¹²⁰² Deylemî, *el-Firdevs*, 3: 75.

¹²⁰³ Dabyî rivâyetini Elbânî zikrederken, Askerî rivâyetini Suyûtî ve Sehâvî zikretmişlerdir. Suyûtî, *es-Sağîr*, 5971; Sehâvî, *el-Makâsîd*, 335.

¹²⁰⁴ Elbânî, Ebû Abdullah ed-Dabyî'nin Emâlî adlı eserinin yazma nüshasından kaynak vermiş olup söz konusu eser incelenmemiştir. Dabyî rivâyetinde yer alan Musa b. İsmail, babası ve dedesi meçhul râvîlerdir. Sehâvî ve Suyûtî, el-Askerî'nin rivâyet ettiğini belirtmiştir. Söz konusu rivâyette yer alan

gelmektedir.¹²⁰⁵

364. *Yumuşak başlılıkta (uyumluluk) artış ve bereket vardır.*¹²⁰⁶

Taberânî, Cerîr b. Abdullah'dan nakletmiştir.¹²⁰⁷

365. *Kusursuzca tevazu gösteren kimseye ve nefsinin yüksünmeden hakir görene müjdelere olsun.*¹²⁰⁸

Buhârî, Ebû Said İbnü'l-Arabî, Taberânî, İbnü'l-Beşrân, İbn Asâkir ve Kudâî,¹²⁰⁹ Rakb el-Mısırî'den nakletmişlerdir.¹²¹⁰ Zehebî'nin Enes b. Mâlik'ten naklettiği uzun bir rivâyetin içinde yer alan bu ifade zayıf kabul edilmiştir.¹²¹¹

366. *Ölmek için dünyaya gelirsiniz, yıkmak için binalar yaparsınız!*¹²¹²

Sa'lebî (ö. 427/1035), Enes b. Mâlik'ten; Beyhakî, Zübeyr b. Avvâm'ın mevlası Ebû Hakîm ve Ebû Hüreyre'den,¹²¹³ farklı lafızlarla rivâyet etmişlerdir.¹²¹⁴

367. *Ümmetim, mübarek bir ümmettir.*¹²¹⁵

Hatîb el-Bağdâdî ve İbn Asâkîr,¹²¹⁶ Amr b. Osman'dan mürsel olarak nakletmişlerdir.¹²¹⁷

b) Selefe ait sözler

Ebû Sâdık'ın Hz. Ali'den rivâyetinde bir kopukluk vardır. Dolayısıyla rivâyet zayıftır. Gazzî, *el-İtkân*, 1: 379; Zürkânî, *el-Muhtasar*, 693; Aclûnî, *el-Keşf*, 2: 214; İbn Arrâk, *et-Tenzîh*, 1: 267; Şevkânî, *el-Fevâid*, 288; Elbânî, *ed-Daîfe*, 5: 52.

¹²⁰⁵ Ebû Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, 3: 194.

¹²⁰⁶ *وَمَنْ يُحْرَمِ الرَّفْقَ يُحْرَمِ الْخَيْرَ الرَّفْقُ بِهِ الزِّيَادَةُ وَالْبِرْكَةُ* Rivâyetin tamamı *رِوَايَةُ الرَّفْقِ فِيهِ الزِّيَادَةُ، وَالْبِرْكَةُ، وَمَنْ يُحْرَمِ الرَّفْقَ يُحْرَمِ الْخَيْرَ* şeklindedir.

¹²⁰⁷ Taberânî, *el-Kebîr*, 2: 348; Senesinde bulunan Amr b. Sâbit, metruk olarak tanımlanmıştır. Heysemî, *el-Mecma'*, 8: 18; Elbânî, *ed-Daîfe*, 8: 154.

¹²⁰⁸ *طُوبَى لِمَنْ تَوَاضَعَ فِي غَيْرِ مَنْقَصَةٍ وَذَلَّ فِي نَفْسِهِ مِنْ غَيْرِ مَنْقَصَةٍ*

¹²⁰⁹ Buhârî, *el-Kebîr*, 3: 338; İbnü'l-Arabî, *el-Mu'cem*, 3: 1072; Ebû'l-Kâsım Müsnidü'd-dünyâ Süleymân b. Ahmed b. Eyyûb et-Taberânî, *Müsnedü's-Şâmiyyîn*, thk. Hamdi Abdülmecid es-Silefî (Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1984), 2: 56; İbn Beşrân, *Emâlî*, 30; Kudâî, *eş-Şihâb*, 1: 360.

¹²¹⁰ Senesinde bulunan Nasîh el-Absî (Ansî okunuşu da vardır. Buhârî Sâlih el-Ansî şeklinde nakletmiştir.) tenkid edilmiştir. Heysemî, *el-Mecma'*, 10: 232; Sehâvî, *el-Makâsîd*, 443; Aclûnî, *el-Keşf*, 2: 46; Elbânî, *ed-Daîfe*, 8: 298. Rivâyetin sahâbi râvisi Rakb el-Mısırî'nin sahâbiliği tartışılmıştır. İbn Abdilber, sahâbi olduğunu belirtirken Zehebî mechuliyet atfederek Nâsîh el-Absî ile irtibatının sağlam olmadığını belirtmiştir. Ebû Abdillâh Şemsüddîn Muhammed b. Ahmed b. Osmân et-Türkmânî el-Fârikî ed-Dımaşkî ez-Zehbî, *el-Mühezzeb fî ihtisâr'is-Süneni'l-Kebîr li'l-Beyhakî*, thk. Ebû Temîm Yâsir b. İbrâhîm (Riyad: Dârü'l-Vatan, 2001), 3: 1543-1544; İbn Abdilber, *el-İstî'âb*, 2: 508.

¹²¹¹ Zehebî, *es-Siyer*, 13: 557. Senesinde yer alan Nadr b. Muhriz, zayıf bir râvidir.

¹²¹² *لِذُوا الْمَوْتِ، وَابْنُوا لِلْخُرَابِ*

¹²¹³ Sa'lebî, *el-Keşf ve'l-beyân 'an tefsiri'l-Kur'ân*, 8: 92; Beyhakî, *eş-Şuab*, 12: 232, 233.

¹²¹⁴ Senesinde bulunan Ebû Hâkim ve Müemmel b. İsmail, tenkit edilmiştir. İbn Hacer, *el-Metâlib*, 13: 86; Sehâvî, *el-Makâsîd*, 529; Suyûtî, *es-Sağîr*, 11971; Aliyyü'l-Kârî, *el-Esrâr*, 277; Aclûnî, *el-Keşf*, 2: 140; Elbânî, *ed-Daîfe*, 5: 556; Elbânî, *Daîfü'l-Câmi'i's-Sağîr*, 5179.

¹²¹⁵ *أُمَّتِي، أُمَّةٌ مَبَارَكَةٌ*

¹²¹⁶ Hatîb el-Bağdâdî, *el-Müttefik ve'l-müfterik*, 2: 1181; İbn Asâkîr, *Târîhu Dimeşk*, 26: 286-287.

¹²¹⁷ Sehâvî, *el-Makâsîd*, 590; Suyûtî, *es-Sağîr*, 3202; Gazzî, *el-İtkân*, 2: 518; Aclûnî, *el-Keşf*, 1: 198; Elbânî, *ed-Daîfe*, 14: 1168.

368. *Şüphesiz bu ilim dindir. Dininizi kimden aldığınıza bakınız.*¹²¹⁸
İbn Ebî Şeybe ve Müslim, Muhammed b. Sîrin'in sözü olarak nakletmişlerdir.¹²¹⁹
369. *Eyyüb peygamber insanların en yumuşak huylusuydu.*¹²²⁰
İbn Ebî Şeybe, Abdurrahman b. Ebze'den Hz. Dâvûd'un sözü olarak nakletmiştir.¹²²¹
370. *Dilediğiniz yoldan gidiniz.*¹²²²
Ebû Nuaym, Yezid b. Mersed'den rivâyet etmiştir.¹²²³

c) Bulunamayan Rivâyetler

371. *(Sünneti bırakıp) bidate düşmeyene müjdeler olsun.*¹²²⁴
Şii kaynaklarda yer alan bu rivâyete temel hadis kitaplarında ulaşılamamıştır.¹²²⁵

1. 5. XVIII. Asır Manzum Kırk Hadis Metinleri

1. 5. 1. Osmanzâde Tâib (ö. 1136/1724), Sıhhat-Âbâd.

Adı Ahmed olan Tâib, hicri 1070 (1659-60) yılında İstanbul'da doğdu. Medrese eğitimi gördükten sonra Şeyhülislâm Çatalcalı Ali Efendi'den (ö. 1103/1692) mülâzemet aldı. Daha sonra sırasıyla Cedîde-i Osman Efendi, Fazliyye (Fazîle, Fuzayliyye, Feyziyye), Feyziyye-i Cedîde, Mustafa Ağa Medresesi, Koca Mustafa Paşa, Sahn-ı Semân, Mihrimah Sultan, Murad Paşa-yı Atık, Kasım Paşa, Ayasofya-i Kebîr Medreselerinde müderrislik; Halep ve Mısır'da kadılık görevlerinde bulunan şair, Mısır kadılığından azledilince Mısır valisinin Kayseri'li olduğunu öğrenmiş ve “Âyâ emîr midir, acaba Ermenî midir?” nüktesi yüzünden 25 Mayıs 1724 tarihinde Ramazan ayında zehirlenerek öldürülmüştür.

Divan şiirinden Nef'î'den sonra hicivde usta olan, bu yüzden katledilen Tâib, “Meliku'ş-şuarâ” unvanı almıştır. Başlangıçta şiirlerinde Hamdî mahlasını kullanırken yaptıklarına tövbe ederek Tâib mahlasını kullanmıştır. III. Ahmed'in hastalığı

¹²¹⁸ إن هذا العلم دين؛ فانظروه

¹²¹⁹ İbn Ebî Şeybe, *el-Musannef*, 5: 334; Müslim, Mukaddime 5.

¹²²⁰ كان أيوب أعلم الناس

¹²²¹ İbn Ebî Şeybe, *el-Musannef*, 7: 68; Elbânî, *ed-Daîfe*, 606.

¹²²² فاسألوا أيّ طريقٍ شئتم

¹²²³ Ebû Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, 10: 31.

¹²²⁴ طوبى لمن وسعته السنة، ولم ينسب إلى البدعة

¹²²⁵ Meclisî, *el-Bihâr*, 69: 323.

dolayısıyla *Sihhat-Âbâd* isimli kırk hadis şerhini kaleme almış ve padişah iyi olunca kendisine takdim etmiştir.¹²²⁶ Ayrıca III. Ahmed'in emriyle Radıyyüddîn es-Sağânî'nin *Meşârikü'l-Envâr* adlı eserini tercüme etmiştir.¹²²⁷ *Divan*'ı başta olmak üzere *Münşeât*'ı da bulunan şair, kırk hadisini 1708'de tamamlamıştır.¹²²⁸

Rivâyetler önce mensur olarak tercüme ve şerh edilmiş akabinde birer kıta ile nazma çekilmiştir. Esere başladığında padişahın iyileşmesi, acele etmesine neden olmuş, bu yüzden şiirdeki ustalığını esere tam yansıtamamıştır.¹²²⁹

Osmanzâde Tâib'in eserindeki makbul 21 rivâyetten 4'ü müttefakun aleyh iken 3'ü Buhârî'nin, 2'si Müslim'in *es-Sahîh* adlı eserlerinde, 6'sı Ahmed b. Hanbel'in *el-Müsned*'inde, 1'i Tirmizî'nin, 1'i İbn Mâce'nin *es-Sünen* adlı eserlerinde 3'ü Taberânî'nin *el-Evsat*'ında, 2'si de Beyhakî'nin *Şuabu'l-Îmân* adlı eserinde yer almaktadır.

11 zayıf, 4 mevzu, 2 selefte ait söz ve bulunamayan 2 metinle birlikte toplam 40 rivâyetin tercüme edildiği risalede daha önce geçmeyen¹²³⁰ rivâyetlerin tahrîc bilgileri sırayla şu şekildedir:

a) Zayıf rivâyetler

372. Ümmetinden din işlerinde kendilerine fayda verecek kırk hadis

¹²²⁶ Mehmed Süreyya, *Sicilli Osmânî*, 5: 1621; Bursalı Mehmet Tahir, *Osmanlı Müellifleri*, 2: 415-416; Mehmet Fuat Köprülü, *Eski Şairlerimiz Divân Edebiyatı Antolojisi* (İstanbul: Ahmet Halit Kitabevi, 1934), 453; Mehmet Fuat Köprülü, "Osmanzâde Tâib'e Dâir", *Türkiyat Mecmuası* 2/ (1928), 427-430, 633-643; Karahan, *Kırk Hadis*, 327; Abüdülkadir Karahan, "Osman-zâde Tâib", *İslam Ansiklopedisi*, ts., 453-456; Levend, *Türk Edebiyatı Tarihi*, 1: 364-365; Faruk Kadri Timurtaş, *Tarih İçinde Türk Edebiyatı* (İstanbul: Boğaziçi Yayınları, 2000), 245-246; Nihad Sami Banarlı, *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi* (Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, 2017), 2: 749-750; Salih Sa'dâvi, *Osmanzâde Tâib Ahmed, Hayatı, Eserleri ve Edebî Kişiliği* (İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Doktora Tezi, 1987), 90-91; Oktay Çanaklı, "Osmanzâde Ahmed Tâib Efendi", *Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi* 123 (ts.), 229-234, 229-234; Ahmet Sevgi, "Reis-i Şâirân Osman-zâde Tâib Divânı Üzerine", *Türk Edebiyatı* 369 (2004), 4-6; Abdülkadir Özcan, "Osmanzâde Ahmed Tâib", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı, 2004), 34: 2-4; Yıldırım, *Osmanlı'da Kırk Hadis Çalışmaları* 1, 156.

¹²²⁷ Muharrem 1122'de (Mart 1710) tamamladığı esere Ahmedü'l-âsâr adı verilmiştir. Yazma nüshaları İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, Türkçe Yazmalar Bölümü nr. 1568; Süleymaniye Kütüphanesi, İbrahim Efendi, nr. 177; Lâleli, nr. 418'de yer almaktadır. Bkz. İbrahim Hatipoğlu, "Meşâriku'l-Envârî'n-Nebeviyye", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı, 2004), 29: 361-362.

¹²²⁸ Eserin nüshaları pek çok kütüphanede bulunmaktadır. Süleymaniye Kütüphanesi, Kasidecizâde Bölümü,77; Hamidiye Bölümü, 229, 230, 248, 387; İ.Ü.Türkçe Yazmalar Bölümü, 2250. Bununla birlikte eser, Özgür Kıyçak tarafından neşredilmiştir. Bkz. Özgür Kıyçak, *Sihhat-Abad Osmanzade Ta'ib Ahmed, Hayatı, Sanatı, Eserleri ve Sihhat-Abad Adlı Kırk Hadis Şerhi* (İstanbul: Kesit, 2018).

¹²²⁹ Karahan, *Kırk Hadis*, 251.

¹²³⁰ Tahrîc bilgisi verilmesi gereken 19 rivâyetin 10'una dair tahrîc bilgileri daha önce geçmiş olup zayıflar için 16, 73, 83, 136, 238 ve 275; mevzular için 30 ve 48; bulunamayanlar için 57 ve 58 no'lu rivâyetlere bakınız.

ezberleyen herkesi kıyamet günü Allah Teâlâ fakih ve âlim olarak diriltir.

*Bende onun (onlar) için şefaathçi ve şahit olurum.*¹²³¹

H. Ali, Abdullah b. Mesud, Ebû'd-Derdâ, Abdullah b. Ömer, Abdullah b. Abbâs, Muaz b. Cebel, Enes b. Mâlik, Abdullah b. Amr b. el-As, Ebû Hüreyre, Nüveyre, Ebû Ümâme, Câbir b. Semüre ve Ebû Said el-Hudrî'den rivâyet edilmiştir.¹²³²

373. *Kim yatağına girince üç defa “Allah'tan bağışlanma dilerim, O'ndan başka ilah yoktur, haydır, kayyûmdur, günahlarıma tövbe ettim” derse o kişinin günahları denizlerin köpüğü, ağaçların yaprakları, kum tanecikleri ve kıyamete kadar sürecek günlerin sayısı kadar da olsa Allah o günahları bağışlar.*¹²³³

Ahmed b. Hanbel ve Tirmizî,¹²³⁴ Ebû Saîd el-Hudrî'den nakletmişlerdir.¹²³⁵

374. *Kim “Allah'tan başka güç ve kuvvet sahibi hiçbir şey yoktur” sözünü söylerse, o kimsede en basiti hüziin olmak üzere doksan dokuz hastalık bulursa bile hepsine şifa olur.*¹²³⁶

İshak b. Râhûye, İbn Hibbân, Taberânî ve Hâkim,¹²³⁷ Ebû Hüreyre'den rivâyet etmişlerdir.¹²³⁸

375. *Allah katında en sevimli amel, kişinin dilini muhafaza etmesidir.*¹²³⁹

Beyhakî'nin Vehb b. Abdullah'tan naklettği rivâyet,¹²⁴⁰ sened itibariyle tenkid

¹²³¹ مَنْ حَفِظَ عَلَى أُمَّتِي أَرْبَعِينَ حَدِيثًا، مِمَّا يَنْفَعُهُمْ اللَّهُ بِهِ فِي أَمْرِ دِينِهِمْ، بَعَثَهُ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ يَوْمَ الْقِيَامَةِ فِيهَا عَالِمًا، وَكُنْتُ لَهُ شَفِيعًا وَشَهِيدًا
Rivâyet, pek çok eserin mukaddimesinde farklı lafızlarla nakledilirken Tâib ve Hâkî'nin eserlerinde bu lafızla, Anonim IV ve Visâli'de ise farklı lafızlarla zikredilmiştir.

¹²³² Bu hadisin tahrîci çalışmanın birinci bölümünde detaylı bir şekilde yapılmıştır.

¹²³³ مَنْ قَالَ جِئْتُ بِأُورِي إِلَى فِرَاشِهِ: اسْتَغْفِرُ اللَّهُ الْعَظِيمُ الَّذِي لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الْحَيُّ الْقَيُّومُ وَأَتُوبُ إِلَيْهِ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ؛ غَفَرَ اللَّهُ ذُنُوبَهُ وَإِنْ كَانَتْ مِثْلَ زَبَدِ الْبَحْرِ، وَإِنْ كَانَتْ مِثْلَ عَذَرِ الْأَشْجَارِ، وَإِنْ كَانَتْ مِثْلَ عَذَرِ الرَّمَالِ، وَإِنْ كَانَتْ مِثْلَ عَذَرِ الْأَيَّامِ

¹²³⁴ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 17: 130, H.No: 11074, (Ş. Arnavut: zayıf); Tirmizî, *Da'vât* 17, (hasen-garib).

¹²³⁵ Senedinde bulunan Abdullah b. Velid el-Vassâfi, zayıf kabul edilmiştir. Irâkî, *el-Muğni*, 1: 369; Münâvî (İbn Hacer'in hocası), *el-Keşf*, 2: 313; Elbânî, *Daîfü Süneni't-Tirmizî*, 7: 397, H.No: 3397.

¹²³⁶ لَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ، كَانَتْ لَهُ دَوَاءٌ مِنْ تِسْعَةِ وَتِسْعِينَ دَاءً، أَيْسَرُهَا الْهَمُّ

¹²³⁷ İshak b. Râhûye, *el-Müsned*, 1: 464; İbn Hibbân, *el-Mecrûhîn*, 1: 188; Taberânî, *el-Evsat*, 5: 178; Ebû'l-Kâsım Müsnidü'd-dünyâ Süleymân b. Ahmed b. Eyyûb et-Taberânî, *ed-Duâ li't-Taberânî*, thk. Mustafa Abdülkâdir Atâ (Beyrut: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1413), 478; Hâkim en-Nîsâbüri, *el-Müstedrek*, 1: 727.

¹²³⁸ Senedinde bulunan Bişr b. Râfi zayıf kabul edilmiştir İbnü'l-Kayserânî, *el-Ma'rife*, 250; Zehebî, *el-Mizân*, 1: 317; İbn Hacer, *el-Metâlib*, 3: 169; İbn Hacer, *et-Takrib*, 123.

¹²³⁹ أَحَبُّ الْأَعْمَالِ إِلَى اللَّهِ: حَفِظَ اللِّسَانَ

¹²⁴⁰ Beyhakî, *eş-Şuab*, 7: 270.

edilmiş olup zayıftır.¹²⁴¹

376. *Kıyamet günü kulları içinde Allah'a en sevimli olanı adil ve yumuşak kalpli devlet başkanıdır.*¹²⁴²

Taberânî'nin Hz. Ömer'den naklettiği rivâyet senedinde bulunan Muhammed b. Ebî Humejd ve İbn Lehîa'dan dolayı zayıf hükmündedir.¹²⁴³

b) Mevzular

377. *Pirinç hariç yeryüzünde bulunan her şeyde hem şifa hem de hastalık bulunmaktadır. Pirinçte ise sadece şifa vardır.*¹²⁴⁴

Temel hadis kitaplarında yer almayan bu rivâyet mevzudur.¹²⁴⁵

378. *Kim sabah namazından sonra ihlas suresini on defa okursa o gün şeytan kendisini günaha sokmak için uğraşsa bile günah yazılmaz.*¹²⁴⁶

c) Selef ait sözler

379. *Kimin icabet olunan duası varsa onu devlet başkanı için yapsın!*¹²⁴⁷

İbn Berbehârî (ö. 329/940-41), Fudayl b. İyaz'ın sözü olarak nakletmiştir.¹²⁴⁸

380. *Sabır kurtuluşun anahtarıdır.*¹²⁴⁹

Deylemî, senet zikretmeksizin Hz. Hüseyin'den nakletmiştir.¹²⁵⁰

1. 5. 2. Manastırlı Hasan b. Ali, Tercüme-i Hadîs-i Erba'în.¹²⁵¹

Kaynaklarda hakkında çok bilgi bulunmayan Kâdı Hasan, Manastır'lı olup Ali

¹²⁴¹ Senedinde bulunan Amr b. Muhammed el-Huzâî (Basralıların azatlısı) saduk bir râvî iken Bilâl b. Münzir meçhul kabul edilmiştir. Ebü'l-Fazl Şihâbüddîn Ahmed b. Alî b. Muhammed el-Askalânî İbn Hacer, *el-İmtâ' bi'l-erbâine'l-mütebayineti's-semâ'*, thk. Ebû Abdullah Muhammed Hasan İsmail, 1. Bs (Beyrut: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1997), 56; Suyûtî, *es-Sağîr*, 200, (zayıf); Elbânî, *ed-Daife*, 4:119, H.No:1625.

¹²⁴² إِنَّ أَفْضَلَ عِبَادِ اللَّهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ: إِمَامٌ عَادِلٌ رَفِيقٌ

¹²⁴³ Taberânî, *el-Evsat*, 1: 112; İbn Ebî Hâtim, *el-İlel*, 5: 329; Münzirî, rivâyetin mütâbîleri olduğunu belirterek hasen kabul etmiştir. Münzirî, *et-Terğîb ve't-terhîb*, 3:117; Heysemî, *el-Mecma'*, 5: 197, (Zayıf).

¹²⁴⁴ كُلُّ شَيْءٍ خَرَجَ مِنَ الْأَرْضِ فِيهِ دَاءٌ وَشِفَاءٌ، إِلَّا أُرْرُ شِفَاءً لَا دَاءَ فِيهِ

¹²⁴⁵ İbn Kayyim, *Zâdü'l-me'âd*, 4: 262; İbn Müflih, *el-Âdâbü's-şer'iyye*, 3: 10.

¹²⁴⁶ مَنْ قَرَأَ "قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ" بَعْدَ الصَّلَاةِ غَدَاةً عَشْرَ مَرَّاتٍ؛ لَمْ يَصِلْ إِلَيْهِ ذَنْبٌ يَوْمَئِذٍ، وَإِنْ جَهَدَ الشَّيْطَانُ

¹²⁴⁷ مَنْ كَانَ لَهُ دَعْوَةٌ مُسْتَجَابَةٌ، فَلْيُظَاهِرْهَا لِأَوْلَى الْأَمْرِ

¹²⁴⁸ Ebû Muhammed Hasan b. Ali b. Halef el-Berbehârî, *Şerhu's-sünne*, thk. Abdurrahman b. Ahmed b. el-Cümezyî (Riyad: Dârü'l-Minhâc, 1426), 113.

¹²⁴⁹ Rivâyet, Tâib, Manastırlı, Kadri, Visâli, Bosnevî, İlahî, Ahmed, Hâkî ve Belig'in eserinde yer almaktadır.

¹²⁵⁰ Deylemî, *el-Firdevs*, 2:415; Sehâvî, *el-Makâsîd*, 418.

¹²⁵¹ Telif tarihi tespit edilemeyen kırk hadisler içinde Âmikî mahlaslı bir şair ile Manastırlı'nın eserinde yer alan rivâyetler ayındır. Bu konu hakkında Âmikî başlığı altında bilgi verilecektir.

isimli birinin oğludur.¹²⁵² IV. Murat dönemi (1623-1640) şairlerinden olan müellif kâdırlık görevinde bulunmuştur.¹²⁵³ *Firaknâme* isimli eserinin yanında¹²⁵⁴ “*es-Suyûf-ı Miftâhu’l-Cennet*” isimli kırk hadis şerhi bulunmaktadır.¹²⁵⁵ Ne zaman vefat ettiği bilinmeyen şairin kırk hadis eserini 1710’da tamamladığı tespit edilmiştir.¹²⁵⁶ Daha önce neşredilen eserde¹²⁵⁷ manzum ve mensur mukaddime bulunmaktadır.

Tercümenin sebab-i telifini Arapça bilmeyenleri hadise sevk ederek hadisle onlara yol gösterme arzusu ve “men hafıza” rivâyetinde verilen müjdelere ulaşmak şeklinde belirtebiliriz.¹²⁵⁸

Manastırlı Hasan b. Ali’nin eserindeki makbul 15 rivâyetten 5’i müttefakun aleyh iken 1’i Buhârî’nin, 2’si Müslim’in *es-Sahîh* adlı eserlerinde, 2’si İbn Ebî Şeybe’nin *el-Musannef*’inde, 2’si Ahmed b. Hanbel’in 1’i Abd b. Humeyd’in *el-Müsned* adlı eserlerinde, 1’i Tirmizî’nin *es-Sünen*’inde, 1’i de Taberânî’nin *el-Kebîr* adlı eserinde yer almaktadır.

Eserde 9 zayıf, 6 mevzu, 3 selefte ait söz ve bulunamayan 7 hadisle birlikte toplam 40 rivâyet tercüme edilmiş olup daha önce geçmeyen¹²⁵⁹ rivâyetlerin tahrîc bilgileri sırayla şu şekildedir.

a) Zayıf rivâyetler

381. Hz. Peygamber’e: *cennetin pahası (kıymeti) var mıdır? diye sorulması üzerine Hz. Peygamber şöyle cevap verdi: “Evet, cennetin pahası (kıymeti) kelime-i tevhid sözüdür”*.¹²⁶⁰

¹²⁵² Manastırlı Hasan b. Ali, *Tercüme-i Hadîs-i Erba’în* (Milli Kütüphane, Adnan Ötügen Bölümü, 06 Hk 3963/3), 11a; Karahan, Fatih Kütüphanesi 187 numarada yer alan mecmuanın 15b-22b varakları arasında yer alan başka bir nüshayı esas almıştır. Milli Kütüphane’de yer alan nüshada 23 Şevval 1154 tarihli Muhammed Salih’e ait temellük kaydı bulunmaktadır. Karahan, *Kırk Hadis*, 254.

¹²⁵³ Bu durum eserinde “sarf kıldum kâdı himmetümi/görün ûş güstâhâne cüretimi” şeklinde yer almaktadır. Manastırlı Hasan b. Ali, *Tercüme-i Hadîs-i Erba’în* (Adnan Ötügen Bölümü, 06 Hk 3963/3), 13b.

¹²⁵⁴ Bu eser Yüksek Lisans Tezi olarak neşredilmiştir. Ali Yörür, *Hasan Bin Ali Manastırî Firâk-nâme (Tenkitli Metin)* (Edirne: Trakya Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2013).

¹²⁵⁵ Bursalı Mehmet Tahir, *Osmanlı Müellifleri*, 2: 192; Tuman, *Tuhfe-i Nâilî- Divân Şâirlerinin Muhtasar Biyografileri*, 1: 19.

¹²⁵⁶ Karahan, *Kırk Hadis*, 254.

¹²⁵⁷ Yakup Poyraz, “Manastırlı Hasan bin Ali’nin Ehâdis-i Erba’în Adlı Manzum Kırk Hadis Tercümesi”, *Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi* 14/2 (2014), 109-135.

¹²⁵⁸ Manastırlı Hasan b. Ali, *Tercüme-i Hadîs-i Erba’în* (Adnan Ötügen Bölümü, 06 Hk 3963/3), 13a.

¹²⁵⁹ Tahrîc bilgisi verilmesi gereken 25 rivâyetin 12’sine dair tahrîc bilgileri daha önce geçmiş olup zayıflar için 9, 17, 24, 119 ve 250; mevzular için 125; selefte ait sözler için 380 ve bulunamayan rivâyetler için 128, 216, 260, 270 ve 273 no’lu rivâyetlere bakınız.

¹²⁶⁰ قِيلَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ هَلْ لِلجَنَّةِ ثَمَنٌ؟ قَالَ: نَعَمْ، ثَمَنُ الجَنَّةِ: لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ

Enes b. Mâlik'ten merfu, Hasan el-Basrî'den,¹²⁶¹ mevkuf senedle nakledilmiştir.¹²⁶²

382. *Farzları yerine getirdikten sonra helal kazanç peşinde koşmak farzdır.*¹²⁶³

İbn Hibbân, Taberânî ve Beyhakî, İbn Mesud'dan¹²⁶⁴ nakletmişlerdir.¹²⁶⁵

383. *Muhakkak ki mazlumlara kıyamet gününde kurtuluşa ererler.*¹²⁶⁶

Gazzâlî'nin naklettiğine göre İbn Ebî'd-Dünyâ, Ebû Salih Zekvân'dan mürsel tarikile rivâyet etmiştir.¹²⁶⁷

384. *Kim abdestli vefat ederse şehid olarak vefat etmiş olur.*¹²⁶⁸

Ebû Ya'lâ, İbn Hibbân ve Taberânî,¹²⁶⁹ Enes b. Mâlik'ten benzer lafızlarla, nakletmişlerdir.¹²⁷⁰

b) Mevzular

385. *Kim bir gulamı (delikanlı/erkek hizmetçi) şehvetle öperse Allah o kimseye bin sene cehennemde azap eder.*¹²⁷¹

Enes b. Mâlik'ten rivâyet edildiği ifade edilen metin mevzudur.¹²⁷²

¹²⁶¹ Ahmed b. Abdillâh b. İshâk el-İsfahânî Ebû Nuaym, *Sifatü'l-Cennet*, thk. Ali Rıza Abdullah (Dımeşk: Dârü'l-Me'mûn, ts.), 1: 173; Ebherî, *el-Kitab*, 26; Sadreddin Ahmed b. Muhammed b. Ahmed. Muhammed b. İbrahim el-İsbahânî Ebû Tâhir es-Silefî, *et-Tuyûrât*, thk. Desmân Yayhâ Meâlî - Abbas Sahr el-Hassan (Riyad: Mektebetü Advâi's-Selef, 2004), 2: 605; İbn Adî, *el-Kâmil*, 8: 65; Deylemî, *el-Firdevs*, 2: 103.

¹²⁶² Senedinde bulunan Mûsa b. İbrahim meçhul bir râvidir. İbnü'l-Kayserânî, *Zahire*, 2: 1190; Irâkî, *el-Muğnî*, 1: 335; İbn Hacer, *el-Metâlib*, 12: 332; Elbânî, *ed-Daife*, 7: 458-459. Hasan el-Basrî'den mevkûf rivâyeti daha sahihtir.

¹²⁶³ طَلَبُ كَسْبِ الْخَلَالِ فَرِيضَةٌ بَغْدُ الْفَرِيضَةِ

¹²⁶⁴ İbn Hibbân, *el-Mecrûhîn*, 2: 169; Taberânî, *el-Kebîr*, 10: 74; Beyhakî, *el-Kübrâ*, 6: 211.

¹²⁶⁵ Senedinde bulunan Abbâd b. Kesir, zayıf kabul edilmiştir. İbnü'l-Kayserânî, *el-Ma'rife*, 165; Irâkî, *el-Muğnî*, 1: 262; Zehebî, *es-Siyer*, 15: 422; Heysemî, *el-Mecma'*, 10: 291; Sehâvî, *el-Makâsîd*, 442; Aclûnî, *el-Keşf*, 2: 46; Elbânî, *ed-Daife*, 14: 348.

¹²⁶⁶ إِنَّ الْمَظْلُومِينَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ

¹²⁶⁷ Gazzâlî başta olmak üzere sonraki dönem müelliflerde İbn Ebî'd-Dünyâ'nın Kitâbü'l-Gadab ve Kitâbü'l-Afv adlı eserlerinde bu rivâyeti mürsel senedle naklettiğini ifade etmişlerdir. Her iki eserde henüz tespit edilememiştir. Bunun yanında İbn Şâhin'in kayıp eserleri arasında yer alan Mu'cemü's-Sahâbe/el-İsâbe adlı eserinde bu rivâyeti tahrîc ettiğine dair bilgiler de bulunmaktadır. Gazzâlî, *İhyâü ulûmi'd-dîn*, 3: 183; Irâkî, *el-Muğnî*, 1079; Sübkî, *et-Tabakât*, 6: 343; Suyûtî, *es-Sağîr*, 4595; Elbânî, *Daifü'l-Câmi'i's-Sağîr*, 257.

¹²⁶⁸ وَيَا بَنِيَّ، إِنْ اسْتَطَعْتَ أَلَا، فَإِنَّهُ مَنْ يَأْتِيهِ الْمَوْتُ وَهُوَ عَلَى وَضوءٍ، يُعْطَى الشَّهَادَةَ

¹²⁶⁹ Ebû Ya'lâ, *el-Müsned*, 6: 306, H.No: 3624; İbn Hibbân, *el-Mecrûhîn*, 2: 224; Taberânî, *el-Evsat*, 6: 123.

¹²⁷⁰ Senedinde bulunan Muhammed b. Hasan b. Ebî Yezid zayıf kabul edilmiştir. Bûsîrî, *el-İthâf*, 1: 322; İbnü'l-Cevzî, *el-Mevdû'ât*, 3: 455-456; Heysemî, *el-Mecma'*, 1: 271-272.

¹²⁷¹ رِوَايَةٌ مِنْ قِبَلِ غُلَامًا بِشَهْوَةٍ؛ عَذِبَهُ اللَّهُ تَعَالَى أَلْفَ عَامٍ فِي النَّارِ Rivâyet, Manastırlı, Anonim I ve Latîfî'nin eserlerinde yer almaktadır.

¹²⁷² İbnü'l-Cevzî, *el-Mevdû'ât*, 3: 322; Suyûtî, *el-Le'âlî*, 2: 168; İbn Arrâk, *et-Tenzîh*, 2: 221.

386. *Allah koğuculuk yaparak iki kişinin arasını bozan kimseye kabrinde onu kıyamete kadar yakan bir ateş musallat eder.*¹²⁷³

Ebû Hüreyre ve İbn Abbas'ta rivâyet edildiği ifade edilen metin Dâvud b. Muhibir b. Kahzem b. Süleyman et-Tâî'den dolayı mevzudur.¹²⁷⁴

387. *Kim haksız yere komşusuna eziyet ederse cennet ona haram olur. Ayrıca onun gideceği yer cehennemdir.*¹²⁷⁵

Bir önceki rivâyetin devamı olan bu metin de mezu hükmündedir.

388. *Kim Allah ile (yakın olmak) oturmak isterse tasavvuf ehliyle otursun.*¹²⁷⁶

Ebû Hüreyre'den benzer lafızlarla rivâyet edildiği ifade edilen metin mevzu hükmündedir.¹²⁷⁷

389. *Âlimlere ikramda bulununuz. Çünkü dünyada ve ahirette onlara ihtiyaç duyarsınız.*¹²⁷⁸

Bu lafızla hadis kitaplarında yer almayan rivâyetin birinci kısmı Hatîb el-Bağdâdî, Deylemî ve İbnü'l-Cevzî tarafından nakledilmiş¹²⁷⁹ ve hadis âlimlerince mevzu kabul edilmiştir.¹²⁸⁰

c) Bulunamayan Rivâyetler

390. *İnsanların arasını düzeltenlere müjdeler olsun! Onlar kıyamet günü Allah'a yakın olacaklardır.*¹²⁸¹

Şii kaynaklarda Hz. İsa'nın havarilerine nasihatleri arasında yer almaktadır.¹²⁸²

391. *Sarhoşluk veren içeceklerden içen kimseye kıyamet gününde içtiğine benzeyen ve "hamîm" adı verilen cehennemin kaynar suyu içirilir.*¹²⁸³

d) Selefe ait sözler

¹²⁷³ مَنْ مَشَى بَيْنَ اثْنَيْنِ بِالنَّمِيمَةِ؛ سَلَطَ اللَّهُ فِي قَبْرِهِ نَارًا تُحْرِفُهُ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ

¹²⁷⁴ Bûsîrî, *el-İthâf*, 2:296; İbn Hacer, *el-Metâlib*, 11:463.

¹²⁷⁵ مَنْ أَدَّى جَارَهُ بِغَيْرِ حَقِّ؛ حُرِّمَتْ عَلَيْهِ الْجَنَانُ، وَمَأْوَاهُ النَّارُ

¹²⁷⁶ مَنْ أَدَّى جَارَهُ بِغَيْرِ حَقِّ؛ حُرِّمَتْ عَلَيْهِ الْجَنَانُ، وَمَأْوَاهُ النَّارُ Rivâyet kaynaklarda مِنْ أَرَادَ أَنْ يَجْلِسَ بِالْحَقِّ، فَلْيَجْلِسْ مَعَ أَهْلِ النَّصُوفِ

¹²⁷⁷ İbnü'l-Cevzî, *el-Mevdû'ât*, 3: 219.

¹²⁷⁸ أَكْرَمُوا الْعُلَمَاءَ فَإِنَّهُمْ وَرَثَةُ الْأَنْبِيَاءِ فَمَنْ أَكْرَمَهُمْ فَقَدْ أَكْرَمَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ Bu lafızla bulamadığımız rivâyetin birinci kısmının geçtiği rivâyet şu şekildedir: أَكْرَمُوا الْعُلَمَاءَ فَإِنَّهُمْ وَرَثَةُ الْأَنْبِيَاءِ فَمَنْ أَكْرَمَهُمْ فَقَدْ أَكْرَمَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ

¹²⁷⁹ Hatîb el-Bağdâdî, *Târîh*, 5: 204; Deylemî, *el-Firdevs*, 1: 76; İbnü'l-Cevzî, *el-İllel*, 1: 70.

¹²⁸⁰ Zeylaî, *Tahrîcü ehâdisi'l-Keşşâf*, 3: 9; Elbânî, *ed-Daîfe*, 6: 199, H.No: 2678.

¹²⁸¹ طُوبَى لِلْمُصْلِحِينَ بَيْنَ النَّاسِ، أَوْلَيْكَ هُمُ الْمُفْرَبُونَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ

¹²⁸² Meclisî, *el-Bihâr*, 14: 304.

¹²⁸³ مِمَّا مِنْ رَجُلٍ شَرِبَ الْخَمْرَ؛ إِلَّا سَقَاهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ مِنَ الْحَمِيمِ مِثْلَ مَا شَرِبَ مِنَ الْخَمْرِ

392. *Allah nezdinde şirkten sonra en büyük günah şüphesiz kişinin kendisine helal olmayan bir rahime nutfesini bırakmasıdır (zina yapmasıdır).*¹²⁸⁴

İbn Ebî'd-Dünyâ ve İbnü'l-Cevzî, Heysem b. Mâlik'ten rivâyet etmişlerdir.¹²⁸⁵

393. *Mülk küfür ile ayakta kalabilir ama zulüm ile baki kalamaz.*¹²⁸⁶

Râzî, tefsirinde ve Konevî'nin Beydâvî haşiyesinde eser kabilinden zikredilen; Mâverdî'nin *Edebü'd-dünyâ ve'd-dîn* adlı eserinde bazı filozofların/hakîmlerin sözü olarak aktarılan bu ifadenin¹²⁸⁷ Habeş kralı Necâşî'nin sözü olduğu da iddia edilmiştir.¹²⁸⁸

1. 5. 3. Seyyid Vehbî, (ö. 1149/1736) Hadis-i Erba'in.¹²⁸⁹

Asıl adı Hüseyin olan Vehbî İstanbul'da doğu. Soyu Ehl-i beyte dayandığı için Seyyid unvanını kullanan şair, iyi bir eğitim almış, dönemin âlimlerinden Mirzazâde Şeyh Mehmed Efendi'den (ö. 1188/1775) ilim tahsilinde bulunmuştur.

Kazasker Abdalbâki Arif Efendi'den hat dersleri alan Vehbî, Nakîbüleşraf Hocazâde Seyyid Osman Efendi'den 1696 yılında mülâzemet aldı. Akabinde 40 akçelik medresede görev yaptıktan sonra sırasıyla Hoca Hatun, Şerife Hatun, Hüsrev Kethuda, Sahn-ı Seman Medreselerinde müderrislik yapan şair, Halep naipliği ile Tebriz, Kayseri, Manisa ve Halep kadılıklarında bulundu. 1735 yılında hac ibadetini yerine getiren Vehbî, dönüş yolunda hastalanarak 1736'da İstanbul'da vefat etti.¹²⁹⁰

¹²⁸⁴ ما مِنْ ذَنْبٍ بَعْدَ الشِّرْكِ أَعْظَمَ عِنْدَ اللَّهِ مِنْ نُطْفَةٍ وَضَعَهَا رَجُلٌ فِي رَجْمٍ لَا يَجِلُّ لَهُ Rivâyet ayrıca Hasan b. Musa'nın eserinde de tercüme edilmiştir.

¹²⁸⁵ Ebû Bekr Abdullah b. Muhammed b. Ubeyd el-Kureşî el-Bağdâdî İbn Ebî'd-Dünyâ, *el-Vera'*, thk. Ebû Abdullah Muhammed b. Hamad el-Hamûd (Kuveyt: Dârü's-Selefiyye, 1988), 94, H.No: 137; Ebü'l-Ferec Cemâlüddîn Abdurrahmân b. Alî b. Muhammed el-Bağdâdî İbnü'l-Cevzî, *Zemmü'l-hevâ*, thk. Hâlid Abdüllatif (Beyrut: Dârü'l-Kitâbi'l-Arabî, 1998), 201.

¹²⁸⁶ الْمُلْكُ يَبْقَى بِالْكَفْرِ، وَلَا يَبْقَى بِالظُّلْمِ

¹²⁸⁷ Mâverdî, *Edebü'd-dünyâ ve'd-dîn*, 140.

¹²⁸⁸ Râzî, *Mefâtihu'l-Gayb*, 18: 410; İsmâ müddin İsmail b. Muhammed el-Hanefî el-Konevî, *Hâşiyetü'l-Konevî alâ Tefsîri'l-İmâm el-Beydâvî*, thk. Abdullah Mahmud Muhamed Ömer (Beyrut: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 2001), 3: 184.

¹²⁸⁹ Eserin Sehmi'ye ait kırk hadis ile ortak yönü oldukça fazla olup rivâyetlerin neredeyse tamamı aynıdır. Birkaç rivâyet ve tercüme dışında birebir kopya edilmiştir. Bu yüzden aynı eserin farklı bir nüshasının olma ihtimali akla gelmektedir.

¹²⁹⁰ Hikmet Arif, *Arif Hikmet Tezkiresi* (İstanbul: Millet Kütüphanesi, Ali Emîrî Tarih Bölümü, 789).

Divan,¹²⁹¹ *Surnâme*,¹²⁹² *Hadîs-i Erba'in Tercemesi*¹²⁹³ ve *Sulhiye* bilinen eserleridir. Gelibolu Alî ve Okçuzâde'de örneğini gördüğümüz kıta içinde hadis metnini iktibasla tercüme etme örneğini Vehbî'de uygulamıştır.

Seyyid Vehbî'nin eserinde tercüme edilen makbul 12 rivâyetten 4'ü müttefakun aleyh iken, 1'i Buhârî'nin *el-Câmiu's-Sahîh*'i, 3'ü *el-Edebü'l-Müfred*'inde; 1'i Müslim'in *es-Sahîh*'inde, 3'ü de Ahmed b. Hanbel'in *el-Müsned*'inde yer almaktadır.

Eserde 10 zayıf, 5 mevzu, 3 selefeye ait söz ve bulunamayan 10 hadisle birlikte toplam 40 rivâyet tercüme edilmiş olup söz konusu rivâyetlere dair tahrîc bilgileri Sehmî'nin eseri başta olmak üzere daha önce geçmiştir.¹²⁹⁴

1. 5. 4. Urfalı Ömer Nüzhet Efendi (ö. 1192/1778) Hadis-i Erba'in.

Adı Ömer, mahlası Nüzhet olan şair, Urfa'da doğdu. Küçük yaşta başladığı eğitiminin ardından Koca Ragıp Paşa'nın (ö. 1176/1763) Halep ve Rakka valilikleri zamanında mühürdarlık ve devatdarlık görevini yerine getirdi. Bir dönem Mekke ve Medine kîsedârlığını (vekilharç) yaptı. Nakşibendî tarikatına girerek Şeyh Neccârzâde Mustafa Rızâ'ya (ö. 1159/1746) intisap etti. Osmanlı Müellifleri'ndeki bilgi ve Mehmed Kasım'ın Farsça *Tenbîhâtü'l-Müneccimîn* isimli eserini tercüme etmesinden de hareketle astronomiyle ilgisi olan şair 1778 veya 1781'de¹²⁹⁵ vefat etmiş olup Galata Mevlevîhânesi'nde medfûndur.¹²⁹⁶

¹²⁹¹ Hamit Dikmen, *Seyyid Vehbî ve Divanının Karşılaştırmalı Metni* (Ankara: Ankara Üniversitesi, 1991).

¹²⁹² Ahsen Tuba Kaynarca, *Seyyid Vehbî'nin Sûrnâmesi: İnceleme-Metin* (Kütahya: Dumlupınar Üniversitesi, ts.).

¹²⁹³ Yazma nüshası İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi Türkçe Yazmalar Bölümü, 1376 numaralı mecmuanın 3b-6a varakları arasında yer alan kırk hadis, daha önce neşredilmiştir. Bkz. Ahmet Çolak, "Seyyid Vehbî'nin Manzum Hadis-i Erba'in Tercümesi", *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi* 4/2 (2015), 616-633.

¹²⁹⁴ Tahrîc bilgisi daha önce geçen metinlerden zayıf olanlar için, 2, 3, 8, 59, 60, 113, 251, 254, 323 ve 324 no'lu rivâyetlere, mevzular için 20, 61, 74, 79 ve 325 no'lu rivâyetlere, selefeye ait sözler için 133, 326 ve 327 no'lu rivâyetlere bulunamayanlar için 65, 66, 82, 328, 329, 330, 332, 333, 334 ve 335 no'lu rivâyetlere bakınız.

¹²⁹⁵ Mehmed Tahir'e göre 1778-79 olan vefatı M. Nail Tuman'a göre 1781-82'dir. Bursalı Mehmet Tahir, *Osmanlı Müellifleri*, 2: 277; Tuman, *Tuhfe-i Nâilî- Dîvân Şâirlerinin Muhtasar Biyografileri.*, 2: 1046.

¹²⁹⁶ Bursalı Mehmet Tahir, *Osmanlı Müellifleri*, 2: 277; Mahmut Karakaş, *Bir Mutasavvıf Şair Ömer Nüzhet ve Eserleri* (Şanlıurfa Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları, 2012); Murat Önder, *Şefkat ve Tezkire-i Şu'arâsı* (Afyon: Afyon Kocatepe Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2006); Mehmed Süreyya, *Sicilli Osmânî*, 4: 1280; Yusuf Yıldırım, *Ahmed Nüzhet Efendi Dîvânı* (İstanbul: Asitan, 2016).

*Dîvân'ı*¹²⁹⁷ başta olmak üzere *Zübdetü'l-İlhâm*, *Cevâhirü'l-Hikem*, *Menkabe-i Evliyâ'ye fî Ahvâli Rızâ'ye*, *Terceme-i Tenbîhâtü'l-Müneccimîn*, *Terceme-i Hâl-i Ragıb Paşa* ve *Manzum Hadîs-i Erba'în Şerhi* bilinen eserleridir.

Bursa İl Halk Kütüphanesi Yazmaları 1521 numarada tek nüshası bulunan *Manzum Hadîs-i Erba'în Şerhi* daha önce neşredilmiştir.¹²⁹⁸ 69 beyitlik mukaddimesi bulunan eser, mesnevî tarzı ile yazılmış olup Râğıp Paşa'ya ithâf edilmiştir. Yine mukaddimede verdiği bilgiye göre tercih ettiği rivâyetleri Suyûtî'nin, *el-Câmiu's-Sağîr* adlı eserinden ezberleyerek kırk hadisini telif etmiştir.¹²⁹⁹

Urfalı Ömer Nüzhet'in eserinde tercüme edilen rivâyetlerden 1'i müttefakun aleyh iken 9'u Ahmed b. Hanbel'in *el-Müsned*'inde; 1'i Ebû Dâvûd, 1'i İbn Mâce'nin *es-Sünen* adlı eserlerinde, 1'i Nesâî'nin *es-Sünenü'l-Kübrâ*'sında, 1'i Taberânî'nin *el-Kebîr*'inde, 1'i Hâkim'in *el-Müstedrek*'inde ve 1'i de Deylemî'nin *el-Firdevs adlı* eserinde yer alan sahih rivâyetlerden oluşmaktadır.

Eserde 20 zayıf, 3 mevzu metnin yanı sıra 1 ayet, sanki hadismişi gibi anlaşılmış ve nazma çekilmiştir. Toplam 40 rivâyetin tercüme edildiği eserde daha önce geçmeyen¹³⁰⁰ rivâyetlerin tahrîc bilgileri sırayla şu şekildedir:

a) Zayıf rivâyetler

394. *Verilen nimete hamd etmek onun yok olmasına karşı bir güvencedir.*¹³⁰¹

Deylemî'nin, Hz. Ömer'den naklettiği rivâyetin senedinde meçhul râvîler bulunmaktadır.¹³⁰²

395. *Bana salat edin ki Allah'ta size rahmet etsin.*¹³⁰³

İbn Adî, İbn Ömer ve Ebû Hüreyre'den nakletmiştir.¹³⁰⁴

¹²⁹⁷ Hatice Açıkol (Demirkol), *Dîvan-ı Nüzhet İnceleme-Tenkitli Metin-İndeks* (Kahramanmaraş: Sütçü İmam Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2003); Yıldırım, *Ahmed Nüzhet Efendi Dîvânı*.

¹²⁹⁸ Sadık Cihan, "Nüzhet Ömer Efendi ve Hadîs-i Erba'în Tercemesi", *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 5 (1991), 35-66.

¹²⁹⁹ Eyleyûp Câmiu's-Sağîr'e nazar/ Eyledüm çihl hadisini ezber. Urfalı Ömer Nüzhet Efendi, *Hadîs-i erbain*, İnebey Yazma Eserler Kütüphanesi, 1521, 4b.

¹³⁰⁰ Tahrîc bilgisi verilmesi gereken 24 rivâyetin 7'sine dair tahrîc bilgileri daha önce geçmiş olup zayıflar için 24, 40, 83, 119, 136, 250 ve 266 no'lu rivâyetlere bakınız.

¹³⁰¹ الْحَمْدُ لِلَّهِ عَلَى الْبَغْيَةِ؛ أَمَانٌ لِرِوَالِهَا

¹³⁰² Deylemî, *el-Firdevs*, 2: 155; Elbânî, *ed-Daîfe*, 8: 24, H.No: 3529.

¹³⁰³ بِصَلَاتِهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ Rivâyet ayrıca Nushî'nin eserinde yer almaktadır.

¹³⁰⁴ İbn Adî, *el-Kâmil*, 5: 505; Senedinde bulunun Abdurrahman el-Kut'âmî tenkit edilmiştir. İbnü'l-Kayserânî, *ez-Zahîre*; Suyûtî, *es-Sağîr*, 5015; Elbânî, *Daîfü'l-Câmi'i's-Sağîr*, 510, H.No: 510, H.No: 3485.

396. *İnsanoğlu men edildiği şeylere karşı hırslıdır.*¹³⁰⁵
Deylemî,¹³⁰⁶ Abdullah b. Ömer'den nakletmiştir.¹³⁰⁷
397. *Zulüm ehli ve onlara yardım edenler ateştedir.*¹³⁰⁸
Ukaylî bu lafızla Deylemî, benzer lafızlarla¹³⁰⁹ Huzeyfe b. Yemân'dan nakletmiştir.¹³¹⁰
398. *Allah'ı zirketmek kalbe şifadır.*¹³¹¹
Deylemî, Enes b. Mâlik'ten, Beyhakî,¹³¹² Mekhûl'den nakletmişlerdir.¹³¹³
399. *Fitne uykudadır. Uyandırana Allah lânet etsin.*¹³¹⁴
Râfî (ö. 623/1226), Enes b. Mâlik'ten¹³¹⁵ nakletmiştir.¹³¹⁶
400. *Borçlanmaya dikkat ediniz. Borç geceleyin (düşünmekle) meşgul eder. Gündüz ise (ödenmediğinde) rezil eder.*¹³¹⁷
Kudâî ve Deylemî,¹³¹⁸ Hz. Aişe'den nakletmişlerdir.¹³¹⁹
401. *Kolaylıkta ve zorlukta Allah'tan kork!*¹³²⁰
Ebû Gurre ez-Zebîdî (ö. 203/818), Tuleyb b. Arafe'den nakletmiştir.¹³²¹

¹³⁰⁵ إِنَّ ابْنَ آدَمَ لَخَرِيصٌ عَلَى مَا مُنِعَ

¹³⁰⁶ Deylemî, *el-Firdevs*, 1: 231.

¹³⁰⁷ Senesinde bulunan Yusuf b. Atıyye, metruk; Harun b. Kesîr, meçhul olmakla tenkid edilmiştir. Sehâvî, *el-Makâsıd* 187; Gazzî, *el-İtkân*, 1: 150; Zürkânî, *el-Muhtasar*, 195; Aclûnî, *el-Keşf*, 1: 221; Elbânî, *ed-Daîfe*, 6: 537, H.No: 2963.

¹³⁰⁸ أَهْلُ الْجُورِ وَأَعْوَانُهُمْ فِي النَّارِ

¹³⁰⁹ Ukaylî, *ed-Duâfâ*, 4: 203, (gayrı mahfuz); Hâkim en-Nisâbü'rî, *el-Müstedrek*, 4: 100, (Zehebî: münker); Deylemî, *el-Firdevs*, 2: 470, (Deylemî'nin rivâyeti, اعونهم في النار şeklinde).

¹³¹⁰ Senesinde bulununan Mervân b. Abdullah b. Safvân ve babası meçhul kabul edilmiş olup, İbn Adî tarafından gayrı mahfuz olarak nitelendirilmişlerdir. Hâkim'in rivâyetine Zehebî münker kaydı düşmüştür. İbn Hacer, *Lisânü'l-Mizân*, 8: 30; Aclûnî, *el-Keşf*, 2: 51; Elbânî, *ed-Daîfe*, 5: 256.

¹³¹¹ أَهْلُ الْجُورِ وَأَعْوَانُهُمْ فِي النَّارِ Rivâyet ayrıca Belîğ'in eserinde yer almaktadır.

¹³¹² Suyûtî, başta olmak üzere sonraki dönem alimleri Deylemî'nin naklettiğini ifade etmişlerdir. Elimizdeki nüshada rivâyet yer almamaktadır. Müttakî el-Hindî, *el-Kenz*, 1: 414; Beyhakî'nin rivâyeti şu şekildedir: إِنَّ ذِكْرَ اللَّهِ شِفَاءٌ وَإِنَّ ذِكْرَ النَّاسِ دَاءٌ; Beyhakî, *eş-Suab*, 2: 184. ; Suyûtî, *el-Le'âlî*, 6792; Elbânî, *Daîfü'l-Câmi'i's-Sağîr*, 705.

¹³¹³ Suyûtî, *es-Sağîr*, 6792; Aclûnî, *el-Keşf*, 1: 419; Münâvî, *Feydu'l-Kadîr*, 3: 564; Elbânî, *Daîfü'l-Câmi'i's-Sağîr*, 447, H.No: 3047; Müttakî el-Hindî, *el-Kenz*, 1: 414.

¹³¹⁴ أَلَيْسَ مِنَ الْفِتْنَةِ نَائِمَةٌ لَعَنَ اللَّهُ مَنْ أَيْقَضَهَا Rivâyet Nüzhet, Anonim III ve Kadri'nin eserinde yer almaktadır.

¹³¹⁵ Abdülkerim b. Muhammed b. Abdülkerim Ebü'l-Kâsım el-Kazvîni er-Râfî, *et-Tedvîn fî ahbâri Kazvîn*, thk. Azizullah Utâridî (Beirut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1987), 1: 291.

¹³¹⁶ Suyûtî, *es-Sağîr*, 5975; Münâvî, *Feydu'l-Kadîr*, 4: 461; Elbânî, *ed-Daîfe*, 7: 254-256, H.No: 3258.

¹³¹⁷ إِيَّاكُمْ وَالَّذِينَ، فَإِنَّهُ هُمْ بِاللَّيْلِ وَمَذَلَّةٌ بِالنَّهَارِ Rivâyet kaynaklarda هُمْ بِاللَّيْلِ، وَمَذَلَّةٌ فِي النَّهَارِ şeklinde geçmektedir..

¹³¹⁸ Kudâî, *eş-Şihâb*, 2: 96; Deylemî, *el-Firdevs*, 1: 384.

¹³¹⁹ Senesinde bulunan Hâris b. Şihâb zayıf kabul edilmiştir. Suyûtî, *es-Sağîr*, 5007; Münâvî, *Feydu'l-Kadîr*, 3: 130; Aclûnî, *el-Keşf*, 1: 271; Elbânî, *Daîfü'l-Câmi'i's-Sağîr*, 2199.

¹³²⁰ أَلَيْسَ مِنَ الْفِتْنَةِ نَائِمَةٌ لَعَنَ اللَّهُ مَنْ أَيْقَضَهَا Rivâyet ayrıca İsmail Sâdık Kemâl'in eserinde yer almaktadır.

¹³²¹ Hierî 203 tarihinde vefat eden Ebû Gurre ez-Zebîdî'nin es-Sünen isimli eseri günümüze ulaşmamıştır. Eser üzerine yapılan tek çalışma el-Kebîsi'nin tanıtıcı mahiyeteki makalesidir. Söz

402. *Dünya sevgisi büyük günahlardandır.*¹³²²
Deylemî, Abdullah b. Mesud'dan nakletmiştir.¹³²³
403. *Fakirlerin içinde yaşayan zengine yazıklar olsun!*¹³²⁴
Taberânî ve Deylemî,¹³²⁵ Enes b. Mâlik'ten nakletmişlerdir.¹³²⁶
404. *Nimetin şükürü onu (paylaşarak) göstermendir.*¹³²⁷
Ma'mer b. Râşit,¹³²⁸ Katâde b. Diâme'den mürsel senedle rivâyet etmiştir.¹³²⁹
405. *İnsanlara karşı düşmanlığa devam etmen günah olarak sana yeter.*¹³³⁰
Tirmizî, Taberânî ve Beyhakî,¹³³¹ İbn Abbas'tan nakletmişlerdir.¹³³²
406. *Anne-babasını üzen kimse onlara itaatte kusur işlemiş olur.*¹³³³
Hatîb el-Bağdâdî'nin, Hz. Ali'den naklettiği rivâyet, zayıf kabul edilmiştir.¹³³⁴

b) Mevzular

407. *Arkadaşlarının yanında yüzü asık olarak duran kimseye Allah, buğz eder.*¹³³⁵

konusu makalede eserin İbn Hacer döneminde kullanıldığı anlaşılmaktadır. Makalenin sonunda sonraki dönem eserlerde bu kitaptan hadis tahrîcinde bulunan muhaddislere ve rivâyet ettikleri hadislere dair bilgiler verilmiştir. Muhammed Ali Ahmed el-Kebîsî, "Ebû Kurre Musa b. Târik ez-Zebîdî ve Kitâbühü es-Sünen", *Mecelletü Câmi'ati'l-İmâm Muhammed b. Suûd (el-Ulûmü's-Şer'iyye)* 10 (1430), 75-155; Tahrîci yapılan rivâyet, İbn Abdilber'in el-İstî'âb'ında, Ebû Gurre'nin senediyle yer almaktadır. bkz. İbn Abdilber, *el-İstî'âb*, 3: 539; Suyûtî, *es-Sağîr*, 1121; Münâvî, *Feydu'l-Kadîr*, 1: 119, H.No: 114; Elbânî, *ed-Daîfe*, 7: 172, .

¹³²² أَكْبَرُ الْكِبَائِرِ: حُبُّ الدُّنْيَا

¹³²³ Deylemî, *el-Firdevs*, 1: 364; Senedinde bulunan Hamd Ebû Süheyl tenkid edilmiştir. Suyûtî, *es-Sağîr*, 1375; Münâvî, *Feydu'l-Kadîr*, 2: 77; Aclûnî, *el-Keşf*, 1: 176; Elbânî, *ed-Daîfe*, 6: 403.

¹³²⁴ وَيَلُّ لِلْأَغْنِيَاءِ مِنَ الْفُقَرَاءِ

¹³²⁵ Rivâyetin tamamı şu şekildedir، يَقُولُونَ: رَبَّنَا، ظَلَمْنَا خُفُوفَنَا الَّتِي فُرِصَتْ لَنَا عَلَيْهِمْ، وَيَلُّ لِلْأَغْنِيَاءِ مِنَ الْفُقَرَاءِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ، Taberânî, *el-Evsat*, 5: 107; Taberânî, *es-Sağîr*, 2: 13; Deylemî, *el-Firdevs*, 4: 392.

¹³²⁶ Senedinde bulunan Hâris b. Nu'mân, tenkid edilmiştir. Münzirî, *et-Tergîb ve't-terhib*, 1: 306-307; Ebû'l-Abbâs Şihâbüddîn Ahmed b. Muhammed b. Muhammed el-Heytemî es-Sa'dî İbn Hacer el-Heytemî, *ez-Zevâcîr an iktirâfi'l-kebâir* (Dârü'l-Fikir, 1987), 1: 280; Heysemî, *el-Mecma'*, 3: 62.

¹³²⁷ مِنْ شُكْرِ النِّعْمَةِ إِفْسَادُهَا

¹³²⁸ Abdürrezzâk, *el-Musannef*, 10: 425.

¹³²⁹ Suyûtî, *es-Sağîr*, 8255; Münâvî, *Feydu'l-Kadîr*, 6: 19; Aclûnî, *el-Keşf*, 1: 298; Elbânî, *ed-Daîfe*, 10: 27, H.No: 4524.

¹³³⁰ كَفَى بِكَ إِثْمًا أَنْ لَا تَرَى مَخَاصِيهَا

¹³³¹ Tirmizî, *Birr* 58, (garib); Taberânî, *el-Kebîr*, 11: 57; Beyhakî, *eş-Şuab*, 11: 16.

¹³³² Ebû Bekr Muhammed b. Abdillâh b. Muhammed el-Meâfirî İbnü'l-Arabî, *Ârizatü'l-ahvezî fi şerhi't-Tirmizî*, thk. Cemal Maraşlı (Beyrut: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1997), 8: 122; Münzirî, *et-Tergîb ve't-terhib*, 1: 79; İbn Hacer, *el-Feth*, 13: 181; Mübârekfûrî, *Tuhfetü'l-ahvezî*, 6: 111; Elbânî, *ed-Daîfe*, 9: 96-97.

¹³³³ مَنْ أَحْرَزَ وَالدِّيَةَ فَقَدْ عَقَّبَهَا

¹³³⁴ Hatîb el-Bağdâdî, *el-Câmi'*, 2: 231; Suyûtî, *es-Sağîr*, 12132; Münâvî, *Feydu'l-Kadîr*, 6: 37; Elbânî, *Daîfü'l-Câmi'i's-Sağîr*, 772, H.No: 5353.

¹³³⁵ إِنْ اللَّهُ يُبْغِضُ الْمُعْتَسِ فِي وَجْهِ إِخْوَانِهِ

Deylemî, Hz. Ali'den rivâyet etmiştir.¹³³⁶

408. *Hac görevini eda ediniz! Çünkü hac suyun kirleri temizlediği gibi günahları temizler.*¹³³⁷

Taberânî,¹³³⁸ Abdullah b. Cerâd'dan nakletmiştir.¹³³⁹

409. *Âlimlere tabi olunuz! Çünkü onlar dünyanın kandili ahiretin lambalarıdır.*¹³⁴⁰

Deylemî,¹³⁴¹ Enes b. Mâlik'ten nakletmiştir.¹³⁴²

c) Ayetler

410. *Kötülük işleyen kimse dünyada işlediği kötülükle cezalandırılır.*¹³⁴³

Nisâ Suresi, 123. Ayetin metni olan bu ifade hadis olarak verilmiştir. Ayetin sonuna *في الدنيا* ziyadesi eklenmiştir.

1. 5. 5. Hasan b. Mûsâ (XVIII. Asır), Manzum Kırk Hadîs

Hasan b. Musa'ya ait *Manzum Kırk Hadis*, Ankara Milli Kütüphane 06 Hk 24416 numaralı mecmuanın 153a-162b varakları arasında yer almaktadır.¹³⁴⁴

Eserinde tercüme edilen 13 makbul rivâyetten 1'i müttefakun aleyh iken 3'ü Müslim'in *es-Sahîh*'inde, 6'sı Ahmed b. Hanbel'in *el-Müsned*'inde; 1'i İbn Mâce'nin *es-Sünen*'inde, 1'i Tahâvî'nin *Şerhu Müşkîlu'l-Âsâr*'ında ve 1'i de İbn Hibbân'ın *es-Sahîh*'inde yer almaktadır. Eserde 18 zayıf, 5 mevzu rivâyetin yanı sıra 3 metne dair tahrîc bilgisine ulaşılamazken 1 rivâyetin de selefîn sözü olduğu tespit edilmiştir. Toplam 40 rivâyetin tercüme edildiği eserde daha önce geçmeyen¹³⁴⁵ rivâyetlerin tahrîc

¹³³⁶ Deylemî, *el-Firdevs*, 1: 153; Senedinde bulunan İsa b. Mehrân ve Muhammed b. Hârûn el-Hâşimî tenkid edilmiştir. Münâvî, *Feydu'l-Kadir*, 2: 285; Elbânî, *ed-Daîfe*, 8: 445.

¹³³⁷ حُجُوا؛ فَإِنَّ الْحَجَّ يَغْسِلُ الذُّنُوبَ، كَمَا يَغْسِلُ الْمَاءُ الدَّرَنَ

¹³³⁸ Taberânî, *el-Evsat*, 5: 177.

¹³³⁹ Senedinde bulunan Ya'lâ b. el-Eşdak, yalancılıkla tenkid edilmiştir. Heysemî, *el-Mecma'*, 3: 209; Dimyâtî, *el-Metcer*, 145; Elbânî, *ed-Daîfe*, 2: 23.

¹³⁴⁰ رَوَاهُ ابْنُ أَبِي حَتْمَةَ فِي مَعِينِ الْأَنْبِيَاءِ وَالْمُرْسَلِينَ وَالْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ ١٢١٣.

¹³⁴¹ Deylemî, *el-Firdevs*, 1:71.

¹³⁴² Suyûtî, *es-Sağîr*, 1095; Elbânî, *ed-Daîfe*, 1: 556.

¹³⁴³ مَنْ يَعْمَلْ سُوءًا؛ يُجَزَّ بِهِ فِي الدُّنْيَا

¹³⁴⁴ Süleymaniye Kütüphanesi, Yazma Eserler Kütüphanesindeki 6656 numaralı mecmuanın 79a-85a varaklarında bulunan risalenin temmet kaydına göre Hasan b. Mûsa isimli şahsa ait manzum kırk hadis hicri 1213 tarihinde tamamlanmıştır. Bu bilgilerin dışında eserin sahibi hakkında başka bilgi bulunamamıştır. Eserin 85a varagında yer alan temmet kaydı şu şekildedir: تَمَّتْ الْأَحَادِيثُ بِعَوْنِ اللَّهِ الْمَلِكِ: الرَّهَابِ حَسَنُ بْنُ مُوسَى جَلْبِي بْنِ مُصْطَفَى بْنِ الْحَاجِي أَحْمَدَ بْنِ الْحَاجِي غَفَرَ اللَّهُ لَهُ وَلِوَالِدَيْهِ وَلِجَمِيعِ الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ آمِينَ يَا مَعِينِ سَيِّدِ الْأَنْبِيَاءِ وَالْمُرْسَلِينَ وَالْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ ١٢١٣.

¹³⁴⁵ Tahrîc bilgisi verilmesi gereken 27 rivâyetin 8'ine dair tahrîc bilgileri daha önce geçmiş olup zayıflar için 40, 71, 255, 310, 377 ve 390 no'lu rivâyetlere; mevzular için 215 no'lu rivâyetler ile selefî ait sözler için 391 no'lu rivâyetlere bakınız.

bilgileri sırayla şu şekildedir:

a) Zayıf rivâyetler

411. *Her şeyin bir yolu vardır. Cennete götüren yol ise ilimdir.*¹³⁴⁶
Deylemî, Abdullah b. Amr'dan nakletmiştir.¹³⁴⁷
412. *Müminin niyeti amelinden daha hayırlıdır.*¹³⁴⁸
Nevvâs b. Sem'ân, Enes b. Mâlik ve Sehl b. Sa'd es-Saîdî'den nakledilmiştir.¹³⁴⁹
413. *(Küslük devam ederken) Selamı önce veren kibirden uzaktır.*¹³⁵⁰
Ebû Nuaym ve Beyhakî,¹³⁵¹ Abdullah b. Mesud'dan nakletmişlerdir.¹³⁵²
414. *Zina fakirliğe sebep olur.*¹³⁵³
İbn Adî, Kudâî ve Deylemî,¹³⁵⁴ İbn Ömer'den nakletmişlerdir.¹³⁵⁵
415. *Dünyanızı ıslah edin, ahiretiniz için çalışın! Çünkü yakın bir zamanda öleceksiniz.*¹³⁵⁶
Kudâî ve Deylemî,¹³⁵⁷ Ebû Hüreyre'den nakletmişlerdir.¹³⁵⁸
416. *Kıyamet günü cehennem ateşi mümine şöyle seslenir: Geç ey mümin*

¹³⁴⁶ لِكُلِّ شَيْءٍ طَرِيقٌ، وطريق الجنة العلم

¹³⁴⁷ Deylemî, *el-Firdevs*, 1: 204, 2: 329; Suyûtî, *es-Sağîr*, 8318; Münâvî, *Feydu'l-Kadîr*, 5: 286; Elbânî, *Daîfü'l-Câmi'i's-Sağîr*, 562.

¹³⁴⁸ Rivâyet Hasan b. Musa, Kadri, Visâli ve Latîfi'nin eserlerinde yer alırken bazı kırk hadislerde "Fâsığın niyeti amelinden daha kötüdür" kısmı da tercüme edilmiştir.

¹³⁴⁹ Senedinde bulunan Hâtîm b. Abbâd b. Dinâr, tenkid edilmiştir. Irâkî, *el-Muğnî*, 1735; Heysemî, *el-Mecma'*, 1: 109; Suyûtî, *es-Sağîr*, 9277; Ebû'l-Fadl Celâlüddîn Abdurrahmân b. Ebî Bekr b. Muhammed el-Hudayrî es-Suyûtî, *Tedribü'r-râvî fi şerhi Takribi'n-Nevevî*, thk. Ebû Kuteybe Nazar Muhammed el-Faryâbî (Riyad: Dâru Taybe, 2005), 2: 627; Elbânî, *ed-Daîfe*, 13: 121-124.

¹³⁵⁰ النباي بالسلام بريء من الكبر

¹³⁵¹ Ebû Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, 7: 134; Beyhakî, *eş-Şuab*, 11: 201; Ebû Bekr Ahmed b. el-Hüseyn b. Alî el-Beyhakî, *el-Âdâb*, thk. Ebû Abdullah es-Saîd el-Mendûh (Beirut: Müessesetü'l-Kütübî's-Sekâfiyye, 1988).

¹³⁵² Senedinde bulunan Ebû İshak es-Sübâî, tedlis yapan bir râvî iken Ebu'l-Ahvas ise Zehebî tarafından "leyse bi şey" ve "gayrı mahfûz" kabul edilmiştir. Suyûtî, *es-Sağîr*, 6114; Münâvî, *Feydu'l-Kadîr*, 3: 215; Elbânî, *ed-Daîfe*, 4: 236; Elbânî, *Daîfü'l-Câmi'i's-Sağîr*, 2365.

¹³⁵³ Rivâyet ayrıca Anonim I ve Latîfi'nin eserlerinde tercüme edilmiştir.

¹³⁵⁴ İbn Adî, *el-Kâmil*, 8: 181; Kudâî, *eş-Şihâb*, 1: 73; Deylemî, *el-Firdevs*, 2: 302.

¹³⁵⁵ Senedinde bulunan Leys b. Ebî Süleym zayıf; el-Mâzî b. Muhammed, meçhul ve münkerü'l-hadis kabul edilmiştir. Elbânî, *ed-Daîfe*, 1: 268-269.

¹³⁵⁶ أصلحوا دنياكم، وأعملوا لأجرتكم؛ فإنكم تموتون عدا

¹³⁵⁷ Kudâî, *eş-Şihâb*, 1: 416; Deylemî, *el-Firdevs*, 1: 101.

¹³⁵⁸ Suyûtî, Deylemî'nin Enes b. Mâlik'ten naklettiğini ifade etmiştir. Münâvî, Enes b. Mâlik, rivâyetinde yer alan Zâhir b. Zâhir eş-Şahâmî'nin tenkit edildiğini bildirmiştir. Suyûtî, *es-Sağîr*, 1089; Münâvî, *Feydu'l-Kadîr*, 1: 532; İbn Bedrân, *Şerhü Kitâbi's-Şihâb*, 327; Ebû Hüreyre rivâyetinde yer alan Süleyman b. Erkâm ve Mikdâd zayıf kabul edilmiştir. Elbânî, *ed-Daîfe*, 2: 266; Elbânî, *Daîfü'l-Câmi'i's-Sağîr*, 127.

*yoksa senin nurun neredeyse benim ateşimi söndürecek.*¹³⁵⁹

İbn Adî, Temmâm, Beyhakî, Hatîb el-Bağdâdî ve Deylemî,¹³⁶⁰ Ya'lâ b. Ümeyye'den¹³⁶¹ nakletmişlerdir.¹³⁶²

417. *Allah hurileri zâferandan yarattı.*¹³⁶³

İbn Ebî Hâtim, Taberânî ve Ebû Nuaym,¹³⁶⁴ Ebû Ümâme el-Bâhilî'den; İbnü'l-Arabî ve Hatîb el-Bağdâdî ise¹³⁶⁵ Enes b. Mâlik'ten nakletmişlerdir.¹³⁶⁶

418. *Gâfillerin içinde bulunan zikir ehli sanki gazada cenk eden gazilerin arasında gibidir.*¹³⁶⁷

Bezzâr, İbn Adî, Beyhakî, Ebû Nuaym ve Deylemî,¹³⁶⁸ Abdullah b. Ömer'den nakletmişlerdir.¹³⁶⁹

419. *Meclislerinizi bana salat ile süsleyiniz. Sizin bana getirdiğiniz salatlarınız kıyamet günü sizin için nurdur.*¹³⁷⁰

¹³⁵⁹ تَقُولُ النَّارُ لِلْمُؤْمِنِينَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ: جَزُ بَا مُؤْمِنٍ؛ فَقَدْ أَطْفَأَ نُورَكَ لَهْبِي

¹³⁶⁰ İbn Adî, *el-Kâmil*, 8: 310; Temmâm, *el-Fevâid*, 1: 374-375; Ebû Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, 9: 329; Beyhakî, *eş-Şuab*, 1: 577; Hatîb el-Bağdâdî, *Târîh*, 5: 403, 9: 231-232; Deylemî, *el-Firdevs*, 2: 65.

¹³⁶¹ Ya'lâ b. Ümeyye b. Ebî Ubeyde et-Temîmî el-Mekkî, Ya'lâ b. Münye b. Gazavân olarak da bilinir. Fetih yılında Müslüman olmuş Tebuk seferi ile Taif kuşatmasına katılmıştır. Cemel olayında Hz. Aişe ile beraber hareket etmiş, Hz.Ömer döneminde Necran, Hz.Osman döneminde Yemen valiliğinde bulunmuştur. Tahrîcî yapılan eserlerde Ya'lâ b. Ümeyye, Münye ve Münebbih gibi isimlerle zikredilmiştir. Zehebî, *es-Siyer*, 3: 100.

¹³⁶² Senesinde bulunan Mansur b. Ammâr, münkerül hadis kabul edilmiştir. Ayrıca Halid b. Düreyk hakkında zayıf hükmü verilmiştir. İbnü'l-Cevzî, *el-İlel*, 2: 434; Zehebî, *el-Mizân*, 4: 187; İbn Hacer, *Lisânü'l-Mizân*, 8: 166; Heysemî, *el-Mecma'*, 10: 360; Sehâvî, *el-Makâsid*, 262; Aclûnî, *el-Keşf*, 1: 313; Münâvî, *Feydu'l-Kadîr*, 3: 265; Elbânî, *ed-Daife*, 7: 421.

¹³⁶³ خَلَقَ اللَّهُ الْخُورَ الْعَيْنِ مِنَ الزُّعْفَرَانِ

¹³⁶⁴ İbn Ebî Hâtim, *Tefsîrü'l-Kur'âni'l-Azîm*, 10: 3290, H.No:18559; Taberânî, *el-Kebîr*, 8: 200; Ebû Nuaym, *Sıfatü'l-Cennet*, 2: 216, H.No: 383.

¹³⁶⁵ İbnü'l-Arabî, *el-Mu'cem*, 1: 159; Hatîb el-Bağdâdî, *Târîh*, 7: 102.

¹³⁶⁶ Enes b. Mâlik rivâyetinde yer alan Hâris b. Halîfe, meçhul bir râvîdir. Ebû Ümâme rivâyetinde yer alan Ubeydullah b. Zahr, Ali b. Yezîd, zayıf kabul edilirken Ali b. Hasan b. Harun, bu hadisin rivâyetinde teferrüd etmiştir. Heysemî, *el-Mecma'*, 10: 419; Elbânî, *ed-Daife*, 8: 33.

¹³⁶⁷ ذَاكِرُ اللَّهِ فِي الْغَافِلِينَ، كَالَّذِي يُقَاتِلُ عَنِ الْفَارِسِينَ

¹³⁶⁸ Bezzâr, *el-Müsned*, 5: 166; İbn Adî, *el-Kâmil*, 6: 167; Beyhakî, *eş-Şuab*, 2: 89; Ebû Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, 6: 181; Deylemî, *el-Firdevs*, 2: 242; Taberânî ve Ebû Nuaym'ın, İbn Mesud'dan gelen rivâyeti " ذَاكِرُ اللَّهِ فِي الْغَافِلِينَ كَالْمُقَاتِلِ عَنِ الْفَارِسِينَ، وَالْغَافِلُ فِي الذَّاكِرِينَ كَالْفَارِ عَنِ الْمُقَاتِلِي " şeklindedir. bkz. Taberânî, *el-Kebîr*, 10: 16; Ebû Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*: 241.

¹³⁶⁹ Senesinde bulunan İmran b. Müslim münkerül'l-hadis kabul edilmiştir. Zehebî, *el-Mizân*, 3: 242; Ebû'l-Ferec Zeynüddîn Abdurrahmân b. Ahmed b. Abdurrahmân Receb el-Bağdâdî ed-Dımaşkî İbn Receb el-Hanbelî, *Fethu'l-bârî şerhu Sahihi'l-Buhârî*, thk. Mahmud b. Şaban b. Abdülmaksûd vd. (Medine: Mektebetü'l-Gurabâ, 1996), 4: 376; Ebû Abdillâh Muhammed b. Alî b. Muhammed es-San'ânî el-Yemenî eş-Şevkânî, *Tuhfetü'z-zâkirîn* (Beyrut: Dârü'l-Kalem, 1984), 25-26; Elbânî, *ed-Daife*, 2: 120.

¹³⁷⁰ زَيُّوْا مَجَالِسَكُمْ بِالصَّلَاةِ عَلَيَّ؛ فَإِنَّ صَلَاتَكُمْ عَلَيَّ نُورٌ لَكُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ

Deylemî,¹³⁷¹ İbn Ömer'den nakletmiştir.¹³⁷²

420. *Allah'tan Firdevs cennetini isteyiniz. Çünkü o cennet yoludur.*¹³⁷³

Rûyânî (ö. 307/919-20), Taberânî, Hâkim ve Ebû Nuaym,¹³⁷⁴ Ebû Ümâme'den nakletmişlerdir.¹³⁷⁵

421. *Borçlu kabrinde zincirlenmiştir. Borcu ödenene kadar kabri o zinciri çözmez.*¹³⁷⁶

İbn Adî ve Deylemî,¹³⁷⁷ Ebû Said el-Hudrî'den nakletmişlerdir.¹³⁷⁸

422. *Gözlerinle secde ettiğin yere bak!*¹³⁷⁹

Ukaylî, Ebû Nuaym ve Deylemî,¹³⁸⁰ Enes b. Mâlik'ten nakletmişlerdir.¹³⁸¹

b) Mevzu rivâyetler

423. *Güzel ahlaklı cömert bir genç, Allah'a kötü ahlaklı abid bir yaşlıdan daha sevimlidir.*¹³⁸²

Temâm, Deylemî ve (Suyûtî'nin verdiği bilgiye göre Nîsâbü'r'un tarihi ile ilgili günümüze ulaşmayan eserinde) Hâkim,¹³⁸³ Abdullah b. Abbâs'tan nakletmişlerdir.¹³⁸⁴

424. *Yün elbiseler giyiniz ki imanın tadını alınız.*¹³⁸⁵

¹³⁷¹ Deylemî, *el-Firdevs*, 2: 291.

¹³⁷² Senesinde bulunan Muhammed b. Hasan en-Nekkâş, hadis uydurmakla tenkit edilmiştir. Ayrıca Abdurrahman b. Gazavân, sadük kabul edilirken Hüseyin b. Abdurrahman'ın hadisi terk edilmiştir. Sehâvî, *el-Makâsîd*, 380; Suyûtî, *es-Sağîr*, 6929; Münâvî, *Feydu'l-Kadîr*, 4: 69; Aclûnî, *el-Keşf*, 1: 444; Şevkânî, *el-Fevâid*, 328; Elbânî, *ed-Daîfe*, 8: 152, (mevzu); Elbânî, *Daîfü'l-Câmi'i's-Sağîr*, 3184.

¹³⁷³ سَلُّوا اللَّهَ الْفِرْدَوْسَ، فَإِنَّهَا صِرَاطُ الْجَنَّةِ

¹³⁷⁴ Ebû Bekir Muhammed b. Harun er-Rûyânî, *Müsnedü'r-Rûyânî*, thk. Eymen Ali Ebû Yemânî (Kahire: Müessesetü Kurtuba, 1416), 2: 317; Taberânî, *el-Kebîr*, 8:246; Hâkim en-Nîsâbü'rî, *el-Müstedrek*, 2: 402, (Zehebî: Ca'ber b. Zübery'r'i tenkit etmiştir); Ebû Nuaym, *Sıfatü'l-Cennet*, 2: 276.

¹³⁷⁵ Senesinde bulunan Ca'fer b. Zübeyr tenkid edilmiştir. Zehebî, *el-Mîzân*, 1: 406; İbn Hacer, *Lisânü'l-Mîzân*, 2: 468; Heysemî, *el-Mecma'*, 10: 398.

¹³⁷⁶ صَاحِبُ الدِّينِ مَغْلُولٌ فِي قَبْرِهِ، لَا يَفُكُّهُ إِلَّا قَضَاءُ دِينِهِ

¹³⁷⁷ İbn Adî, *el-Kâmil*, 4: 117; Deylemî, *el-Firdevs*, 2: 403.

¹³⁷⁸ Senesinde bulunan Ebû Süfyân Tarîf b. Şihâb el-Eşel ve Ahmed b. Yezîd Ebû'l-Avvâm tenkit edilmiştir. Suyûtî, *es-Sağîr*, 7900; Elbânî, *ed-Daîfe*, 3: 557; Elbânî, *Daîfü'l-Câmi'i's-Sağîr*, 3458.

¹³⁷⁹ إِذَا صَلَّيْتَ فَصَنَعْ بَصْرَكَ حَيْثُ تَسْجُدُ Rivâyet kaynaklarda صَنَعْ بَصْرَكَ مَوْضِعَ سَجُودِكَ şeklinde yer almaktadır.

¹³⁸⁰ Ukaylî, *ed-Duâfâ*, 3: 427; Ebû Nuaym, *Târîhu İsfahan*, 1: 295; Deylemî, *el-Firdevs*, 2: 425.

¹³⁸¹ Senesinde bulunan Rebî b. Bedr zayıf kabul edilmiştir. Suyûtî, *es-Sağîr*, 8028; Münâvî, *Feydu'l-Kadîr*, 4: 256; Gumârî, *el-Müdüvî*, 4: 401; Elbânî, *ed-Daîfe*; Elbânî, *Daîfü'l-Câmi'i's-Sağîr*, 3589.

¹³⁸² شَابٌ سَخِيٌّ، حَسَنُ الْخُلُقِ أَحَبُّ إِلَى اللَّهِ مِنْ شَيْخٍ عَابِدٍ سَيِّئِ الْخُلُقِ

¹³⁸³ Temâm, *el-Fevâid*, 1: 124; Deylemî, *el-Firdevs*, 2: 354; Suyûtî, *es-Sağîr*, 4852.

¹³⁸⁴ Senesinde bulunan Hamd b. Zekeriyya el-Gulâbî hadis uyduran bir kimsedir. Suyûtî, *es-Sağîr*, 4852; Münâvî, *Feydu'l-Kadîr*, 4: 153; Elbânî, *Daîfü'l-Câmi'i's-Sağîr*, 3377; Elbânî, *ed-Daîfe*, 2: 101-102.

¹³⁸⁵ عَلَيَكُمْ بِلِبَاسِ الصُّوفِ؛ تَجِدُوا خَلَاوَةَ الْإِيمَانِ

İbn Beşrân, Hâkim ve Beyhakî,¹³⁸⁶ Ebû Ümâme el-Bâhilî'den nakletmişlerdir.¹³⁸⁷

425. *İlmi gizleyip (paylaşmayana) her şey, hatta denizdeki balıklar ile semadaki kuşlar bile lânet ederler.*¹³⁸⁸

Ebû Said el-Hudrî'den nakledilen rivâyete İbnü'l-Cevzî, Suyûtî ve Elbânî mevzu hükmü vermiştir.¹³⁸⁹

426. *Âlimin diğer insanlara üstünlüğü tıpkı peygamberlerin ümmetine üstünlüğü gibidir.*¹³⁹⁰

Hatîb el-Bağdâdî'nin Enes b. Mâlik'ten naklettiği rivâyet,¹³⁹¹ mevzu kabul edilmiştir.¹³⁹²

c) Bulunamayan Rivâyetler

427. *Verâ sahibi olmakla din istikamete ulaşır. Sabırlı olmakla da kuvvet yakîn bulur.*¹³⁹³

428. *Allah'ın rahmeti isteyen için çoktur.*¹³⁹⁴

429. *İlme zulmeden ilimle amel etmeyen kimsedir.*¹³⁹⁵

1. 5. 6. Nazîr(â) İbrahim Gülşenî, (ö.1188/1774) *Risâle-i Ehâdîs-i Erba'în-i Sülâsiyye.*

Gülşenî Dergâhı şeyhi Manisalı İbrâhim Gülşenî'nin torunu olan Nazîr İbrahim, Edirne'de doğdu. Şeyh La'lî Fenâî'nin halifesi olan babası Mustafa Efendi, Gülşeniyye tarikatının ikinci pîri Sezâî-yi Gülşenî ile pirdaştır.

Tasavvuf ve ilim ortamında büyüyen İbrâhim Nazîr medresede tahsilini sürdürürken babasının emriyle Sezâî-yi Gülşenî'ye intisap etti. Tahsilini

¹³⁸⁶ İbn Beşrân, *Emâlî*, 43; Hâkim en-Nisâbûrî, *el-Müstedrek*, 1: 81; Beyhakî, *eş-Şuab*, 8: 231; Deylemî, *el-Firdevs*, 3: 19.

¹³⁸⁷ İbnü'l-Cevzî, *el-Mevdû'ât*, 3: 218; Suyûtî, *es-Sağîr*, 8227; Suyûtî, *el-Le'âlî*, 2: 223; İbn Arrâk, *et-Tenzih*, 2: 273; Münâvî, *Feydu'l-Kadir*, 4: 351; Elbânî, *ed-Daîfe*, 1: 206; Elbânî, *Daîfü'l-Câmi'i's-Sağîr*, 552.

¹³⁸⁸ كَاتِمُ الْعِلْمِ لَعْنَةُ كُلِّ شَيْءٍ حَتَّى الْخُوتِ فِي الْبَحْرِ، وَالطَّيْرِ فِي السَّمَاءِ

¹³⁸⁹ , Senesinde bulunan Yahya b. Alâî, Ahmed b. Hanbel tarafında hadis uydurmakla tenkit edilmiştir. İbnü'l-Cevzî, *el-İlel*, 1: 92, 98; Suyûtî, *es-Sağîr*, 9631; Elbânî, *Daîfü'l-Câmi'i's-Sağîr*, 4146.

¹³⁹⁰ فَضَّلَ الْعَالِمُ عَلَى غَيْرِهِ، كَفَضَلَ النَّبِيِّ عَلَى أُمَّتِهِ

¹³⁹¹ Hatîb el-Bağdâdî, *Târîh*, 8: 106.

¹³⁹² Senesinde bulunan Süleyman b. Ebî Seleme, “metrûk, leyse bi şey” gibi cerh lafızlarıyla tenkit edilirken el-Berzî, “kezzâb” kabul edilmiştir. İbnü'l-Cevzî, *el-İlel*, 1: 69; Elbânî, *ed-Daîfe*, 4: 100.

¹³⁹³ بِالْوَرَاءِ يَسْتَقِيمُ الدِّينُ، وَبِالصَّبْرِ يَفْوَى الْيَقِينُ

¹³⁹⁴ رَحْمَةُ اللَّهِ مَبْدُوءَةٌ لِطَالِبِهَا

¹³⁹⁵ ظَالِمُ الْعِلْمِ: مَنْ لَمْ يَعْمَلْ بِهِ

tamamlandıktan sonra bir süre Edirne Mahkemesi'nde kâtiplik yaptı. Uzun yıllar Edirne medreselerinde müderrislik, Babaeski, Tekirdağ, Mısır ile Eski Zağra'da kadılık yaptıktan sonra Eski Zağra yakınlarında bir köyde irşad faaliyetine başlayan Nazîr(â), 1774 yılında vefat etti. Vefatına “Nazîrâ-yı edeb” ifadesi tarih düşürülmüş, Sezâî-yi Gülşenî'nin *Mektûbât*'ındaki bir mektup ona hitaben yazılmıştır. Edirneli şair Lebîb onun kardeşidir.¹³⁹⁶

Dîvân'ı başta olmak üzere *Osmanlı Müellifleri*'nde 30 kadar eseri zikredilmektedir.¹³⁹⁷ Nâzir(â)'nın kırk hadisinin tek nüshası Saraybosna Gazi Hüsrev Begova Biblioteka 4253'te bulunmaktadır.¹³⁹⁸ Şair, 1751 senesinde bir gece rüyasında Hz. Peygamber'i görmüş bunun üzerine *el-Câmiu's-Sağir*'den 40 rivâyet derleyerek esmâ-i nebî tarzında farklı bir kırk hadis oluşturmuştur. Eserde yer alan rivâyetler tercüme edilmemiş fakat nazma çekilmiştir. Her bend “kale” ifadesi ile başlayıp zikredilen hadisin sonuna göre ikinci mısırda Hz. Peygamber'i medh edici esmâ-i nebîler yer almaktadır. Eser hadislerin manzum hale getirilmesi yönü ile orijinal olup tenkidli neşri gerçekleştirilmiştir.¹³⁹⁹ Örnek:

قال مقيم السنة
عليه التحية والمهنة
السيوف مفتاح الجنة

Kâle mukîmu's-sünneti
Aleyhi't-tahiyyetü ve'l-minnetü
es-Süyûfu miftâhu'l-cenneti

İbrahim Gülşenî'nin eserinde tercüme edilen 15 makbul rivâyetten 3'ü müttefakun aleyh iken 2'si Buhârî'nin, 1'i Müslim'in *es-Sahîh* adlı eserlerinde, 4'ü Ahmed b. Hanbel'in, 1'i İshak b. Râhuye'nin, 1'i Bezzâr'ın *el-Müsned* adlı eserlerinde; 2'si Ebû Dâvûd'un *es-Sünen*'inde; 1'i de İbn Ebî Şeybe'nin *el-Musannef* adlı eserinde yer alan sahih rivâyetlerden oluşmaktadır. 20 zayıf, 5 mevzu, toplam 40

¹³⁹⁶ Mehmet Akkuş, “Nazîrâ İbrahim Efendi”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı, 2006); Hasan Sezâî Gülşenî, *Mektûbât-ı Hazret-i Sezâî* (İstanbul: Divan Yayınları, 2001), 103-104; Bursalı Mehmet Tahir, *Osmanlı Müellifleri*, 1: 116-117; Tuman, *Tuhfe-i Nâilî- Dîvân Şâirlerinin Muhtasar Biyografileri.*, 2: 1071; Bağdatlı İsmail Paşa, *Hediyetü'l- 'ârifîn*, 1: 38; Rıdvan Canım, *Edirne Şairleri* (Ankara: Akçağ, 1995), 410.

¹³⁹⁷ Bursalı Mehmet Tahir, *Osmanlı Müellifleri*, 1: 417-419; *Dîvân*'ı doktora tezi olarak neşredilmiştir. Necdet Şengün, *Nazîr İbrahim ve Dîvânı (Metin-Muhteva-Tahlil)* (İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi, Doktora Tezi, 2006).

¹³⁹⁸ Kasım Dobraca, *Arapskih, Turških, Perszijskih ı Bosanskih Rukopsia/ Gazi Husrev begova biblioteka u Sarajevu* (London-Sarajevo, 2000), 1: 380.

¹³⁹⁹ Necdet Şengün, “Nazir İbrahim-i Gülşenî ve Farklı Bir Kırk Hadis Denemesi (Risale-i Ehadis-i Erbaîn-i Sülasıyye)”, *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 11/1 (2007), 279-298.

rivâyetin tercüme edildiği eserde daha önce geçmeyen¹⁴⁰⁰ rivâyetlerin tahrîc bilgileri şu şekildedir:

a) Zayıf rivâyetler

430. *Allah'a, boşamadan daha sevimsiz gelen bir helal yoktur.*¹⁴⁰¹

Ebû Dâvûd, İbn Mâce, Taberânî ve Hâkim,¹⁴⁰² İbn Ömer'den benzer lafızlarla nakletmişlerdir.¹⁴⁰³

431. *Mescidler cennet bahçeleridir.*¹⁴⁰⁴

Ebü's-Şeyh¹⁴⁰⁵ ve Deylemî,¹⁴⁰⁶ bu lafızla, Tirmizî ve Bezzâr,¹⁴⁰⁷ benzer lafızlarla Ebû Hüreyre'den nakletmişlerdir.¹⁴⁰⁸

432. *Namaz müminin nurudur.*¹⁴⁰⁹

İbn Mâce, Muhammed b. Nasr el-Mervezî (ö. 294/906), Ebû Ya'lâ, İbn Şâhin ve Kudâî,¹⁴¹⁰ Enes b. Mâlik'ten nakletmişlerdir.¹⁴¹¹

433. *Dua rahmetin anahtarıdır.*¹⁴¹²

¹⁴⁰⁰ Tahrîc bilgisi verilmesi gereken 25 rivâyetin 5'ine dair tahrîc bilgileri daha önce geçmiş olup zayıflar için 24, 33, 35, 40 ve 72 no'lu rivâyetlere bakınız.

¹⁴⁰¹ Rivâyet ayrıca İsmail Sâdık Kemâl'in eserinde yer almaktadır.

¹⁴⁰² Ebû Dâvûd, Talak 3; İbn Mâce, Talak 1.

¹⁴⁰³ İbnü'l-Cevzî, senesinde yer alan Ubeydullah b. Velîd el-Vassâfi'yi tenkid ederek rivâyetin sahih olmadığını belirtmiştir. İbnü'l-Cevzî, *el-İlel*, 2: 149; Ayrıca Muhârib b. Disâr'dan mürsel olarak gelen rivâyetin daha sahih olduğu kabul edilmektedir. İbn Ebî Hâtim, *el-İlel*, 4: 118.

¹⁴⁰⁴ رِيَاضُ الْجَنَّةِ الْمَسْجِدِ

¹⁴⁰⁵ Suyûtî'nin Ebü's-Şeyh'in es-Sevâb adlı eserinde naklettiğini belirttiği rivâyete yönelik yaptığımız araştırmada es-Sevâb'ın günümüze ulaşmadığını ancak o eser ve Ebü's-Şeyh'in diğer eserlerinden seçilerek oluşturulduğunu tahmin ettiğimiz el-Müntehab adlı çalışmanın yazma nüshasına Almanya Leipzig Üniversitesi Kütüphanesinde ulaşabildik. Söz konusu yazmada bu rivâyet Ebû Hüreyre'den senet zikredilmeksizin nakledilmiştir. Ebû Muhammed Abdullah b. Muhammed b. Ca'fer b. Hayyân el-Ensârî el-İsfahânî Ebu's-Şeyh, *el-Müntehab min (Kitâb) Fadâil'il-a'mâl ve sevâbihâ*, University Library of Leipzig, Ms. or. 337, 54b.

¹⁴⁰⁶ Deylemî, *el-Firdevs*, 5: 305.

¹⁴⁰⁷ Tirmizî, Da'vât 83, (garib); Bezzâr, *el-Müsned*, 13: 119.

¹⁴⁰⁸ Ebü's-Şeyh'in senedinin muallak olduğu ifade edilmiş, ayrıca Humejd b. Alkame mechul kabul edilmiştir. Suyûtî, *es-Sağîr*, 6887; Münâvî, *Feydu'l-Kadîr*, 4: 41; Gumârî, *el-Müdvî*, 4: 141; Elbânî, *Daifü'l-Câmi'i's-Sağîr*, 3142; Elbânî, *ed-Daife*, 8: 136.

¹⁴⁰⁹ الصَّلَاةُ نُورُ الْمُؤْمِنِ

¹⁴¹⁰ İbn Mâce, Zühd 22; Ebû Abdillâh Muhammed b. Nasr b. Yahyâ el-Mervezî, *Ta'zîmü kadri's-salât*, thk. Abdurrahman Abdülcebbâr el-Füreyvâî (Medine: Mektebetü'd-Dâr, 1986), 1: 207; Ebû Ya'lâ, *el-Müsned*, 6: 330, (H.Selim Esed: zayıf); İbn Şâhin, *et-Terğîb*, 22; Kudâî, *eş-Şihâb*, 1: 117; Temmâm, *el-Fevâid*, 1: 198.

¹⁴¹¹ Senesinde bulunan İsbâ b. Hayyât, tenkid edilmiştir. İbnü'l-Kayserânî, *ez-Zahîre*, 3: 1551; İbn Receb el-Hanbelî, *Câmi'u'l-ulûm*, 2: 21; Suyûtî, *es-Sağîr*, 8014; Aclûnî, *el-Keşf*, 2: 29 (sahih); Elbânî, *ed-Daife*, 4: 159; Elbânî, *Daifü'l-Câmi'i's-Sağîr*, 3575.

¹⁴¹² الدُّعَاءُ مِفْتَاحُ الرَّحْمَةِ وَالْوُضُوءُ مِفْتَاحُ الصَّلَاةِ وَالصَّلَاةُ مِفْتَاحُ الْجَنَّةِ Rivâyetin tamamı şu şekildedir: الصَّلَاةُ مِفْتَاحُ الرَّحْمَةِ

- Deylemî,¹⁴¹³ İbn Abbâs'tan nakletmiştir.¹⁴¹⁴
434. *Dua belaları defeder.*¹⁴¹⁵
Ebû'ş-Şeyh, Ebû Hüreyre'den; Beyhakî ve Begavî¹⁴¹⁶ ise sened zikretmeksizin rivâyet etmişlerdir.¹⁴¹⁷
435. *İstiğfar (bağışlanma talebinde bulunmak) günahları siler.*¹⁴¹⁸
Deylemî,¹⁴¹⁹ Huzeyfe b. Yemân'dan nakletmiştir.¹⁴²⁰
436. *Susmak en güzel ibadettir.*¹⁴²¹
Ebû Nuaym ve Deylemî,¹⁴²² Ebû Hüreyre'den nakletmişlerdir.¹⁴²³
437. *Nikahla rızkınızı genişletiniz.*¹⁴²⁴
Deylemî ve Sa'lebî,¹⁴²⁵ Abdullah b. Abbas'tan nakletmişlerdir.¹⁴²⁶
438. *Kader, Allah'ın sırrıdır.*¹⁴²⁷
İbn Adî, Hz. Aişe ve İbn Ömer'den, İbn Hibbân ve Ebû Nuaym, yalnız İbn Ömer'den,¹⁴²⁸ nakletmişlerdir.¹⁴²⁹

¹⁴¹³ Deylemî, *el-Firdevs*, 2: 224.

¹⁴¹⁴ Senedinde bulunan Ali b. Hüseyin el-Hemedânî tenkit edilmiştir. Suyûtî, *et-Tedrib*, 6749; Münâvî, *Feydu'l-Kadir*, 3: 540; Gumârî, *el-Müdâvî*, 4: 49; Elbânî, *ed-Daife*, 8: 100; Elbânî, *Daifü'l-Câmi'i's-Sağîr*, 3004.

¹⁴¹⁵ الدُّعَاءُ بِرُذِّ الْبَلَاءِ

¹⁴¹⁶ Ebu'ş-Şeyh, *el-Fevâid*, 61, H.No: 27; Beyhakî, *el-Esmâ*, 2: 447; Begavî, *Şerhu's-sünne*, 5: 21.

¹⁴¹⁷ Senedinde bulunan Serî b. Süleyman meçhul kabul edilmiştir. Sehâvî, *el-Makâsîd*, 344; Suyûtî, *es-Sağîr*, 6750; Elbânî, *ed-Daife*, 8: 100; Elbânî, *Daifü'l-Câmi'i's-Sağîr*, 3005.

¹⁴¹⁸ الْإِسْتِغْفَارُ مُمَحَّاةٌ لِلذُّنُوبِ

¹⁴¹⁹ Deylemî, *el-Firdevs*, 1: 124.

¹⁴²⁰ Senedinde bulunan Ubeyd b. Kesir ve Abdullah b. Harrâş tenkid edilmiştir. Suyûtî, *es-Sağîr*, 5086; Münâvî, *Feydu'l-Kadir*, 3: 177; Elbânî, *ed-Daife*, 5: 311; Elbânî, *Daifü'l-Câmi'i's-Sağîr*, 2278.

¹⁴²¹ الصَّمْتُ أَزْفَعُ الْعِبَادَةِ

¹⁴²² Ebû Nuaym, *Târihu İsfahan*, 2: 34; Deylemî, *el-Firdevs*, 2: 417.

¹⁴²³ Senedinde bulunan Yahya b. Yahya el-Gassânî tenkit edilmiştir. Suyûtî, *es-Sağîr*, 7993; Münâvî, *Feydu'l-Kadir*, 4: 240; Elbânî, *ed-Daife*, 11: 165; Elbânî, *Daifü'l-Câmi'i's-Sağîr*, 3554.

¹⁴²⁴ التَّمَسُّوُا الرِّزْقَ بِالنِّكَاحِ

¹⁴²⁵ Deylemî, *el-Firdevs*, 1: 88; Sa'lebî, *el-Keşf ve'l-beyân 'an tefsîri'l-Kur'an*, 7: 95.

¹⁴²⁶ Senedinde bulunan Müslim b. Hâlid ve Saîd b. Ebî Sâlih tenkit edilmiştir. Zeylaî, *Tahrîcü ehâdisi'l-Keşşâf*, 2: 443; Sehâvî, *el-Makâsîd*, 149; Suyûtî, *es-Sağîr*, 3074; Gazzî, *el-İtkân*, 1: 105; Zürkânî, *el-Muhtasar*, 148; Aclûnî, *el-Keşf*, 1: 304; Elbânî, *Daifü'l-Câmi'i's-Sağîr*, 1149.

¹⁴²⁷ الْقَدْرُ سِرُّ اللَّهِ

¹⁴²⁸ İbn Adî, *el-Kâmil*, 8: 397, 9: 13. Rivâyetin tamamı şu şekildedir: القدر سر الله من تكلم به يسأله عنه يوم لا تتكلموا. İbn Hibbân, *el-Mecrûhîn*, 3: 92. Rivâyetin tamamı şu şekildedir: لا تتكلموا في القدر فإنه سر الله فلا نقننوا عن سبته. Ebû Nuaym, *Hilyetu'l-Evliyâ*, 6: 182. Rivâyetin tamamı şu şekildedir: لا تكلموا في القدر فإنه سر الله فلا نقننوا الله سبته.

¹⁴²⁹ İbn Ömer rivâyetinde bulunan Heysem b. Cemmâz cerh edilirken, Hz. Aişe rivâyetinde yer alan Yahya b. Ebî Üneyse metruk kabul edilmiştir.. İbnü'l-Cevzî, *el-İlel*, 1: 165; İbnü'l-Kayserânî, *ez-Zahîre*, 3: 1718; Zehebî, *el-Mizân*, 4: 364-365; Irâkî, *el-Muğnî*, 1607; Suyûtî, *es-Sağîr*, 8561; Elbânî, *Daifü'l-Câmi'i's-Sağîr*, 4131.

439. *Kötü ahlak, uğursuzluk; kadına itaat, pişmanlıktır.*¹⁴³⁰

Bu lafızla İbn Mende, Rebî el-Ensârî'den zayıf bir senedle rivâyet etmiştir.¹⁴³¹ Rivâyetin ilk kısmını Ahmed b. Hanbel, İbn Adî, Taberânî ve Harâitî Hz. Aişe'den, Beyhakî ise Câbir'den,¹⁴³² nakletmişlerdir.¹⁴³³ Ayrıca Ahmed b. Hanbel ve Ebû Dâvûd, Râfî' b. Mekîs'den tahrîc etmişlerdir.¹⁴³⁴

440. *Vekile tazminat sorumluluğu yoktur.*¹⁴³⁵

Dârekutnî, Beyhakî ve İbnü'l-Cevzî,¹⁴³⁶ Amr b. Şuayb'ın babasının dedesi Abdullah b. Amr'dan nakletmişlerdir.¹⁴³⁷

441. *Helal olan şey haram olmaz.*¹⁴³⁸

Taberânî, İbn Adî ve İbn Hibbân,¹⁴³⁹ Hz. Aişe'den nakletmişlerdir.¹⁴⁴⁰

442. *İnsanlarla iyi geçinmek sadakadır.*¹⁴⁴¹

İbn Ebî'd-Dünyâ, İbn Hibbân, Ebû's-Şeyh, Taberânî, İbn Adî, Kudâî ve Ebû

¹⁴³⁰ Rivâyet ayrıca Anonim III. Kırk Hadis'te yer almaktadır.

¹⁴³¹ Senedinde bulunan Anbes b. Abdurrahman, zayıf, metrük, hadis uyduran bir râvî kabul edilirken Osman b. Abdurrahman el-Harrânî zayıf kabul edilmiştir. İbn Mende, *Ma'rifetü's-sahâbe*, 615.

¹⁴³² Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 41: 99, (Ş. Arnavut: zayıf); Taberânî, *el-Evsat*, 4: 334; Harâitî, *Mesâvî'l-ahlâk ve mezmûmühâ*, 20, H.No: 2; İbn Adî, *el-Kâmil*, 2: 211; Beyhakî, *eş-Şuab*, 10: 378.

¹⁴³³ Hz. Aişe rivâyetine yer alan Ebû Bekir b. Ebî Meryem, Râfî' b. Mekîs rivâyetine Osman b. Züfer, Câbir rivâyetinde Fadl b. İsa er-Rakkâşî tenkit edilmiştir. Dârekutnî, *el-'İlelü'l-Vâride fi'l-ehâdîsi'n-nebevîyye*, 14: 323; İbnü'l-Kayserânî, *ez-Zahîre*, 3: 1508; Irâkî, *el-Muğnî*, 930; Heysemî, *el-Mecma'*, 8: 25; Şevkânî, *el-Fevâid*, 253; Elbânî, *ed-Daîfe*, 2: 207-208.

¹⁴³⁴ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 24: 487, (Ş. Arnavut: zayıf); Ebû Dâvûd, *Edeb* 132.

¹⁴³⁵ لا ضَمَانَ عَلَى الْمُؤْتَمَنِ

¹⁴³⁶ Dârekutnî, *es-Sünen*, 3: 455; Beyhakî, *el-Kübrâ*, 4: 473; Ebü'l-Ferec Cemâlüddîn Abdurrahmân b. Ali b. Muhammed el-Bağdâdî İbnü'l-Cevzî, *et-Tahkîk fi ehâdîsi'l-hulâf*, thk. Mesud Abdülhamid Muhammed es-Sa'denî (Beyrut: Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye, 1415), 2: 223.

¹⁴³⁷ Senedinde bulunan Yezid b. Abdülmelik hakkında Ahmed b. Hanbel, zayıf, Nesâî metrükü'l-hadîs hükmü verirken Abdullah b. Şebîb zayıf kabul edilmiştir. Buhârî, *el-Kebîr*, 8: 348; İbn Ebî Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dîl*, 9: 279; Mizzî, *Tehzîbü'l-Kemâl*, 32: 196; Şemsüddîn Muhammed b. Ahmed el-Hanbelî İbn Abdilhâdî, *Tenkîhu't-tahkîk fi ehâdîsi't-ta'lik*, thk. Sâmî b. Muhammed b. Câdullah - Abdülaziz b. Nâsir el-Habbânî (Riyad: Advâü's-Selef, 2007), 4: 200; Ebû Abdillâh Şemsüddîn Muhammed b. Ahmed b. Osmân et-Türkmânî el-Fârikî ed-Dımaşkî ez-Zehebî, *Tenkîhu't-tahkîk fi ehâdîsi't-ta'lik*, thk. Mustafa Ebü'l-Gayd (Riyad: Dâru'l-Vatan, 2000), 2: 137; İbnü'l-Mülakkın, *el-Bedrü'l-Münîr*, 7: 302; İbn Hacer, *ed-Dirâye*, 2: 190.

¹⁴³⁸ لا يُحْرَمُ الْحَرَامُ الْحَلَالُ

¹⁴³⁹ İbn Adî, *el-Kâmil*, 6: 271; İbn Hibbân, *el-Mecrûhîn*, 2: 99; Taberânî, *el-Evsat*, 5: 104, 8: 183. Rivâyetin tamamı şu şekildedir: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، عَنِ الرَّجُلِ يَتَّبِعُ الْمَرْأَةَ حَرَامًا، أَيُكْبِحُ أَمَّهَا؟ أَوْ يَتَّبِعُ الْأُمَّ حَرَامًا، أَيُكْبِحُ ابْنَتَهَا؟ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «لَا يُحْرَمُ الْحَرَامُ الْحَلَالُ، إِنَّمَا يُحْرَمُ مَا كَانَ بِنِكَاحٍ حَلَالٍ».

¹⁴⁴⁰ Senedinde bulunan Osman b. Abdurrahman el-Vakkâsî metrük kabul edilmiştir. İbnü'l-Kayserânî, *ez-Zahîre*, 3: 1442; İbn Hacer, *el-Feth*, 9: 156; Heysemî, *el-Mecma'*, 4: 268.

¹⁴⁴¹ مُدَارَاةَ النَّاسِ صِدْقَةً

Nuaym,¹⁴⁴² Câbir b. Abdullah'tan nakletmişlerdir.¹⁴⁴³ Bununla birlikte Temmâm, Mikdâm b. Ma'dî el-Kerib'ten;¹⁴⁴⁴ İbn Aliyyek en-Nisâbüri, Enes b. Mâlik'ten;¹⁴⁴⁵ Ebû Sâlih el-Haremî ise Ebû Hüreyre'den tenkit edilen senedlerle rivâyet etmişlerdir.¹⁴⁴⁶

443. *Kış mevsimi müminin baharıdır.*¹⁴⁴⁷

Ahmed b. Hanbel, Ebû Ya'lâ, İbn Adî, Beyhakî, Ebû Nuaym ve Kudâî,¹⁴⁴⁸ Ebû Said el-Hudrî'den nakletmişlerdir.¹⁴⁴⁹

444. *Dertlerin en hayırlı çaresi Kur'an'dır.*¹⁴⁵⁰

İbn Mâce, Deylemî, Kudâî ve Ebû Nuaym,¹⁴⁵¹ Hz. Ali'den nakletmişlerdir.¹⁴⁵²

b) Mevzular

445. *Kur'an okuyan kimse korkutulmaz.*¹⁴⁵³

Gülşenî'nin eserinde *Kur'an okuyan korkutulmaz* (لَا يُخَوَّفُ) şeklinde gelen rivâyetin üç farklı kullanımı tespit edilmiştir. Burada bir tashifattan bahsetmek mümkün olup Gülşenî'nin kullandığı rivâyet, Şevkânî tarafından mevzu kabul edilmiştir.¹⁴⁵⁴

Rivâyetin “yakılmaz” ve “bunamaz” manalarına gelen tariklerini Hayseme b.

¹⁴⁴² İbn Ebü'd-Dünyâ, *Müddâratü'n-nâs*, 3; İbn Hibbân, *es-Sahîh*, 2: 216, 471, (Ş. Arnavut: zayıf); Ebu's-Şeyh, *el-Emsâl*, 169; Taberânî, *el-Evsat*, 1: 146; İbn Adî, *el-Kâmil*, 3: 188; Ebû Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, 8: 636.

¹⁴⁴³ Senedinde bulunan Müseyyeb b. el-Vâzih ve Yusuf b. Muhammed b. el-Münkedir tenkid edilmiştir. İbnü'l-Cevzî, *el-İlel*, 2: 42-43; İbnü'l-Kayserânî, *ez-Zahîre*, 4: 2135; Zehebî, *el-Mizân*, 4: 472; İbn Hacer, *Lisânü'l-Mizân*, 6: 406, 8: 69; Heysemî, *el-Mecma'*, 8: 17; Elbânî, *ed-Daife*, 10: 13-16.

¹⁴⁴⁴ Senedinde bulunan Bakıyye b. Velid, müdellis kabul edilmiştir. Temmâm, *el-Fevâid*, 1: 349.

¹⁴⁴⁵ Senedinde bulunan Dâvûd b. Muaz el-Bâhilî hadis uydurmakla tenkit edilmiştir. Ali b. Abdurrahman b. Hasan en-Nisâbüri İbn Aliyyek, *Fevâid*, Mektebetü'l-Esedi'l-Vataniyye, 3823, vr 3a-3b, H.No: 7.

¹⁴⁴⁶ Elbânî'nin verdiği bilgiye göre Ebû Sâlih, el-Fevâid isimli henüz neşredilmemiş eserinde bu rivâyeti nakletmiştir. Elbânî, *ed-Daife*, 10: 16.

¹⁴⁴⁷ الشَّيْءُ رَيْبُ الْمُؤْمِنِ

¹⁴⁴⁸ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 18: 245, (Ş. Arnavut: zayıf); Ebû Ya'lâ, *el-Müsned*, 2: 324-325, (H.Selim Esed: zayıf); İbn Adî, *el-Kâmil*, 4: 13; Beyhakî, *el-Kübrâ*, 4: 489; Beyhakî, *eş-Şuab*, 5: 423; Ebû Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, 8: 325; Kudâî, *eş-Şihâb*, 1: 115.

¹⁴⁴⁹ Senedinde yer alan Derrâc Ebu's-Semh tenkid edilmiştir. İbnü'l-Cevzî, *el-İlel*, 1: 313; Bûsîrî, *el-İthâf*, 3: 90; Zehebî, *el-Mizân*, 2: 25; Heysemî, *el-Mecma'*, 3: 200; Sehâvî, *el-Makâsid*, 402; Suyûtî, *es-Sağîr*, 7172; Aclûnî, *el-Keşf*, 2: 5; İbn Bedrân, *Şerhü Kitâbi's-Şihâb*, 273; Elbânî, *Daifü'l-Câmi'i's-Sağîr*, 4330.

¹⁴⁵⁰ أَخْرَجَ الدَّوَاءَ الْقُرْآنُ Gülşenî'nin eserinde bu lafızla verilen rivâyet “dertlerin son çaresi Kur'an'dır” manasına gelmektedir ki bu şekilde yazılmasının müstensihinden kaynaklandığı düşünülebilir. Çünkü tahrirci yapılan rivâyet, kaynaklarda خَيْرُ الدَّوَاءِ الْقُرْآنُ ifadesiyle yer almaktadır.

¹⁴⁵¹ İbn Mâce, Tıp 28, (Elbânî: zayıf); Deylemî, *el-Firdevs*, 2: 178; Ebû Nuaym, *Târîhu İsfahan*, 1: 316.

¹⁴⁵² Senedinde bulunan Hâris b. Abdullah el-'Aver, zayıf kabul edilmiştir. Bûsîrî, *el-Misbâh*, 4: 69; Münâvî, *Feydu'l-Kadir*, 3: 471; Elbânî, *ed-Daife*, 7: 93.

¹⁴⁵³ لَا يَحْرِقُ قَارِئُ الْقُرْآنِ وَلَا يُخَرِّفُ قَارِئُ الْقُرْآنِ Gülşenî'nin bu lafızla aktardığı rivâyetin لَا يَحْرِقُ قَارِئُ الْقُرْآنِ ve لَا يُخَرِّفُ قَارِئُ الْقُرْآنِ ifadeleriyle de nakledildiği tespit edilmiştir.

¹⁴⁵⁴ Şevkânî, *el-Fevâid*, 310.

Süleyman (ö. 343/955) ve Şecerî (ö. 499/1106), Zührî'den; Ebû Nuaym ise Enes b. Mâlik'ten¹⁴⁵⁵ nakletmişlerdir. Her üç rivâyette mevzudur.¹⁴⁵⁶

446. *Ali'nin anılması ibadettir.*¹⁴⁵⁷

İbn Meğâzilî, Deylemî ve İbn Asâkir,¹⁴⁵⁸ Hz. Aişe'den nakletmişlerdir.¹⁴⁵⁹

447. *Zikir sadakadan daha hayırlıdır.*¹⁴⁶⁰

İbn Adî, İbn Hibbân ve Deylemî,¹⁴⁶¹ Ebû Hüreyre'den nakletmişlerdir.¹⁴⁶²

448. *Çarşılar şerli meclislerdendir.*¹⁴⁶³

Taberânî ve Ebû Tâhir el-Muhallas,¹⁴⁶⁴ Vâsıla b. el-Eska'dan nakletmişlerdir.¹⁴⁶⁵

449. *Her eziyet veren (usandıran) ateştedir.*¹⁴⁶⁶

Hatîb ve İbn Asâkir'in,¹⁴⁶⁷ Hz. Ali'den naklettikleri rivâyet, mevzu kabul

¹⁴⁵⁵ Hayseme > Ubeyd b. Muhammed > Muhammed b. Yayha > Bekr b. Şirved > Yahya b. Malik b. Enes > Malik b. Enes > Zührî senediyle Kur'an okuyan kimse bunamaz (لا يخرّف) ifadesiyle nakletmiştir. Ebû Nuaym'ın rivâyeti de bu ifade ile Enes b. Malik'ten merfu senedle nakledilmiştir. Şecerî > Ubeyd b. Muhammed > Muhammed b. Yayha > Bekr b. Şirved > Yahya b. Malik b. Enes > Malik b. Enes > Zührî senediyle Kur'an okuyan kimse bunamaz (لا يخرّف) ifadesiyle nakletmiştir. Deylemî'nin ifadesi de bu şekildedir. Ebû'l-Hasan Hayseme b. Süleyman b. Haydere b. Süleyman el-Kuraşî eş-Şâmî Hayseme b. Süleyman, *Min hadîs Hayseme b. Süleyman el-Kuraşî*, thk. Ömer Abdüsselam Tedmürî, 1. Bs (Lübnan: Dârü'l-Kitâbi'l-Arabî, 1980), 75; Yahya b. Hüseyin b. İsmail b. Zeyd el-Hüsenî el-Cürcânî Şecerî, *Tertîbü'l-emâli'l-hamîsiyye*, thk. Muhammed Hasan Muhammed Hasan İsmail, 1. Bs, 2 c. (Beyrut: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 2001), 1: 103-104; Ebû Nuaym, *Târihu İsfahan*, 2: 320; Deylemî, *el-Firdevs*, 5: 167.

¹⁴⁵⁶ Suyûtî, *es-Sağîr*, 14479; Şevkânî, *el-Fevâid*, 310; İbn Arrâk, *et-Tenzîh*, 1: 299; Gumârî, *el-Müdâvî*, 6: 612; Elbânî, *ed-Daîfe*, 1: 439.

¹⁴⁵⁷ ذِكْرُ عَلِيٍّ عِبَادَةٌ

¹⁴⁵⁸ İbn Meğâzilî, *Menâkibü Ali b. Ebî Tâlib*, 268; Deylemî, *el-Firdevs*, 2: 244; İbn Asâkir, *Târihu Dimeşk*, 42: 356.

¹⁴⁵⁹ Senedinde bulunan Hasan b. Sâbir el-Hâşimî tenkid edilmiştir. Suyûtî, *es-Sağîr*, 6794; Gumârî, *el-Müdâvî*, 4: 83; Gumârî, *el-Muğîr*, 50; Elbânî, *ed-Daîfe*, 4: 216, H.No: 1729; Elbânî, *Daîfü'l-Câmi'i's-Sağîr*, 3049.

¹⁴⁶⁰ رِوَايَةُ خَيْرٍ مِنَ الصَّدَقَةِ Rivâyet ayrıca Belîğ'in eserinde yer almaktadır.

¹⁴⁶¹ İbn Hibbân, *el-Mecrûhîn*, 1: 280; İbn Adî, *el-Kâmil*, 3: 480; Deylemî, *el-Firdevs*, 3: 214.

¹⁴⁶² Senedinde bulunan Halid b. Abdü'd-Dâim, Zekerîyya b. Yahya tenkid edilmiştir. İbnü'l-Cevzî, *el-İlel*, 2: 345; Suyûtî, *es-Sağîr*, 6806; Münâvî, *Feydu'l-Kadîr*, 3: 569; Gumârî, *el-Müdâvî*, 4: 89; Elbânî, *ed-Daîfe*, 8: 118-119; Elbânî, *Daîfü'l-Câmi'i's-Sağîr*, 3601.

¹⁴⁶³ شَرُّ الْمَجَالِسِ الْأَوْسَاقِ

¹⁴⁶⁴ Taberânî, *el-Kebîr*, 22: 60; Muhallâs, *el-Muhallasiyât*, 2: 268; İbn Hibbân'ın bu manaya gelecek şekilde İbn Ömer'den rivâyeti şu şekildedir: وَشَرُّهَا الْأَسْوَاقُ وَشَرُّهَا الْمَسَاجِدُ، İbn Hibbân, *es-Sahîh*, 4: 476.

¹⁴⁶⁵ Senedinde bulunan Bekkâr b. Temîm ve Eyyüb b. Müdrîk, tenkid edilmişlerdir. Zehebî, *el-Mîzân*, 1: 293, 340; Heysemî, *el-Mecma'*, 2: 6; İbn Hacer, *el-Metâlib*, 3: 472; Elbânî, *ed-Daîfe*; Elbânî, *Daîfü'l-Câmi'i's-Sağîr*, 3393.

¹⁴⁶⁶ كُلُّ مُؤَذِّ فِي النَّارِ

¹⁴⁶⁷ Hatîb el-Bağdâdî, *Târih*, 11: 297; İbn Asâkir, *Târihu Dimeşk*, 38: 353.

edilmiştir.¹⁴⁶⁸

1. 5. 7. İbrahim Hanif, (ö. 1189/1775), *ed-Dürrü's-Semîn fi Şerhi'l-Erba'in*.

Hanîf mahlasıyla anılan şairin adı İbrahim olup İstanbul'da doğdu. Eğitimini bu şehirde tamamlayan şair, Kâtibzâde Mehmed Refî' Efendi'den hat dersleri aldı. Katiplik, müderrislik, Haremeyn müfettişliği ve kadılık yapan Hanîf Efendi, Bursa Kadılığı'ndan emekli olup 1775'te İstanbul'da vefat etti. Tatar Ahmed Efendi'den hafî zikir tarikini alan şair, *ed-Dürrü's-Semîn fi Şerhi'l-Erba'in* adlı kırk hadisini Haremeyn müfettişliği esnasında telif ederek et-Tantâvî'ye takdim etti. Eseri çok beğenen Tantâvî kitaba bir takriz yazdı ve Hanîf Efendi'ye Buhârî'in *el-Câmiu's-Sahîh*'ini okutma icâzeti verdi.¹⁴⁶⁹

Dîvân'ı başta olmak üzere 15 kadar eser telif eden şairin kırk hadisi de neşredilmiştir.¹⁴⁷⁰ Devamında *Dîvân*'ı da olan bir nüshası Süleymaniye Kütüphanesi, Hamidiye Bölümü 1091 numaralı mecmuanın ilk yedi varağında yer almaktadır. 45 beyitlik manzum bir mukaddime ile başlayan eser kıta nazım biçimiyle tercüme edilmiştir. Otuz dördüncü rivâyetten itibaren risalede üslup değişerek rivâyetlerin Arapçaları son mısradaki zikredilmiştir.¹⁴⁷¹

İmamzâde'nin, *Şir'atü'l-İslâm* adlı eserinde geçen hadislerle ilgili *Gâyetü'l-merâm fi tahrîci ehâdîsi Şir'ati'l-İslâm* isimli tahrîc çalışması olan şairin kırk

¹⁴⁶⁸ Senesinde bulunan Ebü'd-Dünya Osman b. Hattâb el-Belevî el-Mağribî, hadis uydurmakla tenkit edilmiştir. İbnü'l-Cevzî, *el-'İlel*, 2: 263; Suyûtî, *es-Sağîr*, 9732; Münâvî, *Feydu'l-Kadîr*, 5: 30; Gumârî, *el-Müdvî*, 5: 72; Elbânî, *ed-Daîfe*, 9: 241; Elbânî, *Daîfü'l-Câmi'i's-Sağîr*, 4248.

¹⁴⁶⁹ Cemil Akpınar, "Hanîf İbrahim Efendi", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı, 1997), 39-42; Bursalı Mehmet Tahir, *Osmanlı Müellifleri*, 1: 329; Karahan, *Kırk Hadis*, 253-254; Sadık Erdem, "Hanîf", *Türk Dünyası Edebiyatçıları Ansiklopedisi* (Ankara: AKM Yayınları, 2004), 4: 394-395; İpekten vd., *Tezkirelere Göre Divan Edebiyatı İsimler Sözlüğü*, 183; Halit Karatay, *Hattat Divân Şairleri* (Ankara: Akçağ, 2008), 198-199; Tuman, *Tuhfe-i Nâilî- Dîvân Şâirlerinin Muhtasar Biyografileri*, 2: 230; Mehmed Süreyya, *Sicilli Osmânî*, 2: 605.

¹⁴⁷⁰ Başlıca eserleri şunlardır: 1- Hulâsatü'l-vefâ fi şerhi's-Şifâ 2- Gâyetü'l-merâm fi tahrîci ehâdîsi Şir'ati'l-İslâm. 3- ed-Dürretü'l-asmâ' fi beyâni ebhe'l-esmâ'. 4- el-La'lü'l-musaffâ fi ziyâretü'l-Mustafâ. 5- Menhecü'l-edîb fi şerhi Ünmezecî'l-lebîb 6- Esmâ'ü Ehli Bedr. 7- el-Asl ve'l-fer' fi şerhi hadîsi Ümmi Zer'. 8- ed-Dürrü's-semîn fi şerhi'l-erba'in 9- Erba'üne hadîsen bi-lafzateyn. 10- el-A'dâd fi i'dâdi'z-zâd li'l-meâd 11- Dürrü's-sehâbe fi fezâ'ili'l-hat ve'l-kitâbe 12- Muhtasarı Mu'arrebâtü'l-Cevâlîkî. 13- Risâletü'l-gasb 14- Tercüme-i Mecâmî' fi'l-usûl 15- Sehmü'l-isâbe fi fezâilî'r-remy ve's-sihâm. Divân'ı ve Kırk Hadisi Cemal Aksu tarafından neşredilmiştir. bkz. Cemal Aksu, *İbrahim Hanif Divanı* (İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 1996); Cemal Aksu, "Hanîf'in Manzum Kırk Hadis Tercümesi Şerhi", *İlmi Araştırmalar* 17/1 (2004), 17-34.

¹⁴⁷¹ İbrahim Hanîf, *ed-Dürrü's-semîn fi Şerhi'l-Erba'in*, 1091, 1b-7a İbrahim Hanîf'in, Abdülvehhâb b. Ahmed et-Tantâvî'ye sunduğu eserin müellif hattı nüshasından istinsah edilmiş bir nüshası İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, 3454/11 numarada bir başka nüshası da Süleymaniye Kütüphanesi, Esad Efendi, 311/1 numarada yer almaktadır.

hadisinde problemlı rivâyetlerin bulunması ilmî hassasiyetten uzak bir durumdur. Ayrıca Mekke müfettişliğı esnasında 1741 yılında Mekke'de telif ettiğı eseri Abdülvehhâb b. Ahmed et-Tantâvî isimli birine sunmasının akabinde bu zâtın eseri çok beğenmesi ve kendisine Buhârî'yi okutma icazeti vermesi de şaşılacak bir durumdur.¹⁴⁷²

İbrahim Hanif'in eserinde tercüme edilen 15 makbul rivâyetten 4'ü müttefakun aleyh, 2'si Buhârî'nin, 1'i Müslim'in *es-Sahîh* adlı eserlerinde, 5'i Ahmed b. Hanbel'in, *el-Müsned*'inde; 1'i İbn Mâce'nin, 1'i Tirmizî'nin *es-Sünen* adlı eserlerinde; 1'i de Taberânî'nin *el-Kebîr* adlı eserinde yer alan sahih rivâyetlerden oluşmaktadır. 11 zayıf, 6 mevzu ve 8 bulunamayan olmak üzere toplam 40 rivâyetin tercüme edildiğı eserde daha önce geçmeyen¹⁴⁷³ rivâyetlerin tahrîc bilgileri şu şekildedir:

a) Zayıf rivâyetler

450. *Ümmetimin en şereflipleri Kur'an'ı ezberleyenlerdir.*¹⁴⁷⁴

Taberânî, İbn Adî, Dimyatî ve Beyhakî,¹⁴⁷⁵ Abdullah b. Abbâs'tan nakletmişlerdir.¹⁴⁷⁶

451. *Kim iki bayram gecesini ihya ederse kalplerin öldüğü gün onun kalbi ölmez.*¹⁴⁷⁷

İbn Mâce ve Âcurrî,¹⁴⁷⁸ Ebû Ümâme el-Bâhilî'den nakletmişlerdir.¹⁴⁷⁹

452. *Her derdin bir dermanı vardır. Günahların dermanı da Allah'tan*

¹⁴⁷² Akpınar, "Hanîf İbrahim Efendi", 39-42. Akpınar tarafından kırk hadisın Aliyyü'l-Kârî'nin kırk hadis şerhi olduğı ifade edilmiştir. Yaptığımız taramalarda el-Kârî'ye nispet edilen böyle bir kırk hadis bulunamamıştır.

¹⁴⁷³ Tahrîc bilgisi verilmesi gereken 25 rivâyetin 11'ine dair tahrîc bilgileri daha önce geçmiş olup zayıflar için 2, 9, 10, 83 ve 204 no'lu rivâyetlere; mevzular için 26, 74, 79 ve 122 no'lu rivâyetlere; bulunamayanlar için 66 ve 86 no'lu rivâyetlere bakınız.

¹⁴⁷⁴ حَمَلَةُ الْقُرْآنِ أَشْرَفُ أُمَّتِي. Rivâyet ayrıca Belîğ'in eserinde yer almaktadır.

¹⁴⁷⁵ Taberânî, *el-Kebîr*, 12: 125; İbn Adî, *el-Kâmil*, 4: 398; Beyhakî, *eş-Şuab*, 4: 233.

¹⁴⁷⁶ Senedinde bulunan Nehşel b. Saîd ve Sa'd b. Saîd el-Cürcânî, tenkid edilmiştir. İbnü'l-Kayserânî, *ez-Zahîre*, 1: 406; Münzirî, *et-Terğîb ve't-terhîb*, 1: 243; Zehebî, *el-Mizân*, 2: 121; Heysemî, *el-Mecma'*, 7: 161; Suyûtî, *es-Sağîr*, 1883; Münâvî, *Feydu'l-Kadîr*, 1: 522; Elbânî, *ed-Daîfe*, 5: 435, (mevzu); Elbânî, *Daifü'l-Câmi'i's-Sağîr*, 872.

¹⁴⁷⁷ مَنْ أَحْيَا لَيْلَتِي الْعِيدَيْنِ؛ لَمْ يَمُتْ قَلْبُهُ يَوْمَ تَمُوتُ الْقُلُوبُ

¹⁴⁷⁸ İbn Mâce, *Sıyâm* 68; Şecerî, *Tertibü'l-emâli'l-hamisiyye*, 2: 69.

¹⁴⁷⁹ Senedinde bulunan Bakıyye b. Velid, hadisi nasıl elde ettiğini (semâ') tasrih etmediğı için tedlis ile tenkid edilmiştir. Bûsîrî, *el-Misbâh*, 2: 85; İbnü'l-Mülakkın, *el-Bedrü'l-Münîr*, 5: 37-39; Nevevî, *el-Ezkâr*, 224; Nevevî, *el-Mecmû' şerhu'l-Mühezzeb*, 5: 42; Ebû Zekerıyyâ Yahyâ b. Şeref b. Mürî en-Nevevî, *Hülâsâtü'l-ahkâm fî mühimmâti's-süneni ve kavâidi'l-İslâm*, thk. Hüseyin İsmail el-Cemel (Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 997), 2: 847; Irâkî, *el-Muğnî*, 1: 430; İbn Hacer, *et-Telhîs*, 2: 160; Elbânî, *ed-Daîfe*, 11: 268, (mevzu).

*bağışlanma dilemeğdir.*¹⁴⁸⁰

Rivâyetin ilk kısmı Müslim, Câbir b. Abdullah'tan nakledeken¹⁴⁸¹ ikinci kısmıyla birlikte Deylemî, Hz. Ali'den zayıf senetle nakletmiştir.¹⁴⁸²

453. *Kim bir âlime ikramda bulunursa bana ikram etmiş olur.*¹⁴⁸³

Bu ifade ile Suyûtî'nin *el-Lübâb* isimli eserinde¹⁴⁸⁴ senedsiz zikredilen rivâyetin “Âlimlere ikram ediniz. Kim onlara ikramda bulunursa yetmiş nebiye ikramda bulunmuş gibi olur” ifadeleriyle Deylemî ve İbnü'l-Cevzî, Ebû Hüreyre'den¹⁴⁸⁵ nakletmişlerdir. Ayrıca “Kur'an'ı taşıyanlara ikramda bulunun. Onlara ikram eden bana ikram etmiş gibidir” ifadeleriyle Deylemî ve Kurtubî'nin Abdullah b. Amr b. el-As'tan naklettikleri¹⁴⁸⁶ rivâyet de tenkit edilmiştir.¹⁴⁸⁷

454. *Cennet ehlinin çoğunluğu eblehlerdir (saf kimselerdir). Akıllıların mertebesi ise illiyîndir.*¹⁴⁸⁸

Bezzâr, Tahâvî, İbn Adî, Beyhakî, Hatîb ve Kudâî,¹⁴⁸⁹ Enes b. Mâlik'ten; ayrıca İbn Adî, Beyhakî ve İbn Asâkir, Câbir b. Abdullah'tan nakletmişlerdir.¹⁴⁹⁰

¹⁴⁸⁰ لِكُلِّ دَاءٍ دَوَاءٌ وَدَوَاءُ الذَّنْبِ الْإِسْتِغْفَارُ

¹⁴⁸¹ Müslim'in naklettiği rivâyet الله بِرَأٍ بِإِذْنِ الله şeklinde olup daha önce Usûlî ve Sirâcî'nin eserlerinde sadece لكل داء دواء kısmı tercüme edilmiştir.

¹⁴⁸² Deylemî, *el-Firdevs*, 3: 336; Suyûtî, *es-Sağîr*, 10188; Münâvî, *Feydu'l-Kadîr*, 5: 283; Elbânî, *Daifü'l-Câmi'i's-Sağîr*, 4717.

¹⁴⁸³ مَنْ أَكْرَمَ عَالِمًا فَقَدْ أَكْرَمَنِي

¹⁴⁸⁴ Ebü'l-Fadl Celâlüddîn Abdurrahmân b. Ebî Bekr b. Muhammed el-Hudayrî es-Suyûtî, *Lübâbü'l-hadîs*, el-Mektebetü'l-Ezheriyye, 1713, vr 3a.

¹⁴⁸⁵ Deylemî, *el-Firdevs*, 3: 576; İbnü'l-Cevzî, *el-İlel*, 1: 100. Senedinde bulunan Muhammed b. Amr tenkit edilmiştir. İbnü'l-Cevzî sahih olmadığını ifade etmiştir.

¹⁴⁸⁶ Rivâyetin tamamı şu şekildedir: وَمَنْ أَكْرَمَنِي فَقَدْ أَكْرَمَنِي فَقَدْ أَكْرَمَ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ Deylemî, *el-Firdevs*, 1: 74; Ebû Abdillâh Muhammed b. Ahmed b. Ebî Bekr b. Ferh el-Kurtubî, *et-Tizkâr fî efdali'l-ekzâr*, thk. Beşir Muhammed Uyûn (Kahire: Dârü'l-Beyan, 1407), 197. Deylemî rivâyetinde فقد اكرمني ifadesi yer almamaktadır.

¹⁴⁸⁷ Suyûtî, *es-Sağîr*, 3060; Elbânî, *ed-Daife*, 6: 201, (münker); Elbânî, *Daifü'l-Câmi'i's-Sağîr*, 1135, (mevzu).

¹⁴⁸⁸ Rivâyet, Hanif, Anonim I, Latîfi ve İsmail Sâdık Kemâl'in eserlerinde yer alırken bazı kaynaklarda أَكْرَمَ أَهْلَ الْجَنَّةِ بِالْهَيْبَةِ وَالْعَقْلَاءِ فِي عِلْمَيْنِ

¹⁴⁸⁹ Bezzâr, *el-Müsned*, 13: 32; Ebû Ca'fer Ahmed b. Muhammed b. Selâme b. Abdülmelik b. Seleme el-Ezdî el-Mısrî et-Tahâvî, *Şerhu müşkili'l-âsâr*, thk. Şuayb el-Arnâvut (Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1415), 7: 431, (Ş. Arnâvut: zayıf); İbn Adî, *el-Kâmil*, 1: 314, 4: 329; Beyhakî, *eş-Şuab*, 2: 497-498; Ebû Bekr Ahmed b. Alî b. Sâbit el-Hatîb el-Bağdâdî, *Telhîsü'l-müteşâbih fî'r-resm ve himâyetü mâ eşkele minhü 'an bevâdiri't-tashîf ve'l-vehm*, thk. Sükeyne eş-Şihâbî (Dimeşk: Dâru Talâs, 1985), 1: 431; İbn Asâkir, *Târîhu Dimeşk*, 41: 526, 43: 533; Kudâî, *eş-Şihâb*, 2: 110.

¹⁴⁹⁰ Enes rivâyetinin senedinde bulunan Selâme b. Ravh, Câbir rivâyetinde İsâ el-Haşşâb tenkid edilmiştir. İbn Ebî Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dîl*, 4: 302; İbnü'l-Kayserânî, *ez-Zahîre*, 1: 445; İbnü'l-Cevzî, *el-İlel*, 2: 452-453; Mizzî, *Tehzîbü'l-Kemâl*, 12: 305; Zehebî, *el-Mizân*, 1: 126; İbn Hacer, *Lisânü'l-Mizân*, 1: 568; Sehâvî, *el-Makâsîd*, 137; Zürkânî, *el-Muhtasar*, 130; Aclûnî, *el-Keşf*, 1: 164; Aliyyü'l-Kârî, *el-Esrâr*, 103; Elbânî, *ed-Daife*, 13: 352; Her ne kadar Kurtubî, Enes rivâyetine sahih hükmü vermiş olsa da yapılan tâhric neticesinde zayıf olduğu ortaya çıkmıştır. Kurtubî, *et-Tizkâr fî efdali'l-*

455. *Kurtuluş doğruluktadır.*¹⁴⁹¹

İbn Ebî'd-Dünyâ, benzer manalarla Mansûr b. el-Mu'temir'den mu'dal; Hennâd (ö. 243/857), Mecma' b. Yahya'dan mürsel senedle nakletmiş olup, senedlerdeki inkıttadan dolayı zayıf hükmündedir.¹⁴⁹²

b) Mevzular

456. *Nefsini bilen rabbini bilir.*¹⁴⁹³

Tasavvufta kurucu metinlerden kabul edilen bu rivâyet, mevzu hükmündedir.¹⁴⁹⁴ Rivâyetle ilgili en erken bilgi Semânî'nin eserinde yer almaktadır. Semânî bu metni hadis olarak Hz. Peygamber'e isnad etmenin doğru olmadığını dile getirdikten sonra Yahyâ b. Muaz er-Râzî'nin (ö. 258/872) söylediğini belirtmiştir.¹⁴⁹⁵ Bununla birlikte Nevevî, Ebû Said el-Harrâz'ın (ö. 277/890) sözü olduğunu zikretmiştir. Hadis açısından ilmî bir kıymeti olmasa da Aclûnî, İbn Arabî'nin, مَنْ عَرَفَ مِنْ رِوَايَتِي يَلِغِي "her ne kadar rivâyet yoluyla gelmemiş olsa da bizim nezdimizde keşf yoluyla sahihtir"¹⁴⁹⁶ dediğini ifade etmiştir.¹⁴⁹⁷ *Fütûhât* üzerinde yaptığımız taramada

ezkâr, 367; Bu rivâyetle ilgili detaylı bilgi için bkz. Muhittin Düzenli, "Cennetliklerin çoğu eblehlerdir" Rivâyetinin Semantik ve Teknik Analizi", *Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 12/24 (Şubat 2013), 59-84.

¹⁴⁹¹ تحروا الصدق وإن رأيتم أن الهلكة فيه فإن فيه النجاة Rivâyet kaynaklarda şu şekilde geçmektedir: ¹⁴⁹² es-Serî b. Musab b. Ebî Bekir b. Şehr b. Sa'fuk b. Amr b. Zürâre b. Ades b. Zeyd et-Temîmî el-Hennâd, *ez-Zühd*, thk. Abdurrahman Abdülcebbar el-Füreyvâî (Kuveyt: Dârü'l-Hulefâ li'l-Kütübi'l-İslâmî, 1406), 2: 635; Ebû Bekr Abdullah b. Muhammed b. Ubeyd el-Kureşî el-Bağdâdî İbn Ebî'd-Dünyâ, *es-Sumt ve âdâbü'l-lisân*, thk. Ebû İshak el-Huveynî (Beyrut: Dârü'l-Kitâbi'l-Arabî, 1410), 227; Dimyâtî, *el-Metcer*, 272; Münzirî, *et-Terğîb ve't-terhib*, 3: 365; Suyûtî, *es-Sağîr*, 6148, 6149; Elbânî, *Daifü'l-Câmi'i's-Sağîr*, 2398, 2399.

¹⁴⁹³ مَنْ عَرَفَ نَفْسَهُ فَقَدْ عَرَفَ رَبَّهُ

¹⁴⁹⁴ Sağânî, *el-Mevdû'ât*, 35, H.No: 28; Nevevî'nin ifadesi "ليس هو بثابت" şeklindedir. Ebû Zekeriyâ Yahyâ b. Şeref b. Müri en-Nevevî, *Fetâvâ'l-İmâm en-Nevevî*, (*el-Mesâ'ilü'l-mensûre*) (Beyrut: Dârü'l-Beşâiri'l-İslâmiyye, 1996), 248; İbn Teymiyye, *el-Fetâvâ*, 26: 349; Elbânî, *ed-Daife*, 1: 165, H.No: 66; Ebû Abdillâh Şemsüddîn Muhammed b. Ebî Bekr b. Eyyûb ez-Zürâî ed-Dımaşki el-Hanbelî İbn Kayyım, *Medâricü's-sâlikîn beyne menâzili iyyâke na'büdü ve iyyâke nesteîn*, thk. Muhammed Mu'tasimbillah el-Bağdâdî (Beyrut: Dârü'l-Kitâbi'l-Arabî, 1996), 1: 426; Aliyyü'l-Kârî, *el-Esrâr*, 352, H.No.; Aclûnî, *el-Keşf*, 2: 262; Zürkânî, *el-Muhtasar*, 221, H.No: 1052; Mâverdî, Hz. Aişe'den rivâyetle "Hz. Peygambere İnsanların rabbini en iyi tanıyan kimdir diye soruldu? O da nefsinin tanıyandır" şeklinde cevap verdiğine dair bir rivâyetin olduğunu söylemiştir. Mâverdî, *Edebü'd-dünyâ ve'd-dîn*, 75.

¹⁴⁹⁵ Ebû'l-Muzaffer Mansûr b. Muhammed b. Abdülcebbar et-Temîmî el-Mervezî es-Sem'ânî, *Kavâdu'l-edille fi'l-Usûl*, thk. Muhammed Hasan Muhammed Hasan İsmail (Beyrut: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1999), 2: 60.

¹⁴⁹⁶ Hadislerin keşf, ilham ve rüya ile sahih olmayacağı bilgisi için bkz. Uysal, *Tasavvuf Kültüründe Hadis (Tasavvuf Kaynaklarındaki Tartışmalı Rivâyetler)*, 114; Ahmet Yıldırım, *Tasavvufun Temel Öğretilerinin Hadislerdeki Dayanakları* (Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı, 2009), 54-60.

¹⁴⁹⁷ Aclûnî, hocası el-Hicâzî'nin İbn Arâbî'yi hadis hafızı kabul ettiğini ifade ettikten sonra " وذكر بعض "الأصحاب أن الشيخ محي الدين قال هذا الحديث وإن لم يصح من طريق الرواية فقد صح عندنا من طريق الكشف" ifadesiyle bu rivâyeti keşfen sahih kabul ettiğini belirtmiştir. Aclûnî, *el-Keşf*, 2: 262; *Fütûhât* üzerine çalışmalar yapan

bu rivâyetin Hz. Peygamber'e isnad edilerek sened zikredilmeksizin 58 yerde kullanıldığını tespit ettik. Bununla birlikte söz konusu rivâyetten önce veya sonra Muhyiddîn İbnü'l-Arâbî'nin (ö. 638/1240) keşfen veya başka bir ifadeyle bu metnin sıhhatine dair bir ifadesinin olmadığını da belirtebiliriz. Aclûnî'nin bu ifadesini İbn Arâbî'nin hadisleri keşfen sahih görme metoduna istinaden söylemiş olması muhtemeldir. Muhyiddîn İbnü'l-Arâbî'nin diğer eserlerinde de keşifle ilgili bilgi bulunmakla beraber ilgili rivâyetin tashihine yönelik bilgi tespit edilememiştir.¹⁴⁹⁸ Bu rivâyet üzerine müstakil risaleler de kaleme alınmıştır.¹⁴⁹⁹ Ayrıca İbn Fâtik tarafından hicri V. asırda telif edilen ilk çağ filozoflarının sözlerinin yer aldığı *Muhtârü'l-Hikem* isimli eserde Sokrates'in "kendini bilen her şeyi bilir, kendini bilmeyen hiçbir şey bilmez" [مَنْ عَرَفَ نَفْسَهُ عَرَفَ كُلَّ شَيْءٍ وَمَنْ جَهَلَ نَفْسَهُ جَهَلَ كُلَّ شَيْءٍ] sözü de yer almaktadır.¹⁵⁰⁰ Söz konusu rivâyetin V. asırdan sonra özellikle tasavvuf literatürde yer alması Sokrates'in sözünün hadis olarak nakledilme ihtimalini ortaya çıkarmaktadır.

457. *Dünya çok kısa bir zamandır. Dolayısıyla Allah'a ibadet ederek geçirin.*¹⁵⁰¹

Sağâni, İbnü'd-Deybâ, Aliyyü'l-Kârî ve Kâvûkcî mevzu hükmü vermiştir.¹⁵⁰²

c) Bulunamayan Rivâyetler

Ayhan, bu bilginin doğru olmadığını belirtmiştir. Mehmet Ayhan, "Muhyiddin İbn Arabî'nin Fütûhât'ta Keşf Yoluyla Naklettiği Tasavvufî Muhteva Sahip Rivâyetler", *İhya Uluslararası İslam Araştırmaları Dergisi* 1/2 (2015), 22-56, 46; İbn Arâbî'nin keşif yoluyla rivâyetleri kabul ettiğine dair bilgilerin yer aldığı makalede, "men arafe" rivâyetinin de İbn Arâbî tarafından keşfen sahih kabul edildiği bilgisi Aclûnî'den nakledilmekle beraber eserlerinde sarahaten tashih edildiğine dair bir bilgi paylaşılmamıştır. Seyit Avcı, "Keşif Yoluyla Hadis Rivâyeti Meselesi", *Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi* 4/4 (2004), 161-193, 173, 181.

¹⁴⁹⁸ Fütûhât'ta "men arafe" rivâyetinin geçtiği yerler şu şekildedir: 1: 103, 171, 173, 496, 499, 523, 532, 2: 33, 122, 132, 140, 157, 314, 463, 3: 53, 153, 339, 365, 366, 385, 449, 4: 87, 148, 152, 161, 175, 205, 5: 65, 106, 149, 281, 427, 6: 13, 33, 103, 111, 143, 157, 172, 236, 301, 262, 374, 375, 7: 80, 162, 211, 217, 255, 336, 360, 389, 8: 33, 121, 187, 193, 217, 248. İbnü'l-Arâbî, *el-Fütûhâtü'l-Mekkiyye*.

¹⁴⁹⁹ İbnü'l-Arâbî'ye nispet edilen ve bu rivâyete dair bilgilerin olduğu risale için bkz. Muhyiddîn Muhammed b. Alî b. Muhammed el-Arabî et-Tâî el-Hâtimî İbnü'l-Arâbî, *er-Risâletü'l-vücûdiyye fî ma'nâ kavlihî sallallâhu aleyhi ve sellem "men arafe nefseh fekad arafe Rabbeh"*, thk. Âsım İbrahim el-Hüseynî (Beyrut: Dârü'l-Kütübî'l-İlmiyye, 2004); Suyûtî, "القول الاشبه في حديث من عرف نفسه فقد عرف", *Özetle iki kanaat dile getiren Suyûtî, hadis olarak sahih olmadığını ama manasının doğru olduğu olduğu hükmüne varmıştır. Ebü'l-Fadl Celâlüddîn Abdurrahmân b. Ebi Bekr b. Muhammed el-Hudayrî es-Suyûtî, el-Hâvî li'l-fetâvâ* (Beyrut: Dârü'l-Fikr, 2004), 2: 288-290 (Risale el-Hâvî'nin içinde yer almaktadır.

¹⁵⁰⁰ İbn Fâtik, *el-Muhtâr*, 93.

¹⁵⁰¹ Sağâni, Rivâyet Hanif, Şeyhî, Hâkî, Anonim II, Kadri, Latifi ve Visâli'nin eserlerinde yer almaktadır.

¹⁵⁰² Sağâni, *el-Mevdû'ât*, 64; İbnü'd-Deyba, *et-Temyîz*, 91; Aliyyü'l-Kârî, *el-Esrâr*, 205; Kâvukcî, *el-Lü'lü'ü*, 81.

458. *Fakirin ölümü kendisi için bir rahatlıktır.*¹⁵⁰³
 459. *Âlim, Allah'ın sevgili kuludur.*¹⁵⁰⁴
 460. *Kim Kur'an'ı kendi görüşlerine göre tefsir ederse küfre düşer.*¹⁵⁰⁵
 461. *Sadaka vermek belaları geri çevirir ve ömürleri uzatır.*¹⁵⁰⁶

Hâdimî ve Tânevî'nin eserinde zikrettiği bu rivâyete temel hadis kitaplarında ulaşılamamıştır.¹⁵⁰⁷

462. *Müslümanlar ölmezler. Bilakis fânî olan bir mekândan bâkî olan bir mekâna geçerler.*¹⁵⁰⁸
 463. *En faziletli sadaka doğruyu söylemektir.*¹⁵⁰⁹

1. 6. XIX. Asır Manzum Kırk Hadis Metinleri

1. 6. 1. Şeyhî (XIX. Asır), *Tercüme-i Hadîs-i Erba'în*.

İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi, Türkçe Yazmalar Bölümü 822 numarada yer alan yazmanın 1b-6a varakları arasında Şeyhî mahlaslı bir şaire ait manzum kırk hadis tercümesi yer almaktadır. Karahan'ın Köstendilli Süleyman Şeyhî'ye (ö. 1235/1819-20) ait kabul ettiği risaleyi,¹⁵¹⁰ tenkitli neşreden Sâdık Cihân, Şeyhî mahlaslı şairin Köstendilli olamayacağını belirtmiştir.¹⁵¹¹ Karahan'ın, Bağdatlı'nın *Îzâhu'l-Meknûn* isimli *Keşfü'z-Zunûn* zeyline dayanarak verdiği bilgilerdeki risale, "*Terkibât-ı Erba'în*" adında olup daha çok Süleyman Şeyhî'nin rüyalarını anlattığı mensur bir eserdir.¹⁵¹² Bununla birlikte eserin dilinin yeni ve üslubu

¹⁵⁰³ Rivâyet Hanîf'in eserinde bu lafızla yer alırken Anonim I ve Latîfî'nin eserlerinde مَوْتُ الْفُقَرَاءِ رَاحَةٌ وَمَوْتُ الْأَغْنِيَاءِ مُصِيبَةٌ zengininin ölümünün de musibet olduğu ziyadesiyle yer almaktadır.

¹⁵⁰⁴ الْعَالَمُ حَبِيبُ اللَّهِ

¹⁵⁰⁵ مَنْ فَسَّرَ الْقُرْآنَ بِرَأْيِهِ؛ فَقَدْ كَفَرَ Hanif, Şeyhî ve İsmail Sâdık Kemâl'in eserinde yer alan bu rivâyetin dışında Tirmizî ve Ebû Dâvûd'un naklettikleri فَصَابَ فَقَدْ أَخْطَأَ rivâyeti de bulunmaktadır.

¹⁵⁰⁶ Rivâyet, Hanif, Şeyhî, Revâhî, Anonim IV, Kadri ve Visâlî'nin eserlerinde yer almaktadır. Hâdimî ve Tânevî'nin eserinde إِلَّا الْبُرِّ وَلَا يَزِيدُ الْعُمْرَ وَتَزِيدُ الْبَلَاءُ وَتَزِيدُ الْعُمْرَ ifadesiyle zikredilmiştir.

¹⁵⁰⁷ Ebû Saîd el-Hâdimî, *el-Berîkatü'l-Mahmûdiyye fî şerhi't-Tarîkati'l-Muhammediyye ve 'ş-şerî'ati'n-nebevîyye fî's-sîreti'l-Ahmediyye* (Kahire: Matbaatü'l-Halebî, 1348), 2: 119; Muhammed A'lâ b. Alî b. Muhammed Hâmid el-Fârûkî et-Tânevî, *Keşşâfû istulâhâti'l-fünûn ve 'l-'ulûm*, thk. Ali Dahrûc (Beirut: Mektebetü Lübnan, 1996), 2: 1668.

¹⁵⁰⁸ Rivâyet ayrıca Anonim IV ve Kadri'nin eserinde yer almaktadır. بَلْ يُنْقَلُونَ مِنْ دَارِ الْبَقَاءِ إِلَى دَارِ الْبَقَاءِ

¹⁵⁰⁹ Rivâyet ayrıca Anonim I ve Latîfî'nin eserinde yer almaktadır. أَفْضَلُ الصَّدَقَةِ: كَلِمَةٌ حَيَّةٌ

¹⁵¹⁰ Karahan, *Kırk Hadis*, 271-272.

¹⁵¹¹ Sadık Cihan, "Şeyhî ve Hadis-i Erba'în Tercümesi", *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 4 (1997), 4-29.

¹⁵¹² Cihan, "Şeyhî ve Hadis-i Erba'în Tercümesi"; Bu eser Yüksek Lisans Tezi olarak çalışılmıştır. Haticeül Kübrâ Öksüz, *Köstendilli Süleyman Şeyhî'nin Mektûbât-ı Erba'în, Terkiât-ı Erba'în ve*

açısından sonraki dönemlere ait olması, ayrıca edebî yönünün usta şairlere benzemesi gibi unsurlar da Köstendillinin olma ihtimalini güçlendirmektedir ki Karahan da başkasının olma ihtimalini düşünme ihtiyacı hissettirmeyecek kadar net konuşmuştur. Cihan'ın, *Keşfü'z-Zunûn* zeylini tek delil kabul etmesinin yanında Karahan'ın söz konusu nüshaya dair ortaya koyduğu başta dil hususiyetleri olmak üzere, lisana hakimiyet, üsluptaki canlılık ve tercümedeki başarı ile Fuzûlî ve Nâbî gibi usta şairlerin eserleriyle bu risaleyi aynı kalitede kabul etme gibi diğer delilleri görmezden gelmesi kanaatimizce uygun değildir. Dolayısıyla XX. asırda Şeyhî mahlaslı bir şaire ait manzum kırk hadis varlığını bilmediğimiz için, eserin dil yapısını da göz önünde bulundurarak XIX. asırda telif edilme ihtimalinin yüksek olduğunu düşünüyoruz.¹⁵¹³

Eserin giriş kısmında “men hafıza” rivâyetinde yer alan vaatlere nail olma arzusu belirtilmiş ve bu rivâyetin râvîleri de nazma çekilmiştir. Mukaddimesinde mesnevî nazım biçimi ile aruzun “feilâtün mefâîlün failün” kalıbı kullanılırken, rivâyetler kıta nazım biçimiyle tercüme edilmiştir. Genelde kısa, kolay ve ezberlenebilecek rivâyetler yer almaktadır.

Şeyhî'nin eserinde tercüme edilen 18 makbul rivâyetten 8'i müttefakun aleyh, 1'i Buhârî'nin, 1'i Müslim'in *es-Sahîh* adlı eserlerinde, 6'sı Ahmed b. Hanbel'in, *el-Müsned*'inde; 1'i İbn Mâce'nin, 1'i Tirmizî'nin *es-Sünen* adlı eserlerinde yer almaktadır. 5 zayıf, 9 mevzu ve 3 bulunamayan olmak üzere toplam 35 rivâyetin tercüme edildiği eserde daha önce geçmeyen¹⁵¹⁴ rivâyetlerin tahrîc bilgileri şu şekildedir:

a) Zayıf rivâyetler

464. *Ya âlim ol ya öğrenen ol veya dinleyen ol! Ama dördüncüsü olma!*

*Helak olursun.*¹⁵¹⁵

Ebû Bekre'den merfû, Ebu'd-Derdâ ve Abdullah b. Mesud'dan mevkuf; Hasan

Te'vilât-ı Erbaîn isimli eserleri (inceleme ve metin), (İstanbul: Marmara Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2010).

¹⁵¹³ Karahan, *Kırk Hadis*, 270.

¹⁵¹⁴ Tahrîc bilgisi verilmesi gereken 17 rivâyetin 12'sine dair tahrîc bilgileri daha önce geçmiş olup zayıflar için 13, 73, 84 ve 91 no'lu rivâyetlere; mevzular için 79, 86, 114, 122, 126 ve 456 no'lu rivâyetlere; bulunamayanlar için 459 ve 460 no'lu rivâyetlere bakınız.

¹⁵¹⁵ اعد عالمًا أو مُتَعَلِّمًا، أو مُسْتَمِعًا، ولا تُكُنْ رَابِعًا؛ فَتُهْلَكَ Rivâyet ayrıca İsmail Sâdık Kemal'in eserinde اعد عالمًا أو مُتَعَلِّمًا، أو مُسْتَمِعًا أو مُجِبًا، ولا تكن الخامس فَتُهْلَكَ ifadesiyle geçmektedir.

el-Basrî'den (mürsel) senedlerle rivâyet edilmiş olup¹⁵¹⁶ zayıf hükmündedir.¹⁵¹⁷

b) Mevzular

465. *Cahillikten daha büyük bir fakirlik, akıldan daha üstün bir zenginlik yoktur.*¹⁵¹⁸

İbn Hibbân, Taberânî, Beyhakî ve Deylemî,¹⁵¹⁹ Hz. Ali'den nakletmişlerdir.¹⁵²⁰

466. *Kim gözlerini severse ikindi vaktinden sonra yazmasın!*¹⁵²¹

Aliyyü'l-Kârî ve Kavukcî, mevzu hükmü vermiştir.¹⁵²²

467. *Kim âlimlerin önüne geçerse sanki Kur'an'ın önüne geçmiş gibi olur.*¹⁵²³

Suyûtî, Aclûnî ve el-Ezherî mevzu hükmü vermişlerdir.¹⁵²⁴

c) Bulunamayan Rivâyetler

468. *Zikirlerin en hayırlısı Allah'tan başka ilah olmadığına şahitlikte bulunmaktır.*¹⁵²⁵

1. 6. 2. Hikmet (XIX. Asır) Tercüme-i Hadîs-i Erba'în.

İstanbul Üniversitesi, Nadir Eserler Kütüphanesi Türkçe Yazmalar Bölümü 9264 numarada yer alan manzum kırk hadis, Hikmet isimli bir şaire aittir.¹⁵²⁶ Hayatı hakkında detaylı bilgi bulamadığımız şairin eserinde “*Erdi tevfik rahmet-i Rabbi'l-'enâm/ ان ختام المسك dedim târih tamâm*” beytine düşürdüğü tarih ebced hesabına göre

¹⁵¹⁶ Dârimî, Mukaddime 28; Tahâvî, *Şerhu müşkili'l-âsar*, 15: 406; Bezzâr, *el-Müsned*, 9:94; Buhârî, *el-Evsat*, 5: 231; Beyhakî, *eş-Şuab*, 3: 229; İbn Abdilber, *Câmi'u beyânî'l-'ilm*, 1: 141, 143, 147.

¹⁵¹⁷ Heysemî, Bezzâr ve Taberânî'nin rivâyet ettiğini belirtmiş, senedinin sika râvilerden oluştuğunu ifade etmiştir. Ancak senedinde yer alan Atâ b. Müslim el-Haffâf el-Halebî, saduk, zayıf kabul edilmiştir. Ayrıca Ebû Bekre rivâyetlerinde yer alan “ya da onları seven ol” kısmı Atâ'nın ziyadesi olabilir ki senedinde yer alan Mis'ar, bunu kendisine ifade etmiştir. Heysemî, *el-Mecma'*, 1: 122; Aclûnî, *el-Keşf*, 1: 148; Elbânî, *ed-Daîfe*, 6: 359.

¹⁵¹⁸ Rivâyetin ilk kısmı Latîfî'nin eserinde de yer almaktadır.

¹⁵¹⁹ İbn Hibbân, *el-Mecrûhîn*, 2: 306-307; Taberânî, *el-Kebîr*, 3: 68; (Beyhakî rivâyetinde من العقل لا أعوز من العقل) Beyhakî, *eş-Şuab*, 6: 358; Deylemî, *el-Firdevs*, 5: 179.

¹⁵²⁰ Senedinde bulunan Ebû Recâ Muhammed b. Abdullah el-Habî, yalancılıkla itham edilmiştir. İbnü'l-Kayserânî, *el-Ma'rife*, 251; Zehebî, *el-Mizân*, 3: 602; Zeylâ, *Tahricü ehâdîsi'l-Keşşâf*, 1: 263; Heysemî, *el-Mecma'*, 10: 283; Elbânî, *ed-Daîfe*, 11: 713.

¹⁵²¹ Bazı metinlerde مِنْ أَحَبِّ حَبِيبَتَيْهِ ibaresiyle zikredilmektedir.

¹⁵²² Aliyyü'l-Kârî, *el-Esrâr*, 325; Kâvukcî, *el-Lü'lü'ü*, 172.

¹⁵²³ Rivâyet ayrıca Latîfî'nin eserlerinde yer almaktadır.

¹⁵²⁴ Bu rivâyet kaynaklarda مِنْ جُلَسَ فَوْقَ عَالِمٍ بَغَيْرِ إِذْنِهِ فَكَأَنَّهَا جُلَسَ عَلَى الْمُصْحَفِ ifadesiyle yer almaktadır. Suyûtî, *el-Hâvî li'l-fetâvâ*, 1: 431; Aclûnî, *el-Keşf*, 2: 244; Muhammed b. Beşîr Zâfir el-Ezherî, *Tahzîrü'l-müslimîn mine'l-ehâdîsi'l-mevdüati ale'l-mürselîn* (Beyrut: Dâru İbn Kesîr, 1985), 157.

¹⁵²⁵ خَيْرُ الْأَدْكَارِ شَهَادَةُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ

¹⁵²⁶ Hikmet, *Tercüme-i Hadîs-i Erba'în* (İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Nadir Eserler Kütüphanesi, Türkçe Yazmalar, 9264), vr 13b.

1243'ü göstermektedir. Dolayısıyla telif tarihi 1838 olan eserde II. Mahmud'un Şeyhülislamlık makamına getirdiği Kadızâde Şeyh Mehmed'den (1747-1838) feyz aldığı da belirten Hikmet'in, XVIII. asrın sonlarında, XIX. asrın başında yaşadığı tespit edilmiştir.¹⁵²⁷ Mensur bir mukaddime ile başlayan eserde, rivâyetler mesnevî nazım biçimi kullanılarak her hadis üçer beyit ile tercüme edilmiştir. Müellif, Buhârî'nin *el-Câmiu's-Sahîh*'inden hadisleri seçtiğini belirtirken, herkesin anladığı ve hadisleri kolay ezberlenen bir eser olmasını da istemiştir. Ayrıca Seyyid Şeyh Hoca Ali el-Behcet el-Konevî'ye tevessülde bulunurken Şeyh Muhammed el-Ahrak'dan da yardım talep etmiştir.¹⁵²⁸

Hikmet'in eserinde yer alan rivâyetlerin tamamı makbul hadislerden oluşmaktadır. Tespit edebildiğimiz kadarıyla kırk hadis telif geleneği içinde rivâyetlerin Buhârî ve Müslim'in eserlerinden seçildiği tek kırk hadisin Hikmeti'ye ait olduğunu ifade edebiliriz. 41 rivâyetin¹⁵²⁹ yer aldığı çalışmasının 34 hadisi müttefakun aleyh rivâyetlerden oluşurken, 5 rivâyet Buhârî, 2 rivâyet de Müslim tarafından *es-Sahîh* adlı eserlerinde tahrîc edilmiştir.

1. 7. Telif Tarihi Tespit Edilemeyen Manzum Kırk Hadisler

1. 7. 1. İlâhî, Kırk Hadîs Tercümelere

İlâhî mahlaslı şair veya şairlere ait olduğu tespit edilen üç kırk hadis bulunmaktadır. Osmanlı döneminde İlâhî mahlaslı birden çok şair bulunmakla birlikte, yapılan taramalarda söz konusu şairlerin kırk hadislerinin olup olmadığına dair bir bilgi elde edilememiştir.¹⁵³⁰ Buradan hareketle telif tarihi tespit edilmeyen kırk hadisler içinde değerlendirdiğimiz eserlerin tahrîclerine dair bilgiler verilecektir.

1. 7. 1. 1. Birinci Kırk Hadis: Tercüme-i Ehadîs-i Erba'în.

Süleymaniye Kütüphanesi, İbrahim Efendi numara 190/4'te yer alan mecmuanın 22b-25a varakları arasında bulunan kırk hadisin mensur mukaddimesinde

¹⁵²⁷ Hikmet, *Tercüme-i Hadîs-i Erba'în* (Türkçe Yazmalar, 9264), vr 13a; Karahan, *Kırk Hadis*, 274.

¹⁵²⁸ Hikmet, *Tercüme-i Hadîs-i Erba'în* (Türkçe Yazmalar, 9264), vr 2a-2b.

¹⁵²⁹ Karahan, bu rakamı sehven 40 olarak vermiştir. Karahan, *Kırk Hadis*, 273.

¹⁵³⁰ Karahan, *Kırk Hadis*, 292; Söylemez, *Manzum Kırk Hadisler*, 288; H. Harun Gündüz, *Mehmet Nâil Tuman ve Tuhfe-i Nâilî'si (inceleme metin indeks sayfa 1-100)* (Balıkesir: Balıkesir Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2009).

“*münzevî hakîr u fakîr Şeyh İlâhî bu hadîs-i şerîfî...*”¹⁵³¹ ifadelerinden hareketle İlâhî’ye ait olduğunu kabul edip birinci kırk hadis olarak tanımladığımız eser, aruzun feilâtün mefâilün feilün kalıbıyla ve kıta nazım biçimiyle yazılmıştır.¹⁵³²

İlâhî’nin bu *Kırk Hadisi*’inde tercüme edilen 14 makbul rivâyetten 4’ü müttefakun aleyh, 1’i Buhârî’nin, 1’i Müslim’in *es-Sahih* adlı eserlerinde, 5’i Ahmed b. Hanbel’in, *el-Müsned*’inde; 1’i Taberânî’nin, *el-Evsât*’ında, 1’i el-Kebîr’inde, 1’i de Hâkim’in *el-Müstedrek* adlı eserinde yer alan sahih rivâyetlerden oluşmaktadır. 9 zayıf, 5 mevzu, 2 selefâe ait söz ve 9 bulunamayan olmak üzere toplam 39 rivâyetin tercüme edildiği eserde daha önce geçmeyen¹⁵³³ rivâyetlerin tahrîc bilgileri şu şekildedir:

a) Zayıf rivâyetler

469. *İki günü eşit olan aldanmıştır.*¹⁵³⁴

Deylemî’nin, Hz. Ali’den,¹⁵³⁵ İbn Ebî’-d-Dünyâ’nın,¹⁵³⁶ Benî Süleym kabilesinden bir zattan naklettiklerine göre Abdullah b. Ebî Revvâd rüyasında Hz. Peygamber’i görmüş, kendilerine nasihat etmesini istemiş, bunun üzerine Hz. Peygamber bu rivâyeti söylemiştir. Ebû Nuaym ise İbrahim b. Ethem’den (ö. 161/778) gelen bir rivâyete göre Hasan el-Basrî’nin de aynı rüyayı gördüğünü nakletmiştir.¹⁵³⁷

Deylemî senedinde yer alan zayıf râvîden dolayı bu rivâyete zayıf hükmü verilirken, rüyada Hz. Peygamber’den birtakım nasihatler işitip bunu rivâyet etmek hadis ilmi açısından kabul edilebilir bir durum değildir.¹⁵³⁸

470. *Kim ahiret için yapılan amellerle dünya nimetlerini isterse ahirette kendisi için*

¹⁵³¹ İlâhî, *Tercüme-i Hadîs-i Erba’in bi’n-Nazm Mevlânâ İlâhî 1* (İstanbul: Süleymaniye Kütüphanesi, İbrahim Efendi, 1190), 22b; Ayrıca Karahan’ın tespit ettiğine göre İbrahim Efendi koleksiyonu 5427 205b-208a varakları arasında da bir nüshası mevcuttur. Karahan, *Kırk Hadis*, 294.

¹⁵³² Söylemez, *Manzum Kırk Hadisler*, 288.

¹⁵³³ Tahrîc bilgisi verilmesi gereken 25 rivâyetin 13’üne dair tahrîc bilgileri daha önce geçmiş olup zayıflar için 15, 73, 92 ve 208 no’lu rivâyetlere; mevzular için 43, 86 ve 125 no’lu rivâyetlere; bulunamayanlar için 88, 220, 271, 272, 273 ve 319 no’lu rivâyetlere bakınız.

¹⁵³⁴ *مَنْ اسْتَوَى يَوْمَهُ فَهُوَ مَغْبُورٌ وَمَنْ كَانَ غَدَهُ شَرًّا مِنْ يَوْمِهِ فَهُوَ مَغْبُورٌ وَمَنْ لَمْ يَتَعَاهَدِ النَّفْسَانَ مِنْ نَفْسِهِ فَهُوَ فِي نَفْسَانٍ وَمَنْ كَانَ فِي نَفْسَانٍ فَالْمَوْتُ خَيْرٌ لَهُ*

¹⁵³⁵ Deylemî, *el-Firdevs*, 3: 611.

¹⁵³⁶ Ebû Bekr Abdullah b. Muhammed b. Ubeyd el-Kureşî el-Bağdâdî İbn Ebi’-d-Dünyâ, *el-Menâmât*, thk. Abdülkâdir Ahmed el-Atâ (Beirut: Müessesetü’l-Kütübi’s-Sekâfiyye, 1993), 116.

¹⁵³⁷ Ebû Nuaym, *Hilyetü’l-Evliyâ*, 8: 35.

¹⁵³⁸ Deylemî’nin senedinde bulunan Muhammed b. Sûkâ, tenkid edilmiştir. Irâkî, *el-Muğnî*, 1701; Sübkî, *et-Tabakât*, 6: 376; Zerkeşî, *el-Le’âlî*, 138; Sehâvî, *el-Makâsîd*, 631; Aclûnî, *el-Keşf*, 2: 233; Gazzî, *el-İtkân*, 2: 556; Aliyyü’l-Kârî, *el-Esrâr*, 328; Kâvukcî, *el-Lü’lü’ü*, 174.

*bir nasip yoktur.*¹⁵³⁹

Ebü'ş-Şeyh, Kudâî ve Ebû Saîd İbnü'l-Arâbî, Übeyy b. Ka'b'dan nakletmişlerdir.¹⁵⁴⁰

471. *Allah bir kulunu severse hiçbir günah ona zarar vermez.*¹⁵⁴¹

Deylemî ve Kuşeyrî, Enes b. Mâlik'ten nakletmişlerdir.¹⁵⁴²

472. *Ümmetimin fesada düştüğü zaman kim benim sünnetime tabi olursa yüz şehit sevabı vardır.*¹⁵⁴³

İbn Adî, Beyhakî ve İbn Beşrân,¹⁵⁴⁴ Abdullah b. Abbas'tan nakletmişlerdir.¹⁵⁴⁵

473. *Kim insanlardan güçlü olmayı istiyorsa Allah'a tevekkül etsin.*¹⁵⁴⁶

İbn Adî, Ukaylî ve Ebû Nuaym,¹⁵⁴⁷ Abdullah b. Abbas'tan nakletmişlerdir.¹⁵⁴⁸

b) Mevzular

474. *Her küp içindekini sızdırır.*¹⁵⁴⁹

Kavukcî, hadis olarak aslı olmadığını beyan etmiştir.¹⁵⁵⁰

475. *İbadetlerin en faziletlisi zahmetli olandır.*¹⁵⁵¹

Aliyyü'l-Kârî, Zürkânî ve Abdülfettah Ebû Gudde mevzu kabul etmişlerdir.¹⁵⁵²

¹⁵³⁹ مَنْ طَلَبَ الدُّنْيَا يَعْمَلِ الْآخِرَةَ؛ فَمَا لَهُ فِي الْآخِرَةِ مِنْ نَصِيبٍ

¹⁵⁴⁰ Ebû Muhammed Abdullah b. Muhammed b. Ca'fer b. Hayyân el-Ensârî el-İsfahânî Ebu'ş-Şeyh, *et-Tevbîh ve't-tenbîh*, thk. Mecdi es-Seyyid İbrahim (Kahire: Mektebetü'l-Furkân, ts.), 78; Kudâî, *eş-Şihâb*, 1: 293; Ebû Saîd Ahmed b. Muhammed b. Ziyâd el-Basrî İbnü'l-Arâbî, *ez-Zühd ve sıfatü'z-zâhidîn*, thk. Mecdi Fethi es-Seyyid (Tanta: Dârü's-Sahâbe, 1408), 67, H.No: 124; İbn Bedrân, *Şerhü Kitâbi'ş-Şihâb*, 82.

¹⁵⁴¹ Rivâyet ayrıca Anonim IV ve Visâlî'nin eserinde yer almaktadır.

¹⁵⁴² Deylemî, *el-Firdevs*, 2: 77; Abdülkerim b. Hevâzin b. Abdümelik Kuşeyrî, *er-Risâletü'l-Kuşeyriyye*, thk. Abdülhalim Mahmud ve Mahmud b. eş-Şerîf, 1. Bs, 2 c. (Kahire: Dârü'l-Maârif, t.y.), 1: 207; Senedinde bulunan Ahmed b. Muhammed b. el-Harâzî, tenkit edilmiştir. Dârekutnî kendisinden hadis nakletmiş ancak senedin batıl olduğuna işaret etmiştir. Ayrıca meçhul bir râvidir. İrakî, *el-Mugnî*, 1692; Sübkî, *et-Tabakât*, 6: 375; Sehâvî, *el-Makâsîd*, 249; Elbânî, *ed-Daîfe*, 2: 88.

¹⁵⁴³ Rivâyet ayrıca Ali b. Ahmed'in eserinde yer almaktadır. İsmail Sâdik Kemâl'in eserinde *بِسُنَّتِي عِنْدَ فَسَادِ أُمَّتِي؛ لَهُ أَجْرٌ مِائَةَ شَهِيدٍ* ifadeleriyle kullanılmıştır.

¹⁵⁴⁴ İbn Adî, *el-Kâmil*, 3: 174; Ebû Bekr Ahmed b. el-Hüseyn b. Alî el-Beyhakî, *Kitâbü'z-zühd*, thk. Âmir Ahmed Haydar (Beyrut: Müessesetü'l-Kütübî's-Sekâfiyye, 1996), 118; İbn Beşrân, *Emâlî*, 1: 218.

¹⁵⁴⁵ Senedinde bulunan Hasan b. Kuteybe el-Huzâî, zayıf kabul edilmiştir. Zehebî, *el-Mîzân*, 1: 519; Elbânî, *ed-Daîfe*, 1: 497.

¹⁵⁴⁶ مَنْ حَبَّ أَنْ يَكُونَ قَوِيًّا فِي النَّاسِ؛ فَلْيَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ

¹⁵⁴⁷ İbn Adî, *el-Kâmil*, 6: 420; Ukaylî, *ed-Duâfâ*, 4: 340; Ebû Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, 3: 218; Kudâî, *eş-Şihâb*, 1: 214.

¹⁵⁴⁸ Senedinde bulunan Hişam b. Ziyâd ve İsa b. Meryem, tenkid edilmiştir. İbnü'l-Kayserânî, *ez-Zahîre*, 4: 2175; Bûsîrî, *el-İthâf*, 7: 407; Zeylaî, *Nasbü'r-râye*, 3: 62-63; Zeylaî, *Tahrîcü ehâdisi'l-Keşşâf*, 3: 351; Elbânî, *ed-Daîfe*, 11: 421.

¹⁵⁴⁹ كُلُّ إِنَاءٍ يَتَرَشَّحُ بِمَا فِيهِ

¹⁵⁵⁰ Kâvukcî, *el-Lü'lü'ü*, 139.

¹⁵⁵¹ أَفْضَلُ الْأَعْمَالِ أَصْغَبُهَا Belîğ'in eserinde *أَفْضَلُ الْعِبَادَاتِ أَحْمَرُهَا* ifadesiyle yer almaktadır.

¹⁵⁵² Aliyyü'l-Kârî, *el-Esrâr*, 100, H.No: 50; Zürkânî, *el-Muhtasar*, 70; İmam Muhammed, *Kitâbü'l-Kesb* isimli eserinde *عن الأعمال قال أحمرها أي أشقها على البدن* şeklinde hadis olarak rivâyet

c) Selefe ait sözler

476. *Sabreden kazanır.*¹⁵⁵³

Tefsir kitaplarında, vaaz edebiyatında, âdâba dair eserlerde yer alan rivâyet, Eksem b. Sayfî'nin sözü olarak nakledilmiştir.¹⁵⁵⁴

477. *Zekâtı verilen malın sorumluluğu kalkmıştır.*¹⁵⁵⁵

Dil ve garibu'l-hadis kitaplarında senedsiz olarak zikredilen ifadenin Yahyâ b. Ya'mer'in sözü olduğu tespit edilmiştir.¹⁵⁵⁶

d) Bulunmayanlar

478. *İnsanlara gücün yettiğin kadar ikram et!*¹⁵⁵⁷

479. *Allah bir kuluna öfkelendiği zaman onu (cennetteki hemcinslerinin) dışındakilerle beraber haşreder.*¹⁵⁵⁸

480. *Fakirleri sevmek iman alametlerindedir.*¹⁵⁵⁹

1. 7. 1. 2. İkinci Kırk Hadis.

Yapı Kredi Araştırma Kütüphanesi, 786-15 numarada yer alan mecmuanın 203a-206a varakları arasında yer alan kırk hadisin, İlahî'ye aidiyeti tartışmalı olmakla birlikte eserin baş kısmında İlahî mahlasının kurşun kalemle yazıldığı tespit edilmiştir.¹⁵⁶⁰

Risalenin mensur mukaddimesinde belirtildiğine göre eser, “men hafıza” rivâyetinin müjdesine mazhar olmak için kaleme alınmış olup *Meşârikü'l-Envâr*'dan

---

etmiştir. Eseri yayına hazırlayan Abdülfettah Gudde bu rivâyetin İbn Abbas'ın sözü olduğunu hadis olmadığını, Garibü'l-Hadis eserlerinden nakille belirtmiştir. İmam Muhammed'in bu rivâyeti daha sonraki Hanefî usulcüler Hz. Aişe'den rivâyet edildiği bilgisiyle kitaplarında zikretmişlerdir. Muhammed b. Hasan eş-Şeybânî, *Kitâbü'l-kesb*, thk. Abdülfettah Ebû Gudde (Halep: Mektebetü'l-Matbûati'l-İslâmiyye, 1997), 103-105; Alâüddîn Abdülaziz b. Ahmed el-Buhârî, *Keşfü'l-esrâr an Usûli Fahrü'l-İslâm Pezdevî*, thk. Nâcî es-Süveyd (Beyrut: el-Mektebetü'l-Asriyye, 2012), 3: 273; İbn Kuteybe, *Garibü'l-hadis*, 1: 270; Zemahşerî, *el-Fâik*, 1: 319; Ebü'l-Ferec Cemâlüddîn Abdurrahmân b. Alî b. Muhammed el-Bağdâdî İbnü'l-Cevzî, *Garibü'l-hadis*, thk. Abdülmü'tî Emîn Kal'acî (Beyrut: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1985), 1: 242.

¹⁵⁵³ مَنْ صَبَرَ ظَفِرٌ Rivâyet ayrıca Hâkî'nin eserinde yer almaktadır.

¹⁵⁵⁴ Râzî, *Mefâtihu'l-Gayb*, 26: 399; Ebû Bekir Muhammed b. Muhammed b. Velîd el-Fehrî el-Mâlikî et-Tartûşî, *Sirâcü'l-mülûk* (Mısır: Matbûati'l-Arabiyye, 1872), 98; Mâverdî, *Edebü'd-dünyâ ve 'd-dîn*, 290; Gazzâlî, *Ihyâü ulûmi 'd-dîn*, 7: 231.

¹⁵⁵⁵ كُلُّ مَالٍ أُعْطِيَ زَكَاةً؛ فَقَدْ ذَهَبَتْ أَبْلُتُهُ (وَبَلَّتُهُ)

¹⁵⁵⁶ Halil b. Ahmed Ebû Abdurrahmân Amr b. Temîm el-Ferâhîdî (el-Fürhûdî), *Kitâbü'l-ayn*, thk. Abdülhamid Hindâvî (Beyrut: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 2003), 4: 345; İbn Manzûr, *Lisânu'l-Arab*, 11: 7, 720.

¹⁵⁵⁷ أَكْرَمَ النَّاسَ عَلَى قَدْرِ إِكْرَامِكَ

¹⁵⁵⁸ إِذَا غَضِبَ اللَّهُ عَبْدًا حَسِرَهُ مَعَ غَيْرِ جَنْبِهِ

¹⁵⁵⁹ حُبُّ الْفُقَرَاءِ مِنَ الْإِيمَانِ Rivâyet ayrıca Hâkî'nin eserinde yer almaktadır.

¹⁵⁶⁰ Yıldırım, *Osmanlı'da Kırk Hadis Çalışmaları 1*, 191; Söylemez, *Manzum Kırk Hadisler*, 289.

Buhârî ve Müslim'in ittifak ettiği rivâyetler seçilerek telif edilmiştir. Aruzun fe'îlâtün mefâ'ilün fe'ilün, bazı yerlerde "fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün" kalıplarıyla ve kıta nazım biçimiyle telif edilmiştir.¹⁵⁶¹

İlâhî mahlasını kullanan bir şairin telif ettiği bu kırk hadis tercümesinde yer alan rivâyetlerin tamamı sahih olup kırk hadislerin telif amacına uygundur. Eserde tercüme edilen rivâyetlerin 1'i Müslim'in *es-Sahîh*'inde, 1'i İbn Mâce'nin *es-Sünen*'inde¹⁵⁶² yer alırken; 38 rivâyet müttefakun aleyh hadislerden oluşmaktadır.

1. 7. 1. 3. Üçüncü Kırk Hadis.

Süleymaniye Kütüphanesi, Yazma Bağışlar Bölümü, 5913/7 numarada yer alan mecmanın 45b-52a varakları arasında bulunan kırk hadisin mensur mukaddimesinde "...münzevi hakir u fakîr Şeyh İlâhî bu hadîs-i şerîfi..." şeklinde verilen bilgiye göre İlâhî'ye ait olduğunu tespit ettiğimiz bu eser, "men hafıza" rivâyetinin müjdesine ulaşmak amacıyla sahih hadislerden mazmun bir kırk hadis telif etme düşüncesiyle oluşturulmuştur.¹⁵⁶³ Eserin sonunda beş beyitlik "kıta-i hâtîme" kısmında yer alan beyitlerden hareketle eserin Sırrî mahlaslı bir şaire ait olduğu da ifade edilmiştir.¹⁵⁶⁴

Kırk hadiste yer alan rivâyetlerin tamamı sahih olup kırk hadisleri telif etme amacına uygundur. Eserde tercüme edilen rivâyetlerin 6'sı Buhârî, 15'i Müslim'in *es-Sahîh* adlı eserlerinde, 1'i Ahmed b. Hanbel'in *el-Müsned*'inde yer alırken; 18 rivâyet müttefakun aleyh hadislerden oluşmaktadır.

1. 7. 2. Ali b. Ahmed, *Nazm-ı Hadîs-i Şerîf*.

İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı, Osman Ergin Yazma Eserler Bölümü, YZ1012 numarada yer alan mecmuanın 167a-174a varakları arasında yer

¹⁵⁶¹ İlâhî, *Kırk Hadis 2*, Yapı Kredi Sermet Çifter Araştırma Kütüphanesi, 786/15.

¹⁵⁶² Buhârî'nin et-Târih'i, Taberânî'nin el-Kebîr adlı eserleri başta olmak üzere Hilyetü'l-evliyâ ve eş-Şihâb gibi eserlerde de yer alan Ebû Ümâme el-Bâhilî'nin naklettiği "Allah katında kıyamet günü insanların en kötüsü ahiretini başkasına ait dünyalar ile feda edendir" rivâyetinin senedinde yer alan Süveyd b. Saîd ve Şehr b. Havşeb tenkit edilmiştir. Bununla birlikte Bûsîrî, İbn Mâce rivâyetinin hasen olduğunu belirtmiştir. Taberânî rivâyeti Ebû Hüreyre aracılığıyla gelmektedir. Rivâyetin şahiti ve farklı tarikleri bulunduğu için hasen li-gayrihi kabul edilmiştir. Şuayb el-Arnâvut ve Elbânî zayıf hükmü vermiştir. Buhârî, *el-Kebîr*, 7: 128; İbn Mâce, *Fiten* 5 (Ş. Arnâvut: zayıf); Taberânî, *el-Kebîr*, 8: 144; Bûsîrî, *el-Misbâh*, 4: 175; İbn Hacer, *el-Metâlib*, 13: 153.

¹⁵⁶³ İlâhî, *Kırk Hadis 3* (İstanbul: Süleymaniye Kütüphanesi, Yazma Bağışlar, 5913/7).

¹⁵⁶⁴ 52a numaralı varakta yer alan "Ola kim sırrıyı duâlar ile/Analar bâ'is ola gufrâna" beyitlerinden hareketle Sırrî'ye ait olduğu ifade edilmiştir. Yazar, *Anadolu Sahası*, 755.

aldığı ifade edilen¹⁵⁶⁵ kırk hadisin temmet kaydında risalenin تَمَّتِ الرَّسَالَةُ الْمَنْظُومَةُ بِعَوْنِ الله الْمَلِكِ الْقَادِرِ، مُؤَلَّفَهُ عَبْدُ الْفَقِيرِ عَلِيُّ بْنُ أَحْمَدَ الْحَقِيرِ ibaresiyle Ali b. Ahmed isimli bir şaire ait olduğu ifade edilmiştir. Müellifin kimliğine dair herhangi bir bilgi bulunmamakla birlikte, eser “men hafıza” rivâyetinin müjdesine ulaşmak için kaleme alınmıştır. Mesnevî nazım biçiminin kullanıldığı eserde, aruzun “fâ’ilâtün fâ’ilâtün fâ’ilâtün fâ’ilün” kalıbı kullanılırken; eserin son kısmında 7 beyitlik bir hatime de yer almaktadır.

Ali b. Ahmed’in eserinde tercüme edilen makbul 22 rivâyetten 5’i müttefakun aleyh iken, 3’ü Buhârî’nin, 3’ü Müslim’in *es-Sahîh* adlı eserlerinde, 8’i Ahmed b. Hanbel’in, *el-Müsned*’inde; 2’si Tirmizî’nin, 1’i de Ebû Dâvûd’un *es-Sünen* adlı eserlerinde yer almaktadır. 14 zayıf, 2 mevzu, 1 mevkuf/s ve 1 bulunamayan olmak üzere toplam 40 rivâyetin tercüme edildiği eserde daha önce geçmeyen¹⁵⁶⁶ rivâyetlerin tahrîc bilgileri şu şekildedir:

a) Zayıf rivâyetler

481. *Bir karış dahi olsa dini için bir yerden başka bir yere hicret eden kimseye yoldaşları İbrahim ve Muhammed peygamberler olduğu halde cennet vacip olur.*¹⁵⁶⁷

Sa’lebî tefsirinde Hasan el-Basrî’den mürsel senedle nakledilen rivâyet, Semerkandî ve Zemahşerî’nin tefsirlerinde de geçmektedir.¹⁵⁶⁸

482. *Kim temiz (helal lokma) yer, sünnete uygun yaşar ve insanlar da kötülüğünden emin olursa cennete girer. Ey Allah’ın resulü! Bugün halk arasında böyle kimseler çoktur, denilince Hz. Peygamber’in cevaben:*

¹⁵⁶⁵ İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı Osman Ergin Yazma Eserler Bölümü, YZ1012, 167a. Söylemez’in verdiği bu bilgiye göre yaptığımız katalog taramasında Atatürk Kitaplığı’nda bu isimle herhangi bir kırk hadis tercümesi tespit edilememiştir. Söz konusu kırk hadis, Söylemez’in çalışması esas alınarak incelenmiştir.

¹⁵⁶⁶ Tahrîc bilgisi verilmesi gereken 18 rivâyetin 7’sine dair tahrîc bilgileri daha önce geçmiş olup zayıflar için 11, 119, 265, 411 ve 471 no’lu rivâyetlere; mevzular için 86 ve 122 no’lu rivâyetlere bakınız.

¹⁵⁶⁷ Tahrîci yapılan metin bu rivâyetten biraz farklı olup şu şekildedir: مَنْ فَرَّ بِدِينِهِ مِنْ أَرْضٍ إِلَى أَرْضٍ، وَلَوْ شِبْرًا؛ وَجَبَتْ لَهُ الْجَنَّةُ، وَكَانَ رَفِيقُهُ إِبْرَاهِيمَ وَمُحَمَّدًا عَلَيْهِمَا السَّلَامُ لَهُ الْجَنَّةُ وَكَانَ رَفِيقُ أَبِيهِ إِبْرَاهِيمَ عَلَيْهِ السَّلَامُ

¹⁵⁶⁸ Sa’lebî, *el-Keşf ve’l-beyân ‘an tefsîri’l-Kur’ân*, 7: 288; Nasr b. Muhammed b. Ahmed b. İbrahim Ebü’l-Leys *es-Semerkandî, Tefsîrü’s-Semerkandî (Bahrü’l-Ulûm)*, thk. Âdil Muhammed Muavved vd. (Beyrut: Dârü’l-Kütübî’l-İlmiyye, 1993), 2: 542; Zemahşerî, *el-Keşşâf*, 1: 555, 3: 465; Zeylaî, *Tahrîcü ehâdîsi’l-Keşşâf*, 350; İbn Hacer, *el-Kâfi*, 84, 218.

*Benden sonraki asırlarda da bu özellikteki insanlar olacak.*¹⁵⁶⁹

Tirmizî, Taberânî, Hâkim ve Begavî,¹⁵⁷⁰ Ebû Said el-Hudrî'den nakletmişlerdir.¹⁵⁷¹

483. *Misvak kullanılarak kılınan namaz, misvak kullanılmadan kılınandan yetmiş derece daha faziletlidir.*¹⁵⁷²

Ahmed b. Hanbel, Ebû Ya'lâ, İbn Adî, İbn Huzeyme (ö. 311/924), Bezzâr, Hâkim ve Beyhakî,¹⁵⁷³ benzer lafızlarla Hz. Aişe'den nakletmişlerdir.¹⁵⁷⁴

484. *Sarık sarınız! Çünkü melekler sarığı nişan olarak kullanmışlardır.*¹⁵⁷⁵

İbn Ebî Şeybe ve Taberî, Umeyr b. İshak'tan mürsel bir senedle rivâyet etmişlerdir.¹⁵⁷⁶

485. *Kim Kur'an okur ve onunla amel ederse kıyamet günü anne-babasına taç giydirilir. Tacın parlaklığı dünya evlerindeki ışıktan daha güzeldir. O halde Kur'an-ı bizzat okuyup amel edenin durumu hakkında ne düşünürsünüz? (Sevabını takdir edebilir misiniz)*¹⁵⁷⁷

¹⁵⁶⁹ مَنْ أَكَلَ طَيِّبًا، وَعَمِلَ فِي سُنَّتِهِ، وَأَمِنَ النَّاسَ بِوَأَيْقَهُ؛ دَخَلَ الْجَنَّةَ، قَالُوا: يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّ هَذَا الْيَوْمَ فِي النَّاسِ لَكَثِيرٌ، قَالَ: وَسَيَكُونُ فِي قُرُونٍ بَعْدِي

¹⁵⁷⁰ Tirmizî, Sıfatü'l-Kıyâmet 61, (garib); Taberânî, *el-Evsat*, 4: 25; Hâkim en-Nisâbü'rî, *el-Müstedrek*, 4: 117, (Zehabî: sahih); Begavî, *Mesâbihü's-sünne*, 1: 163.

¹⁵⁷¹ Senedinde bulunan Ebû Bîşr meçhul olmakla, İsrail ise infirad ettiği için tenkid edilmiştir. Elbânî, *ed-Daife*, 14: 814.

¹⁵⁷² Rivâyet ayrıca Nushî'nin eserinde de tercüme edilmiştir. Bu konuda nakledilen farklı lafızlardaki rivâyetlerde misvak kullanılarak kılınan namazın faziletinin önemine işaret edilmektedir. Bazı kaynaklarda ركعتين بسواك ifadesiyle yer almaktadır.

¹⁵⁷³ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 43: 361, (Ş. Arnavut: zayıf); Ebû Ya'lâ, *el-Müsned*, 8: 182; İbn Adî, *el-Kâmil*, 8: 138; İbn Huzeyme, *es-Sahih*, 1: 71; Bezzâr, *el-Müsned*, 18: 145-146; Hâkim en-Nisâbü'rî, *el-Müstedrek*, 1: 244, (Zehabî: sahih); Beyhakî, *el-Kübrâ*, 1: 61.

¹⁵⁷⁴ Senedinde bulunan Muhammed b. İshak'ın müdellis olması ve Zühri'den hadis işitmemesinden dolayı zayıf kabul edilmiştir. Hâkim, Müslim'in şartlarına uygun olarak eserinde zikretmiş olması rivâyetin sahih olduğu anlamına gelmez. Zîra Müslim, Muhammed b. İshak'ın rivâyetlerini delil olarak değil delillerini kuvvetlendirmek için zikrettiği mütâbî rivâyetlerde değerlendirmiştir. Tedlis yapan bir râvî, semâ'nı tasrih etmediği müddetçe hadis zayıf kabul edilmektedir. Ayrıca Muâviye b. Yahyâ saduk ve zayıf bir râvî iken bir başka tarikile gelen senette yer alan Vâkidî, metruk sayılmıştır. İbnü'l-Mülakkîn, misvak kullanılarak kılınan namazın misvak kullanılmadan kılınan namazdan daha üstün olduğuna dair açtığı bölümde Hz. Aişe rivâyetinin yedi farklı tarikini zikretmiş bununla birlikte konu ile ilgili Hz. Ali, Câbir ve İbn Abbâs'tan üç farklı rivâyeti ve illetlerini belirtmiştir. Dârekutnî, *el-İlelü'l-Vâride fi'l-ehâdisi'n-nebeviyye*, 14: 92; Nevevî, *el-Mecmû' şerhu'l-Mühezzeb*, 1: 268; Nevevî, *el-Hülâsa*, 1: 88; İbnü'l-Mülakkîn, *el-Bedrü'l-Münîr*, 2: 13-22; İbn Kayyim, *Menârü'l-münîf*, 23; Suyûtî, *es-Sağîr* 6872- 6873. Suyûtî, Ebû Nuaym'ın Ebu'd-Derdâ'dan naklettiği bu manada bir rivâyetin olduğunu ifade etmiştir. Elbânî, *ed-Daife*, 4: 12.

¹⁵⁷⁵ تَسَوُّمُوا؛ فَإِنَّ الْمَلَائِكَةَ قَدْ تَسَوَّمَتْ وَعَلِمَتْ

¹⁵⁷⁶ İbn Ebî Şeybe, *el-Musannef*, 6: 437, 7: 262, 354; Taberî, *et-Tefsir*, 7: 186, 189; Sa'lebî, *el-Keşf ve'l-beyân 'an tefsiri'l-Kur'ân*, 3: 144; Zeylaî, *Tahrîcü ehâdisi'l-Keşşâf*, 1: 220.

¹⁵⁷⁷ مَنْ قَرَأَ الْقُرْآنَ، وَعَمِلَ بِمَا فِيهِ؛ أَلَيْسَ وَالِدَاهُ، تَأْجَا يَوْمَ الْقِيَامَةِ ضَوْوُهُ أَحْسَنُ مِنْ ضَوْءِ الشَّمْسِ فِي بَيْتِ الدُّنْيَا، فَمَا ظَنُّكُمْ بِالَّذِي عَمِلَ بِهَذَا

H. Peygamber'in Bedir Savaşı'nda sahâbîlere tavsiye ettiği bu metni Ahmed b. Hanbel, Ebû Dâvûd, Ebû Ya'lâ, Taberânî, Hâkim, Beyhakî ve Begavî,¹⁵⁷⁸ Muaz b. Enes el-Cühenî'den nakletmişlerdir.¹⁵⁷⁹

486. *Kim ilim talep ederken eceli gelse Allah o kimseyi nebilerle -nübüvvet derecesi hariç- aynı derecede olduğu bir makamda karşılar.*¹⁵⁸⁰

Taberânî bu lafızla İbn Abdilber ve Hatîb,¹⁵⁸¹ benzer lafızlarla Abdullah b. Abbâs'tan nakletmişlerdir.¹⁵⁸²

487. *Dünya, evi olmayanın evi, malı olmayanın malıdır. Onun için, akli olmayan kimseler biriktirir.*¹⁵⁸³

Ahmed b. Hanbel'in Hz. Aişe'den naklettiği rivâyet senedinde bulunan Süveyd b. Nâfi'den dolayı tenkit edilmiştir.¹⁵⁸⁴ Ayrıca Abdullah b. Mesud'dan mevkuf senedle nakledilen rivâyet de zayıf kabul edilmiştir.¹⁵⁸⁵

488. *Kabir ya cennet bahçelerinden bir bahçe ya da cehennem çukurlarından bir çukurdur.*¹⁵⁸⁶

Tirmizî, Deylemî ve İbn Asâkir Ebû Said el-Hudrî'den; Taberânî ise Ebû Hüreyre'den¹⁵⁸⁷ nakletmiştir.¹⁵⁸⁸

489. *Kim dinde fakih olursa Allah onun sıkıntısını giderir ve rızıkına yeter.*¹⁵⁸⁹

¹⁵⁷⁸ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 24: 403; Ebû Dâvûd, *Vitr* 14, (Ş. Arnavut: zayıf); Ebû Ya'lâ, *el-Müsned*, 3: 65, (H.Selim Esed: zayıf); Taberânî, *el-Kebîr*, 20: 198; Hâkim en-Nisâbü'rî, *el-Müstedrek*, 1: 756; Beyhakî, *eş-Şuab*, 3: 342; Begavî, *Mesâbîhü's-sünne*, 2: 118.

¹⁵⁷⁹ Senedinde bulunan Zebbân b. Fâide zayıf kabul edilmiştir. İbn Müflih, *el-Âdâbü's-şer'iyye*, 2: 330; Heysemî, *el-Mecma'*, 7: 161-162; Münâvî (İbn Hacer'in hocası), *el-Keşf*, 2: 228; Suyûtî, *es-Sağîr*, 12535; Elbânî, *Daifü'l-Câmi'i's-Sağîr*, 5762.

¹⁵⁸⁰ مَنْ جَاءَهُ أَجَلُهُ وَهُوَ يَطْلُبُ الْعِلْمَ؛ لَقِيَ اللَّهَ، وَلَمْ يَكُنْ بَيْنَهُ وَبَيْنَ النَّبِيِّينَ إِلَّا دَرَجَةُ النَّبِيَِّّةِ

¹⁵⁸¹ Taberânî, *el-Evsat*, 9: 174; İbn Abdilber, *Câmi'ü beyânî'l-ilm*, 1: 404; Hatîb el-Bağdâdî, *Târîh*, 3: 292. Rivâyetleri مَنْ جَاءَهُ أَجَلُهُ وَهُوَ يَطْلُبُ الْعِلْمَ لِخِيَابِي بِهِ الْإِسْلَامَ لَمْ يُفْضَلْهُ النَّبِيُّونَ إِلَّا بِدَرَجَةٍ إِلَّا بِدَرَجَةٍ şeklinde.

¹⁵⁸² Senedinde bulunan Muhammed b. el-Ca'd el-Kuraşî metruk kabul edilmiştir. İbn Ebî Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dîl*, 7: 123; Münzirî, *et-Terğîb ve't-terhîb*, 1: 53; Zehebî, *el-Mizân*, 3: 502-503; Heysemî, *el-Mecma'*, 1: 123; Elbânî, *ed-Daife*, 11: 259.

¹⁵⁸³ الدُّنْيَا دَارٌ مَنْ لَا دَارَ لَهُ، وَمَالٌ مَنْ لَا مَالَ لَهُ، وَلَهَا يَجْمَعُ مَنْ لَا عَقْلَ لَهُ

¹⁵⁸⁴ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 40: 480, (Ş. Arnavut: zayıf).

¹⁵⁸⁵ İbn Ebû'd-Dünyâ, *Zemmü'd-dünyâ*, 16; Ahmed b. Hanbel, *ez-Zühed*, 132; Beyhakî, *eş-Şuab*, 13: 184. Senedinde bulunan Mâlik b. Miğvel'in İbn Mesud rivâyetinde inkita vardır.

¹⁵⁸⁶ الْقَبْرِ رَوْضَةً مِنْ رِيَاضِ الْجَنَّةِ، أَوْ خَفْرَةً مِنْ خَفْرِ النَّارِ

¹⁵⁸⁷ Tirmizî, *Sıfatü'l-Kıyâme* 36, (garib); Taberânî, *el-Evsat*, 7: 272-273; İbn Asâkir, *Mu'cemü's-şüyüh*, 2: 867; Deylemî, *el-Firdevs*, 3: 231.

¹⁵⁸⁸ Her iki rivâyetin senedinde bulunan Muhammed b. Eyyüb b. Süveyd er-Remlî zayıf kabul edilmiştir. İbn Hacer, *el-Kâfi*, 62; Sehâvî, *el-Makâsüd*, 484; Zürkânî, *el-Muhtasar*, 703; Aclûnî, *el-Keşf*, 2: 90; Şevkânî, *el-Fevâid*, 269.

¹⁵⁸⁹ مَنْ تَقَفَّ فِي دِينِ اللَّهِ؛ كَفَّاهُ اللَّهُ هَمَّهُ وَرَزَقَهُ

Ebû Hanîfe (ö. 150/767), on altı yaşında babasıyla birlikte hac yaparken Mescid-i Haram'da bir ders halkası görmüş ve babasına ders halkasının kime ait olduğunu sormuştur. Babasının “Hz. Peygamber’in sahâbîlerinden Abdullah b. el-Hâris b. Cez ez-Zebîdî’nin ders halkasıdır” şeklinde cevap vermesi üzerine o ders halkasına katılmış ve bu rivâyeti İbn Cez’den nakletmiştir.¹⁵⁹⁰

b) Mevkuf rivâyetler

490. *Cemaatle namaz kılmak (İslam’ın sembolü olan) sünen-i hüddâdandır.*

*Ondan ancak münafik olanlar geri durur.*¹⁵⁹¹

Ahmed b. Hanbel, Müslim, Ebû Dâvûd, İbn Mâce ve Nesâî, Abdullah b. Mesud’dan farz namazlarına katılmanın sünen-i hüddâ olduğunu, Allah’ın huzuruna Müslüman olarak çıkmak için bu namazlara dikkat etmenin gerektiğini ve münafikların namazlara dikkat etmeyeceğini anlatan bir rivâyet olarak nakledilmiştir.¹⁵⁹² Tahrîc bilgilerine göre rivâyet mevkuf ama sahihtir.

c) Bulunamayan Rivâyetler

491. *Sünnetime uyan ve getirdiğim şeriatımla amel edenler benim ümmetimdir.*¹⁵⁹³

1. 7. 3. Âmikî, *Manzum Kırk Hadis Tercümesi*.

Âmikî mahlaslı bir şaire ait olduğu kabul edilen kırk hadis tercümesinde yer alan rivâyetler ile Manastırlı Ali’nin Kırk Hadisi’ndeki rivâyetler ve bu rivâyetlerin nazmedildiği tercüme aynıdır. Buradan hareketle Abdülkadir Karahan, Âmikî’nin intihal yaptığına dair bir iddiası bulunmaktadır.¹⁵⁹⁴

Tek nüshası Ankara DTCF Kütüphanesi 4909 no’da yer alan eserin Âmikî’ye ait olduğuna dair delil olarak söz konusu yazmanın mukaddimesinde yer alan sebeb-i telif bölümünde “sarf kıldum ‘amîk-i himmetümi/görün ûş güstâhâne cüretimi”

¹⁵⁹⁰ Ebû Nuaym, *Müsnedü’l-İmâm Ebi Hanîfe*, 25; Sadreddin Musa b. Zekeriyya el-Haskefi, *Müsnedü’l-İmâm el-’Azam (Haskefi rivâyeti)* (Karaçi: Mektebetü’l-Büşrâ, 2010), 59, H.No: 33; İbn Abdilber, *Câmi’u beyânî’l-’ilm*, 1: 203; Hatîb el-Bağdâdî, *Târih*, 16: 49; Irâkî, *el-Muğni*, 1: 13, (zayıf); İbn Hacer, *Lisânü’l-Mizân*, 1: 614.

¹⁵⁹¹ الْجَمَاعَةُ مِنَ سُنَنِ الْهُدَى لَا يَتَخَلَّفُ عَنْهَا إِلَّا مُنَافِقٌ

¹⁵⁹² Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 6: 123; Müslim, *Mesâcid* 44; Ebû Dâvûd, *Salât* 47; İbn Mâce, *Mesâcid* 14; Nesâî, *İmâmet* 50.

¹⁵⁹³ أُمَّتِي مَنْ تَمَسَّكَ بِسُنَّتِي، وَعَمِلَ بِشَرِيْعَتِي

¹⁵⁹⁴ Karahan, *Kırk Hadis*, 292.

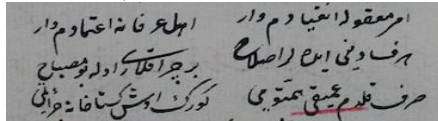
beytindeki ‘amîki ifadesinin mahlas olarak kullanıldığının var sayılmasıdır.¹⁵⁹⁵

Görüleceği üzere bu beyitte şair, kırk hadis oluştururken üstün bir çaba, derin bir himmet gösterdiğinden bahsedip akabinde bunun had bilmezlik/küstahlık olduğunu şiir diliyle betimlemektedir. Bu ifadeden hareketle ortada bir mahlasın varlığından söz etmek mümkün görülmemekle birlikte عمیقی همتمی ifadesinden Âmikî mahlasının çıkarılması da kanaatimizce uygun değildir. Her ne kadar Manastırlı Ali’nin eserinde yer alan mensur mukaddime bu nüshada yer almasa da Manastırlı’da bu beyit “sarf kıldum kâdı himmetümi/görün uş güstâhâne cüretimi” şeklinde yer almaktadır. Ancak Âmikî’nin ketebe kaydında 1063/1653’te istinsah edildiği bilgisi vardır. Manastırlı Hasan’ın ise eserini 1710’da tamamladığı belirtilmiştir.¹⁵⁹⁶ Dolayısıyla Âmikî’ye nispet edilen eser ile Manastırlı’nın kırk hadisinin aynı olduğunu, eserin nispetlerinin tartışmaya açık olduğunu belirtmek gerekir. Sonuç itibariyle Karahan’ın intihal iddiası henüz kabul edilebilir bulgular içermemekle birlikte, iddianın yeni deliller tespit edilerek ele alınması gerekmektedir. Bu çalışmada Manastırlı’ya dair bilgiler belli ve önce olduğu için tahrîcler Manastırlı’nın eserine göre yapılmıştır.

1. 7. 4. Hâkî, *Tercüme-i Hadîs-i Erba’în*.

Süleymaniye Kütüphanesi, Kasidecizâde Bölümü, 717 numarada bulunan mecmuanın 93a-96b varakları arasında yer alan eserin mukaddimesinin sonunda bulunan rubâide geçen “Duâyı hayr ile yâd ide bu Hâkî’yi lütfundan” ibaresi ile Hâkî mahlaslı bir şaire ait olduğu tespit edilmiştir.¹⁵⁹⁷ Bunun dışında müellife, eserin telif tarihine dair bilgi bulunmamaktadır. Daha önce tenkitli neşri gerçekleştirilen eserin,¹⁵⁹⁸ edebî üslubun hâkim olduğu mensur mukaddimesinde, müellifin Arapça bilgisini de ortaya koyacak şekilde beyitler ve terkipler yer almaktadır. Kırk hadis telif geleneğine uyan müellif “men hafıza” rivâyetinin müjdesine ulaşmayı ve insanların dualarında anılmayı istemektedir. Sahih rivâyetlerden oluşturmayı amaçladığı eseri incelendiği zaman ortaya çıkan sonuçta bunu çok yansıttığı söylenemez.

¹⁵⁹⁵ Âmikî, *Manzum Kırk Hadis Tercümesi* (Ankara Üniversitesi DTCF Kütüphanesi, 4909), 1a.

¹⁵⁹⁶ Karahan, *Kırk Hadis*, 254.

¹⁵⁹⁷ Hâkî, *Tercüme-i Hadîs-i Erba’în* (Süleymaniye Kütüphanesi, Kasidecizâde Bölümü, 717).

¹⁵⁹⁸ Yusuf Yıldırım, “Hâkî’nin Manzum Kırk Hadîsi”, *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 39/1 (2015), 123-141.

Bu anlamda Hâkî'nin eserinde tercüme edilen makbul 14 rivâyetten, 2'si müttefakun aleyh iken; 4'ü Müslim'in *es-Sahîh*'inde, 2'si Ahmed b. Hanbel'in, *el-Müsned*'inde; 2'si Tirmizî'nin, *es-Sünen*'inde, 3'ü Taberânî'nin *el-Kebîr*'inde, 1'i de İbn Hibbân'ın *es-Sahîh* adlı eserlerinde yer almaktadır. 10 zayıf, 6 mevzu, 2 selefte ait söz ve 10 bulunamayan olmak üzere toplam 42 rivâyetin tercüme edildiği eserde daha önce geçmeyen¹⁵⁹⁹ rivâyetlerin tahrîc bilgileri şu şekildedir:

a) Zayıf rivâyetler

492. *-Dünya hayatının- helali (insana) yeter, haramı ise azaptır.*¹⁶⁰⁰

Deylemî, İbn Abbâs'tan merfu;¹⁶⁰¹ Ebû Dâvûd, İbn Ebî'd-Dünyâ ve Beyhakî, Hz. Ali'den mevkuf ve munkatı bir senedle¹⁶⁰² nakletmişlerdir.¹⁶⁰³

493. *Hikmet ehlini dinlemeye ve âlimlerin meclislerinde bulunmaya devam ediniz.*¹⁶⁰⁴

Lokman Hekim'in oğluna tavsiyelerinden olan bu rivâyeti; Taberânî,¹⁶⁰⁵ Ebû Ümâme el-Bâhilî'den nakletmiştir.¹⁶⁰⁶

494. *Rızkın en hayırlısı sana yetendir. Zikrin en hayırlısı da gizli olandır.*¹⁶⁰⁷

Ahmed b. Hanbel, Abd b. Humeyd, İbn Ebî Şeybe, Ebû Ya'lâ el-Mevsîlî, İbn Hibbân, Kudâî ve Beyhakî,¹⁶⁰⁸ Sa'd b. Ebî Vakkâs'tan nakletmişlerdir.¹⁶⁰⁹

495. *Konuşunca kazanan ya da susunca selamet bulan kişiye Allah rahmet*

¹⁵⁹⁹ Tahrîc bilgisi verilmesi gereken 28 rivâyetin 16'sına dair tahrîc bilgileri daha önce geçmiş olup zayıflar için 40, 83, 117 ve 372 no'lu rivâyetlere; mevzular için 43, 45, 97, 114, 215 ve 456 no'lu rivâyetlere; selefte ait sözler için 134 ve 476 no'lu rivâyetlere; bulunamayanlar için 57, 108, 328 ve 479 no'lu rivâyetlere bakınız.

¹⁶⁰⁰ حَلَّالُهَا جَسَابٌ، وَحَرَامُهَا عَذَابٌ

¹⁶⁰¹ Deylemî, *el-Firdevs*, 5: 283.

¹⁶⁰² Ebû Dâvûd, *ez-Zühd*, 119; İbn Ebî'd-Dünyâ, *ez-Zühd*, 29, H.No: 17; Beyhakî, *eş-Şuab*, 13: 377.

¹⁶⁰³ Irâkî, *el-Muğnî*, 1322; Sübkî, *et-Tabakât*, 6: 345; Sehâvî, *el-Makâsîd*, 315.

¹⁶⁰⁴ عَلَيْنَاكُمْ بِمَجَالِسَةِ الْعُلَمَاءِ، وَاسْتِمَاعِ الْحُكَمَاءِ

¹⁶⁰⁵ Riin tamamı şu şekildedir: فَإِنَّ اللَّهَ يُخَيِّبُ الْقَلْبَ عَنِ الْمَعْرِفَةِ بِمَا يُحِبُّ الْأَرْضَ الْمَعْرِفَةَ بِوَابِلِ الْمَطَرِ Taberânî, *el-Kebîr*, 8:199.

¹⁶⁰⁶ Senedinde bulunan Abdullah b. Zahr ve Ali b. Zeyd zayıf kabul edilmiştir. Münzirî, *et-Terğîb ve't-terhîb*, 1: 63; Heysemî, *el-Mecma'*, 1: 125; Elbânî, *Daifü't-Terğîb ve't-Terhîb*, 1: 20, H.No: 78.

¹⁶⁰⁷ خَيْرُ الرَّزْقِ، مَا يَكْفِي، وَخَيْرُ الذِّكْرِ مَا يَخْفَى

¹⁶⁰⁸ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 3: 76, (Ş.Arnavut: zayıf); Abd b. Humeyd, *el-Müsned*, 1: 158; Abdürrezzâk, *el-Musannef*, 7: 84; Ebû Ya'lâ, *el-Müsned*, 2: 81, (H.Selim Esed: zayıf); Kudâî, *eş-Şihâb*, 2: 217; Beyhakî, *eş-Şuab*, 2: 82.

¹⁶⁰⁹ Senedinde bulunan Muhammed b. Abdurrahman b. Lebîbe'nin Sa'd b. Ebî Vakkâs'tan rivâyetindeki inkita sebebiyle hadis tenkid edilmiştir. İbn Ebî Hâtim, *el-İlel*, 5: 507; İbn Ebî Hâtim, *el-Merâsîl*, 184; Heysemî, *el-Mecma'*, 10: 81; İbn Hacer, *el-Metâlib*, 13: 650; Söz konusu râvîyi İbn Hibbân *es-Sikât* isimli eserinde zikretmiştir. İbn Hibbân, *es-Sikât*, V: 362-363.

*etsin!*¹⁶¹⁰

Beyhakî, Kudâî ve Deylemî¹⁶¹¹ Enes b. Mâlik'ten merfu; Ahmed b. Hanbel, Hennâd ve Beyhakî'nin Hasan el-Basrî'den mürsel bir senedle nakletmişlerdir.¹⁶¹²

496. *Müminlerin en hayırlısı kanaatkâr olan en şerlisi de tamahkâr olandır.*¹⁶¹³

Kudâî,¹⁶¹⁴ Ebû Hüreyre'den nakletmiştir.¹⁶¹⁵

497. *Kim insanların en değerlisi olmak isterse Allah'tan gereğince sakınsın! Kim de insanların en güçlüsü olmak isterse Allah'a tevekkül etsin.*¹⁶¹⁶

İbn Ebî Hâtim ve Kudâî'nin Abdullah b. Abbas'tan naklettikleri rivâyet senedinde bulunan Ebü'l-Mikdâm Hişâm b. Ziyâd'dan dolayı tenkit edilmiştir.¹⁶¹⁷ İbn Adî ve Ebû Nuaym'ın aynı sahâbîden farklı tarikle naklettikleri rivâyetin senedinde yer alan İsa b. Meymûn da tenkit edilmiştir.¹⁶¹⁸

b) Bulunamayan Rivâyetler

498. *Kim Allah'a itaat ederse dünya ve ahirette birçok kazanç elde eder.*

*Kim de arzularına (hevâsına) uyarırsa helak olur.*¹⁶¹⁹

499. *Başkalarının kusurlarını araştırmak, günahların en büyüklerindedir.*¹⁶²⁰

¹⁶¹⁰ رَحِمَ اللَّهُ امْرَأً تَكَلَّمَ؛ فَغَنِمَ، أَوْ سَكَتَ؛ فَسَلِمَ

¹⁶¹¹ Beyhakî, *eş-Şuab*, 7: 19; Kudâî, *eş-Şihâb*, 1: 339; Deylemî, *el-Firdevs*, 2: 259.

¹⁶¹² Senedinde bulunan İsmail b. Ayyâş'ın kendi beldesinden (Hicaziler) rivâyeti zayıf kabul edilmiştir. Irâkî, *el-Muğni*, 998; İbn Hacer, *et-Takrîb*, 109; İbn Hacer, *el-Metâlib*, 13: 483; Sehâvî, *el-Makâsîd*, 364; Mürsel tarikle gelen rivâyet için bkz. Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 224; Hennâd, *ez-Zühd*, 2: 535; İbnü'l-Mukrî, *el-Mu'cem*, 394; İbn Ebi'd-Dünyâ, *es-Sumt ve âdâbü'l-lisân*, 63; Beyhakî, *eş-Şuab*, 7: 17.

¹⁶¹³ خَيْرَ الْمُؤْمِنِينَ: الْقَانِعُ، وَشِرَارُهُمْ: الطَّامِعُ

¹⁶¹⁴ Kudâî, *eş-Şihâb*, 2: 240.

¹⁶¹⁵ İbn Bedrân, *Şerhü Kitâbi's-Şihâb*, 554; Kudâî iki farklı senedle Ebû Hüreyre'den tahrîc etmiştir. Senedin birinde yer alan Ebû Hemdân ez-Zâhir ile diğerinde yer alan Amr b. Bekr es-Seksekî tenkit edilmişlerdir. Elbânî, *ed-Daîfe*, 8: 44; Elbânî, *Daîfü'l-Câmi'i's-Sağîr*, 2863.

¹⁶¹⁶ مَنْ أَحَبَّ أَنْ يَكُونَ أَكْرَمَ النَّاسِ، فَلْيَتَّقِ اللَّهَ، وَمَنْ أَحَبَّ أَنْ يَكُونَ أَقْوَى النَّاسِ، فَلْيَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ. İbn Ebî Hâtim'in rivâyetinin tamamı مَنْ أَحَبَّ أَنْ يَكُونَ أَقْوَى النَّاسِ فَلْيَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ؛ وَمَنْ أَحَبَّ أَنْ يَكُونَ أَكْرَمَ النَّاسِ، فَلْيَتَّقِ اللَّهَ. مَنْ أَحَبَّ أَنْ يَكُونَ أَكْرَمَ النَّاسِ، فَلْيَتَّقِ اللَّهَ. şeklinde dir.

¹⁶¹⁷ İbn Ebî Hâtim, *Tefsîrül-Kur'âni'l-Azîm*, 10: 352; İbn Adî, *el-Kâmil*, 6: 420; Ukaylî, *ed-Duâfâ*, 4: 340; Ebû Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, 3: 253; Kudâî, *eş-Şihâb*, 1: 234.

¹⁶¹⁸ Zehebî'nin verdiği bilgiye göre Ebü'l-Mikdâm hakkında Ahmed b. Hanbel zayıf, Ebû Dâvûd sika değil ve Nesâî metruk verirken Buhârî onun hakkında tenkidlerin bulunduğuna işaret etmiştir. İbn Hibbân, sikalardan mevzu rivâyetler naklettiğine değinmiştir. Bûsîrî, *el-Misbâh*, 7: 407; İbnü'l-Kayserânî, *ez-Zahîre*, 4: 2175; Zeylaî, *Nasbü'r-râye*, 3: 62; Zehebî, *el-Mizân*, 4: 298; Elbânî, *ed-Daife*, 11: 701.

¹⁶¹⁹ مَنْ أَطَاعَ اللَّهَ؛ مَلِكٌ، وَمَنْ أَطَاعَ هَوَاهُ؛ هَلَكٌ Son dönem Şii kaynaklarında Hz. Ali'ye ait söz olarak zikredilmiştir.

¹⁶²⁰ مِنْ أَكْظَمِ الذُّنُوبِ: تَجَسُّسُ الْعُيُوبِ

500. *Dünya sevgisi bir hastalıktır. Onu terk etmek ise devasıdır.*¹⁶²¹
501. *Yüksek makamlara ancak belalar vasıtasıyla ulaşılır.*¹⁶²²
502. *Namaz, Allah'a ulaşma vasıtasıdır. Namaza devam eden kimse Allah'a ulaşır. Namazı terk eden ise O'ndan uzaklaşır.*¹⁶²³
503. *Ekim zamanını zayi eden kimse hasat zamanı pişman olur.*¹⁶²⁴
- İbn Melezkâde, *Ravdatü'l-müttakîn* adlı eserinde bir âlimin sözü olarak zikretmiştir.¹⁶²⁵

1. 7. 5. Muhyî, *Tercüme-i Hadîs-i Erba'în*.

Milli Kütüphane, 06 Mil Yz A 3615/6 numarada bulunan mecmuanın 116b-120a varakları arasında yer alan¹⁶²⁶ kırk hadisin manzum mukaddimesinde sebab-i telif olarak “men hafıza” rivâyetinin müjdesine ulaşma amacı, ilgili hadisin manzum Türkçe tercümesinde dile getirilmiştir.¹⁶²⁷ Aynı bölümde mahlasını da belirterek “Her kişi nefsi nefsi didüğü dem/ Muhyî miskîne kendü lütfundan” ibaresi ile Muhyî isimli bir şaire ait olduğu tespit edilmiştir.¹⁶²⁸ Tenkitli neşri gerçekleştirilen eserde fıkha dair konuların yanı sıra ahlak ve edeple ilgili rivâyetlere de yer verilmiştir.¹⁶²⁹

Muhyî'nin eserinde tercüme edilen makbul 21 rivâyetten 8'i müttefakun aleyh iken; 1'i Buhârî'nin, 7'si Müslim'in *es-Sahîh* adlı eserlerinde, 3'ü Ahmed b. Hanbel'in, *el-Müsned*'inde; 2'si de İbn Mâce'nin, *es-Sünen* adlı eserlerinde yer almaktadır. 6 zayıf, 3 mevzu 1 selefe ait söz ve 9 bulunamayan olmak üzere toplam 40 rivâyetin tercüme edildiği eserde daha önce geçmeyen¹⁶³⁰ rivâyetlerin tahrîc bilgileri şu şekildedir:

a) Zayıf rivâyetler

504. *Mahlukâtın hepsi Allah'ın sorumluluğu altındadır.*¹⁶³¹

¹⁶²¹ حُبُّ الدُّنْيَا دَاءٌ، وَتَرْكُهَا دَوَاءٌ

¹⁶²² لَا وَصُولَ إِلَى الْعَلَاءِ، إِلَّا بِمَوَاسِئَةِ الْبَلَاءِ

¹⁶²³ الصَّلَاةُ صَلَاةٌ بِاللَّهِ، فَمَنْ دَوَّمَ عَلَيْهَا؛ وَصَلَّ، وَمَنْ تَرَكَهَا؛ انْقَضَلَ

¹⁶²⁴ مَنْ صَبَّحَ أَيَّامَ جِرَاتِهِ؛ نَدِمَ يَوْمَ حَصَانِهِ

¹⁶²⁵ İbn Melezkâde, *Ravdatü'l-müttakîn*, 340.

¹⁶²⁶ Muhyî, *Tercüme-i Hadîs-i Erba'în* (Ankara: Milli Kütüphane, 06 Mil Yz A 3615/6).

¹⁶²⁷ Muhyî, *Tercüme-i Hadîs-i Erba'în* (Milli Kütüphane, 06 Mil Yz A 3615/6), 116b.

¹⁶²⁸ Muhyî, *Tercüme-i Hadîs-i Erba'în* (Milli Kütüphane, 06 Mil Yz A 3615/6), 117a.

¹⁶²⁹ Mehmet Özdemir, “Muhyî'nin Manzum Hadîs-i Erba'în Tercümesi”, *Littera Turca Journal of Turkish Language and Literature* 2/1 (2016), 323-342.

¹⁶³⁰ Tahrîc bilgisi verilmesi gereken 19 rivâyetin 13'üne dair tahrîc bilgileri daha önce geçmiş olup zayıflar için 33, 34, 37, 40 ve 93 no'lu rivâyetlere; mevzular için 86 ve 106 no'lu rivâyetlere; selefe ait sözler için 52 no'lu rivâyete ve bulunamayanlar için 53, 58, 66, 108 ve 270 no'lu rivâyetlere bakınız.

¹⁶³¹ رِوَايَتِ الْخَلْقِ عِيَالِ اللَّهِ، فَأَحَبُّ خَلْقِهِ إِلَيْهِ أَنْفَعُهُمْ لِعِيَالِهِ Rivâyetin tamamı رِوَايَتِ الْخَلْقِ كَلْمُهُمْ عِيَالِ اللَّهِ şeklindedir.

Enes b. Mâlik,¹⁶³² Ebû Hüreyre¹⁶³³ ve Abdullah b. Mesud'dan¹⁶³⁴ nakledilen rivâyetin senedleri tenkit edilmiş olup zayıf hükmündedir.¹⁶³⁵

b) Mevzular

505. *Nezle olmak cüzzam hastalığından emin olmaya sebeptir.*¹⁶³⁶

Tefsir ve fıkıh kitaplarında yer alan,¹⁶³⁷ Beyhakî'nin Enes b. Mâlik'ten benzer lafızlarla naklettiği,¹⁶³⁸ rivâyetin hadis olarak aslı bulunmayıp mevzu kabul edilmiştir.¹⁶³⁹

c) Bulunamayan Rivâyetler

506. *İlim kalbin nuru, amel etmek ise günahların kefaretidir.*¹⁶⁴⁰

507. *Tevekkül etmek benim hâlim, çalışmak da sünnetimdir.*¹⁶⁴¹

508. *Hz. Peygamber: "Ölülerle beraber bulunmayın" buyurduğunda, Ey Allah'ın resulü! Ölüler kimlerdir diye soruldu. Hz. Peygamber: "Zekât vermeyen zenginlerdir" diye cevap verdi.*¹⁶⁴²

509. *Kalp huzuru (huşu) ile kılınmayan namaz (kâmil manada) bir namaz*

¹⁶³² Ebherî, *el-Kitab*, 18-19; Heysemî, *Keşfü'l-estâr*, 2: 398; Ebû Ya'lâ, *el-Müsned*, 6: 65, 106, 194, (H.Selim Esed: zayıf); Ebû'l-Hasen Nûrûddîn Alî b. Ebî Bekr b. Süleymân el-Heysemî, *Buğyetü'l-bâhis an zevâidi Müsnedi'l-Hâris*, thk. Hüseyin Ahmed Sâlih el-Bâkerî (Medine: Merkezü Hıdmeti's-Sünne, 1992), 2: 857; Harâtî, *Mekârim*, 387; İbn Adî, *el-Kâmil*, 8: 480; Kudâî, *eş-Şihâb*, 2: 255.

¹⁶³³ Ebû Bekr Abdullah b. Muhammed b. Ubeyd el-Kureşî el-Bağdâdî İbn Ebi'd-Dünyâ, *Kadâü'l-havâic*, thk. Mecdi es-Seyyid İbrahim (Kahire: Mektebetü'l-Kur'an, ts.), 35; Elbânî, Deylemî'nin naklettiğini ifade etmiştir. Elimizde bulunan el-Firdevs nüshasında Ebû Hüreyre'den nakledilen rivâyet bulunamamıştır. Elbânî, *ed-Daîfe*, 4: 372.

¹⁶³⁴ İbn Hibbân, *el-Mecrûhîn*, 2:238; Taberânî, *el-Kebîr*, 10: 86; Taberânî, *el-Evsat*, 5: 365; İbn Adî, *el-Kâmil*, 6:276, 8:54; Beyhakî, *eş-Şuab*, 9:521; Ebû Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, 2:102; Hatîb el-Bağdâdî, *Târih*, 6:336; Deylemî, *el-Firdevs*, 2:201.

¹⁶³⁵ Enes b. Mâlik'ten gelen rivâyetin senedinde bulunan Yusuf b. Atyye metruk bir râvîdir. İbn Adî, *el-Kâmil*, 8: 480; İbnü'l-Kayserânî, *Zahîre*, 3: 1312; Zehebî, *el-Mizân*, 4: 469; Heysemî, *el-Mecma'*, 8: 191; İbn Hacer, *el-Metâlib*, 5: 700; Aclûnî, *el-Keşf*, 1: 382; İbn Mesud rivâyetinde yer alan Mûsâ b. Umeyr el-Kuraşî, metruk bir râvîdir. Nesâî, *ed-Duâfâ*, 95; Ukaylî, *ed-Duâfâ*, 4: 159; İbn Adî, *el-Kâmil*, 6: 276; İbnü'l-Cevzî, *el-İlel*, 2: 28; Mizzî, *Tehzîbü'l-Kemâl*, 10: 503; İbn Hacer, *Tehzîbü't-tehzîb*, 10: 364; İbn Hacer, *Lisânü'l-Mizân*, 8:214; Ebû Hüreyre'den gelen rivâyetin senedinde bulunan Bîşr b. Râfî' zayıf bir râvîdir. İbn Hibbân, *el-Mecrûhîn*, 1: 188; Elbânî, *ed-Daîfe*, 4: 372.

¹⁶³⁶ الرُّكَّامُ أَمَانٌ مِنَ الْجُدَامِ

¹⁶³⁷ Kurtubî, *el-Câmi'*, 2: 372; Alâüddin Ebû Bekir b. Mesud b. Ahmed el-Kâsânî, *Bedâiu's-sanâi' fî tertîbi'ş-şerâi'* (Beyrut: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1986), 2: 175.

¹⁶³⁸ Enes b. Mâlik'ten nakledilen rivâyet غُرُوقُ الْجُدَامِ فَإِنَّهُ يَفْطَعُ غُرُوقَ الرُّكَّامِ ، وَلَا تَكْرَهُوا الرُّكَّامِ ، şeklinde. Beyhakî, *eş-Şuab*, 12: 302.

¹⁶³⁹ Senedinde bulunan Yahya b. Zehdem b. el-Hâris el-Gıfârî tenkit edilmiştir. İbnü'l-Cevzî, *el-Mevdû'ât*, 3: 488-489; İbn Hacer, *Lisânü'l-Mizân*, 6: 255; Suyûtî, *el-Le'âlî*, 2: 335; İbn Arrâk, *et-Tenzîh*, 2: 356.

¹⁶⁴⁰ العِلْمُ نُورُ الْقَلْبِ وَالْعَمَلُ كَفَّارَةُ الذُّنُوبِ

¹⁶⁴¹ التَّوَكُّلُ حَالَتِي، وَالكَسْبُ سُنَّتِي

¹⁶⁴² لَا تُجَالِسُوا الْمُوتَى، قِيلَ: مَا الْمُوتَى يَا رَسُولَ اللَّهِ؟ قَالَ: الْأَغْنِيَاءُ الَّذِينَ لَا يُعْطُونَ الرِّكَاتَةَ

*olmaz.*¹⁶⁴³

1. 7. 6. Revâhî, *Tenvîru'l-Ebsâr*.

Süleymaniye Kütüphanesi, Hacımahmud Efendi Bölümü 3829 numarada yer alan mecmuanın 8b-27a varakları arasında yer alan¹⁶⁴⁴ kırk hadisin manzum mukaddimesinde “*Dahî edenler Revâhî çün duâ / Cennetin ede nasîb ana Hüdâ*” beyitleri, eserin Revâhî mahlaslı bir şaire ait olduğunu göstermektedir.¹⁶⁴⁵ Hâtîme bölümünde dua ederek yâd ettiği Defterdâr Hasan Efendi’ye ithaf ettiğini düşündüğümüz eserin¹⁶⁴⁶ tenkitli neşri gerçekleşmiştir.¹⁶⁴⁷

Şairin amelinin yetersiz olduğunu düşünmesinden hareketle kırk ayet ve kırk hadis tercüme etmeyi istemesi üzerine hicri 991 yılında telif ettiği eserin ismini, giriş kısmında yazdığı “*Çû buna Tenvîru'l-Ebsâr dedim ad / Târihi bu mısra ile ola yâd*” beyitlerinden öğreniyoruz.¹⁶⁴⁸

İdris Söylemez’in -Barutçu’dan nakille- Timurtâşî’nin (ö.1006/1598) Hanefî fikhında müftî ve kâdılar için el kitabı olarak hazırladığı *Tenvîru'l-Ebsâr* isimli eserle kıyasladığı Revâhî’nin aynı isimli kırk hadis ve kırk ayet tercümesini sanki Timurtâşî’nin tercümesiymiş gibi aktarması bir hatadır. Barutçu, tezinde ismi *Tenvîru'l-Ebsâr* olan kitapları tanıtırken Timurtâşî’nin eserini de zikretmiş,¹⁶⁴⁹ Söylemez ise “*Bu eser Muhammed b. Abdullah Timurtâşî’ye ait olan Tenvîru'l-Ebsâr ve Câmiu'l-Bihâr isimli eserleri andırmaktadır.*”¹⁶⁵⁰ ifadeleriyle aktardığı nakilde sanki iki farklı eser varmış ve Revâhî’nin kırk hadisi de bu eserler gibiymiş gibi son derece vahim bir hataya düşmüştür.

Eserin münacat bölümü başta olmak üzere na‘tleri de mesnevî nazım biçimi ile yazılırken kırk hadis tercümeleri kıta nazım biçimiyle kaleme alınmıştır.¹⁶⁵¹

Revâhî’nin eserinde tercüme edilen makbul 17 rivâyetten 7’si müttefakun

¹⁶⁴³ لَا صَلَاةَ إِلَّا بِحُضُورِ الْقَلْبِ

¹⁶⁴⁴ Revâhî, *Tenvîrü'l-epsâr* (İstanbul: Süleymaniye Kütüphanesi, Hacımahmud Efendi Bölümü, 3829).

¹⁶⁴⁵ Hâtîme kısmında yer alan Muhassal hazretünde ola mebrûr / Revâhî bendenün evrâkı mağdur beyitlerinde de mahlası geçmektedir. Revâhî, *Tenvîrü'l-epsâr* (Hacımahmud Efendi Bölümü, 3829), 27a.

¹⁶⁴⁶ Revâhî, *Tenvîrü'l-epsâr* (Hacımahmud Efendi Bölümü, 3829), 9a.

¹⁶⁴⁷ Nevzat Barutçu, *Revâhî’nin Tenvîru'l-Epsâr İsimli Eserinin İncelenmesi* (İstanbul: Fatih Sultan Mehmet Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2014).

¹⁶⁴⁸ Revâhî, *Tenvîrü'l-epsâr* (Hacımahmud Efendi Bölümü, 3829), 9b.

¹⁶⁴⁹ Barutçu, *Revâhî’nin Tenvîru'l-Epsâr İsimli Eserinin İncelenmesi*, 15.

¹⁶⁵⁰ Söylemez, *Manzum Kırk Hadisler*, 306.

¹⁶⁵¹ Barutçu, *Revâhî’nin Tenvîru'l-Epsâr İsimli Eserinin İncelenmesi*, 19-22.

aleyh, 1'i Buhârî'nin, 1'i Müslim'in *es-Sahîh* adlı eserlerinde, 4'ü Ahmed b. Hanbel'in, *el-Müsned*'inde; 1'i İbn Mâce'nin, 1'i Ebû Dâvûd'un *es-Sünen* adlı eserlerinde, 1'i İbn Ebî Şeybe'nin *el-Musannef*'inde, 1'i de Taberânî'nin *el-Evsât*'ında yer almaktadır. 8 zayıf, 7 mevzu ve 8 bulunamayan olmak üzere toplam 40 rivâyetin tercüme edildiği eserde daha önce geçmeyen¹⁶⁵² rivâyetlerin tahrîc bilgileri şu şekildedir:

a) Zayıf rivâyetler

510. *Dua müminin silahıdır.*¹⁶⁵³

Hiz. Ali ve Câbir b. Abdullah'tan¹⁶⁵⁴ nakledilen rivâyetin senedlerinde hadis rivâyetinde zayıf kabul edilen râvîler bulunmaktadır.¹⁶⁵⁵

511. *Kim gurbette ölürse şehit hükmündedir.*¹⁶⁵⁶

Enes b. Mâlik,¹⁶⁵⁷ Câbir b. Abdullah¹⁶⁵⁸ ve Ebû Hüreyre'den¹⁶⁵⁹ nakledilen rivâyetin senedleri tenkide uğramıştır.¹⁶⁶⁰

512. *Ashabım yıldızlar gibidir. Onlardan hangisine uyarsanız doğru yolu bulursunuz.*¹⁶⁶¹

Bu lafızla İbn Abdilber, İbn Hazm, İbn Ömer ile Câbir'den; benzer lafızlarla

¹⁶⁵² Tahrîc bilgisi verilmesi gereken 23 rivâyetin 7'sine dair tahrîc bilgileri daha önce geçmiş olup zayıflar için 83, 119, 204 ve 452 no'lu rivâyetlere; mevzular 96 ve 122 no'lu rivâyetlere; bulunamayanlar için 461 no'lu rivâyetlere bakınız.

¹⁶⁵³ Rivâyet ayrıca Anaonim III. Kırk Hadis'te yer almaktadır.

¹⁶⁵⁴ Ebû Ya'lâ, *el-Müsned*, 1: 344, 3: 346, (H.Selim Esed: zayıf); İbn Adî, *el-Kâmil*, 7: 374; Hâkim en-Nîsâbûrî, *el-Müstedrek*, 1: 669; Kudâî, *eş-Şihâb*, 1: 116.

¹⁶⁵⁵ Hiz. Ali rivâyetinde Muhammed b. Hasan b. Ebî Yezîd; Câbir rivâyetinde Muhammed b. Ebî Humeyd zayıf kabul edilmiştir. İbnü'l-Kayserânî, *ez-Zahîre*, 3: 1341; Bûsîrî, *el-İthâf*, 6: 440; Zehebî, *el-Mizân*, 3: 514; Bûsîrî, *el-İthâf*, 11: 345; Heysemî, *el-Mecma'*, 10: 150.

¹⁶⁵⁶ Rivâyet ayrıca Kadri'nin eserinde yer almaktadır.

¹⁶⁵⁷ Muhallâs, *el-Muhallasiyât*, 3: 289; Ebû'l-Kâsım Alî b. el-Hasen b. Hibetillâh b. Abdillâh b. Hüseyin ed-Dimaşkî eş-Şâfî İbn Asâkîr, *Ta'ziyetü'l-müslim an ahîhi*, thk. Mecdi Fethi es-Seyyid (Cidde: Mektebetü's-Sahâbe, 1991), 63.

¹⁶⁵⁸ Ebû Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, 8: 203.

¹⁶⁵⁹ Beyhakî, *eş-Suab*, 12: 300; Kudâî, *eş-Şihâb*, 1: 227.

¹⁶⁶⁰ Ebû Hüreyre'nin Beyhakî rivâyetinde yer alan İbrahim b. Muhammed (İbn Ebî Yahyâ el-Eslemî) ve Kudâî rivâyetinde yer alan Ebû Recâ el-Horasânî metruk; Câbir rivâyetinde Abdülaziz b. Ebî Ruvâd'ın Talk rivâyeti garib ve Enes rivâyetinde yer alan Mahdûc kabilesinin azatlısının meçhul olması senedi zayıf kılan etkenlerdir. Bkz. Bûsîrî, *el-Misbâh*, 2: 54; Irâkî, *el-Muğnî*, 1789; Suyûtî, *el-Le'âlî*, 2: 112.

¹⁶⁶¹ أَصْحَابِي كَالنُّجُومِ؛ بَأَيِّهِمْ أَقْتَدَيْتُمْ أَهْتَدَيْتُمْ

Hatîb el-Bağdâdî, Beyhakî ve Deylemî¹⁶⁶² İbn Abbâs'tan nakletmişlerdir.¹⁶⁶³

513. *Ölülerinizi hayırla yâd ediniz.*¹⁶⁶⁴

Bu lafızla Aliyyü'l-Kârî'nin senedsiz olarak zikrettiği rivâyeti,¹⁶⁶⁵ Tayâlisî, Nesâî,¹⁶⁶⁶ Hennâd ve İbn Ebî'd-Dünyâ benzer manada Hz. Aişe'den nakletmişlerdir.¹⁶⁶⁷ Rivâyet, senedi itibariyle zayıf hükmündedir.¹⁶⁶⁸

b) Mevzular

514. *Vatan sevgisi imandandır.*¹⁶⁶⁹

Temel hadis kitaplarında yer almayan rivâyete Sağânî, Sehâvî, Suyûtî, Aliyyü'l-Kârî, Gazzî, Zürcânî ve Elbânî mevzu hükmü vermişlerdir.¹⁶⁷⁰

515. *Allah'ın ilk yarattığı benim ruhumdur.*¹⁶⁷¹

Aliyyü'l-Kârî'nin, eserlerinde hadis olarak zikrettiği bu rivâyet, Şii kaynaklarda da yer almakla beraber aslı yok hükmündedir.¹⁶⁷²

516. *Âdem su ve çamur arasında iken (balçık) ben peygamberdim.*¹⁶⁷³

Ata' b. Ebî Rebâh'a ait olduğu ifade edilen rivâyete mevzu hükmü verilmiştir.¹⁶⁷⁴

¹⁶⁶² İbn Abdilber, *Câmi'u beyâni'l-'ilm*, 2: 898, 923, 925; Ebû Muhammed Alî b. Ahmed b. Saîd b. Hazm el-Endelüsî el-Kurtubî İbn Hazm, *el-İhkâm fi usûli'l-ahkâm*, thk. Ahmed Muhammed Şâkir (Beyrut: Dârü'l-Âfâk, ts.), 6: 82; Ebû Bekr Ahmed b. Alî b. Sâbit el-Hatîb el-Bağdâdî, *el-Kifâye fi ilmi'r-rivâye*, thk. İbrahim Hamdi el-Medinî - Ebû Abdullah es-Sevrakî, ts., 48; Beyhakî, *el-Medhal*, 162, H.No: 152; Deylemî, *el-Firdevs*, 4: 160.

¹⁶⁶³ İbn Ömer rivâyetinde Abdurrahim b. Zeyd'in rivâyetleri terk edilirken Câbir rivâyetinde yer alan Selâm b. Süleym, sika râvîlerden hadis uydurmakla tenkid edilmiş aynı senedde yer alan Hâris b. Usayn meçhul kabul edilmiştir. İbn Abbas rivâyetinde yer alan Süleyman b. Ebî Kerîme zayıf, İbn Sa'd el-Ezdî ise metruk sayılmıştır. İbn Hibbân, *el-Mecrûhîn*, 1: 339; Zehebî, *el-Mizân*, 2: 221.

¹⁶⁶⁴ اذْكُرُوا مَوْتَكُمْ بِالْخَيْرِ

¹⁶⁶⁵ Aliyyü'l-Kârî, *el-Mirkât*, 5: 2125, 2498.

¹⁶⁶⁶ Nesâî, Cenâiz 51. Nesâî'nin rivâyeti *لَا تُذَكِّرُوا هَلَكَاتِكُمْ إِلَّا بِخَيْرٍ* şeklindedir.

¹⁶⁶⁷ Tayâlisî, *el-Müsned*, 3: 95, H.No: 1597; Hennâd, *ez-Zühd*, 2: 560; İbn Ebî'd-Dünyâ, *es-Sumt ve âdâbü'l-lisân*, 709; Taberânî, *ed-Duâ li't-Taberânî*, 571.

¹⁶⁶⁸ Irâkî, *el-Muğnî*, 1876; Sübkî, *et-Tabakât*, 6: 384; İbn Hacer, *el-Feth*, 11: 511. Aynı manaya gelen rivâyet *لَا تَذَكِّرُوا مَوْتَكُمْ إِلَّا بِخَيْرٍ* şeklindedir.

¹⁶⁶⁹ حُبُّ الْوَطَنِ مِنَ الْإِيمَانِ

¹⁶⁷⁰ Sağânî, *el-Mevdû'ât*, 53; Sehâvî, *el-Makâsîd*, 297; Suyûtî, *ed-Dürer*, 108; Aliyyü'l-Kârî, *el-Esrâr* 180; Gazzî, *el-İtkân*, 1: 222; Zürcânî, *el-Muhtasar*, 361; Elbânî, *ed-Daîfe*, 1: 110.

¹⁶⁷¹ *أَوَّلُ مَا خَلَقَ اللَّهُ رُوحِي، وَفِي رِوَايَةٍ: نوري، ونوره* Rivâyet ayrıca Hatipoğlu'nun eserinde *أَوَّلُ مَا خَلَقَ اللَّهُ رُوحِي* şeklinde nakledilmiştir.

¹⁶⁷² Aliyyü'l-Kârî, *el-Mirkât*, 1: 166, 199; Ebû'l-Hasen Nûrûddîn Alî b. Sultân Muhammed el-Herevî Aliyyü'l-Kârî, *Şerhu's-Şifâ*, thk. Abdullah Muhammed Halîlî (Beyrut: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 2001), 1: 509; Muhammed Salih el-Mâzenderânî, *Şerhu Usuli'l-Kâfi*, thk. Seyyid Ali Âşur (Beyrut: Dâru İhyâi't-Turâsi'l-Arabî, 2008), 12: 12.

¹⁶⁷³ Rivâyet ayrıca İsmail Sâdık Kemâl'in eserinde yer almaktadır.

¹⁶⁷⁴ Sağânî, *el-Mevdû'ât*, 43; İbn Teymiyye, *el-Fetâvâ*, 2: 47, 18, 325, 329; Zerkeşî, *el-Le'âlî*, 172; Ebû'l-Hayr Şemsüddîn Muhammed b. Abdîrahmân b. Muhammed es-Sehâvî, *el-Ecvibetü'l-merdiyye*, thk. Muhammed İshak Muhammed İbrahim (Riyad: Dâru'r-Râye, 1418), 1: 166; Sehâvî, *el-Makâsîd*,

517. *Âlimin uykusu câhilin ibadetinden daha hayırlıdır.*¹⁶⁷⁵

Şii kaynaklarda Hz. Ali'den nakledilen, rivâyetin hadis olarak aslı yoktur.¹⁶⁷⁶

518. *Tövbe edenler Allah'ın sevdiği kullardır.*¹⁶⁷⁷

Bu rivâyetin temel hadis kitaplarında aslı olmayıp¹⁶⁷⁸ إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ التَّوَّابِينَ ayetiyle aynı manadadır. Bu ifadeyi destekleyen Enes b. Mâlik'ten gelen rivâyetler, zühd ve rekâik eserlerinde yer almaktadır.¹⁶⁷⁹

c) Bulunamayan Rivâyetler

519. *Âlimler, Allah'ın sevdiği kullardır.*¹⁶⁸⁰

520. *Kim ilim talep ederken ölürse şehit hükmündedir.*¹⁶⁸¹

521. *Kim Allah'a, bana ve ashabıma iftira atarsa cehennemdeki yerine hazırlansın.*¹⁶⁸²

522. *Şüphesiz biz Allah'a itaatimizde kimseden yardım istemeyiz.*¹⁶⁸³

523. *Ahlakın güzelliği imanın (kemâl) alametlerindendir.*¹⁶⁸⁴

524. *Allah bir şeyin olmasını dilediği zaman onu var etmek için sebepler meydana getirir.*¹⁶⁸⁵

525. *Nasihatçi kimseye Kur'an yeter. Kur'an yetmeyen kimseye de ölüm yeter.*¹⁶⁸⁶

521; Aliyyü'l-Kârî, *el-Esrâr*, 271; Gazzî, *el-İtkân*, 1: 427; Zürkânî, *el-Muhtasar*, 775; Elbânî, *ed-Daîfe*, 1: 403.

¹⁶⁷⁵ Rivâyet, Revâhî, Sebzî, Kadri ve Visâlî'nin eserinde yer almaktadır.

¹⁶⁷⁶ Son dönem alimlerinden Hâdimî'de eserinde bu metne yer vermiştir. Hâdimî, *el-Berika*, 2: 80; Ebû Ca'fer Muhammed b. Alî b. el-Hüseyn b. Mûsâ b. Bâbeveyh el-Kummî Şeyh Sadûk, *Men lâ yahdurühü'l-fakih*, thk. Ali Ekber el-Gaffârî (Kum: Müessesetü'n-Neşri'l-İslâmî, 1429), 4: 352; Ebû Ali Emînüddîn (Emînü'l-İslâm) el-Fadl b. el-Hasen b. el-Fadl et-Tabersî, *Mekârimü'l-ahlâk*, thk. Muhammed Hüseyin el-'Alemî (Beyrut: Müessesetü'l-'Alemî, 1972), 440; Meclisî, *el-Bihâr*, 2: 25; Şii alim el-Hûî'nin hadis ricaline dair kaleme aldığı eserinde bu rivâyetin senedinde bulunan Hammad b. Amr ve Cafer b. Muhammed meçhul kabul edilmiştir. Âyetullâh Ebü'l-Kâsım b. Alî Ekber b. Hâşim Mûsevî el-Hûî, *Mu'cemü ricâli'l-hadîs ve tafsilü tabakâti'r-ruvât* (Necef: Mektebetü'l-İmâm el-Hûî, ts.), 7: 235; Bu metne yakın olan عبادۃ العالم نوم lafzıyla gelen rivâyetin aslı yoktur. Irâkî, *el-Muğni*, 1: 408; Sübkî, *et-Tabakât*, 6: 307; Aliyyü'l-Kârî, *el-Esrâr*, 374.

¹⁶⁷⁷ التَّائِبُ حَبِيبُ اللَّهِ

¹⁶⁷⁸ Sübkî, *et-Tabakât*, 6: 356; Elbânî, *ed-Daîfe*, 1: 213.

¹⁶⁷⁹ Ebû Bekr Abdullah b. Muhammed b. Ubeyd el-Kureşî el-Bağdâdî İbn Ebi'd-Dünyâ, *Kitâbü't-tövbe*, thk. Mecdi es-Seyyid İbrahim (Mısır: Mektebetü'l-Kur'an, ts.), 137.

¹⁶⁸⁰ الْعُلَمَاءُ حَبِيبُ اللَّهِ

¹⁶⁸¹ مَنْ مَاتَ فِي طَلَبِ الْعِلْمِ؛ فَقَدْ مَاتَ شَهِيدًا

¹⁶⁸² مَنْ أَفْتَرَى عَلَى اللَّهِ، وَعَلَى وَأَصْحَابِي، فَلْيَبْتَوِّأْ مَعْقَدَهُ مِنَ النَّارِ

¹⁶⁸³ إِنَّا لَا نَسْتَعِينُ عَلَى طَاعَةِ اللَّهِ

¹⁶⁸⁴ حُسْنُ الْخُلُقِ مِنَ الْإِيمَانِ

¹⁶⁸⁵ إِذَا أَرَادَ اللَّهُ شَيْئًا، هَبَّ أَسْبَابَهُ

¹⁶⁸⁶ مَنْ أَرَادَ وَاِعْظًا، فَالْقُرْآنُ يَكْفِيهِ، وَمَنْ لَا يَكْفِيهِ؛ فَالْمَوْتُ يَكْفِيهِ

1. 7. 7. Sebzî Selânikli Selâmizâde, *Zübdetü'l-İrfân*.

Millet Kütüphanesi, Ali Emîrî Bölümü 806 numarada yer alan mecmuanın 1a-8b varakları arasında bulunan manzum kırk hadis,¹⁶⁸⁷ mensur mukaddimede bulunan “Sebzî Müellif-i Selâmizâde,” ifadesi ile manzum mukaddimede yer alan “*Sebziyâ dilerüm Hüda adın ol/ Ömrü devletle ola berhudâr*” beyitine göre Sebzî mahlaslı şaire aittir.¹⁶⁸⁸ Bununla birlikte mensur mukaddimede eserin isminin *Zübdetü'l-İrfân* olduğu da belirtilmiştir.¹⁶⁸⁹

“Men hafıza” rivâyetinde vaadedilen müjdeler başta olmak üzere eseri okuyanların yapacağı dualara kavuşma düşüncesiyle telif edilen eser, aruzun “fe’ilâtün mefâ’ilün fe’ilün” kalıbıyla ve kıta nazım biçimiyle oluşturulmuştur. Müellifin belirttiğine göre rivâyetler başta Buhârî’nin *es-Sahîh* adlı eseri olmak üzere, Begavî’nin *Mesâbîhu’s-Sünne*, Sağânî’nin, *Meşârikü'l-Envâr* ve Suyûtî’nin, *el-Câmiu’s-Sağîr* adlı eserlerinden seçilmiştir.¹⁶⁹⁰

Sebzî’nin eserinde tercüme edilen makbul 8 rivâyetten 3’ü müttefakun aleyh iken; 2’i Müslim’in *es-Sahîh* adlı eserinde, 2’si Ahmed b. Hanbel’in, *el-Müsned*’inde; 1’i Ebû Dâvûd’un *es-Sünen* adlı eserinde yer almaktadır. 7 zayıf, 8 mevzu, 13 bulunamayan ve 5 selefeye ait söz olmak üzere toplam 41 rivâyetin tercüme edildiği eserde daha önce geçmeyen¹⁶⁹¹ rivâyetlerin tahrîc bilgileri şu şekildedir:

a) Zayıf rivâyetler

526. *Vefatımdan sonra (kabrimi) ziyarete gelen sanki hayatta iken beni ziyaret etmiş gibidir.*¹⁶⁹²

Taberânî, Ukaylî, Dârekutnî ve Beyhakî, İbn Ömer, Hâtîb ve İbn Abbas’tan¹⁶⁹³ nakletmişlerdir.¹⁶⁹⁴

¹⁶⁸⁷ Selânikli Selâmi-zâde Sebzî, *Zübdetü'l-İrfân* (İstanbul: Millet Kütüphanesi, Ali Emîrî Bölümü, 806).

¹⁶⁸⁸ Sebzî, *Zübdetü'l-İrfân* (Ali Emîrî Bölümü, 806), 1a.

¹⁶⁸⁹ Sebzî, *Zübdetü'l-İrfân* (Ali Emîrî Bölümü, 806), 3b.

¹⁶⁹⁰ Sebzî, *Zübdetü'l-İrfân* (Ali Emîrî Bölümü, 806), 5b.

¹⁶⁹¹ Tahrîc bilgisi verilmesi gereken 33 rivâyetin 10’una dair tahrîc bilgileri daha önce geçmiş olup zayıflar için 1, 5, 73 ve 207 no’lu rivâyetlere; mevzular için 389 ve 517 no’lu rivâyetlere; selefeye ait sözler için 327 no’lu rivâyete ve bulunamayanlar için 53, 99 ve 272 no’lu rivâyetlere ve bakınız.

¹⁶⁹² Rivâyet ayrıca Belîğ ve İsmail Sâdık Kemâl’in eserinde tercüme edilmiştir.

¹⁶⁹³ Taberânî, *el-Evsat*, 1: 94; Taberânî, *el-Kebîr*, 12: 406; Ukaylî, *ed-Duâfâ*, 3: 457; Beyhakî, *el-Kübrâ*, 5: 403.

¹⁶⁹⁴ İbn Ömer rivâyetinde yer alan Hafs b. Süleyman ve Aişe b. Yunus tenkid edilirken İbn Abbas rivâyetinde yer alan Fadâle b. Saîd b. Zümeyl el-Me’ribî, Hâtîb rivâyetinde yer alan Hârun Ebî Kaza’

527. *Allah ikindiden önce dört rekât namaz kılan kimsenin tenini cehenneme haram kılar.*¹⁶⁹⁵

Taberânî'nin Ümmü Seleme'den naklettikleri rivâyet,¹⁶⁹⁶ senedi itibariyle tenkid edilmiş olup zayıf hükmündedir.

528. *Sabrı olmayanın imanı da olmaz.*¹⁶⁹⁷

Mâmer b. Râşid'in Hz. Ali'den mevkuf senedle naklettiği rivâyetin bir kısmı, Enes b. Mâlik'ten merfu nakledilmiş olup zayıf hükmündedir.¹⁶⁹⁸

b) Mevzular

529. *Şu beş gecede dualar reddedilmez: Recep ayının ilk gecesi, Şaban ayının ortasındaki gece, Cuma gecesi, Ramazan Bayramı ve Kurban Bayramı gecesi.*¹⁶⁹⁹

İbn Asâkir ve Deylemî,¹⁷⁰⁰ Ebû Ümâme el-Bâhilî'den nakletmişlerdir.¹⁷⁰¹

530. *Kim Muhammed'in âlini severek ölürse şehittir.*¹⁷⁰²

Temel hadis kitaplarında bu lafızla yer almayan ancak yakın manaya gelen Cerîr b. Abdullah'tan nakledilen "Hz. Peygamber'in âlini severek ölen kimse şehittir" rivâyeti bulunmaktadır.¹⁷⁰³

531. *Kim Muhammed'in âline buğz ederek ölürse cennetin kokusunu alamaz.*¹⁷⁰⁴

zayıf kabul edilmiştir. Ayrıca Hâtüb rivâyetinde رجل ifadesiyle zikredilen meçhul bir râvide bulunmaktadır. Senedlerle ilgili detaylı bilgi için bkz. Zehebî, *el-Mizân*, 3: 348; Heysemî, *el-Mecma'*, 4: 2; İbn Teymiyye, *el-Fetâvâ*, 26: 149; İbn Hacer, *Lisânü'l-Mizân*, 6: 332; Elbânî, *ed-Daîfe*, 3: 89.

¹⁶⁹⁵ مَنْ صَلَّى قَبْلَ الْعَصْرِ أَرْبَعِ رَكَعَاتٍ؛ حَرَّمَ اللَّهُ جِلْدَهُ عَلَى النَّارِ

¹⁶⁹⁶ Taberânî, *el-Kebîr*, 23: 281; Senedinde bulunan Nâfi' b. Mihrân tenkit edilmiştir. Münzirî, *et-Terğîb ve't-terhîb*, 1: 227; Heysemî, *el-Mecma'*, 2: 222; Dimyâtî, *el-Metcer*, 67; Ümmü Habîbe Remle b. Ebî Süfyân'dan öğle namazından önce dört rekât namaz kılan kimseye Cehennem ateşinin haram olacağına dair rivâyet için bkz. Tirmizî, *Salat* 327; İbn Mâce, *Salât* 108.

¹⁶⁹⁷ Mamer b. Râşid'in Hakem b. Ebân > İkrime > Hz. Ali senediyle naklettiği rivâyetin tamamı şu şekildedir: وَمَنْ أَحْفَظُوهُنَّ لَوْ رَكِبْتُمُ الْإِبِلَ لَأَنْصَبْتُمُوهُنَّ قَبْلَ أَنْ تُدْرِكُوهُنَّ: لَا يَخَافُ الْعَبْدُ إِلَّا ذَنْبَهُ، وَلَا يَزُجُّ إِلَّا رَبَّهُ، وَلَا يَسْتَجِي جَاهِلٌ أَنْ يَسْأَلَ، وَلَا يَسْتَجِي عَالِمٌ إِنْ لَمْ يَعْلَمْ أَنْ يَقُولَ: اللَّهُ أَعْلَمُ، وَالصَّبْرُ مِنَ الْإِيمَانِ بِمَنْزِلَةِ الرَّأْسِ مِنَ الْجَسَدِ إِذَا قُطِعَ الرَّأْسُ نَتَنَ بَاقِي الْجَسَدِ، وَلَا إِيمَانٌ لِمَنْ لَا صَبْرَ لَهُ وَفِي رِوَايَةٍ غَيْرِهِ: نَزَى بَاقِي الْجَسَدِ

¹⁶⁹⁸ Abdürrezzâk, *el-Musannef*, 11: 469; Beyhakî, *eş-Şuab*, 12: 195; Deylemî, *el-Firdevs*, 2: 414 (Enes b. Mâlik'ten merfu nakletmiştir.); Suyûtî, *es-Sağîr*, 7974; Elbânî, *Daîfü'l-Câmi 'i's-Sağîr*, 3535.

¹⁶⁹⁹ خَفَسَ لَيْلًا لَا يُرَدُّ فِيهِنَّ الدُّعَاءُ: أَوَّلَ لَيْلَةِ رَجَبٍ، وَلَيْلَةَ نِصْفِ شَعْبَانَ، وَلَيْلَةَ الْجُمُعَةِ، وَلَيْلَةَ الْفِطْرِ، وَلَيْلَةَ الْفَجْرِ

¹⁷⁰⁰ İbn Asâkir, *Târîhu Dimeşk*, 10: 408; Deylemî, *el-Firdevs*, 2: 196.

¹⁷⁰¹ Senedinde bulunan Büндâr b. Ömer er-Rüyânî, yalancılıkla itham edilmiştir. İbn Hacer senedinin illetli olduğunu belirtmiştir. Suyûtî, *es-Sağîr*, 6596; Münâvî, *Feydu'l-Kadîr*, 3: 454; Gumârî, *el-Müdâvî*, 3: 491; Elbânî, *ed-Daîfe*, 3: 639, (mevzu).

¹⁷⁰² مَنْ مَاتَ عَلَى حُبِّ مُحَمَّدٍ؛ مَاتَ شَهِيدًا

¹⁷⁰³ Sa'lebî, *el-Keşf ve'l-beyân 'an tefsîri'l-Kur'ân*, 8: 214; Zemahşerî, *el-Keşşâf*, 4: 221; Zeylaî, *Tahrîcü ehâdisi'l-Keşşâf*, 3: 238; Elbânî, *ed-Daîfe*, 10: 579, (mevzu).

¹⁷⁰⁴ مَنْ مَاتَ عَلَى بُغْضِ آلِ مُحَمَّدٍ؛ لَمْ يَشِمَّ رَائِحَةَ الْجَنَّةِ

Bir önceki rivâyetin devamı olan ve Cerîr b. Abdullah'tan nakledilen bu ifade, Sa'lebî'nin tefsirinde yer almakla beraber mevzu hükmü verilmiştir.¹⁷⁰⁵

532. *Kim dünya hayatını ahirete tercih ederse onun için cehennem vardır.*¹⁷⁰⁶

Ebû Hüreyre ve İbn Abbas'tan rivâyet edilmiştir.¹⁷⁰⁷

533. *Kim gurbette bulunan bir kimseye ikramda bulunursa kendisine cennet vacip olur.*¹⁷⁰⁸

Deylemî, Abdullah b. Abbâs'tan nakletmiştir.¹⁷⁰⁹

534. *Âlim, gaflet içinde olsa da Allah'ın sevgili kuludur. Câhil, zâhid de olsa Allah'ın düşmanıdır.*¹⁷¹⁰

Temel hadis kitaplarında yer almayan rivâyet, mevzu kabul edilmiştir.¹⁷¹¹

c) Selefe ait sözler

535. *Âlimlerin etleri (dedikodusunun yapılması) zehirlidir. Onu koklayan (dedikoduya teşebbüs eden) hastalanır. Onu yiyen (dedikodularını yapan) ölür.*¹⁷¹²

Bazı eserlerde Ahmed b. Hanbel'in sözü olduğu ifade edilmektedir.¹⁷¹³ Ayrıca Şakâyık'ta yer alan bilgiye göre Ya'kub el-Kirmânî, rüyasında Hz. Peygamber'e bu sözü söylediğini tashih ettirdiğine dair bilgi bulunmaktadır.¹⁷¹⁴

¹⁷⁰⁵ Sa'lebî, *el-Keşf ve'l-beyân 'an tefsîri'l-Kur'ân*, 8: 214; Zemahşerî, *el-Keşşâf*, 4: 221; Zeylaî, *Tahrîcü ehâdisi'l-Keşşâf*, 3: 238; Elbânî, *ed-Daîfe*, 10: 579, (mevzu).

¹⁷⁰⁶ مَنْ اخْتَارَ الدُّنْيَا عَلَى الْآخِرَةِ؛ فَلَهُ النَّارُ

¹⁷⁰⁷ Heysemî, *Buğyetü'l-bâhis an zevâidi Müsnedi'l-Hâris*, 1: 310; Senesinde bulunan Dâvûd b. el-Muhabber hadis uydurmakla itham edilmiştir. Bûsîrî, *el-İthâf*, 2: 291; İbn Hacer, *el-Metâlib*, 13: 387-388.

¹⁷⁰⁸ الكريمة حبيب الله ولو كان فاسقاً والبخيلُ Rivâyet kaynaklarda كرم غريباً، وَجَبَتْ لَهُ الْجَنَّةُ Kaynaklarda كرم غريباً في غيبته ifadesiyle nakledilmiştir.

¹⁷⁰⁹ Deylemî, *el-Firdevs*, 3:575; Sehâvî, *el-Makâsîd*, 636; Aliyyü'l-Kârî, *el-Esrâr*, 330; Aclûnî, *el-Keşf*, 1:173; Zürkânî, *el-Muhtasar*, 982.

¹⁷¹⁰ الكريم حبيب الله ولو كان فاسقاً والبخيلُ Rivâyet kaynaklarda الكريمة حبيب الله ولو كان غافلاً الجاهل عدو الله ولو كان عابداً ifadesiyle de geçmektedir.

¹⁷¹¹ Aliyyü'l-Kârî, *el-Esrâr*, 266; Gazzî, *el-İtkân*, 1: 409; Zürkânî, *el-Muhtasar*, 742; Kâvukcî, *el-Lü'lü'ü*, 139.

¹⁷¹² لُحُومُ الْعُلَمَاءِ مَسْمُومَةٌ، مَنْ شَمَّهَا مَرَضَ، وَمَنْ أَكَلَهَا مَاتَ

¹⁷¹³ Abdülbâsî b. Mûsâ b. Muhammed b. İsmail ed-Dimeşkî el-Almevî, *el-Mu'îd fi edebi'l-müfîd ve'l-müstefîd (el-'İkdü't-telîd fi 'htisâri'd-Dürri'n-nadîd)*, thk. Mervân el-Atiyye (Mektebetü Kütübî's-Sekâkifiyye, 2004), 60.

¹⁷¹⁴ وَوَجَدَ فِي بَعْضِ الْمَجَامِيعِ لِبَعْضِ الثَّقَاتِ مَكْتُوبًا بِحَطِّهِ أَنَّهُ سَمِعَتْ مِنْ بَعْضِ الْمُدْرَسِينَ وَهُوَ يَرُوي عَنْ وَالِدِهِ وَكَانَ صَالِحًا وَهُوَ يَرُوي عَنِ الْعَالِمِ الصَّالِحِ الشَّهِيرِ بَصَارِي يُعْفُوبِ الْكِرَامَانِيِّ أَنَّهُ قَالَ رَأَيْتُ فِي رُؤْيَايَ فِي حَضْرَةِ الرَّسَالَةِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ نَقَلَ عَنْكَ أَنْكَ قُلْتَ لُحُومُ الْعُلَمَاءِ مَسْمُومَةٌ فَمِنْ شَمِّهَا مَرَضَ وَمَنْ أَكَلَهَا مَاتَ أَهْكَذَا قُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ يَا يُعْفُوبُ قُلْ أَلَمْ يَقُلْ يَا رَسُولَ اللَّهِ نَقَلَ عَنْكَ أَنْكَ قُلْتَ لُحُومُ الْعُلَمَاءِ مَسْمُومَةٌ. روح الله وروحه وأوفر في حظائر القدس فتوحه Ahmed Efendi Taşköprizâde, *eş-Şekâ'iku'n-nu'mâniyye fi 'ulemâ'i'd-Devleti'l-'Osmâniyye* (Beyrut: Dârü'l-Kitâbi'l-Arabî, ts.), 39.

536. *Selametten daha güzel elbise yoktur.*¹⁷¹⁵

537. *İslam'dan daha üst bir şeref yoktur.*¹⁷¹⁶

Her iki rivâyette Şii kaynaklarda Hz. Ali'ye nispet edilen yüz sözün içinde zikredilmektedir.¹⁷¹⁷

538. *Yöneticilerin vefası olmaz.*¹⁷¹⁸

Beyhakî, Ahnef b. Kays'ın sözü olarak nakletmiştir.¹⁷¹⁹

d) Bulunamayan Rivâyetler

539. *-Beytullah'ı- ziyaret eden gerçekten kurtulmuştur.*¹⁷²⁰

540. *Kim dünyada tok olursa ahirette aç olur. Kim de dünyada aç yaşarsa ahirette tok olur.*¹⁷²¹

Bu lafızla temel hadis kitaplarında yer almayan rivâyet,¹⁷²² benzer lafızlarla Tirmizî, İbn Mâce ve Taberânî aracılığıyla İbn Ömer'den rivâyet edilmiştir.¹⁷²³

541. *Musibetlerin en büyüğü zamanın boşa geçip gitmesidir.*¹⁷²⁴

542. *Tevazu, şerefîn vâsıtalarındandır.*¹⁷²⁵

543. *Kim Kur'an'ı okur, onunla amel ederse cennete girer.*¹⁷²⁶

544. *Hırs sahibinde utanma duygusu olmaz.*¹⁷²⁷

545. *Düşmanına (galip geldikten sonra) affetme imkânın varsa onu tercih et!*¹⁷²⁸

546. *Kim Allah yolunda infak ederse sekiz kapısı olan cennette dilediği kapısından girer.*¹⁷²⁹

¹⁷¹⁵ لا لباس أجمل من السَّلَامَةِ

¹⁷¹⁶ لا شرف أعلى من الإسلام

¹⁷¹⁷ İbrahim Şemsü'd-dîn, *Kıyasü'l-Arab* (Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 2002), 2: 331; Şerif er-Radî, *Nehcü'l-Belâga*, thk. Subhi es-Sâlih (Kahire: Dâru'l-Kitâbi'l-Mısri, 2004), 540, R.No: 371; Mümin b. Hasan b. Mümin Şeblencî, *Nûru'l-ebşâr fî menâkıbü âli beyti'l-muhtâr*, thk. Abdülvâris Muhammed Ali (Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 2003), 125; İbn Meysem, *Mie Kelime*, 197, 201.

¹⁷¹⁸ لا وفاء للملوك

¹⁷¹⁹ Beyhakî, *eş-Şuab*, 9: 27.

¹⁷²⁰ قد نجا من راز نبيًا قد نجا

¹⁷²¹ من شيع في الدنيا؛ جاع يوم القيامة، ومن جاع في الدنيا؛ شيع يوم القيامة

¹⁷²² Hadis olarak verilen bu lafız Suyûtî'nin *Lübâbü'l-Hadîs* isimli eserinde yer almaktadır. Suyûtî, *Lübâbü'l-hadis*, 1713, 68b.

¹⁷²³ Zikredilen hadise benzer lafızlara rivâyet, “dünyada çok doymuş olanlar kıyamet günü uzun süre aç kalacaklardır” şeklindedir. Tirmizî, *Sıfatü'l-Kıyâmet* 37, (hasen-garib); İbn Mâce, *Et'ime* 50.

¹⁷²⁴ أعظم المصائب: ذهاب الوقت بلا فائدة

¹⁷²⁵ التواضع من وسائل الشرف

¹⁷²⁶ من قرأهن، وعمل بهن؛ دخل الجنة

¹⁷²⁷ لا حياء لخارص

¹⁷²⁸ إذا قدرت على العدو؛ فاحمل العفو

¹⁷²⁹ من أنفق في سبيل الله، فإن الجنة ثمانية أبواب، في أي باب دخل الجنة

547. *Hırsla birlikte mahrum olmak vardır.*¹⁷³⁰

548. *Kim Müslüman kardeşi ile elini değdirerek musafaha ederse (musafaha esnasında) o an günahları dökülür.*¹⁷³¹

1. 7. 8. Mustafa b. Şeyh Mahmûd el-Ârif Nushî, *Tercüme-i Hadîs-i Erba'în*.

Kayseri Râşit Efendi Yazma Eser Kütüphanesi 196/7 numarada bulunan risalenin mukaddimesinde ve temmet kaydında adı Mustafa b. Şeyh Mahmûd el-Ârif Nushî olarak tespit edilen müellifin hayatı hakkında elimizde bilgi bulunmamaktadır.¹⁷³²

Manzum-mensur karışık yazılan mukaddimedede şair, “men hafıza” rivâyetinde yer alan müjdeye ulaşmak için telif ettiği eseri kıta nazım biçimi ve aruzun farklı kalıplarını kullanarak tercüme etmiştir.¹⁷³³

Nushî'nin eserinde tercüme edilen makbul 21 rivâyetten 2'si müttefakun aleyh iken; 2'si Buhârî'nin 4'ü Müslim'in *es-Sahîh* adlı eserlerinde, 9'u Ahmed b. Hanbel'in, 1'i Bezzâr'ın *el-Müsned* adlı eserlerinde; 2'si Tirmizî'nin *es-Sünen*'inde 1'ide İbn Hibbân'ın *es-Sahîh* adlı eserinde yer almaktadır. 15 zayıf, 2 mevzu ve 2 bulunamayan olmak üzere toplam 40 rivâyetin tercüme edildiği eserde daha önce geçmeyen¹⁷³⁴ rivâyetlerin tahrîc bilgileri şu şekildedir:

a) Zayıf rivâyetler

549. *Cuma günü öyle bir an vardır ki kul o vakitte Allah'tan affedilmeyi isterse bağışlanır.*¹⁷³⁵

Bezzâr, Taberânî ve İbnü's-Sünnî (ö. 364/975),¹⁷³⁶ Ebû Hüreyre'den nakletmişlerdir.¹⁷³⁷

¹⁷³⁰ الجُرْمَانُ مَعَ الْجِرْصِ

¹⁷³¹ مَنْ صَافَحَ أَخَاهُ الْمُسْلِمَ، فَحَكَ يَدَهُ؛ تَنَتَّرَتْ ذُنُوبُهُ

¹⁷³² Mustafa b. Şeyh Mahmûd el-Ârif en-Nushî, *Tercüme-i Hadîs-i Erba'în*, Râşit Efendi Yazma Eser Kütüphanesi, 196/7.

¹⁷³³ Nushî, *Tercüme-i Hadîs-i Erba'în*, 196/7, 59b; Söylemez, *Manzum Kırk Hadisler*, 314.

¹⁷³⁴ Tahrîc bilgisi verilmesi gereken 19 rivâyetin 6'sına dair tahrîc bilgileri daha önce geçmiş olup zayıflar için 136, 137, 152, 250 ve 483; bulunamayanlar için 21 no'lu rivâyetlere bakınız.

¹⁷³⁵ فِي الْجُمُعَةِ سَاعَةً، لَا يُؤَافِقُهَا عَبْدٌ يُسْتَعْفَرُ اللَّهَ إِلَّا غُفِرَ لَهُ

¹⁷³⁶ Ebû Abdîrrahmân Ahmed b. Şuayb b. Alî en-Nesâî, *es-Sünenü'l-Kübrâ*, thk. Hüseyin Abdülmün'ım Şiblî (Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 2001), 9: 176; Bezzâr, *el-Müsned*, 15: 328; Taberânî, *ed-Duâ li't-Taberânî*, 69; İbnü's-Sünnî, *'Amelü'l-yevm ve'l-leyle*, 329, H.No: 373.

¹⁷³⁷ Suyûtî, *es-Sağîr*, 8327; Aclûnî, *el-Keşf*, 2: 89; Elbânî, *ed-Daîfe*, 9: 17; Hadis bu lafızla senedinde yer alan Şurayh b. Yezid'den dolayı zayıf olmakla birlikte Ebû Hüreyre'den rivâyet edilen ve mefhum olarak bu rivâyetin manasını destekleyen rivâyet şu şekildedir. إِنَّ فِي الْجُمُعَةِ سَاعَةً لَا يُؤَافِقُهَا عَبْدٌ مُسْلِمٌ يُسْأَلُ اللَّهَ فِيهَا شَيْئًا إِلَّا أُعْطَاهُ إِيَّاهُ Buhârî, Da'vât 61; Tirmizî, Salât 242; İbn Mâce, İkâmetü's-salât 99; Nesâî, Cuma 45.

550. *Kim özürsüz üç cuma namazını terk ederse münafikların zümresine yazılır. Kim de Cuma'yı önemsemeyerek terk ederse, Allah o kişinin kalbini mühürler.*¹⁷³⁸

Taberânî ve Dârekutnî,¹⁷³⁹ Üsâme b. Zeyd'den nakletmişlerdir.¹⁷⁴⁰

551. *Kim Cuma namazına (geç) gelir, insanların sırtına basarak öne geçmeye çalışırsa, kıyamet günü cehenneme köprü edinmiş olur (insanlar da onun sırtına basarak geçerler).*¹⁷⁴¹

Ahmed b. Hanbel, Tirmizî, İbn Mâce, İbn Adî, Ebû Ya'lâ, İbn Hibbân, Taberânî ve Begavî,¹⁷⁴² Muaz b. Enes el-Cühenî'den nakletmişlerdir.¹⁷⁴³

552. *Kim namazda gülerse abdestini ve namazını iade etsin.*¹⁷⁴⁴

Ebû Mûsâ el-Eşarî,¹⁷⁴⁵ Ebû Hüreyre,¹⁷⁴⁶ Enes b. Mâlik,¹⁷⁴⁷ Abdullah b. Ömer,

¹⁷³⁸ مَنْ تَرَكَ ثَلَاثَ جُمُعٍ مِنْ غَيْرِ عُدْرٍ؛ كُتِبَ مِنَ الْمُنَافِقِينَ، وَمَنْ تَرَكَهَا تَهَاوُنًا؛ طَبَعَ اللَّهُ عَلَى قَلْبِهِ

¹⁷³⁹ Taberânî, *el-Kebîr*, 1: 170; İbnü'l-Kayserânî, *Etrâfü'l-garâib ve'l-efrâd* 1: 369, 5: 319; Tek rivâyet gibi verilen metnin “Kim de alaya alarak cuma namazını terk ederse Allah onun kalbini mühürler” şeklinde gelen kısmı Ebû'l-Ca'd ez-Zamrî'den rivâyet edilmiştir. İbn Huzeyme ve İbn Hibbân'ın aynı sahabiden rivâyetlerinde مِنَ الْمُنَافِقِينَ من غير عذر كتب من ifade vardır. Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 24: 255; Ebû Dâvûd, *es-Sünen*, Salât 212; Nesâî, Cuma 2.

¹⁷⁴⁰ Taberânî rivâyetinde yer alan Câbir el-Cûfî zayıf kabul edilmiştir. Heysemî, *el-Mecma'*, 2: 193; Rubâî, *Fethü'l-Gaffâr*, 2: 605; İbnü'l-Hümâm, Câbir'in zayıflığının senede zarar vermeyeceğini, hadisi destekleyen başka şahitlerin olduğunu belirtirken Münzirî, Elbânî sahih kabul etmişlerdir. Kemâlüddîn Muhammed b. Abdilvâhid b. Abdilhamîd es-Sivâsî el-İskenderî İbnü'l-Hümâm, *Şerhu Fethi'l-Kadîr*, thk. Abdürrezâk Gâlib Mehdî (Beyrut: Dârü'l-Kütübî'l-İlmiyye, 2003), 2: 48; Münzirî, *et-Terğîb ve't-terhîb*, 1: 295; Elbânî, *Sahîhü't-Terğîb ve't-Terhîb*, 1: 178.

¹⁷⁴¹ من تخطى رقاب الناس يوم الجمعة اتخذ جسرا إلى جهنم

¹⁷⁴² Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 24: 375, (Ş. Arnavut: zayıf); Tirmizî, Salât 225, (garib); İbn Mâce, İkâmetü's-salât 88; İbn Adî, *el-Kâmil*, 4: 74; Ebû Ya'lâ, *el-Müsned*, 3: 64, (H. Selim Esed: zayıf); İbn Hibbân, *el-Mecrûhîn*, 1: 347; Taberânî, *el-Kebîr*, 20: 189; Begavî, *Şerhu's-sünne*, 4: 267.

¹⁷⁴³ Senesinde bulunan Zebbân b. Fâid, İbn Lehîa ve Rişdîn b. Sa'd tenkid edilmiştir. Aynî, *el-Umde*, 6: 207; İbn Receb el-Hanbelî, *el-Feth*, 8: 203; İbnü'l-Mülakkın, *el-Bedrü'l-Münîr*, 4: 683; İbnü'l-Kayserânî, *el-Ma'rife*, 208; Şevkânî, *Neylü'l-evtâr*, 3: 300.

¹⁷⁴⁴ مَنْ ضَحِكَ فِي الصَّلَاةِ؛ فَلْيَبِذِ الوُضُوءَ وَالصَّلَاةَ

¹⁷⁴⁵ Heysemî'nin *el-Kebîr*'de yer aldığını ifade ettiği rivâyet matbu nüshada bulunamamıştır. Heysemî, *el-Mecma'*, 1: 246, 2: 82 (Senedinde bulunan Muhammed b. Abdülmelik ed-Dakîkî mechul kabul edilmiştir).

¹⁷⁴⁶ İbn Adî, *el-Kâmil*, 6: 194, (Hasan el-Basrî'den mürsel mi yoksa Ebû Hüreyre'den merfu mu rivâyet edildiği konusunda ihtilaf vardır.); Dârekutnî, *es-Sünen*, 1: 301, 302, (Senedinde yer alan Abdülkerim Ebû Ümeyye metrûk bir râvîdir. Abdülaziz b. Husayn'da zayıf kabul edilmiştir.); İbnü'l-Cevzî, *el-İlel*, 1: 369, (sahih değil); İbn Abdilhâdî, *Tenkîhu't-tahkîk fî ehâdîsi't-ta'lik*, 1: 298.

¹⁷⁴⁷ Dârekutnî, *es-Sünen*, 1: 299, 300, 302, (Senedinde bulunan Abdurrahman b. Amr b. Cebele ve Dâvûd b. Muhabber metrûk, Eyyûb b. Hût ise zayıftır. Bu rivâyetin Ebu'l-Âliye'den mürsel olması daha doğrudur.).

‘Imran b. Husayn,¹⁷⁴⁸ Ebû Melîh b. Üsâme’nin babası,¹⁷⁴⁹ Câbir b. Abdullah¹⁷⁵⁰ ve ensardan bir sahâbîden¹⁷⁵¹ merfu senedle; Ma’bed,¹⁷⁵² İbrahim en-Nehaî (ö. 96/714)¹⁷⁵³ ve Hasan el-Basrî’den¹⁷⁵⁴ mürsel senedle benzer lafızlarla nakledilmiştir. ‘Imran ve İbn Ömer senedlerinde “فهقه” ifadesi yer almaktadır. Ebû Hanîfe¹⁷⁵⁵ ve Ebû Yusuf’un (ö. 182/798) rivâyetleri Ma’bed aracılığıyla gelirken¹⁷⁵⁶ eş-Şeybânî ise en-Nehaî’den mürsel senedle rivâyet etmiştir.¹⁷⁵⁷ Hanefîlerin delilleri kullanırken dikkat ettikleri metodolojilerine, özellikle haber-i vahidin Kur’an’da ziyadeye neden olduğundan ve kendileri tarafından konulan “vücuttan çıkan şeylerin abdesti bozacağı” ilkesine (genel kıyas) ters düştüğü için tenkit edildikleri bu rivâyetin Hanefî âlimlerce meşhur kabul edilmesi, senedi itibariyle değil; metnin yaygınlaşmasıyla alakalıdır. Hadis ilmi kaidelerine göre bu rivâyet eldeki veriler etrafında zayıf kabul edilmiştir.¹⁷⁵⁸

553. *Bir kimse (kılınan bir cenaze namazına) mescidde iştirak etse kendisi*

¹⁷⁴⁸ Dârekutnî, *es-Sünen*, 1: 302-303, (Senedinde bulunan Süfyan b. Muhammed el-Fezârî ve Ömer b. Kays, [Sündül] zayıf kabul edilmiştir.

¹⁷⁴⁹ Dârekutnî, *es-Sünen*, 1: 298, (Senedinde bulunan Hasan b. Dinâr metrük kabul edilmiştir).

¹⁷⁵⁰ Dârekutnî, *es-Sünen*, 1: 315, (Senedinde bulunan Muhammed b. Yezîd b. Sinân zayıf kabul edilmiştir. Câbir b. Abdullah’tan namazda gülen kimsenin namazını iade edip abdestini iade etmemesi gerektiğini belirten rivâyetlerde nakledilmiştir.

¹⁷⁵¹ İbn Hacer, *ed-Dirâye*, 1: 37. İbn Hacer bu râvînin Ebû Mûsâ el-Eşarî olduğunu ifade etmiştir.

¹⁷⁵² Dârekutnî, *es-Sünen*, 1: 306-307, (Ebû Hanîfe’nin Mansûr b. Zâzân aracılığıyla Ma’bed’ten naklettiği rivâyeti Dârekutnî eleştirmiş ve Mansûr’un Muhammed b. Sîrîn aracılığıyla rivâyet ettiğini belirtmiştir. Nitekim Gaylân b. Câmî ve Hüseyim b. Beşîr’in İbn Sîrîn vasıtasıyla naklettiği rivâyeti örnek göstererek bu ikisinin senedler konusunda Ebû Hanîfe’den daha sağlam olduklarına işaret etmiştir. 1: 307) Burada yer alan Ma’bed’in kim olduğu konusu tartışılmıştır. Dârekutnî ve İbn Abdîlberr, Ma’bed el-Cühenî olduğunu iddia ederken bazı Hanefîler sahâbî olan Ma’bed b. Ebi’l-Ma’bed el-Huzâî olduğunu ifade etmişlerdir. Bazı Hanefî eserlerinde İbn Hibbân’ın sika kabul ettiği Ma’bed b. Subeyha el-Kuraşî olduğu dile getirilmiştir. İbnü’l-Hümâm, *Şerhu Fethi’l-Kadîr*, 1: 51.

¹⁷⁵³ Dârekutnî, *es-Sünen*, 1: 314. İbrahim en-Nehaî’nin iki rivâyet hariç (kahkaha rivâyeti ve ticaret için Bahreyn’e giden kimseye namazlarını ikişer rekat kılabilceğine dair Hz. Peygamber’in izin verdiği rivâyet) mürsel/munkatî rivâyetlerinin kullanılabilceğine dair Yahyâ b. Maîn’in görüşü bulunmaktadır. Zeylâî, *Nasbü’r-râye*, 1: 52.

¹⁷⁵⁴ Dârekutnî, *es-Sünen*, 1: 303-304.

¹⁷⁵⁵ Ebû Nuaym, *Müsnedü’l-İmâm Ebî Hanîfe*, 223, Ebû Hanîfe’ye nispet edilen eserde yer alan rivâyetin senedi Mansûr>Hasan el-Basrî>Ebû Said şeklindedir. Ma’bed rivâyeti ise Ebû Yusuf’un eserinde yer alan senedir.

¹⁷⁵⁶ Ebû Nuaym, *Müsnedü’l-İmâm Ebî Hanîfe*, 222-223; Ya’kub b. İbrahim el-Ensârî Ebû Yusuf, *Kitâbü’l-Âsâr* (Beirut: Dâru’l-Kütübü’l-İlmiyye, 1355), 28.

¹⁷⁵⁷ Muhammed b. Hasan eş-Şeybânî, *el-Hucce alâ ehli’l-Medîne*, thk. Mehdi Hasan el-Keylânî (Beirut: Âlemü’l-Kütüb, 1403), 1: 206-207.

¹⁷⁵⁸ Namazda kahkaha ile gülen kimsenin abdestinin bozulması meselesini, rivâyet ilmi açısından ele aldığı makalesinde Kahraman, mezheplerin görüşlerini ve delil olarak kullandığı rivâyetleri değerlendirmiş özü itibariyle kahkaha rivâyetinin zayıf olduğuna işaret etmiştir. Hüseyin Kahraman, “Hadislere Göre Namazda Kahkaha ile Gülmenin Abdeste Etkisi”, *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 19/2 (2010), 73-92.

*için bir karşılık yoktur.*¹⁷⁵⁹

Tayâlisî, Abdürrezzâk, İbn Ebî Şeybe, Ahmed b. Hanbel, Ebû Dâvûd, İbn Mâce, Tahâvî ve İbn Hibbân,¹⁷⁶⁰ Ebû Hüreyre'den nakletmişlerdir.¹⁷⁶¹

554. *Kur'an'a bakarak okuyanın ezberden okuyana üstünlüğü, farzların nafilelere üstünlüğü gibidir.*¹⁷⁶²

Ebû Ubeyd Kâsım b. Sellâm'ın sahabî râvîsi zikretmeksizin عَنْ بَعْضِ أَصْحَابِ النَّبِيِّ ifadesiyle naklettiği rivâyet¹⁷⁶³ zayıf kabul edilmiştir.¹⁷⁶⁴

555. *Âlimin âbide üstünlüğü yetmiş derecedir. Her iki derece arası semâ ile yer arası kadardır.*¹⁷⁶⁵

Ebû Ya'lâ, İbn Adî ve Deylemî, Abdurrahman b. Avf'tan nakletmişlerdir.¹⁷⁶⁶

¹⁷⁵⁹ فَلَ شَيْءٌ عَلَيْهِ مِنْ صَلَّى عَلَى جَنَازَةٍ فِي الْمَسْجِدِ؛ فَلَا شَيْءَ لَهُ Kaynaklarda ifadesiyle de yer almaktadır. Bazı müellifler rivâyeti "Kim bir cenaze üzerine mescitte namaz kılsa, ona bir şey yoktur" şeklinde anlamıştır.

¹⁷⁶⁰ Tayâlisî, *el-Müsned*, 4: 72; Abdürrezzâk, *el-Musannef*, 3: 526; İbn Ebî Şeybe, *el-Musannef*, 3: 44; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 15: 454, 535, (Ş. Arnavut: zayıf); Ebû Dâvûd, *Cenâiz* 54; İbn Mâce, *Cenâiz* 29; Ebû Ca'fer Ahmed b. Muhammed b. Selâme b. Abdülmelik b. Seleme el-Ezdî el-Mısrî et-Tahâvî, *Şerhu meâni'l-âsâr*, thk. Muhammed Zührî en-Neccâr - Muhammed Seyyid Câd el-Hakk (Beyrut: Âlemü'l-Kütüb, 1994), 1: 492; İbn Hibbân, *el-Mecrühîn*, 1: 366.

¹⁷⁶¹ Senesinde bulunan Tev'eme'nin azatlısı Sâlih b. Nebhân'ın rivâyette infirad ettiği ve ömrünün sonlarına doğru hadisler unuttuğu yönünde tenkidler vardır. Ebû Süleymân Hamd (Ahmed) b. Muhammed b. İbrâhîm b. Hattâb el-Büstî el-Hattâbî, *Meâlimü's-Sünen* (Halep: Matbaatü'l-İlmiyye, 1932), 1: 312; İbnü'l-Cevzî, *el-İlel*, 1: 414; İbnü'l-Kayserânî, *el-Ma'rife*, 220; İbnü'l-Kayserânî, *ez-Zahîre*, 4:2328; Nevevî, *el-Mecmû' şerhu'l-Muhezzeb*, 5: 214; Mescitte cenaze namazının kılınabileceğine dair Müslim'in Hz. Aişe'den naklettiği rivâyet, başta Şâfiî mezhebi olmak üzere delil kabul edilmiş ve mescitte namaz kılmanın mübah olduğu belirtilmiştir. Mübah kabul edenler bu rivâyetin zayıf olduğu konusunda ittifak etmişlerdir. Hanefî alimler Hz. Aişe rivâyetini bu rivâyetin nesh ettiğini düşünerek zorunlu durumların dışında mescitte cenaze namazı kılmanın mekruh olduğuna hükmetmişlerdir. Tahâvî, *Şerhu meâni'l-âsâr*, 1: 492; Müslim, *Cenâiz* 101. Müslim'in rivâyeti şu şekildedir: Sa'd b. Ebî Vakkas vefat ettiğinde Hz. Âişe cenaze namazını kılabilmek için cenazenin mescide getirilmesini istemiş ancak bu isteği hoş karşılanmamıştı. Bunun üzerine Hz. Âişe, "İnsanlar ne çabuk unutuyorlar! Resûlullah, Süheyl b. Beydâ'nın cenaze namazını mescidde kılmıştı" demiştir.

¹⁷⁶² فَضَّلَ قِرَاءَةَ الْقُرْآنِ نَظْرًا كَفَضَّلَ الْفَرِيضَةَ عَلَى النَّافِلَةِ Nushâ'de bu lafızlarla yer alan rivâyet kaynaklarda فَضَّلَ قِرَاءَةَ الْقُرْآنِ نَظْرًا عَلَى مَنْ يَقْرَأُهُ ظَهْرًا كَفَضَّلَ الْفَرِيضَةَ عَلَى النَّافِلَةِ şeklinde geçmektedir.

¹⁷⁶³ Kâsım b. Sellâm, *Fadâilü'l-Kur'an*, 104.

¹⁷⁶⁴ Senesinde bulunan Bakıyye b. el-Velîd, Süleyman b. Müslim ve Muaviye b. Yahyâ es-Sülemî tenkid edilmiştir. Ebû'l-Fidâ' İmâdüddîn İsmâil b. Şihâbiddîn Ömer b. Kesîr b. Dav' b. Kesîr el-Kaysî el-Kureşî el-Busrâvî ed-Dımaşkî eş-Şâfiî İbn Kesîr, *Fadâilü'l-Kur'an*, thk. Ebû İshak el-Huveynî (Kahire: Mektebetü İbn Teymiyye, 1416), 210; İbn Hacer, *el-Feth*, 9: 78; İbn Hacer, *Netâicü'l-efkâr*, 3: 206; Aynî, *el-Umde*, 20: 47.

¹⁷⁶⁵ فَضَّلَ الْعَالِمُ عَلَى الْعَابِدِ Rivâyet kaynaklarda فَضَّلَ الْعَالِمُ عَلَى الْعَابِدِ سَبْعُونَ دَرَجَةً مَا بَيْنَ كُلِّ دَرَجَتَيْنِ مَسِيرَةٌ مِثْلَ مَسِيرَةِ مِثْنَةَ عَامٍ خُضِرَ الْفَرَسِ السَّرِيعِ şeklinde geçmektedir.

¹⁷⁶⁶ Ebû Ya'lâ, *el-Müsned*, 2: 163, (H.Selim Esed: zayıf); İbn Adî, *el-Kâmil*, 3: 509; Deylemî, *el-Firdevs*, 3: 128; Senesinde bulunan Halil b. Mürre için Buhârî, münkerü'l-hadis derken İbn Adî hadisi yazılabilir kaydı düşmüştür. Bkz. Heysemî, *el-Mecma'*, 1: 122; Ayrıca Ebû Hüreyre'den فَضَّلَ الْعَالِمُ عَلَى الْعَابِدِ سَبْعُونَ دَرَجَةً مَا بَيْنَ كُلِّ دَرَجَتَيْنِ مَسِيرَةٌ مِثْلَ مَسِيرَةِ مِثْنَةَ عَامٍ خُضِرَ الْفَرَسِ السَّرِيعِ ifadesi ile gelen rivâyet, senesinde bulunan Abdullah b. el-Muharrer dolayısıyla münker kabul edilmiştir. İbn Adî, *el-Kâmil*, 5: 217; İbnü'l-Kayserânî, *ez-Zahîre*, 3: 1624; Elbânî, *ed-Daife*, 5: 162.

556. *Eğer yalan ve gıybet ile yakıp yıkmazsan oruç, kalkandır.*¹⁷⁶⁷
Taberânî ve İbn Adî,¹⁷⁶⁸ Ebû Hüreyre'den nakletmişlerdir.¹⁷⁶⁹
557. *İftarda acele edin. Sahuru da geciktirin.*¹⁷⁷⁰
Ahmed b. Hanbel, Ebû Zerr'den; Taberânî, Ümmü Hâkim b. Vedâ'dan¹⁷⁷¹
nakletmişlerdir.¹⁷⁷²
558. *Abdest imanın yarısıdır. Dişleri misvaktamak da abdestin yarısıdır.*¹⁷⁷³

İbn Ebî Şeybe ve İbn Şâhin'in, Hassan b. Atıyye'den mürsel senedle naklettikleri rivâyet,¹⁷⁷⁴ senedi itibariyle tenkit edilmiş olup zayıf hükmündedir.¹⁷⁷⁵

b) Bulunamayan Rivâyetler

559. *Kim bir vakit namazı (bile isteye) terk ederse sanki kendisini bıçaksız kesmiş gibidir.*¹⁷⁷⁶

c) Mevzular

560. *Âlimin âbide üstünlüğü, benim ümmetime üstünlüğüm gibidir.*¹⁷⁷⁷

Temel hadis kitaplarında bu lafızla bulunmayan rivâyet,¹⁷⁷⁸ daha çok zayıf ve mevzu rivâyetlerin yer aldığı eserlerde zikredilmiştir. İbn Hibbân ve İbnü'l-Kayserânî,

¹⁷⁶⁷ الصَّيَّامُ جُنَّةٌ مَا لَمْ يَخْرُقْهُ، أو غِيْبَةٌ قِيلَ: وَيَمَّ يَخْرُقُهَا؟ قَالَ: «يَكْذِبُ، أو غِيْبَةٌ» Rivâyet kaynaklarda şu şekilde geçmektedir:

¹⁷⁶⁸ Taberânî, *el-Evsat*, 5: 13; İbn Adî, *el-Kâmil*, 4: 32.

¹⁷⁶⁹ Senedinde bulunan er-Rebî' b. Bedr, tenkîd edilmiştir. İbn Receb el-Hanbelî, *Câmi'u'l-'ulûm*, 2: 139; Heysemî, *el-Mecma'*, 3: 171; Suyûtî, *es-Sağîr*, 5197; Münâvî, *Feydu'l-Kadîr*, 4: 250; Elbânî, *ed-Daîfe*, 3: 631.

¹⁷⁷⁰ عَجَلُوا الْإِفْطَارَ، وَأَخْزُوا السَّخُورَ

¹⁷⁷¹ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 35: 241, (Ş. Arnavut: zayıf); Taberânî, *el-Kebîr*, 25: 163.

¹⁷⁷² Ebû Zer rivâyetinde yer alan İbn Lehiâ "seyyiü'l-hıfz", Süleyman b. Ebû Osman ile Adî b. Hâtim "meçhul" kabul edilmiştir. Ümmü Hukeym rivâyetinde yer alan Hubâbe b. Aclân, annesi Ümmü Hafsa ve Safiyye b. Cerîr'in, İbn Mâce'den rivâyetleri bulunmasına rağmen haklarında cerh veya ta'dile dair bilgi bulunamamıştır. Bûsîrî, *el-İthâf*, 3: 99; Heysemî, *el-Mecma'*, 3: 155; Elbânî, *es-Sahîha*, 4: 376.

¹⁷⁷³ الوُضُوءُ شَطْرُ الْإِيمَانِ، وَالسَّوَأُكَ شَطْرُ الْوُضُوءِ

¹⁷⁷⁴ İbn Ebî Şeybe, *el-Musannef*, 1: 156; İbn Şâhin, *et-Terğîb*, 146; Rivâyetin birinci kısmını Müslim, Ebû Mâlik el-Eşarî'den merfû senedle الطهور شرط الإيمان ifadesiyle rivâyet etmiştir. İbn Mâce ve Nesâî'nin rivâyeti شرط الإيمان اسباغ الوضوء şeklidir. Müslim, Tahâret 1; İbn Mâce, Tahâret 5; Nesâî, Zekat 1.

¹⁷⁷⁵ İbn Hacer, misvak kullanmanın abdestin yarısı olduğu ile ilgili ziyadenin münker olduğunu ifade ettiği yerde İbn Atıyye'nin Şeddâd b. Evs'ten naklettiğini de belirtmiştir. Şeddâd tarikine kaynaklarda ulaşılamamıştır. İbn Atıyye rivâyeti mürsel olduğu için zayıftır. İbn Hacer, *Lisânü'l-Mizân*, 5: 147; Suyûtî, *es-Sağîr*, 13108; Elbânî, *ed-Daîfe*, 10: 306.

¹⁷⁷⁶ مَنْ تَرَكَ وَقْتًا مِنَ الصَّلَاةِ؛ دَبَّحَ نَفْسَهُ بِغَيْرِ سَكِينٍ

¹⁷⁷⁷ فضل العالم على العابد، كفضلي على أمّتي Rivâyet, Nushî, Anonim IV, Visâli ve Belîğ'in eserlerinde yer almaktadır.

¹⁷⁷⁸ Tirmizî'nin hasen-sahih-garib kabul ettiği Ebû Ümâme el-Bâhilî'den rivâyeti فضل العالم على العابد " 'alimin abide üstünlüğü benim içinizdeki seviye bakımından en düşüğüne üstünlüğüm gibidir" şeklindedir. Tirmizî, İlim 19.

Ebû Said el-Hudrî'den geldiği iddia edilen rivâyette yer alan Sellâm b. Selîm et-Tavîl'in güvenilir kimselerden rivâyet uyduran bir kimse olduğunu belirtmiştir.¹⁷⁷⁹ İbnü'l-Cevzî, sahih olmadığını belirtmiştir.¹⁷⁸⁰ Zehebî, Enes rivâyetinin senedinin problemlili olduğunu (إِسْنَادُهُ مُظْلَمٌ) belirtmiştir.¹⁷⁸¹ Hadis olarak عَلَى أَدْنَاكُمْ ibaresiyle var olan bu rivâyeti Selâm b. Selîm et-Tavîl'in عَلَى أُمَّتِي ibaresiyle değiştirerek rivâyet ettiği gözlemlenmektedir.

561. *Kuşluk (sabah) namazını şu iki sure ile (Şems ve Duha) kılız.*¹⁷⁸²

Rûyânî ve Deylemî,¹⁷⁸³ Ukbe b. Âmir'den nakletmişlerdir.¹⁷⁸⁴

1. 8. Müellifi Tespit Edilemeyen Manzum Kırk Hadisler

1. 8. 1. Birinci Anonim, *Ehâdis-i Şerife Mea Tercüme-i Manzûme*.

Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesi 2982/10 numarada bulunan mecmuanın içinde yer alan risalede 58 rivâyet yer almaktadır. Bu nühsa Latîfî'nin *Sübhâtü'l-Uşşâk* isimli eseriyle aynı rivâyetleri içermektedir. Aruzun “fe'ilâtün mefâ'ilün fe'ilün” kalıbı ve kıta nazım biçimiyle telif edilen eserin müellifine dair herhangi bir bilgi yoktur.¹⁷⁸⁵ Eserde yer alan rivâyetlerin büyük çoğunluğu daha önce geçen rivâyetlerden oluşmaktadır.

Müellifi tespit edilemeyen birinci kırk hadiste tercüme edilen makbul 27 rivâyetten 10'u müttefakun aleyh iken; 2'si Buhârî'nin 3'ü Müslim'in *es-Sahîh* adlı eserlerinde, 9'u Ahmed b. Hanbel'in, *el-Müsned* adlı eserinde; 2'si Tirmizî'nin, *es-Sünen*'inde 1'i de İbn Hibbân'ın, *es-Sahîh* adlı eserinde yer almaktadır. 11 zayıf, 9 mevzu, 2 selefeye ait söz ve 9 bulunamayan olmak üzere toplam 58 metnin tercüme edildiği eserde daha önce geçmeyen¹⁷⁸⁶ rivâyetlerin tahrîc bilgileri şu şekildedir:

a) Zayıf rivâyetler

¹⁷⁷⁹ İbn Hibbân, *el-Mecrûhîn*, 1:340; İbnü'l-Kayserânî, *el-Ma'rife*, 169.

¹⁷⁸⁰ İbnü'l-Cevzî, *el-İlel*, 1:68.

¹⁷⁸¹ Zehebî, *Telhisu Kitâbi'l-Mevdû'ât*, 34.

¹⁷⁸² صَلُّوا رَكَعَتِي الصُّبْحِ بِسُورَتَيْهِمَا، وَالشَّمْسِ وَضُحَاهَا، وَالضُّحَى

¹⁷⁸³ Rûyânî, *Müsne'dü'r-Rûyânî*, 1: 185; Deylemî, *el-Firdevs*, 2: 383.

¹⁷⁸⁴ Senedinde yer alan Mücâşî' b. Amr'ı Yahya b. Maîn ve İbn Hibbân, hadis uydurmakla itham etmiş, Buhârî, meçhul, Ukaylî münkerü'l-hadîs hükmü vermiştir. Ukaylî, *ed-Duâfâ*, 4: 264; İbn Hibbân, *el-Mecrûhîn*, 3: 18; Zehebî, *el-Mizân*, 3: 436; Suyûtî, *es-Sağîr*, 5006; Elbânî, *es-Sahîha*, 8: 250.

¹⁷⁸⁵ Birinci Anonim, *Ehâdis-i Şerife Mea Tercüme-i Manzûme*, Bölge Yazma Eserler Kütüphanesi, 2982/10.

¹⁷⁸⁶ Tahrîc bilgisi verilmesi gereken 33 rivâyetin 24'üne dair tahrîc bilgileri daha önce geçmiş olup zayıflar için 6, 10, 11, 13, 83, 253, 254, 414 ve 454 no'lu rivâyetlere; mevzular için 48, 74, 86, 259, 260, 261 ve 385 no'lu rivâyetlere; bulunamayanlar için 66, 82, 179, 216, 458 ve 463 no'lu rivâyetlere ve selefeye ait sözler için 133 no'lu rivâyete bakınız.

562. *Kim bir yalan söyleirse (iftira atarsa) melundur.*¹⁷⁸⁷

Ebû Tâhir el-Muhallas ve Deylemî,¹⁷⁸⁸ Muaviye b. Hayde'den nakletmişlerdir.¹⁷⁸⁹

563. *Allah, mahzun gönülleri sever.*¹⁷⁹⁰

İbn Adî, Bezzâr, Taberânî, Harâitî, Hâkim, Ebû Nuaym, Kudâî, Deylemî ve Beyhakî'nin, Ebû Derdâ'dan naklettikleri rivâyet,¹⁷⁹¹ senedi itibariyle zayıf hükmündedir.¹⁷⁹²

b) Mevzular

564. *Ölmeden önce ölünüz!*¹⁷⁹³

Kelâm-ı kibar kabilinden söylendiği tespit edilen rivâyet, mevzu hükmündedir.¹⁷⁹⁴

565. *Bir erkek başka bir erkekle (cinsi münasebetle) birleşirse Rahmân'ın arşı titrer. Bu şekilde ölen kimse melun olarak ölür,*¹⁷⁹⁵

Zehebî'nin *el-Kebâir* adlı eserinde ilk kısmı yer alan rivâyetin hadis olarak aslı yoktur.¹⁷⁹⁶

c) Selefe ait sözler

¹⁷⁸⁷ Rivâyet ayrıca Latîfî'nin eserinde yer almaktadır.

¹⁷⁸⁸ Muhallâs, *el-Muhallasiyât*, 2: 231; Deylemî, *el-Firdevs*, 3: 483.

¹⁷⁸⁹ Senedinde bulunan Muhammed b. Kâsım el-Esedî yalancılıkla itham edilmiştir. Ebû Abdillâh Ahmed b. Muhammed b. Hanbel eş-Şeybânî el-Mervezî Ahmed b. Hanbel, *el-İlel ve ma'rifetü'r-ricâl (Abdullah b. Ahmed rivâyeti)*, thk. Vasiyullah Muhammed Abbas (Riyad: Dârü'l-Hânî, 1422), 2: 170; Nesâî, *ed-Duafâ*, 95; İbn Hibbân, *el-Mecrûhîn*, 2: 187; Zehebî, *el-Kâşif*, 2: 211, R.No: 5117; İbn Hacer, *et-Takrîb*, 502, R.No: 6229.

¹⁷⁹⁰ R ¹⁷⁹⁰ İvâyetAnonim I, Anonim II ve Lat ,îfî'nin eserinde yer almaktadır.

¹⁷⁹¹ İbn Hibbân, *el-Mecrûhîn*, 2: 210; Bezzâr, *el-Müsned*, 10:83; Taberânî, *Müsnedü'ş-Şâmiyyîn*, 2: 351, 3: 170; Harâitî, *İ'tilâlü'l-Kulüb*, 17; Hâkim en-Nisâbü'rî, *el-Müstedrek*, 4: 351, (Zehebî: munkatı); Ebû Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, 6: 90; Kudâî, *eş-Şihâb*, 2: 149; Deylemî, *el-Firdevs*, 1: 156; Beyhakî, *eş-Suab*, 2: 271.

¹⁷⁹² Senedinde bulunan Ebû Bekir b. Ebî Meryem, zayıf kabul edilmiştir. İbnü'l-Kayserânî, *ez-Zahîre*, 2: 608; İbn Kayyim, *el-Medâric*, 1: 502; İbn Hacer, *el-İthâf*, 12: 575, (munkatı); Heysemî, *el-Mecma'*, 10: 309-310, (hasen); Elbânî, *ed-Daîfe*, 1: 695.

¹⁷⁹³ R ¹⁷⁹³ İvâyetAnonim I, Anonim II ve Lat ,îfî'nin eserinde yer almaktadır.

¹⁷⁹⁴ İbn Hacer el-Askalânî, “غير ثابت” hükmüyle kendisinden sonra gelen Sehâvî, Aliyyü'l Kârî ve Aclûnî'ye kaynaklık etmiştir. Aliyyü'l Kârî, “meceburen öleceğiniz eceliniz gelmeden kendi isteğinizle ölüünüz” yani ölümden kastın şehvîyyatı ve boş şeyleri terk etmek, gafletten uzaklaşmak olarak yorumlandığını söylemiştir. Zürkânî, , hadis olarak mevcut değildir” demiştir. İbn Hacer, *el-İmâ' bi'l-erbâine'l-mütebayineti's-semâ'*, 97; Sehâvî, *el-Makâsîd*, 682; Aliyyü'l-Kârî, *el-Esrâr*; Aclûnî, *el-Keşf*, 2: 291; Zürkânî, *el-Muhtasar*, 230.

¹⁷⁹⁵ Anonim I, Anonim II ve Lat , Rivâyet ملعونا مات ما تشرك عرش الرّحمان مات اهترّ عرش الذّكر ذكراً؛ اهترّ عرش الرّحمان مات ما تشرك ملعونا Rivâyet

¹⁷⁹⁶ Ebû Abdillâh Şemsüddîn Muhammed b. Ahmed b. Osmân et-Türkmânî el-Fârikî ed-Dımaşkı ez-Zehebî, *el-Kebâir* (Beyrut: Dârü'l-Fikr, ts.), 57.

566. *Sözün hayırlı olanı az ama yol gösterendir.*¹⁷⁹⁷

Merfû senedle temel hadis kitaplarında yer almayan rivâyet, Hz. Ali'nin sözü olarak nakledilmiştir.¹⁷⁹⁸

d) Bulunamayan Rivâyetler

567. *Kim bir dilenciye aç bir şekilde kapısından geri çevirirse bin yıl azap görecektir.*¹⁷⁹⁹

568. *Gariplerin duaları kabul olmaya çok yakındır. (hemen kabul olur)*¹⁸⁰⁰

569. *Dünyada fakir, ahirette aziz olan kimseye müjdeler olsun! Ne mutlu!*¹⁸⁰¹

1. 8. 2. İkinci Anonim, *Kırk Hadis*.

Müellifi tespit edilemeyen ikinci kırk hadis, Milli Kütüphane 06 Mil Yz 10111 numarada yer almaktadır.¹⁸⁰² Mensur bir mukaddimesi bulunan eser, besmele, hamdele ve salvele ile başlamış akabinde “men hafıza” rivâyetinin müjdesine nail olma arzusuyla yazılırken günahlarına kefaret olacağı da umut edilmiştir.

Eserde tercüme edilen makbul 12 rivâyetten 2'si müttefakun aleyh iken; 1'i Buhârî'nin, 2'si Müslim'in, *es-Sahîh* adlı eserlerinde, 5'i Ahmed b. Hanbel'in, *el-Müsned* adlı eserinde yer almaktadır. 12 zayıf, 8 mevzu, 1 selefe ait söz, 2 mevkuf ve 7 bulunamayan olmak üzere toplam 40 metnin tercüme edildiği eserde daha önce geçmeyen¹⁸⁰³ rivâyetlerin tahrîc bilgileri şu şekildedir:

a) Zayıf rivâyetler

570. *Kim Müslüman kardeşinin bir sıkıntısını giderirse sanki ömrünü Allah'a hizmet ederek geçirmiş gibidir.*¹⁸⁰⁴

¹⁷⁹⁷ Rivâyet, Anonim I ve Latîfî'nin eserinde yer almaktadır.

¹⁷⁹⁸ Ebü'l-Hasen Burhânüddîn İbrâhîm b. Ömer b. Hasen er-Rubât el-Hırbevî el-Bikâî, *en-Nüketü'l-vefiyye bimâ fi şerhi'l-Elfiyye*, thk. Mâhir Yasin el-Fahl (Riyad: Mektebetü'r-Rüşd, 2007), 1: 70.

¹⁷⁹⁹ nin eserinde yer almaktadır' Anonim I ve Latîfî, Rivâyet عَذَابُهُ أَلْفَ سَنَةٍ عَلَىٰ نَابِهِ؛ مَنْ نَهَىٰ سَائِلًا جَائِعًا عَلَىٰ نَابِهِ؛ عَذَابُهُ أَلْفَ سَنَةٍ

¹⁸⁰⁰ Anonim I, Kadr, Rivâyet اِدْعُوهُ الْعُرْبَاءَ مَفْرُوتَةً بِالْإِجَابَةِ, Visâlî'nin eserinde yer almaktadır' ve Latîfî

¹⁸⁰¹ nin eserinde yer almaktadır' Anonim I ve Latîfî, Rivâyet طُوبَىٰ لِمَنْ كَانَ فَقِيرًا فِي الدُّنْيَا، وَعَزِيرًا فِي الْآخِرَةِ

¹⁸⁰² Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesi 8369 bulunan mecmuanın 1b-5b varakları arasında da başka bir nüshası vardır. İkinci Anonim, *Kırk Hadis*, Milli Kütüphane, 06 Mil Yz 10111.

¹⁸⁰³ Tahrîc bilgisi verilmesi gereken 30 rivâyetin 19'una dair tahrîc bilgileri daha önce geçmiş olup zayıflar için 9, 13, 83, 84, 94, 207, 265, 266, ve 563 no'lu rivâyetlere; mevzular için 86, 122, 268, 45 ve 564 no'lu rivâyetlere; bulunamayanlar için 58, 87 ve 319 no'lu rivâyetlere mevkuf rivâyetler için 112 ve selefe ait sözler için 51 no'lu rivâyete bakınız.

¹⁸⁰⁴ مَنْ قَضَىٰ حَاجَةً لِأَخِيهِ الْمُسْلِمِ؛ فَكَأَنَّما خَدَّمَ اللَّهَ عُمْرَةَ

Buhârî, Ebû Alî es-Savvâf, Taberânî ve Ebû Nuaym,¹⁸⁰⁵ Enes b. Mâlik'ten nakletmişlerdir.¹⁸⁰⁶

571. *Allah zanâat ehli mümini sever.*¹⁸⁰⁷

Abdullah b. Ömer,¹⁸⁰⁸ Abdullah b. Abbas¹⁸⁰⁹ ve Ebû Said el-Hudrî'den¹⁸¹⁰ nakledilen rivâyet, zayıf hükmündedir.

572. *Allah'ın veli kulları güzel ahlak ve cömertlik üzere yaratılmıştır.*¹⁸¹¹

Dârekutnî, İbn Asâkir, Deylemî ve İbnü'l-Cevzî'nin, Hz. Aişe'den, merfu, Urve b. Zübeyr'den mürsel senedle naklettikleri rivâyet, senedi itibariyle tenkid edilmiş olup zayıf hükmündedir.¹⁸¹²

b) Mevzular

573. *Bir kişi şehvi arzuları geldiğinde onu bastırır (zina yapmaz) nefsinde söz geçirirse günahları bağışlanır.*¹⁸¹³

İbn Hibbân, İbn Adî ve İbn Asâkir'in Abdullah b. Ömer'den naklettikleri

¹⁸⁰⁵ Buhârî, *el-Kebîr*, 8: 48. Ebû Ali Savvâf'a ait hadis cüzünde 36. rivâyette zikredilmiştir. (Söz konusu eser matbu olmayıp tarafımızca yazma nüshasına ulaşamadık. Fakat Cevamiü'l-Kelim programında dizgisi yapılmış şekli mevcuttur.); Taberânî, *Müsnedü's-Sâmiyyîn*, 3: 196; Ebû Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, 10: 254.

¹⁸⁰⁶ Irâkî, *el-Muğnî*, 670; Elbânî, *ed-Daîfe*, 2: 173; Elbânî, *Daîfü'l-Câmi'i's-Sağîr*, 5792; Fâdânî, senedinde yer alan râvîlerin tamamının sufi olmasından dolayı müselsel hadis kabul etmiştir. Fâdânî, *el-Ucâle*, 114.

¹⁸⁰⁷ إن الله تعالى يُحبُّ المؤمنَ المُخترَف

¹⁸⁰⁸ Ebû Abdullah Muhammed b. Mahled, *Fevâid*, thk. Salah Âyid eş-Şellâhî (Mısır: Matbaatü'l-Feth, ts.), 25; İbn Adî, *el-Kâmil*, 1: 378; Taberânî, *el-Kebîr*, 12: 208; Taberânî, *el-Evsat*, 8: 380; Kudâî, *eş-Şihâb*, 2: 148; Beyhakî, *eş-Şuab*, 2: 441; Senedinde bulunan Âsım b. Ubeydullah, Hüseyim Ebû'r-Rebî' es-Semmân, tenkid edilmiştir. İbnü'l-Cevzî, *el-İlel*, 2: 99-100; İbnü'l-Kayserânî, *ez-Zahîre*, 2: 607; İbnü'l-Mülâkkın, *el-Bedrü'l-Münîr*, 9: 405; Zehebî, *el-Mizân*, 1: 263; Zerkeşi, *el-Le'âlî*, 134; Irâkî, *el-Muğnî*, 1: 503; Heysemî, *el-Mecma'*, 4: 62.

¹⁸⁰⁹ Sülemî, *Tabakâtü's-süfîyye*, 217-218; Muhammed b. Mahled, *Fevâid*, 26; Ebû Bekr Abdullah b. Muhammed b. Ubeyd el-Kureşî el-Bağdâdî İbn Ebi'd-Dünyâ, *Islâhü'l-Mâl*, thk. Muhammed Abdülkadir Atâ (Beyrut: Müessesetü'l-Kütübî's-Sekâfiyye, 1993), 71; Senedinde yer alan Leys b. Ebî Süleym tenkid edilmiştir. Elbânî, *ed-Daîfe*, 3: 497-498.

¹⁸¹⁰ İbn Ebi'd-Dünyâ, *Islâhü'l-Mâl*, 73; Senedinde Hasan ismiyle bir râvî bulunmaktadır. Tehzîbü'l-Kemâl'de Ebû Said el-Hudrî'den sadece Hasan el-Basrî'nin rivâyeti söz konusudur. Ancak el-Basrî'nin Ebû Said rivâyetinde bir irsal bulunmaktadır. Senedinde yer alan Hüseyin b. Ali b. Yezîd, Ya'lâ b. Ubeyd, Ubeyde ve Ebû Hamza hakkında bir müphemlik vardır. Mizzî, *Tehzîbü'l-Kemâl*, 10: 297.

¹⁸¹¹ أَيْمًا رَجُلٍ اسْتَهَى شَهْوَةً، فَرَدَّ شَهْوَتَهُ، وَأَثَرَ عَلَى نَفْسِهِ؛ غُفِرَ لَهُ ¹⁸¹³

¹⁸¹² İbn Adî, *el-Kâmil*, 1: 308; Dârekutnî, *el-Müstecâd min fi'lâti'l-ecvâd*, 44,-45; İbn Asâkir, *Târihu Dimeşk*, 54: 472; Deylemî, *el-Firdevs*, 4: 69; Aişe senedinde bulunan Yusuf b. Ebî Sefer hadis uydurma, münkerü'l-hadis, metruk gibi ifadelerle cerh edilmiştir. Urve senedi ise mürsel olduğu için zayıftır. İbnü'l-Cevzî, *el-Mevdû'ât*, 2: 532; Irâkî, *el-Muğnî*, 1148, (zayıf); Sehâvî, *el-Makâsid*, 578, (zayıf); Suyûtî, *el-Le'âlî*, 2:77, (mevzu); Gazzî, *el-İtkân*, 2: 495; Aclûnî, *el-Kesf*, 2: 185, (zayıf); İbn Arrâk, *et-Tenzih*, 2: 129; Elbânî, *ed-Daîfe*, 2: 88.

¹⁸¹³ أَيْمًا رَجُلٍ اسْتَهَى شَهْوَةً، فَرَدَّ شَهْوَتَهُ، وَأَثَرَ عَلَى نَفْسِهِ؛ غُفِرَ لَهُ

rivâyet, mevzu kabul edilmiştir.¹⁸¹⁴

574. *Benden iki asır sonra insanların en hayırlısı ailesi olmayan (hafîfu'l-hâz) kimsedir.*¹⁸¹⁵

Huzeyfe b. Yemân'dan nakledilen rivâyet, senesinde bulunan Revvâd b. Cerrâh Ebû Isâm el-Askalânî'den dolayı tenkit edilmiştir.¹⁸¹⁶

575. *Dünya bir leştir. Onun taliplisi ise köpektir.*¹⁸¹⁷

Temel hadis kitaplarında yer almayan bu rivâyet mevzu kabul edilmiştir.¹⁸¹⁸

c) Mevkuf rivâyetler

576. *İşlerinizle insanların arasına karışınız. Kalplerinizle onlardan ayrılınız.*¹⁸¹⁹

Ma'mer b. Râşid ve İbn Ebî'd-Dünyâ, Hz. Ömer'in,¹⁸²⁰ Dârimî ve Beğâvî, Hz. Ali'nin,¹⁸²¹ Ebû Dâvûd ise Abdullah b. Mesud'un sözü olarak¹⁸²² farklı lafız ve benzer manalarla naklettikleri rivâyetin merfu senedi bulunmamakla birlikte, mevkuf senedle nakledildiği tespit edilmiştir.¹⁸²³

d) Bulunamayan Rivâyetler

577. *Ameliniz ancak verâ ile fayda verir.*¹⁸²⁴

578. *Cennetin değeri (pahası) dünyayı terk etmektir.*¹⁸²⁵

¹⁸¹⁴ Senesinde bulunan Amr b. Hâlid el-Vâsîfî yalancılıkla itham edilmiştir. İbn Adî, *el-Kâmil*, 5: 223; İbn Hibbân, *el-Mecrûhîn*, 2: 41; İbn Asâkîr, *Târîhu Dimeşk*, 31: 142; İbnü'l-Cevzî, *el-Mevdû'ât*, 3: 374; İbnü'l-Kayserânî, *ez-Zahîre*, 2: 1063; İbnü'l-Kayserânî, *el-Ma'rîfe*, 133; Sübkî, *et-Tabakât*, 6: 335; Zehebî, *el-Mizân*, 3: 258; Şevkânî, *el-Fevâid*, 239.

¹⁸¹⁵ خَيْرُ النَّاسِ بَعْدَ الْمَائِتِينَ الْخَفِيفُ الْخَادِ الَّذِي لَا أَهْلَ لَهُ وَلَا وَلَدٌ

¹⁸¹⁶ İbn Adî, *el-Kâmil*, 4: 115-116; Ukaylî, *ed-Duâfâ*, 2: 69; Sağânî, *el-Mevdû'ât*, 60; Ebû Muhammed Ali b. Ahmed b. Saïd b. Hazm el-Endelüsî el-Kurtubî İbn Hazm, *el-Muhallâ bi'l-âsâr* (Beyrut: Dâru'l-Fikr, ts.), 9: 4; Aynî, *el-Umde*, 20: 73; Elbânî, *ed-Daîfe*, 8: 71-72.

¹⁸¹⁷ خَالَطُوا النَّاسَ بِمَا يُجِبُونَ، وَزَايَلَوْهُمْ بِأَعْمَالِكُمْ، وَجَدُوا مَعَ الْعَامَّةِ " ifadesiyle Rivâyet ayrıca Anonim V ve Visâlî'nin eserinde yer almaktadır.

¹⁸¹⁸ Sağânî, *el-Mevdû'ât*, 38; Gazzî, *el-İtkân*, 1: 267.

¹⁸¹⁹ خَالَطُوا النَّاسَ بِأَعْمَالِهِمْ، وَزَايَلَوْهُمْ بِالْقُلُوبِ

¹⁸²⁰ Abdürrezzâk, *el-Musannef*, 11: 144; Ebû Bekr Abdullah b. Muhammed b. Ubeyd el-Kureşî el-Bağdâdî İbn Ebî'd-Dünyâ, *Müdüârâtü'n-nâs*, thk. Muhammed Hayr Ramazan Yusuf (Beyrut: Dâru İbn Hazm, 1998), 37.

¹⁸²¹ Dârimî, Mukaddime 26, (H.Selim Esed: mevkuf/sahih); Begavî, *Şerhu's-sünne*, 13: 64.

¹⁸²² Ebû Dâvûd, *ez-Zühed*, 162.

¹⁸²³ Hz. Ömer rivâyeti Ma'mer'de " خَالَطُوا النَّاسَ بِمَا يُجِبُونَ، وَزَايَلَوْهُمْ بِأَعْمَالِكُمْ، وَجَدُوا مَعَ الْعَامَّةِ " ifadesiyle nakledilirken İbn Ebî'd-Dünyâ'da " خَالَطُوا النَّاسَ بِالْأَخْلَاقِ وَزَايَلَوْهُمْ بِالْأَعْمَالِ " ifadeleriyle yer almaktadır. Hz. Ali rivâyeti " خَالَطُوا النَّاسَ بِأَسْنَتِكُمْ وَأَجْسَادِكُمْ، وَزَايَلَوْهُمْ بِأَعْمَالِكُمْ وَقُلُوبِكُمْ " lafızlarıyla nakledilirken İbn Mesud rivâyeti " خَالَطُوا النَّاسَ وَزَايَلَوْهُمْ (أَحْسِبُهُ قَالَ) بِأَعْمَالِكُمْ " şeklinde zikredilmiştir.

¹⁸²⁴ لَا يَنْفَعُكُمُ الْعَمَلُ إِلَّا بِالْوَرَعِ

¹⁸²⁵ إِنَّ ثَمَنَ الْجَنَّةِ: تَرْكُ الدُّنْيَا Semerkandî'nin eserinde senedsiz zikredilen bu metne temel hadis kitaplarında ulaşılamamıştır. Semerkandî, *et-Tenbîh*, 38.

579. *En faziletli sadaka borç vererek yapılandır.*¹⁸²⁶

580. *Allah, sıla-i rahim yapanla bağ kurar. Sıla-i rahimi kesenle o da bağını keser.*¹⁸²⁷

Vaaz ve fıkıh kitaplarında zikredilen rivâyete temel hadis kitaplarında ulaşılamamıştır.¹⁸²⁸

1. 8. 3. Üçüncü Anonim, *Tercüme-i Hadîs-i Erba'in Bi't-Türkî*.

Süleymaniye Kütüphanesi, Laleli Bölümü, 416 numarada bulunan mecmuanın 1b-22b varakları arasında yer alan risale, manzum bir kırk hadistir. Risâlenin ismi mecmuanın başında “*Tercüme-i Hadîs-i Erba'in bi't-Türkî*” olarak kaydedilmiştir. Arapça yazılan mensur mukaddimede müellif, “men hafıza” rivâyetinin müjdesine ulaşmak için münasip gördüğü rivâyetleri önce mensur izah edip akabinde aruzun “fa'ilâtün fa'ilâtün fa'ilün” kalıbı ve beyitler ile nazma çekmiştir.¹⁸²⁹

Eserin Sadrazam İbrahim Paşa'ya hediye edilmiş olmasından hareketle bu zâtın III. Ahmed döneminde yaşayan Nevşehirli Damat İbrahim Paşa (ö. 1143/1730) olması kuvvetli bir ihtimaldir.¹⁸³⁰ Rivâyetlerin hemen akabinde râvîsi zikredilip “وَالْمَعْنَى” diyerek şerh etmeye başlamış, eğer benzer rivâyet gelmiş ise “وَجَاءَ فِي حَدِيثٍ آخَرَ” ifadesiyle ilgili hadisi de zikretmeyi ihmal etmemiştir. Ayrıca her rivâyetin başında kırmızı mürekkeple o hadisle alakalı konu başlıkları “الْحَدِيثُ السَّادِسُ عَشَرَ فِي خَشْيَةِ اللَّهِ” “وَالْوَرَع” terkibiyle belirtilmiştir. Eserde zayıf rivâyetler yer almakla birlikte mevzu rivâyet yoktur.

Müellifi tespit edilemeyen üçüncü kırk hadisinde tercüme edilen makbul 20 rivâyetten 7'si müttefakun aleyh; 1'i Buhârî'nin, 3'ü Müslim'in, *es-Sahîh* adlı eserlerinde, 6'sı Ahmed b. Hanbel'in, *el-Müsned* adlı eserinde, 1'i Ebû Dâvûd'un, 2'si İbn Mâce'nin *es-Sünen* adlı eserlerinde yer almaktadır. Mevzu rivâyetin yer almadığı müellifi tespit edilemeyen kırk hadiste 1 ayet, 19 zayıf hadis olmak üzere toplam 40

¹⁸²⁶ أَفْضَلُ الصَّدَقَةِ: الدَّيْنُ

¹⁸²⁷ إِنَّ اللَّهَ يَصِلُ مَنْ وَصَلَ رَجْمَهُ، وَيَقْطَعُ مَنْ قَطَعَهَا

¹⁸²⁸ Seyyid Ali-zâde, *Mefâtihü'l-cinân şerhu Şir'atü'l-İslâm*, 605; Muhammed Emîn b. Ömer b. Abdülaziz İbn Âbidîn, *Reddü'l-muhtâr ale'd-dürri'l-muhtâr (Hâşiyetü İbn Âbidîn)* (Beyrut: Dârü'l-Fikr, 1992), 9: 589.

¹⁸²⁹ Üçüncü Anonim, *Tercüme-i Hadîs-i Erba'in bi't-Türkî* (İstanbul: Süleymaniye Kütüphanesi, Laleli, 416).

¹⁸³⁰ Karahan, *Kırk Hadis*, 305.

metin tercüme edilmiş olup daha önce geçmeyen rivâyetlerin¹⁸³¹ tahrîc bilgileri şu şekildedir:

a) Zayıf rivâyetler

- 581.** *İmandan sonra aklın öncelikli işi insanları Allah için sevmektir.*¹⁸³²
Hz. Ali,¹⁸³³ Enes b. Mâlik,¹⁸³⁴ Ebû Hüreyre,¹⁸³⁵ Hüseyin b. Ali'den¹⁸³⁶ merfu, Said b. Müseyyeb'den¹⁸³⁷ mürsel senedle nakledilmiştir.¹⁸³⁸
- 582.** *Adaletli olmak güzeldir. Yöneticilerde ise daha da güzeldir.*¹⁸³⁹
Deylemî, Hz. Ali'den nakletmiştir.¹⁸⁴⁰
- 583.** *Kim (ceza verme) imkânı varken affedip bağışlarsa kıyamet gününde Allah da onu affedip bağışlar.*¹⁸⁴¹
Taberânî,¹⁸⁴² Ebû Ümâme el-Bâhilî'den nakletmiştir.¹⁸⁴³
- 584.** *Hediye vermek, hakîmin gözlerini kör eder.*¹⁸⁴⁴
Deylemî,¹⁸⁴⁵ Abdullah b. Abbâs'tan rivâyet ederken;¹⁸⁴⁶ İbnü'l-Mukrî, Ebû

¹⁸³¹ Tahrîc bilgisi verilmesi gereken 19 rivâyetin 6'sına dair tahrîc bilgileri daha önce geçmiş olup zayıflar için 3, 72, 290, 399, 439 ve 510 no'lu rivâyetlere bakınız.

¹⁸³² *رَأْسُ الْعَقْلِ بَعْدَ الْإِيمَانِ بِاللَّهِ، التَّحَبُّبُ إِلَى النَّاسِ* Rivâyet ayrıca Latîfî'nin eserinde geçmektedir.

¹⁸³³ Taberânî, *el-Evsat*, 5: 120; Taberânî, *es-Sağîr*, 2: 21; Senedinde meçhul kabul edilen râvîler bulunmaktadır. Heysemî, *el-Mecma'*, 8: 24.

¹⁸³⁴ Ebû Abdullah Hüseyin b. İsmail b. Muhammed b. İsmail b. Saîd b. Ebân ed-Dabbî el-Mehâmîlî, *Emâli el-Mehâmîlî (İbn Salt el-Kurâşî rivâyeti)*, thk. Hamdi Abdülmecid es-Silefî (Beyrut: Dârü'n-Nevâdir, 2006), 227; Beyhakî, *eş-Şuab*, 10: 405; Senedinde bulunan Velid b. Muhammed el-Mukrî metrûk kabul edilmiştir. Elbânî, *Daîfü'l-Câmi'i's-Sağîr*, 452.

¹⁸³⁵ İbn Ebû'd-Dünyâ, *el-İhvân*, 193, H.No: 140; Bezzâr, *el-Müsned*, 14: 263; Beyhakî, *eş-Şuab*, 11: 347; Ubeydullah b. Amr, zayıf kabul edilmiştir. İbnü'l-Kayserânî, *ez-Zahîre*, 2: 640; Heysemî, *el-Mecma'*, 8: 17; Elbânî, *ed-Daîfe*, 8:121.

¹⁸³⁶ Ebû Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, 3: 326, Senedinde bulunan Câfer'den dolayı garib kabul edilmiştir.

¹⁸³⁷ İbn Adî, *el-Kâmil*, 2: 47; Beyhakî, *eş-Şuab*, 11: 24, 346, Eş'as b. Berrâz zayıf kabul edilmiş olmakla beraber ayrıca sened mürseldir.

¹⁸³⁸ Bazı tariklerinde *التحبيب* yerine *التودد* ve *المدارة* ifadesi yer alan rivâyetin dört farklı sahabiden merfu ve bir mürsel senedi bulunmakla birlikte senedi zayıf hükmündedir.

¹⁸³⁹ *الْعَدْلُ حَسَنٌ وَلَكِنْ فِي الْأَمْزَاءِ أَحْسَنُ السَّخَاءِ حَسَنٌ، وَلَكِنْ فِي الْأَمْزَاءِ أَحْسَنُ* Rivâyetin tamamı şu şekildedir: *الْعَدْلُ حَسَنٌ وَلَكِنْ فِي الْأَمْزَاءِ أَحْسَنُ السَّخَاءِ حَسَنٌ، وَلَكِنْ فِي الْأَمْزَاءِ أَحْسَنُ النَّوْبَةِ حَسَنٌ وَلَكِنْ فِي السَّنَابِ أَحْسَنُ الْحَيَاءِ حَسَنٌ وَلَكِنْ فِي التَّنَاءِ أَحْسَنُ*

¹⁸⁴⁰ Deylemî, *el-Firdevs*, 3: 92; Suyûtî, *es-Sağîr*, 5685; Münâvî, *Feydu'l-Kadîr*, 4: 385; Elbânî, *ed-Daîfe*, 8: 407, (mevzu) Senedinde bulunan İbrahim b. Hüseyin meçhul iken Ebu'z-Zübeyr el-Mekkî müdellis kabul edilmiştir. Elbânî, Münâvî'nin rivâyetle ilgili olumsuz bir şey söylememesini tenkid ederek senedin problemi olduğunu metnin ise batıl olduğunu belirtmiştir.

¹⁸⁴¹ *رِوَايَةٌ أَيْضًا لَاتِيفِيٍّ فِي عَسَرِيَّتِهِ مِنْ عَفَا عِنْدَ الْفُدْرَةِ؛ عَفَا اللَّهُ عَنْهُ يَوْمَ الْغُسْرِ* Rivâyet ayrıca Latîfî'nin eserinde yer almaktadır.

¹⁸⁴² Taberânî, *el-Kebîr*, 8: 128.

¹⁸⁴³ Senedinde bulunan Alâî b. Kesîr, zayıf kabul edilmiştir. Heysemî, *el-Mecma'*, 8: 190; Suyûtî, *es-Sağîr*, 12474; Elbânî, *Daîfü'l-Câmi'i's-Sağîr*, 5699; Elbânî, *ed-Daîfe*, 7: 27.

¹⁸⁴⁴ *الْهَدِيَّةُ تُعَوِّرُ عَيْنَ الْحَاكِمِ*

¹⁸⁴⁵ Deylemî, *el-Firdevs*, 4: 335.

¹⁸⁴⁶ Senedinde bulunan Abdülvehhab b. Mücâhid, tenkid edilmiştir. Deylemî'nin senedinde yer alan Mücâhid her ne kadar tenkid edilmiş olsa da kendisinden Süfyân es-Sevrî rivâyet etmiştir. Seneddeki

İshak'ın "Beytü'l-Hikme'de bu ifade yazılıdır" dediğini nakletmiştir.¹⁸⁴⁷

585. *İnsanların seviyelerine inerek hareket ediniz.*¹⁸⁴⁸

Müslim, senedsiz bir şekilde temriz sigasıyla, Ebû Dâvûd, Ebü's-Şeyh ve Beyhakî, Hz. Aişe'den;¹⁸⁴⁹ Haraitî, Muaz b. Cebel'den nakletmişlerdir.¹⁸⁵⁰ Rivâyete zayıf ve sahih hükümleri verilmiştir. Özellikle Müslim'in eserinin otoritesinden dolayı rivâyeti bu şekilde zikretmesi usul kitaplarında tartışma konusu olmuştur.¹⁸⁵¹

586. *Bir kimseye (hatasından dolayı) kardeşi özür diler ve o kimsede bu özrü kabul etmezse, kardeşinin hatalarından kendisine yüklenir.*¹⁸⁵²

İbn Mâce, Taberânî ve Beyhakî, Cûdân'dan¹⁸⁵³ mürsel senedle nakletmişlerdir.¹⁸⁵⁴

587. *Allah'tan hakkıyla sakınmak bütün hikmetlerin başıdır. Verâ' ise amelin efendisidir.*¹⁸⁵⁵

İbn Ebî'd-Dünyâ, Ebû Nuaym ve Kudâî, Enes b. Mâlik'ten nakletmişlerdir.¹⁸⁵⁶

588. *Öfkesini yenene Allah azap etmez. Kim de dilini tutarsa Allah kusurlarını örter.*¹⁸⁵⁷

problem diğer râvîlerin meçhul olmalarından kaynaklanmaktadır. Suyûtî, *es-Sağîr*, 14623; Münâvî, *Feydu'l-Kadîr*, 6: 357; Gumârî, *el-Müdüvî*, 6: 513; Elbânî, *ed-Daîfe*, 10: 290; Elbânî, *Daîfü'l-Câmi'i's-Sağîr*, 6105.

¹⁸⁴⁷ İbnü'l-Mukrî, *el-Mu'cem*, 159.

¹⁸⁴⁸ أَنْزَلُوا النَّاسَ مَنَازِلَهُمْ

¹⁸⁴⁹ Müslim, Mukaddime 6; Ebû Dâvûd, Edeb 21, (Ebû Dâvûd, Meymûn b. Ebî Şebîb'in Hz. Aişe ile görüşmediğini belirtmiştir. Rivâyetin zayıf kabul edilme sebebi budur); Ebu's-Şeyh, *el-Emsâl*, 283; Beyhakî, *el-Âdâb*, 19, 99.

¹⁸⁵⁰ Haraitî, *Mekârim*, 37.

¹⁸⁵¹ Senedinde yer alan Meymûn b. Ebî Şebîb, Hz. Aişe'den gerçekleştirdiği rivâyetlerinde kendisi doğmadan Hz. Aişe'nin ölmesi ve ondan hadis işitmemesinden dolayı tenkit edilmiştir. İbn Müflih, *el-Âdâbü's-şer'îyye*, 1: 416; Ebü'l-Fadl Zeynüddîn Abdürrahîm b. el-Hüseyn b. Abdîrahmân el-İrâkî, *et-Takyîd ve'l-İydâh şerhu Mukaddimeti İbnü's-Salâh*, thk. Abdurrahman Muhammed Osman (Medine: Mektebetü's-Selefiyye, 1969), 329-330; Ebû Abdillâh Muhammed b. Abdillâh b. Muhammed Hâkim en-Nîsâbü'rî, *Ma'rifetü ulûmi'l-hadîs*, thk. Seyyid Muazzam Hüseyin (Beyrut: Dârü'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1977), 49, (Hâkim sahih hükmü vermiştir); Ebû Amr Takriyyüddîn Osmân b. Salâhiddîn Abdîrahmân b. Mûsâ eş-Şehrezûrî İbnü's-Salâh, *Sıyânetü Sahîhi Müslim mine'l-ihlâli ve'l-galat ve himâyetühû mine'l-iskati ve's-sakat*, thk. Muvaffak Abdullah Abdülkadir (Beyrut: Dârü'l-Garbi'l-İslâmî, 1408), 84, (Hâkim'in görüşünü aktarmıştır); Sehâvî, *el-Makâsîd*, 163-164, (hasen).

¹⁸⁵² مَنْ اعْتَدَرَ إِلَيْهِ أَخُوهُ بِمَعْذَرَةٍ، فَلَمْ يَقْبَلْهَا؛ كَانَ عَلَيْهِ مِنَ الْخَطِيئَةِ مِثْلَ صَاحِبِ مَكْسٍ

¹⁸⁵³ İbn Mâce, Edeb 23; Taberânî, *el-Kebîr*, 2: 275; Beyhakî, *eş-Şuab*, 10: 554.

¹⁸⁵⁴ İbn Ebî Hâtim, Cûdân'ın sahabi olmadığı ve meçhul olduğunu söylemiştir. Bûsîrî, *el-Misbâh*, 4: 113; Muhammed b. Abdülhâdî Ebü'l-Hasan Nureddîn es-Sindî, *Hâşiyetü's-Sindî alâ Süneni İbn Mâce (Kifâyetü'l-hâce fi şerhi Süneni İbn Mâce)* (Beyrut: Dârü'l-Cebel, ts.), 2: 402.

¹⁸⁵⁵ Rivâyetin ilk kısmı Belîğ'in eserinde yer almaktadır.

¹⁸⁵⁶ İbn Ebî'd-Dünyâ, *el-Vera'*, 43; Ebû Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, 2: 386; Kudâî, *eş-Şihâb*, 1:154; Senedinde buluan Osman b. Dinâr zayıf kabul edilmiştir. Elbânî, *ed-Daîfe*, 4: 86.

¹⁸⁵⁷ مَنْ دَفَعَ غَضَبَهُ دَفَعَ اللَّهُ عَذَابَهُ؛ وَمَنْ دَفَعَ اللَّهُ عَذَابَهُ، وَمَنْ حَفِظَ لِسَانَهُ سَتَرَ اللَّهُ عَيْبَهُ مِنْ دَفَعَ غَضَبَهُ دَفَعَ اللَّهُ عَذَابَهُ، وَمَنْ حَفِظَ لِسَانَهُ سَتَرَ اللَّهُ عَوْرَتَهُ، وَمَنْ اعْتَدَرَ إِلَى أَخِيهِ قَبِلَ اللَّهُ مَعْذَرَتَهُ

- Taberânî ve Ebû Nuaym,¹⁸⁵⁸ Enes b. Mâlik'ten nakletmişlerdir.¹⁸⁵⁹
- 589.** *Kıyamet günü şu üç kimse şefaata eder: Enbiyâ sonra ulemâ, sonra da şehitler.*¹⁸⁶⁰
- İbn Mâce, Bezzâr, Ukaylî ve İbn Adî,¹⁸⁶¹ Osman b. Afvân'dan nakletmişlerdir.¹⁸⁶²
- 590.** *Güzel ahlak güneşin buzu erittiği gibi bütün hataları silip yok eder.*¹⁸⁶³
- Taberânî, İbn Adî ve Beyhakî,¹⁸⁶⁴ İbn Abbâs'tan nakletmişlerdir.¹⁸⁶⁵
- 591.** *Başkasının ayıbını söyleyeceğin zaman dön kendi ayıbına bak!*¹⁸⁶⁶
- Râfîî merfu,¹⁸⁶⁷ Ahmed b. Hanbel, Buhârî ve Beyhakî¹⁸⁶⁸ ise mevkuf senedle Abdullah b. Abbas'tan nakletmişlerdir.¹⁸⁶⁹
- 592.** *İlminden faydalanılan bir âlim, bin abidden daha kıymetlidir.*¹⁸⁷⁰
- Deylemî, İbn Abbâs'tan, Râfîî, Hz. Ali'den¹⁸⁷¹ nakletmişlerdir.¹⁸⁷²
- 593.** *Kalbinizi zaman zaman dinlendiriniz.*¹⁸⁷³

¹⁸⁵⁸ Taberânî, *el-Evsat*, 2:82; Ebû Nuaym, *Târîhu İsfahan*, 2: 73; İbn Abdilber, *Câmi'u beyâni'l-'ilm*, 1: 149.

¹⁸⁵⁹ Senedinde bulunan Abdüsselam b. Hellal tenkid edilmiştir. Münzirî, *et-Terğîb ve't-terhib*, 3: 337; Heysemî, *el-Mecma'*, 7: 68; Suyûtî, *es-Sağîr*, 12535; Elbânî, *ed-Daîfe*, 2: 55, (mevzu).

¹⁸⁶⁰ يَسْفَعُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ ثَلَاثَةٌ: الْأَنْبِيَاءُ، ثُمَّ الْعُلَمَاءُ، ثُمَّ الشُّهَدَاءُ

¹⁸⁶¹ İbn Mâce, *Zühd* 37; Bezzâr, *el-Müsned*, 2: 27; Ukaylî, *ed-Duâfâ*, 3: 367; İbn Adî, *el-Kâmil*, 6: 461.

¹⁸⁶² Senedinde bulunan Anbes b. Abdurrahman zayıf kabul edilmiştir. Bûsîrî, *el-Misbâh*, 4: 260; İbnü'l-Kayserânî, *ez-Zahîre*, 5: 2786; Irâkî, *el-Muğni*, 1: 13; Elbânî, *ed-Daîfe*, 4: 445, (mevzu).

¹⁸⁶³ حَسَنُ الْخَلْقِ يُذِيبُ الْخَطَايَا، كَمَا تُذِيبُ الشَّمْسُ الْجَلِيدَ

¹⁸⁶⁴ İbn Adî, *el-Kâmil*, 6: 419; Taberânî, *el-Kebîr*, 10: 339; Beyhakî, *eş-Şuab*, 1: 386.

¹⁸⁶⁵ Senedinde bulunan Muhammed b. Ka'b ve İsa b. Meymûn tenkit edilmiştir. İbnü'l-Kayserânî, *ez-Zahîre*, 3: 1243; Heysemî, *el-Mecma'*, 8: 24; Elbânî, *ed-Daîfe*, 1: 634.

¹⁸⁶⁶ إِذَا أَرَدْتَ أَنْ تَذْكُرَ غُيُوبَ غَيْرِكَ، فَادْكُرْ غُيُوبَ نَفْسِكَ

¹⁸⁶⁷ Râfîî, *et-Tedvîn fî ahhâri Kazvîn*, 3: 39.

¹⁸⁶⁸ Ahmed b. Hanbel, *ez-Zühd*, 154; Buhârî, *el-Edeb*, 120; Beyhakî, *eş-Şuab*, 9: 110.

¹⁸⁶⁹ Senedinde yer alan Ebû Yahya el-Kattât zayıf kabul edilmiştir. Râfîî'nin eserinde Yahyâ b. Mücahid olarak zikredilmiştir. Elbânî doğrusunun Ebû Yahyâ olduğunu Beyhakî'den delil getirerek izah etmiş, Râfîî'nin eserinin muhakkikini Şiî, Râfîzî ve cahil olmakla itham etmiştir. Gumârî, *el-Muğîr*, 13; Elbânî, *ed-Daîfe*, 14: 1075.

¹⁸⁷⁰ عَالِمٌ يُنْفَعُ بِعِلْمِهِ، خَيْرٌ مِنْ أَلْفِ عَابِدٍ

¹⁸⁷¹ Deylemî, *el-Firdevs*, 3: 41; Râfîî, *et-Tedvîn fî ahhâri Kazvîn*, 2: 47.

¹⁸⁷² Deylemî rivâyetinde Amr b. Cümei', yalancılık, metrukü'l-hadis gibi ifadelerle cerh edilmiştir. Râfîî rivâyetinde yer alan Mûsâ b. Ca'fer meçhul olduğu için zayıf kabul edilmiştir. İbn Adî, *el-Kâmil*, 6: 196; Suyûtî, *es-Sağîr*, 8112; Münâvî, *Feydu'l-Kadîr*, 4: 299; Gumârî, *el-Müdüvî*, 4: 436; Elbânî, *ed-Daîfe*, 7: 224, (mevzu).

¹⁸⁷³ رَوْحُوا الْقُلُوبَ، سَاعَةً فَسَاعَةً

Zekvânî,¹⁸⁷⁴ Kudâî ve Deylemî'nin Enes b. Mâlik'ten merfu,¹⁸⁷⁵ Ebû Dâvûd ve İbn Abdilber'in İbn Şihâb ez-Zührî'den naklettikleri rivâyet,¹⁸⁷⁶ senedi itibariyle zayıf hükmündedir.

b) Ayetler

594. *Allah'tan hakkıyla sakının! Aranızı düzeltin.*¹⁸⁷⁷

Müellif tarafından Enes b. Mâlik'ten nakledildiği ifade edilen metin, İbn Abbâs'tan mevkuf olarak aktarılmakla birlikte¹⁸⁷⁸ Enfal Suresi'nde yer alan bir ayettir.¹⁸⁷⁹

1. 8. 4. Dördüncü Anonim, *Kırk Hadis*.

Müellifi tespit edilemeyen dördüncü kırk hadis, Süleymaniye Kütüphanesi, Laleli Bölümünde 3660 numarada yer alan mecmuanın 102a-106a varakları arasında yer almaktadır. Hicri 1078 tarihli temmet kaydı bulunan eserin sonunda 12 rivâyet yazılmış, fakat tercüme yerleri boş bırakılmıştır.¹⁸⁸⁰ Mensur-manzum herhangi bir mukaddimesi bulunmayan eser,¹⁸⁸¹ aruzun “fe'ilâtün mefâ'ilün fe'ilün” kalıbı ve kıta nazım biçimiyle yazılmıştır. Eser, İdrisi-i Bitlisi'ye ait Farsça bir kırk hadisin eksik tercümesidir.¹⁸⁸²

¹⁸⁷⁴ Ebû Bekir Muhammed b. Ahmed b. Abdurrahman ez-Zekvânî, *İsnâ aşare meclisen min emâli Ebî Bekir ez-Zekvânî* (Suriye: Mektebetü'z-Zâhiriyye, Mecâmî'u'l-Mektebül-Ömeriyye, 3799), 21b; Senesinde bulunan Ebû Bısr Velid b. Muhammed el-Mükri'yi, Ebû Hâtim, daîfü'l-hadîs, Ali b. el-Medîni, la yüktebü hadîsühü, İbn Huzeyme, lâ ehteccü bihi, Nesâî, metrûkü'l-hadîs gibi ifadelerle cerh etmişlerdir. Yahyâ b. Maîn onu yalancılıkla itham etmiştir. Zehebî, *el-Mizân*, 4: 346; Elbânî, *ed-Daîfe*, 8: 136.

¹⁸⁷⁵ Kudâî, *eş-Şihâb*, 1: 393; Deylemî, *el-Firdevs*, 2: 253.

¹⁸⁷⁶ Ebû Dâvûd, *el-Merâsîl*, 149; İbn Abdilber, *Câmi'u beyâni'l-'ilm*, 1: 434; Suyûtî, *es-Sağîr*, 6885; Gazzî, *el-İtkân*, 1:285; Elbânî, *ed-Daîfe*, 8: 136, (zayıf); Elbânî, *Daîfü'l-Câmi'i's-Sağîr*, 2140.

¹⁸⁷⁷ اتَّقُوا اللَّهَ، وَأَصْلِحُوا ذَاتَ بَيْنِكُمْ

¹⁸⁷⁸ Buhârî, *el-Edeb*, 142. İbn Abbâs'ın mevkuf rivâyeti şu şekildedir: عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ: (فَاتَّقُوا اللَّهَ وَأَصْلِحُوا ذَاتَ بَيْنِكُمْ) [الأنفال: 1] قَالَ: هَذَا تَحْرِيجٌ مِنَ اللَّهِ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ أَنْ يَتَّقُوا اللَّهَ وَأَنْ يُصْلِحُوا ذَاتَ بَيْنِهِمْ

¹⁸⁷⁹ فاتقوا الله وأصلحوا ذات بينكم

¹⁸⁸⁰ Dördüncü Anonim, *Kırk Hadis* (İstanbul: Süleymaniye Kütüphanesi, Laleli, 3660).

¹⁸⁸¹ İdris Söylemez, mensur bir mukaddimenin varlığından bahsetmektedir. Yapılan araştırmada kırk hadisin başladığı bölümden önceki kısım kanaldırmakla ilgili bilgiler vermektedir. Kırk hadis ise doğrudan hadis verilerek başlanmıştır ki burada bir eksiklik söz konusudur. Bkz. Dördüncü Anonim, *Kırk Hadis* (Laleli, 3660), 101b-102a; Söylemez, *Manzum Kırk Hadisler*, 322.

¹⁸⁸² İdris-i Bitlisi'ye nispet edilen iki kırk hadis vardır.

1. Terceme ve Tefsîr-i Hadîs-i Erba'în. Mârifetullah, itikad, cennet, ameller ve ahlâkla ilgili kırk hadis manzum olarak Farsça'ya çevrilmesi ve mensur olarak yorumundan ibarettir. (Süleymaniye Kütüphanesi, Fâtih Bölümü, nr. 791/1).

2. Terceme ve Nazm-ı Hadîs-i Erba'în. İman ve İslâm'ın esasları, ahlâkî faziletler ve âhiret ile ilgili kırk hadisin rubâî şeklinde Farsça'ya tercümesi ve yine manzum olarak yorumundan meydana gelmiştir. (Süleymaniye Kütüphanesi., Lala İsmâil Bölümü, nr. 30; İstanbul Üniversitesi Kütphanesi Farsça Yazmalar Bölümü, nr. 823).

Eserde tercüme edilen 6 makbul rivâyetten 2'si müttefakun aleyh iken; 1'i Buhârî'nin, 1'i Müslim'in *es-Sahîh* adlı eserlerinde, 1'i Tirmizî'nin *es-Sünen*'inde, 1'i de Taberânî'nin *el-Kebîr* adlı eserlerinde yer almaktadır. 8 zayıf, 4 mevzu ve 2 bulunamayan olmak üzere toplam 20 metnin tercüme edildiği eserde daha önce geçmeyen¹⁸⁸³ rivâyetlerin tahrîc bilgileri şu şekildedir:

a) Zayıf rivâyetler

595. *İki aç (arzu) vardır ki doymak bilmez. Bunlar ilim talebi ile çok mal elde etmektir.*¹⁸⁸⁴

Enes b. Mâlik,¹⁸⁸⁵ Abdullah b. Mesud¹⁸⁸⁶ ve Abdullah b. Abbas¹⁸⁸⁷ ve Zührî'den¹⁸⁸⁸ nakledilmiştir.¹⁸⁸⁹

596. *Senin düşmanın iki yanında bulunan nefsidir.*¹⁸⁹⁰

Abdullah b. Abbas'tan bu lafızla¹⁸⁹¹ Ebû Mâlik el-Eşarî'den benzer lafızlarla merfu senedle nakledilmiştir.¹⁸⁹²

597. *Biz (peygamberler) insanların akıl seviyelerine göre konuşmakla emrolunduk.*¹⁸⁹³

¹⁸⁸³ Tahrîc bilgisi verilmesi gereken 14 rivâyetin 8'ine dair tahrîc bilgileri daha önce geçmiş olup zayıflar için 83, 118, 124, 372 ve 471 no'lu rivâyetlere; mevzular için 45, 96 ve 560 no'lu rivâyetlere; bulunamayanlar için 461 no'lu rivâyetlere bakınız.

¹⁸⁸⁴ *طالب العلم، وطالب المال لا يشبعان: Rivâyet ayrıca Visâlî'nin eserinde yer almıştır.*

¹⁸⁸⁵ İbn Adî, *el-Kâmil*, 7: 558; Hâkim en-Nîsâbü'rî, *el-Müstedrek*, 1: 169; Beyhakî, *eş-Şuab*, 12: 497; Kudâî, *eş-Şihâb*, 1: 212; İbn Adî, senedinde yer alan Muhammed b. Ahmed b. Yezîd'in münker rivâyetleri nakleden, hadis hırsızlığında bulunan biri olduğunu belirtmiştir. İbnü'l-Cevzî, *el-İlel*, 1: 86.

¹⁸⁸⁶ Dârimî, Mukaddime 33, (mevkuf); İbn Hibbân, *el-Mecrûhin*, 2: 22, (merfu); İbnü'l-Arabî, *el-Mu'cem*, 2: 519; İbn Hibbân, senedinde bulunan Ebû Bekir ed-Dâhirî'nin sikalardan hadis uydurduğunu ifade etmiştir. İbnü'l-Cevzî, *el-İlel*, 2: 87; İbnü'l-Kayserânî, *ez-Zahîre*, 4: 2440.

¹⁸⁸⁷ İbn Ebî Şeybe, *el-Musannef*, 5: 284, (mevkuf); Dârimî, Mukaddime 33, (Rivâyet mevkufur. Ayrıca Hasan el-Basrî'den mürsel senedle de tahrîc etmiştir); Bezzâr, *el-Müsned*, 11: 148, (merfu); Senedinde bulunan Leys b. Ebî Eslem zayıf kabul edilmiştir. İbnü'l-Cevzî, *el-İlel*, 2: 87.

¹⁸⁸⁸ Abdürrezzâk, *el-Musannef*, 11: 356. Sened, Zührî veya bir başkasından şeklinde nakledilmiştir.

¹⁸⁸⁹ Üç sahabîden merfu ve mevkuf, Hasan el-Basrî'den mürsel, Zührî veya bir başkasından maktu senedlerle rivâyet edilen bu metin, zayıf, yalancı ve metruk râvîlerden dolayı zayıf kabul edilmiştir. Bununla birlikte Elbânî, bu rivâyeti sahih kabul ederken Aclûnî ve İbn Beşrân gibi alimler rivâyetlerin birbirini destekleyerek hasen seviyesine yükseldiğini ifade etmişlerdir. bkz. Suyûtî, *es-Sağîr*, 11575; Aclûnî, *el-Keşf*, 2: 288; Elbânî, *Sahîhü'l-Câmi'i's-Sağîr ve ziyâdetüh*, 2: 1125; İbn Bedrân, *Şerhü Kitâbi's-Şihâb*, 450.

¹⁸⁹⁰ *عَدُوُّكَ نَفْسُكَ الَّتِي بَيْنَ جَنْبَيْكَ Rivâyet ayrıca Visâlî'nin eserinde yer almıştır.*

¹⁸⁹¹ Beyhakî, *Kitâbü'z-zühd*, 343; Senedinde bulunan Muhammed b. Abdurrahman Gazvan hadis uydurmakla itham edilmiştir. Irâkî, *el-Muğnî*, 878; Aclûnî, *el-Keşf*, 1: 143; Elbânî, *ed-Daîfe*, 3: 308-309.

¹⁸⁹² Taberânî, *el-Kebîr*, 3: 294; Harâitî, *I'tilâlü'l-Kulûb*, 1: 26, 120; Deylemî, *el-Firdevs*, 3: 408.

¹⁸⁹³ *أمرنا أن نكلم الناس على قدر عقولهم Rivâyet ayrıca Visâlî'nin eserinde yer alırken kaynaklarda أمرنا أن نكلم الناس على قدر عقولهم ifadesiyle geçmektedir.*

Said b. Müseyyeb'den mürsel,¹⁸⁹⁴ İbn Abbas'tan¹⁸⁹⁵ merfu senedle nakledilmiştir.¹⁸⁹⁶

b) Mevzular

598. *İlim iki kısımdır: Bedenle ilgili (tıp) ilim ve dinle ilgili ilim.*¹⁸⁹⁷

Temel hadis kitaplarında yer almayan rivâyet mevzu kabul edilmiştir.¹⁸⁹⁸

c) Bulunamayan Rivâyetler

599. *Tok kimsenin kıldığı namaz, sarhoşun yaltaklanması gibidir.*¹⁸⁹⁹

1. 8. 5. Beşinci Anonim, *Kırk Hadis*.

Milli Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu, 06 Mil Yz. A 5237/1 numarada yer alan mecmunanın 1b-54a varakları arasında yer alan risalenin onuncu bölümü olarak nitelendirilen kısım “*Onuncu Fasıl Âhar Bahir Üzerine Hadislerdür*” başlığı ile bir kırk hadis tercümesidir.¹⁹⁰⁰ Tenkitli neşri yapılan bu çalışma, makale olarak da neşredilmiştir.¹⁹⁰¹ İstanbul'da yazıldığı¹⁹⁰² düşünülen eser mesnevî nazım biçimi ve aruzun “fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün” kalıbıyla yazılmıştır. Ferağ kaydına göre hicri 979 (1569) senesinin Cemâziyelevvel ayında Mustafa b. Abdullah tarafından istinsah edilmiştir. Eserde, Yazıcıoğlu Ahmed Bican'ın (ö. 870/1466'dan sonra) *Envârü'l-Âşîkîn*'den faydalandığı da belirtilmiştir.¹⁹⁰³

Müellifi tespit edilemeyen beşinci kırk hadiste tercüme edilen makbul 28 rivâyetten 14'ü müttefakun aleyh iken; 2'si Buhârî'nin, 5'i Müslim'in *es-Sahîh* adlı eserlerinde, 4'ü Ahmed b. Hanbel'in *el-Müsned*'inde, 1'i Tirmizî'nin *es-Sünen*'inde, 2'si de Taberânî'nin *el-Kebîr* adlı eserlerinde yer almaktadır. 3 zayıf, 5 mevzu ve 4

¹⁸⁹⁴ Hayseme b. Süleyman, *Min hadîsi Hayseme b. Süleyman el-Kuraşî*, 75.

¹⁸⁹⁵ Deylemî, *el-Firdevs*, 1: 398.

¹⁸⁹⁶ Senedinde zayıf ve meçhul râviler bulunduğu için İbn Abbas rivâyeti, mürsel senedle geldiği için Said b. Müseyyeb rivâyeti zayıftır. bkz. Zerkeşî, *el-Le'âlî*, 107; Sehâvî, *el-Makâsîd*, 164; Aclûnî, *el-Keşf*, 1: 196; Ebû Abdillâh (Ebû Abdirrahmân) Muhammed b. Dervîş b. Muhammed el-Hût el-Beyrûtî el-Alevî Muhammed el-Hût, *Esne'l-metâlib fi ehâdis muhtelifeti'l-merâtib*, thk. Mustafa Abdülkâdir Atâ, 1. Bs (Beyrut: Dârü'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1997), 73.

¹⁸⁹⁷ *وَعَلَّمَ الْأَنْبِيَانَ، وَعَلَّمَ الْعُلَمَاءَ: عَلَّمَ الْأَنْبِيَانَ* Rivâyet ayrıca Visâlî'nin eserinde yer almıştır.

¹⁸⁹⁸ Sağânî, *el-Mevdû'ât*, 38; Aliyyü'l-Kârî, *el-Esrâr*, 247; Kâvukcî, *el-Lü'lü'ü*, 122.

¹⁸⁹⁹ *صَلَاةُ الشَّبَّاعَانِ كَتَمَلِكِ السُّكْرَانِ* Rivâyet ayrıca Visâlî'nin eserinde yer almıştır.

¹⁹⁰⁰ Beşinci Anonim, *Kırk Hadis* (Ankara: Milli Kütüphane, Türkçe Yazmalar, 06 Mil Yz. A 5237/1).

¹⁹⁰¹ Atilla Gökdemir, “Müellifi Bilinmeyen Bir Kırk Hadis Tercümesi”, *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 2/27 (2017), 122-140; Atilla Gökdemir, *Müellifi Bilinmeyen Bir Manzum Hadis Tercümesi* (Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2014).

¹⁹⁰² Eserin bir bölümünde “Hamd-ü li'llâh İstanbuldayız/ Ki iki kenarında bile deniz” ifadeleri yer almaktadır. Beşinci Anonim, *Kırk Hadis* (Türkçe Yazmalar, 06 Mil Yz. A 5237/1), 46b; Gökdemir, “Müellifi Bilinmeyen Bir Kırk Hadis Tercümesi”, 126.

¹⁹⁰³ Beşinci Anonim, *Kırk Hadis* (Türkçe Yazmalar, 06 Mil Yz. A 5237/1), 54b.

bulunamayan olmak üzere toplam 40 metnin¹⁹⁰⁴ tercüme edildiği eserde daha önce geçmeyen¹⁹⁰⁵ rivâyetlerin tahrîc bilgileri şu şekildedir:

a) Zayıf rivâyetler

600. *Gerçek şu ki su değdiği zaman tıpkı demirlerin paslandığı gibi kalpler de paslanır. Ey Allah'ın resulü! Bu pasın cilası nedir? diye sorulunca Hz. Peygamber: "Cilâsı Kur'an okumak ve ölümü çokça hatırlamaktır" buyurdu.*¹⁹⁰⁶

Kudâî ve Beyhakî'nin¹⁹⁰⁷ bu lafızla, İbn Adî, Ebû Nuaym ve Hatîb el-Bağdâdî'nin, benzer lafızlarla¹⁹⁰⁸ Abdullah b. Ömer'den naklettikleri rivâyet, senedi itibarıyla zayıf hükmündedir.¹⁹⁰⁹

b) Bulunamayan Rivâyetler

601. *Ben Allah'tanım. Peygamberler, arş ve kürsü bendendir.*¹⁹¹⁰
602. *Nefis, en büyük putlardandır.*¹⁹¹¹

Tefsir kitaplarında, sened ve râvî zikredilmeden aktarılan bu metin temel hadis kitaplarında yer almamaktadır.¹⁹¹²

603. *Kim hile ile bir mal biriktirirse, Allah onun malını yok ederek telef eder.*¹⁹¹³

c) Mevzular

604. *Cennetin kapısında "kim nefsin arzularını dizginlerse onun yeri cennettir, kim de nefsine uyarsa yeri cehennemdir" yazdığını gördüm.*¹⁹¹⁴

¹⁹⁰⁴ Eserde yer alan Taberânî'nin naklettiği bazı rivâyetler ikiye bölünerek farklı iki hadismişi gibi anlaşılabilir da aslında tek bir rivâyetin iki kıt'a ile tercüme edildiği tespit edilmiştir.

¹⁹⁰⁵ Tahrîc bilgisi verilmesi gereken 12 rivâyetin 5'ine dair tahrîc bilgileri daha önce geçmiş olup zayıflar için 24 ve 275 no'lu rivâyetlere; mevzular için 45 ve 575, no'lu rivâyetlere; bulunamayanlar için 462 no'lu rivâyetlere bakınız.

¹⁹⁰⁶ *إِنَّ هَذِهِ الْقُلُوبُ تَصَدُّ كَمَا يَصَدُّ الْحَدِيدُ إِذَا أَصَابَهُ الْمَاءُ، قِيلَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ وَمَا جَلَّاهَا؟ قَالَ: كَثْرَةُ ذِكْرِ الْمَوْتِ، وَتِلَاوَةُ الْقُرْآنِ*

¹⁹⁰⁷ Beyhakî, *eş-Şuab*, 3: 392; Kudâî, *eş-Şihâb*, 2: 198.

¹⁹⁰⁸ İbn Adî, *el-Kâmil*, 1: 420, 8: 496; Ebû Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, 8: 197; Hatîb el-Bağdâdî, *Târîh*, 11: 86.

¹⁹⁰⁹ Senedinde bulunan Abdurrahim b. Hârun, metkruk kabul edilirken, Abdülaziz, meçhul bir râvîdir. İbnü'l-Cevzî, *el-İlel*, 2: 832; İbnü'l-Kayserânî, *Zahîre*, 1: 566, 2: 566; Zehebî, *el-Mizân*, 2: 607-608; İrâkî, *el-Muğni*, 1: 323; Elbânî, *ed-Daîfe*, 13: 219.

¹⁹¹⁰ *أَنَا مِنَ اللَّهِ، وَالْأَنْبِيَاءِ مِثِّي، وَالْعَرْشِ مِثِّي، وَالْكَرْسِيِّ مِثِّي*

¹⁹¹¹ *النَّفْسُ هِيَ الصَّنَمُ الْأَكْبَرُ*

¹⁹¹² Ebû Muhammed Sadreddin Rûzbehân b. Ebî Nasr el-Baklî er-Rûzbehânî, *Tefsîru arâisi'l-beyân fî hakâiki'l-Kur'an*, thk. Ahmed Ferid el-Mezîdî (Beyrut: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 2008), 2:269; Âlûsî, *Rûhu'l-me'ânî fî tefsîri'l-Kur'ânî'l-'azîm ve's-seb'î'l-mesânî*, 7: 243.

¹⁹¹³ *مَنْ جَمَعَ الْمَالَ بِالْحَيْلَةِ حَيْبَةً، تَهْلِكُ اللَّهُ تَعَالَى قَبَةَ*

¹⁹¹⁴ *رَأَيْتُ مَكْتُوبًا فِي بَابِ الْجَنَّةِ: مَنْ خَالَفَ هَوَاهُ؛ كَانَتْ الْجَنَّةُ مَأْوَاهُ، وَمَنْ أَطَاعَ هَوَاهُ؛ كَانَتْ جَهَنَّمَ مَثْوَاهُ*

Hız. Peygamber'in Hz. Ali'ye vasiyeti kabul edilen uzun bir rivâyetin içinde zikredilmiş olup temel hadis kitaplarında aslı yoktur.¹⁹¹⁵

605. *Yahudi ve Hıristiyanlara selam veriniz. Ama ümmetim içindeki Yahudilere selam vermeyiniz. Ümmetinin içindeki Yahudiler kimdir Ey Allah'ın Resülü! diye sorulunca Hz. Peygamber: "Ezan ve kameti işitip de cemaate gitmeyenlerdir".*¹⁹¹⁶

Temel hadis kitaplarında yer almayan rivâyete Sağâni ve Aliyyü'l-Kârî mevzu hükmü vermiştir.¹⁹¹⁷¹⁹¹⁸

606. *Allah ile benim aramda hiçbir meleğin ve gönderilmiş peygamberlerin giremediği özel bir vakit vardır.*¹⁹¹⁹

Temel hadis kitaplarında yer almayan bu rivâyet, mevzu kabul edilmiştir.¹⁹²⁰

1. 8. 6. Altıncı Anonim, Kırk Hadis.

Beyazıd Yazma Eserler Kütüphanesi, Valide Sultan Koleksiyonu, 3243 numarada kayıtlı olan mecmuanın 14a-16b varakları arasında yer alan ve kırk hadis olarak kabul edilen risale,¹⁹²¹ aslında Hz. Ali'ye ait yüz söz olarak ifade edilen metinlerden 30 tanesinin seçilerek manzum tercümesinden ibarettir. Kıta nazım biçimi

¹⁹¹⁵ Abdülvehhâb eş-Şa'rânî, *el-Minehu's-seniyye ale'l-vasiyyeti'l-metbûliyye veylühû vasiyyeti'l-Mustafa li'l-İmâm Ali*, thk. Âsım Keyyâlî (Beyrut: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, ts.), 46.

¹⁹¹⁶ سَلِّمُوا عَلَى الْيَهُودِ وَالنَّصَارَى، وَلَا تُسَلِّمُوا عَلَى يَهُودِ أُمَّتِي، قِيلَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ مَنْ يَهُودُ أُمَّتِكَ؟ قَالَ: الَّذِينَ يَسْمَعُونَ الْأَذَانَ وَالْإِقَامَةَ، وَلَا يَحْضُرُونَ الْجَمَاعَةَ

¹⁹¹⁷ Sağâni, *el-Mevdü'ât*, 41.

¹⁹¹⁸ Sağâni, *Mevzuât*, 41; Aliyyü'l-Kârî, *el-Esrâr*, 222.

¹⁹¹⁹ لِي مَعَ اللَّهِ وَقْتُ لَا يَسْغُ فِيهِ مَلَكٌ مُقْرَبٌ، وَلَا نَبِيٌّ مُرْسَلٌ

¹⁹²⁰ Sehâvî ve Aclûnî, mutasavvıfların bu hadisi çokça kullandığını, Kuşeyri'nin, er-Risâle adlı eserinde bir söz olduğunu söyleyerek Tirmizî'nin eş-Şemâil ve İbn Râhûye'nin el-Müsned adlı eserlerinde Hz. Ali'den rivâyet edilen uzun bir hadisin bu rivâyetle yakın manada olduğunu zikredip hadis olarak sahih rivâyetlerin toplandığı kitaplarda yer almadığını belirtmişlerdir. Zürkânî, hadis olup olmadığını bilmiyorum derken Aliyyü'l Kârî, sûfilerin kullandığı bir söz olduğunu söylemiştir. Ebû Nasr et-Tûsî es-Serrâc, *el-Lüma'*, thk. Abdülhalim Mahmud - Abdülbâkî Sürûr (Mısır: Dârü'l-Kütübi'l-Hadîsiyye, 1960), 161- 478; Kuşeyri, *er-Risâletü'l-Kuşeyriyye*, 1: 190; Sehâvî, *el-Makâsîd*, 565; Aclûnî, *el-Keşf*, 2: 173-174; Hz. Ali'nin ifadesi "Hz. Peygamber evinde vaktini Allah, ailesi ve kendi için olmak üzere üç kısımda değerlendirirdi" şeklindedir. Zürkânî, *el-Muhtasar*, 192; Aliyyü'l-Kârî, *el-Masnû'*, 151.

¹⁹²¹ İdris Söylemez, bu risaleyi edebi yönden incelediği için rivâyetlerin mahiyetine yönelik bir çalışma yapmamış, risalede geçen rivâyetlerin kaynak ve sıhhat değerlerine dair bir incelemede bulunmamıştır. Bu da onun Hz. Ali'ye isnad edilen sözleri sanki kırk hadismiş gibi anlamasına neden olmuştur. Söylemez, *Türk-İslam Edebiyatında Manzum Kırk Hadisler (İnceleme-Metin)*, 348, 1345.

ve aruzun “fe’îlâtün mefâ’ilün fe’ilün” kalıbıyla yazılan tercümede müellif, Hz. Ali sözlerini tercüme etmiş ve risalede sadece 2 rivâyet hadis olarak zikredilmiştir.¹⁹²²

2. MANZUM YÜZ HADİSLERDE GEÇEN RİVÂYETLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ

2. 1. XV. Asır –XVII. Asır Arası Manzum Yüz Hadis Metinleri

2. 1. 1. Hatipoğlu (ö. 838/1435’ten sonra), *Ferahnâme*.

Adı Muhammed, mahlası Hatipoğlu olan şair, bugün Denizli’de bulunan Honas Kalesi’nde dünya geldi. Eserlerinden hareketle iyi bir Arapça bildiği, tefsir ve hadis ilimlerine hâkim olduğu söylenebilir. 1409’da telif ettiği *Bahru’l-Hakâyık* isimli *Makâlât-ı Hacı Bektâş-ı Velî Tercümesi*, 1414’te telif ettiği Mülk Sûresi’nin tercümesi ile Erzurumlu Mustafa Darîr’in *Yüz Hadis ve Yüz Hikaye*’sinin¹⁹²³ manzum tercümesi olan *Ferahnâme* bilinen eserleridir.¹⁹²⁴

Şair, yedi yılda tamamladığı *Ferahnâme* isimli eserini 1426’da II. Murad’a, 1427’de Karamanoğlu İbrâhim Bey’e ve 1435’de ise Candaroğlu İsfendiyar Bey’e sunmuştur. En eski nüshası Macaristan’ta Budapeşte Macar İlimler Akademisi Kütüphanesi, Türkçe Yazmalar Bölümü 24 numarada yer alan¹⁹²⁵ eserin tenkitli neşri gerçekleştirilmiştir.¹⁹²⁶ Bugüne kadar yapılmış kırk ve yüz hadis çalışmalarının en hacimli olan eserin bazı nüshalarında eksiklikler bulunmakla beraber yaklaşık 6000 beyit yer almaktadır. Eserde yedi beyitlik bir gazel hariç mesnevî nazım biçimi ve

¹⁹²² 2 rivâyetten birisi 257. Rivâyette tahrîc edilmiş ve mevzu hükmündedir. Diğer rivâyet ise Ebû Ya’lâ’nın Enes b. Mâlik’ten naklettiği ve zayıf kabul edilen العجلة من الشيطان من الله والعجلة من الشيطان rivâyetidir. Ebû Ya’lâ, *el-Müsned*, 7: 247.

¹⁹²³ Yüz Hadis ve Yüz Hikâye: Darîr bu eserini Emîr Çolpan’ın isteği üzerine, Fazlullah b. Nâsîrî’l-Gavrî el-İmâdî’nin Tuhfetü’l-Mekkiyye ve ahbârü’n-nebeviyye adlı eserinden faydalanarak yazmıştır. İmâdî’nin eseri 159 hadisle bazı hadislerden sonra anlatılan kısa hikâyeleri kapsamaktadır. Darîr bu hadislerden 100 tanesini almış ve her hadisten sonra bir hikâye ilâve ederek eseri serbest tercüme yoluyla kaleme almıştır. Bkz. Mustafa Erkan, “Dârîr”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı, 2993); Nihat Öztoprak, *Klâsik Türk Edebiyatı’nda Manzum Yüz Hadisler* (İstanbul: Marmara Üniversitesi, Doktora Tezi, 1993), 32.

¹⁹²⁴ Öztoprak, *Manzum Yüz Hadisler*, 33-52; Mustafa Erkan, “Ferahnâme”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı, 1995), 12: 359-360.

¹⁹²⁵ Eserin nüshalarına dair bilgiler şu şekildedir:

1. Budapeşte Macar İlimler Akademisi Kütüphanesi, Türkçe Yazmalar Bölümü, numara 24; Müstensih: Ramazan b. Muhammed (İstinsah tarihi: 1521-1522)
2. Râşid Efendi Kütüphanesi numara 1074/125; Müstensih: Derviş Kurd, (İstinsah tarihi: 1582)
3. Afyon İl Halk Kütüphanesi, Gedik Ahmed Paşa Bölümü, numara 17907. (Mikrofilm Süleymaniye Kütüphanesi mikrofilm arşivi 1498 numarada yer almaktadır.
4. Koyunoğlu Müze ve Kütüphanesi, numara 13282 ve 13290.
5. Türk Tarih Kurumu Kütüphanesi, numara 430.

¹⁹²⁶ Öztoprak, *Manzum Yüz Hadisler*, 95-354.

aruzun “fâ’ilâtün fâ’ilâtün fâ’ilün” kalıbı kullanılmıştır. Tercüme edilen eserin dili sade ve Eski Anadolu Türkçesi’nin özelliklerini yansıtır niteliktedir.¹⁹²⁷ Her rivâyetin Arapçası verilmiş, -10 rivâyet hariç- kaynağı ve sahâbî râvîleri zikredilmiştir.

Hatipoğlu’nun, *Ferahnâme* isimli yüz hadisinde tercüme edilen makbul 94 rivâyetten 23’ü müttefakun aleyh iken; 8’i Buhârî’nin, 11’i Müslim’in *es-Sahih* adlı eserlerinde, 19’u Ahmed b. Hanbel’in, *el-Müsned*’inde; 21’i Tirmizî’nin, 9’u Ebû Dâvûd’un, 1’i de Nesâî’in *es-Sünen* adlı eserlerinde yer almaktadır. 7 zayıf, 5 mevzu¹⁹²⁸ ve 2 bulunamayan olmak üzere toplam 106 metnin tercüme edildiği eserde daha önce geçmeyen¹⁹²⁹ rivâyetlerin tahrîc bilgileri şu şekildedir:

a) Zayıf rivâyetler

607. *Allah'ım beni yoksul olarak yaşat, yoksul olarak canımı al! Kıyamet günü beni yoksullarla birlikte haşret! Hz. Aişe: “niçin (böyle söylüyorsun) Ey Allah'ın Resulü!” diye sorunca Hz. Peygamber: “Çünkü onlar, zenginlerinden kırk yıl önce cennete gireceklerdir. Ey Aişe! Yoksulları yarım hurmayla da olsa boş çevirme. Ey Aişe! Yoksulları sev onları kendine yakın tut ki Allah'ta seni kıyamet günü kendisine yakın etsin.*¹⁹³⁰

Tirmizî, Beyhakî ve İbnü'l-Cevzî, Enes b. Mâlik’ten bu lafızla nakletmişlerdir.¹⁹³¹ Fakirlerin cennete zenginlerden önce gireceğinin söylendiği kısmı

¹⁹²⁷ Erkan, “DİA”, 1995, 359.

¹⁹²⁸ Eserde zikredilen "Allah önce kalemi yarattı" rivâyeti ile birlikte "Allah, önce ruhumu yarattı, Allah önce nurumu yarattı, Allah önce aklı yarattı" gibi mevzu hükümler verilen rivâyetler de "وفي رواية" ibaresi ile zikredilmiştir. Ayrıca 64. rivâyette "Kadınlar şeytanın tuzaklarıdır", "Dünya sevgisi her hatanın başıdır" ve "İçki bütün kötülükleri bünyesinde barındırır (bir araya getirir)" rivâyetleri bir arada zikredilmiştir. Yine 23. Rivâyette "Allah'ın rızası anne-babanın rızasında; gazabı onların gazabındadır" rivâyeti ile "Cennet annelerin ayakları altındadır" rivâyetleri bir zikredilmiş ve 27. Rivâyette de "Allah Tevrat ve İncil'de (Fatiha Suresi) Ümmü'l-Kur'an'ın bir benzerini indirmemiştir" metni ile "Bir adam Hz. Peygamber'e: Ey Allah'ın Resulü! "Ben الله أحد" suresini severim" dedi. Hz. Peygamber: "Eğer onu seviyorsan bu sevgi seni Cennet'e dahil eder" buyurdu" rivâyetleri bir zikredilmiştir.

¹⁹²⁹ Tahrîc bilgisi verilmesi gereken 14 rivâyetin 5'ine dair tahrîc bilgileri daha önce geçmiş olup zayıflar için 16, 311 ve 324 no'lu rivâyetlere; mevzular için 63 ve 86 no'lu rivâyetlere bakınız.

¹⁹³⁰ اللهم أحييني مسكيناً، وأميتني مسكيناً، واحشُرني في رُمرة المساكين يوم القيامة، فألت: فألت عائشة: لم يا رسول الله؟ قال: إنهم يدخلون الجنة قبل أغنيائهم خريفاً، يا عائشة لا ترُدِّي المسكين ولو بشق تمرّة، يا عائشة أحيي المساكين، وقرَّبهم؛ فإن الله يُقرُّك يوم القيامة

¹⁹³¹ Tirmizî, Zühd 37, (garib); Beyhakî, *el-Kübrâ*, 7: 18; İbnü'l-Cevzî, *el-Mevdü'ât*, 3: 382. İbnü'l-Cevzî'nin bu rivâyeti *el-Mevduât* adlı eserinde Tirmizî senediyle tahrîc etmesi doğru kabul edilmemiştir. Nureddin Boyacılar, hadisin mütâbî ve şahitleri olarak Ebû Said, Câbir ve Ubâde b. Sâmî'ten gelen rivâyetleri tahrîc ederek hadisin mevzu olmaması gerektiğini belirtmiştir. Senesinde bulunan Hâris b. Numân münkerü'l-hadis kabul edilmiştir. Buhârî, *ed-Duâfâu's-sağîr*, 40; Münzirî, *et-Terğîb ve't-terhîb*, 4: 140; Sehâvî, *el-Makâsîd*, 154; Elbânî, *el-İrvâ*, 3: 359.

Tirmizî, hasen kabul ettiği bir senedle Câbir b. Abdullah'tan nakletmiştir.¹⁹³² Hadisin ilk bölümünü İbn Mâce, Ebû Saîd el-Hudrî'den nakletmiştir.¹⁹³³

608. *Hayal kurup üstünlük taslayan ve yüce Allah'ı unutan kul ne kötüdür.*

*Zorbalık yapan ve haddi aşan ve kuvvet ve kudret sahibi Allah'ı unutan kul ne kötüdür. Gafilete dalarak gülüp oynayan, kabirleri ve toprak altında çürümeyi unutan kul ne kötüdür. Azgınlık ile taşkınlık eden başlangıcı ve bitişi (doğum-ölüm) unutan kul ne kötüdür. Dine şüpheler karıştıran kul ne kötüdür. Hırs ve tamahı kendisini yöneten kul ne kötüdür. Arzu ve isteklerinin kendisini saptırdığı kul ne kötüdür. Açgözlülüğü kendisini zelil eden kul ne kötüdür.*¹⁹³⁴

Tirmizî, Esmâ b. Umeys'ten nakletmiştir.¹⁹³⁵

609. *Binalar hariç yapılan bütün infaklar Allah yolundadır. Binalara yapılan infakta hayır yoktur.*¹⁹³⁶

Tirmizî, Bezzâr ve İbn Ebi'd-Dünyâ, Enes b. Mâlik'ten nakletmişlerdir.¹⁹³⁷

610. *Gece namazını kılınız. Gerçek şu ki gece namazı sizden önceki salih kimselerin âdetidir. Gece namazı kılmak kulu Allah'a yaklaştırır, günaha engel olur ve vücuttan hastalığı uzaklaştırır.*¹⁹³⁸

Tirmizî, bu lafızla, Ebû Nuaym ve Beyhakî, benzer lafızla Bilâl b.

¹⁹³² Tirmizî, Zühd 37, (hasen).

¹⁹³³ İbn Mâce, Zühd 5; İbn Mâce rivâyetinde yer alan Yezîd b. Sinân ve Ebû'l-Mübârek tenkit edilmiştir. Bûsîrî, *el-Misbâh*, 4: 518.

¹⁹³⁴ بئْسَ الْعَبْدُ عَبْدٌ تَحَيَّلَ وَاحْتَالَ، وَنَسِيَ الْكَبِيرَ الْمُتَعَالَ، بئْسَ الْعَبْدُ عَبْدٌ تَجَبَّرَ وَاعْتَدَى، وَنَسِيَ الْجَبَّارَ الْأَعْلَى، بئْسَ الْعَبْدُ عَبْدٌ سَهَا وَأَهَا، وَنَسِيَ الْمَقَابِرَ وَالْبِلَى، بئْسَ الْعَبْدُ عَبْدٌ عَتَا وَطَعَى، وَنَسِيَ الْمُبْتَدَا وَالْمُنْتَهَى، بئْسَ الْعَبْدُ عَبْدٌ يَخْتَلُ الدُّنْيَا بِالذِّينِ بئْسَ الْعَبْدُ عَبْدٌ يَخْتَلُ الدِّينَ بِالشُّبُهَاتِ، بئْسَ الْعَبْدُ عَبْدٌ طَمَعُ يَفُودَهُ، بئْسَ الْعَبْدُ عَبْدٌ هَوَىٰ يَضِلُّهُ، بئْسَ الْعَبْدُ عَبْدٌ رَغَبٌ يَدُلُّهُ

¹⁹³⁵ Tirmizî, Sıfatü'l-Kıyâmet 17, (garib, isnası sağlam değil); Senedinde bulunan Zeyd b. el-Hasamî, (İbn Atıyye) meçhul; Haşim b. Sa'id el-Kûfî zayıf kabul edilmişlerdir. Münzirî, *et-Terğîb ve't-terhîb*, 3: 358; Zehebî, *el-Mizân*, 4: 289; Münâvî, *Feydu'l-Kadîr*, 4: 140; Mübârekfûrî, *Tuhfetü'l-ahvezî*, 6: 121; Elbânî, *ed-Daîfe*, 5: 41; Elbânî, *Daîfü Süneni't-Tirmizî*, 278; Elbânî, *Daîfü't-Terğîb ve't-Terhîb*, 2: 135; Elbânî, *Daîfü'l-Câmi 'i's-Sağîr*, 2350.

¹⁹³⁶ النَّفَقَةُ كُلُّهَا فِي سَبِيلِ اللَّهِ، إِلَّا الْبِنَاءَ فَلَا خَيْرَ فِيهِ

¹⁹³⁷ Tirmizî, Sıfatü'l-Kıyâmet 40, (garib); Bezzâr, *el-Müsned*, 14: 65; Ebû Bekr Abdullah b. Muhammed b. Ubeyd el-Kureşî el-Bağdâdî İbn Ebi'd-Dünyâ, *Kasru'l-amel*, thk. Muhammed Hayr Ramazan Yusuf, 2. Bs (Beyrut: Dâru İbn Hazm, 1997), 230; Senedinde bulunan Zâfir b. Süleyman Ebû Süleyman Kuhustânî, sened ve metinde kalp yapmakla, itham edilmiş, Şeyb b. Beşîr'in hadis rivâyetinde hata yaptığını belirtmiştir. İbn Adî, *el-Kâmil*, 4. 203-204; Münzirî, *et-Terğîb ve't-terhîb*, 3: 14; Elbânî, *ed-Daîfe*, 3: 173; Mübârekfûrî, *Tuhfetü'l-ahvezî bi şerhi Câmiu't-Tirmizî*, 7: 355

¹⁹³⁸ عَلَيْكُمْ بِعِيَامِ اللَّيْلِ؛ فَإِنَّهُ دَأْبُ الصَّالِحِينَ قَبْلَكُمْ، وَإِنْ قِيَامَ اللَّيْلِ قُرْبَةً إِلَى اللَّهِ، وَمَنْهَاةٌ عَنِ الْإِثْمِ، وَتَكْفِيرٌ لِلْسَيِّئَاتِ، وَمَطْرَدَةٌ لِلدَّاءِ عَنِ الْجَسَدِ

Rebâh'tan,¹⁹³⁹ Hâkim ve Beyhakî, muhtasar bir şekilde Ebû Ümâme'den nakletmişlerdir.¹⁹⁴⁰

b) Mevzular

611. *Hikmeti ehinden başkasına verme! Bu ona zulüm etmek demektir.*¹⁹⁴¹

Mevzu rivâyetlerin yer aldığı İbn Ved'an'ın *el-Erba'ün* adlı eserinde Ebû Hüreyre'den nakledildiği ifade edilen rivâyet, Ebû Ubeyd Kâsım b. Sellâm, Şii âlim Küleynî (ö. 329/941) ve Râğıp el-İsfahânî tarafından Hz. İsa'nın sözü olarak nakledilmiş olup temel hadis kitaplarında aslı yoktur.¹⁹⁴²

c) Bulunamayan Rivâyetler¹⁹⁴³

612. *Amelleriniz tartılmadan önce siz tartınız.*¹⁹⁴⁴

613. *Her şeyin bir kalbi vardır. Kur'an'ın kalbi Yasin suresidir. Kim Yasin suresini okursa Allah kendisini Kur'an'ı on kere okumuş olarak yazar. Kim de gece Duhân suresini okursa yetmiş bin melek sabaha kadar kendisine istiğfar eder.*¹⁹⁴⁵

¹⁹³⁹ Tirmizî, Da'vât 115 (garib); Ahmed b. Abdillâh b. İshâk el-İsfahânî Ebû Nuaym, *et-Tıbbü'n-nebevî*, thk. Mustafa Hızır Dönmez (Dâru İbn Hazm, 6), 1: 237; Beyhakî, *el-Kübrâ*, 2: 707; Buhârî'nin verdiği bilgiye göre senesinde bulunan İbn Ebî Kays Muhammed el-Kuraşî, rivâyetleri terk edilen bir kimsedir. Hakkında dört bin hadis uydurduğu, yalancılıkla itham edildiği ve Halife Mansur tarafından asıldığına dair görüşler bulunmaktadır. İbnü'l-Kattân, *el-Beyân*, 2: 408, 3:101; Mübârekfûrî, *Tuhfetü'l-ahvezî*, 9: 375; Elbânî, *Daifü Süneni't-Tirmizî*, 8: 49.

¹⁹⁴⁰ Hâkim en-Nisâbü'rî, *el-Müstedrek*, 1: 451, (Zehebî: sahih); Beyhakî, *el-Kübrâ*, 2: 707; Elbânî, *el-İrvâ*, 452. Ebû Ümâme rivâyeti sahih kabul edilmiştir.

¹⁹⁴¹ لَا تُعْطُوا الْحِكْمَةَ لِغَيْرِ أَهْلِهَا فَتُظْلَمُوا هَا

¹⁹⁴² İbn Ved'an, *el-Erbe'üne'l-Ved'âniyye*, 4681, 15b, H.No: 14; Hz. İsa'nın sözü لَا تَضَعُوا الْحِكْمَةَ فِي غَيْرِ أَهْلِهَا فَتُظْلَمُوا هَا, وَلَا تَمْنَعُوا أَهْلَهَا فَتُظْلَمُوا هَا şeklinde. Kâsım b. Sellâm, *el-Emsâl*, 260; Ebû Ca'fer Muhammed b. Ya'kub el-Küleynî, *el-Kâfi*, thk. Ali Ekber el-Gaffârî (Tahran: Dâru'l-Kütübî'l-İsâmîyye, 1363), 1: 41; Ebü'l-Kâsım Hüseyin b. Muhammed Râğıp el-İsfahânî, *ez-Zerîa ilâ mekârimi's-şerîa*, thk. Ebü'l-Yezîd Ebû Zeyd el-Acemî (Kahire: Dâru's-Selâm, 2007), 180.

¹⁹⁴³ Ferahnâme'nin yüzüncü hadisi Tirmizî ve Ebû Dâvûd'un, Ubâde b. Sâmî'ten rivâyet ettikleri {Allah önce kalemi yarattı. Ona: "yaz" dedi. Kalem: "Ne yazayım" deyince Allah: "Olmuş ve olacak ne varsa hepsini yaz" dedi} rivâyeti olup sahih hükmündedir. Tirmizî, Kader 6, Tefsîrü'l-Kur'an 66; Ebû Dâvûd, Kader 41. Bununla birlikte Hatipoğlu, {Allah önce aklı yarattı. Ona: "Gel" dedi, geldi, "Git" dedi, gitti. Sonra Allah: "İzzetim ve celâlim hakkı için bana senden daha sevimli, senden daha değerli bir şey yaratmadım. Ben ne verirsem senin olduğun kişiye verir ne alırsam senin olduğun kişiden alırım. Seninle mükafatlandırır seninle cezalandırırım buyurdu} rivâyeti ile {Allah, önce benim nurumu yarattı. -Başka bir rivâyette ruhumu yarattı şeklinde- Nurdan kast edilen akıldır} rivâyetlerini de aynı hadisin altında zikretmiştir. Söz konusu iki rivâyet de temel hadis kitaplarında bulunamamıştır. .

¹⁹⁴⁴ زُئُوا أَعْمَالَكُمْ قَبْلَ أَنْ تُوزَرَ عَلَيْكُمْ

¹⁹⁴⁵ إِنْ لِكُلِّ شَيْءٍ قَلْبًا، وَقَلْبُ الْقُرْآنِ "يس"، وَمَنْ قَرَأَ "يس"؛ كَتَبَ اللَّهُ لَهُ بِقِرَائَتِهَا قِرَاءَةَ الْقُرْآنِ عَشْرَ مَرَّاتٍ مَنْ قَرَأَ سُورَةَ الدُّخَانِ فِي لَيْلَةٍ؛ أَصْبَحَ يَسْتَغْفِرُ لَهُ سَبْعُونَ أَلْفَ مَلَكٍ

2. 1. 2. Kadri (XVI. Asırdan sonra), *Manzum Yüz Hadis Tercümesi*.

Yapı Kredi Araştırma Kütüphanesi 786/13 numarada bulunan mecmuanın 182b-189b varakları arasında yer alan ve 1032/1623 tarihinde istinsah edilen risalenin başında “Yüz hadîs-i şerîfdür ki tercüme olmuşdur” ifadesinden hareketle manzum yüz hadisler içinde değerlendirdiğimiz eser,¹⁹⁴⁶ Kadri mahlaslı bir şaire aittir.¹⁹⁴⁷ 36, 52 ve 75. rivâyetlerin tercümesinde mahlasını zikreden şairin, eserin istinsah tarihinden hareketle XVII. asırdan önce yaşadığı tespit edilmiştir.¹⁹⁴⁸ Tahrîc bilgisinde de görüleceği üzere eserde yer alan rivâyetlerin 4/3’ü problemlî metinlerden oluşmaktadır.

Kadri’nin *Manzum Yüz Hadis*’inde tercüme edilen makbul 24 rivâyetten 5’i müttefakun aleyh iken; 2’si Buhârî’nin, 4’ü Müslim’in *es-Sahîh* adlı eserlerinde, 5’i Ahmed b. Hanbel’in *el-Müsned*’inde; 3’ü Tirmizî’nin, 2’si İbn Mâce’nin *es-Sünen* adlı eserlerinde, 3’ü de Taberânî’in, *el-Evsât* adlı eserinde yer almaktadır. 21 zayıf, 16 mevzu, 1 mevkuf, 29 bulunamayan ve 9 selefeye ait söz olmak üzere toplam 100 metnin tercüme edildiği eserde daha önce geçmeyen¹⁹⁴⁹ rivâyetlerin tahrîc bilgileri şu şekildedir:

a) Zayıf rivâyetler

614. *Kim ölürse onun kıyameti kopmuştur.*¹⁹⁵⁰

İbn Ebî’-d-Dünyâ, Ebû Nuaym ve Deylemî,¹⁹⁵¹ Enes b. Mâlik’ten nakletmişlerdir.¹⁹⁵²

615. *Kim kırk yaşına geldiğinde (yaptığı) hayırlı işler kötü işlerinden daha*

¹⁹⁴⁶ Kadri, *Manzum Yüz Hadis Tercümesi*, Yapı Kredi Sermet Çifter Araştırma Kütüphanesi, 0786/13, 182b-189b.

¹⁹⁴⁷ Eserin sonunda hicri 23 Safer 1023 tarihinde istinsah edildiği bilgisi bulunmaktadır. Kadri, *Manzum Yüz Hadis Tercümesi*, 0786/13, 182b-189b, 189b.

¹⁹⁴⁸ Kadriyâ ölmek dirilmek emr-i Hakdur gerçi kim/Ölmeden maksuda vasl olmak zihî devletlü baş. Merd isen miydân-ı ‘ışk isen Kadri gel beri/Gir erenler yoluna merdâne ol erler gibi. Mihnet-i dünyâ bizi mesmûm idelden Kadriyâ/Sâdık ‘alemleri döndü yılan ayağına. Kadri, *Manzum Yüz Hadis Tercümesi*, 0786/13, 182b-189b, 184b, 187b, 189b.

¹⁹⁴⁹ Tahrîc bilgisi verilmesi gereken 76 rivâyetin 35’ine dair tahrîc bilgileri daha önce geçmiş olup zayıflar için 5, 8, 9, 13, 16, 84, 120, 267, 288, 324, 399, 412 ve 511 no’lu rivâyetlere; mevzular için 26, 86, 97, 121, 122, 124, 215, 259, 457, 517, 564 ve 611 no’lu rivâyetlere; selefeye ait sözler için 133 ve 380 no’lu rivâyetlere; bulunamayanlar için 127, 219, 220, 263, 328, 461, 462 ve 568 no’lu rivâyetlere bakınız.

¹⁹⁵⁰ مَنْ مَاتَ فَقَدْ قَامَتْ قِيَامَتُهُ

¹⁹⁵¹ Ebû Bekr Abdullah b. Muhammed b. Ubeyd el-Kureşî el-Bağdâdî İbn Ebî’-d-Dünyâ, *Kitâbü’l-mevt*, thk. Ebû Ubeyde Meşhur b. Hasan Âl Selman (Acman: Mektebetü Furkan, 2002), 97-98 ; Ebû Nuaym, *Hilyetü’l-Evliyâ*, 6: 268; Deylemî, *el-Firdevs*, 1:285.

¹⁹⁵² İrâkî, *el-Muğni*, 1403, (zayıf); Sehâvî, *el-Makâsıd*, 671, (zayıf); Elbânî, *ed-Daife*, 3: 310, (zayıf).

*fazla değilse cehennemdeki yerine hazırlansın!*¹⁹⁵³

İbnü'l-Cevzî, Ebu'l-Feth el-Ezdî aracılığıyla İbn Abbâs'tan nakletmiştir.¹⁹⁵⁴

616. *Kim bir şeyi çok severse onu çok anar.*¹⁹⁵⁵

Deylemî ve Ebû Nuaym'ın, Hz. Aişe'den merfu senedle naklettiği ifade edilen rivâyeti¹⁹⁵⁶ İbn Ebi'd-Dünyâ, Abbas b. Fadl el-Becelî'nin,¹⁹⁵⁷ Beyhakî ise Mâlik b. Dînâr'ın sözü olarak nakletmişlerdir.¹⁹⁵⁸

617. *Kardeşinin başına gelene (musibete) sevinerek bunu ortaya çıkarma.*

*Allah ona rahmet edip seni (o musibetle) imtihan edebilir.*¹⁹⁵⁹

Tirmizî, İbn Hibbân, Taberânî Ebû Nuyam, Hatîb ve İbnü'l-Arabî,¹⁹⁶⁰ Vâsıla b. el-Eska'dan nakletmişlerdir.¹⁹⁶¹

618. *Gerçek şu ki Allah'ın bazı kulları vardır ki Allah onları insanlar*

*faydalansın diye var etti.*¹⁹⁶²

İbn Ebi'd-Dünyâ, Taberânî, Ebû Nuaym, Hatîb ve Temmâm,¹⁹⁶³ İbn Ömer'den benzer bir lafızla nakletmişlerdir.¹⁹⁶⁴

¹⁹⁵³ مَنْ أَتَى عَلَى أَرْبَعِينَ، وَلَمْ يَغْلِبْ خَيْرُهُ عَلَى شَرِّهِ؛ فَلْيَتَّجِرْ إِلَى النَّارِ

¹⁹⁵⁴ Senedinde bulunan İbn Müzâhim Ebü'l-Kâsım el-Hilâlî, (Dahhâk) ile Cüveybir b. Saîd Ebü'l-Kâsım el-Ezdî tenkit edilmiştir. Ayrıca Bârih b. Ahmed, el-Ezdî'ye göre zayıftır. İbnü'l-Cevzî, *el-Mevdû'ât*, 1: 281, (N.Boyacılar: zayıf); Zehebî, *Telhîsu Kitâbi'l-Mevdû'ât*, 42; Sehâvî, *el-Makâsîd*, 617-618, (zayıf); Suyûtî, *el-Le'âlî*, (mevzu); Zürcânî, *el-Muhtasar*, 185, (zayıf); Gazzî, *el-İtkân*, 2: 250, (zayıf); İbn Arrâk, *et-Tenzîh*, 1: 205, (zayıf).

¹⁹⁵⁵ مَنْ أَحَبَّ شَيْئًا، أَكْثَرَ ذِكْرَهُ

¹⁹⁵⁶ Deylemî ve Ebû Nuaym'ın eserlerinde Hz. Aişe'den bu rivâyet bulunamamıştır. Sehâvî, *el-Makâsîd*, 619; Suyûtî, *el-Menâhil*, 619; Suyûtî, *es-Sağîr*, 12120; Elbânî, *Daifü'l-Câmi'i's-Sağîr*, 771, (zayıf).

¹⁹⁵⁷ İbn Ebü'd-Dünyâ, *Zemmü'd-dünyâ*, 184; İbn Ebü'd-Dünyâ, *ez-Zühd*, 228.

¹⁹⁵⁸ Beyhakî, *eş-Şuab*, 2: 49.

¹⁹⁵⁹ Rivâyet ayrıca Halvetî'nin eserinde yer almaktadır.

¹⁹⁶⁰ Tirmizî, Sıfatü'l-Kıyâmet 54; İbn Hibbân, *el-Mecrûhîn*, 1: 392; Taberânî, *el-Kebîr*, 22: 53; Ebû Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, 5: 186; Hatîb el-Bağdâdî, *Târîh*, 9: 98; İbnü'l-Arabî, *el-Mu'cem*, 2: 158. Tirmizî'nin hasen-garib hükmü verdiği rivâyetin senedinde yer alan Kâsım b. Ümeyye el-Hazzâ el-Basrî, Ümeyye b. Kâsım şeklinde yanlış verilmiştir. Mizzî ve talebesi Alâî bu yanlış düzeltmişlerdir. Ebû Züra ve Ebû Hâtim sadûk olduğunu ifade etmişlerdir.

¹⁹⁶¹ İbnü'l-Cevzî, Hatîp el-Bağdâdî aracılığıyla nakletmiştir. Senedinde bulunan Amr b. İsmail b. Mücâlid tenkit edilmiştir. İbnü'l-Cevzî, *el-Mevdû'ât*, 3: 528, (N. Boyacılar, hadisin bir aslının olduğunu ve mevzu hükmünün yanlış olduğunu ifade etmiştir); Münzirî, *et-Terğîb ve't-terhîb*, 3: 212; Ebû Zekeriyâ Yahyâ b. Şeref b. Mürî en-Nevevî, *Riyâzü's-sâlihîn*, thk. Şuayb el-Arnâvut (Beirut: Müessesetü'r-Risâle, 1998), 488; Suyûtî, *el-Le'âlî*, 2: 356; İbn Arrâk, *et-Tenzîh*, 2: 369; Elbânî, *ed-Daife*, 11: 707-708, (zayıf).

¹⁹⁶² إِنَّ لِلَّهِ عِبَادًا اِخْتَصَّهُم بِالنِّعَمِ لِمَنَافِعِ الْعِبَادِ. Bazı kaynaklarda rivâyet, إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى عِبَادًا خَلَقَهُمْ لِمَنَافِعِ النَّاسِ şeklinde yer almaktadır.

¹⁹⁶³ İbn Ebi'd-Dünyâ, *Kadâü'l-havâic*, 23, H.No: 5; Taberânî, *el-Kebîr*, 5: 228; Ebû Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, 6: 115; Hatîb el-Bağdâdî, *Târîh*, 9: 466; Temmâm, *el-Fevâid*, 1: 174; Beyhakî, *eş-Şuab*, 10: 117.

¹⁹⁶⁴ Hadis olarak verilen metin اِخْتَصَّهُم بِالنِّعَمِ لِمَنَافِعِ الْعِبَادِ şeklinde yer almaktadır. Senedinde bulunan Muhammed b. Hassan es-Semtî, leyyin, saduk gibi vasıflarla tanımlanırken (İbn Maîn tevsik etmiştir);

619. *Dünyaya duyulan rağbet, gam ve kederi çoğaltır.*¹⁹⁶⁵
Kudâî, İbn Ömer'den, Şeyh Sadûk (ö. 381/991), Hz. Ali'den merfu senedle, İbn Ebî'd-Dünya ve Beyhakî ise Tâvus'un mürseli olarak nakletmişlerdir.¹⁹⁶⁶
620. *Allah katında tövbe eden gençten daha sevimli bir şey yoktur.*¹⁹⁶⁷
İbn Adî ve Deylemî,¹⁹⁶⁸ Enes b. Mâlik'ten nakletmişlerdir.¹⁹⁶⁹
621. *Sıla-i rahimi kesen bir kavime rahmet inmez.*¹⁹⁷⁰
Buhârî, Taberânî, Beyhakî ve Begavî'nin¹⁹⁷¹ Abdullah b. Ebî Evfâ'dan naklettikleri rivâyet, senedi itibariyle zayıf hükmündedir.¹⁹⁷²

b) Mevzular

622. *İnsanlar içinde şu üç kişiye acıyın: Bir kavmin zelil hale gelen önderine, zengin bir halde iken fakir düşen kimseye ve cahiller içinde kalan âlime.*¹⁹⁷³
Enes b. Mâlik,¹⁹⁷⁴ İbn Abbâs¹⁹⁷⁵ ve İbn Mesud'dan nakledilen rivâyet¹⁹⁷⁶ mevzu hükmündedir.¹⁹⁷⁷

Ebû Osman Abdullah b. Zeyd el-Hımsî zayıf kabul edilmiştir. Münzirî, hasen olma ihtimali vardır demiştir. Münzirî, *et-Terğîb ve't-terhib*, 3: 263; Heysemî, *el-Mecma'*, 8: 192; Elbânî, *ed-Daîfe*, 6: 134.
¹⁹⁶⁵ الرُّهْدُ فِي الدُّنْيَا Rivâyet ayrıca Halvetî'nin eserinde yer alırken kaynaklarda الرُّهْدُ فِي الدُّنْيَا وَالحَزَنُ وَالرَّغْبَةُ فِي الدُّنْيَا تُطِيلُ الهَمَّ وَالحَزَنُ وَالرَّغْبَةُ فِي الدُّنْيَا وَالحَزَنُ ifadesiyle yer almaktadır.

¹⁹⁶⁶ Ebû Ca'fer Muhammed b. Alî b. el-Hüseyn b. Mûsâ b. Bâbeveyh el-Kummî Şeyh Sadûk, *Kitâbü'l-husâl*, thk. Ali Ekber el-Gaffârî (Kum: Câmîatü'l-Müderrişin fi'l-Havzati'l-İlmiyye, 1362), 1: 73; İbn Ebû'd-Dünyâ, *ez-Zühhd*, 53, H.No: 76; Kudâî, *eş-Şihâb*, 1: 188; Beyhakî, *eş-Şuab*, 13: 122; Suyûtî, *es-Sağîr*, 6942; Elbânî, *Daîfü'l-Câmi'i's-Sağîr*, 3197.

¹⁹⁶⁷ إن الله يُحِبُّ الشَّابَّ التَّائِبَ Rivâyet Belîğ'in eserinde إن الله يُحِبُّ الشَّابَّ التَّائِبَ ifadesiyle yer almaktadır.

¹⁹⁶⁸ İbn Adî, *el-Kâmil*, 5: 189; Deylemî, *el-Firdevs*, 4: 48.

¹⁹⁶⁹ Senedine bulunan Ğassân b. Ubeyd ve Ebû Âtike, tenkid edilmiştir. Zehebî, *el-Mizân*, 3: 335; İbnü'l-Kayserânî, *ez-Zahîre*, 4: 2109.

¹⁹⁷⁰ لا تَنْزِلُ الرَّحْمَةُ عَلَى قَوْمٍ فِيهِمْ قَاطِعٌ رَجِمَ

¹⁹⁷¹ Buhârî, *el-Edeb*, 36, H.No: 63, (Elbânî: zayıf); Beyhakî, *eş-Şuab*, 10: 338; Begavî, *Şerhu's-sünne*, 13: 27-28.

¹⁹⁷² Senedinde bulunan Ebû İdâm Süleymân b. Zeyd (Yezid) el-Muhâribî, metruk, zayıf, yalancı gibi ifadelerle tenkit edilmiştir. İbnü'l-Kayserânî, *ez-Zahîre*, 5: 2642; Zehebî, *el-Mizân*, 2: 208; Heysemî, *el-Mecma'*, 8: 151; Münâvî (İbn Hacer'in hocası), *el-Keşf*, 4: 284; Elbânî, *ed-Daîfe*, 3: 653.

¹⁹⁷³ ارْحَمُوا مِنَ النَّاسِ ثَلَاثَةَ رِجَالٍ: عَزِيزٌ قَوْمٌ ذَلٌّ، وَغَنِيٌّ قَوْمٌ افْتَقَرُوا، وَعَالِمًا بَيْنَ الْجَهَالِ Rivâyet kaynaklarda ارْحَمُوا مِنَ النَّاسِ ثَلَاثَةَ رِجَالٍ ifadesiyle yer almaktadır.

¹⁹⁷⁴ İbn Hibbân, *el-Mecrühîn*, 2: 118; Hatîb el-Bağdâdî, *el-Fakîh ve'l-mütefakkîh*, 1: 165; Senedinde bulunan Semân b. Mehdî tenkit edilmiştir. Zehebî, Enes b. Mâlik'ten hadis uydurduğunu belirtmiştir. Zehebî, *el-Mizân*, 2: 234; İbnü'l-Cevzî, *el-Mevdû'ât*, 1: 386-388.

¹⁹⁷⁵ İbn Hibbân, *el-Mecrühîn*, 3: 74; Ebû'l-Buhtirî Vehb b. Vehb hadis uydurmakla itham edilmiştir. İbnü'l-Cevzî, *el-Mevdû'ât*, 1: 386-388; Zehebî, *el-Mizân*, 2: 234.

¹⁹⁷⁶ Kudâî, *eş-Şihâb*, 1: 427.

¹⁹⁷⁷ İbnü'l-Kayserânî, *el-Ma'rife*, 98; İbn Kayyım, *Menârü'l-münîf*, 100; Sehâvî, *el-Makâsîd*, 102; Aclûnî, *el-Keşf*, 1: 115; İbn Arrâk, *et-Tenzîh*, 1: 263-264; İbn Bedrân, *Şerhü Kitâbi's-Şihâb*, 370; İbnü'l-Cevzî, Fudayl b. İyâd'ın sözü olduğunu ifade etmiştir. İbnü'l-Cevzî, *el-Mevdû'ât*, 1: 388.

623. *Bir an tefekkürde bulunmak, altmış¹⁹⁷⁸ sene ibadetten daha hayırlıdır.*¹⁹⁷⁹

Ebü’ş-Şeyh ve İbnü’l-Cevzî Ebû Hüreyre’den nakletmişlerdir.¹⁹⁸⁰

624. *Kendisine iyilik yaptığın kimsenin kötülüğünden sakın!*¹⁹⁸¹

Emsâl kitaplarında bulabildiğimiz bu metnin temel hadis kitaplarında aslı olmayıp mevzu hükmündedir.¹⁹⁸²

625. *İnsanların zekâ seviyelerine (akıllarına) göre konuşunuz.*¹⁹⁸³

Deylemî’nin İbn Abbas’tan naklettiği rivâyete Sehâvî ve Aclûnî, zayıf hükmü vermiştir.¹⁹⁸⁴ Subkî isnâdını bulamadığını zikreder.¹⁹⁸⁵ Bu lafızla temel hadis kitaplarında bulunamayan rivâyet, aslı yok hükmündedir.¹⁹⁸⁶

c) Selefe ait sözler

626. *Şu üç şey helak edicidir: Cimrilik, kibir ve nefse tabi olmak.*¹⁹⁸⁷

Şii kaynaklarda Hz. Ali’nin sözü olarak nakledilmiştir.¹⁹⁸⁸

627. *Ölüm, seveni sevgiliye kavuşturan bir köprüdür.*¹⁹⁸⁹

Hayyân b. el-Esved’in sözü olduğu tespit edilmiştir.¹⁹⁹⁰

¹⁹⁷⁸ Visâli’de yetmiş sene, Halveti’de bir sene şeklinde geçmektedir.

¹⁹⁷⁹ Rivâyet, Kadri, Visâli ve Halveti’nin eserinde yer almaktadır.

¹⁹⁸⁰ Ebu’ş-Şeyh, *el-Azame*, 1: 299-300; Senedinde bulunan İshak b. Nuceyh ve Osman b. Abdullah el-Kuraşî hadis uyduran kimselerdendir. İbnü’l-Cevzî, *el-Mevdû’ât*, 3: 386; Suyûtî, *el-Le’âlî*, 2: 276; Şevkânî, *el-Fevâid*, 242; Elbânî, *ed-Daife*, 1: 342; Irâkî, “bir an düşünmek bir yıllık ibadetten daha hayırlıdır” rivâyetinin tahririnde Ebu’ş-Şeyh’in Ebû Hureyre’den “altmış yıl” kaydıyla; Deylemî’nin, Enes b. Mâlik’ten, “seksen sene kaydıyla” ve Ebu’ş-Şeyh’in, İbn Abbas’ın sözü olarak “bir geceyi ihya etmekten daha hayırlıdır” kaydıyla rivâyet ettiklerini, râvîlerle ilgili bilgi vermeksizin senedlerinin zayıf olduğunu belirtmiştir. Diğer iki rivâyette mevzu hükmündedir. Irâkî, *el-Mugni*, 1798.

¹⁹⁸¹ اَتَى شَرٌّ مِّنْ أَحْسَنَتْ إِلَيْهِ

¹⁹⁸² Ebü’l-Fadl Ahmed b. Muhammed b. İbrahim en-Nisâbüri el-Meydânî, *Mecmau’l-emsâl*, thk. Muhammed Muhyiddin Abdülhamid (Beyrut: Dârü’l-Ma’rife, ts.), 1: 145; Sehâvî, *el-Makâsîd*, 60; Aclûnî, *el-Keşf*, 1: 44.

¹⁹⁸³ كَلِمُوا النَّاسَ عَلَى قَدْرِ عُقُولِهِمْ

¹⁹⁸⁴ Deylemî, *el-Firdevs*, 1:398; Sehâvî, *el-Makâsîd*, 398; Aclûnî, *el-Keşf*, 1:225.

¹⁹⁸⁵ Sübkî, *et-Tabakât*, 6:288.

¹⁹⁸⁶ Aclûnî ve Sehâvî kaynak olarak Ebû Dâvûd’un *es-Sünen*’i gösterilmiştir. *es-Sünen*’in Edeb babındayer alan rivâyet " أنزلوا الناس منازلهم " şeklindedir. Deylemî’nin rivâyeti " أمرت أن تكلم الناس على قدر عقولهم " şeklinde olup manası farklıdır. Ayrıca bu metne yakın manada Hz. Ali’nin sözü olarak حدثوا الناس بما يعرفون şeklinde nakledilmiştir. Bkz. Suyûtî, *es-Sağîr*, 3693; Elbânî, *Daifü’l-Câmi’i’s-Sağîr*, 399.

¹⁹⁸⁷ ثَلَاثٌ مُّهِلِكَاتٌ: بُخْلٌ، وَغُجْبٌ، وَهُوَى

¹⁹⁸⁸ Ebû Ali Eminüddîn (Emînü’l-İslâm) el-Fadl b. el-Hasen b. el-Fadl et-Tabersî, *Nesrü’l-leâlî*, thk. Muhammed Hasan Zeberî Kâniî (Meşhed: Mecmau’l-Buhûsi’l-İslamiyye, 2000), 58.

¹⁹⁸⁹ المَوْتُ: جَسْرٌ يُوصِلُ الْحَبِيبَ إِلَى الْحَبِيبِ

¹⁹⁹⁰ Ebü’l-Fadl Celâlüddîn Abdurrahmân b. Ebî Bekr b. Muhammed el-Hudayri es-Suyûtî, *Şerhu’s-sudûr bi şerhi hâli’l-mevte’l-kubûr*, thk. Abdülmecid Ta’me Halebî (Lübnan: Dârü’l-Ma’rife, 1996), 23.

628. *Kul tedbir alır, Allah takdir eder.*¹⁹⁹¹

Akşemseddin'in İstanbul'un fethi esnasında Fatih Sultan Mehmed'e yazdığı bir mektupta tespit edebildiğimiz sözün hadis olarak aslı yoktur.¹⁹⁹²

629. *Şahsiyet sahibi (cömert) söz verdiğinde yerine getirir. Gücü yeterken affetmeyi bilir.*¹⁹⁹³

Temel hadis kitaplarında yer almayan rivâyetin Gazzâlî'ye ait olduğu tespit edilmiştir.¹⁹⁹⁴

630. *Yöneticinin kapısında (medet umarak) beklerken gördüğünüz fakir ne kötüdür.*¹⁹⁹⁵

Ebû Nuaym'ın Katâde'nin sözü olarak naklettiği bir rivâyeti,¹⁹⁹⁶ Sehâvî ve Aclûnî gibi âlimler bu manaya yakın kabul etmişlerdir.¹⁹⁹⁷ Gazzâlî'nin *İhyâ* adlı eserinde konuyla ilgili zikrettiği aslı olmayan bir rivâyetin¹⁹⁹⁸ daha sonra Mevlânâ'nın (ö. 672/1273) *Fîhi Mâ Fîh* adlı eserinde¹⁹⁹⁹ başka bir rivâyetle birleşerek tek hadis olarak kullanıldığını görmekteyiz.²⁰⁰⁰ Netice olarak temel hadis kitaplarında sened ve râvîsi tespit edilemeyen bu rivâyet, benzer manaları içerdiğinden dolayı Katâde'nin (ö. 117/735) sözü ile ilişkilendirilebilir.

631. *Ölüm bir kasedir herkes ondan içecektir. Kabir bir kapıdır herkes ondan girecektir.*²⁰⁰¹

Tefsir kitaplarında şiir olarak yer alan bu rivâyetin ilk kısmı, Ebû'l-

¹⁹⁹¹ العَبْدُ يُدْبِرُ وَاللَّهُ يُقَدِّرُ

¹⁹⁹² Ali Muhammed es-Salâbî, *Muhammed Fâtih* (Dâru'l-Eymân, ts.), 142. Ayrıca Kırım Hanı Giray Han'ın yüzüğünde bu sözün nakşedilmiş olması, Osmanlı coğrafyasında şöhret bulduğuna işaret etmektedir.

¹⁹⁹³ Hüccetü'l-İslâm Ebû Hâmid Muhammed b. Muhammed b. Ahmed et-Tûsî el-

Gazzâlî, *el-Maksadü'l-esnâ fî şerhi meânî esmâi'l-husnâ*, thk. Bisam Abdülvehhâb el-Câbî (Kıbrıs: el-Cefnân ve'l-Câbî, 1987), 117.

¹⁹⁹⁵ إِذَا رَأَيْتُمُ الْفَقِيرَ فِي بَابِ الْأَمِيرِ، فَيَسُّ الْفَقِيرُ

¹⁹⁹⁶ Katâde'ye nispet edilen söz şu şekildedir: خيار أمرانكم الذين يحبون قراءكم، وشرار قرانكم الذين يحبون أمراءكم Ebû Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, 10: 24.

¹⁹⁹⁷ Sehâvî ve Aclûnî'nin benzer kabul ettikleri rivâyetin tamamı şu şekildedir: إذا رأيت الأمير بباب الفقير وبس الأمير ففهم الأمير ونعم الفقير، وإذا رأيت الأمير بباب الفقير فبس الفقير وبس الأمير 2: 321.

¹⁹⁹⁸ Gazzâlî, *İhyâü ulûmi'd-dîn*, 1: 68 ; Irâkî, *el-Muğnî*, 1: 82.

¹⁹⁹⁹ Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî, *Fîhi Mâ Fîh*, çev. Avni Konuk (İstanbul: İz Yayıncılık, 2006), 5.

²⁰⁰⁰ Mevlânâ'nın rivâyeti الأمير إذا كان بباب الفقير وبس الأمير إذا كان بباب الفقير وبس الأمير (Tahrîc ve Tenkîd Bağlamında)", *Artvin Çoruh Üniversitesi İlahiyat Araştırmaları Dergisi* 2/2 (2018), 197-237, 219.

²⁰⁰¹ الْمَوْتُ كَأَسُّ كُلِّ النَّاسِ شَارِبُهُ، وَالْقَبْرُ بَابُ كُلِّ النَّاسِ دَاخِلُهُ

Atâhiyye'nin (ö. 210/825) şiirinden iktibas edilmiştir.²⁰⁰²

632. *Kabire amelsiz giren kimse sanki denize gemisiz giren gibidir.*²⁰⁰³

Hiz. Ebû Bekir'in sözü olduğu ifade edilen metnin râvîsi ve senedi yoktur.²⁰⁰⁴

d) Mevkuf rivâyetler

633. *Adem'in toprağını ellerimle kırk sabah yoğurdum.*²⁰⁰⁵

Taberî ve Beyhakî, Selmân-ı Fârisî'den mevkuf senedle nakletmişlerdir.²⁰⁰⁶

Aliyyü'l-Kârî, sened ve râvî zikretmeksizin kutsi hadis olarak kullanmıştır.²⁰⁰⁷

e) Bulunamayan Rivâyetler

634. *Kim kırk hadis ortaya koyarsa Allah onu âlimlerin arasına yazar.*²⁰⁰⁸

635. *Cahil kendisine düşmandır. Başkasına nasıl dost olabilir ki!*²⁰⁰⁹

636. *Himmetin yüceliği imanın kemalindedir.*²⁰¹⁰

637. *Kim bir müminin kalbini (kırar) yıkarsa, sanki Allah'ın beytini yıkmış gibidir.*²⁰¹¹

Bu lafızla temel hadis kitaplarında yer almayan rivâyetin “haksız yere mümine eziyet eden kimse, sanki Kabe'yi yıkmış gibi olur” ifadeleriyle nakledilen tarikini Taberânî'nin, Enes b. Mâlik'ten rivâyet ettiği aktarılmıştır.²⁰¹²

638. *Doğruluk kurtarıcı, yalan söylemek ise helak edicidir.*²⁰¹³

Suyûtî, İbn Kâni'nin Hasan b. Ali'den merfu senedle rivâyet ettiği

²⁰⁰² Kurtubî, *el-Câmi'*, 5: 447; İsmail Hakkı Bursevî, *Rûhu'l-beyân*, 7: 155.

²⁰⁰³ مَنْ دَخَلَ الْقَبْرَ بِلا عَمَلٍ، فَكَأَنَّمَا رَكِبَ الْبَحْرَ بِلا سَفِينَةٍ

²⁰⁰⁴ İbn Hacer, *Nasâihü'l-İbâd*, 10.

²⁰⁰⁵ خَمْرُ ثُ طِينَةٍ أَدَمَ بِيَدَيَّ أَرْبَعِينَ صَبَاحًا Rivâyet kaynaklarda kırk gece ve kırk gündüz şeklinde geçmektedir.

²⁰⁰⁶ Taberî, *et-Tefsir*, 6: 307; Beyhakî, *el-Esmâ*, 2: 151. Beyhakî, sahâbî râvîsi İbn Mesud'ta olabilir demiştir. Ayrıca Selman-ı Fârisî'nin müslüman olmadan önce ehl-i kitaptan bazı bilgiler öğrendiğine de işaret etmiştir.

²⁰⁰⁷ Aliyyü'l-Kârî, *el-Mirkât*, 4: 1439.

²⁰⁰⁸ مَنْ جَعَلَ أَرْبَعِينَ حَدِيثًا؛ كَتَبَهُ اللهُ فِي جَرِيدَةِ الْعُلَمَاءِ

²⁰⁰⁹ الْجَاهِلُ عَدُوٌّ لِنَفْسِهِ، كَيْفَ يَكُونُ صَادِقًا لِغَيْرِهِ

²⁰¹⁰ عَلُوُّ الْهَيْمَةِ مِنَ الْإِيمَانِ

²⁰¹¹ مَنْ هَدَمَ قَلْبَ الْمُؤْمِنِ؛ فَكَأَنَّمَا هَدَمَ بَيْتَ اللهِ

²⁰¹² Eserlerini kontrol ettiğimizde söz konusu rivâyetin elimizde bulunan el-Mu'cemü's-Sağir'in matbu nüshasında مَنْ أَدَى مُسْلِمًا فَقَدْ أَدَى اللهُ عَزَّ وَجَلَّ وَمَنْ أَدَى اللهُ عَزَّ وَجَلَّ وَمَنْ أَدَى اللهُ عَزَّ وَجَلَّ ifadeleriyle yer aldığını tespit ettik. Bununla birlikte Deylemî'nin Enes'ten naklettiği rivâyetin lafzı ise مَنْ أَدَى اللهُ عَزَّ وَجَلَّ وَمَنْ أَدَى اللهُ عَزَّ وَجَلَّ şeklindedir. Taberânî, *es-Sağir*, 1: 284; Deylemî, *el-Firdevs*, 3: 618; Sehâvî ve Aclûnî, Taberânî'nin de bu lafızlarla rivâyet ettiğini belirtmişlerdir. Sehâvî, *el-Makâsıd*, 541; Aclûnî, *el-Keşf*, 2: 151.

²⁰¹³ الصَّدَقُ يُنْجِي، وَالْكَذِبُ يُهْلِكُ

bilgisini vermiştir.²⁰¹⁴

639. *Kim komşusuna eziyet ederse sanki yetmiş nebiyi öldürmüş gibidir.*²⁰¹⁵

640. *Dünya fahişelik yapan bir kadın gibidir. Onunla ancak şahsiyetsiz kişiler düşer-kalkar.*²⁰¹⁶

641. *İslam için sakalını ağartan kimse için o sakal ahirette nur olur.*²⁰¹⁷

642. *Kimin saçı sakalı ağarırsa, onda mala ve ömre karşı hırs artar.*²⁰¹⁸

643. *Kimin salih bir evladı varsa o ölmeyecek bir diridir.*²⁰¹⁹

644. *Allah bana dünya hazinelerinin anahtarlarını verdi de onları kabul etmedim.*²⁰²⁰

645. *Bir mahluk başka bir mahluka secde ettiğinde arş ve kürsî titrer.*²⁰²¹

646. *Keşke Muhammed'in rabbi Muhammed'i yaratmasaydı.*²⁰²²

Aliyyü'l-Kârî'nin *el-Miškât* şerhinde hadis olarak zikrettiği bu metne tasavvufla ilgili eserlerde rastlamakla birlikte temel hadis kitaplarında böyle bir rivâyet tespit edilememiştir.²⁰²³

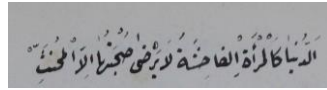
647. *Küfre rıza, küfürdür.*²⁰²⁴

Nisa suresi 140. ayetin tefsirinde²⁰²⁵ bir kaide olarak zikredilen bu ifadeye temel hadis kitaplarında ulaşılamamıştır.²⁰²⁶

²⁰¹⁴ Suyûtî, *es-Sağîr*, 6718; İbn Kâni'nin el-Mu'cemü's-Sahâbe adlı eserinin günümüze ulaşan kısmı eksik olduğu için matbu nüshada bu rivâyet yer almamaktadır. Bu manayı ifade eden rivâyetler için bkz. Hennâd, *ez-Zühâd*: 635; İbn Ebi'd-Dünyâ, *es-Sumt ve âdâbü'l-lisân*, 244.

²⁰¹⁵ مَنْ أَدَى جَارَهُ؛ فَكَأَنَّمَا قَتَلَ سَبْعِينَ نَبِيًّا

²⁰¹⁶ الدُّنْيَا كَالْمَرْأَةِ الْفَاحِشَةِ؛ لَا يَرْضَى لِمُحِبَّتِهَا إِلَّا الْمَخَانِثَ

ifadesini Nihat Öztoprak لا يرتحي şeklinde okumuştur. رحي fiili öğütmekle ilgili manaları içermektedir. Bu manayı karşılayacak şekilde راح fiili ilgilenmek/ hoşlanmak manalarına gelse de لا يرتاح şeklinde okunması mümkün gözükmemektedir.

²⁰¹⁷ مَنْ بَيَّضَ لَحْيَهُ فِي الْإِسْلَامِ؛ كَأَنَّهُ لَهُ نُورًا فِي الْآخِرَةِ

²⁰¹⁸ مَنْ كَانَ لَهُ شَيْبَةٌ تَزِدُ الْجِرْصَ عَلَى الْمَالِ وَالْجِرْصَ عَلَى الْعُمْرِ

²⁰¹⁹ مَنْ كَانَ لَهُ وَلَدٌ صَالِحٌ؛ فَهُوَ حَيٌّ لَمْ يَمُتْ

²⁰²⁰ إِنْ أَرَادَ اللَّهُ تَعَالَى عَرْضَتِي مَفَاتِيحَ كُنُوزِ الدُّنْيَا مَا كُنْتُ أَقْبَلُهَا

²⁰²¹ إِذَا سَجَدَ الْمَخْلُوقُ لِمَخْلُوقٍ أَهْتَرَ الْعَرْشَ وَالْكَرْسِيَّ

²⁰²² لَيْتَ رَبِّ مُحَمَّدٍ لَمْ يَخْلُقْ مُحَمَّدًا

²⁰²³ Aliyyü'l-Kârî, *el-Mirkât*, 9: 521; Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî, *Fihî Mâ Fih*, 291.

²⁰²⁴ الرِّضَا بِالْكَفْرِ؛ كُفْرٌ

²⁰²⁵ “Oysa Allah size Kitapta (Kur'an'da) ‘Allah’ın âyetlerinin inkar edildiğini ve onlarla alay edildiğini işittiğiniz zaman, başka bir söze geçmedikleri müddetçe, onlarla oturmayın, aksi halde siz de onlar gibi olursunuz” diye hüküm indirmiştir. Şüphesiz Allah, münafıkların ve kâfirlerin hepsini cehennemde toplayacaktır.” Halil Altuntaş - Muzaffer Şahin, *Kur'an-ı Kerim Mealî*, en-Nisâ 4/140.

²⁰²⁶ Kurtubî, *el-Câmi*, 5: 418.

648. *Dünya bir yılandır. Ondan uzak durunuz!*²⁰²⁷
649. *Borç, bir dirhem bile olsa kişi ile cennet arasında bir uçurumdur.*²⁰²⁸
650. *Dilenciye boş çevireni melekler de kıyamet günü boş çevirir.*²⁰²⁹
651. *Zina ile zenginlik insanda aynı anda bulunmaz.*²⁰³⁰
652. *İnsaflı olmak dinin yarısıdır.*²⁰³¹
653. *Kişi evlendiği zaman şeytan perişan olarak “vay başıma gelenler!
Falanca (evlenerek) dininin yarısını korudu” diye feryat eder.*²⁰³²
654. *Allah, Adem'e benzeyen hiçbir şey yaratmadı.*²⁰³³

2. 1. 3. Latîfi (ö. 990/1582), *Sübhatü'l-Uşşâk*.

Kastamonu'da 1490/91 yıllarında doğduğu tahmin edilen şairin adı Abdüllatif olup Latîfi mahlasını kullanmıştır. Eğitime burada başladıktan sonra İstanbul'a gitmiş akabinde sırasıyla Belgrad, İstanbul, Rodos ve Mısır'da imaret katipliği görevlerinde bulundu. Şairliğinin yanı sıra tezkire²⁰³⁴ yazarlığı ile bilinen Latîfi, 1582'de Mısır'dan Yemen'e giderken boğularak vefat etmiştir.²⁰³⁵

*Tezkiretü's-Şuarâ*²⁰³⁶ başta olmak üzere *Divan*,²⁰³⁷ *Evsâf-ı İstanbul*, *Enîsü'l-Fukahâ*, *Evsâf-ı İbrahim Paşa*, *Fusûl-ı Erba'în*, *Nazmü'l-Cevâhir*, *Esmâ'ü Süveri'l-*

²⁰²⁷ الدُّنْيَا حَيَّةٌ؛ فَانْقُلُوا مِنْهَا

²⁰²⁸ الدِّينُ حَائِلٌ بَيْنَهُ وَبَيْنَ الْجَنَّةِ، وَلَوْ كَانَ دِرْهَمًا

²⁰²⁹ مَنْ نَهَى سَائِلًا؛ نَهَيْتُهُ الْمَلَائِكَةُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ

²⁰³⁰ الرَّزَا وَالْغِنَى فِي الْمَرْءِ لَا يَجْتَمِعَانِ

²⁰³¹ الْإِنصَافُ نِصْفُ الدِّينِ

²⁰³² إِذَا نَكَحَ ابْنُ آدَمَ؛ صَاحَ الشَّيْطَانُ، وَيَقُولُ: يَا وَيْلَاهُ لِمَنْ عَصَمَ نِصْفَ دِينِهِ

²⁰³³ مَا خَلَقَ اللَّهُ شَيْئًا أَشْبَهَ مِنْ آدَمَ

²⁰³⁴ Tezkire: anmak/hatırlamak anlamındaki zikir kökünden türeyen tezkire, eski dönemlerde yazılan biyografik/antolojik eseri ifade etmekle birlikte daha çok şairler için yazılmış tabakât kitapları için kullanılmıştır. Yusuf Öz, “Tezkire”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı, 2012), 68.

²⁰³⁵ Ahmet Sevgi'nin doktora tezi Latîfi'nin hayatı ve eserleri üzerinedir. Ahmet Sevgi, *Latîfi, (Hayatı ve Eserleri) İnceleme-Metin* (Ankara: Gazi Üniversitesi, Doktora Tezi, 1987), 9-16; Ahmet Sevgi, “Latîfi”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı, 2003); Kınalızade Hasan Çelebi, *Tezkiretü's-Şuara*, 2: 835-836; İsen, *Kühü'l-Ahbâr'ın Tezkire Kısım*, 268-269; Kâtip Çelebi, *el-Keşf*, 1: 387; Bursalı Mehmet Tahir, *Osmanlı Müellifleri*, 3: 94; Latîfi, *Tezkiretü's-Şu'arâ ve Tabsiratü'n-Nuzamâ*, 9; Babinger, *Osmanlı Tarih Yazarları ve Eserleri*, 123; Nihat Çetin, “Latîfi”, *İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, ts.), 19-22.

²⁰³⁶ İlk basımı Ahmed Cevdet tarafından 1314'de İstanbul'da yapılan eserin, 97 nüshasını temin ederek tenkitli neşri Rıdvan Canım tarafından gerçekleştirilmiştir. Latîfi, *Tezkiretü's-Şu'arâ ve Tabsiratü'n-Nuzamâ*; Ayrıca eser Mustafa İsen tarafından sadeleştirilerek yayımlanmıştır. Mustafa İsen, *Latîfi Tezkiresi* (Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1990).

²⁰³⁷ Latîfi, Tezkire'sinde kendisine ait bir Dîvân'ın varlığından bahsetmekle birlikte bu eser henüz gün yüzüne çıkarılmamıştır. Latîfi, *Tezkiretü's-Şu'arâ ve Tabsiratü'n-Nuzamâ*, 298.

*Kur'ân ve Sübhatü'l-Uşşâk*²⁰³⁸ eserleri arasında zikredilmektedir.

Sübhatü'l-Uşşâk'ta yer alan rivâyetler üzerine çalışan Ali Çelik, önce rivâyetin Arapça metnini vermiş, akabinde tahrîc ve değerlendirme alt başlığında rivâyetin kaynaklarına ve senedine dair incelemelerde bulunmuştur. Bununla birlikte duruma göre şerh ve izah edilmesi gereken yerleri de açıklamıştır. Sonuç kısmında verdiği bilgiye göre 17 rivâyete dair temel hadis kaynaklarında herhangi bir bilgiye ulaşamazken, 7 rivâyetin mevzu olduğunu, geriye kalanların sahih, hasen veya zayıf rivâyetlerden oluştuğunu belirtmiştir.²⁰³⁹

Bizim gerçekleştirdiğimiz tahrîc bilgisine göre Latîfi'nin manzum yüz hadisinde tercüme edilen makbul 42 rivâyetten 10'u müttefakun aleyh iken; 3'ü Buhârî'nin, 7'si Müslim'in *es-Sahîh* adlı eserlerinde, 14'ü Ahmed b. Hanbel'in, 1'i Bezzâr'ın *el-Müsned* adlı eserlerinde; 3'ü Tirmizî'nin, 2'si Ebû Dâvûd'un, 1'i İbn Mâce'nin *es-Sünen* adlı eserinde, 1'i de Taberânî'nin *el-Kebîr* adlı eserinde yer almaktadır. 29 zayıf, 13 mevzu, 14 bulunamayan ve 2 selefte ait söz olmak üzere toplam 100 metnin tercüme edildiği eserde daha önce geçmeyen²⁰⁴⁰ rivâyetlerin tahrîc bilgileri verilmeden önce bir hatırlatmada bulunmak gerekmektedir.

Çalışmamıza konu olan kırk hadisler içinde yer alan Lütfî'nin eseri ile Latîfi'nin eserinde yer alan rivâyetlerin aynı olduğunu belirtmiştik. Ayrıca bir rivâyet hariç, eserde yer alan metinler, daha önce tahrîc bilgisi verilen rivâyetlerle aynıdır.

a) Zayıf rivâyetler

655. *Bina inşa etme sırasında haramlardan sakının. Çünkü bu husustaki özensizlik perişanlığın sebebi olur.*²⁰⁴¹

²⁰³⁸ Latîfi'nin yüz hadisinin ismi *Sübhatü'l-Uşşâk*'tır. Eseri Ahmet Sevgi tarafından önce makale olarak yayımlanmış daha sonra kitap olarak neşredilmiştir. Bununla birlikte Nihat Öztoprak doktora tezinin içinde Ali Çelik'te ayrıca kitap olarak tekrar neşretmişlerdir. Bkz. Ahmet Sevgi, "Latîfi ve Sübhatü'l-Uşşâk'ı", *Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 1 (1992), 47-92; Latîfi, *Sübhatü'l-Uşşâk*, (*Manzum Yüz Hadis Tercümesi*) (Konya: Fotokopi 99, 1993); Öztoprak, *Manzum Yüz Hadisler*, 388-476; Ali Çelik, *Manzum Hadis Tercümeleri ve Latîfi'nin Subhatu'l-Uşşâk'ı* (Ankara: Kitap Neşriyat, 2010).

²⁰³⁹ Çelik, *Manzum Hadis Tercümeleri ve Latîfi'nin Subhatu'l-Uşşâk'ı*, 314.

²⁰⁴⁰ Tahrîc bilgisi verilmesi gereken 58 rivâyetin 56'sına dair tahrîc bilgileri daha önce geçmiş olup zayıflar için 2, 6, 9, 10, 11, 13, 83, 84, 113, 119, 246, 248, 250, 251, 252, 253, 254, 255, 256, 312, 324, 412, 414, 454, 562, 563, 581 ve 583 no'lu rivâyetlere; mevzular için 74, 79, 86, 114, 259, 260, 261, 385, 457, 465, 467, 564 ve 565 no'lu rivâyetlere; selefte ait sözler için 133 ve 566 no'lu rivâyetlere; bulunamayanlar için 21, 66, 82, 108, 179, 216, 262, 264, 458, 463, 559, 567, 568 ve 569 no'lu rivâyetlere bakınız.

²⁰⁴¹ اتَّقُوا الْحَرَامَ فِي الْبَنَانِ؛ فَإِنَّهُ أَسَاسُ الْخَرَابِ

Ebû Nuaym, Hatîb el-Bağdâdî, Beyhakî, Kudâî ve Deylemî, İbn Ömer'den nakletmişlerdir.²⁰⁴²

2. 1. 4. Halvetî Muhyî (XVI. Asırdan sonra), *Gül-i Sad-Berg*.

Kaynaklarda hayatı hakkında detaylı bilgi bulunmayan Halvetî'nin²⁰⁴³ Edirne'li Muhyî Gülşenî olabileceğine dair bir görüş bulunmakla birlikte²⁰⁴⁴ *Sürûru Efzâ* adlı eserin medhiye bölümünden hareketle Sultan III. Murad veya IV. Murat Han döneminde yaşadığı anlaşılmaktadır.²⁰⁴⁵ Yüz hadisin mukaddimesinde eserin ismi *Gül-i Sad-Berg* olarak zikredilirken, Halvetî Muhyî mahlası, mukaddime, 40 ve 80. rivâyetlerde yer almaktadır.²⁰⁴⁶ Bu durum sanki iki kırk hadis yazılıp daha sonra 20 rivâyetin daha eklenerek 100 hadis oluşturulduğunu da düşündürmektedir.

Dîvân'ının yanında *Sürûru Efzâ*²⁰⁴⁷ ve *Gül-i Sad-Berg* adlı eserleri bulunan Halvetî'nin bu çalışmaya konu olan yüz hadisinin Erzurum, Ankara ve İstanbul'da nüshaları bulunmaktadır.²⁰⁴⁸

Tenkitle neşri gerçekleştirilen²⁰⁴⁹ eserin mukaddimesinde "men hafıza" rivâyetinin müjdesine ulaşma arzusu ile Buhârî ve Müslim'in *es-Sahîh* ve Begavî'nin *el-Mesâbîh*' adlı eserinden rivâyetlerin bir kısmının seçildiği belirtilmekle beraber,

²⁰⁴² Ebû Nuaym, *Târîhu İsfahan*, 2:123; Hatîb el-Bağdâdî, *Târîh*, 20: 138; Beyhakî, *eş-Şuab*, 13: 299; Kudâî, *eş-Şihâb*, 1: 338; Deylemî, *el-Firdevs*, 1: 193; Elbânî, *ed-Daîfe*4: 192.

²⁰⁴³ Riyâzî Muhammed Efendi, *Riyâzu's-Şu'arâ*; Sehî Beg, *Heşt-Bihîşt* (Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 2017).

²⁰⁴⁴ Önder Göçgün, "Erzurum İl Halk Kütüphanesi'ndeki Türkçe Yazma Eserler Üzerinde Araştırmalar", *Selçuk Üniversitesi Selçuklu Araştırmaları Dergisi* 1 (1986), 93-223, 207; İ. Çetin Derdiyok, "Gül-i Sad Berg", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı, 1996), Edirne'li Muhyî'nin gerek *Surûru Efzâ* gerek *Gül-i Sad-berg* isimli eserinin bulunmayışı, gerek bütün eserlerinde Muhyî mahlasını kullanmasından ve Murad isimli beş padişahın bulunmasından dolayı zaman ve şahıs konusunda kesin bir bilgi verememektedir. Öztoprak, *Manzum Yüz Hadisler*, 68.

²⁰⁴⁵ Öztoprak, *Manzum Yüz Hadisler*, 68; Dila Akçay, *Halvetî Muhyî'nin Sürûr-Efzâ Adlı Mesnevisi* (İstanbul: Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2019), 4. Akçay'ın yaptığı bazı tespitlere göre daha çok IV. Murat döneminde yaşamış olmalıdır. Arap ve acem mülkünün sultanı olmasını istediği III. Murat Han döneminde seferler başlarken, IV. Murat, Revân ve Bağdat fatihi olarak kabul edilmektedir. Buradan hareketle şairin 16.yüzyılın sonları 17. Yüzyılın başlarında yaşadığı kabul edilebilir.

²⁰⁴⁶ "Gül-i Sad-berg dindi nâmına /İrüşür bü-yı cân meşâmına" beyitleri eserin ismini, "Şöyle cehd itdi Halvetî Muhyî/ Bil ki kırk yarmış ola bir müyi;" "Halvetî Muhyî'nün sözün gûş işit/ Nev-cüvân olasın tamâm her-dem;" "Cennet'e dahil ola didi Rasûl/Halvetî Muhyî komagil her-gâh" beyitleri ise mahlasını ortaya koymaktadır.

²⁰⁴⁷ Dila Akçay, *Halvetî Muhyî'nin Sürûr-Efzâ Adlı Mesnevisi*, (İstanbul: Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2019).

²⁰⁴⁸ 1. Beyazıt Kütüphanesi, Nadir Eserler Bölümü 1233/1 numara 1b-13b.

2. Beyazıt Kütüphanesi, Nadir Eserler Bölümü 1234 numara 1a-12b.

3. Ankara Üniversitesi DTCF Kütüphanesi Muzaffer Ozak Bölümü 110/1 numara 2a-13b.

4. Erzurum İl Halk Kütüphanesi, 15454 numara 102b-121b.

²⁰⁴⁹ Öztoprak, *Manzum Yüz Hadisler*, 433-475.

DİA'da *Gül-i Sad-Berg* maddesinde bir kısım rivâyetlerin sadece Buhârî'den seçildiği bilgisi verilmekle yetinilmiştir.²⁰⁵⁰

Mukaddimesi mesnevî, rivâyetler ise kıta nazım biçimiyle tercüme edilen eserde, aruzun “fe‘ilâtün mefâ‘ilün fe‘ilün” kalıbı kullanılmıştır.

Halvetî'nin eserinde tercüme edilen makbul 62 rivâyetten 18'i müttefakun aleyh iken; 5'i Buhârî'nin, 3'ü Müslim'in *es-Sahîh* adlı eserlerinde, 19'u Ahmed b. Hanbel'in, 2'si Abd b. Humeyd'in, 1'i de Bezzâr'ın *el-Müsned* adlı eserlerinde; 7'si Tirmizî'nin, 2'si İbn Mâce'nin, 3'ü de Ebû Dâvûd'un *es-Sünen* adlı eserlerinde; 1'i Taberânî'nin *el-Kebîr*, 1'i de *el-Evsât* adlı eserinde yer almaktadır. 27 zayıf, 8 mevzu ve 3 selefte ait söz olmak üzere toplam 100 metnin tercüme edildiği eserde daha önce geçmeyen²⁰⁵¹ rivâyetlerin tahrîc bilgileri şu şekildedir:

a) Zayıf rivâyetler

656. *Bir topluluğun işlediği hayırlı işleri ya da şerli işleri seven kimse sanki onu işlemiş gibidir.*²⁰⁵²

Kudâî, bu lafızla Hz. Ali'den; Deylemî, benzer lafızlarla Abdullah b. Mesud'dan nakletmişlerdir.²⁰⁵³

657. *Kadere iman etmek üzüntü ve sıkıntıyı giderir.*²⁰⁵⁴

Kudâî ve Deylemî,²⁰⁵⁵ Ebû Hüreyre'den nakletmişlerdir.²⁰⁵⁶

658. *Davet edilmediği bir yemeğe giden kimse sanki hırsız olarak girmiş, (yediğini) çalarak çıkmış gibidir.*²⁰⁵⁷

Ebû Dâvûd ve Kudâî,²⁰⁵⁸ Abdullah b. Ömer'den; İbn Adî, Ukaylî, Taberânî ve

²⁰⁵⁰ Derdiyok, “DİA”, 225.

²⁰⁵¹ Tahrîc bilgisi verilmesi gereken 38 rivâyetin 17'sine dair tahrîc bilgileri daha önce geçmiş olup zayıflar için 3, 6, 8, 9, 11, 17, 23, 40, 207, 258, 267, 496, 617 ve 619 no'lu rivâyetlere; mevzular için 86, 126 ve 623 no'lu rivâyetlere bakınız.

²⁰⁵² مَنْ أَحَبَّ عَمَلٍ قَوْمٍ خَيْرًا كَانَ، أَوْ شَرًّا؛ كَانَ كَمَنْ عَمِلَهُ

²⁰⁵³ Kudâî, *eş-Şihâb*, 1: 259. Senesinde bulunan Muhammed b. Abdullah el-Ukayî, “saduk” Turâb b. Ömer, “meçhul” Amr b. el-Hüseynî “kezzab” kabul edilmiştir. Deylemî, *el-Firdevs*, 3: 519.

²⁰⁵⁴ الْإِيمَانُ بِالْقَدْرِ يُذْهِبُ الْهَمَّ وَالْحَزْنَ

²⁰⁵⁵ Kudâî, *eş-Şihâb*, 1: 187; Deylemî, *el-Firdevs*, 1: 113.

²⁰⁵⁶ Senesinde bulunan Serî b. Asım b. Sehl ve Muhammed b. Mus'ab tenkit edilmiştir. İbnü'l-Cevzî, *el-İlel*, 1: 150; Zehebî, *el-Mizân*, 2: 117; Elbânî, *ed-Daîfe*, 2: 214-215; Suyûtî, Hâkim'in et-Târih adlı eserinde Ebû Hüreyre'den naklettiğini ifade etmiştir. Elimizde bulunan Târîhu Nîsâbûr nüshası eksik olup söz konusu rivâyet bulunmamaktadır. Suyûtî, *es-Sağîr*, 5113.

²⁰⁵⁷ مَنْ مَشَى إِلَى طَعَامٍ لَمْ يُدْعَ إِلَيْهِ؛ فَقَدْ دَخَلَ سَارِقًا، وَخَرَجَ مُغِيرًا

²⁰⁵⁸ Kudâî, *eş-Şihâb*, 1: 314.

Bezzâr²⁰⁵⁹ benzer lafızlarla Hz. Aişe'den nakletmişlerdir.²⁰⁶⁰

659. *Müslüman kardeşinin ırzını koruyan kimsenin cehennem ateşinden korunması Allah'ın üzerine bir haktır.*²⁰⁶¹

Haraitî ve Begavî,²⁰⁶² Ebû'd-Derdâ'dan nakletmişlerdir.²⁰⁶³

660. *Allah'a en sevimli kullar, günah ve haram işlemekten sakınanlardır.*²⁰⁶⁴

Ebû Nuaym, Abdullah b. Ömer'den nakletmiştir.²⁰⁶⁵

661. *Bir kimse on dirheme bir elbise satın alsa, elbisede bir dirhemlik haram olsa, o haramlık devam ettiği müddetçe Allah, o kimsenin namazını kabul etmez.*²⁰⁶⁶

Ahmed b. Hanbel, Abd b. Humeyd, İbn Hibbân, Beyhakî ve Hatîp el-Bağdâdî,²⁰⁶⁷ Abdullah b. Ömer'den nakletmişlerdir.²⁰⁶⁸

662. *Helal rızık peşinde koşmak cihattır.*²⁰⁶⁹

İbn Adî, Abdullah b. Ömer'den;²⁰⁷⁰ İbn Ebi'd-Dünya, Muhammed b. Mahled, Kudâî, Deylemî ve Sülemî, Abdullah b. Abbas'tan nakletmişlerdir.²⁰⁷¹

²⁰⁵⁹ Taberânî, *el-Evsat*, 8: 160; Ukaylî, *ed-Duâfâ*, 2: 161; İbn Adî, *el-Kâmil*, 9: 117; Beyhakî, *el-Kübrâ*, 7: 433; İbnü'l-Cevzî, *el-'İlel*, 2:36.

²⁰⁶⁰ Senesinde bulunan Ebân b. Târik meçhul, Dürüst b. Ziyâd münker kabul edilmiştir. İbnü'l-Kayserânî, *el-Ma'rife*, 325; Mizzî, *Tehzîbü'l-Kemâl*, 8: 485; Elbânî, *Daifü'l-Câmi'i's-Sağîr*, 5579.

²⁰⁶¹ ما مِنْ مُسْلِمٍ يَزِدُّ عَنْ عِرْضِ أَخِيهِ، إِلَّا كَانَ حَقًّا عَلَى اللَّهِ أَنْ يَزِدَّ عَنْهُ نَارَ جَهَنَّمَ

²⁰⁶² Haraitî, *Mekârim*, 291, (Aynı manaya gelecek şekilde benzer lafızlarla rivâyet etmiştir.); Begavî, *Şerhu's-sünne*, 13: 106; Begavî, *Mesâbihü's-sünne*, 3: 371.

²⁰⁶³ Senesinde bulunan Leys b. Ebî Süleym ve Şehr b. Havşeb tenkid edilmiştir. İbn Hacer, *Hidâyetü'r-rivât*, 4: 429; Münâvî (İbn Hacer'in hocası), *el-Keşf*, 4: 205; Elbânî, *ed-Daife*, 2: 50.

²⁰⁶⁴ أَحَبُّ الْعِبَادِ إِلَى اللَّهِ تَعَالَى: الْأَتْقِيَاءُ الْأَخْفِيَاءُ

²⁰⁶⁵ Ebû Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, 1: 15; Senesinde bulunan Ebû Kılâbe Abdullah b. Zeyd el-Cürmî, Ebû Kahzam Nadr b. Ma'bed ve Şâz b. Feyyâd tenkit edilmişlerdir. Suyûtî, *es-Sağîr*, 1175; Elbânî, *ed-Daife*, 4: 332; Elbânî, *Daifü'l-Câmi'i's-Sağîr*, 25.

²⁰⁶⁶ مَنْ اشْتَرَى ثَوْبًا بَعَشْرَةَ دَرَاهِمٍ، وَفِي ثَمَنِهِ دِرْهَمٌ وَجِدَ مِنْ حَرَامٍ؛ لَمْ يَقْبَلِ اللَّهُ تَعَالَى صَلَوَتَهُ مَا دَامَ عَلَيْهِ

²⁰⁶⁷ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 10: 24, (Ş. Arnavut: zayıf); Abd b. Humeyd, *el-Müsned*, 2: 57- 58; İbn Hibbân, *el-Mecrühîn*, 2: 37; Beyhakî, *eş-Şuab*, 8: 210; Hatîb el-Bağdâdî, *Târîh*, 14: 21.

²⁰⁶⁸ İbn Hibbân senesinde yer alan Abdullah b. Ebî 'Alâc el-Mevsilî, sikalardan hadis uydurmakla tenkit edilmiştir. İbn Hibbân, *el-Mecrühîn*, 2: 57; Diğer müelliflerin tahrîc ettikleri rivâyetin odak noktasında Bakıyye b. Velîd el-Hımsî bulunmaktadır. Kendisi tesviye tedlisi yapmakla tenkit edilmiştir. Ayrıca bazı tariklerde yer alan Osman b. Züfer ve Hâşim b. el-Ekva' meçhul kabul edilmiştir. Bazı rivâyetlerde Hâşim b. el-Evkâs'ın ismi yer almıştır. Evkâs'ta zayıf bir râvidir. İbn Adî, *el-Kâmil*, 2: 259; İbnü'l-Cevzî, *el-'İlel*, 2: 195-196; İbnü'l-Kayserânî, *el-Ma'rife*305; Zeylaî, *Nasbü'r-râye*, 2: 325; Heysemî, *el-Mecma'*, 10: 292; Elbânî, *ed-Daife*, 2: 240.

²⁰⁶⁹ Rivâyet ayrıca Belîğ'in eserinde yer almaktadır.

²⁰⁷⁰ Senesinde bulunan Muhammed b. Mervân es-Süddî, hadis uydurmakla tenkid edilmiştir. İbn Adî, *el-Kâmil*, 7: 513; Zehebî, *el-Mizân*, 4: 32-33; İbnü'l-Kayserânî, *ez-Zahîre*, 3: 1560.

²⁰⁷¹ Sülemî, *Tabakâtü's-süfiyye*, 217-218; Muhammed b. Mahled, *Fevâid*, 26; İbn Ebi'd-Dünya, *İslâhü'l-Mâl*, 71; Kudâî, *eş-Şihâb*, 1: 83; Deylemî, *el-Firdevs*, 2: 442; Senesinde yer alan Leys b. Ebî Süleym tenkid edilmiştir. Elbânî, *ed-Daife*, 3: 497-498; Gumârî, *el-Müdâvî*, 4: 419. Muhammed b.

663. *Allah'a karşı takva sahibi olmaya en güzel yardımcı, maldır.*²⁰⁷²
Deylemî, Câbir b. Abdullah'tan merfu; Kudâî, Muhammed b. el-Münkedir'den mürsel senedle nakletmişlerdir.²⁰⁷³
664. *Aç, ciğeri yanan bir insanı doyurmaktan daha faziletli bir amel yoktur.*²⁰⁷⁴
Tirmizî, İbn Hibbân ve İbn Adî,²⁰⁷⁵ Enes b. Mâlik'ten nakletmişlerdir.²⁰⁷⁶
665. *Dünyada misafir gibi olunuz!*²⁰⁷⁷
Kudâî ve Ebû Nuaym,²⁰⁷⁸ el-Hakem b. Umeyr'den nakletmişlerdir.²⁰⁷⁹
666. *Gam (keder) ihtiyarlığın yarısıdır.*²⁰⁸⁰
Kudâî, Hz. Ali'den; Deylemî ise Abdullah b. Amr b. el-As ve Hz. Ali'den²⁰⁸¹ nakletmiştir.²⁰⁸²
667. *Kim Allah katındaki değerini bilmek isterse Allah'ın kendi nezdindeki değerine baksın.*²⁰⁸³
Ebû Ya'lâ, İbn Hibbân, Taberânî ve Bezzâr,²⁰⁸⁴ Câbir b. Abdullah'tan

Mahled ve İbn Ebi'd-Dünyâ'nın rivâyetlerinin devamında tahrîc bilgisi daha önce zikredilen "Allah, zanaat ehli mümini sever" ifadesi bulunmaktadır.

²⁰⁷² نِعْمَ الْعَوْنُ عَلَى تَقْوَى اللَّهِ الْمَالِ

²⁰⁷³ Kudâî, *eş-Şihâb*, 2: 260, (Râvîlerin tamamı güvenilir olmasına rağmen mürsel senedle nakledildiği için zayıftır); Deylemî, *el-Firdevs*, 4: 256; Senedinde bulunan Abdullah b. Ahmed b. Ömer b. Şevzebe el-Vâsîd meçhul kabul edilmiştir. Gumârî, *el-Müdâvî*, 3: 1446.

²⁰⁷⁴ مَا مِنْ عَمَلٍ أَفْضَلَ مِنْ إِشْبَاعِ كَيْدِ جَانِعٍ

²⁰⁷⁵ Tirmizî, *'İlelü't-Tirmizî*, (*el-Kebîr*), 307; İbn Hibbân, *el-Mecrûhîn*, 1: 321; İbn Adî, *el-Kâmil*, 4: 214.

²⁰⁷⁶ Senedinde bulunan Ebû Yahyâ Zerbî b. Abdullah, Buhârî ve İbn Hibbân tarafından tenkid edilmiş ve münkerül hadis kabul edilmiştir. İbnü'l-Kayserânî, *el-Ma'rîfe*, 192; İbnü'l-Cevzî, *el-Mevdû'ât*, 2: 520, (mevzu); Sağânî, *el-Mevdû'ât*, 36, (mevzu); İbn Arrâk, *et-Tenzîh*, 2: 137, (zayıf); Aclûnî, *el-Keşf*, 2: 248; Şevkânî, *el-Fevâid*, 75.

²⁰⁷⁷ كُونُوا فِي الدُّنْيَا أَضْيَافًا

²⁰⁷⁸ Ebû Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, 1: 358; Kudâî, *eş-Şihâb*, 1: 426.

²⁰⁷⁹ Hakem b. Umeyr'in sahabiliği tartışılmıştır. Bununla birlikte senedinde bulunan İsa b. Meryem ve bu rivâyeti naklettiği Musa b. Ebi Hubeyb zayıf kabul edilmişlerdir. Suyûtî, *es-Sağîr*, 6415; Elbânî, *ed-Daife*, 3: 326.

²⁰⁸⁰ Rivâyetin اِخْتِيارِ الْعِيَالِ اِخْتِيارِ الْبِيسَارِين kısmı İsmail Sâdık Kemâl'in eserinde yer almaktadır.

²⁰⁸¹ Kudâî, *eş-Şihâb*, 1: 54; Deylemî, *el-Firdevs*, 2: 75, 4: 350. Hz. Ali rivâyetinin tamamı şu şekildedir: التَّدْبِيرُ نِصْفُ الْمَعِيشَةِ وَالتُّودُّ نِصْفُ الْعَقْلِ وَالْهَمُّ نِصْفُ الْهَرَمِ وَقَلَّةُ الْعِيَالِ اِخْتِيارِ الْبِيسَارِين.

²⁰⁸² Suyûtî, *es-Sağîr*, 6255; Münâvî, *Feydu'l-Kadîr*, 3: 280; Elbânî, *ed-Daife*, 4: 64. Senedinde bulunan İbn Lehîa ve İshak b. İbrahim eş-Şâmî tenkit edilmiştir. Suyûtî, Münâvî, Deylemî rivâyetinin Enes b. Mâlik'ten nakledildiği bilgisini vermişlerdir. Söz konusu rivâyet elimizdeki nüshada Abdullah b. Amr b. el-As'tan nakledilmiştir.

²⁰⁸³ مَنْ أَحَبَّ أَنْ يَعْلَمَ مَنْزِلَتَهُ عِنْدَ اللَّهِ، فَلْيَنْظُرْ كَيْفَ مَنْزِلَةَ اللَّهِ عِنْدَهُ

²⁰⁸⁴ Ebû Ya'lâ, *el-Müsned*, 3: 391, 4: 206, (H.Selim Esed: zayıf); İbn Hibbân, *el-Mecrûhîn*, 2: 81; Taberânî, *el-Evsat*, 3: 67; Heysemî, *Keşfü'l-estâr*, 4: 5.

nakletmişlerdir.²⁰⁸⁵

668. *Dünyaya karşı rağbetsiz davranmak, kalbi ve bedeni rahatlatır.*²⁰⁸⁶

Ebü Hüreyre²⁰⁸⁷ ve İbn Ömer'den²⁰⁸⁸ merfu; Tâvus b. Keysân'dan (ö. 106/725) mürsel olarak nakledilen rivâyet,²⁰⁸⁹ senedi itibariyle zayıf hükmündedir.

b) Mevzular

669. *Sizden biriniz kardeşinin gıybetini yaparsa hemen istiğfâr etsin!*

*Gerçek şu ki istiğfâr, gıybet için kefarettir.*²⁰⁹⁰

İbn Adî'nin Sehl b. Sa'd es-Saîdî'den naklettiği ifade edilen rivâyet,²⁰⁹¹ mevzu hükmündedir.²⁰⁹²

670. *Kalppler, kendisine iyilik edenı sevecek bir (fıtrat) üzere yaratıldı.*²⁰⁹³

Abdullah b. Mesud'dan merfu²⁰⁹⁴ ve mevku²⁰⁹⁵ senedle rivâyet edilmiştir.²⁰⁹⁶

671. *Allah'ın mümine hediyesi kapısına (gönderdiği) dilencidir.*²⁰⁹⁷

Abdullah b. Ömer'den nakledilmiştir.²⁰⁹⁸

²⁰⁸⁵ Senedinde bulunan Ömer b. Abdullah tenkid edilmiştir. Zehebî, *el-Mizân*, 3: 210; Heysemî, *el-Mecma'*, 10: 77.

²⁰⁸⁶ الرَّهْدُ هُدًى فِي الدُّنْيَا؛ يَرِيحُ الْقَلْبَ وَالْبَدَنَ

²⁰⁸⁷ Taberânî, *el-Evsat*, 6: 177; Ukaylî, *ed-Duâfâ*, 4: 394; İbn Adî, *el-Kâmil*, 2: 47; Beyhakî, *el-Kübrâ*, 13:123; Senedinde bulunan Yayha b. Bistâm ve Eşas b. Büzzâr tenkid edilmiştir. Zehebî, *el-Mizân*, 4: 366; İbn Hacer, *Lisânü'l-Mizân*, 8: 420; Heysemî, *el-Mecma'*, 10: 286; Elbânî, *ed-Daîfe*, 3: 454.

²⁰⁸⁸ Kudâî, *eş-Şihâb*, 1: 188; İbn Bedrân, *Şerhü Kitâbi's-Şihâb*, 428; Suyûtî, *es-Sağîr*, 6941; Elbânî, *Daîfü'l-Câmi'i's-Sağîr*, 3196.

²⁰⁸⁹ Ahmed b. Hanbel, *ez-Zühhd*, 12; İbn Ebü'd-Dünyâ, *ez-Zühhd*, 53; Suyûtî, *es-Sağîr*, 3195; Elbânî, *Daîfü'l-Câmi'i's-Sağîr*, 3195.

²⁰⁹⁰ إِذَا اغْتَابَ أَحَدُكُمْ أَخَاهُ؛ فَلْيَسْتَعْفِرْ لَهُ، فَإِنَّهُ كَفَّارَتُهُ

²⁰⁹¹ İbn Adî, *el-Kâmil*, 4:222.

²⁰⁹² Senedinde bulunan Süleyman b. Amr, yalan uydurmakla tenkid edilmiştir. İbnü'l-Cevzî, *el-Mevdû'ât*, 3:342; İbnü'l-Kayserânî, *ez-Zahîre*, 1: 282; Zehebî, *el-Mizân*, 2: 217; Zehebî, *Telhîsu Kitâbi'l-Mevdû'ât*, 260; Elbânî, *ed-Daîfe*, 4: 26.

²⁰⁹³ جُيِلَتْ الْقُلُوبُ عَلَى حَبٍِّ مِنْ أَحْسَنَ إِلَيْهَا وَبُغِضَ مِنْ أَسَاءَ إِلَيْهَا Rivâyetin tamamı إليها جُيِلَتْ الْقُلُوبُ عَلَى حَبٍِّ مِنْ أَحْسَنَ إِلَيْهَا şeklinde.

²⁰⁹⁴ Ebü Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, 4: 121.

²⁰⁹⁵ Beyhakî, *eş-Suab*, 11: 306.

²⁰⁹⁶ Merfu ve mevku rivâyetin odak noktasında yer alan İsmail b. Ebân hadis uydurmakla tenkit edilmiştir. İbn Adî, *el-Kâmil*, 3: 98; İbnü'l-Cevzî, *el-İlel*, 2: 520; İbnü'l-Kayserânî, *ez-Zahîre*, 1: 566; Sehâvî, *el-Makâsîd*, 280; Aliyyü'l-Kârî, *el-Esrâr*, 170; Gazzî, *el-İtkân*, 1: 213; Zürcânî, *el-Muhtasar*, 340; Elbânî, *ed-Daîfe*, 2: 65.

²⁰⁹⁷ هَدِيَّةُ اللَّهِ تَعَالَى عَلَى الْمُؤْمِنِ السَّائِلِ عَلَى تَابِهِ

²⁰⁹⁸ Senedinde bulunan Saîd b. Mûsâ ve Süleyman b. Seleme tenkid edilmiştir. İbn Hibbân, *el-Mecrûhîn*, 1: 326; Ebü Ömer Cemâlüddîn Yûsuf b. Abdillâh b. Muhammed b. Abdilber en-Nemerî İbn Abdilber, *et-Temhîd limâ fi'l-Muvatta' mine'l-meânî ve'l-esânîd*, thk. Mustafa b. Ahmed el-Alevî - Muhammed Abdülbekir el-Bekrî (Mağrib: Vizâratü'l-Evkâf, 1387), 5: 298; İbnü'l-Cevzî, *el-İlel*, 2: 12-13; İbnü'l-Kayserânî, *el-Ma'rife*, 376; Zehebî, *el-Mizân*, 2: 210; Elbânî, *ed-Daîfe*, 10: 286.

672. *Allah'ın sevgisinin belirtisi, Allah'ın zikrini sevmektir.*²⁰⁹⁹
İbn Adî, Deylemî ve Beyhakî,²¹⁰⁰ Enes b. Mâlik'ten nakletmişlerdir.²¹⁰¹
673. *Nasıl yaşarsanız öyle ölürsünüz. Nasıl ölürseniz öyle dirilirsiniz.*²¹⁰²
Tefsir kitaplarında hadis olarak zikredilen bu rivâyetin aslı tespit edilememiştir.²¹⁰³

c) Selefe ait sözler

674. *Nimetleri şükrederek muhafaza ediniz. Gerçek şu ki nimetler yabânî (bir hayvan gibi) kaçar gider.*²¹⁰⁴
İlk kısmını Ömer b. Abdülaziz'in (ö. 101/720) söylediğini tespit ettiğimiz ifadenin Hz. Ömer'in sözü olduğuna dair görüşler de bulunmaktadır.²¹⁰⁵
675. *Kuşun kanatlarını açıp uçtuğu gibi kişi de himmetiyle uçar,*²¹⁰⁶
Nâsiruddîn et-Tûsî'nin (ö. 672/1274) sözü olduğu ifade edilen rivâyet,²¹⁰⁷ sadece *Ta'limü'l-Müte'allim*'de hadis olduğu belirtilmeksizin yer almaktadır.²¹⁰⁸
676. *Tatlı dilli kimsenin dostu çok olur.*²¹⁰⁹
Hz. Ali'nin sözü olduğu kabul edilmiştir.²¹¹⁰

2. 2. XVII. Asır –XVIII. Asır Arası Manzum Yüz Hadis Metinleri

2. 2. 1. Muhammed Visâfî (ö. 1056/1647), *Gül-i Sad-Berg*.

Adı Muhammed, mahlası Visâlî olan ve XVI. asrın sonu ile XVII. asrın başında

²⁰⁹⁹ علامَةُ حُبِّ اللَّهِ: حُبُّ ذِكْرِهِ، وعلامةُ بُغْضِ اللَّهِ: بُغْضُ ذِكْرِهِ Rivâyet, Visâfî'nin eserinde "Allah'ın sevmemesinin belirtisi ise Allah'ın zikrini sevmemektir" ifadesiyle tercüme edilmiştir.

²¹⁰⁰ İbn Adî, *el-Kâmil*, 4: 128; Deylemî, *el-Firdevs*, 3: 54; Beyhakî, *eş-Şuab*, 2: 13.

²¹⁰¹ Senedinde bulunan Zünnûn el-Mısırî, (Sevbân b. İbrahim) Mâlik'ten rivâyeti yoktur. Ayrıca Ziyâd b. Meymûn tenkit edilmiştir. Halîlî, Elbânî mevzu hükmü vermiştir. Halil b. Abdullah b. Ahmed b. İbrahim Ebû Ya'lâ el-Halîlî, *el-İrşâd fî ma'rifeti ulemâi'l-hadîs*, thk. Muhammed Said Ömer İdris (Riyad: Mektebetü'r-Rüşd, 1409), 1: 407; Elbânî, *ed-Daîfe*, 8: 331.

²¹⁰² كَمَا تَعِيشُونَ تَمُوتُونَ، وَكَمَا تُمُوتُونَ تُحْشَرُونَ

²¹⁰³ İsmail Hakkı Bursevî, *Rûhu'l-beyân*, 2: 156; Aliyyü'l-Kârî, *el-Mirkât*, 6: 2489.

²¹⁰⁴ قَدْ بَدَأُوا بِالشُّكْرِ، فَأَيُّهَا وَحَشِيَّةٌ

²¹⁰⁵ Ebû Bekr Abdullah b. Muhammed b. Ubeyd el-Kureşî el-Bağdâdî İbn Ebi'd-Dünyâ, *eş-Şükür*, thk. Bedr el-Bedr (Kuveyt: el-Mektebü'l-İslâmî, 1980), 13; Münâvî, *Feydu'l-Kadîr*, 5: 456. Münâvî, *قال حكيم* ifadesiyle nakletmiştir. Şihabüddîn Ebu'l-Abbâs Ahmed ez-Zerrûk, *eş-Şerhu't-tâsiu li'l-Hikemi'l-Atâiyye*, thk. Muhammed İdris Tayyib (Beyrut: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 2019)97.

²¹⁰⁶ المرءُ يَطِيرُ بِهَمَّتِهِ، كَالطَّيْرِ يَطِيرُ بِجَنَاحِهِ

²¹⁰⁷ Muhammed Ali Ukkâşe, *Devâfîu's-sülûki'l-insânî beyne'l-İslâm ve medârisi ilmi'n-nefs* (Dârü'l-Kitâbi's-Sekâfi, ts.), 15.

²¹⁰⁸ Burhanü'd-dîn Zernûcî, *Ta'limü'l-müte'allim*, 44.

²¹⁰⁹ مَنْ عَدَّبَ لِسَانَهُ؛ كَثُرَ إِخْوَانُهُ

²¹¹⁰ İbn Meysem, *Mie Kelime*, 90.

yaşayan şair, Niğde’de dünyaya gelmiştir.²¹¹¹ Şeyhî’nin bildirdiğine göre Taşköprizâde Kemâl Efendi’den mülâzemet aldı. İstanbul başta olmak üzere Bursa, Karaman ve Kütahya’da danişmendlik, müderrislik ve kadılık görevlerini ifa etti.²¹¹² Kütahya’ya yerleşen ve uzun süre burada üst seviyede kadılık yapan şair, burada emekli olmuş ve vefat edinceye kadar burada yaşamış, bu yüzden kendini Kütahyevî olarak tanıtmıştır.

2113

*Gül-i Sad-Berg*²¹¹⁴ ve *Vesiletü'l-İrfân*, şairin bilinen iki eseri olup, *Divan ve Kasîde-i Bürde Şerhi* ise şimdiye kadar bulunamayan ancak şaire isnad edilen eserlerdendir.²¹¹⁵

Gül-i Sad-Berg’in yazma nüshası Erzurum Atatürk Üniversitesi Kütüphanesi, Ağâh Sırrî Levend Kitapları 406 numarada bulunan mecmuanın 1b-19b varakları arasında yer almaktadır.²¹¹⁶ Visâlî’nin eserinin içinde üç kıta, iki beyit ve iki müstezadın da bulunduğu mensur bir mukaddimesi vardır. Hamdele, salvele ile başlayan bölüm, padişahın özelliklerine dair verilen bilgilerden sonra ona ve ailesine dua edilmesinin gerekliliği ile devam eder. Maddi sorunlar yaşadığı bir dönemde 40 akçeli Müftü Ahmet Paşa Medresesi’nden mevleviyetin ilk makâmı olan hâriç elli pâyeli bir medreseye (Kütahya Germiyanoglu Medresesi) tayin edilmesi üzerine, nimete olan teşekkürün gereği olarak böyle bir eseri telif etmek istemiştir.²¹¹⁷

Visâlî’nin manzum yüz hadisinde tercüme edilen makbul 30 rivâyetten 11’i

²¹¹¹ Beyânî, *Tezkiretü’ş-Şu’arâ*, 227; Riyâzî Muhammed Efendi, *Riyâzu’ş-Şu’arâ*, 336; Bursalı Mehmet Tahir, *Osmanlı Müellifleri*, 1: 160; Mehmed Şeyhî, *Vakâyiü'l-fudalâ* (İstanbul: Çağrı Yayınları, 1989), 1744-1749; Sâlim Efendi, *Tezkiretü’ş-Şuarâ*, 442-443; Zehr-i Mâr-zâde Seyyid Mehmed Rızâ, *Rızâ Tezkiresi* (Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 2017), 226.

²¹¹² Beyânî, *Tezkiretü’ş-Şu’arâ*, 227; Riyâzî Muhammed Efendi, *Riyâzu’ş-Şu’arâ*, 336; Mehmed Şeyhî, *Vakâyiü'l-fudalâ*, 1744-1749; Hamza Güner, *Kütahyalı Dîvan Şâirleri; Halk Şâirleri, Tekke Şâirleri, Âşık ve Ozanlar* (Kütahya: İl Basımevi, 1967); İpekten vd., *Tezkirelere Göre Divan Edebiyatı İsimler Sözlüğü*, 530; İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Kütahya Şehri* (İstanbul: Devlet Matbaası, 1932); İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Devletinin İlmiye Teşkilâtı* (Ankara: Türk Tarih Kurumu, 1984).

²¹¹³ Visâlî’nin Kütahya’da vefat ettiği ve oraya defnedildiği kesin olarak bilinmekle beraber onun ölüm tarihi hakkında kaynaklarda farklı bilgiler verilmektedir. Rızâ Tezkiresi’nde 1030/1621-22, Sicilli Osmanî ve Osmanlı Müellifleri’nde 1056/1646, Safâyî ve Şeyhî’de ise 1057/1647 onun ölüm tarihi olarak zikredilmektedir. Kaynaklardaki bu farklı tarihlerden birinin kesin doğru olduğuna hükmetmek eldeki bilgiler doğrultusunda mümkün değildir. Ancak şair hakkında en geniş bilgiyi veren Şeyhî ve Safâyî’nin belirttiği 1057/1647 tarih, doğru kabul edilmiştir. Nihat Öztoprak, “Niğdeli Visâlî’nin Hayatı ve Eserleri”, *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi* 4 (1995), 143-152.

²¹¹⁴ Eser, Nihat Öztoprak tarafından doktora tezinde neşredilmiştir. Öztoprak, *Manzum Yüz Hadisler*, 476-515.

²¹¹⁵ Mehmed Rızâ, *Rızâ Tezkiresi*; Bursalı Mehmet Tahir, *Osmanlı Müellifleri*, 3: 49.

²¹¹⁶ Muhammed Visâlî, *Gül-i Sad Berg*, Bölge Yazma Eserler Kütüphanesi, 7824.

²¹¹⁷ Muhammed Visâlî, *Gül-i Sad Berg*, 7824, 1b-19b.

müttefakun aleyh iken; 3'ü Müslim'in, *es-Sahîh* adlı eserinde, 5'i Ahmed b. Hanbel'in *el-Müsned*'inde; 6'sı Tirmizî'nin, 1'i Ebû Dâvûd'un *es-Sünen* adlı eserlerinde, 3'ü Taberânî'in *el-Evsât*'ında 1'i de Ebu'l-Fadl er-Râzî'nin *Fadâil* adlı eserinde yer almaktadır. 25 zayıf, 24 mevzu, 15 bulunamayan, 5 selefeye ait söz ve 1 ayet tercümesi olmak üzere toplam 100 metnin tercüme edildiği eserde daha önce geçmeyen²¹¹⁸ rivâyetlerin tahrîc bilgileri şu şekildedir:

a) Zayıf rivâyetler

677. *(Pişirdiğin yemeğin) kokusuyla da olsa komşuna eziyet etme!*²¹¹⁹

Taberânî ve Ebû Nuaym, Câbir b. Abdullah'tan bu lafızla; İbn Adî, Haraitî ve Beyhakî ise Amr b. Şuayb'ın babası aracılığıyla dedesinden²¹²⁰ nakletmişlerdir.²¹²¹

678. *İman iki kısımdır. Bir kısmı şükür bir kısmı da sabırdır.*²¹²²

Haraitî, Kudâî, Deylemî ve Beyhakî,²¹²³ Enes b. Mâlik'ten nakletmişlerdir.²¹²⁴

679. *Kavmin efendisi, onların hizmetçisidir.*²¹²⁵

Cerîr b. Abdullah,²¹²⁶ Enes b. Mâlik,²¹²⁷ Ukbe b. Âmir,²¹²⁸ Zeyd b. Eslem²¹²⁹ ve

²¹¹⁸ Tahrîc bilgisi verilmesi gereken 69 rivâyetin 47'sine dair tahrîc bilgileri daha önce geçmiş olup zayıflar için 1, 5, 9, 10, 13, 16, 83, 91, 116, 117, 119, 131, 138, 301, 303, 372, 412, 471, 596 ve 597 no'lu rivâyetlere; mevzular için 45, 86, 96, 121, 122, 123, 124, 126, 457, 517, 560, 575, 598 ve 623 no'lu rivâyetlere; selefeye ait sözler için 133, 134, 380 ve 629 no'lu rivâyetlere; bulunamayanlar için 21, 66, 108, 115, 127, 128, 461, 568 ve 599 no'lu rivâyetlere bakınız.

²¹¹⁹ لا تؤذي جارك بقتار فترك

²¹²⁰ Taberânî, *Müsnedü 'ş-Şâmiyyîn*, 3: 356; Ebû Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, 5: 207; İbn Adî, *el-Kâmil*, 5: 171; Haraitî, *Mekârim*, 94; Beyhakî, *eş-Şuab*, 12: 104.

²¹²¹ Câbir rivâyetinde Hasan el-Basrî, Câbir'den işitmezken, Osman b. Atâ' tedlis yapmakla itham edilmiştir. Amr b. Şuayb'ın dedesinden nakledilen rivâyette de Osman b. Atâ' yer almaktadır. Ayrıca Süveyd b. Abdülaziz tenkid edilmiştir. İbnü'l-Kayserânî, *ez-Zahîre*, 4: 2216; İbn Receb el-Hanbelî, *Câmi'u'l-ulûm*, 1: 350; Ebû Abdillâh Şemsüddîn Muhammed b. Ahmed b. Osmân et-Türkmânî el-Fârikî ed-Dımaşkî ez-Zehabî, *Hukûku'l-câr*, thk. Ebû Ya'kup Neşet b. Kemâl el-Mısrî (Mısır: Dârü'l-Basîre, ts.), 136-137; Elbânî, *ed-Daîfe* 7: 489.

²¹²² الإيمان نصفان، نصفه في الشكر، ونصفه الصبر

²¹²³ Ebû Bekr Muhammed b. Ca'fer b. Muhammed es-Sâmerrî el-Haraitî, *Faziletü'ş-şükri 'alâ ni'metih ve mâ yecibü mine'ş-şükri li'l-mün'ami 'aleyh*, thk. Muhammed Mutî' - Abdülkerim el-Yâfi (Dımeşk: Dârü'l-Fikr, 1402), 39; Kudâî, *eş-Şihâb*, 1: 127; Beyhakî, *eş-Şuab*, 12: 192; Deylemî, *el-Firdevs*, 1: 111.

²¹²⁴ Senedinde bulunan Yezid b. Ebân er-Rakkâşî tenkit edilmiştir. Elbânî, *ed-Daîfe*, 2: 89; Elbânî, *Daîfü'l-Câmi'i's-Sağîr*, 2310.

²¹²⁵ سيّد القوم خادِمُهُمْ

²¹²⁶ Hatîb el-Bağdâdî, *Târîh*, 10: 185.

²¹²⁷ Ebû Nuaym, *el-Erbaûn*, 59; Deylemî, *el-Firdevs*, 2: 234.

²¹²⁸ Muhammed b. Hasan b. Muhammed b. Musa b. Halid b. Sâlim en-Nisâbü'rî es-Sülemî, *Âdâbü's-suhbe ve hüsnü'l-uşre*, thk. Mecdi Fethi es-Seyyid (Tanta: Dârü's-Sahâbe, 1990), 89.

²¹²⁹ Abdullah b. Mübârek, *el-Cihâd*, 159.

Sehl b. Sa'd'dan²¹³⁰ nakledilmiştir.²¹³¹

680. *Kim kırk sabah ihlas üzere bulunursa hikmet pınarları kalbinden lisanına dökülür.*²¹³²

Ebû Nuaym ve Deylemî, Ebû Eyyûb el-Ensârî'den; Hennâd ise Ebû Muâviye el-Haccâc'tan (mürsel senedle) nakletmiştir.²¹³³

b) Mevzular

681. *Gençlik delilikten bir şubedir.*²¹³⁴

Abdurrahman b. Âbis,²¹³⁵ Abdullah b. Âmir²¹³⁶ ve Zeyd b. Halid'den²¹³⁷ nakledilen rivâyet, mevzu hükmündedir.²¹³⁸

682. *Rahmet, salih kimselerin anıldığı zaman iner.*²¹³⁹

Temel hadis kitaplarında yer almayan rivâyeti Irâkî, Aliyyü'l-Kârî, Zürkânî ve Kavukcî mevzu kabul etmişlerdir.²¹⁴⁰

683. *Abdest üzerine abdest almak, nur üstüne nurdur.*²¹⁴¹

Münzirî, Sübkî, Aliyyü'l-Kârî, Zürkânî, Kâvukcî ve Elbânî mevzu kabul etmişlerdir.²¹⁴²

684. *Allah bir topluluğun hayrını istediği vakit geceleri yağmur,*

²¹³⁰ Deylemî, *el-Firdevs*, 2: 234.

²¹³¹ Sehâvî, *el-Makâsîd*, 395; Suyûtî, *es-Sağîr*, 4436; Aclûnî, *el-Keşf*, 1: 462; Semhûdî, *el-Gummâz*, 126; Bazı kaynaklarda İbn Mâce'nin rivâyet ettiğine dair bilgiler bulunmakla beraber bu bilgi yanlıştır. Gumârî, *el-Müddâvî*, 4: 241; Elbânî, *ed-Daîfe*, 4: 9.

²¹³² مَنْ أَخْلَصَ أَرْبَعِينَ صَبْحًا؛ ظَهَرَتْ يَنْبِيعُ الْحِكْمَةِ مِنْ قَلْبِهِ عَلَى لِسَانِهِ

²¹³³ Ebû Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, 5: 189; Deylemî, *el-Firdevs*, 3: 564; Hennâd, *ez-Zühd*, 2: 357; İbn 'Adî, İbnü'l-Kayserânî, İbnü'l-Cevzî, Zehebî, Ebû Musa el-Eş'arî'den gelen rivâyete batıl, münker, gibi hükümler vermişlerdir. Münzirî, Abdullah b. Abbas'dan rivâyet edildiğini sahih veya hasen bir senedinin olmadığını belirtmiştir. Zerkeşî, Mekhûl'den mürsel rivâyet edildiğini ve delil olarak kullanılamayacak kadar zayıf olduğunu söylemiştir. Sehâvî, Suyûtî, Aliyyü'l-Kârî ve Elbânî Ebû Eyyûb el-Ensârî'den rivâyet edildiğini, senedinin zayıf olduğunu söylemişlerdir. İbn Adî, *el-Kâmil*, 6: 533; Sağânî, *el-Mevdû'ât*, 68; İbnü'l-Kayserânî, *ez-Zahîre*, 4: 2292; İbnü'l-Cevzî, *el-Mevdû'ât*, 3: 387-388; Zehebî, *el-Mizân*, 2: 665; Zerkeşî, *el-Le'âlî*, 137.

²¹³⁴ النِّسَاءُ حَبَالَةُ الشَّيْطَانِ Bu rivâyet, bazı kaynaklarda daha önce tahrîc bilgisi verilen rivâyetinin devamı olarak nakledilmiştir.

²¹³⁵ Ebû Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, 1: 138.

²¹³⁶ Deylemî, *el-Firdevs*, 2: 373.

²¹³⁷ Harâtî, *İ'tilâlü'l-Kulüb*, 198; Deylemî, *el-Firdevs*, 3666; Kudâî, *eş-Şihâb*, 1:100.

²¹³⁸ Sehâvî, *el-Makâsîd*, 298; Suyûtî, *es-Sağîr*, 4911; Elbânî, *ed-Daîfe*, 2464.

²¹³⁹ الرَّحْمَةُ تَنْزِلُ عِنْدَ ذِكْرِ الصَّالِحِينَ

²¹⁴⁰ (Süfyan b. Uyeyne'nin sözü olduğunu ifade etmiştir) Irâkî, *el-Muğnî*, 697; Aliyyü'l-Kârî, *el-Esrâr*, 249; Gazzî, *el-İtkân*, 1: 367; Zürkânî, *el-Muhtasar*, 669; Kâvukcî, *el-Lü'lü'ü*, 124.

²¹⁴¹ الْوُضُوءُ عَلَى الْوُضُوءِ، نُورٌ عَلَى نُورٍ

²¹⁴² Münzirî, *et-Terğîb ve't-terhîb*, 1: 98; Sübkî, *et-Tabakât*, 6: 292; Irâkî, *el-Muğnî*, 1: 59; Aliyyü'l-Kârî, *el-Esrâr*, 377; Zürkânî, *el-Muhtasar*, 1163; Elbânî, *Daîfü't-Terğîb ve't-Terhîb*, 140.

- gündüzleri güneş verir.*²¹⁴³
- Şii kaynaklarda yer alan rivâyetin aslı yoktur.²¹⁴⁴
- 685.** *Allah hiçbir cahili dost edinmemiştir.*²¹⁴⁵
- Sehâvî ve Aliyyü'l-Kârî mevzu kabul etmişlerdir.²¹⁴⁶
- 686.** *Allah'ın ahlakı ile ahlaklanınız.*²¹⁴⁷
- İbn Teymiyye ve Elbânî mevzu kabul etmişlerdir.²¹⁴⁸
- 687.** *Günahı bağışlanan biri ile yemek yiyen kişinin günahı da bağışlanır.*²¹⁴⁹
- Temel hadis kitaplarında yer almayan bu rivâyet, mevzudur.²¹⁵⁰
- 688.** *Şairlerin kalbi Rahman'ın yeryüzündeki mahzenleridir.*²¹⁵¹
- Sağâni'ye göre mevzudur.²¹⁵²
- 689.** *Gerçek şu ki Allah, bir yılan bile öldürmüş olsa cesur kişiyi sever.*²¹⁵³
- Benzer lafızlarla Zübeyr b. Avvâm'dan nakledilen rivâyet,²¹⁵⁴ temel hadis kitaplarında yer almayıp aslı yok/mevzu hükmündedir.²¹⁵⁵
- 690.** *Kim kırk yaşına gelir eline âsâ almazsa isyan etmiş gibidir.*²¹⁵⁶
- Aliyyü'l-Kârî mevzu hükmü vermiştir.²¹⁵⁷
- c) Selefe ait sözler**
- 691.** *Hırslı (harîs) olan mahrum olur.*²¹⁵⁸
- Şii kaynaklarda Hz. Peygamber'e ve Hz. Ali'ye nispet edilen bu rivâyetin,²¹⁵⁹

²¹⁴³ إذا أراد الله بقوم خيراً؛ أمطرتهم بالليل، وشمسهم بالنهار

²¹⁴⁴ Rivâyetin sadece Şii kaynaklarda yer aldığı tespit edilmiştir. Meclisî, *el-Bihâr*, 55: 334.

²¹⁴⁵ ما اتخذ الله ولئياً جاهلاً

²¹⁴⁶ Sehâvî, *el-Makâsîd*, 757; Aliyyü'l-Kârî, *el-Masnû'*, 156.

²¹⁴⁷ Rivâyet ayrıca İsmail Sâdık Kemâl'in eserinde yer almaktadır.

²¹⁴⁸ İbn Teymiyye, *Telbîsü'l-Cehmiyye*, 6: 477, 518; Elbânî, *ed-Daîfe*, 6: 346.

²¹⁴⁹ مَنْ أَكَلَ مَعَ مَغْفُورِ الذَّنْبِ؛ غُفِرَ لَهُ

²¹⁵⁰ İbn Teymiyye, *el-Fetâvâ*, 28: 381; İbn Kayyım, *Menârü'l-münîf*, 140; Zerkeşî, *el-Le'âlî*, 190; Aliyyü'l-Kârî, *el-Esrâr*, 331, 496; Elbânî, *ed-Daîfe*, 1: 456.

²¹⁵¹ قُلُوبُ الشُّعْرَاءِ مَخَازِنُ الرَّحْمَنِ

²¹⁵² Sağâni, *el-Mevdû'ât*, 54.

²¹⁵³ إن الله يحب الكرم ولو بقلق ثمرة، ويحب الشجاعة ولو بقتل الحية ولو بقتل حية
şeklinde yer almaktadır.

²¹⁵⁴ İbn Adî, *el-Kâmil*, 5: 305; Ebû Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, 6: 199.

²¹⁵⁵ Senesinde bulunan Abdullah b. Muhammed b. Yahya b. Urve b. Zübeyr, hadis uydurmakla itham edilmiştir. Sağâni, *el-Mevdû'ât*, 36; İbnü'l-Cevzî, *el-Mevdû'ât*, 2: 531; İbnü'l-Kayserânî, *ez-Zahîre*, 2: 606; Şevkânî, *el-Fevâid*, 76; Gumârî, *el-Müdâvî*, 2: 469; İbn Arrâk, *et-Tenzîh*, 2: 129.

²¹⁵⁶ مَنْ بَلَغَ الْأَرْبَعِينَ وَلَمْ يَأْخُذِ الْعَصَا؛ فَقَدْ عَصَى

²¹⁵⁷ Aliyyü'l-Kârî, *el-Esrâr*, 168.

²¹⁵⁸ الْحَرِيصُ مَحْرُومٌ

²¹⁵⁹ Meclisî, *el-Bihâr*, 26: 145; Reyşehrî, *Mizânü'l-Hikme*, 1: 587.

Eyyühe'l-Veled şerhinde eş-Şafî'ye nispet edildiğini de görmekteyiz.²¹⁶⁰

d) Bulunamayan Rivâyetler

692. *Yahudilerden yetmiş göbek sonra bile olsa sakınınız!*²¹⁶¹
 693. *Gösteriş, uğursuzluktur. Onda ısrar edilmez.*²¹⁶²
 694. *Ziyaret (kısa) bir zaman (sürmelidir)*²¹⁶³
 695. *Müminin kalbi Allah'ın yeryüzündeki hazinesidir.*²¹⁶⁴
 696. *Sabır cennetin anahtarıdır.*²¹⁶⁵
 697. *Gerçek zengin gönlü zengin olandır, malı çok olan değil.*²¹⁶⁶

e) Ayetler

698. *Müminler ancak kardeştir!*²¹⁶⁷

Hucurat suresinin 10. Ayeti, Visâlî'nin eserinde hadis olarak zikredilmiştir.²¹⁶⁸

2. 2. 2. İsmail Belîğ (ö. 1142/1730), *Gül-i Sad-Berg*.

Asıl adı İsmail olan Belîğ, 1668-69'da Bursa'da doğdu. Devrin önde gelen âlimlerinden iyi bir eğitim alan şairin Arapça ve Farsça bilgisi iyi olup dedesinin ve babasının da görev yaptığı Bursa Mantıcı Camii'nde elli yıl kadar imamlık yaptı. Naiblik, Haremeyn-i Şerifeyn Mahkemesi'nde müfettiş kâtipliği ve imaret kâtipliği görevlerinde de bulunan Belîğ, 22 Ramazan 1142/1729-30 tarihlerinde Bursa'da vefat etti.²¹⁶⁹

²¹⁶⁰ Müellifi Belirsiz, *Şerhu Eyyühe'l-Veled*, thk. Muhammed Hâdî eş-Şemerhî (Beyrut: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye-Mektebetü Seydâ, 2012), 226.

²¹⁶¹ اتَّقُوا الْيَهُودَ وَلَوْ كَانَ بَعْضُ سَبْعِينَ النَّبِئِ

²¹⁶² التَّكَلُّفُ شَوْمٌ؛ فَإِنَّهُ لَا يَبُوءُ

²¹⁶³ الزِّيَارَةَ لِحُطَّةٍ

²¹⁶⁴ قَلْبُ الْمُؤْمِنِ خَزَائِنَةُ اللَّهِ فِي الْأَرْضِ

²¹⁶⁵ الصَّبْرُ مِفْتَاحُ الْجَنَّةِ Daha önce Hz. Hüseyin'in sözü olarak "Sabır kurtuluşun anahtarıdır" ifadesiyle selefte ait söz olarak tahrîc edilmişti. Tahrîc bilgisi için 380 no'lu rivâyete bakınız.

²¹⁶⁶ الْغِنَى: غِنَى الْقَلْبِ لَا غِنَى الْمَالِ

²¹⁶⁷ إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ إِخْوَةٌ

²¹⁶⁸ Halil Altuntaş - Muzaffer Şahin, *Kur'an-ı Kerim Meali*, Hucurât 27/10.

²¹⁶⁹ Abdulkerim Abdulkadiroğlu, *Belîğ* (Ankara: Gazi Üniversitesi Yayınları, 1985), 37-57; Çapan, *Mustafa Safâyi Efendi Tezkire-i Safâyi: Nuhbetü'l-Âsâr Min Fevâidi'l-Eşâr İnceleme-Metin-İndeks*, 107; Mehmed Süreyya, *Sicilli Osmâni*, 1: 368; Bursalı Mehmet Tahir, *Osmanlı Müellifleri*, 2: 56-57; Nuri Akbayar, "Belîğ İsmail", *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi* (İstanbul: Dergah Yayınları, 1977), 1: 390; Mustafa Çıpan, "Belîğ İsmâil", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı, 1992); Fatîm Dâvûd, *Hâtimetü'l-Eş'âr* (Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 2017), 47-48; Sadeddin Nüzhet Ergun, *Türk Şairleri* (İstanbul, 1945), 2: 809-815; Tuman, *Tuhfe-i Nâilî- Dîvân Şâirlerinin Muhtasar Biyografileri*, 1: 401; Babinger, *Osmanlı Tarih Yazarları ve Eserleri*, 228; Fevziye Abdullah Tansel, "Belîğ", *İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, 1997), 2: 489-490.

Güldeste-i Riyâz-ı İrfân ve Vefeyât-ı Dânişverân-ı Nâdiredân,²¹⁷⁰ *Nuhbetü'l-Âsâr li-Zeyli Zübdeti'l-Eş'âr*,²¹⁷¹ *Gül-i Sad-Berg, Sergüzeşt-nâme-i Fakîr be-Azîmet-i Tokat, Şehrengîz-i Bursa; Âyîne-i Hübân; Divan; Seb'a-i Seyyâre; Genc-i Şâygân* başlıca eserleridir.

Manzum yüz hadis tercümesi olan *Gül-i Sad-Berg*, 1134/1721'de mesnevî nazım biçimi ve aruzun “feilâtün feilâtün feilün” kalıbıyla yazılmıştır.²¹⁷² Bazı kaynaklarda, eserde yer alan hadislerin Hanîfzâde Tâhir Ahmed'in, *Âsâr-ı Nev* adlı kitabından seçildiği kaydediliyorsa da, söz konusu eserin *Keşfü'z-Zunûn*'a zeyl olarak yazıldığı tespit edildiği için bu bilgi hatalıdır.²¹⁷³

Belîğ, eserini tamamlamaktan dolayı duyduğu şükür ve memnuniyetini dile getirdiği bir hâtîme ile tercüme bitirmiştir.

İsmail Belîğ'in manzum yüz hadisinde tercüme edilen makbul 36 rivâyetten 13'ü müttefakun aleyh iken; 1'i Buhârî'nin, 7'si Müslim'in *es-Sahîh* adlı eserlerinde, 6'sı Ahmed b. Hanbel'in, 1'i Bezzâr'ın *el-Müsned* adlı eserlerinde; 2'si Tirmizî'nin, 1'i Nesâî'nin 1'i de İbn Mâce'nin *es-Sünen* adlı eserlerinde, 3'ü Taberânî'nin *el-Evsât*'ında 1'i de Ebu'l-Fadl er-Râzî'nin, *Fedâil* adlı eserinde yer almaktadır. 31 zayıf, 17 mevzu, 15 bulunamayan ve 1 selefte ait söz olmak üzere toplam 100 metnin yer aldığı eserde daha önce geçmeyen²¹⁷⁴ rivâyetlerin tahrîc bilgileri şu şekildedir:

a) Zayıf rivâyetler

699. *Hükümdarların bağışlaması, mülklerini baki kılar.*²¹⁷⁵

²¹⁷⁰ Abdulkerim Abdulkadiroğlu tarafından bir takdim ve indeks ilâve edilmek sûretiyle tıpkıbasımı yapılmıştır. Ayrıca Kadir Atlansoy, eserdeki şairler kısmını yeni harflere aktararak Bursa Şairleri adlı kitabında neşretmiştir. İsmail Belîğ, *Güldeste-i Riyâz-ı İrfân ve Vefeyât-ı Dânişverân-ı Nâdiredân (Tıpkı basım)*; Kadir Atlansoy, *Bursa Şairleri* (Bursa: Asa Kitabevi, 1998).

²¹⁷¹ 414 şairin bahis konusu edildiği eserin bilinen müellif hattı nüshası İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, Türkçe Yazmaları Bölümü, 1182'de bulunmaktadır. İsmail Belîğ, *Nuhbetü'l-Âsâr li-Zeyli Zübdeti'l-Eş'âr* (İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Nadir Eserler Kütüphanesi, Türkçe Yazmalar, 1182); İsmail Belîğ, *Nuhbetü'l-Âsâr Li-Zeyli Zübdeti'l-Eş'âr* (Ankara: AKM Yayınları, 1999).

²¹⁷² Eser daha önce üç defa neşredilmiştir. Abdulkerim Abdulkadiroğlu, “Belîğ'in Gül-i Sadberg'i”, *İslâmî Edebiyat* 22 (1993), 121-151; Öztoprak, *Manzum Yüz Hadisler*, 515-545; Adem Ceyhan, “Tarihî Metinleri Nesre Çevirme Meselesi: Belîğ'in Gül-i Sad-Berg'i Örneği”, *Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 9/1 (2011), 103-140.

²¹⁷³ Öztoprak, *Manzum Yüz Hadisler*, 89; Ceyhan, “Tarihî Metinleri Nesre Çevirme Meselesi: Belîğ'in Gül-i Sad-Berg'i Örneği”, 107.

²¹⁷⁴ Tahrîc bilgisi verilmesi gereken 64 rivâyetin 22'sine dair tahrîc bilgileri daha önce geçmiş olup zayıflar için 11, 33, 72, 93, 120, 140, 238, 252, 285, 384, 398, 450, 526, 587, 620 ve 662 no'lu rivâyetlere; mevzular için 426, 447, 475 ve 672 no'lu rivâyetlere; bulunamayanlar için 115 ve 638 no'lu rivâyetlere bakınız.

²¹⁷⁵ عَفُو الْمُلُوكِ أَبْقَى لِلْمَلِكِ

- Şii kaynaklarda²¹⁷⁶ yer alan bu metni, Râfîî,²¹⁷⁷ Hz. Ali'den nakletmiştir.²¹⁷⁸
700. *Çocuklarınıza ikram ediniz. Ve onların ahlakını güzelleştiriniz!*²¹⁷⁹
İbn Mâce, Ukaylî, Muhammed b. Mahled, Kudâî ve Deylemî, Enes b. Mâlik'ten,²¹⁸⁰ nakletmişlerdir.²¹⁸¹
701. *Oruç sabrın yarısıdır.*²¹⁸²
İbn Mâce, Kudâî, Beyhakî ve Deylemî,²¹⁸³ Ebû Hüreyre'den nakletmişlerdir.²¹⁸⁴
702. *En faziletli ahlak, tevazudur.*²¹⁸⁵
Ebû Nuaym ve Beyhakî, benzer lafızlarla Hz. Aişe'den nakletmişlerdir.²¹⁸⁶
703. *Rikkat zamanında duayı ganimet biliniz. Çünkü o rahmettir.*²¹⁸⁷
İbn Şâhin, Zeyd b. Eslem'den; Kudâî ise Übey b. Ka'b'dan²¹⁸⁸ nakletmiştir.²¹⁸⁹
704. *Sadaka vererek rızanız için Allah'tan (bolluk) isteyin.*²¹⁹⁰
Deylemî²¹⁹¹ Abdullah b. Amr b. Sinan el-Müzenî'den nakletmiştir.²¹⁹²

²¹⁷⁶ Meclisî, *el-Bihâr*, 67: 168; Şeyh Sadûk, *Men lâ yahduruhü'l-fakîh*, 4: 381.

²¹⁷⁷ Râfîî, *et-Tedvîn fî ahhâbî Kazvîn*, 2: 17.

²¹⁷⁸ Senesinde meçhul râvîler yer almaktadır. Elbânî, *ed-Daîfe*, 12: 837.

²¹⁷⁹ أَكْرَمُوا أَوْلَادَكُمْ وَأَحْسِنُوا أَدْبَهُمْ

²¹⁸⁰ İbn Mâce, Edeb 2; Ukaylî, *ed-Duâfâ*, 1: 214; Kudâî, *eş-Şihâb*, 1:389; Deylemî, *el-Firdevs*, 1: 67; Muhammed b. Mahled, *Fevâid*, 2: 289.

²¹⁸¹ Senesinde bulunan Hâris b. en-Nu'mân, tenkid edilmiştir. Bûsîrî, *el-Misbâh*, 4: 102; Zehebî, *el-Mîzân*, 1: 444; Elbânî, *ed-Daîfe*, 4: 150.

²¹⁸² الصَّيْتَامُ نَصْفُ الصَّبْرِ

²¹⁸³ İbn Mâce, Sıyâm 44, (Ş.Arnaut: zayıf); Kudâî, *eş-Şihâb*, 1: 162; Beyhakî, *eş-Şuab*, 5: 198; Deylemî, *el-Firdevs*, 2: 409.

²¹⁸⁴ Senesinde bulunan Musa b. Ubeyde er-Rebezî, zayıf kabul edilmiştir. Bûsîrî, *el-Misbâh*, 2: 79; İbn Bedrân, *Şerhü Kitâbi's-Şihâb*, 310; Elbânî, *ed-Daîfe*, 8: 281; Senesinde bulunan Musa b. Ubeyde er-Rebezî, zayıf kabul edilmiştir. Abdürrezzâk, *el-Musannef*, 11: 296; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 30: 219; Dârimî, Tahâret 2; Tirmizî, Da'vât 92, (hasen-sahih).

²¹⁸⁵ أَفْضَلُ خُلُقٍ: التَّوَّاضِعُ

²¹⁸⁶ Ebû Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, 2:47; Beyhakî, *eş-Şuab*, 8148; İbnü'l-Cevzî, *el-İlel*, 2:812. Hz. Aişe rivâyeti rivâyeti أفضل العبادة التواضع şeklindedir.

²¹⁸⁷ اغْتَنِمُوا الدَّعَاءَ عِنْدَ الرَّقَّةِ؛ فَإِنَّهَا رَحْمَةٌ Rivâyet ayrıca İsmail Sâdık Kemâl'in eserinde yer almaktadır.

²¹⁸⁸ İbn Şâhin, *et-Terğîb*, 55; Kudâî, *eş-Şihâb*, 1: 402.

²¹⁸⁹ İbn Şâhin hakkında bazı tenkidler bulunmakla birlikte Şebâbe b. Sevvâr sadûk ve mürcî kabul edilmiştir. Gumârî, *el-Müdüvî*, 22: 36-37; İbn Bedrân, *Şerhü Kitâbi's-Şihâb*, 343; Elbânî, *ed-Daîfe*, 6: 21.

²¹⁹⁰ اسْتَنْزَلُوا الرِّزْقَ بِالصَّدَقَةِ Rivâyet İsmail Sâdık Kemâl'in eserinde الرِّزْقُ بِالصَّدَقَةِ ifadesiyle yer almaktadır.

²¹⁹¹ Deylemî, *el-Firdevs*, 3: 90.

²¹⁹² Suyûtî, *es-Sagîr*, 1829; Senesinde bulunan Muhammed b. Halid ve Muhammed b. Hüseyin tenkid edilmiştir. İbn Hüseyin, sûfi bir râvî olup, tabakat, tefsir ve hadise dair eserleri vardır. Sika olan bu kişinin delilsiz cerh edilmesi doğru değildir. Bu konuda bkz. Gumârî, *el-Müdüvî*, 1: 530; Elbânî, *ed-Daîfe*, 6: 276.

705. *Dinin afeti, hevâya tabi olmaktır.*²¹⁹³
Kudâî²¹⁹⁴ Hz. Ali'den nakletmiştir.²¹⁹⁵
706. *Gerçek şu ki Allah, bir fasık medh edildiği zaman öfkelenir.*²¹⁹⁶
İbn Ebi'd-Dünyâ, İbn Adî ve Beyhakî,²¹⁹⁷ Enes b. Mâlik'ten nakletmiştir.²¹⁹⁸
707. *Helal olanları yiyiniz. Haram olanlardan uzak durunuz.*²¹⁹⁹
Beyhakî²²⁰⁰ Ebû Hüreyre'den nakletmiştir.²²⁰¹
708. *Sevgi, (insanlara) birbirlerinden miras olarak kalır.*²²⁰²
Taberânî, Hâkim, Ebû Nuaym ve Kudâî,²²⁰³ benzer lafızla Hz. Ebû Bekir'den nakletmişlerdir. Ayrıca Taberânî, Râfi' b. Hadîc'ten rivâyet etmiştir.²²⁰⁴
709. *Kur'an, kıyamet günü sahibine (onu okuyana) ne güzel şefaattir.*²²⁰⁵
Kudâî, Abdullah b. Mesud ile Ebû Ümâme'den,²²⁰⁶ Ebû Nuaym, Deylemî ve eş-Şecerî, Ebû Hüreyre'den merfu olarak,²²⁰⁷ İbn Ebî Şeybe ve Dârimî ise mevkuf senedle²²⁰⁸ nakletmişlerdir.²²⁰⁹
710. *İlim talep eden kimsenin rızıkına Allah kefildir.*²²¹⁰
Hatîb el-Bağdâdî, Şecerî, Kudâî ve İbn Asâkîr,²²¹¹ Ziyâd b. el-Hâris'ten

²¹⁹³ آفة الدين الهوى

²¹⁹⁴ Kudâî, *eş-Şihâb*, 1: 79.

²¹⁹⁵ Irâkî, *el-Muğnî*, 5:2038; Sehâvî, *el-Makâsîd*, 23; Gazzî, *el-İtkân*, 1:26.

²¹⁹⁶ إن الله تعالى ليغضب إذا مدح الناس

²¹⁹⁷ İbn Ebi'd-Dünyâ, *es-Sumt ve âdâbü'l-lisân*, 143; İbn Adî, *el-Kâmil*, 6: 490; Beyhakî, *eş-Şuab*, 6: 509.

²¹⁹⁸ Senesinde bulunan Ebu'l-Halef el-Âmâ ve Sâbık b. Abdullah el-Berberî tenkit edilmiştir. Irâkî, *el-Muğnî*, 2: 211; Sehâvî, *el-Makâsîd*, 482; Gazzî, *el-İtkân*, 2: 584; Aclûnî, *el-Keşf*, 2: 248.

²¹⁹⁹ كلوا الحلال، واجتنبوا الحرام

²²⁰⁰ Beyhakî, *eş-Şuab*, 3: 548.

²²⁰¹ Senesinde bulunan Muârik b. Abbâd tenkit edilmiştir. Elbânî, *ed-Daîfe*, 3: 523.

²²⁰² الوُدُّ يُتَوَارَثُ وَالْبُغْضُ يُتَوَارَثُ Rivâyet kaynaklarda Rivâyet kaynağında yer almaktadır.

²²⁰³ Taberânî, *el-Kebîr*, 4: 269, 17: 189; Hâkim en-Nîsâbü'rî, *el-Müstedrek*, 4: 194, (Zehebî: zayıf); Ebû Nuaym, *Ma'rifetü's-sahâbe*, 2: 430; Kudâî, *eş-Şihâb*, 1: 156.

²²⁰⁴ Râfi' b. Hadîc rivâyetinde yer alan Vâkidî cerh edilirken Hz. Ebû Bekir'den gelen rivâyetin senesinde bulunan Abdurrahman b. Ebî Bekir el-Müleykî ve Yusuf b. Atiyye tenkid edilmiştir. Heysemî, *el-Mecma'*, 10: 280; İbn Hacer, *el-İthâf*, 11: 173; İbn Hacer, *el-İsâbe*, 4: 424; Elbânî, *ed-Daîfe*, 8: 454.

²²⁰⁵ نِعْمَ الشَّفِيعُ الْقُرْآنُ، الصَّاحِبُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ

²²⁰⁶ Kudâî, *eş-Şihâb*, 2: 257.

²²⁰⁷ Ebû Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, 7: 206; Deylemî, *el-Firdevs*, 4: 262; Şecerî, *Tertîbü'l-emâli'l-hamîsiyye*, 1: 100.

²²⁰⁸ İbn Ebî Şeybe, *el-Musannef*, 6: 130; Dârimî, *Fadâilü'l-Kur'an* 1.

²²⁰⁹ Ebû Hüreyre senesinde bulunan Ahmed b. Salim el-Askalânî, Hüseyin b. Ali el-Cûfi'den hadis uydurmakla tenkid edilmiştir. Cûzekânî, *el-ebâtil*, 2: 345; İbn Hacer, *Lisânü'l-Mîzân*, 1: 176.

²²¹⁰ مَنْ طَلَبَ الْعِلْمَ؛ تَكَفَّلَ اللَّهُ لَهُ بِرِزْقِهِ

²²¹¹ Hatîb el-Bağdâdî, *Târîh*, 3: 398; Şecerî, *Tertîbü'l-emâli'l-hamîsiyye*, 1: 80; Kudâî, *eş-Şihâb*, 1: 244; İbn Asâkîr, *Târîhu Dimeşk*, 41: 232.

nakletmişlerdir.²²¹²

711. *Oruç tutan kimsenin en hayırlı işlerinden birisi de misvak kullanmaktır.*²²¹³

İbn Mâce, Taberânî, Dârekutnî ve Beyhakî,²²¹⁴ Hz. Aişe'den nakletmişlerdir.²²¹⁵

712. *Ekmeğe hürmet ediniz. Çünkü o, gök ve yerin bereketlerindedir.*²²¹⁶

Abdullah b. Amr b. el-As,²²¹⁷ Abdullah b. Ümmü Harâm, Ebû Mûsâ el-Eşârî²²¹⁸ ve Ebû Hüreyre'den²²¹⁹ nakledilen rivâyetin bazı senedlerinde hadis uydurmakla itham edilen râvîler yer almakla birlikte zayıf hükmü verilen senedleri de bulunmaktadır.²²²⁰

713. *Cemaat, rahmettir.*²²²¹

İbn Asâkîr, Ebû Tâhir el-Muhallas ve İbnü'l-Cevzî'nin, Ebû Mûsâ el-Eşârî'den naklettikleri rivâyet, tenkit edilmiştir.²²²²

b) Mevzular

714. *Kim kabrimin yanında bana salat ederse onu iştirim.*²²²³

Ukaylî, Beyhakî ve Hatîb el-Bağdâdî,²²²⁴ Ebû Hüreyre'den nakletmişlerdir.²²²⁵

²²¹² Senedinde bulunan Yunus b. Ata, zayıf ve hadisi delil olarak kullanılamaz ifadeleriyle tenkid edilmiştir. Zehebî, *el-Mîzân*, 4: 482; İbn Bedrân, *Şerhü Kitâbi's-Şihâb*, 4782; Gumârî, *el-Müdvâvî*, 6: 345; Elbânî, *ed-Daîfe*, 10: 136.

²²¹³ من خير خصال الصائم السواك

²²¹⁴ İbn Mâce, Sıyâm 11; Taberânî, *el-Evsat*, 8: 244; Dârekutnî, *es-Sünen*, 3: 191; Beyhakî, *el-Kübrâ*, 4: 452.

²²¹⁵ Senedinde bulunan Mücâlid b. Saîd, zayıf kabul edilmiştir. Bûsîrî, *el-Misbâh*, 2: 66; Nevevî, *el-Hülâsa*, 1: 90; İbnü'l-Mülakkın, *el-Bedrü'l-Münîr*, 2: 34; İbn Kayyim, *Zâdü'l-me'âd*, 2: 60; İbn Hacer, *et-Telhîs*, 1: 243.

²²¹⁶ أكرموا الخبز فإن من بركات السماء والأرض

²²¹⁷ Temmâm, *el-Fevâid*, 1: 219, Senedinde bulunan Talha b. Zeyd hakkında Ahmed b. Hanbel ve Nesâî, metruk; Yahyâ b. Maîn, leys bi-şey hükmü vermiştir. İbnü'l-Cevzî, *el-Mevdû'ât*, 3: 105.

²²¹⁸ Muhallâs, *el-Muhallasiyât*, 2: 46; İbn Hibbân, *el-Mecrühîn*, 2: 134; Ukaylî, *ed-Duâfâ*, 3: 27; Ebû Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, 5: 246; Hatîb el-Bağdâdî, *Târîh*, 12: 233; İbnü'l-Cevzî, *el-Mevdû'ât*, 3: 105-106. Senedinde yer alan Abdülmelik b. Abdurrahman, Fellâs tarafından yalancılıkla itham edilmiştir. İbn Hacer, *Lisânü'l-Mîzân*, 5: 267.

²²¹⁹ İbn Asâkîr, *Târîhu Dimeşk*, 71: 94.

²²²⁰ Suyûtî, *el-Le'âlî*, 2: 180, (zayıf); Sehâvî, *el-Makâsıd*, 144, (zayıf); Şevkânî, *el-Fevâid*, 161-162, (zayıf); Elbânî, *ed-Daîfe*, 6: 420-423, (zayıf).

²²²¹ الجماعة رحمة

²²²² İbn Asâkîr, *Târîhu Dimeşk*, 63:304; Muhallâs, *el-Muhallasiyât*, 2:46; Temmâm, *el-Fevâid*, 1:209; İbnü'l-Cevzî, *el-Mevdû'ât*, 3:104; İbn Hacer, *Lisânü'l-Mîzân*, 8:293, (Mevzu); Bu rivâyetin senedinde yer alan Abdullah b. Muhammed b. Ebî Üsâme; İbn Abbas'tan gelen rivâyette yer alan Muhammed b. Ziyâd hadis uydurmakla itham edilmişlerdir. Sehâvî, *el-Ecvibetü'l-merdıyye*, 2:492, 494.

²²²³ من صلى عند قبري سمعته

²²²⁴ Ukaylî, *ed-Duâfâ*, 4: 136; Hatîb el-Bağdâdî, *Târîh*, 4: 59; Beyhakî, *eş-Şuab*, 3: 140.

²²²⁵ Senedinde bulunan Muhammed b. Mervân es-Süddî (Süddî es-Sağîr) bazı münekkitler tarafından yalancılıkla itham edilmiştir. Suyûtî, *el-Le'âlî*, 1: 258; Fettenî, *Tezkiretü'l-Mevdû'ât*, 90; İbn Arrâk, *et-Tenzih*, 1: 335; Elbânî, *ed-Daîfe*, 1: 386.

715. *Kişinin (yüz) güzelliği, lisanının güzelliğindedir.*²²²⁶
Deylemî ve Kudâî,²²²⁷ Câbir b. Abdullah'tan nakletmişlerdir.²²²⁸
716. *Kardeşlerinize değer veriniz. Gerçek şu ki her müminin kıyamet gününde şefaathakki vardır.*²²²⁹
İbn Neccâr'ın²²³⁰ Enes b. Mâlik'ten merfu naklettiği rivâyeti,²²³¹ Begavî, Hasan el-Basrî'nin sözü olarak aktarmıştır.²²³²
717. *Susmak, kişiyi hikmete mirasçı/vâris kılar.*²²³³
Yün elbise giymeyi teşvik eden uzunca bir hadisin içinde Beyhakî ve İbn Asâkîr,²²³⁴ Ebû Ümâme'den nakletmişlerdir.²²³⁵
718. *En hayırlı dua, istiğfarda bulunmaktır.*²²³⁶
Deylemî²²³⁷ Hz. Ali'den nakletmiştir.²²³⁸
719. *Ümmetimin çocuklarının duası makbuldür.*²²³⁹
Şii kaynaklarda yer alan rivâyetin temel hadis kitaplarında aslı yoktur.²²⁴⁰

²²²⁶ جَمَالُ الرَّجُلِ فَصَاحَةٌ لِسَانِهِ

²²²⁷ Kudâî, *eş-Şihâb*, 2: 110; Deylemî, *el-Firdevs*, 1: 164.

²²²⁸ Senesinde bulunan Ahmed b. Abdurrahman el-Cârûd er-Rakkî, zayıf bir râvidir. Zehebî, *el-Mizân*, 1: 116; İbnü'l-Mülakkîn, *el-Bedrü'l-Münîr*, 8: 456; İbn Hacer, *et-Telhîs*, 4: 54; Zürcânî, *el-Muhtasar*, 345; Elbânî, *Daîfü'l-Câmi'i's-Sağîr*, 390, (zayıf); Elbânî, *ed-Daîfe*, 7: 465, (mevzu).

²²²⁹ اسْتَغْفِرُوا مِنَ الْإِخْوَانِ؛ فَإِنَّ لِكُلِّ مُؤْمِنٍ شَفَاعَةً يَوْمَ الْقِيَامَةِ

²²³⁰ Suyûtî, *es-Sağîr*, 1838, (İbn Neccâr'ın et-Târîh adlı eserinde naklettiği bilgisini vermiştir).

²²³¹ Asram b. Havşeb, yalanlılıkla itham edilmiştir. Şevkânî, *el-Fevâid*, 511; Gumârî, *el-Müdüvî*, 1: 542.

²²³² Begavî, *Meâlimü't-tenzîl*, 3: 472.

²²³³ الصَّمْتُ يُورِثُ الْحِكْمَةَ

²²³⁴ Beyhakî, *eş-Şuab*, 8: 233; İbn Asâkîr, *Mu'cemü's-Şüüh*, 2: 1067. Rivâyetin tamamı şu şekildedir: عَلَيْكُمْ بِلِبَاسِ الصَّوْفِ تَجِدُوا حَلَاوَةَ الْإِيمَانِ فِي قُلُوبِكُمْ وَعَلَيْكُمْ بِلِبَاسِ الصَّوْفِ تَجِدُوا قَلَّةَ الْأَكْلِ وَعَلَيْكُمْ بِلِبَاسِ الصَّوْفِ تَعْرِفُونَ بِهِ فِي الْآخِرَةِ وَإِنَّ لِبَاسِ الصَّوْفِ يُورِثُ الْقَلْبَ التَّفَكْرَ وَالتَّفَكْرُ يُورِثُ الْحِكْمَةَ وَالحِكْمَةُ تَجْرِي فِي الْجَوْفِ مَجْرَى الدَّمِ فَمَنْ كَثُرَ تَفَكُّرُهُ قَلَّ طَعْمُهُ وَكَلَّ لِسَانُهُ وَرَقَّ قَلْبُهُ وَمَنْ قَلَّ تَفَكُّرُهُ كَثُرَ طَعْمُهُ وَعَظُمَ بَدْنُهُ وَقَسَا قَلْبُهُ وَالْقَلْبُ الْقَاسِي بَعِيدٌ مِنَ الْجَنَّةِ قَرِيبٌ مِنَ النَّارِ.

²²³⁵ Senesinde bulunan Muhammed b. Yûnus el-Kedmî, hadis uydurmakla tenkit edilmiştir. İbnü'l-Cevzî, *el-Mevdü'ât*, 3: 218; Suyûtî, *el-Le'âlî*, 2: 224; Elbânî, *ed-Daîfe*, 1: 206-207.

²²³⁶ Kardeşlerinize değer veriniz. Gerçek şu ki her müminin kıyamet gününde şefaathakki vardır

²²³⁷ Deylemî, *el-Firdevs*, 2: 179; Hâkim'in tamamı henüz elimize ulaşmayan et-Târîh'inde ve İsmail b. Abdülğâfir'in el-Erbaûn adlı eserinde tahrîc ettikleri bilgisini aktaran Suyûtî, *ez-Ziyâdât ale'l-Mevdüât* adlı eserinde bu rivâyetin mevzu olduğunu belirtmiş, bununla birlikte es-Sağîr'inde de nakletmekten geri durmamıştır. Suyûtî, *es-Sağîr*, 6628; Ebü'l-Fadl Celâlüddîn Abdurrahmân b. Ebî Bekr b. Muhammed el-Hudayrî es-Suyûtî, *ez-Ziyâdet ale'l-Mevdü'ât (Zeylü el-Le'âlî'l-Masnûa)*, thk. Râmiz Hâlid Hasan (Riyad: Mektebetü'l-Maârif, 2010), 445.

²²³⁸ Suyûtî, *ez-Ziyâdet ale'l-Mevdü'ât (Zeylü el-Le'âlî'l-Masnûa)*, 445; Senesinde bulunan Vehb b. Vehb Ebü'l-Buhtirî, Ahmed b. Hanbel ve Yahya b. Main tarafından hadis uyduran bir kimse olarak kabul edilmiştir. Münâvî, *Feydu'l-Kadîr*, 3: 471; Elbânî, *ed-Daîfe*, 8: 4851; Elbânî, *Daîfü'l-Câmi'i's-Sağîr*, 2883. *ed-Daîfe*'de mevzu, *Daîfü'l-Câmi'*'de zayıf hükmü vermiştir.

²²³⁹ دُعَاءُ أَطْفَالِ أُمَّتِي مُسْتَجَابٌ مَا لَمْ يُقَارَفُوا الدُّنُوبَ Rivâyet kaynaklarda دُعَاءُ أَطْفَالِ أُمَّتِي مُسْتَجَابٌ ifadesiyle yer almaktadır.

²²⁴⁰ Meclisî, *el-Bihâr*, 93: 357.

720. *Bir anlık ilim talebi, bir gece namaz kılmaktan daha hayırlıdır.*²²⁴¹
Deylemî²²⁴² Abdullah b. Abbâs'tan nakletmiştir.²²⁴³
721. *Fakirler, Allah'ın dostlarıdır.*²²⁴⁴
Deylemî²²⁴⁵ Hz. Ali'den nakletmiştir.²²⁴⁶
722. *Gece (ibadet için kalkan kimsenin) gündüz yüzü güzel olur.*²²⁴⁷
İbn Mâce, Temmâm, Muhammed b. Nasr el-Mervezî ve Kudâî,²²⁴⁸ Câbir b. Abdullah'tan nakletmişlerdir.²²⁴⁹
723. *Dünya, ahiret ehline haramdır.*²²⁵⁰
Deylemî²²⁵¹ İbn Abbâs'tan nakletmiştir.²²⁵²
724. *Bütün hastalıkların başı soğuktur.*²²⁵³
Enes b. Mâlik,²²⁵⁴ Abdullah b. Abbas²²⁵⁵ ve Ebû Said el-Hudrî'den nakledilmiştir.²²⁵⁶

²²⁴¹ طَلَبَ الْعِلْمَ سَاعَةً خَيْرٌ مِنْ قِيَامِ لَيْلَةٍ

²²⁴² Deylemî, *el-Firdevs*, 2: 441.

²²⁴³ Senesinde yer alan Nehşel b. Said et-Tirmizî, hadis uydurmakla itham edilmiştir. Suyûtî, *el-Mevdûât zeylinde* bu râvîyi kezzab olarak belirtmesine rağmen es-Sağîr'de hadis olarak zikretmiştir. Suyûtî, *es-Sağîr*, 8063; Suyûtî, *ez-Ziyâdet ale'l-Mevdû'ât (Zeylü el-Leâli'l-Masnûa)*, 203; İbn Arrâk, *et-Tenzih*, 1: 278; Münâvî, *Feydu'l-Kadîr*, 4: 269; Elbânî, *ed-Daîfe*, 8: 293.

²²⁴⁴ الْفُقَرَاءُ أَصْدِقَاءُ اللَّهِ تَعَالَى

²²⁴⁵ Deylemî, *el-Firdevs*, 3: 157.

²²⁴⁶ İbn Arrâk, *et-Tenzih*, 2: 316.

²²⁴⁷ مَنْ كَثُرَتْ صَلَاتُهُ بِاللَّيْلِ حَسُنَ وَجْهُهُ بِالنَّهَارِ مَنْ قَامَ بِاللَّيْلِ حَسُنَ وَجْهُهُ بِالنَّهَارِ şeklinde geçmektedir.

²²⁴⁸ İbn Mâce, *İkâmetü's-salât* 174; Temmâm, *el-Fevâid*, 2: 128; Ebû Abdillâh Muhammed b. Nasr b. Yahyâ el-Mervezî el-Mervezî, *Muhtasar (Kiyâmü'l-leyl ve kıyâmü'r-Ramazan ve kitâbü'l-vitr)* (Faysalabad: Hadis Akademisi, 1998), 58; Kudâî, *eş-Şihâb*, 2: 252, 253.

²²⁴⁹ Senesinde bulunan Şerik'in sözü olup bir hadis rivâyeti esnasında söylemiştir. Bu sözü ondan rivâyet nakleden Sâbit b. Mûsahadis zannettiği için yanılmıştır. İbn Ebî Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dil*, 1: 327; İbn Adî, *el-Kâmil*, 2: 304; Ukaylî, *ed-Duâfâ*, 1: 176; İbn Hibbân, *el-Mecrûhîn*, 1:207; İbnü'l-Cevzî, *el-Mevdû'ât*, 2: 404-414, (N.Boyacılar: mevzu).

²²⁵⁰ الدُّنْيَا حَرَامٌ عَلَى أَهْلِ الْآخِرَةِ

²²⁵¹ Deylemî, *el-Firdevs*, 2: 230.

²²⁵² Senesinde bulunan Cebele b. Süleyman tenkid edilmiştir. Ebü'l-Fadl Şihâbüddîn Ahmed b. Alî b. Muhammed el-Askalânî İbn Hacer, *Ecvibetü'l-Hâfiz İbn Hacer el-Askalânî*, thk. Abdurrahîm Muhammed Ahmed el-Kaşkarî (Riyad: Advâü's-Selef, 2003), 59; Elbânî, *ed-Daîfe*, 1: 105.

²²⁵³ "Bütün hastalıkların sebebi mideyi dolduracak kadar yemek" şeklindedir.

²²⁵⁴ Temmam b. Nuceyh sikalardan hadis uydurmakla tenkid edilirken İbnü'l-Cevzî, Hasan el-Basrî'nin sözü olduğunu belirtmiştir. İbn Hibbân, *el-Mecrûhîn*, 1: 204; İbn Adî, *el-Kâmil*, 2: 279; İbnü'l-Cevzî, *el-İlel*, 2: 178.

²²⁵⁵ Müslime b. Ali b. Amr, tenkid edilmiştir. İbn Adî, *el-Kâmil*, 8:19; Ebû Nuaym, *et-Tıbbü'n-nebevî*, 1: 245-246; Zeylaî, *Tahrîcü ehâdîsi'l-Keşşâf*, 1: 461.

²²⁵⁶ Senesinde bulunan Yunus b. Abdülâlâ tenkid edilmiştir. İbn Adî, *el-Kâmil*, 4: 14; İbn Asâkîr, *Târîhu Dimeşk*, 65: 195, (münker).

725. *Mide her türlü hastalığın evidir.*²²⁵⁷

Arapların doktoru, Hâris b. Kelde'nin sözü kabul edilen bu rivâyeti İbn Hacer, Zerkeşî, Sehâvî, Suyûtî, Aliyyü'l-Kârî, Gazzî ve Zürkânî, mevzu kabul etmişlerdir.²²⁵⁸

726. *Bir hastalığın ilacı zıddı ile bilinebilir.*²²⁵⁹

Aliyyü'l-Kârî, mevzu kabul etmiştir.²²⁶⁰

c) Bulunamayan Rivâyetler

727. *Cahil ile arkadaşlık dinde noksanlık alametidir.*²²⁶¹

728. *Ölüm mümin için rahatlık, münafık için üzüntü sebebidir.*²²⁶²

729. *Mümin iki dünyada da diridir.*²²⁶³

730. *Cahilin küfre yakınlığı, gözün beyazının siyahına yakınlığından daha fazladır.*²²⁶⁴

731. *Allah الرحمن الرحيم بسم diyen kimsenin geçmiş günahlarını bağışlar.*²²⁶⁵

732. *Babaların en hayırlısı, seni eğitendir.*²²⁶⁶

733. *İmanınızı yüceltiniz.*²²⁶⁷

734. *Hayâ, imanın süsüdür.*²²⁶⁸

735. *Kalp çok yeme-içme sebebiyle ölür.*²²⁶⁹

736. *Açın gülmesi, tokun ağlamasından daha hayırlıdır.*²²⁷⁰

737. *En faziletli söz, doğru sözdür.*²²⁷¹

²²⁵⁷ المَعِدَةُ بَيْتٌ كُلُّ دَاءٍ

²²⁵⁸ İbn Hacer, *el-Kâfi*, 110; Zerkeşî, *el-Le'âlî*, 145; Sehâvî, *Fethu'l-muğîs bi şerhi Elfiyeti'l-hadîs*, 1: 326; Sehâvî, *el-Makâsîd*, 313; Suyûtî, *et-Tedrib*, 1: 338; Aliyyü'l-Kârî, *el-Esrâr*, 309; Gazzî, *el-İtkân*, 2: 544; Zürkânî, *el-Muhtasar*, 952.

²²⁵⁹ الْمُعَاجِلَةُ بِالْأَصْدَادِ

²²⁶⁰ Aliyyü'l-Kârî, *el-Mirkât*, 9: 302; Aliyyü'l-Kârî, *Şerhu 'ş-Şifâ*, 1: 99.

²²⁶¹ صُحْبَةُ الْجَاهِلِ تُفْصِنُ فِي الدِّينِ

²²⁶² الْمَوْتُ رَاحَةٌ لِلْمُؤْمِنِ، وَخَسْرَةٌ لِلْمُنَافِقِ

²²⁶³ الْمُؤْمِنُ حَيٌّ فِي الدَّارَيْنِ

²²⁶⁴ الْجَاهِلُ أَقْرَبُ إِلَى الْكُفْرِ مِنَ بَيَاضِ الْعَيْنِ إِلَى سَوَادِهَا

²²⁶⁵ مَنْ قَالَ بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ؛ غَفَرَ اللَّهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِهِ

²²⁶⁶ خَيْرَ الْأَبَاءِ مَنْ عَلَّمَكَ

²²⁶⁷ عَظَّمُوا إِيمَانَكُمْ

²²⁶⁸ الْخِيَاءُ زِينَةُ الْإِيمَانِ

²²⁶⁹ لَا تُمِيتُوا الْقُلُوبَ بِكَثْرَةِ الطَّعَامِ وَالشَّرَابِ إِنَّ الْقَلْبَ كَالزَّرْعِ يَمُوتُ بِمَوْتِ القَلْبِ مِنْ كَثْرَةِ الطَّعَامِ وَالشَّرَابِ Rivâyet kaynaklarda

şeklinde geçmektedir.

²²⁷⁰ ضَجَّكَ الْجَائِعُ خَيْرٌ مِنْ بُكَاءِ الشَّبْعَانِ

²²⁷¹ "أَفْضَلُ الصَّدَقَةِ اللِّسَانُ" Benzer lafızlarla bu manaya gelen zayıf bir rivâyet "أَفْضَلُ الصَّدَقَةِ اللِّسَانُ: لِسَانُ صِدْقِي" ifadeleriyle Bosnevî ve Ahmed'in eserlerinde yer almakta olup tahrîc bilgisi için 207 numaralı rivâyete bakınız.

738. *Cennet, iyilerin yurdudur.*²²⁷²

739. *Tembellik, kalbi daraltır.*²²⁷³

d) Selefe ait sözler

740. *Âlimler, (dinin) tabipleridir.*²²⁷⁴

İhyâ'da geçen rivâyet, salih kimselerin sözlerindedir.²²⁷⁵

3. MANZUM BİN HADİSLERDE GEÇEN RİVÂYETLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ.

3. 1. İsmail Sâdık Kemâl (ö. 1310/1892), *Bin Ehâdîs Şerhi (Âsâr-ı Kemal)*.

İsmail Sâdık Kemâl b. Muhammed Vecîhî Paşa isimli şair, 1824 yılında Edirne'de doğdu.²²⁷⁶ Kemâl mahlasını zamanla eserlerinde kullanan İsmail Sâdık, eğitimini tamamlayıp icazet almış, devlet dairesinde çalışmış Rumeli Beylerbeyliği, Meclis-i Mâliye ve Meclis-i Âyân azalığı görevlerinde bulunan Kemâl, daha sonra Düğümlü Baba'yı mürşid edininip dünyevî işlerden uzaklaşmış ve ömrünün geride kalan kısmında eserleriyle uğraşmıştır. 10 Safer 1310/1892 tarihinde vefat eden şair, Düğümlü Baba hazîresinde medfûndur.²²⁷⁷

Vali olan babasının görevi icabı pek çok vilayet gezen şair, Arapça, Farsça ve Türkçe şiir yazacak kadar dile hâkim olmasının yanında, ebced hesabıyla tarih düşürme konusunda da uzmandı. Özellikle geniş bir kütüphanesi bulunan ve bunları Ankara/Ayaş'ta bulunan Bünyâmin Ayâşî ile İstanbul'da Düğümlü Baba tekkelerine vakfeden şairin bugün Süleymaniye Kütüphanesi, Düğümlü Baba Koleksiyonu'nda bulunan 1350 yazmanın pek çoğunun sahibidir. Şairliğinin yanında iyi bir hattat olan İsmail Sâdık'ın, *Âsâr-ı Kemal*, *Tefsîr-i Sûre-i İhlâs*, *Müflihîn-i Hazîne*, *Rûh-ı Kemal*, *Kitâb-ı Şerh-i Delâil-i Şerîf*, *Şerh-i Fezâil-i Salavât*, *Menâkıb-ı Düğümlü Baba ve Hayrî'l-Kasas* isimli çalışmalar, eserlerinden bazılarıdır.²²⁷⁸

²²⁷² الْجَنَّةُ دَارُ الْأَبْرَارِ

²²⁷³ الْبَطَالَةُ نَقَاءُ الْقَلْبِ

²²⁷⁴ الْعُلَمَاءُ أَطِبَاءُ

²²⁷⁵ Gazzâlî, *İhyâü ulûmi 'd-dîn*, 4: 50-51; Münâvî, *Feydu'l-Kadîr*, 1: 401.

²²⁷⁶ İsmail Sâdık Kemâl, *Âsâr-ı Kemal* (İstanbul: Esad b. el-Hâc Karahisarlı Âhi Efendi Matbaası, 1867), 4.

²²⁷⁷ Mehmed Süreyya, *Sicilli Osmânî*, 3: 881; Bağdatlı İsmail Paşa, *Hediyetü'l- 'ârifîn*, 1: 223; Bursalı Mehmet Tahir, *Osmanlı Müellifleri*, 2: 209; İbnülemin Mahmud Kemal İnal, *Son Asır Türk Şairleri* (İstanbul: Dergah Yayınları, 1088), 2: 835.

²²⁷⁸ Bursalı Mehmet Tahir, *Osmanlı Müellifleri*, 2: 209.

Asâr-ı Kemâl, şairin olgunluk döneminde oluşturduğu ve birden çok eserinin bir araya getirilerek 1284/1867’de neşredildiği çalışmasıdır.²²⁷⁹ Bu çalışmanın içinde yer alan “*Bin Ehâdis Şerhi*” aruzun “fe’ilâtün fe’ilâtün fe’ilâtün fe’ilün” kalıbı kullanılarak yazılan eserde rivâyetler en az iki, en fazla otuz beyitle tercüme edilmiştir. Esere besmele, hamdele ve salvele ile başlanmıştır.

Yaptığımız araştırmaya göre bin hadis geleneğinde manzum türde oluşturulmuş tek eser, İsmail Sâdık Kemal’e aittir.²²⁸⁰ Eserin, yazar hayatta iken yapılan baskıları muhtelif kütüphanelerde bulunurken, bizzat yazara ait el yazıları ve notlardan oluşan yazma nüshası da bulunmaktadır.²²⁸¹

Bu eser, Osmanlı’nın son döneminde telif edilmesinden dolayı önceki asırların özeti gibi düşünülebilir. Ancak eserde yer alan rivâyetlerin tahrîclerine bakıldığında, Nevevî’nin *Kırk Hadis*’i ile başlayıp Abdurrahman Câmî’ye ait *Çihil Hadis Tercümesi*’nde yer alan rivâyetlerle devam ettiği görülmektedir. Dolayısıyla eserin ilk 80 rivâyeti bu iki eserin tercümesidir. 81. hadis ile 360. hadis arasında yer alan rivâyetlerin bir kısmı Kütüb-i Sitte’de yer alırken, diğer bir kısmı sonraki dönem eserlerde yer almaktadır. Hadis ilmi açısından sıhhat yönünden tenkit edilen bölümdeki rivâyetlerin tahrîcleri ayrıntılı bir şekilde yapılmıştır.

Kütüb-i Sitte’de yer alan rivâyetlerle birlikte 361. hadisten 976. hadise kadar (615 hadis) –iki hadis hariç- Buhârî’nin *el-Câmiu’s-Sahîh*’inden seçilen rivâyetler kullanılmış, 976. hadisten çalışmanın sonunda kadar 35 hadis –birkaç rivâyet hariç- Kütüb-i Sitte’de olmayan rivâyetlerden seçilmiştir. Kütüb-i Sitte dışında 239 rivâyet ikinci bölümde tahrîc edilirken; 781 rivâyetin tahrîci Kütüb-i Sitte özelinde yapılarak tablo halinde verilmiştir. 1020 rivâyetin yer aldığı eserde 890 rivâyet makbul kabul

²²⁷⁹ Eserde yer alan kitaplar/bölümler şu şekildedir: Birinci Kitap 1. Şerh-i Esmâ-yı İlâhî; 2. Şerh-i Esmâ-yı Nebî; 3. Kasîde-i İtikâdiyye; 4. Kıssa-ı Enbiyâ; 5. Mucizât-ı Nebî; 6. Hilye-i Nebî. İkinci Kitap 1. Bin Ehâdis Şerhi Üçüncü Kitap 1. Kıssa-ı Ashâb; 2. Kıssa-ı Evliyâ; 3. Na’t-ı Şerifler; 4. Şiirler; 5. Pederim Vecihî Paşa-yı Merhûmun Terceme-i Hâlidir; 6. Vâlidem Müslime Hanım-ı Merhûmenin Terceme-i Hâlidir. İsmail Sâdık Kemal, *Âsâr-ı Kemâl*.

²²⁸⁰ Edebiyatımızda mensur bin hadis örnekleri bulunmaktadır. Tespit edilen üç mensur bin hadiste Osmanlı’nın son döneminde yazılmıştır. İki bin bir, birisi de bin hadis olan eserler sırasıyla şu şekildedir: 1. Mehmed Arif Bey Erzurumî (ö. 1315/1897), *Binbir Hadis-i Şerif Şerhi*. Ceride Matbaası, Kahire 1325. 2. Salih Faik b. Ahmed-i Manastırı Rûmî (ö. 1317/1900), *Elfiyetü’s-Seniyye fi’l-Adâbi’l-Ahmediyye*. 3. Muhammed Esad Erbilî (ö. 1931), *Kenzü’l- İrfan fi Ehâdisi’n-Nebiyi’r-Rahmân*, Erkam Yayınları, İstanbul. Bursalı Mehmet Tahir, *Osmanlı Müellifleri*, 2: 122; Fatih Işıl, *Edebiyatımızda Hadis-i Şerifler ve Âsâr-ı Kemâl’deki Bin Ehâdis Şerhi (İnceleme-Transkripsiyonlu Metin)* (Adana: Çukurova, Yüksek Lisans Tezi, 2015), 11.

²²⁸¹ İsmail Sâdık Kemal, *Âsâr-ı Kemâl* (Düğümlü Baba Koleksiyonu, 67).

edilirken; 131 rivâyet, problemlı metinlerden oluşmaktadır. Makbul kabul edilen rivâyetlerden 85'i Kütüb-i Sitte dışında yer alan makbul rivâyetlerin bulunduğu eserlerde tespit edilmiştir. Bununla birlikte 796 numaralı rivâyetin rakam numarası yazılmış fakat herhangi bir metin zikredilmemiştir.

Bu bilgiler ışığında *Bin Ehâdis Şerhi*'nin kaynakları Nevevî'nin *Kırk Hadis*'i, Abdurrahman Câmî'nin *Çihil Hadis*'i, başta Buhârî'in *el-Câmiu's-Sahih*'i olmak üzere Kütüb-i Sitte ve bu eserlerin dışında kalan temel hadis kitaplarıdır. *Bin Ehâdis Şerhi*'nde tahrîci yapılması gereken problemlı rivâyetler, ağırlıklı olarak Kâdı İyâz'ın *eş-Şifâ*'sı ile Suyûtî'nin *el-Câmiu's-Sağîr*' adlı eserinden seçilmiştir.

Manzum hadis edebiyatında yer alan rivâyetlerin yoğunluğu göz önünde bulundurularak *Bin Ehâdis Şerhi*'nde geçen rivâyetlerin tahrîci ile ilgili bir kanaatin oluşması amaçlanmış ve eserde yer alan rivâyetlere dair bir tablo hazırlanmıştır.

Muhtevaya yönelik değerlendirmelerin yapılacağı bölümde eser, rivâyetlerin tercüme ve şerhleri ile tekrar ele alınacaktır.

Eserdeki rivâyetlere dair genel bir değerlendirmeden sonra şimdi *Bin Ehâdis Şerhi*'nde yer alan zayıf, mevzu ve bulunamayan rivâyetlerin tahrîc bilgileri verilecektir.

82 zayıf, 31 mevzu, 3 selefeye ait söz, 1 mevkuf/s ve 14 bulunamayan olmak üzere toplam 131 rivâyetten daha önce geçmeyen metinlerin²²⁸² tahrîc bilgisi şu şekildedir:

a) Zayıf rivâyetler

741. *İçlerinde Ebû Hüreyre, Semure b. Cündeb ve Huzeyfe'nin bulunduğu bir topluluk için Hz. Peygamber: "sizin en sonuncunuz ateşte ölecektir" buyurdu. Onlar acaba kim öldü, kim kaldı diye soruyorlardı. Semure onlardan en son öldü. Zayıf ve bitkin bir halde ateşte ısınmak isterken ateşe düştü ve yanarak öldü.*²²⁸³

Kadı İyâz'ın Hz. Peygamber'in geleceğe dair verdiği bilgileri anlatırken

²²⁸² Tahrîc bilgisi verilmesi gereken rivâyetlerden 30 tanesi daha önce geçmiş olup zayıf rivâyetler için 24, 74, 93, 238, 258, 307, 312, 360, 401, 430, 454, 464, 472, 526, 661, 666, 703 ve 704 no'lu rivâyetlere; mevzu rivâyetler için 45, 79, 122, 126, 409, 516, 686, 724 ve 797 no'lu rivâyetlere; selefeye ait sözler için 629 no'lu rivâyete ve bulunamayanlar için 460 no'lu rivâyete bakınız.

²²⁸³ فِي جَمَاعَةٍ فِيهِمْ أَبُو هُرَيْرَةَ، وَسُمْرَةُ بْنُ جُنْدَبٍ، وَحَدِيقَةُ أَجْرُكُمْ مَوْتًا فِي النَّارِ، فَكَانَ بَعْضُهُمْ يَسْأَلُ عَنْ بَعْضٍ، فَكَانَ سُمْرَةُ أَجْرُهُمْ مَوْتًا هَرَمًا، وَخَرَفًا، فَاصْطَلَى بِالنَّارِ فَاحْتَرَقَ فِيهَا

senedsiz zikrettiği rivâyeti,²²⁸⁴ Taberânî ve Beyhakî, Ebû Hüreyre'den benzer lafızla nakletmişlerdir.²²⁸⁵

742. Hz. Peygamber, devesi kaybolduğunda yularından bir ağaca nasıl asıldığını haber verdi.²²⁸⁶

Kadı İyâz'ın senedsiz naklettiği rivâyeti²²⁸⁷ Beyhakî, Urve'den mürsel olarak rivâyet etmiştir.²²⁸⁸

743. Hz. Peygamber, Umeyr b. Vehb ile Safvan b. Umeyye'nin kendisini öldürmek üzere yaptıkları gizli planı, Umeyr'in öldürmek kastıyla yanına geldiğinde gizledikleri her şeyi kendisine haber verdi. Bunun üzerine Umeyr müslüman oldu.²²⁸⁹

Kadı İyâz'ın senedsiz naklettiği rivâyeti,²²⁹⁰ Taberânî ve Beyhakî, Muhammed b. Ca'fer b. Zübeyr'den mürsel senedle rivâyet etmişlerdir.²²⁹¹

744. Hz. Peygamber, Ümeyye b. Halef'i kendisinin öldüreceğini haber verdi.²²⁹²

Kadı İyâz'ın senedsiz naklettiği rivâyeti,²²⁹³ Beyhakî, Urve b. Zübeyr'den mürsel senedle rivâyet etmiştir.²²⁹⁴

745. Hz. Peygamber, Zeyd b. Safvân'ın bir uzvunun kendinden önce

²²⁸⁴ Kâdı İyâz, *eş-Şifâ*, 1: 339; Suyûtî, *el-Menâhil*, 153. Bu rivâyeti destekleyen rivâyet, Ebû Hüreyre'den rivâyet edilmiştir.

²²⁸⁵ Taberânî, *el-Evsat*, 6: 208; Beyhakî, *Delâilü'n-nübüvve ve ma'rifetü ahvâli sâhibü's-şerîa*, 6: 458; Senedinde yer alan Ebû Nadra'nın, Ebû Hüreyre'den semâ' tartışmalıdır. Ayrıca Evs b. Hâlid ve Ali b. Zeyd tekit edilmişlerdir. Zehebî, *es-Siyer*, 3: 184; Heysemî, *el-Mecma'*, 8: 293.

²²⁸⁶ أَعْلَمَ النَّبِيُّ عَلَيْهِ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ: نَاقَتَهُ جِئْنَ صَلَّتْ، وَكَيْفَ تَعَلَّقَتْ بِالشَّجَرَةِ بِخَطَامِهَا

²²⁸⁷ Kâdı İyâz, *eş-Şifâ*, 1: 339; Suyûtî, *el-Menâhil*, 153. Bu rivâyeti destekleyen rivâyet, Urve b. Zübeyr'den rivâyet edilmiştir.

²²⁸⁸ Beyhakî, *Delâilü'n-nübüvve ve ma'rifetü ahvâli sâhibü's-şerîa*, 4: 59.

²²⁸⁹ أَخْبَرَ النَّبِيُّ عَلَيْهِ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ بِقِصَّةِ عُمَيْرٍ مَعَ صَفْوَانَ حِينَ سَارَهُ وَشَارَطَهُ عَلَى قَتْلِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَلَمَّا جَاءَ عُمَيْرٌ لِلنَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَاصِدًا لِقَتْلِهِ، وَأُطْلِعَهُ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَلَى الْأَمْرِ، وَالسَّيْرِ؛ أَسْلَمَ

²²⁹⁰ Kâdı İyâz, *eş-Şifâ*, 1: 339; Suyûtî, *el-Menâhil*, 153. Bu rivâyeti destekleyen rivâyet, Urve b. Zübeyr'den rivâyet edilmiştir.

²²⁹¹ Taberânî, *el-Kebîr*, 17: 59; Beyhakî, *Delâilü'n-nübüvve ve ma'rifetü ahvâli sâhibü's-şerîa*, 3: 148; Heysemî, mürsel sened için ceyyid ifadesini kullanmış benzer bir rivâyetin Urve b. Zübeyr'den yine mürsel senedle rivâyet edildiğini ve hasen olduğunu belirtmiştir. Heysemî, *el-Mecma'* 8: 248-250.

²²⁹² كَانَ أَبِي بِنِ خَلْفٍ، أَخُو بَنِي جُمَحٍ، قَدْ حَلَفَ RİVÂYET KAYNAKLARDA أَعْلَمَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: بِأَنَّهُ سَيُقْتَلُ أَبِي بِنِ خَلْفٍ وَهُوَ بِمَكَّةَ لِيُقْتَلَنَّ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَلَمَّا بَلَغَتْ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ خَلْفَتُهُ قَالَ: بَلْ أَنَا أَقْتَلُهُ، إِنْ شَاءَ اللَّهُ

²²⁹³ Kâdı İyâz, *eş-Şifâ*, 1: 339; Suyûtî, *el-Menâhil*, 153. Bu rivâyeti destekleyen rivâyet, Urve b. Zübeyr'den rivâyet edilmiştir.

²²⁹⁴ Beyhakî, *Delâilü'n-nübüvve ve ma'rifetü ahvâli sâhibü's-şerîa*, 3: 258.

*cennete gireceğini haber verdi. Zeyd'in eli cihad ederken kesildi.*²²⁹⁵

Kadı İyâz'ın senedsiz naklettiği rivâyeti,²²⁹⁶ İbn Adî ve Beyhakî, Hz. Ali'den rivâyet etmişlerdir.²²⁹⁷

746. Hz. Peygamber, Sürâka'ya “Kisrâ'nın iki bileziğini takacağın gün hakkında ne dersin?” O iki bilezik Hz. Ömer'e gelince onları Sürâkâ'ya giydirdi ve Kisrâ'ya zorla gasp ettirip Sürâkâ'ya takana hamd olsun dedi.²²⁹⁸

Kadı İyâz'ın senedsiz naklettiği rivâyeti²²⁹⁹ Beyhakî, eş-Şâfi (ö. 204/820) aracılığıyla Hz. Ömer'den rivâyet etmiştir.²³⁰⁰

747. Bu ümmette ismi Velid olan bir kimse ortaya çıkacaktır. Bu ümmete Firavun'un kavmine olan kötülüğünden daha çok kötülük yapacaktır.²³⁰¹

Kadı İyâz'ın senedsiz naklettiği rivâyeti²³⁰² Ma'mer, Zührî'den; Beyhakî, Said b. Müseyyeb'den mürsel olarak; Ahmed b. Hanbel Hz. Ömer'den; Hâkim ise Ebû Hüreyre'den merfu senedle rivâyet etmişlerdir.²³⁰³ İbnü'l-Cevzî'nin Ahmed b. Hanbel'in *el-Müsned*'inde tenkit ettiği rivâyetlerden olan²³⁰⁴ bu metinde ismi zikredilen Velid'in, Emevî halifesi, Velid b. Yezid olduğu ifade edilmiştir.

748. Hz. Peygamber, Hz. Ömer'e “Ey Ömer! Süheyl b. Amr'ın seni memnun edecek bir iş yapacağını umuyorum” dedi ve öyle de oldu. Hz. Ebûbekir'in Medine'de insanlara verdiği hutbe gibi bir hutbe verdi ve

²²⁹⁵ Rivâyet kaynaklarda قال النَّبِيُّ عَلَيْهِ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ فِي زَيْدِ بْنِ صَفْوَانَ: يَسْبِقُهُ عَضْوٌ مِنْهُ إِلَى الْجَنَّةِ، فَقَطِطَتْ يَدُهُ فِي الْجِهَادِ şeklinde geçmektedir.

²²⁹⁶ Kâdı İyâz, *eş-Şifâ*, 1: 339; Suyûtî, *el-Menâhil*, 153. Bu rivâyeti destekleyen rivâyet, Urve b. Zübeyr'den rivâyet edilmiştir.

²²⁹⁷ Beyhakî, *Delâilü'n-nübüvve ve ma'rifetü ahvâli sâhibü's-şerîa*, 6: 416. Senesinde bulunan Hüzeyl b. Bilâl zayıf kabul edilmiştir.

²²⁹⁸ قال النَّبِيُّ عَلَيْهِ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ لِسُرَّاقَةَ: كَيْفَ بَكَ إِذَا لَيْسَتْ سِوَارِي كِسْرَى؟ فَلَمَّا أَتَى بِهَمَا لِعَمَرَ أَلْبَسَهُمَا إِيَّاهُ، وَقَالَ: الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي سَلَبَهُمَا كِسْرَى، وَأَلْبَسَهُمَا سُرَّاقَةَ

²²⁹⁹ Kâdı İyâz, *eş-Şifâ*, 1: 339; Suyûtî, *el-Menâhil*, 154.

²³⁰⁰ Beyhakî, *Delâilü'n-nübüvve ve ma'rifetü ahvâli sâhibü's-şerîa*, 6: 325-326.

²³⁰¹ سَيَكُونُ فِي هَذِهِ الْأُمَّةِ رَجُلٌ يُقَالُ لَهُ: الْوَلِيدُ، هُوَ شَرُّ لِهَذِهِ الْأُمَّةِ مِنْ فِرْعَوْنَ لِقَوْمِهِ

²³⁰² Kâdı İyâz, *eş-Şifâ*, 1: 339; Suyûtî, *el-Menâhil*, 154.

²³⁰³ Abdürrezzâk, *el-Musannef*, 11:43; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 1: 265, (Ş. Arnavut: zayıf. Senesinde bulunan İsmail b. Ayyâş'ın rivâyetlerini bir kısmı tenkit edilmiştir.); Hâkim en-Nisâbüri, *el-Müstedrek*, 4: 539, (Zehebî: sahih); Beyhakî, *Delâilü'n-nübüvve ve ma'rifetü ahvâli sâhibü's-şerîa*, 6: 505; İbn Hibbân, İbnü'l-Cevzî ve Suyûtî batıl, olduğunu belirtmişlerdir. Ancak Ümmü Seleme ve Câbir b. Abdullah'tan şahitleri bulunmaktadır. İbn Hibbân, *el-Mecrûhîn*, 1: 125; İbnü'l-Cevzî, *el-Mevdû'ât*, 2: 244-245; Suyûtî, *el-Le'âlî*, 1: 98.

²³⁰⁴ Ebü'l-Fadl Şihâbüddîn Ahmed b. Alî b. Muhammed el-Askalânî İbn Hacer, *el-Kavlü'l-müsedded fi'z-zebbi ani'l-Müsnedi li'l-İmâm Ahmed* (Kahire: Mektebetü İbn Teymiyye, 1401), 15.

*insanların görüşlerinin pekişmesine ve kuvvetlenmesine katkı sağladı.*²³⁰⁵

Kadı İyâz'ın senedsiz naklettiği rivâyeti²³⁰⁶ Hâkim ve Beyhakî, Hasan b. Muhammed'den mürsel olarak rivâyet etmişlerdir.²³⁰⁷

749. *Hiz. Peygamber, Ükeydir b. Abdilmelik üzerine Halid b. Velid'i gönderirken "onu av yaparken bulacaksın" dedi.*²³⁰⁸

Kadı İyâz'ın senedsiz naklettiği rivâyeti,²³⁰⁹ İsmail el-İsbahânî, Becir b. Becre'den; Beykakî, Yezid b. Rûmân ve Abdullah b. Ebî Bekir'den mürsel olarak rivâyet etmişlerdir.²³¹⁰ Benzer manada farklı lafızlarla Huzeyfe'den merfu senedle Hâkim'in naklettiği sahih bir rivâyet de vardır.²³¹¹

750. *Hiz. Peygamber, Kureyşlilere Haşimoğullarına karşı yapmış oldukları boykot antlaşmasının güve tarafından yendiğini, sadece Allah'ın isminin kaldığını haber verdi. Kureyşliler o metni Hiz. Peygamber'in haber verdiği şekilde buldular.*²³¹²

Kadı İyâz'ın senedsiz naklettiği rivâyeti,²³¹³ Beyhakî, munkatî' bir senedle, Musa b. Ukbe, Zührî ve İbn İshak'tan rivâyet etmiştir.²³¹⁴

751. *Kim hoşuna giden bir şey gördüğünde إلا بالله ما شاء الله لا قوة إلا بالله derse ona zarar gelmez.*²³¹⁵

Bezzâr, İbn Adî ve İbnü's-Sinnî,²³¹⁶ Enes b. Mâlik'ten nakletmişlerdir.²³¹⁷

752. *En faziletli hasta ziyareti, hastanın yanında (oyalanmadan) hızlıca*

²³⁰⁵ قَالَ النَّبِيُّ عَلَيْهِ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ لِعَمْرٍ فِي سُهَيْلِ بْنِ عَمْرٍو: عَسَى أَنْ يَقُومَ مَقَامًا يَسْتُرُكَ يَا عَمْرُ، فَكَانَ كَذَلِكَ، قَامَ بِمَكَّةَ مَقَامَ أَبِي بَكْرٍ قَالَ عَمْرٌ- Rivâyet kaynaklarda يوم بلغهم موت النبي صلى الله عليه وسلم، وخطبهم بنحو خطبته، وتبتهم وقوى بصائرهم رضي الله عنه للنبي صلى الله عليه وسلم: يا رسول الله! دعني أنزع نبيته سهيل بن عمرو فلا يقوم خطيبًا في قومه أبدًا! فقال: دعها، شكله فلعلها أن تسترك يومًا. قال قال سفيان فلما مات النبي صلى الله عليه وسلم نفر منه أهل مكة فقام سهيل بن عمرو عند الكعبة geçmektedir.

²³⁰⁶ Kâdi İyâz, *eş-Şifâ*, 1: 676; Suyûtî, *el-Menâhil*, 161.

²³⁰⁷ Hâkim en-Nisâbüri, *el-Müstedrek*, 3: 318; Beyhakî, *Delâilü'n-nübüvve ve ma'rifetü ahvâli sâhibü's-şerîa*, 6: 367.

²³⁰⁸ أن رسول الله صلى الله عليه وسلم بعث إلى أكيدر بن عبد الملك رجل من كندة، كان ملكا على دومة، وكان نصرانيا، فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم لخالده: أغمم رسول الله صلى الله عليه وسلم فريشا بأكل الأرضة ما في صجيفتهم التي تظاهروا بها على بني هاشم، وقطعوا بها رجمهم، وأنها أبقث فيها اسم الله، فوجدوها كما قال صلى الله عليه وسلم

²³⁰⁹ Kâdi İyâz, *eş-Şifâ*, 1: 344; Suyûtî, *el-Menâhil*, 162.

²³¹⁰ Beyhakî, *Delâilü'n-nübüvve ve ma'rifetü ahvâli sâhibü's-şerîa*, 5: 150; Beyhakî, *el-Kübrâ*, 9: 314.

²³¹¹ Hâkim en-Nisâbüri, *el-Müstedrek*, 4: 465, (Zehebî: sahih).

²³¹² أغمم رسول الله صلى الله عليه وسلم فريشا بأكل الأرضة ما في صجيفتهم التي تظاهروا بها على بني هاشم، وقطعوا بها رجمهم، وأنها أبقث فيها اسم الله، فوجدوها كما قال صلى الله عليه وسلم

²³¹³ Kâdi İyâz, *eş-Şifâ*, 1: 345. Suyûtî, *el-Menâhil*'de bu rivâyetin tahrîcini yapmamıştır.

²³¹⁴ Beyhakî, *Delâilü'n-nübüvve ve ma'rifetü ahvâli sâhibü's-şerîa*, 3: 311-315.

²³¹⁵ من رأى شيئا فأعجبته قال: ما شاء الله، لا قوة إلا بالله؛ لم يضره وسلم

²³¹⁶ Bezzâr, *el-Müsne'd*, 13: 506; İbn Adî, *el-Kâmil*, 4: 346; İbnü's-Sunnî, *Amelü'l-yevm ve'l-leyle*, 171.

²³¹⁷ Senesinde bulunan Ebû Bekir el-Hüzelî tenkid edilmiştir. Heysemî, *el-Mecma'*, 5: 109.

yapılandır.²³¹⁸

Bu lafızla Deylemî, Câbir b. Abdullah'tan,²³¹⁹ benzer lafızlarla İbn Ebî'd-Dünyâ ve Beyhakî, Said b. Müseyyeb'den mürsel tarikle nakletmişlerdir.²³²⁰

753. *Allah katında en faziletli kimse, insanlar arasında verdiği hükmü Allah'tan alan ve birbirleri arasındaki adaletsizliği gideren adil devlet başkanıdır.*²³²¹

Deylemî ve Ebü's-Şeyh, Ebû Hüreyre'den nakletmişlerdir.²³²²

754. *En faziletli amel, seninle sıla-i rahimi keseni ziyaret etmen, sana vermeyene vermen ve sana küfredeni duymazlıktan gelmendir.*²³²³

Ahmed b. Hanbel, Haraitî, Taberânî, Kudâî ve Deylemî,²³²⁴ Muaz b. Enes el-Cühenî'den nakletmişlerdir.²³²⁵

755. *En faziletli dua, kişinin (اللَّهُمَّ ارْحَمْ أُمَّةَ مُحَمَّدٍ رَحْمَةً عَامَةً) demesidir.*²³²⁶

Ukaylî, İbn Hibbân, İbn Adî ve Deylemî,²³²⁷ Ebû Hüreyre'den nakletmişlerdir.²³²⁸

756. *En faziletli ibadet, ilim talep etmektir.*²³²⁹

²³¹⁸ أَفْضَلُ الْعِبَادَةِ أَجْرًا: سُرْعَةُ الْقِيَامِ عِنْدَ الْمَرِيضِ

²³¹⁹ el-Firdevs'in matbu nüshasında bulunamayan rivâyet, Suyûtî'den nakledilmiştir. Elbânî, senesinde bulunan Muhammed b. Yusuf er-Rakkî'nin hadis uydurmakla itham edildiğini Zehebî'den aktarmıştır. Suyûtî, *el-Le'âlî*, 2596; Elbânî, *ed-Daîfe*, 6: 26-27; Elbânî, *Daîfü'l-Câmi'i's-Sağîr*, 1031.

²³²⁰ Ebû Bekr Abdullah b. Muhammed b. Ubeyd el-Kureşî el-Bağdâdî İbn Ebî'd-Dünyâ, *el-Merdâ ve'l-keffârât*, thk. Abdülvekil en-Nedvî (Bombay: Dârü's-Selefiyye, 1991), 69, H.No: 66; Beyhakî, *eş-Şuab*, 11: 431.

²³²¹ أَفْضَلُ النَّاسِ عِنْدَ اللَّهِ: إِمَامٌ عَادِلٌ يَأْخُذُ لِلنَّاسِ مِنَ اللَّهِ، وَيَأْخُذُ لِلنَّاسِ بَعْضُهُمْ مِنْ بَعْضٍ

²³²² Deylemî, *el-Firdevs*, 1:358; Ebü'l-Fadl Celâlüddîn Abdurrahmân b. Ebî Bekr b. Muhammed el-Hudayrî es-Suyûtî, *el-Câmiu'l-ehâdis*, thk. Abbas Ahmet Sakr - Ahmed Abdülcevâd (Beyrut: Dârü'l-Fikr, ts.), 2: 26, (Kısmü'l-akvâl).

²³²³ أَفْضَلُ الْفَضَائِلِ: أَنْ تَصِلَ مَنْ قَطَعَكَ، وَتُعْطِيَ مَنْ حَرَمَكَ، وَتَصْفُحَ عَمَّنْ شَتَمَكَ

²³²⁴ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 24: 383, (Ş. Arnavut: zayıf); Haraitî, *Mekârim*, 107, (Haraitî, ayrıca Fudayl b. İyad'ın sözü olarak nakletmiştir); Taberânî, *el-Kebîr*, 20: 188; Kudâî, *eş-Şihâb*, 2: 248; Deylemî, *el-Firdevs*, 1: 356.

²³²⁵ Senesinde bulunan Zebbân b. Fâid ve İbn Lehîa zayıf kabul edilmiştir. Münzirî, *et-Terğîb ve't-terhîb*, 3: 232; Irâkî, *el-Muğnî*, 679; Heysemî, *el-Mecma'*, 8: 192; Suyûtî, *es-Sağîr*, 2958; Elbânî, *ed-Daîfe*, 6: 113; Elbânî, *Daîfü'l-Câmi'i's-Sağîr*, 1033.

²³²⁶ أَفْضَلُ الدُّعَاءِ أَنْ يَقُولَ الْعَبْدُ: اللَّهُمَّ ارْحَمْ أُمَّةَ مُحَمَّدٍ رَحْمَةً عَامَةً

²³²⁷ Ukaylî, *ed-Duâfâ*, 2: 530; İbn Hibbân, *el-Mecrûhîn*, 2: 75; İbn Adî, *el-Kâmil*, 5: 506, (münker); Deylemî, *el-Firdevs*, 4: 46.

²³²⁸ Senesinde bulunan Amr b. Muhammed b. el-Aşem, sikalardan hadis uydurmakla tenkit edilmiştir. İbnü'l-Kayserânî, *ez-Zahîre*, 4: 2106; Zehebî, *el-Mizân*, 2: 597, (sanki mevzu gibidir); Suyûtî, *es-Sağîr*, 11954, (zayıf); Elbânî, *Daîfü'l-Câmi'i's-Sağîr*, 5171, (zayıf); Elbânî, *ed-Daîfe*, 6: 362.

²³²⁹ أَفْضَلُ الْعِبَادَةِ: طَلْبُ الْعِلْمِ

Kaynaklarda فَضْلُ الْعِلْمِ أَفْضَلُ مِنَ الْعِبَادَةِ ifadesiyle geçen rivâyet, İbn Abbâs,²³³⁰ Huzeyfe b. Yemân,²³³¹ Ebû Hüreyre²³³² ve Tâvûs'tan²³³³ nakledilmiştir.

757. *Kıyamet günü en şiddetli azaba uğrayacaklardan birisi de insanların kendisinde bir iyilik var diye düşündükleri ama gerçekte öyle olmayan kimsedir.*²³³⁴

Sülemî ve Deylemî,²³³⁵ İbn Ömer'den nakletmişlerdir.²³³⁶

758. *Kıyamet günü en şiddetli azaba uğrayacaklardan birisi de ilmi kendisine fayda vermeyen âlimdir.*²³³⁷

Taberânî, İbn Adî ve Beyhakî,²³³⁸ Ebû Hüreyre'den nakletmişlerdir.²³³⁹

759. *Kıyamet günü insanların en çok üzülecek olanları şu iki kimsedir: bir kimseye dünyada ilim talep etme imkânı verilmiş, o ise ilim talep etmemiştir. Diğer bir kimse ise ilim öğrenmiş fakat o ilimden kendisi değil, dinleyen başka birisi faydalanmıştır.*²³⁴⁰

İbn Asâkîr'in Enes b. Mâlik'ten naklettiği rivâyet, münker kabul edilmiştir.²³⁴¹

760. *Hakkı (doğruyu) ortaya koyan kişi küçük, büyük, sevmediğin ve senden uzak duran biri de olsa onu kabul et! Batılı (yanlış) ortaya koyan*

²³³⁰ Hatîb el-Bağdâdî, *Târîh*, 5: 203; Kudâî, *eş-Şihâb*, 2: 249; Senedinde bulunan Sevvâr b. Mus'ab, zayıf bir râvidir. Ayrıca Leys b. Ebî Selîm de zayıf kabul edilmiş olup Yahyâ b. Said el-Kattân, İbn Maîn, İbn Mehdî ve Ahmed b. Hanbel, rivâyetlerini terk etmişlerdir. İbnü'l-Cevzî, *el-İlel*, 1: 68.

²³³¹ İbn Adî, *el-Kâmil*, 5: 330; Senedinde bulunan Abdullah b. Abdülkuddûs, tenkit edilmiştir. İbnü'l-Cevzî, *el-İlel*, 1: 68.

²³³² Senedinde bulunan Ebû Mutî'i Yahyâ b. Maîn, "leyse bi şey", Ebû Dâvûd, "terekû hadîsehû" İbn Hanbel, "ondan rivâyet etmeye gerek yoktur" ifadeleriyle tenkit etmişlerdir. Doğrusunun Mutarrîf b. Şahîr'in sözü olduğu belirtilmiştir. İbnü'l-Cevzî, *el-İlel*, 1:68; Elbânî, *ed-Daîfe*, 8: 409, (mevzu).

²³³³ Taberânî, *el-Kebîr*, 11: 38; Heysemî, *el-Mecma'*, 120. Heysemî, İbn Abbas'tan nakledildiğini belirterek senedinde yer alan Sevvâr'ın zayıflığına işaret etmiştir. Matbu nüshada bu rivâyet Tâvûs'tan mürsel senedle nakledilmiştir.

²³³⁴ أَشَدُّ النَّاسِ عَذَابًا يَوْمَ الْقِيَامَةِ: مَنْ يَرَى النَّاسَ فِيهِ خَيْرًا، وَلَا خَيْرَ فِيهِ

²³³⁵ Deylemî, *el-Firdevs*, 1: 361; Sülemî, *el-Erbaûn fi't-tasavvuf*, 6.

²³³⁶ Senedinde bulunan Rebî' b. el-Bedr, Dârekutnî ve Zehebî tarafından metruk kabul edilmiştir. Ayrıca Sülemî'nin tasavvufla ilgili hadis uydurduğuna dair görüşler bulunmaktadır. Suyûtî, *es-Sağîr*, 1880; Münâvî, *Feydu'l-Kadîr*, 1:517; Elbânî, *ed-Daîfe*, 6: 197, (çok zayıf, mevzu).

²³³⁷ أَشَدُّ النَّاسِ عَذَابًا يَوْمَ الْقِيَامَةِ: عَالِمٌ لَمْ يَنْفَعَهُ عِلْمُهُ

²³³⁸ Taberânî, *es-Sağîr*, 1: 302; İbn Adî, *el-Kâmil*, 3: 374; Beyhakî, *eş-Şuab*, 3: 273.

²³³⁹ Senedinde bulunan Osman b. Muksim el-Berrî ve Said el-Makburî, zayıf kabul edilmiştir. Münzirî, *et-Tergîb ve't-terhîb*, 1: 75; Zehebî, *el-Mizân*, 3: 58; İbn Hacer, *Lisânü'l-Mizân*, 5: 415; Suyûtî, *es-Sağîr*, 1879; Elbânî, *ed-Daîfe*, 4: 138; Elbânî, *Daifü'l-Câmi'i's-Sağîr*, 868.

²³⁴⁰ أَشَدُّ النَّاسِ حَسْرَةً يَوْمَ الْقِيَامَةِ رَجُلٌ أَمَكَّنَهُ طَلْبُ الْعِلْمِ فِي الدُّنْيَا فَلَمْ يَطْلُبْهُ وَرَجُلٌ عَلَّمَ عِلْمًا فَانْتَفَعَ بِهِ مَنْ سَمِعَهُ مِنْهُ دُونَهُ

²³⁴¹ İbn Asâkîr, Senedinde bulunan Muhammed b. Amr b. Vâsıl'ın Sehl b. Abdullah ve Sevvâr b. Fazl rivâyetlerinin münker olduğunu ifade etmiştir. İbn Asâkîr, *Târîhu Dimeşk*, 51: 137; Suyûtî, *es-Sağîr*, 1877; Münâvî, *Feydu'l-Kadîr*, 1: 520-521; Şevkânî, *el-Fevâid*, 290, (münker); Elbânî, *ed-Daîfe*, 14: 1255; Elbânî, *Daifü'l-Câmi'i's-Sağîr*, 866.

*kişi, küçük, büyük, sevdiğin ve sana yakın biri olsa da onu terk et.*²³⁴²

Deylemî, bu lafızla merfu,²³⁴³ Taberânî, Ebû Nuaym ve İbn Asâkîr,²³⁴⁴ benzer lafızlarla Abdullah b. Mesud'dan mevkuf senedle nakletmişlerdir.²³⁴⁵

761. *İlim talep edin ve onunla beraber ilim öğrendiğiniz hocanıza ve ilim öğrettiğiniz öğrencinize sekinet ve yumuşaklık talep ediniz. Zorba (eli sopalı) hocalardan olmayınız. Yoksa (bu) cahilce davranışınız ilminizin önüne geçer.*²³⁴⁶

İbn Adî, Hatîb ve Deylemî,²³⁴⁷ Ebû Hüreyre'den nakletmişlerdir.²³⁴⁸

762. *İnsanların derece bakımından en üstünü, Allah'ı zikredenlerdir.*²³⁴⁹

Beyhakî'nin bu lafızla, Ahmed b. Hanbel, Tirmizî, Ebû Ya'lâ'nın benzer lafızlarla Ebû Said el-Hudrî'den naklettikleri rivâyet,²³⁵⁰ zayıf kabul edilmiştir.²³⁵¹

763. *En şerefli iman insanların senden emin olmaları, en şerefli islam, insanların senin dilinden elinden güvende olmaları, en şerefli hicret başkalarına sövmeyi terk etmek ve en şerefli cihad şehit edilmek ve atının bu uğurda yaralanmasıdır.*²³⁵²

Taberânî ve İbn Neccâr,²³⁵³ İbn Ömer'den nakletmişlerdir.²³⁵⁴

²³⁴² أَقْبَلَ الْحَقُّ مِمَّنْ أَتَاكَ بِهِ صَغِيرًا أَوْ كَبِيرًا وَإِنْ كَانَ بَغِيضًا بَعِيدًا وَارْتُدُّ الْبَاطِلَ عَلَى مَنْ جَاءَ بِهِ مِنْ صَغِيرٍ أَوْ كَبِيرٍ وَإِنْ كَانَ حَبِيبًا قَرِيبًا

²³⁴³ Deylemî, *el-Firdevs*, 1: 433.

²³⁴⁴ Taberânî, *el-Kebîr*, 9: 106; Ebû Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, 1: 134, 9: 102; İbn Asâkîr, *Târihu Dimeşk*, 33: 175, 36: 269.

²³⁴⁵ Heysemî, *el-Mecma'*, 10: 235; Suyûtî, *es-Sağîr*, 2848; Abdülkuddûs b. Habîb, tenkit edilmiştir. Elbânî, *ed-Daîfe*, 6: 337; Elbânî, *Daîfü'l-Câmi'i's-Sağîr*, 923.

²³⁴⁶ اطلبوا العلم، واطلبوا مع العلم السكينة والجلم، ولينوا لمن تعلمونه، ولمن تعلمنم منه، ولا تكونوا من جنابرة العلماء؛ فيغلب جهلكم علمكم

²³⁴⁷ İbn Adî, *el-Kâmil*, 5: 542; Hatîb el-Bağdâdî, *el-Fakîh ve'l-mütefakkîh*, 2: 229; Deylemî, *el-Firdevs*, 1: 79.

²³⁴⁸ Senedinde bulunan Abbâd b. Kesîr es-Sekafî metrük/zayıf kabul edilmiştir. İbnü'l-Kayserânî, *ez-Zahîre*, 1: 416; Irâkî, *el-Muğnî*, 1073; Elbânî, *ed-Daîfe*, 7: 128.

²³⁴⁹ أَكْبَرُ النَّاسِ دَرَجَةً: الذَّاكِرُونَ اللَّهَ

²³⁵⁰ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 18: 248, (Ş. Arnavut: zayıf); Tirmizî, *Da'vât* 5, (garib); Ebû Ya'lâ, *el-Müsned*, 2: 530; Beyhakî, *eş-Şuab*, 2: 105.

²³⁵¹ Senedinde bulunan İbn Lehia zayıf kabul edilmiştir. Ayrıca Derrâc'ın Ebu'l-Heysem'den rivâyeti de tenkit edilmiştir. Heysemî, *el-Mecma'*, 10: 74; Suyûtî, *es-Sağîr*, 2885; Elbânî, *ed-Daîfe*, 14:1126; Elbânî, *Daîfü'l-Câmi'i's-Sağîr*, 960.

²³⁵² أَشْرَفُ الْإِيمَانِ أَنْ يَأْمَنَكَ النَّاسُ، وَأَشْرَفُ الْإِسْلَامِ أَنْ يَسْلَمَ النَّاسُ مِنْ لِسَانِكَ وَيَدِكَ، وَأَشْرَفُ الْهَجْرَةِ أَنْ تَهْجُرَ السَّيِّئَاتِ، وَأَشْرَفُ أَشْرَفُ الْإِيمَانِ أَنْ يَأْمَنَكَ النَّاسُ، وَأَشْرَفُ الْإِسْلَامِ أَنْ يَسْلَمَ النَّاسُ، وَأَشْرَفُ الْهَجْرَةِ أَنْ تَهْجُرَ السَّيِّئَاتِ، وَأَشْرَفُ الْجِهَادِ أَنْ تُقَاتِلَ، وَتُعْفَرَ فِرْسُكَ وَأَشْرَفُ الزَّهْدِ أَنْ يَسْكُنَ قَلْبُكَ عَلَى مَا "مِنْ لِسَانِكَ وَيَدِكَ"، وَأَشْرَفُ الْهَجْرَةِ أَنْ تَهْجُرَ السَّيِّئَاتِ، وَأَشْرَفُ الْجِهَادِ أَنْ تُقَاتِلَ، وَتُعْفَرَ فِرْسُكَ رَزَقَتْ، وَإِنْ أَشْرَفَ مَا تَسْأَلُ مِنَ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ الْعَافِيَةَ فِي الدِّينِ وَالدُّنْيَا

²³⁵³ Taberânî, *es-Sağîr*, 1: 28; Suyûtî, *el-Câmiu's-sağîr*'inde İbn Neccâr'ın tahrîc ettiğini belirtmiştir. Suyûtî, *es-Sağîr*, 1885, .

²³⁵⁴ Senedinde bulunan Münebbih b. Osman, rivâyetinde tek kalmış, teferrüd etmiştir. Heysemî, *el-Mecma'*, 1: 60; Suyûtî, *es-Sağîr*, 1885; Elbânî, *Daîfü'l-Câmi'i's-Sağîr*, 874.

764. *Hiç ölmeyeceğini zanneden kişinin çalıştığı gibi çalış. Yarın öleceğinden korkan kişinin sakındığı gibi sakın!*²³⁵⁵

Abdullah b. Mübârek'in mevkuf ve munkatı;²³⁵⁶ Beyhakî'nin merfu olarak Abdullah b. Amr b. el-As'tan naklettikleri rivâyet²³⁵⁷ zayıf kabul edilmiştir.²³⁵⁸

765. *Mübtelâ (derde düşmüş) müminin duasını ganimet biliniz.*²³⁵⁹

Ebü'd-Derdâ'dan, Ebü's-Şeyh²³⁶⁰ ve Deylemî²³⁶¹ merfu; Beyhakî, Kudâî ve İbn Asâkîr²³⁶² ise mevkuf senedle nakletmişlerdir.²³⁶³

766. *En faziletli yerler, mescidlerdir. Oradaki insanların en faziletlisi, oraya ilk girip en son çıkanlardır. Kim cemaate önce giderse, sanki imanen önde gibidir.*²³⁶⁴

Râfiî²³⁶⁵ bu lafızla Osman b. Suheyb'in babasından; Ebü's-Şeyh, ilk kısmını İbn Abbâs'tan²³⁶⁶ nakletmişlerdir.²³⁶⁷

767. *En doğru rüya, gündüz görülendir. Çünkü Allah, vahyi gündüz bana has kıldı.*²³⁶⁸

Ebü Nuaym ve Deylemî,²³⁶⁹ Câbir b. Abdullah'tan nakletmişlerdir.²³⁷⁰ Dârimî,

²³⁵⁵ Rivâyetin tamamı şu şekildedir: إِنَّ هَذَا الدِّينَ مَتِينٌ فَأَوْعِلُوا فِيهِ بِرَفْقٍ، وَلَا تَبِعُوا إِلَى أَنْفُسِكُمْ عِبَادَةَ اللَّهِ، فَإِنَّ الْمُنْتَبِتَ لَا بَلْعَ بَعْدًا، وَلَا أَبْقَى ظَهْرًا، وَأَعْمَلْ عَمَلِ امْرِئٍ يَظُنُّ أَنْ لَا يَمُوتَ إِلَّا هَرَمًا، وَأَخَذَ حَذَرَ امْرِئٍ يَخْشَى أَنْ يَمُوتَ غَدًا

²³⁵⁶ Senedinde bulunan İbn Aclân ile Abdullah b. Amr arasında bir inkıta vardır.

²³⁵⁷ Abdullah b. Mübârek, *ez-Zühed ve'r-rekâik*, 1: 469; Beyhakî, *eş-Şuab*, 3: 28.

²³⁵⁸ Senedinde bulunan Abdullah b. Salih zayıf kabul edilmektedir. Ayrıca Ömer b. Abdülaziz'in mevlâsı olarak zikredilen râvî meçhuldür. İbn Hacer, *et-Takrîb*, 308; Sehâvî, *el-Makâsîd*, 615; Gazzî, *el-İtkân*, 1: 12; Münâvî, *Feydu'l-Kadîr*, 2:12; Aclûnî, *el-Keşf*, 2: 217; Elbânî, *ed-Daîfe*, 5: 501.

²³⁵⁹ اغتتموا دَعْوَةَ الْمُؤْمِنِ الْمُبْتَلَى

²³⁶⁰ Suyûtî, *es-Sağîr*, 2905, (Ebu's-Şeyh'in, es-Sevâb adlı eserinde tahrîc ettiğini ifade etmiştir.).

²³⁶¹ Elbânî, *ed-Daîfe*, 6: 22, (Deylemî'nin el-Firdevs adlı eserinin matbu nüshasında bu rivâyet yer almamaktadır.).

²³⁶² Beyhakî, *eş-Şuab*, 13: 195; Kudâî, *eş-Şihâb*, 1: 77; İbn Asâkîr, *Târîhu Dimeşk*, 47: 154.

²³⁶³ Senedinde bulunan Hüseyin b. el-Ferec hakkında İbn Main hadis uyduran birisidir demiştir. Münâvî, *Feydu'l-Kadîr*, 2: 16; Gumârî, *el-Müdvâvî*, 1: 117; Elbânî, *ed-Daîfe*, 6: 22, (mevzu); Elbânî, *Daîfü'l-Câmi'i's-Sağîr*, 980, (zayıf).

²³⁶⁴ أَفْضَلُ الْبِقَاعِ الْمَسَاجِدُ، وَأَفْضَلُ أَهْلِهَا: أَوْلَهُمْ دُخُولًا وَآخِرَهُمْ خُرُوجًا، وَمَنْ سَبَقَ بِالْجَمَاعَةِ، كَمَنْ سَبَقَ بِالْإِيمَانِ

²³⁶⁵ Râfiî, *et-Tedvîn fî Ahbâri Kazvîn*, 3: 362; Senedinde bulunan Süveyd b. Saîd, sadûk ve rivâyetlerinde hata yapan bir râvî kabul edilmiştir. Bununla birlikte Müslim ve İbn Mâce kendisinden hadis tahrîc etmişlerdir. Zehebî, *el-Mizân*, 2: 248; Zehebî, *el-Kâşif fî ma'rifeti men lehû riyâyetün fî'l-Kütubi's-Sitteti*, 1: 472.

²³⁶⁶ Ebu's-Şeyh, *el-'Azame*, 2: 675.

²³⁶⁷ Ebu's-Şeyh rivâyetinde yer alan Osman b. Abdullah'ın kim olduğu meçhuldür. Suyûtî, şayet el-Emevî eş-Şâmî nisbetiyle bilinen râvî ise onun sikalardan hadis uydurduğunu ifade etmiştir. Suyûtî, *el-Le'âlî*, 1: 23; Elbânî, *ed-Daîfe*, 13: 1141.

²³⁶⁸ أَصَدَّقَ الرُّؤْيَا: مَا كَانَ نَهَارًا؛ لِأَنَّ اللَّهَ خَصَّنِي بِالْوَحْيِ نَهَارًا

²³⁶⁹ Ebü Nuaym, *Târîhu İsfahan*, 1: 337; Deylemî, *el-Firdevs*, 1: 369.

²³⁷⁰ Senedinde bulunan Salih b. Abdullah el-Kuraşî, tenkit edilmiştir. Ebü'l-Fadl Celâlüddîn Abdurrahmân b. Ebî Bekr b. Muhammed el-Hudayrî es-Suyûtî, *el-İtkân fî ulûmi'l-Kur'an*, thk.

Tirmizî ve Ebû Ya'lâ'nın, Ebû Said el-Hudrî'den zayıf bir senedle naklettikleri *أُصْنَدُ* şeklindeki "seherlerde görülen rüyanın en doğru olduğunu" ifade eden rivâyetin varlığını da belirtmek gerekir.²³⁷¹

768. *İhtiyaçlarınızı izzet-i nefis ile isteyiniz. Çünkü işler, önceden belirlenen ölçülere göre (kader dahilinde) gerçekleşir.*²³⁷²

Temmâm ve İbn Asâkîr,²³⁷³ Abdullah b. Büsr el-Müzenî'den nakletmişlerdir.²³⁷⁴

769. *Allah dört grup insana kıyamet günü rahmet nazarıyla bakmaz: Anne-babasına isyan eden, yaptığı iyiliği başa kakan, içki içmeye devam eden, kaderi yalanlayan.*²³⁷⁵

Taberânî ve İbn Adî,²³⁷⁶ Ebû Ümâme'den nakletmişlerdir.²³⁷⁷

770. *Bataklıkta biten yosundan sakının (kötü bir çevrede yetişen güzel kadın).*²³⁷⁸

Râmhurmüzi, Dârekutnî, Kudâî ve Deylemî,²³⁷⁹ Ebû Said el-Hudrî'den nakletmişlerdir.²³⁸⁰

771. *Allah'a iman ettikten sonra en kıymetli amel insanlara karşı sevgidir.*²³⁸¹

Muhammed Ebû'l-Fadl İbrahim (Mısır: Heyetü'l-Mısriyye, 1974), 1: 85; Münâvî, *Feydu'l-Kadîr*, 1: 530, (zayıf).

²³⁷¹ Dârimî, *Rüya* 7, (H.Selim Esed: zayıf); Tirmizî, *Rüyâ* 3; Ebû Ya'lâ, *el-Müsned*, 2: 509.

²³⁷² *اطلبوا الحوائج بعزّة الأنفس؛ فإنّ الأمور تجري بالمقادير*

²³⁷³ Temmâm, *el-Fevâid*, 1: 85; İbn Asâkîr, *Târîhu Dimeşk*, 53: 70.

²³⁷⁴ Senedinde meçhul râvîler bulunmakla birlikte Hâriz b. Osman tenkit edilmiştir. Suyûtî, *es-Sağîr*, 2826; Münâvî, *Feydu'l-Kadîr*, 1: 543; Aclûnî, *el-Keşf*, 1: 139; Elbânî, *ed-Daîfe*, 3: 573, (zayıf).

²³⁷⁵ *أُرْبَعَةٌ لَا يَنْظُرُ اللَّهُ إِلَيْهِمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ: الْعَاقُ، وَالْمَنَانُ، وَمُدْمِنُ الْخَمْرِ، وَمُكْتَبٌ بِالْقَدْرِ*

²³⁷⁶ Taberânî, *el-Kebîr*, 8: 240; İbn Adî, *el-Kâmil*, 2: 156.

²³⁷⁷ Senedinde bulunan Beşr b. Nümeyr metrükü'l-hadis kabul edilmiştir. İbnü'l-Cevzî, *el-İtel*, 2: 185; İbnü'l-Kayserânî, *ez-Zahîre*, 1: 385; Heysemî, *el-Mecma'*, 7: 203; Suyûtî, *es-Sağîr*, 1780; Elbânî, *ed-Daîfe*, 6: 161, (zayıf); Elbânî, *Daîfü'l-Câmi 'i's-Sağîr*, 768.

²³⁷⁸ *يَأْكُمُ وَخَضْرَاءُ الدَّمَنِ*

²³⁷⁹ Ebû Muhammed İbn Hallâd el-Hasen b. Abdirrahmân b. Hallâd el-Fârisî er-Râmhurmüzi, *Emsâlü'l-hadis*, thk. Ahmed Abdülfettâh Temmâm (Beyrut: Müessesetü'l-Kütübi's-Sekâfiyye, 1409), 121; İbnü'l-Kayserânî, *Etrâfü'l-garâib ve'l-efrâd*, 5: 78; Kudâî, *eş-Şihâb*, 2: 96; Deylemî, *el-Firdevs*, 1: 282.

²³⁸⁰ Senedinde bulunan Vâkidî, zayıf kabul edilmiştir. İbnü'l-Mülakkın, *el-Bedrü'l-Münîr*, 7: 497; Irâkî, *el-Muğni*, 479; Sehâvî, *el-Makâsıd*, 222; Aclûnî, *el-Keşf*, 1: 272; Aliyyü'l-Kârî, *el-Esrâr*, 139-140; Elbânî, *ed-Daîfe*, 1: 69.

²³⁸¹ *أَفْضَلُ الْأَعْمَالِ بَعْدَ الْإِيمَانِ بِاللَّهِ: التَّوَدُّدُ إِلَى النَّاسِ*

Taberânî,²³⁸² Ebû Hüreyre'den nakletmiştir.²³⁸³

772. *Farzlardan sonra Allah katında en kıymetli amel fakir bir kimseyi doyurmak, borcunu ödemek veya ondan bir sıkıntıyı gidermektir.*²³⁸⁴

Taberânî,²³⁸⁵ Hakem b. Umeyr'den nakletmiştir.²³⁸⁶

773. *Gerçek şu ki cezası en çabuk verilecek günah zulümdür/haksızlıktır.*²³⁸⁷

İbn Hibbân ve Taberânî'nin, Ebû Hüreyre'den; Beyhakî'nin Abdurrahman b. Avf'tan naklettikleri rivâyet,²³⁸⁸ zayıf kabul edilmiştir.²³⁸⁹

774. *Yaptığınız işlere kulluk niyetiyle başlayıp risaleti övünüz.*²³⁹⁰

Abdürrezzâk, Taberî ve İsmail b. İshak (ö. 282/895), Katâde b. Diâme'den nakletmişlerdir.²³⁹¹

775. *Gözlerinizin ibadetten payını Kur'an ve sayfalarda var olanlara bakarak verin.*²³⁹²

Ebü's-Şeyh, Hakîm et-Tirmizî, Beyhakî ve Deylemî,²³⁹³ Ebû Said el-Hudrî'den

²³⁸² Ebû Bekr Abdullah b. Muhammed b. Ubeyd el-Kureşî el-Bağdâdî İbn Ebi'd-Dünyâ, *Mekârimü'l-ahlâk (veylühü Mekârimü'l-ahlâk li't-Taberânî, thk. Ebü'l-Kâsım Müsnidü'd-dünyâ Süleymân b. Ahmed b. Eyyüb Taberânî - Mecdi Seyyid İbrahim (Kahire: Mektebetü'l-Kur'an, 1989), 364.*

²³⁸³ Senesinde bulunan Abd b. Amr el-Hanefî ve Ali b. Zeyd b. Cüdân tenkit edilmiştir. İbn Müflih, *el-Âdâbü's-şer'iyye*, 1: 53; Suyûtî, *es-Sağîr*, 2924; Münâvî, *Feydu'l-Kadîr*, 2: 70; Elbânî, *ed-Daîfe*, 3: 584; Elbânî, *Daîfü'l-Câmi'i's-Sağîr*, 999, (zayıf).

²³⁸⁴ أَفْضَلُ الْأَعْمَالِ إِلَى اللَّهِ بَعْدَ الْفَرَائِضِ: مَنْ أَطْعَمَ مِسْكِينًا مِنْ جُوعٍ، أَوْ دَفَعَ عَنهُ مَغْرَمًا، أَوْ كَشَفَ عَنْهُ كَرْبًا

²³⁸⁵ Taberânî, *el-Kebîr*, 3: 218.

²³⁸⁶ Senesinde bulunan Süleyman b. Seleme tenkid edilmiştir. Heysemî, *el-Mecma'*, 3: 116; Suyûtî, *es-Sağîr*, 1174; Münâvî, *Feydu'l-Kadîr*, 1: 166; Elbânî, *Daîfü'l-Câmi'i's-Sağîr*, 161.

²³⁸⁷ إِنَّ أَجَلَ الطَّاعَاتِ ثَوَابًا صِلَةُ الرَّحْمِ وَإِنَّ أَجَلَ الْمَعْصِيَةِ عِقَابٌ بَعْثُ النَّبِيِّ بَعْثُ النَّبِيِّ وَأَجَلَ الْأَنْبِيَاءِ عُقُوبَةُ النَّبِيِّ Bu rivâyet, kaynaklarda *بَعْثُ النَّبِيِّ بَعْثُ النَّبِيِّ وَأَجَلَ الطَّاعَاتِ ثَوَابًا صِلَةُ الرَّحْمِ وَإِنَّ أَجَلَ الْمَعْصِيَةِ عِقَابٌ بَعْثُ النَّبِيِّ بَعْثُ النَّبِيِّ وَأَجَلَ الْأَنْبِيَاءِ عُقُوبَةُ النَّبِيِّ* şeklinde geçmektedir.

²³⁸⁸ İbn Hibbân, *el-Mecrûhîn*, 3: 150; Taberânî, *el-Evsat*, 2: 19; Beyhakî, *eş-Şuab*, 10: 345.

²³⁸⁹ Beyhakî'nin senesinde yer alan Yah'ya b. Ebî Kesîr el-Yemâmî, tenkit edilirken Ebû Hüreyre rivâyetinde bulunan Ebû'd-Dehmâ'nın tek kaldığı, bundan dolayı rivâyetlerinin delil olarak kullanılamayacağı İbn Hibbân tarafından belirtilmiştir. İbnü'l-Kayserânî, *el-Ma'rife*, 114; Zehebî, *el-Mizân*, 4: 523; Elbânî, *es-Sahîha*, 2: 671. (Elbânî, İbn Hacer'in, bu râvînin makbul olduğunu, rivâyet için ise şahitleri var dediğini nakletmiştir).

²³⁹⁰ اِنْدُوا بِالْعِبُودِيَّةِ وَتَنُوا بِالرِّسَالَةِ

²³⁹¹ Abdürrezzâk, *Tefsîrü Abdürrezzâk*, 3: 437; Taberî, *et-Tefsîr*, 24: 494; Ebû İshak İsmail b. İshak b. İsmail b. Hammâd b. Zeyd el-Ezdî el-Basrî el-Cehdamî, *Fadlu's-salât ale'n-Nebi*, thk. Muhammed Nâsiruddîn Elbânî (Beyrut: el-Mektebü'l-İslâmî, 1397), 86, (Elbânî, tahkikini yaptığı eserini rivâyetlerinin tahrîcinde mürsel olan metne sahih hükmü vermiştir).

²³⁹² أعطوا أعينكم أعطوا أعينكم حَظُّهَا مِنْ عِبَادَةِ النَّظَرِ فِي الْمَصْحَفِ، وَهُوَ مَا جُمِعَ فِيهِ الْقُرْآنُ، أَوْ الصُّحُفُ Rivâyetin tamamı *أعطوا أعينكم أعطوا أعينكم حَظُّهَا مِنْ عِبَادَةِ النَّظَرِ فِي الْمَصْحَفِ، وَهُوَ مَا جُمِعَ فِيهِ الْقُرْآنُ، أَوْ الصُّحُفُ* şeklindedir.

²³⁹³ Ebu's-Şeyh, *el-'Azame*, 1: 225; Hakîm et-Tirmizî, *Nevâdirü'l-usûl*, 3: 254; Beyhakî, *eş-Şuab*, 3: 509; Deylemî, *el-Firdevs*, 1: 105.

nakletmişlerdir.²³⁹⁴

776. *Salih veya facir her müminin arkasında namaz kılınız.*²³⁹⁵

Dârekutnî ve Beyhakî,²³⁹⁶ Ebû Hüreyre'den nakletmişlerdir.²³⁹⁷

777. *Allah, gönderdiği her peygamberi güzel yüzlü, güzel isimli ve güzel sesli olarak göndermiştir.*²³⁹⁸

İbn Adî, Ebû Nuaym ve İbn Asâkîr, Enes b. Mâlik'ten mevkuf senedle²³⁹⁹ nakletmişlerdir.²⁴⁰⁰

778. *(Kolay ve adaletli bir şeriat olan) Hanıflikle gönderildim.*²⁴⁰¹

“Ben hanîf ve müsâmahakâr bir din ile gönderildim” ifadesiyle Ebû Ümâme²⁴⁰² ve Câbir b. Abdullah'tan²⁴⁰³ nakledilmiştir.²⁴⁰⁴

779. *Farzları yerine getirmekle emredildiğim gibi insanlarla güzel muamelede bulunmakla da emredildim.*²⁴⁰⁵

İbn Adî ve İbn Merdûye'nin (ö. 410/1020) Hz. Aişe'den naklettiği rivâyet,²⁴⁰⁶ zayıf kabul edilmiştir.²⁴⁰⁷

²³⁹⁴ Senedinde yer alan Anbese b. Abdurrahman el-Kûfî, hadis uydurmakla tenkit edilirken Hafs b. Ömer b. Meymûn zayıf kabul edilmiştir. Irâkî, *el-Muğnî*, 1800; Suyûtî, *es-Sağîr*, 2867; Münâvî, *Feydu'l-Kadîr*, 1: 561; Elbânî, *es-Sahîha*, 4: 89, (mevzu); Elbânî, *Daifü'l-Câmi'i's-Sağîr*, 942.

²³⁹⁵ صَلُّوا خَلْفَ كُلِّ بَرٍّ وَفَاجِرٍ

²³⁹⁶ Dârekutnî, *es-Sünen*, 2: 404; Beyhakî, *el-Kübrâ*, 4: 29.

²³⁹⁷ Senedinde bulunan Mekhûl, Ebû Hüreyre'den hadis sema etmediği için senette inkıta vardır. İbnü'l-Cevzî, *el-İlel*, 1: 422, 447; Zehebî, *et-Tenkîh*, 1: 256; Zeylaî, *Nasbü'r-râye*, 2: 27; Suyûtî, *es-Sağîr*, 7920; Aclûnî, *el-Keşf*, 2: 29; Elbânî, *Daifü'l-Câmi'i's-Sağîr*, 3478.

²³⁹⁸ Rivâyetin tamamı şu şekildedir: مَا بَعَثَ اللَّهُ نَبِيًّا إِلَّا مَا بَعَثَ اللَّهُ رَسُولًا إِلَّا كَانَ حَسَنَ الْوَجْهِ حَسَنَ الْأَسْمِ حَسَنَ الصَّوْتِ ، حَسَنَ الصَّوْتِ ، وَكَانَ نَبِيُّكُمْ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حَسَنَ الْوَجْهِ ، حَسَنَ الصَّوْتِ ، غَيْرَ أَنَّهُ لَا يَزُجُّ حَسَنَ الصَّوْتِ ، وَكَانَ نَبِيُّكُمْ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حَسَنَ الْوَجْهِ ، حَسَنَ الصَّوْتِ ، غَيْرَ أَنَّهُ لَا يَزُجُّ

²³⁹⁹ İbn Adî, *el-Kâmil*, 3: 362; Ebû Nuaym, *Târîhu İsfahan*, 1: 193; İbn Asâkîr, *Târîhu Dimeşk*, 4: 6.

²⁴⁰⁰ Senedinde bulunan Hüsâm b. Misak münkerü'l-hadis kabul edilmiştir. İbnü'l-Kayserânî, *ez-Zahîre*, 4: 2070; Zehebî, *el-Mizân*, 2: 221.

²⁴⁰¹ بُعِثْتُ بِالْحَنِفِيَّةِ السَّمْحَةِ

²⁴⁰² Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 36: 624; Taberânî, *el-Kebîr*, 8: 170, 216, 222.

²⁴⁰³ Hatîb el-Bağdâdî, *Târîh*, 7: 218.

²⁴⁰⁴ Senedinde bulunan Ali b. Yezid ve Ufeyr b. Ma'den ve Abdurrahman b. Zinad tenkit edilmiştir. Heysemî, *el-Mecma'*, 4: 302; İbn Receb el-Hanbelî, *el-Feth*, 1: 110; Irâkî, *el-Muğnî*, 1499; Suyûtî, *es-Sağîr*, 6086; Sehâvî, *el-Makâsîd*, 186, (Deylemî'nin Hz. Aişe'den bu manaya gelen rivâyetinin hasen olduğuna işaret ederek ederele ilgili bu manayı destekleyen rivâyetleri de zikretmiştir); Aclûnî, *el-Keşf*, 1: 217; Elbânî, *Daifü'l-Câmi'i's-Sağîr*, 3336.

²⁴⁰⁵ إِنَّ اللَّهَ تَبَارَكَ وَتَعَالَى أَمْرَنِي بِمُذَارَاةِ النَّاسِ كَمَا أَمْرَنِي بِإِقَامَةِ رِوَايَتِي تَمَامًا أَمْرَتُ بِمُذَارَاةِ النَّاسِ، كَمَا أَمْرَتُ بِالْفَرَائِضِ

²⁴⁰⁶ İbn Adî, *el-Kâmil*, 2: 170, (Bişr b. Ubeyd, münkerü'l-hadis); Ebû Bekir Ahmed b. Musa b. Fûrek b. Musa b. Cafer İbn Merdûye, *Selâsü mecâlis min emâlî İbn Merdûye*, thk. Muhammed Zıyâü'r-Rahmân el-Âzamî (Birleşik Arap Emirlikleri: Dâru'l-Ulûmi'l-Hadis, 1990), 215.

²⁴⁰⁷ Senedinde bulunan Bişr b. Ubeyd ed-Dârisî, münkerü'l-hadis, kabul edilmiştir. İbnü'l-Kayserânî, *ez-Zahîre*, 1: 571; Zehebî, *el-Mizân*, 1: 320; Ebû'l-Fidâ' İmâdüddîn İsmâil b. Şihâbiddîn Ömer b. Kesîr b. Dav' b. Kesîr el-Kaysî el-Kureşî el-Busrâvî ed-Dımaşkî eş-Şâfiî İbn Kesîr, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm*,

780. *İslam temizdir, öyleyse siz de temiz olunuz. Çünkü cennete ancak temiz olanlar girecektir.*²⁴⁰⁸
 Taberânî, İbn Hibbân ve Hatîb²⁴⁰⁹ Hz. Aişe'den nakletmişlerdir.²⁴¹⁰
781. *Hakşinaslık, Ömer'in yanında dost bırakmadı.*²⁴¹¹
 Tirmizî, Bezzâr, Ebû Ya'lâ ve Taberânî²⁴¹² Hz. Ali'den nakletmişlerdir.²⁴¹³
782. *Kur'an, kendisini sevmeyene zordur, zor sayılır. Ona tabi olan için ise kolaydır, o hakemdir. Benim hadislerim de sevmeyene zordur, zor sayılır. Ona tabi olan için ise kolaydır, o da hakemdir. Kim benim hadisime tutunur, onu ezberler, anlar ise Kur'an'ı da bir araya getirmiş (anlamış, idrak etmiş) olur. Kim de Kur'an'ı ve hadisimi önemsemese dünya ve ahireti hüsrana uğrar.*²⁴¹⁴
 Hatîb'in Hakem b. Umeyr'den naklettiği rivâyet,²⁴¹⁵ zayıf kabul edilmiştir.²⁴¹⁶
783. *Allah, kulu sünnete tabi olmasından dolayı cennete koyar.*²⁴¹⁷
 İbn Batta, Abdülmelik b. Müslim'in (بِأَعْنِي) ifadesiyle; İbnü'l-Cevzî'nin de senedsiz naklettiği rivâyet, tenkid edilmiştir.²⁴¹⁸ Dârekutnî ve Herevî benzer lafızlarla,
-
- thk. Sâmî b. Muhammed Selâme (Riyad: Dâru Taybe, 1999), 2: 148; Suyûtî, *ed-Dürrü'l-mensûr*, 2: 358; Elbânî, *es-Sahîha*, 2: 219.
- ²⁴⁰⁸ إن الإسلام نظيف، فتتظفوا، فإنه لا يدخل الجنة إلا نظيف
- ²⁴⁰⁹ Taberânî, *el-Evsat*, 5: 139; İbn Hibbân, *el-Mecrûhîn*, 3: 57; Hatîb el-Bağdâdî, *Târîh*, 5: 351.
- ²⁴¹⁰ Senesinde bulunan Nuaym b. Müverri' el-Anberî hadis hırsızlığı yapmakla ve güvenilir râvilerden işitmediği halde bazı rivâyetleri nakletmekle tenkid edilmiştir. İbnü'l-Cevzî, *el-İlel*, 2: 224; Heysemî, *el-Mecma'*, 5: 132; Sehâvî, *el-Makâsîd*, 239; Elbânî, *es-Sahîha*, 5: 489.
- ²⁴¹¹ Bu lafızla temel hadis kitaplarında bulunmayan rivâyet, benzer manada farklı lafızlarla şu şekilde nakledilmiştir: رَجِمَ اللَّهُ أَبَا بَكْرٍ رَوَّحِيَّ ابْنَتَهُ، وَحَمَلَنِي إِلَى دَارِ الْهَجْرَةِ، وَأَعْتَقَ بِلَالًا مِنْ مَالِهِ، رَجِمَ اللَّهُ عُمَرَ، يَقُولُ الْحَقُّ وَإِنْ كَانَ مُرًّا، تَرَكَهُ الْحَقُّ وَمَا لَهُ صَدِيقٌ، رَجِمَ اللَّهُ عُثْمَانَ، تَسْتَحْيِيهِ الْمَلَائِكَةُ، رَجِمَ اللَّهُ عَلِيًّا، اللَّهُمَّ أَدِرْ الْحَقَّ مَعَهُ حَيْثُ دَارَ
- ²⁴¹² Tirmizî, Menâkıb 20, (garib); Bezzâr, *el-Müsned*, 3: 51; Ebû Ya'lâ, *el-Müsned*, 1: 418; Taberânî, *el-Evsat*, 6: 95.
- ²⁴¹³ Senesinde bulunan Muhtar b. Nâ'fi metruk kabul edilmiştir. İbn Hibbân, *el-Mecrûhîn*, 3: 10; Ukaylî, *ed-Duâfâ*, 4: 210; İbnü'l-Cevzî, *el-İlel*, 1: 254; Zehebî, *Târîhu'l-İslâm*, 3: 634-635; Suyûtî, *es-Sağîr*, 3095; Elbânî, *es-Sahîha*, 5: 113; Elbânî, *Daîfü'l-Câmi'i's-Sağîr*, 3095; Elbânî, *Daîfü Süneni't-Tirmizî*, 497.
- ²⁴¹⁴ الْقُرْآنُ صَعْبٌ مُسْتَصْعَبٌ عَلَى مَنْ كَرِهَهُ، مُيسَّرٌ عَلَى مَنْ تَبِعَهُ، وَهُوَ الْحَكْمُ، وَحَدِيثِي صَعْبٌ مُسْتَصْعَبٌ، وَهُوَ الْحَكْمُ، فَمَنْ اسْتَمْسَكَ بِحَدِيثِي وَفَهِمَهُ وَحَفِظَهُ؛ جَامِعَ الْقُرْآنَ، وَمَنْ تَهَاوَنَ بِالْقُرْآنِ وَبِحَدِيثِي؛ خَسِرَ الدُّنْيَا وَالْآخِرَةَ
- ²⁴¹⁵ Hatîb el-Bağdâdî, *Târîh*, 2: 189.
- ²⁴¹⁶ Senesinde yer alan İsa b. İbrahim b. Tahmân el-Hâşimî ve Bakıyye b. Velid, tenkid edilmiştir. Zehebî, *el-Mizân*, 3: 309; İbn Hacer, *Lisânu'l-Mizân*, 6:257; Cûzekânî, *el-ebâtîl*, 1:136.
- ²⁴¹⁷ إن الله ليُدخل العبد الجنة بالسنة يتمسك بها
- ²⁴¹⁸ İbn Batta, *el-İbâne*, 1: 344; Ebü'l-Ferec Cemâlüddîn Abdurrahmân b. Ali b. Muhammed el-Bağdâdî İbnü'l-Cevzî, *Menâkıbu İmâm Ahmed b. Hanbel*, thk. Abdullah b. Abdülmuhsin et-Türkî - Ali Muhammed Ömer (Mısır: Mektebetü'l-Hancî, 1979), 217. Senesinde bulunan Leys'in kâtibi Ebû Sâlih tenkid edilmiştir.

Hız. Aişe'den, nakletmişlerdir.²⁴¹⁹

784. *Kim sahâbîlerime söverse Allah'ın, meleklerin ve bütün insanların lâneti o kimsenin üzerine olsun. Böyle birinin kıyamet gününde ne tövbesi ne de fidyesi kabul edilir.*²⁴²⁰

Hız. Aişe,²⁴²¹ Enes b. Mâlik,²⁴²² İbn Ömer,²⁴²³ İbn Abbâs,²⁴²⁴ Câbir,²⁴²⁵ Uveym b. es-Sâide, babası aracılığıyla dedesinden²⁴²⁶ ve Ebû Said el-Hudrî'den, benzer lafızlarla nakledilmiştir.²⁴²⁷

785. *Allah nebiler ve resuller dışındaki bütün insanlara ahabımı seçkin kıldı. Ahabımın hepsi saygın kimselerdir. Onlardan Ebû Bekir, Ömer, Osman ve Ali'yi daha da seçkin kıldı.*²⁴²⁸

Bezzâr, İbn Hibbân, Kurtubî ve Hatîb,²⁴²⁹ Câbir b. Abdullah'tan nakletmişlerdir.²⁴³⁰

786. *Ey İnsanlar! Ahabımı, akrabamı, eşimi-dostumu, koruyup gözetiniz! Onlardan biri sizden mazlum olarak hak istemesin, çünkü onlara haksızlık bir felakettir, yarın kıyamet günü bağışlanmaz.*²⁴³¹

²⁴¹⁹ İbnü'l-Kayserânî, *Etrâfû'l-garâib ve'l-efrâd*, 5: 485; Ebû İsmail Abdullah b. Muhammed b. Ali el-Ensârî el-Herevî, *Zemmü'l-keîâm ve ehlih*, thk. Abdurrahman Abdülaziz eş-Şibl (Medine: Mektebetü'l-Ulûm ve'l-Hikem, 1998), 1: 299; Müslim'de geçen rivâyet الجنة دخل الجنة İn şeklindedir. Müslim, Mukaddime 14.

²⁴²⁰ من سب أصحابي؛ فعليه لعنة الله والملائكة والناس أجمعين، ولا يُقبلُ منه يوم القيامة صَرْفًا ولا عدلًا

²⁴²¹ Taberânî, *el-Evsat*, 5: 94; Senesinde zayıf râvîler bulunmaktadır. Heysemî, *el-Mecma'*, 10: 21.

²⁴²² İbn Adî, *el-Kâmil*, 6: 363; Senesinde bulunan Ali b. Yezîd es-Sudâî tenkid edilmiştir. İbnü'l-Kayserânî, *ez-Zahîre*, 4: 2296; Zehebî, *el-Mizân*, 3: 162.

²⁴²³ Bezzâr, *el-Müsned* 12: 155; Senesinde bulunan Seyf b. Ömer tenkid edilmiştir. Heysemî, *el-Mecma'*, 10: 24.

²⁴²⁴ Taberânî, *el-Kebîr*, 12: 142; Senesinde bulunan Abdullah b. Hırâş tenkid edilmiştir. İbn Adî, *el-Kâmil*, 4: 213; Suyûtî, *es-Sağîr*, 11230, (hasen); Elbânî, *es-Sahîha*, 5: 446.

²⁴²⁵ İbn Asâkir, *Târihu Dimeşk*, 30: 144; Deylemî, *el-Firdevs*, 5: 14; Senesinde bulunan Ali b. Hasan eş-Şâmî ve Hâlid b. Da'lac zayıf kabul edilmiştir. Elbânî, *es-Sahîha*, 7: 476.

²⁴²⁶ Rivâyetin tamamı şu şekildedir: إنَّ الله تبارك وتعالى اختارني، واختار لي أصحابي، فجعل لي منهم وزراء وأنصارًا ولا عدلًا فمن سبهم فعليه لعنة الله والملائكة والناس أجمعين، لا يقبلُ الله منه يوم القيامة صَرْفًا ولا عدلًا Taberânî, *el-Evsat*, 1: 144; İbn Asâkir, *Mu'cemü's-şüüh*, 1: 554; Beyhakî, *el-Medhal*, 113; Senesinde bulunan Uveym b. Saîde ve Sâlim b. Utbe tenkid edilmiştir. Heysemî, *el-Mecma'*, 10: 17; İbn Hacer, *el-Emâli'l-mutlaka*, 71.

²⁴²⁷ Taberânî, *el-Evsat*, 2: 236; Heysemî, *el-Mecma'*, 10: 21.

²⁴²⁸ إن الله اختار أصحابي على جميع العالمين سوى النبيين والمرسلين واختار لي من أصحابي أربعة أبا بكر وعمر وعثمان وعليًا فجعلهم خير أصحابي وفي أصحابي كلهم خير

²⁴²⁹ (Keşfü'l-estâr'dan naklen) Heysemî, *Keşfü'l-estâr*, 3: 288; İbn Hibbân, *el-Mecrûhîn*, 2: 41; Kurtubî, *el-Câmi'*, 19: 305; Hatîb el-Bağdâdî, *Târih*, 3: 381.

²⁴³⁰ Senesinde bulunan Abdullah b. Sâlih el-Cühenî tenkid edilmiştir. Ebü'l-Fadl İbnü'l-Kayserânî Muhammed b. Tâhir b. Alî el-Makdisî eş-Şeybânî İbnü'l-Kayserânî, *Tezkiretü'l-huffâz*, (*Etrâfu ehâdîsi Kitâbü'l-Mecrûhîn li'bn-i Hibbân*), thk. Hamdi Abdülmecid es-Silefî (Riyad: Dârü's-Sâmi'i, 1994), 77; Zehebî, *el-Mizân*, 2: 442; Heysemî, *el-Mecma'*, 10: 16; Elbânî, *ed-Daîfe*, 13: 275.

²⁴³¹ أيها الناس احفظوني في أصحابي وأصهاري وأختائي، لا يظلمكم أحدٌ منهم بمظلمة؛ فإنها مظلمة لا تُوهبُ في القيامة عَدَا

H. Peygamber'in verdiği bir hutbede geçen bu metni Taberânî ve İbn Asâkir, Sehl b. Mâlik el-Ensârî'den nakletmiştir.²⁴³²

787. *Ashabımı, akrabalarımı koruyup gözetiniz. Kim onları koruyup gözetirse Allah'ta dünya ve ahirette onu koruyup gözetir. Kim onları koruyup gözetmezse Allah onu terkeder. Allah kimi de terk ederse onu yakalaması yakındır.*²⁴³³

Taberânî, Âcurrî ve Ebû Nuaym,²⁴³⁴ İyâz el-Ensârî'den nakletmişlerdir.²⁴³⁵

788. *Kim bir kitapta bana salavât ifadesini yazarsa adım orada durduğu sürece melekler o kimse için istiğfarda bulunur.*²⁴³⁶

Taberânî, Hatîb, Ebu'l-Kâsım el-İsfahânî ve İbn Asâkir²⁴³⁷ Ebû Hüreyre'den nakletmişlerdir.²⁴³⁸

789. *Kıyamet gününün korkuları ve ve menzillerinden en çok kurtulacak olanınız bana en çok salavât getireninizdir.*²⁴³⁹

Deylemî, Hatîb, Ebu'l-Kâsım el-İsfahânî ve İbnü'l-Cevzî,²⁴⁴⁰ Enes b. Mâlik'ten nakletmişlerdir.²⁴⁴¹

790. *H. Peygamber'e: Âl-i Muhammed'in kim olduğu soruldu. H. Peygamber: "takva ehli olan herkes" cevabını verdi.*²⁴⁴²

²⁴³² Taberânî, *el-Kebîr*, 6: 104; İbn Asâkir, *Mu'cemü's-şü'yüh*, 1: 68; Senedinde bulunan Sehl b. Mâlik ve Amr b. Saîd b. el-Âs tenkit edilmişlerdir. Heysemî, *el-Mecma'*, 9: 157; Elbânî, *es-Sahîha*, 7: 229.

²⁴³³ اِحْفَظُونِي فِي اَصْحَابِي وَاصْهَارِي فَاِنَّهُ مَنْ حَفِظَنِي فِيهِمْ حَفِظَهُ اللهُ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ وَمَنْ لَمْ يَحْفَظْنِي فِيهِمْ تَخَلَّى اللهُ عَنْهُ وَمَنْ تَخَلَّى اللهُ عَنْهُ يُوَسِّتُكَ أَنْ يَأْخُذَهُ اللهُ

²⁴³⁴ Taberânî, *el-Kebîr*, 17: 369; Âcurri, *eş-Şerîa*, 5: 2506; Ebû Nuaym, *Ma'rifetü's-sahâbe*, 3: 1317.

²⁴³⁵ Senedinde bulunan Muhamed b. el-Kâsım ve Abdullah b. Abdurrahman tenkit edilmiştir. Heysemî, *el-Mecma'*, 10: 16; Elbânî, *ed-Daîfe*, 5: 122, (mevzu).

²⁴³⁶ مَنْ صَلَّى عَلَيَّ فِي كِتَابٍ؛ لَمْ تَزَلِ الْمَلَائِكَةُ تَسْتَغْفِرُ لَهُ مَا دَامَ اسْمِي فِي ذَلِكَ

²⁴³⁷ Taberânî, *el-Evsat*, 2: 232; Hatîb el-Bağdâdî, *Şerefü ashâbi'l-hadîs*, 36; İbn Asâkir, *Târîhu Dimeşk*, 6: 81; Ebü'l-Kâsım el-İsfahânî, *et-Terğîb ve't-terhîb*, 2: 330, (Farklı bir senedle rivâyet etmiştir.).

²⁴³⁸ Senedinde bulunan Beşr b. Ubeyd ve Yezid b. İyaz, tenkid edilmiştir. Beşr b. Ubeyd'i İbn Hibbân es-Sikat adlı eserinde zikretmiştir. İbnü'l-Cevzî, *el-Mevdû'ât*, 1: 317; Irâkî, *el-Muğnî*, 371, (zayıf); Heysemî, *el-Mecma'*, 1: 137; Suyûtî, *el-Le'âlî*, 1: 186; İbn Arrâk, *et-Tenzîh*, 1: 260-261, (zayıf); Gazzî, *el-İtkân*, 2: 598; Aclûnî, *el-Keşf*, 2: 257; Şevkânî, *el-Fevâid*, 329, (zayıf); Elbânî, *es-Sahîha*, 7: 320, (zayıf). İbnü'l-Cevzî'nin mevzu hükmü verdiği rivâyete Nureddin Boyacılar, Zehebî ve İbn Hacer'den nakille zayıf hükmü vermiştir. Yezid b. İyaz'ın hadis uydurmakla tenkit edilmesi bu rivâyetin problemli olduğunu göstermektedir. Bununla birlikte Teymî'nin senedi farklı râvîlerden oluşmaktadır.

²⁴³⁹ إِنَّ أَنْجَاكُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ مِنْ أَهْوَالِهَا وَمَوَاطِنِهَا: أَكْثَرُكُمْ عَلَيَّ صَلَاةً

²⁴⁴⁰ Ebü'l-Kâsım el-İsfahânî, *et-Terğîb ve't-terhîb*, 2: 317; Hatîb el-Bağdâdî, *Şerefü ashâbi'l-hadîs*, 56; Deylemî, *el-Firdevs*, 5: 277; Ebü'l-Ferec Cemâluddîn Abdurrahmân b. Alî b. Muhammed el-Bağdâdî İbnü'l-Cevzî, *Bostânü'l-vâizîn ve riyâzü's-sâmi'in*, thk. Eymen el-Buhayrî (Beyrut: Müessesetü'l-Kütübî's-Sekâfîyye, 1998), 288.

²⁴⁴¹ Senedinde yer alan Hukamâ b. Osman b. Dînâr ve babası Osman b. Dînâr tenkit edilmiştir. Ukaylî, *ed-Duâfâ*, 3: 204; Suyûtî, *ed-Dürrü'l-mensûr*, 6: 653.

²⁴⁴² سَأَلَ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِنْ آلِ مُحَمَّدٍ قَالَ كُلُّ نَفْسٍ

Tahâvî, Taberânî, İbn Adî, Ukaylî ve Deylemî²⁴⁴³ Enes b. Mâlik'ten nakletmişlerdir.²⁴⁴⁴

791. *Hacerü'l-Esved'in yanında dua eden kimsenin duasına Allah icabet eder.*²⁴⁴⁵

Temel hadis kitaplarında muttasıl bir senedi bulunmayan bu rivâyet, Hasan el-Basri'den mürsel senedle nakledilmiştir.²⁴⁴⁶

792. *Allah mahlûkâtını yaratmayı diledi ve onlardan âdemoğlunu seçti. Sonra âdemoğlundan Arapları seçti. Sonra Arapların içinden Kureyşlileri, Kureyşlilerin içinden Hâşimoğullarını, Hâşimoğullarının içinden de beni seçti. Bu seçme süreci devam ediyor. Dikkat edin! Arabı seveni ben de severim, ona buğz edene bende buğz ederim.*²⁴⁴⁷

Taberânî, İbn Adî, Ukaylî ve Hâkim'in Abdullah b. Ömer'den; İbn Adî'nin ise Enes b. Mâlik'ten naklettikleri rivâyet,²⁴⁴⁸ zayıf kabul edilmiştir.²⁴⁴⁹

793. *Kıyamet günü peygamberler için üzerine oturacakları minberler hazır edilir. Benim için hazırlanan minbere oturmayarak rabbimin huzurunda ayakta beklerim. Allah Teâlâ "Ey Muhammed! Ümmetin için ne yapmamı istersin?" diye sorar ben de "Ey rabbim! Onların hesabını hızlıca görür*

²⁴⁴³ Ebû Ca'fer Ahmed b. Muhammed b. Selâme b. Abdülmelik b. Seleme el-Ezdî el-Mısrî et-Tahâvî, "Ahkâmü'l-Kur'âni'l-Kerîm", thk. Sadeddin Önal, 2 Cilt (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi, 1998), 1: 180; Taberânî, *el-Evsat*, 3: 338; İbn Adî, *el-Kâmil*, 8: 293; Ukaylî, *ed-Duâfâ*, 4: 286; Deylemî, *el-Firdevs*, 1: 418.

²⁴⁴⁴ Senedinde bulunan Nuh b. Ebî Meryem tenkid edilmiştir. İbnü'l-Kayserânî, *ez-Zahîre*, 3: 1438; Zehebî, *el-Mizân*, 4: 279; İbn Hacer, *Lisânü'l-Mizân*, 8: 249; Sehâvî, *el-Makâsid*, 40.

²⁴⁴⁵ ما مِنْ أَحَدٍ يَدْعُو اللَّهَ عِنْدَ الرُّكْنِ الْأَسْوَدِ، إِلَّا اسْتَجَابَ اللَّهُ لَهُ

²⁴⁴⁶ Ebû Said Hasan b. Yesâr Hasan el-Basrî, *Fadâilü Mekke ve's-sekenü fihâ*, thk. Sâmî Mekkî el-Ânî, 1. Bs (Kuveyt: Mekebetü'l-Fellâh, t.y.), 26; İbn Abbâs'ın zayıf senedle de olsa bu rivâyeti destekleyen İbn Abdullah Muhammed b. İshak b. Abbas el-Mekkî Fâkihî, *Ahbâru Mekke fi kadîmi'd-dehr ve hadîsih*, thk. Abdülmelik Abdullah Dehîş, 2. Bs, 3 c. (Beyrut: Dâru Hızır, 1414), 1: 104.

²⁴⁴⁷ إِنَّ اللَّهَ اخْتَارَ خَلْقَهُ، فَاخْتَارَ مِنْهُمْ بَنِي آدَمَ، ثُمَّ اخْتَارَ بَنِي آدَمَ، فَاخْتَارَ مِنْهُمْ الْعَرَبَ، ثُمَّ اخْتَارَ الْعَرَبَ، فَاخْتَارَ مِنْهُمْ قُرَيْشًا، ثُمَّ اخْتَارَ قُرَيْشًا، فَاخْتَارَ مِنْهُمْ بَنِي هَاشِمٍ، ثُمَّ اخْتَارَ بَنِي هَاشِمٍ، فَاخْتَارَ نَبِيَّ مُحَمَّدٍ، فَلَمْ أَزَلْ خِيَارًا مِنْ خِيَارِ، إِلَّا مَنْ أَحَبَّ الْعَرَبَ؛ فَيُحِبُّنِي أَحِبَّتُهُمْ، وَمَنْ أَبْغَضَ الْعَرَبَ؛ فَيُبْغِضُنِي أَبْغَضْتُهُمْ

²⁴⁴⁸ Taberânî, *el-Evsat*, 6: 199; İbn Adî, *el-Kâmil*, 3: 28, 7: 418; Ukaylî, *ed-Duâfâ*, 4: 388; Hâkim en-Nisâbü'rî, *el-Müstedrek*, 4: 83-84.

²⁴⁴⁹ Farklı tarihleri bulunan İbn Ömer rivâyetinin senetlerinde yer alan Hammâd b. Vâkid es-Saffâr ile Muhammed b. Zekvân, tenkid edilmişlerdir. Enes rivâyetinde yer alan Hasan b. Ali el-Vâsıtî, zayıf kabul edilmiştir. İbn Ebî Hâtim, *el-İlel*, 6: 400-402; Cûzekânî, *el-ebâtîl*, 1: 315; İbnü'l-Kayserânî, *ez-Zahîre*, 1: 570, 2: 988; Ebû Abdillâh Şemsüddîn Muhammed b. Ahmed b. Osmân et-Türkmânî el-Fârikî ed-Dımaşkî ez-Zehabî, *el-Arş*, thk. Muhammed b. Halîfe b. Ali et-Temîmî (Medine: el-Câmiatü'l-İslâmiyye, 2003), 1: 31; İbn Kesir, *el-Bidâye ve'n-nihâye*, 2: 316; Heysemî, *el-Mecma'*, 8: 215; Elbânî, *ed-Daîfe*, 1: 512.

*müsün?” deyince ümmetim çağrılır ve hesapları görülür. Ümmetimin bir kısmı Allah'ın rahmeti ile bir kısmı da benim şefaetimle cennete girer. Bana içinde cehennemliklerin olduğu bir defter verilir. Ben cehennemin bekçisinin “Ey Muhammed! Rabbimin gazabına uğrayacak kimseyi bırakmadın” deyinceye kadar şefaet etmeye devam ederim.*²⁴⁵⁰

İbn Ebî'd-Dünyâ, İbn Huzeyme, Taberânî ve Hâkim,²⁴⁵¹ Abdullah b. Abbâs'tan nakletmişlerdir.²⁴⁵²

794. *Andolsun ki kıyamet günü, yeryüzündeki ağaç ve taşlardan daha çok kimseye şefaet edeceğim.*²⁴⁵³

Taberânî ve Bezzâr,²⁴⁵⁴ Üneys b. Katâde el-Bâhilî'den nakletmiştir.²⁴⁵⁵

795. *Ben, yaratılıştta peygamberlerin ilki, kabirden diriltirmede ise sonuncusuyum.*²⁴⁵⁶

İbn Ebî Hâtim, Taberânî, İbn Adî, Temmâm ve Deylemî,²⁴⁵⁷ Ebû Hüreyre'den nakletmişlerdir.²⁴⁵⁸

796. *Hz. Osman, Kur'an okurken öldürülecektir. Onlar onu azletmek isterken şüphesiz Allah, ona (hilafet) gömleği giydirecektir. Gerçek şu ki*

²⁴⁵⁰ يُوضَعُ لِلأَنْبِيَاءِ مَنَابِرَ يَجْلِسُونَ عَلَيْهَا، وَيَبْقَى مَثْبُورِي لَا أَجْلِسُ عَلَيْهِ قَائِمًا بَيْنَ يَدَي رَبِّي عَزَّ وَجَلَّ مُتَّصِبًا، فَيَقُولُ اللَّهُ تَعَالَى: مَا تُرِيدُ أَنْ أَصْنَعُ بِأَمْتِكَ يَا مُحَمَّدٌ؟ فَأَقُولُ: يَا رَبِّ! عَجَلٌ جَسَابُهُمْ، فَيُدْعَى بِهِمْ، فَيَحَاسِبُونَ، فَمِنْهُمْ مَنْ يَدْخُلُ الْجَنَّةَ بِرَحْمَةِ اللَّهِ تَعَالَى، وَمِنْهُمْ مَنْ يَدْخُلُ الْجَنَّةَ بِشَفَاعَتِي، فَلَا أَزَالُ أَشْفَعُ حَتَّى أُعْطَى صَنَكًا بِرِجَالٍ قَدْ أَمَرَ بِهِمْ إِلَى النَّارِ، حَتَّى أَنْ خَازِنَ النَّارِ لِيَقُولَ: يَا مُحَمَّدُ! مَا تَرَكْتِ لِعُضْبِ رَبِّكَ فِي أَمْتِكَ مِنْ نَفْمَةٍ

²⁴⁵¹ Ebû Bekr Abdullah b. Muhammed b. Ubeyd el-Kureşî el-Bağdâdî İbn Ebi'd-Dünyâ, *Hüsnü 'z-zan*, thk. Muhlis Muhammed (Riyad: Dâru Taybe, 1988), 70; Ebû Bekr Muhammed b. İshâk b. Huzeyme es-Sülemî en-Nisâbü'rî İbn Huzeyme, *Kitâbü't-tevhîd ve isbâti's-sıfâti'r-rab*, thk. Abdülaziz b. İbrahim eş-Şevân (Riyad: Mektebetü'r-Rüşd, 1994), 2: 598-599; Taberânî, *el-Evsat*, 3: 208; Taberânî, *el-Kebîr*, 10: 317; Hâkim en-Nisâbü'rî, *el-Müstedrek*, 1: 135, (Zehebî: münker).

²⁴⁵² Münzirî senedinde rivâyeti terkedilen kimse yoktur demiştir. Bununla birlikte Muhammed b. Sâbit el-Bünânî, Buhârî başta olmak üzere cerh-tadil alimleri tarafından tenkid edilmiştir. Münzirî, *et-Terğîb ve't-terhîb*, 4: 241; Zehebî, *es-Siyer*, 13: 82, (garib, münker); Heysemî, *el-Mecma'*, 10: 380, (zayıf); Elbânî, *ed-Daife*, 11: 22-23; Elbânî, *Daifü't-Terğîb ve't-Terhîb*, 2: 225.

²⁴⁵³ لِأَشْفَعَنَّ يَوْمَ الْقِيَامَةِ لِأَكْثَرِ مِمَّا فِي الْأَرْضِ مِنْ حَجَرٍ وَشَجَرٍ

²⁴⁵⁴ Taberânî, *el-Evsat*, 5: 295; Heysemî, *Keşfü'l-estâr*, 3: 224.

²⁴⁵⁵ Senedinde yer alan Şehr b. Havşeb, Meymûn b. Siyâh ve Abbâd b. Râşid, hadis rivâyetinde zayıf olmakla itham edilmişlerdir. İbn Abdilber, *el-İstî'âb*, 1: 115; Irâkî, *el-Muğnî*, 1914, (hasen); Heysemî, *el-Mecma'*, 10: 379; Suyûtî, *es-Sağîr*, 4905; Münâvî, *Feydu'l-Kadîr*, 3: 17; Elbânî, *Daifü'l-Câmi'i's-Sağîr*, 2095; Elbânî, *ed-Daife*, 7: 220.

²⁴⁵⁶ كُنْتُ أَوَّلَ الْأَنْبِيَاءِ فِي الْخَلْقِ، وَأَخْرَجُهُمْ فِي الْبَيْتِ

²⁴⁵⁷ İbn Ebî Hâtim, *Tefsîrü'l-Kur'âni'l-Azîm*, 9: 3116; Taberânî, *Müsnedü's-Şâmiyyîn*, 4: 34; İbn Adî, *el-Kâmîl*, 3: 489; Temmâm, *el-Fevâid*, 2: 15; Deylemî, *el-Firdevs*, 3: 282.

²⁴⁵⁸ Senedinde bulunan Said b. Beşîr tenkit edilmiştir. İbnü'l-Kayserânî, *ez-Zahîre*, 4: 1906; İbn Kesir, *el-Bidâye ve'n-nihâye*, 2: 376; İbn Kesir, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm*, 6: 132; Sehâvî, *el-Makâsîd*, 520; Zürcânî, *el-Muhtasar*, 774; Elbânî, *ed-Daife*, 2: 215.

Osman'ın kanı, فَسَيَكْفِيكَهُمُ اللهُ ayetinin üzerine damlayacaktır.²⁴⁵⁹

Hadis olarak tercüme edilen bu ifadeler *eş-Şifâ*'nın metnidir. Yaptığımız araştırmaya göre üç farklı rivâyeti bir arada bulundurmaktadır. Hz. Osman'ın Kur'an okurken öldürüleceği kısmının "Kur'an okurken" ifadesi olmaksızın mazlum olarak öldürüleceğine dair bilginin aktarımı Tirmizî'nin İbn Ömer'den hasen-garib kabul ettiği bir senedle gerçekleşmiş olup lafzı *هَذَا فِيهَا مَظْلُومًا لِعُثْمَانَ* şeklindedir.²⁴⁶⁰ Allah'ın, Hz. Osman'a halifetlik vereceğine ve (münafıkların) onu azletme girişimlerinde bulunacaklarına dair bilginin aktarıldığı rivâyet, Ahmed b. Hanbel tarafından Hz. Aişe'den sahih kabul edilen bir senedle nakledilmiştir.²⁴⁶¹ Onun kanının Bakara Sûresi 137. ayetinin üzerine damlayacağını ifade eden kısım ise Hâkim en-Nîsâbûrî tarafından İbn Abbas'tan nakledilmiş olup Zehebî mevzu hükmü vermiştir.²⁴⁶²

797. *İki haremden birinde Hac veya umre yaparken vefat eden kimseyi Allah kıyamet günü hesapsız diriltir ve azab etmez. Başka bir rivâyette "kıyamet günü emin olanlar arasında dirilitir" ifadesi vârit olmuştur.*²⁴⁶³

Hâkim ve Deylemî,²⁴⁶⁴ İbn Ömer'den nakletmişlerdir.²⁴⁶⁵

798. *(Kişinin) Eğer kalbi boyun eğerse diğer uzuvları da boyun eğer.*²⁴⁶⁶

Ebü Hüreyre'den merfu,²⁴⁶⁷ Huzeyfe b. Yeman'dan mevkuf senedle rivâyet

²⁴⁵⁹ يُقْتَلُ عُثْمَانُ وَهُوَ يَقْرَأُ الْمِصْحَفَ، وَإِنَّ اللَّهَ عَسَى أَنْ يُلْبِسَهُ قَمِيصًا، وَأَنْتُمْ يُرِيدُونَ خَلْعَهُ، وَأَنْتُمْ سَيَقْفُرُ دَمَهُ عَلَى قَوْلِهِ تَعَالَى: "فَسَيَكْفِيكَهُمُ اللهُ"

²⁴⁶⁰ Tirmizî, Menâkıb 62, (hasen-garib).

²⁴⁶¹ Rivâyetin lafzı şu şekildedir: فَلَا يَأْتِي عُثْمَانَ، إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ عَسَى أَنْ يُلْبِسَكَ قَمِيصًا، فَإِنْ أَرَادَكَ الْمُنَافِقُونَ عَلَى خَلْعِهِ، فَلَا أَحْمَدُ ب. هَنْبَلٌ، *el-Müsned*, 41:114, H.No: 24566.

²⁴⁶² Hâkim en-Nîsâbûrî, *el-Müstedrek*, 2:109, (Zehebî: Mevzû).

²⁴⁶³ مَنْ مَاتَ فِي أَحَدِ الْحَرَمَيْنِ حَاجًّا، أَوْ مُعْتَمِرًا؛ بَعَثَهُ اللهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ لَا جَسَابَ عَلَيْهِ، وَلَا عَذَابَ، وَفِي رِوَايَةٍ أُخْرَى: يُعْتَبُ مِنَ الْأَمِينِينَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ

²⁴⁶⁴ Deylemî, *el-Firdevs*, 3: 504; İbnü'l-Cevzî, *el-Mevdû'ât*, 2: 602, (Hâkim kanalıyla tahrîc etmiştir); Kâdî İyâz, *eş-Şifâ*, 2: 217.

²⁴⁶⁵ Senedinde bulunan Abdullah b. Nâfi' hakkında Buhârî, münker, Yahyâ b. Mâin leyse bi-şey, Nesâî, metrükü'l-hadis hükmü vermiştir. İbnü'l-Cevzî, *el-Mevduât*'ında bu rivâyeti zikretmiş, Suyûtî ve İbn Arrâk İbnü'l-Cevzî'yi tenkit etmişlerdir. Suyûtî, er-Reşid el-Attâr'ın bu rivâyette tenkit edilen Abdullah b. Nâfi'nin Mâlik'ten rivâyetinin olmadığını, rivâyetlerinin babası Nâfi'den geldiğini belirterek Mâlik'ten rivâyetleri bulunan İbn Nâfi' es-Sâîğ ve Abdullah b. Sabit b. Abdullah Zübeyr hakkında cerh edici bir ifadeyi bilmediğini söylediğini nakletmiştir. İbn Arrâk'ta bu bilgileri aktarmıştır. İbnü'l-Cevzî, *el-Mevdû'ât*, 2: 602; Zehebî, *el-Mîzân*, 2: 514, (Zehebî, İbnü'l-Cevzî'yi insafli olmamakla itham etmiştir); Suyûtî, *el-Le'âlî*, 2: 110; İbn Arrâk, *et-Tenzih*, 2: 173.

²⁴⁶⁶ لَوْ خَسَعَ قَلْبُهُ؛ لَخَسَعَتْ جَوَارِحُهُ

²⁴⁶⁷ Hakîm et-Tirmizî, *Nevâdirü'l-usûl*, 3: 210.

edildiği ifade edilen metnin merfu bir aslı yoktur.²⁴⁶⁸ Tespit edebildiğimiz kadarıyla Said b. Müseyyeb'in sözüdür.²⁴⁶⁹

799. *Sünnete uygun yapılan az bir amel, bidate dayalı yapılan çok amelden daha hayırlıdır.*²⁴⁷⁰

Râfî, Ebû Hüreyre'den rivâyet etmiştir.²⁴⁷¹ Deylemî, İbn Mesud'dan merfu,²⁴⁷² İbn Battâ mevkûf;²⁴⁷³ Ma'mer b. Râşid, Kudâi ve İbn Batta, Hasan el-Basrî'den mürsel senedle rivâyet etmişlerdir.²⁴⁷⁴

800. *Hz. Peygamber, Ümeyyeoğullarının hakimiyet kuracağını, Muâviye b. Ebû Süfyan'ın yönetici olacağını haber vermiş ve ona tavsiyelerde bulunmuştur. Ayrıca onların Allah'ın mallarını kendi içlerinde kullanacaklarını, siyah sancaklarıyla Abbasoğullarının ortaya çıkacağını ve bir öncekilerin elde ettiklerinden bir kat daha fazla mal edineceklerini, Mehdî'nin çıkacağını, Ehl-i beyt'in başına gelecek musibetleri, onların öldürüleceklerini, yurtlarından kovulacaklarını, Hz. Ali'nin öldürüleceğini (onu öldürenler içinde en kötüsünün, başında akan kanla sakalının kana boyanmasına sebep olan kişi –İbn Mülcem- olduğunu) haber verdi.*²⁴⁷⁵

Bu lafızla Kâdı İyaz'ın eserinden alınan rivâyet, sekiz farklı hadis metninin yorumlanmasından oluşmaktadır. Ümeyyeoğullarının yönetime geleceğini ifade eden rivâyeti,²⁴⁷⁶ Tirmizî ve Beyhakî, Hasan b. Ali'den zayıf kabul edilen bir senedle

²⁴⁶⁸ Hakîm et-Tirmizî, *Nevâdirü'l-usûl*, 2: 172; Irâkî, *el-Muğnî*, 1: 178; Suyûtî, *es-Sağîr*, 10289; Elbânî, *ed-Daife*, 1: 227; Elbânî, *el-İrvâ*, 2: 93; Elbânî, *Daifü'l-Câmi'i's-Sağîr*, 4821, (mevzu).

²⁴⁶⁹ Abdullah b. Mübarek, *ez-Zühed ve'r-rekâik*, 1: 419; Abdürrezzâk, *el-Musannef*, 2: 266-267; İbn Ebî Şeybe, *el-Musannef*, 2: 86; Mervezî, *Ta'zîmü kadri's-salât*, 1: 194.

²⁴⁷⁰ *عَمَلٌ قَلِيلٌ فِي سَنَةٍ، خَيْرٌ مِنْ عَمَلٍ كَثِيرٍ فِي بَدْعَةٍ*

²⁴⁷¹ Râfî, *et-Tedvin fî ahbâri Kazvîn*, 1: 257; Senesinde bulunan Abdullah b. Ubeydullah b. Mevheb, Nesâî, Ebû Hatim ve İbn Adî tarafından tenkit edilmiştir. Zehebî, *el-Mizân*, 3: 12.

²⁴⁷² Deylemî, *el-Firdevs*, 3: 41; Senesinde bulunan Ebân b. Yezîd, Yahyâ b. Main tarafından tenkit edilmiştir. Zehebî, *el-Mizân*, 1: 16.

²⁴⁷³ İbn Batta, *el-İbâne*, 1: 315.

²⁴⁷⁴ Abdürrezzâk, *el-Musannef*, 11: 291; Kudâi, *eş-Şihâb*, 2: 239; İbn Batta, *el-İbâne*, 1: 315; Gumârî, *el-Müdvî*, 4: 493.

²⁴⁷⁵ أَخْبَرَ بِمَلِكِ بَنِي أُمَيَّةَ، وَوَلَايَةِ مُعَاوِيَةَ، وَوَصَّاهُ، وَاتَّخَذَ بَنِي أُمَيَّةَ مَالَ اللَّهِ دُولًا، وَخُرُوجَ وَوَلَدِ الْعَبَّاسِ بِالرَّايَاتِ السُّودِ، وَمَلِكِهِمْ أَضْعَافَ مَا مَلَكُوا، وَخُرُوجَ الْمُهَدِيِّ، وَمَا بَنَى أَهْلَ بَيْتِهِ وَتَقْبِيلَهُمْ وَنَشْرَ بِيَدِهِمْ، وَقَتْلَ عَلِيٍّ، وَأَنَّ أَشَقَّاهَا الَّذِي يَخْضِبُ هَذِهِ مِنْ هَذِهِ، أَيَّ لِحْيَتِهِ مِنْ رَأْسِهِ

²⁴⁷⁶ Tirmizî'de yer alan rivâyete göre Hasan b. Ali, Muâviye'ye biat ettikten sonra adamın biri "müminlerin yüzünü kara çıkardın" veya "ey müminlerin yüzünü kara eden" şeklinde hitap edince Hz. Hasan: "Allah sana merhamet etsin! Beni kınama. Çünkü Hz. Peygamber'e Ümeyyeoğulları, kendi minberinde gösterilmişlerdi. Bu durum Hz. Peygamber'in hoşuna gitmemişti. Sonra Kevser suresi nazil olmuştur. Kevser'den cennette bir nehir kast edilmiştir. Ayrıca Kadir suresi de nazil olmuştur. Bu sure Ümeyyeoğullarının hükümler zamanına işaret eder" şeklinde cevap vermiştir. Kâsım isimli bir râvî

nakletmişlerdir.²⁴⁷⁷ Muâviye'nin yönetici olacağına işaret edip ona nasihat ettiği rivâyet İbn Ebî Şeybe, Ahmed b. Hanbel, Ebû Ya'lâ ve Taberânî tarafından Muâviye'den nakledilmiş olup zayıf kabul edilmiştir.²⁴⁷⁸ Ümeyyeoğullarının Allah'ın mallarını kendi içlerinde kullanacaklarının bilgisini aktaran rivâyeti Beyhakî, Ebû Hüreyre, Ebû Said el-Hudrî ve Muâviye'den benzer lafızlarla munkatı bir senedle nakletmiştir.²⁴⁷⁹ Siyah sancakların çıkacağına dair rivâyeti²⁴⁸⁰ İbn Mâce ve Hâkim, Sevbân'dan sahih senedle rivâyet etmişlerdir.²⁴⁸¹ Abbasoğullarının bir öncekilerin elde ettiklerinden bir kat daha fazla mal edineceklerine dair rivâyeti²⁴⁸² Taberânî, Enes b. Mâlik'ten zayıf bir senedle nakletmiştir.²⁴⁸³ Mehdî'nin çıkacağına dair pek çok rivâyet nakledilmiştir. Bunlardan birini İbn Mâce, Hz. Ali'den²⁴⁸⁴ sahih senedle tahrîc etmiştir.²⁴⁸⁵ Ehl-i beyt'in başına gelecek musibetleri, onların öldürüleceklerini, yurtlarından kovulacaklarına dair rivâyeti²⁴⁸⁶ Nuaym b. Hammâd ve Hâkim, Ebû Said

şöyle demiştir: “biz Ümeyyeoğullarının hükümran oldukları süreyi hesapladık bin aydan ne fazla ne de az olduğunu gördük.”

قَامَ رَجُلٌ إِلَى الْحَسَنِ بْنِ عَلِيٍّ بَعْدَ مَا بَاعَ مُعَاوِيَةَ فَقَالَ سَوَدْتُ وَجُوهُ الْمُؤْمِنِينَ أَوْ يَا مُسَوِّدَ وَجُوهِ الْمُؤْمِنِينَ فَقَالَ لَا تُؤَنِّبَنِي رَجْمَكَ اللَّهُ فَإِنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَرَى بَنِي أُمَّيَّةٍ عَلَى مِثْرِهِ فَسَاءَ ذَلِكَ فَتَزَلْتُ إِنْ أَعْطَيْتَاكَ الْكُوْتُرَ يَا مُحَمَّدُ بَعْنِي نَهْرًا فِي الْجَنَّةِ وَتَزَلْتُ إِنْ أَنْزَلْتَاهُ فِي لَيْلَةِ الْقَدْرِ وَمَا أَذْرَاكَ مَا لَيْلَةُ الْقَدْرِ لَيْلَةُ الْقَدْرِ خَيْرٌ مِنْ أَلْفِ شَهْرٍ يَمْلِكُهَا بَعْدَكَ بَنُو أُمَّيَّةٍ يَا مُحَمَّدُ قَالَ الْقَاسِمُ فَعَدَدْنَاهَا فَإِذَا هِيَ أَلْفٌ شَهْرٌ لَا يَرِيدُ يَوْمٌ وَلَا يَنْقُصُ

²⁴⁷⁷ Tirmizî, Tefsir 86, (garib); Beyhakî, *Delâilü'n-nübüvve ve ma'rifetü ahvâli sâhibü's-şerîa*, 6:510. Senesinde bulunan Yusuf b. Sa'd meçhul kabul edilmiştir.

²⁴⁷⁸ Ahmet b. Hanbel'in metni واعجل ووجل وقاتق الله عز وجل şeklinde olup senesinde bulunan Saîd b. Amr b. Saîd el-As'ın Muâviye'den semâi tasrih edilememiştir. Buhârî, sadece Hz. Aişe, İbn Ömer ve Ebû Hureyre'den hadis işittiğini ifade etmiştir. Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 28: 129-130, (Ş.Arnavut: zayıf); Buhârî, *el-Kebîr*, 3: 496; Heysemî, *el-Mecma'*, 6: 186; Ebû Ya'lâ, *el-Müsned*, 13: 370, (H.Selim Esed: zayıf); Taberânî, *el-Kebîr*, 19:361; İbn Ebî Şeybe ve Taberânî'nin rivâyeti ان ملكت في ليلته القدر وما أذراك ما ليلة القدر خير من ألف شهر يملكها بعدك بنو أمية يا محمد قال القاسم فعددناها فإذا هي ألف شهر لا يريد يوم ولا ينقص şeklinde olup senesinde yer alan İsmail b. İbrahim tenkit edilmiştir. İbn Ebî Şeybe, *el-Musannef*, 6: 207.

²⁴⁷⁹ Beyhakî, *Delâilü'n-nübüvve ve ma'rifetü ahvâli sâhibü's-şerîa*, 6: 507-508, Beyhakî'nin Ebû Hureyre rivâyeti, اذا بلغ بنو ابي العاص أربعين رجلا اتخذوا دين الله دغلا وعباد الله خولا ومال الله دولا şeklinde olup senesinde otuz adam şeklinde gelmiştir.

²⁴⁸⁰ İbn Mâce'nin rivâyeti يَقْتَلُ عِنْدَ كَنْزِكُمْ ثَلَاثَةٌ كُلُّهُمْ ابْنُ خَلِيفَةٍ ثُمَّ لَا يَصِيرُ إِلَى وَاحِدٍ مِنْهُمْ ثُمَّ تَطَّلُعُ الرَّايَاتُ السُّودُ مِنْ قَبْلِ الْمَشْرِقِ فَيَقْتُلُونَكُمْ قَتْلًا لَمْ يَقْتُلْهُ قَوْمٌ ثُمَّ ذَكَرَ سُبَيْبًا لَا أَحْفَظُهُ فَقَالَ إِذَا رَأَيْتُمُوهُ فَيَابِعُوهُ وَلَوْ حَتْبًا عَلَى التَّلَجِ فَإِنَّهُ خَلِيفَةُ اللَّهِ الْمَهْدِيُّ “Sizin hazinelerinizin yanında bir halifenin üç evladı çatışacak ve halifelik bunlardan hiç birinde olmayacaktır. Daha sonra doğu bölgesinden siyah bayraklar taşıyan (ordu) çıkacak ve hiçbir kavmin öldürmediği şekilde sizi öldüreceklerdir” şeklindedir.

²⁴⁸¹ İbn Mâce, Fiten 32; Hâkim en-Nîsâbü'rî, *el-Müstedrek*, 4:510, (Zehebî: sahih); Bûsîrî ve Zehebî, Buhârî ve Müslim'in râvilerde aradıkları şartlara uygun olduğunu belirtmiştir. Bûsîrî, *el-Misbâh*, 4: 204.

²⁴⁸² Taberânî'nin rivâyeti Ümeyyeoğulları bir yıllık mülküne karşılık Abbasoğulları iki yıllık mülk edineceklerdir” şeklindedir.

²⁴⁸³ Taberânî, *el-Evsat*, 6:33; Senesinde bulunan Bekr b. Yunus b. Bükeyr, Ebû Seleme el-Fezârî'den bu hadisin rivâyetinde tek kalmıştır. Heysemî, *el-Mecma'*, 5:187.

²⁴⁸⁴ Hz. Ali'nin rivâyeti قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الْمَهْدِيُّ مِمَّا أَهْلَ النَّبِيتِ يُصَلِّحُهُ اللَّهُ فِي لَيْلَةِ “Hz. Peygamber şöyle buyurdu: “Mehdî bizden, ehli beytimdendir. Allah onu bir gecede islah eder” şeklindedir.

²⁴⁸⁵ İbn Mâce, Fiten 32.

²⁴⁸⁶ Hâkim'in rivâyeti إن أهل بيتي سيلقون من بعدي من أمتي قتلا وتشريدا وإن أشد قومنا لنا بغضا بنو أمية وبنوالمغيرة وبنو مخزوم وبنو مخزوم

el-Hudrî'den zayıf bir senedle rivâyet etmiştir.²⁴⁸⁷ Hz. Ali'nin öldürüleceğini ve onu öldürenlerin içinde yer alan bir kimsenin insanların en kötülerinden biri olduğunu haber verdiği rivâyet, Ahmed b. Hanbel ve Nesâî, Ammâr b. Yâsir ve Suheyb'den sahih kabul edilen bir senedle rivâyet etmişlerdir.²⁴⁸⁸

801. *Hz. Peygamber, Hz. Ali ile Zübeyr arasında vuku bulacak çatışmayı haber verdi.*²⁴⁸⁹

Bu lafızla Kâdı İyaz'ın eserinden alınan metnin hadis olarak tahrîc edildiği eser, Ebû Ya'lâ'nın *el-Müsned*'i olup Ebû Cerv el-Mâzinî, Hz. Ali ile Zübeyr arasında geçen konuşmayı nakletmiştir. Söz konusu konuşmada Hz. Peygamber'in Ali ile Zübeyr arasında yaşanacak olayları ikisinin bulunduğu bir ortamda haber verdiğini Hz. Ali aktarmıştır. Zübeyr'in haksızlık yaparak Hz. Ali'ye karşı harbedeceğini Hz. Peygamber'in söylediğini hatırlatması üzerine Zübeyr, bunu unuttuğunu söyleyerek geri dönmüştür. Bu rivâyet, zayıf kabul edilmiştir.²⁴⁹⁰

b) Mevzu Rivâyetler

802. *Bir kimse Mültezem'de dua ederse mutlaka karşılık verilir.*²⁴⁹¹

Deylemî, İbn Abbâs'tan nakletmiştir.²⁴⁹²

803. *Siz koca-karı dinini yaşayınız.*²⁴⁹³

Temel hadis kitaplarında yer almayan rivâyete Sağânî, Sübkî, Sehâvî, Aliyyü'l-Kârî, Zürcânî, Kavukcî ve Elbânî, mevzu hükmü vermişlerdir.²⁴⁹⁴

²⁴⁸⁷ Ebû Abdullah el-Hâris el-Huzâî el-Mervezî Nuaym b. Hammâd, *Kitâbü'l-fiten*, thk. Semir b. Emin ez-Zührî (Kahire: Mektebetü't-Tevhîd, 1412), 1:131; Hâkim en-Nîsâbü'rî, *el-Müstedrek*, 4: 534, (Zehebî: hüküm vermemiştir); Senedinde bulunan İsmail b. Râfî, zaifü'l-hıfz kabul edilirken Velid b. Müslim sika olmakla beraber tedlis yapmakla tenkit edilmiştir. Zehebî, *el-Kâşif*, 1: 245, 2:355; İbn Hacer, *et-Takrîb*, 1: 92, 3: 65.

²⁴⁸⁸ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 30: 256, (hasen); Ahmed b. Hanbel, *Fadâilü's-sahâbe*, 2: 566; Ebû Abdîrrahmân Ahmed b. Şuayb b. Alî Nesâî, *Hasâisu Emîri'l-müminîn Ali b. Ebî Tâlib*, thk. Ahmed el-Bulûşî, 1. Bs (Kuveyt: Mektebetü'l-Muallâ, 1406), 163; Ammâr rivâyetinde tâbiînin sahâbîden semâında problem vardır. Suheyb rivâyetinin râvîleri sika kimselerden oluşmakla beraber Reşdîn b. Sa'd temriz sigasıyla sika kabul edilmiştir. Heysemî, *el-Mecma'*, 9: 136.

²⁴⁸⁹ أَخْبَرَنَا النَّبِيُّ عَلَيْهِ السَّلَامُ مُحَارَبَةَ الرَّبِيرِ لِعَلِيٍّ

²⁴⁹⁰ Ebû Ya'lâ, *el-Müsned*, 2:29, (H.Selim Esed: zayıf); Senedinde bulunan Abdülmelik b. Müslim, Buhârî tarafından tenkit edilmiş, hadisinin sahih olmadığına işaret edilmiştir. Zehebî, *el-Mizân*, 2: 664; Heysemî, *el-Mecma'*, 7: 235.

²⁴⁹¹ مَا دَعَا أَحَدٌ بِشَيْءٍ فِي هَذَا الْمَلْتَمَزِ، إِلَّا اسْتَجِيبَ لَهُ

²⁴⁹² Deylemî, *el-Firdevs*, 4: 94; Senedinde bulunan Muhammed b. Hasan b. Râşid el-Ensârî, hadis uydurmakla tenkit edilmiştir. Zehebî, *el-Mizân*, 3: 518; İbn Hacer, *Lisânü'l-Mizân*, 7: 75; Elbânî, *ed-Daife*, 9: 433.

²⁴⁹³ عَلَيْكُمْ بَدِينِ الْعَجَائِزِ

²⁴⁹⁴ Sağânî, *el-Mevdû'ât*, 52; Sübkî, *et-Tabakât*, 6: 333; Sehâvî, *el-Makâsîd*, 464; Aliyyü'l-Kârî, *el-Esrâr*, 248; Zürcânî, *el-Muhtasar*, 644; Kâvukcî, *el-Lü'lü'ü*, 122; Elbânî, *ed-Daife*, 1: 129; Deylemî,

804. *Kötü arkadaştan sakın, çünkü onunla tanınırsın.*²⁴⁹⁵

İbn Asâkir,²⁴⁹⁶ Enes b. Mâlik'ten nakletmiştir.²⁴⁹⁷

805. *Güler yüzlü davranmak, misafir etmekten daha önemlidir.*²⁴⁹⁸

Temel hadis kitaplarında yer almayan bu rivâyete Sehâvî, Zürkânî, Aliyyü'l-Kârî ve el-Gazzî aslı yok hükmü vermişlerdir.²⁴⁹⁹

806. *Bir kimse Hz. Peygamber'e: "Ne zaman iyi bir mümin olurum?" diye sorunca: "Allah'ı sevdiğiniz zaman" cevabını verdi. Bunun üzerine "Ne zaman Allah'ı severim?" sorusunu sordu. Cevap olarak: "O'nun resulünü sevdiğiniz vakit" buyurdular. "Ne zaman resulünü severim?" diye sorunca şu cevabı verdi: "O'nun yoluna tabi olup, sünnetiyle amel edip, onun sevdiğini sevip sevmediğini sevmeyip dostlarına dost olup düşmanlarına düşmanlık beslediğin zaman. İnsanların iman bakımından farklılıkları bana olan sevgilerindeki farklılık gibidir. Aynı şekilde insanların küfür bakımından farklılıkları, bana olan öfkelerindeki farklılık gibidir."*²⁵⁰⁰

el-Cezûlî'in (ö. 870/1465), *Delâilü'l-hayrât* adlı eserinin yazma nüshasında râvî ve sened zikretmeksizin bulduğumuz bu rivâyete Trablusî (ö. 1177/1764) aslı yok, hükmü vermiştir.²⁵⁰¹

Abdurrahman b. el-Beylemânî'nin bulunduğu bir senedle İbn Ömer'den " إذا كان في آخر الزمان واختلفت " lafzıyla bir rivâyet nakletmiştir. İbn Hibbân, el-Beylemânî'nin babası aracılığı ile yüz kadar hadis naklettiğini ve hepsinin mevzu olduğunu belirtmiştir. Sehâvî ve Elbânî bu bilgiyi aktarmışlardır. Deylemî, *el-Firdevs*, 1: 256; Sehâvî, *el-Makâsîd*, 464; Elbânî, *ed-Daîfe*, 1: 130.

²⁴⁹⁵ إِيَّاكَ وَقَرِينِ السُّوءِ؛ فَإِنَّكَ بِهِ تُعْرِفُ

²⁴⁹⁶ İbn Asâkir, *Târihu Dimeşk*, 14: 46.

²⁴⁹⁷ Senedinde bulunan Musâ b. Abdullah et-Tavîl hadis uydurmakla itham edilmiştir. İbn Hibbân, *el-Mecrûhîn*, 2: 243; İbn Adî, *el-Kâmil*, 8: 69; Suyûtî, *es-Sağîr*, 4990; Münâvî, *Feydu'l-Kadîr*, 3: 119; Elbânî, *ed-Daîfe*, 2: 242; Elbânî, *Daîfü'l-Câmi 'i's-Sağîr*, 2190.

²⁴⁹⁸ الْبِشَائِئَةُ خَيْرٌ مِنَ الْقَرَى

²⁴⁹⁹ Sehâvî, *el-Makâsîd*, 238; Zürkânî, *el-Muhtasar*, 272; Aliyyü'l-Kârî, *el-Esrâr*, 151; Gazzî, *el-İtkân*, 1: 181.

²⁵⁰⁰ قِيلَ لِرَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: مَتَى أَكُونُ مُؤْمِنًا صَادِقًا؟ قَالَ: إِذَا أَحْبَبْتَ اللَّهَ، فَقَالَ مَتَى أُحِبُّ اللَّهَ؟ قَالَ: إِذَا أَحْبَبْتَ رَسُولَهُ، وَقِيلَ: مَتَى أُحِبُّ رَسُولَهُ؟ قَالَ: إِذَا اتَّبَعْتَ طَرِيقَهُ، وَاسْتَعْمَلْتَ سُنَنَهُ، وَأَحْبَبْتَ بَخِيَّهُ، وَأَبْغَضْتَ بَغْضِيَّهُ، وَوَالَيْتَ بَوْلَايَتِهِ، وَعَادَيْتَ بَعْدَاوِيَّهُ، وَيَتَّفَاوَتْ النَّاسُ فِي الْإِيمَانِ عَلَى قَدْرِ تَفَاوُتِهِمْ فِي مَحَبَّتِي، وَيَتَّفَاوَتْ فِي الْكُفْرِ عَلَى قَدْرِ تَفَاوُتِهِمْ فِي بُغْضِي

²⁵⁰¹ Muhammed b. Süleyman b. Abdullah el-Cezûlî, *Delâilü'l-hayrât ve şevâriku'l-envâr fi zikri's-salâti ale'l-muhtâr*, Mektebetü Câmîati Melik Suud, 3712, 6a-6b; Eseri şerh eden Muhammed Mehdi el-Fâsî, rivâyetin aslını bulamadığını ifade etmiştir. Muhammed Mehdi b. Ahmed b. Ali b. Yusuf el-Fâsî, *Metâliu'l-müsirrât bi-cilâ'i Delâilü'l-Hayrât*, thk. Mersî Muhammed Ali (Beyrut: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 2005), 73; Muhammed b. Muhammed Hüseyini et-Trablûsî, *el-Keşfü'l-ilâhî an şedîd'd-da'if ve'l-mevdû' ve'l-vâhî*, thk. Muhammed Mahmûd Ahmed Bekkar (Mekke: Mektebetü't-Talibi'l-Câmîi, 1987), 647; Ali Hasan Ali Halebi vd., *Mevsûatü'l-ehâdis ve'l-âsâri'd-daîfe ve'l-mevdûa'* (Riyad: Mektebetü'l-Maârif, 1999), 6: 492-493.

807. Hz. Peygamber'e: "Sevgi besleyip ikram etmeyi ve iyilik yapmayı emrettiğin Âl-i Muhammed kimlerdir?" diye sorulunca: "Bana temiz bir kalp ve vefa ile ihlasla iman edenlerdir" diye cevap verdi. "Peki onların alameti nedir?" diye sorulunca: "Benim sevgimi her şeye tercih etmeleri, Allah'ı zikre devam edip beni de kalplerinde daima hatırdâ tutmalarındır." Başka bir rivâyette "onların alameti, beni hatırlamaya devam edip bana salavat getirmeleridir" ifadesi vârit olmuştur.²⁵⁰²

Temel hadis kitaplarında yer almayan bu rivâyete Trablûsî aslı yok demiştir.²⁵⁰³

808. "Ey Allah'ın resulü! Sana inanmanın en kuvvetlisi nedir? denildi." Hz. Peygamber: "Beni görmediği halde özlemle bana iman eden, o imanda sâdık olan ve bana olan muhabbetinde sâdık olandır. Bu (özlemle) beni görmek için sahip olduğu her şeyi (başka bir rivâyette, yeryüzü dolusu altını olsa) vermek ister. İşte o mümin bana hakiki manada inanmış ve bana ihlaslı bir şekilde muhabbet duymuştur" buyurdu.²⁵⁰⁴

Temel hadis kitaplarında yer almayan bu rivâyete Trablûsî aslı yok, demiştir.²⁵⁰⁵

809. "Ey Allah'ın resulü! Sana salât getirenler hakkında ne dersin? Senin yanında olmayan ve senden sonra gelenler durumu ne olacak?" diye sorulunca Hz. Peygamber: "Bana muhabbetle salat edeni iştirir ve onu tanırım. Onların dışındaki salatlar ise bana (bir melek tarafından) arz olunur" şeklinde cevap verdi.²⁵⁰⁶

Temel hadis kitaplarında yer almayan bu rivâyete Trablûsî aslı yok demiştir.²⁵⁰⁷

810. İlim talep eden kimseye, kırk yıllık geçineceği nafakası da olsa zekât vermek caizdir.²⁵⁰⁸

2502 قِيلَ لِرَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: مَنْ آلُ مُحَمَّدٍ الَّذِينَ أَمَرْنَا بِحُبِّهِمْ؟ وَإِكْرَامِهِمْ، وَالْبِرُّ بِهِمْ؟ فَقَالَ أَهْلُ الصَّفَاءِ وَالْوَفَاءِ، مَنْ آمَنَ بِبِي، وَأَخْلَصَ، فَقِيلَ: وَمَا عَلَامَتُهُمْ؟ فَقَالَ: إِثَارُ مَحَبَّتِي عَلَى كُلِّ مَحْبُوبٍ، وَاشْتِغَالُ الْبَاطِنِ بِذِكْرِي بَعْدَ ذِكْرِ اللَّهِ، وَفِي أُخْرَى عَلَامَتُهُمْ: إِدْمَانُ ذِكْرِي، وَالْإِكْتِازُ مِنَ الصَّلَاةِ عَلَيَّ

2503 Trablûsî, *el-Kesf*, 649; Ali Hasan Ali Halebi vd., *el-Mevsûa*, 6: 494.

2504 قِيلَ لِرَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: مَنْ الْقَوِيُّ فِي الْإِيمَانِ بِكَ؟ فَقَالَ: مَنْ آمَنَ بِي وَلَمْ يَرْنِي؛ فَإِنَّهُ مُؤْمِنٌ بِي عَلَى شَوْقٍ مِنْهُ، وَصِدْقٍ مِنْهُ، وَصِدْقٍ فِي مَحَبَّتِي، وَعَلَا ذَلِكَ مِنْهُ أَنَّهُ يُوَدُّ رُؤْيِي، بِجَمِيعِ مَا يَمْلِكُ (وَفِي الْأُخْرَى: يَمْلَى الْأَرْضَ ذَهَبًا، ذَلِكَ الْمُؤْمِنُ بِي حَقًّا، وَالْمُخْلِصُ فِي مَحَبَّتِي صِدْقًا)

2505 Trablûsî, *el-Kesf*, 650; Ali Hasan Ali Halebi vd., *el-Mevsûa*, 6: 494.

2506 قِيلَ لِرَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: أَرَأَيْتَ صَلَاةَ الْمُصَلِّينَ عَلَيْكَ مِمَّنْ غَابَ عَنْكَ، وَمَنْ يَأْتِي بَعْدَكَ مَا خَالَهُمَا عِنْدَكَ؟ فَقَالَ: أَسْمَعُ صَلَاةَ أَهْلِ مَحَبَّتِي وَأَعْرِفُهُمْ، وَتُعْرَضُ عَلَيَّ صَلَاةٌ غَيْرَهُمْ عَرَضًا

2507 Trablûsî, *el-Kesf*, 651; Ali Hasan Ali Halebi vd., *el-Mevsûa*, 6: 492-493.

2508 يَجُوزُ دَفْعُ الزَّكَاةِ لِطَالِبِ الْعِلْمِ، وَلَوْ كَانَ نَفَقَةً أَرْبَعِينَ سَنَةً

Fıkıh kitaplarında hadis olarak yer alan bu rivâyetin temel hadis kitaplarında aslı yoktur.²⁵⁰⁹

811. *Bildikleriyle amel edene Allah bilmediklerinin yolunu açar.*²⁵¹⁰

Ebû Nuaym'ın Ahmet b. Hanbel aracılığıyla Enes b. Mâlik'ten rivâyet ettiği metin hakkında Irâkî ve Şevkânî²⁵¹¹ zayıf hükmü vermekle birlikte Ebû Nuaym'ın belirttiğine göre İbn Hanbel bu rivâyeti Hz. İsa'nın veya tâbiundan bazı kimselerin sözü olarak nakletmiştir. Yine senedinde yer alan râvîler yanılarak sanki bu rivâyeti Hz. Peygamber nakletmiş gibi aktarmışlardır ki Ebû Nuaym'a göre söz konusu rivâyetin İbn Hanbel'den nakledilmesi mümkün değildir.²⁵¹² Dolayısıyla rivâyet aslı yok hükmündedir.²⁵¹³

812. *Allah şöyle buyurdu: yere göğe sığmadım ama kulumun kalbine sığdım.*²⁵¹⁴

Temel hadis kitaplarında yer almayan bu rivâyet, israiliyat türü rivâyetlerden kabul edilmiş olup aslı yok hükmündedir.²⁵¹⁵

813. *Dicle, Düceyl, Kutrubul ve Sarrât (Herat) arasında bir şehir inşa edilir. Yeryüzünün hazineleri oraya getirilir. Bağdat o hazineler sebebiyle batırılır.*²⁵¹⁶

Kadı İyâz'ın senedsiz naklettiği rivâyeti²⁵¹⁷ el-Mehâmilî (ö. 330/940), Dâni (ö. 444/1053), Deylemî ve Hatîb el-Bağdâdî, Cerîr b. Abdullah'tan²⁵¹⁸ mevzu kabul edilen

²⁵⁰⁹ Zeynüddîn b. İbrâhîm b. Muhammed el-Mısıri İbn Nuceym, *el-Bahru'r-râik şerhu Kenzü'd-dekâik (Minhatü'l-Hâlik haşiyesi ile birlikte)*, 1. Bs, 8 c. (Mısır: Dârü'l-Kitâbi'l-İslâmiyye, 1334), 2: 260. İbn Âbidîn, bu sözü Bahrü'r-râik adlı esere yazdığı haşiyesinde Hz. Peygamber'e izafe ederek hadis olarak zikretmiştir.

²⁵¹⁰ مَنْ عَمِلَ بِمَا عَلَّمَ وَرَزَّهُ اللَّهُ تَعَالَى عَلَّمَ مَا لَمْ يَعْلَمْ

²⁵¹¹ Irâkî, *el-Muğnî*, 1: 85; Şevkânî, *el-Fevâid*, 286.

²⁵¹² Ebû Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, 10: 15.

²⁵¹³ Sübkî, *et-Tabakât*, 6: 290, (İhyâ'da senedini bulamadığı rivâyetler arasında zikretmiştir); Elbânî, *ed-Daîfe*, 1: 611.

²⁵¹⁴ قَالَ اللَّهُ مَا وَسَعَنِي أَرْضِي وَلَا سَمَائِي، وَوَسَعَنِي قَلْبُ عَبْدِي

²⁵¹⁵ İbn Teymiyye, *el-Fetâvâ*, 2: 384, 18: 376; Irâkî, *el-Muğnî*, 890; Zerkeşi, *el-Le'âlî*, 135; Sübkî, *et-Tabakât*, 6: 331; Aliyyü'l-Kârî, *el-Esrâr*, 310; Elbânî, *ed-Daîfe*, 11: 176.

²⁵¹⁶ تَبْنَى مَدِينَةً بَيْنَ دَجْلَةَ وَدَجِيلٍ وَقَطْرِبَلٍ وَالصَّرَاةِ، تُجْبَى إِلَيْهَا خَزَائِنُ الْأَرْضِ، يُخَسَفُ بِهَا يَعْنِي بَغْدَادَ

²⁵¹⁷ Kâdi İyâz, *eş-Şifâ*, 1: 659; Suyûtî, *el-Menâhil*, 161.

²⁵¹⁸ Ebû Abdullah Hüseyin b. İsmail b. Muhammed b. İsmail b. Saîd b. Ebân ed-Dabbî el-Mehâmilî, *Emâlî el-Mehâmilî, (İbn Yahyâ el-Bey' rivâyeti)*, thk. İbrahim el-Kaysî (Ürdün: el-Mektebü'l-İslâmiyye- Dâru İbn Kayyim, 1412), 350; Ebû Amr Osmân b. Saîd b. Osmân ed-Dânî, *es-Sünenü'l-vâride fi'l-fiten gavâilihâ ve's-saati ve eşrâtiha*, thk. Rıdâullah b. Muhammed İdrîs el-Mübârekfûri (Riyad: Dârü'l-Âsime, 1416), 3: 718, 4: 904; Deylemî, *el-Firdevs*, 2: 73; Hatîb el-Bağdâdî, *Târîh*, 1: 54.

bir senedle rivâyet etmişlerdir.²⁵¹⁹

- 814.** *İsra olayında kendisini yalanladıklarında Mekke müşriklerine Beyt-i Makdisi bilinenin dışında kendine has bir tavırla tanıtması, yolda rast geldiği kervanlarının ne zaman geleceğini bildirmesi, Hz. Peygamber'in, kendine has özelliklerindedir.*²⁵²⁰

Kadı İyâz'ın senedsiz naklettiği rivâyeti²⁵²¹ Taberânî, Ümmü Hânî'den yalancılıkla itham edilmiş râvînin bulunduğu bir senedle rivâyet etmiş olup rivâyet mevzudur.²⁵²²

- 815.** *Bidat ehli cehennem köpekleridir.*²⁵²³

Ebû Hatim el-Huzâî, İbnü'l-Bennâ (ö. 471/1078), Râfîî ve İbnü'l-Cevzî'nin Ebû Ümâme el-Bâhilî'den naklettikleri rivâyet,²⁵²⁴ mevzu kabul edilmiştir.²⁵²⁵

- 816.** *Çocuklarınıza ilk kelime olarak لا إله إلا الله öğretiniz. Onlara ölüm anında لا إله إلا الله telkîn ediniz. Çünkü kimin ilk ve son kelâmı لا إله إلا الله olursa bin yıl yaşasa da hiçbir günahattan sorguya çekilmez.*²⁵²⁶

²⁵¹⁹ Senedinde bulunan Ammar b. Seyf ez-Zabbî tenkid edilmiştir. İbnü'l-Cevzî, on altı tarikini zikretmiş, senedlerdeki problemlere değinmiş ve aslı yok hükmü vermiştir. İbnü'l-Cevzî, *el-Mevdû'ât*, 2:325-340; Bununla birlikte cer-ta'dil ulemasının kanaati genel olarak münker ve mevzu yönündedir. Bkz. Ukaylî, *ed-Duâfâ*, 3: 324; Zehebî, *el-Mizân*, 3: 165; Suyûtî, *el-Le'âlî*, 1: 429-434; İbn Arrâk, *et-Tenzih*, 2: 52.

²⁵²⁰ وَصَفَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ تَعَالَى عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لِكُفَّارِ قُرَيْشٍ بَيْتَ الْمُقَدَّسِ جَيْنَ كَدَّبُوهُ فِي خَبَرِ الْإِسْرَاءِ، وَنَعْتَهُ إِيَّاهُ نَعْتًا مِنْ عَرَفَهُ، وَإِعْلَامُهُمْ بِالْعَبِيرِ الَّتِي مَرَّ عَلَيْهَا فِي طَرِيقِهِ، وَإِنذَارُ هُمْ بِوَقْتِ وَصُولِهَا

²⁵²¹ Kâdı İyâz, *eş-Şifâ*, 1: 659; Suyûtî, *el-Menâhil*.

²⁵²² Taberânî, *el-Kebîr*, 24: 432; İbn Kesir, Taberânî'den nakille tefsirinde rivâyet etmiştir. İbn Kesir, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm*, 5: 39; Senedinde bulunan Abdü'lâlâ b. Ebî'l-Müsâvir, metruk ve kezzâb kabul edilmiştir. Ebû Zekerîyya Yahya b. Maîn b. Avn b. Ziyâd b. Bistâm b. Abdurrahman Yahya b. Maîn, *Suâlâtü İbnü'l-Cüneyd li Ebî Zekerîyya Yahya b. Maîn*, thk. Ahmed Muhammed Nur Seyf (Medine: Mektebetü'd-Dâr, 1988), 374-375; Heysemî, *el-Mecma'*, 1: 75-76.

²⁵²³ أصحابُ البِدَعِ كِلَابُ النَّارِ

²⁵²⁴ Ebû Hâtîm el-Huzâî'nin hadis cüzü henüz bulunamamıştır. Suyûtî, onun tahrîc ettiğini belirtmiştir. Ayrıca Râfîî'nin senedinde yer alan râvîlerden birisi el-Huzâî'dir. Suyûtî, *es-Sağîr*, 2810; Râfîî, *et-Tedvîn fi Ahbâri Kazvîn*, 2: 408; İbnü'l-Cevzî, *el-İlel*, 1: 163; Ebû Ali Hasan b. Ahmed b. İbnü'l-Bennâ, *er-Redd ale'l-mübtedi'a*, thk. Âdil Âl-i Hamdân, 1. Bs (Riyad: Dâru'l-Emri'l-Evvel, 1433), 35.

²⁵²⁵ İbnü'l-Cevzî'nin tahrîc ettiği rivâyetin senedinde İsmail b. Ebân bulunmaktadır. Söz konusu râvî hakkında Ahmed b. Hanbel ve İbn Hibbân hadis uydurduğuna dair bilgiler aktarmışlardır. İbnü'l-Cevzî, *el-İlel*, 1: 163; Zehebî, *el-Mizân*, 1: 212-213; Suyûtî, *es-Sağîr*, 2810; Münâvî, *Feydu'l-Kadîr*, 1: 528; el-Huzâî, İbnü'l-Bennâ ve Râfîî'nin senedinde ise Ebû Abdurrahman el-Kuraşî (eş-Şâmî) yer almaktadır. el-Mizân'da, eş-Şâmî nisbetiyle mevcut olan Ebû Abdurrahman hakkında el-Ezdî, kezzâb hükmü vermiştir. Elbânî eş-Şâmî'nin bu râvî olduğunu düşünmekle beraber rivâyete zayıf hükmü vermiştir. Suyûtî ve Münâvî, tahrîc bilgisi vermekle yetinip cerh-tadile yönelik bir değerlendirme yapmamışlardır. Elbânî, *ed-Daîfe*, 6: 309; Elbânî, *Daîfü'l-Câmi'i's-Sağîr*, 885.

²⁵²⁶ افْتَحُوا عَلَى صِبْيَانِكُمْ أَوَّلَ كَلِمَةٍ بـ "لا إله إلا الله"، وَلَقِّتُوهُمْ عِنْدَ الْمَوْتِ "لا إله إلا الله"؛ فَإِنَّهُ مَنْ كَانَ أَوَّلَ كَلِمَةٍ "لا إله إلا الله"، وَأَخْرَجَ كَلِمَةٍ "لا إله إلا الله"، ثُمَّ عَاشَ أَلْفَ سَنَةٍ مَا سُئِلَ عَنْ ذَنْبٍ وَاجِدٍ

Beyhakî ve Deylemî,²⁵²⁷ Abdullah b. Abbâs'tan nakletmişlerdir.²⁵²⁸

817. *Sen Allah'ın emirlerini üstün tut ki, Allah da seni üstünlerden eylesin.*²⁵²⁹

Deylemî,²⁵³⁰ Ebû Ümâme el-Bâhilî'den nakletmiştir.²⁵³¹

818. *Olacakları belirledim, düzeni yerli yerince planladım, işlerin hükmünü ortaya koydum. Bunlardan razı olan benden razı olmuş demektir.*²⁵³²

Irâkî ve Sübkî aslı olmadığını ifade etmişlerdir.²⁵³³

819. *Hz. Muhammed'in âlini sevmek ateşten kurtuluştur. O'nun âlini sevmek Sırat'tan geçmektir. Onun âline sahip çıkmak azaptan emin olmaktır.*²⁵³⁴

Mikdâd b. el-Esved'den nakledildiği ifade edilen rivâyet,²⁵³⁵ mevzu kabul edilmiştir.²⁵³⁶

820. *Kim bana on defa selam verirse sanki köle azat etmiş gibi olur.*²⁵³⁷

eş-Şifâ'da İbn Vehb'in Hz. Peygamber'den naklettiği belirtilen rivâyetin aslı yoktur.²⁵³⁸

821. *İnsanoğlu benden fayda bulması için onları var ettim. Yoksa onlardan*

²⁵²⁷ Beyhakî, *eş-Şuab*, 11: 128; Deylemî, *el-Firdevs*, 1: 71.

²⁵²⁸ Senedinde bulunan Muhammed b. Mahmûye ya da babası -Mahmûye- hadis uydurmakla itham edilmiştir. Ayrıca İbrahim b. Muhâcir, zayıf, leyyin gibi cerh ifadeleriyle tenkit edilmiştir. İbnü'l-Cevzî'nin mevzu hükmünü Zehebî, teyit etmiştir. İbnü'l-Cevzî, *el-Mevdû'ât*, 3: 517-518; Zehebî, *el-Mizân*, 4: 31; İbn Hacer, *Lisânü'l-Mizân*, 7: 494; Elbânî, *ed-Daîfe*, 13: 341-342.

²⁵²⁹ أَعَزَّ أَمْرُ اللَّهِ؛ يُعَزِّكَ اللَّهُ

²⁵³⁰ Deylemî, *el-Firdevs*, 5:354.

²⁵³¹ Suyûtî, *es-Sağîr*, 2865; Elbânî, *ed-Daîfe*, 7: 233-234; Senedinde bulunan Meymûn b. Ahmed ve Muhammed b. Hasan es-Sülemî hadis uydurmakla tenkit edilen râvîlerdir. Münâvî, *Feydu'l-Kadîr*, 1: 560; Elbânî, *Daîfü'l-Câmi'i's-Sağîr*, 940.

²⁵³² قَدَّرْتُ الْمَقَادِيرَ، وَدَبَّرْتُ التَّدَابِيرَ، وَأَحْكَمْتُ الصُّنْعَ، فَمَنْ رَضِيَ؛ فَلَهُ الرِّضَا مِنِّي

²⁵³³ Irâkî, *el-Muğni*, 1712; Sübkî, *et-Tabakât*, 6: 377; İbn Teymiyye'nin el-Fetâvâ'sına Hz. Ali'ye nispet edilen benzer manadaki rivâyet şu şekildedir: ان الله يقضي بالقضاء فمن رضي فله الرضا ومن سخط فله السخط

²⁵³⁴ حُبُّ آلِ مُحَمَّدٍ بَرَاءَةٌ مِنَ النَّارِ، وَحُبُّ آلِ مُحَمَّدٍ جَوَائِزٌ عَلَى الصِّرَاطِ، وَالْوَلَايَةُ لِآلِ مُحَمَّدٍ أَمَانٌ مِنَ الْعَذَابِ

²⁵³⁵ Gülâbâdî, *Me'âni'l-ahbâr (Bahrü'l-fevâ'id)*, 302; Kâdî İyâz, *eş-Şifâ*, 2: 105.

²⁵³⁶ Senedinde bulunan Muhammed b. el-Fadl, (İbn Atıyye el-Mervezî) hadis uydurmakla itham edilmiştir. İbn Hacer, *et-Takrîb*, 502; Elbânî, *ed-Daîfe*, 10:576.

²⁵³⁷ مَنْ سَلَّمَ عَلَيَّ عَشْرًا؛ فَكَأَنَّمَا أَعْتَقَ رَقَبَةً

²⁵³⁸ Kâdî İyâz, *eş-Şifâ*, 2: 176; Suyûtî, *el-Menâhil*, 203, (Tahrîce dair bilgi vermemiştir.); Beyhakî, Ma'mer > Ebân senediyle "dokuz selam veren sanki köle azat etmiş gibidir" ifadesiyle maktu bir rivâyet nakletmiştir. Beyhakî, *eş-Şuab*, 11: 206.

*bana bir fayda gelmesi için değil.*²⁵³⁹

Temel hadis kitaplarında yer almayan bu rivâyetin aslı yoktur.²⁵⁴⁰

822. *Cennet ehlinden bir grup vardır ki Allah kendini onlardan sakınmaz, gizlemez.*²⁵⁴¹

Temel hadis kitaplarında Hakîm et-Tirmizî'nin eserinde senedsiz bir şekilde Muaz b. Cebel'in sözü olarak yer alan bu rivâyetin aslı yoktur.²⁵⁴²

c) Mevkuf rivâyetler

823. *Müminlerin güzel gördükleri, Allah katında da güzeldir.*²⁵⁴³

Muhammed b. Hasan eş-Şeybânî, temriz sigasıyla Hz. Peygamber'den naklederken;²⁵⁴⁴ Tayâlisî, Ahmed b. Hanbel, Bezzâr, Taberânî, Hâkim, Beğâvî ve Ebû Nuaym, Abdullah b. Mesud'dan mevkuf olarak rivâyet etmişlerdir.²⁵⁴⁵

d) Selefe ait sözler

824. *Düşmanlarınızla cihad ettiğiniz gibi arzu ve isteklerinizle de cihad ediniz.*²⁵⁴⁶

Temel hadis kitaplarında yer almayan bu rivâyet, Mâlik b. Dînâr'ın sözüdür.²⁵⁴⁷

825. *İnsanlar uykudadır. Öldükleri zaman uyanırlar.*²⁵⁴⁸

Gazzâlî'nin eserleri başta olmak üzere tasavvuf kitaplarında hadis olarak zikredilen bu rivâyetin senedi ve aslı olmayıp Hz. Ali başta olmak üzere, Süfyân es-Sevrî ve Sehl b. Abdullah et-Tüsterî'nin söylediğine dair bilgiler bulunmaktadır.²⁵⁴⁹

e) Bulunamayan Rivâyetler

²⁵³⁹ إِنَّمَا خَلَقْتُ الْخَلْقَ لِيَرْبِحُوا عَلَيَّ وَلَمْ أَخْلُقْهُمْ لَأَرْبِحَ عَلَيْهِمْ Rivâyet kaynaklarda خَلَقْتُ الْخَلْقَ؛ لِيَرْبِحُوا عَلَيَّ، لا لَأَرْبِحَ عَلَيْهِمْ ifadeleriyle yer almaktadır.

²⁵⁴⁰ Irâkî, *el-Muğnî*, 1497.

²⁵⁴¹ إِنْ الْمُتَّقِينَ فِي الْجَنَّةِ لَا يَسْتَنْتِرُ الرَّبُّ مِنْهُمْ وَلَا يَسْتَنْتِرُ الرَّبُّ عَنْهُمْ وَلَا يَحْتَجِبُ Rivâyet kaynaklarda إِنْ الْمُتَّقِينَ فِي الْجَنَّةِ لَا يَسْتَنْتِرُ الرَّبُّ مِنْهُمْ وَلَا يَسْتَنْتِرُ الرَّبُّ عَنْهُمْ وَلَا يَحْتَجِبُ ifadesiyle yer almaktadır.

²⁵⁴² Hakîm et-Tirmizî, *Nevâdirü'l-usûl*, 1: 101.

²⁵⁴³ مَا رَأَى الْمُؤْمِنُونَ حَسَنًا؛ فَهُوَ عِنْدَ اللَّهِ حَسَنٌ

²⁵⁴⁴ Ebû Abdillâh İbn Mâlik b. Ebî Âmir el-Asbahî el-Yemenî Mâlik b. Enes, *Muvatta Mâlik (Muhammed b. Hasan eş-Şeybânî rivâyeti)*, thk. Abdülvehhâb Abdüllâtîf (Kahire: el-Mektebetü'l-İlmiyye, 1979), 91.

²⁵⁴⁵ Tayâlisî, *el-Müsned*, 1: 199; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 6: 84; Bezzâr, *el-Müsned*, 5: 212-213; Taberânî, *el-Kebîr*, 9: 12; Hâkim en-Nisâbü'rî, *el-Müstedrek*, 3: 83, (Zehebî: sahih); Begavî, *Şerhu's-sünne*, 1: 215; Ebû Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, 1: 375, 376; Heysemî, *el-Mecma'*, 1: 177-178.

²⁵⁴⁶ جَاهِدُوا أَعْدَاءَكُمْ، كَمَا تَجَاهِدُونَ أَعْدَاءَكُمْ

²⁵⁴⁷ Ebü'l-Abbâs Muhammed b. Yezîd el-Müberriid, *el-Kâmil*, thk. Muhammed Ahmed ed-Dâlî (Beirut: Müessesetü'r-Risâle, 1997), 1: 271, 2: 704; Zemahşerî, *Rebî'u'l-ibrâr ve nusûsü'l-ahbâr*, 3: 61.

²⁵⁴⁸ النَّاسُ نِيَامٌ، فَإِذَا مَاتُوا انْتَبَهُوا

²⁵⁴⁹ Ebû Nuaym, Süfyân es-Sevrî'nin sözü olarak nakletmiştir. Ebû Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, 7:52; Gazzâlî, *İhyâü ulûmi'd-dîn*, 4: 23; Irâkî, *el-Muğnî*, 1358; Sübkî, *et-Tabakât*, 6:357; Sehâvî, *el-Makâsîd*, 2:312; Suyûtî, *ed-Dürer*, 197; Aclûnî, *el-Keşf*, 2:312; Elbânî, *ed-Daîfe*, 1: 219.

826. *İki salavat arasında yapılan dua reddolunmaz.*²⁵⁵⁰

eş-Şifâ’da senedsiz zikredilmiştir.²⁵⁵¹

827. *Cuma gecesi ve gündüzü bana salât etmeyi artırın. Çünkü salâtları bana teslim ederler. Toprak nebîlerin cesedini çürütmez. Bir Müslüman bana salât ettiğinde bir melek o salâtı yüklenir ve salât edenin ismiyle birlikte “falanca şöyle şöyle söyledi” diyerek teslim eder.*²⁵⁵²

Kâdı İyâz, senedsiz bir şekilde tamamını Zührî’den nakletmiştir.²⁵⁵³ Bununla birlikte rivayetin ilk kısmı benzer manalarla İbn Adî, Taberânî ve Teymî, tarafından Ebû Hüreyre, Evs b. Evs ve Enes b. Mâlik’ten nakledilmiştir.²⁵⁵⁴

828. *Sevdiklerim kubbelerimin altındadır. Benden başkası onları tanımaz.*²⁵⁵⁵

Muhyiddin İbnü’l-Arabî’nin tefsirinde yer alan rivâyet,²⁵⁵⁶ her ne kadar Aliyyü’l-Kârî tarafından kutsi hadis olarak zikredilmiş olsa da temel hadis kitaplarında bulunamamıştır.²⁵⁵⁷

829. *Müslüman olmadan önceki iyilikler İslam’a girdikten sonra makbul olur (karşılığı verilir).*²⁵⁵⁸

Hadis şerhlerinde benzer lafızlarla senedsiz zikredilmiştir.²⁵⁵⁹

830. *Dünyada ve ahirette kalacağın kadar çalış! Allah’a olan ihtiyacını gözeterek çalış ve cehennem ateşine dayanabileceğin ölçüde günah*

²⁵⁵⁰ الدُّعَاءُ بَيْنَ الصَّلَاتَيْنِ عَلَيَّ لَا يُرَدُّ

²⁵⁵¹ Kâdı İyâz, eş-Şifâ, 2: 66; Suyûtî, sened ve metinle ilgili bir hüküm vermemiştir. Suyûtî, *el-Menâhil*, 198.

²⁵⁵² أَكْبَرُوا مِنَ الصَّلَاةِ عَلَيَّ فِي اللَّيْلَةِ الرَّهْزَاءِ وَالْيَوْمِ الْأَرْهَرِ فَابْتَهَمَا يُؤَدِّيَانِ عَنْكُمُ وَإِنَّ الْأَرْضَ لَا تَأْكُلُ أَجْسَادَ الْأَنْبِيَاءِ مَا مِنْ مُسْلِمٍ يَصَلِّيَ عَلَيَّ إِلَّا حَمَلَهُ مَلَكٌ حَتَّى يُؤَدِّيَهَا إِلَيَّ وَيُسَمِّيهِ حَتَّى إِنَّهُ لَيَقُولُ إِنَّ فَلَانًا يَقُولُ كَذَا وَكَذَا

²⁵⁵³ Kâdı İyâz, eş-Şifâ, 2: 80; Suyûtî, sened ve metinle ilgili bir hüküm vermemiştir. Suyûtî, *el-Menâhil*, 207.

²⁵⁵⁴ İbn Adî, *el-Kâmil*, 3: 530; Taberânî, *el-Kebîr*, 1: 216; *el-Evsat*, 1: 83, 4:183, 5:97; Teymî, *et-Terğîb*, 2: 323

²⁵⁵⁵ أُولِيَانِي تَحْتَ قِبَابِي لَا يَعْرِفُهُمْ غَيْرِي

²⁵⁵⁶ Muhyiddîn Muhammed b. Alî b. Muhammed el-Arabî et-Tâî el-Hâtimî İbnü’l-Arabî, *Tefsîru İbnü’l-Arabî*, thk. Semir Mustafa Erbâb (Beyrut: Dâru İhyâi’t-Turâsi’l-Arabî, 2001), 1: 402.

²⁵⁵⁷ Aliyyü’l-Kârî, *el-Mirkât*, 8: 3339.

²⁵⁵⁸ حَسَنَاتُ الْكُفَّارِ مَقْبُولَةٌ بَعْدَ إِسْلَامِهِمْ

²⁵⁵⁹ Ahmed b. Muhammed b. Ebû Bekir b. Abdülmelik el-Misrî el-Kastallânî, *İrşâdü’s-sârî li şerhi’l-Buhârî* (Mısır: el-Matbaatü’l-Kübârâ el-Emiriyye, 1323), 5: 145; Muhammed Abdüllatif b. Feriştah İbn Melekzâde, *Şerhu Mesâbihi’s-sünne li’l-İmâm Begavî*, thk. Nureddin Tâlib (İdâretü’s-Sekâfiyyeti’l-İslâmiyye, 2012), 1: 35; Ebü’l-’Alâ Muhammed Abdurrahman b. Abdürrahim el-Mübârekfûrî, *Mir’atü’l-mefâtih şerhu Mişkâti’l-Mesâbih* (Hindistan: İdâretü’l-Buhûsi’l-İlmiyye, 1984), 1: 56.

*işle!*²⁵⁶⁰

Gazzâlî, Hâdimî (ö. 1176/1762) ve Bursevî'nin eserlerinde hadis olarak senedsiz zikredilmiştir.²⁵⁶¹

831. *Ey Ebû Hüreyre! Kalemin aleyhinde yazmasını istemez misin? Evet isterim Ey Allah'ın Resülü. O zaman farzları yerine getir, Allah'ın haram kıldıklarından uzak dur ve seni ilgilendirmeyen konuda konuşma.*²⁵⁶²

İbnü'l- Cezerî (ö. 833/1429), senedsiz zikretmiştir.²⁵⁶³

832. *Nefsin senin bineğindir. Ona nezaketle muamele et.*²⁵⁶⁴

Fıkıh, tefsir, tasavvuf, vaaz kitaplarında senedsiz zikredilmiştir.²⁵⁶⁵

833. *Bütün bu işlerin Hz. Peygamber'in hayatında ve öldükten sonra onun haber verdiği gibi gerçekleştiğini gördüm. O, yanında oturduğu kimselerin içlerinde gizlediklerini ve aşikâr ettiklerini bilir ve haber verirdi. Hatta münafikların sırlarına, küfürlerine ve müminler hakkında söylediklerine vakıftı. Münafiklardan biri müminler, peygamber hakkında konuşunca diğeri: "Sus! Allah'a yemin olsun ki bunu O'na haber verecek bir arkadaşı olmasa bile Batha'nın taşları haber verir" derdi.*²⁵⁶⁶

Mâverdî, Kadı İyâz ve Kastallânî, senedsiz nakletmişlerdir.²⁵⁶⁷

834. *Hz. Peygamber, bir kavme hitaben: "İçinizden birinin azı dışı cehennemde Uhud Dağı'ndan daha büyük bir hale gelecektir" buyurdu. Ebû Hüreyre devamla şöyle dedi: O topluluktan ben ve bir kişi hariç*

²⁵⁶⁰ اعملْ لِدُنْيَاكَ بِقَدْرٍ مَقَامِكَ فِيهَا، وَاَعْمَلْ لِآخِرَتِكَ بِقَدْرٍ بَقَائِكَ فِيهَا، وَاَعْمَلْ لِلنَّارِ بِقَدْرٍ صَبْرِكَ عَلَيْهَا

²⁵⁶¹ Hüccetü'l-İslâm Ebû Hâmid Muhammed b. Muhammed b. Muhammed b. Ahmed et-Tûsî el-Gazzâlî, *Risâle Eyyühe'l-veled*, thk. Muhammed Sâlim Hâşim (Beyrut: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, ts.), 24; Hâdimî, *el-Berika*, 3: 130; İsmail Hakkı Bursevî, *Rûhu'l-beyân*, 8: 25.

²⁵⁶² يَا أَبَا هُرَيْرَةَ أَمَا تُرِيدُ أَنْ لَا يَجْرِي عَلَيْكَ الْقَلَمُ؟ قَالَ: نَعَمْ يَا رَسُولَ اللَّهِ، قَالَ: أَدَّ فَرَائِضَ اللَّهِ، وَكُفَّتْ عَنْ مَحَارِمِ اللَّهِ، وَدَعَا الْكَلَامَ فِيمَا لَا يَعْنيكَ

²⁵⁶³ Ebü'l-Hayr Şemsüddin Muhammed b. Muhammed b. Muhammed b. Alî b. Yûsuf İbnü'l-Cezerî, *ez-Zehrü'l-fâ'ih fi zikri men tenezzehe 'ani'z-zünûbi ve'l-kabâih*, thk. Muhammed Abdülkadir Atâ (Beyrut: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1986), 100.

²⁵⁶⁴ نَفْسُكَ مَطِيئَتُكَ؛ فَارْفُقْ بِهَا

²⁵⁶⁵ Serahsî, *el-Mebsût*, 30: 270; Nizamüddin Hasan b. Muhammed b. Hüseyin el-Kummî en-Nisâbüri, *Garâibü'l-Kur'ân ve rağâibü'l-furkân* (Beyrut: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1416), 4: 454; Hâdimî, *el-Berika*, 2: 78; Burhanü'd-dîn Zernüci, *Ta'limü'l-müte'allim*, 66.

²⁵⁶⁶ فَوَجِدْتُ هَذِهِ الْأُمُورَ كُلَّهَا فِي حَيَاتِهِ، وَبَعْدَ مَوْتِهِ، كَمَا قَالَ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِلَى مَا أَخْبَرَ بِهِ جُلَسَاءَهُ مِنْ أَسْرَارِهِمْ وَبَوَائِبِهِمْ، وَأَطَّلَعَ عَلَيْهِ مِنْ أَسْرَارِ الْمُنَافِقِينَ وَكُفْرِهِمْ، وَقَوْلِهِمْ فِيهِ، وَفِي الْمُؤْمِنِينَ حَتَّى إِنْ كَانَ بَعْضُهُمْ لَيَقُولُ لِصَاحِبِهِ: اسْكُتْ، وَاللَّهُ لَوْ لَمْ يَكُنْ عِنْدَهُ مَنْ يُخْبِرُهُ لِأَخْبَرَتهُ جِجَارَةَ النُّطْحَاءِ

²⁵⁶⁷ Ebü'l-Hasen Alî b. Muhammed b. Habîb el-Basrî el-Mâverdî, *Âlâmü'n-nübüvve* (Beyrut: Dârü'l-Hilâl, 1409), 124; Kadı İyâz, *eş-Şifâ*, 1: 676; Suyûtî, rivâyete dair tahrîc bilgisi zikretmemiştir. Suyûtî, *el-Menâhil*, 163; Ahmed b. Muhammed b. Ebû Bekir b. Abdümelik el-Mısrî el-Kastallânî, *el-Mevâhibü'l-ledünniyye bi'l-minahi'l-Muhammediyye* (Mısır: el-Mektebetü't-Tefikiyye, ts.), 3: 125.

3. 2. *Bin Ehâdîs Şerhi*'nde Yer Alan Makbul Rivâyetler

İsmail Sâdık Kemâl, *Bin Ehâdîs Şerhi*'ni, Buhârî'nin *el-Câmiu's-sahîh* adlı eserini nazma çekme arzusu ile telif etmeyi düşünmüştür. Ancak eserde yer alan rivâyetlerin birden çok bölümde tekrar edilmesinden dolayı her kitap ve babtan o babın muhtevasını yansıtan belli başlı rivâyetleri tercih etmiştir.²⁵⁸³ 1020 rivâyeti bir araya getiren eserde Buhârî'den başka *Kütüb-i Sitte* kitaplarında yer alan sahih rivâyetler de bulunmaktadır. Bununla birlikte Kâdı İyâz'ın *eş-Şifâ*'sında metin olarak zikredilen bazı metinlerin sahih hadislerden telmih yoluyla iktibas edildiği gözlemlenmiştir. Aynı şekilde *eş-Şifâ*'dan nakledilen zayıf ve mevzu rivâyetlerin de bu şekilde hadis olarak aktarımı söz konusudur. *eş-Şifâ*'dan alınan bu metinlerin tahrîcleri yapılarak ilgili rivâyetin dipnotunda belirtilmiştir. Bundan dolayı 9 rivâyet daha ortaya çıkmıştır.

Çalışmanın hacmi göz önünde bulundurularak *Bin Ehâdîs Şerhi*'nde yer alan makbul rivâyetlerin tahrîclerine dair bilgiler, aşağıda gösterilecek bir tablo ile ortaya konulacaktır. Bu tablo, bin hadisteki rivâyetlerin tahrîclerine dair fihrist görevini yerine getirecektir. Eserdeki makbul rivâyetlerden *Kütüb-i Sitte* dışındaki kaynaklarda bulunanlar, çalışmada kullanılan rivâyetlerin tamamının yer aldığı tabloda (Tablo 7) gösterilmiştir. Buhârî'yi nazma çekme arzusu ile ortaya konulan eserin problemleri rivâyetlerinden sonra eserde yer alan rivâyetlere dair muhtasar tahrîc bilgileri şu şekildedir.

²⁵⁸³ Bkz. *Bin Ehâdîs Şerhi*, Giriş, 20 ve 21.beyitler.

Tablo 2							
İSMAİL SÂDİK KEMÂL'İN <i>BİN EHÂDİS ŞERHİ</i>'NDE YER ALAN RİVÂYETLER							
H.N	Eser Adı	H.N	Eser Adı	H.N	Eser Adı	H.N	Eser Adı
1	Nevevî*	24	Nevevî	47	A.Câmî	70	A.Câmî
2	Nevevî	25	Nevevî	48	A.Câmî	71	A.Câmî
3	Nevevî	26	Nevevî	49	A.Câmî	72	A.Câmî
4	Nevevî	27	Nevevî	50	A.Câmî	73	A.Câmî
5	Nevevî	28	Nevevî	51	A.Câmî	74	A.Câmî
6	Nevevî	29	Nevevî	52	A.Câmî	75	A.Câmî
7	Nevevî	30	Nevevî	53	A.Câmî	76	A.Câmî
8	Nevevî	31	Nevevî	54	A.Câmî	77	A.Câmî
9	Nevevî	32	Nevevî	55	A.Câmî	78	A.Câmî
10	Nevevî	33	Nevevî	56	A.Câmî	79	A.Câmî
11	Nevevî	34	Nevevî	57	A.Câmî	80	A.Câmî
12	Nevevî	35	Nevevî	58	A.Câmî	81	Hasen***
13	Nevevî	36	Nevevî	59	A.Câmî	82	Bulunamadı
14	Nevevî	37	Nevevî	60	A.Câmî	83	T: Birr 60
15	Nevevî	38	Nevevî	61	A.Câmî	84	B: Nikah 16
16	Nevevî	39	Nevevî	62	A.Câmî	85	D: İcare 45
17	Nevevî	40	Nevevî	63	A.Câmî	86	Zayıf
18	Nevevî	41	Nevevî	64	A.Câmî	87	T: Kıyamet 60
19	Nevevî	42	Nevevî	65	A.Câmî	88	Zayıf
20	Nevevî	43	A.Câmî*	66	A.Câmî	89	Sahih
21	Nevevî	44	A.Câmî	67	A.Câmî	90	Zayıf
22	Nevevî	45	A.Câmî	68	A.Câmî	91	B: N. Vakit 5
23	Nevevî	46	A.Câmî	69	A.Câmî	92	Zayıf

*Bin Ehâdis Şerhi'nin ilk 42 hadisi Nevevî'nin *Kırk Hadis*'inin nazma çekilmiş halidir. İki rivâyet hariç diğerleri *Kütüb-i Tis 'a*'da yer almaktadır. Bu eserde zayıf veya mevzu bir rivâyet bulunmamaktadır.

** 43. Hadisten 80. Hadise kadar olan rivâyetler Abdurrahman Câmî'nin *Çihil Hadis*'inde yer alan rivâyetlerle aynıdır. Söz konusu rivâyetler, çalışmanın ikinci bölümünde incelenerek tahrirleri yapılmış ve Tablo VII'de gösterilmiştir.

*** *Kütüb-i Tis 'a* dışındaki eserlerde yer alan ve tahrirleri ikinci bölümde yapılan rivâyetler 150 tane olup Tablo VII'de gösterilmiştir. *Kütüb-i Tis 'a*'da yer alan ve sıhhatinde problem olmadığı tespit edilen rivâyetler ise çalışmanın hacmi göz önünde bulundurularak bu tabloda eser ismi, kitap adı ve bab numarası, (Ahmed b. Hanbel'de sadece hadis numarası, Müslim'de ise bab ve hadis numarası) verilerek tahrir edilmiştir. Rumuzların karşılığı şu şekildedir. H: Ahmed b. Hanbel, B: Buhârî, M: Müslim, T: Tirmizî, D: Ebû Dâvûd, C: İbn Mâce, N: Nesâî.

**** Bazı rivâyetler Kadı İyâz'ın *eş-Şifâ*'dan alınmıştır. Bu rivâyetler *eş-Şifâ* metnidir. Bazıları üç bazıları beş farklı rivâyetin bir araya gelmesinden oluşmaktadır. Bu tabloda ilgili rivâyetler 290/1 örneğinde olduğu gibi kategorize edilerek tahrir neticeleri verilmiştir.

H.N	Eser Adı	H.N	Eser Adı	H.N	Eser Adı	H.N	Eser Adı
93	Zayıf	129	Zayıf	165	D: Harâc 7	201	B:Cihad 109
94	S.Sözü	130	M: Hudud 1	166	Mevzu	202	B:İ'tisam 3
95	Zayıf	131	M: İman 12	167	Zayıf	203	B:Nikah 1
96	B: Hibe 13	132	C:Fiten 15	168	S. Sözü	204	D:Sünnet 6
97	B:İstibâne 1	133	Bulunamadı	169	D:Cihad 18	205	Zayıf
98	Mevzu	134	Zayıf	170	Zayıf	206	Zayıf
99	T: Zühd 1	135	Mevzu	171	B:Ezan 18	207	Zayıf
100	H: 6652	136	Bulunamadı	172	D:Edep 110	208	Zayıf
101	Mevzu	137	B:Tevhid 15	173	Sahih	209	T:İman18
102	Mevzu	138	Mevzu	174	Zayıf	210	T: İlim 16
103	Zayıf	139	Zayıf	175	B:Mezâlim 23	211	T: İlim 16
104	Zayıf	140	B:Edeb 38	176	C:Tahâret 4	212	D: Sünnet 6
105	Zayıf	141	M: İlim 6I	177	Zayıf	213	T:Menakıb 21
106	Zayıf	142	Mevkuf	178	B:Savm51	214	T: İlim 16
107	T:Kıyamet 34	143	B: Cum'a 11	179	M:Tövbe 2	215	T:Menakıb 32
108	D: Cihad 96	144	H:17984	180	Mevzu	216	Mevzu
109	Sahih	145	Zayıf	181	Mevzu	217	T:Menakıb 32
110	Zayıf	146	H:17800	182	B:Rikâk 38	218	Zayıf
111	Zayıf	147	Zayıf	183	Mevzu	219	Zayıf
112	Mevzu	148	B: İlim 10	184	N:Sehv 62	220	Zayıf
113	B: Edep 96	149	C:Mukaddime 43	185	Sahih	221	T:Menakıb 19
114	B: İman 8	150	M:Hac 51	186	Sahih	222	Zayıf
115	Mevzu	151	B:Tefsir 4	187	Zayıf	223	B:F.Medine 1
116	Mevzu	152	Bulunamadı	188	T: Fiten73	224	Bulunamadı
117	Mevzu	153	Mevzu	189	B:Cihad110	225	Sahih
118	Mevzu	154	T:Kader 7	190	Sahih	226	T:Da'vât 113
119	Sahih	155	Mevzu	191	T:Da'vât 2	227	Zayıf
120	T:Birr 60	156	Mevzu	192	Sahih	228	B:Ezan 148
121	T:Da'vat 129	157	Zayıf	193	B: Vasâyâ 11	229	B:Enbiya 13
122	Mevzu	158	T: Zekat 28	194	B:Edeb 60	230	B:Enbiya 13
123	D: Salat 26	159	B: Zekat 10	195	Bulunamadı	231	N:Sehv 55
124	Mevzu	160	Bulunamadı	196	N:Talak 22	232	H: 16991
125	Sahih	161	M:Salat 42	197	Sahih	233	T:Salat 240
126	B:N.Vakit 9	162	S. Sözü	198	H:2191	234	T:Kıyamet 23
127	Zayıf	163	H:17452	199	M:Fadâil 6	235	B:Ezan 8
128	Zayıf	164	Mevzu	200	B:İ'tisam 3	236	Mevzu

H.N	Eser Adı	H.N	Eser Adı	H.N	Eser Adı	H.N	Eser Adı
237	Zayıf	273	H:8056	300	B: Menakıb 3	336	B:Meğâzî 46
238	C:İ.Salat 35	274	H:27450	301	B:Menakıp 1	337	B: M.Ensar 37
239	Sahih	275	Zayıf	302	T:Fiten 44	338	Sahih
240	Sahih	276	Zayıf	303	B:F.Sahabe 15	339	H: 21382
241	C:Menâsik 99	277	M: Salat 7	304	B:Edeb 95	340	B:Zekat 12
242	H: 8926	278	T: T.Kuran 89	305	T:Fiten 48	341	H: 26524
243	D:Vitr 26	279	Zayıf	306	Sahih	342	Zayıf
244	Bulunamadı	280	B: Vudû' 73	307	M:Sahabe 55	343	B:F.Sahabe 6
245	Zayıf	281	B: Fiten 36	308	M:Mesacid 6	344	Zayıf
246	Zayıf	282	Bulunamadı	309	D:Fiten 10	345	Mevzu
247	Zayıf	283	Bulunamadı	310	B: Menakıp 8	346	Zayıf
248	T:Cenaiz 62	284	Bulunamadı	311	B: Şehadet 9	347	B: İstîtâbe 8
249	M:Cenaiz36	285	B:Menakıp 29	312	B: Fiten 6	348	Zayıf
250	H: 8926	286	M:Fiten 5	313	B: Fiten 6	349	Zayıf
251	B:F.Salat 1	287	M: İmare 53	314	B:Menakıb 36	350	Bulunamadı
252	Zayıf	288	B:Menakıb 29	315	B:Menakıb 8,11	351	B:Bedu'l-halk 11
253	Zayıf	289	M: İmare 53	316	B:İstibâte 7	352	Zayıf
254	T:Hac 49	290/1	Zayıf	317	B: İsti'zân 53	353	Mevzu
255	Zayıf	290/2	Zayıf	318	B:Meğâzî 31	354	D:Melâhim 3
256	B:Teheccüd 6	290/3	Zayıf	319	B:Cizye 15	355	Mevzu
257	H: 7020	290/4	Sahih	320	D: Melâhim 10	356	T:Tip 9
258	Zayıf	290/5	Zayıf	321	B:Cihâd 63	357	T:Tip 12
259	T:Zühd 57	290/6	Sahih	322	M:F.Sahabe 59	358	T:Tip 30
260	B:Mardâ 1	290/7	Zayıf	323	M:S.Münafikin 1	359	C:Tabir 7
261	T:Zühd 57	290/8	Sahih	324	Sahih	360	T:Rüya 1
262	B:Mardâ 2	291/1	Sahih	325	D: Cihad 143	361	T:Rüya 1
263	B:Mardâ 1	291/2	Sahih	326	M:Eymân 33	362	T:Rüya 6
264	Sahih	291/3	Zayıf	327	Zayıf	363	D:Fiten 4
265	H:25042	292	Sahih	328	M:F.Sahabe 36	364	B:İman 18
266	T:Tefsir 9	293	Zayıf	329	Zayıf	365	B:İman 6
267	Zayıf	294	H:24299	330	H: 3310	366	B:İman 31
268	T: Zühd 47	295	B:Salat 63	331	Zayıf	367	B:İman 23
269	T:Menakıb 1	296	Sahih	332	Sahih	368	B:İman 25
270	T:Tefsir 18	297	B: Cihad 77	333	M:Cihâd 30	369	B:İman 26
271	B:Rikâk 53	298	Zayıf	334	B:F.Sahabe 25	370	B:İman 27
272	T:Kiyamet 13	299	Zayıf	335	B:Cenaiz 36	371	B:İman 28

H.N	Eser Adı	H.N	Eser Adı	H.N	Eser Adı	H.N	Eser Adı
372	B:İman 29	408	B:Vudu 11	444	B:M.Salat 17	480	B: Taksîr 19
373	B:İman 30	409	B:Vudu 19	445	B:M.Salat 21	481	B:Teheccüd 2
374	B:İman 31	410	B:Vudu 21	446	B:M.Salat 21	482	B:Teheccüd 5
375	B:İman 36	411	B:Taharet 8	447	B:M.Salat 27	483	B:Teheccüd 12
376	B:İman 36	412	B:Vudu 35	448	B:M.Salat 29	484	B:Teheccüd 13
377	B:Ferâiz 6	413	B:Vudu 35	449	B:M.Salat 31	485	B:Teheccüd 15
378	B: İlim 2	414	B:Vudu 36	450	B:M.Salat 32	486	B:Teheccüd 19
379	B:İlim 11	415	B:Vudu 56	451	B:M.Salat 38	487	B:Teheccüd 18
380	B:İlim 10	416	B:Vudu 56	452	B:M.Salat 41	488	B:Teheccüd 21
381	B:İlim 15	417	B:Vudu 58	453	B:Ezan 5	489	B:Teheccüd 25
382	B:İlim 3	418	B:Vudu 72	454	B:Ezan 9	490	B:Teheccüd 25
383	B:İlim 20	419	B:Vudu 73	455	B:Ezan 31	491	B:Teheccüd 33
384	B:İlim 31	420	B:Vudu 80	456	B:Ezan 35	492	B:F.Salat 5
385	B:Muhâribîn 6	421	B:Gusül 3	457	B:Ezan 36	493	B:Cenaiz 2
386	B:İlim 28	422	B:Gusül 23	458	B:Ezan 42	494	B:Cenaiz 6
387	B:İlim 28	423	B:Gusül 27	459	B:Ezan 65	495	B:Cenaiz 31
388	B:İlim 31	424	B:Hayz 1	460	B:Ezan 68	496	B:Cenaiz 8
389	B:İlim 33	425	B:Hayz 9	461	B:Ezan 71	497	B:Cenaiz 9
390	B:İlim 34	426	B:Hayz 28	462	B:Tıp 30	498	B:Cenaiz 51
391	B:İlim 37	427	B:Teyemmüm 1	463	B:Ezan 111	499	B:Cenaiz 50
392	B:İlim 35	428	B:Salat 14	464	B: Ezan 122	500	B:Cenaiz 72
393	B:İlim 38	429	B:Salat 15	465	B: Ezan 51	501	B:Cenaiz 79
394	B:İlim 38	430	B:Salat 16	466	B: Ezan 134	502	B:Cenaiz 85
395	B:İlim 39	431	B:Salat 28	467	B: Ezan 141	503	B:Cenaiz 87
396	B:İlim 42	432	B:Salat 53	468	B: Ezan 155	504	B:Cenaiz 89
397	B:İlim 23	433	B:Salat 54	469	B: Ezan 160	505	B:Cenaiz 92
398	B:İlim 45	434	B:Salat 60	470	B: Ezan 161	506	B:Cenaiz 95
399	B:İlim 49	435	B:Salat 54	471	B: Cuma 19	507	B:Cenaiz 97
400	B:İlim 50	436	B:Salat 67	472	B: Cuma 31	508	B: Zekât 3
401	B:İlim 52	437	B:Salat 80	473	B: Cuma 35	509	B: Zekât 7
402	B:İlim 53	438	B:Salat 84	474	B: Cuma 36	510	B: Zekât 11
403	B:Vudu 1	439	B:Salat 87	475	B: Cuma 37	511	B: Zekât 18
404	B:Vudu 3	440	B:Salat 101	476	B: İydeyn 5	512	B: Zekât 19
405	B:Vudu 4	441	B:M.Salat 5	477	B: İydeyn 11	513	B: Zekât 19
406	B:Vudu 8	442	B:M.Salat 6	478	B: Vitr 4	514	B: Zekât 19
407	B:Vudu 9	443	B:M.Salat 16	479	B: İstiska 27	515	B: Zekât 21

H.N	Eser Adı	H.N	Eser Adı	H.N	Eser Adı	H.N	Eser Adı
516	B: Zekât 23	552	B: F.Medine 7	588	B:Büyu' 40	624	B: İstizân 2
517	B: Zekât 28	553	B: F.Medine 9	589	B:Büyu' 49	625	B: Mezâlim 28
518	B: Zekât 31	554	B: F.Medine 9	590	B:Büyu' 51	626	B: Mezâlim 30
519	B: Zekât 48	555	B: F.Medine 9	591	B:Büyu' 51	627	B: Mezâlim 33
520	B: Zekât 51	556	B: F.Medine 9	592	B:Büyu' 60	628	B: Mezâlim 35
521	B: Zekât 51	557	B: Savm 1	593	B:Büyu' 98	629	B: Şerike 1
522	B: Zekât 51	558	B: Savm 4	594	B:Büyu' 101	630	B: Şerike 5
523	B: Zekât 54	559	B: Savm 4	595	B:Büyu' 103	631	B: Şerike 6
524	B: Zekât 55	560	B: Savm 5	596	B:Büyu' 105	632	B: Rehn 1
525	B: Zekât 59	561	B: Savm 5	597	B:Büyu' 106	633	B: İtk 1
526	B: Zekât 60	562	B: Savm 5	598	B:Büyu' 66	634	B: İtk 2
527	B: Zekât 71	563	B: Savm 8	599	B:Havâle 1	635	B: İtk 6
528	B:Hac 71	564	B: Savm 9	600	B:Kefâle 5	636	B: İtk 15
529	B:Hac 4	565	B: Savm 20	601	B:Vekale 5	637	B: İtk 16
530	B:Hac 4	566	B: Savm 30	602	B:Vekale 11	638	B: İtk 17
531	B:Hac 26	567	B: Savm 26	603	B: Müzâra 1	639	B: İtk 18
532	B:Hac 26	568	B: Savm 27	604	B: Müzâra 16	640	B: İtk 20
533	B:Hac 47	569	B: Savm 27	605	B:Müsâkât 3	641	B: Mükâteb 1
534	B:Hac 47	570	B:Savm 45	606	B:Müsâkât 5	642	B: Hibe 1
535	B:Hac 71	571	B:Savm 48	607	B:Müsâkât 6	643	B: Hibe 2
536	B:Hac 95	572	B:Savm 59	608	B:Müsâkât 10	644	B: Hibe 14
537	B:Hac 114	573	B:Savm 69	609	B: İstikraz 2	645	B: Hibe 15
538	B:Hac 131	574	B: L.Kadr 2	610	B: İstikraz 3	646	B: Hibe 16
539	B:Hac 135	575	B:Büyu' 3	611	B: İstikraz 10	647	B: Hibe 16
540	B:Hac 138	576	B:Büyu' 4	612	B: İstikraz 19	648	B: Hibe 17
541	B:Umre 1	577	B:Büyu' 5	613	B: İstikraz 20	649	B: Hibe 21
542	B:Umre 19	578	B:Büyu' 7	614	B: Lukata 8	650	B: Hibe 27
543	B:C.Sayd 5	579	B:Büyu' 13	615	B: Lukata 10	651	B: Şehadet 7
544	B:C.Sayd 6	580	B:Büyu' 15	616	B: Mezâlim 1	652	B: Şehadet 17
545	B:C.Sayd 7	581	B:Büyu' 16	617	B: Mezâlim 4	653	B: Şehadet 18
546	B:C.Sayd 22	582	B:Büyu' 17	618	B: Mezâlim 8	654	B: Şehadet 19
547	B:C.Sayd 26	583	B:Büyu' 18	619	B: Mezâlim 10	655	B: Şehadet 27
548	B:C.Sayd 26	584	B:Büyu' 18	620	B: Mezâlim 13	656	B: Sulh 3
549	B:C.Sayd 27	585	B:Büyu' 19	621	B: Mezâlim 13	657	B: Şurût 6
550	B: F.Medine 1	586	B:Büyu' 26	622	B: Mezâlim 14	658	B: Şurût 6
551	B: F.Medine 2	587	B:Büyu' 38	623	B: Mezâlim 15	659	B: Şurût 11

H.N	Eser Adı	H.N	Eser Adı	H.N	Eser Adı	H.N	Eser Adı
660	B: Vasâyâ 15	696	B: Cihad 144	732	B: Meğâzî 85	768	B: F. Kuran 14
661	B: Vasâyâ 19	697	B: Cihad 147	733	B: Meğâzî 85	769	B: F. Kuran 17
662	B: Vasâyâ 24	698	B: Cihad 149	734	B: T. Fatiha 1	770	B: F. Kuran 19
663	B: Cihad 1	699	B: Cihad 157	735	B: T. Bakara 8	771	B: F. Kuran 20
664	B: Cihad 1	700	B: Cihad 171	736	B: T. Bakara 36	772	B: F. Kuran 21
665	B: Cihad 1	701	B: Cihad 198	737	B: T. Bakara 4	773	B: F. Kuran 23
666	B: Cihad 2	702	B: B.Halk 6	738	B:T.Nisa 8	774	B: F. Kuran 24
667	B: Cihad 4	703	B: B.Halk 7	739	B:T.Nisa 9	775	B: F. Kuran 27
668	B: Cihad 4	704	B: B.Halk 7	740	B:T.Enam 1	776	B: F. Kuran 34
669	B: Cihad 5	705	B: B.Halk 8	741	B:T.Enam 10	777	B: F. Kuran 36
670	B: Cihad 5	706	B: B.Halk 8	742	B:T.Berâe 8	778	B: F. Kuran 37
671	B: Cihad 5	707	B: B.Halk 8	743	B:T.Hud 5	779	B: Nikah 2
672	B: Cihad 6	708	B: B.Halk 8	744	B:T.Hud 6	780	B:T.Maide 9
673	B: Cihad 6	709	B: B.Halk 10	745	B:T.Yusuf 2	781	B: Nikah 8
674	B: Cihad 10	710	B: B.Halk 10	746	B:T.Meryem 1	782	B: Nikah 18
675	B: Cihad 13	711	B: B.Halk 10	747	B:T.Hac 1	783	B: Nikah 32
676	B: Cihad 15	712	B: B.Halk 11	748	B:T.Furkan 1	784	B: Nikah 42
677	B: Cihad 16	713	B: B.Halk 11	749	B:T.Furkan 2	785	B: Nikah 46
678	B: Cihad 22	714	B: B.Halk 11	750	B:T.Şuarâ 2	786	B: Nikah 31
679	B: Cihad 22	715	B: B.Halk 11	751	B:T.Ahzab1	787	B: Nikah 81
680	B: Cihad 20	716	B: B.Halk 15	752	B:T.Saffat 1	788	B: Nikah 85
681	B: Cihad 25	717	B: B.Halk 17	753	B:T.Zümer 3	789	B: Nikah 94
682	B: Cihad 28	718	B: B.Halk 17	754	B:T.Câsiye 1	790	B: Nikah 108
683	B: Cihad 30	719	B: E.Enbiya 2	755	B:T.Fetih 1	791	B: Nikah 113
684	B: Cihad 32	720	B: E.Enbiya 3	756	B:T.Fetih 5	792	Zayıf
685	B: Cihad 33	721	B: E.Enbiya 43	757	B:T.Haşır 4	793	B: Talak 21
686	B: Cihad 38	722	B: E.Enbiya 11	758	B:T.Haşır 4	794	B: Talak 26
687	B: Cihad 38	723	B: E.Enbiya 53	759	B:T.Haşır 6	795	B: Talak 52
688	B: Cihad 43	724	B: E.Enbiya 53	760	B:T.Saff 1	796	Hadis Yok
689	B: Cihad 45	725	B: E.Enbiya 54	761	B:T. İnşikâk 1	797	B: Talak 52
690	B: Cihad 47	726	B: E.Enbiya 57	762	B:T. Leyl 3	798	B: Nafakât 1
691	B: Cihad 47	727	B: Menâkıb 6	763	B:T.Nasr 2	799	B: Nafakât 2
692	B: Cihad 102	728	B: Menâkıb 6	764	B: F. Kuran 10	800	B: Nafakât 3
693	B: Cihad 108	729	B: Menâkıb 9	765	B: F. Kuran 10	801	B: Nafakât 14
694	B: Cihad 129	730	B: Menâkıb 26	766	B: F. Kuran 10	802	B: Nikah 65
695	B: Cihad 134	731	B: Meğâzî 85	767	B: F. Kuran 14	803	B:Et'ime 2

H.N	Eser Adı	H.N	Eser Adı	H.N	Eser Adı	H.N	Eser Adı
804	B:Et'ime 11	840	B: Libas 89	876	M:Zühd 9	912	B:Rikâk 25
805	B:Et'ime 13	841	B: Libas 90	877	B:Edeb 135	913	B:Rikâk 26
806	B:Et'ime 46	842	B:Edeb 1	878	B:Cihad 102	914	B:Rikâk 26
807	B:Et'ime 48	843	B:Edeb 4	879	B: İsti'zân 31	915	B:Rikâk 27
808	B:Et'ime 56	844	B:Edeb 11	880	B: İsti'zân 45	916	B:Rikâk 28
809	B:Akika 2	845	B:Edeb 12	881	B: İsti'zân 49	917	B:Rikâk 28
810	B: Zebâih 3	846	B:Edeb 13	882	B: Da'vât 2	918	B:Rikâk 30
811	B: Eşribe 1	847	B:Edeb 15	883	B: Da'vât 4	919	Zayıf
812	B: Eşribe 4	848	B:Edeb 19	884	B: Da'vât 7	920	B:Rikâk 34
813	D: Eşribe 5	849	B:Edeb 25	885	B: Da'vât 10	921	B:Rikâk 36
814	B: Eşribe 28	850	B:Edeb 27	886	B: Da'vât 10	922	B:Rikâk 41
815	B: Eşribe 28	851	B:Edeb 28	887	B: Da'vât 17	923	B:Rikâk 42
816	B:Merdâ 7	852	B:Edeb 29	888	B: Da'vât 18	924	B:Rikâk 42
817	B:Merdâ 19	853	B:Edeb 36	889	B: Da'vât 21	925	B:Rikâk 47
818	B:Merdâ 20	854	B:Edeb 36	890	B: Da'vât 22	926	B:Diyât 1
819	M: Selam 26	855	B:Edeb 43	891	D: Vitir 23	927	B:Rikâk 48
820	B:Tıp 19	856	B:Edeb 44	892	B: Da'vât 19	928	B:Rikâk 49
821	B:Tıp 30	857	B:Edeb 44	893	B: Da'vât 27	929	B:Rikâk 49
822	B:Tıp 31	858	B:Edeb 50	894	B: Da'vât 50	930	B:Rikâk 51
823	B:Tıp 34	859	B:Edeb 51	895	B: Da'vât 52	931	B:Rikâk 51
824	B:Tıp 35	860	B:Edeb 52	896	B: Da'vât 55	932	B:Rikâk 49
825	T: Tıp17	861	B:Edeb 95	897	B: Da'vât 65	933	B:Rikâk 51
826	Zayıf	862	B:Edeb 79	898	B: Da'vât 65	934	B:Rikâk 51
827	B:Tıp 37	863	B:Edeb 57	899	B: Da'vât 65	935	B:Rikâk 51
828	M: Zikir 16	864	B:Edeb 69	900	B: Da'vât 66	936	B:Rikâk 51
829	B:Tıp 58	865	B:Edeb 76	901	B:Rikâk 1	937	B:Rikâk 51
830	B: Libas 1	866	B:Edeb 31	902	B:Rikâk 4	938	B:Rikâk 53
831	B: Libas 1	867	B:Edeb 90	903	B:Rikâk 5	939	B: Nikah 8
832	B: Libas 4	868	B:Edeb 90	904	B:Rikâk 6	940	B:Rikâk 33
833	B: Libas 27	869	B:Edeb 92	905	B:Rikâk 8	941	B: Kader 13
834	B: Libas 39	870	B:Edeb 102	906	B:Rikâk 9	942	B: Eymân 1
835	B: Libas 43	871	B:Edeb 102	907	B:Rikâk 10	943	B: Eymân 1
836	B: Libas 45	872	B:Edeb 105	908	B:Rikâk 12	944	B: Eymân 28
837	B: Libas 62	873	B:Edeb 108	909	B:Rikâk 21	945	B: Eymân 31
838	B: Libas 63	874	B:Edeb 117	910	B:Rikâk 23	946	B: Eymân 31
839	B: Libas 64	875	B:Edeb 126	911	B:Rikâk 24	947	B: Diyât 2

H.N	Eser Adı	H.N	Eser Adı	H.N	Eser Adı	H.N	Eser Adı
948	B: Diyât 9	964	B:Tevhid 7	980	Zayıf	996	Zayıf
949	B: Diyât 23	965	B:Tevhid 8	981	Zayıf	997	Zayıf
950	B: Diyât 23	966	B:Tevhid 13	982	H:22476	998	M:Salat 42
951	B: Diyât 30	967	B:Tevhid 15	983	Zayıf	999	T:Da'vât 44
952	B:İstitâbe 1	968	B:Tevhid 15	984	T:Davât 139	1000	Mevzu
953	B:İkrâh 1	969	B:Tevhid 19	985	Zayıf	1001	Zayıf
954	B: Büyü' 48	970	B:Tevhid 29	986	C:Dua 5	1002	Zayıf
955	M:İman 52	971	B:Tevhid 35	987	Zayıf	1003	Zayıf
956	B: Fiten 5	972	B:Tevhid 36	988	Sahih	1004	Zayıf
957	M: İman68	973	B:Tevhid 36	989	Zayıf	1005	D:Edeb 134
958	B: Fiten 7	974	B:Tevhid 43	990	Zayıf	1006	Mevzu
959	B: Fiten 23	975	B:Tevhid 49	991	Zayıf	1007	Zayıf
960	B: Ahkam 13	976	Sahih	992	Zayıf	1008	T: Rüya 3
961	B: Temennâ 6	977	T:Fiten 13	993	Zayıf	1009	Zayıf
962	B:E.Enbiyâ	978	Sahih	994	Zayıf	1010	H:7932
963	B: Edeb 71	979	Sahih	995	Mevzu	1011	H:1057

4. MANZUM HADİSLERDE YER ALAN RİVÂYETLERİN SİHHAT DURUMLARI VE KAYNAKLARI

Tahrîc esnasında takip edilen tümevarım yöntemi ile her eserin kendi içinde değerlendirmesi yapıldı. Elde edilen verilerin tümdengelim yöntemi ile okunması ve bir tabloda gösterilmesi manzum hadis edebiyatının hadis ilmi açısından değerini ortaya çıkarmak adına önem arz etmektedir.

Tahrîc bilgileri etrafında oluşturulan tablolar, rivâyetlerin sıhhat durumları ve kaynakları açısından iki başlıkta toplanabilir. Rivâyetlerin sıhhat durumlarına dair elde edilen verilerde kabul edilebilirlik prensibi; kaynak bilgilerine göre değerlendirmelerde ise *Kütüb-i Tis'a* eserlerinde bulunmaları, müttefakun aleyh olmaları, temel hadis kitaplarının dışında yer almaları veya hiçbir kaynakta bulunmamaları gibi etkenler belirleyici unsur olarak tespit edilmiştir.

Rivâyetlerin temel hadis kitaplarındaki yerlerini gösteren tablo, XV. asırdan itibaren müttefakun aleyh rivâyetler, *Kütüb-i Tis'a* eserlerinde yer alanlar, *Kütüb-i Tis'a* dışında sahih rivâyetlerin yer aldığı eserlerde bulunanlar, *Kütüb-i Tis'a* dışında merdud rivâyetlere dair eserler ve temel hadis kitaplarında ulaşılamayan rivâyetler olmak üzere beş farklı kategoride eser merkezli düzenlenmiştir. 12 adet Câmî tercümesi ayrı bir başlıkta gösterilmek suretiyle asırların dışında tasnif edilmiştir. Her asrın kendi içinde dağılımı ve Osmanlı döneminin çalışmaya konu olan diğer asırlarıyla mukayesesi yüzdelik oranlar ile yapılmış ve toplamları da değerlendirmeye esas teşkil edecek şekilde hazırlanmıştır.

Rivâyetlerin sıhhat durumlarını gösteren tablo, her asır ayrı başlık altında ele alınmış ve telif edilen kırk hadislerde yer alan rivâyetler, temelde makbul-merdud ayrımı yapılarak sahih ve hasen rivâyetler makbul başlığında; zayıf, mevzu, selef ait söz ve Bulunamayanlar da merdud başlığı altında olmak üzere beş kategoride değerlendirilmiştir. Rivâyetlerin sıhhat durumlarında doğru bir sonuç elde edebilmek adına şu hususlara dikkat edilmiştir:

- 1- İsmail Sâdık Kemâl'in "*Bin Ehâdis Şerhi*" adlı eseri Buhârî'yi nazma çekme düşüncesiyle telif edildiği için yaklaşık yedi yüz rivâyet, bu eserden seçilmiştir. Söz konusu eserde yer alan rivâyetler *Kütüb-i Tis'a* özelinde tablolştırılmış problemlerli metinlerin tahrîcileri yapılmıştır. Bu eserde yer alan rivâyetlerin Buhârî ve Müslim özelinde müttefakun aleyh rivâyetleri tespit edilmeden

sadece Buhârî merkezli bir tahrîc yapılmıştır. Rivâyetlerin sıhhati açısından problem teşkil etmeyen bu durum, eserin kaynak değeri tespit edilirken müttefakun aleyh başlığının değerlendirme dışı kalmasına neden olmuştur.

- 2- Câmî Tercümelere, Abdurrahman Câmî'nin eserindeki rivâyetlerden oluştuğu için 538 rivâyet (Sirâcî'nin *Câmî Tercümesi*'nde iki rivâyet farklıdır) tekrar eden aynı metinlerden oluşmaktadır. Bu iki durum genel değerlendirmenin istatistiksel sonucuna etki edeceği için genel tabloyu göstermek adına çözüm olarak iki farklı tablo oluşturulmuştur. Tablo 4-1'de bu iki durum göz önünde bulundurulmadan genel rakam ve sonuç ortaya konulurken Tablo 4-2'de bu eserlerin sonucu değiştirmede olağan etkileri dikkate alınarak düzenlenmiştir.
- 3- Hazînî'nin eserinin Uşfurî'nin kırk hadisinden seçilen rivâyetlerden oluştuğu bilgisi daha önce paylaşılmıştı. Bu eserdeki rivâyetlerin sıhhat bilgileri daha önce çalışılan yüksek lisans tezinden elde edilen verilerle oluşturulmuştur.
- 4- Âmikî mahlaslı bir şaire atfedilen kırk hadisle Manastırlı Hasan b. Ali'nin eserlerinde rivâyetler aynıdır. İlgili bölümde gerekli tartışmalara yer verilmiş ancak netice itibarıyla kesin bir hükme ulaşılamamıştır. Dolayısıyla iki eser, genel tabloda yer almıştır.
- 5- Kırk hadis müelliflerinin merfu kabul ederek naklettikleri bazı rivâyetlerin mevkufl oldukları tespit edildi. Çalışma boyunca rivâyetler, söyleyeni açısından tasnif edilmediği için ârizî kabul edilen bu durum çalışma sonunda ilgili rivâyetin karşısına Mevkuf/z veya Mevkuf/s rumuzlarında görüleceği üzere sıhhat açısından yansıtılmış tahrîc bilgileri de ilgili bölümde zikredilmiştir. Dolayısıyla sınırlı sayıdaki bu rivâyetler sıhhat durumları açısından değerlendirilerek ilgili eserde veya genel tabloda makbul veya zayıf kabul edilerek hareket edilmiştir. Bu meydana kutsi kabul edilen rivâyetlerle ilgili bir ayırım yapılmadan sadece sıhhat açısından değerlendirilmiştir.

Bu bilgiler ışığında önce rivâyetlerin temel hadis kitaplarındaki yerlerine göre dağılımı daha sonra sıhhat durumlarını gösteren tablolar verilecek daha sonra değerlendirmeleri yapılacaktır.

4. 1. Kaynakları Bakımından Manzum Hadis Edebiyatı

TABLO 3
RİVÂYETLERİN TEMEL HADİS KİTAPLARINDAKİ YERLERİNE GÖRE DAĞILIMI

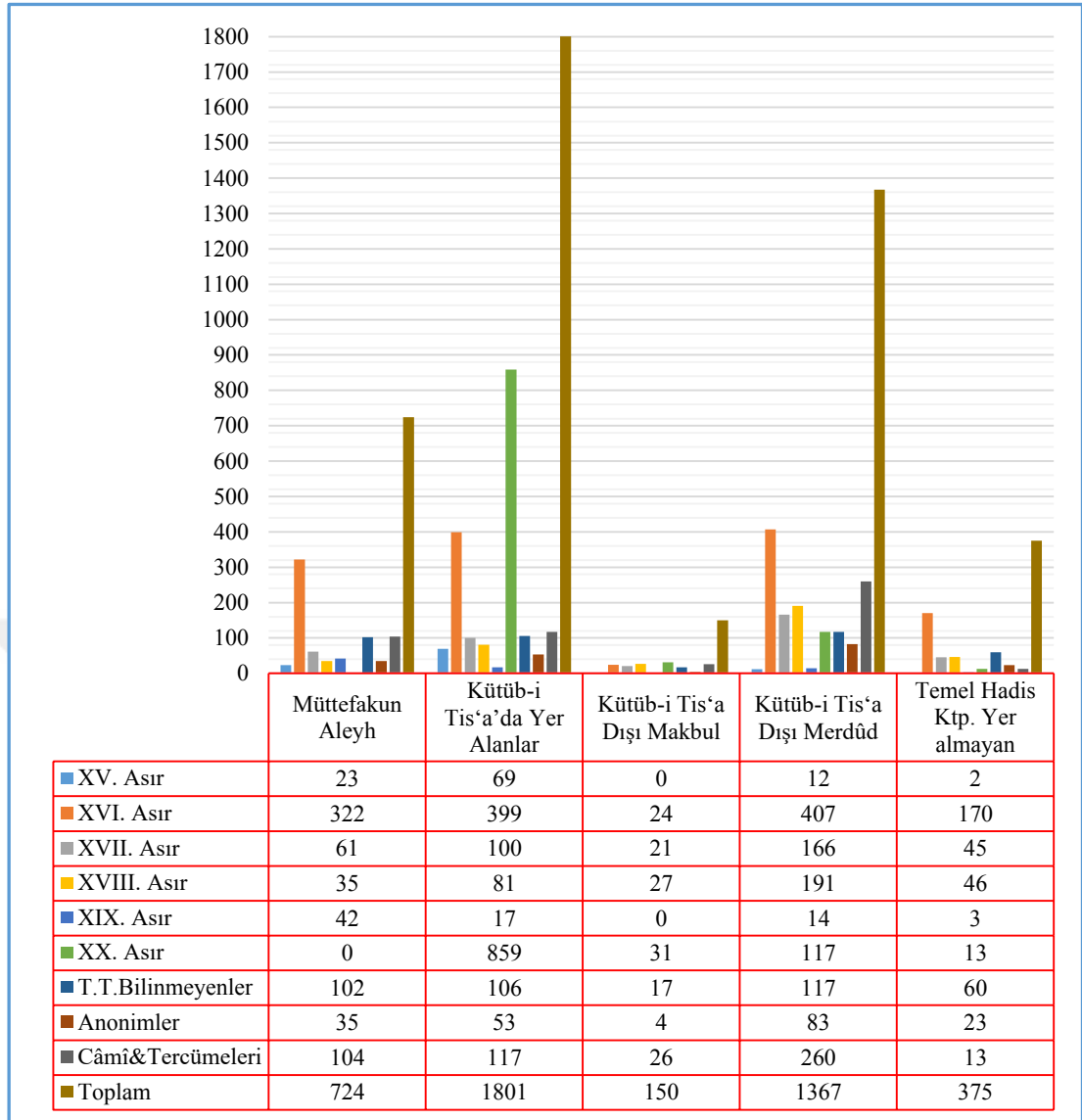
XV. Asır	Müttefakun Aleyh	Kütüb-i Tis'a'da Yer Alanlar	Kütüb-i Tis'a Dışı Makbul	Kütüb-i Tis'a Dışı Merdûd	Temel Hadis Kitaplarında Yer almayan
Hatipoğlu	23	69	x	12	2
Toplam	23	69	x	12	2
Yüzdeler Oran	%21.6	%65.0	x	%11.3	%1.8
XVI. Asır	Müttefakun Aleyh	Kütüb-i Tis'a'da Yer Alanlar	Kütüb-i Tis'a Dışı Makbul	Kütüb-i Tis'a Dışı Merdûd	Temel Hadis Kitaplarında Yer almayan
Hazînî	x	8	x	13	19
Usûlî	33	35	x	x	1
Melâmî Dede	10	29	x	1	x
Merdûmî	14	15	1	9	1
Yahyâ Nev'î	19	20	x	x	1
Şeyh Nâsûh	16	20	x	3	x
Âşık Çelebi	1	13	x	20	6
Âlî, 1. Kırk Hadis	14	10	1	10	5
Âlî, 2. Kırk Hadis	11	12	x	14	3
Vâlî, 1. Kırk Hadis	18	13	x	6	3
Vâlî, 2. Kırk Hadis	18	19	x	4	x
Fevrî, 1. Kırk Hadis	10	11	x	18	4
Fevrî, 2. Kırk Hadis	9	13	x	13	5
Azmî	5	11	1	20	3
Ahterî	5	6	1	25	7
Hilâlî	24	15	1	x	x
Harîmî	x	6	1	29	4
Rihletî	x	2	x	9	29
Bosnevî	5	13	1	16	5
Derviş Ali	6	19	3	6	6
Mustafa	3	11	2	17	9
Sirâcî 1. Kırk Hadis	64	x	x	x	x
Ahmed	3	5	x	21	11
Lütfî	1	9	2	22	6
Latîfî	10	28	2	46	14
Kadrî	5	17	3	47	28

Halvetî	18	39	5	38	x
Toplam	322	399	24	407	170
Yüzelik Oran	%24.3	%30.2	%1.8	%30.8	%12.7
XVII. Asır	Müttefakun Aleyh	Kütüb-i Tis'a'da Yer Alanlar	Kütüb-i Tis'a Dışı Makbul	Kütüb-i Tis'a Dışı Merdûd	Temel Hadis Kitaplarında Yer almayan
Fethi Karamânî	24	25	x	1	1
Hâkânî	7	9	2	20	4
Kefevî 1. Kırk Hadis	4	11	6	17	2
Kefevî 2. Kırk Hadis	x	8	5	20	7
Sehmî	3	6	2	18	11
Taşköprizâde	3	15	1	18	3
Okçuzâde	9	11	x	19	1
Visâli	11	15	5	53	15+1 Ayet
Toplam	61	100	21	166	45
Yüzelik Oran	%15.2	%25.4	%5.3	%42.2	%11.4
XVIII. Asır	Müttefakun Aleyh	Kütüb-i Tis'a'da Yer Alanlar	Kütüb-i Tis'a Dışı Makbul	Kütüb-i Tis'a Dışı Merdûd	Temel Hadis Kitaplarında Yer almayan
Osmanzâde Tâib	4	13	5	17	1
Hasan b. Ali	5	6	4	18	7
Seyyid Vehbî	4	4	3	18	11
Urfalı Nüzhet	1	10	4	24	1 ayet
Hasan b. Musa	1	10	2	24	3
İbrahim Gülşenî	3	9	3	25	x
İbrahim Hanîf	4	10	1	17	8
İsmail Belîğ	13	19	5	48	15
Toplam	35	81	27	191	46
Yüzelik Oran	%9.2	%21.3	%7.1	%50.2	%12.1
XIX. Asır	Müttefakun Aleyh	Kütüb-i Tis'a'da Yer Alanlar	Kütüb-i Tis'a Dışı Makbul	Kütüb-i Tis'a Dışı Merdûd	Temel Hadis Kitaplarında Yer almayan
Şeyhî	8	10	x	14	3
Hikmet	34	7	x	x	x
Toplam	42	17	x	14	3
Yüzelik Oran	%55.2	%22.3	x	%18.4	%3.9

XX. Asır	Müttefakun Aleyh	Kütüb-i Tis'a'da Yer Alanlar	Kütüb-i Tis'a Dışı Makbul	Kütüb-i Tis'a Dışı Merdûd	Temel Hadis Kitaplarında Yer almayan
İsmail Sâdik Kemâl	Tespit edilmedi	859	31	117	12+1 Hadis Yok
Toplam	x	859	31	117	13
Yüzdellik Oran	x	%84.2	%3.0	%11.4	%1.2
Telif Tarihi Bilinmeyenler	Müttefakun Aleyh	Kütüb-i Tis'a'da Yer Alanlar	Kütüb-i Tis'a Dışı Makbul	Kütüb-i Tis'a Dışı Merdûd	Temel Hadis Kitaplarında Yer almayan
İlâhî 1. Kırk Hadis	4	7	3	16	9
İlâhî 2. Kırk Hadis	38	2	x	x	x
İlâhî 3. Kırk Hadis	18	22	x	x	x
Ali b. Ahmed	5	17	x	17	1
Hâkî	2	8	4	18	10
Muhyî	8	13	x	10	9
Âmikî	15	9	6	3	7
Revâhî	7	7	2	15	9
Sebzî	3	5	x	20	13
Nushî	2	16	2	18	2
Toplam	102	106	17	117	60
Yüzdellik Oran	%25.3	%26.3	%4.2	%29.1	%14.9
Anonim Kırk Hadisler	Müttefakun Aleyh	Kütüb-i Tis'a'da Yer Alanlar	Kütüb-i Tis'a Dışı Makbul	Kütüb-i Tis'a Dışı Merdûd	Temel Hadis Kitaplarında Yer almayan
Birinci Anonim	10	16	1	22	9
İkinci Anonim	2	9	x	22	7
Üçüncü Anonim	7	13	x	19	1 ayet
Dördüncü Anonim	2	3	1	12	2
Beşinci Anonim	14	12	2	8	4
Toplam	35	53	4	83	23
Yüzdellik Oran	%17.6	%26.7	%2.0	%41.9	%11.6

Câmî & Tercümelere	Müttefakun Aleyh	Kütüb-i Tis'a'da Yer Alanlar	Kütüb-i Tis'a Dışı Makbul	Kütüb-i Tis'a Dışı Merdûd	Temel Hadis Kitaplarında Yer almayan
Abdurrahman Câmî	8	9	2	20	1
Ali Şir Nevâî, Fuzûlî, Rihletî, Nâbî, Münîf, Seyyid İbrahim, Müfid, Zühdi, Sirâcî, Şirvanlı Hatiboğlu, İbrî, Anonim	8x12	9x12	2x12	20x12	1x12
Toplam	104	117	26	260	13
Yüzdelerik Oran	%20.0	%22.5	%5.0	%50.0	%2.5

TABLO 3-1 RİVÂYETLERİN KAYNAKLARININ ASIRLARA GÖRE DAĞILIMI					
ASIRLARA GÖRE GENEL DAĞILIM	Müttefakun Aleyh	Kütüb-i Tis'a'da Yer Alanlar	Kütüb-i Tis'a Dışı Makbul	Kütüb-i Tis'a Dışı Merdûd	Temel Hadis Kitaplarında Yer almayan
XV. Asır	23	69	x	12	2
XVI. Asır	322	399	24	407	170
XVII. Asır	61	100	21	166	45
XVIII. Asır	35	81	27	191	46
XIX. Asır	42	17	x	14	3
XX. Asır	0	859	31	117	13
Telif Tarihi Bilinmeyenler	102	106	17	117	60
Anonim Kırk Hadisler	35	53	4	83	23
Câmî & Tercümelere	104	117	26	260	13
Toplam	724	1801	150	1367	375
Yüzdelerik Oran	%16.3	%40.7	%3.3	%30.9	%8.4

Şekil 2. 1. Rivâyetlerin kaynaklara göre dağılımı (asırlar ekseninde)

Rivâyetlerin yer aldığı kaynak bilgilerine dair verilen tablo ve grafik bilgilerinden sonra sıhhat durumlarını gösteren tablolar zikredilecek akabinde kaynak ve sıhhat değerleri bakımından Osmanlı manzum hadis edebiyatına dair bir değerlendirme yapılacaktır. Verilerin tespitinde tümevarım; değerlendirmede ise tümdengelim yöntemi takip edilecektir. Çalışmanın yönteminde de belirtildiği üzere bir rivâyete sahih, hasen, zayıf veya mevzu gibi hükümler vermek zannî bir bilginin neticesidir. İslam ilim geleneğinin bidayetinden günümüze kadar aktarılan gelen birikimi, verilen hükümlerde gâlib-i zan ile hareket edilmesine katkı sağlamaktadır. Nihai anlamda makbul veya merdud kabul edilen bir hükmün hata payı daima bulunmakla birlikte elde edilecek yeni veriler ve kaynaklar dahilinde söz konusu hatalar tespit edilerek tashih edilecektir.

4. 2. Sihat Değerleri Bakımından Manzum Hadis Edebiyatı

TABLO 4 RİVÂYETLERİN SİHHAT DURUMLARINA GÖRE DAĞILIMI

XV. Asır	Makbul	Zayıf	Mevzu	Selefin Sözü	Bulunamayan	Toplam
Hatipoğlu	92	7	5	x	2	106
Toplam	92	7	5	x	2	106
Yüzdellik Oran	%86.7	%6.6	%4.7	x	%1.9	100%
XVI. Asır	Makbul	Zayıf	Mevzu	Selefin Sözü	Bulunamayan	Toplam
Hazîni	8	9	4	x	19	40
Usûlî	68	x	x	x	1	69
Melâmî Dede	39	x	x	x	1	40
Merdûmî	30	7	2	x	1	40
Yahyâ Nev'î	38	1	x	x	1	40
Şeyh Nâsûh	36	x	2	x	1	39
Âşık Çelebi	14	10	6	4	6	40
Âlî, 1. Kırk Hadis	25	4	5	1	5	40
Âlî, 2. Kırk Hadis	23	8	6	x	3	40
Vâlî, 1. Kırk Hadis	31	4	2	x	3	40
Vâlî, 2. Kırk Hadis	37	4	x	x	x	41
Fevrî, 1. Kırk Hadis	22	11	6	1	3	43
Fevrî, 2. Kırk Hadis	23	8	2	2	5	40
Azmî	17	16	4	x	3	40
Ahterî	11	14	9	3	7	44
Harîmî	9	21	5	3	2	40
Hilâlî	40	x	x	x	x	40
Rihletî	2	4	3	x	31	40
Bosnevî	19	8	7	x	6	40
Derviş Ali	28	4	2	x	6	40
Mustafa	16	11	4	2	9	42

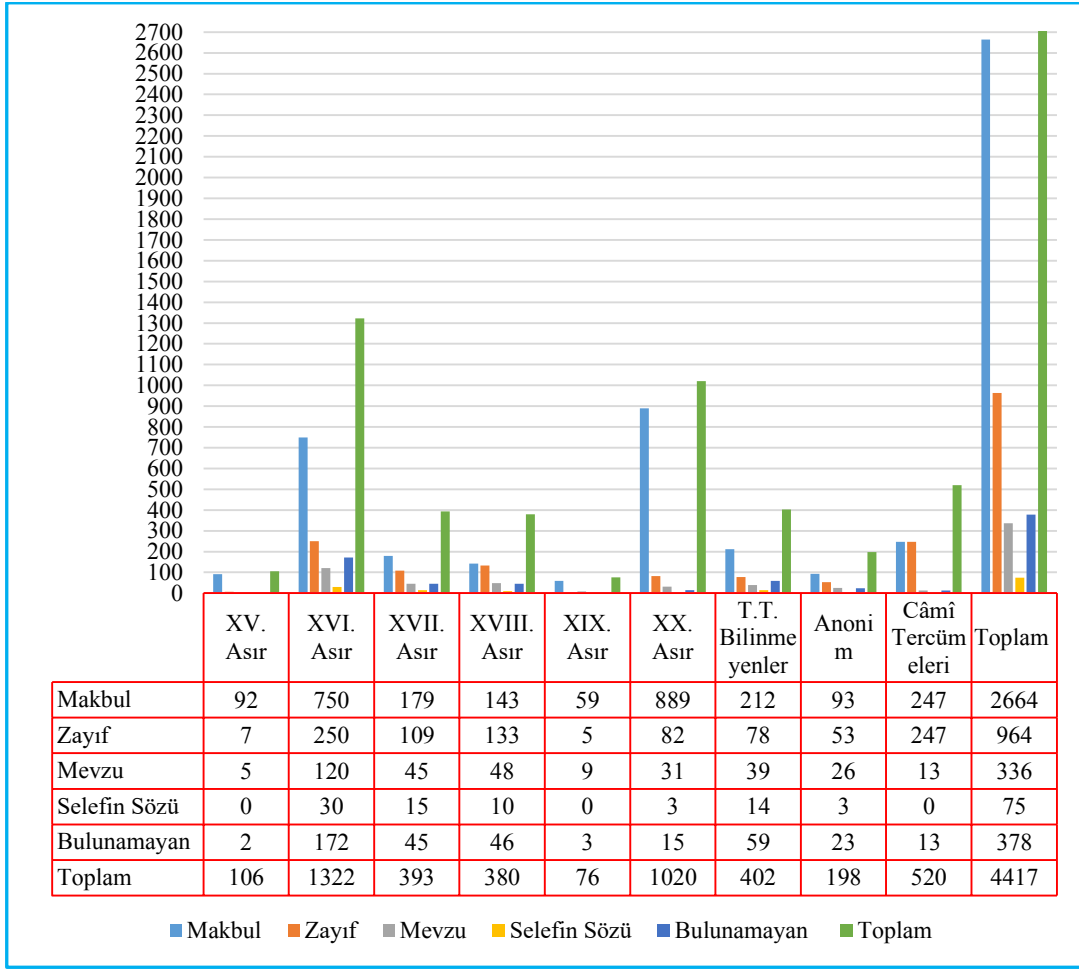
Sirâcî 1. Kırk Hadis	64	x	x	x	x	64
Ahmed	9	13	8	x	10	40
Lütfî	12	16	6	x	6	40
Latîfî	42	29	13	2	14	100
Kadrî	25	21	16	9	29	100
Halvetî	62	27	8	3	x	100
Toplam	750	250	120	30	172	1322
Yüzdellik Oran	%56.6	%18.8	%9	%2	%13	100%
XVII. Asır	Makbul	Zayıf	Mevzu	Selefin Sözü	Bulunamayan	Toplam
Fethi Karamânî	49	1	x	x	1	51
Hâkânî	17	16	5	1	3	42
Kefevî 1. Kırk Hadis	22	13	3	x	2	40
Kefevî 2. Kırk Hadis	13	16	2	2	7	40
Sehmî	10	8	6	4	12	40
Taşköprizâde	19	13	5	x	3	40
Okçuzâde	19	17	x	3	1	40
Visâli	30	25	24	5	15+1 Ayet	100
Toplam	179	109	45	15	45	393
Yüzdellik Oran	%45.5	%27.7	%11.4	%3.8	%11.4	100%
XVIII.Asır	Makbul	Zayıf	Mevzu	Selefin Sözü	Bulunamayan	Toplam
Osmanzâde Tâib	22	12	3	2	1	40
Hasan b. Ali	15	9	6	3	7	40
Seyyid Vehbî	11	12	3	3	11	40
Urfalı Nüzhet	15	21	3	x	1 Ayet	40
Hasan b. Musa	13	17	6	1	3	40
İbrahim Gülşenî	15	20	5	x	x	40
İbrahim Hanîf	15	11	6	x	8	40
İsmail Belîğ	37	31	16	1	15	100
Toplam	143	133	48	10	46	380

Yüzdellik Oran	%37.6	%35.0	%12.6	%2.6	%12.1	100%
XIX.Asır	Makbul	Zayıf	Mevzu	Selefin Sözü	Bulunamayan	Toplam
Şeyhî	18	5	9	x	3	35
Hikmet	41	x	x	x	x	41
Toplam	59	5	9	x	3	76
Yüzdellik Oran	%77.6	%6.5	%11.8	x	%3.9	100%
XX. Asır	Makbul	Zayıf	Mevzu	Selefin Sözü	Bulunamayan	Toplam
İsmail Sâdık Kemâl	889	82	31	3	14+1 Hadis Yok	1020
Toplam	889	82	31	3	14+1 Hadis Yok	1020
Yüzdellik Oran	%87.1	%8	%3	%0.3	%1.4	100%
Telif Tarihi Bilinmeyenler	Makbul	Zayıf	Mevzu	Selefin Sözü	Bulunamayan	Toplam
İlâhî 1. Kırk Hadis	14	9	5	2	9	39
İlâhî 2. Kırk Hadis	40	x	x	x	x	40
İlâhî 3. Kırk Hadis	40	x	x	x	x	40
Ali b. Ahmed	22	14	2	1	1	40
Hâkî	14	10	6	2	10	42
Muhyî	21	6	3	1	9	40
Revâhî	17	8	7	x	8	40
Sebzî	8	7	8	5	13	41
Âmikî	15	9	6	3	7	40
Nushî	21	15	2	x	2	40
Toplam	212	78	39	14	59	402
Yüzdellik Oran	%50.2	%19.4	%9.7	%3.4	%14.6	100%
Anonim Kırk Hadisler	Makbul	Zayıf	Mevzu	Selefin Sözü	Bulunamayan	Toplam
Birinci Anonim	27	11	9	2	9	58
İkinci Anonim	12	12	8	1	7	40
Üçüncü Anonim	20	19	x	x	1 Ayet	40
Dördüncü Anonim	6	8	4	x	2	20
Beşinci Anonim	28	3	5	x	4	40

Toplam	93	53	26	3	23	198
Yüzdellik Oran	%46.9	%26.7	%13.1	%1.5	%11.6	100%
Câmî & Tercümeleri	Makbul	Zayıf	Mevzu	Selefin Sözü	Bulunamayan	Toplam
Abdurrahman Câmî	19	19	1	x	1	40
Ali Şir Nevâî, Fuzûlî, Rihletî, Nâbî, Münîf, Seyyid İbrahim, Müfid, Zühdî, Sirâcî, Şirvanlı Hatiboğlu, İbrî, Anonim	19x12	19x12	1x12	x	1x12	480
Toplam	247	247	13	x	13	520
Yüzdellik Oran	%47.5	%47.5	%2.5	x	%2.5	100%

RİVÂYETLERİN SIHHAT DURUMLARININ ASIRLARA GÖRE GENEL DAĞILIMI-I

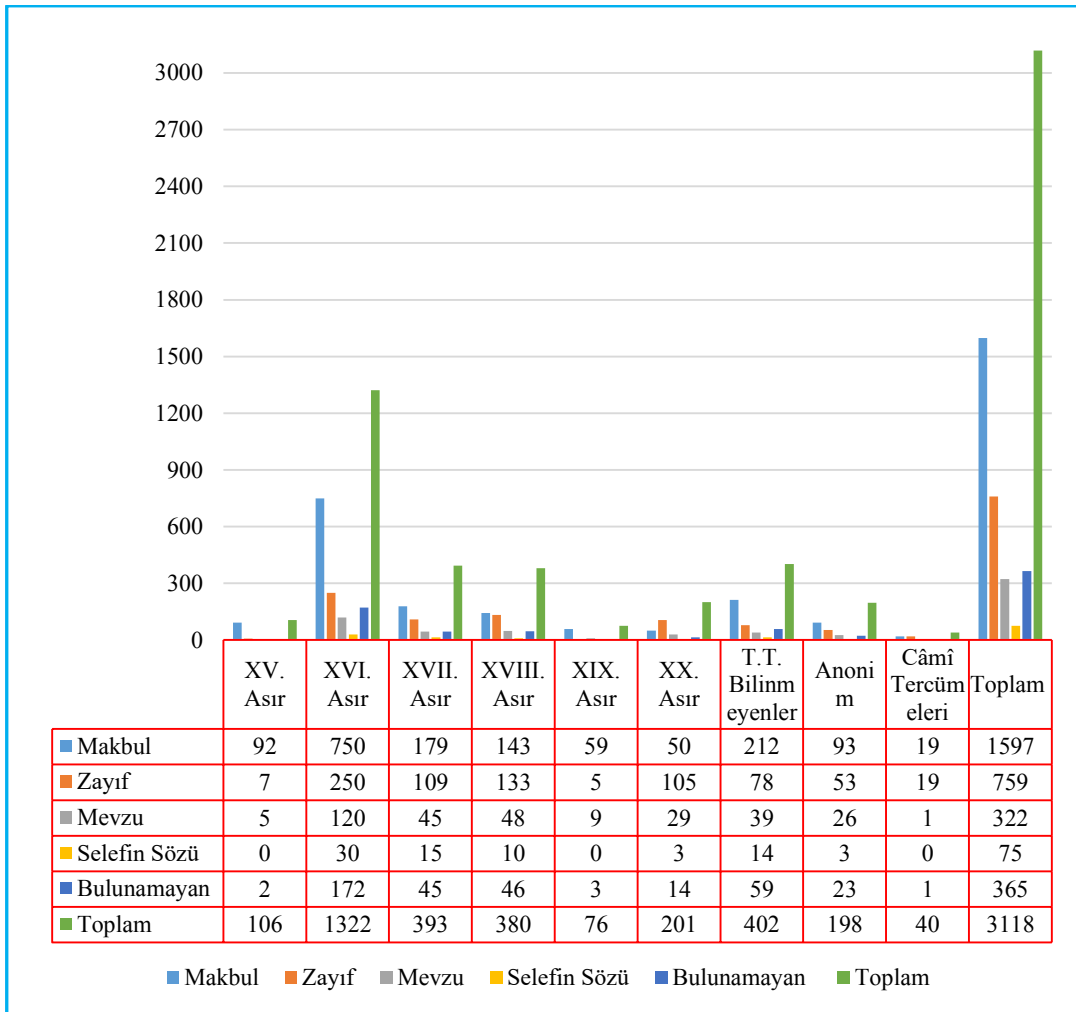
TABLO 4-1	Makbul	Zayıf	Mevzu	Selefin Sözü	Bulunamayan	Toplam
XV. Asır	92	7	5	x	2	106
XVI. Asır	750	250	120	30	172	1322
XVII. Asır	179	109	45	15	45	393
XVIII. Asır	143	133	48	10	46	380
XIX. Asır	59	5	9	x	3	76
XX. Asır	889	82	31	3	15	1020
T.T. Bilinmeyenler	212	78	39	14	59	402
Anonim	93	53	26	3	23	198
Câmî Tercümeleri	247	247	13	x	13	520
Toplam	2664	964	336	75	378	4417
Yüzdellik Oran	%60.3	%21.8	%7.6	%1.7	%8.5	100%

Şekil 2. 2. Rivâyetlerin sıhhat durumlarının asırlara göre genel dağılımı-I

RİVÂYETLERİN SIHHAT DURUMLARININ ASIRLARA GÖRE DAĞILIMI- II

TABLO 4-2	Makbul	Zayıf	Mevzu	Selefîn Sözü	Bulunamayan	Toplam
XV. Asır	92	7	5	x	2	106
XVI. Asır	750	250	120	30	172	1322
XVII. Asır	179	109	45	15	45	393
XVIII. Asır	143	133	48	10	46	380
XIX. Asır	59	5	9	x	3	76
XX. Asır	50	105	29	3	14	201
T.T. Bilinmeyenler	212	78	39	14	59	402
Anonim	93	53	26	3	23	198
Câmî Tercümeleleri	19	19	1	x	1	40
Toplam	1597	759	322	75	365	3118
Yüzdellik Oran	%51.17	%24.2	%10.3	%2.5	%11.6	100%

Şekil 2. 3. Rivâyetlerin sıhhat durumlarının asırlara göre genel dağılımı- II

DEĞERLENDİRME

Osmanlı döneminde telif edilen kırk yüz ve bin hadislerde yer alan rivâyetlerin kaynaklarına ve sıhhat durumlarına ulaşmanın hedeflendiği bu bölümde elde edilen neticeler maddeler halinde şöyle sıralanabilir:

1- Abdurrahman Câmî'nin kırk hadisi, geleneğin başlangıç noktasında yer almaktadır ve kaynaklarına baktığımızda 8'i müttefakun aleyh olmak üzere 19 rivâyet, *Kütüb-i Tis'a* eserlerinde yer almaktadır. 1'i mevzu, 19 zayıf rivâyetin tespit edildiği eserde 1 rivâyet temel hadis kitaplarında ulaşılamamıştır. Bu yönüyle eserin %47.5'i makbul rivâyetlerden oluşurken %52.5'i problemlı metinlerden oluşmaktadır. Kendisinden sonra 13 müellif bu eseri Osmanlı Türkçesine tercüme ederek aynı rivâyetleri kullanmış ve Câmî'yi taklit etmişlerdir.

2- Hatiboğlu'nun Ferahnâmesi XV. asırda telif edilmiş tek eserdir. 106 rivâyetin tercüme edildiği eserde 23 müttefakun aleyh olmak üzere 92 rivâyet *Kütüb-i Tis'a* eserlerinden seçilmiştir. 2 rivâyet temel hadis kitaplarında yer almazken 12 rivâyet zayıf veya mevzu rivâyetlerin yer aldığı eserlerde tespit edilmiştir. Eserde makbul rivâyetlerin oranı % 86.7'ye tekabül etmektedir. Bu oranın yüksek olmasının bir sebebi, Hatiboğlu'nun rivâyetleri seçerken kendi tercihlerinden ziyade *Tuhfetü'l-Mekkiye* isimli eserdeki metinleri esas almasıdır.

3- Kırk hadis telif geleneğinde en çok eserin ortaya konulduğu XVI. asırda 24 kırk hadis, 3 yüz hadis tespit edilmiştir. Toplam 1321 rivâyetin yer aldığı eserlerde 322 müttefakun aleyh rivâyet tercüme edilmiştir. *Kütüb-i Tis'a* eserlerinden 399 rivâyetin tercih edilmesinin yanında 24 rivâyet ise Kütüb-i Tis'a dışında makbul rivâyetlerin yer aldığı eserlerde yer almaktadır. Kırk hadislerde kullanılan rivâyetlerin 400'ü zayıf ve mevzu rivâyetlerin yer aldığı eserlerde bulunurken 172 rivâyete temel hadis kitaplarında ulaşılammıştır. Makbul rivâyetlerin %56.6 orana sahip olmasının yanında temel hadis kitaplarında ulaşılammayan %13'lük oran dikkat çekicidir. XVI. asırda %29.8 zayıf, mevzu ve selefte ait söz, kırk hadislerde tercüme edilmesi her üç rivâyetten birinin problemlili rivâyet olduğu sonucunu vermektedir. Bulunamayanların da bu kısımda değerlendirilmesi ile bu rakam her iki rivâyetten birinin problemlili metinlerden oluştuğu sonucunu ortaya çıkarmaktadır.

4- XVII. asır manzum hadis edebiyatında 1'i yüz olmak üzere 7 eser telif edilmiştir. Rivâyetlerin dağılımına baktığımızda 61 müttefakun aleyh, 100 *Kütüb-i Tis'a* eserleri ile 21 makbul rivâyetlerin yer aldığı hadis kitapları olmak üzere 179 rivâyet %45.5'lik oranla makbul metinlerden oluşmaktadır. Bununla birlikte 169 rivâyet zayıf ve mevzu rivâyetlerin yer aldığı eserlerde tespit edilirken 45 rivâyete temel hadis kitaplarında ulaşılammıştır. Eserde problemlili kabul edilen rivâyetler, %54.3 orana sahip olup her iki rivâyetten biri bu kategoride yer almaktadır.

5- XVIII. asır manzum hadis edebiyatında 8 eser telif edilmiştir. 380 rivâyetin yer aldığı risalelerde 35'i müttefakun aleyh olmak üzere 106 hadis *Kütüb-i Tis'a* eserlerinden seçilmiştir. Ayrıca 27 rivâyet *Kütüb-i Tis'a* dışı makbul rivâyetlerin bulunduğu eserlerde yer alırken makbul rivâyetler, % 37.6 gibi çok düşük bir orana

karşılık gelmektedir. Buna mukabil 191 zayıf, mevzu ve selefe ait söz ile 46 rivâyet temel hadis kitaplarında yer almayan metinlerden seçilmiştir. Dolayısıyla bu asırda tercümeye konu olan rivâyetlerin %62.3'ü daha çok problemlı metinlerden seçilmiş olup kırk hadislerde yer alan her üç rivâyetten ikisine tekabül etmektedir.

6- Kırk hadis telif geleneğinde XVII. Asırdan itibaren belirgin bir azalma söz konusudur. Bununun devamında XIX. asırda iki kırk hadis telif edilmiştir. Bu eserlerden Hikmet'in eseri Buhârî ve Müslim'den seçilen rivâyetlerle oluşmaktadır. Şeyhî'nin eserinde 8'i müttefakun aleyh olmak üzere 18 rivâyet makbul kabul edilirken 17 rivâyet problemlı metinlerden seçilmiştir. Dolayısıyla iki eser farklı değerlendirilmeli ve XIX. asırda Hikmet'in eseri makbul rivâyetlerden oluşurken Şeyhî'de %22.2 oranında problemlı rivâyet yer almaktadır.

7- Kırk hadis geleneğinde telif tarihi tespit edilemeyen 10 kırk hadis çalışmaya konu edilmiştir. 225 makbul rivâyetin dağılımı 102 müttefakun aleyh, 106 *Kütüb-i Tis'a* eserleri ve 17 makbul rivâyetlerin yer aldığı *Kütüb-i Tis'a* dışı çalışmalardır. Bu rakam %55.7 oranına tekabül ederken 117 rivâyet zayıf ve mevzu rivâyetlerin yer aldığı eserlerde tespit edilmiştir. Bu eserlerden 59 rivâyete temel hadis kitaplarında ulaşılamazken 402 rivâyetin 190'ı problemlı metinlerdir ki her iki rivâyetten birinin bu metinlerden oluşması sıhhat açısından Telif tarihi tespit edilemeyen kırk hadislerden İlâhî mahlaslı şair(ler)e ait iki çalışmada yer alan rivâyetlerin Buhârî ve Müslim tarafından nakledilmesi öne çıkan önemli bir unsurdur.

8- Kırk hadis geleneğinde müellifi tespit edilemeyen beş eser üzerinde yapılan inceleme neticesinde 35 müttefakun aleyh, 53 *Kütüb-i Tis'a* eserlerinde, 4 rivâyet ise makbul rivâyetlerin yer aldığı çalışmalarda tespit edilmiştir. Bununla birlikte 82 rivâyet (%42) duafâ ve mevdû'at literatüründe bulunurken; 23 rivâyet (%11.6) ise temel hadis kitaplarında yer almamaktadır. Bu veriler ışığında anonim kırk hadislerde her iki rivâyetin biri problemlı kabul edilmiştir. Toplam 198 rivâyetin yer aldığı çalışmalardan üçüncü anonim kırk hadiste bir ayet, hadis gibi tercüme edilmiştir.

9- İsmail Sâdık Kemal'in "*Bin Ehâdis Şerhi*" isimli eseri, Buhârî'nin *el-Câmiu's-sahih* adlı eserini nazma çekme arzusuyla telif edilmiştir. 744 rivâyet Buhârî'den seçilirken 115 rivâyet *Kütüb-i Tis'a* 'nın diğer eserlerinde tespit edilmiştir. 31 rivâyet ise *Kütüb-i Tis'a* dışı makbul rivâyetlerin yer aldığı eserlerde bulunmuştur. Bununla

birlikte 116 rivâyet, zayıf ve mevzu rivâyetlerden oluşurken 14 rivâyet temel hadis kitaplarında yer almamaktadır. Esere dair dikkat çeken şu bilgiyi tekrar zikretmek yerinde olacaktır.

a- Nevevî'nin kırk hadisinin manzum tercümesi eserin baş kısmında verilmiştir.

b- Daha sonra Câmî'nin kırk hadisi tercüme edilmiştir.

c- Kâdı İyaz'ın *eş-Şifâ* adlı eserinden özellikle gayb, mucize ve Hz. Peygamber'in özelliklerine dair rivâyetler tercüme edilirken *eş-Şifâ*'nın metni hadis gibi nakledilmiştir.

Osmanlı döneminde telif edilen manzum kırk hadislerde yer alan rivayetlere dair kaynak ve sıhhat bilgilerinin tespitinin yapıldığı bu bölüm bir sonraki bölüme veri kaynağı olarak katkı sunacaktır. Rivâyetlerin ontolojik olarak tespiti gerçekleştirildikten sonra sonraki bölümde rivâyetlerin epistemik değerleri, şairlerin metinlere yükledikleri manalar etrafında ortaya konulacaktır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

MUHTEVASI VE KONULARI AÇISINDAN MANZUM HADİS EDEBİYATI

Kurucu metinler etrafında değişim ve dönüşümlerin yaşandığı insanlık tarihinde, dil ve tarih, anlatının *kurucu* ve *taşıyıcı* unsuru kabul edilmiştir.²⁵⁸⁴ Bununla birlikte Kur'an ve sünnetin İslam medeniyetinin *kurucu* metni olmalarının yanında medeniyete ait birikim ve argümanları da nesilden nesile taşıdıkları izahattan varestedir.²⁵⁸⁵ Kaynağını dinin ikinci büyük *taşıyıcı* unsuru kabul edilen hadis/rivâyetten alan kırk, yüz ve bin hadislerin tarihi süreçte *öğretici* rollerinin yanı sıra, medeniyetin teşekkül ve seyrinde önemli katkıları bulunmaktadır.

Önceki bölümde tahrîc edilen rivâyetlerin her biri kırk hadislerde bir veya daha çok beyitle Osmanlı Türkçesi'ne tercüme/şerh edilmiştir. Dînin neredeyse bütün konularının yer aldığı bu rivâyetlerin, başta Kur'an olmak üzere kelim, hadis, fıkıh, dil, tasavvuf ve ahlakla doğrudan etkileşimleri de söz konusudur.

Tahrîc esnasında tespit ettiğimiz kadarıyla bazı felsefi/hikemî sözlerin rivâyet olarak nakledildiği görülmüştür. Ayrıca sadece Şîî kaynaklarda ulaşılabilen rivâyetler, Osmanlı şairini edebi yönden etkileyen İran kültürünün, dini metinlerin kullanılmasında da etkilemiş olabileceği ihtimalini akla getirmektedir.

Başlangıçtan itibaren kırk hadislerde yer alan metinlerin Osmanlı döneminde telif edilen eserlerde de tekrar etmesi, her asırda belirli rivâyetlerin daha çok kullanılmasına neden olmuştur. Bunların kırk hadislerde kurucu metin görevi üstlendiği ifade edilebilir. Günümüzde de bu rivâyetlerin kırk hadislerde kullanılması bu tespiti doğrulamaktadır. Otoriteleşen eserler, râvîler ve muhaddislerin yanında tarihi seyir içinde otoriteleşen rivâyetler de bulunmaktadır. Kültür ve edebiyat dünyamızı şekillendiren bu rivâyetlerin analizi, şairin medeniyet algısını da ortaya çıkartacaktır. Öncelikle rivâyetlerin konuları tasnif edilerek incelenecek, daha sonra kırk hadislerin muhteva değerlendirmeleri yapılacaktır. Ayrıca diğer ilim dalları ile

²⁵⁸⁴ İhsan Fazlıoğlu, "Türk Felsefe-Bilim Tarihinin Seyir Defteri (Bir Önsöz)", *Dîvân İlmi Araştırmalar* 18/1 (2005), 1-57.

²⁵⁸⁵ Salih Kesgin, "İslam Medeniyetinin Hadis ve Sünnetteki Temelleri (el-Câmiu's-Sahîh bağlamından varlık, bilgi ve değer tasavvuru eksenli bir analiz)", *Muhafazakâr Düşünce* 11/44 (2015).

kurulan bağ ile siyasi ve sosyolojik kaygıların kırk hadis telifine etkileri, medeniyetin kurucu/taşıyıcı ve öğretici unsuru olan sünnetin kültürel formlardaki serüvenini anlamamıza katkı sağlayacaktır.

A. ASIRLARA GÖRE KONU TASNİFİ VE MUHTEVA DEĞERLENDİRMESİ

Osmanlı manzum hadis edebiyatında Câmî ve tercümeleleri de dâhil tekrarlarıyla birlikte 4417 rivâyet tespit edilmiştir. Bu rivâyetlerden 2791'i kırk hadislerde, 606'sı yüz hadislerde, 1020'si ise bin hadislerde yer almaktadır. Kırk hadislerin içinde yer alan Câmî tercümelerinde yer alan rivâyet sayısı, İsmail Sâdık Kemâl'in eserindeki tercüme hariç 480'dir. Tekrarlar çıkartıldığı vakit bu sayı 2832 olup zayıf, mevzu, mevkuf, selefîn sözü ve bulunamayan rivâyetlerin sayısı 853'tür. Kırk hadis telifinin en yoğun olduğu dönem XVI. asırdır. Bu asırda ikisi Câmî tercümesi olmak üzere toplam 23 kırk hadis, 4 tane de yüz hadis, bu çalışmada tahrîc edilerek incelenmiştir. Kırk hadislerin en az telif edildiği dönem XV. asırdır. Arapça bir eserden tercüme edilen Hatipoğlu'nun *Ferahnâme* adlı yüz hadisi tespit edilen tek çalışmadır. En az telifin ortaya konulduğu bir diğer dönem XIX. asırdır. İki Câmî tercümesinin yapılıp iki de kırk hadisin telif edildiği bu dönemde tespit edilen yüz hadis bulunmamaktadır. Osmanlı'da telif edilen manzum bin hadise tek örnek olan İsmail Sâdık Kemâl'in *Bin Ehâdis Şerhi* adlı çalışması, kronolojik olarak XX. asra tekabül etmektedir. Bununla birlikte müellifi tespit edilemediği için anonim kabul ettiğimiz kırk hadisler ile müellifi tespit edilip hayatı hakkında bilgi bulunmadığı için telif tarihi tespit edilemeyen kırk hadislerin varlığı, zikredilen bu oranları değiştirecek miktardadır.

Osmanlı manzum hadis edebiyatında yer alan rivâyetlerin konuları önce nicel verilerle incelenecek daha sonra muhtevaları üzerinde değerlendirmeler yapılacaktır. Bu esnada hadis ilimleriyle ilgili dikkat çeken özellikler de tahlil edilecektir. İhtiyaç halinde ilgili eserin konuları tablo ile birlikte ele alınıp; nicel veri analizi ve tümevarım yöntemi ile rivâyetlerin konu tasnifi, nitel inceleme ve tümünden gelim yöntemi ile de muhtevaları ortaya konulacaktır.

1. XV. Asır

1. 1. Muhammed Hatipoğlu, *Ferahnâme*.

Padişahın otorite kazandığı, merkezi bürokrasinin güçlendiği ve örfün yanında İslam Hukuku'nun da devlet yönetimine katkısının arttığı XV. asır Osmanlı

coğrafyasında kaleme alınan Hatipoğlu'nun *Ferahnâme* adlı eseri, manzum hadis edebiyatının ilk örneklerinden biri olarak karşımıza çıkmaktadır. 106 rivâyetin yer aldığı tercümenin en önemli özelliği, büyük çoğunluğunu Buhârî ve Müslim başta olmak üzere *Kütüb-i Sitte* eserlerinden seçilen rivâyetlerle oluşturulmuş olmasıdır. Bunun sebebi rivâyetlerin Fazlullah el-İmâdî'nin *Tuhfetü'l-Mekkiyye* isimli eserinden seçilmiş olmasıdır. Rivâyetlerin tercümelerinden sonra manzum hikâyelere de yer verilen eserde konuların dağılımına baktığımızda 28 rivâyetin Allah, 20 rivâyetin Peygamber, 21 rivâyetin ahlak, 10 rivâyetin de fıkıhla ilgili olduğu söylenebilir. Bununla birlikte din, Kur'an, ilim, kadın ve kader gibi konularda da rivâyetler tercüme edilmiştir. Eser, niyet hadisiyle başlarken²⁵⁸⁶ Allah'ın ilk önce kalemi, nuru, akli ve ruhu yarattığına dair nakledilen farklı rivâyetlerin tek bir rivâyet gibi tercüme edilmesiyle bitmektedir.²⁵⁸⁷ Arapça telif edilen bir eserin tercümesi olan *Ferahnâme*'nin konularının detaylı dağılımına baktığımızda Allah, Peygamber, kulların fiilleri ve ahlak ile ilgili rivâyetlerin ön planda tutulduğu göze çarpmaktadır. Rivâyetlerin odak noktasında kulların Allah'la ve dini hayatlarıyla ilişkilerini düzenleyen konuların yer aldığı ifade edilebilir. Ayrıca recm, ikâle, meleklerin fiziki özellikleri ve kabir azabı gibi konulara dair metinler de zikredilmiştir.

Sultan II. Murad'a sunulan eserde onun dört veziri ile ilgili medhiye bölümü de bulunmaktadır.²⁵⁸⁸ Bu yüzden yöneticilik ile ilgili "*Allah bir yönetici için hayır dilerse kendisi için sadık bir vezir görevlendirir...*" rivâyeti bu sebeple tercih edilmiş olabilir.

Eserde Hz. Peygamber'in hususi özellikleri, sahâbe ile kurduğu diyaloglar, ümmetin bu dünya ve ahiretteki durumlarını içeren rivâyetlerle birlikte Kur'an okumanın fazileti, ihlas suresinin özelliği ile ilgili rivâyetler de tercüme edilmiştir. Fıkıhla doğrudan ilişkisi olan içkinin haramlığı, hac ibadetinin ömürde bir defa olması gibi rivâyetlerle sosyal hayatı düzenleyen, aile mahremiyetine vurgu yapan ve ahlaklı bir toplumun inşasına katkı sunması adına nasihat içeren metinler de yer almaktadır.

²⁵⁸⁶ Muhammed Hatiboğlu, *Ferahnâme* (Almanya: Milli Kütüphane, Türkçe Yazmalar, Staatsbibliothek zu Berlin, Ms.or.oct.2989), 10b.

²⁵⁸⁷ Muhammed Hatiboğlu, *Ferahnâme* (Staatsbibliothek zu Berlin, Ms.or.oct.2989), 170b.

²⁵⁸⁸ Muhammed Hatiboğlu, *Ferahnâme* (Staatsbibliothek zu Berlin, Ms.or.oct.2989), 6b-10b.

Hadis olarak zikredilen problemlı bazı metinlerde “*Kadınlarla istişarede bulunan ama onların dediklerinin aksini yapın*” ifadesi başta olmak üzere, ilk önce yaratılan şeyin akıl, ruh, kalem ve nurun olduğuna dair uydurma bazı rivâyetler de bulunmaktadır.

el-İmâdî'nin eserindeki seçim prensiplerine uyan *Ferahnâme*'nin, tercüme bir eser olmasından dolayı, geleneğin başlangıç noktasında yer almasının dışında konu tasnifi açısından özgün olduğu düşünülemez. Bununla birlikte, rivâyetlerin tercüme edilmesinde gösterilen hassasiyet, onların daha iyi anlaşılmasına katkı sağlamakta ayrıca her rivâyetin sonunda manzum bir hikâyenin de yer alması, eseri cazip hale getirmektedir.

Eserin dikkat çeken bir başka yönü ise rivâyetlerin sahâbî râvîsi veya onları tahrîc eden müellifin adının da nazma çekilmiş olmasıdır. Buhârî ve Müslim'in rivâyetleri “*Naklidür Müslim Buhârî nün i yâdigâr/Can bigi bu söze kıl itibâr*” beyitlerinde olduğu gibi şiirleştirilirken,²⁵⁸⁹ Tirmizî'nin Ka'b b. Mâlik'ten naklettiği bir rivâyet, “*İbn-i Mâlikdür rivâyet eyleyen/Tirmizî naklinde gâyet söyleyen*” beyitleriyle belirtilmiş ve ilgili rivâyetin tercümesi “*Bu hadîsün mânisi budur i yâr/Şöyle tevîl eylediler ulular/Hak Resûlinün sözidür bu kelâm/Râvîsüdür İbn-i Mâlik vesselâm*” ifadeleriyle sona ermiştir.²⁵⁹⁰ Örnek verilen bu üslup, eserin genelinde takip edilmiştir. Önce rivâyetin nerede geçtiği, kimden rivâyet edildiği söylenip akabinde rivâyetin manasının müellifin tercüme ettiği şekilde anlaşılması gerektiğini bildiren beyitlerle tamamlanmıştır.

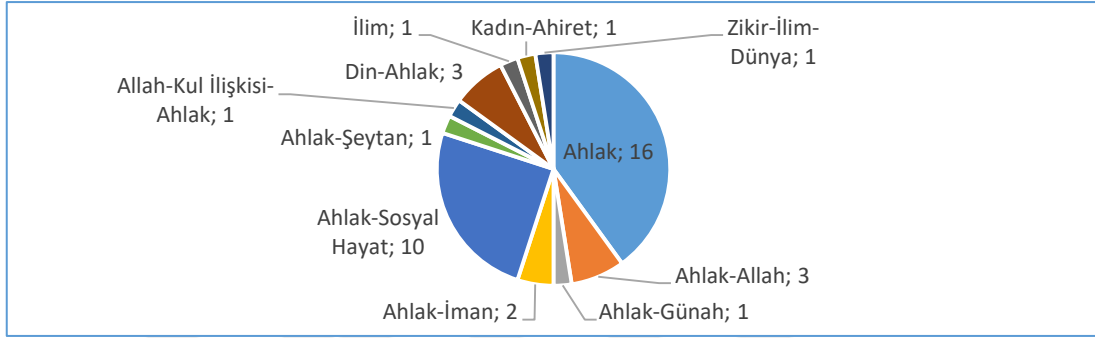
1. 2. Abdurrahman Câmî, *Çihil Hadis*.

XV. asırda telif edilen Abdurrahman Câmî'ye ait Farsça kırk hadis tercümesinin Osmanlı dönemi çalışmalarını etkilediği daha önce ifade edilmişti. 13 adet *Câmî Tercümesi*'nin muhtevaları, Câmî'nin eserinde yer alan rivâyetlerin analiz edilmesi ile diğer eserlerde de aynı rivâyetler olduğu için tasnif ve muhtevaları açıdan istenilen netice elde edilmiş olacaktır.

²⁵⁸⁹ Muhammed Hatiboğlu, *Ferahnâme* (Ankara: Milli Kütüphane, Afyon Gedik Ahmet Paşa İl Halk Kütüphanesi Koleksiyonu, 03 Gedik 17907), 45a.

²⁵⁹⁰ Muhammed Hatiboğlu, *Ferahnâme* (Afyon Gedik Ahmet Paşa İl Halk Kütüphanesi Koleksiyonu, 03 Gedik 17907), 36a, 66a; Öztoprak, *Manzum Yüz Hadisler*, 203, 206. Öztoprak, çalışmasında Macar Bilimler Akademisi'nde bulunan nüshayı esas almıştır. İlgili nüsha tarafımızca görülmüştür. Bizim incelediklerimiz Berlin ve Milli Kütüphane envanterine nakledilen Afyon İl Halk Kütüphanesi Koleksiyonunda yer alan nüshalardır.

Câmî'nin eseri ahlak konularını esas alan bir çalışmadır. Rivâyetlerin tamamına yakınında, kulların ahlaklı olmalarını öğütleyen metinler tercih edilmiştir. İlim, kadın ve zikirle ilgili üç rivâyetin dışında 37 rivâyetin birinci önermesi ahlak-kul ilişkisi iken; ikinci önermeler Allah, inanç ve sosyal hayatı düzenleyen unsurlardan oluşmaktadır. Sonraki dönemlere etkisini de göz önünde bulundurarak Câmî Tercümelerinin konu dağılımı bir grafikte şöyle gösterilebilir:

Şekil 3. 1. Câmî'nin Çihil Hadis'inde konu dağılımı

Tablodaki veriler, rivâyetler özelinde değerlendirildiğinde üç eğilimden bahsedilebilir:

- 1- Şahısların dünyevî-uhrevî gelişimine yönelik ahlaki öğütler.
- 2- Kişilerin sosyal hayatla ilişkilerini düzenleyen öneriler.
- 3- Kulların Allah ve din anlayışlarını olumlu yönde etkileyen önermeler.

Kırk hadis geleneğinde sonraki dönemlerde de sıkça kullanılan pek çok rivâyetin ilk kullanıldığı manzum eser Câmî'nin tercümesidir. Osmanlı dönemi manzum hadis edebiyatını büyük ölçüde şekillendiren bu eserde yer alan dünyevî-uhrevî gelişime katkı sağlayan ahlakî rivâyetlerden bazıları şunlardır:

- “Kendi kusuru başkalarının kusuruyla uğraşmasına mâni olan kimseye ne mutlu!”
- “Asıl güçlü kimse, güreşte insanları çok yenen değil; öfkelenildiğinde öfkesine hâkim olandır.”
- “Başkasından öğüt dinleyen kişi mutludur!”
- “İki özellik vardır ki bunlar müminde bulunmaz: kötü ahlak ve cimrilik!”

Görüldüğü üzere bu rivâyetler, kişinin hem iç hem dış dünyasındaki mutluluğu hedeflemektedir.

Kişilerin sosyal hayatlarını, dini-ahlakî düzen içinde tutmayı amaçlayan rivâyetlere şunlar örnek olabilir:

- “İnsanların en hayırlısı, onlara faydalı olandır.”

- “*Borç, dini sorumluluğu gerektirir.*”

- “*Müslüman, elinden ve dilinden Müslümanların emin olduğu kimsedir.*”

Rivâyetlerin odak noktasını toplumsal iletişim ve etkileşimde dinin insanlara yüklediği misyon oluştururken; yardımlaşma, güven ve sorumluluk sahibi olma gibi erdemli bireylerde bulunması gereken özellikler de rivâyetlerin zımında yer almaktadır. Câmî'nin tercih ettiği rivâyetlerin bir başka özelliği de kulların, Allah ve din ile kurmaya çalıştıkları bağın güçlü olmasına katkı sağlamalarıdır. Örnek olarak şunları zikredebiliriz:

- “*Kim Allah için sever, Allah için buğz eder, Allah için verir ve Allah için men ederse imanını kemâle erdirmiştir.*”

- “*Kişinin boş işleri terk etmesi, müslümanlığının güzelliğindedir.*”

- “*Allah'ı zikir, buna yardımcı olacak şeyler, alim ve ilim talep eden hariç dünya ve içindekiler lanetlenmiştir.*”

- “*Sizden biriniz kendisi için istediği/arzuladığı şeyi kardeşi için de istemedikçe kâmil mümin olmaz.*”

Bu rivâyetlerde, kulların Allah ile ilişkilerine yön verme çabasının yanı sıra imânın kemâl mertebesine ulaşmasının ahlaki normları da ortaya konulmuştur.

XV. asırda dikkat çeken ve Hatipoğlu ile Câmî'nin eserlerinden itibaren her dönem kırk hadislerde yer alan “*Cennet annelerin ayakları altındadır*” rivâyeti ile “*Komşusu açken müminin karnı doymaz*” rivâyeti; anne ve komşuluk hakkını vurgulamaktadır.²⁵⁹¹

Câmî'nin eseri örneklerde de görüldüğü üzere ahlakla ilgili rivâyetlerin ön planda olduğu bir çalışmadır. Bu anlamda kırk hadis geleneğinin ilk dönemlerinde ortaya çıkan fıkıh bablarına, râvîlerin hocalarına, farklı sahâbîlere veya şehirlere göre tasnif edilen eserlere göre daha sosyal ve ahlaki kaygılarla oluşturulduğu ifade edilebilir. Sonraki dönem kırk hadis telif çalışmalarında bu örneklem kendini hissettirmiş ve belirli konuların dışında meydana getirilen eserlerde Câmî'nin üslubu devam ettirilmiştir.

²⁵⁹¹ Câmî, *Hadîs-i erbaîn*, 648, 1b-8a.

Hatipoğlu ve Câmî'nin konularına dair yapılan bu tasniften sonra şimdi de Osmanlı yükselme dönemi ürünleri olan XVI. asır kırk hadislerinin konu tasnifine geçilecektir.

2. XVI. ASIR

2. 1. Usûlî, *Tercüme-i Hadîs-i Erba'în*.

Usûlî'ye nispet edilen kırk hadiste 69 rivâyet bulunmaktadır. Bir rivâyet hariç Buhârî ve Müslim'den seçilen rivâyetlerin konularına baktığımızda 21 adet ahlaka dair rivâyet göze çarpmaktadır. *“Utanmazsan dilediğini yap!”*, *“Dünyada gelip geçen bir yolcu veya bir garip gibi ol!”* ve *“Kişiye her duyduğunu söylemesi günah olarak yeter”* gibi kulların ahlâkî gelişimlerini eğitmeye yönelik metinlerin yanında *“Çalışın! Zira herkes ne için yaratılmışsa ona erişecektir”*, *“Kötülüklerinden komşusu emin olmayan kimse cennete giremez”* ve *“Aldatan bizden değildir”* gibi sosyal hayatı, ahlâkî ilkelerle düzenlemeye yönelik rivâyetler de yer almaktadır.²⁵⁹²

Rivâyetlerin tasnifinde dikkat çeken bir başka husus, Allah ile kul ilişkisini iki yönlü ele alan metinlerdir. Şöyle ki *“Sizden biriniz Allah hakkında iyi düşünmeden (ümit var olmadan) ölmesin”* ve *“Allah'ın azabı ile azap etmeyiniz”*, rivâyetleri kulların Allah'la ilişki düzeyleri ile ilişkilirken; *“Şüphesiz Allah zâlime mühlet verir. Onu yakaladığı zaman göz açmasına izin vermez (kaçmasına imkân tanımaz)”*, *“Şüphesiz Allah bu dini günahkâr biriyle kuvvetlendirir”*, *“Kullarımdan öyleleri vardır ki eğer yemin etseler onların yeminlerini doğru çıkarırım”* ve *“Benim sevdiğim kullarıma (velilerime) düşmanlık edene ben savaş ilan ederim”* rivâyetleri, Allah'ın kullara yönelik vaat ettiği fiillerle alakalıdır.

Dinin kolaylık, nasihat olduğunu ifade eden rivâyetlerle birlikte şehidin kullara olan borçları dışında günahlarının affedileceğini belirten rivâyetler de tercih edilmiştir. Eserde, *“Akıllı olma ve tembellek de dâhil her şey Allah'ın takdiriyledir”* ve *“Senin karşılaşacağın şey konusunda kalem kurumuştur”* rivâyetleri doğrudan kaderle ilgilidir.

Muhtevası hadis ilminde tartışma konusu olan ölüye ailesinin ağlamasından dolayı azap edileceğini bildiren rivâyetin dışında *“Bir kadının yönettiği toplum iflah*

²⁵⁹² Zikredilen metinler Usûlî'de 25, 37, 43, 58, 63, 64 no'lu rivâyetlerdir. Usûlî, *Tercüme-i Hadîs-i Erba'în* (İstanbul: Süleymaniye Kütüphanesi, Tercüman Gazetesi, 131).

olmaz” ve “*Uğursuzluk evde, kadında ve attadır*” metinleri de şairin ufkunda kadınlı ilgili bakışı yansıtmaya açısından önem arz etmektedir.²⁵⁹³ Uğursuzluk rivâyetinin sebep-i vürudu cahiliye ile alakalıyken sanki Hz. Peygamber’in sözüymüş gibi tercüme edilmesi dikkatten kaçmıştır. Kadının yöneticiliği ile ilgili rivâyet, “*Şöyle bil kim iremez maksûda vü bulmaz felâh/ Bir cemaât anlar ki üstüne zen mâlik olur/ Az zaman geçmez ki görürsin gözünle anı kim/ Mâlik ü memlûk ü mülkün cümlesi hâlik olur*” beyitleriyle tercüme edilmiştir.²⁵⁹⁴ Söz konusu rivâyetin Sâsâni devletinin başına geçen kadın yöneticinin haberi kendisine ulaşınca Hz. Peygamber’in onunla ilgili verdiği kısa zamanda devletin yıkılacağı bilgisi, bu rivâyetin sebep-i vürudu kabul edilmektedir. Tercümede buna işaret edilmeden lafza itibar edilerek literal bir mana verilmiştir. Ayrıca tercümede de görüldüğü üzere kadının yönettiği devletin kısa zamanda yıkılacağı ifadesinden Hz. Peygamber’in gayba dair verdiği o özel bilginin de umumileştirildiği anlaşılmaktadır.

Her derdin devasının olduğunu bildiren tıpla ilgili bir rivâyetin yanında nazar hakkında “*Göz değmesi (nazar) haktır*” rivâyetinin varlığı da dikkat çekicidir.²⁵⁹⁵ Kur’an öğrenmeyi ve ilmi teşvik eden hadislerle birlikte Hz. Peygamber’in rüyada görülmesi meselesinin ele alındığı rivâyet de tercüme edilmiş ayrıca “*rüyanın nübüvvetin bir parçası olduğunu*” belirten hadise de yer verilmiştir.

Tasvirle uğraşma, ipek elbise giyme, malın zekâtı, içkinin haramlığı ile içinde köpek ve sûret olan eve meleklerin girmeyeceğine dair rivâyetler de fıkıhla ilgilidir.

Bu örneklemeden anlaşılacağı üzere câmî türü bir eserden seçilen rivâyetler, o eserin karakteristik özelliğini de yansıtmaktadır. Rivâyetlerin dağılımı, toplumun ihtiyaçları göz önünde bulundurularak seçilmiş gibi gözükse de muhtevaları bakımından problemlerle kabul edilip üzerinde tartışmaların yaşandığı uğursuzluk, tasvirle uğraşma ve kadının yöneticiliği ile ilgili rivâyetlerin kullanımı, geleneğin taklit edilmesi olarak yorumlanabilir.

²⁵⁹³ Zikredilen metinler Usûlî’de 9, 22, 35, 36, 40, 53 ve 62 no’lu rivâyetlerde tercüme edilmiştir. Usûlî, *Tercüme-i Hadîs-i Erba’în* (Tercüman Gazetesi, 131), 23a-30b.

²⁵⁹⁴ Usûlî, *Tercüme-i Hadîs-i Erba’în* (Tercüman Gazetesi, 131), 27a-27b.

²⁵⁹⁵ Usûlî, *Tercüme-i Hadîs-i Erba’în* (Tercüman Gazetesi, 131), 23a.

2. 2. Melâmî Dede, *Tercüme-i Hadîs-i Erba'în*.

Mevlevî şairlerinden Melâmî Dede'nin eseri ahlâkî rivâyetlerden çok fıkıh ile ilgili metinlerden oluşmakla birlikte Allah, peygamber ve kulların fiilleriyle alakalı rivâyetler yer almaktadır. Fıkıhla ilgili rivâyetlerden “*Kim insanlar arasında hüküm vermesi için hâkim tayin edilirse, sanki bıçaksız kesilen koyun gibidir*” rivâyeti hukuk-ahlak ilişkisini ortaya koyarken “*Kim emân verip güvencesine aldığı kişiyi öldürürse kıyamet günü ihanet sancağı kendisine verilir*” metni hukuki işlemlerin neticesini tasvir etmektedir.²⁵⁹⁶ Bu anlamda “*Kimin bir toplulukla antlaşması varsa, süresi bitinceye kadar verilen ahdi zinhar ne çözsün ne de bağlasın*” metni toplumsal ilişkilerin düzenlenmesini esas almıştır.²⁵⁹⁷ Helal ilaçlarla tedaviyi tavsiye eden rivâyet, tıp-fıkıh; “*Hz. Peygamber, vefat edinceye kadar hiçbir namazı iki defa son vaktinde kılmamıştır*” rivâyeti ise peygamber-fıkıh eksenli olup ibadetleri teşvik etmektedir.²⁵⁹⁸

Eserde cihadın önemini anlatan rivâyetler, Allah yolunda sefere çıkma ve sınır boylarında nöbet tutmanın değerini öncelerken; burnu ve kulağı kesik bir köleye itaat etmenin gerekliliği hakkında vârid olan rivâyet ile, yöneticide bulunan kötü özelliklere karşı sabırlı olup İslam toplumundan ayrılmamayı tavsiye eden rivâyetin tercih edilmesi, yöneticilere itaat edilmesini teşvik olarak karşımıza çıkmaktadır.²⁵⁹⁹

Melâmî Dede'nin tercih ettiği bir başka alan gayb ile ilgili rivâyetlerdir. Hz. Peygamber'in, Fırat Nehri'nden çıkacak hazine hakkında bilgi verip ona dokunulmamasını tavsiye ettiği metin, gayb-terhib bağlamında değerlendirilirken; “*Ahir zamanda malı saymadan dağıtan bir halife olacaktır*” şeklinde gelen rivâyet ise gayb-yöneticilik alt başlığında zikredilebilir.²⁶⁰⁰

Allah ve peygamberi sevmenin önemini anlatan rivâyetlerle birlikte Hz. Peygamber'in sünnetine sahip çıkmanın dalâlete düşmenin önündeki engel olduğunu tasvir eden rivâyetin tercihi, kulların dini hayatlarını düzene sokma düşüncesinden neşet etmektedir. Allah'ın kullara yönelik vaad ettiği affin çeşitli vesilelerle ele alındığı metinler ve yetimlere sahip çıkmanın karşılığının cennet olduğu vaadini

²⁵⁹⁶ Melâmî Dede, *Tercüme-i Hadîs-i Erba'în* (İsmail Saib Sencer, 5163), 9a, 11a.

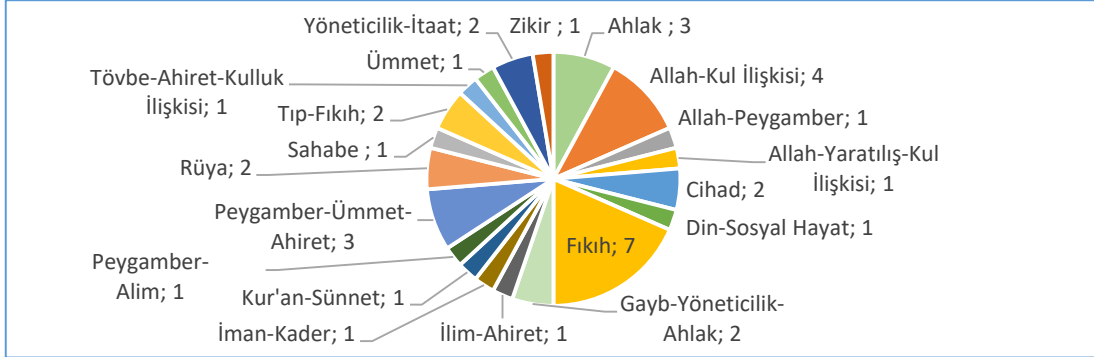
²⁵⁹⁷ Melâmî Dede, *Tercüme-i Hadîs-i Erba'în* (İsmail Saib Sencer, 5163), 11a.

²⁵⁹⁸ Melâmî Dede, *Tercüme-i Hadîs-i Erba'în* (İsmail Saib Sencer, 5163), 7a.

²⁵⁹⁹ Melâmî Dede, *Tercüme-i Hadîs-i Erba'în* (İsmail Saib Sencer, 5163), 10a.

²⁶⁰⁰ Melâmî Dede, *Tercüme-i Hadîs-i Erba'în* (İsmail Saib Sencer, 5163), 19a.

işleyen iki rivâyet, ahiret başlığı altında değerlendirilmiştir.²⁶⁰¹ Eserde yer alan rivâyetlerin konu dağılımı şu şekilde gösterilebilir:

Şekil 3. 2. Melâmî Dede'nin *Tercüme-i Hadîs-i Erba'ın*'inde konu dağılımı

Eserde iman, taharet, salât, tesbih, zikir, kadâ', tıp ve rukye, Allah için sevme, cihâd, sabır ve rüya bab başlıklarından bazılarıdır.

Manzum-mensur karışık tertip edilen çalışmada 20 bab başlığı düzenlenmiş ve her babda 2 rivâyet tercüme edilmiştir. Rivâyetlerin başında hangi sahâbîden nakledildiği dile getirilmiş rivâyetin zikrinden sonra “dimekdir ki” şeklinde başlayan mensur tercüme yapılarak rivâyet kıt'a veya rubâî ile nazma çekilmiştir.²⁶⁰² Bazı rivâyetler mensur birkaç cümle ile şerh edilmiş ancak manzum tercüme yapılmadan diğer rivâyete geçilmiştir. Bu anlamda gerek mensur gerek manzum kısımda râvî, eser, sened veya cerh-ta'dil ile ilgili herhangi bir bilgi zikredilmemiştir.

2. 3. Merdûmî, *Tuhfetü'l-İslâm*.

Câmî tercümesi ile sekiz rivâyetin ortak olduğu eserin tasnifinde, fıkıhla ilgili 8 rivâyet göze çarpmaktadır. Rivâyetlerin dağılımına baktığımızda 16 ahlak; 4 Allah; 4 dua; 3 Peygamber; 3 din-iman; 1 Kur'an, 1 cihad; 1 sahabe, 1 zikir ve 1 tövbe konularında rivâyetler ön plana çıkmaktadır.

Ahlâkî önergelerin yer aldığı rivâyetlerin Câmî tercümesi ile benzerlik gösterdiği eserde “*Namaz dinin direğidir*” rivâyeti ile Şevval orucu tutmanın senenin tamamını oruçlu geçirmiş gibi olacağını müjdeleyen rivâyet, ibadetle ilgilidir.²⁶⁰³

²⁶⁰¹ Melâmî Dede, *Tercüme-i Hadîs-i Erba'ın* (İsmail Saib Sencer, 5163), 11b, 15a.

²⁶⁰² Örnek metinler için bkz. Melâmî Dede, *Tercüme-i Hadîs-i Erba'ın* (İsmail Saib Sencer, 5163), 9b, 10a.

²⁶⁰³ Merdûmî, *Tuhfetü'l-İslâm* (Manzum Eserler Bölümü, 808), 22a, 26b.

Öfkeli iken hüküm vermeme, nikâh akdinde ikram, köle azat etme ve ipek elbise giyme konusu, fıkıh merkezli ahlak, sosyal hayat ve ahiret konularını da içeren rivâyetlerdir.

Merdûmî'nin eserinde dua konusunda nakledilen rivâyetler de tercih edilmiş olup kaderin önüne duanın geçebileceği, duanın kabulünde acele etmeme ve rahat zamanlarda çok dua etmenin tavsiye edildiği metinler de tercüme edilmiştir.²⁶⁰⁴ Kişinin arkadaşı için yaptığı duanın kabule en yakın olduğunu belirten metin, dua konusunda Merdûmî'nin eserindeki bir başka rivâyete örnektir.

Eserde, problemlili kabul edilen “*Fakirlik övüncümdür*” rivâyeti sosyal hayat-ahlak eksenli, “*Zemzem ve cehennem ateşi, bir kulun karnında asla bir arada olmaz*” rivâyeti dünya-ahiret tasvirli, herhangi bir kaynakta tespit edilemeyen “*Lailaheillallah diyen kimse dışında herkes bu dünyadan susuz gider*” rivâyeti ise iman konusunu muhtevidir.²⁶⁰⁵

Bazı rivâyetlerin tercümesi kıta içinde son mısırda “*Ölüm acısını çok an ey dil/Lezzeti ömre yok dururu çü sebât/Ki buyurdu resûl-i şîrîn-guy/ أكثروا ذكر هازم اللذات*” şeklinde Arapça metin verilmiştir.²⁶⁰⁶ İki rivâyetin tercümesinde “ki hadîs-i sahihdür” kaydı bulunan eserde, kaynak, sened, râvî ve cerh-ta‘dil bilgisi zikredilmemiştir.²⁶⁰⁷

2. 4. Yahyâ Nev’î, *Tercüme-i Ehâdîs-i Hazreti Nebî*.

Dört kısımda 40 rivâyetin tercüme edildiği eser, “القسم الأول في الحكمة والموعظة” “*birinci bölüm hikmet ve öğütler hakkındadır*” başlığını taşımaktadır ve Fatiha Suresinin fazileti hakkında tercüme edilen bir rivâyetle başlamıştır.²⁶⁰⁸ Daha sonra cennet ve cehenneme götüren ameller, kaderin amelin önüne geçmesi, Allah’ın ebediliği ile ilgili rivâyetler tercüme edilmiştir. Kibirlenen fakir, yalan söyleyen yönetici ve zina yapan ihtiyara kıyamet günü Allah’ın rahmet nazarıyla bakmayacağı rivâyetinin yanında Hassân b. Sâbit’in, Cibril tarafından desteklendiğini ifade eden metin de bu bölüme dâhil edilmiştir.²⁶⁰⁹

İkinci kısım “القسم الثاني التواضع والمحبة” “*ikinci bölüm alçak gönüllü olma ve sevgi hakkındadır*” üst başlığının altında ikinci 10 rivâyete tahsis edilmiştir. Allah’a

²⁶⁰⁴ Merdûmî, *Tuhfetü'l-İslam* (Manzum Eserler Bölümü, 808), 23a, 23b, 24b, 26a, 27a.

²⁶⁰⁵ Merdûmî, *Tuhfetü'l-İslam* (Manzum Eserler Bölümü, 808), 22a, 25a, 27a.

²⁶⁰⁶ Merdûmî, *Tuhfetü'l-İslam* (Manzum Eserler Bölümü, 808), 21 b.

²⁶⁰⁷ Merdûmî, *Tuhfetü'l-İslam* (Manzum Eserler Bölümü, 808), 23b, 25b.

²⁶⁰⁸ Yahya Nev’î, *Tercüme-i Hadîs-i Şerîf* (İstanbul: Süleymaniye Kütüphanesi, Kemankeş, 50), 5a.

²⁶⁰⁹ Nev’î, *Tercüme-i Hadîs-i Şerîf* (Kemankeş, 50), 6a.

çok secde etme, işlerde merhametli olma, öfke kontrolü, selamı yayma, küslük, sabır ve kendinden daha düşük seviyede olanlara bakmayı tavsiye eden rivâyetler ahlak, Allah-kul ilişkisi ve sosyal hayatı tanzim etme mesajları içermektedir.²⁶¹⁰

Üçüncü kısım, “القسم الثالث في الصدق والصدقة” “*üçüncü bölüm doğruluk ve sadaka hakkındadır*” şeklinde başlamış ve sadak verme, yalan söylemenin günah olduğu, Allah’ın sevdiği kulları zorlukla imtihan edeceği, rızık için sıla-i rahim yapmanın gerekliliği ile fakirlere yardım etmeyi konu edinen rivâyetler tercih edilmiştir. “*İman Süreyya yıldızında asılmış olsa dahi Farisîler ve Rumlar onu elde ederlerdi*” rivâyetinin bölüm başlığıyla doğrudan ilgisi yoktur.²⁶¹¹

Dördüncü kısma “القسم الرابع في الفوائد والعوائد” “*dördüncü bölüm faydalı işler ve gelirler hakkındadır*” başlığı atılmış ve muhtelif konularda rivâyetler tercüme edilmiştir.²⁶¹² Gönül zenginliğinin önemi, kolaylaştırmanın tavsiye edilmesi, dünyada misafir gibi olma, aynı hatayı iki defa yapmama ve tövbenin kıyamete kadar var olacağını anlatan rivâyetler, ahlak-kul ilişkisi bağlamında değerlendirilebilir. Çörek otunun ölüm hariç her şeye fayda verdiği belirtilen rivâyet ile “*Sirke ne güzel katıktır*” rivâyeti, tıbbü’n-nebevî konusunda öne çıkmaktadır.²⁶¹³

Nev’î’nin eserinde *uğursuzluk rivâyeti* de yer almaktadır. Kadınlı birlikte at ve evin de uğursuzluğu da tercümeyle yansıtılmış rivâyetin söylenme sebebine dair bir işarete bulunulmamıştır.²⁶¹⁴ Bununla birlikte, Hz. Peygamber’e ihsan edilen Kur’an’ı açıktan okumasına dair tercih edilen rivâyetin başlıkla doğrudan uyumlu olduğu da söylenemez.

Bölümlerin kurguları göz önünde tutularak yapılan bu tasnife göre Nev’î, daha çok ahlâkî rivâyetleri önemsemiştir. Hadis ilmi açısından baktığımızda ise bölüm başlarında yer alan ilk rivâyetin sahâbîleri ile beraber 6 râvî zikretmekle yetinmiştir.²⁶¹⁵

2. 5. Abdülmecid b. Şeyh Nâsûh, *Arafatü’l-Ârifîn*.

Manzum-mensur karışık olarak tanzim edilen eserde 39 rivâyet yer almaktadır. Eserin başında ismi Ahmed ve Muhammed olan kişilerin affa uğrayacağını belirten iki

²⁶¹⁰ Nev’î, *Tercüme-i Hadîs-i Şerîf* (Kemankeş, 50), 6a-7a.

²⁶¹¹ Nev’î, *Tercüme-i Hadîs-i Şerîf* (Kemankeş, 50), 7a-8a.

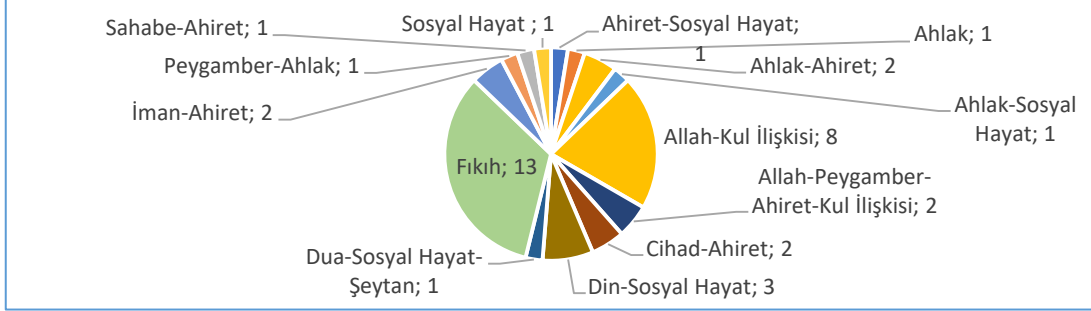
²⁶¹² Nev’î, *Tercüme-i Hadîs-i Şerîf* (Kemankeş, 50), 8a.

²⁶¹³ Nev’î, *Tercüme-i Hadîs-i Şerîf* (Kemankeş, 50), 8b.

²⁶¹⁴ Nev’î, *Tercüme-i Hadîs-i Şerîf* (Kemankeş, 50), 8b.

²⁶¹⁵ Nev’î, *Tercüme-i Hadîs-i Şerîf* (Kemankeş, 50), 5a, 6a, 7a, 8a.

problemleri rivâyet²⁶¹⁶ ile Ahmed b. Hanbel ve Tirmizî'nin tahrîc ettikleri iki rivâyetin dışındaki hadisler Buhârî ve Müslim'in eserlerinden seçilmiş olup konuları daha çok fıkıhın ibadet bölümleri ile ilgili metinlerinden oluşmaktadır. Bu eser özelinde rivâyetlerin konu dağılımı şu şekildedir:

Şekil 3. 3. Abdülmecid b. Şeyh Nâsûh, *Arafâtü'l-Ârifîn*'inde konu dağılımı

Fıkıh başlığının altında yer alan rivâyetler, kulların namaz konusunda bilinçlendiren metinlerden seçilmiş olup imamlık, Cuma ve nafile namazlar başta olmak üzere bu ibadeti eksiksiz yerine getirenlerin cennette alacakları mükâfatları içermektedir.

Rivâyetlerden Allah-kul ilişkisi ile ilgili tercih edilenler Allah'a iman etme, ona hiçbir şey ortak koşmama, onun emir ve yasaklarına riayet etme konularındadır. Din, cihad ve ahlak konuları, teşvik içeren rivâyetlerden oluşurken; aile hayatını düzenleyen rivâyet ise kişinin eşiyle ilişkiye girmeden önce yapması gereken duayı aktarmaktadır.

Hız. Ebû Bekir'in kullukta elde ettiği konum hakkında bir rivâyet tercüme edilirken; veba salgını olan yere girmeme ve oradan çıkmama konusunda tercih edilen rivâyet, sosyal hayatı şekillendiren önemli bir mesaj kabul edilebilir.²⁶¹⁷ İman ve ahlak konularındaki rivâyetlerin tercihinde belirli bir metot tespit edilemeyen eserde, özellikle Allah-kul ilişkisi ve ibadet konularında teşvik edici metinlerin seçildiği göze çarpmaktadır.

Mensur bir mukaddime ile başlayan risalede "men hafıza" rivâyeti sahih kabul edilmiştir.²⁶¹⁸ Sahâbî râvîleri ile birlikte hadisleri Buhârî ve Müslim'den hangisinin

²⁶¹⁶ Abdülmecid b. Nâsûh et-Tosyevî, *Arafâtü'l-Ârifîn li'l-vükûfi mevkiği 'ibâdeti rabbi'l-'âlemîn* (İstanbul: Süleymaniye Kütüphanesi, Râşid Efendi, 136), 123a, 124a.

²⁶¹⁷ Tosyevî, *Arafâtü'l-Ârifîn* (Râşid Efendi, 136), 126a, 156b.

²⁶¹⁸ Tosyevî, *Arafâtü'l-Ârifîn* (Râşid Efendi, 136), 123b.

tahrîc ettiğinin bilgisine mensur kısımlarda işaret edilmiş; bir rivâyet *Rivâyet eyleyüp didi Buhârî/Buyurdu didi Bû Zer-i Gifârî* beyitleriyle nazma çekilmiştir.²⁶¹⁹ Rivâyetlerin şerhine yönelik Arapça alıntılar mensur kısımda aktarılmış, ayrıca müellif tarafından muhtelif kitaplardan alınan bilgiler eşliğinde izahlar yapılmıştır. Bunların içinde İbn Melezkâde'ye nispet edilen *Şerhu Mesâbîhü's-sünne* adlı eserden istifade edilmiş ve (قَالَ ابْنُ مَلَكٍ) "*İbn Melek şöyle dedi*" ifadesi kalıp cümle olarak zikredilmiştir.²⁶²⁰ Ayrıca İbn Melezkâde'nin babası İbn Melek'in *Meşârikü'l-envâr* üzerine yaptığı şerhi, *Mebârikü'l-ezhâr*'dan birebir alıntılar verilmiş ve pek çok rivâyetin metni zikredildikten sonra *el-Mebârik*'ten şerhi aktarılmıştır.²⁶²¹ Bu anlamda mensur kısımda yapılan tahlillerin kaynakları İbn Melek'in *el-Meşârik* oğlunun da *el-Mesâbîh* üzerine yaptıkları şerhler kabul edilebilir.²⁶²²

Uhud savaşı ile ilgili bir rivâyetin tercümesinden önce olayın nasıl gerçekleştiği (sebeb-i vürûd) anlatıldıktan sonra tercümeye geçilmiştir. Özellikle mensur kısımda, anlaşılmayan garib kelimeler izah edilirken bazı kelimelerin doğru okunması için kısa açıklamalara da yer verilmiştir.

Eserin mensur kısmında fikhî tartışmalar üzerinde de durulmuştur. Müminlerin necis olmayacağına dair gelen rivâyet ile Hz. Peygamber'in mescide cünüp ve hayız gibi hallerde girilmesini yasaklayan rivâyet, sanki bir münazarada tarafların iddialarıymış gibi kurgulanmış ve rivâyetler birbirine arz edilerek aralarındaki işkâl çözülmeye çalışılmıştır.²⁶²³ İhtilaf olan yerlerde ayetlerden sıklıkla delil getirmeye özen gösterilmiştir. Mensur izahların yapıldığı kısım daha çok hadis ilmiyle ilgili iken rivâyetlerin manzum tercümelerinde bu konuda neredeyse hiçbir bilgi verilmemiştir.

²⁶¹⁹ Tosyevî, *Arafâtü'l-Ârifîn* (Râşid Efendi, 136), 132a.

²⁶²⁰ Tosyevî, *Arafâtü'l-Ârifîn* (Râşid Efendi, 136), 156b.

²⁶²¹ Tosyevî, *Arafâtü'l-Ârifîn* (Râşid Efendi, 136), 138a.

²⁶²² Eserdeki üslûbu göstermek adına yatsı namazını cemaatle kılan kimsenin gecenin yarısını, sabah namazını cemaatle kılanın ise gecenin tamamını ibadetle geçirdiğine dair tercüme edilen rivâyetin *Mebârik*'ten nakledilen kısmı örneklendirilmiştir: روى مسلم عن عثمان بن عفان رضي الله عنه قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم من صلى العشاء في جماعة فكأنما قام نصف الليل ومن صلى الصبح في جماعة فكأنما صلى الليل كله. قوله في جماعة يعني معهم فكأنما قام نصف الليل يعني اشتغل بالعبادة الى النصف الليل ومن صلى الصبح في جماعة يعني منضمة الى صلاة العشاء بجماعة فكأنما صلى الليل كله أي جميعه فصلاة كل طرف من طرفي الليل صارت بمنزلة نوافل نصفه ذكر في شرح المشكاة يجوز أن يجعل صلاة الصبح بجماعة منفردة بمنزلة قيام الليل كله قال ابن ملك رحمه الله Muhammed Abdüllatif b. Feriştah İbn Melek, *Mebârikü'l-ezhâr şerhu Meşâriki'l-envâr*, thk. Eşref b. Abdülmaksûd b. Abdürrahîm, 1. Bs, 3 c. (Beirut: Dârü'l-Cîl, 1995), 1: 123,124, 2: 23.

²⁶²³ Tosyevî, *Arafâtü'l-Ârifîn* (Râşid Efendi, 136), 141b.

Hassân b. Sâbit'in, Cibril tarafından desteklendiğine vurgu yapan rivâyetin şerhinde, şairlerin ve şiirin önemine değinilmiş; bu konuda “Allah’ın arşının altında hazineleri vardır ve anahtarları şairlerin dilindedir” manasında bir rivâyet, hadis olarak örneklendirilmiştir.²⁶²⁴ Bu konunun devamında “Sizden birinizin karnını ateşle doldurması, şiirle doldurmasından daha iyidir” rivâyeti ile “Biz sana şiir öğretmedik” mealindeki ayet delil getirilip şiirle ilgili olumlu-olumsuz görüşler “فإن قيل” şayet şöyle denirse şart cümlesiyle, şartın cevabı da “قلنا” biz de bu şekilde cevap veririz ifadesiyle ele alınarak tartışılmıştır.²⁶²⁵

Kişinin eşiyle ilişkiye gireceği zaman okuması tavsiye edilen duanın şerhinde *Şir’atü’l-İslam* adlı eserden uzunca nakillerde bulunulmuş ve cinsel ilişki ile ilgili dinin koyduğu kurallarla birlikte, örfe dayalı pek çok bilgi de sanki dindenmiş gibi nakledilmiştir.²⁶²⁶

İbadetler özelinde dört mezhebin görüşlerine yer verilmiş, Nevevî'nin yorumları zikredilirken; mezheplerin rivâyetlerden elde ettikleri delillere de işaret edilmiştir.

Ahmed b. Sehl isimli bir râvînin daha önce ölen Yahyâ b. Ektem’i rüyasında görmesi ve aralarında geçen diyalogun²⁶²⁷ bu eserde tercüme edilmesi, hadis ilmi açısından oldukça önemlidir. Yahyâ b. Ektem ile Allah arasında yaşanan bu olayda rivâyetle birlikte râvîlerin de nazma çekilmesi söz konusudur.²⁶²⁸

²⁶²⁴ Tosyevî, *Arafâtü’l-Ârifin* (Râşid Efendi, 136), 146a-147b.

²⁶²⁵ Tosyevî, *Arafâtü’l-Ârifin* (Râşid Efendi, 136), 147b-148b.

²⁶²⁶ Tosyevî, *Arafâtü’l-Ârifin* (Râşid Efendi, 136), 148b-150b.

²⁶²⁷ Temel hadis kitaplarında bulamadığımız rivâyet şu şekildedir: Ahmed b. Sehl, rüyasında (vefat eden) Yahya b. Ektem’i gördü ve Allah’ın ona nasıl davrandığını sordu. Yahya b. Ektem: Allah beni huzuruna aldı ve bana "Ey kötü yaşlı! Şunları yaptın şunları da yaptın (huzuruma günahlar ile geldin)" deyince ben: Ya rabbi! Bana senden gelen haber başkaydı diye cevap verdim. Allah o sözüm nedir diye sordu ben ise Abdürrezzak bana Ma‘mer’den, o, Zührî’den, Zührî, Urve’den, Urve, Hz. Aişe’den, o senin peygamberinden, Peygamberin Cibril aracılığı ile senin: "İslam yolunda bir teli ağaran kimseye eziyet etmekten hayâ ederim sözünü ulaştırdılar bende (bu özellikleri taşıyan) bir yaşlıyım şeklinde cevap verdim. Bunun üzerine Allah, Abdürrezzâk, Ma‘mer, Zührî, Urve, Hz. Aişe, Hz. Peygamber, Cibril ve kendisinin doğru söylediklerini belirterek şöyle buyurdu: Ey Yahya! Ben İslam yolunda yaşanan (saçı ağaran) kimseye azam etmem diyerek (kitabı sağ taraftan verilenlerle birlikte) cennete girmemi emretti.

²⁶²⁸ Örnek olması açısından ilgili beyitlerin bir kısmı şu şekildedir:

Ahmed bin Sehl didi ol hümâm/Gördüm İbn Ektem’i ben der-menâm
Didüm ana sana Rabbin n’eyledi/Didi kim katna da’vet eyledi
Didi hem bana ki ey şeyh-i kabîh/ Niçün oldun bir nice zenb ile fadîh
Ben didüm böyle virilmedi haber/ Bana senden ey ilâhî mu‘teber
Didi ya ne didiler benden sana/Ne didilerse haber viresen bana
Ben didüm kim Abdürrezzak ol imam/ Kim bana virdi Ma‘mer’den peyâm

Yapılan bu inceleme neticesinde *Arafâtü'l-Ârifîn* fıkıhla ilgili rivâyetleri merkeze alan, şerh, garibü'l-hadis, muhteva tenkidi gibi hadis ilminin alt disiplinleriyle ilgili bilgiler bulunan ve üç rivâyetin dışında sıhhat açısından problemlili olmayan bir eserdir. Konuların dağılımında kulların ilişki ağlarının Allah'ın belirlediği kurallara uygun olmasını önemseyen rivâyetlerin esas alındığı ifade edilebilir.

2. 6. Âşık Çelebi, *Hadîs-i Erba'în Tercümesi*.

İkinci bölümde belirtildiği üzere Kemalpaşazâde'ye ait iki kırk hadisten seçilen rivâyetlerden tercüme edilerek oluşturulan eser, Âşık Çelebi'den ziyade Kemalpaşazâde'nin hadis tercihlerini yansıtmaktadır. Şeyhülislamlık görevini ifa eden Kemalpaşazâde'nin bu tercihlerinde hadis ilminin kriterlerine dikkat etmediği daha önce tespit edilmişti. Konuların tasnifinde fıkıh ile ilgili rivâyetler yoğun bir şekilde kullanılmıştır. Daha çok Hanefî mezhebine ait fıkıh kitaplarından (*es-Siyerü'l-Kebîr, el-Mebsûd, el-Kâfiye, el-Hidâye vb.*) nakledilen metinler, müellif tarafından hadis ilmi kriterlerine göre incelenmemiştir.²⁶²⁹ İlgili kitaplardan yapılan alıntılarla metinler şerh edilmiş ayrıca farklı mezheplerin görüşlerine de yer verilmiştir.²⁶³⁰ Birkaç rivâyette “*bu hadisi ashâb-ı sünen-i erba'a ihrâc eylemişdür*” şeklinde kaynak bilgisi zikredilmiştir.²⁶³¹ Âşık Çelebi'nin konu tasnifinde etkisi bulunmazken, rivâyetleri nazma çekerken de Kemalpaşazâde'nin tercihlerini aynı şekilde devam ettirmiştir. Eserde yer alan konular bir tabloda şöyle gösterilebilir:

Urve didi Âişe buyurdu kim/ Ol resûl-i müctebâ hûş didi kim
Bana didi bunı Cibril-i emin/Sen buyurmuşsın eyâ şâh-ı mübîn
Hiç müslim yok ki ire bu devlete/ Ya'nî İslâm içre ire şeybete
Ben ana ta'zibi itmedüm murâd/Şeybetiner hürmet itdüm k'ola şâd

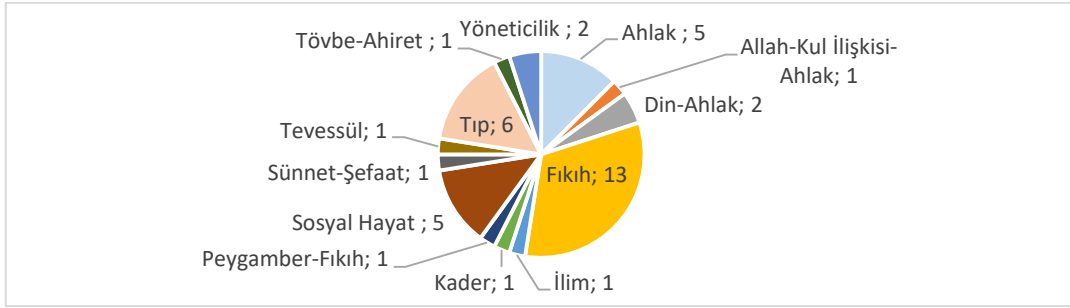
...

Nâsûh, *Arafâtü'l-Ârifîn*, 131a.

²⁶²⁹ es-Seyyid Pir Mehmed b. Çelebi Âşık Çelebi, *Şerhu hadîs-i erba'în* (İstanbul: Süleymaniye Kütüphanesi, Esad Efendi, 338), 8a, 9b, 13a, 14b, 18a, 27b.

²⁶³⁰ Âşık Çelebi, *Şerhu hadîs-i erba'în* (Esad Efendi, 338), 8b.

²⁶³¹ Âşık Çelebi, *Şerhu hadîs-i erba'în* (Esad Efendi, 338), 27b.

Şekil 3. 4. Âşık Çelebi'nin *Hadis-i Erba'in Tercümesi*'nde konu dağılımı

Hadis ilmi açısından problemlili kabul edilen metinlerden teveşül ile ilgili “İşlerinizde acze düşüp şaşırduğunuz zaman kabir ehlinden yardım dileyin” rivâyeti, tıp konusunda “Sabah yemeğini terk etmek kişiyi hasta eder. Akşam yemeğini terk ise ihtiyarlık sebebidir” ve “Mercimek yemenizi tavsiye ediyorum. Zira o mübarek ve kutsal bir yemektir” rivâyetleri tercih edilmiştir. Seleften bir kimsenin söylediği tespit edilen “Yöneticinin/emirin engellemesi, Kur'an'ın engellemesinden daha etkilidir” rivâyeti, Kemalpaşazâde'nin görevinden dolayı tercih etme ihtimalini akla getirmektedir.²⁶³²

Kemalpaşazâde, telif ettiği mensur şerhte, rivâyetlerin kaynak ve sahâbî bilgileri ile sıhhat durumları hakkında yer yer bilgi verirken Âşık Çelebi, manzum tercümede bu konulara hiç temas etmemiştir.

2. 7. Gelibolulu Mustafa Âlî, *Kırk Hadis Tercümeleri*.

Âlî'nin kırk hadislerinde, rivâyetlerin tercümesi son mısırda kıtayı tamamlayacak şekilde düşünüldüğünden dolayı daha çok kısa metinlerden seçilmiştir. Bu yüzden rivâyetlerin seçiminde belirgin bir konu tasnifi göz önünde bulundurulmamıştır. Ahlak, fıkıh ve sosyal hayat ekseninde kurgulanan eserde Câmî'nin tesirini görmek mümkündür. Kırk hadis geleneği içinde sadece Âlî'nin eserinde yer alan “İslam'da şigar nikâhı yoktur” rivâyeti “Vir kızundan nikâh-ıla bana kâm/Sana hemşirem ide yazdıysa râm/Böyle bir akdi bozdu resûl/لا شغار في الإسلام” beyitleriyle nazma çekilmiştir.²⁶³³ Bu rivâyetin kullanılması Osmanlı'da şigar akdinin var olup olmadığı sorusunu akla getirmektedir.

²⁶³² Âşık Çelebi, *Şerhu hadis-i erba'in* (Esad Efendi, 338), 16b, 19b, 26b, 30a.

²⁶³³ Gelibolulu Mustafa Âlî, *Tercüme-i Hadis-i Erba'in* (İstanbul: Millet Kütüphanesi, Ali Emîrî Bölümü, 815), 8a.

“*Siyah köpek şeytandır*” ve “*Vela hakkı azat eden kimsededir*” metinlerinin tercihi kırk hadis telif geleneğine çok uymamaktadır. Problemleri rivâyetlere baktığımızda “*İnsanların en faziletli olanları, en akıllı olanlardır*” metni dikkat çekmektedir.²⁶³⁴ “Kadınların şeytanın tuzağı” olduklarını belirten rivâyetin yanında, Hz. Aişe’yi öven ve Hz. Ebû Bekir’in kızı olduğunu ifade eden bir rivâyetin de bulunması, tercih noktasında Âlî’nin çelişkiye düştüğünü gösteren örnektir.²⁶³⁵ Allah ve resulüne itaat, yöneticinin adil olması, sosyal hayatı tanzim eden konular, tıp, cihad ve ilimle ilgili rivâyetler, tercih edilen diğer konulardır.²⁶³⁶

Âlî’nin ikinci kırk hadisi de ilki gibi ahlak başta olmak üzere daha çok toplumun genelini ilgilendiren konuların işlendiği rivâyetlerden oluşmaktadır. Konuların dağılımında ahlak, sosyal hayat ve fıkıhla ilgili rivâyetlerle birlikte kadınla ilgili metinler de tercih edilmiştir. Mevzu kabul edilen “*Kadının cihadı kocasıyla iyi geçinmesiyle gerçekleşir*” rivâyeti başta olmak üzere “*Cennet sakinlerinin sayı bakımından az olanı kadınlardır*”, “*Kadın avrettir*” ve “*Teyze, anne gibidir*” rivâyetleri kadın konusunu doğrudan ele almaktadır.²⁶³⁷ Câmî’nin izlerini gördüğümüz bu eserde “*Soğuk, dinin düşmanıdır*” şeklinde mevzu bir metin de tercih edilmiştir.²⁶³⁸

Gerek mukaddime gerek hatimede hadis ilmi ile ilgili kayda değer bir bilgiye ulaşılabilen ikinci kırk hadisin hatimesinde²⁶³⁹ yer alan beyitlerde²⁶⁴⁰ eserin kaynaklarının *Kütüb-i Sitte*, *Mişkât* veya *Meşârik* gibi hadis kitapları olduğu ifade edilse de yapılan tahrîc neticesinde eserde mevzu, selefe ait söz ve temel hadis kitaplarında yer almayan rivâyetlerin hatırı sayılır oranda bulunması bu ifadelerin doğru olmadığını ortaya koymaktadır.

²⁶³⁴ Gelibolulu Mustafa Âlî, *Tercüme-i Hadîs-i Erba’în* (Ali Emîrî Bölümü, 815), 5b, 7a.

²⁶³⁵ Gelibolulu Mustafa Âlî, *Tercüme-i Hadîs-i Erba’în* (Ali Emîrî Bölümü, 815), 5b, 6a.

²⁶³⁶ Gelibolulu Mustafa Âlî, *Tercüme-i Hadîs-i Erba’în* (Ali Emîrî Bölümü, 815), 5b, 6a, 7a, 7b, 8a.

²⁶³⁷ Gelibolulu Mustafa Âlî, *Kırk Hadis Tercümesi* (İstanbul: Süleymaniye Kütüphanesi, Şehid Ali Paşa Bölümü, 2791), 68b, 69b.

²⁶³⁸ Gelibolulu Mustafa Âlî, *Kırk Hadis Tercümesi* (Şehid Ali Paşa Bölümü, 2791), 70b.

²⁶³⁹ Gelibolulu Mustafa Âlî, *Kırk Hadis Tercümesi* (Şehid Ali Paşa Bölümü, 2791), 71b.

²⁶⁴⁰ “*Minnet ol girdigâr-ı pâk hemîn*

İrdi pâyâna iş bu nazm-ı güzîn

Ger Mesâbih eger Meşâriktür

Evcî zihnümde nûrî bâriktür

Gayrular hûd misâl-i çâr enhâr

Bag-ı tab’umdan cümle güzâr

Kütüb-i Sitte heft bahr-i âsâ

Dideden geçti bir iy dâna”

edilmiştir.²⁶⁴⁶ Ayrıca hadis rivâyetinde dikkat edilmesi gereken hususların anlatıldığı kısımında şu beyitler de tercüme edilmiştir:

“Nakl ider râvîyân-ı nass-ı sarîh / Vârid oldı bu resme nakl-i sahîh
Buyurur ya ‘nî seyyidü’l-ibrâr / Müştemildür *Meşârikü’l-envâr*
İtse nakl-i hadîs bir nâkil / Kılssa kizb ihtimâlini hâsıl
Anı nakl eylese bî-ayni yakîn / Kâzibün biridür ol miskîn
Bir dahi nakl ider ruvât-ı ‘udûl / Ki buyurmuş durur cenâb-ı resûl
Kasdıla bana kizb iden hâsir / Eylesün nârda yerin hâzir”²⁶⁴⁷

Vâlî’nin nazmettiği bu beyitlerde “men kezebe” rivâyeti ve Hz. Peygamber’den yalan olduğunu bilerek söz rivâyet edenin yalancılardan olduğunu ifade eden rivâyet, *Meşârikü’l-envâr*’dan nakledilerek tercüme edilmiş ve devamında bu konuma düşmekten Allah’a sığınılmıştır.²⁶⁴⁸

Vâlî’nin belirttiğine göre birinci kırk hadisteki rivâyetler, İbn Melek’in bu eserinden seçilmiştir. Birkaç hadisin dışında rivâyetlerin sahâbî râvileri zikredilmiş ayrıca *Meşârik*’in hadis tasnif metoduna da işaret edilmiştir. Bununla birlikte tercümede izlediği metodu da belirten şair,²⁶⁴⁹ ikinci kırk hadiste bu üslubu kullanmamış ve sadece rivâyetleri zikretmekle yetinmiştir. İkinci kırk hadisin mukaddimesinde daha önce bir kırk hadis telif ettiğini belirtmenin dışında hadis ilmi açısından herhangi bir bilgi verilmemiştir.²⁶⁵⁰

²⁶⁴⁶ Yenipazarlı Vâlî, *Ehâdîs-i Erbaîn* (Süleymaniye Kütüphanesi, Aşir Efendi, 438), 3b.

²⁶⁴⁷ Yenipazarlı Vâlî, *Ehâdîs-i Erbaîn* (Süleymaniye Kütüphanesi, Aşir Efendi, 438), 3b.

²⁶⁴⁸ Yenipazarlı Vâlî, *Ehâdîs-i Erbaîn* (Süleymaniye Kütüphanesi, Aşir Efendi, 438), 3b-4a.

²⁶⁴⁹ Yenipazarlı Vâlî, *Ehâdîs-i Erbaîn*, 4b. Birinci kırk hadisin mukaddimesinde telif metodu ve rivâyetlerin kaynaklarına dair verilen bilgiler şu şekilde nazmedilmiştir:

Cem idüp erbaine hadis-i sahîh/Nâm-ı râvîsin eyledüm tasrih
Virdi râvî ziyâde revnâk u fer/ Berg ile dahî hûb imiş gül-i ter
Nâm-ı şeyhini eyledüm icmâl/ Hâ Buhârî’ye mîm Müslim’e dâl
İttifâk olsa kâfi der iş’âr/Çün kitâb-ı Meşâriki’l-envâr
Asl-ı mana be-mutezâ-yı makâm/ İki beyt ile zikr olındı tamâm
Biri tezyin-i nazm-ı gevher-bâr/Biri tefsir-i ma’nî-i muhtâr
Birisî keşf-i muktezâ-yı sühân/Biri temsiddür berây-ı sühân
Gördüm akvâl-i zümre-i selefi/Zikr kıldum esahh-ı muhtelifi
N’ola yazdumsa ma’nî-i rûşen/İktibâs itmişem Meşârik’den

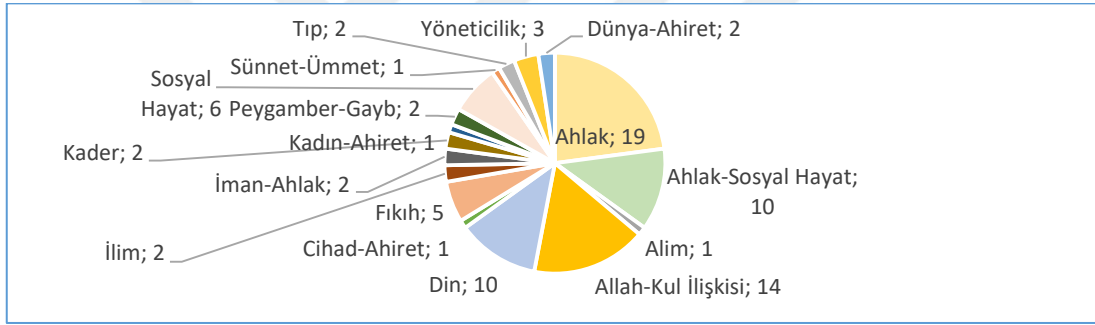
...

²⁶⁵⁰ Yenipazarlı Vâlî, *Şerhu hadîs-i erbaîn* (Süleymaniye Kütüphanesi, Fatih Bölümü, 5427), 189b-190a.

2. 9. Fevrî Ahmed, *Kırk Hadîs Tercümeleri*.

İki kırk hadisi olan Fevrî'nin eserlerinde Câmî ve Kemalpaşazâde'nin kırk hadislerinden seçilen rivâyetler tercüme edilmiştir. Her iki eserin dışında dikkat çeken ve temel hadis kitaplarında yer almayan “*Âlim su kaynağı gibidir*”, “*Talak üzerine yemin etme fasıkların alametlerindendir*” ve “*Bir kimsenin aleyhinde bedduada bulunarak onun kötü emelini sıradanlaştırma!*” rivâyetleri konu tasnifi açısından dikkate değerdir.²⁶⁵¹ İki eserin ortak noktasını ahlâkî rivâyetler belirlerken kulların dünyevî ve uhrevî kazançlarını yönlendirecek rivâyetler ile Allah'ın kullara yönelik bazı ikaz ve müjdelere ifade eden metinler de tercüme edilmiştir.

Rivâyetlerin tercümesinde anlaşılır bir dil dikkat çekerken edebî tasvirlerden ziyade öğretici üslup ön planda tutulmuştur. Fevrî'nin eserlerinde yer alan rivâyetlerin konu tasnifleri şöyledir:

Şekil 3. 6. Fevrî'nin *Kırk Hadîs Tercümeleri*'nde konu dağılımı

Bu tasnifte yer alan rivâyetlerin bir yönü ahlâkî özelliklere vurgu yaparken bazıları ise Allah-kul ilişkisi ile din-sosyal hayat temasını ele almaktadır. Hadis ilmi açısından Fevrî'nin *Kühl-i Dîde-i 'Ayân* adlı eserinde kaynak, râvî veya sıhhat bilgisi bulunmazken yazma nüshanın başında “*Tercüme-i hadîs-i erba'în li-Kemalpaşazâde*” ifadesi yer almaktadır.²⁶⁵² Yaptığımız inceleme neticesinde Kemalpaşazâde'nin mevcut dört hadisinden 17 rivâyetin tercüme edildiği tespit edilmiştir. İkinci kırk hadisinde ise rivâyetten önce “*ما أورده صاحب الهداية في كتاب القاضي*” örneğinde olduğu gibi kaynak bilgisi zikredilmektedir.²⁶⁵³ Haklarında bilgi verilen bu eserler sonraki dönemde telif edilen, dil, ahlak, fıkıh, tefsir ve hadis şerhlerinden oluşup sırasıyla şunlardır:

²⁶⁵¹ Fevrî, *Tercüme-i Hadîs-i Erba'în* (Topkapı Sarayı Revân Köşkü), 49a, 50a.

²⁶⁵² Fevrî, *Kühl-i Dîde-i 'Ayân* (Süleymaniye Kütüphanesi İbrahim Efendi, 190), 24b.

²⁶⁵³ Fevrî, *Tercüme-i Hadîs-i Erba'în* (Topkapı Sarayı Revân Köşkü), 45a.

1- Kemalpaşazâde: *Kırk hadis*, 2- Devvânî: *Ahlâk-ı celâlî*, 3- Begavî, *Mesâbîhü's-sünne*, *Meâlimü't-tenzîl*, 4- Sadreddin Konevî, *Şerhu erba'ine hadis*, 5- Kayrevânî: *el-Burhânü'l-efrâh*,²⁶⁵⁴ 6- Sağânî: *Meşârikü'l-envâr*, 7- Cevherî: *es-Sihah*, 8- Demîrî: *Hayâtü'l-hayavân (es-Suğrâ)*, 9- Gazzâlî: *Mişkâtü'l-envâr*, 10- İbn Hicce el-Hamevî: *el-Bedî'iyye*, *Hızânetü'l-edeb*. 11- Merğînânî: *el-Hidâye*

Bu eserlerden İbn Hicce'den yapılan alıntılarda مَا أوردَهُ ابْنُ الْحَجَّةِ فِي صَنْعَةِ الْمُقَابَلَةِ örneğinde olduğu gibi müellifin belagat ilmi ile ilgili örnek verirken kullandığı rivâyetler,²⁶⁵⁵ burada da belirtilmek suretiyle bilgilendirme yapılmıştır.

2. 10. Azmî Pir Mehmed, *Tercüme-i Manzûme-i Ehadîs-i Erba'in*.

Azmî'nin telif ettiği kırk hadiste yer alan rivâyetlerden 21'i Câmî'nin, 8'i de Kemalpaşazâde'nin eserlerine aldıkları metinlerden oluşmaktadır. Bu yönüyle daha çok bu iki eserin taklidi gibi duran eserde farklı olarak göze çarpan rivâyetler de vardır. “*Abdest müminin silahıdır, oruç kalkandır*” ifadeleriyle yer verilen rivâyetin ikinci kısmı sahih bir metinden alınırken ilk kısmı temel hadis kitaplarında bulunmamaktadır. Sanki ikisi tek bir rivâyetmiş gibi anlaşılıp “*Uçmaga cennete vuz'ı vü sıyâm/Birisi bal oldu birisi per/Cünd-i şeytân ile mübareze/Birisi tîg-i tiz ü biri siper*” beyitleriyle tercüme edilmiştir.²⁶⁵⁶

Eserin mensur mukaddimesinde Hz. Âdem'in yaratılışını bildiren bir rivâyet konu alınmış akabinde Hz. Peygamber'in vahiyle konuştuğuna işaret eden ayetlerle birlikte onun Arapların en fasih konuşanı olduğunu belirten rivâyet de aktarılmıştır.²⁶⁵⁷ Manzum bir dua ile biten eserde hadis ilmine dair herhangi bir bilgi bulunmamaktadır.

2. 11. Ahterî, *Manzum Kırk Hadîs*.

Câmî'nin etkisinin görüldüğü, ahlâkî rivâyetlerin tercih edildiği kırk hadisinde Ahterî, temel hadis kitaplarında yer almayan pek çok metni hadis diye tercüme etmiştir. Bulunamayan rivâyetlerin yanında birden çok mevzu metnin de bulunması, eserin değerini düşürmektedir.

²⁶⁵⁴ Eserde المعروف بالرفيق في كتابه المسمى بيران الأفرح şeklinde yazılmıştır. Yaptığımız incelemede kaynaklarda böyle bir eser tespit edilememiştir. Fevrî, *Tercüme-i Hadîs-i Erba'in* (Topkapı Sarayı Revân Köşkü), 46a.

²⁶⁵⁵ Fevrî, *Tercüme-i Hadîs-i Erba'in* (Topkapı Sarayı Revân Köşkü), 49b.

²⁶⁵⁶ Pir Mehmed Azmî, *Tercüme-i Hadîs-i Erba'in* (İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Nadir Eserler Kütüphanesi, Türkçe Yazmalar Bölümü, 1401), 3b.

²⁶⁵⁷ Azmî, *Tercüme-i Hadîs-i Erba'in* (Türkçe Yazmalar Bölümü, 1401), 1b-2b.

Sosyal hayata yönelik önermeler içeren rivâyetlerden “*Kim bir şeyi azimle isterse isteğine erişir. Kim de bir kapıyı açmak için ısrarlı bir şekilde çalarsa o kapıdan girer*” ve “*Şöhret afettir, sabırlı olmak ise rahatlıktır*” rivâyetleri hadis olmamakla beraber selef âlimlerince söylenen sözlerdendir.²⁶⁵⁸ Dünya ahiret dengesini mal ve amel ile kurgulayan bir rivâyetin yanında “*Çok dilenmek/istemek fakirliğe yol açar*” ve “*Zenginlik ile zina bir bir arada bulunmaz; kuşluk namazı ile fakirlik bir arada bulunmaz*” rivâyetleri hadis olmamakla beraber kulların dünyevi menfaatlerini din temeller etrafında şekillendirme çabası olarak görülebilir.²⁶⁵⁹ Ahterî'nin eserinde dikkat çeken “*Öğrenin! Sihri bile!*” rivâyeti itikatla ilgili sorunları da bünyesinde barındırması açısından önem arz etmektedir. Söz konusu rivâyet “*Her ne denlû ilm ola âlemde pes/ Öğrenüp bilmekle eyle heves/Sihr u efsûn olsun ol hem ey peder/ Lâkin anı işlemekten kıl hazer*” beyitleriyle tercüme edilmiştir.²⁶⁶⁰ Bu konuda başta Buhârî olmak üzere sihirin yasaklandığı rivâyetler bulunmakla birlikte²⁶⁶¹ ulemanın çoğunluğuna göre insanların arasını bozmak için sihir öğrenmek de haramdır.²⁶⁶²

Ahterî'nin rivâyet tercihleri yanında senedlere veya râvîlere dair herhangi bir değerlendirme de yapmadığı için hadisle ilgisinin geleneği taklit etmeden öteye geçemediği ifade edilebilir.

2. 12. Hilâlî, *Tercüme-i Hadîs-i Erba'în*.

Hilâlî'nin telif ettiği makbul rivâyetlerden oluşan kırk hadisin konularının seçiminde kulların dünyevî-uhrevî mutlulukları ön planda tutulmuş ve tercümede bu husus vurgulanmıştır. Eserde Buhârî ve Müslim'in naklettiği rivâyetlerin tercih edilmesinden dolayı fıkıhla ilgili hadisler öne çıkmaktadır. Bu anlamda kunutu uzun olan namazın faziletli olduğunu bildiren rivâyet, “*Çün urub edesin namaza şürû'/Göster anda Hudâya tûl-i kıyâm/ Ki buyurdu resûl tûl-i kunût/Efdalidir salâtın ey nâ-kâm*” beyitleriyle tercüme edilmiştir.²⁶⁶³ Hibeden dönme, ateşle azap etme, cenaze geçerken ayağa kalkma, köle azat etme, ipek giyme ve tasvirle uğraşma ile

²⁶⁵⁸ Muslihiddin Mustafa b. Şemseddin Ahterî, *Manzum Kırk Hadis Tercümesi*, Yapı Kredi Sermet Çifter Araştırma Kütüphanesi, 168/8, 146a.

²⁶⁵⁹ Ahterî, *Manzum Kırk Hadis Tercümesi*, 168/8, 144b, 146a.

²⁶⁶⁰ Ahterî, *Manzum Kırk Hadis Tercümesi*, 168/8, 145b.

²⁶⁶¹ Buhârî, *Vasâyâ* 23, *Tıp* 48; Müslim, *İman* 144.

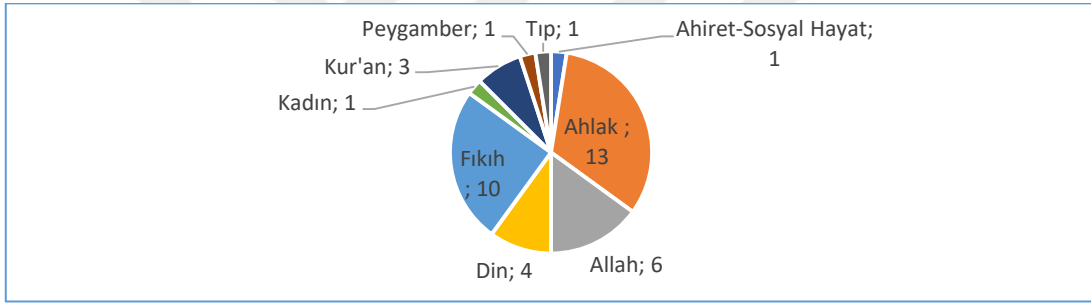
²⁶⁶² İbn Âbidîn, *Reddü'l-muhtâr ale'd-dürri'l-muhtâr (Hâşiyetü İbn Âbidîn)*, 1: 44.

²⁶⁶³ Hilâlî, *Manzum Kırk Hadis Tercümesi*, Milli Kütüphane, 06 Hk 3759/2, 40a; Gıynaş, “Hilâlî'nin *Manzum Kırk Hadis Tercümesi*”, 1152.

ilgili rivâyetlerin yanında küfür ile iman arasındaki ayırıcı unsurun namaz olduğunu bildiren rivâyet de tercüme edilmiştir. Ahlakla ilgili rivâyetler daha önce geçen ve kırk hadislerde çoğunlukla kullanılan metinlerden seçilmiştir. Kur'an öğrenme, okuma ve ezberleme hakkında rivâyetlerin de bulunduğu eserde “*Kim Kehf suresinin başından on ayet ezberlerse Deccâl'den korunur*” rivâyeti ile İhlas Suresi'nin Kur'an'ın üçte biri olduğuna işaret eden rivâyet de tercüme edilmiştir.²⁶⁶⁴

Nevevî'den üç, Câmî'den altı metnin yer aldığı risalede, rivâyetler bağlamından koparılmadan daha çok teşvik veya terğib amacıyla yorumlanmaya gayret edilmiştir. Eserin mukaddimesinde yer alan hamdele, salvele ve dört halifeye övgü manzum olarak kaleme alınmış²⁶⁶⁵ sonunda ayrıca Hz. Peygamber'e ithafen bir na't, nazma çekilmiştir.²⁶⁶⁶

Hilâlî'nin eserinde yer alan rivâyetlerin konu dağılımı şu şekildedir:

Şekil 3. 7. Hilâlî'nin *Tercüme-i Hadîs-i Erba'in*'inde konu dağılımı

Hadis ilmiyle ilgili herhangi bir bilgi verilmeyen eserde, râvî veya sened zikredilmemiş, ayrıca rivâyetlerin Buhârî ve Müslim'den mi yoksa tâli kaynaklardan mı alındığına işaret edilmemiştir.

2. 13. Harîmî, Alî Dede Bosnevî, *Tercüme-i Hadîs-i Erba'in*.

Kırk hadis telif geleneğinde sıhhat durumları problemlili olsa da orijinal bir telif olan Bosnevî'nin eseri, Suyûtî'ye ait *el-İtkân*'da yer alan *fadâilü's-süver* rivâyetlerinin nazma çekilmesiyle oluşmuştur. “*Suyûtî nakl ider İtkân içinde/Sözi cân ola lâyük cân içinde*” örneğinde olduğu gibi giriş beyitleriyle *İtkân*'ın belirli bölümleri nazm edilmiştir.²⁶⁶⁷

²⁶⁶⁴ Hilâlî, *Manzum Kırk Hadis Tercümesi*, 06 Hk 3759/2, 37b, 38b.

²⁶⁶⁵ Hilâlî, *Manzum Kırk Hadis Tercümesi*, 06 Hk 3759/2, 31b-36b.

²⁶⁶⁶ Hilâlî, *Manzum Kırk Hadis Tercümesi*, 06 Hk 3759/2, 42b-43a.

²⁶⁶⁷ Harîmî, *Nazmu hadîs-i şerîf* (Mısır: Dârül-Kütübi'l-Mısriyye, Türkî Talat Bölümü), 68b.

Ayetlerin sayıları, Fatiha suresinden başlayarak, Ayete'l-kürsî, Enam, Kehf, Yasin, Duhan, Vâkıa, Mülk, Tekâsür gibi surelerin faziletine dair rivâyetler de kırk hadisin dışında ayrıca tercüme edilmiştir.²⁶⁶⁸ Tecvidin önemine işaret eden beyitler “*Muhakkikler dimiş ma'nâ-i tecvîd/ Hurûfî mahrecinde oldı tahdîd/ Mahâricden hurûf olmaya tahrîf/ Muhakkak oldı tecvide bu ta'rîf/ Böyle didi İbn-i Abbâs u Ali/ Oldı İtkan'da Suyûtî kalbi*” şeklinde nazm edilirken Kur'an okuma ve ezberleme karşılığında birtakım vaatlerin yer aldığı rivâyetlerle birlikte Kur'an'ın maddi ve manevi şifa olduğunu vurgulayan metinler de tercüme edilmiştir.²⁶⁶⁹

Fatiha suresinin fazileti, Kur'an ehlinin Allah'ın seçkin dostları olduğu, onlara azap etmeyeceği, Kur'an okuyana verilecek mükâfatlar ile Kur'an'ın bir deri içinde gönderilmiş olsa ateşin ona zarar vermeyeceğini ifade eden konular, sahih rivâyetlerden seçilmiştir.²⁶⁷⁰

Hadis kaynaklarında yer almayan “*Kim Kur'an'ı ezberlerken ölürse kabrinden ehliyle beraber diriltileceği zamana kadar ezberin kalanını tamamlaması için bir melek onunla görevlendirilmiştir*” ve “*Kim iki yüz ayet okursa kıyamet günü Kur'an onunla hesaplaşmaz*” rivâyetleri ile mevzu hükmü verilen “*Kim Kur'an'ı sabırla Allah rızası için okursa onun için okuduğu her harfe karşılık bir huri vardır*” ve “*Kim besmeleyi güzel bir şekilde yazarsa kendisine mağfiret edilir*” rivâyetleri az bir amele karşılık çok mükâfatın verileceği kurgusunu içermektedir.²⁶⁷¹ Problemler rivâyetlerde ahiret vurgusu şefaath ve vaat ön plandadır. Halkın Kur'an okuma ve ezberlemesine yönelik teşvikleri öneren rivâyetlerden “*Dünyada Kur'an'ı öğrenen çocuğun babasına kıyamet günü cennette tac ile teveccüh gösterilir*” ve “*Kur'an'ı ezberleyen kimsenin ezberlemeyenlere üstünlüğü yaratıcının (Allah'ın) yaratılanlara (mahlûkâta) üstünlüğü gibidir*” rivâyeti ayrıca Kur'an-ı ezberlemeye (hafızlığa) teşvik için seçilmiş gibidir.²⁶⁷²

Mukaddime başta olmak üzere kırk hadis olarak tercüme edilen bölümde hadis ilminin konularına girilmemiş ancak bazı rivâyetlerde sahâbî râvîsi tercümede nazma çekilmiştir. Kırk hadis içinde yer alan “*Kur'an'ın en faziletli suresi الحمد لله رب العالمين*”

²⁶⁶⁸ Harîmî, *Nazmu hadîs-i şerîf* (Türkî Talat Bölümü), 69b-80a.

²⁶⁶⁹ Harîmî, *Nazmu hadîs-i şerîf* (Türkî Talat Bölümü), 80a.

²⁶⁷⁰ Harîmî, *Nazmu hadîs-i şerîf* (Türkî Talat Bölümü), 65a.

²⁶⁷¹ Harîmî, *Nazmu hadîs-i şerîf* (Türkî Talat Bölümü), 66b, 67a.

²⁶⁷² Harîmî, *Nazmu hadîs-i şerîf* (Türkî Talat Bölümü), 67b.

fatıha suresidir” rivâyeti, “*İt hamd-i efdal Kur’ân-ı hak/ Kıldı Ahmed ümmete dilde sebak/Sülüsü Kur’ân-a muâdil sûresi/İbn Abbâs oldu bunun râvîsi*” beyitleri ile diğer bölümlerde yer alan “*Rivâyetdür buyurmuş İbn-i Hanbel/İmâm-ı muktedî zühdü mükemmel*” beyitlerinde görüldüğü gibi bazı hadis kaynaklarına da işaretle bulunulmuştur.²⁶⁷³ Bu ve benzeri nakillerin müellifin kendi incelemesi değil *İtkân*’da yer alan bilgilerin tercümeyle yansımaları olduğunu ifade etmek gerekir.

Henüz neşri gerçekleştirilmeyen eserin temin ettiğimiz nüshasında kırk hadislerle beraber sure ve ayetlerin faziletiyle ilgili kısım yer almakta eserin hatimesi bulunmamaktadır. Başta Dârü’l-Kütübî’l-Mısıryye, Türkî Talat Bölümü olmak üzere yapılacak detaylı araştırma ile eserin tamamı, varsa farklı nüshaları temin edilmeli, diğer bölümlerde telmih yoluyla tercüme edilen rivâyetler de değerlendirilip *İtkân* ile mukayese edilmeli ve tenkitli neşri gerçekleştirilmelidir.

2. 14. Rihletî, Tercüme-i Hadis-i Erba’în.

Kırk hadisler içinde konusu itibariyle dikkat çeken en önemli eser, fakirleri ve fakirliği öven rivâyetlerin yer aldığı Rihletî’nin dervişlerin ahvâline dair başlığıyla tercüme ettiği risaledir.²⁶⁷⁴ İki rivâyetin dışında tamamı problemlilerden oluşan çalışma hadis açısından ilmi bir değer ifade etmeyecek düzeydedir. Farsça bir eserden tercüme edildiğini düşündüğümüz risalede yer alan rivâyetler, alt konuları ve konular arasındaki ilişki düzeyleri itibariyle üç başlıkta toplanabilir.

1-Allah’ın fakirlik ve fakirlerle ilgili bakışını yansıtan rivâyetler.

Bu rivâyetlerin ortak özellikleri Allah’ın fakirlere ayrı bir önem verdiğini, onlar sayesinde kâinatta birtakım olayların gerçekleştiğini ve kıyamette fakirler aracılığıyla Allah’ın rahmetinin kulların üzerinde tecelli edeceğini bildirmeleridir. Temel hadis kitaplarında yer almayan “*Allah’ın fakir ve miskinlere her gün beş kere (rahmet)bakışı vardır. Her bakışta yedi kez mağfiret eder*” ve “*Cennetin sekiz kapısı vardır. Yedi tanesi fakirler, bir tanesi zenginler içindir. Cehennem yedi kapısı vardır ki bunlar fakirlere haram kılınmıştır*” rivâyetleri zikredilebilir.²⁶⁷⁵

2- Fakirlerin dünya ve ahiretteki konumunu tasvir eden rivâyetler.

²⁶⁷³ Harîmî, *Nazmu hadîs-i şerîf* (Türkî Talat Bölümü), 65a, 79a.

²⁶⁷⁴ Rihletî, *Tercüme-i Hadîs-i Erba’în* (Ankara: Ankara Üniversitesi DTCF Kütüphanesi, İsmail Saib Sencer, 3254), 1b-17b.

²⁶⁷⁵ Rihletî, *Tercüme-i Hadîs-i Erba’în* (İsmail Saib Sencer, 3254), 14a, 15b.

Daha çok fakirleri bu dünyanın ayakta kalmasının sebebi olarak gösterilen metinler ile onların ahirette çok yüce mevkilere ulaşacaklarına işaret eden rivâyetleri kapsayan bu başlıkta yine temel hadis kitaplarında yer almayan “*Dünya ve ahirette zenginliğin lambası, (güvencesi) fakirlerdir. Şayet fakirler olmasa zenginler helak olurdu. Dünyada zenginliğin ikbali sonsuz değil, ahirette fakirliğin karşılığı ise sonsuzdur*” rivâyeti ile “*Fakirler, Allah'ın yeryüzündeki halifeleridir. Onlara ihanet eden Allah'a ihanet eder. Onlarla iyi geçinenlerin (anlaşanlar) cennete girmelerine Allah kefil olur*” rivâyeti örnek verilebilir.²⁶⁷⁶

3- İnsanlardan fakirlere karşı göstermeleri istenen davranışları ele alan rivâyetler.

Kulların Allah ile ilişkilerinde fakirlerin fayda sağlayacağı, fakirlere yakın durmanın gerekliliği ile zengin-fakir mukayesesinin yapıldığı metinler bu kısımda değerlendirilebilir. Temel hadis kitaplarında yer almayan “*Tasavvuf ehlinden aç ve susuz kimselerden dua isteyiniz. Allah onları kollar ve dualarına çabucak icabet eder*” rivâyeti ile *Allah'a şükreden zengin bir kimsenin kıldığı iki rekât (namaz), Allah nezdinde dünya ve içindekilerden daha değerlidir. Haline sabreden bir fakirin kıldığı iki rekât (namaz) ise şükreden bir zenginin kıldığı namazdan yetmiş rekât daha sevimlidir*” rivâyeti bu konudaki rivâyetlerden bir kaçıdır.²⁶⁷⁷

Hadis ilmi açısından aslı olmayan ve mevzu kabul edilen rivâyetlerin yer aldığı eser, konuları itibariyle de dinin kullardan beklediği yaşam biçimi ve tavır yansıtmayan bilgiler içermektedir.

2. 15. Muhammed el-Bosnevî, *Şerh ve Tercüme-i Hadîs-i Erba'în*.

Hicri 980 tarihinde telif edilen eserde, besmelesiz başlanan her işin sonunun kesik olacağını bildiren rivâyetin nazma çekilmesinin ardından niyet hadisi, duanın kaderi değiştireceği, hayâ, temizlik, sabır ile güzel zannın imandan olduğunu bildiren rivâyetler tercüme edilmiştir. Bosnevî'nin “men hafıza” rivâyetinin muştusunu elde etme düşüncesini de yansıtmayacak şekilde din, sosyal hayat ve kulların yaşam biçimleriyle ilgili ahlâkî rivâyetler, eserin konu tasnifinde öne çıkmaktadır. Yaptığımız karşılaştırmaya göre 18 rivâyet, Ahmed'in *Kırk Hadis*'inde yer alan rivâyetlerle aynıdır.

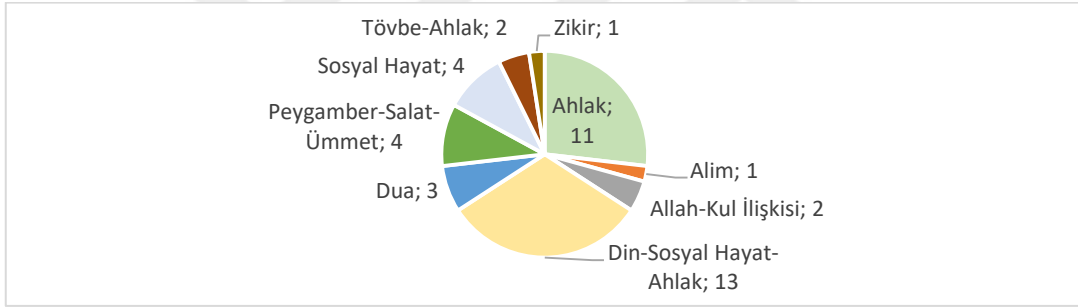
²⁶⁷⁶ Rihletî, *Tercüme-i Hadîs-i Erba'în* (İsmail Saib Sencer, 3254), 13b.

²⁶⁷⁷ Rihletî, *Tercüme-i Hadîs-i Erba'în* (İsmail Saib Sencer, 3254), 11b, 12b.

Mevzu hükmü verilen rivâyetlerden “*En güzel şey güzel ahlaktır*” rivâyetinin senedinde yer alan râvîler Hasan isminde olup müselsel senedle gelmiştir.²⁶⁷⁸ “*Ayakta su içen kimseyi Allah çaresi olmayan bir hastalıkla imtihan eder*” rivâyeti ile “*Cömertin yemeği deva, cimrinin yemeği ise derttir*” rivâyeti, ahlak-tıp bağlamında değerlendirilebilir.²⁶⁷⁹

Yine mevzu kabul edilen “*Akıllı kişinin düşmanlığı cahilin dostluğundan daha iyidir*” metni ile hasen kabul edilen “*Başkalarıyla dostluk kuramayan ve kendisiyle dost olunmayan kimsede hayır yoktur*” rivâyeti, sosyal hayatla bireyin iletişimi ve etkileşimini tasvire ayrıca olması gereken şeklini de teşvike yönelik metinlerdir.²⁶⁸⁰ Temel hadis kitaplarında yer almayan “*Bir âlimi hakir gören kimse münafık ve melundur*” rivâyeti toplumun ilim ehline değer verme durumlarına nifak ve lanet ile karşılık vermesi bakımından dikkat çekicidir.²⁶⁸¹

Eserde yer alan rivâyetlerin konu tasnifi, bir grafikte şöyle gösterilebilir:

Şekil 3. 8. Bosnevî'nin Şerh ve Tercüme-i Hadîs-i Erba'in'de konu dağılımı

Rivâyetlerin dağılımında görüleceği üzere metinlerin büyük çoğunluğu ahlâkî konulardan oluşmaktadır. Hz. Peygamber'e salât etmeyi anlatan, ümmetin dalâlet üzere bir araya gelmeyeceğini ifade eden ve sünneti terk edenin onun ümmeti olmayacağına dair rivâyet ile günahın kefaretinin tövbe, tövbe etmenin de pişmanlık olduğunu belirten rivâyetler, bu eserde tercih edilen metinlerdendir.²⁶⁸²

Gerek mukaddimede gerek rivâyetlerin tercümesinde hadis ilmi ile ilgili sened, râvî veya cerh-ta'dil ile alakalı bir bilgi zikredilmemiştir.

²⁶⁷⁸ Muhammed Bosnevî, *Şerh ve Tercüme-i Hadîs-i Erba'in* (Bratislava: Bratislava Üniversitesi Kütüphanesi, Türkçe Yazmalar, 399 (TF42)), 33a.

²⁶⁷⁹ Muhammed Bosnevî, *Şerh ve Tercüme-i Hadîs-i Erba'in* (Türkçe Yazmalar, 399 (TF42)), 32b.

²⁶⁸⁰ Muhammed Bosnevî, *Şerh ve Tercüme-i Hadîs-i Erba'in* (Türkçe Yazmalar, 399 (TF42)), 32b, 33a.

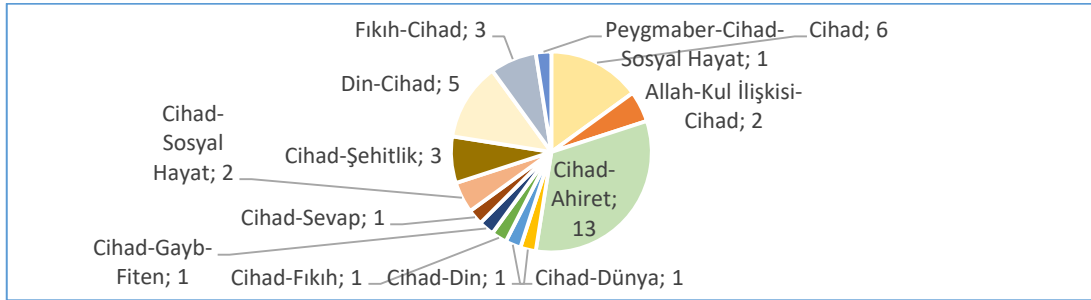
²⁶⁸¹ Muhammed Bosnevî, *Şerh ve Tercüme-i Hadîs-i Erba'in* (Türkçe Yazmalar, 399 (TF42)), 32b.

²⁶⁸² Muhammed Bosnevî, *Şerh ve Tercüme-i Hadîs-i Erba'in* (Türkçe Yazmalar, 399 (TF42)), 32b, 33a.

2. 16. Derviş Ali b. Hacı Mustafa, *Amâil-i fezâil-i cihad*.

Kânûnî dönemi şairlerinden Derviş Ali b. Hacı Mustafa'nın eseri manzum-mensur karışık birden çok konuyu ele almaktadır. 12 baba ayrılan eser, cihad konusunda hazırlanmıştır.²⁶⁸³ Birinci babı manzum-mensur kırk hadis olarak düzenlenen eserin ikinci babı fi hikâyeti'l-cihâd başlığı altında ve kırk hikâye özelinde cihad konusu işlenmiştir. Sonraki bablar sırasıyla savaş zamanı gazinin durumu, savaş öncesi meydan okuma, (mübâreze) bu meydan okumanın keyfiyeti, savaş esnasında sağlam durma, savaş esnasında dua, Allah yolunda cihada niyet, cihad esnasında gulûlden (ganimet malına ihanet etme) sakınma, cihad için istişare etme ve ortak karar alma, sabretme, tevekkül ve razı olma, cihad hakkında dua ve virdler başlıklarını taşımaktadır. Son babın virdler kısmında din/ilmî bir kıymeti olmasa da Şeyh Şâzelî'ye ait olduğu ifade edilen “hizbü'n-nasr” duası zikredilmiş ve yüz defa salât getirildikten sonra kırk kez okunursa düşmana galip gelineceği belirtilmiştir.²⁶⁸⁴

Eserin sebab-i telifinde yer alan “*Ahbâr-ı sahîhadan âsâr-ı mu'teberden kırk hadîs-i nebeviyye ve firkat-i hükemâyâ gazâ fadlında ve gâziler menâkıbında tercüme eyledi*” ifadelerinden de anlaşılacağı üzere sahih ve muteber rivâyetlerden kırk hadis telif edildiği belirtilmiştir.²⁶⁸⁵ Cihad konusunda yer alan rivâyetlerin diğer konu başlıklarıyla ilişkisini bir tabloda şöyle gösterebiliriz.

Şekil 3. 9. Derviş Ali b. Hacı Mustafa'nın *Amâil-i fezâil-i cihad*'ında konu dağılımı

Kırk hadiste önce mensur bir tercüme verilmiş ve rivâyet izah edilmiştir. Bu mensur tercümelerde rivâyetin kaynağı veya sahâbî râvîsi belirtilmiştir. “*Cennet kılıçların gölgesindedir*” rivâyetinin Arapça metni verildikten sonra “nesr” başlığı atılmış ve “*Sahîhayn-ı Buhârî'de mervîdür Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem*”

²⁶⁸³ Derviş Mustafa Ali, *Amâil-i Fadâil-i Cihâd* (İstanbul: Süleymaniye Kütüphanesi, Reşid Efendi, 1025), 82a-99a.

²⁶⁸⁴ Derviş Mustafa Ali, *Amâil-i Fadâil-i Cihâd* (Reşid Efendi, 1025), 160b.

²⁶⁸⁵ Derviş Mustafa Ali, *Amâil-i Fadâil-i Cihâd* (Reşid Efendi, 1025), 83a.

buyurdu: tahkîk-i cennet kılıçlar gölgesindedür” şeklinde rivâyetin anlaşılmasını sağlayacak kısa ve öz tercüme yapılmış akabinde “nazm” başlığı atılarak ilgili rivâyet nazmedilmiştir.²⁶⁸⁶

Rivâyetler nazma çekilirken genelde “*Dir hadîs içinde ol hayru’l-enâm*” mısra’ında olduğu gibi Hz. Peygamber’e özgü bir sıfatla övgü cümlesi mahiyetinde bir giriş yapılmıştır.²⁶⁸⁷ Tercümelerde ikinci bir rivâyete telmihte bulunulmuş; “*Bir rivâyet dahi Enes eyledi/Bir gazâ bin hacdan efdaldür didi*” beytinde olduğu gibi ikinci rivâyet de nazma çekilmiştir.²⁶⁸⁸ “*Viridi Mekhûl fahr-i âlemden haber/Kim Buhârî içre nakl-i mu‘teber*” beyitlerinde görüleceği üzere birkaç rivâyet dışında manzum bölümde sened, râvî veya cerh-ta‘dil bilgisi zikredilmemiştir.²⁶⁸⁹

2. 17. Mustafa, *Tercüme-i Hadîs-i Erba‘în.*

Temmet kaydındaki ifadeye göre Mustafa isimli bir şairin kırk hadisi kabul edilen bu eserde yer alan rivâyetlerin birkaçı dışında tamamı, Kemalpaşazâde’nin kırk hadislerinden seçilmiştir.²⁶⁹⁰ Eser bu yönüyle telif değil tercüme olup tıpkı Âşık Çelebi’nin tercümesi gibi düşünülebilir. İki eserde yapılan mukayesede farklı rivâyetlerin varlığı göze çarpsa da her iki mütercim de Kemalpaşazâde’nin eserlerinden farklı metinler tercüme etmişlerdir.²⁶⁹¹ Dolayısıyla Mustafa’nın bu eseri, konu tasnifi bakımından Âşık Çelebi’nin tercümesi gibi değerlendirilmelidir.

2. 18. Sirâcî, *Tercüme-i Hadîs-i Erba‘în.*

Câmî tercümesi olan Sirâcî mahlaslı şaire nispet edilen bir kırk hadis tercümesi daha bulunmaktadır. 64 makbul rivâyetin yer aldığı risaledeki rivâyetlerin tamamı Usûlî’nin eserinde tercüme edilen hadislerle aynıdır.²⁶⁹² Usûlî ile yaptığımız mukayesenin neticesine göre rivâyetlerin tercümelerinde üslup benzerliği de göze çarpmaktadır. Her iki eserin bu yönünü göstermesi bakımından “*Kolaylaştırınız, zorlaştırmayınız; müjdeleyiniz nefret ettirmeyiniz*” rivâyeti örnek seçilmiştir:

Usûlî

Sirâcî

²⁶⁸⁶ Derviş Mustafa Ali, *Amâil-i Fadâil-i Cihâd* (Reşid Efendi, 1025), 82a-83a.

²⁶⁸⁷ Derviş Mustafa Ali, *Amâil-i Fadâil-i Cihâd* (Reşid Efendi, 1025), 88b.

²⁶⁸⁸ Derviş Mustafa Ali, *Amâil-i Fadâil-i Cihâd* (Reşid Efendi, 1025), 97a.

²⁶⁸⁹ Derviş Mustafa Ali, *Amâil-i Fadâil-i Cihâd* (Reşid Efendi, 1025), 96b.

²⁶⁹⁰ Mustafa, *Tercüme-i Hadîs-i Erba‘în* (İstanbul: Süleymaniye Kütüphanesi, Serez, 4002), 114b-117b.

²⁶⁹¹ Âşık Çelebi’nin eserinin konu tasnifinde Kemalpaşazâde’nin kırk hadislerine değinilmiştir. Detaylı bilgi için ilgili kısma bakılabilir.

²⁶⁹² Sirâcî, *Tercüme-i Hadîs-i Erba‘în* (Türkçe Yazmalar, 9503), 1a-8b.

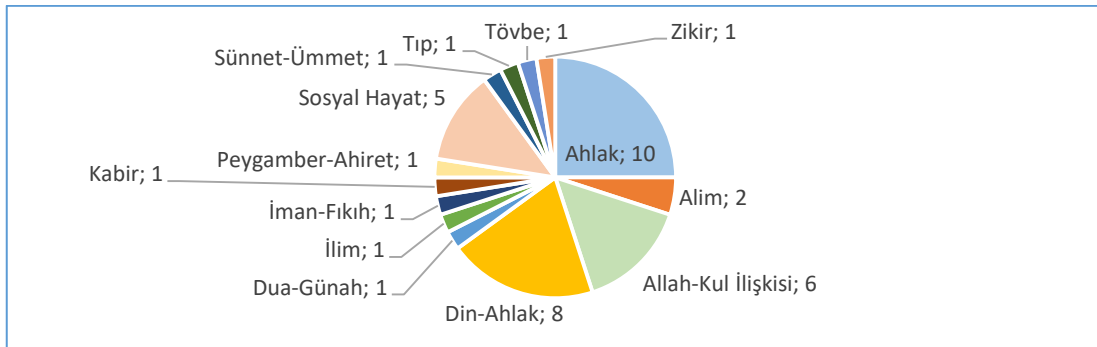
“Ger nasihât viresin mümine ey ehl-i ilm   “Nâsîhâ va ‘z itmek istersen bugün müminlere
Söyle âsânun tarîkun anma yolun zahmetin   Bu yolun âsânın irşad eyle gel sen anlara
Dîn yolu güçdür diyü ürkütme anun gönlini   Rahmet deryası Hakkun çün olupdur bî-girân
Vir beşâretler beyan eyle Hüdânun rahmetin”   Kıl beşâret tâ ki nefret gelmeye ol canlara”²⁶⁹³

Sirâcî'nin manzum mukaddimesinde “*Dinle imdi neydüğün kavlı-ı nebî/ İhtiyâr ittikse sünnî mezhebi/ Cem idüb nice hadîs-i mu‘teber/ Kıldum anı terceme budur haber*” beyitlerinde verdiği bilgilerden hareketle sünnî olduğuna ve güvenilir rivâyetleri nazma çektiği bilgisine ulaşılmaktadır.²⁶⁹⁴ Bunun dışında risalede hadis ilmi kriterleriyle ilgili râvî, sened ve cerh-ta‘dil bilgisi bulunmamaktadır.

2. 19. Ahmed, [Mevlânâ Cemâl Efendi, İdris-i Bitlisî] *Çihil Hadis*.

Üç farklı müellife nispet edilerek neşredilen *Çihil Hadis*'te yer alan rivâyetlerin konuları kırk hadislerde kullanılan din, ahlak ve sosyal hayatı düzenleyen metinlerden oluşmaktadır. Sened açısından 25 rivâyetin problemlili olduğu eserde konular, daha çok sosyal hayat ve kulların fiillerine yönelik ahlâkî öğütler içermektedir.²⁶⁹⁵

Eserde yer alan rivâyetler daha önce kırk hadislerde tercüme edilen metinlerden oluşmaktadır. Cimriliğin yerilip cömertliğin teşvik edildiği dört rivâyet ile sabretmenin önemini anlatan rivâyetler öne çıkarken ilmin önemi ve âlime hürmet etme ile ilgili metinler de tercih edilmiştir.²⁶⁹⁶ Rivâyetlerin konu dağılımı şöyle gösterilebilir:

Şekil 3. 10. Ahmed'in *Çihil Hadis*'inde konu dağılımı

²⁶⁹³ Usûlî, *Tercüme-i Hadîs-i Erba'in* (Tercüman Gazetesi, 131), 3b; Sirâcî, *Tercüme-i Hadîs-i Erba'in* (Türkçe Yazmalar, 9503), 5a.

²⁶⁹⁴ Sirâcî, *Tercüme-i Hadîs-i Erba'in* (Türkçe Yazmalar, 9503), 1a.

²⁶⁹⁵ Ahmed, *Tercüme-i hadîs-i çihil* (Ali Emîrî Bölümü, 810), 1b-12a.

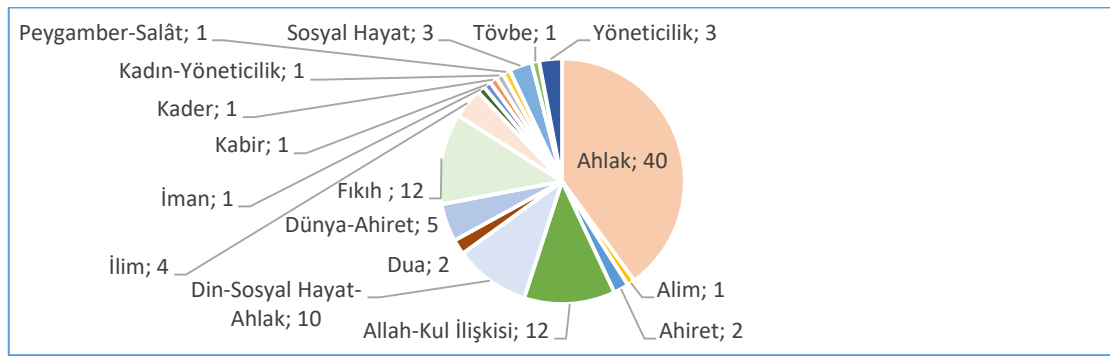
²⁶⁹⁶ Ahmed, *Tercüme-i hadîs-i çihil* (Ali Emîrî Bölümü, 810), 2b, 5b.

Mensur mukaddimesinde “men hafıza” rivâyeti ve “*Şüphesiz Allah insanların suretlerine ve amellerine bakmaz; kalplerine ve niyetlerine bakar*” manasında bir rivâyet nakledilmiştir.²⁶⁹⁷ Tercüme edilen rivâyetlerde hadis ilmi ile ilgili sened, râvî ve cerh-ta’dil bilgisi zikredilmeyen eser, kırk hadis telifinde kullanılan problemlî rivâyetler dolayısıyla da ilmi yönü eksik kabul edilebilir.

XVI. asır manzum hadis edebiyatında yer alan rivâyetlerin konu tasnifinin ardından aynı asırda telif edilmiş manzum yüz hadislerin konu tasniflerine geçilecektir. Lütfî mahlaslı şairin kırk hadisinde yer alan rivâyetlerin tamamı Latîfî’ye ait yüz hadis tercümesinde de yer almaktadır. Dolayısıyla iki eser, ortak konuları içermektedir. Önce Latîfî’nin rivâyetleri değerlendirilecek akabinde Lütfî’nin eserine dair bilgiler verilecektir.

2. 20. Lütfî, *Tercüme-i Hadîs-i Erba’in*; Latîfî, *Sübhâtü’l-Uşşâk*.

Latîfî’nin eseri herhangi bir konudan ziyade genelde kırk hadis telifinde kullanılan halkın ahlâkî kurallar özelinde iyi insan/kul olmaları adına terğîb ve terhîb içeren rivâyetlerden oluşmaktadır.²⁶⁹⁸ Sıhhat açısından problemlî rivâyetlerin yarıdan fazla olduğu (14 bulunamayan 13 mevzu 29 zayıf ve 2 selefîn sözü olarak tespit edilen 58 rivâyet) bu eserde, konu dağılımı şimdiye kadar değerlendirilen kırk hadislerde görülen konular ile benzeşerek rivâyetlerin seçiminde orijinal bir eser telif etme düşüncesinin bulunmadığı ortaya çıkmaktadır. Bu anlamda ahlâkî metinlerin yoğunluğu daha da çok olan eserin konuları, bir tabloda şöyle gösterilebilir:

Şekil 3. 11. Latîfî’nin *Sübhâtü’l-Uşşâk*’ında konu dağılımı

Latîfî’nin tercih ettiği rivâyetler dünya-ahiret dengesi başta olmak üzere ahlak, ibadet ve sosyal hayatla ilgili metinlerdir. Bu üst konuların ilişki ağlarında ortak tema

²⁶⁹⁷ Ahmed, *Tercüme-i hadîs-i çihil* (Ali Emîrî Bölümü, 810), 1b-2a.

²⁶⁹⁸ Latîfî, *Sübhâtü’l-uşşâk*, 1474, 1a-28a.

ahlâk ve Allah'ın rızasını kazanma çabasıdır. Dünyanın aldatıcılığı ve geçici olduğunu vurgulayan ancak hadis olarak bulunamayan rivâyetlere örnek olarak “*Dünya çok kısa bir zamandır. Dolayısıyla Allah'a ibadet edin*”, “*Dünyada fakir, ahirette aziz olan kimseye müjdeler olsun! Ne mutlu!*” ve “*Dünyada zenginlerin ikbali sonsuz değil, ahirette fakirlerin karşılığı ise sonsuzdur*” metinleri verilebilir.²⁶⁹⁹

İbadetle ilgili “*Kim bir vakit namazı (bile isteye) terk ederse sanki kendisini bıçaksız kesmiş gibidir*” rivâyeti bulunamazken; zekât, hac, namaz ve içkinin kötülüğü ile ilgili zayıf rivâyetler ve faiz, rüşvet ile satranç konularında ise sahih rivâyetler yer almaktadır.²⁷⁰⁰

Ahlâkî rivâyetlerde kulların fiilleri ve bu fiillerin Allah ve ahirete yönelik neticeleri zikredilmiştir. Bu rivâyetler, önermelerindeki vurgu itibariyle din, ahlak ve sosyal hayat şeklinde üçe ayrılabilir. Problemler rivâyetlerden “*Bir zengine zenginliğinden ötürü ikram edenin dininin üçte biri gider*” ve “*Gıybetten bir kelime terk etmek, Allah'a bin rekât namazdan daha sevimlidir*” rivâyetlerinin bir yönü din, diğer yönü ahlak konusunu vurgularken “*Sözün hayırlı olanı az ama yol gösterendir*” ve “*Temizliğe devam et ki rızkın bol olsun*” rivâyetlerinde sosyal hayat-ahlak ilişkisi öne çıkmaktadır.²⁷⁰¹

Latîfi'nin eserinde dikkat çeken bir başka husus hem cinsler arasında vuku bulma ihtimali olan cinsî münasebetleri ele alan rivâyetlerin varlığıdır. Mevzu kabul edilen “*Bir erkek başka bir erkekle (cinsi münasebetle) birleşirse Rahmânın arşı titrer. Bu şekilde ölen kimse melun olarak ölür*” ve “*Kim bir gulâmı (delikanlı/erkek hizmetçi) şehvetle öperse Allah o kimseye bin sene cehennemde azab eder*” rivâyetleri ile sahih kabul edilen “*Allah, Lut kavminin amelini yapanlara lanet etsin!*” rivâyeti örnek verilebilir.²⁷⁰²

Zenginlik-fakirlik ve bunun bir imtihan olduğunu vurgulayan rivâyetlerle birlikte adil yöneticinin durumu, bir an adaletli olmanın yetmiş yıl ibadetten hayırlı olduğu ve yöneticiye sövmemenin gerekliliği ile ilgili rivâyetler, yöneticilik konusunu

²⁶⁹⁹ Latîfi, *Sübhâtü'l-uşşâk*, 1474, 12b, 13a.

²⁷⁰⁰ Latîfi, *Sübhâtü'l-uşşâk*, 1474, 6a, 6b, 7a.

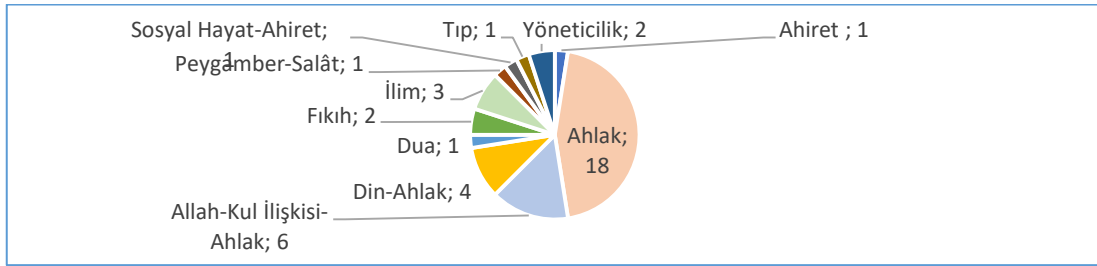
²⁷⁰¹ Latîfi, *Sübhâtü'l-uşşâk*, 1474, 6a, 6b, 7a.

²⁷⁰² Latîfi, *Sübhâtü'l-uşşâk*, 1474, 10b.

ele almaktadır. Bu meyanda kadın hakkında onun yönettiği toplumun iflah olmayacağını bildiren rivâyet bu eserde de zikredilmiştir.²⁷⁰³

Münâcât, na't ve sebep-i telif bölümleri manzum olan mukaddime başta olmak üzere eserde ve hatimede râvî, sened veya cerh-ta'dil bilgisi zikredilmemiştir.

Latîfî'nin rivâyetleri ile Lütfî'nin eserindekiler karşılaştırıldığında sıhhat açısından bu eserin de problemlili metinlerden oluştuğu (16 zayıf, 7 mevzu 6 bulunamayan olmak üzere 29 rivâyet) söylenebilir. Eserde yer alan rivâyetlerin konuları şöyle gösterilebilir:

Şekil 3. 12. Lütfî'nin *Tercüme-i Hadîs-i Erba'in*'inde konu dağılımı

Latîfî ile aynı rivâyetlerin olmasından hareketle onun eseri hakkında verilen bilgiler, Lütfî'nin eseri içinde kabul edilebilir. Aynı rivâyetlerin tercüme edildiği eserde üslubun ortaya çıkması için bir sahih bir problemlili rivâyet örneklendirilecektir.

- "*Hayra delalet eden onu yapan gibidir*". (sahih)

Latîfî	Lütfî
Bir kişi ki sevâb kasdın idüb	Kim ki hayra delâlet itse sen
Bir kişi hayr işe delâlet ider	İşleyen hayrı oldur gûyâ
O sevâba olur anunla şerik	Dâimâ hayr işe delâlet kıl
O kişi ki ne hayr u taât ider ²⁷⁰⁴	Eyleme şer kelâmını isgâ ²⁷⁰⁵

- "*Beşikten mezara kadar ilmi talep ediniz*". (mevzu)

Latîfî	Lütfî
Cümle mechûli idegör ma'lûm	Mehdden lahde dek dürüş ilme
İlme sarf eyle var ömrini heb	Taleb it ilmi virmek Allah'un
Dime geçti zamânı tahsilin	İki âlemde izz ise maksûd

²⁷⁰³ Latîfî, *Sübhâtü'l-uşşâk*, 1474, 12b.

²⁷⁰⁴ Latîfî, *Sübhâtü'l-uşşâk*, 1474, 8a.

²⁷⁰⁵ Lütfî, *Tercüme-i Hadîs-i Erba'in*, Millî Kütüphane, 06 Mil Yz A 8851/1, 7a.

Mehdden lahde dek kıl anı taleb²⁷⁰⁶

İlme sarf eyle mâl ile câhun²⁷⁰⁷

2. 21. Kadri, *Manzum Yüz Hadis Tercümesi*.

Rıhletî'nin fakirlikle ilgili kırk hadisinden sonra hadis ilmi açısından problemlî rivâyetlerin en çok kullanıldığı eser (22 zayıf, 9 selefin sözü, 16 mevzu, 1 mevkuf ve 28 bulunamayan olmak üzere 76 rivâyet) Kadri'ye aittir. Konu tasnifi açısından da problemlî pek çok rivâyetin yer aldığı eserde “*Keşke Muhammed'in rabbi Muhammed'i yaratmasaydı*” minvalinde bir metin kullanılabilmiştir.²⁷⁰⁸ Bununla birlikte hiçbir hadis kitabında ulaşılamayan rivâyetlerden bazılarını burada zikretmek gerekmektedir:

- “*Borç, bir dirhem bile olsa kişi ile cennet arasında bir engeldir.*”
- “*Dilenciye boş çevireni meleklerde kıyamet günü boş çevirir.*”
- “*Küfre rıza göstermek de küfürdür.*”
- “*Kim komşusuna eziyet ederse sanki yetmiş nebiyi öldürmüş gibidir.*”
- “*Allah, kendisine Hz. Âdem kadar benzeyen bir şey yaratmadı.*”
- “*Dünya fahişelik yapan bir kadın gibidir. Onunla ancak şahsiyetsiz kişiler ilgilenir.*”²⁷⁰⁹

Bu ve benzeri rivâyetlerin konu tasnifini yapmak güçtür. Zira her biri kendi içinde değerlendirilmesi gereken önermeler içermektedir.

Yine mevzu kabul edilen “*Âlimin uykusu câhilin ibadetinden daha hayırlıdır*”, “*İnsanların zekâ seviyelerine (akıllarına) göre konuşunuz*” ve “*Kendisine iyilik yaptığın kimsenin kötülüğünden sakın!*” rivâyetleri de ilim ve sosyal hayata dair diğer kırk hadislerde bulunmayan metinlerden bazılarıdır.²⁷¹⁰ Dil ve üsûp açıdan rivâyetlerin mısra içinde veya tek başına bir mısra şeklinde verilerek nazmedildiği eserde hadis ilmi ile ilgili herhangi bir bilgi bulunmamaktadır. Konuların tasnifi ise bir tabloda şöyle gösterilebilir:

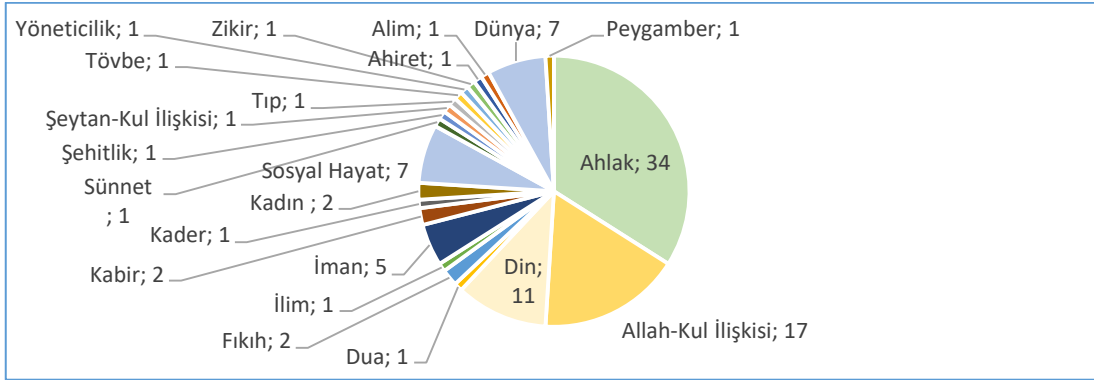
²⁷⁰⁶ Latîfi, *Sübhâtü'l-uşşâk*, 1474, 5b.

²⁷⁰⁷ Lütfî, *Tercüme-i Hadîs-i Erba'in*, 06 Mil Yz A 8851/1, 4b.

²⁷⁰⁸ Kadri, *Manzum Yüz Hadis Tercümesi*, 8a.

²⁷⁰⁹ Kadri, *Manzum Yüz Hadis Tercümesi*, 3b, 4a, 5a, 11b, 11a .

²⁷¹⁰ Kadri, *Manzum Yüz Hadis Tercümesi*, 11b.

Şekil 3. 13. Kadri'nin *Manzum Yüz Hadis Tercümesi*'nde konu dağılımı

Kadri'nin eserinde rivâyet algısını ortaya koymak adına aynı konuda sıhhat durumları farklı dört rivâyetin mukayesesini yapmak gerekmektedir. Bu mukayese ile şairin rivâyetlere yüklediği anlam belirgin hale gelecektir ki kırk hadis müelliflerinin genelinde sıhhat kaygısından ziyade zihindeki problematiğin konulara dolayısıyla rivâyetlere çözdürme düşüncesi bulunmaktadır. Dünyanın ve dünyevileşmenin kötü olduğunu ifade eden sahih, zayıf, mevzu ve bulunamayan dört farklı rivâyette bu düşüncenin nasıl gerçekleştiğini gösterebiliriz. Kadri'nin nazmettiği sahih rivâyete “*Dünyada gelip geçen bir yolcu veya bir garip gibi ol!*”; zayıf rivâyete “*Dünyaya duyulan rağbet, gam ve kederi çoğaltır*”; mevzu rivâyete “*Dünya çok kısa bir zamandır. Dolayısıyla Allah'a ibadet edin*”; bulunamayan rivâyete ise “*Dünya fahişelik yapan bir kadın gibidir. Onunla ancak şahsiyetsiz kişiler ilgilenir*” rivâyetleri örnek olarak verilebilir. Şimdi şairin zihin dünyasında bu rivâyetlerin nasıl anlaşıldığını örnekleyelim.

كن في الدنيا كأنك غريب أو عابر سبيل (Sahih)

“Kâmil-i imân olur mü’min şu vaktin kim ola

كان في الدنيا غريباً أو عابري السبيل

Âhiri olsan gerekdür çünkü من أهل القبور

Er-râhil iy sâlik-i râh-ı hakikat er-râhil”²⁷¹¹

الرغبة في الدنيا تكثر الهم والغم (Zayıf)

“Âkıl isen eyleme dünya-yı dūna rağbetî

Rağbet-i dünya kişünün kalbini gâm-gîn ider

²⁷¹¹ Kadri, *Manzum Yüz Hadis Tercümesi*, 6a.

Rûbe-i dehrün bulanlar kayd ü bendinden halâs
Şîr-i nerdür rûh-ı kudsîler ana tahsîn ider”²⁷¹²

الدنيا ساعة فاجعلها طاعة (Mevzu)

“Dünye bir sâ‘atdür ol sâ‘ate tâ‘at girek
Vay eyler isen ol bir tâ‘ata sad ma‘siyet
Bu fenâ dünyâyı terk itse gedâ-yı nâ-tüvân
Ol sürer lâ-büd bekâ dârında bâkî saltanât”²⁷¹³

الدنيا كالمرأة الفاحشة لا يرحني لصحبته الا المخنث (Bulunamayan)

“Fâhişe ‘avret durur dünyâ-yı dîn-ı pîrezen
Çekme bâr-ı mihnetin şol bir ‘acûzun har gibi
Merd isen miydân-ı ‘ışk içinde Kadrî gel beri
Gir erenler yolına merdâne ol erler gibi”²⁷¹⁴

Rivâyetlerin tercümesinde görüleceği üzere şairin odaklandığı konu, dünyanın geçici olması ve aldaticılığıdır. Vurgulanan temada kişinin fani olduğu ve bu geçici dünyanın aldaticılığına kanmadan ibadet ile ebedî olan ahiret hayatını kazanmasının gerekliliği öne çıkarılmaktadır. Şairin kaygısını rivâyetin sıhhati değil konunun önemini aktarma çabası oluşturmaktadır.

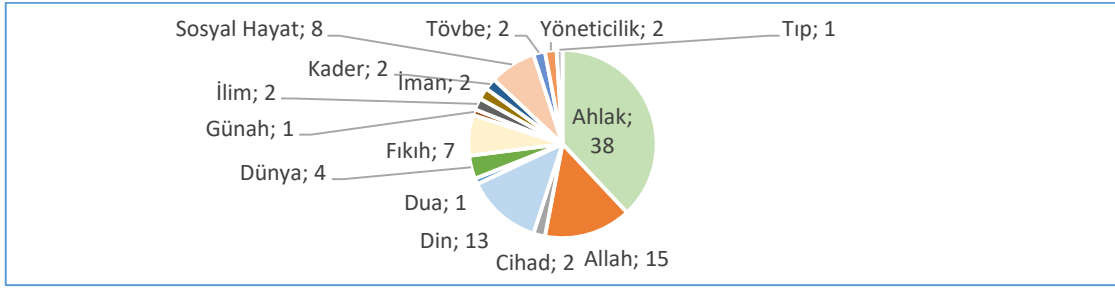
2. 22. Halvetî, *Gül-i Sad-Berg*.

Halvetî’nin *Gül-i Sad-Berg* eserinde (28 zayıf, mevzu, 3 selefte ait söz) 39 rivâyetin sıhhat açısından problemlili olduğu ortaya konulmuştu. Konularının dağılımında doğrudan 38 rivâyetin ahlâkî öğütler içermesiyle birlikte 25 rivâyetin ikinci derecede önermeleri yine ahlak konusuyla ilişkilidir. Eserde kulların Allah’la ilişkileri ve ahiret hayatlarına dair 15 rivâyet tercüme edilmiştir. Fıkıh, cihad, kader, sosyal hayatla ilgili rivâyetlerle birlikte tövbe ve yöneticilik hakkında metinler de tercih edilen eserde konu dağılımı şu şekildedir:

²⁷¹² Kadrî, *Manzum Yüz Hadis Tercümesi*, 9a.

²⁷¹³ Kadrî, *Manzum Yüz Hadis Tercümesi*, 5a.

²⁷¹⁴ Kadrî, *Manzum Yüz Hadis Tercümesi*, 6b.

Şekil 3. 14. Halvetî'nin *Gül-i Sad-Berg*'inde konu dağılımı

Diğer kırk hadislerden farklı olarak sadece bu eserde dikkat çeken rivâyetlerden bazıları şunlardır:

1- "*Helal rızık peşinde koşmak cihaddır.*"²⁷¹⁵

2- "*Dünyayı terk etmek her ibadetin başıdır.*"²⁷¹⁶

3- "*Nimetleri şükrederek muhafaza ediniz. Gerçek şu ki o vahşidir. (Bir yabani hayvan gibi kaçar gider)*"²⁷¹⁷

Bu üç rivâyetin önermelerinde helal rızık, dünyayı terk etme ve nimete şükür konuları vardır. Helal rızık, cihad ile özdeşleştirilirken dünyayı terk etmek, ibadet ile kıyaslanmış; nimete şükretmenin gereği onun yokluğuna bağlanmıştır. Ne var ki bu üç rivâyet de temel hadis kitaplarında yer almamaktadır.

Manzum mukaddimede yer alan "*Yazmışam bir nice hadîs-i sahîh/ Hep olındı ma'ânisi sahîh/ Nicesin yazmışam Mesâbih'ten/ Nûr-ı efvân durur mesâbih'ten/ Ba'zısı Müslüm ü Buhârî'den/ Şöyle sâfidur âb-ı cârîden*" beyitlerinde görüleceği üzere bazı rivâyetlerin Buhârî ve Müslim'in *es-Sahîh*'leri ile Begavî'nin *Mesâbih*'inden alındığı belirtilmiştir.²⁷¹⁸ Yapılan tahrîcte bu bilgilerin bir kısmı teyit edilirken; zikredilen üç kitabın dışında farklı kaynaklardan da rivâyetler tercih edilmiştir. *Gül-i Sad-Berg* eserinde Halvetî, râvî, sened veya cerh-ta'dil ile ilgili herhangi bir bilgi vermemiştir.

3. XVII. ASIR

3. 1. Fethi Karamânî, *Tercüme-i Hadîs-i Hamsîn*.

Müderres kimliğinin yanında Halvetî meşreb olan Karamânî, kırk hadisin manzum mukaddimesinde belirttiği üzere *Meşârikü'l-envâr* okuttuğu zamanlarda pek

²⁷¹⁵ Halvetî Muhyî, *Gül-i Sad-Berg* (İstanbul: Beyazıd Yazma Eserler Kütüphanesi, Nadir Eserler Bölümü, 1234), 11a.

²⁷¹⁶ Halvetî Muhyî, *Gül-i Sad-Berg* (Nadir Eserler Bölümü, 1234), 11b.

²⁷¹⁷ Halvetî Muhyî, *Gül-i Sad-Berg* (Nadir Eserler Bölümü, 1234), 8b.

²⁷¹⁸ Halvetî Muhyî, *Gül-i Sad-Berg* (Nadir Eserler Bölümü, 1234), 1b-2b.

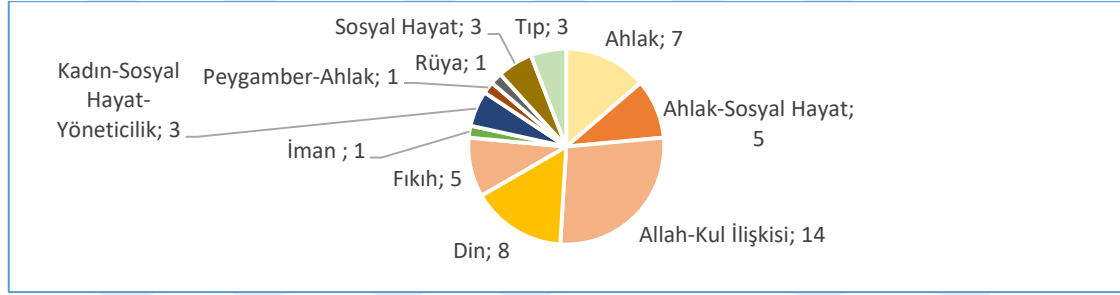
çok rivâyet tercüme etmiştir. Bunlardan manzum bir kırk hadis telif etmek istediğini ise şu beyitler ile ifade etmektedir:

“Okudırken Meşârikü’l-envâr / Eyledüm terceme nice âsâr

Erbaîn cem ‘ine idüp niyyet / Türkîce nazma eyledüm rağbet

Erba ‘în-i güzâr idüp manzûm / Eyledüm onları dahi medmûm”²⁷¹⁹

Eserde yer alan rivâyetler *Meşârik*’ten dolayısıyla Buhârî ve Müslim’in *es-Sahîh* adlı eserlerinden seçilmiştir. Ancak yapılan incelemede “*Kişinin mahareti, rızkının durumuna bağlıdır*” rivâyeti temel hadis kitaplarında bulunamazken biri zayıf olmak üzere 3 rivâyet de Ahmed b. Hanbel’in *el-Müsned*’inde yer almaktadır.²⁷²⁰ Konular, seçilen eserlerin özelliği olan câmî türünde yer alan rivâyetlerin tasnifine uygun niteliktedir. Bu dağılım şöyle gösterilebilir:

Şekil 3. 15. Fethi Karamânî’nin *Tercüme-i Hadîs-i Hamsîn*’inde konu dağılımı

Kırk hadis geleneği içinde tercih edilen meşhur rivâyetlerle birlikte bu eserde dikkat çeken temalardan biri tıp ile ilgili rivâyetlerdir. Çörek otunun ölüm hariç bütün hastalıklara deva olduğunu belirten rivâyet, “*Habbetü’s-sevdâda fahr-i kâinât / Var devâ her derde dir illâ memât / Müniferid gâhî u geh terkîb ile / Anı isti‘mâl iden bulur necât*”²⁷²¹ beyitleriyle tercüme edilirken “*Yer mantarı, kudret helvası gibi olup suyu*

²⁷¹⁹ Fethi Karamânî, *Tercüme-i Hadîs-i Hamsîn* (Pertev Paşa Bölümü, 608), 90a-90b.

²⁷²⁰ Fethi Karamânî, *Tercüme-i Hadîs-i Hamsîn* (Pertev Paşa Bölümü, 608), 89a.

²⁷²¹ İdris Söylemez bu rivâyeti et-Tevizü fihî devâ’un min külli dâ’in illâ es-sâmu şeklinde okuyarak Teviz (Euzu besmele çekmek) ölüm hariç bütün dertlere ilaçtır ifadesiyle tercüme etmiştir. Ayrıca ilgili rivâyetin nazmını Cennetü’s-sevdâda fahr-i kâinât / Var devâ her derde dir illâ memât / Müniferid gâhî döne terkîb ile / Anı isti‘mâl iden bulur necât bu şekilde okumuştur. Söylemez, *Manzum Kırk Hadisler*, 944.

göze şifadır” rivâyeti “Kem’e min ‘atâ-i mennândür / Âbı derd-i ‘uyûna dermandür / İnüp ol suyu âsmânîden /Bî-meşakkat gıdâyı insandür” şeklinde nazmedilmiştir.²⁷²²

Eserde kadın algısını üç farklı rivâyette görebiliriz. Kadının yönettiği toplumun iflah olmayacağı ile uğursuzluğun ev, at ve kadında olduğunu bildiren rivâyetler bağlamları dışında anlaşılmalıdır. Bununla birlikte dünyanın en hayırlı nimetinin kadın olduğunu bildiren “Dünya bir metadır. Dünyanın en hayırlı metâi ise sâlihâ kadındır” rivâyeti ise muktezasına uygun tercüme edilmiştir.²⁷²³

Allah’ın rahmeti, kulların niyetleri, ibadet ve ahlak ile ilgili rivâyetlerle birlikte diğer eserlerden farklı olarak sosyal hayatla ilişkisi olan “Allah'a en çok sevimli olan isimler, Abdullah ve Abdurrahman'dır” rivâyeti de tercüme edilmiştir.²⁷²⁴

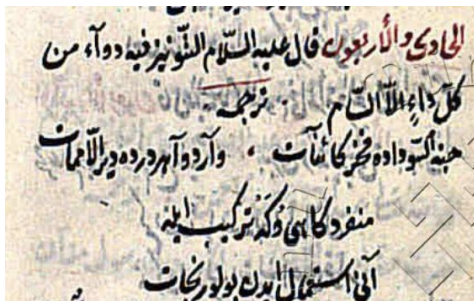
İlk örneğini Âlî’de gördüğümüz kıta içinde rivâyet zikretme üslubu bu eserde

اتقوا من فراسة المؤمن
إنه ينظر بنور الله
صانمه أفسانه بو كلامي صقين
كم بيوردي آني حبيب إله

beyitlerinde görüleceği üzere rivâyet, aruzun “fe’ilâtün mefâilün feilün” kalıbına uyarlanarak bir beyit içine alınmıştır.²⁷²⁵

3. 2. Hâkânî Mehmed Bey, *Miftâh-i Fütühât*.

Hilye sahibi Hâkânî, eserin manzum mukaddimesinde yer alan “Rûmda dönsün idyü câm ceme/ Türkîye itdüm anı ben tercüme” beyitlerinde ifade ettiği üzere Câmî’nin eserini nazma çekmiştir.²⁷²⁶ Ne var ki iki eser kıyaslandığında on kadar rivâyetin Câmî’nin kırk hadisinden farklı olduğu tespit edilmiştir. Bu rivâyetlerin

²⁷²² Fethi Karamânî, *Tercüme-i Hadîs-i Hamsîn* (Pertev Paşa Bölümü, 608), 94a.

²⁷²³ Fethi Karamânî, *Tercüme-i Hadîs-i Hamsîn* (Pertev Paşa Bölümü, 608), 93b, 94b, 95b.

²⁷²⁴ Fethi Karamânî, *Tercüme-i Hadîs-i Hamsîn* (Pertev Paşa Bölümü, 608), 95a.

²⁷²⁵ Fethi Karamânî, *Tercüme-i Hadîs-i Hamsîn* (Pertev Paşa Bölümü, 608), 94b.

²⁷²⁶ Hâkânî Mehmed Bey, *Miftâh-i fütühât* (Nadir Eserler Bölümü, T69), 8a.

içinde şiirle ilgisi olan ve hadis kitaplarında yer almayan “Çocuklarınıza şiir öğretiniz. Çünkü şiir zihni açar ve cesaret verir” metni “Hakkına şi'rün o nebiyyü'l-fasîh / Böyle işâret buyururlar sahih” beyitleriyle tercümeğe başlanmış; şiirin öneminden herkese nasip olamayacağından bahseden beyitlerle rivâyet, izah edilmiştir.²⁷²⁷

Eserde dikkat çeken ikinci unsur Ehl-i beyt vurgusudur. Mevzu kabul edilen “Hz. Peygamber’in ailesine bir günlük sevgide bulunmak bir yıllık ibadetten hayırlıdır” rivâyeti ile “Şu dört gruba kıyamet günü şefaati olacağım. Benim soyumdan gelenlere ikram eden, onların ihtiyaçlarını gideren, onlara işlerinde yardımcı olan ve onları dili ve kalbi ile seven” rivâyeti bu vurguyu yansıtan örneklerdir. İkinci rivâyetin tercümesinde yer alan “Farzdur elbette her mümine/ Hubb-i mehâdim-i benî Fâtumâ” beyitleri şairin bu konuya bakışını özetler mahiyettedir.²⁷²⁸

Rivâyetlerin tercümesinden sonra manzum hikâyelerle ilgili rivâyetin daha iyi anlaşılması amaçlanmıştır. Daha çok kısas-ı enbiyadan derlenen bu hikâyelerde geçmiş dönemde yaşanmış olaylar şiirle ifade edilmiştir. Eser Câmî tercümesini andırması ve rivâyet seçimlerinde hadis ilmi kriterlerine uymaması gibi nedenlerle orijinal bir telif değildir. Ancak her rivâyeti izah etmek için uzun tercümelerin yapılması ve hikâyelerle bu tercümelerin zenginleştirilmesi esere değer katan hususlardır.

3. 3. Haydarzâde Feyzî Kefevî, *Kırk Hadîs Tercümeleri*.

İki kırk hadis tercümesi olan Kefevî'nin birinci eserinde birkaç rivâyet dışında kırk hadis geleneğinde tercih edilen metinler tercüme edilmiştir. Fıkıh konusunda hüküm vermenin en hayırlı işlerden biri olduğunu belirten rivâyetin yanında hac, oruç, tesettür, içkinin haramlığı ve karaborsacılık hakkında rivâyetler de tercüme edilmiştir.²⁷²⁹ Eserde tercüme edilen rivâyetlerin sosyal hayatla ilişki ağları ön plandadır.

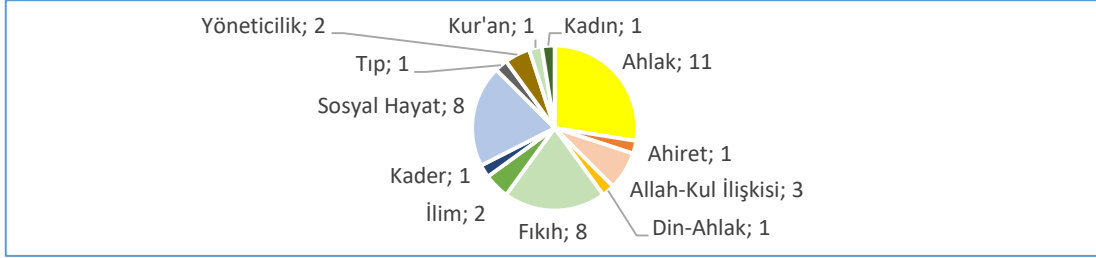
Sultana sövmenin yasaklandığı metinle birlikte diğerlerinden farklı olarak hacamatla ilgili “Muhakkak ki hacamat tedavisinde şifa vardır” ve kaderler ilgili “Kaza geldiği vakit gözler görmez olur” rivâyetleri bu eserde öne çıkmaktadır. Ayrıca

²⁷²⁷ Hâkânî Mehmed Bey, *Miftâh-ı fütühât* (Nadir Eserler Bölümü, T69), 69b.

²⁷²⁸ Hâkânî Mehmed Bey, *Miftâh-ı fütühât* (Nadir Eserler Bölümü, T69), 8b-9a, 87a-87b.

²⁷²⁹ Feyzî Kefevî, *Kırk Hadîs* (Manisa El Yazmaları, 45 HK 4480, 202b- 210b).

beşikten mezara ilim talep etme ve ilmi Çin’de bile olsa gidip alma ile ilgili iki mevzu rivâyet de tercüme edilmiştir.²⁷³⁰ Eserin konu dağılımı şu şekildedir:

Şekil 3. 16. Feyzî Kefevî'nin *I. Kırk Hadis Tercümesi*'nde konu dağılımı

Rivâyetlerin kıta içinde tam iktibasla tercüme edildiği birinci kırk hadiste hacamat rivâyeti, “*İhticâm eyle şifâ istersen / Ki şifâ âb-ı hacâmatda durur / Hukemâ şâh-ı etebbâ senedi / إن في الحجة شفاء* buyurur” şeklinde nazmedilmiştir.²⁷³¹ Mukaddimesi başta olmak üzere Kefevî'nin birinci kırk hadisinde sened, râvî veya cerh-ta‘dil gibi hadis ilmiyle ilgili bilgi verilmemiştir.

Ravzatü'l-'ibâd isimli ikinci kırk hadisin mukaddimesinde yer alan “men hafıza” rivâyetinin tercümesinde müellif, Hz. Peygamber’in şefaatine ulaşma arzusunu dile getirmiş ve “*Cem' itdüm erba'in hadîs-i sahîh / Eyleyem ma'nisi nazm-ı melîh / Zikr idem dahi külîhaber / Bir münâsib hikâye-i hoşter*” beyitleriyle de sahîh hadisleri kullanacağını belirtmiştir.²⁷³² Ayrıca birkaç rivâyet dışında “*Nakl ider bu hadisi İbn-i Ömer / Radyallâhü 'anhü ve gafer*” örneğinde olduğu gibi sahâbî râvîler de nazma çekilmiştir.²⁷³³

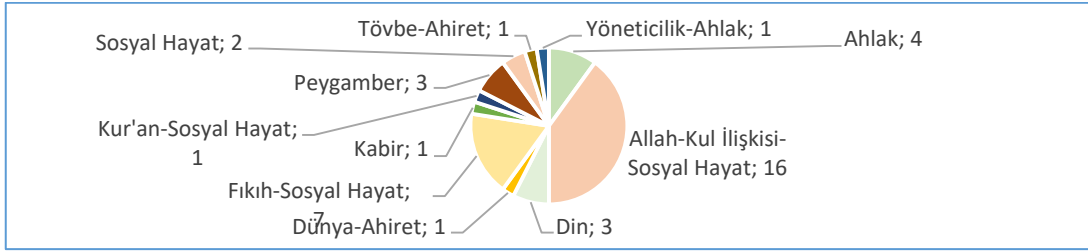
Eserde manzum tercümelerden sonra hikâye, bend ve münacaat başlıkları da oluşturulmuş; nazmedilen rivâyetle ilgili bir hikâye aktarıldıktan sonra bend bölümüne geçilerek rivâyet hakkında bir öğüt verilmiş ve akabinde münacaat kısmı tertip edilmiştir. Eserdeki rivâyetlerin konularını bir grafikte şöyle gösterebiliriz:

²⁷³⁰ Feyzî Kefevî, *Kırk Hadis* (Manisa El Yazmaları, 45 HK 4480, 202b- 210b), 204a, 208a, 209a.

²⁷³¹ Feyzî Kefevî, *Kırk Hadis* (Manisa El Yazmaları, 45 HK 4480, 202b- 210b), 208a.

²⁷³² Feyzî Kefevî, *Ravzatü'l-'ibâd* (İstanbul: Millet Kütüphanesi, Reşid Efendi Bölümü, 137), 14a.

²⁷³³ Feyzî Kefevî, *Ravzatü'l-'ibâd* (Reşid Efendi Bölümü, 137), 18a.

Şekil 3. 17. Haydarzâde Feyzî Kefevî'nin *Ravzatü'l-'İbâd*'ının konu dağılımı

Görüldüğü üzere Allah ile kulların fiilleri hakkındaki rivâyetler ön plandadır. Ayrıca fıkıhla ilgili rivâyetler de tercih edilmiştir. Konuların genel dağılımına baktığımızda diğer eserlere göre daha özgün tercihlerde bulunulmuştur. İbadetle ilgili rivâyetlerin tamamında teşvik ve vaatler yer alırken cihad konusu da bu minvalde değerlendirilmektedir.

Dört halifeyi sevme, anne-babaya iyilik konularının yanında haset, öfke, birlik olma, tövbe ve tevekkül hakkında rivâyetler tercüme edilmiştir. “*Âşık olup bu aşkı gizleyip iffetini koruyarak ölen kimse şehit hükmündedir*” rivâyeti ilk defa bu asırda bir risalede karşımıza çıkmaktadır.²⁷³⁴

Bu eserde hadis ilmi ile ilgili sahâbî râvîlerin tercümeyle yansıtılmasından başka bir bilgi bulunmamaktadır.

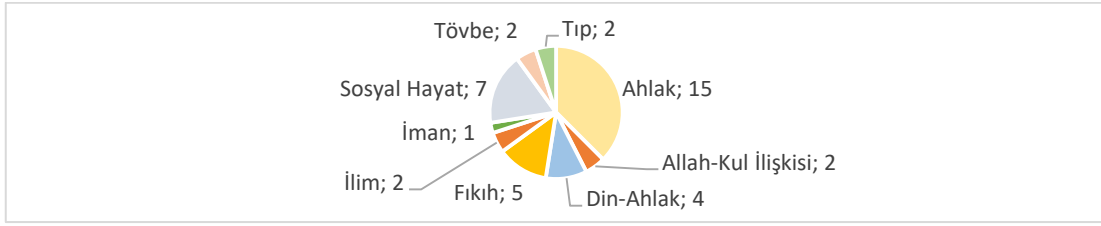
3. 4. Sehmî Mehmed Çelebi, *Manzum Hadîs-i Erba'în Tercümesi*.

Çivizâde'den mülâzemet alan Sehmî'nin kırk hadis telif sebebi “men hafıza” rivâyetinin muştusuna ulaşma ve halkın hadisleri kolay ezberlemesine katkı sağlamaktır.²⁷³⁵

Bu meyanda rivâyetleri kıta içinde tercüme ile beraber zikretmeyi tercih eden şairin, rivâyet seçerken dikkat ettiği husus kısa metinlerden oluşmalarıdır. Sehmî'nin hadis diye tercüme ettiği metinlerden bazıları Hz. Ali'ye nispet edilen “mie kelime/sad kelime” şeklinde Osmanlı döneminde tercüme edilen güzel sözlerdir. Bununla birlikte rivâyetlerin ihtisar/taktî yolu ile kullanımı da dikkat çekmektedir. Daha çok ahlâkî ve sosyal hayatı tanzim eden rivâyetlerin tercüme edildiği eserde konuların dağılımı şöyle gösterilebilir:

²⁷³⁴ Feyzî Kefevî, *Ravzatü'l-'İbâd* (Reşid Efendi Bölümü, 137), 91a.

²⁷³⁵ Sehmî, *Manzum Hadîs-i Erba'în Tercümesi* (İstanbul: Süleymaniye Kütüphanesi, Hüsrev Paşa Bölümü, 538), 54a.

Şekil 3. 18. Sehmî'nin, *Manzum Hadîs-i Erba'în Tercümesi*'nde konu dağılımı

4/3'ü zayıf, mevzu, selefîn sözü ve bulunamayan rivâyetlerden oluşan eserde sıhhat durumları farklı dört rivâyet örneklendirilecektir. Fıkıh konusunda tercih edilen “Köpeğin satış ücreti haramdır” rivâyeti “Ücret-i nefsi her yerde sakın sanma helâl /Bırağur nâr-ı cahîme seni mâlik talebi / Semeri nahl-i harâmın nice olur ki helâl / ثمن الكلب حرام diyü buyurdu Nebî” beyitleriyle tercüme edilirken²⁷³⁶ “Hastalığın (salgın/veba) yaklaşması kişinin sonunun gelmesine sebep olur” rivâyeti ise “Varma ol iklîme kim vardur vebâ /Gûsun it bu dürr-i ma'nâya sade/ Hazret-i mahbûb-ı Hallâk-ı cihân /Didi kim إن من القرف التلف” beyitleriyle tercüme edilmiştir.²⁷³⁷ Bulunamayan rivâyetlerden “En faziletli amel su dağıtmaktır” rivâyeti, “Âb-ı lütfun bezlin it âfâka kim / Ol durur müstevcib-i lütf-ı Hüdü / أفضل الأعمال سقي الماء didi / Hâdî-i râh-ı hidâyet Mustafâ” şeklinde tercüme edilmiştir²⁷³⁸ ve sosyal hayat ile din arasında kurulan bağ öne çıkarılmıştır. Mevzu hükmü verilen “Yaşlılığa rağmen ayıplıdır (Bu yaşta bu kötülük olacak iş değildir)” rivâyetinin tercümesi, “Pirlikde günaha meyl itme / Kocalık sanma bâ'is-i ruhsât / Hazer it gâfil olma kim zîrâ /Didi شيب و عيب ol hazret” beyitleriyle gerçekleştirilmiştir.²⁷³⁹

Sıhhat açısından problemlili bir kırk hadis olan Sehmî'nin eserinde hadis ilmi kriterleri gözetilmemiş, râvî, sened veya cerh-ta'dil bilgisi verilmemiştir.

3. 5. Kemaleddin Mehmed (Taşkoprizâde), *Miškâtu'l Miskiyeti'l-Hitâm fî Ehâdisi Seyyidi'l-Enâm*.

Taşkoprizâde Mehmed'in kırk hadisinde yer alan rivâyetler, dört halifenin fazileti hakkındadır. Her biri hakkında 10 rivâyetin yer aldığı dört bölümden (müellif bu bölümlere “devha” -ulu ağaç- başlığını koymuştur) oluşan eserde Taşkoprizâde'nin

²⁷³⁶ Sehmî, *Manzum Hadîs-i Erba'în Tercümesi* (Hüsrev Paşa Bölümü, 538), 57b.

²⁷³⁷ Sehmî, *Manzum Hadîs-i Erba'în Tercümesi* (Hüsrev Paşa Bölümü, 538), 56a.

²⁷³⁸ Sehmî, *Manzum Hadîs-i Erba'în Tercümesi* (Hüsrev Paşa Bölümü, 538), 54b.

²⁷³⁹ Sehmî, *Manzum Hadîs-i Erba'în Tercümesi* (Hüsrev Paşa Bölümü, 538), 56a.

hadis ilmiyle ilgili dikkate değer tasarrufları yer almaktadır. Eserin telif/tercüme sürecinden itibaren bu tasarruflar maddeler halinde şöyle özetlenebilir:

1- Sultan 1. Ahmed'in Hz. Ali hakkında rivâyetlerin yer aldığı Farsça bir eseri tercüme isteği üzerine kendisine tevdi edilen bu görevi, söz konusu rivâyetlerin çoğunun mevzu olmasından dolayı kabul etmemiştir.²⁷⁴⁰

2- Eserde Hz. Ali'nin layık olduğu övücü ve güzel sözler yer alsada "men kezebe" rivâyeti de delil gösterilerek bu durum padişaha arz edilmiş bunun üzerine sahih rivâyetlerin tercüme edilmesi için izin istenmiştir. Bu durumda Taşköprizâde'nin Ebu's-suud Efendi ile olan mülâzemetinin etkisi de vardır.²⁷⁴¹

3- Farsça eserden makbul olduğu düşünülen on rivâyetle birlikte müellifin ifadesiyle "ba'zı kütüb-i sitteden ve ba'zı sâir kütüb-i mu'teberden olmak üzere" diğer râşit halifelerle ilgili onar rivâyet daha tercüme edilerek padişaha sunulmuştur.²⁷⁴²

4- Eserin tasnifinde önce rivâyetin Arapçası²⁷⁴³ ve sahâbî râvîsi zikredilerek verilmiş daha sonra "Didi hatm-i rusul habîb-i hüddâ/ Ol kim engüşdi itdi şakk-ı kamer/ Ben gidüp sonra bir nebî gelse/ Vâsıl olurdu ol makâma Ömer" beyitlerinde görüleceği gibi manzum tercümesi yapılmıştır.²⁷⁴⁴ Beyitler bir sonraki aşama olan şerhin öncülleri gibi kısa ve öz bir şekilde tertip edilmiştir.

5- Eserde mensur şerhte kullanılan üslup bazı yönlerden eksik olsa da bir hadis kitabında bulunması gereken özellikleri barındırmaktadır. Rivâyetin geçtiği kaynak belirtilmiş ve *Kütüb-i sitte* eserlerinde veya muteber kitaplarda yer alıyorsa buna işaret edilmiştir. Kırk hadis geleneği içinde "tahrîc, ihrâc" kelimelerini terminolojik anlamda kullanan ilk müellif Taşköprizâde Mehmed'dir.²⁷⁴⁵

Mensur şerhte izlenen metoda "Bu hadîs-i şerif kitâb-ı Mesâbîh'de ve kitâb-ı Riyâdû'n-nadire'de mezkûrdur. Ahmed ve Tirmizî tahrîc eylemişlerdir. Utbe b. Âmir radiyallahu anh rivâyet idüb buyurur ki..." cümleleri örnek verilebilir.²⁷⁴⁶

²⁷⁴⁰ Kemâleddin Mehmed Taşköprizâde, *Tercüme-i Şerh-i Hadîs-i Erbaîn*, Hasan Paşa Yazma Eserler Kütüphanesi, 3196, 41b.

²⁷⁴¹ Taşköprizâde, *Tercüme-i Şerh-i Hadîs-i Erbaîn*, 3196, 42b.

²⁷⁴² Taşköprizâde, *Tercüme-i Şerh-i Hadîs-i Erbaîn*, 3196, 44a.

²⁷⁴³ عَنْ عُثْبَةَ بْنِ عَامِرٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: لَوْ كَانَ نَبِيٌّ بَعْدِي لَكَانَ عُمرُ ابْنِ الْخَطَّابِ

²⁷⁴⁴ Taşköprizâde, *Tercüme-i Şerh-i Hadîs-i Erbaîn*, 3196, 50b-51a.

²⁷⁴⁵ Taşköprizâde, *Tercüme-i Şerh-i Hadîs-i Erbaîn*, 3196, 45b.

²⁷⁴⁶ Taşköprizâde, *Tercüme-i Şerh-i Hadîs-i Erbaîn*, 3196, 51a.

6- Taşköprizâde'nin bazı rivâyetlerde kaynak olarak gösterdiği Muhibbüddin et-Taberî'nin *er-Riyâdü'n-nâdire* adlı eseri hicri VII. asırda telif edilmiştir. Müsnid olmayan eser, temel hadis kitaplarından sayılmamaktadır. Yaptığımız tahrîc neticesinde Taberî'nin üçüncü asır sîret kitaplarından kaynak olarak gösterdiği rivâyetler de yine sened zikredilmeksizin nakledilmiştir. Bu yönüyle bazı rivâyetler, tahrîce konu olacak veriye ulaşılamadığı için henüz bulunamayan rivâyetler kategorisinde yer almaktadır. Taşköprizâde'nin bu rivâyetleri seçerken dikkat ettiği üslup, rivâyetin geçtiği kitabın künyesini zikretme, sahâbî râvîsini belirtme ve varsa lafız farklılıklarına işaret etme ki bu düşünce diğer kırk hadislerde neredeyse yok denecek kadar azdır.²⁷⁴⁷

7- Zikredilen rivâyetlerin farklı tarikleri var ise “fi ba‘zi’t-târîk” kısa başlığı verilerek rivâyet zikredilmiş şayet farklı sahâbîden nakledilmişse o farka işaret edilerek diğer tarikle arasındaki benzeşme ve ayrışma yönleri de zikredilmiştir.²⁷⁴⁸

8- Eserde mevzu rivâyetlerin tespit edilmesi, Taşköprizâde'nin kullandığı bazı kaynaklardan dolayıdır. Bir rivâyet dışında temel hadis kitaplarının telifinden sonra yazılan bu kaynaklarda sened ve râvî bilgisi de bulunmamaktadır. Bu durum, eserin hadis ilmi açısından değerini düşüren bir kusurdur.

3. 6. Okçuzâde Mehmet Şâhi, *Ahsenü'l-Hadîs*.

Okçuzâde'nin manzum-mensur karışık telif ettiği *Ahsenü'l-Hadîs* isimli eserinin mensur kısmında yer alan bilgiler başta hadis ilmi olmak üzere, tefsir, fıkıh ve dil ile ilgili kurulan ilişkiler dolayısıyla önem arz etmektedir. Özellikle hadis ilmine dair verilen bilgilerin müstakil çalışmalarda ele alınması gerekmektedir. Eserin manzum kısmında bu şekilde belirgin bir vasıf bulunmazken rivâyetlerin seçiminden itibaren tercüme ve şerhlerde detaylı bilgiler verilmektedir. Mevzu rivâyetin bulunmadığı eserde, zayıf rivâyetlerin yanı sıra merfu olarak aktarılan ancak yapılan tahrîc neticesinde mevkuף veya selefîn sözü olduğu tespit edilen metinler de vardır. Konuların tasnifine geçmeden önce bir rivâyetin nasıl işlendiğini göstermek yerinde olacaktır.

1- Rivâyetler beyitlerin içinde Arapça verilerek ilgili vezne göre taktî yapılmıştır.

²⁷⁴⁷ Taberî, *er-Riyâd*, I-268.

²⁷⁴⁸ Taşköprizâde, *Tercüme-i Şerh-i Hadîs-i Erbaîn*, 3196, 51a.

“Hayra her kim delâlet eyler ise / Âhirette bulur cezâ-yı bihi

Sâî-i hayr için buyurdu Resûl / فله مثل أجر فاعله

Daha sonra metnin tamamı “تمام الحديث” başlığının altında zikredilerek (مَنْ دَلَّ) rivâyetin hangi kaynaklarda geçtiğine işaret edilmiştir: “*Sahîh-i Müslim ve Sünen-i Ebî Dâvûd ve Tirmizî’de Hazret-i Ebû Mes’ud Bedrî’den radiyallahü teâlâ anh bu ‘ibare ile rivâyet olunmuşdur.*” Ayrıca rivâyetin farklı tarikleri veya aynı manaya gelecek bir başka rivâyet varsa kaynağı veya sahâbî râvîsi zikredilerek belirtilmiştir.²⁷⁴⁹

“Buna müşâbih ü müdânî olan ehâdîs-i sahîhatü’l-mebânîdendür ki... الدالُّ على الخير... Sünen-i Tirmizî’de bu kavlı-ı sıhhat-karîn tebyîn ü tavsîl ve sebeb-i vürûdı bu gûne tafsil olunmuşdur ki...” örneğinde görüldüğü üzere rivâyetin farklı tariki verilerek Tirmizî rivâyeti ile arasında bir ilişki kurulmaya çalışılmıştır.²⁷⁵⁰

3- Rivâyetlerin kaynakları belirtilirken bazı rivâyetlerde “*Hakîm-i Tirmizî hazret-i İbn Ebzâ’dan radiyallahü teâlâ anh bu ibare ile rivâyet itdüğü Câmiu’s-sağîr’de tasrih u tasdîr olunmuşdur*” örneğinde olduğu gibi Suyûtî’nin eseri fihrist gibi kullanılmıştır.²⁷⁵¹

4- Mensur şerhlerde ağdalı bir dilin yanında Arapça ve Farsça şiirler, kelâm-ı kibar ve konuyla ilişkisi olduğu düşünülen ayet ve hadisler zikredilmiştir. Örnek verilen rivâyet özelinde Kurtûbî’den nakillerde bulunarak dil ve muhtevaya yönelik analizler yapılmıştır.²⁷⁵²

5- Eserin tenkitli neşrinde *Ahsenü’l-hadîs*’in kaynakları tespit edilmiştir.²⁷⁵³ Bu bilgilere göre hadis kaynakları arasında şunlar zikredilmektedir:

* Mâlik b. Enes: el-Muvatta’	* Buhârî: el-Câmiu’s-sahîh	* Müslim: el-Müsnedü’s-sahîh
* İbn Mâce: es-Sünen	* Ebû Dâvûd: es-Sünen	* Tirmizî: es-Sünen
* Nesâî: es-Sünen	* Taberî: et-Târih	* Tahâvî: Ahkâmü’l-Kur’an
* Taberânî: el-Kebîr	* Beyhakî: Şuabü’l-îmân	* Begavî: Mesâbîhü’s-sünne
* Kâdî İyaz: eş-Şifâ	* Nevevî: Ravzatü’t-tâlibîn	* Nevevî: el-Ezkâr
* Sağânî: Meşârikü’l-envâr	* Tîbî: Şerh-u Mişkât	* İbn Hacer: Fethü’l-bârî
* Suyûtî: el-Câmiu’s-sağîr	* Suyûtî: Cem’u’l-cevâmî	* Suyûtî: Şerhu Tirmizî

²⁷⁴⁹ Okçuzâde Mehmede Şâhî, *Ahsenü’l-Hadîs*, Nurosmaniye Kütüphanesi Yazma Eserler Kütüphanesi, 34 Nk 629, 35a.

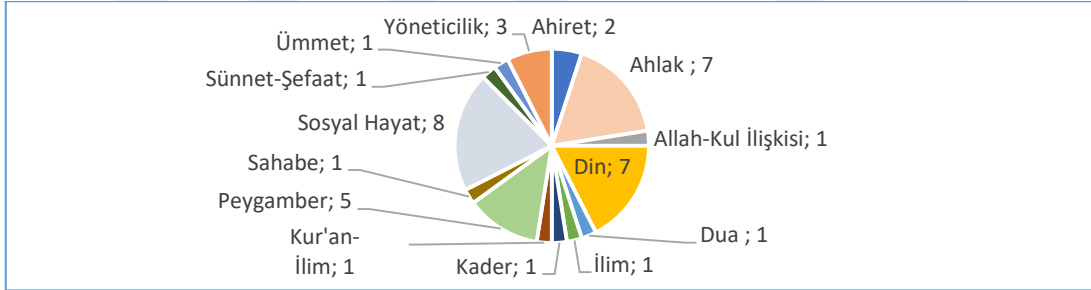
²⁷⁵⁰ Okçuzâde Mehmede Şâhî, *Ahsenü’l-Hadîs*, 34 Nk 629, 35a.

²⁷⁵¹ Okçuzâde Mehmede Şâhî, *Ahsenü’l-Hadîs*, 34 Nk 629, 40a.

²⁷⁵² Kurtubî, *el-Câmi*, 6: 46-47.

²⁷⁵³ Öksüz, *Okçuzâde Mehmed Şâhî’nin Ahsenü’l-Hadîs’i (İnceleme- Metin)*, 49-54.

Mevzu rivâyetin yer almadığı eserde mevkuf rivâyetler ve selefin sözleri hadis gibi nakledilmiştir. Konuların dağılımına baktığımızda ahlâkî öğütler ve sosyo kültürel mesajlar içeren metinler göze çarpmaktadır. Yönetim ile ilgili rivâyetlerde halk ve yönetici açısından 2 rivâyet tercih edilirken insanların arasının Kureyş’le düzeleceğini belirten rivâyet ve Hz. Peygamber’den sonra Hz. Ebû Bekir ve Hz. Ömer’e tabi olma konusunda gelen rivâyetler de bu kısımda değerlendirilmiştir. Eyyüb peygamberin yumuşak huylu olduğu, Dâvud peygamberin çok ibadet ettiği ile ilgili rivâyetin yanında sünnete uyma, bidatlerden sakınma ve fadâil konusu bu eserde yer alan rivâyetlerin özelliklerindedir. Kadir gecesini, rızkını temini, kardeşlik ve kader konularında rivâyetler tercüme edilirken ilim konusunda fakihlerin peygamber emîni olduğuna işaret eden rivâyet de tercih edilmiştir.²⁷⁵⁴ Muhammed b. Sîrîn’in “*Bu ilim dindir, dininizi kimden aldığınıza bakınız!*” sözü hadis olarak nakledilmiş; sosyal hayatın düzenlenmesi adına çocukların akşam vakti dışarı çıkarılmaması yönünde tavsiyeler içeren rivâyet nazmedilmiştir.²⁷⁵⁵ Konuların tasnifi bir tabloda şöyle gösterilebilir:

Şekil 3. 19. Okçuzâde Mehmet Şâhi'nin *Ahsenü'l-Hadîs*'inde konu dağılımı

Bu veriler bize Okçuzâde'nin rivâyetleri tercih ederken kırk hadis geleneğinde yer alan konu dağılımına uygun hareket ettiğini göstermektedir. Bununla birlikte eser dikkatle incelendiğinde müellifin Arapça ve Farsça dil bilgisinin yanında bazı eksikliklerle birlikte hadis bilgisinin de iyi olduğu görülecektir.

Eserde tercüme edilen rivâyetlerin tarafımızca yapılan tahrîci ile birlikte hadisleri şerh ederken kullanılan rivâyetlerin de tahrîc edilmesi, ayrıca mensur kısımda

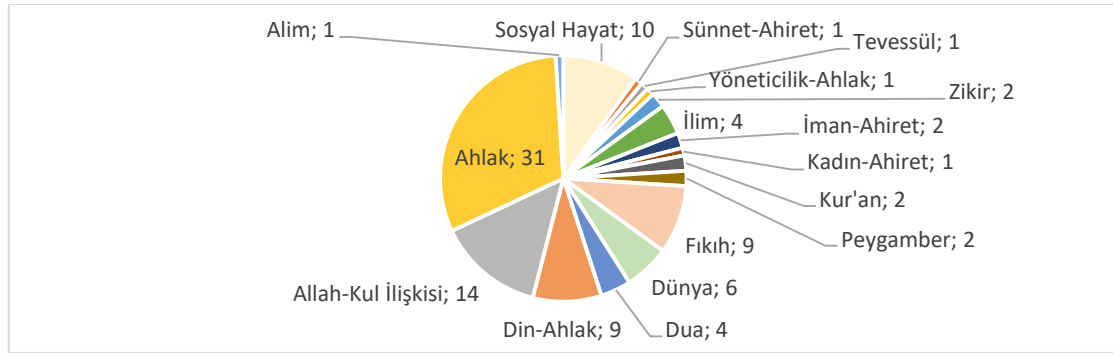
²⁷⁵⁴ Okçuzâde Mehmede Şâhî, *Ahsenü'l-Hadîs*, 34 Nk 629, 7a, 19b, 31a, 33a, 39b, 45a, 51a.

²⁷⁵⁵ Okçuzâde Mehmede Şâhî, *Ahsenü'l-Hadîs*, 34 Nk 629, 101b-104a.

hadis-şerh ilişkisinin değerlendirilmesi Okçuzâde'nin hadis bilgisini ortaya çıkaracak diğer unsurlardır.

3. 7. Muhammed Visâlî, *Gül-i Sad-Berg*.

Sihhat açısından %70 problemlili rivâyetlerin yer aldığı *Gül-i Sad-Berg* eserinde Visâlî kırk hadis telif geleneğinde sıklıkla kullanılan rivâyetleri nazmetmiştir. Eserin karakteristik özelliğini ahlâkî rivâyetler belirlemekle birlikte dünya sevgisi, ilim ve Allah'ın kullar hakkında tasarrufları ön plandadır. Hadis ilmi açısından herhangi bir bilgi yer almayan eserin konu tasnifi şöyle gösterilebilir:

Şekil 3. 20. Muhammed Visâlî'nin *Gül-i Sad-Berg*'inde konu dağılımı

Bir önceki asırda telif edilen Kadîrî'nin eseri gibi değerlendirebileceğimiz eserde kırk hadis telif geleneğinde sadece bu eserde yer alan birkaç rivâyeti örneklendirebiliriz:

“Şairlerin kalbi Rahman'ın yeryüzündeki mahzenleridir.” (قلوب الشعراء مخازن الرحمن)

“Şu‘arâ kullarını Allah'un/ Didi medh eyleyüp o Fahr-ı cihân

Zâtları vâridâta mazhardur/ Kalbleridür mehâzin-i Rahmân”²⁷⁵⁶

“Gerçek şu ki Allah, bir yılan bile öldürmüş olsa cesur kişiyi sever.” (إن الله يحب الشجاع ولو بقتل حية)

“Hak bahâdur olanları seviser/ Eger öldürseler de bir mâri

Ef'î-i nefsi katl müşkildür/ Mâr-ı hismun helâk ide Bâri”²⁷⁵⁷

“Kim kırk yaşına gelir eline asâ almazsa isyan etmiş gibidir.” (من بلغ الأربعين ولم يأخذ العصا فقد عصي)

“İricek kırk yaşına bir âdem/ Kesr-i nefis için tuta asâ

²⁷⁵⁶ Muhammed Visâlî, *Gül-i Sad Berg*, 7824, 11a.

²⁷⁵⁷ Muhammed Visâlî, *Gül-i Sad Berg*, 7824, 14a.

“إنه خائن ربه وعصا”²⁷⁵⁸ Tutmasa kibr idüp yahud tutsa/

“*Yahudilerden yetmiş göbek sonra bile olsa sakınız!*” (اتقوا اليهود ولو كان بعد سبعين البطن)

“Kork Yehûdu’l-asldan iy mümin/ Dime yetmiş batın yahud ötedür

Fursatun gözler içmeğe kanun/ Tatlu canun gerekse di öte dur”²⁷⁵⁹

Mevzu, selefte ait sözler arasında veya bulunamayan rivâyetler arasında yer alan bu metinlerin dini anlamda belirli bir amaca hizmet etmediği aşikârdır. Aynı şekilde sahih kabul edilen “*Namazda dahi olsanız (yılan ve akrebi) iki siyahı öldürünüz*” rivâyeti de bu eserde tercüme edilmiştir.²⁷⁶⁰ Peki, “men hafıza” rivâyetinin muhtevasında vaat edilen muştulara ulaşma düşüncesi ile telif edilen eserlerde bu rivâyetler niçin tercih edilmiştir? Bu çalışmanın birincil problematiğini de teşkil eden bu sorunun cevabına ışık tutması adına Visâlî’nin tercih sebepleri üzerinde durmak gerekiyor.

Öncelikle müellifin zihninde rivâyetlerin sıhhat durumuna dair bir kaygı yoktur ki yılan öldürmeyle ilgili kullandığı biri mevzu diğeri sahih iki rivâyet bunu göstermektedir.

Müellif, halk arasında yaygın olan rivâyetlerden kendi ufkunda tasvir ettiği ideal toplumun gerçekleşmesi adına, birey düzeyinde etkisi olacağını varsaydığı rivâyetleri edebî ve estetik bakış açısıyla tercüme etmiş olabilir. Bir diğer tercih sebebi müellifin hadis ilmiyle ilgisinin yetersiz olmasından dolayı ulaşabildiği her metni esere almasıdır ki bu kırklı, altmışlı medreselerde müderrislik yapan müellif için uzak bir ihtimaldir. Ancak bu eserde bir ayetin sehven hadis olarak tercüme edilmesi de bu düşünceyi destekler mahiyette bir olgudur.²⁷⁶¹

4. XVIII. ASIR

4. 1. Osmanzâde Tâib, *Sıhhat-Âbâd*.

Kırk hadis telif geleneğinde dikkat çeken eserlerden birisi *Sıhhat-Âbâd* isimli eserdir. Sebeb-i telif bölümünde şairin zikrettiği üzere “men hafıza” rivâyetinin muştusuna ulaşmak ve bir hastalığa yakalanan Sultan III. Ahmed’in şifa bulması için yazılmıştır.²⁷⁶² Bu düşünce, seçilen rivâyetlerin muhtevalarına da etki etmiştir. Eserde

²⁷⁵⁸ Muhammed Visâlî, *Gül-i Sad Berg*, 7824, 11a.

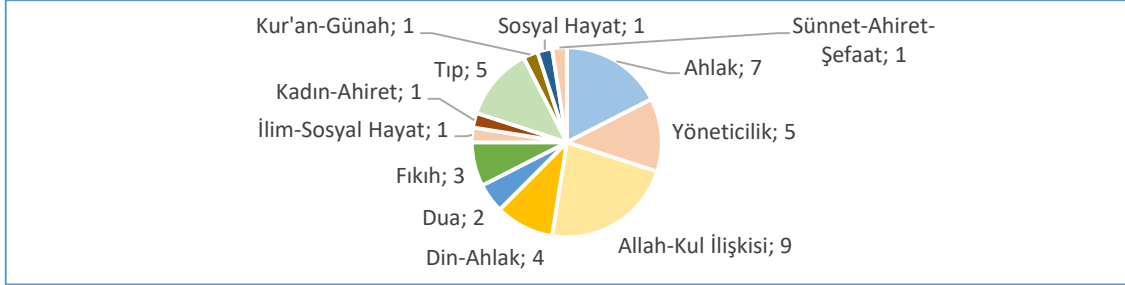
²⁷⁵⁹ Muhammed Visâlî, *Gül-i Sad Berg*, 7824, 16b.

²⁷⁶⁰ Muhammed Visâlî, *Gül-i Sad Berg*, 7824, 16a.

²⁷⁶¹ Muhammed Visâlî, *Gül-i Sad Berg*, 7824, 12b.

²⁷⁶² Osmanzâde Tâib, *Sıhhat Âbâd* (İstanbul: Süleymaniye Kütüphanesi, Hamidiye, 230), 2a.

tercüme edilen metinlerde, yöneticilik ve tıp öne çıkan iki başlıktır. Rivâyetlere yönelik değerlendirmeden önce konuların tasnifi şöyle gösterilebilir:

Şekil 3. 21. Osmanzâde Tâib'in Sıhhat-Âbâd'ında konu dağılımı

Manzum mukaddimede Sultan III. Ahmed ve veziri Damad (Şehid) Ali Paşa'ya methiyeler düzen şair, yöneticilik ile ilgili rivâyetlerde padişahın ismini de zikrederek ilgili rivâyetleri açık bir şekilde onunla ilişkilendirmiştir. Konunun izahı sadedinde yöneticilik ve tıp hakkında sahih, zayıf ve mevzu rivâyetler örneklendirilecektir.

- “Sultan Allah'ın yeryüzündeki gölgesidir.” (Sahih)

“Şâh-ı ‘âdil pâdişâh-ı bî-mu‘âdil zıll-i Hakk

Hazret-i Sultan-ı Ahmed bin Muhammed Hândur

Tâbî-i emr-i ilâhi tâbî-i şer‘i Resûl

Sâye-i hakk vasfına her vech ile şâyândur”²⁷⁶³

Besmele ve “men hafıza” rivâyetinden sonra üçüncü hadis olarak zikredilen bu rivâyetin önce mensur şerhi yapılmış, “Allah’a, resulüne ve içinizden yöneticilere itaat edin” ayetinden delil getirilmiş, “Sultan olmasaydı insanlar birbirlerini yerlerdi” şeklinde bir darbı mesel ile yöneticiye itaatin gereği vurgulanmıştır.²⁷⁶⁴

“Kıyamet günü kulları içinde Allah'a en sevimli olanı adil ve yumuşak kalpli devlet başkanıdır.” (Zayıf)

“Hazret-i Sultân-ı Ahmed Hân-ı vâlâ menkabet

Sebkat itdi rıfk ile ref‘et ile eslâfına

Hakk Teâlâ devlet u ikbâlin efzûn eylesün

Hiç söz olmaz ‘adline insâfına ihsânına”²⁷⁶⁵

“Kimin icabet olunan duası varsa onu devlet başkanı için yapsın!” (Selefin sözü)

²⁷⁶³ Osmanzâde Tâib, *Sıhhat Âbâd* (Hamidiye, 230), 4a.

²⁷⁶⁴ Osmanzâde Tâib, *Sıhhat Âbâd* (Hamidiye, 230), 5b-6a.

²⁷⁶⁵ Osmanzâde Tâib, *Sıhhat Âbâd* (Hamidiye, 230), 6a-6b.

“Farzdur halka du‘â-yı padişah
 Böyle fermân itdi fahru’l-mürselîn
 Hazret-i hân Ahmed-i itsün neşâd
 Müstecâb olan du‘âyı müslimîn”²⁷⁶⁶

Yöneticilik hakkında tercüme edilen bu rivâyetlerin ortak özelliği III. Ahmed’in bizzat zikredilmesidir ki bu kırk hadisler içinde ilk örnek olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu konuda yer alan sahih iki rivâyetten birinde yöneticide istenmeyen bir durum görüldüğünde ona sabretme konusu ele alınmıştır. Diğer rivâyette ise Allah’ın bir yönetici hakkında hayır dilemesi durumunda ona doğru sözlü bir vezir vereceğinden bahsedilmektedir.²⁷⁶⁷ Prut seferi sonrası himayesine girdiği Vezir Ali Paşa’yı da övecek şekilde tercüme edilen rivâyet, şu şekildedir:

- “Allah bir yönetici için hayır dilerse kendisi için sadık bir vezir görevlendirir. (Devlet başkanı) unuttuğu zaman ona hatırlardır. Kendisi hatırlarsa da ona yardım eder.” (sahih)

“Sadr-ı ‘âlî-kadr sâhib-i ‘akl odur kim dâimâ
 Pâdişâhı hayra sevk vü ‘adle mu‘tâd eyleye
 Sadr-ı a‘zâm dâver-i efhâm ‘Ali Paşa gibi
 Hüsn-i tedbîriyle mülki böyle âbâd eyleye”²⁷⁶⁸

Tıpla ilgili rivâyetlerin muhtevasında padişahın sağlık problemlerine işaret bulunmakla birlikte pirinçte bulunan şifa, inek sütü içme, yemek yeme alışkanlığı ve perhiz konuları ele alınmıştır.

- “Mümin kul hastalandığı zaman Allah meleklerle şöyle emreder: “Kulum sağlık ve esenlik içerisinde iken en güzel işlediği şekilde amellerini yazınız.” (Sahih)

“Hastalık her ne kadar bâ‘is-i endûh ise de
 Gelmesün pâdişâhum tab‘-ı hümâyuna elem
 Bedel olmaz mı bu ni‘met o kadar ârızaya
 Nice şükr eylemez Allahı seversen âdem”²⁷⁶⁹

²⁷⁶⁶ Osmanzâde Tâib, *Sihhat Âbâd* (Hamidiye, 230), 6b-7a.

²⁷⁶⁷ Osmanzâde Tâib, *Sihhat Âbâd* (Hamidiye, 230), 7a.

²⁷⁶⁸ Osmanzâde Tâib, *Sihhat Âbâd* (Hamidiye, 230), 8a.

²⁷⁶⁹ Osmanzâde Tâib, *Sihhat Âbâd* (Hamidiye, 230), 9a.

- *Pirinç hariç yeryüzünde bulunan her şeyde hem şifa hem de hastalık bulunmaktadır. Pirinçte ise sadece şifa vardır.* (Mevzu)

“Nefâis ehline rağbet ne hâcet
Birinc u mercimek ‘alâ gıdâdur
Hadîs ile olupdur nef’i sâbit
Mübârekdür mukaddesdür şifâdur”²⁷⁷⁰

- “*Sabah yemeğini terk etmek kişiyi hasta eder. Akşam yemeğini terk ise ihtiyarlık sebebidir.*” (Mevzu)

“Gıdâ ile ‘ışâdür cümle halkun
Vücûduna viren nazm-ı kıvâmı
Mürâ‘at eyleyüp kânun-ı tıbba
Sakin fevt eyleme vakt-i ta‘âmı”²⁷⁷¹

Yöneticilik ve tıpla ilgili rivâyetlerden sonra Kur’an okumanın faziletine dair rivâyetlerle esere devam edilmiş daha sonra ahlak ve sosyal hayatla ilgili rivâyetler tercüme edilmiştir. 6 rivâyet Kemalpaşazâde’nin 4 rivâyet ise Câmî’nin kırk hadislerinde yer almaktadır.

Rivâyetlerin “*mazmûniyle dîbâce bend-i hamd-i Hüdâven olup kütüb-i ehâdis-i sıhâhdan hadîs-i erba ‘în intihâb*” ifadesinde geçtiği üzere sahih metinlerden seçildiği belirtilirken bir başka yerde, *kânun-ı hâtır-ı fâterde âteş-i arzû-ı iltihâb itmekle bihâr-ı kütüb-i sıhâhdan*²⁷⁷² *zîver mengûş-ı gûş-ı şâhân olmağa şayeste ve şâyân kırk dâne gevher-i tâbdâr gerân*²⁷⁷³ *mikdâr hadîs-i sahih ihrâc-ı vakt tekellüfât-ı münşiyeden âzâde ta‘bîrât-ı sade ile ma‘rûz-ı pişgâh bâher el-ibtihâcları kılndı*²⁷⁷⁴ cümlelerinde de görüleceği üzere sahih hadisleri tercih ettiğini tekrar ifade etmektedir. Yapılan tahrîc neticesinde bu bilginin doğru olmadığı görülmüştür.

²⁷⁷⁰ Osmanzâde Tâib, *Sıhhat Âbâd* (Hamidiye, 230), 10a.

²⁷⁷¹ Osmanzâde Tâib, *Sıhhat Âbâd* (Hamidiye, 230), 10b.

²⁷⁷² İdris Söylemez bu kısmı Âteş-i arzu iltihâb itmekle Buhârî kütüb-i sahihden şeklinde okumuştur. Eserde yer alan rivâyetlerde de görüleceği üzere mevzu, bulunamayan veya selefte ait sözlerin varlığı bu rivâyetlerin Buhârî’de yer almadığını gösteren delillerdendir. Müellifin sahih hadisleri tercih ettiğini belirtmesi başka bir tartışma konusu olmakla beraber Buhârî’den seçtiğine dair verilen bu bilgi tashih edilmelidir. Kanaatimizce "âteş-i arzû-ı iltihâb itmekle bihâr-ı kütüb-i sıhâhdan" şeklinde okunması

daha doğrudur. Bkz. Söylemez, *Manzum Kırk Hadisler*, 154-155.

²⁷⁷³ Söylemez’in "tâbdâr ger in mikdâr" şeklinde okuduğu bu kısım tarafımızca "gerân mikdâr" (sınırlı

sayıda manasında) şeklinde okunmuştur. Söylemez, *Manzum Kırk Hadisler*, 154.

²⁷⁷⁴ Osmanzâde Tâib, *Sıhhat Âbâd* (Hamidiye, 230), 2b.

Manzum-mensur karışık telif edilen eserde, hadis ilmi ile ilgili râvî, sened veya cerh-ta'dil bilgisi bulunmazken rivâyetlerin mensur şerhinde sıhhat durumu belli edilmeden pek çok rivâyetten istifade edilmiştir.

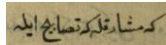
4. 2. Manastırlı Hasan b. Ali, *Tercüme-i Hadîs-i Erba'în*.

Dînî ilimler ile Arapça tahsil ettiğini belirttiikten sonra bilmeyenlere fayda sağlamasını umarak bir kırk hadis telif etmeyi düşünen Manastırlı, eserin mensur mukaddimesinde “*diledim ki bi-‘inâyeti’l-lâhi teâlâ ve hüsn-i tevfikâhî ehâdîs-i şerîfeden makbul ü müselleme ve fuhûl-i ulemâ vü ‘ukûl-i fudalâ ve cumhur-ı muhaddisîn huzur-ı ‘âliyelerinde sıhhati müttefakun aleyh olan ehâdîs-i nebeviyye ve ahbâr-ı Mustafâviyye-i müstetâbeden kırk hadisi terkîb idüb terceme kılam...*” ifadeleriyle cumhur ulemânın sıhhatinde ittifak ettikleri rivâyetleri tercüme edeceğini belirtmiştir.²⁷⁷⁵ Bununla birlikte “men hafıza” rivâyetinden ilham aldığını belirttiği manzum mukaddimede “*Eğlenüp ol gice tesâbîh ile/ Ki Meşârik’le ki Mesâbîh*²⁷⁷⁶ ile” beyitlerinde görüldüğü üzere bu eserlerden de faydalandığını hissettirmektedir.²⁷⁷⁷ Ne var ki yapılan tahrîc neticesinde Manastırlı’nın kırk hadis tercümesinde % 63 problemlî rivâyet yer almaktadır.

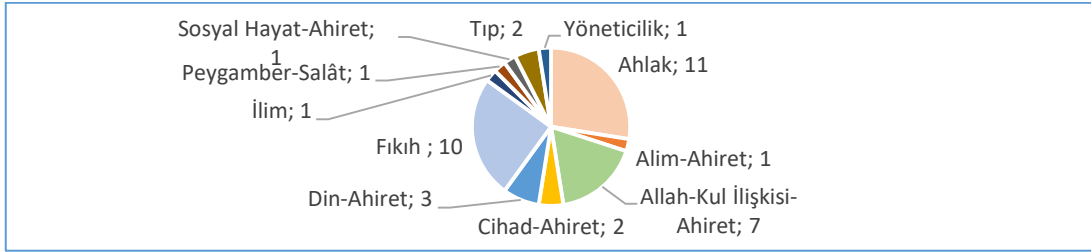
İslam’ın beş şartıyla ilgili rivâyetlerle başlayan eserde rivâyetlerin daha çok öncekilerle aynı metinlerden oluştuğu ifade edilebilir. Fıkıhla ilgili diğer rivâyetler yasaklar ve kulların ibadetleriyle ilgilidir. Ahlâkla ilgili seçilen metinler, sabır, az konuşma, kanaat etme, ikram, haset, zulüm ve cimrilik gibi konulardadır. Rivâyetlerin dağılımı şu şekildedir:

²⁷⁷⁵ Manastırlı Hasan b. Ali, *Tercüme-i Hadîs-i Erba'în* (Adnan Ötüken Bölümü, 06 Hk 3963/3), 11a-11b.

²⁷⁷⁶ Eseri tenkitli neşr eden Yakup Poyraz ve İdris Söylemez bu ifadeyi “tesâbîh تصابيح” şeklinde okumuşlardır. Öncesinde geçen تسابيح ifadesinde zikirle meşgul olduğu belirtilmiştir. تصابيح kelimesi تصبيح kelimesinin çoğulu olup sabahlamakla ilgili bir manadadır. Halbuki şair gece yaptığı işi anlatmaktadır. Meşârikü’l-envâr’la iştigal ettiğini dile getirmesinden sonra “ki” ekini kullanarak bir başka kitaba daha atıfta bulunması kanaatimizce daha doğrudur. Yazma nüshada تصابيح şeklinde yazılmasının müstensih hatası olduğu düşünülebilir. Poyraz, “Manastırlı Hasan bin Ali’nin Ehâdîs-i Erba’în Adlı Manzum Kırk Hadîs Tercümesi”, 121; Söylemez, *Manzum Kırk Hadisler*, 962.

²⁷⁷⁷ Manastırlı Hasan b. Ali, *Tercüme-i Hadîs-i Erba'în* (Adnan Ötüken Bölümü, 06 Hk 3963/3), 13a.

Şekil 3. 22. Manastırlı'nın *Tercüme-i Hadîs-i Erba'in*'inde konu dağılımı

Rivâyetlerin tercümesinde metne sadık kalınmış ve sade bir dil kullanılmıştır.

Zina ve şehitlik ile ilgili iki rivâyet, eserin üslubunu yansıtacak niteliktedir:

- “Allah katında en büyük günahlardan biri, kişinin kendisine helal olmayan bir rahme nutfesini bırakması (zina)dır.” (Selefin sözü)

“Hak Teâlâ katında olmaz imiş/ Bundan ulu günâhı insanun

Ki ide bir rahme sinn ilkâ/ Olmamış ola ol helâli anun”²⁷⁷⁸

- “Kim bir gulamı (delikanlı/erkek hizmetçi) şehvetle öperse Allah o kimseye bin sene cehennemde azab eder.” (Mevzu)

“Bir yalın yüzli oğlanı her kim/ Şehvetiyle ögerse rindâne

Yana bin yıl çeküb ‘azâb-ı elîm/ Hem-çû pervâne nâr-ı sûzâne”²⁷⁷⁹

- “Ta’un hastalığı Müslüman erkek ve kadınlar için şehitlik hükmündedir.” (Sahih)

“Müminün mevtine sebep tâ‘ûn/ Olsa bâ‘is yeter sa‘detine

Özge devlet değil midür bu hadîs/ Ki şehâdet ide şehadetine”²⁷⁸⁰

- “Kim abdestli vefat ederse şehid olarak vefat etmiş olur.” (Zayıf)

“Mâsivâdan içüni pâk eyle/Nitekim taşranı tahâretle

Âb-desti ile kim vefât etse/ Bu cihandan gider şehâdetle”²⁷⁸¹

Rivâyetlerin sıhhati veya râvîlerine dair mukaddime ve manzum tercümede bilgi bulunmazken müellifin kaygısının da bu yönde olmadığı aşikârdır. Temel gayenin ahlâkî birtakım mesajlar verme ve toplumun içinde yaşadığı problemlere işaret etme olduğu tercümelerden anlaşılmaktadır.

²⁷⁷⁸ Manastırlı Hasan b. Ali, *Tercüme-i Hadîs-i Erba'in* (Adnan Ötüken Bölümü, 06 Hk 3963/3), 17a.

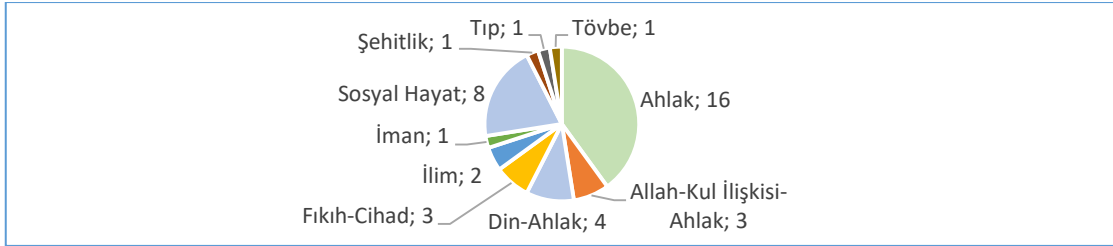
²⁷⁷⁹ Manastırlı Hasan b. Ali, *Tercüme-i Hadîs-i Erba'in* (Adnan Ötüken Bölümü, 06 Hk 3963/3), 17a.

²⁷⁸⁰ Manastırlı Hasan b. Ali, *Tercüme-i Hadîs-i Erba'in* (Adnan Ötüken Bölümü, 06 Hk 3963/3), 16b.

²⁷⁸¹ Manastırlı Hasan b. Ali, *Tercüme-i Hadîs-i Erba'in* (Adnan Ötüken Bölümü, 06 Hk 3963/3), 16b.

4. 3. Seyyid Vehbî, *Hadis-i Erba'in*.

Müderislik yapan Vehbî'nin eserinde Âli ve Okçuzâde gibi kıta içinde rivâyetlerin Arapçaları verilerek tercüme edilmiştir.²⁷⁸² 28 rivâyetin hadis ilmi açısından problemlili kabul edildiği eserde mukaddime yer almazken bulunamayan bazı rivâyetlerin Hz. Ali'ye nispet edilen *yüz sözden* alındığı tespit edilmiştir. Eserde yol gösterici ahlâkî öğütler ön planda tutulmuştur. Konuların dağılımı şu şekildedir:

Şekil 3. 23. Seyyid Vehbî'nin *Hadis-i Erba'in*'inde konu dağılımı

Eserin üslubunda rivâyetlerin Hz. Peygamber'den geldiği ısrarla vurgulanmıştır. Mevzu kabul edilen “*Sizi töhmet altında bırakacak yerlerde bulunmaktan sakınınız*” rivâyeti “*İttikâ it mahall-i töhmetden/ Çekme ta'n-ı hasûd-ı pür-sitemi/ Seni ikâz idüp buyurdu rasûl/ اتقوا من مواضع التهم*” şeklinde Hz. Peygamber'e izafe edilerek tercüme edilmiştir.²⁷⁸³

Hadis ilmi açısından râvî, sened veya cerh-ta'dil bilgisi verilmeyen eserde, konu tasnifinde özel bir çaba gösterilmemiş; halk dilinde kullanılan rivâyetlerden problemlili olanlarla birlikte yanında temel hadis kitaplarında yer almayan metinler de tercih edilmiştir. Bu yönüyle tenkide açık bir kırk hadis kabul edilebilir.

4. 4. Urfalı Ömer Nüzhet Efendi, *Hadis-i Erba'in*.

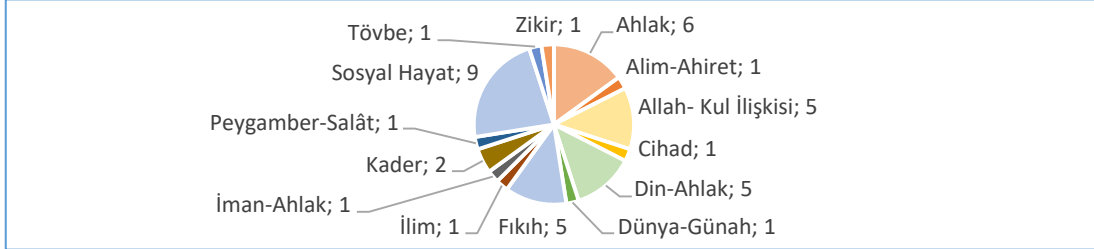
Kırk hadis telif geleneğinde “men hafıza” rivâyetinin anlaşılma biçimi daha çok aktarma, nakletme ve yazma şeklinde olmuştur. Mukaddimeler başta olmak üzere sebep-i telif kısımlarında müellifler tercüme ettikleri rivâyetleri ezberlediklerine dair bir bilgi paylaşmamışlardır. Nüzhet'in kırk hadisinde bu durum dile getirilmiş ve “*Eyleyüp Câmiu's-Sağîr'e nazar/ Eyledim çil hadisini ezber*” beyitlerinde ifade edildiği üzere müellif Suyûtî'nin bu eserinden kırk rivâyeti ezberlemiş ve bu rivâyetleri bir rubâî ile çevirerek dönemin veziri Râgıp Paşa'ya ithaf etmiştir.²⁷⁸⁴

²⁷⁸² Seyyid Vehbî, *Hadis-i erba'in* (İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Nadir Eserler Kütüphanesi, Türkçe Yazmalar, 1376), 3b-6a.

²⁷⁸³ Seyyid Vehbî, *Hadis-i erba'in* (Türkçe Yazmalar, 1376), 4b.

²⁷⁸⁴ Urfalı Ömer Nüzhet Efendi, *Hadis-i erba'in*, 1521, 3a.

Bir ayetin tercüme edildiği eserde yer alan rivâyetlerin büyük çoğunluğu zayıf metinlerden oluşurken (19 rivâyet) ahlak, fıkıh ve sosyal hayatla ilgili konular öne çıkmaktadır. Rivâyetler bir tabloda şöyle gösterilebilir:

Şekil 3. 24. Urfalı Ömer Nüzhet'in *Hadis-i Erba'in*'inde konu dağılımı

Sahih ve mevzu kabul edilen iki rivâyet örneğinde görüleceği üzere eserde, rivâyetlerin önermelerinden çok sonuçlarına işaret edilmiş ve söz konusu metinlerin sıhhat durumları dikkate alınmadığı için aynı bakış açısıyla tercüme edilmiştir.

- “*Hayra delalet eden onu yapan gibidir.*” (Sahih)

“Yoğ-ise sende fi'l-hayra mecâl/ Gayrıyla bâri sevke ol dem-sâz
Kâr-ı hayra delîl olan kimse/ Rütbe-i fâilin ider ihrâz”²⁷⁸⁵

- “*Arkadaşlarının yanında yüzü asık olarak duran kimseye Allah buğz eder.*” (Mevzu)

“Buğz ider Hazret-i Hudâ ana kim/ Rûyini dâim eyleye derhem
Ya'nî ihvânun huzurunda/ Olmaya hande-nâk olup hurrem”²⁷⁸⁶

Kırk hadis geleneğinin önceki dönem eserlerini tekrar eden bu risalede hadis ilmi kriterlerine dair bir iz bulunmamaktadır. Ayrıca hicri IX. asırda telif edilen fihrist türü bir eserden rivâyetlerin tercih edilmesi de bu anlamda dikkat çeken bir başka problemidir.

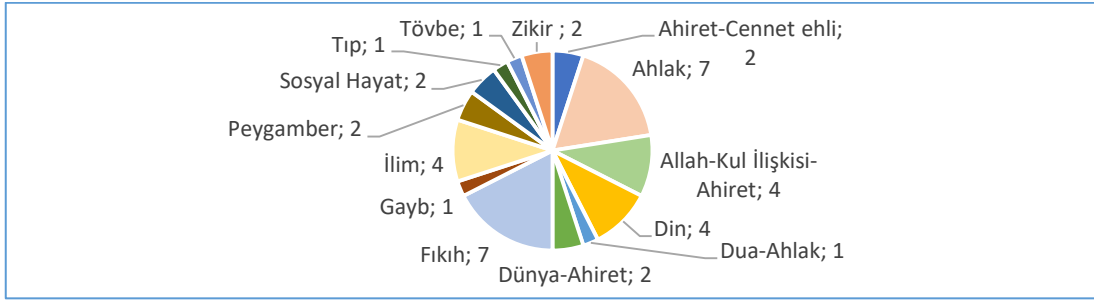
4. 5. Hasan b. Mûsâ, *Manzum Kırk Hadis*.

İnsanların hadisleri kolay ezberleme ve öğrenmelerinin yanında “men hafıza” rivâyetinin muştusuna ulaşmak için kırk hadis telif eden Hasan b. Mûsâ'nın eserinde 27 rivâyet problemlidir.²⁷⁸⁷ Allah-kul ilişkisi, fıkıh, ahlak, dünya-ahiret dengesi ve ilim gibi konuların tercüme edildiği eserde yer alan rivâyetlerin konu tasnifi şu şekildedir:

²⁷⁸⁵ Urfalı Ömer Nüzhet Efendi, *Hadis-i erba'in*, 1521, 5a-5b.

²⁷⁸⁶ Urfalı Ömer Nüzhet Efendi, *Hadis-i erba'in*, 1521, 8a.

²⁷⁸⁷ Hasan b. Mûsâ, *Manzum Kırk Hadis* (İstanbul: Süleymaniye Kütüphanesi, Yazma Bağışlar Bölümü, 6656), 82b-85a.

Şekil 3. 25. Hasan b. Mûsâ'nın *Manzum Kırk Hadîs*'inde konu dağılımı

Müellifin üslubunu göstermek adına eserde dikkat çeken birkaç rivâyeti örnek vermek yerinde olacaktır.

Osmanlı toplumunda Hâricîliğin varlığı bilinmemektedir. Müellifin “*Hâricîler cehennemden köpekleridir*” rivâyetini “*Çün Hevâricler cehennem itleri oldû kamu/ Ehl-i hakkı Sünnî ol kim görmeye cânun tamu*” şeklinde tercüme etmesinden anlaşıldığı üzere sünnîliğe davette bulunmaktadır.²⁷⁸⁸ Nitekim mukaddimede zikrettiği “*Degülüz bâtil milelden ümmet-i hak üzereyûz/Mezhebimiz mezheb-i ra'setü mezheb-i Nûmândur*” ifadelerinden kendisinin Ehl-i sünnet (ümmet-i hâk) ve Hanefî mezhebine bağlı olduğu görülmektedir.²⁷⁸⁹ Burada Hâricîlik ile coğrafi konum gereği Şiîliğin kast edilmesi şiirde geçen “*Sünnî ol*” ifadesinden dolayı ihtimal dâhilindedir.

Eserde tercüme edilen ve mevzu kabul edilen “*Yün elbiseler giyin ki imanın tadını alasınız*” rivâyeti tasavvuf kültürüne işaret ederken “*Dul kimse nikâhta karar verme konusunda velisinden daha önceliklidir. Bekâr kız ise velisinin iznine tabidir*” rivâyetinin tercüme edilmesini toplumsal hayata ışık tutma çabası olarak görebiliriz.²⁷⁹⁰

Hasan b. Mûsâ'nın eserinde yer alan rivâyetlerin konu ve muhtevalarında öne çıkan bu vasıflarla birlikte hadis ilmi ile ilgili râvî, sened veya cerh ta'dil bilgisi zikredilmemiştir. Eserde büyük oranda problemlili rivâyetin de yer alması dikkat edilmesi gereken bir diğer husustur.

4. 6. Nazîr(â) İbrahim Gülşenî, *Risâle-i Ehâdîs-i Erbaîn-i Sülâsiyye*.

Gülşenî dergâhı müntesiplerinden Nazîr(â) hicri 1165 yılının 17 Muharrem'inde rüyasında gördüğü Hz. Peygamber, kendisinde *إذا استرَبَطْتُ شَيْئًا فَارْتَبِطُ*

²⁷⁸⁸ Hasan b. Mûsâ, *Manzum Kırk Hadis* (Yazma Bağışlar Bölümü, 6656), 84a.

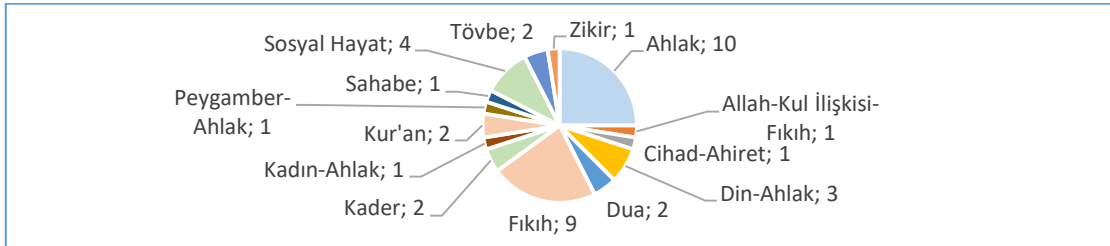
²⁷⁸⁹ Hasan b. Mûsâ, *Manzum Kırk Hadis* (Yazma Bağışlar Bölümü, 6656), 82b.

²⁷⁹⁰ Hasan b. Mûsâ, *Manzum Kırk Hadis* (Yazma Bağışlar Bölümü, 6656), 83b, 84a.

(بِالْإِهْتِمَامِ) “Bir şeyleri bir araya getirmek istediğin zaman onları özen göstererek birleştir” demiştir. Bunun üzerine Suyûtî’nin *el-Câmiu’s-sağîr* adlı eserinden insanların faydalanması ve ihvanın teberrükte bulunması için kırk hadis seçmiştir.²⁷⁹¹

Kırk hadis telif geleneğinde tertip itibarıyla orijinal bir eser olan risalede rivâyetler üç kelimededen oluşmakta ve üç mısradaki zikredilmektedir. Manzum bir kırk hadis tercümesinden ziyade esmâ-i nebî ve kırk hadis derlemesi sayılabilecek eserde müellifin rivâyetlerin seçiminde 25 problemlili rivâyet (5’i mevzu) kullandığı tespit edilmişti. Hz. Peygamber’den rüyasında aldığı öğütle bu durum karşılaştırıldığında ortaya tezat bir durum çıkmaktadır.

Rivâyetlerin tercihinde üç kelimelik metinler esas alındığı için pek çok rivâyette ihtisar, taktî‘ yapılmıştır. Bu sınırlamadan dolayı konu bütünlüğü gözetilmeden hareket edilmiştir. Rivâyetler tercüme edilmediği için müellifin bu metinlere yüklediği anlama dair bir bilgi bulunmamaktadır. Sûfî meşreb bir şair olmasından dolayı “Zikir sadakadan daha hayırlıdır”, “Çarşılar şerli meclislerdendir” ve “Susmak en makbul ibadettir” gibi dervişliğin sembolü olan davranışlarla ilgili rivâyetler bulunmaktadır.²⁷⁹² Namaz vurgusunun ön planda olduğu eserde kader, sosyal hayat, fıkıh ve cihada dair metinler de yer almaktadır. Konuların tasnifini bir tabloda şöyle gösterebiliriz:

Şekil 3. 26. Gülşenî'nin *Risâle-i Ehâdîs-i Erbaîn-i Sülâsiyye*'inde konu dağılımı

Eserde hadis ilmi ile ilgili rivâyetlerin seçildiği kaynak bilgisinin dışında herhangi bir bilgi bulunmamaktadır.

4. 7. İbrahim Hanîf, *ed-Dürrü's-Semîn fi Şerhi'l-Erba'in*.

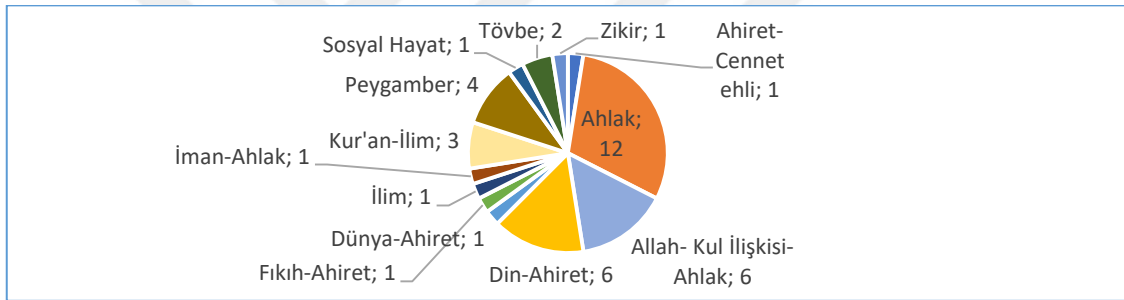
Son yedi hadisi kıta içinde tercüme edilen Hanîf'in eserinde yer alan rivâyetler, genel anlamda müminlerin Allah, Peygamber ve kullarla ilişkilerine dini anlamda yön

²⁷⁹¹ Nazîr(â) İbrahim Gülşenî, *Risâle-i Ehâdîs-i Erbaîn-i Sülâsiyye*, Gâzî Hüsrev Begova Biblioteka, 4253, 4b.

²⁷⁹² Nazîr(â) İbrahim Gülşenî, *Risâle-i Ehâdîs-i Erbaîn-i Sülâsiyye*, 4253, 2b, 3a, 4a.

vermeyi hedeflemektedir.²⁷⁹³ 25 rivâyetin problemlili olduğu eserde diğer kırk hadislerden farklı olarak “*Fakirin ölümü kendisi için bir rahatlaktır*”, “*Fakirlik övüncümdür*” ve “*Nefsini bilen rabbini bilir*” rivâyetleri dikkat çekmektedir.²⁷⁹⁴ Müslümanların özelliklerine işaret eden “*Müslümanlar ölmezler. Bilakis fâni olan bir mekândan bâki olan bir mekâna geçerler*” rivâyeti ile “*Mümin daima yokluk, zillet ya da hastalık içindedir*” rivâyeti temel hadis kitaplarında yer almamaktadır.²⁷⁹⁵ Eserde Kur’an ve ilim konusunda teşvik içeren rivâyetler bulunmaktadır. Yine herhangi bir kaynaktan bulunamayan “*Kim Kur’an’ı kendi görüşlerine göre tefsir ederse küfre düşer*” metni bu manada tercüme edilmiştir.²⁷⁹⁶

Sadaka verme, tevâzu, tövbe ve zikir konuları diğer kırk hadislerde de yer alan rivâyetlerle aynı şekilde tercüme edilmiştir. Konuların tasnifi bir grafikte şöyle gösterilebilir:

Şekil 3. 27. İbrahim Hanîf'in *ed-Dürrü's-Semîn*'inde konu dağılımı

34. Rivâyetten itibaren “*tarz-ı âhar vad'ı diğer*” başlığı ile kıta içinde tercüme verildiği eserde, “*Âlim, Allah'ın sevgilisidir*” rivâyeti, “*Eyle tahsil-i 'ilm ü fenne heves/ Bu sühanden netice ol âgâh/ Yâni ol pâdişâh-ı yevm-i haşr/ Didi*” العالم حبيب الله beyitleriyle tercüme edilmiştir.²⁷⁹⁷

Edebî yönü bir kenara hadis ilmi açısından zayıf ve problemlili rivâyetlerin yer aldığı risalede, râvî, sened ve cerh-ta'dil bilgisi bulunmamaktadır.

²⁷⁹³ İbrahim Hanif, *ed-Dürrü's-Semîn fi Şerhi'l-Erba'in* (Süleymaniye Kütüphanesi, Hamidiye, 1091), 1b-7a.

²⁷⁹⁴ İbrahim Hanif, *ed-Dürrü's-Semîn* (Hamidiye, 1091), 4b, 5a.

²⁷⁹⁵ İbrahim Hanif, *ed-Dürrü's-Semîn* (Hamidiye, 1091), 3a, 5a.

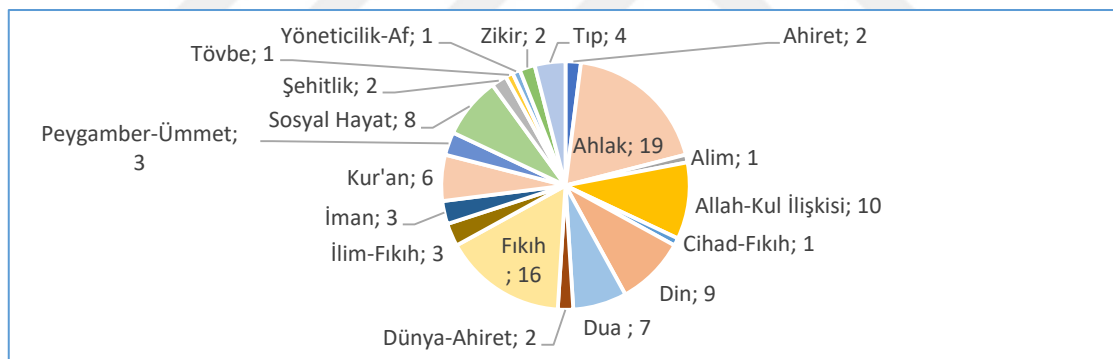
²⁷⁹⁶ İbrahim Hanif, *ed-Dürrü's-Semîn* (Hamidiye, 1091), 3a.

²⁷⁹⁷ İbrahim Hanif, *ed-Dürrü's-Semîn* (Hamidiye, 1091), 6b.

4. 8. İsmail Belîğ, *Gül-i Sad-Berg*.

Gül-i Sad-Berg adlı eserde tevhid, na't, sebep-i telif ve sultan ile sadrazama övgünün yer aldığı 84 beyitlik manzum mukaddimeden sonra mesnevi nazım şekliyle rivâyetler tercüme edilmiştir. Sebeb-i telifte “men hafıza” rivâyetinden ilham ile yüz rivâyetin tertip edildiği bilgisi verildikten sonra “*Her hadîsin (ki) ola nakli sahîh/ Çıka bir beyt ile mazmûnı sarîh/ Olmaya zikr-i şerîf-i tafsîl/ Hıfz-ı tâ kim ola anun teshîl*” beyitlerinde görüleceği üzere sahîh rivâyetlere yer verileceği ve kolay ezberlenmesi adına tercümede de tafsilata girilmeyeceği belirtilmiştir.²⁷⁹⁸ Tahrîc neticesinde 66 rivâyetin problemlî metinlerden oluşması bu düşüncenin gerçekleşmediğini göstermektedir.

Eserde bazı rivâyetlerin başında عن جابر جامع الصغير، عن أنس مشارق، زبدة الأخبار ifadeleri ile daha çok *Meşârikü'l-envâr* ve *el-Câmiu's-sağîr* olmak üzere *Zübdetü'l-ahbâr* isimli eserler kaynak olarak gösterilmiştir.²⁷⁹⁹ Bunun dışında râvî, sened ve cerhta'dil bilgisi yer almazken konuların tasnifi şu şekildedir:

Şekil 3. 28. İsmail Belîğ'in *Gül-i Sad-Berg*'inde konu dağılımı

Konuların tasnifinde Allah'ın kullar üzerindeki hakları, kulların Allah'a ve dine karşı sorumlulukları ile birbirleri arasında olması gereken davranışları tasvir eden rivâyetler ön plandadır. Bununla birlikte diğer eserlerden farklı olarak dikkat çeken ve hadis kitaplarında yer almayan rivâyetlerden bazıları şunlardır:

- “*Cahil ile arkadaşlık dinde noksanlık alametidir.*” (Bulunamadı)

“N'ola erbâb-ı kemâl itse hazer/ Cühelâ suhbetidür dîne zarâr”²⁸⁰⁰

²⁷⁹⁸ İsmail Belîğ, *Gül-i Sad-Berg* (İstanbul Üniversitesi, Nadir Eserler Kütüphanesi, Türkçe Yazmalar, 2206/2), 17b-18a.

²⁷⁹⁹ İsmail Belîğ, *Gül-i Sad-Berg* (Türkçe Yazmalar, 2206/2), 19b, 20a, 21b.

²⁸⁰⁰ İsmail Belîğ, *Gül-i Sad-Berg* (Türkçe Yazmalar, 2206/2), 20a.

- *Cahilin küfre yakınlığı, gözün beyazının siyahına yakınlığından daha fazladır.*”
(Bulunamadı)

“Câhilün küfre yakınından güvâh/ Dîdede misli sefid ile siyâh”²⁸⁰¹

- “*Ümmetimin çocuklarının duası makbuldür.*” (Mevzu)

“Hiç şek yokdur eyâ nîk-hısâl/ Ola makbûl duâ-i etfâl”²⁸⁰²

- “*Gece (ibadet için kalkan kimsenin) gündüz yüzü güzel olur.*” (Mevzu)

“Olsa bir âbid ü sâlih şeb-hiz/ Rûyî bakdukça olur şevk-engiz”²⁸⁰³

- “*Kalbin ölümü yeme ve içmenin çok olmasındandır.*” (Bulunamadı)

“Mest ider kalbi didi çünkü Rasûl/ Eyleme kesret ile ekli kabûl”²⁸⁰⁴

Belîğ’in eserini kırk hadis telif geleneğinde değerli kılacak ayrı bir unsur bulunmamaktadır. Müellifin rivâyetleri tercih ederken özel bir çaba sarf etmediği, özellikle *el-Câmiu’s-sağîr*’den aldığı ve rivâyetlerin sıhhatine yönelik bir inceleme yapmadığı ifade edilebilir.

5. XIX. ASIR

5. 1. Şeyhî, *Tercüme-i Hadîs-i Erba’în*.

Şeyhî’ye ait 35 rivâyetin tercüme edildiği eserde 17 rivâyetin problemlili olduğu tespit edilmiştir. Bununla birlikte “men hafıza” rivâyetinin Hz. Ali ve Ebü’d-Derdâ’dan nakledilen rivâyet, manzum mukaddimede zikredilmiştir.²⁸⁰⁵ Hadis ilmi açısından râvî, sened ve cerh-ta’dil bilgisi bulunmayan eserde rivâyetlerin muhtevalarını, ahlâkî öğütler başta olmak üzere fıkıh, sosyal hayat ve ilim hakkında rivâyetler oluşturmaktadır.

Temel hadis kitaplarında yer almayan “*Kim âlimleri (hürmet ederek) öne geçirirse sanki Kur’an ile berabermiş gibi olur*” rivâyeti, “*Ulemâyâ riâyet et dâim/ Ne buyurur işit o Fahr-i cihân/ Âlim üzre otursa bir câhil/ Mushâf üzre oturmuş olur hemân*” beyitleriyle²⁸⁰⁶ “*Kim bana bir salavat getirirse zerre miktarı günahı kalmaz*” rivâyeti, “*İster isen saâdet-i dâreyn/ Nâzır ol bu hadîs-i mu‘tebere/ Verse Fahr-i*

²⁸⁰¹ İsmail Belîğ, *Gül-i Sad-Berg* (Türkçe Yazmalar, 2206/2), 20a.

²⁸⁰² İsmail Belîğ, *Gül-i Sad-Berg* (Türkçe Yazmalar, 2206/2), 20b.

²⁸⁰³ İsmail Belîğ, *Gül-i Sad-Berg* (Türkçe Yazmalar, 2206/2), 23a.

²⁸⁰⁴ İsmail Belîğ, *Gül-i Sad-Berg* (Türkçe Yazmalar, 2206/2), 22b.

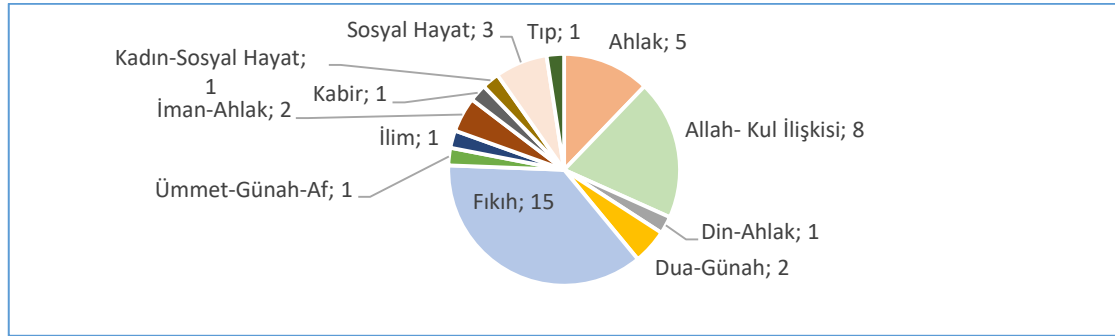
²⁸⁰⁵ Şeyhî, *Tercüme-i Hadîs-i Erba’în* (İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Nadir Eserler Kütüphanesi, Türkçe Yazmalar, 822), 1b-2b.

²⁸⁰⁶ Şeyhî, *Tercüme-i Hadîs-i Erba’în* (Türkçe Yazmalar, 822), 5b.

cihana bir salavât/ Kalmaz anın günâhı bir zerre” beyitleriyle²⁸⁰⁷ ve “*Kim gözlerini severse ikindi vaktinden sonra yazmasın!*” rivâyeti de “*Fahr-i âlem yine buyurdu hadîs / Dedi her kim severse gözlerini/ Ba ‘de’l-asr etmesin kitâbını/ Çekmeye dünyede çeşm-i gâmanı*” beyitleriyle tercüme edilmiştir.²⁸⁰⁸ Sahih kabul edilen “*En hayırlınız Kur’an-ı öğrenen ve öğretenidir*” rivâyetinin “*Mazhar-ı nûr-ı hâk olam dersin/Kendine munis eyle Kur’ân’ı/ Ümmetin ihtiyârı olmuştur/ Okuyanla okutturan anı*” şeklinde yapılan tercümesi ile diğer rivâyetler kıyaslandığında rivâyetlere sıhhatleri açısından bakılmadan makbul kabul edilmiş ve o minvalde esere konu edilmiştir.²⁸⁰⁹ Bu yönüyle eser, kırk hadis telif geleneğinin tekrarı gibidir.

5. 2. Hikmet, *Tercüme-i Hadîs-i Erba’în*.

Kırk hadis telif geleneğinde tamamı sahih kabul edilen rivâyetlerden oluşan nadir eserlerden birisi Hikmet’e aittir. Eserde yer alan rivâyetlerin tamamı mensur mukaddimede belirtildiği üzere (فَجَمَعْتُ كُلَّهَا مِنْ صَحِيحِ الْبُخَارِيِّ لِإِعْتِنَاءِ أَهْلِ الْقُرْآنِ مِنَ الْمُحَدِّثِينَ) Buhârî’den seçilmiştir.²⁸¹⁰ Mesnevî nazım biçimi ile üçer beyitler halinde tercüme edilen rivâyetlerin konuları Buhârî’nin tasnifine göre fıkıh merkezlidir. Bununla birlikte rivâyetler toplumsal ihtiyaçlar göz önünde bulundurularak seçilmiştir. Özellikle ahlâkî temanın öne çıkarıldığı eserin konu tasnifi şöyle gösterilebilir:

Şekil 3. 29. Hikmet’in *Tercüme-i Hadîs-i Erba’în*’inde konu dağılımı

Eserin sonunda verilen manzum sebab-i telif ve hâtime kısmında zikredilen “men hafıza” rivâyeti şu şekilde tercüme edilmiştir:

“Kâmil’inde İbn ‘Adî’nün bu haber/ İbn Abbâs’dan rivâyet mu‘teber

²⁸⁰⁷ Şeyhî, *Tercüme-i Hadîs-i Erba’în* (Türkçe Yazmalar, 822), 6a.

²⁸⁰⁸ Şeyhî, *Tercüme-i Hadîs-i Erba’în* (Türkçe Yazmalar, 822), 5b.

²⁸⁰⁹ Şeyhî, *Tercüme-i Hadîs-i Erba’în* (Türkçe Yazmalar, 822), 5a.

²⁸¹⁰ Hikmet, *Tercüme-i Hadîs-i Erba’în* (Türkçe Yazmalar, 9264), 1b-2a.

Bazıları da itdi tahrîc u beyân/ ‘An Ebî Sa‘din diyüp kıldı ‘ayân’²⁸¹¹

Müellifin söz konusu rivâyeti makbul kabul etmesi İbn Adî’nin eserini tetkik etmediğini göstermektedir. Bununla birlikte ilk kez “men hafıza” rivâyeti hakkında tahrîc düşüncesiyle bir kaynak zikredilmesi Osmanlı’da hadis ilmi açısından değişimin örneği olarak önem arz etmektedir.

6. TELİF TARİHİ TESPİT EDİLEMİYEN ESERLER

6. 1. İlâhî, *Kırk Hadîs Tercümeleri*.

İlâhî mahlaslı şair(lere) nispet edilen üç kırk hadis tespit edilmiştir. Üç eserin muhtevası ve hadis ilmi ile alakaları tespit edilecektir.

Birinci kırk hadiste mukaddime, sebab-i telif ve hatime yer almazken rivâyetlerin 25’i problemlî metinlerden oluşmaktadır. Konuların dağılımında kırk hadis telif geleneğinde kullanılan ahlâkî rivâyetler başta olmak üzere kulların Allah’la ilişkileri ve dini hayatlarının şekillenmesine yönelik metinler tercih edilmiştir.²⁸¹²

İkinci kırk hadis, bir rivâyet hariç tamamı sahih rivâyetlerden oluşurken²⁸¹³ üçüncü kırk hadis, *Meşârikü’l-envâr*’dan sadece Buhârî ve Müslim’in naklettiği rivâyetler seçilerek oluşturulduğu için makbul hadislerle telif edilmiştir.²⁸¹⁴

Konuların dağılımına baktığımızda birinci kırk hadiste ahlak ve sosyal hayat konulu rivâyetler daha çok yer alırken iki ve üçte fıkıhla ilgili rivâyetler tercih edilmiştir. Bir ve ikinci kırk hadiste üç; iki ve üçüncü hadiste de üç rivâyet ortaktır. Birinci kırk hadis ile üçüncü kırk hadiste ortak rivâyet yoktur. Eserlerin üslubunu göstermek adına bu ortak rivâyetler örneklendirilecektir.

Bir ve ikinci kırk hadiste ortak rivâyet örneği

- “Zulüm, kıyamet günü karanlık olacaktır.” (Sahih)

Birinci Kırk Hadis

Zulmi âded idenin ey mümin

Zulmi zulmet olur kıyâmetde

Nûr-ı tâ‘at sana delil olmaz

İkinci Kırk Hadis

‘Adl eyle hemîşe pîşe sana

Ki olasın nurla hidâyetle

Zulme kim meyl iderse dünyâda

²⁸¹¹ Hikmet, *Tercüme-i Hadîs-i Erba’în* (Türkçe Yazmalar, 9264), 13a.

²⁸¹² İlâhî, *Tercüme-i Hadîs-i Erba’în bi’n-Nazm Mevlânâ İlâhî I* (İbrahim Efendi, 1190), 22b-25a.

²⁸¹³ İlâhî, *Kırk Hadis 2*, 786/15, 203a-206a.

²⁸¹⁴ İlâhî, *Kırk Hadis 3* (Yazma Bağışlar, 5913/7), 45b-52a.

Yitirürsin özünü dalâletde²⁸¹⁵

Zulmet içre kala kıyâmetde²⁸¹⁶

İki ve üçüncü kırk hadislerde ortak rivâyet örneği

- “*Oruç kalkandır.*” (Sahih)

İkinci Kırk Hadis

Cümlesine cehennem âteşinün

Sâimün savmı olur kalkanı

Yâhud def' ider keser şehvetle

Siper-i savm sehm u 'isyânı²⁸¹⁷

Üçüncü Kırk Hadis

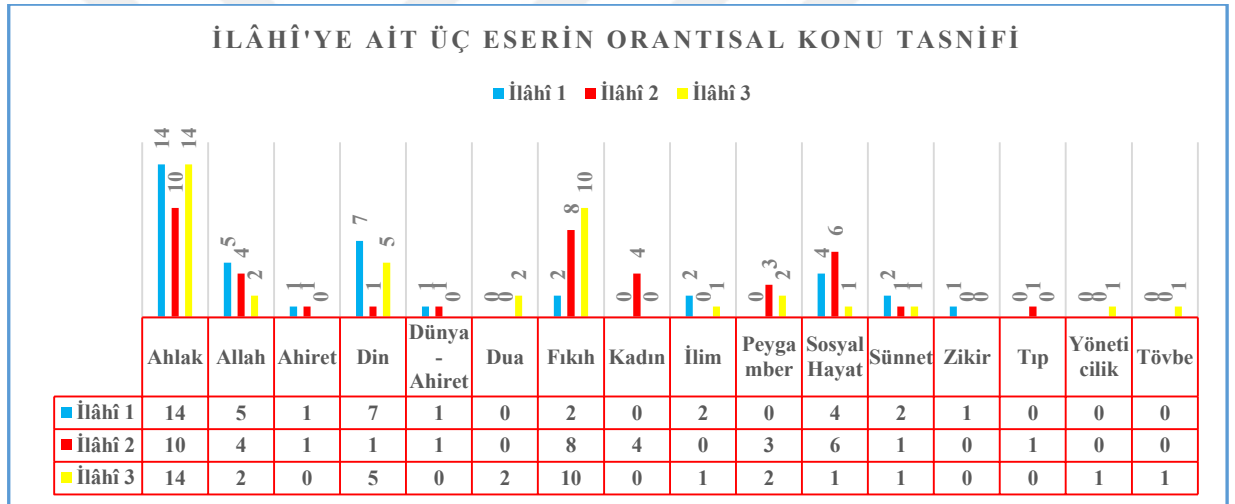
Bu silâh-ı salâh ile savmı

Kendüne ziynet eyle merdâne

Siper-i mukber durur zîrâ

Tîr-i 'isyân u tîğ-i nîrâne²⁸¹⁸

Rivâyetlerin daha çok yüklü önerme içeren metinlerden oluşmasından dolayı tercümelerde bu üslup kendini göstermektedir. Rivâyetlerin dağılımını bir tabloda şöyle gösterebiliriz:

Şekil 3. 30. İlâhî'ye ait kırk hadislerin konu dağılımı

Birinci kırk hadiste kullanılan “*Her küp içindekini sızdırır*”, “*İbadetlerin en faziletlisi zahmetli olandır*” ve “*Zekâtı verilen malın sorumluluğu kalkmıştır*” rivâyetleri kırk hadis telif geleneğinde sadece bu eserde öne çıkan problemler rivâyetlerdendir.²⁸¹⁹

Üçüncü kırk hadis rivâyetlerinin Buhârî ve Müslim’den seçildiğinin bilgisi dışında bu eserlerde de râvî, sened veya cerh-ta’dil bilgisi zikredilmemiştir.

²⁸¹⁵ İlâhî, *Tercüme-i Hadîs-i Erba’în bi’n-Nazm Mevlânâ İlâhî 1* (İbrahim Efendi, 1190), 22b-25a.

²⁸¹⁶ İlâhî, *Kırk Hadis 2*, 786/15, 205a.

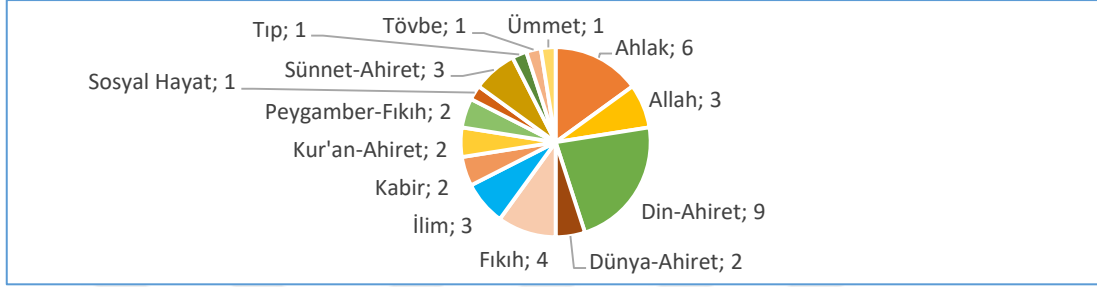
²⁸¹⁷ İlâhî, *Kırk Hadis 2*, 786/15, 205b.

²⁸¹⁸ İlâhî, *Kırk Hadis 3* (Yazma Bağışlar, 5913/7), 48a.

²⁸¹⁹ İlâhî, *Tercüme-i Hadîs-i Erba’în bi’n-Nazm Mevlânâ İlâhî 1* (İbrahim Efendi, 1190), 22b-25a.

6. 2. Ali b. Ahmed, *Nazm-ı Hadîs-i Şerîf*.

17 problemlî rivâyetin yer aldığı eser, “niyet hadisi” ile başlamaktadır. Daha sonra din, sünnete tabi olma ve ümmet hakkında rivâyetlere yer verilmiş cemaatle namaz, misvak kullanma, sade giyinme ve helal beslenme konuları ele alınmıştır. İlim, Kur’an okuma dünyanın geçiciliği ile ölüm hakkındaki rivâyetler bu eserde öne çıkmaktadır. Eserde yer alan rivâyetlerin konu dağılımı şu şekildedir:

Şekil 3. 31. Ali b. Ahmed’in *Nazm-ı Hadîs-i Şerîf*’inde konu dağılımı

Kırk hadis telif geleneğinde eserlere “niyet hadisi” ile başlama ilk dönemden itibaren yaygın olarak uygulanmıştır. Ali b. Ahmed’in eserinde de ilk hadis olarak tamamı zikredilmiş ve sebep-i vürûduna işaret edilerek tercüme edilmiştir. Niyet hadisinin bu yönünü göstermek adına söz konusu rivâyet örnek olarak zikredilecektir:²⁸²⁰

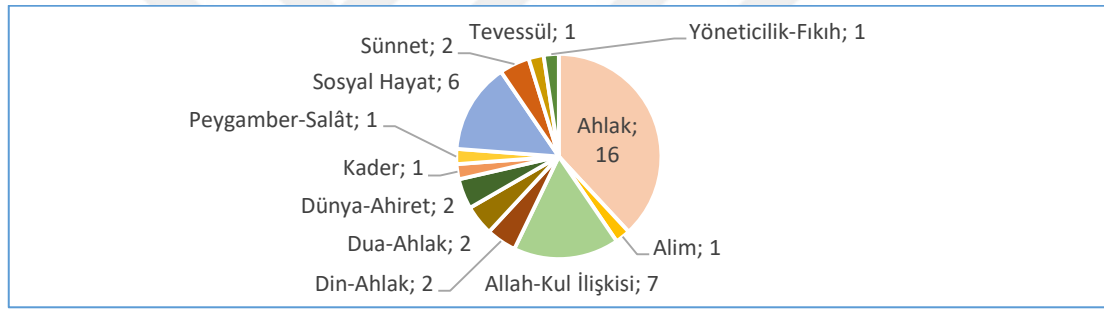
“Ol cihân fahri buyurdı tut kulagun sen bana / Çok fevâid zikr idübdür bu hadîsinde sana
Münhasır oldu be-her-hâl niyyeti her bir ‘amel / İşlegil ihlâs ile anı idüp terk-i emel
Niyyet-i hâlis bulunsa her ‘amelde bil ayân / Çok sevâb ihsân idiser Hak Teâlâ bî-gümân
Her ibâdetde eger bulunmaya niyyet hemîn / Lağv olupdur ol ibâdet böyle bil ayne’l-yakîn
Bir kişi niyyet idünce niyyeti olsa sahîh / Hakk rızasın kasd idüben söylese kavli sarîh
Hem resûline i‘ânet kasd idüp itse rehîl / Hicreti makbul oluben bulser ecr-i cezîl
Bir kişide itse hicret idüben terk-i diyâr / ‘Avret almak kasdı için eylese dahi firâr
Yâhud kasdı olsa dünya bulmadı hergiz sevâb / Her neye kasdı var ise bu durur şâkî cevab
Hicreti anun anadur eylesin anı taleb / Oluben mahrum u mağbûn çekdi hem bunca ta‘b
Hüsni niyyet bulunınca her ‘amel bulur kemâl / Sû-i niyyet bulunınca fâile olur vebâl
Niyyeti hâlis ‘atâ kıl her ‘amelde ya İlâh / Eyle tevfiqüni yoldaş ‘afv kıl bizden günâh”

²⁸²⁰ Bu eseri Ali b. Ahmed isimli bir şaire nispet eden İdris Söylemez’in verdiği bilgiden hareketle İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı’nda yapılan taramada söz konusu eserin yazma nüshası bulunamamıştır. Dolayısıyla rivâyetin manzum tercümesi, Söylemez’in tenkitli neşrettiği çalışmasından bazı tashihlerle birlikte aktarılmıştır. Söylemez, *Manzum Kırk Hadisler*1232.

Sünnete tabi olma ve ümmet vurgusunun öne çıktığı bu kırk hadiste gerek mukaddimede gerekse manzum tercümelerde râvî, sened veya cerh-ta'dil bilgisi bulunmamaktadır.

6. 3. Hâkî, *Tercüme-i Hadîs-i Erba'în*.

Mensur ve manzum karışık edebî açıdan ağıdalı bir mukaddime yazan müellifin (...أصح صحف أحاديث تصفح وتفحص وأحسن كتب آثاره على أنوار تجسس وتحسس أيديوب...) ifadelerinden anlaşıldığı üzere sahih hadis kitaplarını araştırıp incelemiş daha sonra içlerinden en sahih rivâyetleri seçmek kaydıyla bu risaleyi telif etmiştir.²⁸²¹ Müellifin bahsettiği bu durum doğru değildir. Zira 42 rivâyetin tercüme edildiği eserde 28 problemlili metnin tercüme edilmesi ve seçilen rivâyetlerin muhtevaları bunun aksini göstermektedir. Eserde kırk hadis telifinde çokça kullanılan rivâyetler yer alırken konuların tasnifinde de ahlak ve sosyal hayat vurgusu ön plandadır. Bunu bir grafikte şöyle gösterebiliriz:

Şekil 3. 32. Hâkî'in *Tercüme-i Hadîs-i Erba'în*'inde konu dağılımı

Şairin zihin dünyasında kurguladığı öğretiler ile rivâyetlere bakış açısını göstermek adına temel hadis kitaplarında yer almayan ve diğer kırk hadislerden farklı olarak bu eserde tercüme edilen rivâyetlerden birkaçı örneklendirilecektir:

- “*Ekim zamanını zayi eden kimse hasat zamanı pişman olur.*”

“Âbid ol Hakk’a eyle halka kerem/ Olasın âhiretde tâ ekrem

Zâyî‘ itme harâset-i amelin/ Rûz-i mahşerde çekme hemm ü nedem”²⁸²²

- “*Yüksek makamlara ancak belalar vasıtasıyla ulaşılır.*”

“Çekmeyen zehr-i kahrın eyyâmün/Tatmayan telh ü türşîn âlâmün

Vâsıl olmaz makâm-ı âlâya/İrse bilmez mahallin ikrâmün”²⁸²³

²⁸²¹ Hâkî, *Tercüme-i Hadîs-i Erba'în* (Süleymaniye Kütüphanesi, Kasidecizâde Bölümü, 717), 95a.

²⁸²² Hâkî, *Tercüme-i Hadîs-i Erba'în* (Süleymaniye Kütüphanesi, Kasidecizâde Bölümü, 717), 96a.

²⁸²³ Hâkî, *Tercüme-i Hadîs-i Erba'în* (Süleymaniye Kütüphanesi, Kasidecizâde Bölümü, 717), 96b.

- “Kim Allah'a itaat ederse melek (gibi) olur. Kim de arzularına (hevasına) uyarsa helak olur.”

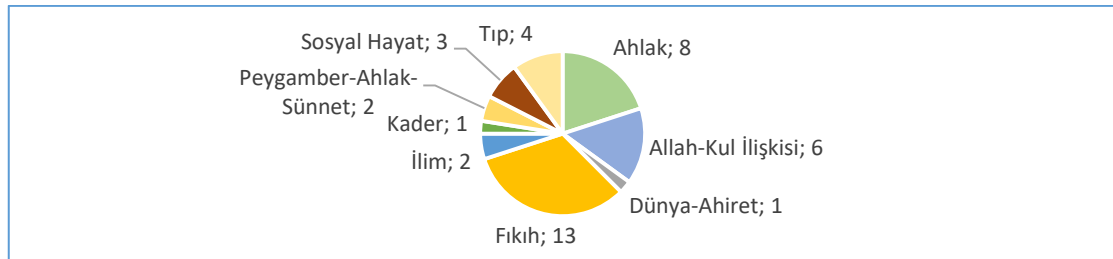
“Nefs-i nehy it hevâdan ey sâlik/ Tâ sakar cismün itmesün hâlik

Tâbî ol o Rabbe ister isen /Bâğ-ı Firdevs’e olmaya mâlik”²⁸²⁴

Tercümelerde görüldüğü üzere bu rivâyet özelinde müellifin zihin dünyası, dünya ve ahiretle ilgili sabit bir fikir etrafında şekillenmiştir. Bu dünyanın bir imtihan yeri, ahiretin de bu imtihanın karşılığının verileceği yerdir fikri zihindeki düşüncenin şartlı önermesi (çalışırsan kazanırsın) gibi düşünülebilir. Muhtevası bakımında birbirinden farklı üç rivâyetin ana teması bu fikirle kurgulanmıştır. Ayrıca sahih kabul edilen “Kişi sevdiğiyle beraberdir” rivâyeti, “Her kime kim muhib isen ey yâr/ Haşr olursun anunla kâr/ Kesb idüp ilm-i hakk-ı sa’y it/Tâ olasın anunla leyl u nehâr” beyitlerinde görüldüğü üzere rivâyetin arka planından alınan ilham ile ahiret günü diriliş vaktine vurgu yapılarak tercüme edilmiştir.²⁸²⁵ Netice itibariyle şair, rivâyetleri zihninde algıladığı din ve ahlak ilkeleri ekseninde belirli bir düşünce ile yorumladığı ortaya çıkmaktadır.

6. 4. Muhyî, *Tercüme-i Hadîs-i Erba’în*.

Muhyî'nin mukaddimede “men hafıza” rivâyetinin muştusuna kavuşma arzusuyla kaleme aldığını belirttiği eserde 20 rivâyet problemlili kabul edilen metinlerden oluşmaktadır. Eserde fıkıh ve tıp ile ilgili rivâyetler ön plandadır.²⁸²⁶ 13 rivâyet Kemalpaşazâde'nin eserlerinde de yer almaktadır. Eserde kırk hadis telif geleneğinde yer alan meşhur rivâyetler yer alırken geleneğin tekrarı kabul edebileceğimiz eserin konu tasnifi şu şekildedir:

Şekil 3. 33. Muhyî'nin *Tercüme-i Hadîs-i Erba'în*'inde konu dağılımı

²⁸²⁴ Hâkî, *Tercüme-i Hadîs-i Erba'în* (Süleymaniye Kütüphanesi, Kasidecizâde Bölümü, 717), 95b.

²⁸²⁵ Hâkî, *Tercüme-i Hadîs-i Erba'în* (Süleymaniye Kütüphanesi, Kasidecizâde Bölümü, 717), 96b.

²⁸²⁶ Muhyî, *Tercüme-i Hadîs-i Erba'în* (Millî Kütüphane, 06 Mil Yz A 3615/6), 116b-120a.

Fıkıh'la ilgili rivâyetlerde ibadet ve sosyal hayat öne çıkarken otoriteleşen rivâyetlerde de görüleceği üzere, ipek elbise giyme, içinde suret olan eve köpeğin girmeyeceği, hacamat, kusma ve ihtilâm olmanın orucu bozmayacağına dair rivâyet, bu eserde de yer almaktadır. Tıpla ilgili az yeme, çok yemenin hastalık sebebi olması ve her derdin bir dermanının bulunduğuna dair rivâyet, geleneği taklit ederek tercüme edilmiştir. Mevzu kabul edilen ve kırk hadisler içinde farklı olduğunu düşündüğümüz bir rivâyet, eserin üslubunu göstermek için zikredilecektir:

- “*Nezle olmak cüzâam hastalığından emin olmaya sebeptir.*” (Mevzu)

“Ger zükâm olsan üşenme didi fahru’l-mürselîn

Kişiyi zîrâ cüzâm olmakdan eyler ol emîn”²⁸²⁷

Hadislerin problemleri metinlerden seçildiği eserde rivâyetlerle ilgili bir kaynak zikredilmezken; râvî, sened veya cerh-ta‘dil konularına da değinilmemiştir.

6. 5. Revâhî, *Tenvîru’l-Ebsâr*.

Revâhî’nin eseri kırk hadis telifinde hadis ilmi açısından iki yönden önem arz etmektedir. Tercümede rivâyetlerin kaynakları ve sahâbî râvîleri mümkün mertebe belirtilmiştir. Eserde ilk zikredilen “*Allah, önce benim ruhumu yarattı*” rivâyeti şu şekilde tercüme edilmiştir:

“Nakl olunmuşdur Mesâbîh’de budur kavli-i sahîh

İbn-i Abbâs ile hem Talhâ rivâyet eyledi

Çün buyurmuşdur Resûlullâh hadisinde bunu

Hakk Teâlâ rûhımı evvel benüm halk eyledi”²⁸²⁸

Revâhî, bu rivâyeti Begavî’nin, *Mesâbîhü’s-sünne* adlı eserinde İbn Abbâs ve Talhâ’nın sahih senedle rivâyet ettiklerini belirtmiştir. Yaptığımız araştırmaya göre bu rivâyet *Mesâbîh*’te yer almazken Aliyyü’l-Kârî bu eser üzerine yaptığı şerhte sened zikretmeksizin sadece metni nakletmekle yetinmiştir.

Yine “niyet hadisi”nin tercümesi verilirken râvînin İbn Velîd olduğu belirtilmiştir ki söz konusu rivâyet bize Hz. Ömer aracılığı ile gelmektedir.²⁸²⁹

Revâhî’nin kaynak ve râvî bilgisini bizim tespitlerimize göre hatalı verdiği bir başka örnek şu şekildedir:

²⁸²⁷ Muhyî, *Tercüme-i Hadîs-i Erba’in* (Milli Kütüphane, 06 Mil Yz A 3615/6), 117b.

²⁸²⁸ Revâhî, *Tenvîrü’l-epsâr* (Hacımahmud Efendi Bölümü, 3829), 20b.

²⁸²⁹ Revâhî, *Tenvîrü’l-epsâr* (Hacımahmud Efendi Bölümü, 3829), 23b.

- “Allah bir şeyin olmasını dilediği zaman onu var etmek için sebepler meydana getirir.”

“İbn-i Mesud’dan rivâyet oldu bu nakl-i sahîh
Hem Meşârik’da Mesâbîh’de dahi mesturdur
Bir muradı virmek olsa Hakk hâceti sebep ider
Viren oldur sebebin dahi virür makdûrdur”
Bu rivâyet de temel hadis kitaplarında yer almamaktadır.²⁸³⁰

Eserde Tirmizî kaynak gösterilerek Abdurrahman b. Avf’tan nakledildiği bilgisinin verildiği “Müslüman, elinden ve dilinden Müslümanların emin olduğu kimsedir” rivâyetinin tercümesi şu şekildedir:

“Abdurrahman bin Avf’dür bu hadîsün râvîsi/ Tirmizî’den nakl olındı didi fahr-i kâinât Mümin oldur eli ile dili ile kimsenün/ Hatırını yıkmayup incitmiyegil sıfât”²⁸³¹

Ne var ki Tirmizî’nin *es-Sünen* adlı eserinde bu rivâyetin Câbir, Ebû Mûsâ, Abdullah b. Amr ve Ebû Hüreyre’den nakledildiği bilgisi verilirken İbn Avf’tan bu rivâyet tahrîc edilmemiştir.²⁸³²

Beyhakî’nin Ebû Hüreyre’den tahrîc ettiği ve zayıf kabul edilen “Kim gurbette ölürse şehit hükmündedir” rivâyeti, Hz. Ebû Bekir aracılığı ile Müslim’in naklettiği belirtilerek tercüme edilmiştir:

“Hazret-i Sıddîk-ı ekber hem rivâyet eyledi
Müslim olmuşdur bunu nakl iyliyen tasrîh ile
Bir kişi gurbetde fevt olsa şehîd didi habîb
Hamdülillah bu beşâretdür bize tahkîk ile”²⁸³³

Eserde râvî veya kaynak bilgisine dair bir başka örnek “Kim ilim talep ederken ölürse şehit hükmündedir” rivâyetinin “Ki Ebû Derdâ râvî oldu bî-gümân/Hem Sahîhi Müslim’de nakl olındı bu hadîs” ifadelerinde görüldüğü üzere Müslim’in naklettiği belirtilmiştir ki bu lafızla söz konusu rivâyet, temel hadis kitaplarında yer almamaktadır.²⁸³⁴

²⁸³⁰ Revâhî, *Tenvîrü’l-’Ebsâr* (Hacımahmud Efendi Bölümü, 3829), 23b.

²⁸³¹ Revâhî, *Tenvîrü’l-’Ebsâr* (Hacımahmud Efendi Bölümü, 3829), 23a.

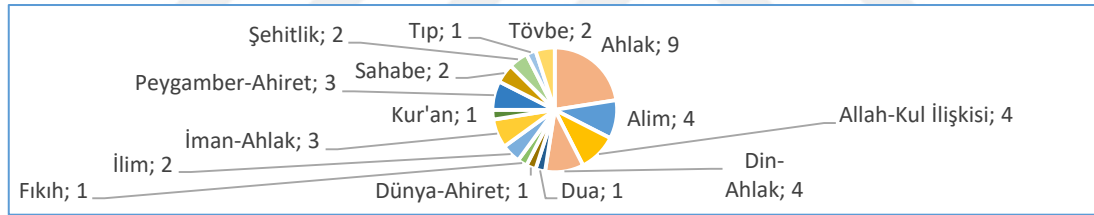
²⁸³² Tirmizî, İman 12.

²⁸³³ Revâhî, *Tenvîrü’l-’Ebsâr* (Hacımahmud Efendi Bölümü, 3829), 25a.

²⁸³⁴ Revâhî, *Tenvîrü’l-’Ebsâr* (Hacımahmud Efendi Bölümü, 3829), 25a.

Hadis ilmi açısından gösterilen bu çabanın esere yansıtılmasında ilmî bir hassasiyet gösterilmesi gerekiyordu. Burada örnek verilen metinlerin dışında yer alan rivâyetlerde de râvî ve eser bilgisi, ilgili kitaplardan tetkik edilerek verilmemiştir. Dolayısıyla rivâyetlerin temel hadis kitaplarından alınmadığı veya eksik alındığı düşünülmektedir. Ayrıca bazı rivâyetlerde nüsha farklılığından kaynaklanan bilgi değişikliği de söz konusu olabilir.

Revâhî'nin seçtiği metinlerde ahlak, din ve sosyal hayat öne çıkan konulardandır. Ahlâkî rivâyetlerde ölümlere sövme, dünyanın mümin için zindan oluşu, merhamet ve sadaka konuları öne çıkmıştır. Âlim ve ilim ile ilgili rivâyetlerde âlime hürmet ve ikram vurgulanırken, ilim talep etme konusu teşvik edilmiştir.²⁸³⁵ Hz. Peygamber'in hususiyetine dair rivâyetlerle birlikte sahabenin yıldızlar gibi olduğunu belirten rivâyet de tercüme edilmiştir.²⁸³⁶ Bu anlamda “*Vatan sevgisi imandandır*” ve “*Âdem su ve çamur arasında iken (balçık) ben Peygamberdim*” rivâyetleri diğer kırk hadislerden farklı olarak sadece bu eserde tercih edilirken²⁸³⁷ konuların dağılımını bir grafikte şöyle gösterebiliriz:

Şekil 3. 34. Revâhî'nin *Tenvîrü'l-Ebsâr*'ında konu dağılımı

Konuları itibariyle kırk hadis telif geleneğini tekrar eden bu eserde hadis ilmi açısından râvî ve kaynak bilgisi zikredilmiştir. Bu yönüyle dikkat çeken eserde 23 rivâyet, problemlili metinlerden oluşmakta ve müellif, kaynaklarda yer almayan rivâyetleri birtakım kitaplar ile sahâbîlere isnad etmektedir. Râvî ve kaynak bilgisinin nazmedilmesinden dolayı dikkatimizi çeken *Tenvîrü'l-epsâr*'daki bu hatalar, eserin ilmî değerini düşürmektedir.

6. 6. Sebzî Selanikli Selâmizâde, *Zübdetü'l-İrfân*.

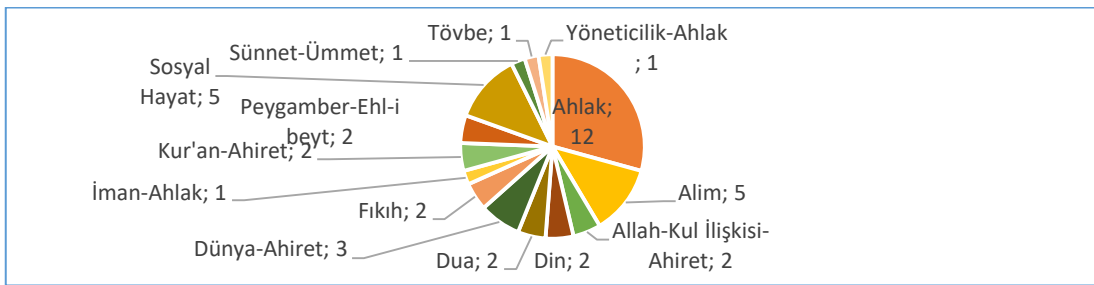
Molla Câmî'nin kırk hadisine *tefâülde* bulunduktan sonra “men hafıza” rivâyetinin muştusuna kavuşma arzusuyla “*oldem Meşârik u Mesâbih u Câmîu's-sağîr*”

²⁸³⁵ Revâhî, *Tenvîrü'l-epsâr* (Hacımahmud Efendi Bölümü, 3829), 21b-22a.

²⁸³⁶ Revâhî, *Tenvîrü'l-epsâr* (Hacımahmud Efendi Bölümü, 3829), 25b.

²⁸³⁷ Revâhî, *Tenvîrü'l-epsâr* (Hacımahmud Efendi Bölümü, 3829), 20b, 24a.

u Buhârî'den kırk hadîs-i şerîf istihrâc u ihrâc idüp...” ifadelerinde de anlatıldığı üzere bu eserlerden bir kırk hadis tercümesi meydan getiren Sebzî, eserinde din, ahlak ve sosyal hayat ile âlimlerle ilgili rivâyetler tercüme etmiştir.²⁸³⁸ Her ne kadar rivâyetlerin kaynağına dair bilgi verilmişse de yapılan araştırmada temel hadis kitaplarında yer almayan metinler de kullanılmıştır. Eserde yer alan 33 problemlili rivâyetten 23’ü kırk hadis telifinde ilk defa bu eserde tercüme edilmiştir. Konuların tasnifinde dünyanın geçiciliği, Ehl-i beyt ile âlimlere önem verme teması öne çıkmaktadır. Bunu bir tabloda şöyle gösterebiliriz:

Şekil 3. 35. Sebzî Selanikli Selâmizâde'nin Zübdetü'l-İrfân'ında konu dağılımı

Eserde âlimler hakkında temel hadis kitaplarında bulunmayan rivâyetlerden birkaçı şu şekilde tercüme edilmiştir:

- “*Âlimin ölümüne üzülmeven kimsede münafıklık alameti vardır. (münafık olur)*”

“Ehl-i ilmün mevtine her kim ki mahzûn olmadı

Zâhir u bâtın fenâ dünyâda bil anı serfirâz

Didi Peygamber kâr ider iş bu ‘amel

Bu ‘âlemden sa’y idüp eylen hayatda ihtirâz”²⁸³⁹

- “*Âlimlerin eti (dedikodusunun yapılması) zehirlidir. Onu koklayan (dedikoduya teşebbüs eden) hastalanır. Onu yiyen (dedikodularını yapan) ölür.*”

“Ulemânun luhûmu mesmûmdur

Kim ki şemm ider olur ehl-i maraz

Olur elbetde didi Resûlullâh

Ekl ider ol luhûmdan ehl-i garaz”²⁸⁴⁰

- “*Âlim, gaflet içinde olsa da Allah'ın sevgili kuludur. Câhil, âbidde olsa Allah'ın düşmanıdır.*”

²⁸³⁸ Sebzî, *Zübdetü'l-irfân* (Ali Emîrî Bölümü, 806), 1b-4a.

²⁸³⁹ Sebzî, *Zübdetü'l-irfân* (Ali Emîrî Bölümü, 806), 6b.

²⁸⁴⁰ Sebzî, *Zübdetü'l-irfân* (Ali Emîrî Bölümü, 806), 6b.

“Âlim olan muhabbet-i Hakka/ Gâfil olursa da olur lâyük
Câhil olan olur ‘aduvullâh/ ‘Âbid olursa da olur fasık”²⁸⁴¹

Üç rivâyetin anlaşılma biçimine bakıldığında âlimlerin sosyal statülerini güçlendirme ve toplumu bu yönde eğitme çabası görülecektir.

Eserde Ehl-i beyt sevgisinin ele alındığı bir rivâyet, “*Buğz-ı âl-i Muhammed ile olan/ İtmez ol bûy-ı cennet istismâm/ Yokdur bunda hilâf eyle hazer/ Böyle buyura çün resûl-i enâm*” şeklinde tercüme edilmiştir.²⁸⁴²

Eserin genelinde az bir amelin karşılığında çok mükâfatın veya cezanın verileceğini bildiren metinlerin tercih edilmesi dikkat çekerken²⁸⁴³ Hz. Ali’ye nispet edilen sözler de bu eserde zikredilmiştir.²⁸⁴⁴ Hadis ilmi açısından râvî, sened veya cerh-ta’dil bilgisi yer almayan eserin kaynakları mukaddimede belirtildiği gibi muteber kitaplar değildir. 8 makbul rivâyetin dışında 33 rivâyetin problemlı metinlerden oluşması bunun delilidir.

6. 7. Mustafa b. Şeyh Mahmûd el-Ârif Nushî, *Tercüme-i Hadîs-i Erba’în*.

Kırk hadis telif geleneğinde konulu eserlerden kabul edebileceğimiz Nushî’nin kırk hadisi daha çok fıkıh ile ilgili metinlerin tercümesidir. Bununla birlikte Hz. Peygamber’e salât ve Kur’an okumanın fazileti ile ilgili rivâyetler de eserin son kısmında tercüme edilmiştir. Mukaddimede “men hafıza” rivâyetinin muştusuna ulaşmak için kaleme aldığını belirttiği esere besmele ile ilgili bir rivâyetle başlanmış; temizlik, abdest, namaz, Hz. Peygamber’e salât, zekât, oruç, hac, Kur’an okuma, âbidlerin faziletleri ve dua hakkında rivâyetler yer almaktadır.²⁸⁴⁵ Eserde 19 rivâyet, problemlı metinlerden oluşurken bulunamayan iki rivâyet ile bir sahih rivâyet örneğinde müellifin tercüme üslubu gösterilecektir.

- “*Sabah namazını şu iki sûre (Şems ve Duha) ile kılınız.*”

“*Salât-ı subh-ı kılmak istedikde/ Okı sen sûre-i Şems u Duhâyı
İbâdâtum kabul olsun dir isen/ Nebî fermânı üzre kıl edâyı*”²⁸⁴⁶

²⁸⁴¹ Sebzi, *Zübdetü'l-irfân* (Ali Emîrî Bölümü, 806), 7a.

²⁸⁴² Sebzi, *Zübdetü'l-irfân* (Ali Emîrî Bölümü, 806), 7b.

²⁸⁴³ Sebzi, *Zübdetü'l-irfân* (Ali Emîrî Bölümü, 806), 6b.

²⁸⁴⁴ Sebzi, *Zübdetü'l-irfân* (Ali Emîrî Bölümü, 806), 7a, 7b, 8a.

²⁸⁴⁵ Nushî, *Tercüme-i Hadîs-i Erba’în*, 196/7, 59b-66a.

²⁸⁴⁶ Nushî, *Tercüme-i Hadîs-i Erba’în*, 196/7, 63a.

- “Kim bir vakit namazı (bile isteye) terk ederse sanki kendisini bıçaksız kesmiş gibidir.”

“Kim bir vakt namâzı terk eyler/ Zebh ider nefsinı bilâ-sikkîn
Âhiretde azâba lâıyk olur/ Böyle buyurdı çün Resûl-i emîn”²⁸⁴⁷

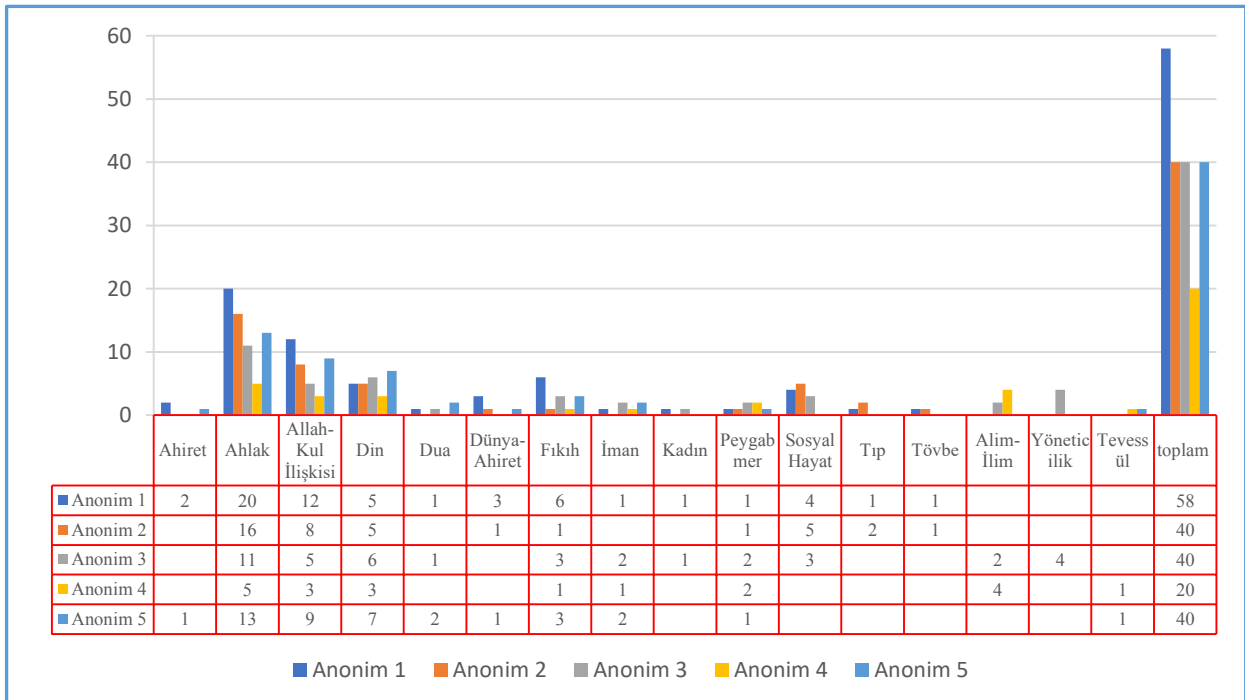
- “Münâfıklara ağır gelen iki namaz vardır: Sabah ve yatsı namazları.”

“Salât-ı ‘ışâ hem salât-ı fecr/ Münâfıklara bunlar eskâl olur
Nifâkı kabul itme it ihtimâm/ Ki îmân u İslâm’un ekmel olur”²⁸⁴⁸

Müellifin rivâyetleri kullanma üslubunda sıhhat kaygısı bulunmazken seçilen metinlerde toplumun ibadet hayatına yön verme düşüncesi öne çıkmıştır. Tercümelerde rivâyetlere işârî veya mecâzî anlamlar yüklenmeden sade bir tercüme yapılmıştır. Eserde hadis ilmi ile ilgili verilmiş herhangi bir bilgi bulunmazken mukaddimede “men hafıza” rivâyetinin İbn Asâkîr ve İbn Adî tarikleri belirtilerek nakledilmiştir.²⁸⁴⁹

7. MÜELLİFİ TESPİT EDİLEMİYEN ESERLER -Anonim Kırk Hadisler-

Anonim kabul edilerek tahrîc bilgileri verilen kırk hadislerin muhtevaları ortak bir başlık altında değerlendirilecektir. Beş anonim kırk hadisin içinde mukaddimesi olanlar başta olmak üzere rivâyetlerle ilgili hadis ilmi açısından bir değerlendirme yapılmamıştır. Telif sebebi tespit edilenlerin çıkış noktasını “men hafıza” rivâyeti oluşturmaktadır. Rivâyetlerin seçiminde ahlak teması ön planda tutulmuş bununla birlikte fıkıh başta olmak üzere ahiret halleri, ilim, tıp ve sosyal hayatla ilgili metinler tercih edilmiştir. Konuların dağılımı şu şekildedir:

Tablodaki verileri incelediğimizde risalelerin tamamında Allah-kul ilişkisi, din, ahlak, Peygamber ve fıkıh ile ilgili rivâyetler de yoğunluk gözüktürken; üçüncü kırk hadiste yöneticilik; dördüncü kırk hadiste ise âlim-ilm konuları ayrıca öne çıkmaktadır. Dört ve beşinci kırk hadislerde tercüme edilen “*İşlerinizde acze düşüp şaşırduğunuz zaman kabir ehlinden yardım dileyin*” rivâyeti tevessül ile alakalıdır.

Şekil 3. 36. Müellifi tespit edilemeyen anonim kırk hadislerde konu dağılımı

Daha öncede belirtildiği üzere anonim kırk hadislerde yer alan rivâyetler kırk hadis telif geleneğinde çokça kullanılan metinlerden seçilmiştir. Bununla birlikte müelliflerin tercüme üslubu ve rivâyetleri algılama biçimlerini göstermek adına her eserden daha önce geçmeyen bir rivâyet örneklendirilecektir:

Anonim 1

- “*Bir zengine zenginliğinden ötürü ikram edenin dininin üçte biri gider.*” (Mevzu)

“Bir ganîye şu kim gınâsı için/ İtse dünya perest olup ikrâm
Sülüsân-ı nukûd-ı dinî gider/ Anda noksân pezîr olup İslâm”

Anonim 2

- “*Bir erkek şehevi arzuları geldiğinde onu bastırır (zina yapmaz) nefesine söz geçirirse günahları bağışlanır.*” (Mevzu)

“Nefs ‘adüvdür rûz u şeb eyle cihâd/ Cû‘u ‘uzlet ana hoş seyf u sihâm

Bir murâdın virmeyüp red eylesen/ Her günâhun yârlıgâr Rabb-ı enâm”²⁸⁵⁰

Anonim 3

- “*Kalbinizi zaman zaman dinlendiriniz.*” (Zayıf)

“İbâdetden gelürse kalbe fetret

Anı tefrîh idün salât-be-salât”²⁸⁵¹

Anonim 4

- “*Tok kimsenin kıldığı namaz, sarhoşun yaltaklanması gibidir.*” (Bulunamadı)

“Toh karın tâ‘ata safâ virmez/ Toh karın kalbi bî-ta‘lluk ider

Yine benzer namazı toh kişün/ Ve kim ola şerhûş temellük ider”²⁸⁵²

Anonim 5

²⁸⁵⁰ İkinci Anonim, *Kırk Hadis*, 06 Mil Yz 10111, 3a.

²⁸⁵¹ Üçüncü Anonim, *Tercüme-i Hadîs-i Erba‘în bi’t-Türki* (Laleli, 416), 18b-19a.

²⁸⁵² Dördüncü Anonim, *Kırk Hadis* (Laleli, 3660), 104b.

- “Cennetin kapısında “kim nefesine muhalefet ederse onun yeri cennettir, kim de nefesine uyarsa yeri cehennemdir” yazdığını gördüm.” (Mevzu)

“Didi mirâc gicesinde fahr-ı ‘âlem Mustafâ

Görmüşem cennet kapusunda yazılmışdur revân

Şol ki muhâlif hevâsına yiri cennet iken

Ol ki hevâsına uydı yiri nâr olur hemân”²⁸⁵³

Üçüncü kırk hadis, manzum-mensur karışık olup önce rivâyetlerin şerhi yapılırken sahâbî râvîsi zikredilmiş daha sonra manzum tercümelere verilmiştir. Tercümeden sonra konu ile ilgili başka rivâyetler de aktarılmıştır.

Kırk hadis telif geleneğinde konuları itibariyle tasnifi yapılan ve muhtevaları değerlendirilen bu eserlerde hadis ilmi ile ilgili kayda değer bir bilgi yer almamaktadır.

8. İSMAİL SÂDİK KEMÂL, *BİN EHÂDÎS ŞERHİ*.²⁸⁵⁴

İsmail Sâdik Kemal’in eseri yapısı itibariyle kırk hadis geleneğinde ayrı bir yere sahiptir. Daha önce belirtildiği üzere bu çalışma birkaç kitabın nazma çekilmesinden oluşmaktadır. Buhârî’yi nazma çekme düşüncesi ile telif edilen eser, Nevevî ve Câmî’nin kırk hadislerinde kullandıkları rivâyetlerin manzum tercümesiyle başlamış daha sonra Buhârî’nin her kitabından belirli sayıda hadis nazma çekilmiştir. Eserin son kısmında Hz. Peygamber’in mucizeleri ve gayba dair verdiği haberler Kâdı İyaz’ın *eş-Şifâ* adlı eserinden nakledilmiştir. Burada *eş-Şifâ*’nın metni hadis gibi aktarılmış olup nazma çekilmiştir ki bu söz konusu eserin kıymetini düşüren bir durumdur.

Bu çalışmanın hedeflerinden birisi, manzum kırk, yüz ve bin hadis telif geleneğinin kurgusunu oluşturan metinlerin tespit edilmesinin yanında muhtevalarının da tahlil edilmesidir. Bir sonraki başlıkta belirgin hale gelecek olan bu hedefe katkı sağlamak adına -tek ve özel bir metot uygulanmasından olmasından dolayı- İsmail Sâdik Kemâl’in eseri, özel bir tasnife tabi tutulacaktır. *Bin Ehâdîs Şerhi*’in muhteva analizinde izlenecek metot şu şekildedir:

²⁸⁵³ Beşinci Anonim, *Kırk Hadis* (Türkçe Yazmalar, 06 Mil Yz. A 5237/1), 50a.

²⁸⁵⁴ 1019 Rivâyetin yer aldığı eser, Buhârî’yi nazma çekme düşüncesi ile telif edilmeye başlanmıştır. Eserin baş tarafında yer alan Nevevî’nin kırk hadislerinin manzum tercümesi bu anlamda tespit edilen tek örnektir. Daha sonra Câmî’nin kırk hadisi tercüme edilmiş ve Osmanlı dönemi manzum kırk hadis geleneğinde tercih edilen ve sosyal hayatın içinde kendine yer bulmuş rivâyetler yer almaktadır. İsmail Sâdik Kemâl, *Âsâr-ı Kemâl*.

1- Nevevî'nin kırk hadisi, Osmanlı Dönemi'nden önce telif edildiği, Câmî'nin kırk hadisi de daha önce incelendiği için muhteva açısından dikkate alınmayacaktır.

2- Buhârî'den nakledilen 664 rivâyet, eserin üslubunu göstermesi bakımından önem arz etmekle beraber kendi içinde bir değerlendirmeye tabi tutulacak ve müellifin sahih bir metin ile mevzu bir metni algılama biçimini göstermek adına tercüme örnekleri verilecektir.

3- Buhârî dışında *Kütüb-i Sitte* eserleri ve Ahmed b. Hanbel'in *el-Müsned*'inde sahih kabul edilen 115 rivâyet de muhteva değerlendirmesinin dışında tutulacaktır.

4- Dolayısıyla *Kütüb-i Sitte*, Nevevî ve Câmî'nin kırk hadislerinin dışında kalan (bu eserlerde 859 rivâyet vardır) sahih, zayıf, mevzu ve bulunamayan 160 rivâyetin konuları genel hatlarıyla belirtilecek ve üçüncü bölümde takip edilen metoda göre değerlendirilecektir.

5- Bu değerlendirmede temel amaç kırk hadis telif geleneği ile İsmail Sâdık Kemâl'in etkileşimini ortaya koymak ve Osmanlı'nın son dönemine kadar geçen sürede varsa rivâyet algısının değişimini yoksa geleneğin ne kadar taklit edildiğini tespit etmektir.

Öncelikle İsmail Sâdık Kemal'in Buhârî'den seçtiği rivâyetler ile diğer eserlerden seçtikleri arasında tercümede bir fark bulunmamaktadır.

Aksırmak hakkında Buhârî ve Müslim'den tercüme edilen iki rivâyet, müellifin üslubunu göstermesi bakımından önemlidir.

- “Sizden biriniz aksıracağı zaman Allah’a hamd ederse sizde (Allah sana merhamet etsin) diyerek karşılık verin. Şayet hamd etmezse sizde bir şey yapmayayın.”²⁸⁵⁵

“Biriniz aksıracak yerhamükallâh diyü/ İdiniz ana duâ hamdi iderse ityân

Lîk hamd itmez ise ‘âtıs olan sizde ana/ İtmeyin öyle duâyı diyü kıldı fermân

Nehy-i tahrîm için dindi ve yâhud tenzîh/ Lîkin ikincisini eyledi cumhûr beyân”²⁸⁵⁶

- “Sizden biriniz aksırduğında elhamdilillah desin. Arkadaşı veya kardeşi de yerhamüke’llâh diye karşılık versin. Bu karşılığa mukabil o da yehdükümü’llâhü ve yuslih bâleküm şeklinde dua ederek cevap versin.”²⁸⁵⁷

“Aksıran hamd ide hem dahi ahî müslim olan/Ya yanında bulunan yerhamüke’llâh’la duâ

²⁸⁵⁵ Müslim, Zühd 9.

²⁸⁵⁶ İsmail Sâdık Kemâl, *Âsâr-ı Kemâl*, 170; İsmail Sâdık Kemâl, *Âsâr-ı Kemâl* (Düğümlü Baba Koleksiyonu, 67), 265a.

²⁸⁵⁷ Buhârî, Edeb 126.

Aksıranın da buyurdı ana ne dimesini/ Bu hadîs de yazılı lafzı ile diye ana
 Ki hidâyetle duâ hem dahi hâl u şânı/ Ola ıslâh demek oluyor anda ma'nâ
 Sarsılır âdemin aksırur iken 'azâsı/ Eski hâlin bulıcak olmalıdır rahm-ı Hudâ
 Dinür 'azaya sevâmit ki kavâim demek/Adamın anlar ile oldu kıvâmı zîrâ
 Hâsılı benziyor o zelzele-i ebniyeye/ Hâl-i sâbıkda bekâsı çün ola hamd ifâ
 Oluyor nef-i riyâzet kişinin 'aklına o/ Meşy ile cisme olan nef-i riyâzet-âsâ"²⁸⁵⁸

Görüldüğü üzere rivâyetlerin muhtevalarını tercümede eksiksiz verme düşüncesi ile bazen iki bazen daha çok beyitle anlatılmaya çalışılmıştır. Muhtevâyı şerh ederken müellifin, gündelik hayattan, dînin muhtelif konularından ve entelektüel birikiminden istifade ettiği de olmuştur.

Eserde yer alan problemlî rivâyetlerin tercümesinde bu üslup kendini göstermiştir. Mevzu ve temel hadis kitaplarında yer almayan iki rivâyetin manzum tercümelerinde müellifin rivâyetleri yorumlama ve şerh etme biçimi şu şekilde gerçekleşmiştir:

- *"Siz koca-karı imanı gibi iman edin."* (Mevzu)

"Dîni gûş eyleyerek mu'tekid olmak kâfi/ Ya'nî hiç şübheye düş olamasıdır 'âlâ

Çünkü tertîb-i kıyâs eyleyemez ba'zılar/ Anı şart itmesidür mûcib-i envâ' bazılar

Cüz'î vü küllî dahı müntic oluyor kudret-i Hak/ Ahz u i'tâ-yı nefsidir ana suğra kübrâ

Zât-ı Hakkı düşünüp eyleme selb-i îmân/ Bak delil işte kazâyâ-yı halâyık eclâ"²⁸⁵⁹

- *"Cuma gecesi ve gündüzü bana salât etmeyi artırın. Cuma gecesi ve gündüzü salâtları bana teslim ederler. Toprak nebîlerin cesedini çürütmez. Bir Müslüman bana salât ettiğinde bir melek o salâtı yüklenir ve salât edenin ismiyle birlikte "falanca şöyle şöyle söyledi" diyerek teslim eder."* (Bulunamadı)

"Cum'a günü ile gicesi salâtı çok idin/ Bana ikisi de zîrâ anı teslim ider

Enbiya cismini bî şübhe zemîn ekl itmez/ Kim salât itse bana anı melek nakl ider

İsmi söyle anın ya'nî fülân bu gûnâ/ Salavât itdi diyü virür anı dahi haber

Vakte isnâdı mecâzı demek olur naklin/ Vâsıtasuz işidür başka hadîs de ezber

²⁸⁵⁸ İsmail Sâdık Kemâl, *Âsâr-ı Kemâl*, 170; İsmail Sâdık Kemâl, *Âsâr-ı Kemâl* (Düğümlü Baba Koleksiyonu, 67), 265a.

²⁸⁵⁹ İsmail Sâdık Kemâl, *Âsâr-ı Kemâl*, 38; İsmail Sâdık Kemâl, *Âsâr-ı Kemâl* (Düğümlü Baba Koleksiyonu, 67), 53.

Melegin nakli de Cum'a gününün gayrında/ Salavâtı dimek olduğu celî vü ebher"²⁸⁶⁰

Yapılan kıyaslamaya göre müellifin rivâyetleri değerlendirme kriteri, onların makbul olmalarından ziyade konu bütünlüğüne uygun olup olmadığıdır. Rivâyetlerin muhtevaları üzerinde düşünme ve onlara zihindeki fikri tasdik ettirme çabası, sahih veya zayıf olmalarından ziyade ne dediklerini esas almayı peşi sıra getirmiş ve eserin genelinde bu üslup muhafaza edilmiştir.

Eserin son kısmında verilen mucize ve gayb ile ilgili rivâyetler şairin ufkunu göstermeleri bakımından önemlidir. *eş-Şifâ*'da mucize ve gayb konularının işlendiği kısımdan hadis olarak verilen rivâyetler, şöyle örneklendirilebilir:

eş-Şifâ'da Hz. Peygamber'in gayb ile ilgili verdiği bilgiler şöyle geçmektedir:

أَخْبَرَ بِمُلْكِ بَنِي أُمَيَّةَ وَوَلَايَةِ مُعَاوِيَةَ وَوَصَّاهُ، وَاتَّخَذَ بَنِي أُمَيَّةَ مَالَ اللَّهِ دُولًا، وَخُرُوجَ وَوَلَدِ الْعَبَّاسِ بِالرَّايَاتِ السُّودِ
وَمُلْكُهُمْ أَضْعَافَ مَا مَلَكُوا وَخُرُوجَ الْمُهَدِيِّ وَمَا يَنَالُ أَهْلَ بَيْتِهِ وَتَقْتِيلَهُمْ وَتَشْرِيدهُمْ وَقَتْلَ عَلِيٍّ وَأَنَّ أَشَقَّاهَا الَّذِي
يُخْضِبُ هَذِهِ مِنْ هَذِهِ أَيُّ لِحْيَتِهِ مِنْ رَأْسِهِ²⁸⁶¹

Bu ifadeler *Bin Ehâdis Şerhi*'nde *عَلَّمَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ* ifadesiyle başlayarak *eş-Şifâ*'nın metni nakledilip hadismiş gibi kabul edilerek şu şekilde tercüme edilmiştir:

“Emevî'nin de buyurmuş idi mülkin ihbâr/ İbtidâsı olacak zâta da nush icrâ
Beyt-i mâlî Emeviyye idecekler isrâf/ Âl-i ‘Abbâs siyah ‘âlâm ile olur eclâ
Olur anlar da memâlik-i Emevî'den dahi çok/ Ola hem ahir ezmânda Mehdî peydâ
Âl-i ‘âliye-i Cenâb-ı Nebevîsine dahi/ Katl ü tefrîk ile nice olacak cevr ü ezâ
İdecek Hazret-i Kerrâr'ı şehîd eşkâ'n-nâs/ Rîşine re's-i şerefinden olur hûn ilkâ"²⁸⁶²

Tercüme edilen rivâyetin içinde üçü sahih, beşi zayıf kabul edilen sekiz farklı metin yer almaktadır.²⁸⁶³ *eş-Şifâ*'dan nakledilen metnin tek bir hadismiş gibi algılanarak nazm edilmesi, hadis ilmi açısından yanlıştır. Ayrıca sahih ve mevzu rivâyetlerin iç içe geçmesi gibi bir durum ortaya çıkmıştır ki “*Hz. Osman, Kur'an okurken öldürülecektir. Onlar onu azletmek isterken şüphesiz Allah, ona (hilafet)*

²⁸⁶⁰ İsmail Sâdık Kemâl, *Âsâr-ı Kemâl*, 57; İsmail Sâdık Kemâl, *Âsâr-ı Kemâl* (Düğümlü Baba Koleksiyonu, 67), 80.

²⁸⁶¹ Hz. Peygamber, Ümeyyeoğullarının hakimiyet kuracağını, Muâviye b. Ebû Süfyan'ın yönetici olacağını haber vermiş ve ona bazı tavsiyelerde bulunmuştur. Ayrıca onların Allah'ın mallarını kendi içlerinde kullanacaklarını, siyah sancaklarla (Abbasoğullarının) ortaya çıkacağını ve bir öncekilerin elde ettiklerinden bir kat daha fazl mülk elde edeceklerini, Mehdî'nin çıkacağını, Ehl-i Beyti'nin başlarına gelecek musibetleri, onların öldürüleceklerini, yurtlarından kovulacaklarını, Hz. Ali'nin öldürüleceğini (Onu öldürenler içinde en kötülerinin, başından akan kanla sakalının kana boyanmasına sebep olan kişi -İbn Mülcem- olduğunu) haber verdi.

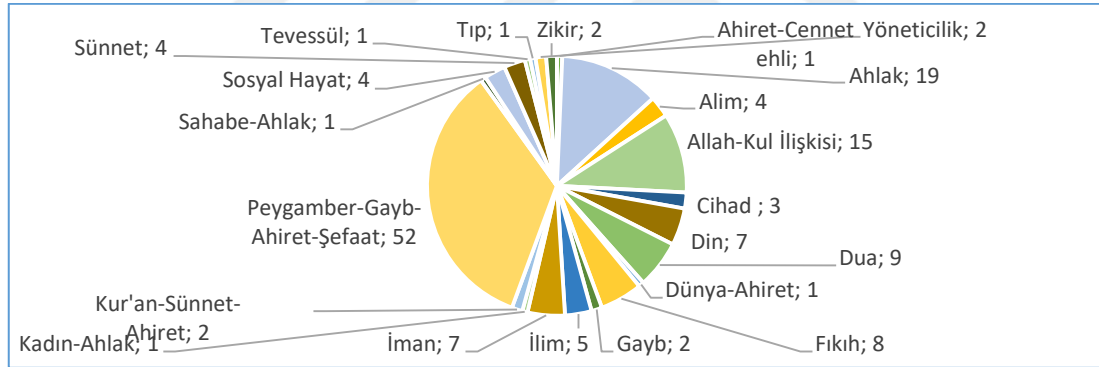
²⁸⁶² İsmail Sâdık Kemâl, *Âsâr-ı Kemâl*, 78; İsmail Sâdık Kemâl, *Âsâr-ı Kemâl* (Düğümlü Baba Koleksiyonu, 67), 96.

²⁸⁶³ Tahrîc bilgileri için İkinci Bölüm'de 806 no'lu rivâyete bakınız.

gömleği giydirecektir. Gerçek şu ki Osman'ın kanı, *فسيكفيكم الله* ayetinin üzerine damlayacaktır” ifadelerinde yer alan üç farklı rivâyetten ikisine sahih hükmü verilirken metnin son bölümü mevzu kabul edilen bir rivâyete tekâbül etmektedir.²⁸⁶⁴ Şayet müellif bunu *eş-Şifâ*'dan aldığını ve hadis olarak görmediğini belirterek tercüme etmiş olsaydı bu kısım *eş-Şifâ* tercümesi kabul edilebilirdi.

Hz. Peygamber'in gayba dair her şeyi bildiği ve bundan haber verdiği düşüncesi ile onun mucizelerinin ispatı, şairin zihin dünyasının birincil bakış açısıdır. Bunu aktarma çabası ise rivâyetlerin tercümelerinde ontolojik sorunlardan ziyade epistemik değerleri öncelemeyi gerektirmiştir.

Eserde muhteva analizine konu olan rivâyetlerin seçiminde öne çıkan unsur gayb ve mucize ile ilgili *eş-Şifâ*'dan yapılan alıntılardır. Geriye kalan rivâyetlerde ise kırk hadis telif geleneğinde sıkça kullanılan rivâyetler tercüme edilirken daha önce geçmeyen bazı rivâyetler de tercih edilmiştir. Söz konusu rivâyetleri örneklemeden önce konuların tasnifi bir tabloda şöyle gösterilebilir:

Şekil 3. 37. İsmail Sâdık Kemâl'in *Bin Ehâdis Şerhi*'nde konu dağılımı

Allah-kul ilişkisi, ahlak, dua ve fıkıh konularının ön planda olduğu eserde kırk hadis geleneğinde daha önce tercih edilmeyen mevzu rivâyetler ve temel hadis kitaplarında yer almayan metinlerin tercüme/şerh metodu örneklendirilecektir.

- “Cennet ehlinden bir grup vardır ki Allah kendini onlardan sakınmaz, gizlemez.”
(Mevzu)

“Olucak ehl-i cinânın dahi ‘alâ sınıfı/ Ebedâ kendüyi Hak eylemez mestûr

²⁸⁶⁴ İsmail Sâdık Kemâl, *Âsâr-ı Kemâl*, 78; İsmail Sâdık Kemâl, *Âsâr-ı Kemâl* (Düğümlü Baba Koleksiyonu, 67), 96.

Ya'nî rü'yetle tecellî-i Hudâ'dan sonra/ İdecek anları mazharına Hallâk-ı şekûr"²⁸⁶⁵

- "İnsanoğlu benden fayda bulması için onları var ettim. Yoksa onlardan bana bir fayda elde etmek için değil." (Mevzu)

"Halkı halk eyledüm anlar bula bende nef'i/ Yohsa anlarda bana fâide olmaz peydâ
Ki ibâdetde fevâidle kabâhatda zarar/ Halkadur Hâlîk'a nef' ü zarâr olmaz aslâ"²⁸⁶⁶

- "İlim talep eden kimseye kırk yıllık geçineceği nafakası da olsa zekât vermek caizdir." (Mevzu)

"Tâlib-i ilmde kırk yıllık olursa nafaka/ Yine câiz ki zekât olına kendüye 'atâ
İlm-i dîn ile hemân sarf ile nahv-ı emsâlî/ Dînin ilminde vesâit demek olur ma'nâ"²⁸⁶⁷

- "Salih veya facir her müminin arkasında namaz kılabilirsiniz." (Zayıf)

"Ger namâz içre imâm olsa da fâsık câiz/ Sâlih olur ise lîkin çok olur ecr ü sevâb
Dört mezheb oluyor câmî-i şer'a erkân/ Ya'nî hak ehl-i cemâ'at bu hadîsdir mihrâb"²⁸⁶⁸

- "Müslüman olmadan önceki iyilikler İslam'a girdikten sonra makbul olur. -karşılığı verilir-" (Bulunamadı)

"Hasenâtı idicek hâlet-i küfr içre kişi/ Eyley Allah kabûl eyley ise ger îmân
Vakt- küfr içre olan seyyi'esi afv olarak/ Hasenâtı olacak kendüye ihsân
Mevt-i küfr üzre olan dûzâh içinde ebedî/ Hiç hurûc itmeyecekdür olamaz zann u gümân
Hasenât ile fakat şiddeti olur tahfif/ Diyerek ba'zı muhaddis idiyorsa beyân
Olmaz icmâ'a göre hıffete de fâidesi/ Gerçi teşdîdini cürme göre eyley Yezdân"²⁸⁶⁹

Müellifin, Buhârî'de geçen bir rivâyet ile mevzu kabul edilen metne bakış açısı aynıdır.

İlim talep eden kimseye zekât verilmesi ile ilgili rivâyet, şairin zihninde din ilimleriyle uğraşmak şeklinde yorumlanmıştır. Ne var ki rivâyet mevzu kabul edilmiş olup bu rivâyetin aslı bulunmamaktadır. Müellif ise rivâyeti sahih, makbul bir hadis gibi kabul ettiği için bakış açısını muhtevaya göre şekillendirmiş hatta kendi zihninde

²⁸⁶⁵ İsmail Sâdık Kemâl, *Âsâr-ı Kemâl*, 45; İsmail Sâdık Kemâl, *Âsâr-ı Kemâl* (Düğümlü Baba Koleksiyonu, 67), 61.

²⁸⁶⁶ İsmail Sâdık Kemâl, *Âsâr-ı Kemâl*, 44; İsmail Sâdık Kemâl, *Âsâr-ı Kemâl* (Düğümlü Baba Koleksiyonu, 67), 61.

²⁸⁶⁷ İsmail Sâdık Kemâl, *Âsâr-ı Kemâl*, 51; İsmail Sâdık Kemâl, *Âsâr-ı Kemâl* (Düğümlü Baba Koleksiyonu, 67), 36.

²⁸⁶⁸ İsmail Sâdık Kemâl, *Âsâr-ı Kemâl*, 38; İsmail Sâdık Kemâl, *Âsâr-ı Kemâl* (Düğümlü Baba Koleksiyonu, 67), 53.

²⁸⁶⁹ İsmail Sâdık Kemâl, *Âsâr-ı Kemâl*, 40; İsmail Sâdık Kemâl, *Âsâr-ı Kemâl* (Düğümlü Baba Koleksiyonu, 67), 56.

ilimden kast edilenin sarf, nahiv gibi alet ilimleri olduğunu ve bunların dini ilimler için vasıtalar olduğunu bu rivâyet özelinde şerh etme yoluna gitmiştir.²⁸⁷⁰

Müellifin eserin mukaddimesinde “*Yazmadum ism-i ruvâtı ola icmâl diyü/ Kütüb-i sâiredendür bilinürler hakkâ*” beyitlerinde verdiği bilgiye göre râvîlerin isimlerini yazmadığı ifade edilirken pek çok rivâyette sadece sahâbî râvîleri zikredilmiştir.²⁸⁷¹

Sarhoşluk veren şeylerin haram olduğuna dair rivâyet tercüme edilmiş²⁸⁷² akabinde “*Hem Cenâb-ı Nesâî ile Ebû Dâvûd’un/ Yazmış olduğu hadîsi de idelim ifhâm*” beyitlerinde aynı konudaki diğer rivâyete geçiş yapılarak iki rivâyet arasında şu şekilde bir bağ tesis edilmiştir:

“Her ne şey kim çoğı îrâs iderse sekri/ İmdi ol nesne kalîl olmuş olursa da harâm
Bu Cenâb-ı Nesâî ile Ebû Dâvûd’un/ Yazmış olduğu hadîs oldu musahhih-i ifhâm
Ya’nî kim Hazret-i Câbir’den anı bi’t-tashîh/ İbn Hibbân ider beyân u i’lâm
Hem dahî içilene bile değıldür mahsûr/ Müskir olan ne ise dime olur çünki merâm”²⁸⁷³

Böylece konunun başka bir yönüne daha dikkat çekilip aynı zamanda sahâbî râvîsi ve kaynaklarına da işaret edilmiştir.

Eserde özellikle Buhârî’den nakledilen rivâyetler özelinde, ihtisar yapılmadığı ve tamamının tercümeyle yansıtıldığını söylemek mümkündür. Râvîlerin şekke düştüğü ifadeler “*Bulacak sür’at ile neşv ü nemâ anlar kim/ Yaş tohum nice serî’an çıkup olursa ‘âyân/ Ya diğerine serî’ münbite kıldı teşbîh/ Diyü lafzı şekk ile râvîsi beyân*” beyitlerinde görüleceği üzere tercümede dile getirilmiştir.²⁸⁷⁴

Eserin büyük bölümü Buhârî rivâyetlerinden oluştuğu için câmî türünün konu tasnifi takip edilmiş ve ibadetlerle ilgili rivâyetlerde mezhepler arasında yaşanan ihtilaflara da işaret edilmiştir. Sabah namazının güneş doğarken kılınması hakkında nakledilen bir rivâyet bunun en güzel örneğidir:

²⁸⁷⁰ İsmail Sâdık Kemâl, *Âsâr-ı Kemâl*, 51; İsmail Sâdık Kemâl, *Âsâr-ı Kemâl* (Düğümlü Baba Koleksiyonu, 67), 36.

²⁸⁷¹ İsmail Sâdık Kemâl, *Âsâr-ı Kemâl*, 3; İsmail Sâdık Kemâl, *Âsâr-ı Kemâl* (Düğümlü Baba Koleksiyonu, 67), Mukaddime.

²⁸⁷² İsmail Sâdık Kemal önce *كل شراب أسكر فهو حرام* rivâyetini vermiş daha sonra *ما أسكر كثيره فقليله حرام* rivâyetini tercüme etmiştir.

²⁸⁷³ İsmail Sâdık Kemâl, *Âsâr-ı Kemâl*, 162; İsmail Sâdık Kemâl, *Âsâr-ı Kemâl* (Düğümlü Baba Koleksiyonu, 67), 239.

²⁸⁷⁴ İsmail Sâdık Kemâl, *Âsâr-ı Kemâl*, 179; İsmail Sâdık Kemâl, *Âsâr-ı Kemâl* (Düğümlü Baba Koleksiyonu, 67), 391.

“Kim güneş toğmadan evvelce salât-ı subhın/ İrse bir rek‘atine irmiş olur ana
 Şâ‘fîler ile sâirler dirler ki kişi/ Kılssa bir rek‘at gün toğsa dahi olur edâ
 Ya‘ni kim bozmayarak rek‘at-i uhrâyı dahî/ Kılmalıdur diyü virmekte eğerçi ma‘nâ
 Vakt-i nehy irdiği için Hanefice o namaz/ Olamaz bunda murâd oldu bu gûnâ imlâ
 Mesela kangı zamân bâliğ olur ise sabî/ O zaman az bile olursa namaz farz ana
 Rek‘ati kılamayup sadece tekbîr idecek/ Degin olsa dahi farziyyeti vardur hattâ
 Bu hadîs içre ikindide de bir rek‘atine/ İrse mecmu‘ına irmiş demek olur ammâ
 İhtilâf anda dahi oldu mukaddemki gibi/ Diyü şerhinde olur iş bu hadîsin inşâ”²⁸⁷⁵

Burada sanki bir fıkıh şerhinin tercümesini şiirleştirme çabasını görmekteyiz. Nitekim Aynî’nin Buhârî şerhinde söz konusu rivâyet, bu mana ve içeriğe benzer şekilde şerh edilmiştir.²⁸⁷⁶

Sadece Şâfî mezhebi değil diğer mezheplerle de mukâyese yapılarak aradaki farklara temas edilmiştir. İlmin kabzedilmesinin âlimlerin yeryüzünden çekilip alınmasıyla gerçekleşeceğini belirten rivâyetin tercümesinde “*Kalmayup âlim olur allâme cühhâl rü‘esâ/ Sorulup cehl ile fetvâ virerek kendüleri/Dâl olup sâ‘ili idlâli de eyler icrâ/ Didi cumhûr bu demek müçtehidin kalmaması/Olmadı lîkin o mânâya Hanâbilce rızâ*” beyitleri bu duruma örnek gösterilebilir.²⁸⁷⁷ İhramlının avladığı avın yenilmesi konusunda iki farklı rivâyet zikredilip ikincisinde “*Bu hadîs olmuyor evvelki hadîs-i nâsîh/ Birbirine idiyor böylece tevfiğ ulemâ*” beyitleriyle iki rivâyetin ihtilafına dair bilgi aktararak olası bir şüphenin önüne geçilmiştir.²⁸⁷⁸

Eserde gerek dînin bütün konuları gerek ahlâkî ve sosyal hayata dair rivâyetler muhtevalarına göre uzun ve detaylı bir şekilde tercüme edilmiştir. *Bin Ehâdis Şerhi* isimli eserle ilgili yapılan bu analizlerde, çalışmanın boyutu da göz önünde bulundurularak kitapta öne çıkan metinlerden örnekler verilerek eser hakkında bir bakış açısı sunulmak istenmiştir. Özellikle Buhârî’den seçilen rivâyetlerin muhtevalarına yönelik detaylı incelemeler, XX. asır Osmanlı münevveri İsmail Sâdık Kemâl’in rivâyetleri yorumlama ve manzum şerh etme biçimini ortaya koyacak ve

²⁸⁷⁵ İsmail Sâdık Kemâl, *Âsâr-ı Kemâl*, 101-102; İsmail Sâdık Kemâl, *Âsâr-ı Kemâl* (Düğümlü Baba Koleksiyonu, 67), 160.

²⁸⁷⁶ Aynî, *el-Umde*, 5: 71.

²⁸⁷⁷ İsmail Sâdık Kemâl, *Âsâr-ı Kemâl*, 92; İsmail Sâdık Kemâl, *Âsâr-ı Kemâl* (Düğümlü Baba Koleksiyonu, 67), 134.

²⁸⁷⁸ İsmail Sâdık Kemâl, *Âsâr-ı Kemâl*, 119; İsmail Sâdık Kemâl, *Âsâr-ı Kemâl* (Düğümlü Baba Koleksiyonu, 67), 206.

Osmanlı dönemi manzum kırk hadis telifinin son temsilcisinin Buhârî'ye yüklediği misyonla birlikte dönemsel algıyı tespiti de imkân sağlayacaktır.

B. MANZUM HADİS EDEBİYATI GELENEĞİNİN TAŞIYICI UNSURU OLARAK OTORİTELEŞEN RİVÂYETLER

Kırk hadis telif geleneğinin İbnü'l-Mübârek'ten itibaren geçirdiği süreçte farklı tasnifler yapılmıştır. Bu tasnifler içinde fıkıh, cihad, fakirlik gibi özel konular, kırk şehir, kırk sahâbî, kırk râvî ve kırk hoca gibi şahıs veya şehirler, tûsâiyyât, sūdâsiyyât ve 'uşariyyât gibi senedlerde bulunan râvî sayıları telif metotlarında belirleyici olmuştur. Geleneğin Câmî sonrası Osmanlı'ya intikaliyle birlikte bu tasnif metotlarının şekil değiştirdiği söylenebilir. Fakirlik, cihad ve fıkıh konularında telif edilen birkaç eserin dışında kullanılan rivâyetlerin birincil tercih noktasını ahlak konusu oluşturmaktadır. Bununla birlikte ikincil tercih noktasında Allah-kul ilişkisi, sosyal hayat ve ilim hakkındaki rivâyetler tercüme edilirken dini ve ahlâkî perspektif ön plana çıkmaktadır.

Rivâyetlerin tercih noktasını belirleyen etmenlerin başında, müellifin zihin dünyasında kurguladığı mesaj yer almaktadır. Eserlerin yazılış sebeplerinin bu tercihe etkisi bir yana geleneğin Osmanlı Döneminde siyasal, sosyal ve toplumsal farklılıklarla birlikte inanç, ibadet ve ahlak ilkeleri, müelliflerin mesajlarında öncelikli önermeleri oluşturmuştur. Özellikle Hanefî fıkıh ve Mâturîdî düşüncenin hâkimiyeti ile İbnü'l-Arâbî'nin tasavvuf fikri (ekberî gelenek) rivâyetlerin algılanış ve aktarılış sürecinde zihinsel etkileşimi belirlemiştir. Bunun yanında geleneğin tekrarı veya taklidi diyebileceğimiz birtakım rivâyetlerin kırk hadis telifinde daima yer bulduğu, bir kimse kırk hadis yazmaya başladığı anda akla ilk o rivâyetlerin geldiği varsayılabilir. Bu yönüyle metodik veya amaç kurgusunun önüne geçen taklid veya alışkanlık dürtüsünün ilk dönemden itibaren kendini hissettirerek devam ettiği tespit edilmiştir.

Makbul ya da merdûd kabul edilen bir rivâyetin yaygınlık kazanmasında, halk içinde yaygınlığı, verdiği mesajın evrenselliği ve verilecek mesaja en uygun bilgiyi ihtiva etme gibi birden çok sebep zikredilebilir. Ancak elimizdeki tahrîc verilerine göre söz konusu rivâyetlerin otorite kazanmasında sıhhat probleminin fonksiyonel bir etkisi gözükmemektedir.

Kırk hadis telif geleneğinde rivâyetlerin sıhhat durumları ve muhteva analizleri hadis ilmi açısından incelendikten sonra bu türde eser veren müelliflerin kendilerinden önceki eserleri ne ölçüde taklit ettikleri ve rivâyetlerin seçiminde ne kadar özgün oldukları sorgulanmalıdır. Kırk hadislerde neredeyse her eserde kendine yer bulan rivâyetler, bu türün gelişimi ve günümüze kadar devam etmesini sağlamışlardır. Hiçbir kırk hadis müellifinin kayıtsız kalmadığı rivâyetlerin çıkış noktasında Câmî ve Kemalpaşazâde'nin eserlerinin katkısı oldukça fazladır.

Her ne kadar kırk hadislerin tercih sebepleri arasında rivâyetlerin sıhhat durumu öncelikli bir unsur olarak yer almasa da tündengelim düşüncesi ve hadis ilminin rivâyetleri kabul etme ölçütü dikkate alınarak otoriteleşen rivâyetlerde makbul ve merdûd ayrımı yapılacaktır. Bu ayrımın neticesinde kırk hadis telif geleneğinin rivâyet algısında taşıyıcı unsur sayılan rivâyetler iki yönlü tespit edilmiş olacaktır.

Kırk hadislerde tekrarlarıyla beraber 4417 rivâyet tercüme edilmiştir. Bu rivâyetlerin içinde farklı eserlerde 5 ve üzeri sayılarda tekrar edenlerin sayısı, 64 makbul, 48 merdûd olmak üzere 112'dir. Şimdi bu rivâyetlerin sıhhat durumu ve muhtevası bakımından öne çıkanları, farklı asırlara göre mukayeseli bir şekilde incelenecektir.

1. Otoriteleşen Makbul rivâyetler

Konuların tasnifinde kurguladığımız ilişki ağlarından hareketle, sırasıyla Allah-kul ilişkisi, ahlak, fıkıh-ibadet, âlim-ilim ve diğer konular alt başlığında tercüme edilen rivâyetler örneklendirilecektir.

a. Allah-Kul İlişkisi

8 rivâyetin sıkça tekrarlandığı Allah-kul ilişkisini konu edinen rivâyetlerden²⁸⁷⁹ müselsel hadis kabul edilen ve hadis meclislerinde ilk okunduğu için evveliyet hadisi olarak bilinen “*Merhamet edenlere Rahman da merhamet eder: Yerdekilere merhamet ediniz ki, göktekiler de size merhamet etsinler*” rivâyeti farklı asırlarda 8 eserde,²⁸⁸⁰ “*Kim bir Müslüman kardeşinin ihtiyacını giderirse, Allah da onun ihtiyacını giderir*

²⁸⁷⁹ En çok tekrar eden iki rivâyet "İnsanlara merhamet etmeyene Allah da merhamet etmez" ve "Allah bir kimse için hayır dilerse onu dinde anlayış sahibi kılar" hadisleridir.

²⁸⁸⁰ Rivâyet, Fevrî, Feyzî Kefevî, Osmanzâde Tâib, İbrahim Hanif, Muhyî, Beşinci Anonim, Vâlî ve Muhammed Hatipoğlu'nun eserlerinde tercüme edilmiştir.

rivâyeti de 9 eserde²⁸⁸¹ tercüme edilmiştir. İki rivâyetin yüklemli önermelerinde kullardan yapılması istenen merhamet ve bir kimsenin ihtiyacını giderme karşılığında Allah'ın vereceği mükafat aktarılmıştır. Ayrıca 9 eserde²⁸⁸² tercih edilen “*Şüphesiz Allah sizin suretlerinize ve mallarınıza bakmaz; kalplerinize ve amellerinize bakar*” rivâyetinin tercih sebebi, bireyin kendi tekamülünün erdemli topluluğun inşasına sunacağı katkıdır. Evveliyet rivâyetinin ilk dönemden itibaren kullanımı şu şekildedir:

Vâlî

“Fahr-i ‘âlem kemâl-i lütfından/ Gör ne hüsn-i işâret itdi bize
Yer yüzinde olana rahmet idün/ Tâ melekler de rahmet ide size”²⁸⁸³

Fevrî

“Rahmi der râhim olan Rahmân/Dimez ol şâhdur bu bâ y u gedâ
Lütf idüp ehl-i arda sen rahm/ Rahm ide sana dahi ehl-i semâ”²⁸⁸⁴

Kefevî

“Râvî-i zî-fazilet İbn-i Ömer²⁸⁸⁵/Sânî-i çâr-ı yâr hayr-i beşer
Eslehallâhü şânühüm ebedâ/ Ve’rtizâhüm ve sânehüm ebedâ
Nakl idüp bu hadîs-i zibâyı/ Bu tarikile kıldı ebnâyı
Ki dedi ol şeh-i refîk u zarîf/ Hâce-i bendegân-ı rabb-i latîf
Şefkat ehl-i olanlara her an/Rahmet eyleye hazret-i rahmân
İmdi eylen terâhüm eşyaya/ Yir yüzünde olan berâyâyâ
Ki size rahmet eyleye ol kim/Cümle gök ehline odur hâkim”²⁸⁸⁶

Hanîf

“Merhamet kıl mahalli merhamete/ Sana da rahm ide hudâ-i kerem
Basma pâmâl-i hâk-i zillete kim/ Sana ehl-i semâda ola rahîm”²⁸⁸⁷

Tâib

“Şimdi ‘asr içer nâ-murâd ancak/Var ise bu kemine kalmışdur

²⁸⁸¹ Rivâyet, Hilâlî, Fethi Karamânî, Hikmet, Hâkî, Muhyî, Beşinci Anonim, Vâlî, İsmail Belig ve Şeyhî'nin eserlerinde tercüme edilmiştir.

²⁸⁸² Rivâyet, Merdûmî, Vâlî, Sirâcî, Karamânî, Osmanzâde Tâib, Hâkî, Birinci Anonim, Üçüncü Anonim ve Kadri'nin eserlerinde tercüme edilmiştir.

²⁸⁸³ Yenipazarlı Vâlî, *Şerhu hadîs-i erbain* (Süleymaniye Kütüphanesi, Fatih Bölümü, 5427), 192a.

²⁸⁸⁴ Fevrî, *Tercüme-i Hadîs-i Erba'in* (Topkapı Sarayı Revân Köşkü), 45a.

²⁸⁸⁵ Evveliyet hadisi olarak bilinen bu rivâyet Tirmizî ve Ebû Dâvûd'da Abdullah b. Amr b. el-As senediyle tahrîc edilmiştir. Yaptığımız araştırmada İbn Ömer'den gelen bir senedi tespit edilememiştir. Tirmizî, Birr 16; Ebû Dâvûd, Edeb 58.

²⁸⁸⁶ Feyzî Kefevî, *Ravzatü'l-'ibâd* (Reşid Efendi Bölümü, 137), 60b.

²⁸⁸⁷ İbrahim Hanif, *ed-Dürrü's-Semîn* (Hamidiye, 1091), 5b.

Kimse rahm itmez benüm hâlüm/Erhamü'r-râhimîne kalmışdur"²⁸⁸⁸

Muhyî

“Yir yüzünde olana şefkat idün dir Mustafâ

Tâ ki sizün hâlünüze rahm ide men fi's-semâ"²⁸⁸⁹

Beşinci anonim

“Yirde garîb olana rahm eylenüz didi resûl/ Tâ ki gök ehli size rahm eyleyeler dâimâ

Yani tesbîh ide melâike şefkatlü kula/ Vireler sevâbını ona kabûl ide Hudâ"²⁸⁹⁰

Hatipoğlu²⁸⁹¹

“Hoş buyurmuş bu hadîsi Mustafâ/ Rahm kıl müminlere göster vefâ

Kıl şefkat rahm idüp her kişiye/ Sana şefkatden ü rahmet işiye

...

Şol kişilerde ki şefkât vâr ola/Rahmet anun ile bile yâr ola"²⁸⁹²

Tâib'in tercümesi dışında kalanların tamamında rivâyet, literal tercüme edilmiştir. Tâib ise rivâyeti şahsileştirerek içinde bulunduğu duruma uygun bir tercüme yapmıştır. Tercümelerde Fevrî'nin *rahm* kelimesi özelinde yaptığı *aliterasyon* dikkat çekerken şefkat kelimesi, *merhamet* kavramıyla eş anlamlı kullanılmıştır.

b. Ahlak

Makbul rivâyetlerde ahlak vurgusu geleneğin rivâyetlere yüklediği anlamdan dolayı ön plandadır. Câmî'nin kırk hadisinden itibaren serlevha rivâyet kabul edebileceğimiz “*Müslüman, elinden ve dilinden Müslümanların emin olduğu kimsedir*” rivâyeti 21 farklı eserde²⁸⁹³ tercih edilmiştir. Söz konusu rivâyetin tercih sebebi toplumda emniyetin tesisi ve insanlar arasında güven duygusunun artırılmasıdır. Rivâyetin nasıl anlaşıldığını göstermek adına her asırdan bir tercüme örnek verilecektir:

²⁸⁸⁸ Osmanzâde Tâib, *Sıhhat Âbâd* (Hamidiye, 230), 21a.

²⁸⁸⁹ Muhyî, *Tercüme-i Hadis-i Erba'in* (Milli Kütüphane, 06 Mil Yz A 3615/6), 119b.

²⁸⁹⁰ Beşinci Anonim, *Kırk Hadis* (Türkçe Yazmalar, 06 Mil Yz. A 5237/1), 51b.

²⁸⁹¹ Uzunca bir tercümesi bulunan rivâyetin manzum tercümesinden sadece hadisin manasına ait kısım zikredilmiştir.

²⁸⁹² Muhammed Hatiboğlu, *Ferahnâme* (Afyon Gedik Ahmet Paşa İl Halk Kütüphanesi Koleksiyonu, 03 Gedik 17907), 17b.

²⁸⁹³ Rivâyet, Câmî, Merdûmî Azmî, Ahterî, Hilâlî, Ahmed, Karamânî, Hâkânî, Hanif, Şeyhî, Hikmet, İlahî, Revâhî, Birinci, İkinci, Üçüncü, Dördüncü Anonim, Latîfî, Halvetî, Visâlî ve Vâlî'nin eserlerinde tercüme edilmiştir.

Câmî (Çihil Hadis)

مسلم آنکس بود بقول رسول
گرچه عامی بود وگر عالم
که بهر جا بود مسلمانی
”باشد از قول و فعل او سالم“²⁸⁹⁴

Fuzûlî (Câmî Tercümesi)

“Müslim oldur ki ehl-i ‘âlem ile
Sıdk ola kavli hayr ola ‘ameli
Zarârın görmeye müselmanlar
Ola pakize hem dili hem eli”²⁸⁹⁵

Merdûmî

“Müslim oldur ki cümle müslimler/ Ola sâlim yed u lisânından
Rıfk u lütf ide dâimâ halka/ Kimse incinmeye zebânından”²⁸⁹⁶

Karamânî

“Müslim oldur ki olalar sâlim/ Müselmânân yed u lisânından
Göre lütf u ‘inâyetin her bâr/ Bil ki her kim geçerse yanından”²⁸⁹⁷

Hanif

“Mümin oldur ki ricâlullâhın/ Birisin eylemeye dil-azâr
Ger lisânından eğer destinden/ Etmeye kimseyi âzürde-i hâr”²⁸⁹⁸

Hikmet

“Bu hadîsün pendini eyle kabûl/ Kim buyurdı nutk-ı pâk ile Resûl
Müslim-i kâmil nedür bil ey şehâ/ Lütfiler mevsûf olur itmez ezâ
Hem elinden hem dilinden bî-gümân/ Ber-selâmet ola sâir müslümân”²⁸⁹⁹

Revâhî

“Abdurrahman bin Avf’dür bu hadîsün râvîsi/ Tirmizî’den nakl olundu didi fahr-i kâinât
Mümin oldur eli ile dili ile kimsenün/ Hâtırını yıkmayup incitmeyigil sıfât”²⁹⁰⁰

Üçüncü Anonim

“Müslim ol kimsedür buyurdı Resûl/ Câhil olsun o kimser ger âlim
Müslimanlar huzur u gaybetde/ Kavlı fi’linden olalar sâlim”²⁹⁰¹

Örnekler başta olmak üzere bu rivâyetin tercümesinde söz ve fiillerde güven vurgusu öne çıkarılmıştır. Tercümelere tasvîri bir üslup ile yapılırken selamet kelimesi

²⁸⁹⁴ Câmî, *Hadîs-i erbaîn*, 648, 2a.

²⁸⁹⁵ Fuzûlî, *Tercüme-i Hadîs-i Erba’in*, Milli Kütüphane, 06 Mil Yz A 3833/1, 3a.

²⁸⁹⁶ Merdûmî, *Tuhfetü'l-İslam* (Manzum Eserler Bölümü, 808), 23b.

²⁸⁹⁷ Fethi Karamânî, *Tercüme-i Hadîs-i Hamsîn* (Pertev Paşa Bölümü, 608), 90b.

²⁸⁹⁸ İbrahim Hanif, *ed-Dürrü's-Semîn* (Hamidiye, 1091), 4b.

²⁸⁹⁹ Hikmet, *Tercüme-i Hadîs-i Erba'in* (Türkçe Yazmalar, 9264), 2b.

²⁹⁰⁰ Revâhî, *Tenvîrü'l-ebşâr* (Hacımahmud Efendi Bölümü, 3829), 24a.

²⁹⁰¹ Üçüncü Anonim, *Tercüme-i Hadîs-i Erba'in bi't-Türki* (Laleli, 416), 15a.

ve mümin/müslim oldur ki kalıp cümlesi kullanılmıştır. Revâhî'nin bir beyitte râvî ve eser zikrederek tercüme etmesi, Hikmet'in tercümesinde müslim-i kâmil terkibi hadis ilmi açısından dikkat çekerken Fuzûlî'nin Câmî tercümesinde de görüleceği üzere rivâyet, ilk dönemden itibaren Câmî gibi tercüme edilmeye çalışılmıştır. Anonim kırk hadiste yapılan tercümede ise güven konusu ile bilgi arasında bir ilişki kurulmuştur.

c. Fıkıh-İbadet

Bazı kırk hadisler fıkıh/ibadet konularını merkeze alarak telif edilmiştir. Bu yönüyle kırk hadislerde pek çok rivâyet yer alırken “*Dünyada ipek giyen (erkek) ahiret hayatında giyemeyecektir*” rivâyeti en çok 12 eserde²⁹⁰² karşımıza çıkmaktadır. Fıkıhla ilgili rivâyetlerin yorumlama biçimini mukayese etmek için şu örneklere bakılabilir:

Usûlî

“Âhiretde şübhesüz geymek müyesser olmaya
Şol müselmân kim giye dünyâda dibâ vü harîr
Lâ-cerem çün devlet-i dünyâyâ virdi gönlini
Lâzım oldu kim ola ‘ukbâda ol hâr ü hakîr’²⁹⁰³

Halvetî

“Zen için olunupdur bil ki harîr/ Giyme anı cihânda key er isen
Bunda giyenler anda giymez imiş/ Giyme âteş içinde ger erisen”²⁹⁰⁴

İsmail Belîğ

“Giye dünyâda harîr itse hırâm
Hulle-i cennet ana ola harâm”²⁹⁰⁵

Hikmet

“İbrişim esbâbı giymen dir resûl/Hak kelâmıdır anı tasdîk it kabûl
Dâr-ı dünyada giyenler ibrişim/ Âhiretde giymez ol sevb-i na‘îm
İbrişim giymek haramdur erlere/ Lîk câiz zînet için zenlere”²⁹⁰⁶

Muhyî

“Mustafâ'nun kavlidür kim dünyede giye harîr

²⁹⁰² Rivâyet, Usûlî, Merdûmî, Vâlî, Hilâlî, Sirâcî, Şeyhî, Hikmet, Muhyî, Birinci Anonim, Latîfî, Halvetî ve İsmail Belîğ'in eserlerinde tercüme edilmiştir.

²⁹⁰³ Usûlî, *Tercüme-i Hadîs-i Erba'in* (Tercüman Gazetesi, 131), 22b.

²⁹⁰⁴ Halvetî Muhyî, *Gül-i Sad-Berg* (Nadir Eserler Bölümü, 1234), 2a.

²⁹⁰⁵ İsmail Belîğ, *Gül-i Sad-Berg* (Türkçe Yazmalar, 2206/2), 23a.

²⁹⁰⁶ Hikmet, *Tercüme-i Hadîs-i Erba'in* (Türkçe Yazmalar, 9264), 4b.

Âhiretde anı giymekden o mahrûm ola dir”²⁹⁰⁷

Birinci Anonim

“Her ki zeyn ide zen gibi kendin/ Giydi bunda libâs-ı rahşende
Kaldı üryân siyâb-ı cennetden/ Giyemez anda libâs tâ-bende”

Tercümelerde görüldüğü üzere ipeğin erkeğe haram oluşu metne sadık kalarak nazmedilmiştir. Hikmet’in tercümesinde kadınlara caiz oluşu metinden bağımsız ele alınmıştır. Bununla birlikte bu rivâyetin pek çok eserde tercih edilme sebeplerinden birkaçı Osmanlı toplumunda ipek dokumacılığının geçim kaynağı ve giyim-kuşamın toplumun daima gündeminde olması sayılabilir. Ayrıca devlet erkânının yeri geldiğinde değerli elbiseler giymeleri ve Gelibolulu Âlî’nin yakınlık ifade ettiği üzere giyim-kuşamda belirleyici bir kuralın bulunmayışı, halk da dâhil ekonomik gücü olan kimselerin istedikleri kıyafeti giyebildiği bir sosyal hayatın ortaya çıkmasına neden olmuştur.²⁹⁰⁸

Bir hükme konu olan “*Tasvirle uğraşan herkes ateştedir*” rivâyeti de kırk hadis telifinde her asırda tercih edilmiştir.²⁹⁰⁹ İpek giymenin yasaklandığı rivâyet örneğinde olduğu gibi bu rivâyet de toplumu sakındırma amacı güdülerken tercüme edilmiştir. Belki de bu rivâyetin bir neticesi olarak resim ve heykeltıraşlık gibi görsel/plastik sanatlar, yerini minyatür ve hat sanatlarına bırakarak Osmanlı münevverlerinin sanat anlayışını şekillendirmiştir.

d. Kur’an-Âlim-İlim

Entelektüel kimliklerine medrese ve devlet görevleri sayesinde ulaşan kırk hadis müellifleri, ilim konusunu eserlerinde her an göz önünde tutarak hareket etmişlerdir. “*En hayırlınız, Kur’an-ı öğrenen ve öğretenidir*” rivâyeti 10 farklı eserde²⁹¹⁰ tercüme edilmiştir. Kur’an başta olmak üzere ilim öğrenmenin farz oluşu, âlimlerin konumları ve toplum hayatına etkileri, kırk hadislerde yaygın işlenen rivâyetlerden bazılarıdır. Kur’an, âlim ve ilim konusunun birlikte işlendiği bu rivâyetin asırlar boyu anlaşılma biçimi örneklendirilecektir.

Gelibolulu Âlî

²⁹⁰⁷ Muhyî, *Tercüme-i Hadîs-i Erba’in* (Milli Kütüphane, 06 Mil Yz A 3615/6), 118b.

²⁹⁰⁸ Gelibolulu Mustafa Âlî, *Gelibolulu Mustafa Âlî ve Mevâidü'n-nefâis fî kavâidi'l-mecâlis*, 370-372.

²⁹⁰⁹ Rivâyet, Usûlî, Gelibolulu Âlî, Sirâcî, İlâhî ve Beşinci Anonim eserlerinde tercüme edilmiştir.

²⁹¹⁰ Rivâyet, Usûlî, Gelibolulu Âlî, Vâlî, Harîmî, Hilâlî, Sirâcî, Okçuzade, Hanif, Şeyhî ve İlâhî'nin eserlerinde tercüme edilmiştir.

“İlm-i hıfz u tilâvet-i Furkân/ Hayrıla eylesün sizi zîşân
Ki olupdur hadîs-i fahr-ı cihân/ ²⁹¹¹خيركم من تعلم القرآن“

Vâlî

“Mazhar-ı nûr-ı Hakk olam dir isen/ Kendüne munis eyle Kur’ânı
Ümmetün ihtiyârı olmuşdur/ Okuyanla okutduran anı”²⁹¹²

Harîmî

“Risâlet mefhari nûr-ı hidâyet/ Ali, Osman ider andan rivâyet
Ümmetim içre hayır budur didi/ Öğrenüp Kur’ân-ı tâlim ideni”²⁹¹³

Hilâlî

“Oku Kur’ân-ı öğren ey âkil/ Cehd kıl gayra hem anı öğret
Öğrenendür anı çü hayırlunuz/ Hem anı öğredene didi hazret”²⁹¹⁴

Sirâcî

“Bu müselmanlık egerçi halka âsân görünür/ Küfr ile îmân hakikat içre yeksân görünür
Katı müşkildür şerî‘at yolını itmek edâ/ Gerçi hakkun nûrî kişiye tâbân görünür”²⁹¹⁵

Okçuzâde

“Hayr-ı ümmet odur ki himmet idüp/ Hıfz-ı Kur’ân’a sa‘y ide her an
Ki resulün kelâmıdır bu hadîs/ ²⁹¹⁶خيركم من تعلم القرآن“

Hanif

“Merd isen sen de dehr-i fânide/ Kalbini eyle muncî-i irfân
Didi zîra o mefhar-ı ‘âlem/ ²⁹¹⁷خيركم من تعلم القرآن“

İlâhî

“İyinüz ol kimesnedür ki revân/ Açup âyine-i dilün pâsın
Öğrenür öğredür bu Kur’ânun/Nazm-ı icâzını yâ mânâsın”²⁹¹⁸

Metin içinde rivâyetlerin zikredildiği kırk hadislerde, aruzun ilgili kalıbına uygun biçimi sağlamak adına ihtisar/takti‘ yapılmıştır. Bu düşüncenin tezahürü olarak örneklerde görüldüğü gibi metnin manasından ziyade lafzına işaret öne çıkarılmıştır.

²⁹¹¹ Gelibolulu Mustafa Âlî, *Tercüme-i Hadîs-i Erba’în* (Ali Emîri Bölümü, 815), 5a.

²⁹¹² Yenipazarlı Vâlî, *Ehâdis-i Erbaîn* (Süleymaniye Kütüphanesi, Aşir Efendi, 438), 6a.

²⁹¹³ Harîmî, *Nazmu hadîs-i şerîf* (Türkî Talat Bölümü), 65a.

²⁹¹⁴ Hilâlî, *Manzum Kırk Hadis Tercümesi*, 06 Hk 3759/2, 40a.

²⁹¹⁵ Sirâcî, *Tercüme-i Hadîs-i Erba’în* (Türkçe Yazmalar, 9503), 5b.

²⁹¹⁶ Okçuzâde Mehmede Şâhî, *Ahsenü’l-Hadîs*, 34 Nk 629, 5b.

²⁹¹⁷ İbrahim Hanif, *ed-Dürrü’s-Semîn* (Hamidiye, 1091), 7a.

²⁹¹⁸ İlâhî, *Kırk Hadis 3* (Yazma Bağışlar, 5913/7), 47a.

Metin içinde tercih edilen rivâyetin kullanılma sebebi, muhtevassından çok kısa ve vezne uygunluğudur. Müstakil tercümelere ise öğrenme ve öğretme şart cümlesiyle hayırlı olma/hayır kazanma önermesi ifade edilmektedir. Örneği verilen rivâyet başta olmak üzere kırk hadislerin tamamında bilgiye verilen değer farklı şekillerde kendini göstermiştir.

f. Diğer Konular: Kabir, Kadın, Nazar

Kırk hadis telifinde tıp, kabir, nazar ve kadının konumu gibi farklı konularda öne çıkarak eserlerin karakteristik özelliklerine etki edecek seviyede yaygın hale gelen rivâyetler de tercih edilmiştir. Bu rivâyetlerden bazıları şunlardır:

- “Ölüye ailesinin ağlamasından dolayı azap edilir.”²⁹¹⁹

Usûlî

“Bir kişi kim öldi dünyadan götürdi rahtını/ Ağlamak pes fâide itmez ana dûr u dirâz
Lîk kavmi ağlasalar nevha vü zârî kılup/ İrüşür ol meyyite andan ‘azâb ey ehl-i râz²⁹²⁰

Mustafa

“Akrabâdan bir kişi fevt olsa/ Girye u zârî kılma anunçün
Ana zîrâ gazab olur o bana/ Gel gazab itme ana cânun için²⁹²¹

Ahmed

“Meyyit üzere el-hazer itme figân u âh u vâh
Hâsılı ana azâb olur sana cürm ü günâh²⁹²²

Sirâcî

“Hâzimi’l-lezzât elinden nûş iden câm-ı memât
Ağlamazsa akrabâsı üstüne bulur hayât
Meyyit üzre dirilüben zâr u feryâd itseler
Çok azâb olur diyü buyurdı fahr-i kâinât²⁹²³

Beşinci Anonim

“Meyyit ‘itâb oluna diyü buyurmuşdur Resûl
Ol zamân kim anun-çün ağlaya ehl-i müdâm

²⁹¹⁹ Rivâyet, Usûlî, Mustafa, Sirâcî, Ahmed, Hikmet, Beşinci Anonim ve Latîfi’nin eserlerinde tercüme edilmiştir.

²⁹²⁰ Usûlî, *Tercüme-i Hadîs-i Erba’în* (Tercüman Gazetesi, 131), 26b.

²⁹²¹ Mustafa, *Tercüme-i Hadîs-i Erba’în* (Serez, 4002), 117a.

²⁹²² Ahmed, *Tercüme-i hadîs-i çihil* (Ali Emîrî Bölümü, 810), 9a.

²⁹²³ Sirâcî, *Tercüme-i Hadîs-i Erba’în* (Türkçe Yazmalar, 9503), 5b.

İmdi ağlama ziyâde meyyit üstinde her ân

Râzı ol Hak emrine ne ki gelürse iy hümâm”²⁹²⁴

Nevha, ölüye arkasından feryat ederek yaka-paça yırtarak ağlama şeklinde anlaşılmiş²⁹²⁵ ve cahiliyye dönemi adetlerinden olduğu için yasaklanmıştır.²⁹²⁶ Hz. Peygamber, ölülerin arkasından bu şekilde ağlamayacaklarına dair kadınlardan biat almıştır.²⁹²⁷

Ölünün arkasından yakınlarının ağlamasından dolayı kendisine azab edilmesi, “*Hiçbir günahkâr başkasının günahını yüklenmez*” ayetine aykırı kabul edilerek Hz. Aişe tarafından eleştirilse de rivâyetin pek çok sahâbîden nakledilmesinden dolayı tevil edilmesini gerekli kılmıştır. Bu tevillerden en dikkat çeken cahiliyye toplumunda kişiler öldükten sonra arkalarından ağlanmasını vasiyet etmeleri üzerine bunun bir tören gibi icra edilmesiydi. Buradaki azabın sebebi ağlamadan ziyade yasaklanan bir şeyi vasiyet ederek suça iştirakten dolayı kabul edilebilir ki bu “*Kıyamet gününde kendi günahlarını eksiksiz yükledikleri gibi bilgisizce saptırdıkları kimselerin günahlarından da yüklenmiş oldular*” ayetinin muktezasına uygun bir tevil de olmaktadır. Bir yönüyle şaman kültürden etkileşimin yansıması olan ağıt yakma,²⁹²⁸ Osmanlı toplumunda Orta Asya Türklerinin yuğ törenlerinin devamı olarak süregelmiştir.²⁹²⁹

Jean Thevenot’nun XVII. asır Osmanlı coğrafyasına yaptığı seyahat notlarına göre bir kişi öldüğü zaman kadınlar ölen kişinin evinde toplanarak günlerce ağlayıp ağıt yakmaktadırlar.²⁹³⁰ Ölünün arkasından ağlanması rivâyetinin Osmanlı toplumunda yaygın hale gelmesinin sebepleri arasında ağıt yakmanın toplum gündeminde daima var olması ve söz konusu törenlerde cahiliye adetlerinde olduğu gibi aşırılıkların yaşanması sayılabilir.

- “*Bir kadının yönettiği toplum iflah olmaz.*”²⁹³¹

²⁹²⁴ Beşinci Anonim, *Kırk Hadis* (Türkçe Yazmalar, 06 Mil Yz. A 5237/1), 54a.

²⁹²⁵ Ömer Faruk Harman, “Matem”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı, 2003), 28: 127; Süleyman Uludağ, “Ağıt”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı, 1988), 1: 472.

²⁹²⁶ Buhârî, Cenâiz 34, 36, 38, 39; Müslim, Cenâiz 28.

²⁹²⁷ Buhârî, Cenâiz 46; Müslim, Cenâiz 31-32.

²⁹²⁸ Abdülkadir İnan, *Türk Şamanizmi Hakkında* (Ankara: Türk Tarih Kurumu, 1988), 1: 465.

²⁹²⁹ Pertev Naili Boratav, *100 Soruda Türk Folkloru* (İstanbul: Gerçek Yayınevi, 1984), 197-198.

²⁹³⁰ Jean Thevenot, *1655- 1656'da Türkiye*, çev. Nuray Yıldız (İstanbul: Tercüman, 1978).

²⁹³¹ Rivâyet, Usûlî, Sirâcî, Karamânî, Birinci Anonim ve Latîfî'nin eserlerinde tercüme edilmiştir.

Usûlî

“Şöyle bil kim iremez maksûda vü bulmaz felâh
 Bir cemâ‘at k’anlarun üstüne zen mâlik olur
 Az zaman geçmez ki görürsin gözünle anı kim
 Mâlik ü memlûk ü mülki cümlesi hâlik olur”²⁹³²

Sirâcî

“Bir ere kim ‘avreti hükm ide ol bulmaz felâh/ Erlik oldur itmeyesin anlara hiç i‘tibâr
 Meşveret kıl anlar ile lîk ‘aks eylegil/ Zîrâ yokdur zenlerün şânında hiç ‘ahd u vefâ”²⁹³³

Karamânî

“Fevz bulmaz didi resûl-i Hudâ/ Melîk-i zen olan gürûhâ şehâ
 N’oldı iklim-i Fursa bir nazar it/ Melîk oldukda duhter-i kistrâ”²⁹³⁴

Latîfî

“Sakalın virdi her ki dest-i zene/ Olmadı merd-i kâbile ıslâh
 Zen ana hâkim oldu ol mahkûm/ Olmaz ol kimse ‘âkibet iflâh”²⁹³⁵

İşlerini/yöneticiliği kadınlara havale eden toplumun iflah olmayacağı düşüncesi kırk hadislerde ele alınırken söz konusu rivâyetin sebep-i vürudu Usûlî ve Karamânî’nin eserlerinde olduğu gibi göz önünde bulundurulmuş bazılarında ise bu unsur göz ardı edilerek umuma yönelik bir şekilde algılanmıştır. Bu minvalde kırk hadislerde kadın algısı gelenek ve siyasi düşünce etrafında şekillenmiştir. Dolayısıyla müelliflerin kadına bakışı müstakil konu olarak çalışılması gerekmektedir.

- “Göz değmesi (nazar) haktır.”²⁹³⁶

Usûlî

“Çün yavuz göz hak durur diyü buyurmuşdur Resûl
 Kim akar suya eser yile irer andan eser
 Kendüni her kişiye gösterme tezyîn eyleyüp
 Tâ yavuz gözden sana nâgâh irişmeye zarar”²⁹³⁷

Sirâcî

²⁹³² Usûlî, *Tercüme-i Hadis-i Erba’in* (Tercüman Gazetesi, 131), 27a.

²⁹³³ Sirâcî, *Tercüme-i Hadis-i Erba’in* (Türkçe Yazmalar, 9503), 6a.

²⁹³⁴ Fethi Karamânî, *Tercüme-i Hadis-i Hamsîn* (Pertev Paşa Bölümü, 608), 100b.

²⁹³⁵ Latîfî, *Sübhâtü’l-uşşâk*, 1474, 11b.

²⁹³⁶ Rivâyet, Usûlî, Gelibolulu Âlî, Sirâcî, Karamânî, Sehmî, Vehbî, Beşinci Anonim ve Latîfî’nin eserlerinde tercüme edilmiştir.

²⁹³⁷ Usûlî, *Tercüme-i Hadis-i Erba’in* (Tercüman Gazetesi, 131), 23b.

“Çeşm-i bed hakkıdır sakın andan didi hayru’l-beşer
 Senge kâr ider kılur pulâda bî-şübhe eser
 Kim nazar olan kişiye eyleme ‘arz-ı cemâl
 Gülşen-i cennet güline tâ ki irmeye zarar”²⁹³⁸

Karamânî

“Devâcı-yı ‘alîl-i halk-ı Sübhân/ İdüp hikmet ile tedkîk u im‘ân
 Buyurdu çünkü *إن العين حق* / İsbâbetden hazer it görme hüsrân”²⁹³⁹

Latîfî

“Katı gösterme kendüni halka/ Nazar-ı hısm-ı bedden eyle hazer
 Göz değer âdeme bu söz hakdur/ Eseründen irer kişiye zarar”²⁹⁴⁰

Beşinci Anonim

“İhtirâz it nazar bedden eyâ merd-i zamân
 İr gürür âdemi kabre cemeli kidre hemân”²⁹⁴¹

Tarih boyunca fizik ötesi konular ilgi çekmiş bununla ilgili ontolojik tartışmalar var olagelmiştir. Nazar, din ve örf arasında bir noktaya Hz. Peygamber’in var olduğuna dair tespitleri ile yerleşmiştir. Kırk hadislerde topluma mesaj verme düşüncesinin bir yansıması kabul edebileceğimiz konulardan birisi olan nazar, rivâyetlerin tercümelerinde de görüleceği üzere kişilerin kendilerinde bulunan iyi bir yönü insanların önünde arz-ı endâm ederek ortaya koymaları durumunda nazara uğrayacakları şeklindedir. Burada haset, kıskançlık gibi ahlâkî bir akım zafiyetlerin toplum nezdinde yaygınlığının önüne geçme çabasından da bahsedilebilir.

Diğer konular başlığında zikredilen bu üç rivâyetin odak metni, Usûlî’nin eseridir. Sonraki dönemlerde de üç rivâyet genellikle aynı eserlerde tercüme edilmiştir.

Eser karizmasını tespit etme ve kaynaklardan etkileşimi ortaya koyma adına soy ağacı çıkartma metodunu²⁹⁴² kırk hadislere uyguladık. Ortak rivâyetleri merkeze alan bu inceleme neticesinde Câmî ve Kemalpaşazâde’den sonra Usûlî’nin kırk

²⁹³⁸ Sirâcî, *Tercüme-i Hadîs-i Erba’în* (Türkçe Yazmalar, 9503), 3b.

²⁹³⁹ Fethi Karamânî, *Tercüme-i Hadîs-i Hamsîn* (Pertev Paşa Bölümü, 608), 99a.

²⁹⁴⁰ Latîfî, *Sübhâtü’l-uşşâk*, 1474, 11b.

²⁹⁴¹ Beşinci Anonim, *Kırk Hadis* (Türkçe Yazmalar, 06 Mil Yz. A 5237/1), 52a.

²⁹⁴² Tahkik ve tenkitli neşir çalışmalarında müellif veya müellife okunmuş nüshadan istinsah edilen nüshalar arasında ortaklıklar veya farklılıklardan hareketle asıl kabul edilecek nüshanın tespit edilme çabası.

hadisinin de rivâyetlerin tercihinde belirleyici bir etkisinin olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

2. Otoriteleşen Merdûd rivâyetler

Müelliflerin rivâyet algısında aktarılmak istenen mesaja uygunluğun belirleyici kriter olduğu tezinin daha iyi anlaşılması adına merdûd rivâyetlerden otoriteleşenler ele alınacaktır. Câmî'nin eserinde yer alan rivâyetlerden 4 ve üzeri kırk hadiste tekrar eden problemlili rivâyet 21 tanedir ki bu Câmî'de bulunan problemlili rivâyetlerin tamamına denk gelmektedir. Âşık Çelebi'nin Kemalpaşazâde'nin iki kırk hadisinden seçilen metinlerinden oluşan kırk hadisinde ise bu oran 26'dır. Otoriteleşen metinlerde bu rivâyetlerden 10'u yer almaktadır. Tercih sayılarına göre Câmî'nin belirgin bir etkisi kendini göstermektedir. 48 rivâyetin 5 ve üzeri kırk hadiste tekrar edilmesinden hareketle en çok kullanılan rivâyet, 16 kırk hadiste dünyaya meyil konusundadır.

Makbul rivâyetlerden farklı olarak bu bölümde tevessül, tövbe, dünya-ahiret ilişkisi ve tıp konularında bazı rivâyetlerin öne çıktığı ifade edilebilir. Makbul rivâyetlerde yapılan sosyolojik varsayımların merdud rivâyetlerde yapılmasının hadis ilmi açısından bir karşılığı bulunmadığından otoriteleşen merdud rivâyetlerin algılanış biçimlerini göstermek adına her asırdan birer tercüme örnek verilecektir.

a. Allah-Kul İlişkisi

- “Mütevâzî kimseyi Allah yüceltir. Kibirli kimseyi ise yere batırır.”²⁹⁴³

Fevrî

“Hakku’r-rızâ için tevâzu’ iden/ Hak anun kadrini refi’ eyler

Halk-ı Hakka tekebbür eyleyenün/ Zât u şânını Hak vazî’ eyler”²⁹⁴⁴

Visâlî

“Meskenet ehlini sever Allah/ Menzili Hak katında âlâdur

Kibr-i şeytanla büyüklenenün/ Kadrin alçak kılıcı mevlâdur”²⁹⁴⁵

Urfalı Nüzhet

“Behre-yâb ol kimesne kim her-bâr/ Cins-i nahvetden ola müstağnî

Kim ki Allah için tevâzu’ ide/ Ana rif’at virür Hudâ-yı ganî”²⁹⁴⁶

²⁹⁴³ Rivâyet, Vâlf, Fevrî, Azmî, Ahterî, Lütfî, Ahmed, Tâib, Urfalı Nüzhet, Hanif, Hâkî, Revâhî, Latîfî, Visâlî, Birinci, İkinci ve Dördüncü Anonim eserlerinde tercüme edilmiştir.

²⁹⁴⁴ Fevrî, *Tercüme-i Hadîs-i Erba’in* (Topkapı Sarayı Revân Köşkü), 27a.

²⁹⁴⁵ Muhammed Visâlî, *Gül-i Sad Berg*, 7824, 11a.

²⁹⁴⁶ Urfalı Ömer Nüzhet Efendi, *Hadîs-i erbaîn*, 1521, 7a.

Hâkî

“Lutf idüp halka kıl tevâzû‘ kâr/ Tâ ki kadrün refi‘ ide Gaffâr
Hod-nümâ olma aceb kibr idüben/ Tâ ki şânun vazî‘ ide Kakhâr”²⁹⁴⁷

Birinci Anonim

“Hak tevâzu‘ ehlini eyler refi‘/ Ehl-i kibri sevmeyüp eyler zelîl
Yaraşır mı aslı nutfе olana/ Kibr u fahr itmek cihânda ey halîl”

Farklı asırlarda örneği verilen rivâyet, kulların Allah için tevazulu olmaları gerektiği ve bunun tavsiyesi ile kibirli kulların Allah tarafından cezalandırılması şeklinde kullanılmıştır. Tercümelerde رفع kelimesinin “refi‘ ide, eyler refi‘ ve rif‘at virür” örneklerinde olduğu gibi yansıtılması şiir üslubu açısından bir tekrar/taklit kabul edilebilir.

b. Ahlak-Dünya

- “Dünya sevgisi her hatanın başıdır.”²⁹⁴⁸

Hatipoğlu

“Dahi her dürlü günahların başı
Dünye sevmekdür dir ol âkil kişi”²⁹⁴⁹

Azmî

“Hubb-ı dînâr için demişlerdür/ Reisüdür cümle-i belâyânun
Hubb-ı dünyâ yanında zühhâdun/ Reisüdür cümle-i hatâyânun”²⁹⁵⁰

Visâlî

“Başıdır didi her hatâyânun/Hubb-ı dünyâ için Resulullah
Bakma dünyâ-yı dîna zerre kadar/ İltifât itmedi Habîbullah”²⁹⁵¹

Şeyhî

“Bî-vefâ dehre aldanup kanma/ Yokdur asla bekâsı dünyânın
Bâ-husus muhabbet eylemek ana/ Başıdır her hatâ vü isyânın”²⁹⁵²

İkinci Anonim

²⁹⁴⁷ Hâkî, *Tercüme-i Hadîs-i Erba’în* (Süleymaniye Kütüphanesi, Kasidecizâde Bölümü, 717), 95a.

²⁹⁴⁸ Rivâyet, Vâlî, Azmî, Ahterî, Lütfî, Şeyhî, İlahî, Ali b. Ahmed, Hatipoğlu, Kadrî, Latîfî Halvetî, Visâlî, İ. Sâdık Kemal, Muhyî, Birinci ve İkinci Anonim eserlerinde tercüme edilmiştir.

²⁹⁴⁹ Muhammed Hatiboğlu, *Ferahnâme* (Afyon Gedik Ahmet Paşa İl Halk Kütüphanesi Koleksiyonu, 03 Gedik 17907), 119a.

²⁹⁵⁰ Azmî, *Tercüme-i Hadîs-i Erba’în* (Türkçe Yazmalar Bölümü, 1401), 4b.

²⁹⁵¹ Muhammed Visâlî, *Gül-i Sad Berg*, 7824, 14b.

²⁹⁵² Şeyhî, *Tercüme-i Hadîs-i Erba’în* (Türkçe Yazmalar, 822), 3b.

“Dünyâ sevmek her hatânun başıdır / Terki hem tâ‘atlerün â‘lâsıdır
Nâra benzer ma‘nide tutsan yakar / Küllü ırâğ ol cümleñün ulıdır”²⁹⁵³

İlâhî

“Hubb-ı dünyâ bilürsen ey mümin/ Başıdır her hatâ vu ‘isyânun
Çünkü yokdur muhabbetüm dirsen/ Yanındadır senün ‘isyânun”²⁹⁵⁴

İsmail Sâdık Kemâl

“Her hatânın başı dünyaya muhabbet itmek/ Ki o kat‘ olsa hatî‘at olurdu i‘dâm
Dil ana gâlib olup kesse gazâ-yı ekber/ Kılıcı arşa asub dâim olur şâd u bekâm”²⁹⁵⁵

Rivâyetin tercümelerinde dikkat çeken unsur dünyaya aldanmama ve dünyanın geçiciliği vurgusu ile birlikte dünyaya duyulan sevginin insanı hatalara sürükleyeceği düşüncesidir. XV. asırdan XX. asra kadar her zaman tercih edilen bu rivâyetin sıhhat durumundan ziyade kırk hadislerin en önemli ahlâkî önermesi olan dünyanın geçiciliğine vurgu yapması tercih noktasında benimsenmesine neden olmuştur.

c. Âlim-İlim

- “Beşikten mezara kadar ilmi talep ediniz.”²⁹⁵⁶

Mevzu olduğu ittifakla belirtilen bu rivâyetin tercümelerde anlaşılma biçimi hemen hemen aynıdır.

Gelibolulu Âlî

“Taleb-i ‘ilme meded râğb olun şâm u seher/ Sarf idüp ömrünizi hâsıl idün fazl u hüner
Bu sözün sıhhat ü isbâtına kavlı-nebevî/ اطلبوا العلم من المهد الى اللحد yeter”²⁹⁵⁷

Fevzi Kefevî

“Mehdden lahde değın ya‘nî cemî‘ ‘ömrî/ Sarf idün ilme ki oldur size ‘izz-i ebedî
Hâce-i mekremet endûz-ı ma‘ârif-âmûz/ اطلبوا العلم من المهد الى اللحد didi”²⁹⁵⁸

Hanîf

“Sarf-ı nakdine ‘ömr eyle kemal ü ‘ilme/ Kâr-ı merdân-ı hüdâ tâ ezeli böyle idi
Nush idüp ümmetine böyle o fahr-i ‘âlem/ اطلبوا العلم من المهد الى اللحد didi”²⁹⁵⁹

²⁹⁵³ İkinci Anonim, *Kırk Hadis*, 06 Mil Yz 10111, 4a.

²⁹⁵⁴ İlâhî, *Tercüme-i Hadis-i Erba ‘in bi’n-Nazm Mevlânâ İlâhî I* (İbrahim Efendi, 1190), 22b.

²⁹⁵⁵ İsmail Sâdık Kemâl, *Âsâr-ı Kemâl*, 58.

²⁹⁵⁶ Rivâyet, Âlî, Lütîfî, Kefevî, Sehmî, S.Vehbî, Hanîf, Şeyhî, Latîfî ve İ.Sâdık Kemal’in eserlerinde tercüm edilmiştir.

²⁹⁵⁷ Gelibolulu Mustafa Âlî, *Kırk Hadis Tercümesi* (Şehid Ali Paşa Bölümü, 2791), 72b.

²⁹⁵⁸ Feyzî Kefevî, *Kırk Hadis* (Manisa El Yazmaları, 45 HK 4480, 202b- 210b), 204a.

²⁹⁵⁹ İbrahim Hanîf, *ed-Dürrü’s-Semîn* (Hamidiye, 1091), 6b.

Şeyhî

“Tâlib ol ilme ömrün oldukça/ Etme gaflet edip sakın ihmâl
Mehdden lahde dek anı taleb et/ Kim buyurmuş habîb-i celle celâl”²⁹⁶⁰

İsmail Sâdık Kemâl

“Mehdden lahde değin eyleyesüz ilmi taleb/ Dîn-i ‘ulûm-i idügi emr-i bedîhî
Sarf u nahv ile meânî ile her kangı fen/Ana ger vâsıta olursa o da dâhil ana”²⁹⁶¹

İlmin önemine vurgu yapan bu tercümelerde öne çıkan unsur, vezne uygunluğun sağlanma çabasıdır. Bu anlamda rivâyetin literal tercümesi yapılmıştır. Osmanlı son dönem eserlerinden *Bin Ehâdîs Şerhi*’nde istisnâi bir yorum getirilerek alet ilimlerinin yanında fen ilimlerinin de bu kategoride değerlendirildiği görülmektedir.

d. Diğer Konular: Kader, Tevessül, Tıp

Kırk hadislerde kader, tıp, yöneticilik ve tevessül gibi farklı konularda otoriteleşen rivâyetler de bulunmaktadır. Örnek verilen metinlerde Kemalpaşazâde’nin kırk hadisinin etkisi göze çarpmaktadır. Rivâyetlerin tercih sebeplerini de tespit edebilmek adına tercümelerden örnek verilecektir.

- “Kaderden sakınmak onun gerçekleşmesine engel olmaz.”²⁹⁶²

Âşık Çelebi

“Her ne ki yazdıysa kilik-i kader/ Gelür elbette başa ser-tâ-ser
Hazer olursa sende her ne kadar/ Fâide eylemez kaderde hazer”²⁹⁶³

Urfalı Nüzhet

“Ey olan çâre-cûy-ı def-i kader/ İtme tahsil-i rencîş-i bî-câ
Olamaz vazı‘-ı bünye-yi tedbîr/ Pâydar-ı hücum-ı seyl-i kazâ”²⁹⁶⁴

Halvetî

“Atıcak nâgehân kazâ kavsi/ Hedefe ire vara sehm-i kader
Nâfi‘ olmaz mukarrer anı bil/ Ne kadar andan eylesen de hazer”²⁹⁶⁵

²⁹⁶⁰ Şeyhî, *Tercüme-i Hadîs-i Erba’in* (Türkçe Yazmalar, 822), 5b.

²⁹⁶¹ İsmail Sâdık Kemâl, *Âsâr-ı Kemâl*, 64.

²⁹⁶² Rivâyet, Âşık Çelebi, Fevrî, Azmî, Urfalı Nüzhet, Nazir(â) Gülşenî ve Halvetî’nin eserlerinde tercüme edilmiştir.

²⁹⁶³ Âşık Çelebi, *Şerhu hadîs-i erbaîn* (Esad Efendi, 338), 31b.

²⁹⁶⁴ Urfalı Ömer Nüzhet Efendi, *Hadîs-i erbaîn*, 1521, 7b.

²⁹⁶⁵ Halvetî Muhyî, *Gül-i Sad-Berg* (Nadir Eserler Bölümü, 1234), 6b.

- *İşlerinizde acze düşüp şaşırduğumuz zaman kabir ehlerinden yardım dileyin.*²⁹⁶⁶

Âşık Çelebi

“Mütehayyir ide sizi çü umûr/ İstenüz ‘avn-ı rûh-ı ehl-i kubûr
Çü mümin ola himmet-i ervâh/ Muntazam ola ‘âlem-i eşbâh”²⁹⁶⁷

Visâlî

“Düşse deryâ-yı hayrete bir iş/ Çekmese bir kenara akl u fuhûl
Var mekâbirden isti‘ânet kıl/ فاستعينوا²⁹⁶⁸ durur kelâm-ı Rasûl”²⁹⁶⁸

İsmail Sâdık Kemâl

“Ger umûr size gelmiş olursa hayret/ İdiniz ehl-i kubûrdan himem ü feyzi ricâ
Ya‘nî sağ iken eden kendüyi fâni fi‘llâh/ Gâyet ‘âlîdür idin rüşd ü füyûz istid‘â
Yâhud emvâtı ziyaretle idüp ahz-ı ‘iber/ Size de nûr-ı fenâ ile gele hâl-i ‘alâ
İdüpp anlar da size mazhar-ı rûhâniyyet /Bâ-şefâ‘at ideler iki cihânda ihyâ”²⁹⁶⁹
- “*Hastalığın baş sebebi çok yemektir, en iyi ilacı ise perhizdir*”²⁹⁷⁰

Âşık Çelebi

“Hazer it imtilâdan ey âkıl/ Andan olur çü her marâz hâsıl
İmtilâdür çü cümle dâye sebep/ İhtimâm kıl odur devâya sebep”²⁹⁷¹

Tâib

“Ger Hudâ goft kulû ve ‘şrabû/ Der akabeş goft velâ tusrifû
‘Âmil olan kimse bu fermân ile/ Hâsıl ider sıhhat ile âb-rû”²⁹⁷²

Muhyî

“Didi peygamber ki her derdün başıdır imtilâ
Dahi perhiz eylemekdür vâre ise re’sü’d-devâ”²⁹⁷³

İkinci Anonim

“Cümle derdün aslı tokluk it hazer/ Az yimek cisme virürü hoş i’tidâl
Gerçe yağmurdur viren arza hayât/ Lîk çok yağsa virür çok ihtilâl”²⁹⁷⁴

²⁹⁶⁶ Rivâyet, Âşık Çelebi, Hâkî, Visâlî, İ. Sâdık Kemal, Dördüncü ve Beşinci Anonim eserlerinde tercüme edilmiştir.

²⁹⁶⁷ Âşık Çelebi, *Şerhu hadîs-i erbaîn* (Esad Efendi, 338), 19b.

²⁹⁶⁸ Muhammed Visâlî, *Gül-i Sad Berg*, 7824, 8b.

²⁹⁶⁹ İsmail Sâdık Kemâl, *Âsâr-ı Kemâl*, 63.

²⁹⁷⁰ Rivâyet, Âşık Çelebi, Fevrî, Azmî, Tâib, Muhyî ve İkinci Anonim eserlerinde tercüme edilmiştir.

²⁹⁷¹ Âşık Çelebi, *Şerhu hadîs-i erbaîn* (Esad Efendi, 338), 30a.

²⁹⁷² Osmanzâde Tâib, *Sihhat Âbâd* (Hamidiye, 230), 18b.

²⁹⁷³ Muhyî, *Tercüme-i Hadîs-i Erba’in* (Millî Kütüphane, 06 Mil Yz A 3615/6), 119b.

²⁹⁷⁴ İkinci Anonim, *Kırk Hadis*, 06 Mil Yz 10111, 7a.

Otoriteleşen merdûd rivâyetlerde kadere teslim olma, kabir ehlinden yardım dileme ve hastalık konusunda örneklediğimiz üç rivâyetin tercümesinden elde ettiğimiz bilgilere göre kader konusunda tam bir teslimiyet düşüncesi ön plana çıkmaktadır. Kabir ehlinden tevessülde bulunmayı salık veren rivâyetin sonraki dönemlerde seyr-i sülûkünü tamamlayarak tasavvufta belirli mertebelere ulaşan kişilerden yardım istenmesi şeklinde anlaşılması dikkate değer bir kayıttır. Tevessül konusunda nakledilen rivâyetin odak noktası Kemalpaşazâde olup halk dilinde meşhur rivâyetleri toplayan eserlerde de bu bilgi zikredilmiştir. Tıp konusunda çok yeme ve perhiz yapma tavsiyesi Tâib'in eserinde israf ayetinden telmih yoluyla istifade edilerek hadisi ayetle şerh etme yoluna gidilmiştir.

Burada örnekleri zikredilen rivâyetlerin farklı eserlerde ama aynı muhtevayı kapsar şekilde tercümelere de bulunmaktadır. Otoriteleşen rivâyetlerle ilgili burada yer verilmeyen bilgilerde göz önünde tutularak şu değerlendirmeler yapılabilir:

1- Müelliflerin rivâyetlere bakış açıları zihin dünyalarındaki mefhuma uygun bir algılayış içinde tek düzedir.

2- Rivâyetlerin verdiği mesajlar (epistemik kaygı) sıhhat durumlarının (ontolojik kaygı) önüne geçmiştir.

3- Rivâyetlerin otoriteleşme sürecinde geleneğin kurucu metni Câmî'nin etkisi belirgindir. Bununla birlikte makbul rivâyetlerden oluşan Usûlî'ye ait kırk hadisin sonraki dönemlerde taklit edilmesi bu aşamada tespit edilen önemli bir bilgidir. Bu yönüyle Câmî'de yer alan 21 problemlili rivâyetin yaygınlık kazanmasına karşılık Usûlî'de yer alan makbul rivâyetlerin geleneğe etkileri kırk hadis kültürüne artı bir değer kazandırmıştır. Ayrıca Kemalpaşazâde'nin mensur dört kırk hadisinde yer alan rivâyetlerin farklı asırlarda tedavülde olması bir başka etkileşim örneğidir.

4- Otoriteleşen rivâyetlerin tercih sebeplerini tespit etmek için tarihi olaylar ve sosyolojik etmenlerin dönemseller okumalar aracılığıyla dikkatlice incelenmesi ve rivâyetlerle ilişki düzeylerinin kurgulanması gerekmektedir. Birkaç rivâyette bunun ilk örnekleri gösterilmeye çalışılmış ancak sosyoloji alanında yeterli bilgi ve veriye sahip olunmadığından anakronizme düşme kaygısı ile kesin ifadelerden kaçınılmıştır. Buna göre *ipek elbise giymenin haramlığı ile ilgili rivâyetin yaygınlık kazanmasında ipek dokumacılığının önemli gelir kaynakları arasında yer alması etkilidir* önermemiz teyide muhtaç olmakla birlikte ilk örnek olması açısından değerlidir.

5- Bir rivâyetin XV. asırda yapılan tercümesi ile XIX. asırda yapılan tercümesi arasında verdiği mesaj açısından fark yoktur. Ancak ilim öğrenme konusunda yapılan bir tercümede olduğu gibi modernleşme ile birlikte kendisine olan rağbetin/ihtiyacın artmasıyla aklî ilimlere de işaret edilerek zamanın ruhuna uygun hareket bilinci geliştirilmiştir.

C. MANZUM HADİS EDEBİYATINDA HİKMETLİ SÖZLERİN KULLANIMI VE Şİİ KAYNAKLARDA YER ALAN RİVÂYETLER

Kırk hadis telif geleneği üzerine ikinci bölümde yapılan tahrîc çalışmasında bazı metinlerin sünnî literatürde yer almamakla birlikte sadece Şii kaynaklarda yer aldığı tespit edildi. Bu rivâyetlerin menşei ile ilgili elde ettiğimiz verilerle birlikte, bazı filozoflara ait sözler, Arap şiirinden pasajlar ve hikmetli/özlü sözler de rivâyet olarak kullanılmıştır. Bu başlıkta hadis olarak tercüme edilen sadece Şii kaynaklarda yer alan rivâyetler ile filozoflara ait sözler, atasözü, deyim ve şiirler incelenecektir.

1. On İki İmama Nispet Edilen Sözler ile Şii Kaynaklarda Yer Alan Rivâyetler

Rivâyetlerin adaleti bilinen güvenilir kimseler tarafından muttasıl bir senedle başka rivâyetlere muhalefet etmeden ve sened ya da metne zarar verecek kusurlardan uzak bir şekilde Hz. Peygamber'e ulaşması, sahih hadis kavramının karşılığı olarak değerlendirilmiştir. Bu tanımın içinde yer alan kavramların etrafında ise rivâyetlerin ontolojik değerleri şekillenmiş hasen, zayıf, mevzu gibi rivâyet türleri ortaya çıkmıştır.

İmâmiyye Şia'sının kabul ettiği tanımda ise Hz. Peygamber ve mâsum imamların sözleri, fiilleri ve takrirleri aralarında bir fark gözetmeksizin hadis kabul edilmiştir.²⁹⁷⁵ Bunun arka planında Hz. Peygamber'in "*Câmî'a*" adında insanların ihtiyaç duyduğu her şeyin yazıldığı bir kitabı Hz. Ali'ye verdiği, ondan Ehl-i Beyt imamları aracılığı ile aktarıldığı inancı hâkimdir.²⁹⁷⁶ Dolayısıyla sahih hadis tanımı, masumiyet ve İmâmiyye ilişkisinden dolayı Sünnî inanca göre farklı yapılmıştır. Şia'ya göre sahih hadis; mâsumiyet ilkesi ile kayda alınan Peygamber veya imama

²⁹⁷⁵ Bekir Kuzudişli, "Şia'da Rivâyet Olgusunu Şekillendiren Temel Unsurlar", *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi* 18/1 (2018), 59-92, 61; Küleynî, *el-Kâfî*, 1: 275; M.Yaşar Kandemir, "Hadis", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı, 1997), 15: 38.

²⁹⁷⁶ Küleynî, *el-Kâfî*, 1: 238-240; Meclisî, *el-Bihâr*, 26: 18, 67.

kadar ulaşan metnin, her tabakada İmâmiyye'den bir râvînin yine İmâmiyye'den bir râvîden almak şartı ile muttasıl bir senedle rivâyet edilmesidir.²⁹⁷⁷

Henüz tanımında yer alan bu farkın ortaya çıkardığı sorun, Osmanlı döneminde telif edilen pek çok eserin yapısına da etki etmiştir. İran Edebiyatı ile Osmanlı münevverlerinin etkileşimi sadece şiir özelinde olmamış; dini metinlerin tercüme edilmesiyle birlikte iki kültür arasında dini, kültürel ve sosyal anlamda uzun soluklu etkileşim gerçekleşmiştir. Kırk hadis telifinin Osmanlı'ya aktarımında Câmî'nin olması, pek çok padişahın Farsça bazı eserlerin Osmanlı Türkçesine tercüme edilmesini istemesi ve şiir dilinin Yeni Farsça'dan beslenmesi iki medeniyetin buluştuğu ortak paydalardan bazılarıdır.

Hız. Ali'ye ait olduğu varsayılan özlü sözler, Osmanlı döneminde “mie kelime” ya da “sad kelime” şeklinde müstakil risaleler ile mensur veya manzum tercümeleri yapılan bir tür kabul edilmiştir.²⁹⁷⁸ Bu tercümelerin içinde yer alan rivâyetler başta olmak üzere Farsça dini metinlerde ve Şîî kaynaklarda hadis kabul edilen rivâyetler de kırk hadislerle birlikte farklı edebî türlerin içinde tercüme edilerek Osmanlı döneminde mütedavil hale gelmiştir.

Söz konusu metinlerden bir kısmı Şerif er-Radî tarafından derlenen ve Hız. Ali'ye nispet edilen metinlerin bir araya getirildiği *Nehcü'l-belâğa* adlı eserde yer alırken bir kısmı da çağdaş Şîî kaynaklarda on iki imama nispet edilerek hadis kavramı içinde zikredilmektedir.²⁹⁷⁹ *Nehcü'l-Belâğa* başta olmak üzere sonraki dönem eserlerde râvî veya sened zikredilmezken; *Kütüb-i Erbaa*²⁹⁸⁰ olarak kabul edilen kitaplarda iki rivâyet hariç bu metinler yer almamaktadır. Bazı rivâyetlere dair Sünnî muhaddislerce verilen mevzu/aslı yok hükümleri, söz konusu metinlerin Osmanlı'ya intikalinden önce gerçekleşmiştir. Bu durum kırk hadis müelliflerinin ilgili mevdu'ât literatürünü görmedikleri anlamına gelmektedir. Ayrıca birkaç rivâyet özelinde de olsa

²⁹⁷⁷ Zeynüddin b. Ali b. Ahmed eş-Şâmî el-Âmilî, *el-Bidâye fi 'ilmi'd-dirâye*, thk. Muhammed Rıdâ el-Hüseynî (Kum: İntişârât Mahallâtî, 1421), 23-25.

²⁹⁷⁸ Ceyhan, *Türk Edebiyatı'nda Hazret-i Ali Vecizeleri*.

²⁹⁷⁹ Şerif er-Radî, *Nehcü'l-Belâğa*.

²⁹⁸⁰ 1- Küleynî, el-Kâfi

2- Şeyh Sadûk, Men lâ yahdurühü'l-fakîh

3- Ebû Ca'fer et-Tûsî, Tehzîbü'l-ahkâm

4- Ebû Ca'fer et-Tûsî, el-İstibsâr

Hız. İsa'nın havarilerine söylediği varsayılan metinler de Şii kaynaklarda ona atfedilmek suretiyle yer almıştır.

Sünnî literatürde seleften bazı kimselere ait olduğu kabul edilen özlü sözlerin Şia'ya ait muhtelif kitaplarda Hız. Ali'ye isnad edildiği de tespit edilmiştir. Rivâyetlerin tespitinde Meclisî'nin *Bihârü 'l-envâr* isimli çalışması, bu tür metinlerin Hız. Ali başta olmak üzere on iki imama aidiyetini ifade noktasında öne çıkmaktadır. Aliyyü'l-Kârî gibi son dönem sünnî âlimlerin şerhlerinde sened zikredilmeksizin bu metinler yer alabilmiştir. Sadece Şii kaynaklarda tespit edilen bu rivâyetlerin muhtevalarında Ehl-i beyt vurgusu ile din, ahlak ve insanların fiillerine yönelik tavsiyeler öne çıkmaktadır. Bu metinler kırk hadislerde tercüme edilirken sünnî-şii ayrımı yapılmamış müelliflerin rivâyetlerin hadis olduklarına yönelik ön kabullerinin aynen devam ettiği gözlemlenmiştir.

2. Filozoflara Ait Sözler

Tasavvufun kurucu metinlerinden olan "*Nefsini bilen rabbini bilir*"²⁹⁸¹ rivâyeti özelinde yaptığımız incelemede bu metne yakın manada Sokrates'in sözü olarak (مَنْ عَرَفَ نَفْسَهُ عَرَفَ كُلَّ شَيْءٍ وَمَنْ جَهِلَ نَفْسَهُ جَهِلَ كُلَّ شَيْءٍ) "*Kendini bilen her şeyi bilir, kendini bilmeyen hiçbir şey bilmez*" ifadesine ulaştık.²⁹⁸² Ayrıca Mes'ûdî, Harran Sâbiî Okulu'nu ziyaret ettiğinde kapısının tokmağında bulunan süslemede Eflâatun'un Süryânice (مَنْ عَرَفَ ذَاتَهُ تَأَلَّى) "*Kendini bilen ilah gibi (tertemiz) olur*" ifadesinin yazılı olduğunu görmüş ve Sâbiî Mâlik b. Akbûn'un bu sözü kendisine izah ettiğini aktarmıştır.²⁹⁸³

Bu bilgilerle birlikte İbnü'l-Arabî tarafından sistematığı kurgulanan *ekberî* tasavvuf düşüncesinde Antik Yunan filozoflarından dolaylı da olsa bir etkileşimin varlığı akla gelmektedir. İbnü'l-Arabî'nin *el-Fütûhât* adlı eserinde 58 yerde tespit ettiğimiz bu rivâyetin kırk hadislerde yer alma sebebi, kırk hadis müelliflerinin tekke kültürü ve *ekberî* gelenekle iç içe olmalarından kaynaklanmaktadır.

²⁹⁸¹ مَنْ عَرَفَ نَفْسَهُ فَقَدْ عَرَفَ رَبَّهُ

²⁹⁸² İbn Fâtik, *el-Muhtâr*, 93.

²⁹⁸³ Ebû'l-Hasan Ali b. Hüseyin el-Mes'ûdî, *Mürûcü 'z-zeheb ve meâdinü 'l-cevher*, thk. Kâsım eş-Şumâî (Beyrut: Dârü'l-Kalem, 1989), 2: 253.

Filozoflara ait sözlerden bir diğeri “*Güzel ahlak hikmetin başıdır*” ifadesidir.²⁹⁸⁴ İbn Fâtik tarafından Sokrates’in sözü olarak nakledilen²⁹⁸⁵ metinde dikkat çeken kavram *hikmet*’tir. İlk tercüme hareketlerinden itibaren felsefenin karşılığı olarak kullanılan kavrama bu anlamı yükleyen ilk kişi İbn Mukaffâ’dır. Kelile ve Dimne tercümesinde *hikmeti* “felsefî bilgi” olarak yorumlamıştır.²⁹⁸⁶

Konuyla ilgisi olduğunu düşündüğümüz ve kaynaklarda Beytülhikme’nin kapısında yazdığına dair bilgilere²⁹⁸⁷ ulaştığımız “*Hediye, hakîmin gözlerini kör eder*”²⁹⁸⁸ ifadesi, *hüküm veren kişi* veya *filozof* manasında anlaşılabilir ancak Beytülhikme’nin antik dönem eserlerin tercüme merkezi olmasından hareketle daha çok *filozof* manasında kullanıldığı kabul edilebilir. Hikmet kelimesinin yer aldığı bu rivâyetlerin kırk hadislerde kullanılmasında filozof veya felsefe manaları kast edilmemiştir. Gelibolulu Âlî’nin eserinde rivâyetin güzel ahlak kısmına vurgu yapılmış ve *hikmet* üzerinde durulmamıştır.²⁹⁸⁹ Anonim kırk hadiste yer alan diğer rivâyette ise *hâkim* ifadesine bir anlam yüklenmeden tercüme edilmiştir.²⁹⁹⁰

3. Atasözü, Deyim ve Şiirler

Kadrî’nin manzum yüz hadisinde tercüme edilen (المَوْتُ كَأَسُّ كُلِّ النَّاسِ شَارِبُهُ وَالْقَبْرُ) “*Ölüm bir kâsedir herkes ondan içecektir. Kabir bir kapıdır herkes ondan girecektir*”²⁹⁹¹ ifadesi Ebû’l-Atâhiye’nin şiirinden iktibas edilmiştir. Hadis olarak aslı bulunmayan bu metin şiir olarak şöyle geçmektedir:

الموت باب وكل الناس داخله | يا ليت شعري بعد الباب ما الدار

“Ölüm bir kapıdır herkes ondan girecektir

Kapımın ötesinde nasıl bir âlem var keşke bilseydim!”²⁹⁹²

²⁹⁸⁴ حسن الخلق رأس الحكمة

²⁹⁸⁵ İbn Fâtik, *el-Muhtâr*, 110.

²⁹⁸⁶ İlhan Kutluer, “Hikmet”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı, 1998), 518-519; İbn Mukaffâ’, *Kitâbü Kelile ve Dimne*, thk. Luis Şeyho (Beyrut: Matbaatu abâi’l-yesuiyyîne, 1923), 46, 52.

²⁹⁸⁷ İbnü’l-Mukrî, *el-Mu’cem*, 159.

²⁹⁸⁸ الهدية تعور عين الحكيم

²⁹⁸⁹ Anun kim hüsn-i hulk-ı müsbet oldu/ İrüşdi kadre sâhib-mekseb oldu Gider bed-hûlûgi kavli-ı peygamber/ Ki حسن الخلق رأس الحكمة oldu Gelibolulu Mustafa Âlî, *Tercüme-i Hadîs-i Erba’in* (Ali Emîrî Bölümü, 815), 29a.

²⁹⁹⁰ Hâkim ‘aynin hediye e’vâr eyler/ Görünmez ‘aybı anun ten-perver eyler Üçüncü Anonim, *Tercüme-i Hadîs-i Erba’in bi’t-Türkî* (Laleli, 416), 7a.

²⁹⁹¹ Kadrî, *Manzum Yüz Hadis Tercümesi*, 0786/13, 182b-189b, 5a.

²⁹⁹² Ebû İshâk İsmâil b. el-Kasım b. Süveyd Ebû’l-Atâhiye, *Dîvânu Ebi’l-Atâhiye* (Beyrut: Dâru Beyrut, 1986), 168.

Yine Ebü'l-Atâhiye'nin *Dîvân*'ında “*Doğurun, nasıl olsa ölüm gelecek! Bina yapın, nasıl olsa yıkılacak*”²⁹⁹³ rivâyeti, şiir olarak şöyledir:

لدوا للموت وابنوا للخراب\ فلكم يصير الى تباب

“Ölmek için dünyaya gelirsiniz, yıkmak için binalar yaparsınız

Zaten hepiniz yokluğa/ölüme yol alırsınız”²⁹⁹⁴

Ebü'l-Atâhiyye, Abbâsiler dönemi şairlerindedir. Dolayısıyla hadis ilmi açısından zayıf olan bu rivâyetin hadisten alınan ilham ile yazılması muhtemel olmakla birlikte metnin üslubundan hareketle Hz. Peygamber'den önce darb-ı mesel olarak var olabileceği de akla gelmektedir.

Rivâyetlerin içinde bazı atasözleri ve deyimler de hadis olarak tercüme edilmiştir. Bunlardan (رُزْ غِبًّا تَزِدُّ حُبًّا) “*Ziyarete ara sıra git ki muhabbetin artsın*” rivâyetinde olduğu gibi başlangıçta darb-ı mesel iken daha sonra Hz. Peygamber tarafından da söylendiği tespit edilen rivâyetlerin yanında temel hadis kitaplarında yer almamasına rağmen hadis olarak tercüme edilenler de bulunmaktadır.²⁹⁹⁵ Aslı olmayan “*Her küp içindekini sızdırır*”²⁹⁹⁶ rivâyeti,²⁹⁹⁷ Meydânî'nin eserinde atasözü olarak zikredilmiştir.²⁹⁹⁸

Kırk hadis telifinde yaygın kullanılan “*Mümin bir delikten iki defa ısırılmaz - aynı hatayı iki kere yapmaz-*”, “*Kendisine danışılan kişi, güveniliridir*”, “*İyilik olan her şey sadakadır*” ve “*Bela dil yüzünden gelir*” gibi rivâyetler, *Emsâlü'l-hadis* kitaplarında yer alan özdeyişlere örnek verilebilir.²⁹⁹⁹ Ayrıca XVI. asırdan itibaren kırk hadislerde görülen مَنْ طَلَبَ شَيْءٌ وَجَدَّ وَجَدَّ ifadesi,³⁰⁰⁰ cinasla yapılmış darb-ı mesellerden sayılmaktadır.³⁰⁰¹

²⁹⁹³ لِدُوا لِلْمَوْتِ وَابْنُوا لِلْخُرَابِ

²⁹⁹⁴ Ebü'l-Atâhiyye, *Dîvânü Ebi'l-Atâhiyye*, 46.

²⁹⁹⁵ Ebu's-Şeyh, *el-Emsâl*, 48.

²⁹⁹⁶ كل إناء ينزّح بما فيه

²⁹⁹⁷ Kāvukcî, *el-Lü'lü'ü*, 139.

²⁹⁹⁸ Meydânî, *Mecmau'l-emsâl*, 2: 163, No: 3159.

²⁹⁹⁹ Ebu's-Şeyh, *el-Emsâl*, 43, 58,70, 87.

³⁰⁰⁰ Ahterî, *Manzum Kırk Hadis Tercümesi*, 168/8, 146a; Kadri, *Manzum Yüz Hadis Tercümesi*, 0786/13, 182b-189b, 9a.

³⁰⁰¹ İsmail Durmuş, “Mesel”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı, 2004), 293-297.

Meydânî'nin eserinde zikredilen bir başka mesel, “Kendisine iyilik yaptığın kimsenin kötülüğünden sakın!”³⁰⁰² rivâyetidir.³⁰⁰³ Atasözü ve şiirlere dair bu örneklerden sonra temel hadis kitaplarında yer almayan rivâyetlerden hikmetli söz kabul ettiğimiz dünya, tıp ve boş vakit konusunda birkaç metni zikrederek konuyu tamamlamak istiyoruz.

- “Nezle olmak cüzzam hastalığından emin olmaya sebeptir.”³⁰⁰⁴

- “Musibetlerin en büyüğü zamanın boşa geçip gitmesidir.”³⁰⁰⁵

- “Dünya bir yilandır. Ondan uzak durunuz!”³⁰⁰⁶

---

³⁰⁰² اتقوا شر من أحسنت إليه

³⁰⁰³ Meydânî, *Mecmau'l-emsâl*, 1: 145.

³⁰⁰⁴ الزكام أمان من الجذام

³⁰⁰⁵ أعظم المصائب بذهاب الوقت بلا فائدة

³⁰⁰⁶ الدنيا حية فانقلوا منها

SONUÇ

Bu çalışmada Osmanlı manzum hadis edebiyatında XV. asırdan itibaren ilk örnekleri verilen kırk, yüz ve bin hadislerin tespit, tahrîc ve muhteva tenkîdi etrafında dönemin rivâyet algısı ortaya konulmaya gayret edilmiştir.

Öncelikle kavramsal çerçevesi ve tarihi süreci değerlendirilen kırk hadis telif geleneğinin, İbnü'l-Mübârek'ten Osmanlı'ya kadar geçirdiği evreler ele alınmış ve kırk hadis literatürü tanıtılmıştır. Hadis otoritelerince zayıf kabul edilen ve kırk hadis ezberlemeyi teşvik eden “Men hafıza” rivâyetinin senedi ile metni detaylı bir şekilde incelendikten sonra muhtevâ analizi gerçekleştirilmiş; söz konusu rivâyetin Türk İslam Edebiyatı'nda bir tür olarak kabul edilen kırk hadis telif etme geleneğine etkisi, eserlerin sebep-i telif bölümlerinden tespit edilmiştir. Ayrıca rivâyetlerin seçimi ile tahrîc neticelerine doğrudan etki edeceği varsayımından hareketle, kırk hadis müelliflerinin entelektüel kimlikleri de incelenmiş ve hayatlarına ulaşılanların tamamının medrese eğitimi aldıkları sonucuna ulaşılmıştır.

Çeşitli arşivlerde henüz yazma nüshaları yer alan veya tenkitli neşri gerçekleştirilen 76 eser, hadis ilmi kriterlerine göre incelenerek söz konusu eserler üzerinden Osmanlı münevverlerinin hadis bilgisi hakkında veriler elde edilmeye çalışılmıştır. Bu verilerle birlikte, ediplerin kurguladıkları şiir etrafında, rivâyetleri kullanma şekilleri ortaya çıkmıştır. Tekrarlarıyla beraber 4417 rivâyetin yer aldığı manzum eserlerde 724'ü müttefakun aleyh olmak üzere 2664 rivâyet makbul metinlerden oluşurken; 964 rivâyet zayıf, 336 rivâyet mevzu, 75 rivâyet ise geçmiş dönem âlim, şair veya filozofların söylediği sözlerden oluşmaktadır. Bunun yanı sıra 378 rivâyete temel hadis kitaplarında ulaşılamazken; bu rivâyetlerden bir kısmının Hz. Ali'ye nispet edilen sözler olduğu, bir kısmının fıkıh, tefsir, tarih ve tasavvuf kitaplarında hadis olarak zikredildiği, bir kısmının ise Şia'nın yakın dönem kaynaklarında yer aldığı tespit edilmiştir.³⁰⁰⁷

Temel hadis kitapları dışında şiir, atasözü, hikmetli söz ve filozoflara ait bazı metinler ile Hz. Ali'ye isnad edilen “mie kelime/yüz söz” ve sadece Şîî literatürde bulunan rivâyetlerin tercihinde, Divan şiirinin İran Edebiyatından etkilenmesinin

³⁰⁰⁷ İsmail Sâdık Kemal'in telif ettiği *Bin Ehâdis-i Şerhi* adlı eser, Buhârî'yi nazma çekme düşüncesiyle yazıldığı için makbul rivâyetleri % 60'lık bir orana yükseltirken; bu eserdeki Buhârî rivâyetleri dışında tutulunca makbul rivâyetlerin oranı % 51.1 olmaktadır.

yanında, bazı Farsça eserlerin de tercüme edilmesi, dolaylı bir etken olarak kabul edilebilir.

Genellikle tercümelerden önce sahâbî râvîsinin veya eser isminin zikredilmesi, kırk hadislerde teamül haline gelen bir uygulama olmuştur. Bazı kırk hadislerde râvî ve kaynak bilgisi, “*Virdi Mekhûl fahr-i âlemden haber/Kim Buhârî içre nakli mu‘teber*” örneğinde olduğu gibi beytin içinde zikredilirken; çok az olmakla beraber hadislerin sıhhatiyle ilgili *sahih, muteber, malum ve kütüb-i sıhahta mezkur* gibi ifadeler de kullanılmıştır.

Tahrîc etrafında elde edilen bulgulara göre Osmanlı manzum hadis edebiyatının kaynakları ile medreselerde okutulan kitaplar birbirleriyle ilişkilidir. Özellikle Begavî’nin *Mesâbîhü’s-sünne*, Sâgânî’nin *Meşârikü’l-envâr* adlı eserleri ile İbn Melek’in *el-Mebârik* ve Suyûtî’nin *el-Câmiu’s-sağîr* adlı eseri, kırk hadis müelliflerinin faydalandıkları başlıca çalışmalardır. Kudâî’nin *eş-Şihâb* ve Deylemî’nin *el-Firdevs* adlı eserleri de tercih noktasında öne çıkan diğer kaynaklardır. Ayrıca Buhârî ve Müslim’in rivâyet ettikleri müttefakun aleyh hadislerle birlikte diğer *Kütüb-i Sitte* müelliflerinin rivâyetleri de tercih edilmiştir.

Elde edilen tahrîc neticelerine göre rivâyetlerin sıhhat değerlendirmeleri başta olmak üzere konu tasniflerinin yapıldığı, istatistiksel okuma imkanı veren tablo ve grafikler okuyucunun istifadesine sunulmuştur.

Osmanlı’da hadis ilminin/bilgisinin yeterliliği meselesi, Osmanlı dönemi hadis çalışmalarına dair güncel tartışmalardan biridir. Hicri IX. asırdan sonra telif edilen kırk hadislerde her iki rivâyetten birinin problemli metinlerden oluşması ve 378 rivâyetin temel hadis kitaplarında yer almaması, bu tartışmaya katkı sunması açısından önemli bir veridir. Bununla birlikte, kırk hadis müellifleri, rivâyetlerin temel hadis kitaplarında bulunmasından veya sahih olmasından çok zihin dünyalarında var olan ideolojik, siyasî veya dini düşünceye uygunluk ile vermek istedikleri mesaja katkısını öncelemiştir. Bu yüzden dünyanın geçici olduğuna dair temel hadis kitaplarında yer almayan, sahih, zayıf ve mevzu hükümleri verilen dört farklı rivâyetin anlaşılma ve anlamlandırma biçimi aynı şekilde olmuştur.

Sebeb-i telif, mukaddime ve hâtimelerden elde ettiğimiz verilere göre, kırk hadis müelliflerinin niyetlerinde bilerek Hz. Peygamber’e yalan isnad etmek bulunmamaktadır. Kullanmış oldukları problemli rivâyetleri ise araştırma ve inceleme

yapmadan tercüme etmişlerdir. Günümüzde de aynı şekilde devam eden bu uygulamanın doğru olmadığını, hadis kullanımında kaynak, sened ve sıhhat bilgilerini göz önünde bulundurmanın temel prensip olduğunu bir kez daha ifade etmek gerekmektedir.

Kırk hadis müelliflerinin şair olmaları ve devlet görevlerinin öne çıkması, entelektüel kimliklerinin çok yönlü olmasını sağlayan bir diğer husustur. Ancak müderris, kadı ve kazasker gibi unvanlara sahip müelliflerin, yetiştikleri veya eğitim verdikleri medreselerde iptidai anlamda bir hadis usulü eserini okumaları ya da okutmuş olmaları gerekmektedir. Bu arka plan bilgisine rağmen eserlerde tercih edilen problemleri rivâyetlerden hareketle, şairlerin hadisleri kullanırken dikkat edilmesi gereken temel prensiplere uymadıkları ifade edilebilir. Şöyleki Sultan I. Ahmed'in Farsça bir eseri tercüme etme isteğini, rivâyetlerin problemleri olmasından dolayı geri çeviren Taşköprizâde Kemâleddîn'in, daha sonra on rivâyeti, tercüme edeceği bu eserden seçerek dört halife hakkında makbul rivâyetlerden oluştuğunu varsaydığı kırk hadis telif etme çabası dikkat çekicidir. Ne var ki Taşköprizâde Kemâleddîn, hicri IV. asırdan sonra telif edilen tarih-tabakat kitaplarından kaynak göstermiş; sened ve râvî analizinden uzak durarak kendisinden önce telif edilen bir kaynağa güvenerek hareket etmiştir. Onun bu çabası, Osmanlı döneminde hadis ilmiyle olan ilişkinin geleneğe olan güven ve teslimiyet etrafında şekillendiğini ortaya koyar nitelikte bir örnektir. Bununla birlikte tahrîc, cerh-ta'dil ve isnad kontrolü gibi hadis alanında uzmanlık gerektiren disiplinlerin müellifler tarafından bilinmeyişi veya kullanılmayışı, çok sayıda problemleri rivâyetin yer almasına neden olmuştur.

Kırk hadis geleneğinin oluşumunda kimi eserler telif üslubu ve rivâyet tercihleriyle belirleyici olmuşlardır. Örneğin Abdurrahman Câmî, Farsça telif ettiği manzum *Çihil Hadis*'i ile henüz hayatta iken pek çok müellifi bu türe yönlendirmiştir. Sonraki eserlerin sebep-i teliflerinde kendisine atıflar yapılmış ve onun bu işi başlatan ilk kişi olduğu teyit edilmiştir. Câmî'nin eserinde yer alan rivâyetlerin neredeyse tamamının ahlak konusunda oluşu, sonraki eserlerde de bu çizginin devam etmesine öncülük etmiş ve hikemî/irfânî düşünce etrafında şekillenen bir gelenek ortaya çıkmıştır. Daha sonra Kemalpaşazâde'nin dört farklı kırk hadisi de şairler tarafından dikkate alınmış; özellikle fıkıhla ilgili rivâyetlerin tercih edilmesine katkı sunmuştur. Ayrıca Usûlî'ye ait tamamı makbul hadislerden oluşan bir kırk hadisin rivâyetleri de

sonraki dönemlerde sıkça kullanılmıştır. Dolayısıyla bu üç eser, sonraki dönemlerin telif üslubu ve rivâyet tercihlerinde belirleyici bir noktada yer almışlardır.

Rivâyetlerin kullanım sıklıklarına baktığımızda makbul kabul edilen “*Müslüman, elinden ve dilinden Müslümanların emin olduğu kimsedir*” rivâyeti 23 farklı kırk hadiste tercüme edilirken; problemlı metinlerden “*Dünya sevgisi her hatanın başıdır*” rivâyeti, 16 kırk hadiste tercüme edilerek yaygınlık kazanmış ve XV. asırdan itibaren birden çok eserde tercih edilmiştir.

Osmanlı şairlerinin rivâyetleri algılama biçimlerinde kesin çizgileri olan bir ayırım hissedilmezken; tercümelerde de bir önceki şairi/dönemi taklit etme düşüncesi göze çarpmaktadır. Manzum-mensur karışık telif edilen eserlerde ise taklitten uzak durularak özgün bir şerh veya tercüme yapma çabası bulunmaktadır. Fıkıhla ilgili rivâyetlerin izahında farklı mezheplerin görüşlerine başvurulurken mümkün mertebe Hanefî-Mâtürîdî çizgi korunmuştur.

Yapılan analizler neticesinde kırk hadislerin odak noktasını, ahlak konulu rivâyetler oluşturmaktadır. Buna ilave olarak bireylerin dünya ve ahiret mutluluğuna katkı sunacak rivâyetler ile sosyal hayatın dini metinlerden alınan ilham ile düzenlenmesine öncülük eden rivâyetler de kırk hadis müelliflerinin tercihlerine katkı sunmuştur.

Cihad ve fakirlik gibi bir konuya hasredilmiş eserlerin yanı sıra manzum kırk hadislerde ayrıca Allah-kul ilişkisi, fıkıh, peygamber ve ahiret hayatı ile ilgili rivâyetler de kullanılmıştır. Manzum-mensur karışık telif edilen kırk hadislerde fıkıhla ilgili bazı izahlar yer alırken; manzum eserlerde bu duruma rastlanılmamıştır.

Tercih edilen metinlerin konu dağılımları ile şairlerin üsluplarının tercümelere nasıl yansıdığına baktığımızda, o dönem için en basit tanımıyla "vezinli/kafiyeli söz" olarak anlamlandıracağımız şiirin, sanatsal etkisinden ve estetik yönünden çok şairlerin rivâyetler etrafında toplumu bilinçlendirme çabaları göze çarpmaktadır. Bu da iyi bir şairin şiire olan vukufuyetini yansıtabildiği, estetik açıdan başarılı ve sanat yönü özgün eserler üretememesine neden olmuştur. Ancak Gelibolulu Âlî’de ilk örneğini gördüğümüz rivâyeti vezne uyarlayarak mısra içinde tam iktibas ile kullanma düşüncesi, önemli bir başarı kabul edilmelidir.

Yaklaşık 50 kütüphanenin katalogları başta olmak üzere Süleymaniye Yazma Eserler Kütüphanesi, Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesi ve Milli

Kütüphane'nin arşivlerinde yaptığımız taramalarda 76 esere dair bilgi ve el yazma esere ulaşabildik. Elde ettiğimiz veriler, Osmanlı dönemini analiz için yeterli miktara ve keyfiyete ulaştığında taramayı tamamladık. Bunun için henüz tasnifi yapılarak katalogları oluşturulmamış ya da mecmuaların içinde yer alan kırk hadis risaleleri bu çalışmaya dahil edilememiştir. Dolayısıyla bizim tespit edemediğimiz yazmaların varlığı göz önünde tutulmalıdır.

Bu çalışmada elde edilen veriler etrafında 1521 rivâyet, problemlili kabul edilen metinlerden oluşmaktadır. Rivâyetlerden kaynak tespiti yapılanların büyük çoğunluğu Deylemî'nin *el-Firdevs*'inde tespit edilmiştir. Bu anlamda İbn Hacer'in söz konusu eser üzerine yaptığı *el-Garâibü'l-mültekada* isimli çalışması merkeze alınarak başta halk dili olmak üzere tasavvuf, edebiyat, tarih kitaplarında meşhur olan bu rivâyetler ile sadece Şîî literatürde tespit edilen metinlerin kaynakları, senedleri ve râvî analizleri tespit edilebilir.

Osmanlı manzum hadis edebiyatı özelinde, *interdisipliner yaklaşım* yöntemini kullanarak rivâyetlerde ontolojik tespitleri, anlam ve yorumda ise epistemik algıya cevap arayan bu çalışma; tarihi süreçte geniş zaman aralıklarını araştırma konusu edindiği için tasviri öncelemiş ve yer yer derin analizler ile sonraki çalışmalara kapı aralamıştır. Bu anlamda sosyoloji başta olmak üzere sosyal, siyasal ve kültürel tarih araştırmalarına katkı sunmak adına, ilgili alanların uzmanları tarafından kırk hadislerin telif dönemleri incelenerek ortaya koyduğumuz bu verilerin etkileşim alanları tespit edilebilir. Yine Osmanlı dönemi hadis çalışmalarının gün yüzüne çıkması ve medeniyet birikiminin daha iyi anlaşılması için mensur kırk hadislerin yanında manzum ilmihaller, manzum tefsirler ve manzum nasihatnameler gibi diğer türlerin de ele alındığı bir proje hazırlanıp edebiyat literatüründe rivâyetlerin nasıl kullanıldığı ve nasıl anlaşıldığı tahlil edilmelidir. Akademik çalışmalarda disiplinler arası iletişimin her geçen gün artması bu değerlendirme kriterlerinin çok yönlü olmasını sağlayacaktır.

BİBLİYOGRAFYA

- Abd b. Humeyd, Ebû Muhammed Abd b. Humeyd b. Nasr el-Kissî (el-Keşşî). *el-Müntehab min Müsnedi Abd b. Humeyd*. thk. Abdullah b. Mustafa el-Adevî. Riyad: Dârü'l-Balansiye, 2. Basım, 2002.
- Abdulkadiroğlu, Abdulkerim. *Belîğ*. Ankara: Gazi Üniversitesi Yayınları, 1. Basım, 1985.
- , "Belîğ'in Gül-i Sadberg'i". *İslâmî Edebiyat* 22 (1993), 121-151.
- Abdullah b. Ahmed, Ebû Abdirrahmân Abdullah b. Ahmed b. Muhammed b. Hanbel eş-Şeybânî (ö. 290/903). *Fadâilü Osman b. Afvân*. thk. Ebû Mus'ab Tal'at b. Fuâd el-Halvânî. S. Arabistan: Dâru Mâcid, 1. Basım, 2000.
- , *Kitâbü's-Sünne*. thk. Muhammed b. Saîd b. Sâlim el-Kahtânî. 2 Cilt. Demmâm: Dâru İbni'l-Kayyim, 1. Basım, 1986.
- Abdullah b. Mübârek, Ebû Abdirrahmân b. Vâzıh el-Hanzalî el-Mervezî (ö. 181/797). *el-Cihâd*. thk. Nezih Hammâd. Tunus: ed-Dârü't-Tunusiyye, 1. Basım, 1972.
- , *ez-Zühd ve'r-rekâik*. ed. Habîbü'r-Rahmân el-Âzamî. Beyrut, 1. Basım, ts.
- Abdülfetâh Ebû Gudde (ö. 1417/1997). *Kıymetü'z-zemen 'inde'l-ulemâ*. Halep: Mektebetü'l-Matbûati'l-İslâmî, 10. Basım, ts.
- Abdürrezzâk, Ebû Bekr Abdürrezzâk b. Hemmâm b. Nâfi' es-San'ânî el-Himyerî (ö. 211/826-27). *el-Musannef fi'l-hadis*. thk. Habîburrahman el-A'zamî. 11 Cilt. Beyrut: el-Mektebü'l-İslâmî, 1. Basım, 1403.
- , *Tefsîrü Abdürrezzâk*. thk. Mahmud Muhammed Abduh. 3 Cilt. Beyrut: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1. Basım, 1419.
- Aclûnî, Ebû'l-Fidâ İsmâil b. Muhammed b. Abdilhâdî el-Cerrâhî. *Keşfü'l-hafâ ve müzîlu'l-ilbâs amme'stehera mine'l-ehâdisi alâ elsineti'n-nâs*. 2 Cilt. Beyrut: Mektebetü'l-Kudsî, 1. Basım, 1351.
- Âcurrî, Ebû Bekr Muhammed b. Hüseyin b. Abdillâh (ö. 360/970). *el-Erbaûne hadîsen*. thk. Bedr b. Abdullah el-Bedr. Riyad: Advâü's-Selef, 1. Basım, 2000.
- , *eş-Şeria*. thk. Abdullah b. Ömer b. Süleyman. 6 Cilt. Riyad: Dârü'l-Vatan, 2. Basım, 1999.
- Âcurrî, Ebû Ubeyd Muhammed b. Ali b. Osman (hicrî IV. asrın başı). *Suâlâtu Ebî Ubeyd el- Âcurrî Ebâ Dâvud*. thk. Abdulalîm Abdulhakîm el-Bestevî. 2 Cilt. Lübnan: Müessesetü'r-Reyyân, 1. Basım, 1997.
- Açıkel (Demirkol), Hatice. "Divan-ı Nüzhet İnceleme-Tenkitli Metin-İndeks". Kahramanmaraş: Sütçü İmam Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2003.
- Ahmed. *Tercüme-i hadîs-i çihil*. İstanbul: Millet Kütüphanesi, Ali Emîrî Bölümü, 810, 1b-12a.
- Ahmed b. Hanbel, Ebû Abdillâh Ahmed b. Muhammed b. Hanbel eş-Şeybânî el-Mervezî (ö. 241/855). *el-İtel ve ma'rifetü'r-ricâl (Abdullah b. Ahmed rivâyeti)*. thk. Vasiyullah Muhammed Abbas. 3 Cilt. Riyad: Dârü'l-Hânî, 2. Basım, 1422.
- , *ez-Zühd*. Beyrut: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1. Basım, 1420.
- , *Fadâilü's-sahâbe*. thk. Vasiyullah Muhammed Abbas. 2 Cilt. Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1. Basım, 1993.
- , *Ma'rifetü's-Sahâbe*. thk. Vasiyullah Muhammed Abbas. 2 Cilt. Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1. Basım, 1983.

- , *Müsnedü'l-İmâm Ahmed b. Hanbel*. thk. Şuayb el-Arnâvut - Âdil Mürşid. 50 Cilt. Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1995.
- Ahmed Muhammed Nur Seyf. *Yahyâ b. Maîn ve Târîhuhü (Dirâse, Tertip ve Tahkîk)*. 4 Cilt. S. Arabistan: Merkezü'l-Bahsi'l-'İlmî, 2. Basım, 1979.
- Ahterî, Muslihiddin Mustafa b. Şemseddin. *Manzum Kırk Hadis Tercümesi*. İstanbul: Yapı Kredi Sermet Çifter Araştırma Kütüphanesi, 168/8, 144a-146b.
- Ak, Murat. *Maksûd-ı Nasîhat Osmanlı'nın Son Döneminde Manzum Bir Nasîhatnâme (İnceleme-Metin- Tıpkıbasım-Dizin)*. Konya: Çizgi Kitabevi, 1. Basım, 2018.
- , *Şair ve Peygamber Na't Geleneğinde Hz. Peygamber İmgesi*. İstanbul: Ketebe Yayınları, 1. Basım, 2018.
- Akar, Metin. *Türk Edebiyatında Manzum Mi'râc-nâmeler*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 1. Basım, 1987.
- Akbayar, Nuri. "Belîğ İsmail". *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*. C. 1. İstanbul: Dergah Yayınları, 1977.
- Akçay, Dila. "Halvetî Muhyî'nin Sürûr-Efzâ Adlı Mesnevisi". İstanbul: Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2019.
- Akkuş, Mehmet. "Nazîrâ İbrahim Efendi". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 32/454-455. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı, 2006.
- Akman, Mehmet. *Osmanlı Devleti'nde Kardeş Katli*. İstanbul: Eren, 1. Basım, 1997.
- Akot, Bülent. "Mevlânâ İdris-i Bitlisî ve Manzum Kırk Hadis Tercümesi: Hadîs-i Çihil". *İslamî Araştırmalar Dergisi* 23/1 (2012), 28-41.
- Akpınar, Cemil. "Hanîf İbrahim Efendi". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 16/39-42. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı, 1997.
- Aksoy, Hasan. "Fevrî'nin Manzum Kırk Hadis Tercümesi (Kühl-i Dîde-i A'yân)". *Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 13-14-15 (1997 1995), 121-130.
- Aksoy, Hasan. *Mustafa Ali'nin Manzum Kırk Hadis Tercümeleri*. İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Tesisleri, 1. Basım, 1991.
- Aksu, Cemal. "Hanîf'in Manzum Kırk Hadis Tercümesi Şerhi". *İlmi Araştırmalar* 17/1 (2004), 17-34.
- Aksu, Cemal. "İbrahim Hanif Divanı". İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 1996.
- Aktaş, Hasan. *Klasik Türk Şiirinde Edebi Sanatlar*. Edirne: Yort Savul Yayınları, 1. Basım, 2004.
- Akün, Ömer Faruk. "Âli Mustafa Efendi (edebi yönü)". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 2/416-421. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı, 1989.
- Ali b. el-Ca'd, Ebü'l-Hasen el-Cevherî (ö. 230/844-45). *Müsnedü İbn Ca'd*. thk. Âmir Ahmed Haydar. Beyrut: Müessesetü Nâdir, 1. Basım, 1990.
- Ali Hasan Ali Halebi vd. *Mevsûatü'l-ehâdis ve'l-âsâri'd-daîfe ve'l-mevdûa*. 15 Cilt. Riyad: Mektebetü'l-Maârif, 1. Basım, 1999.
- Ali İbrahim en-Nâcih. "Ebû Bekir en-Nakkâş ve menhecühü fi't-tefsîr". Mekke: Ümmü'l Kura, Doktora Tezi, 1985.
- Ali Muhammed es-Salâbî. *Muhammed Fâtih*. Dâru'l-Eymân, ts.
- Aliyyü'l-Kârî, Ebü'l-Hasen Nûrüddîn Alî b. Sultân Muhammed el-Herevî (ö. 1014/1605). *el-Esrârü'l-merfû'a fi'l-ahbâri'l-mevdû'a*. thk. Muhammed b. Lütfî es-Sabbağ. Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1. Basım, 1971.

- , *el-Masnû' fî ma'rifeti'l-hadîsi'l-mevdû'*. thk. Abdülfettah Ebû Guddê. Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 2. Basım, 1398.
- , *Mirkâtü'l-mefâtih şerhu Mişkâti'l-Mesâbih*. 9 Cilt. Beyrut: Dârü'l-Fikr, 1. Basım, 1994.
- , *Şerhu'ş-Şifâ*. thk. Abdullah Muhammed Halîlî. 2 Cilt. Beyrut: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1. Basım, 2001.
- Almevî, Abdülbâsıt b. Mûsâ b. Muhammed b. İsmail ed-Dımeşkî (ö. 981/1573) . *el-Mu'îd fî edebi'l-müfîd ve'l-müstefîd (el-'İkdü't-telîd fî'htisâri'd-Dürri'n-nadîd)*. thk. Mervân el-Atiyye. Mektebetü Kütübi's-Sekâkifiyye, 1. Basım, 2004.
- Altuntaş, Mustafa Celil. "Osmanlı Döneminde Hadis İlimi". İstanbul Üniversitesi, Doktora Tezi, 2018.
- Âlûsî, Ebü's-Senâ Şihâbüddîn Mahmûd b. Abdillâh b. Mahmûd el-Hüseynî (ö. 1270/1854). *Rûhu'l-me'ânî fî tefsîri'l-Kur'ânî'l-'azîm ve's-seb'î'l-mesânî*. thk. Ali Abdülbârî 'Atiyye. 16 Cilt. Beyrut: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1. Basım, 1415.
- Âmikî. *Manzum Kırk Hadis Tercümesi*. Ankara Üniversitesi DTCF Kütüphanesi, 4909.
- Âmilî, Zeynüddin b. Ali b. Ahmed eş-Şâmî (ö. 966/1559 [?]). *el-Bidâye fî 'ilmi'd-dirâye*. thk. Muhammed Rıdâ el-Hüseynî. Kum: İntişârât Mahallâtî, 1. Basım, 1421.
- Âmir Hasan Sabri (hızr.). *Zevâidü Abdullah b. Ahmed b. Hanbel fî'l-Müsned*. Beyrut: Dârü'l-Beşâiri'l-İslâmiyye, 1. Basım, 1990.
- Âmirî, Ahmed b Abdülkerim el-Gazzî (ö. 1143/1730). *el-Ceddü'l-hasîs fî beyânî mâ leysi bi hadîs*. thk. Bekir Abdullah Ebû Zeyd. Riyad: Dâru Râye, 1412.
- Aras, Gülçin. "Nev'î'nin Nevâ-yı Uşşak ve Tercüme-i Hadîs-i Erbaîn Adlı Eserleri". Marmara Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 1997.
- Arif, Hikmet (ö. 1276/1859). *Arif Hikmet Tezkiresi*. İstanbul: Millet Kütüphanesi, Ali Emîrî Tarih Bölümü, 789.
- Arvâsî, Mehmet Şefik (ö. 1379/1970). *el-Hutabü'n-Nebeviyye*. İstanbul: Salah Bilici Kitabevi, 1965.
- Âşık Çelebi, es-Seyyid Pir Mehmed b. Çelebi (ö. 979/1572). *Âşık Çelebi Dîvânı*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1. Basım, 2017. <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/55975,asik-celebi-divanipdf.pdf?0>
- , *Meşâirü'ş-şu'arâ*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1. Basım, 2018.
- , *Şerhu hadîs-i erbaîn*. İstanbul: Süleymaniye Kütüphanesi, Esad Efendi, 338, 1b-40a.
- Aşık, Nevzat. "Sahte Sahâbîler". *Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 5 (1989).
- Aşıkutlu, Emin. "İbn Ved'ân". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 20/440-441. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı, 1999.
- Ateş, Ali Osman. *Hadis Temelli Kalıp Yargılarda Kadın*. İstanbul: Beyan, 1. Basım, 2001.
- Atlansoy, Kadir. *Bursa Şairleri*. Bursa: Asa Kitabevi, 1. Basım, 1998.
- Atsız, Nihal (ö. 1395/1975). *Âlî Bibliyografyası*. İstanbul: Süleymaniye Kütüphanesi Yayınları, 1. Basım, 1968.

- Avcı, İsmail. “16. Asır Şairlerinden Lutfi'nin Manzum Kırk Hadisi”. *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi* 16 (2016), 1-32.
- Avcı, İsmail. “Hazînî ve Manzum Şerh-i Hadîs-i Erba'în Tercümesi”. Balıkesir Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2007.
- Avcı, Seyit. “Hz. Peygamber Döneminden Sonra Sahabîlik İddiası”. *İstem* 4 (2004), 219-235.
- , “Keşif Yoluyla Hadis Rivâyeti Meselesi”. *Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi* 4/4 (2004), 161-193.
- , *Sûfilerin Hadis Anlayışı, (Bursevî Örneği)*. Konya: Ensar Yayıncılık, 1. Basım, 2004
- Avni, Hüseyin. “Kabir Ehlinden Yardım İsteyiniz” Sözü, Gerçekten Sâbit Bir Hadîs midir?” *Gurabâ Mecmuası* 5. Erişim 27 Eylül 2019. <http://www.gurabamecmuasi.com/Dergi/index.php/5-sayi/218-kabir-ehinden-yardim-isteyiniz-sozu-gercek-sabit-bir-hadis-midir.html>
- Ay, Ümran. “Münîrî'nin (ö. 1521/?) Manzum Siyer-i Nebî'si Cilt 1 (İnceleme-Metin)”. İstanbul: Marmara Üniversitesi, Doktora Tezi, 2007.
- Aydınlı, Abdullah. *Doğuş Devrinde Tasavvuf ve Hadis*. Ankara: Seha Neşriyat, 1. Basım, 1986.
- Ayhan, Mehmet. “Muhyiddin İbn Arabî'nin Fütûhât'ta Keşif Yoluyla Naklettiği Tasavvufî Muhtevaya Sahip Rivâyetler”. *İhya Uluslararası İslam Araştırmaları Dergisi* 1/2 (2015), 22-56.
- Aynî, Ebû Muhammed (Ebü's-Senâ) Bedrüddîn Mahmûd b. Ahmed b. Mûsâ b. Ahmed (ö. 855/1451). *el-Binâye şerhu'l-Hidâye*. 13 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1. Basım, 2000.
- , *Umdetü'l-kârî şerhu Sahîhi'l-Buhârî*. Beyrut: Dâru İhyâi't-Turâsi'l-Arabî, ts.
- Aziz Mahmud Hüdâî (ö. 1038/1628). *Tarîkatnâme*. haz. Nevzat Özkan. İstanbul: Bilge Kültür Sanat, 2014.
- Azmî, Pir Mehmed (ö. 990/1582). *Tercüme-i Hadîs-i Erba'în*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Nadir Eserler Kütüphanesi, Türkçe Yazmalar Bölümü, 1401, 1b-7a.
- Babacan, Selahattin. “Manzum ve Mensur Tercüme ve Şerh-i Hadîs-i Erba'în li-Cenâbı Melâmî Dede'nin Transkripsiyonu”. Ankara Üniversitesi, Lisans Tezi, 1975.
- Babanzâde Ahmet Nâim (ö. 1352/1934). *Kırk Hadis*. İstanbul: Matbaa-i Âmire, 1341.
- Bâbertî, Muhammed b. Muhammed b. Mahmud Ekmelüd'dîn er-Rûmî (ö. 786/1384). *el-'Inâye şerhu'l-Hidâye*. 10 Cilt. Dâru'l-Fikir, ts.
- Babinger, Franz (ö. 1386/1967). *Osmanlı Tarih Yazarları ve Eserleri*. çev. Coşkun Üçok. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1992.
- Bağdatlı İsmail Paşa (ö. 1338/1920). *Hediyyetü'l-'ârifîn, esmâ'ü'l-müellifîn ve âsârü'l-musannifîn*. thk. Rifat Bilge vd. 2 Cilt. İstanbul: Maârif Matbası, 1. Basım, 1951.
- Baklî, Ebû Muhammed Sadreddin Rûzbihân b. Ebî Nasr (ö. 606/1209). *Tefsîru arâisi'l-beyân fî hakâiki'l-Kur'an*. thk. Ahmed Ferid el-Mezîdî. 3 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1. Basım, 2008.
- Baltacı, Cahit. *XV-XVI. Asırlarda Osmanlı Medreseleri*. 2 Cilt. İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, 1. Basım, 2005.

- Banarlı, Nihad Sami (ö. 1394/1974). *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, 2017.
- Barutçu, Nevzat. “Revâhî'nin Tenvîru'l-Ebsâr İsimli Eserinin İncelenmesi”. İstanbul: Fatih Sultan Mehmet Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2014.
- Bayak, Cemal. “Sehmi ve Manzum Hadîs-i Erba'în Tercümesi”. *Turkish Studies International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic* 10/8 (2015), 597-622.
- Begavî, Ebû Muhammed Muhyissünne el-Hüseyn b. Mes'ûd b. Muhammed el-Ferrâ' (ö. 516/1122). *Meâlimü't-tenzîl fî tefsîri'l-Kur'ân*. thk. Muhammed Abdullah en-Nemr vd. 8 Cilt. Riyad: Dâru Taybe, 4. Basım, 1997.
- , *Mesâbihü's-sünne*. thk. Muhammed Selim İbrahim Samarra - Cemal Hamdî ez-Zehebî. 4 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Ma'rife, 1. Basım, 1987.
- , *Mu'cemü's-sahâbe*. thk. Muhammed el-Emîn b. Muhammed. 5 Cilt. Kuveyt: Dâru'l-Beyan, 1. Basım, 2000.
- , *Şerhu's-sünne*. thk. Züheyr eş-Şâviş - Şuayb el-Arnâvut. 15 Cilt. Beyrut: el-Mektebü'l-İslâmî, 2. Basım, 1983.
- Beki, Niyazi. “es-Sülemi ve Kitabü'l-Erbaîn li's-Sufiyye İsimli Hadis Kitabı”. İstanbul: Marmara Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 1990.
- Belenkuyu, Bekir. “Edebiyatımızda Esmâ-i Nebî-Peygamberimiz'in (s.a.v.) İsimleri ve Esmâ-i Nebî Metinleri”. *Turkish Studies International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic* 10/4 (2015), 167-196.
- Berbehârî, Ebû Muhammed Hasan b. Ali b. Halef (ö. 329/940-41). *Şerhu's-sünne*. thk. Abdurrahman b. Ahmed b. el-Cümezyî. Riyad: Dâru'l-Minhâc, 1. Basım, 1426.
- Beşinci Anonim. *Kırk Hadis*. Ankara: Milli Kütüphane, Türkçe Yazmalar, 06 Mil Yz. A 5237/1, 49b-54a.
- Beyânî. *Tezkiretü's-Şu'arâ*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 2008.
- Beyhakî, Ebû Bekr Ahmed b. el-Hüseyn b. Alî (ö. 458/1066). *el-Câmiu li-şuabi'l-îmân*. thk. Abdulali Abdulhamîd Hâmid. 14 Cilt. Riyad: Mektebetü'r-Rüşd, 1. Basım, 2003.
- , *Delâilü'n-nübüvve ve ma'rifetü ahvâli sâhibü's-şerîa*. 7 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1. Basım, 1405.
- , *el-Âdâb*. thk. Ebû Abdullah es-Saîd el-Mendûh. Beyrut: Müessesetü'l-Kütübi's-Sekâfiyye, 1. Basım, 1988.
- , *el-Medhal ile's-Süneni'l-kübrâ*. thk. Muhammed Zıyâü'r-Rahmân el-Âzamî. Kuveyt: Dâru'l-Hulefâ li'l-Kütübi'l-İslâmî, 1. Basım, 2015.
- , *es-Sünenü'l-Kübrâ*. thk. Muhammed Abdülkadir Atâ. 11 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 3. Basım, 2003.
- , *Kitâbü Esmâi'l-lâhi ve Sıfâtihi (el-Esmâ ve's-Sıfat)*. thk. Muhammed Muhibbüddîn Ebû'z-Zeyd. Mısır: Dâru'ş-Şühedâ, 1. Basım, ts.
- , *Kitâbü'l-Erbaune's-suğrâ (Zeyli: Kitâbü şifâi'z-zemîn bi tahrîci'l-erbaîn)*. thk. Ebû İshak el-Huveynî. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1. Basım, 1988.
- , *Kitâbü'z-zühd*. thk. Âmir Ahmed Haydar. Beyrut: Müessesetü'l-Kütübi's-Sekâfiyye, 3. Basım, 1996.

- Bezzâr, Ebû Bekr Ahmed b. Amr b. Abdilhâlik el-Basrî (ö. 292/905). *el-Bahru'z-zehhâr (Müsnedü'l-Bezzâr)*. thk. Mahfûzu'r-Rahmân Zeynu'l-lâh vd. 18 Cilt. Medine: Mektebetü'l-Ulûm ve'l-Hikem, 1. Basım, 2009.
- Bikâî, Ebü'l-Hasen Burhânüddîn İbrâhîm b. Ömer b. Hasen er-Rubât el-Hırbevî (ö. 885/1480). *en-Nüketü'l-vefiyye bimâ fi şerhi'l-Elfiyye*. thk. Mâhîr Yasin el-Fahl. 2 Cilt. Riyad: Mektebetü'r-Rüşd, 1. Basım, 2007.
- Birinci Anonim. *Ehâdis-i Şerife Mea Tercüme-i Manzûme*. Konya: Bölge Yazma Eserler Kütüphanesi, 2982/10.
- Blaskovic, Jozef vd. *Arabische Türkische und Persische Handschriften der Universitaetsbibliothek in Bratislava = Arabske, Turecke a Perzske Rukopisy Univerzitetnej kniznice v Bratislave*. Bratislava: Die Universitätsbibliothek, 1961.
- Boratav, Pertev Naili (ö. 1418/1998). *100 Soruda Türk Folkloru*. İstanbul: Gerçek Yayınevi, 1. Basım, 1984.
- Buhârî, Alâüddîn Abdülaziz b. Ahmed (ö. 730/1330). *Keşfü'l-esrâr an Usûli Fahrü'l-İslâm Pezdevî*. thk. Nâcî es-Süveyd. 3 Cilt. Beyrut: el-Mektebetü'l-Asriyye, 2. Basım, 2012.
- Buhârî, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmâîl b. İbrâhîm el-Cu'fî (ö. 256/870). *ed-Duâfâu's-sağîr*. thk. Ebû Abdullah Ahmed b. İbrahim b. Ebü'l-Ayneyn. Mektebetü İbn Abbas, 1. Basım, 2005.
- , *el-Camiu'l-müsnedü's-sahîhu'l-muhtasaru min umûri Rasulillahi ve sünenihi ve eyyâmihî*. Riyad: Dârü's-Selâm, 1. Basım, 1419.
- , *el-Edebü'l-Müfred*. thk. Muhammed Fuad Abdülbâkî. Beyrut: Dârü'l-Beşâiri'l-İslâmiyye, 3. Basım, 1989.
- , *et-Târîhü'l-evsat*. thk. Mahmud İbrahim Zâyed. 2 Cilt. Halep: Dârü'l-Va'y, 1. Basım, 1977.
- , *et-Târîhü's-sağîr*. thk. Mahmud İbrahim Zâyed. 2 Cilt. Beyrut: Dârü'l-Ma'rife, 1. Basım, 1986.
- , *Halku efâli'l-ibâd*. thk. Abdurrahman Umeyre. Riyad: Dârü'l-Maârif, 1. Basım, ts.
- , *Kitâbü't-târîhi'l-kebir*. thk. Muhammed Abdulmuîd Hân. 8 Cilt. Haydarabad: Dâiratü'l-Maârifî'l-Osmâniyye, 1. Basım, ts.
- Bulgurcu, Kahraman. "Kemalpaşazâde'nin Hadis İlmindeki Yeri (Kırk Hadisler örneği)". Konya: Selçuk Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2004.
- Burgâzî, Yahya b. Halîl. "Burgazî ve Fütüvvet-nâmesi". nşr. Abdülbâkî Gölpınarlı, *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası* 15/1-4 (54,1953), 76-154.
- Burhanü'd-dîn Zernûcî (ö. 593/1196). *Ta'lîmü'l-müte'allim tarîka't-teallüm*. İstanbul: Kitap Kalbi, 1. Basım, 2016.
- Bursalı Mehmet Tahir (ö. 1343/1925). *Osmanlı Müellifleri*. 3 Cilt. İstanbul: Meral, 1. Basım, 1971.
- Bûsîrî, Ebü'l-Abbâs Şihâbüddîn Ahmed b. Ebî Bekr b. İsmâîl (ö. 840/1436). *İthâfû'l-hiyere bi-zevâ'idi'l-mesânidi'l-aşere*. thk. Dârü'l-Mişkât. 9 Cilt. Riyad: Dârü'l-Vatan, 1. Basım, 1999.
- , *Misbâhü'z-zücâce fi zevâidi İbn Mâce*. thk. 'İvaz b. Ahmed eş-Şehrî. 2 Cilt. Medine: el-Câmiatü'l-İslâmiyye, 1. Basım, 2004.
- Câmî, Abdurrahman (ö. 898/1492). *Hadîs-i erbaîn*. Konya: Mevlânâ Müzesi, 648, 1b-8b.

- Canım, Rıdvan. *Edirne Şairleri*. Ankara: Akçağ, 1. Basım, 1995.
- Canlı, Mustafa. “Rivâyetlerde Âlim Portresi”. *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 17/2 (13M.S.), 43-70.
- Cehdamî, Ebû İshak İsmail b. İshak b. İsmail b. Hammâd b. Zeyd el-Ezdî el-Basrî (ö. 282/896). *Fadlu's-salât ale'n-Nebi*. thk. Muhammed Nâsiruddîn Elbânî. Beyrut: el-Mektebü'l-İslâmî, 3. Basım, 1397.
- Cevâd Ali (ö. 1407/1987). *el-Mufasssal fî târîhi'l-'Arab kable'l-İslâm*. 20 Cilt. Dârü's-Sâkî, 4. Basım, 2001.
- Cevad b. Abbâs el-Kerbelâi. *el-Envârü's-sâtia fî şerhi ziyâreti'l-câmia*. 5 Cilt. Kum: Dârü'l-Hadîs, 1. Basım, ts.
- Ceyhan, Adem. “Âlim ve Şair Bir Osmanlı Müderrisi: Pîr Mehmed Azmî Bey ve Eserleri”. *Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi* 1 (1999), 243-286.
- , “Azmî'nin Kırk Hadis Tercümesi”. *Prof. Dr. Abdülkadir Karahan'ın Anısına Uluslararası Divan Edebiyatı Sempozyumu 27-28 Mayıs 2008, Beykoz Belediyesi Kültür Yayınları*, 131-154.
- , “Harîmî'nin Hz. Ali'den Kırk Vecize Tercümesi”. *Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 2 (2003), 45-58.
- , *On Altıncı Asır Osmanlı Âlimlerinden Azmî Pîr Mehmed Bey ve Dîvânı*. Manisa, 1. Basım, 2006.
- , “Tarihî Metinleri Nesre Çevirme Meselesi: Belîğ'in Gül-i Sad-Berg'i Örneği”. *Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 9/1 (2011), 103-140.
- , *Türk Edebiyatı'nda Hazret-i Ali Vecizeleri*. Ankara: Öncü, 1. Basım, 2006.
- , “Usûlî'nin Hadis ve Vecize Tercümeleri”. *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi* 30/ (31 Temmuz 2012), 147-188.
- Cezûlî, Muhammed b. Süleyman b. Abdullah (ö. 870/1465). *Delâilü'l-hayrât ve şevâriku'l-envâr fî zikri's-salâti ale'l-muhtâr*. S. Arabistan: Mektebetü Câmîatü Melik Suud, 3712, 1a-67a.
- Cihan, Sadık. “Nüzhet Ömer Efendi ve Hadis-i Erbaîn Tercemesi”. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 5 (1991), 35-66.
- , “Şeyhî ve Hadis-i Erba'în Tercümesi”. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 4 (1997), 4-29.
- Cornell H. Fleischer. *Bureaucrat and intellectual in the ottoman empire the historian Mustafa Ali*. çev. Ayla Ortaç. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 1. Basım, 1996.
- Cûzekânî, Ebû Abdillâh Hüseyin b. İbrâhîm b. Hüseyin el-Hemedânî (ö. 543/1148). *Ehâdisü'l-ebâtîl ve'l-menâkîr ve's-sihâh ve'l-meşâhîr*. thk. Abdurrahman b. Abdülcebbâr el-Firyevâî. 2 Cilt. Riyad: Dârü's-Sâmi'î, 4. Basım, 2002.
- Cündî, Abdülhalim. *el-İmâm Cafer es-Sâdık*. thk. Kemal Sâdık (Abbâs el-Musevi). Kum: Müessesetü Ensaryan, 3. Basım, 2007.
- Çakır, Mustafa Sefa. “Taşkoprîzade Kemaleddin Mehmed bin Ahmed'in Şerh-i Ehadis-i Erbaîn Tercümesi”. Samsun: 19 Mayıs Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2014.
- Çanaklı, Oktay. “Osmanzâde Ahmed Tâib Efendi”. *Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi* 123 (ts.), 229-234.

- Çapan, Pervin. *Mustafa Safâyi Efendi Tezkire-i Safâyi: Nuhbetu'l-Âsâr Min Fevâidi'l-Eşâr İnceleme-Metin-İndeks*,. Ankara: AKM Yayınları, 1. Basım, 2005.
- Çelik, Ali. *Manzum Hadis Tercümelere ve Latîfi'nin Subhatu'l-Uşşâk'ı*. Ankara: Kitap Neşriyat, 2010.
- Çelik, Murat. *Osmanlı Medreseleri ve Avrupa Üniversiteleri (1450-1600)*. İstanbul: Küre Yayınları, 2019.
- Çelik, Mustafa. *Uydurma Hadislerle Kadın Aleyhtarlığı*. İstanbul: Ölçü, 1. Basım, 1995.
- Çetin, Nihat. "Latîfi". *İslam Ansiklopedisi*. C. 7. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, ts.
- Çıpan, Mustafa. "Belîğ İsmâil". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 5/415-416. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı, 1992.
- Çolak, Ahmet. "Seyyid Vehbî'nin Manzum Hadis-i Erbain Tercümesi". *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi* 4/2 (2015), 616-633.
- Dâcvî, Mevlânâ Hamdullah. *el-Besâir li münkiri't-tevessül bi ehli'l-mekâbir*. Seheranfur: Câmiatü Mazhari'l-Ulûm, 1. Basım, 2012.
- Dânî, Ebû Amr Osmân b. Saîd b. Osmân (ö. 444/1053). *es-Sünenü'l-vâride fi'l-fiten gavâilihâ ve's-saati ve eşrâtiha*. thk. Rıdâullah b. Muhammed İdrîs el-Mübârekfûrî. 6 Cilt. Riyad: Dârü'l-Âsime, 1. Basım, 1416.
- Dârekutnî, Ebû'l-Hasen Alî b. Ömer b. Ahmed (ö. 385/995). *el-Erbaûn (Min Müsnedi Büreyd b. Abdullah b. Ebî Bürde) [Ebû'l-Ganâim el-Hâşimî riayeti]*. thk. Muhammed b. Abdülkerim b. Ubeyd. Mekke: Câmiatü Ümmü'l-Kurâ, 1. Basım, 1420.
- , *el-İlelü'l-Vâride fi'l-ehâdisi'n-nebeviyye*. thk. Mahfûzu'r-Rahmân Zeynu'l-lâh - Muhammed b. Sâlih b. Muhammed ed-Debbâsî. 15 Cilt. Riyad-Demmâm: Dâru Taybe-Dâru İbnü'l-Cevzî, 1. Basım, 1405.
- , *el-Müstecâd min fi'lâti'l-ecvâd*. thk. Ümmü Abdullah b. Mahrûs el-Asalî. Kahire: Dâru Sa'd, 1. Basım, 1992.
- , *Min hadîsi Ebî't-Tâhir Muhammed b. Ahmed b. Abdullah ez-Zühelî*. thk. Hamdi Abdülmecid es-Silefî. Kuveyt: Dârü'l-Hulefâ li'l-Kütübî'l-İslâmî, 1. Basım, 1406.
- , *Sünenü'd-Dârekutnî*. thk. Şuayb el-Arnâvut. 5 Cilt. Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1. Basım, 2005.
- , *Ta'likâtü'd-Dârekutnî ale'l-Mecrûhîn li-İbn Hibbân*. thk. Halil b. Muhammed el-Arabî. Kahire: Dârü'l-Kitâbi'l-İslâmiyye, 1. Basım, 1994.
- Dârimî, Ebû Muhammed Abdullah b. Abdirrahmân b. el-Fadl (ö. 255/869). *es-Sünen*. thk. Hüseyin Selim Esed. 4 Cilt. S. Arabistan: Dârü'l-Muğnî, 1. Basım, 2000.
- Demirkazık, Halil İbrahim. "Mecdî'nin Mîrâciyesi". *Turkish Studies International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic* 10/8 (2015), 849-856.
- Derdiyok, İ. Çetin. "Gül-i Sad Berg". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 14/225-226. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı, 1996.
- Derviş Mustafa Ali. *Amâil-i Fadâil-i Cihâd*. İstanbul: Süleymaniye Kütüphanesi, Reşid Efendi, 1025, 81b-160b.
- Deylemî, Ebû Şücâ' Şîrûye b. Şehredâr b. Şîrûye (ö. 509/1115). *el-Firdevs bi me'sûri'l-ahbâr*. thk. Saîd b. Besyûmî Zağlûl. 6 Cilt. Beyrut: Dârü'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1995.

- Deylemî, Hasan b. Ebü'l-Hasan Muhammed (hicri 8. asır). *İrşâdü'l-kulûb*. thk. Seyyid Haşim Meylânî. Tahran: Dârü'l-Üsve, 2. Basım, 1424.
- Dikici, Recep. *Ahterî ve Manzûm Kırk Hadis Tercümesi*. İstanbul: Ravza, 1. Basım, 2012.
- Dikmen, Hamit. "Seyyid Vehbî ve Divanının Karşılaştırmalı Metni". Ankara: Ankara Üniversitesi, 1991.
- Dimyâtî, Ebû Muhammed Şerefüddîn Abdülmü'min b. Halef b. Ebi'l-Hasen (ö. 705/1306). *el-Metcerü'r-râbih fi sevâbi'l-'ameli's-sâlih*. Mekke: Mektebetü'n-Nahda, 5. Basım, 1994.
- Dirican, Elif. "Sehmî Dîvânı". Ankara: Gazi Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2006.
- Dobraca, Kasım. *Arapskîh, Turuskîh, Perszijskîh ı Bosanskîh Rukopsia/ Gazi Husrev begova biblioteka u Sarajevu*. London-Sarajevo, 1. Basım, 2000.
- Donuk, Suat. "İlmî Mahlaslı Bir Şaire Atfedilen Manzum Yüz Hadis Tercümesi". *ASOBİD* 1/2 (Aralık 2017).
- Dördüncü Anonim. *Kırk Hadis*. İstanbul: Süleymaniye Kütüphanesi, Laleli, 3660, 102a-106a.
- Dûlâbî, Ebû Bişr Muhammed b. Ahmed b. Hammâd el-Verrâk (ö. 310/923). *el-Künâ ve'l-Esmâ*. Beyrut: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1. Basım, 1999.
- Durak, Hasan Hüseyin. "Ufuri'nin Kırk Hadis Şerhi'nin Tahkik, Tahriç, Terceme ve Tenkidi". Uludağ Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2002.
- Durmuş, İsmail. "Mesel". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 29/293-297. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı, 2004.
- Dursunoğlu, Alptekin. "Hilye-i Hakanî (Transkrpsiyonlu Metin)". Erzurum: Atatürk Üniversitesi, Bitirme Tezi, 1986.
- Düzenli, Muhittin. "'Cennetliklerin çoğu eblehlerdir' Rivâyetinin Semantik ve Teknik Analizi". *Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 12/24 (Şubat 2013), 59-84.
- Ebherî, Muhammed b. Abdullah b. Muhammed b. Salih Ebû Bekir et-Temîmî (ö. 375/986). *el-Kitâb (mine'l-fevâidi'l-garâibi'l-Hassan*. thk. Hüsam Muhammed Bukrays. Kuveyt: Dâru İylâfi'd-Düveliyye, 1. Basım, 1999.
- Ebû Bekir eş-Şâfî, Muhammed b. Abdullah b. İbrahim b. Abdeveyh el-Bağdâdî (ö. 354/965). *Kitâbü'l-Fevâid (Gaylâniyât)*. thk. Hilmi Kâmil. 2 Cilt. Riyad: Dâru İbnü'l-Cevzî, 1. Basım, 1997.
- Ebû Bekir Tarîsisî. *Müselâat ve hadîsü'd-dabb*. Dârül-Kütübi'z-Zâhiriyye, Mecâmîu'l-Mektebül-Ömeriyye, 3787/51, 124a-132a.
- Ebû Dâvûd, Ebû Dâvûd Süleymân b. el-Eş'as b. İshâk es-Sicistânî el-Ezdî (ö. 275/889). *el-Merâsîl*. thk. Şuayb el-Arnâvut. Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1988.
- , *es-Sünen*. Riyad: Dâru's-Selâm, 1. Basım, 1419.
- , *ez-Zühd*. thk. Ebû Temîm Yâsir b. İbrâhim - Ebû Bilâl Ganîm b. Abbas. Hulvan: Dârü'l-Miškât, 1. Basım, 1993.
- Ebû Hâtîm, Muhammed b. İdrîs b. Münzir er-Râzî (ö. 277/890). *ez-Zühd*. thk. Münzir Selîm Muhammed ed-Dûmî. Riyad: Dâru Atlas, 1. Basım, 2000.
- Ebû Nuaym, Ahmed b. Abdillâh b. İshâk el-İsfahânî (ö. 430/1038). *el-Erbaûn alâ mezhebi'l-mütehakkikîn mine's-sûfiyyeti*. thk. Bedr b. Abdullah el-Bedr. Beyrut: Dâru İbn Hazm, 1. Basım, 1993.

- , *et-Tıbbü'n-nebevî*. thk. Mustafa Hızır Dönmez. 2 Cilt. Dâru İbn Hazm, 1. Basım, 6.
- , *Fadîletü'l-âdilîn mine'l-vülât*. thk. Meşhûr Hasan Mahmud Süleyman. Riyad: Dâru'l-Vatan, 1. Basım, 1997.
- , *Fedâ'ilü'l-hulefâ'i'l-erba'a ve gayrihim*. thk. Sâlih b. Muhammed el-Ukayl. Medine: Dâru'l-Buhârî, 1. Basım, 1997.
- , *Hilyetü'l-Evliyâ*. 10 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1. Basım, 1409.
- , *Ma'rifetü's-sahâbe*. thk. Âdil b. Yusuf el-'Azzâzî. 7 Cilt. Riyad: Dâru'l-Vatan, 1. Basım, 1998.
- , *Müsnedü'l-İmâm Ebî Hanîfe*. Riyad: Mektebetü'l-Kevser, 1. Basım, 1994.
- , *Sıfatü'l-Cennet*. thk. Ali Rıza Abdullah. 2 Cilt. Dimeşk: Dâru'l-Me'mûn, 1. Basım, ts.
- , *Târîhu İsfahan*. thk. Seyyid Kesrevi Hasan. 2 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1. Basım, 1990.
- Ebû Tâhir es-Silefi, Sadreddin Ahmed b. Muhammed b. Ahmed. (ö. 576/1180) Muhammed b. İbrahim el-İsbahânî. *et-Tuyûrât*. thk. Desmân Yayhâ Meâlî - Abbas Sahr el-Hassan. 4 Cilt. Riyad: Mektebetü Advâi's-Selef, 1. Basım, 2004.
- , *Erba'üne hadîsen fi hakki'l-fukarâ*. Mısır: Dârül-Kütübi'l-Mısriyye, 48.
- , *Erba'üne'l-büldâniyye (Kitâbü'l-Erba'in el-müstagnî bi-ta'yîni mâ fihi 'ani'l-mu'in)*. thk. Muhammed İdris Zübeyr. Lahor, ts.
- Ebû Ya'lâ, Ahmed b. Alî b. el-Müsennâ et-Temîmî el-Mevsilî (ö. 307/919). *el-Mu'cem*. thk. İrşâdü'l-Hakk el-Eserî. Faysalabad: İdâretü'l-Ulûmî'l-Eseriyye, 1407.
- , *Müsnedü Ebî Ya'lâ el-Mevsilî*. thk. Hüseyin Selim Esed. Beyrut: Dâru'l-Me'mûn, 1. Basım, 1989.
- Ebû Ya'lâ el-Halîlî, Halil b. Abdullah b. Ahmed b. İbrahim (ö. 446/1055). *el-İrşâd fi ma'rifeti ulemâi'l-hadîs*. thk. Muhammed Said Ömer İdris. 3 Cilt. Riyad: Mektebetü'r-Rüşd, 1. Basım, 1409.
- Ebû Yusuf, Ya'kub b. İbrahim el-Ensârî (ö. 182/798). *Kitâbü'l-Âsâr*. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1355.
- Ebu's-Şeyh, Ebû Muhammed Abdullah b. Muhammed b. Ca'fer b. Hayyân el-Ensârî el-İsfahânî (ö. 369/979). *el-'Azame*. thk. Rıdâullah b. Muhammed İdrîs el-Mübârekfûrî. 5 Cilt. Riyad: Dâru'l-Âsime, 1. Basım, 1408.
- , *el-Fevâid*. thk. Ali b. Hasan b. Ali b. Abdülhamid el-Eseri. Riyad: Dâru's-Sâmi'î, 1. Basım, 1992.
- , *el-Müntehab min (Kitâb) Fadâil'il-a'mâl ve sevâbihâ*. Almanya: University Library of Leipzig, Ms. or. 337, 120.
- , *et-Tevbîh ve't-tenbîh*. thk. Mecdi es-Seyyid İbrahim. Kahire: Mektebetü'l-Furkân, 1. Basım, ts.
- , *Kitâbü'l-emsâl fi'l-hadîsi'n-nebevî*. thk. Abdulali Abdulhamîd Hâmîd. Bombay: Dâru's-Selefiyye, 1. Basım, 1987.
- Ebü'l-Atâhiye, Ebû İshâk İsmâîl b. el-Kasım b. Süveyd (ö. 210/825 [?]). *Dîvânu Ebi'l-Atâhiye*. Beyrut: Dâru Beyrut, 1. Basım, 1986.

- Ebü'l-Fetûh et-Tâî, Mecdüddîn Muhammed b. Muhammed b. Ali el-Hemedânî (ö. 555/1160). *Kitâbü'l-erbaîn fî irşâdi's-sâirîn ilâ menâzili'l-müttekîn*. thk. Abdüsetâr Ebû Gudde. Bahreyn: Dârü'l-Beşâiri'l-İslâmiyye, 1999.
- Ebü'l-Kâsım el-İsfahânî, İsmail b. Muhammed b. Fadl b. Ali el-Kuraşî et-Talhî et-Teymî (ö. 535/1141). *et-Terğîb ve't-terhîb*. thk. Eymen b. Sâlih b. Şa'bân. 3 Cilt. Kahire: Dârü'l-Hadîs, 1. Basım, 1993.
- Ebü'l-Leys es-Semerkindî, Nasr b. Muhammed b. Ahmed b. İbrahim (ö. 373/983). *Tefsîrû's-Semerkindî (Bahrü'l-Ulûm)*. thk. Âdil Muhammed Muavved vd. 3 Cilt. Beyrut: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1. Basım, 1993.
- , *Tenbîhü'l-gâfilîn*. thk. Hüseyin Abdülhamîd en-Neyl. Dârü'l-Erkam, 1414.
- Eflatun, Muvaffak. "Feyzî-i Kefevi Divanı: Tahlil-Metin". Ankara: Gazi Üniversitesi, Doktora Tezi, 2003.
- Elbânî, Muhammed Nâsiruddîn (ö. 1419/1999). *Daîfü Süneni't-Tirmizî*. Riyad: Mektebetü'l-Maârif, 1. Basım, 2000.
- , *Daîfü'l-Câmi'i's-Sağîr*. 3 Cilt. Beyrut: el-Mektebü'l-İslâmî, 1988.
- , *Daîfü'l-Edebi'l-Müfred li'l-İmâm'il-Buhârî*. Riyad: Mektebetü'd-Delîl, 4. Basım, 1998.
- , *Daîfü't-Terğîb ve't-Terhîb*. 2 Cilt. Riyad: Mektebetü'r-Riyad, 1. Basım, ts.
- , *İrvâü'l-galîl fî tahrîci ehâdisi'l-Menâri's-sebîl*. 9 Cilt. Beyrut: el-Mektebü'l-İslâmî, 2. Basım, 1985.
- , *Sahîhu ve Daîfu Süneni en-Nesâî*. Riyad: Mektebetü'l-Maârif, 5. Basım, 1998.
- , *Sahîhü'l-Câmi'i's-Sağîr ve ziyâdetüh*. 2 Cilt. Beyrut: Mektebü'l-İslâmî, 3. Basım, 1988.
- , *Sahîhü't-Terğîb ve't-Terhîb*. 3 Cilt. Riyad: Mektebetü'l-Maârif, 5. Basım, 1982.
- , *Silsiletü'l-ehâdisi'd-daîfe ve'l-mevdûa' ve eseruha's-seyyi' fî'l-ümme*. 14 Cilt. Riyad: Mektebetü'l-Maârif, 1. Basım, 1988.
- , *Silsiletü'l-ehâdisi's-sahîha ve şey'un min fikhîha ve fevâidiha*. 7 Cilt. Riyad: Mektebetü'l-Maârif, 1. Basım, 2000.
- Erbaş, Muammer. "Bir Osmanlı Müfessiri: Abdülmecid b. eş-Şeyh Nasûh b. İsrâîl (ö.973/1565) ve Eserleri". *Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 24 (2006), 161-186.
- Erdem, Sadık. "Hanîf". *Türk Dünyası Edebiyatçıları Ansiklopedisi*. 4/394-395. Ankara: AKM Yayınları, 2004.
- Erdoğan, Mehtap. "Hâkim Mehmed Efendi'nin Manzum Hilyesi". *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* XI/1 (2007), 317-358.
- , *Türk Edebiyatında Manzum Hilyeler*. İstanbul: Kitabevi, 1. Basım, 2013.
- Eren, Mehmet Emin. *Hadis tarih ve yorum (73 Fırka üzerinde bir inceleme)*. İstanbul: Kuramer, 1. Basım, 2017.
- Ergun, Sadeddin Nüzhet. *Türk Şairleri*. 4 Cilt. İstanbul, 1. Basım, 1945.
- Eric F. F. Bishop. "The Forty (Two) Traditions of an-Nawawi". *The Muslim Word* 2/29 (1939), 163-177.

- Erkan, Mustafa. "Dârîr". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 8/498-499. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı, 2003.
- , "Ferahnâme". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 12/359-360. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı, 1995.
- Ertaş, Kasım. "Gelibolulu Mustafa Âlî'nin Hayatı Ve Eserleri". *The Journal of Academic Social Science Studies* 6/3 (2013), 191-211.
- Esrâr Dede (ö. 1211/1797). *Tezkire-i Şu'ârâ-yı Mevleviyye*. Ankara: AKM Yayınları, 2000.
- Ezherî, Ebû Mansûr Muhammed b. Ahmed b. Ezher el-Herevî (ö. 370/980). *Tehzîbü'l-luğa'*. thk. Abdüsselâm Muhammed Hârûn. 15 Cilt. Riyad: Dâru İhyâi't-Turâsi'l-Arabî, 1. Basım, ts.
- Ezherî, Muhammed b. Beşîr Zâfir. *Tahzîrü'l-müslimîn mine'l-ehâdisi'l-mevdûati ale'l-mürselîn*. Beyrut: Dâru İbn Kesîr, 1985.
- Fâdânî, Alemü'd-dîn Ebü'l-Fadl Muhammed Yâsin b. Muhammed İsâ el-Mekkî (ö. 1410/1990). *el-Ucâle fi'l-ehâdisi'l-müselsele*. Dimeşk: Dâru'l-Beşâir, 2. Basım, 1985.
- Fâkihî, Ebû Abdullah Muhammed b. İshak b. Abbas el-Mekkî (ö. 278/891-92 [?]). *Ahbâru Mekke fi kadîmi'd-dehr ve hadîsihî*. thk. Abdülmelik Abdullah Dehîş. 3 Cilt. Beyrut: Dâru Hızır, 2. Basım, 1414.
- Fâkihî, Ebû Muhammed Abdullah b. Muhammed b. Abbas el-Mekkî (ö. 353/964). *Fevâid*. thk. Muhammed b. Abdullah b. Âyız el-Gabânî. Riyad: Mektebetü'r-Rüşd, 1. Basım, 1998.
- Fâsî, Muhammed Mehdî b. Ahmed b. Ali b. Yusuf (ö. 1109/1697-98). *Metâliu'l-müsirrât bi-cilâ'i Delâili'l-Hayrât*. thk. Mersî Muhammed Ali. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 2005.
- Fatîn Dâvûd (ö. 1283/1866). *Hâtimetü'l-Eş'âr*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1. Basım, 2017.
- Fazlıoğlu, İhsan. "Türk Felsefe-Bilim Tarihinin Seyir Defteri (Bir Önsöz)". *Divân İlmi Araştırmalar* 18/1 (2005), 1-57.
- Fethi Karamânî, Bülbülcüzâde Abdülkerim (ö. 1106/1694). *Tercüme-i Hadîs-i Hamsîn*. Süleymaniye Kütüphanesi, Pertev Paşa Bölümü, 608, 84a-97a.
- Fettenî, Cemâlüddîn Muhammed Tâhir b. Alî (ö. 986/1578). *Tezkiretü'l-Mevdû'ât*. Kahire: İdâretü't-Tıbbâti'l-Münîre, 1. Basım, 1343.
- Fevrî (ö. 978/1571). *Kühl-i Dîde-i 'Ayân*. Süleymaniye Kütüphanesi İbrahim Efendi, 190, 24b-27a.
- , *Tercüme-i Hadîs-i Erba'în*. Topkapı Sarayı Revân Köşkü, 40a-50b.
- Feyzî Kefevî (ö. 1614 veya 1643). *Kırk Hadis*. Ankara: Milli Kütüphane, Manisa El Yazmaları, 45 HK 4480, 202b- 210b.
- , *Ravzatü'l-'ibâd*. İstanbul: Millet Kütüphanesi, Reşid Efendi Bölümü, 137, 1b-94a.
- Firyâbî, Ebû Bekr Ca'fer b. Muhammed b. el-Hasen (ö. 301/913). *Fadâilü'l-Kur'an*. thk. Yûsuf Osman Fadlullah Cibrîl. Riyad: Mektebetü'r-Rüşd, 1. Basım, 1989.
- Fuzûlî (ö. 963/1556). *Tercüme-i Hadîs-i Erba'în*. Ankara: Milli Kütüphane, 06 Mil Yz A 3833/1, 2b-6a.
- Gazzâlî, Hüccetü'l-İslâm Ebû Hâmid Muhammed b. Muhammed b. Muhammed b. Ahmed et-Tûsî (ö. 505/1111). *ed-Dürretü'l-fâhire fi keşfi ulûmi'l-âhire*. thk. Lucien Gauthier. Beyrut: el-Mektebetü's-Sekâfiyye, 1. Basım, 1997.

- , *el-Maksadü'l-esnâ fi şerhi meânî esmâi'l-husnâ*. thk. Bisam Abdülvehhâb el-Câbî. Kıbrıs: el-Cefnân ve'l-Câbî, 1. Basım, 1987.
- , *el-Vasîtü fi'l-mezheb*. thk. Ahmed Muhammed İbrahim. 7 Cilt. Riyad: Dârü's-Selâm, 1. Basım, 1997.
- , *İhyâü ulûmi'd-dîn*. 10 Cilt. Cidde: Dârü'l-Minhâc, 1. Basım, 2011.
- , *Risâle Eyyühe'l-veled*. thk. Muhammed Sâlim Hâşim. Beyrut: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1. Basım, ts.
- Gazzî, Ebü'l-Mekârim (Ebü's-Suûd, Ebü'l-Mehâsin) Necmüddîn Muhammed b. Muhammed el-Âmirî ed-Dımaşkî (ö. 1061/1651). *İtkânü mâ yahsünü mine'l-ahbâri'd-dâ'ireti 'ale'l-elsün*. thk. Halîl b. Muhammed el-Arabî. 2 Cilt. Kahire: el-Fâruku'l-Hadîse, 1. Basım, 1995.
- Gelibolulu Mustafa Âlî (ö. 1008/1600). *Menâkıb-ı hünerverân*. İstanbul: Türk Tarih Encümeni, 1926.
<http://ktp2.isam.org.tr/detayzt.php?navdil=tr&idno=106649&tarama=h%C3%BCnveran>
- , *Gelibolulu Mustafa Âlî ve Mevâidü'n-nefâis fi kavâidi'l-mecâlis*. hzr. Mehmet Şeker, Ankara: Türk Tarih Kurumu, 1. Basım, 1997.
- , *Kırk Hadis Tercümesi*. İstanbul: Süleymaniye Kütüphanesi, Şehid Ali Paşa Bölümü, 2791, 56b-74a.
- , *Tercüme-i Hadîs-i Erba'în*. İstanbul: Millet Kütüphanesi, Ali Emîrî Bölümü, 815, 1a-8a.
- Gıynaş, Kamil Ali. "Hilâlî'nin Manzum Kırk Hadis Tercümesi". *Turkish Studies International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turcic* 7/1 (2012), 1133-1157.
- Göçgün, Önder. "Erzurum İl Halk Kütüphanesi'ndeki Türkçe Yazma Eserler Üzerinde Araştırmalar". *Selçuk Üniversitesi Selçuklu Araştırmaları Dergisi* 1 (1986), 93-223.
- Gökdemir, Atilla. "Müellifi Bilinmeyen Bir Kırk Hadis Tercümesi". *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 2/27 (2017), 122-140.
- , "Müellifi Bilinmeyen Bir Manzum Hadis Tercümesi". Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2014.
- Görmez, Mehmet. *Sünnet ve Hadisin Anlaşılması ve Yorumlanmasında Metodoloji Sorunu*. Ankara: Otto Yayınları, 5. Basım, 2014.
- Gumârî, Ebü'l-Feyz Ahmed b. Muhammed b. es-Sıddîk (ö. 1379/1960). *Deru'd-da'f an hadîsi men 'aşika fe'af*. thk. İyâd Ahmed el-Gavc. Kahire: Dârü'l-İmâm et-Tirmizî, 1. Basım, 1996.
- , *el-Muğîr ale'l-ehâdisi'l-mevdû'ati fi'l-Câmiu's-sağîr*. Beyrut: Dârü'r-Râidî'l-Arabî, 1. Basım, 1982.
- , *el-Müdâvî li-'ileli'l-Câmiî's-sağîr ve şerhi'l-Münâvî*. 6 Cilt. Mısır: Dârü'l-Kütüb, 1. Basım, 1996.
- Gülâbâdî, Ebû Bekr Tâcülislâm Muhammed b. Ebû İshâk İbrâhîm b. Ya'kûb el-Buhârî (ö. 380/990). *Me'âni'l-ahbâr (Bahrü'l-fevâ'id)*. thk. Vecîhî Kemâlüddîn Zekî. 2 Cilt. Kahire: Dârü's-Selâm, 1. Basım, 2008.
- Güler, Zekeriya. "Vesîle ve Tevessül Hadislerinin Kaynak Değeri". *Tasavvuf: İlmî ve Akademik Araştırma Dergisi* IV/10 (2003), 45-98.
- Gülsevin, Gürer. *Usûlî'nin 120 Hadîs Tercümesi, (XVI. yüzyıl)*. Afyon: Kocatepe Üniversitesi Yayınları, 1. Basım, 1995.

- Gündüz, H. Harun. "Mehmet Nâil Tuman ve Tuhfe-i Nâilî'si (inceleme metin indeks sayfa 1-100)". Balıkesir: Balıkesir Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2009.
- Güner, Hamza. *Kütahyalı Dîvan Şâirleri; Halk Şâirleri, Tekke Şâirleri, Aşık ve Ozanlar*. Kütahya: İl Basımevi, 1967.
- Güngör, Zülfikar. "Türk Edebiyatında Türkçe Manzum Hilye-i Nebevîler ve Nesîmî Mehmed'in Gülistân-ı Şemâil'i". Ankara: Ankara Üniversitesi, Doktora Tezi, 2000.
- Haddâd, Ebû Bekir b. Ali b. Muhammed (ö. 800/1398). *el-Cevheretü'n-neyyire*. 2 Cilt. Matbaatü Hayriyye, 1. Basım, 1322.
- Hâdimî, Ebû Saîd (ö. 1176/1762). *el-Berîkatü'l-Mahmûdiyye fî şerhi't-Tarîkati'l-Muhammediyye ve's-şerî'ati'n-nebeviyye fî's-sîreti'l-Ahmediyye*. 4 Cilt. Kahire: Matbaatü'l-Halebî, 1. Basım, 1348.
- Hâkânî Mehmed Bey (ö. 1015/1606). *Miftâh-ı fütühât*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Nadir Eserler Kütüphanesi, Nadir Eserler Bölümü, T69.
- Hâkî. *Tercüme-i Hadîs-i Erba'in*. Süleymaniye Kütüphanesi, Kasidecizâde Bölümü, 717, 93a-96a.
- Hâkim en-Nisâbûrî (ö. 405/1014), Ebû Abdillâh Muhammed b. Abdillâh b. Muhammed. *Ma'rifetü ulûmi'l-hadîs*. thk. Seyyid Muazzam Hüseyin. Beyrut: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 2. Basım, 1977.
- , *el-Müstedrek ale's-Sahîhayn*. thk. Mustafa Abdülkâdir Atâ. 5 Cilt. Beyrut: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1. Basım, 1990.
- Hakîm et-Tirmizî, Ebû Abdillâh Muhammed b. Alî b. Hasen (ö. 320/932). *Nevâdirü'l-usûl fî ma'rifeti ahbâri'r-Resûl*. thk. Abdurrahman Umeyre. 4 Cilt. Beyrut: Dârü'l-Cebel, 1. Basım, 1992.
- Halîfe b. Hayyât, Ebû Amr Halîfe b. Hayyât b. Halîfe eş-Şeybânî el-Basrî (ö. 240/854-55). *Târihu Halîfe b. Hayyât*. thk. Ekrem Ziya el-Umerî. Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1. Basım, 1397.
- Halil Altuntaş - Muzaffer Şahin. *Kur'an-ı Kerim Meali*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 12. Basım, 2011.
- Halil b. Ahmed Ebû Abdirrahmân Amr b. Temîm el-Ferâhîdî (el-Fürhûdî) (ö. 175/791). *Kitâbü'l-ayn*. thk. Abdülhamid Hindâvî. 4 Cilt. Beyrut: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1. Basım, 2003.
- Halvetî Muhyî (XVI. Asırdan sonra). *Gül-i Sad-Berg*. İstanbul: Beyazıd Yazma Eserler Kütüphanesi, Nadir Eserler Bölümü, 1234, 1a-12b.
- Harâitî, Ebû Bekr Muhammed b. Ca'fer b. Muhammed es-Sâmerrî (ö. 327/939). *Mesâvi'l-ahlâk ve mezmûmühâ*. thk. Mustafa b. Ebü'n-Nasr eş-Şelebî. Cidde: Mektebetü's-Sevâdî, 1. Basım, 1993.
- , *Faziletü's-şükr 'alâ ni'metih ve mâ yecibü mine's-şükri li'l-mün'ami 'aleyh*. thk. Muhammed Mutî' - Abdülkerim el-Yâfî. Dîmeşk: Dârü'l-Fıkr, 1. Basım, 1402.
- , *İ'tilâlü'l-Kulûb*. thk. Hamdi Demirtaş. Mekke: Nizâr Mustafa el-Bâz, 1. Basım, 2000.
- , *Mekârimü'l-ahlâk ve me'âliyahâ ve mahmûdu tarâikahâ*. thk. Abdullah b. Becâş b. Sâbit el-Himyerî. 3 Cilt. Riyad: Mektebetü'r-Rüşd, 2006.
- Harbî, Ebû İshâk İbrâhîm b. İshâk b. İbrâhîm (ö. 285/899). *Garîbü'l-hadîs*. thk. Süleyman İbrahim el-Âyid. 3 Cilt. Mekke: Câmîatü Ümmü'l-Kurâ, 1. Basım, 1405.

- Harîmî. *Nazmu hadîs-i şerîf*. Mısır: Dârül-Kütübî'l-Mısriyye, Türkî Talat Bölümü, 62b-68b.
- Hâris, Ebû Muhammed b. Muhammed b. Dâhir (Ebî Üsâme) et-Temîmî (ö. 282/895). *Müsnedü'l-Hâris (Buiyetü'l-bâhis 'an zevâ'idi Müsnedi'l-Hâris)*. thk. Hüseyin Ahmed Sâlih el-Bâkerî. 2 Cilt. Medine: Merkezü Hıdmeti's-Sünne, 1. Basım, 1992.
- Harman, Ömer Faruk. "Matem". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 28/127-128. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı, 2003.
- Hasan Ahmed Buhârî. *İmâm Abdullah b. el-Mübârek el-Mervezî el-Muhaddis en-Nâkıd*. Riyad: Mektebetü'r-Rüşd, 1. Basım, 2003.
- Hasan b. Mûsâ (XVIII. asır). *Manzum Kırk Hadis*. İstanbul: Süleymaniye Kütüphanesi, Yazma Bağışlar Bölümü, 6656, 82b-85a.
- Hasan b. Süfyan, Ebü'l-Abbâs el-Hasen b. Süfyân b. Âmir eş-Şeybânî (ö. 303/916). *Kitâbü'l-Erbâin*. thk. Muhammed b. Nâsır el-Acemî. Beyrut: Dârü'l-Beşâiri'l-İslâmiyye, 1. Basım, 1414.
- Hasan Beyzâde, Ahmed Paşa (XVI. asır). *Hasan Bey-zâde Târîhi*. Ankara: Türk Tarih Kurumu, 2004.
- Hasan el-Basrî, Ebû Said Hasan b. Yesâr (ö. 110/728). *Fadâilü Mekke ve's-sekenü fihâ*. thk. Sâmi Mekkî el-Ânî. Kuveyt: Mekebetü'l-Fellâh, 1. Basım, ts.
- Hasan Sezâi Gülşenî (ö. 1151/1738). *Mektubât-ı Hazret-i Sezâi*. İstanbul: Divan Yayınları, 1. Basım, 2001.
- Haskefî, Sadreddin Musa b. Zekeriyya (ö. 650/1252-53). *Müsnedü'l-İmâm el-'Azam (Haskefî rivâyeti)*. Karaçi: Mektebetü'l-Büşrâ, 1. Basım, 2010.
- Hâşimî, Zeyd b. Abdullah b. Mesûd b. Rifâ' Ebü'l-Hayr (hicri 4. asırdan sonra). *el-Emsâl*. Dımeşk: Dârü Sa'dü'd-Dîn, 1. Basım, 1423.
- Hatîb el-Bağdâdî, Ebû Bekr Ahmed b. Alî b. Sâbit (ö. 463/1071) *el-Bühalâ*. thk. Bessâm Abdülvehhab el-Câbî. Beyrut: Dârü İbn Hazm, 1. Basım, 2000.
- , *el-Câmi' li-ahlaki'r-râvî ve âdâbi's-sâmi'*. thk. Mahmud Tahhan. 2 Cilt. Riyad: Mektebetü'l-Maârif, 1. Basım, 1983.
- , *el-Fakîh ve'l-mütefakkih*. thk. Ebû Abdurrahman Âdil b. Yusuf. 2 Cilt. S. Arabistan: Dârü İbnü'l-Cevzî, 1. Basım, 1421.
- , *el-Kifâye fî ilmi'r-rivâye*. thk. İbrahim Hamdi el-Medinî - Ebû Abdullah es-Sevrakî, ts.
- , *er-Rihle fî talebi'l-hadis*. thk. Nureddin Itr. Beyrut: Dârü'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1975.
- , *Takyîdü'l-ilim*. thk. Sa'd Abdülgaffar Ali. Kahire: Dârü'l-İstikâme, 1. Basım, 2008.
- , *Târîhu medîneti's-selâm (Târîhu Bağdâd)*. thk. Mustafa Abdülkâdir Atâ. 24 Cilt. Beyrut: Dârü'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1. Basım, 1417.
- , *Telhîsü'l-müteşâbih fî'r-resm ve himâyetü mâ eşkele minhü 'an bevâdiri't-tashîf ve'l-vehm*. thk. Sükeyne eş-Şihâbî. 2 Cilt. Dımeşk: Dârü Talâs, 1. Basım, 1985.
- , *Şerefü ashâbi'l-hadis*. thk. M. Sait Hatipoğlu. Ankara: Ankara Üniversitesi Yayınları, 1. Basım, 1972.
- , *el-Müttefik ve'l-müfterik*. thk. Muhammed Sâdik el-Hâmidî. 3 Cilt. Dımeşk: Dârü'l-Kâdirî, 1. Basım, 1997.

- Hatipoğlu, İbrahim. “Meşâriku’l-Envâri’n-Nebeviyye”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 29/361-362. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı, 2004.
- Hattâbî, Ebû Süleymân Hamd (Ahmed) b. Muhammed b. İbrâhîm b. Hattâb el-Büstî (ö. 388/998). *Kitâbü’l-‘Uzle*. thk. Yâsîn Muhammed es-Sevvâs. Beyrut: Dâru İbn Kesîr, 2. Basım, 1987.
- , *Meâlimü’s-Sünen*. Halep: Matbaatü’l-İlmiyye, 1. Basım, 1932.
- Havlânî, Ebû Ali Abdülcebbâr b. Abdullah b. Muhammed b. Abdurrahim b. Dâvûd ed-Dârânî (ö. 370/981). *Târîhu Dâryâ*. thk. Saîd Afgânî. Dımeşk: Dârü’l-Fikr, 1. Basım, 1950.
- Hayseme b. Süleyman, Ebü’l-Hasan Hayseme b. Süleyman b. Haydere b. Süleyman el-Kuraşî eş-Şâmî (ö. 343/955). *Min hadîsi Hayseme b. Süleyman el-Kuraşî*. thk. Ömer Abdüsselam Tedmürî. Lübnan: Dârü’l-Kitâbi’l-Arabî, 1. Basım, 1980.
- Hayta, Ufuk - Birişik, Abdülhamit. “Hayatı ve Eserleriyle Abdülmecîd b. Şeyh Nasûh Tosyevî ve Cevâhiru’l-Kur’ân ve Zevâhiru’l-Furkân Adlı Tefsir Risâlesinin İlmî Değeri”. *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 16/2 (01 Haziran 2007), 343-367.
- Hennâd, es-Serî b. Musab b. Ebî Bekir b. Şehr b. Sa’fûk b. Amr b. Zürâre b. Ades b. Zeyd et-Temîmî (ö. 243/857). *ez-Zühd*. thk. Abdurrahman Abdülcebbâr el-Füreyvâî. 2 Cilt. Kuveyt: Dârü’l-Hulefâ li’l-Kütübi’l-İslâmî, 1. Basım, 1406.
- Herevî, Ebû İsmail Abdullah b. Muhammed b. Ali el-Ensarî (ö. 481/1089). *Zemmü’l-keîlâm ve ehlih*. thk. Abdurrahman Abdülaziz eş-Şibl. 5 Cilt. Medine: Mektebetü’l-Ulûm ve’l-Hikem, 1. Basım, 1998.
- Heysemî, Ebü’l-Hasen Nûrüddîn Alî b. Ebî Bekr b. Süleymân (ö. 807/1405). *Buğyetü’l-bâhis an zevâidi Müsnedi’l-Hâris*. thk. Hüseyin Ahmed Sâlih el-Bâkerî. 2 Cilt. Medine: Merkezü Hıdmeti’s-Sünne, 1. Basım, 1992.
- , *Keşfü’l-estâr an zevâidi Müsnedi’l-Bezzâr*. thk. Habîbü’r-Rahmân el-Âzamî. 4 Cilt. Beyrut: Müessesetü’r-Risâle, 1. Basım, 1979.
- , *Mecma’u’z-zevâ’id ve menba’u’l-fevâ’id*. thk. Hüsâmeddin el-Kudsî. 10 Cilt. Beyrut: Mektebetü’l-Kudsî, 1. Basım, 1994.
- Hızlı, Mefail. “Osmanlı Medreselerinde Okutulan Dersler ve Eserler”. *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 17/2 (2008), 25-46.
- Hikmet. *Tercüme-i Hadîs-i Erba’în*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Nadir Eserler Kütüphanesi, Türkçe Yazmalar, 9264.
- Hilâlî. *Manzum Kırk Hadis Tercümesi*. Ankara: Milli Kütüphane, 06 Hk 3759/2, 28a-43a.
- Hûî, Âyetullâh Ebü’l-Kâsım b. Alî Ekber b. Hâşim Müsevî (ö. 1412/1992). *Misbâhu’l-fekâhe fi’l-mu’amelât*. 5 Cilt. Kum: Mektebetü’l-Dâverî, 1. Basım, ts.
- , *Mu’cemü ricâli’l-hadîs ve tafsîlü tabakâti’r-ruvât*. 24 Cilt. Necef: Mektebetü’l-İmâm el-Hûî, 1. Basım, ts.
- ’Iclî, Süleyman b. Ömer b. Mansur (ö. 1204/1789). *Hâşiyetü’l-Cemel alâ şerhi’l-Minhâc*. thk. Abdürrezâk Gâlib Mehdî. 8 Cilt. Beyrut: Dârü’l-Kütübi’l-İlmiyye, 1. Basım, ts.
- İrâkî, Ebü’l-Fadl Zeynüddîn Abdürrahîm b. el-Hüseyn b. Abdirrahmân (ö. 806/1404). *el-Muğni an hamli’l-esfâr fi’l-esfâr fi tahrîci mâ fi’l-İhyâ’i mine’l-ahbâr*. 3 Cilt. Riyad: Mektebetü Taberiyye, 1. Basım, 1995.

- , *et-Takyîd ve'l-îydâh şerhu Mukaddimeti İbnü's-Salâh*. thk. Abdurrahman Muhammed Osman. Medine: Mektebetü's-Selefiyye, 1. Basım, 1969.
- , *Fadâilü ve alâmâtü Leyleti'l-Kadr*. thk. Muhammed Seyyid İbrahim. Kahire: Mektebetü'l-Kur'an, 1. Basım, ts.
- Işıl, Fatih. "Edebiyatımızda Hadîs-i Şerifler ve Âsâr-ı Kemâl'deki Bin Ehâdis Şerhi (İnceleme-Transkripsiyonlu Metin)". Adana: Çukurova, Yüksek Lisans Tezi, 2015.
- İbn Abdilber, Ebû Ömer Cemâlüddîn Yûsuf b. Abdillâh b. Muhammed b. Abdilberr en-Nemerî (ö. 463/1071). *Câmi'u beyâni'l-'ilm ve fadhîhi ve mâ yenbağî fi rivâyetihî ve hamlihî*. thk. Ebü'l-Eşbel ez-Züheyrî. 2 Cilt. S. Arabistan: Dâru İbnü'l-Cevzî, 1. Basım, 1994.
- , *el-İstî'âb fi ma'rifeti'l-ashâb*. thk. Ali Muhammed el-Bîcâvî. 4 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Cîl, 1. Basım, 1992.
- , *et-Temhîd limâ fi'l-Muvatta' mine'l-meânî ve'l-esânîd*. thk. Mustafa b. Ahmed el-Alevî - Muhammed Abdülbekir el-Bekrî. 24 Cilt. Mağrib: Vizâratü'l-Evkâf, 1. Basım, 1387.
- İbn Abdilhâdî, Şemsüddin Muhammed b. Ahmed el-Hanbelî (ö. 744/1343). *es-Sârimü'l-münkî fi'r-reddi ale's-Sübkî*. thk. Ukayl b. Muhammed b. Zeyd el-Yemânî. Beyrut: Müessestü'r-Reyyân, 1. Basım, 2003.
- , *Tenkîhu't-tahkîk fi ehâdisi't-talîk*. thk. Sâmî b. Muhammed b. Câdullah - Abdülaziz b. Nâsır el-Habbânî. Riyad: Advâü's-Selef, 1. Basım, 2007.
- İbn Abdirabbih, Ebû Ömer Şihâbüddîn Ahmed b. Muhammed b. Abdirabbih b. Habîb el-Kurtubî el-Endelüsî (ö. 328/940). *el-'İkdü'l-ferîd*. thk. Müfid Muhammed Kumeyha - Abdülmecid et-Terhînî. 9 Cilt. Riyad: Mektebetü'l-Maârif, 1. Basım, 1404.
- İbn Âbidîn, Muhammed Emîn b. Ömer b. Abdülaziz (ö. 1252/1836). *Reddü'l-muhtâr ale'd-dürri'l-muhtâr (Hâşiyetü İbn Âbidîn)*. Beyrut: Dâru'l-Fikr, 1. Basım, 1992.
- İbn Adî, Ebû Ahmed Abdullah b. Adî b. Abdillâh el-Cürcânî (ö. 365/976). *el-Kâmil fi du'afâi'r-ricâl*. thk. Âdil Ahmed Abdülmecûd - Ali Muhammed Muavvad. 9 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1. Basım, ts.
- İbn Aliyyek, Ali b. Abdurrahman b. Hasan en-Nîsâbü'rî (ö. 468/1076). *Fevâid*. Dîmeşk: Mektebetü'l-Esedi'l-Vataniyye, 3823.
- İbn Arrâk, Ebü'l-Hasen Nûruddîn (Sa'düddîn) Alî b. Muhammed b. Alî el-Kinânî ed-Dîmaşkî (ö. 963/1556). *Tenzîhü's-şerîati'l-merfû'a 'ani'l-ahbâri's-şen'ati'l-mevdû'a*. thk. Abdülvehhâb Abdüllatîf - Abdullah Muhammed es-Sıddîk. 2 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1. Basım, 1399.
- İbn Asâkîr, Ebû Mansur Abdurrahman b. Hasan Fahrüddîn (ö. 620/1223). *Kitâbü'l-erbaîn fi menâkibi ümmühâti'l müminîn*. thk. Muhammed Mutî' - Gazve Büdeyr. Dîmeşk: Dâru'l-Fikr, 1. Basım, 1986.
- İbn Asâkîr, Ebü'l-Kâsım Alî b. el-Hasen b. Hibetillâh b. Abdillâh b. Hüseyin ed-Dîmaşkî eş-Şâfî (ö. 571/1176). *el-Erbaüne'l-büldâniye*. thk. Abdülhâc Muhammed el-Harîrî. Beyrut: el-Mektebü'l-İslâmî, 1. Basım, 1993.
- , *Erbaüne hadisen fi'l-hassi ale'l-cihâd*. thk. Abdullah b. Yusuf. Kuveyt: Dâru Hulefâi lil-Kitabi'l-İslâmî, 1. Basım, 1984.

- , *Mu'cemü's-şüyûh*. thk. Vefâ Takıyyüddîn. 3 Cilt. Dımeşk: Dârü'l-Beşâir, 1. Basım, 2000.
- , *Târîhu Dımeşk*. thk. Muhibbüddin Ebû Saîd Ömer b. Garâme el-Amrevî. 80 Cilt. Beyrut: Dârü'l-Fıkr, 1. Basım, 1995.
- , *Ta'zıyetü'l-müslim an ahîhi*. thk. Mecdi Fethi es-Seyyid. Cidde: Mektebetü's-Sahâbe, 1. Basım, 1991.
- İbn Batta, Ebû Abdillâh Ubeydullah b. Muhammed b. Muhammed el-Ukberî (ö. 387/997). *el-İbâne 'an şerî'ati'l-fırakı'n-nâciye ve mücânebeti'l-fırakı'l-mezmûme*. thk. Rıdâ Mut'î vd. 9 Cilt. Riyad: Dârü'r-Reyye, 1. Basım, ts.
- İbn Baz, Abdülaziz b. Abdullah b. Abdurrahman (ö. 1419/1999). *Mecmû'u Fetâvâ*. thk. Muhammed b. Sa'd eş-Şüveyr. 30 Cilt. Beyrut: Riâsetü İdâretü'l-Buhûsi'l-İlmiyye, 1. Basım, 1421.
- İbn Bedrân, Abdülkâdir b. Ahmed b. Mustafâ ed-Dûmî ed-Dımaşkî (ö. 1345/1927). *Şerhü Kitâbi's-Şihâb*. thk. Nûruddîn Tâlib. Kuveyt: Vizâratü'l-Evkâf, 1. Basım, 2007.
- İbn Beşrân, Ebü'l-Kâsım Abdümelik b. Muhammed b. Abdullah el-Bağdâdî (ö. 430/1038). *Emâli*. thk. Ebû Abdurrahman Âdil b. Yusuf. Riyad: Dârü'l-Vatan, 1. Basım, 1997.
- İbn Dakîki'l-İyd, Ebü'l-Feth Takıyyüddîn Muhammed b. Alî b. Vehb el-Kuşeyrî el-Kûsî (ö. 702/1302). *el-Erba'üne't-tüsâ'ıyyetü'l-İsnâd*. thk. Hüseyin Süleyman Mehdî. Beyrut: Dârü'l-Beşâiri'l-İslâmiyye, 1. Basım, 2012.
- , *Şerhu'l-erbaîne hadîsen en-Neveviyye*. Meke: Mektebetü'l-Faysaliyye, 1. Basım, ts.
- İbn Ebî Âsım, Ebû Bekr Ahmed b. Amr b. ed-Dahhâk b. Mahled eş-Şeybânî (ö. 287/900). *Kitâbu'l-âhâd ve'l-mesânî*. thk. Bâsım Faysal Ahmed el-Cevâbire. 6 Cilt. Riyad: Dârü'r-Reyye, 1. Basım, 1991.
- , *Kitâbü's-sünne (ve meahü zilâlü'l-cenne fi tahrîci's-Sünne)*. thk. Muhammed Nâsıruddîn Elbânî. 2 Cilt. Beyrut: el-Mektebü'l-İslâmî, 1. Basım, 1400.
- İbn Ebî Hâtım, Ebû Muhammed Abdurrahmân b. Muhammed b. İdrîs er-Râzî (ö. 327/938). *el-Cerh ve't-ta'dîl*. thk. Abdurrahman b. Yahyâ el-Muallimî el-Yemânî. 9 Cilt. Haydarabad, 1. Basım, 1953.
- , *el-Merâsîl*. thk. Şükrüllah Nimetüllah Kocanî. Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1. Basım, 1397.
- , *Kitâbü'l-İlel*. thk. Sa'd b. Abdullah el-Humeyyid - Hâlid b. Abdurrahman el-Cüreysî. 7 Cilt. Riyad: Matâbi'i'l-Humeydî, 1. Basım, 2006.
- , *Tefsîrü'l-Kur'âni'l-Azîm*. thk. Esad Muhammed et-Tayyib. 9 Cilt. S. Arabistan: Mektebetü Nizâr Mustafa, 1. Basım, 1419.
- İbn Ebî Hayseme, Ebû Bekr Ahmed b. Ebî Hayseme Züheyr b. Harb en-Nesâî (ö. 279/892-93). *et-Târîhü'l-kebîr*. thk. Salah b. Fethi Helel. 2 Cilt. Kahire: el-Fâruku'l-Hadîse, 1. Basım, 2006.
- İbn Ebî Şeybe, Ebû Bekr Abdullah b. Muhammed b. Ebî Şeybe İbrâhîm el-Absî el-Kûfî (ö. 235/849). *el-Musannef fi'l-ehâdis ve'l-âsâr*. thk. Kemâl Yûsuf el-Hût. 7 Cilt. Riyad: Mektebetü'r-Rüşd, 1. Basım, 1989.
- İbn Ebî Zemenin, Ebû Abdillâh Muhammed b. Abdillâh b. İsâ el-Mürri el-Kurtubî (ö. 399/1008). *Kudvetü'l-ğâzî*. thk. Âişe es-Süleyman. Beyrut: Dârü'l-Garbi'l-İslâmî, 1. Basım, 1989.

- İbn Ebi'd-Dünyâ, Ebû Bekr Abdullah b. Muhammed b. Ubeyd el-Kureşî el-Bağdâdî (ö. 281/894). *el-Menâmât*. thk. Abdülkâdir Ahmed el-Atâ. Beyrut: Müessesetü'l-Kütübi's-Sekâfiyye, 1. Basım, 1993.
- , *el-Merdâ ve'l-keffârât*. thk. Abdülvekil en-Nedvî. Bombay: Dârü's-Selefiyye, 1. Basım, 1991.
- , *el-Vera'*. thk. Ebû Abdullah Muhammed b. Hamad el-Hamûd. Kuveyt: Dârü's-Selefiyye, 1. Basım, 1988.
- , *es-Sumt ve âdâbü'l-lisân*. thk. Ebû İshak el-Huveynî. Beyrut: Dârü'l-Kitâbi'l-Arabî, 1. Basım, 1410.
- , *eş-Şükür*. thk. Bedr el-Bedr. Kuveyt: el-Mektebü'l-İslâmî, 3. Basım, 1980.
- , *Hüsni'z-zan*. thk. Muhlis Muhammed. Riyad: Dâru Taybe, 1. Basım, 1988.
- , *Islâhü'l-Mâl*. thk. Muhammed Abdülkadir Atâ. Beyrut: Müessesetü'l-Kütübi's-Sekâfiyye, 1. Basım, 1993.
- , *Kadâü'l-havâic*. thk. Mecdi es-Seyyid İbrahim. Kahire: Mektebetü'l-Kur'an, 1. Basım, ts.
- , *Kasru'l-amel*. thk. Muhammed Hayr Ramazan Yusuf. Beyrut: Dâru İbn Hazm, 2. Basım, 1997.
- , *Kitâbü'l-mevt*. thk. Ebû Ubeyde Meşhur b. Hasan Âl Selman. Acman: Mektebetü Furkan, 1. Basım, 2002.
- , *Kitâbü't-tövbe*. thk. Mecdi es-Seyyid İbrahim. Mısır: Mektebetü'l-Kur'an, 1. Basım, ts.
- , *Mekârimü'l-ahlâk (veylühü Mekârimü'l-ahlâk li't-Taberânî*. thk. Ebü'l-Kâsım Müsnidü'd-dünyâ Süleymân b. Ahmed b. Eyyüb Taberânî - Mecdi Seyyid İbrahim. Kahire: Mektebetü'l-Kur'an, 1. Basım, 1989.
- , *Müdârâtü'n-nâs*. thk. Muhammed Hayr Ramazan Yusuf. Beyrut: Dâru İbn Hazm, 1. Basım, 1998.
- , *el-Ferec ba'de's-şiddeti*. thk. Ebû Huzeyfe Abdullah b. Âliye. Mısır: Dârü'r-Reyyân li't-Türâs, 2. Basım, 1988.
- , *el-İhvân*. thk. Mustafa Abdülkâdir Atâ. Beyrut: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1. Basım, 1988.
- , *ez-Zühd*. Dımeşk: Dâru İbn Kesîr, 1. Basım, 1999.
- , *Kitâbü'l-Yakîn*. thk. Mustafa Abdülkâdir Atâ. Beyrut: Mektebetü Kütübi's-Sekâkifiyye, 1. Basım, 1993.
- , *Müdârâtü'n-nâs*. thk. Muhemmed Hayr Ramazan Yusuf. Beyrut: Dâru İbn Hazm, 1. Basım, 1998.
- , *Zemmü'd-dünyâ*. thk. Muhammed Abdülkadir Atâ. Beyrut: Müessesetü'l-Kütübi's-Sekâfiyye, 1. Basım, 1993.
- İbn Fâtik, Ebü'l-Vefâ Mahmûdü'd-devle el-Emîr Mübeşşir b. Fâtik el-Âmirî (V./XI. asır). *Muhtârü'l-hikem ve mehâsinü'l-kelim*. thk. Abdurrahman Bedevî. Beyrut: el-Müessesetü'l-Arabiyye, 2. Basım, 1980.
- İbn Hacer, Ebü'l-Fadl Şihâbüddîn Ahmed b. Alî b. Muhammed el-Askalânî (ö. 852/1449). *Avâlî Müslim: Erbaüne hadîsen müntekât min Sahîhi'l-Müslim*. thk. Kemal Yûsuf el-Hût. Beyrut: Müessesetü'l-Kütübi's-Sekâfiyye, 2. Basım, 1988.

- , *Bülûğu'l-merâm min edilleti'l-ahkâm*. thk. Semir b. Emin ez-Zührî. Riyad: Dârü'l-Felek, 7. Basım, 2003.
- , *Ecvibetü'l-Hâfiz İbn Hacer el-Askalânî*. thk. Abdurrahîm Muhammed Ahmed el-Kaşkarî. Riyad: Advâü's-Selef, 1. Basım, 2003.
- , *ed-Dirâye fî tahrîci ehâdîsi'l-Hidâye*. thk. es-Seyyid Abdullah Hâşim el-Yemânî. 2 Cilt. Beyrut: Dârü'l-Ma'rife, 1. Basım, ts.
- , *el-Emâli'l-mutlaka*. thk. Hamdi Abdülmecid es-Silefî. Beyrut: el-Mektebü'l-İslâmî, 1. Basım, 1995.
- , *el-Erba'ün fî red'i'l-mücrim 'an sebbi'l-müslim*. thk. eş-Şeyh el-Huveynî es-Silefî. Beyrut: Müessesetü'l-Kütübi's-Sekâfiyye, 1. Basım, 1986.
- , *el-İmtâ bi'l-erbaîne'l-mütebâyineti (bi-şarti)'s-semâ (veylühü esilehün min hattı'ş-Şeyh el-Askalânî*. thk. Ebû Abdullah Muhammed Hasan İsmail. Beyrut: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1. Basım, 1997.
- , *el-İsâbe fî temyizi's-sahâbe*. thk. Âdil Ahmed Abdülmecûd - Ali Muhammed Muavvad. 8 Cilt. Beyrut: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1. Basım, 1415.
- , *el-Kâfi eş-şâfî fi ehâdîsi'l-Keşşâf*. Beyrut: Dâru İhyâi't-Turâsi'l-Arabî, 1. Basım, 1418.
- , *el-Kavlü'l-müsedded fi'z-zebbi ani'l-Müsnedi li'l-İmâm Ahmed*. Kahire: Mektebetü İbn Teymiyye, 1. Basım, 1401.
- , *el-Metâlibü'l-âliye bi-zevâ'idi'l-mesânîdi's-semâniye*. 19 Cilt. S. Arabistan: Dârü'l-Âsime-Dârü'l-Gays, 1. Basım, 1419.
- , *el-Mu'cemü'l-müesses li-mu'cemi'l-müfehres*. thk. Yusuf Abdurrahman Maraşlı. 4 Cilt. Beyrut: Dârü'l-Ma'rife, 1. Basım, 1993.
- , *Fethü'l-Bârî bi Sahîhi'l-Buhârî*. thk. Muhammed Fuad Abdülbâkî vd. 13 Cilt. Beyrut: Dârü'l-Ma'rife, 1. Basım, 1379.
- , *Hidâyetü'r-ruvât ilâ tahrîci ehâdîsi'l-Mesâbih ve'l-Miškât*. thk. Ali b. Hasan b. Ali b. Abdülhamid el-Eseri. 6 Cilt. Demmâm: Dârü İbn Kayyim ve Dâru İbn Affân, 1. Basım, 2001.
- , *İthâfü'l-mehere bi'l-fevâidi'l-mübtekirati min etrâfi'l-aşere*. thk. Züheyr b. Nâsir v.dğr. 19 Cilt. Medine: Mecmau'l-Meliki'l-Fahd, 1. Basım, 1994.
- , *Lisânü'l-Mizân*. thk. Abdülfettah Ebû Gudde. 10 Cilt. Beyrut: Dârü'l-Beşâiri'l-İslâmiyye, 1. Basım, 2002.
- , *Nasâihü'l-ibâd fî beyâni elfâzi münebbihâti ale'l-isti'dâti li yevmi'l-meâd*. thk. Muhammed b. Ömer en-Nevevî. Beyrut: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1. Basım, ts.
- , *Netâicü'l-efkâr fî tahrîci ehâdîsi'l-Ezkâr*. thk. Hamdi Abdülmecid es-Silefî. 5 Cilt. Beyrut: Dâru İbn Kesîr, 2. Basım, 2008.
- , *Takrîbü't-Tehzîb*. thk. Muhammed Avvâme. Suriye: Dârü'r-Rüşeyd, 1. Basım, 1986.
- , *Tehzîbü't-tehzîb*. 15 Cilt. Kahire: Dârü'l-Kitâbi'l-İslâmiyye, 1. Basım, 1993.
- , *Telhîsü'l-habîr fî tahrîci ehâdîsi'l-Râfi'l-Kebîr*. thk. Ebû Âsım Hasan b. Abbas b. Kutub. 4 Cilt. Mısır: Dârü'l-Kurtuba, 2. Basım, 1995.
- , *el-İmtâ' bi'l-erbâîne'l-mütebâyineti's-semâ'*. thk. Ebû Abdullah Muhammed Hasan İsmail. Beyrut: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1. Basım, 1997.

- İbn Hacer el-Heytemî, Ebü'l-Abbâs Şihâbüddîn Ahmed b. Muhammed b. Muhammed el-Heytemî es-Sa'dî (ö. 974/1567). *ez-Zevâcir an iktirâfi'l-kebâir*. 2 Cilt. Dârü'l-Fikir, 1. Basım, 1987.
- , *es-Savâ'iku'l-muhrîka*. thk. Abdurrahman b. Abdullah et-Türkî. 2 Cilt. Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1. Basım, 1997
- İbn Hallikân, Ebü'l-Abbâs Şemsüddîn Ahmed b. Muhammed b. İbrâhîm b. Ebî Bekr el-Bermekî el-İrbilî (ö. 681/1282). *Vefeyâtü'l-a'yân ve enbâ'ü ebnâ'i'z-zamân*. thk. İhsan Abbâs. 8 Cilt. Beyrut: Dâru Sâdır, 1. Basım, 1978.
- İbn Hazm, Ebû Muhammed Alî b. Ahmed b. Saîd b. Hazm el-Endelüsî el-Kurtubî (ö. 456/1064). *el-İhkâm fî usûli'l-ahkâm*. thk. Ahmed Muhammed Şâkir. 8 Cilt. Beyrut: Dârü'l-Âfâk, 1. Basım, ts.
- , *el-Muhallâ bi'l-âsâr*. 12 Cilt. Beyrut: Dârü'l-Fikr, 1. Basım, ts.
- İbn Hibbân, Ebû Hâtîm Muhammed b. Hibbân b. Ahmed el-Büstî (ö. 354/965). *el-İhsân fî takrîbi Sahîhi İbn Hibbân bi tertîbi İbn Belban*. thk. Şuayb el-Arnâvut. 18 Cilt. Bey: Müessesetü'r-Risâle, 1. Basım, 1988.
- , *es-Sikât mine's-sahâbe ve't-tâbi'in ve etbâ'i't-tâbi'in*. thk. Muhammed Abdürreşîd. 9 Cilt. Haydarabad: Dâiratü'l-Maârifî'l-Osmâniyye, 1. Basım, 1973.
- , *Kitâbü'l-mecrûhîn mine'l-muhaddisîn*. thk. Muhammed Abdülmecid es-Selefi. 2 Cilt. Riyad: Dârü's-Sâmi'î, 1. Basım, 2000.
- İbn Huzeyme, Ebû Bekr Muhammed b. İshâk b. Huzeyme es-Sülemî en-Nîsâbü'rî (ö. 311/924). *Kitâbü't-tevhîd ve isbâti's-sıfâti'r-rab*. thk. Abdülaziz b. İbrahim eş-Şehvân. 2 Cilt. Riyad: Mektebetü'r-Rüşd, 5. Basım, 1994.
- , *Sahîhu İbn Huzeyme*. thk. Muhammed Mustafa el-'Azamî. 4 Cilt. Beyrut: el-Mektebü'l-İslâmî, 1. Basım, 1975.
- İbn Kayyım, Ebû Abdillâh Şemsüddîn Muhammed b. Ebî Bekr b. Eyyûb ez-Zürâî ed-Dımaşkî el-Hanbelî (ö. 751/1350). *el-Menârü'l-münîf fi's-sahîh ve'd-da'if*. thk. Abdülfettâh Ebû Gudde. Halep: Mektebetü'l-Matbûati'l-İslâmî, 1. Basım, 1970.
- , *Medâricü's-sâlikîn beyne menâzili iyyâke na'büdü ve iyyâke nesteîn*. thk. Muhammed Mu'tasimbillah el-Bağdâdî. 2 Cilt. Beyrut: Dârü'l-Kitâbi'l-Arabî, 3. Basım, 1996.
- , *Miftâhu dâri's-sa'âde ve menşûru velâyeti'l-ilm (elviyeti'l-ilm) ve'l-irâde*. thk. Abdurrahman b. Hasan b. Kâdir. 2 Cilt. Beyrut: Dâru Âlemi'l-Fevâid, 1. Basım, 1432.
- , *Zâdü'l-me'âd fî hedyi hayri'l-ibâd'*. thk. Şuayb el-Arnâût - Abdülkâdir el-Arnâût. Riyad: Müessesetü'r-Risâle, 3. Basım, 1998.
- İbn Kesir, Ebü'l-Fidâ' İmâdüddîn İsmâîl b. Şihâbiddîn Ömer b. Kesîr b. Dav' b. Kesîr el-Kaysî el-Kureşî el-Busrâvî ed-Dımaşkî eş-Şâfiî. *el-Bidâye ve'n-nihâye*. thk. Ali Şîrî. Dâru İhyâi't-Turâsi'l-Arabî, 1. Basım, 1988.
- İbn Kesir, Ebü'l-Fidâ' İmâdüddîn İsmâîl b. Şihâbiddîn Ömer b. Kesîr b. Dav' b. Kesîr el-Kaysî el-Kureşî el-Busrâvî ed-Dımaşkî eş-Şâfiî (ö. 774/1373). *Fadâilü'l-Kur'an*. thk. Ebû İshak el-Huveynî. Kahire: Mektebetü İbn Teymiyye, 1. Basım, 1416.
- , *İrşâdü'l-fakîh ilâ ma'rifeti edilleti't-Tenbîh*. thk. Behcet Yusuf Hamed. 2 Cilt. Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1. Basım, 1996.

- , *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm*. thk. Sâmî b. Muhammed Selâme. 8 Cilt. Riyad: Dâru Taybe, 2. Basım, 1999.
- İbn Kudâme, Ahmed b. Muhammed el-Makdisî el-Hanbelî (ö. 742/1341). *Muhtasarü Minhâci'l-Kâsîdîn*. thk. Şuayb el-Arnâvut. Beyrut: Dârü'l-Beyan, 1. Basım, 1978.
- İbn Kuteybe, Ebû Muhammed Abdullah b. Müslim b. Kuteybe ed-Dîneverî (ö. 276/889). *Garîbü'l-hadis*. thk. Abdullah el-Cabûrî. 3 Cilt. Bağdat: Matbaatü'l-Ânî, 1. Basım, 1397.
- , *Te'vîlü muhtelifi'l-hadis*. el-Mektebü'l-İslâmî, 2. Basım, 1999.
- , *Uyûnü'l-ahbâr*. thk. Yûsuf Ali Tavîl. 4 Cilt. Beyrut: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1. Basım, 1986.
- İbn Mâce, Ebû Abdillâh Muhammed b. Yezîd Mâce el-Kazvînî (ö. 273/887). *es-Sünen*. Riyad: Dâru's-Selâm, 1. Basım, 1419.
- İbn Manzûr, Ebû'l-Fadl Cemâlüddîn Muhammed b. Mükerrrem b. Alî b. Ahmed el-Ensârî er-Rüveyfî (ö. 711/1311). *Lisânü'l-Arab*. 15 Cilt. Beyrut: Dâru Sâdır, 3. Basım, 1414.
- İbn Megâzilî, Ali b. Muhammed b. Muhammed b. Tayyib b. Ebî Ya'lâ el-Vâsitî el-Mâlikî (ö. 483/1090). *Menâkibü Ali b. Ebî Tâlib*. thk. Ebû Abdurrahman Türkî b. Abdullah el-Vâdiî. San'a: Dârü'l-Âsâr, 1. Basım, 2003.
- İbn Melek, Ebû Muhammed Abdüllatif b. Feriştah (ö. 821/1418'den sonra). *Mebârikü'l-ehzâr şerhu Meşâriki'l-envâr*. thk. Eşref b. Abdülmaksûd b. Abdürrahîm. 3 Cilt. Beyrut: Dârü'l-Cil, 1. Basım, 1995.
- İbn Melekzâde, Muhammed Abdüllatif b. Feriştah (ö. 854/1450). *Ravdatü'l-müttakîn fi masnû'âti rabbi'l-âlemîn*. thk. Selim Muhammed. Beyrut: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1. Basım, 2018.
- , *Şerhu Mesâbihi's-sünne li'l-İmâm Begavî*. thk. Nureddin Tâlib. 6 Cilt. İdâretü's-Sekâfiyyeti'l-İslâmiyye, 1. Basım, 2012.
- İbn Mende, Ebû Abdullah Muhammed b. İshak b. Yahya el-İsbahânî (ö. 395/1005). *Ma'rifetü's-sahâbe*. thk. Âmir Hasan Sabri. Câmîatü'l-İmâreti'l-Arabî'l-Müttehide, 2005.
- İbn Merdûye, Ebû Bekir Ahmed b. Musa b. Fûrek b. Musa b. Cafer (ö. 410/1020). *Selâsü mecâlis min emâlî İbn Merdûye*. thk. Muhammed Zıyâü'r-Rahmân el-Âzamî. Birleşik Arap Emirlikleri: Dâru'l-Ulûmi'l-Hadis, 1. Basım, 1990.
- İbn Meysem, Kemâlüddîn Meysem b. Ali el-Bahrânî (ö. 699/1298-99). *Mie Kelime li'l-İmâm Ali b. Ebî Tâlib ve şerhuha*. thk. Mir Celaledin el-Hüseyni el-Ermevî. Beyrut: Müessesetü'l-'Alemlî, 1. Basım, 1992.
- İbn Miftâh, Ebû'l-Hasan Abdullah (ö. 877/1472). *el-Müntezeu'l-muhtâr mine'l-ğaysi'l-midrâr (Şerhu'l-ehzâr)*. 9 Cilt. Mektebetü't-Türâsi'l-İslâmî, 1. Basım, 2003.
- İbn Mukaffa' Ebû Muhammed (Ebû Amr) Abdullah (Rûzbih/el-Mübârek) (Dâdeveyh) (ö. 142/759). *Kitâbü Kelile ve Dimne*. thk. Luis Şeyho. Beyrut: Matbaatu abâi'l-yesuiyyîne, 2. Basım, 1923.
- İbn Müflih, Ebû Abdillâh Şemsüddîn Muhammed b. Müflih b. Muhammed el-Makdisî er-Râmînî (ö. 763/1362). *el-Âdâbü's-şer'iyye*. 3 Cilt. Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 3. Basım, 1999.

- İbn Nüceym, Zeynüddîn b. İbrâhîm b. Muhammed el-Mısırî (ö. 970/1563). *el-Bahru'r-râik şerhu Kenzü'd-dekâik (Minhatü'l-Hâlik haşiyesi ile birlikte)*. 8 Cilt. Mısır: Dârü'l-Kitâbi'l-İslâmiyye, 1. Basım, 1334.
- İbn Receb el-Hanbelî, Ebü'l-Ferec Zeynüddîn Abdurrahmân b. Ahmed b. Abdurrahmân el-Bağdâdî ed-Dımaşkî (ö. 795/1393). *Câmi'u'l-'ulûm ve'l-hikem fî şerhi hamsîne hadîsen min cevâmi'i'l-kilem*. thk. Şuayb el-Arnâvut. 2 Cilt. Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 7. Basım, 2001.
- , *Fethu'l-bârî şerhu Sahîhi'l-Buhârî*. thk. Mahmud b. Şaban b. Abdülmaksûd vd. Medine: Mektebetü'l-Gurabâ, 1. Basım, 1996.
- İbn Sa'd, bû Abdillâh Muhammed b. Sa'd b. Menî' el-Kâtib el-Hâşimî el-Basrî el-Bağdâdî (ö. 230/845). *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*. thk. Muhammed Abdülbekir el-Bekrî. 8 Cilt. Beyrut: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1. Basım, 1990.
- İbn Şâhin, Ebû Hafs Ömer b. Ahmed b. Osmân el-Bağdâdî (ö. 385/996). *et-Terğîb fî fezâ'ili'l-a'mâl ve sevâbi zâlik*. Beyrut: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1. Basım, 2004.
- , *Nâsihu'l-hadîs ve mensûhuh*. thk. Semir b. Emin ez-Zührî. Zerka: Mektebetü'l-Menâr, 1. Basım, 1988.
- , *Şerhu mezâhibi Ehli's-sünne ve ma'rifeti şerâ'i'i'd-dîn ve't-temessüki bi's-sünen*. thk. Âdil Muhammed. Kahire: Dârü'l-Kurtuba, 1. Basım, 1995.
- İbn Şebbe, Ebû Zeyd Ömer b. Şebbe en-Nümeyrî el-Basrî (ö. 262/876). *Târîhu'l-Medîneti'l-münevvere*. thk. Fehîm Muhammed Şeltût. 4 Cilt. Cidde, 1979.
- İbn Teymiyye, Ebü'l-Abbâs Takıyyüddîn Ahmed b. Abdilhalîm b. Mecdidîn Abdisselâm el-Harrânî (ö. 728/1328). *Beyânü telbîsi'l-Cehmiyye fî te'sîsi bida'ihimü'l-Kelâmiyye*. thk. Mecmûatün mine'l-muhakkikîn. 10 Cilt. Medine: Mecmau'l-Meliki'l-Fahd, 1. Basım, 1426.
- , *el-Erba'üne hadîsen (Zehebî rivâyeti)*. thk. Abdülaziz es-Seyravân. Beyrut: Dârü'l-Kalem, 1. Basım, 1986.
- , *Mecmû'u'l-Fetâvâ*. thk. Abdurrahman b. Muhammed b. Kasım. 37 Cilt. Medine: Mücemme'l-Melik Fehd, 2004.
- , *Minhâcü's-sünneti'l-nebeviyye fî nakdı kelâmi's-Şi'ati'l-Kaderiyye*. thk. Muhammed Râşid Sâlim. 9 Cilt. S. Arabistan: Câmiatü'l-İmâm Muhammed b. Suud, 1. Basım, 1986.
- İbn Ved'an, Muhammed b. Ali b. Ubeydullah b. Ahmed b. Sâlih b. Süleyman el-Mevsılî (ö. 494/1100). *el-Erba'üne'l-Ved'âniyye (el-Mevdû'a)*. thk. Ali b. Hasan b. Ali b. Abdülhamid el-Eserî. Beyrut: el-Mektebü'l-İslâmî, 1986.
- , *el-Erbe'üne'l-Ved'âniyye*. Mısır: el-Mektebetü'l-Ezheriyye, 4681.
- , *Peygamber Efendimizden Hutbeler ve Sohbetler*. çev. Mehmet Şefik Arvâsî. İstanbul: Erkam Yayınları, 1982.
- İbn Zencûye, Ebû Ahmed Humeyd b. Mahled b. Kuteybe el-Horasânî (ö. 251/865). *el-Emvâl*. thk. Şâkir Zîb Feyyâz. 2 Cilt. Mekke: Câmiatü Ümmü'l-Kurâ, 1. Basım, 1986.
- İbnü'd-Deyba, Ebû Abdillâh (Ebü'l-Ferec, Ebû Muhammed) Vecîhüddîn Abdurrahmân b. Alî eş-Şeybânî eş-Şâfî ez-Zebîdî el-Abderî (ö. 944/1537). *Temyîzü't-tayyib mine'l-habîs mimmâ yedûru 'alâ elsineti'n-nâs mine'l-hadîs*. Beyrut: Dârü'l-Kitâbi'l-Arabî, 1. Basım, 1985.

- İbnü'l-Arabî, Ebû Bekr Muhammed b. Abdillâh b. Muhammed el-Meâfirî (ö. 543/1148). *Ârizatü'l-ahvezî fi şerhi't-Tirmizî*. thk. Cemal Maraşlı. 14 Cilt. Beyrut: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1. Basım, 1997.
- İbnü'l-Arabî, Ebû Saîd Ahmed b. Muhammed b. Ziyâd el-Basrî (ö. 341/952). *ez-Zühd ve sıfatü'z-zâhidîn*. thk. Mecdi Fethi es-Seyyid. Tanta: Dârü's-Sahâbe, 1. Basım, 1408.
- , *Kitâbü'l-Mu'cem*. thk. Abdülmuhsin b. İbrahim el-Huseynî. 3 Cilt. S. Arabistan: Dâru İbnü'l-Cevzî, 1. Basım, 1997.
- İbnü'l-Arabî, Muhyiddîn Muhammed b. Alî b. Muhammed el-Arabî et-Tâi el-Hâtimî (ö. 638/1240). *el-Fütûhâtü'l-Mekkiyye*. thk. Ahmed Şemsüddîn. 9 Cilt. Beyrut: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1. Basım, 1999.
- , *er-Risâletü'l-vücûdiyye fi ma'nâ kavlihî sallallâhu aleyhi ve sellem "men arafe nefseh fekad arafe Rabbeh"*. thk. Âsım İbrahim el-Hüseynî. Beyrut: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1. Basım, 2004.
- , *Tefsîru İbnü'l-Arabî*. thk. Semir Mustafa Erbâb. 2 Cilt. Beyrut: Dâru İhyâi't-Turâsi'l-Arabî, 1. Basım, 2001.
- İbnü'l-Bennâ, Ebû Ali Hasan b. Ahmed el-Bağdâdî (ö. 471/1079) *er-Redd ale'l-mübtedia*. thk. Âdil Âl-i Hamdân. Riyad: Dârü'l-Emri'l-Evvel, 1. Basım, 1433.
- İbnü'l-Cevzî, Ebü'l-Ferec Cemâlüddîn Abdurrahmân b. Alî b. Muhammed el-Bağdâdî (ö. 597/1201). *Bostânü'l-vâizîn ve riyâzü's-sâmi'în*. thk. Eymen el-Buhayrî. Beyrut: Müessesetü'l-Kütübi's-Sekâfiyye, 2. Basım, 1998.
- , *el-İlelü'l-mütenâhiye fi'l-ehâdisi'l-vâhiye*. thk. İrşâdü'l-Hakk el-Eserî. 2 Cilt. Lahor: Dâru Neşri'l-Kütübi'l-İslâmiyye, 1. Basım, 1979.
- , *et-Tahkik fi ehâdisi'l-hulâf*. thk. Mesud Abdülhamid Muhammed es-Sa'denî. 2 Cilt. Beyrut: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1. Basım, 1415.
- , *Garîbü'l-hadîs*. thk. Abdülmü'tî Emîn Kal'acî. 2 Cilt. Beyrut: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1. Basım, 1985.
- , *Kitâbü'l-mevdû'ât mine'l-ehâdisi'l-merfûât*. thk. Nureddin Boyacılar. 4 Cilt. Riyad: Advâü's-Selef, 1. Basım, 1997.
- , *Menâkibu İmâm Ahmed b. Hanbel*. thk. Abdullah b. Abdülmuhsin et-Türkî - Ali Muhammed Ömer. Mısır: Mektebetü'l-Hancî, 1. Basım, 1979.
- , *Müselselât*. 25 varak. Erişim 15 Ekim 2019. https://www.alukah.net/manu/files/manuscript_1957/mhkitote.pdf
- , *Zemmü'l-hevâ*. thk. Hâlid Abdüllatif. Beyrut: Dârü'l-Kitâbi'l-Arabî, 1. Basım, 1998.
- İbnü'l-Cezerî, Ebü'l-Hayr Şemsüddin Muhammed b. Muhammed b. Muhammed b. Alî b. Yûsuf (ö. 833/1429). *ez-Zehrü'l-fâ'ih fi zikri men tenezzehe 'ani'z-zünûbi ve'l-kabâih*. thk. Muhammed Abdülkadir Atâ. Beyrut: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1. Basım, 1986.
- İbnü'l-Esîr, Ebü'l-Hasen İzzüddîn Alî b. Muhammed b. Muhammed eş-Şeybânî el-Cezerî (ö. 630/1233). *el-Kâmil fi't-târih*. thk. Ömer Abdüsselam Tedmürî. 10 Cilt. Beyrut: Dârü'l-Kitâbi'l-Arabî, 1. Basım, 1997.
- , *Câmiu'l-usûl fi ehâdisi'r-rasûl*. thk. Abdülkdir Arnavut. 12 Cilt. Ürdün: Mektebetü'l-Havlânî-Mektebetü Dârü'l-Beyân, 1. Basım, 1972.
- İbnü'l-Esîr, Ebü's-Seâdât Mecdüddîn el-Mübârek b. Esîrüddîn Muhammed b. Muhammed eş-Şeybânî el-Cezerî (ö. 606/1210). *en-Nihâye fi garibi'l-hadîs*.

- thk. Tâhir Ahmed ez-Zâvî - Mahmud Muhammed et-Tanâhî. 5 Cilt. Beyrut: el-Mektebetü'l-İlmiyye, 1. Basım, 1979.
- İbnü'l-Hümâm, Kemâlüddîn Muhammed b. Abdilvâhid b. Abdilhamîd es-Sivâsî el-İskenderî (ö. 861/1457). *Şerhu Fethi'l-Kadîr*. thk. Abdürrezâk Gâlib Mehdî. 10 Cilt. Beyrut: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1. Basım, 2003.
- İbnü'l-Kattân, Ebü'l-Hasen Alî b. Muhammed b. Abdilmelik el-Kutâmî el-Fâsî (ö. 628/1231). *Beyânü'l-vehm ve'l-ihâmi'l-vâkı'ayn fî kitâbi'l-Ahkâm*. thk. Hüseyin Âyt Saîd. Riyad: Dâru Taybe, 1. Basım, 1418.
- İbnü'l-Kayserânî, Ebü'l-Fadl İbnü'l-Kayserânî Muhammed b. Tâhir b. Alî el-Makdisî eş-Şeybânî (ö. 507/1113). *Etrâfü'l-garâib ve'l-efrâd*. thk. Mahmud Muhammed Mahmud Hasan Nassâr - es-Seyyid Yûsuf. 5 Cilt. Beyrut: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1. Basım, 1998.
- , *Tezkiretü'l-huffâz, (Etrâfu ehâdîsi Kitabü'l-Mecrûhîn li'bn-i Hibbân)*. thk. Hamdi Abdülmecid es-Silefî. Riyad: Dârü's-Sâmi'î, 1. Basım, 1994.
- , *Zahîretü'l-huffâz el-muhrec 'ale'l-hurûf ve'l-elfâz*. thk. Abdurrahman b. Abdülcebbâr el-Firyevâî. 5 Cilt. Riyad: Dârü's-Selef, 1. Basım, 1996.
- , *Kitabü ma'rifeti't-tezkire fî'l-ehâdîsi'l-mevdûa'*. thk. İmâdüddin Ahmed Haydar. Beyrut: Mektebetü Kütübi's-Sekâkifiyye, 1. Basım, 1985.
- İbnü'l-Mukrî, Ebü Bekr Muhammed b. İbrâhîm b. Alî el-İsfahânî (ö. 381/991). *el-Erbaûn*. thk. Muhammed Ziyad Ömer. S. Arabistan: Mektebetü'l-Abikan, 1. Basım, 2001.
- , *el-Mu'cem*. thk. Ebü Abdurrahman Adil b. Sa'd. Riyad: Mektebetü'r-Rüşd, 1. Basım, 1998.
- İbnü'l-Mülakkın, Ebü Hafs Sirâcüddîn Ömer b. Alî b. Ahmed el-Ensârî el-Mısrî (ö. 804/1401). *el-Bedrü'l-münîr fî't-tahrîci'l-ehâdîsi ve'l-âsâri'l-vâkı'ati fî'ş-Şerhi'l-Kebîr*. thk. Mustafa Ebü'l-Gayd vd. 9 Cilt. Riyad: Dârü'l-Hicret, 1. Basım, 2004.
- , *Tuhfetü'l-muhtâc ilâ edilleti'l-Minhâc*. thk. Abdullah Saâf el-Lihyânî. 2 Cilt. Mekke: Dâru Hira, 1. Basım, 1406.
- İbnü'l-Vezîr, Ebü Abdillâh İzzüddîn Muhammed b. İbrâhîm b. Alî el-Yemânî (ö. 840/1436). *el-'Avâsım ve'l-kavâsım fî'z-zeb'an sünneti Ebi'l-Kâsım*. thk. Şuayb el-Arnâvut. 9 Cilt. Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 3. Basım, 1994.
- İbnü'n-Nehhâs, Ebü Zekeriyâ Muhyiddîn Ahmed b. İbrâhîm b. Muhammed ed-Dımaşkî ed-Dimyâtî (ö. 814/1411). *Meşâri'u'l-eşvâk ilâ mesâri'i'l-uşşâk ve müsîrû'l-ğarâm ilâ dâri's-selâm*. 2 Cilt. Beyrut: Dârü'l-Beşâiri'l-İslâmiyye, 1. Basım, 1990.
- İbnü's-Salâh, Ebü Amr Takıyyüddîn Osmân b. Salâhiddîn Abdirrahmân b. Mûsâ eş-Şehrezûrî (ö. 643/1245). *Sıyânetü Sahîhi Müslim mine'l-ihlâli ve'l-galat ve himâyetühû mine'l-iskatı ve's-sakat*. thk. Muvaffak Abdullah Abdülkadir. Beyrut: Dârü'l-Garbi'l-İslâmî, 2. Basım, 1408.
- , *Şerhu Müşkili'l-Vasît*. thk. Muhammed Bilal b. Muhammed Emin - Abdülmunim Halife Ahmed Bilal. 4 Cilt. Riyad: Dâru Künûzi İşbiliyye, 1. Basım, 2011.

- İbnü's-Sünnî, Ebû Bekr Ahmed b. Muhammed b. İshâk ed-Dîneverî (ö. 364/975). *'Amelü'l-yevm ve'l-leyle*. thk. Ebû Muhammed Abdurrahman Kevser el-Ber'î. Beyrut: Dârü'l-Kible, 1. Basım, 1989.
- İbrahim Hanif (ö. 1189/1775). *ed-Dürrü's-semîn fi Şerhi'l-Erba'în*. Süleymaniye Kütüphanesi, Hamidiye Bölümü: 1091, 1b-7a.
- , *ed-Dürrü's-Semîn fi Şerhi'l-Erba'în*. Süleymaniye Kütüphanesi, Hamidiye, 1091, 1b-7a.
- İbrahim Şemsü'd-dîn. *Kıyasü'l-Arab*. 4 Cilt. Beyrut: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1. Basım, 2002.
- İkinci Anonim. *Kırk Hadis*. Ankara: Milli Kütüphane, 06 Mil Yz 10111.
- İlâhî. *Kırk Hadis 2*. İstanbul: Yapı Kredi Sermet Çifter Araştırma Kütüphanesi, 786/15, 203a-206a.
- İlâhî. *Kırk Hadis 3*. İstanbul: Süleymaniye Kütüphanesi, Yazma Bağışlar, 5913/7, 45b-52a.
- İlâhî. *Tercüme-i Hadîs-i Erba'în bi'n-Nazm Mevlânâ İlâhî 1*. İstanbul: Süleymaniye Kütüphanesi, İbrahim Efendi, 1190, 22a-25a.
- İmam-zâde, Ebü'l-Mehâsin Rüknu'lislâm Sedîdüddîn Muhammed b. Ebî Bekr İbrâhîm eş-Şargî el-Buhârî (ö. 573/1177). *Şir'atü'l-İslâm ilâ dâri's-selâm*. İstanbul: Erenler Vakfı, 1. Basım, ts.
- İnal, İbnülemin Mahmud Kemal (ö. 1376/1957). *Son Asır Türk Şairleri*. 4 Cilt. İstanbul: Dergah Yayınları, 1. Basım, 1088.
- İnan, Abdülkadir. *Türk Şamanizmi Hakkında*. 2 Cilt. Ankara: Türk Tarih Kurumu, 1. Basım, 1988.
- İpekten, Haluk vd. *Tezkirelere Göre Divan Edebiyatı İsimler Sözlüğü*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1988.
- İsen, Mustafa. *Gelibolulu Mustafa Âlî*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 1. Basım, 1988.
- İsen, Mustafa. *Kühü'l-Ahbâr'ın Tezkire Kısmı*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1. Basım, 1994.
- İsen, Mustafa. *Latîfî Tezkiresi*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1990.
- İsen, Mustafa. *Nesimî'nin Rumeli'li Bir İzleyicisi: Usûli*. İstanbul: Kapı, 2009.
- İsen, Mustafa. *Usûlî Dîvânı*. Ankara: Akçağ, 1. Basım, 1990.
- İshak b. Râhûye, Ebû Ya'kûb İshâk b. İbrâhîm b. Mahled et-Temîmî el-Hanzalî el-Mervezî (ö. 238/853). *Müsnedü İshak b. Râhûye*. thk. Abdülgafur b. Abdülhak. 4 Cilt. Medine: Mektebetü'l-İman, 1. Basım, 1991.
- İsmail Belîğ (ö. 1142/1730). *Gül-i Sad-Berg*. İstanbul Üniversitesi, Nadir Eserler Kütüphanesi, Türkçe Yazmalar, 2206/2, 17b-24a.
- İsmail Belîğ. *Nuhbetü'l-Âsâr li-Zeyli Zübdeti'l-Eş'âr*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Nadir Eserler Kütüphanesi, Türkçe Yazmalar, 1182.
- , *Nuhbetü'l-Âsâr Li-Zeyli Zübdetü'l-Eş'âr*. Ankara: AKM Yayınları, 1999.
- , *Güldeste-i Riyâz-ı İrfân ve Vefeyât-ı Dânişverân-ı Nâdiredân (Tıpkı basım)*. Ankara: Anıl Matbaası, 1. Basım, 1998.
- İsmail Hakkı Bursevî (ö. 1137/1725). *Rûhu'l-beyân fi tefsîri'l-Kur'ân*. 10 Cilt. Beyrut: Dâru İhyâi't-Turâsi'l-Arabî, 1. Basım, ts.
- İsmail Sâdık Kemâl (ö. 1310/1892). *Âsâr-ı Kemâl*. İstanbul: Esad b. el-Hâc Karahisarlı Âhi Efendi Matbaası, 1867.

- , *Âsâr-ı Kemâl*. İstanbul: Süleymaniye Kütüphanesi, Düğümlü Baba Koleksiyonu, 67.
- İşbîhî, Şihâbüddin Muhammed b. Ahmed b. Mansur (ö. 854/1450). *el-Müstadraf min külli fennin mustazraf*. Beyrut: Âlemü'l-Kütüb, 1. Basım, 1419.
- İşpirli, Mehmet. "Koca Sinan Paşa". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 26/137-139. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı, 2002.
- , "Medrese". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 28/327-333. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı, 2003.
- , "Taşköprizâde Kemâleddin Efendi". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 40/152-154. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı, 2011.
- Kâdı İyâz, Ebü'l-Fadl İyâz b. Mûsâ b. İyâz el-Yahsubî (ö. 544/1149). *eş-Şifâ bi-ta'rîfi hukuki'l-Mustafâ*. 2 Cilt. Ammân: Dârü'l-Fayhâ, 2. Basım, 1407.
- , *el-İlmâ' ilâ ma'rifeti usûli'r-rivâyeti ve takyîdi's-semâ'*. thk. Seyyid Ahmet Sakr. Kâhire: Dârü't-Turâs, 1. Basım, 1970.
- Kâdı Maristân, Muhammed b. Abdülbâki b. Muhammed el-Ensârî el-Ka'bî (ö. 535/1140). *el-Meşyâhatü'l-kübrâ (Ehâdisü's-şüyûhi's-sikât)*. thk. eş-Şerîf Hâtim b. Ârif el-Avnî. 3 Cilt. Dâru Âlemi'l-Fevâid, 1. Basım, 1422.
- Kadrî (ö. 16. asırdan sonra). *Manzum Yüz Hadis Tercümesi*. İstanbul: Yapı Kredi Sermet Çifter Araştırma Kütüphanesi, 0786/13, 182b-189b.
- Kahraman, Hüseyin. "Hadislere Göre Namazda Kahkaha ile Gülmenin Abdeste Etkisi". *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 19/2 (2010), 73-92.
- Kalpaklı, Mehmet. "Fevrî". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 12/505-506. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı, 1995.
- , "Fevrî; Hayatı-Şahsiyeti-Eserleri". İstanbul: Mimar Sinan Üniversitesi, Doktora Tezi, 1986.
- Kandemir, M.Yaşar. "Hadis". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 15/27-64. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı, 1997.
- , "İbn Hacer el-Askalânî". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 19/514-531. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı, 1999.
- , "Kırk Hadis". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 25/467-470. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı, 2002.
- Karacabey, Salih. "Osmanlı Medreselerinin Son Dönemi'nde Hadis Öğretimi". *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 8/8 (1999), 149-169.
- Karahan, Abüdülkadir (ö. 1420/2000). "Câmî'nin Arba'in'i ve Türkçe Tercümeleri". *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi* 4 (1952), 345-371.
- , *İslâm-Türk Edebiyatında Kırk Hadis*. Ankara: DİB Yayınları, 2. Basım, 1991.
- , "Nev'i". *İslam Ansiklopedisi*. C. 9. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 1964.
- , "Osman-zâde Tâib". *İslam Ansiklopedisi*. 9/453-456, ts.
- Karakaş, Mahmut. *Bir Mutasavvıf Şair Ömer Nüzhet ve Eserleri*. Şanlıurfa Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları, 2012.
- Karatay, Halit. *Hattat Divân Şairleri*. Ankara: Akçağ, 1. Basım, 2008.
- Kardaş, Sedat. *Ali Nihanî'nin Manzum Hacı Bektaş-ı Veli Velayetnamesi*. Grafiker Yayınları, 1. Basım, 2018.

- Kâsânî, Alâüddin Ebû Bekir b. Mesud b. Ahmed (ö. 587/1191). *Bedâiu's-sanâi' fi tertîbi 'ş-şerâi'*. 7 Cilt. Beyrut: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1. Basım, 1986.
- Kâsım b. Sellâm, Ebû Ubeyd el-Kâsım b. Sellâm b. Miskîn el-Herevî (ö. 224/838). *el-Emsâl*. ed. Abdülmecid Katâmiş. Beyrut: Dârü'l-Me'mûn, 1. Basım, 1980.
- , *Fadâilü'l-Kur'an*. thk. Mervân el-Atiyye vd. Dimeşk: Dâru İbn Kesîr, 1. Basım, 1995.
- , *Garîbü'l-hadîs*. thk. Muhammed Abdulmuîd Hân. 4 Cilt. Haydarabad: Dâiratü'l-Maârifî'l-Osmâniyye, 1. Basım, 1964.
- Kastallânî, Ahmed b. Muhammed b. Ebû Bekir b. Abdülmelik el-Mısrî (ö. 923/1517). *el-Mevâhibü'l-ledünniyye bi'l-minahi'l-Muhammediyye*. 3 Cilt. Mısır: el-Mektebetü't-Tefikiyye, 1. Basım, ts.
- , *İrşâdü's-sârî li şerhi'l-Buhârî*. 10 Cilt. Mısır: el-Matbaatü'l-Kübrâ el-Emiriyye, 6. Basım, 1323.
- Kâtip Çelebi (ö. 1067/1657). *Keşfü'z-zünûn an esâmi'l-kütübi ve'l-fünûn*. thk. Şerefettin Yaltkaya - Rifat Bilge. 2 Cilt. İstanbul: Maârif Matbası, 1. Basım, 1941.
- Kâvukcî, Ebü'l-Mehâsin Şemsüddîn Muhammed b. Halîl b. İbrâhîm et-Trablusî (ö. 1305/1888). *el-Lü'lü'ü'l-mersû' fimâ lâ asle lehû ev bi-aslihî mevdû'*. thk. Fevâz Ahmed Zemerlî. Beyrut: Dârü'l-Beşâiri'l-İslâmiyye, 1. Basım, 1994.
- Kaynarca, Ahsen Tuba. "Seyyid Vehbî'nin Sûrnâmesi: İnceleme-Metin". Kütahya: Dumlupınar Üniversitesi, ts.
- Kazvînî, Siracüddin Ömer b. Ali (ö. 750/1350). *Meşyaha*. thk. Âmir Hasan Sabri. Beyrut: Dârü'l-Beşâiri'l-İslâmiyye, 1. Basım, 2005.
- Kebîsî, Muhammed Ali Ahmed. "Ebû Kurre Musa b. Târik ez-Zebîdî ve Kitâbühü es-Sünen". *Mecelletü Câmi'ati'l-İmâm Muhammed b. Suûd (el-Ulûmü'ş-Şer'iyye)* 10 (1430), 75-155.
- Kehhâle, Ömer Rıza (ö. 1407/1987). *Mu'cemü'l-mü'ellifin: Terâcimü musannifi'l-kütübi'l-'Arabiyye*. 15 Cilt. Beyrut: Dâru İhyâi't-Turâsi'l-Arabî, 1. Basım, 1957.
- Kemalpaşzâde, Ahmed Şemseddin (ö. 940/1534). *Erbau erbaîniyyât ve şurûhuhâ*. thk. Muhittin Uysal. Konya: Aybil Yayınları, 1. Basım, 2017.
- , *el-Erbâniyyât fi'l-Hadîsi'n-Nebeviyy'ş-Şerîf*. thk. Mâhir Edîb Habûş. Dârü'l-Lübâb, 1. Basım, 2016.
- , *Hadîsi Erbaîn Tercümesi*. çev. es-Seyyid Pir Mehmed b. Çelebi Âşık Çelebi. İstanbul: Cemal Efendi Matbaası, 1. Basım, 1316.
- Kesgin, Salih. "İslam Medeniyetinin Hadis ve Sünnetteki Temelleri (el-Câmiu's-Sahîh bağlamından varlık, bilgi ve değer tasavvuru eksenli bir analiz)". *Muhafazakâr Düşünce* 11/44 (2015).
- Kettânî, Abdülhay b. Abdülkebir (ö. 1381/1962). *Fihrisü'l-fehâris ve'l-esbât*. Beyrut: Dârü'l-Garbi'l-İslâmî, 2. Basım, 1982.
- Kettânî, Ebû Abdillâh Muhammed b. Ca'fer b. İdrîs el-Hasenî (ö. 1345/1927). *Nazmü'l-mütenâsir mine'l-hadîsi'l-mütevâtir*. Mısır: Dârü'l-Kütübi'l-Selefiyye, 2. Basım, 1983.
- , *er-Risâletü'l-mustatrafe (Hadis Literatürü)*. çev. Yusuf Özbek. İstanbul: İz Yayıncılık, ts.
- Kılıç, Filiz. "Âşık Çelebi Dîvânı". Ankara: Gazi Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 1988.

- Kılıç, Filiz. “Meşa’irü’ş-şu’ara (inceleme tenkitli metin)”. Ankara: Gazi Üniversitesi, Doktora Tezi, 1994.
- Kılıç, Filiz vd. *Şair Tezkireleri*. ed. Mustafa İsen. Ankara: Grafiker Yayınları, 4. Basım, 2011.
- Kılıç, Müzahir. “Hâkânî Mehmed Bey, Miftâh-ı Fütûhât Hadîs-i Erba‘in Manzum Tercümesi”. Erzurum: Atatürk, Yüksek Lisans Tezi, 1993.
- Kınalızâde Hasan Çelebi. *Tezkiretü’ş-Şuara*. 2 Cilt. 1978: Türk Tarih Kurumu, 1. Basım, 1989.
- Kıyçak, Özgür. *Sihhat-Abad Osmanzade Ta’ib Ahmed, Hayatı, Sanatı, Eserleri ve Sihhat-Abad Adlı Kırk Hadis Şerhi*. İstanbul: Kesit, 1. Basım, 2018.
- Kocatürk, Vasfi Mahir. *Türk Edebiyatı Tarihi*. Ankara: Edebiyat Yayınevi, 2. Basım, 1970.
- Koçin, Abdülhakim. *Türk Edebiyatında Münâcât*. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1. Basım, 2011.
- Komisyon. *İstanbul Kütüphaneleri Türkçe Yazma Divanlar Kataloğu*. 4 Cilt. Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, 1947.
- Konevî, İsamüddin İsmail b. Muhammed el-Hanefî. *Hâşiyetü’l-Konevî alâ Tefsîri’l-İmâm el-Beydâvî*. thk. Abdullah Mahmud Muhamed Ömer. 20 Cilt. Beyrut: Dârü’l-Kütübi’l-İlmiyye, 1. Basım, 2001.
- Köksal, M.Fatih. *Mevlid-nâme*. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1. Basım, 2011.
- Köksal, M.Fatih. “Vâlî”. *Türk Dünyası Edebiyatçılar Yazarlar ve Şairler Ansiklopedisi*. 8/495-496. Ankara: AKM Yayınları, 2007.
- Köksal, M.Fatih. *Yenipazarlı Vâlî-Hüsn ü Dil Mesnevisi (İnceleme-Tenkitli Metin-Dizin)*. İstanbul: Kitabevi, 1. Basım, 2004.
- , “Yenipazarlı Vâlî’nin İkinci Kırk Hadis Manzumesi”. *M. Ali Tanyeri Anısına Makaleler*. ed. Hatice Aynur vd. 215-230. İstanbul: Ülke Armağan, 1. Basım, 2015.
- , “Yenipazarlı Vâlî’nin Manzum İlk Kırk Hadis Tercümesi”. *Gazi Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi Özel Sayı (2007)*, 237-251.
- Köktürk, Şahin. “Şefaât-nâme ve Pir Muhammed’in Şefaâtnamesi”. *Turkish Studies International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic* 9/6 (2014), 761-771.
- Köprülü, Mehmet Fuat. “Âşık Çelebi”. *İslam Ansiklopedisi*. 1/695-701. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 1965.
- , *Eski Şairlerimiz Divân Edebiyatı Antolojisi*. İstanbul: Ahmet Halit Kitabevi, 1934.
- , Osmanzâde Tâib’e Dâir”. *Türkiyat Mecmuası* 2/ (1928), 427-430.
- Köse, Semra. “Nev’î’nin Nevâ-yı Uşşâk, Tercüme-i Hadîs-i Erba‘in ve Faslün fi Fazileti’l-İşk Adlı Eserleri,”. 2001: Marmara Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, ts.
- Kudâî, Ebû Abdillâh Muhammed b. Selâme b. Ca‘fer (ö. 454/1062). *Müsnedü’ş-Şihâb*. thk. Hamdi Abdülmecid es-Silefi. 2 Cilt. Beyrut: Müessesetü’r-Risâle, 1. Basım, 1985.
- Kurnaz, Cemal - Çeltik, Halil. *Osmanlı Dönemi Kırım Edebiyatı*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1. Basım, 1997.

- Kurtubî, Ebû Abdillâh Muhammed b. Ahmed b. Ebî Bekr b. Ferh (ö. 671/1273). *et-Tizkâr fi efdali'l-ezkâr*. thk. Beşir Muhammed Uyûn. Kahire: Dârü'l-Beyan, 3. Basım, 1407.
- , *el-Câmi' li-ahkâmi'l-Kur'ân*. thk. Ahmed el-Berdûnî - İbrahim Atfîş. 10 Cilt. Kahire: Dârü'l-Kütübi'l-Mısriyye, 2. Basım, 1964.
- Kuşeyrî, Abdülkerim b. Hevâzin b. Abdülmelik (ö. 465/1072). *er-Risâletü'l-Kuşeyriyye*. thk. Abdülhalim Mahmud - Mahmud b. eş-Şerîf. 2 Cilt. Kahire: Dârü'l-Maârif, 1. Basım, ts.
- Kut, Günay. "Âşık Çelebi". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 3/549-550. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı, 1991.
- Kutluer, İlhan. "Hikmet". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 17/518-519. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı, 1998.
- Kuzudişli, Bekir. "Şia'da Rivâyet Olgusunu Şekillendiren Temel Unsurlar". *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi* 18/1 (2018), 59-92.
- Küçük, Serhat. "Şeyh Nasûh Efendi Ve Hadîs Risâlesi Üzerine". *Sufi Araştırmaları* 4/8 (2013), 49-64.
- Küleççi, Numan. *Hilye-i Hakanî Mehmed Bey*. Erzurum: Atatürk Üniversitesi Yayınları, 1. Basım, 1988.
- Küleynî, Ebû Ca'fer Muhammed b. Ya'kub (ö. 329/941). *el-Kâfi*. thk. Ali Ekber el-Gaffârî. 7 Cilt. Tahran: Dârü'l-Kütübi'l-İsâmîyye, 5. Basım, 1363.
- Kütükoğlu, Bekir. "Âlî Mustafa Efendi (hayatı)". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 2/414-416. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı, 1989.
- Latîfî (ö. 990/1582). *Sübhâtü'l-uşşâk*. Konya: 1474, 1a-28a.
- , *Sübhâtü'l-Uşşâk, (Manzum Yüz Hadis Tercümesi)*. Konya: Fotokopi 99, 1993.
- , *Tezkiretü's-Şu'arâ ve Tabsiratü'n-Nuzamâ*. Ankara: AKM Yayınları, 1. Basım, 2000.
- Levend, Ağâh Sırrı (ö. 1398/1978). *Türk Edebiyatı Tarihi*. Ankara: Türk Tarih Kurumu, 1. Basım, 1988.
- Lütfî (16. asırdan sonra) . *Tercüme-i Hadîs-i Erba'in*. Ankara: Millî Kütüphane, 06 Mil Yz A 8851/1, 1b-9b.
- Lüveyn, Ebû Ca'fer Muhammed b. Süleyman b. Habîb b. Cübeyr el-Esedî el-Masîsî (ö. 246/860). *Cüz (Hadîsü el-Masîsî Lüveyn)*. thk. Ebû Abdurrahman Mis'ad b. Abdülhamid es-Sa'denî. Riyad: Advâü's-Selef, 1. Basım, 1997.
- M. S. Hâlid Alevî. "Al-Lari's Commentary to the Arbain an-Nawawi-A Critical Edition with Introduction". Edinburgh University, Doktora Tezi, 1980.
- Makdisî, Ziyâüd-dîn Ebû Abdullah Muhammed b. Abdülvâhid (ö. 643/1245). *el-Müstahrec mine'l-ehâdisi'l-muhtâra mim mâ lem yahrüchü'l-Buhârî ve Müslim fi Sahîheyhimâ*. 13 Cilt. Beyrut: Dâru Hızır, 2. Basım, 2000.
- Mâlik b. Enes, Ebû Abdillâh İbn Mâlik b. Ebî Âmir el-Asbahî el-Yemenî (ö. 179/795). *Muvatta Mâlik (Muhammed b. Hasan eş-Şeybânî rivâyeti)*. thk. Abdülvehhâb Abdüllatîf. Kahire: el-Mektebetü'l-İlmiyye, 2. Basım, 1979.
- Mâlînî, Ebû Saîd Ahmed b. Muhammed b. Ahmed (ö. 412/1022). *Kitâbü'l-erbaîn fi şuyûhi's-sûfiyye*. thk. Âmir Hasan Sabri. Beyrut: Dârü'l-Beşâiri'l-İslâmiyye, 1. Basım, 1997.
- Manastırlı Hasan b. Ali (17. asır). *Tercüme-i Hadîs-i Erba'in*. Milli Kütüphane, Adnan Ötüken Bölümü, 06 Hk 3963/3, 11a-18b.

- Mar'aşî, Seyyid Şihâbüddîn Muhammed Hüseyin b. Mahmûd b. Alî el-Hüseyinî (ö. 1410/1990). *Şerhu İhkâkı'l-hak*. Kum: Matba'a Sadra, 1. Basım, 1413.
- Martı, Huriye. *Hakları ve Saygınlıklarıyla İslamda Kadın*. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı, 1. Basım, 2018.
- Mâverdî, Ebü'l-Hasen Alî b. Muhammed b. Habîb el-Basrî (ö. 450/1058). *Âlâmü'n-nübüvve*. Beyrut: Dârü'l-Hilâl, 1. Basım, 1409.
- , *Edebü'd-dünyâ ve 'd-dîn*. Cidde: Dârü'l-Minhâc, 1. Basım, 2013.
- , *el-Hâvi'l-kebîr*. thk. Ali Muhammed Muavvaz - Âdil Ahmed Abdülmevcûd. 19 Cilt. Beyrut: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1. Basım, 1999.
- Mazıoğlu, Hasibe. "Nev'î'nin Hayatı ve Kişiliği". *Journal of Turkish Studies (TUBA)* 28/1 (2004), 137-167.
- Meclisî, Muhammed Bâkır b. Muhammed Takî b. Maksûd Alî (ö. 1110/1698-99). *Bihârü'l-envâri'l-câmi'a li-düreri ahbâri'l-e'immeti'l-ethâr*. thk. Muhammed el-Bâkır vd. 110 Cilt. Beyrut: Müessesütü'l-'Alemî, 1. Basım, 2008.
- Mehâmilî, Ebû Abdullah Hüseyin b. İsmail b. Muhammed b. İsmail b. Saîd b. Ebân ed-Dabbî (ö. 330/942). *Emâlî el-Mehâmilî (İbn Salt el-Kurâşî rivâyeti)*. thk. Hamdi Abdülmeccid es-Silefi. Beyrut: Dârü'n-Nevâdir, 1. Basım, 2006.
- , *Emâlî el-Mehâmilî, (İbn Yahyâ el-Bey' rivâyeti)*. thk. İbrahim el-Kaysî. Ürdün: el-Mektebü'l-İslâmiyye- Dâru İbn Kayyim, 1. Basım, 1412.
- Mehmed Rızâ, Zehr-i Mâr-zâde Seyyid (ö. 1082/1671). *Rızâ Tezkiresi*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1. Basım, 2017.
- Mehmed Süreyya (ö. 1326/1909). *Sicilli Osmânî yâhud Tezkire-i Meşâhîr-i Osmâniyye*. ed. Nuri Akbayer. 6 Cilt. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 1. Basım, 1996.
- Mehmed Şeyhî (ö. 1144/1731). *Vakâyiü'l-fudalâ*. 3 Cilt. İstanbul: Çağrı Yayınları, 1. Basım, 1989.
- Mehrevânî, Ebü'l-Kâsım Yûsuf b. Muhammed (ö. 468/1076). *el-Fevâ'idü'l-müntehabe es-sihâh ve'l-garâ'ib (el-Mehrevâniyyât)*. thk. Suûd b. 'Iyd b. Umeyr b. Âmir. 3 Cilt. Medine: el-Câmiatü'l-İslâmiyye, 1. Basım, 2002.
- Melâmî Dede (ö. 960/1553). *Tercüme-i Hadîs-i Erba'în*. Ankara: Ankara Üniversitesi DTCF Kütüphanesi, İsmail Saib Sencer, 5163.
- Merdümî (ö. 971/1563). *Tuhfetü'l-İslam*. İstanbul: Millet Kütüphanesi, Manzum Eserler Bölümü, 808, 1b-28b.
- Merginânî (ö. 593/1197). Ebü'l-Hasen Burhânüddîn Alî b. Ebî Bekr b. Abdilcelîl el-Fergânî. *el-Hidâye fî şerhi Bidâyetü'l-mübtedî*. thk. Tılâl Yusuf. 4 Cilt. Beyrut: Dâru İhyâi't-Turâsi'l-Arabî, 1. Basım, ts.
- Mervezî, Ebû Abdillâh Muhammed b. Nasr b. Yahyâ (ö. 294/906). *Ta'zîmü kadri's-salât*. thk. Abdurrahman Abdülcebbâr el-Füreyvâî. 2 Cilt. Medine: Mektebetü'd-Dâr, 1. Basım, 1986.
- , *Muhtasar (Kıyâmü'l-leyl ve kıyâmü'r-Ramazan ve kitâbü'l-vitr)*. Faysalabad: Hadis Akademisi, 1998.
- Mes'ûdî, Ebü'l-Hasan Alî b. Hüseyin (ö. 345/956). *Mürûcü'z-zeheb ve meâdinü'l-cevher*. thk. Kâsım eş-Şumâî. 4 Cilt. Beyrut: Dârü'l-Kalem, 1989.
- Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî (ö. 672/1273). *Fihî Mâ Fih*. çev. Avni Konuk. İstanbul: İz Yayıncılık, 6. Basım, 2006.
- , *Mesnevî*. çev. Veled İzbudak. 6 Cilt. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 3. Basım, 1995.

- Mevsılî, Ebü'l-Fadl Mecdüddin Abdullah b. Mahmûd b. Mevdûd (ö. 683/1284). *el-İhtiyâr li-ta'lîli'l-Muhtâr*. thk. Mahmûd Ebû Dakka. 5 Cilt. Kahire: Matbaatü'l-Halebî, 1. Basım, 1937.
- Meydânî, Abdülganî b. Tâlib b. Hammâde el-Guneymî ed-Dımaşkî (ö. 1298/1881). *el-Lübâb fî şerhi'l-Kitâb*. thk. Muhammed Muhyiddin Abdülhamîd. 4 Cilt. Beyrut: Mektebetü'l-İlmiyye, 1985.
- Meydânî, Ebü'l-Fadl Ahmed b. Muhammed b. İbrahim en-Nîsâbûrî (ö. 518/1124). *Mecmau'l-emsâl*. thk. Muhammed Muhyiddin Abdülhamîd. 2 Cilt. Beyrut: Dârü'l-Ma'rife, 1. Basım, ts.
- Mizzî, Ebü'l-Haccâc Cemâlüddîn Yûsuf b. Abdurrahmân b. Yûsuf (ö. 742/1341). *Tehzîbü'l-Kemâl fî esmâi'r-ricâl*. thk. Beşşâr Avvâd Ma'ruf. 35 Cilt. Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 2. Basım, 1983.
- Muhallâs, Muhammed b. Abdurrahman b. Abbas b. Abdurrahman b. Zekeriyya el-Bağdâdî (ö. 393/1003). *el-Muhallasıyât ve eczâün uhrâ li-Ebî Tâhir el-Muhallas*. thk. Nebil Sa'düddîn Cerrâz. Katar: Vizâratü'l-Evkâf, 1. Basım, 2008.
- Muhammed Ali Sabri. *Quaranta hadith: testo dei quaranta detti del profeta Muhammad raccolti dall'Imam An-Nawawi*. Roma: CESI, 1. Basım, 1982.
- Muhammed Ali Ukkâşe. *Devâfiu's-sülûki'l-insânî beyne'l-İslâm ve medârisi ilmi'n-nefs*. Dârü'l-Kitâbi's-Sekâfî, ts.
- Muhammed b. Mahled (ö. 331/943), Ebû Abdullah. *Fevâid*. thk. Salah Âyid eş-Şellâhî. Mısır: Matbaatü'l-Feth, 1. Basım, ts.
- Muhammed Bosnevî (ö.1572'den sonra). *Şerh ve Tercüme-i Hadîs-i Erba'în*. Bratislava: Bratislava Üniversitesi Kütüphanesi, Türkçe Yazmalar, 399 (TF42), 31b-33b.
- Muhammed el-Hût, Ebû Abdillâh (Ebû Abdurrahmân) Muhammed b. Dervîş b. Muhammed el-Hût el-Beyrûtî el-Alevî (ö. 1276/1860). *Esne'l-metâlib fî ehâdis muhtelifeti'l-merâtib*. thk. Mustafa Abdülkâdir Atâ. Beyrut: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1. Basım, 1997.
- Muhammed Hatiboğlu (ö. 838/1435'ten sonra). *Ferahnâme*. Almanya: Milli Kütüphane, Türkçe Yazmalar, Staatsbibliothek zu Berlin, Ms.or.oct.2989.
-----, *Ferahnâme*. Ankara: Milli Kütüphane, Afyon Gedik Ahmet Paşa İl Halk Kütüphanesi Koleksiyonu, 03 Gedik 17907.
- Muhammed Salih el-Mâzenderânî (ö. 1330/1912). *Şerhu Usuli'l-Kâfi*. thk. Seyyid Ali Âşur. 12 Cilt. Beyrut: Dâru İhyâi't-Turâsi'l-Arabî, 1. Basım, 2008.
- Muhammed Visâlî (ö. 1056/1647). *Gül-i Sad Berg*. Konya: Bölge Yazma Eserler Kütüphanesi, 7824, 1a-17b.
- Muhyî. *Tercüme-i Hadîs-i Erba'în*. Ankara: Milli Kütüphane, 06 Mil Yz A 3615/6, 116b-120a.
- Mustafa. *Tercüme-i Hadîs-i Erba'în*. İstanbul: Süleymaniye Kütüphanesi, Serez, 4002, 114b-117b.
- Mübârekfûrî, Ebü'l-'Alâ Muhammed Abdurrahman b. Abdürrahim (ö. 1353/1935). *Tuhfetü'l-ahvezî bi şerhi Câmiu't-Tirmizî*. 10 Cilt. Beyrut: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1. Basım, ts.
-----, *Mir'âtü'l-mefâtîh şerhu Mişkâti'l-Mesâbih*. 14 Cilt. Hindistan: İdâretü'l-Buhûsi'l-İlmiyye, 2. Basım, 1984.

- Müberraîd, Ebû'l-Abbas Muhammed b. Yezîd (ö. 286/900). *el-Kâmil*. thk. Muhammed Ahmed ed-Dâlî. 3 Cilt. Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 2. Basım, 1997.
- Müellifî Belirsiz. *Şerhu Eyyühe'l-Veled*. thk. Muhammed Hâdî eş-Şemerhî. Beyrut: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye-Mektebetü Seydâ, 1. Basım, 2012.
- Münâvî (İbn Hacer'in hocası), Sadreddin Muhammed b. İbrâhim b. İshak es-Sülemî (ö. 803/1401). *Keşfü'l-menâhic ve't-tenâkîh fî tahrîci'l-ehâdîsi'l-Mesâbih*. thk. Muhammed İshak Muhammed İbrahim. 5 Cilt. Riyad: Dârü'l-Arabiyye, 1. Basım, 1425.
- Münâvî, Zeynüddîn Muhammed Abdürraûf b. Tâcil'ârifin b. Nûriddîn Alî el-Haddâdî(ö. 1031/1622). *Feydu'l-Kadîr şerhu'l-Câmi'i's-sağîr*. 6 Cilt. Beyrut: Dârü'l-Ma'rife, 2. Basım, 1972.
- Münzirî, Ebû Muhammed Zekiyyüddîn Abdülazîm b. Abdilkavî b. Abdillâh (ö. 656/1258). *Erba'üne hadîs fi'stinâ'i'l-ma'rûf*. thk. Muhammed b. Tavît et-Tancî. Fas: Vizâratü'l-Evkâf, 1. Basım, 1985.
- , *et-Terğîb ve't-terhîb*. thk. İbrahim Şemsü'd-dîn. 4 Cilt. Beyrut: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1. Basım, 1417.
- Müslim, Ebû'l-Hüseyn Müslim b. el-Haccâc b. el-Kuşeyrî (ö. 261/875). *el-Müsnedü's-sahîhu'l-muhtasaru mine's-süneni bi-nakli'l-adli ani'l-adli an Rasûlillah*. Riyad: Dârü's-Selâm, 1. Basım, 1419.
- Müttakî el-Hindî, Alî b. Hüsâmiddîn b. Abdilmelik b. Kadîhân (ö. 975/1567). *Kenzü'l-ummâl fî süneni'l-akvâl ve'l-efâl*. thk. Bekrî Hayyânî - Saffet es-Sekkâ. 16 Cilt. Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 5. Basım, 1401.
- Na'îma Mustafa Efendî (ö. 1128/1716). *Târih-i Naîmâ*. 4 Cilt. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1. Basım, 2007.
- Nazîr(â) İbrahim Gülşenî (ö.1188/1774). *Risâle-i Ehâdîs-i Erbaîn-i Sülâsiyye*. Saraybosna: Gâzî Hüsrev Begova Biblioteka, 4253, 1b-4b.
- Nazlıgül, Habil. "Gelibolulu Mustafa Âlî'nin Hadis Bilgisi ve Yorumları Işığında Hadislere Tarihsel Bakış". *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 9 (2000), 403-433.
- Nesâî, Ebû Abdîrahmân Ahmed b. Şuayb b. Alî (ö. 303/915). *el-Müctebâ mine's-süneni an Rasûlillah*. Riyad: Dârü's-Selâm, 1. Basım, 1419.
- , *es-Sünenü'l-Kübrâ*. thk. Hüseyin Abdülmün'im Şiblî. 10 Cilt. Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1. Basım, 2001.
- , *Hasâisu Emîri'l-müminîn Ali b. Ebî Tâlib*. thk. Ahmed el-Bulûşî. Kuveyt: Mektebetü'l-Muallâ, 1. Basım, 1406.
- , *Kitâbu'd-duafâi ve'l-mecrûhîn*. thk. Bûrân ed-Dannâvî - Kemal Yûsuf el-Hût. Lübnan: Müessesetü'l-Kütübi's-Sekâfiyye, 1. Basım, ts.
- Nevevî, Ebû Zekeriyâ Yahyâ b. Şeref b. Mürî (ö. 676/1277). *el-Minhâc fî şerhi Sahîhi Müslim b. Haccâc*. 9 Cilt. Beyrut: Dârü İhyâi't-Turâsi'l-Arabî, 2. Basım, 1392.
- , *el-Erbaüne'n-Neveviyye*. thk. Kusayy Muhammed Nurs el-Hallâk - Enver b. Ebî Bekr. Cidde: Dârü'l-Minhâc, 1. Basım, 2009.
- , *el-Ezkâr*. thk. Âmir b. Alî Yâsin. Riyad: Dârü İbn Huzeyme, 1. Basım, 2001.
- , *el-Mecmû' şerhu'l-Mühezzeb*. Dârü'l-Fikir, 1. Basım, ts.
- , *Fetâvâ'l-İmâm en-Nevevî, (el-Mesâ'ilü'l-mensûre)*. Beyrut: Dârü'l-Beşâiri'l-İslâmiyye, 6. Basım, 1996.

- , *Hülâsâtü'l-ahkâm fî mühimmâti's-süneni ve kavâidi'l-İslâm*. thk. Hüseyin İsmail el-Cemel. 2 Cilt. Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1. Basım, 997.
- , *Riyâzü's-sâlihîn*. thk. Şuayb el-Arnâvut. Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 3. Basım, 1998.
- Nev'î, Yahya (ö.1007/1599). *Nev'î Dîvânı (Tenkitli Neşir)*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, 1. Basım, 1977.
- , *Tercüme-i Hadîs-i Şerîf*. İstanbul: Süleymaniye Kütüphanesi, Kemankeş, 50, 3b-9a.
- Nev'îzâde Atâî (ö. 968/1561). *Zeyl-i Şekâik*. 2 Cilt. İstanbul: Âmire, 1. Basım, 1268.
- Nîsâbü'rî, Nizamüddîn Hasan b. Muhammed b. Hüseyin el-Kummî (ö. 850/1446). *Garâibü'l-Kur'ân ve rağâibü'l-furkân*. 6 Cilt. Beyrut: Dârü'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1. Basım, 1416.
- Niyâzî (15. asır). *Mansûr-Nâme (Hallâc-ı Mansûr'un Manzûm Menâkıbnâmesi)*. thk. Mustafa Tatçı. Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları: 1994, ts.
- Nuaym b. Hammâd, Ebû Abdullah el-Hâris el-Huzâî el-Mervezî (ö. 228/843). *Kitâbü'l-fiten*. thk. Semir b. Emin ez-Zührî. 2 Cilt. Kahire: Mektebetü't-Tevhîd, 1. Basım, 1412.
- Nushî, Mustafa b. Şeyh Mahmûd el-Ârif (ö. 978/1588). *Tercüme-i Hadîs-i Erba'in*. Kayseri: Râşit Efendi Yazma Eser Kütüphanesi, 196/7, 59b-66a.
- Okçuzâde Mehmede Şâhî (ö. 1039/1630). *Ahsenü'l-Hadîs*. İstanbul: Nurosmaniye Kütüphanesi Yazma Eserler Kütüphanesi, 34 Nk 629, 65b-69b.
- Okumuş, Ömer. "Câmî, Abdurrahman". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 8/98. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı, 1993.
- Okuyucu, Cihan. *Cinânî (Hayatı, Eserleri, Dîvânının Tenkidli Metni)*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 1. Basım, 1994.
- Osmanzâde Tâib (ö. 1136/1724). *Sihhat Âbâd*. İstanbul: Süleymaniye Kütüphanesi, Hamidiye, 230, 1b-24a.
- Öksüz, Haticetül Kübrâ. "Köstendilli Süleyman Şeyhî'nin Mektûbât-ı Erbaîn, Terkîbât-ı Erbaîn ve Te'vîlât-ı Erbaîn isimli eserleri (inceleme ve metin)". İstanbul: Marmara Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2010.
- Öksüz, Yılmaz. "Okçuzâde Mehmed Şâhî'nin Ahsenü'l-Hadîs'i (İnceleme- Metin)". Sivas: Cumhuriyet Üniversitesi, 2016.
- Önder, Murat. "Şefkat ve Tezkire-i Şu'arâsı". Afyon: Afyon Kocatepe Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2006.
- Öz, Yusuf. "Tezkire". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 41/68-69. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı, 2012.
- Özcan, Abdülkadir. "Osmanzâde Ahmed Tâib". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 34/2-4. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı, 2004.
- Özdemir, Ahmet. "Hadis Edebiyatında İdris-İ Bitlisi'nin Hadîs-İ Çihil Adlı Eserinin Değerlendirilmesi". *Şarkiyat* 11/1 (2019), 171-185.
- Özdemir, Mehmet. "Muhyî'nin Manzum Hadîs-i Erba'in Tercümesi". *Littera Turca Journal of Turkish Language and Literature* 2/1 (2016), 323-342.
- Özgökmen, Murat. "Türk İslam Edebiyatında İlâhiler, Nefesler ve Deviyeler". Konya: Selçuk Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2009.
- Öztoprak, Nihat. "Klâsik Türk Edebiyatı'nda Manzum Yüz Hadisler". İstanbul: Marmara Üniversitesi, Doktora Tezi, 1993.

- , “Niğdeli Visâlî’nin Hayatı ve Eserleri”. *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi* 4 (1995), 143-152.
- Peçevî, İbrahim (ö. 1059/1649). *Peçevî Tarihi*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1981.
- Poyraz, Yakup. “Manastırlı Hasan bin Ali’nin Ehâdis-i Erba’în Adlı Manzum Kırk Hadîs Tercümesi”. *Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi* 14/2 (2014), 109-135.
- Prizenli Sûzî Çelebi (ö. 931/1524). *Gazavatnâme*. İstanbul: Millet Kütüphanesi, Manzum Eserler Bölümü, 1339.
- Râfî, Abdülkerim b. Muhammed b. Abdülkerim Ebü’l-Kâsım el-Kazvînî (ö. 623/1226). *et-Tedvîn fî ahbâri Kazvîn*. thk. Azizullah Utâridî. 4 Cilt. Beyrut: Dârü’l-Kütübi’l-İlmiyye, 1. Basım, 1987.
- Râgıb el-İsfahânî Ebü’l-Kâsım Hüseyin b. Muhammed. (ö. V./XI. asrın ilk çeyreği). *el-Müfredât fî garîbi’l-Kur’ân*. thk. Ebü’l-Kâsım Hüseyin b. Muhammed Safvan Adnân ed-Dâvûdî. Beyrut: Dârü’l-Kalem, 1. Basım, 1412.
- , *ez-Zerîa ilâ mekârimi’ş-şerîa*. thk. Ebü’l-Yezîd Ebû Zeyd el-Acemî. Kahire: Dârü’s-Selâm, 1. Basım, 2007.
- Râmhürmüzî, Ebû Muhammed İbn Hallâd el-Hasen b. Abdirrahmân b. Hallâd el-Fârisî (ö. 360/971). *el-Muhaddisü’l-fâsil beyne’r-râvî ve’l-vâ’i*. thk. Muhammed Acac el-Hatib. Beyrut: Dârü’l-Fikr, 1. Basım, 1404.
- , *Emsâlü’l-hadîs*. thk. Ahmed Abdülfettâh Temmâm. Beyrut: Müessesetü’l-Kütübi’s-Sekâfiyye, 1. Basım, 1409.
- Râzî, Ebû Abdillâh (Ebü’l-Fadl) Fahrüddîn Muhammed b. Ömer b. Hüseyin et-Taberistânî (ö. 606/1210). *Mefâtihu’l-Gayb*. 32 Cilt. Beyrut: Dâru İhyâi’t-Turâsi’l-Arabî, 1. Basım, 1420.
- Râzî, Ebü’l-Fadl Abdurrahmân b. Ahmed b. el-Hasen b. Bündâr el-İclî (ö. 454/1062). *Fadâilü’l-Kur’an ve tilâvetühü*. thk. Âmir Hasan Sabri. Beyrut: Dârü’l-Beşâiri’l-İslâmiyye, 1. Basım, 1994.
- Rebî’ b. Habîb (ö. 180/796). *el-Câmiu’s-sahîh (Müsnedü’l-İmâm er-Rebî’ b. Habîb el-Ferâhidî)*. Ummân: Vizâratü’l-Evkâf, 1. Basım, 2011.
- Revâhî. *Tenvîrû’l-ebşâr*. İstanbul: Süleymaniye Kütüphanesi, Hacımahmud Efendi Bölümü, 3829, 8b-27a.
- Reyşehrî, Muhammed. *Mizânü’l-Hikme*. 12 Cilt. Kum: Dârü’l-Hadîs, 1. Basım, 1422.
- Rihletî. *Tercüme-i Hadîs-i Erba’în*. Ankara: Ankara Üniversitesi DTCF Kütüphanesi, İsmail Saib Sencer, 3254, 1b-17b.
- Riyâzî Muhammed Efendî (ö. 1054/1644). *Riyâzu’ş-Şu’arâ*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1. Basım, 2017.
- Rubâî, Hasan b. Ahmed b. Yusuf b. Muhammed b. Ahmed es-San’ânî (ö. 1276/1860) *Fethü’l-Gaffâr*. thk. Ali el-’Imrân. 4 Cilt. Dâru Âlemi’l-Fevâid, 2. Basım, 1427.
- Rûdânî, Muhammed b. Süleyman (ö. 1094/1683). *Silatü’l-halef bi-mevsûli’s-selef*. thk. Muhammed Hacî. Beyrut: Dârü’l-Garbi’l-İslâmî, 1. Basım, 1988.
- Rûyânî, Ebû Bekir Muhammed b. Harun (ö. 307/919-20). *Müsnedü’r-Rûyânî*. thk. Eymen Ali Ebû Yemânî. 2 Cilt. Kahire: Müessesetü Kurtuba, 1. Basım, 1416.
- Rûzbehânî, Ebû Muhammed Sadreddin Rûzbehân b. Ebî Nasr el-Baklî. *Tefsîru arâisi’l-beyân fî hakâiki’l-Kur’an*. thk. Ahmed Ferid el-Mezîdî. 3 Cilt. Beyrut: Dârü’l-Kütübi’l-İlmiyye, 1. Basım, 2008.

- Sa'dâvî, Salih. "Osmanzâde Tâib Ahmed, Hayatı, Eserleri ve Edebî Kişiliği". İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Doktora Tezi, 1987.
- Sadrüddîn el-Bekrî, Hasan b. Muhammed b. Muhammed et-Teymî (ö. 656/1258). *Kitâbü'l-erbaîne hadîsen*. thk. Muhammed Mahfuz. Beyrut: Dârü'l-Garbi'l-İslâmî, 1. Basım, 1980.
- Sağânî, Ebü'l-Fedâil Radıyyüddîn (Radî) Hasen b. Muhammed b. Hasen (ö. 650/1252). *ed-Dürrü'l-mültekat fi tebyîni'l-galat veylühü el-Mevdû'ât*. thk. Abdullah Kâdı. Beyrut: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1. Basım, 1985.
- Saîd b. Mansûr, Ebû Osmân Şu'be el-Horasânî (ö. 227/842). *es-Sünen*. thk. Habîbü'r-Rahmân el-Âzamî. Hind: Dârü's-Selefiyye, 1. Basım, 1982.
- Sa'lebî, Ebû İshâk Ahmed b. Muhammed b. İbrâhîm en-Nîsâbü'rî (ö. 427/1035). *el-Keşf ve'l-beyân 'an tefsîri'l-Kur'ân*. thk. Muhammed b. Âşûr. 10 Cilt. Beyrut: Dârü İhyâi't-Turâsi'l-Arabî, 1. Basım, 2002.
- Saklan, Bilal. "Kütü'l-kulûb'daki Tasavvufî Hadislerin Hadis Metodolojisi Açısından Değeri". Konya: Selçuk Üniversitesi, Doktora Tezi, 1989.
- Sâlim Efendi (ö. 1156/1743). *Tezkiretü's-Şuarâ*. Ankara: AKM Yayınları, 1. Basım, 2005.
- Sayrafî, Ebû Abdullah Hüseyin b. Ahmed b. Abdullah b. Bekîr el-Bağdâdî (ö. 388/998). *Fadâilü't-tesmiye bi Ahmed ve Muhammed*. thk. Ebû Meryem Mecdî Fethî es-Seyyid. Tanta: es-Sahâbetü li't-türâs, 1. Basım, 1990.
- Sebzî, Selânikli Selâmi-zâde. *Zübdetü'l-irfân*. İstanbul: Millet Kütüphanesi, Ali Emîrî Bölümü, 806, 1a-8b.
- Sefercioğlu, Mustafa Nejat. "Nev'î". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 33/52-54. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı, 2007.
- Sefercioğlu, Mustafa Nejat. *Nev'î Dîvânı'nın Tahlîli*. Ankara: Akçağ, 1. Basım, 2001.
- Sehâvî, Ebü'l-Hayr Şemsüddîn Muhammed b. Abdîrrahmân b. Muhammed (ö. 902/1497). *el-Ecvibetü'l-merdiyye*. thk. Muhammed İshak Muhammed İbrahim. 3 Cilt. Riyad: Dârü'r-Râye, 2. Basım, 1418.
- , *el-Kavlü'l-bedî' fi's-salâti ale'n-nebî*. thk. Muhammed Avvâme. Medine: Müessesetü'r-Reyyân, 1. Basım, 2002.
- , *el-Mekâsîdü'l-hasene*. thk. Muhammed Osman el-Haşî. Beyrut: Dârü'l-Kitâbi'l-Arabî, 1. Basım, 1985.
- , *Fethu'l-muğîs bi şerhi Elfıyeti'l-hadîs*. thk. Ali Hüseyin Ali. 4 Cilt. Mısır: Mektebetü's-Sünne, 1. Basım, 2003.
- Sehî Beg (ö. 955/1548). *Heşt-Bihîşt*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 2017.
- Sehmî (ö. 1055/1645). *Manzum Hadîs-i Erbaîn Tercümesi*. İstanbul: Süleymaniye Kütüphanesi, Hüsrev Paşa Bölümü, 538, 53b-58a.
- Sehmî, Ebü'l-Kâsım Hamza b. Yusuf b. İbrâhîm el-Kuraşî el-Cürcânî (ö. 1055/1645). *Târîhu Cürcân*. thk. Muhammed Abdulmuîd Hân. Beyrut: Âlemü'l-Kütüb, 4. Basım, 1987.
- Selânikî Mustafa Efendi (ö. 1008/1600). *Târîh-i Selânikî*. 2 Cilt. Ankara: Türk Tarih Kurumu, 1. Basım, 1999.
- Sem'ânî, Ebû Sa'd Abdülkerîm b. Muhammed b. Mansûr el-Mervezî (ö. 562/1166). *el-Ensâb*. thk. Abdurrahman b. Yahyâ el-Muallimî el-Yemânî. Haydarabad: Dâiratü'l-Maârifî'l-Osmâniyye, 1. Basım, 1962.
- Sem'ânî, Ebü'l-Muzaffer Mansûr b. Muhammed b. Abdilcebbar et-Temîmî el-Mervezî (ö. 489/1096). *Kavâdu'l-edille fi'l-Usûl*. thk. Muhammed Hasan

- Muhammed Hasan İsmail. 2 Cilt. Beyrut: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1. Basım, 1999.
- , *Tefsîrü'l-Kur'ân (Kitâbü't-Tefsîr)*. thk. Ebû Temîm Yâsir b. İbrâhîm - Ebû Bilâl Ganîm b. Abbas. 6 Cilt. Riyad: Dârü'l-Vatan, 1. Basım, 1997.
- Semhûdî, Ebü'l-Hasen Nûrüddîn Alî b. Abdillâh b. Ahmed b. Alî el-Hasenî (ö. 911/1506). *el-Gummâz 'ale'l-lümmâz fi'l-ehâdîsi'l-müştehire fi'l-mevdû'âtî'l-meşhûrât*. thk. Muhammed Abdülkadir Atâ. Beyrut: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1. Basım, 1986.
- Serahsî, Ebû Bekr Şemsü'l-eimme Muhammed b. Ebî Sehl Ahmed (ö. 483/1090). *el-Mebsût*. 30 Cilt. Beyrut: Dârü'l-Ma'rife, 2. Basım, 1993.
- , *Şerhu's-Siyeri'l-kebîr*. thk. Abdullah Muhammed Hasan İsmail eş-Şâfiî. 4 Cilt. Beyrut: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1. Basım, ts.
- Serrâc, Ebû Nasr et-Tûsî (ö. 378/988). *el-Lüma'*. thk. Abdülhalim Mahmud - Abdülbâkî Sürûr. Mısır: Dârü'l-Kütübi'l-Hadîsiyye, 1. Basım, 1960.
- Sever, Ali. "Malkaralı Şair Nev'î'nin Manzum Kırk Hadis Tercümesinin Neşri Ve Tahlili". *Tasavvur / Tekirdağ İlahiyat Dergisi* 4/1 (30 Haziran 2018), 219-256.
- Sevgi, Ahmet. "Azmi'nin Hadîs-i Erba'in Tercümesi". *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Türkiyat Araştırmaları Dergisi* 9 (2001), 107-132.
- Sevgi, Ahmet. "Latîfi". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 27/111-112. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı, 2003.
- Sevgi, Ahmet. "Latîfi, (Hayatı ve Eserleri) İnceleme-Metin". Ankara: Gazi Üniversitesi, Doktora Tezi, 1987.
- Sevgi, Ahmet. "Latîfi ve Sübhatü'l-Uşşâk'ı". *Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 1 (1992), 47-92.
- Sevgi, Ahmet. *Merdümi-Tuhfetü'l-İslâm (Kırk Ayet ve Kırk Hadis Tercümesi)*. Konya: Selçuk Üniversitesi Yayınları, 1. Basım, 1993.
- Sevgi, Ahmet. "Mevlânâ Cemâl Efendi'nin Manzum Kırk Hadis Tercümesi". *İslâmî Kültür, Sanat ve Edebiyat* 3 (1988), 25-28.
- Sevgi, Ahmet. *Molla Câmî'nin Erba'in'i ve Manzûm Türkçe Tercümeleri*. Konya, 1. Basım, 2000.
- Sevgi, Ahmet. "Okçuzade'nin Manzum Kırk Ayet Tercümesi". *Türkiyat Araştırmaları Dergisi* 1 (1994), 145-155.
- Sevgi, Ahmet. "Reîs-i Şâirân Osman-zâde Tâib Divânı Üzerine". *Türk Edebiyatı* 369 (2004), 4-6.
- Seyyid Ali-zâde, Ya'kub b. Seyyid Ali er-Rûmî el-Bursevî (ö. 931/1525). *Mefâtihü'l-cinân şerhu Şir'atü'l-İslâm*. İstanbul: Mektebetü'l-Hakîka, 1. Basım, 2014.
- Seyyid Vehbî (ö. 1149/1736). *Hadîs-i erba'in*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Nadir Eserler Kütüphanesi, Türkçe Yazmalar, 1376, 3b-6a.
- Sıbt İbnü'l-'Acemî, Ebü'l-Vefâ Burhânüddîn İbrâhîm b. Muhammed b. Halîl el-Halebî (ö. 841/1438). *el-Keşfü'l-hasîs ammen rumiye bi-vad'i'l-hadîs*. thk. Subhi es-Sâmarrâî. Beyrut: Âlemü'l-Kütüb, 1. Basım, 1987.
- Sıbt İbnü'l-'Acemî, Ebü'l-Vefâ Burhânüddîn İbrâhîm b. Muhammed b. Halîl el-Halebî. *el-Keşfü'l-hasîs ammen rumiye bi-vad'i'l-hadîs*. thk. Subhi es-Sâmarrâî. Beyrut: Âlemü'l-Kütüb, 1. Basım, 1987.
- Sindî, Muhammed b. Abdülhâdî Ebü'l-Hasan Nureddîn. *Hâşiyetü's-Sindî alâ Süneni İbn Mâce (Kifâyetü'l-hâce fi şerhi Süneni İbn Mâce)*. Beyrut: Dârü'l-Cebel, 2. Basım, ts.

- Sirâcî. *Tercüme-i Hadîs-i Erba'în*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Nadir Eserler Kütüphanesi, Türkçe Yazmalar, 9503, 1a-8b.
- Solmaz, Süleyman. *Ahdî ve Gülşeni Şu'arâsı (İnceleme-Metin)*. Ankara: AKM Yayınları, 1. Basım, 2005.
- Söylemez, İdris. "Türk-İslam Edebiyatında Manzum Kırk Hadisler (İnceleme-Metin)". Cumhuriyet Üniversitesi, Doktora Tezi, 2017.
- Suyûtî, Ebü'l-Fadl Celâlüddîn Abdurrahmân b. Ebî Bekr b. Muhammed el-Hudayrî (ö. 911/1505). *ed-Dürerü'l-müntesire fi'l-ehâdisi'l-müştehire*. thk. Muhammed b. Lutfî es-Sabbâğ. Riyad: 'Imâdetü Şüûni'l-Mektebât, 1. Basım, 1983.
- , *ed-Dürü'l-mensûr fi't-tefsîri bi'l-me'sûr*. 8 Cilt. Beyrut: Dârü'l-Fikr, 1. Basım, ts.
- , *el-Câmiu'l-ehâdis*. thk. Abbas Ahmet Sakr - Ahmed Abdülcevâd. 9 Cilt. Beyrut: Dârü'l-Fikr, 2. Basım, ts.
- , *el-Câmiu's-sağîr fi ehâdisi'l-beşîri'n-nezîr*. 2 Cilt. Beyrut: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1. Basım, 1990.
- , *el-Hâvî li'l-fetâvâ*. 2 Cilt. Beyrut: Dârü'l-Fikr, 1. Basım, 2004.
- , *el-İtkân fi ulûmi'l-Kur'ân*. thk. Muhammed Ebü'l-Fadl İbrahim. 4 Cilt. Mısır: Heyetü'l-Mısıriyye, 1. Basım, 1974.
- , *el-Le'âli'l-masnû'a fi'l-ahbâri (ehâdisi)'l-mevdû'a*. thk. Ebû Abdurrahman Salah b. Muhammed. 2 Cilt. Beyrut: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1. Basım, 1996.
- , "*Erbaüne hadisen min rivâyeti Mâlik an Nâfi' an İbn Ömer*". çev. Muhammed Âl Rihâb. <https://www.alukah.net/sharia/0/93944/#ixzz4RV1J17HZ>. 02 Ocak 2020. Erişim 02 Ocak 2020
- , *Erbaüne hadisen min rivâyeti Mâlik an Nâfi' an İbn Ömer adlı eser*. Mısır: Dârül-Kütübi'l-Mısıriyye, Kahire yazmaları, 7: 48, 608.
- , *ez-Ziyâdet ale'l-Mevdû'ât (Zeylü el-Leâli'l-Masnûa)*. thk. Râmiz Hâlid Hasan. Riyad: Mektebetü'l-Maârif, 1. Basım, 2010.
- , *Lübâbü'l-hadîs*. Mısır: el-Mektebetü'l-Ezheriyye, 1713.
- , *Menâhilü's-safâ fi tahrîci ehâdisi'ş-Şifâ*. thk. Semir el-Kâdî. Lübnan: Müessesetü'l-Kütübi's-Sekâfiyye, 1. Basım, 1988.
- , *Şerhu's-sudûr bi şerhi hâli'l-mevte'l-kubûr*. thk. Abdülmecid Ta'me Halebî. Lübnan: Dârü'l-Ma'rife, 1. Basım, 1996.
- , *Tedribü'r-râvî fi şerhi Takrîbi'n-Nevevî*. thk. Ebû Kuteybe Nazar Muhammed el-Faryâbî. 2 Cilt. Riyad: Dâru Taybe, 1. Basım, 2005.
- Sübkî, Ebû Nasr Tâcüddîn Abdülvehhâb b. Alî b. Abdilkâfi (ö. 771/1370). *Tabakâtü'ş-Şâfi'îyyeti'l-kübrâ*. thk. Abdülfettâh Muhammed el-Hulv - Mahmûd Muhammed et-Tanâhî. 10 Cilt. Riyad: Dârü'l-Hicr, 2. Basım, 1413.
- Sülemî, Muhammed b. Hasan b. Muhammed b. Musa b. Halid b. Sâlim en-Nîsâbûrî ö. 412/1021). *Âdâbü's-suhbe ve hüsnü'l-'uşre*. thk. Mecdi Fethi es-Seyyid. Tanta: Dârü's-Sahâbe, 1. Basım, 1990.
- , *el-Erbaün fi't-tasavvuf*. Haydarabad: Dâiratü'l-Maârifî'l-Osmâniyye, 2. Basım, 1981.
- , *Tabakâtü's-sûfiyye*. thk. Mustafa Abdülkâdir Atâ. Beyrut: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1. Basım, 1998.

- Şa'rânî, Abdülvehhâb (ö. 973/1565). *el-Minehu's-seniyye ale'l-vasiyyeti'l-metbûliyye veylühü vasiyyetü'l-Mustafa li'l-İmâm Ali*. thk. Âsım Keyyâlî. Beyrut: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1. Basım, ts.
- Şeblencî, Mümin b. Hasan b. Mümin. *Nûru'l-ebşâr fi menâkıbı âli beyti'l-muhtâr*. thk. Abdülvâris Muhammed Ali. Beyrut: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1. Basım, 2003.
- Şecerî, Yahya b. Hüseyin b. İsmail b. Zeyd el-Hüsenî el-Cürcânî (ö. 499/1106). *Tertübü'l-emâli'l-hamisiyye*. thk. Muhammed Hasan Muhammed Hasan İsmail. 2 Cilt. Beyrut: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1. Basım, 2001.
- Şefkatlı Tuksal, Hidayet. *Kadın Karşısı Söylemin İslam Geleneğindeki İzdüşümü*. Ankara: Kitabiyat, 1. Basım, 2001.
- Şemseddin Sâmî (ö. 1321/1904). *Kâmusu'l-'Âlâm*. 6 Cilt. İstanbul: Mehran, 1. Basım, 1306.
- Şemseddin Selefi el-Afgânî. *Cühûdü'l-ulemâi'l-Hanefiyye fi İbtâli akâidi'l-kuburiyye*. 3 Cilt. Riyad: Dârü's-Sâmi'î, 1. Basım, 1996.
- Şener, H. İbrahim - Yıldız, Alim. *Türk İslam Edebiyatı*. İstanbul: Rağbet, 7. Basım, 2006.
- Şengün, Necdet. "Nazîr İbrahim ve Dîvânı (Metin-Muhteva-Tahlil)". İzmir: Dokuz Eylül Üniveristesi, Doktora Tezi, 2006.
- , "Nazir İbrahim-i Gülşeni ve Farklı Bir Kırk Hadis Denemesi (Risale-i Ehadis-i Erbain-i Sülesiyye)". *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 11/1 (2007), 279-298.
- Şerif er-Radî (ö. 406/1015). *Nehcü'l-Belâga*. thk. Subhi es-Sâlih. Kahire: Dârü'l-Kitâbi'l-Mısri, 4. Basım, 2004.
- Şevkânî, Ebû Abdillâh Muhammed b. Alî b. Muhammed es-San'ânî el-Yemenî (ö. 1250/1834). *el-Fevâidi'l-mecmûa fi'l-ehâdîsi'l-mevdû'a*. thk. Abdurrahman b. Yahyâ el-Muallimî el-Yemânî. Beyrut: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1. Basım, 1995.
- , *Neylü'l-evtâr şerhu Münteka'l-ahbâr*. thk. Isâmuddîn es-Sabâbitî. 8 Cilt. Mısır: Dârü'l-Hadîs, 1. Basım, 1993.
- , *Tuhfetü'z-zâkirîn*. Beyrut: Dârü'l-Kalem, 1. Basım, 1984.
- Şeybânî, Muhammed b. Hasan (ö. 189/805). *el-Hucce alâ ehli'l-Medîne*. thk. Mehdi Hasan el-Keylânî. 4 Cilt. Beyrut: Âlemü'l-Kütüb, 3. Basım, 1403.
- , *Kitâbü'l-kesb*. thk. Abdülfettah Ebû Gudde. Halep: Mektebetü'l-Matbûati'l-İslâmiyye, 1. Basım, 1997.
- Şeyh Sadûk, Ebû Ca'fer Muhammed b. Alî b. el-Hüseyin b. Mûsâ b. Bâbeveyh el-Kummî (ö. 381/991).. *Kitâbü'l-hisâl*. thk. Ali Ekber el-Gaffârî. 2 Cilt. Kum: Câmîati'l-Müderrişîn fi'l-Havzati'l-İlmiyye, 1. Basım, 1362.
- , *Men lâ yahdurühü'l-fakîh*. thk. Ali Ekber el-Gaffârî. 4 Cilt. Kum: Müessesetü'n-Neşri'l-İslâmî, 5. Basım, 1429.
- Şeyhî (19. asır). *Tercüme-i Hadîs-i Erba'în*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Nadir Eserler Kütüphanesi, Türkçe Yazmalar, 822, 1b-6b.
- Şuayb el-Arnâvut - Beşşâr Avvâd Ma'ruf. *Tahrîru Takrîbü't-tehzîb*. 4 Cilt. Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1. Basım, 1997.
- Taberânî, Ebü'l-Kâsım Müsnidü'd-dünyâ Süleymân b. Ahmed b. Eyyûb (ö. 360/971). *el-Mu'cemü'l-evsat*. thk. Târik b. 'İvadullah b. Muhammed - Abdülmuhsin b. İbrahim el-Huseynî. 10 Cilt. Kahire: Dârü'l-Haremeyn, 1. Basım, 1995.

- , *ed-Duâ li't-Taberânî*. thk. Mustafa Abdülkâdir Atâ. Beyrut: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1. Basım, 1413.
- , *el-Mu'cemü'l-kebîr*. thk. Hamdi Abdülmecid es-Silefî. 25 Cilt. Kahire: Mektebetü İbn Teymiyye, 2. Basım, 1994.
- , *er-Ravdü'd-dânî ile'l-Mu'cemi's-sağîr li't-Taberânî*. thk. Muhammed Şekûr Mahmûd el-Hâc Emîr. 2 Cilt. Beyrut: el-Mektebü'l-İslâmî, 1. Basım, 1985.
- , *Müsnedü's-Şâmiyyîn*. thk. Hamdi Abdülmecid es-Silefî. 4 Cilt. Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1. Basım, 1984.
- Taberî, Ebû Ca'fer Muhammed b. Cerîr b. Yezîd el-Âmulî el-Bağdâdî (ö. 310/923). *Câmiu'l-beyân an te'vîli âyi'l-Kur'an*. thk. Abdullah b. Abdülmuhsin et-Türkî. 26 Cilt. Hicr: Dârü'l-Hicr, 1. Basım, 2001.
- , *Tehzîbü'l-âsâr ve tafsîlü's-sâbit 'an Resûlillâhi sallallâhu 'aleyhi ve sellem mine'l-ahbâr*. thk. Mahmud Muhammed Şakir. 3 Cilt. Kahire: Matbaatü'l-Medenî, 1. Basım, 1982.
- Taberî, Ebü'l-Abbâs (Ebû Ca'fer) Muhibbüddîn Ahmed b. Abdillâh b. Muhammed (ö. 694/1295). *er-Riyâdü'n-nadire fî fedâ'il (menâkıb)i'l-'aşere*. 4 Cilt. Beyrut: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 2. Basım, 1984.
- , *et-Teşvîk ile'l-Beyti'l-'Atîk*. thk. Ebû Abdullah Muhammed Hasan İsmail. Beyrut: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1. Basım, 1998.
- Taberî, 'Imâdüd-dîn Ebî Ca'fer Muhammed b. Ebi'l-Kâsım (ö. 553/1158). *Bişâretü'l-Mustafa li-şî'ati'l-Murtazâ*. thk. Cevâd el-Kayyûmî el-İsfahânî. Kum: Müessesetü'n-Neşri'l-İslâmî, 2. Basım, 1422.
- Tabersî, Ebû Alî Emînüddîn (Emînü'l-İslâm) el-Fadl b. el-Hasen b. el-Fadl (ö. 548/1154). *Mekârimü'l-ahlâk*. thk. Muhammed Hüseyin el-'Alemî. Beyrut: Müessesetü'l-'Alemî, 1. Basım, 1972.
- , *Nesrû'l-leâli*. thk. Muhammed Hasan Zeberî Kâniî. Meşhed: Mecmau'l-Buhûsi'l-İslamiyye, 2000.
- Tahâvî, Ebû Ca'fer Ahmed b. Muhammed b. Selâme b. Abdülmelik b. Seleme el-Ezdî el-Mısri (ö. 321/933). "Ahkâmü'l-Kur'ânî'l-Kerîm". thk. Sadeddin Önal. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi, 1. Basım, 1998.
- , *Şerhu meâni'l-âsâr*. thk. Muhammed Zührî en-Neccâr - Muhammed Seyyid Câd el-Hakk. 5 Cilt. Beyrut: Âlemü'l-Kütüb, 1. Basım, 1994.
- , *Şerhu müşkili'l-âsâr*. thk. Şuayb el-Arnâvut. 16 Cilt. Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1. Basım, 1415.
- Tânevî, Muhammed A'lâ b. Alî b. Muhammed Hâmid el-Fârûkî (ö. 1158/1745'ten sonra). *Keşşâfü istilâhâti'l-fünûn ve'l-'ulûm*. thk. Ali Dahrûc. 2 Cilt. Beyrut: Mektebetü Lübnan, 1. Basım, 1996.
- Tansel, Fevziye Abdullah. "Belîğ". *İslam Ansiklopedisi*. 2/89-91. İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, 1997.
- Tarlan, Ali Nihad. *Şiir Mecmualarında XVI. ve XVII. Asır Divan Şiiri (Rahmî ve Fevrî)*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları, 1. Basım, 1948.
- Tartûşî, Ebû Bekir Muhammed b. Muhammed b. Velîd el-Fehrî el-Mâlikî (ö. 520/1126). *Sirâcü'l-mülûk*. Mısır: Matbûâtü'l-Arabiyye, 1872.
- Taşköprizâde, Ahmed Efendi (ö. 968/1561). *eş-Şekâ'iku'n-nu'mâniyye fî 'ulemâ'i'd-Devleti'l-'Osmâniyye*. Beyrut: Dârü'l-Kitâbi'l-Arabî, 1. Basım, ts.

- Taşköprizâde, Kemâleddin Mehmed (ö. 1030/1621). *Tercüme-i Şerh-i Hadîs-i Erbaîn*. Çorum: Hasan Paşa Yazma Eserler Kütüphanesi, 3196, 36a-72b.
- Tayâlisî, Süleyman b. Dâvûd b. el-Cârûd (ö. 204/819). *Müsnedü Ebî Dâvûd et-Tayâlisî*. thk. Muhammed b. Muhsin et-Türkî. 4 Cilt. Hicr: Dârü'l-Hicr, 1. Basım, ts.
- Tayşî, Mehmet Serhan. "Ali Dede, Bosnevî". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 2/386. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı, 1989.
- Tebrizî, Muhammed b. Abdullah el-Hafîb el-Umerî (ö. 741/1340). *Mişkâtü'l-Mesâbih*. thk. Muhammed Nâsiruddîn Elbânî. 3 Cilt. Beyrut: el-Müessesetü'l-Arabiyye, 3. Basım, 1985.
- Teftazânî, Sa'düddîn Mes'ûd b. Fahriddîn Ömer b. Burhâniddîn Abdillâh el-Herevî el-Horâsânî (ö. 792/1390). *et-Telvîh ilâ keşfi hakâ'iki't-Tenkîh*. 2 Cilt. Kahire: Dâru Subeyh, 1. Basım, 1957.
- Temmâm, Ebü'l-Kâsım Temmâm b. Muhammed b. Abdillâh el-Becelî er-Râzî ed-Dımaşkî (ö. 414/1023). *el-Fevâid*. thk. Hamdi Abdülmecid es-Silefî. 2 Cilt. Riyad: Mektebetü'r-Rüşd, 1. Basım, 1412.
- Teymî, Ebü'l-Kâsım Kıvâmü's-sünne İsmâil b. Muhammed b. el-Fadl et-Talhî el-İsfahânî (ö. 535/1141). *Kitâbü't-Terğîb ve't-terhîb*. thk. Eymen b. Sâlih b. Şa'bân. 3 Cilt. Kahire: Dârü'l-Hadîs, 1. Basım, 1993.
- Thevenot, Jean. *1655- 1656'da Türkiye*. çev. Nuray Yıldız. İstanbul: Tercüman, 1978.
- Tîbî, Şerefüddin Hüseyin b. Abdullah b. Muhammed (ö. 743/1343). *Şerhü't-Tîbî alâ Mişkâti'l-Mesâbih*. thk. Abdülhamid Hindâvî. 9 Cilt. Riyad: Mektebetü Nizâr Mustafa, 1. Basım, 1997.
- Timurtaş, Faruk Kadri (ö. 1402/1982). *Tarih İçinde Türk Edebiyatı*. İstanbul: Boğaziçi Yayınları, 6. Basım, 2000.
- Tirmizî, Ebû İsa Muhammed b. İsa b. Sevre es-Sülemî (ö. 279/892). *el-Câmîu'l-muhtasaru mine's-süneni an Rasûlillah*. Riyad: Dârü's-Selâm, 1. Basım, 1419.
- , *İlelü't-Tirmizî, (el-Kebîr)*. thk. Subhi es-Sâmarrâî vd. Beyrut: Âlemü'l-Kütüb, 1. Basım, 1409.
- Tiryaki, Sadık. "Hâkânî Mehmed Bey, Kırk Hadis Tercümesi". İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Lisans Tezi, 1977.
- Tosyevî, Abdülmecid b. Nâsûh (ö. 978/1588). *Arafâtü'l-Ârifîn li'l-vükûfi mevki'î 'ibâdeti rabbi'l-'âlemîn*. İstanbul: Süleymaniye Kütüphanesi, Râşid Efendi, 136, 122a-162a.
- Topçular Kâtibi 'Abdülkâdir (Kadrî) Efendi Tarihi, (Metin ve Tahlil)*. 2 Cilt. Ankara: Türk Tarih Kurumu, 1. Basım, 2003.
- Trablûsî, Muhammed b. Muhammed Hüseyini (ö. 1177/1763). *el-Keşfü'l-ilâhî an şedîdi'd-da'f ve'l-mevdû' ve'l-vâhî*. thk. Muhammed Mahmûd Ahmed Bekkar. 2 Cilt. Mekke: Mektebetü't-Talibi'l-Câmii, 1. Basım, 1987.
- Tuman, Mehmet Nâil. *Tuhfe-i Nâilî- Dîvân Şâirlerinin Muhtasar Biyografileri*. 2 Cilt. Ankara: Bizim Büro Yayınları, 1. Basım, 2001.
- Tûsî, Ebu'l-Hasen Muhammed b. Eslem b. Sâlim b. Yezid el-Kindî (ö. 242/856). *el-Erbaûn*. thk. Meşal b. Bânî el-Cibrîn el-Matîrî. Beyrut: Dâru İbn Hazm, 1. Basım, 2000.
- Tüceybî, Kâsım b. Yusuf es-Sebtî (ö. 730/1329). *Bernâmeec et-Tüceybî*. thk. Abdülhafız Mansur. Libya: Dârü'l-Arabiyyeti'l-Kitab, 1. Basım, 1981.

- Ukaylî, Ebû Ca'fer Muhammed b. Amr b. Mûsâ (ö. 322/934). *Kitâbu'd-duâfâi'l-kebir*. thk. Abdülmü'tî Emîn Kal'acî. 4 Cilt. Beyrut: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1. Basım, 1984.
- Uludağ, Süleyman. "Ağıt". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 1/472-473. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı, 1988.
- Urfalı Ömer Nüzhet Efendi (ö. 1192/1778). *Hadîs-i erbaîn*. Bursa: İnebey Yazma Eserler Kütüphanesi, 1521, 1b-8b.
- Usûlî (ö. 945/1538). *Tercüme-i Hadîs-i Erba'în*. İstanbul: Süleymaniye Kütüphanesi, Tercüman Gazetesi, 131, 22b-31a.
- Uysal, Muhittin. *Tasavvuf Kültüründe Hadis (Tasavvuf Kaynaklarındaki Tartışmalı Rivâyetler)*. İstanbul: Ensar Neşriyat, 2012.
- Uzun, Mustafa. "Hâkânî Mehmed Bey". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 35/166-168. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı, 1997.
- Uzun, Şerife. *16. Yüzyıl Klasik Türk Edebiyatında Tevhid*. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1. Basım, 2013.
- Uzunçarşılı, İsmail Hakkı. *Kütahya Şehri*. İstanbul: Devlet Matbaası, 1932.
- , *Osmanlı Devletinin İlmiye Teşkilâtı*. Ankara: Türk Tarih Kurumu, 1984.
- Üçüncü Anonim. *Tercüme-i Hadîs-i Erba'în bi't-Türkî*. İstanbul: Süleymaniye Kütüphanesi, Laleli, 416, 1b-22b.
- Woodhead, Christine. "Okçuzâde Mehmet Şâhî". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 335-336. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı, 2007.
- Yahya b. Maîn, Ebû Zekerîyya Avn b. Ziyâd b. Bistâm b. Abdurrahman (ö. 233/848). *Suâlâtü İbnü'l-Cüneyd li Ebî Zekerîyya Yahya b. Maîn*. thk. Ahmed Muhammed Nur Seyf. Medine: Mektebetü'd-Dâr, 1. Basım, 1988.
- Yaman, Ahmet. "es-Siyerü'l-Kebîr". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 37/327-329. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı, 2007.
- Yazar, Sadık. "Anadolu Sahası Klâsik Türk Edebiyatında Tercüme ve Şerh Geleneği". İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Doktora Tezi, 2011.
- Yenipazarlı Vâlî (ö. 1007/1598). *Ehâdîs-i Erbaîn*. Süleymaniye Kütüphanesi, Aşir Efendi, 438, 1a-9b.
- , *Şerhu hadîs-i erbaîn*. Süleymaniye Kütüphanesi, Fatih Bölümü, 5427, 189b-193b.
- Yeniterzi, Emine. "Divan Şiirinde Na't". Konya: Selçuk Üniversitesi, Doktora Tezi, 1989.
- Yıldırım, Ahmet. *Tasavvufun Temel Öğretilerinin Hadislerdeki Dayanakları*. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı, 2. Basım, 2009.
- Yıldırım, Selahattin. "Osmanlı Dönemi Anadolu Muhaddisleri (Hicrî VII-IX. Asır)". İstanbul: Marmara Üniversitesi, Doktora Tezi, 1994.
- , *Osmanlı'da Kırk Hadîs Çalışmaları 1*. İstanbul: Dârülhadîs Yayınları, 1. Basım, 2000.
- Yıldırım, Yusuf. *Ahmed Nüzhet Efendi Dîvânı*. İstanbul: Asitan, 2016.
- , "Hâkî'nin Manzum Kırk Hadîsi". *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 39/1 (2015), 123-141.
- Yıldız, Alim. "Okçuzâde Mehmed Şâhî ve Manzum Kırk Hadis Tercümesi: Ahsenü'l-Hadîs". *Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 7 (2003), 91-124.

- , “Sirâcî’nin Manzum Kırk Hadis Tercümesi”. *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 15/1 (2011), 127-150.
- Yılmaz, Hayati. “Ruhâvî”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 35/203. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı, 2003.
- Yörür, Ali. “Hasan Bin Ali Manastırî Firâk-nâme (Tenkitli Metin)”. Edirne: Trakya Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2013.
- Yuvacı, Bünyamin. “Tuhfe-i Nâilî (Metin ve Muhtevâ, II.Cilt, s.735-999)”. Sivas: Cumhuriyet Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2014.
- Yüceer, Mustafa. “Mevlânâ’nın Fîhi Mâ Fîh İsimli Eserinde Hadis Kullanımı (Tahrîc ve Tenkîd Bağlamında)”. *Artvin Çoruh Üniversitesi İlahiyat Araştırmaları Dergisi* 2/2 (2018), 197-237.
- Zâhirî, Ebû Bekr Muhammed b. Dâvûd b. Alî el-İsfahânî (ö. 297/909). *Kitâbü’z-zehre*. thk. İbrâhim es-Sâmerrâî. 2 Cilt. Ürdün: Mektebetü’l-Menâr, 2. Basım, 1985.
- Zehebî, Ebû Abdillâh Şemsüddîn Muhammed b. Ahmed b. Osmân et-Türkmânî el-Fârikî ed-Dımaşkî (ö. 748/1348). *el-Arş*. thk. Muhammed b. Halife b. Ali et-Temîmî. 2 Cilt. Medine: el-Câmiatü’l-İslâmiyye, 2. Basım, 2003.
- , *el-Kâşif fi ma’rifeti men lehû riyâyetün fi’l-Kütübi’s-Sitteti*. thk. Muhammed Avvâme - Ahmed Muhammed el-Hatîb. Cidde: Dârü’l-Kıble, 1. Basım, 1992.
- , *el-Kebâir*. Beyrut: Dârü’l-Fikr, 1. Basım, ts.
- , *el-Mühezzeb fi ihtisâr’is-Süneni’l-Kebîr li’l-Beyhakî*. thk. Ebû Temîm Yâsir b. İbrâhim. 10 Cilt. Riyad: Dârü’l-Vatan, 1. Basım, 2001.
- , *Hukûku’l-câr*. thk. Ebû Ya’kup Neşet b. Kemâl el-Mısırî. Mısır: Dârü’l-Basîre, 1. Basım, ts.
- , *Mîzânü’l-İ’tidâl fi nakdi’r-ricâl veylühü Zeylû Mîzân’il-İ’tidâl*. thk. Ali Muhammed Muavvad - Âdil Ahmed Abdülmevcûd. 4 Cilt. Beyrut: Dârü’l-Kütübi’l-İlmiyye, 1. Basım, 1995.
- , *Siyerü’l-Âlâmi’n-nübelâ*. thk. Şuayb el-Arnâvut v.dğr. 25 Cilt. Beyrut: Müessesetü’r-Risâle, 3. Basım, 1985.
- , *Târîhu’l-İslâm ve vefeyâtü’l-(tabakâtü’l-)meşâhîr ve’l-a’lâm*. thk. Ömer Abdüsselam Tedmürî. 52 Cilt. Beyrut: Dârü’l-Kitâbi’l-Arabî, 1. Basım, 1993.
- , *Telhîsu Kitâbi’l-Mevdû’ât*. thk. Ebû Temîm Yâsir b. İbrâhim. Riyad: Mektebetü’r-Rüşd, 1. Basım, 1998.
- , *Tenkîhu’t-tahkîk fi ehâdîsi’t-ta’lik*. thk. Mustafa Ebü’l-Gayd. 2 Cilt. Riyad: Dârü’l-Vatan, 1. Basım, 2000.
- Zekvânî, Ebû Bekir Muhammed b. Ahmed b. Abdurrahman. *İsnâ aşare meclisen min emâlî Ebî Bekir ez-Zekvânî*. Suriye: Mektebetü’z-Zâhiriyye, Mecâmîu’l-Mektebül-Ömeriyye, 3799, 1-24.
- Zemahşerî, Ebü’l-Kâsım Mahmûd b. Ömer b. Muhammed el-Hârizmî (ö. 538/1144). *el-Fâik fi garîbi’l-hadîs*. thk. Ali Muhammed el-Bîcâvî - Muhammed Ebü’l-Fadl İbrahim. 4 Cilt. Lübnan: Dârü’l-Ma’rife, 2. Basım, ts.
- , *el-Keşşâf’an hakâ’iki gavâmizi’t-tenzîl ve ‘uyûni’l-ekâvîl fi vücûhi’t-te’vîl*. 4 Cilt. Beyrut: Dârü’l-Kitâbi’l-Arabî, 1. Basım, 1407.
- , *Rebî’u’l-ibrâr ve nusûsü’l-ahbâr*. 5 Cilt. Beyrut: Müessesütü’l-’Alemlî, 1. Basım, 1412.

- Zerkeşî, Ebû Abdillâh Bedrüddîn Muhammed b. Bahâdır b. Abdillâh et-Türkî el-Mısırî el-Minhâcî (ö. 794/1392). *et-Tezkire fi'l-ehâdîsi'l-müştehire (el-Le'âli'l-mensûre fi'l-ehâdîsi'l-meşhûre, el-Fevâ'idü'l-mensûre fi'l-ehâdîsi'l-meşhûre)*. thk. Muhammed Abdülkadir Atâ. Beyrut: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1. Basım, 1986.
- Zerrûk, Şihabüddîn Ebu'l-Abbâs Ahmed (ö. 899/1493-94). *eş-Şerhu't-tâsiu li'l-Hikemi'l-Atâiyye*. thk. Muhammed İdris Tayyib. Beyrut: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1. Basım, 2019.
- Zeylaî, Ebû Muhammed Cemâlüddîn Abdullah b. Yûsuf b. Muhammed (ö. 762/1360). *Nasbü'r-râye li-tahrîci ehâdîsi'l-Hidâye*. thk. Muhammed Avvâme. 4 Cilt. Beyrut: Dâru Reyyân, 1. Basım, 1997.
- , *Tahrîcü'l-ehâdîsi ve'l-âsâri'l-vâkı'a fi tefsîri'l-Keşşâf li'z-Zemahşerî*. thk. Abdullah b. Abdurrahman es-Saîd. 4 Cilt. Riyad: Dâru İbn Huzeyme, 1. Basım, 1414.
- Zirikli, Ebû Gays Muhammed Hayrüddîn b. Mahmûd b. Muhammed b. Alî b. Fâris ed-Dımaşkî (ö. 1396/1976). *el-A'lâm*. 8 Cilt. Beyrut: Dârü'l-İlim li'l-Melâyîn, 15. Basım, 2002.
- Zürkânî, Ebû Abdillâh Muhammed b. Abdilbâkî b. Yûsuf. (ö. 1122/1710). *Muhtasarü'l-Makâsidi'l-hasene*. thk. Muhammed b. Lutfî es-Sabbâğ. Beyrut: el-Mektebü'l-İslâmî, 4. Basım, 1989.

TABLO 5

OSMANLI MANZUM HADİS EDEBİYATINDA YER ALAN RİVAYETLERİN KONU TASNİFİ

NO	KONUSU	15.ASIR	16.ASIR	17.ASIR	18.ASIR	19.ASIR	T.T.E.	M.T.E	BİN	Toplam	Yüzde
1	ALLAH	28	185	57	44	15	36	33	15	413	13,9%
2	AHLAK	21	422	113	95	13	84	65	19	832	27,9%
3	ALİM		7	1	3	1	13	2	4	31	1,0%
4	AHİRET	1	24	3	5		1	3	1	38	1,3%
5	CİHAD	1	45		3			1	3	53	1,8%
6	DİN	8	123	35	38	3	31	25	7	270	9,1%
7	DUA		19	6	13	2	7	4	9	60	2,0%
8	DÜNYA	2	12	4	5	1	11	3	1	39	1,3%
9	FIKİH	10	149	31	51	19	62	14	8	344	11,5%
10	GAYB-FİTEN		5		2				2	9	0,3%
11	İLİM	3	25	10	13	3	9	4	5	72	2,4%
12	İMAN	1	24	5	6	2	6	6	7	57	1,9%
13	KABİR	1	9	1		1	2	2		16	0,5%
14	KADER	1	13	2	4		2			22	0,7%
15	KADIN	1	14	4	2	1	5	2	1	29	1,0%
16	KUR'AN	5	48	5	13	2	8		2	83	2,8%
17	PEYGAMBER	20	36	28	12	2	20	6	52	176	5,9%
18	RÜYA		6	1						7	0,2%
19	SAHABE		8	25	1		3		1	38	1,3%
20	SOSYAL HAYAT	1	62	40	29	4	29	12	4	181	6,1%
21	SÜNNET		5	2	1	1	9	1	4	23	0,8%
22	ŞEHİTLİK		7		3		1	1		12	0,4%
23	TEVESSÜL		1	1			1	2	1	6	0,2%
24	TIP		23	6	11	2	7	3	1	53	1,8%
25	TÖVBE		15	3	8	1	5	2		34	1,1%
26	ÜMMET		8	1			2	2		13	0,4%
27	YÖNETİCİLİK	1	19	6	6	1	4	4	2	43	1,4%
28	ZİKİR	1	9	3	8	1	1	1	2	26	0,9%
	Toplam	106	1323	393	376	75	359	198	151	2981	100,0%

TABLO 6

OSMANLI MANZUM HADİS EDEBİYATINDA YER ALAN RİVAYETLERİN DETAYLI KONU TASNİFİ

KONUSU	15.ASIR	16.ASIR	17.ASIR	18.ASIR	19.ASIR	T.T.E.	M.T.E	BİN
Allah	1	5	2			2		
Allah- Kul İlişkisi-İlim		6	1	1		2		1
Allah-Ahlak-Yöneticilik-Ahiret		1		1				
Allah-Din-Kul İlişkisi	3	6						
Allah-Dünya	2	1						
Allah-İman-Ahiret		2				1		
Allah-Kul İlişkisi	4	56	20	5	5	7	11	6
Allah-Kul İlişkisi- Ahlak	10	60	19	26	6	12	17	1
Allah-Kul İlişkisi-Af	1	2	1					
Allah-Kul İlişkisi-Ahiret	1	13	5	5	3	4	1	
Allah-Kul İlişkisi-Cihad		1						
Allah-Kul İlişkisi-Fıkıh		2	1	3		4		
Allah-Kul İlişkisi-Sosyal-Hayat	1	14	6	1	1	2	1	
Allah-Kur'an		4						
Allah-Peygamber		4					1	2
Allah-Peygamber-Ahiret-Kul İlişkisi		2		1				2
Allah-Peygamber-Ümmet	1	2	1					
Allah-Peygamber-Yaratılış	1	3				1	1	1
Allah-Kul İlişkisi-Veli			1				1	
Allah-Yaratılış-Kul İlişkisi	3	1		1		1		2
Ahiret	1	6	3	3		1	2	
Ahiret-Cennet Ehli		2		2			1	1
Ahiret-Sosyal Hayat		16						
Ahlak	6	155	40	37	3	25	28	8
Ahlak-Af		3	1				2	1
Ahlak-Ahiret	6	53	9	10	3	13	11	2
Ahlak-Allah		3						
Ahlak-Dünya	4	32	6	4	1	7	7	1
Ahlak-Fıkıh		19	6	9	2	1		
Ahlak-Günah		7	1	3		3		1
Ahlak-İman		11	3			6	2	
Ahlak-Kader	1	4	3	1		1	1	1
Ahlak-Sevap		5			1			
Ahlak-Sosyal Hayat	4	108	43	26	3	21	13	5

Ahlak-Sosyal Hayat-Ahiret		5		2		2	1	
Ahlak-Şeytan		9	1	1		3		
Ahlak-Tıp		3		1		1		
Ahlak-Ümmet		5		1		1		
Alim		5	1	1		13	2	1
Alim-Ahiret				2				2
Alim-İlim		1						1
Alim-Kur'an		1			1			
Cihad		11		1				2
Cihad-Din	1	7						
Cihad-Dünya		1						
Cihad-Sosyal Hayat		6						
Cihad-Şehitlik		2						1
Cihat-Ahiret		18		2			1	
Din		7	1			1		2
Din-Ahiret	1	11		6	1	6	5	3
Din-Ahlak	3	79	27	25	2	11	17	
Din-Bidat		2				3		
Din-Fıkıh	1		1			3	1	2
Din-Peygamber-Cihad		1						
Din-Sosyal Hayat		22	3	4		6	2	
Din-Sahabe			1	1				
Din-Tıp	1	1						
Din-İlim			1	2				
Din-Ümmet	1		1			1		
Dua	1	7	4	7		3	4	6
Dua-Ahlak		3		1		1		2
Dua-Ahlak-Sosyal Hayat		2				1		
Dua-Fıkıh		1	1			1		
Dua-Sevap					1			
Dua-Günah		2			1			
Dua-Tıp				1				
Dua-Tövbe				1				
Dua-Kader		3	1	3		1		1
Dua-Sosyal Hayat- Şeytan		1						
Dünya-Ahiret	2	11	4	5	1	11	3	1
Dünya-Kadın		1						
Fıkıh	2	69	10	25	4	24	5	4
Fıkıh-Af	3	8				2		

Fıkıh-Ahiret	1	27	2	5	8	12	1	1
Fıkıh-Ahlak	1		1		2	8	2	1
Fıkıh-Cihad		3	3	2			1	
Fıkıh-Günah			2	1	1	2		
Fıkıh-Ehli Beyt			1					
Fıkıh-İman		4	1			1	2	1
Fıkıh-Kabir	1			2		1		
Fıkıh-Kader		1						
Fıkıh-Kur'an	1							1
Fıkıh-Sevap	1	1			2	2		
Fıkıh-Sosyal Hayat		35	11	14	2	10	3	
Fıkıh-Şehitlik		1		2				
Gayb				1				1
Gayb-Fiten-Cihad		1						
Gayb-Fiten-Terhib		3		1				
Gayb-Yöneticilik-Ahlak		1						1
İlim		20	9	9	3	6	3	3
İlim-Af		1				1		
İlim-Ahiret	3	1		1		1	1	1
İlim-Fıkıh				1				1
İlim-Sosyal Hayat		2	1	2				
İlim-Zikir-Dünya		1				1		
İman		5	2	2		4	2	
İman-Ahiret		1	1					1
İman-Ahlak	1	11		4	2	1	2	3
İman-Dünya		1						
İman-Peygamber			1				1	2
İman-Kader		2					1	
İman-Sosyal Hayat		4	1			1		1
Kabir	1	9	1		1	2	2	
Kader		12	2	3		2		
Kader-Ahiret	1							
Kader-Allah				1				
Kader-Sosyal Hayat		1						
Kadın-Ahiret		6	1	1				
Kadın-Ahlak		3		1		1	1	1
Kadın-Fıkıh		1	1					
Kadın-Sosyal Hayat	1	2	1		1	4		
Kadın-Yöneticilik		2	1				1	

Kur'an	4	11	2	5		3		
Kur'an-Af	1	1						
Kur'an-Ahiret		9		1		2		
Kur'an-Ahiret-Şefaât		3				1		
Kur'an-Ahlak		3						
Kur'an-Dua		1						
Kur'an-Fıkıh		1	1	1				
Kur'an-Fiten		1						
Kur'an-İbadet		1						
Kur'an-İlim		6	1	1	1	1		
Kur'an-İtaat		1						
Kur'an-Peygamber-Ümmet		1		1				
Kur'an-Günah				2				
Kur'an-Tefsir-İman				1	1			1
Kur'an-Sevap		1						
Kur'an-Sosyal Hayat		5	1			1		
Kur'an-Sünnet		1						1
Kur'an-Tıp		2		1				
Peygamber-Ahiret	4	2		1		1		1
Peygamber-Ahlak	3	1	3	1		1		1
Peygamber-Alim		2	2	3		1		
Peygamber-Dua	1						1	
Peygamber-Fıkıh		2	1			1	1	
Peygamber-Gayb	1	3				2		25
Peygamber-İlim			1					
Peygamber-İtaat		1				1		
Peygamber-Kabir	1							
Peygamber-Kadın-Ahiret	1							
Peygamber-Rüya		2				3		1
Peygamber-Sahabe-Ahiret	1	1						1
Peygamber-Sahabe-Din-Ahlak	1		16					3
Peygamber-Sahabe-Ehli Beyt		1	1			1		3
Peygamber-Sahabe-Sosyal Hayat	1							
Peygamber-Salât	1	6	1	3	2	5	1	8
Peygamber-Sosyal Hayat	2	10		1		1	2	1
Peygamber-Sosyal Hayat-Ahiret	1							

Peygamber-Şefaaf	1	1	1	1		1		
Peygamber-Ümmet-Ahiret	1	3		1		1		1
Peygamber-Şeytan-Sosyal Hayat			1					
Peygamber-Yaratılış						1		4
Peygamber-Yöneticilik			1				1	
Peygamber-Ümmet-Sünnet		1		1				3
Rüya		3	1					
Rüya-Nübüvvet		3						
Sahabe		2	12	1		2		
Sahabe-Ahiret		1	9					
Sahabe-Din-Ahlak		5	4			1		1
Sosyal Hayat- Şehitlik		1	1			1		
Sosyal-Hayat		51	33	27	3	23	11	4
Sosyal Hayat- Yaratılış		2	1					
Sosyal Hayat-Af		1	1					
Sosyal Hayat-Ahiret	1	1	2	2		4	1	
Sosyal Hayat-Alim		1						
Sosyal Hayat-Günah		1	1					
Sosyal Hayat-İlim			1					
Sosyal Hayat-Kabir		2						
Sosyal Hayat-Kader		1						
Sosyal Hayat-Şeytan		1			1	1		
Sünnet-Ahiret		1	1			2	1	2
Sünnet-Şefaaf		2	1	1	1	3		1
Sünnet-Ümmet		2				4		1
Şehitlik-Af				1				
Şehitlik		7		2		1	1	
Tevesül		1	1			1	2	1
Tıp		19	6	10	2	6	2	1
Tıp-Fıkıh		1						
Tıp-Şehitlik				1		1		
Tıp-Sosyal Hayat		2					1	
Tıp-Tevekkül-Ahiret		1						
Tövbe		9	2	8	1	5	2	
Tövbe-Af		1						
Tövbe-Ahiret		2	1					
Tövbe-Ahiret-Kulluk İlişkisi		1						
Tövbe-Ahlak		2						

Ümmet		2	1			2		
Ümmet-Ahlak		1					1	
Ümmet-Şefaat								
Ümmet-Günah-Af		5			1		1	
Yöneticilik	1	3		2		1	3	1
Yöneticilik-Ahiret		1	1					1
Yöneticilik-Af				1			1	
Yöneticilik-Ahlak		9	4	3		1		
Yöneticilik-İtaat		2						
Yöneticilik-Sosyal Hayat			1					
Yöneticilik-Kadın		1						
Yöneticilik-Fıkıh						2		
Yöneticilik-Kur'an		3						
Zikir		7	2	6	1	1	1	1
Zikir-Ahlak	1	1						
Zikir-İlim-Dünya		1	1					
Zikir-Ahiret				1				1
Zikir-Cihad				1				
Toplam	106	1323	393	376	75	359	198	151
2981								

TABLO 7				
OSMANLI MANZUM HADİS EDEBİYATINDA YER ALAN RİVAYETLER				
Abdurrahman Câmî, Çihil Hadis ve Türkçe Tercümelere				
1	Sizden biriniz kendisi için istediği/arzuladığı şeyi kardeşi için de istemedikçe kâmil mümin olmaz.	لا يُؤْمِنُ أَحَدُكُمْ؛ حَتَّى يُحِبَّ لِأَخِيهِ مَا يُحِبُّ لِنَفْسِهِ	Sahih	Ahlak-İman
2	Kim Allah için verir, Allah için meneder, Allah için sever ve Allah için buğzederse imanını kemale erdirir.	مَنْ أَعْطَى لِلَّهِ، وَمَنَعَ لِلَّهِ وَأَحَبَّ، لِلَّهِ وَأَبْغَضَ؛ لِلَّهِ فَقَدْ اسْتَكْمَلَ إِيْمَانَهُ	Sahih	Allah-Kul İlişkisi-Ahlak
3	Müslüman, elinden ve dilinden Müslümanların emin olduğu kimsedir.	الْمُسْلِمُ: مَنْ سَلِمَ الْمُسْلِمُونَ مِنْ لِسَانِهِ وَيَدِهِ	Sahih	Din-Ahlak
4	İki özellik vardır ki bunlar müminde bulunmaz: kötü ahlak ve cimrilik!	خَصْلَتَانِ لَا يَجْتَمِعَانِ فِي مُؤْمِنٍ: الْبُخْلُ، وَسُوءُ الْخُلُقِ	Zayıf	Ahlak-İman
5	İnsanoğlu yaşlandıkça kendisinde iki haslet gençleşir: hırs ve tül-i emel.	يَنْشِبُ ابْنُ آدَمَ، وَيَشْبُ فِيهِ خِصْلَتَانِ: الْجِرْصُ، وَطَوْلُ الْأَمَلِ	Sahih	Ahlak-Sosyal Hayat
6	İnsanlara teşekkür etmeyen Allah'a teşekkür etmez.	مَنْ لَمْ يَشْكُرِ النَّاسَ؛ لَمْ يَشْكُرِ اللَّهَ	Sahih	Ahlak-Allah
7	İnsanlara merhamet etmeyene Allah da merhamet etmez.	مَنْ لَا يَرْحَمُ النَّاسَ؛ لَا يَرْحَمُهُ اللَّهُ	Sahih	Ahlak-Allah
8	Allah'ı zikir, buna yardımcı olacak şeyler, alim ve ilim talep eden hariç dünya ve içindekiler lanetlenmiştir.	الدُّنْيَا مَلْعُونَةٌ مَلْعُونٌ مَا فِيهَا، إِلَّا ذِكْرُ اللَّهِ وَمَا وَالَاهُ، وَعَالِمٌ، أَوْ مُتَعَلِّمٌ	Hasen	Zikir-İlim-Dünya
9	Dinar ve dirheme kul olan lanete uğrasın!	لُعِنَ عَبْدُ الدِّينَارِ، لُعِنَ عَبْدُ الدِّرْهَمِ	Sahih	Ahlak
10	Mümin bir delikten iki defa ısırılmaz. (aynı hatayı iki kere yapmaz)	لَا يُلْدَعُ الْمُؤْمِنُ مِنْ جُحْرٍ وَاحِدٍ مَرَّتَيْنِ	Sahih	Ahlak
11	Söz verme borç yerine geçer.	العِدَّةُ دَيْنٌ	Zayıf	Ahlak
12	Mecliste konuşulanlar emanettir.	المجالسُ بالأمانةِ	Zayıf	Ahlak-Sosyal Hayat
13	Kendisine danışılan kimse güvenilir kimsedir.	المُستشارُ مُؤْتَمَنٌ	Sahih	Ahlak
14	Cömertlik kazançtır.	السَّمَاخُ رَبَاحٌ	Zayıf	Ahlak
15	Borç, dini sorumluluğu gerektirir.	الدَّيْنُ شَيْنٌ الدِّينِ	Zayıf	Din-Ahlak
16	Kanâat tükenmez bir hazinedir.	القَنَاعَةُ: كَنْزٌ لَا يَفْنَى	Zayıf	Ahlak
17	Cömertliğin âfeti başa kakmadır.	آفةُ السَّمَاخِ الْمَنُ	Mevzu	Ahlak
18	Sabah uykusu rızka manidir.	الصُّبْحَةُ: تَمَنَعُ الرَّزْقِ	Zayıf	Ahlak-Sosyal Hayat
19	Başkasından öğüt dinleyen kişi mutludur!	السَّعِيدُ مَنْ وُعِظَ بغيرِهِ	Zayıf	Ahlak-Sosyal Hayat
20	Kişiyeye her duyduğunu söylemesi günah olarak yeter.	كَفَى بِالْمَرْءِ إِثْمًا أَنْ يُحَدِّثَ بِكُلِّ مَا سَمِعَ	Sahih	Ahlak-Günah
21	Vaiz (nasihat) olarak ölüm yeter.	كَفَى بِالْمَوْتِ وَاعِظًا	Zayıf	Ahlak
22	İnsanların en hayırlısı, onlara en faydalı olandır.	خَيْرُ النَّاسِ أَنْفَعُهُمْ لِلنَّاسِ	Hasen	Ahlak
23	Allah güler yüzlü kimseyi sever.	إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ السَّهْلَ الطَّلَقِ	Zayıf	Ahlak-Allah
24	Hediyeleşin ki birbirinizi sevesiniz.	تَهَادَوْا؛ تَحَابُّوا	Hasen	Ahlak-Sosyal Hayat
25	Hayrı güzel yüzlülerde arayınız.	اطْلُبُوا الْخَيْرَ عِنْدَ جِسَانِ الْوُجُوهِ	Zayıf	Ahlak-Sosyal Hayat
26	Ziyarete ara sıra git ki muhabbetin artsın.	زُرْ غَبًّا؛ تَزِدْ حُبًّا	Zayıf	Ahlak-Sosyal Hayat
27	Kendi kusuru başkalarının kusuruyla uğraşmasına mani olan kimseye ne mutlu!	طَوْبَى لِمَنْ شَغَلَهُ عَيْبُهُ عَنِ عَيْبِ النَّاسِ	Zayıf	Ahlak

28	Asıl zenginlik, insanların elindekilerden ümidi kesmektir.	الغنى: اليأس مما في أيدي الناس	Zayıf	Ahlak
29	Kişinin boş işleri terk etmesi, müslümanlığının güzelliğindedir.	من حسن إسلام المرء، تركه ما لا يعنيه	Sahih	Din-Ahlak
30	Asıl güçlü kimse, güreşte insanları çok yenen değil; öfkeliğinde öfkesine hâkim olandır.	ليس الشديد بالصرعة، إنما الشديد الذي يملك نفسه عند الغضب	Sahih	Ahlak
31	Zenginlik mal çokluğu ile olmaz. Asıl zenginlik, gönlün zenginliğidir.	ليس الغنى عن كثرة العرض، ولكن الغنى غنى النفس	Sahih	Ahlak-Sosyal Hayat
32	İhtiyatlı olmak şüpheyi gerekli kılar.	الحزم سوء الظن	Zayıf	Ahlak
33	İlmi esirgemek (helal) uygun değildir.	العلم لا يجل منعه	Zayıf	Ahlak-İlim
34	Güzel söz sadakadır.	الكلمة الطيبة صدقة	Sahih	Ahlak
35	Çok gülmek kalbi öldürür.	كثرة الضحك تميث القلب	Sahih	Ahlak
36	Cennet annelerin ayakları altındadır.	الجنة تحت أقدام الأمهات	Zayıf	Kadın-Ahret
37	Bela dil yüzünden gelir.	البلاء موكل بالمنطق	Zayıf	Ahlak
38	Harama bakmak, şeytanın zehirli oklarından bir oktur.	النظرة سهم مسموم من سهام إبليس	Zayıf	Ahlak-Şeytan
39	Komşusu açken müminin karnı doymaz.	لا يشبع المؤمن دون جاره	Sahih	Ahlak-Sosyal Hayat
40	Temizliğe devam et ki rızkın bol olsun.	ذم على الطهارة، يوسع عليك الرزق	Bulunamadı	Ahlak-Sosyal Hayat
Usûlî, Tercüme-i Hadîs-i Erba'în.				
41	Ameller niyetlere göredir.	إنما الأعمال بالنيات	Sahih	Din-Ahlak
42	Merhamet etmeyene merhamet edilmez.	من لم يرحم، لم يرحم	Sahih	Ahlak-Sosyal Hayat
43	Göz değmesi (nazar) haktır.	إن العين حق	Sahih	İman
44	Allah, şöyle buyurdu: Muhakkak ki rahmetim gazabımı geçmiştir.	قال الله تعالى: إن رحمتي سبقت غضبي	Sahih	Allah
45	Şüphesiz şeytan, kanın damarda dolaşması gibi insanın içinde dolaşır.	إن الشيطان يجري من ابن آدم مجرى الدم	Sahih	Şeytan-Kul İlişkisi
46	Sizden biriniz kendisi için istediği/arzuladığı şeyi kardeşi için de istemedikçe kâmil mümin olmaz.	لا يؤمن أحدكم؛ حتى يحب لأخيه ما يحب لنفسه	Sahih	Ahlak-İman
47	Zulmetmekten sakının çünkü zulüm, kıyamet günü karanlıklar şeklinde insanın karşısına çıkacaktır.	اتقوا الظلم؛ فإن الظلم ظلمات يوم القيامة	Sahih	Ahlak-Ahret
48	Koğuculuk yapan kimse cennete giremez.	لا يدخل الجنة قتات	Sahih	Ahlak-Ahret
49	Müslüman kardeşini üç günden fazla terk etmek(ona küsmek) Müslümana helal olmaz.	لا يجل لأمرئ أن يهجر أخاه فوق ثلاث	Sahih	Ahlak-Fıkıh
50	Alenen günah işleyenler hariç ümmetim affa uğrayacaktır.	كل أمتي معافي إلا المجاهرون	Sahih	Günah-Af
51	Sarhoşluk veren her şey haramdır.	كل مسكر حرام	Sahih	Fıkıh
52	İyilik olan her şey sadakadır.	كل معروف صدقة	Sahih	Ahlak
53	Çalışın! Zira herkes ne için yaratılmışsa ona erişecektir.	اعملوا؛ فكل ميسر لما خلق له	Sahih	Ahlak-Sosyal Hayat
54	Rüyasında beni gören gerçekten beni görmüştür.	من رآني، فقد رآني حقاً	Sahih	Peygamber-Rüya

55	Müslüman Müslümanın kardeşidir. Ona zulmetmez onu (düşmana) teslim etmez. Kim bir Müslüman kardeşinin ihtiyacını görürse, Allah da onun ihtiyacını görür. Kim bir Müslümanın sıkıntısını giderirse, Allah da onun kıyamet günü sıkıntılarını giderir. Kim de Müslüman kardeşinin ayıbını örterse, Allah da onun kıyamet günü ayıplarını örter.	المُسلِمُ أَخُو المُسلِمِ، لا يَظْلِمُهُ، ولا يُسْلَمُهُ، وَمَنْ كانَ في حَاجَةٍ أخِيهِ؛ كانَ اللهُ في حَاجَتِهِ، وَمَنْ فَرَّجَ عَن مُسلِمٍ كُربَةً؛ فَرَّجَ اللهُ عَنهُ كُربَةً مِن كُرباتِ يَومِ القِيامَةِ، وَمَنْ سَتَرَ مُسلِمًا؛ سَتَرَهُ اللهُ يَومَ القِيامَةِ	Sahih	Allah-Kul İlişkisi-Sosyal-Hayat-Ahret
56	Allah bir kimse hakkında hayır dilerse, onu musibetle imtihan eder.	مَنْ يُرِدِ اللهُ بِهِ خَيْرًا، يُصِبْ مِنْهُ	Sahih	Allah-Kul İlişkisi
57	Ölüye ailesinin ağlamasından dolayı azap edilir.	إِنَّ المَيتَ لَيُعَذَّبُ بِبُكاءِ أَهلِهِ	Sahih	Kabir
58	En hayırlınız, Kur'an-ı öğrenen ve öğretenidir.	خَيْرِكُمْ مَنْ تَعَلَّمَ القُرْآنَ وَعَلَّمَهُ	Sahih	Kur'an-İlim
59	Muhakkak ki din kolaylıktır.	إِنَّ الدِّينَ يُسْرٌ	Sahih	Din
60	Emanet (Güven duygusu) kaybedilince kıyametin kopmasını bekle	إِذَا ضَلَّعَتِ الأمانَةُ؛ فانتَظِرِ السَّاعَةَ	Sahih	Ahlak
61	Allah'ın azabı ile azap etmeyin.	لا تُعَذِّبُوا بِعذابِ اللهِ	Sahih	Allah-Fıkıh
62	Kişinin Müslümanlığı (İslam'ın) şartlarına bağlılığıyla bilinir.	إسلامُ المرءِ نونُ شروطينِ	Bulunamadı	İman-Fıkıh
63	Dünyada gelip geçen bir yolcu veya bir garip gibi ol!	كُنْ في الدُّنيا كَأَنَّكَ غريبٌ، أو عابِرُ سَبيلٍ	Sahih	Ahlak-Dünya
64	Müjdeleyiciler (rüyalar) hariç nübüvvet bilgisi yoktur.	لم يبقَ مِنَ النُّبوءَةِ إلا المُنبِياتِ	Sahih	Rüva-Nübüvvet
65	Senin karşılaştığın şey konusunda kalem kurumuştur.	جَفَّتِ القَلَمُ بما أنتَ لَاقِ	Sahih	Kader
66	Size ancak güçsüzleriniz sayesinde rızık veriliyor ve yardım ediliyor.	هل تُنصِرُونَ، وتُرزِقُونَ، إلا بِضعفائِكُمْ	Sahih	Ahlak
67	İyilik güzel ahlaktır.	البرُّ: حُسْنُ الأَدبِ	Sahih	Ahlak
68	Temizlik imanın yarısıdır.	الطَّهَورُ نصفُ الإيمانِ	Sahih	Din-Sosyal Hayat
69	Her derdin bir dermanı vardır.	لِكُلِّ داءٍ دواءٌ	Sahih	Tıp
70	Kişi hangi hal üzere vefat ettiyse, o hâl üzere diriltilir.	يُحسِرُ كُلُّ عبدٍ على ما ماتَ عليه	Sahih	Ahret
71	Uzlete çekilenler (Allah'ı çokça zikredenler) öne geçtiler.	سَبَقَ المُفَرِّدُونَ	Sahih	Zikir
72	Dünya müminin zindanı kafirin cennetidir.	الدُّنيا سِجْنُ المُؤمِنِ وجَنَّةُ الكافِرِ	Sahih	Dünya-Ahlak
73	Bir kimseyi ameli yavaşlatmışsa, onu nesebi hızlandıramaz.	مَنْ بَطَأَ بِهِ عَمَلُهُ؛ لم يُسرِعْ بِهِ نَسَبُهُ	Sahih	Fıkıh-Sosyal Hayat
74	Kim hayırlı bir işe öncü olursa o işi yapanın karşılığında öncü olan için de vardır.	مَنْ دَلَّ على خَيْرٍ؛ فَلَهُ أَجرٌ فَاعِلِهِ	Sahih	Ahlak-Sosyal Hayat
75	Aldatan bizden değildir.	مَنْ غَشَّنا؛ فَلَيْسَ مِنَّا	Sahih	Ahlak-Ümmet
76	Kişiyi her duyduğunu söylemesi günah olarak yeter.	كَفَى بِالمرءِ إِثْمًا أَنْ يُحَدِّثَ بِكُلِّ ما سَمِعَ	Sahih	Ahlak-Günah
77	Allah, şehidin kullara olan borcu hariç her günahını affeder.	يُغْفِرُ اللهُ للشَّهِيدِ إلا الدَّيْنَ	Sahih	Allah-Şehit-Af
78	Allah temizdir, ancak temiz olanı kabul eder.	إِنَّ اللهُ طَيِّبٌ؛ لا يَقْبَلُ إلا طَيِّبًا	Sahih	Allah-Kul İlişkisi
79	Dünyada ipek giyen (erkek) ahret hayatında giyemeyecektir.	مَنْ لَبَسَ الحَرِيرَ في الدُّنيا، لم يَلْبَسْهُ في الآخرة	Sahih	Fıkıh-Ahret
80	Allah bir kimse için hayır dilerse, onu dinde anlayış sahibi kılar.	مَنْ يُرِدُ اللهُ بِهِ خَيْرًا؛ يُفَقِّهُهُ في الدِّينِ	Sahih	Allah-Kul İlişkisi-İlim

81	Şüphesiz Allah zalime mühlet verir. Onu yakaladığı zaman göz açmasına izin vermez. (kaçmasına imkan tanımaz)	إِنَّ اللَّهَ يُعْطِي لِلظَّالِمِ، فَإِذَا أَخَذَهُ، لَمْ يُؤْتَهُ	Sahih	Allah-Kul İlişkisi
82	Allah'ın en sevmediği kimseler (hakkı kabul etme konusunda) inatçı düşmanlardır.	إِنَّ أَبْغَضَ الرِّجَالِ إِلَى اللَّهِ الْأَدَّ الْخَصْمَ	Sahih	Allah-Kul İlişkisi
83	Akrabalık ilişkilerini kesen cennete giremez.	لَا يَدْخُلُ الْجَنَّةَ قَاطِعٌ رَجِمَ	Sahih	Ahlak-Ahret
84	İçerisinde köpek ve resim olan eve melekler girmez.	لَا تَدْخُلُ الْمَلَائِكَةُ بَيْتًا فِيهِ كَلْبٌ أَوْ صُورَةٌ	Sahih	Fıkıh-Sosyal Hayat
85	Tasvirle uğraşan herkes ateştedir.	كُلُّ مُصَوِّرٍ فِي النَّارِ	Sahih	Fıkıh-Ahret
86	Hepiniz birer sorumluluk sahibisiniz. Ve hepiniz sorumlu olduğunuzdan mesulsünüz.	كُلُّكُمْ رَاعٍ، وَكُلُّكُمْ مَسْئُولٌ عَنْ رَعِيَّتِهِ	Sahih	Ahlak-Sosyal Hayat
87	Müslüman Müslümanın kardeşidir.	الْمُسْلِمُ أَخُو الْمُسْلِمِ	Sahih	Din-Sosyal Hayat
88	Uğursuzluk evde, kadında ve attadır.	الشُّؤْمُ فِي الْفَرَسِ وَالْمَرْأَةِ وَالذَّارِ	Sahih	İman-Sosyal Hayat
89	Kolaylaştırınız, zorlaştırmayınız; müjdeleyiniz nefret ettirmeyiniz.	يَسِّرُوا وَلَا تَعْسِرُوا، وَبَشِّرُوا وَلَا تَنْفِرُوا	Sahih	Ahlak
90	Eğer benim bildiklerimi bilseydiniz az güler çok ağlardınız.	لَوْ عَلِمْتُمْ مَا أَعْلَمُ لَبَكَيْتُمْ كَثِيرًا، وَأَضْحَكْتُمْ قَلِيلًا	Sahih	Peygamber-Gayb
91	İnsanoğlunun karnını (gözünü) ancak toprak doyurur. Allah sadece tövbe edenlerin tövbelerini kabul eder.	لَا يَمْلَأُ جَوْفَ ابْنِ آدَمَ إِلَّا التُّرَابُ، وَلَا يَتُوبُ اللَّهُ عَلَى مَنْ تَابَ	Sahih	Ahlak-Tövbe
92	Ameller ancak son durumlarına göre değerlendirilir.	إِنَّمَا الْأَعْمَالُ بِالْخَوَاتِيمِ	Sahih	Fıkıh
93	Benim sevdiğim kullarıma (velilerime) düşmanlık edene ben savaş ilan ederim.	مَنْ عَادَى لِي وَلِيًّا؛ فَقَدْ آذَنَتْهُ بِالْحَرْبِ	Sahih	Allah-Kul İlişkisi
94	Şüphesiz Allah bu dini günahkâr biriyle kuvvetlendirir.	إِنَّ اللَّهَ لِيُؤَيِّدَ هَذَا الدِّينَ بِالرَّجُلِ الْفَاجِرِ	Sahih	Allah-Din
95	Kullarımdan öyleleri vardır ki eğer yemin etseler onların yeminlerini doğru çıkarırım.	إِنْ مِنْ عِبَادِي لَوْ أَقْسَمَ عَلَى اللَّهِ لِأَبْرَهُ	Sahih	Allah-Kul İlişkisi
96	Utanmazsan dilediğini yap!	إِذَا لَمْ تَسْتَحْ؛ فَاصْنَعْ مَا شِئْتَ	Sahih	Ahlak
97	Ölülere sövmeyin. Çünkü onlar yaptıklarının karşılığını buldular.	لَا تَسُبُّوا الْأَمْوَاتَ؛ فَإِنَّهُمْ وَجَدُوا مَا صَنَعُوا	Sahih	Ahlak-Ahret
98	Bir kadının yönettiği toplum iflah olmaz.	لَا يُفْلِحُ قَوْمٌ تَمَلَّكُهُمْ امْرَأَةٌ	Sahih	Yöneticilik-Kadın
99	Dünyaya kul olanlar helak olsun, paraya kul olanlar helak olsun.	تَعَسَّ عَبْدُ الدُّنْيَا، تَعَسَّ عَبْدُ الدَّرْهَمِ	Sahih	Ahlak-Dünya
100	Mazlumun ahından sakın.	إِيَّاكَ وَدَعْوَةَ الْمَظْلُومِ	Sahih	Sahabe-Ahlak
101	Din samimiyettir.	الدِّينُ النَّصِيحَةُ	Sahih	Din-Ahlak
102	En faziletli namaz, kunutu uzun olandır.	أَفْضَلُ الصَّلَاةِ طَوْلُ الْقُنُوتِ	Sahih	Fıkıh
103	Akıllı olma ve tembellik de dahil her şey Allah'ın takdiriyledir.	كُلُّ شَيْءٍ بِقَدْرِ، حَتَّى الْعَجْزِ وَالْكَيْسِ	Sahih	Allah-Kader
104	Sözde ve işte ince eleyip sık dokuyanlar (aşırılık gösterenler) helak oldular.	هَلَاكَ الْمُتَنَطِّعُونَ	Sahih	Ahlak
105	Kim malı uğruna öldürülürse, şehit mertebesinde dir.	مَنْ قُتِلَ دُونَ مَالِهِ؛ فَهُوَ شَهِيدٌ	Sahih	Sosyal Hayat-Şehitlik
106	Kötülüklerinden komşusu emin olmayan kimse cennete giremez.	لَا يَدْخُلُ الْجَنَّةَ مَنْ لَا يَأْمَنُ جَارَهُ بَوَائِقَهُ	Sahih	Ahlak-Sosyal Hayat-Ahret

107	Müslüman kardeşini hakir görmesi, bir kimseye kötülük olarak yeter.	بِحَسْبِ امرئٍ من الشَّرِّ أَنْ يَحْقِرَ أخاهُ المُسْلِمَ	Sahih	Ahlak-Sosyal Hayat
108	Kıyamet gününde zekâtı verilmeyen mal, sahibi için zehirli bir yılanı dönüştürülür.	يَكُونُ كَنْزُ أَحَدِكُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ شُجَاعًا أَقْرَعُ	Sahih	Fıkıh-Ahret
109	Sizden biriniz Allah hakkında iyi düşünmeden (ümit var olmadan) ölmesin.	لَا يَمُوتَنَّ أَحَدُكُمْ إِلَّا وَهُوَ يُحْسِنُ الظَّنَّ بِاللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ	Sahih	Allah-Kul İlişkisi
Melâmî Dede, Tercüme-i Hadîs-i Erba'în.				
110	Allah, mahlukatı karanlık içinde yarattıktan sonra üzerlerine kendi nurundan saçmıştır. Bu nurdan kendisine isabet edenler hidayete ermiş, isabet etmeyenler ise dalâlete düşmüştür.	إِنَّ اللَّهَ خَلَقَ خَلْقَهُ فِي ظُلْمَةٍ، فَالْقَى عَلَيْهِمْ مِنْ نُورِهِ، فَمَنْ أَصَابَهُ مِنْ ذَلِكَ النُّورِ؛ اهْتَدَى، وَمَنْ أَخْطَأَهُ؛ ضَلَّ	Sahih	Allah-Yaratılış-Hidayet
111	Allah, amel etmedikleri ve konuşup açığa vurmadıkları sürece, ümmetinden kalplerinin vesveseye düştükleri şeylerin sorumluluğunu kaldırmıştır.	إِنَّ اللَّهَ تَجَاوَزَ عَنِ أُمَّتِي مَا وَسَّوَسَتْ بِهِ صُدُورُهَا؛ مَا لَمْ تَعْمَلْ بِهِ، أَوْ تَتَكَلَّمَ	Sahih	Allah-Kul İlişkisi
112	Temizlik imanın yarısıdır.	الطُّهُورُ شَطْرُ الْإِيمَانِ	Sahih	Din-Sosyal Hayat
113	Kim güzel bir şekilde abdest aldıktan sonra "Allah'tan başka ilah olmadığına ve Hz. Muhammed'in onu kulu ve resulü olduğuna şahitlik ederim. Ey Allah'ım beni tövbe edenlerden ve temizlenenlerden eyle!" diye dua ederse, onun için cennetin sekiz kapısı açılır ve dilediğinden içeri girer.	مَنْ تَوَضَّأَ فَأَحْسَنَ الوُضُوءَ، ثُمَّ قَالَ: أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ، وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ، اللَّهُمَّ اجْعَلْنِي مِنَ التَّوَّابِينَ، وَاجْعَلْنِي مِنَ الْمُتَطَهِّرِينَ؛ فَتُخْتَلَمُ لَهُ ثَمَانِيَةَ أَبْوَابِ الْجَنَّةِ، يَدْخُلُ مِنْ أَيِّهَا شَاءَ	Sahih	Tövbe-Ahret-Kulluk İlişkisi
114	Allah'a şükreden zengin bir kimsenin kıldığı iki rekât (namaz), Allah nezdinde dünya ve içindekilerden daha değerlidir.	رَكَعَتَانِ مِنْ غَنِيِّ شَاكِرٍ، أَحَبُّ إِلَى اللَّهِ مِنَ الدُّنْيَا وَمَا فِيهَا	Bulunamadı	Fıkıh-Sosyal Hayat
115	Hz. Peygamber, vefat edinceye kadar hiçbir namazı iki defa son vaktinde kılmamıştır.	مَا صَلَّى رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ صَلَاةً لَوْ قُتِلَ فِيهَا الْآخِرَ مَرَّتَيْنِ، حَتَّى قَبِضَهُ اللَّهُ تَعَالَى	Sahih	Peygamber-Fıkıh
116	Kim bir günde yüz defa سبحان الله وبحمده derse günahları denizlerin köpüğü kadar da olsa affolunur.	مَنْ قَالَ: سُبْحَانَ اللَّهِ وَبِحَمْدِهِ، فِي يَوْمٍ مِائَةَ مَرَّةٍ؛ حُطَّتْ عَنْهُ خَطَايَاهُ، وَإِنْ كَانَتْ مِثْلَ رَيْدِ الْبَحْرِ	Sahih	Fıkıh-Af
117	(Zikir olarak) سبحان الله والحمد لله ولا اله الا الله والله أكبر demem, benim için üzerine güneşin doğduğu şeylerden daha sevimlidir.	لَأَنْ أَقُولَ: سُبْحَانَ اللَّهِ، وَالْحَمْدُ لِلَّهِ، وَلَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، وَاللَّهُ أَكْبَرُ؛ أَحَبُّ إِلَيَّ مِمَّا طَلَعَتْ عَلَيْهِ الشَّمْسُ	Sahih	Fıkıh
118	Rabbini zikreden kimse ile zikretmeyen kimse ölü ile diri kimse gibidir.	مِثْلُ الَّذِي يَذْكُرُ رَبَّهُ، وَالَّذِي لَا يَذْكُرُ، مِثْلُ الْحَيِّ وَالْمَيِّتِ	Sahih	Zikir
119	Bir topluluk Allah'ın anılmadığı bir meclis tertipleşeler sanki orada eşek leşi var gibidir. Ve onlar bu yerlerde geçirdikleri zamana pişmanlık duyarlar.	مَا مِنْ قَوْمٍ يَقُومُونَ مِنْ مَجْلِسٍ لَا يَذْكُرُونَ اللَّهَ فِيهِ؛ إِلَّا قَامُوا مِنْ مِثْلِ جَبْقَةِ جَمَارٍ، وَكَانَ لَهُمْ خَسْرَةٌ	Sahih	Allah-Kul İlişkisi
120	Âlimin âbide üstünlüğü, benim en alt seviyede olanınıza üstünlüğüm gibidir.	فَضْلُ الْعَالِمِ عَلَى الْعَابِدِ، كَفَضْلِي عَلَى أَدْنَاكُمْ	Sahih	Peygamber-Alim
121	Kim Allah'ın rızasını gaye etmeksizin bir dünyalık elde etmek için ilim talep ederse kıyamet günü cennetin kokusunu alamaz.	مَنْ تَعَلَّمَ عِلْمًا مِمَّا يُبْتَغَى وَجْهَ اللَّهِ، لَا يَتَعَلَّمُهُ إِلَّا لِیُصِيبَ عَرَضًا مِنَ الدُّنْيَا؛ لَمْ يَجِدْ رِيحَ الْجَنَّةِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ	Sahih	İlim-Ahret
122	Hakimler üç kısımdır. İki sınıf, cehennemde bir sınıf cennettedir. Bir hakim hakkı tanır ve ona göre hükümler verirse cennettedir. Bir hakim de insanlara bilgisizce hükmederse o da ateştedir. Bir hakim de hakkı bildiği halde zulüm ederse o da ateştedir.	الْقَضَاةُ ثَلَاثَةٌ: اثْنَانِ فِي النَّارِ، وَوَاحِدٌ فِي الْجَنَّةِ: رَجُلٌ عَلِمَ الْحَقَّ فَقَضَى؛ فَهُوَ فِي الْجَنَّةِ، وَرَجُلٌ قَضَى لِلنَّاسِ عَلَى جَهْلِ؛ فَهُوَ فِي النَّارِ، وَرَجُلٌ عَرَفَ الْحَقَّ فَجَارَ فِي الْحُكْمِ؛ فَهُوَ فِي النَّارِ	Sahih	Fıkıh-Ahret
123	Kim insanlar arasında hüküm vermesi için hâkim tayin edilirse, sanki bıçaqsız kesilen koyun gibidir.	مَنْ جُعِلَ قَاضِيًا بَيْنَ النَّاسِ؛ فَكَأَنَّمَا دُبِحَ بِغَيْرِ سِكِّينٍ	Sahih	Fıkıh

124	Başınıza, Allah'ın kitabı ile sizi yönetmek üzere burnu/kulağı kesik bir köle bile yönetici tayin edilse, onu dinleyin ve ona itaat edin.	إِنَّ أَمْرَ عَلَيْكُمْ عَبْدٌ مُجَدِّعٌ يَقُولُكُمْ بِكِتَابِ اللَّهِ؛ فَاسْمَعُوا لَهُ وَأَطِيعُوا	Sahih	Yöneticilik-İtaat
125	Kim devlet yönetiminde hoşuna gitmeyen bir şey görürse sabretsin. Gerçek şu ki kim Müslüman toplumunun yolundan (düzeninden) ayrılarak ölürse cahiliye ölümü üzere ölmüş olur.	مَنْ رَأَى مِنْ أَمْرِهِ شَيْئًا يَكْرَهُهُ، فَلْيَصْبِرْ عَلَيْهِ؛ فَإِنْ مَنْ فَارَقَ الْجَمَاعَةَ مَاتَ مِيتَةً جَاهِلِيَّةً	Sahih	Yöneticilik-İtaat-Ümmet
126	Allah yolunda bir gün sınırları korumak, başka yerlerde bin gün bulunmaktan daha hayırlıdır.	رِبَاطُ يَوْمٍ فِي سَبِيلِ اللَّهِ خَيْرٌ مِنْ أَلْفِ يَوْمٍ فِي مَا سِوَاهُ مِنَ الْمَنَازِلِ	Sahih	Cihad
127	Sabah veya akşam Allah yolunda biraz yürümek, dünya ve içindekilerden daha hayırlıdır.	أَلْعَدْوُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ أَوْ رَوْحَةُ خَيْرٌ مِنَ الدُّنْيَا وَمَا فِيهَا	Sahih	Cihad
128	Kim emân verip güvencesine aldığı kişiyi öldürürse, kıyamet günü ihanet sancağı kendisine verilir.	مَنْ أَمَّنَ رَجُلًا عَلَى نَفْسِهِ فَقَتَلَهُ؛ أُعْطِيَ لِيَوْمِ الْقِيَامَةِ	Sahih	Fıkıh-Ahret
129	Kimin bir toplulukla antlaşması varsa, süresi bitinceye kadar verilen ahdi zinhar ne çözsün ne de bağlasın.	مَنْ كَانَ بَيْنَهُ وَبَيْنَ قَوْمٍ عَهْدٌ؛ فَلَا يَخْلُنْ عَهْدًا، وَلَا يَشُدَّنَّهُ حَتَّى يَمْضِيَ أَمْدُهُ	Sahih	Fıkıh
130	Birbirini benim rızam için seven, birbiriyle benim rızam için oturan ve birbirini benim rızam için ziyaret edene benim sevgim vacip olmuştur.	وَجَبَتْ مَحَبَّتِي لِلْمُتَحَابِّينَ فِيَّ وَالْمُتَزَاوِرِينَ فِيَّ	Sahih	Allah-Kul İlişkisi
131	Hiz. Peygamber Ebû Zerre: Ey Ebû Zer! İmanın en sağlam ipi hangisidir? Diye sorunca Ebû Zer: "Allah ve resulü daha iyi bilir" şeklinde cevap verdi. Bunun üzerine Hiz. Peygamber: "Allah için dostluk kurmak, Allah için sevmek ve Allah için buğz etmek" dedi.	يَا أَبَا ذَرٍّ: أَيُّ عَزَى الْإِيمَانِ أَوْثَقُ؟ قَالَ: اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَعْلَمُ، قَالَ: الْمُوَالَاةُ فِي اللَّهِ، وَالْحُبُّ لِلَّهِ، وَالْبُغْضُ فِي اللَّهِ	Sahih	Allah-Kul İlişkisi
132	Ey insanlar! Terk etmediğiniz sürece dalâlete düşmeyeceğiniz iki şey bıraktım. Allah'ın kitabı ve Peygamberinin sünneti.	يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنِّي قَدْ تَرَكْتُ فِيكُمْ مَا إِنْ اعْتَصَمْتُمْ بِهِ؛ فَلَنْ تَضِلُّوا أَبَدًا، كِتَابَ اللَّهِ، وَسُنَّةَ نَبِيِّهِ	Sahih	Kur'an-Sünnet
133	Nefsim kudreti tasarrufunda olan Allah'a yemin olsun ki, sizi Allah ve resulü için sevmedikçe bir müminin kalbinde iman karar kılmaz.	وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ، لَا يَدْخُلُ قَلْبَ رَجُلٍ الْإِيمَانَ حَتَّى يُحِبَّنِي لِلَّهِ وَلِرَسُولِهِ	Sahih	Allah-Peygamber
134	Ashabıma sövmeyiniz! Sizden biriniz Uhud (dağı) kadar altın infak etse bile, onların avuç içi hatta yarısı kadar verdiklerinin mertebesine ulaşamaz.	لَا تَسُبُّوا أَصْحَابِي، فَلَوْ أَنَّ أَحَدَكُمْ أَنْفَقَ مِثْلَ أُحُدٍ ذَهَبًا مَا بَلَغَ مُدًّا أَحَدِهِمْ وَلَا نَصِيفَهُ	Sahih	Sahabe
135	Beni gören ve beni gören kimseyi gören Müslümana (cehennem) ateşi dokunmaz.	لَا تَمَسُّ النَّارُ مُسْلِمًا رَأَى، أَوْ رَأَى مَنْ رَأَى	Sahih	Peygamber-Sahabe-Ahret
136	Ümmetim yağmur benzer. Başının rını sonunun mu hayırlı olduğu idrak edilemez.	مِثْلُ أُمَّتِي مِثْلُ الْمَطَرِ لَا يُدْرَى الْخَيْرُ فِي أَوَّلِهِ، أَوْ آخِرِهِ	Sahih	Ümmet
137	Hiz. Peygamber: "Kardeşlerimi görmeyi arzuluyorum" buyurdu. Ey Allah'ın resulü! Biz sizin kardeşlerin değil miyiz? diye sorulunca Hiz. Peygamber: "Siz benim arkadaşlarımsınız. Kardeşlerim ise benden sonra gelecek olanlardır. Ben onların (Kevser) havuzunda önderleri olacağım.	وَدِدْتُ أَنْ لَوْ رَأَيْتُ إِخْوَانِي، قِيلَ: أَوْلَسْنَا إِخْوَانَكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ؟ قَالَ: أَنْتُمْ أَصْحَابِي، وَإِخْوَانِي الَّذِينَ يَأْتُونَ مِنْ بَعْدِي، وَأَنَا قَرَطُهُمْ عَلَى الْخَوْضِ	Sahih	Peygamber-Ümmet-Ahret
138	Kendi yetimini veya başkasına ait yetimi koruyan kimse ile ben cennette beraberim. (İki parmağımı birleştirerek: bu kadar yakın olacağız buyurdu)	أَنَا وَكَافِلُ الْيَتِيمِ لَهُ، أَوْ لِعِيره فِي الْجَنَّةِ هَكَذَا	Sahih	Ahlak-Sosyal Hayat-Ahret
139	Kim yetimi yedirip içirerek barındırırsa, affedilmeyecek bir günah işlemediği sürece Allah'ın cenneti kendisine elbette vacip olur.	مَنْ أَوْى يَتِيمًا إِلَى طَعَامِهِ وَشَرَابِهِ، أَوْجَبَ اللَّهُ لَهُ الْجَنَّةَ الْبَتَّةَ، إِلَّا أَنْ يَعْمَلَ ذَنْبًا لَا يُعْفَرُ	Sahih	Ahlak-Sosyal Hayat-Ahret

140	Nazar (göz değmesi) haktır. Eğer kaderi geçecek bir şey olsaydı gerçekleşmesine engel olacak bir nazar onu geçirdi. Sizden (nazar dolayısıyla) yıkanmanız istenirse yıkayınız.	العَيْنُ حَقٌّ، وَلَوْ كَانَ شَيْءٌ سَابِقَ الْقَدَرِ، لَسَبَقَتْهُ الْعَيْنُ، فَإِذَا اسْتُغْسِلْتُمْ؛ فَاسْلُوا	Sahih	İman-Kader
141	Allah detleri ve devalarını indirmiştir. Her derde bir derman var etmiştir. Siz haram olan ilaçlarla değil, helal olanlar ile tedavi olunuz.	إِنَّ اللَّهَ أَنْزَلَ الدَّاءَ وَالِدَوَاءَ، وَجَعَلَ لِكُلِّ دَاءٍ دَوَاءً؛ فَتَدَاوُوا، وَلَا تَتَدَاوُوا بِحَرَامٍ	Sahih	Tıp-Fıkıh
142	Ümmetinden yetmiş bin kişi hesaba çekilmeden cennete girer. Bunlar öyle kimselerdir ki sihir ve tabiat üstü güçlerden medet ummazlar, işlerini uğursuzluğa yormazlar ve Allah'a tevekkül ederler.	يَدْخُلُ الْجَنَّةَ مِنْ أُمَّتِي سَبْعُونَ أَلْفًا بِغَيْرِ حِسَابٍ، هُمْ الَّذِينَ لَا يَسْتَرْفُونَ، وَلَا يَتَطَيَّرُونَ، وَعَلَى رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُونَ	Sahih	Tıp-Tevekkül-Ahret
143	Dünyaya karşı zahitlik, helali haram saymak veya malı zayi etmek değildir. Ancak dünyaya karşı zahitlik; varlığına (yanında bulunan güce), Allah'ın kudretinden daha çok güvenmemendir.	الرَّهَادَةُ فِي الدُّنْيَا لَيْسَتْ بِتَحْرِيمِ الْخَالِ، وَلَا إِضَاعَةِ الْمَالِ، وَلَكِنَّ الرَّهَادَةَ فِي الدُّنْيَا: أَنْ لَا تَكُونَ بِمَا فِي يَدَيْكَ أَوْثَقَ مِمَّا فِي يَدَيِ اللَّهِ	Sahih	Ahlak-Tevekkül
144	İnsanların en hayırlısı ömrü uzun ve ameli güzel olandır.	خَيْرَ النَّاسِ مَنْ طَالَ عُمُرُهُ، وَحَسُنَ عَمَلُهُ	Sahih	Ahlak
145	Ancak iki kişiye gıpta edilebilir: Allah'ın Kur'an okumayı nasip edip gece-gündüz onu okuyan kişi ve kendisine Allah'ın zenginlik verip de gece gündüz infakta bulunan kişi.	لَا حَسَدَ إِلَّا فِي اثْنَيْنِ: رَجُلٌ آتَاهُ اللَّهُ الْقُرْآنَ، فَهُوَ يَقُومُ بِهِ آتَاءَ اللَّيْلِ وَأَتَاءَ النَّهَارِ، وَرَجُلٌ آتَاهُ اللَّهُ مَالًا فَهُوَ يُنْفِقُهُ آتَاءَ اللَّيْلِ وَأَتَاءَ النَّهَارِ	Sahih	Ahlak
146	Nübüvvet kaynağından müjdelere hariç hiçbir bilgi kalmamıştır. O müjdelere nelerdir diye sorulunca Hz. Peygamber: "Salih müminin gördüğü ve ona gösterilen salih rüyalarıdır" buyurdu.	لَمْ يَبْقَ مِنَ النَّبُوءَةِ إِلَّا الْمُتَبَيَّنَاتُ، قَالُوا: وَمَا الْمُتَبَيَّنَاتُ؟ قَالَ: الرُّؤْيَا الصَّالِحَةُ، يَرَاهَا الْمُسْلِمُ، وَتُرَى لَهُ	Sahih	Rüya-Nübüvvet
147	Sizden biri hoşuna gitmeyen bir rüya gördüğü zaman üç defa sol tarafına tükürsün, üç defa şeytandan Allah'a sığınsın ve yatış şeklini deyiştirsin.	إِذَا رَأَى أَحَدُكُمْ الرُّؤْيَا يَكْرَهُهَا، فَلْيُبْصِقْ عَنْ يَسَارِهِ ثَلَاثًا، وَلْيَسْتَعِذْ بِاللَّهِ مِنَ الشَّيْطَانِ ثَلَاثًا، وَلْيَتَحَوَّلْ عَنْ جَنْبِهِ الَّذِي كَانَ عَلَيْهِ	Sahih	Rüya
148	Ahir zamanda malı saymadan dağıtan bir halife olacaktır.	سَيَكُونُ فِي آخِرِ الزَّمَانِ خَلِيفَةٌ يَقْسِمُ الْمَالَ، وَلَا يُعَدُّهُ	Sahih	Gayb-Yöneticilik-Ahlak
149	Fırat nehrinden altın bir hazinenin çıkması yakındır. Ona ulaşan kimse o hazineden bir şey almasın!	يُوشِكُ الْفُرَاتُ أَنْ يُحْسَرَ عَنْ كَنْزٍ مِنْ ذَهَبٍ، فَمَنْ حَضَرَهُ فَلَا يَأْخُذْ مِنْهُ شَيْئًا	Sahih	Gayb-Fiten-Terhib
Merdûmî, Tuhfetü'l-İslâm.				
150	Allah katında amellerin en faziletlisi, müminin kalbini sevindirmektir.	أَفْضَلُ الْأَعْمَالِ عِنْدَ اللَّهِ: إِدْخَالُ السُّرُورِ فِي قَلْبِ الْمُؤْمِنِ	Zayıf	Ahlak-Fadâil
151	Sabah uykusu rızka manidir.	الصَّبْحَةُ تَمْنَعُ الرِّزْقَ	Zayıf	Ahlak-Sosyal Hayat
152	Namaz dinin direğidir.	الصَّلَاةُ عِمَادُ الدِّينِ	Zayıf	Fıkıh-Din
153	İbadetlerin en faziletlisi Kur'an okumaktır.	أَفْضَلُ الْعِبَادَةِ: قِرَاءَةُ الْقُرْآنِ	Sahih	Kur'an-İbadet
154	Lezzetleri yok edeni (ölüm) çokça hatırlayınız.	أَكْثَرُوا ذِكْرَ هَادِمِ اللَّذَاتِ (تَخْتَلَفُ كِتَابَةُ هَادِمٍ فِي بَعْضِ الْكُتُبِ: هَازِمًا وَهَازِمًا)	Sahih	Ahlak
155	Zulüm, kıyamet günü karanlık olacaktır.	الظُّلْمُ ظُلُمَاتٌ يَوْمَ الْقِيَامَةِ	Sahih	Ahlak-Ahret
156	Söz verme borç yerine geçer.	الْعِدَّةُ دَيْنٌ	Zayıf	Ahlak
157	Dünya müminin zindanı kafirin cennetidir.	الدُّنْيَا سِجْنُ الْمُؤْمِنِ وَجَنَّةُ الْكَافِرِ	Sahih	Dünya-Ahlak
158	Fakirlik övüncümdür.	الْفَقْرُ فَخْرِي	Mevzu	Peygamber-Sosyal Hayat
159	Kanaat tükenmez bir hazinedir.	الْقَنَاعَةُ كَنْزٌ لَا يَنْقُذُ	Zayıf	Ahlak

160	Kabule en yakın dua, bir kimsenin başka birine giyaben yaptığı duadır.	إِنْ أَسْرَعَ الدُّعَاءُ إِبْجَابَةً، دَعْوَةٌ غَائِبٍ لِّغَائِبٍ	Hasen	Dua-Ahlak-Sosyal Hayat
161	Şüphesiz Rabbiniz diridir, cömerttir, elini açıp dua eden kulunu geri çevirmekten haya eder.	إِنْ رَبُّكُمْ خَبِيٌّ كَرِيمٌ؛ يَسْتَجِيبُ مِنْ عَبْدِهِ إِذَا رَفَعَ يَدَيْهِ أَنْ يَرُدَّهُمَا صَفَرًا	Sahih	Allah-Kul İlişkisi-Dua
162	Sen sevdiğinle berabersin.	أَنْتَ مَعَ مَنْ أَحْبَبْتَ	Sahih	Sosyal Hayat-Ahret
163	Müslüman, elinden ve dilinden Müslümanların emin olduğu kimsedir.	المُسْلِمُ: مَنْ سَلِمَ الْمُسْلِمُونَ مِنْ لِسَانِهِ وَيَدِهِ	Sahih	Din-Ahlak
164	Şüphesiz Allah sizin suretlerinize ve mallarınıza bakmaz; kalplerinize ve amellerinize bakar.	إِنَّ اللَّهَ لَا يَنْظُرُ إِلَى صُورِكُمْ، وَلَا إِلَى أَمْوَالِكُمْ، وَلَكِنْ يَنْظُرُ إِلَى قُلُوبِكُمْ وَأَعْمَالِكُمْ	Sahih	Allah-Kul İlişkisi
165	Sizden daha aşağıda olanların durumunu dikkate alınız. Sizden daha iyi durumda olanlara bakmayınız. Allah'ın nimetini küçümsememeye en uygun olan budur.	انظروا إلى مَنْ هُوَ أَسْفَلَ مِنْكُمْ، وَلَا تَنْظُرُوا إِلَى مَنْ هُوَ فَوْقَكُمْ؛ فَإِنَّهُ أَجْدَرُ أَنْ لَا تَزْدَرُوا نِعْمَةَ اللَّهِ	Sahih	Ahlak-Sosyal Hayat
166	Şüphesiz günlerin değerlisi ve büyüğü Cuma günüdür. O gün Allah katında Kurban ve Ramazan (bayramı) günlerinden daha değerlidir.	إِنْ يَوْمَ الْجُمُعَةِ سَيِّدُ الْأَيَّامِ وَعَظِيمُهَا، وَهُوَ أَكْبَرُ عِنْدَ اللَّهِ مِنْ يَوْمِ الْأَضْحَى، وَيَوْمِ الْفِطْرِ	Hasen	Fadâil
167	Münafığın alameti üçtür. Konuştuğunda yalan söyler, söz verdiğinde sözünü tutmaz, bir şey emanet edildiğinde hıyanet eder.	آيَةُ الْمُنَافِقِ ثَلَاثٌ: إِذَا حَدَّثَ كَذَبَ، وَإِذَا وَعَدَ أَخْلَفَ، وَإِذَا أُؤْتِمِنَ خَانَ	Sahih	İman-Ahlak
168	(Nikah akdinde) Bir koyunla da olsa yemek ikram et.	أَوْلِمَ وَلَوْ بِشَاةٍ	Sahih	Fıkıh-Sosyal Hayat
169	(Hassan b. Sâbit'e hitaben) Onları (müşrikleri) hicvet! Cebrail seninle beraberdir.	لِحَسَانٍ: أَهْجَيْتُمْ، وَجَبْرِيْلُ مَعَكُمْ	Sahih	Cihad-Sosyal Hayat
170	Mazlumun ahından sakın.	إِيَّاكَ وَدَعْوَةَ الْمَظْلُومِ	Sahih	Sahabe-Ahlak
171	Kıyamet günü insanların en kötüsü, iki yüzlü olanlardır.	شَرُّ النَّاسِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ ذُو الْوَجْهَيْنِ	Sahih	Ahlak-Ahret
172	Kendi kusuru başkalarının kusuruyla uğraşmasına mani olan kimseye ne mutlu!	طَوْبَى لِمَنْ شَغَلَهُ عَيْبُهُ عَنْ غُيُوبِ النَّاسِ	Zayıf	Ahlak
173	Kaderin önüne duadan başka bir şey geçemez.	لَا يَرُدُّ الْقَضَاءَ، إِلَّا الدُّعَاءُ	Sahih	Dua-Kader
174	Zemzem ve cehennem ateşi, bir kulun karnında asla bir arada olmaz.	لَا يَجْتَمِعُ مَاءُ زَمْزَمَ، وَنَارُ جَهَنَّمَ فِي جَوْفِ عَبْدِ أَبَدًا	Mevzu	Ahret-Sosyal Hayat
175	Bir kimse öfkeli halde iken iki kişinin arasında hüküm vermesin.	لَا يَحْكُمُ أَحَدٌ بَيْنَ اثْنَيْنِ وَهُوَ غَضْبَانٌ	Sahih	Fıkıh-Ahlak
176	İki kişinin arasını düzeltmek için iyi şeyler söyleyen kimse yalancı değildir.	لَيْسَ بِكَذَّابٍ مَنْ أَصْلَحَ بَيْنَ اثْنَيْنِ، فَقَالَ خَيْرًا	Sahih	Fıkıh-Ahlak
177	Merhamet etmeyene merhamet edilmez.	مَنْ لَمْ يَرْحَمْ؛ لَمْ يُرْحَمْ	Sahih	Ahlak-Sosyal Hayat
178	Asıl güçlü kimse, güreşte insanları çok yenen değil; öfkeli olduğunda öfkesine hâkim olandır.	لَيْسَ الشَّدِيدُ بِالصُّرْعَةِ، إِنَّمَا الشَّدِيدُ الَّذِي يَمْلِكُ نَفْسَهُ عِنْدَ الْغَضَبِ	Sahih	Ahlak
179	Bir günde 70 defa istiğfarını tekrar etse bile istiğfar eden kimse ısrarcı sayılmaz.	مَا أَصْرَ مَنْ اسْتَعْفَرَ، وَإِنْ عَادَ فِي الْيَوْمِ سَبْعِينَ مَرَّةً	Sahih	Tövbe
180	Kim mümin bir köleyi azat ederse Allah, azat olanın her bir uzvu karşılığında onun bir uzvunu cehennem ateşinden azat eder.	مَنْ أَعْتَقَ رَقَبَةً مُؤْمِنَةً؛ أَعْتَقَ اللَّهُ بِكُلِّ إِرْبٍ مِنْهَا إِرْبًا مِنْهُ مِنَ النَّارِ	Sahih	Fıkıh-Ahret
181	Kim sıkıntılı zamanlarında Allah'ın duasını kabul ederek kendisini sevindirmesini istiyorsa rahat zamanlarında duayı çoğaltsın.	مَنْ سَرَّهُ أَنْ يَسْتَجِيبَ اللَّهُ لَهُ عِنْدَ الشَّدَائِدِ؛ فَلْيَكْثِرِ الدُّعَاءَ عِنْدَ الرَّخَاءِ	Sahih	Dua-Ahlak-Sosyal Hayat
182	Kim dünyada şarap içer de tövbe etmezse, cennet şarabından mahrum kalır.	مَنْ شَرِبَ الْخَمْرَ فِي الدُّنْيَا، ثُمَّ لَمْ يَتُبْ مِنْهَا؛ حُرِمَ فِي الْآخِرَةِ	Sahih	Fıkıh-Ahret

183	Kim sadece beni ziyaret etmeyi arzularak ziyaretime gelse kıyamet günü onun için şefaataçı olurum.	مَنْ جَاءَنِي زَائِرًا لَا يَهْمُهُ إِلَّا زِيَارَتِي؛ كَانَ حَقًّا عَلَيَّ أَنْ أَكُونَ شَفِيعًا لَهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ	Zayıf	Peygamber -Şefaaf
184	Kim Ramazan orucunu tutar, Şevval ayından da altı gün oruç ilave ederse o seneyi oruçlu geçirmiş gibi olur.	مَنْ صَامَ رَمَضَانَ، ثُمَّ أَتْبَعَهُ سِتًّا مِنْ شَوَّالٍ؛ كَانَ كَصِيَامِ الدَّهْرِ	Sahih	Fıkıh
185	Kim bana bir salavat getirirse Allah ona on salat eder.	مَنْ صَلَّى عَلَيَّ وَاجِدَةً؛ صَلَّى اللَّهُ تَعَالَى عَلَيْهِ عَشْرًا	Sahih	Peygamber - Salât
186	Dünyada ipek giyen (erkek) ahiret hayatında giyemeyecektir.	مَنْ لَبَسَ الْحَرِيرَ فِي الدُّنْيَا، لَمْ يَلْبَسْهُ فِي الْآخِرَةِ	Sahih	Fıkıh- Ahiret
187	Lailaheillallah diyen kimse dışında herkes bu dünyadan susuz gider.	يَخْرُجُ مِنَ الدُّنْيَا عَطْشَانًا، إِلَّا مَنْ قَالَ: لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ	Bulunamadı	İman
188	Sizden biriniz acele edip dua ettim de kabul edilmedi demedikçe duası kabul edilir.	يُسْتَجَابُ لِأَحَدِكُمْ مَا لَمْ يَعْجَلْ، يَقُولُ: قَدْ دَعَوْتُ رَبِّي، وَلَمْ يُسْتَجِبْ	Sahih	Dua-Ahlak
189	İnsanoğlu ihtiyarlar ancak onda iki şey genç kalır: Uzun ömür ve tül-i emel.	يَهْرُمُ ابْنُ آدَمَ، وَيَشِيبُ فِيهِ اثْنَتَانِ: الْجِرْصُ عَلَى الْعُمُرِ، وَالْجِرْصُ عَلَى الْمَالِ	Sahih	Ahlak- Sosyal Hayat
Yahyâ Nev'î, Tercüme-i Ehâdis-i Hazreti Nebî.				
190	الحمد لله رب العالمين (Hamd âlemlerin rabbi olan Allah'a mahsustur) Tekrar tekrar okunan yedi ayettir ve bana verilen; Kur'an-ı Azîm'dir.	الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ، هِيَ السَّبْعُ الْمُثَانِي، وَالْقُرْآنُ الْعَظِيمُ الَّذِي أُوتِيَتْهُ	Sahih	Kur'an
191	Gerçek şu ki dünya tatlı ve güzeldir. Allah sizleri orada halife kıldı ve sizin ne yaptığınıza bakacaktır. Bu yüzden dünyadan sakınınız.	إِنَّ الدُّنْيَا خُلُوةٌ خَضِرَةٌ، وَإِنَّ اللَّهَ مُسْتَخْلِفُكُمْ فِيهَا، فَيَنْظُرُ كَيْفَ تَعْمَلُونَ، فَاتَّقُوا الدُّنْيَا	Sahih	Dünya- Ahlak
192	Sizin her birinizin cennet veya cehennemde varacağı yer yazılmıştır. Bunun üzerine sahâbiler: amellerimize güvenmeyelim mi, diye sordular. O, amellerinizi işlemeye devam edin. Kişi ne için yaratılmışsa o amel kendisine kolay kılınır. Kim cennet ehlinden ise onu cennete ulaştıracak ameller kolaylaştırılır. Kim de cehennem ehlinden ise onu cehenneme götürecektir amelleri işlemesi kolaylaştırılır.	عَنْ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ: مَا مِنْكُمْ مِنْ أَحَدٍ إِلَّا وَقَدْ كُتِبَ مَقْعَدُهُ مِنَ الْجَنَّةِ، وَمَقْعَدُهُ مِنَ النَّارِ، قَالُوا: يَا رَسُولَ اللَّهِ أَفَلَا نَتَّكِلُ؟ قَالَ: اعْمَلُوا؛ فَكُلُّ مُبَسَّرٍ لِمَا خُلِقَ لَهُ، أَمَا مِنْ كَانَ مِنَ أَهْلِ السَّعَادَةِ؛ فَسَيَصِيرُ بِعَمَلِ السَّعَادَةِ، وَأَمَا مَنْ كَانَ مِنَ أَهْلِ الشَّقَاوَةِ؛ فَسَيَصِيرُ بِعَمَلِ الشَّقَاوَةِ	Sahih	Kader
193	Kalbinde kibirden bir zerre ağırlığında kibir bulunan kimse cennete giremeyecektir. Bir adam "kişi elbisesinin, ayakkabısının güzel olmasını sever deyince Hz. Peygamber: "gerçek şu ki Allah güzeldir ve güzel olanı sever. Kibir ise hakkı yok saymak, inkar etmek ve insanları hor görmektir" buyurdu.	لَا يَدْخُلُ الْجَنَّةَ مَنْ كَانَ فِي قَلْبِهِ مِثْقَالُ ذَرَّةٍ مِنْ كِبَرٍ، فَقَالَ رَجُلٌ: إِنَّ الرَّجُلَ يُحِبُّ أَنْ يَكُونَ ثَوْبُهُ حَسَنًا وَتَعَلُّهُ حَسَنَةً، قَالَ: إِنَّ اللَّهَ جَمِيلٌ يُحِبُّ الْجَمَالَ، الْكِبَرُ: بَطْرُ الْحَقِّ، وَغَمَطُ النَّاسِ	Sahih	Allah- Ahlak- Ahiret
194	Cennete giren öyle topluluklar vardır ki, kalpleri tıpkı kuşların kalbi gibidir.	يَدْخُلُ الْجَنَّةَ أَقْوَامٌ أَفْنِدَتْهُمْ مِثْلُ أَفْنِدَةِ الطَّيْرِ	Sahih	Ahiret- Kul İlişkisi
195	Cehennem arzu edilenlerle, cennet ise insanın hoşuna gitmeyen şeylerle çevrilmiştir.	حُجِبَتِ النَّارُ بِالسَّهْوَاتِ، وَحُجِبَتِ الْجَنَّةُ بِالْمَكَارِهِ	Sahih	Ahlak- Ahiret
196	Temizliğe devam et ki rızkın bol olsun.	ذُمَّ عَلَى الطَّهَارَةِ، يُوسِّعُ عَلَيْكَ الرَّزْقَ	Bulunamadı	Ahlak- Sosyal Hayat
197	Üç grup vardır ki Allah kıyamet günü onlarla konuşmaz, onlara rahmet nazarıyla bakmaz ve onları temize çıkarmaz ve onlar için elem dolu bir azap vardır. Bunlar yalan söyleyen yönetici, zina yapan ihtiyar ve kibirlenen fakirdir.	ثَلَاثٌ لَا يُكَلِّمُهُمُ اللَّهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ، وَلَا يُنْظَرُ إِلَيْهِمْ، وَلَا يُرَكَّبُ عَلَيْهِمْ، وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ، مَلِكٌ كَذَّابٌ، وَشَيْخٌ زَانٍ، وَعَائِلٌ مُتَكَبِّرٌ	Sahih	Allah- Ahlak- Yöneticilik- Ahiret
198	Yaprakları hiç dökülmeyen bir ağaç vardır ki işte mümin o ağaca benzer. (güzel ahlakını her zaman korur).	إِنَّ مِنَ الشَّجَرِ شَجْرَةً لَا تَسْقُطُ أَوْاقِفُهَا، وَإِنِهَا مِثْلُ الْمُسْلِمِ	Sahih	Din- Ahlak
199	(Hassân b. Sâbit'e hitaben) "Sen Allah ve Resul'ünü müdafaada buldukça şüphesiz Cebrail seni desteklemeye devam edecektir.	إِنَّ رُوحَ الْقُدُّسِ لَا يَزَالُ يُؤَيِّدُكَ مَا نَفَخْتَ عَنِ اللَّهِ وَرَسُولِهِ	Sahih	Cihad- Sosyal Hayat

200	Allah'a çokça secde etmeni sana tavsiye ederim, çünkü secde ettiğin her an Allah o secdeden dolayı seni bir derece yükseltir veya hatalarından bir hata siler.	قَالَ: عَلَيْكَ بِكَثْرَةِ السُّجُودِ لِلَّهِ؛ فَإِنَّكَ لَا تَسْجُدُ لِلَّهِ سَجْدَةً، إِلَّا رَفَعَكَ اللَّهُ بِهَا دَرَجَةً، وَحَطَّ عَنْكَ بِهَا خَطِيئَةٌ	Sahih	Fıkıh-Ahret
201	Müminler birbirlerini sevmeye merhamet ve şefkat göstermede bir vücuda benzer. Vücudun bir organı hastalandığında diğer uzuvlar da uykusuzluk ve ateş ile ona iştirak ederler.	مَثَلُ الْمُؤْمِنِينَ فِي تَوَادُّهِمْ وَتَرَاحُمِهِمْ وَتَعَاطُفِهِمْ، مَثَلُ الْجَسَدِ، إِذَا اشْتَكَى مِنْهُ عُضْوٌ، تَدَاعَى لَهُ سَائِرُ الْجَسَدِ بِالسَّهْرِ وَالْحَمَى	Sahih	Ahlak-Sosyal Hayat
202	Allah bütün işlerde incelikle, zarafetle davranmayı sever.	إِنَّ اللَّهَ يُجِبُّ الرَّفِقُ فِي الْأَمْرِ كُلِّهِ	Sahih	Allah-Kul İlişkisi
203	Asıl güçlü kimse, güreşte insanları çok yenen değil; öfkeli olduğunda öfkesine hâkim olandır.	لَيْسَ الشَّدِيدُ بِالصُّرْعَةِ، إِنَّمَا الشَّدِيدُ الَّذِي يَمْلِكُ نَفْسَهُ عِنْدَ الْغَضَبِ	Sahih	Ahlak
204	Kendinizi temize çıkartmak için uğraşmayınız. Allah içinizdeki iyileri en iyi bilendir.	لَا تَزْكُوا أَنْفُسَكُمْ، اللَّهُ أَعْلَمُ بِأَهْلِ الْبِرِّ مِنْكُمْ	Sahih	Allah-Kul İlişkisi
205	Sizden daha aşağıda olanların durumunu dikkate alınız. Sizden daha iyi durumda olanlara bakmayınız. Allah'ın nimetini küçümsememeye en uygun olan budur.	انظروا إلى مَنْ هُوَ أَسْفَلَ مِنْكُمْ، وَلَا تَنْظُرُوا إِلَى مَنْ هُوَ فَوْقَكُمْ؛ فَإِنَّهُ أَجْدَرُ أَنْ لَا تَزُدُّوا نِعْمَةَ اللَّهِ	Sahih	Ahlak
206	Aranızda selamı yayınız.	أَفْسُوا السَّلَامَ بَيْنَكُمْ	Sahih	Ahlak-Sosyal Hayat
207	Müslüman kardeşini üç günden fazla terk etmek(ona küsmek) Müslümana helal olmaz.	لَا يَجِلُّ لِأَمْرٍ أَنْ يَهْجَرَ أَخَاهُ فَوْقَ ثَلَاثِ	Sahih	Din-Ahlak
208	Asıl sabır sıkıntıyla karşılaştığın ilk andadır.	الصَّبْرُ عِنْدَ الصَّدْمَةِ الْأُولَى	Sahih	Ahlak
209	Yalnızca müminlere verilmiş olan şu durum hayret vericidir: Ona bir iyilik dokunduğunda sevinir ve şükreder, o iyilik kendisi için hayırlı olur. Kendisine bir şer dokunduğunda sabreder, kötülük de kendisi için hayırlı olur.	عَجِبًا لِأَمْرِ الْمُؤْمِنِ؛ إِنْ أَمَرَهُ كُلُّهُ لَهَ خَيْرٍ، وَلَيْسَ ذَلِكَ لِأَحَدٍ إِلَّا لِلْمُؤْمِنِ، إِنْ أَصَابَتْهُ سَرَاءٌ شَكَرَ، فَكَانَ خَيْرًا لَهُ، وَإِنْ أَصَابَتْهُ ضَرَاءٌ صَبَرَ، فَكَانَ خَيْرًا لَهُ	Sahih	Din-Ahlak
210	Sadaka vermekle mal azalmaz. Kişi mazlum bir kimseyi başlılarsa Allah da onun ömrünü uzatır.	مَا نَقَصَ مَالٌ مِنْ صَدَقَةٍ، وَلَا عَفَا رَجُلٌ عَنْ مَظْلُومٍ إِلَّا زَادَهُ اللَّهُ بِهَا عُمْرًا	Sahih	Ahlak-Kader
211	Rüyaların en doğrusu, seher vakitlerinde görülendir.	أَصْدَقُ الرُّؤْيَا بِالْأَسْحَارِ	Zayıf	Rüya
212	Sadaka (kişinin lehine) delildir.	الصَّدَقَةُ بُرْهَانٌ	Sahih	Ahlak
213	Kişiye her duyduğunu söylemesi günah olarak yeter.	كَفَى بِالْمَرْءِ إِثْمًا أَنْ يُخْبِتَ بِكُلِّ مَا سَمِعَ	Sahih	Ahlak-Günah
214	İman Süreyya yıldızında asılmış olsa dahi Farisiler ve Rumlar onu elde ederlerdi.	قَالَ: لَوْ كَانَ الْإِيمَانُ عِنْدَ النَّرْيَانِ لَنَالَهُ أَصْحَابُ فَارِسَ وَالرُّومِ	Sahih	Din-Sosyal Hayat
215	İki kişinin arasını düzeltmek için iyi şeyler söyleyen kimse yalancı değildir.	لَيْسَ بِكَذَّابٍ مَنْ أَصْلَحَ بَيْنَ اثْنَيْنِ، فَقَالَ خَيْرًا	Sahih	Fıkıh-Ahlak
216	Allah bir kimse hakkında hayır dilerse, onu musibetle imtihan eder.	مَنْ يُرِدِ اللَّهُ بِهِ خَيْرًا، يُصِيبْ مِنْهُ	Sahih	Allah-Kul İlişkisi
217	Şefaet edin ki ecir kazanın.	اشْفَعُوا؛ تُوجَرُوا	Sahih	Fıkıh-Ahlak
218	Kimi rızkının geniş, ömrünün bereketli olması seviniririse, isteyen kimse akraba ziyaretlerine devam etsin.	مَنْ سَرَّهُ أَنْ يُبْسَطَ لَهُ فِي رِزْقِهِ، أَوْ يُنْسَأَ لَهُ فِي أَثَرِهِ، فَلْيَصِلْ رَحْمَةَ	Sahih	Ahlak-Sosyal Hayat
219	Sizden biriniz acele edip dua ettim de kabul edilmedi demedikçe duası kabul edilir.	يُسْتَجَابُ لِأَحَدِكُمْ مَا لَمْ يَعْجَلْ، يَقُولُ: قَدْ دَعَوْتُ رَبِّي، وَلَمْ يَسْتَجِبْ	Sahih	Dua-Ahlak
220	Kolaylaştırınız, zorlaştırmayınız; müjdeleyiniz nefret ettirmeyiniz.	يَسِّرُوا وَلَا تَعْسِرُوا، وَبَشِّرُوا وَلَا تَنْفِرُوا	Sahih	Din-Ahlak
221	Zenginlik mal çokluğu ile olmaz. Asıl zenginlik, gönlün zenginliğidir.	لَيْسَ الْغِنَى عَنْ كَثْرَةِ الْعَرَضِ، وَلَكِنَّ الْغِنَى غِنَى النَّفْسِ	Sahih	Ahlak-Sosyal Hayat

222	Allah Teala bir peygamber için Kur'an-ı Kerim'i açıktan ve güzel bir şekilde okunmasına izin verdiği gibi başka hiçbir şeye izin vermemiştir.	ما أذن الله لشيءٍ كاذنه لنبيٍّ يتغنَّى بالقرآن، يجهرُ به	Sahih	Allah-Kur'an-Peygamber
223	Mümin bir delikten iki defa ısırılmaz. (aynı hatayı iki kere yapmaz)	لا يلدغ المؤمن من جحرٍ واحدٍ مرتين	Sahih	Ahlak
224	İnsanoğlu benim malım benim malım, diye övünür durur. Ey Ademoğlu! Senin yediğin, giydiğin, harca yıptükettiğinden başka malın mı var?	يقول ابن آدم: مالي، مالي، وهل لك يا ابن آدم- من مالك إلا ما أكلت فأفانيت، أو لبست فأبليت، أو تصدقت فأمضيت	Sahih	Ahlak-Sosyal Hayat
225	İbn Ömer'den gelen rivayete göre Hz. Peygamber onun vücuduna dokunarak: "dünyada garip bir kimse ya da yolcu gibi ol ve kendini kabir ehlinde kabul et" buyurdu.	عن ابن عمر قال: أخذ رسول الله صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ببعض جسدي، فقال: كُنْ في الدنيا كَأَنَّكَ غَرِيبٌ، أَوْ غَائِبٌ سَبِيلًا، وَعَدَّ نَفْسَكَ مِنْ أَهْلِ الْقُبُورِ	Sahih	Ahlak-Ahret
226	Tövbenin bir kapısı vardır ki genişliği 70 sene yürüme mesafesindedir. Güneş batıdan doğuncaya kadar o kapı kapanmayacaktır.	إِنَّ لِلتَّوْبَةِ بَابًا عَرْضُهُ مَسِيرَةَ سَبْعِينَ سَنَةً، وَأَنَّهُ لَا يُغْلَقُ حَتَّى تَطْلُعَ الشَّمْسُ مِنْ مَغْرِبِهَا	Sahih	Tövbe-Ahret
227	Uğursuzluk evde, kadında ve attadır.	السُّؤْمُ فِي الْفَرَسِ وَالْمَرْأَةِ وَالذَّارِ	Sahih	İman-Sosyal Hayat
228	Çörek otu, ölüm hariç bütün hastalıklara şifadır.	الحَبَّةُ السُّودَاءُ شِفَاءٌ مِنْ كُلِّ دَاءٍ إِلَّا السَّامَ	Sahih	Tıp
229	Sirke ne güzel azıktır.	زِعْمُ الْإِدَامِ الْخَلُّ	Sahih	Tıp
Abdülmeccid b. Şeyh Nâsûh, Arafatü'l-Ârifin.				
230	Allah huzuruna gelen iki kula cennete girmelerini emreder. Onlar karşılığı cennet olacak bir amel işlememişken oraya nasıl girebiliriz, diye sorunca Allah Teâlâ: "Ey kullarım! Cennete giriniz! Çünkü ben adı Ahmed ve Muhammed olanları cehenneme sokmamaya yemin ettim" diye cevap verir.	يُوقَفُ عَبْدَانِ بَيْنَ يَدَيِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ، فَيَأْمُرُ بِهِمَا إِلَى الْجَنَّةِ، فَيَقُولَانِ: رَبَّنَا بِمَ اسْتَأْهَلْنَا مِنْكَ الْجَنَّةَ، وَلَمْ نَعْمَلْ عَمَلًا يُجَارِئُنَا الْجَنَّةَ؟ فَيَقُولُ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ لهما: عَبْدَايَ ادْخُلَا الْجَنَّةَ؛ فَإِنِّي آلَيْتُ عَلَى نَفْسِي أَنْ لَا يَدْخُلَ النَّارَ مَنْ اسْمُهُ أَحْمَدٌ وَلَا مُحَمَّدٌ	Mevzu	Allah-Peygamber-Ahret-Kul İlişkisi
231	İsmi Muhammed olan bir kişiyi kıyamet günü Allah'ın huzuruna getirdiklerinde Allah: "En sevdiğimin adını taşıdığın halde bana âsî olmaktan neden hayâ etmedin. Oysa ben habibimle aynı ismi taşıdığın için sana azap etmekten hayâ ediyorum" buyurur.	يُؤْتَى بِرَجُلٍ يَوْمَ الْقِيَامَةِ اسْمُهُ مُحَمَّدٌ، فَيَقُولُ اللَّهُ تَعَالَى: أَمَا اسْتَحْيَيْتَ إِذْ عَصَيْتَنِي، وَأَنْتَ سَمِّيَ حَبِيبِي، فَأَنَا اسْتَحْيِي أَنْ أُعَذِّبَكَ وَأَنْتَ سَمِّيَ حَبِيبِي	Bulunamadı	Allah-Peygamber-Ahret-Kul İlişkisi
232	Allah'ın rahmeti yüz kısımdır. Kendi katında doksan dokuz tanesini tutup bir tanesini yeryüzüne indirdi. O bir kısımlık rahmet ile mahlûkat bir birine merhamet eder. Öyle ki at bile yavrusuna değmesinden korkarak toynaklarını kaldırmaz. Kıyamet günü Allah o bir taneyi de doksan dokuza dâhil eder.	جَعَلَ اللَّهُ الرَّحْمَةَ مِائَةً جُزْءٍ، فَأَمْسَكَ عِنْدَهُ تِسْعَةً وَتِسْعِينَ جُزْءًا، وَأَنْزَلَ فِي الْأَرْضِ جُزْءًا وَاحِدًا، فِيهِ يَتْرَاحُ الْخَلْقُ، حَتَّى إِنْ الْفَرَسَ لَتَرَفَعَ خَافِرَهَا عَنْ وِلْدِهَا، خَشْيَةً أَنْ تُصِيبَهُ، فَإِذَا كَانَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ صَمَّ تِلْكَ الْوَاحِدَةَ إِلَى التِّسْعَةِ وَالتِّسْعِينَ	Sahih	Allah-Ahret-Kul İlişkisi
233	Kelime-i tevhitten başka ameli olmayan bir adam cennete girdi. Bu adam ailesine: ben öldüğümde beni yakın, sonra kül haline getirin ve küllerimin yarısını denize yarısını da karaya savurun. Allah karaya ve denize onun küllerini bir araya toplamalarını emretti onlar da topladılar. Allah, o adama niçin bu işi yaptığımı sordu. Adam: senin korkundan dolayı ey Allah'ım dedi. Bunun üzerinebu kişi affedildi.	لَقَدْ دَخَلَ رَجُلٌ الْجَنَّةَ، مَا عَمِلَ خَيْرًا قَطُّ إِلَّا التَّوْحِيدَ، قَالَ لِأَهْلِهِ حِينَ حَضَرَهُ الْمَوْتُ: إِذَا أَنَا مِتُّ فَأَحْرِقُونِي، بِالنَّارِ، ثُمَّ اسْحَقُونِي، ثُمَّ ادْرُوا نِصْفِي فِي الْبَحْرِ، وَنِصْفِي فِي الْبَرِّ، فَأَمَرَ اللَّهُ الْبَرَّ وَالْبَحَرَ فَجَمَعَاهُ، ثُمَّ قَالَ: مَا حَمَلَكَ عَلَى مَا صَنَعْتَ، قَالَ: مَخَافَتُكَ يَا رَبِّ؛ فَغُفِرَ لَهُ بِذَلِكَ.	Sahih	Allah-İman-Ahret-Af

234	Ahmed b. Sehl, rüyasında (vefat eden) Yahya b. Ektem'i gördü ve Allah'ın ona nasıl davrandığını sordu. Yahya b. Ektem: Allah beni huzuruna aldı ve bana "Ey kötü yaşlı! Şunları yaptın şunları da yaptın (huzuruma günahlar ile geldin)" deyince ben: Ya Rabbi! Bana senden gelen haber başkaydı diye cevap verdim. Allah o sözüm nedir diye sordu ben ise Abdurrezzak bana Ma'mer'den, o, Zührî'den, Zührî, Urve'den, Urve, Hz. Aişe'den, o senin Peygamber'inden, Peygamber'in Cibril aracılığı ile senin: "İslam yolunda bir teli ağaran kimseye eziyet etmekten hayâ ederim sözünü ulaştırdılar bende (bu özellikleri taşıyan) bir yaşlıyım şeklinde cevap verdim. Bunun üzerine Allah, Abdürrezzâk, Ma'mer, Zührî, Urve, Hz. Aişe, Hz. Peygamber, Cibril ve kendisinin doğru söylediklerini belirterek şöyle buyurdu: Ey Yahya! Ben İslam yolunda yaşlanan (saçı ağaran) kimseye azam etmem diyerek (kitabı sağ taraftan verilenlerle birlikte) cennete girmemi emretti.	عَنْ أَحْمَدَ بْنِ سَهْلٍ الرَّاهِدِ قَالَ رَأَيْتُ بَحْيَى بْنَ أَكْتَمٍ فِي الْمَنَامِ فَقُلْتُ لَهُ مَا فَعَلَ بِكَ رَبُّكَ؟ قَالَ: دَعَانِي وَقَالَ: يَا شَيْخَ السُّوءِ فَعَلْتُ وَفَعَلْتُ فَقُلْتُ يَا رَبِّ مَا بِهِدَا حَدَّثْتُ عَنْكَ؟ قَالَ: فِيمَ حَدَّثْتُ عَنِّي؟ قُلْتُ، حَدَّثَنِي عَبْدُ الرَّزَّاقِ عَنْ مَعْمَرٍ عَنِ الرَّهْرِيِّ عَنْ عُرْوَةَ عَنِ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنْ جَبْرِيلَ عَنْكَ جَلَّ جَلَالُكَ أَنْكَ قُلْتَ: مَا مِنْ مُسْلِمٍ يَسِيبُ شَيْبَةً فِي الْإِسْلَامِ وَأَنَا أُرِيدُ أَنْ أُعَذِّبَهُ إِلَّا وَأَنَا أُسْتَخِيهِ أَنْ أُعَذِّبَهُ وَأَنَا شَيْخٌ كَبِيرٌ، فَقَالَ صَدَقَ عَبْدُ الرَّزَّاقِ وَصَدَقَ مَعْمَرُ وَصَدَقَ الرَّهْرِيُّ وَصَدَقَ عُرْوَةُ وَصَدَقَتْ عَائِشَةُ وَصَدَقَ النَّبِيُّ وَصَدَقَ جَبْرِيلُ وَصَدَقْتُ أَنَا يَا بَحْيَى إِنِّي لَا أُعَذِّبُ مَنْ شَابَ فِي الْإِسْلَامِ ثُمَّ أَمَرَ بِي ذَاتَ الْيَمِينِ إِلَى الْجَنَّةِ	Mevzu	Allah-Kul İlişkisi
235	Ümmetim içinden Allah'a hiçbir şey ortak koşmadan ölen kimse zina etse, hırsızlık yapsa bile cennete girebilir.	مَنْ مَاتَ مِنْ أُمَّتِي لَا يُشْرِكُ بِهِ شَيْئًا؛ دَخَلَ الْجَنَّةَ، وَإِنْ زَنَى، وَإِنْ سَرَقَ	Sahih	Allah-Kul İlişkisi
236	Allah'a, Resulüne ve ahirete inanan kimse, akrabayı ziyarete/gözetmeye devam etsin.	مَنْ كَانَ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ، الْآخِرِ فَلْيُصِلْ رَجْمَهُ	Sahih	Din-Sosyal Hayat
237	Allah'a, Resulüne ve ahirete inanan kimse, komşusuna ikramda bulunsun.	مَنْ كَانَ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ، فَلْيُكْرِمْ جَارَهُ	Sahih	Din-Sosyal Hayat
238	Allah'tan başka ilah olmadığına inanarak ölen kimse cennete girer.	مَنْ مَاتَ وَهُوَ يَعْلَمُ أَنَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ؛ دَخَلَ الْجَنَّةَ	Sahih	Allah-İman-Kul İlişkisi
239	Allah'a şirk koşmadan O'nun huzuruna çıkan kimse cennete girer. Şirk koşarak O'nun huzuruna çıkan kimse ise cehenneme girer.	مَنْ لَفِيَ اللَّهُ لَا يُشْرِكُ بِهِ شَيْئًا؛ دَخَلَ الْجَنَّةَ، وَمَنْ لَقِيَهِ يُشْرِكُ بِهِ؛ دَخَلَ النَّارَ	Sahih	Allah-İman-Kul İlişkisi
240	"Bugün içinizde oruç tutan var mı? diye sorunca Ebû Bekir: Ben cevabımı verdi. Bugün içinizde bir cenazeyi defn etmeye giden var mı? diye sorunca Ebû Bekir: Ben cevabımı verdi. Bugün içinizde bir fakir doyuran var mı? diye sorunca Ebû Bekir: Ben cevabımı verdi. Bugün içinizde bir hastayı ziyaret eden var mı? diye sorunca Ebû Bekir: Ben cevabımı verdi. Bu cevabın üzerine Hz. Peygamber: Bu özellikleri bir arada bulunduran kimse mutlaka cennete girer" buyurdu.	مَنْ أَصْبَحَ مِنْكُمْ الْيَوْمَ صَائِمًا؟ قَالَ أَبُو بَكْرٍ: أَنَا، قَالَ فَمَنْ تَبِعَ مِنْكُمْ الْيَوْمَ جَنَازَةً؟ قَالَ أَبُو بَكْرٍ: أَنَا، قَالَ فَمَنْ أَطْعَمَ مِنْكُمْ الْيَوْمَ مَسْكِينًا؟ قَالَ أَبُو بَكْرٍ: أَنَا، قَالَ فَمَنْ عَادَ مِنْكُمْ الْيَوْمَ مَرِيضًا؟ قَالَ أَبُو بَكْرٍ: أَنَا، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: مَا اجْتَمَعْنَ فِي امْرِئٍ إِلَّا دَخَلَ الْجَنَّةَ	Sahih	Sahabe-Ahiret
241	İki serin vaktin namazını (sabah-ikindi) kılan cennete girer.	مَنْ صَلَّى الْبُرْدَيْنِ؛ دَخَلَ الْجَنَّةَ	Sahih	Fıkıh-Ahiret
242	"Yatsı namazını cemaatle kılan kimse gecenin yarısını; sabah namazını cemaatle kılan kimse de tüm geceyi namaz kılarak geçirmiş gibi olur."	مَنْ صَلَّى الْعِشَاءَ فِي جَمَاعَةٍ؛ فَكَأَنَّمَا قَامَ نِصْفَ اللَّيْلِ، وَمَنْ صَلَّى الصُّبْحَ فِي جَمَاعَةٍ؛ فَكَأَنَّمَا صَلَّى اللَّيْلَ كُلَّهُ	Sahih	Fıkıh
243	Allah rızası için bir günde on iki rekât namaz kılan kimseye, cennette bir ev inşa edilir.	مَنْ صَلَّى فِي يَوْمٍ ثِنْتَيْ عَشْرَةَ سَجْدَةً تَطَوُّعًا؛ بُنِيَ لَهُ بَيْتٌ فِي الْجَنَّةِ	Sahih	Fıkıh-Ahiret
244	Kim hasta ziyaretine devam ederse kendisine cennet meyveleri ikram edilir.	مَنْ عَادَ مَرِيضًا؛ لَمْ يَزَلْ فِي حُرْفَةِ الْجَنَّةِ	Sahih	Ahlak-Ahiret
245	Sabah-akşam mescide gidip gelen kimseye Allah, cennetteo kişi için ikramlar hazırlar.	مَنْ غَدَا إِلَى الْمَسْجِدِ أَوْ رَاحَ، أَعَدَّ اللَّهُ لَهُ فِي الْجَنَّةِ نَزْلًا	Sahih	Fıkıh-Ahiret

246	Onları (kafirleri) bizden uzaklaştıran kimseye, cennet vardır.	مَنْ يَرُدُّهُمْ عَنَّا؛ وَلَهُ الْجَنَّةُ	Sahih	Cihad-Ahret
247	Müminler, pis değildir. (Manevi kirden arındırılmıştır)	إِنَّ الْمُؤْمِنِينَ لَا يَبْجُسُ	Sahih	Din
248	Allah, takva sahibi, gönlü zengin ve işini/ibadetini gizli yapan kulu sever.	إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْعَبْدَ التَّقِيَّ الْعَنِيَّ الْخَفِيَّ	Sahih	Allah-Kul İlişkisi
249	Göz değmesi (nazar) haktır.	إِنَّ الْعَيْنَ حَقٌّ	Sahih	İman-Kader
250	En hayırlı işlerden birisi de kişinin babasının ölümünden sonra da babasının dostlarını ziyaret etmeye devam etmesidir.	إِنْ مِنْ أَبْرَ الْبِرِّ: أَنْ يَصِلَ الرَّجُلُ أَهْلَ وَدَّ أَبِيهِ بَعْدَ أَنْ تَوَلَّى الْأَبُ	Sahih	Ahret-Sosyal Hayat
251	Davut Peygamber kendi kazandığından başkasını yemezdi.	إِنَّ دَاوُدَ النَّبِيَّ عَلَيْهِ السَّلَامُ كَانَ لَا يَأْكُلُ إِلَّا مِنْ عَمَلِ يَدِهِ	Sahih	Peygamber-Ahlak
252	(Hassan b. Sâbit'e hitaben) Cebrail aleyhi selam, Allah ve Resulünü müdafaa ettiğin müddetçe seni desteklemeye devam edecektir.	لِحَسَانٍ: إِنَّ رُوحَ الْفَدُوسِ لَا يَزَالُ يُؤَيِّدُكَ مَا نَافَخْتَ عَنِ اللَّهِ وَرَسُولِهِ	Sahih	Cihad-Sosyal Hayat
253	İçinizden biri eşiyile ilişkiye girmek istediğinde besmele çekip "Ey Allah'ım! Şeytanı bizden ve bize verdiğin rızıktan(çocuktan)uzak tut" desin. Şayet Allah onlara bir çocuk takdir ederse şeytan asla ona zarar veremez.	لَوْ أَنَّ أَحَدَهُمْ إِذَا أَرَادَ أَنْ يَأْتِيَ أَهْلَهُ قَالَ: بِاسْمِ اللَّهِ، اللَّهُمَّ جَنِّبْنَا الشَّيْطَانَ، وَجَنِّبِ الشَّيْطَانَ مَا رَزَقْتَنَا؛ فَإِنَّهُ إِنْ يُعْتَرِ بَيْنَهُمَا وَلَدٌ؛ فِي ذَلِكَ، لَمْ يَضُرَّهُ شَيْطَانٌ أَبَدًا	Sahih	Dua-Sosyal Hayat-Şeytan
254	Sizden biri karısı ile ilişkiye girdikten sonra ilişkisini tekrarlamak isterse abdest alsın. Abdest, ilişkiyi tekrarlama konusunda dirilik verir.	إِذَا أَتَى أَحَدَكُمْ أَهْلَهُ، ثُمَّ أَرَادَ أَنْ يَعُودَ، فَلْيَتَوَضَّأْ؛ فَإِنَّهُ أَنْشَطَ لِلْعُودِ	Sahih	Fıkıh-Ahlak
255	İstemeden sana bir şey verilirse onu yiyebilir ve ondan sadaka verebilirsin.	إِذَا أُوتِيتَ شَيْئًا مِنْ غَيْرِ مَسْأَلَةٍ؛ فَكُلْ وَتَصَدَّقْ	Sahih	Ahlak
256	Namaz için kamet getirildiğinde yalnız farz namazı kılınabilir.	إِذَا أُقِيمَتِ الصَّلَاةُ؛ فَلَا صَلَاةَ إِلَّا الْمَكْتُوبَةَ	Sahih	Fıkıh
257	Biriniz Cuma namazından sonra namaz kılmak isterseniz dört rekât kılsın.	مَنْ كَانَ مِنْكُمْ مُصَلِّيًا بَعْدَ الْجُمُعَةِ؛ فَلْيَصِلْ بَعْدَهَا أَرْبَعًا	Sahih	Fıkıh
258	Bir topluluğa imamlık yaptığında namazı kısa tut!	إِذَا أَمَمْتَ قَوْمًا، فَأَخْفِ بِهِمُ الصَّلَاةَ	Sahih	Fıkıh-Sosyal Hayat
259	İmam (Fatiha suresinden sonra) âmin deyince sizde âmin deyin, Zira kimin âmin demesi meleklerin âmin demesine denk gelirse geçmiş günahları bağışlanır.	إِذَا أَمَّنَ الْإِمَامُ، فَأَمِّنُوا، فَإِنَّهُ مَنْ وَافَقَ تَأْمِينَهُ تَأْمِينِ الْمَلَائِكَةِ؛ غُفِرَ لَهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِهِ	Sahih	Fıkıh- Af
260	Biriniz imam hutbede iken Cuma namazına geldiğinde iki rekât namaz kılsın.	إِذَا جَاءَ أَحَدَكُمْ يَوْمَ الْجُمُعَةِ، وَقَدْ خَرَجَ الْإِمَامُ، فَلْيَرْكَعْ رَكْعَتَيْنِ	Sahih	Fıkıh
261	Cuma namazına gelecek kimse, gusül abdesti alsın.	مَنْ جَاءَ مِنْكُمْ الْجُمُعَةَ فَلْيَغْتَسِلْ	Sahih	Fıkıh-Ahlak
262	Allah için hac yapan ve bu hac ibadeti esnasında cinsi münasebette bulunmayan, kavga etmeyen kimse, hacdan annesinden doğduğu günkü gibi günahsız döner.	مَنْ حَجَّ لِلَّهِ فَلَمْ يَرْفُثْ، وَلَمْ يَفْسُقْ، وَرَجَعَ كَيَوْمِ وُلِدَتْهُ أُمُّهُ	Sahih	Fıkıh-Af
263	Veba salgınının olduğu yere girmeyiniz. Bulduğunuz yerde veba salgını olursa sizde oradan ayrılmayınız.	إِذَا سَمِعْتُمْ الطَّاعُونَ بِأَرْضٍ؛ فَلَا تَدْخُلُوهَا، وَإِذَا وَقَعَ بِأَرْضٍ وَأَنْتُمْ بِهَا؛ فَلَا تَخْرُجُوا مِنْهَا	Sahih	Sosyal Hayat
264	Yemek yediğiniz vakitte namaz için kamet getirilmiş olsa da yemeğinizi bitirinceye kadar acele etmeyiniz.	أَنَّهُ قَالَ: إِذَا كَانَ أَحَدُكُمْ عَلَى الطَّعَامِ فَلَا يَعْجَلْ حَتَّى يَنْضِي حَاجَتَهُ مِنْهُ، وَإِنْ أُقِيمَتِ الصَّلَاةُ	Sahih	Fıkıh-Sosyal Hayat
265	Allah'tan başka ilah olmadığına, Hz. Muhammed'in O'nun kulu ve elçisi olduğuna tüm içtenliğiyle şahadet edene Allah ateşi haram eder.	مَا مِنْ أَحَدٍ يَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، وَأَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ، صِدْقًا مِنْ قَلْبِهِ، إِلَّا حَرَّمَ اللَّهُ عَلَى النَّارِ	Sahih	İman-Ahret
266	Bir Müslümanın üç çocuğu buluş çağına ermeden ölürse, Allah, o çocuklara olan rahmeti sayesinde anne ve babasını cennete koyar.	مَا مِنْ مُسْلِمٍ يَمُوتُ لَهُ ثَلَاثَةٌ مِنَ الْوَالِدِ لَمْ يَبْلُغُوا الْجَنَّةَ، إِلَّا أَدْخَلَهُ اللَّهُ الْجَنَّةَ بِفَضْلِ رَحْمَتِهِ إِلَيْهِمْ	Sahih	Allah-Kul İlişkisi-Ahret

267	Kimi rızkının geniş, ömrünün bereketli olması sevindirirse, isteyen kimse akraba ziyaretlerine devam etsin.	مَنْ سَرَّهُ أَنْ يُبْسَطَ لَهُ فِي رِزْقِهِ، أَوْ يُنْسَأَ لَهُ فِي أَثَرِهِ، فَلْيَصِلْ رَحْمَتَهُ	Sahih	Ahlak-Sosyal Hayat
268	Rahm (hısımlık, akrabalık) rahman kelimesinden olup ağacın birbirine geçmiş kökleri gibidir. Allah şöyle demiştir: Ey akrabalık bağı! Kim sana bağlı olur (akrabalık bağına riayet ederse bende ona rahmetimi eklerim. Kim de seninle bağıni keserse ben de ona olan rahmetimi keserim.	إِنَّ الرَّحِمَ شَجَنَةٌ مِنَ الرَّحْمَنِ، فَقَالَ اللَّهُ: مَنْ وَصَلَكَ؛ وَصَلْتُهُ، وَمَنْ قَطَعَكَ؛ قَطَعْتُهُ	Sahih	Ahlak-Ahret
Âşık Çelebi, Hadîs-i Erba'în Tercümesi.				
269	Konuşmadan önce selam vermek gerekir.	السَّلَامُ قَبْلَ الْكَلَامِ	Zayıf	Ahlak
270	İmam (hutbeye) çıktığında namaz ve konuşma yoktur.	إِذَا خَرَجَ الْإِمَامُ؛ فَلَا صَلَاةَ، وَلَا كَلَامَ	Zayıf	Fıkıh
271	Sabah namazını güneş doğmasına yakın bir vakitte kılın, zira sevabı daha çoktur.	أَسْفِرُوا بِالْفَجْرِ؛ فَإِنَّهُ أَعْظَمُ لِلْأَجْرِ	Sahih	Fıkıh
272	Secde yerini temizleyen Ebu Zer: Hz. Peygamber şöyle buyurdu: "Ey Ebu Zer! (Taşları alma işini) bir defada yap ya da bırak!"	يَا أَبَا ذَرٍّ، مَرَّةً، أَوْ ذَرٍّ	Sahih	Fıkıh
273	Allah Ramazan orucunu farz kıldı, gecesini ihya etmeyi de (namazla) ben sizin için sünnet kıldım.	إِنَّ اللَّهَ فَرَضَ عَلَيْكُمْ صِيَامَهُ، وَسَنَنْتُ لَكُمْ قِيَامَهُ	Sahih	Fıkıh
274	Sünnetimi terk eden kimseye şefaetim haram olur.	مَنْ صَيَّعَ سُنَّتِي؛ حُرِّمَتْ عَلَيْهِ شَفَاعَتِي	Mevzu	Sünnet-Şefaati
275	İsrarla işlendiği sürece hiçbir günahın küçüklüğünden söz edilemez; istiğfar edildiği zaman da hiçbir günahın büyüklüğü söz konusu olmaz.	لَا صَغِيرَةَ مَعَ الْإِصْرَارِ، وَلَا كَبِيرَةَ مَعَ الْإِسْتِغْفَارِ	Zayıf	Fıkıh-Af
276	Seferde oruç tutmak, evde oruç bozmak gibidir.	الصَّوْمُ فِي السَّفَرِ، كَالْفِطْرِ فِي الْحَضَرِ	Zayıf	Fıkıh
277	Üç şey vardır ki orucu bozmaz: kusma, hacamat ve ihtilam olmak.	ثَلَاثٌ لَا تُفْطِرُنَ الصِّيَامَ: الْقَيْءُ، وَالْحَجَامَةُ وَالِاحْتِلَامُ	Zayıf	Fıkıh
278	Kurban olarak büyük hayvanları tercih edin, çünkü onlar sırat üzerinde sizin (büyük ve değerli) bineklerinizdir.	عَظِّمُوا صَحَائِبَكُمْ؛ فَإِنَّهَا عَلَى الصِّرَاطِ مَطَايِكُمْ	Zayıf	Fıkıh-Ahret
279	En faziletli hac, yüksek sesle telbiye getirilen ve kurban kesilendir.	أَفْضَلُ الْحَجِّ: الْحَجُّ وَالسَّجُّ	Sahih	Fıkıh
280	Azaptan önce gelen uyarıcı insanlara tövbe fırsatı vermiştir.	قَدْ أَعَذَّرَ مَنْ أُنذِرَ	S.Sözü	Tövbe-Ahret
281	Yöneticinin/emirin engellemesi, Kur'an'ın engellemesinden daha etkilidir.	مَا يَزِغُ السُّلْطَانَ أَكْثَرَ مِمَّا يَزِغُ الْقُرْآنُ	S.Sözü	Yöneticilik-Kur'an
282	Günün ilk vakti kazanç ya da kurtuluş vaktidir.	الْبُكْرَةُ رِبَاحٌ أَوْ نَجَاحٌ	Bulunamadı	Sosyal Hayat
283	Eşit olarak paylaşır ve yönetimin altındaki kişiler için adaleti gözet.	اقْسِمِ بِالسَّوِيَّةِ، وَاغْدِلْ فِي الرَّعِيَّةِ	Bulunamadı	Yöneticilik-Ahlak
284	Kolaylaştırınız, zorlaştırmayınız; müjdeleyiniz nefret ettirmeyiniz.	يَسِّرُوا وَلَا تَعْسِرُوا، وَبَشِّرُوا وَلَا تَنْفِرُوا	Sahih	Ahlak
285	Kabirleri ziyaret edin ve yeniden diriliş gününü düşünün.	إِطَّعْ فِي الْقُبُورِ، فَاعْتَبِرْ فِي النَّشُورِ	Mevzu	Ahlak-Ahret
286	İşlerinizde acze düşüp şaşırduğunuz zaman kabir ehlinen yardım dileyin.	إِذَا تَحَيَّرْتُمْ فِي الْأُمُورِ، فَاسْتَعِينُوا مِنْ أَهْلِ الْقُبُورِ	Mevzu	Tevesül
287	Hz. Peygamber kabirleri süslemeyi ve kireçlemeyi yasaklamıştır.	إِنَّهُ نَهَى عَنِ التَّجْصِيسِ وَالتَّجْوِيسِ	Sahih	Fıkıh-Sosyal Hayat
288	Köylerde yaşayanlar (sükunet açısından) kabirdekiler gibidir.	أَهْلُ الْكُفُورِ، هُمْ أَهْلُ الْقُبُورِ	S.Sözü	Sosyal Hayat-Kabir
289	Evlatlarımız ciğer parelerimizdir.	أَوْلَادُنَا أَكْبَادُنَا	Bulunamadı	Sosyal Hayat
290	Bulûğa erdikten sonra yetimlik olmaz.	لَا يَتِّمُّ بَعْدَ اخْتِلَامٍ	Sahih	Fıkıh-Sosyal Hayat

291	Küçükken öğrenilen ilim, taşa kazıma gibidir.	الْعِلْمُ فِي الصَّبْرِ، كَالنَّقْشِ فِي الْحَجَرِ	S.Sözü	İlim
292	Yaşlılığa rağmen ayıplıdır. (Bu yaşta bu kötülük olacak iş değildir)	شَيْبٌ وَعَيْبٌ	Mevzu	Ahlak-Sosyal Hayat
293	Mercimek yemenizi tavsiye ediyorum. Zira o mübarek ve kutsal bir yemektir.	عَلَيْكُمْ بِالْعَدَسِ؛ فَإِنَّهُ مُبَارَكٌ وَمُقَدَّسٌ	Mevzu	Tip-Sosyal Hayat
294	Allah bir hastalık vermişse mutlaka onun şifasını da vermiştir.	مَا أَنْزَلَ اللَّهُ دَاءً، إِلَّا أَنْزَلَ لَهُ شِفَاءً	Sahih	Tip
295	Hz. Peygamber kararlılığa kadar üzümü, sertleşinceye kadar buğdayı satmayı yasakladı.	نَهَى عَنْ بَيْعِ الْعِنَبِ حَتَّى يَسْوَدَ، وَعَنْ بَيْعِ الْخَبِّ حَتَّى يَشْتَدَّ	Sahih	Fıkıh
296	İneğin sütünü içmenizi tavsiye ederim; çünkü o her tür bitkiden yer.	عَلَيْكُمْ بِلَبَنِ الْبَقَرِ؛ فَإِنَّهُ يَعْجَمُ مِنْ كُلِّ الشَّجَرِ	Sahih	Tip
297	Hastalığın baş sebebi çok yemektir, en iyi ilacı ise perhizdir.	رَأْسُ الدَّاءِ الْإِمْتَلَاءُ، وَرَأْسُ الدَّوَاءِ الْإِحْتِمَاءُ	Bulunamadı	Tip
298	Sabah yemeğini terk etmek kişiyi hasta eder. Akşam yemeğini terk ise ihtiyarlık sebebidir.	تَرْكُ الْغَدَاءِ مَسْقَمَةٌ، وَتَرْكُ الْعِشَاءِ مَهْرَمَةٌ	Mevzu	Tip
299	Hastalığın (salgın/veba) yaklaşması kişinin sonunun gelmesine sebep olur.	إِنَّ مِنَ الْقَرَفِ التَّلَفُ	Zayıf	Tip
300	Kaderden sakınmak onun gerçekleşmesine engel olmaz.	لَا يُغْنِي حَذْرٌ مِنَ الْقَدْرِ شَيْئًا	Zayıf	Kader
301	Sadaka vermek ve akraba ziyaretinde bulunmak evleri (ülkeleri) imar eder ve ömürleri artırır.	إِنَّ الصَّدَقَةَ وَالصِّلَةَ تَعْمُرَانِ الدِّيَارَ، وَتَزِيدَانِ فِي الْأَعْمَارِ	Sahih	Ahlak-Sosyal Hayat-Kader
302	Kim komşusuna eziyet ederse Allah Teâlâ da eziyet edenin evine komşusunu varis kılar.	مَنْ آذَى جَارَهُ؛ وَرَّثَهُ اللَّهُ دَارَهُ	Bulunamadı	Allah-Kul İlişkisi-Ahlak
303	Evden önce komşu, yoldan önce yol arkadaşı gerekir.	الْجَارُ نُهُمُ الدَّارِ، وَالرَّفِيقُ نُهُمُ الطَّرِيقِ	Zayıf	Sosyal Hayat
304	İyilik ve güzel komşuluk evleri (ülkeyi) mamur eder, ömrün artmasına sebep olur.	الْبِرُّ وَحَسَنُ الْجَوَارِ عِمَارَةُ الدَّارِ وَزِيَادَةُ الْعُمُرِ	Sahih	Sosyal Hayat-Kader
305	Müminler alçakgönüllü ve yumuşak huyludur.	الْمُؤْمِنُونَ هَيِّنُونَ لَيِّنُونَ	Zayıf	Din-Ahlak
306	Mümin, lanet okuyan, sözle çekiştiren kimse olamaz.	لَا يَكُونُ الْمُؤْمِنُ طَعَانًا وَلَا لَعَانًا	Sahih	Din-Ahlak
307	Çalgı aletlerini (zurna vb.) kırmak ve domuzları öldürmek için gönderildim.	بُعِثْتُ لِكَسْرِ الْمَزَامِيرِ، وَقَتْلِ الْخَنَازِيرِ	Bulunamadı	Peygamber
308	Satranç ve tavla oynayan kimse, elini domuz kanına batırmış gibidir.	مَنْ لَعِبَ الشَّطْرَنْجَ وَالنَّرْتَشِيرَ؛ فَكَأَنَّمَا غَسَسَ يَدَهُ فِي دَمِ الْخَنَازِيرِ	Sahih	Fıkıh
Gelibolulu Âlî, I. Kırk Hadis				
309	Lezzetleri yok edeni (ölüm) çokça hatırlayınız.	أَكْثَرُوا ذِكْرَ هَادِمِ اللذات (تختلف كتابة هادم في بعض الكتب: هازما و هاذما)	Sahih	Ahlak
310	Her an Allah'tan hakkıyla sakın.	اتق الله حيثما كنت	Sahih	Allah-Kul İlişkisi
311	Hayâ, imanın şubelerindedir.	الحياء شعبة من الإيمان	Sahih	İman-Ahlak
312	En hayırlımız, Kur'an-ı öğrenen ve öğretenidir.	خَيْرُكُمْ مَنْ تَعَلَّمَ الْقُرْآنَ وَعَلَّمَهُ	Sahih	Kur'an-İlim
313	Sizi töhmet altında bırakacak yerlerde bulunmaktan sakınınız.	انقوا من مواضع التهم	Mevzu	Sosyal Hayat
314	Bana isyan eden Allah'a isyan etmiş olur.	مَنْ عَصَانِي؛ فَقَدْ عَصَى اللَّهَ	Sahih	Peygamber-İtaat
315	İnsanların en faziletli olanları, en akıllı olanlardır.	أَفْضَلُ النَّاسِ، أَعْقَلُ النَّاسِ	Mevzu	Sosyal Hayat
316	Bela dil yüzünden gelir.	البلاء موكل بالمنطق	Zayıf	Ahlak
317	İnsanların hayırda öncüsü, insanların en şerefliyelerindedir.	أول الناس، أشرف الناس	Bulunamadı	Ahlak-Sosyal Hayat

318	O, (Hz. Aişe) Hz. Ebubekir'in kızıdır.	إنها ابنة أبي بكرٍ	Sahih	Sahabe-Ahlak
319	Siyah köpek şeytandır.	الكلب الأسود شيطانٌ	Sahih	Şeytan
320	Yolculuk yapın ki sıhhat bulasınız. Ve bu yolculuğun kıymetini bilin.	سافروا؛ تصحوا، وتستغنموا	Sahih	Tip-Sosyal Hayat
321	Secde yerini temizleyen Ebu Zer: Hz. Peygamber şöyle buyurdu: "Ey Ebu Zer! (Taşları alma işini) bir defada yap ya da bırak!"	يا أبا ذر، مرة، أو ذر	Sahih	Fıkıh
322	Rüyasında beni gören gerçekten beni görmüştür.	من رآني، فقد رآني حقًا	Sahih	Peygamber-Rüya
323	Sizi aciz/çaresiz bırakacak yerlerde oyalanmayın.	لا تلبثوا بدار معجزة	S.Sözü	Sosyal Hayat-Ahlak
324	Kadınlar şeytanın tuzaklarıdır. Onlarla istişarede bulunun ancak dediklerinin aksini yapın.	النساء خبايل الشيطان، شاوروهن وخالفوهن	Mevzu	Kadın-Sosyal Hayat
325	Hz. Peygamber abdest hazırlığı yaptığı esnada şöyle seslendi: "Ey Muğire! Su kabını al!"	يا مغيرة: خذ الإداوة	Sahih	Fıkıh
326	Az ye! Çok yaşa!	كل قليلا؛ تعيش طويلا	Bulunamadı	Tip
327	Sulh hükümlerin başıdır.	الصلح سيد الأحكام	Bulunamadı	Fıkıh-Sosyal Hayat
328	Kabir başında ağlayan kadına hitaben "Allah'tan kork ve sabırlı ol!"	اتقي الله واصبري	Sahih	Sosyal Hayat-Kabir
329	İlim ancak öğrenmeyle gerçekleşir.	إنما العلم بالتعلم	Sahih	İlim
330	İlmi yazarak kayıtlayınız.	قيّدوا العلم بالكتابة	Zayıf	İlim
331	En efdal dinî hayat, vera' ilkesine uygun yaşamaktır.	أفضل الدين الورع	Zayıf	Din-Ahlak
332	Cömertliğin âfeti başa kakmadır.	آفة السّماح المنّ	Mevzu	Ahlak
333	Cömertlik kazançtır.	السّماح رِبَاحٌ	Zayıf	Ahlak
334	Vitir namazını sabah olmadan kılmada acele ediniz.	بادرُوا الصُّبْحَ بالوتر	Sahih	Fıkıh
335	Tasvirle uğraşan herkes ateştedir.	كلُّ مُصَوِّرٍ في النَّارِ	Sahih	Fıkıh-Ahiret
336	Vela hakkı, azat eden kimsededir.	الولاء لمن أعتق	Sahih	Fıkıh
337	Savaş hiledir.	الْحَرْبُ خُدْعَةٌ	Sahih	Fıkıh-Cihad
338	(Siz benim yanımda iken birisi gelir bir şey isterse (ona) aracı olun, sevap elde edin. Şüphesiz Allah, Peygamber'inin diliyle istediğine hükmeder.	إني أوتيت وأسال الحاجّة، وأنتم عندي، فاشفّعوا؛ تُوجزوا، ويقضي الله على لسان نبيّه ما شاء	Sahih	Peygamber-Sosyal Hayat
339	Rızkını kazanmaya çalışanı Allah sever.	الكاسبُ حبيبُ الله	Bulunamadı	Allah-Kul İlişkisi
340	Müslüman Müslümanın kardeşidir.	المُسلِمُ أخو المُسلِمِ	Sahih	Din-Sosyal Hayat
341	Müjdeleyiniz, nefret ettirmeyiniz.	بشّروا ولا تُنّفروا	Sahih	Ahlak
342	Bir kimse doğru söylerse kurtuluşa erer.	أفلح المرء إن صدق	Sahih	Ahlak
343	Kolaylaştırınız, zorlaştırmayınız.	يسّروا ولا تُعسرّوا	Sahih	Ahlak
344	Yaklaşın ve itidalli olun!	قاربوا وسدّدوا	Sahih	Ahlak-Sosyal Hayat
345	Nasıl davranırsan, öyle muâmele görürsün.	كَمَا تَدِينُ نُدَانٌ	Mevzu	Ahlak-Yöneticilik
346	Eşit olarak paylaşır ve yönetimin altındaki kişiler için adaleti gözet.	أقسِمُ بالسّويّة، واعِدِلْ في الرّعيّة	Bulunamadı	Yöneticilik
347	İslam dininde şigar nikâhı yoktur.	لا شِغار في الإسلام	Sahih	Fıkıh

348	Ölüm (dünyevi) lezzetleri kesendir.	الموت هادم اللذات	Sahih	Ahlak
Gelibolulu Âlî, II. Kırk Hadis				
349	İnsanın rahat etmesi dilini muhafaza etmesine bağlıdır.	رَاحَةُ الْإِنْسَانِ فِي حِفْظِ اللِّسَانِ	Bulunamadı	Ahlak-Sosyal Hayat
350	Rüyaların en doğrusu, seher vakitlerinde görülendir.	أَصْدَقُ الرُّؤْيَا بِالْأَسْحَارِ	Zayıf	Rüya
351	Ey Bilal! Ayağa kalk! Ve bizi namaza davet et.	فَمُ فَنَادِي بِالصَّلَاةِ يَا بِلَالُ	Sahih	Fıkıh
352	Ameller niyetlere göredir.	إِنَّمَا الْأَعْمَالُ بِالنِّيَّاتِ	Sahih	Din-Ahlak
353	Doğruluk, dinin başıdır.	الصِّدْقُ رَأْسُ الدِّينِ	Bulunamadı	Din-Ahlak
354	Kendisine danışılan kimse güvenilir kimsedir.	المُسْتَشَارُ مُؤْتَمَنٌ	Sahih	Ahlak
355	Müminin kalbi Allah'ın arşıdır.	قَلْبُ الْمُؤْمِنِ: عَرْشُ اللَّهِ	Mevzu	Allah-Kul İlişkisi
356	Borç, dini sorumluluğu gerektirir.	الدَّيْنُ شَيْنُ الدِّينِ	Zayıf	Din-Ahlak
357	İyilik, güzel ahlakıdır.	الْبِرُّ حُسْنُ الْخُلُقِ	Sahih	Ahlak
358	Çok gülmek kalbi öldürür.	كَثْرَةُ الصَّحْكِ تُمِيتُ الْقَلْبَ	Sahih	Ahlak
359	Çalgının olduğu her yerde şeytan da vardır.	مَعَ كُلِّ جَرَسٍ شَيْطَانٌ	Zayıf	Sosyal Hayat-Şeytan
360	İtaat iyi/mubah konularda söz konusudur.	إِنَّمَا الطَّاعَةُ فِي الْمَعْرُوفِ	Sahih	Din-Sosyal Hayat
361	Teyze, anne gibidir.	إِنَّمَا الْخَالََةُ الْأُمُّ	Sahih	Fıkıh-Sosyal Hayat
362	Sen benden, ben de sendenim.	أَنْتَ مِنِّي، وَأَنَا مِنْكَ	Sahih	Peygamber-Sahabe
363	Kadının cihadı kocasıyla iyi geçinmesiyle gerçekleşir.	جِهَادُ الْمَرْأَةِ: حُسْنُ التَّبَعْلِ	Mevzu	Kadın-Sosyal Hayat
364	Bugün oruç tutmayanlar mükafatı alıp gittiler.	ذَهَبَ الْمُفْرَدُونَ الْيَوْمَ بِالْأَجْرِ	Sahih	Fıkıh-Sosyal Hayat
365	İyi zanda bulunmak, iyi ibadetlerdendir.	حُسْنُ الظَّنِّ مِنْ حُسْنِ الْعِبَادَةِ	Zayıf	Din-Ahlak
366	Güzel ahlak hikmetin başıdır.	حُسْنُ الْخُلُقِ رَأْسُ الْحِكْمَةِ	Mevzu	Ahlak
367	Yumuşak başlılık (uyumluluk) hikmetin başıdır.	الرِّفْقُ رَأْسُ الْحِكْمَةِ	Zayıf	Ahlak
368	Mecliste konuşulanlar emanettir.	المَجَالِسُ بِالْأَمَانَةِ	Zayıf	Ahlak-Sosyal Hayat
369	Göz değmesi (nazar) haktır.	إِنَّ الْعَيْنَ حَقٌّ	Sahih	İman
370	Cennet sakinlerinin sayısı bakımından az olanı kadınlardır.	إِنَّ أَقْلَ سَاكِنِي الْجَنَّةِ النِّسَاءُ	Sahih	Kadın-Ahiret
371	Sözlerin bazısı sihir gibidir.	إِنَّ مِنْ الْبَيَانِ لَسِحْرًا	Sahih	Sosyal Hayat
372	Seferde oruç tutmak, evde oruç bozmak gibidir.	الصَّوْمُ فِي السَّفَرِ، كَالْفِطْرِ فِي الْحَضَرِ	Zayıf	Fıkıh
373	Kadın avrettir.	الْمَرْأَةُ عَوْرَةٌ	Sahih	Kadın-Fıkıh
374	Hesapta tartışılan azap görür.	مَنْ نُوقِشَ فِي الْجِسَابِ؛ فَقَدْ عُدِّبَ	Sahih	Sosyal Hayat
375	Cennet cömertler yurdudur.	الْجَنَّةُ دَارُ الْأَسْحِيَاءِ	Zayıf	Ahlak-Ahiret
376	Kendini muhasebeye çeken kurtuluşa erer.	مَنْ حَاسَبَ نَفْسَهُ سَلِمَ	Bulunamadı	Ahlak-Ahiret
377	Kişi arkadaşının dini üzeredir.	الْمَرْءُ عَلَى دِينِ خَلِيلِهِ	Sahih	Din-Ahlak
378	Zahmette rahmet vardır.	الرَّحْمَةُ رَحْمَةٌ	Mevzu	Sosyal Hayat

379	Akrabalık ilişkilerini kesenler cennete giremez.	لا يدخل الجنة فاطع رحم	Sahih	Ahlak-Ahret
380	Sen sevdiğinle berabersin.	أنت مع من أحببت	Sahih	Sosyal Hayat-Ahret
381	Soğuk dinin düşmanıdır.	البرد عدو الدين	Mevzu	Din-Tıp
382	Gözlerin zinası (harama) bakmaktır.	زنا العينين النظر	Sahih	Fıkıh-Ahlak
383	(Nikah akdinde) Bir koyunla da olsa yemek ikram et.	أولم ولو بشاة	Sahih	Fıkıh-Sosyal Hayat
384	Asıl sabır sıkıntıyla karşılaştığın ilk andadır.	الصبر عند الصدمة الأولى	Sahih	Ahlak
385	Mümin saf (temiz kalpli) ve cömert, facir ise sahtekar ve cimridir.	المؤمن غر كريم والفاجر خب لئيم	Sahih	Din-Sosyal Hayat
386	Gurbette bulunananın ölümü, şehadettir.	موت الغريب شهادة	Sahih	Din-Şehitlik
387	Deri tabaklandığı zaman temiz olur.	إذا دُبغ الإهاب؛ فقد طهر	Sahih	Fıkıh
388	Beşikten mezara kadar ilmi talep ediniz.	اطلبوا العلم من المهد إلى اللحد	Mevzu	İlim
Vâlî, I. Kırk Hadis				
389	Cennet cömertler yurdudur.	الجنة دار الأسخياء	Zayıf	Ahlak-Ahret
390	Benden duyduklarınız tebliğ edin, tek âyet bile olsa.	بلغوا عني ولو آية	Sahih	Din
391	İlim isteyen, dönünceye kadar Allah yolundadır.	من طلب العلم؛ فهو في سبيل الله حتى يرجع	Sahih	İlim
392	İlimle diri olan sonsuza dek ebedileşir.	من صار حيا بالعلم؛ لم يموت أبدا	Bulunamadı	İlim
393	Merhamet et ki merhamet edilesin.	ارحم؛ تُرحم	Mevzu	Ahlak-Sosyal Hayat
394	Yalancı benim ümmetimden değildir.	الكذاب ليس من أممي	Bulunamadı	Din-Ahlak-Ümmet
395	Hayâ, imanın şubelerindedir.	الحياء شعبة من الإيمان	Sahih	İman-Ahlak
396	Cennetin kapıları kılıçların gölgesindedir.	إن أبواب الجنات تحت ظلال السيوف	Sahih	Cihad-Ahret
397	Dünya sevgisi her hatanın başıdır.	حب الدنيا رأس كل خطيئة	Mevzu	Ahlak-Dünya
398	Allah katındaki en kötü isim, melikü'l-emlak ismini koyan adamın ismidir.	إن أخص اسم عند الله عز وجل رجل تسمى ملك الأملاك	Sahih	Allah-Kul İlişkisi
399	Kim darda kalmış bir kimsenin sıkıntısını giderirse Allah dünya ve ahirette onun sıkıntılarını giderir.	من يسر على معسر؛ يسره الله في الدنيا والآخرة	Sahih	Allah-Kul İlişkisi
400	Zulmetmekten sakının çünkü zulüm, kıyamet günü karanlık olacaktır.	اتقوا الظلم؛ فإن الظلم ظلمات يوم القيامة	Sahih	Ahlak-Ahret
401	Ölüm, mümine verilen hediyedir.	الموت تحفة المؤمن	Sahih	Din-Ahret
402	Cenazeyi gördüğünüz zaman kalkınız.	إذا رأيتم الجنائز فقوموا	Sahih	Fıkıh-Sosyal Hayat
403	Sizden biriniz Allah hakkında iyi düşünmeden (ümit var olmadan) ölmesin.	لا يموتن أحدكم إلا وهو يحسن الظن بالله عز وجل	Sahih	Allah-Kul İlişkisi
404	İki serin vaktin namazını (sabah-ikindi) kılan cennete girer.	من صلى البردين؛ دخل الجنة	Sahih	Fıkıh-Ahret
405	Gıybet zinadan (sonuç itibariyle) daha şiddetlidir.	الغيبة أشد من الزنا	Zayıf	Ahlak-Sosyal Hayat
406	Mümin daima yokluk, zillet ya da hastalık içindedir.	المؤمن لا يزال في قلة، أو ذلة، أو علة	Bulunamadı	Din-Ahlak

407	İnsanlara merhamet etmeyene Allah da merhamet etmez.	لا يُرْحَمُ اللهُ مَنْ لا يَرْحَمُ النَّاسَ	Sahih	Allah-Kul İlişkisi- Ahlak
408	Merhamet edenlere Rahman da merhamet eder: Yerdekilere merhamet ediniz ki, göktekiler de size merhamet etsinler.	الرَّاحِمُونَ يَرْحَمُهُمُ الرَّحْمَنُ، ارْحَمُوا مَنْ فِي الْأَرْضِ؛ يَرْحَمَكُمُ مَنْ فِي السَّمَاءِ	Sahih	Allah-Kul İlişkisi- Ahlak
409	İnsanın her bir eklemi için sadaka görevi vardır.	لِكُلِّ سَلَامَى مِنَ النَّاسِ عَلَيْهِ صَدَقَةٌ	Sahih	Ahlak
410	Malı uğruna öldürülen şehittir.	مَنْ قُتِلَ دُونَ مَالِهِ؛ فَهُوَ شَهِيدٌ	Sahih	Fıkıh- Şehitlik
411	Söz verme borç yerine geçer.	الْعِدَّةُ دَيْنٌ	Zayıf	Ahlak
412	Müslüman Müslümanın kardeşidir.	الْمُسْلِمُ أَخُو الْمُسْلِمِ	Sahih	Din- Sosyal Hayat
413	Zalim de olsa mazlum da olsa kardeşine yardım et.	انصُرْ أَخَاكَ ظَالِمًا، أَوْ مَظْلُومًا	Sahih	Ahlak- Sosyal Hayat
414	Sizden biriniz kendisi için istediği/arzuladığı şeyi kardeşi için de istemedikçe kâmil mümin olmaz.	لا يُؤْمِنُ أَحَدُكُمْ؛ حَتَّى يُحِبَّ لِأَخِيهِ مَا يُحِبُّ لِنَفْسِهِ	Sahih	Ahlak- İman
415	Alenen günah işleyenler hariç ümmetim affa uğrayacaktır.	كُلُّ أُمَّتِي مُعَافَى إِلَّا الْمَجَاهِرُونَ	Sahih	Ümmet- Günah-Af
416	En muttaki kişi ailesine ve babasına ikramda bulunandır.	إِنْ أَبْرَ الْبِرِّ: أَنْ يَصِلَ الرَّجُلُ أَهْلَهُ وَأَبَاهُ.	Sahih	Din-Ahlak
417	Dünyada gelip geçen bir yolcu veya bir garip gibi ol!	كُنْ فِي الدُّنْيَا كَأَنَّكَ غَرِيبٌ، أَوْ غَائِرٌ سَبِيلٍ	Sahih	Ahlak- Dünya
418	İyilik olan her şey sadakadır.	كُلُّ مَعْرُوفٍ صَدَقَةٌ	Sahih	Ahlak
419	İnsanlara teşekkür etmeyen Allah'a teşekkür etmez.	مَنْ لَمْ يَشْكُرِ النَّاسَ؛ لَمْ يَشْكُرِ اللهُ	Sahih	Allah-Kul İlişkisi- Ahlak
420	Ameller niyetlere göredir.	إِنَّمَا الْأَعْمَالُ بِالنِّيَّاتِ	Sahih	Din-Ahlak
421	Mütevâzî kimseyi Allah yüceltir. Kibirli kimseyi ise yere batırır.	مَنْ تَوَاضَعَ لِلَّهِ؛ رَفَعَهُ اللهُ، وَمَنْ تَكَبَّرَ؛ وَضَعَهُ اللهُ	Zayıf	Allah-Kul İlişkisi- Ahlak
422	Temizlik imanın yarısıdır.	الطَّهْرُ شَطْرُ الْإِيمَانِ	Sahih	Din- Sosyal Hayat
423	Lezzetleri yok edeni (ölüm) çokça hatırlayınız.	أَكْثَرُوا ذِكْرَ هَادِمِ اللذاتِ (تختلف كتاباة هادم في بعض الكتب: هازما و هانما)	Sahih	Ahlak
424	Allah ile karşılaşmak isteyenle Allah da karşılaşmak ister. Kim Allah'la buluşmak istemezse, Allah da onunla buluşmak istemez.	مَنْ أَحَبَّ لِقَاءَ اللهِ؛ أَحَبَّ اللهُ لِقَاءَهُ، وَمَنْ كَرِهَ لِقَاءَ اللهِ؛ كَرِهَ اللهُ لِقَاءَهُ	Sahih	Allah-Kul İlişkisi
425	Cennet mekarihle (insanın canını sıkın hoş karşılanmayan şeylerle) kuşatılmıştır. Cehennem ise shehevata (gönle hoş gelen şeylerle) kuşatılmıştır.	حُفَّتِ الْجَنَّةُ بِالْمَكَارِهِ، وَحُفَّتِ النَّارُ بِالشَّهَوَاتِ	Sahih	Din-Ahiret
426	Hak sahibinin konuşma hakkı vardır.	إِنْ لِحَاجِبِ الْحَقِّ مَقَالًا	Sahih	Fıkıh- Sosyal Hayat
427	Allah'ım! Bize bu dünyada ve ahirette iyilikler ver ve bizi cehennem azabından kuru.	اللَّهُمَّ رَبَّنَا آتِنَا فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً، وَفِي الْآخِرَةِ حَسَنَةً، وَقِنَا عَذَابَ النَّارِ	Sahih	Dua
428	Ya Rabbi! Bana hidayet et, günahlarımı ört ve beni doğrult!	اللهم اهدني، واسئرنبي، وسددني	Sahih	Dua
Vâlî, II. Kırk Hadis				
429	Allah dünyada insanlara eziyet edenlere, eziyet eder.	إِنَّ اللهَ يُعَذِّبُ الَّذِينَ يُعَذِّبُونَ النَّاسَ فِي الدُّنْيَا	Sahih	Allah-Kul İlişkisi
430	Allah bütün işlerde incelikle, zarafetle davranmayı sever.	إِنَّ اللهَ يُحِبُّ الرَّفْقَ فِي الْأَمْرِ كُلِّهِ	Sahih	Allah

431	Kim hayırlı bir işe öncü olursa o işi yapanın karşılığında öncü olan için de vardır.	مَنْ دَلَّ عَلَى خَيْرٍ؛ فَلَهُ أَجْرُ فَاعِلِهِ	Sahih	Ahlak-Sosyal Hayat
432	Kâfir Allah katındaki merhameti bilseydi, cennetten ümidini kesmezdi.	لَوْ يَعْلَمُ الْكَافِرُ مَا عِنْدَ اللَّهِ مِنَ الرَّحْمَةِ؛ مَا قَنَطَ مِنَ الْجَنَّةِ	Sahih	Allah-Kul İlişkisi-Ahret
433	Dünyada ipek giyen (erkek) ahiret hayatında giyemeyecektir.	مَنْ لَبَسَ الْحَرِيرَ فِي الدُّنْيَا؛ لَمْ يَلْبَسْهُ فِي الْآخِرَةِ	Sahih	Fıkıh-Ahret
434	Müslüman, elinden ve dilinden Müslümanların emin olduğu kimsedir.	الْمُسْلِمُ: مَنْ سَلِمَ الْمُسْلِمُونَ مِنْ لِسَانِهِ وَيَدِهِ	Sahih	Din-Ahlak
435	Güzel söz sadakadır.	الْكَلِمَةُ الطَّيِّبَةُ صَدَقَةٌ	Sahih	Ahlak
436	Müslümanın bir ayıbını örtenin Allah da dünyada ve ahirette ayıbını örter.	مَنْ سَتَرَ مُسْلِمًا؛ سَتَرَهُ اللَّهُ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ	Sahih	Allah-Kul İlişkisi-Ahret
437	Koğuculuk yapan cennete giremez.	لَا يَدْخُلُ الْجَنَّةَ قَتَاتٌ	Sahih	Ahlak-Ahret
438	Şüphesiz şeytan, kanın damarda dolaşması gibi insanın içinde dolaşır.	إِنَّ الشَّيْطَانَ يَجْرِي مِنَ ابْنِ آدَمَ مَجْرَى الدَّمِ	Sahih	Şeytan-Kul İlişkisi
439	Bir fakih şeytana karşı bin abidden daha güçlüdür.	فَقِيهٌ وَاحِدٌ أَشَدُّ عَلَى الشَّيْطَانِ مِنْ أَلْفِ عَابِدٍ	Zayıf	Şeytan-Kul İlişkisi
440	Kişi Müslüman kardeşine yardımcı olduğu sürece Allah da ona yardım eder.	اللَّهُ فِي عَوْنِ الْعَبْدِ، مَا كَانَ الْعَبْدُ فِي عَوْنِ أَخِيهِ الْمُسْلِمِ	Sahih	Allah-Kul İlişkisi-Sosyal Hayat
441	Cömert bir cahil Allah'a cimri bir âbiden daha sevimlidir.	الْجَاهِلُ السَّخِيُّ أَحَبُّ إِلَى اللَّهِ مِنَ الْعَابِدِ الْبَخِيلِ	Zayıf	Allah-Kul İlişkisi-İlim
442	Kim bir kardeşinin ihtiyacını giderirse, Allah da onun ihtiyacını giderir.	مَنْ كَانَ فِي حَاجَةِ أَخِيهِ؛ كَانَ اللَّهُ فِي حَاجَتِهِ	Sahih	Allah-Kul İlişkisi-Ahlak
443	Merhamet etmeyene merhamet edilmez.	مَنْ لَمْ يَرْحَمْ؛ لَمْ يُرْحَمْ	Sahih	Ahlak-Sosyal Hayat
444	En hayırlımız, Kur'an-ı öğrenen ve öğretendir.	خَيْرُكُمْ مَنْ تَعَلَّمَ الْقُرْآنَ وَعَلَّمَهُ	Sahih	Kur'an-İlim
445	Yumuşak huyluluktan mahrum olan hayırdan mahrum olmuştur.	مَنْ يُحْرَمِ الرَّفْقَ يُحْرَمِ الْخَيْرَ	Sahih	Ahlak
446	Kişi sevdiğiyle beraberdir.	الْمَرْءُ مَعَ مَنْ أَحَبَّ	Sahih	Ahlak-Sosyal Hayat
447	Allah'tan başka ilah olmadığına inanarak ölen kimse cennete girer.	مَنْ مَاتَ وَهُوَ يَعْلَمُ أَنَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ؛ دَخَلَ الْجَنَّةَ	Sahih	Allah-İman-Ahret
448	(Siz benim yanımda iken birisi gelir bir şey isterse (ona) aracı olun, sevap elde edin. Şüphesiz Allah, Peygamber'inin diliyle istediğine hükmeder.	إِنِّي أُوتِي وَأَسْأَلُ الْحَاجَةَ، وَأَنْتُمْ عِنْدِي، فَاسْفَعُوا؛ تُؤَجَّرُوا، وَيَقْضِي اللَّهُ عَلَى لِسَانِ نَبِيِّهِ مَا شَاءَ	Sahih	Peygamber-Sosyal Hayat
449	Âlimler peygamberlerin mirasçılarıdır.	الْعُلَمَاءُ وَرَثَةُ الْأَنْبِيَاءِ	Sahih	Peygamber-Alim
450	Her peygamberin hususî bir duası var ki, onunla ümmetiyle ilgili olarak dua etmiş ve duası kabul edilmiştir. Ben ise duamı şefaata için kıyamet gününe sakladım.	إِنْ لِكُلِّ نَبِيٍّ دَعْوَةٌ مُسْتَجَابَةٌ، وَإِنِّي اخْتَبَأْتُ دَعْوَتِي شَفَاعَةً لِأُمَّتِي يَوْمَ الْقِيَامَةِ	Sahih	Peygamber-Ümmet-Ahret
451	Eğer siz günah işlemeseydiniz Allah günah işleyip tövbe eden kullar yaratır ve onlar Allah'tan bağışlanmalarını dilerler de bağışlanırlar.	لَوْ لَمْ تُذْنِبُوا لَذَهَبَ اللَّهُ بِكُمْ وَلَجَاءَ بِكُمْ يَوْمَ الدِّينِ فَيَسْتَعْفِرُونَ اللَّهَ فَيُعْفِرُ لَهُمْ	Sahih	Allah-Kul İlişkisi-Ahret

452	Allah kulunun tövbesini can çekişinceye kadar kabul eder.	إِنَّ اللَّهَ يَقْبَلُ تَوْبَةَ الْعَبْدِ مَا لَمْ يُعْرِ غَيْرُ	Sahih	Allah-Kul İlişkisi
453	Sizden biriniz "kahrolsun dehr" demesin. Çünkü dehr Allah'tır.	لَا يَقُولَنَّ أَحَدُكُمْ: يَا خَيِّبَةَ الدَّهْرِ؛ فَإِنَّ اللَّهَ هُوَ الدَّهْرُ	Sahih	Allah-Kul İlişkisi
454	Kıyamet günü insanların en önde geleni, bana en çok salat edenlerdir.	إِنَّ أَوْلَى النَّاسِ بِي يَوْمَ الْقِيَامَةِ: أَكْثَرُهُمْ عَلَيَّ صَلَاةً	Sahih	Peygamber -Ümmet-Ahret
455	Sabah namazını güneş doğmasına yakın bir vakitte kılın, zira sevabı daha çoktur.	اسْتَفِرُّوا بِالْفَجْرِ؛ فَإِنَّهُ أَعْظَمُ لِلْأَجْرِ	Sahih	Fıkıh-Sevap
456	Amellerin en hayırlısı, Allah için sevip Allah için öfkelenmektir.	أَفْضَلُ الْأَعْمَالِ: الْحُبُّ فِي اللَّهِ، وَالْبَغْضُ فِي اللَّهِ	Sahih	Allah-Kul İlişkisi-Ahlak
457	Kıyamet kopmadan önce bir takım yalancılar çıkacaktır onlardan sakınınız.	إِنَّ بَيْنَ يَدَيِ السَّاعَةِ كَذَّابِينَ، فَاحْذَرُوهُمْ	Sahih	Gayb-Fiten-Terhib
458	Allah'ın en sevmediği kimseler (hakkı kabul etme konusunda) inatçı düşmanlardır.	إِنَّ أَبْغَضَ الرَّجَالِ إِلَى اللَّهِ الْأَلْدَ الْخَصْمَ	Sahih	Allah-Kul İlişkisi-Ahlak
459	Cennet cömertler yurduudur.	الْجَنَّةُ دَارُ الْأَسْخِيَاءِ	Zayıf	Ahlak-Ahret
460	Kim ilim talep ederse o ilim, geçmişte yaptıklarına kefarettir.	مَنْ طَلَبَ الْعِلْمَ، كَانَ كَفَّارَةً لِمَا مَضَى	Zayıf	İlim-Af
461	Allah yolunda ayakları tozlanan bir kimseye cehennem ateşi dokunmaz.	مَا اغْبَرَّتْ قَدَمَا عَبْدٍ فِي سَبِيلِ اللَّهِ، فَتَمَسَّهُ النَّارُ	Sahih	Cihad-Ahret
462	Münafığın alameti üçtür. Konuştuğunda yalan söyler, söz verdiğinde sözünü tutmaz, bir şey emanet edildiğinde hıyanet eder.	آيَةُ الْمُنَافِقِ ثَلَاثٌ: إِذَا حَدَّثَ كَذَبَ، وَإِذَا وَعَدَ أَخْلَفَ، وَإِذَا أُؤْتِمِّنَ خَانَ	Sahih	İman-Ahlak
463	Kıyametten önce öyle günler olacaktır ki o günlerde ilim kalkacak yerine cehalet gelecektir. Aynı zamanda herc çoğalacaktır. Biz herc nedir diye sorduk. Hz. Peygamber: ölüm cevabını verdi.	إِنَّ بَيْنَ يَدَيِ السَّاعَةِ أَيَّامًا يَنْزَلُ فِيهَا الْجَهْلُ، وَيُرْفَعُ فِيهَا الْعِلْمُ، وَيَكْتَثُرُ فِيهَا الْهَرْجُ قَالَ: فَلْنَا: وَمَا الْهَرْجُ؟ قَالَ: الْقَتْلُ	Sahih	Gayb-Fiten-Terhib
464	Kim ilmi isteyerek yola çıkarsa Allah, cennete giden yolu kolaylaştırır.	مَنْ سَلَكَ طَرِيقًا يَلْتَمِسُ فِيهِ عِلْمًا، سَهَّلَ اللَّهُ لَهُ طَرِيقًا إِلَى الْجَنَّةِ	Sahih	Allah-Kul İlişkisi-İlim
465	Allah bir kimse için hayır dilerse, onu dinde anlayış sahibi kılar.	مَنْ يُرِدُ اللَّهُ بِهِ خَيْرًا؛ يُفَقِّهْهُ فِي الدِّينِ	Sahih	Allah-Kul İlişkisi-İlim
466	Mümin müminin kardeşidir.	الْمُؤْمِنُ أَخُو الْمُؤْمِنِ	Sahih	Ahlak
467	Şüphesiz Allah sizin suretlerinize ve mallarınıza bakmaz; kalplerinize ve amellerinize bakar.	إِنَّ اللَّهَ لَا يَنْظُرُ إِلَى صُورِكُمْ، وَلَا إِلَى أَمْوَالِكُمْ، وَلَكِنْ يَنْظُرُ إِلَى قُلُوبِكُمْ وَأَعْمَالِكُمْ	Sahih	Allah-Kul İlişkisi
468	Hepiniz birer sorumluluk sahibisiniz. Ve hepiniz sorumlu olduklarınızdan mesulsünüz.	كُلُّكُمْ رَاعٍ، وَكُلُّكُمْ مَسْئُولٌ عَنْ رَعِيَّتِهِ	Sahih	Fıkıh-Sosyal Hayat
469	Allah'ım bağışlarsan çok bağışlarsın. Hangi kulun ufak tefek hatalara düşmemiştir!	إِنْ تَغْفِرَ اللَّهُمَّ تَغْفِرَ جَمًّا، وَأَيُّ عَبْدٍ لَكَ لَا أَلْمَا	Sahih	Dua
Fevri, I. Kırk Hadis				
470	Ameller niyetlere göredir.	إِنَّمَا الْأَعْمَالُ بِالنِّيَّاتِ	Sahih	Din-Ahlak
471	Kabirleri ziyaret edin ve yeniden diriliş gününü düşünün.	اطَّلِعْ فِي الْقُبُورِ، فَاعْتَبِرْ فِي النَّشُورِ	Mevzu	Ahlak-Ahret
472	Kolaylaştırınız, zorlaştırmayınız; müjdeleyiniz nefret ettirmeyiniz.	يَسِّرُوا وَلَا تَعْسِرُوا، وَبَشِّرُوا وَلَا تَنْفِرُوا	Sahih	Ahlak
473	Köylerde yaşayanlar (sükunet açısından) kabirdekiler gibidir.	أَهْلُ الْكُفُورِ، هُمْ أَهْلُ الْقُبُورِ	S.sözü	Sosyal Hayat

474	Küçükken öğrenilen ilim, taşa kazıma gibidir.	العِلْمُ فِي الصِّغَرِ، كَالنَّقْشِ فِي الْحَجَرِ	Mevzu	İlim- Sosyal Hayat
475	Allah bir hastalık vermişse mutlaka onun şifasını da vermiştir.	مَا أَنْزَلَ اللَّهُ دَاءً، إِلَّا أَنْزَلَ لَهُ شِفَاءً	Sahih	Tıp
476	Kaderden sakınmak onun gerçekleşmesine engel olmaz.	لَا يُغْنِي خَدْرٌ مِنَ الْقَدْرِ شَيْئًا	Zayıf	Kader
477	Ey insanlar! İkranda bulununuz, selamı yayınız ve sıla-i rahimde bulununuz. İnsanlar uykudayken gece namazını kılınız ki güven içinde cennete giresiniz.	يَا أَيُّهَا النَّاسُ: أَطْعَمُوا الطَّعَامَ، وَأَقْسُوا السَّلَامَ، وَصَلُّوا الْأَرْحَامَ، وَصَلُّوا بِاللَّيْلِ وَالنَّاسُ نِيَامُ؛ تَدْخُلُوا الْجَنَّةَ بِسَلَامٍ	Sahih	Fıkıh- Ahlak- Ahiret
478	Kim komşusuna eziyet ederse Allah Teâlâ da eziyet edenin evine komşusunu varis kılar.	مَنْ آذَى جَارَهُ؛ وَرَّثَهُ اللَّهُ دَارَهُ	Bulunamadı	Allah-Kul İlişkisi- Ahlak
479	Sadaka vermek ve akraba ziyaretinde bulunmak evleri (ülkeleri) imar eder ve ömürleri artırır.	إِنَّ الصَّدَقَةَ وَالصَّلَاةَ تَعْمُرَانِ الدِّيَارَ، وَتَزِيدَانِ فِي الْأَعْمَارِ	Sahih	Ahlak- Sosyal Hayat
480	Evden önce komşu, yoldan önce yol arkadaşı gerekir.	الْجَارُ نُهُمُ الدَّارِ، وَالزَّيْفِيُّ نُهُمُ الطَّرِيقِ	Zayıf	Sosyal Hayat
481	Satranç ve tavla oynayan kimse, elini domuz kanına batırmış gibidir.	مَنْ لَعِبَ الشَّطْرَنْجَ وَالتَّرْدَشِيرَ؛ فَكَأَنَّمَا غَمَسَ يَدَهُ فِي دَمِ الْخَنزِيرِ	Sahih	Fıkıh- Sosyal Hayat
482	İsrarla işlendiği sürece hiçbir günahın küçüklüğünden söz edilemez; istiğfar edildiği zaman da hiçbir günahın büyüklüğü söz konusu olmaz.	لَا صَغِيرَةٌ مَعَ الْإِصْرَارِ، وَلَا كَبِيرَةٌ مَعَ الْإِسْتِغْفَارِ	Zayıf	Fıkıh-Af
483	Mümin, lanet okuyan, sözle çekiştiren kimse olamaz.	لَا يَكُونُ الْمُؤْمِنُ طَعَانًا وَلَا لَعَانًا	Sahih	Din-Ahlak
484	Hastalığın baş sebebi çok yemektir, en iyi ilacı ise perhizdir.	رَأْسُ الدَّاءِ الْأَمْتَلَاءُ، وَرَأْسُ الدَّوَاءِ الْإِحْتِمَاءُ	Bulunamadı	Tıp
485	Kanâat tükenmez bir hazinedir.	الْقَنَاعَةُ كَنْزٌ لَا يَفْنَى	Zayıf	Ahlak
486	Önce iman ettim de, sonra dosdoğru ol!	قُلْ: أَمَنْتُ بِاللَّهِ، ثُمَّ اسْتَقَمْتُ	Sahih	Din-Ahlak
487	Sizden biriniz bir kötülük gördüğü zaman onu eliyle değiştirsin. Eğer buna güç yetiremezse diliyle düzeltsin. Buna da güç yetiremezse kalbiyle buğzetsin ki bu, imanın (kemal mertebesi bakımından) zayıflık alametidir.	مَنْ رَأَى مِنْكُمْ مُنْكَرًا فَلْيُغَيِّرْهُ بِيَدِهِ، فَإِنْ لَمْ يَسْتَطِعْ فَبِلِسَانِهِ، فَإِنْ لَمْ يَسْتَطِعْ فَبِقَلْبِهِ، وَذَلِكَ أضعف الإيمان	Sahih	Din-Ahlak
488	Benim sünnetimi terk eden ümmetimden değildir.	مَنْ تَرَكَ سُنَّتِي؛ فَلَيْسَ مِنْ أُمَّتِي	Sahih	Sünnet- Ümmet
489	Akıllı kişinin düşmanlığı cahilin dostluğundan daha iyidir.	مُعَادَاةُ الْعَاقِلِ أَسْلَمٌ مِنْ مَوْلَاةِ الْجَاهِلِ	Mevzu	Sosyal Hayat
490	Kim iyilerle beraber olursa vakar kazanır. Kim de kötülerle birlikte bulunursa hakir olur.	مَنْ خَالَطَ الْأَخْيَارَ؛ وَفَزَّ، وَمَنْ خَالَطَ الْأَنْدَالِ؛ خُفِرَ	Mevzu	Sosyal Hayat
491	İstihare eden pişman olmaz, istihare yapan hayal kırıklığına uğramaz.	مَا نَدِمَ مَنْ اسْتَشَارَ، وَمَا خَابَ مَنْ اسْتَحَارَ	Zayıf	Sosyal Hayat
492	Seferde oruç tutmak, evde oruç bozmak gibidir.	الصَّوْمُ فِي السَّفَرِ، كَالْفِطْرِ فِي الْحَضَرِ	Zayıf	Fıkıh
493	Fakirlik övüncümdür. Ben onunla övünürüm.	الْفَقْرُ فَخْرِي، وَأَنَا أَفْتَحِرُ بِهِ	Mevzu	Peygamber -Sosyal Hayat
494	Senin karşılaştığın şey konusunda kalem kurumuştur.	جَفَّتِ الْقَلَمُ بِمَا أَنْتَ لَاقٍ	Sahih	Kader
495	Allah'a, Resulüne ve ahirete inanan kimse, komşusuna ikramda bulunsun.	مَنْ كَانَ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ، فَلْيُكْرِمْ جَارَهُ	Sahih	Din- Sosyal Hayat
496	Allah'a ve ahiret gününe iman eden, hayırlı bir söz söyleyin veya sussun.	مَنْ كَانَ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ، فَلْيَقُلْ خَيْرًا أَوْ لِيَصْمُتْ	Sahih	İman- Ahlak
497	Allah'a ve ahiret gününe iman eden, misafirine ikramda bulunsun	مَنْ كَانَ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ، فَلْيُكْرِمْ ضَيْفَهُ	Sahih	İman- Ahlak

498	İlmi Çin'de bile olsa talep ediniz.	اطلبوا العلم ولو بالصين	Mevzu	İlim
499	Dünyada gelip geçen bir yolcu veya bir garip gibi ol!	كُنْ فِي الدُّنْيَا كَأَنَّكَ غَرِيبٌ، أَوْ غَائِرٌ سَبِيلٍ	Sahih	Ahlak-Dünya
500	Dünyaya tamah etme ki Allah seni sevsin. İnsanların sahip olduklarına karşı tamah etme ki insanlar seni sevsin.	ازهد في الدنيا؛ يُجِبُّكَ اللهُ، وازهد فيما عند الناس؛ يُجِبُّكَ النَّاسُ	Zayıf	Allah-Kul İlişkisi-Sosyal Hayat
501	Sizden biriniz kendisi için istediği/arzuladığı şeyi kardeşi için de istemedikçe kâmil mümin olmaz.	لا يُؤْمِنُ أَحَدُكُمْ؛ حَتَّى يُحِبَّ لِأَخِيهِ مَا يُحِبُّ لِنَفْسِهِ	Sahih	Ahlak-İman
502	Sana şüphe veren şeyi bırak, şüphe vermeyene bak!	دَعْ مَا يُرِيْبُكَ إِلَى مَا لَا يُرِيْبُكَ	Sahih	Din-Ahlak
503	Allah benim için ümmetimden hata, unutma ve zorlama ile yaptırıldıklarını affetmiştir.	إِنَّ اللَّهَ تَجَاوَزَ لِي عَنْ أُمَّتِي الْخَطَأَ، وَالنِّسْيَانَ، وَمَا اسْتَكْبَرُوا عَلَيْهِ	Sahih	Allah-Ümmet-Af
504	Allah, Musa'ya şöyle vahyetti: Ey Musa! Kim hükümlerime rıza göstermez, imtihanıma sabretmez, nimetlerime şükretmezse göğümün altından çıksın ve kendine başka rab bulsun.	أَوْحَى اللَّهُ تَعَالَى إِلَى مُوسَى، فَقَالَ: يَا مُوسَى مَنْ لَمْ يَرْضَ بِقَضَائِي، وَلَمْ يَصْبِرْ عَلَى بَلَائِي، وَلَمْ يَشْكُرْ عَلَى نِعْمَائِي؛ فَلْيُخْرِجْ مِنْ تَحْتِ سَمَائِي، وَلْيَطْلُبْ رَبًّا سِوَايَ	Zayıf	Allah-Kul İlişkisi
505	Lezzetleri yok edeni (ölüm) çokça hatırlayınız.	أَكْثِرُوا ذِكْرَ هَادِمِ اللذات (تختلف كتابة هادم في بعض الكتب: هازما و هاذما)	Sahih	Ahlak
506	Dünyada çok gülen ahirette çok ağlar.	مَنْ ضَجَّكَ كَثِيرًا فِي الدُّنْيَا؛ بَكَى كَثِيرًا فِي الْآخِرَةِ	Bulunamadı	Dünya-Ahiret
507	Konuşmadan önce selam vermek gerekir.	السَّلَامُ قَبْلَ الْكَلَامِ	Zayıf	Ahlak
508	Müminler alçakgönüllü ve yumuşak huyludur.	الْمُؤْمِنُونَ هَيُّونَ لَيُّونَ	Zayıf	Din-Ahlak
509	İslam dini beş esas üzerine kurulmuştur: Allah'tan başka ilah olmadığına ve Hz. Muhammed'in onun resulü olduğuna şahitlik etmek, namaz kılmak, zekat vermek, (Kâbe'yi) hac etmek ve Ramazan orucunu tutmak.	بُنِيَ الْإِسْلَامُ عَلَى خَمْسٍ: شَهَادَةِ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَأَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ، وَإِقَامِ الصَّلَاةِ، وَإِيتَاءِ الزَّكَاةِ، وَالْحَجِّ، وَصَوْمِ رَمَضَانَ	Sahih	Din-Fıkıh
510	Bir kimse bizim dinimize dinden olmayan bir şeyi sonradan ihdas ederse o kabul edilmez.	مَنْ أَخَذَتْ فِي أَمْرِنَا هَذَا مَا لَيْسَ مِنْهُ؛ فَهُوَ رَدٌّ	Sahih	Din-Bidat
511	Kişi öldüğü vakit geride bıraktığı şu üç şey hariç ameli kesilir: sadaka-i cariyeye, faydalanılan ilim, kendisine dua edecek salih evlat.	إِذَا مَاتَ الْإِنْسَانُ انْقَطَعَ عَنْهُ عَمَلُهُ إِلَّا مِنْ ثَلَاثَةٍ: إِلَّا مِنْ صَدَقَةٍ جَارِيَةٍ، أَوْ عِلْمٍ يُنْتَفَعُ بِهِ، أَوْ وَلَدٍ صَالِحٍ يَدْعُو لَهُ	Sahih	Din-Ahiret
512	Mütevâzî kimseyi Allah yüceltir. Kibirli kimseyi ise yere batırır.	مَنْ تَوَاضَعَ لِلَّهِ؛ رَفَعَهُ اللَّهُ، وَمَنْ تَكَبَّرَ؛ وَضَعَهُ اللَّهُ	Zayıf	Allah-Kul İlişkisi-Ahlak
Fevrî, II. Kırk Hadis				
513	Yöneticinin/emirin engellemesi, Kur'an'ın engellemesinden daha etkilidir.	مَا يَرْغُ السُّلْطَانُ أَكْثَرَ مِمَّا يَرْغُ الْقُرْآنُ	S.sözü	Yöneticilik-Kur'an
514	Bir süre/an adaletli davranmak, yetmiş yıl ibadetten daha hayırlıdır.	عَدْلٌ سَاعَةٍ، خَيْرٌ مِنْ عِبَادَةٍ سَبْعِينَ سَنَةً	Bulunamadı	Yöneticilik-Ahlak
515	Adalet, Allah'ın emrine saygılı olmak ve kullarına şefkat göstermektir.	الْعَدَالَةُ: التَّعْظِيمُ لِأَمْرِ اللَّهِ، وَشَفَقَةٌ عَلَى خَلْقِ اللَّهِ	Mevzu	Ahlak-Sosyal Hayat
516	Merhamet edenlere Rahman da merhamet eder: Yerdekilere merhamet ediniz ki, göktekiler de size merhamet etsinler.	الرَّاجِمُونَ يَرْحَمُهُمُ الرَّحْمَنُ، ارْحَمُوا مَنْ فِي الْأَرْضِ؛ يَرْحَمَكُمُ مَنْ فِي السَّمَاءِ	Sahih	Allah-Kul İlişkisi-Ahlak
517	Yanında daha ehil biri varken başkasını bir işe tayin eden kimse, Allah ve resulüne ve bütün Müslümanlara ihanet etmiş olur.	مَنْ قَدَّدَ إِنْسَانًا عَمَلًا، وَفِي رَعِيَّتِهِ مَنْ هُوَ أَوْلَى مِنْهُ؛ فَقَدَّ خَانَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَجَمَاعَةَ الْمُسْلِمِينَ	Zayıf	Yöneticilik-Ahlak
518	İşlerin hayırlısı itidalli olandır.	خَيْرُ الْأُمُورِ أَوْسَطُهَا	Mevkuf/z	Ahlak-Sosyal Hayat

519	Kim dünyayı severse ahiretini ikinci plana atar (zarar verir). Kim de ahiretini severse ebedi olanı yok olana tercih etmiş olur. Dolayısıyla fâni olana karşılık bâki olanı tercih edin!	من أَحَبَّ دُنْيَاهُ؛ أُجِرَ بِأَجْرَتِهِ، وَمَنْ أَحَبَّ آخِرَتَهُ؛ أُجِرَ بِدُنْيَاهُ، فَأَتَرُوا مَا بَقِيَ عَلَى مَا بَقِيَ	Zayıf	Dünya-Ahret
520	Abdullah b. Cerad'dan gelen rivayete göre o Hz. Peygamber'e şöyle sordum dedi: Ey Allah'ın Resülü! Mümin zina yapabilir mi? diye sordum, "yapabilir" dedi. Peki hırsızlık yapabilir mi? diye sordum, "yapabilir" dedi. Yalan söyler mi? diye sorunca "hayır" diye cevap verip "Yalanı ancak Allah'ın ayetlerine inanmayanlar uydurur. İşte onlar yalancılardan ta kendileridir" ayetini okudu.	عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ جَرَادٍ قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ الْمُؤْمِنُ يُزْنِي؟ قَالَ: فَذُ يُكُونُ ذَلِكَ، قُلْتُ: الْمُؤْمِنُ يَسْرِقُ؟ قَالَ: فَذُ يُكُونُ ذَلِكَ، قُلْتُ: الْمُؤْمِنُ يُكْذِبُ؟ قَالَ: لَا، قَالَ اللَّهُ تَعَالَى: إِنَّمَا يَفْتَرِي الْكَاذِبُ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِآيَاتِ اللَّهِ وَأُولَئِكَ هُمُ الْكَاذِبُونَ	Zayıf	Din-Ahlak
521	Üç grup vardır ki Allah kıyamet günü onlarla konuşmaz, onlara rahmet nazarıyla bakmaz ve onları temize çıkarmaz ve onlar için elem dolu bir azap vardır. Bunlar yalan söyleyen yönetici, zina yapan ihtiyar ve kibirlenen fakirdir.	ثَلَاثٌ لَا يُكَلِّمُهُمُ اللَّهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ، وَلَا يَنْظُرُ إِلَيْهِمْ، وَلَا يُرَكِّبُهُمْ، وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ، مَلِكٌ كَذَّابٌ، وَشَيْخٌ زَانٍ، وَعَائِلٌ مُتَكَبِّرٌ	Sahih	Allah-Kul İlişkisi-Ahlak
522	Allah, devamlı içki içen, yakınları ile ilişkisini kesen ve zina eden yaşlı kişiye cenneti haram kıldı.	ثَلَاثَةٌ حَرَّمَ اللَّهُ عَلَيْهِمُ الْجَنَّةَ: مُدْمِنُ الْخَمْرِ، وَقَاطِعُ الرَّجْمِ، وَشَيْخٌ زَانٍ	Sahih	Allah-Kul İlişkisi-Ahret
523	Bir kimseyi ameli yavaşlatmışsa, onu nesebi hızlandıramaz.	مَنْ بَطَأَ بِهِ عَمَلُهُ؛ لَمْ يُسْرِعْ بِهِ نَسَبُهُ	Sahih	Fıkıh-Sosyal Hayat
524	Kişi sevdiğiyle beraberdir.	الْمَرْءُ مَعَ مَنْ أَحَبَّ	Sahih	Ahlak-Sosyal Hayat
525	Allah'ın hayra anahtar olan şerre kilit olan kulları vardır.	إِنَّ لِلَّهِ عِبَادًا جَعَلَهُمْ مَفَاتِيحَ لِلْخَيْرِ، مَعَالِيْقَ لِلشَّرِّ	Sahih	Allah-Kul İlişkisi-Ahlak
526	İki yüzlü olan kişinin kıyamet günü Allah katında yüzü olamaz.	ذُو الْوَجْهَيْنِ لَا يَكُونُ وَجْهِيهَا عِنْدَ اللَّهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ	Zayıf	Allah-Kul İlişkisi-Ahlak
527	İyi arkadaş tıpkı koku satan kimse gibidir. Kokusu sana ulaşmasa da üzerine siner.	مَثَلُ الْجَلِيسِ الصَّالِحِ كَمَثَلِ بَائِعِ عَطْرِ، إِنْ لَمْ يُحْذِكْ مِنْ عَطْرِهِ عَلَّقَكَ مِنْ رِيحِهِ	Sahih	Ahlak-Sosyal Hayat
528	Hayrı güzel yüzlülerde arayınız.	اطْلُبُوا الْخَيْرَ عِنْدَ جِسَانِ الْوُجُوهِ	Zayıf	Ahlak-Sosyal Hayat
529	Allah'ım infak edene, verdiğinin yerine yenisini ver. Cimrilik yapanın da elinden al.	اللَّهُمَّ أَنْتَ مُنْفِقًا خَلْفَاءَ، وَمُمْسِكًا تَلْفًا	Sahih	Dua-Ahlak
530	İnsanoğlu yaşlandıkça kendisinde iki haslet gençleşir: hırs ve tül-i emel.	يَتَشَبَّهُ ابْنُ آدَمَ، وَيَشَبُّ فِيهِ خَصْلَتَانِ: الْحِرْصُ، وَطَوْلُ الْأَمَلِ	Sahih	Ahlak-Sosyal Hayat
531	Cimri kimseye malının başına bir musibetin geleceğini veya varislerin konacağını müjdele!	بَشِيرٌ مَالِ الْبَخِيلِ بِحَادِثٍ، أَوْ وَارِثٍ	S.sözü	Ahlak-Sosyal Hayat
532	Senin dünyadan nasibin yiyip tükettiklerin, giyip eskittiklerin ve sadaka verip arkanda bıraktıklarındır.	مَا لَكَ مِنْ دُنْيَاكَ: إِلَّا مَا أَكَلْتَ فَأَقْنَيْتَ، أَوْ لَبَسْتَ فَأَبْلَيْتَ، أَوْ تَصَدَّقْتَ فَأَبْقَيْتَ	Sahih	Dünya-Ahlak
533	Kim bedeni sıhhat içinde, ailesiyle güvenli bir şekilde sabahlar ve o günkü azığı da yanında bulunursa sanki tüm dünya emrine verilmiş gibidir.	مَنْ أَصْبَحَ مِنْكُمْ آمِنًا فِي سِرْبِهِ، مُعَافَى فِي بَدَنِهِ، عِنْدَهُ قُوْتٌ يَوْمِهِ، فَكَأَنَّمَا حَبِزَتْ لَهُ الدُّنْيَا بِخَدَائِفِهَا	Sahih	Ahlak-Dünya
534	Temizliğe devam et ki rızkın bol olsun.	ذُمَّ عَلَى الطَّهَارَةِ، يُوسَعُ عَلَيْكَ الرَّزْقُ	Bulunamadı	Ahlak-Sosyal Hayat
535	Deve, sahibi için izzet, koyun berekettir. Hayır, kıyamet gününe değin atların alınlarına düğümlemişdir.	الْإِبِلُ عِزٌّ لِأَهْلِهَا، وَالْغَنَمُ بَرَكَتٌ، وَالْخَيْرُ مَعْقُودٌ فِي نَوَاصِي الْخَيْلِ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ	Sahih	Cihad-Ahret

536	Kibirsiz olmak, yün elbise giymek, fakir müminlerle oturmak, eşeklere binmek ve ailenizle birlikte yediğiniz deve eti sadakadır.	برَاءةٌ مِنَ الْكِبْرِ، لِبَاسِ الصُّوفِ، وَمَجَالِسَةِ قَفَرَاءِ الْمُؤْمِنِينَ، وَرُكُوبِ الْجَمَارِ، وَغَتَاقِ الْبَعِيرِ، وَأَكْلُ أَحَدِكُمْ مَعَ عِيَالِهِ صِدْقَةٌ	Zayıf	Ahlak-Sevap
537	Büyüklik benim ridâm, azamet benim izârımdır. Kim benimle bu ikisi hakkında yarışmaya yeltenirse ben onu ateşe atarım.	الْكِبْرِيَاءُ رِدَائِي، وَالْعِزَّةُ إِزَارِي، فَمَنْ نَارَ عَنِّي وَاحِدًا مِنْهُمَا؛ أَدْخَلْتُهُ النَّارَ	Sahih	Allah-Kul İlişkisi-Ahret
538	İnsanlar Allah'a çok ibadetten usanmadıkça, Allah onlara sevap vermekten usanmaz.	إِنَّ اللَّهَ لَا يَمَلُّ حَتَّى تَمَلُّوا	Sahih	Allah-Kul İlişkisi
539	Allah, şöyle buyurdu: Muhakkak ki rahmetim gazabımı geçmiştir.	قَالَ اللَّهُ تَعَالَى: إِنَّ رَحْمَتِي سَبَقَتْ غَضَبِي	Sahih	Allah
540	Eğer benim bildiklerimi bilseydiniz az güler çok ağlardınız.	لَوْ عَلِمْتُمْ مَا أَعْلَمُ؛ لَبَكَيْتُمْ كَثِيرًا، وَأَضَجْتُمْ قَلِيلًا	Sahih	Peygamber-Gayb
541	Kim hayırlı bir işe niyetlenir ve yapmazsa bir iyilik yazılır eğer onu yaparsa bu iyiliğin on katı verilir.	مَنْ هَمَّ بِحَسَنَةٍ، فَلَمْ يَعْمَلْهَا؛ كُتِبَتْ لَهُ حَسَنَةٌ، فَإِنْ عَمَلَهَا؛ كُتِبَتْ لَهُ عَشْرُ حَسَنَاتٍ	Sahih	Ahlak-Sevap
542	Kim kız çocuklarıyla imtihan edilir onlara güzel davranırsa, o kız çocukları kendisi için cehenneme perde olur.	مَنْ ابْتُلِيَ مِنْ هَذِهِ الْبَنَاتِ بِشَيْءٍ، فَأَحْسَنَ إِلَيْهِنَّ؛ كُنَّ لَهُ سِتْرًا مِنَ النَّارِ	Sahih	Kadın-Ahlak-Ahret
543	Talak üzerine yemin etme fasıkların alametlerindedir.	الطَّلَاقُ يَمِينُ الْفُسَّاقِ	Mevzu	Fıkıh-Ahlak
544	Müminin üç çocuğu vefat etsin de ona ateş dokunsun, bu olamaz. Ancak Allah'ın yeminini bozmayacak kadar hariç.	لَا يَمُوتُ لِلْمُؤْمِنِ ثَلَاثَةٌ أَوْلَادٍ، فَتَمَسَّهُ النَّارُ إِلَّا تَجَلَّةَ الْقَسَمِ	Sahih	Allah-Kul İlişkisi-Ahret
545	Bela dil yüzünden gelir.	الْبَلَاءُ مُوَكَّلٌ بِالْمُنْطِقِ	Zayıf	Ahlak
546	Kendisine danışılan kimse güvenilir kimsedir.	الْمُسْتَشَارُ مُؤْتَمَنٌ	Sahih	Ahlak
547	Kişiye her duyduğunu söylemesi günah olarak yeter.	كَفَى بِالرَّءِءِ إِذَا أُنْ يُحَدِّثُ بِكُلِّ مَا سَمِعَ	Sahih	Ahlak-Günah
548	Bir işte yumuşak davranmak onu güzelleştirirken kaba/yakışsız davranmak ise çirkinleştirir.	مَا كَانَ الرَّفْقُ فِي شَيْءٍ إِلَّا زَانَهُ، وَالْحَزَقُ فِي شَيْءٍ إِلَّا شَانَهُ	Sahih	Ahlak-Sosyal Hayat
549	Hz. Peygamber, hırsızlık yapan bir kimseye çok beddua eden Hz. Aişe'ye hitaben şöyle buyurdu: Bir kimsenin aleyhinde bedduada bulunarak onun kötü emelini sıradanlaştırma!	قَالَ لِعَائِشَةَ جَبِينٌ دَعَتْ عَلَى سَارِقٍ سَرَقَهَا: لَا تُسَبِّحِي عَنْهُ بِدَعَائِكَ عَلَيْهِ	Bulunamadı	Ahlak
550	Dağın yerinden oynadığını işittiğinizde onu tasdik edin. Bir kimsenin huyunun değiştiğini işittiğinizde buna inanmayın. Zira o kişi eninde sonunda yaratıldığı huy/karakterin gereğine göre hareket eder.	إِذَا سَمِعْتُمْ بِجَبَلٍ زَالَ عَنْ مَكَانِهِ فَصَدِّقُوا، وَإِذَا سَمِعْتُمْ بِرَجُلٍ زَالَ عَنْ خُلُقِهِ فَلَا تُصَدِّقُوا؛ فَإِنَّهُ سَيَعُودُ عَلَى مَا جُبِلَ عَلَيْهِ	Zayıf	Ahlak-Kader
551	Âlim su kaynağı gibidir.	الْعَالِمُ كَالْحَمَّةِ	Bulunamadı	Alim
552	Günün ilk vakti kazanç ya da kurtuluş vaktidir.	الْبُكْرَةُ رِبَاحٌ أَوْ نَجَاحٌ	Bulunamadı	Sosyal Hayat
Azmî Pir Mehmed, Tercüme-i Manzûme-i Ehadîs-i Erba'în.				
553	Konuşmadan önce selam vermek gerekir.	السَّلَامُ قَبْلَ الْكَلَامِ	Zayıf	Ahlak
554	Müslüman, elinden ve dilinden Müslümanların emin olduğu kimsedir.	الْمُسْلِمُ: مَنْ سَلِمَ الْمُسْلِمُونَ مِنْ لِسَانِهِ وَيَدِهِ	Sahih	Din-Ahlak
555	Merhamet etmeyene merhamet edilmez.	مَنْ لَمْ يَرْحَمْ؛ لَمْ يَرْحَمْ	Sahih	Ahlak-Sosyal Hayat
556	Vaiz (nasihat) olarak ölüm yeter.	كَفَى بِالْمَوْتِ وَاعْظًا	Zayıf	Ahlak
557	Dinar ve dirheme kul olan lanete uğrasın!	لُعِنَ عَبْدُ الدِّينَارِ، لُعِنَ عَبْدُ الدِّرْهِمِ	Hasen	Ahlak
558	Cömertliğin âfeti başa kakmadır.	آفَةُ السَّمَاحِ الْمَنُّ	Mevzu	Ahlak
559	Cömertlik kazançtır.	السَّمَاحُ رَبَاحٌ	Zayıf	Ahlak
560	Hayra delalet eden onu yapan gibidir.	الدَّالُّ عَلَى الْخَيْرِ، كِفَاعِلِهِ	Sahih	Ahlak-Sosyal Hayat

561	Temizliğe devam et ki rızkın bol olsun.	ذُمَّ عَلَى الطَّهَارَةِ، يُوسَعُ عَلَيْكَ الرَّزْقُ	Bulunamadı	Ahlak-Sosyal Hayat
562	Abdest müminin silahıdır. Oruç kalkandır.	الْوُضُوءُ سِلَاحُ الْمُؤْمِنِ، وَالصَّوْمُ كَالْحَدِيدِ	Bulunamadı	Fıkıh
563	Günahından tövbe eden onu işlememiş gibidir.	التَّائِبُ مِنَ الذَّنْبِ كَمَنْ لَا ذَنْبَ لَهُ	Sahih	Tövbe
564	Zulüm, kıyamet günü karanlık olacaktır.	الظُّلْمُ ظُلُمَاتٌ يَوْمَ الْقِيَامَةِ	Sahih	Ahlak-Ahret
565	Lezzetleri yok edeni (ölüm) çokça hatırlayınız.	أَكْثَرُوا ذِكْرَ هَادِمِ اللذات (تختلف كتابة هادم في بعض الكتب: هازما و هاذما)	Sahih	Ahlak
566	Çok gülmek kalbi öldürür.	كَثْرَةُ الصَّحْكِ تُمِيتُ الْقَلْبَ	Sahih	Ahlak
567	Ziyarete ara sıra git ki muhabbetin artsın.	زُرْ غَيًّا؛ تَزِدْ حُبًّا	Zayıf	Ahlak-Sosyal Hayat
568	Borç, dini sorumluluğu gerektirir.	الدَّيْنُ شَيْنُ الدِّينِ	Zayıf	Din-Ahlak
569	Asıl güçlü kimse, güreşte insanları çok yenen değil; öfkelenildiğinde öfkesine hâkim olandır.	أَلَيْسَ الشَّدِيدُ بِالصُّرْعَةِ، إِنَّمَا الشَّدِيدُ الَّذِي يَمْلِكُ نَفْسَهُ عِنْدَ الْغَضَبِ	Sahih	Ahlak
570	Allah bir hastalık vermişse mutlaka onun şifasını da vermiştir.	مَا أَنْزَلَ اللَّهُ دَاءً، إِلَّا أَنْزَلَ لَهُ شِفَاءً	Sahih	Tıp
571	Mümin, lanet okuyan, sözle çekiştiren kimse olamaz.	لَا يَكُونُ الْمُؤْمِنُ طَعَانًا وَلَا لَعْنًا	Sahih	Din-Ahlak
572	Sabah uykusu rızka manidir.	الصَّبْحَةُ تَمْنَعُ الرَّزْقَ	Zayıf	Ahlak-Sosyal Hayat
573	Asıl zenginlik, insanların elindekilerden ümidini kesmektir.	الغنى: اليأس مما في أيدي الناس	Zayıf	Ahlak
574	Dünya sevgisi her hatanın başıdır.	حُبُّ الدُّنْيَا رَأْسُ كُلِّ خَطِيئَةٍ	Mevzu	Ahlak-Dünya
575	(Ey Muaz!) Mazlumun ahından sakın.	إِيَّاكَ وَدَعْوَةَ الْمَظْلُومِ	Sahih	Sahabe-Ahlak
576	Harama bakmak, şeytanın zehirli oklarından bir oktur.	النَّظَرُ سَهْمٌ مَسْمُومٌ مِنْ سَهْمِ إبليس	Zayıf	Ahlak-Şeytan
577	Mütevazi kimseyi Allah yüceltir. Kibirli kimseyi ise yere batırır.	مَنْ تَوَاضَعَ لِلَّهِ؛ رَفَعَهُ اللَّهُ، وَمَنْ تَكَبَّرَ؛ وَضَعَهُ اللَّهُ	Zayıf	Allah-Kul İlişkisi-Ahlak
578	Aldatan bizden değildir.	مَنْ غَشَّنَا؛ فَلَيْسَ مِنَّا	Sahih	Ahlak-Ümmet
579	Kanâat tükenmez bir hazinedir.	الْقَنَاعَةُ كَنْزٌ لَا يَفْقَى	Zayıf	Ahlak
580	Zahmette rahmet vardır.	الرَّحْمَةُ رَحْمَةٌ	Mevzu	Sosyal Hayat
581	Israrla işlendiği sürece hiçbir günahın küçüklüğünden söz edilemez; istiğfar edildiği zaman da hiçbir günahın büyüklüğü söz konusu olmaz.	لَا صَغِيرَةَ مَعَ الْإِصْرَارِ، وَلَا كَبِيرَةَ مَعَ الْإِسْتِغْفَارِ	Zayıf	Fıkıh-Af
582	Kendi kusuru başkalarının kusuruyla uğraşmasına mani olan kimseye ne mutlu!	طَوْبَى لِمَنْ شَغَلَهُ عَيْبُهُ عَنْ عُيُوبِ النَّاسِ	Zayıf	Ahlak
583	Kıyamet günü insanların en kötüsü, iki yüzlü olanlardır.	شَرُّ النَّاسِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ ذُو الْوَجْهَيْنِ	Sahih	Ahlak-Ahret
584	Kim bana bir salavat getirirse zerre miktarı günahı kalmaz.	مَنْ صَلَّى عَلَيَّ مَرَّةً؛ لَمْ يَبْقَ مِنْ ذُنُوبِهِ ذَرَّةٌ	Mevzu	Peygamber-Salât-Günah
585	Yalnız kalmak kötü arkadaştan daha iyidir.	الْوَحْدَةُ خَيْرٌ مِنْ جَلِيسِ السُّوءِ	Zayıf	Sosyal Hayat
586	Söz verme borç yerine geçer.	العِدَّةُ دِينٌ	Zayıf	Ahlak
587	Kaderden sakınmak onun gerçekleşmesine engel olmaz.	لَا يُغْنِي حَذْرٌ مِنَ الْقَدْرِ شَيْئًا	Zayıf	Kader
588	Hediyeleşin ki birbirinizi sevesiniz.	تَهَادَوْا؛ تَحَابُّوا	Hasen	Ahlak-Sosyal Hayat

589	Başkasından öğüt dinleyen kişi mutludur!	السَّعِيدُ مَنْ وُعِظَ بغيره	Zayıf	Ahlak-Sosyal Hayat
590	Hastalığın baş sebebi çok yemektir, en iyi ilacı ise perhizdir.	رَأْسُ الدَّاءِ الامْتِلاءُ، ورأسُ الدَّوَاءِ الاحْتِمَاءُ	Bulunamadı	Tıp
591	Sadaka vermek Rabbin öfkesini dindirir.	الصَّدَقَةُ تُطْفِئُ غَضَبَ الرَّبِّ	Sahih	Allah-Kul İlişkisi-Ahlak
592	Güzel söz sadakadır.	الكَلِمَةُ الطَّيِّبَةُ صَدَقَةٌ	Sahih	Ahlak
Ahterî, Manzum Kırk Hadîs.				
593	Sizden biriniz kendisi için istediği/arzuladığı şeyi kardeşi için de istemedikçe kâmil mümin olmaz.	لا يُؤْمِنُ أَحَدُكُمْ؛ حَتَّى يُحِبَّ لِأَخِيهِ مَا يُحِبُّ لِنَفْسِهِ	Sahih	Ahlak-İman
594	Müslüman, elinden ve dilinden Müslümanların emin olduğu kimsedir.	المُسلِمُ: مَنْ سَلِمَ المُسلِمُونَ مِنْ لِسَانِهِ وَيَدِهِ	Sahih	Din-Ahlak
595	Kim Allah için verir, Allah için meneder, Allah için sever ve Allah için buğzederse imanını kemale erdirir.	مَنْ أَعْطَى لِلَّهِ، وَمَنَعَ لِلَّهِ وَأَحَبَّ، لِلَّهِ وَأَبْغَضَ؛ لِلَّهِ فَقَدْ اسْتَكْمَلَ إيمَانَهُ	Sahih	Allah-Kul İlişkisi-Ahlak
596	İki özellik vardır ki bunlar müminde bulunmaz: kötü ahlak ve cimrilik!	خَصَلَتَانِ لَا يَجْتَمِعَانِ فِي مُؤْمِنٍ: البُخْلُ، وسوءُ الخُلُقِ	Sahih	Ahlak-İman
597	Temizliğe devam et ki rızkın bol olsun.	ذُمَّ عَلَى الطَّهَارَةِ، يُوسِّعُ عَلَيْكَ الرِّزْقَ	Bulunamadı	Ahlak-Sosyal Hayat
598	Sabah uykusu rızka manidir.	الصَّبْحَةُ تَمْنَعُ الرِّزْقَ	Zayıf	Ahlak-Sosyal Hayat
599	İnsanlara merhamet etmeyene Allah da merhamet etmez.	مَنْ لَا يَرْحَمُ النَّاسَ؛ لَا يَرْحَمُهُ اللَّهُ	Sahih	Allah-Kul İlişkisi-Ahlak
600	İnsanların en hayırlısı, onlara en faydalı olandır.	خَيْرُ النَّاسِ أَنْفَعُهُمُ لِلنَّاسِ	Sahih	Ahlak
601	Çok dilenmek/istemek fakirliğe yol açar.	كثيرةُ السُّؤَالِ يَجُرُّ إِلَى الفَقْرِ	Bulunamadı	Ahlak-Sosyal Hayat
602	Kanaat tükenmez bir hazinedir.	القَنَاعَةُ كَنْزٌ لَا يَنْقُذُ	Zayıf	Ahlak
603	Asıl zenginlik, mal zenginliğinde değil gönül zenginliğindedir.	العِنَاءُ: عِنَى القَلْبِ، لَا عِنَى المَالِ	Bulunamadı	Ahlak-Sosyal Hayat
604	Dünya sevgisi her hatanın başıdır.	حُبُّ الدُّنْيَا رَأْسُ كُلِّ خَطِيئَةٍ	Mevzu	Ahlak-Dünya
605	Dünyayı terk etmek her ibadetin başıdır.	تَرْكُ الدُّنْيَا رَأْسُ كُلِّ عِبَادَةٍ	Mevzu	Fıkıh-Ahlak
606	Dünya (ahirete götüren)bir köprüdür imarıyla uğraşmayın, üzerinden geçin gidin.	الدُّنْيَا قَنْطَرَةٌ، فَاعْتَبِرُواهَا، وَلَا تَعْمُرُواهَا	Mevzu	Dünya-Ahlak
607	Dünya ahiretin tarlasıdır.	الدُّنْيَا مَرْزَعَةُ الآخِرَةِ	Mevzu	Dünya-Ahiret
608	Cimri abid olsa da cennete cömert fasık olsa da cehenneme girmez.	البَخِيلُ لَا يَدْخُلُ الجَنَّةَ، وَإِنْ كَانَ عَابِدًا، والسَّخِيُّ لَا يَدْخُلُ النَّارَ، وَإِنْ كَانَ قَاسِمًا	Mevzu	Ahlak-Ahiret
609	Biri mal kazanmak diğeri ilim öğrenmek için hırslanan iki kimse doymak nedir bilmez.	مَنْهُوْمَانِ لَا يَشْبَعَانِ: مَنْهُوْمٌ مِنْ مَالٍ، وَمَنْهُوْمٌ مِنْ عِلْمٍ	Zayıf	Ahlak-İlim
610	Kafir de olsa misafire ikram ediniz.	أَكْرِمُوا الضَّيْفَ، وَلَوْ كَانَ كَافِرًا	Bulunamadı	Ahlak
611	Bir kavme misafir geldiğinde rızkıyla beraber gelir. Giderken de o kavmin günahlarını götürür.	إِذَا نَزَلَ الضَّيْفُ بِقَوْمٍ، نَزَلَ بِرِزْقِهِ، وَإِذَا خَرَجَ، خَرَجَ بِذُنُوبِ أَهْلِهِ	Zayıf	Sosyal Hayat-Günah
612	İnsanların en kötüsü tek başına yemek yiyendir.	شَرُّ النَّاسِ، مَنْ أَكَلَ وَحْدَهُ	Zayıf	Ahlak-Sosyal Hayat
613	Mütevâzî kimseyi Allah yüceltir. Kibirli kimseyi ise yere batırır.	مَنْ تَوَاضَعَ لِلَّهِ؛ رَفَعَهُ اللَّهُ، وَمَنْ تَكَبَّرَ؛ وَضَعَهُ اللَّهُ	Zayıf	Allah-Kul İlişkisi-Ahlak

614	Cömertliğin âfeti başa kakmadır.	آفة السَّمَّاحِ مَنْ	Mevzu	Ahlak
615	Vaiz (nasihat) olarak ölüm yeter.	كَفَى بِالْمَوْتِ وَاعِظًا	Zayıf	Ahlak
616	Asıl zenginlik, insanların elindekilerden ümidini kesmektir.	الغنى: اليأس مما في أيدي الناس	Zayıf	Ahlak
617	Cennet annelerin ayakları altındadır.	الجَنَّةُ تَحْتَ أَقْدَامِ الْأُمَّهَاتِ	Zayıf	Kadın-Ahiret
618	Beşikten mezara kadar ilmi talep ediniz.	أَطْلُبُوا الْعِلْمَ مِنَ الْمَهْدِ إِلَى اللَّحْدِ	Mevzu	İlim
619	İlim talep etme kadın erkek her Müslüman üzerine farzdır.	طَلَبُ الْعِلْمِ فَرِيضَةٌ عَلَى كُلِّ مُسْلِمٍ وَمُسْلِمَةٍ	Zayıf	İlim
620	Öğrenin! Sihri bile.	تَعَلَّمُوا حَتَّى السِّحْرِ	Bulunamadı	İlim
621	İnsanlar iki kısımdır. Alim olanlar ve ilimle uğraşanlar. Geri kalanlar ise hiçtir.	النَّاسُ اثْنَانِ: عَالِمٌ وَمُتَعَلِّمٌ، وَالْبَاقِي هَمَجٌ	Zayıf	Alim-İlim
622	Ehli Kur'an Allah'ın özel dostları ve seçkin kullarıdır.	أهل القرآن: أهل الله خاصة وخاصته	Sahih	Kur'an
623	Zenginlik ile zina bir arada bulunmaz. Kuşluk namazı ile fakirlik bir arada bulunmaz.	لَا غِنَاءَ مَعَ الزِّنَا، وَلَا فَقْرَ مَعَ الضَّحَى	Bulunamadı	Ahlak-Fıkıh
624	Hayrı güzel yüzlülerde arayınız.	اطلُّوا الْخَيْرَ عِنْدَ جِسَانِ الْوُجُوهِ	Zayıf	Ahlak-Sosyal Hayat
625	Kim bir şeyi azimle isterse isteğine erişir. Kim de bir kapıyı açmak için ısrarlı bir şekilde çalarsa o kapıdan girer.	مَنْ طَلَبَ شَيْئًا وَجَدَهُ وَجَدَ، وَمَنْ قَرَعَ بَابًا وَلَجَّ؛ وَلَجَّ	Bulunamadı	Sosyal Hayat
626	Büyüklik taslayana (kibirlenenene) karşı büyüklik taslamak sadakadır.	التَّكْبُرُ مَعَ الْمُتَكَبِّرِ صَدَقَةٌ	Mevzu	Ahlak
627	Şöhret afettir. Sabırlı olmak ise rahatlıktır.	الشُّهُرَةُ آفَةٌ وَالْحَمُولُ رَاحَةٌ	S.Sözü	Sosyal Hayat
628	Bela dil yüzünden gelir.	البلاءُ مُوَكَّلٌ بِالْمَنْطِقِ	Zayıf	Ahlak
629	Asıl güçlü kimse, güreşte insanları çok yenen değil; öfkelenildiğinde öfkesine hâkim olandır.	ليس الشديد بالصرعة، إنما الشديد الذي يملك نفسه عند الغضب	Sahih	Ahlak
630	Dünyanın izzeti mal ile ahiretin izzeti amel iledir.	عِزُّ الدُّنْيَا بِالْمَالِ، وَعِزُّ الْآخِرَةِ بِالْأَعْمَالِ	S.Sözü	Dünya-Ahiret
631	Allah'tan hakkıyla sakınıp beş vakit namazı kılınız, Ramazan orucunu tutunuz, mallarınızın zekatını veriniz ve yöneticilerinize itaat ediniz. Böylece Rabbinizin cennetine girebilirsiniz.	اتقوا الله ربكم، وصلُّوا خمستكم، وصوموا شهركم، وأنوا زكاة أموالكم، وأطيعوا إذا أمركم؛ تدخلوا الجنة ربكم	Sahih	Fıkıh-Ahiret
632	Mazlumun ahından sakınınız! Çünkü onunla Allah arasında bir engel yoktur.	اتَّقِ دَعْوَةَ الْمَظْلُومِ؛ فَإِنَّهُ لَيْسَ بَيْنَهُ وَبَيْنَ اللَّهِ حِجَابٌ	Sahih	Allah-Kul İlişkisi-Ahlak
633	Kendinize, çocuklarınıza ve mallarınıza beddua etmeyiniz. Olur da Allah'ın istemediği bir ana denk gelirsiniz de bedduanız kabul olur.	لَا تَدْعُوا عَلَى أَنْفُسِكُمْ، وَلَا تَدْعُوا عَلَى أَوْلَادِكُمْ، وَلَا تَدْعُوا عَلَى أَمْوَالِكُمْ؛ لَا تُوَافِقُوا مِنْ اللَّهِ سَاعَةً يُسْأَلُ فِيهَا عِظَاءُ، فَيَسْتَجِيبُ لَكُمْ	Sahih	Ahlak-Beddua
634	Uyku yedi kısımdır: zikir meclisinde gaflet uykusu, namaz vaktinde şekâvet uykusu, sabah vakti lânet uykusu, fecirden sonra ukubet uykusu, öğleden önce rahatlatma uykusu, ikindiden sonra rahmet uykusu ve Cuma günü dirilme/haşir uykusu.	النُّوْمُ سَبْعَةٌ: نَوْمُ الْعَقْلَةِ فِي مَجْلِسِ الذِّكْرِ، وَنَوْمُ الشَّقَاوَةِ فِي وَقْتِ الصَّلَاةِ، وَنَوْمُ اللَّعْنَةِ فِي وَقْتِ الصُّبْحِ، وَنَوْمُ الْعُقُوبَةِ بَعْدَ الْفَجْرِ، وَنَوْمُ الرَّاحَةِ قَبْلَ الظُّهْرِ، وَنَوْمُ الرَّحْمَةِ بَعْدَ الْعَصْرِ، وَنَوْمُ الْحَشْرِ فِي يَوْمِ الْجُمُعَةِ	S.Sözü	Sosyal Hayat-Ahiret
635	Kendi kusuru başkalarının kusuruyla uğraşmasına mani olan kimseye ne mutlu!	طَوْبَى لِمَنْ شَغَلَهُ عَيْبُهُ عَنِ عُيُوبِ النَّاسِ	Zayıf	Ahlak
636	Allah, sırf malı için zengin kimseye tevâzûda bulunan fakire lanet eder.	لَعَنَ اللَّهُ فُقِيرًا تَوَاضَعَ لِغَنِيِّ لِأَجْلِ مَالِهِ	Mevzu	Allah-Kul İlişkisi-Ahlak
Harîmî, Alî Dede Bosnevî, Tercüme-i Hadîs-i Erba'în.				
637	Her kapının anahtarını "bismillahirrahmanirrahim" dir.	بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ مِفْتَاحُ كُلِّ بَابٍ	Zayıf	Din-Ahlak
638	Kim besmeleyi güzel bir şekilde yazarsa kendisine mağfîret edilir.	مَنْ كَتَبَ بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ فَجَدَّوْهُ؛ غُفِرَ لَهُ	Mevzu	Din-Af

639	Kur'an'ın en faziletli suresi Fatiha الحمد لله رب العالمين suresidir.	أَفْضَلُ الْقُرْآنِ: الحمد لله رب العالمين	Sahih	Kur'an
640	Fatiha suresi bütün hastalıklara şifadır.	فَاتِحَةُ الْكِتَابِ شِفَاءٌ مِنْ كُلِّ دَاءٍ	Zayıf	Kur'an-Tıp
641	En hayırlımız, Kur'an-ı öğrenen ve öğretendir.	خَيْرُكُمْ مَنْ تَعَلَّمَ الْقُرْآنَ وَعَلَّمَهُ	Sahih	Kur'an-İlim
642	Ehli Kur'an Allah'ın özel dostları ve seçkin kullarıdır.	أَهْلُ الْقُرْآنِ: أهل الله خاصة وخاصته	Sahih	Kur'an
643	Kur'an ehli cennetin seçkinleridir.	أَهْلُ الْقُرْآنِ عِرْفَاءُ الْجَنَّةِ	Mevzu	Kur'an
644	Şayet Kur'an deri içerisinde (gönderilmiş olsaydı) ateş o deriyi yakmazdı.	لَوْ كَانَ الْقُرْآنُ فِي إِهَابٍ؛ مَا أَكَلَتْهُ النَّارُ	Sahih	Kur'an
645	Gerçek şu ki Allah, Kur'an'ı kalbinde taşıyan kimseye azap etmez.	إِنَّ اللَّهَ لَا يُعَذِّبُ قَلْبًا وَعَى الْقُرْآنِ	Sahih	Kur'an-Af
646	Ümmetim için en kıymetli amellerden birisi, Kur'an-ı Kerim'e bakarak okumaktır.	أَفْضَلُ عِبَادَةِ أُمَّتِي: قِرَاءَةُ الْقُرْآنِ نَظْرًا	Zayıf	Kur'an
647	Gerçek şu ki gönlünde Kur'an'dan bir şey bulunmayan kimse sanki harâp ev gibidir.	إِنَّ الرَّجُلَ الَّذِي لَيْسَ فِي جَوْفِهِ شَيْءٌ مِنَ الْقُرْآنِ، كَالْبَيْتِ الْخَرِبِ	Sahih	Kur'an-Sosyal Hayat
648	Kur'an, ardı sıra hiçbir fakirliğin olmadığı bir zenginliktir. Ondan öte zenginlik olmaz.	الْقُرْآنُ غِنَى لَا فَقْرَ بَعْدَهُ، وَلَا غِنَى دُونَهُ	Zayıf	Kur'an-Sosyal Hayat
649	Kim Allah'ın kitabından bir ayet okursa o ayet, kendisini kıyamet günü yüzü güler bir halde karşılar.	مَنْ تَعَلَّمَ آيَةً مِنْ كِتَابِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ؛ اسْتَقْبَلَتْهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ تَضْحَكٌ فِي وَجْهِهِ	Sahih	Kur'an-Ahret
650	Allah'ın kitabından bir ayeti öğrenip amel etmek, yüz rekât namazdan daha hayırlıdır.	تَعَلَّمَ آيَةً مِنْ كِتَابِ اللَّهِ، وَالْعَمَلَ بِهَا خَيْرٌ مِنْ مِائَةِ رَكَعَةٍ	Zayıf	Kur'an-Fıkıh
651	Cennetteki derecelerin sayısı Kur'an ayetlerinin sayısı kadardır.	عَدَدُ دَرَجَاتِ الْجَنَّةِ بَعْدَ آيِ الْقُرْآنِ	Zayıf	Kur'an-Ahret
652	Allah katında şefaât edenler içerisinde nebiler, melekler ve bunların dışındakiler de dahil olmak üzere Kur'an'dan daha üstünü yoktur.	مَا مِنْ شَفِيعٍ أَعْظَمَ عِنْدَ اللَّهِ مَنَزَلَةً مِنَ الْقُرْآنِ، لَا نَبِيٍّ، وَلَا مَلَكٍ، وَلَا غَيْرُهُ	Mevzu	Kur'an-Ahret-Şefaât
653	Kim Kur'an'ı ezberlerken ölürse kabrinden ehliyle beraber diriltileceği zamana kadar ezberin kalanını tamamlatması için bir melek onunla görevlendirilmiştir.	مَنْ مَاتَ قَبْلَ أَنْ يَسْتَضَيِّرَ الْقُرْآنَ؛ أَمَرَ حَفَظَتُهُ أَنْ يَعْلَمَهُ فِي قَبْرِهِ، حَتَّى يَبْعَثَ مَعِ أَهْلِهِ	Bulunamadı	Kur'an-Kabir Hayatı
654	Kim Kur'an'ı sabırla Allah rızası için okursa onun için okuduğu her harfe karşılık bir huri vardır.	مَنْ قَرَأَ الْقُرْآنَ صَابِرًا مُخْتَصِبًا؛ كَانَ لَهُ بِكُلِّ حَرْفٍ زَوْجَةٌ مِنَ الْخُورِ الْعَيْنِ	Mevzu	Kur'an-Ahret
655	Kur'an'ı hüzünlü bir sesle okuyunuz. Çünkü o, hüzünle nazil olmuştur.	اقْرَأُوا الْقُرْآنَ بِالْحُزْنِ؛ فَإِنَّهُ نَزَلَ بِالْحُزْنِ	Zayıf	Kur'an-Ahlak
656	Kim Allah'ın kitabından bir harf okursa onun için on hasene değerinde bir hasene (sevap) verilir. Ben الم bir harf demiyorum. Elif bir harf, lam bir harf ve mim bir harftir diyorum.	مَنْ قَرَأَ حَرْفًا مِنْ كِتَابِ اللَّهِ؛ فَلَهُ بِهِ حَسَنَةٌ، وَالْحَسَنَةُ بِعَشْرِ أَمْثَالِهَا، لَا أَقُولُ: "الم" حرف، ولكن أقول: "الف" حرف، و"لام" حرف، و"ميم" حرف	Sahih	Kur'an-Sevap
657	Kim gece-gündüz elli ayet okursa gafillerden yazılmaz.	مَنْ قَرَأَ فِي يَوْمٍ وَلَيْلَةٍ خَمْسِينَ آيَةً؛ لَمْ يُكْتَبْ مِنَ الْغَافِلِينَ	Mevkuf	Kur'an-Ahlak
658	Kim de yüz ayet okursa Allah'a itaat edenlerin arasına yazılır.	مَنْ قَرَأَ مِائَةَ آيَةٍ؛ كُتِبَ مِنَ الْقَائِتِينَ	Mevkuf	Kur'an-İtaat
659	Amellerin en hayırlısı "الحل" ve "الرحلة" bu ikisi nedir diye sorulunca Hz. Peygamber: "Kur'anı açmak (başlamak) ve onu bitirmek (hatmetmektir) buyurdu.	خَيْرُ الْأَعْمَالِ الْحَلُّ وَالرَّحْلَةُ، قِيلَ: مَا الْحَلُّ وَالرَّحْلَةُ، قَالَ: افْتِتَاحُ الْقُرْآنِ وَخَتْمُهُ	Zayıf	Kur'an
660	Gerçek şu ki Kur'an'ın hatmi esasında rahmet iner.	إِنَّ الرَّحْمَةَ تَنْزَلُ عِنْدَ خَتْمِ الْقُرْآنِ	S.Sözü	Kur'an
661	Kim Kur'an okur akabinde dua ederse duasına dört bin melek amin der.	مَنْ قَرَأَ الْقُرْآنَ، ثُمَّ دَعَا؛ أَمَّنَ عَلَى دُعَائِهِ أَرْبَعَةُ أَلْفِ مَلَكٍ	S.Sözü	Kur'an-Dua
662	Kur'an'ın her ayeti cennette bir derece ve evlerinizin aydınlığıdır.	كُلُّ آيَةٍ مِنَ الْقُرْآنِ دَرَجَةٌ فِي الْجَنَّةِ، وَمِصْبَاحٌ فِي بُيُوتِكُمْ	Zayıf	Kur'an-Ahret
663	Kim iki yüz ayet okursa kıyamet günü Kur'an onunla hesaplaşmaz.	مَنْ قَرَأَ مِائَتِي آيَةٍ؛ لَمْ يُحَاجَّهِ الْقُرْآنُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ	Bulunamadı	Kur'an-Ahret

664	Kur'an'ı ezberleyen kimsenin ezberlemeyenlere üstünlüğü yaratıcının (Allah'ın) yaratılanlara (mahlûkâta) üstünlüğü gibidir.	فَضَّلَ حَمَلَةَ الْقُرْآنِ عَلَى الَّذِي لَمْ يَحْمِلْهُ، كَفَضْلِ الْخَالِقِ عَلَى الْمَخْلُوقِ	Mevzu	Kur'an-Allah-Kul İlişkisi
665	Kur'an, Allah'a göklerde, yeryüzünde ve içinde bulunanlardan daha sevimlidir.	الْقُرْآنُ أَحَبُّ إِلَى اللَّهِ مِنَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ، وَمَنْ فِيهِنَّ	Zayıf	Kur'an-Allah
666	İçinde Kur'an okunan evin hayrı çok olur. İçinde Kur'an okunmayan evin hayrı da az olur.	إِنَّ الْبَيْتَ الَّذِي يُقْرَأُ فِيهِ الْقُرْآنُ؛ يُكْتَرُ خَيْرُهُ، وَالْبَيْتَ الَّذِي لَا يُقْرَأُ فِيهِ الْقُرْآنُ؛ يَقِلُّ خَيْرُهُ	Zayıf	Kur'an-Sosyal Hayat
667	Dünyada Kur'an'ı öğrenen çocuğun babasına kıyamet günü cennette taç ile teveccüh gösterilir.	مَا مِنْ رَجُلٍ يُعَلِّمُ وَلَدَهُ الْقُرْآنَ فِي الدُّنْيَا؛ إِلَّا تَوَجَّهَ أَبُوهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ بِتَاجٍ فِي الْجَنَّةِ	Zayıf	Kur'an-Ahret
668	Kur'an okunan evi melekler tıpkı yıldızların yer ehline yukardan baktıkları gibi temaşa ederler.	الْبَيْتَ الَّذِي يُقْرَأُ فِيهِ الْقُرْآنُ يَنْتَرَى لَأَهْلِ السَّمَاءِ، كَمَا يَنْتَرَى النُّجُومُ لِأَهْلِ الْأَرْضِ	Zayıf	Kur'an-Sosyal Hayat
669	Kur'an'ı ezberleyenler, hiçbir gölgenin olmadığı kıyamette Allah'ın gölgesi altındadır.	حَمَلَةُ الْقُرْآنِ فِي ظِلِّ اللَّهِ، يَوْمَ لَا ظِلَّ إِلَّا ظِلُّهُ	Zayıf	Kur'an-Ahret
670	Kur'an'ın diğer kelimelere üstünlüğü, Allah'ın bütün mahlukata üstünlüğü gibidir.	فَضَّلَ الْقُرْآنَ عَلَى سَائِرِ الْكَلَامِ، كَفَضْلِ اللَّهِ عَلَى خَلْقِهِ	Zayıf	Kur'an-Allah
671	Siz Allah'tan sadır olandan daha faziletli bir şeyle huzuruna çıkamazsınız ki o, Kur'an'dır.	إِنَّكُمْ لَا تَرْجِعُونَ إِلَى اللَّهِ بِشَيْءٍ أَفْضَلَ مِمَّا خَرَجَ مِنْهُ، يَغْنِي الْقُرْآنُ	Zayıf	Kur'an-Ahret
672	Kim Kur'an okursa gönlü nübüvvet derecesine ulaştırılır ancak kendisine vahiy indirilmez.	مَنْ قَرَأَ الْقُرْآنَ؛ فَقَدْ اسْتَدْرَجَ النُّبُوَّةَ بَيْنَ جَنْبَيْهِ، إِلَّا أَنَّهُ لَا يُوحَى إِلَيْهِ	Zayıf	Kur'an-Peygamber-Ümmet
673	(Kur'an) okuduğunuz zaman ağlayın. Eğer ağlayamıyorsanız ağlıyormuş gibi bir hale bürünün. (o hüznü hissederek okuyun)	إِذَا قَرَأْتُمُوهُ فَابْكُوا؛ فَإِنْ لَمْ تَبْكُوا، فَتَبَاكُوا	Zayıf	Kur'an-Ahlak
674	Hastanın yanında Kur'an okunursa bu sebeple bir rahatlama meydana gelir ki en hayırlı deva Kur'an'dır.	إِذَا قُرِئَ الْقُرْآنُ عِنْدَ الْمَرِيضِ؛ وَجَدَ لَذَلِكَ جَفَّةً؛ خَيْرَ الدَّوَاءِ الْقُرْآنُ	S.Sözü	Kur'an-Tıp
675	Kim Kur'an'ı bir araya getirirse (cem ederse) onun Allah katında makbul bir duası vardır.	مَنْ جَمَعَ الْقُرْآنَ؛ كَانَتْ لَهُ عِنْدَ اللَّهِ دَعْوَةٌ مُسْتَجَابَةٌ	Zayıf	Kur'an-Sosyal Hayat
676	Kim Kur'an okur, ezberler, helalini helal, haramını haram kabul ederse Allah onu cennetine koyar ve onu ailesinden cehennemlik olan on kişiye de şefaateci kılar.	مَنْ قَرَأَ الْقُرْآنَ فَاسْتَطَهَّرَهُ، فَأَحَلَّ حَلَالَهُ، وَحَرَّمَ حَرَامَهُ؛ أَدْخَلَهُ اللَّهُ الْجَنَّةَ، وَشَفَعَهُ فِي عَشْرَةِ مِنْ أَهْلِ بَيْتِهِ كُلُّهُمْ قَدْ وَجَّهَتْ لَهُ النَّارُ	Zayıf	Kur'an-Ahret-Şefaate
Hilâlî, Tercüme-i Hadîs-i Erba'în.				
677	Kim bana bir salavat getirirse Allah ona on salat eder.	مَنْ صَلَّى عَلَيَّ وَاحِدَةً؛ صَلَّى اللَّهُ تَعَالَى عَلَيْهِ عَشْرًا	Sahih	Peygamber-Salât
678	Kim kız çocuklarıyla imtihan edilir onlara güzel davranırsa, o kız çocukları kendisi için cehenneme perde olur.	مَنْ ابْتُلِيَ مِنْ هَذِهِ الْبَنَاتِ بِشَيْءٍ، فَأَحْسَنَ إِلَيْهِنَّ؛ كُنَّ لَهُ سِتْرًا مِنَ النَّارِ	Sahih	Kadın-Ahlak-Ahret
679	Kim mümin bir köleyi azat ederse Allah, azat olanın her bir uzvu karşılığında onun bir uzvunu cehennem ateşinden azat eder.	مَنْ أَعْتَقَ رَقَبَةً مُؤْمِنَةً؛ أَعْتَقَ اللَّهُ بِكُلِّ إِرْبٍ مِنْهَا إِرْبًا مِنْهُ مِنَ النَّارِ	Sahih	Fıkıh-Ahret
680	Cuma namazına gelecek kimse, gusül abdesti alsın.	مَنْ جَاءَ مِنْكُمْ الْجُمُعَةَ فَلْيَغْتَسِلْ	Sahih	Fıkıh-Ahlak
681	Kim Kehf suresinin başından on ayet ezberlese Deccâl'den korunur.	مَنْ حَفِظَ عَشْرَ آيَاتٍ مِنْ أَوَّلِ سُورَةِ الْكَهْفِ؛ عُصِمَ مِنَ الدَّجَالِ	Sahih	Kur'an-Fiten
682	Kim hayırlı bir işe öncü olursa o işi yapanın karşılığında öncü olan için de vardır.	مَنْ دَلَّ عَلَى خَيْرٍ؛ فَلَهُ أَجْرُ فَاعِلِهِ	Sahih	Ahlak-Sosyal Hayat
683	Kim inanarak ve karşılığını Allah'tan umarak Ramazan ayını ihya ederse geçmiş günahları affolur.	مَنْ قَامَ رَمَضَانَ إِيمَانًا وَاحْتِسَابًا؛ عُفِرَ لَهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِهِ	Sahih	Fıkıh-Af
684	Merhamet etmeyene merhamet edilmez.	مَنْ لَمْ يَرْحَمْ؛ لَمْ يَرْحَمْ	Sahih	Ahlak-Sosyal Hayat
685	Dünyada ipek giyen (erkek) ahret hayatında giyemeyecektir.	مَنْ لَبَسَ الْحَرِيرَ فِي الدُّنْيَا، لَمْ يَلْبَسْهُ فِي الْآخِرَةِ	Sahih	Fıkıh-Ahret

686	Kim bir kardeşinin ihtiyacını giderirse, Allah da onun ihtiyacını giderir.	مَنْ كَانَ فِي حَاجَةِ أَخِيهِ؛ كَانَ اللَّهُ فِي حَاجَتِهِ	Sahih	Allah-Kul İlişkisi- Sosyal- Hayat
687	Allah'tan başka ilah olmadığına inanarak ölen kimse cennete girer.	مَنْ مَاتَ وَهُوَ يَعْلَمُ أَنَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ؛ دَخَلَ الْجَنَّةَ	Sahih	Allah- İman- Ahiret
688	Allah bir kimse için hayır dilerse, onu dinde anlayış sahibi kılar.	مَنْ يُرِدُ اللَّهُ بِهِ خَيْرًا؛ يُفَقِّهْهُ فِي الدِّينِ	Sahih	Allah-Kul İlişkisi- İlim
689	Kıyamet günü insanların en şiddetli azaba uğrayacak olanları, suret tasvir edenlerdir.	إِنَّ أَشَدَّ النَّاسِ عَذَابًا يَوْمَ الْقِيَامَةِ عِنْدَ اللَّهِ تَعَالَى: الْمُصَوِّرُونَ	Sahih	Ahiret- Sosyal Hayat
690	İçinde resim olan eve melekler girmez	إِنَّ الْبَيْتَ الَّذِي فِيهِ الصُّورُ؛ لَا تَدْخُلُهُ الْمَلَائِكَةُ	Sahih	Fıkıh- Sosyal Hayat
691	Allah Kur'an'ı üç kısma ayırmıştır. İhlas suresini de o cüzlerden bir cüz saymıştır.	إِنَّ اللَّهَ جَزَأَ الْقُرْآنَ ثَلَاثَةَ أَجْزَاءٍ، فَجَعَلَ "قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ" جِزَاءً مِنْ أَجْزَاءِ الْقُرْآنِ	Sahih	Kur'an
692	Allah bütün işlerde incelikle, zarafetle davranmayı sever.	إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الرِّفْقَ فِي الْأَمْرِ كُلِّهِ	Sahih	Allah
693	Ateşle azap etmek yalnız Allah'a mahsustur.	إِنَّ النَّارَ لَا يُعَذِّبُ بِهَا إِلَّا اللَّهُ	Sahih	Allah- Ahiret
694	Allah'ın en sevmediği kimseler (hakkı kabul etme konusunda) inatçı düşmanlardır.	إِنَّ أَبْغَضَ الرِّجَالِ إِلَى اللَّهِ الْأَدَّ الْخَصْمَ	Sahih	Allah-Kul İlişkisi- Ahlak
695	Ölüm korkunçtur.(ibret vericidir) Dolayısıyla bir cenaze gördüğünüz vakit ayağa kalkınız.	إِنَّ الْمَوْتَ فَرَعٌ؛ فَإِذَا رَأَيْتُمُ الْجَنَازَةَ، فَقُومُوا	Sahih	Din-Ahlak
696	Sol elinle yeme! Çünkü şeytan sol eliyle yer.	لَا تَأْكُلْ بِالشِّمَالِ؛ فَإِنَّ الشَّيْطَانَ يَأْكُلُ بِالشِّمَالِ	Sahih	Fıkıh- Sosyal Hayat
697	İçerisinde köpek ve resim olan eve melekler girmez.	لَا تَدْخُلُ الْمَلَائِكَةُ بَيْتًا فِيهِ كَلْبٌ أَوْ صُورَةٌ	Sahih	Fıkıh- Sosyal Hayat
698	Koğuculuk yapan kimse cennete giremez.	لَا يَدْخُلُ الْجَنَّةَ قَتَاتٌ	Sahih	Ahlak- Ahiret
699	Bu dünyada bir Müslümanın ayıbını örten kimsenin ayıbını Allah kıyamet günü örter.	لَا يَسْتُرُ عَبْدٌ عَبْدًا فِي الدُّنْيَا؛ إِلَّا سَتَرَهُ اللَّهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ	Sahih	Ahlak- Ahiret
700	Doğru sözlü kimseye lanetçi olması uygun değildir.	لَا يَنْبَغِي لِصِدِّيقٍ أَنْ يَكُونَ لَعْنًا	Sahih	Ahlak
701	Ezamı işittiğiniz vakit Müezzinin dediklerini tekrar ediniz.	إِذَا سَمِعْتُمْ الْبَدَاءَ؛ فَقُولُوا مِثْلَ مَا يَقُولُ الْمُؤَذِّنُ	Sahih	Fıkıh
702	Allah bir hastalık vermişse mutlaka onun şifasını da vermiştir.	مَا أَنْزَلَ اللَّهُ دَاءً، إِلَّا أَنْزَلَ لَهُ شِفَاءً	Sahih	Tıp
703	En hayırlınız, Kur'an-ı öğrenen ve öğretenidir.	خَيْرُكُمْ مَنْ تَعَلَّمَ الْقُرْآنَ وَعَلَّمَهُ	Sahih	Kur'an- İlim
704	En faziletli namaz, kunutu uzun olanıdır.	أَفْضَلُ الصَّلَاةِ طُولُ الْقُنُوتِ	Sahih	Fıkıh
705	Haya, iman alametlerindedir.	الْحَيَاءُ مِنَ الْإِيمَانِ	Sahih	Din-Ahlak
706	Dünya müminin zindanı kafirin cennetidir.	الدُّنْيَا سِجْنُ الْمُؤْمِنِ وَجَنَّةُ الْكَافِرِ	Sahih	Dünya- Ahlak
707	Zenginlik mal çokluğu ile olmaz. Asıl zenginlik, gönlün zenginliğidir.	لَيْسَ الْغِنَى عَنْ كَثْرَةِ الْعَرَضِ، وَلَكِنَّ الْغِنَى عَنِ النَّفْسِ	Sahih	Ahlak- Sosyal Hayat
708	Yaptığı hibeden geri dönen kusmuğuna dönen köpek gibidir.	الْعَائِدُ فِي هَيْبَتِهِ، كَالْكَلْبِ يَعُودُ فِي قَبِيئِهِ	Sahih	Fıkıh- Ahlak
709	Güzel söz sadakadır.	الْكَلِمَةُ الطَّيِّبَةُ صَدَقَةٌ	Sahih	Ahlak
710	Müslüman, elinden ve dilinden Müslümanların emin olduğu kimsedir.	الْمُسْلِمُ: مَنْ سَلِمَ الْمُسْلِمُونَ مِنْ لِسَانِهِ وَيَدِهِ	Sahih	Din-Ahlak
711	Mümin müminin kardeşidir.	الْمُؤْمِنُ أَخُو الْمُؤْمِنِ	Sahih	Din-Ahlak

712	İnsanoğlu ihtiyarlar ancak onda iki şey genç kalır: Uzun ömür ve tül-i emel.	يُهْرَمُ ابْنُ آمَمٍ وَيَشِيْبُ فِيهِ اثْنَتَانِ: الْجِرْصُ عَلَى الْعُمْرِ، وَالْجِرْصُ عَلَى الْمَالِ	Sahih	Ahlak-Sosyal Hayat
713	Kişiye her duyduğunu söylemesi günah olarak yeter.	كَفَى بِالْمَرْءِ إِثْمًا أَنْ يُحَدِّثَ بِكُلِّ مَا سَمِعَ	Sahih	Ahlak-Günah
714	(Önce) Allah'ın ismini anın sonra yemeğe başlayın.	اذْكُرُوا أَنْتُمْ اسْمَ اللَّهِ وَكُلُوا	Sahih	Fıkıh-Ahlak
715	Saflarınızı düzgün tutunuz. Çünkü safların düzenli olması, namazı tamamlayan hususlardandır.	سَوُّوا صَفُوفَكُمْ؛ فَإِنَّ تَسْوِيَةَ الصَّفُوفِ مِنْ تَمَامِ الصَّلَاةِ	Sahih	Fıkıh
716	Kişinin küfre düşmesinin önündeki engel namaz kılmasıdır.	بَيْنَ الْعَبْدِ وَبَيْنَ الْكُفْرِ تَرْكُ الصَّلَاةِ	Sahih	Fıkıh-İman
Rihletî, Tercüme-i Hadis-i Erba'în.				
717	İnsanlar fakirleri azarlayıp, dünyayı imar etmede gösterişe kapılınca ve para biriktirmede de izdihama girdiklerinde Allah onlara kıtlık, sultanın zulmü, hakimlerin ihaneti ve düşmanların hiddetini gönderir.	إِذَا أَبْغَضَ النَّاسُ فُقَرَاءَهُمْ، وَأَظْهَرُوا عِمَارَتِ الدُّنْيَا، وَتَكَابَرُوا عَلَى جَمْعِ الدَّرَاهِمِ؛ رَمَاهُمُ اللَّهُ تَعَالَى بِأَرْبَعِ خِصَالٍ: بِالْفَخْطِ مِنَ الزَّمَانِ، وَالْجَوْرِ مِنَ السُّلْطَانِ، وَالْخِيَانَةِ مِنَ الْخُكَّامِ، وَالتَّشَوُّكَةِ مِنَ الْأَعْدَاءِ	Zayıf	Sosyal Hayat
718	Her şeyin bir anahtarı vardır. Cennetin anahtarı ise yaşadıkları hayata sabreden fakir ve miskinleri sevmektir ki Allah kıyamet günü onların yanındadır.	إِنَّ لِكُلِّ شَيْءٍ مِفْتَاحًا، وَمِفْتَاحُ الْجَنَّةِ حُبُّ الْمَسْكِينِ وَالْفُقَرَاءِ؛ لَصَبْرِهِمْ، هُمْ جُلَسَاءُ اللَّهِ تَعَالَى يَوْمَ الْقِيَامَةِ	Mevzu	Sosyal Hayat-Ahret
719	Fakirlerin gülmesi ibadet, sevinçleri tespih ve uykuları sadakadır. Kıyamet günü Allah günde üç defa onlara bakacaktır	الْفُقَرَاءُ ضَحَكُهُمْ عِبَادَةٌ، وَفَرْحُهُمْ تَسْبِيحٌ، وَنَوْمُهُمْ صَدَقَةٌ، يُنْظُرُ اللَّهُ تَعَالَى إِلَيْهِمْ فِي كُلِّ يَوْمٍ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ	Bulunamadı	Sosyal Hayat-Ahret
720	Fakirlere el uzat. Çünkü onların kıyamet günü (devleti) gücü olacaktır. O gün fakirler bir araya getirilir ve onlara: İnsanlara bakınız. Sizi dünyada yedirip içiren, giydirip kuşatan ve bir sıkıntınızı gideren kimsenin elinden tuturak cennete gidiniz denilir.	اتَّخِذْ الْأَيْدِي عِنْدَ الْفُقَرَاءِ؛ فَإِنَّ لَهُمْ ذَوْلَةً، إِذَا كَانَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ، يُجْمَعُ الْفُقَرَاءُ، فَقِيلَ لَهُمْ: تَصَفَّحُوا الْوُجُوهُ؛ فَكُلُّ مَنْ أَطْعَمَكُمْ لُقْمَةً، أَوْ سَقَاكُمْ شَرْبَةً فِي الدُّنْيَا، أَوْ كَسَاكُمْ خِرْقَةً، أَوْ دَفَعَ عَنْكُمْ غَيِّبَةً؛ فَخُذْ بِيَدِهِ وَادْخُلِ الْجَنَّةَ	Mevzu	Sosyal Hayat-Ahret
721	Şayet durumuna razı olursa fakirden daha üstün kimse yoktur.	لَا فَضْلَ مِنَ الْفَقِيرِ؛ إِذَا كَانَ رَاضِيًا	Bulunamadı	Ahlak-Sosyal Hayat
722	Fakirleri sevmek gönderilmişlerin (peygamberlerin) ahlakıdır. Onlarla yakın olup bir arada olmak salih kimselerin ahlakındandır. Onlardan uzaklaşmak ise münafıkların tavırlarındandır.	حُبُّ الْفُقَرَاءِ مِنْ أَخْلَاقِ الْمُرْسَلِينَ، وَمُجَالَسَتِهِمْ مِنْ أَخْلَاقِ الصَّالِحِينَ، وَالْفِرَارُ مِنْهُمْ مِنْ أَخْلَاقِ الْمُنَافِقِينَ	Bulunamadı	Sosyal Hayat-Peygamber
723	Allah'a ulaştıran yol, fakirlerle yakın olmaktan geçer.	الْوَسِيلَةُ إِلَى اللَّهِ: التَّقَرُّبُ إِلَى الْفُقَرَاءِ	Bulunamadı	Allah-Kul İlişkisi-Sosyal-Hayat
724	Şu üç kimse kıyamet günü insanlara nebilerin şefaati gibi şefaahat hakkı verilir: âlim, hizmetkar ve sabreden fakir.	ثَلَاثَةٌ يَشْفَعُونَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ فِي النَّاسِ، مِثْلَ شَفَاعَةِ النَّبِيِّينَ: الْعَالِمُ، وَالْخَادِمُ، وَالْفَقِيرُ الصَّابِرُ	Bulunamadı	Sosyal Hayat-Ahret-Şefaahat
725	Allah, bu ümmeti âlimleri ve fakirleri sebebiyle (rahmetle) dikkate alır. Âlimler benim varislerim, fakirler ise benim ahbabımdır.	إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى يَنْظُرُ هَذِهِ الْأُمَّةَ بِالْعُلَمَاءِ وَالْفُقَرَاءِ؛ فَإِنَّ الْعُلَمَاءَ وَارِثِي، وَالْفُقَرَاءَ أَحْبَابِي	Bulunamadı	Sosyal Hayat-Alim
726	Allah mahlukatı yeryüzünün toprağından fakirleri ve nebileri ise cennet toprağından yarattı. Kim Allah ile olan sözünü tutmak isterse fakirlere ikram etsin.	خَلَقَ اللَّهُ الْخَلْقَ مِنْ طِينِ الْأَرْضِ، وَخَلَقَ الْفُقَرَاءَ وَالْأَنْبِيَاءَ مِنْ طِينِ الْجَنَّةِ، فَمَنْ أَرَادَ أَنْ يَكُونَ فِي عَهْدِ اللَّهِ؛ فَلْيُكْرِمِ الْفُقَرَاءَ	Bulunamadı	Sosyal Hayat-Yaratılış
727	En faziletli konum üç tanedir: fakirlik, ilim ve zühd ehli olmak.	أَفْضَلُ الْحَرْفِ ثَلَاثٌ: الْفَقْرُ، وَالْعِلْمُ، وَالزُّهْدُ	Bulunamadı	Sosyal Hayat
728	Ey Bilal! Allah'a zengin biri olarak değil; fakir olarak kavuş!	يَا بِلَالُ أَلْقِ اللَّهَ فَفَقِيرًا، وَلَا تَلْقَهُ غَنِيًّا	Zayıf	Sosyal Hayat-Ahret

729	Allah'ın fakirler için istiğfarda bulunan ve onlara şefa'at eden melekleri vardır.	إِنَّ اللَّهَ مَلَائِكَةٌ يَسْتَغْفِرُونَ لِلْفُقَرَاءِ، وَيَشْفَعُونَ لَهُمْ	Bulunamadı	Sosyal Hayat-Ahret
730	Hiz. Musa: "Ey rabbim! Yarattıklarından sana sevimli olan kimlerdir. Ta ki bende onları seveyim" diye niyazda bulununca Allah: "fakirliğinde sadık (doğru) olan ve musibetlere sabırlı her fakir ki Allah'ın her türlü imtihanına karşı sabreder" şeklinde cevap vermiştir	قَالَ مُوسَى عَلَيْهِ السَّلَامُ: يَا رَبِّ مَنْ أَجْبَأُوكَ مِنْ خَلْقِكَ؛ حَتَّىٰ أُجِبَهُمْ لِأَجْلِكَ، فَقَالَ: كُلُّ فَقِيرٍ، أَيْ فَقِيرٍ صَادِقٍ إِلَىٰ فِقْرِهِ، صَابِرٍ لِمَا أَصَابَهُ فِي اللَّهِ	Bulunamadı	Allah-Kul İlişkisi-Sosyal-Hayat
731	Allah'ın en sevdiği kul, Allah'tan razı alan, verdiği rızka kanaat eden fakirdir.	أَحَبُّ الْعِبَادِ إِلَى اللَّهِ تَعَالَى: الْفَقِيرُ الْقَانِعُ بِرِزْقِهِ، الرَّاضِي عَنِ اللَّهِ تَعَالَى	Bulunamadı	Allah-Kul İlişkisi
732	Bu ümmetin en hayırlısı fakirleri, cennete en hızlı girip istirahat edecekleri ise zayıflarıdır.	خَيْرُ هَذِهِ الْأُمَّةِ فَقْرًاوُهَا، وَأَسْرَعُهَا تَصَنُّجًا فِي الْجَنَّةِ ضَعْفًاوُهَا	Bulunamadı	Allah-Ahret
733	Allah bir kulunu severse onu imtihan eder. Onu çok seviyorsa imtihanı daha şiddetli olur. "Ey Allah'ın resulü! Bu imtihan nasıldır?" diye sorulunca: "geride malımı ve ehlini bırakmaz" buyurdu.	إِذَا أَحَبَّ اللَّهُ عِبْدًا ابْتِلَاهُ، وَإِذَا أَحَبَّهُ حُبَّ الْبَالِغِ افْتَنَاهُ، قِيلَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ وَمَا افْتَنَاهُ؟ قَالَ: لَمْ يَتْرِكْ لَهُ أَهْلًا وَلَا مَالًا	Zayıf	Allah-Kul İlişkisi
734	Allah bazı peygamberlerine "haşmetimden sakının yoksa gözümden düşersiniz de dünyayı başınıza yıkırım" diye vahyetti.	أَوْحَى اللَّهُ تَعَالَى إِلَى بَعْضِ أَنْبِيَائِهِ: احْذَرِ أَنْ أَمْتَكُتَكَ؛ فَتَسْقُطَ مِنْ عَيْنِي، فَأَصْدَبَ عَلَيْكَ الدُّنْيَا صَبًا	Bulunamadı	Allah-Peygamber
735	Tasavvuf ehline, susuzlara ve açlara ta'nda bulunmayın. Onların ahlakları nebilerin ahlakı gibidir.	لَا تَقْفُوا عَلَى أَهْلِ التَّصَوُّفِ، وَأَصْحَابِ الْجُوعِ وَالْعَطَشِ؛ فَأَخْلَقَهُمْ أَخْلَاقَ النَّبِيِّينَ	Bulunamadı	Ahlak-Peygamber-Tasavvuf ehli
736	Tasavvuf ehlinden aç ve susuz kimselerden dua isteyiniz. Allah onları kollar ve dualarına çabucak icabet eder.	ارْغَبُوا فِي دُعَاءِ أَهْلِ التَّصَوُّفِ، وَأَهْلِ الْجُوعِ وَالْعَطَشِ؛ فَإِنَّ اللَّهَ يَنْظُرُ إِلَيْهِمْ وَيُسْرِعُ فِي إِجَابَتِهِمْ	Bulunamadı	Allah-Tasavvuf ehli
737	Fakirlik insanlar nezdinde çirkin kabul edilir. Fakat kıyamet günü Allah katında güzel bir haslettir.	الْفَقْرُ شَيْئٌ عِنْدَ النَّاسِ، وَرَيْبٌ عِنْدَ اللَّهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ	Mevzu	Sosyal Hayat-Ahret
738	Bir adam Hiz. Peygambere geldi ve: "Bana yaptığım zaman cennete gideceğim bir ibadet öğret. Yine bana bir ibadet öğret ki yaptığım zaman Allah ve insanlar beni sevsinler deyince Hiz. Peygamber: "Dünya sevgisinden uzaklaş ki Allah seni sevsin. İnsanların ellerindekilerden de uzak ol ki insanlar seni sevsinler.	جَاءَ رَجُلٌ إِلَى النَّبِيِّ عَلَيْهِ السَّلَامُ، فَقَالَ ذُلِّي عَلَى عَمَلٍ إِذَا عَمَلْتَهُ أُدْخِلَ الْجَنَّةَ، وَذُلِّي عَلَى عَمَلٍ إِذَا عَمَلْتَهُ أُحْبِبِّي اللَّهُ تَعَالَى، فَيُحِبُّنِي النَّاسُ، فَقَالَ عَلَيْهِ السَّلَامُ: ازْهَدْ فِي حُبِّ الدُّنْيَا؛ يُحِبُّكَ اللَّهُ تَعَالَى، وَازْهَدْ بِمَا فِي أَيْدِي النَّاسِ؛ يُحِبُّكَ النَّاسُ	Sahih	Allah-Kul İlişkisi-Fıkıh-Sosyal Hayat-Dünya
739	Allah, meleklerine karşı şu beş kimseyle övünür: Mücahidler, Allah için mütevazi olan genç, fakirlere bol infak eden başa kakmayan zengin, yalnız başmayken Allah korkusuyla ağlayan kimse.	يُبَاهِي اللَّهُ تَعَالَى عَلَى الْمَلَائِكَةِ بِخَمْسَةِ نَفَرٍ: بِالْمُجَاهِدِينَ، وَبِالشَّابِّ الَّذِي يَتَوَاضَعُ لِلَّهِ، وَبِالْعَنِيِّ الَّذِي يُعْطِي الْفُقَرَاءَ كَثِيرًا وَلَا يَمَنُّ عَلَيْهِمْ، وَرَجُلٌ يَبْكِي مِنْ خَشْيَةِ اللَّهِ فِي خَلْوَاتِهِ	Bulunamadı	Allah-Kul İlişkisi-Ahlak
740	Şükreden bir zengin kıldığı iki rekât namaz, Allah'a dünya ve içindekilerden daha sevimidir. Haline sabreden bir fakirin kıldığı iki rekât namaz ise şükreden bir zengin kıldığı namazdan yetmiş rekât daha sevimidir.	رَكَعَتَانِ مِنْ غَنِيِّ شَاكِرٍ أَحَبُّ إِلَى اللَّهِ تَعَالَى مِنَ الدُّنْيَا وَمَا فِيهَا، وَرَكَعَتَانِ مِنْ فَقِيرٍ صَابِرٍ أَحَبُّ إِلَى اللَّهِ تَعَالَى مِنْ سَبْعِينَ رَكَعَةً مِنْ غَنِيِّ شَاكِرٍ	Bulunamadı	Allah-Kul İlişkisi-Fıkıh
741	Kim bir kavime benzerse onlardandır. Kim de bir kavmi severse kıyamet günü onlarla birlikte haşrolur.	مَنْ تَشَبَّهَ بِقَوْمٍ؛ فَهُوَ مِنْهُمْ، وَمَنْ أَحَبَّ قَوْمًا؛ حُشِرَ مَعَهُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ	Sahih	Din-Ahlak

742	Hizmetkar kimse müminlere hizmet ettiği müddetçe Allah'ın güvencesi (eman) altındadır. Hizmetkarın bu hizmetine karşılık gündüzleri oruç tutan, geceleri ibadet eden, hac ve umre ibadetini yerine getiren ve Allah yolunda ribatlarda görevde bulunan kimselerin ecrinden verilir. Kıyamet günü müjdelere olsun hizmet edene. Daha sonra Hz. Peygamber: "kıyamet günü hizmet edene bir engel yoktur, azap yoktur" dedikten sonra Enes: "bu hizmet eden kişi facir ise de böyle mi?" diye sorunca Hz. Peygamber: "Ey Enes! kötü olan hizmetkar Allah katında müçtehit âbitten ve Allah için ilim öğretenen daha üstündür. Onun için, doğru bir şekilde hizmet ettiği kişilerin her birinin sevabının aynısı vardır." buyurdu.	الخَادِمُ فِي أَمَانِ اللَّهِ تَعَالَى، مَا دَامَ الْخَادِمُ فِي خِدْمَةِ الْمُؤْمِنِ، وَلِلخَادِمِ فِي خِدْمَتِهِ أَجْرُ الصَّائِمِ بِالنَّهَارِ، وَالْقَائِمِ بِاللَّيْلِ، وَكَأَجْرِ الْحَاجِّ وَالْمُعْتَمِرِ، وَكَأَجْرِ الْمُرَابِطِينَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ؛ فَطُوبَى لِلخَادِمِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ ثُمَّ قَالَ لَيْسَ لِلخَادِمِ جِجَابٌ، وَلَا عَذَابٌ، فَقَالَ أَنَسٌ: وَإِنْ كَانَ فَاجِرًا، فَقَالَ عَلَيْهِ السَّلَامُ: يَا أَنَسُ الْخَادِمُ السُّوءُ أَفْضَلُ عِنْدَ اللَّهِ تَعَالَى مِنْ عَابِدٍ مُجْتَهِدٍ، وَمِنْ مُعَلِّمٍ مُخْتَلِسٍ، وَلَهُ الْأَجْرُ، كَأَجْرِ مَنْ يَخْدِمُهُمْ صِدْقًا	Mevzu	Allah-Kul İlişkisi- Ahlak- Ahiret
743	Bir adam Hz. Peygamber'e gelerek: "Fakirlik nedir?" diye sordu. Hz. Peygamber: "Allah'ın kerametlerinden bir keramettir," dedi. O kişi tekrar: "Fakirlik nedir" diye sorunca Hz. Peygamber: "Allah'ın ancak göndermiş olduğu nebilere ve Allah katından değerli olan kullarına verdiği bir durumdur." diye cevap verdi.	جَاءَ رَجُلٌ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ، ثُمَّ قَالَ: مَا الْفَقْرُ، قَالَ: كَرَامَةٌ مِنْ كَرَامَاتِ اللَّهِ تَعَالَى، ثُمَّ قَالَ: مَا الْفَقْرُ، قَالَ: شَيْءٌ لَا يُعْطِيهِ اللَّهُ إِلَّا نَبِيًّا مُرْسَلًا، أَوْ عِبْدًا كَرِيمًا عَلَى اللَّهِ تَعَالَى	Bulunamadı	Allah-Kul İlişkisi- Sosyal- Hayat
744	Fakirler, Allah'ın yeryüzündeki halifeleridir. Onlara ihanet eden Allah'a ihanet eder. Onlarla iyi geçinenlerin (anlaşanlar) cennete girmelerine Allah kefil olur. (Rivayet eserde 10 ve 29. hadis olarak 2 kere zikredilmiştir.)	الْفُقَرَاءُ وَكَلَاءُ اللَّهِ فِي الْأَرْضِ، فَمَنْ تَهَاوَنَ بِهِمْ؛ تَهَاوَنَ اللَّهُ بِهِ، وَمَنْ تَعَاهَدَهُمْ؛ كَفَلَهُ اللَّهُ تَعَالَى فِي الْجَنَّةِ	Bulunamadı	Allah-Kul İlişkisi- Sosyal- Hayat
745	Fakir, insanların açlık ve hastalığını bilmedikleri kimsedir. Allah mahlukatı yeryüzünün toprağından fakirleri ve nebileri ise cennet toprağından yarattı. Kim Allah ile olan sözünü tutmak isterse fakirlere ikram etsin.	الْفَقِيرُ هُوَ الَّذِي لَا يَعْلَمُ النَّاسَ جُوعًا وَمَرَضًا، وَخَلَقَ اللَّهُ الْخَلْقَ مِنْ طِينِ الْأَرْضِ، وَخَلَقَ الْأَنْبِيَاءَ وَالْفُقَرَاءَ مِنْ طِينِ الْجَنَّةِ، فَمَنْ أَرَادَ أَنْ يَكُونَ فِي عَهْدِ اللَّهِ؛ فَلْيُكْرِمْ الْفُقَرَاءَ	Bulunamadı	Allah-Kul İlişkisi- Sosyal- Hayat
746	Dünya ve ahirette zenginliğin lambası, (güvencesi) fakirlerdir. Şayet fakirler olmasa zenginler helak olurdu. Dünyada zenginliğin ikbali sonsuz değil, ahirette fakirliğin karşılığı ise sonsuzdur.	سِرَاجُ الْأَغْنِيَاءِ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ: الْفُقَرَاءُ، لَوْلَا الْفُقَرَاءُ لَهَلَكَ الْأَغْنِيَاءُ، وَدَوْلَةُ الْأَغْنِيَاءِ فِي الدُّنْيَا لَا بَقَاءَ لَهَا، وَدَوْلَةُ الْفُقَرَاءِ فِي الْآخِرَةِ لَا قَنَاءَ لَهَا	Bulunamadı	Sosyal Hayat- Ahiret
747	Fakirin zengine üstünlüğü sanki benim bütün mahlukata üstünlüğüm gibidir.	فَضْلُ الْفُقَرَاءِ عَلَى الْأَغْنِيَاءِ، كَفَضْلِي عَلَى جَمِيعِ الْخَلَائِقِ	Bulunamadı	Peygamber -Sosyal Hayat
748	Allah, zengine zenginliği için ikram edene, fakire fakirliği için aşağılayana lânet eder. Bu işi ancak münafıklar yapar. Zengine zenginliğinden dolayı ikram eden, fakiri fakirliğinden dolayı küçümseyen kimse, yerde ve gökte Allah'ın ve nebilerin düşmanı olarak adlandırılır. Duasına icabet olunmaz ve ihtiyaçları da giderilmez.	لَعَنَ اللَّهُ مَنْ أَكْرَمَ الْعَنِيِّ لِعِنَاةٍ، وَلَعَنَ اللَّهُ مَنْ أَهَانَ الْفَقِيرَ لِفَقْرِهِ، فَلَا يَفْعَلُ ذَلِكَ إِلَّا الْمُنَافِقُونَ، وَمَنْ أَكْرَمَ الْعَنِيَّ لِعِنَاةٍ، وَأَهَانَ الْفَقِيرَ لِفَقْرِهِ سُمِّيَ فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ: عَدُوًّا لِلَّهِ، وَعَدُوًّا لِلْأَنْبِيَاءِ، وَلَا يُسْتَجَابُ لَهُ دَعْوَةٌ، وَلَا يُفْضَى لِحُجَّتِهِ	Bulunamadı	Allah-Kul İlişkisi- Sosyal- Hayat
749	Allah'ın fakir ve miskinlere her gün beş kere (rahmet)bakışı vardır. Her bakışta yedi kez mağfired eder.	إِنَّ لِلَّهِ تَبَارَكَ وَتَعَالَى نَظْرَاتٍ، يَنْظُرُ إِلَى الْفُقَرَاءِ وَالْمَسَاكِينِ، فِي كُلِّ يَوْمٍ خَمْسَ مَرَّاتٍ، فَيَغْفِرُ لَهُمْ فِي كُلِّ نَظْرَةٍ سَبْعَ مَرَّاتٍ	Bulunamadı	Allah-Kul İlişkisi
750	Allah'ın fakirler için istiğfarda bulunan ve onlara ahirette şefaate edecek melekleri vardır. Melekler kime şefaate ederse onun hali çok güzel olur.	إِنَّ لِلَّهِ تَعَالَى مَلَائِكَةً يَسْتَعْفِرُونَ لِلْفُقَرَاءِ، وَيَسْمَعُونَ لَهُمْ فِي الْآخِرَةِ، فَمَنْ شَفَعَتْ لَهُمْ الْمَلَائِكَةُ لِمَا أَحْسَنَ حَالَهُ	Bulunamadı	Allah-Kul İlişkisi
751	Fakirlik dünyada zillet, ahirette ise övünçtür. Zenginlik ise ahirette zillet dünyada övünçtür.	الْفَقْرُ دُلٌّ فِي الدُّنْيَا، وَفَخْرٌ فِي الْآخِرَةِ، وَالْعِنْيَةُ دُلٌّ فِي الْآخِرَةِ، وَفَخْرٌ فِي الدُّنْيَا	Zayıf	Ahiret- Sosyal Hayat

752	Fakire başa kakan dünya ve ahirette lânetlenmiştir. Anne-babasına, kardeşlerine başa kakan meleklerden ve rahmetten uzak, ateşe yakındır. Onun duasına icabet edilmez, ihtiyacı giderilmez. Allah, ne dünyada ne de ahirette ona (rahmet nazarıyla) bakmaz.	الْمَتَّانُ عَلَى الْفُقَرَاءِ مُلْعُونٌ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ، وَالْمَتَّانُ عَلَى أَبْوَيْهِ وَإِخْوَتِهِ بَعِيدٌ مِنَ الرَّحْمَةِ، وَبَعِيدٌ مِنَ الْمَلَائِكَةِ قَرِيبٌ إِلَى النَّارِ، وَلَا يُسْتَجَابُ لَهُ دَعْوَةٌ، وَلَا تُقْصَى لَهُ حَاجَةٌ، وَلَا يَنْظُرُ اللَّهُ تَعَالَى إِلَيْهِ، لَا فِي الدُّنْيَا، وَلَا فِي الْآخِرَةِ	Bulunamadı	Allah-Kul İlişkisi-Ahlak
753	Kim haksız yere fakir bir mümine eziyet ederse, sanki Kâbe'yi ve Beyti Ma'mur'u on kere yıkmış ve mukarreb meleklerden bin tanesini öldürmüş gibidir.	مَنْ أَدَى فَقِيرًا مُؤْمِنًا بِغَيْرِ حَقٍّ؛ فَكَأَنَّمَا هَدَمَ الْكَعْبَةَ عَشْرَ مَرَّاتٍ، وَالْبَيْتَ الْمَعْمُورَ، وَكَأَنَّمَا قَتَلَ أَلْفَ مَلَائِكَةٍ مِنَ الْمَقْرَبِينَ	Bulunamadı	Ahlak-Sosyal Hayat
754	Mümin fakirin değeri Allah katında yedi kat gök ve yerden, meleklerden ve dağlardan daha büyüktür.	خُرْمَةُ الْفَقِيرِ الْمُؤْمِنِ أَكْبَرُ عِنْدَ اللَّهِ مِنْ سَبْعِ سَمَاوَاتٍ، وَمِنْ سَبْعِ أَرْضِينَ وَالْمَلَائِكَةِ وَالْجِبَالِ	Bulunamadı	Allah-Kul İlişkisi
755	Cennetin sekiz kapısı vardır. Yedi tanesi fakirler, bir tanesi zenginler içindir. Cehennem'in yedi kapısı vardır ki bunlar fakirlere haram kılınmıştır.	إِنَّ لِلْجَنَّةِ ثَمَانِيَةَ أَبْوَابٍ، سَبْعَةٌ مِنْهَا لِلْفُقَرَاءِ، وَوَاحِدٌ مِنْهَا لِلْأَغْنِيَاءِ، وَالنَّارُ سَبْعَةُ أَبْوَابٍ، وَهِيَ مُحَرَّمَةٌ عَلَى الْفُقَرَاءِ	Bulunamadı	Ahret-Sosyal Hayat
Muhammed el-Bosnevî, Şerh ve Tercüme-i Hadîs-i Erba'în.				
756	Besmelesiz başlanan her önemli işin sonu kesiktir.	كُلُّ أَمْرٍ ذِي بَالٍ لَمْ يُبْدَأْ بِبِسْمِ اللَّهِ؛ فَهُوَ أُتْبِرٌ	Sahih	Din-Ahlak
757	Ameller niyetlere göredir.	إِنَّمَا الْأَعْمَالُ بِالنِّيَّاتِ	Sahih	Din-Ahlak
758	Dua ibadetin özüdür.	الدُّعَاءُ مُحُّ الْعِبَادَةِ	Sahih	Dua-Fıkıh
759	Kaderin önüne duadan başka bir şey geçemez.	لَا يَرُدُّ الْقَضَاءَ، إِلَّا الدُّعَاءُ	Sahih	Dua-Kader
760	Duayı terk etmek günahtır.	تَرْكُ الدُّعَاءِ مَعْصِيَةٌ	Mevzu	Dua-Günah
761	Müminlere karşı güzel zanda bulununuz!	ظَنُّوا بِالْمُؤْمِنِينَ خَيْرًا	Mevzu	Din-Ahlak
762	Haya, iman alametlerindendir.	الْحَيَاءُ مِنَ الْإِيمَانِ	Sahih	Din-Ahlak
763	Güzel zanda bulunmak imandandır.	حُسْنُ الظَّنِّ مِنَ الْإِيمَانِ	Bulunamadı	Din-Ahlak
764	Temizlik imana götürür.	النَّظَافَةُ تَدْعُو إِلَى الْإِيمَانِ	Zayıf	Din-Sosyal Hayat
765	Sabır kurtuluşun anahtarıdır.	الصَّبْرُ مِفْتَاحُ الْفَرَجِ	S.Sözü	Ahlak
766	Kanâat tükenmez bir hazinedir.	الْقَنَاعَةُ كَنْزٌ لَا يَفْقَى	Zayıf	Ahlak
767	Rızkını kazanmaya çalışanı Allah sever.	الكَاسِبُ حَبِيبُ اللَّهِ	Bulunamadı	Allah-Kul İlişkisi
768	Açlık amellerin en değerlisidir.	سَيِّدُ الْأَعْمَالِ الْجُوعُ	Mevzu	Din-Ahlak
769	Cömertin yemeği deva, cimrinin yemeği ise derttir.	طَعَامُ الْجُودِ دَوَاءٌ، وَطَعَامُ الْبُخْلِ دَاءٌ	Mevzu	Ahlak-Tıp
770	Cömert, Allah'a yakındır. Ben de ona yakınım.	السَّخِيُّ فِي جِوَارِ اللَّهِ، وَأَنَا زَفِيئُهُ	Bulunamadı	Din-Ahlak
771	Cimrilikten daha büyük hastalık var mıdır?	أَيُّ دَاءٍ أَدْوَى مِنَ الْبُخْلِ	Sahih	Ahlak
772	Ayakta su içen kimseye Allah çaresi olmayan bir hastalıkla imtihan eder.	مَنْ شَرِبَ مَاءَ قَائِمًا؛ ابْتَلَاهُ اللَّهُ بِبَلَاءٍ لَا دَوَاءَ لَهُ	Bulunamadı	Ahlak-Tıp
773	Ütanmazsan dilediğini yap!	إِذَا لَمْ تَسْتَحْجِ؛ فَاصْنَعْ مَا شِئْتِ	Sahih	Ahlak
774	Bir kimse bizim dinimize dinden olmayan bir şeyi sonradan ihdas ederse o kabul edilmez.	مَنْ أَخَذَتْ فِي أَمْرِنَا هَذَا مَا لَيْسَ مِنْهُ؛ فَهُوَ رَدٌّ	Sahih	Din-Bidat
775	Ümmetim dalalet üzere bir araya gelmez.	لَا تَجْتَمِعُ أُمَّتِي عَلَى الضَّلَالَةِ	Sahih	Ümmet
776	Bir alimi hakir gören kimse münafık ve melundur.	مَنْ احْتَقَرَ عَالِمًا؛ فَهُوَ مُنَافِقٌ، وَمَلْعُونٌ	Bulunamadı	Alim
777	Pişman olmak tövbedir.	التَّوْبَةُ تَوْبَةٌ	Sahih	Tövbe-Ahlak
778	Günahın kefareti pişman olmaktır.	كَفَّارَةُ الذَّنْبِ التَّوْبَةُ	Zayıf	Tövbe-Ahlak
779	Kabir azabı gıybet ve söz taşımadan dolaydır.	عَذَابُ الْقَبْرِ مِنَ الْغَيْبَةِ وَالنَّمِيمَةِ	Mevzu	Ahlak-Kabir

780	Kabrimi ziyaret eden kimseye şefaati vacip olur.	مَنْ زَارَ قَبْرِي؛ وَجِبَتْ لَهُ شَفَاعَتِي	Zayıf	Peygamber -Ahiret
781	Öfke anında öfkesini kontrol altına alan kimseye Allah'ın muhabbeti vacip olur.	وَجِبَتْ مَحَبَّةُ اللَّهِ عَلَى مَنْ أَعْضَبَ، فَحَلِمَ	Mevzu	Allah-Kul İlişkisi
782	En faziletli sadaka dil ile yapılandır. (güzel söz)	أَفْضَلُ الصَّدَقَةِ اللِّسَانُ	Bulunamadı	Din-Ahlak
783	Kişinin dilini sadakaya alıştırmayı mutluluğuna vesiledir.	مَنْ سَعَادَةَ الْمَرْءِ أَنْ يَذْكَرَ لِسَانُهُ الصَّدَقَةَ	Bulunamadı	Din-Sosyal Hayat
784	Kişinin boş işleri terk etmesi, müslümanlığının güzelliğindedir.	مَنْ حَسُنَ إِسْلَامَ الْمَرْءِ تَرَكُهُ مَا لَا يَغْنِيهِ	Sahih	Din-Ahlak
785	Her şeyin bir cilası vardır. Kalbin cilası da Allah'ı zikretmektir.	لِكُلِّ شَيْءٍ صِقَالٌ، وَصِقَالُ الْقُلُوبِ: ذِكْرُ اللَّهِ	Zayıf	Zikir
786	Bir şeye olan aşırı düşkünlüğün seni kör ve sağır eder.	حُبُّكَ الشَّيْءِ يُغْمِي وَيُصِمُّ	Sahih	Sosyal Hayat
787	Başkalarıyla dostluk kuramayan ve kendisiyle dost olunmayan kimsede hayır yoktur.	لَا خَيْرَ فِيمَنْ لَا يَأْلَفُ وَلَا يُؤَلَّفُ	Hasen	Sosyal Hayat
788	Akıllı kişinin düşmanlığı cahilin dostluğundan daha iyidir.	مُعَادَاةُ الْعَاقِلِ أَسْلَمٌ مِنْ مُوَالَاةِ الْجَاهِلِ	Mevzu	Sosyal Hayat
789	En güzel şey güzel ahlaktır.	إِنَّ أَحْسَنَ الْحُسْنِ: الْخُلُقُ الْحَسَنُ	Mevzu	Ahlak
790	Merhamet etmeyene merhamet edilmez.	مَنْ لَمْ يَرْحَمْ؛ لَمْ يَرْحَمْ	Sahih	Ahlak-Sosyal Hayat
791	Akrabalık ilişkilerini kesenler cennete giremez.	لَا يَدْخُلُ الْجَنَّةَ قَاطِعُ رَجْمٍ	Sahih	Ahlak-Ahiret
792	Dünyada gelip geçen bir yolcu veya bir garip gibi ol!	كُنْ فِي الدُّنْيَا كَأَنَّكَ غَرِيبٌ، أَوْ عَابِرُ سَبِيلٍ	Sahih	Ahlak-Dünya
793	Benim sünnetimi terk eden ümmetimden değildir.	مَنْ تَرَكَ سُنَّتِي؛ فَلَيْسَ مِنْ أُمَّتِي	Sahih	Peygamber -Ümmet-Sünnet
794	İstişare eden pişman olmaz, istihare yapan hayal kırıklığına uğramaz.	مَا نَدِمَ مَنْ اسْتَشَارَ، وَمَا خَابَ مَنْ اسْتَحَارَ	Zayıf	Sosyal Hayat
795	Kim bana bir salavat getirirse Allah ona on salat eder.	مَنْ صَلَّى عَلَيَّ وَاجِدَةً؛ صَلَّى اللَّهُ تَعَالَى عَلَيْهِ عَشْرًا	Sahih	Peygamber -Salât
Derviş Ali b. Hacı Mustafa, Amâil-i fezâil-i cihad.				
796	(Ebu Zer'de gelen rivayete göre o şöyle dedi: Hz. Peygamber'e amellerin en faziletlisi nedir? diye sordum o da şöyle cevap verdi: "Allah'a iman etmek ve O'nun yolunda cihat etmektir" buyurdu.	عَنْ أَبِي ذَرٍّ قَالَ قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، أَيُّ الْأَعْمَالِ أَفْضَلُ، قَالَ: الْإِيمَانُ بِاللَّهِ، وَالْجِهَادُ فِي سَبِيلِهِ،	Sahih	Din-Cihad
797	Sabah veya akşam Allah yolunda biraz yürümek, dünya ve içindekilerden daha hayırlıdır.	لَعْدُوَةٌ فِي سَبِيلِ اللَّهِ أَوْ رَوْحَةٌ خَيْرٌ مِنَ الدُّنْيَا وَمَا فِيهَا	Sahih	Cihad-Dünya
798	Herkesin bir mesleği varken benim fakirlik ve cihad olmak üzere iki mesleğim bulunmaktadır. Bunları seven beni sevmiş gibidir. Bunlardan nefret eden benden nefret etmiş gibidir.	إِنَّ لِكُلِّ أَحَدٍ جِرْفَةً، وَجِرْفَتِي اثْنَتَانِ: الْفَقْرُ، وَالْجِهَادُ، فَمَنْ أَحَبَّهُمَا؛ فَقَدْ أَحَبَّنِي، وَمَنْ أَبْغَضَهُمَا؛ فَقَدْ أَبْغَضَنِي	Mevzu	Peygamber -Cihad-Sosyal Hayat
799	Allah yolunda gaza eden kimse boynunda kılıcı olduğu müddetçe melekler kendisine salat eder.	لَا تَزَالُ الْمَلَائِكَةُ تُصَلِّي عَلَى الْغَازِي؛ مَا دَامَ حَمَائِلُ سَيْفِهِ فِي عُنُقِهِ	Mevzu	Cihad
800	Kim Allah yolunda kılıç kuşanırsa o kılıç kendisi için cehennem ateşine karşı bir kalkan olur. Yine kim Allah yolunda mızrak taşırsa o mızrak kıyamet günü kendisi için bir bayrak gibi olur.	مَنْ تَقَلَّدَ سَيْفًا فِي سَبِيلِ اللَّهِ؛ كَانَ لَهُ جُنَّةٌ مِنَ النَّارِ، وَمَنْ حَمَلَ رُمْحًا فِي سَبِيلِ اللَّهِ؛ كَانَ لَهُ عَلَمًا يَوْمَ الْقِيَامَةِ	Bulunamadı	Cihad-Ahiret
801	Kafir öldüren kimse ile öldürdüğü kişi cehennemde bir araya gelmezler. (cehennem ona haram olur)	لَا يَجْتَمِعُ كَافِرٌ وَقَاتِلُهُ فِي نَارٍ أَبَدًا	Sahih	Cihad-Ahiret

802	İnsanlar kıyamet günü hesabın şiddetiyle meşgulken, cihad emrine uymaları ve Allah'tan hakkıyla sakıncaları sayesinde nice müfrezeler cennete girer.	يدخل الجنة سرايا، والنَّاس في ثِيَدِ الجِسابِ من أمر بالجهاد والخشي عليه	Bulunamadı	Cihad-Ahret
803	İnsanlar kıyamet günü hesaplarıyla uğraşırken cihad ehli halkalar kurmuş bir şekilde yaptıkları cihadları konuşurlar. (o günün derdi onlardan uzaktır)	النَّاس يَوْمَ الْقِيَامَةِ فِي الجِسابِ، وأهل الجهاد خَلُقَ خَلَائِقَ يَتَذَكَّرُونَ الجِهادَ	Bulunamadı	Cihad-Ahret
804	Allah yolunda cihad ediniz. Çünkü Allah yolunda yapılan cihad, cennet kapılarından bir kapı olup Allah onun sayesinde o mücahidi gam ve kederden kurtarır.	جاهدوا في سبيل الله؛ فإن الجهاد في سبيل الله بابٌ من أبواب الجنة، يُنَجِّي اللهُ به مَنْ الهَمَّ والعَمَّ	Sahih	Cihad-Ahret
805	Abdullah b. Amr'dan nakledildiğine göre o şöyle dedi: Resulullah bana: "Ümmetimden hangi zümre cennete önce girecek biliyor musun", diye sordu. Allah ve Resülü daha iyi bilir, diye cevap verince Hz. Peygamber: "Mücahidler kıyamet günü cennetin kapısına gelir ve açılmasını isterler. Kapıdaki görevliler: "Siz hesaba çekildiniz mi" diye sorunca onlar: "Kılıçlarımız omzumuzda ve Allah yolunda savaşıp o yolda ölmüşken hangi sebeple biz hesaba çekilebiliriz", diye cevap verirler. Hz. Peygamber devamla: "Onlara cennet kapıları açılır ve insanların cennete girmelerinden kırk yıl önce mücahidler cennete girerler" buyurdu.	عن عبد الله بن عمرو رضي الله عنه، قال: قال لي رسول الله صلى الله عليه وسلم: أتعلم أول زمرة تدخل الجنة من أمّتي؟ قال: الله ورسوله أعلم، فقال: المُجاهدون، يأتون يوم القيامة إلى باب الجنة، ويستفتحون، فيقول لهم الخزنة: أو قد حوسبتم؟ فيقولون: بأي شيء نحاسب، وإنما كانت أسبافنا على عواتقنا في سبيل الله، حتى متنا على ذلك، قال: فيفتح لهم، فيدخلون فيها أربعين عامًا قبل أن يدخلها الناس	Sahih	Cihad-Ahret
806	Allah yolunda bir gün sınırları korumak, başka yerlerde bin gün bulunmaktan daha hayırlıdır.	رباط يوم في سبيل الله خير من ألف يوم فيما سواه من المنازل	Sahih	Cihad
807	Allah yolunda bir gün sınırları korumak, dünya ve içindekilerden daha hayırlıdır. Sizden birinin cennette kırbacının kapladığı kadar yer, dünya ve içindekilerden daha hayırlıdır. Kişinin sabah veya akşam Allah için yaptığı yolculuk da dünya ve içindekilerden daha hayırlıdır.	رباط يوم في سبيل الله خير من الدنيا وما عليها، وموضع سوط أحدكم من الجنة خير من الدنيا وما عليها، وروحة يروحها العبد في سبيل الله وغدوة خير من الدنيا وما عليها	Sahih	Cihad-Ahret
808	Size Kadir Gecesi'nden daha faziletli bir geceyi haber vereyim mi? Mücahidin belki ailesine bir daha geri dönemeyeceğini bilerek Allah yolunda (tehlikeli hudutta) nöbet tuttuğu gecedir.	ألا أنبئكم بليلة أفضل من ليلة القدر؟ حارس حرس في سبيل الله، في أرض خوف، لعله لا يرجع إلى أهله	Sahih	Cihad-Fadail
809	Ümmetimden bir kimseler çıkacak ki her türlü şey onlara kapanacak, hakları ellerinden alınacak ve hak ettikleri kendilerine verilmeyecek. İşte onlar bendendir, ben de onlardanım.	سيكون في أمّتي قوم يسدُّ بهم الثُّغور، تُؤخذ منهم الحقوق، ولا يؤتون حقوقهم؛ أولئك مبي وأنا منهم، أولئك مبي وأنا منهم	Zayıf	Gayb-Fiten-Cihad
810	Kim gaza etmeden veya gazayı içinden geçirmeden ölürse, münafıklığın bir vasfını taşıyarak ölmüş olur.	من مات ولم يعز، ولم يُحَدِّثْ نَفْسَهُ به؛ مات على شعبةٍ من النفاق	Sahih	Din-Cihad
811	Mücahidlere eziyet vermekten çekinin. Çünkü Allah nebiler ve resuller için gazap ettiği gibi mücahidler için de gazap eder. Nebi ve resullerin duasına icabet ettiği gibi onların da duasına icabet eder. Güneş, Allah katında mücahitten daha saygıdeğer olan hiçbir kimse üzerine doğmamış ve batmamıştır.	اتقوا أذى المجاهدين؛ فإن الله يَغضبُ للمجاهدين، كما يَغضبُ للأنبياء ورُسولِهِ، وَيَسْتَجِيبُ لهم، كما يستجيب للأنبياء ورُسولِهِ، ولا طلعت شمس ولا غربت على أحد أكرم على الله من مُجاهِدٍ	Bulunamadı	Allah-Kul İlişkisi-Cihad
812	Allah, cennette yolunda cihad eden mücahitler için yüz derece ikram etmiştir ki her iki derece arası yer ile gök arası mesafesi kadardır.	إنَّ في الجنة مائة درجة، أعدها الله للمجاهدين في سبيل الله، ما بين الدرجتين كما بين السماء والأرض	Sahih	Cihad-Ahret
813	Allah yolunda yaralanan kimse kıyamet günü yarasından kan akararak gelir. Rengi kan rengidir fakat kokusu misk kokusudur.	ما من مَكْلُومٍ يَكْلُمُ في سبيل الله، إلا جاء يوم القيامة وكلمته يذمى، اللون لون دم، والريح ريح مسكٍ	Sahih	Cihad-Ahret

814	Ölüp Allah'tan lütf gören kimseyi dünyaya dönmek ve dünyadakilerin kendisinin olması sevindirmez. Şehid bundan müstesnadır. O, şehitliğin faziletinden dolayı dünyaya dönerek defalarca şehit olmayı temenni eder.	مَا أَحَدٌ يَدْخُلُ الْجَنَّةَ يُجِبُ أَنْ يَرْجِعَ إِلَى الدُّنْيَا وَلَهُ مَا الْأَرْضُ مِنْ شَيْءٍ، إِلَّا الشَّهِيدُ يَتَمَنَّى أَنْ يَرْجِعَ إِلَى الدُّنْيَا فَيَقْتُلَ عَشْرَ مَرَاتٍ؛ لِمَا يَرَى مِنْ فَضْلِ الشَّهَادَةِ	Sahih	Cihad-Şehitlik
815	Kim ihlasla Allah'tan şehit olmayı isterse, yatağında ölse bile Allah onu şehitler menziline ulaştırır.	مَنْ سَأَلَ اللَّهَ تَعَالَى الشَّهَادَةَ بِصِدْقٍ؛ بَلَغَهُ اللَّهُ مَنَازِلَ الشُّهَدَاءِ، وَإِنْ مَاتَ عَلَى فِرَاشِهِ	Sahih	Allah-Kul İlişkisi-Şehitlik
816	Şehidin öldürülmesinden duyduğu acı bir sineğin ısırması gibidir.	مَا يُجِدُ الشَّهِيدُ مِنْ مَسِّ الْقَتْلِ، إِلَّا كَمَا يُجِدُ أَحَدُكُمْ مِنْ مَسِّ الْقُرْصَةِ	Sahih	Şehitlik
817	İki göze cehennem ateşi dokunmaz: Allah'tan sakınarak ağlayan göz ve Allah yolunda nöbet tutan göz.	عَيْنَانِ لَا تَمَسُّهُمَا النَّارُ: عَيْنٌ بَكَتْ مِنْ خَشْيَةِ اللَّهِ، وَعَيْنٌ بَاتَتْ تَحْرُسُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ	Sahih	Cihad-Ahret
818	Kim Allah'a inanıp va'dini tasdik edip O'nun yolunda cihad etmek için bir at bağlarsa şüphesiz o atın yediği, içtiği ve dışkısı ile bevli, kıyamet günü o kimsenin mizanında sevap olarak yer alır.	مَنْ احْتَبَسَ فَرَسًا فِي سَبِيلِ اللَّهِ إِيمَانًا بِاللَّهِ وَتَصَدِيقًا بوعده، فَإِنَّ شِبَعَهُ وَرِيَّهُ وَرَوْثَهُ وَيَوْلُهُ فِي مِيزَانِهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ	Sahih	Din-Cihad-Ahret
819	Bir adam yularlı bir deve (dişi) ile gelerek: "Bu deve Allah yoluna (sadaka)dır" dedi. Bunun üzerine Hz. Peygamber: "Senin için kıyamet günü hepsi yularlı yedi yüz deve verilecek" buyurdu.	جَاءَ رَجُلٌ بِنَاقَةٍ مَخْطُومَةٍ، فَقَالَ: هَذِهِ فِي سَبِيلِ اللَّهِ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: لَكَ بِهَا يَوْمَ الْقِيَامَةِ سِتُّ مِائَةِ نَاقَةٍ كُلُّهَا مَخْطُومَةٌ	Bulunamadı	Cihad-Din
820	Kim evinde oturup (savaşa katılmadan) Allah yolunda (savaşa katılanlara) bir nafaka (yardım) gönderirse her bir dirhem karşılığında yedi yüz dirhem (sevap) vardır. Kim canıyla Allah yolunda savaşır ve bu uğurda malını harcarsa ona da her bir dirhem karşılığında yedi yüz bin dirhem (sevap) vardır. Sonra Hz. Peygamber "Ve Allah dilediğine kat kat (sevap) verir" ayetini okudu.	مَنْ أَرْسَلَ بِنَفَقَةٍ فِي سَبِيلِ اللَّهِ، وَأَقَامَ فِي بَيْتِهِ؛ فَلَهُ بِكُلِّ دِرْهَمٍ سَبْعِمِائَةَ دَرَاهِمٍ، وَمَنْ غَزَا بِنَفْسِهِ فِي سَبِيلِ اللَّهِ، وَأَنْفَقَ فِي وَجْهِهِ ذَلِكَ؛ فَلَهُ بِكُلِّ دِرْهَمٍ سَبْعِمِائَةَ أَلْفٍ دَرَاهِمٍ، ثُمَّ تَلَا هَذِهِ الْآيَةَ: [وَاللَّهُ يَضَاعِفُ لِمَنْ يَشَاءُ]	Sahih	Cihad-Sevap
821	Bir kimse Allah için düşmana (ok) atsa isabet ettirse veya ettiremse de bir köleyi azat etme sevabı elde eder.	مَنْ رَمَى فِي سَبِيلِ اللَّهِ، أَصَابَ الْعَدُوَّ أَوْ أَخْطَأَ؛ كَانَ كَعَدْلِ نَسَبَةٍ	Sahih	Cihad-Fıkıh
822	Allah yolunda ayakları tozlanan bir kimseye cehennem ateşi dokunmaz.	مَا اغْبَرَّتْ قَدَمَا عَبْدٍ فِي سَبِيلِ اللَّهِ، فَتَمَسَّهُ النَّارُ	Sahih	Cihad-Ahret
823	Kim Allah yolunda cihad edecek bir askeri (sefer için) hazırlasa, o da cihad etmiş olur. Kim de Allah yolunda cihad eden bir kimsenin (gerideki işlerini görerek) hayırla yerini tutarsa cihad etmiş olur.	مَنْ جَهَّزَ غَازِيًا فِي سَبِيلِ اللَّهِ؛ فَقَدْ غَزَا، وَمَنْ خَلَّفَ غَازِيًا فِي سَبِيلِ اللَّهِ بِخَيْرٍ؛ فَقَدْ غَزَا	Sahih	Cihad
824	Bir topluluk cihadı terk ederse, Allah hepsini kapsayacak şekilde onları cezalandırır.	مَا تَرَكَ قَوْمٌ الْجِهَادَ؛ إِلَّا عَمَّهُمُ اللَّهُ بِالْعَذَابِ	Sahih	Cihad-Ahret
825	Müminin amellerinden en güzeli cihaddır.	أَفْضَلُ عَمَلِ الْمُؤْمِنِ: الْجِهَادُ	Zayıf	Cihad
826	Savaş hiledir.	الْحَرْبُ خُدْعَةٌ	Sahih	Fıkıh-Cihad
827	Cennetin kapıları kılıçların gölgesindedir.	إِنَّ أَبْوَابَ الْجَنَّةِ تَحْتَ ظِلِّ السُّيُوفِ	Sahih	Cihad-Ahret
828	Hac görevini eda etmeyen kimse için bir hac on gazveden daha hayırlıdır. Hac görevini yerine getiren kimse için karada bir gazve on hacdan daha hayırlıdır. Kim denizi (cihad için) geçerse tüm vadiyi geçmiş gibidir. Deniz savaşında başı dönen kişi, kara savaşında kanı içinde kaynayan kişi gibidir.	حَجَّةٌ لِمَنْ لَمْ يَحْجَّ، خَيْرٌ مِنْ عَشْرِ غَزَوَاتٍ، وَغَزْوَةٌ لِمَنْ قَدْ حَجَّ، خَيْرٌ مِنْ عَشْرِ حُجَجٍ، وَغَزْوَةٌ فِي الْبَحْرِ خَيْرٌ مِنْ عَشْرِ غَزَوَاتٍ فِي الْبَرِّ، وَمَنْ أَجَازَ الْبَحْرَ كَأَمَّا أَجَازَ الْأَوْدِيَةَ كُلِّهَا، وَالَّذِي يَسْدُرُ فِي الْبَحْرِ كَالْمُنْتَشِطِ فِي دَمِهِ	Sahih	Fıkıh-Cihad
829	Denizde şehit olan kimse susuzluk anında soğuk su içen kimsenin hissettiği gibi karada şehit olan ise karıncanın ısırığında hissettiği gibi hisseder. (silahın acısını bilmez)	شَهِيدُ الْبَحْرِ لَا يَعْلَمُ السِّبْلَاحَ، إِلَّا كَشَرْبَةِ مَاءٍ بَارِدٍ عَلَى الطَّمَاءِ، وَشَهِيدُ الْبَرِّ لَا يَعْلَمُ السِّبْلَاحَ، إِلَّا كَغَاذَةِ نَمَلَةٍ	Bulunamadı	Cihad-Şehitlik

830	Allah yolunda bir kırbaç yemek peş peşe hac yapmaktan daha sevimlidir.	لأن أمتع بسوط في سبيل الله، أحب إلي من حجة في إثر حجة	Mevkuf	Fıkıh-Cihad
831	Tebuk seferinde hac için izin isteyenler çoğalınca Hz. Peygamber: "Bu gazve hac yapmak isteyenler için kırk hac ibadetinden daha hayırlıdır" buyurdu.	كثُرَ الْمُسْتَأْذِنُونَ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ إِلَى الْحَجِّ فِي غَزْوَةِ بَنِي نَدِيعٍ، قَالَ غَزْوَةٌ لِمَنْ قَدْ حَجَّ أَفْضَلُ مِنْ أَرْبَعِينَ حَجَّةً	Zayıf	Cihad-Sosyal Hayat
832	Gazilerin en hayırlısı gazilere hizmet edendir. Sonra da gazilere haber getirendir.	أَفْضَلُ الْغَزَاةِ خَادِمُهُمْ، ثُمَّ الَّذِي يَأْتِيهِمْ بِالْأَخْبَارِ	Zayıf	Cihad-Sosyal Hayat
833	Hiçbir gazve ve seriye yoktur ki katılanlar mükafatlarının üçte birini ganimet ve selamet ile almış olmasın. Yine Allah için savaşış başarısız olan ve bozguna uğrayanların mükafatları da tas tamam ödenir.	مَا مِنْ غَارِيَةٍ، أَوْ سَرِيَّةٍ تَغْرُو، فَتَغْنَمُ وَتَسَلِّمُ؛ إِلَّا كَانُوا قَدْ تَعَجَّلُوا ثَلَاثِي أَجُورِهِمْ، وَمَا مِنْ غَارِيَةٍ، أَوْ سَرِيَّةٍ تُخْفِقُ وَتُصَابُ؛ إِلَّا تَمَّ أَجُورُهُمْ	Sahih	Cihad
834	Ben, kıyametten önce hiçbir ortağı olmayan Allah'a kulluk edilsin diye kılıçla gönderildim. Benim rızkım mızrağımın gölgesi altında kılınmıştır. Zillet ve küçüklük de emrime muhalif olana verilmiştir. Kim bir kavme benzerse onlardan olur.	بُعِثْتُ بِالسَّيْفِ بَيْنَ يَدَيْ السَّاعَةِ حَتَّى يُعْبَدَ اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ، وَجُعِلَ رِزْقِي تَحْتَ ظِلِّ رُمْحِي، وَجُعِلَتِ الدَّلَّةُ وَالصَّغَارُ عَلَى مَنْ خَالَفَ أَمْرِي، وَمَنْ تَشَبَّهَ بِقَوْمٍ؛ فَهُوَ مِنْهُمْ	Sahih	Din-Peygamber-Cihad
835	Bir adam Hz. Peygamber'e gelerek: "Bir kimse adının anılması için savaşırken diğeri kahramanlığı insanlar tarafından görülsün diye savaşıyor. Allah yolunda olan hangisidir?" diye sorunca Hz. Peygamber: "Kim kelime-i tevhidi yüceltmek için savaşırsa o Allah yolunda savaşandır" buyurdu.	أَنْ أُغْرَبِيَا أَتَى إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ الرَّجُلُ يُقَاتِلُ لِذِكْرِكَ، وَالرَّجُلُ يُقَاتِلُ لِغَيْرِ مَكَانِهِ، فَمَنْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ؟ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ: مَنْ قَاتَلَ لَتَكُونَ كَلِمَةُ اللَّهِ هِيَ الْعُلْيَا؛ فَهُوَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ	Sahih	Din-Cihad
Mustafa, Tercüme-i Hadîs-i Erba'in.				
836	Konuşmadan önce selam vermek gerekir.	السَّلَامُ قَبْلَ الْكَلَامِ	Zayıf	Ahlak
837	İmam (hutbeye) çıktığında namaz ve konuşma yoktur.	إِذَا خَرَجَ الْإِمَامُ؛ فَلَا صَلَاةَ، وَلَا كَلَامَ	Zayıf	Fıkıh
838	Sabah namazını güneş doğmasına yakın bir vakitte kılın, zira sevabı daha çoktur.	أَسْبُرُوا بِالْفَجْرِ؛ فَإِنَّهُ أَعْظَمُ لِلْأَجْرِ	Sahih	Fıkıh
839	Zahmette rahmet vardır.	الرَّحْمَةُ رَحْمَةٌ	Mevzu	Sosyal Hayat
840	Secde yerini temizleyen Ebu Zer: Hz. Peygamber şöyle buyurdu: "Ey Ebu Zer! (Taşları alma işini) bir defada yap ya da bırak!"	يَا أَبَا ذَرٍّ، مَرَّةً، أَوْ ذَرٍّ	Sahih	Fıkıh
841	Nalinler (ayakkabı) ısladığı vakit namaz binekte kılınır.	إِذَا ابْتَلَّتِ النَّعَالُ؛ فَالصَّلَاةُ فِي الرَّحَالِ	Zayıf	Fıkıh
842	Allah Ramazan orucunu farz kıldı, gecesini ihya etmeyi de (namazla) ben sizin için sünnet kıldım.	إِنَّ اللَّهَ فَرَضَ عَلَيْكُمْ صِيَامَهُ، وَسَنَنْتُ لَكُمْ قِيَامَهُ	Sahih	Fıkıh
843	Sünnetimi terk eden kimseye şefaati haram olur.	مَنْ ضَيَّعَ سُنَّتِي؛ حَرَمْتُ عَلَيْهِ شَفَاعَتِي	Mevzu	Sünnet-Şefaati
844	Israrla işlendiği sürece hiçbir günahın küçüklüğünden söz edilemez; istiğfar edildiği zaman da hiçbir günahın büyüklüğü söz konusu olmaz.	لَا صَغِيرَةَ مَعَ الْإِصْرَارِ، وَلَا كَبِيرَةَ مَعَ الْإِسْتِغْفَارِ	Zayıf	Fıkıh-Af
845	Seferde oruç tutmak, evde oruç bozmak gibidir.	الصَّوْمُ فِي السَّفَرِ، كَالْفِطْرِ فِي الْحَضَرِ	Zayıf	Fıkıh
846	Bizim ilklerimiz faziletliydi, sonrakiler ise insanlara karışmayanlardı.	كَانَ أَوْلَانَا فَضُولًا، وَأَخْرَانَا قُدُورًا	Bulunamadı	Sahabe
847	Üç şey vardır ki orucu bozmaz: kusma, hacamat ve ihtilam olmak.	ثَلَاثٌ لَا تُفْطِرُنَ الصِّيَامَ: الْقَيْءُ، وَالْحَجَامَةُ وَالِاحْتِلَامُ	Zayıf	Fıkıh
848	Kurban olarak büyük hayvanları tercih edin, çünkü onlar sırat üzerinde sizin (büyük ve değerli) bineklerinizdir.	عَظِّمُوا صَحَابِيَاكُمْ؛ فَإِنَّهَا عَلَى الصِّرَاطِ مَطَايَاكُمْ	Zayıf	Fıkıh
849	Kadınlar öşür vermez ve zekat toplama yerlerine de gitmez. (buldukları yerlerden alınır)	النِّسَاءُ لَا يُعْشَرْنَ، وَلَا يُحْشَرْنَ	Bulunamadı	Fıkıh

850	Zekattan kaçırmak için malları başkasının mallarına karıştırma da zekat memurundan gizleme de yoktur.	لا جَلَاظَ، ولا وِرَاطَ	Sahih	Fıkıh
851	Harac (vergi) almak ancak devletin korumasından dolaydır.	لا جِبَايَةَ إِلَّا بِحِمَايَةِ	Bulunamadı	Fıkıh
852	En faziletli hac, yüksek sesle telbiye getirilen ve kurban kesilendir.	أَفْضَلُ الْحَجِّ: الْعَجُّ وَالشَّجُّ	Sahih	Fıkıh
853	Onlar hacı değil, hacılara hizmet eden yol arkadaşlarıdır.	هَؤُلَاءِ الدَّائِحُ، وليسوا بالحَاجِّ	Bulunamadı	Fıkıh
854	(Hudeybiye'de Müslümanlar ile müşrikler) "Hırsızlık ve ihanet yoktur." (sözü ile barış yaptılar.)	لا إِسْلَالَ ولا إِغْلَالَ	Sahih	Fıkıh
855	Nimet külfete göredir.	الْعُنْمُ بِالْعُرْمِ	Bulunamadı	Fıkıh
856	(Savaş esnasında) Bir iş için tutulmuş işçiyi ve ihtiyarı öldürmeyiniz.	لا تَقْتُلُوا عَسِيفًا، ولا أَسِيفًا	Sahih	Fıkıh-Sosyal Hayat
857	Azaptan önce gelen uyarıcı insanlara tövbe fırsatı vermiştir.	قَدْ أَعَدَّ مَنْ أَنْذَرَ	S.Sözü	Tövbe
858	Yöneticinin/emirin engellemesi, Kur'an'ın engellemesinden daha etkilidir.	مَا يَزِغُ السُّلْطَانَ أَكْثَرَ مِمَّا يَزِغُ الْقُرْآنُ	S.Sözü	Yöneticilik-Kur'an
859	Günün ilk vakti kazanç ya da kurtuluş vaktidir.	الْبَكْرَةُ رِيَاحٌ أَوْ نَجَاحٌ	Bulunamadı	Sosyal Hayat
860	Eşit olarak paylaşır ve yönetimin altındaki kişiler için adaleti gözet.	اقْسِمِ بالسَّوِيَّةِ، وَاغْدِلْ فِي الرَّعِيَّةِ	Bulunamadı	Yöneticilik-Ahlak
861	Atlar, bazısına sevap, bazısına (fakirlik ve ihtiyaca) perde, bazısı içinde bir vebal olmak üzere üç insanda üç farklı şekilde tezahür eder.	الخَيْلُ لثَلَاثَةِ، هِيَ: لِرَجُلٍ أَحْرٌ، وَلِرَجُلٍ سَيِّئٌ، وَعَلَى رَجُلٍ وَرَثٌ	Sahih	Cihad-Sosyal Hayat
862	Hz. Peygamber: "Söylediklerimi kabul et zenginliğe ve refaha kavuşursun" buyurdu.	تَسَلِّمٌ؛ تَعْنَمٌ	Sahih	Peygamber-Sosyal Hayat
863	Ekinin yeşerdiği vakitte (zamanında) zayıf düşmeden, çürüyüp yok olmadan önce cihad ediniz. O cihad tatlıdır.	اغزوا، والغزوة خلو خضير، قبل أن يكون ثماما، ثم رماما، ثم يكون خطاما	Mevkuf	Cihad
864	Eğer (at) üzerine (kendini göstermek kastıyla) binen kadına Allah lânet etmiştir.	لَعَنَ اللهُ الْفُرُوجَ عَلَى السُّرُوجِ	Mevzu	Kadın-Ahlak
865	Ürküp kaçmasından dolayı hayvana vurulabilir ancak tökezlemesinden dolayı vurulamaz.	تُضْرَبُ الدَّابَّةُ عَلَى النَّقَارِ، ولا تُضْرَبُ عَلَى الْعِثَارِ	Zayıf	Sosyal Hayat
866	Evliliği def ile de olsa ilan edip duyurunuz.	اعْلِنُوا الرِّقَافَ، ولو بِالذُّفِّ	Bulunamadı	Fıkıh-Sosyal Hayat
867	Hz. Peygamber: Ben zina ile değil nikahlı bir ilişki neticesinde doğdum.	وُلِدْتُ مِنَ النِّكَاحِ، لا مِنَ السَّقَاحِ	Zayıf	Peygamber-Sosyal Hayat
868	Süt emme (insan) tabiatını değiştirir.	الرِّضَاعُ يُغَيِّرُ الطَّبَاعَ	Zayıf	Fıkıh
869	Süt kardeşlik bağı açlık sebebiyle (çocuk doyana kadar) emzirme ile kurulur.	إِنَّمَا الرِّضَاعَةُ مِنَ الْمَجَاعَةِ	Sahih	Fıkıh
870	Talak üzerine yemin etme fasıkların alametlerindedir.	الطَّلَاقُ يَمِينُ الْفُسَّاقِ	Mevzu	Fıkıh
871	Kadın avrettir.	الْمَرْأَةُ عَوْرَةٌ	Sahih	Kadın-Ahlak
872	Talak hakkı (kölesi ile cariyesini evlendiren ve sonrada ayırmak isteyen efendinin değil kadınla birlikte olan nikahlı) kocanıdır.	إِنَّمَا الطَّلَاقُ لِمَنْ أَخَذَ بِالسَّقَاقِ	Sahih	Fıkıh
873	Allah zevkine düşkün çokça boşayan kimseye lanet eder.	لَعَنَ اللهُ كُلَّ ذَوَاقٍ مِطْلَاقٍ	Bulunamadı	Allah-Kul İlişkisi

874	Baskı ve zorlama ile boşama da geçersizdir, köleyi özgürlüğe kavuşturma da.	لا طلاق، ولا عتاق في إغلاقي	Sahih	Fıkıh
875	Hz. Peygamber faiz yiyene, yedirene, yazana ve faize şahitlik edene lanet eder.	لَعَنَ رَسُولُ اللَّهِ: أَكَلَ الرَّبَا، وَمُؤَكَّلَهُ وَكَاتِبَهُ وَشَاهِدِيَهُ	Sahih	Fıkıh
876	Şaban ayı bittiği vakit başka oruç yoktur, sadece Ramazan orucu tutulabilir.	إِذَا انْتَسَلَخَ شَعْبَانُ؛ فَلَا صَوْمَ، إِلَّا رَمَضَانَ	Zayıf	Fıkıh
877	Ölüye ailesinin ağlamasından dolayı azap edilir.	إِنَّ الْمَيِّتَ لَيُعَذَّبُ بِبُكَاءِ أَهْلِهِ	Sahih	Kabir
Lütfi, Tercüme-i Hadîs-i Erba'ün				
878	Allah ile konuşmak isteyen Kur'an okusun!	مَنْ أَرَادَ أَنْ يَتَكَلَّمَ مَعَ اللَّهِ فَلْيَقْرَأِ الْقُرْآنَ	Zayıf	Allah-Kur'an
879	Kim Allah'tan (hakkıyla) korkarsa her şey ondan korkar. Kim de Allah'tan başka her şeyden korkarsa, o her şeyden korkar. (korkak olur)	مَنْ خَافَ اللَّهَ؛ خَافَ مِنْهُ كُلُّ شَيْءٍ، وَمَنْ خَافَ غَيْرَ اللَّهِ؛ هُوَ خَافَ كُلُّ شَيْءٍ	Mevzu	Allah-Kul İlişkisi-Ahlak
880	Kim bana bir salavat getirirse zerre miktarı günahı kalmaz.	مَنْ صَلَّى عَلَيَّ مَرَّةً؛ لَمْ يَبْقَ مِنْ ذُنُوبِهِ ذَرَّةٌ	Mevzu	Peygamber-Salât
881	Sultana sövmeyiniz! Çünkü o yeryüzünde Allah'ın gölgesidir.	لَا تَسُبُّوا السُّلْطَانَ؛ فَإِنَّهُ ظِلُّ اللَّهِ فِي الْأَرْضِ	Zayıf	Yöneticilik-Ahlak
882	Kıyamet gününde Allah'ın en sevdiği insan, adaletli yöneticilerdir.	إِنَّ أَحَبَّ النَّاسِ إِلَى اللَّهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ: إِمَامٌ عَادِلٌ	Hasen	Yöneticilik-Ahret
883	İlim talep etme kadın erkek her Müslüman üzerine farzdır.	طَلَبُ الْعِلْمِ فَرِيضَةٌ عَلَى كُلِّ مُسْلِمٍ وَمُسْلِمَةٍ	Zayıf	İlim
884	Beşikten mezara kadar ilmi talep ediniz.	اطْلُبُوا الْعِلْمَ مِنَ الْمَهْدِ إِلَى اللَّحْدِ	Mevzu	İlim
885	Bilgiyle yapılan az amel aslında çoktur. Cehaletle yapılan çok amel aslında azdır.	إِنْ قَلِيلَ الْعَمَلِ، مَعَ الْعِلْمِ كَثِيرٌ، وَكَثِيرَ الْعَمَلِ مَعَ الْجَهْلِ قَلِيلٌ	Zayıf	İlim
886	Bir zengine zenginliğinden ötürü ikram edenin dininin üçte biri gider.	مَنْ أَكْرَمَ غَنِيًّا لِيْنَاهُ؛ ذَهَبَ ثُلُثًا دِينِهِ	Mevzu	Din-Sosyal Hayat
887	Zekât İslam'ın köprüsüdür.	الرِّزْقَةُ قَنْطَرَةُ الْإِسْلَامِ	Zayıf	Fıkıh
888	Sabah uykusu rızka manidir.	الصَّبْحَةُ تَمْنَعُ الرِّزْقَ	Zayıf	Ahlak-Sosyal Hayat
889	Temizliğe devam et ki rızkın bol olsun.	ذُمَّ عَلَى الطَّهَارَةِ، يُوسِّعْ عَلَيْكَ الرِّزْقَ	Bulunamadı	Ahlak-Sosyal Hayat
890	Kim kendisini Beytullah'a ulaştırarak kadar ulaşım imkanı ve yiyeceğe sahip olduktan sonra hacetmemişse onun Yahudi veya Hristiyan olarak ölmesi arasında fark yoktur.	مَنْ مَلَكَ رَادًا وَرَاحِلَةً تَبْلُغُهُ إِلَى بَيْتِ اللَّهِ الْحَرَامِ، وَلَمْ يَحُجْ؛ فَلَا عَلَيْهِ أَنْ يَمُوتَ يَهُودِيًّا، أَوْ نَصْرَانِيًّا	Zayıf	Fıkıh-Sosyal Hayat
891	Selamı yaymak ve güzel söz söylemek affedilmeyi gerekli kılan davranışlardandır.	إِنَّ مِنْ مُوجِبَاتِ الْمَغْفِرَةِ: بَدَلُ السَّلَامِ، وَحُسْنُ الْكَلَامِ	Sahih	Ahlak-Af
892	Mütevâzî kimseyi Allah yüceltir. Kibirli kimseyi ise yere batırır.	مَنْ تَوَاضَعَ لِلَّهِ؛ رَفَعَهُ اللَّهُ، وَمَنْ تَكَبَّرَ؛ وَضَعَهُ اللَّهُ	Zayıf	Allah-Kul İlişkisi-Ahlak
893	Güzel ahlak dinin yarısıdır.	حُسْنُ الْخُلُقِ نِصْفُ الدِّينِ	Zayıf	Din-Ahlak
894	Kalbinde kibirden hardal tanesi kadar kibir bulunan kimse cennete giremeyecektir.	لَا يَدْخُلُ الْجَنَّةَ مَنْ كَانَ فِي قَلْبِهِ مِثْقَالُ ذَرَّةٍ مِنْ كِبَرٍ	Sahih	Ahlak-Ahret
895	Gıybetten bir kelime terk etmek, Allah'a bin rekât namazdan daha sevimlidir.	تَرْكُ كَلِمَةٍ مِنَ الْغَيْبَةِ أَحَبُّ إِلَى اللَّهِ مِنْ أَلْفِ رَكْعَةٍ صَلَاةٍ	Bulunamadı	Ahlak-Fıkıh
896	Kötü ahlak, sirkenin balı bozup ifsat ettiği gibi ameli ifsat eder.	سُوءُ الْخُلُقِ يُفْسِدُ الْعَمَلَ كَمَا يُفْسِدُ الْخَلُّ الْعَسَلَ	Zayıf	Din-Ahlak
897	Ateşin odunu yakıp yok ettiği gibi, haset iyiliklerin sevabını yok eder.	الْحَسَدُ لِيَأْكُلَ الْحَسَنَاتِ، كَمَا تَأْكُلُ النَّارُ الْحَطَبَ	Sahih	Ahlak-Sosyal Hayat
898	Öfke anında (gereğini yapabilecekken) öfkesini tutabilen kişinin kalbini Allah güven ve iman ile doldurur.	مَنْ كَظَمَ غَيْظًا، وَهُوَ يَقْدِرُ عَلَى إِنْفَادِهِ؛ مَلَأَ اللَّهُ قَلْبَهُ أَمْنًا وَإِيمَانًا	Zayıf	Allah-Kul İlişkisi-Ahlak

899	İki kişinin barışmasını sağlayan kimse şehit sevabını hak eder.	مَنْ أَصْلَحَ بَيْنَ اثْنَيْنِ؛ اسْتَوْجَبَ ثَوَابَ الشَّهِيدِ	Zayıf	Ahlak-Sevap
900	Hayra delalet eden onu yapan gibidir.	الدَّالُّ عَلَى الْخَيْرِ، كَفَاعِلُهُ	Sahih	Ahlak-Sosyal Hayat
901	Kim bir Müslüman kardeşinin dünyada ihtiyacını giderirse, Allah da ahirette onun yetmiş ihtiyacını giderir.	مَنْ قَضَى لِأَخِيهِ حَاجَةً مِنْ حَوَائِجِ الدُّنْيَا؛ قَضَى اللَّهُ تَعَالَى لَهُ سَبْعِينَ حَاجَةً مِنْ حَوَائِجِ الْآخِرَةِ	Bulunamadı	Ahlak-Sosyal Hayat-Ahret
902	Söz verme borç yerine geçer.	العِدَّةُ دَيْنٌ	Zayıf	Ahlak
903	Cömert, Allah'a yakındır. Ben de ona yakınım.	السَّخِيُّ فِي جِوَارِ اللَّهِ، وَأَنَا رَفِيقُهُ	Bulunamadı	Din-Ahlak
904	Sadaka vermek Rabbin öfkesini dindirir.	الصَّدَقَةُ تُطْفِئُ غَضَبَ الرَّبِّ	Sahih	Allah-Kul İlişkisi-Ahlak
905	Dilenciye yarım hurma bile de olsa boş çevirme!	لَا تَرُدُّوا السَّائِلَ وَلَوْ بِشِقِّ تَمْرَةٍ	Zayıf	Ahlak-Sosyal Hayat
906	Babanın çocuğuna duası, peygamberin ümmetine duası gibidir.	دُعَاءُ الْوَالِدِ لَوْلَدِهِ، كَدُعَاءِ النَّبِيِّ لِأُمَّتِهِ	Mevzu	Dua
907	Kafir bile olsa mazlumun bedduasından kaçın.	اتَّقُوا دَعْوَةَ الْمَظْلُومِ، وَإِنْ كَانَ كَافِرًا	Hasen	Ahlak-Terhib
908	Kimin dünyada iki yüzü varsa, kıyamet günü ateşten iki dili olacaktır.	مَنْ كَانَ لَهُ وَجْهَانِ فِي الدُّنْيَا؛ كَانَ لَهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ لِسَانَانِ مِنْ نَارٍ	Sahih	Ahlak-Ahret
909	Koğuculuk eden cennete giremez.	لَا يَدْخُلُ الْجَنَّةَ تَمَامًا	Sahih	Ahlak-Ahret
910	İnsanın rahat etmesi dilini muhafaza etmesine bağlıdır.	رَاحَةُ الْإِنْسَانِ فِي حِفْظِ اللِّسَانِ	Bulunamadı	Ahlak-Sosyal Hayat
911	Aşırı mizah yapmak insanın vakarını giderir.	مَنْ كَثُرَ مِزَاحُهُ؛ ذَهَبَ وَقَارُهُ	Zayıf	Ahlak
912	Dünya sevgisi her hatanın başıdır.	حُبُّ الدُّنْيَا رَأْسُ كُلِّ خَطِيئَةٍ	Mevzu	Ahlak-Dünya
913	Kötülüklerinden komşusu emin olmayan kimse cennete giremez.	لَا يَدْخُلُ الْجَنَّةَ مَنْ لَا يَأْمَنُ جَارَهُ بَوَائِقَهُ	Sahih	Sosyal Hayat-Ahret
914	Kendi kusuru başkalarının kusuruyla uğraşmasına mani olan kimseye ne mutlu!	طَوْبَى لِمَنْ شَغَلَهُ عَيْبُهُ عَنْ عُيُوبِ النَّاسِ	Zayıf	Ahlak
915	Sabah yemeğini terk etmek kişiyi hasta eder. Akşam yemeğini terk ise ihtiyarlık sebebidir.	تَرَكُّ الْغَدَاءِ مَسْقَمَةٌ، وَتَرَكُّ الْعِشَاءِ مَهْرَمَةٌ	Mevzu	Tıp
916	Başına gelen musibetlere sabreden kimseye Allah (sabrının) karşılığını verir.	مَنْ يَصْبِرُ عَلَى مَصِيبَةٍ؛ يُعَوِّضَهُ اللَّهُ	Bulunamadı	Allah-Kul İlişkisi-Ahlak
917	Kişi hangi hal üzere vefat ettiyse, o hâl üzere diriltilir.	يُبْعَثُ كُلُّ عَبْدٍ عَلَى مَا مَاتَ عَلَيْهِ	Sahih	Ahret
Sirâcî, I. Kırk Hadis				
918	Şüphesiz Allah sizin suretlerinize ve mallarınıza bakmaz; kalplerinize ve amellerinize bakar.	إِنَّ اللَّهَ لَا يَنْظُرُ إِلَى صُورِكُمْ، وَلَا إِلَى أَمْوَالِكُمْ، وَلَكِنْ يَنْظُرُ إِلَى قُلُوبِكُمْ وَأَعْمَالِكُمْ	Sahih	Allah-Kul İlişkisi
919	Bir kimseyi ameli yavaşlatmışsa, onu nesebi hızlandıramaz.	مَنْ بَطَأَ بِهِ عَمَلُهُ؛ لَمْ يُسْرِعْ بِهِ نَسَبُهُ	Sahih	Fıkıh-Sosyal Hayat
Sirâcî, II. Kırk Hadis				
920	Ameller niyetlere göredir.	إِنَّمَا الْأَعْمَالُ بِالنِّيَّاتِ	Sahih	Din-Ahlak
921	Merhamet etmeyene merhamet edilmez.	مَنْ لَمْ يَرْحَمْ؛ لَمْ يُرْحَمْ	Sahih	Ahlak-Sosyal Hayat
922	Göz değmesi (nazar) haktır.	إِنَّ الْعَيْنَ حَقٌّ	Sahih	İman
923	Allah, şöyle buyurdu: Muhakkak ki rahmetim gazabımı geçmiştir.	قَالَ اللَّهُ تَعَالَى: إِنَّ رَحْمَتِي سَبَقَتْ غَضَبِي	Sahih	Allah

924	Şüphesiz şeytan, kanın damarda dolaşması gibi insanın içinde dolaşır.	إِنَّ الشَّيْطَانَ يَجْرِي مِنَ ابْنِ آدَمَ مَجْرَى الدَّمِ	Sahih	Şeytan-Kul İlişkisi
925	Sizden biriniz kendisi için istediği/arzuladığı şeyi kardeşi için de istemedikçe kâmil mümin olmaz.	لَا يُؤْمِنُ أَحَدُكُمْ حَتَّى يُحِبَّ لِأَخِيهِ مَا يُحِبُّ لِنَفْسِهِ	Sahih	Ahlak-İman
926	Zulmetmekten sakının çünkü zulüm, kıyamet günü karanlık olacaktır.	اتَّقُوا الظُّلْمَ؛ فَإِنَّ الظُّلْمَ ظُلُمَاتٌ يَوْمَ الْقِيَامَةِ	Sahih	Ahlak-Ahret
927	Koğuculuk yapan kimse cennete giremez.	لَا يَدْخُلُ الْجَنَّةَ قَتَاتٌ	Sahih	Ahlak-Ahret
928	Müslüman kardeşini üç günden fazla terk etmek(ona küsmek) Müslümana helal olmaz.	لَا يَجِلُّ لِمَرِيٍّ أَنْ يَهْجَرَ أَخَاهُ فَوْقَ ثَلَاثِ	Sahih	Fıkıh-Sosyal Hayat
929	Alenen günah işleyenler hariç ümmetim affa uğrayacaktır.	كُلُّ أُمَّتِي مُعَافَى إِلَّا الْمَجَاهِرُونَ	Sahih	Ümmet-Günah-Af
930	Sarhoşluk veren her şey haramdır.	كُلُّ مُسْكِرٍ حَرَامٌ	Sahih	Fıkıh
931	İyilik olan her şey sadakadır.	كُلُّ مَعْرُوفٍ صَدَقَةٌ	Sahih	Ahlak
932	Çalışın! Zira herkes ne için yaratılmışsa ona erişecektir.	اعْمَلُوا؛ فَكُلُّ مَيْسَرٍ لِمَا خُلِقَ لَهُ	Sahih	Sosyal Hayat
933	Allah bir kimse hakkında hayır dilerse, onu musibetle imtihan eder.	مَنْ يُرِدِ اللَّهُ بِهِ خَيْرًا، يُصِبْ مِنْهُ	Sahih	Allah-Kul İlişkisi
934	Ölüye ailesinin ağlamasından dolayı azap edilir.	إِنَّ الْمَيِّتَ لَيُعَذَّبُ بِبَكَاءِ أَهْلِهِ	Sahih	Kabir
935	En hayırlımız, Kur'an-ı öğrenen ve öğretenidir.	خَيْرُكُمْ مَنْ تَعَلَّمَ الْقُرْآنَ وَعَلَّمَهُ	Sahih	Kur'an-İlim
936	Muhakkak ki din kolaylıktır.	إِنَّ الدِّينَ يُسْرٌ	Sahih	Din
937	Emanet (Güven duygusu) kaybedilince kıyametin kopmasını bekle.	إِذَا ضَلَّتِ الْأَمَانَةُ، فَانْتَظِرِ السَّاعَةَ	Sahih	Ahlak-Ahret
938	Allah'ın azabı ile azap etmeyin.	لَا تُعَذِّبُوا بِعَذَابِ اللَّهِ	Sahih	Ahlak-Fıkıh
939	Kişinin Müslümanlığı (İslam'ın) şartlarına bağlılığıyla bilinir.	إِسْلَامُ الْمَرْءِ دُونَ شُرُوطِهِ	Sahih	İman-Fıkıh
940	Dünyada gelip geçen bir yolcu veya bir garip gibi ol!	كُنْ فِي الدُّنْيَا كَأَنَّكَ غَرِيبٌ، أَوْ غَابِرٌ سَبِيلٍ	Sahih	Ahlak-Dünya
941	Müjdeleyiciler (rüyalar) hariç nübüvvet bilgisi yoktur.	لَمْ يَبْقَ مِنَ النَّبُوءَةِ إِلَّا الْمُبَشِّرَاتِ	Sahih	Rüya-Nübüvvet
942	Senin karşılaşacağın şey konusunda kalem kurumuştur.	جَفَّتِ الْقَلَمُ بِمَا أَنْتَ لَاقٍ	Sahih	Kader
943	Temizlik imanın yarısıdır.	الطَّهْرُ نِصْفُ الْإِيمَانِ	Sahih	Din-Sosyal Hayat
944	Her derdin bir dermanı vardır.	لِكُلِّ دَاءٍ دَوَاءٌ	Sahih	Tıp
945	Kişi hangi hal üzere vefat ettiyse, o hâl üzere diriltilir.	يُحْسَرُ كُلُّ عَبْدٍ عَلَى مَا مَاتَ عَلَيْهِ	Sahih	Ahret
946	Uzlete çekilenler (Allah'ı çokça zikredenler) öne geçtiler.	سَبَقَ الْمُفْرَدُونَ	Sahih	Zikir
947	Dünya müminin zindanı kafirin cennetidir.	الدُّنْيَا سِجْنُ الْمُؤْمِنِ وَجَنَّةُ الْكَافِرِ	Sahih	Dünya-Ahlak
948	Bir kimseyi ameli yavaşlatmışsa, onu nesebi hızlandıramaz.	مَنْ بَطَأَ بِهِ عَمَلُهُ؛ لَمْ يُسْرِعْ بِهِ نَسَبُهُ	Sahih	Fıkıh-Sosyal Hayat
949	Kim hayırlı bir işe öncü olursa o işi yapanın karşılığında öncü olan için de vardır.	مَنْ دَلَّ عَلَى خَيْرٍ؛ فَلَهُ أَجْرُ فَاعِلِهِ	Sahih	Ahlak-Sosyal Hayat
950	Aldatan bizden değildir.	مَنْ غَشَّنَا؛ فَلَيْسَ مِنَّا	Sahih	Ahlak-Ümmet
951	Kişiye her duyduğunu söylemesi günah olarak yeter.	كَفَى بِالْمَرْءِ إِثْمًا أَنْ يُحَدِّثَ بِكُلِّ مَا سَمِعَ	Sahih	Ahlak-Günah
952	Allah, şehidin kullara olan borcu hariç her günahını affeder.	يَغْفِرُ اللَّهُ لِلشَّهِيدِ إِلَّا الدَّيْنَ	Sahih	Allah-Kul İlişkisi-Şehitlik

953	Allah temizdir, ancak temiz olanı kabul eder.	إِنَّ اللَّهَ طَيِّبٌ؛ لَا يَقْبَلُ إِلَّا طَيِّبًا	Sahih	Allah-Kul İlişkisi
954	Dünyada ipek giyen (erkek) ahiret hayatında giyemeyecektir.	مَنْ لَبَسَ الْحَرِيرَ فِي الدُّنْيَا، لَمْ يَلْبَسْهُ فِي الْآخِرَةِ	Sahih	Fıkıh
955	Allah bir kimse için hayır dilerse, onu dinde anlayış sahibi kılar.	مَنْ يُرِدُ اللَّهُ بِهِ خَيْرًا؛ يُفَقِّهْهُ فِي الدِّينِ	Sahih	Allah-Kul İlişkisi-İlim
956	Şüphesiz Allah zalime mühlet verir. Onu yakaladığı zaman göz açmasına izin vermez. (kaçmasına imkan tanımaz)	إِنَّ اللَّهَ لِيُمْلِي لِلظَّالِمِ، فَإِذَا أَخَذَهُ، لَمْ يُفَلِّتْهُ	Sahih	Allah-Kul İlişkisi
957	Allah'ın en sevmediği kimseler (hakkı kabul etme konusunda) inatçı düşmanlardır.	إِنَّ أَبْغَضَ الرَّجَالِ إِلَى اللَّهِ الْأَدَّ الْخَصْمِ	Sahih	Allah-Kul İlişkisi-Ahlak
958	Akrabalık ilişkilerini kesen cennete giremez.	لَا يَدْخُلُ الْجَنَّةَ قَاطِعٌ رَجِمَ	Sahih	Ahlak-Ahiret
959	İçerisinde köpek ve resim olan eve melekler girmez.	لَا تَدْخُلُ الْمَلَائِكَةُ بَيْتًا فِيهِ كَلْبٌ أَوْ صُورَةٌ	Sahih	Fıkıh-Sosyal Hayat
960	Tasvirle uğraşan herkes ateştedir.	كُلُّ مُصَوِّرٍ فِي النَّارِ	Sahih	Fıkıh-Ahiret
961	Hepiniz birer sorumluluk sahibisiniz. Ve hepimiz sorumlu olduğunuzdan mesulsünüz.	كُلُّكُمْ رَاعٍ، وَكُلُّكُمْ مَسْئُولٌ عَنْ رَعِيَّتِهِ	Sahih	Ahlak-Sosyal Hayat
962	Müslüman Müslümanın kardeşidir.	المُسْلِمُ أَخُو الْمُسْلِمِ	Sahih	Din-Sosyal Hayat
963	Uğursuzluk evde, kadında ve attadır.	الشُّؤْمُ فِي الْفَرَسِ وَالْمَرْأَةِ وَالذَّارِ	Sahih	İman-Sosyal Hayat
964	Kolaylaştırınız, zorlaştırmayınız; müjdeleyiniz nefret ettirmeyiniz.	يَسِّرُوا وَلَا تَعْسِرُوا، وَيُسِّرُوا وَلَا تَتَفَرَّقُوا	Sahih	Ahlak
965	Eğer benim bildiklerimi bilseydiniz az güler çok ağlardınız.	لَوْ عَلِمْتُمْ مَا أَعْلَمُ؛ لَبَكَيْتُمْ كَثِيرًا، وَأَلْحَجْتُمْ قَلِيلًا	Sahih	Peygamber-Gayb
966	İnsanoğlunun karnını (gözünü) ancak toprak doyurur. Allah sadece tövbe edenlerin tövbelerini kabul eder.	لَا يَمْلَأُ جَوْفَ ابْنِ آدَمَ إِلَّا التُّرَابُ، وَلَا يَتُوبُ اللَّهُ عَلَى مَنْ تَابَ	Sahih	Ahlak-Tövbe
967	Ameller ancak son durumlarına göre değerlendirilir.	إِنَّمَا الْأَعْمَالُ بِالْخَوَاتِيمِ	Sahih	Fıkıh
968	Benim sevdiğim kullarıma (velilerime) düşmanlık edene ben savaş ilan ederim.	مَنْ عَادَى لِي وَلِيًّا؛ فَقَدْ أَدْبَنْتُهُ بِالْحَرْبِ	Sahih	Allah-Kul İlişkisi
969	Şüphesiz Allah bu dini günahkâr biriyle kuvvetlendirir.	إِنَّ اللَّهَ لَيُؤَيِّدُ هَذَا الدِّينَ بِالرَّجُلِ الْفَاجِرِ	Sahih	Allah-Din
970	Kullarımdan öyleleri vardır ki eğer yemin etseler onların yeminlerini doğru çıkarırım.	إِنْ مِنْ عِبَادِي لَوْ أَقْسَمَ عَلَى اللَّهِ لِأُبْرَهُ	Sahih	Allah-Kul İlişkisi
971	Utanmazsan dilediğini yap!	إِذَا لَمْ تَسْتَنْحَ؛ فَاصْنَعْ مَا شِئْتُ	Sahih	Ahlak
972	Ölülere sövmeyin. Çünkü onlar yaptıklarının karşılığını buldular.	لَا تَسُبُّوا الْأَمْوَاتَ؛ فَإِنَّهُمْ وَجَدُوا مَا صَنَعُوا	Sahih	Ahlak-Ahiret
973	Bir kadının yönettiği toplum iflah olmaz.	لَا يُفْلِحُ قَوْمٌ تَمَلِكُهُمْ امْرَأَةٌ	Sahih	Kadın-Yöneticilik
974	(Ey Muaz!) Mazlumun ahından sakın.	إِيَّاكَ وَدَعْوَةَ الْمَظْلُومِ	Sahih	Sahabe-Ahlak
975	En faziletli namaz, kunutu uzun olandır.	أَفْضَلُ الصَّلَاةِ طُولُ الْقُنُوتِ	Sahih	Fıkıh
976	Akıllı olma ve tembellik de dahil her şey Allah'ın takdirindedir.	كُلُّ شَيْءٍ بِقَدْرِ، حَتَّى الْعَجْزَ وَالْكَبَيْسَ	Sahih	Kader
977	Sözde ve işte ince eleyip sık dokuyanlar (aşırılık gösterenler) helak oldular.	هَلَكَ الْمُتَنَطِّعُونَ	Sahih	Ahlak

978	Kim malı uğruna öldürülürse, şehit mertebesindedir.	مَنْ قُتِلَ دُونَ مَالِهِ؛ فَهُوَ شَهِيدٌ	Sahih	Şehitlik
979	Kötülüklerinden komşusu emin olmayan kimse cennete giremez.	لَا يَدْخُلُ الْجَنَّةَ مَنْ لَا يَأْمَنُ جَارَهُ بِوَأَيْقَهُ	Sahih	Ahlak-Sosyal Hayat-Ahiret
980	Müslüman kardeşini hakir görmesi, bir kimseye kötülük olarak yeter.	بِحَسْبِ امْرِئٍ مِنَ الشَّرِّ أَنْ يُحَقِّرَ أَخَاهُ الْمُسْلِمَ	Sahih	Ahlak-Sosyal Hayat
981	Kıyamet gününde zekâtı verilmeyen mal, sahibi için zehirli bir yılanla dönüştürülür.	يَكُونُ كَنْزٌ أَحَدِكُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ شُجَاعًا أَفْرَعٌ	Sahih	Fıkıh-Ahiret
982	Sizden biriniz Allah hakkında iyi düşünmeden (ümit var olmadan) ölmesin.	لَا يَمُوتَنَّ أَحَدُكُمْ إِلَّا وَهُوَ يُحْسِنُ الظَّنَّ بِاللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ	Sahih	Allah-Kul İlişkisi
983	Kim ailesinin bir ihtiyaçlarını giderirse Allah'ta onun ihtiyaçlarını giderir.	مَنْ قَضَى حَاجَةَ لِأَهْلِيهِ؛ قَضَى اللَّهُ حَوَائِجَهُ لَهُ	Sahih	Allah-Kul İlişkisi
Ahmed, [Mevlânâ Cemâl Efendi, İdris-i Bitlisî] Çihil Hadis.				
984	İlim talep etme kadın erkek her Müslüman üzerine farzdır.	طَلَبُ الْعِلْمِ فَرِيضَةٌ عَلَى كُلِّ مُسْلِمٍ وَمُسْلِمَةٍ	Zayıf	İlim
985	Müslüman, elinden ve dilinden Müslümanların emin olduğu kimsedir.	الْمُسْلِمُ: مَنْ سَلِمَ الْمُسْلِمُونَ مِنْ لِسَانِهِ وَيَدِهِ	Sahih	Din-Ahlak
986	Her şeyin bir cilası vardır. Kalbin cilası da Allah'ı zikretmektir.	لِكُلِّ شَيْءٍ صِفَالٌ، وَصِفَالُ الْقُلُوبِ: ذِكْرُ اللَّهِ	Zayıf	Zikir
987	Cimrilik ve iman bir kimsenin kalbinde asla bir araya gelmez.	لَا يَجْتَمِعُ الشُّحُّ وَالْإِيمَانُ فِي قَلْبٍ عِنْدَ أَبَدًا	Sahih	Din-Ahlak
988	Bir alimi hakir gören kimse münafık ve melundur.	مَنْ احْتَقَرَ عَالِمًا؛ فَهُوَ مُنَافِقٌ، وَمَلْعُونٌ	Bulunamadı	Alim
989	Cennet cömertler yurduudur.	الْجَنَّةُ دَارُ الْأَسْحَابِ	Zayıf	Ahlak-Ahiret
990	Sabretmek imanın yarısıdır.	الصَّبْرُ نِصْفُ الْإِيمَانِ	Sahih	Din-Ahlak
991	Kabrimi ziyaret eden kimseye şefaetim vacip olur.	مَنْ زَارَ قَبْرِي؛ وَجَبَتْ لَهُ شَفَاعَتِي	Zayıf	Peygamber-Ahiret
992	Duayı terk etmek günahdır.	تَرْكُ الدُّعَاءِ مَعْصِيَةٌ	Mevzu	Dua-Günah
993	Günahın kefareti pişman olmaktır.	كَفَّارَةُ الذَّنْبِ النَّدَامَةُ	Zayıf	Tövbe
994	Gizli verilen sadaka rabbin öfkesini def eder.	صَدَقَةٌ السَّرِّ تَطْفِي غَضَبَ الرَّبِّ	Sahih	Allah-Ahlak
995	Öfke anında öfkesini kontrol altına alan kimseye Allah'ın muhabbeti vacip olur.	وَجَبَتْ مَحَبَّةُ اللَّهِ عَلَى مَنْ أَعْضَبَ، فَحَلِمَ	Mevzu	Allah-Ahlak
996	Cömert, Allah'a yakındır. Ben de ona yakınım.	السَّخِيُّ فِي جِوَارِ اللَّهِ، وَأَنَا رَفِيقُهُ	Bulunamadı	Din-Ahlak
997	Cimri ateştedir, arkadaşı İblis'tir.	الْبَخِيلُ فِي النَّارِ وَرَفِيقُهُ ابْلِيسُ	Bulunamadı	Ahlak-Şeytan
998	Dikkat ediniz! Yalan yüz karasıdır.	أَلَا أَنْ الْكَذِبَ سَوَادُ الْوَجْهِ	Mevzu	Ahlak
999	Kabir azabı gıybet ve söz taşımadan dolayıdır.	عَذَابُ الْقَبْرِ مِنَ الْغَيْبَةِ وَالْتِمِيمَةِ	Mevzu	Ahlak-Kabir
1000	Dostu olmayan kişi, sadece sol eli olana benzer.	الرَّجُلُ بِلَا صَدِيقٍ، كَذِي الشِّمَالِ بِلَا يَمِينٍ	Mevzu	Sosyal Hayat
1001	Kim arkadaşına gıyabında yardım ederse Allah da dünya ve ahirette ona yardım eder.	مَنْ نَصَرَ أَخَاهُ بِالْغَيْبِ؛ نَصَرَهُ اللَّهُ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ	Sahih	Allah-Kul İlişkisi-Sosyal-Hayat
1002	Güven (emanet) rızkı genişletir. İhanet fakirliğe neden olur.	الْأَمَانَةُ تَجْرُ الرِّزْقَ، وَالْخِيَانَةُ تَجْرُ الْفَقْرَ	Zayıf	Ahlak-Sosyal Hayat
1003	Benim sünnetimi terk eden ümmetimden değildir.	مَنْ تَرَكَ سُنَّتِي؛ فَلَيْسَ مِنْ أُمَّتِي	Sahih	Sünnet-Ümmet
1004	Rahatlık zamanına kadar sabretmek ibadettir.	انْتَظِرْ الْفَرَجَ بِالصَّبْرِ عِبَادَةٌ	Zayıf	Din-Ahlak

1005	Rızkını kazanmaya çalışanı Allah sever.	الكَاسِبُ حَبِيبُ اللَّهِ	Bulunamadı	Allah-Kul İlişkisi
1006	Akıllı kişinin düşmanlığı cahilin dostluğundan daha iyidir.	مُعَادَاةُ الْعَاقِلِ أَسْلَمٌ مِنْ مَوَالَاةِ الْجَاهِلِ	Mevzu	Sosyal Hayat
1007	Kişinin mutluluğu doğru söylemesindedir.	سَعَادَةُ الْمَرْءِ أَنْ يَذْكَرَ بِلسَانِ صِدْقٍ	Bulunamadı	Ahlak-Sosyal Hayat
1008	Komşusuna ikramda bulunan kimseye cennet vacip olur.	مَنْ أَكْرَمَ جَارَهُ؛ وَجَبَتْ لَهُ الْجَنَّةُ	Bulunamadı	Ahlak-Ahret
1009	Âlimin ölümüne üzülmeyen kimsede münafıklık alameti vardır. (münafık olur)	مَنْ لَمْ يَحْزَنْ بِمَوْتِ الْعَالِمِ؛ فَهُوَ مُنَافِقٌ	Bulunamadı	Alim
1010	Ölüye ailesinin ağlamasından dolayı azap edilir.	إِنَّ الْمَيِّتَ لَيُعَذَّبُ بِبُكَاءِ أَهْلِهِ	Sahih	Kabir
1011	Kim iyilerle beraber olursa vakar kazanır. Kim de kötülerle birlikte bulunursa hakir olur.	مَنْ خَالَطَ الْأَخْيَارَ؛ وَفَرَّ، وَمَنْ خَالَطَ الْأَنْدَالِ؛ حُزِرَ	Mevzu	Sosyal Hayat
1012	Cömertin yemeği deva, cimrinin yemeği ise derttir.	طَعَامُ الْجُودِ دَوَاءٌ، وَطَعَامُ الْبَخِيلِ دَاءٌ	Mevzu	Ahlak-Tıp
1013	Allah, sırf malı için zengin kimseye tevâzûda bulunan fakire lanet eder.	لَعْنَهُ اللَّهُ فَيَبْرَأُ تَوَاضَعًا لِعَنِيِّ لِأَجْلِ مَالِهِ	Mevzu	Allah-Kul İlişkisi-Ahlak
1014	Âlimleri hakir gören dinine, emirleri hakir gören dünyasına zarar verir.	مَنْ اسْتَحَفَّ بِالْعُلَمَاءِ حَسَرَ الدِّينَ، وَمَنْ اسْتَحَفَّ بِالْأَمْرَاءِ حَسَرَ الدُّنْيَا	Bulunamadı	Din-Dünya
1015	Bütün edebin başı az konuşmaktır.	أَمُّ جَمِيعِ الْأَدَبِ: قَلَّةُ الْكَلَامِ	Bulunamadı	Ahlak
1016	Bütün ilaçların başı az yemektir.	أَمُّ جَمِيعِ الْأَدْوِيَةِ: قَلَّةُ الْأَكْلِ	Bulunamadı	Tıp
1017	Temizlik imana götürür.	النَّظَافَةُ تَدْعُو إِلَى الْإِيمَانِ	Zayıf	Din-Sosyal Hayat
1018	Başkalarıyla dostluk kuramayan ve kendisiyle dost olunmayan kimsede hayır yoktur.	لَا خَيْرَ فِيمَنْ لَا يَأْلَفُ وَلَا يُؤَلَّفُ	Hasen	Sosyal Hayat
1019	Mütevâzî kimseyi Allah yüceltir. Kibirli kimseyi ise yere batırır.	مَنْ تَوَاضَعَ لِلَّهِ؛ رَفَعَهُ اللَّهُ، وَمَنْ تَكَبَّرَ؛ وَضَعَهُ اللَّهُ	Zayıf	Allah-Kul İlişkisi-Ahlak
1020	İstihare eden pişman olmaz, istihare yapan hayal kırıklığına uğramaz.	مَا نَدِمَ مَنْ اسْتَشَارَ، وَمَا خَابَ مَنْ اسْتَحَارَ	Zayıf	Sosyal Hayat
1021	En faziletli sadaka dil ile yapılandır. (güzel söz)	أَفْضَلُ الصَّدَقَةِ اللِّسَانُ	Bulunamadı	Din-Ahlak
1022	İmanın alameti namazdır.	عَلَمُ الْإِيمَانِ الصَّلَاةُ	Zayıf	İman-Fıkıh
1023	En güzel şey güzel ahlaktır.	إِنَّ أَحْسَنَ الْخُلُقِ الْحَسَنُ	Mevzu	Ahlak
XVII. Asır Manzum Kırk Hadislerde Yer Alan Rivayetler				
Fethi Karamânî, Tercüme-i Hadîs-i Hamsîn.				
1024	Ameller niyetlere göredir.	إِنَّمَا الْأَعْمَالُ بِالنِّيَّاتِ	Sahih	Din-Ahlak
1025	Din samimiyettir.	الدِّينُ النَّصِيحَةُ	Sahih	Din-Ahlak

1026	Muhakkak ki haramlar apaçık belli helaller de apaçık bellidir. İkisi arasında (haram mı helal mi olduğu) şüpheli olanlar bulunmaktadır ki insanların çoğu bunları bilmez. Bu şüpheli şeylerden sakınan kimse dinin ve ırzını temize çıkarmış olur. Kim bu şüpheli şeylere düşerse harama düşmüş olur. Tıpkı her an koruluğa dalmasından korkarak bir koruluğun etrafında sürüsünü otlatan çoban gibi. Dikkat ediniz! Her melikin bir koruluğu vardır. Allah'ın koruluğu ise (koyduğu) haramlardır. Dikkat ediniz! İnsan bedeninde bir et parçası vardır ki eğer sağlıklı olursa bütün beden sağlıklı olur, şayet bozulursa bedenin tamamı bozulur. Dikkat ediniz! Bu et parçası kalptir.	إِنَّ الْحَلَالَ بَيِّنٌ، وَإِنَّ الْحَرَامَ بَيِّنٌ، وَبَيْنَهُمَا أُمُورٌ مُشْتَبِهَاتٌ لَا يَعْلَمُهُنَّ كَثِيرٌ مِنَ النَّاسِ، فَمَنْ اتَّقَى الشُّبُهَاتِ اسْتَبْرَأَ لِدِينِهِ وَعَرْضِهِ، وَمَنْ وَقَعَ فِي الشُّبُهَاتِ؛ وَقَعَ فِي الْحَرَامِ، كَالرَّاعِي يَرْعَى حَوْلَ الْجَمَى يُوشِكُ أَنْ يَرْتَعَ فِيهِ، أَلَا وَإِنَّ لِكُلِّ مَلِكٍ جَمَى، أَلَا وَإِنَّ جَمَى اللَّهِ مَحَارِمُهُ، أَلَا وَإِنَّ فِي الْجَسَدِ مُضْغَةً إِذَا صَلَّحَتْ؛ صَلَّحَ الْجَسَدُ كُلُّهُ، وَإِذَا فَسَدَتْ؛ فَسَدَ الْجَسَدُ كُلُّهُ، أَلَا وَهِيَ الْقَلْبُ	Sahih	Fıkıh
1027	Allah yaratmayı bitirdikten sonra arşının üzerine "şüphesiz rahmetim gazabımı geçti" şeklinde yazmıştır. (başka bir rivayette lafız "rahmetim gazabıma galip geldi" şeklindedir.)	إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى لَمَّا قَضَى الْخَلْقَ كَتَبَ عِنْدَهُ فَوْقَ عَرْشِهِ: إِنْ رَحْمَتِي سَبَقَتْ غَضَبِي، وَفِي رِوَايَةٍ: تَغْلِبُ غَضَبِي	Sahih	Allah
1028	Muhakkak ki Allah refikdir. (zarif) Refik olanı sever. Kabalığa (şiddete) ve bunun dışında başka bir şeye vermediklerini rıfka (zarifliğe) verir.	إِنَّ اللَّهَ رَفِيقٌ يُجِيبُ الرَّفْقَ، وَيُعْطِي عَلَى الرَّفْقِ مَا لَا يُعْطِي عَلَى الْغُفْرِ، وَمَا لَا يُعْطِي عَلَى مَا سِوَاهُ	Sahih	Allah-Kul İlişkisi- Ahlak
1029	Şüphesiz Allah sizin suretlerinize ve mallarınıza bakmaz; kalplerinize ve amellerinize bakar.	إِنَّ اللَّهَ لَا يَنْظُرُ إِلَى صُورِكُمْ، وَلَا إِلَى أَمْوَالِكُمْ، وَلَكِنْ يَنْظُرُ إِلَى قُلُوبِكُمْ وَأَعْمَالِكُمْ	Sahih	Allah-Kul İlişkisi
1030	Ben kulumun zannı üzereyim. Beni zikrettiği vakit kulumla beraberim.	أَنَا عِنْدَ ظَنِّ عِبْدِي، وَأَنَا مَعَ عِبْدِي إِذَا ذَكَرَنِي	Sahih	Allah-Kul İlişkisi
1031	İslam garip başladı ve yeniden garip olacak. Müjdeler olsun o gariplere! Onlar ki benden ve sünnetimden sonra insanların bozduğu şeyleri düzeltmeye çalışınlardır.	بَدَأَ الْإِسْلَامُ غَرِيبًا، وَسَيَعُودُ غَرِيبًا؛ فَطُوبَى لِلْغُرَبَاءِ الَّذِينَ يُصَلِّحُونَ مَا أَفْسَدَهُ النَّاسُ، مِنْ بَعْدِي مِنْ سُنَّتِي	Sahih	Din- Ümmet
1032	İnsanların öncelikle idrak etmeleri gereken nübüvvet sözlerinden biri de utanmıyorsan dilediğini yap ifadesidir.	إِنْ مِمَّا أَدْرَكَ النَّاسُ مِنْ كَلَامِ النَّبِيِّ الْأُولَى: إِذَا لَمْ تَسْتَحْيَ؛ فَاصْنَعْ مَا شِئْتَ	Sahih	Din-Ahlak
1033	Konuşmadıkları ve yapmadıkları sürece ümmetimin içinden geçirdikleri şeyleri Allah affetmiştir.	إِنَّ اللَّهَ تَجَاوَزَ لِأُمَّتِي مَا حَدَّثَتْ بِهِ أَنْفُسَهَا مَا لَمْ يَنْكَلَمُوا، بِهِ أَوْ يَعْمَلُوا بِهِ	Sahih	Allah-Af
1034	Allah elbisesini kibirle yerlerde sürüyen kimseye (rahmet nazarıyla) dikkate almaz.	إِنَّ اللَّهَ لَا يَنْظُرُ إِلَى مَنْ يَجُرُّ إِزَارَهُ بَطْرًا	Sahih	Allah-Kul İlişkisi
1035	Hz. Peygamber kendisine "bana bir tavsiyede bulun" diyen birine: "öfkelenme" buyurdu.	لَا تَغْضَبْ، قَالَ لِرَجُلٍ قَالَ لَهُ: أَوْصِنِي	Sahih	Peygamber
1036	Allah bir kimse için hayır dilerse, onu dinde anlayış sahibi kılar.	مَنْ يُرِدْ اللَّهُ بِهِ خَيْرًا؛ يُفَقِّهْهُ فِي الدِّينِ	Sahih	Allah-Kul İlişkisi- İlim
1037	Kişinin mahareti, rızkının durumuna bağlıdır.	حَدِّقْ الْمَرْءَ مَحْبُوسٌ عَلَى رِزْقِهِ	Bulunamadı	Sosyal Hayat
1038	Müminin firasetinden (dikkatli olmasından) sakının. Çünkü o Allah'ın nuru ile bakar.	اتَّقُوا فِرَاسَةَ الْمُؤْمِنِ؛ فَإِنَّهُ يَنْظُرُ بِنُورِ اللَّهِ	Zayıf	Allah-Kul İlişkisi- Ahlak
1039	Aza şükretmeyen, çoğa da etmez.	مَنْ لَمْ يَشْكُرِ الْقَلِيلَ؛ لَمْ يَشْكُرِ الْكَثِيرَ	Sahih	Ahlak
1040	Kim hayırlı bir işe öncü olursa o işi yapanın karşılığında öncü olan için de vardır.	مَنْ دَلَّ عَلَى خَيْرٍ؛ فَلَهُ أَجْرُ فَاعِلِهِ	Sahih	Ahlak- Sosyal Hayat

1041	Kim bir kardeşinin ihtiyacını giderirse, Allah da onun ihtiyacını giderir.	مَنْ كَانَ فِي حَاجَةِ أَخِيهِ؛ كَانَ اللَّهُ فِي حَاجَتِهِ	Sahih	Allah-Kul İlişkisi- Sosyal- Hayat
1042	Mümin müminin kardeşidir.	الْمُؤْمِنُ أَخُو الْمُؤْمِنِ	Sahih	Din- Sosyal Hayat
1043	Mümin bir delikten iki defa ısırılmaz. (aynı hatayı iki kere yapmaz)	لَا يُلْدَعُ الْمُؤْمِنُ مِنْ جُحْرٍ وَاحِدٍ مَرَّتَيْنِ	Sahih	Ahlak
1044	Müminler, pis değildir. (Manevi kirden arındırılmıştır)	إِنَّ الْمُؤْمِنِينَ لَا يَنْجَسُونَ	Sahih	Din
1045	Müslüman, elinden ve dilinden Müslümanların emin olduğu kimsedir.	الْمُسْلِمُ: مَنْ سَلِمَ الْمُسْلِمُونَ مِنْ لِسَانِهِ وَيَدِهِ	Sahih	Din-Ahlak
1046	Allah ile karşılaşmak isteyenle Allah da karşılaşmak ister. Kim Allah'la buluşmak istemezse, Allah da onunla buluşmak istemez.	مَنْ أَحَبَّ لِقَاءَ اللَّهِ؛ أَحَبَّ اللَّهُ لِقَاءَهُ، وَمَنْ كَرِهَ لِقَاءَ اللَّهِ؛ كَرِهَ اللَّهُ لِقَاءَهُ	Sahih	Allah-Kul İlişkisi
1047	Kişi sevdiğiyle beraberdir.	الْمَرْءُ مَعَ مَنْ أَحَبَّ	Sahih	Ahlak- Sosyal Hayat
1048	İnsanlara merhamet etmeyene Allah da merhamet etmez.	لَا يُرْحَمُ اللَّهُ مَنْ لَا يَرْحَمُ النَّاسَ	Sahih	Allah-Kul İlişkisi- Ahlak
1049	Bir kimseyi ameli yavaşlatmışsa, onu nesebi hızlandıramaz.	مَنْ بَطَأَ بِهِ عَمَلُهُ؛ لَمْ يُسْرِعْ بِهِ نَسَبُهُ	Sahih	Fıkıh- Sosyal Hayat
1050	En muttaki kişi ailesine ve babasına ikramda bulunandır.	إِنَّ أَبْرَّ الْبِرِّ: أَنْ يَصِلَ الرَّجُلُ أَهْلَهُ وَأَبَاهُ.	Sahih	Ahlak- Sosyal Hayat
1051	Bir kimse Müslüman kardeşine gıyabında dua ettiği zaman görevli bir melek o kimseye "senin için de aynı var" der.	مَا مِنْ عَبْدٍ مُسْلِمٍ يَدْعُو لِأَهْلِهِ بِظَهْرِ الْغَيْبِ؛ إِلَّا قَالَ لَهُ الْمَلَكُ: وَلَكَ بِمِثْلِ	Sahih	Ahlak- Sosyal Hayat
1052	Kafir bile olsa mazlumun bedduasından kaçın.	اتَّقُوا دَعْوَةَ الْمُظْلَمِ، وَإِنْ كَانَ كَافِرًا	Hasen	Ahlak- Terhib
1053	Bir kimsenin "insanlar helak oldu" dediğini işiterseniz bilin ki, asıl o kimse helak olmuştur.	إِذَا رَأَيْتُمُ الرَّجُلَ يَقُولُ: هَلَكَ النَّاسُ، فَهُوَ أَهْلَكُهُمْ	Sahih	Ahlak- Sosyal Hayat
1054	Bir kimse (Müslüman) kardeşini küfürle itham ettiğinde bu itham ikisinden birine döner.	إِذَا كَفَّرَ الرَّجُلُ أَخَاهُ؛ فَقَدْ بَاءَ بِهَا أَحَدَهُمَا	Sahih	Din-Ahlak
1055	Allah'ın azabı ile azap etmeyin.	لَا تُعَذِّبُوا بِعَذَابِ اللَّهِ	Sahih	Allah- Fıkıh
1056	Başına gelen bir sıkıntıdan dolayı hiç biriniz ölmeyi temenni etmesin.	لَا يَتَمَنَّيَنَّ أَحَدُكُمْ الْمَوْتَ لَصُرِّ نَزَلَ بِهِ	Sahih	Ahlak
1057	Dünya müminin zindanı kafirin cennetidir.	الدُّنْيَا سِجْنُ الْمُؤْمِنِ وَجَنَّةُ الْكَافِرِ	Sahih	Dünya- Ahlak
1058	Oruç kalkandır.	الصِّيَامُ جُنَّةٌ	Sahih	Fıkıh
1059	Rüyası en sâdık olanlarınız, en doğru sözlü olanlarınızdır.	أَصْدَقُكُمْ رُؤْيَا؛ أَصْدَقُكُمْ حَدِيثًا	Sahih	Rüya- Ahlak
1060	Güzel söz sadakadır.	الْكَلِمَةُ الطَّيِّبَةُ صَدَقَةٌ	Sahih	Ahlak
1061	Lanet edenler kıyamet günü şehitler ve şefaata edilenlerden olamazlar.	إِنَّ اللَّعَّانِينَ لَا يَكُونُونَ شُهَدَاءَ، وَلَا شَفَعَاءَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ	Sahih	Ahlak- Ahiret- Şefaata
1062	Dünya bir metadır. Dünyanın en hayırlı metayı ise salih kadındır.	الدُّنْيَا مَتَاعٌ، وَخَيْرُ مَتَاعِ الدُّنْيَا: الْمَرْأَةُ الصَّالِحَةُ وَفِي رِوَايَةٍ: "وَخَيْرُ مَتَاعِهَا"	Sahih	Kadın- Sosyal Hayat
1063	Allah bir hastalık vermişse mutlaka onun şifasını da vermiştir.	مَا أَنْزَلَ اللَّهُ دَاءً، إِلَّا أَنْزَلَ لَهُ شِفَاءً	Sahih	Tıp
1064	Çörek otunda (eş-Şûnîz) ölüm hariç bütün hastalıkların devası vardır.	الشُّونِيزُ فِيهِ دَوَاءٌ مِنْ كُلِّ دَاءٍ، إِلَّا السَّامَ	Sahih	Tıp
1065	Yer mantarı, kudret helvası gibi bir nimet olup suyu göze şifadır.	الْكَمَاءُ مِنَ الْمَنْ، وَمَاوُهَا شِفَاءٌ لِلْعَيْنِ	Sahih	Tıp
1066	Göz değmesi (nazar) hakıdır.	إِنَّ الْعَيْنَ حَقٌّ	Sahih	İman

1067	Uğursuzluk evde, kadında ve attadır.	الشُّؤْمُ فِي الْفَرَسِ وَالْمَرْأَةِ وَالذَّارِ	Sahih	İman-Sosyal Hayat
1068	Kıyamet günü insanların en kötüsü insanların şerrinden dolayı uzak durduğu kimsedir.	إِنَّ شَرَّ النَّاسِ مَنْزِلَةٌ عِنْدَ اللَّهِ تَعَالَى يَوْمَ الْقِيَامَةِ: مَنْ وَدَّعَهُ، أَوْ تَرَكَهُ النَّاسُ؛ اتِّقَاءَ فَحْشِهِ	Sahih	Sosyal Hayat-Ahret
1069	Bir Müslümanın üç çocuğu buluş çağına ermeden ölürse, Allah, o çocuklara olan rahmeti sayesinde anne ve babasını cennete koyar.	مَا مِنْ مُسْلِمٍ يَمُوتُ لَهُ ثَلَاثَةٌ مِنَ الْوَالِدِ لَمْ يَبْلُغُوا الْجَنَّةَ، إِلَّا أَدْخَلَهُ اللَّهُ الْجَنَّةَ بِفَضْلِ رَحْمَتِهِ إِيَّاهُمْ	Sahih	Allah-Kul İlişkisi-Ahret
1070	Allah'a en çok sevimli olan isimler, Abdullah ve Abdurrahman'dır.	إِنَّ أَحَبَّ أَسْمَائِكُمْ إِلَى اللَّهِ تَعَالَى: عَبْدُ اللَّهِ، وَعَبْدُ الرَّحْمَنِ	Sahih	Allah-Kul İlişkisi
1071	Yalan yere yemin mala revaç kazandırır, ancak kazancı yok eder.	الْيَمِينُ الْكَاذِبَةُ مُنْفَعَةٌ لِلْبَيْعَةِ، وَمُحَقَّةٌ لِلْكَسْبِ	Sahih	Fıkıh-Sosyal Hayat
1072	Yaptığı hibeden geri dönen kusmuğuna dönen köpek gibidir.	الْعَائِدُ فِي هَيْبَتِهِ، كَالْكَلْبِ يَعُودُ فِي قَيْبِهِ	Sahih	Fıkıh
1073	Şu beş şey fitrattandır: sünnet olmak, kasıkları tıraş etmek, bıyıkları kısaltma, tırnakları kesme ve koltuk altı tüylerini yolma.	الْفِطْرَةُ خَمْسٌ: الْجَتَانُ، الْإِسْتِحْدَادُ، وَقَصُّ الشَّارِبِ، وَتَقْلِيمُ الْأَطْفَارِ، وَتَنْفُثُ الْإِبْطِ	Sahih	Yaratılış
1074	Bir kadının yönettiği toplum iflah olmaz.	لَا يُفْلِحُ قَوْمٌ تَمَلَّكُهُمْ امْرَأَةٌ	Sahih	Kadın-Yöneticilik
Hakânî Mehmed Bey, Mitfâh-i Fütühât.				
1075	Şu dört gruba kıyamet günü şefaati olacağım. Benim soyumdan gelenlere ikram eden, onların ihtiyaçlarını gideren, onlara işlerinde yardımcı olan ve onları dili ve kalbi ile seven.	أَرْبَعَةٌ أَنَا لَهُمْ شَفِيعٌ يَوْمَ الْقِيَامَةِ الْمَكْرُمِ لِذُرِّيَّتِي وَالْقَاضِي لَهُمْ حَوَاجِبِهِمْ وَالسَّاعِي لَهُمْ فِي أُمُورِهِمْ وَالْحَبُّ لَهُمْ بِقَلْبِهِ وَلسَانِهِ	Mevzu	Peygamber-Ehli Beyt Sevgisi-Ahret
1076	Sizden biriniz kendisi için istediği/arzuladığı şeyi kardeşi için de istemedikçe kâmil mümin olmaz.	لَا يُؤْمِنُ أَحَدُكُمْ؛ حَتَّى يُحِبَّ لِأَخِيهِ مَا يُحِبُّ لِنَفْسِهِ	Sahih	Ahlak-İman
1077	Kim Allah için verir, Allah için meneder, Allah için sever ve Allah için buğzederse imanını kemale erdirir.	مَنْ أَعْطَى لِلَّهِ، وَمَنْعَ لِلَّهِ وَأَحَبَّ، لِلَّهِ وَأَبْغَضَ؛ لِلَّهِ فَقَدْ اسْتَكْمَلَ إِيمَانَهُ	Sahih	Allah-Kul İlişkisi-Ahlak
1078	İnsan Allah'ın binasıdır. Kim Allah'ın binasını yıkmaya kalkırsa o melundur.	الْإِنْسَانُ بُنْيَانُ الرَّبِّ، مِنْ هَدَمَ بُنْيَانَ الرَّبِّ فَهُوَ مَلْعُونٌ	S.Sözü	Allah-Kul İlişkisi-Ahlak
1079	Kim darda kalmış bir kimsenin sıkıntısını giderirse Allah dünya ve ahirette onun sıkıntılarını giderir.	مَنْ يَسَّرَ عَلَى مُعْسِرٍ؛ يَسِّرَهُ اللَّهُ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ	Sahih	Allah-Kul İlişkisi-Ahret
1080	Müslüman, elinden ve dilinden Müslümanların emin olduğu kimsedir.	الْمُسْلِمُ: مَنْ سَلِمَ الْمُسْلِمُونَ مِنْ لِسَانِهِ وَيَدِهِ	Sahih	Din-Ahlak
1081	İki özellik vardır ki bunlar müminde bulunmaz: kötü ahlak ve cimrilik!	خَصْلَتَانِ لَا يَجْتَمِعَانِ فِي مُؤْمِنٍ: الْبُخْلُ، وَسُوءُ الْخُلُقِ	Zayıf	Ahlak-İman
1082	Mecliste konuşulanlar emanettir.	الْمَجَالِسُ بِالْأَمَانَةِ	Zayıf	Ahlak-Sosyal Hayat
1083	Harama bakmak, şeytanın zehirli oklarından bir oktur.	النَّظَرَةُ سَهْمٌ مَسْمُومٌ مِنْ سَهَامِ إِبْلِيسَ	Zayıf	Ahlak-Şeytan
1084	İnsanlara teşekkür etmeyen Allah'a teşekkür etmez.	مَنْ لَمْ يَشْكُرِ النَّاسَ؛ لَمْ يَشْكُرِ اللَّهَ	Sahih	Allah-Kul İlişkisi-Ahlak
1085	İnsanlara merhamet etmeyene Allah da merhamet etmez.	مَنْ لَا يَرْحَمُ النَّاسَ؛ لَا يَرْحَمُهُ اللَّهُ	Sahih	Allah-Kul İlişkisi-Ahlak
1086	Allah'ı zikirten başka dünya ve onun içindekiler lanetlenmiştir.	الدُّنْيَا مَلْعُونَةٌ مَلْعُونٌ مَا فِيهَا إِلَّا ذِكْرُ اللَّهِ	Hasen	Zikir-Dünya

1087	Temizliğe devam et ki rızkın bol olsun.	ذَمُّ عَلَى الطَّهَارَةِ، يُوسَعُ عَلَيْكَ الرَّزْقُ	Bulunamadı	Ahlak-Sosyal Hayat
1088	Söz verme borç yerine geçer.	العِدَّةُ دَيْنٌ	Zayıf	Ahlak
1089	Kendisine danışılan kimse güvenilir kimsedir.	المُسْتَشَارُ مُؤْتَمَنٌ	Sahih	Ahlak
1090	Cömertlik kazançtır.	السَّمَاخُ رَبَاحٌ	Zayıf	Ahlak
1091	Borç, dini sorumluluğu gerektirir.	الدَّيْنُ شَيْنٌ الدِّينِ	Zayıf	Din-Ahlak
1092	Kanâat tükenmez bir hazinedir.	القَنَاعَةُ كَنْزٌ لَا يَفْنَى	Zayıf	Ahlak
1093	Cömertliğin âfeti başa kakmadır.	آفَةُ السَّمَاخِ الْمُنُّ	Mevzu	Ahlak
1094	Sabah uykusu rızka manidir.	الصَّبْحَةُ تَمْنَعُ الرَّزْقَ	Zayıf	Ahlak-Sosyal Hayat
1095	Başkasından öğüt dinleyen kişi mutludur!	السَّعِيدُ مَنْ وُعِظَ بغيرِهِ	Zayıf	Ahlak-Sosyal Hayat
1096	Kişiye her duyduğunu söylemesi günah olarak yeter.	كَفَى بِالْمَرْءِ إِثْمًا أَنْ يُحَدِّثَ بِكُلِّ مَا سَمِعَ	Sahih	Ahlak-Günah
1097	İnsanların en hayırlısı, onlara en faydalı olandır.	خَيْرُ النَّاسِ أَنْفَعُهُمُ لِلنَّاسِ	Sahih	Ahlak
1098	Çocuklarınıza şiiir öğretiniz. Çünkü şiiir zihni açar ve cesaret verir.	عَلِّمُوا أَوْلَادَكُمْ بِالشِّعْرِ فَإِنَّهُ يَغْطِقُ الدَّهْنَ وَيُورِثُ الشَّجَاعَةَ	Bulunamadı	Sosyal Hayat-İlim
1099	Allah güler yüzlü kimseyi sever.	إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ السَّهْلَ الطَّلَقَ	Zayıf	Allah-Kul İlişkisi
1100	Hediyeleşin ki birbirinizi sevesiniz.	تَهَادَوْا؛ تَحَابُّوا	Hasen	Ahlak-Sosyal Hayat
1101	Ziyarete ara sıra git ki muhabbetin artsın.	زُرْ عِبًّا؛ تَزِدْ حُبًّا	Zayıf	Ahlak-Sosyal Hayat
1102	Kafir de olsa misafire ikram ediniz.	أَكْرِمُوا الضَّيْفَ، وَلَوْ كَانَ كَافِرًا	Bulunamadı	Ahlak
1103	Hayrı güzel yüzlülerde arayınız.	اطْلُبُوا الْخَيْرَ عِنْدَ جِسَانِ الْوُجُوهِ	Zayıf	Ahlak-Sosyal Hayat
1104	İhtiyaçlarınızı giderirken gizliliğe dikkat ediniz.	اسْتَعْيَبُوا عَلَى قَضَاءِ حَوَائِجِكُمْ بِالْجَمْتَانِ	Mevzu	Sosyal Hayat
1105	Hz. Peygamberin ailesine bir günlük sevgide bulunmak bir yıllık ibadetten hayırlıdır.	حُبُّ آلِ مُحَمَّدٍ يَوْمًا خَيْرٌ مِنْ عِبَادَةِ سَنَةٍ	Mevzu	Ehli Beyt Sevgisi-Fıkıh
1106	İnsanoğlu yaşlandıkça kendisinde iki haslet gençleşir: hırs ve tül-i emel.	يَشِيبُ ابْنُ آدَمَ، وَيَشِبُ فِيهِ خِصْلَتَانِ: الْجِرْصُ، وَطَوْلُ الْأَمَلِ	Sahih	Ahlak-Sosyal Hayat
1107	Asıl güçlü kimse, güreşte insanları çok yenen değil; öfkelenildiğinde öfkesine hâkim olandır.	لَيْسَ الشَّدِيدُ بِالصَّرْعَةِ، إِنَّمَا الشَّدِيدُ الَّذِي يَمْلِكُ نَفْسَهُ عِنْدَ الْغَضَبِ	Sahih	Ahlak
1108	Kendi kusuru başkalarının kusuruyla uğraşmasına mani olan kimseye ne mutlu!	طَوْبَى لِمَنْ شَغَلَهُ عَيْبُهُ عَنْ غُيُوبِ النَّاسِ	Zayıf	Ahlak
1109	İhtiyatlı olmak şüpheyi gerektirir.	الْحَزْمُ سُوءُ الظَّنِّ	Zayıf	Sosyal Hayat
1110	Olgun (cömert) kimse hesaplaşmada kolaylık gösterir.	الْكَرِيمُ إِذَا حَاسَبَ سَامَحَ	Mevzu	Sosyal Hayat
1111	Asıl zenginlik, insanların elindekilerden ümidini kesmektir.	الْغِنَى: الْيَأْسُ مِمَّا فِي أَيْدِي النَّاسِ	Zayıf	Ahlak
1112	Kişinin boş işleri terk etmesi, müslümanlığının güzelliğindedir.	مِنْ حُسْنِ إِسْلَامِ الْمَرْءِ؛ تَرْكُهُ مَا لَا يَعْنِيهِ	Sahih	Din-Ahlak
1113	Güzel söz sadakadır.	الْكَلِمَةُ الطَّيِّبَةُ صَدَقَةٌ	Sahih	Ahlak
1114	Bela dil yüzünden gelir.	الْبَلَاءُ مُوَكَّلٌ بِالْمُنْطِقِ	Zayıf	Ahlak
1115	Çok gülmek kalbi öldürür.	كَثْرَةُ الضَّحِكِ تُمِيتُ الْقَلْبَ	Sahih	Ahlak

1116	Komşusu açken müminin karnı doymaz.	لا يَشْتَعُ الْمُؤْمِنُ نُونَ جَارِهِ	Sahih	Ahlak-Sosyal Hayat
Haydarzâde Feyzî Kefevî, I. Kırk Hadis				
1117	Beşikten mezara kadar ilmi talep ediniz.	اطلبوا العلم من المهد إلى اللحد	Mevzu	İlim
1118	İlmi Çin'de bile olsa talep ediniz.	اطلبوا العلم ولو بالصين	Mevzu	İlim
1119	Ameller niyetlere göredir.	إنما الأعمال بالنيات	Sahih	Din-Ahlak
1120	Kıyamet günü insanlar niyetleri üzere diriltilir.	يُبْعَثُ النَّاسُ فِي يَوْمِ الْقِيَامَةِ عَلَى قَدْرِ نِيَّتِهِمْ	Sahih	Ahret
1121	İnsanların en hayırlısı zühd ehli mümindir.	أَفْضَلُ النَّاسِ مُؤْمِنٌ مَزْهَدٌ	Zayıf	Ahlak
1122	Allah'tan hakkıyla sakınıp beş vakit namazı kılınız.	اتَّقُوا اللَّهَ رَبِّكُمْ، وَصَلُّوا خَمْسَتَكُمْ	Sahih	Fıkıh
1123	Cennet cömertler yurdudur.	الجنة دار الأسخياء	Zayıf	Ahlak-Ahret
1124	Oruç tutun sıhhat bulun!	صُومُوا؛ تَصِحُّوا	Zayıf	Fıkıh-Tıp
1125	En güzel cihad, hac yapmaktır.	نِعْمَ الْجِهَادُ الْحَجُّ	Sahih	Fıkıh-Cihad
1126	Dua ibadettir.	الدُّعَاءُ هُوَ الْعِبَادَةُ	Sahih	Dua-Fıkıh
1127	Dilini muhafaza et!	احْفَظْ لِسَانَكَ	Sahih	Sosyal Hayat
1128	Bela dil yüzünden gelir.	الْبَلَاءُ مُوَكَّلٌ بِالْمَنْطِقِ	Zayıf	Ahlak
1129	Kur'an okurken sesinizi güzelleştiriniz.	أَحْسِنُوا الْأَصْوَاتَ بِالْقُرْآنِ	Zayıf	Kur'an
1130	Her an, hayatınız boyunca hayırları araştırınız.	اطلبوا الخيرَ دهرَكُمْ كُلَّهُ	Zayıf	Sosyal Hayat
1131	Allah katında günlerin en faziletlisi, Cuma günüdür.	أَفْضَلُ الْأَيَّامِ عِنْدَ اللَّهِ: يَوْمَ الْجُمُعَةِ	Sahih	Sosyal Hayat
1132	Sıla-i rahim, sıla-i rahim (yapınız.)	أَرْحَامُكُمْ، أَرْحَامُكُمْ	Sahih	Ahlak-Sosyal Hayat
1133	Muhakkak ki biz avretimizin görünmesinden men edildik.	إِنَّا نُهِنَا أَنْ نَرَى عَوْرَاتِنَا	Sahih	Kadın-Fıkıh
1134	Aranızda selamı yayınız ki kurtuluşa eresiniz.	أَفْشُوا السَّلَامَ؛ تَسَلَّمُوا	Sahih	Ahlak-Sosyal Hayat
1135	İnsanlarla iyi geçinmeye çalışmak için (müdârâ) gönderildim.	بُعِثْتُ بِمُدَارَاةِ النَّاسِ	Zayıf	Peygamber - Yöneticilik
1136	Bıyıkları kısaltıp sakallarınızı uzatınız.	اخْفُوا الشُّوَارِبَ، وَأَعْفُوا اللَّحَى	Sahih	Fıkıh-Sosyal Hayat
1137	Kabirleri ziyaret edin ve yeniden diriliş gününü düşünün.	اطَّلِعْ فِي الْقُبُورِ، فَاعْتَبِرْ فِي النَّشُورِ	Mevzu	Ahlak-Ahret
1138	Rızkı yeryüzünün yeşilliklerinde (derinliklerinde) arayınız.	اطلبوا الرِّزْقَ فِي خَبَايَا الْأَرْضِ	Zayıf	Sosyal Hayat
1139	Sarhoşluk veren her şeyden sakınınız.	اجْتَنِبُوا مَا أَسَكَّرَ	Sahih	Fıkıh-Sosyal Hayat
1140	Arkadaşı, arkadaşıyla değerlendirin. (tanıyın)	اعْتَبِرُوا الصَّاحِبَ بِالصَّاحِبِ	Mevkuf/z	Sosyal Hayat
1141	Babaya itaat etmek Allah'a itaat etmektir.	طَاعَةُ اللَّهِ، طَاعَةُ الْوَالِدِ	Zayıf	Allah-Kul İlişkisi
1142	Sultana sövmeyiniz! Çünkü o yeryüzünde Allah'ın gölgesidir.	لا تسبوا السُّلْطَانَ؛ فَإِنَّهُ ظِلُّ اللَّهِ فِي الْأَرْضِ	Sahih	Yöneticilik-Ahlak
1143	En hayırlımız, en güzel hüküm vereninizdir.	خَيْرُكُمْ: خَيْرُكُمْ قَضَاءً	Sahih	Ahlak-Fıkıh
1144	En hayırlımız, dünyaya karşı en çok zühd göstereninizdir.	خَيْرُكُمْ: أَرْهَنُكُمْ فِي الدُّنْيَا	Mevkuf/z	Dünya-Ahlak

1145	Allah şifa veren, iyi edendir.	الله الطَّيِّبُ	Sahih	Allah-Kul İlişkisi
1146	Muhakkak ki hacamat tedavisinde şifa vardır.	إِنَّ فِي الْجَامَةِ شِفَاءً	Sahih	Tıp
1147	Hediyeleşin ki birbirinizi seversiniz.	تَهَادَوْا؛ تَحَابُّوا	Hasen	Ahlak-Sosyal Hayat
1148	Allah'tan başkasında izzet arayan zelil olur.	مَنْ اعْتَزَّ بِغَيْرِ اللَّهِ ذَلَّ	Bulunamadı	Allah-Kul İlişkisi
1149	Ameller ancak son durumlarına göre değerlendirilir.	إِنَّمَا الْأَعْمَالُ بِالْخَوَاتِيمِ	Sahih	Fıkıh
1150	Özür dilemeni gerektirecek işlerden sakın!	إِيَّاكَ وَمَا يُعْتَدِرُ مِنْهُ	Zayıf	Sosyal Hayat
1151	Bir şeyi bulamayışın (ondan) korunmadan dolayıcıdır.	إِنَّ مِنَ الْأَعْيِ الْأَ تَجِدُ	Bulunamadı	Sosyal Hayat
1152	Ticaret yapan rızıklanır, karaborsacılık yapan mel'undur.	الْجَالِبُ مَرْزُوقٌ، وَالْمُحْتَكِرُ مَلْعُونٌ	Zayıf	Fıkıh-Sosyal Hayat
1153	Cennete ancak merhamet sahibi olanlar girer.	لَا يَدْخُلُ الْجَنَّةَ إِلَّا الرَّحِيمِ	Sahih	Ahlak-Ahiret
1154	Kaza geldiği vakit gözler görmez olur.	إِذَا نَزَلَ الْقَضَاءُ؛ أَعْمِيَ الْبَصَرُ	Mevkuf/s	Kader
1155	Bir kavmin şerefli size geldiği zaman ona ikramda bulunun.	إِذَا أَتَاكُمْ كَرِيمٌ قَوْمٌ؛ فَأَكْرِمُوهُ	Zayıf	Sosyal Hayat
1156	Lezzetleri yok edeni (ölüm) çokça hatırlayınız.	أَكْثُرُوا ذِكْرَ هَادِمِ الْذَاتِ (تَخْتَلَفُ كِتَابَةُ هَادِمٍ فِي بَعْضِ الْكُتُبِ: هَازِمًا وَهَازِمًا)	Sahih	Ahlak
Haydarzâde Feyzî Kefevî, II. Kırk Hadis				
1157	Allah Teala: "Kulum beni zikredip benim adıyla dudakları hareket ettiği anlarda ben onunla beraberim" buyurdu.	أَنَا مَعَ عَبْدِي إِذَا هُوَ ذَكَرَنِي، وَتَحَرَّكَتْ بِي شَفَاتُهُ	Sahih	Allah-Kul İlişkisi
1158	Bir kimsenin eksiksiz bir abdest aldığı vakit, iki abdest arasındaki günahların denizdeki köpük kadar da olsa silineceğini, Cebrail bana haber verdi.	أَخْبَرَنِي جِبْرِيلُ: أَنْ مَنْ تَوَضَّأَ فَأَسْبَغَ وَضْؤَهُ؛ غُفِرَ لَهُ كُلُّ ذَنْبٍ مَا بَيْنَ الْوَضْؤِ إِلَى الْوَضْؤِ، وَإِنْ كَانَ مِثْلَ رَيْدِ الْبَحْرِ	Bulunamadı	Fıkıh-Günah
1159	Kul namaz kılmak üzere kalktığında günahlarının tamamı getirilip başının ve ensesinin üzerine konur. Rükû ve secde ettiği zaman oradan dökülürler.	إِنَّ الْعَبْدَ إِذَا قَامَ يُصَلِّي أْتِيَتْ بِذُنُوبِهِ كُلِّهَا، فَوُضِعَتْ عَلَى رَأْسِهِ وَعَاتِقَيْهِ، فَكُلَّمَا رَكَعَ، أَوْ سَجَدَ تَسَاقَطَتْ عَنْهُ	Sahih	Fıkıh-Günah
1160	(Bile isteye) kim bir vakit namaz kılmazsa (kıyamet günü) Allah onu öfkeyle karşılayacaktır.	مَنْ تَرَكَ صَلَاةً؛ لَقِيَ اللَّهَ وَهُوَ عَلَيْهِ غَضَبَانِ	Zayıf	Fıkıh-Ahiret
1161	Allah'ın hiçbir gözün görmediği, hiçbir kulağın işitmediği, hiçbir beşerin tasavvur edemediği ancak oruç tutanların oturabileceği bir sofrası vardır.	إِنَّ لِلَّهِ مَائِدَةً عَلَيْهَا مَا لَا عَيْنٌ رَأَتْ، وَلَا أُذُنٌ سَمِعَتْ، وَلَا خَطَرَ عَلَى قَلْبِ بَشَرٍ، لَا يَقَعُدُ عَلَيْهَا إِلَّا الصَّائِمُونَ	Zayıf	Allah-Kul İlişkisi
1162	Namazı olmayanın imanı, abdesti (temizliği) olmayanın da namazı olmaz.	لَا إِيمَانَ لِمَنْ لَا صَلَاةَ لَهُ، وَلَا صَلَاةَ لِمَنْ لَا زَكَاةَ لَهُ	Zayıf	Din-Fıkıh
1163	Beyt-i Harâm'ına (Kabe'ye) yürüyen ayaklara Allah azapta bulunmaz.	لَا يُعَذِّبُ اللَّهُ قَدَمَيْنِ مَشِيَا إِلَى بَيْتِ اللَّهِ الْحَرَامِ	Bulunamadı	Fıkıh-Ahiret
1164	Karşılığını Allah'tan bekleyerek Medine'de beni ziyaret eden kimseye Kıyamet günü şefa'at eder, onu gözetir olurum.	مَنْ زَارَنِي بِالْمَدِينَةِ مُحْتَسِبًا؛ كُنْتُ لَهُ شَهِيدًا، وَشَفِيعًا يَوْمَ الْقِيَامَةِ	Zayıf	Peygamber -Şefa'at
1165	Duadan önce Hz. Peygamber'e ve âline salat getirinceye kadar dua ile gök arasında bir engel vardır. Salavat getirilince bu engel ortadan kalkar ve dua semaya ulaşır. Eğer salat getirilmezse dua bu engele takılır ve geri döner.	مَا مِنْ دُعَاءٍ إِلَّا بَيْنَهُ وَبَيْنَ السَّمَاءِ حِجَابٌ حَتَّى يُصَلِّيَ عَلَى النَّبِيِّ مُحَمَّدٍ، وَعَلَى آلِ مُحَمَّدٍ، فَإِذَا فَعَلَ ذَلِكَ؛ انْخَرَقَ الْحِجَابُ، وَدَخَلَ الدُّعَاءُ، وَإِذَا لَمْ يَفْعَلْ ذَلِكَ؛ رَجَعَ الدُّعَاءُ	Zayıf	Peygamber -Salât-Dua

1166	Şu dört şeyin sevgisi yalnız müminin kalbinde bir araya gelirken münafıklar bunları sevmez. Ebubekir, Ömer, Osman ve Ali'nin sevgisi. Onları sevmek imandan onlara buğz etmek ise küfürdür.	أَرْبَعَةٌ لَا يَجْتَمِعُ حُبُّهُمْ إِلَّا فِي قَلْبِ مُؤْمِنٍ، وَلَا يُحِبُّهُمْ مُنَافِقٌ: أَبُو بَكْرٍ، وَعُمَرُ، وَعُثْمَانُ، وَعَلِيٌّ، حُبُّهُمْ مِنَ الْإِيمَانِ، وَبُغْضُهُمْ مِنَ الْكُفْرِ	Zayıf	Din-Sahabe
1167	Farz olan hac ibadetinden başka Allah yolunda yapılan gazve bin hactan daha faziletlidir.	غَزْوَةٌ فِي سَبِيلِ اللَّهِ بَعْدَ حَجَّةِ الْإِسْلَامِ، أَفْضَلُ مِنْ أَلْفِ حَجَّةٍ	S.Sözü	Cihad-Fıkıh
1168	Sadaka vermede aceleci olunuz. Çünkü belalar sadakanın önüne geçemez. (sadaka belaya engel olur)	بَاكِرُوا بِالصَّدَقَةِ؛ فَإِنَّ الْبَلَاءَ لَا يَتَخَطَّى الصَّدَقَةَ	Zayıf	Ahlak-Kader
1169	Allah'ın sevdiği iki özellik; güzel ahlak ve cesarettir. Sevmediği iki özellik ise kötü ahlak ve buğz etmedir.	خُلُقَانِ يُحِبُّهُمَا اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ: حُسْنُ الْخُلُقِ، وَالشَّجَاعَةُ، وَخُلُقَانِ يُبْغِضُهُمَا اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ: سُوءُ الْخُلُقِ، وَالْبُغْضُ	Mevzu	Allah-Kul İlişkisi-Ahlak
1170	Kim dünyayı severse ahiretini ikinci plana atar (zarar verir) Kim de ahiretini severse ebedi olanı yok olana tercih etmiş olur. Faniye karşılık baki olanı tercih edin!	مَنْ أَحَبَّ دُنْيَاهُ؛ أُخِرَ بِأَجْرَتِهِ، وَمَنْ أَحَبَّ آخِرَتَهُ؛ أُجِرَ بِدُنْيَاهُ، فَاتَرَوْا مَا يَبْقَى عَلَى مَا يَفْنَى	Zayıf	Dünya-Ahiret
1171	Öd ağacının balı bozması gibi hasette imanı bozar.	الْحَسَدُ يُفْسِدُ الْإِيمَانَ، كَمَا يُفْسِدُ الصَّبْرُ الْعَسَلَ	Zayıf	Din-Ahlak
1172	Allah'ın gönderdiği bütün peygamberler tevazu sahibidir. Allah katında insanların en hayırlısı tevazu sahibi olanlardır.	مَا بَعَثَ اللَّهُ نَبِيًّا قَطُّ، إِلَّا كَانَ مُتَوَاضِعًا، وَخَيْرُ النَّاسِ عِنْدَ اللَّهِ تَعَالَى: مَنْ كَانَ مُتَوَاضِعًا	Bulunamadı	Allah-Kul İlişkisi-Ahlak
1173	Allah Teâlâ, hikmet ve kudreti ile sevinç ve huzuru rızasında ve imanda kılmışken öfke ve zorluğu ise şüphe ve kızgınlıkta kılmıştır.	إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى بِحُكْمِهِ وَجَلَالِهِ جَعَلَ الرَّوْحَ وَالْفَرَحَ فِي الْيَقِينِ وَالرِّضَا، وَجَعَلَ الْحُزْنَ وَالْهَمَّ فِي الشُّكِّ وَالسَّخَطِ	Mevzu	Allah-Kul İlişkisi-Ahlak
1174	Allah şöyle buyuruyor: Mümin kullarımdan bir kulu imtihan ettiğimde bana hamdedip başına sardığım belalara sabrederse yatağından annesinden doğduğu gün gibi günahsız olarak kalkar.	إِنَّ اللَّهَ يَقُولُ: "إِذَا ابْتَلَيْتُ عَبْدًا مِنْ عِبَادِي مُؤْمِنًا، فَحَمِدَنِي وَصَبَرَ عَلَيَّ مَا ابْتَلَيْتُهُ بِهِ؛ فَإِنَّهُ يَقُومُ مِنْ مَضْجَعِهِ ذَلِكَ كَيَوْمِ وُلِدَتْهُ أُمُّهُ مِنَ الْخَطَايَا	Sahih	Allah-Kul İlişkisi
1175	Bir adam Hz. Peygamber'e gelerek: fakirlik nedir? Diye sordu. Hz. Peygamber: "Allah'ın kerametlerinden bir keramettir, dedi. O kişi tekrar "fakirlik nedir" diye sorunca Hz. Peygamber: "Allah'ın ancak göndermiş olduğu nebilere ve Allah katından değerli olan kullarına verdiği bir durumdur." diye cevap verdi.	جَاءَ رَجُلٌ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ، ثُمَّ قَالَ: مَا الْفَقْرُ، قَالَ: كَرَامَةٌ مِنْ كَرَامَاتِ اللَّهِ تَعَالَى، ثُمَّ قَالَ: مَا الْفَقْرُ، قَالَ: شَيْءٌ لَا يُعْطِيهِ اللَّهُ إِلَّا نَبِيًّا مُرْسَلًا، أَوْ عَبْدًا كَرِيمًا عَلَى اللَّهِ تَعَالَى	Bulunamadı	Allah-Kul İlişkisi-Sosyal-Hayat
1176	Beni Allah'a yaklaştıracak bir ilmi artırmadığım o gün geldiğinde Allah bana (çok tekrarlayarak, usandırarak) güneşin doğuşunu göstermesin.	إِذَا أَتَى عَلَيَّ يَوْمٌ لَا أَزْدَادُ فِيهِ عِلْمًا يَقْرُبُنِي إِلَى اللَّهِ تَعَالَى؛ فَلَا بُورِكَ لِي فِي طُلُوعِ الشَّمْسِ ذَلِكَ الْيَوْمَ	Zayıf	Peygamber -İlim
1177	Kuran Allah'ın sağlam ipidir. Kıymetli bilgileri bitmez, çok tekrarlamakla yıpranıp eskimez. Onunla konuşan doğru konuşur, onunla amel eden doğru yola erişir, onunla hükmeden adaletle hükmeder, ona sığınan doğru yola erişir.	الْقُرْآنُ حَبْلُ اللَّهِ الْمَتِينِ لَا تَنْفَضِي عَجَائِبِهِ وَلَا يَخْلُقُ عَنْ كَثْرَةِ الرَّدِّ، مَنْ قَالَ بِهِ صِدْقٌ، وَمَنْ عَمِلَ بِهِ رَشْدٌ، وَمَنْ حَكَّمَ بِهِ عَدْلٌ، وَمَنْ اعْتَصَمَ بِهِ هَدَى إِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ	Sahih	Kur'an-Sosyal Hayat
1178	Hakimler üç kısımdır. İki sınıf, cehennemde bir sınıf cennettedir. Bir hakim hakkı tanır ve ona göre hükümler verirse cennettedir. Bir hakim de insanlara bilgisizce hükmederse o da ateştedir. Bir hakim de hakkı bildiği halde zulüm ederse o da ateştedir.	الْقَضَاءُ ثَلَاثَةٌ: اثْنَانِ فِي النَّارِ، وَوَاحِدٌ فِي الْجَنَّةِ: رَجُلٌ عَلِمَ الْحَقَّ فَقَضَى؛ فَهُوَ فِي الْجَنَّةِ، وَرَجُلٌ قَضَى لِلنَّاسِ عَلَى جَهْلِ؛ فَهُوَ فِي النَّارِ، وَرَجُلٌ عَرَفَ الْحَقَّ فَجَارَ فِي الْحُكْمِ؛ فَهُوَ فِي النَّارِ	Sahih	Fıkıh-Sosyal Hayat
1179	Sultan rahmanın yeryüzündeki gölgesidir. Halkın mazlumları ona sığınır. Eğer adaletli olursa kendisi için ecir vardır. Halkı içinde şükür gerekir. Eğer zulmederse kendisi için bir yük (günah) vardır. Halkı için de sabır vardır.	السُّلْطَانُ ظِلُّ الرَّحْمَانِ فِي الْأَرْضِ، يَأْوِي إِلَيْهِ كُلُّ مَظْلُومٍ مِنْ عِبَادِهِ، فَإِنْ عَدَلَ؛ كَانَ لَهُ الْأَجْرُ، وَعَلَى رَعِيَّتِهِ الشُّكْرُ، وَإِنْ جَارَ؛ كَانَ عَلَيْهِ الْإِصْرُ، وَعَلَى الرَّعِيَّةِ الصَّبْرُ	Zayıf	Yöneticilik-Ahlak

1180	Merhamet edenlere Rahman da merhamet eder: Yerdekilere merhamet ediniz ki, göktekiler de size merhamet etsinler.	الرَّاجِمُونَ يَرْحَمُهُمُ الرَّحْمَنُ، ارْحَمُوا مَنْ فِي الْأَرْضِ؛ يَرْحَمَكُمُ مَنْ فِي السَّمَاءِ	Sahih	Allah-Kul İlişkisi- Ahlak
1181	Kim günahından dolayı kardeşini ayıplarsa o günahı işlemeyen ölmez.	مَنْ عَيَّرَ أَخَاهُ بِذَنْبٍ؛ لَمْ يَمُتْ حَتَّى يَعْمَلَهُ	Zayıf	Ahlak- Sosyal Hayat
1182	Selamet birlik olmaktır. İkilikte âfet vardır. Bedenleriniz insanların içinde ama kalpleriniz Allah'la birlikte olsun.	السَّلَامَةُ فِي الْوُحْدَةِ، وَالْعَاقِبَةُ بَيْنَ الْاِثْنَيْنِ، وَلَتَكُنْ أَبْدَانُكُمْ فِي النَّاسِ، وَقُلُوبُكُمْ مَعَ اللَّهِ	Bulunamadı	Sosyal Hayat
1183	Allah'ın zâtı hariç her şeyi düşünebilirsiniz. Yedi kat semadan Allah'ın kürsüsüne kadar yedi bin nur vardır ki Allah bu kürsünün üzerindedir.	تَفَكَّرُوا فِي كُلِّ شَيْءٍ، وَلَا تَفَكَّرُوا فِي ذَاتِ اللَّهِ، فَإِنَّ بَيْنَ السَّمَاءِ السَّابِعَةِ إِلَى كُرْسِيِّهِ سَبْعَةَ أَلْفِ نُورٍ، وَهُوَ فَوْقَ ذَلِكَ	Zayıf	Allah
1184	Allah'tan hakkıyla sakının! Kim Allah'tan hakkıyla sakınmak isterse zihnini (düşüncelerini) ve öğrendiklerini muhafaza etsin. Midesini ve yediklerini de korusun. Ölümü ve imtihanını hatırla tutsun. Kim ahiret hayatını (kazanmak) isterse dünya hayatının süsünü terk etsin. Bunu kim yaparsa Allah'tan hakkıyla sakınmış olur.	اسْتَحْيُوا مِنْ اللَّهِ حَقَّ الْحَيَاءِ، وَمَنْ اسْتَحْيَا مِنْ اللَّهِ حَقَّ الْحَيَاءِ: فَلْيَحْفَظْ الرَّأْسَ وَمَا وَعَى، وَلْيَحْفَظِ الْبَيْطَانَ وَمَا حَوَى، وَلْيَتَذَكَّرِ الْمَوْتَ وَالْبَلَى، وَمَنْ أَرَادَ الْآخِرَةَ تَرَكَ زِينَةَ الدُّنْيَا، فَمَنْ فَعَلَ ذَلِكَ فَقَدْ اسْتَحْيَا مِنْ اللَّهِ حَقَّ الْحَيَاءِ	Sahih	Allah-Kul İlişkisi- Sosyal- Hayat- Ahlak- Ahiret
1185	Sizin en hayırlı arkadaşınız görüntüsüyle Allah'ı hatırlatan, (bilgisi) düşüncesi ile ilminizi artıran ve ameliyle ahireti hatırlatan kimsedir.	خَيْرُ جُلَسَائِكُمْ مَنْ ذَكَرَكُمْ اللَّهَ رُؤْيَاهُ، وَزَادَ فِي عَمَلِكُمْ مَنَظْمَتَهُ، وَذَكَرَكُمْ الْآخِرَةَ عَمَلُهُ	Zayıf	Ahlak- Sosyal Hayat
1186	Kıyamet günü ihlas ve şirk emekleyerek Allah'ın huzuruna gelir. Allah, "ihlasa sen ve ehlin cennete girin, şirke de sen ve ehlin de ateşe girin" diye seslenir.	إِذَا كَانَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ يَجِيءُ الْإِحْلَاصُ وَالشِّرْكُ يَخْبِوَانِ بَيْنَ يَدَيِ الرَّبِّ، فَيَقُولُ رَبُّ جَلْ جَلَالَهُ الْإِحْلَاصُ: انْطَلِقْ أَنْتَ وَأَهْلُكَ إِلَى الْجَنَّةِ، وَيَقُولُ إِلَى الشِّرْكِ: انْطَلِقْ أَنْتَ وَأَهْلُكَ إِلَى النَّارِ	Bulunamadı	Allah-Kul İlişkisi- Ahiret
1187	Kuluma aynı anda korku ve güveni vermem. Şayet o dünyada güven ile yaşarsa ahirette kullarımı bir araya getirdiğimde onu korkuturum. Eğer bu dünyada o benden korkmuşsa kullarımı bir araya getirdiğim o günde ona güven veririm.	لَا أَجْمَعُ لِعِبْدِي أَمْنَيْنِ، وَلَا خَوْفَيْنِ، إِنْ هُوَ أَمَّنَّنِي فِي الدُّنْيَا؛ أَحَقُّنُهُ يَوْمَ أَجْمَعُ عِبَادِي، وَإِنْ هُوَ خَافَنِي فِي الدُّنْيَا؛ أَمَّنَّنُهُ يَوْمَ أَجْمَعُ عِبَادِي	Sahih	Allah-Kul İlişkisi- Ahiret
1188	Canım kudretinde olan Allah'a yemin ederim ki, yerle gök arasını dolduracak kadar hata yaparsanız sonra da istiğfar etseniz, Allah hatalarınızı bağışlar. Yine yemin ederim ki, eğer siz hata yapmasanız Allah hata yapan bir topluluk getirir, olan varlıklar yaratır, onlar hata yapar, sonra Allah'a istiğfar ederler, Allah da onların hatalarını affeder.	وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ لَوْ أَحْطَأْتُمْ حَتَّى تَمْلَأَ حَطَايَاكُمْ مَا بَيْنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ ثُمَّ اسْتَغْفَرْتُمْ اللَّهَ لَعَفَرَ اللَّهُ لَكُمْ. وَالَّذِي نَفْسٌ مُحَمَّدٍ بِيَدِهِ وَلَوْ لَمْ تُحْطِئُوا لَجَاءَ اللَّهُ بِقَوْمٍ يُحْطِئُونَ ثُمَّ يَسْتَغْفِرُونَ اللَّهَ فَيَغْفِرُ لَهُمْ	Sahih	Allah-Kul İlişkisi- Ahiret
1189	Hakimlerin sözleri kalplerindedir. Konuşmak istediklerinde kalplerine yönelirler. Lehlerinde ise konuşur; aleyhlerinde ise susarlar.	لِسَانَ الْحَكِيمِ مِنْ وَرَاءِ قَلْبِهِ، فَإِذَا أَرَادَ أَنْ يَتَكَلَّمَ رَجَعَ إِلَى قَلْبِهِ، فَإِنْ كَانَ لَهُ؛ يَتَكَلَّمُ، وَإِنْ كَانَ عَلَيْهِ؛ أَمْسَكَ	S.Sözü	Fıkıh- Sosyal Hayat
1190	Şayet siz hakkıyla Allah'a tevekkül etmiş olsaydınız O sizi kuşları rızıklandığı gibi rızıklandırır. Onlar (sabah) aç çıkarlar (akşam) dönerken karınları tok dönerler.	لَوْ أَنَّكُمْ تَتَوَكَّلُونَ عَلَى اللَّهِ؛ لَرَزَقْنَاكُمْ كَمَا يَرْزُقُ الطَّيْرَ، تَعْدُو خِمَاصًا، وَتَرْوُحُ بِطَانًا	Sahih	Allah-Kul İlişkisi- Ahlak
1191	İnsanoğlunun karnına haram bir lokma girdiği zaman o lokma karnında bulunduğu sürece yerde ve gökte bulunan melekler ona lanet eder. Tövbe ettiği zaman Allah tövbesini kabul eder. Tövbe etmeden o hal üzere ölürse varacağı yer cehennemdir.	إِذَا وَقَعَتْ لُقْمَةٌ مِنَ الْحَرَامِ فِي بَطْنِ ابْنِ آدَمَ؛ يَلْعَنُهُ كُلُّ مَلَكٍ فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ مَا دَامَتْ تِلْكَ اللَّقْمَةُ فِي بَطْنِهِ، فَإِذَا تَابَ؛ تَابَ اللَّهُ عَلَيْهِ، وَإِنْ مَاتَ عَلَى تِلْكَ الْحَالَةِ؛ فَمَأْوَاهُ جَهَنَّمُ	Bulunamadı	Fıkıh- Tövbe
1192	Kim anne-babasına iyilik yaparsa onlara ne mutlu! Allah (iyilik yapanın) ömrünü artırır. (Allah ömrünü bereketlendirsin)	مَنْ بَرَّ وَالِدَيْهِ؛ طُوبَى لَهُ، وَزَادَ اللَّهُ فِي عَمْرِهِ	Sahih	Allah-Kul İlişkisi- Sosyal- Hayat

1193	Öfke anında (gereğini yapabilecekken) öfkesini tutabilen kişinin kalbini Allah güven ve iman ile doldurur.	مَنْ كَظَمَ غَيْظًا، وَهُوَ يَقْدِرُ عَلَىٰ إِنْفَاقِهِ؛ مَلَأَ اللَّهُ قَلْبَهُ أَمْنًا وَإِيمَانًا	Sahih	Allah-Kul İlişkisi-Ahlak
1194	Kişi dünyada tanıdığı bir kimsenin kabrinden geçerken selam verirse (kabirde bulunan) o kimse (selam vereni) tanır ve selamını alır.	مَا مِنْ عَبْدٍ يَمُرُّ بِقَبْرِ رَجُلٍ كَانَ يَعْرِفُهُ فِي الدُّنْيَا فَيَسَلِّمُ عَلَيْهِ إِلَّا عَرَفَهُ وَرَدَّ عَلَيْهِ السَّلَامَ	Zayıf	Ahlak-Kabir
1195	Saç-sakaldaki beyazlık müminin nurudur. Kişiye İslam uğrunda ağarttığı her saç teli için bir iyilik verilir ve o saç teliyle bir derece yükseltilir.	الشَّيْبُ نُورُ الْمُؤْمِنِ، لَا يَشِيْبُ رَجُلٌ شَيْبَةً فِي الْإِسْلَامِ إِلَّا كَانَتْ لَهُ بِكُلِّ شَيْبَةٍ حَسَنَةٌ، وَرُفِعَ بِهَا دَرَجَةٌ	Sahih	Ahlak-Ahret
1196	Âşık olup bu aşkı gizleyip iffetini koruyarak ölen kimse şehit hükmündedir.	مَنْ عَشِقَ فَكَنَّمْ، وَعَفَّ فَمَاتَ؛ فَهُوَ شَهِيدٌ	Zayıf	Sosyal Hayat-Şehitlik
Sehmî Mehmed Çelebi, Manzum Hadîs-i Erba'în Tercümesi.				
1197	Ameller niyetlere göredir.	إِنَّمَا الْأَعْمَالُ بِالنِّيَّاتِ	Sahih	Din-Ahlak
1198	En efdal dinî hayat, vera' ilkesine uygun yaşamaktır.	أَفْضَلُ الدِّينِ الْوَرَعُ	Zayıf	Din-Ahlak
1199	Beşikten mezara kadar ilmi talep ediniz.	أَطْلُبُوا الْعِلْمَ مِنَ الْمَهْدِ إِلَى الْلَحْدِ	Mevzu	İlim
1200	İlmi yazarak kayıtlayınız.	فَتَدُونُوا الْعِلْمَ بِالْكِتَابَةِ	Zayıf	İlim
1201	En faziletli amel, su dağıtmaktır.	أَفْضَلُ الْأَعْمَالِ سَقْيُ الْمَاءِ	Bulunamadı	Ahlak-Sosyal Hayat
1202	Hediyeleşin ki birbirinizi seversiniz.	تَهَادَوْا؛ تَحَابُّوا	Hasen	Ahlak-Sosyal Hayat
1203	Kim hayırlı bir işe öncü olursa o işi yapanın karşılığında öncü olan için de vardır.	مَنْ دَلَّ عَلَى خَيْرٍ؛ فَلَهُ أَجْرُ فَاعِلِهِ	Sahih	Ahlak-Sosyal Hayat
1204	Cömertliğin âfeti başa kakmadır.	آفَةُ السَّمَاحِ الْمَنُّ	Mevzu	Ahlak
1205	Misafir cennete yol göstericidir (cennete götürür).	الضَّيْفُ دَلِيلُ الْجَنَّةِ	Bulunamadı	Sosyal Hayat-Ahret
1206	Rızkını kazanmaya çalışanı Allah sever.	الكَاسِبُ حَبِيبُ اللَّهِ	Bulunamadı	Allah-Kul İlişkisi
1207	Müminin kalbi Allah'ın arşıdır.	قَلْبُ الْمُؤْمِنِ: عَرْشُ اللَّهِ	Mevzu	Allah-Kul İlişkisi
1208	(Alışverişte) hile ve sahtekarlık yasaktır.	لَا شَوْبَ وَلَا رُوبَ	Bulunamadı	Fıkıh-Sosyal Hayat
1209	Güzel ahlak dinin yarısıdır.	حُسْنُ الْخُلُقِ نِصْفُ الدِّينِ	Zayıf	Din-Ahlak
1210	Tedbir, yaşamın yarısıdır. (önemlidir)	التَّدْبِيرُ نِصْفُ الْعَيْشِ	Zayıf	Sosyal Hayat
1211	Mecliste konuşulanlar emanettir.	الْمَجَالِسُ بِالْأَمَانَةِ	Zayıf	Ahlak-Sosyal Hayat
1212	Kendisine danışılan kimse güvenilir kimsedir.	الْمُسْتَشَارُ مُؤْتَمَنٌ	Sahih	Ahlak
1213	İnsanın rahat etmesi dilini muhafaza etmesine bağlıdır.	رَاحَةُ الْإِنْسَانِ فِي حِفْظِ اللِّسَانِ	Bulunamadı	Ahlak-Sosyal Hayat
1214	Sizi töhmet altında bırakacak yerlerde bulunmaktan sakınınız.	انْقُوا مِنْ مَوَاضِعِ التُّهْمِ	Mevzu	Ahlak
1215	Pişman olmak tövbedir.	النَّدَمُ تَوْبَةٌ	Sahih	Tövbe
1216	Tamah eden zelil olur.	مَنْ طَمَعَ؛ دَلَّ	Bulunamadı	Sosyal Hayat
1217	Şöhret afettir.	الشُّهُرَةُ آفَةٌ	S.Sözü	Sosyal Hayat
1218	Ölülere sövmeyin. Çünkü onlar yaptıklarının karşılığını buldular.	لَا تَسُبُّوا الْأَمْوَاتَ؛ فَإِنَّهُمْ وَجَدُوا مَا صَنَعُوا	Sahih	Ahlak-Ahret

1219	Hastalığın (salgın/veba) yaklaşması kişinin sonunun gelmesine sebep olur.	إِنَّ مِنَ الْقَرَفِ التَّلَفُ	Zayıf	Tıp
1220	Azaptan önce gelen uyarıcı insanlara tövbe fırsatı vermiştir.	قَدْ أَعَدَّ مَنْ أَنْذَرَ	S.Sözü	Tövbe
1221	Yaşlılığa rağmen ayıplıdır. (Bu yaşta bu kötülük olacak iş değildir)	شَيْبٌ وَعَيْبٌ	Mevzu	Ahlak-Sosyal Hayat
1222	Sulh hükümlerin başıdır.	الصُّلْحُ سَيْدُ الْأَحْكَامِ	Bulunamadı	Fıkıh-Sosyal Hayat
1223	Göz değmesi (nazar) haklıdır.	إِنَّ الْعَيْنَ حَقٌّ	Sahih	İman
1224	Çok gülmek kalbi öldürür.	كَثْرَةُ الضَّحِكِ تُمِيتُ الْقَلْبَ	Sahih	Ahlak
1225	İçki bütün kötülükleri bünyesinde barındırır. (bir araya getirir)	الْخَمْرُ جَمَاعُ الْإِثْمِ	Zayıf	Fıkıh-Sosyal Hayat
1226	Borç, dini sorumluluğu gerektirir.	الدَّيْنُ شَيْنُ الدِّينِ	Zayıf	Din-Ahlak
1227	Rahatlık, her şeyden ümit kesmektedir.	الرَّاحَةُ مَعَ الْيَأْسِ	Bulunamadı	Sosyal Hayat
1228	Hasetle rahatlık bir arada bulunmaz.	لَا رَاحَةَ مَعَ الْحَسَدِ	S.Sözü	Sosyal Hayat
1229	Yalan söylemeyi alışkanlık haline getirende (iyi huy, karakter) mürüvvet bulunmaz.	لَا مُرُوءَةَ لِلْكَذُوبِ	S.Sözü	Ahlak-Sosyal Hayat
1230	Sözün âfeti yalan söylemektir.	آفَةُ الْحَدِيثِ الْكُذْبُ	Zayıf	Ahlak-Sosyal Hayat
1231	Bir kimsenin iki yüzlü davranması zilletidir.	نِفَاقُ الْمَرْءِ ذَلَّةٌ	Bulunamadı	Ahlak-Sosyal Hayat
1232	Cimrilik ve iyilik bir arada bulunmaz.	لَا بَرَءَ مَعَ الشُّحِّ	Bulunamadı	Ahlak-Sosyal Hayat
1233	Aşırı yemek yeme ile sıhhat bir arada olmaz.	لَا صِحَّةَ مَعَ النَّهْمِ	Bulunamadı	Tıp
1234	Evlatlarımız ciğer parelerimizdir.	أَوْلَادُنَا أَكْبَادُنَا	Bulunamadı	Sosyal Hayat
1235	Köpeğin satış ücreti haramdır.	تَمَنُّ الْكَلْبِ حَرَامٌ	Sahih	Fıkıh
1236	Savaş hiledir.	الْحَرْبُ خُدْعَةٌ	Sahih	Fıkıh-Cihad
Kemaleddin Mehmed (Taşköprizâde), Mişkâtü'l Miskiyeti'l-Hitâm fi Ehâdisi Seyyidi'l-Enâm.				
1237	Ey Ebu Bekir! Sana müjdeler olsun. Sen Allah'ın ateşten beri kıldığı bir kulusun.	أَبَشْرُ، فَأَنْتَ عَتِيقُ اللَّهِ مِنَ النَّارِ	Sahih	Sahabe-Ahret
1238	Ey Ebu Bekir! Sen var ya, ümmetimden cennete girecek ilk kişisin.	أَمَّا إِنَّكَ يَا أَبَا بَكْرٍ أَوْلُ مَنْ يَدْخُلُ الْجَنَّةَ مِنْ أُمَّتِي	Zayıf	Sahabe-Ahret
1239	Sen benim mağara arkadaşımydın ve Kevser havuzu başında da arkadaşım olacaksın.	أَنْتَ صَاحِبِي فِي الْغَارِ، وَصَاحِبِي عَلَى الْخَوْضِ	Sahih	Sahabe-Ahret
1240	Eğer bir dost edinseydim Ebu Bekir'i dost edinirdim. Dikkat ediniz! Arkadaşınız Allah'ın dostu olmalıdır.	لَوْ كُنْتُ مُتَّخِذًا خَلِيلًا، لَاتَّخَذْتُ أَبَا بَكْرٍ خَلِيلًا، أَلَا وَإِنْ صَاحِبَكُمْ خَلِيلُ اللَّهِ	Sahih	Sahabe
1241	Ümmetimin içerisinde ümmetime karşı en merhametli olan Ebu Bekir'dir.	أَرْحَمُ أُمَّتِي بِأُمَّتِي أَبُو بَكْرٍ	Sahih	Sahabe
1242	İçimizde bize bağışta bulunan herkesin karşılığını mutlaka vermişizdir. Ancak Ebubekir bundan müstesnadır. Nezdimizde onun bir eli (bağışı/desteği) vardır ki karşılığını Allah kıyamet günü verecektir.	مَا لِأَحَدٍ عِنْدَنَا بَدٌّ، إِلَّا وَقَدْ كَافَيْتَاهُ، مَا خَلَى أَبُو بَكْرٍ، فَإِنْ لَهُ عِنْدَنَا يَدًا يُكَافِيهِ اللَّهُ بِهَا يَوْمَ الْقِيَامَةِ	Sahih	Sahabe-Ahret
1243	Cebrail bana geldi ve: "Ey Muhammed! Allah, Ebû Bekir'le istişare etmeni emrediyor" dedi.	أَتَانِي جِبْرِيلُ، فَقَالَ: يَا مُحَمَّدُ إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى أَمَرَكَ أَنْ تَسْتَشِيرَ أَبَا بَكْرٍ	Mevzu	Sahabe-Peygamber
1244	Allah ve müminler Ebu Bekir'e muhalefet etmekten kaçınmışlardır.	أَبَى اللَّهُ وَالْمُؤْمِنُونَ أَنْ يُخْتَلَفَ عَلَى أَبِي بَكْرٍ	Sahih	Sahabe

1245	Ebu Bekir'in içinde bulunduğu bir toplulukta başkasının imam olması uygun değildir.	لَا يَتَّبِعِي لِقَوْمٍ فِيهِمْ أَبُو بَكْرٍ؛ أَنْ يَوْمُهُمْ غَيْرُهُ	Zayıf	Sahabe-Yöneticilik
1246	Ebu Bekir'e gidip söyleyin, insanlara namazı kıldırırım.	مُرُوا أَبَا بَكْرٍ فَلْيُصَلِّ بِالنَّاسِ	Sahih	Sahabe
1247	Eğer benden sonra nebi gelecek olsaydı, bu Ömer b. Hattâb olurdu.	لَوْ كَانَ نَبِيٌّ بَعْدِي لَكَانَ عُمَرُ ابْنَ الْخَطَّابِ	Sahih	Peygamber-Sahabe
1248	Ben peygamber olarak gönderilmeseydim, Ömer size peygamber olurdu.	لَوْ لَمْ أُبْعَثْ فِيكُمْ، لُبِعِثَ عُمَرُ	Zayıf	Peygamber-Sahabe
1249	Güneş, Ömer'den daha hayırlı bir kimse üzerine doğmamıştır.	مَا طَلَعَتِ الشَّمْسُ عَلَى خَيْرٍ مِنْ عُمَرَ	Zayıf	Sahabe
1250	Allah, doğruluğu (haklı) Ömer'in diline ve kalbine yerleştirmiştir.	إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى وَضَعَ الْحَقَّ عَلَى لِسَانِ عُمَرَ وَقَلْبِهِ	Sahih	Sahabe
1251	Ömer'in öfkesinden sakının. Zira o öfkelenince Allah da öfkelenir.	اتَّقُوا غَضَبَ عُمَرَ؛ فَإِنَّ اللَّهَ يَغْضَبُ إِذَا غَضِبَ عُمَرُ	Zayıf	Allah-Sahabe
1252	Ey İbn Hattâb! Nefsim elinde olan Allah'a yemin ederim ki; şeytan senin ile yolda karşılaşırsa yolunu değiştirir.	يَا ابْنَ الْخَطَّابِ: وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ مَا لَقَيْتَكَ الشَّيْطَانُ سَالِكًا فَجَا قَطُّ، إِلَّا سَلَكَ فَجَا غَيْرَ فَجَاكَ	Sahih	Sahabe-Şeytan
1253	Sizden önceki ümmetlerde konuşmaları (Allah'ın) rızasına uygun (ilhamla konuşan) kimseler vardı. Benim ümmetim arasında böyle biri varsa o da Ömer'dir.	لَقَدْ كَانَ فِيهِمْ قَبْلَكُمْ مِنَ الْأُمَّمِ مُحَدِّثُونَ، فَإِنْ يَكُ فِي أُمَّتِي أَحَدٌ فَإِنَّهُ عُمَرُ	Sahih	Sahabe
1254	Ömer b. Hattâb, cennet ehline yol gösterendir.	عُمَرُ ابْنُ الْخَطَّابِ سِرَاجُ أَهْلِ الْجَنَّةِ	Zayıf	Sahabe-Ahret
1255	Allah'ın emirlerini (yerine getirme) hususunda ümmetimin en gayretli olanı, Ömer'dir.	أَشَدُّ أُمَّتِي فِي أَمْرِ اللَّهِ تَعَالَى: عُمَرُ	Sahih	Sahabe-Din
1256	Allah'ım! İki Ömer'den Ebû'l-Hakem b.Hişam veya Ömer b. Hattâb'dan sana daha sevimli olanla İslam'ı izzetli kıl!	اللَّهُمَّ اعْزِ الْإِسْلَامَ بِأَحَبِّ الرَّجُلَيْنِ إِلَيْكَ: أَبِي جَهْلٍ، أَوْ بَعْمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ	Sahih	Sahabe-Din
1257	Hz. Peygamber: "fitne" dedikten sonra Hz. Osman'ı işaret ederek: " bu mazlum olarak öldürülecektir" buyurdu.	ذَكَرَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِتْنَتَهُ، فَقَالَ: يُقْتَلُ هَذَا مَظْلُومًا، يَعْنِي عُثْمَانَ رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُ	Sahih	Peygamber-Sahabe-Gayb-Fiten
1258	Ümmetimin en hayalisi Osman b. Affan'dır.	أَشَدُّ أُمَّتِي حَيَاءَ عُثْمَانَ بْنِ عَفْوَانَ	Sahih	Sahabe-Ümmet
1259	(Hz. Peygamber, Osman b. Affan için) "meleklerin haya ettiği bir kişiden ben haya etmeyeyim mi?" buyurdu.	أَلَا أَسْتَحِي مِنْ رَجُلٍ تَسْتَحِي مِنْهُ الْمَلَائِكَةُ	Sahih	Sahabe-Ahlak
1260	Bütün nebilerin bir dostu vardır. Benim dostum da (yani cennette) Osman'dır.	لِكُلِّ نَبِيٍّ رَفِيقٌ، وَالرَّفِيقُ يَعْنِي فِي الْجَنَّةِ عُثْمَانَ	Zayıf	Peygamber-Sahabe
1261	Benim üçüncü bir kızım daha olsaydı onu da Osman'la evlendirirdim.	لَوْ كَانَ عِنْدِي ثَالِثَةٌ لَزَوَّجْتُهَا عُثْمَانَ	Zayıf	Peygamber-Sahabe
1262	Osman'ın gazaplandığına Allah da gazaplanır.	إِنَّهُ كَانَ يَبْغُضُ عُثْمَانَ؛ فَأَبْغَضَهُ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ	Mevzu	Allah-Kul İlişkisi-Sahabe
1263	Kıyamet günü ümmetimden cehenneme girmesi vacip olan mizandaki yetmiş bin kişiye Osman şefaata edecektir.	لَيَشْفَعُنَّ يَوْمَ الْقِيَامَةِ فِي سَبْعِينَ أَلْفًا عِنْدَ الْمِيزَانِ مِنْ أُمَّتِي اسْتَوْجَبَ النَّارَ	Bulunamadı	Sahabe-Ahret
1264	Allah'ım ben Osman'dan razıyım, sen de ondan razı ol.	اللَّهُمَّ، إِنِّي قَدْ رَضِيتُ عَنْ عُثْمَانَ، فَارْضَ عَنْهُ	Zayıf	Peygamber-Sahabe
1265	Hz. Peygamber, Osman'a bakarak: Hz. İbrahim'e (Allah'ın selamı üzerine olsun) benziyor dedikten sonra: "Birtakım melekler ondan hayâ etmektedirler" buyurdu.	شَاهَبَهُ إِبْرَاهِيمُ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَيْهِ وَإِنَّ مَلَائِكَةً تَسْتَحِي مِنْهُ	Bulunamadı	Peygamber-Sahabe

1266	Osman, kıyamet günü Rebi' ve Mudar kabileleri sayısı kadar kimseye şefaata eder.	يَسْتَفَعُ عُثْمَانُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ فِي مِثْلِ رِبْعَةٍ وَمُضَرَ	Bulunamadı	Sahabe-Ahret-Şefaata
1267	Ben ilmin şehriyim, Ali ise kapısıdır.	أَنَا مَدِينَةُ الْعِلْمِ، وَعَلِيٌّ بَابُهَا	Mevzu	Sahabe-İlim
1268	Sen bana Harun'un Musa'ya yakın olduğu kadar yakınsın.	أَنْتَ مِثِّي بِمَنْزِلَةِ هَارُونَ مِنْ مُوسَى	Sahih	Peygamber-Sahabe
1269	Kim Ali'ye eziyet ederse bana eziyet etmiş olur.	مَنْ أَدَى عَلِيًّا، فَقَدْ آذَانِي	Sahih	Peygamber-Sahabe
1270	Bütün nebilerin bir vârisi ve vasîsi vardır. Benim vârisim ve vasîm ise Ali'dir.	لِكُلِّ نَبِيٍّ وَصِيٌّ وَوَارِثٌ، وَإِنِّي عَلِيٌّ وَصِيٌّ وَوَارِثِي	Mevzu	Peygamber-Sahabe
1271	Ben kimin yöneticisiysem(me) Ali de onun yöneticisi(mevlasıdır).	مَنْ كُنْتُ مَوْلَاهُ، فَكُنْتُ مَوْلَاهُ	Sahih	Peygamber-Sahabe-Yöneticilik
1272	Allah'ım! Ali'yi göstermeden benim canımı alma!	اللَّهُمَّ لَا تُمِثَّنِي حَتَّى تُرِينِي عَلِيًّا	Zayıf	Peygamber-Sahabe
1273	Ey Ali! Sen benim dünyada ve ahirette kardeşimsin.	أَنْتَ أَخِي فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ	Zayıf	Peygamber-Sahabe
1274	Ali'nin Müslümanlar üzerindeki hakkı, babanın çocuğunun üzerindeki hakkı gibidir.	حَقُّ عَلِيٍّ عَلَى الْمُسْلِمِينَ، حَقُّ الْوَالِدِ عَلَى الْوَلَدِ	Zayıf	Peygamber-Sahabe
1275	Ey Ali! Sen dünyada da ahirette de öndersin.	أَنْتَ سَيِّدٌ فِي الدُّنْيَا، وَسَيِّدٌ فِي الْآخِرَةِ	Zayıf	Sahabe-Ahret
1276	Ali'nin izin verdikleri hariç, hiç kimsenin sırrattan geçmesi mümkün değildir.	لَا يَجُوزُ أَحَدُ الصِّرَاطِ، إِلَّا مَنْ كُنِبَ لَهُ عَلَى الْجَوَازِ	Mevzu	Sahabe-Ahret
Okçuzâde Mehmet Şâhi, Ahsenü'l-Hadîs.				
1277	En hayırlımız, Kur'an-ı öğrenen ve öğretenidir.	خَيْرُكُمْ مَنْ تَعَلَّمَ الْقُرْآنَ وَعَلَّمَهُ	Sahih	Kur'an-İlim
1278	Benden sonra iki kişiye (Ebubekir ve Ömer) uyunuz.	اِقْتَدُوا بِالَّذِينَ مِنْ بَعْدِي	Sahih	Peygamber-Sahabe
1279	Her an, hayatınız boyunca hayırları araştırınız.	اطْلُبُوا الْخَيْرَ دَهْرَكُمْ كُلَّهُ	Zayıf	Sosyal Hayat
1280	İnsanların en hayırlısı zühd ehli mümindir.	أَفْضَلُ النَّاسِ مُؤْمِنٌ مَزْهُدٌ	Zayıf	Din-Ahlak
1281	Müminlerin iman bakımından en mükemmel olanı, ahlakı en güzel olandır.	أَكْمَلُ الْمُؤْمِنِينَ إِيمَانًا، أَحْسَنُهُمْ خُلُقًا	Sahih	Din-Ahlak
1282	Kim yöneticisinde hoşlanmadığı bir şey görürse sabretsin.	مَنْ رَأَى مِنْ أَمِيرِهِ شَيْئًا يَكْرَهُهُ فَلْيَصْبِرْ	Sahih	Yöneticilik-Ahlak
1283	Babaya itaat etmek Allah'a itaat etmektir.	طَاعَةُ اللَّهِ، طَاعَةُ الْوَالِدِ	Zayıf	Allah-Kul İlişkisi
1284	Rızık yeryüzünün yeşilliklerinde (derinliklerinde) arayınız.	اطْلُبُوا الرِّزْقَ فِي خَبَايَا الْأَرْضِ	Zayıf	Sosyal Hayat
1285	İslam'ın (haya) bağı çekip alınmıştır.	نُرِعَتْ مِنْهُ رِبْقَةُ الْإِسْلَامِ	Zayıf	Din-Ahlak
1286	Lezzetleri yok edeni (ölüm) çokça hatırlayınız.	أَكْثِرُوا ذِكْرَ هَادِمِ اللَّذَاتِ (تَخْتَلَفُ كِتَابَةُ هَادِمِ فِي بَعْضِ الْكُتُبِ: هَازِمًا وَهَادِمًا)	Sahih	Ahlak
1287	İlim talep eden rahmet talep eder.	طَالِبُ الْعِلْمِ، طَالِبُ الرَّحْمَةِ	Zayıf	İlim
1288	Kadir gecesi aydınlık bir gecedir. Güneş ışısız olarak doğar.	لَيْلَةُ الْقَدْرِ لَيْلَةٌ بُلْجَةٌ تَطْلُعُ الشَّمْسُ لَا شُعَاعَ لَهَا	Zayıf	Din-Sosyal Hayat
1289	Kim hayırlı bir işe öncü olursa o işi yapanın karşılığında öncü olan için de vardır.	مَنْ دَلَّ عَلَى خَيْرٍ؛ فَلَهُ أَجْرُ فَاعِلِهِ	Sahih	Ahlak-Sosyal Hayat
1290	Ey Allah'ım! (Yaşamak) benim için hayırlı ise beni yaşat!	اللَّهُمَّ أَحْيِنِي، مَا كَانَتْ الْحَيَاةُ خَيْرًا لِي، وَتَوَفَّنِي، إِذَا كَانَتْ الْوَفَاةُ خَيْرًا لِي	Sahih	Dua

1291	Eyyüb peygamber insanların en yumuşak huylusuydu.	كان أيوب أخلق الناس	S.Sözü	Peygamber -Ahlak
1292	Davud peygamber insanların en çok ibadet edeniydi.	كان داود أعبد البشر	Sahih	Peygamber -Din
1293	Halid b. Velid, Allah'ın kılıcıdır.	خالد بن الوليد سيف الله	Sahih	Sahabe-Din
1294	İtaat iyi/mubah konularda söz konusudur.	إنما الطاعة في المعروف	Sahih	Din-Ahlak
1295	Allah (halkına kötü davranan yöneticiye) cenneti haram kılmıştır.	حرّم الله عليه الجنة	Sahih	Yöneticilik-Ahlak-Ahret
1296	En hayırlınız, dünyaya karşı en çok zühd göstereninizdir.	خيركم: أزهلكم في الدنيا	Mevkuf/z	Dünya-Ahlak
1297	İnsanlara güzel muamele et!	خالق الناس بخلق حسن	Sahih	Ahlak-Sosyal Hayat
1298	Hz. Peygamber Necd hakkında: " Orası fitne ve sarsıntı bölgesidir ve şeytanın boynuzu da oradan doğar" buyurdu.	هناك الرّلازل والفتن، وبها يطلع قرن الشيطان	Sahih	Peygamber -Şeytan-Sosyal Hayat
1299	Dilediğiniz yoldan gidiniz.	فاسلكوا أيّ طريقٍ شئتم	S.Sözü	Sosyal Hayat
1300	Allah takdir etti, O, ne dilerse yapar.	قدر الله وما شاء فعل	Sahih	Kader
1301	Allah'a yemin olsun ki, sizin için fakirlikten korkmuyorum.	فوالله لا الفقر أخشى عليكم	Sahih	Sosyal Hayat
1302	Zenginlerin yanına az girip çıkın. (sık gidip gelmeyin)	أقلوا الدخول على الأغنياء	Zayıf	Ahlak-Sosyal Hayat
1303	Kazançların en kötüsü faizden elde edilen, malların en kötüsü ise yetim malı gasp ederek elde edilendir.	شرّ المكاسب، كسب الربا، وشرّ المأكّل، مال اليتيم	Zayıf	Fıkıh-Ahlak
1304	(Sünneti bırakıp) bidate düşmeyene müjdelers olsun.	طوبى لمن وسعته السنة، ولم يُنسب إلى البدعة	Bulunamadı	Sünnet
1305	İnsanlar ancak onlarla (Kureyş) düzelir.	لا يصلح الناس إلا بهم	Zayıf	Yöneticilik-Sosyal Hayat
1306	Yeryüzünü isimleriyle arkadaşı, arkadaşıyla tanıyın. (dikkate alın)	اعزّبوا الأرض بأسمائها، واعتبروا الصّاحب بالصّاحب.	Mevkuf/z	Sosyal Hayat
1307	Fakihler, (âlimler) peygamberlerin emindedir.	ألفقهاء أمّاء الرّسل	Zayıf	Peygamber -Alim (Fakih)
1308	Cehennem rabbine şikâyetle bulundu.	اشتكت النار إلى ربّها	Sahih	Ahret
1309	Şüphesiz bu ilim dindir. Dininizi kimden aldığınıza bakınız.	إن هذا العلم دين؛ فانظروه	S.Sözü	Din-İlim
1310	(Güneş batınca) akşam vakti çocuklarımızı (dışarı çıkmaktan) men ediniz.	أقنوا صبياتكم عند المساء	Sahih	Sosyal Hayat
1311	Yumuşak başlılıkta (uyumluluk) artış ve bereket vardır.	الرفق به الزيادة والبركة	Zayıf	Sosyal Hayat
1312	Mümin mümin için (birbirini destekleyen) duvar gibidir.	المؤمن للمؤمن كالنبان	Sahih	Din-Sosyal Hayat
1313	Kusursuzca tevazu gösteren kimseye ve nefsinin yüksünmeden hakir görene müjdelers olsun.	طوبى لمن تواضع في غير منقصة ودل في نفسه من غير مسكنة	Zayıf	Ahlak-Sosyal Hayat
1314	Ölmek için dünyaya gelirsiniz, yıkmak için binalar yaparsınız!	لذوا للموت، وابنوا للخراب	Zayıf	Sosyal Hayat
1315	Kıyamet günü hesapta münakaşa edilen mahvolmuştur.	من نوقش في الحساب؛ هلك	Sahih	Ahret

1316	Ümmetim, mübarek bir ümmettir.	أُمَّتِي، أُمَّةٌ مَبَارَكَةٌ	Zayıf	Ümmet
XVIII. Asır Manzum Kırk Hadislerde Yer Alan Rivayetler				
Osmanzâde Tâib, Sıhhat-Âbâd.				
1317	Her kapının anahtarı "bismillahirrahmanirrahim"dir.	بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ مِفْتَاحُ كُلِّ بَابٍ	Zayıf	Din-Ahlak
1318	Kim ümmetimin dini hakkında kırk hadis ezberlese kıyamet günü Allah Teâlâ onu âlimler ve fakihlerle birlikte diriltir. Kıyamet günü onun için şefaata eder ve şahitlik yaparım.	مَنْ حَفِظَ عَلَيَّ أُمَّتِي أَرْبَعِينَ حَدِيثًا، مِمَّا يَنْفَعُهُمُ اللَّهُ بِهِ فِي أَمْرِ دِينِهِمْ، بَعَثَهُ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ يَوْمَ الْقِيَامَةِ فِيهَا عَالِمًا، وَكُنْتُ لَهُ شَفِيعًا وَشَهِيدًا	Zayıf	Sünnet-Ahret-Şefaata
1319	Sultan Allah'ın yeryüzündeki gölgesidir. Kim ona ikramda bulunursa Allah da ona ikramda bulunur. Kim onu küçümserse Allah da onu küçümser.	السُّلْطَانُ ظِلُّ اللَّهِ فِي الْأَرْضِ، مَنْ أَكْرَمَهُ؛ أَكْرَمَهُ اللَّهُ، وَمَنْ أَهَانَهُ؛ أَهَانَهُ اللَّهُ	Sahih	Allah-Yöneticilik-Ahlak
1320	Kıyamet günü kulları içinde Allah'a en sevimli olanı adil ve yumuşak kalpli devlet başkanıdır.	إِنَّ أَفْضَلَ عِبَادِ اللَّهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ: إِمَامٌ عَادِلٌ رَفِيقٌ	Zayıf	Yöneticilik-Ahlak-Ahret
1321	Kimin icabet olunan duası varsa onu devlet başkanı için yapın!	مَنْ كَانَ لَهُ دَعْوَةٌ مُسْتَجَابَةً، فَلْيُظَاهِرْهَا لِأَوْلَى الْأَمْرِ	S.Sözü	Yöneticilik-Ahlak-Dua
1322	Kim devlet yönetiminde hoşuna gitmeyen bir şey görürse sabretsin. Gerçek şu ki kim Müslüman toplumunun yolundan (düzeninden) ayrılarak ölürse cahiliye ölümü üzere ölmüş olur.	مَنْ رَأَى مِنْ أَمْرِهِ شَيْئًا يَكْرَهُهُ، فَلْيَصْبِرْ عَلَيْهِ؛ فَإِنْ مَنْ فَارَقَ الْجَمَاعَةَ مَاتَ مِيتَةً جَاهِلِيَّةً	Sahih	Yöneticilik-Ahlak-Ümmet
1323	Allah bir yönetici için hayır dilerse, kendisi için sadık bir vezir görevlendirir. (Devlet başkanı) unuttuğu zaman ona hatırlardır. Kendisi hatırlarsa da ona yardım eder. Şayet Allah, onun için başka bir şey dilerse, ona kötü bir vezir görevlendirir. (Devlet başkanı) unuttuğu zaman ona hatırlatmaz. Kendisi hatırlarsa da yardımcı olmaz.	إِذَا أَرَادَ اللَّهُ بِالْأَمِيرِ خَيْرًا جَعَلَ لَهُ وَزِيرًا صَادِقًا، إِنْ نَسِيَ ذَكَرَهُ، وَإِنْ ذَكَرَ أَعَانَهُ، وَإِذَا أَرَادَ اللَّهُ بِهِ غَيْرَ ذَلِكَ جَعَلَ لَهُ وَزِيرًا سَوِيًّا، إِنْ نَسِيَ لَمْ يَذْكُرْهُ، وَإِنْ ذَكَرَ لَمْ يُعْنَهُ	Sahih	Yöneticilik
1324	Allah huzuruna gelen iki kula cennete girmelerini emreder. Onlar karşılığı cennet olacak bir amel işlememişken oraya nasıl girebiliriz, diye sorunca Allah Teâlâ: "Ey kullarım! Cennete giriniz! Çünkü ben adı Ahmed ve Muhammed olanları cehenneme sokmamaya yemin ettim" diye cevap verir.	يُوقَفُ عَبْدَانِ بَيْنَ يَدَيْ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ، فَيَأْمُرُ بِهِمَا إِلَى الْجَنَّةِ، فَيَقُولَانِ: رَبَّنَا وَبِمِ اسْتَأْهَلْنَا مِنْكَ الْجَنَّةَ، وَلَمْ نَعْمَلْ عَمَلًا تُجَازِيْنَا الْجَنَّةَ؟ فَيَقُولُ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ لَهُمَا: عِبْدَايَ ادْخُلَا الْجَنَّةَ فَإِنِّي آلَيْتُ عَلَى نَفْسِي أَنْ لَا يَدْخُلَ النَّارَ مَنْ اسْمُهُ أَحْمَدُ، وَمُحَمَّدُ	Mevzu	Allah-Peygamber-Ahret-Kul İlişkisi
1325	Mümin kul hastalandığı zaman Allah meleklerle şöyle emreder: "Kulum sağlık ve esenlik içerisinde iken en güzel işlediği şekilde amellerini yazınız.	وَإِذَا مَرَضَ الْعَبْدُ الْمُؤْمِنُ؛ أَوْحَى اللَّهُ إِلَى مَلَائِكَتَيْهِ: أَنْ يَكْتُبُوا لِعَبْدِي أَحْسَنَ مَا كَانَ يَعْمَلُ فِي الصِّحَّةِ وَالرَّاحَةِ	Sahih	Allah-Tıp
1326	Allah bir hastalık vermişse mutlaka onun şifasını da vermiştir.	مَا أَنْزَلَ اللَّهُ دَاءً، إِلَّا أَنْزَلَ لَهُ شِفَاءً	Sahih	Allah-Tıp
1327	Pirinç hariç yeryüzünde bulunan her şeyde hem şifa hem de hastalık bulunmaktadır. Pirinçte ise sadece şifa vardır.	كُلُّ شَيْءٍ خَرَجَ مِنَ الْأَرْضِ فِيهِ دَاءٌ وَشِفَاءٌ، إِلَّا أُرْزُ شِفَاءً لَا دَاءَ فِيهِ	Mevzu	Tıp
1328	Sabah yemeğini terk etmek kişiyi hasta eder. Akşam yemeğini terk ise ihtiyarlık sebebidir.	تَرَكُ الْغَدَاءِ مَسْقَمَةٌ، وَتَرَكُ الْعِشَاءِ مَهْرَمَةٌ	Mevzu	Tıp
1329	Hastalığın baş sebebi çok yemektir, en iyi ilacı ise perhizdir.	رَأْسُ الدَّاءِ الْإِمْتِلَاءُ، وَرَأْسُ الدَّوَاءِ الْإِحْتِمَاءُ	Bulunamadı	Tıp
1330	İneğin sütünü içmenizi tavsiye ederim çünkü o her tür bitkiden yer.	عَلَيْكُمْ بِلَبَنِ الْبَقَرِ؛ فَإِنَّهُ بَعْضُ مَنْ كُلِّ الشَّجَرِ	Sahih	Tıp
1331	İbadetlerin en faziletlisi Kur'an okumaktır.	أَفْضَلُ الْعِبَادَةِ: قِرَاءَةُ الْقُرْآنِ	Zayıf	Kur'an-Fıkıh
1332	Kim sabah namazından sonra ihlas suresini on defa okursa, o gün şeytan kendisini günaha sokmak için uğraşsa bile günah yazılmaz.	مَنْ قَرَأَ "قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ" بَعْدَ الصَّلَاةِ غَدَاةً عَشْرَ مَرَّاتٍ؛ لَمْ يَصِلْ إِلَيْهِ ذَنْبٌ يَوْمَئِذٍ، وَإِنْ جَهَدَ الشَّيْطَانُ	Mevzu	Kur'an-Günah

1333	Kim yatağına girince üç defa “Allah'tan bağışlanma dilerim, O'ndan başka ilah yoktur, haydır, kayyumdur, günahlarıma tövbe ettim derse o kişinin günahları denizlerin köpüğü, ağaçların yaprakları, kum tanecikleri ve kıyamete kadar sürecek günlerin sayısı kadar da olsa Allah o günahları bağışlar.	مَنْ قَالَ جِئِنِّي بِأُورِي إِلَى فِرَاشِهِ: اسْتَغْفِرُ اللَّهَ الْعَظِيمَ الَّذِي لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الْحَيُّ الْقَيُّومُ وَأَتُوبُ إِلَيْهِ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ؛ غَفَرَ اللَّهُ ذُنُوبَهُ وَإِنْ كَانَتْ مِثْلَ زَبَدِ الْبَحْرِ، وَإِنْ كَانَتْ مِثْلَ عَدَدِ وَرَقِ الْأَشْجَارِ، وَإِنْ كَانَتْ مِثْلَ عَدَدِ الرَّمَالِ، وَإِنْ كَانَتْ مِثْلَ عَدَدِ الْأَيَّامِ	Zayıf	Dua-Af
1334	Kaderin gerçekleşmesini ancak dua engeller.	لَا يَزِيدُ الْقَضَاءُ، إِلَّا الدُّعَاءَ	Sahih	Dua-Kader
1335	Kim “Allah’tan başka güç ve kuvvet sahibi hiçbir şey yoktur” sözünü söylerse, o kimsede en basiti hüznün olmak üzere doksan dokuz hastalık bulunsa bile hepsine şifa olur.	لَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ، كَانَتْ لَهُ دَوَاءٌ مِنْ تِسْعَةِ وَتِسْعِينَ دَاءً، أُيَسَّرَ هَا أَلْهَمُ	Zayıf	Dua-Tıp
1336	Allah'ın en sevdiği kul, ahlakı en güzel olandır.	أَحَبُّ عِبَادِ اللَّهِ إِلَى اللَّهِ أَحْسَنُهُمْ خُلُقًا	Sahih	Din-Ahlak
1337	Merhamet edenlere Rahman da merhamet eder: Yerdekilere merhamet ediniz ki, göktekiler de size merhamet etsinler.	الرَّاجِمُونَ يَرْحَمُهُمُ الرَّحْمَنُ، ارْحَمُوا مَنْ فِي الْأَرْضِ؛ يَرْحَمَكُمُ مَنْ فِي السَّمَاءِ	Sahih	Allah-Kul İlişkisi-Ahlak
1338	Kim Müslüman kardeşinin dünyada bir sıkıntısını giderirse Allah da o kişinin kıyamet günü sıkıntılarında bir sıkıntısını giderir.	مَنْ فَرَّجَ عَنْ أَخِيهِ كُرْبَةً مِنْ كُرْبِ الدُّنْيَا؛ فَرَّجَ اللَّهُ عَنْهُ كُرْبَةً مِنْ كُرْبِ الْآخِرَةِ	Sahih	Ahlak-Sosyal Hayat-Ahret
1339	Cennet cömertler yurdudur.	الْجَنَّةُ دَارُ الْأَسْخِيَاءِ	Zayıf	Ahlak-Ahret
1340	Hayâ, imanın şubelerindedir.	الْحَيَاءُ شُعْبَةٌ مِنَ الْإِيمَانِ	Sahih	Din-Ahlak
1341	Mütevâzî kimseyi Allah yüceltir. Kibirli kimseyi ise yere batırır.	مَنْ تَوَاضَعَ لِلَّهِ؛ رَفَعَهُ اللَّهُ، وَمَنْ تَكَبَّرَ؛ وَضَعَهُ اللَّهُ	Zayıf	Allah-Kul İlişkisi-Ahlak
1342	İyi zanda bulunmak, iyi ibadetlerdendir.	حُسْنُ الظَّنِّ مِنْ حُسْنِ الْعِبَادَةِ	Sahih	Ahlak-Fıkıh
1343	Müminin firasetinden (dikkatli olmasından) sakının. Çünkü o Allah'ın nuru ile bakar.	اتَّقُوا فِرَاسَةَ الْمُؤْمِنِ؛ فَإِنَّهُ يَنْظُرُ بِنُورِ اللَّهِ	Zayıf	Allah-Kul İlişkisi-Ahlak
1344	Kendisine danışılan kimse güvenilir kimsedir.	الْمُسْتَشَارُ مُؤْتَمَنٌ	Sahih	Ahlak
1345	İnsanların en hayırlısı, onlara en faydalı olandır.	خَيْرُ النَّاسِ أَنْفَعُهُمْ لِلنَّاسِ	Sahih	Ahlak
1346	Kim hayırlı bir işe öncü olursa o işi yapanın karşılığında öncü olan için de vardır.	مَنْ دَلَّ عَلَى خَيْرٍ؛ فَلَهُ أَجْرٌ فَاعِلِهِ	Sahih	Ahlak-Sosyal Hayat
1347	Süt emme (insan) tabiatını değiştirir.	الرِّضَاعُ يُغَيِّرُ الطَّبَاعَ	Zayıf	Fıkıh
1348	Cennet annelerin ayakları altındadır.	الْجَنَّةُ تَحْتَ أَقْدَامِ الْأُمَّهَاتِ	Zayıf	Kadın-Ahret
1349	“Kim İslam'da iyi bir çıkır açarsa açtığı çıkırın karşılığı ile kendisinden sonra, onunla amel edenlerin karşılığı -o kimselerin sevaplarından hiçbir şey eksilmeden- ona verilir. Kim de İslam'da (Müslümanlar içinde) kötü bir çıkır açarsa, açtığı çıkırın günahı ile kendisinden sonra onunla amel edenlerin günahları, -o kimselerin günahlarından bir şey eksilmeden- ona yazılır.”	مَنْ سَنَّ فِي الْإِسْلَامِ سُنَّةً حَسَنَةً؛ كَانَ لَهُ أَجْرُهَا، وَأَجْرُ مَنْ عَمَلَ بِهَا مِنْ بَعْدِهِ، لَا يَنْقُصُ ذَلِكَ مِنْ أَجْرِهِمْ شَيْئًا، وَمَنْ سَنَّ فِي الْإِسْلَامِ سُنَّةً سَيِّئَةً؛ كَانَ عَلَيْهِ وَرْثُهَا وَوَرْثُ مَنْ عَمَلَ بِهَا مِنْ بَعْدِهِ، لَا يَنْقُصُ ذَلِكَ مِنْ أَوْزَارِهِمْ شَيْئًا	Sahih	Din-Ahlak
1350	Sabır kurtuluşun anahtarıdır.	الصَّبْرُ مِفْتَاحُ الْفَرَجِ	S.Sözü	Ahlak
1351	Günün ilk vakti kazanç ya da kurtuluş vaktidir.	الْبَكْرَةُ رِبَاحٌ أَوْ نَجَاحٌ	Bulunamadı	Sosyal Hayat
1352	Kim Allah'ın rızasını kazanmak için bir mescid inşa ettirirse, aynısını Allah cennette o kimse için inşa eder.	مَنْ بَنَى مَسْجِدًا يَبْتَغِي بِهِ وَجْهَ اللَّهِ؛ بَنَى اللَّهُ لَهُ مِثْلَهُ فِي الْجَنَّةِ	Sahih	Allah-Kul İlişkisi-Ahret

1353	Borçlu olan kimseyi ödemesi için zorlamayıp kendisine zaman tanıyan veya silen kimseyi hiçbir gölgenin olmadığı kıyamet gününde Allah arşının gölgesinde gölgelendirir.	مَنْ أَنْظَرَ مُعْسِرًا، أَوْ وَضَعَ لَهُ؛ أَظْلَهُ اللهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ تَحْتَ ظِلِّ عَرْشِهِ يَوْمَ لَا ظِلَّ إِلَّا ظِلُّهُ	Sahih	Fıkıh-Ahret
1354	Şüphesiz Allah sizin suretlerinize ve mallarınıza bakmaz; kalplerinize ve amellerinize bakar.	إِنَّ اللَّهَ لَا يَنْظُرُ إِلَى صُورِكُمْ، وَلَا إِلَى أَمْوَالِكُمْ، وَلَكِنْ يَنْظُرُ إِلَى قُلُوبِكُمْ وَأَعْمَالِكُمْ	Sahih	Allah-Kul İlişkisi
1355	Gerçek şu ki bazı şiirlerde hikmet vardır.	إِنَّ مِنَ الشَّعْرِ لِحِكْمَةً	Sahih	İlim-Sosyal Hayat
1356	Allah katında en sevimli amel, kişinin dilini muhafaza etmesidir.	أَحَبُّ الْأَعْمَالِ إِلَى اللَّهِ: حِفْظُ اللِّسَانِ	Zayıf	Allah-Kul İlişkisi-Ahlak
Manastırlı Hasan b. Ali, Tercüme-i Hadîs-i Erba'în.				
1357	Hz. Peygamber'e: cennetin pahası (kıymeti) var mıdır? diye sorulması üzerine Hz. Peygamber şöyle cevap verdi: "Evet, cennetin pahası (kıymeti) kelime-i tevhid sözüdür."	قِيلَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ هَلْ لِلْجَنَّةِ ثَمَنٌ؟ قَالَ: نَعَمْ، ثَمَنُ الْجَنَّةِ: لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ	Zayıf	Din-Ahret
1358	Kim Ramazan orucunu inanarak ve Allah rızasını gözeterek, tutarsa geçmiş günahları affolunur.	مَنْ صَامَ رَمَضَانَ إِيمَانًا وَاحْتِسَابًا؛ عُفِرَ لَهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِهِ	Sahih	Fıkıh
1359	Namaz dînin direğidir; kim namazını kılarsa dînini ayakta tutar, kim de namazı terk ederse dînini yıkar.	الصَّلَاةُ عِمَادُ الدِّينِ، فَمَنْ أَقَامَهَا؛ فَقَدْ أَقَامَ الدِّينَ، وَمَنْ تَرَكَهَا؛ فَقَدْ هَدَمَ الدِّينَ	Zayıf	Fıkıh
1360	Zekât İslam'ın köprüsüdür	الزَّكَاةُ قَنْطَرَةُ الْإِسْلَامِ	Zayıf	Fıkıh
1361	Allah için hac yapan ve bu hac ibadeti esnasında cinsi münasebette bulunmayan, kavga etmeyen kimse, hacdan annesinden doğduğu günkü gibi günahsız döner.	مَنْ حَجَّ لِلَّهِ فَلَمْ يَزِفُتْ، وَلَمْ يَفْسُقْ، رَجَعَ كَيَوْمِ وَلَدَتْهُ أُمُّهُ	Sahih	Fıkıh
1362	Hz. Peygamberin üzerine salat getirilinceye kadar yapılan her dua engellenir.	كُلُّ دُعَاءٍ مَحْجُوبٌ حَتَّى يُصَلِّيَ عَلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ	Hasen	Peygamber-Salat-Dua
1363	Âlimlere ikramda bulununuz. Çünkü dünyada ve ahirette onlara ihtiyaç duyarsınız.	أَكْرِمُوا الْعُلَمَاءَ؛ فَإِنَّكُمْ تَحْتَاجُونَ إِلَيْهِمْ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ	Mevzu	Alim-Ahret
1364	İlim talep etme kadın erkek her Müslüman üzerine farzdır.	طَلَبُ الْعِلْمِ فَرِيضَةٌ عَلَى كُلِّ مُسْلِمٍ وَمُسْلِمَةٍ	Zayıf	İlim
1365	Kim Allah ile (yakın olmak) oturmak isterse tasavvuf ehliyle otursun.	مَنْ أَرَادَ أَنْ يَجْلِسَ بِالْحَقِّ، فَلْيَجْلِسْ مَعَ أَهْلِ النَّصُوفِ	Mevzu	Allah-Kul İlişkisi-Tasavvuf
1366	İbn Ömer'den gelen rivayete göre Hz. Peygamber onun vücuduna dokunarak: "Dünyada garip bir kimse ya da yolcu gibi ol ve kendini kabir ehlinden kabul et" buyurdu.	عَنْ ابْنِ عُمَرَ قَالَ: أَخَذَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِبَعْضِ جَسَدِي، فَقَالَ: كُنْ فِي الدُّنْيَا كَأَنَّكَ غَرِيبٌ، أَوْ غَائِبٌ سَبِيلٍ، وَعَدَّ نَفْسَكَ مِنْ أَهْلِ الْقُبُورِ	Sahih	Ahlak-Ahret
1367	Allah, sırf malı için zengin kimseye tevâzûda bulunan fakire lanet eder.	لَعَنَ اللَّهُ فَقِيرًا تَوَاضَعَ لِغَنِيِّ لِأَجْلِ مَالِهِ	Mevzu	Allah-Kul İlişkisi-Ahlak
1368	Kanâat tükenmez bir hazinedir.	الْقَنَاعَةُ كَنْزٌ لَا يَفْنَى	Zayıf	Ahlak
1369	Farzları yerine getirdikten sonra helal kazanç peşinde koşmak farzdır.	طَلَبُ كَسْبِ الْحَلَالِ فَرِيضَةٌ بَعْدَ الْفَرِيضَةِ	Zayıf	Fıkıh-Sosyal Hayat
1370	Bütün ilaçların başı az yemektir.	أُمُّ جَمِيعِ الْأَدْوِيَةِ: قَلَّةُ الْأَكْلِ	Bulunamadı	Tıp
1371	Bütün edebın başı az konuşmaktır.	أُمُّ جَمِيعِ الْأَدَبِ: قَلَّةُ الْكَلَامِ	Bulunamadı	Ahlak
1372	Bela dil yüzünden gelir.	الْبَلَاءُ مُوَكَّلٌ بِالْمَنْطِقِ	Zayıf	Ahlak
1373	Selâmı yaymak ve güzel söz söylemek affedilmeyi gerekli kılan davranışlardandır.	إِنَّ مِنْ مُوجِبَاتِ الْمَغْفِرَةِ: بَثْلُ السَّلَامِ، وَحُسْنُ الْكَلَامِ	Sahih	Din-Ahlak

1374	Allah koğuculuk yaparak iki kişinin arasını bozan kimseye kabrinde onu kıyamete kadar yakan bir ateş musallat eder.	مَنْ مَسَى بَيْنَ اثْنَيْنِ بِالنَّمِيمَةِ؛ سَلَطَ اللَّهُ فِي قَبْرِهِ نَارًا تَحْرِقُهُ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ	Mevzu	Allah-Kul İlişkisi-Ahlak
1375	Kim bir kardeşinin ayıbını örterse Allah ta onun dünya ve ahiretteki ayıplarını örter.	مَنْ سَتَرَ غَيْبَ أَخِيهِ الْمُسْلِمِ؛ سَتَرَهُ اللَّهُ تَعَالَى فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ	Sahih	Allah-Kul İlişkisi-Ahret
1376	Kim haksız yere komşusuna eziyet ederse cennet ona haram olur. Ayrıca onun gideceği yer cehennemdir.	مَنْ آذَى جَارَهُ بِغَيْرِ حَقٍّ؛ حُرِّمَتْ عَلَيْهِ الْجَنَّةُ، وَمَأْوَاهُ النَّارُ	Mevzu	Sosyal Hayat-Ahret
1377	Haset ve kin, ateşin odunu yediği (yaktığı) gibi yapılan iyilikleri yer bitirir.	إِنَّ الْعِلَّ وَالْحَسَدَ يَأْكُلَانِ الْحَسَنَاتِ، كَمَا تَأْكُلُ النَّارُ الْحَطَبَ	Sahih	Ahlak-Sosyal Hayat
1378	İnsanların arasını düzeltenlere müjdelersün! Onlar kıyamet günü Allah'a yakın olacaklardır.	طُوبَى لِلْمُصْلِحِينَ بَيْنَ النَّاسِ، أُولَئِكَ هُمُ الْمُقَرَّبُونَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ	Bulunamadı	Allah-Kul İlişkisi-Ahret
1379	Hayra delalet eden onu yapan gibidir.	الدَّالُّ عَلَى الْخَيْرِ، كَفَاعِلِهِ	Sahih	Ahlak-Sosyal Hayat
1380	Allah'ın rızası anne-babanın rızasında; gazabı onların gazabındadır.	رِضَا اللَّهِ؛ فِي رِضَا الْوَالِدَيْنِ، وَسَخَطُ اللَّهِ؛ فِي سَخَطِ الْوَالِدَيْنِ	Sahih	Allah-Kul İlişkisi-Ahlak
1381	Cömert, Allah'a yakındır. Ben de ona yakınım.	السَّخِيُّ فِي جِوَارِ اللَّهِ، وَأَنَا رَفِيقُهُ	Bulunamadı	Din-Ahlak
1382	Cimri ateştedir, arkadaşı İblis'tir.	الْبَخِيلُ فِي النَّارِ وَرَفِيقُهُ ابْنُ لَيْسَ	Bulunamadı	Ahlak-Şeytan
1383	Kafir de olsa misafire ikram ediniz.	أَكْرَمُوا الضَّيْفَ، وَلَوْ كَانَ كَافِرًا	Bulunamadı	Ahlak
1384	Merhamet etmeyene merhamet edilmez.	مَنْ لَمْ يَرْحَمْ؛ لَمْ يُرْحَمْ	Sahih	Ahlak-Sosyal Hayat
1385	Mülk küfür ile ayakta kalabilir ama zulüm ile baki kalmaz.	الْمُلْكُ يَبْقَى بِالْكُفْرِ، وَلَا يَبْقَى بِالظُّلْمِ	S.Sözü	Din-Yöneticilik
1386	Muhakkak ki mazlumlar kıyamet gününde kurtuluşa ererler.	إِنَّ الْمَظْلُومِينَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ	Zayıf	Ahlak-Sosyal Hayat-Ahret
1387	Sabır kurtuluşun anahtarıdır.	الصَّبْرُ مِفْتَاحُ الْفَرَجِ	S.Sözü	Ahlak
1388	Ta'un hastalığı Müslüman erkek ve kadınlar için şehitlik hükmündedir.	الطَّاعُونَ شَهَادَةٌ لِكُلِّ مُسْلِمٍ وَمُسْلِمَةٍ	Sahih	Tıp-Şehitlik
1389	Kılıçlar cennetin anahtarıdır.	السَّيْفُ مِفْتَاحُ الْجَنَّةِ	Sahih	Cihad-Ahret
1390	Kim atıcılığı terk ederse bizden değildir.	مَنْ تَرَكَ الرَّمْيَ؛ فَلَيْسَ مِنِّي	Sahih	Cihad-Ümmet
1391	Kim abdestli vefat ederse şehid olarak vefat etmiş olur.	مَنْ مَاتَ عَلَى الْوُضُوءِ؛ مَاتَ شَهِيدًا	Zayıf	Fıkıh-Şehitlik
1392	Bevl (idrar) sıçramasından sakınınız. Çünkü kabir azabının çoğu ondandır.	اسْتَنْزَهُوا مِنَ الْبَوْلِ؛ فَإِنَّ عَامَّةَ عَذَابِ الْقَبْرِ مِنْهُ	Sahih	Fıkıh-Kabir
1393	Kim tavla oynarsa, Allah ve Resulüne isyan etmiş olur.	مَنْ لَعِبَ بِالْتَّرْدِ؛ فَقَدْ عَصَى اللَّهَ وَرَسُولَهُ	Sahih	Allah-Kul İlişkisi-Fıkıh
1394	Sarhoşluk veren içeceklerden içen kimseye kıyamet gününde içtiğine benzeyen ve "hamim" adı verilen cehennemin kaynar suyu içirilir.	مَا مِنْ رَجُلٍ شَرِبَ الْخَمْرَ؛ إِلَّا سَقَاهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ مِنَ الْحَمِيمِ مِثْلَ مَا شَرِبَ مِنَ الْخَمْرِ	Bulunamadı	Fıkıh-Ahret
1395	Allah nezdinde şirkten sonra en büyük günah şüphesiz kişinin kendisine helal olmayan bir rahime nutfesini bırakmasıdır (zina yapmasıdır).	مَا مِنْ ذَنْبٍ بَعْدَ الشِّرْكِ أَكْبَرُ عِنْدَ اللَّهِ مِنْ نُطْفَةِ وَضَعَهَا رَجُلٌ فِي رَحِمِ لَيْلَى لَهُ	S.Sözü	Fıkıh-Sosyal Hayat-Günah

1396	Kim bir gulamı (delikanlı/erkek hizmetçi) şehvetle öperse Allah o kimseye bin sene cehennemde azap eder.	مَنْ قَبِلَ غُلَامًا بِشَهْوَةٍ؛ عَذَّبَهُ اللَّهُ تَعَالَى أَلْفَ عَامٍ فِي النَّارِ	Mevzu	Fıkıh-Sosyal Hayat-Ahret
Seyyid Vehbî, Hadis-i Erba'in.				
1397	Ameller niyetlere göredir.	إِنَّمَا الْأَعْمَالُ بِالنِّيَّاتِ	Sahih	Din-Ahlak
1398	Beşikten mezara kadar ilmi talep ediniz.	اطْلُبُوا الْعِلْمَ مِنَ الْمَهْدِ إِلَى اللَّحْدِ	Mevzu	İlim
1399	İlmi yazarak kayıtlayınız.	قَيِّدُوا الْعِلْمَ بِالْكِتَابَةِ	Zayıf	İlim
1400	En fidal dinî hayat, vera' ilkesine uygun yaşamaktır.	أَفْضَلُ الدِّينِ الْوَرَعُ	Zayıf	Din-Ahlak
1401	En faziletli amel, su dağıtmaktır.	أَفْضَلُ الْأَعْمَالِ سَقْيُ الْمَاءِ	Bulunamadı	Ahlak-Sosyal Hayat
1402	Cömertliğin âfeti başa kakmadır.	آفَةُ السَّمَّاحِ مَنْ	Mevzu	Ahlak
1403	Sözün âfeti yalan söylemektir.	آفَةُ الْحَدِيثِ الْكُذْبُ	Zayıf	Ahlak-Sosyal Hayat
1404	Yalan söylemeyi alışkanlık haline getirende (iyi huy, karakter) mürüvvet bulunmaz.	لَا مُرُوءَةَ لِلْكَذُوبِ	S.Sözü	Ahlak
1405	Bir kimsenin iki yüzlü davranması zilletidir.	بِفَاقِ الْمَرْءِ ذَلَّةٌ	Bulunamadı	Ahlak
1406	Cimrilik ve iyilik bir arada bulunmaz.	لَا بَرَءَ مَعَ الشُّحِّ	Bulunamadı	Ahlak
1407	Aşırı yemek yeme ile sıhhat bir arada olmaz.	لَا صِحَّةَ مَعَ النَّهَمِ	Bulunamadı	Tıp
1408	Hasetle rahatlık bir arada bulunmaz.	لَا رَاحَةَ مَعَ الْحَسَدِ	Bulunamadı	Ahlak
1409	Dehre (zamana) sövmeyiniz.	لَا تَسُبُّوا الذَّهْرَ	Sahih	Allah-Kul İlişkisi-Ahlak
1410	İsteyeni (dilenciye) geri çevirmeyiniz.	لَا تَرُدُّوا السَّائِلَ	Zayıf	Sosyal Hayat
1411	Ölülere sövmeyin. Çünkü onlar yaptıklarının karşılığını buldular.	لَا تَسُبُّوا الْأَمْوَاتَ؛ فَإِنَّهُمْ وَجَدُوا مَا صَنَعُوا	Sahih	Ahlak-Ahret
1412	Güzel ahlak dinin yarısıdır.	حُسْنُ الْخُلُقِ نِصْفُ الدِّينِ	Zayıf	Din-Ahlak
1413	Müminin kalbi Allah'ın arşıdır.	قَلْبُ الْمُؤْمِنِ: عَرْشُ اللَّهِ	Mevzu	Allah-Kul İlişkisi
1414	Şöhret affettir.	الشُّهُرَةُ آفَةٌ	S.Sözü	Sosyal Hayat
1415	İnsanın rahat etmesi dilini muhafaza etmesine bağlıdır.	رَاحَةُ الْإِنْسَانِ فِي حِفْظِ اللِّسَانِ	Bulunamadı	Ahlak-Sosyal Hayat
1416	Mecliste konuşulanlar emanettir.	الْمَجَالِسُ بِالْأَمَانَةِ	Zayıf	Ahlak-Sosyal Hayat
1417	Sizi töhmet altında bırakacak yerlerde bulunmaktan sakınınız.	اتَّقُوا مِنْ مَوَاضِعِ التُّهْمِ	Mevzu	Sosyal Hayat
1418	Rızkımı kazanmaya çalışanı Allah sever.	الْكَاسِبُ حَبِيبُ اللَّهِ	Bulunamadı	Allah-Kul İlişkisi
1419	Tamah eden zelil olur.	مَنْ طَمَعَ؛ ذَلَّ	Bulunamadı	Sosyal Hayat
1420	Tedbir, yaşamın yarısıdır. (önemlidir)	التَّدْبِيرُ نِصْفُ الْعَيْشِ	Zayıf	Sosyal Hayat
1421	Pişman olmak tövbedir.	النَّدَمُ تَوْبَةٌ	Sahih	Tövbe
1422	Borç, dini sorumluluğu gerektirir.	الدَّيْنُ شَيْنُ الدِّينِ	Zayıf	Din-Ahlak
1423	Sulh hükümlerin başıdır.	الصُّلْحُ سَيْدُ الْأَحْكَامِ	Bulunamadı	Fıkıh-Sosyal Hayat

1424	Çok gülmek kalbi öldürür.	كَثْرَةُ الصَّحَاكِ تُمِيتُ الْقَلْبَ	Sahih	Ahlak
1425	Yalnız kalmak kötü arkadaştan daha iyidir.	الْوَحْدَةُ خَيْرٌ مِنْ جَلِيسِ السُّوءِ	Zayıf	Sosyal Hayat
1426	Aldatan bizden değildir.	مَنْ غَشَّنَا؛ فَلَيْسَ مِنَّا	Sahih	Ahlak-Ümmet
1427	Söz verme borç yerine geçer.	العِدَّةُ دَيْنٌ	Zayıf	Ahlak
1428	Kendisine danışılan kimse güvenilir kimsedir.	المُسْتَشَارُ مُؤْتَمَنٌ	Sahih	Ahlak
1429	Hediyeleşin ki birbirinizi sevesiniz.	تَهَادُوا؛ تَحَابُوا	Hasen	Ahlak-Sosyal Hayat
1430	Misafir cennete yol göstericidir (cennete götürür).	الضَيْفُ دَلِيلُ الْجَنَّةِ	Bulunamadı	Sosyal Hayat-Ahiret
1431	Rahatlık, her şeyden ümit kesmektedir.	الرَّاحَةُ مَعَ الْيَأْسِ	Bulunamadı	Sosyal Hayat
1432	Göz değmesi (nazar) haktır.	إِنَّ الْعَيْنَ حَقٌّ	Sahih	İman
1433	Acı da olsa doğruyu söyle!	قُلْ الْحَقَّ، وَلَوْ مَرًّا	Sahih	Ahlak-Sosyal Hayat
1434	İki kişinin barışmasını sağlayan kimse şehit sevabını hak eder.	مَنْ أَصْلَحَ بَيْنَ اثْنَيْنِ؛ اسْتَوْجِبَ ثَوَابَ الشَّهِيدِ	Sahih	Ahlak-Şehit
1435	İçki bütün kötülükleri bünyesinde barındırır. (bir araya getirir)	الْخَمْرُ جَمَاعُ الْإِثْمِ	Zayıf	Fıkıh-Sosyal Hayat
1436	Savaş hiledir.	الْحَرْبُ خُدْعَةٌ	Sahih	Fıkıh-Cihad

Urfalı Ömer Nüzhet Efendi, Hadis-i Erba'în.

1437	Her kapının anahtarı "bismillahirrahmanirrahim" dir.	بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ مُفْتَاخُ كُلِّ بَابٍ	Zayıf	Din-Ahlak
1438	Verilen nimete hamd etmek onun yok olmasına karşı bir güvencedir.	الْحَمْدُ لِلَّهِ عَلَى الْبِعْمَةِ؛ أَمَانٌ لِزَوَالِهَا	Zayıf	Din-Ahlak
1439	Bana salat edin ki Allah da size rahmet etsin.	صَلُّوا عَلَيَّ؛ يُصَلِّيَ اللَّهُ عَلَيْكُمْ	Zayıf	Peygamber-Salât
1440	Oruç kalkandır.	الصِّيَامُ جُنَّةٌ	Sahih	Fıkıh
1441	Namaz dînin direğidir.	الصَّلَاةُ عِمَادُ الدِّينِ	Zayıf	Fıkıh
1442	Hac görevini eda ediniz! Çünkü hac suyun kirleri temizlediği gibi günahları temizler.	حُجُّوا؛ فَإِنَّ الْحَجَّ يَغْسِلُ الذُّنُوبَ، كَمَا يَغْسِلُ الْمَاءُ الدَّرَنَ	Mevzu	Fıkıh
1443	Zekât İslam'ın köprüsüdür.	الزَّكَاةُ قَنْطَرَةُ الْإِسْلَامِ	Zayıf	Fıkıh
1444	Sizden kimin son sözü "lailaheillallah" olursa cennete girer.	مَنْ كَانَ آخِرَ كَلَامِهِ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ؛ دَخَلَ الْجَنَّةَ	Sahih	Din-Ahiret
1445	Âlimlere tabi olunuz! Çünkü onlar dünyanın kandili ahiretin lambalarıdır.	اتَّبِعُوا الْعُلَمَاءَ؛ فَإِنَّهُمْ سِرَاجُ الدُّنْيَا، وَمَصَابِيحُ الْآخِرَةِ	Mevzu	Alim-Ahiret
1446	Hayra delalet eden onu yapan gibidir.	الدَّالُّ عَلَى الْخَيْرِ، كَفَاعِلِهِ	Sahih	Ahlak-Sosyal Hayat
1447	İnsanoğlu men edildiği şeylere karşı hırslıdır.	إِنَّ ابْنَ آدَمَ لَحَرِيصٌ عَلَى مَا مُنِعَ	Zayıf	Sosyal Hayat-Ahlak
1448	Sizi gaflete düşüren mekanı değiştiriniz.	تَحَوَّلُوا عَنْ مَكَانِكُمْ الَّذِي أَصَابَتْكُمْ فِيهِ الْعَقْلَةُ	Sahih	Sosyal Hayat-Ahlak
1449	Zulüm ehli ve onlara yardım edenler ateştedir.	أَهْلُ الْجُورِ وَأَعْوَانُهُمْ فِي النَّارِ	Zayıf	Ahlak-Ahiret
1450	Rahatlık zamanına kadar sabretmek ibadettir.	انْتَظِرُوا الْفَرَجَ بِالصَّبْرِ عِبَادَةٌ	Zayıf	Din-Ahlak
1451	Allah'ın yarattığı her şey güzeldir.	كُلُّ خَلْقٍ اللَّهُ تَعَالَى حَسَنٌ	Sahih	Allah-Yaratılış
1452	Anne rahminde takdir edilen (kader) mutlaka yaşanır.	مَا قُدِّرَ فِي الرَّحِمِ سَيَكُونُ	Sahih	Kader
1453	Allah'ı zikretmek kalbe şifadır.	ذِكْرُ اللَّهِ شِفَاءُ الْقُلُوبِ	Zayıf	Zikir

1454	Fitne uykudadır. Uyandırana Allah lanet etsin.	الْفِتْنَةُ نَائِمَةٌ، لَعَنَ اللَّهُ مَنْ أَيْقَضَهَا	Zayıf	Din-Sosyal Hayat
1455	Borçlanmaya dikkat ediniz. Borç geceleyin (düşünmekle) meşgul eder. Gündüz ise (ödenmediğinde) rezil eder.	الدَّيْنُ هَمٌّ بِاللَّيْلِ، وَمَذَلَّةٌ فِي النَّهَارِ	Zayıf	Sosyal Hayat
1456	Kulaklıkta ve zorlukta Allah'tan kork!	اتَّقِ اللَّهَ فِي عُسْرِكَ وَيُسْرِكَ	Zayıf	Allah-Kul İlişkisi
1457	Dünya sevgisi büyük günahlardandır.	أَكْبَرُ الْكَبَائِرِ: حُبُّ الدُّنْيَا	Zayıf	Dünya-Günah
1458	İçkiden sakının! Çünkü içki bütün kötülüklerin anahtarıdır.	اجْتَنِبُوا الْخَمْرَ؛ فَإِنَّهَا مِفْتَاحُ كُلِّ شَرٍّ	Sahih	Fıkıh-Sosyal Hayat
1459	Kim (gerekli yer ve zamanda) susarsa kurtuluşa erer.	مَنْ صَمَتَ؛ نَجَا	Sahih	Sosyal Hayat
1460	Hayâ, imanın şubelerindedir.	الْحَيَاءُ شُعْبَةٌ مِنَ الْإِيمَانِ	Sahih	İman-Ahlak
1461	Mütevâzî kimseyi Allah yüceltir. Kibirli kimseyi ise yere batırır.	مَنْ تَوَاضَعَ لِلَّهِ؛ رَفَعَهُ اللَّهُ، وَمَنْ تَكَبَّرَ؛ وَضَعَهُ اللَّهُ	Zayıf	Allah-Kul İlişkisi-Ahlak
1462	İnsanların en hayırlı olanları, ahlaki en güzel olanlardır.	خَيْرُ النَّاسِ: أَحْسَنُهُمْ خُلُقًا	Sahih	Ahlak-Sosyal Hayat
1463	Haber (işitmek) görmek gibi değildir.	أَبْسَ الْخَبْرُ كَالْمُعَابَاةِ	Sahih	Sosyal Hayat
1464	Kötülük işleyen kimse dünyada işlediği kötülükle cezalandırılır.	مَنْ يَعْمَلُ سُوءًا؛ يُجَزَّ بِهِ فِي الدُّنْيَا	Ayet	Ahlak-Fıkıh
1465	Fakirlerin içinde yaşayan zengine yazıklar olsun!	وَيْلٌ لِلْأَغْنِيَاءِ مِنَ الْفُقَرَاءِ	Zayıf	Sosyal Hayat
1466	Nimetin şükürü onu (paylaşarak) göstermendir.	مِنْ شُكْرِ التَّعْمَةِ إِفْسَاؤُهَا	Zayıf	Sosyal Hayat-Ahlak
1467	İlim talep etme kadın erkek her Müslüman üzerine farzdır.	طَلَبُ الْعِلْمِ فَرِيضَةٌ عَلَى كُلِّ مُسْلِمٍ وَمُسْلِمَةٍ	Zayıf	İlim
1468	Kaderden sakınmak onun gerçekleşmesine engel olmaz.	لَا يُغْنِي حَذْرٌ مِنَ الْقَدْرِ شَيْئًا	Zayıf	Kader
1469	İnsanlara karşı düşmanlığa devam etmen günah olarak sana yeter.	كَفَى بِكَ إِثْمًا أَنْ لَا تَزَالَ مُخَاصِمًا	Zayıf	Ahlak-Günah
1470	Günahından tövbe eden onu işlememiş gibidir.	التَّائِبُ مِنَ الذَّنْبِ كَمَنْ لَا ذَنْبَ لَهُ	Sahih	Tövbe
1471	Arkadaşlarının yanında yüzü asık olarak duran kimseye Allah buğz eder.	إِنَّ اللَّهَ يُبْغِضُ الْمُعْبِيسَ فِي وُجُوهِ إِخْوَانِهِ	Mevzu	Allah-Kul İlişkisi
1472	Kim Allah'tan başkası adına yemin ederse şirke düşer.	مَنْ حَلَفَ بِغَيْرِ اللَّهِ فَقَدْ أَشْرَكَ	Sahih	Allah-Kul İlişkisi
1473	Anne-babasını üzen kimse onlara itaatte kusur işlemiş olur.	مَنْ أَحْزَنَ وَالِدَيْهِ فَقَدْ عَفَّهُمَا	Zayıf	Ahlak
1474	Gerçek) Mücahid nefsiyle mücadele eden kimsedir.	الْمُجَاهِدُ مَنْ جَاهَدَ نَفْسَهُ	Sahih	Cihad
1475	Kalbinin kabul etmediği şeyi bırak!	مَا أَنْكَرَ قَلْبُكَ فَدَعِهِ (إِذَا حَاكَ فِي قَلْبِكَ شَيْءٌ فَدَعِهِ)	Sahih	Sosyal Hayat
1476	Fitne zamanında selamet, kişinin evde durmasındadır.	سَلَامَةُ الرَّجُلِ فِي الْفِتْنَةِ، أَنْ يَلْزَمَ بَيْتَهُ	Sahih	Fitne-Sosyal Hayat
Hasan b. Mûsâ, Manzum Kırk Hadîs.				
1477	Dünyanızı ıslah edin, ahiretiniz için çalışın! Çünkü yakın bir zamanda öleceksiniz.	أَصْلِحُوا دُنْيَاكُمْ، وَاعْمَلُوا لِآخِرَتِكُمْ؛ فَإِنَّكُمْ تَمُوتُونَ عَدَا	Zayıf	Dünya-Ahret
1478	Verâ sahibi olmakla din istikamete ulaşır. Sabırlı olmakla da kuvvet yakîn bulur.	بِالْوَرَاءِ يَسْتَقِيمُ الدِّينُ، وَبِالصَّبْرِ يَقْوَى الْيَقِينُ	Bulunamadı	Din-Ahlak

1479	Kıyamet günü cehennem ateşi mümine şöyle seslenir: Geç ey mümin yoksa senin nurun neredeyse benim ateşimi söndürecek.	تَقُولُ النَّارُ لِلْمُؤْمِنِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ: جُرْ يَا مُؤْمِنُ؛ فَقَدْ أَطْفَأَ نُورَكَ لَهْبِي	Zayıf	Ahret
1480	Hz. Peygamber'e: cennetin pahası (kıymeti) var mıdır? diye sorulması üzerine Hz. Peygamber şöyle cevap verdi: "Evet, cennetin pahası (kıymeti) kelime-i tevhid sözüdür."	قِيلَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ هَلْ لِلجَنَّةِ ثَمَنٌ؟ قَالَ: نَعَمْ، ثَمَنُ الجَنَّةِ: لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ	Zayıf	Din-Ahret
1481	Allah bu ümmetin azabını dünyada kaldı.	جَعَلَ اللَّهُ عَذَابَ هَذِهِ الْأُمَّةِ فِي دُنْيَاهَا	Sahih	Allah-Kul İlişkisi
1482	Ebu Bekir ve Ömer'i sevmek iman alameti onlara buğz etmek ise küfür alametidir.	حُبُّ أَبِي بَكْرٍ وَعَمَرَ مِنَ الْإِيمَانِ، وَبُغْضُهُمَا كُفْرٌ	Zayıf	Din-Sahabe-Ahlak
1483	Allah hurileri zâferandan yarattı.	خَلَقَ اللَّهُ الْخُورَ الْعَيْنِ مِنَ الزَّعْفَرَانِ	Zayıf	Ahret-Cennet ehli
1484	Fâcir de olsa mazlumun duası kabul olunur. Onun işlediği günahları kendine aittir.	دُعَاءُ الْمَظْلُومِ مُسْتَجَابٌ، وَإِنْ كَانَ فَاجِرًا؛ فَفَجُورُهُ عَلَى نَفْسِهِ	Sahih	Ahlak-Dua
1485	Gâfillerin içinde bulunan zikir ehli sanki gazadan kaçanlarla savaşanların durumu gibidir.	ذَاكِرُ اللَّهِ فِي الْغَافِلِينَ، كَالَّذِي يُقَاتِلُ عَنِ الْفَارِسِينَ	Zayıf	Zikir-Cihad
1486	Allah'ın rahmeti isteyen için çoktur.	رَحْمَةُ اللَّهِ مَبْدُوءَةٌ لِطَالِبِهَا	Bulunamadı	Allah-Kul İlişkisi-Ahlak
1487	Meclislerinizi bana salat ile süsleyiniz. Sizin bana getirdiğiniz salatlarınız kıyamet günü sizin için nurdur.	زَيِّنُوا مَجَالِسَكُمْ بِالصَّلَاةِ عَلَيَّ؛ فَإِنَّ صَلَاتَكُمْ عَلَيَّ نُورٌ لَكُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ	Zayıf	Peygamber-Salât-Ahret
1488	Allah'tan Firdevs cennetini isteyiniz. Çünkü o cennet yoludur.	سَأَلُوا اللَّهَ الْفِرْدَوْسَ؛ فَأَبَاهَا صِرَاطُ الْجَنَّةِ	Zayıf	Allah-Kul İlişkisi-Ahret
1489	Güzel ahlaklı cömert bir genç, Allah katında kötü ahlaklı abid bir yaşlıdan daha sevimlidir.	ثَنَابٌ سَخِيٌّ، حَسَنُ الْخُلُقِ أَحَبُّ إِلَى اللَّهِ مِنْ شَبِيحٍ عَابِدٍ سَيِّئِ الْخُلُقِ	Mevzu	Allah-Kul İlişkisi-Ahlak
1490	Borçlu kabrinde zincirlenmiştir. Borcu ödenene kadar kabri o zinciri çözmez.	صَاحِبُ الدَّيْنِ مَغْلُولٌ فِي قَبْرِهِ، لَا يَفُكُّهُ إِلَّا قِضَاءُ دَيْنِهِ	Zayıf	Fıkıh-Kabir
1491	Gözlerinle secde ettiğin yere bak!	دَعْ بَصَرَكَ مَوْضِعَ سُجُودِكَ	Zayıf	Fıkıh
1492	Cömertin yemeği deva, cimrinin yemeği ise derttir.	طَعَامُ الْجُودِ دَوَاءٌ، وَطَعَامُ الْبَخِيلِ دَاءٌ	Mevzu	Tıp
1493	İlmin zulmeden ilimle amel etmeyen kimsedir.	ظَالِمُ الْعِلْمِ: مَنْ لَمْ يَعْمَلْ بِهِ	Bulunamadı	İlim
1494	Yün elbiseler giyin ki imanın tadını alabilirsiniz.	عَلَيْكُمْ بِلبَاسِ الصُّوفِ؛ تَجِدُوا خِلَاةَ الْإِيمَانِ	Mevzu	Tasavvuf-Din
1495	Zikir meclislerinden elde edilen ganimet, cennettir.	غَنِيمَةُ مَجَالِسِ الذِّكْرِ، الْجَنَّةُ	Sahih	Zikir-Ahret
1496	Âlimin diğer insanlara üstünlüğü tıpkı peygamberlerin ümmetine üstünlüğü gibidir.	فَضْلُ الْعَالِمِ عَلَى غَيْرِهِ، كَفَضْلِ النَّبِيِّ عَلَى أُمَّتِهِ	Mevzu	Peygamber-Alim
1497	Bilgiyle yapılan az amel aslında çoktur. Cehaletle yapılan çok amel aslında azdır.	إِنْ قَلِيلَ الْعَمَلِ، مَعَ الْعِلْمِ كَثِيرٌ، وَكَثِيرُ الْعَمَلِ مَعَ الْجَهْلِ قَلِيلٌ	Zayıf	İlim-Sosyal Hayat
1498	İlmi gizleyip (paylaşmayana) her şey denizdeki balıklar, semadaki kuşlar bile lanet ederler.	كَاتِمِ الْعِلْمِ لَعْنَةُ كُلِّ شَيْءٍ حَتَّى الْخُوتِ فِي الْبَحْرِ، وَالطَّيْرِ فِي السَّمَاءِ	Mevzu	İlim
1499	Her şeyin bir yolu vardır. Cennete götüren yol ise ilimdir.	لِكُلِّ شَيْءٍ طَرِيقٌ، وَطَرِيقُ الْجَنَّةِ الْعِلْمُ	Zayıf	İlim
1500	Allah nezdinde şirkten sonra en büyük günah şüphesiz kişinin kendisine helal olmayan bir rahime nutfesini bırakmasıdır (zina yapmasıdır).	مَا مِنْ ذَنْبٍ بَعْدَ الشِّرْكِ أَعْظَمَ عِنْدَ اللَّهِ مِنْ نُطْفَةِ وَضَعَهَا رَجُلٌ فِي رَحِمِ لَا يَحِلُّ لَهُ	S.Sözü	Fıkıh-Sosyal Hayat
1501	Müminin niyeti amelinden daha hayırlıdır.	نِيَّةُ الْمُؤْمِنِ خَيْرٌ مِنْ أَجْلِهِ	Zayıf	Ahlak-Fıkıh

1502	Bir topluluğu güldürmek için yalan söyleyene yazıklar olsun! Yazıkla olsun! Yazıklar olsun!	وَيْلٌ لِّلَّذِي يُخَذِّبُ فَيُكذِّبُ لِيُضْحِكَ بِهِ الْقَوْمَ، وَيْلٌ لَهُ، وَيْلٌ لَهُ	Sahih	Ahlak-Sosyal Hayat
1503	Bu (dünyadaki) ateş, cehennemın yüz parçasından birisidir.	هَذِهِ النَّارُ مِائَةٌ جُزْءٍ مِنْ جَهَنَّمَ	Sahih	Dünya-Ahret
1504	(ihtiyaç dışında) Mal edinmek için uğraşmayın. Sonra dünyaya meyledersiniz.	لَا تَتَّخِذُوا الضَّيْعَةَ؛ فترغبوا في الدنيا	Sahih	Dünya-Ahlak
1505	İnsanoğlu ihtiyarlar ancak onda iki şey genç kalır: Uzun ömür ve tül-i emel.	يَهْرُمُ ابْنُ آدَمَ، وَيَشْيِبُ فِيهِ اثْنَتَانِ: الْجِرْصُ عَلَى الْعُمُرِ، وَالْجِرْصُ عَلَى الْمَالِ	Sahih	Ahlak-Sosyal Hayat
1506	Faiz işleminde alan ve veren (günah bakımından) eşittir.	الْأَخْذُ وَالْمُعْطَى سَوَاءٌ فِي الرَّبَا	Sahih	Fıkıh
1507	(Küslük devam ederken) Selamı önce veren kibirden uzaktır.	الْبَادِي بِالسَّلَامِ بَرِيءٌ مِنَ الْكِبْرِ	Zayıf	Ahlak-Sosyal Hayat
1508	Günahından tövbe eden onu işlememiş gibidir.	التَّائِبُ مِنَ الذَّنْبِ كَمَنْ لَا ذَنْبَ لَهُ	Sahih	Tövbe
1509	Dul kimse nikahta karar verme konusunda velisinden daha önceliklidir. Bekar kız ise, velisinin iznine tabidir.	النَّبِيُّ أَحَقُّ بِنَفْسِهَا مِنْ وَلِيِّهَا، وَالْبِكْرُ تُسْتَأْمَرُ	Sahih	Fıkıh-Sosyal Hayat
1510	Evden önce komşu, yoldan önce yol arkadaşı gerekir.	الْجَارُ ثُمَّ الدَّارُ، وَالرَّفِيقُ ثُمَّ الطَّرِيقُ	Zayıf	Sosyal Hayat
1511	Verilen nimete hamd etmek onun yok olmasına karşı bir güvencedir.	الْحَمْدُ لِلَّهِ عَلَى الْبِعْمَةِ؛ أَمَانٌ لِزَوَالِهَا	Zayıf	Sosyal Hayat
1512	Hâricîler cehennemın köpekleridir.	الْخَوَارِجُ كِلَابُ النَّارِ	Sahih	Din-Gayb
1513	Dünya müminin zindanı kafirin cennetidir.	الدُّنْيَا سِجْنُ الْمُؤْمِنِ وَجَنَّةُ الْكَافِرِ	Sahih	Dünya-Ahlak
1514	Altın ve ipek ümmetimin kadınlara helal, erkeklerine haramdır.	الذَّهَبُ وَالْحَرِيرُ خَلَالٌ لِنِسَاءِ أُمَّتِي، وَحَرَامٌ عَلَى ذُكُورِهَا	Sahih	Fıkıh
1515	Yumuşak başlılık (uyumluluk) hikmetin başıdır.	الرَّفْقُ رَأْسُ الْحِكْمَةِ	Zayıf	Ahlak
1516	Zina fakirliğe sebep olur.	الزَّانَا يُورِثُ الْفَقْرَ	Zayıf	Fıkıh-Sosyal Hayat
Nazîr(â) İbrahim Gülşenî, Risâle-i Ehâdîs-i Erbaîn-i Sülâsiyye.				
1517	Konuşmadan önce selam vermek gerekir.	السَّلَامُ قَبْلَ الْكَلَامِ	Zayıf	Ahlak
1518	Selamı yayınız ki kurtuluşa eresiniz.	أَفْشُوا السَّلَامَ؛ تَسَلَّمُوا	Sahih	Din-Ahlak
1519	Mescidler cennet bahçeleridir.	رِيَاضُ الْجَنَّةِ الْمَسَاجِدُ	Zayıf	Fıkıh-Sosyal Hayat
1520	Namazın anahtarı abdesttir.	مِفْتَاحُ الصَّلَاةِ الطَّهُورُ	Sahih	Fıkıh
1521	Namaz dînin direğidir.	الصَّلَاةُ عِمَادُ الدِّينِ	Zayıf	Fıkıh
1522	İslam üstündür. Hiçbir şey ondan daha üstün olamaz.	الإسلام يغلو ولا يُغلى عليه	Sahih	Din-Sosyal Hayat
1523	Mümin müminin aynasıdır.	المؤمنُ مرآةُ المؤمنِ	Sahih	Ahlak
1524	Müslüman Müslümanın aynasıdır.	المسلمُ مرآةُ المسلمِ	Sahih	Din-Sosyal Hayat
1525	Namaz müminin nurudur.	الصَّلَاةُ نُورُ الْمُؤْمِنِ	Zayıf	Fıkıh
1526	Dua rahmetin anahtarıdır.	الدُّعَاءُ مِفْتَاحُ الرَّحْمَةِ	Zayıf	Dua
1527	Dua belaları defeder.	الدُّعَاءُ يَرُدُّ الْبَلَاءَ	Zayıf	Dua-Kader
1528	Sarhoşluk veren her şey haramdır.	كُلُّ مُسْكِرٍ حَرَامٌ	Sahih	Fıkıh
1529	İstiğfar (bağışlanma talebinde bulunmak) günahları siler.	الاستغفارُ ممحاةُ الذُّنُوبِ	Zayıf	Tövbe-Günah
1530	İstiğfar (bağışlanma talebinde bulunmak) edenin büyük günahları yoktur.	لا كبيرة مع الاستغفار	Zayıf	Tövbe-Günah
1531	Cennete ancak merhamet sahibi olanlar girer.	لا يدخل الجنة إلا الرحيم	Sahih	Ahlak-Ahret

1532	Kur'an okuyan kimse korkutulmaz.	لا يُخَوِّفُ قَارِئُ الْقُرْآنِ	Mevzu	Kur'an-Tıp
1533	Susmak en güzel ibadettir.	الصَّمْتُ أَرْفَعُ الْعِبَادَةَ	Zayıf	Ahlak-Fıkıh
1534	Yumuşak başlılık (uyumluluk) hikmetin başıdır.	الرِّفْقُ رَأْسُ الْحِكْمَةِ	Zayıf	Ahlak-Sosyal Hayat
1535	Öfkelenme! İşte o zaman cennet senindir.	لا تَغْضَبْ؛ وَلَكَ الْجَنَّةُ	Sahih	Ahlak-Ahiret
1536	Nikahla rızkınızı genişletiniz.	التَّمَسُّوا الرِّزْقَ بِالنِّكَاحِ	Zayıf	Fıkıh-Sosyal Hayat
1537	Dilin zinası sözdür.	زَنَا اللِّسَانِ الْكَلَامُ	Sahih	Ahlak-Fıkıh
1538	Gözlerin zinası (harama) bakmaktır.	زَنَا الْعَيْنَيْنِ النَّظْرُ	Sahih	Ahlak-Fıkıh
1539	Ben güzel ahlakı tamamlamak için gönderildim.	بُعِثْتُ لِأَتَمِّمَ مَكَارِمَ الْأَخْلَاقِ	Sahih	Peygamber-Ahlak
1540	Kötü ahlak, uğursuzluk; kadına itaat, pişmanlıktır.	سُوءُ الْخُلُقِ سُوءٌ، وَطَاعَةُ النِّسَاءِ نَدَامَةٌ	Zayıf	Kadın-Ahlak
1541	Misk kokusu, kokuların en güzelidir.	المِسْكُ أَطْيَبُ الطِّيبِ	Sahih	Sosyal Hayat
1542	Çarşılar şerli meclislerdendir.	شَرُّ الْمَجَالِسِ الْأَوْسَاقُ	Mevzu	Sosyal Hayat
1543	Vekile tazminat sorumluluğu yoktur.	لا ضَمَانَ عَلَى الْمُؤْتَمَنِ	Zayıf	Fıkıh
1544	Kaderden sakınmak onun gerçekleşmesine engel olmaz.	لا يُغْنِي حَذْرٌ مِنَ الْقَدْرِ شَيْئًا	Zayıf	Kader
1545	Kılıçlar cennetin anahtarlarıdır.	السِّيفُ مِفْتَاحُ الْجَنَّةِ	Sahih	Cihad-Ahiret
1546	Helal olan şey haram olmaz.	لا يَحْرِمُ الْحَرَامُ الْحَلَالَ	Zayıf	Fıkıh
1547	Her eziyet veren (usandıran) ateştedir.	كُلُّ مُؤْذِي فِي النَّارِ	Mevzu	Ahlak-Ahiret
1548	İnsanlarla iyi geçinmek sadakadır.	مُدَارَاةُ النَّاسِ صَدَقَةٌ	Zayıf	Ahlak
1549	Deniz suyu temizdir.	مَاءُ الْبَحْرِ طَهُورٌ	Sahih	Fıkıh
1550	Yolculuk yapın ki sıhhat bulasınız. Ve bu yolculuğun kıymetini bilin.	سَافِرُوا؛ تَصِحُّوا، وَتَسْتَعِينُوا	Sahih	Sosyal Hayat
1551	Kış mevsimi müminin baharıdır.	الشِّتَاءُ رِبِيعُ الْمُؤْمِنِ	Zayıf	Sosyal Hayat
1552	Ali'nin anılması ibadettir.	ذِكْرُ عَلِيٍّ عِبَادَةٌ	Mevzu	Sahabe-Fıkıh
1553	Zikir sadakadan daha hayırlıdır.	الذِّكْرُ خَيْرٌ مِنَ الصَّدَقَةِ	Mevzu	Zikir
1554	Dertlerin en hayırlı çaresi Kur'an'dır.	أَخْرَجَ الدَّوَاءَ الْقُرْآنُ	Zayıf	Kur'an
1555	Kader, Allah'ın sırrıdır.	الْقَدْرُ سِرُّ اللَّهِ	Zayıf	Allah-Kader
1556	Allah'a, boşamadan daha sevimsiz gelen bir helal yoktur.	لَيْسَ شَيْءٌ مِنَ الْحَلَالِ أَبْغَضَ إِلَى اللَّهِ مِنَ الطَّلَاقِ	Zayıf	Allah-Kul İlişkisi-Fıkıh

İbrahim Hanîf, ed-Dürrü's-Semîn fi Şerhi'l-Erba'în.

1557	Günahından tövbe eden onu işlememiş gibidir.	التَّائِبُ مِنَ الذَّنْبِ كَمَنْ لَا ذَنْبَ لَهُ	Sahih	Tövbe
1558	Mümin daima yokluk, zillet ya da hastalık içindedir.	الْمُؤْمِنُ لَا يَزَالُ فِي قِلَّةٍ، أَوْ ذَلَّةٍ، أَوْ عِلَّةٍ	Bulunamadı	Din-Ahlak
1559	Kim Kur'an'ı kendi görüşlerine göre tefsir ederse küfre düşer.	مَنْ فَسَّرَ الْقُرْآنَ بِرَأْيِهِ؛ فَقَدْ كَفَرَ	Bulunamadı	Kur'an-Tefsir-İman
1560	Kim bir kavime benzerse onlardandır.	مَنْ تَشَبَّهَ بِقَوْمٍ؛ فَهُوَ مِنْهُمْ	Sahih	Din-Ahlak
1561	Kabrime ziyaret eden kimseye şefaetim vacip olur.	مَنْ زَارَ قَبْرِي؛ وَجَبَّتْ لَهُ شَفَاعَتِي	Zayıf	Peygamber-Ahiret
1562	Ümmetimin en şereflipleri Kur'an'ı ezberleyenlerdir.	أَشْرَفُ أُمَّتِي: حَمَلَةُ الْقُرْآنِ	Zayıf	Kur'an-Ümmet

1563	Haya, iman alametlerindedir.	الْحَيَاءُ مِنَ الْإِيمَانِ	Sahih	İman-Ahlak
1564	En faziletli zikir الحمد لله لا اله الا الله en faziletli dua sözüdür.	أَفْضَلُ الذِّكْرِ: لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، وَأَفْضَلُ الدُّعَاءِ: الْحَمْدُ لِلَّهِ	Sahih	Dua-Zikir
1565	Müminin kalbi Allah'ın arşıdır.	قَلْبُ الْمُؤْمِنِ: عَرْشُ اللَّهِ	Mevzu	Allah-Kul İlişkisi
1566	Kim iki bayram gecesini ihya ederse kalplerin öldüğü gün onun kalbi ölmez.	مَنْ أَحْيَا لَيْلِي الْعِيدَيْنِ؛ لَمْ يَمُتْ قَلْبُهُ يَوْمَ تَمُوتُ الْقُلُوبُ	Zayıf	Fıkıh-Ahret
1567	İnsanların en hayırlısı, onlara en faydalı olandır.	خَيْرُ النَّاسِ أَنْفَعُهُمُ لِلنَّاسِ	Sahih	Ahlak
1568	Sadaka vermek belaları geri çevirir ve ömürleri uzatır.	الصَّدَقَةُ تُرُدُّ الْبَلَاءَ وَتَزِيدُ الْعُمْرَ	Bulunamadı	Ahlak-Kader
1569	Her derdin bir dermanı vardır. Günahların dermanı da Allah'tan bağışlanma dilemektir.	لِكُلِّ دَاءٍ دَوَاءٌ، وَدَوَاءُ الذُّنُوبِ الْاسْتِغْفَارُ	Zayıf	Günah-Af
1570	Dünya müminin zindanı kafirin cennetidir.	الدُّنْيَا سِجْنُ الْمُؤْمِنِ وَجَنَّةُ الْكَافِرِ	Sahih	Dünya-Ahlak
1571	Dünya ahiretin tarlasıdır.	الدُّنْيَا مَرْعَى الْآخِرَةِ	Mevzu	Dünya-Ahret
1572	Şefaetim, ümmetimin büyük günahları içindir.	شَفَاعَتِي لِأَهْلِ الْكِبَائِرِ مِنْ أُمَّتِي	Sahih	Peygamber-Ümmet-Şefa
1573	Nefsini bilen rabbini bilir.	مَنْ عَرَفَ نَفْسَهُ؛ فَقَدْ عَرَفَ رَبَّهُ	Mevzu	Allah-Kul İlişkisi
1574	Müslüman, elinden ve dilinden Müslümanların emin olduğu kimsedir.	الْمُسْلِمُ: مَنْ سَلِمَ الْمُسْلِمُونَ مِنْ لِسَانِهِ وَيَدِهِ	Sahih	Din-Ahlak
1575	Fakirin ölümü kendisi için bir rahatlaktır.	مُوتُ الْفُقَرَاءِ رَاحَةٌ	Bulunamadı	Sosyal Hayat
1576	Fakirlik övüncümdür.	الْفَقْرُ فَخْرِي	Mevzu	Peygamber-Sosyal Hayat
1577	Kim bir âlime ikramda bulunursa bana ikram etmiş olur.	مَنْ أَكْرَمَ عَالِمًا؛ فَقَدْ أَكْرَمَنِي	Zayıf	Peygamber-Alim
1578	Müslümanlar ölmezler. Bilakis fani olan bir mekandan baki olan bir mekana geçerler.	الْمُؤْمِنُونَ لَا يَمُوتُونَ، بَلْ يُنْقَلُونَ مِنْ دَارِ الْفَنَاءِ إِلَى دَارِ الْبَقَاءِ	Bulunamadı	Din-Ahret
1579	Söz verme borç yerine geçer.	الْعِدَّةُ دِينَ	Zayıf	Ahlak
1580	Pişman olmak tövbedir.	النَّدَمُ تَوْبَةٌ	Sahih	Tövbe
1581	Sabah uykusu rızka manidir.	الصَّبْحَةُ تَمْنَعُ الرِّزْقَ	Zayıf	Ahlak-Sosyal Hayat
1582	Merhamet edenlere Rahman da merhamet eder: Yerdekilere merhamet ediniz ki, göktekiler de size merhamet etsinler.	الرَّاحِمُونَ يَرْحَمُهُمُ الرَّحْمَنُ، ارْحَمُوا مَنْ فِي الْأَرْضِ؛ يَرْحَمَكُمُ مَنْ فِي السَّمَاءِ	Sahih	Allah-Kul İlişkisi-Ahlak
1583	Sizden kimin son sözü "lailaheillallah" olursa cennete girer.	مَنْ كَانَ آخِرَ كَلَامِهِ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ؛ دَخَلَ الْجَنَّةَ	Sahih	Din-Ahret
1584	Dünya çok kısa bir zamandır. Dolayısıyla Allah'a ibadet edin.	الدُّنْيَا سَاعَةٌ؛ فَاجْعَلْهَا طَاعَةً	Mevzu	Dünya-Ahlak
1585	Mütevâzî kimseyi Allah yüceltir. Kibirli kimseyi ise yere batırır.	مَنْ تَوَاضَعَ لِلَّهِ؛ رَفَعَهُ اللَّهُ، وَمَنْ تَكَبَّرَ؛ وَضَعَهُ اللَّهُ	Zayıf	Allah-Kul İlişkisi-Ahlak
1586	Cennet ehlinin çoğunluğu eblehlerdir (saf kimselerdir). Akıllıların mertebesi ise illiyiindir.	أَكْثَرُ أَهْلِ الْجَنَّةِ: الْبُهْلَةُ، وَالْعُقْلَاءُ فِي عِلِّيِّينَ	Zayıf	Ahret-Cennet ehli
1587	Kanâat tükenmez bir hazinedir.	الْقَنَاعَةُ كَنْزٌ لَا يَفْنَى	Zayıf	Ahlak
1588	Güzel söz sadakadır.	الْكَلِمَةُ الطَّيِّبَةُ صَدَقَةٌ	Sahih	Ahlak
1589	Çok gülmek kalbi öldürür.	كَثْرَةُ الصَّحَاكِ تُمِيتُ الْقَلْبَ	Sahih	Ahlak
1590	Rızkı kazanmaya çalışanı Allah sever.	الكَاسِبُ حَبِيبُ اللَّهِ	Bulunamadı	Allah-Kul İlişkisi

1591	Beşikten mezara kadar ilmi talep ediniz.	اطلبوا العلم من المهد إلى اللحد	Mevzu	İlim
1592	Âlim, Allah'ın sevgili kuludur.	العالم حبيب الله	Bulunamadı	Allah-Alim
1593	En hayırlınız, Kur'an-ı öğrenen ve öğretendir.	خَيْرُكُمْ مَنْ تَعَلَّمَ الْقُرْآنَ وَعَلَّمَهُ	Sahih	Kur'an-İlim
1594	Ameller niyetlere göredir.	إِنَّمَا الْأَعْمَالُ بِالنِّيَّاتِ	Sahih	Din-Ahlak
1595	Kurtuluş doğruluktur.	النَّجَاةُ فِي الصِّدْقِ	Zayıf	Ahlak
1596	En faziletli sadaka doğruyu söylemektir.	أَفْضَلُ الصَّدَقَةِ: كَلِمَةُ حَقِّ	Bulunamadı	Ahlak
XIX. Asır Manzum Kırk Hadislerde Yer Alan Rivayetler				
Şeyhî, Tercüme-i Hadîs-i Erba'în.				
1597	Sizden kimin son sözü "lailaheillallah" olursa cennete girer.	مَنْ كَانَ آخِرَ كَلَامِهِ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ؛ دَخَلَ الْجَنَّةَ	Sahih	Din-Ahret
1598	Cennet cömertler yurduudur.	الْجَنَّةُ دَارُ الْأَسْحَابِ	Zayıf	Ahlak-Ahret
1599	Kim hayırlı bir işe öncü olursa o işi yapanın karşılığında öncü olan için de vardır.	مَنْ دَلَّ عَلَى خَيْرٍ؛ فَلَهُ أَجْرُ فَاعِلِهِ	Sahih	Ahlak-Sosyal Hayat
1600	Hayrı güzel yüzlülerde arayınız.	اطلبوا الخيرَ عندَ جِسانِ الوجوه	Zayıf	Ahlak-Sosyal Hayat
1601	Güzel söz sadakadır.	الكَلِمَةُ الطَّيِّبَةُ صَدَقَةٌ	Sahih	Ahlak
1602	Ya âlim ol ya öğrenen ol veya dinleyen ol! Ama dördüncüsü olma! Helak olursun.	كُنْ عَالِمًا، أَوْ مُتَعَلِّمًا، أَوْ مُسْتَمِعًا، وَلَا تُكُنْ رَابِعًا؛ فَتَهْلُكُ	Zayıf	İlim
1603	Kim Kur'an'ı kendi görüşlerine göre tefsir ederse küfre düşer.	مَنْ فَسَّرَ الْقُرْآنَ بِرَأْيِهِ؛ فَقَدْ كَفَرَ	Bulunamadı	Kur'an-Tefsir-İman
1604	Kim gözlerini severse ikinci vaktinden sonra yazmasın!	مَنْ أَحَبَّ كَرِيمَتِيهِ لَمْ يَكْتُتِبْ بَعْدَ الْعَصْرِ	Mevzu	Sosyal Hayat-Tıp
1605	Kim âlimlerin önüne geçerse sanki Kur'an'ın önüne geçmiş gibi olur.	مَنْ تَقَدَّمَ عَالِمًا؛ فَكَأَنَّمَا جَلَسَ فِي الْمِصْحَفِ	Mevzu	Alim-Kur'an
1606	Beşikten mezara kadar ilmi talep ediniz.	اطلبوا العلم من المهد إلى اللحد	Mevzu	İlim
1607	Kim bana bir salavat getirirse zerre miktarı günahı kalmaz.	مَنْ صَلَّى عَلَيَّ مَرَّةً؛ لَمْ يَبْقَ مِنْ ذُنُوبِهِ ذَرَّةٌ	Mevzu	Peygamber-Salât-Günah
1608	Dünyayı terk etmek her ibadetin başıdır.	تَرَكُ الدُّنْيَا رَأْسُ كُلِّ عِبَادَةٍ	Mevzu	Fıkıh-Ahlak
1609	Dünya çok kısa bir zamandır. Dolayısıyla Allah'a ibadet edin.	الدُّنْيَا سَاعَةٌ؛ فَاجْعَلْهَا طَاعَةً	Mevzu	Dünya-Ahlak
1610	Kıyamet günü insanların en önde geleni, bana en çok salat edenlerdir.	إِنَّ أَوْلَى النَّاسِ بِي يَوْمَ الْقِيَامَةِ: أَكْثَرُهُمْ عَلَيَّ صَلَاةً	Sahih	Peygamber-Salât-Ahret
1611	Allah dünyada insanlara eziyet edenlere, eziyet eder.	إِنَّ اللَّهَ يُعَذِّبُ الَّذِينَ يُعَذِّبُونَ النَّاسَ فِي الدُّنْيَا	Sahih	Allah-Kul İlişkisi
1612	Dünya sevgisi her hatanın başıdır.	حُبُّ الدُّنْيَا رَأْسُ كُلِّ خَطِيئَةٍ	Mevzu	Ahlak-Dünya
1613	Sadaka vermek belaları geri çevirir ve ömürleri uzatır.	الصَّدَقَةُ تُرَدُّ الْبَلَاءَ وَتَزِيدُ الْعُمَرَ	Bulunamadı	Ahlak-Kader
1614	Zikirlerin en hayırlısı Allah'tan başka ilah olmadığına şahitlikte bulunmaktır.	خَيْرُ الْأَذْكَارِ شَهَادَةٌ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ	Bulunamadı	Din-Zikir
1615	Müslüman, elinden ve dilinden Müslümanların emin olduğu kimsedir.	الْمُسْلِمُ: مَنْ سَلِمَ الْمُسْلِمُونَ مِنْ لِسَانِهِ وَيَدِهِ	Sahih	Din-Ahlak
1616	Kim (gerekli yer ve zamanda) susarsa kurtuluşa erer.	مَنْ صَمَتَ؛ نَجَا	Sahih	Ahlak-Sosyal Hayat

1617	Kim bir kardeşinin ayıbını örterse Allah ta onun dünya ve ahiretteki ayıplarını örter.	مَنْ سَتَرَ عَيْبَ أَخِيهِ الْمُسْلِمِ؛ سَتَرَهُ اللَّهُ تَعَالَى فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ	Sahih	Allah-Kul İlişkisi-Ahiret
1618	Allah bütün işlerde incelikle, zarafetle davranmayı sever.	إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الرِّفْقَ فِي الْأَمْرِ كُلِّهِ	Sahih	Allah-Kul İlişkisi-Ahlak
1619	Kim benim sünnetimi terk ederse şefaati ona ulaşmaz.	مَنْ تَرَكَ سُنَّتِي؛ لَمْ يَنْلِ شَفَاعَتِي	Sahih	Sünnet-Şefaati
1620	Gıybet zinadan (sonuç itibarıyla) daha şiddetlidir.	الغَيْبَةُ أَشَدُّ مِنَ الزَّانَا	Zayıf	Ahlak-Sosyal Hayat
1621	Kişi Müslüman kardeşine yardımcı olduğu sürece Allah da ona yardım eder.	اللَّهُ فِي عَوْنِ الْعَبْدِ، مَا كَانَ الْعَبْدُ فِي عَوْنِ أَخِيهِ الْمُسْلِمِ	Sahih	Allah-Kul İlişkisi-Ahlak
1622	Dünyada ipek giyen (erkek) ahiret hayatında giyemeyecektir.	مَنْ لَبَسَ الْحَرِيرَ فِي الدُّنْيَا، لَمْ يَلْبَسْهُ فِي الْآخِرَةِ	Sahih	Fıkıh-Ahiret
1623	Günahından tövbe eden onu işlememiş gibidir.	التَّائِبُ مِنَ الذَّنْبِ كَمَنْ لَا ذَنْبَ لَهُ	Sahih	Tövbe
1624	Cahillikten daha büyük bir fakirlik, akıldan daha üstün bir zenginlik yoktur.	لَا فَقْرٌ أَشَدُّ مِنَ الْجَهْلِ، وَلَا مَالٌ أَعَزُّ مِنَ الْعَقْلِ	Mevzu	Sosyal Hayat
1625	Çok gülmek kalbi öldürür.	كَثْرَةُ الضَّحْكِ تُمِيتُ الْقَلْبَ	Sahih	Ahlak
1626	En hayırlımız, Kur'an-ı öğrenen ve öğretenidir.	خَيْرُكُمْ مَنْ تَعَلَّمَ الْقُرْآنَ وَعَلَّمَهُ	Sahih	Kur'an-İlim
1627	Kim bir kardeşinin ihtiyacını giderirse, Allah da onun ihtiyacını giderir.	مَنْ كَانَ فِي حَاجَةِ أَخِيهِ؛ كَانَ اللَّهُ فِي حَاجَتِهِ	Sahih	Allah-Kul İlişkisi-Ahlak
1628	Dünya ahiretin tarlasıdır.	الدُّنْيَا مَرْعَى الْآخِرَةِ	Mevzu	Dünya-Ahiret
1629	Cömert bir cahil Allah'a cimri bir âbiden daha sevimlidir.	الْجَاهِلُ السَّخِيُّ أَحَبُّ إِلَى اللَّهِ مِنَ الْعَابِدِ الْبَخِيلِ	Zayıf	Allah-Kul İlişkisi
1630	Sabah namazını güneş doğmasına yakın bir vakitte kılın, zira sevabı daha çoktur.	اسْتَفِرُّوا بِالْفَجْرِ؛ فَإِنَّهُ أَعْظَمُ لِلْأَجْرِ	Sahih	Fıkıh-Sevap
1631	Allah'ın en sevmediği kimseler (hakkı kabul etme konusunda) inatçı düşmanlardır.	إِنَّ أَبْغَضَ الرِّجَالِ إِلَى اللَّهِ الْأَلَدَ الْخَصْمَ	Sahih	Allah-Kul İlişkisi-Ahlak
Hikmet, Tercüme-i Hadîs-i Erba'în.				
1632	Müslüman, elinden ve dilinden Müslümanların emin olduğu kimsedir.	الْمُسْلِمُ؛ مَنْ سَلِمَ الْمُسْلِمُونَ مِنْ لِسَانِهِ وَيَدِهِ	Sahih	Din-Ahlak
1633	Hayâ, imanın şubelerindedir.	الْحَيَاءُ شُعْبَةٌ مِنَ الْإِيمَانِ	Sahih	İman-Ahlak
1634	Müslümana sövmek fısk, onu öldürmek küfürdür.	سَبَابُ الْمُسْلِمِ فُسُوقٌ، وَقِتَالُهُ كُفْرٌ	Sahih	İman-Ahlak
1635	Sabah-akşam mescide gidip gelen kimseye Allah, cennette o kişi için ikramlar hazırlar.	مَنْ غَدَا إِلَى الْمَسْجِدِ أَوْ رَاحَ، أَعَدَّ اللَّهُ لَهُ فِي الْجَنَّةِ نَزْلًا	Sahih	Fıkıh-Ahiret
1636	Kim dünyada şarap içer de tövbe etmezse, cennet şarabından mahrum kalır.	مَنْ شَرِبَ الْخَمْرَ فِي الدُّنْيَا ثُمَّ لَمْ يَتَّيَّبْ مِنْهَا؛ حُرِمَ فِي الْآخِرَةِ	Sahih	Fıkıh-Ahiret
1637	Kim Allah için bir gün oruç tutarsa, Allah onun yüzünü ateşten yetmiş yıl uzak tutar.	مَنْ صَامَ يَوْمًا فِي سَبِيلِ اللَّهِ؛ بَاعَدَ اللَّهُ وَجْهَهُ عَنِ النَّارِ سَبْعِينَ خَرِيفًا	Sahih	Fıkıh-Ahiret
1638	Ölüye ailesinin ağlamasından dolayı azap edilir.	إِنَّ الْمَيِّتَ لَيُعَذَّبُ بِبُكَاءِ أَهْلِهِ	Sahih	Kabir
1639	Dünyada ipek giyen (erkek) ahiret hayatında giyemeyecektir.	مَنْ لَبَسَ الْحَرِيرَ فِي الدُّنْيَا، لَمْ يَلْبَسْهُ فِي الْآخِرَةِ	Sahih	Fıkıh-Ahiret
1640	Müslüman kardeşini üç günden fazla terk etmek (ona küsmek) Müslümana helal olmaz.	لَا يَجُزُّ لِامْرِئٍ أَنْ يَهْجَرَ أَخَاهُ فَوْقَ ثَلَاثِ	Sahih	Ahlak-Fıkıh
1641	Kim istemedikleri halde bir topluluğun konuşmalarını dinlerse kıyamet günü kulağına kurşun dökülür.	مَنْ اسْتَمَعَ إِلَى حَدِيثِ قَوْمٍ وَهُمْ لَهُ كَارُهُونَ؛ صَبَّ فِي أُذُنَيْهِ الْإِنْتِاقُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ	Sahih	Ahlak-Fıkıh

1642	Kim bir kardeşinin ihtiyacını giderirse, Allah da onun ihtiyacını giderir.	مَنْ كَانَ فِي حَاجَةِ أَخِيهِ؛ كَانَ اللَّهُ فِي حَاجَتِهِ	Sahih	Allah-Kul İlişkisi-Sosyal-Hayat
1643	Sizden biriniz düğün yemeğine davet edildiğinde ona icabet etsin.	إِذَا دُعِيَ أَحَدُكُمْ إِلَى الْوَلِيمَةِ، فَلْيَأْتِهَا	Sahih	Sosyal Hayat
1644	Sizden biriniz bir şey içtiği zaman kaba üflemesin.	إِذَا شَرِبَ أَحَدُكُمْ؛ فَلَا يَنْتَفِسْ فِي الْإِنَاءِ	Sahih	Sosyal Hayat
1645	Bir Müslümanın üç çocuğu buluş çağına ermeden ölürse, Allah, o çocuklara olan rahmeti sayesinde anne ve babasını cennete koyar.	مَا مِنْ مُسْلِمٍ يَمُوتُ لَهُ ثَلَاثَةٌ مِنَ الْوَالِدِ لَمْ يَبْلُغُوا الْجَنَّةَ، إِلَّا أَدْخَلَهُ اللَّهُ الْجَنَّةَ بِفَضْلِ رَحْمَتِهِ إِيَّاهُمْ	Sahih	Allah-Kul İlişkisi-Ahiret
1646	Bir Müslümana acı veren -diken veya daha küçük bir şey bile olsa- Allah o acıya karşılık olarak günahlarını örter ve ağacın yaprağını döktüğü gibi o kişinin günahları dökülür.	مَا مِنْ مُسْلِمٍ يُصِيبُهُ أذى شَوْكَةٍ فَمَا فَوْقَهَا، إِلَّا كَفَّرَ اللَّهُ بِهَا سَيِّئَاتِهِ، وَحَطَّتْ عَنْهُ ذُنُوبُهُ كَمَا تَحُطُّ الشَّجَرَةُ وَرَقَهَا	Sahih	Allah-Kul İlişkisi
1647	Bir Müslümanın cenaze namazını kılan kimse için bir kırat vardır. Cenazeye katılıp define de iştirak edene iki kırat vardır. İki kırat nedir diye sorulunca Hz. Peygamber: "İki büyük dağ gibidir" buyurdu.	مَنْ شَهِدَ الْجَنَازَةَ حَتَّى يُصَلِّيَ عَلَيْهَا؛ فَلَهُ قِيرَاطٌ، وَمَنْ شَهِدَهَا حَتَّى تُدْفَنَ؛ فَلَهُ قِيرَاطَانِ، وَمَا الْقِيرَاطَانِ؟ قَالَ: مِثْلُ الْجَبَلَيْنِ الْعَظِيمَيْنِ	Sahih	Fıkıh-Sevap
1648	Allah bir kimse hakkında hayır dilerse, onu musibetle imtihan eder.	مَنْ يُرِدِ اللَّهُ بِهِ خَيْرًا، يُصِيبْ مِنْهُ	Sahih	Allah-Kul İlişkisi
1649	Kim on defa لا اله الا الله وحده لا شريك له له الملك وله الحمد وهو على كل شيء قدير derse, sanki İsmail'in soyundan dört kişiyi azat etmiş gibi olur.	مَنْ قَالَ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ، لَهُ الْمُلْكُ وَلَهُ الْحَمْدُ، وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ عَشْرَ مَرَّاتٍ؛ كَانَ كَمَنْ أَعْتَقَ أَرْبَعَةَ أَنْفُسٍ مِنْ وَلَدِ إِسْمَاعِيلَ	Sahih	Dua-Sevap
1650	Kim bir günde yüz defa سبحان الله وبحمده derse, günahları denizlerin köpüğü kadar da olsa affolunur.	مَنْ قَالَ: سُبْحَانَ اللَّهِ وَبِحَمْدِهِ، فِي يَوْمٍ مِائَةَ مَرَّةٍ؛ حُطَّتْ عَنْهُ خَطَايَاهُ، وَإِنْ كَانَتْ مِثْلَ زَبَدِ الْبَحْرِ	Sahih	Dua-Günah
1651	Alenen günah işleyenler hariç ümmetim affa uğrayacaktır.	كُلُّ أُمَّتِي مُعَافَى إِلَّا الْمَجَاهِرُونَ	Sahih	Günah-Af
1652	Koğuculuk yapan cennete giremez.	لَا يَدْخُلُ الْجَنَّةَ قَتَّاتٌ	Sahih	Ahlak-Ahiret
1653	Akrabalık ilişkilerini kesenler cennete giremez.	لَا يَدْخُلُ الْجَنَّةَ قَاطِعُ رَحِمٍ	Sahih	Ahlak-Ahiret
1654	Sizden biriniz arkadaşının yaptığı alışverişin üzerine alışveriş yapmasın.	لَا يَبِيعُ بَعْضُكُمْ عَلَى بَيْعِ بَعْضٍ	Sahih	Fıkıh
1655	Sizden biriniz arkadaşının nişanı üzerine nişan teklifi yapmasın.	لَا يَخْطُبُ أَحَدُكُمْ عَلَى خَطْبَةِ أَخِيهِ	Sahih	Fıkıh
1656	Tuvalete gittiğinizde (ister küçük ister büyük abdest olsun) kibleyi karşınıza almadığınız gibi, arkanıza da almayın. Fakat yönünüzü doğu veya batıya döndürün.	إِذَا أَتَيْتُمُ الْغَائِطَ؛ فَلَا تَسْتَقْبِلُوا الْقِبْلَةَ، وَلَا تَسْتَدْبِرُوهَا بِنُورٍ، وَلَا بَغَائِطٍ، وَلَكِنْ شَرَّفُوا، أَوْ غَرَّبُوا	Sahih	Fıkıh-Sosyal Hayat
1657	Geceyi (mazeretsiz) kocasının yatağını terk ederek geçiren kadına sabaha kadar melekler lanet eder.	إِذَا بَاتَتِ الْمَرْأَةُ هَاجِرَةً فَرَأَتْ زَوْجَهَا؛ لَعَنَتْهَا الْمَلَائِكَةُ حَتَّى تُصْبِحَ	Sahih	Kadın-Sosyal Hayat
1658	Veba salgınının olduğu yere girmeyiniz. Bulduğunuz yerde veba salgını olursa sizde oradan ayrılmayınız.	إِذَا سَمِعْتُمُ الطَّاعُونَ بِأَرْضٍ؛ فَلَا تَدْخُلُوهَا، وَإِذَا وَقَعَ بِأَرْضٍ وَأَنْتُمْ بِهَا؛ فَلَا تَخْرُجُوا مِنْهَا	Sahih	Tıp
1659	Kim bir (canlı) resim çizerse, Allah ona çizdiği o resme can üfürünceye kadar azap eder. O resimden de ebediyen bir fayda göremez.	مَنْ صَوَّرَ صُورَةً؛ فَإِنَّ اللَّهَ مُعَذِّبُهَا حَتَّى يَنْفُخَ فِي رُوحِهَا، وَلَيْسَ بِنَافِعِهِ أَبَدًا	Sahih	Fıkıh-Ahiret
1660	Kim haksız yere bir karış toprak elde ederse, Allah o kimseyi yerin yetmiş kat altına batırır.	مَنْ ظَلَمَ قَيْدَ شِبْرٍ مِنَ الْأَرْضِ؛ طَوَّقَهُ اللَّهُ مِنَ سَبْعِينَ أَرْضِيًّا	Sahih	Fıkıh-Ahiret
1661	Kafir bile olsa mazlumun bedduasından kaçın.	انْفُوا دَعْوَةَ الْمَظْلُومِ، وَإِنْ كَانَ كَافِرًا	Hasen	Ahlak-Terhib
1662	Allah'a ve ahiret gününe iman eden misafirine ikramda bulunsun.	مَنْ كَانَ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ، فَلْيُكْرِمْ ضَيْفَهُ	Sahih	Allah-Kul İlişkisi-Ahlak

1663	Akşam yemeği konulmuş ve namaz da girmiş (kamet edilmiş) ise, siz önce yemeği yiyiniz.	إِذَا وَضِعَ الْعِشَاءُ، وَأُفِيْمَتِ الصَّلَاةُ؛ فَابْدُوا بِالْعِشَاءِ	Sahih	Fıkıh-Sosyal Hayat
1664	Esnemek şeytandandır. Sizden biri esnediği zaman gücü yettiğince ağzını kapatsın. Kişi (ağzını açarak) esnediği vakit şeytan güler.	التَّأْوُبُ مِنَ الشَّيْطَانِ إِذَا تَنَأَّبَ أَحَدُكُمْ فَلْيُكْظِمْ مَا اسْتِنَّاعَ فَإِذَا قَالَهَا صَحَّحَكَ مِنْهُ الشَّيْطَانُ	Sahih	Sosyal Hayat-Şeytan
1665	Kim ilmi isteyerek yola çıkarsa Allah, cennete giden yolu kolaylaştırır.	مَنْ سَلَكَ طَرِيقًا يَلْتَمِسُ فِيهِ عِلْمًا؛ سَهَّلَ اللَّهُ لَهُ طَرِيقًا إِلَى الْجَنَّةِ	Sahih	İlim
1666	İnsanlara merhamet etmeyene Allah da merhamet etmez.	لَا يُرْحَمُ اللَّهُ مَنْ لَا يَرْحَمُ النَّاسَ	Sahih	Allah-Kul İlişkisi-Ahlak
1667	Kim inanarak ve karşılığını Allah'tan umarak Ramazan ayını ihya ederse geçmiş günahları affolur.	مَنْ قَامَ رَمَضَانَ إِيمَانًا وَاحْتِسَابًا؛ غُفِرَ لَهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِهِ	Sahih	Fıkıh-Ahret
1668	Allah için hac yapan ve bu hac ibadeti esnasında cinsi münasebette bulunmayan, kavga etmeyen kimse, hacdan annesinden doğduğu günkü gibi günahsız döner.	مَنْ حَجَّ لِلَّهِ فَلَمْ يَرْفُثْ، وَلَمْ يَفْسُقْ، رَجَعَ كَيَوْمِ وُلِدَتْهُ أُمُّهُ	Sahih	Fıkıh-Günah
1669	Sizden biriniz imamdan önce başını kaldırdığı zaman Allah'ın suretini eşek suretine başını eşek başına çevirmesinden korkmaz mı?	أَمَا يَخْشَى أَحَدُكُمْ إِذَا رَفَعَ رَأْسَهُ قَبْلَ الْإِمَامِ؛ أَنْ يُحَوَّلَ اللَّهُ رَأْسَهُ رَأْسَ جِمَارٍ، أَوْ صُورَتَهُ صُورَةَ جِمَارٍ	Sahih	Fıkıh
1670	Ben kulumun zannı üzereyim. Beni zikrettiği vakit kulumla beraberim.	أَنَا عِنْدَ ظَنِّ عَبْدِي، وَأَنَا مَعَ عَبْدِي إِذَا ذَكَرَنِي	Sahih	Allah-Kul İlişkisi
1671	Hz. Peygamber rabbinden şöyle nakletti: "kulumu iki gözünü alarak imtihan ettiğimde sabrederse gözlerine karşılık olarak ona cenneti veririm.	قَالَ رَسُولُ اللَّهِ حِكَايَةً عَنْ رَبِّهِ عَزَّ وَجَلَّ: إِذَا ابْتَلَيْتُ عَبْدِي بِحَبِيبَتَيْهِ فَصَبَرَ؛ عَوَّضْتُهُ بِهِمَا الْجَنَّةَ	Sahih	Allah-Kul İlişkisi-Ahret
1672	Ameller ancak son durumlarına göre değerlendirilir.	إِنَّمَا الْأَعْمَالُ بِالْخَوَاتِيمِ	Sahih	Fıkıh

Telif Tarihi Tespit Edilemeyen Manzum Kırk Hadislerde Yer Alan Rivayetler

İlâhî, I. Kırk Hadis

1673	Dünya sevgisi her hatanın başıdır.	حُبُّ الدُّنْيَا رَأْسُ كُلِّ خَطِيئَةٍ	Mevzu	Ahlak-Dünya
1674	Sabreden kazanır.	مَنْ صَبَرَ ظَفَرَ	S.Sözü	Ahlak
1675	Emaneti (güvenilirliği) olmayanın imanı da yoktur.	لَا إِيمَانَ لِمَنْ لَا أَمَانَةَ لَهُ	Sahih	Ahlak-Din
1676	Kim insanlardan güçlü olmayı istiyorsa Allah'a tevekkül etsin.	مَنْ حَبَّ أَنْ يَكُونَ قَوِيًّا فِي النَّاسِ؛ فَلْيَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ	Zayıf	Allah-Kul İlişkisi-Ahlak
1677	Sizden biriniz kendisi için istediği/arzuladığı şeyi kardeşi için de istemedikçe kâmil mümin olmaz.	لَا بُؤْمِنُ أَحَدُكُمْ؛ حَتَّى يُحِبَّ لِأَخِيهِ مَا يُحِبُّ لِنَفْسِهِ	Sahih	Ahlak-İman
1678	İki günü eşit olan aldanmıştır.	مَنْ اسْتَوَى يَوْمَاهُ؛ فَهُوَ مَغْبُورٌ	Zayıf	Sosyal Hayat
1679	Ölüm, mümine verilen hediyedir.	الْمَوْتُ تُحْفَةٌ الْمُؤْمِنِ	Sahih	Din-Ahret
1680	Allah, sırf malı için zengin kimseye tevâzûda bulunan fakire lanet eder.	لَعَنَ اللَّهُ قَوِيْرًا تَوَاضَعَ لِغَنِيِّ لِأَجْلِ مَالِهِ	Mevzu	Allah-Kul İlişkisi-Ahlak
1681	Nimetleri zikretmek şükürdür.	التَّحَدُّثُ بِالنِّعَمِ شُكْرٌ	Sahih	Ahlak
1682	Zulüm, kıyamet günü karanlık olacaktır.	الظُّلْمُ ظُلُمَاتٌ يَوْمَ الْقِيَامَةِ	Sahih	Ahlak-Ahret
1683	Cimri ateştedir, arkadaşı İblis'tir.	الْبَخِيلُ فِي النَّارِ وَرَفِيقُهُ ابْلِيسُ	Bulunamadı	Ahlak-Şeytan
1684	İnsanlara gücün yettiği kadar ikram et!	أَكْرَمِ النَّاسَ عَلَى قَدْرِ إِكْرَامِكَ	Bulunamadı	Ahlak-Sosyal Hayat
1685	Selamet birlik olmaktadır.	السَّلَامَةُ فِي الْوَحْدَةِ	Bulunamadı	Sosyal Hayat

1686	Sabretmek imanın yarısıdır.	الصَّبْرُ نِصْفُ الْإِيمَانِ	Sahih	Din-Ahlak
1687	İbadetlerin en faziletlisi zahmetli olandır.	أَفْضَلُ الْعِبَادَاتِ أَحْمَزُهَا	Mevzu	Fıkıh-Ahlak
1688	Kim ilim talep ederse o ilim, geçmişte yaptıklarına kefarettir.	مَنْ طَلَبَ الْعِلْمَ؛ كَانَ كَفَّارَةً لِمَا مَضَى	Zayıf	İlim-Af
1689	Allah bir kuluna öfkelendiği zaman onu (cennetin) (harcinslerinin) dışındakilerle beraber haşreder.	إِذَا غَضِبَ اللَّهُ عَبْدًا حُسْرَهُ مَعَ غَيْرِ جَنْبِهِ	Bulunamadı	Allah-Kul İlişkisi-Ahret
1690	Cennet cömertler yurduudur.	الْجَنَّةُ دَارُ الْأَسْحِيَاءِ	Zayıf	Ahlak-Ahret
1691	Her küp içindekini sızdırır.	كُلُّ إِنَاءٍ يَتَرَشَّحُ بِمَا فِيهِ	Mevzu	Sosyal Hayat
1692	Fakirleri sevmek iman alametlerindendir.	حُبُّ الْفُقَرَاءِ مِنَ الْإِيمَانِ	Bulunamadı	Ahlak-Din
1693	Sen sevdiğinle berabersin.	أَنْتَ مَعَ مَنْ أَحْبَبْتَ	Sahih	Sosyal Hayat-Ahret
1694	İlmi esirgemek (helal) uygun değildir.	الْعِلْمُ لَا يَجْلُ مِنْعُهُ	Zayıf	İlim
1695	Her şeyin bir cilası vardır. Kalbin cilası da Allah'ı zikretmektir.	لِكُلِّ شَيْءٍ صِقَالٌ، وَصِقَالُ الْقُلُوبِ: ذِكْرُ اللَّهِ	Zayıf	Zikir
1696	Yalancı benim ümmetinden değildir.	الْكَذَّابُ لَيْسَ مِنْ أُمَّتِي	Bulunamadı	Ahlak-Ümmet
1697	Sünnetimi terk eden kimseye şefaati haram olur.	مَنْ ضَيَّعَ سُنَّتِي؛ حُرِّمَتْ عَلَيْهِ شَفَاعَتِي	Mevzu	Sünnet-Şefaati
1698	Kim bile isteye namaz kılmayı terk ederse küfre düşer.	مَنْ تَرَكَ الصَّلَاةَ مُنْعَمِدًا؛ فَقَدْ كَفَرَ	Sahih	Din-İman
1699	Kişinin dilini sadakaya alıştırmayı mutluluğuna vesiledir.	مَنْ سَعَادَةَ الْمَرْءِ أَنْ يَذْكَرَ لِسَانَهُ الصَّدَقَةَ	Bulunamadı	Ahlak-Sosyal Hayat
1700	İnsanlara merhamet etmeyene Allah da merhamet etmez.	لَا يُرْحَمُ اللَّهُ مَنْ لَا يُرْحَمُ النَّاسَ	Sahih	Allah-Kul İlişkisi-Ahlak
1701	Âlimin ölümüne üzülmeyen kimsede münafıklık alameti vardır. (münafık olur)	مَنْ لَمْ يَحْزَنْ بِمَوْتِ الْعَالِمِ؛ فَهُوَ مُنَافِقٌ	Bulunamadı	Alim-Din
1702	Kim ahiret için yapılan amellerle dünya nimetlerini isterse ahirette kendisi için bir nasip yoktur.	مَنْ طَلَبَ الدُّنْيَا بِعَمَلِ الْآخِرَةِ؛ فَمَا لَهُ فِي الْآخِرَةِ مِنْ نَصِيبٍ	Zayıf	Dünya-Ahret
1703	Kıyamet günü insanlar niyetleri üzere diriltilir.	يُيَعِّثُ النَّاسُ فِي يَوْمِ الْقِيَامَةِ عَلَى قَدْرِ نِيَّتِهِمْ	Sahih	Ahret
1704	Cennet mekarihle (insanın canını sıkan hoş karşılanmayan şeylerle) kuşatılmıştır. Cehennem ise şehavatla (gönle hoş gelen şeylerle) kuşatılmıştır.	حُفَّتِ الْجَنَّةُ بِالْمَكَارِهِ، وَحُفَّتِ النَّارُ بِالشَّهَوَاتِ	Sahih	Din-Ahret
1705	Komşusuna ikramda bulunan kimseye cennet vacip olur.	مَنْ أَكْرَمَ جَارَهُ؛ وَجَبَتْ لَهُ الْجَنَّةُ	Bulunamadı	Ahlak-Ahret
1706	Müslüman, elinden ve dilinden Müslümanların emin olduğu kimsedir.	الْمُسْلِمُ: مَنْ سَلِمَ الْمُسْلِمُونَ مِنْ لِسَانِهِ وَيَدِهِ	Sahih	Din-Ahlak
1707	Allah bir kulunu severse günah ona zarar vermez.	إِذَا أَحَبَّ اللَّهُ عَبْدًا؛ لَمْ يَضُرَّهُ ذَنْبٌ	Zayıf	Allah-Kul İlişkisi
1708	Ümmetimin fesada düştüğü zaman kim benim sünnetime sarılırsa yüz şehit sevabı vardır.	مَنْ تَمَسَّكَ سُنَّتِي عِنْدَ فَسَادِ أُمَّتِي؛ فَلَهُ أَجْرُ مِائَةِ شَهِيدٍ	Zayıf	Sünnet-Sevap
1709	Zekâtı verilen malın sorumluluğu kalkmıştır.	كُلُّ مَالٍ أُعْطِيَ زَكَاةً؛ فَقَدْ ذَهَبَتْ أَبْلُتُهُ (وَبَلَّتُهُ)	S.Sözü	Fıkıh
1710	Aza şükretmeyen, çoğa da etmez.	مَنْ لَمْ يَشْكُرِ الْقَلِيلَ؛ لَمْ يَشْكُرِ الْكَثِيرَ	Sahih	Ahlak
1711	Sizden kimin son sözü "lailaheillallah" olursa cennete girer.	مَنْ كَانَ آخِرَ كَلَامِهِ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ؛ دَخَلَ الْجَنَّةَ	Sahih	Din-Ahret

İlâhî, II. Kırk Hadis

1712	Allah'a en sevimli olan ameller, azda olsa devamlı olmalıdır.	أَحَبُّ الْأَعْمَالِ إِلَى اللَّهِ: أَدْوَمُهَا وَإِنْ قَلَّ	Sahih	Allah-Kul İlişkisi-Fıkıh
1713	Sizden biriniz kendisi için istediği/arzuladığı şeyi kardeşi için de istemediğiçe kâmil mümin olmaz.	لَا يُؤْمِنُ أَحَدُكُمْ؛ حَتَّى يُحِبَّ لِأَخِيهِ مَا يُحِبُّ لِنَفْسِهِ	Sahih	Ahlak-İman
1714	Beni rüyasında gören gerçekten beni görmüştür. Çünkü şeytan benim şeklime (rüyada bile) giremez.	مَنْ رَأَى فِي الْمَنَامِ فَقَدْ رَأَى وَإِنَّ الشَّيْطَانَ لَا يَمْتَلِئُ بِي	Sahih	Peygamber-Rüya-Şeytan
1715	Sen sevdiğinle berabersin.	أَنْتَ مَعَ مَنْ أَحْبَبْتَ	Sahih	Sosyal Hayat-Ahret
1716	Allah katında kıyamet günü insanların en kötüsü ahiretini başkasına ait dünyalar ile feda edendir.	إِنْ شَرَّ النَّاسِ عِنْدَ اللَّهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ: عَبْدٌ أَذْهَبَ آخِرَتَهُ بِدُنْيَا غَيْرِهِ	Zayıf	Dünya-Ahret
1717	Allah bütün işlerde incelikle, zarafetle davranmayı sever.	إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الرَّفْقَ فِي الْأَمْرِ كُلِّهِ	Sahih	Allah
1718	Üç kişi bir arada bulunurken ikisi diğerini bırakarak kendi aralarında fısıldaşmasın!	إِذَا كَانُوا ثَلَاثَةً؛ فَلَا يَتَنَاجَى اثْنَانِ دُونَ الثَّلَاثِ	Sahih	Ahlak-Sosyal Hayat
1719	Cennetin içine muttali oldum, çoğunluğunun fakirler olduğunu gördüm. Cehennem içine muttali oldum, çoğunluğunun kadınlar olduğunu gördüm.	اطَّلَعْتُ فِي الْجَنَّةِ فَرَأَيْتُ أَكْثَرَ أَهْلِهَا الْفُقَرَاءَ، وَاطَّلَعْتُ فِي النَّارِ فَرَأَيْتُ أَكْثَرَ أَهْلِهَا النِّسَاءَ.	Sahih	Ahlak-Kadın-Ahret
1720	Benden sonra erkekler için kadınlardan daha zararlı bir imtihan yoktur. (bırakmadım)	مَا تَرَكَتُ بَعْدِي فِتْنَةً أَضَرَّ عَلَى الرَّجَالِ مِنَ النِّسَاءِ	Sahih	Kadın
1721	Bir kadın şu dört özellikten biri için nikahlanır: malı, soyu, güzelliği ve dini. Sen dindar olmanı tercih et!	تُنْكَحُ الْمَرْأَةُ لِأَرْبَعٍ: لِمَالِهَا، وَلِحَسْبِهَا، وَلِجَمَالِهَا، وَلِدِينِهَا، فَاطْفَرْ بِذَاتِ الدِّينِ	Sahih	Kadın-Sosyal Hayat
1722	Bir Müslüman karşılığını Allah'tan umarak ailesine infakta bulunursa kendisi için sadaka olur.	إِنَّ الْمُسْلِمَ إِذَا أَنْفَقَ عَلَى أَهْلِهِ نَفَقَةً، وَهُوَ يَحْتَسِبُهَا؛ كَانَتْ لَهُ صَدَقَةً	Sahih	Ahlak-Sosyal Hayat
1723	İyilik olan her şey sadakadır.	كُلُّ مَعْرُوفٍ صَدَقَةٌ	Sahih	Ahlak
1724	Sizden birinizin ailesi ile ayrılığı uzun sürerse eşinin kapısını gece vakti çalması!	إِذَا طَالَ أَحَدُكُمْ الْغَيْبَةَ؛ فَلَا يَطْرُقُ أَهْلَهُ لَيْلًا	Sahih	Kadın-Sosyal Hayat
1725	(Cinsel ilişkiden sonra) abdest al ve cinsel organını yıka!	تَوَضَّأًا، وَاغْسِلْ ذَكَرَكَ	Sahih	Fıkıh
1726	Şu Abdullah (İbn Ömer) ne iyi adamdır! Keşke gece namazını da kılsa.	نَعَمْ الرَّجُلُ عَبْدُ اللَّهِ لَوْ كَانَ يَصَلِي مِنَ اللَّيْلِ	Sahih	Sahabe-Fıkıh
1727	Kim sarımsak veya soğan yerse mescidimize gelmesin veya evinde otursun. (namazı evde kılsın)	مَنْ أَكَلَ ثَوْمًا، أَوْ بَصَلًا؛ فَلْيَعْتَزِلْ مَسْجِدَنَا، أَوْ لِيَقْعُدْ فِي بَيْتِهِ	Sahih	Fıkıh-Sosyal Hayat
1728	Allah bir kimse için hayır dilerse, onu dinde anlayış sahibi kılar.	مَنْ يُرِدُ اللَّهُ بِهِ خَيْرًا؛ يُفَقِّهْهُ فِي الدِّينِ	Sahih	Allah-Kul İlişkisi-İlim
1729	Kimi rızkının geniş, ömrünün bereketli olması sevindirirse, isteyen kimse akraba ziyaretlerine devam etsin.	مَنْ سَرَّهُ أَنْ يُبْسَطَ لَهُ فِي رِزْقِهِ، وَيُنْسَأَ لَهُ فِي أَثَرِهِ، فَلْيُصِلْ رَحِمَتَهُ	Sahih	Ahlak-Sosyal Hayat
1730	Gümüş kaptan bir şeyler içen kimse ancak karnına cehennem ateşini doldurmuş olur.	إِنَّ الَّذِي يَشْرَبُ فِي إِنَاءِ الْفِضَّةِ؛ إِنَّمَا يُجْرَجُ فِي بَطْنِهِ نَارَ جَهَنَّمَ	Sahih	Fıkıh-Ahret
1731	Uyuyacağınız zaman ateşi yanar halde bırakmayınız!	لَا تَتْرَكُوا النَّارَ فِي بُيُوتِكُمْ حِينَ تَنَامُونَ	Sahih	Sosyal Hayat
1732	Sizden biriniz oturan bir kimseyi yerinden kaldırıp yerine oturmasın!	لَا يَقْبِضَنَّ أَحَدُكُمْ الرَّجُلَ مِنْ مَجْلِسِهِ، ثُمَّ يَجْلِسُ فِيهِ	Sahih	Sosyal Hayat
1733	Sizden biri (kapıyı çalıp) üç defa izin ister kendisine (girmesi için) izin verilmezse geri dönsün!	إِذَا اسْتَأْذَنَ أَحَدُكُمْ ثَلَاثًا، فَلَمْ يُؤْذَنْ لَهُ؛ فَلْيَرْجِعْ	Sahih	Sosyal Hayat
1734	Oruç kalkandır.	الصِّيَامُ جُنَّةٌ	Sahih	Fıkıh

1735	Eğer benim bildiklerimi bilseydiniz az güler çok ağlardınız.	لو عَلِمْتُمْ مَا أَعْلَمُ؛ لَبَكَيْتُمْ كَثِيرًا، وَأَصْحَجْتُمْ قَلِيلًا	Sahih	Peygamber -Gayb
1736	İki kişinin arasını düzeltmek için iyi şeyler söyleyen kimse yalancı değildir.	لَيْسَ بِكَذَّابٍ مَنْ أَصْلَحَ بَيْنَ اثْنَيْنِ فَقَالَ خَيْرًا	Sahih	Fıkıh-Ahlak
1737	Bir kişi yemek yedikten sonra parmaklarını yalamadan veya yalattıktan ellerini silmesin!	إِذَا أَكَلَ طَعَامًا فَلَا يَمْسَحْ يَدَهُ حَتَّى يَلْعَقَهَا، أَوْ يُلْعَقَهَا	Sahih	Sosyal Hayat
1738	İki mümin kılıçlarıyla karşılaştıklarında ölen de öldüren de cehennemdedir.	إِذَا تَقَى الْمُؤْمِنَانِ بِسَيْفَيْهِمَا؛ فَالْقَاتِلُ وَالْمَقْتُولُ فِي النَّارِ	Sahih	Ümmet-Ahret
1739	Benim ismimi verin, ancak benim künyemle künyelenmeyiniz!	تَسَمَّوْا بِاسْمِي، وَلَا تَكُونُوا بِكُنْيَتِي	Sahih	Peygamber -Sosyal Hayat
1740	Eslemek şeytandandır. Sizden biri esnediği zaman gücü yettiğinde ağzını kapatsın. Kişi (ağzını açarak) esnediği vakit şeytan güler.	التَّائِبُ مِنَ الشَّيْطَانِ إِذَا تَنَأَّبَ أَحَدُكُمْ فَلْيَكْظِمْ مَا اسْتَطَاعَ إِذَا قَالَهَا صَحَّحَكَ مِنْهُ الشَّيْطَانُ	Sahih	Ahlak-Şeytan
1741	İnsanların en kötüsünün iki yüzlü kimse olduğunu görürsünüz. Birilerine bir yüzüyle başkalarına diğer yüzüyle bakarlar.	تَجِدُونَ مَنْ شَرُّ النَّاسِ ذَا الْوَجْهَيْنِ الَّذِي يَأْتِي هُوَ لَاءَ بَوَجْهِهِ، وَهُوَ لَاءَ بَوَجْهِهِ	Sahih	Ahlak-Sosyal Hayat
1742	Hayânın tamamı hayırdır.	الْحَيَاءُ خَيْرٌ كُلُّهُ	Sahih	Ahlak
1743	Ta'un hastalığı Müslüman erkek ve kadınlar için şehitlik hükmündedir.	الطَّاعُونَ شَهَادَةٌ لِكُلِّ مُسْلِمٍ وَمُسْلِمَةٍ	Sahih	Tıp-Şehitlik
1744	Zulüm, kıyamet günü karanlık olacaktır.	الظُّلْمُ ظُلُمَاتٌ يَوْمَ الْقِيَامَةِ	Sahih	Ahlak-Ahret
1745	İnsanlar, binecek bir tane bulamadığınız yüz tane deve gibidir.	النَّاسُ كَالْبَيْتِ مِائَةٍ، لَا تَجِدُونَ فِيهَا رَجُلَةً وَاحِدَةً	Sahih	Sosyal Hayat
1746	Ölüyü üç şey takip eder. İkisi geri geri dönerken biri onunla beraber kalır. Ailesi, malı ve ameli onu takip eder. Ailesi ve malı geri dönerken ameli ise onunla kalır.	يَتَّبِعُ الْمَيِّتَ ثَلَاثَةٌ فَيَرْجِعُ اثْنَانِ، وَيَبْقَى مَعَهُ وَاحِدٌ، يَتَّبِعُهُ أَهْلُهُ، وَمَالُهُ، وَعَمَلُهُ، فَيَرْجِعُ أَهْلُهُ وَمَالُهُ، وَيَبْقَى عَمَلُهُ	Sahih	Fıkıh-Kabir
1747	Tasvirle uğraşan herkes ateştedir.	كُلُّ مُصَوِّرٍ فِي النَّارِ	Sahih	Fıkıh-Ahret
1748	Sizden biriniz acele edip dua ettim de kabul edilmedi demedikçe duası kabul edilir.	يُسْتَجَابُ لِأَحَدِكُمْ مَا لَمْ يَعْجَلْ، يَقُولُ: قَدْ دَعَوْتُ رَبِّي، وَلَمْ يُسْتَجَبْ	Sahih	Din-Ahlak
1749	Bir kimse öfkeli halde iken iki kişinin arasında hüküm vermesin.	لَا يَحْكُمُ أَحَدٌ بَيْنَ اثْنَيْنِ وَهُوَ غَضْبَانٌ	Sahih	Fıkıh-Ahlak
1750	Asıl sabır sıkıntıyla karşılaştığın ilk andadır.	الصَّبْرُ عِنْدَ الصَّدْمَةِ الْأُولَى	Sahih	Ahlak
1751	Allah, rahmetini yüz parçaya ayırdı. Kendi katında doksan dokuz tanesini tutup bir tanesini yeryüzüne indirdi. O bir kısımlık rahmet ile mahlûkat bir birine merhamet eder. Hatta at, (bu rahmet sayesinde) yavrusuna basma endişesiyle toynaklarını kaldırır. Kıyamet günü Allah o bir taneyi de doksan dokuza dâhil eder.	جَعَلَ اللَّهُ الرَّحْمَةَ مِائَةَ جُزْءٍ، فَأَمْسَكَ عِنْدَهُ تِسْعَةً وَتِسْعِينَ جُزْءًا، وَأَنْزَلَ فِي الْأَرْضِ جُزْءًا وَاحِدًا، فِيهِ يَتْرَاحُ الْخَلْقُ، حَتَّى إِنْ الْفَرَسَ لَتَرَفَعَ حَافِرَهَا عَنْ وِلْدَانِهَا، خَشْيَةَ أَنْ تُصِيبَهُ، فَإِذَا كَانَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ صَمَّ تِلْكَ الْوَاحِدَةَ إِلَى التِّسْعَةِ وَالتِّسْعِينَ	Sahih	Allah-Ahret-Kul İlişkisi
1752	Kim Allah'a ve resulüne iman eder, namazını ikame eder, Ramazan orucunu tutarsa onu cennete koyması Allah'a vacip olur.	مَنْ آمَنَ بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ، وَأَقَامَ الصَّلَاةَ، وَصَامَ رَمَضَانَ؛ كَانَ حَقًّا عَلَى اللَّهِ أَنْ يُدْخِلَهُ الْجَنَّةَ	Sahih	Fıkıh-Ahret
İlâhî, III. Kırk Hadis				
1753	Allah'tan başka ilah olmadığına inanarak ölen kimse cennete girer.	مَنْ مَاتَ وَهُوَ يَعْلَمُ أَنَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ؛ دَخَلَ الْجَنَّةَ	Sahih	Allah-İman-Ahret
1754	Ölülerinize Allah'ın la ilâhâ ilâhî sözünü telkin ediniz!	لَقِّنُوا أَمْوَاتَكُمْ "لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ"	Sahih	Dua
1755	Temizlik imanın yarısıdır.	الطُّهُورُ شَطْرُ الْإِيمَانِ	Sahih	Din-Sosyal Hayat
1756	Haya, iman alametlerindedir.	الْحَيَاءُ مِنَ الْإِيمَانِ	Sahih	İman-Ahlak
1757	Haya, ancak hayır getirir.	الْحَيَاءُ لَا يَأْتِي إِلَّا بِخَيْرٍ	Sahih	Ahlak
1758	En hayırlımız, Kur'an-ı öğrenen ve öğretenidir.	خَيْرُكُمْ مَنْ تَعَلَّمَ الْقُرْآنَ وَعَلَّمَهُ	Sahih	Kur'an-İlim

1759	Kim ödemek arzusu ile insanlardan (borç) malını alırsa Allah (onun borcunu) eda eder.	مَنْ أَخَذَ أَمْوَالَ النَّاسِ يُرِيدُ آدَاءَهَا؛ إِذَاهَا اللَّهُ عَنْهُ	Sahih	Allah-Kul İlişkisi-Fıkıh
1760	Mümin müminin kardeşidir.	الْمُؤْمِنُ أَخُو الْمُؤْمِنِ	Sahih	Din-Sosyal Hayat
1761	Kim bir karış da olsa bir yeri haksız yere elde ederse, Allah haksız olarak ele geçirdiği yeri, yerin yedi katına kadar o kişinin boynuna halka gibi geçirir.	مَنْ أَخَذَ شَيْئًا مِنَ الْأَرْضِ ظُلْمًا؛ طَوَّقَهُ إِيَّاهُ إِلَى سَبْعِ أَرْضِينَ	Sahih	Fıkıh-Ahiret
1762	En kötü yönetici halkına kaba davranandır.	إِنَّ مِنْ شَرِّ الرِّعَاءِ الْخَطْمَةَ	Sahih	Yöneticilik
1763	Kafir bile olsa mazlumun bedduasından kaçın.	اتَّقُوا دَعْوَةَ الْمَظْلُومِ، وَإِنْ كَانَ كَافِرًا	Hasen	Ahlak-Terhib
1764	Sizden biriniz acele edip dua ettim de kabul edilmedi demedikçe duası kabul edilir.	يُسْتَجَابُ لِأَحَدِكُمْ مَا لَمْ يَعْجَلْ، يَقُولُ: قَدْ دَعَوْتُ رَبِّي، وَلَمْ يَسْتَجِبْ	Sahih	Din-Ahlak
1765	Namaza gitmek üzere attığın her adım sadakadır.	بِكُلِّ خُطْوَةٍ تَمْشِيهَا إِلَى الصَّلَاةِ سَدَقَةٌ	Sahih	Fıkıh-Ahlak
1766	Kişi sevdiğiyle beraberdir.	الْمَرْءُ مَعَ مَنْ أَحَبَّ	Sahih	Ahlak-Sosyal Hayat
1767	Oruç kalkandır.	الصِّيَامُ جُنَّةٌ	Sahih	Fıkıh
1768	(İnfak etmeye) önce ıyâlınden (geçimi üzerinde olanlardan) başla!	ابْدَأْ بِمَنْ تَعُولُ	Sahih	Fıkıh-Sosyal Hayat
1769	İstmeden sana bir şey verilirse onu yiyebilir ve ondan sadaka verebilirsin.	إِذَا أُوتِيتَ شَيْئًا مِنْ غَيْرِ مَسْأَلَةٍ؛ فَكُلْ وَتَصَدَّقْ	Sahih	Din-Sosyal Hayat
1770	İki kişinin arasını düzeltmek için iyi şeyler söyleyen kimse yalancı değildir.	لَيْسَ بِكَذَّابٍ مَنْ أَصْلَحَ بَيْنَ اثْنَيْنِ فَقَالَ خَيْرًا	Sahih	Fıkıh-Ahlak
1771	Kim darda kalmış bir kimsenin sıkıntısını giderirse Allah dünya ve ahirette onun sıkıntılarını giderir.	مَنْ بَسَّرَ عَلَى مُعْسِرٍ؛ بَسَّرَهُ اللَّهُ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ	Sahih	Ahlak-Sosyal Hayat-Ahiret
1772	En hayırlımız, borcunu en güzel ödeyeninizdir.	خَيْرُكُمْ أَحْسَنُكُمْ قَضَاءً	Sahih	Ahlak-Sosyal Hayat
1773	Zenginin borcunu (ödemeyerek) geciktirmesi zulümdür.	مَطْلُ الْغَنِيِّ ظُلْمٌ	Sahih	Ahlak
1774	Müslümanın Müslümana kanı, ırzı ve malı haramdır.	كُلُّ الْمُسْلِمِ عَلَى الْمُسْلِمِ حَرَامٌ: دَمُهُ وَعِزُّهُ وَمَالُهُ	Sahih	Ümmet-Fıkıh
1775	İhtiyar, şu iki şeyde genç kalır: uzun yaşama ve çok mal sevgisi.	السَّيِّخُ شَابٌ فِي حُبِّ اثْنَيْنِ، فِي حُبِّ طَوْلِ الْحَيَاةِ، وَكَثْرَةِ الْمَالِ	Sahih	Dünya-Ahlak
1776	(Kötü) zanda bulunmaktan sakınınız. Çünkü zanda bulunmak sözlerin en yalanıdır.	إِيَّاكُمْ وَالظَّنَّ؛ فَإِنَّ الظَّنَّ أَكْذَبُ الْحَدِيثِ	Sahih	Ahlak
1777	Size ancak güçsüzleriniz sayesinde rızık veriliyor ve yardım ediliyor.	هَلْ تُنصَرُونَ، وَتُرزَقُونَ، إِلَّا بِضَعْفَانِكُمْ	Sahih	Ahlak
1778	Düşmanların sevinmelerinden, kötü kaderden, sapıklığın bulaşmasından ve sıkıntılı imtihandan Allah'a sığınırız.	نَعُودُ بِاللَّهِ مِنْ جَهْدِ الْبَلَاءِ، وَدَرْكِ الشَّقَاءِ، وَسُوءِ الْقَضَاءِ، وَشِمَاتَةِ الْأَعْدَاءِ	Sahih	Dua
1779	Allah'a tövbe ediniz. Ben günde yüz defa Allah'a tövbe ederim.	تُوبُوا إِلَى اللَّهِ؛ فَإِنِّي أَتُوبُ إِلَى اللَّهِ فِي يَوْمٍ مِائَةَ مَرَّةٍ	Sahih	Tövbe
1780	Yanından bir cenaze geçtiğinde Hz. Peygamber cenaze için: "Kendisi rahatlayan veya kendisinden kurtulmuş olandır" buyurdu.	مُسْتَرِيحٌ، وَمُسْتَرَاخٌ مِنْهُ	Sahih	Peygamber-Ümmet-Şefaaf
1781	Sizler kıyamet günü Allah'ın huzurunda bedenleriniz çıplak ve sünnet edilmemiş olarak haşrolacaksınız.	إِنَّكُمْ مَلَقُوا اللَّهَ حُفَاءَ عُرَاةٍ مُشَاةٍ غُرْلًا	Sahih	Sünnet-Ahiret
1782	Sol elinle yeme! Çünkü şeytan sol eliyle yer.	لَا تَأْكُلْ بِالشَّمَالِ؛ فَإِنَّ الشَّيْطَانَ يَأْكُلُ بِالشِّمَالِ	Sahih	Sosyal Hayat-Şeytan

1783	Tasvirle uğraşan herkes ateştedir.	كُلُّ مُصَوِّرٍ فِي النَّارِ	Sahih	Fıkıh-Ahiret
1784	İçinde resim olan eve melekler girmez.	إِنَّ الْبَيْتَ الَّذِي فِيهِ الصُّورُ؛ لَا تَدْخُلُهُ الْمَلَائِكَةُ	Sahih	Fıkıh-Sosyal Hayat
1785	Allah'a isyan içeren emre itaat yoktur. İtaat ancak iyilik konusunda olur.	لَا طَاعَةَ فِي مَعْصِيَةِ اللَّهِ، إِنَّمَا الطَّاعَةُ فِي الْمَعْرُوفِ	Sahih	Ahlak
1786	Kötülüklerinden komşusu emin olmayan kimse cennete giremez.	لَا يَدْخُلُ الْجَنَّةَ مَنْ لَا يَأْمَنُ جَارُهُ بِإِثْمِهِ	Sahih	Ahlak-Ahiret
1787	Koğuculuk yapan cennete giremez.	لَا يَدْخُلُ الْجَنَّةَ قَتَّاتٌ	Sahih	Ahlak-Ahiret
1788	Münafığın alameti üçtür. Konuştuğunda yalan söyler, söz verdiğinde sözünü tutmaz, bir şey emanet edildiğinde hıyanet eder.	آيَةُ الْمُنَافِقِ ثَلَاثٌ: إِذَا حَدَّثَ كَذَبَ، وَإِذَا وَعَدَ أَخْلَفَ، وَإِذَا أُؤْتِمِنَ خَانَ	Sahih	İman-Ahlak
1789	(Hayvanın yüzünü dağılayan kimse için) Bu hayvanın yüzünü dağılayana Allah lanet etsin!	لَعَنَ اللَّهُ الَّذِي وَسَّمَهُ	Sahih	Fıkıh-Sosyal Hayat
1790	Bidatçıyı barındıran kimseye Allah lanet etsin!	وَلَعَنَ اللَّهُ مَنْ أَوَى مُحَدِّثًا	Sahih	Bidat
1791	İnsanlar yalnızlıkla ilgili benim bildiklerimi bilselerdi, hiçbir atlı tek başına gece yola gitmezdi.	لَوْ يَعْلَمُ النَّاسُ مَا فِي الْوَحْدَةِ مَا أَعْلَمُ؛ مَا سَارَ رَاكِبٌ بِلَيْلٍ وَوَحْدَهُ	Sahih	Peygamber-Gayb-Sosyal Hayat
Ali b. Ahmed, Nazm-ı Hadis-i Şerif.				
1792	Ameller niyetlere göredir ve herkese niyetinin karşılığı vardır. Kim Allah ve resulüne hicret etmeye niyetlenmişse onun hicreti Allah ve resulünerdir. Kim de hicreti elde etmek istediği bir dünyalık veya nikahlanmak istediği bir kadın için yapmışsa onun hicreti de niyetlendiklerinedir.	إِنَّمَا الْأَعْمَالُ بِالنِّيَّاتِ، وَإِنَّمَا لِكُلِّ امْرِئٍ مَا نَوَى، فَمَنْ كَانَتْ هِجْرَتُهُ إِلَى اللَّهِ وَرَسُولِهِ؛ فَهَجْرَتُهُ إِلَى اللَّهِ وَرَسُولِهِ، وَمَنْ كَانَتْ هِجْرَتُهُ لِدُنْيَا يُصِيبُهَا، أَوْ امْرَأَةٍ يَنْكِحُهَا؛ فَهَجْرَتُهُ إِلَى مَا هَاجَرَ إِلَيْهَا	Sahih	Din-Ahlak
1793	Müminin niyeti amelinden daha hayırlıdır.	نِيَّةُ الْمُؤْمِنِ خَيْرٌ مِنْ أَعْمَلِهِ	Zayıf	Ahlak-Fıkıh
1794	Bir karış dahi olsa dini için bir yerden başka bir yere hicret eden kimseye yoldaşları İbrahim ve Muhammed peygamberler olduğu halde cennet vacip olur.	مَنْ فَرَ بَدِينَهُ مِنْ أَرْضٍ إِلَى أَرْضٍ، وَلَوْ شِبْرًا؛ وَجَبَتْ لَهُ الْجَنَّةُ، وَكَانَ رَفِيقُهُ إِبْرَاهِيمَ وَمُحَمَّدًا عَلَيْهِمَا السَّلَامُ	Zayıf	Din-Ahiret
1795	Din samimiyettir. Sahabiler: "Ey Allah'ın Resulü! Kim için" diye sordular. Bunun üzerine Hz. Peygamber: "Allah'a, kitabına, resulüne ve Müslümanların imamlarına" diye cevap verdi.	الَّذِينَ النَّصِيحَةُ، قَالُوا: لِمَنْ يَا رَسُولَ اللَّهِ؟ قَالَ: لِلَّهِ، وَلِكِتَابِهِ، وَلِرَسُولِهِ، وَلِأَيِّمَةِ الْمُسْلِمِينَ مِنْهُمْ	Sahih	Din-Ahlak-Ümmet
1796	İslam garip başladı ve yeniden garip olacak. Müjdeler olsun o gariplere! Onlar ki benden ve sünnetimden sonra insanların bozduğu şeyleri düzeltmeye çalışınlardır.	بَدَأَ الْإِسْلَامُ غَرِيبًا، وَسَيَعُودُ غَرِيبًا؛ فَطُوبَى لِلْغُرَبَاءِ الَّذِينَ يُصْلِحُونَ مَا أَفْسَدَهُ النَّاسُ، مِنْ بَعْدِي مِنْ سُنَّتِي	Sahih	Din-Sünnet-Sosyal Hayat
1797	Sünnetime uyan ve getirdiğim şeriatımla amel edenler benim ümmetimdir.	أُمَّتِي مَنْ تَمَسَكَ بِسُنَّتِي، وَعَمِلَ بِشَرِيْعَتِي	Bulunamadı	Sünnet-Ümmet
1798	Ümmetimin fesada düştüğü zaman kim benim sünnetime sarılırsa yüz şehit sevabı vardır.	مَنْ تَمَسَكَ سُنَّتِي عِنْدَ فَسَادِ أُمَّتِي؛ فَلَهُ أَجْرُ مِائَةِ شَهِيدٍ	Zayıf	Sünnet-Şehitlik
1799	Bir kimse bizim dinimize dinden olmayan bir şeyi sonradan ihdas ederse o kabul edilmez.	مَنْ أَحَدَّثَ فِي أَمْرِنَا هَذَا مَا لَيْسَ مِنْهُ؛ فَهُوَ رَدٌّ	Sahih	Din-Bidat
1800	(Dinde) sonradan icat edilen işlerden sakının! Sonradan icat edilenler bidattir ve her bidat dalalettir ve dalalet ateştedir.	إِيَّاكُمْ وَمُحَدَّثَاتِ الْأُمُورِ؛ فَإِنَّ كُلَّ مُحَدَّثَةٍ بَدْعٌ، وَكُلُّ بَدْعٍ ضَلَالَةٌ، وَكُلُّ ضَلَالَةٍ فِي النَّارِ	Sahih	Bidat-Ahiret
1801	Ümmetimden bir topluluk, daima doğru yolda olacak ve düşmanlarına karşı mücadeleye devam edeceklerdir. Bu yolda onlara muhalefet edenler, onları yalnız bırakanlar kıyamet günü gelinceye kadar onlara bir zarar veremeyeceklerdir.	لَا تَزَالُ طَائِفَةٌ مِنْ أُمَّتِي عَلَى الْحَقِّ ظَاهِرِينَ، لَعَدُوَّهُمْ قَاهِرِينَ، لَا يَضُرُّهُمْ مَنْ خَذَلَهُمْ، وَلَا مَنْ خَالَفَهُمْ حَتَّى يَأْتِيَ أَمْرُ اللَّهِ	Sahih	Ümmet-Ahiret

1802	Kim temiz (helal lokma) yer, sünnete uygun yaşar ve insanlar da kötülüğünden emin olursa cennete girer. Ey Allah'ın resulü! Bugün halk arasında böyle kimseler çoktur denilince Hz. Peygamber: Benden sonraki asırlarda (bu özellikteki insanlar az olacak) buyurdu.	مَنْ أَكَلَ طَيِّبًا، وَعَمَلَ فِي سُنَّةِهِ، وَأَمِنَ النَّاسُ بِوَأَيْقَهُ؛ دَخَلَ الْجَنَّةَ، قَالُوا: يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّ هَذَا الْيَوْمَ فِي النَّاسِ لَكَثِيرٌ، قَالَ: وَسَيَكُونُ فِي قُرُونٍ بَعْدِي	Zayıf	Sünnet-Ahret
1803	Müezzinin sesini işiten cinler, insanlar ve her şey kıyamet günü onun hakkında şahitlik yaparlar.	لَا يَسْمَعُ مَدَى صَوْتِ الْمُؤَذِّنِ جَنَّ، وَلَا إِنْسٍ، وَلَا شَيْءٍ؛ إِلَّا شَهِدَ لَهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ	Sahih	Din-Ahret
1804	Cemaatle namaz kılmak (İslam'ın sembolü olan) sünen-i hüddândır. Ondan ancak münafik olanlar geri durur.	الْجَمَاعَةُ مِنْ سُنَنِ الْهُدَى لَا يَتَخَلَّفُ عَنْهَا إِلَّا مُنَافِقٌ	Mevkuf	Fıkıh-Sünnet-İman
1805	Misvak kullanılarak kılınan namaz, misvak kullanılmadan kılınandan yetmiş derece daha faziletlidir.	فَضْلُ الصَّلَاةِ بِالسِّوَاكِ عَلَى الصَّلَاةِ بِغَيْرِ سِوَاكِ سَبْعِينَ ضِعْفًا	Zayıf	Fıkıh-Sevap
1806	Sarık sarınız! Çünkü melekler sarığı nişan olarak kullanmışlardır.	تَسْوَمُوا؛ فَإِنَّ الْمَلَائِكَةَ قَدْ تَسَوَّمَتْ وَأَعْلَمَتْ	Zayıf	Fıkıh-Sosyal Hayat
1807	Sade giyinmek, (Giyim kuşamda tevazu) iman alametidir.	الْبِدَادَةُ مِنَ الْإِيمَانِ	Sahih	Ahlak-İman
1808	Kim (gerekli yer ve zamanda) susarsa kurtuluşa erer.	مَنْ صَمَتَ؛ نَجَا	Sahih	Sosyal Hayat
1809	Yüz çevirenler hariç ümmetimin tamamı cennete girecektir. Yüz çevirenler kimlerdir, diye sorulunca Hz. Peygamber: "Bana itaat eden cennete girer, bana asi olan ise yüz çevirmiştir" buyurdu.	كُلُّ أُمَّتِي يَدْخُلُ الْجَنَّةَ إِلَّا مَنْ أَبَى، قِيلَ: وَمَنْ أَبَى يَا رَسُولَ اللَّهِ؟ قَالَ: مَنْ أَطَاعَنِي دَخَلَ الْجَنَّةَ، وَمَنْ عَصَانِي فَقَدْ أَبَى	Sahih	Peygamber-İtaat-Ahret
1810	Kim dinde fakih olursa Allah onun sıkıntısını giderir ve rızıkına yeter.	مَنْ تَفَقَّهَ فِي دِينِ اللَّهِ؛ كَفَاهُ اللَّهُ هَمَّهُ وَرَزَقَهُ	Zayıf	Allah-Kul İlişkisi-İlim
1811	İlim talep etme kadın erkek her Müslüman üzerine farzdır.	طَلِبُ الْعِلْمِ فَرِيضَةٌ عَلَى كُلِّ مُسْلِمٍ وَمُسْلِمَةٍ	Zayıf	İlim
1812	Kim Kur'an okur ve onunla amel ederse kıyamet günü anne-babasına taç giydirilir. Tacın parlaklığı dünya evlerindeki ışıktan daha güzeldir. O halde Kur'an-ı bizzat okuyup amel edenin durumu hakkında ne düşünüyorsunuz? (Sevabını takdir edebilir misiniz)	مَنْ قَرَأَ الْقُرْآنَ، وَعَمَلَ بِمَا فِيهِ؛ أُلْبِسَ وَالِدَاهُ، تَأْجًا يَوْمَ الْقِيَامَةِ صَوْوُهُ أَحْسَنُ مِنْ صَوِّ السَّمْسِ فِي بَيْتِ الدُّنْيَا، فَمَا ظَنُّكُمْ بِالَّذِي عَمَلَ بِهَذَا	Zayıf	Kur'an-Ahret-Sevap
1813	Kim ilim talep ederken eceli gelse Allah o kimseyi nebilerle – nübüvvet derecesi hariç- aynı derecede olduğu bir makamda karşılar.	مَنْ جَاءَهُ أَجَلُهُ وَهُوَ يَطْلُبُ الْعِلْمَ؛ لَقِيَ اللَّهَ، وَلَمْ يَكُنْ بَيْنَهُ وَبَيْنَ النَّبِيِّينَ إِلَّا دَرَجَةُ النَّوَّةِ	Zayıf	İlim-Ahret
1814	Kur'an'ı okuyunuz! Onu ticaret konusu yapmayınız.	اقْرَأُوا الْقُرْآنَ، وَلَا تَأْكُلُوا بِهِ	Zayıf	Kur'an-Sosyal Hayat
1815	Her şeyin bir alameti vardır. İmanın alameti ise namazdır.	لِكُلِّ شَيْءٍ عِلْمٌ، وَعِلْمُ الْإِيمَانِ الصَّلَاةُ	Zayıf	Din-Fıkıh
1816	Namazı benden gördüğünüz gibi kılınız!	صَلُّوا كَمَا رَأَيْتُمُونِي أُصَلِّي	Sahih	Sünnet-Fıkıh
1817	(Namazı düzgün kılmayan birine hitaben Hz. Peygamber) Dön ve namazı tekrar kıl! Çünkü sen namazı (tam) kılmadın.	ارْجِعْ فَصَلِّ؛ فَإِنَّكَ لَمْ تُصَلِّ	Sahih	Fıkıh
1818	Allah katında dünyanın sinek kanadı kadar değeri olsaydı, dünyada kafire bir yudum su içirmezdi.	لَوْ كَانَتِ الدُّنْيَا تَعْدِلُ عِنْدَ اللَّهِ جَنَاحَ بَعُوضَةٍ؛ مَا سَقَى كَافِرًا فِيهَا شَرْبَةَ مَاءٍ	Sahih	Allah-Kul İlişkisi-Ahlak
1819	Allah'ı zikir, buna yardımcı olacak şeyler, alim ve ilim talep eden hariç dünya ve içindekiler lanetlenmiştir.	الدُّنْيَا مَلْعُونَةٌ مَلْعُونٌ مَا فِيهَا، إِلَّا ذِكْرُ اللَّهِ وَمَا وَالَاهُ، وَعَالِمٌ، أَوْ مُتَعَلِّمٌ	Hasen	İlim-Zikir-Dünya
1820	Dünya, evi olmayanın evi, malı olmayanın malıdır. Onun için, akli olmayan kimseler biriktirir.	الدُّنْيَا دَارٌ مَنْ لَا دَارَ لَهُ، وَمَالٌ مَنْ لَا مَالَ لَهُ، وَلَهَا يَجْمَعُ مَنْ لَا عَقْلَ لَهُ	Sahih	Dünya-Ahret

1821	Dünya sevgisi her hatanın başıdır.	حُبُّ الدُّنْيَا رَأْسُ كُلِّ خَطِيئَةٍ	Mevzu	Ahlak-Dünya
1822	Dünya ahiretin tarlasıdır.	الدُّنْيَا مَرْعَى الْأَجْرَةِ	Mevzu	Dünya-Ahiret
1823	Ruh kabzedildiği zaman gözler onu takip eder.	إِنَّ الرُّوحَ إِذَا فُيِضَ، تَبِعَهُ النَّبْصُ	Sahih	Ruh
1824	Kabirde lahit (sağ alt köşesine açılan oyuk) bize, şakk (kabrin ortasına açılan oyuk) bizim dışımızdakilere ait (defin) uygulamasıdır.	اللَّحْدُ لَنَا، وَالشَّقُّ لغيرِنَا	Sahih	Kabir
1825	Kabir ya cennet bahçelerinden bir bahçe ya da cehennem çukurlarından bir çukurdur.	القَبْرِ رَوْضَةٌ مِنْ رِيَاضِ الْجَنَّةِ، أَوْ حُفْرَةٌ مِنْ حُفْرِ النَّارِ	Zayıf	Kabir-Ahiret
1826	Vaiz (nasihat) olarak ölüm, zenginlik olarak yakîn (tam iman) yeter.	كَفَى بِالْمَوْتِ وَاعْظًا وَكَفَى بِالْيَقِينِ غِنَى	Zayıf	Ahlak
1827	Lezzetleri yok edeni (ölüm) çokça hatırlayınız.	أَكْثَرُوا ذِكْرَ هَادِمِ اللذَاتِ (تختلف كتابة هادم في بعض الكتب: هازما و هاذما)	Sahih	Ahlak
1828	Allah kulunun tövbesini can çekişinceye kadar kabul eder.	إِنَّ اللَّهَ يَقْبَلُ تَوْبَةَ الْعَبْدِ مَا لَمْ يُعْرِغْ	Sahih	Tövbe
1829	Merhamet etmeyene merhamet edilmez.	مَنْ لَمْ يَرْحَمْ، لَمْ يُرْحَمْ	Sahih	Ahlak-Sosyal Hayat
1830	Allah, şöyle buyurdu: Muhakkak ki rahmetim gazabımı geçmiştir.	قَالَ اللَّهُ تَعَالَى: إِنَّ رَحْمَتِي سَبَقَتْ غَضَبِي	Sahih	Allah
1831	Sizden kimin son sözü "lailaheillallah" olursa cennete girer.	مَنْ كَانَ آخِرَ كَلَامِهِ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ؛ دَخَلَ الْجَنَّةَ	Sahih	Din-Ahiret
Hâkî, Tercüme-i Hadîs-i Erba'în.				
1832	Müminlerin en hayırlısı kanaatkar olan en şerlisi de tamahkar olandır.	خَيْرُ الْمُؤْمِنِينَ: الْقَانِعُ، وَشَرُّهُمْ: الطَّامِعُ	Zayıf	Ahlak
1833	Kim ümmetimin dini hakkında kırk hadis ezberlese kıyamet günü Allah Teâlâ onu âlimler ve fakihlerle birlikte diriltir. Kıyamet günü onun için şefaata eder ve şahitlik yaparım.	مَنْ حَفِظَ عَلَى أُمَّتِي أَرْبَعِينَ حَدِيثًا، مِمَّا يَنْفَعُهُمُ اللَّهُ بِهِ فِي أَمْرِ دِينِهِمْ، بَعَثَهُ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ يَوْمَ الْقِيَامَةِ فَوَيْهَا عَالِمًا، وَكُنْتُ لَهُ شَفِيعًا وَسَهِيدًا	Zayıf	Sünnet-Ahiret-Şefaata
1834	Sünnetimi terk eden kimseye şefaatom haram olur.	مَنْ ضَيَّعَ سُنَّتِي؛ حُرِّمَتْ عَلَيْهِ شَفَاعَتِي	Mevzu	Sünnet-Şefaata
1835	Hikmet ehlini dinlemenizi ve alimlerin meclislerinde bulunmanızı tavsiye ederim.	عَلَيْكُمْ بِمَجَالِسَةِ الْعُلَمَاءِ، وَاسْتِمَاعِ الْحُكَمَاءِ	Zayıf	Alim
1836	Selamı yaymak ve güzel söz söylemek affedilmeyi gerekli kılan davranışlardır.	إِنَّ مِنْ مُوجِبَاتِ الْمَغْفِرَةِ: بَدْلُ السَّلَامِ، وَحُسْنُ الْكَلَامِ	Sahih	Ahlak-Sosyal Hayat
1837	Kanaat eden aziz, tamah eden zelil olur.	عَزَّ مَنْ قَنَعَ دَلَّ مَنْ طَمَعَ	Bulunamadı	Sosyal Hayat
1838	Dünyanın izzeti mal ile ahiretin izzeti amel iledir.	عِزُّ الدُّنْيَا بِالْمَالِ، وَعِزُّ الْأَجْرَةِ بِالْأَعْمَالِ	S.Sözü	Dünya-Ahiret
1839	Sabreden kazanır.	مَنْ صَبَرَ ظَفِرَ	S.Sözü	Ahlak
1840	Bir kavme misafir geldiğinde rızıkıyla beraber gelir. Giderken de o kavmin günahlarını götürür.	إِذَا نَزَلَ الصَّبِيُّ بِقَوْمٍ، نَزَلَ بِرِزْقِهِ، وَإِذَا خَرَجَ، خَرَجَ بِذُنُوبِ أَهْلِهِ	Zayıf	Ahlak-Günah
1841	Temkinli davranmak Rahman'dan, acele ise şeytandandır.	التَّائِي مِنَ الرَّحْمَنِ، وَالْعَجَلَةُ مِنَ الشَّيْطَانِ	Sahih	Allah-Şeytan
1842	Sözü güzel söylemek ve insanlara ikram etmek, sizin üzerinize görevdir.	عَلَيْكُمْ بِالطَّيِّبِ مِنَ الْكَلَامِ وَإِطْعَامِ الطَّعَامِ	Sahih	Ahlak
1843	Bir işte yumuşak davranmak onu güzelleştirirken kaba/yakışsız davranmak ise çirkinleştirir.	مَا كَانَ الرَّفُوفُ فِي شَيْءٍ إِلَّا زَانَهُ، وَالْحُرْقُ فِي شَيْءٍ إِلَّا شَانَهُ	Sahih	Ahlak-Sosyal Hayat
1844	Mütevâzî kimseyi Allah yüceltir. Kibirli kimseyi ise yere batırır.	مَنْ تَوَاضَعَ لِلَّهِ؛ رَفَعَهُ اللَّهُ، وَمَنْ تَكَبَّرَ؛ وَضَعَهُ اللَّهُ	Zayıf	Allah-Kul İlişkisi-Ahlak
1845	Tedbir (sakınmak) kaderin gerçekleşmesine engel olmaz.	الْحَذَرُ لَا يَدْفَعُ الْقَدَرَ	Zayıf	Kader
1846	Kim Allah'a itaat ederse dünya ve ahirette birçok kazanç elde eder. Kim de arzularına (hevâsına) uyarırsa helak olur.	مَنْ أَطَاعَ اللَّهَ؛ مَلَكَ، وَمَنْ أَطَاعَ هَوَاهُ؛ هَلَكَ	Bulunamadı	Allah-Kul İlişkisi-Ahlak

1847	Kendinizi temize çıkartmak için uğraşmayınız. Allah içinizdeki iyileri en iyi bilendir.	لَا تَزْكُوا أَنْفُسَكُمْ، اللَّهُ أَعْلَمُ بِأَهْلِ الْبَيْرِ مِنْكُمْ	Sahih	Allah-Kul İlişkisi
1848	Kim bir kardeşinin ihtiyacını giderirse, Allah da onun ihtiyacını giderir.	مَنْ كَانَ فِي حَاجَةِ أَخِيهِ؛ كَانَ اللَّهُ فِي حَاجَتِهِ	Sahih	Allah-Kul İlişkisi-Sosyal-Hayat
1849	Kaderin gerçekleşmesini ancak dua engeller. Ömrün uzaması da ancak iyilikle olabilir.	لَا يَزِدُّ الْقَضَاءُ إِلَّا الدُّعَاءَ، وَلَا يَزِيدُ فِي الْعَمْرِ إِلَّا الْبِرُّ	Sahih	Dua-Kader
1850	(Dünya hayatının) helali (insana) yeter, haramı ise azaptır.	حَلَالُهَا حِسَابٌ، وَحَرَامُهَا عَذَابٌ	Zayıf	Dünya-Fıkıh-Ahret
1851	Başkalarının kusurlarını araştırmak, günahların en büyüklerindedir.	مَنْ أَعْظَمَ الذُّنُوبَ: تَجَسُّسُ الْغُيُوبِ	Bulunamadı	Ahlak-Günah
1852	Kim insanların en değerlisi olmak isterse Allah'tan gereğince sakınsın! Kim de insanların en güçlüsü olmak isterse Allah'a tevekkül etsin.	مَنْ أَحَبَّ أَنْ يَكُونَ أَكْرَمَ النَّاسِ، فَلْيَتَّقِ اللَّهَ، وَمَنْ أَحَبَّ أَنْ يَكُونَ أَقْوَى النَّاسِ، فَلْيَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ	Zayıf	Allah-Kul İlişkisi-Ahlak
1853	Bir süre/an adaletli davranmak, yetmiş yıl ibadetten daha hayırlıdır.	عَدْلٌ سَاعَةً، خَيْرٌ مِنْ عِبَادَةٍ سَبْعِينَ سَنَةً	Bulunamadı	Yöneticilik-Fıkıh
1854	İşlerinizde acze düşüp şaşırdığınız zaman kabir ehlinde yardım dileyin.	إِذَا تَحَيَّرْتُمْ فِي الْأُمُورِ، فَاسْتَعِينُوا مِنْ أَهْلِ الْقُبُورِ	Mevzu	Teveşül
1855	Kim iyilerle beraber olursa vakar kazanır. Kim de kötülerle birlikte bulunursa hakir olur.	مَنْ خَالَطَ الْأَخْيَارَ؛ وَفَرَّ، وَمَنْ خَالَطَ الْأَنْدَالَ؛ حُفِرَ	Mevzu	Sosyal Hayat
1856	Ekim zamanını zayi eden kimse hasat zamanı pişman olur.	مَنْ ضَيَّعَ أَيَّامَ جِرَاتِهِ؛ نَدِمَ يَوْمَ حَصَادِهِ	Bulunamadı	Sosyal Hayat
1857	Temizlik imanın yarısıdır. " الحمد لله " sözü de mizanı doldurur.	الطُّهُورُ شَطْرُ الْإِيمَانِ، وَالْحَمْدُ لِلَّهِ تَمْلَأُ الْمِيزَانَ	Sahih	Din-Sosyal Hayat
1858	Dünya sevgisi bir hastalıktır. Onu terk etmek ise devadır.	حُبُّ الدُّنْيَا دَاءٌ، وَتَرْكُهَا دَوَاءٌ	Bulunamadı	Ahlak-Dünya
1859	Kim bana bir salavat getirirse zerre miktarı günahı kalmaz.	مَنْ صَلَّى عَلَيَّ مَرَّةً؛ لَمْ يَبْقَ مِنْ ذُنُوبِهِ ذَرَّةٌ	Mevzu	Peygamber-Salât-Günah
1860	Cömertin yemeği deva, cimrinin yemeği ise derttir.	طَعَامُ الْجُودِ دَوَاءٌ، وَطَعَامُ الْبَخِيلِ دَاءٌ	Mevzu	Ahlak-Tıp
1861	Dünya çok kısa bir zamandır. Dolayısıyla Allah'a ibadet edin.	الدُّنْيَا سَاعَةٌ؛ فَاجْعَلْهَا طَاعَةً	Mevzu	Dünya-Ahlak
1862	Yüksek makamlara ancak belalar vasıtasıyla ulaşılır.	لَا وَصُولَ إِلَى الْعِلَاءِ، إِلَّا بِمُؤَاسَاةِ الْبَلَاءِ	Bulunamadı	Sosyal Hayat
1863	Namaz, Allah'a ulaşma vasıtasıdır. Namaza devam eden kimse Allah'a ulaşır. Namazı terk eden ise O'ndan uzaklaşır.	الصَّلَاةُ صِلَةٌ بِاللَّهِ، فَمَنْ دَوَّمَ عَلَيْهَا؛ وَصَلَّ، وَمَنْ تَرَكَهَا؛ انْفَصَلَ	Bulunamadı	Allah-Kul İlişkisi-Fıkıh
1864	Yediğine şükreden, sabırla orucu tutan kimse gibidir.	الطَّاعِمُ الشَّاكِرُ، كَالصَّائِمِ الصَّابِرِ	Sahih	Ahlak-Fıkıh
1865	Müminlerden başkasıyla arkadaşlık yapma! Yemeğini de sadece takva sahipleri yesin!	لَا تُصَاحِبْ إِلَّا مُؤْمِنًا، وَلَا يَأْكُلْ طَعَامَكَ إِلَّا تَقِيٌّ	Sahih	Ahlak-Sosyal Hayat
1866	Şüphesiz Allah sizin suretlerinize ve mallarınıza bakmaz; kalplerinize ve amellerinize bakar.	إِنَّ اللَّهَ لَا يَنْظُرُ إِلَى صُورِكُمْ، وَلَا إِلَى أَمْوَالِكُمْ، وَلَكِنْ يَنْظُرُ إِلَى قُلُوبِكُمْ وَأَعْمَالِكُمْ	Sahih	Allah-Kul İlişkisi
1867	Kişi sevdiğiyle beraberdir.	الْمَرْءُ مَعَ مَنْ أَحَبَّ	Sahih	Ahlak-Sosyal Hayat
1868	Rızık en hayırlısı sana yetendir. Zikrin en hayırlısı da gizli olandır.	خَيْرُ الرِّزْقِ، مَا يَكْفِي، وَخَيْرُ الذِّكْرِ مَا يَخْفَى	Zayıf	Sosyal Hayat
1869	Konuşunca kazanan ya da susunca selamet bulan kişiye Allah rahmet etsin!	رَحِمَ اللَّهُ أَمْرًا تَكَلَّمَ؛ فَغَنِمَ، أَوْ سَكَتَ؛ فَسَلِمَ	Zayıf	Ahlak-Dua
1870	Günün ilk vakti kazanç ya da kurtuluş vaktidir.	الْبُكْرَةُ رِيَاحٌ أَوْ نَجَاحٌ	Bulunamadı	Sosyal Hayat

1871	İnsanların en hayırlısı, onlara faydalı olandır. İnsanların en şerlisi, onlara zararlı olandır.	خَيْرُ النَّاسِ مَنْ يَنْفَعُ النَّاسَ، وَشَرُّ النَّاسِ مَنْ يَضُرُّ النَّاسَ	Sahih	Ahlak
1872	Sabretmek imanın yarısıdır.	الصَّبْرُ نِصْفُ الْإِيمَانِ	Sahih	Din-Ahlak
1873	Fakirleri sevmek iman alametlerindedir.	حُبُّ الْفُقَرَاءِ مِنَ الْإِيمَانِ	Bulunamadı	Ahlak-İman
Muhyî, Tercüme-i Hadîs-i Erba'în.				
1874	Konuşmadan önce selam vermek gerekir.	السَّلَامُ قَبْلَ الْكَلَامِ	Zayıf	Ahlak
1875	Mahlukâtın hepsi Allah'ın sorumluluğu altındadır.	الْخَلْقُ كُلُّهُمْ عِيَالُ اللَّهِ	Zayıf	Allah-Kul İlişkisi
1876	Rızkımı kazanmaya çalışanı Allah sever.	الْكَاسِبُ حَبِيبُ اللَّهِ	Bulunamadı	Allah-Kul İlişkisi
1877	Kendisine danışılan kimse güvenilir kimsedir.	الْمُسْتَشَارُ مُؤْتَمَنٌ	Sahih	Ahlak
1878	Küçükken öğrenilen ilim, taşa kazıma gibidir.	الْعِلْمُ فِي الصِّغَرِ، كَالنَّقْشِ فِي الْحَجَرِ	S.Sözü	İlim
1879	Talak üzerine yemin etme fasıkların alametlerindedir.	الطَّلَاقُ يَمِينُ الْفَسَاقِ	Mevzu	Fıkıh
1880	Nezle olmak cüzzam hastalığından emin olmaya sebeptir.	الرُّكَامُ أَمَانٌ مِنَ الْجُدَامِ	Mevzu	Tıp
1881	Dünya müminin zindanı kafirin cennetidir.	الدُّنْيَا سِجْنُ الْمُؤْمِنِ وَجَنَّةُ الْكَافِرِ	Sahih	Dünya-Ahlak
1882	Tüccarlar, günaha çok girebilen kimselerdir.	التُّجَّارُ هُمْ الْفُجَّارُ	Sahih	Sosyal Hayat
1883	İlim kalbin nuru, amel etmek ise günahların kefaretidir.	الْعِلْمُ نُورُ الْقَلْبِ وَالْعَمَلُ كَفَّارَةُ الذُّنُوبِ	Bulunamadı	İlim
1884	Tevekkül etmek benim hâlim, çalışmak da sünnetimdir.	التَّوَكَّلُ خَالِي، وَالْكَسْبُ سُنَّتِي	Bulunamadı	Peygamber -Ahlak-Sünnet
1885	Tedbir (sakınmak) kaderin gerçekleşmesine engel olmaz.	الْحَذَرُ لَا يَنْفَعُ الْقَدَرَ	Zayıf	Kader
1886	Merhamet etmeyene merhamet edilmez.	مَنْ لَمْ يَرْحَمْ؛ لَمْ يَرْحَمْ	Sahih	Ahlak-Sosyal Hayat
1887	Kim komşusuna eziyet ederse Allah Teâlâ da eziyet edenin evine komşusunu varis kılar.	مَنْ آذَى جَارَهُ؛ وَرَّثَهُ اللَّهُ دَارَهُ	Bulunamadı	Allah-Kul İlişkisi-Ahlak
1888	Rüyasında beni gören gerçekten beni görmüştür.	مَنْ رَأَى فِي الْمَنَامِ، فَقَدْ رَأَى	Sahih	Peygamber -Rüya
1889	Kim bir kardeşinin ihtiyacını giderirse, Allah da onun ihtiyacını giderir.	مَنْ كَانَ فِي حَاجَةِ أَخِيهِ؛ كَانَ اللَّهُ فِي حَاجَتِهِ	Sahih	Allah-Kul İlişkisi-Sosyal-Hayat
1890	Kim hayırlı bir işe öncü olursa o işi yapanın karşılığında öncü olan için de vardır.	مَنْ دَلَّ عَلَى خَيْرٍ؛ فَلَهُ أَجْرُ فَاعِلِهِ	Sahih	Ahlak-Sosyal Hayat
1891	Kim Allah'ın rızasını kazanmak için bir mescid inşa ettirirse, aynısını Allah cennette o kimse için inşa eder.	مَنْ بَنَى مَسْجِدًا يَبْتَغِي بِهِ وَجْهَ اللَّهِ؛ بَنَى اللَّهُ لَهُ مِثْلَهُ فِي الْجَنَّةِ	Sahih	Ahlak-Ahret
1892	Kim Müslüman kardeşinin dünyada bir sıkıntısını giderirse Allah da o kişinin kıyamet günü sıkıntılarında bir sıkıntısını giderir.	مَنْ فَرَّجَ عَنْ أَخِيهِ كُرْبَةً مِنَ كُرْبِ الدُّنْيَا؛ فَرَّجَ اللَّهُ عَنْهُ كُرْبَةً مِنَ كُرْبِ الْآخِرَةِ	Sahih	Ahlak-Sosyal Hayat-Ahret
1893	Dünyada ipek giyen (erkek) ahret hayatında giyemeyecektir.	مَنْ لَبَسَ الْحَرِيرَ فِي الدُّنْيَا، لَمْ يَلْبَسْهُ فِي الْآخِرَةِ	Sahih	Fıkıh
1894	Tahâret olmadan namaz, aldatarak elde edilen gelirden de sadaka olmaz.	لَا تُقْبَلُ صَلَاةٌ بِغَيْرِ طَهْوَرٍ، وَلَا صَدَقَةٌ مِنَ الْغُلُولِ	Sahih	Fıkıh-Sosyal Hayat
1895	Sizden biriniz kendisi için istediği/arzuladığı şeyi kardeşi için de istemedikçe kâmil mümin olmaz.	لَا يُؤْمِنُ أَحَدُكُمْ؛ حَتَّى يُحِبَّ لِأَخِيهِ مَا يُحِبُّ لِنَفْسِهِ	Sahih	Ahlak-İman

1896	Kötülüklerinden komşusu emin olmayan kimse cennete giremez.	لا يدخل الجنة من لا يأمن جاره بوائقه	Sahih	Sosyal Hayat-Ahiret
1897	Güneş doğmadan ve batmadan önce namaz kılan kimse cehenneme girmez.	لا يبلغ النَّازِرَ من صَلَّى قَبْلَ طُلُوعِ الشَّمْسِ، وَقَبْلَ غُرُوبِهَا	Sahih	Fıkıh-Ahiret
1898	Bu dünyada bir Müslümanın ayıbını örten kimsenin ayıbını Allah kıyamet günü örter.	لا يَسْتُرُ عَبْدٌ عَبْدًا فِي الدُّنْيَا؛ إِلَّا سَتَرَهُ اللهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ	Sahih	Allah-Kul İlişkisi-Ahiret
1899	İçinde köpek ve çan olan yerde melek bulunmaz.	لا تَصْحَبُ الْمَلَائِكَةُ رُفْقَةً فِيهَا كَلْبٌ، أَوْ جَرَسٌ	Sahih	Fıkıh
1900	Hz. Peygamber: "Ölülerle beraber bulunmayın" buyurduğunda, Ey Allah'ın resulü! Ölüler kimlerdir diye soruldu. Hz. Peygamber: "Zekat vermeyen zenginlerdir" diye cevap verdi.	لا تُجَالِسُوا الْمَوْتَى، قِيلَ: مَا الْمَوْتَى يَا رَسُولَ اللهِ؟ قَالَ: الْأَغْنِيَاءُ الَّذِينَ لَا يُعْطُونَ الزَّكَاةَ	Bulunamadı	Fıkıh
1901	Kalp huzuru (huşu) ile kılınmayan namaz (kamil manada) bir namaz olmaz.	لَا صَلَاةَ إِلَّا بِحُضُورِ الْقَلْبِ	Bulunamadı	Fıkıh-Ahlak
1902	İpeği ancak ahiretten nasibi olmayan kimse giyer.	إِنَّمَا يُبَسُّ الْحَرِيرَ مَنْ لَا خَلَاقَ لَهُ	Sahih	Fıkıh-Ahiret
1903	Allah katında kıyamet günü insanların en kötüsü ahiretini başkasına ait dünyalar ile feda edendir.	إِنَّ شَرَّ النَّاسِ عِنْدَ اللهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ: عَبْدٌ أَذْهَبَ أَجْرَتَهُ بِدُنْيَا غَيْرِهِ	Zayıf	Dünya-Ahiret
1904	Akşam yemeği konulmuş ve namaz da girmiş (kamet edilmiş) ise siz önce yemeği yiyiniz.	إِذَا وُضِعَ الْعَشَاءُ، وَأَقِيمَتِ الصَّلَاةُ؛ فَابْدُؤُوا بِالْعَشَاءِ	Sahih	Fıkıh-Sosyal Hayat
1905	İmam (hutbeye) çıktığında namaz ve konuşma yoktur.	إِذَا خَرَجَ الْإِمَامُ؛ فَلَا صَلَاةَ، وَلَا كَلَامَ	Zayıf	Fıkıh
1906	Merhamet edenlere Rahman da merhamet eder: Yerdekilere merhamet ediniz ki, göktekiler de size merhamet etsinler.	الرَّاحِمُونَ يَرْحَمُهُمُ الرَّحْمَنُ، ارْحَمُوا مَنْ فِي الْأَرْضِ؛ يَرْحَمَكُم مِّنَ السَّمَاءِ	Sahih	Allah-Kul İlişkisi-Ahlak
1907	Bütün ilaçların başı az yemektir.	أُمُّ جَمِيعِ الْأَدْوِيَةِ: قَلَّةُ الْأَكْلِ	Bulunamadı	Tıp
1908	Hastalığın baş sebebi çok yemektir, en iyi ilacı ise perhizdir.	رَأْسُ الدَّاءِ الْإِمْتِلاءُ، وَرَأْسُ الدَّوَاءِ الْإِحْتِمَاءُ	Bulunamadı	Tıp
1909	Dünya sevgisi her hatanın başıdır. Dünyayı terk etmek her ibadetin başıdır.	حُبُّ الدُّنْيَا رَأْسُ كُلِّ خَطِيئَةٍ، وَتَرْكُ الدُّنْيَا رَأْسُ كُلِّ عِبَادَةٍ	Mevzu	Fıkıh-Ahlak
1910	Üç şey vardır ki orucu bozmaz: kusma, hacamat ve ihtilam olmak.	ثَلَاثٌ لَا تُفْطِرُنَ الصِّيَامَ: الْقِيءُ، وَالْحِجَامَةُ وَالِإِحْتِلَامُ	Zayıf	Fıkıh
1911	İstişare eden pişman olmaz, istihare yapan hayal kırıklığına uğramaz.	مَا نَدِمَ مَنْ اسْتَشَارَ، وَمَا خَابَ مَنْ اسْتَحَارَ	Zayıf	Sosyal Hayat
1912	Allah bir hastalık vermişse mutlaka onun şifasını da vermiştir.	مَا أَنْزَلَ اللهُ دَاءً، إِلَّا أَنْزَلَ لَهُ شِفَاءً	Sahih	Tıp
1913	Bir süre/an adaletli davranmak, yetmiş yıl ibadetten daha hayırlıdır.	عَدْلٌ سَاعَةً، خَيْرٌ مِنْ عِبَادَةِ سَبْعِينَ سَنَةً	Bulunamadı	Yöneticilik-Fıkıh
Revâhî, Tenvîru'l-Ebsâr.				
1914	Allah, önce benim ruhumu yarattı.	أَوَّلُ مَا خَلَقَ اللهُ رُوحِي	Mevzu	Allah-Yaratılış
1915	Adem su ve çamur arasında iken (balçık) ben peygamberdim.	كُنْتُ نَبِيًّا وَأَدَمُ بَيْنَ الْمَاءِ وَالطِّينِ	Mevzu	Peygamber-Yaratılış
1916	Mümin müminin aynasıdır.	الْمُؤْمِنُ مِرَاةُ الْمُؤْمِنِ	Sahih	Ahlak
1917	Kim bir âlime ikramda bulunursa bana ikram etmiş olur.	مَنْ أَكْرَمَ عَالِمًا؛ فَقَدْ أَكْرَمَنِي	Zayıf	Alim
1918	Rüyasında beni gören gerçekten beni görmüştür.	مَنْ رَأَانِي فِي الْمَنَامِ، فَقَدْ رَأَانِي	Sahih	Peygamber-Rüya
1919	Kabrimi ziyaret eden kimseye şefaati vacip olur.	مَنْ زَارَ قَبْرِي؛ وَجَبَتْ لَهُ شَفَاعَتِي	Zayıf	Peygamber-Ahiret
1920	Âlimler peygamberlerin mirasçılarıdır.	الْعُلَمَاءُ وَرَثَةُ الْأَنْبِيَاءِ	Sahih	Peygamber-Alim
1921	Âlimler Allah'ın sevdiği kullardır.	الْعُلَمَاءُ حَبِيبُ اللهِ	Bulunamadı	Alim
1922	İlmi Çin'de bile olsa talep ediniz.	اطْلُبُوا الْعِلْمَ وَلَوْ بِالصِّينِ	Mevzu	İlim

1923	İlim talep etme kadın erkek her Müslüman üzerine farzdır.	طَلَبَ الْعِلْمِ فَرِيضَةٌ عَلَى كُلِّ مُسْلِمٍ وَمُسْلِمَةٍ	Zayıf	İlim
1924	Âlimin uykusu câhilin ibadetinden daha hayırlıdır.	نَوْمُ الْعَالِمِ خَيْرٌ مِنْ عِبَادَةِ الْجَاهِلِ	Mevzu	Alim
1925	Nasihatçi kimseye Kur'an yeter. Kur'an yetmeyen kimseye de ölüm yeter.	مَنْ أَرَادَ وَعَاطَا، فَالْقُرْآنُ يَكْفِيهِ، وَمَنْ لَا يَكْفِيهِ، فَالْمَوْتُ يَكْفِيهِ	Bulunamadı	Kur'an
1926	Tövbe edenler Allah'ın sevdiği kullardır.	التَّائِبُ حَبِيبُ اللَّهِ	Mevzu	Tövbe
1927	Günahından tövbe eden onu işlememiş gibidir.	التَّائِبُ مِنَ الذَّنْبِ كَمَنْ لَا ذَنْبَ لَهُ	Sahih	Tövbe
1928	Dünya ahiretin tarlasıdır.	الدُّنْيَا مَرْزَعَةُ الْآخِرَةِ	Mevzu	Dünya-Ahiret
1929	Dünya müminin zindanı kafirin cennetidir.	الدُّنْيَا سِجْنُ الْمُؤْمِنِ وَجَنَّةُ الْكَافِرِ	Sahih	Dünya-Ahlak
1930	Ölülere sövmeyin.	لَا تَسُبُّوا الْأَمْوَاتِ	Sahih	Ahlak-Ahiret
1931	Sadaka vermek belaları geri çevirir ve ömürleri uzatır.	الصَّدَقَةُ تَرُدُّ الْبَلَاءَ وَتَزِيدُ الْعُمْرَ	Bulunamadı	Ahlak-Kader
1932	Ölülerinizi hayırla yâd ediniz.	اذْكُرُوا مَوْتَكُمْ بِالْخَيْرِ	Zayıf	Ahlak-Ahiret
1933	Merhamet etmeyene merhamet edilmez	مَنْ لَمْ يَرْحَمْ؛ لَمْ يُرْحَمْ	Sahih	Ahlak-Sosyal Hayat
1934	Mütevâzî kimseyi Allah yüceltir. Kibirli kimseyi ise yere batırır.	مَنْ تَوَاضَعَ لِلَّهِ؛ رَفَعَهُ اللَّهُ، وَمَنْ تَكَبَّرَ؛ وَضَعَهُ اللَّهُ	Zayıf	Allah-Kul İlişkisi-Ahlak
1935	Ameller niyetlere göredir.	إِنَّمَا الْأَعْمَالُ بِالنِّيَّاتِ	Sahih	Din-Ahlak
1936	Allah bir şeyin olmasını dilediği zaman onu var etmek için sebepler meydana getirir.	إِذَا أَرَادَ اللَّهُ شَيْئًا، هَيَأُ سَبَابَهُ	Bulunamadı	Allah-Yaratılış
1937	Allah, rüşvet alana da verene de lanet etsin!	لَعْنُ اللَّهِ الرَّائِسِي، وَالْمُرْتَشِي	Sahih	Fıkıh
1938	Müslüman, elinden ve dilinden Müslümanların emin olduğu kimsedir.	الْمُسْلِمُ: مَنْ سَلِمَ الْمُسْلِمُونَ مِنْ لِسَانِهِ وَيَدِهِ	Sahih	Din-Ahlak
1939	Zulüm, kıyamet günü karanlık olacaktır.	الظُّلْمُ ظُلُمَاتٌ يَوْمَ الْقِيَامَةِ	Sahih	Ahlak-Ahiret
1940	Kişi sevdiğiyle beraber haşrolacaktır.	بُعِثَ مَعَ مَنْ أَحَبَّ	Sahih	Ahlak-Sosyal Hayat
1941	Vatan sevgisi imandandır.	حُبُّ الْوَطَنِ مِنَ الْإِيمَانِ	Mevzu	İman-Sosyal Hayat
1942	Ahlakın güzelliği imanın (kemâl) alametlerindendir.	حُسْنُ الْخُلُقِ مِنَ الْإِيمَانِ	Bulunamadı	İman-Ahlak
1943	Haya, iman alametlerindendir.	الْحَيَاءُ مِنَ الْإِيمَانِ	Sahih	İman-Ahlak
1944	Temizlik imandandır.	الطُّهُورُ مِنَ الْإِيمَانِ	Sahih	Din-Sosyal Hayat
1945	Dua müminin silahıdır.	الدُّعَاءُ سِلَاحُ الْمُؤْمِنِ	Zayıf	Dua
1946	Kim gurbette ölürse şehit hükmündedir.	مَنْ مَاتَ غَرِيبًا؛ فَقَدْ مَاتَ شَهِيدًا	Zayıf	Sosyal Hayat-Şehitlik
1947	Kim ilim talep ederken ölürse şehit hükmündedir.	مَنْ مَاتَ فِي طَلَبِ الْعِلْمِ؛ فَقَدْ مَاتَ شَهِيدًا	Bulunamadı	İlim-Şehitlik
1948	Çörek otu, ölüm hariç bütün hastalıklara şifadır.	الْحَبَّةُ السُّودَاءُ شِفَاءٌ مِنْ كُلِّ دَاءٍ إِلَّا السَّامَ	Sahih	Tıp
1949	Sizden kimin son sözü "lailaheillallah" olursa cennete girer.	مَنْ كَانَ آخِرَ كَلَامِهِ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ؛ دَخَلَ الْجَنَّةَ	Sahih	Din-Ahiret
1950	Ashabım yıldızlar gibidir. Onlardan hangisine uyarmanız doğru yolu bulursunuz.	أَصْحَابِي كَالنُّجُومِ؛ بِأَيِّهِمْ أَقْتَدَيْتُمْ اهْتَدَيْتُمْ	Zayıf	Sahabe
1951	Kim Allah'a, bana ve ashabıma iftira atarsa cehennemdeki yerine hazırlansın.	مَنْ أَفْتَرَى عَلَى اللَّهِ، وَعَلَى وَأَصْحَابِي، فَلْيَبْتَوِّأْ مَقْعَدَهُ مِنَ النَّارِ	Bulunamadı	Sahabe-Ahlak-Ahiret
1952	Haset ve kin, ateşin odunu yediği (yaktığı) gibi yapılan iyilikleri yer bitirir.	إِنَّ الْعِيْلَ وَالْحَسَدَ يَأْكُلَانِ الْحَسَنَاتِ، كَمَا تَأْكُلُ النَّارُ الْحَطَبَ	Sahih	Ahlak

1953	Şüphesiz biz Allah'a itaatimizde kimseden yardım istemeyiz.	إِنَّا لَا نَسْتَعِينُ عَلَى طَاعَةِ اللَّهِ	Bulunamadı	Allah-Kul İlişkisi
Sebzî Selanikli Selâmizâde, Zübdetü'l-İrfân.				
1954	Âlimlere ta'zimde bulununuz. Çünkü dünyada ve ahirette onlara ihtiyaç duyarsınız.	عَظَّمُوا الْعُلَمَاءَ؛ فَإِنَّكُمْ تَحْتَاجُونَ إِلَيْهِمْ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ	Mevzu	Alim
1955	İki özellik vardır ki bunlar müminde bulunmaz: kötü ahlak ve cimrilik!	خَصَلْتَانِ لَا يَجْتَمِعَانِ فِي مُؤْمِنٍ: الْبُخْلُ، وَسُوءُ الْخُلُقِ	Zayıf	Ahlak-İman
1956	Günahın kefareti pişman olmaktır.	كَفَارَةُ الذَّنْبِ الدَّامِمَةُ	Zayıf	Tövbe-Günah
1957	Ezan ve kamet arasında yapılan dua, reddolunmaz.	الدُّعَاءُ فِيمَا بَيْنَ الْأَذَانِ وَالْإِقَامَةِ لَا يُرَدُّ	Sahih	Fıkıh-Dua
1958	Şu beş gecede dualar reddolunmaz. Recep ayının ilk gecesi, Şaban ayının ortasındaki gece, Cuma, bayram ve fecir (kurban)gecesi.	خَمْسُ لَيَالٍ لَا يُرَدُّ فِيهِنَّ الدُّعَاءُ: أَوْلَى لَيْلَةِ رَجَبٍ، وَلَيْلَةُ نَيْصَفِ شَعْبَانَ، وَلَيْلَةُ الْجُمُعَةِ، وَلَيْلَةُ الْفِطْرِ، وَلَيْلَةُ الْفَجْرِ	Mevzu	Dua-Sosyal Hayat
1959	(Beytullahı) ziyaret eden gerçekten kurtulmuştur.	فَدَجَا مَنْ زَارَ نَبِيَّنَا فَدَجَا	Bulunamadı	Sosyal Hayat
1960	Vefatımdan sonra (kabrimi) ziyarete gelen sanki hayatta iken beni ziyaret etmiş gibidir.	مَنْ زَارَ قَبْرِي بَعْدَ مَوْتِي كَانَ كَمَنْ زَارَنِي فِي حَيَاتِي	Zayıf	Peygamber-Ümmet
1961	Kim komşusuna eziyet ederse Allah Teâlâ da eziyet edenin evine komşusunu varis kılar.	مَنْ آذَى جَارَهُ؛ وَرَّثَهُ اللَّهُ دَارَهُ	Bulunamadı	Allah-Kul İlişkisi-Ahlak
1962	Kim dünyada tok olursa ahirette aç olur. Kim de dünyada aç yaşarsa ahirette tok olur.	مَنْ شَبِعَ فِي الدُّنْيَا؛ جَاعَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ، وَمَنْ جَاعَ فِي الدُّنْيَا؛ شَبِعَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ	Bulunamadı	Dünya-Ahret
1963	Cennet cömertlerin, cehennem ise cimrilerin yurduudur.	الْجَنَّةُ دَارُ الْأَسْحِيَاءِ، وَالنَّارُ دَارُ الْبُخْلَاءِ	Zayıf	Ahlak-Ahret
1964	Musibetlerin en büyüğü zamanın boşa geçip gitmesidir.	أَعْظَمُ الْمَصَائِبِ: ذَهَابُ الْوَقْتِ بِلَا فَايِدَةٍ	Bulunamadı	Sosyal Hayat
1965	Acı da olsa doğruyu söyle!	قُلِ الْحَقَّ، وَلَوْ مُرًّا	Sahih	Sosyal Hayat
1966	Kim Muhammed'in âlini severek ölürse şehittir.	مَنْ مَاتَ عَلَى حُبِّ مُحَمَّدٍ؛ مَاتَ شَهِيدًا	Mevzu	Sünnet-Şehitlik
1967	Tevazu, şerefin vâsıtalarındandır.	التَّوَاضُّعُ مِنْ وَسَائِلِ الشَّرَفِ	Bulunamadı	Ahlak
1968	Kur'an'ı okuyunuz! Çünkü O, kıyamet günü kendisiyle ilgilenenlere şefaate edecektir.	اقْرَأُوا الْقُرْآنَ؛ فَإِنَّهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ شَفِيعًا لِأَصْحَابِهِ	Sahih	Kur'an-Ahret-Şefaate
1969	Koğuculuk yapan kimse cennete giremez.	لَا يَدْخُلُ الْجَنَّةَ قَتَاتٌ	Sahih	Ahlak-Ahret
1970	Allah'a ve ahiret gününe iman eden, hayırlı bir söz söyleyin veya sussun.	مَنْ كَانَ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ، فَلْيُكَلِّمْ خَيْرًا أَوْ لِيَصْمُتْ	Sahih	İman-Ahlak
1971	Kim Kur'an okur, onunla amel ederse, cennete girer.	مَنْ قَرَأَهُنَّ، وَعَمِلَ بِهِنَّ؛ دَخَلَ الْجَنَّةَ	Bulunamadı	Kur'an-Ahret
1972	Kim bir kardeşinin ayıbını örterse Allah ta onun dünya ve ahiretteki ayıplarını örter.	مَنْ سَتَرَ عَيْبَ أَخِيهِ الْمُسْلِمِ؛ سَتَرَهُ اللَّهُ تَعَالَى فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ	Sahih	Allah-Kul İlişkisi-Ahret
1973	Âlimin ölümüne üzülme kimsede münafıklık alameti vardır. (münafık olur)	مَنْ لَمْ يَحْزَنْ بِمَوْتِ الْعَالِمِ؛ فَهُوَ مُنَافِقٌ	Bulunamadı	Alim
1974	Âlimin uykusu câhilin ibadetinden daha hayırlıdır.	نَوْمُ الْعَالِمِ خَيْرٌ مِنْ عِبَادَةِ الْجَاهِلِ	Mevzu	Alim
1975	İnsanoğlu yaşlandıkça kendisinde iki haslet gençleşir: hırs ve tül-i emel.	يَتَشَبَّهُ ابْنُ آدَمَ، وَيَشَبُّ فِيهِ خَصَلَتَانِ: الْجِرْصُ، وَطَوْلُ الْأَمَلِ	Sahih	Ahlak-Sosyal Hayat
1976	Allah ikindiden önce dört rekât namaz kılan kimsenin tenini cehenneme haram kılar.	مَنْ صَلَّى قَبْلَ الْعَصْرِ أَرْبَعِ رَكَعَاتٍ؛ حَرَّمَ اللَّهُ جِلْدَهُ عَلَى النَّارِ	Zayıf	Fıkıh-Ahret
1977	Âlimlerin etleri (dedikodusunun yapılması) zehirlidir. Onu koklayan (dedikoduya teşebbüs eden) hastalanır. Onu yiyen (dedikodularını yapan) ölür.	لُحُومُ الْعُلَمَاءِ مَسْمُومَةٌ، مَنْ شَمَمَهَا مَرَضٌ، وَمَنْ أَكَلَهَا مَاتَ	S.Sözü	Alim

1978	Yalan söylemeyi alışkanlık haline getirende (iyi huy, karakter) mürüvvet bulunmaz.	لا مَرُوءَةَ لِلْكَذُوبِ	S.Sözü	Ahlak
1979	Selametten daha güzel elbise yoktur.	لا لِبَاسٍ أَجْمَلُ مِنَ السَّلَامَةِ	S.Sözü	Ahlak
1980	İslam'dan daha üst bir şeref yoktur.	لا شَرَفَ أَعْلَى مِنَ الْإِسْلَامِ	S.Sözü	Din
1981	Yöneticilerin vefası olmaz.	لَا وِفَاءَ لِلْمُلُوكِ	S.Sözü	Yöneticilik-Ahlak
1982	Kim ihlasla (gösterişe düşmeden) bir hastayı ziyaret ederse, bu ziyaret onun için cennette arkadaşı olur.	مَنْ عَادَ مَرِيضًا مُخْلِصًا؛ كَانَ لَهُ حَرِيْقًا فِي الْجَنَّةِ	Sahih	Ahlak-Ahret
1983	Âlim, gaflet içinde olsa da Allah'ın sevgili kuludur. Câhil, zâhid de olsa Allah'ın düşmanıdır.	الْعَالِمُ حَبِيبُ اللَّهِ وَلَوْ كَانَ غَافِلًا الْجَاهِلُ عَدُوُّ اللَّهِ وَلَوْ كَانَ غَافِلًا	Mevzu	Alim
1984	Hırs sahibinde utanma duygusu olmaz.	لَا حَيَاءَ لِخَارِصٍ	Bulunamadı	Ahlak
1985	Ziyarete ara sıra git ki muhabbetin artsın.	زُرْ غَبًا؛ تَزِدْ حُبًّا	Zayıf	Ahlak-Sosyal Hayat
1986	Kim dünya hayatını ahirete tercih ederse onun için cehennem vardır.	مَنْ اخْتَارَ الدُّنْيَا عَلَى الْآخِرَةِ؛ فَلَهُ النَّارُ	Mevzu	Dünya-Ahret
1987	Kim Muhammed'in âline buğz ederek ölürse cennetin kokusunu alamaz.	مَنْ مَاتَ عَلَى بُغْضِ آلِ مُحَمَّدٍ؛ لَمْ يَشِمْ رَائِحَةَ الْجَنَّةِ	Mevzu	Peygamber-Ehli Beyt-Ahret
1988	Kim Müslüman kardeşi ile elini değdirerek musafaha ederse (musafaha esnasında) o an günahları dökülür.	مَنْ صَافَحَ أَخَاهُ الْمُسْلِمَ، فَحَكَ يَدَهُ؛ تَنَثَّرَتْ ذُنُوبُهُ	Bulunamadı	Ahlak-Günah-Af
1989	Düşmanımı ele geçirip üstün geldiğinde affi seç.	إِذَا قَدَرْتَ عَلَى الْعَدُوِّ؛ فَاحْمِلِ الْعَفْوَ	Bulunamadı	Ahlak-Sosyal Hayat
1990	Dünyada çok gülen ahirette çok ağlar.	مَنْ صَحِكَ كَثِيرًا فِي الدُّنْيَا؛ بَكَى كَثِيرًا فِي الْآخِرَةِ	Bulunamadı	Dünya-Ahret
1991	Kim Allah yolunda infak ederse sekiz kapısı olan cennete dilediği kapısından girer.	مَنْ أَنْفَقَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ، فَإِنَّ الْجَنَّةَ ثَمَانِيَةَ أَبْوَابٍ، فِي أَيِّ بَابٍ دَخَلَ الْجَنَّةَ	Bulunamadı	Fıkıh-Ahret
1992	Sabri olmayanın imanı da olmaz.	مَنْ لَا صَبْرَ لَهُ لَا إِيمَانَ لَهُ	Zayıf	Din
1993	Kim gurbette bulunan bir kimseye ikramda bulunursa kendisine cennet vacip olur.	مَنْ أَكْرَمَ غَرِيْبًا، وَجَبَتْ لَهُ الْجَنَّةُ	Mevzu	Sosyal Hayat-Ahret
1994	Hırs sebebiyle mahrum olmak vardır.	الْجُرْمَانُ مَعَ الْجُرْصِ	Bulunamadı	Sosyal Hayat
Mustafa b. Şeyh Mahmûd el-Ârif Nushî, Tercüme-i Hadîs-i Erba'în.				
1995	Her kapının anahtarı "bismillahirrahmanirrahim"dir.	بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ مِفْتَاحُ كُلِّ بَابٍ	Zayıf	Din-Ahlak
1996	Temizliğe devam et ki rızkın bol olsun.	دُمَّ عَلَى الطَّهَارَةِ، يُوسِّعُ عَلَيْكَ الرَّزْقَ	Bulunamadı	Ahlak-Sosyal Hayat
1997	(Namaz için alınan) abdest öncesinde işlenen (küçük günahları) örter.	الْوُضُوءُ يَكْفِرُ مَا قَبْلَ	Sahih	Fıkıh-Günah
1998	Abdest imanın yarısıdır. Dişleri misvaklama da abdestin yarısıdır.	الْوُضُوءُ شَطْرُ الْإِيمَانِ، وَالسِّوَاكُ شَطْرُ الْوُضُوءِ	Zayıf	Fıkıh-Sosyal Hayat
1999	Misvak kullanılarak kılınan namaz, misvak kullanılmadan kılınandan yetmiş derece daha faziletlidir.	فَضْلُ الصَّلَاةِ بِالسِّوَاكِ عَلَى الصَّلَاةِ بِغَيْرِ سِوَاكِ سَبْعِينَ ضِعْفًا	Zayıf	Fıkıh-Sosyal Hayat-Sevap
2000	Sabah namazını şu iki sure ile (Şems ve Duha) kılınız.	صَلُّوا رَكْعَتِي الصُّبْحِ بِسُورَتَيْهِمَا، وَالشَّمْسِ وَضُحَاهَا، وَوَالضُّحَى	Mevzu	Fıkıh
2001	Kim öğle namazından önce ve sonra dörder rekat namaz kılar, Allah ateşi ona haram kılar.	مَنْ صَلَّى قَبْلَ الظُّهْرِ أَرْبَعًا، وَبَعْدَهَا أَرْبَعًا؛ حَرَّمَ اللَّهُ عَلَيْهِ النَّارَ	Sahih	Fıkıh-Ahret
2002	Bulutlu günde namazı ilk vaktinde kılınız. Şunu da biliniz ki kim ikindi namazını (bile isteye) terk ederse amelleri boşa gider.	بَكِّرُوا بِالصَّلَاةِ يَوْمَ الْغَيْمِ، فَاعْلَمُوا أَنَّ مَنْ تَرَكَ صَلَاةَ الْعَصْرِ؛ حَبِطَتْ أَعْمَالُهُ	Sahih	Fıkıh

2003	Akşam namazını, yıldızlar ortaya çıkmadan (alacakaranlıkta) hemen kılınız.	بَادِرُوا بِصَلَاةِ الْمَغْرِبِ قَبْلَ طُلُوعِ النَّجْمِ	Sahih	Fıkıh
2004	Münafıklara en ağır gelen iki namaz, sabah ve yatsı namazlarıdır.	أَثْقَلُ صَلَاةٍ عَلَى الْمُنَافِقِينَ: صَلَاةُ الْعِشَاءِ، وَصَلَاةُ الْفَجْرِ	Sahih	Fıkıh- Sosyal Hayat
2005	Kim bana salat etmenin hak ve görev olduğunu bilirse cennete girer.	مَنْ عَلِمَ أَنَّ الصَّلَاةَ عَلَيْهِ حَقٌّ وَاجِبٌ؛ دَخَلَ الْجَنَّةَ	Sahih	Peygamber -Salât
2006	Çocuklarınıza yedi yaşına geldiklerinde namaz kılmayı öğretiniz. On yaşlarına geldiklerinde (namaz kılmaktan imtina ederlerse) onları dövünüz.	عَلِّمُوا الصَّبِيَّ الصَّلَاةَ ابْنَ سَبْعِ سِنِينَ، وَاضْرِبُوهُ عَلَيْهَا ابْنَ عَشْرِ	Sahih	Fıkıh- Sosyal Hayat
2007	Bir kimse (kılınan bir cenaze namazına) mescidde iştirak etse kendisi için bir karşılık yoktur.	مَنْ صَلَّى عَلَى جَنَازَةٍ فِي الْمَسْجِدِ؛ فَلَا شَيْءَ لَهُ	Zayıf	Fıkıh
2008	Kim bir vakit namazı (bile isteye) terk ederse sanki kendisini bıçaksız kesmiş gibidir.	مَنْ تَرَكَ وَقْتًا مِنَ الصَّلَاةِ؛ ذَبَحَ نَفْسَهُ بِغَيْرِ سِكِّينٍ	Bulunamadı	Fıkıh- Günah
2009	Her iki rekatta bir tahiyat vardır.	بَيْنَ كُلِّ رَكَعَتَيْنِ تَحِيَّةٌ	Sahih	Fıkıh
2010	Kim Cuma günü gusül alır sonra cuma namazına giderse o cuma ile geçmiş cuma arasındaki günahları bağışlanır.	مَنْ اغْتَسَلَ يَوْمَ الْجُمُعَةِ، ثُمَّ أَتَى الْجُمُعَةَ؛ غُفِرَ لَهُ مَا بَيْنَهُ وَبَيْنَ الْجُمُعَةِ الْأُخْرَى	Sahih	Fıkıh-Af
2011	Beş vakit namaz ve Cuma namazı diğer Cuma'ya kadar aralarındaki günahlara kefarettir.	الصَّلَوَاتُ الْخَمْسُ، وَالْجُمُعَةُ إِلَى الْجُمُعَةِ، كَفَّارَةٌ لِمَا بَيْنَهُنَّ	Sahih	Fıkıh-Af
2012	Cuma vakti öyle bir an vardır ki, kul o vakitte Allah'tan affedilmeyi isterse bağışlanır.	فِي الْجُمُعَةِ سَاعَةٌ، لَا يُوَفَّقُهَا عَبْدٌ يُسْتَعْفِرُ اللَّهَ إِلَّا غُفِرَ لَهُ	Zayıf	Fıkıh
2013	Kim özürsüz üç cuma namazını terk ederse münafıkların zümresine yazılır. Kim de Cuma'yı önemsemeyerek terk ederse, Allah o kişinin kalbini mühürler.	مَنْ تَرَكَ ثَلَاثَ جُمُعٍ مِنْ غَيْرِ عُدْرٍ؛ كُتِبَ مِنَ الْمُنَافِقِينَ، وَمَنْ تَرَكَهَا تَهَاوُنًا؛ طَبَعَ اللَّهُ عَلَى قَلْبِهِ	Zayıf	Allah- Kul İlişkisi- Fıkıh
2014	Kim Cuma namazına (geç) gelir, insanların sırtına basarak öne geçmeye çalışırsa, kıyamet günü cehenneme köprü edinmiş olur. (insanlar da onun sırtına basarak geçerler)	مَنْ تَخَطَّى رِقَابَ النَّاسِ يَوْمَ الْجُمُعَةِ؛ اتَّخَذَ جِسْرًا إِلَى جَهَنَّمَ	Zayıf	Fıkıh- Ahlak- Ahiret
2015	Kim namazda gülerse abdestini ve namazını iade etsin.	مَنْ ضَجَّكَ فِي الصَّلَاةِ؛ فَلْيُعِدِّ الوُضُوءَ وَالصَّلَاةَ	Zayıf	Fıkıh
2016	Kim bana bir salavat getirirse Allah ona on salat eder.	مَنْ صَلَّى عَلَيَّ وَاجِدَةً؛ صَلَّى اللَّهُ تَعَالَى عَلَيْهِ عَشْرًا	Sahih	Peygamber -Salât
2017	Bana salat edin ki Allah'ta size rahmet etsin.	صَلُّوا عَلَيَّ؛ يُصَلِّيَ اللَّهُ عَلَيْكُمْ	Sahih	Peygamber -Salât
2018	Bana salat edin. Çünkü bana salatınız sizin için (günahlardan) temizlenmedir.	صَلُّوا عَلَيَّ؛ فَإِنْ صَلَّاتُكُمْ عَلَيَّ زَكَاةٌ لَكُمْ	Sahih	Peygamber -Salât
2019	Mallarınızdan zekatlarımı verin.	عُدُّوا زَكَاةَ أَمْوَالِكُمْ	Sahih	Fıkıh
2020	Zekât İslam'ın köprüsüdür.	الزَّكَاةُ قَنْطَرَةُ الْإِسْلَامِ	Zayıf	Fıkıh
2021	Eğer yalan ve gıybet ile yakıp yıkmazsan oruç, kalkandır.	الصِّيَامُ جُنَّةٌ مَا لَمْ يَحْرِقْهَا بِكَذِبٍ، أَوْ غِيْبَةٍ	Zayıf	Fıkıh
2022	Oruç kalkandır. İnsanı ateşe karşı korur.	الصِّيَامُ جُنَّةٌ، وَحَصْنٌ حَصِينٌ مِنَ النَّارِ	Sahih	Fıkıh
2023	İftarda acele edin. Sahuru da geciktirin.	عَجِّلُوا الْإِفْطَارَ، وَأَجْرُوا السَّحُورَ	Zayıf	Fıkıh- Ahiret
2024	Mebrûr bir haccin karşılığı ancak cennettir.	الْحَجُّ الْمَبْرُورُ لَيْسَ لَهُ جَزَاءٌ إِلَّا الْجَنَّةَ	Sahih	Fıkıh- Ahiret
2025	Haceru'l-Esved cennet taşlarındandır. Kıyamet günü kendisini selamlayanlar hakkında şehadette bulunacaktır.	الْحَجَرُ الْأَسْوَدُ مِنْ جِزَارَةِ الْجَنَّةِ، سَيَسْهَدُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ لِمَنْ اسْتَلَمَهُ	Sahih	Fıkıh
2026	Kur'an'ın diğer kelimelere üstünlüğü, Allah'ın bütün mahlukata üstünlüğü gibidir.	فَضْلُ الْقُرْآنِ عَلَى سَائِرِ الْكَلَامِ، كَفَضْلِ الرَّحْمَنِ عَلَى سَائِرِ خَلْقِهِ	Zayıf	Sosyal Hayat
2027	Kur'an'a bakarak okuyanın ezberden okuyana üstünlüğü, farzların nafilelere üstünlüğü gibidir.	فَضْلُ قِرَاءَةِ الْقُرْآنِ نَظْرًا، عَلَى مَنْ يَقْرُوهُ ظَهْرًا، كَفَضْلِ الْفَرِيضَةِ عَلَى النَّافِلَةِ	Zayıf	Kur'an
2028	Fatiha suresi Kur'an'ın üçte birine bedeldir. Aynı zamanda bütün dertlere şifadır.	فَاتِحَةُ الْكِتَابِ تُعْدِلُ ثُلُثَ الْقُرْآنِ، وَفَاتِحَةُ الْكِتَابِ شِفَاءٌ مِنْ كُلِّ دَاءٍ	Zayıf	Kur'an
2029	İhlas suresi Kur'an'ın üçte birine bedeldir.	قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ" تُعْدِلُ ثُلُثَ الْقُرْآنِ"	Sahih	Kur'an

2030	Âlimin âbide üstünlüğü, benim ümmetime üstünlüğüm gibidir.	فَضْلُ الْعَالِمِ عَلَى الْعَابِدِ، كَفَضْلِي عَلَى أُمَّتِي	Mevzu	Alim
2031	Âlimin âbide üstünlüğü, dolunay gecesinde ayın diğer yıldızlara üstünlüğü gibidir.	فَضْلُ الْعَالِمِ عَلَى الْعَابِدِ، كَفَضْلِ الْقَمَرِ لَيْلَةَ الْبَدْرِ عَلَى سَائِرِ الْكَوَاكِبِ	Sahih	Alim
2032	Âlimin âbide üstünlüğü yetmiş derecedir. Her iki derece arası sema ile yer arası kadardır.	فَضْلُ الْعَالِمِ عَلَى الْعَابِدِ سَبْعُونَ دَرَجَةً، كُلُّ دَرَجَتَيْنِ مَا بَيْنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ	Zayıf	Alim
2033	Selâm Allah'ın isimlerinden bir isimdir. Selâmı yayın ki kurtuluşa eresiniz.	السَّلَامُ اسْمٌ مِنْ أَسْمَاءِ اللَّهِ تَعَالَى أَقْبَشُوا السَّلَامَ تَسْلَمُوا	Sahih	Allah-Kul İlişkisi
2034	Sizden biriniz Allah'tan bir şeyler isterse çokça istesin. Çünkü o Rabbinden istiyor.	إِذَا سَأَلَ أَحَدُكُمْ، فَلْيُكْثِرْ؛ فَإِنَّمَا يَسْأَلُ رَبَّهُ	Sahih	Allah-Kul İlişkisi-Ahlak

Telif Tarihi Tespit Edilemeyen Manzum Kırk Hadislerde Yer Alan Rivayetler

Anonim I. Kırk Hadis

2035	Kim Allah'tan (hakkıyla) korkarsa her şey ondan korkar. Kim de Allah'tan başka her şeyden korkarsa, o her şeyden korkar. (korkak olur)	مَنْ خَافَ اللَّهَ؛ خَافَ مِنْهُ كُلُّ شَيْءٍ، وَمَنْ خَافَ غَيْرَ اللَّهِ؛ هُوَ خَافَ كُلُّ شَيْءٍ	Mevzu	Allah-Kul İlişkisi-Ahlak
2036	Sözün hayırlı olanı az ama yol gösterendir.	خَيْرُ الْكَلَامِ مَا قَلَّ وَدَلَّ	S.Sözü	Sosyal Hayat
2037	İki kişinin barışmasını sağlayan kimse şehit sevabını hak eder.	مَنْ أَصْلَحَ بَيْنَ اثْنَيْنِ؛ اسْتَوْجِبَ ثَوَابَ الشَّهِيدِ	Sahih	Ahlak-Şehitlik
2038	Bir zengine zenginliğinden ötürü ikram edenin dininin üçte biri gider.	مَنْ أَكْرَمَ غَنِيًّا لِيَغْنَاهُ؛ ذَهَبَ ثُلُثًا دِينِهِ	Mevzu	Ahlak-Din
2039	Mütevâzî kimseyi Allah yüceltir. Kibirli kimseyi ise yere batırır.	مَنْ تَوَاضَعَ لِلَّهِ؛ رَفَعَهُ اللَّهُ، وَمَنْ تَكَبَّرَ؛ وَضَعَهُ اللَّهُ	Zayıf	Allah-Kul İlişkisi-Ahlak
2040	Kim ailesinin bir ihtiyaçlarını giderirse Allah'ta onun ihtiyaçlarını giderir.	مَنْ قَضَى حَاجَةَ لِأَهْلِيهِ؛ قَضَى اللَّهُ حَوَائِجَهُ لَهُ	Sahih	Allah-Kul İlişkisi
2041	Sabah uykusu rızka manidir.	الصَّبْحَةُ تَمْنَعُ الرِّزْقَ	Zayıf	Ahlak-Sosyal Hayat
2042	Sabah yemeğini terk etmek kişiyi hasta eder. Akşam yemeğini terk ise ihtiyarlık sebebidir.	تَرَكُ الْغَدَاءِ مَسْقَمَةٌ، وَتَرَكُ الْعِشَاءِ مَهْرَمَةٌ	Mevzu	Tıp
2043	Hayrı güzel yüzlülerde arayınız.	اطْلُبُوا الْخَيْرَ عِنْدَ جِسَانِ الْوُجُوهِ	Zayıf	Ahlak-Sosyal Hayat
2044	Cömert, Allah'a yakındır. Ben de ona yakınım.	السَّخِيُّ فِي جِوَارِ اللَّهِ، وَأَنَا رَفِيقُهُ	Bulunamadı	Din-Ahlak
2045	Sadaka vermek Rabbin öfkesini dindirir.	الصَّدَقَةُ تُطْفِئُ غَضَبَ الرَّبِّ	Sahih	Allah-Kul İlişkisi-Ahlak
2046	Kim bir dilenciye aç bir şekilde kapısından geri çevirirse bin yıl azap görecektir.	مَنْ نَهَى سَائِلًا جَائِعًا عَلَى بَابِهِ؛ عَذَابُهُ أَلْفَ سَنَةٍ	Bulunamadı	Ahlak-Sosyal Hayat-Ahret
2047	Dilenciye yarım hurma bile de olsa boş çevirme!	لَا تَرُدُّوا السَّائِلَ وَلَوْ بِشِقِّ تَمْرَةٍ	Zayıf	Ahlak
2048	Gariplerin duaları kabul olmaya yakındır. (hemen kabul olur)	دَعْوَةُ الْغُرَبَاءِ مَقْرُونَةٌ بِالْإِجَابَةِ	Bulunamadı	Dua
2049	Müminin kalbi Allah'ın arşıdır.	قَلْبُ الْمُؤْمِنِ: عَرْشُ اللَّهِ	Mevzu	Allah-Kul İlişkisi
2050	Kafir bile olsa mazlumun bedduasından kaçın.	اتَّقُوا دَعْوَةَ الْمَظْلُومِ، وَإِنْ كَانَ كَافِرًا	Hasen	Ahlak-Terhib
2051	Zulüm, kıyamet günü karanlıklar şeklinde insanın karşısına çıkacaktır.	الظُّلْمُ ظُلُمَاتٌ يَوْمَ الْقِيَامَةِ	Sahih	Ahlak-Ahret
2052	Müslüman, elinden ve dilinden Müslümanların emin olduğu kimsedir.	الْمُسْلِمُ: مَنْ سَلِمَ الْمُسْلِمُونَ مِنْ لِسَانِهِ وَيَدِهِ	Sahih	Din-Ahlak

2053	Koğuculuk eden cennete giremez.	لا يدخل الجنة نمام	Sahih	Ahlak-Ahiret
2054	İnsanın rahat etmesi dilini muhafaza etmesine bağlıdır.	رأحة الإنسان في حفظ اللسان	Bulunamadı	Ahlak-Sosyal Hayat
2055	Kişinin boş işleri terk etmesi, müslümanlığının güzelliğindedir.	من حسن إسلام المرء تركه ما لا يعنيه	Sahih	Din-Ahlak
2056	Aşırı mizah yapmak insanın vakarını giderir.	من كثر مزاحه؛ ذهب وقاره	Zayıf	Ahlak
2057	İnsanları güldürmek için konuşana yazıklar olsun. Aile mahremiyetini çiğneyip (olan biteni anlatana da) yazıklar olsun.	ويل للذي يحدث ليضحك، ويل لفرأشه انتحك	Sahih	Ahlak-Sosyal Hayat
2058	Babanın çocuğuna duası, peygamberin ümmetine duası gibidir.	دعاء الوالد لولده، كدعاء النبي لأُمَّته	Mevzu	Peygamber-Dua
2059	Çok gülmek kalbi öldürür.	كثرة الضحك تُميت القلب	Sahih	Ahlak
2060	Kim bir yalan söylese (iftira atarsa) melundur.	من كذب كذبته؛ فهو ملعون	Zayıf	Ahlak
2061	Cennet ehlinin çoğunluğu eblehlerdir (saf kimselerdir). Akıllıların mertebesi ise illiyindir.	أكثر أهل الجنة: البهائم، والعقلاء في عليين	Zayıf	Ahiret-Cennet ehli
2062	Allah, bütün mahzun gönülleri sever.	إن الله يحب كل قلب حزين	Zayıf	Allah-Kul ilişkisi
2063	Ölmeden önce ölünüz!	موتوا، قبل أن تموتوا	Mevzu	Ahlak
2064	Her kavimin bir fitnessi (imtihanı) vardır. Ümmetimin fitnessi de malla imtihandır.	إن لكل قوم فتنه، وفتنة أمتي المال	Sahih	Ümmet-Ahlak
2065	Dünya sevgisi her hatanın başıdır.	حُبُّ الدُّنيا رأسُ كلِّ خطيئة	Mevzu	Ahlak-Dünya
2066	Cennet mekarihle (insanın canını sıkarak hoş karşılanmayan şeylerle) kuşatılmıştır. Cehennem ise şehevathla (gönle hoş gelen şeylerle) kuşatılmıştır.	حُفَّتِ الجنة بالمكاره، وحُفَّتِ النار بالشهوات	Sahih	Din-Ahiret
2067	Kim bir gulamı (delikanlı/erkek hizmetçi) şehvetle öperse Allah o kimseye bin sene cehennemde azap eder.	من قبل غلاماً بشهوة؛ عذب الله تعالى ألف عام في النار	Mevzu	Fıkıh-Ahiret
2068	Allah, Lut kavminin amelini yapanlara lanet etsin!	لعن الله من عمل عمل قوم لوط	Sahih	Allah-Kul ilişkisi-Fıkıh
2069	Bir erkek başka bir erkekle (cinsi münasebetle) birleşirse Rahmânın arşı titrer. Bu şekilde ölen kimse melun olarak ölür.	إذا ركب الذكر ذكراً؛ اهتر عرش الرحمن مات ما تشرك ملعونا	Mevzu	Allah-Kul ilişkisi-Fıkıh
2070	Zina fakirliğe sebep olur.	الزنا يورث الفقر	Zayıf	Fıkıh-Sosyal Hayat
2071	Satranç ve tavla oynayan kimse, elini domuz kanına batırmış gibidir.	من لعب الشطرنج والتربشير؛ فكانما غمس يده في دم الخنزير	Sahih	Fıkıh
2072	Allah, rüşvet alana da verene de lanet etsin!	لعن الله الراشي، والمُرْتشي	Sahih	Fıkıh
2073	Dünyada ipek giyen (erkek) ahiret hayatında giyemeyecektir.	من لبس الحرير في الدنيا، لم يلبسه في الآخرة	Sahih	Fıkıh
2074	Şöhret afettir.	الشهرة آفة	S.Sözü	Sosyal Hayat
2075	Göz değmesi (nazar) haktır.	إن العين حق	Sahih	İman
2076	Bir kadının yönettiği toplum iflah olmaz.	لا يفلح قوم تملكهم امرأة	Sahih	Kadın-Yöneticilik
2077	Alenen günah işleyenler hariç ümmetim affa uğrayacaktır.	كلُّ أمتي معافي إلا المجاهرون	Sahih	Ümmet-Af
2078	Pişman olmak tövbedir.	الندم توبة	Sahih	Tövbe
2079	Kendi kusuru başkalarının kusuruyla uğraşmasına mani olan kimseye ne mutlu!	طوبى لمن شغلته عينه عن غيوب الناس	Zayıf	Ahlak
2080	Acı da olsa doğruyu söyle!	قل الحق، ولو مرأ	Sahih	Ahlak

2081	En faziletli sadaka doğruyu söylemektir.	أَفْضَلُ الصَّدَقَةِ: كَلِمَةٌ حَقٌّ	Bulunamadı	Ahlak
2082	Rızkını kazanmaya çalışanı Allah sever.	الكَاسِبُ حَبِيبُ اللَّهِ	Bulunamadı	Allah-Kul İlişkisi
2083	Güvenilir tüccar, peygamberler, siddikler ve şehitlerle beraberdir. (haşrolur)	التَّاجِرُ الصُّدُوقُ الْأَمِينُ مَعَ النَّبِيِّينَ وَالصِّدِّيقِينَ وَالشُّهَدَاءِ	Sahih	Sosyal Hayat-Ahret
2084	Allah'ın laneti faiz yiyen, yediren, faizi yazan ve faize şahitlik yapanın üzerine olsun!	لَعْنُ اللَّهِ أَكْلَ الرِّبَاءِ، وَمُوكَلَّهُ، وَكَاتِبَهُ، وَشَاهِدَهُ	Sahih	Faiz
2085	Dünyada fakir, ahirette aziz olan kimseye müjdelersun! Ne mutlu!	طُوبَى لِمَنْ كَانَ فَقِيرًا فِي الدُّنْيَا، وَعَزِيرًا فِي الْآخِرَةِ	Bulunamadı	Dünya-Ahret
2086	Fakirin ölümü kendisi için bir rahatlaktır. Zengin ölümü ise musibettir.	مُوتُ الْفُقَرَاءِ رَاحَةٌ، وَمُوتُ الْأَغْنِيَاءِ مُصِيبَةٌ	Bulunamadı	Sosyal Hayat
2087	Dünyada zenginlerin ikbali sonsuz değil, ahirette fakirlerin karşılığı ise sonsuzdur.	ذَوْلَةُ الْأَغْنِيَاءِ فِي الدُّنْيَا لَا بَقَاءَ لَهَا، وَذَوْلَةُ الْفُقَرَاءِ فِي الْآخِرَةِ لَا فَنَاءَ لَهَا	Bulunamadı	Dünya-Ahret
2088	İhtiyar, şu iki şeyde genç kalır: uzun yaşama ve çok mal sevgisi.	الشَّيْخُ شَابٌ فِي حُبِّ التَّيْنِ، فِي حُبِّ طَوْلِ الْحَيَاةِ، وَكَثْرَةِ الْمَالِ	Sahih	Dünya-Ahlak
2089	Vaiz (nasihat) olarak ölüm yeter.	كَفَى بِالْمُوتِ وَاعْظًا	Zayıf	Ahlak
2090	Ölümlere sövmeyin. Çünkü onlar yaptıklarının karşılığını buldular.	لَا تَسُبُّوا الْأَمْوَاتَ؛ فَإِنَّهُمْ وَجَدُوا مَا صَنَعُوا	Sahih	Ahlak-Ahret
2091	Ölüye ailesinin ağlamasından dolayı azap edilir.	إِنَّ الْمَيِّتَ لَيُعَذَّبُ بِبَكَاءِ أَهْلِهِ	Sahih	Kabir
2092	Kişi hangi hal üzere vefat ettiyse, o hâl üzere diriltilir.	يُبْعَثُ كُلُّ عَبْدٍ عَلَى مَا مَاتَ عَلَيْهِ	Sahih	Ahret
Anonim II. Kırk Hadis				
2093	Müslüman, elinden ve dilinden Müslümanların emin olduğu kimsedir.	الْمُسْلِمُ: مَنْ سَلِمَ الْمُسْلِمُونَ مِنْ لِسَانِهِ وَيَدِهِ	Sahih	Din-Ahlak
2094	İmanın alameti namazdır.	عَلَمُ الْإِيمَانِ الصَّلَاةُ	Zayıf	İman-Fıkıh
2095	Dünya çok kısa bir zamandır. Dolayısıyla Allah'a ibadet edin.	الدُّنْيَا سَاعَةٌ؛ فَاجْعَلْهَا طَاعَةً	Mevzu	Dünya-Ahlak
2096	Dünya ahiretin tarlasıdır.	الدُّنْيَا مَرْعَى الْآخِرَةِ	Mevzu	Dünya-Ahret
2097	Ameliniz ancak verâ ile fayda verir.	لَا يَنْفَعُكُمُ الْعَمَلُ إِلَّا بِالْوَرَعِ	Bulunamadı	Ahlak
2098	Kim iki bacak arası (ırzına) ve iki dudak arasına kefil olursa, ben de onun cennete girmesine kefil olurum.	مَنْ تَكَفَّلَ بِمَا بَيْنَ رِجْلَيْهِ وَرِجْلَيْهِ؛ أَتَكَفَّلُهُ بِالْجَنَّةِ	Sahih	Ahlak-Ahret
2099	Cennet mekarihle (insanın canını sıkın hoş karşılanmayan şeylerle) kuşatılmıştır. Cehennem ise şehevathla (gönle hoş gelen şeylerle) kuşatılmıştır.	حُفَّتِ الْجَنَّةُ بِالْمَكَارِهِ، وَحُفَّتِ النَّارُ بِالشَّهَوَاتِ	Sahih	Din-Ahret
2100	Bir erkek shevi arzuları geldiğinde onu bastırır (zina yapmaz) nefsine söz geçirirse günahları başışlanır.	أُبْمَا رَجُلٍ اشْتَهَى شَهْوَةً، فَرَدَّ شَهْوَتَهُ، وَأَثَرَ عَلَى نَفْسِهِ؛ غُفِرَ لَهُ	Mevzu	Ahlak-Günah-Af
2101	Rahatlık zamanına kadar sabretmek ibadettir.	اِنْتِظَارُ الْفَرَجِ بِالصَّبْرِ عِبَادَةٌ	Zayıf	Din-Ahlak
2102	Mümin daima yokluk, zillet ya da hastalık içindedir.	الْمُؤْمِنُ لَا يَزَالُ فِي قَلْبِهِ، أَوْ ذَلَّةٍ، أَوْ عِلَّةٍ	Bulunamadı	Din-Ahlak
2103	Allah, bütün mahzun gönülleri sever.	إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ كُلَّ قَلْبٍ حَزِينٍ	Zayıf	Allah-Kul İlişkisi
2104	Sade giyinmek, (Giyim kuşamda tevazu) iman alametidir.	الْبَدَادَةُ مِنَ الْإِيمَانِ	Sahih	Ahlak-İman
2105	Mütevâzî kimseyi Allah yüceltir. Kibirli kimseyi ise yere batırır.	مَنْ تَوَاضَعَ لِلَّهِ؛ رَفَعَهُ اللَّهُ، وَمَنْ تَكَبَّرَ؛ وَضَعَهُ اللَّهُ	Zayıf	Allah-Kul İlişkisi-Ahlak
2106	Şüphesiz Allah sizin suretlerinize ve mallarınıza bakmaz; kalplerinize ve amellerinize bakar.	إِنَّ اللَّهَ لَا يَنْظُرُ إِلَى صُورِكُمْ، وَلَا إِلَى أَمْوَالِكُمْ، وَلَكِنْ يَنْظُرُ إِلَى قُلُوبِكُمْ وَأَعْمَالِكُمْ	Sahih	Allah-Kul İlişkisi

2107	Allah'ın seni sevmesini istiyorsan dünyada zâhid ol!	إِنْ أَرَدْتَ أَنْ يُجِبَكَ اللَّهُ؛ فَارْهَدْ فِي الدُّنْيَا	Zayıf	Allah-Kul İlişkisi- Ahlak
2108	Dünyayı terk etmek her faziletin başı olduğu gibi onu sevmek her hatanın başıdır.	حُبُّ الدُّنْيَا رَأْسُ كُلِّ خَطِيئَةٍ، كَمَا أَنَّ تَرْكَهَا رَأْسُ كُلِّ فَضِيلَةٍ	Mevzu	Ahlak- Dünya
2109	Dünya bir leştir. Onun taliplisi ise köpektir.	الدُّنْيَا جَيْفَةٌ وَطَالِبُهَا كِلَابٌ	Mevzu	Dünya- Ahlak
2110	Cennetin değeri (pahası) dünyayı terk etmektir.	إِنَّ ثَمَنَ الْجَنَّةِ: تَرْكُ الدُّنْيَا	Bulunamadı	Ahlak- Ahiret
2111	Ölmeden önce ölünüz!	مُوتُوا، قَبْلَ أَنْ تَمُوتُوا	Mevzu	Ahlak
2112	Kanâat tükenmez bir hazinedir.	الْقَنَاعَةُ كَنْزٌ لَا يَفْنَى	Zayıf	Ahlak
2113	Allah zanâat ehli mümini sever.	إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى يُجِبُّ الْمُؤْمِنَ الْمُحْتَرَفَ	Zayıf	Allah-Kul İlişkisi
2114	Sizden biriniz kendisi için istediği/arzuladığı şeyi kardeşi için de istemedikçe kâmil mümin olmaz.	لَا يُؤْمِنُ أَحَدُكُمْ؛ حَتَّى يُجِبَّ لِأَخِيهِ مَا يُجِبُّ لِنَفْسِهِ	Sahih	Ahlak- İman
2115	Kim Müslüman kardeşinin bir sıkıntısını giderirse sanki ömrünü Allah'a hizmet ederek geçirmiş gibidir.	مَنْ قَضَى حَاجَةَ لِأَخِيهِ الْمُسْلِمِ؛ فَكَأَنَّمَا خَدَمَ اللَّهَ عُمُرَهُ	Zayıf	Allah-Kul İlişkisi- Ahlak
2116	Allah'ın veli kulları güzel ahlak ve cömertlik üzere yaratılmıştır.	مَا جَعَلَ اللَّهُ وَلِيَّهُ إِلَّا عَلَى سَخَاءٍ، وَحُسْنِ الْخُلُقِ	Zayıf	Allah-Kul İlişkisi- Veli
2117	En faziletli sadaka borç vermektir.	أَفْضَلُ الصَّدَقَةِ: الدَّيْنُ	Bulunamadı	Ahlak
2118	Kim (gerekli yer ve zamanda) susarsa kurtuluşa erer.	مَنْ صَمَتَ؛ نَجَا	Sahih	Sosyal Hayat
2119	İşlerin hayırlısı itidalli olandır.	خَيْرُ الْأُمُورِ أَوْسَطُهَا	Mevkuf	Ahlak- Sosyal Hayat
2120	İşlerinizi görme amacıyla insanların arasına karışınız. Kalplerinizle onlardan ayrılıңыз.	خَالِطُوا النَّاسَ بِأَعْمَالِهِمْ، وَزَابِلُوهُمْ بِالْقُلُوبِ	Mevkuf	Sosyal Hayat- Ahlak
2121	Dostu olmayan kişi, sadece sol eli olana benzer.	الرَّجُلُ بِلَا صَدِيقٍ، كَذِي الشِّمَالِ بِلَا يَمِينٍ	Mevzu	Sosyal Hayat
2122	Kişi arkadaşının dini üzeredir. Öyleyse sizden biri kiminle arkadaşlık ettiğine iyi baksın.	المرء على دين خليله؛ فليَنْظُرْ أَحَدُكُمْ مَنْ يُخَالِلُ	Sahih	Din-Ahlak
2123	Selamet birlik olmaktadır.	السَّلَامَةُ فِي الْوَحْدَةِ	Bulunamadı	Sosyal Hayat
2124	Köylerde yaşayanlar (sükunet açısından) kabirdekiler gibidir.	أَهْلُ الْكُفُورِ، هُمْ أَهْلُ الْقُبُورِ	S.Sözü	Sosyal Hayat
2125	Hayrı güzel yüzlülerde arayınız.	اطْلُبُوا الْخَيْرَ عِنْدَ جَسَانِ الْوُجُوهِ	Zayıf	Ahlak- Sosyal Hayat
2126	Benden iki asır sonra insanların en hayırlısı ailesi olmayan kimsedir. (hafifu'l-hâz)	خَيْرُ النَّاسِ بَعْدَ الْمَائِتَيْنِ الْخَفِيفُ الْحَاذِ الَّذِي لَا أَهْلَ لَهُ وَلَا وَدَّ	Mevzu	Peygamber -Sosyal Hayat
2127	Yolculuk yapın ki sıhhat bulasınız. Ve bu yolculuğun kıymetini bilin.	سَافِرُوا؛ تَصِحُّوا، وَتَسْتَعْنِمُوا	Sahih	Sosyal Hayat-Tıp
2128	Allah, sıla-i rahim yapanla bağ kurar. Sıla-i rahimi kesenle o da bağını keser.	إِنَّ اللَّهَ يَصِلُ مَنْ وَصَلَ رَجْمَهُ، وَيَقْطَعُ مَنْ قَطَعَهَا	Bulunamadı	Allah-Kul İlişkisi- Sosyal- Hayat
2129	Başkalarıyla dostluk kuramayan ve kendisiyle dost olunmayan kimsede hayır yoktur.	لَا خَيْرَ فِيمَنْ لَا يَأْلَفُ وَلَا يُؤْلَفُ	Hasen	Sosyal Hayat
2130	Hastalığın baş sebebi çok yemektir, en iyi ilacı ise perhizdir.	رَأْسُ الدَّاءِ الْإِمْتِلَاءُ، وَرَأْسُ الدَّوَاءِ الْإِحْتِمَاءُ	Bulunamadı	Tıp

2131	Gıybet zinadan (sonuç itibariyle) daha şiddetlidir.	الْغَيْبَةُ أَشَدُّ مِنَ الزَّانَا	Zayıf	Ahlak-Sosyal Hayat
2132	Günahın kefareti pişman olmaktır.	كَفَّارَةُ الذَّنْبِ النَّدَامَةُ	Zayıf	Tövbe
Anonim III. Kırk Hadis				
2133	Allah bir yönetici için hayır dilerse, kendisi için sadık bir vezir görevlendirir. (Devlet başkanı) unuttuğu zaman ona hatırlardır. Kendisi hatırlarsa da ona yardım eder. Şayet Allah, onun için başka bir şey dilerse, ona kötü bir vezir görevlendirir. (Devlet başkanı) unuttuğu zaman ona hatırlatmaz. Kendisi hatırlarsa da yardımcı olmaz.	إِذَا أَرَادَ اللَّهُ بِالْأَمِيرِ خَيْرًا جَعَلَ لَهُ وَزِيرًا صَادِقًا، إِنْ نَسِيَ ذَكَرَهُ، وَإِنْ ذَكَرَ أَعَانَهُ، وَإِذَا أَرَادَ اللَّهُ بِهِ غَيْرَ ذَلِكَ جَعَلَ لَهُ وَزِيرًا سَوِيًّا، إِنْ نَسِيَ لَمْ يَذْكُرْهُ، وَإِنْ ذَكَرَ لَمْ يُعْنَهُ	Sahih	Yöneticilik
2134	Zorlukta, kolaylıkta, sevinçte, hüzünde ve aleyhinde bile olsa (yöneticinin) sözünü dinlemen ve ona itaat etmen gerekir.	عَلَيْكَ السَّمْعُ وَالطَّاعَةُ فِي عُسْرِكَ وَيُسْرِكَ وَمُنْشَطِكَ وَمَكْرَهِكَ وَأَثَرِهِ عَلَيْكَ	Sahih	Yöneticilik
2135	Adaletli olmak güzeldir. Yöneticilerde ise daha da güzeldir.	الْعَدْلُ حَسَنٌ، وَلَكِنْ فِي الْأُمْرَاءِ أَحْسَنُ	Zayıf	Yöneticilik
2136	İnsanlara merhamet etmeyene Allah da merhamet etmez.	لَا يُرْحِمُ اللَّهُ مَنْ لَا يُرْحِمُ النَّاسَ	Sahih	Allah-Kul İlişkisi-Ahlak
2137	Kim (ceza verme) imkânı varken affedip başı şırlarsa kıyamet gününde Allah da onu affedip başı şırlar.	مَنْ عَفَا عِنْدَ الْفُتْرَةِ؛ عَفَا اللَّهُ عَنْهُ يَوْمَ الْغُسْرِ	Zayıf	Yöneticilik-Af
2138	Allah bana insanları yönetmemi (dini ve dünyayı sevk etmeyi) emretti.	إِنَّ اللَّهَ أَمَرَنِي بِمُدَارَاةِ النَّاسِ	Zayıf	Peygamber - Yöneticilik
2139	Yumuşak başlılık (uyumluluk) hikmetin başıdır.	الرِّفْقُ رَأْسُ الْحِكْمَةِ	Zayıf	Ahlak
2140	İmandan sonra aklın önceliği (en önemli işi) insanları Allah için sevmektir.	رَأْسُ الْعَقْلِ بَعْدَ الْإِيمَانِ بِاللَّهِ، التَّحَبُّبُ إِلَى النَّاسِ	Zayıf	Din-Ahlak
2141	Mecliste konuşulanlar emanettir.	الْمَجَالِسُ بِالْأَمَانَةِ	Zayıf	Ahlak-Sosyal Hayat
2142	Kendisine danışılan kimse güvenilir kimsedir.	الْمُسْتَشَارُ مُؤْتَمَنٌ	Sahih	Ahlak
2143	Hediye vermek, hakimın gözlerini kör eder.	الْهَدِيَّةُ تُعَوِّرُ عَيْنَ الْحَاكِمِ	Zayıf	Fıkıh-Ahlak
2144	İnsanların seviyelerine inerek hareket ediniz.	أَنْزِلُوا النَّاسَ مَنَازِلَهُمْ	Zayıf	Sosyal Hayat
2145	Kolaylaştırınız, zorlaştırmayınız; müjdeleyiniz nefret ettirmeyiniz.	يَسِّرُوا وَلَا تَعْسِرُوا، وَبَشِّرُوا وَلَا تَنْفِرُوا	Sahih	Ahlak
2146	Bir kimseden (hatasından dolayı) kardeşi özür diler ve o kimsede bu özrü kabul etmezse, kardeşinin hatalarından ona yüklenir.	مَنْ اعْتَذَرَ إِلَيْهِ أَخُوهُ بِمَعْزَرَةٍ، فَلَمْ يَقْبَلْهَا؛ كَانَ عَلَيْهِ مِنَ الْخَطِيئَةِ مِثْلَ صَاحِبِ مُكَيْسٍ	Zayıf	Sosyal Hayat
2147	Allah'tan hakkıyla sakının! Aranızı düzeltin.	اتَّقُوا اللَّهَ، وَأَصْلِحُوا ذَاتَ بَيْنِكُمْ	AYET	Allah-Kul İlişkisi-Ahlak
2148	Allah'tan hakkıyla sakınmak bütün hikmetlerin başıdır. Verâ' ise amelin efendisidir.	خَشْيَةُ اللَّهِ رَأْسُ كُلِّ حِكْمَةٍ، وَالْوَرَعُ سَيِّدُ الْعَمَلِ	Zayıf	Din-Ahlak
2149	Güzel ahlak güneşin buzu erittiği gibi bütün hataları silip yok eder.	حُسْنُ الْخُلُقِ يُذِيبُ الْخَطَايَا، كَمَا تُذِيبُ الشَّمْسُ الْجَلِيدَ	Zayıf	Ahlak-Günah-Af
2150	Kötü ahlak, uğursuzluk; kadına itaat, pişmanlıktır.	سُوּءُ الْخُلُقِ سُوءٌ، وَطَاعَةُ النِّسَاءِ نَدَامَةٌ	Zayıf	Kadın-Ahlak
2151	Zulüm, kıyamet günü karanlıklar şeklinde insanın karşısına çıkacaktır.	الظُّلْمُ ظُلُمَاتٌ يَوْمَ الْقِيَامَةِ	Sahih	Ahlak-Ahret
2152	Fâcîr de olsa mazlumun duası kabul olunur. Onun işlediği günahları kendine aittir.	دُعَاءُ الْمَظْلُومِ مُسْتَجَابٌ، وَإِنْ كَانَ فَاجِرًا؛ فَفَجْرُهُ عَلَى نَفْسِهِ	Sahih	Ahlak

2153	Öfkesini yenene Allah azap etmez. Kim de dilini tutarsa Allah kusurlarını örter.	مَنْ دَفَعَ غَضَبَهُ دَفَعَ اللَّهُ عَذَابَهُ، وَمَنْ حَفِظَ لِسَانَهُ؛ سَتَرَ اللَّهُ غُيُوبَهُ	Zayıf	Allah-Kul İlişkisi-Ahlak
2154	Allah yolunda kimin ayakları tozlanırsa Allah cehennem ateşini ona haram kılar.	مَنْ اغْبَرَّتْ قَدَمَاهُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ؛ حَرَّمَ اللَّهُ عَلَى النَّارِ	Sahih	Cihad-Ahret
2155	Kıyamet günü şu üç grup şefaata eder: Enbiyâ sonra ulemâ, sonra da şehitler.	يَسْتَفَعُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ ثَلَاثَةٌ: الْأَنْبِيَاءُ، ثُمَّ الْعُلَمَاءُ، ثُمَّ الشُّهَدَاءُ	Zayıf	Şefaata-Ahret
2156	Savaş hiledir.	الْحَرْبُ خُدْعَةٌ	Sahih	Fıkıh-Cihad
2157	Müslümana sövmek fisk, onu öldürmek küfürdür. Malının dokunulmazlığı, kanının dokunulmazlığı gibidir.	سَبَابُ الْمُسْلِمِ فُسُوقٌ، وَقَتْلُهُ كُفْرٌ، وَحُرْمَةُ مَالِهِ، كَحُرْمَةِ دَمِهِ	Sahih	İman-Fıkıh-Ahlak
2158	Güvenilirliği olmayanın imanı olmaz. Sözünde durmayanın da dini olmaz.	لَا إِيْمَانَ لِمَنْ لَا أَمَانَةَ لَهُ، وَلَا دِينَ لِمَنْ لَا عَهْدَ لَهُ	Sahih	Ahlak-Din
2159	Fitne uykudadır. Uyandırana Allah lanet etsin.	الْفِتْنَةُ نَائِمَةٌ، لَعَنَ اللَّهُ مَنْ أَيْقَضَهَا	Zayıf	Din-Sosyal Hayat
2160	Göz değmesi (nazar) insanı mezara deveyi de kazana sokar.	الْعَيْنُ تُدْخِلُ الرَّجُلَ الْقَبْرَ، وَتُدْخِلُ الْجَمَلَ الْقَدْرَ	Hasen	İman-Kader
2161	Müslüman, elinden ve dilinden Müslümanların emin olduğu kimsedir.	الْمُسْلِمُ: مَنْ سَلِمَ الْمُسْلِمُونَ مِنْ لِسَانِهِ وَيَدِهِ	Sahih	Din-Ahlak
2162	Yaptığın iyilik seni mutlu ediyorsa ve yaptığın kötülük seni üzüyorsa bil ki sen (kâmil manada) müminsin.	إِذَا سَرَّتْكَ حَسَنَتُكَ، وَسَاءَتْكَ سَيِّئَتُكَ فَأَنْتَ مُؤْمِنٌ	Sahih	İman-Ahlak
2163	Mümin müminin aynasıdır.	الْمُؤْمِنُ مِرَاةُ الْمُؤْمِنِ	Sahih	Ahlak
2164	Komşuların sana (yaptığın bir işte) güzel yaptın derse, bil ki güzel yapmışsındır. Komşuların sana (yaptığın bir işte) kötü yaptın derse, bil ki kötü yapmışsındır.	إِذَا سَمِعْتَ جِيرَانَكَ يَقُولُونَ: قَدْ أَحْسَنْتَ؛ فَقَدْ أَحْسَنْتَ، وَإِذَا سَمِعْتَهُمْ يَقُولُونَ: قَدْ أَسَأْتَ؛ فَقَدْ أَسَأْتَ	Sahih	Ahlak-Sosyal Hayat
2165	Şüphesiz Allah sizin suretlerinize ve mallarınıza bakmaz; kalplerinize ve amellerinize bakar.	إِنَّ اللَّهَ لَا يَنْظُرُ إِلَى صُورِكُمْ، وَلَا إِلَى أَمْوَالِكُمْ، وَلَكِنْ يَنْظُرُ إِلَى قُلُوبِكُمْ وَأَعْمَالِكُمْ	Sahih	Allah-Kul İlişkisi
2166	Başkasının ayıbını söyleyeceğin zaman dön kendi ayıbını düşün!	إِذَا أَرَدْتَ أَنْ تَذْكَرَ غُيُوبَ غَيْرِكَ، فَادْكَرْ غُيُوبَ نَفْسِكَ	Zayıf	Ahlak-Sosyal Hayat
2167	Dua müminin silahıdır.	الدُّعَاءُ سِلَاحُ الْمُؤْمِنِ	Zayıf	Dua
2168	İlminden faydalanılan bir âlim, bin abidden daha kıymetlidir.	عَالِمٌ يُنْتَفَعُ بِعِلْمِهِ، خَيْرٌ مِنْ أَلْفِ عَابِدٍ	Zayıf	Alim
2169	Kalbinizi zaman zaman dinlendiriniz.	رَوْحُوا الْقُلُوبَ، سَاعَةً فَسَاعَةً	Zayıf	Sosyal Hayat
2170	Ey insanlar! Allah'tan hakkıyla sakınınız. (rızkı) güzel bir şekilde talep ediniz.	أَيُّهَا النَّاسُ اتَّقُوا اللَّهَ وَأَجْمَلُوا فِي الطَّلَبِ	Sahih	Ahlak-Sosyal Hayat
2171	Kim (ihtiyacı olmayandan vazgeçer) insanlardan bir şey dilemezse Allah onu zengin eder. Kim de iffetli olmak isterse Allah onu iffetli kılar.	مَنْ اسْتَعْنَى؛ أَغْنَاهُ اللَّهُ، وَمَنْ اسْتَعْفَى؛ أَعْفَاهُ اللَّهُ	Sahih	Allah-Kul İlişkisi-Ahlak
2172	Kim bana bir salavat getirirse Allah ona on salat eder.	مَنْ صَلَّى عَلَيَّ وَاجِدَةً؛ صَلَّى اللَّهُ تَعَالَى عَلَيْهِ عَشْرًا	Sahih	Peygamber-Salat
Anonim IV. Kırk Hadis				
2173	İlmi Çin'de bile olsa talep ediniz.	أَطْلُبُوا الْعِلْمَ وَلَوْ بِالصِّينِ	Mevzu	İlim
2174	İnsanlar iki sınıftır: İlimle amel eden alim ve ilim talep eden öğrenci. Geri kalanlar ise kendilerinde hayır bulunmayan (ayak takımı) kimselerdir.	النَّاسُ اثْنَانِ: عَالِمٌ عَامِلٌ وَمُتَعَلِّمٌ، وَالْبَاقِي هَمَجٌ لَا خَيْرَ فِيهِمْ	Zayıf	İlim
2175	İlim iki kısımdır: Bedenle ilgili (tıp) ilim ve dinle ilgili ilim.	الْعِلْمُ عِلْمَانِ: عِلْمُ الْأَبْدَانِ، وَعِلْمُ الْأَدْيَانِ	Mevzu	İlim
2176	İki aç (arzu) vardır ki doymak bilmez. Bunlar ilim talep etmek ile çok mal elde etmek.	مَنْهُوْمَانِ لَا يَشْبَعَانِ: طَالِبُ الْعِلْمِ، وَطَالِبُ الْمَالِ	Zayıf	Ahlak-İlim
2177	Âlimin âbide üstünlüğü, benim ümmetime üstünlüğüm gibidir.	فَضْلُ الْعَالِمِ عَلَى الْعَابِدِ، كَفَضْلِي عَلَى أُمَّتِي	Mevzu	Alim

2178	Amellerin en hayırlısı, Allah için sevip Allah için öfkelenmektir.	أفضل الأعمال: الحُبُّ في الله، والبغض في الله	Sahih	Allah-Kul İlişkisi
2179	Ümmetinden kim kırk hadis ezberlese Allah kıyamet günü onu fakih ve âlimler zümresine yazar.	مَنْ حَمَلَ مِنْ أُمَّتِي أَرْبَعِينَ حَدِيثًا؛ كَتَبَهُ اللَّهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ فَفِيهَا عَالِمًا	Zayıf	Sünnet-Ahiret-Şefaât
2180	Kişinin boş işleri terk etmesi, müslümanlığının güzelliğindedir.	مِنْ حُسْنِ إِسْلَامِ الْمَرْءِ تَرْكُهُ مَا لَا يَغْنِيهِ	Sahih	Din-Ahlak
2181	Müslüman, elinden ve dilinden Müslümanların emin olduğu kimsedir.	الْمُسْلِمُ: مَنْ سَلِمَ الْمُسْلِمُونَ مِنْ لِسَانِهِ وَيَدِهِ	Sahih	Din-Ahlak
2182	Kötülüklerinden komşusu emin olmayan kimse cennete giremez.	لَا يَدْخُلُ الْجَنَّةَ مَنْ لَا يَأْمَنُ جَارَهُ بَوَائِقَهُ	Sahih	Ahlak-Ahret
2183	Allah bir kulunu severse günah ona zarar vermez.	إِذَا أَحَبَّ اللَّهُ عَبْدًا؛ لَمْ يَضُرَّهُ ذَنْبٌ	Zayıf	Allah-Kul İlişkisi
2184	Sizden birinize ben, anne babasından, çocuğundan ve bütün insanlardan daha sevimli olmadıkça gerçek manada iman etmiş olmaz.	لَا يُؤْمِنُ أَحَدُكُمْ، حَتَّىٰ أَكُونَ أَحَبَّ إِلَيْهِ مِنْ وَالِدِهِ وَوَلَدِهِ وَالنَّاسِ أَجْمَعِينَ	Sahih	Peygamber-İman
2185	Kim bile isteye namaz kılmayı terk ederse küfre düşer.	مَنْ تَرَكَ الصَّلَاةَ مَتَعَمَدًا؛ فَقَدْ كَفَرَ	Sahih	Fıkıh-Din
2186	Tok kimsenin kıldığı namaz, sarhoşun yaltaklanması gibidir.	صَلَاةُ الثَّابِعَانِ كَتَمَلِكِ السَّكَرَانِ	Bulunamadı	Fıkıh-Sosyal Hayat
2187	Senin düşmanın iki yanında bulunan nefsendir.	عَدُوُّكَ نَفْسُكَ الَّتِي بَيْنَ جَنْبَيْكَ	Zayıf	Ahlak
2188	İşlerinizde acze düşüp şaşırduğunuz zaman kabir ehlinden yardım dileyin.	إِذَا تَخَيَّرْتُمْ فِي الْأُمُورِ، فَاسْتَعِينُوا مِنْ أَهْلِ الْقُبُورِ	Mevzu	Tevesül
2189	Sadaka vermek belaları geri çevirir ve ömürleri uzatır.	الصَّدَقَةُ تُرَدُّ الْبَلَاءَ وَتَزِيدُ الْعُمُرَ	Bulunamadı	Ahlak-Kader
2190	Biz (peygamberler) insanların akıl seviyelerine göre konuşmakla emrolunduk.	أَمَرْنَا أَنْ نُكَلِّمَ بِقَدْرِ عُقُولِ الْبَشَرِ	Zayıf	Peygamber-Sosyal Hayat
2191	Büyüklik taslayana (kibirlenenene) karşı büyüklik taslamak sadakadır.	التَّكْبُرُ مَعَ الْمُتَكَبِّرِ صَدَقَةٌ	Zayıf	Ahlak
2192	Mütevâzi kimseyi Allah yüceltir. Kibirli kimseyi ise yere batırır.	مَنْ تَوَاضَعَ لِلَّهِ؛ رَفَعَهُ اللَّهُ، وَمَنْ تَكَبَّرَ؛ وَضَعَهُ اللَّهُ	Zayıf	Allah-Kul İlişkisi-Ahlak

Anonim V. Kırk Hadis

2193	Gerçek şu ki su değdiği zaman tıpkı demirlerin paslandığı gibi kalpler de paslanır. Ey Allah'ın resulü! Bu pasın cilası nedir? diye sorulunca Hz. Peygamber: "Cilâsı Kur'an okumak ve ölümü çokça hatırlamaktır" buyurdu.	إِنَّ هَذِهِ الْقُلُوبُ تَصَدُّدًا كَمَا يَصَدُّ الْحَدِيدُ إِذَا أَصَابَهُ الْمَاءُ، قِيلَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ وَمَا جَلَاؤُهَا؟ قَالَ: كَثْرَةُ ذِكْرِ الْمَوْتِ، وَتِلَاوَةُ الْقُرْآنِ	Zayıf	Kur'an-Zikir
2194	İnsan vücudunda bir et parçası vardır o düzelirse butun vücut düzelir, o bozuk olduğunda butun vücut bozulur olur. İşte o et parçası kalptir.	إِنَّ فِي ابْنِ آدَمَ مُضْغَةً، إِذَا صَلَحَتْ؛ صَلَحَ سَائِرُ جَسَدِهِ، وَإِذَا فَسَدَتْ؛ فَسَدَ سَائِرُ جَسَدِهِ، أَلَا وَهِيَ الْقَلْبُ	Sahih	Ahlak
2195	Yahudi ve Hıristiyanlara selam veriniz. Ama ümmetimin içindeki Yahudilere selam vermeyiniz. Ümmetinin içindeki Yahudiler kimdir Ey Allah'ın Resulü! diye sorulunca Hz. Peygamber: "Ezan ve kameti işitip de cemaate gitmeyenlerdir".	سَلِّمُوا عَلَى الْيَهُودِ وَالنَّصَارَى، وَلَا تَسَلِّمُوا عَلَى يَهُودِ أُمَّتِي، قِيلَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ مَنْ يَهُودُ أُمَّتِكَ؟ قَالَ: الَّذِينَ يَسْمَعُونَ الْأَذَانَ وَالْإِقَامَةَ، وَلَا يَحْضُرُونَ الْجَمَاعَةَ	Mevzu	Din-Ahlak-Ahret
2196	Cennetin kapısında "kim nefsin arzularını dizginlerse onun yeri cennettir, kim de nefesine uyarsa yeri cehennemdir" yazdığımı gördüm.	رَأَيْتُ مَكْتُوبًا فِي بَابِ الْجَنَّةِ: مَنْ خَالَفَ هَوَاهُ؛ كَانَتْ الْجَنَّةُ مَأْوَاهُ، وَمَنْ أَطَاعَ هَوَاهُ؛ كَانَتْ جَهَنَّمَ مَثْوَاهُ	Mevzu	Ahlak-Ahret
2197	İbn Ömer'den gelen rivayete göre Hz. Peygamber onun vücuduna dokunarak: "dünyada garip bir kimse ya da yolcu gibi ol ve kendini kabir ehlinden kabul et" buyurdu.	عَنْ ابْنِ عُمَرَ قَالَ: أَخَذَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِبَعْضِ جَسَدِي، فَقَالَ: كُنْ فِي الدُّنْيَا كَأَنَّكَ غَرِيبٌ، أَوْ غَائِبٌ سَبِيلًا، وَعَدَّ نَفْسَكَ مِنْ أَهْلِ الْقُبُورِ	Sahih	Ahlak-Ahret

2198	Münafığın alameti üçtür. Konuştuğunda yalan söyler, söz verdiğinde sözünü tutmaz, bir şey emanet edildiğinde hıyanet eder.	آيَةُ الْمُنَافِقِ ثَلَاثٌ: إِذَا حَدَّثَ كَذَبَ، وَإِذَا وَعَدَ أَخْلَفَ، وَإِذَا أُؤْتِمِنَ خَانَ	Sahih	İman-Ahlak
2199	İçerisinde köpek ve resim olan eve melekler girmez.	لا تدخل الملائكة بيتا فيه كلب أو صورة	Sahih	Fıkıh-Sosyal Hayat
2200	Tasvirle uğraşan herkes ateştedir.	كُلُّ مُصَوِّرٍ فِي النَّارِ	Sahih	Fıkıh-Ahlak
2201	İyilik olan her şey sadakadır	كُلُّ مَعْرُوفٍ صَدَقَةٌ	Sahih	Ahlak
2202	Dünya bir leştir. Onun taliplisi ise köpektir.	الدُّنْيَا جَيْفَةٌ وَطَالِبُهَا كِلَابٌ	Mevzu	Dünya-Ahlak
2203	Dünya müminin zindanı kafirin cennetidir.	الدُّنْيَا سِجْنُ الْمُؤْمِنِ وَجَنَّةُ الْكَافِرِ	Sahih	Dünya-Ahlak
2204	Müslümanlar ölmezler. Bilakis fani olan bir mekandan baki olan bir mekana geçerler.	الْمُؤْمِنُونَ لَا يَمُوتُونَ، بَلْ يُنْقَلُونَ مِنْ دَارِ الْفَنَاءِ إِلَى دَارِ الْبَقَاءِ	Bulunamadı	Din-Ahiret
2205	Eğer benim bildiklerimi bilseydiniz az güler çok ağlardınız.	لَوْ عَلِمْتُمْ مَا أَعْلَمُ؛ لَبَكَيْتُمْ كَثِيرًا، وَأَصْنَجْتُمْ قَلِيلًا	Sahih	Peygamber-Gayb
2206	Allah bir kimse için hayır dilerse, onu dine anlayış sahibi kılar.	مَنْ يُرِدْ اللَّهُ بِهِ خَيْرًا؛ يُفَقِّهْهُ فِي الدِّينِ	Sahih	Allah-Kul İlişkisi-İlim
2207	İnsanların en hayırlısı, onlara faydalı olandır.	خَيْرُ النَّاسِ مَنْ يَنْفَعُ النَّاسَ	Sahih	Ahlak
2208	İnsanların en şerlisi, onlara zararlı olandır.	وَشَرُّ النَّاسِ مَنْ يَضُرُّ النَّاسَ	Sahih	Ahlak
2209	Merhamet edenlere Rahman da merhamet eder: Yerdekilere merhamet ediniz ki, göktekiler de size merhamet etsinler.	الرَّاحِمُونَ يَرْحَمُهُمُ الرَّحْمَنُ، ارْحَمُوا مَنْ فِي الْأَرْضِ؛ يَرْحَمَكُم مِّنَ السَّمَاءِ	Sahih	Allah-Kul İlişkisi-Ahlak
2210	Merhamet etmeyene merhamet edilmez.	مَنْ لَمْ يَرْحَمْ؛ لَمْ يُرْحَمْ	Sahih	Ahlak-Sosyal Hayat
2211	Kafir bile olsa mazlumun bedduasından kaçın.	اتَّقُوا دَعْوَةَ الْمُظْلَمِ، وَإِنْ كَانَ كَافِرًا	Hasen	Ahlak-Terhib
2212	Allah için seviniz ve Allah için buğzedin!	الْحُبُّ لِلَّهِ وَالْبُغْضُ فِي اللَّهِ	Sahih	Allah-Kul İlişkisi-Ahlak
2213	Müslüman Müslümanın kardeşidir.	الْمُسْلِمُ أَخُو الْمُسْلِمِ	Sahih	Din-Sosyal Hayat
2214	Kim bir kardeşinin ihtiyacını giderirse, Allah da onun ihtiyacını giderir.	مَنْ كَانَ فِي حَاجَةِ أَخِيهِ؛ كَانَ اللَّهُ فِي حَاجَتِهِ	Sahih	Allah-Kul İlişkisi-Sosyal-Hayat-Ahret
2215	Göz değmesi (nazar) haktır.	إِنَّ الْعَيْنَ حَقٌّ	Sahih	İman
2216	Kim bir kavime benzerse onlardandır. Kim de bir kavmi severse kıyamet günü onlarla birlikte haşrolur.	مَنْ تَشَبَّهَ بِقَوْمٍ؛ فَهُوَ مِنْهُمْ، وَمَنْ أَحَبَّ قَوْمًا؛ حُسِبَ مَعَهُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ	Sahih	Din-Ahlak
2217	Koğuculuk yapan kimse cennete giremez.	لا يدخل الجنة قتاتٌ	Sahih	Ahlak-Ahret
2218	Akrabalık ilişkilerini kesenler cennete giremez.	لا يدخل الجنة فاطع رحم	Sahih	Ahlak-Ahret
2219	Kalbinde bir (buğday) tanesi ağırlığında iman olan kimse ateşe giremeyecektir!	لا يدخل النار من كان في قلبه مثقال حبة من الإيمان	Sahih	Din-Ahret
2220	Kalbinde kibirden hardal tanesi kadar kibir bulunan kimse cennete giremeyecektir!	لا يدخل الجنة من كان في قلبه مثقال حبة من خردل من الكبر	Sahih	Din-Ahret
2221	Ben Allah'tanım. Peygamberler, bendendir. Arş ve kürsü de bendendir.	أَنَا مِنَ اللَّهِ، وَالْأَنْبِيَاءُ مِنِّي، وَالْعَرْشُ مِنِّي، وَالْكُرْسِيُّ مِنِّي	Bulunamadı	Allah-Peygamber-Yaratılış

2222	Allah ile benim aramda, hiçbir meleğin ve gönderilmiş peygamberlerin giremediği özel bir vakit vardır.	لِي مَعَ اللَّهِ وَقْتُ لَا يَسْعُ فِيهِ مَلَكٌ مَقْرَبٌ، وَلَا نَبِيٌّ مُرْسَلٌ	Mevzu	Allah-Peygamber
2223	Müminin fırsatından (dikkatli olmasından) sakının. Çünkü o Allah'ın nuru ile bakar.	اتقوا فِرَاسَةَ الْمُؤْمِنِ؛ فَإِنَّهُ يَنْظُرُ بِنُورِ اللَّهِ	Zayıf	Allah-Kul İlişkisi-Ahlak
2224	İnsanlar niyetleri üzere diriltirler.	يُخْشِرُ النَّاسَ عَلَى نِيَّتِهِمْ	Sahih	Ahret
2225	Namaz dînin direğidir.	الصَّلَاةُ عِمَادُ الدِّينِ	Zayıf	Fıkıh
2226	İşlerinizde acze düşüp şaşırduğunuz zaman kabir ehlinden yardım dileyin.	إِذَا تَحَيَّرْتُمْ فِي الْأُمُورِ، فَاسْتَعِينُوا مِنْ أَهْلِ الْقُبُورِ	Mevzu	Tevesül
2227	Nefis, en büyük putlardandır.	النَّفْسُ هِيَ الصَّنَمُ الْأَكْبَرُ	Bulunamadı	Ahlak
2228	Kim hile ile bir mal biriktirirse, Allah onun malını yok ederek telef eder.	مَنْ جَمَعَ الْمَالَ بِالْحِيلَةِ حَبَّةً؛ تَهْلِكُ اللَّهُ تَعَالَى قِبَةَ	Bulunamadı	Allah-Kul İlişkisi
2229	Ölüye ailesinin ağlamasından dolayı azap edilir.	إِنَّ الْمَيِّتَ لَيُعَذَّبُ بِبُكَاءِ أَهْلِهِ	Sahih	Kabir
2230	Din samimiyettir.	الدِّينُ النَّصِيحَةُ	Sahih	Din-Ahlak
2231	Ey Rabbim! Senin kendini layıkıyla övüp yücelttiğin gibi ben seni layıkıyla övgüde bulunup yüceltemem.	لَا أَحْصِي ثَنَاءً عَلَيْكَ، أَنْتَ كَمَا أَثْنَيْتَ عَلَى نَفْسِكَ	Sahih	Dua
2232	Ey Rabbimiz! Dünya ve ahirette bize iyilikler ver! Ve bizi cehennem azabından koru!	رَبَّنَا آتِنَا فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً، وَفِي الْآخِرَةِ حَسَنَةً، وَقِنَا عَذَابَ النَّارِ	Sahih	Dua

Manzum Yüz Hadislerde Yer Alan Rivayetler

Hatipoğlu, Ferahnâme.

2233	Ameller niyetlere göredir ve herkese niyetinin karşılığı vardır. Kim Allah ve resulüne hicret etmeye niyetlenmişse onun hicreti Allah ve resulünerdir. Kim de hicreti elde etmek istediği bir dünyalık veya nikahlanmak istediği bir kadın için yapmışsa onun hicreti de niyetlendiklerinedir.	إِنَّمَا الْأَعْمَالُ بِالنِّيَّاتِ، وَإِنَّمَا لِكُلِّ امْرِئٍ مَا نَوَى، فَمَنْ كَانَتْ هِجْرَتُهُ إِلَى اللَّهِ وَرَسُولِهِ؛ فَهَجْرَتُهُ إِلَى اللَّهِ وَرَسُولِهِ، وَمَنْ كَانَتْ هِجْرَتُهُ لِدُنْيَا يُصِيبُهَا، أَوْ امْرَأَةٍ يَنْكِحُهَا؛ فَهَجْرَتُهُ إِلَى مَا هَاجَرَ إِلَيْهِ	Sahih	Din-Ahlak
2234	İslam dini beş esas üzerine kurulmuştur: Allah'tan başka ilah olmadığına ve Hz. Muhammed'in onun resulü olduğuna şahitlik etmek, namaz kılmak, zekat vermek, (Kâbe'yi) hac etmek ve Ramazan orucunu tutmak.	بُيِّنَ الْإِسْلَامَ عَلَى خَمْسٍ: شَهَادَةَ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَأَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ، وَإِقَامَ الصَّلَاةِ، وَإِيتَاءَ الزَّكَاةِ، وَالْحَجَّ، وَصَوْمَ رَمَضَانَ	Sahih	Din-Fıkıh
2235	Merhamet edenlere Rahman da merhamet eder: Yerdekilere merhamet ediniz ki, göktekiler de size merhamet etsinler.	الرَّاحِمُونَ يَرْحَمُهُمُ الرَّحْمَنُ، ارْحَمُوا مَنْ فِي الْأَرْضِ؛ يَرْحَمَكُمُ مَنْ فِي السَّمَاءِ	Sahih	Allah-Kul İlişkisi-Ahlak
2236	Allah'ın meleklerinden arşı taşıyanlar hakkında bana konuşma izni verildi. (Onların) kulağı ile omuzunun arası yedi yüz yıllık yol mesafesi kadardır.	أَنْ لِي أَنْ أُحَدِّثَ عَنْ مَلِكٍ مِنْ مَلَائِكَةِ اللَّهِ، مِنْ حَمَلَةِ الْعَرْشِ: إِنَّ مَا بَيْنَ شَحْمَةِ أُنْهٍ إِلَى عَاتِقِهِ، مَسِيرَةُ سَبْعِمِائَةِ عَامٍ	Sahih	Peygamber-Gayb
2237	Cömert kimse Allah'a, insanlara ve cennete yakın, cehennemden uzaktır. Cimri ise insanlardan ve cennetten uzak, cehenneme yakındır. Allah katında cahil cömert, cimri âbiden daha sevgilidir.	السَّخِيُّ قَرِيبٌ مِنَ اللَّهِ، قَرِيبٌ مِنَ النَّاسِ، قَرِيبٌ مِنَ الْجَنَّةِ، بَعِيدٌ مِنَ النَّارِ، وَالْبَخِيلُ بَعِيدٌ مِنَ النَّاسِ بَعِيدٌ مِنَ الْجَنَّةِ قَرِيبٌ مِنَ النَّارِ، وَجَاهِلٌ سَخِيٌّ، أَحَبُّ إِلَى اللَّهِ مِنْ عَابِدٍ بَخِيلٍ	Sahih	Ahlak-Ahret
2238	Cehennem gibi kendisinden kaçanı uyuyan (bir felaket), cennet gibi de isteyen uyuyan (bir güzellik) görmedim.	مَا رَأَيْتُ مِثْلَ النَّارِ نَامَ هَارِبُهَا، وَلَا مِثْلَ الْجَنَّةِ نَامَ طَالِبُهَا	Sahih	Ahret
2239	Mirâc gecesi bakırdan tırnakları olan ve o tırnaklarla yüzlerini ve göğüslerini yırtan bir kavme rastladım. Cebrail'e onların kim olduğunu sordum. Cebrail: "Onlar, insanların etini yiyen (gıybet ehli) ve onların iffetlerine saldıran kimselerdir" diye cevap verdi.	لَمَّا عُرِجَ بِي مَرَرْتُ بِقَوْمٍ لَهُمْ أَظْفَارٌ مِنْ نُحَاسٍ يَخْمِشُونَ وُجُوهَهُمْ وَصُدُورَهُمْ، فَقُلْتُ مَنْ هَؤُلَاءِ يَا جِبْرَيْلُ؟ قَالَ: هَؤُلَاءِ الَّذِينَ يَأْكُلُونَ لُحُومَ النَّاسِ، وَيَقْعُونَ فِي أَعْرَاضِهِمْ	Sahih	Peygamber-Ahret

2240	Dikkat ediniz! Hepiniz birer sorumluluk sahibisiniz. Ve hepiniz sorumlu olduklarınızdan mesulsünüz. Yöneticiler sorumluluk sahibidir ve sorumlu olduklarından mesuldür. Erkek sorumluluk sahibidir ve sorumlu olduklarından mesuldür. Kadın da kocasının evine ve çocuklarına karşı sorumludur ve sorumlu olduklarından mesuldür. Hizmetçi de efendisinin malına karşı sorumluluk sahibidir ve sorumlu olduklarından mesuldür. Hepiniz sorumluluk sahibisiniz ve sorumlu olduklarından mesulsünüz!	أَلَا كُنْتُمْ رَاعٍ، وَكُنْتُمْ مَسْؤُولٌ عَنْ رَعِيَّتِهِ، فَالْأَمِيرُ الَّذِي عَلَى النَّاسِ رَاعٍ عَلَيْهِمْ، وَهُوَ مَسْؤُولٌ عَنْهُمْ، وَالرَّجُلُ رَاعٍ عَلَى أَهْلِ نَبِيِّهِ، وَهُوَ مَسْؤُولٌ عَنْهُمْ، وَالْمَرْأَةُ رَاعِيَةٌ عَلَى بَيْتِ بَعْلِهَا وَوَلَدِهِ، وَهِيَ مَسْؤُولَةٌ عَنْهُمْ، وَالْعَبْدُ رَاعٍ عَلَى مَالِ سَيِّدِهِ، وَهُوَ مَسْؤُولٌ عَنْهُ، فَكُلُّكُمْ رَاعٍ، وَكُلُّكُمْ مَسْؤُولٌ عَنْ رَعِيَّتِهِ	Sahih	Ahlak-Sosyal Hayat
2241	Bir adam Hz. Peygamber'e Mid'am isimli bir köle hediye etmişti. Mid'am, Hz. Peygamber'in bir sefer esnasında kendisine bir ok isabet etti ve öldü. Orada bulunanlar "Cennet mübarek olsun" diye tebrikte bulundular. Bunun üzerine Hz. Peygamber: "Hayır, nefsim tasarrufu altında bulunan Allah'a yemin olsun ki Hayber'de henüz taksim edilmeyen ganimetlerden aldığı bir örtü onun üzerinde alev olarak durmaktadır" buyurdu. Bu olay insanlar arasında yayılınca bir adam bir veya iki ayakkabı bağcığı Hz. Peygamber'e getirdi. Bunun üzerine Hz. Peygamber: "Ateşten bir ya da iki ayakkabı bağcığı" buyurdu.	أَهْدَى رَجُلٌ لِرَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ غُلَامًا يَقَالُ لَهُ: مِذْعَمٌ، فَبَيْنَمَا مِذْعَمٌ يَخْطُ رَجُلًا لِرَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذْ أَصَابَهُ سَهْمٌ عَائِرٌ؛ فَفَتَلَهُ، فَقَالَ النَّاسُ: هَنِيبًا لَهُ الْجَنَّةُ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: كَلَّا، وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ إِنْ الشَّمْلَةَ الَّتِي أَخَذَهَا يَوْمَ خَيْبَرَ مِنَ الْمَغَانِمِ- لَمْ تُصِبْهَا الْمَقَاسِمِ- لَتَسْتَعْلُ عَلَيْهِ نَارًا، فَلَمَّا سَمِعَ ذَلِكَ النَّاسُ؛ جَاءَ رَجُلٌ بِشِرَاكٍ، أَوْ شِرَاكَيْنِ إِلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَقَالَ: شِرَاكٌ مِنْ نَارٍ، أَوْ شِرَاكَيْنِ مِنْ نَارٍ	Sahih	Peygamber -Sahabe-Ahiret
2242	Kim İslam yolunda saçını ağartırsa o ağartmış olduğu tüy, kıyamet günü kendisi için nur olur.	مَنْ شَابَ شَيْبَةً فِي الْإِسْلَامِ؛ كَانَتْ لَهُ نُورًا يَوْمَ الْقِيَامَةِ	Sahih	Din-Ahiret
2243	Hiz. Aişe'ye hitaben: Eğer bana çabuk kavuşmak istiyorsan, dünyada bir yolcu azığı kadarı sana yetsin! Zenginlerin meclislerinden sakın! Elbiseyi de yamalanıncaya kadar eskimiş sayma!	قَالَ لِي رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: إِنْ كُنْتَ تُرِيدِينَ الْإِسْرَاعَ وَاللَّحُوقَ بِي؛ فَلْيَكْفِكَ مِنَ الدُّنْيَا كَرَادِ الرَّاكِبِ، وَإِيَّاكَ وَمَجَالِسَةَ الْأَغْنِيَاءِ، وَلَا تَسْتَخْلِقِي ثَوْبًا حَتَّى تَرْتَفِعِيهِ	Sahih	Ahlak
2244	Kim ilim adamlarıyla boy ölçüşmek veya ayak takımıyla mücadele etmek ya da insanların dikkatini çekmek için ilim talep ederse Allah cehenneme sokacaktır.	مَنْ طَلَبَ الْعِلْمَ لِيُجَارِيَ بِهِ الْعُلَمَاءَ، أَوْ لِيُمَارِيَ بِهِ السُّفَهَاءَ، أَوْ يَصْرِفَ بِهِ وُجُوهَ النَّاسِ إِلَيْهِ؛ أَدْخَلَهُ اللَّهُ النَّارَ	Sahih	İlim-Ahiret
2245	Gerçek şu ki mümin güzel ahlakıyla geceleri ibadetle gündüzleri oruçla geçiren kimsenin derecesine ulaşır.	إِنَّ الْمُؤْمِنَ لِيُذْرِكَ بِحُسْنِ خُلُقِهِ دَرَجَةً قَانِمِ اللَّيْلِ وَصَائِمِ النَّهَارِ	Sahih	Ahlak
2246	Gerçek şu ki cennette dışardan içi, içerden de dışı görünen odalar vardır. Bir ârâbî kalkarak: "Bunlar kimin için Ey Allah'ın resulü?" diye sordu. Hz. Peygamber: "Güzel konuşan, insanlara ikramda bulunan, oruç tutmaya devam eden ve insanlar uykuda iken namaz kılan kimselerindir" buyurdu.	إِنَّ فِي الْجَنَّةِ عُرْفًا يُرَى ظُهُورُهَا مِنْ بُطُونِهَا، وَيُطَوَّنُهَا مِنْ ظُهُورِهَا، فَقَامَ إِلَيْهِ أَعْرَابِيٌّ، فَقَالَ: لِمَنْ هِيَ يَا رَسُولَ اللَّهِ؟ قَالَ: هِيَ لِمَنْ أَطَابَ الْكَلَامَ، وَأَطْعَمَ الطَّعَامَ، وَأَدَامَ الصِّيَامَ، وَصَلَّى بِاللَّيْلِ وَالنَّاسَ نِيَامَ	Sahih	Din-Ahlak-Ahiret
2247	Ben kıyamet gününde Ademoğlunun efendisi ve kabrinden ilk çıkacak olan kimseyim.	أَنَا سَيِّدُ وَوَلَدِ آدَمَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ، وَأَنَا أَوَّلُ مَنْ يُسْقَى عَنْهُ الْقَبْرِ	Sahih	Peygamber -Ahiret
2248	Bir adam Hz. Peygamber'e gelerek: "Ben çocuk doğurmayan güzel ve soylu bir kadını sevdim, onunla evlenebilir miyim?" diye sordu. Hz. Peygamber: Hayır cevabını verdi. O kimse ikinci defa geldi Hz. Peygamber izin vermedi. Üçüncü defa gelince Hz. Peygamber: onu yine reddetti ve şöyle dedi: kocalarını çok seven ve çok doğuran kadınlarla evleniniz. Çünkü ben (kıyamet günü) ümmetimin çokluğu ile iftihar edeceğim" buyurdu.	جَاءَ رَجُلٌ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ، فَقَالَ: إِنِّي أَحْبَبْتُ امْرَأَةً دَاتَ حَسَبٍ وَجَمَالٍ، وَإِنِّي لَا تَلِدُ، أَفَأَنْزَرُ وَجْهَهَا؟ قَالَ: لَا ثُمَّ أَنَاهُ النَّبِيَّةُ، فَتَهَا، ثُمَّ أَنَاهُ النَّبِيَّةُ، فَقَالَ: تَزَوَّجُوا الْوَدُودَ الْوَالِدِينَ؛ فَإِنَّي مُكَاثِرٌ بِكُمْ الْأُمَمَ	Sahih	Peygamber -Kadın-Ahiret

2249	Allah'ı zikretme dışında çok konuşma! Çünkü zikir dışı konuşma kalbi karartır. Gerçek şu ki insanların Allah'tan en uzak olanı, kalbi katı olandır.	لا تُكثِر الكلام بغير ذِكر الله؛ فَإِنَّهُ يُسَوِّدُ الْقَلْبَ، وإن أبعدَ التَّاسِ من الله الْقَلْبُ الْقَاسِي	Sahih	Zikir- Ahlak
2250	Hz. Peygamber orduyu uğurlayacağı zaman şöyle derdi: Dininizi, emanetinizi ve işlerinizin âkibetini Allah'a ısmarladım.	إذا أرادَ رسول الله عليه السلام أن يُسْتَوْدِعَ الجيشَ قال: استودِعُ الله دينَكُمْ وأمانتكم وخواتيمَ أعمالكم	Sahih	Peygamber -Dua
2251	Erkek veya kadınla (dübür) arkasından cinsi münasebette bulunan kişiye Allah rahmet nazarıyla bakmaz.	لا ينظرُ الله إلى رَجُلٍ أتى رَجُلًا، أو امرأةً في الدُّبُرِ	Sahih	Allah- Kul İlişkisi- Fıkıh- Ahlak
2252	Bütün sarhoş edici içkiler haramdır. Kim dünyada içki içer de tövbe etmezse, ahiret şarabından içemeyecektir.	كُلُّ خَمْرٍ حَرَامٌ، وَمَنْ شَرِبَ الخَمْرَ في الدُّنْيَا ولم يُتَبِّ؛ لم يُشْرَبْهَا في الآخِرَةِ	Sahih	Fıkıh- Ahiret
2253	Kim ilim talep etmek için bir yola girerse Allah ona cennetin yolunu kolaylaştırır. Ameli kendisini yavaşlatan kimseyi nesebi hızlandırmaz.	ما مِن رَجُلٍ يَسئَلُكَ طريقًا يطلبُ فيه علمًا؛ إلا سَهَّلَ اللهُ له به طريقَ الجَنَّةِ، ومن أبطأ به عمله لم يُسرِّعْ به نَسَبَهُ	Sahih	İlim- Ahiret
2254	Allah'ın rızası anne-babanın rızasında; gazabı onların gazabındadır.	رضا الله؛ في رضا الوالدين، وسَخَطُ اللهِ؛ في سَخَطِ الوالدين	Sahih	Allah-Kul İlişkisi- Ahlak
2255	Cennet annelerin ayakları altındadır.	الجَنَّةُ تُحْتِ أقدامَ الأُمَّهَاتِ	Zayıf	Kadın- Ahiret
2256	Kul efendisine sorumlu olur ve Allah'a ibadetini en güzel şekilde yaparsa kendisine iki kat mükafat verilir.	العَبْدُ إِذَا نَصَحَ سَيِّدَهُ وَأَحْسَنَ عِبَادَةَ رَبِّهِ، كَانَ لَهُ أَجْرُهُ مَرَّتَيْنِ	Sahih	Din-Ahiret
2257	Her şeyin bir kalbi vardır. Kur'an'ın kalbi Yasin suresidir. Kim Yasin suresini okursa Allah kendisini Kur'an'ın on kere okumuş olarak yazar. Kim de gece Duhân suresini okursa yetmiş bin melek sabaha kadar kendisine istiğfar eder.	إنَّ لِكُلِّ شَيْءٍ قَلْبًا، وَقَلْبُ الْقُرْآنِ "يس"، وَمَنْ قَرَأَ "يس"؛ كَتَبَ اللهُ لَهُ بِقِرَاءَتِهَا قِرَاءَةَ الْقُرْآنِ عَشْرَ مَرَّاتٍ مَنْ قَرَأَ سُورَةَ الدُّخَانِ في لَيْلَةٍ؛ أَصْبَحَ يَسْتغْفِرُ لَهُ سِتُّونَ أَلْفَ مَلَكٍ	Bulunamadı	Kur'an-Af
2258	Allah Tevrat ve İncil'de Ümmü'l-Kur'an'ın (Fatiha suresinin) bir benzerini indirmemiştir.	مَا أَنْزَلَ اللهُ في التَّوْرَةِ، ولا في الإنجيلِ مثلَ أُمِّ الْقُرْآنِ	Sahih	Kur'an
2259	Bir adam Hz. Peygamber'e: Ey Allah'ın Resülü! Ben "Şüphesiz onu sevmen, seni cennete dahil eder" buyurdu.	أَنَّ رَجُلًا قَالَ: يَا رَسُولَ اللهِ إِنِّي أُحِبُّ هَذِهِ السُّورَةَ: قُلْ هُوَ اللهُ أَحَدٌ، قَالَ: إِنَّ حُبَّهَا أَدْخَلَكَ الجَنَّةَ	Sahih	Kur'an
2260	Bir kişi devamlı "Ey Allah'ın Resülü! Kime iyilik edeyim?" diye sordum. Hz. Peygamber'e haber vermek için geldi ve bunu anımsadığını söyledi. Hz. Peygamber: Canım tasarrufu altında olan Allah'a yemin ederim ki bu sureyi okuması Kur'an'ın üçte birini okumaya denktir" buyurdu.	أَنَّ رَجُلًا سَمِعَ رَجُلًا يَقْرَأُ: [قل هو الله أحد]، يُرِيدُهَا، فَلَمَّا أَصْبَحَ جاءَ إلى رسول الله صلى الله عليه وسلم، فذكرَ ذلكَ له، وكانَ الرَّجُلُ يَتَقَالُّهَا، فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم: والذي نفسي بيده إنها لتعدل ثلث القرآن	Sahih	Kur'an
2261	Behrâm b. Hakem (dedesinden rivayetinde) Dedesi "Ey Allah'ın Resülü! Kime iyilik edeyim?" diye sordum. Hz. Peygamber: Annene buyurdu. Sonra kime?" diye sordum. Hz. Peygamber: "annene" buyurdu. Sonra kime?" diye sordum. Hz. Peygamber: "annene" buyurdu. Sonra kime?" diye sordum. Hz. Peygamber: sonra babana ve sonra en yakınlarına" buyurdu.	يا رسول الله: مَنْ أَبْرُ؟ قال: أُمُّكَ، قُلْتُ: ثُمَّ مَنْ؟ قال: ثُمَّ أُمُّكَ، قُلْتُ: ثُمَّ مَنْ؟ قال: ثُمَّ أُمُّكَ، قُلْتُ: ثُمَّ مَنْ؟ قال: ثُمَّ أَبَاكَ، ثُمَّ الأَقْرَبُ	Sahih	Peygamber -Ahlak
2262	Zulüm, kıyamet günü karanlıklar şeklinde insanın karşısına çıkacaktır.	الظُّلْمُ ظُلُمَاتٌ يَوْمَ الْقِيَامَةِ	Sahih	Ahlak- Ahiret

2263	Müslüman Müslümanın kardeşidir. Ona zulmetmez onu (düşmana) teslim etmez. Kim bir Müslüman kardeşinin ihtiyacını görürse, Allah da onun ihtiyacını görür. Kim bir Müslümanın sıkıntısını giderirse, Allah da onun kıyamet günü sıkıntılarını giderir. Kim de Müslüman kardeşinin ayıbını örterse, Allah da onun kıyamet günü ayıplarını örter.	المُسلِمُ أَخُو المُسلِمِ لَا يَظْلِمُهُ وَلَا يُسْلِمُهُ ، وَمَنْ كَانَ فِي حَاجَةِ أَخِيهِ كَانَ اللهُ فِي حَاجَتِهِ ، وَمَنْ فَرَّجَ عَنْ مُسلِمٍ كُرْبَةً ، فَرَّجَ اللهُ عَنْهُ كُرْبَةً مِنْ كُرْبَاتِ يَوْمِ الْقِيَامَةِ ، وَمَنْ سَتَرَ مُسلِمًا سَتَرَهُ اللهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ	Sahih	Allah-Kul İlişkisi-Sosyal-Hayat-Ahret
2264	Kul namazda (yüzüyle) sağa sola dönmediği müddetçe Allah, ona (rahmet nazarıyla) bakmaya devam eder. Şayet sağa sola dönerse Allah'ta ona (rahmet nazarıyla) bakmaktan vazgeçer.	لا يزال الله مُقبِلًا على العبد في صلاته، ما لم يَلْتَقِثْ، فإذا التَّقَتْ؛ انصرف عنه	Sahih	Din-Ahlak
2265	İnsanların en hayırlısı benim asrımında yaşayanlardır. Sonra onları takip edenler (tâbiî) sonra onlardan sonra gelenlerdir. Onlardan sonra gelecek nesillerde kendisinden şahitlik etmesi istemeden şahitlik edecek ve ihanette bulunacaklar, kendilerine güvenilmeyecek, adadıkları adaklarını yerine getirmeyecekler. O zamanlarda (tıka basa doydukları için) semizleşme meydana gelecek. (başka bir rivayette kendilerinden istenmediği halde yemin ederler ziyadesi de vardır)	خَيْرُ النَّاسِ قَرْنِي، ثُمَّ الَّذِينَ يَلُونَهُمْ، ثُمَّ الَّذِينَ يَلُونَهُمْ، ثُمَّ إِنْ بَعَدَكُمْ قَوْمًا يَشْهَدُونَ وَلَا يُسْتَشْهَدُونَ، وَيُخُونُونَ وَلَا يُؤْتَمَنُونَ، وَيَنْذُرُونَ وَلَا يُقَوَّنُونَ، وَلَا يَنْظَهُرُ فِيهِمْ إِلَّا السُّمْنُ، وَزَادَ فِي رِوَايَةٍ: يَحْلِفُونَ، وَلَا يُسْتَحْلَفُونَ	Sahih	Peygamber -Sahabe-Din-Ahlak
2266	Hz. Peygamber Mekke için şöyle buyurdu: " Sen ne güzel bir beldesin ve bana ne kadar sevimlisin. Kavmim beni çıkarmamış olsaydı senden başka yerde oturmazdım.	قال رسول الله صلى الله عليه وسلم لِمَكَّةَ: مَا أَطْيَبَكَ مِنْ بَلَدٍ، وَأَحَبَّكَ إِلَيَّ، وَلَوْلَا أَنْ قَوْمِي أَخْرَجُونِي مِنْكَ مَا سَكَدْتُ سَاعَةً غَيْرَكَ	Sahih	Peygamber -Sosyal Hayat
2267	Allah'ın eli (hazinelere) doludur. Gece ve gündüz yaptığı cömertçe lütuflar O'nun hazinesindekileri tüketmez. Göklere ve yerlere yarattığı günden beri neler verdiğini görmüyor musunuz? (Bu verdiklerinin hepsi) O'nun hazinelerinden bir şey eksiltmemiştir. O'nun arşı, suyun üzerindedir. Diğer elinde de terazi vardır (adildir) ve kimine az, kimine ise çok verir.	يَمِينُ اللهِ مَلَأَى لَا يَغْبِضُهَا نَفَقَةً، سَخَاءَ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ أَرَأَيْتُمْ مَا أَنْفَقَ مُنْذُ خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ؟ فَإِنَّهُ لَمْ يَنْقُصْ مَا فِي يَمِينِهِ، وَعَرَّشُهُ عَلَى الْمَاءِ، وَبِيدِهِ الْأَخْرَى الْقَبْضُ، يَرْفَعُ وَيَخْفِضُ	Sahih	Allah-Yaratılış-Kul İlişkisi
2268	Sizden hiçbirinizi ameli kurtaramayacaktır. (Sahabîler) "Ey Allah'ın Resülü! Sen de mi amelikle kurtulamayacaksın?" diye sorunca Hz. Peygamber: " Ben de amelikle kurtulamayacağım. Ancak Allah beni rahmeti ile korumasına almıştır.	لَنْ يُجِئِي أَحَدًا مِنْكُمْ عَمَلُهُ، قَالُوا: وَلَا أَنْتَ يَا رَسُولَ اللهِ؟ قَالَ: وَلَا أَنَا، إِلَّا أَنْ يَتَّعَمَّنِي اللهُ بِرَحْمَتِهِ	Sahih	Allah-Din-Kul İlişkisi
2269	Hayal kurup üstünlük taslayan ve yüce Allah'ı unutan kul ne kötüdür. Zorbalık yapan ve haddi aşan ve kuvvet ve kudret sahibi Allah'ı unutan kul ne kötüdür. Gaflete dalarak gülüp oynayan, kabirleri ve toprak altında çürümeyi unutan kul ne kötüdür. Azgınlık ile taşkınlık eden başlangıcı ve bitişi (doğum-ölüm) unutan kul ne kötüdür. Dine şüpheler karıştıran kul ne kötüdür. Hırs ve tamahı kendisini yöneten kul ne kötüdür. Arzu ve isteklerinin kendisini saptırdığı kul ne kötüdür. Ağgözlülüğü kendisini zelim eden kul ne kötüdür	بِئْسَ الْعَبْدُ عَبْدٌ تَخَيَّلَ وَاحْتَالَ، وَنَسِيَ الْكَبِيرَ الْمُتَعَالِ، بِئْسَ الْعَبْدُ عَبْدٌ تَجَبَّرَ وَاعْتَدَى، وَنَسِيَ الْجَبَّارَ الْأَعْلَى، بِئْسَ الْعَبْدُ عَبْدٌ سَهَا وَأَهَا، وَنَسِيَ الْمَقَابِرَ وَالْبِلَى، بِئْسَ الْعَبْدُ عَبْدٌ عَتَا وَطَعَى، وَنَسِيَ الْمُبْتَدَأَ وَالْمُنْتَهَى، بِئْسَ الْعَبْدُ عَبْدٌ يَحْتَلِ الدُّنْيَا بِالذِّينِ بِئْسَ الْعَبْدُ عَبْدٌ يَحْتَلِ الدِّينَ بِالشُّبُهَاتِ، بِئْسَ الْعَبْدُ عَبْدٌ طَمَعَ يَفُودُهُ، بِئْسَ الْعَبْدُ عَبْدٌ هَوَى يَضِلُّهُ، بِئْسَ الْعَبْدُ عَبْدٌ رَغِبَ يُذِلُّهُ	Zayıf	Allah-Kul İlişkisi-Din-Ahlak
2270	Hac her sene mi yoksa bir defa mı farzdır? diye sorunca Hz. Peygamber: "Yok hayır o bir keredir kim bunu artırırsa o nafilendir" diye cevap vermiştir.	الحَجُّ فِي كُلِّ سَنَةٍ، أَوْ مَرَّةً وَاحِدَةً، قَالَ: بَلْ مَرَّةً وَاحِدَةً، فَمَنْ زَادَ فَهُوَ فَتَطْوَعُ	Sahih	Fıkıh

2271	Bir adam Hz. Peygamber'e "kıyamet ne zaman kopacak?" diye sorunca Hz. Peygamber: Kıyamet günü için ne hazırladın?" diye sordu. O kişi "hiçbir şey hazırlamadım ama ben Allah ve resulünü çok seviyorum" dedi. Bunun üzerine Hz. Peygamber: "sen sevdiğinle berabersin" buyurdu.	أَنْ رَجُلًا سَأَلَ النَّبِيَّ، فَقَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ مَتَى السَّاعَةُ؟ قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: وَمَا أَعَدَدْتُ لَهَا؟ قَالَ: لَا شَيْءَ، إِلَّا ابْنِي أَحِبُّ اللَّهُ وَرَسُولَهُ، فَقَالَ: أَنْتَ مَعَ مَنْ أَحْبَبْتَ	Sahih	Sosyal Hayat-Ahret
2272	İbn Abbas, şöyle dedi: "Hz. Peygamberin minberinde "Allah, Muhammed'i hak peygamber olarak gönderdi ve O'na içinde recm ayeti olan kitabı (Kur'an) indirdi. Bizler bu ayeti okuyup ezberledik. Hz. Peygamber, Hz. Ebubekir (ayetle amel ederek) recm cezasını uyguladı. Şayet Allah'ın kitabına ekleme yapmaktan korkmasaydım o ayeti Mushaf'a vazardım."	عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ، قَالَ: سَمِعْتُ وَهُوَ (جَالِسٌ) عَلَى مِثْرٍ رَسُولَ اللَّهِ يَقُولُ: اللَّهُ بَعَثَ مُحَمَّدًا بِالْحَقِّ، فَأَنْزَلَ عَلَيْهِ الْكِتَابَ، وَكَانَ فِيهَا أَنْزَلَ عَلَيْهِ: آيَةُ الرَّجْمِ، فَقَرَأْتُهَا وَوَعَيْتُهَا، وَرَجَّمَ رَسُولُ اللَّهِ، وَرَجَّمَ أَبُو بَكْرٍ، وَقَالَ: لَوْلَا أَنْزَلَ اللَّهُ فِي كِتَابِ اللَّهِ، لَكُنْتُهَا فِي الْمُصْحَفِ	Sahih	Fıkıh-Kur'an
2273	Kim elli defa beyti (Kâbe) tavaf ederse annesinden doğduğu gün gibi günahlarından temizlenir.	مَنْ طَافَ بِالْبَيْتِ خَمْسِينَ مَرَّةً خَرَجَ مِنْ ذُنُوبِهِ كَيَوْمِ وَلَدَتْهُ أُمُّهُ	Sahih	Fıkıh-Af
2274	Kim Allah'ın kitabından bir harf okursa onun için on hasene değerinde bir hasene (sevap) verilir. Ben m bir harf demiyorum. Elif bir harf, lam bir harf ve mim bir harftir diyorum.	مَنْ قَرَأَ حَرْفًا مِنْ كِتَابِ اللَّهِ؛ فَلَهُ بِهِ حَسَنَةٌ، وَالْحَسَنَةُ بِعَشْرِ أَمْثَالِهَا، لَا أَقُولُ: "الْم" حَرْفٌ، وَلَكِنْ أَقُولُ: "أَلِفٌ" حَرْفٌ، وَ"لَامٌ" حَرْفٌ، وَ"مِيمٌ" حَرْفٌ	Sahih	Kur'an
2275	Bir Yahudi kadın Hz. Aişe'nin yanına geldi ve kabir azabının varlığından bahsetti Hz. Aişe, Allah sana kabir azabı korkusu versin diyerek bu konuyu Hz. Peygamber'e sordu. Hz. Peygamber: "Evet, kabir azabı vardır" buyurdu. Hz. Aişe: "Bundan sonra Hz. Peygamber'i her namazdan sonra kabir azabından sığındığımı gördüm" dedi.	أَنْ يَهُودِيَّةً دَخَلَتْ عَلَيْهَا فَذَكَرَتْ عَذَابَ الْقَبْرِ، فَقَالَتْ: لَهَا أَعَاذَكَ اللَّهُ مِنَ عَذَابِ الْقَبْرِ، فَسَأَلَتْ عَائِشَةَ الرَّسُولِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنْ عَذَابِ الْقَبْرِ؟ فَقَالَ: نَعَمْ، عَذَابُ الْقَبْرِ، قَالَتْ عَائِشَةُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا: فَمَا رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بَعْدَ صَلَاتِهِ إِلَّا تَعَوَّذَ مِنْ عَذَابِ الْقَبْرِ	Sahih	Peygamber-Kabir
2276	Akıllı kimse kendini hesaba çekip ölümden sonrası için çalışandır. Akılsız kimse de arzusuna, nefesine tabi kılıp Allah'tan rahmet umandır.	الْكَيْسِيُّ مَنْ دَانَ نَفْسَهُ، وَعَمِلَ لِمَا بَعْدَ الْمَوْتِ، وَالْعَاجِزُ مَنْ اتَّبَعَ هَوَاهَا، ثُمَّ تَمَنَّى عَلَى اللَّهِ	Sahih	Allah-Kul İlişkisi-Ahlak
2277	Allah'ım beni yoksul olarak yaşat, yoksul olarak canımı al! Kıyamet günü beni yoksullarla birlikte haşret! Hz. Aişe: "niçin (böyle söylüyorsun) Ey Allah'ın Resulü!" diye sorunca Hz. Peygamber: "Çünkü onlar, zenginlerinden kırk yıl önce cennete gireceklerdir. Ey Aişe! Yoksulları yarım hurmayla da olsa boş çevirme. Ey Aişe! Yoksulları sev onları kendine yakın tut ki Allah'ta seni kıyamet günü kendisine vakm etsin.	اللَّهُمَّ أَحْبِبْنِي مَسْكِينًا، وَأَمْتِنِي مَسْكِينًا، وَاحْشُرْنِي فِي رُؤْمَةِ الْمَسَاكِينِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ، قَالَتْ: فَقَالَتْ عَائِشَةُ: لِمَ يَا رَسُولَ اللَّهِ؟ قَالَ: إِنَّهُمْ يَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ قَبْلَ أَغْنِيائِهِمْ حَرِيْفًا، يَا عَائِشَةُ لَا تَرُدِّي الْمَسْكِينِ وَلَوْ بِشِقِّ تَمْرَةٍ، يَا عَائِشَةُ أَحْبَبِي الْمَسَاكِينِ، وَقَرِّبِيهِمْ؛ فَإِنَّ اللَّهَ يَقْرُبُكَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ	Zayıf	Peygamber-Sosyal Hayat-Ahret
2278	Kalbinde bir zerre ağırlığında kibir bulunan kimse cennete giremeyecektir. Bir adam "Kişi elbisesinin, ayakkabısının güzel olmasını sever" deyince Hz. Peygamber: "Gerçek şu ki Allah güzeldir ve güzelliği sever. Kibir ise hakkı yok saymak, inkar etmek ve insanları hor görmektir" buyurdu.	لَا يَدْخُلُ الْجَنَّةَ مَنْ كَانَ فِي قَلْبِهِ مِثْقَالُ ذَرَّةٍ مِنْ كِبْرٍ! فَقَالَ رَجُلٌ: إِنَّ الرَّجُلَ يُحِبُّ أَنْ يَكُونَ ثَوْبُهُ حَسَنًا وَتَعْلُهُ حَسَنَةً، قَالَ: إِنَّ اللَّهَ جَمِيلٌ يُحِبُّ الْجَمَالَ، الْكِبْرُ بَطْرُ الْحَقِّ، وَغَمَطُ النَّاسِ	Sahih	Allah-Kul İlişkisi-Ahret
2279	Kim geçim darlığı ile imtihan olur bunu insanlara söylerse onun geçim darlığı giderilmez. Kim de kendisine imtihan olarak gelen geçim darlığını Allah'a arz ederse (ondan yardım dilerse) Allah er ya da geç onu rızıklandırır.	مَنْ نَزَلَتْ بِهِ فَاقَةٌ فَأَنْزَلَهَا بِالنَّاسِ؛ لَمْ تُسَدَّ فَاقَتُهُ، وَمَنْ نَزَلَتْ بِهِ فَاقَةٌ فَأَنْزَلَهَا بِاللَّهِ؛ فَيُوشِكُ اللَّهُ لَهُ بَرَزُقٌ عَاجِلٌ، أَوْ أَجَلٌ	Sahih	Allah-Kul İlişkisi-Ahlak
2280	Gerçek şu ki sizden bir kimse cehennemliklerin amelini yapar, hatta onunla ateş arasında bir kulaçlık mesafe kalır da alın yazısı öne geçer. Bunun üzerine o kişi cennetliklerin amelini yapar ve cennete girer.	إِنْ أَحَدَكُمْ، أَوْ الرَّجُلُ يَعْمَلُ بِعَمَلِ أَهْلِ النَّارِ، حَتَّى مَا يَكُونُ بَيْنَهُ وَبَيْنَهَا غَيْرُ بَاعٍ، أَوْ ذِرَاعٍ، فَيَسْبِقُ عَلَيْهِ الْكِتَابُ، فَيَعْمَلُ بِعَمَلِ أَهْلِ الْجَنَّةِ؛ فَيَدْخُلُهَا	Sahih	Kader-Ahret

2281	Allah ile karşılaşmak isteyenle Allah da karşılaşmak ister. Kim Allah'la buluşmak istemezse, Allah da onunla buluşmak istemez.	مَنْ أَحَبَّ لِقَاءَ اللَّهِ؛ أَحَبَّ اللَّهُ لِقَاءَهُ، وَمَنْ كَرِهَ لِقَاءَ اللَّهِ؛ كَرِهَ اللَّهُ لِقَاءَهُ	Sahih	Allah-Kul İlişkisi
2282	Ey Ademoğlu! Sen infakta bulun ki ben de sana infakta bulunayım.	أَنْفَقَ يَا ابْنَ آدَمَ؛ أَنْفَقَ عَلَيْكَ	Sahih	Allah-Kul İlişkisi-Ahlak
2283	Her peygamberin hususî bir duası var ki, onunla ümmetiyle ilgili olarak dua etmiş ve duası kabul edilmiştir. Ben ise duamı şefaata için kıyamet gününe sakladım.	إِنْ لِكُلِّ نَبِيٍّ دَعْوَةٌ مُسْتَجَابَةٌ وَإِنِّي اخْتَبَأْتُ دَعْوَتِي شَفَاعَةً لِأُمَّتِي يَوْمَ الْقِيَامَةِ	Sahih	Peygamber -Ahiret-Şefaata
2284	Kıyamet günü insanların en yakın olanı bana en çok salat getirendir.	أَدْنَى النَّاسِ لِي يَوْمَ الْقِيَامَةِ، أَكْثَرُهُمْ عَلَيَّ صَلَاةً	Sahih	Peygamber -Salât
2285	Binalar hariç yapılan bütün infaklar Allah yolundadır. Binalara yapılan infakta hayır yoktur.	النَّفَقَةُ كُلُّهَا فِي سَبِيلِ اللَّهِ، إِلَّا الْبِنَاءَ فَلَا خَيْرَ فِيهِ	Zayıf	Ahlak-Dünya
2286	Kim Allah için sever, Allah için buğz eder, Allah için verir ve Allah için men ederse imanını kemâle erdirmiştir.	مَنْ أَحَبَّ لِلَّهِ، وَأَبْغَضَ لِلَّهِ، وَأَعْطَى لِلَّهِ، وَمَنَعَ لِلَّهِ؛ فَقَدْ اسْتَكْمَلَ الْإِيمَانَ	Sahih	Allah-Din-Kul İlişkisi
2287	Peygamberin huzuruna bir takım esirler gelmişti. İçlerinde (çocuğunu kaybetmiş) emzikli bir kadın vardı. Esirler arasında çocuğunu bulunca onu bağına bastı ve emzirmeye başladı. Bunun üzerine Hz. Peygamber: " Şu kadın çocuğunu ateşe atar mı ne dersiniz?" diye sordu. Bizler: "Hayır! Allah'a yemin olsun ki gücü yettiği müddetçe atmaz" diye cevap verdik. Hz. Peygamber: "Allah'a yemin olsun ki Allah, kullarına bu kadının çocuğuna şefkatinden daha merhametlidir" buyurdu.	قَدِمَ عَلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِسَبْيٍ، وَإِذَا امْرَأَةٌ مِنَ السَّبْيِ يَتَحَلَّبُ تَدْيَاهَا، كُلَّمَا وَجَدَتْ صَبِيًّا فِي السَّبْيِ أَخَذَتْهُ فَأَلْصَقَتْهُ بِبَطْنِهَا، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنْتَرُونَ هَذِهِ الْمَرْأَةَ طَارِحَةً وَلَدَهَا فِي النَّارِ، قَالُوا: لَا وَاللَّهِ وَهِيَ تَقْدِرُ عَلَى أَنْ لَا تَطْرُقَهُ، فَقَالَ: وَاللَّهِ أَرْحَمُ بِعِبَادِهِ مِنْ هَذِهِ الْمَرْأَةِ بَوْلَدِهَا	Sahih	Allah-Peygamber -Ümmet
2288	Kim kendisine ilimden bir şey sorulur da onu gizlerse Allah, kıyamet günü ona ateşten bir gem vuracaktır.	مَنْ سُئِلَ عَنْ عِلْمٍ فَكْتَمَهُ؛ الْجَمَّةُ اللَّهُ بِلِجَامٍ مِنْ نَارٍ يَوْمَ الْقِيَامَةِ	Sahih	İlim-Ahiret
2289	Hasetten sakınınız! Çünkü haset (kıskançlık), ateşin odunu yediği (yaktığı) gibi yapılan iyilikleri yer bitirir.	إِيَّاكُمْ وَالْحَسَدَ، فَإِنَّ الْحَسَدَ يَأْكُلُ الْحَسَنَاتِ كَمَا تَأْكُلُ النَّارُ الْخَطِيبَ	Sahih	Ahlak
2290	Kim Allah'ın azabından korkarsa yola koyulur. Yola koyulan menzile (arzusuna) ulaşır. Dikkat ediniz! Allah'ın ticaret için ortaya koyduğu malı çok pahalıdır. Dikkat ediniz! Allah'ın ticaret malı cennettir!	مَنْ خَافَ أَنْ يَلْجَأَ، وَمَنْ أَدْلَجَ بَلَغَ الْمَنْزِلَ، أَلَا إِنْ سِلْعَةَ اللَّهِ غَالِيَةً، أَلَا إِنْ سِلْعَةَ اللَّهِ الْجَنَّةَ	Sahih	Allah-Kul İlişkisi-Ahlak
2291	Kimi rızkının geniş, ömrünün bereketli olması sevinendirirse, isteyen kimse akraba ziyaretlerine devam etsin.	مَنْ سَرَّهُ أَنْ يُبْسَطَ لَهُ فِي رِزْقِهِ، وَيُسَأَّ لَهُ فِي آثَرِهِ، فَلْيَصِلْ رَحِمَةَ	Sahih	Ahlak-Sosyal Hayat
2292	Kim temiz/helal kazancından sadaka verirse -ki Allah sadece temiz kazancı kabul eder- onu aziz ve celil olan Allah'ın avucuna koyar. Allah da o sadakayı sizden birinin tayını veya devesini büyüttüğü gibi büyütür sonunda o sadaka dağ gibi olur.	مَنْ تَصَدَّقَ بِصَدَقَةٍ مِنْ كَسْبٍ طَيِّبٍ -وَلَا يَقْبَلُ اللَّهُ عَرًّا وَجَلًّا إِلَّا طَيِّبًا- فَإِنَّمَا يَضَعُهَا فِي كَفِّ الرَّحْمَنِ عَرًّا وَجَلًّا، فَيُرَبِّبُهَا كَمَا يُرَبِّي أَحَدَكُمْ فَلَوْهُ، أَوْ فَصِيلُهُ حَتَّى تَكُونَ مِثْلَ الْجَبَلِ	Sahih	Allah-Kul İlişkisi
2293	Kendinin veya başkasını olsun, yetime bakan kimse ile ben şunlar gibiyim. Râvî "Hz. Peygamber işaret ve orta parmaklarını birleştirerek gösterdi" dedi.	كَأِفْلِ الْيَتِيمِ لَهُ أَوْ لغيره، أَنَا وَهُوَ كَهَاتَيْنِ فِي الْجَنَّةِ، قَالَ الرَّاوِي: أَشَارَ بِالسَّبَابَةِ وَالْوَسْطَى	Sahih	Peygamber -Ahiret
2294	Gerçek şu ki dünya tatlı ve güzeldir. Allah sizleri orada halife kıldı ve sizin ne yaptığınıza bakacaktır. Bu yüzden dünyadan sakınınız.	إِنَّ الدُّنْيَا خُلُوةٌ حَضْرَةٌ، وَإِنَّ اللَّهَ مُسْتَخْلِفُكُمْ فِيهَا، فَيَنْظُرُ كَيْفَ تَعْمَلُونَ، فَاتَّقُوا الدُّنْيَا	Sahih	Dünya-Ahlak
2295	İçki bütün kötülükleri bünyesinde barındırır. (bir araya getirir)	الْحَمْرُ جَمَاعُ الْإِثْمِ	Zayıf	Fıkıh
2296	Dünya sevgisi her hatanın başıdır.	حُبُّ الدُّنْيَا رَأْسُ كُلِّ خَطِيئَةٍ	Mevzu	Ahlak-Dünya

2297	Kadınlar şeytanın tuzaklarıdır. Onlarla istişarede bulunun ancak dediklerinin aksini yapın.	النِّسَاءُ خِبَائِلُ الشَّيْطَانِ، شَاوِرُوهُنَّ وَخَالَفُوهُنَّ	Mevzu	Kadın-Sosyal Hayat
2298	Allah tarafından kendisine verilene razı olması insanoğlunun mutluluğudur. Allah'tan hayırlar dilemeyi terk etmesi ile Allah tarafından kendisine verilene karşı öfkelenmesi, insanoğlunun bedbahtlığıdır.	مِنْ سَعَادَةِ ابْنِ آدَمَ رِضَاهُ بِمَا قَضَى اللَّهُ لَهُ، وَمِنْ شَقَاوَةِ ابْنِ آدَمَ تَرْكُهُ اسْتِخَارَةَ اللَّهِ، وَمِنْ شَقَاوَةِ ابْنِ آدَمَ سُخْطُهُ بِمَا قَضَى اللَّهُ لَهُ	Sahih	Allah-Kul İlişkisi-Ahlak
2299	Allah'a ve ahiret gününe iman eden, hayırlı bir söz söyleyin veya sussun.	مَنْ كَانَ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ، فَلْيُكَلِّمْ خَيْرًا أَوْ لِيَصْمُتْ	Sahih	İman-Ahlak
2300	Gerçek şu ki Allah bu ümmete zayıfları, duaları ve ihlâşlı olmaları sebebiyle yardım etmektedir.	إِنَّمَا نَصَرَ اللَّهُ هَذِهِ الْأُمَّةَ بِضَعْفَائِهِمْ، وَبِدَعْوَتِهِمْ، وَبِإِحْلَاصِهِمْ	Sahih	Allah-Kul İlişkisi
2301	İbn Ömer: "Bir gün annemle bana ait bir duvar tamir ediyordum ki Hz. Peygamber bana uğradı ve "bu nedir Ey Abdullah!" diye sordu. Ben "Ey Allah'ın Resulü! Tamirine uğraştığım bir iştir " deyince O: "(sana gelecek olan ölüm) bu yaptığın tamir işinden daha âcildir.	مَرَّ بِي رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَأَنَا أُطِيبُ حَائِطًا لِي أَنَا وَأُمِّي، فَقَالَ: مَا هَذَا يَا عَبْدَ اللَّهِ؟ فَقُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ شَيْءٌ أَصْلَحُهُ، فَقَالَ: الْأَمْرُ أَسْرَعُ مِنْ ذَلِكَ	Sahih	Peygamber-Sahabe-Sosyal Hayat
2302	Hiz. Peygamber bir kimsenin bir adamı övdüğünü ve bunu abartarak yaptığını işitince "siz bu adamı helak ettiniz" ya da "bu adamın sırtını yırttınız" dedi.	سَمِعَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ رَجُلًا يُبْنِي عَلَى رَجُلٍ، وَيُطْرِيهِ فِي الْمَدْحِ، فَقَالَ: أَهْلَكْتُمْ، أَوْ قَطَعْتُمْ ظَهْرَ هَذَا الرَّجُلِ	Sahih	Peygamber-Ahlak
2303	Hiz. Peygamber iki kabre uğradı ve "-suçları büyük olmamakla beraber- bu kabirdekilere azap edilmektedir. Bunlardan birisi tuvalet ihtiyacını giderirken sakınmazdı. Diğeri ise koğuculuk yapardı." Daha sonra Hiz. Peygamber, yaş bir hurma çubuğu alıp ikiye böldü ve kabirlerin üzerine dikti. Ardından: " Bunlar kurumadığı sürece onlardan azabın hafifletilmesi umulur" buyurdu.	مَرَّ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِقَبْرَيْنِ، فَقَالَ: إِنَّهُمَا لِبُعْدَيَانِ، وَمَا يُعَدَّبَانِ فِي كَبِيرٍ، أَمَا أَخَذَهُمَا: فَكَانَ لَا يَسْتَنْزَهُ مِنَ النَّوْلِ، وَأَمَّا الْآخَرُ: فَكَانَ يَمْشِي بِالنَّمِيمَةِ، فَأَخَذَ جَرِيدَةَ رَطْبِيَّةٍ، فَشَقَّهَا بِصَفِينِ فَعَرَزَ فِي كُلِّ قَبْرٍ وَاحِدَةً، قَالَ: لَعَلَّهُ يَحْفَفُ عَنْهُمَا مَا لَمْ يَنْبَسِ	Sahih	Ahlak-Kabir
2304	Kim Cuma günü (başını ve vücudunu) yıkar, gusül alır, erkenden yola çıkar ve bir şeye binmeden mescide gelir imama yakın oturur, bir şeylerle meşgul olmadan hutbeyi dinlerse, onun için attığı her adıma bir senelik oruç ve namaz mükafatı vardır.	مَنْ غَسَلَ يَوْمَ الْجُمُعَةِ وَاغْتَسَلَ، وَبَكَرَ وَابْتَكَرَ، وَمَشَى وَلَمْ يَزْكَبْ، وَدَنَا مِنَ الْإِمَامِ، وَاسْتَمَعَ وَلَمْ يُلْغُ؛ كَانَ لَهُ بِكُلِّ خَطْوَةٍ عَمَلٌ سَنَةٍ أَجْرُ صِيَامِهَا وَقِيَامِهَا	Sahih	Fıkıh-Sevap
2305	Allah yaratmayı bitirdikten sonra arşının üzerine "şüphesiz rahmetim gazabımı geçti" şeklinde yazmıştır. (başka bir rivayette lafız "rahmetim gazabıma galip geldi" şeklindedir.)	إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى لَمَّا قَضَى الْخُلُقَ كَتَبَ عِنْدَهُ فَوْقَ عَرْشِهِ: إِنْ رَحِمْتِي سَبَقَتْ غَضَبِي، وَفِي رِوَايَةٍ: تَغْلِبُ غَضَبِي	Sahih	Allah
2306	Kim Allah yolunda (cihad için) infakta bulunursa kendisi için o infakın yedi yüz katı mükafatı vardır.	مَنْ أَنْفَقَ نَفَقَةً فِي سَبِيلِ اللَّهِ؛ كَتَبَتْ لَهُ بِسَبْعِمِائَةِ ضِعْفٍ	Sahih	Cihad-Sevap
2307	Hiz. Peygamber: " Siz cennet ehlinin dörtte biri olmaya razı olur musunuz?" diye sordu. Biz "evet" diye cevap verince Hiz. Peygamber: " Siz cennet ehlinin üçte biri olmaya razı olur musunuz?" diye sordu. Biz "evet" diye cevap verince Hiz. Peygamber: " Siz cennet ehlinin yarısı olmaya razı olur musunuz?" diye sordu. Biz "evet" diye cevap verince Hiz. Peygamber: "Muhammed'in nefsi, kudret elinde olan Allah'a yemin ederim ki, ben sizin cennet ehlinin yarısı olmanızı ümit ediyorum. Gerçek şu ki cennete yalnız Müslümanlar girecektir. Sizler, şirk ehline nispetle siyah öküzün derisindeki beyaz kıl gibisiniz. Ya da kırmızı öküzün üzerindeki siyah kıl gibisiniz. (sayı bakımından azsınız)" buyurdu.	أَتَرْضَوْنَ أَنْ تَكُونُوا رُبْعَ أَهْلِ الْجَنَّةِ؟ قُلْنَا: نَعَمْ، قَالَ: أَتَرْضَوْنَ أَنْ تَكُونُوا ثُلُثَ أَهْلِ الْجَنَّةِ؟ قُلْنَا: نَعَمْ، قَالَ: أَتَرْضَوْنَ أَنْ تَكُونُوا شَطْرَ أَهْلِ الْجَنَّةِ؟ قُلْنَا: نَعَمْ، قَالَ: وَالَّذِي نَفْسُ مُحَمَّدٍ بِيَدِهِ إِنِّي لَأَرْجُو أَنْ تَكُونُوا نِصْفَ أَهْلِ الْجَنَّةِ، وَذَلِكَ أَنْ الْجَنَّةَ لَا يَدْخُلُهَا إِلَّا نَفْسٌ مُسْلِمَةٌ، وَمَا أَنْتُمْ فِي أَهْلِ الشَّرْكِ إِلَّا كَالشَّعْرَةِ الْبَيْضَاءِ فِي جِلْدِ النَّوْرِ الْأَسْوَدِ، أَوْ كَالشَّعْرَةِ السُّودَاءِ فِي جِلْدِ النَّوْرِ الْأَحْمَرِ	Sahih	Peygamber-Ümmet-Ahiret

2308	İbn Ömer'den gelen rivayete göre Hz. Peygamber onun vücuduna dokunarak: "dünyada garip bir kimse ya da yolcu gibi ol ve kendini kabir ehlinde kabul et" buyurdu.	عن ابن عمر قال: أخذ رسول الله صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ببعض جسدي، فقال: كُنْ فِي الدُّنْيَا كَأَنَّكَ غَرِيبٌ، أَوْ غَائِبٌ سَبِيلًا، وَعُدَّ نَفْسَكَ مِنْ أَهْلِ الْقُبُورِ	Sahih	Ahlak-Ahret
2309	Sahabilerden bazıları Hz. Peygamber'e hitaben: Ey Allah'ın resulü! Zenginler mükafatların çoğunu alıp gittiler. Bizim gibi namaz kıyıyorlar, bizim gibi oruç tutuyorlar birde mallarının fazlasını da infak ediyorlar" diye serzenişte bulundular. Hz. Peygamber: " Allah size sadaka verecek bir şey vermedi mi ki böyle söylüyorsunuz. Halbuki her tesbihinize bir sadaka mükafatı vardır. Her bir tekbirinize karşılık bir sadaka karşılığı vardır." buyurdu.	يا رسول الله: ذَهَبَ أَهْلُ الدُّنْيَا بِالْأَجْرِ، يُصَلُّونَ كَمَا نُصَلِّي، وَيَصُومُونَ كَمَا نَصُومُ، وَيَتَصَدَّقُونَ بِفُضُولِ أَمْوَالِهِمْ، قَالَ: أَوْلَيْتُمْ قَدْ جَعَلَ اللهُ لَكُمْ مَا تَصَدَّقُونَ؟ إِنَّ بِكُلِّ تَسْبِيحَةٍ صَدَقَةٌ، وَكُلِّ تَكْبِيرَةٍ صَدَقَةٌ	Sahih	Allah-Kul İlişkisi-Ahlak
2310	Misvaklanmak, ağzın temiz kalmasını ve Rabbin razı olmasını sağlar.	السِّوَاكُ مَطَهْرَةٌ لِلْفَمِ، مَرْضَاةٌ لِلرَّبِّ	Sahih	Allah-Kul İlişkisi-Ahlak
2311	Allah dertleri ve devâlarını indirmiş ve her derde bir derman var etmiştir. Siz haram olan ilaçlarla değil, helal olanlar ile tedavi olunuz.	إِنَّ اللَّهَ أَنْزَلَ الدَّاءَ وَالذَّوَاءَ، وَجَعَلَ لِكُلِّ دَاءٍ دَوَاءً؛ فَتَدَاوُوا، وَلَا تَتَدَاوُوا بِحَرَامٍ	Sahih	Din-Tıp
2312	Allah bir yönetici için hayır dilerse, kendisi için sadık bir vezir görevlendirir. (Devlet başkanı) unuttuğu zaman ona hatırlardır. Kendisi hatırlarsa da ona yardım eder. Şayet Allah, onun için başka bir şey dilerse, ona kötü bir vezir görevlendirir. (Devlet başkanı) unuttuğu zaman ona hatırlatmaz. Kendisi hatırlarsa da yardımcı olmaz.	إِذَا أَرَادَ اللهُ بِالْأَمِيرِ خَيْرًا جَعَلَ لَهُ وَزِيرَ صَادِقٍ، إِنْ نَسِيَ ذَكَرَهُ، وَإِنْ ذَكَرَ أَعَانَهُ، وَإِذَا أَرَادَ اللهُ بِهِ غَيْرَ ذَلِكَ جَعَلَ لَهُ وَزِيرَ سَوْءٍ، إِنْ نَسِيَ لَمْ يَذْكُرْهُ، وَإِنْ ذَكَرَ لَمْ يُعِينْهُ	Sahih	Yöneticilik
2313	Zenginin borcunu (ödemeyerek) geciktirmesi zulümdür.	مَطْلُ الْعَبِيِّ ظُلْمٌ	Sahih	Ahlak
2314	İsrailoğulları günahlara daldığında alimleri onları uyardı. Fakat onları dinlemediler. Âlimleri de onlarla oturmaya yemeye içmeye başladı. Daha sonra Allah kalplerini birbirine benzetti de onlara (İsrailoğulları'ndan kâfir olanlar, Davud ve Meryem oğlu İsa diliyle lânetlenmişlerdir. Çünkü onlar isyan etmişlerdi ve sınırı aşıyorlardı.) ayetiyle lanet etti. Hz. Peygamber bunları anlattıktan sonra oturdu, yaslanarak: "Canım kudret elinde olan Allah'a yemin olsun ki insanları tam doğru yola iletene kadar sorumlusunuz.	لَمَّا وَقَعَتْ بَنُو إِسْرَائِيلَ فِي الْمَعَاصِي؛ نَهَيْتُهُمْ عِلْمًاوَهُمْ، فَلَمْ يَنْتَهُوا، فَجَالَسْتُهُمْ فِي مَجَالِسِهِمْ، وَوَأَكَلْتُهُمْ وَشَارَبْتُهُمْ؛ فَضَرَبَ اللهُ قُلُوبَ بَعْضِهِمْ بِبَعْضٍ، وَلَعَنَهُمْ {لَعْنُ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ بَنِي إِسْرَائِيلَ عَلَى لِسَانِ دَاوُدَ وَعِيسَى ابْنِ مَرْيَمَ ذَلِكَ بِمَا عَصَوْا وَكَانُوا يَعْتَدُونَ} [المائدة:78] قَالَ فَجَلَسَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، وَكَانَ مُتَكِنًا، فَقَالَ: لَا وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ حَتَّى تَأْطُرُوهُمْ عَلَى الْحَقِّ أَطْرًا	Sahih	Din-Ümmet
2315	(Siz benim yanımda iken birisi gelir bir şey isterse (ona) aracı olun, sevap elde edin. Şüphesiz Allah, Peygamber'inin diliyle istediğine hükmeder.	إِنِّي أُوتِي وَأَسْأَلُ الْحَاجَّةَ، وَأَنْتُمْ عِنْدِي، فَاشْفَعُوا؛ تُؤَجَّرُوا، وَيَقْضِي اللهُ عَلَى لِسَانِ نَبِيِّهِ مَا شَاءَ	Sahih	Peygamber-Sosyal Hayat
2316	Zalim de olsa mazlum da olsa kardeşine yardım et.	انصُرْ أَخَاكَ ظَالِمًا، أَوْ مَظْلُومًا	Sahih	Ahlak
2317	Müminler tek bir kişi gibidir. Kişinin gözü veya başı ağrıdığı anda bütün vücudu ağrır.	الْمُؤْمِنُونَ كَرَجُلٍ وَاحِدٍ، إِذَا اشْتَكَى عَيْنُهُ، اشْتَكَى كُلُّهُ، وَإِذَا اشْتَكَى رَأْسَهُ، اشْتَكَى كُلُّهُ	Sahih	Ahlak-Sosyal Hayat
2318	Kim bir Müslümana ikâle (alışverişte cayan kimseye malını geri vermek) yaparsa Allah'ta onun günahını affeder.	مَنْ أَقَالَ مُسْلِمًا؛ أَقَالَ اللهُ عَثْرَتَهُ	Sahih	Fıkıh-Af
2319	Düşmanların sevinmelerinden, kötü kaderden, sapıklığın bulaşmasından ve sıkıntılı imtihandan Allah'a sığınırız.	نَعُوذُ بِاللَّهِ مِنْ جَهْدِ الْبَلَاءِ، وَدَرْكِ السَّقَاءِ، وَسُوءِ الْقَضَاءِ، وَشِمَاتَةِ الْأَعْدَاءِ	Sahih	Dua
2320	Hızlı Peygamber yarın için bir şey biriktirip saklamazdı.	كَانَ رَسُولُ اللهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ لَا يَخْزِرُ شَيْئًا لِيَوْمٍ	Sahih	Ahlak

2321	Allah'tan arafe günü orucunun, bir önceki sene ile bir sonraki sene arasındakilere (günah) kefaret olmasını umut ediyorum.	صِيَامُ يَوْمِ عَرَفَةَ، إِنِّي أُحْتَسِبُ عَلَى اللَّهِ أَنْ يُكَفِّرَ السَّنَةَ الَّتِي قَبْلَهُ وَالسَّنَةَ الَّتِي بَعْدَهُ	Sahih	Fıkıh-Af
2322	Dünya müminin zindanı kafirin cennetidir.	الدُّنْيَا سِجْنُ الْمُؤْمِنِ وَجَنَّةُ الْكَافِرِ	Sahih	Dünya-Ahlak
2323	Din samimiyettir.	الدِّينُ النَّصِيحَةُ	Sahih	Din-Ahlak
2324	Tıpkı sizden birinizin hastasını sudan (zararından) koruması gibi, Allah bir kulunu severse onu dünyadan korur.	إِذَا أَحَبَّ اللَّهُ عَبْدًا حَمَاهُ الدُّنْيَا، كَمَا يَظِلُّ أَحَدُكُمْ بِحِمِي سَقِيمَهُ الْمَاءِ	Sahih	Allah-Kul İlişkisi-Ahlak
2325	Sadaka vermede aceleci olunuz. Çünkü belalar sadakanın önüne geçemez (sadaka belaya engel olur).	بَاكِرُوا بِالصَّدَقَةِ؛ فَإِنَّ الْبَلَاءَ لَا يَتَخَطَّى الصَّدَقَةَ	Zayıf	Ahlak-Kader
2326	Hikmeti ehlinden başkasına verme! Bu ona zulüm etmek demektir.	لَا تُعْطُوا الْحِكْمَةَ لِغَيْرِ أَهْلِهَا فَتَظْلُمُوهَا	Mevzu	Ahlak-Sosyal Hayat
2327	Mîzâna konulan hiçbir şey, güzel ahlaktan daha ağır değildir. Güzel ahlak sahibi bu sayede oruç ve namaz sahibinin derecesine ulaşabilir.	مَا مِنْ شَيْءٍ يُوَضَعُ فِي الْمِيزَانِ أَثْقَلُ مِنْ حُسْنِ الْخُلُقِ، وَإِنْ صَاحِبُ حُسْنِ الْخُلُقِ لِيَبْلُغَ بِهِ دَرَجَةَ صَاحِبِ الصَّوْمِ وَالصَّلَاةِ	Sahih	Ahlak-Ahret
2328	Gece namazını kılınız. Gerçek şu ki gece namazı sizden önceki salih kimselerin âdetidir. Gece namazı kılmak kulu Allah'a yaklaştırır, günaha engel olur ve vücuttan hastalığı uzaklaştırır.	عَلَيْكُمْ بِقِيَامِ اللَّيْلِ؛ فَإِنَّهُ دَابُّ الصَّالِحِينَ قَبْلَكُمْ، وَإِنْ قِيَامِ اللَّيْلِ قُرْبَةٌ إِلَى اللَّهِ، وَمَنْهَةٌ عَنِ الْإِثْمِ، وَتَكْفِيرٌ لِلْسَّيِّئَاتِ، وَمَطْرَدَةٌ لِلدَّاءِ عَنِ الْجَسَدِ	Zayıf	Fıkıh-Ahlak-Tıp
2329	Allah'ın, arafe günü cehennemden âzât ettiği kulların sayısı diğer günlerden daha çoktur. Allah o gün kullarına rahmetiyle yaklaşır ve meleklere karşı iftihar ederek: "bunlar ne istiyorlar" der.	مَا مِنْ يَوْمٍ أَكْثَرَ مِنْ أَنْ يَعْتِقَ اللَّهُ فِيهِ عَبْدًا مِنَ النَّارِ مِنْ يَوْمِ عَرَفَةَ، وَإِنَّهُ لَيَدْنُو، ثُمَّ يُبَاهِي بِهِ الْمَلَائِكَةَ فَيَقُولُ: مَا أَرَادَ هَؤُلَاءِ	Sahih	Allah-Kul İlişkisi-Af
2330	Ben kulumun zannı üzereyim. Beni zikrettiği vakit kulumla beraberim.	أَنَا عِنْدَ ظَنِّ عَبْدِي، وَأَنَا مَعَ عَبْدِي إِذَا ذَكَرَنِي	Sahih	Allah-Kul İlişkisi
2331	Sakalınızın beyazlarını yolmayınız! İslam'ın yolunda sakalı ağaran kişi için her kıl, sahibine kıyamet gününde nur olur.	لَا تَتَّبِعُوا الشَّبَبَ؛ مَا مِنْ مُسْلِمٍ يَشَبُّ شَبَابًا فِي الْإِسْلَامِ، قَالَ: إِلَّا كَانَتْ لَهُ نُورًا يَوْمَ الْقِيَامَةِ	Sahih	Din-Ahret
2332	Ölüyü üç şey takip eder. Ailesi, malı ve ameli. İki geri döner birisi onula kalır. Ailesi ve malı geri döner. Ameli ise onunla kalır.	يَتَّبِعُ الْمَيِّتَ ثَلَاثَةٌ فَيَرْجِعُ اثْنَانِ، وَيَبْقَى مَعَهُ وَاحِدٌ، يَتَّبِعُهُ أَهْلُهُ، وَمَالُهُ، وَعَمَلُهُ، فَيَرْجِعُ أَهْلُهُ وَمَالُهُ، وَيَبْقَى عَمَلُهُ	Sahih	Fıkıh-Kabir
2333	Üzerinde (din) kardeşinin canına veya ırzına kast etmekten dolayı bir hak bulunan kimse, dinar ve dirhemin bulunmayacağı (kıyamet) gününden evvel o hak için helalleşsin. Şayet helalleşmezse, salih amelleri varsa onları alır; eğer yoksa mazlumun günahlarını üstlenir.	مَنْ كَانَتْ لَهُ مَظْلَمَةٌ لِأَخِيهِ مِنْ عَرَضَةٍ، أَوْ شَيْءٍ، فَلْيَتَحَلَّلْهُ مِنْهُ الْيَوْمَ قَبْلَ أَنْ لَا يَكُونَ دِينَارٌ، وَلَا دِرْهَمٌ إِنْ كَانَ لَهُ عَمَلٌ صَالِحٌ؛ أُخِذَ مِنْهُ بِقَدْرِ مَظْلَمَتِهِ، وَإِنْ لَمْ تَكُنْ لَهُ حَسَنَاتٌ؛ أُخِذَ مِنْ سَيِّئَاتِ صَاحِبِهِ فَحَمَلَ عَلَيْهِ	Sahih	Ahlak-Ahret
2334	Abdullah b. Selâm: Hz. Peygamber Medine'ye geldiğinde onu görmek için bende insanların yanına geldim. Onu gördüğüm zaman yüzünün yalancılardan yüzü gibi olmadığını anladım. Konuştuğu ilk söz şuydu: "Ey insanlar! Selamı yayın, yemek yedirin ve herkes uykuda iken namaz kılın ki bu sayede cennete giresiniz.	لَمَّا قَدِمَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الْمَدِينَةَ؛ انْجَفَلَ النَّاسُ قَبْلَهُ، فَقَالُوا: قَدِمَ رَسُولُ اللَّهِ، قَدِمَ رَسُولُ اللَّهِ فَجِئْتُ فِي النَّاسِ لِأَنْظُرَ إِلَى وَجْهِهِ، فَلَمَّا رَأَيْتُ وَجْهَهُ؛ عَرَفْتُ أَنَّ وَجْهَهُ لَيْسَ بِوَجْهِ كَذَّابٍ، فَكَانَ أَوَّلَ شَيْءٍ تَكَلَّمَ بِهِ أَنْ قَالَ: أَيُّهَا النَّاسُ أَطْعَمُوا الطَّعَامَ، وَأَفْسُوا السَّلَامَ، وَصَلُّوا الْأَرْحَامَ، وَصَلُّوا وَالنَّاسُ نِيَامًا؛ تَدْخُلُوا الْجَنَّةَ بِسَلَامٍ	Sahih	Peygamber-Ahlak
2335	Amelleriniz tartılmadan önce siz tartınız.	زِنُوا أَعْمَالَكُمْ قَبْلَ أَنْ تُوزَنَ عَلَيْكُمْ	Bulunamadı	Ahlak-Ahret
2336	Allah önce kalemi yarattı. Ona "yaz" dedi. Kalem " ne yazayım" deyince Allah: "olmuş ve olacak ne varsa hepsini yaz" dedi.	إِنْ أَوَّلَ مَا خَلَقَ اللَّهُ الْقَلَمَ، فَقَالَ لَهُ: اكْتُبْ، قَالَ: يَا رَبِّ مَا أَكْتُبُ؟ قَالَ: اكْتُبِ الْقَدَرَ، وَمَا هُوَ كَائِنٌ إِلَى الْأَبَدِ	Sahih	Allah-Yaratılış-Kader

2337	Allah önce akli yarattı. Ona "gel" dedi, geldi, git dedi gitti. Sonra Allah "izzetim ve celalim hakkı için bana senden daha sevimli, senden daha değerli bir şey yaratmadım. Ben ne verirsem senin olduğun kişiye ne alırsam senin olduğun kişiden alırım. Seninle mükafatlandırır seninle cezalandırırım" buyurdu.	أَوَّلُ مَا خَلَقَ اللَّهُ الْعَقْلَ، قَالَ لَهُ: أَقْبِلْ؛ فَأَقْبَلَ، ثُمَّ قَالَ لَهُ: أَدْبِرْ؛ فَادْبَرَ، ثُمَّ قَالَ: وَعِزَّتِي وَجَلَالِي مَا خَلَقْتُ خَلْقًا أَكْرَمَ عَلَيَّ مِنْكَ، بَكَ أَخَذُ، وَبِكَ أُعْطِي، وَبِكَ أُثِيبُ، وَبِكَ أُعَاقِبُ	Mevzu	Allah-Yaratılış-Kul İlişkisi
2338	Allah, önce benim ruhumu yarattı. (Başka bir rivayette nurumu yarattı şeklindedir.) Nurdan kast edilen akıldır.	أَوَّلُ مَا خَلَقَ اللَّهُ رُوحِي، وَفِي رِوَايَةٍ: نُورِي، وَنُورُهُ هُوَ الْعَقْلُ	Mevzu	Allah-Peygamber-Yaratılış
Kadrî, Manzum Yüz Hadis Tercümesi.				
2339	Besmelesiz başlanan her önemli işin sonu kesiktir.	كُلُّ أَمْرٍ ذِي بَالٍ لَمْ يُبْدَأْ بِبِسْمِ اللَّهِ؛ فَهُوَ أَتَمُّ	Sahih	Din-Ahlak
2340	Fakirlik övüncümdür. Ben onunla övünürüm.	الْفَقْرُ فَخْرِي، وَأَنَا أَفْتَخِرُ بِهِ	Mevzu	Peygamber-Sosyal Hayat
2341	Güzel zanda bulunmak imandandır.	حُسْنُ الظَّنِّ مِنَ الْإِيمَانِ	Bulunamadı	Ahlak-İman
2342	Dünya sevgisi her hatanın başıdır.	حُبُّ الدُّنْيَا رَأْسُ كُلِّ خَطِيئَةٍ	Mevzu	Ahlak-Dünya
2343	Kim Allah'tan (hakkıyla) korkarsa her şey ondan korkar. Kim de Allah'tan başka her şeyden korkarsa, o her şeyden korkar. (korkak olur)	مَنْ خَافَ اللَّهَ؛ خَافَ مِنْهُ كُلُّ شَيْءٍ، وَمَنْ خَافَ غَيْرَ اللَّهِ؛ هُوَ خَافَ كُلَّ شَيْءٍ	Mevzu	Allah-Kul İlişkisi-Ahlak
2344	Cahil kendisine düşmandır. Başkasına nasıl dost olabilir ki!	الْجَاهِلُ عَدُوٌّ لِنَفْسِهِ، كَيْفَ يَكُونُ صَادِقًا لِغَيْرِهِ	Bulunamadı	İlim-Sosyal Hayat
2345	Şahsiyet sahibi (cömert) söz verdiğinde yerine getirir. Gücü yeterken affetmeyi bilir.	الْكَرِيمُ إِذَا وَعَدَ وَوَفَّى، وَإِذَا قَدَرَ عَفَا	S.Sözü	Ahlak-Af
2346	Müminin niyeti amelinden daha hayırlıdır.	نِيَّةُ الْمُؤْمِنِ خَيْرٌ مِنْ أَعْمَلِهِ	Zayıf	Ahlak-Fıkıh
2347	İnsanların en kötüsü tek başına yemek yiyendir.	شَرُّ النَّاسِ، مَنْ أَكَلَ وَحْدَهُ	Zayıf	Ahlak-Sosyal Hayat
2348	Bir an tefekkürde bulunmak altmış sene ibadetten daha hayırlıdır.	فِكْرَةٌ سَاعَةٍ خَيْرٌ مِنْ عِبَادَةٍ سِتِّينَ سَنَةٍ	Mevzu	Ahlak-Fıkıh
2349	Himmetin yüceliği imanın (kemalindedir)	عُلُوُّ الْهَمَّةِ مِنَ الْإِيمَانِ	Bulunamadı	Ahlak-İman
2350	Şöhret affettir. Sabırlı olmak ise rahatlıktır.	الشُّهُرَةُ أَفَّةٌ وَالْحُمُولُ رَاحَةٌ	S.Sözü	Sosyal Hayat
2351	Lezzetleri yok eden ve insanları birbirinden ayıran (ölümü) çokça hatırlayınız.	أَكْثِرُوا ذِكْرَ هَادِمِ اللذاتِ ومفرق الجماعة	Sahih	Ahlak
2352	Babalarınıza iyilikte bulunun ki çocuklarınız da size iyilikte bulunsun.	بَرُّوا آبَاءَكُمْ؛ تَبَرَّكُمْ أَبْنَاؤُكُمْ	Sahih	Ahlak
2353	Allah katında kıyamet günü insanların en kötüsü ahiretini başkasına ait dünyalar ile feda edendir.	إِنْ شَرَّ النَّاسِ عِنْدَ اللَّهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ: عَبْدٌ أَذْهَبَ أَجْرَتَهُ بِدُنْيَا غَيْرِهِ	Zayıf	Dünya-Ahiret
2354	Yöneticinin kapısında (medet umarak) beklerken gördüğünüz fakir ne kötüdür.	إِذَا رَأَيْتُمُ الْفَقِيرَ فِي بَابِ الْأَمِيرِ، فَبَسُّ الْفَقِيرِ	S.Sözü	Yöneticilik-Ahlak
2355	Zulüm, kıyamet günü karanlıklar şeklinde insanın karşısına çıkacaktır.	الظُّلْمُ ظُلُمَاتٌ يَوْمَ الْقِيَامَةِ	Sahih	Ahlak-Ahiret
2356	İnsanlara merhamet etmeyene Allah da merhamet etmez.	لَا يُرْحَمُ اللَّهُ مَنْ لَا يَرْحَمُ النَّاسَ	Sahih	Allah-Kul İlişkisi-Ahlak
2357	Kim kırk yaşına geldiğinde (yaptığı) hayırlı işler kötü işlerinden daha fazla değilse cehennemdeki yerine hazırlansın!	مَنْ أَتَى عَلَى أَرْبَعِينَ، وَلَمْ يَغْلِبْ خَيْرُهُ عَلَى شَرِّهِ؛ فَلْيَتَّجِهْ إِلَى النَّارِ	Zayıf	Din-Ahiret
2358	Hayrı güzel yüzlülerde arayınız.	اطْلُبُوا الْخَيْرَ عِنْدَ جِسَانِ الْوُجُوهِ	Zayıf	Ahlak-Sosyal Hayat

2359	Gariplerin duaları kabul olmaya yakındır. (hemen kabul olur)	دَعْوَةُ الْغُرَبَاءِ مَقْرُونَةٌ بِالْإِجَابَةِ	Bulunamadı	Dua
2360	Âlimin uykusu câhilin ibadetinden daha hayırlıdır.	نَوْمُ الْعَالِمِ خَيْرٌ مِنْ عِبَادَةِ الْجَاهِلِ	Mevzu	Alim
2361	Kim bir kardeşinin ayıbını örterse Allah ta onun dünya ve ahiretteki ayıplarını örter.	مَنْ سَتَرَ عَيْبَ أَخِيهِ الْمُسْلِمِ؛ سَتَرَهُ اللَّهُ تَعَالَى فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ	Sahih	Allah-Kul İlişkisi-Ahiret
2362	Büyüklik taslayana (kibirlenene) karşı büyüklik taslamak sadakadır.	التَّكَبُّرُ مَعَ الْمُتَكَبِّرِ صَدَقَةٌ	Mevzu	Ahlak
2363	Dünya (ahirete götüren) bir köprüdür imarıyla uğraşmayın, üzerinden geçin gidin.	الدُّنْيَا قَنْطَرَةٌ، فَاعْتَبِرُوا هَا، وَلَا تَعْمُرُوا هَا	Mevzu	Dünya-Ahiret
2364	Cennet annelerin ayakları altındadır.	الْجَنَّةُ تَحْتَ أَقْدَامِ الْأُمَّهَاتِ	Zayıf	Kadın-Ahiret
2365	Kim bir şeyi çok severse onu çok anar.	مَنْ أَحَبَّ شَيْئًا؛ أَكْثَرَ ذِكْرَهُ	Zayıf	Sosyal Hayat
2366	Cömertin yemeği deva, cimrinin yemeği ise derttir.	طَعَامُ الْجَوَادِ دَوَاءٌ، وَطَعَامُ الْبَخِيلِ دَاءٌ	Mevzu	Tıp
2367	Borç, dini sorumluluğu gerektirir.	الذَّيْنُ شَيْنٌ الدِّينِ	Zayıf	Din-Ahlak
2368	Kanâat tükenmez bir hazinedir.	الْقَنَاعَةُ كَنْزٌ لَا يَفْقَى	Zayıf	Ahlak
2369	Güven (emanet) rızkı genişletir. İhanet fakirliğe neden olur.	الْأَمَانَةُ تَجْرُ الرِّزْقَ، وَالْخِيَانَةُ تَجْرُ الْفَقْرَ	Zayıf	Sosyal Hayat
2370	Kim bir müminin kalbini (kırar) yıkarsa, sanki Allah'ın beytini yıkmış gibidir.	مَنْ هَدَمَ قَلْبَ الْمُؤْمِنِ؛ فَكَأَنَّمَا هَدَمَ بَيْتَ اللَّهِ	Bulunamadı	Ahlak
2371	Sadaka vermek belaları geri çevirir ve ömürleri uzatır.	الصَّدَقَةُ تَرُدُّ الْبَلَاءَ وَتَزِيدُ الْعُمُرَ	Bulunamadı	Ahlak-Kader
2372	Fitne uykudadır. Uyandırana Allah lanet etsin.	الْفِتْنَةُ نَائِمَةٌ، لَعَنَ اللَّهُ مَنْ أَيْقَضَهَا	Zayıf	Din-Sosyal Hayat
2373	Kendisine iyilik yaptığın kimsenin kötülüğünden sakın!	اتَّقِ شَرَّ مَنْ أَحْسَنَتْ إِلَيْهِ	Mevzu	Ahlak
2374	Allah bir kulunun ruhunu belli bir yerde almak istediği zaman, onun için bir (sebepl) ihtiyaç ortaya koyar	إِذَا أَرَادَ اللَّهُ قَبْضَ عَبْدٍ بِأَرْضٍ؛ جَعَلَ لَهُ إِلَيْهَا حَاجَةً	Sahih	Allah-Kul İlişkisi
2375	Kim bir topluluğu severse onlarla beraberdir.	مَنْ أَحَبَّ قَوْمًا؛ فَهُوَ مَعَهُمْ	Sahih	Ahlak-Sosyal Hayat
2376	Şüphesiz Allah sizin suretlerinize ve mallarınıza bakmaz; kalplerinize ve amellerinize bakar.	إِنَّ اللَّهَ لَا يَنْظُرُ إِلَى صُورِكُمْ، وَلَا إِلَى أَمْوَالِكُمْ، وَلَكِنْ يَنْظُرُ إِلَى قُلُوبِكُمْ وَأَعْمَالِكُمْ	Sahih	Allah-Kul İlişkisi
2377	Kabire amelsiz giren kimse sanki denize gemisiz giren gibidir.	مَنْ دَخَلَ الْقَبْرَ بِلا عَمَلٍ، فَكَأَنَّمَا رَكِبَ الْبَحْرَ بِلا سَفِينَةٍ	S.Sözü	Din-Kabir
2378	Ölüm bir kasedir herkes ondan içecektir. Kabir bir kapıdır herkes ondan girecektir.	الْمَوْتُ كَأَسْ كُلِّ النَّاسِ شَارِبُهُ، وَالْقَبْرُ بَابُ كُلِّ النَّاسِ دَاخِلُهُ	S.Sözü	Kabir
2379	Dünya çok kısa bir zamandır. Dolayısıyla Allah'a ibadet edin.	الدُّنْيَا سَاعَةٌ؛ فَاجْعَلْهَا طَاعَةً	Mevzu	Dünya-Ahlak
2380	Sabır kurtuluşun anahtarıdır.	الصَّبْرُ مِفْتَاحُ الْفَرَجِ	S.Sözü	Ahlak
2381	Doğruluk kurtarıcı, yalan söylemek ise helak edicidir.	الصِّدْقُ يُنْجِي، وَالْكَذِبُ يُهْلِكُ	Bulunamadı	Ahlak
2382	Şu üç şey helak edicidir: Cimrilik, kibir ve nefse tabi olmak.	ثَلَاثٌ مُهْلِكَاتٌ: بَخْلٌ، وَغُجْبٌ، وَهَوَى	S.Sözü	Ahlak
2383	İnsanlar içinde şu üç kişiye acıyın: Bir kavmin zelil hale gelen önderine, zengin bir halde iken fakir düşen kimseye ve cahiller içinde kalan âlime.	ارْحَمُوا مِنَ النَّاسِ ثَلَاثَةً: عَزِيزَ قَوْمٍ دَلَّ، وَغَنِيَّ قَوْمٍ افْتَقَرَ، وَعَالِمًا بَيْنَ الْجُهَالِ	Mevzu	Ahlak-Sosyal Hayat
2384	Ticaret yapan rızıklanır, karaborsacılık yapan mel'undur.	الْجَالِبُ مَرْزُوقٌ، وَالْمُخْتَكِرُ مَلْعُونٌ	Zayıf	Fıkıh-Sosyal Hayat
2385	Kim komşusuna eziyet ederse sanki yetmiş nebiyi öldürmüş gibidir.	مَنْ آذَى جَارَهُ؛ فَكَأَنَّمَا قَتَلَ سَبْعِينَ نَبِيًّا	Bulunamadı	Din-Ahlak
2386	Kul tedbir alır, Allah takdir eder.	العَبْدُ يُدَبِّرُ وَاللَّهُ يُقَدِّرُ	S.Sözü	Kader

2387	Cimrilik ve iman bir kimsenin kalbinde asla bir araya gelmez.	لا يجتمع الشُّحُّ والإيمانُ في قلبٍ عبدٍ أبدًا	Sahih	İman-Ahlak
2388	Kişinin dilini sadakaya alıştırmaması mutluluğuna vesiledir.	مَنْ سَعَادَةَ الْمَرْءِ أَنْ يَذُكَّرَ لِسَانُهُ الصَّدَقَةَ	Bulunamadı	Ahlak
2389	Dünyada gelip geçen bir yolcu veya bir garip gibi ol!	كُنْ فِي الدُّنْيَا كَأَنَّكَ غَرِيبٌ، أَوْ غَائِرٌ سَبِيلٍ	Sahih	Ahlak-Dünya
2390	Dünya fahişelik yapan bir kadın gibidir. Onunla ancak şahsiyetsiz kişiler ilgilenir.	الدُّنْيَا كَالْمَرْأَةِ الْفَاحِشَةِ؛ لَا يَرْضَى لِمُحِبِّبِهَا إِلَّا الْمُحْتَنُتُ	Bulunamadı	Dünya-Kadın
2391	Kim iyilerle beraber olursa vakar kazanır. Kim de kötülerle birlikte bulunursa hakir olur.	مَنْ خَالَطَ الْأَخْيَارَ؛ وَفَرَّ، وَمَنْ خَالَطَ الْأَنْدَالَ؛ خُفِرَ	Mevzu	Sosyal Hayat
2392	Şüphesiz şeytan, kanın damarda dolaşması gibi insanın içinde dolaşır.	إِنَّ الشَّيْطَانَ يَجْرِي مِنْ ابْنِ آدَمَ مَجْرَى الدَّمِ	Sahih	Şeytan-Kul İlişkisi
2393	İslam için sakalını ağartan kimse için o sakal ahirette nur olur.	مَنْ بَيَّضَ لِحْيَةَ فِي الْإِسْلَامِ؛ كَانَتْ لَهُ نُورًا فِي الْآخِرَةِ	Bulunamadı	Din-Ahiret
2394	Kimin salih bir evladı varsa o ölmeyecek bir diridir.	مَنْ كَانَ لَهُ وَلَدٌ صَالِحٌ؛ فَهُوَ حَيٌّ لَمْ يَمُتْ	Bulunamadı	Ahlak
2395	Dünya ahiretin tarlasıdır.	الدُّنْيَا مَرْعَى الْآخِرَةِ	Mevzu	Dünya-Ahiret
2396	Kimin saçı sakalı ağarırsa, onda mala ve ömre karşı hırs artar.	مَنْ كَانَ لَهُ شَيْبَةٌ تَزِدُ الْجِرْصُ عَلَى الْمَالِ وَالْجِرْصُ عَلَى الْعُمُرِ	Bulunamadı	Ahlak-Dünya
2397	Kim ölürse onun kıyameti kopmuştur.	مَنْ مَاتَ فَقَدْ قَامَتْ قِيَامَتُهُ	Zayıf	Ahiret
2398	İçerisinde köpek ve resim olan eve melekler girmez.	لَا تَدْخُلُ الْمَلَائِكَةُ بَيْتًا فِيهِ كَلْبٌ أَوْ صُورَةٌ	Sahih	Fıkıh-Sosyal Hayat
2399	Allah bana dünya hazinelerinin anahtarlarını verdi de onları kabul etmedim.	إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى عَرَضَنِي مَفَاتِيحَ كُنُوزِ الدُّنْيَا مَا كُنْتُ أَقْبِلُهَا	Bulunamadı	Allah-Peygamber-Dünya
2400	Bir mahluk başka bir mahluka secde ettiğinde arş ve kürsî titrer.	إِذَا سَجَدَ الْمَخْلُوقُ لِمَخْلُوقٍ اهْتَزَّتْ الْعَرْشُ وَالْكُرْسِيُّ	Bulunamadı	Allah-Din-Kul İlişkisi
2401	Kim gurbette ölürse şehit hükmündedir.	مَنْ مَاتَ غَرِيبًا؛ فَقَدْ مَاتَ شَهِيدًا	Zayıf	Şehitlik
2402	Gerçek şu ki insanların Allah'a en uzak olanı kalbi katı olandır.	إِنَّ أْبْعَدَ النَّاسِ مِنَ اللَّهِ: الْقَلْبُ الْقَاسِي	Sahih	Allah-Kul İlişkisi-Ahlak
2403	Kardeşinin başına gelene (musibete) sevinerek bunu ortaya çıkarma. Allah ona rahmet edip seni (o musibetle) imtihan edebilir.	لَا تُظْهِرِ الشَّمَاتَةَ لِأَخِيكَ؛ فَيَرْحِمَهُ اللَّهُ وَيَبْتَلِيكَ	Zayıf	Allah-Kul İlişkisi-Ahlak
2404	Müslümanlar ölmezler. Bilakis fani olan bir mekandan baki olan bir mekana geçerler.	الْمُؤْمِنُونَ لَا يَمُوتُونَ، بَلْ يُنْقَلُونَ مِنْ دَارِ الْقَنَاءِ إِلَى دَارِ الْبَقَاءِ	Bulunamadı	Din-Ahiret
2405	Gıybet zinadan (sonuç itibarıyla) daha şiddetlidir.	الْغَيْبَةُ أَشَدُّ مِنَ الزِّنَا	Zayıf	Ahlak-Sosyal Hayat
2406	Münafığın alameti üçtür. Konuştuğunda yalan söyler, söz verdiğinde sözünü tutmaz, bir şey emanet edildiğinde hıyanet eder.	آيَةُ الْمُنَافِقِ ثَلَاثٌ: إِذَا حَدَّثَ كَذَبَ، وَإِذَا وَعَدَ أَخْلَفَ، وَإِذَا أُؤْتِمِنَ خَانَ	Sahih	İman-Ahlak
2407	Keşke Muhammed'in Rabbi Muhammed'i yaratmasaydı.	لَيْتَ رَبُّ مُحَمَّدٍ لَمْ يَخْلُقْ مُحَمَّدًا	Bulunamadı	Allah-Peygamber-Yaratılış
2408	Gerçek şu ki Allah'ın bazı kulları vardır ki Allah onları insanlar faydalansın diye var etti.	إِنَّ لِلَّهِ تَعَالَى عِبَادًا خَلَقَهُمْ لِمَنَافِعِ النَّاسِ	Zayıf	Allah-Peygamber-Ümmet
2409	Günahından tövbe eden onu işlememiş gibidir.	التَّائِبُ مِنَ الذَّنْبِ كَمَنْ لَا ذَنْبَ لَهُ	Sahih	Tövbe
2410	Kim kırk hadis ortaya koyarsa Allah onu âlimlerin arasına yazar.	مَنْ جَعَلَ أَرْبَعِينَ حَدِيثًا؛ كَتَبَهُ اللَّهُ فِي جَرِيدَةِ الْعُلَمَاءِ	Bulunamadı	Sünnet-Ahiret-Alim
2411	Küfre rıza, küfürdür.	الرِّضَا بِالْكَفْرِ؛ كُفْرٌ	Bulunamadı	İman-Ahlak

2412	Benden sonra erkekler için kadınlardan daha zararlı bir imtihan yoktur. (bırakmadım)	مَا تَرَكْتُ بَعْدِي فِتْنَةٌ أَضْرَّ عَلَى الرَّجَالِ مِنَ النِّسَاءِ	Sahih	Kadın
2413	Dünya bir yilandır. Ondan uzak durunuz!	الدُّنْيَا حَيَّةٌ؛ فَانْقُلُوا مِنْهَا	Bulunamadı	Dünya-Ahlak
2414	Ziyarete ara sıra git ki muhabbetin artsın.	زُرْ عِبًّا؛ تَزِدُّ حُبًّا	Zayıf	Ahlak-Sosyal Hayat
2415	Dünyanın lezzeti, ahiretin ateşidir!	خَلَاوَةُ الدُّنْيَا، حَرَارَةُ الْأَجْرَةِ	Sahih	Dünya-Ahiret
2416	Kanaat eden aziz, tamah eden zelil olur.	عَزَّ مَنْ قَنَعَ دَلَّ مَنْ طَمَعَ	Bulunamadı	Ahlak-Sosyal Hayat
2417	Adem'in toprağını ellerimle kırk sabah yoğurdum.	خَمَزْتُ طِينَةَ آدَمَ بِيَدَيَّ أَرْبَعِينَ صَبَاحًا	Mevkuf/s	Allah-Peygamber-Yaratılış
2418	Allah'ı zikretme dışında sözü çoğaltma! Gerçek şu ki (gereksiz uzatılan söz) kalbi karartır.	لَا تُكْثِرِ الْكَلَامَ بِغَيْرِ ذِكْرِ اللَّهِ؛ فَإِنَّهُ لَيَسْوِدُ الْقَلْبَ	Sahih	Zikir-Ahlak
2419	Dünyaya duyulan rağbet, gam ve kederi çoğaltır.	الرَّغْبَةُ فِي الدُّنْيَا تُكْثِرُ الْهَمَّ وَالْغَمَّ	Zayıf	Din-Sosyal Hayat
2420	Kim bir Müslüman kardeşinin dünyada ihtiyacını giderirse, Allah da ahirette onun yetmiş ihtiyacını giderir.	مَنْ قَضَى لِأَخِيهِ حَاجَةً مِنْ حَوَائِجِ الدُّنْيَا؛ قَضَى اللَّهُ تَعَالَى لَهُ سَبْعِينَ حَاجَةً مِنْ حَوَائِجِ الْأَجْرَةِ	Bulunamadı	Allah-Kul İlişkisi-Ahiret
2421	Nice pejmürde kimseler vardır ki, Allah'a yemin etseler, Allah onları yeminlerinde yalancı çıkartmaz.	رُبَّ أَشْعَثَ أَغْبَرَ ذِي طُمْرَيْنِ، لَوْ أَقْسَمَ عَلَى اللَّهِ؛ لِأَبْرَهُ	Sahih	Allah-Kul İlişkisi-Ahlak
2422	Kim bir şeyi azimle isterse isteğine erişir.	مَنْ طَلَبَ وَجَدَ؛ وَجَدَ	Bulunamadı	Sosyal Hayat
2423	Hikmeti ehlinden başkasına verme! Bu ona zulüm etmek demektir.	لَا تُعْطُوا الْحِكْمَةَ لِغَيْرِ أَهْلِهَا فَتُظْلَمُوهَا	Mevzu	Sosyal Hayat
2424	Borç, bir dirhem bile olsa kişi ile cennet arasında bir engeldir.	الدَّيْنُ حَائِلٌ بَيْنَهُ وَبَيْنَ الْجَنَّةِ، وَلَوْ كَانَ دِرْهَمًا	Bulunamadı	Ahlak-Ahiret
2425	Dilenciyi boş çevireni melekler de kıyamet günü boş çevirir	مَنْ نَهَى سَائِلًا؛ نَهَتْهُ الْمَلَائِكَةُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ	Bulunamadı	Ahlak-Ahiret
2426	Ölmeden önce ölünüz! Hesaba çekilmeden önce kendinizi hesaba çekiniz!	مُوتُوا، قَبْلَ أَنْ تَمُوتُوا، وَحَاسِبُوا، قَبْلَ أَنْ تُحَاسَبُوا	Mevzu	Ahlak
2427	Allah katında tövbe eden gençten daha sevimli bir şey yoktur.	مَا مِنْ شَيْءٍ أَحَبُّ إِلَى اللَّهِ مِنْ شَابٍ تَابٍ	Zayıf	Allah-Kul İlişkisi-Tövbe
2428	Zina ile zenginlik insanda aynı anda bulunmaz.	الرِّزَا وَالْعِنَى فِي الْمَرْءِ لَا يَجْتَمِعَانِ	Bulunamadı	Ahlak-Sosyal Hayat
2429	Sıla-i rahimi kesen bir kavime rahmet inmez.	لَا تَنْزِلُ الرَّحْمَةُ عَلَى قَوْمٍ فِيهِمْ قَاتِعُ رَحِمٍ	Zayıf	Ahlak
2430	Ölüm, seveni sevgiliye kavuşturan bir köprüdür.	الْمَوْتُ: جَسْرٌ يُوصِلُ الْخَبِيبَ إِلَى الْخَبِيبِ	S.Sözü	Kabir
2431	Şüphesiz Allah zalime mühlet verir. Onu yakaladığı zaman göz açmasına izin vermez. (kaçmasına imkan tanımaz)	إِنَّ اللَّهَ لَيُؤْتِي لِلظَّالِمِ، فَإِذَا أَخَذَهُ، لَمْ يُفْلِتْهُ	Sahih	Allah-Kul İlişkisi
2432	(Susması gereken yerde)susan kurtuluşa erer. Kim susarsa kurtuluşa erer.	وَمَنْ سَكَتَ، سَلِمَ، وَمَنْ صَمَتَ؛ نَجَا	Sahih	Ahlak
2433	İnsafı olmak dinin yarısıdır.	الْإِنصَافُ نِصْفُ الدِّينِ	Bulunamadı	İman-Ahlak
2434	Kişi evlendiği zaman şeytan perişan olarak “vay başıma gelenler! Falanca (evlenerek) dininin yarısını korudu” diye feryat eder.	إِذَا نَكَحَ ابْنُ آدَمَ؛ صَاحَ الشَّيْطَانُ، وَيَقُولُ: يَا وَيْلَاهُ لِمَنْ عَصَمَ نِصْفَ دِينِهِ	Bulunamadı	İman-Sosyal Hayat
2435	Allah, Adem'e benzeyen hiçbir şey yaratmadı.	مَا خَلَقَ اللَّهُ شَيْئًا أَشْبَهَ مِنْ آدَمَ	Bulunamadı	Allah-Peygamber-Yaratılış

2436	Kişinin boş işleri terk etmesi, müslümanlığının güzelliğindedir.	مَنْ حَسُنَ إِسْلَامَ الْمَرْءِ تَرَكَّهُ مَا لَا يَغْنِيهِ	Sahih	Din-Ahlak
2437	İnsanların zeka seviyelerine (akıllarına) göre konuşunuz.	كَلِمُوا النَّاسَ عَلَى قَدْرِ عُقُولِهِمْ	Mevzu	Sosyal Hayat
2438	İçki bütün kötülüklerin anasıdır. Ondan uzak durunuz!	الْخَمْرُ أُمُّ الْخَبَائِثِ؛ فَاحْذَرُوهُ	Zayıf	Din-Ahlak
Latîfî, Sübhatü'l-Uşşâk.				
2439	Allah ile konuşmak isteyen Kur'an okusun!	مَنْ أَرَادَ أَنْ يَتَكَلَّمَ مَعَ اللَّهِ فَلْيَقْرَأِ الْقُرْآنَ	Zayıf	Allah-Kur'an
2440	Kim Allah'tan (hakkıyla) korkarsa her şey ondan korkar. Kim de Allah'tan başka her şeyden korkarsa, o her şeyden korkar. (korkak olur)	مَنْ خَافَ اللَّهَ؛ خَافَ مِنْهُ كُلُّ شَيْءٍ، وَمَنْ خَافَ غَيْرَ اللَّهِ؛ هُوَ خَافَ كُلُّ شَيْءٍ	Mevzu	Allah-Kul İlişkisi
2441	Kim bana bir salavat getirirse zerre miktarı günahı kalmaz.	مَنْ صَلَّى عَلَيَّ مَرَّةً؛ لَمْ يَبْقَ مِنْ ذُنُوبِهِ ذَرَّةٌ	Mevzu	Peygamber -Salât- Günah
2442	Sultana sövmeyiniz! Çünkü o yeryüzünde Allah'ın gölgesidir.	لَا تَسُبُّوا السُّلْطَانَ؛ فَإِنَّهُ ظِلُّ اللَّهِ فِي الْأَرْضِ	Sahih	Yöneticilik-Ahlak
2443	Bir süre/an adaletli davranmak, yetmiş yıl ibadetten daha hayırlıdır.	عَدْلٌ سَاعَةً، خَيْرٌ مِنْ عِبَادَةٍ سَبْعِينَ سَنَةً	Bulunamadı	Yöneticilik-Ahlak
2444	Kıyamet gününde Allah'ın en sevdiği insan, adaletli yöneticilerdir.	إِنَّ أَحَبَّ النَّاسِ إِلَى اللَّهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ: إِمَامٌ عَادِلٌ	Hasen	Yöneticilik
2445	İlim talep etme kadın erkek her Müslüman üzerine farzdır.	طَلَبُ الْعِلْمِ فَرِيضَةٌ عَلَى كُلِّ مُسْلِمٍ وَمُسْلِمَةٍ	Zayıf	İlim
2446	Beşikten mezara kadar ilmi talep ediniz.	اطلبوا العلم من المهد إلى اللحد	Mevzu	İlim
2447	Cahillikten daha büyük bir fakirlik yoktur.	لَا فَقْرٌ أَشَدُّ مِنَ الْجَهْلِ	Mevzu	İlim
2448	Bilgiyle yapılan az amel aslında çoktur. Cehaletle yapılan çok amel aslında azdır.	إِنْ قَلِيلَ الْعَمَلِ، مَعَ الْعِلْمِ كَثِيرٌ، وَكَثِيرُ الْعَمَلِ مَعَ الْجَهْلِ قَلِيلٌ	Zayıf	İlim
2449	Kim âlimlerin önüne geçerse sanki Kur'an'ın önüne geçmiş gibi olur.	مَنْ تَقَدَّمَ عَالِمًا؛ فَكَأَنَّمَا جَلَسَ فِي الْمَصْحَفِ	Mevzu	Alim-Kur'an
2450	Bir zengine zenginliğinden ötürü ikram edenin dininin üçte biri gider.	مَنْ أَكْرَمَ غَنِيًّا لِنِعْمَتِهِ؛ ذَهَبَ ثُلُثًا دِينِهِ	Mevzu	Din-Ahlak
2451	Kul kıyamet günü önce namazından hesaba çekilir.	أَوَّلُ مَا يُحَاسَبُ بِهِ الْعَبْدُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ الصَّلَاةُ	Sahih	Fıkıh-Ahret
2452	Kim bir vakit namazı (bile isteye) terk ederse sanki kendisini bıçaksız kesmiş gibidir.	مَنْ تَرَكَ وَقْتًا مِنَ الصَّلَاةِ؛ دَبَّحَ نَفْسَهُ بِغَيْرِ سِكِّينٍ	Bulunamadı	Fıkıh
2453	Sabah uykusu rızka manidir.	الصَّبْحَةُ تَمْنَعُ الرَّزْقَ	Zayıf	Ahlak-Sosyal Hayat
2454	Temizliğe devam et ki rızkın bol olsun.	ذُمَّ عَلَى الطَّهَارَةِ، يُوسِّعْ عَلَيْكَ الرَّزْقَ	Bulunamadı	Ahlak-Sosyal Hayat
2455	Kim kendisini Beytullah'a ulaştırarak kadar ulaşım imkanı ve yiyeceğe sahip olduktan sonra hacetmemişse onun Yahudi veya Hristiyan olarak ölmesi arasında fark yoktur.	مَنْ مَلَكَ زَادًا وَرَاحِلَةً تُبَلِّغُهُ إِلَى بَيْتِ اللَّهِ الْحَرَامِ، وَلَمْ يَحُجَّ؛ فَلَا عَلَيْهِ أَنْ يَمُوتَ يَهُودِيًّا، أَوْ نَصْرَانِيًّا	Zayıf	Fıkıh-İman
2456	Zekât İslam'ın köprüsüdür	الرِّكَازَةُ قَنْطَرَةُ الْإِسْلَامِ	Zayıf	Fıkıh
2457	İmandan sonra aklın önceliği (en önemli işi) insanlarla iyi geçinmeyi bilmesidir.	رَأْسُ الْعَقْلِ بَعْدَ الْإِيمَانِ، مُدَارَاةُ النَّاسِ	Zayıf	Din-Sosyal Hayat
2458	Selamı yaymak ve güzel söz söylemek affedilmeyi gerekli kılan davranışlardandır.	إِنْ مِنْ مُوجِبَاتِ الْمَغْفِرَةِ: بَدَلُ السَّلَامِ، وَحُسْنُ الْكَلَامِ	Sahih	Ahlak
2459	Güzel söz sadakadır.	الْكَلِمَةُ الطَّيِّبَةُ صَدَقَةٌ	Sahih	Ahlak-Sevap
2460	Mümin müminin aynasıdır.	الْمُؤْمِنُ مِرَاةُ الْمُؤْمِنِ	Sahih	Ahlak
2461	Sözün hayırlı olanı az ama yol gösterendir.	خَيْرُ الْكَلَامِ مَا قَلَّ وَدَلَّ	S.Sözü	Ahlak

2462	Mütevâzî kimseyi Allah yüceltir. Kibirli kimseyi ise yere batırır.	مَنْ تَوَاضَعَ لِلَّهِ؛ رَفَعَهُ اللَّهُ، وَمَنْ تَكَبَّرَ؛ وَضَعَهُ اللَّهُ	Zayıf	Allah-Kul İlişkisi-Ahlak
2463	Güzel ahlak dinin yarısıdır.	حُسْنُ الْخُلُقِ نِصْفُ الدِّينِ	Zayıf	Din-Ahlak
2464	Kalbinde kibirden bir zerre ağırlığında kibir bulunan kimse cennete giremeyecektir!	لَا يَدْخُلُ الْجَنَّةَ مَنْ، كَانَ فِي قَلْبِهِ مِثْقَالُ حَبَّةٍ مِنْ خَرْدَلٍ مِنَ الْكِبْرِ	Sahih	Ahlak-Ahret
2465	Gıybet zinadan (sonuç itibariyle) daha şiddetlidir.	الْغَيْبَةُ أَشَدُّ مِنَ الزِّنَا	Zayıf	Ahlak-Sosyal Hayat
2466	Kötü ahlak, sirkenin balı bozup ifsat ettiği gibi ameli ifsat eder.	سَوْءُ الْخُلُقِ يُفْسِدُ الْعَمَلَ كَمَا يُفْسِدُ الْخَلُّ الْعَسَلَ	Zayıf	Ahlak
2467	Ateşin odunu yakıp yok ettiği gibi, haset iyiliklerin sevabını yok eder	الْحَسَدُ لِيَأْكُلَ الْحَسَنَاتِ، كَمَا تَأْكُلُ النَّارُ الْحَطَبَ	Sahih	Ahlak
2468	Öfke anında (gereğini yapabilecekken) öfkesini tutabilen kişinin kalbini Allah güven ve iman ile doldurur.	مَنْ كَظَمَ غَيْظًا، وَهُوَ يَقْدِرُ عَلَىٰ إِنْفَادِهِ؛ مَلَأَ اللَّهُ قَلْبَهُ أَمْنًا وَإِيمَانًا	Zayıf	Din-Ahlak
2469	Buzun balı bozduğu gibi, öfke de imanı ifsad eder.	الْغَضَبُ يُفْسِدُ الْإِيمَانَ كَمَا يُفْسِدُ الصَّبْرُ الْعَسَلَ	Zayıf	Din-Ahlak
2470	Kim (ceza verme) imkânı varken affedip bağışlarsa kıyamet gününde Allah da onu affedip bağışlar.	مَنْ عَفَا عِنْدَ الْقُدْرَةِ؛ عَفَا اللَّهُ عَنْهُ يَوْمَ الْحِسَابِ	Zayıf	Allah-Kul İlişkisi-Af
2471	Müminin niyeti amelinden daha hayırlıdır. Fâsığın niyeti de amelinden daha kötüdür.	نِيَّةُ الْمُؤْمِنِ خَيْرٌ مِنْ عَمَلِهِ، وَنِيَّةُ الْفَاسِقِ شَرٌّ مِنْ عَمَلِهِ	Zayıf	Ahlak-Fıkıh
2472	Hayra delalet eden onu yapan gibidir.	الدَّالُّ عَلَى الْخَيْرِ، كَفَاعِلِهِ	Sahih	Ahlak-Sosyal Hayat
2473	Kim bir Müslüman kardeşinin ihtiyacını giderirse, Allah da onun ihtiyacını giderir.	مَنْ قَضَىٰ حَاجَةَ لِأَخِيهِ؛ قَضَىٰ اللَّهُ حَاجَتَهُ	Sahih	Ahlak-Sosyal Hayat
2474	Söz verme borç yerine geçer.	الْعِدَّةُ دَيْنٌ	Zayıf	Ahlak
2475	Kim bir dilenciye aç bir şekilde kapısından geri çevirirse, bin yıl azap görecektir.	مَنْ نَهَىٰ سَائِلًا جَائِعًا عَلَىٰ بَابِهِ؛ عَذَابُهُ أَلْفَ سَنَةٍ	Bulunamadı	Ahlak-Ahret
2476	Dilenciye yarım hurma bile de olsa boş çevirme!	لَا تَرُدُّوا السَّائِلَ وَلَوْ بِشِقِّ تَمْرَةٍ	Zayıf	Ahlak-Sosyal Hayat
2477	Gariplerin duaları kabul olmaya yakındır. (hemen kabul olur)	دَعْوَةُ الْغُرَبَاءِ مَقْرُونَةٌ بِالْإِجَابَةِ	Bulunamadı	Dua
2478	Babanın çocuğuna duası, peygamberin ümmetine duası gibidir.	دُعَاءُ الْوَالِدِ لَوْلَدِهِ، كَدُعَاءِ النَّبِيِّ لِأُمَّتِهِ	Mevzu	Dua
2479	Müminin kalbi Allah'ın arşıdır.	قَلْبُ الْمُؤْمِنِ: عَرْشُ اللَّهِ	Mevzu	Allah-Kul İlişkisi
2480	Kafir bile olsa mazlumun bedduasından kaçınmın.	اتَّقُوا دَعْوَةَ الْمَظْلُومِ، وَإِنْ كَانَ كَافِرًا	Hasen	Ahlak-Terhib
2481	Cömert, Allah'a yakındır. Ben de ona yakınım.	السَّخِيُّ فِي جِوَارِ اللَّهِ، وَأَنَا زَفِيئُهُ	Bulunamadı	Din-Ahlak
2482	Zulüm, kıyamet günü karanlıklar şeklinde insanın karşısına çıkacaktır.	الظُّلْمُ ظُلُمَاتٌ يَوْمَ الْقِيَامَةِ	Sahih	Ahlak-Ahret
2483	Müslüman, elinden ve dilinden Müslümanların emin olduğu kimsedir.	الْمُسْلِمُ: مَنْ سَلِمَ الْمُسْلِمُونَ مِنْ لِسَانِهِ وَيَدِهِ	Sahih	Din-Ahlak
2484	Kimin dünyada iki yüzü varsa, kıyamet günü ateşten iki dili olacaktır.	مَنْ كَانَ لَهُ وَجْهَانِ فِي الدُّنْيَا؛ كَانَ لَهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ لِسَانَانِ مِنْ نَارٍ	Sahih	Ahlak-Ahret
2485	Koğuculuk eden cennete giremez.	لَا يَدْخُلُ الْجَنَّةَ نَمَامٌ	Sahih	Ahlak-Ahret
2486	İnsanın rahat etmesi dilini muhafaza etmesine bağlıdır.	رَاحَةُ الْإِنْسَانِ فِي جَفْظِ اللِّسَانِ	Bulunamadı	Ahlak-Sosyal Hayat
2487	Kişinin boş işleri terk etmesi, müslümanlığının güzelliğindedir.	مَنْ حَسَّنَ إِسْلَامَ الْمَرْءِ تَرَكَهُ مَا لَا يَبْغِيهِ	Sahih	Din-Ahlak
2488	Aşırı mizah yapmak insanın vakarını giderir.	مَنْ كَثُرَ مِزَاحُهُ؛ ذَهَبَ وَقَارُهُ	Zayıf	Ahlak

2489	Bir topluluğu güldürmek için yalan söyleyene yazıklar olsun! Yazıklarla olsun! Yazıklar olsun!	وَيْلٌ لِلَّذِي يُكْذِبُ فَيُكْذِبُ لِيُضْجِكَ بِهِ الْقَوْمَ، وَيْلٌ لَهُ، وَيْلٌ لَهُ	Sahih	Ahlak
2490	Hayrı güzel yüzlülerde arayınız.	اطْلُبُوا الْخَيْرَ عِنْدَ جَسَانِ الْوَجْهِ	Zayıf	Ahlak-Sosyal Hayat
2491	Çok gülmek kalbi öldürür.	كَثْرَةُ الضَّحْكِ تُمِيتُ الْقَلْبَ	Sahih	Ahlak
2492	Kim bir yalan söyleirse (iftira atarsa) melundur.	مَنْ كَذَبَ كَذِبَةً؛ فَهُوَ مَلْعُونٌ	Zayıf	Ahlak
2493	Aldatan bizden değildir.	مَنْ غَشَّنَا؛ فَلَيْسَ مِنَّا	Sahih	Ahlak-Ümmet
2494	Cennet ehlinin çoğunluğu eblehlerdir (saf kimselerdir). Akıllıların mertebesi ise illiyîndir.	أَكْثَرُ أَهْلِ الْجَنَّةِ: الْبُهْلَةُ، وَالْعُقْلَاءُ فِي عِلِّيِّينَ	Zayıf	Ahiret-Cennet ehli
2495	Allah, bütün mahzun gönülleri sever.	إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ كُلَّ قَلْبٍ حَزِينٍ	Zayıf	Allah-Kul İlişkisi-Ahlak
2496	Ölmeden önce ölünüz!	مُوتُوا، قَبْلَ أَنْ تَمُوتُوا	Mevzu	Ahlak
2497	Her kavimin bir fitnessi (imtihamı) vardır. Ümmetimin fitnessi de malla imtihandır.	إِنَّ لِكُلِّ قَوْمٍ فِتْنَةً، وَفِتْنَةُ أُمَّتِي الْمَالُ	Sahih	Ümmet-Ahlak
2498	Dünya sevgisi her hatanın başıdır.	حُبُّ الدُّنْيَا رَأْسُ كُلِّ خَطِيئَةٍ	Mevzu	Ahlak-Dünya
2499	Cennet mekarihle (insanın canını sıkan hoş karşılanmayan şeylerle) kuşatılmıştır. Cehennem ise şehevatla (gönle hoş gelen şeylerle) kuşatılmıştır.	حُفَّتِ الْجَنَّةُ بِالْمَكَارِهِ، وَحُفَّتِ النَّارُ بِالشَّهَوَاتِ	Sahih	Din-Ahiret
2500	Kim bir gulamı (delikanlı/erkek hizmetçi) şehvetle öperse Allah o kimseye bin sene cehennemde azap eder.	مَنْ قَبَّلَ غُلَامًا بِشَهْوَةٍ؛ عَذَّبَهُ اللَّهُ تَعَالَى أَلْفَ عَامٍ فِي النَّارِ	Mevzu	Fıkıh-Ahiret
2501	Allah, Lut kavminin amelini yapanlara lanet etsin!	لَعْنَهُ اللَّهُ مَنْ عَمِلَ عَمَلَهُ قَوْمِ لُوطٍ	Sahih	Allah-Kul İlişkisi-Ahlak
2502	Bir erkek başka bir erkekle (cinsi münasebetle) birleşirse Rahmânın arşı titrer. Bu şekilde ölen kimse melun olarak ölür.	إِذَا رَكِبَ الذَّكَرُ الذَّكَرًا؛ اهْتَرَّ عَرْشُ الرَّحْمَانِ مَا تَمَّا تَشْرِكُ مَلْعُونًا	Mevzu	Allah-Kul İlişkisi-Ahlak
2503	Zina fakirliğe sebep olur.	الرِّزَا يُورِثُ الْفَقْرَ	Zayıf	Fıkıh-Sosyal Hayat
2504	İçki bütün kötülükleri bünyesinde barındırır. (bir araya getirir)	الْخَمْرُ جَمَاعُ الْإِثْمِ	Zayıf	Fıkıh
2505	Satranç ve tavla oynayan kimse, elini domuz kanına batırması gibidir.	مَنْ لَعِبَ الشَّطْرَنْجَ وَالتَّرْدَشِيرَ؛ فَكَأَنَّمَا غَمَسَ يَدَهُ فِي دَمِ الْخَنْزِيرِ	Sahih	Fıkıh
2506	Allah, rüşvet alana da verene de lanet etsin!	لَعْنَهُ اللَّهُ الرَّاشِيَّ، وَالْمُرْتَشِيَّ	Sahih	Fıkıh
2507	Bina inşa etme sırasında haramlardan sakının. Çünkü bu husustaki özensizlik perişanlığın sebebi olur.	اتَّقُوا الْحَرَامَ فِي الْبِنَانِ؛ فَإِنَّهُ أَسَاسُ الْخَرَابِ	Zayıf	Fıkıh-Sosyal Hayat
2508	Gıybetten bir kelime terk etmek, Allah'a bin rekat namazdan daha sevimlidir.	تَرْكُ كَلِمَةٍ مِنَ الْغَيْبَةِ أَحَبُّ إِلَى اللَّهِ مِنْ أَلْفِ رَكْعَةٍ صَلَاةٍ	Bulunamadı	Allah-Kul İlişkisi-Ahlak
2509	Sadaka vermek Rabbin öfkesini dindirir.	الصَّدَقَةُ تُطْفِئُ غَضَبَ الرَّبِّ	Sahih	Allah-Kul İlişkisi-Ahlak
2510	İki kişinin barışmasını sağlayan kimse şehit sevabını hak eder.	مَنْ أَصْلَحَ بَيْنَ اثْنَيْنِ؛ اسْتَوْجِبَ ثَوَابَ الشَّهِيدِ	Sahih	Ahlak-Şehitlik
2511	Dünyada ipek giyen (erkek) ahiret hayatında giyemeyecektir.	مَنْ لَبَسَ الْحَرِيرَ فِي الدُّنْيَا، لَمْ يَلْبَسْهُ فِي الْآخِرَةِ	Sahih	Fıkıh-Ahiret
2512	Şöhret afettir.	الشُّهُرَةُ أَفَةٌ	S.Sözü	Sosyal Hayat
2513	Göz değmesi (nazar) haktır.	إِنَّ الْعَيْنَ حَقٌّ	Sahih	İman

2514	Bir kadının yönettiği toplum iflah olmaz.	لا يُفْلِحُ قَوْمٌ تَمَلَّكُهُمْ امْرَأَةٌ	Sahih	Kadın-Yöneticilik
2515	Yalnız kalmak kötü arkadaştan daha iyidir.	الْوَحْدَةُ خَيْرٌ مِنْ جَلِيسِ السُّوءِ	Zayıf	Sosyal Hayat
2516	Alenen günah işleyenler hariç, ümmetim affa uğrayacaktır.	كُلُّ أُمَّتِي مُعَافَى إِلَّا الْمَجَاهِرُونَ	Sahih	Ümmet-Günah-Af
2517	Pişman olmak tövbedir.	التَّوْبَةُ تَوْبَةٌ	Sahih	Tövbe
2518	Kötülüklerinden komşusu emin olmayan kimse cennete giremez.	لا يَدْخُلُ الْجَنَّةَ مَنْ لَا يَأْمَنُ جَارَهُ بِوَأَيْقَهُ	Sahih	Ahlak-Ahiret
2519	Kendi kusuru başkalarının kusuruyla uğraşmasına mani olan kimseye ne mutlu!	طَوْبَى لِمَنْ شَغَلَهُ عَيْبُهُ عَنْ عُيُوبِ النَّاسِ	Zayıf	Ahlak
2520	Acı da olsa doğruyu söyle!	قُلْ الْحَقُّ، وَلَوْ مُرًّا	Sahih	Ahlak
2521	En faziletli sadaka doğruyu söylemektir.	أَفْضَلُ الصَّدَقَةِ: كَلِمَةٌ حَقٌّ	Bulunamadı	Ahlak
2522	Rızkını kazanmaya çalışanı Allah sever.	الْكَاسِبُ حَبِيبُ اللَّهِ	Bulunamadı	Allah-Kul İlişkisi
2523	Güvenilir tüccar, peygamberler, siddikler ve şehitlerle beraberdir. (haşrolur)	التَّاجِرُ الصَّدُوقُ الْأَمِينُ مَعَ النَّبِيِّينَ وَالصِّدِّيقِينَ وَالشُّهَدَاءِ	Sahih	Ahlak-Ahiret
2524	Allah'ın laneti faiz yiyen, yediren, faizi yazan ve faize şahitlik yapanın üzerine olsun!	لَعَنَ اللَّهُ أَكْلَ الرِّبَاءِ، وَمُوكَلَّهُ، وَكَاتِبَهُ، وَشَاهِدَهُ	Sahih	Fıkıh
2525	Senin karşılaşacağın şey konusunda kalem kurumuştur.	جَفَّتِ الْقَلَمُ بِمَا أَنْتَ لَاقٍ	Sahih	Kader
2526	Başına gelen musibetlere sabreden kimseye Allah (sabrının) karşılığını verir.	مَنْ يَصْبِرُ عَلَى مُصِيبَةٍ؛ يُعَوِّضَهُ اللَّهُ	Bulunamadı	Allah-Kul İlişkisi-Ahlak
2527	Kanâat tükenmez bir hazinedir.	الْقَنَاعَةُ: مَالٌ لَا يَنْفَدُ	Zayıf	Ahlak
2528	Dünyada fakir, ahirette aziz olan kimseye müjdelersun! Ne mutlu!	طَوْبَى لِمَنْ كَانَ فَقِيرًا فِي الدُّنْيَا، وَعَزِيزًا فِي الْآخِرَةِ	Bulunamadı	Din-Ahiret
2529	Fakirin ölümü kendisi için bir rahatlaktır. Zengin ölümü ise musibettir.	مَوْتُ الْفُقَرَاءِ رَاحَةٌ، وَمَوْتُ الْأَغْنِيَاءِ مُصِيبَةٌ	Bulunamadı	Sosyal Hayat
2530	Dünya çok kısa bir zamandır. Dolayısıyla Allah'a ibadet edin.	الدُّنْيَا سَاعَةٌ؛ فَاجْعَلْهَا طَاعَةً	Mevzu	Dünya-Ahlak
2531	Dünyada zenginlerin ikbali sonsuz değil, ahirette fakirlerin karşılığı ise sonsuzdur.	دَوْلَةُ الْأَغْنِيَاءِ فِي الدُّنْيَا لَا بَقَاءَ لَهَا، وَدَوْلَةُ الْفُقَرَاءِ فِي الْآخِرَةِ لَا فَنَاءَ لَهَا	Bulunamadı	Dünya-Ahiret
2532	Dünya müminin zindanı kafirin cennetidir.	الدُّنْيَا سِجْنُ الْمُؤْمِنِ وَجَنَّةُ الْكَافِرِ	Sahih	Dünya-Ahlak
2533	İhtiyar, şu iki şeyde genç kalır: uzun yaşama ve çok mal sevgisi.	الشَّيْخُ شَابٌ فِي حُبِّ التَّيْنِ، فِي حُبِّ طَوْلِ الْحَيَاةِ، وَكَثْرَةِ الْمَالِ	Sahih	Dünya-Ahlak
2534	Dünya lezzeti ahirette acı, dünyada ki acı ise ahirette tatlı olur.	خِلَاوَةُ الدُّنْيَا، مَرَارَةُ الْآخِرَةِ، وَمَرَارَةُ الدُّنْيَا خِلَاوَةُ الْآخِرَةِ	Sahih	Dünya-Ahiret
2535	Vaiz (nasihat) olarak ölüm yeter.	كَفَى بِالْمَوْتِ وَاعْظًا	Zayıf	Ahlak
2536	Ölülere sövmeyin.	لَا تَسُبُّوا الْأَمْوَاتَ	Sahih	Ahlak-Ahiret
2537	Ölüye ailesinin ağlamasından dolayı azap edilir.	إِنَّ الْمَيِّتَ لَيُعَذَّبُ بِبُكَاءِ أَهْلِهِ	Sahih	Kabir
2538	Kişi hangi hal üzere vefat ettiyse, o hâl üzere diriltilir.	يُبْعَثُ كُلُّ عَبْدٍ عَلَى مَا مَاتَ عَلَيْهِ	Sahih	Ahiret
Halvetî Muhyî, Gül-i Sad-Berg.				
2539	Ameller niyetlere göredir ve herkese niyetinin karşılığı vardır.	إِنَّمَا الْأَعْمَالُ بِالنِّيَّاتِ، وَإِنَّمَا لِكُلِّ امْرِئٍ مَا نَوَى	Sahih	Din-Ahlak
2540	Müslüman, elinden ve dilinden Müslümanların emin olduğu kimsedir.	الْمُسْلِمُ: مَنْ سَلِمَ الْمُسْلِمُونَ مِنْ لِسَانِهِ وَيَدِهِ	Sahih	Din-Ahlak
2541	Gerçek muhâcir, Allah'ın yasakladıklarını terk eden kimsedir.	الْمُهَاجِرُ: مَنْ هَجَرَ مَا نَهَى اللَّهُ عَنْهُ	Sahih	Din
2542	Sizden biriniz kendisi için istediği/arzuladığı şeyi kardeşi için de istemedikçe kâmil mümin olmaz.	لَا يُؤْمِنُ أَحَدُكُمْ؛ حَتَّى يُحِبَّ لِأَخِيهِ مَا يُحِبُّ لِنَفْسِهِ	Sahih	Ahlak-İman

2543	İnsanları çokça kötüleyen (ta'n edenlerden) olmayınız.	وَلَا تَكُونُوا طَعَانِينَ	Sahih	Ahlak
2544	Dünyada ipek giyen (erkek) ahiret hayatında giyemeyecektir.	مَنْ لَبَسَ الْحَرِيرَ فِي الدُّنْيَا، لَمْ يَلْبَسْهُ فِي الْآخِرَةِ	Sahih	Fıkıh-Ahret
2545	Kim dünyada şarap içer de tövbe etmezse, cennet şarabından mahrum kalır.	مَنْ شَرِبَ الْخَمْرَ فِي الدُّنْيَا ثُمَّ لَمْ يَتُبْ مِنْهَا؛ حُرِمَ فِي الْآخِرَةِ	Sahih	Fıkıh-Ahret
2546	Allah yolunda kimin ayakları tozlanırsa Allah cehennem ateşini ona haram kılar.	مَنْ اغْبَرَّتْ قَدَمَاهُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ؛ حَرَّمَ اللَّهُ عَلَى النَّارِ	Sahih	Cihad-Ahret
2547	Hasta olduğu veya yolculuk ettiği zaman kula, sağlıklı ve ikamet ettiği zamanki (ibadetlerin) karşılığı gibi bir karşılık verilir.	إِذَا مَرَضَ الْعَبْدُ، أَوْ سَافَرَ؛ كُتِبَ لَهُ مِثْلُ مَا كَانَ يَعْمَلُ مُقِيمًا صَحِيحًا	Sahih	Din-Sosyal Hayat
2548	Hediyeleşin! Gerçek şu ki hediyeleşme gönüllerdeki öfkeyi giderir.	تَهَادَوْا؛ فَإِنَّ الْهَدِيَّةَ تُذْهِبُ وَحَرَ الصَّدْرِ	Sahih	Ahlak-Sosyal Hayat
2549	Kalpler, kendisine iyilik edeni sevecek bir (fıtrat) üzere yaratıldı.	جُبِلَتْ الْقُلُوبُ عَلَى حُبِّ مَنْ أَحْسَنَ إِلَيْهَا	Mevzu	Yaratılış-Sosyal Hayat
2550	Güzel söz sadakadır.	الْكَلِمَةُ الطَّيِّبَةُ صَدَقَةٌ	Sahih	Ahlak
2551	Gerçek şu ki affedilmeyi gerektiren amellerden birisi de mümin kardeşinin kalbini sevindirmektir.	إِنَّ مِنْ مُوجِبَاتِ الْمَغْفِرَةِ: إِدْخَالَ السُّرُورِ عَلَى أَخِيكَ الْمُؤْمِنِ	Zayıf	Ahlak-Af
2552	Allah'ın mümine hediyesi kapısına (gönderdiği) dilencidir.	هَدِيَّةُ اللَّهِ تَعَالَى عَلَى الْمُؤْمِنِ السَّائِلِ عَلَى بَابِهِ	Mevzu	Allah-Kul İlişkisi-Ahlak
2553	Allah'a karşı takva sahibi olmaya en güzel yardımcı, maldır.	نِعْمَ الْعَوْنُ عَلَى تَقْوَى اللَّهِ الْمَالُ	Zayıf	Allah-Kul İlişkisi-Ahlak
2554	Aç, ciğeri yanan bir insanı doyurmaktan daha faziletli bir amel yoktur.	مَا مِنْ عَمَلٍ أَفْضَلُ مِنْ إِشْبَاعِ كَبِدٍ جَائِعٍ	Zayıf	Ahlak
2555	Allah'a, kendisinden sakınılarak dökülen gözyaşından daha sevimli gelen hiçbir gözyaşı yoktur.	مَا مِنْ قَطْرَةٍ أَحَبُّ إِلَى اللَّهِ مِنْ قَطْرَةٍ دَمَعِ مِنْ خَشْيَةِ اللَّهِ	Sahih	Allah-Kul İlişkisi-Ahlak
2556	Ölüm, mümine verilen hediyedir.	الْمَوْتُ تُحْفَةٌ الْمُؤْمِنِ	Sahih	Din-Ahret
2557	Akıllı kimse kendini hesaba çekip ölümden sonrası için çalışandır. Akılsız kimse de arzusuna, nefesine tabi kılıp Allah'tan rahmet umandır.	الْكَيِّسُ مَنْ دَانَ نَفْسَهُ، وَعَمِلَ لِمَا بَعْدَ الْمَوْتِ، وَالْعَاجِزُ مَنْ اتَّبَعَ هَوَاهَا، ثُمَّ تَمَنَّى عَلَى اللَّهِ	Sahih	Allah-Kul İlişkisi-Ahlak
2558	Ahmak kimse nefsinin arzularına tâbi olup Allah'tan isteklerde bulunadır.	الْأَحْمَقُ مَنْ اتَّبَعَ نَفْسَهُ هَوَاهَا، وَتَمَنَّى عَلَى اللَّهِ الْأَمَانِي	Sahih	Allah-Kul İlişkisi-Ahlak
2559	Dünyaya karşı rağbetsiz davranmak, kalbi ve bedeni rahatlatır.	الرَّهْدُ فِي الدُّنْيَا؛ يُرِيحُ الْقَلْبَ وَالْبَدَنَ	Zayıf	Dünya-Ahlak
2560	Dünyaya duyulan rağbet, gam ve kederi çoğaltır.	الرَّغْبَةُ فِي الدُّنْيَا تُكْثِرُ الْهَمَّ وَالْغَمَّ	Zayıf	Dünya-Ahlak
2561	Müminlerin en hayırlısı kanaatkar olan en şerlisi de tamahkar olandır.	خِيَارُ الْمُؤْمِنِينَ: الْقَانِعُ، وَشَرُّهُمْ: الطَّامِعُ	Zayıf	Ahlak
2562	Allah katında kıyamet günü insanların en kötüsü ahiretini başkasına ait dünyalar ile feda edendir.	إِنَّ شَرَّ النَّاسِ عِنْدَ اللَّهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ: عَبْدٌ أَذْهَبَ أَجْرَتَهُ بِدُنْيَا غَيْرِهِ	Zayıf	Dünya-Ahret
2563	Allah elbisesini kibirle yerlerde sürüyen kimseye (rahmet nazarıyla) dikkate almaz.	إِنَّ اللَّهَ لَا يَنْظُرُ إِلَى مَنْ يَجُرُّ إِزَارَهُ بَطْرًا	Sahih	Allah-Kul İlişkisi-Ahlak
2564	Ümmetimin başına gelmesinden korktuğum şeylerin en kötüsü, Lût kavminin amelidir.	إِنَّ أَخْوَفَ مَا أَخَافُ عَلَى أُمَّتِي عَمَلُ قَوْمِ لُوطٍ	Sahih	Ahlak-Ümmet
2565	İçinde resim olan eve melekler girmez	إِنَّ الْبَيْتَ الَّذِي فِيهِ الصُّورُ؛ لَا تَدْخُلُهُ الْمَلَائِكَةُ	Sahih	Fıkıh-Sosyal Hayat
2566	Dünyada misafir gibi olunuz!	كُونُوا فِي الدُّنْيَا أَضْيَاقًا	Zayıf	Dünya

2567	İbn Ömer'den gelen rivayete göre Hz. Peygamber onun vücuduna dokunarak: "dünyada garip bir kimse ya da yolcu gibi ol ve kendini kabir ehlinde kabul et" buyurdu.	عن ابن عمر قال: أخذ رسول الله صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ببعض جسدي، فقال: كُنْ فِي الدُّنْيَا كَأَنَّكَ غَرِيبٌ، أَوْ غَائِبٌ سَبِيلًا، وَغَدَّ نَفْسَكَ مِنْ أَهْلِ الْقُبُورِ	Sahih	Ahlak-Ahret
2568	Vaiz (nasihat) olarak ölüm yeter.	كَفَى بِالْمَوْتِ وَاعِظًا	Zayıf	Ahlak
2569	Allah ile karşılaşmak isteyenle Allah da karşılaşmak ister. Kim Allah'la buluşmak istemezse, Allah da onunla buluşmak istemez.	مَنْ أَحَبَّ لِقَاءَ اللهِ؛ أَحَبَّ اللهُ لِقَاءَهُ؛ وَمَنْ كَرِهَ لِقَاءَ اللهِ؛ كَرِهَ اللهُ لِقَاءَهُ	Sahih	Allah-Kul İlişkisi
2570	Kim Allah katındaki değerini bilmek isterse Allah'ın kendi nezdindeki değerine baksın!	مَنْ أَحَبَّ أَنْ يَعْلَمَ مَنْزِلَتَهُ عِنْدَ اللهِ، فَلْيَنْظُرْ كَيْفَ مَنْزِلَةَ اللهِ عِنْدَهُ	Zayıf	Allah-Kul İlişkisi-Sosyal Hayat
2571	Kişi sevdiğiyle beraberdir.	الْمَرْءُ مَعَ مَنْ أَحَبَّ	Sahih	Ahlak-Sosyal Hayat
2572	Güzel dostun tıpkı koku satan kimse gibidir. Kokusu sana ulaşmasa da üzerine siner.	مَثَلُ الْجَالِسِ الصَّالِحِ كَمَثَلِ بَائِعِ عَطْرِ، إِنْ لَمْ يُحْدِكْ مِنْ عَطْرِهِ عَلَقًا مِنْ رِيحِهِ	Sahih	Sosyal Hayat
2573	Kötü arkadaş kükürt gibidir. Ateşin kıvılcımı seni yakmasa da kötü kokusu sana yapışır.	مَثَلُ الْجَالِسِ السُّوءِ كَمَثَلِ صَاحِبِ الْكِبْرَيْتِ، إِنْ لَمْ يُحْرِقْكَ مِنْ شَرِّ نَارِهِ عَلَقًا مِنْ نَبْتِهِ	Sahih	Sosyal Hayat
2574	Kanâat tükenmez bir hazinedir.	الْقَنَاعَةُ كَنْزٌ لَا يَفْنَى	Zayıf	Ahlak
2575	Zenginlik mal çokluğu ile olmaz. Asıl zenginlik, gönlün zenginliğidir.	لَيْسَ الْغِنَى عَنْ كَثْرَةِ الْعَرَضِ، وَلَكِنَّ الْغِنَى عَنِ النَّفْسِ	Sahih	Ahlak-Sosyal Hayat
2576	Çok gülmek kalbi öldürür.	كَثْرَةُ الصَّحْكِ تُمِيتُ الْقَلْبَ	Sahih	Ahlak
2577	Kaderden sakınmak onun gerçekleşmesine engel olmaz.	لَا يُغْنِي حَذْرٌ مِنَ الْقَدْرِ شَيْئًا	Zayıf	Kader
2578	Gam (keder) ihtiyarlığın yarısıdır.	الْهَمُّ نِصْفُ الْهَرَمِ	Zayıf	Sosyal Hayat
2579	Kim İslam yolunda saçını ağartırsa o ağartmış olduğu tüy, kıyamet günü kendisi için nur olur.	مَنْ شَابَ شَيْبَةً فِي الْإِسْلَامِ؛ كَانَتْ لَهُ نُورًا يَوْمَ الْقِيَامَةِ	Sahih	Din-Ahret
2580	Bir topluluğun işlediği hayırlı işleri ya da şerli işleri seven kimse sanki onu işlemiş gibidir.	مَنْ أَحَبَّ عَمَلِ قَوْمٍ حَيْرًا كَانَ، أَوْ شَرًّا؛ كَانَ كَمَنْ عَمِلَهُ	Zayıf	Ahlak
2581	Kim arkadaşına gıyabında yardım ederse, Allah da dünya ve ahirette ona yardım eder.	مَنْ نَصَرَ أَخَاهُ بِالْغَيْبِ؛ نَصَرَهُ اللهُ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ	Sahih	Ahlak-Ahret
2582	Kim bir günahı işlemeyi ister sonra onu terk ederse, kendisi için bir hasene verilir.	مَنْ هَمَّ بِذَنْبٍ، ثُمَّ تَرَكَهُ؛ كَانَتْ لَهُ حَسَنَةً	Sahih	Günah-Sevap
2583	Güvenilirliği olmayanın imanı olmaz. Sözünde durmayanın da dini olmaz.	لَا إِيمَانَ لِمَنْ لَا أَمَانَةَ لَهُ، وَلَا دِينَ لِمَنْ لَا عَهْدَ لَهُ	Sahih	Din-Ahlak
2584	Borç, dini sorumluluğu gerektirir.	الدَّيْنُ شَيْنُ الدِّينِ	Zayıf	Din-Ahlak
2585	Allah, (İhtiyacı olmadığı halde) dilenme kapısını açan kimseye ancak fakirlik kapısını açar.	مَا فَتَحَ رَجُلٌ عَلَى نَفْسِهِ بَابَ مَسْأَلَةٍ، إِلَّا فَتَحَ اللهُ عَلَيْهِ بَابَ فَقْرٍ	Sahih	Allah-Kul İlişkisi-Ahlak
2586	Bir işçinin yaptığı işin nasıl sonuçlandığını görmeden onun hakkında hüküm vermeyiniz.	لَا تَعْجَبُوا بِعَمَلِ عَامِلٍ حَتَّى تَنْظُرُوا بِمِ يَخْتَمُ لَهُ	Sahih	Sosyal Hayat
2587	Sultana sövmeyiniz! Çünkü o yeryüzünde Allah'ın gölgesidir.	لَا تَسُبُّوا السُّلْطَانَ؛ فَإِنَّهُ ظِلُّ اللهِ فِي الْأَرْضِ	Sahih	Yöneticilik-Ahlak
2588	Bu dünyada bir Müslümanın ayıbını örten kimsenin ayıbını Allah kıyamet günü örter.	لَا يَسْتُرُ عَبْدٌ عَبْدًا فِي الدُّنْيَا؛ إِلَّا سَتَرَهُ اللهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ	Sahih	Ahlak-Ahret
2589	En kıymetli sadaka, iki kişinin arasını ıslah etmektir.	أَفْضَلُ الصَّدَقَةِ: إِصْلَاحُ ذَاتِ الْبَيْنِ	Sahih	Ahlak-Sosyal Hayat
2590	Kibirli kimseler kıyamet günü en zor bir halde haşrolurlar.	يُحْشَرُ الْمُتَكَبِّرُونَ أَمْثَالَ الذَّرِّ يَوْمَ الْقِيَامَةِ	Sahih	Ahlak-Ahret
2591	Gerçek şu ki dua, inmiş (gerçekleşmiş) veya inmemiş (gerçekleşmemiş kazaya) faydalıdır.	إِنَّ الدُّعَاءَ يَنْفَعُ مِمَّا نَزَلَ، وَمِمَّا لَمْ يَنْزَلْ	Sahih	Dua-Kader
2592	Kadere iman etmek üzüntü ve sıkıntıyı giderir.	الْإِيمَانُ بِالْقَدْرِ يُذْهِبُ الْهَمَّ وَالْحَزْنَ	Zayıf	Kader-Sosyal Hayat

2593	Adakta bulunmayınız. Gerçek şu ki adakta bulunmak (kaderde olacak bir şeye) fayda vermez.	لا تَتَذَرُوا؛ فَإِنَّ النَّذْرَ لَا يُعْنِي مِنَ الْقَدَرِ شَيْءٌ	Sahih	Fıkıh-Kader
2594	Allah'ın sevgisinin belirtisi, Allah'ın zikrini sevmektir.	عَلَامَةُ حُبِّ اللَّهِ: حُبُّ ذِكْرِهِ	Mevzu	Allah-Kul İlişkisi-Zikir
2595	Allah'ı zikir, buna yardımcı olacak şeyler, alim ve ilim talep eden hariç dünya ve içindekiler lanetlenmiştir.	الدُّنْيَا مَلْعُونَةٌ مَلْعُونٌ مَا فِيهَا، إِلَّا ذِكْرُ اللَّهِ وَمَا وَالَاهُ، وَعَالِمٌ، أَوْ مُتَعَلِّمٌ	Hasen	İlim-Zikir-Dünya
2596	Bir an tefekkürde bulunmak altmış sene ibadetten daha hayırlıdır.	فِكْرَةٌ سَاعَةٍ خَيْرٌ مِنْ عِبَادَةٍ سِتِّينَ سَنَةٍ	Mevzu	Din-Ahlak
2597	Nimetleri şükrederek muhafaza ediniz. Gerçek şu ki nimetler yabani (bir hayvan gibi) kaçır gider.	فَقِيدُوا النِّعَمَ بِالشُّكْرِ؛ فَإِنَّهَا وَحْشِيَّةٌ	S.Sözü	Ahlak
2598	Aza şükretmeyen, çoğa da etmez.	مَنْ لَمْ يَشْكُرِ القَلِيلَ؛ لَمْ يَشْكُرِ الكَثِيرَ	Sahih	Ahlak
2599	İnsanlara teşekkür etmeyen, Allah'a teşekkür etmez.	مَنْ لَمْ يَشْكُرِ النَّاسَ؛ لَمْ يَشْكُرِ اللَّهَ	Sahih	Allah-Kul İlişkisi-Ahlak
2600	Kişiye her duyduğunu söylemesi günah olarak yeter.	كَفَى بِالْمَرْءِ إِثْمًا أَنْ يُخْبِتَ بِكُلِّ مَا سَمِعَ	Sahih	Ahlak-Günah
2601	Davet edilmediği bir yemeğe giden kimse sanki hırsız olarak girmiş, (yediğini) çalarak çıkmış gibidir.	مَنْ مَسَى إِلَى طَعَامٍ لَمْ يُدْعَ إِلَيْهِ؛ فَقَدْ دَخَلَ سَارِقًا، وَخَرَجَ مُغَيِّرًا	Zayıf	Ahlak-Sosyal Hayat
2602	Bela dil yüzünden gelir.	البلاءُ مُوَكَّلٌ بالمَنُطِقِ	Zayıf	Ahlak
2603	Kendi kusuru başkalarının kusuruyla uğraşmasına mani olan kimseye ne mutlu!	طَوْبَى لِمَنْ شَغَلَهُ عَيْبُهُ عَنِ عُيُوبِ النَّاسِ	Zayıf	Ahlak
2604	Mümin müminin aynasıdır.	المؤمنُ مرآةُ المؤمنِ	Sahih	Ahlak
2605	Tatlı dilli kimsenin dostu çok olur.	مَنْ عَدَّبَ لِسَانَهُ؛ كَثُرَ إِخْوَانُهُ	S.Sözü	Sosyal Hayat
2606	Gerçek şu ki mümin güzel ahlakıyla geceleri ibadetle gündüzleri oruçla geçiren kimsenin derecesine ulaşır.	إِنَّ الْمُؤْمِنَ لَيُذْرِكُ بِحُسْنِ خُلُقِهِ دَرَجَةَ قَائِمِ اللَّيْلِ وَصَائِمِ النَّهَارِ	Sahih	Din-Ahlak
2607	Mecliste konuşulanlar emanettir.	المجالسُ بالأمانةِ	Zayıf	Ahlak-Sosyal Hayat
2608	Müslüman kardeşinin ırzını koruyan kimsenin cehennem ateşinden korunması Allah'ın üzerine bir hakıdır.	مَا مِنْ مُسْلِمٍ يَرُدُّ عَنْ عِرْضِ أَخِيهِ، إِلَّا كَانَ حَقًّا عَلَى اللَّهِ أَنْ يَرُدَّهُ عَنْهُ نَارَ جَهَنَّمَ	Zayıf	Allah-Kul İlişkisi-Ahlak
2609	Ey Allah'ın kulları! Tedavi olunuz. Gerçek şu ki Allah, yaşlılık dışında şifası olmayan hiçbir hastalık yaratmadı.	يَا عِبَادَ اللَّهِ: تَدَاوُوا؛ فَإِنَّ اللَّهَ لَمْ يَصْنَعْ دَاءً، إِلَّا وَضَعَ لَهُ شِفَاءً، غَيْرَ دَاءٍ وَاجِدٍ: الْهَرَمُ	Sahih	Tıp
2610	Kim insanların öfkesine rağmen Allah'ın rızasını ararsa insanların kendisine vereceği her şeyi Allah kendisine verir. Kim de Allah'ın öfkesine rağmen insanların rızasını ararsa Allah, o kimseyi insanlara bırakır.	مَنْ التَّمَسَّ بِرِضَا اللَّهِ بِسَخَطِ النَّاسِ؛ كَفَاهُ اللَّهُ تَعَالَى مُؤْنَةً النَّاسِ، وَمَنْ التَّمَسَّ بِرِضَا النَّاسِ بِسَخَطِ اللَّهِ؛ وَكَلَهُ اللَّهُ تَعَالَى إِلَى النَّاسِ	Sahih	Allah-Kul İlişkisi-Ahlak
2611	Kardeşinin başına gelene (musibete) sevinerek bunu ortaya çıkarma. Allah ona rahmet edip seni (o musibetle) imtihan edebilir.	لَا تُظْهِرِ السَّمَاتَةَ لِأَخِيكَ؛ فَيَرْحَمَهُ اللَّهُ وَيَبْتَلِيكَ	Zayıf	Allah-Kul İlişkisi-Ahlak
2612	Büyükleriniz için ayağa kalkınız.	قُومُوا إِلَى سَيِّدِكُمْ	Sahih	Sosyal Hayat
2613	Müminler tek bir kişi gibidir. Kişinin gözü veya başı ağrıdığı anda bütün vücudu ağrır.	المؤمنون كرجلٍ واحدٍ، إذا اشتكى عيْنُهُ، اشتكى كُلُّهُ، وإذا اشتكى رَأْسُهُ، اشتكى كُلُّهُ	Sahih	Ahlak-Sosyal Hayat
2614	Kul, rızkı ecelinden daha çok talep eder.	الرِّزْقُ أَشَدُّ طَلْبًا لِلْعَبْدِ مِنْ أَجَلِهِ	Sahih	Ahlak-Sosyal Hayat

2615	Bir şeye olan aşırı düşkünlüğün seni kör ve sağır eder.	حُبُّكَ الشَّيْءِ يُعْمِي وَيُصِمُّ	Sahih	Ahlak-Sosyal Hayat
2616	Bilgiyle yapılan az amel aslında çoktur. Cehaletle yapılan çok amel aslında azdır.	إِنَّ قَلِيلَ الْعَمَلِ، مَعَ الْعِلْمِ كَثِيرٌ، وَكَثِيرُ الْعَمَلِ مَعَ الْجَهْلِ قَلِيلٌ	Zayıf	İlim
2617	Allah'a en sevimli kullar, günah ve haram işlemekten sakımanlardır.	أَحَبُّ الْعِبَادِ إِلَى اللَّهِ تَعَالَى: الْأَتْقِيَاءُ الْأَخْفِيَاءُ	Zayıf	Allah-Kul İlişkisi-Ahlak
2618	Sizden kimin son sözü "lailaheillallah" olursa cennete girer.	مَنْ كَانَ آخِرَ كَلَامِهِ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ؛ دَخَلَ الْجَنَّةَ	Sahih	Din-Ahiret
2619	Günahın kefareti pişman olmaktır.	كَفَارَةُ الذَّنْبِ التَّوْبَةُ	Zayıf	Tövbe
2620	Sizden biriniz kardeşinin gıybetini yaparsa hemen istiğfar etsin! Gerçek şu ki istiğfar, gıybet için kefarettir.	إِذَا اغْتَابَ أَحَدُكُمْ أَحَاهُ؛ فَلْيَسْتَغْفِرْ لَهُ، فَإِنَّهُ كَفَّارَتُهُ	Mevzu	Tövbe-Af
2621	Mümin bir sıkıntıya düştüğü zaman, hastalığı sebebiyle günahlarından temizlenir.	إِذَا اشْتَكَى الْمُؤْمِنُ؛ أَخْلَصَهُ ذَلِكَ مِنَ الذُّنُوبِ	Sahih	Sosyal Hayat-Af
2622	Bir kimse on dirheme bir elbise satın alsa, elbisede bir dirhemlik haram olsa, o haramlık devam ettiği müddetçe Allah, o kimsenin namazını kabul etmez.	مَنْ اشْتَرَى ثَوْبًا بِعَشْرَةِ دَرَاهِمٍ، وَفِي ثَمَنِهِ ذِرْهُمٌ وَجِدَّ مِنْ حَرَامٍ؛ لَمْ يَقْبَلِ اللَّهُ تَعَالَى صَلَاتَهُ مَا دَامَ عَلَيْهِ	Zayıf	Fıkıh
2623	Helal rızık peşinde koşmak cihattır.	طَلَبُ الْحَلَالِ جِهَادٌ	Zayıf	Cihad
2624	Allah katında dünyanın sinek kanadı kadar değeri olsaydı, dünyada kafire bir yudum su içirmezdi.	لَوْ كَانَتِ الدُّنْيَا تَعْدِلُ عِنْدَ اللَّهِ جَنَاحَ بَعُوضَةٍ؛ مَا سَقَى كَافِرًا فِيهَا شَرْبَةَ مَاءٍ	Sahih	Allah-Dünya
2625	Şayet Ademoğlunun iki vadi dolusu malı olsaydı, üçüncüsünü isterdi. Onun gözünü ancak toprak doldurur.	لَوْ كَانَ لِابْنِ آدَمَ وَادِيَانِ مِنْ ذَهَبٍ لِابْتِغَى ثَلَاثًا، وَلَا يَمْلَأُ جَوْفَ ابْنِ آدَمَ إِلَّا التُّرَابُ	Sahih	Ahlak-Dünya
2626	Dünya sevgisi her hatanın başıdır.	حُبُّ الدُّنْيَا رَأْسُ كُلِّ خَطِيئَةٍ	Mevzu	Ahlak-Dünya
2627	Dünyayı terk etmek her ibadetin başıdır.	تَرْكُ الدُّنْيَا رَأْسُ كُلِّ عِبَادَةٍ	Mevzu	Fıkıh-Ahlak
2628	Günahkâra nimeti dolayısıyla sakın gıpta etme! Onun öldükten sonraki durumunun nasıl olacağını bilemezsin!	لَا تَغِيطَنَّ فَاجِرًا بِنِعْمَةٍ؛ فَإِنَّكَ لَا تَدْرِي مَا هُوَ لَاقٍ بَعْدَ مَوْتِهِ	Sahih	Ahlak-Ahiret
2629	Kuşun kanatlarını açıp uçtuğu gibi kişi de himmetiyle uçar.	الْمَرْءُ يَطِيرُ بِهَيْمَتِهِ، كَالطَّيْرِ يَطِيرُ بِجَنَاحِهِ	S.Sözü	Sosyal Hayat
2630	İman etmedikçe cennete giremezsiniz. Birbirinizi sevmedikçe de (kâmil manada) iman etmiş sayılmazsınız.	لَا تَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ حَتَّى تُؤْمِنُوا، وَلَا تُؤْمِنُوا حَتَّى تَحَابُّوا	Sahih	İman-Ahlak
2631	Güven (emanet) rızıkı genişletir. İhanet fakirliğe neden olur.	الْأَمَانَةُ تَجْرُ الرِّزْقَ، وَالْخِيَانَةُ تَجْرُ الْفَقْرَ	Zayıf	Ahlak-Sosyal Hayat
2632	Kim bedeni sıhhat içinde, ailesiyle güvenli bir şekilde sabahlar ve o günkü azığı da yanında bulunursa sanki tüm dünya bütün pılı pırtısıyla emrine verilmiş gibidir.	مَنْ أَصْبَحَ مِنْكُمْ آمِنًا فِي سِرْبِهِ، مُعَافَى فِي بَدَنِهِ، عِنْدَهُ قُوْتٌ يَوْمِهِ، فَكَأَنَّمَا جِيزَتْ لَهُ الدُّنْيَا بِحَدَافِيرِهَا	Sahih	İman-Dünya
2633	İçinde köpek ve çan olan yerde melek bulunmaz.	لَا تَصْحَبُ الْمَلَائِكَةُ رُفْقَةً فِيهَا كَلْبٌ، أَوْ جَرَسٌ	Sahih	Fıkıh-Sosyal Hayat
2634	Kendisine danışılan kimse güvenilir kimsedir.	الْمُسْتَشَارُ مُؤْتَمَنٌ	Sahih	Ahlak
2635	Teenni her işte hayırlıdır. Ancak ahiret işi müstesnadır.	التَّوَدُّةُ فِي كُلِّ شَيْءٍ خَيْرٌ، إِلَّا فِي عَمَلِ الْآخِرَةِ	Sahih	Ahlak-Ahiret
2636	Kişi arkadaşının dini üzeredir. Öyleyse sizden biri kiminle arkadaşlık ettiğine iyi baksın.	الْمَرْءُ عَلَى دِينِ خَلِيلِهِ؛ فَلْيَنْظُرْ أَحَدُكُمْ مَنْ يُحَالِلُ	Sahih	Din-Ahlak
2637	İyi zanda bulunmak, iyi ibadetlerdendir.	حُسْنُ الظَّنِّ مِنْ حُسْنِ الْعِبَادَةِ	Sahih	Din-Ahlak
2638	Nasıl yaşarsanız öyle ölürsünüz. Nasıl ölürseniz öyle dirilirsiniz.	كَمَا تَعِيشُونَ تَمُوتُونَ، وَكَمَا تَمُوتُونَ تُحْسَرُونَ	Mevzu	Ahlak-Ahiret

2639	Ameller niyetlere göredir.	إِنَّمَا الْأَعْمَالُ بِالنِّيَّاتِ	Sahih	Din-Ahlak
2640	Müminin niyeti amelinden daha hayırlıdır.	نِيَّةُ الْمُؤْمِنِ خَيْرٌ مِنْ أَجَلِهِ	Zayıf	Ahlak-Fıkıh
2641	Sadaka vermek belaları geri çevirir ve ömürleri uzatır.	الصَّدَقَةُ تَرُدُّ الْبَلَاءَ وَتَزِيدُ الْعُمُرَ	Bulunamadı	Ahlak-Kader
2642	Namazın anahtarı abdesttir.	مِفْتَاحُ الصَّلَاةِ الطُّهُورُ	Sahih	Fıkıh
2643	Dünya ahiretin tarlasıdır.	الدُّنْيَا مَرْزَعَةُ الْآخِرَةِ	Mevzu	Dünya-Ahiret
2644	Biz (peygamberler) insanların akıl seviyelerine göre konuşmakla emrolunduk.	أَمَرْنَا أَنْ نُكَلِّمَ بِقَدْرِ عُقُولِ الْبَشَرِ	Zayıf	Peygamber
2645	Ziyaret (kısa) bir zaman (sürmelidir)	الرِّيَازَةُ لِحِطَّةٍ	Bulunamadı	Sosyal Hayat
2646	Herkese niyetinin karşılığı vardır.	وَأِنَّمَا لِكُلِّ امْرِئٍ مَا نَوَى	Sahih	Din-Ahlak
2647	Abdest üzerine abdest almak nur üstüne nurdur.	الْوُضُوءُ عَلَى الْوُضُوءِ، نُورٌ عَلَى نُورٍ	Mevzu	Fıkıh
2648	Allah bir topluluğun hayrını istediği vakit geceleri yağmur, gündüzleri güneş verir.	إِذَا أَرَادَ اللَّهُ بِقَوْمٍ خَيْرًا؛ أَمْطَرَهُمْ بِاللَّيْلِ، وَشَمَسَهُمْ بِالنَّهَارِ	Mevzu	Allah-Kul İlişkisi-Sosyal Hayat
2649	Ehli Kur'an Allah'ın özel dostları ve seçkin kullarıdır.	أَهْلُ الْقُرْآنِ: أَهْلُ اللَّهِ خَاصَّةً وَخَاصَّتُهُ	Sahih	Kur'an
2650	Allah bir kulunu severse günah ona zarar vermez.	إِذَا أَحَبَّ اللَّهُ عَبْدًا؛ لَمْ يَضُرَّهُ ذَنْبٌ	Zayıf	Allah-Kul İlişkisi
2651	Allah'ın ahlakı ile ahlaklanınız.	تَخَلَّقُوا بِأَخْلَاقِ اللَّهِ	Mevzu	Allah-Kul İlişkisi-Ahlak
2652	İki aç (arzu) vardır ki doymak bilmez. Bunlar ilim talep etmek ile çok mal elde etmek.	مَنْهُومَانِ لَا يَشْبَعَانِ: طَالِبُ الْعِلْمِ، وَطَالِبُ الْمَالِ	Zayıf	Ahlak-İlim
2653	Kim bile isteye namaz kılmayı terk ederse küfre düşer.	مَنْ تَرَكَ الصَّلَاةَ مُتَعَمِّدًا؛ فَقَدْ كَفَرَ	Sahih	Fıkıh-Din
2654	Müslüman, elinden ve dilinden Müslümanların emin olduğu kimsedir.	الْمُسْلِمُ: مَنْ سَلِمَ الْمُسْلِمُونَ مِنْ لِسَانِهِ وَيَدِهِ	Sahih	Din-Ahlak
2655	Ümmetinden kırk hadis ezberleyen kimseyi Allah, salihler ve fakihlerin defterine (arasına) yazar.	مَنْ حَمَلَ مِنْ أُمَّتِي أَرْبَعِينَ حَدِيثًا؛ كَتَبَ اللَّهُ اسْمَهُ فِي دَفْتَرِ الصُّلَحَاءِ وَالْفُقَهَاءِ	Zayıf	Sünnet-Ahiret-Alim
2656	Mümin, şerrinden komşusunun emin olduğu kimsedir.	الْمُؤْمِنُ مَنْ آمَنَ جَارُهُ مِنْ بَوَائِقِهِ	Sahih	Din-Ahlak
2657	İşlerinizde acze düşüp şaşırdığınız zaman kabir ehlinde yardım dileyin.	إِذَا تَحَيَّرْتُمْ فِي الْأُمُورِ، فَاسْتَعِينُوا مِنْ أَهْلِ الْقُبُورِ	Mevzu	Teveşül
2658	Şahsiyet sahibi (cömert) söz verdiğinde yerine getirir. Gücü yeterken affetmeyi bilir.	الْكَرِيمُ إِذَا وَعَدَ وَفَى، وَإِذَا قَدَرَ عَفَا	S.Sözü	Ahlak-Af
2659	Büyüklik taslayana (kibirlenen) karşı büyüklik taslamak sadakadır.	التَّكَبُّرُ مَعَ الْمُتَكَبِّرِ صَدَقَةٌ	Mevzu	Ahlak
2660	İnsanların en hayırlısı, onlara faydalı olandır. İnsanların en şerlisi, onlara zararlı olandır.	خَيْرُ النَّاسِ مَنْ يَنْفَعُ النَّاسَ، وَشَرُّ النَّاسِ مَنْ يَضُرُّ النَّاسَ	Sahih	Ahlak
2661	İman iki kısımdır. Bir kısmı şükür bir kısmı da sabırdır.	الْإِيمَانُ نِصْفَانِ، نِصْفُهُ فِي الشُّكْرِ، وَنِصْفُهُ فِي الصَّبْرِ	Zayıf	Din-Ahlak
2662	Günahı bağışlanan biri ile yemek yiyen kişinin günahı da bağışlanır.	مَنْ أَكَلَ مَعَ مَغْفُورِ الذَّنْبِ؛ غُفِرَ لَهُ	Mevzu	Sosyal Hayat-Günah
2663	Cimri abid olsa da cennete cömert fasık olsa da cehenneme girmez.	الْبَجِيلُ لَا يَدْخُلُ الْجَنَّةَ، وَإِنْ كَانَ عَابِدًا، وَالسَّجِي لَا يَدْخُلُ النَّارَ، وَإِنْ كَانَ فَاسِقًا	Mevzu	Ahlak-Ahiret
2664	Rahmet, salih kimselerin anıldığı yere zaman iner.	الرَّحْمَةُ تَنْزِلُ عِنْدَ ذِكْرِ الصَّالِحِينَ	Mevzu	Zikir
2665	Gerçek zengin gönlü zengin olandır, malı çok olan değil.	الْغِنَى: غِنَى الْقَلْبِ لَا غِنَى الْمَالِ	Bulunamadı	Sosyal Hayat

2666	Amellerin en hayırlısı, Allah için sevip Allah için öfkelenmektir.	أفضل الأعمال: الخُبُّ في الله، والبغض في الله	Sahih	Allah-Kul İlişkisi-Ahlak
2667	Dünyanın izzeti mal ile ahiretin izzeti amel iledir.	عِزُّ الدُّنْيَا بِالمَالِ، وَعِزُّ الأَجْرَةِ بالأَعْمَالِ	S.Sözü	Dünya-Ahret
2668	Âlimin âbide üstünlüğü, benim ümmetime üstünlüğüm gibidir.	فَضَّلُ العَالِمِ عَلَى العَابِدِ، كَفَضَلِي عَلَى أُمَّتِي	Mevzu	Peygamber -Alim
2669	Şöhret afettir. Sabırlı olmak ise rahatlaktır.	الشُّهُرَةُ أَفَةٌ وَالْحُمُولُ رَاحَةٌ	S.Sözü	Sosyal Hayat
2670	Kişinin boş işleri terk etmesi, müslümanlığının güzelliğindedir.	مِنْ حُسْنِ إِسْلَامِ المَرءِ تَرْكُهُ مَا لَا يَغْنِيهِ	Sahih	Din-Ahlak
2671	Tok kimsenin kıldığı namaz, sarhoşun yaltaklanması gibidir.	صَلَاةُ السُّبْعَانِ كَتَمَلُّكَ السَّكْرَانِ	Bulunamadı	Fıkıh-Sosyal Hayat
2672	Allah erdemli işleri sever, âdi, basit işlerden de hoşlanmaz.	إِنَّ اللهَ يُحِبُّ مَعَالِي الأُمُورِ، وَيُبْغِضُ سَفَاسِفَهَا	Sahih	Allah-Ahlak
2673	İlim talep etme kadın erkek her Müslüman üzerine farzdır.	طَلَبُ العِلْمِ فَرِيضَةٌ عَلَى كُلِّ مُسْلِمٍ وَمُسْلِمَةٍ	Zayıf	İlim
2674	Dünya çok kısa bir zamandır. Dolayısıyla Allah'a ibadet edin.	الدُّنْيَا سَاعَةٌ؛ فَاجْعَلْهَا طَاعَةً	Mevzu	Dünya-Ahlak
2675	Dünya sevgisi her hatanın başıdır.	حُبُّ الدُّنْيَا رَأْسُ كُلِّ خَطِيئَةٍ	Mevzu	Dünya-Ahlak
2676	Hayrı güzel yüzlülerde arayınız.	اطْلُبُوا الخَيْرَ عِنْدَ جِسانِ الوُجُوهِ	Zayıf	Ahlak-Sosyal Hayat
2677	Güzel söz sadakadır.	الكَلِمَةُ الطَّيِّبَةُ صَدَقَةٌ	Sahih	Ahlak
2678	Müminin kalbi Allah'ın yeryüzündeki hazinesidir.	قَلْبُ المُؤْمِنِ خَزَائِنَةُ اللهِ فِي الأَرْضِ	Bulunamadı	Allah-Kul İlişkisi
2679	Mütevâzî kimseyi Allah yüceltir. Kibirli kimseyi ise yere batırır.	مَنْ تَوَاضَعَ لله؛ رَفَعَهُ اللهُ، وَمَنْ تَكَبَّرَ؛ وَضَعَهُ اللهُ	Zayıf	Allah-Kul İlişkisi-Ahlak
2680	Sabah uykusu rızka manidir.	الصَّبْحَةُ تَمْنَعُ الرِّزْقَ	Zayıf	Ahlak-Sosyal Hayat
2681	Allah'ın nimetleri hakkında dünün! Ancak zâtı hakkında fazla düşünmeyiniz.	تَفَكَّرُوا فِي آلاءِ الله، وَلَا تَتَفَكَّرُوا فِي دَاتِ الله	Zayıf	Allah-Kul İlişkisi
2682	Sabır kurtuluşun anahtarıdır.	الصَّبْرُ مِفْتَاحُ الفَرَجِ	S.Sözü	Ahlak
2683	Kanâat tükenmez bir hazinedir.	القَنَاعَةُ كَنْزٌ لَا يَفْنَى	Zayıf	Ahlak
2684	(Pişirdiğin yemeğin) kokusuyla da olsa komşuna eziyet etme!	لَا تُؤْذِي جَارَكَ بِقَتَارِ قِدْرِكَ	Zayıf	Sosyal Hayat-Ahlak
2685	Kafir de olsa misafire ikram ediniz.	أَكْرِمُوا الضَّيْفَ، وَلَوْ كَانَ كَافِرًا	Bulunamadı	Ahlak
2686	Ziyarete ara sıra git ki muhabbetin artsın.	زُرْ غَيْبًا؛ تَرُدُّ حُبًّا	Zayıf	Ahlak-Sosyal Hayat
2687	Bir an tefekkür, yetmiş senelik ibadetten daha hayırlıdır.	تَفَكُّرُ سَاعَةٍ، خَيْرٌ مِنْ عِبَادَةٍ سَبْعِينَ سَنَةً	Mevzu	Din-Ahlak
2688	Gariplerin duaları kabul olmaya yakındır. (hemen kabul olur)	دَعْوَةُ الغُرَبَاءِ مَقْرُونَةٌ بِالإِجَابَةِ	Bulunamadı	Dua
2689	Dünya bir leştir. Onun taliplisi ise köpektir.	الدُّنْيَا جِيفَةٌ وَطَالِبُهَا كِلَابٌ	Mevzu	Dünya-Ahlak
2690	Nice oruç tutan kimse vardır ki, açlık ve susuzluktan başka bir şey elde edemezler.	رُبَّ صَائِمٍ، لَيْسَ لَهُ مِنْ صِيَامِهِ، إِلا الجُوعُ والعَطَشُ	Sahih	Fıkıh-Ahlak
2691	Dünya (ahirete götüren)bir köprüdür imarıyla uğraşmayın, üzerinden geçin gidin.	الدُّنْيَا قَنْطَرَةٌ، فَاعْتَبِرْ وَهَآ، وَلَا تَعْمُرْ وَهَآ	Mevzu	Dünya-Ahret
2692	Kim kırk yaşına gelir eline âsâ almazsa isyan etmiş gibidir.	مَنْ بَلَغَ الأَرْبَعِينَ وَلَمْ يَأْخُذِ العَصَا؛ فَقَدْ عَصَى	Mevzu	Sosyal Hayat-Ahlak

2693	Dünyayı terk etmek her ibadetin başıdır.	تَرْكُ الدُّنْيَا رَأْسُ كُلِّ عِبَادَةٍ	Mevzu	Fıkıh-Ahlak
2694	Şairlerin kalbi Rahman'ın yeryüzündeki mahzenleridir.	قُلُوبُ الشُّعْرَاءِ مَخَازِنُ الرَّحْمَنِ	Mevzu	Allah-Sosyal Hayat
2695	İki özellik vardır ki bunlar müminde bulunmaz: kötü ahlak ve cimrilik!	خَصَلَتَانِ لَا يَجْتَمِعَانِ فِي مُؤْمِنٍ: الْبُخْلُ، وَسُوءُ الْخُلُقِ	Zayıf	Ahlak-İman
2696	Âlimin uykusu câhilin ibadetinden daha hayırlıdır.	نَوْمُ الْعَالِمِ خَيْرٌ مِنْ عِبَادَةِ الْجَاهِلِ	Mevzu	Alim
2697	Cömert bir cahil Allah'a cimri bir âbiden daha sevimlidir.	الْجَاهِلُ السَّخِيُّ أَحَبُّ إِلَى اللَّهِ مِنَ الْعَابِدِ الْبَخِيلِ	Zayıf	Ahlak
2698	Kim bir Müslüman kardeşinin ihtiyacını giderirse, Allah da onun yetmiş ihtiyacını giderir.	مَنْ قَضَى حَاجَةَ الْمُسْلِمِ؛ قَضَى اللَّهُ حَوَائِجَهُ سَبْعِينَ مَرَّةً	Sahih	Ahlak-Sosyal Hayat
2699	Hırslı (harîs) olan mahrum olur.	الْحَرِيصُ مَحْرُومٌ	S.Sözü	Ahlak
2700	Ömrün uzaması ancak iyilikle mümkündür.	لَا يَزِيدُ فِي الْعُمُرِ إِلَّا الْبِرُّ	Sahih	Ahlak-Kader
2701	Rızkımı kazanmaya çalışanı Allah sever.	الْكَاسِبُ حَبِيبُ اللَّهِ	Bulunamadı	Allah-Kul İlişkisi
2702	Cennet annelerin ayakları altındadır.	الْجَنَّةُ تَحْتَ أَقْدَامِ الْأُمَّهَاتِ	Zayıf	Kadın-Ahret
2703	Zenginlik ile zina bir arada bulunmaz. Kuşluk namazı ile fakirlik bir arada bulunmaz.	لَا غِنَاءَ مَعَ الزِّنَا، وَلَا فَقْرٌ مَعَ الضُّحَى	Zayıf	Din-Ahlak
2704	Kim Allah'tan başka ilah olmadığını ve Muhammed'in O'nun resulü olduğunu tasdik ederse Allah, cehennem ateşini ona haram kılar.	مَنْ شَهِدَ "أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، وَأَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ؛ حَرَّمَ اللَّهُ عَلَيْهِ النَّارَ	Sahih	İman-Ahret
2705	İnsanlara merhamet etmeyene Allah da merhamet etmez.	لَا يُرْحَمُ اللَّهُ مَنْ لَا يُرْحَمُ النَّاسَ	Sahih	Allah-Kul İlişkisi-Ahlak
2706	Kaderin gerçekleşmesini ancak dua engeller.	لَا يَزِدُّ الْقَضَاءَ، إِلَّا الدُّعَاءُ	Sahih	Dua-Kader
2707	Bir an adaletli davranmak, yetmiş yıl ibadetten daha hayırlıdır.	عَدْلٌ سَاعَةٍ، خَيْرٌ مِنْ عِبَادَةٍ سَبْعِينَ سَنَةً	Bulunamadı	Yöneticilik-Ahlak
2708	Allah hiçbir cahili dost edinmemiştir.	مَا اتَّخَذَ اللَّهُ وَلِيًّا جَاهِلًا	Mevzu	Allah-Kul İlişkisi-Veli
2709	Kim kırk sabah ihlas üzere bulunursa hikmet pınarları kalbinden lisanına dökülür.	مَنْ أَخْلَصَ أَرْبَعِينَ صَبْحًا؛ ظَهَرَتْ تِنَابُغِ الْجِوَمَةِ مِنْ قَلْبِهِ عَلَى لِسَانِهِ	Zayıf	Ahlak
2710	Sizden birinize ben, anne babasından, çocuğundan ve bütün insanlardan daha sevimli olmadıkça gerçek manada iman etmiş olmaz.	لَا يُؤْمِنُ أَحَدُكُمْ، حَتَّى أَكُونَ أَحَبَّ إِلَيْهِ مِنْ وَالِدِهِ وَوَلَدِهِ وَالنَّاسِ أَجْمَعِينَ	Sahih	İman-Peygamber
2711	Müminler ancak kardeşdir!	إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ إِخْوَةٌ	Ayet	Ahlak
2712	İlmi Çin'de bile olsa talep ediniz.	أَطْلُبُوا الْعِلْمَ وَلَوْ بِالصِّينِ	Mevzu	İlim
2713	İlim iki kısımdır: Bedenle ilgili (tıp) ilim ve dinle ilgili ilim.	الْعِلْمُ عِلْمَانِ: عِلْمُ الْأَبْدَانِ، وَعِلْمُ الْأَدْيَانِ	Mevzu	İlim
2714	Âşık olup bu aşkı gizleyip iffetini koruyarak ölen kimse şehit hükmündedir.	مَنْ عَشَقَ فَكَنَّمْ، وَعَفَّ فَمَاتَ؛ فَهُوَ شَهِيدٌ	Zayıf	Sosyal Hayat
2715	Gerçek şu ki Allah, bir yılan bile öldürmüş olsa cesur kişiyi sever.	إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الشُّجَاعَ، وَلَوْ بِقَتْلِ حَيَّةٍ	Mevzu	Allah-Kul İlişkisi
2716	Kavmin efendisi, onların hizmetçisidir.	سَيِّدُ الْقَوْمِ خَادِمُهُمْ	Zayıf	Ahlak-Sosyal Hayat
2717	İnsanlar iki sınıftır: İlmiyle amel eden alim ve ilim talep eden öğrenci. Geri kalanlar ise kendilerinde hayır bulunmayan (ayak takımı) kimselerdir.	النَّاسُ اثْنَانِ: عَالِمٌ عَامِلٌ وَمُتَعَلِّمٌ، وَالْبَاقِي هَمَجٌ لَا خَيْرَ فِيهِمْ	Zayıf	İlim-Sosyal Hayat
2718	Senin düşmanın iki yanında bulunan nefsendir.	عَدُوُّكَ نَفْسُكَ الَّتِي بَيْنَ جُنُبَيْكَ	Zayıf	Ahlak

2719	Müminin kalbi Rahman'ın iki parmağı arasındadır. Ona dilediği şekilde yön verir.	قَلْبُ الْمُؤْمِنِ بَيْنَ أُصْبُعَيْنِ مِنْ أَصَابِعِ الرَّحْمَنِ يُقَلِّبُهُ كَيْفَ يَشَاءُ	Sahih	Allah-Kul İlişkisi- Ahlak
2720	Gösteriş, uğursuzluktur. Onda ısrar edilmez.	التَّكَلُّفُ شَوْمٌ؛ فَإِنَّهُ لَا يُدُومُ	Bulunamadı	Ahlak- Sosyal Hayat
2721	En faziletli zikir لا اله الا الله sözüdür.	أَفْضَلُ الذِّكْرِ: لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ	Sahih	Zikir
2722	Kabule en yakın dua, bir kimsenin başka birine gıyaben yaptığı duadır.	إِنْ أَسْرَعَ الدُّعَاءَ إِجَابَةً، دَعْوَةُ غَائِبٍ لِغَائِبٍ	Sahih	Dua
2723	Yalandan sakınınız!	إِيَّاكُمْ وَالْكَذِبَ	Sahih	Ahlak
2724	Veren el alan elden üstündür.	الْيَدُ الْعُلْيَا خَيْرٌ مِنَ الْيَدِ السُّفْلَى	Sahih	Ahlak
2725	Şu üç kimsenin duası geri çevrilmez: Mazlumun, âdil yöneticinin ve oruç tutanın.	لَا تَرُدُّ دَعْوَةَ عَن ثَلَاثٍ: الصَّائِمِ، وَالْإِمَامِ الْعَادِلِ، وَالْمَظْلُومِ	Sahih	Ahlak- Sosyal Hayat
2726	Bir kavme misafir geldiğinde rızıkıyla beraber gelir. Giderken de o kavmin günahlarını götürür.	إِذَا نَزَلَ الضَّيْفُ بِقَوْمٍ، نَزَلَ بِرِزْقِهِ، وَإِذَا خَرَجَ، خَرَجَ بِذُنُوبِ أَهْلِهِ	Zayıf	Sosyal Hayat-Af
2727	Müslüman, Müslüman kardeşine gıyabında yaptığı dua kabul olur.	دَعْوَةُ الْمُسْلِمِ لِأَخِيهِ بِظَهْرِ الْغَيْبِ مُسْتَجَابَةٌ	Sahih	Dua
2728	Yahudilerden yetmiş göbek sonra bile olsa sakınınız!	اتَّقُوا الْيَهُودَ وَلَوْ كَانَ بَعْدَ سَبْعِينَ الْبَطْنِ	Bulunamadı	Din-Ahlak
2729	Mümin müminin aynasıdır.	الْمُؤْمِنُ مِرَاةُ الْمُؤْمِنِ	Sahih	Ahlak
2730	Zulüm, kıyamet günü karanlıklar şeklinde insanın karşısına çıkacaktır.	الظُّلْمُ ظُلُمَاتٌ يَوْمَ الْقِيَامَةِ	Sahih	Ahlak- Ahiret
2731	Temizliğe devam et ki rızkın bol olsun.	ذُمَّ عَلَى الطَّهَارَةِ، يُوسِّعُ عَلَيْكَ الرِّزْقَ	Bulunamadı	Ahlak- Sosyal Hayat
2732	Sabır cennetin anahtarıdır.	الصَّبْرُ مِفْتَاحُ الْجَنَّةِ	Bulunamadı	Ahlak- Ahiret
2733	İbadetlerin en faziletlisi Kur'an okumaktır.	أَفْضَلُ الْعِبَادَةِ: قِرَاءَةُ الْقُرْآنِ	Zayıf	Kur'an- Fıkıh
2734	Müminin malının dokunulmazlığı kanının dokunulmazlığı gibidir.	حُرْمَةُ مَالِ الْمُؤْمِنِ، كَحُرْمَةِ دَمِهِ	Sahih	Fıkıh- Ahlak
2735	Abdest müminin silahıdır. Oruç kalkandır.	الْوُضُوءُ سِلَاحُ الْمُؤْمِنِ، وَالصَّوْمُ كَالْحَائِطِ	Bulunamadı	Fıkıh
2736	Gençlik delilikten bir şubedir.	الشَّبَابُ شُعْبَةٌ مِنَ الْجُنُونِ	Zayıf	Sosyal Hayat
2737	Namazda dahi olsanız (yılan ve akrebi) iki siyahı öldürünüz.	اقْتُلُوا الْأَسْوَدَيْنِ، إِنْ كُنْتُمْ فِي الصَّلَاةِ	Sahih	Fıkıh
2738	Kim bir kapıyı çalar ve ısrarlı davranırsa içeri girmeyi başarır. (bir işte ısrarlı olursa elde eder)	مَنْ قَرَعَ بَابًا، وَلَجَّ وَلَجَّ	Bulunamadı	Sosyal Hayat
İsmail Belîğ, Gül-i Sad-Berg.				
2739	Allah الرحمن الرحيم بسم الله diyen kimsenin geçmiş günahlarını bağışlar.	مَنْ قَالَ بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ؛ غَفَرَ اللَّهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِهِ	Bulunamadı	Kur'an- Günah
2740	Kur'an'ın en faziletli suresi الحمد لله رب العالمين Fatiha suresidir.	أَفْضَلُ الْقُرْآنِ: الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ	Sahih	Kur'an
2741	İbadetlerin en faziletlisi Kur'an okumaktır.	أَفْضَلُ الْعِبَادَةِ: قِرَاءَةُ الْقُرْآنِ	Zayıf	Kur'an
2742	Kur'an, kıyamet günü sahibine (onu okuyana) ne güzel şefaattir.	نَعْمَ الشَّفِيعُ الْقُرْآنُ، الصَّاحِبُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ	Zayıf	Kur'an- Ahiret
2743	Ümmetimin en şereflipleri Kur'an'ı ezberleyenlerdir.	أَشْرَفُ أُمَّتِي: حَمَلَةُ الْقُرْآنِ	Zayıf	Kur'an
2744	Kur'an okurken sesinizi güzelleştiriniz.	أَحْسِنُوا الْأَصْوَاتَ بِالْقُرْآنِ	Zayıf	Kur'an
2745	Din samimiyettir.	الدِّينُ النَّصِيحَةُ	Sahih	Din-Ahlak
2746	Âlimler, (dinin) tabipleridir.	الْعُلَمَاءُ أَطِبَّاءُ	S.Sözü	Alim
2747	İlim talep eden kimsenin rızıkına Allah kefilidir.	مَنْ طَلَبَ الْعِلْمَ؛ تَكَفَّلَ اللَّهُ لَهُ بِرِزْقِهِ	Zayıf	İlim
2748	Kim ilmi isteyerek yola çıkarsa Allah, cennete giden yolu kolaylaştırır.	مَنْ سَلَكَ طَرِيقًا يَلْتَمِسُ فِيهِ عِلْمًا؛ سَهَّلَ اللَّهُ لَهُ طَرِيقًا إِلَى الْجَنَّةِ	Sahih	İlim- Ahiret
2749	Bir anlık ilim talebi, bir gece namaz kılmaktan daha hayırlıdır.	طَلَبُ الْعِلْمِ سَاعَةً خَيْرٌ مِنْ قِيَامِ لَيْلَةٍ	Mevzu	İlim-Fıkıh

2750	Cahil ile arkadaşlık dinde noksanlık alametidir.	سُحْبَةُ الْجَاهِلِ تُفْصِنُ فِي الدِّينِ	Bulunamadı	Din-İlim
2751	Cahilin küfre yakınlığı, gözün beyazının siyahına yakınlığından daha fazladır.	الْجَاهِلُ أَقْرَبُ إِلَى الْكُفْرِ مِنْ بَيَاضِ الْعَيْنِ إِلَى سَوَادِهَا	Bulunamadı	Din-İlim
2752	Oruç tutan kimsenin en hayırlı işlerinden birisi de misvak kullanmaktır.	مِنْ خَيْرِ خِصَالِ الصَّائِمِ السِّوَاكُ	Zayıf	Fıkıh-Sosyal Hayat
2753	Abdest müminin silahıdır. Oruç kalkandır.	الْوُضُوءُ سِلَاحُ الْمُؤْمِنِ، وَالصَّوْمُ جُنَّةٌ	Bulunamadı	Fıkıh
2754	Kim abdestli vefat ederse şehid olarak vefat etmiş olur.	مَنْ مَاتَ عَلَى الْوُضُوءِ؛ مَاتَ شَهِيدًا	Zayıf	Fıkıh-Şehitlik
2755	Namazın anahtarı abdesttir.	مِفْتَاحُ الصَّلَاةِ الطَّهُّورُ	Sahih	Fıkıh
2756	Amellerin en faziletlisi, vaktinde kılınan namazdır.	أَفْضَلُ الْأَعْمَالِ: الصَّلَاةُ لَوْقَتِهَا	Sahih	Fıkıh
2757	Kişinin küfre düşmesinin önündeki engel namaz kılmasıdır.	بَيْنَ الْعَبْدِ وَبَيْنَ الْكُفْرِ تَرْكُ الصَّلَاةِ	Sahih	Fıkıh
2758	Cemaat, rahmettir.	الْجَمَاعَةُ رَحْمَةٌ	Zayıf	Sosyal Hayat
2759	Kaderin önüne duadan başka bir şey geçemez.	لَا يَزِدُ الْقَضَاءُ، إِلَّا الدُّعَاءُ	Sahih	Dua-Kader
2760	Müslüman, Müslüman kardeşine gıyabında yaptığı dua kabul olur.	دَعْوَةُ الْمُسْلِمِ لِأَخِيهِ بِظَهْرِ الْغَيْبِ مُسْتَجَابَةٌ	Sahih	Dua
2761	En faziletli dua, kişinin kendi nefsi için yaptığı duadır.	أَفْضَلُ الدُّعَاءِ، دُعَاءُ الْمَرْءِ لِنَفْسِهِ	Sahih	Dua
2762	En hayırlı dua, istiğfarda bulunmaktır.	خَيْرُ الدُّعَاءِ الْاسْتِغْفَارُ	Mevzu	Dua-Tövbe
2763	Ümmetimin çocuklarının duası makbuldür.	دُعَاءُ أَوْفَالِ أُمَّتِي مُسْتَجَابَةٌ	Mevzu	Dua
2764	Rikkat zamanında duayı ganimet biliniz. Çünkü o rahmettir.	اِغْتَنِمُوا الدُّعَاءَ عِنْدَ الرَّقْعَةِ؛ فَإِنَّهَا رَحْمَةٌ	Zayıf	Dua
2765	Namaz ancak kıraat ile olur.	لَا صَلَاةَ إِلَّا بِقِرَاءَةٍ	Sahih	Fıkıh
2766	Mescid, her takva sahibinin evidir.	الْمَسْجِدُ بَيْتُ كُلِّ نَقِيٍّ	Sahih	Fıkıh-Sosyal Hayat
2767	Kim kabrimin yanında bana salat ederse onu iştirim	مَنْ صَلَّى عِنْدَ قَبْرِي سَمِعْتُهُ	Mevzu	Peygamber - Ümmet
2768	Vefatımdan sonra (kabrimi) ziyarete gelen sanki hayatta iken beni ziyaret etmiş gibidir.	مَنْ زَارَ قَبْرِي بَعْدَ مَوْتِي كَانَ كَمَنْ زَارَنِي فِي حَيَاتِي	Zayıf	Peygamber -Ümmet
2769	Şefa'at ile bir kavim ateşten çıkar.	يُخْرَجُ قَوْمٌ مِنَ النَّارِ بِالشَّفَاعَةِ	Sahih	Ahiret-Şefa'at
2770	Cehennemde yanacak topukların vay haline!	وَيْلٌ لِلْأَعْقَابِ مِنَ النَّارِ	Sahih	Ahiret
2771	Allah'tan hakkıyla sakınmak bütün hikmetlerin başıdır.	حَسْبُنَا اللَّهُ رَأْسُ كُلِّ حِكْمَةٍ	Zayıf	Allah-Kul İlişkisi
2772	Vaiz (nasihat) olarak ölüm yeter.	كَفَى بِالْمَوْتِ وَاعِظًا	Zayıf	Ahlak
2773	Gurbette bulunmanın ölümü, şehadettir.	مَوْتُ الْغَرِيبِ شَهَادَةٌ	Sahih	Şehitlik
2774	Yolculuk, azaptan bir parçadır.	السَّفَرُ قِطْعَةٌ مِنَ الْعَذَابِ	Sahih	Sosyal Hayat
2775	Sıla-i rahim, ömrü uzatır.	صِلَةُ الرَّجْمِ تَزِيدُ فِي الْعُمُرِ	Sahih	Ahlak
2776	Allah bu ümmetin azabını dünyada kaldı.	جَعَلَ اللَّهُ عَذَابَ هَذِهِ الْأُمَّةِ فِي دُنْيَاهَا	Sahih	Allah-Kul İlişkisi
2777	Dünya, ahiret ehline haramdır.	الدُّنْيَا حَرَامٌ عَلَى أَهْلِ الْآخِرَةِ	Mevzu	Dünya-Ahiret
2778	Ölüm mümin için rahatlık, münafık için üzüntü sebebidir.	الْمَوْتُ رَاحَةٌ لِلْمُؤْمِنِ، وَحَسْرَةٌ لِلْمُنَافِقِ	Bulunamadı	Sosyal Hayat
2779	Mümin iki dünyada da diridir.	الْمُؤْمِنُ حَيٌّ فِي الدَّارَيْنِ	Bulunamadı	Dünya-Ahiret
2780	Şehidin kullara olan borcu hariç günahları affedilir.	يَغْفِرُ الشَّهِيدُ كُلَّ ذَنْبٍ، إِلَّا الدِّينَ	Sahih	Şehitlik-Af
2781	Hükümdarların bağışlaması, mülklerini baki kılar.	عَفْوُ الْمُلُوكِ أَبْقَى لِلْمَلِكِ	Zayıf	Yöneticilik-Af

2782	Zulüm, kıyamet günü karanlıklar şeklinde insanın karşısına çıkacaktır.	الظُّلْمُ ظُلُمَاتٌ يَوْمَ الْقِيَامَةِ	Sahih	Ahlak-Ahret
2783	Allah'ın rızası anne-babanın rızasındadır.	رِضَا اللَّهِ فِي رِضَا الْوَالِدَيْنِ	Sahih	Allah-Kul İlişkisi-Ahlak
2784	Çocuklarınıza ikram ediniz. Ve onların ahlakını güzelleştiriniz!	أَكْرِمُوا أَوْلَادَكُمْ وَأَحْسِنُوا أَدَبَهُمْ	Zayıf	Ahlak-Sosyal Hayat
2785	Babaların en hayırlısı, seni eğitendir.	خَيْرُ الْأَبَاءِ مَنْ عَلَّمَكَ	Bulunamadı	Sosyal Hayat
2786	İmanınızı yüceltiniz.	عَظِّمُوا إِيْمَانَكُمْ	Bulunamadı	İman
2787	Hayâ, imanın süsüdür.	الْحَيَاءُ زِينَةُ الْإِيمَانِ	Bulunamadı	İman-Ahlak
2788	Sabretmek imanın yarısıdır.	الصَّبْرُ نِصْفُ الْإِيمَانِ	Sahih	Din-Ahlak
2789	Oruç sabrın yarısıdır.	الصِّيَامُ نِصْفُ الصَّبْرِ	Zayıf	Fıkıh-Ahlak
2790	Sahur vakti kalkıp sahur yapınız. Çünkü sahurda bereket vardır.	تَسَحَّرُوا؛ فَإِنَّ فِي السَّحُورِ بَرَكَةً	Sahih	Fıkıh-Sosyal Hayat
2791	En faziletli ahlak, tevazudur.	أَفْضَلُ خُلُقٍ: التَّوَاضُعُ	Bulunamadı	Ahlak
2792	Yumuşak başlılık (uyumluluk) hikmetin başıdır.	الرَّفْقُ رَأْسُ الْحِكْمَةِ	Zayıf	Ahlak
2793	Konuşmadan önce selam vermek gerekir.	السَّلَامُ قَبْلَ الْكَلَامِ	Zayıf	Ahlak
2794	Kardeşlerinize değer veriniz. Gerçek şu ki her müminin kıyamet gününde şefaathakki vardır.	اسْتَكْبِرُوا مِنَ الْإِخْوَانِ؛ فَإِنَّ لِكُلِّ مُؤْمِنٍ شَفَاعَةً يَوْمَ الْقِيَامَةِ	Mevzu	Ahlak-Ahret
2795	Susmak, kişiyi hikmet sahibi kılar.	الصَّمْتُ يُورِثُ الْحِكْمَةَ	Mevzu	Ahlak
2796	En faziletli söz, doğru sözdür.	أَفْضَلُ اللَّسَانِ: لِسَانُ صِدْقٍ	Mevzu	Ahlak
2797	Doğruluk kurtarıcı yalan söylemek ise helak edicidir.	الصِّدْقُ يُنْجِي، وَالْكَذِبُ يُهْلِكُ	Bulunamadı	Ahlak
2798	Gerçek şu ki Allah, bir fasık medh edildiği zaman öfkelenir.	إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى لَيَغْضَبُ إِذَا مَدَحَ النَّاسَ	Zayıf	Allah-Kul İlişkisi-Ahlak
2799	Kişinin (yüz) güzelliği, lisanının güzelliğindedir.	جَمَالُ الرَّجُلِ فَصَاحَةُ لِسَانِهِ	Mevzu	Sosyal Hayat
2800	Gerçek şu ki Allah güzeldir ve güzelliği sever.	إِنَّ اللَّهَ جَمِيلٌ يُحِبُّ الْجَمَالَ	Sahih	Allah-Kul İlişkisi-Ahret
2801	Helal olanları yiyiniz. Haram olanlardan uzak durunuz.	كُلُوا الْحَلَالَ، وَاجْتَنِبُوا الْحَرَامَ	Zayıf	Fıkıh-Sosyal Hayat
2802	Sevgi, (insanlara) birbirlerinden miras olarak kalır.	الْحُبُّ يَتَوَارَثُ	Zayıf	Sosyal Hayat
2803	Kişi arkadaşının dini üzeredir.	الْمَرْءُ عَلَى دِينِ خَلِيلِهِ	Sahih	Din-Ahlak
2804	Gözlerin zinası (harama) bakmaktır.	زَنَا الْعَيْنَيْنِ النَّظَرُ	Sahih	Fıkıh-Ahlak
2805	Gerçek şu ki Allah tövbe eden genci sever.	إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ التَّائِبَ التَّائِبَ	Zayıf	Tövbe
2806	Süt emme (insan) tabiatını değiştirir.	الرِّضَاعُ يُغَيِّرُ الطَّبَاعَ	Zayıf	Fıkıh
2807	Helal rızık peşinde koşmak cihattır.	طَلَبُ الْحَلَالِ جِهَادٌ	Zayıf	Cihad-Fıkıh
2808	Amellerin en faziletlisi, en zor olanıdır.	أَفْضَلُ الْأَعْمَالِ أَصْعَبُهَا	Mevzu	Fıkıh-Ahlak
2809	Ekmeğe hürmet ediniz. Çünkü o, gök ve yerin bereketlerindedir.	أَكْرِمُوا الْخُبْزَ فَإِنَّ مِنْ بَرَكَاتِ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ	Zayıf	Ahlak-Sosyal Hayat
2810	Kalp çok yeme-içme sebebiyle ölür.	يَمُوتُ الْقَلْبُ مِنْ كَثْرَةِ الطَّعَامِ وَالشَّرَابِ	Bulunamadı	Tıp-Ahlak
2811	Açın gülmesi, tokun ağlamasından daha hayırlıdır.	صَحْحُكَ الْجَائِعِ خَيْرٌ مِنْ بَكَاءِ الشَّبْعَانِ	Bulunamadı	Sosyal Hayat

2812	En hayırlı rızık, sana yetecek olandır.	خَيْرُ الرِّزْقِ مَا يَكْفِي	Sahih	Ahlak-Sosyal Hayat
2813	İnsanların en kötüsü tek başına yemek yiyendir.	شَرُّ النَّاسِ، مَنْ أَكَلَ وَحْدَهُ	Zayıf	Ahlak-Sosyal Hayat
2814	Fakirler, Allah'ın dostlarıdır.	الْفُقَرَاءُ أَصْدِقَاءُ اللَّهِ تَعَالَى	Mevzu	Allah-Kul İlişkisi
2815	Dünyada ipek giyen (erkek) ahiret hayatında giyemeyecektir.	مَنْ لَيْسَ الْحَرِيرَ فِي الدُّنْيَا، لَمْ يَلْبَسْهُ فِي الْآخِرَةِ	Sahih	Fıkıh-Ahiret
2816	Cennet, iyilerin yurduudur.	الْجَنَّةُ دَارُ الْأَبْرَارِ	Bulunamadı	Ahlak-Ahiret
2817	Allah'ın emir ve yasaklarına ihtimam, imandandır.	الْغَيْرَةُ مِنَ الْإِيمَانِ	Sahih	İman-Ahlak
2818	Tembellik, kalbi daraltır.	الْبَطَالَةُ تَقَاءُ الْقَلْبِ	Bulunamadı	Ahlak
2819	Çalışın! Zira herkes ne için yaratılmışsa ona erişecektir.	اعْمَلُوا؛ فَكُلُّ مُيَسَّرٍ لِمَا خُلِقَ لَهُ	Sahih	Ahlak-Sosyal Hayat
2820	Gece (ibadet için kalkan kimsenin) gündüz yüzü güzel olur.	مَنْ قَامَ بِاللَّيْلِ؛ حَسُنَ وَجْهُهُ بِالنَّهَارِ	Mevzu	Fıkıh-Sosyal Hayat
2821	Allah'a en sevimli olan ameller, azda olsa devamlı olandır.	أَحَبُّ الْأَعْمَالِ إِلَى اللَّهِ: أَدْوَمُهَا وَإِنْ قَلَّ	Sahih	Allah-Kul İlişkisi-Fıkıh
2822	Bütün hastalıkların başı soğuktur.	أَصْلُ كُلِّ الدَّاءِ: الْبُرْدُ	Mevzu	Tıp
2823	Mide her türlü hastalığın evidir.	الْمَعِدَةُ بَيْتُ كُلِّ دَاءٍ	Mevzu	Tıp
2824	Bir hastalığın ilacı zıddı ile bilinebilir.	الْمُعَاجَلَةُ بِالْأَضْدَادِ	Mevzu	Tıp
2825	Ameller niyetlere göredir.	إِنَّمَا الْأَعْمَالُ بِالنِّيَّاتِ	Sahih	Din-Ahlak
2826	İstişare eden pişman olmaz.	مَا نَدِمَ مَنْ اسْتَشَارَ	Zayıf	Sosyal Hayat
2827	Kim bir kardeşinin ihtiyacını giderirse, Allah da onun ihtiyacını giderir.	مَنْ كَانَ فِي حَاجَةِ أَخِيهِ؛ كَانَ اللَّهُ فِي حَاجَتِهِ	Sahih	Allah-Kul İlişkisi-Sosyal-Hayat
2828	Âlimin âbide üstünlüğü, benim ümmetime üstünlüğüm gibidir.	فَضْلُ الْعَالِمِ عَلَى الْعَابِدِ، كَفَضْلِي عَلَى أُمَّتِي	Mevzu	Peygamber-Alim
2829	Güzel ahlak dinin yarısıdır.	حُسْنُ الْخُلُقِ نِصْفُ الدِّينِ	Zayıf	Din-Ahlak
2830	Sadaka vererek rızığınız için Allah'tan (bolluk) isteyin.	اسْتَعِينُوا عَلَى الرِّزْقِ بِالصَّدَقَةِ	Zayıf	Allah-Kul İlişkisi-Ahlak
2831	Sözün en güzelini söyleyiniz. Yemeğin en güzelini yiyiniz.	أَطْعَمُوا الطَّعَامَ، وَأَطِيبُوا الْكَلَامَ	Sahih	Ahlak-Sosyal Hayat
2832	Zenginlik, gönül zenginliğidir.	الْغِنَى: غِنَى النَّفْسِ	Sahih	Ahlak
2833	Dinin afeti, hevaya tabi olmaktır.	أَفَةُ الدِّينِ الْهَوَى	Zayıf	Din-Ahlak
2834	Allah'ın sevgisinin belirtisi, Allah'ın zikrini sevmektir. Allah'ın sevmemesinin belirtisi ise Allah'ın zikrini sevmemektir.	عَلَامَةُ حُبِّ اللَّهِ: حُبُّ ذِكْرِهِ، وَعَلَامَةُ بُغْضِ اللَّهِ: بُغْضُ ذِكْرِهِ	Mevzu	Allah-Kul İlişkisi-Zikir
2835	Allah'ı zikretmek kalbe şifadır.	ذِكْرُ اللَّهِ شِفَاءُ الْقُلُوبِ	Zayıf	Zikir
2836	Zikir sadakadan daha hayırlıdır.	الذِّكْرُ خَيْرٌ مِنَ الصَّدَقَةِ	Mevzu	Zikir
2837	Ölülerinize لا اله الا الله sözünü telkin ediniz!	لَقِّنُوا أَمْوَاتَكُمْ "لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ"	Sahih	Dua
2838	Sizden kimin son sözü "lailaheillallah" olursa cennete girer.	مَنْ كَانَ آخِرَ كَلَامِهِ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ؛ تَخَلَ الْجَنَّةَ	Sahih	Din-Ahiret

Manzum Bin Hadislerde Yer Alan Rivayetler

İsmail Sâdık Kemâl, Bin Ehâdîs Şerhi (Âsâr-ı Kemal).

2839	Dünyada ve ahirette kalacağın kadar çalış! Allah'a olan ihtiyacını gözeterek çalış ve cehennem ateşine dayanabileceğin ölçüde günah işle!	إِعْمَلْ لِذُنُوبِكَ بِقَدْرِ مَقَامِكَ فِيهَا، وَعَمَلْ لِأَخْرَجِكَ بِقَدْرِ بِقَاتِكَ فِيهَا، وَعَمَلْ لِلَّهِ بِقَدْرِ حَاجَتِكَ إِلَيْهِ، وَعَمَلْ لِلنَّارِ بِقَدْرِ صَبْرِكَ عَلَيْهَا	Bulunamadı	Ahlak- Ahiret- Günah
2840	Sadaka ile rızkın verilmesini isteyiniz.	اسْتَنْزِلُوا الرِّزْقَ بِالصَّدَقَةِ	Zayıf	Ahlak
2841	İhtiyaçlarınızı izzet-i nefis ile isteyiniz. Çünkü işler, önceden belirlenen ölçülere göre (kader dahilinde) gerçekleşir.	اطْلُبُوا الْحَوَائِجَ بَعِزَّةِ الْأَنْفُسِ؛ فَإِنَّ الْأُمُورَ تَجْرِي بِالْمَقَادِيرِ	Zayıf	Ahlak- Kader
2842	Allah dört grup insana kıyamet günü rahmet nazarıyla bakmaz: Anne-babasına isyan eden, yaptığı iyiliği başa kakan, içki içmeye devam eden, kaderi yalanlayan.	أَرْبَعَةٌ لَا يَنْظُرُ اللَّهُ إِلَيْهِمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ: الْعَاقُّ، وَالْمَنَانُ، وَمُدْمِنُ الْخَمْرِ، وَمُكْذِبُ الْقَدْرِ	Zayıf	İman- Ahlak- Ahiret
2843	İstişare eden pişman olmaz, istihare yapan hayal kırıklığına uğramaz.	مَا نَدِمَ مَنْ اسْتَشَارَ، وَمَا خَابَ مَنْ اسْتَحَارَ	Zayıf	Sosyal Hayat
2844	Süt emme (insan) tabiatını değiştirir.	الرِّضَاعُ يُغَيِّرُ الطَّبَاعَ	Zayıf	Fıkıh
2845	Şahsiyet sahibi (cömert) söz verdiğinde yerine getirir. Gücü yeterken affetmeyi bilir.	الْكَرِيمُ إِذَا وَعَدَ وَفَّى، وَإِذَا قَدَرَ عَفَا	S.Sözü	Ahlak-Af
2846	Yumuşak başlılık (uyumluluk) hikmetin başıdır.	الرِّفْقُ رَأْسُ الْحِكْمَةِ	Zayıf	Ahlak
2847	Âlimlere tabi olunuz! Çünkü onlar dünyanın kandili ahiretin lambalarıdır.	اتَّبِعُوا الْعُلَمَاءَ؛ فَإِنَّهُمْ سِرَاجُ الدُّنْيَا، وَمَصَابِيحُ الْآخِرَةِ	Mevzu	Alim- Ahiret
2848	Kötü arkadaştan sakın, çünkü onunla tanıırsın.	إِيَّاكَ وَقَرِينَ السُّوءِ؛ فَإِنَّكَ بِهِ تُعْرِفُ	Mevzu	Ahlak- Sosyal Hayat
2849	Dünya sevgisi her hatanın başıdır.	حُبُّ الدُّنْيَا رَأْسُ كُلِّ خَطِيئَةٍ	Mevzu	Ahlak- Dünya
2850	Bataklıkta biten yosundan sakının. (kötü bir çevrede yetişen güzel kadın)	إِيَّاكُمْ وَخَضِرَاءَ الْيَمَنِ	Zayıf	Ahlak- Kadın
2851	Evladın az olması iki zenginlikten biridir.	فَلَةُ الْعِيَالِ أَحَدُ التَّسَارِينِ	Zayıf	Sosyal Hayat
2852	Kolaylıkta ve zorlukta Allah'tan kork!	اتَّقِ اللَّهَ فِي عُسْرِكَ وَيُسْرِكَ	Zayıf	Allah-Kul İlişkisi
2853	Allah'a iman ettikten sonra en kıymetli amel, insanlara karşı sevgidir.	أَفْضَلُ الْأَعْمَالِ بَعْدَ الْإِيمَانِ بِاللَّهِ: التَّوَدُّدُ إِلَى النَّاسِ	Zayıf	İman- Ahlak
2854	Farzlardan sonra Allah katında en kıymetli amel çok fakir bir kimseyi doyurmak, borcunu ödemek veya ondan bir sıkıntıyı gidermektir.	أَفْضَلُ الْأَعْمَالِ إِلَى اللَّهِ بَعْدَ الْفَرَائِضِ: مَنْ أَطْعَمَ مَسْكِينًا مِنْ جُوعٍ، أَوْ دَفَعَ عَنْهُ مَغْرَمًا، أَوْ كَشَفَ عَنْهُ كَرْبًا	Zayıf	Fıkıh- Ahlak
2855	Gerçek şu ki cezası en çabuk verilecek günah zulümdür/haksızlıktır.	أَعْجَلُ الْأَشْيَاءِ عُقُوبَةُ الْبَغْيِ	Zayıf	Fıkıh
2856	Güler yüzlü davranmak, misafir etmekten daha önemlidir	الْبَشَاشَةُ خَيْرٌ مِنَ الْقَرَى	Mevzu	Ahlak- Sosyal Hayat
2857	Bir kimse Hz. Peygamber'e: "Ne zaman iyi bir mümin olurum?" diye sorunca: "Allah'ı sevdiğiniz zaman" cevabını verdi. Bunun üzerine "Ne zaman Allah'ı severim?" sorusunu sordu. Cevap olarak: "O'nun resulünü sevdiğiniz vakit" buyurdular. "Ne zaman resulünü severim?" diye sorunca şu cevabı verdi: "O'nun yoluna tabi olup, sünnetiyle amel edip, onun sevdiğini sevip sevmediğini sevmeyip dostlarına dost olup düşmanlarına düşmanlık beslediğin zaman. İnsanların iman bakımından farklılıkları bana olan sevgilerindeki farklılık gibidir. Aynı şekilde insanların küfür bakımından farklılıkları, bana olan öfkelerindeki farklılık gibidir."	قِيلَ لِرَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: مَتَى أَكُونُ مُؤْمِنًا صَادِقًا؟ قَالَ: إِذَا أَحْبَبْتَ اللَّهَ، فَقَالَ مَتَى أَحْبَبُ اللَّهَ؟ قَالَ: إِذَا أَحْبَبْتَ رَسُولَهُ، وَقِيلَ: مَتَى أَحْبَبُ رَسُولَهُ؟ قَالَ: إِذَا اتَّبَعْتَ طَرِيقَتَهُ، وَاسْتَعْمَلْتَ سُنَّتَهُ، وَأَحْبَبْتَ بَحْبِيهِ، وَأَبْغَضْتَ بِبُغْضِهِ، وَوَالَيْتَ بِوَالِيَّتِهِ، وَعَادَيْتَ بِعَادَاتِهِ، وَتَقَاوَتَ النَّاسِ فِي الْإِيمَانِ عَلَى قَدْرِ تَفَاوُتِهِمْ فِي مَحَبَّتِي، وَبِتَفَاوُتِ فِي الْكُفْرِ عَلَى قَدْرِ تَفَاوُتِهِمْ فِي بُغْضِي	Mevzu	Allah- Peygamber -Kul İlişkisi- İman

2858	Hiz. Peygamber'e: "Sevgi besleyip ikram etmeyi ve iyilik yapmayı emrettiğın Â-i Muhammed kimlerdir?" diye sorulunca: "Bana temiz bir kalp ve vefa ile ihlasla iman edenlerdir" diye cevap verdi. "Peki onların alameti nedir?" diye sorulunca: "Benim sevgimi her şeye tercih etmeleri, Allah'ı zikre devam edip beni de kalplerinde daima hatırdta tutmalarıdır." Başka bir rivayette "onların alameti, beni hatırlamaya devam edip bana salavat getirmeleridir" ifadesi vârit olmuştur.	قَبِيلَ لِرَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: مَنْ أَلَّ مُحَمَّدٍ الَّذِينَ أَمْرًا بِحُبِّهِمْ؟ وَإِكْرَامِهِمْ، وَالْبِرُّ بِهِمْ؟ فَقَالَ أَهْلُ الصَّفَاءِ وَالْوَفَاءِ، مَنْ أَمَنَ بِي، وَأَخْلَصَ، فَقِيلَ: وَمَا عَلَامَتُهُمْ؟ فَقَالَ: إِيثَارُ مَحَبَّتِي عَلَى كُلِّ مَحْبُوبٍ، وَاشْتِغَالُ الْبَاطِنِ بِذِكْرِي بَعْدَ ذِكْرِ اللَّهِ، وَفِي أُخْرَى عَلَامَتُهُمْ: إِدْمَانُ ذِكْرِي، وَالْإِكْتِرَارُ مِنَ الصَّلَاةِ عَلَيَّ	Mevzu	Peygamber -İman-Ehli Beyt-Zikir
2859	"Ey Allah'ın Resulü! Sana inanmanın en kuvvetlisi nedir? denildi." Hiz. Peygamber: "Beni görmediğı halde özlemle bana iman eden, o imanda sâdik olan ve bana olan muhabbetinde sâdik olandır. Bu (özlemle) beni görmek için sahip olduğu her şeyi (başka bir rivayette, yeryüzü dolusu altını olsa) vermek ister. İşte o mümin bana hakiki manada inanmış ve bana ihlaslı bir şekilde muhabbet duymuştur" buyurdu.	قَبِيلَ لِرَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: مَنْ الْقَوِيُّ فِي الْإِيمَانِ بِكَ؟ فَقَالَ: مَنْ أَمَنَ بِي وَلَمْ يَرِنِي؛ فَإِنَّهُ مُؤْمِنٌ بِي عَلَى شَوْقٍ مِنْهُ، وَصِدْقٍ مِنْهُ، وَصِدْقٍ فِي مَحَبَّتِي، وَعَلَا ذَلِكَ مِنْهُ أَنَّهُ يَوَدُّ رُؤْيِي، بِجَمِيعِ مَا يَمْلِكُ (وَفِي الْأُخْرَى: يَمْلِكُ الْأَرْضَ ذَهَبًا، ذَلِكَ الْمُؤْمِنُ بِي حَقًّا، وَالْمُخْلِصُ فِي مَحَبَّتِي صِدْقًا)	Mevzu	Peygamber -İman-Ahlak
2860	"Ey Allah'ın Resulü! Sana salât getirenler hakkında ne dersin? Senin yanında olmayan ve senden sonra gelenler durumu ne olacak?" diye sorulunca Hiz. Peygamber: "Bana muhabbetle salat edeni işitir ve onu tanırım. Onların dışındaki salatlar ise bana (bir melek tarafından) arz olunur" şeklinde cevap verdi.	قَبِيلَ لِرَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: أَرَأَيْتَ صَلَاةَ الْمُصَلِّينَ عَلَيْكَ مِمَّنْ غَابَ عَنْكَ، وَمَنْ يَأْتِي بِعَدُوكَ مَا خَالَهْمَا عِنْدَكَ؟ فَقَالَ: أَسْمَعُ صَلَاةَ أَهْلِ مَحَبَّتِي وَأَعْرِفُهُمْ، وَتُعْرَضُ عَلَيَّ صَلَاةٌ غَيْرُهُمْ عَرَضًا	Mevzu	Peygamber -Salât
2861	Adem su ve çamur arasında iken (balçık) ben peygamberdim.	كُنْتُ نَبِيًّا وَأَدَمَ بَيْنَ الْمَاءِ وَالطِّينِ	Mevzu	Peygamber -Yaratılış
2862	İlim talep eden kimseye, kırk yıllık geçineceğı nafakası da olsa zekat vermek caizdir.	يَجُوزُ دَفْعُ الزَّكَاةِ لِطَالِبِ الْعِلْمِ، وَلَوْ كَانَ نَقْفَةً أَرْبَعِينَ سَنَةً	Mevzu	Fıkıh-İlim
2863	Yaptığımız işlere kulluk niyetiyle başlayıp risaleti övünüz	إِنْدُوا بِالْعِبُودِيَّةِ وَتَنُوا بِالرِّسَالَةِ	Zayıf	Din
2864	Gözlerinizin ibadetten payını Kur'an ve sayfalarda var olanlara bakarak verin.	أَعْطُوا أَعْيُنَكُمْ حَظَّهَا مِنْ عِبَادَةِ النَّظْرِ فِي الْمِصْحَفِ، وَهُوَ مَا جُمِعَ فِيهِ الْقُرْآنُ، أَوْ الصُّحُفُ	Zayıf	Fıkıh-Kur'an
2865	Cennet ehlinin çoğunluğu eblehlerdir (saf kimselerdir). Akıllıların mertebesi ise illiyiindir.	أَكْثَرُ أَهْلِ الْجَنَّةِ: الْبُهْلَةُ، وَالْعُقْلَاءُ فِي عِلِّيِّينَ	Zayıf	Ahiret-Cennet ehli
2866	Ey Ebû Hureyre! Kalemin aleyhinde yazmamasını istemez misin? Evet isterim Ey Allah'ın Resulü. O zaman farzları yerine getir, Allah'ın haram kıldıklarından uzak dur ve seni ilgilendirmeyen konuda konuşma!	يَا أَبَا هُرَيْرَةَ أَمَا تُرِيدُ أَنْ لَا يَجْرِي عَلَيْكَ الْقَلَمُ؟ قَالَ: نَعَمْ يَا رَسُولَ اللَّهِ، قَالَ: أَدِّ فَرَايِضَ اللَّهِ، وَكُفَّ عَنِ مَحَارِمِ اللَّهِ، وَدَعَّ الْكَلَامَ فِيمَا لَا يَعْينُكَ	Bulunamadı	Peygamber -Din-Sahabe
2867	Salih veya facir her müminin arkasında namaz kılınız.	صَلُّوا خَلْفَ كُلِّ بَرٍّ وَفَاجِرٍ	Zayıf	Fıkıh
2868	Allah'ın ahlakı ile ahlaklanınız.	تَخَلَّقُوا بِأَخْلَاقِ اللَّهِ	Mevzu	Ahlak
2869	Nefsin senin bineğindir. Ona nezaketle muamele et.	تَفَسَّنِكَ مَطِيئَتِكَ؛ فَارْفُقْ بِهَا	Bulunamadı	Ahlak
2870	Siz koca-karı dinini yaşayınız.	عَلَيْكُمْ بَيْنَ الْعَجَائِزِ	Mevzu	İman-Sosyal Hayat
2871	Bir kimse ederi on dirhem olan ve bir dirhem de olsa içinde haram bulunan bir elbise içinde namaz kılsa, söz konusu elbise üzerinde olduğu sürece o kişinin namazı kabul edilmez.	مَنْ صَلَّى فِي ثَوْبٍ قِيمَتُهُ عَشْرَةُ دَرَاهِمٍ، وَفِيهِ دِرْهَمٌ حَرَامٌ؛ لَمْ تُقْبَلْ لَهُ صَلَاةٌ مَا كَانَ عَلَيْهِ	Zayıf	Fıkıh
2872	Müminlerin güzel gördükleri, Allah katında da güzeldir.	مَا رَأَاهُ الْمُؤْمِنُونَ حَسَنًا؛ فَهُوَ عِنْدَ اللَّهِ حَسَنٌ	Mevkuf	Allah-Kul İlişkisi

2873	(Kişinin) Eğer kalbi boyun eğerse diğer uzuvları da boyun eğer.	أَوْ خَسَعَ قَلْبُهُ؛ لَخَسَعَتْ جَوَارِحُهُ	Zayıf	Ahlak
2874	Öd ağacının balı bozması gibi, öfke de imanı ifsad eder.	أَلْعَصْبُ يُفْسِدُ الْإِيمَانَ كَمَا يُفْسِدُ الصَّبْرُ الْعَسَلَ	Zayıf	İman-Ahlak
2875	Müslüman olmadan önceki iyilikler İslam'a girdikten sonra makbul olur (karşılığı verilir).	حَسَنَاتُ الْكُفَّارِ مَقْبُولَةٌ بَعْدَ إِسْلَامِهِمْ	Bulunamadı	Din
2876	İşlerinizde acze düşüp şaşırduğunuz zaman kabir ehlinen yardım dileyin.	إِذَا تَحَيَّرْتُمْ فِي الْأُمُورِ، فَاسْتَعِينُوا مِنْ أَهْلِ الْقُبُورِ	Mevzu	Teveşül
2877	Bildikleriyle amel edene Allah bilmediklerinin yolunu açar.	مَنْ عَمِلَ بِمَا عَلِمَ وَرَبَّهُ اللَّهُ تَعَالَى عَلِمَ مَا لَمْ يَعْلَمْ	Mevzu	İlim
2878	Allah şöyle buyurdu: yere göğe sığmadım ama kulumun kalbine sığımdım.	قَالَ اللَّهُ مَا وَسَعَنِي أَرْضِي وَلَا سَمَائِي، وَوَسَعَنِي قَلْبُ عَبْدِي	Mevzu	Allah-Kul İlişkisi
2879	Allah gönderdiği peygamberleri güzel yüzlü, güzel isimli, güzel sesli göndermiştir.	مَا بَعَثَ اللَّهُ رَسُولًا، إِلَّا كَانَ حَسَنَ الْوَجْهِ، حَسَنَ الْأَسْمِ، حَسَنَ الصَّوْتِ	Zayıf	Allah-Peygamber
2880	Kim Kur'an'ı kendi görüşlerine göre tefsir ederse küfre düşer.	مَنْ فَسَّرَ الْقُرْآنَ بِرَأْيِهِ؛ فَقَدْ كَفَرَ	Bulunamadı	Kur'an-Tefsir-İman
2881	İnsanlar uykudadır. Öldükleri zaman uyanırlar.	النَّاسُ نِيَامٌ، فَإِذَا مَاتُوا انْتَبَهُوا	S.Sözü	Sosyal Hayat
2882	Olacakları belirledim, düzeni yerli yerince planladım, işlerin hükmünü ortaya koydum. Bunlardan razı olan benden razı olmuş demektir.	قَدَّرْتُ الْمَقَادِيرَ، وَدَبَّرْتُ التَّدَابِيرَ، وَأَحْكَمْتُ الصُّنُوعَ، فَمَنْ رَضِيَ؛ قَلَهُ الرِّضَا مِنِّي	Mevzu	Allah-Kul İlişkisi-Kader
2883	Beşikten mezara kadar ilmi talep ediniz.	اطلبوا العلم من المهد إلى اللحد	Mevzu	İlim
2884	Hakşinaslık, Ömer'in yanında dost bırakmadı.	مَا تَرَكَ الْحَقُّ لِعُمَرَ مِنْ صَدِيقٍ	Zayıf	Sahabe-Ahlak
2885	Düşmanlarınızla cihad ettiğiniz gibi arzu ve isteklerinizle de cihad ediniz.	جَاهِدُوا أَهْوَاءَكُمْ، كَمَا تُجَاهِدُونَ أَعْدَاءَكُمْ	S.Sözü	Cihad-Ahlak
2886	(Kolay ve adaletli bir şeriat olan) Haniflikle gönderildim.	بُعِثْتُ بِالْحَنِيفِيَّةِ السَّمْحَةِ	Zayıf	Peygamber-Din
2887	Farzları yerine getirmekle emredildiğim gibi insanlarla güzel muamelede bulunmakla da emredildim.	أُمِرْتُ بِمُذَارَاةِ النَّاسِ، كَمَا أُمِرْتُ بِالْفَرَائِضِ	Zayıf	Peygamber-Sosyal Hayat
2888	İslam temizdir, öyleyse siz de temiz olunuz. Çünkü cennete ancak temiz olanlar girecektir.	إِنَّ الْإِسْلَامَ نَظِيفٌ، فَتَنْظِفُوا، فَإِنَّهُ لَا يَدْخُلُ الْجَنَّةَ إِلَّا نَظِيفٌ	Zayıf	Din-Ahiret
2889	İnsanoğlu benden fayda bulması için onları var ettim. Yoksa onlardan bana bir fayda gelmesi için değil.	خَلَقْتُ الْخَلْقَ؛ لِيَرْبِحُوا عَلَيَّ، لَا لِأَرْبِحَ عَلَيْهِمْ	Mevzu	Allah-Kul İlişkisi-Yaratılış
2890	Dünya ahiretin tarlasıdır.	الدُّنْيَا مَرْعَى الْأَجْرَةِ	Mevzu	Dünya-Ahiret
2891	Cennet ehlinen bir grup vardır ki Allah kendini onlardan sakınmaz, gizlemez.	صِنْفٌ مِنْ أَهْلِ الْجَنَّةِ لَا يَسْتَتِرُ الرَّبُّ عَنْهُمْ وَلَا يَخْتَجِبُ	Mevzu	Allah-Kul İlişkisi
2892	Namaz dînin direğidir; kim namazını kılsa dînini ayakta tutar, kim de namazı terk ederse dînini yıkar	الصَّلَاةُ عِمَادُ الدِّينِ، فَمَنْ أَقَامَهَا؛ فَقَدْ أَقَامَ الدِّينَ، وَمَنْ تَرَكَهَا؛ فَقَدْ هَدَمَ الدِّينَ	Zayıf	Din-Fıkah
2893	Sevdiklerim kubbelerimin altındadır. Benden başkası onları tanımaz.	أَوْلِيَائِي تَحْتَ قِبَابِي لَا يَعْرِفُهُمْ غَيْرِي	Bulunamadı	Peygamber-Ümmet
2894	Kur'an, kendisini sevmeyene zordur, zor sayılır. Ona tabi olan için ise kolaydır, o, hakemdir. Benim hadislerim de sevmeyene zordur, zor sayılır. Ona tabi olan için ise kolaydır, o da hakemdir. Kim benim hadisime tutunur, onu ezberler, anlar ise Kur'an'ı da bir araya getirmiş (anlamış, idrak etmiş) olur. Kim de Kur'an'ı ve hadisimi önemsemezse dünya ve ahireti hüsrana uğrar.	الْقُرْآنُ صَعْبٌ مُسْتَصْعَبٌ عَلَى مَنْ كَرِهَهُ، مُيسَّرٌ عَلَى مَنْ تَبِعَهُ، وَهُوَ الْحَكْمُ، وَحَدِيثِي صَعْبٌ مُسْتَصْعَبٌ، وَهُوَ الْحَكْمُ، فَمَنْ اسْتَمْسَكَ بِحَدِيثِي وَفَهِمَهُ وَحَفِظَهُ؛ جَامِعَ الْقُرْآنَ، وَمَنْ تَهَاوَنَ بِالْقُرْآنِ وَبِحَدِيثِي؛ خَسِرَ الدُّنْيَا وَالْآخِرَةَ	Zayıf	Kur'an-Sünnet-Ahiret

2895	Sünnete uygun yapılan az bir amel, bidate dayalı yapılan çok amelden daha hayırlıdır.	عَمَلٌ قَلِيلٌ فِي سُنَّةٍ، خَيْرٌ مِنْ عَمَلٍ كَثِيرٍ فِي بَدْعَةٍ	Zayıf	Sünnet
2896	Allah, kulu sünnete tabi olmasından dolayı cennete koyar.	إِنَّ اللَّهَ لَيُدْخِلُ الْعَبْدَ الْجَنَّةَ بِالسُّنَّةِ يَتَمَسَّكُ بِهَا	Zayıf	Sünnet-Ahret
2897	Ümmetin bozulduğu bir zamanda sünnetimle amel edene şehit sevabı vardır.	الْمُتَمَسِّكُ بِسُنَّتِي عِنْدَ فَسَادِ أُمَّتِي؛ لَهُ أَجْرُ شَهِيدٍ	Zayıf	Sünnet-Şehitlik
2898	Hz. Muhammed'in âlini sevmek ateşten kurtuluştur. O'nun âlini sevmek Sırat'tan geçmektir. Onun âline sahip çıkmak azaptan emin olmaktır.	حُبُّ آلِ مُحَمَّدٍ بَرَاءَةٌ مِنَ النَّارِ، وَحُبُّ آلِ مُحَمَّدٍ جَوَازٌ عَلَى الصِّرَاطِ، وَالْوَلَايَةُ لِآلِ مُحَمَّدٍ أَمَانٌ مِنَ الْعَذَابِ	Mevzu	Peygamber - Ehl-i Beyt Sevgisi
2899	Kim sahâbilerime söverse Allah'ın, meleklerin ve bütün insanların lâneti o kimsenin üzerine olsun. Böyle birinin kıyamet gününde ne tövbesi ne de fidyesi kabul edilir.	مَنْ سَبَّ أَصْحَابِي؛ فَعَلَيْهِ لَعْنَةُ اللَّهِ وَالْمَلَائِكَةِ وَالنَّاسِ أَجْمَعِينَ، وَلَا يُقْبَلُ مِنْهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ صَرْفًا وَلَا عَدْلًا	Zayıf	Peygamber -Sahabe-Ahret
2900	Allah, nebiler ve resuller dışındaki bütün insanlara ahabımı seçkin kıldı. Ashabımın hepsi saygın kimselerdir. Onlardan Ebû Bekir, Ömer, Osman ve Ali'yi daha da seçkin kıldı.	إِنَّ اللَّهَ اخْتَارَ أَصْحَابِي عَلَى جَمِيعِ الْعَالَمِينَ، سِوَى النَّبِيِّينَ وَالْمُرْسَلِينَ، وَاخْتَارَ لِي مِنْ أَصْحَابِي أَرْبَعَةً: أَبَا بَكْرٍ، وَعُمَرَ، وَعُثْمَانَ، وَعَلِيًّا، فَجَعَلَهُمْ خَيْرَ أَصْحَابِي، وَفِي أَصْحَابِي كُلُّهُمْ خَيْرٌ	Zayıf	Peygamber -Sahabe
2901	Ey İnsanlar! Ashabımı, akrabamı, eşimi-dostumu, koruyup gözetiniz! Onlardan biri sizden mazlum olarak hak istemesin, çünkü onlara haksızlık bir felakettir, yarın kıyamet günü bağışlanmaz.	أَيُّهَا النَّاسُ احْفَظُونِي فِي أَصْحَابِي وَأَصْهَارِي وَأَخْتَانِي، لَا يَطْلُبَنَّكُمْ أَحَدٌ مِنْهُمْ بِمَظْلَمَةٍ؛ فَإِنَّهَا مَظْلَمَةٌ لَا تُوهَبُ فِي الْقِيَامَةِ عَدَا	Zayıf	Peygamber -Sahabe-Ehl-i Beyt Sevgisi-Ahret
2902	Ashabımı, akrabalarımı koruyup gözetiniz. Kim onları koruyup gözetirse, Allah'ta dünya ve ahirette onu koruyup gözetir. Kim onları koruyup gözetmezse, Allah onu terk eder. Allah kimi de terk ederse onu yakalaması yakındır.	إِحْفَظُونِي فِي أَصْحَابِي وَأَصْهَارِي فَإِنَّهُ مَنْ حَفَظَنِي فِيهِمْ حَفَظَهُ اللَّهُ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ وَمَنْ لَمْ يَحْفَظْنِي فِيهِمْ تَخَلَّى اللَّهُ عَنْهُ وَمَنْ تَخَلَّى اللَّهُ عَنْهُ يُوْثِقُكُمْ أَنْ يَأْخُذَهُ	Zayıf	Peygamber -Sahabe-Ehl-i Beyt Sevgisi-Ahret
2903	İki salavat arasında yapılan dua reddolunmaz.	الدُّعَاءُ بَيْنَ الصَّلَاتَيْنِ عَلَيَّ لَا يُرَدُّ	Bulunamadı	Dua-Salât
2904	Kim bir kitapta bana salavât ifadesini yazarsa, adım orada durduğu sürece melekler o kimse için istiğfarda bulunur.	مَنْ صَلَّى عَلَيَّ فِي كِتَابٍ؛ لَمْ تَزَلِ الْمَلَائِكَةُ تَسْتَغْفِرُ لَهُ مَا دَامَ اسْمِي فِي ذَلِكَ	Zayıf	Peygamber -Salât
2905	Kim bana on defa selam verirse, sanki köle azat etmiş gibi olur.	مَنْ سَلَّمَ عَلَيَّ عَشْرًا؛ فَكَأَنَّمَا أَعْتَقَ رَقَبَةً	Mevzu	Peygamber -Salât-Din
2906	Kıyamet gününün korkuları ve menzillerinden en çok kurtulacak olanınız bana en çok salavât getirenenizdir.	إِنَّ أَنْجَاكُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ مِنْ أَهْوَالِهَا وَمَوَاطِنِهَا: أَكْثَرُكُمْ عَلَيَّ صَلَاةً	Zayıf	Peygamber -Salât-Ahret
2907	Cuma gecesi ve gündüzü bana salât etmeyi artırın. Çünkü onları sizden bana teslim ederler. Toprak nebilerin cesedini çürütmez. Bir Müslüman bana salât ettiğinde bir melek o salâtı yüklenir ve salât edenin ismiyle birlikte “falanca şöyle şöyle söyledi” diyerek teslim eder.	أَكْثَرُوا مِنَ الصَّلَاةِ عَلَيَّ فِي اللَّيْلِ الزَّهْرَاءِ وَالْيَوْمِ الْأَزْهَرِ فَإِنَّهُمَا يُؤَدِّيَانِ عَنْكُمْ وَإِنَّ الْأَرْضَ لَا تَأْكُلُ أَجْسَادَ الْأَنْبِيَاءِ مَا مِنْ مُسْلِمٍ يَصَلِّي عَلَيَّ إِلَّا حَمَلَهُ مَلَكٌ حَتَّى يُؤَدِّيَهَا إِلَيَّ وَيُسَمِّيهِ حَتَّى إِنَّهُ لَيَقُولُ إِنَّ فُلَانًا يَقُولُ كَذَا وَكَذَا	Bulunamadı	Peygamber -Salât-Yaratılış
2908	Hz. Peygamber'e: Âl-i Muhammed'in kim olduğu soruldu. Hz. Peygamber: “takva ehli olan herkes” cevabını verdi.	سُئِلَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِنْ آلِ مُحَمَّدٍ قَالَ كُلُّ نَعْيٍ	Zayıf	Peygamber - Ümmet-Ahlak
2909	İhlas ve samimiyetle kabrimi ziyaret edip bana komşuluk edene kıyamet günü şefaet ederim.	مَنْ زَارَنِي فِي الْمَدِينَةِ مُحْتَسِبًا؛ كَانَ فِي جَوَارِي، وَكُنْتُ لَهُ شَفِيعًا يَوْمَ الْقِيَامَةِ	Zayıf	Peygamber - Ümmet-Ahret
2910	Vefatımdan sonra (kabrimi) ziyarete gelen sanki hayatta iken beni ziyaret etmiş gibidir.	مَنْ زَارَ قَبْرِي بَعْدَ مَوْتِي كَانَ كَمَنْ زَارَنِي فِي حَيَاتِي	Zayıf	Peygamber -Ümmet

2911	İki haremden birinde Hac veya umre yaparken vefat eden kimseyi Allah kıyamet günü hesapsız diriltir ve azap etmez. Başka bir rivayette "kıyamet günü emin olanlar arasında diriltilir" ifadesi vârit olmuştur.	مَنْ مَاتَ فِي أَحَدِ الْحَرَمَيْنِ حَاجًّا، أَوْ مُعْتَمِرًا؛ بَعَثَهُ اللَّهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ لَا جَسَابَ عَلَيْهِ، وَلَا عَذَابَ، وَفِي رِوَايَةٍ أُخْرَى: بُعِثَ مِنَ الْأَمِينِينَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ	Zayıf	Fıkıh-Ahret
2912	Hacerü'l-Esved'in yanında dua eden kimsenin duasına Allah icabet eder.	مَا مِنْ أَحَدٍ يَدْعُوا اللَّهَ عِنْدَ الرُّكْنِ الْأَسْوَدِ، إِلَّا اسْتَجَابَ اللَّهُ لَهُ	Zayıf	Dua
2913	Bir kimse Mültezem'de dua ederse mutlaka karşılık verilir.	مَا دَعَا أَحَدٌ بِشَيْءٍ فِي هَذَا الْمُلْتَزَمِ، إِلَّا اسْتُجِيبَ لَهُ	Mevzu	Dua
2914	Adem peygamber şöyle dedi: Hiçbir peygamberin gözünde günah lekesi yoktur ki kalbinde günah lekesi nasıl bulunabilir?	قَالَ سَيِّدُ وَوَلَدِ آدَمَ عَلَيْهِ السَّلَامُ مَا كَانَ لِنَبِيِّ أَنْ تَكُونَ لَهُ خَائِنَةٌ الْأَعْيُنِ فَكَيْفَ أَنْ تَكُونَ لَهُ خَائِنَةٌ الْقَلْبِ	Bulunamadı	Peygamber-Günah-Yaratılış
2915	Allah mahlûkâtını yaratmayı diledi ve onlardan âdemoğlunu seçti. Sonra âdemoğlundan Arapları seçti. Sonra Arapların içinden Kureyşlileri, Kureyşlilerin içinden Hâşimoğullarını, Hâşimoğullarının içinden de beni seçti. Bu seçme süreci devam ediyor. Dikkat edin! Arabı seveni ben de severim, ona buğz edene bende buğz ederim.	إِنَّ اللَّهَ اخْتَارَ خَلْقَهُ، فَاخْتَارَ مِنْهُمْ بَنِي آدَمَ، ثُمَّ اخْتَارَ بَنِي آدَمَ، فَاخْتَارَ مِنْهُمْ الْعَرَبَ، ثُمَّ اخْتَارَ مِنْهُمْ قُرَيْشًا، ثُمَّ اخْتَارَ قُرَيْشًا، فَاخْتَارَ مِنْهُمْ بَنِي هَاشِمٍ، ثُمَّ اخْتَارَ بَنِي هَاشِمٍ، فَاخْتَارَ مِنْهُمْ، فَلَمْ أَزَلْ خَبِيرًا مِنْ خِيَارِ، إِلَّا مَنْ أَحَبَّ الْعَرَبَ؛ فَبِحَبِّي أَحَبَّهُمْ، وَمَنْ أَبْغَضَ الْعَرَبَ؛ فَبِبُغْضِي أَبْغَضَهُمْ	Zayıf	Allah-Yaratılış-Peygamber-Sosyal Hayat
2916	Kıyamet günü peygamberler için üzerine oturacakları minberler hazır edilir. Benim için hazırlanan minbere oturmuyarak rabbimin huzurunda ayakta beklerim. Allah Teâlâ "Ey Muhammed! Ümmetin için ne yapmamı istersin?" diye sorar ben de "Ey rabbim! Onların hesabını hızlıca görür müsün?" deyince ümmetim çağrılır ve hesapları görülür. Ümmetimin bir kısmı Allah'ın rahmeti ile bir kısmı da benim şefaatomla cennete girer. Bana içinde cehennemliklerin olduğu bir defter verilir. Ben cehennem bekçisinin "Ey Muhammed! Rabbimin gazabına uğrayacak kimseyi bırakmadın" deyinceye kadar şefaata devam ederim.	يُوضَعُ لِلنَّبِيِّاءِ مَنَابِرَ يَجْلِسُونَ عَلَيْهَا، وَيَبْقَى مَنَابِرِي لَا أُجْلِسُ عَلَيْهِ قَائِمًا بَيْنَ يَدَيْ رَبِّي عَزَّ وَجَلَّ مُنْتَصِبًا، فَيَقُولُ اللَّهُ تَعَالَى: مَا تُرِيدُ أَنْ أَصْنَعَ بِأَمْتِكَ يَا مُحَمَّدٌ؟ فَأَقُولُ: يَا رَبِّ! عَجَلْ جَسَابَهُمْ، فَيُدْعَى بِهِمْ، فَيُحَاسِبُونَ، فَمِنْهُمْ مَنْ يَدْخُلُ الْجَنَّةَ بِرَحْمَةِ اللَّهِ تَعَالَى، وَمِنْهُمْ مَنْ يَدْخُلُ الْجَنَّةَ بِشَفَاعَتِي، فَلَا أَزَالُ أَشْفَعُ حَتَّى أُعْطَى صَكًّا بِرَجَالٍ قَدْ أُمِرَ بِهِمْ إِلَى النَّارِ، حَتَّى أَنْ خَازِنَ النَّارِ لِيَقُولَ: يَا مُحَمَّدُ! مَا تَرَكْتَ لِعَضْبِ رَبِّكَ فِي أَمْتِكَ مِنْ نِقْمَةٍ	Zayıf	Allah-Peygamber-Ümmet-Ahret
2917	Ant olsun ki kıyamet günü, yeryüzündeki ağaç ve taşlardan daha çok kimseye şefaata edeceğim.	لَأَشْفَعَنَّ يَوْمَ الْقِيَامَةِ لِأَكْثَرِ مِمَّا فِي الْأَرْضِ مِنْ حَجَرٍ وَشَجَرٍ	Zayıf	Peygamber-Ahret-Şefaata
2918	Ben, yaratılıştaki peygamberlerin ilki, kabirden diriltilmeye ise sonuncusuyum.	كُنْتُ أَوَّلَ الْأَنْبِيَاءِ فِي الْخَلْقِ، وَأَخْرَهُمْ فِي الْبَعْثِ	Zayıf	Peygamber-Yaratılış
2919	Gerçek şu ki Medine saldırıya uğrayacak veya boşaltılacaktır.	إِنَّ الْمَدِينَةَ سَتُعْرَى، أَوْ سَتُعْرَى	Bulunamadı	Peygamber-Gayb
2920	Hayber, Ali'nin sayesinde (muhasaranın) ertesi günü fethedilecektir.	تُنْفَخُ خَيْبَرُ عَلَى يَدِ عَلِيٍّ فِي غَدِ يَوْمِهِ	Bulunamadı	Peygamber-Gayb

2921	<p>Ümmetin nereleri fethedeceğini, dünya nimetlerinden nelere ulaşacaklarını, Kisra ve Kayser'in (Bizans ve İran) hazinelerini paylaşacaklarını, aralarında meydana gelecek ihtilafı, kendinden önceki nesillerin düştükleri kötü yollara düşeceklerini, yetmiş üç fırkaya ayrılacaklarını ve bunlardan birini kurtuluşa ereceğini haber vermiştir. Ayrıca sabah akşam değiştirecekleri güzel kıyafetleri, güzel yastık ve döşekleri olacağını, Kabe'yi örttükları gibi evlerini de örteceklerini (korunaklı yapacaklarını) haber vermiştir. Daha sonra sözün sonunda şöyle buyurmuştur: Siz bugün o zamanlardan daha iyisiniz. Çünkü onlar Fars ve Rum kızları kendilerine hizmet edip böbürlenerek yürüdüklerinde anlaşmazlığa düşecek ve Allah kötülerini iyiler üzerine musallat edecektir.</p>	<p>وما يفتح الله على أمته من الدنيا، ويؤتون من زهرتها، وقسمته من كنوز كسرى، وقيصر، وما يحدث بينهم من الفتون، والاختلاف، والأهواء، وسلوك سبيل من قبلهم، وأفرقهم على ثلاث وسبعين فرقة: الناجية منها فرقة واجدة، وأنها ستكون له أنماط، ويعدو أحدهم في جلة، ويروح في أخرى، وتوضع بين يديه صحفة، وترفع أخرى، ويسترون بيوتهم، كما تستر الكعبة، ثم قال: آخر الحديث: وأنتم اليوم خير منكم يومئذ، وأنهم إذا مشوا المطيطاء، وخدمتهم بنات فارس، والرؤم ردا لل بأسهم بينهم، وسلط شرازم على خيارهم</p>	<p>Bu metin eş-Şifâ adlı eserden alınmış olup hadis kitaplarında bu lafızlarla yer almamaktadırAncak metnin içindeki bazı bilgiler, hadis olarak nakledilmiştir. Tahrîc bilgileri için 837. rivayetin dipnotuna ve Tablo 3'e bakınız.</p>	Peygamber -Gayb
2922	<p>İçlerinde Ebû Hüreyre, Semure b. Cündeb ve Huzeýfe'nin bulunduğu bir topluluk için Hz. Peygamber: "sizin en sonuncunuz ateşte ölecektir" buyurdu. Onlar acaba kim öldü, kim kaldı diye soruyorlardı. Semure onlardan en son öldü. Zayıf ve bitkin bir halde ateşte ısınmak isterken ateşe düştü ve yanarak öldü.</p>	<p>في جماعة فيهم أبو هريرة، وسمره بن جندب، وحذيفة آخركم موتاً في النار، فكان بعضهم يسأل عن بعض، فكان سمره آخرهم موتاً هرم، وخرف، فاصطلى بالنار فاحترق فيها</p>	Zayıf	Peygamber -Gayb
2923	<p>Hiz. Peygamber, bir kavme hitaben: "İçinizden birinin azı dişi cehennemde Uhad Dağı'ndan daha büyük bir hale gelecektir" buyurdu. Ebû Hureyre devamla şöyle dedi: O topluluktan ben ve bir kişi hariç herkes vefat etti. O kimse de Yemâme Savaşı'nda mürted olarak öldürüldü.</p>	<p>قال لقوم من جلسائه: ضرس أحدكم في النار أعظم من أحد، قال أبو هريرة: فذهب القوم -يعني ماتوا- وبقيت أنا، ورجل، فقيل مرثداً يوم اليمامة</p>	Bulunamadı	Peygamber -Gayb
2924	<p>Hiz. Peygamber, devesi kaybolduğunda yularından bir ağaca nasıl asıldığını haber verdi.</p>	<p>أعلم النبي عليه الصلاة والسلام: ناقته حين ضلّت، وكيف تعلقت بالشجرة بخطامها</p>	Zayıf	Peygamber -Gayb
2925	<p>Hiz. Peygamber, Umeyr b. Vehb ile Safvan b. Umeyye'nin kendisini öldürmek üzere yaptıkları gizli planı, Umeyr'in öldürmek kastıyla yanına geldiğinde gizledikleri her şeyi kendisine haber verdi. Bunun üzerine Umeyr Müslüman oldu</p>	<p>أخبر النبي عليه الصلاة والسلام بقصة عمير مع صفوان حين ساره وشارطه على قتل النبي صلى الله عليه وسلم، فلما جاء عمير للنبي صلى الله عليه وسلم فأصدا لقتله، وأطلع رسول الله صلى الله عليه وسلم على الأمر، والسير؛ أسلم</p>	Zayıf	Peygamber -Gayb
2926	<p>Hiz. Peygamber, Ümeyy b. Halef'i kendisinin öldüreceğini haber verdi.</p>	<p>أعلم النبي صلى الله عليه وسلم: بأنه سيقتل أبي بن خلف</p>	Zayıf	Peygamber -Gayb
2927	<p>Hiz. Peygamber, Zeyd b. Safvân'ın bir uzvunun kendinden önce cennete gireceğini haber verdi. Zeyd'in eli cihad ederken kesildi.</p>	<p>قال النبي عليه الصلاة والسلام في زيد بن صفوان: يسبقه عضو منه إلى الجنة، ففطعت يده في الجهاد</p>	Zayıf	Peygamber -Gayb
2928	<p>Hiz. Peygamber, Sürâka'ya "Kisrâ'nın iki bileziğini takacağın gün hakkında ne dersin?" O iki bilezik Hiz. Ömer'e gelince onları Sürâka'ya giydirdi ve Kisrâ'ya zorla gasp ettirip Sürâka'ya takana hamd olsun dedi.</p>	<p>قال النبي عليه الصلاة والسلام لسراقته: كيف بك إذا لبست سوارئ كسرى؟ فلما أتى بهما لعمر ألبسهما إياه، وقال: الحمد لله الذي سلبهما كسرى، وألبسهما سراقته</p>	Zayıf	Peygamber -Gayb

2929	Dicle, Düceyl, Kutrubul ve Sarrât (Herat) arasında bir şehir inşa edilir. Yeryüzünün hazineleri oraya getirilir. Bağdat o hazineler sebebiyle batırılır.	ثُبَّتِي مَدِينَةً بَيْنَ دَجْلَةَ وَدُجَيْلٍ وَقَطْرِبَلٍ وَالصَّرَّاءِ ، تُجْبَى إِلَيْهَا خَزَائِنُ الْأَرْضِ ، يُخَسَفُ بِهَا يَغْنَى بَغْدَادُ	Mevzu	Peygamber -Gayb
2930	Bu ümmette ismi Velid olan bir kimse ortaya çıkacaktır. Bu ümmete Firavun'un kavmine olan kötülüğünden daha kötülük yapacaktır.	سَيَكُونُ فِي هَذِهِ الْأُمَّةِ رَجُلٌ يُقَالُ لَهُ: الْوَلِيدُ، هُوَ شَرُّ لَهْذِهِ الْأُمَّةِ مِنْ فِرْعَوْنَ لِقَوْمِهِ	Zayıf	Peygamber -Gayb
2931	Hz. Peygamber, Hz. Ömer'e "Ey Ömer! Süheyl b. Amr'ın seni memnun edecek bir iş yapacağını umuyorum" dedi ve öyle de oldu. Hz. Ebû Bekir'in Medine'de insanlara verdiği hutbe gibi bir hutbe verdi ve insanların görüşlerinin pekişmesine ve kuvvetlenmesine katkı sağladı.	قَالَ النَّبِيُّ عَلَيْهِ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ لِعَمْرِ فِي سُهَيْلِ بْنِ عَمْرٍو: عَسَى أَنْ يَقُومَ مَقَامًا بِسُرِّكَ يَا عَمْرُ، فَكَانَ كَذَلِكَ، قَامَ بِمَكَّةَ مَقَامَ أَبِي بَكْرٍ يَوْمَ بَلَغَهُمْ مَوْتُ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، وَخَطَبَهُمْ بِنَحْوِ خُطْبَتِهِ، وَتَبَتَّهْمُ وَقَوَى بَصَائِرَهُمْ	Zayıf	Peygamber -Gayb
2932	Hz. Peygamber, Ükeydir b. Abdülmelik üzerine Halid b. Velid'i gönderirken "onu av yaparken bulacaksın" dedi	قَالَ النَّبِيُّ عَلَيْهِ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ لِحَالِدِ بْنِ وَجَّهَهُ لَأَكْفِدَ: إِنَّكَ تَجِدُهُ يَصِيدُ الْبَقْرَ	Zayıf	Peygamber -Gayb
2933	Bütün bu işlerin Hz. Peygamber'in hayatında ve öldükten sonra onun haber verdiği gibi gerçekleştiğini gördüm. O, yanında oturduğu kimselerin içlerinde gizlediklerini ve aşikâr ettiklerini bilir ve haber verirdi. Hatta münafıkların sırlarına, küfürlerine ve müminler hakkında söylediklerine vakıftı. Münafıklardan biri müminler, peygamber hakkında konuşunca diğeri: "Sus! Allah'a yemin olsun ki bunu O'na haber verecek bir arkadaş olmasa bile Batha'nın taşları haber verir" derdi.	وَجِدْتُ هَذِهِ الْأُمُورَ كُلَّهَا فِي حَيَاتِيهِ، وَبَعْدَ مَوْتِهِ، كَمَا قَالَ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِلَى مَا أَخْبَرَ بِهِ جُلَسَاءَهُ مِنْ أَسْرَارِهِمْ وَبَوَاطِينِهِمْ، وَأَطَّلَعَ عَلَيْهِ مِنْ أَسْرَارِ الْمُنَافِقِينَ وَكُفْرِهِمْ، وَقَوْلِهِمْ فِيهِ، وَفِي الْمُؤْمِنِينَ حَتَّى إِنْ كَانَ بَعْضُهُمْ لَيَقُولُ لِمُصَاحِبِهِ: اسْكُتْ، وَاللَّهِ لَوْ لَمْ يَكُنْ عِنْدَهُ مَنْ يُخْبِرُهُ لَأَخْبَرْتَهُ جِزَارَةَ الْبَطْحَاءِ	Bulunamadı	Peygamber -Gayb
2934	Hz. Peygamber, Kureyşlilere Haşimoğullarına karşı yapmış oldukları boykot antlaşmasının güve tarafından yendiğini, sadece Allah'ın isminin kaldığını haber verdi. Kureyşliler o metni Hz. Peygamber'in haber verdiği şekilde buldular.	أَعْلَمَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فُرَيْشًا بِأَكْلِ الْأَرْضِصَةَ مَا فِي صَدِيقَتِهِمْ الَّتِي تَطَاهَرُوا بِهَا عَلَى بَنِي هَانِثِمٍ، وَقَطَّعُوا بِهَا رِحْمَهُمْ، وَأَنَّهَا أَبْقَتْ فِيهَا اسْمَ اللَّهِ، فَوَجَدُوا مَا كَمَا قَالَ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ	Zayıf	Peygamber -Gayb
2935	İsra olayında kendisini yalanladıklarında Mekke müşriklerine Beyt-i Makdisi bilinenin dışında kendine has bir tavırla tanıtması, yolda rast geldiği kervanlarının ne zaman geleceğini bildirmesi, Hz. Peygamber'in, kendine has özelliklerindedir.	وَصَنَّفَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ تَعَالَى عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لِكُفَّارِ فُرَيْشِ بَيْتِ الْمَقْدِسِ حِينَ كَذَّبُوهُ فِي خَيْرِ الْإِسْرَاءِ، وَنَعْتَهُ إِيَّاهُ نَعْتٌ مِنْ عَرَفَهُ، وَإِعْلَامُهُمْ بِالْعَبِيرِ الَّتِي مَرَّ عَلَيْهَا فِي طَرِيقِهِ، وَإِنذَارُهُمْ بِوَقْتِ وُصُولِهَا	Mevzu	Peygamber -Gayb
2936	Bütün hastalıkların sebebi mideyi dolduracak kadar yemektir.	أَصْلُ كُلِّ دَاءٍ: الْبَرْدَةُ	Mevzu	Tıp
2937	Allah'a, boşamadan daha sevimsiz gelen bir helal yoktur.	لَيْسَ شَيْءٌ مِنَ الْخَلَالِ أَبْغَضَ إِلَى اللَّهِ مِنَ الطَّلَاقِ	Zayıf	Allah-Kul İlişkisi-Fıkıh
2938	Kim hoşuna giden bir şey gördüğünde ما شاء الله لا قوة إلا بالله؛ لم يضره	مَنْ رَأَى شَيْئًا فَاغْتَبَهُ قَالَ: مَا شَاءَ اللَّهُ، لَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ؛ لَمْ يَضُرَّهُ	Zayıf	Dua-Kader
2939	Zenginlerin yanına az girip çıkın. (sık gidip gelmeyin) Çünkü bu Allah'ın sizin üzerinize olan nimetini artırmamasına neden olur.	أَقْلُوا الدُّخُولَ عَلَى الْأَغْنِيَاءِ؛ فَإِنَّهُ أُخْرَى أَنْ لَا تَرْتَدُّوا نِعْمَةَ اللَّهِ عَلَيْكُمْ	Zayıf	Ahlak
2940	En faziletli hasta ziyareti, hastanın yanında (oyalanmadan) hızlıca yapılandır.	أَفْضَلُ الْعِبَادَةِ أَجْرًا: سُرْعَةُ الْقِيَامِ عِنْدَ الْمَرِيضِ	Zayıf	Ahlak
2941	Allah katında en faziletli kimse, insanlar arasında verdiği hükmü Allah'tan alan ve birbirleri arasındaki adaletsizliği gideren adil devlet başkanıdır.	أَفْضَلُ النَّاسِ عِنْدَ اللَّهِ: إِمَامٌ عَادِلٌ يَأْخُذُ لِلنَّاسِ مِنَ اللَّهِ، وَيَأْخُذُ لِلنَّاسِ بَعْضُهُمْ مِنْ بَعْضٍ	Zayıf	Yöneticilik
2942	En faziletli amel, seninle sıra-i rahimi keseni ziyaret etmen, sana vermeyene vermek ve sana küfredeni duymazlıktan gelmendir.	أَفْضَلُ الْفَضَائِلِ: أَنْ تَصِلَ مَنْ قَطَعَكَ، وَتُعْطِيَ مَنْ حَرَمَكَ، وَتَصْفَحَ عَمَّنْ سَتَمَكَ	Zayıf	Ahlak-Sosyal Hayat

2943	En faziletli dua, kişinin (اللهم ارحم أمة محمد رحمة عامة) demesidir.	أَفْضَلُ الدُّعَاءِ أَنْ يَقُولَ الْعَبْدُ: اللَّهُمَّ ارْحَمْ أُمَّةَ مُحَمَّدٍ رَحْمَةً عَامَّةً	Zayıf	Dua
2944	En faziletli ibadet, ilim talep etmektir.	أَفْضَلُ الْعِبَادَةِ: طَلْبُ الْعِلْمِ	Zayıf	İlim
2945	Kıyamet günü insanların en çok üzülecek olanları şu iki kimsedir: bir kimseye dünyada ilim talep etme imkânı verilmiş, o ise ilim talep etmemiştir. Diğer bir kimse ise ilim öğrenmiş fakat o ilimden kendisi değil, dinleyen başka birisi faydalanmıştır.	أَشَدُّ النَّاسِ حَسْرَةً يَوْمَ الْقِيَامَةِ رَجُلٌ أَمَكَنَهُ طَلْبُ الْعِلْمِ فِي الدُّنْيَا فَلَمْ يَطْلُبْهُ وَرَجُلٌ عَلَّمَ عِلْمًا فَانْتَفَعَ بِهِ مَنْ سَمِعَهُ مِنْهُ دُونَهُ	Zayıf	İlim-Ahiret
2946	Kıyamet günü en şiddetli azaba uğrayacaklardan birisi de ilmi kendisine fayda vermeyen âlimdir.	أَشَدُّ النَّاسِ عَذَابًا يَوْمَ الْقِيَامَةِ: عَالِمٌ لَمْ يَنْفَعَهُ عِلْمُهُ	Zayıf	Alim-Ahiret
2947	Kıyamet günü en şiddetli azaba uğrayacaklardan birisi de insanların kendisinde bir iyilik var diye düşündükleri ama öyle olmayan kimsedir.	أَشَدُّ النَّاسِ عَذَابًا يَوْمَ الْقِيَامَةِ: مَنْ بَرَى النَّاسَ فِيهِ خَيْرًا، وَلَا خَيْرَ فِيهِ	Zayıf	Ahlak-Ahiret
2948	En faziletli amel, Allah'ı bilmektir. Az amel ilimle beraber fayda verir. Çok amel cehaletle beraber fayda vermez.	أَفْضَلُ الْعَمَلِ: الْعِلْمُ بِاللَّهِ، قَلِيلُ الْعَمَلِ يَنْفَعُ مَعَ الْعِلْمِ، وَكَثِيرُ الْعَمَلِ لَا يَنْفَعُ مَعَ الْجَهْلِ	Zayıf	Allah-Kul İlişkisi-İlim
2949	Hakkı (doğruyu) ortaya koyan kişi küçük, büyük, sevmediğin ve senden uzak duran biri de olsa onu kabul et! Batılı (yanlış) ortaya koyan kişi, küçük, büyük, sevdiğin ve sana yakın biri olsa da onu terk et.	أَقْبِلِ الْحَقَّ مِمَّنْ أَتَاكَ بِهِ صَغِيرًا أَوْ كَبِيرًا وَإِنْ كَانَ بَغِيضًا بَعِيدًا وَارْتُدَّ الْبَاطِلَ عَلَى مَنْ جَاءَ بِهِ مِنْ صَغِيرٍ أَوْ كَبِيرٍ وَإِنْ كَانَ حَبِيبًا قَرِيبًا	Zayıf	Ahlak
2950	Rikkat zamanında duayı ganimet biliniz. Çünkü o rahmettir.	اغْتَنِمُوا الدُّعَاءَ عِنْدَ الرَّقْعَةِ؛ فَإِنَّهَا رَحْمَةٌ	Zayıf	Dua-Ahlak
2951	Bidat ehli cehennem köpekleridir.	أَصْحَابُ الْبِدَعِ كِلَابُ النَّارِ	Mevzu	Bidat-Ahiret
2952	İlim talep edin ve onunla beraber ilim öğrendiğiniz hocanıza ve ilim öğrettiğiniz öğrencinize sekinet ve yumuşaklık talep ediniz. Zorba (eli sopalı) hocalardan olmayınız. Yoksa (bu) cahilce davranışınız ilminizin önüne geçer.	اطْلُبُوا الْعِلْمَ، وَاطْلُبُوا مَعَ الْعِلْمِ السَّكِينَةَ وَالْحِلْمَ، وَلِيُنْوَأَ لِمَنْ تَعَلَّمْتُمْ مِنْهُ، وَلِمَنْ تَعَلَّمْتُمْ مِنْهُ، وَلَا تَكُونُوا مِنْ جَبَابِرَةِ الْعُلَمَاءِ؛ فَيَغْلِبَ جَهْلُكُمْ عِلْمَكُمْ	Zayıf	Alim-Ahlak
2953	İnsanların derece bakımından en üstünü, Allah'ı zikredenlerdir.	أَعْظَمُ النَّاسِ دَرَجَةً: الذَّاكِرُونَ اللَّهَ	Zayıf	Allah-Kul İlişkisi-Zikir
2954	Sen Allah'ın emirlerini üstün tut ki Allah da seni üstünlerden eylesin.	أَعَزَّ أَمْرُ اللَّهِ؛ يُعَزِّكَ اللَّهُ	Mevzu	Allah-Kul İlişkisi
2955	En şerefli iman insanların senden emin olmaları, en şerefli İslam, insanların senin dilinden elinden güvende olmaları, en şerefli hicret başkalarına sövmeyi terk etmek ve en şerefli cihad şehit edilmek ve atının bu uğurda yaralanmasıdır.	أَشْرَفُ الْإِيمَانِ أَنْ يَأْمَنَكَ النَّاسُ، وَأَشْرَفُ الْإِسْلَامِ أَنْ يَسَلَّمَ النَّاسُ مِنْ لِسَانِكَ وَيَدِكَ، وَأَشْرَفُ الْهَجْرَةِ أَنْ تَهْجَرَ السَّيِّئَاتِ، وَأَشْرَفُ الْجِهَادِ أَنْ تَقْتَلَ وَتَعْقِرَ فَرَسَكَ	Zayıf	İman-Cihad-Şehitlik
2956	Hiç ölmeyeceğini zanneden kişinin çalıştığı gibi çalış. Yarın öleceğinden korkan kişinin sakındığı gibi sakın!	اعْمَلْ عَمَلِ امْرِئٍ يَظُنُّ أَنَّهُ لَنْ يَمُوتَ أَبَدًا، وَاحْذَرْ حَذَرَ امْرِئٍ يَخْشَى أَنْ يَمُوتَ غَدًا	Zayıf	Din-Ahiret
2957	Müptela (derde düşmüş) müminin duasını ganimet biliniz.	اغْتَنِمُوا دَعْوَةَ الْمُؤْمِنِ الْمُبْتَلَى	Mevkuf	Dua
2958	Ya öğreten ol! Ya öğrenen ol! Ya dinleyen ol! Ya da (ilim ehlini) seven ol! Beşincisi olma helak olursun.	اغْدِ عَالِمًا أَوْ مُتَعَلِّمًا، أَوْ مُسْتَمِعًا أَوْ مُجِبًّا، وَلَا تَكُنِ الْخَامِسَ فَتُهْلِكَ	Zayıf	Alim-İlim
2959	Çocuklarınıza ilk kelime olarak la ila ila Allah öğretiniz. Onlara ölüm anında la ila ila Allah telkîn ediniz. Çünkü kimin ilk ve son kelâmı la ila ila Allah olursa bin yıl yaşasa da hiçbir günahı sorguya çekilmez.	افْتَحُوا عَلَى صِبْيَانِكُمْ أَوَّلَ كَلِمَةٍ بِ "لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ"، وَلِقَائِهِمْ عِنْدَ الْمَوْتِ "لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ"; فَإِنَّهُ مَنْ كَانَ أَوَّلَ كَلِمَةٍ "لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ"، وَأَخْرَجَ كَلِمَةً "لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ"، ثُمَّ عَاشَ أَلْفَ سَنَةٍ مَا سُئِلَ عَنْ ذَنْبٍ وَاجِدٍ	Mevzu	Din-Zikir-Günah

2960	En faziletli yerler, mescidlerdir. Oradaki insanların en faziletlisi, oraya ilk girip en son çıkanlardır. Kim cemaate önce giderse, sanki imanen önde gibidir.	أَفْضَلُ الْبِقَاعِ الْمَسَاجِدُ، وَأَفْضَلُ أَهْلِهَا: أَوْلَهُمْ دُخُولًا وَأَخْرَهُمْ خُرُوجًا، وَمَنْ سَبَقَ بِالْجَمَاعَةِ، كَمَنْ سَبَقَ بِالْإِيمَانِ	Zayıf	Din-Fıkıh
2961	En doğru rüya, gündüz görülendir. Çünkü Allah bana vahyedişini gündüze has kıldı.	أَصْدَقُ الرُّؤْيَا: مَا كَانَ نَهَارًا؛ لِأَنَّ اللَّهَ حَصَّنِي بِالْوَحْيِ نَهَارًا	Zayıf	Rüya- Nübüvvet
2962	Kendini ölümlerden say ve mazlumun ahından sakın! Çünkü onun duası kabul edilir.	احْسَبْ نَفْسَكَ مَعَ الْمَوْتَى، وَاتَّقِ دَعْوَةَ الْمَظْلُومِ؛ فَإِنَّهَا مُسْتَجَابَةٌ	Hasen	Ahlak-Dua
2963	Kişiye yalnız kendisi zarar verir. (insan ne ederse kendine eder.)	لَا يَجْنِي عَلَيْهِ (عَلَى الْمَرْءِ) إِلَّا يَدُهُ	Sahih	Sosyal Hayat
2964	Yalan yere edilen yemin, yurtları ıssızlaştırır.	الْيَمِينُ الْفَاجِرَةُ تَدْعُ الدِّيَارَ بِلَاقِعِ	Sahih	Ahlak- Sosyal Hayat
2965	İhlaslı bir halde Lailaheillallah diyen kimse cennete girer.	مَنْ قَالَ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ خَالِصًا مُخْلِصًا؛ دَخَلَ الْجَنَّةَ	Sahih	Din-Ahiret
2966	Kim bile isteye namaz kılmayı terk ederse küfre düşer.	مَنْ تَرَكَ الصَّلَاةَ مُتَعَمِّدًا؛ فَقَدْ كَفَرَ	Sahih	Fıkıh- İman
2967	Ey Allah'ım! Yaratılışımı güzel kıldığın gibi ahlakımı da güzelleştir.	اللَّهُمَّ كَمَا حَسَّنْتَ خَلْقِي، فَحَسِّنْ خُلُقِي	Sahih	Dua
2968	Ben güzel ahlakı tamamlamak için gönderildim.	بُعِثْتُ لِأَتَمِّمَ مَكَارِمَ الْأَخْلَاقِ	Sahih	Peygamber -Ahlak
2969	Şu beş şey başına gelmeden önce beş şeyin kıymetini bil! Ölümünden önce hayatının, hastalığından önce sağlığının, meşguliyetten önce boş vaktinin, ihtiyarlığından önce gençliğinin, fakirliğinden önce zenginliğinin.	اغْتَنِمْ حَمْسًا قَبْلَ حَمْسٍ: حَيَاتِكَ قَبْلَ مَوْتِكَ، وَصِحَّتَكَ قَبْلَ سَقَمِكَ، وَقَرَاغَكَ قَبْلَ شُغْلِكَ، وَشَبَابَكَ قَبْلَ هَرَمِكَ، وَغِنَاكَ قَبْلَ فَقْرِكَ	Sahih	Ahlak- Ahiret
2970	Rahmanın nefesini Yemen tarafından hissediyorum.	إِنِّي لِأَجِدُ نَفْسَ الرَّحْمَنِ مِنْ قِبَلِ الْيَمَنِ	Sahih	Allah- Peygamber
2971	Benim sebebim ve nesebimden olanlar hariç her sebep ve neseb kıyamet günü kısılanacaktır.	كُلُّ سَبَبٍ وَنَسَبٍ مُنْقَطِعٌ يَوْمَ الْقِيَامَةِ، إِلَّا مَا كَانَ مِنْ سَبَبِي وَنَسَبِي	Sahih	Peygamber -Yaratılış
2972	Allah, müminlerin (buluğa ermeden ölen) çocuklarını o müminin derecesine yükseltecektir.	إِنَّ اللَّهَ لَيَرْفَعُ ذُرِّيَّةَ الْمُؤْمِنِ إِلَيْهِ حَتَّى يُجْحِقَهُمْ فِي دَرَجَتِهِ	Sahih	Allah-Kul İlişkisi
2973	Dualar semanın altında bekletilir. Bana salavat getirildiğinde dua göğe yükselir.	كُلُّ دُعَاءٍ مَحْجُوبٌ دُونَ السَّمَاءِ، فَإِذَا جَاءَتْ الصَّلَاةُ عَلَيَّ صَعِدَ الدُّعَاءُ	Sahih	Peygamber -Dua-Salât
2974	Bir topluluk bir yerde oturduktan sonra Allah'ı anıp Peygamberine salât etmeden ayrılırlarsa, Allah onları hesaba çeker, dilerse affeder, dilerse azap eder.	أَيُّمَا قَوْمٍ جَلَسُوا مَجْلِسًا ثُمَّ تَفَرَّقُوا قَبْلَ أَنْ يَذْكُرُوا اسْمَ اللَّهِ وَيُصَلُّوا عَلَيَّ نَبِيِّهِمْ إِلَّا كَانَتْ عَلَيْهِمْ مِنَ اللَّهِ نَزْرَةٌ إِنْ شَاءَ عَذِبُهُمْ وَإِنْ شَاءَ غُفِرَ لَهُمْ	Sahih	Peygamber -Salât- Ahiret
2975	Peygambere salât etmeden bir mekânda oturan topluluğa, cennete girseler bile salât getirenlerin aldıkları sevaptan mahrumiyet vardır.	لَا يَجْلِسُ قَوْمٌ مَجْلِسًا لَا يُصَلُّونَ فِيهِ عَلَيَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، إِلَّا كَانَ عَلَيْهِمْ حَسْرَةٌ، وَإِنْ دَخَلُوا الْجَنَّةَ لِمَا يَرَوْنَ مِنَ الثَّوَابِ	Sahih	Peygamber -Salât- Sevap
2976	(Vasiyet etmeden) anızın ölen kimse hakkında Hz. Peygamber "Sübhanallah! Sanki ona gazap ediliyor" buyurdu.	قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي رَجُلٍ مَاتَ فُجَاءَةً: سُبْحَانَ اللَّهِ، كَأَنَّهُ عَلَى غَضَبِ	Sahih	Fıkıh- Gayb
2977	Hz. Peygamber, Abdullah b. Zübeyr'e: "Senden dolayı vay insanların haline! İnsanlardan dolayı vay senin haline!" buyurmuştur.	قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لِعَبْدِ اللَّهِ بْنِ الزُّبَيْرِ: وَيْلٌ لِلنَّاسِ مِنْكَ، وَوَيْلٌ لَكَ مِنَ النَّاسِ	Sahih	Peygamber -Sahabe- Gayb
2978	Yönetim nübüvvet ve rahmetle başladı. Sonra rahmet ve hilafete dönüşecek sonra saldırgan (zarar veren) bir saltanata sonrasında ise ümmeti için bozgunculuğa, zorbalığa ve şiddete dönüşecektir.	إِنَّ هَذَا الْأَمْرَ بَدَأَ نُبُوءَةً وَرَحْمَةً، ثُمَّ يَكُونُ رَحْمَةً وَخِلَافَةً، ثُمَّ يَكُونُ مُلْكًا غَضُوضًا، ثُمَّ يَكُونُ غَتُّوًا وَجَبْرُوتًا وَفُسَادًا فِي الْأُمَّةِ	Sahih	Yöneticili k-Gayb

TABLO 8 MANZUM HADİS EDEBİYATINDA MEVZU/ASLI YOK, BULUNAMAYAN VE SELEFİN SÖZÜ OLARAK TESPİT EDİLEN RİVÂYETLER

TABLO 8-1 MANZUM HADİS EDEBİYATINDA MEVZU/ASLI YOK HÜKMÜ VERİLEN RİVÂYETLER

1	Zemzem ve cehennem ateşi, bir kulun karnında asla bir arada olmaz.	لا يجتمع ماء زمزم، ونار جهنم في جوف عبد أبدًا	Ahiret-Sosyal Hayat
2	Cömertliğin âfeti başa kakmadır.	آفة السَّمَّاحِ مَنْ	Ahlak
3	En faziletli söz, doğru sözdür.	أَفْضَلُ النَّاسِ: لِسَانُ صِدْقٍ	Ahlak
4	Dikkat ediniz! Yalan yüz karasıdır.	أَلَا أَنْ الْكَذِبِ سَوَادُ الْوُجْهِ	Ahlak
5	En güzel şey güzel ahlakıdır.	إِنَّ أَحْسَنَ الْحُسْنِ: الْخُلُقُ الْحَسَنُ	Ahlak
6	Kendisine iyilik yaptığın kimsenin kötülüğünden sakın!	اتَّقِ شَرَّ مَنْ أَحْسَنْتَ إِلَيْهِ	Ahlak
7	Büyüklik taslayana (kibirlenene) karşı büyüklik taslamak sadakadır.	التَّكْبُرُ مَعَ الْمُتَكَبِّرِ صَدَقَةٌ	Ahlak
8	Susmak, kişiyi hikmet sahibi kılar.	الصَّمْتُ يُوْرِثُ الْحِكْمَةَ	Ahlak
9	Güzel ahlak hikmetin başıdır.	حُسْنُ الْخُلُقِ رَأْسُ الْحِكْمَةِ	Ahlak
10	Ölmeden önce ölünüz! Hesaba çekilmeden önce kendinizi hesaba çekiniz!	مُوتُوا، قَبْلَ أَنْ تَمُوتُوا، وَحَاسِبُوا، قَبْلَ أَنْ تُحَاسَبُوا	Ahlak
11	Kardeşlerinize değer veriniz. Gerçek şu ki her müminin kıyamet gününde şefaati vardır.	اسْتَكْبَرُوا مِنَ الْإِخْوَانِ؛ فَإِنَّ لِكُلِّ مُؤْمِنٍ شَفَاعَةً يَوْمَ الْقِيَامَةِ	Ahlak-Ahiret
12	Kabirleri ziyaret edin ve yeniden diriliş gününü düşünün.	اطَّلِعْ فِي الْقُبُورِ، فَاعْتَبِرْ فِي النَّشُورِ	Ahlak-Ahiret
13	Cimri abid olsa da cennete cömert fasık olsa da cehenneme girmez.	الْبَخِيلُ لَا يَدْخُلُ الْجَنَّةَ، وَإِنْ كَانَ عَابِدًا، وَالسَّخِيَّ لَا يَدْخُلُ النَّارَ، وَإِنْ كَانَ فَاسِقًا	Ahlak-Ahiret
14	Cennetin kapısında "kim nefsin arzularını dizginlerse onun yeri cennettir, kim de nefesine uyarsa yeri cehennemdir" yazdığını gördüm.	رَأَيْتُ مَكْتُوبًا فِي بَابِ الْجَنَّةِ: مَنْ خَالَفَ هَوَاهُ؛ كَانَتْ الْجَنَّةُ مَأْوَاهُ، وَمَنْ أَطَاعَ هَوَاهُ؛ كَانَتْ جَهَنَّمَ مَأْوَاهُ	Ahlak-Ahiret
15	Her eziyet veren (usandıran) ateştedir.	كُلُّ مُؤَذِّبٍ فِي النَّارِ	Ahlak-Ahiret
16	Nasıl yaşarsanız öyle ölürsünüz. Nasıl ölürseniz öyle dirilirsiniz.	كَمَا تَعِيشُونَ تَمُوتُونَ، وَكَمَا تَمُوتُونَ تُحْسَرُونَ	Ahlak-Ahiret
17	Bir zengine zenginliğinden ötürü ikram edenin dininin üçte biri gider.	مَنْ أكرمَ غَنِيًّا لِعِنَانِهِ؛ ذَهَبَ ثُلُثَا دِينِهِ	Ahlak-Din
18	Dünya sevgisi her hatanın başıdır.	حُبُّ الدُّنْيَا رَأْسُ كُلِّ خَطِيئَةٍ	Ahlak-Dünya
19	Dünyayı terk etmek her faziletin başı olduğu gibi onu sevmek her hatanın başıdır.	حُبُّ الدُّنْيَا رَأْسُ كُلِّ خَطِيئَةٍ، كَمَا أَنَّ تَرْكُهَا رَأْسُ كُلِّ فَضِيلَةٍ	Ahlak-Dünya
20	Bir an tefekkürde bulunmak altmış sene ibadetten daha hayırlıdır.	فِكْرَةٌ سَاعَةً خَيْرٌ مِنْ عِبَادَةِ سِتِّينَ سَنَةٍ	Ahlak-Fıkıh
21	Bir erkek şehvi arzuları geldiğinde onu bastırır (zina yapmaz) nefesine söz geçirirse günahları bağışlanır.	أَيُّمَا رَجُلٍ اسْتَهَى شَهْوَةً، فَزَدَ شَهْوَتَهُ، وَأَثَرَ عَلَى نَفْسِهِ؛ غُفِرَ لَهُ	Ahlak-Günah-Af
22	Kabir azabı gıybet ve söz taşımadan dolayıdır.	عَذَابُ الْقَبْرِ مِنَ الْغَيْبَةِ وَالنَّمِيمَةِ	Ahlak-Kabir
23	Kötü arkadaştan sakın, çünkü onunla tanırırsın.	إِيَّاكَ وَقَرِيْنَ السُّوءِ؛ فَإِنَّكَ بِهِ تُعْرِفُ	Ahlak-Sosyal Hayat
24	Merhamet et ki merhamet edilesin.	ارْحَمْ؛ تُرْحَمَ	Ahlak-Sosyal Hayat
25	İnsanlar içinde şu üç kişiye acıyın: Bir kavmin zelil hale gelen önderine, zengin bir halde iken fakir düşen kimseye ve cahiller içinde kalan âlime.	ارْحَمُوا مِنَ النَّاسِ ثَلَاثَةً: عَزِيزَ قَوْمٍ ذَلَّ، وَغَنِيَّ قَوْمٍ افْتَقَرَ، وَعَالِمًا بَيْنَ الْجُهَالِ	Ahlak-Sosyal Hayat
26	Güler yüzlü davranmak, misafir etmekten daha önemlidir	الْبَشَاشَةُ خَيْرٌ مِنَ الْإِقْرَى	Ahlak-Sosyal Hayat
27	Adalet, Allah'ın emrine saygılı olmak ve kullarına şefkat göstermektir.	الْعَدَالَةُ: التَّعْظِيمُ لِأَمْرِ اللَّهِ، وَشَقَقَةٌ عَلَى خَلْقِ اللَّهِ	Ahlak-Sosyal Hayat
28	Yaşlılığa rağmen ayıplıdır. (Bu yaşta bu kötülük olacak iş değildir)	شَيْبٌ وَعَيْبٌ	Ahlak-Sosyal Hayat

29	Nasıl davranırsan, öyle muâmele görürsün.	كَمَا تَدِينُ تُدَانُ	Ahlak-Yöneticilik
30	Âlim, gaflet içinde olsa da Allah'ın sevgili kuludur. Câhil, zâhid de olsa Allah'ın düşmanıdır.	الْعَالِمُ حَبِيبُ اللَّهِ وَلَوْ كَانَ غَافِلًا الْجَاهِلُ عَدُوُّ اللَّهِ وَلَوْ كَانَ عَابِدًا	Alim
31	Âlimlere ta'zimde bulununuz. Çünkü dünyada ve ahirette onlara ihtiyaç duyarsınız.	عَظَّمُوا الْعُلَمَاءَ؛ فَإِنَّكُمْ تَحْتَاجُونَ إِلَيْهِمْ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ	Alim
32	Âlimin uykusu câhilin ibadetinden daha hayırlıdır.	نَوْمُ الْعَالِمِ خَيْرٌ مِنْ عِبَادَةِ الْجَاهِلِ	Alim
33	Âlimlere ikramda bulununuz. Çünkü dünyada ve ahirette onlara ihtiyaç duyarsınız.	أَكْرِمُوا الْعُلَمَاءَ؛ فَإِنَّكُمْ تَحْتَاجُونَ إِلَيْهِمْ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ	Alim-Ahret
34	Âlimlere tabi olunuz! Çünkü onlar dünyanın kandili ahiretin lambalarıdır.	اتَّبِعُوا الْعُلَمَاءَ؛ فَإِنَّهُمْ سِرَاجُ الدُّنْيَا، وَمَصَابِيحُ الْآخِرَةِ	Alim-Ahret
35	Kim âlimlerin önüne geçerse sanki Kur'an'ın önüne geçmiş gibi olur.	مَنْ تَقَدَّمَ عَالِمًا؛ فَكَأَنَّمَا جَلَسَ فِي الْمِصْحَفِ	Alim-Kur'an
36	Arkadaşlarının yanında yüzü asık olarak duran kimseye Allah buğz eder.	إِنَّ اللَّهَ يُبْغِضُ الْمُعْضِضَ فِي وَجْهِهِ إِخْوَانِهِ	Allah- Kul İlişkisi
37	Nefsini bilen rabbini bilir.	مَنْ عَرَفَ نَفْسَهُ؛ فَقَدْ عَرَفَ رَبَّهُ	Allah- Kul İlişkisi
38	Güzel ahlaklı cömert bir genç, Allah katında kötü ahlaklı abid bir yaşlıdan daha sevimlidir.	شَابٌ سَخِيٌّ، حَسَنُ الْخُلُقِ أَحَبُّ إِلَى اللَّهِ مِنْ شَيْخٍ عَابِدٍ سَيِّئِ الْخُلُقِ	Allah- Kul İlişkisi-Ahlak
39	Allah, sırf malı için zengin kimseye tevâzûda bulunan fakire lanet eder.	لَعْنُ اللَّهِ فَقِيرًا تَوَاضَعَ لِغَنِيِّ لِأَجْلِ مَالِهِ	Allah- Kul İlişkisi-Ahlak
40	Allah koğuculuk yaparak iki kişinin arasını bozan kimseye kabrinde onu kıyamete kadar yakan bir ateş musallat eder.	مَنْ مَشَى بَيْنَ اثْنَيْنِ بِالنَّمِيمَةِ؛ سَلَطَ اللَّهُ فِي قَبْرِهِ نَارًا تَحْرِقُهُ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ	Allah- Kul İlişkisi-Ahlak
41	Bir erkek başka bir erkekle (cinsi münasebetle) birleşirse Rahmânın arşı titrer. Bu şekilde ölen kimse melun olarak ölür.	إِذَا رَكِبَ الذَّكَرُ ذَكَرًا؛ اهْتَزَّ عَرْشُ الرَّحْمَانِ مَا تَمَا تَشْرِكُ مَلْعُونًا	Allah- Kul İlişkisi-Fıkıh
42	Osman'ın gazaplandığına Allah da gazaplanır.	إِنَّهُ كَانَ يُبْغِضُ عُثْمَانَ؛ فَأَبْغَضَهُ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ	Allah- Kul İlişkisi-Sahabe
43	Öfke anında öfkesini kontrol altına alan kimseye Allah'ın muhabbeti vacip olur.	وَجِبَتْ مَحَبَّةُ اللَّهِ عَلَى مَنْ أَعْضَبَ، فَحَلِمَ	Allah-Ahlak
44	Sen Allah'ın emirlerini üstün tut ki Allah da seni üstünlerden eylesin.	أَعَزَّ أَمْرُ اللَّهِ؛ يُعَزِّكَ اللَّهُ	Allah-Kul İlişkisi
45	Gerçek şu ki Allah, bir yılan bile öldürmüş olsa cesur kişiyi sever.	إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الشُّجَاعَ، وَلَوْ بَقِيَ حَيَّةً	Allah-Kul İlişkisi
46	Fakirler, Allah'ın dostlarıdır.	الْفُقَرَاءُ أَصْدِقَاءُ اللَّهِ تَعَالَى	Allah-Kul İlişkisi
47	Cennet ehlinden bir grup vardır ki Allah kendini onlardan sakınmaz, gizlemez.	صِنْفٌ مِنْ أَهْلِ الْجَنَّةِ لَا يَسْتَتِرُ الرَّبُّ عَنْهُمْ وَلَا يَخْتَجِبُ	Allah-Kul İlişkisi

48	Ahmed b. Sehl, rüyasında (vefat eden) Yahya b. Ektem'i gördü ve Allah'ın ona nasıl davrandığını sordu. Yahya b. Ektem: Allah beni huzuruna aldı ve bana "Ey kötü yaşlı! Şunları yaptın şunları da yaptın (huzuruma günahlar ile geldin)" deyince ben: Ya Rabbi! Bana senden gelen haber başkaydı diye cevap verdim. Allah o sözüm nedir diye sordu ben ise Abdurrezzak bana Ma'mer'den, o, Zührî'den, Zührî, Urve'den, Urve, Hz. Aişe'den, o senin Peygamber'inden, Peygamber'in Cibril aracılığı ile senin: "İslam yolunda bir teli ağaran kimseye eziyet etmekten hayâ ederim sözünü ulaştırdılar bende (bu özellikleri taşıyan) bir yaşlıyım şeklinde cevap verdim. Bunun üzerine Allah, Abdürrezzâk, Ma'mer, Zührî, Urve, Hz. Aişe, Hz. Peygamber, Cibril ve kendisinin doğru söylediklerini belirterek şöyle buyurdu: Ey Yahya! Ben İslam yolunda yaşlanan (saçı ağaran) kimseye azam etmem diyerek (kitabı sağ taraftan verilenlerle birlikte) cennete girmemi emretti.	عن أحمد بن سهل الزاهد قال رأيت يحيى بن أكتم في المنام فقلت له ما فعل بك ربك؟ قال: دعاني وقال: يا شيخ سوء فعلت وفعلت فقلت يا رب ما بهذا حدثت عنك؟ قال: فبم حدثت عني؟ قلت، حدثني عبد الرزاق عن معمر عن الزهري عن عروة عن عائشة رضي الله عنها عن النبي صلى الله عليه وسلم عن جبريل عنك جلالك أنك قلت: ما من مسلم يشيب شبيهة في الإسلام وأنا أريد أن أعذبه إلا وأنا أستحيي أن أعذبه وأنا شيخ كبير، فقال صدق عبد الرزاق وصدق معمر وصدق الزهري وصدق عروة وصدق عائشة وصدق النبي وصدق جبريل وصدقنا أنا يا يحيى إني لا أعذب من شاب في الإسلام ثم أمر بي ذات اليمين إلى الجنة	Allah-Kul İlişkisi
49	Allah şöyle buyurdu: yere göğe sığmadım ama kulumun kalbine sığımdım.	قال الله ما وسعني أرضي ولا سمائي، وسعني قلب عبدي	Allah-Kul İlişkisi
50	Müminin kalbi Allah'ın arşıdır.	قلوب المؤمنين: عرش الله	Allah-Kul İlişkisi
51	Kim Allah'tan (hakkıyla) korkarsa her şey ondan korkar. Kim de Allah'tan başka her şeyden korkarsa, o her şeyden korkar. (korkak olur)	من خاف الله؛ خافت منه كل شيء، ومن خاف غير الله؛ هو خافت كل شيء	Allah-Kul İlişkisi
52	Allah'ın mümine hediyesi kapısına (gönderdiği) dilencidir.	هدية الله تعالى على المؤمنين السائل على بابيه	Allah-Kul İlişkisi-Ahlak
53	Allah Teâlâ, hikmet ve kudreti ile sevinç ve huzuru rızasında ve imanda kılmışken öfke ve zorluğu ise şüphe ve kızgınlıkta kılmıştır.	إن الله تعالى بخميه وجلاله جعل الرّوح والفرح في اليقين والرضا، وجعل الخزن والهّم في الشكّ والسخط	Allah-Kul İlişkisi-Ahlak
54	Allah'ın ahlakı ile ahlaklanınız.	تخلّفوا بأخلاق الله	Allah-Kul İlişkisi-Ahlak
55	Allah'ın sevdiği iki özellik; güzel ahlak ve cesarettir. Sevmediği iki özellik ise kötü ahlak ve buğz etmedir.	خُلِقَان يُجِبُهُمَا اللهُ عَزَّ وَجَلَّ: حُسْنُ الْخُلُقِ، وَالشَّجَاعَةُ، وَخُلِقَانٌ يُبْغِضُهُمَا اللهُ عَزَّ وَجَلَّ: سُوءُ الْخُلُقِ، وَالْبُغْضُ	Allah-Kul İlişkisi-Ahlak
56	Hizmetkar kimse müminlere hizmet ettiği müddetçe Allah'ın güvencesi (eman) altındadır. Hizmetkarın bu hizmetine karşılık gündüzleri oruç tutan, geceleri ibadet eden, hac ve umre ibadetini yerine getiren ve Allah yolunda ribatlarda görevde bulunan kimselerin ecrinden verilir. Kıyamet günü müjdeler olsun hizmet edene. Daha sonra Hz. Peygamber: "kıyamet günü hizmet edene bir engel yoktur, azap yoktur" dedikten sonra Enes: "bu hizmet eden kişi facir ise de böyle mi?" diye sorunca Hz. Peygamber: "Ey Enes! kötü olan hizmetkar Allah katında müçtehit âbitten ve Allah için ilim öğretenen daha üstündür. Onun için, doğru bir şekilde hizmet ettiği kişilerin her birinin sevabının aynısı vardır." buyurdu.	الخادم في أمان الله تعالى، ما دام الخادم في خدمة المؤمن، وللخادم في خدمته أجر الصائم بالنهار، والقائم بالليل، وكأجر الحاج والمُعتمر، وكأجر المرابطين في سبيل الله؛ فطوبى للخادم يوم القيامة ثم قال ليس للخادم ججائب، ولا عذاب، فقال أنس: وإن كان فاجرًا، فقال عليه السلام: يا أنس الخادم السوء أفضل عند الله تعالى من عابدٍ مُجْتَهِدٍ، ومن مُعَلِّمٍ مُخْتَسِبٍ، وله الأجر، كأجر من يخدمهم صدقًا	Allah-Kul İlişkisi-Ahlak-Ahiret
57	Olacakları belirledim, düzeni yerli yerince planladım, işlerin hükmünü ortaya koydum. Bunlardan razı olan benden razı olmuş demektir.	قَدَرْتُ الْمَقَادِيرَ، وَدَبَّرْتُ النَّدَابِيرَ، وَأَخَكَمْتُ الصَّنْعَ، فَمَنْ رَضِيَ؛ فَلَهُ الرِّضَا مِنِّي	Allah-Kul İlişkisi-Kader

58	Allah bir topluluğun hayrını istediği vakit geceleri yağmur, gündüzleri güneş verir.	إذا أراد الله بقوم خيراً؛ أمطرهم بالليل، وشمسهم بالنهار	Allah-Kul İlişkisi-Sosyal Hayat
59	Kim Allah ile (yakın olmak) oturmak isterse tasavvuf ehliyle otursun.	مَنْ أَرَادَ أَنْ يَجْلِسَ بِالْحَقِّ، فَلْيَجْلِسْ مَعَ أَهْلِ التَّصَوُّفِ	Allah-Kul İlişkisi-Tasavvuf
60	Allah hiçbir cahili dost edinmemiştir.	مَا اتَّخَذَ اللَّهُ وَلِيًّا جَاهِلًا	Allah-Kul İlişkisi-Veli
61	İnsanoğlu benden fayda bulması için onları var ettim. Yoksa onlardan bana bir fayda gelmesi için değil.	خَلَقْتُ الْخَلْقَ لِيَرْبِحُوا عَلَيَّ، لَا لِأَرْبِحَ عَلَيْهِمْ	Allah-Kul İlişkisi-Yaratılış
62	Allah'ın sevgisinin belirtisi, Allah'ın zikrini sevmektir.	عَلَامَةُ حُبِّ اللَّهِ: حُبُّ ذِكْرِهِ	Allah-Kul İlişkisi-Zikir
63	Allah'ın sevgisinin belirtisi, Allah'ın zikrini sevmektir. Allah'ın sevmemesinin belirtisi ise Allah'ın zikrini sevmemektir.	عَلَامَةُ حُبِّ اللَّهِ: حُبُّ ذِكْرِهِ، وَعَلَامَةُ بُغْضِ اللَّهِ: بُغْضُ ذِكْرِهِ	Allah-Kul İlişkisi-Zikir
64	Allah ile benim aramda, hiçbir meleğin ve gönderilmiş peygamberlerin giremediği özel bir vakit vardır.	لِي مَعَ اللَّهِ وَقْتُ لَا يَدْخُلُ فِيهِ مَلَكٌ مُقَرَّبٌ، وَلَا نَبِيٌّ مُرْسَلٌ	Allah-Peygamber
	Allah huzuruna gelen iki kula cennete girmelerini emreder. Onlar karşılığı cennet olacak bir amel işlememişken oraya nasıl girebiliriz, diye sorunca Allah Teâlâ: "Ey kullarım! Cennete giriniz! Çünkü ben adı Ahmed ve Muhammed olanları cehenneme sokmamaya yemin ettim" diye cevap verir.	يُوقِفُ عَبْدَانِ بَيْنَ يَدَيْ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ، فَيَأْمُرُ بِهِمَا إِلَى الْجَنَّةِ، فَيَقُولَانِ: رَبَّنَا بِمِ اسْتَأْهَلْنَا مِنْكَ الْجَنَّةَ، وَلَمْ نَعْمَلْ عَمَلًا يُجَازِنَا الْجَنَّةَ؟ يَقُولُ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ لَهُمَا: عِدَايَ ادْخُلَا الْجَنَّةَ؛ فَإِنِّي آبَتِ عَلَى نَفْسِي أَنْ لَا يَدْخُلَ النَّارَ مَنْ اسْمُهُ أَحْمَدٌ وَلَا مُحَمَّدٌ	Allah-Peygamber-Ahiret-Kul İlişkisi
66	Bir kimse Hz. Peygamber'e: "Ne zaman iyi bir mümin olurum?" diye sorunca: "Allah'ı sevdiğiniz zaman" cevabını verdi. Bunun üzerine "Ne zaman Allah'ı severim?" sorusunu sordu. Cevap olarak: "O'nun resulünü sevdiğiniz vakit" buyurdular. "Ne zaman resulünü severim?" diye sorunca şu cevabı verdi: "O'nun yoluna tabi olup, sünnetiyle amel edip, onun sevdiğini sevip sevmediğini sevmeyip dostlarına dost olup düşmanlarına düşmanlık beslediğin zaman. İnsanların iman bakımından farklılıkları bana olan sevgilerindeki farklılık gibidir. Aynı şekilde insanların küfür bakımından farklılıkları, bana olan öfkelerindeki farklılık gibidir."	قِيلَ لِرَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: مَتَى أَكُونُ مُؤْمِنًا صَادِقًا؟ قَالَ: إِذَا أَحْبَبْتِ اللَّهَ، فَقَالَ مَتَى أَحْبَبِ اللَّهَ؟ قَالَ: إِذَا أَحْبَبْتِ رَسُولَهُ، وَقِيلَ: مَتَى أَحْبَبِ رَسُولَهُ؟ قَالَ: إِذَا اتَّبَعْتَ طَرِيقَتَهُ، وَاسْتَعْمَلْتَ سُنَّتَهُ، وَأَحْبَبْتِ بَخِيَّهُ، وَأَبْغَضْتِ بَيْغِضَهُ، وَوَالَيْتِ بَوْلَايَتِهِ، وَعَادَيْتِ بَعْدَاوِيَّتِهِ، وَيَتَقَاوَتِ النَّاسُ فِي الْإِيمَانِ عَلَى قَدْرِ تَقَاوُتِهِمْ فِي مَحَبَّتِي، وَيَتَفَاتُونَ فِي الْكُفْرِ عَلَى قَدْرِ تَفَاوُتِهِمْ فِي بُغْضِي	Allah-Peygamber-Kul İlişkisi-İman
67	Allah, önce benim ruhumu yarattı. (Başka bir rivayette nurumu yarattı şeklindedir.) Nurdan kast edilen akıldır.	أَوَّلُ مَا خَلَقَ اللَّهُ رُوحِي، وَفِي رِوَايَةٍ: نوري، وَنورُهُ هُوَ الْعَقْلُ	Allah-Peygamber-Yaratılış
68	Şairlerin kalbi Rahman'ın yeryüzündeki mahzenleridir.	قُلُوبُ الشُّعْرَاءِ مَخَازِنُ الرَّحْمَنِ	Allah-Sosyal Hayat
69	Allah önce akli yarattı. Ona "gel" dedi, geldi, git dedi gitti. Sonra Allah "izzetim ve celalim hakkı için bana senden daha sevimli, senden daha değerli bir şey yaratmadım. Ben ne verirsem senin olduğun kişiye ne alırsam senin olduğun kişiden alırım. Seninle mükafatlandırır seninle cezalandırırım" buyurdu.	أَوَّلُ مَا خَلَقَ اللَّهُ الْعَقْلَ، قَالَ لَهُ: أَقْبِلْ، فَأَقْبَلَ، ثُمَّ قَالَ لَهُ: أَدْبِرْ؛ فَأَدْبَرَ، ثُمَّ قَالَ: وَعِزَّتِي وَجَلَالِي مَا خَلَقْتُ خَلْقًا أَكْرَمَ عَلَيَّ مِنْكَ، بَكَ أَخَذْتُ، وَبِكَ أُعْطِي، وَبِكَ أَثِيبُ، وَبِكَ أَعَاقِبُ	Allah-Yaratılış-Kul İlişkisi
70	Bidat ehli cehennem köpekleridir.	أَصْحَابُ الْبِدَعِ كِلَابُ النَّارِ	Bidat-Ahiret
71	Allah yolunda gaza eden kimse boynunda kılıcı olduğu müddetçe melekler kendisine salat eder.	لَا تَرَالِ الْمَلَائِكَةُ تُصَلِّي عَلَى الْغَازِي؛ مَا دَامَ حَمَائِلُ سَيْفِهِ فِي عُنُقِهِ	Cihad
72	Kim besmeleyi güzel bir şekilde yazarsa kendisine mağfiret edilir.	مَنْ كَتَبَ بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ فَجَوَّدَهُ؛ غُفِرَ لَهُ	Din-Af

73	Bir an tefekkür, yetmiş senelik ibadetten daha hayırlıdır.	تَفَكَّرُ سَاعَةً، خَيْرٌ مِنْ عِبَادَةِ سَبْعِينَ سَنَةً	Din-Ahlak
74	Açlık amellerin en değerlisidir.	سَيِّدُ الْأَعْمَالِ الْجُوعُ	Din-Ahlak
75	Müminlere karşı güzel zanda bulununuz!	ظَنُّوا بِالْمُؤْمِنِينَ خَيْرًا	Din-Ahlak
76	Yahudi ve Hıristiyanlara selam veriniz. Ama ümmetimin içindeki Yahudilere selam vermeyiniz. Ümmetinin içindeki Yahudiler kimdir Ey Allah'ın Resulü! diye sorulunca Hz. Peygamber: "Ezan ve kameti işitip de cemaate gitmeyenlerdir".	سَلِّمُوا عَلَى الْيَهُودِ وَالنَّصَارَى، وَلَا تَسَلِّمُوا عَلَى يَهُودِ أُمَّتِي، قِيلَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ مَنْ يَهُودُ أُمَّتِكَ؟ قَالَ: الَّذِينَ يَسْمَعُونَ الْأَذَانَ وَالْإِقَامَةَ، وَلَا يَخْضَرُونَ الْجَمَاعَةَ	Din-Ahlak-Ahiret
77	Soğuk dinin düşmanıdır.	الْبُرْدُ عَدُوُّ الدِّينِ	Din-Tıp
78	Çocuklarınıza ilk kelime olarak لا إله إلا الله öğretiniz. Onlara ölüm anında لا إله إلا الله telkîn ediniz. Çünkü kimin ilk ve son kelâmı لا إله إلا الله olursa bin yıl yaşasa da hiçbir günahın sorguya çekilmez.	اِقْتَحُوا عَلَى صِبْيَانِكُمْ أَوَّلَ كَلِمَةٍ بِ "لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ"، وَلَقِّنُوهُمْ عِنْدَ الْمَوْتِ "لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ"؛ فَإِنَّهُ مَنْ كَانَ أَوَّلَ كَلِمَةٍ "لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ"، وَأَخْرَجَ كَلِمَهُ "لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ"، ثُمَّ عَاشَ أَلْفَ سَنَةٍ مَا سُئِلَ عَنْ ذَنْبٍ وَاجِدَ	Din-Zikir-Günah
79	Ümmetimin çocuklarının duası makbuldür.	دُعَاءُ أَطْفَالِ أُمَّتِي مُسْتَجَابَةٌ	Dua
80	Babanın çocuğuna duası, peygamberin ümmetine duası gibidir.	دُعَاءُ الْوَالِدِ لَوْلَدِهِ، كَدُعَاءِ النَّبِيِّ لِأُمَّتِهِ	Dua
81	Bir kimse Mültezem'de dua ederse mutlaka karşılık verilir.	مَا دَعَا أَحَدٌ بِشَيْءٍ فِي هَذَا الْمُلْتَزَمِ، إِلَّا اسْتُجِيبَ لَهُ	Dua
82	Duayı terk etmek günahıdır.	تَرْكُ الدُّعَاءِ مَعْصِيَةٌ	Dua-Günah
83	Şu beş gecede dualar reddolunmaz. Recep ayının ilk gecesi, Şaban ayının ortasındaki gece, Cuma, bayram ve fecir (kurban)gecesi.	خَمْسَ لَيَالٍ لَا يَرُدُّ فِيهِنَّ الدُّعَاءُ: أَوَّلُ لَيْلَةِ رَجَبٍ، وَلَيْلَةُ نِصْفِ شَعْبَانَ، وَلَيْلَةُ الْجُمُعَةِ، وَلَيْلَةُ الْفِطْرِ، وَلَيْلَةُ الْفَجْرِ	Dua-Sosyal Hayat
84	En hayırlı dua, istiğfarda bulunmaktır.	خَيْرُ الدُّعَاءِ الْاسْتِغْفَارُ	Dua-Tövbe
85	Dünya, ahiret ehline haramdır.	الدُّنْيَا حَرَامٌ عَلَى أَهْلِ الْآخِرَةِ	Dünya-Ahiret
86	Dünya ahiretin tarlasıdır.	الدُّنْيَا مَرْزَعَةُ الْآخِرَةِ	Dünya-Ahiret
87	Kim dünya hayatını ahirete tercih ederse onun için cehennem vardır.	مَنْ اخْتَارَ الدُّنْيَا عَلَى الْآخِرَةِ؛ فَلَهُ النَّارُ	Dünya-Ahiret
88	Dünya bir leştir. Onun taliplisi ise köpektir.	الدُّنْيَا جِيفَةٌ وَطَالِبُهَا كِلَابٌ	Dünya-Ahlak
89	Dünya çok kısa bir zamandır. Dolayısıyla Allah'a ibadet edin.	الدُّنْيَا سَاعَةٌ؛ فَاجْعَلْهَا طَاعَةً	Dünya-Ahlak
90	Dünya (ahirete götüren)bir köprüdür imarıyla uğraşmayın, üzerinden geçin gidin.	الدُّنْيَا قَنْطَرَةٌ، فَاعْبُرُوهَا، وَلَا تَعْمُرُوهَا	Dünya-Ahlak
91	Hz. Peygamberin ailesine bir günlük sevgide bulunmak bir yıllık ibadetten hayırlıdır.	حُبُّ آلِ مُحَمَّدٍ يَوْمًا خَيْرٌ مِنْ عِبَادَةِ سَنَةٍ	Ehli Beyt Sevgisi-Fıkıh
92	Talak üzerine yemin etme fasıkların alametlerindedir.	الطَّلَاقُ يَمِينُ الْفَسَاقِ	Fıkıh
93	Abdest üzerine abdest almak nur üstüne nurdur.	الْوُضُوءُ عَلَى الْوُضُوءِ، نُورٌ عَلَى نُورٍ	Fıkıh
94	Hac görevini eda ediniz! Çünkü hac suyun kirleri temizlediği gibi günahları temizler.	حُجُّوا؛ فَإِنَّ الْحَجَّ يَغْسِلُ الذُّنُوبَ، كَمَا يَغْسِلُ الْمَاءُ الدَّرَنَ	Fıkıh
95	Sabah namazını şu iki sure ile (Şems ve Duha) kılınız.	صَلُّوا رَكْعَتِي الصُّبْحِ بِسُورَتَيْهِمَا، وَالشَّمْسِ وَضُحَاهَا، وَالضُّحَى	Fıkıh
96	Kim bir gulamı (delikanlı/erkek hizmetçi) şehvetle öperse Allah o kimseye bin sene cehennemde azap eder.	مَنْ قَبَّلَ غُلَامًا بِشَهْوَةٍ؛ عَذَّبَهُ اللَّهُ تَعَالَى أَلْفَ عَامٍ فِي النَّارِ	Fıkıh-Ahiret
97	Amellerin en faziletlisi, en zor olanıdır.	أَفْضَلُ الْأَعْمَالِ أَصْعَبُهَا	Fıkıh-Ahlak
98	İbadetlerin en faziletlisi zahmetli olandır.	أَفْضَلُ الْعِبَادَاتِ أَحْمَرُهَا	Fıkıh-Ahlak
99	Dünya sevgisi her hatanın başıdır. Dünyayı terk etmek her ibadetin başıdır.	حُبُّ الدُّنْيَا رَأْسُ كُلِّ خَطِيئَةٍ، وَتَرْكُ الدُّنْيَا رَأْسُ كُلِّ عِبَادَةٍ	Fıkıh-Ahlak
100	İlim talep eden kimseye, kırk yıllık geçineceği nafakası da olsa zekat vermek caizdir.	يَجُوزُ دَفْعُ الزَّكَاةِ لِطَالِبِ الْعِلْمِ، وَلَوْ كَانَ تَفَقَّهُهُ أَرْبَعِينَ سَنَةً	Fıkıh-İlim
101	Gece (ibadet için kalkan kimsenin) gündüz yüzü güzel olur.	مَنْ قَامَ بِاللَّيْلِ؛ حَسُنَ وَجْهُهُ بِالنَّهَارِ	Fıkıh-Sosyal Hayat

102	İlmi Çin'de bile olsa talep ediniz.	أطلبوا العلم ولو بالصحين	İlim
103	Beşikten mezara kadar ilmi talep ediniz.	اطلبوا العلم من المهد إلى اللحد	İlim
104	İlim iki kısımdır: Bedenle ilgili (tıp) ilim ve dinle ilgili ilim.	العلم علمان: علم الأبدان، وعلم الأديان	İlim
105	İlmi gizleyip (paylaşmayana) her şey denizdeki balıklar, semadaki kuşlar bile lanet ederler.	كأثم العلم لعنة كل شيء حتى الخوت في البحر، والطير في السماء	İlim
106	Bildikleriyle amel edene Allah bilmediklerinin yolunu açar.	من عمل بما علم ورثه الله تعالى علم ما لم يعلم	İlim
107	Bir anlık ilim talebi, bir gece namaz kılmaktan daha hayırlıdır.	طلب العلم ساعة خير من قيام ليلة	İlim-Fıkıh
108	Küçükken öğrenilen ilim, taşa kazıma gibidir.	العلم في الصغر، كالنقش في الحجر	İlim-Sosyal Hayat
109	Vatan sevgisi imandandır.	حُب الوطن من الإيمان	İman-Sosyal Hayat
110	Siz koca-karı dinini yaşayınız.	عليكم بدين العجائز	İman-Sosyal Hayat
111	Eğer (at) üzerine (kendini göstermek kastıyla) binen kadına Allah lânet etmiştir.	لعن الله الفروج على السروج	Kadın-Ahlak
112	Kadınlar şeytanın tuzaklarıdır. Onlarla istişarede bulunun ancak dediklerinin aksini yapın.	النساء حبايل الشيطان، شاوروهن وخالفوهن	Kadın-Sosyal Hayat
113	Kadınlar şeytanın tuzaklarıdır. Onlarla istişarede bulunun ancak dediklerinin aksini yapın.	النساء حبايل الشيطان، شاوروهن وخالفوهن	Kadın-Sosyal Hayat
114	Kadının cihadı kocasıyla iyi geçinmesiyle gerçekleşir.	جهاد المرأة: حسن التبعل	Kadın-Sosyal Hayat
115	Kur'an ehli cennetin seçkinleridir.	أهل القرآن عرفاء الجنة	Kur'an
116	Kim Kur'an'ı sabırla Allah rızası için okursa onun için okuduğu her harfe karşılık bir huri vardır.	من قرأ القرآن صابراً محتسباً؛ كان له بكل حرف زوجة من الخور العين	Kur'an-Ahret
117	Allah katında şefaata edenler içerisinde nebiler, melekler ve bunların dışındakiler de dahil olmak üzere Kur'an'dan daha üstünü yoktur.	ما من شفيع أعظم عند الله منزلة من القرآن، لا نبي، ولا ملك، ولا غيره	Kur'an-Ahret-Şefaata
118	Kur'an'ı ezberleyen kimsenin ezberlemeyenlere üstünlüğü yaratıcının (Allah'ın) yaratılanlara (mahlûkâta) üstünlüğü gibidir.	فضل حملة القرآن على الذي لم يحمله، كفضل الخالق على المخلوق	Kur'an-Allah-Kul İlişkisi
119	Kim sabah namazından sonra ihlas suresini on defa okursa, o gün şeytan kendisini günaha sokmak için uğraşsa bile günah yazılmaz.	من قرأ "قل هو الله أحد" بعد الصلاة غداة عشر مرات؛ لم يصل إليه ذنوب يومئذ، وإن جهد الشيطان	Kur'an-Günah
120	Kur'an okuyan kimse korkutulmaz.	لا يخوف قارئ القرآن	Kur'an-Tıp
121	Hız Muhammed'in âline sevmek ateşten kurtuluştur. O'nun âline sevmek Sırat'tan geçmektir. Onun âline sahip çıkmak azaptan emin olmaktır.	حُب آل محمد براءة من النار، وحُب آل محمد جواز على الصراط، والولاية لآل محمد أمان من العذاب	Peygamber- Ehl-i Beyt Sevgisi
122	Kim kabrimin yanında bana salat ederse onu iştirim	من صلى عند قبري سمعته	Peygamber-Ümmet
123	Âlimin âbide üstünlüğü, benim ümmetime üstünlüğüm gibidir.	فضل العالم على العابد، كفضلي على أمتي	Peygamber-Alim
124	Âlimin diğer insanlara üstünlüğü tıpkı peygamberlerin ümmetine üstünlüğü gibidir.	فضل العالم على غيره، كفضل النبي على أمتيه	Peygamber-Alim
125	Herkesin bir mesleği varken benim fakirlik ve cihad olmak üzere iki mesleğim bulunmaktadır. Bunları seven beni sevmiş gibidir. Bunlardan nefret eden benden nefret etmiş gibidir.	إن لكل أحد حرفه، وجرقتي اثنتان: الفقر، والجهاد، فمن أحبهما؛ فقد أحبني، ومن أبغضهما؛ فقد أبغضني	Peygamber-Cihad-Sosyal Hayat
126	Şu dört gruba kıyamet günü şefaata olacağım. Benim soyumdan gelenlere ikram eden, onların ihtiyaçlarını gideren, onlara işlerinde yardımcı olan ve onları dili ve kalbi ile seven.	أربعة أنا لهم شفيع يوم القيامة المكرم لذريتي والقاضي لهم حجاجهم والساعي لهم في أمورهم والخب لهم بقلبه ولسانه	Peygamber-Ehli Beyt Sevgisi-Ahret
127	Kim Muhammed'in âline buğz ederek ölürse cennetin kokusunu alamaz.	من مات على بغيض آل محمد؛ لم يتشم رائحة الجنة	Peygamber-Ehli Beyt-Ahret

128	Dicle, Düceyl, Kutrubul ve Sarrât (Herat) arasında bir şehir inşa edilir. Yeryüzünün hazineleri oraya getirilir. Bağdat o hazineler sebebiyle batırılır.	تُبْنَى مَدِينَةٌ بَيْنَ دَجْلَةَ وَدُجَيْلٍ وَقَطْرِبَلٍ وَالصَّرَاةِ ، تُجْبَى إِلَيْهَا خَزَائِنُ الْأَرْضِ ، يُخَسَفُ بِهَا بَعْضُ بَغْدَادَ	Peygamber-Gayb
129	İsra olayında kendisini yalanladıklarında Mekke müşriklerine Beyt-i Makdisi bilinenin dışında kendine has bir tavırla tanıtması, yolda rast geldiği kervanlarının ne zaman geleceğini bildirmesi, Hz. Peygamber'in, kendine has özelliklerindedir.	وَصَفَّ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ تَعَالَى عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لِكُفَّارِ فُرَيْشِ بَيْتِ الْمَقْدِسِ جِئْنَ كَذَّبُوهُ فِي خَبَرِ الْإِسْرَاءِ ، وَنَعْتَهُ إِيَّاهُ نَعْتِ مَنْ عَرَفَهُ ، وَإِعْلَامُهُمْ بِالْبَعِيرِ الَّتِي مَرَّ عَلَيْهَا فِي طَرِيقِهِ ، وَإِنْدَارَهُمْ بِوَقْتِ وَصُولِهَا	Peygamber-Gayb
130	"Ey Allah'ın Resülü! Sana inanmanın en kuvvetlisi nedir? denildi." Hz. Peygamber: "Beni görmediği halde özlemle bana iman eden, o imanda sâdık olan ve bana olan muhabbetinde sâdık olandır. Bu (özlemle) beni görmek için sahip olduğu her şeyi (başka bir rivayette, yeryüzü dolusu altını olsa) vermek ister. İşte o mümin bana hakiki manada inanmış ve bana ihlaslı bir şekilde muhabbet duymuştur" buyurdu.	قِيلَ لِرَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: مَنْ الْقَوِيُّ فِي الْإِيمَانِ بِكَ؟ فَقَالَ: مَنْ آمَنَ بِي وَلَمْ يَرِنِّي؛ فَإِنَّهُ مُؤْمِنٌ بِي عَلَى شَوْقٍ مِنْهُ، وَصِدْقٍ مِنْهُ، وَصِدْقٍ فِي مَحَبَّتِي، وَعَلَا ذَلِكَ مِنْهُ أَنَّهُ يَوَدُّ رُؤْيِي، بِجَمِيعِ مَا يَمْلِكُ (وَفِي الْأُخْرَى: بَمَلَى الْأَرْضِ ذَهَبًا، ذَلِكَ الْمُؤْمِنُ بِي حَقًّا، وَالْمُخْلِصُ فِي مَحَبَّتِي صِدْقًا)	Peygamber-İman-Ahlak
131	Hiz. Peygamber'e: "Sevgi besleyip ikram etmeyi ve iyilik yapmayı emrettiğin Âl-i Muhammed kimlerdir?" diye sorulunca: "Bana temiz bir kalp ve vefa ile ihlasla iman edenlerdir" diye cevap verdi. "Peki onların alameti nedir?" diye sorulunca: "Benim sevgimi her şeye tercih etmeleri, Allah'ı zikre devam edip beni de kalplerinde daima hatırdta tutmalarındır." Başka bir rivayette "onların alameti, beni hatırlamaya devam edip bana salavat getirmeleridir" ifadesi vârit olmuştur.	قِيلَ لِرَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: مَنْ آلُ مُحَمَّدٍ الَّذِينَ أَمَرْنَا بِحُبِّهِمْ؟ وَإِكْرَامِهِمْ، وَالْبِرِّ بِهِمْ؟ فَقَالَ أَهْلُ الصَّفَاءِ وَالْوَفَاءِ، مَنْ آمَنَ بِي، وَأَخْلَصَ، فَقِيلَ: وَمَا عَلَامَتُهُمْ؟ فَقَالَ: إِيْتَارُ مَحَبَّتِي عَلَى كُلِّ مَحْبُوبٍ، وَاشْتِغَالُ الْبَاطِنِ بِذِكْرِي بَعْدَ ذِكْرِ اللَّهِ، وَفِي أُخْرَى عَلَامَتُهُمْ: إِدْمَانُ ذِكْرِي، وَالْإِكْتِنَارُ مِنَ الصَّلَاةِ عَلَيَّ	Peygamber-İman-Ehl-i Beyt-Zikir
132	Bütün nebilerin bir vârisi ve vasîsi vardır. Benim vârisim ve vasîm ise Ali'dir.	لِكُلِّ نَبِيٍّ وَصِيٌّ وَوَارِثٌ، وَإِنِّي عَلِيٌّ وَصِيٌّ وَوَارِثِي	Peygamber-Sahabe
133	"Ey Allah'ın Resülü! Sana salât getirenler hakkında ne dersin? Senin yanında olmayan ve senden sonra gelenler durumu ne olacak?" diye sorulunca Hz. Peygamber: "Bana muhabbetle salat edeni işitir ve onu tanırım. Onların dışındaki salatlar ise bana (bir melek tarafından) arz olunur" şeklinde cevap verdi.	قِيلَ لِرَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: أَرَأَيْتَ صَلَاةَ الْمُصَلِّينَ عَلَيْكَ مِمَّنْ غَابَ عَنْكَ، وَمَنْ يَأْتِي بَعْدَكَ مَا خَالَهُمَا عِنْدَكَ؟ فَقَالَ: أَسْمَعُ صَلَاةَ أَهْلِ مَحَبَّتِي وَأَعْرِفُهُمْ، وَتُعْرَضُ عَلَيَّ صَلَاةٌ غَيْرَهُمْ عَرْضًا	Peygamber-Salât
134	Kim bana on defa selam verirse, sanki köle azat etmiş gibi olur.	مَنْ سَلَّمَ عَلَيَّ عَشْرًا؛ فَكَأَنَّمَا أَعْتَقَ رَقَبَةً	Peygamber-Salât-Din
135	Kim bana bir salavat getirirse zerre miktarı günahı kalmaz.	مَنْ صَلَّى عَلَيَّ مَرَّةً؛ لَمْ يَبْقَ مِنْ ذُنُوبِهِ ذَرَّةٌ	Peygamber-Salât-Günah
136	Fakirlik övüncümdür. Ben onunla övünürüm.	الْفَقْرُ فَخْرِي، وَأَنَا أَفْتَخِرُ بِهِ	Peygamber-Sosyal Hayat
137	Benden iki asır sonra insanların en hayırlısı ailesi olmayan kimsedir. (haffu'l-hâz)	خَيْرُ النَّاسِ بَعْدَ الْمَائِتَيْنِ الْخَفِيفُ الْحَادِ الَّذِي لَا أَهْلَ لَهُ وَلَا وَدَّ	Peygamber-Sosyal Hayat
138	Adem su ve çamur arasında iken (balçık) ben peygamberdim.	كُنْتُ نَبِيًّا وَأَدَمُ بَيْنَ الْمَاءِ وَالطِّينِ	Peygamber-Yaratılış
139	Ali'nin izin verdikleri hariç, hiç kimsenin sırrattan geçmesi mümkün değildir.	لَا يَجُوزُ أَحَدُ الصَّرَاطِ، إِلَّا مَنْ كُتِبَ لَهُ عَلَى الْجَوَازِ	Sahabe-Ahiret
140	Ali'nin anılması ibadettir.	ذِكْرُ عَلِيٍّ عِبَادَةٌ	Sahabe-Fıkıh
141	Ben ilmin şehriyim, Ali ise kapısıdır.	أَنَا مَدِينَةُ الْعِلْمِ، وَعَلِيٌّ بَابُهَا	Sahabe-İlim

142	Cebrail bana geldi ve: "Ey Muhammed! Allah, Ebû Bekir'le istişare etmeni emrediyor" dedi.	أتاني جبريل، فقال: يا محمد إن الله تعالى أمرك أن تستشير أبا بكر	Sahabe-Peygamber
143	İhtiyaçlarınızı giderirken gizliliğe dikkat ediniz.	استعينوا على قضاء حوائجكم بالكتمان	Sosyal Hayat
144	Dostu olmayan kişi, sadece sol eli olana benzer.	الرَّجُلُ بِلا صَدِيقٍ، كَذِي الشِّمَالِ بِلا يَمِينٍ	Sosyal Hayat
145	Dostu olmayan kişi, sadece sol eli olana benzer.	الرَّجُلُ بِلا صَدِيقٍ، كَذِي الشِّمَالِ بِلا يَمِينٍ	Sosyal Hayat
146	Olgun (cömert) kimse hesaplaşmada kolaylık gösterir.	الكَرِيمُ إِذَا حَاسَبَ سَامَحَ	Sosyal Hayat
147	Kişinin (yüz) güzelliği, lisanının güzelliğindedir.	جَمَالُ الرَّجُلِ فَصَاحَةُ لِسَانِهِ	Sosyal Hayat
148	Çarşılar şerli meclislerdendir.	شَرُّ الْمَجَالِسِ الْأَوْسَاقُ	Sosyal Hayat
149	Her küp içindekini sızdırır.	كُلُّ إِنَاءٍ يَتْرَشَخُ بِمَا فِيهِ	Sosyal Hayat
150	İnsanların zeka seviyelerine (akıllarına) göre konuşunuz.	كَلِّمُوا النَّاسَ عَلَى قَدْرِ عُقُولِهِمْ	Sosyal Hayat
151	Hikmeti ehlinde başkasına verme! Bu ona zulüm etmek demektir.	لَا تُعْطُوا الْحِكْمَةَ لِغَيْرِ أَهْلِهَا فَتَقْطَلُمُوهَا	Sosyal Hayat
152	Cahillikten daha büyük bir fakirlik, akıldan daha üstün bir zenginlik yoktur.	لَا فَقْرٌ أَشَدُّ مِنَ الْجَهْلِ، وَلَا مَالٌ أَعَزُّ مِنَ الْعَقْلِ	Sosyal Hayat
153	Akıllı kişinin düşmanlığı cahilin dostluğundan daha iyidir.	مُعَادَاةُ الْعَاقِلِ أَسْلَمٌ مِنْ مُوَالَاةِ الْجَاهِلِ	Sosyal Hayat
154	Kim iyilerle beraber olursa vakar kazanır. Kim de kötülerle birlikte bulunursa hakir olur.	مَنْ خَالَطَ الْأَخْيَارَ؛ وَفِرَ، وَمَنْ خَالَطَ الْأَنْدَالَ؛ حَقَّرَ	Sosyal Hayat
155	İnsanların en faziletli olanları, en akıllı olanlardır.	أَفْضَلُ النَّاسِ، أَعْقَلُ النَّاسِ	Sosyal Hayat
156	Sizi töhmet altında bırakacak yerlerde bulunmaktan sakınınız.	انْقُوا مِنْ مَوَاضِعِ التُّهْمِ	Sosyal Hayat
157	Zahmette rahmet vardır.	الرَّحْمَةُ رَحْمَةٌ	Sosyal Hayat
158	Her şeyin bir anahtarı vardır. Cennetin anahtarı ise yaşadıkları hayata sabreden fakir ve miskinleri sevmektir ki Allah kıyamet günü onların yanındadır.	إِنَّ لِكُلِّ شَيْءٍ مِفْتَاحًا، وَمِفْتَاحُ الْجَنَّةِ حُبُّ الْمَسَاكِينِ وَالْفُقَرَاءِ؛ لَصِدْرِهِمْ، هَمُّ جُلُوسِ اللَّهِ تَعَالَى يَوْمَ الْقِيَامَةِ	Sosyal Hayat-Ahret
159	Fakirlere el uzat. Çünkü onların kıyamet günü (devleti) gücü olacaktır. O gün fakirler bir araya getirilir ve onlara: İnsanlara bakınız. Sizi dünyada yedirip içiren, giydirip kuşatan ve bir sıkıntınızı gideren kimsenin elinden tuturak cennete gidiniz denilir.	اتَّخِذْ الْأَبْيَادِ عِنْدَ الْفُقَرَاءِ؛ فَإِنَّ لَهُمْ دَوْلَةً، إِذَا كَانَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ، يُجْمَعُ الْفُقَرَاءُ، فَيَقِيلُ لَهُمْ: تَصَفَّحُوا الْوُجُوهُ؛ فَكُلُّ مَنْ أَطْعَمَكُمْ لُقْمَةً، أَوْ سَقَاكُمْ شَرْبَةً فِي الدُّنْيَا، أَوْ كَسَاكُمْ خِرْقَةً، أَوْ دَفَعَ عَنْكُمْ غَنِيَّةً؛ فَخُذْ بِيَدِهِ وَادْخُلِ الْجَنَّةَ	Sosyal Hayat-Ahret
160	Fakirlik insanlar nezdinde çirkin kabul edilir. Fakat kıyamet günü Allah katında güzel bir haslettir.	الْفَقْرُ شَيْئٌ عِنْدَ النَّاسِ، وَرَيْبٌ عِنْدَ اللَّهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ	Sosyal Hayat-Ahret
161	Kim haksız yere komşusuna eziyet ederse cennet ona haram olur. Ayrıca onun gideceği yer cehennemdir.	مَنْ آذَى جَارَهُ بِغَيْرِ حَقٍّ؛ حُرِّمَتْ عَلَيْهِ الْجَنَّةُ، وَمَأْوَاهُ النَّارُ	Sosyal Hayat-Ahret
162	Kim gurbette bulunan bir kimseye ikramda bulunursa kendisine cennet vacip olur.	مَنْ أَكْرَمَ غَرِيبًا، وَجَبَتْ لَهُ الْجَنَّةُ	Sosyal Hayat-Ahret
163	Kim kırk yaşına gelir eline âsâ almazsa isyan etmiş gibidir.	مَنْ بَلَغَ الْأَرْبَعِينَ وَلَمْ يَأْخُذْ الْعَصَا؛ فَقَدْ عَصَى	Sosyal Hayat-Ahlak
164	Günahı bağışlanan biri ile yemek yiyen kişinin günahı da bağışlanır.	مَنْ أَكَلَ مَعَ مَغْفُورِ الذَّنْبِ؛ غُفِرَ لَهُ	Sosyal Hayat-Günah
165	Kim gözlerini severse ikindi vaktinden sonra yazmasın!	مَنْ أَحَبَّ كَرِيمَتِي لَمْ يَكْتُبْ بَعْدَ الْعَصْرِ	Sosyal Hayat-Tıp
166	Sünnetimi terk eden kimseye şefaati haram olur.	مَنْ ضَيَّعَ سُنَّتِي؛ حُرِّمَتْ عَلَيْهِ شَفَاعَتِي	Sünnet-Şefaati
167	Kim Muhammed'in âlini severek ölürse şehittir.	مَنْ مَاتَ عَلَى حُبِّ مُحَمَّدٍ؛ مَاتَ شَهِيدًا	Sünnet-Şehitlik
168	Yün elbiseler giyin ki imanın tadını alalım.	عَلَيْكُمْ بِبِلَاسِ الصُّوفِ؛ تَجِدُوا حَلَاوَةَ الْإِيمَانِ	Tasavvuf-Din

169	İşlerinizde acze düşüp şaşırduğunuz zaman kabir ehlerinden yardım dileyin.	إِذَا تَحَيَّرْتُمْ فِي الْأُمُورِ، فَاسْتَعِينُوا مِنْ أَهْلِ الْقُبُورِ	Teveessül
170	Bütün hastalıkların sebebi mideyi dolduracak kadar yemektir.	أَصْلُ كُلِّ دَاءٍ: الْبِرْدَةُ	Tıp
171	Nezle olmak cüzzam hastalığından emin olmaya sebeptir.	الرُّكَامُ أَمَانٌ مِنَ الْجُدَامِ	Tıp
172	Bir hastalığın ilacı zıddı ile bilinebilir.	الْمُعَاجِلَةُ بِالْأَضْدَادِ	Tıp
173	Sabah yemeğini terk etmek kişiyi hasta eder. Akşam yemeğini terk ise ihtiyarlık sebebidir.	تَرْكُ الْغَدَاءِ مَسْقَمَةٌ، وَتَرْكُ الْعِشَاءِ مَهْرَمَةٌ	Tıp
174	Cömertin yemeği deva, cimrinin yemeği ise derttir.	طَعَامُ الْجُودِ دَوَاءٌ، وَطَعَامُ الْبُخِيلِ دَاءٌ	Tıp
175	Pirinç hariç yeryüzünde bulunan her şeyde hem şifa hem de hastalık bulunmaktadır. Pirinçte ise sadece şifa vardır.	كُلُّ شَيْءٍ خَرَجَ مِنَ الْأَرْضِ فِيهِ دَاءٌ وَشِفَاءٌ، إِلَّا أُرْزُ شِفَاءٌ لَا دَاءَ فِيهِ	Tıp
176	Bütün hastalıkların başı soğuktur.	أَصْلُ كُلِّ الدَّاءِ: الْبِرْدُ	Tıp
177	Mide her türlü hastalığın evidir.	الْمَعِدَةُ بَيْتُ كُلِّ دَاءٍ	Tıp
178	Mercimek yemenizi tavsiye ediyorum. Zira o mübarek ve kutsal bir yemektir.	عَلَيْكُمْ بِالْعَدَسِ؛ فَإِنَّهُ مُبَارَكٌ وَمُقَدَّسٌ	Tıp-Sosyal Hayat
179	Tövbe edenler Allah'ın sevdiği kullardır.	التَّائِبُ حَبِيبُ اللَّهِ	Tövbe
180	Sizden biriniz kardeşinin gıybetini yaparsa hemen istiğfar etsin! Gerçek şu ki istiğfar, gıybet için kefarettir.	إِذَا اغْتَابَ أَحَدُكُمْ أَخَاهُ؛ فَلْيَسْتَغْفِرْ لَهُ، فَإِنَّهُ كَفَّارَتُهُ	Tövbe-Af
181	Kalpler, kendisine iyilik edeni sevecek bir (fitrat) üzere yaratıldı.	جُبِلَتْ الْقُلُوبُ عَلَى حُبِّ مَنْ أَحْسَنَ إِلَيْهَا	Yaratılış-Sosyal Hayat
182	Zikir sadakadan daha hayırlıdır.	الذِّكْرُ خَيْرٌ مِنَ الصَّدَقَةِ	Zikir
183	Rahmet, salih kimselerin anıldığı yere zaman iner.	الرَّحْمَةُ تَنْزِلُ عِنْدَ ذِكْرِ الصَّالِحِينَ	Zikir

TABLO 8-2 MANZUM HADİS EDEBİYATINDA YER ALAN ANCAK TEMEL HADİS KİTAPLARINDA BULUNAMAYAN RİVÂYETLER

1	Cennetin sekiz kapısı vardır. Yedi tanesi fakirler, bir tanesi zenginler içindir. Cehennemnin yedi kapısı vardır ki bunlar fakirlere haram kılınmıştır.	إِنَّ لِلْجَنَّةِ ثَمَانِيَةَ أَبْوَابٍ، سَبْعَةٌ مِنْهَا لِلْفُقَرَاءِ، وَوَأَحَدٌ مِنْهَا لِلْأَغْنِيَاءِ، وَالنَّارُ سَبْعَةٌ أَبْوَابٍ، وَهِيَ مُحَرَّمَةٌ عَلَى الْفُقَرَاءِ	Ahret-Sosyal Hayat
2	En faziletli sadaka borç vermektir.	أَفْضَلُ الصَّدَقَةِ: الدَّيْنُ	Ahlak
3	En faziletli sadaka doğruyu söylemektir.	أَفْضَلُ الصَّدَقَةِ: كَلِمَةُ حَقٍّ	Ahlak
4	En faziletli ahlak, tevazudur.	أَفْضَلُ خُلُقٍ: التَّوَّاضُعُ	Ahlak
5	Kafir de olsa misafire ikram ediniz.	أَكْرَمُوا الضَّيْفَ، وَلَوْ كَانَ كَافِرًا	Ahlak
6	Bütün edebın başı az konuşmaktır.	أَمُّ جَمِيعِ الْأَدَبِ: قَلَّةُ الْكَلَامِ	Ahlak
7	Tembellik, kalbi daraltır.	الْبَطَالَةُ نَقَاءُ الْقَلْبِ	Ahlak
8	Tevazu, şerefin vâsıtalarındandır.	التَّوَّاضُعُ مِنْ وَسَائِلِ الشَّرَفِ	Ahlak
9	Nefis, en büyük putlardandır.	النَّفْسُ هِيَ الصَّنَمُ الْأَكْبَرُ	Ahlak
10	Hız. Peygamber, hırsızlık yapan bir kimseye çok beddua eden Hz. Aişe'ye hitaben şöyle buyurdu: Bir kimsenin aleyhinde bedduada bulunarak onun kötü emelini sıradanlaştırma!	قَالَ لِعَائِشَةَ جِئِنِ دَعَتِ عَلَى سَارِقٍ سَرَقَهَا: لَا تُسَبِّحِي عَنْهُ بِدَعَائِكَ عَلَيْهِ	Ahlak
11	Hırs sahibinde utanma duygusu olmaz.	لَا حَيَاءَ لِخَارِصٍ	Ahlak
12	Hasetle rahatlık bir arada bulunmaz.	لَا رَاحَةَ مَعَ الْحَسَدِ	Ahlak
13	Ameliniz ancak verâ ile fayda verir.	لَا يَنْفَعُكُمُ الْعَمَلُ إِلَّا بِالْوَرَعِ	Ahlak
14	Kişinin dilini sadakaya alıştırmayı mutluluğuna vesiledir.	مِنْ سَعَادَةِ الْمَرْءِ أَنْ يَذْكَرَ لِسَانُهُ الصَّدَقَةَ	Ahlak

15	Kimin salih bir evladı varsa o ölmeyecek bir diridir.	مَنْ كَانَ لَهُ وَلَدٌ صَالِحٌ؛ فَهُوَ حَيٌّ لَمْ يَمُتْ	Ahlak
16	Kim bir müminin kalbini (kırar) yıkarsa, sanki Allah'ın beytini yıkmış gibidir.	مَنْ هَدَمَ قَلْبَ الْمُؤْمِنِ؛ فَكَأَنَّمَا هَدَمَ بَيْتَ اللَّهِ	Ahlak
17	Bir kimsenin iki yüzlü davranması zilletidir.	بِفَاقِ الْمَرءِ ذَلَّةٌ	Ahlak
18	Nefsin senin bineğindir. Ona nezaketle muamele et.	نَفْسُكَ مَطْبِئَتُكَ؛ فَارْفُقْ بِهَا	Ahlak
19	Doğruluk kurtarıcı yalan söylemek ise helak edicidir.	الصِّدْقُ يُنْجِي، وَالْكَذِبُ يُهْلِكُ	Ahlak
20	Cennetin değeri (pahası) dünyayı terk etmektir.	إِنْ تَمَنَّ الْجَنَّةَ: تَرَكِ الدُّنْيَا	Ahlak-Ahiret
21	Cennet, iyilerin yurduudur.	الْجَنَّةُ دَارُ الْأَبْرَارِ	Ahlak-Ahiret
22	Borç, bir dirhem bile olsa kişi ile cennet arasında bir engeldir.	الدَّيْنُ حَائِلٌ بَيْنَهُ وَبَيْنَ الْجَنَّةِ، وَلَوْ كَانَ دِرْهَمًا	Ahlak-Ahiret
23	Sabır cennetin anahtarıdır.	الصَّبْرُ مِفْتَاحُ الْجَنَّةِ	Ahlak-Ahiret
24	Amelleriniz tartılmadan önce siz tartınız.	زِنُوا أَعْمَالَكُمْ قَبْلَ أَنْ تُوزَنَ عَلَيْكُمْ	Ahlak-Ahiret
25	Komşusuna ikramda bulunan kimseye cennet vacip olur.	مَنْ أَكْرَمَ جَارَهُ؛ وَجَبَتْ لَهُ الْجَنَّةُ	Ahlak-Ahiret
26	Kendini muhasebeye çeken kurtuluşa erer.	مَنْ حَاسَبَ نَفْسَهُ سَلِمَ	Ahlak-Ahiret
27	Kim bir dilenciye aç bir şekilde kapısından geri çevirirse, bin yıl azap görecektir.	مَنْ نَهَى سَائِلًا جَائِعًا عَلَى بَابِهِ؛ عَذَابُهُ أَلْفَ سَنَةٍ	Ahlak-Ahiret
28	Dilenciye boş çevireni melekler de kıyamet günü boş çevirir	مَنْ نَهَى سَائِلًا؛ نَهَتْهُ الْمَلَائِكَةُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ	Ahlak-Ahiret
29	Dünyada ve ahirette kalacağın kadar çalış! Allah'a olan ihtiyacını gözeterek çalış ve cehennem ateşine dayanabileceğin ölçüde günah işle!	إِعْمَلْ لِدُنْيَاكَ بِقَدْرِ مَمَامَكَ فِيهَا، وَاعْمَلْ لِآخِرَتِكَ بِقَدْرِ بَقَائِكَ فِيهَا، وَاعْمَلْ لِلْآخِرَةِ حَاجَتَكَ إِلَيْهَا، وَاعْمَلْ لِلنَّارِ بِقَدْرِ صَبْرِكَ عَلَيْهَا	Ahlak-Ahiret-Günah
30	Fakirleri sevmek iman alametlerindedir.	حُبُّ الْفُقَرَاءِ مِنَ الْإِيمَانِ	Ahlak-Din
31	Dünya sevgisi bir hastalıktır. Onu terk etmek ise devadır.	حُبُّ الدُّنْيَا دَاءٌ، وَتَرْكُهَا دَوَاءٌ	Ahlak-Dünya
32	Kimin saçı sakalı ağarırsa, onda mala ve ömre karşı hırs artar.	مَنْ كَانَ لَهُ شَيْبَةٌ تَزِدُ الْجِرْصُ عَلَى الْمَالِ وَالْجِرْصُ عَلَى الْعُمُرِ	Ahlak-Dünya
33	Gıybetten bir kelime terk etmek, Allah'a bin rekat namazdan daha sevimlidir.	تَرْكُ كَلِمَةٍ مِنَ الْغِيْبَةِ أَحَبُّ إِلَى اللَّهِ مِنْ أَلْفِ رَكْعَةٍ صَلَاةٍ	Ahlak-Fıkıh
34	Zenginlik ile zina bir arada bulunmaz. Kuşluk namazı ile fakirlik bir arada bulunmaz.	لَا غِنَاءَ مَعَ الزِّنَا، وَلَا فَقْرَ مَعَ الصُّحَى	Ahlak-Fıkıh
35	Başkalarının kusurlarını araştırmak, günahların en büyüklerindedir.	مِنْ أَعْظَمِ الذُّنُوبِ: تَجَسُّسُ الْعُيُوبِ	Ahlak-Günah
36	Kim Müslüman kardeşi ile elini değdirerek musafaha ederse (musafaha esnasında) o an günahları dökülür.	مَنْ صَافَحَ أَخَاهُ الْمُسْلِمَ، فَحَاكَ يَدَهُ؛ تَنَثَّرَتْ ذُنُوبُهُ	Ahlak-Günah-Af
37	Güzel zanda bulunmak imandandır.	حُسْنُ الظَّنِّ مِنَ الْإِيمَانِ	Ahlak-İman
38	Himmetin yüceliği imanın (kemalindedir)	عُلُوُّ الْهِمَّةِ مِنَ الْإِيمَانِ	Ahlak-İman
39	Sadaka vermek belaları geri çevirir ve ömürleri uzatır.	الصَّدَقَةُ تَرُدُّ الْبَلَاءَ وَتَزِيدُ الْعُمُرَ	Ahlak-Kader
40	Tasavvuf ehline, susuzlara ve açlara ta'nda bulunmayın. Onların ahlakları nebilerin ahlakı gibidir.	لَا تَقْفُوا عَلَى أَهْلِ التَّصَوُّفِ، وَأَصْحَابِ الْجُوعِ وَالْعَطَشِ؛ فَأَخْلَافُهُمْ أَخْلَاقُ النَّبِيِّينَ	Ahlak-Peygamber-Tasavvuf ehli
41	En faziletli amel, su dağıtmaktır.	أَفْضَلُ الْأَعْمَالِ سَقْيُ الْمَاءِ	Ahlak-Sosyal Hayat
42	İnsanlara gücün yettiği kadar ikram et!	أَكْرَمِ النَّاسَ عَلَى قَدْرِ إِكْرَامِكَ	Ahlak-Sosyal Hayat
43	İnsanların hayırda öncüsü, insanların en şerefliyelerindedir.	أَوْلُ النَّاسِ، أَشْرَفُ النَّاسِ	Ahlak-Sosyal Hayat
44	Düşmanımı ele geçirip üstün geldiğinde affı seç.	إِذَا قَدَّرْتَ عَلَى الْعَدُوِّ؛ فَاحْمِلِ الْعَفْوَ	Ahlak-Sosyal Hayat
45	Gösteriş, uğursuzluktur. Onda ısrar edilmez.	التَّكَاثُفُ شَوْمٌ؛ فَإِنَّهُ لَا يَدُومُ	Ahlak-Sosyal Hayat

46	Zina ile zenginlik insanda aynı anda bulunmaz.	الرِّزَا وَالْغِنَى فِي الْمَرْءِ لَا يَجْتَمِعَانِ	Ahlak-Sosyal Hayat
47	Asıl zenginlik, mal zenginliğinde değil gönül zenginliğindedir.	الْغِنَاءُ: غِنَى الْقَلْبِ، لَا غِنَى الْمَالِ	Ahlak-Sosyal Hayat
48	Temizliğe devam et ki rızkın bol olsun.	ثُمَّ عَلَى الطَّهَارَةِ، يُوسِّعُ عَلَيْكَ الرَّزْقَ	Ahlak-Sosyal Hayat
49	İnsanın rahat etmesi dilini muhafaza etmesine bağlıdır.	رَاحَةُ الْإِنْسَانِ فِي حِفْظِ اللِّسَانِ	Ahlak-Sosyal Hayat
50	Kişinin mutluluğu doğru söylemesindedir.	سَعَادَةُ الْمَرْءِ أَنْ يَذْكُرَ بِلسَانِ صِدْقٍ	Ahlak-Sosyal Hayat
51	Çok dilenmek/istemek fakirliğe yol açar.	كَثْرَةُ السُّؤَالِ يَجُرُّ إِلَى الْفَقْرِ	Ahlak-Sosyal Hayat
52	Cimrilik ve iyilik bir arada bulunmaz.	لَا يَرَى مَعَ الشُّحِّ	Ahlak-Sosyal Hayat
53	Şayet durumuna razı olursa fakirden daha üstün kimse yoktur.	لَا فَضْلَ مِنَ الْفَقِيرِ؛ إِذَا كَانَ رَاضِيًا	Ahlak-Sosyal Hayat
54	Kim haksız yere fakir bir mümine eziyet ederse, sanki Kâbe'yi ve Beyti Ma'mur'u on kere yıkmış ve mukarreb meleklerden bin tanesini öldürmüş gibidir.	مَنْ أَدَّى فَتِيرًا مُؤْمِنًا بغيرِ حَقٍّ؛ فَكَأَنَّمَا هَدَمَ الْكَعْبَةَ عَشْرَ مَرَّاتٍ، وَالْبَيْتَ الْمَعْمُورَ، وَكَأَنَّمَا قَتَلَ أَلْفَ مَلَائِكَةٍ مِنَ الْمُقَرَّبِينَ	Ahlak-Sosyal Hayat
55	Kim bir Müslüman kardeşinin dünyada ihtiyacını giderirse, Allah da ahirette onun yetmiş ihtiyacını giderir.	مَنْ قَضَى لِأَخِيهِ حَاجَةً مِنْ حَوَائِجِ الدُّنْيَا؛ قَضَى اللَّهُ تَعَالَى لَهُ سَبْعِينَ حَاجَةً مِنْ حَوَائِجِ الْآخِرَةِ	Ahlak-Sosyal Hayat-Ahiret
56	Cimri ateştedir, arkadaşı İblis'tir.	الْبَخِيلُ فِي النَّارِ وَرَفِيقُهُ الْإِبْلِيسُ	Ahlak-Şeytan
57	Ayakta su içen kimseye Allah çaresi olmayan bir hastalıkla imtihan eder.	مَنْ شَرِبَ مَاءً قَانَمَا؛ ابْتَلَاهُ اللَّهُ بِبَلَاءٍ لَا دَوَاءَ لَهُ	Ahlak-Tıp
58	Âlim su kaynağı gibidir.	الْعَالِمُ كَالْحِمَّةِ	Alim
59	Âlimler Allah'ın sevdiği kullardır.	الْعُلَمَاءُ حَبِيبُ اللَّهِ	Alim
60	Bir alimi hakir gören kimse münafık ve melundur.	مَنْ احْتَقَرَ عَالِمًا؛ فَهُوَ مُنَافِقٌ، وَمَلْعُونٌ	Alim
61	Âlimin ölümüne üzülmeden kimsede münafıklık alameti vardır. (münafık olur)	مَنْ لَمْ يَحْزَنْ بِمَوْتِ الْعَالِمِ؛ فَهُوَ مُنَافِقٌ	Alim
62	Şüphesiz biz Allah'a itaatimizde kimseden yardım istemeyiz.	إِنَّا لَا نَسْتَعِينُ عَلَى طَاعَةِ اللَّهِ	Allah- Kul İlişkisi
63	Kim hile ile bir mal biriktirirse, Allah onun malını yok ederek telef eder.	مَنْ جَمَعَ الْمَالَ بِالْحِيلَةِ حَبَةً؛ تَهْلِكُ اللَّهُ تَعَالَى قِبَةَ	Allah- Kul İlişkisi
64	İnsanların arasını düzeltene müjdeler olsun! Onlar kıyamet günü Allah'a yakın olacaklardır.	طُوبَى لِلْمُصْلِحِينَ بَيْنَ النَّاسِ، أُولَئِكَ هُمُ الْمُقَرَّبُونَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ	Allah- Kul İlişkisi-Ahiret
65	Allah'ın rahmeti isteyen için çoktur.	رَحْمَةُ اللَّهِ مُبْدُولَةٌ لِطَالِبِهَا	Allah- Kul İlişkisi-Ahlak
66	Allah bir şeyin olmasını dilediği zaman onu var etmek için sebepler meydana getirir.	إِذَا أَرَادَ اللَّهُ شَيْئًا، هَيَّأَ سَبَابَهُ	Allah- Yararılış
67	Bu ümmetin en hayırlısı fakirleri, cennete en hızlı girip istirahat edecekleri ise zayıflarıdır.	خَيْرُ هَذِهِ الْأُمَّةِ فُقَرَاؤُهَا، وَأَسْرَعُهَا تَصْنُجُهَا فِي الْجَنَّةِ ضِعْفَاؤُهَا	Allah-Ahiret
68	Âlim, Allah'ın sevgili kuludur.	الْعَالِمُ حَبِيبُ اللَّهِ	Allah-Alim
69	Bir mahluk başka bir mahluka secde ettiğinde arş ve kürsî titrer.	إِذَا سَجَدَ الْمَخْلُوقُ لِمَخْلُوقٍ اهْتَزَّتْ الْعَرْشُ وَالْكُرْسِيُّ	Allah-Din-Kul İlişkisi
70	Allah'ın en sevdiği kul, Allah'tan razı alan, verdiği rızka kanaat eden fakirdir.	أَحَبُّ الْعِبَادِ إِلَى اللَّهِ تَعَالَى: الْفَقِيرُ الْقَانِعُ بِرِزْقِهِ، الرَّاضِي عَنِ اللَّهِ تَعَالَى	Allah-Kul İlişkisi
71	Allah'ın fakir ve miskinlere her gün beş kere (rahmet)bakışı vardır. Her bakışta yedi kez mağfired eder.	إِنَّ اللَّهَ تَبَارَكَ وَتَعَالَى تَنْظُرُ، يَنْظُرُ إِلَى الْفُقَرَاءِ وَالْمَسْكِينِ، فِي كُلِّ يَوْمٍ خَمْسَ مَرَّاتٍ، فَيَغْفِرُ لَهُمْ فِي كُلِّ نَظَرَةٍ سَبْعَ مَرَّاتٍ	Allah-Kul İlişkisi
72	Allah'ın fakirler için istiğfarda bulunan ve onlara ahirette şefaata edecek melekleri vardır. Melekler kime şefaata ederse onun hali çok güzel olur.	إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى مَلَائِكَةً يَسْتَعْفِرُونَ لِلْفُقَرَاءِ، وَيَسْتَفْعُونَ لَهُمْ فِي الْآخِرَةِ، فَمَنْ شَفَعَتْ لَهُمْ الْمَلَائِكَةُ لِمَا أَحْسَنَ خَالَهُ	Allah-Kul İlişkisi
73	Rızkını kazanmaya çalışanı Allah sever.	الْكَاسِبُ حَبِيبُ اللَّهِ	Allah-Kul İlişkisi

74	Mümin fakirin değeri Allah katında yedi kat gök ve yerden, meleklerden ve dağlardan daha büyüktür.	حُرْمَةُ الْفَقِيرِ الْمُؤْمِنِ أَكْبَرُ عِنْدَ اللَّهِ مِنْ سَبْعِ سَمَاوَاتٍ، وَمِنْ سَبْعِ أَرْضِينَ وَالْمَلَائِكَةِ وَالْجِبَالِ	Allah-Kul İlişkisi
75	Müminin kalbi Allah'ın yeryüzündeki hazinesidir.	قَلْبُ الْمُؤْمِنِ خَزَائِنَةُ اللَّهِ فِي الْأَرْضِ	Allah-Kul İlişkisi
76	Allah zevkine düşkün çokça boşayan kimseye lanet eder.	لَعَنَ اللَّهُ كُلَّ ذَوَّاقٍ مَطْلَاقٍ	Allah-Kul İlişkisi
77	Allah'tan başkasında izzet arayan zelil olur.	مَنْ اعْتَزَّ بِغَيْرِ اللَّهِ ذَلَّ	Allah-Kul İlişkisi
78	Başına gelen musibetlere sabreden kimseye Allah (sabrının) karşılığını verir.	مَنْ يَصْبِرْ عَلَىٰ مَصِيبَةٍ؛ يُعَوِّضْهُ اللَّهُ	Allah-Kul İlişkisi-Ahlak
79	Allah bir kuluna öfkelendiği zaman onu (cennetin) (hemcinslerinin) dışındakilerle beraber haşreder.	إِذَا غَضِبَ اللَّهُ عَبْدًا خَيْرَهُ مَعَ غَيْرِ جَنْسِهِ	Allah-Kul İlişkisi-Ahiret
80	Kıyamet günü ihlas ve şirk emekleyerek Allah'ın huzuruna gelir. Allah, “ihlusa sen ve ehlin cennete girin, şirke de sen ve ehlin de ateşe girin” diye seslenir.	إِذَا كَانَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ يَجِيءُ الْإِحْلَاصُ وَالشِّرْكُ بِحَيْوَانٍ بَيْنَ يَدَيِ الرَّبِّ، فَيَقُولُ رَبُّ جَل جَلَالِهِ الْإِحْلَاصُ: انْطَلِقْ أَنْتَ وَأَهْلُكَ إِلَى الْجَنَّةِ، وَيَقُولُ إِلَى الشِّرْكِ: انْطَلِقْ أَنْتَ وَأَهْلُكَ إِلَى النَّارِ	Allah-Kul İlişkisi-Ahiret
81	Fakire başa kakan dünya ve ahirette lânetlenmiştir. Anne-babasına, kardeşlerine başa kakan meleklerden ve rahmetten uzak, ateşe yakındır. Onun duasına icabet edilmez, ihtiyacı giderilmez. Allah, ne dünyada ne de ahirette ona (rahmet nazarıyla) bakmaz.	الْمَنَّانُ عَلَى الْفُقَرَاءِ مَلْعُونٌ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ، وَالْمَنَّانُ عَلَى آبَوِيهِ وَإِخْوَتِهِ بَعِيدٌ مِنَ الرَّحْمَةِ، وَبَعِيدٌ مِنَ الْمَلَائِكَةِ قَرِيبٌ إِلَى النَّارِ، وَلَا يُسْتَجَابُ لَهُ دَعْوَةٌ، وَلَا تُقْصَىٰ لَهُ حَاجَةٌ، وَلَا يُنْظَرُ اللَّهُ تَعَالَىٰ إِلَيْهِ، لَا فِي الدُّنْيَا، وَلَا فِي الْآخِرَةِ	Allah-Kul İlişkisi-Ahlak
82	Allah'ın gönderdiği bütün peygamberler tevazu sahibidir. Allah katında insanların en hayırlısı tevazu sahibi olanlardır.	مَا بَعَثَ اللَّهُ نَبِيًّا قَطُّ، إِلَّا كَانَ مُتَوَاضِعًا، وَخَيْرَ النَّاسِ عِنْدَ اللَّهِ تَعَالَى: مَنْ كَانَ مُتَوَاضِعًا	Allah-Kul İlişkisi-Ahlak
83	Kim Allah'a itaat ederse dünya ve ahirette birçok kazanç elde eder. Kim de arzularına (hevâsına) uyarsa helak olur.	مَنْ أَطَاعَ اللَّهَ؛ مَلَكَ، وَمَنْ أَطَاعَ هَوَاهُ؛ هَلَكَ	Allah-Kul İlişkisi-Ahlak
84	Başına gelen musibetlere sabreden kimseye Allah (sabrının) karşılığını verir.	مَنْ يَصْبِرْ عَلَىٰ مَصِيبَةٍ؛ يُعَوِّضْهُ اللَّهُ	Allah-Kul İlişkisi-Ahlak
85	Allah, meleklerine karşı şu beş kimseyle övünür: Mücahidler, Allah için mütevazi olan genç, fakirlere bol infak eden başa kaktıran zengin, yalnız başınayken Allah korkusuyla ağlayan kimse.	يُبَاهِي اللَّهُ تَعَالَىٰ عَلَى الْمَلَائِكَةِ بِخَمْسَةِ نَفَرٍ: بِالْمُجَاهِدِينَ، وَبِالشَّابِّ الَّذِي يَتَوَاضَعُ لِلَّهِ، وَبِالْعَبْدِ الَّذِي يُعْطِي الْفُقَرَاءَ كَثِيرًا وَلَا يَمْنُ عَلَيْهِمْ، وَرَجُلٌ يَبْكِي مِنْ خَشْيَةِ اللَّهِ فِي خَلْوَاتِهِ	Allah-Kul İlişkisi-Ahlak
86	Mücahidlere eziyet vermekten çekinin. Çünkü Allah nebiler ve resuller için gazap ettiği gibi mücahidler için de gazap eder. Nebi ve resullerin duasına icabet ettiği gibi onların da duasına icabet eder. Güneş, Allah katında mücahitten daha saygıdeğer olan hiçbir kimse üzerine doğmamış ve batmamıştır.	اتَّقُوا أَدَى الْمُجَاهِدِينَ؛ فَإِنَّ اللَّهَ يَغْضَبُ لِلْمُجَاهِدِينَ، كَمَا يَغْضَبُ لِلْأَنْبِيَاءِ وَرُسُلِهِ، وَيَسْتَجِيبُ لَهُمْ، كَمَا يَسْتَجِيبُ لِلْأَنْبِيَاءِ وَرُسُلِهِ، وَلَا طَلَعَتْ شَمْسٌ وَلَا غَرَبَتْ عَلَى أَحَدٍ أَكْرَمَ عَلَى اللَّهِ مِنْ مُجَاهِدٍ	Allah-Kul İlişkisi-Cihad
87	Namaz, Allah'a ulaşma vasıtasıdır. Namaza devam eden kimse Allah'a ulaşır. Namazı terk eden ise O'ndan uzaklaşır.	الصَّلَاةُ صِلَةٌ بِاللَّهِ، فَمَنْ دَوَّمَ عَلَيْهَا؛ وَصَلَّ، وَمَنْ تَرَكَهَا؛ انْفَصَلَ	Allah-Kul İlişkisi-Fıkıh
88	Şükreden bir zengin kıldığı iki rekât namaz, Allah'a dünya ve içindekilerden daha sevimlidir. Haline sabreden bir fakirin kıldığı iki rekât namaz ise şükreden bir zengin kıldığı namazdan yetmiş rekât daha sevimlidir.	رَكْعَتَانِ مِنْ غَنِيِّ شَاكِرٍ أَحَبُّ إِلَى اللَّهِ تَعَالَىٰ مِنَ الدُّنْيَا وَمَا فِيهَا، وَرَكْعَتَانِ مِنْ فَقِيرٍ صَابِرٍ أَحَبُّ إِلَى اللَّهِ تَعَالَىٰ مِنْ سَبْعِينَ رَكْعَةً مِنْ غَنِيِّ شَاكِرٍ	Allah-Kul İlişkisi-Fıkıh
89	Allah, sıla-i rahim yapanla bağ kurar. Sıla-i rahimi kesenle o da bağını keser.	إِنَّ اللَّهَ يَصِلُ مَنْ وَصَلَ رَجْمَهُ، وَيَقْطَعُ مَنْ قَطَعَهَا	Allah-Kul İlişkisi-Sosyal-Hayat

90	Fakirler, Allah'ın yeryüzündeki halifeleridir. Onlara ihanet eden Allah'a ihanet eder. Onlarla iyi geçinenlerin (anlaşanlar) cennete girmelerine Allah kefil olur.	الْفُقَرَاءُ وَكَلَاءُ اللَّهِ فِي الْأَرْضِ، فَمَنْ تَهَاوَنَ بِهِمْ؛ تَهَاوَنَ اللَّهُ بِهِ، وَمَنْ تَعَاهَدَهُمْ؛ كَفَلَهُ اللَّهُ تَعَالَى فِي الْجَنَّةِ	Allah-Kul İlişkisi-Sosyal-Hayat
91	Fakir, insanların açlık ve hastalığını bilmedikleri kimsedir. Allah mahlukatı yeryüzünün toprağından fakirleri ve nebileri ise cennet toprağından yarattı. Kim Allah ile olan sözünü tutmak isterse fakirlere ikram etsin.	الْفَقِيرُ هُوَ الَّذِي لَا يَعْلَمُ النَّاسَ جُوعَهُ وَمَرَضَهُ، وَخَلَقَ اللَّهُ الْخَلْقَ مِنْ طِينِ الْأَرْضِ، وَخَلَقَ الْأَنْبِيَاءَ وَالْفُقَرَاءَ مِنْ طِينِ الْجَنَّةِ، فَمَنْ أَرَادَ أَنْ يَكُونَ فِي عَهْدِ اللَّهِ؛ فَلْيُكْرِمِ الْفُقَرَاءَ	Allah-Kul İlişkisi-Sosyal-Hayat
92	Allah'a ulaştıran yol, fakirlerle yakın olmaktan geçer.	الْوَسِيلَةُ إِلَى اللَّهِ: التَّقَرُّبُ إِلَى الْفُقَرَاءِ	Allah-Kul İlişkisi-Sosyal-Hayat
93	Bir adam Hz. Peygamber'e gelerek: "Fakirlik nedir?" diye sordu. Hz. Peygamber: "Allah'ın kerametlerinden bir keramettir," dedi. O kişi tekrar: "Fakirlik nedir" diye sorunca Hz. Peygamber: "Allah'ın ancak göndermiş olduğu nebilere ve Allah katından değerli olan kullarına verdiği bir durumdur." diye cevap verdi.	جَاءَ رَجُلٌ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ، ثُمَّ قَالَ: مَا الْفَقْرُ، قَالَ: كَرَامَةٌ مِنْ كَرَامَاتِ اللَّهِ تَعَالَى، ثُمَّ قَالَ: مَا الْفَقْرُ، قَالَ: شَيْءٌ لَا يُعْطِيهِ اللَّهُ إِلَّا نَبِيًّا مُرْسَلًا، أَوْ عَبْدًا كَرِيمًا عَلَى اللَّهِ تَعَالَى	Allah-Kul İlişkisi-Sosyal-Hayat
94	Hız. Musa: "Ey rabbim! Yarattıklarından sana sevimli olan kimlerdir. Ta ki bende onları seveyim" diye niyazda bulununca Allah: "fakirliğinde sadık (doğru) olan ve musibetlere sabırlı her fakir ki Allah'ın her türlü imtihanına karşı sabreder" şeklinde cevap vermiştir	قَالَ مُوسَى عَلَيْهِ السَّلَامُ: يَا رَبِّ مَنْ أَجْبَأُكَ مِنْ خَلْقِكَ؛ حَتَّى أَجِبَهُمْ لِأَجْلِكَ، فَقَالَ: كُلُّ فَقِيرٍ، أَيْ فَقِيرٍ صَادِقٍ إِلَى فَقْرِهِ، صَابِرٍ لَمَا أَصَابَهُ فِي اللَّهِ	Allah-Kul İlişkisi-Sosyal-Hayat
95	Allah, zengine zenginliği için ikram edene, fakire fakirliği için aşağılayana lânet eder. Bu işi ancak münafıklar yapar. Zengine zenginliğinden dolayı ikram eden, fakiri fakirliğinden dolayı küçümseyen kimse, yerde ve gökte Allah'ın ve nebilerin düşmanı olarak adlandırılır. Duasına icabet olunmaz ve ihtiyaçları da giderilmez.	لَعَنَ اللَّهُ مَنْ أَكْرَمَ الْغَنِيِّ لِعِنَانِهِ، وَلَعَنَ اللَّهُ مَنْ أَهَانَ الْفَقِيرَ لِفَقْرِهِ، فَلَا يَفْعَلُ ذَلِكَ إِلَّا الْمُنَافِقُونَ، وَمَنْ أَكْرَمَ الْغَنِيَّ لِعِنَانِهِ، وَأَهَانَ الْفَقِيرَ لِفَقْرِهِ سُمِّيَ فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ: عَدُوَّ اللَّهِ، وَعَدُوَّ الْأَنْبِيَاءِ، وَلَا يُسْتَجَابُ لَهُ دَعْوَةٌ، وَلَا يُفْضَى لِحُجَّتِهِ	Allah-Kul İlişkisi-Sosyal-Hayat
96	Allah bazı peygamberlerine "haşmetimden sakının yoksa gözümden düşersiniz de dünyayı başınıza yıkarım" diye vahyetti.	أَوْحَى اللَّهُ تَعَالَى إِلَى بَعْضِ أَنْبِيَائِهِ: احذروا أَنْ أَمُوتَكُمْ؛ فَتَسْقُطَ مِنْ عَيْنِي، فَأَصْبَبَ عَلَيْكُمُ الدُّنْيَا صَبًّا	Allah-Peygamber
97	İsmi Muhammed olan bir kişiyi kıyamet günü Allah'ın huzuruna getirdiklerinde Allah: "En sevdiğimin adını taşıdığın halde bana âsî olmaktan neden hayâ etmedin. Oysa ben habibimle aynı ismi taşıdığın için sana azap etmekten hayâ ediyorum" buyurur.	يُؤْتَى بِرَجُلٍ يَوْمَ الْقِيَامَةِ اسْمُهُ مُحَمَّدٌ، فَيَقُولُ اللَّهُ تَعَالَى: أَمَا اسْتَحْيَيْتَ إِذْ عَصَيْتَنِي، وَأَنْتَ سَمِّيَ حَبِيبِي، فَأَنَا اسْتَحْيِي أَنْ أُعَذِّبَكَ وَأَنْتَ سَمِّيَ حَبِيبِي	Allah-Peygamber-Ahret-Kul İlişkisi
98	Allah bana dünya hazinelerinin anahtarlarını verdi de onları kabul etmedim.	إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى عَرَضَنِي مَفَاتِيحَ كُنُوزِ الدُّنْيَا مَا كُنْتُ أَقْبِلُهَا	Allah-Peygamber-Dünya
99	Ben Allah'tanım. Peygamberler, bendendir. Arş ve kürsü de bendendir.	أَنَا مِنَ اللَّهِ، وَالْأَنْبِيَاءُ مِنِّي، وَالْعَرْشُ مِنِّي، وَالْكُرْسِيُّ مِنِّي	Allah-Peygamber-Yaratılış
100	Keşke Muhammed'in Rabbi Muhammed'i yaratmasaydı.	لَيْتَ رَبِّ مُحَمَّدٍ لَمْ يَخْلُقْ مُحَمَّدًا	Allah-Peygamber-Yaratılış
101	Allah, Adem'e benzeyen hiçbir şey yaratmadı.	مَا خَلَقَ اللَّهُ شَيْئًا أَشْبَهَ مِنْ آدَمَ	Allah-Peygamber-Yaratılış
102	Tasavvuf ehlinde aç ve susuz kimselerden dua isteyiniz. Allah onları kollar ve dualarına çabucak icabet eder.	ارْغَبُوا فِي دُعَاءِ أَهْلِ التَّصَوُّفِ، وَأَهْلِ الْجُوعِ وَالْعَطَشِ؛ فَإِنَّ اللَّهَ يَنْظُرُ إِلَيْهِمْ وَيُسْرِعُ فِي إِجَابَتِهِمْ	Allah-Tasavvuf ehli

103	Kim Allah yolunda kılıç kuşanırsa o kılıç kendisi için cehennem ateşine karşı bir kalkan olur. Yine kim Allah yolunda mızrak taşırsa o mızrak kıyamet günü kendisi için bir bayrak gibi olur.	من تَقَلَّدَ سَيْفًا فِي سَبِيلِ اللَّهِ؛ كَانَ لَهُ جُنَّةٌ مِنَ النَّارِ، وَمَنْ حَمَلَ رُمْحًا فِي سَبِيلِ اللَّهِ؛ كَانَ لَهُ عَلَمًا يَوْمَ الْقِيَامَةِ	Cihad-Ahiret
104	İnsanlar kıyamet günü hesabın şiddetiyle meşgulken, cihad emrine uymaları ve Allah'tan hakkıyla sakınmaları sayesinde nice müfrezeler cennete girer.	يَدْخُلُ الْجَنَّةَ سَرَّاءً، وَالنَّاسُ فِي شِدَّةِ الْحِسَابِ مِنْ أَمْرِ بِالْجِهَادِ وَالْخَشْيَةِ عَلَيْهِ	Cihad-Ahiret
105	Bir adam yularlı bir deve (dişi) ile gelerek: "Bu deve Allah yoluna (sadaka)dır" dedi. Bunun üzerine Hz. Peygamber: "Senin için kıyamet günü hepsi yularlı yedi yüz deve verilecek" buyurdu.	جَاءَ رَجُلٌ بِنَاقَةٍ مَحْطُومَةٍ، فَقَالَ: هَذِهِ فِي سَبِيلِ اللَّهِ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: لَكَ بِهَا يَوْمَ الْقِيَامَةِ سِتُّ مِائَةِ نَاقَةٍ كُلُّهَا مَحْطُومَةٌ	Cihad-Din
106	Denizde şehit olan kimse susuzluk anında soğuk su içen kimsenin hissettiği gibi karada şehit olan ise karıncanın ısırığında hissettiği gibi hisseder. (silahın acısını bilmez)	شَهِيدُ الْبَحْرِ لَا يَعْلَمُ السَّلَاحَ، إِلَّا كَثْرِيَّةَ مَاءٍ بَارِدٍ عَلَى الظَّمَاءِ، وَشَهِيدُ الْبَرِّ لَا يَعْلَمُ السَّلَاحَ، إِلَّا كَعَادَةَ نَمَلَةٍ	Cihad-Şehitlik
107	Müslüman olmadan önceki iyilikler İslam'a girdikten sonra makbul olur (karşılığı verilir).	حَسَنَاتُ الْكُفَّارِ مَقْبُولَةٌ بَعْدَ إِسْلَامِهِمْ	Din
108	Müslümanlar ölmezler. Bilakis fani olan bir mekandan baki olan bir mekana geçerler.	الْمُؤْمِنُونَ لَا يَمُوتُونَ، بَلْ يُنْقَلُونَ مِنْ دَارِ الْفَنَاءِ إِلَى دَارِ الْبَقَاءِ	Din-Ahiret
109	İslam için sakalını ağartan kimse için o sakal ahirette nur olur.	مَنْ بَيَّضَ لَحْيَهُ فِي الْإِسْلَامِ؛ كَانَتْ لَهُ نُورًا فِي الْأَخْرَةِ	Din-Ahiret
110	En faziletli sadaka dil ile yapılandır. (güzel söz)	أَفْضَلُ الصَّدَقَةِ الْبِلسَانَ	Din-Ahlak
111	Yahudilerden yetmiş göbek sonra bile olsa sakınınız!	اتَّقُوا الْيَهُودَ وَلَوْ كَانَ بَعْدَ سَبْعِينَ الْبَطْنَ	Din-Ahlak
112	Cömert, Allah'a yakındır. Ben de ona yakınım.	السَّخِيُّ فِي جِوَارِ اللَّهِ، وَأَنَا رَقِيبُهُ	Din-Ahlak
113	Doğruluk, dinin başıdır.	الصِّدْقُ رَأْسُ الدِّينِ	Din-Ahlak
114	Mümin daima yokluk, zillet ya da hastalık içindedir.	الْمُؤْمِنُ لَا يَزَالُ فِي قَلَّةٍ، أَوْ ذَلَّةٍ، أَوْ عِلَّةٍ	Din-Ahlak
115	Verâ sahibi olmakla din istikamete ulaşır. Sabırlı olmakla da kuvvet yakîn bulur.	بِالْوَرَاءِ يَسْتَقِيمُ الدِّينُ، وَبِالصَّبْرِ يَفْوَى الْيَقِينُ	Din-Ahlak
116	Kim komşusuna eziyet ederse sanki yetmiş nebiyi öldürmüş gibidir.	مَنْ أذى جَارَهُ؛ فَكَأَنَّمَا قَتَلَ سَبْعِينَ نَبِيًّا	Din-Ahlak
117	Yalancı benim ümmetimden değildir.	الْكَذَّابُ لَيْسَ مِنْ أُمَّتِي	Din-Ahlak-Ümmet
118	Âlimleri hakir gören dinine, emirleri hakir gören dünyasına zarar verir.	مَنْ اسْتَخَفَّ بِالْعُلَمَاءِ حَسَرَ الدِّينَ، وَمَنْ اسْتَخَفَّ بِالْأُمَرَاءِ حَسَرَ الدُّنْيَا	Din-Dünya
119	Cahilin küfre yakınlığı, gözün beyazının siyahına yakınlığından daha fazladır.	الْجَاهِلُ أَقْرَبُ إِلَى الْكُفْرِ مِنْ بَيَاضِ الْعَيْنِ إِلَى سَوَادِهَا	Din-İlim
120	Cahil ile arkadaşlık dinde noksanlık alametidir.	صُحْبَةُ الْجَاهِلِ نُقْصَانٌ فِي الدِّينِ	Din-İlim
121	Zikirlerin en hayırlısı Allah'tan başka ilah olmadığına şahitlikte bulunmaktır.	خَيْرُ الْأَذْكَارِ شَهَادَةُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ	Din-Zikir
122	Gariplerin duaları kabul olmaya yakındır. (hemen kabul olur)	دَعْوَةُ الْغُرَبَاءِ مَقْرُونَةٌ بِالْإِجَابَةِ	Dua
123	İki salavat arasında yapılan dua reddolunmaz.	الدُّعَاءُ بَيْنَ الصَّلَاتَيْنِ عَلَيَّ لَا يُرَدُّ	Dua-Salât
124	Mümin iki dünyada da diridir.	الْمُؤْمِنُ حَيٌّ فِي الدَّارَيْنِ	Dünya-Ahiret
125	Dünyada zenginlerin ikbali sonsuz değil, ahirette fakirlerin karşılığı ise sonsuzdur.	دَوْلَةُ الْأَغْنِيَاءِ فِي الدُّنْيَا لَا بَقَاءَ لَهَا، وَدَوْلَةُ الْفُقَرَاءِ فِي الْأَخْرَةِ لَا فَنَاءَ لَهَا	Dünya-Ahiret
126	Dünyada fakir, ahirette aziz olan kimseye müjdeler olsun! Ne mutlu!	طُوبَى لِمَنْ كَانَ فَقِيرًا فِي الدُّنْيَا، وَعَزِيزًا فِي الْأَخْرَةِ	Dünya-Ahiret
127	Kim dünyada tok olursa ahirette aç olur. Kim de dünyada aç yaşarsa ahirette tok olur.	مَنْ شَبِعَ فِي الدُّنْيَا؛ جَاعَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ، وَمَنْ جَاعَ فِي الدُّنْيَا؛ شَبِعَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ	Dünya-Ahiret
128	Dünyada çok gülen ahirette çok ağlar.	مَنْ ضَحِكَ كَثِيرًا فِي الدُّنْيَا؛ بَكَى كَثِيرًا فِي الْأَخْرَةِ	Dünya-Ahiret
129	Dünya bir yılandır. Ondandır uzak durunuz!	الدُّنْيَا حَيَّةٌ؛ فَانْفُلُوا مِنْهَا	Dünya-Ahlak
130	Dünya fahişelik yapan bir kadın gibidir. Onunla ancak şahsiyetsiz kişiler ilgilenir.	الدُّنْيَا كَالْمَرْأَةِ الْفَاحِشَةِ؛ لَا يَرْضَى لِصُحْبَتِهَا إِلَّا الْمُخَنَّثُ	Dünya-Kadın

131	Nimet külfete göredir.	الْعُثْمُ بِالْعُرْمِ	Fıkıh
132	Kadınlar öşür vermez ve zekat toplama yerlerine de gitmez. (buldukları yerlerden alınır)	النِّسَاءُ لَا يُعْتَشِرْنَ، وَلَا يُخْتَشِرْنَ	Fıkıh
133	Abdest müminin silahıdır. Oruç kalkandır.	الْوُضُوءُ سِلَاحُ الْمُؤْمِنِ، وَالصَّوْمُ جُنَّةٌ	Fıkıh
134	Hz. Peygamber: "Ölülerle beraber bulunmayın" buyurduğunda, Ey Allah'ın resulü! Ölüler kimlerdir diye soruldu. Hz. Peygamber: "Zekat vermeyen zenginlerdir" diye cevap verdi.	لَا تُجَالِسُوا الْمَوْتَى، قِيلَ: مَا الْمَوْتَى يَا رَسُولَ اللَّهِ؟ قَالَ: الْأَغْنِيَاءُ الَّذِينَ لَا يُعْطُونَ الزَّكَاةَ	Fıkıh
135	Harac (vergi) almak ancak devletin korumasından dolayıdır.	لَا جِبَايَةَ إِلَّا بِحِمَايَةِ	Fıkıh
136	Onlar hacı değil, hacılara hizmet eden yol arkadaşlarıdır.	هُؤُلَاءِ الدَّائِحُ، وَلَيْسُوا بِالْحَاجِّ	Fıkıh
137	Beyt-i Harâm'ına (Kabe'ye) yürüyen ayaklara Allah azapta bulunmaz.	لَا يُعَذِّبُ اللَّهُ قَدَمَيْنِ مَشَىا إِلَى بَيْتِ اللَّهِ الْحَرَامِ	Fıkıh-Ahiret
138	Sarhoşluk veren içeceklerden içen kimseye kıyamet gününde içtiğine benzeyen ve "hamîm" adı verilen cehennemden kaynar suyu içirilir.	مَا مِنْ رَجُلٍ شَرِبَ الْخَمْرَ؛ إِلَّا سَفَاةَ يَوْمِ الْقِيَامَةِ مِثْلَ الْحَمِيمِ مِثْلَ مَا شَرِبَ مِنَ الْخَمْرِ	Fıkıh-Ahiret
139	Kim Allah yolunda infak ederse sekiz kapısı olan cennete dilediği kapısından girer.	مَنْ أَنْفَقَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ، فَإِنَّ الْجَنَّةَ ثَمَانِيَةَ أَبْوَابٍ، فِي أَيِّ بَابٍ دَخَلَ الْجَنَّةَ	Fıkıh-Ahiret
140	Kalp huzuru (huşu) ile kılınmayan namaz (kamil manada) bir namaz olmaz.	لَا صَلَاةَ إِلَّا بِحُضُورِ الْقَلْبِ	Fıkıh-Ahlak
141	Bir kimsenin eksiksiz bir abdest aldığı vakit, iki abdest arasındaki günahların denizdeki köpük kadar da olsa silineceğini, Cebrail bana haber verdi.	أَخْبَرَنِي جِبْرِيْلُ: أَنْ مَنْ تَوَضَّأَ فَأَسْبَغَ وَضُوْأَهُ؛ غُفِرَ لَهُ كُلُّ ذَنْبٍ مَا بَيْنَ الْوُضُوءِ إِلَى الْوُضُوءِ، وَإِنْ كَانَ مِثْلُ رَيْدِ الْبَحْرِ	Fıkıh-Günah
142	Kim bir vakit namazı (bile isteye) terk ederse sanki kendisini bıçaksız kesmiş gibidir.	مَنْ تَرَكَ وَقْتًا مِنَ الصَّلَاةِ؛ دَبَّحَ نَفْسَهُ بِغَيْرِ سِكِّينٍ	Fıkıh-Günah
143	Evliliği def ile de olsa ilan edip duyurunuz.	اعْلِنُوا الرِّقَافَ، وَلَوْ بِالذُّفِّ	Fıkıh-Sosyal Hayat
144	Sulh hükümlerin başıdır.	الصُّلْحُ سَيْدُ الْأَحْكَامِ	Fıkıh-Sosyal Hayat
145	Allah'a şükreden zengin bir kimsenin kıldığı iki rekât (namaz), Allah nezdinde dünya ve içindekilerden daha değerlidir.	رَكَعَتَانِ مِنْ غَنِيِّ شَاكِرٍ، أَحَبُّ إِلَى اللَّهِ مِنَ الدُّنْيَا وَمَا فِيهَا	Fıkıh-Sosyal Hayat
146	Tok kimsenin kıldığı namaz, sarhoşun yaltaklanması gibidir.	صَلَاةُ الشُّبَّعَانِ كَتَمَلِكِ السُّكْرَانِ	Fıkıh-Sosyal Hayat
147	(Alışverişte) hile ve sahtekarlık yasaktır.	لَا شَوْبَ وَلَا رُوبَ	Fıkıh-Sosyal Hayat
148	İnsanoğlunun karnına haram bir lokma girdiği zaman o lokma karnında bulunduğu sürece yerde ve gökte bulunan melekler ona lanet eder. Tövbe ettiği zaman Allah tövbesini kabul eder. Tövbe etmeden o hal üzere ölürse varacağı yer cehennemdir.	إِذَا وَقَعَتْ لُقْمَةٌ مِنَ الْحَرَامِ فِي بَطْنِ ابْنِ آدَمَ؛ يَلْعَنُهُ كُلُّ مَلَكٍ فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ مَا دَامَتْ تِلْكَ اللَّقْمَةُ فِي بَطْنِهِ، فَإِذَا تَابَ؛ تَابَ اللَّهُ عَلَيْهِ، وَإِنْ مَاتَ عَلَى تِلْكَ الْحَالَةِ؛ فَمَأْوَاهُ جَهَنَّمُ	Fıkıh-Tövbe
149	İlim kalbin nuru, amel etmek ise günahların kefaretidir.	الْعِلْمُ نُورُ الْقَلْبِ وَالْعَمَلُ كَفَّارَةُ الذُّنُوبِ	İlim
150	Öğrenin! Sihri bile.	تَعَلَّمُوا حَتَّى السِّحْرِ	İlim
151	İlmin zulmeden ilimle amel etmeyen kimsedir.	ظَالِمُ الْعِلْمِ: مَنْ لَمْ يَعْمَلْ بِهِ	İlim
152	İlimle diri olan sonsuza dek ebedileşir.	مَنْ صَارَ حَيًّا بِالْعِلْمِ؛ لَمْ يَمُتْ أَبَدًا	İlim
153	Cahil kendisine düşmandır. Başkasına nasıl dost olabilir ki!	الْجَاهِلُ عَدُوٌّ لِنَفْسِهِ، كَيْفَ يَكُونُ صَادِقًا لِغَيْرِهِ	İlim-Sosyal Hayat
154	Kim ilim talep ederken ölürse şehit hükmündedir.	مَنْ مَاتَ فِي طَلَبِ الْعِلْمِ؛ فَقَدْ مَاتَ شَهِيدًا	İlim-Şehitlik
155	İmanınızı yüceltiniz.	عَظِّمُوا إِيمَانَكُمْ	İman
156	Lailaheillallah diyen kimse dışında herkes bu dünyadan susuz gider.	يَخْرُجُ مِنَ الدُّنْيَا عَطْشَانًا، إِلَّا مَنْ قَالَ: لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ	İman
157	İnsaflı olmak dinin yarısıdır.	الْإِنصَافُ نِصْفُ الدِّينِ	İman-Ahlak

158	Hayâ, imanın süsüdür.	الحَيَاءُ زِينَةُ الْإِيمَانِ	İman-Ahlak
159	Küfre rıza, küfürdür.	الرِّضَا بِالْكَفْرِ؛ كُفْرٌ	İman-Ahlak
160	Ahlakın güzelliği imanın (kemâl) alametlerindendir.	حُسْنُ الْخُلُقِ مِنَ الْإِيمَانِ	İman-Ahlak
161	Kişinin Müslümanlığı (İslam'ın) şartlarına bağlılığıyla bilinir.	إِسْلَامُ الْمَرْءِ دُونَ شُرُوطِهِ	İman-Fıkıh
162	Kişi evlendiği zaman şeytan perişan olarak “vay başıma gelenler! Falanca (evlenerek) dininin yarısını korudu” diye feryat eder.	إِذَا نَكَحَ ابْنُ آدَمَ؛ صَاحَ الشَّيْطَانُ، وَيَقُولُ: يَا وَيْلَاهُ لِمَنْ عَصَمَ نِصْفَ دِينِهِ	İman-Sosyal Hayat
163	Nasihatçi kimseye Kur'an yeter. Kur'an yetmeyen kimseye de ölüm yeter.	مَنْ أَرَادَ وَاعْظَا، فَالْقُرْآنُ يَكْفِيهِ، وَمَنْ لَا يَكْفِيهِ؛ فَالْمَوْتُ يَكْفِيهِ	Kur'an
164	Her şeyin bir kalbi vardır. Kur'an'ın kalbi Yasin suresidir. Kim Yasin suresini okursa Allah kendisini Kur'an'ı on kere okumuş olarak yazar. Kim de gece Duhân suresini okursa yetmiş bin melek sabaha kadar kendisine istiğfar eder.	إِنْ لِكُلِّ شَيْءٍ قَلْبًا، وَقَلْبُ الْقُرْآنِ "يس"، وَمَنْ قَرَأَ "يس"؛ كَتَبَ اللَّهُ لَهُ بِقِرَائَتِهَا قِرَاءَةَ الْقُرْآنِ عَشْرَ مَرَّاتٍ مَنْ قَرَأَ سُورَةَ الدُّخَانِ فِي لَيْلَةٍ؛ أَصْبَحَ يَسْتَغْفِرُ لَهُ سَبْعُونَ أَلْفَ مَلَكٍ	Kur'an-Af
165	Kim iki yüz ayet okursa kıyamet günü Kur'an onunla hesaplaşmaz.	مَنْ قَرَأَ مِائَتَيْ آيَةٍ؛ لَمْ يُحَاجَّهُ الْقُرْآنُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ	Kur'an-Ahiret
166	Kim Kur'an okur, onunla amel ederse, cennete girer.	مَنْ قَرَأَهُنَّ، وَعَمِلَ بِهِنَّ؛ دَخَلَ الْجَنَّةَ	Kur'an-Ahiret
167	Allah rahim الرحمن diyen kimsenin geçmiş günahlarını bağışlar.	مَنْ قَالَ بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ؛ غَفَرَ اللَّهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِهِ	Kur'an-Günah
168	Kim Kur'an'ı ezberlerken ölürse kabrinden ehliyle beraber diriltileceği zamana kadar ezberin kalanını tamamlaması için bir melek onunla görevlendirilmiştir.	مَنْ مَاتَ قَبْلَ أَنْ يَسْتَتِظَهَرَ الْقُرْآنَ؛ أَمَرَ حَفَظَتُهُ أَنْ يَعْلَمُوهُ فِي قَبْرِهِ، حَتَّى يُبْعَثَ مَعَهُ	Kur'an-Kabir Hayatı
169	Kim Kur'an'ı kendi görüşlerine göre tefsir ederse küfre düşer.	مَنْ فَسَّرَ الْقُرْآنَ بِرَأْيِهِ؛ فَقَدْ كَفَرَ	Kur'an-Tefsir-İman
170	Çalgı aletlerini (zurna vb.) kırmak ve domuzları öldürmek için gönderildim.	بُعِثْتُ لِكَسْرِ الْمَزَامِيرِ، وَقَتْلِ الْخَنَازِيرِ	Peygamber
171	Sevdiklerim kubbelerimin altındadır. Benden başkası onları tanımaz.	أَوْلِيَايَ تَحْتَ قُبَابِي لَا يَعْرِفُهُمْ غَيْرِي	Peygamber-Ümmet
172	Tevekkül etmek benim hâlim, çalışmak da sünnetimdir.	التَّوَكُّلُ حَالَتِي، وَالكَسْبُ سُنَّتِي	Peygamber-Ahlak-Sünnet
173	Ey Ebû Hureyre! Kalemin aleyhinde yazmamasını istemez misin? Evet isterim Ey Allah'ın Resülü. O zaman farzları yerine getir, Allah'ın haram kıldıklarından uzak dur ve seni ilgilendirmeyen konuda konuşma!	يَا أَبَا هُرَيْرَةَ أَمَا تُرِيدُ أَنْ لَا يَجْرِيَ عَلَيْكَ الْقَلَمُ؟ قَالَ: نَعَمْ يَا رَسُولَ اللَّهِ، قَالَ: أَدِّ فَرَائِضَ اللَّهِ، وَكَفِّ عَنِ مَحَارِمِ اللَّهِ، وَدَعْ الْكَلَامَ فِيمَا لَا يَعْنِيكَ	Peygamber-Din-Sahabe
174	Gerçek şu ki Medine saldırıya uğrayacak veya boşaltılacaktır.	إِنَّ الْمَدِينَةَ سَتُعْزَى، أَوْ سَتُعْرَى	Peygamber-Gayb
175	Hayber, Ali'nin sayesinde (muhasaranın) ertesi günü fethedilecektir.	تُنْفَتِحُ حَيْبَرُ عَلَى يَدِ عَلِيِّ فِي غَدِ يَوْمِهِ	Peygamber-Gayb
176	Hz. Peygamber, bir kavme hitaben: “İçinizden birinin azı dışı cehennemde Uhud Dağı'ndan daha büyük bir hale gelecektir” buyurdu. Ebû Hureyre devamla şöyle dedi: O topluluktan ben ve bir kişi hariç herkes vefat etti. O kimse de Yemâne Savaşı'nda mürted olarak öldürüldü.	قَالَ لِقَوْمٍ مِنْ جُلَسَائِهِ: ضَرَسُ أَحَدِكُمْ فِي النَّارِ أَعْظَمُ مِنْ أَحَدٍ، قَالَ أَبُو هُرَيْرَةَ: فَذَهَبَ الْقَوْمُ -يَعْنِي مَاتُوا- وَبَقِيَ أَنَا، وَرَجُلٌ، فَقُتِلَ مُرْتَدًا يَوْمَ الْيَمَامَةِ	Peygamber-Gayb

177	Bütün bu işlerin Hz. Peygamber'in hayatında ve öldükten sonra onun haber verdiği gibi gerçekleştiğini gördüm. O, yanında oturduğu kimselerin içlerinde gizlediklerini ve aşikâr ettiklerini bilir ve haber verirdi. Hatta münafıkların sırlarına, küfürlerine ve müminler hakkında söylediklerine vakıftı. Münafıklardan biri müminler, peygamber hakkında konuşunca diğeri: "Sus! Allah'a yemin olsun ki bunu O'na haber verecek bir arkadaşı olmasa bile Batha'nın taşları haber verir" derdi.	وَجَدْتُ هَذِهِ الْأُمُورَ كُلَّهَا فِي حَيَاتِهِ، وَبَعْدَ مَوْتِهِ، كَمَا قَالَ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِلَى مَا أَخْبَرَ بِهِ جُلَسَاءَهُ مِنْ أَسْرَارِهِمْ وَبَوَائِبِهِمْ، وَأَطَّلَعَ عَلَيْهِ مِنْ أَسْرَارِ الْمُنَافِقِينَ وَكُفْرِهِمْ، وَقَوْلِهِمْ فِيهِ، وَفِي الْمُؤْمِنِينَ حَتَّىٰ إِنْ كَانَ بَعْضُهُمْ لَيَقُولُ لِصَاحِبِهِ: اسْكُتْ، وَاللَّهِ لَوْ لَمْ يَكُنْ عِنْدَهُ مَنْ يُخْبِرُهُ لَأَخْبَرْتَهُ جِزَارَةَ الْبَطْحَاءِ	Peygamber-Gayb
178	Adem peygamber şöyle dedi: Hiçbir peygamberin gözünde günah lekesi yoktur ki kalbinde günah lekesi nasıl bulunabilir?	قَالَ سَيِّدُ وُلْدِ آدَمَ عَلَيْهِ السَّلَامُ مَا كَانَ لِنَبِيِّ أَنْ تَكُونَ لَهُ خَائِنَةٌ الْأَعْيُنِ فَكَيْفَ أَنْ تَكُونَ لَهُ خَائِنَةٌ الْقَلْبِ	Peygamber-Günah- Yararılış
179	Hz. Peygamber, Osman'a bakarak: Hz. İbrahim'e (Allah'ın selamı üzerine olsun) benziyor dedikten sonra: "Birtakım melekler ondan hayâ etmektedirler" buyurdu.	شَابَهُ إِبْرَاهِيمَ صَلَوَاتِ اللَّهِ عَلَيْهِ وَإِنَّ مَلَائِكَةَ تَسْتَحْيِي مِنْهُ	Peygamber-Sahabe
180	Cuma gecesi ve gündüzü bana salât etmeyi artırın. Çünkü onları sizden bana teslim ederler. Toprak nebilerin cesedini çürütmez. Bir Müslüman bana salât ettiğinde bir melek o salâtı yüklenir ve salât edenin ismiyle birlikte "falanca şöyle şöyle söyledi" diyerek teslim eder.	أَكْثَرُوا مِنَ الصَّلَاةِ عَلَيَّ فِي اللَّيْلَةِ الرَّهْزَاءِ وَالْيَوْمِ الْأَزْهَرِ فَإِنَّهُمَا يُؤَيِّبَانِ عَنْكُمْ وَإِنَّ الْأَرْضَ لَا تَأْكُلُ أَجْسَادَ الْأَنْبِيَاءِ مَا مِنْ مُسْلِمٍ يَصَلِّيَ عَلَيَّ إِلَّا حَمَلَهُ مَلَكٌ حَتَّىٰ يُؤَدِّيَهَا إِلَيَّ وَيُسَمِّيهِ حَتَّىٰ إِنَّهُ لَيَقُولُ إِنْ فُلَانًا يَقُولُ كَذَا وَكَذَا	Peygamber-Salât-Yararılış
181	Fakirin zengine üstünlüğü sanki benim bütün mahlukata üstünlüğüm gibidir.	فَضَّلُ الْفُقَرَاءِ عَلَى الْأَغْنِيَاءِ، كَفَضَلِي عَلَى جَمِيعِ الْخَلَائِقِ	Peygamber-Sosyal Hayat
182	Bizim ilklerimiz faziletliydi, sonrakiler ise insanlara karışmayanlardı.	كَانَ أَوْلَانَا فَضُولًا، وَأَخْرَانَا قُدُورًا	Sahabe
183	Kıyamet günü ümmetimden cehenneme girmesi vacip olan mizandaki yetmiş bin kişiye Osman şefaata edecektir.	لَيَشْفَعُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ فِي سَبْعِينَ أَلْفًا عِنْدَ الْمِيزَانِ مَنْ أُمَّتِي اسْتَوْجَبَ النَّارَ	Sahabe-Ahiret
184	Osman, kıyamet günü Rebi' ve Mudar kabileleri sayısı kadar kimseye şefaata eder.	يَشْفَعُ عُثْمَانُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ فِي مِثْلِ رَبِيعَةَ وَمُضَرَ	Sahabe-Ahiret-Şefaata
185	Kim Allah'a, bana ve ashabıma iftira atarsa cehennemdeki yerine hazırlansın.	مَنْ أَفْتَرَىٰ عَلَى اللَّهِ، وَعَلَيَّ وَأَصْحَابِي، فَلْيَنْبِئُوا مَقْعَدَهُ مِنَ النَّارِ	Sahabe-Ahlak-Ahiret
186	Musibetlerin en büyüğü zamanın boşa geçip gitmesidir.	أَعْظَمُ الْمَصَائِبِ: ذَهَابُ الْوَقْتِ بِلَا فَايِدَةٍ	Sosyal Hayat
187	En faziletli konum üç tanedir: fakirlik, ilim ve zühd ehli olmak.	أَفْضَلُ الْجِرْفِ ثَلَاثٌ: الْفَقْرُ، وَالْعِلْمُ، وَالزُّهْدُ	Sosyal Hayat
188	Evlatlarımız ciğer parelerimizdir.	أَوْلَادُنَا أَكْبَادُنَا	Sosyal Hayat
189	Bir şeyi bulamayışın (ondan) korunmadan dolayıdır.	إِنَّ مِنَ الْأَعْيِ الْأَتَّجِدُ	Sosyal Hayat
190	Günün ilk vakti kazanç ya da kurtuluş vaktidir.	الْبِكْرَةُ رِبَاحٌ أَوْ نَجَاحٌ	Sosyal Hayat
191	Rahatlık, her şeyden ümit kesmektedir.	الرَّاحَةُ مَعَ الْيَأْسِ	Sosyal Hayat
192	Ziyaret (kısa) bir zaman (sürmelidir)	الرِّيَازَةُ لِحِظَةٍ	Sosyal Hayat
193	Selamet birlik olmaktadır.	السَّلَامَةُ فِي الْوَحْدَةِ	Sosyal Hayat
194	Selamet birlik olmaktadır. İkilikte âfet vardır. Bedenleriniz insanların içinde ama kalpleriniz Allah'la birlikte olsun.	السَّلَامَةُ فِي الْوَحْدَةِ، وَالْعَاقِبَةُ بَيْنَ الْاِثْنَيْنِ، وَلَنْتَنَ أَبْدَانُكُمْ فِي النَّاسِ، وَقُلُوبُكُمْ مَعَ اللَّهِ	Sosyal Hayat
195	Gerçek zengin gönlü zengin olandır, malı çok olan değil.	الْغِنَى: غِنَى الْقَلْبِ لَا غِنَى الْمَالِ	Sosyal Hayat

196	Ölüm mümin için rahatlık, münafık için üzüntü sebebidir.	المَوْتُ رَاحَةٌ لِلْمُؤْمِنِ، وَحَسْرَةٌ لِلْمُنَافِقِ	Sosyal Hayat
197	Kişinin mahareti, rızkının durumuna bağlıdır.	حَدِّقْ المَرءَ مَحْبُوسٌ عَلَى رِزْقِهِ	Sosyal Hayat
198	Babaların en hayırlısı, seni eğitendir.	خَيْرُ الأَبَاءِ مَنْ عَلَّمَكَ	Sosyal Hayat
199	Açın gülmesi, tokun ağlamasından daha hayırlıdır.	ضَحْكُ الجَائِعِ خَيْرٌ مِنْ بُكَاءِ الشَّبَعَانِ	Sosyal Hayat
200	Kanaat eden aziz, tamah eden zelil olur.	عَزَّ مَنْ قَنَعَ دَلَّ مَنْ طَمَعَ	Sosyal Hayat
201	(Beytullahı) ziyaret eden gerçekten kurtulmuştur.	قَدْ نَجَا مَنْ زَارَ بَيْتًا قَدْ نَجَا	Sosyal Hayat
202	Yüksek makamlara ancak belalar vasıtasıyla ulaşılır.	لا وُصُولَ إِلَى العِلا، إِلَّا بِمُؤاسَاةِ البَلَاءِ	Sosyal Hayat
203	Ekim zamanını zayi eden kimse hasat zamanı pişman olur.	مَنْ ضَيَّعَ أَيامَ حِرَائَتِهِ؛ نَدِمَ يَوْمَ حَصَادِهِ	Sosyal Hayat
204	Kim bir şeyi azimle isterse isteğine erişir. Kim de bir kapıyı açmak için ısrarlı bir şekilde çalarsa o kapıdan girer.	مَنْ طَلَبَ شَيْئًا وَجَدَهُ؛ وَجَدَ، وَمَنْ فَرَعَ بابًا وَلَجَّ؛ وَلَجَّ	Sosyal Hayat
205	Tamah eden zelil olur.	مَنْ طَمَعَ؛ دَلَّ	Sosyal Hayat
206	Kim bir kapıyı çalar ve ısrarlı davranırsa içeri girmeyi başarır. (bir işte ısrarlı olursa elde eder)	مَنْ فَرَعَ بابًا؛ وَلَجَّ وَلَجَّ	Sosyal Hayat
207	Fakirin ölümü kendisi için bir rahatlaktır. Zengin ölümü ise musibettir.	مَوْتُ الفُقَرَاءِ رَاحَةٌ، وَمَوْتُ الأَغْنِياءِ مُصِيبَةٌ	Sosyal Hayat
208	Allah mahlukatı yeryüzünün toprağından fakirleri ve nebileri ise cennet toprağından yarattı. Kim Allah ile olan sözünü tutmak isterse fakirlere ikram etsin.	خَلَقَ اللهُ الخَلْقَ مِنْ طِينِ الأَرْضِ، وَخَلَقَ الفُقَرَاءَ وَالأنبياءَ مِنْ طِينِ الجَنَّةِ، فَمَنْ أَرَادَ أَنْ يَكُونَ فِي عَهْدِ اللهِ؛ فَلْيُكْرِمِ الفُقَرَاءَ	Sosyal Hayat-Yaratılış
209	Misafir cennete yol göstericidir (cennete götürür).	الضَّيْفُ دَلِيلُ الجَنَّةِ	Sosyal Hayat-Ahret
210	Fakirlerin gülmesi ibadet, sevinçleri tespih ve uykuları sadakadır. Kıyamet günü Allah günde üç defa onlara bakacaktır	الفُقَرَاءُ ضَحَّكُهُمْ عِبَادَةٌ، وَفَرَحُهُمْ تَسْبِيحٌ، وَنَوْمُهُمْ صَدَقَةٌ، يَنْظُرُ اللهُ تَعَالَى إِلَيْهِمْ فِي كُلِّ يَوْمٍ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ	Sosyal Hayat-Ahret
211	Dünya ve ahirette zenginliğin lambası, (güvencesi) fakirlerdir. Şayet fakirler olmasa zenginler helak olurdu. Dünyada zenginliğin ikbali sonsuz değil, ahirette fakirliğin karşılığı ise sonsuzdur.	سِرَاجُ الأَغْنِياءِ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ: الفُقَرَاءُ، لَوْلَا الفُقَرَاءُ لَهَلَكَ الأَغْنِياءُ، وَدَوْلَةُ الأَغْنِياءِ فِي الدُّنْيَا لَا بَقَاءَ لَهَا، وَدَوْلَةُ الفُقَرَاءِ فِي الْآخِرَةِ لَا فَنَاءَ لَهَا	Sosyal Hayat-Ahret
212	Şu üç kimse kıyamet günü insanlara nebilerin şefaati gibi şefaahat hakkı verilir: âlim, hizmetkar ve sabreden fakir.	ثَلَاثَةٌ يَشْفَعُونَ يَوْمَ القِيَامَةِ فِي النَّاسِ، مِثْلَ شَفَاعَةِ النَّبِيِّينَ: العَالِمُ، وَالخَادِمُ، وَالْفَقِيرُ الصَّابِرُ	Sosyal Hayat-Ahret-Şefaahat
213	Allah, bu ümmeti âlimleri ve fakirleri sebebiyle (rahmetle) dikkate alır. Âlimler benim varislerim, fakirler ise benim ahbabımdır.	إِنَّ اللهُ تَعَالَى يَنْظُرُ هَذِهِ الأُمَّةَ بِالعُلَمَاءِ وَالْفُقَرَاءِ؛ فَإِنَّ العُلَمَاءَ وَارثِي، وَالْفُقَرَاءَ أَحِبَّابِي	Sosyal Hayat-Alim
214	Çocuklarınıza şiir öğretiniz. Çünkü şiir zihni açar ve cesaret verir.	عَلِّمُوا أَوْلَادَكُمْ بِالشِّعْرِ فَإِنَّهُ يَغْطِقُ الذِّهْنَ وَيُورِثُ الشَّجَاعَةَ	Sosyal Hayat-İlim
215	Fakirleri sevmek gönderilmişlerin (peygamberlerin) ahlakıdır. Onlarla yakın olup bir arada olmak salih kimselerin ahlakındandır. Onlardan uzaklaşmak ise münafıkların tavırlarındandır.	حُبُّ الفُقَرَاءِ مِنْ أخلاقِ المُرسَلِينَ، وَمُجَالَسَتُهُمْ مِنْ أخلاقِ الصَّالِحِينَ، وَالْفِرَارُ مِنْهُمْ مِنْ أخلاقِ المُنَافِقِينَ	Sosyal Hayat-Peygamber
216	(Sünneti bırakıp) bidate düşmeyene müjdeler olsun.	طُوبَى لِمَنْ وَسَعَتَهُ السُّنَّةُ، وَلَمْ يُنْسَبْ إِلَى البِدْعَةِ	Sünnet
217	Kim kırk hadis ortaya koyarsa Allah onu âlimlerin arasına yazar.	مَنْ جَعَلَ أرْبَعِينَ حَدِيثًا؛ كَتَبَهُ اللهُ فِي جَرِيدَةِ العُلَمَاءِ	Sünnet-Ahret-Alim
218	Sünnetime uyan ve getirdiğim şeriatımla amel edenler benim ümmetimdir.	أُمَّيْ مَنْ تَمَسَّكَ بِسُنَّتِي، وَعَمِلَ بِشَرِيْعَتِي	Sünnet-Ümmet
219	Bütün ilaçların başı az yemektir.	أُمُّ جَمِيعِ الأَدْوِيَةِ: قِلَّةُ الأَكْلِ	Tıp

220	Hastalığın baş sebebi çok yemektir, en iyi ilacı ise perhizdir.	رَأْسُ الدَّاءِ الِامْتِلاءُ، ورَأْسُ الدَّوَاءِ الِاحْتِمَاءُ	Tıp
221	Az ye! Çok yaşa!	كُلْ قَلِيلًا، تَعِشْ طَوِيلًا	Tıp
222	Aşırı yemek yeme ile sıhhat bir arada olmaz.	لا صِحَّةَ مع النَّهَمِ	Tıp
223	Kalp çok yeme-içme sebebiyle ölür.	يَمُوتُ القَلْبُ مِنْ كَثْرَةِ الطَّعَامِ والشَّرَابِ	Tıp-Ahlak
224	Eşit olarak paylaşır ve yönetimin altındaki kişiler için adaleti gözetir.	أَقْسَمُ بالسَّوِيَّةِ، وَاَعْدِلُ فِي الرَّعِيَّةِ	Yöneticilik-Ahlak
225	Bir an adaletli davranmak, yetmiş yıl ibadetten daha hayırlıdır.	عَدْلُ سَاعَةٍ، خَيْرٌ مِنْ عِبَادَةِ سَبْعِينَ سَنَةً	Yöneticilik-Ahlak
226	Bir süre/an adaletli davranmak, yetmiş yıl ibadetten daha hayırlıdır.	عَدْلُ سَاعَةٍ، خَيْرٌ مِنْ عِبَادَةِ سَبْعِينَ سَنَةً	Yöneticilik-Ahlak

TABLO 8- 3 MANZUM HADİS EDEBİYATINDA SELEFİN SÖZÜ OLARAK TESPİT EDİLEN RİVÂYETLER

1	Hırslı (harîs) olan mahrum olur.	الْحَرِيصُ مَحْرُومٌ	Ahlak
2	Sabır kurtuluşun anahtarıdır.	الصَّبْرُ مِفْتَاحُ الفَرَجِ	Ahlak
3	Şu üç şey helak edicidir: Cimrilik, kibir ve nefse tabi olmak.	ثَلَاثٌ مُهْلِكَاتٌ: بُخْلٌ، وَعُجْبٌ، وَهَوَى	Ahlak
4	Sözün hayırlı olanı az ama yol gösterendir.	خَيْرُ الكَلَامِ مَا قَلَّ وَدَلَّ	Ahlak
5	Nimetleri şükrederek muhafaza ediniz. Gerçek şu ki nimetler yabancı (bir hayvan gibi) kaçar gider.	قَدِّبُوا النِّعَمَ بالشُّكْرِ؛ فَإِنَّهَا وَحْشِيَّةٌ	Ahlak
6	Selametten daha güzel elbise yoktur.	لا لِبَاسٍ أَجْمَلُ مِنَ السَّلَامَةِ	Ahlak
7	Yalan söylemeyi alışkanlık haline getirende (iyi huy, karakter) mürüvvet bulunmaz.	لا مُرُوَّةَ لِلْكَذُوبِ	Ahlak
8	Sabreden kazanır.	مَنْ صَبَرَ ظَفِرٌ	Ahlak
9	Şahsiyet sahibi (cömert) söz verdiği yerde yerine getirir. Gücü yeterken affetmeyi bilir.	الكَرِيمُ إِذَا وَعَدَ وَفَّى، وَإِذَا قَدَرَ عَفَا	Ahlak-Af
10	Şahsiyet sahibi (cömert) söz verdiği yerde yerine getirir. Gücü yeterken affetmeyi bilir.	الكَرِيمُ إِذَا وَعَدَ وَفَّى، وَإِذَا قَدَرَ عَفَا	Ahlak-Af
11	Şahsiyet sahibi (cömert) söz verdiği yerde yerine getirir. Gücü yeterken affetmeyi bilir.	الكَرِيمُ إِذَا وَعَدَ وَفَّى، وَإِذَا قَدَرَ عَفَا	Ahlak-Af
12	Cimri kimseye malının başına bir musibetin geleceğini veya varislerin konacağını müjdele!	بَيِّنْ مَالَ البَخِيلِ بِخَادِثٍ، أَوْ وَارِثٍ	Ahlak-Sosyal Hayat
13	Âlimler, (dinin) tabipleridir.	الْعُلَمَاءُ أَطِبَّاءٌ	Alim
14	Âlimlerin etleri (dedikodusunun yapılması) zehirlidir. Onu koklayan (dedikoduya teşebbüs eden) hastalanır. Onu yiyen (dedikodularını yapan) ölür.	لُحُومُ العُلَمَاءِ مَسْمُومَةٌ، مَنْ شَمَّهَا مَرَضٌ، وَمَنْ أَكَلَهَا مَاتَ	Alim
15	İnsan Allah'ın binasıdır. Kim Allah'ın binasını yıkmaya kalkışırsa o melundur.	الإنسانُ بُنْيَانُ الرَّبِّ، مِنْ هَدَمَ بُنْيَانَ الرَّبِّ فَهُوَ مُلْعُونٌ	Allah-Kul İlişkisi-Ahlak
16	Düşmanlarınızla cihad ettiğiniz gibi arzu ve isteklerinizle de cihad ediniz.	جَاهِدُوا أَهْوَاءَكُمْ، كَمَا تُجَاهِدُونَ أَعْدَاءَكُمْ	Cihad-Ahlak
17	Farz olan hac ibadetinden başka Allah yolunda yapılan gazve bin hactan daha faziletlidir.	غَزْوَةٌ فِي سَبِيلِ الله بَعْدَ حَجَّةِ الإسلامِ، أَفْضَلُ مِنْ أَلْفِ حَجَّةٍ	Cihad-Fıkıh
18	İslam'dan daha üst bir şeref yoktur.	لا شَرَفٍ أَعْلَى مِنَ الإسلامِ	Din
19	Şüphesiz bu ilim dindir. Dininizi kimden aldığınıza bakınız.	إِنَّ هَذَا العِلْمَ دِينٌ؛ فَانظُرُوهُ	Din-İlim
20	Kabire amelsiz giren kimse sanki denize gemisiz giren gibidir.	مَنْ دَخَلَ القَبْرَ بِلا عَمَلٍ، فَكَأَنَّمَا رَكِبَ البَحْرَ بِلا سَفِينَةٍ	Din-Kabir
21	Mülk küfür ile ayakta kalabilir ama zulüm ile baki kalmaz.	المَالُكُ يَبْقَى بالكُفْرِ، وَلا يَبْقَى بِالظُّلْمِ	Din-Yöneticilik

22	Dünyanın izzeti mal ile ahiretin izzeti amel ile dir.	عَزُّ الدُّنْيَا بِالمَالِ، وَعَزُّ الآخِرَةِ بِالْأَعْمَالِ	Dünya-Ahiret
23	Zekâtı verilen malın sorumluluğu kalkmıştır.	كُلُّ مَالٍ أُعْطِيََتْ زَكَاتُهُ؛ فَقَدْ ذَهَبَتْ أَبْلُتُهُ (وَبَلَّتُهُ)	Fıkıh
24	Hakîmlerin sözleri kalplerindedir. Konuşmak istediklerinde kalplerine yönelirler. Lehlerinde ise konuşur; aleyhlerinde ise susarlar.	لِسَانُ الْحَكِيمِ مِنْ وَرَاءِ قَلْبِهِ، فَإِذَا أَرَادَ أَنْ يَتَكَلَّمَ رَجَعَ إِلَى قَلْبِهِ، فَإِنْ كَانَ لَهُ؛ يَتَكَلَّمُ، وَإِنْ كَانَ عَلَيْهِ؛ أَمْسَكَ	Fıkıh-Sosyal Hayat
25	Allah nezdinde şirkten sonra en büyük günah şüphesiz kişinin kendisine helal olmayan bir rahime nutfesini bırakmasıdır (zina yapmasıdır).	مَا مِنْ ذَنْبٍ بَعْدَ الشِّرْكِ أَعْظَمَ عِنْدَ اللَّهِ مِنْ نُطْفَةٍ وَضَعَهَا رَجُلٌ فِي رَجْمٍ لَا يَحِلُّ لَهُ	Fıkıh-Sosyal Hayat-Günah
26	Küçükken öğrenilen ilim, taşa kazıma gibidir.	الْعِلْمُ فِي الصِّغَرِ، كَالنَّقْشِ فِي الْحَجَرِ	İlim
27	Küçükken öğrenilen ilim, taşa kazıma gibidir.	الْعِلْمُ فِي الصِّغَرِ، كَالنَّقْشِ فِي الْحَجَرِ	İlim
28	Ölüm bir kasedir herkes ondan içecektir. Kabir bir kapıdır herkes ondan girecektir.	المَوْتُ كَأَسْ كُلُّ النَّاسِ شَارِبُهُ، وَالقَبْرُ بَابٌ كُلُّ النَّاسِ دَاخِلُهُ	Kabir
29	Ölüm, seveni sevgiliye kavuşturan bir köprüdür.	المَوْتُ: جِسْرٌ يُوصِلُ الْحَبِيبَ إِلَى الْحَبِيبِ	Kabir
30	Kul tedbir alır, Allah takdir eder.	العِبْدُ يُدَبِّرُ وَاللَّهُ يُقَدِّرُ	Kader
31	Gerçek şu ki Kur'an'ın hatmi esasında rahmet iner.	إِنَّ الرَّحْمَةَ تَنْزَلُ عِنْدَ خَتْمِ الْقُرْآنِ	Kur'an
32	Kim Kur'an okur akabinde dua ederse duasına dört bin melek amin der.	مَنْ قَرَأَ الْقُرْآنَ، ثُمَّ دَعَا؛ أَمَّنَ عَلَى دُعَائِهِ أَرْبَعَةُ آلَافٍ مَلَكٍ	Kur'an-Dua
33	Hastanın yanında Kur'an okunursa bu sebeple bir rahatlama meydana gelir ki en hayırlı deva Kur'an'dır.	إِذَا قُرِئَ الْقُرْآنُ عِنْدَ الْمَرِيضِ؛ وَجَدَ لِدَاكِ حِفَّةً؛ خَيْرَ الدَّوَاءِ الْقُرْآنُ	Kur'an-Tıp
34	Eyyüb peygamber insanların en yumuşak huylusuydu.	كَانَ أَيُّوبُ أَحْلَمَ النَّاسِ	Peygamber-Ahlak
35	Köylerde yaşayanlar (sükunet açısından) kabirdekiler gibidir.	أَهْلُ الْكُفُورِ، هُمْ أَهْلُ الْقُبُورِ	Sosyal Hayat
36	Şöhret afettir. Sabırlı olmak ise rahatlıktır.	الشُّهُرَةُ أَفَةٌ وَالْحَمُولُ رَاحَةٌ	Sosyal Hayat
37	Kuşun kanatlarını açıp uçtuğu gibi kişi de himmetiyle uçar.	الْمَرْءُ يَطِيرُ بِهَيْمَتِهِ، كَالطَّيْرِ يَطِيرُ بِجِنَاحِيهِ	Sosyal Hayat
38	İnsanlar uykudadır. Öldükleri zaman uyanırlar.	النَّاسُ نِيَامٌ، فَإِذَا مَاتُوا انْتَبَهُوا	Sosyal Hayat
39	Dilediğiniz yoldan gidiniz.	فَاسْأَلُوا أَيَّ طَرِيقٍ شِئْتُمْ	Sosyal Hayat
40	Hasetle rahatlık bir arada bulunmaz.	لَا رَاحَةَ مَعَ الْحَسَدِ	Sosyal Hayat
41	Tatlı dilli kimsenin dostu çok olur.	مَنْ عَذَّبَ لِسَانَهُ؛ كَثُرَ إِخْوَانُهُ	Sosyal Hayat
42	Uyku yedi kısım: zikir meclisinde gaflet uykusu, namaz vaktinde şekâvet uykusu, sabah vakti lânet uykusu, fecirden sonra ukubet uykusu, öğleden önce rahatlama uykusu, ikindiden sonra rahmet uykusu ve Cuma günü dirilme/haşir uykusu.	النُّوْمُ سَبْعَةٌ: نَوْمُ الْعُقَلَةِ فِي مَجْلِسِ الذِّكْرِ، وَنَوْمُ الشَّقَاوَةِ فِي وَقْتِ الصَّلَاةِ، وَنَوْمُ اللَّعْنَةِ فِي وَقْتِ الصُّبْحِ، وَنَوْمُ الْعُقُوبَةِ بَعْدَ الْفَجْرِ، وَنَوْمُ الرَّاحَةِ قَبْلَ الظُّهْرِ، وَنَوْمُ الرَّحْمَةِ بَعْدَ الْعَصْرِ، وَنَوْمُ الْحَشْرِ فِي يَوْمِ الْجُمُعَةِ	Sosyal Hayat-Ahiret
43	Sizi aciz/çaresiz bırakacak yerlerde oyalanmayın.	لَا تَلْبَثُوا بَدَارَ مَعْجَزَةٍ	Sosyal Hayat-Ahlak
44	Azaptan önce gelen uyarıcı insanlara tövbe fırsatı vermiştir.	قَدْ أَعْدَرَ مَنْ أَنْذَرَ	Tövbe-Ahiret
45	Yöneticinin kapısında (medet umarak) beklerken gördüğünüz fakir ne kötüdür.	إِذَا رَأَيْتُمُ الْفَقِيرَ فِي بَابِ الْأَمِيرِ، فَبُئْسَ الْفَقِيرُ	Yöneticilik-Ahlak
46	Yöneticilerin vefası olmaz.	لَا وِفَاءَ لِلْمُلُوكِ	Yöneticilik-Ahlak
47	Kimin icabet olunan duası varsa onu devlet başkanı için yapsın!	مَنْ كَانَ لَهُ دَعْوَةٌ مُسْتَجَابَةٌ، فَلْيُظَاهِرْهَا لِأَوْلَى الْأَمْرِ	Yöneticilik-Ahlak-Dua
48	Yöneticinin/emirin engellemesi, Kur'an'ın engellemesinden daha etkilidir.	مَا يَرِّغُ السُّلْطَانَ أَكْثَرَ مِمَّا يَرِّغُ الْقُرْآنُ	Yöneticilik-Kur'an

Öz Geçmiş

08/07/1984 tarihinde Ankara/Çamlıdere’de dünyaya geldi. Hafızlık ve Arapça eğitiminin ardından 2003 yılında Kızılcahamam İmam Hatip Lisesi’nden mezun oldu. Sırasıyla Trakya Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü (2008) ile Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi’nden (2012) mezun oldu. Necmettin Erbakan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Hadis Ana Bilim Dalı’nda “Ömer Nasuhi Bilmen’in Hukûk-i İslâmiyye ve Istılâhât-ı Fıkhiyye Kâmusu Adlı Eserinde Geçen Hadislerin Tahric ve Değerlendirilmesi” başlıklı teziyle 2015 yılında yüksek lisansını tamamladı. "Hadis İlmî Açısından Osmanlı Manzum Hadis Edebiyatında Yer Alan Rivayetler" konulu doktora tezi aynı anabilim dalında Prof. Dr. Muhittin Uysal danışmanlığında 2020 yılında tamamlandı

Yüceer, 2004 yılında Diyanet İşleri Başkanlığı bünyesinde din görevlisi olarak çalışmaya başladı. 2012 yılında Konya Selçuklu Dini Yüksek İhtisas Merkezi’ni kazandı ve 2015 yılında mezun olarak Ankara/Güdül ilçesinde vaiz ve müftülük görevlerinde bulundu. 2017 yılında Selçuk Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi Temel İslam Bilimleri Bölümü, Hadis Anabilim Dalı’nda Araştırma Görevlisi olarak çalışmaya başlayan Yüceer evli ve iki çocuk babasıdır.

Kitaplar

Ömer Nasuhi Bilmen’in Hadisleri Kullanımı "İstılâhât-ı Fıkhiyye Kâmusu’nda Yer Alan Hadislerin Tahric ve Tenkîdi Bağlamında" (Vadi, 2017).

Makaleler

“Mevlânâ’nın Fîhi Mâ Fîh İsimli Eserinde Hadis Kullanımı (Tahric ve Tenkid Bağlamında)”, Akademik-US: Artvin Çoruh Üniversitesi İlahiyat Araştırmaları Dergisi (Artvin 2018).